

Näköisjulkaisu: Nykysuomen sanakirja. Osa 2: J–K, 1953.

Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 67/2.
URN:ISBN 978-952-7359-05-1. ISSN 2323-3370.

Kotimaisten kielten keskus 2021.

https://www.kotus.fi/nykysuomensanakirja

NYKYSUOMEN SANAKIRJA

VALTION TOIMEKSIANNOSTA TEETTÄNYT

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

TOINEN OSA

J — K

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOO · HELSINKI

TOIMITUS

Päätoimittaja: fil. tri MATTI SADENIEMI.
Toimitussihteeri: fil. maist. JOUKO VESIKANSA.
Toimittajat: fil. maist. SIMO HÄMÄLÄINEN, fil. maist. ARVO KEINONEN, fil. maist. TAITO PIIROINEN, fil. tri PAAVO SIRO, fil. maist. HANNES TEPPO, fil. maist. JORMA VUORINIEMI.

NEUVOTTELUKUNTA

Puheenjohtaja: prof. E. A. SAARIMAA.
Jäsenet: prof. LAURI HAKULINEN, prof. JALO KALIMA †, dos. AIMO TURUNEN.

Tämän osan alkuperäinen käsikirjoitus, joka on vuosilta 1939—45, on seuraavien toimittajien käsialaa: *Arvo T. Inkilä*, *Arvo Keinonen*, *Ilmari Kohtamäki*, *T. O. Koilo*, *Reino Peltola*, *Jussi Rainio*, *Matti Sadeniemi*, *Hannes Teppo*, *Viljo Tervonen* ja *Jouko Vesikansa*. Ennen painatusta käsikirjoitus on kokonaan tarkistettu; sen ovat suorittaneet pääasiassa *Arvo Keinonen*, *Matti Sadeniemi* ja *Jouko Vesikansa*. Asia-artikkelien tarkistuksessa on käytetty apuna erikoisalojen asiantuntijoita. Korjauslukua ovat toimituksen puolesta hoitaneet *Hannes Teppo* ja *Jorma Vuoriniemi*. *E. A. Saarimaa* on myös lukenut yhden vedoksen.
Hakusanojen lukumäärä on noin 36.000.

Printed in Finland

Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoossa 1953

J

j [jī] **1.** kirjain, *j*-äänteen merkki. **2.** eräs kielen äänne: palataalinen puolivokaali. **3.** *lyh.* jalka (pituusmittana); *fys.* (J) jouli.

ja *konj.*, murt. *adv.* **I.** *konj.* **1.** yl. rinnastuskonj:na. **a.** yhdistämässä yksit. sanoja ja lauseenjäseniä (normaalisesti kahta viimeistä). | Sinä ja minä. Ukko, akka ja poika. Ahvenet, särjet, hauet ja muut veden eläjät. Kuuset ja männyt, koivut ja haavat. Valot ja varjot vaihtelivat. Kärsi vilua ja nälkää. Neljäs ja viimeinen vuoro. Hiljainen, rauhallinen ja äänetön yö. He söivät ja joivat. Tultiin ja mentiin. Lapset juoksivat, telmivät ja ilakoivat. Ennen ja jälkeen aterian. Äkkiä ja yllättäen tuli kesä. — Omena- ja päärynäpuita. Kauppa- ja teollisuusministeriö. **b.** yhdistämässä eri lauseita. | Yhtäkkiä hänen kasvonsa kirkastuivat, ja hän helähti iloiseen nauruun. Lämpimästi nyt päivä paistoi ja etelän taivas sädehti. Sairas makasi tuvassa, jossa lapset teuhasivat ja jossa kierteli vahva tupakansavu. Teräslankaköyttä käytetään voimansiirtoon ulkoilmassa ja kun välimatka on pitkä. Herra, opeta minua ajattelemaan loppuani ja mikä minun päivieni mitta on VT. — † Hän meni suutarin oppiin ja ei [eikä] räätälin. Kaatui ja ei [eikä] noussut.
2. tyylillisissä ja muissa erikoistehtävissä. **a.** virkkeen alussa ilmaisemassa siirtymistä, asiaan palaamista ym. | Ja sitten tulemme tärkeimpään. Ja lopuksi. Ja lisäksi. Ja nyt, hyvästi lapset. Ja sitten me ryypättiin. Ja sekös oli hauskaa. Ja senkö vuoksi et tullut? Ja niin minä olen kasvanut kuin kalliolla kukka. Ja Jumala sanoi: "Tulkoon valkeus." VT. | "Se on taikauskoa." — "Ja mun mitä." | Jos voisimme jäädä tänne ainaiseksi. Ja miksi emme voisi? AHO. — Adversatiivisesti: Vapaus! Sana soi kaikilla kielillä. / Ja vapautta ei ole missään! KAILAS. **b.** seurausta ilmaisevana. | Vain sana, ja minä lähden. Vielä sellainen voitto, ja minä olen hukassa. Kansa tahtoi, ja koko yhteiskuntakoneisto lakkasi toimimasta LEINO. **c.** liittämässä esitykseen välilauseen tapaista huomautusta t. jtak tehostavaa täydennystä. | Hän huomautti — ja sellainen huomautus oli aivan paikallaan —, että - -. — Tärähtää, ja tärähtää lujasti. On viinaa ja hyvää. Veneeseen ja äkkiä! Ulos ja nopeasti! Aja tänne ja rikeneen! KIANTO. **d.** tyylin tehostimena jtak lueteltaessa (monisiteisyys). | Ilo ja riemu ja ylpeys täytti sydämeni. - - sinun on valtakunta ja voima ja kunnia iankaikkisesti UT. Sinun on rakkaus ja viha / ja huuma ja täyttymys ja harha / ja vapahdus ja lepo KAILAS. **e.** toistettujen sanojen välissä jatkumista osoittavan ilmaisun tehostajana, erilaisuutta tähdennettäessä sekä eräissä lauseparsissa. | Miettii ja miettii. Hakee ja hakee. Lähtö lykkääntyi ja lykkääntyi. Yhä ja yhä. Aina ja aina. Yhä uusia ja uusia vihollisia. Metsää ja taas metsää. Soudan ja soudan, sauvon ja sauvon AHO. Vain antaa ja antaa ja antaa / ja itse ei mitään saada MANN. — Ei pidä sekoittaa asioita ja asioita. On ero miehellä ja miehellä. — Se ja se henkilö [toisen puhetta kerrottaessa, kun ei hänen mainitsemaansa nimeä toisteta]. Ne ja ne asiat. Siinä ja siinä paikassa. Niin ja niin paljon. — Siinä ja siinä [= täpärällä], jos hän vielä ehti. Tavoitin hänet juuri ja juuri 'nipin napin'. **f.** Käydä koulua vuosi ja luokka 'luokka vuodessa'. Kävelimme aina kymmenen minuuttia ja kilometri. Laukaus ja lintu. — Sanottu ja tehty. — Otsikoissa: Nuoriso ja raittius 'nuorison suhde raittiuteen'. Goethe ja naiset. **g.** yhdistämässä läheisesti yhteen kuuluvia, us. kiinteän yhtymän muodostavia sanoja. | Vihata ja vainota. Hävittää ja hukuttaa. Käännetään ja väännetään. Kiehuu ja kuohuu. Paukkuu ja jyskyy. Motkottaa ja kotkottaa. Liitelivät ja laatelivat. Kylmä ja kalsea. Sähinä ja sohina. Nauru ja nalja. Hätä ja hoppu. — Koti ja kontu. Maat ja mannut. Pipit ja papit. Rujot ja rammat. Rojua ja roskaa. Kantaa kuorman ja helteen. Tunki luihin ja ytimiin. Ristiin ja rastiin. Hujan ja hajan. Sitä ja tätä. Vähän niin ja näin. Yksi ja sama. Nyt ja aina. Aina ja iäti. — Mene ja tiedä. Istu ja pala! Otti ja lähti. Minkä tuli ja teki! — Ja sen semmoista. Ja muuta semmoista. Ja niin edespäin. Ja niin poispäin. **h.** joskus yhdistämässä luvun, määrän pienempää osaa suurempaan. | Kello 12 ja 50. Hinta kolme [markkaa] ja kymmenen [penniä]. Neljäsataa ja viisikymmentä. Tuhannen ja yhden yön sadut. - - pasteerailee ympärillämme kolmekymmentä ja kolme puhisevaa perkelettä KIVI. **i.** vars. sanomalehti- ja liikekielessä esiintyy kahta rinnastettua päälausetta yhdistävän ja-sanan jälkeen ns. käänteinen sanajärjestys, milloin ja-lause halutaan liittää läheisesti edelliseen. | Asia esitettiin johtokunnalle, ja päätti johtokunta - - [par.: ja johtokunta päätti]. Juttu lykättiin ensi syyskäräjiin, ja on vastaajan silloin - - [par.: ja vastaajan on].
II. *adv. murt.* painokkaana: myös. | Kun minua haukutaan ja lyödään, niin minä ja.

Sinun ja pitäisi tulla. | Eeva: "- - Haa! saisitpa plyijyä kinttuihis herroiltani." — Eenokki: "Minulla on pyssy ja" KIVI.

-ja (etuvok. sanoissa -jä) deverbaalinen johdin, jolla muodostetaan tekijännimiä; vrt. -in, -ri. — oida-loppuisten v:ien tekijännimi muodostetaan yleensä tse-vartaloisesta rinnakkaismuodosta; esim. elämöidä: elämöitsijä, tupakoida: tupakoitsija. **1.** varsinaisia tekijännimiä. **a.** henkilönnimiä: epäilijä, juoksija, kulkija, pelaaja, seuraaja, tietäjä, tupakoitsija. — Luoja, Vapahtaja. — *Amm.* johtaja, kalastaja, kirjailija, konekirjoittaja, lämmittäjä, metsästäjä, näyttelijä, toimittaja, veturinkuljettaja. **b.** vars. *el.; mon.* heimoista, lahkoista ym. systemaattisista ryhmistä: jyrsijä, kanta-astuja, kiipijä, matelija, märehtijä. **c.** *tekn.* koneiden ja laitteiden nimiä, vars. ainakin jossain määrin itsetoimivien (väistymässä yhä enemmän -in ja -ri -johdinten tieltä): höyrystäjä, jäänmurtaja, lataaja, muuntaja, ovenavaaja. **d.** eril. termejä, esim. *mat.* jakaja, kertoja, (funktion) kuvaaja, muuttuja. **2.** tilap. tekijännimiä kaikista monipers. v:eistä: antaja, nauraja, osanottaja; kiven heittäjä, avaimenreiästä kurkistaja, lakitta olija, metsälle menijä, ovesta tulija (tällaiset us. myös ◡). Kantasuomen š:n jatkaja. Sanajärjestys aspektin ilmaisijana. — Normaalikielessä harvemmin pass. v:eistä: - - ja helvetin tulessa paistujan / on kyllä hiki ja helle *MANN. **3.** yhd:oissa t. määräyksellisenä a:sesti. | Kasvinsyöjä turkiseläin. Hyönteissyöjiä kasveja. Asiantuntija herkkusuu. - - syntynyt talontekijäksi mieheksi KIVI. - - miehen syöjähän sijahan KAL.

jaa *interj.*, tav. *ark.* **1.** vars. *s:sesti* kyllä. | Jaa vai ei? Sanoa jaa. Ei sanonut jaata eikä juuta. Jaa ja aamen, ks. aamen. - - eihän käynyt sanominen jaa ja ammen semmoisessa asiassa SILL. — *Erik.* myöntävänä vastauksena äänestettäessä. | Puhemiehen on tehtävä sellainen äänestysesitys, että vastaus "jaa" tai "ei" ilmaisee eduskunnan päätöksen. Äänestyksessä voitti jaa. **2. a.** ilmaisemassa muistamista, huomaamista, oivaltamista. | Mitäs minä aioinkaan — jaa, nytpä muistan. Sitä minä vain — jaa, mutta minä unohdin onnitella. Jaa, sitäkös sinä tarkoititkin. - - jaa, jokos minä sanoin päivää, terve, terve AHO. Mihinkäs meidän poika meni? — Jaa, täälläpä se on SILL. **b.** (us. toisen puheeseen liittyen) ilmaisemassa harkintaa; us. = niin. | Jaa, mitenkähän lienee. Jaa en nyt oikein tiedä. Jaa, kuinkahan sen nyt selittäisin. Jaa, no, oikeastaan se on aivan sama asia. - - oliko se sen Kustaan tytär, joka hävisi siitä Salmeluksen talosta, joka — jaa, niin, Roimalallehan se joutui SILL. — *no jaa* harkitsevaa t. suopeaa myöntymystä ilmaisten. | No jaa, menetteleehän se. Pekka opettajaksi — no jaa, saattaahan hän onnistuakin. **c.** toisen puheeseen (vars. kysymykseen) liittyvää kysymystä aloittamassa; us. = niin. | Jaa minäkö? Jaa että mistä olisi kysymys? | "Hoi, mitäs meinaat?" — "Jaa mistä?" — "Että meillä on kuningas" AHO. "Ei minun ole nälkä." — "Jaa ettei ole?" KARHUM. **d.** sisällykseltään epämääräisenä, välinpitämättömänä, hajamielisenä tms. vastauksena; joskus vain ilmaisemassa, että on kuullut toisen puhuttelun. | "Hän on hyvä mies." — "Jaa." | "Heikki, kuulehan." — "Jaa." | "Minun on tehtävä sinulle eräs tunnustus, isä." — "Jaa" PEKKANEN. **e.** muita tapauksia. | "Sinun on heti lähdettävä." — "Jaa, mutta minä en lähde." | Mikko: "Hän kamppasi." — Esko: "Jaa, hän kamppasi" KIVI. **3.** vars. toistettuna t. toisten interj:iden ohella ilmaisemassa toteamusta, kummastusta tms. | Jaa jaa! Nainen on ihmeellinen olento! | Jaa jaa tätä aikaa, ihmeellisiä koneita keksitään! Jaa jaa, niin se on. Hoi jaa, kyllä se hyvin käy. Hohhoo, jaa jaa, haukotteli poika. Jaa jaa, tianattava täsä mailmasa on sen, joka elää meinaa, sanoo kyröläinen SILL. — Joskus vetoavasti: Jaa, jaa, enkös minä sitä jo sanonut.

jaa-a [jā·a·] *interj. ark.* ilmaisemassa ihmettelevää, päivittelevää, vetoavaa tms. toteamusta. | Jaa-a, sanos muuta! Jaa-a, kaikkea sitä pitää maailmassa nähdäkin LINN.

jaa-ah [jā·a·h, jāa·h] *interj. ark.* **1.** = ed. | Oli siinä kiirettä, jaa-ah. Jaa-ah, vai sillä tavalla! **2.** = seur. | Jaa-ah, jaa-ah. Olet tänään tainnut tehdä kymmenen miehen tingin TALVIO.

jaaha, jaahah, jaahas [jā·ha·-, jāha·-] *interj. ark.* = jaha. (*1.*) Jaaha, sinä olet jo palannut kotiin. Jaaha, kirkollekos ollaan matkalla? Jaaha ... sieltä herrainpäiviltä on tultu JÄRVENT. (2.) Jaaha, kyllä ymmärrän. Jaahah, no hyvä on. Jaaha, vai sinne. | "Posti on tullut." — "Jaaha."

jaakari[5] *s. mer.* = ajopurje.

Jaakko[1*] *s.* **1.** Jaakon päivästä, heinäkuun 25:nnestä. | Hiukan ennen J:a. J. kylmän kiven järveen viskaa SL. **2.** *yhd.* Juonij.; sarvij.

jaakopinpaini *s. kuv.* voimakas sisäinen taistelu; sitkeä pyrkimys jnk saavuttamiseksi. | Käydä j:a ajatuksissaan. Tässä uskollisuudessa on jotain j:n hellittämättömyydestä KOSKENN.

jaala[10] *s. mer.* kaksi- t. kolmimastoinen kahvelipurjeellinen, latvapurjeeton saaristo- ja rannikkoalus. — *Yhd.* halko-, hiekka-, peruna-, santaj.

jaara[10] *s. murt.* jäärä, pässi.

jaarit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* jutella pitkäveteisesti, puhella asiattomasti, jutustella. | J. joutavia. Älä turhia j:tele! J:teli kaiken maailman asioita.

jaarittelija[14] *tek.* < ed.

jaaritu|s[64] *s.* jaarittelu, jutustelu. | Nortamon "j:kset".

jaarli[4] *s.* **1.** *hist.* kuninkaan ylimpien virkamiesten nimitys Skandinaviassa. **2.** kreiviä vastaava aatelisarvo Englannissa.

jaata[35*] *v.* → jakaa. | Kahteen osaan jakasi hän saarnansa KIVI.

jacquardkone [žakār-] *s. kut.* kuvioniisien nostolaite kutomakoneissa.

jadeiitti[4*] *s.* koruesineiden ja pikku veistosten valmistukseen käytetty augiitti(laji).

jae[78*] *s.* **1.** numeroitu rivijakso Raamatussa, "värsy". | 103. psalmin viisi ensimmäistä j:tta. Apostoli Paavali sanoo efesolaiskirjeen 6. luvun 11. jakeessa - -. **2.** *kem.* jakotislauksessa

tietyssä lämpötilassa kiehumalla erottuva seoksen osa, fraktio, jaos, (jako)tisle.

jaella[28*] *frekv.v.* < jakaa, vars. C. | J. ruokaa, rahaa. J. iskuja. J. käskyjä, neuvoja, ohjeita. J. rukkasia. Luonto jakelee antimiaan. Ei Tuoni sanoja anna, / Mana mahtia jakele! KAL.

jaeskella[28] *v.* = ed.

jaettava[13] *s. mat.* jakolaskussa suure (luku), joka jaetaan toisella, jakajan ja osamäärän tulo, dividendi;)(jakaja.

jaguaari[6] *s.* Felis onca, Amerikassa elävä suuri täplikäs kissaeläin.

jaha, jahaa, jahah, jahas [jaha·-] *interj. ark.; rinn.* jaaha, jaahah, jaahas. **1.** toteavasti, johtopäätöstä, huomaamista tms. ilmaisten tav. puhetta aloittamassa: kas vain, ahaa tms. | Jaha, sinäkin tulit tänne. Jaha, kotonahan täällä ollaankin. | Jahaa! Vai urkkimassa täällä kuljetaan! Jaha, ajattelin, nyt hän loukkaantui. Jaha jaha, kaupunkiinkos on matka? | Jahah! Vihdoinkin siis posti viikon päästä AHO. — Jaha, paljonkos minä olen velkaa? Jaha, palataanpas asiaan. **2.** toisen puheeseen liittyen (us. ymmärtämistä, huomaamista t. tarkkaamista ilmaisten): vai niin [tms.]. | "Vaimosi soitti." — "Jaha." | "Päivällinen on valmis." — "Jaha, hyvä on." Jaha jaha, niin näyttää olevan. Kuunteli sanoen väliin "jahah jahah".

jah|data[35*] *v.*, etup. *ark.* ajaa otusta, metsästää, pyydystää; ahdistaa, vainota, ajaa takaa. | J. sorsia. Juoksi kuin j:dattava jänis. Pojat j:tasivat kissaa. J:tasi kärpäsiä nenältään. — J. rosvoja. Ryhdyttiin j:taamaan vihattuja ohranan miehiä WILKUNA. — *Kuv.* J. rahaa. J. harvinaisia kirjoja.

jahka 1. temporaalinen *konj.* tulevaa aikaa ilmaisevissa yhteyksissä: kun, kunhan, sitten kun, heti kun. | Nämä asiat ymmärrät paremmin, j. tulet vanhemmaksi. Lähden ulos j. saan työni valmiiksi. Tulen, j. ma tästä ehdin. J. nyt posti tulee, saadaan tuoreita uutisia. Odotahan, j. isä tulee kotiin! Vielä kuulette, j. odotatte ja luotatte minuun AHO. | "Tule vähän tänne." — "J. tästä ensin syön" TALVIO. **2.** *adv. harv.* ehkä. | - - tiainen lauloi samaa laulua. "J. teen, kuten käskee", sanoi Lippo, "eihän tuo turhia laulane" KS.

jahkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < jahkata. **1.** aikoa ja aikoa, miettiä edestakaisin, aikailla. | Mietti ja j:i puoli päivää. Vuosia kestänyt j:u sairaalan paikkakysymyksestä. J:tiin siitä sitten kauan aikaa, jotta miten olisi pitänyt tehdä KATAJA. Hän j:i ja aprikoi pitkän aikaa partaansa ajaessaan SEPPÄNEN. **2.** päivitellä. | J. ja huokailla. "No, kaikenlaista koiruutta sitä tänä aikana tehdäänkin", j:i ukko WILKUNA.

jahkais|ta[24] *mom.v.* päivitellen tokaista. | - - Piettar murahtaa katkerasti ja j:ee: "Kunpahan tästä pian pääsis" PAULAH.

jahka|ta[35] *v. harv.* **1.** päivitellä. | Miksi eivät saa sanaa suustaan? Sitä hän j:a KARHUM. **2.** inttää, kiistää vastaan. | Sinä se aina panet vastaan, jos mitä uutta yritetään. J:sit sen meijerin hommassa viimeiseen asti KATAJA.

jahna|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* jankuttaa, kinastella. | Riidankahinaa ja j:usta. Älä siinä nyt ala j. taas, vaan puhu asiasi HJ.NORTAMO.

jahtailla[29] *frekv.v.* < jahdata.

1. **jah|ti**[4*] *s.* otuksen ajo; metsästys, pyydystys. | Mennä j:tiin. Olla j:dissa, j:dilla. Förvalttari tuli sydäntalven pakkasyönä susia j:tiin LEINONEN. — *Yhd.* hirvi- t. hirven-, jänis-, karhu(n)-, sorsa-, susi- t. sudenj.; kirppu-, täij.

2. **jahti**[4*] *s. mer.* kilpapursi, huvialus; joskus erik. yksimastoinen purjealus, jossa on kahvelipurje ja kaksi t. kolme keulapurjetta. | Nopeakulkuinen j. — *Yhd.* kuunarij.; huvi-, moottori-, purjej.; jääj.

jahti|haukka *s.* **1.** = ajo-, metsästyshaukka. **2.** = tunturihaukka. **-koira** *s.* ajo-, metsästyskoira. **-matka** *s.* metsästysmatka. **-mestari** *s.* **1.** metsänhoitovirkamies Ruotsissa, ennen myös Suomessa. **2.** *hist.* jnk alueen metsästysolojen ylimpänä valvojana toiminut viranomainen. — *Yhd.* hovi-, ylij. **-torvi** *s.* metsästystorvi. **-vouti** *s. hist.* yhteisistä petoeläinten ajoista, kulonsammutuksesta ym. huolehtinut alempi kruununpalvelija; vrt. siltavouti.

jak|aa[9*] *v.* vrt. esim. jaottaa, erottaa, hajottaa, osittaa.

A. saattaa jk kokonaisuus osiin;)(säilyttää kokonaisena t. yhtenäisenä.

I. erottaa sekä alkuperäisestä kokonaisuudesta että toisistaan irrallisiin t. itsenäisiin osiin (kappaleisiin, ryhmiin tms.). **1.** *konkr.* **a.** esineistä t. aineesta: paloitella, lohkoa, pilkkoa, pätkiä, halkaista, halkoa tms.; joskus: hajottaa. | J. kahtia, neljään osaan, paloihin, kappaleisiin. J. leikkaamalla, taittamalla. J:oi omenan kuuteen yhtä suureen osaan. Liha jaetaan sopivan suuruisiin paloihin. J. jk osiinsa. Kenttäkanuuna voitiin kuljettamista varten j. kolmeen erilliseen osaan. J. kemiallinen seos aineosiinsa. Atomi on pienin osanen, joihin sama alkuaine voidaan kemiallisesti j. - - vaikka vuoret poikki löisin, / kalliot kaha j:aisin KAL. — *Erik.* Daalioiden lisääminen juurimukuloita j:amalla. Kasvi, jota voidaan lisätä siemenistä tai j:amalla. **b.** Joukko-osasto jaettiin kahteen ryhmään, jotka lähetettiin kumpikin taholleen. Työväki jaettiin työkuntiin. Kilpailijat jaettiin neljään erään. Riita, joka j:oi kansalaiset kahteen leiriin. — Sanan j:aminen kahdelle riville. — Yhteislyseo jaettiin lyseoksi ja tyttölyseoksi. Suunnitelma ministeriön j:amisesta kahdeksi itsenäiseksi virastoksi. **c.** joskus *erik.*: erottaa kahteen osaan, kahta puolta, kahtaalle, jakaa kahtia. | J:oi hiukset kauniisti otsalta. Tyttö j:oi sammalikkoa käsillään. — J. [= harittaa] sahanterä. — *Harv.* työntää edestään kahta puolta, halkaista, halkoa. | Venheen j:ama vesi aukeni laajoin, pakenevin poimuin SEPPÄNEN. **2.** abstr:mmin. | Osakepääoma on jaettu 2.000 osakkeeseen. Voiman j:aminen komponentteihinsa.

II. erottaa jk kokonaisuus toisistaan erillisiksi saman kokonaisuuden osastoiksi tms. **1.** henkilösubj:n ohella. | Seinillä neljään osaan jaettu huonetila. Lokeroihin jaettu laatikko. Kolmeen osastoon jaettu rautatievaunu. Laudalla kahtia jaettu ruokintaruuhi. — Viivoilla

sarakkeisiin jaettu paperiarkki. Viljelysala jaettiin ruutuihin. Sarkoihin jaettu pelto. Säännöllisiin kuvioihin jaettu pinta. — *Erik.* **a.** vars. *maanm.* Suurtilojen j:aminen asutustiloiksi. Kortteli jaettiin rakennustontteihin. **b.** osittaa jk (vars. mittana käytetty) väli viivoilla tms. merkeillä tietyn lain mukaisiin osiin, asteisiin tms. | Lämpömittari on jaettu asteisiin. Laskuviivoittimen asteikko on jaettu logaritmisesti. **2.** asiasubj:n ohella: olla erottamassa jnk osia toisistaan, olla jnk osien välisenä rajana. | Lasiseinän kahtia j:ama toimistohuone. Risti j:aa lipun neljään osaan. Päiväntasaaja j:aa maapallon pohjoiseen ja eteläiseen pallonpuoliskoon. Asteverkko j:aa karttapallon ruutuihin. Kymmenyspilkku j:aa luvun kokonaisiin ja osiin. Saari, joka j:aa joen kahteen haaraan. - - joen uoma, joka halkoi ja j:oi vaarat molemmin puolin rantojaan KATAJA. **3.** Kalevala on jaettu 50 runoon. Romaani jaetaan tavallisesti lukuihin, luvut kappaleisiin. Näytelmä, joka on jaettu kolmeen näytökseen. — *Abstr.* Vuosi jaetaan 12 kuukauteen. Esihistoriallinen aika jaetaan kivi-, pronssi- ja rautakauteen [vrt. III]. Työ on jaettu kolmeen vaiheeseen. Vartioaika on jaettu vuoroihin.

III. erottaa jk kokonaisuus jnk ominaisuuden, näkökohdan t. periaatteen nojalla (ajateltuihin) osiin, ryhmiin, luokkiin tms.: luokitella, ryhmitellä, jaotella, lajitella. | Komitea on j:anut sairaalat suuruuden perusteella kolmeen ryhmään. Reservi jaetaan vuosiluokkiin. Pääoma jaetaan kiinteään ja liikkuvaan. Taivutuksen perusteella sanat voidaan j. nomineihin, verbeihin ja partikkeleihin.

IV. *mat.* **1.** laskea joko kahden luvun tai suureen ja luvun osamäärä, määrittää montako kertaa suure (luku) sisältyy toiseen;)(kertoa. | J. kokonaisluku toisella. Luvun j:aminen murtoluvulla. 6 jaettuna 2:lla on 3. Jos matka tunnetaan, saadaan aika j:amalla matka nopeudella. **2.** osittaa yhtä suuriin t. tietyssä suhteessa oleviin osiin. | Janan j:aminen kahtia. Jaa kulma suhteessa 5:6. — *Kuv.* - - j:oi vastapäisellä seinällä oleva vaakakello aikaa nopein kilkahduksin WILKUNA. **3.** Jakaa luku tekijöihinsä 'määrittää ne (pienimmät) kokonaisluvut, joiden tulo on ko. luku'.

B. osittaa jk kokonaisuus sitä ajatellen, kenelle t. mihin tarkoitukseen osat joutuvat.

I. 1. osittaa omaisuus, tulo, etu, hyöty tms. osiin, jotka annetaan (t. on tarkoitettu annettavaksi) eri omistajille t. kohteille. | Vainajan jäämistö on vielä j:amatta. Pesän j:aminen. Yhteiset tai jaetut kalavedet. Tila jaettiin pojille, poikien kesken. Summa jaettiin siten, että kukin sai 250 mk. Saksan entiset alusmaat jaettiin Englannin ja Ranskan kesken. Jaettavana oleva palkintosumma. — J. jtak keskenään. Lapset j:oivat omenan (keskenään). J:akaamme voitto tasan. Saalis jaettiin miehiä myöten. Pakotettiin j:amaan valta poikansa kanssa. A. ja B. j:oivat ensimmäisen palkinnon 'saivat kumpikin ensimmäisen palkinnon t. ensimmäisestä palkinnosta puolet'. — J. aikansa eri harrastuksille. Monipuuhaisena hän j:oi [= hajotti] harrastuksensa voimatta keskittyä. — *Kuv.* Minä en tahdo jaettua sydäntä, ja kuitenkaan en voi unhottaa häntä PÄIVÄR. Faustin sielu on jaettu valheen ja rakkauden välillä KOSKENN. **2.** saattaa jk rasitus (tappio, vastuu, velvollisuus tms.) osuuksina kahden t. useamman osalle. | Liiketappio jaettiin osakkaiden kesken. Naapurien on jaettava aitausvelvollisuus keskenään. Kylätien kunnossapito jaettiin neljälle talokkaalle. Virkatehtävät jaettiin useiden suoritettavaksi. Suolavero oli epätasaisesti jaettu. **3.** sijoittaa jk kokonaisuus osuuksina eri paikkoihin, kohteisiin tms., hajottaa, sirottaa, levittää. **a.** Joukot oli jaettu ympäri maata. Voimat on jaettu tasan taisteluryhmityksen leveydelle. Niitinreiät jaetaan tasaisesti koko pituudelle. Laskokset koko hameen leveydelle säännöllisesti jaettuina. Vaivaamalla ei suolaa saada aivan tasaisesti voihin jaetuksi. — Lamppu, joka j:aa valon tasaisesti ympäri huonetta. | Valot ja varjot on [romaanissa] jaettu summakaupassa. Henkilöt ovat jaloja tai pahoja TARK. **b.** saattaa jk rasitus, paino tms. kohdistumaan useaan kohteeseen t. laajemmalle alalle. | Tasaisesti jaettu kuormitus. Paino on koetettava j. tasaisesti koko pinnalle. — Työt jaettiin eri viikonpäivien osalle. Hakkuu on jaettu usean vuoden osalle. Kertaus on hyvä j. pitemmälle ajalle.

II. jkn t. toisten kanssa osallisena t. toverina jssak (yhteisessä) olemisesta, samoissa olosuhteissa t. saman kohtalon alaisena olemisesta, jkn t. toisten kanssa saman kokemisesta, tuntemisesta, harrastamisesta tms. | J. leipänsä, toimeentulonsa jkn kanssa. J:oi saamansa edut toisten kanssa. — Palvelija j:oi majan herransa kanssa. Pari matkustajaa j:oi hytin kanssani. Hän valvoi itsekseen kapealla vuoteellaan, jota ei - - vielä kukaan ollut hänen kanssaan j:anut SILL. — J. jkn kohtalo. J. ilot ja surut jkn kanssa. J:oivat yhdessä elämän huolet. Hallitsija j:oi kärsimykset kansansa kanssa. - - murehet, riemut jaettiin / ja yksin "vaakunatki" *CAJ. J. jkn harrastukset.

C. yl. saattaa useita osalliseksi jstak (kokonaisuudesta), antaa t. suoda (osuuksina jstak kokonaisuudesta) usealle, annella, jaella.

I. 1. Miehille jaettiin aseet ja varusteet. Muona-annosten j:aminen joukko-osastolle. Joulupukki j:oi lahjat. Setä j:oi lapsille makeisia. Emännän työnä on j. keitto ruokapöydässä. Opettaja j:oi todistukset. J. kortit, lehdet pelaajille (korttipelissä). Kuka j:aa (kortit)? — J:oi kaiken omaisuutensa köyhille. — J. ehtoollista, sakramentteja. **2.** J. kunniamerkkejä, palkintoja. Suomen Valkoisen Ruusun ritarimerkkejä jaetaan isänmaan palveluksessa ansioituneille. Kilpailussa jaetaan kuusi palkintoa. J. stipendejä, apurahoja. Yhtiö j:aa osinkoa 12 %. — † yhdestä puheen ollen. | Ensimmäinen palkinto jaettiin [→ annettiin] N. N:lle. **3.** *abstr.* J. tunnustusta, kiitosta. J. määräyksiä, käskyjä, ohjeita, neuvoja. J. osat näyttelijöille. J:oi iskuja oikeaan ja vasempaan. J. lohtua. Tiedon j:aminen kansalle. Korkeampaa opetusta j:ava oppilaitos. — J. oikeutta, lakia. Se

mies on taas kaiken iltaa j:anut piruuttansa KATAJA. | Kuka täällä sanaa j:aa? kysyi Ylitupa. Ei näy pappia LEINONEN. — Jumala j:aa siunaustaan. Aurinko j:aa lämpöään. Ruokaa antoi kiveliö, ja järvi j:oi antimiaan KATAJA. - - päivän päästäjä asetti taivaan valot puun oksille, josta voivat vapaasti j. valoaan ihmisille E.N.SETÄLÄ.

II. joskus: siirtää eri paikkoihin, levittää, jaella. | Kirjeet j:aa posti. Postin j:aminen. Sanomalehtien j:aminen tilaajille. Lisälehti jaetaan vakinaisille tilaajille ilmaiseksi. — Tehdas j:aa sähköä laajalle alueelle. Kanavaverkko veden j:amista varten. Energiaa voidaan siirtää ja j. laajoille alueille.

jakaant- = jakaut-.

jakaj|a[16] *tek.* **I. 1.** vrt. jakaa A.I, II. | Friisi seinäpinnan j:ana. Katujen risteyksessä liikenteen j:ana toimiva koroke. Raja oli kulkenut Kemijoen ja Tornionjoen vesistöjen j:aa pitkin. — *Tekn.* Virran j. magneetossa. Jännitteen j. generaattorissa. — *Kuv.* Väittely, joka muodostui yleisen mielipiteen j:aksi. — *Yhd.* jään-, sään-, vedenj.; jännitteen-, virranj. **2.** *mat.* **a.** jakolaskussa luku, jolla suure (luku) jaetaan; luku, jolla osamäärä on kerrottava, että saataisiin jaettava; *syn.* diviisori;)(jaettava. **b.** tekijä, joka tasan sisältyy lukuun. | Murtoluku voidaan supistaa, jos osoittajalla ja nimittäjällä on yhteinen j. Suurin yhteinen j. **II. 1.** vrt. jakaa B.I. | Jäämistön, perinnön j. Maanj:at, maitten j:at tekevät riemulla työtä toivottua AHO. **2.** vrt. jakaa B.II. | Kävi noutamassa itselleen asunnon ja huolien j:an. Saman kohtalon j:iksi joutuneet. Olet ehkä tylyydelläsi karkottanut huonetoverisi, rumasi ja kauniisi lähimmän j:an SILL. **III.** vrt. jakaa C. | Ruoan j. Toimia patruunain j:ana. Korttien j. pelissä. Lehden postittajat ja j:at. Palkintojen j. Teoksen j. on Akateeminen Kirjakauppa. Sakramenttien j. Oikeuden j. Koulu tietojen j:ana. Patterit lämmön j:ina. J:an osa vähin on SL. — *Yhd.* lehden-, maidon-, postin-, tavaranj.

jakamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** kokonainen, yhtenäinen, osittamaton. **a.** Osiin j. kappale. Alaosastoihin j. falangi oli kömpelöliikkeinen. J. Pohjalainen Osakunta. J. seurakunta. — *Lak.* J. (kuolin)pesä. — *Maanm.* J. maakirjatalo. J. yhteismaa. J:tomat vesialueet. **b.** antamatta, jakelematta oleva. | J. yhtiövoitto. J:tomat palkinnot. J. korttipakka. **c.** jota ei voi jakaa, jaoton. | Atomeja on pidetty täydellisesti j:tomina. Sielu on yksi ja j. Suomen valtakunnan alue on j. **2.** eheä, täydellinen, koko; yksimielinen, yleinen (etup. tunnetiloista). | Tuntea j:onta tyydytystä. Suorittaa työ j:tomalla voimallaan. — Saavuttaa jkn j. tunnustus, ihailu, kiitos, myötätunto, suosio. Herättää j:onta tyytyväisyyttä, kunnioitusta. Herättää j:onta mielenkiintoa, huomiota. Nauttia j:onta luottamusta. Ei silläkään - - lie ollut vieraista aivan j:onta iloa AHO. **3.** = harittamaton.

jakamis- = jako-. **-jäännös** *s. mat.* = jakojäännös. **-oja** *s.* tulva- ja liikavesien poistamisoja.

jakamo[2] *s.* jakelupaikka. | Osuuskaupan j.

jakaranda[10] *s.* Jacaranda, etup. brasilialaisia puukasveja; myös = seur. **-puu** *s.*, tav. *ain.* eräistä brasilialaisista puulajeista saatu arvokas puu, jota käytetään hienoihin viilu- ja huonekalutöihin. palisanderipuu.

jakau|s[64] *s.* jakoura tukassa t. karvoissa. | Suora j. J. keskellä päätä. J. meni sekaisin. Panna, kammata hiukset j:kselle. Koira, jonka karva on selästä epäsäännöllisesti j:ksella.

jakautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* jakaantua[1*]) < jakaa. **1.** jnk kokonaisuuden tilanmuutoksesta: muodostua kahdeksi t. useammaksi osaksi (kappaleeksi, ryhmäksi tms.); joskus: haljeta, lohjeta, hajota, pirstoutua, haaroittua. | J. kahtia, kolmeen osaan, viideksi kappaleeksi. Bakteerit lisääntyvät j:malla siten, että solu j:u kahtia, molemmat puoliskot jälleen kahtia jne. Elektrolyyttinen j:minen. Hienoksi j:nutta kalkkikiveä. Vanha emäpitäjä j:i kolmeksi uudeksi pitäjäksi. Itävalta-Unkari j:i sodan jälkeen useaksi pienemmäksi valtioksi. Joukko j:i useaan ryhmään. Pelaajat j:vat kahteen puolueeseen. Kielikysymyksessä kansa j:i kahteen vastakkaiseen leiriin. Porin kohdalla Kokemäenjoen päähaara j:u kolmeksi haaraksi. Lehdyköiksi j:nut lehti (vrt. 2). — Joskus: erota kahtaalle, väistyä kahta puolta. | Väkijoukko j:i vaunujen edessä. **2. a.** jnk kokonaisuuden rakenteesta: olla kahden t. useamman osan (niiden ja niiden osien) muodostama. | Kaappi, joka j:u kuuteen lokeroon. Selkäranka j:u nikamiin. Makuuvaunu j:u hytteihin. Intia oli j:nut moneen pieneen valtioon. Valtakunnan alue j:u lääneihin. Lääninhallitus j:u lääninkansliaan ja lääninkonttoriin. Kahteen kamariin j:va parlamentti. Kansakoulu j:u seitsemään luokkaan. Kolmeen lauluun j:va runoelma. Vuosi j:u 12 kuukauteen. Työaika j:u vuoroihin. **b.** erottua jnk ominaisuuden, näkökohdan t. periaatteen nojalla (ajateltuihin) osiin, ryhmiin, luokkiin tms.; luokittua, ryhmittyä. | Pääoma j:u kiinteään ja liikkuvaan. Reservi j:u vuosiluokkiin. Äänteet j:vat vokaaleihin ja konsonantteihin. Suomen järvet j:vat biologisesti kolmeen päätyyppiin. **3.** tulla osuuksina kahden t. useamman osalle, kohdistua useaan kohteeseen, levitä t. olla levinneenä eri paikkoihin, laajalle alalle, eri puolille tms. | Korttien j:minen pelissä pelaajille. Suolan pitää j. voihin mahdollisimman tasaisesti. Löydöt j:vat alueen eri puolille. Tehtaan omistusoikeus j:i useihin käsiin. Kapitalistisessa yhteiskunnassa omaisuus on harvoin tasaisesti j:nut. Äänten j:minen vaalissa eri puolueiden kesken. Valaisin, josta valo j:u tasaisesti ympäri huonetta. Paino tasan molemmille jaloille j:neena. Epätasaisesti j:nut kuormitus. Viennin j:minen eri vuosille käy ilmi tilastosta. Työ on j:nut eri päiville eri tavoin. Vastuun j:minen suuren joukon kesken. Tarkkaavaisuus moneen kohtaan j:neena.

jakautumaton[57] *kielt.a.* joka ei ole jakautunut t. ei voi jakautua. | Yhtenäinen, j. kokonaisuus. Atomi, alkuaineen pienin j. perusosanen.

jakautumis|ilmiö *s.* Solutuman j. **-kohta** *s.* Joen, valtimon j. **-kyky** *s.* Solujen j. **-kykyinen** *a.*

J. solu. **-kyvytön** *a.* **-tila** *s.* J:ssa olevat bakteerit. Kolloidikemia tutkii aineen kolloidista j:a.

jakautuv(ais)uus[40] *s.* se aineen ominaisuus, että kappale voidaan jakaa pienempiin osiin.

jakeeton[57] *kar.a* (< jae 1) jakeisiin jakautumaton. | J. Raamatun painos.

jakelija[14] *tek.* < jaella. | Lahjojen, neuvojen j. — Tavaran j.

jakelu[2] *teonn.* < jaella. | Ruoan, almujen j. — *Erik.* tuotteiden, tarvikkeiden, tehon tms. toimittaminen kuluttajille t. käyttäjille. | Tuotteiden kaupallinen j. Maidon j. kuluttajille. Ammusten j. Sanomalehden j:ssa todettiin epäsäännöllisyyttä. Sähkövirran, lämmön j. — Pakettien j. (postitoimistossa). **-alue** *s.* esim. alue, jolle voima-asema toimittaa sähkövirtaa. **-artikkeli** *s.* kiertoartikkeli. **-asema** *s.* bentsiinin tms. vähittäismyyntipaikka. **-johto** *s. tekn.* putkijohto, jossa esim. kaasu virtaa käyttöpaikalle; sähkövirran jakeluverkossa johtoja, jotka yhdistävät syöttöpisteet "talojohtoihin", joilla sähköenergiaa jaetaan kuluttajille; *syn.* jakojohto. **-järjestelmä** *s.* järjestelmä jnk tarvikkeen, tehon tms. toimittamiseksi kuluttajille t. käyttäjille. **-kauppa** *s. liik.* kauppa, joka ottaa tavarat vastaan suurina erinä ja jakaa ne pienemmiksi, jakeluliike; vrt. kokoava kauppa. **-kausi** *s.* Voin, korttikahvin j. (elintarvikesäännöstelyn aikana). **-keskus** *s. liik.* paikka, josta käsin jnk tarvikkeen toimittaminen kuluttajille tapahtuu. **-kirjakauppa** *s. liik.* kirjakauppa, joka levittää kirjallisuutta etup. kiertävien myyjien t. asiamiesten välityksellä. **-kirje** *s.* kiertokirje. | Oikeusministeriön j. **-kustannukset** *s. mon. liik.* **-lait|e** *s.*, tav. *mon.* Bentsiinin j:teet. **-liike** *s. liik.* = jakelukauppa. **-paik|ka** *s.* Maidon, bentsiinin j. Osuusliikkeen myymälät ja j:at. **-piste** *s.* = ed. | Maahan tullut petroli on jo lähetetty j:isiin. **-pöytä** *s.*

jakelutt|aa[2*] *fakt.v.* < jaella. | [Kuningas] j:i lahjoja VT.

jakeluverkko *s.*, vars. *sähk.*

jakkara[15] *s.* (tav. matala) selkänojaton tuoli, palli. — *Yhd.* lypsy- (lypsin-), ompeluj.; suutarinj.

1. **jakki**[1*] *s.* Bos grunniens, kookas, pitkäkarvainen aasialainen nautaeläin, jota tavataan sekä kesynä että luonnonvaraisena.

2. **jakki**[1*] *s. sähk.* jousikytkinyksikkö, ohjausreikä siinä olevine kytkinjousineen;)(tulppa, pistike.

jakkihärkä *s.* ks. 1. jakki.

jakkivasara *s.* kiviteollisuudessa käytetty, itsetoimivasti poraa kiertävä vasaraporakone.

1. **jakku**[1*] *s.* tav. lyhyt, vars. naisten t. lasten takki. | Naisten puvuissa on usein irtain, kevyt j. — *Yhd.* sametti-, silkki-, verkaj.; merimiesj.

2. **jakku**[1*] *s. murt.* lyhyt penkki, rahi, jakkara.

1. **jako**[1*] *s.* jakaminen; tapa miten jk on jaettu t. jakautunut; jaotus, jaottelu. **I. 1.** vrt. jakaa A.I. | J. kahtia, kolmeen osaan, neljäksi kappaleeksi. Puun j. tukeiksi. Pitäjän j. toteutettiin v. 1918. Joukkueen j. kolmeen ryhmään. J. puolueisiin pelissä. Sanan j. kahdelle riville. Kun sanat ja runopolvet eivät satu yhteen, vaan leikkaavat toisensa, syntyy j. eli sesuura. — J. kahteen, kolmeen [komentona]. — Sahan(terän) j. 'haritus'. — *Kans.* Tuvassa vallitsi sellainen ahtaus, ettei ollut jalan j:a. — *Harv.* - - itiöiden tumat vilkkaassa jaossa [= jakautumistilassa] IT. — *Yhd.* kahtia-, kolmia-, tasanj.; reduktio-, vähennysj. **2.** vrt. jakaa A.II. | Paperiarkin j. ruutuihin. Peltoalan j. sarkoihin. Seinäpinnan sopusuhtainen j. Valtakunnan j. lääneihin. Maan hallinnollinen, sotilaallinen j. Rykmentin j. alayksikköihin. Romaanin j. lukuihin. Tekstin j. pykäliin. Sonaattimuotoisen sävellyksen j. — *Erik.* merkitty jaotus, mittajaotus. | Viivoittimen, lämpömittarin j. Jaolla varustettu ympyränkehä. Hammasrattaan j. 'viereisten hampaiden etäisyys toisistaan'. Niitinreikiä lieriön pinnalle jaettaessa on käytetty 15 mm:n j:a. — *Yhd.* kahtia-, kolmia-, tasanj.; kolmi-, neli-, tasaj.; alue-, kappale-, kunta-, linja-, lääni-, piiri-, ruotu-, tahti-, tavu-, tonttij.; osakunta-, tiedekuntaj.; ajan-, maanj.; aurinko-, iso-, lohko-, sarka-, tilus-, täydennys-, uusj.; aste-, hammasj. **3.** vrt. jakaa A.III. | Kasvisystematiikan j. Puutavaran j. järeään ja pientavaraan. Nominien j. substantiiveihin, adjektiiveihin, pronomineihin ja lukusanoihin. Vokaalien j. etu- ja takavokaaleihin. — *Yhd.* kasti-, luokka-, säätyj. **4.** *mat.* vrt. jakaa A.IV. | Luvun j. toisella. Janan j. suhteessa 3:4. Kulman j. kolmeen yhtä suureen osaan. Kultainen j., ks. kultainen 3.c. Jos kokonaislukua toisella jaettaessa saadaan osamääräksi kokonaisluku, sanotaan jaon menevän tasan. — *Yhd.* mittaus-, ositus-, sisältöj. **II.** vrt. jakaa B. | Omaisuuden, pesän j. Olla osallisena perinnön jaossa. Tilan, vesialueen j. Koko maatila joutui j:on. Puolan ensimmäinen j. Tulla saaliin jaolle. Koirakin tuli leipäpalan jaolle. Ei pyyssä kahen j:a, / oravassa kolmen miehen KAL. — Kustannusten, rasitusten, vastuun j. Aitausvelvollisuuden j. naapureiden kesken. — *Yhd.* perinnön-, pesän-, saaliin-, vallanj. **III.** vrt. jakaa C. | Ruoan j. Päiväannosten j. miehistölle. Suorittaa (korttien) j. eli työnteko korttipelissä. Lahjojen, palkintojen j. Osingon j. Ehtoollisen j. Postin, sanomalehtien j. — Tulen j. tulitusalueelle. Työn j. eri päiville. Niittien j. niitattavalle alueelle. Valonlähteen sijoitus ja valon j. huoneessa. — *Yhd.* käskyn-, palkintojen-, tulen-, työn-, vauhdinj.

2. **jako**[1] *s.* Psittacus erithacus, eräs helposti puhumaan oppiva harmaapapukaija.

jako|aika *s.* muinaissuomalaisten ja -virolaisten syksyllä viettämä juhla-aika, Suomessa tavallisimmin pyhäin miesten päivän ja Martin päivän välillä. **-akseli** *s. tekn.* mäntäkoneissa akseli, joka saa aikaan jakoelinten (venttiilien, luistien, hanojen) liikkeen; polttomoottoreissa nokka-akseli. **-ala** *s. maanm.* **-allas** *s. tekn.* vesivoimalaitoksessa allas, johon vesi tulee yläkanavasta ja josta se virtaa turbiineihin. **-alue** *s. maanm.* **-asetus** *s.* maanjakoa koskeva asetus. **-asia** *s.* maanjakoa koskeva (oikeus)asia. **-avain** *s. tekn.* liikkuvaleukainen ruuvien ja

mutterien kiertoavain, jonka kidan suuruutta voi muuttaa.

jakobiini[5] *s. hist.* vrt. girondisti. | J:t 'kiihkein vallankumouspuolue Ranskassa suuren vallankumouksen aikoina'. **-klubi** *s.* **-lakki** *s.* = fryygialainen lakki.

jakobiitti[5*] *s.* **1.** Syyrian monofysiittisen kirkkokunnan jäsenten nimitys. **2.** *hist.* Englannissa Jaakko II:n karkotuksen jälkeen esiintyneiden Stuart-suvun kannattajien nimitys.

jako|ehdotus *s.* Toimitusmiesten laatima tilan j. Konkurssipesän varain j. **-elin** *s. tekn.* **-hana** *s. tekn.* esim. paloruiskun kolmitiehana, jolla imu voidaan ohjata joko sammioon tai esim. kaivoon. **-harppi** *s.* säätimellä varustettu harppi, jota käytetään janoja ja kaaria yhtä pitkiin osiin jaettaessa, us. jousiharppi. **-hiekka** *s. met.* = erotushiekka.

jakoi|nen[38] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* yhdistämättömänä etup. *kasv. el.* Liuskaista lehteä sanotaan halkoiseksi, j:seksi tai osaiseksi sen mukaan, miten syvälle liuskojen väliset lovet ulottuvat. Myrskypääskysen pyrstö on syvään j. 'haarainen'. — *Yhd.* kaksi-, kolmi-, moni-, sataj.; pari-, sormij.; hieno-, tasa-, tiheäj.; linjaj.; piiruj.

jako|johto *s. tekn.* = jakelujohto. **-jyvitys** *s. maanm.* **-jäännös** *s. mat.* (jakajaa pienempi) luku, joka saadaan, kun jaettavasta vähennetään jakajan ja likimääräisen osamäärän tulo. **-kaappi** *s. sähk.* kaappi, jossa sähkönjakeluverkon haaroituskohdat sijaitsevat. **-kampi** *s. tekn.* kampi, jolla jakopään karaa voidaan pyörittää. **-kartta** *s. maanm.* maanmittaus-, maanjakokartta. **-kasv|i** *s. kasv.* kasvi, jonka ainoa lisääntymistapa on suvuton jakautuminen. | J:eihin luetaan bakteerit ja sinilevät. **-keskus** *s. sähk.* sähköjohtojen haaroituskohta esim. kokonaista rakennusta t. rakennusryhmää varten. | Koteloitu j. **-kirja** *s.* **1.** *maanm.* kunkin jako-osakkaan jaossa saamat tilukset ja niiden jyvitysarvot osoittava selitelmä. **2.** *lak.* perinnönjaossa laadittu osittamiskirja. **-koje** *s. tekn.* mittauskojeiden asteikkojen valmistukseen ym. käytettävä laite suoran viivan t. ympyrän kehän tasajakoa varten. **-kone** *s. tekn.* = ed. **-kulma** *s. mat.* jakolaskun suorituksessa käytetty hakamainen merkki. **-kunta** *s. maanm.* kaikki saman jakotoimituksen (esim. isonjaon t. uusjaon) alaiset talot ja tilukset. **-kytkin** *s. sähk.* kytkin, jolla pääjohtoon voidaan liittää monta haarajohtoa. **-laatikko** *s. sähk.* sähkönjakeluverkossa varokkeen, haaroitusliittimet ja us. kytkimen sisältävä laatikko. **-lainsäädäntö** *s.* maanjakoa koskeva lainsäädäntö. **-laite** *s. tekn.* **-laitos** *s. maanm.* hallinnollisesti järjestetty maanmittaus- ja maanjakotoiminta. **-laki** *s.* laki, joka järjestää maanjaon toimittamisen ja siitä johtuvat oikeussuhteet. **-lasku** *s. mat.* kertolaskulle vastakkainen laskutoimitus, jossa etsitään toista tekijää, kun tulo ja toinen tekijä tunnetaan, divisio. **-lautakunta** *s. lak.* asianosaisten valitsemat t. heidän toimestaan valitut henkilöt, jotka riitaisissa tapauksissa suorittavat yhteisten rasitusten, esim. aitausvelvollisuuden jaon. **-levy** *s. tekn.* **1.** *met.* jakopään osana oleva pyöreä levy, jonka samakeskisten reikäympyräin l. reikäpiirien avulla ympyrän kehä voidaan jakaa yhtä pitkiin osiin. **2.** *sot.* tykin suuntauslaitteen osana oleva jaotuksella varustettu pyöreä levy. **-levä** *s. kasv.* = sinilevä. **-linja** *s. maanm.* jakoraja. — *Kuv.* Eri säätyjen väliset j:t. **-lista** *s. rak.* ikkunan lasialan osituslista, välirima, lyijypuu. **-luettelo** *s.* — *Lak.* pakkotäytäntömenettelyssä tehty luettelo varain jakamisesta velkojille. **-luisti** *s. tekn.* eräs mäntäkoneissa käytetty jakoelin, yleisin höyrykoneissa, joissa se säätää ajat, jolloin höyry virtaa sylinteriin ja sieltä ulos. **-luku** *s.* luku, joka osoittaa, moneenko osaan jk jaetaan t. on jaettu.

jako|menettely *s.* **-merkki** *s.* **1.** osituksen, asteikon tms. mittaosien rajaa osoittava merkki (viiva, piste). **2.** *mat.* jakolaskun toimitusmerkki (:). **-mielinen** *a.* ja *s.* jakomielisyyttä sairastava (henkilö), skitsofreeninen, skitsofreenikko. **-mielisairas** *a.* ja *s.* = ed. **-mielisyys** *s. lääk.* tavallisimpia mielitauteja; *syn.* pirstomielisyys, skitsofrenia. **-mielitauti** *s. lääk.* = ed. **-mie|s** *s.* (maan)jaon toimittaja. | Pitää hakea j:het taloon, sillä minä tahdon saada osani erilleen PÄIVÄR. — *Metsät.* mies, joka merkitsee puun katkomiskohdat. **-mitta** *s.* jakovälineenä käytetty mitta; mitta, jolla sahan haritus tarkistetaan. **--oikeus** *s.* **--osa** *s.* osa, jollaisiin jk jaetaan (on jaettu, jakautuu jne.). | Solu jakautuu kahtia, j:t edelleen kahtia jne. — *Erik.* **a.** asteikon jakopiirujen väli, jakoväli. **b.** *lak.* = jako-osuus. **--osakas** *s.* **--osin|ko** *s.* Konkurssipesän j:got. **--osuus** *s.* — *Maanm.* maanjaossa kullekin osakkaalle tuleva osuus. — *Lak.* perillisille, velkojille tuleva osuus, kun vainajan omaisuutta t. velallisen rahaksi muutettuja varoja jaetaan. **-paik|ka** *s.* **1.** jakelupaikka, tarvikkeiden tms. antamispaikka (vars. *sot.*). | Ampuma-, elintarvikkeiden j. **2.** paikka, jossa jnk jakaminen, osittaminen tapahtuu. | Huutokaupan toimittaja antakoon tiedon ajasta, jolloin kauppasumma tulee jaettavaksi, niin myös j:asta. **-palsta** *s. maanm.* **-peruste** *s.* Sukulaisuus perinnön j:ena. Isossajaossa j:ena on manttaali. Voiton, määrärahojen j. Kasvisystematiikassa käytetyt j:et. Kallon muoto antropologisena j:ena. **-perä** *s.*, us. *mon. murt.* ylijäämä jaossa. | J:t tasattiin tai jätettiin yhteiseksi. **-pihdit** *s. mon. tekn.* = jakorauta 2. **-piiru** *s.* mittaosien rajaa osoittava viiva asteikossa, jakomerkki, -viiva. **-piste** *s.* **1.** piste, jonka kohdalta jk jaetaan t. on jaettu. | Kaari jaetaan neljään osaan ja j:iden kautta piirretään ympyränkaaret. **2.** *sähk.* haaroituskohta. **-putki** *s. tekn.* pää- l. valtaputkesta haaraantuva sivuputki (lämpöjohtojärjestelmissä ym.). **-pyörä** *s. tekn.* esim. tasajakoinen asteikkoympyrä, moottorin jakoakselia käyttävä hammaspyörä. **-pyörästö** *s. tekn.* Moottorin j. **-päinen** *a.* haarapäinen. | Teeren pyrstö on vahvasti j. Kaulanikaman okahaarake on j. **-päivä** *s.* Varusteiden j. Alkoivat sitten käräjät, ja asiain j. oli KATAJA. **-pää** *s. tekn.* työstö-, vars. jyrsinkoneissa laite, jota käytetään ympyrän ja suorien viivojen jakamiseen tasaosiin ja

urien jyrsimiseen lieriö- ja kartiopintoihin sekä tasoihin.

jako|raja *s. maanm.* maanjaossa syntynyt tilojen välinen rajalinja; vrt. piiriraja. **-rasia** *s. sähk.* sähköjohtojen haaroituskohdan rasiamainen suojus, haaroitusrasia. **-raudoitus** *s. tekn.* rautabetonitöissä pääraudoituksen ohella käytetty lisäraudoitus. **-rauta** *s. tekn.* **1.** vrt. ed. **2.** sahanterän haritusrauta, jakopihdit. **-rengas** *s. tekn.* tasaosiin jaettu rengas mittauskojeissa. | Kompassin, suuntakehän j. **-rengasluku** *s. sot.* jakorenkaasta luettu luku. **-rihma** *s. biol.* solurihman jako-osa. **-rumpu** *s. sot.* vrt. jakorengas. | Kiertokaukoputken j. **-sanat** *s. mon. usk.* sakramentteja jaettaessa lausutut sanat. **-sauma** *s. tekn.* valumuotin osien välinen sauma. **-seinä** *s.* väliseinä. **-sieni** *s.* bakteeri. **-sopimus** *s.* **-steril(is)ointi** *s. farm.* jaksoittainen kuumennus 60—90°:n lämpötilassa (kun aineet eivät kestä kiehuvan veden lämpötilaa). **-suunnitelma** *s.* **-säiliö** *s. tekn.* paineenvähennyssäiliö, vedentasaaja, esim. karjasuojien vedenjakelujärjestelmissä. **-tapa** *s.* **-taulu** *s. sähk.* taulumainen asennuskeskus, jossa on kytkin, varokkeet, mittareita ym. **-tekniikka** *s. maanm.* **-teknilli|nen** *a. maanm.* -sesti *adv.* **-tilaisuu|s** *s.* Pesä on jaettava sellaisena kuin se j:dessa on. — Nobelin-palkintojen j. **-tislaus** *s. kem.* tislaus, jossa seosneste hitaasti kuumennetaan ja tällöin eri lämpötiloissa kiehuvat jakeet (jaokset, tisleet) kerätään talteen. **-tisle** *s. kem.* jakotislauksen tulos, jae, jaos. **-toimitus** *s.*, vars. *maanm.* Vesijättömaiden j. **-vaatimus** *s.* **-veli** *s. hist.* jäsen yhteisessä erä- tm. omistuksessa. **-venttiili** *s. tekn.* esim. paineilmatyökaluissa venttiili, joka jakaa paineilman männän eri puolille. **-verkko** *s. sähk.* = jakeluverkko. **-vero** *s.* **1.** vero, jonka suuruus määrätään jakamalla koottavien verojen määrä veroyksikköjen lukumäärällä;)(yksikkövero. | Kunnallisvero on j. **2.** vars. *hist.* lampuodin maan ja karjan tuotosta omistajalle maksama määräosa (esim. puolet);)(sopimusvero. **-viiv|a** *s.* **1.** jnk jakava viiva; (osituksen, asteikon tms.) jakomerkkinä oleva viiva. | J:alla kahtia jaettu kuvio. J:oilla 100 osaan jaettu väli. **2.** *mat.* jakolaskun toimitusmerkki, vaakasuora t. vino viiva; vino viiva myös muissa tehtävissä. **-virhe** *s.* **-väli** *s.* asteikon tms. jako-osa. **-ympyrä** *s.* **1.** = asteikkoympyrä. **2.** *tekn.* hammaspyörässä ympyrä, jonka voi ajatella pyörien toimiessa vierivän liukumatta pitkin toisen hammaspyörän vastaavaa ympyrää; vrt. pää-, jalkaympyrä.

jaks|aa[9] *v.* **I.** voida, kyetä, pystyä. **1.** *intr.* voida terveyden puolesta. | J. hyvin, huonosti. J. paksusti (puhek.). Miten j:at? No kuinkas teillä j:etaan? Sinä et j:a hyvin. J:amiseni on huonoa. Minä j:an niinkuin Turkin keisari KIVI. **2.** *tr.* obj:na yl. inf. **a.** voiman puolesta. | J. tehdä, kulkea, nousta, kantaa, vetää. Lyö minkä j:aa. Sydän ei j:a sykkiä enää. Maa ei j:a kasvaa hyvin. Oksa oli heikko eikä j:anut kannattaa. Aurinko ei j:a vielä lämmittää. Tuota en enää j:a. Hän ei j:anut työhönkään. Hän oli jo vanha mies eikä j:anut enää. Ei Jumala pane suurempaa kuormaa kuin minkä ihminen j:aa kantaa. - - useinhan sairaat kuolevat aamuyöllä, kun eivät ole enää valkenemiseen asti j:aneet SILL. **b.** varallisuuden, toimeentulon puolesta. | J. maksaa, ostaa. J. elättää. Ei j:anut suorittaa veroja. Talo oli niin köyhä, ettei j:ettu pitää palvelijaa. Kaupunki oli j:anut rakentaa kovasti. Maksetaan kun j:etaan. Minä isäntä olen, joka maksan ja j:an MERIL. **c.** henkisten voimien t. ominaisuuksien puolesta. | J. uskoa, ymmärtää, käsittää. En j:a muistaa. Hän ei j:a ajatella sellaista. J:oi malttaa mielensä. J:atteko odottaa vähän? Kyllä minua on j:anut kummastuttaa. Kotona hän ei j:anut olla, pois hän tahtoi. En minä j:a sinun kanssasi. Romaani, joka ei j:a pitää mielenkiintoa vireillä. - - eikö siellä Helsingissä kaikkia typerimpiä miehiä hylätä papin kouluun - -, joista ei j:a muuta tulla? AHO. No pääset sinä, mene, mene, Jumalan luoma, eihän sinua j:a kotonakaan tuollaisena katsella SILL. **d.** *harv.* obj:na yl. s.; kyetä voittamaan, voittaa. | On suletttu suuremmatki, / jalommatki j:ettuna KAL. **II.** *murt.* riisua; *harv.* nylkeä. | Morsian j:etaan niin, että vain arkivaatteet jäävät I.K. INHA. - - hirvet on puihin hirtettynä, / jalot peurat j:ettuna KAL. — *Yleisk.* vain ilmauksessa: *juurta jaksain* t. *jaksaen* perin pohjin. | Piti juurta j:ain selittää. Pohdittiin, harkittiin juurta j:aen.

jaksamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* voimaton, kykenemätön. | - - tyhjää se on heittäytyä j:tomaksi nuorten ihmisten JOTUNI.

jaksan|ta[15*] *teonn. harv.* < jaksaa. | Eihän siitä meidän isän j:nasta PAKK.

jaksatt|aa[2*] *deskr.v. murt.* pärpättää, jankuttaa samaa. | Sitten alkoi Valttinen j. muiden ihmisten asioista ALKIO. Iivari jurnutti uteliaalle kuuntelijalleen, taas ehkä kymmenettä kertaa j:i NUOLIV.

jaksel|la[28] *frekv.v.* < jaksaa 1. | Hyvinhän täällä on j:tu, ja mikäpä on j:lessa.

jakseskella[28] *frekv.v. harv.* = ed.

jakso[1] *s.* **I.** kappale jtak (vars. ajallisesti) jatkuvaa t. sellaiseksi ajateltua kokonaisuutta; (ajallisesti, paikallisesti, suuruudeltaan tms.) peräkkäisjärjestyksessä olevien yksiköiden muodostama (us. jnk laajemman kokonaisuuden osana oleva) kokonaisuus; vrt. sarja. **1.** ajallisesti: kausi, vaihe, periodi. | Kuuden kuukauden (pituinen) j. Sivistyshistoriallinen j. Tärkeä j. elämässäni. Alkaa pitkä, poutainen j. A. on kahteen j:on kuulunut kaupungin valtuustoon. — *Erik.* **a.** *fys.* aika, jonka kuluttua säännöllisesti toistuvan fysikaalisen ilmiön ominaisuudet uusiutuvat, periodi. | Ilman lämpötilan j:t ovat vuorokausi ja vuosi. Vaihtovirran j. on se aika, minkä virran täydellinen heilahdus kestää. — *Yhd.* puolij. **b.** *täht.* se aika kokonaisia vuosia, jonka kuluttua eräät määräilmiöt t. olosuhteet ainakin lähimain toistuvat samassa järjestyksessä t. sattuvat samoille päiville, sykli. — *Yhd.* aurinko-, kuuj. **c.** puhelinliikenteessä: yhtä maksuyksikköä vastaava aika. | Puhui kolme 3 minuutin j:a. Puheluita välitetty 40.000 j:a. **d.** *yhd.* Aika-, ajanj.; alku-, loppuj.;

kiloj. 2. ed:een liittyen työn, suorituksen, kehityksen, esityksen tms. vaiheista. | Tiilien poltossa on kolme eri j:a. Romaani syntyi kahdessa j:ssa. Minna Canthin tuotannossa voi erottaa kolme j:a. Esitys jaetaan sisällyksen mukaan j:ihin. — *yhteen jaksoon* keskeytymättä, yhteen menoon, yhtä mittaa. | Puhua, tehdä jtak yhteen j:on. Tuvan ovi kävi yhteen j:on ALKIO. — *Yhd.* kehitys-, oppi-, työj.; lause-, puhe-, sävel-, äännej. **3.** jnk konkr. kokonaisuuden osista. | Romaani, joka jakautuu kahteen j:on. Kalevalan Sampo-j. Olenpa tainnut yhden ja toisen j:n virsikirjasta KIVI. — Yhteen sillan j:on kuuluu osa, jossa on 2—3 jänneväliä. — *Ellipt.* = liikennejakso. — *Yhd.* liikenne-, rata-, varikkoj. **4.** sarja. **a.** jono, rivi. | Putouksien ja niiden välisten suvantojen muodostama koskien j. Verkot lasketaan j:ina. Asutus on järjestynyt nauhamaisiksi j:iksi jokivarsille. | - - vastapäätä ovat liiterirakennukset. Siinä on ruoka-aittakin yhdessä j:ssa AHO. — *Yhd.* harju-, järvi-, koski-, laakso-, lahti-, penkki-, porras-, rakennus-, tunturij. **b.** Aikakauslehti "Virittäjän" uusi j. Kaksi j:a kirjoitelmia. **c.** *erik.* — *Mat.* luvussa toistuva numerosarja. — *Kiel.* kielellinen ilmaus, jossa on verbin persoonamuoto ja jossa samalla se subjektipersoona, jolle verbin toiminta omistetaan, on ilmaistuna. — *Mus.* kahden t. useamman sikermän yhtymä. — *Yhd.* kirjain-, numero-, sanaj.; esittely-, kehittely-, kertausj. **II.** *harv.* jaksaminen (ks. jaksaa I. 1), vointi, terveydentila. | Äiti on väsynyt, hänen j:nsa on niin ja näin LEINONEN.

jaksoalue *s. tekn.* esim. kaikki äänikojeen tulkitsemien pienimmän ja suurimman taajuuden väliset taajuudet, taajuusalue.

-jaksoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Yksi-, kaksi-, moni-, 50-j.; nopea-, pien-, pitkä-, saman-, suurj.; yhden-, yhtäj.

jaksoittain *adv.* jaksoina, jakso jaksolta, vaiheittain, ajoittain. | Suorittaa, tehdä jtak j. Silta rakennettiin j.

jaksoittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jaksoina esiintyvä, jaksoittain tapahtuva, vaiheittainen, ajoittainen, periodinen. | Syöttö on yhtäjaksoinen tai j. Veri liikkuu valtimoissa j:sin sysäyksin. Luonnon j. kukoistus. Alkuaineiden j. eli luonnollinen järjestelmä. Taudin j. hoito. Koulutus tapahtuu j:sesti. Ankkurivirta vaihtelee j:sesti. Konjunktuurivaihtelujen j:suus.

jaksokoe *s. maat.* (lypsylehmien) ruokintakoe, jossa käytetään jaksoittain erilaista ruokintaa.

jaksolli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* us. = jaksoittainen;)(jaksoton. — *Mat.* J:sia ovat desimaaliluvut, joiden desimaalit määräkohdasta alkaen sarjoittain uusiutuvat. J:set funktiot ovat funktioita, jotka pysyvät muuttumatta, kun argumentteihin lisätään vakiot, joita sanotaan jaksoiksi. — *Fys.* J. on ilmiö, jonka vaiheet toistuvat aina yhtä pitkän väliajan, jakson kuluttua; j:seksi sanotaan usein sellaistakin ilmiötä, jonka ominaisuudet toistuvat jakso jaksolta yhä heikompina (vaimeneva j. ilmiö). J:sia ovat esim. heiluriliike, aaltoilu ja värähdysliike. — *Metsät.* J. metsä 'metsä jossa kaksi t. useampia puusukupolvia kasvaa rinnan'. — *Yhd.* sekaj.

jaksoluku *s. tekn.* jaksollisen liikkeen jaksojen luku aikayksikössä (sekunnissa); *syn.* taajuus, frekvenssi. | Vaihtovirran j. **-mittari** *s. sähk.* taajuus-, frekvenssimittari.

jaksot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< jaksottaa) jaotella jaksoihin, jäsennellä. | Esitys on tarkasti j:eltu. Oppitunnin j:telu.

jaksot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* aperiodinen;)(jaksollinen. | J. liike. J. desimaaliluku.

jaksot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* jakaa t. ryhmittää jaksoihin, jaotella, jäsentää. | J. kirjoitus sisällyksen mukaan.

jaksottu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Rytmillisesti j:va proosa.

jakullinen[63] *poss.a.* < jakku. | J. leninki.

jakuut|ti[6*] *s.* J:it 'Itä-Siperiassa asuva turkkilais-tataarilainen kansa'.

jalakas[66*] *a.* jalallinen. | J. lautanen, juomalasi.

jalake[78*] *s. tekn.* jalusta, piedestaali.

jalaksellinen[63] *poss.a.* < jalas. | J. kätkyt.

jalaksenjäl|ki *s.* Lumi peittää j:jet.

jalakseton[57] *kar.a.* < jalas.

-jalaksinen[63] *poss.a.* < jalas. | Kaksi-, kapea-, lyhyt-, pitkä-, yksij.; puu-, teräsj.

jalallinen[63] **1.** *poss.a.* < jalka. | J. astia, kannu, lasi, pannu. J. pöytä, aitta. Käärmekin oli uskomusten mukaan ennen j. **2.** *s. murt. maat.* viljasitoma, -lyhde; kuhilas, jalka, kyäs.

jalan *adv.* jalkaisin, käyden. | Lähteä, kulkea, liikkua, tulla, mennä j. Väkeä tuli j. ja hevosella. Matka suoritettiin j.

jalan|ala *s.* J. maata. Jokainen j. korvesta on raivattu. **-heilutus** *s. voim.* **-heitto** *s. voim.* J. sivulle, eteen. **-jäl|ki** *s.* Karhun j. Isot j:jet. Lattialla on märkiä j:kiä. J:jet johtivat rantaan. Kansa uskoo kalliossa olevan j:kiä. **-kapse** *s.* Lähestyvä j. Kuului ääniä ja j:tta. **-kopse** *s.* Tanssivien j.

jalan|kulkija *s.* kävelijä, jalkamies. | J:kulkijat ja pyöräilijät. Vastaan tuli j:kulkijoita. Jää kantaa j:kulkijan. **-kulku** *s.* **-kävijä** *s.* J:t liikkuvat ahtaalla kadulla. **-käymätön** *a.* johon ihminen ei ole astunut. | J. keto, korpi. **-käynti** *s.* astunta. | Hevosella on hyvä j.

jalan|leveys *s.* Jokaisesta j:leveydestä oli taisteltava. **-levyinen** *a.* tav ⌒. **-liik|e** *s.* Kone käynnistetään j:keellä. Jalan- ja vartalonliikkeet. **-lu|ut** *s. mon.* J:ita ovat nilkkaluut, jalkapöydänluut ja varpaiden luut. **-mit|ta** *s.* J:an pituinen. **-mittainen** *a.*, tav. ⌒. **-mukainen** *a.*, myös ⌒. | J. kenkä. **-nosto** *s.* **-nousu** *s.* askel, käynti. | Kevyt, uljas j. Hänellä oli vanhanakin reipas j. **-ojennus** *s.* **-pesu** *s.* **-pituinen** *a.*, tav. ⌒. **-pituus** *s.* **-pohja** *s.* = jalkapohja. **-poljenta** *s.* **-polkaisu** *s.* Kiivas j. **-rinta** *s.* jalkapöydän kaareva osa. | Korkea j. **-siirto** *s.* Varomaton j.

jalansij|a *s.* **1.** jalan tila, jalan jälki; seisontapaikka. | Suksen j. eli päläs. Kuormaussillan j:at. J. petti ja kiipeäjä suistui maahan. — Lumessa näkyi syvät j:at. Kallioissa luullaan olevan j:oja. — Seisoa samoilla j:oilla. Tungoksessa ei tahtonut saada j:aa. Ilman kitkaa meillä ei olisi kiinteää j:aa. Lähteä siltä j:alta

t. niiltä j:oilta 'heti, siitä paikasta, suoraa päätä'. — *Kuv.* Polkea samoilla j:oilla 'pysyä paikallaan, olla edistymättä'. 2. *kuv.* Saada j. t. j:aa (jssak) 'päästä, tulla käytäntöön, vallata alaa t. tilaa itselleen, saada jk asema'. Teos sai pysyvän j:an kouluissa. Piisami on saanut vankan j:an maassamme. Suomen kieli sai hitaasti j:aa. Uudistus ei saanut käytännössä j:aa. Suomalainen sauna saa j:aa Ruotsissa. Koneellistuminen saa yhä laajempaa j:aa. Kristinusko valtaa j:aa Kiinassa. Jllak on pysyvä j. (jssak). Älkäämme antako kateudelle j:aa!

jalansyten *adv.* par. ⌒; ks. jalka I.3.

jalan|tila *s.* = jalansija 1. **-vaihto** *s. voim.* J. hypäten.

jalapa|hartsi *s.* erään meksikolaisen kasvin juurimukuloista saatu hartsi, jota käytetään ulostusaineena. **-juuri** *s.* vrt. ed.

jala|s[41] *s.* **1.** reen, kelkan tm. osa, joka liukuu alustaa vasten, antura. | Reen, potkukelkan j:kset. Luonnonvääärä j. Lumi narisee j:sten alla. Suosta löydetty esihistoriallinen j. — Oja-auran j. Lentokoneen j:kset. Tykki asetetaan j:ksille. J:ksille rakennettu koju. Vedettäessä venettä jäällä talka toimii j:ksena. — *Yhd.* reenj.; kannatus-, kuljetus-, tukij.; puu-, rautaj. **2.** kehdon t. keinutuolin kaareva aluspuu.

jalas|hirsi *s.* = jalasorsi. **-kehto** *s.* **-koivu** *s.* **-orsi** *s.* J:lla kuivattiin jalaspuita. — *Rak.* seinän suuntainen, välikaton niskojen varassa oleva hirsi, johon kattotuolin jalka tukeutuu, jalasparru. **-pari** *s.* Moottorireessä on kaksi j:a. **-parru** *s.* = jalasorsi. **-puu** *s.* Paksusta j:sta saadaan halkaisemalla kaksi jalasta.

jalat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < jalka. | J. olento. Useat toukat ovat j:tomia. — J. astia, malja, lasi. J. kynttilä. — Us. = toisjalkainen, jalkapuoli, vajaa- t. rikkonaisjalkainen; huonojalkainen, jaloistaan viallinen, kävelemään pystymätön. | J. mies. J:tomaksi ammuttu jänis. J. tuoli, pöytä. — J. vanhus. Tulla j:tomaksi. Tauti, joka aiheuttaa j:tomuutta.

jalatusten *adv. voim.* Istua pareittain j. 'jalkapohjat vastakkain'.

jalava[10] *s.* **1.** Ulmus, maassamme luonnonvaraisesti vain eteläosissa kasvavia, myös puistoissa viljeltyjä puita, joilla on epämukaiset, us. karheat lehdet; vrt. kynneppää. — *Yhd.* kynä-, vuorij. **2.** jalavan puuaines.

jalava|inen[63] *ain.a.* J. huonekalusto. **-vaneri** *s.*

jalavisto[1] *koll.s.* jalavametsikkö. | -- joutui eteen / hälle viimein j:n hämärä KIVI.

jal|ka[10*] *s.* vrt. käsi.

I. elollisista olioista. **1.** raaja, joilla ihminen ja useat eläimet kävelevät, seisovat ja istuvat, alaraaja; ihmisellä (apinalla) myös vain sen uloimmasta osasta, jalkaterästä. **a.** varsin. merk. | Ihmisen, linnun, hyönteisen j:at. Oikea, vasen j. Rintava j. Suorat, pitkät, hoikat j:at. Pestä j:kansa. Pyyhkiä j:kojaan. Ojentaa j:kansa, nostaa j:kaansa. Katkaista j:kansa. Loukata j:kansa kiveen. Astua j:kansa naulaan. Kenkä hankaa j:kaa. Kastella j:kansa 'jalkineensa'. J. uppoaa hiekkaan. Lintu tarttuu j:astaan ansaan. J:at väsyvät, puutuvat. Lepuuttaa j:kojaan. J:kojen hoito. Lumi narskuu j:kojen alla. Kävellä kahdella j:alla. Paljain j:oin. Päästä ojan yli kuivin j:oin. Istua j:at ristissä. J:at tuntuvat raskailta. Ponnistus tuntuu j:oissa. Hypätä toisella j:alla. Polkea jkta j:alle. Polkea j:allaan tahtia. J:an heitto sivulle. Hevosella oli rivakka j:an nousu. Eläin on j:oistaan viallinen. Juosta niin nopeasti kuin j:at kannattavat. — *Yhd.* hanhen-, ihmis-, kukon-, kurjen-, lampaan-, linnun-, sianj.; etu-, takaj.; kampura-, latuska-, lättäj.; puu-, tekoj.; (el.) astuma-, hyppy-, kahluu-, kaivin-, kiipimä-, käsnä-, raatelu-, räpylä-, tarttuma-, töppö-, uimaj.; (a:eja) arka-, lättä-, saapas-, sukkaj.; (eril. adv:eja) avojaloin, juoksu-, käymäjalkaa, maajalassa, sotajalalla, tasajalkaa, yöjalassa. **b.** *el.* eräiden nilviäiseläinten lihasmuodostuma, jota ne käyttävät kiinnittymis- ja liikuntaelimenä. | Lampikotilon j.

2. eril. ilmauksissa, sanontatavoissa ja lauseparsissa, joissa varsin. merk. on selvä t. ainakin lähellä. | Panna kengät, sukat j:kaan. Riisua saappaat j:astaan. Vetää housut j:kaansa. Kengät, sukset, luistimet ovat j:assa. — Astua jkn kanssa samaa, yhtä j:kaa 'samassa tahdissa'. Lyödä, polkea j:kaa. Puitiin nyrkkejä ja tömisteltiin j:koja. Päästä, nousta, ponnahtaa j:oilleen 'pystyyn, seisoalleen'. Nopeasti hän oli taas j:oillaan. Pysyä j:oillaan. Tallata jk t. jtak j:koihinsa. Astua j:kansa t. j:allaan jhk. Kukaan ei saanut j:allaan astua laivasta 'poistua'. Seutu, jota ihmisen j. ei ole polkenut. Saada t. ottaa j:at alleen (ark.) 'lähteä juoksemaan, pötkiä pakoon'. Seisoa yksissä j:kojen sijoissa 'liikkumatta'. Lähteä niiltä j:kainsa tiloilta 'siitä paikasta, oikopäätä'. Joi lasin seisovilta j:oilta(an) 'seisaaltaan'. Kieriä alas pää kolmantena j:kana 'nurin niskoin'. Tarkastella jkta päästä j:koihin 'kokonaan, kauttaaltaan'. Vanhuksen ei enää j. nouse 'vanhus ei pysty liikkumaan'. Jku kannetaan talosta j:at edellä 'vainajana'. Hän on noussut väärällä j:alla vuoteesta 'on ärtyisä, haluton, huonolla tuulella'. Heittää j:kaa 'kävellä, astella'. Koira pyörii ihmisten j:oissa. Aalto tempasi j:at alta 'kaatoi'. Porsaalta menee j:at 'porsas tulee kävelemättömäksi'. [Kivääri] j:alle — vie! — Jäädä j:koihin 'tielle, ajelehtimaan'. Jäädä jnk j:koihin 'tallattavaksi, tyrkittäväksi'. Olla (jnk) j:oissa 'tiellä, vastuksina'. Maa on karjan j:oissa 'tallattavana'. Siirtyä pois ihmisten j:oista.

3. lukuisissa eril. sanontatavoissa, joissa kuv. merk. on etualalla. | Olla vapaalla j:alla, päästä, päästää jku vapaalle j:alle 'vapaana, vapaaksi'. Olla liikkuvalla j:alla 'liikkeessä, kulussa, ilman vakinaista olopaikkaa'. Pudistaa jnk paikan tomut j:oistaan 'poistua, lähteä tiehensä'. Maa alkaa polttaa j:kojen alla 'olo alkaa käydä tukalaksi, sietämättömäksi'. Pistää j:kansa oman pöydän alle 'perustaa koti, ruveta tulemaan toimeen omin neuvoin'. Kuolla seisovilta j:oiltaan 'äkkiä'. Kaivaa maata jkn j:kain alta 'horjuttaa jkn asemaa,

toimia takanapäin jkta vastaan'. Seisoa omilla j:oillaan 'tulla omin avuin toimeen, huolehtia itse itsestään'. Päästä, nousta j:oilleen, auttaa, nostaa, saada jku t. jk j:oilleen 'pystyyn, tulemaan toimeen'. Viedä, lyödä j:at jkn t. jnk alta 'saattaa kykenemättömäksi jhk, riistää jnk merkitys'. Laskeutua, langeta jkn j:koihin 'nöyrtyä jkn edessä'. Olla jkn j:kain juuressa 'hoivassa, oppilaana'. Sinertävä meri oli j:kaimme juuressa 'aivan lähellä'. Lapset häärivät äitinsä j:kain juuressa 'ympärillä'. Vanhuksen toinen j. on jo haudassa 'vanhus on raihnainen, heikko'. Polkea, tallata jk j:koihinsa 'alistaa valtaansa; häpäistä'. Nousta kahdelle j:alle 'vastarintaan, vastustamaan'. Ottaa toisellekin j:alle 'toinen ryyppy'. — Jäädä maailman j:koihin. Maa joutui sodan j:koihin. Heikommat sortuivat väkevämpien j:koihin. Suomi on monesti ollut sodan j:oissa. Kansa nääntyi sodan j:oissa. Olla vihollisen j:oissa. Ajelehtia maailman j:oissa. Vanha kansantietous häviää nousevan sivistyksen j:oissa. Päästä, paeta sodan, vihollisen j:oista. Pelastua hävityksen j:oista. — *jalan syten* varta vasten, asioikseen. | Tulin ihan j:an syten katsomaan.

II. muuta käyttöä. **1. a.** eril. esineiden jalkamainen kantava t. tukeva osa. | Tuolin, pöydän j. Pannun j:at. Kaappi on neljän j:an varassa. Koivuiset j:at. Rukissa on kolme j:kaa. Kannatinpukin j:at. Kuhilaan keskelle tehdään muutamasta lyhteestä j. — Padan, valokuvauskoneen j:at. Tynnyrin j. Joulukuusen, kynttilän j. **b.** jnk esineen t. rakenteen ala- t. kantaosa, jonka varassa se on, jalusta. | Lampun, maljan j. Ompelukoneen j. Lippusalon, pylvään j. Uunin, miilun j. Kattotuolin, aitan j. Myllyn j. Ratakisko kiinnitetään j:astaan. Koneen runko muodostaa alaosassaan j:an. Kirjasimen pää ja j. **c.** jalkajousen runko-osa, varsi. **d.** sienen varsi, kanta. **e.** kaivosterminä: malmion alapuolella oleva malmiton kivi, alusta. **f.** *murt.* Pellon, niityn j. 'pellon t. niityn alareuna t. alareunaan liittyvä maakappale'. [Ponttoo] oli ankkuroinut Heikkilän vainion j:kaan SILL. **g.** *yhd.* Kynttilän-, lampun-, padan-, pöydän-, tuolinj.; kolmi-, ristikko-, sisä-, tuki-, ulkoj.; hopea-, kivi-, puu-, rautaj. **2.** *murt.* (ruis)kuhilas. | Ruis on Jaakkona j:alla SL. **3.** *run.* nousun ja (tav.) laskun sisältävä säkeen osa, (runo)-polvi, runojalka. — *Yhd.* runoj. **4.** (*lyh.* j, merkitään ') pituusmitta, n. 30 cm, tav. = Englannin jalka = 30,48 cm. — *Yhd.* kuutio-, neliöj.

jalka|-aitta *s.* erityisen alustarakenteen, jalan, varaan rakennettu aitta. **--ansa** *s.* jalkaan tarttuva ansa. **--asento** *s.* **1.** (kotieläimen) jalkojen asento. | Hevosen j. Säännöllinen, huono, virheellinen j. J. riippuu raajojen osien pituussuhteista ja luiden keskenään muodostamista kulmista. **2.** *voim.* asento, jossa jalat ovat vähän erillään toisistaan ja ruumiin paino jakautuu niille tasan. | Oikea j. sivulle. **--aukko** *s.* miiluun maanrajasta ilmaa päästävä aukko. **-haava** *s. lääk.* **-harppi** *s. tekn.* harppi, jolla mitataan kappaleen sisäpuolisia mittoja. **-hihna** *s.* **1.** jalkoja yhdistävä hihna, kammitsa. **2.** jalan alitse käyvä hihna, jolla työkappale (esim. kenkä) pidetään paikallaan. **-hiki** *s.* jalanpohjan (liiallinen) hikierite t. hieneritys. | Jklla on runsas j. **-hir|si** *s.* **1.** *rak.* rakennuksen alin, kivijalkaa vastassa oleva hirsi, alushirsi. **2.** *harv.* jalkapuu. | - - koska poika hikinaamoin istui / j:ress' suvisunnuntaina KIVI. **-holvi** *s. anat.* jalkapohjan sisäsyrjän kaartuma, jalan holvi. **-ihminen** *s. harv.* jalankulkija.

jalkail|la[29] *v. harv.* -u[2] *teonn.* jaloitella; retkeillä jalkapatikassa. | Harrastaa j:ua.

jalkain[56] *s. harv.* jalustin; (suksen) jalansija.

-jalkai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Arka-, heikko-, hyvä-, kankea-, ketterä-, kevyt-, korkea-, leveä-, lyhyt-, matala-, nopsa-, paljas-, patti-, puu-, suora-, terve-, vankkaj.; kaksi-, kolmi-, moni-, neli-, yksij.; (el.) hanka-, hyppy-, juoksu-, lehti-, lonkero-, mela-, nivel-, perä-, tuhatj:set; 10--, 18-j.

jalkain|peseminen, -pesu *s.* **-til|a** *s.* Seisoa samoilla t. yksillä j:oilla.

jalkainvalidi *s.*

jalkaisin *adv.* kävellen, jalan, käymäjalassa. | Kulkea, vaeltaa j. Patikoida pitkät matkat j.

jalka|jakkara *s.* jalkojen alla esim. istuimen edessä pidettävä jakkara. **-jarru** *s. tekn.* jalalla painettaessa toimiva jarru; vrt. käsijarru. **-jousi** *s. kansat.* (ampuma)jousi, jossa kaari on kiinnitetty runkoon, varsijousi. **-juon|i** *s. kuv.* vaiva, rasitus (kulkemisen aiheuttama), jalkavaiva. | Asia aiheutti meille monet j:et. Nähdä j:et. -- sentähden olemme lähteneet tähän j:een KIVI. [Papinkirjan hankinnassa] oli j:ta koko lailla JOTUNI. **-jän|ne** *s.* - - tunsi kummaa voimaa j:teissään AHO. **-kahle** *s.* Vangin j:et. **-kam|p(p)i** *s.* jalan pistäminen toisen jalkoihin hänen kaatamisekseen. | Tehdä j. Käyttää j:pia. Kaataa jku j:milla, j:pilla. — *Kuv.* -- joka päivä koetetaan siellä j:milla ministeristöjä suulleen syöstä AHO. **-kipu** *s.* **-kivi** *s. kal.* eräissä koukkupyydyksissä käytetty ankkurikivi, pohjakivi. **-koukku** *s.* jalkakamp(p)i. | Kellistyä jkn j:un. **-kouru** *s. rak.* huopa- t. peltikatossa lähellä räystästä oleva kouru, joka ohjaa veden syöksytorviin. **-kylpy** *s.* Ottaa lämpimiä j:jä. **-käyttö** *s.* (jnk kojeen) käyttäminen jalkavoimin. **-käytävä** *s.* jalan kuljettava käytävä, vars. kadun ajotien t. raiteiden vierellä. | Kapea j. Sillan, puutarhan j. Kulkea j:ä. **-laakeri** *s. tekn.* pystyakselin alapäässä oleva laakeri. **-lamppu** *s.* lattialla pidettävä korkeajalkainen (sähkö)valaisin. **-lapsi** *s.* avioton lapsi. **-lauta** *s.* **1.** *puut.* sahatavaran tarkistuksessa syntyneitä 6—8 jalan pituisia laudan ja lankun pätkiä; *syn.* ahtaus-, jalkapätkä. **2.** *rak.* = jalkalista. **3.** jalkojen lepotukena oleva lauta; poljinlauta. | Pulpetin j. Rukin j. **-levy** *s.* **1.** levymäinen jalusta. | Pyöreän pöydän j. **2.** *el.* eräiden polyyppien ruumiin takaosassa oleva kiinnittymiselin. **-liha|s** *s.* J:ksien voimakkuus. Pitkällinen seisominen ja kävely kivilattialla rasittaa j:ksia. **-liik|e** *s.* Uimarin, juoksijan j:keet. Harjoitella j:keitä.

-lista *s. rak.* lattian ja seinän rajaa peittämään käytetty höylätty puulista, jalkalauta. **-lukko** *s. urh.* vapaapainissa jaloilla suoritettu vastustajan jalkain sitomisote. **-luu** *s.* Linnun j:t. **-luukku** *s.* jalka-aukko t. sen sulkulevy. **-lyhde** *s.* Kuhilaan j. **-lähetti** *s. sot.* jalan kulkeva lähetti.

jalkama[13] *s. nahk.* jalan ympärysmitta kantapään takaa jalkapöydän ja säären rajaan.

jalka|marssi *s.* Peninkulman j. **-matk|a** *s.* jalan suoritettava matka t. retki. | Lähteä j:alle. Tehdä j. Lappiin. Elias Lönnrotin j:oista kerrotaan monta hupaista kaskua. **-matkailu** *s.* **-matto** *s.* jalkineiden pyyhkimistä varten oven edessä, portaikossa ym. pidettävä lyhyt matto; us. = kynnysmatto. **-mie|s** *s.* **1.** jalankulkija. | Tiellä tuli vastaan j:hiä. Hanki kantaa j:hen. **2.** työmies (ilman hevosta);)(hevosmies. | J:hen työpäivä. Yhtiön työmailla on tuhat j:stä. **3.** etup. *hist.* jalkaväensotilas. | Kukin ruotu pestasi j:hen. Falangin muodostivat raskasaseiset j:het. **-mitta** *s.* jalkaa yksikkönä käyttäen ilmaistu mitta. **-mylly** *s.* yksinkertainen vesimylly, jonka pysty siipitukki (jalka, hierin, härkin, mäntä) pyörittää kiveä ilman rataslaitteita, hierin-, härkin-, mäntämylly. **-napa** *s.* hevosen kengityksessä ohjeena pidetty, jalan keskeltä vuohisnivelestä alaspäin vedetyksi ajateltu viiva. **-niekka** *a.* jalallinen. | J. pikari. J. kahvipannu KATAJA. **-nivel** *s.* **-noja** *s.* Pöydän, lastenrattaiden j. **-nuor|a** *s.* Sitoa jku j:iin. **-nuotta** *s. kal.* vata. **-ote** *s.* Painijan j.

jalkapallo *s. urh.; syn. puhek.* potkupallo. **1.** nahkapäällyksinen, ilmatäytteinen, jalkapallopelissä käytetty kumipallo. **2.** kahden joukkueen keskinen, suorakaiteen muotoisella kentällä pelattava pallopeli, jossa pallo etup. potkimalla koetetaan saada vastapuolen maaliin, jalkapallopeli; jalkapalloilu. | Pelata j:a. **-asiantuntija** *s.* **-harrastus** *s.* J. leviää maaseudulle.

jalka|palloilija *s.* jalkapallon pelaaja. **-palloilu** *s.* jalkapallon pelaaminen, jalkapallo. | Harrastaa j:a. Englanti on j:n kotimaa.

jalkapallo|innostus *s.* **-joukkue** *s.* **-kau|si** *s.* J:den huomattavin ottelu. **-kenkä** *s.* **-kenttä** *s.* **-kilpailu** *s.* Olympiakisojen j:t. **-liitto** *s.* **-maa** *s.* maa, jossa jalkapalloilu on kehittynyttä. **-maajoukkue** *s.* **-maali** *s.* **-maaottelu** *s.* **-mestari** *s.* [Seuran] joukkue tuli Suomen j:ksi. **-mestaruus** *s.* **-n|pelaaja** *s.* **--ottelu** *s.* **-peli** *s.* **-sarja** *s.* ryhmä esim. jnk alueen keskenään pelaavia jalkapallojoukkueita; näiden välisten otteluiden sarja. **-seura** *s.* **-säännöt** *s. mon.* **-taito** *s.* **-toiminta** *s.* Ensi kesän j. **-voitto** *s.*

jalka|pannu *s.* jalallinen pannu. **-pari** *s.* Kaunis j. Tanner tömisi j:en alla. Hevosen etujalkaa ja vastakkaista takajalkaa sanotaan ratsastuksessa j:ksi. Hyönteisillä on kolme j:a. **-patik|ka** *s.* jalan kulkeminen, kävely. | Edessä on peninkulman j. — *jalkapatikassa* (adv.) jalan, jalkaisin. | Lähteä, tulla j:assa. Jatkaa matkaansa j:assa. Lönnrot kulki j:assa pitkät taipaleet. **-patikointi** *s.* jalkaisin vaeltaminen, jalkailu. **-pato** *s. kal.* pato, jota tukevat ja kannattavat 3- t. 4-jalkaiset telineet. **-peite** *s.* Rattaiden j. **-pohj|a** *s.* **1.** jalan alapinta, antura. | J:an kaari. Astua, ponnistaa koko j:alla. Lämmittää j:iaan. Hiekka polttaa j:ia. Ruumiinpainon on oltava j:ien varassa. Sammal painuu j:an alla. **2.** tav. *mon.* vuoteen jalkopää. | Istua sängyn j:issa. **-pol|jin** *s.* poljin, pedaali. | Pianon j. Kone, jonka toiminta säädetään j:kimella. **-pol|ku** *s.* kinttupolku. | Kapea mutkitteleva j. Poiketa j:ulle. Maantiet noudattelevat vanhoja j:kuja. **-por|ras** *s.* jalan kuljettava porras (esim. puron yli). — *Kuv.* Joutua koko maailman j:taaksi 'jokaisen poljettavaksi, kaikkien pahansuopuudelle alttiiksi'. **-portti** *s.* jalankulkijoille tarkoitettu portti. **-posti** *s.* jalan kuljetettava posti. **-potku** *s.* Uimarin j:t. **-pumppu** *s.* jalalla tuettava ilmapumppu. **-puol|i 1.** *s.* jalkopää, jalkapää. | Pidellä, kantaa j:esta. Istua vuoteen j:essa. Sairasta kannetaan alaspäin j. edellä. [Vetehisellä on] Pää ihmistä ja j. kalan pyrstöä AHO. — Miilun j. — *Harv.* toinen jalka. | Seisoa j:ellaan. **2.** *a.* toisjalkainen, raajarikko; vajaajalkainen. | Jäädä j:eksi. Jänis ammuttiin j:eksi. J. tuoli.

jalkapuu *s. hist.* kahden päällekkäisen hirren muodostama laite, jonka reikään rangaistava kirkkoväen nähtäväksi kytkettiin jalastaan. | Joutua j:hun. Panna j:hun, rangaista j:lla. Istua j:ssa. - - kirkon porstuassa irvisteli hirveä j. ja ammotteli viittä-kuutta julmaa silmäänsä huonoille lukijoille PAULAH. **-rangaistu|s** *s.* Saattaa, tuomita j:kseen. J. lakkautettiin Suomessa v. 1848.

jalka|pylpyrä *s. mer.* aluksen kanteen kiinnitetty pylpyrä. **-päiv|ä** *s.* jalkamiehen työpäivä. | Torpparit tekivät taloon j:iä. **-päivä|työ** *s.* Vuokra suoritetaan puoleksi hevos-, puoleksi j:töinä. **-pätkä** *s. puut.* = jalkalauta 1. **-pää** *s.* jalkopää, jalkapuoli. | Ruumista kannettaessa j. viedään edellä. Vuoteen, arkun j. **-pöhö** *s. lääk.* sydän- ja munuaistaudeissa esiintyvä jalan turvotus. **-pöydänluu** *s.*, tav. *mon. anat.* **-pöy|tä** *s.* jalkaterän yläpuoli varpaista nilkkaan. | J:dän luut. Lyödä kirveellä j:täänsä. **-rakuuna** *s. hist.* suuren pohjan sodan aikaisen järjestyneen sissijoukon sotilas. **-rau|ta** *s.* **1.** rauta, jota painetaan jalalla t. jonka päällä jalkoja pidetään. **2.** *mon.* jalkakahleet; vrt. käsiraudat. | Joutua j:toihin. Vankia kuljetetaan j:doissa. **-reikä** *s.* jalka-aukko. **-rengas** *s.* linnun jalan ympäri kiinnitettävä merkkirengas; nilkkarengas. **-retki** *s.* kävelyretki. **-riepu** *s.* = jalkarätti. **-ruuvi** *s.* ruuvi, jolla jnk esineen jalkaa nostetaan ja lasketaan. **-rätti** *s.* jalan ympärille (sukan sijasta t. lisäksi) käärittävä vaate, jalkariepu, hattara. **-sairaus** *s.* Korkeiden korkojen aiheuttama j. **-side** *s.* jalkaan pantava side. **-sidos** *s.* **-silta** *s.* jalkaisin kuljettava silta. **-sotamies, -sotilas, -soturi** *s.* jalkaväensotilas. **-suoni** *s.* **-taival** *s.* jalan kuljettava matka. **-taneissa** *adv. harv.* jalkaisin, jalkapatikassa. | Kulkea j. -- mutta tästä sinnen j. marssia saavat KIVI. **-tappi** *s. tekn.* pystysuoran akselin alapään tappi. **-tauti** *s.* **-teline** *s.* **-temp|-**

pu *s.* Painijan j:ut. **-terä** *s.* (ihmisen) jalan alaosa nilkasta varpaisiin. **-tie** *s.* **1.** vain jalkaisin kuljettava tie. | Ikivanha vesi- ja jalkatie. **2.** jalkakäytävä. | Kadun yli menevä j. **-tuki** *s.* Veneen j. — Ortopedinen j. **-työ** *s.*, etup. *urh.* jalkojen työ, jaloin suoritettava työ. | Heittäjän, uimarin, nyrkkeilijän, autonohjaajan j. Tehokas j. Opettaa j:tä. **-työmies** *s.* = jalkamies 2. **-työpäivä** *s.* = jalkapäivä. **-työtunti** *s.* vrt. ed.

jalkaut|taa[2*] *v. sot.* -us[64] *teonn.* komentaa ratsumiehet astumaan ratsailta (taistelua varten), niin että osa jää pitelemään hevosia; myös vastaavasti polkupyöräjoukoista. | J:ettu ratsuväki.

jalkautu|a[44] *refl.v. sot.* < ed. | J:nut ratsuväki taistelee jalan.

jalkav|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* **1.** tav. suksesta t. jalaksesta: alapinnaltaan loivasti kaareutuen keskeltä koholla oleva. | J:at sukset. Painaa suksi j:aksi. Reki, jossa on j:at jalakset. **2.** nopsa, ketterä, kerkeä. | Hän on vielä j. ukko. J. hevonen. Jätetään j:akin, petetään viisaskin SL. Sana on j. SL.

jalka|vaimo *s.* epälaillinen, vihkimätön vaimo, rakastajatar, "leipäsusi";)(aviovaimo. **-vaiv|a** *s.* **1.** jalassa oleva vaiva t. vika. | Potea j:aa. Liikavarpaat aiheuttavat j:oja. **2.** tav. *mon. kuv.* rasitus (liikkumisen aiheuttama), jalkajuoni. | Vesijohto säästää emännän j:oja. Aiheuttaa turhia, tarpeettomia j:oja. Saada korvausta j:oistaan. J:at menivät hukkaan. **-vaivai|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* jolla on jalkavaiva; jalastaan vialla oleva, raajarikko. | Tulla j:seksi. J:sena [juoksija] keskeytti juoksun. Mies palasi kahakasta j:sena. J. tuoli. — Ahtaat jalkineet aiheuttavat j:suutta. **-vamma** *s.* Saada j. Jäädä pois kilpailusta j:n takia. **-vammainen** *a.* ja *s.* J. sotilas. **-var|si** *s.* reiden ja säären yhdessä muodostama jalan osa; vrt. käsivarsi. | Kohottaa j:tta. J:ren liike. **-vi|ka** *s.* Pysyvä j. Sairastaa j:kaa. Hevonen ontuu j:an tähden. **-vikai|nen** *a.* ja *s.* J. lapsi. J:selle sopivat kengät. **-vipu** *s. tekn.* jalalla säädettävä vipu. **-virhe** *s. urh.* jalalla tehty ottelu- t. pelivirhe. **-voide** *s.* **-voima** *s.* vrt. käsivoima. | J:lla toimiva kone. **-voimistelu** *s.*

jalkaväen- *sot.* **-ase** *s.* Konekivääri on nykyaikainen j. **-kanuuna** *s.* **-kenraali** *s.* meillä: arvoltaan sotamarsalkan ja kenraaliluutnantin välillä oleva jalkaväen upseeri. **-kivääri** *s.* **-osasto** *s.* jalkaväkiosasto. **-päällikkö** *s.* **-sotilas** *s.* **-tykistö** *s.* **-tykki** *s.* jalkaväen raskaaseen aseistukseen kuuluvien kanuunain ja miinan- t. kranaatinheittimien yhteisnimitys. **-upseeri** *s.*

jalkavä|ki *s.* **1.** yleismerk.: jalankulkijat, jalkamiehet. | - - oli hevosta hevosen takana ja j:keä tie täynnä AHO. **2.** *sot.* (*lyh.* jv.) etup. jalkaisin (t. polkupyörillä) liikkuva maasotavoimien aselaji; vrt. ratsuväki, tykistö, ilmavoimat jne. | J:en ohjesääntö. J:en kenraali, tarkastaja. Moottoroitu j. Komppania j:keä. J. hyökkää tykistön tulen tukemana. J. on kaikkien nykyisten armeijain pääaselaji. Normaalitapauksessa j. taistelee yhteistoiminnassa muiden aselajien, erityisesti tykistön ja panssarijoukkojen kanssa. — *Yhd.* kivääri-, merij.

jalkaväki- *sot.* **-divisioona** *s.* **-joukko** *s.* J:jen hyökkäys. **-joukko-osasto** *s.* sotajaotuksen mukainen, hallinnollisesti itsenäinen jalkaväkiosasto. **-joukkue** *s.* **-ketju** *s.* **-komppania** *s.* **-kärki** *s.* kärkikomppanian eteensä asettama n. joukkueen vahvuinen marssin varmistusosasto. **-lento** *s. vanh.* lähitiedustelulento tietojen hankkimiseksi jalkaväkiyksikön johdolle. **-lentäjä** *s. vanh.* jalkaväkeä saattava tiedustelulentäjä. **-mies** *s.* jalkaväen mies. **-osasto** *s.* **-partio** *s.* **-prikaati** *s.* **-reservi** *s.* **-rivistö** *s.* **-ryhmä** *s.* **-rykmentti** *s.* **-taistelu** *s.* **-tuli** *s.* jalkaväen ampuma tuli. **-tykistö** *s.* par. jalkaväentykistö. **-tykki** *s.* par. jalkaväentykki. **-yksikkö** *s.*

jalkaympyrä *s. tekn.* hammaspyörän hampaiden tyvien kautta kulkeva ympyrä; vrt. pääympyrä, jakoympyrä.

jalkeill|a, -e *adv.* (joskus myös poss.-suff:llisena) pystyssä; liikkeellä, toiminnassa;)(makuulla; levossa, pysähdyksissä. | Olla j. Hän on aamuisin ensimmäisenä j. Isäntä oli jo j:aan. Sairas saa olla päivisin j. Koira pitää ketun j. Pian oli koko kylä j. Nousta, hypähtää j:e. Oli päässyt jo j:een. Ponnistaa päästäkseen j:e. Tapaus sai koko väen j:e. Saatiin j:e vähäinen joukko. — *Kuv.* Saada jk j:e 'toimeen, toimintaan'. Pantiin kaikki miehet j:e. Auttaa, saada jk j:e, päästä j:e 'jaloilleen, pystyyn, tulemaan toimeen'. Valtion avulla laitos on taas päässyt hyvin j:e.

jalkimet[50] *s. mon. harv.* (vain vok.-vartalo) jalkineet.

jalkine[78] *s.*, tav. *mon.* jalkaa (jalkaterää ja säären alaosaa) suojaava (ulommainen), nykyisin yl. nahkainen t. kuminen pukine, esim. kenkä, saapas, pieksu, lapikas, sandaali, tallukka, tohveli, tossu; ei sen sijaan sukka, säärys tms. | Nahkaiset j:et. Uudet, rikkinäiset j:et. Pari j:ita. Korjauttaa j:ensa. Virsut, entisajan suomalaisten j:et. — *Yhd.* kangas-, kumi-, nahkaj.; alus-, avo-, nauha-, päällys-, suojus-, yleisj.; arki-, hiihto-, juhla-, keittiö-, kesä-, koti-, marssi-, sotilas-, talvi-, työ-, urheiluj. **-ala** *s.* **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-korjaamo** *s.* **-liike** *s.* **-malli** *s.* Armeijan j. Kevään uudet j:t. **-mestari** *s.* **-myymälä** *s.* **-nahka** *s.* **-pari** *s.* Suomen jalkinetehtaiden vuotuinen tuotanto on kolmatta miljoonaa j:a. Palvelijain vuosipalkkaan kuului mm. muutama j. **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuotanto** *s.* **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-valmiste** *s.* Suosikaa suomalaisia j:ita!

jalkio[3] *s. mus.* jaloilla soitettava urkujen koskettimisto, pedaali.

jalko- yhd:ojen alkuosana = jalka-.

jalkojen|hoito *s.* **-pesu** *s.*

jalko|pohja *s.* Koira makaa isäntänsä j:pohjissa. Kuumunut multa jo Liisan j:pohjia poltteli AHO. **-puol|i** *s.* Istuutua vuoteen j:een. **-pää** *s.* Sängyn, peiton j. **-terä** *s.*

jalku[1*] *s. murt.* jakkara, tuoli.

jalli[4] *s. kans.* vankka, pulska olento, jolli(kka), kölli(kkä), köntti. | - - ja Venla synnytti pojan, - - aika j:n KIVI. Olihan tuo [ahma] pulskeakin pussiin pistettävä j. KIVI.

jallikka[15*] *s. kans.* = ed. | Nuori miehen j. SILL.

jallit|taa[2*] *v. ark.* (*urh.* myös terminä) -us[64] *teonn.* pettää, puijata, eksyttää (vastustaja), vetää nenästä. | J. jku, jkta. Pesäpallossa lukkari j:taa vastapuolen lyöjiä. J:us jalkapallopelissä.

jalo[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** *vanh.* ja nyk. etup. *murt.* eril. positiivisia ominaisuuksia ilmaisemassa: suuri, komea, uhkea, uljas; rivakka, voimakas, mainio, taitava tms. | Kolme on koskea kovoa, / kolme järveä j:a KAL. Salaisesti myhäillen he lähenivät j:a huonettansa KIVI. J:na nyt Suomi seisoo täydess' avaruudessaan SUONIO. Joka hiljaa hiihtää, se j:t jättää SL. Siinä onpi velisarja, / j. niinkuin sonnikarja KIVI. Mutta kyllä se rovastivainaja oli j. saarnamies J.REIJONEN. Saukkojen saamamies oli ukko niin j., että sitä toisetkin ihmettelivät PAULAH. J:sti me sinut siitä hyvänteosta palkitsemme! KS. - - tulee arvomiehen itsiänsä j:sti puolustaa KIVI. - - harja hulmusi j:sti hevosen laukatessa NUOLIV. **2.** henkistyneessä merk:ssä: henkisesti suuri, puhdas, hyvä, siveellisesti arvokas, ylevä; yleväaatteinen, ylevyyttä ilmaiseva, ylevästi vaikuttava. | J. ihminen, sankari, hallitsija. J. luonne, sydän, henki. J. ominaisuus. J. tunne, innostus, aate. J:t ajatukset. J. harrastus, tarkoitus, teko. Taistele uskon j. taistelu UT. Tehdä j:a työtä. Työ nuorison hyväksi on j:a kylvöä. - - mut j:in poika Suomenmaan / hän oli aikanansa KRAMSU. - - j:n kansan kuntoa laulelmat / yli aaltojen kuljettais ERKKO. Joulu juhlista j:in SL. Saavuttaa j. voitto. Pyrkiä j:ihin päämääriin. J. muoto, ryhti. J:t piirteet. Muodon j. yksinkertaisuus. Hengen, taiteen j. luomus. Klassillisen rakennustyylin j. näyte. Runous on kulttuurin j:impia kukkia. Soittimen j. ääni. Valkoinen on j. väri. Puutarhanhoitoa pidetään maanviljelyksen j:impana muotona. Ajatella, tehdä j:sti. Ylistää j:sti jtak. Kilvoitella j:sti keskenään. Luonteen, mielen j:us. Pyrkiä muodon j:uteen. — Toisinaan 'ylevän' merk. heikentynyt: Harjoittaa piirtämisen j:a taitoa. Syntyi j. kilpailu. **3.** aineelliselta t. fyysilliseltä ominaisuudeltaan t. laadultaan hieno, arvokas, (us. harvinaisuutensa vuoksi) kallisarvoinen. | J:t ruumiinosat, elimet. Silmä on aisteista j:in. J. otus, saalis. Hirvi on metsiemme j:inta riistaa. J:t puulajit. Tammi kuuluu j:ihin lehtipuihin. J:t metallit eivät ilman vaikutuksesta hapetu. J. marmori. J. helmi (myös ◡). Suuri määrä kultaa ja j:ja kiviä. Kärpännahkaa on aina pidetty j:na turkiksena. J. viini, juoma. Ilmassa on hapen ja typen lisäksi ns. j:ja kaasuja. — *Erik.* syntyperänsä t. kehitettyjen ominaisuuksiensa perusteella valioluokkaan kuuluva. | Maan j:impia sukuja. J. hevosrotu, ratsu. J. omenalaji. Oksastuksessa istutetaan j. oksa epäjaloon perusrunkoon.

jalo- yhd:ojen alkuosana taipumattomana.

jalo|aatteinen *a.* J. runoilija. **-angervo** *s.* Astilbe, koristekasveina viljeltyjä isokasvuisia, komeakukintoisia monivuotisia Saxifragaceae-heimon kasveja. **-fasaani** *s.* Phasianus colchicus, loistavahöyhenyksinen kanalintu. **-haikara** *s.* Herodias alba, puhtaan valkoinen haikara. **-hauk|ka** *s.* Falco, haukkoja, joilla on lyhyt, vahvasti koukkuinen nokka, pitkät, suipot siivet ja hyvin pitkä ja kapea pyrstö; lajina: Falco peregrinus, muuttohaukka. | J:oihin luetaan Suomen linnustosta mm. tunturi-, muutto-, nuoli- ja poutahaukka. **-helm|i** *s.* Hohtava j. Pyytää j:iä. — *Kuv. runok.* aarre, kalleus. | Sua, j:eni, äitini, ainian siitä mä kiitän A.V.KOSKIMIES. **-helmisimpukka** *s.* Meleagrina margaritifera, Persian lahdessa ja Intian valtameressä elävä simpukka, jota pyydetään helmien vuoksi. **-henki|nen** *a.* J. kansa. Teos on j:stä lukemista. **-hiiva** *s.* viljelemällä jalostettu hiiva. **-hirvi** *s.* saksanhirvi.

jaloit|ella[28*] *v.* **1.** *intr.* kävellä, käyskennellä, olla liikkeellä, vars. liikunnan tarpeensa tyydyttämiseksi. | Lähteä j:telemaan, käydä j:telemassa. Lampaat päästetään j:telemaan. **2.** *tr. harv.* kävelyttää, jaloitteluttaa. | Hevosia on j:eltava ainakin joka toinen päivä.

jaloittaa[2*] *v.* varustaa jk jaloilla.

jaloittain *adv.* < jalka II. 4. | Puutavaraa myydään j.

jaloittelija[14] *tek.* < jaloitella.

jaloittelu[2] *teonn.* < jaloitella. | Virkistävä j. Eläinten j. **-aitaus** *s.* **-häkki** *s.* **-katos** *s.* **-suoja** *s.* **-tarha** *s.* Kanalan j.

jaloitteluttaa[2*] *fakt.v. harv.* (< jaloitella) kävelyttää.

jalo|juurinen *a.* jonka juuri on jaloa ainesta. | Kirsikkapuut ovat joko j:juurisia tai varrennettuja. **-kaasu** *s. kem.* eräiden luonnossa (ilmassa) harvinaisina esiintyvien kaasumaisten alkuaineiden nimitys. | Argon, helium, neon ym. j:t. **-kiv|i** *s.* vahvasti valoa taittavia, kauniita, kovia, suhteellisen harvinaisia mineraaleja, joita hiottuna käytetään koruina. | Timantti, safiiri, rubiini ym. j:et. Hioa j:iä. Säihkyvä, kallis j. Keinotekoinen j. J:en kimallus. Kiteet sädehtivät hangella kuin j:et. — *Kuv.* Hän on todellinen j. 'aarre, kalleus, helmi'. Kolibri on lintumaailman j. — *Yhd.* puoli-, tekoj.

jalokivi|aarre *s.* **-esiintymä** *s.* Uralin j:t. **-esine** *s.* **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-kokoelma** *s.* **-koriste** *s.* **-koristeinen** *a.* J. kruunu. **-koru** *s.* **-neula** *s.* **-seppä** *s.* **-sormus** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* **-varas** *s.* **-varkaus** *s.*

jalo|koralli *s.* = punakoralli. **-kuoriai|nen** *s.* J:set 'Buprestidae, eräs kovakuoriaisheimo'. **-kuusi** *s.* Abies, havupuita, joilla on litteät neulaset ja pystyt kävyt. | Harmaa j. Siperian j. 'pihtakuusi'. **-luontei|nen, -luontoi|nen** *a.* J. ihminen. Hän oli j:sen miehen perikuva. **-metall|i** *s.* kallisarvoisia raskaita metalleja, jotka eivät ilman vaikutuksesta hapetu ja kestävät happojakin. | Kulta ja hopea ovat tavallisimpia j:eja.

jalometalli|kaivos *s.* **-kerros** *s.* **-koriste** *s.* **-nen** *ain.a.* J. koru. **-pitoisuus** *s.* Rahan j. Määrittää aineen j. **-rikkaus** *s.*, tav. *mon.* **-seos** *s.* **-teollisuus** *s.* **-varasto** *s.*

jalo|mielinen *a.* -mielisesti *adv.* -mielisyys *omin.* J. hallitsija. J. menettely, lahjoitus. Antaa j:mielisesti apuaan. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* J. pää. Vanhuksen j:set piirteet. J. hevonen, koira. J. veistos, rakennus, alus. Sillan j. kaari.

Koskenniemen j. runoelma "Runo Suomen vapaudelle".
jalont|aa[5] *v.* tehdä jalo(mma)ksi, jalostaa. | Arkisen käytön j:ama museoesine. **-ua**[1*] *pass.v.* jalostua.
jalo|-oksa *s.* jalostusoksa. **--opaali** *s.* eräs opaalin muunnos. **-peura** *s.* **1.** *kansanr.* hirvi. | Panin hirvet hiihtämähän, / j:t jaksamahan KAL. **2.** vars. *ylät.*, *kuv.* ja heraldiikassa: leijona. | J:n pää, harja, ääni. Kruunupäinen j. — J:n rohkeus. Taistella kuin j. Koski raivoaa kuin ärsytetty j. Herää, Suomi, niin loppuu yö, / nouse jo pois, j.! A.JÄNNES. — Kulkea ympäri kuin kiljuva j. Joutua j:in luolaan 'vaaralliseen, pahaan paikkaan, suden suuhun'. **3.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Leo. **-peurankita** *s.* = leijonankita. **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* J. muoto, pää, otsa, käsi. J. vanhus. Kasvojen j:syys. J. taideteos, rakennus. Otto Manninen, kirjallisuutemme j. klassikko. **-puinen** *a.* J. rasia. **-puu** *s.* jalo puulaji; siitä saatu puuaines. | Visaa sanotaan Suomen j:ksi. **-rakenteinen** *a.* J. ratsu. **-rotuinen** *a.* J. juoksijaori, koira. **-ryhtinen** *a.* J. urheilija. **-selluloosa** *s.* erittäin puhdas selluloosa, jota käytetään tekokuitujen, savuttoman ruudin ym. valmistukseen. **-sieluinen** *a.* **-sointinen** *a.* J. flyygeli.
jalost|aa[2] *v.* **1.** *maat.* saattaa kasvi- t. eläinlaji määrätietoisella viljely-, valinta- tms. työllä joiltakin tärkeiltä ominaisuuksiltaan paremmaksi. | J. kauralajikkeita. J:ettu mansikka. Ruis on jo varhain j:ettu viljelyskasviksi. J. karjaa. J:ettu rotu. — Hedelmäpuiden j:aminen 'monistaminen perusrunkoon oksastamalla t. varrentamalla'. Perusrunkoon j:ettu hedelmäpuu. **2.** parantaa teollisesti jtak raaka-ainetta, muovata t. muuttaa se jksik valmisteeksi. | J. puuta, metallia. J:ettu sokeri, puutavara. Maito jaetaan voiksi ja juustoksi. Raaka-aineiden j:amista sanotaan teollisuudeksi. **3.** (myös -avasti *adv.*) tehdä jk jalo(mma)ksi, arvokkaa(mma)ksi, ylevä(mmä)ksi, jalontaa. | Harrastusten, tunteen j:aminen. Kansanlaulusta j:ettu sävelmä. Iän ja kokemusten j:ama vanhus. Kasvatus pyrkii j:amaan ihmistä. Jllak on j:ava vaikutus. On j:avaa päästä suurten henkilöiden läheisyyteen. Vaikuttaa j:avasti.
jalostaj|a[16] *tek.* Rodun j. Kasvien, eläinten j. Puutavaran j. Mylly toimii viljan j:ana. — Parhaat kirjailijat ovat myös kielen j:ia. Teos, jolla on suuri arvo kodin hengen j:ana. — *Yhd.* karjan-, kasvinj.
jalostamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole jalostettu. | J. kasvilajike, hedelmäpuu. J. puutavara, maataloustuote, metalli.
jalostamis|menetelmä *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Kotimaisen karjan j. Rotu, joka on pitkän j:n tulos.
jalostamo[2] *s.* jalostuslaitos. | Raakaöljy johdetaan putkia myöten j:on. Liikkeellä on oma j. — *Yhd.* kalan-, kiven-, kullan-, paperin-, puunj.
jaloste[78] *s.* jalostuksen tulos, jalostustuote. **1.** *maat.* jalostettu kasvilajike. | Mustajyväinen j. Viljellä kotimaista j:tta. — *Yhd.* herne-, kaura-, peruna-, ruis-, vehnäj. **2.** vrt. jalostaa 2. | Puusta saatavat j:et. Useat maat koettavat ehkäistä j:iden tuontia. — *Yhd.* liha-, paperi-, puuj.; puolij.
jalostu|a[1] *pass.v.* (< jalostaa 3) hienostua, jalontua. | Sivistyksen levitessä tavat j:vat. Ajan mittaan väri tummentuu ja j:u. J:neet piirteet. J:nut ääni.
jalostumaton[57] *kielt.a.* J., karhea ääni.
jalostu|s[64] *teonn.* < jalostaa. | Kotieläinten, rodun j. J:ksen päämääränä on jonkin ominaisuuden parantaminen. — Raaka-aineen, metsäntuotteiden j. Puun kemiallinen j. — *Yhd.* hevos-, karjan-, kasvin-, rodun-, sianj.; metallin-, paperin-, puun-, villanj.; muoto-, tuotanto-, valintaj.
jalostus|aineisto *s.* Koeaseman j. **-aine|s** *s.* J:kseksi otettiin maatiaiskanta. **-arvo** *s.* jnk jalostettavan kannan arvo jalostusaineksena; se arvo, minkä raaka-aine saa tuotteeksi jalostettuna. | Suomen maatiaisohran j. — Tuotannon j. Teollinen työ edustaa suurta j:a. **-aste** *s.* Maataloustuotteet myydään eri j:illa. Tekosilkki on puun ylimpiä j:ita. **-kanala** *s.* **-karja** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* J. tuote. Maatiaiskarjan j:suus. **-ko|e** *s.* Suorittaa j:keita. **-kone** *s.* Puusepäntehtaan j. **-konsulentti** *s.* karjanjalostustyöhön palkattu konsulentti. **-kustannukset** *s. mon.* Elintarvikkeiden j. Hintaan on lisättävä j. **-laito|s** *s.* Metallien, pellavan j. Meijeri ja saha ovat yleisimmät j:kset. **-menetelmä** *s.* Oksastus, eräs hedelmäpuiden j. **-muoto** *s.* **-oksa** *s.* perusrunkoon oksastettava jalomman puun oksa. **-oppi** *s.* Kotieläinten j. **-paik|ka** *s.* Raaka-aineen kuljetus j:alle. **-ryhmä** *s.* jtak jalostussuuntaa edustava kotieläinryhmä (esim. näyttelyssä). **-silmu** *s.* perusrunkoon silmukoitava jalomman puun silmu. **-suunta** *s.* Suureen tuotantoon pyrkivä j. Kotimaista maatiaisrotua suosiva j. **-tapa** *s.* **-tehdas** *s.* Raakasokerin j. — *Yhd.* marjan-, puunj. **-tekniikka** *s.* **-teollisuu|s** *s.* Puutavaran j. Menekin lisääminen j:den avulla. — *Yhd.* lihan-, puunj. **-toimin|ta** *s.* Tuotannon lisääminen j:nan avulla. Elintarvikkeiden j. **-tuotan|to** *s.* J:non kohottaminen. J:nossa raaka-aine muuttuu käyttökelpoisiksi valmisteiksi. **-tuot|e** *s.* Kivihiilen j:teet. Valmiiden j:teiden myynti. Voi ja juusto ovat arvokkaita j:teita. — *Yhd.* puunj. **-työ** *s.* Vehnän j. Tehdas suorittaa koko j:n omissa laitoksissaan. Tuotannon arvon jakaantuminen raaka-aineen ja j:n osalle. **-vaha** *s.* vaha, jolla oksastamisessa syntyviä leikkauspintoja suojellaan. **-valinta** *s.* siitosyksilöiden valinta jalostamistarkoituksessa. **-yhdisty|s** *s.* Kotieläinten jalostusta ohjaavat valtionapua nauttivat j:kset.
jalostuttaa[2*] *v.* **1.** *fakt.* < jalostaa. **2.** par. jalostaa.
jalo|sukuinen *a.*, etup. *hist.* -sukuisuus *s.* ylhäissäätyinen, aatelinen. | J. roomalainen. J. herra, neito. — *S:sesti.* Varakkaat ja j:sukuiset pääsivät valistuksesta osallisiksi. — Ylhäissäätyisistä käytettynä nimityksenä. | Teidän j:sukuisuutenne. Hänen j:sukuisuutensa. **-sydämi|nen** *a.* -syys *omin.* J. ihminen. **-syn|ty** *a. runok.* =

seur. | - - huovin j:nyn kova kuolo kaasi *MANN. **-syntyi|nen** *a.*, etup. *hist.* syntyperältään ylhäinen, jalosukuinen. | J. mies. — *S:sesti.* Kaupunkien porvarit ja j:set. **-säe** *s.* jalomuotoinen (kansanrunon) säe. **-sävyinen** *a.* J. sävelmä. **-teräs** *s. met.* laadultaan erittäin hyvä teräs(seos), laatuteräs. **-tunteinen** *a.* **-tuoksuinen** *a.* J. kukka. **-tyylinen** *a.* J. rakennus. **-verinen** *a.* jalosukuinen, -rotuinen. | J. ratsu. **-verso** *s.* jalostusoksa. **-viina** *s.* etupäässä konjakista ja viinasta valmistettu väkijuoma. **-ääninen** *a.* J. soitin.

jalu|s[64] *s.* **1.** jalusta, jalkarakenne. | Höyläpenkin j. Rakennuksen, muistopatsaan j. Panna tulitikkurasia j:kseen. — Tav. **2.** *mer.* köysi t. nuora, jolla purjeen alakulma asetetaan haluttuun asentoon, jalusköysi, -nuora, jalustin, kuutti.

jalus|kivi *s.* Patsaan j. **-kulma** *s. mer.* purjeen alakulma. **-köysi** *s.* = jalus 2. **-liesma** *s. mer.* supistin. **1.** köysi, jolla kahveli- t. latvapurje kootaan. **2.** köysi, jolla raakapurjetta koottaessa nostetaan sen jaluskulma. **-nuora** *s.* = jalus 2. | Purjeet pamisivat ja j:t pieksivät laitoja E.ELENIUS. **-osa** *s. sot.* venäläisperäisten tykkien suuntauslaitteissa käytetty pituusyksikkö, n. 42,6 m. **-solmu** *s.* eräs kahden köydenpään liittämiseen käytetty solmu, kynsi-, lippusolmu.

jalusta[15] *s.* **1.** jnk rakenteen t. esineen kantava t. tukea antava kiinteä alaosa, kanta, jalka, sokkeli. | Pylvään, patsaan, lippusalon j. Rakennuksen j. eli kivijalka. Uunin j. Koneen, kaapin, lampun, maljakon j. **2.** teline t. irtonainen tukirakenne, jonka varaan jk esine asetetaan, jalka, statiivi, piedestaali. | Kolmijalkainen j. Seisova j. Kojeen, kartan, tynnyrin, padan j. Veistokuvan, taulun j. Kynttilät palavat j:ssa. Yhdistää varsinainen konekivääri j:an. **3.** *kuv.* Nostaa jku j:lle 'korottaa jku jhk merkittävään t. ihailtavaan asemaan, ylistää, palvoa jkta'. Laskeutua korkealta j:ltaan. Nähdä ihanteiden sortuvan j:ltaan. **4.** *yhd.* Graniitti-, kivi-, lasi-, marmori-, metalli-, puu-, rautaj.; kartta-, kukka-, kuva-, maalausj.; koneen-, lampun-, pylvään-, uuninj.

jalustaa[2] *v. mer.* kiristää purje tuuleen t. tuulen mukaan.

-jalustainen[63] *poss.a.* Korkea-, matalaj.; marmori-, rautaj.

jalusta|kamera *s.* jalustalla käytettävä kamera. **-kaukoputki** *s.* **-kivi** *s.* Patsaan j. **-kuva** *s.* Muistopatsaan j:t. **-laatta** *s.* **-lieriö** *s.* Kiertokaukoputken j.

jalustallinen[63] *poss.a.* J. koje.

jalusta|pilari *s. rak.* seinää kannattava matala pilari. **-rakenne** *s.* **-ruuvi** *s.* ruuvi, jolla jalustan asentoa säädetään.

jalusti|n[56] *s.* **1.** *harv.* jalusta. | Valokuvauskoneen, lampun j. **2.** *mer.* jalus, kuutti. | Keulapurjeiden j:met. **3.** hihnalla satulaan kiinnitetty, tav. puoliympyrän muotoinen metallinen silmukka, johon ratsastaja nojaa jalkaansa. **4.** *anat.* ed:n muotoinen keskikorvan luu. | Kuuloluut ovat vasara, alasin ja j.

jalustinhihna *s.* satulan hihna, johon jalustin on kiinnitettynä.

jama[10] *s.* **1.** liitos, yhtymäkohta, raja. | Kosteen ja päävirran välinen j. Turkkinsa kauluksen j:sta tirkisteli MERIL. — *Erik.* verkon liitos, jame. **2.** *kuv. ark.* Asiat ovat hyvässä j:ssa 'hyvällä tolalla'. Puolan kauppamme on joutunut epäedulliseen j:an. Juuri tässä j:assa [= tässä vaiheessa, tällöin] kohtasi Anttia arvaamaton vastoinkäyminen PÄIVÄR.

jamail|la[29] *frekv.v.* < jamata. | Yksi ja toinen alkoi j. hänen erimurteisia sanojaan KAUPPISH. "Älkää rakentako itsellenne kaivoja, joissa ei vesi pysy!" j:ee hän puoliääneen KARHUM.

jamakka[15]* *s. kans.* uunipiimä. | Karjalaista j:a.

jama|lanka *s.* vrt. jama 1. | Verkot yhdistetään toisiinsa j:langalla. **-neula** *s.* verkkojen yhteen liittämisessä käytettävä puikko.

jama|ta[35] *v.* **1.** *harv.* liittää; vrt. jamoa. | J. yhteen kaksi verkkoa. [Rautapultit], joilla laivan puuainekset olivat j:tut I.K.INHA. **2.** toistaa toisen sana (us. matkien); hokea, jankata, puhua yksitoikkoisesti. | "- - ettei tulisi ikävä." — "Ikävä", j:si vieras, "hupattaa joutavata - -" KAUPPISH. [Leena itkee] — Roinila (j:ten): Niin, voi, voi! Kas tätä nyt CANTH. — Ja tuota sinä j:at joka jumalan päivä! Lukea j.

jambi[4] *s. run.* ylenevä kaksitavuinen runojalka (⏑ —); tällaisia jalkoja käyttävä mitta. **-mitta** *s.* **-nen**[63] *a.* J. säe, runomitta. **-runous** *s.* muinaiskreikkalainen runoudenlaji, tav. hyökkäys- ja herjausrunoja. **-säe** *s.*

jamboree[26] *s.* eri maiden partiolaisten yhteinen suuri leirikokous.

jame[78] *s.* ommel, joka liittää kaksi hapaan reunaa toisiinsa, jama.

jamo|a[1] *v.* **1.** ommella yhteen kaksi hapaan reunaa. **2.** *murt.* Maito j:o 'piimii, happanee'.

jamsjuur|i *s.* tropiikeissa viljeltyjen Dioscorea-sukuisten kiertokasvien tärkkelys- ja sokeripitoinen syötävä juurimukula; myös itse kasveista. | Viljellä j:ta.

jana[10] *s. mat.* kahden pisteen rajoittama suoran osa. — *Yhd.* keski-, korkeusj.

jana|ta[35] *v. harv.* jamata, jankuttaa. | Pöydissä istuttiin hengähtämättä, lukuun ottamatta ovensuuikkunan alla olevaa loilottelijaa, joka j:si yhä samaa värssyään KARHUM.

janhus[64] *s.* havupuissa tavattava epänormaalien solujen muodostama, tavallista tummempi ja painavampi puuaine, lyly. | J. jousissa pitääpi, koivun kylki kirvehessä [nim. vartena] SL.

janitšaari[4] *s. hist.* eräiden turkkilaisten jalkaväensotilaiden nimitys. | Janitšaareiksi otettiin aluksi miehiä, jotka lapsina oli ryöstetty kristityiltä ja kasvatettu muhamettilaisiksi. **-laitos** *s.* **-musiikki** *s.* kaikenlaatuisilla puhallus- ja lyömäsoittimilla esitettävä orkesterimusiikki. **-orkesteri** *s.* suuri sotilasorkesteri, jossa käytetään sekä puu- että vaskipuhaltimia ja lyömäsoittimia.

jank|ata[35]* *v.* -kaus[64] *teonn.* väittää itsepintaisesti, inttää, kinata, kiistellä, vatkuttaa samaa asiaa, jankuttaa. | "Minä tulen sittenkin", j:kasi Matti. Puheenjohtajan tulee huolehtia, ettei kovin kauan j. sivuseikoista. J. samaa asiaa yhä uudelleen. Pitkin talvea on naapurusten

kesken ollut j:kausta puolueasioista. Pekka lukea j:kasi läksyään.

jankkailla[29] *frekv.v.* < ed.

jankki[4*] *s.* pohjoispohjalaisia erikoisruokia: maitoon keitetty (veri)leipä.

jankko[1*] *s.* peltomaan multakerroksen alla oleva tav. kova kerros. — *Yhd.* hiekka-, savi-, soraj. **-aura** *s.* = jankkuri.

-jankkoinen[63] *poss.a.* Hiekka-, savi-, soraj.; löyhä-, tiivisj.

jankko|jyrä *s.* maatalouskone, jolla ruokamultakerroksen alimmat osat puristetaan jankon yhteyteen, syväjyrä. **-maa** *s.* = jankko. **-pohja** *s.*

jankkuri[5] *s.* maatalouskone, jolla kuohkeutetaan multakerroksen alla olevaa jankkoa, jankkoaura.

jankkuroi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* kuohkeuttaa jankko jankkurilla. | Pelto j:daan.

jankota[38*] *v.* = ed.

jankut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* puhua yhtä mittaa samaa t. sellaista mitä toinen ei haluaisi kuunnella, vatkuttaa, jankata. | Koko kesän j:ti äitipuoleni, etten saisi paikkaa. Samaa väittelyä ja j:usta riitti loputtomiin. En jaksa enää kuunnella j:ustanne. Sitäkö samaa asiata Kusto tuli vielä j:tamaan? KAUPPISH. -- ukko ähkyy ja j:taa, ettei hän ainakaan Napinaan lähde KIANTO.

jano[1] *s.* **1.** suun ja nielun limakalvoissa esiintyvä aistimus, joka ilmaisee ruumiin tarvitsevan vettä. | Jklla t. jkn on j. Jklle t. jkn tulee j. Juoda j:onsa. Sammutan j:ni vedellä. Kuolla j:on. Lapsella on maidon j. J:n tunne. Sairas tuntee polttavaa, kovaa, ankaraa, kiihkeää j:a. — Sammumaton oluen j. — *janoissa(an* (adv.) janoisena. | Olin kovasti j:issani. **2.** *kuv.* halu, himo. | Hänellä oli kiihkeä j. päästä salaisuuden perille. Kansallemme ominainen opin j. -- povessani riehuu koston j. KIVI. -- ruumistaan rääkkäämällä koetti sammuttaa nuoren verensä polttavaa j:a KIANTO. — *Yhd.* elämän-, hellyyden-, kauneuden-, kevään-, koston-, kunnian-, maineen-, rahan-, rakkauden-, tiedon-, totuuden-, vallan-, veren-, viisaudenj.

janoavainen[63] *a.* = janoovainen.

janoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Sairas on aina j. Rasittunut ja j. eläin. Kuuluisan olutkaupungin j:set porvarit. Hän juo j:sin siemauksin. — *Kuv.* Öljy on j:sen moottorin välttämätön ravinto. Virkistävä kevätsade lankesi j:seen maahan. -- häntä iljetti palavat, miltei j:set [= himokkaat] silmät LINN. — *Yhd.* elämän-, lemmen-, onnen-, vallan-, verenj.

janontunne *s.* tav. ~.

janoovai|nen[63] *a.*, tav. *kuv. heng.* ja *ylät.* (*rinn.* janoavainen) jtak haluava, jhk ikävöivä. | Herra Jeesus, suo mun tulla, / lupauksees luottaen, / isoovaisna, j:sna / armopöytäs äärehen! HLV. Hän on valmis vastaanottamaan j:set ihmissydämet AK. Kun minä katoan, vieläkö miekka, verta j., satua tätä raakaa jäänet jatkamaan? JOTUNI.

jano|ta[38] *v.* **1.** *harv.* olla janoinen. | Yksi lammas vettä määkii — koko karsina j:opi SL. — Tav. **2.** *kuv.*, vars. *heng.* ja *ylät.* haluta, halata, ikävöidä. | Autuaita ovat ne, jotka isoavat ja j:avat vanhurskautta UT. Minun sydämeni j:o Jumalaa, elävää Jumalaa VT. Sota vaatii sotaa, miekka j:aa verta JOTUNI. Ihmisen sydän j:o rakkautta. Minä olen j:nnut hellyyttäsi. Kansa j:si kostoa. Kirkko ei j:a verta. Totuutta, tietoja, iankaikkista elämää, armoa j:ava, j:ova. — Hehkuvan kuuma maa j:si sadetta.

janot|taa[2*] *kaus.v.*, *3. pers.* -us[64] *teonn.* < ed. | Minua j:taa 'minun on jano'. Suolainen ruoka j:taa 'aiheuttaa janoa, tekee janoiseksi'. J:tava helle raukaisi mieltä. J:us on sokeritaudin tavallisia oireita.

jansenilaisuus[65], **jansenismi**[1] *s. hist.* Ranskan katolisessa kirkossa 1600-luvulla esiintynyt jesuiittoja vierova kirkollinen uudistusliike.

jantantaara *s. metsät.* = seur.

jantta[10*] *s. metsät.* pohjoissuomalaisen tukkireen pankkoon pistettävä puu- t. rautatappi.

jaok|e[78*] *s.* osa, joihin jk kokonaisuus jakautuu t. on jaettu. | Sidekudoksen muodostamat jänteet jakavat lihaskudoksen j:keisiin eli segmentteihin. — Kirjan, luvun j. — *Yhd.* alkeis-, hermo-, lihasj.

jaokkei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < ed. | Nivelmatojen j:suus.

jaoksittain *adv.* jaos kerrallaan. | Patteri ampuu j.

jaolli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* joka voidaan jakaa pienempiin osiin. | Olevainen on erään käsityksen mukaan j. loppumattomiin. Aineen j:suus. — *Mat.* Luku on j., jos sen voi tasan jakaa jollakin muulla kokonaisluvulla kuin yhdellä. Viidellä j. luku. Tasan j. neljällä. Lukujen j:suus.

jaollisuussääntö *s. mat.* sääntö lukujen jaollisuudesta.

jaon|järjestely *s. maanm.* maanjakotoimenpide, jolla koetetaan parantaa tilusten asemaa; vrt. isojako. **-vahvistus** *s. maanm.* jakotoimituksen merkitseminen maarekisteriin.

jaos[64] *s.* **1.** *sot.* jalkaväen joukkuetta vastaava patterin alayksikkö, tav. kaksi tykkiä. — *Yhd.* asema-, huolto-, toimitus-, tuli-, viestij. **2.** *kem.* fraktio, jae.

jaosto[1] *s.* viraston, yhdistyksen, järjestön, kokouksen tms. osasto t. alaosasto, jolle on annettu tiettyjä tehtäviä. | Virasto, jossa on kolme j:a. Valiokunnan j. Puolustusministeriön keskusosaston yleisten asiain j. — *Yhd.* ala-, erikois-, pääj.; hallinto-, kanslia-, lääkintä-, muonitus-, opinto-, rakennus-, sanomalehtij.; ampuma-, hiihto-, palloiluj.

-jaostoinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmi-, monij.

jaosto|päällikkö *s.* ministeriön (t. muun viraston) jaoston esimiehenä toimiva virkamies. **-sihteeri** *s.* jaostopäällikön alainen virkamies jnk ministeriön jaostossa.

jaosupseeri *s. sot. vanh.* tykistöpatterissa patteriupseerin apuna toimiva upseeri.

jaota[38*] *v.* laota, revetä, luhistua. | Pehmeässä maassa viemäriojan reunat helposti jakoavat. Jakoavissa maissa tuetaan kuopan seinät riuuilla.

jaot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< jaottaa) jakaa, ositaa, jaottaa, eritellä. (*1.*) J. taikina

leipomista varten. Tykin j:telu osiinsa. Heinää voidaan lisätä heinämättäitä j:telemalla. — Kymmeneen lokeroon j:eltu rasia. Viljelysmaa j:eltiin lohkoihin. Listoilla j:eltu seinäpinta. Maalattavan pinnan j:telu. — Kirja on j:eltu lukuihin. Lakiteksti j:ellaan pykäliin. — Tehtävän j:telu eri vaiheisiin. (*2.*) Kompassitaulun j:telu piiruihin. (*3.*) Padot voidaan j. kiinteihin ja avattaviin. Eläinsystematiikan j:telu. (*4.*) Viedyt puutavaramäärät eri laivauskausille j:eltuina. Kuormituksen tasainen j:telu.

jaotelma[13] *s.* jaottelun tulos, jaotus, jaottelu, eritelmä. | Määrärahan käyttö näkyy seuraavasta j:sta.

jaot|on[57] *a.* -tomuus[65] *omin.* jota ei voi jakaa, jakamaton. | Atomi, alkuaineen pienin j. hiukkanen. — *Mat.* J. luku 'luku, johon ei sisälly tasan mikään muu kokonaisluku kuin 1'.

jaot|taa[2*] *v.* jakaa, osittaa, jaotella. **1.** Kangas j:etaan yhtä suuriin osiin. J. sana vartaloon ja päätteeseen. J:tava tislaus 'jakotislaus'. — Joskus: hajottaa, hienontaa. | Karstauskoneen piikkivalssi j:taa villan. Koko rakennus j:ettiin maan tasalle. J:ettu on Jeriko ja pyhän linnan muuri LEINO. -- tähän ei ole jäävä kiveä kiven päälle, maahan j:tamatta UT. **2.** jakaa (merkittyihin) mittaosiin, asteisiin tms. | Asteisiin j:ettu ympyränkehä. Luotiliina j:etaan metreihin ja syliin. **3.** jakaa luokkiin, ryhmiin tms., luokittaa, ryhmittää. | J:amme nominiryhmät substantiiveihin ja adjektiiveihin. Metamorfiset kivilajit j:etaan kolmeen ryhmään. **4.** jakaa t. sijoittaa jk kokonaisuus osuuksina eri kohteille, eri puolille tms. | J. vero maksajien kesken. Kuormitus j:etaan tasaisesti eri puolille. **5.** J. [= harittaa] saha(nterä).

jaottu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Rajumyrsky aiheuttaa suurta tuhoa: meri kiehuu ja talot j:vat maahan.

jaotu|s[64] *teonn.* (< jaottaa) jaottaminen; jaottamisen tulos, tapa miten jk on jaotettu; jako, jaottelu. (*1.*) Seinäpinnan j. Asemakaavasta tulee näkyä alueen korkeus- ja kaltevuussuhteet sekä j. Maan hallinnollinen, oikeudellinen j. — Jalkaväen j. Kirjan sisällyksen j. Lakiehdotuksen j. — *Yhd.* alue-, piiri-, ruutuj.; marssi-, taisteluj. (*2.*) Astelevyn, kompassitaulun j. J:ksella varustettu mittaväline. — *Yhd.* aste-, metri-, piiruj. (*3.*) Aineen systemaattinen j. Luukalojen j. alalajeihin. Kielten typologinen j. — *Yhd.* ikä-, laatuj.; ala-, pääj. (*4.*) Painon epätasainen j. Verotuksen j. — *Hist.* jaotuslaitos, jaotuspalkka. (*5.*) Sahanterän j. 'haritus'.

jaotus|järjestelmä *s.* Ei ole ajateltavissa mitään kaikkiin kieliin soveltuvaa sanaluokkain j:järjestelmää. **-laitos** *s. hist.* järjestelmä, jonka mukaan virkamiesten palkkaus oli järjestetty antamalla heille palkaksi valtiolle määräalueilta tulevia veroja, veropalkkajärjestelmä; us. erik. ruotujakolaitos. **-palkka** *s. hist.* vrt. ed.; *syn.* veropalkka. **-peruste** *s.*

japani[6] *s.* japanilaisten kieli.

japanilai|nen[63] *a.* ja *s.* J. urheilija, musiikki. J:sten pyrkimykset Aasian manterella.

japanilais|aiheinen *a.* J. näytelmä. **-mallinen** *a.* J. vaateparsi.

japanin|kieli *s. tav.* ⌒. **-kielinen** *a.* J. puhe, kirjallisuus. **-lakka** *s.* Rhus vernicifera -puun mehusta valmistettu lakka. **-paperi** *s.* eräiden kasvien pitkistä ja erittäin lujista kuiduista käsin tehty kallisarvoinen paperi. **-ruusu** *s.* = kiinanruusu. **-tali, -vaha** *s.* rasvalaji, jota saadaan japanilaiseen Rhus-sukuun kuuluvien puiden hedelmistä.

japanitar[54*] *s.* japanilainen nainen.

japsi[4] *s. alat.* japanilainen.

jarautta|a[2*] *deskr.v.* lausahtaa harvakseen, (sanoa) jorauttaa. | Miehet eivät tahtoneet puhua sen enempää, vaan ikään kuin odottivat, että ukko Juntunen, tunnettu jarauttelija, nytkin jotakin sanoa j:isi KIANTO.

jarru[1] *s.* **1.** *tekn.* laite, jolla tav. kitkan avulla hillitään t. hidastetaan liikettä t. pysäytetään se. | Junan, auton, polkupyörän, nostokoneen j. Sulkea j. Panna, lyödä j., j:t kiinni. J. pysäyttää koneen. J:t vonkuvat pyörissä. — *Yhd.* antura-, hätä-, höyry-, ilma-, kitka-, neste-, rumpu-, ruuvi-, sähkö-, vanne-, vipuj.; levy-, jalka-, käsij.; nelipyöräj. **2.** *tekn.* jarrudynamometristä. | Pronyn j. **3.** *kuv.* jstak hillitsevästä, hidastavasta, ehkäisevästä, estävästä oliosta t. vars. asiasta. | Kehityksen, edistyksen, uudistusten j. Ruotsalaisuuden ylivalta vaikutti ehkäisevän j:n tavoin kaikkiin kansallisiin pyrkimyksiin. Melanchtonin varovaisuus oli terveellinen j. Lutherille.

jarru|akseli *s.* akseli, jonka liike saattaa jarrut jarrutusasentoon. **-antura** *s.* jarrukenkään kiinnitetty kitkaa lisäävä pintakerros. **-dynamometri** *s.* koje, jolla akselia jarruttamalla määritetään koneen teho. **-hihna** *s.* jarruvanteen kitkapinnan t. jarruanturan aines. **-jousi** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-kenkä** *s.* **1.** jarrupyörää vastaan painettava jarrutin, jarrutönkkä. **2.** *raut.* kiskolle asetettava kiilamainen kappale, joka pysäyttää vaunun. **-kiila** *s.* rattaiden pyörän alle pistettävä pysäytyskiila. **-koneisto** *s.* **-köysi** *s.* eräiden jarrulaitteiden osa. **-laite** *s.* **-lamppu** *s.* auton jarrun toimiessa syttyvä merkkilamppu. **-levy** *s.* **-lyhty** *s.* = jarrulamppu. **-miehistö** *s.* **-mies** *s.*, vars. *raut. vanh.* = junamies. **-momentti** *s.* jarruttavan voimaparin momentti. **-nauha** *s.* = jarruhihna. **-neste** *s.* nestejarrujen voimansiirtoneste.

jarrun|päällyste *s.* **-säätö** *s.* **-varsi** *s.*

jarru|poljin *s.* **-pyörä** *s.* pyörä, johon jarruantura, -hihna t. -köysi vaikuttaa. **-rumpu** *s.* akselilla oleva sylinteri, johon jarruhihna t. -antura vaikuttaa.

jarrusto[2] *koll.s.* Auton j.

jarru|sylinteri *s.* Höyryjarrussa j:sylinterin mäntä painaa jarruanturan vipua. **-tanko** *s.*

jarrutin[56*] *väl.* < jarruttaa.

jarruton[57] *kar.a.* J. vaunu, polkupyörä.

jarrut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **1.** us. *tekn.* käyttää jarrua, hiljentää ajoneuvon, koneen tms. vauhtia t. pysäyttää se, tav. erityisen jarrun avulla. | Kuljettaja j:taa junaa. J. jalallaan kelkan vauhtia. J. moottoria, konetta. Jarrut eivät j:a. J:tava voima. — Kun ahven kääntyy oikealle,

se j:taa ruumiin oikealla puolella olevilla parillisilla evillään. **2.** *kuv.* hidastaa, hillitä, ehkäistä, estää, vastustaa, tyrehdyttää. | Muurarien lakko on j:tanut rakennustoimintaa. Ylimykset j:tivat uudistuksen toimeenpanoa. Vapaata kaupankäyntiä ei saa j. Toimenpide vaikuttaa j:tavasti maan taloudelliseen kehitykseen.

jarruttaja[16] *tek.*

jarrutu|s[64] *teonn.* < jarruttaa. | Auton j. Kitka saa aikaan j:ksen. — Maistraatti koetti j:ksella estää suomalaisten koulujen perustamista. — *Erik.* obstruktio. **a.** työtaisteluissa: työntekijäin menettely, jonka tarkoituksena on työsääntöjen ym. määräysten pikkumaisella ja nurinkurisella noudattamisella hidastaa ja häiritä työntekoa. **b.** valtiopäivillä toisinaan käytetty menettelytapa, jolloin tav. vähemmistö loppumattomalla puhumisella, muutosehdotuksilla, poissaololla tms. joidenkin tarkoitusperien saavuttamiseksi häiritsee eduskunnan toimintaa.

jarrutus|asento *s.* **-laite** *s.* **-matka** *s.* matka, joka kuluu jarruttamisen alkamisesta kulkuneuvon pysähtymiseen. **-politiikka** *s.* Varsinkin kansalliset vähemmistöt ovat harrastaneet j:a valtakunnan yhteisillä valtiopäivillä. **-teho** *s.* **-voima** *s.*

jarru|tönkkä *s. tekn.* = jarrukenkä. **-vanne** *s.* jarrupyörän selälle taivutettu teräsvanne, jota kiristämällä jarrutus suoritetaan. **-vipu** *s.*

jarskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | J. hampaitaan.

jarskut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* narskuttaa, rouskuttaa. | Täällä vielä vanhaan tapaan hevonen talvisin portin ovinurkassa j:taa apettaan PAULAH.

jasmiini[6] *s.* **1.** Philadelphus, hienotuoksuisten kukkiensa vuoksi viljeltyjä koristepensaita, metsä-, valejasmiini. **2.** Jasminium, pystyjä t. köynnöstäviä pensaita, joista useita lajeja viljellään lämpimissä maissa hajuvesiteollisuutta varten. **-pensas** *s.*

jaspis[64] *s.* läpinäkymätön, väriltään punaisesta ruskeaan vaihteleva kvartsin muunnos, josta valmistetaan koruja, maljoja, nappeja yms.

jassi[4] *s. leik.* miehestä t. pojasta. | Aika j.! Oli kerran yks' j., joka kutsuttiin kanssa tanssiaisiin SILL.

jassoo [ja·ssō·, jassō·] *interj. puhek.* tav. toisen puheeseen liittyvänä, eri tavoin sävyttyneenä (hämmästystä, huomaamista, kohteliaisuutta, ivaa tms. ilmaisevana) vastauksena t. toteamuksena: vai niin. | J., oliko siellä sellaisistakin asioista puhe? | J.! Sinä teet minusta pilkkaa. | J. Onkos se niinkin? | Ahaa, j., no ei sitten hätää ole!

jata[10*] *s.* rivi, jono. | Kurkien j. Oli yökönlentoja päivät — / iankaikkinen mustien lintujen j. KAILAS. Kahden puolen äkkirinne, / jäätikköiset jyrkänteet, / rotkot, louhut yhtä j:a *MANN. — *Erik.* **a.** *geol.* paikalleen särkynyt kivilohkareisto. **b.** *kal.* jono toisiinsa kiinnitettyjä verkkopyydyksiä. — *Yhd.* made-, verkkoj. **-kalastus** *s.* **-verkko** *s.*

jatk|aa[9] *v.* **1.** pidentää, panna jatkos, liittää jhk jtak, lisätä. **a.** J. köyttä. J. sukkaa, hametta. Rautatietä j:ettiin myöhemmin Kuopiosta Kajaaniin. Rakennusta j:ettiin uudella huoneella. Muurausta j:etaan vanhan päälle. **b.** ajasta. | Öillä päivät j:etaan. Ikäänsä ei kukaan voi j. **c.** J. sukua. **2.** sekoittaa jhk lisäksi jtak, lisätä jtak jllak. | Vedellä j:ettua maitoa. Leipää oli j:ettava petäjäisellä. Kalaa voidaan j. sienillä. Säästöbetonia saadaan j:amalla sementtiä kivillä. **3.** tehdä edelleen jtak; aloittaa uudelleen jk keskeytynyt toiminta. | J. opintoja 'opiskella edelleen'. J. matkaa, tutkimuksia, työtä. J. puhettaan. J:oi keskeytynyttä untaan. Tuottamatonta liiketoimintaa ei kannata j. Sotajoukko j:oi etenemistään. Jutun käsittelyä j:etaan seuraavilla käräjillä. — *Lak.* J:ettu l. pitkitetty rikos 'rikos, joka on toistettu yhden t. useamman kerran ennen kuin rikollista on ensimmäisestä tuomittu'. — *Erik.* ilman obj:a, vars.: **a.** lausua t. sanoa edelleen, lisätä omaan t. toisen puheeseen. | Lausunnossa j:etaan sitten: --. J:oi toisen puheeseen. J:aakseni siitä mihin äsken jäin --. Pekka j:oi siitä, mihin Liisa lopetti. **b.** matkustaa t. kulkea edelleen, jatkaa matkaa. | Stettinistä j:oimme junalla Berliiniin. Vainolainen viiletti aluksillaan Nevaa pitkin Suomenlahdelle ja j:oi Suomen rannikolle ryöstämään. **c.** Juhlan jälkeen mentiin ravintolaan j:amaan.

jatkaj|a[16] *tek.* Pojasta tuli isänsä työn j. Nooa, ihmissuvun j. Suomen nykyistä ruotsinkielistä väestöä on yritetty pitää vanhan germaanilaisheimon suoranaisena j:ana. Tyyliniekkana Aho on Kiven j:ia. Kantasuomen loppu-h:n j. Vientiliikkeen j.

jatkamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole jatkettu.

jatkavaisuus[65] *s. fys.* = seur.

jatkavuus[65] *s. fys.* se aineen ominaisuus, että kappaleet pyrkivät säilyttämään lepo- t. liiketilansa, hitaus, jäyhyys, inertia. **-momentti** *s. fys.* kierto- t. pyörähdysliikkeessä olevan kappaleen jatkavuuden ilmaisin. **-voima** *s. fys.* se kappaleeseen vaikuttavaksi ajateltu voima, jonka suuruus on kappaleen massan ja sen kiihtyvyyden t. hidastuvuuden tulo ja suunta kiihtyvyyden t. hidastuvuuden suunnalle vastakkainen.

jatke[78] *s.*, tav. *konkr.* jatko, pidennys, pidentymä, lisä. | Janalle piirretty j. Vuoriston, tasangon, kallioperustan j. Hermosolut ja niiden j:et. Selkäytimen j. Kitakieleke on pehmeän suulaen alaspäin riippuva pieni kielentapainen j. Kolmion sivujen j:et. — *Harv.* Hienonnetuissa mausteissa voi olla j:ena esim. hienonnettua puuta tai tammenterhoja.

-jatkeinen[63] *a.* Kaksi-, kolmi-.

jatko[1] *s.* se millä jtak jatketaan t. mikä jatkaa jtak, pidennys, jatke, lisä. **I. 1.** vrt. jatkaa 1. **a.** Hameen j:ksi liitetty kaista. Tässä tarvitaan tikapuut jalan j:na. Varastorakennus on konehuoneen j:na. Suomenlahti on vähitellen madaltuva Itämeren j. Akselin ajateltu j. Selän j. (leik.) 'takapuoli, takamukset'. — *Kiert.* Riippua köyden j:na 'hirressä'. Mennä, ripustaa köyden j:ksi. Hirteen heti, narun j:ksi vain, että takatassut kerran huis-

kahtavat! KARHUM. Etsiä käden j:a '(lyömä)-asetta'. — *Yhd.* jalan-, käden-, köydenj. **b.** Jurakausi, triaskauden j. **c.** Suvun raahelainen j. **2.** vrt. jatkaa 2. | Leivän j:na oli usein käytettävä pettua. Sivutuloja palkan j:ksi. Pärehessä päivän j., veisussa vähän oluen SL. — *joukon jatkona, jatkoksi* muiden mukana t. lisänä, muiden mukaan t. lisäksi. | Saatanhan olla joukon j:na minäkin. Tule sinäkin joukon j:ksi. **3.** vrt. jatkaa 3. | Teoksen, kertomuksen, julkaisusarjan j. J:a edelliseltä sivulta. J:a seuraa. Pelin alku oli tasaväkinen, mutta j:ssa A. osoittautui selvästi paremmaksi. Sanoa jtak puheen j:ksi. Isäntä tuumaili jutun j:ksi, että --. Hyvää j:a! [toivotus esim. uuden vuoden alettua tavattaessa]. -- olipa hän aamukahvin j:ksi kumonnut muutamia hyvänlaisia paloviinaryyppyjä KATAJA. Fascismi ja sen j. [= jatkaja, seuraaja] uusfascismi. Rukoilevaisuus on varhaisemman herännäisyyden suoranaista j:a. Kantasuomi on aikaisempien kielimuotojen j. — *yhteen jatkoon, yhtä jatkoa* yhteen menoon, keskeytymättä. | Nukkui kolme päivää yhteen j:on. **II.** erikoistuneessa merk:ssä. **1.** entisistä jatko-opistoista. | J:n käynyt, j:lla opiskellut opettaja. **2.** *mon. kans.* kansakoulun jatko-opetuksesta. | Joko teidän poika on j:t suorittanut? **3.** Juhlan jälkeen mentiin j:lle [= jatkamaan juhlimista] A:n kotiin.

jatko|aika *s.*, vars. *urh.* varsinaisena peliaikana ratkaisemattomaksi jääneissä jalkapallo- tms. otteluissa ratkaisun aikaansaamiseksi määrätty lisäaika. **-hoito** *s.* Pahasti haavoittuneet on kuljetettava ensiapuasemalta sairaalaan j:a saamaan.

-jatkoinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, kolmij.

jatko|kappale *s.* Pöydän j. asetetaan pöydän aukkoon. Sopivien j:kappaleiden avulla voidaan putkista muodostaa pitempi johto. **-kertomu|s** *s.* kertomus, joka julkaistaan osina jnk sanoma- t. aikakauslehden eri numeroissa, följetongi. | Suomennos julkaistiin j:ksena saman vuoden Suomettaressa. **-keskustelu** *s.* J:a suomen kieliopista. J:ssa kävi ilmi, että --. **-koh|ta** *s.* jatkos(kohta). | Langan päät on niin liitetty, ettei j:dassa näy solmua eikä paksumpaa paikkaa. **-kokous** *s.* kokous, jossa jatketaan aikaisemmin pidetyn kokouksen asioiden käsittelyä.

jatkokoulu *s.* vrt. jatko-opetus. | Kansakoulun j. **-ikä** *s.* **-ikäinen** *a.*

jatkokoulutus *s.* Insinöörien, reserviläisten, upseerien j.

jatkokset|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* < jatkos.

jatko|kurssi *s.*, tav. *mon.* Kansakoulun j:kurssi(t) 'jatko-opetus'. Kansakoulunopettajien yliopistolliset j:kurssit. Keskuslämmittäjien ja talonmiesten j:kurssit. Kasvatusopilliset j:kurssit opetustehtävissä toimiville sairaanhoitajattarille. Vieraiden kielten j:kurssit. **-kuulustelu** *s. lak.* J:a varten asia lykättiin tammikuuhun. **-käsittely** *s.* Metalliteollisuuden tarkoituksena on mm. malmeista saatujen metallien j. Kehruuta seuraaviin j:ihin kuuluu välittömästi kertaus. Asian, ehdotuksen j. eduskunnassa.

jatkolai|nen[63] *s. puhek.* jatko-opiston oppilas, jatko-opistolainen; kansakoulun jatkokurssien oppilas. | Kansakoulun neljäsluokkalaiset ja j:set ovat innokkaasti ottaneet osaa maatalouskerhon toimintaan.

jatko|levy *s.* levy esim. pöydän pinta-alan lisäämiseksi. **-liitos** *s. puut.* puuliitos, jota käytetään vars. hirsiä, palkkeja ja vuoliaisia jatkettaessa, pitkittäisliitos. **-luokk|a** *s.*, tav. *mon.* **1.** keskikouluun t. tyttökouluun liittyvistä lukioluokista. **2.** kansakoulun jatkokoulun luokista. | J:ia on myös seminaarien yhteydessä toimivissa harjoituskouluissa. **-masto** *s. mer.* kolmi- t. neliosainen masto. **-neuvottelu** *s.*, us. *mon.* Kauppasopimuksesta käydyt j:t. **-novelli** *s.* vrt. jatkokertomus. **--oksastus** *s.* oksastustapa, jossa viistoon leikattu perusrungon pinta ja samoin leikatun jalostusoksan alapää vastakkain asettamalla liitetään yhteen. **--opetus** *s.* lisäopetus, jota annetaan sille kansakoulun käyneelle nuorisolle, joka ei muuten jatka opintojaan; yl. lisäopetus. **--opin|to** *s.* Ammattisivistystä edistävät j:not. Teos on sopiva kasvianatomian j:toja varten. **--opisto** *s.* valtion tyttökoulujen yhteydessä toimineita yksityisiä oppilaitoksia, joiden tarkoituksena oli valmistaa oppikoulujen opettajattaria. **--opistolainen** *s.* jatko-opiston oppilas. **--osa** *s.* Teoksen j. ilmestyy myöhemmin. **--ottelu** *s.* varsinaisena peliaikana ratkaisemattomaksi jääneen jalkapallo- tms. ottelun, tasapisteisiin päättyneen šakkiturnauksen tms. jatkaminen ratkaisun aikaansaamiseksi. **-paik|ka** *s.* jatkos(paikka). | Putken, johdon j. Narun j:assa on solmu. **-peli** *s.* vrt. jatko-ottelu. **-romaani** *s.* vrt. jatkokertomus. | Aikakauslehtien j:t.

jatko|s[64] *s.* **1.** liitos, sauma, jatkospaikka. | Köyden, johdon, kiskon j. Puhelinlankojen j:kset on juotettava. — *Yhd.* lovi-, lukko-, paalu-, tappij. **2.** tav. *par.* jatko, jatke. | Köyden j:ksen tulee olla 2—3 m pitkä. Usein delta on jokitasangon j. — *Yhd.* ydinj.

jatkos|kappale *s.* = jatkokappale. | Rautaisen putken päähän hitsataan j. **-kohta** *s.* **-muhvi** *s. tekn.*

jatkosota *s.* vv. 1941-44 Suomen ja Neuvostoliiton välillä käyty sota.

jatkospaikka *s.* = jatkopaikka.

jatko|tikapuut, -tikkaat *s. mon.* palokalustoon kuuluvat kevyet tikapuut, jotka voidaan nopeasti yhdistää toisiinsa tarpeen mukaan.

jatkoton[57] *kar.a.* J. hihna, terä.

jatko|tutkimus *s.* Suorittaa j:tutkimuksia. **-vuoro** *s. urh.* varsinaisissa pelivuoroissa tasapeliin päättyneen pesäpallopelin jälkeen ratkaisun aikaansaamiseksi pelattava ylimääräinen vuoro.

jatku|a[1] *v.* **1.** ajallisesti toiminnasta, tilasta tms.: olla edelleen t. keskeytymättä voimassa, entisessä tilassa, toiminnassa, kestää; alkaa uudelleen jnk keskeytyksen jälkeen. | Työ, toiminta, kehitys, tila j:u. Sota on j:nut vuosikausia. Varustautuminen j:u kuumeisena. Tällaista menoa on j:nut jo monta viikkoa. Näin ei enää

voi j. Kaunista säätä lasketaan j:van ensi viikon alkuun. Suhteet naapurimaihin ovat j:neet hyvinä. Kalenteri, jonka ilmestyminen on j:nut vuodesta vuoteen. — Elokuva j:u [= elokuvan jatkoa seuraa] ensi viikolla. 2. paikallisesti: ulottua t. levitä edelleen; alkaa uudelleen (jstak paikasta). | Käytävä j:i edelleen. Asutus j:u länteen päin. Silmänkantamattomiin j:va aro. Diftongiutuminen j:u itämurteista välittömästi karjala-aunukseen. — Kertomus j:u [= kertomuksen jatkoa on] sivulla 82. 3. etup. *murt.* pidetä. | Eivätpä ole jalkasi j:neet. — Päivä on j:nut. Kun ikä j:u, kasvaa ymmärryskin.

jatkumaton[57] *kielt.a.*

jatkumo[2] *s. mat.* = kontinuum.

jatkuv|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* keskeytymätön, yhtäjaksoinen, alituinen, kestävä, kontinuitiivinen, kontinuatiivinen. | J. kehitys, kuume, käyttö. J. palaminen vaatii raittiin ilman läsnäolon. Pakolaisia tuli j:ana virtana. Yksilön elämän pituudella on rajansa, mutta lajin ikä on j. Sana, jota käytetään j:asti 'yhä edelleen'. Jumala ilmestyy meille j:asti. Talo on j:asti saman suvun hallussa. Tykistön on turvattava jalkaväen etenemisen j:uus. Siirryttäessä uuteen tuliasemaan on otettava huomioon tuliavustuksen j:uus. — *Lak.* J. rikos 'rikos, joka on katsottava kestäväksi senkin jälkeen, kun rikos lain mukaan on tullut täytetyksi, niin kauan kuin sen aikaansaama lainvastainen tila kestää'. — *Mat.* Jakaa jana, luku j:assa suhteessa 'siten että koko suureen suhde suurempaan osaan on sama kuin suuremman osan suhde pienempään'.

jatkuvaisuus[65] *s.* **1.** = jatkuvuus. **2.** *fys.* → jatkav(ais)uus.

jatsari[5] *s. ark.* **1.** jatsirummun käyttelijä. | Hyvän laulutaidon omaava j. saa paikan ravintolassamme [ilm.]. **2.** *tav. mon. ark.* pehmeävartiset boksisaappaat.

jatsata[35] *v. ark.* tanssia jatsia.

jatsi[4] *s.* tanssimusiikin tyyli, jolle on ominaista yksitoikkoisen hakkaava, tav. synkooppisesti väritetty peruspoljento; tanssi sellaisen musiikin tahdissa. | Soittaa, tanssia j:a. **-askel** *s.* **-kuume** *s.* Sodanjälkeinen j. levisi syrjäisimpiin maalaiskyliinkin. **-musiikki** *s.* Meluava j. **-orkesteri** *s.* **-rumpu** *s.* jatsiorkesterin rumpu, johon liittyy useita erilaisia lyömäsoittimia. **-tyttö** *s.*

jatuli[5] *s.*, tav. *mon.* tarinain mukaan Peräpohjolassa muinoin asuneiden jättiläisten nimitys.

jatuli|nen[63] *a. geol.* J:set muodostumat 'eräät Itä- ja Pohjois-Suomessa tavattavat, peruskallion karjalaisiin liuskeisiin kuuluvat muodostumat'.

jatulintarha *s. arkeol.* kiemurteleva kivirivitys, jollaisia alkuaan lienee rakennettu ratsastusleikkejä varten, myöhemmin myös ilmeisesti vain ajanvietetyönä, sokkelolatomus, nunnatarha.

jauh|aa[9] *v.* hienontaa hiertämällä, murskaamalla, rouhimalla tms. tavalla, vars. myllyssä. **1.** J. viljaa myllyssä, käsikivillä. Vein jyvät j:ettavaksi. Rukiit on j:ettu. Mylly j:aa yötä päivää. J. hienoksi, tomuksi. J. kahvia, mausteita, lihaa. J. malmia, liitua. Tehtaassa j:etaan sekä kvartsia että maasälpää. **2.** laajentunutta ja kuv. käyttöä. **a.** *konkr.* Hampaat j:avat kovaa reikäleipää. Hevoset j:avat kaurojaan. Purukumia suussaan j:ava jenkki. — Tykkituli j:oi kaupungin soraläjäksi. **b.** *abstr.* käsitellä t. puhua t. ajatella alituisesti t. yhä uudelleen samaa, vatvoa, märehtiä. | J:oi aina samaa asiaa. Juttua on j:ettu kymmenen vuotta, eikä siitä sen valmiimpaa ole tullut. J:oi ainaisia ajatuksiaan. Elokuva, jonka aihe on moneen kertaan j:ettua standarditavaraa.

jauhaantua[1*] *v.* = jauhautua.

jauhaja[10] *tek.* Kyllä jauhinkivi pyörii, kun j:lla on voimaa. Oksien j:na käytetään paperitehtaassa B-lajittelijaa. — Ukko on suuri jutun j.

jauhamat|on[57] *kielt.a.* J. vilja. Kahvia jauhettuna ja j:tomana. J. piikivi, selluloosa.

jauhamiskone *s.* Kaakaon, makkaralihan, vuorimalmien j.

jauhanta[15*] *teonn.* < jauhaa. | Jauhojen j. kuului miniän askareisiin. Kahvin, saven j.

jauhat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Parin kolmen talon yhteisiä pikku myllyt tavallisesti ovat, ja vuoron perään niissä j:ellaan PAULAH. — *Kuv.* Yhä sinä vaan lukea j:telet [= tankkaat] KAUPPISH. Mutta tämä sai päähänsä ruveta - - j:telemaan [= ajatuksissaan vatvomaan] itsepäisesti sitä, että - - KOJO.

jauhatt|aa[2*] *fakt.v.* < jauhaa. | Isäntä on käynyt uutista j:amassa. Joka ensin myllyyn tulee, se ensin j:aa SL. — - - terveet hänellä on hampaat, kunhan vain on mitä hampaissa j.! TALVIO. - - kuiva opettaja, joka vuodesta vuoteen j:i oppilaillaan kuuluisia "papereitaan" AK.

jauhattaja[10] *tek.* Yksityiset j:t ja myllynomistajat.

jauhatu|s[61] *s.* **1. a.** jauhattaminen. | Viljan j. toisen myllyssä. **b.** jauhamistoimitus, jauhaminen, jauhanta. | Myllymme suorittaa j:sta joka arkipäivä. Vehnän j:ksessa saadut sivutuotteet. Jauhojen laatu riippuu j:ksesta. — *Kuv.* Timo hellitti kouransa, mutta kohta oli miehen tukka j:ksessa [= sai tukkapöllyä] taas KIVI. — *Yhd.* hieno-, kauppa-, syysj. **2.** *mon. harv.* jauhamisen tulos, jauhettu vilja. | Pitää jouduttaa j:kset kotiin AK.

jauhatus|aste *s. tekn.* Puuhiokkeen j. **-häviö** *s.* J. on vain 5—2 %. **-jätteet** *s. mon.* jauhojen ja suurimoiden valmistuksen sivutuotteet. | Leseet, rehujauhot ym. j. **-kone** *s.* jauhamis-, jauhinkone. **-kyky** *s.* jauhamiskyky. | Myllyn j. on 200 tonnia vuorokaudessa. **-lait|e** *s.* jauhamislaite. | Vanhimmat j:teet olivat käsikivet. **-maksu** *s.* **-määrä** *s.* J. vuodessa on 2.000 hl. **-pakko** *s.* myllyille ja viljan maahantuottajille asetettu velvollisuus käyttää vähintään määräosan verran kotimaista viljaa. **-prosentti** *s.* prosenttiluku, joka ilmaisee jauhatuspakon mukaisen kotimaisen viljan käyttömäärän. **-vuoro** *s.* Kullakin myllyn osakkaalla on oma j:nsa.

jauhautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* jauhaantua) (< jauhaa) hienontua. | Jyvät j:vat valssien välissä. Irtonaiset ainekset j:vat virran pohjassa yhä hienommaksi soraksi, lopulta hiedaksi. Hie-

noksi j:nut aine. Ruoka j:u märehtiessä tasapäisten poskihampaiden välissä. — *Kuv.* Pikkupuolueet ovat j:neet vaaleissa tomuksi.

jauhe[78] *s.* **1.** jauhomainen t. jauhomaiseksi hienonnettu aine, pulveri. | Kun pinaatti kuivatessa tulee murenevaksi, se puserretaan hienoksi j:eksi. Värit ovat paperipusseissa j:ina. Maassa on kalkkia hienona j:ena. — *Yhd.* alumiini-, hiili-, kaakao-, kahvi-, kivi-, korppu-, lasi-, liitu-, maito-, malmi-, metalli-, noki-, pii-, puu-, saippua-, savi-, soodaj.; iho-, leivin-, pesuj. **2.** *harv.* jauhettava vilja. — *Kuv.* Saavat nyt kylän ämmät j:ita juorumyllyynsä AHO. Yhäkö vielä vaan samat j:et samassa myllyssä [= ainako vain samaa puhetta]? AHO.

jauhei|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* J. pinta. **2.** jauheeena, jauheen muodossa oleva, jauhemainen. | J. hiekka, parkkihappo, rautaoksidi. **3.** *yhd.* Hieno-, valko-, vihreä-, tummaj.

jauheliha *s.* jauhettu liha.

jauhelma[13] *s.* jauhe, jauho. — *Yhd.* juusto-, korppu-, muna-, tärkkelysj.

jauhemainen[63] *kalt.a.* J. aine. Väkilannoitteiden j. kokoomus. J. partasaippua.

jauhen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä jauheeksi, jauhomaiseksi, pulver(is)oida. | Raudan ja j:netun aluminiumin seos. J:nettu hohkakivi. **-tua**[1*] *pass.v.* < ed.

jauhe|ruuti *s.* jauheinen ruuti. **-sokeri** *s.* hienoksi jauhettu sokeri, hienosokeri; vrt. kide-, pölysokeri.

jauhiai|nen[63] *s.* J:set 'Aleurodidae, erittäin pieniä nivelkärsäisiin kuuluvia hyönteisiä'. — *Yhd.* ansarij.

jauhi|n[56] *väl.* < jauhaa. | Terästerien asemesta käytetään kartiomyllyssä pronssiteriä tai laavakivisiä j:mia.

jauhinkiv|i *s.*, tav. *mon.* yl. kivistä, joilla t. joiden välissä jtak jauhetaan. | Myllyn pyöreät, uurrepintaiset j:et. Lastut jauhettiin kuituisiksi j:ien avulla. — Vars. käsin pyöritettävistä jauhinkivistä, käsikivistä. | J:enä käytettiin alkuaan kourua kiveä, jossa vilja toisella, kouraan mahtuvalla kivellä hienonnettiin; myöhemmin j:inä oli kaksi päällekkäistä yhtä suurta pyöreää kiveä, joista päällimmäistä voitiin pyörittää. Vääntää, kiertää j:iä.

jauho[1] *s.* **1.** tav. *mon.* jauhetusta viljasta t. vastaavasta; vrt. ryyni, suurimo. | Karkeat, hienot j:t. Lestyt, lesemättömät j:t. Jauhaa j:iksi. Seuloa j:ja. J:ista leivotaan leipää. Mylläri on j:issa yltä päältä. — *Kuv. ark.* Jklle menee j:t suuhun 'ei kykene vastaamaan mitään [tms.]'. — *Yhd.* herne-, kaura-, kookos-, maissi-, ohra-, peruna-, pettu-, rehu-, ruis-, tärkkelys-, vehnäj.; graham-, puuro-, talkkunaj. **2.** muusta jauhetusta t. hienorakeisesta aineesta: jauhe (joka sana valtaa yhä alaa täsmällisessä kielessä). | Lasi hieroutuu j:ksi. — *Yhd.* kahvi-, kala-, lasi-, liitu-, sokerij.; sahaj.

jauho|aitta *s.* **-astia** *s.* **-hinkalo** *s.*

jauhoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* J:set vaatteet. Emäntä pyyhki j:sia käsiään esiliinaansa. **2.** jauhona, jauhon muodossa oleva, jauhomainen. | J. peruna 'sisukseltaan jauhomainen'. Lumi on j:sta. Jyvän j:suus.

jauhojuoma *s.* Lehmälle annettiin imelää j:a.

jauhokas[66*] *a.* = jauhoinen 2. | J. ruokaperuna.

jauho|kauppa *s.* **-kauppias** *s.* **-keitto** *s.* **-kilo** *s.* **-koi** *s.* = seur. **-koisa** *s.* Ephestia, amerikkalainen koisaperhonen, jonka toukat tekevät tuhoa jauhovarastoissa, jauho-, myllykoi. **-kokkare** *s.* **-kopsa** *s.* **-kuli** *s.* = jauhomatto. **-kuono** *s. leik.* Mylläri on oikea j. Jussi, Jassi, j. KIVI. — Hevosesta: ruunikko, jolla on harmaan valkea turpa. **-kuorma** *s.* **-laari** *s.* **-lasti** *s.* J:ssa oleva vene. **-liisteri** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* J. tuhka, malmi. Sooda on kiteistä tai j:sta suolaa. **-mato** *s.* jauhopukin toukka, joka elää lahoavassa puussa, mutta etenkin vanhoissa jauhoissa ja leipävarastoissa. **-matto** *s.* venäläinen, tav. niinestä valmistettu jauhosäkki, jauhokuli. **-mylly** *s.* Jauho- ja suurimomyllyt. **-naama** *a. leik.* — *S:sesti.* Et suinkaan kehtaakaan iänikuiseksi mylläriksi ja j:ksi jäädä, vanhan perintötalon poika KARHUM.

jauhon|harmaa *a.* Mylly kyyrötti kosken partaalla j:harmaana. **-kaltainen** *a.* J. tomu. **-pöly** *s.* Vaatteet j:ssä. Ei ollut leipää, ei jyvää, ei j:äkään. **-tomu** *s.* Ikkuna on j:n ja hämähäkin seittien peitossa. **-valkoinen** *a.*

jauho|pukki *s.* Tenebrio molitor, eräs kovakuoriainen; vrt. jauhomato. **-punkki** *s.* Tyroglyphus farinae, ummehtuneissa jauhovarastoissa elävä punkki, joka pilaa jauhot ja antaa niille omituisen makean hajun. **-purnu** *s.* **-pussi** *s.* Poika hiihteli kotiin päin pieni j. selässään. **-puuro** *s.* **-ruoka** *s.* **-savikka** *s.* Chenopodium album, rikkaruohona yleinen savikka, saviheinä. **-seula** *s.* **-sieni** *s.* Clitopilus, helttasieniä, vars. C. prunulus, harmaa j., Etelä- ja Keski-Suomessa kasvava herkullinen ruokasieni. **-sokeri** *s.* = jauhesokeri. **-säkki** *s.* Sadan kilon j.

jauhota[38] *v.* = jauhottaa.

jauhot|on[57] *kar.a.* Lehdet ovat leveitä, j:tomia.

jauhot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* ripotella jauhoja jhk. | Pettuleipä oli sisältä pikimustaa, mutta pinnalta valkoiseksi j:ettua. Kakkuvuoka j:etaan korppujauheella. — Herroilla oli päässä hartioille valuva ja j:ettu [= puuteroitu] tekotukka.

jauhottu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla jauhoiseksi. | Renki istui j:neena säkkien päällä.

jauho|tynnyri *s.* **-vakka** *s.* **-varasto** *s.* **-velli** *s.*

jazz[7] *s.* par. jatsi.

jee *interj. ark.* siunailun luonteisissa huudahduksissa. | Ai j.! Voi j.! Herran j.! Herra j.... mistä se on tuo ukko, joka kysyy viinapuotia ... herra j. ... onko se hullu? KATAJA.

jeep[7] [džīp] *s.* henkilö- ja vetovaununa käytetty voimakas, maastokelpoinen amerikkalainen sotilasauto.

jeeveli[5] *s.* lievä voimasana. | Voi sun j.! Senkin j.! J:n äijä.

jefreitteri[5] *s.* arvoltaan korpraalia vastaava sotilas mm. Venäjän vanhassa armeijassa.

jehu[1] *s. ark.* tekijämies, mahtimies. | Eri j. Aika j. Hän on valtuusmies ja kunnan j. Minähän

poika taidan olla j., j:mpi kuin itsekään tiedän! KIANTO. — Hän oli heti kuin j. minun kimpussani. — *Yhd.* puolue-, pääj.

jekku[1*] *s. ark.* **1.** kuje, kepponen, kolttonen. | Pelata j:a. Siinä tehtiin jotakin j:a. Se on pelkkää j:a. **2.** kepposten tekijä. | Häntä pidettiin aika j:na.

jen[7] *s.* japanilainen rahayksikkö.

jen|ka[10*] *s. ark.* ruuvikierre. | Panna j:koihinsa. — *Kuv.* Panna asiat j:goillensa, oikeihin j:koihin 'kuntoon, oikealle tolalle'. Nyt ei kaikki ole oikeilla j:goillaan.

jenkka[10*] *s.* saksanpolkka.

jenkki[4*] *s. ark.* (*rinn.* jänkki, yankee) amerikkalainen, Yhdysvaltain (pohjoisvaltioiden) asukas.

jennykone *s. kut.* eräs vanhanaikainen kehruukone.

jeremiadi[4] *s.* ruikutus, valitusvirsi.

jermu[1] *s.* ja *a. ark.* uppiniskainen, niskoitteleva (sotamies). | Aika j. Komppanian suurin j. J:ja miehiä.

jermuil|la[29] *v. sot. alat.* -u[2] *teonn.* niskoitella.

jes *interj. ark.* siunailun luonteisissa huudahduksissa. | Ai j.! J. sentään! J. siunatkoon! Herra j.!

jest|a(s) *interj. ark.* (joskus lievän voimasanan tavoin) ilmaisemassa hämmästystä, päivittelyä, pelästystä tms. | Herra j:a! J:a ja varjele! Ai j:a! Voi j:a! J:a sitä elämää! J:as sentään. J:as siunatkoon! J:as kun minä tulen, niin . . .

jesuiitta[10*] *s.* Jesuiitat 'Ignatius Loyolan 1600-luvulla perustama munkkikunta'. — *Kuv.* kavala ja häikäilemätön, keinoista välittämätön ihminen. **-henki** *s.* **-järjestö** *s.* **-kenraali** *s.* jesuiittaveljeskunnan eliniäkseen valittu ja vain paaville vastuussa oleva johtaja. **-koulu** *s.* jesuiittain johtama koulu, jossa oppilaina on sekä munkkikunnan jäseniksi pyrkiviä noviiseja että maallikkoja. **-luostari** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kavala ja häikäilemätön, keinoista piittaamaton. | J:sta kavaluutta. **-munkisto** *s.* **-munkki** *s.* **-veljeskunta** *s.*

jetoni[5] *s.* palkintoraha, peliraha. | Sai j:n 25-vuotisesta toiminnastaan pankin palveluksessa.

jetsulleen *adv. ark.* tarkalleen, täsmälleen, säntilleen. | Ihan j. samaa mieltä. Kaikki käy juuri j.

jiddiš[7] *s.* juutalaissaksa.

jigi[4] *s. tekn.* työkoneen kiinnitteeseen sovitettu ohjain, jolla terä ohjataan kappaleeseen tarkoin määrättyyn kohtaan ja suuntaan. | Porakoneen j.

jiikata[35] *v. mer.* supistaa. **1.** nostaa raakapurjeen jaluskulma purjetta koottaessa. **2.** koota kahveli- t. latvapurjetta jalusliesmalla.

jiiktouvi[4] *s. mer.* par. jalusliesma, supistin.

jiina[10] *s.*, etup. *mer.* väkitalja, kinunki.

jiirata[35] *v.* **1.** *rak.* yhdistää puunkappaleita, katonlappeita tm. vinolla saumalla. **2.** *mer.* poikkeilla kulkusuunnasta, kääntää.

jiiri[4] *s. rak. puut.* = 1. kiiri. **-laatikko** *s. puut.* kulmauslaatikko.

jiki[4] *s. mer.* **1.** laivan päällikön käytössä oleva avoin, tylppäkeulainen, tasaperäinen pieni vene. **2.** pitkä, kapea kilpasoutuvene.

jiujitsu[2] *s.* japanilainen itsepuolustusjärjestelmä. | J. kuului ennen tärkeänä osana soturinkasvatukseen.

jKr. *lyh.* (myös: j.Kr.) jälkeen Kristuksen (syntymän). | Vuonna 79 jKr.

jms. *lyh.* (myös: j.m.s.) ja muuta sellaista.

jne. *lyh.* (myös: j.n.e.) ja niin edespäin (edelleen).

jo *adv.* Käyt. yl. vain myönt. yhteyksissä.

1. us.)(ei vielä. — Ilmaisemassa: **a.** aikaa. | Jo kauan. Jo silloin. Jo eilen. Jo ennemmin. Jo aikaa, aikoja (sitten). Jo sata vuotta sitten. Jo vanhaan aikaan. Jo ennen sotaa. Imenyt jo äidin maidossa - -. Ennen kuin huomasinkaan, olimme jo perillä. Työ on jo valmis. Oli jo myöhäinen. Jo aamu valkenee. Hän tuli jo. Menkää jo! Anna nyt jo! Kuten jo sanoin. Hän tiesi jo kaiken. Ruokaa pöytään, niin kuin olisi jo! — Liitepart:n kera: Joko isä tuli? Jokos nyt ymmärrät? Jokohan sopisi lähteä? Johan myrsky laantui. Jopa palasit. Jopahan tulit kotiin. **b.** paikkaa, etäisyyttä (liikkeestä puhuen). | Hän tuli jo pihassa vastaan. Ehätin jo ovelle saakka. Hän oli jo aivan lähellä minua. Jo Helsingissä havaitsin vian koneessa. Hän huomasi minut jo kaukaa. Vanhan Penjamin askel tunnetaan jo porstuaan SILL. **c.** tilaa, asemaa, asiain t. kehityksen kulkua ym. | Jo melko harva metsä. Hän on jo heikko mies. Jo pienenä poikana. Jo tällä iällä. Hän on jo suuri herra. He ovat jo aikaihmisiä. Tilanne näytti jo uhkaavalta. Laiva oli jo uppoamaisillaan. Viimein puhkesi jo ilmi riita. Ensimmäinen lyönti oli kova, toinen jo heikompi. Iski jo kerran. Tuli jo kolmannen kerran. Astui askelen, toisen jo takaisin. **d.** astetta, määrää. | Tämä on jo liikaa. Riittäköön jo tämä. Kyllä jo kestää. Siinähän on jo yllin kyllin. Tämä on jo vaikeampi tehtävä. Tällainen lentokorkeus on jo harvinainen. Sillä lähtee jo iso määrä tavaraa. Tämä on jo suuri asia. Se olisi jo iso apu. Sehän on jo eri asia. **e.** ilmaisemassa, että puhuja mainitsee vain yhden yksityiskohdan t. seikan useiden joukosta: yksistään, pelkästään. | Jo tästä syystä. Jo (yksin) senkin vuoksi. Jo pelkästään kosteus vaikuttaa haitallisesti. Jo tämä tieto lamaannutti hänet. Jo ulkomuodoltaan hän on erikoinen.

2. fraseologisia tapauksia; päivittelyissä, ihmettelyn, ihailun ym. ilmauksissa. | Jo oli teko! Jo oli onneton juttu. Jo pitää olla! Jo minä paikkaan jouduin. Jo piti sattua. Jo olet otus! Jo nyt on ihme (ja kumma). Jo nyt otti saakeli. Jo nyt on piru merrassa. Jo teillä on paljon kirjoja. Jo on hauskaa elämää. Jo on eri poika! Jo tuli suuri vahinko! | "Jo on lunta." — "Jo vain." | "Saanko minäkin tulla mukaan?" — "Jo toki." | "Jo pitää olla sydämikkö", päivitteli Antti AHO. Mutta jo nyt hopusti kesän teki KATAJA. — Liitepart:n kera: Johan nyt! Johan nyt jotakin! Johan piti sattua. Johan nyt on peijakas! Johan sinä hulluja puhut. Jopa merkillistä! Jopa olet laihtunut.

Jopas, jopas on! Jopahan nyt! | "Junnukalla on hevonen!" huusivat he jokaiselle vastaantulijalle. "Jokohan", epäilivät ihmiset KAUPPISH.

jobbari[5] *s. ark.* keinottelija.

jobba|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* keinotella, huijata, gulaššata. | J. osakkeilla. Harjoittaa j:usta.

jobinposti *s.* onnettomuuden-, surusanoma, ikävä viesti.

jockey[27] [tav.: jokkei] *s.* ammattikilparatsastaja. **-klubi** *s.* ratsastusurheilua edistävä ja säännöstelevä seura. **-n|lakki** *s.* us. erivärisistä pystykaistaleista ommeltu päänmyötäinen, isolippainen lakki.

jodaatti[6*] *s.* jodihapon suola.

jodi[4] *s.* mustan harmaa, metallinhohtoinen, kiteinen epämetallinen alkuaine, eräs halogeeni; *yleisk.* myös = joditinktuuri.

jodidi[5] *s.* jodimetalli. — *Yhd.* hopea-, kaliumj.

jodi|happo *s.* **-hopea** *s.* = hopeajodidi. **-höyry** *s.* **-kalium** *s.* = kaliumjodidi. **-kerros** *s.* **-liuos** *s. farm.* tavallisimmin jodin, kaliumjodidin ja veden liuos. **-luku** *s. kem.* luku, joka ilmaisee, kuinka monta painoprosenttia jodia jk rasva voi sitoa. **-metalli** *s.* metallin ja jodin yhdiste. **-myrkytys** *s.* **-pitoinen** *a.* J. ruokasuola. **-sprii** *s. farm.* = seur. **-tinktuuri** *s. farm.* jodin (tav. 6,5-prosenttinen) alkoholiliuos. **-vasogeeni** *s. farm.* jodipitoinen erikoisvaseliini. **-vety** *s.* **-vetyhappo** *s.* jodivedyn vesiliuos.

jodla|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* laulaa rintaäänestä äkkiä falsettiin vaihtelevin sävelkuluin; erik. alppiseutujen asukkaiden huhuilulaulusta.

jodoformi[4] *s.* keltainen, jodipitoinen jauhe, jota käytetään desinfioimisaineena haavojen hoidossa.

jodometria[15] *s. kem.* eräs mitta-analyysin erikoisala.

joel|taa[5] *v.* -lus[64] *teonn.* = jokeltaa.

joen|haara *s.* **-haltija** *s.* **-mutka** *s.* **-niska** *s.* joen lähtökohta järvestä, luusua. **-perkaus** *s.* **-pohja** *s.* **-polvi** *s.* **-ranta** *s.* Kulkea pitkin j:a. **-suu** *s.* joen laskukohta. **-törmä** *s.* **-uoma** *s.* Syvä, leveä j. Kiemurteleva j. **-varsi** *s.* **-äyräs** *s.*

joeton[57] *kar.a.* < joki. | J. erämaa.

joga[11] *s.* par. jooga.

joghurt[7] *s.* (*rinn.* jogurtti) alkuaan bulgarialainen piimävalmiste.

jogi[4] *s.* par. joogi.

jogurtti[4*] *s.* = joghurt.

johan *adv.* ks. **jo**.

johanneksenleipä *s.* Välimeren maissa kasvavan Ceratonia siliqua -puun maltoiset makeat palot, joita käytetään sikojen (ja ihmisten) ravinnoksi, siirapin valmistukseen ym.

johanniit|ta[10*] *s.* J:at 'vanhin hengellinen ritarikunta'.

johdake[78*] *s. mus.* johdattava säe t. säeryhmä sikermän t. muun rytmiyksikön alussa.

johdannai|nen[63] **1.** *s.* jstak toisesta johtunut t. johdettu muodostuma t. ilmiö. | Sammakon kurkunpää on nielurangon j. Mittayksikkö ja sen j:set. Itsetehostus kaikkine j:sineen. — *Erik.* **a.** *kiel.* johdettu sana, johdannos, johdos;)(kantasana. | Vetinen on vesi-sanan j. — *Yhd.* adjektiivi-, verbij.; edelleenj. **b.** *kem.* yhdiste, joka voidaan johtaa toisesta korvaamalla tietyt atomit t. atomiryhmät toisilla. | Morfiini ja sen j:set. — *Yhd.* alkoholi-, kromij. **c.** *kut.* jstak toisesta johdettu sidos. | Ripsin j:set. **2.** *a.* jstak johtunut t. johdettu;)(alkuperäinen. | J. merkitys. Alkuperäiset ja j:set valtion syntymistavat. — *Lak.* J. eli derivatiivinen saanto 'saanto, jossa saantohetkellä on jo olemassa aikaisempi omistusoikeus';)(alkuperäinen eli originäärinen saanto.

johdannais|aine *s. kem.* **-muoto** *s. kiel.* **-ryhmä** *s. kiel.*

johdannollinen[63] *a.* johdantona oleva, edelläkäypä, valmistava; us. par. johdanto- tms.

johdannos[64] *s. kiel.* johdannainen.

johdanta[15*] *teonn. harv.* (< johtaa) johtaminen, johto.

johdan|to[2*] *s.* **1.** (kirjan, puheen tms.) johdatus, alkulause, esipuhe; alku, esivalmistus. | Jo kirjan j:nossa on asiasta huomautettu. Helkavirret alkavat lyyrillisellä j:nolla. Kysyi pitemmittä j:noitta. Jo tämä teko oli j:tona tuleviin tapahtumiin. — *Mus.* alkusoitto, introduktio. **2.** *harv.* opastus, johto. | Lapset opiskelevat tädin j:nolla.

johdanto|lauselma *s. usk.* raamatunlause, jonka pappi juhlapäivän jumalanpalveluksessa lukee ennen synnintunnustusta; vrt. johdantovuorolaulu. **-luku** *s.* Kirjan j. **--oppi** *s.* Raamatun kirjojen ja sen kaanonin syntyä selvittävä teologisen tieteen haara, johdantotiede. **-sa-n|at** *s. mon.* lyhyt johdanto. | Evankeliumin, uskontunnustuksen j. Kirjan j:oissa kirjailija määrittelee kantansa. **-tiede** *s.* = johdanto-oppi. **-vuorolaulu** *s. usk.* juhlapäivien jumalanpalvelusmenoissa papin ja seurakunnan vuorolaulu johdantolauselman asemesta.

johdat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < johdattaa. | Airuet j:televat juhlavieraita paikoilleen. Oikotie j:teli kulkijaansa lehtojen halki. — *Abstr.* J. asioita hyvin päin. J:teli puheen muihin asioihin. J. mieleensä.

johdat|in[56*] *väl.* (< seur.) ohjain, johde, johdelaite jnk suunnan tm. määräämiseksi. | Savupellin j. Köynnöskasvit tarvitsevat tukia eli j:timia. Kennorakennuksen suunnan määräämiseksi asetetaan mehiläispesään vahasta valmistettuja j:timia. — *Yhd.* ukkosenj.; munan-, virtsanj.

johdat|taa[2*] *v.* ohjata, opastaa, johtaa, viedä jhk. | J. kotiin. J. harhaan, oikealle tielle. J. yhteen kaksi ihmistä. J. sotajoukkoa. J. kansansa voittoretkelle. Mutta viimeisenä vaelsi veli Eero, j:taen nuorasta pientä, könttipäistä sonnia KIVI. Minä j:in ensimmäisiä askeleitanne. — Tie j:taa kartanosta kirkolle. Aukko j:ti luolaan. — *Abstr.* J. parannukseen. J. jku huomaamaan erehdyksensä. J. keskustelu muihin asioihin. J:ti mieleen uusia asioita. J:ti minut tieteen pariin. Herra, j:a meitä! Asiaan j:tava maininta.

johdattaja[16] *tek.*

johdatu|s[64] *s.* **1.** johdattaminen, opastus, ohjaus. | Pyydettiin apua ja j:sta hankkeelle. Saivat j:sta elämän tärkeimpiä arvoja koske-

vissa asioissa. Nauttia Jumalan ihmeellistä j:sta. Hän havaitsi Jumalan avun oman elämänsä j:ksessa. Iloinen ja Vanki ajoivat edellisen j:ksella kujakartanon takaiselle pellolle SEPPÄNEN. — J:sta musiikin teoriaan. 2. (kirjan, puheen tms.) johdanto; esivalmistus, alku. | Teoksen j. Draaman j. J., käsittely ja loppulause (aineessa). Tämä keskustelu oli itse tapahtuman jännittävänä j:ksena. — *Mus.* alkusoitto, introduktio. | Sävellyssarjan j. Liturgisen toimituksen j.

johdatus|osa *s.* Kirjan j. **-runo** *s.*

joh|de[78*] *s.* **1.** kulkua t. suuntaa ohjaava laite, ohjain, johdatin. | Tukkien ohjaamiseksi väylää pitkin rakennetaan tukeista tai kivistä j:teita. Rautatieveräjän j:teet. Laiturin seinämä suojataan laivojen sysäyksiä vastaan parruista rakennetuilla raudoitetuilla j:teilla. Ansan, rysän j. Portaiden j. 'kaide'. — *Erik.* **a.** veteen jnk matkaa ulottuva aidan jatke. | Lehmät olivat kiertäneet j:teen ympäri. **b.** *tekn.* johtokisko, -lista, -ura tms. | Hissinkori kulkee kahden j:teen välissä. Siirtopylkän j:teet sorvipöydässä. Poran j:teet. **2.** *fys. sähk.* sähköä, lämpöä, ääntä tms. hyvin johtava aine, johtaja, konduktori;)(eriste. | Huono, hyvä j. — *Yhd.* lämmön-, sähkönj. **3.** *harv. abstr.* Liikkui omin j:tein kaukaisilla erämailla. -- noudatteli miten kuten voimakkaamman serkkunsa j:teita SILL. Jokin j. toi asian mieleen. — *Yhd.* mielij.

johde|aita *s.* **1.** kulkua ohjaava aita. | Porot ajetaan pitkiä j:aitoja myöten aitaukseen. Ylikäytävän molemmin puolin tehdään j:aidat. Rysän, katiskan j. Ansan, pyydyksen j. 'vihi'. **2.** veteen jnk matkaa ulottuva aidan jatke, johde. **3.** tilapäinen kaksiaidaksinen aita, jossa seiväsparit ovat harvassa. **-kappale** *s. tekn.* = johtokappale. **-kisko** *s. tekn.* = johtokisko. **-lista** *s. tekn.* = johtolista.

johdel|la[28*] *frekv.v.* < johtaa. | Romaanin taitavasti j:tu juoni.

johdelma[13] *s. harv.* johtopäätös, päätelmä.

johde|pinta *s. tekn.* johto-, ohjauspinta.

joh|din[56*] *s.* **1. a.** *sähk.* sähkövirran johtamiseen tarkoitettu yksi- t. useampisäikeinen metallilanka, johdin-, johtolanka; vrt. johde, johto. | Päällystetty j. Eristämätön j. 100 m vulkanoitua j:dinta. J:timena käytetään enimmäkseen kuparilankaa. Voimajohdossa on tavallisesti kolme j:dinta. — *Yhd.* alumiini-, kupari-, rautaj.; lennätin-, puhelin-, sähköj.; punos-, sisä-, ulkoj. **b.** *anat.* tiehyt, jota myöten jk ohjautuu jhk. | Lonkerojalkaisten munuaisputket toimivat myös sukupuolisolujen j:timina. — *Yhd.* munan-, siemen-, virtsanj. **c.** *harv.* johde, johdatin, ohjain. | Katiskan j. **2.** *kiel.* äänne t. äänneyhtymä (johtopääte), jolla sanasta muodostetaan uusi sananvartalo. | J:timella *-ja, -jä* muodostetaan suomessa tekijännimiä. — *Yhd.* adverbin-, verbinj.; deminutiivi-, feminiini-, kollektiivi-, refleksiivij.

johdin|aine *s. sähk.* J:aineina käytettiin kuparia ja sinkkiä. **-aines** *s. kiel.* Sanan kantaja j. | Itämurteissa tavataan erityinen naispuolta osoittava j. *-tar, -tär.* **-auto** *s.* linja-auto, jonka sähkömoottori saa virtansa ilmajohdoista, trolleyauto. **-kela** *s. sähk.* viestitystoimissa kenttäjohtojen asentamiseen ja siirtelemiseen käytettävä kela. **-kierros** *s. sähk.* johdinvyyhden t. käämin kierros. **-köysi** *s. sähk.* = johtoköysi. **-lanka** *s. sähk.* johtoköyden metallilankasäie. **-vyyhti** *s. sähk.* vyyhti johdinta.

johdonmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* alusta loppuun samaa periaatetta noudattava, loogillinen, konsekventti. | J. ajattelu. J. seuraus. Kertomus on j. ja täydellinen. Menetellä j:sesti. J:suuden vuoksi.

johdonmukaista|a[2] *v.* tehdä johdonmukaise(mma)ksi. | Sanojen kirjoitustavan yksinkertaistaminen ja j:minen.

johdos[64] *s.* **1.** *kiel. harv.* johdannainen. **2.** *mat.* derivaatta.

johdosta *postp.* (gen:n kera) jk syynä, aiheena, perusteena; perusteella, takia, tähden, vuoksi. | Sen, tämän j. Onnellisen sattuman j. Tehdyn hakemuksen j. Onnittelen nimipäiväsi j. Pastori kuului puhuvan ensimmäisen käskyn j. [= aiheena ensimmäinen käsky] AHO.

johdosto[2] *koll.s.* (< johto) putkijohtoyhdistelmä tms. — *Yhd.* putki-, viemärij.

johdot|on[57] *kar.a.* < johto. | J:tomat kapinalliset. — Vettä läpäisemätön j. kaivo.

johina[14] *teonn.* (< seur.) tohina, sohina, kohu. | Koko juttu on joutavaa j:a. - - kosken vaisu j. levisi lähisiin metsiin MERII.

johis|ta[41] *onom.v. harv.* tohista, suhista, kohista. | Männyissä j:i tuuli.

johotta|a[2*] *deskr.v. murt.* olla liikkumatta. | So hevonen! No, etkö sinäkään aio liikahtaa. J:a kuin seinä KAUPPISH.

joh|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* **A.** tav. obj:llisena. **I.** ohjata, johdattaa, saattaa (viedä t. tuoda) jku, jk jhk. **1.** paikasta. | J. vieraat saliin. Hänet j:dettiin peremmälle. Tulija j:dettiin isännän luo. Meidät j:detaan tuvasta ulos. — Polku j:ti kulkijat pienelle lammelle. Askeleeni j:tivat minut torille. Verta raajoihin j:tavat suonet. Likavesien pois j:taminen. — Tapahtuma j:ti hänet maan rajojen ulkopuolelle. **2.** asemasta, tilasta. | J. jku ansaan. J. koira jäljille. Sorsa j:ti poikansa pakosalle. Sattuma j:ti hänet tielleni. J. riitapukarit yhteen. Rikos j:ti hänet hirteen. J. jku oikealle tielle, rikoksen polulle. J. jku oikeaan, harhaan, väärään. Hänet j:dettiin pois omalta alaltaan. J. jku hyvään, pahaan. Asia esitettiin harhaan j:tavasti. **3.** mieleen tuomisesta t. palauttamisesta; puheen t. ajatusten kulun suuntaamisesta t. ohjaamisesta jhk. | Tapaus j:ti asian uudelleen mieleen. — J:ti puheen muihin asioihin. Tämä j:taa mietteeni urheiluun ja urheilijoihin.

II. ohjata jkn, jnk tekoja t. toimintaa, jtak kehitystä tms.; saattaa jku tekemään jtak; vrt. III. 1. | Jumala j:taa ihmisten kohtaloita. Suuret aatteet ovat j:taneet ihmiskunnan kehitystä. Hallitsija oli kokonaan ministeriensä j:dettavana. Helposti j:dettavissa oleva luonne. Häntä j:ti pelkkä vaisto. Kuulonsa j:tamana kissa lähestyy saalistaan. — Sattuma

j:ti hänet menettelemään näin. Lapset on j:dettava näkemään asiat oikeassa valossa. Ulkonainen puhtaus j:taa pyrkimään mielen puhtauteen.

III. 1. määräävässä asemassa (päällikkönä, esimiehenä tms.) ohjata, käskeä, komentaa [tms.] jtak joukkoa, ryhmää t. ohjata jnk liikeyrityksen tms. toimintaa, olla päällikkönä, esimiehenä, johtajana. | J. armeijaa, komppaniaa, joukkuetta. J:ti joukkonsa voittoon. J. hyökkäystä, taistelua. J. liikeyritystä, tutkimusretkikuntaa. J. hallitusta, virastoa. J. neuvotteluja, keskustelua. J. puhetta kokouksessa, istunnossa. J. valtion raha-asioita. J. lasten kasvatusta. J. orkesteria, kuoroa, laulua, voimistelua. J:tanut satoja konsertteja kotimaassa ja ulkomailla. J. työtä, töitä. J. tulta (taistelussa). Erotuomari j:taa ottelua. **2.** vars. *urh.* **a.** (us. ilman obj:a) olla muiden edellä, ensimmäisenä, kärjessä, johdossa (juoksussa, ajossa tms.). | Kärkijoukkoa j:taa N. N. Suomalaiset j:tivat 10.000 m:n juoksussa vuorotellen. A. j:taa jo 10 m:llä. **b.** paremmuusjärjestyksestä: olla johdossa, voitolla. | J. peliä, kilpailua. Palloseura j:ti ensimmäisen puoliajan jälkeen maaliluvuin 4—2. VPS j:taa mestaruussarjaa, -sarjassa. A. j:taa Tukholman šakkiturnauksessa ylivoimaisesti. **3.** *johtava* (a.) määräävässä asemassa, etunenässä oleva, ensimmäinen, huomattavin, tärkein, keskeinen, hallitseva, määräävä, pää-, johto-. | Maan, kirkon, puolueen j:tavat miehet. Seuran j:tava sielu. J:tavat piirit. J:tava nimi kemian alalla. J:tava sivistysmaa. J:tava aikakauslehti. Alansa j:tava liike. Olla j:tavassa asemassa. Esittää j:tavaa osaa. Kirjan j:tava ajatus. Historian, opetuksen, asian j:tava lanka. Sävellyksen j:tava teema. Laulaa j:tavaa ääntä. Sanomalehden j:tava artikkeli 'pääkirjoitus'. — *S:sesti.* HS kirjoittaa j:tavassaan [= pääkirjoituksessaan] tänään, että --.

IV. 1. ohjata t. suunnata tie, kulkuväylä, johto tms., liikenne, energia tms. jhk, jnk kautta tms., "vetää". | Salaoja j:dettiin pihan halki jokeen. Edullisesti j:dettu katu. Viemäriputki j:detaan ulkoseinän läpi. Tornin huipusta maahan j:dettu metallilanka. — Ulkomaankauppa j:dettiin Hangon kautta. Liike j:detaan koneistosta hihnapyörästön välityksellä ketjuihin. Sähkövoiman j:taminen Oulujoen koskista Etelä-Suomeen. Vesi j:detaan turbiiniin. Kloorikaasu j:detaan sammuttamattoman kalkin läpi. Vanuke j:detaan pyörivien valssien väliin. **2.** *fys.* aineista t. kappaleista: toimia (väli)aineena, jota pitkin lämpö, sähkö tms. siirtyy t. välittyy. | J. hyvin sähköä. Huonosti lämpöä j:tava aine. Ilma j:taa ääntä. Metallipäällykset yhdistetään toisiinsa [sähköä] j:tavasti.

V. 1. ulottaa alkunsa jhk, saada alkunsa jstak; katsoa t. selittää jnk alku jstak lähteväksi, jhk ulottuvaksi, juontaa. | J. juurensa, alkunsa jstak. Suomalainen Raamattu j:taa alkunsa uskonpuhdistuksesta. Hän j:taa sukujuurensa viiden vuosisadan takaa. Tapa, jonka juuret j:detaan kauas muinaisuuteen. Kiinalaiset j:tivat hallitsijan vallan Jumalasta. Fichte j:taa sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen Kantin oikeusaatteesta. **2.** muodostaa t. kehittää (vars. ajattelun tietä) jtak jstak toisesta, jnk toisen perusteella. | Lipasto, jonka muoto on j:dettu englantilaisesta esikuvasta. Yksikkö, josta mittajärjestelmän muut yksiköt on j:dettu. Säännön j:taminen havaituista tosiasioista. — *Kiel.* Uusien sanojen j:taminen johtopäätteillä. J:dettu sana, verbi. Alkuperäinen ja j:dettu merkitys. — *Mat.* J. lauseke, kaava, verranto. Yhtälön j:taminen. — *Kut.* J:detut sidokset 'perussidoksista polkemisjärjestystä muuttamalla t. muulla tavalla saadut sidosmuodot'.

B. ilman obj:a. **I.** teistä, kulkuväylistä tms.: viedä, johdattaa, mennä jhk. | Tie j:taa kaupunkiin. Kosken yli j:taa vanha silta. Jäljet j:tivat joen rantaan. Tikapuut j:tavat katolle. Ulos j:tava ovi. Luolaan j:tava aukko. — Abstr:mmin: Heidän tiensä j:tivat eri suuntiin. Tutkimuksen langat j:tavat pääkaupunkiin. Suomen suvun alkuperä näyttää j:tavan Keski-Venäjälle. Eräät Kiven runojen aiheet j:tavat Ossianiin. **II.** olla aiheena, saattaa t. viedä jhk seuraukseen t. tulokseen. | Sotaan j:tanut selkkaus. Tapaus j:ti eduskunnan hajottamiseen. Tutkimukset j:tivat kaivostöiden aloittamiseen. Hänen lukunsa eivät j:taneet loppututkintoon. Tauti, joka usein j:taa kuolemaan. Neuvottelut raukesivat tuloksiin j:tamatta. Mihin tämä vielä j:taakaan! Kuolemaan j:tanut puukotus. Hyviin tuloksiin j:tanut kokeilu. Menestykseen j:tava menetelmä. Voittoon j:tava siirto.

johtaj|a[10] *tek.* **1.** yl. johtavassa asemassa, jnk johdossa oleva henkilö, johtomies, -henkilö; päällikkö, esimies, tirehtööri; vrt. johtaa A. III. 1. | Liikkeen, opiston, kasvatuslaitoksen, vankilan j. Konekivääriryhmän, II joukkueen j. Kapinan, salaliiton, puolueen j. Tutkimusretkikunnan j. Kustannusliikkeen kirjallinen j. Teatterin taiteellinen j. Teknillinen j. Toimeenpaneva j. Kansan poliittiset ja aatteelliset j:at. — Kuoron, orkesterin j. Työkunnan, kurssin, lauttauksen j. Pekka oli aina j:ana ikäistensä leikeissä. — Susilauman j:ana oleva yksilö. — Vars. *liik.*, myös tittelinä. | J. N.N. — *Yhd.* kauppalan-, kaupungin-, kunnan-, luostarin-, oopperan-, pankin-, teatterin-, tehtaan-, vankilanj.; kerhon-, kiertueen-, kurssin-, leirinj.; kapinan-, leikin-, toiminnan-, työnj.; kuoron-, laulun-, orkesterinj.; kansan-, nuorisonj.; ketjun-, ryhmän-, tulenj.; puheenj.; partio-, urheiluj.; puolue-, sosialisti-, työläis-, vasemmistoj.; apulais-, kiinteistö-, kunnia-, pää-, toimitus-, vara-, ylij. **2.** vrt. johtaa A. III. 2. a. | Oli juostu 2.000 m joukon j:ana N.N. Kurkiauran kärjessä j:ana lentävä lintu. **3.** vrt. johtaa A. I. 1. | Viemärit likaveden j:ina. **4.** *fys. sähk.* = johde 2. | Metallit ovat ensi luokan j:ia. — *Yhd.* lämmön-, sähkönj.

johtaja|-asema *s.* par. johtajanasema, johtoasema. **-hahmo** *s.* Muita ylemmäksi kohoaa Suomen marsalkan j. **-kausi** *s.* johtokausi.

-koira *s.* Koiravaljakon j. **-kurss|i** *s.*, us. *mon.* Urheiluvoimistelun j. Olla j:eilla. **-kyky** *s.* Tarvittiin rehtorin j:ä. Hän on luontainen j. **-luon|ne** *s.* Hänen j:teensa merkitsi paljon valtiollisessa taistelussa. Englantilainen koulu kasvattaa todellisia j:teita.
johtajan|asema *s.* N.N. saavutti tunnustetun j:aseman. **-korok|e** *s.* Seisoa, olla j:keella. **-kyky** *s.* Hänen suuret j:nsä. **-ominaisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Jo tällöin ilmenivät hänen j:tensa. **-paik|ka** *s.* Tärkeät j:at. N.N:lle tarjottiin j:kaa. **-tehtäv|ä** *s.*, tav. *mon.* Harjaantua j:iin. Suorittaa j:iä. **-toim|i** *s.* Hän onnistui j:essaan. Palkkio j:esta. **-vaihdos** *s.* Koulussa tapahtui j. **-vastuu** *s.*
johtaja|opettaja *s.* Kansakoulun j. **-periaat|e** *s.* periaate, että kukin toimihenkilö määrää ja vastaa kaikesta, mikä kuuluu hänen tehtäviinsä ja valtuuksiinsa. | Koko kansallissosialistinen Saksa oli järjestetty j:teen mukaisesti. **-persoonallisuus** *s.* Voimakas j. **-pula** *s.*
johtajatar[54] *s.* Koulun, laitoksen j. Lastenkodin j. Ravintolan j. Pesulan j.
johtajatyyppi *s.* Hän on oikea j.
johtajisto[1] *koll.s.* johtajat. | Puolueen j. Vapaussodan j. Liikkeen j.
johtajuus[65] *s.* johtajan asema, johtajana olo.
johtamaton[57] *kielt.a.* Sähköä, lämpöä j. aine.
johtamis|kyky *s.* **1.** J. kasvaa harjoitusten kestäessä. **2.** *fys.* = johtokyky. **-taito** *s.* Päällikön erinomainen j. vei joukot voittoon. **-tapa** *s.* **1.** Kokouksen j. **2.** Sanojen j.
johtava[13] *a.* ja *s.* ks. johtaa A. III. 3.
johteeton[57] *a. kasv.*)(seur.
johteinen[63] *a. kasv.* vrt. sepivä. | Kasvin lehti on j., jos sen tyviosa jatkuu alaspäin pitkin vartta siihen kiinni kasvaneena.
johtelu[2] *teonn.* < johdella. | Tapahtumien j. Juonen draamallinen j.
-johtiminen[63] *poss.a. sähk.* < johdin. | Kaksi-, kolmi-, monij.
joh|to[1*] *s.*; johdosta (postp.) ks. erikseen.
1. johtaminen, ohjaaminen, ohjaus, hoito; johtajana olo, päällikkyys, komento, esimiehyys. | Jättää asiansa Jumalan j:toon. Ryhtyä asiain, töiden j:toon. Armeijan ylin j. oli amerikkalaisen kenraalin käsissä. J. luisui hänen käsistään. Sai osaston j:toonsa. Ulkopolitiikka on A:n johdossa. Sosiaaliministeriön j:dossa on mm. ammattientarkastus. Hallituksen j:toon asetettiin kaksi konsulia. Tilojen j:dossa on kykenevä mies. Kapina kukistui pätevän j:don puutteessa. Ulkotöiden j. annettiin hänen huolekseen. Kuoron, orkesterin j. — *jkn johdolla* jkn johtamana, ohjaamana, opastamana. | Koko virasto esimiehensä j:dolla. Kuoro lauloi kirkonkylän opettajan j:dolla. Lukea kotiopettajan j:dolla. — *Yhd.* työnj.; tulenj.
2. hallinto, päällystö, esimiehet, johtajisto. | Liikkeen j. Koko puolueen j. joutui eroamaan. Pyrki armeijan j:don puheille. Johtaja ja esikunta yhdessä muodostavat j:don. — *Yhd.* puolue-, sotilas-, urheiluj.; ali-, keski-, ylij.
3. vars. *urh.* **a.** ensimmäisenä, etunenässä, kärjessä olo (juoksussa, ajossa tms.). | Loppusuoralla M. nykäisi lujasti ja meni j:toon. Välillä käväisi A. j:dossa. **b.** paremmuusjärjestyksestä: ensimmäinen tila, etu-, johtoasema. | Olla pelin j:dossa. Pallopojat hankkivat jo alkuminuuteilla hyvän j:don. — Tällä alalla on Suomi ollut j:dossa. — *Yhd.* pistej.
4. a. opastus, johdatus, ohjaus; ohje, ohjenuora. | Kuuntelin ääniä saadakseni j:toa matkasuunnalle. Ennen täytyi purjehtijan seurata etupäässä tähtien j:toa. Kysymys, jonka selvittämiseen aineisto ei anna riittävää j:toa. Useiden sanojen alkuperää selvitettäessä antavat paikannimet huomattavaa j:toa. Sanastoa laadittaessa j:tona käytetty teos. Hänellä oli kansan etu ylimpänä j:tonaan. Otti Raamatun j:dokseen. He tiensä määrän tiesi / sun tähtes' j:tonaan VK. — *jnk johdolla* jk ohjeena, opastuksena, ohjenuorana, apuna; jk aiheena, perusteena. | Kysymykseen oppilaat saavat tutustua oppikirjan j:dolla. Sen j:dolla, mitä edellä on esitetty, voi muodostaa seuraavan käsityksen. -- alkaa saarnata tuon raamatunlauseen j:dolla WILKUNA. **b.** *harv.* johdatus, johdanto. | Lyhyt alustus keskustelun j:doksi.
5. jnk johtaminen, muodostaminen, kehittäminen jstak toisesta, jnk alkuperän selvittäminen; vrt. johtaa A.V. **a.** Sukujuurien j. -- kun näin saat tietää asian j:don, voit itsenäiseksi tultuasi ehkä osaavammin siihen suhtautua SILL. — *Yhd.* sukuj. **b.** Säännön j. Ratkaisun j. Matemaattisen kaavan j. — *Kiel.* sanan t. sanojen johtaminen t. johtuminen toisesta t. toisista, johdannais(t)en muodostaminen t. muodostuminen; sanan synty; vrt. etymologia. | "Sareke" on j:don puolesta huono sana, oikein johdettu on "sarake". Sana, jonka j. on hämärä. J:doltaan germaaniseksi selitetty substantiivi.
6. a. *sähk.* sähköjohtoverkon osa, tehtäväänsä asennettu johdin. | Yksijohtiminen j. Jakotauluun on sijoitettu kaikkien lähtevien j:tojen varokkeet. Kosketti yhtaikaa j:don molempia lankoja. Sähkölasku oli jäänyt maksamatta ja j:dot katkaistiin. Sivuliikkeisiin on myös suora [puhelin]j. — *Yhd.* lennätin-, puhelin-, sähköj.; haara-, pää-, varaj.; ilma-, jako-, kaapeli-, kaksois-, kirkas-, maa-, punosj.; kupari-, sinkkij.; pienjännite-, suurjännitej.; nolla- (0-), plus- (+-), miinus- (—-)j. **b.** *tekn.* vettä, höyryä, kaasua tm. johtava laite (tav. putki). | Tukkeutunut j. J:dot asetetaan katuihin siten, että vesi-, viemäri- ja kaasuj:dot sijoitetaan yhteiseen tunneliin. Ojalla tarkoitetaan vesioikeuslain määräysten mukaan j:toa liiallisen pinta- tai pohjaveden poistamiseksi. — *Yhd.* kaasu-, lika-, lämpö-, vesi-, öljyj.; metalli-, letku-, putki-, suihku-, valta-, viemärij.; imu-, painej.; avo-, tunnelij.; meno-, tuloj.
johto|aate *s.* pää-, perusaate, toimintaa ohjaava aate; johtoajatus. | Poliitikkojen, nuorison j:aatteet. Kirjan j:aatteena on eräs vanhaan kansanuskomukseen perustuva käsitys. **-aihe** *s.* taideteoksen perusaihe, perusmotiivi. | Rakkaus runojen j:ena. — *Mus.* laajoissa sävellyk-

sissä, vars. oopperoissa, käytetty uusiutuva sävelaihe, joka pyrkii herättämään ja palauttamaan tiettyä tunnelmaa. **-aine|s** *s.* **1.** *kiel.* = johdinaines. **2.** *sähk.* johtojen, johtimien aines. | J:ksena käytetään monisäikeistä kaapelia. **-ajatu|s** *s.* vrt. johtoaate. | Romaanin j. Kaivattiin rakentavia j:ksia ja suunnitelmia. **-asem|a** *s.* määräävä, hallitseva, johtava asema, ensimmäinen sija; hegemonia. | Olla j:assa. Nousta, päästä j:aan. Pyrkiä j:iin. Jo nuorena hän saavutti j:an puolueessaan. Italian musiikki kohosi j:aan Euroopassa. Ranska säilytti j:ansa teollisuuden alalla. — HPS kiivennyt j:aan [= ensimmäiseksi] sarjassaan. — Englannin j. Euroopassa. Ateena ja Sparta kilpailivat j:asta. **-eli|n** *s.* Kunnalliset j:met. Liike-elämän, edistysseurojen, seurakuntien j:met. Järjestön ylin j. Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta tuli suomalaisuustyön miltei ainoa j. **-fossiili** *s. geol.* löytöjen ja kerrostumien iän määritykseen opastava fossiili, johtokivettymä, opaskivettymä. **-henkilö** *s.* Paikkakunnan mahtavin j. Poliittiset j:t. Ajan kirjalliset j:t. Tehtaan, liikkeen, kunnan j:t. Kansanpuolueen j:t. **-häviö** *s. tekn.* johtojen aiheuttama sähkö- t. lämpöenergian hukka.

-johtoi|nen[63] *a.* **1.** *kiel.* -ttu-, -tty- -j:set verbit. Nomini-, verbij. **2.** *sähk.* Kaksi-, kolmi-, monij. **3.** Lasku-, nousuj.; järkeisj.; valtioj.

johto|joukkue *s. sot. vanh.* vrt. johto-osasto. **-juoksu** *s. urh.* pesäpallopelissä juoksu, joka vie joukkueen johtoasemaan. **-jän|ne** *s. kasv.* aineiden, vars. nesteiden kuljetusta suorittava, johtosolukon muodostama jännemäinen elin sanikkaisten ja siemenkasvien perusosissa, putkilojänne. | Esim. lehtien suonet ovat j:teitä. **-järjestelmä** *s. tekn.* Tässä j:ssä on kolme johtoa. Edison suunnitteli valaistukselle sopivan j:n. **-kaapeli** *s.* **-kanava** *s.* vettä, ilmaa tm. johtava putki, sola, uoma tms. | Keskuslämmityslaitoksen j. Kastelulaitoksen j:t. Tulipesän kehys on ontto ja toimii j:na, josta sekundäärinen ilma pääsee tulipesään pienistä rei'istä. **-kappale** *s. tekn.* jnk liikettä ohjaava osa monissa koneissa ja teknillisissä laitteissa, johdekappale. **-kau|si** *s.* Hänen j:tensa teatterin historiassa. **-kisko** *s. tekn.* liikkuvan kappaleen kulkua ohjaava kisko mekaanisissa laitteissa, johdekisko. **-kivettymä** *s. geol.* = johtofossiili. **-koje** *s. tekn.* = johtolaite. **-kone** *s. sot.* ryhmälennossa päällikön kone, joka määrää suunnan, kärkikone. **-kortti** *s.* jnk ryhmän nimekekortti rekisteritm. kortistossa. **-kouru** *s.* Jyvät valuvat j:a myöten säkkiin. **-kun|ta** *s.* yhdistyksen, yhtiön t. muun yhtymän toimeenpaneva elin; vrt. hallitus, hallintoneuvosto, neuvottelukunta. | Koulun, kirjaston, teatterin j. Pankin j. Vankilan j. Kuulua j:taan. Olla j:nassa. Asia jätettiin j:nan valmisteltavaksi. J:nan jäsen, kokous (myös ◡). — *Yhd.* keskus- piiri-, paikallisj. **-kyky** *s. fys. sähk.* kappaleiden ja aineiden kyky johtaa sähköä t. lämpöä. | Kuparilangan hyvä j. Vaateainesten erilainen [kosteuden] j. **-köysi** *s.* **1.** jnk kulun ohjaamiseen käytetty köysi. **2.** *sähk.* monista langoista kierretty, us. päällystetty johto, johdinköysi; vrt. kaapeli. **-laite** *s. tekn.* turbiineissa laite, joka ohjaa veden t. höyryn juoksupyörään, johtokoje. **-lan|ka** *s.* **1.** *kuv.* toiminnan ohjain; ohje, viite, suunnanantaja, ohjelanka, ohjenuora. | Pitää selvillä seuran toiminnan j:gat. Kommunistien toiminnan j:gat ovat Moskovassa. — Seurata j:kaa. Hän kadotti j:gan. Poliisi lienee saanut joitakin j:koja rikoksen selvittämiseksi. Tämä on koko teoksen j. Ajatukseni ei tapaa oikeaa j:kaa. **2.** *sähk.* johdin(lanka), johto. | Eristetty j. J. menee tien poikki.

johto|lause *s.* **1.** asiaan johdattava lause t. lyhyt selitys kirjallisen esityksen t. puheen alussa, johdanto(sanat), alkulause, -sanat; motto. | Käännökseen liitetty j. Tekijän j. N. hieroi silmälasejaan ja sorvaili j:lausettaan. — Kirjoituksen alussa on j:lauseena muutamia Horatiuksen säkeitä. — *Kiel.* lause, joka suoran t. epäsuoran kerronnan yhteydessä ilmaisee puhujan. **2.** toiminnan ohjeeksi omaksuttu lause, tunnus(lause), periaate. | Taloudellinen liberalismi on omaksunut j:lauseekseen, että mahdollisimman tasainen tulojen jakautuminen on paras yhteiskuntatalouden kannalta. **-levy** *s. tekn.* **-liitos** *s. sähk.* kahden johdon liitos. **-lista** *s. tekn.* jnk kulkua ohjaava lista, johdelista. **-lohkare** *s. geol.* jäätikön mukana kulkeutunut kivi, jonka emäkallio tunnetaan. **-loisto** *s. mer.* merkkivalo t. loisto, joka yksinään valosektorilla t. toisen loiston kanssa linjassa näkyvänä ohjaa merenkulkijaa. **-lämpö** *s. fys.* johtumalla siirtyvä lämpö; vrt. säteilylämpö. **-maali** *s. urh.* jalka-, jääpallo- tms. pelissä johtoasemaan vievä maali. | KIF teki j:n, jonka Riento kuitenkin heti tasoitti. **-merkki** *s. mer.* merenkulkijaa ohjaava merkki (viitta, loisto ym.). **-mie|s** *s.* johtavassa asemassa oleva mies, päällikkö, johtaja. | Heimon j. Joukon j. Venekunnan j. Maan, kansan j:het. Kirkon, kunnan j. Urheilun j:het. Tehtaan j:hiä. Tärkeä hengellinen j. Kulttuurielämämme huomattavimmat j:het. — *Sot. vanh.* suuntamies. **-motiivi** *s.* johtoaihe, johtoaate. **-muoto** *s. kiel.* johdettu sananmuoto; vrt. taivutusmuoto. | Adjektiivisia j:ja ovat esim. kala*inen*, poika*mainen*. **--oja** *s. maat.* niskaojasta valtaojaan johtava oja, laskuoja. **-opil|li|nen** *a. kiel.* -sesti *adv.* vrt. seur. | J:set seikat. Sana on j:sesti selvä. **--oppi** *s. kiel.* sanain johtoa käsittelevä kieliopin osa. **--osasto** *s. sot. vanh.* suuntaosasto.

johto|paikka *s.* johtajan paikka, johtoasema; paikka, josta jtak johdetaan. | Pyrkiä j:paikoille. Maaherra asettui pöydän päähän j:paikalle. Kurjet vaihtavat lentäessään j:paikkaa. Kemillä on suuri merkitys Peräpohjolan talouselämän j:paikkana. Taistelun j. **-piir|i** *s.* **1.** *sähk.* johtojen muodostama umpinainen piiri. **2.** *tav. mon.* Asia sai kannatusta katolisen kirkon j:eissä 'johtavissa piireissä'. **-pinta** *s. tekn.* koneissa ja laitteissa pinta, joka ohjaa jnk kulkua, johdepinta. **-piste** *s.* **1.** *kirj.* luetteloissa ja taulukoissa vajanaisten rivien

täytteenä käytettyjen, riviin kuuluvaan numeroon tms. viittaavien pisteiden nimitys. **2.** *urh.* johtoasemaan vievä piste. **-por|ras** *s. sot.* kukin johtoelimenä oleva osa alistussuhteeseen perustuvassa järjestelmässä. | Ylimmistä j:taista tulevat käskyt. **-puomi** *s. metsät.* tukkien kulkua vesistössä ohjaava puomi, ohjepuomi. **-putk|i** *s.* **1.** *anat.* jtak johtava elimistön putkimainen osa. | Munarauhaset ja näistä lähtevät j:et. **2.** *lääk.* = kanyyli. **3.** *tekn.* vettä, höyryä, kaasua tms. johtava putki. | Höyryn, nesteen j. Metallinen j. Vesipumpun j. **-puu** *s.* jnk liikettä ohjaava puu; kaidepuu. **-puudutus** *s. lääk.* puudutus, joka suoritetaan tunnottomaksi tehtävään kudokseen johtaviin hermoihin. **-pylväs** *s.* puhelin- ja sähköjohtojen tms. kannatuspylväs. **-pyörä** *s. tekn.* renkaan muotoinen turbiinin johtolaite; ohjaava pyörä eräissä muissa koneissa. **-pääte** *s. kiel.* pääte, jolla sanasta muodostetaan uusi sananvartalo, johtosuffiksi, johdin; vrt. taivutuspääte. **-päätelmä** *s.* = seur. **-päätö|s** *s.* perusteista päättelemällä johdettu arvostelma, päätelmä, päätöslause, konkluusio. | Vetää → tehdä j. Tulin siihen j:kseen, että - -.

johto|rata *s. fysiol.* keskushermoston sisäinen hermorata, joka yhdistää keskushermoston eri osia toisiinsa ja myös muuhun hermostoon. **-rengas** *s. tekn.* ammusta ympäröivä ja sen kulkua aseen putkessa ohjaava metallirengas; jnk kulkua säätelevä rengasmainen laite eräissä koneissa. **-rulla** *s. tekn.* ketjun, langan tm. kulkua ohjaava rulla koneissa ja laitteissa, johtopyörä. **-ruuvi** *s. tekn.* kierresorvin syöttölaitteen osa, jota käytetään pitkittäissyöttöön etenkin kierteitä sorvattaessa. **-ryhmä** *s. sot.* vrt. johto-osasto. **-siipi** *s. tekn.* veden t. höyryn kulkua ohjaava siipi turbiinin johtopyörässä. **-silmukka** *s. sähk.* ympyrän muotoiseksi silmukaksi taivutettu sähköjohto. **-sola** *s. tekn.* turbiinin johtopyörän siipisola. **-solukko** *s. kasv.* aineiden kuljetukseen erikoistunut, us. erilaisista putkiloista koostuva kasvin solukko; vrt. pinta-, perussolukko. **-suffiksi** *s. kiel.* = johtopääte. **-suora** *s. mat.* paraabelin akselia vastaan kohtisuora viiva, joka sijaitsee paraabelin ulkopuolella polttopisteen etäisyydellä sen huipusta, johtoviiva. **-sävel** *s.* **1.** *mus.* tav.: asteikon seitsemäs sävel. **2.** *kuv.* jnk luonteenomainen sävy, perustunnelma, perus-, pohjasävel. | Tuska soi itkuvirsien pohjimmaisena j:enä. - - sillä kävelyllä pantiin koko tulevan elämämme pohja, virisi yhteiselämämme j. soimaan aina tähän päivään asti AHO. **-sään|tö** *s.* jkn t. jnk toimintaa varten annetut yksityiskohtaiset määräykset ja ohjeet; vrt. ohjesääntö. | Tilintarkastajien j. Lääkintöhallituksen j. Metsäkoulujen j. **-tanko** *s. tekn.* väline, jolla kenttäjohto vedettäessä nostetaan puiden oksille tms.; ohjauslaite eräissä koneissa. **-torv|i** *s. tekn.* torvi, jota myöten jtak johdetaan. | Höyryturbiinin j. Jyvät valuvat j:en kautta säkkiin. **-työ** *s.* **1.** tav. *mon.* johtojen asennus- ja korjaustyö. **2.** johtamistyö. **-täh|ti** *s. kuv.* ohje, toiminnan suunnan osoitin. | Pitää jtak j:tenä. Asettaa todellisuudenvaatimus taiteensa j:deksi. Kunnia ja maine olivat hänen elämänsä ylimmät j:det. **-ura** *s. tekn.* koneissa ja laitteissa ura, joka ohjaa jnk kulkua. **-valo** *s.* **-valta** *s.* ylivalta, määräämisvalta, johtoasema, hegemonia. | Saada j. J. siirtyi neuvostolta kansankokoukselle. Perheessä on miehellä j. Järjen j. Valkoisen rodun j. maailmassa. Euroopan valtiollinen j. siirtyi Ranskalle ja Englannille. **-vastus** *s. sähk.* vastus, joka sähkövirran on voitettava kulkiessaan kappaleiden ja aineiden läpi; vrt. ohmi. **-verkko** *s. sähk. tekn.* voima-asemalta tulevien sähköjohtojen kokonaisuus, sähkö-, puhelinjohdosto, johdinverkko; vesi-, kaasujohdosto. **-vesi** *s.* vesijohdosta saatava vesi. **-viiva** *s.* **1.** *mat.* = johtosuora. **2.** *anat.* lantion akseli. **-vika** *s.* sähkö- t. muissa johdoissa ilmennyt vika. **-virta** *s.* **-vyyhti** *s. sähk.* vyyhdelle kierretty johto sähköteknillisissä laitteissa. **-yhteys** *s. sähk.* sähköä johtava yhteys kahden esineen välillä.

johtu|a[1*] *pass.v.* **1.** ohjautua, kulkeutua, suuntautua (jtak pitkin, jnk välityksellä). **a.** aineesta, energiasta tms. | Vesi j:u nopeasti pois altaasta. Torven läpi j:va ilmavirta. Liike j:u kammesta akseliin. Ärsytys j:u näköhermoa pitkin keskushermostoon. Sähkön j:minen. Lämmön siirtyminen j:malla 'pitkin painollista ainetta'. **b.** kulkuväylästä, johdoista tms.: mennä, viedä, johtaa. | Tälle aukealle j:u leveä pääkatu. Putket j:vat viemärijohtoon. Rysän nielulangat j:vat tavallisesti peränuoraan. **2.** tulla, joutua, päätyä jhk (ajattelutoiminnasta ym.). | Johduin ajattelemaan asiaa tarkemmin. Johduin kysymään, onko tähän ollut aihetta. Hän j:i seuraaviin lopputuloksiin. J:i puhumaan monista asioista. Yhdestä työlajista on johduttu toisen keksimiseen. Keskustelu j:i kotimaahan. Nimitys j:i merkitsemään lopulta vallan muuta. **3.** juolahtaa, muistua, tulla (mieleen). | Kamala aavistus j:i mieleen. Ei j:nut kenenkään mieleen. J:i mieleen koti ja omaiset. - - muistooni j:u veijausteni uhrit KIVI. **4.** olla peräisin, alkuisin jltak ajalta, jstak, olla muodostunut t. kehittynyt jstak, juontua. | Rakennus j:i jo keisariajalta. Kirvestyyppi, joka j:u vuoden 3000 vaiheilta eKr. Tästä kantaisästä he luulevat sukunsa j:van. Mustalaisten kieli j:tunee eräästä indoarjalaisesta murteesta. Nämä orgaaniset yhdisteet j:vat karbonihapoista. Naantali-nimi j:u nimestä Nådendal. Luuttu on ikivanha kielisoitin, josta kitara, mandoliini ym. ovat j:neet. Alkuperäinen ja j:nut merkitys. **5.** olla seurauksena, aiheutua jstak. | Epäsuorassa todistuksessa näytetään toteen, että antiteesista j:u mahdottomuus. Asian luonnosta j:u - -. Näistä seikoista j:i, että vastaajaa ei enää voitu velvoittaa valalle. Vitamiinien puutteesta j:via tauteja. Hermostosta j:va häiriö. Lääkärinavusta j:vat kustannukset. Huono taloudellinen tila j:i epäedullisista olosuhteista. Jstak j:en, tav. par. jnk johdosta, vuoksi.

-johtue[78] *s.* ks. tulenjohtue.

johtumat|on[57] *kielt.a.* Kokemuksesta j:tomat tiedon ainekset.
joi|ata[35*] *v.* (*rinn.* joikata) laulaa joikuja, äännellä yksitoikkoisesti joiun sävyisesti; vrt. joikua. | Hän päästi kimakan, j:kaavan naurun. Lappalaisten omituista laulutapaa sanotaan j:kaamiseksi. - - tunturiäijät - - [istuvat] särpäen lämmittävää lannan viinaa sekä j:aten ihanasta tunturimaastaan PAULAH.
joikail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Hän koettaa hiihdellä ja j. vanhaa tunturivirttään PAULAH.
joikaista[24] *mom.v.* < joiata.
joik|ata[35*] *v.* = joiata. | Antaisit vähän rippiviinaa, niin kyllä minä j:kaisin! JÄRVENT.
joikau|s[64] *s.* **1.** joikaaminen. | Petäjien lomitse kuuluu nuoren miehen j:sta. **2.** = seur. | Lappalaisten j:kset.
joiku[1*] *s.* **1.** lappalaisten alkukantainen laulu(laji), jonka sävelmissä tav. on vain yksi t. pari tahtia. | Joiut ovat äkillisiä lyyrillisiä purkautumia, joissa lyhyesti ilmaistaan tunnevaikutelmat. **2.** joutsenen laulusta t. muusta siihen verrattavasta ääntelystä. | Tuo helkähti itku impyen / kuin j. kuolevan joutsenen LEINO. - - linnavuoren harjalta kuului luikun heleä j. AK.
joiku|a[1*] *v.* **1.** laulaa joiku(j)a, joiata. | Uhritoimituksen aikana lappalaiset j:ivat joikujaan. **2.** etup. *runok.* joutsenen laulusta tms. ääntelystä; us. alkusointuisesti eri luonnonäänistä. | Joutsenparven j:minen. - - ja kun alppipuron sohina soittaa ainaista pohjasäveltä ja vox humana paimenpojan suusta j:u AHO. - - airon pyörät pyinä vinkui, / terät teirinä kukerti, / nenä j:i joutsenena KAL. — Soitto Apollon soi, tuhojousikin j:vi *MANN. - - lens lumet, j:i jäät ulapalla AK. - - joet j:i, järvet järkkyi, / vuoret vaskiset vavahti KANT.
joikuna[11] *s.* = joiunta.
joikusävelmä *s.* lappalaisten joiun (joskus muunkin primitiivisen kansanlaulun) yksitoikkoinen, alkeellinen sävelmä.
joinkin *adv. harv.* jotenkin, jotenkuten, jollakin tavalla. | Kyllä tästä j. selvitään. Minä teen tämän työn j., kylläpähän toiset korjaavat. - - ehkä tässä sitten j. toimeen tullaan SILL.
joisto[1] *koll.s. maant.* pääjoki sivujokineen, jokisysteemi. | Ilmajoen—Kauhajoen j. La Platan j.
joiunta[15*] *s.* joikuminen, joikuna.
1. **joka** a:nen *indef.pron. taipum.* jokainen. | J. mies, poika. Tyttö j. sormelle. J. nappi, sivu, talo, maa. Koluta j. kolkka. Ehtiä j. paikkaan. Takki on j. puolelta rikki. J. kerta. J. tunti, päivä, vuosi. Olimme j. hetki varuillamme. Laiva lähtee j. puolen lyönnillä. J. suhteessa, tapauksessa. — *joka ainoa, ikinen* (rinn. jok'ainoa, jok'ikinen). — Järjestysl:n ohella: J. toinen, seitsemäs. J. viides vuosi, j. viidentenä vuonna.
2. **joka** *rel.pron.* Vartalo yks:ssä jo-, mon:ssa joi-; -ka liittyy yksitavuisiin muotoihin, joskus myös (tarpeettomasti) transl:iin, all:iin, ill:iin, mon:ssa lisäksi gen:iin. Vrt. mikä, ken, kuka.
I. korrelaattina s. tai s:nen sana, us. pron:n määrittämänä. **1. a.** Poika, j. ei hätäile. Te olette lapsia, jotka saavat pysyä kotona. Ehdotus, johon kaikki yhtyivät. Ajat, jotka eivät koskaan palaa. Eteisestä päästiin asuinhuoneisiin, joina oli sali ja kolme kamaria. Satuja minä vain kerron, joita olen äidiltä kuullut. — Lahja, josta on hyötyä ja j. ei ole kovin kalliskaan. Ylioppilas, jonka tapasit, on serkkuni. **b.** Kurja se mies, j. pettää maansa! Sinä olet juuri sellainen poika, jota me tarvitsemme! Hiihdin samaa latua, jota olin tullut. Tämä on sen pojan työtä, josta eilen puhuimme. Niitä kirjoja pitäisi kaikkien lukea, jotka opettavat oikein elämään. **c.** Voi sitä, j. ei tottele! Kiitän sinua, j. pelastit maineeni. Varmaan te, josta kaikki puhuvat, olette hyvin onnellinen. Ei ole ketään, johon voisin luottaa. Kyllä sillä työtä riittää, j. tehdä haluaa. J. kuritta kasvaa, se kunniatta kuolee SL. **d.** † Sain enolta rahaa, joilla [jolla] ostin kirjan. Torilla tulvi kansaa, jotka halusivat [joka halusi] nähdä kuninkaan. — Sen pojan, j. kävi täällä, isä [sen pojan isä, joka t. täällä käyneen pojan isä] on lääkäri. Kohta sen sunnuntain, jonka vietimme yhdessä, jälkeen [yhdessä viettämämme sunnuntain jälkeen t. sen sunnuntain jälkeen, jonka] alkoivat sateet. — Yksikkömuotoiseen **korrelaattiin** saattaa joskus liittyä mon. rel.-pron., milloin pron. ilmaisee ryhmää t. lajia, johon korrelaatin ilmaisema käsite kuuluu (tav:mmin tällöin jollainen). | Laite, joita käytetään laboratorioissa. Hän on sellainen mies, joita harvoin näkee. **e.** kun korrelaattina on paikallisuutta osoittava sana, saattaa rel.-pron. esiintyä adv:sesti yks:n sisäpaikallissijoissa korrelaatista riippumatta; tav:mmin missä. | Tämä tie vie jonnekin etäisille peräniituille, jossa jo ovat vastassa vieraan pitäjän takamaat SILL. - - tasapäihin tappeloihin, / joss' on verta säärivarsi KAL. - - tuiman tunturin laella, / jossa joutsenet munivat KAL. **f.** *harv.*, etup. *puhek.* liittämässä korrelaattiin sivulausetta, joka on temporaalisessa, konditionaalisessa t. konsessiivisessa alistussuhteessa toiseen, jäljessä seuraavaan lauseeseen. | - - väriltään kuin metsäkukka, johon kun katsoo silmä, se sitä kauan tutkii AHO. Hän on ratas siinä koneistossa, j. jos seisahtuisi, seisahtuisi yleinen järjestys AHO. **2.** rel.-lauseessa pron:n pääsanana korrelaattia lähemmin määrittävä nomini t. itse korrelaattisana selvyyden vuoksi toistettuna. | Seurassa keskusteltiin "Juhasta", j. Ahon teos - -. Kävin matkoillani Saksassa ja Ranskassa, jossa jälkimmäisessä maassa viivyin pari viikkoa. Opinnot kestivät viisi vuotta, jona aikana Einon isä kuoli. Kokouksessa asetettiin erityinen komitea julkaisua toimittamaan, j. komitea sai tehtäväkseen myös kustannusarvion laatimisen. **3.** *A. on se, joka* t. *se on A., joka:* päälauseen subj:iin liittyvän rel.-lauseen tarkoituksena on vain tähdentää (virkkeen ajatuksellista) subj:a, sa-

malla kun se ilmaisee sen varsinaisen pred:n. Vierasperäinen rakenne. **a.** *kans.* Voima se on, j. jyllää SP. Eri miehet ne ovat, jotka ruumiita pesevät SP. **b.** † normaalikielessä. | Sattumus se on, j. on [Sattumus se on] luonut sanomalehtimiehet. Ne olivat kivet, jotka [Kivet ne] koskessa lauloivat. Se olen siis kuitenkin minä itse, j. olen [Minä itse siis olenkin] muuttunut.

II. † korrelaattina a., a:nen pron. t. adv. | Poika jäi mitaltaan lyhyeksi, jota [jollainen] hänen isänsä ei suinkaan ollut. Toiminta oli samanlaista, jota [jollaista] muuallakin harjoitettiin. Silloin hän nosti Helvin vierelleen, josta [mistä] toiset saivat kiskoa hänet pois.

III. korrelaattina lause. **1.** pron. yksinään, yl. → mikä, vars. milloin ed. lauseessa on sana, johon pron. voisi viitata. | Petturi tuomittiin kuolemaan, j. jo silloin oli hyvin tavallista. - - ahkerasti puuhasivat ja toimittelivat veljekset, josta [= jonka, minkä johdosta] pellot laajenivat yhä enemmin KIVI. **2.** pron. + postp., esim. *jonka jälkeen, jota ennen, jonka johdosta, tähden, jota vastoin.* | Maa puhdistettiin kivistä, jonka jälkeen se muokattiin. Lähden pian matkoille, jota ennen haluan tavata sinut. Huone oli hämärä, jonka johdosta kompastuin tuoliin. Vapaat miehet esiintyivät paljain päin, jota vastoin orjat käyttivät hattua. **3.** rel.-lauseessa pron:n pääsanana korrelaattilausetta määrittävä nomini. | Pojat hakkasivat puita, j. työ heiltä sujuikin helposti. Kuin miehet me silloin päätimme heittää ijankaikkiseksi juovuttavan, kirotun viinajuoman, jossa päätöksessä toivon jalosti seisovamme KIVI.

IV. korrelaatti puuttuu; joka = se joka; ken; jokainen joka. | Tulkoon j. uskaltaa! J. elää, saa nähdä. Jolla oli rahaa, maksoi laskut. Matti huusi jonka [→ minkä] jaksoi. Tullette, jotka tahtonette osalle päästä AHO. Syön minä, jos vain on, j. osaa valmistaa syötäväksi KAUPPISH. — *Vanh.* Jolla mitalla te mittaatte, pitää teille mitattaman UT[v]. - - älkäät olko pahaa vastaan, vaan j. [= jos joku] lyö sinua oikialle poskelle, niin käännä hänelle toinen UT[v].

joka- aikaa ilmaisevien s:ien a.-johdannaisiin liittyneenä: joka hetki, päivä tms. esiintyvä, ilmestyvä, olemassa oleva, jtak tekevä, tapahtuva t. suoritettava.

joka|-aamuinen *a.* J. parranajo. Suorittaa j:aamuiset tehtävänsä. **--aikai|nen** *a.* Kattilaa tarvitaan j:sessa käytössä. **--ainoa** *indef. pron.* — ⌒ t. jok'ainoa. **-hetki|nen** *a.* Jumalan j. johdatus. Mittari näyttää veturin j:sen [= kulloisenkin] nopeuden.

joka|ikinen *indef.pron.* par. ⌒ t. jok'ikinen. **-iltainen** *a.* Hampaiden j. harjaus. Olin j. vieras Seppälässä.

jokai|nen[63] *indef.pron.* (muodoltaan yks:llinen, merk:ltään mon:llinen; on mon.-muotoinen vain a:sena määrittäessään aina mon.-muotoista nominia, esim. j:set kasvot, häät) kaikki, jok'ainoa, jok'ikinen; vrt. kukin. **1.** *s:sesti.* J. elää tavallaan. Ole suora j:sta kohtaan! J. meistä, lapsista. He tulevat j. ulos. Meillä j:sella [t. j:sella meillä] on vikamme. J. on oman onnensa seppä SL. **2.** *a:sesti* joka. | J. ihminen, lintu, kirja, talo. J. teko, sana. J. tilaisuus, hetki, päivä. Vaara uhkaa j:sella askelella. Tällaista poikaa ei olekaan j:sessa kylässä. J:set kasvot loistivat ilosta. Harhailin j:set [→ kaikki] ilmansuunnat. Monistamiseksi katsotaan j. menettely, jolla teoksesta tuotetaan useampia kuin yksi jäljennös LK. — Perusl:n ohella: Alennusta myönnetään j:selta 100 kilolta.

jok'|ainoa [joka·i-] *indef.pron.* (myös: joka ainoa) aivan jokainen, jok'ikinen. **1.** *s:sesti.* Melkein j. tunsi minut. Me saimme j. selkäämme. **2.** *a:sesti.* J. mies. Tutkin j:ainoan loukon. Käyn j. päivä kotona. **-ainut** [-a·i-] *indef.pron. harv.* = ed. | Menkää j. pellolle!

joka|jouluinen *a.* **-kertainen** *a.* **-kesäi|nen** *a.* J:set kalastusmatkat. **-keväi|nen** *a.* J. suursiivous. **-kuukauti|nen** *a.* Vuosikertomus perustuu j:siin työselostuksiin. **-laatuinen** *a.* par. kaikenlaatuinen. **-mie|s** *s.* pron:n tavoin: jokainen. | J:hen puku, radio. Suklaa on j:hen herkkua. Kirja on tarkoitettu j:stä varten. Tietäähän toki j., että vaara uhkaa maatamme idästä. **-paikka** *s.* → ⌒. **-puoli|nen** *a.* J. terttu. Kasvit saivat j:sen valaistuksen. **-pyhäinen** *a.* J. kirkkomatka. **-päiväi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* J. sanomalehti. Ravintolan j. vieras. Hiusten j. hoito. J. leipä. Ahkeruus ja j. harjoitus voittaa viimein kaikki KIVI. — *Erik.* tavallinen; arkinen, arkipäiväinen, banaali, triviaali. | Avioero on j. tapaus. Kohota j:sen elämän yläpuolelle. J:sessä puheessa sanotaan joditinktuuria jodiksi. Tyttö on j:sen näköinen. Pukeutua j:sesti. Harmaa j:syys. Kaikki pieni ja j. on karissut miehestä. **-päiväisty|ä** *pass.v.* tulla jokapäiväise(mmä)ksi. | J:nyt ilmiö. **-päiväistää** *v.* tehdä jokapäiväise(mmä)ksi. | He pitivät elämää Kristuksessa jonakin pilventakaisena juhlauskona, jota ei saa j. sekoittamalla siihen maallisen elämän pyrkimyksiä AK. **-syksyi|nen** *a.* J:set markkinat. **-talvinen** *a.* J. influenssa. **-tapauksessa** → ⌒. **-viikkoinen** *a.* J. kylpy. **-vuoti|nen** *a.* J:set tulvat. Peltojen j. lannoitus. **-öi|nen** *a.* Tuulastus oli j:stä puuhaa.

jokel|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Lasten j:telu.

jokel|taa[5] *v.* -lus[64] *teonn.* pienten lasten ääntelystä, sen matkimisesta t. sitä muistuttavasta puheesta t. äänestä: lepertää, loruta, sopertaa. | Maija j:taa kehdossa. Vauvan j:lus. Äiti j:taa esikoiselleen. Mies j:si juovuspäissään: eläköön tasavalta! - - vain virta j:si kölissä j:tamistaan H.ASUNTA.

jokeri[5] *s.* (*rinn.* jokkeri) pokeria ym. pelattaessa käytetty lisäkortti, jolle pelaaja saa antaa haluamansa arvon, narri.

joki[8*] *s.* **1.** ojaa ja puroa isomman, uomassa virtaavan veden yleisnimitys; vrt. eno, jolma, kymi, luoma, niva, pudas, virta, vuo. | Vuolas, mutkainen j. Joen uoma, haara, latvat, suu. J. juoksee, virtaa, tulvii. J. on jäässä. Talot

joen varsilla. Noudattaa joen polvia samotessaan. Tukit uitetaan jokea pitkin. — *Yhd.* lasku-, lisä-, pää-, sivu-, syrjäj.; korpi-, metsä-, vuoristoj.; helmi-, lohi-, siikaj.; tukki-, uittoj. — Aura-, Kymi-, Ouluj.; Kokemäen-, Tornionj.; Delaware--, Rhone--, Veiksel-j. 2. *kuv.* Tuonelan j. Elämäni j. juoksee tyynesti. Ihmisiä tulvi yhtenä jokena paikalle. - - mikä sorti suuren äänen, / äänen armahan alenti: / ei se nyt jokena juokse, / lainehina lailattele KAL.

joki- us.: joessa t. joen rannalla oleva t. tapahtuva, joen t. jokien halkoma.

joki|ahde *s.* Kulkea j:ahdetta pitkin. Talo seisoo j:ahteella. **-alue** *s.* Pohjanmaan j. Volgan j. Asutus on j:illa sangen tiheää. **-alus** *s.* **-helmi** *s.* jokihelmisimpukasta saatu helmi. **-helmisimpukka** *s.* Margaritana margaritifera, eräs jokisimpukka, jota pyydetään helmien vuoksi. **-hiekka** *s.* jokien suvantoihin ja suistoihin veden mukana kulkeutunut hiekka. **-höyry(laiva)** *s.* Suuret j:t välittävät liikennettä kaupunkiin. **-järvi** *s. maant.* järvi, jonka läpi joki virtaa. **-jää** *s.* joen jää. | Kulkea j:tä. Luistella j:llä. **-kal|a** *s.* Lohi ja siika ovat arvokkaimpia j:oja. **-kalastus** *s.* **-kerrostuma** *s. geol.* jokihiekasta muodostunut kerrostuma.

jok'iki|nen [joki·-] *indef.pron.* (myös: joka ikinen) aivan jokainen, jok'ainoa. **1.** *s:sesti.* Ulos j.! Lapset ovat j. toimessa. Minä isken maahan j:sen, joka uskaltaa liikahtaa. **2.** *a:sesti.* J. mies. J. sana. Vihollisen j. yritys torjuttiin. Hevonen on niin laiha, että j. luu näkyy.

joki|kuljetus *s.* Laivojen käyttö j:kuljetukseen. **-kulta** *s.* jokihiekasta huuhdottu kulta. **-laakso** *s.* Tornion j. Amazonin j. **-laiva** *s.* **-liet|e** *s.* J:teestä syntynyt suistomaa. Hedelmälliset j:teet. **-liiken|ne** *s.* Tonavan j. Kaupunki on j:teen keskus. **-lotja** *s.* **-maisema** *s.* **-matka** *s.* Teimme j:n Pariisista Le Havreen. Kirkolle on j:a 10 kilometriä.

jokin *indef.pron.* Vartalo yks:ssä jo-, mon:ssa joi-; akin-loppuisten muotojen rinnalla puhek. us., kirjall. normaalityylissä harvemmin ain-loppuinen, esim. jotain (harv. mon.: joissain). Kielt. vastine mikään, kukaan. Vrt. joku.

I. yl. epämääräisistä, lähemmin tuntemattomista olioista t. asioista. **1.** *s:sesti.* **a.** eläimistä, esineistä t. asioista. | Pensaikossa liikkuu j. J., jotain on hullusti. Söisin jotakin. Tiedätkö jotakin [t. jotain] Kallesta? Olen lukenut sen jostakin. - - ne todistavat jotain, ne haavat KIVI. - - hänen äänessään oli jotain loukatun lapsen oikuttelusta KOSKENN. **b.** henkilöistä (par. joku, jonka nelitavuiset muodot kuitenkin us., vars. milloin epäselvyyttä ei synny, korvataan vastaavilla jokin-pron:n muodoilla). | Onko jollakin vielä asiaa? Raha kuuluu jollekin pojista. Epäilen jotakin [→ jotakuta] teistä. **2.** *a:sesti.* **a.** eläimistä, esineistä t. asioista. | J. lintu, hyönteinen. J. kaupunki, joki. J. ruuvi ei ole paikoillaan 'jk ruuvi on poissa paikoiltaan'; vrt. mikään ruuvi ei - -. Saada j. toimi. Onko siitä jotakin [t. jotain] hyötyä? Jonakin sunnuntaina. Jonain iltana SILL. Jossakin nurkassa. Johonkin aikaan viime talvena. Käväisen jossakin välissä teillä. Jollakin tavalla t. tavoin. Jotkin iloääniset illanistujaiset SILL. Sinulla on aina joitakin esteitä. **b.** osoittamassa (tav. suhteellisen vähäistä) määrää t. paljoutta (ei numeraalista, vrt. III). | Jonkin verran. Jossain määrin. J. aika sitten. Kävelin jonkin matkaa. Siirtyi joksikin aikaa maaseudulle. **c.** s:sesti käytettyyn a:iin liittyen (vars. yks. partit:ssa). | Jotakin suurta, kaunista, järkyttävää, tavatonta. Saat jotakin hyvää. Jotakin hyvin läheistä, syvästi inhimillistä. Se on jotakin aivan erikoista. Konsulin äänessä oli jotakin kaksimielistä. -- täytyihän siitä j. selvä tehdä SILL. Tarrautui puheessaan johonkin aivan epäolennaiseen. Kahvia, teetä tai jotakin muuta. **d.** henkilöistä (tav. joku, jonka nelitavuiset muodot kuitenkin us. korvataan vastaavilla jokin-pron:n muodoilla). | Kuulin asian joltakin tutulta. -- jonkin akan tai hänen lastensa jättämä SILL. J. pahansuopa ihminen siis oli päästänyt karjan laitumelle NUOLIV. **3.** *adv:sesti* sisäpaikallissijoissa; ks. myös jonnekin. | Olin jossakin [= tarkemmin määrittämättömässä paikassa] kylällä. Jossain päin Suomea. Siellä jossakin [talvi- ja jatkosodan oloista] 'rintamalla, sodassa'. Kuulin huutoa jostakin alakerroksista. Tuttuja jostain Tampereen puolesta. -- tähän se on yöksi asettunut johonkin AHO.

II. ed. ryhmään liittyvää erikoistuneempaa käyttöä. **1.** *a:sesti* lieventämässä t. väljentämässä pääsanan merk:tä; joskus = jonkinlainen. | Hän on vain j. kulkukauppias. -- kostuispa nyt silmäni, jos olisin j. hentosydän KIVI. - - tyttö kyseli niin kuin j. mies ikään SILL. **2.** *s:sesti* erikoisista, huomionarvoisista, mainioista, jhk vaikuttavista tms. olioista t. asioista. | Olen minäkin j. Jotakin [t. jotain] on tekeillä. Se on jo jotakin. Tuo jo joltakin kuuluu. Hänkin on jotain ollakseen, mokoma. Luulin A:ta edes jonkin näköiseksi. Yrittää näyttää joltakin. Onhan jotain päästä virkamieheksi. Onhan sekin jo jotain. - - jos vain mies on jostakin kotoisin ALKIO. — Erik. *(se) jokin* (puhek.) (henkilön) viehätysvoimasta. | Liisalta puuttuu se j. Hänessä on sitä jotakin, joka saa naiset hulluiksi. — Huudahduksissa: *jotakin, jotain.* Jo nyt jotakin! Johan nyt on jotain, kun ei sanaa uskota! **3.** *jos jokin* (s:sesti ja a:sesti) vaikka mikä, vaikka minkälainen, kaikenlainen, kaikki (ajateltavissa oleva). | Kuulin jos jotakin. Keksi jos joitakin verukkeita. Jos jonkin näköisiä ihmisiä. Jos jonkin hintaista tavaraa. Pyrin jos joinkin keinoin mukaan. - - isänmaalliselta, puolue- ja jos joltakin kannalta AHO.

III. numeraalisesti luvultaan epämääräisistä olioista t. asioista; merk. aina mon:llinen: joku(nen), muutama (yks:ssä tav:mmin joku, jonka nelitavuiset muodot kuitenkin us. korvataan vastaavilla jokin-pron:n muodoilla). | Otin jonkin ryypyn. Osti jollakin markalla omenia. Jonkin kerran. Onhan niitä aina joitakin, jotka panevat vastaan. Joitakin vuosia sitten. — *Erik.* osoittamassa ko. lukuarvon

likimääräisyyttä: suunnilleen, noin, siinä. | Sato oli jotakin 5,5 milj. tonnia. Sitä tehtäessä kuluu aikaa j. puoli tuntia AHO.

IV. *jokin — jokin* yksi — toinen, toinen — toinen, mikä — mikä; henkilöistä par. joku — joku. | J. kirjoista oli lainassa, j. rikki. Jollakin oli nenä rikki revitty, jollakin olivat huulet turvonneet KIANTO.

jokinen[63] *poss.a.* J. tasanko.

joki|niitty *s.* **-nuotta** *s.* jokikalastuksessa käytetty havaspyydys, jonka povi l. perä on likellä toista siulaa, syrjäpovinen nuotta. **-pato** *s.* **-pen|ger** *s.* Majavat kaivavat j:kereeseen käytäviä. **-pyynti** *s.* Lohen, ravun j. **-ra|ja** *s.* J:oja on helppo puolustaa. **-rakenne** *s.* joen kulkukelpoisuutta edistävä, sen rantoja tulvilta suojaava tms. rakenne. **-ran|ta** *s.* joen ranta. | Tie kulkee pitkin j:taa. Piika pesee j:nassa pyykkiä. **-rapu** *s.* Potamobius fluviatilis, joissa, puroissa ja järvien rantavesissä elävä pitkäpyrstöinen, kymmenjalkainen kilpiäyriäinen, jokiäyriäinen, (k)rapu. **-reitti** *s.* **-rotko** *s.* **-saari** *s.* **-satama** *s.* **-sedimentti** *s. geol.* jokikerrostuma. **-seutu** *s.* **-sika** *s.* Hydrochaerus capybara, jokien ja lampien rannoilla Etelä-Amerikassa asustava, vesielämään mukautunut jyrsijä, suurin nykyään elävistä jyrsijöistä, vesisika. **-silta** *s.* **-simpukka** *s.* Unio, suolattomassa vedessä, vars. joissa eläviä paksukuorisia simpukoita. **-sora** *s.* jokien suvantoihin ja suistomaihin veden mukana kulkeutunut sora. **-suisto** *s.* **-suu** *s.* joen järveen t. mereen laskeva kohta t. sen ympäristö, joen suu. | Kaloja pyydetään j:lta. Asutus keskittyi aluksi j:hun. **-suulainen** *s.* jokisuun asukas. **-systeemi** *s. maant.* joisto, jokiverkko. | Toisiinsa yhtyvät joet kuuluvat samaan joistoon eli j:in, joka tavallisesti saa nimensä pääjoen mukaan I.LEIVISKÄ. **-tasanko** *s.* **-tie** *s.* Kaupunki on j:n varrella. **-törmä** *s.* Korkea j. Sauna j:llä. **-uitto** *s.* puutavaran uittaminen jokea pitkin. **-uoma** *s.* joen uoma. | Kuivunut j. Pato rakennettiin j:n poikki. **-var|si** *s.* joen varsi, joen ranta t. sen lähin ympäristö. | Kulkea j:tta pitkin. J:sien asukkaat. Karjatalous on j:rella erittäin kehittynyttä. — Soutaa j:tta. **-varsikylä** *s.* **-varsiniitty** *s.* **-vartelainen** *s.* jokivarren asukas. **-vene** *s.* Kiinalaiset käyttävät j:itä asumuksinaankin. **-verkko** *s.* jnk seudun kaikki joet; vrt. jokisysteemi. | Venäjän j. **-ve|si** *s.* Käyttää j:ttä juomaksi. Lohta apajoidaan j:sistä erikoisnuotilla. **-väylä** *s.* Kauppalasta on j. etelään. **-äyriäinen** *s.* = jokirapu. **-äyräs** *s.*

jokka[11*] *s. rak.* niskapuu, ies.

jokkeri[5] *s.* = jokeri.

joko **1.** *adv.* ks. jo. **2.** *konj.* joko — tai(kka), tahi. | Tulen j. tänään tai huomenna. Vaimo on j. kuollut taikka muuttanut ulkomaille.

jokotta|a[2*] *deskr.v.* paikallaan, liikkumatta olemisesta: jököttää, jorottaa, jurottaa. | Poika jäi seistä j:maan tielle. Kiven kupeessa j:va ahven.

jokseenkin *adv.* (vain myönt. yhteyksissä) jotensakin, jotenkin, jotakuinkin, kutakuinkin. **1.** melko(isen), aika, verrattain. | Lapsi on j. älykäs. Tulevaisuus näyttää j. synkältä. Pääsen j. varmasti mukaan. Muistutat j. paljon isääsi. **2.** likimain, lähes, melkein. | Tunnemme j. kaikki tapahtuman. Kirja on j. ainoa laatuaan. Koneet ovat j. toistensa veroiset. Tutkimus on j. alullaan. Jukan pienoinen hiprakka oli - - j. haihtunut SILL.

joku *indef.pron.* Vartalossa kaksi osaa, jotka molemmat taipuvat: jonkun, jotakuta, johonkuhun, jotkut jne. Nelitavuiset muodot korvataan vars. a:sessa käytössä us. vastaavilla jokin-pron:n muodoilla. Kielt. vastine kukaan, mikään. Vrt. jokin.

I. yl. epämääräisistä olioista. **1.** *s:sesti.* **a.** henkilöistä. | J. huutaa. J. kysyi sinua. Tuntisinpa edes jonkun. Kunpa voisin johonkuhun luottaa. Onko jollakulla vielä kysyttävää? Jos j. ei halua tulla, sanokoon [vrt.: jos kukaan ei --]. Yhä uusia tulee, jollakulla on jo hanurikin SILL. **b.** *harv.* eläimistä, esineistä t. asioista (tav. jokin). | J. Ahon teoksista. Otan jonkun näistä. **2.** *a:sesti;* vrt. III. **a.** henkilöistä. | J. mies, ylioppilas. Se on jonkun kauppiaan tila. Yhtä etevä kuin j. toinenkin. Kuulin sen joltakulta tytöltä. -- varjokuva jostakusta Anjalan liiton miehestä HAARLA. **b.** *harv.* eläimistä, esineistä t. asioista (tav. jokin). | J. kulkukoira. - - jalkapuussa istutte koreasti j. sunnuntaipäivä KIVI. Taikka olivat johonkuhun muuhun taloon ennen ennättäneet AHO. -- j. vene viiletti pitkin rantavesiä kokka pystössä LEINONEN. **c.** ilmaisemassa (tav. suhteellisen vähäistä) määrää t. paljoutta (ei numeraalista; vrt. III) (tav. jokin). | Jonkun verran. J. aika sitten. Teosta on j. määrä vielä saatavissa.

II. ed. ryhmään liittyvää erikoistuneempaa käyttöä. **1.** *a:sesti* lieventämässä t. väljentämässä pääsanan merk:tä; us. = jonkinlainen. | -- pitkänä, leveänä, uusi öljytakki hartioilla — niin kuin j. kummitus AHO. On kuitenkin j. lohdutus, että - - KATAJA. - - niin on sinustakin j. apu! KILPI. — *Erik.* erisn:een liittyvänä. | Siellä on vain j. Jooseppi. J. [= sellainen mies kuin esim.] Väinö Tanner voisi sanoa, että --. Vain harvat, ehkä j. Siljo, j. Sarkia. -- mikä on ominaista jollekulle Minna Canthille R.KOSKIMIES. **2.** *s:sesti* erikoisista, huomionarvoisista, mainioista, jhk vaikuttavista tms. olioista t. asioista (tav. jokin). | Minä olen j. minäkin. Olipas tämä asema jonkun näköinen! KIANTO.

III. numeraalisesti luvultaan epämääräisistä olioista t. asioista; merk. aina mon:llinen: jokunen, muutama. | Poikia on näkynyt j. jo menevän. Ainoastaan jotkut vastustivat ehdotusta. Oikeuslaitosta johti vain j. tuomari koko maassa. — Voitin jonkun markan. Pöydällä on joitakuita kirjoja. Viivyn poissa jonkun päivän. Vaihtoi jonkun sanan lasten kanssa. Siellä täällä rusotti j. pieni kaski AHO. -- on jo ollut j. kelvollinen tuiskukin SILL. J. harva, ainoa. — *Erik.* osoittamassa ko. lukuarvon likimääräisyyttä: suunnilleen, noin, siinä. | Jotkut [t. joku] 5—6 vuotta sitten. Ostimme sokeria jonkun sata kiloa. Sitä

paitsi ehkä vielä ehtii -- raapaista kokoon jonkun puoli arkkia AHO. Jos Loviisa käskee sen Lienan hakemaan muurahaisia jonkun puoli säkkiä JOTUNI.

IV. *joku — joku* henkilöistä: yksi — toinen, toinen — toinen, kuka — kuka. | J. tilasi teetä, j. olutta. Kapinallisista tuomittiin j. maanpakoon, j. teloitettiin.

joku|nen[63] *indef.pron.* lukumäärästä: muutama; vrt. jokin, joku III. | Susia on j. ammuttukin. Teosta on j. kappale varastossa. J. sana metsästyksestä. — Harvemmin *mon.* Taivaalla vilkkuu j:sia tähtiä. Palasin j:sia päiviä sitten kotiin.

jolaht|aa[2*] *mom.v. harv.* -- joulut j:ivat [= vilahtivat] pian ohitse SEPPÄNEN. -- mitä mielehen j:i [= juolahti], / mitä lensi luonnolleni AK.

jolea[21] *a. harv.* kylmähkö, kolea, kalsea, viileä. | J. yö. -- joki juoksevi j., / kymi vieno virtoavi KR.

joli|sta[24] *onom.v. harv.* -na[14] *teonn.* **1.** hiljalleen juoksevasta vedestä: solista, holista. | Virta, joki j:see. **2.** Joutsenen j:na. -- ei siellä kissat j:se *MANN.

jolitta|a[2*] *onom.v. harv.* jatkuvina jaksoina kuuluvasta äänestä. | Peloittavalle myös kuului seitsemän miehen -- j:va huuto KIVI.

jolkaht|aa[2*] *mom.v. harv.* juolahtaa. | Minun mieleeni j:i mennä ostamaan sitä häneltä PÄIVÄR.

jolk|ata[35*], **-kia**[17*] *deskr.v.* jolkuttaa. | Kettu juosta j:kasi eteenpäin.

jolkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Varsa j:telee rattaiden perässä.

jolkut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* hiljaisesta juoksusta: hölköttää, löntystää. | Miehet j:tivat karkuun. Susien j:us. Koira juosta j:taa häntä koipien välissä.

jolla[11] *s.* pieni, avonainen, vars. jnk laivan varusteisiin kuuluva vene. | Soutaa j:lla maihin. -- reki heittelehti kuin j. aallokossa E.ELENIUS.

jollai|nen[63] pronominaalinen, merk:ltään rel. *a.* jonkalainen, jommoinen, millainen. **1. a.** korrelaattina s. tai s:nen pron. | Ostin piipun, j:sta isänikin poltti. Ritva on tyttö, j:sille toivoisi kaikkea hyvää. Oli syksy, kuiva ja kaunis syksy, j:sta hyvin harvoin sattuu KATAJA. **b.** korrelaattina a. tai a:nen pron. | Vesi on pehmeätä, j. sopii hyvin pesuun. Luulin sinua tummaksi, j:sia veljesikin ovat. **c.** korrelaattina lause. | Poika petti parhaan ystävänsä, j:sta ei koskaan olisi odottanut. **2.** rel.-lauseessa pron:n pääsanana korrelaattia lähemmin määrittävä nomini t. itse korrelaattisana selvyyden vuoksi toistettuna. | Kokouksessa tehtiin ehdotus jäsenmaksun alentamisesta, j. ehdotus olikin täysin paikallaan. Olen kadottanut toisen käsineeni, j:sia vahinkoja minulle sattuu useasti.

jolla|kilpailu *s.* **-purjehdus** *s.*

joll|ei *kond.konj.* ynnä *kieltoverbi* (mon. 3. pers. -eivät t. harv. -eivat) jos ei, ellei, mikäli ei. **1.** ilmaistuun pred:iin liittyen. | J:en tänään ehdi, tulen huomenna. J:ette ole hiljaa, niin --. Minun olisi käynyt huonosti, j:eivät naapurit olisi sattuneet paikalle. **2.** muuhun lauseenjäseneen liittyen. | Kukapa muu sen teki, j. Pekka. Säätyero oli avioliittoon mennessä, j. juuri ylipääsemätön este, niin kuitenkin sitä vaikeuttava tosiasia. **3.** *jolleikaan* (harv.) joskaan ei, vaikkakaan ei, elleikään. | Ainakin nyt, j:eikaan aina.

jolloin *adv.* **1.** *rel.* **a.** jona aikana t. hetkenä. | Olin matkoilla sinä päivänä, j. isäni kuoli. Häät pidetään kesällä, j. luonto on kauneimmillaan. Muistellessani aikaa, j. tapasimme ensi kerran, tulen aina iloiseksi. Osmo palasi hetkellä, j. tappelu oli kovimmillaan. **b.** jonka tapahtuessa, jossa tapauksessa. | Laivat törmäsivät yhteen, j. toinen niistä upposi. Laarit voidaan täyttää kattoon asti, j. kuitenkin on käytettävä välipohjaa. Olen piirtänyt hänet -- leipomassa, j. olen saanut esille hänen kauniit käsivartensa AHO. **2.** *indef.* **a.** *harv.* = jolloinkin. | Jos j. paistaakin kuumasti Jumalan kirkas päivyt KIANTO. **b.** *jolloin kulloin* par. ⌣.

jolloin|kin *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) joskus, kerran; toisinaan. | Olen kuullut j. asiasta. Kunpa et vain j. katuisi tekoasi! J. 800-luvulla. — Eino käy minua j. tapaamassa. Tyttö kirjoitteli j. kaupungin asioista. — *jolloinkaan* (harv.) Mut kysy, jos sa j:kaan / riveistä noista sotilaan / tavannet, urhon harmaan *MANN.

jolloinkulloin *indef.adv.* toisinaan, silloin tällöin. | Luokalla pidettiin j. esitelmiä. Pojan käytös saattoi j. muuttua vallattomaksi.

jollot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. (*1.*) Suuri jääkappale tulla j:telee myötävirtaa. -- arkkujen välissä juosta j:teli musta, soilta tuleva mutavesi AHO. (*2.*) Itkeä j. Kujaristi -- alkaa hänkin j. omaansa, sotalaulua Kaarlo-kuninkaasta LEINONEN.

jollot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *deskr.* hitaasta etenemisestä t. harv. jatkuvasta paikallaan olemisesta. | Koira juosta j:taa. -- savu nousi lakeisesta j:ti taivaalle A.OKSANEN. Joulu tulla j:taa makkara, kakkara kainalossa SL. — Kirjat olla j:tivat hyllyllä. **2.** *onom.* äänekkäästä itkusta t. jatkuvasta, yksitoikkoisesta huudosta: kollottaa, lollottaa. | J:tava itku. Juopuneen j:us. Koira ulvoa j:ti pihalla. Alkuasukkaiden laulu oli vain j:usta, puoleksi laulua, puoleksi puhetta.

jolma[11] *s. maant.* kahta järveä toisiinsa yhdistävä lyhyt joki.

jolppi[1*] *deskr.s.*, tav. *halv.* nuorukaiseksi varttumaisillaan olevasta pojasta: kloppi, nulikka, nulkki. | Pojan j. Päästä vielä kerran se sana suustasi, jos uskallat, sinä j., hylky, lurjus CANTH. Ja tuo j. on siis vapaaherra — kolmesatavuotista aatelissukua WALTARI.

jolsa[11] *a.*, hiukan *ark.* karu, karkeapiirteinen, kolkko. | J:n näköinen tyttö. Maakunta oli vieraasta kovin j., kivinen ja kankainen. Seurassa vallitsi j. tunnelma. Hän oli j. luonnostaankin PÄIVÄR.

jolsea[21] *a.* = ed. | Aamu oli väritön ja j. SILL.

jolti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tav:mmin seur. | J. määrä kansaa. Hänellä on j:sen herkkä sydän. He olivat j:sesti päissään. -- sepä kui-

tenkin antaa hänelle j:sen vallan kirkkolain kautta KIVI.

jolti|nenkin[63] *a.* -sestikin *adv.* (kielt. yhteyksissä -nenkaan) kohtalainen, melkoinen, auttava, jonkinlainen, jommoinenkin. | J. rahamäärä. J:setkin ansiot. Saavuttaa j:stakin menestystä. Kului j. aika. Ukko on j:sissakin voimissa. Verkoista pidetään j:stakin huolta. Keksintö on j:senkin arvokas. Purossa on j:sestikin vettä. -- olimme kadun menijöille j. katseltava SILL. — Jotta toimenpiteestä olisi j:stakaan hyötyä, on --. Minulla ei ole j:stakaan [= minkäänlaista] tietoa asiasta.

jolu[1] *s.* ranka t. hirsi, joita pitkin veneitä, tukkeja tms. työnnetään t. vieritetään, kalju.

jolu|a[1] *deskr.v.* uida t. liukua verkalleen, solua. | Vene j:u. J:imme vuolaalla tukkijoella. ⌒ hyiset joutsenet j:vat, / jäiset sorsat soutelevat / keskellä lumijokea KAL. — *Harv.* -- latu yksinäinen, mi j:u / yli harjuin ja nevojen AK.

jommoi|nen[63] pronominaalinen, merk:ltään rel. *a.*; ks. jollainen ja sen eri käyttöryhmiä. (*1. a.*) Laskuoppi ei poikkea asiallisesti siitä mucdosta, j:sena kouluhallitus sen on hyväksynyt. -- sinustahan tulee tuollainen äreä, katkera nainen, j:sia pitäjä on jo täynnä TALVIO. (*b.*) Maisema on juuri sellainen, j:seksi olen sitä kuvitellut. Itsensä tutkistelun tulee olla raitista, j:sta Paavalikin kirjeessään tarkoittaa. (*c.*) Vanhassa kirjasuomessa a ja ä ovat useasti assimiloituneet, j:sta nykyisinkin vielä tavataan. (*2.*) Tyttö tahtoi saada rintaneulan, j:set korut olivat maalla harvinaisia. Lapset saivat kaivaa "leikikseen" kaikki ⌒ aartehistot, j. mylläys ei missään muussa tapauksessa olisi tullut kysymykseen SILL.

jommoi|nenkin[63] *a.* (kielt. yhteyksissä -nenkaan) kohtalainen, melkoinen, auttava, jonkinlainen, joltinenkin. | Oli heitä j. joukko. Siinä meillä on j. urakka. Teos herätti j:stakin huomiota. Oletpa j. poika takakäpälistäsi! KARHUM. Jos hän on edes j:nenkaan asiantuntija --.

jomot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | J:televa olkapää. Päätä j:telee.

jomot|taa[2*] *v.*, *3. pers.* -us[64] *teonn.* jatkuvasta pakotuksesta, särkemisestä: kolottaa, mojottaa. | Hammasta, selkää j:taa. J:tava haava. Pään j:us. Taavetti hieroskeli käsivarttaan, joka vieläkin j:ti äskeisestä täräyksestä. — *Kuv.* Asia j:taa mielessä. Oli alkanut j. jossain mielen pohjalla kaunantapainen HAARLA. | Tuomio ei ollut vielä käytäntöön pantu, mutta kyllä lausuttu. Se j:ti päättäväisen peruuttamattomana jäykillä kasvoilla AHO.

jompikumpi[54] *indef.pron.* toinen tai toinen, kumpi tahansa. **1.** *s:sesti.* Meistä on j. väärässä. Mikäli antennilanka voisi katketessaan koskettaa viestijohtoa, tulee jommankumman olla eristettyä. **2.** *a:sesti.* Jompanakumpana pääsiäispäivänä. Kanne elatusvelvollisuuden määräämisestä on ajettava -- sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä jommallakummalla asianosaisella on asunto LK.

jonger|taa[6] *deskr.v.* -rus[64] *teonn.* verkkaisesta, us. kiemurtelevasta liikkumisesta. | Tukki j:taa virrassa. Joulu tulla j:si kohmettuneisiin maisemiin SEPPÄNEN.

jongleera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* temppuilla, taitoilla. | J. palloilla, lautasilla 'heitellä ilmaan ja ottaa kiinni'. — J. jalkapallolla 'käsitellä taiturimaisesti'.

jonglööri[6] *s.* **1.** *hist.* keskiajalla vars. Ranskassa ammatikseen esiintyneitä kiertäviä laulajia ja soittajia; vrt. trubaduuri, truveeri. **2.** temppujentekijä, tasapainotaituri, silmänkääntäjä. | Olla j:nä sirkuksessa.

joni[4] *s.* → ioni.

joni|sta[24] *onom.v.* *harv.* -na[14] *teonn.* hymistä. | Hän j:si siinä jotain laulun tapaistakin SILL.

jonka|lainen[63] *a.* tav:mmin jollainen. **-moinen**[63] *a.* par. jollainen, jommoinen, jonkalainen. **-tapainen** *a.* par. ⌒. **-tähden** *adv.* par. ⌒.

jonkin|joutava *a.* jonninjoutava. | J:joutavat asiat, puheet. On muka j. korupappi, helisevasanainen, maailmanmielinen AHO. Kunhan tulisi sinusta oikea mies, eikä j. Jörö-Jaakko KAUPPISH. **-laatui|nen** *a.* = seur. | Ovessa on j. soittokello. Paikallaan olisi j. tyylikatsaus. Onhan sekin j. saavutus. Laatikossa on jos j:sta kamaa.

jonkinlai|nen[63] *a.* jokin, jonkinlaatuinen, -moinen, -näköinen. **1.** epämääräisistä olioista t. asioista; vrt. eräänlainen. | Sain työn j:seen päätökseen. Välillämme on j:sta erimielisyyttä. Ja tavallaanhan sen äijäkin on j. Käkriäinen SILL. Tuntuu, kuin olisin -- virunut j:sessa tilassa, joka ei ole ollut elämää eikä kuolemaa L.ONERVA. **2.** melkoisesta, erikoisesta tms. oliosta t. asiasta, tarpeellisesta t. asiaan vaikuttavasta määrästä. | Maata ei saa ilman j:sta pääomaa. -- ajoittain pyrki jo alkoholikin olemaan j. kysymys, jommoiseksi en ollut sitä niihin asti myöntänyt SILL. **3.** *jos jonkinlainen* vaikka minkälainen, kaikenlainen. | Lapsella on jos j:sia leluja. Olen sitä jos j:seksi kuvitellut.

jonkin|moinen[63] *a.* = ed. | Makasin j:moisessa horrostilassa. Näyttely antaa j:moisen käsityksen taiteilijan kehityksestä. N. on j. puhuja. Hänelle tehtiin jos j:moista ilkeyttä. **-näköi|nen** *a.* = jonkinlainen. | Metsässä oli j. maja. Tuo on jo j:stä menoa. Luun alla kihisi jos j:siä matoja. **-verran** *adv.* par. ⌒. **-vertai|nen** *a.* määrästä: jonkinlainen, joltinenkin. | J. esimerkkiaineisto. Työlle on ominaista j. yksitoikkoisuus.

jonkun|lainen[63] *a.* par. jonkinlainen. **-moinen**[63] *a.* par. jonkinmoinen. **-verran** *adv.* par. jonkin verran.

jonne, -ka *rel.adv.* jolle paikalle, johon. | Ukko asuu korvesssa, j. harvoin eksyy ihmisiä. Vesi on noudettava naapurista, j:ka on matkaa parisataa metriä.

jonnekin *indef.adv.* johonkin; vrt. jokin I.3. | Lähden j. ulkomaille. Minä olen ajatellut jos j. päin PAKK.

jonnekunne *indef.adv.* *harv.* = ed. | Kunpa pääsisin j., jossa voisin unohtaa kaiken.

jonninjoutav|a *a.* -uus *omin.* (*rinn.* jonkinjoutava) joutava, vähäpätöinen, turha, mitätön,

yhdentekevä. | J:at asiat, puuhat. J. lörpöttely. Pojat ovat j:ia kerskureita. Voitin arpajaisista j:aa rihkamaa. Kaikkeen j:aan sinäkin aikaasi tuhlaat!

jono[1] *s.* useiden peräkkäisten henkilöiden, esineiden tms. muodostama jakso; vrt. rivi. | J. ihmisiä. Vaunujen, kukkuloiden j. Pitkä, katkeamaton j. J:n alku-, loppupää, häntä. Järjestyä, mennä, liittyä j:on. Olla, kulkea j:ssa. Veneet etenevät j:na ulapalle. J. kulkee, pysähtyy. — *Sot.* sulkeisjärjestyksen muoto, jossa miehet ovat ojennuksessa peräkkäin tav. 1 m:n etäisyydellä toisistaan; peräkkäisten laivojen muodostelma, köliIinja. — *Kuv.* J. mielikuvia. Pitkä j. ihania vuosia. Päivä toisen perästä meni vanhaa tasaista j:aan, ei ollut mitään, joka jännitti mieltä CANTH. — *Yhd.* ihmis-, mies-, työläisj.; auto-, hevos-, kuorma-, reki-, talo-, vaunu-, venej.; kukkula-, saarij.; avo-, kaksois-, kolmi-, neli-, pari-, peräkkäisj.; vanavesij.; ajo-, hiihto-, marssi-, taistelu j.; kala-, leipä-, lippu-, maito-, soppa-, viinaj.

jonoittain *adv.* jonoina, jonoissa. | Kulkea j. Pilvet etenevät j. taivaalla.

jono|järjestys *s.* Juoksijoiden j. pysyi muuttumatta. **-kylä** *s. maant.* Asumukset ovat j:ssä yhdessä rivissä, vaihtelevien välimatkojen päässä toisistaan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Ylängön halki kulkee j:sia vuoristoja. — *Mus.* vrt. parillinen, kahdenpuolinen. | J. rakenne 'jossa aiheet jatkuvasti kertautuvat t. muuttuvat'.

jononi[6] *s. kem.* hajuaineisiin käytetty, sitraalista ja asetonista valmistettava ketoni.

jono|rivistö *s.* **1.** *sot.* **a.** valjastetun patterin yleisin marssi- ja liikkumismuoto. **b.** jalkaväestä puhuen → neli-, kolmi- t. parijono. **2.** *voim.* järjestäytymismuoto, jossa on kolme t. neljä jonoa rinnakkain. **-silta** *s. sot.* uiville välituille rakennettu silta, jollaista jalkaväki käyttää jokea tms. jonossa ylittäessään.

jonosto[2] *s. sot.* Laivat kulkevat j:ssa 'useampia jonoja rinnakkain'.

1. **jonot|ella**[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 1. jonottaa. | Virastoissa täytyi j. useita tunteja.

2. **jonot|ella**[28*] *frekv.v.* < 2. jonottaa. | Ukko puhella j:teli lapsille. Oli viehättävää lojua reessä, hiljalleen laulaa j. jotain nuoren miehen aikuista tanssilaulua SILL.

1. **jonot|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* seisoa jonossa jtak odottamassa, hankkia jtak jonossa vuoroansa odotettuaan. | J. vuoroansa. Elintarvikkeiden, lippujen j:us. Saimme j. postissa. Yleisö j:taa näytöksen alkamista. — *Kuv.* Suuri joukko kandidaatteja j:taa vuosikausia klinikoille pääsyä.

2. **jonot|taa**[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* jorottaa, jorrittaa. **1.** *onom.* yksitoikkoisesta, matalasta äänestä. | Lukea j:tamalla. Puheen j:us. Aina sinä j:at samaa virttä. Pyörien j:tava kolina. **2.** *harv.* jatkuvasta, tasaisesta olemisesta t. liikkumisesta. | - - tällä saarella j:etaan sellaista halveksitun elämää HEPOR. Tämä sähkölampun kuvainen se mennä j:ti suorassa linjassa TIITUS.

jonottaj|a[10] *tek.* Myymälän edessä oli j:ia jo aamuyöstä.

jonotuslista *s.* vuoroaan, pääsyä jhk tms. odottavien luettelo. | Olla j:lla.

jonout|taa[2*] *v.* asettaa t. järjestää jonoon. | Kolmittaisrivistöön siirrytään j:tamalla rivistö jommaltakummalta siiveltä SO. **-ua**[44] *refl.* ja *pass.v.* asettua t. järjestyä jonoon. | Oli aika ja vuoro j. Jaakobin portaitten yläpäähän KARHUM.

jono|valjakko *s. sot.* valjakko, jossa on kaksi t. useampia hevosia peräkkäin. **-veto** *s.* Tykistön hevoset ovat j:on tottuneita. **-vuoristo** *s. maant.* pitkiä, kapeita jonoja muodostava vuoristo.

joo *interj.*, vars. *kans.* (*rinn.* joo-o [jŏ·o·]) tav. = juu. **1.** myöntävänä vastauksena. | "Onko Timo kotona?" — "Joo." | "Saitkos kaloja?" — "Joo, vähän." | "Tuletteko juhlaan?" — "Joo-o, täytyyhän sitä." **2.** väitettä vahvistamassa; myönnytyksen, samanmielisyyden ilmauksena; us. myös toistettuna: joo joo, joopa joo. | Se on oikeata puhetta, joo joo. Hyvä hevonen, kiiltokarvainen, joo, joo, leveä rintapää ja notkeat vuohiset. | "Siinäpä komea talo!" — "Joopa joo, komea ja varakas." | "Ja niin se sitten on päättynyt hänen elämänsä ..." — "Joo, joo. Polvi menee, toinen tulee." **3.** asian oivaltamisen, muistamisen tms. ilmauksena. | "Tuolla se poika nyt tulee!" — "Joo, kas vain sankaria!" | - - matkatoverimme silloin hoksasivat, että joo, yleiskuvaapa juuri ei ole saatukaan TIITUS. **4.** muita tapauksia. | No jopa joo, olet sinäkin älykäs mies! | Teidän rakkautenne! - - Joo — joo, kyllä te siitä laverrella osaatte LINN.

jooga[11] *s.* (myös: yoga) ankaraan askeesiin perustuva intialainen filosofinen järjestelmä.

joogi[4] *s.* (myös: yogi) joogan harjoittaja.

jooli[4] *s. mer.* kaksimastoinen purjealus, jossa on isomasto ja peräsimen peränpuolella pieni mesaanimasto; vrt. kitsi.

jooni[4] *s.* → ioni.

joonialai|nen[63] **1.** *s.* J:set 'yksi muinaisen Kreikan pääheimoista'. **2.** *a.* J. siirtokunta. J:set luonnonfilosofit. — *Erik.* antiikkisesta rakennustyylistä, jolle ovat tunnusomaisia solakat, pitkittäisuurteiset, jalustalliset, päästään kahdeksi isoksi voluutiksi kiertyvät pylväät; vrt. doorilainen, korinttilainen tyyli. | J. tyyli. J. pylväs, temppeli. — *Mus.* = seur.

jooninen[63] *a. mus.* J. sävellaji 'eräs muinaiskreikkalainen ja kirkkosävellaji'.

jop *interj. ark.* **1.** toiminnan alkumerkkinä. | Huutakaa "jop", kun rupeatte veivaamaan! **2.** hyväksymisen tms. merkkinä. | Sanokoon "jop", joka lähtee mukaan! — Jop, jop!

jopa *adv.* **1.** ks. jo. **2.** us. kopulatiivista konj:ta läheten. **a.** vieläpä, yksinpä. | Rekeen mahtuu j. viisikin miestä. Vanhus tunnetaan hyvin kaupungissa, j. koko maakunnassa. Kirkon omaisuus, j. piispankin tulot riistettiin valtiolle. Asiaa on vaikea, j. mahdoton ratkaista. Kirjan kysyntä oli vilkas, j. siinä määrin, että painos loppui parissa viikossa. **b.** saati(kka), puhumattakaan. | Sinusta ei saa selvää tuttu-

kaan, j. sitten vieras KATAJA. - - eihän elossa oleva ihminen jaksa maata yhtään päivää selällään liikkumatta, j. että viikoittain KAUPPISH.

jopelo[2] *a. harv.* -sti *adv.* ikävä, kolkko. | Väsytti ja painostutti, kotona oli olo niin j:a, sairautta aina vain ja tuskaa ja työtä TOPPILA.

jopi[4] *s. ark.* työ, puuha. | Olipa siinä j:a kerrakseen! Puiden kuljetus antoi j:a vähän joka miehelle.

joppi[1*] *s. kans.*, us. *halv.* kuorittu, separoitu maito, huitu, kurnaali, sintu. | Oli ruvettava syömään — sitä mitä oli: j:a ja kuivaa leipää SILL.

j:or *lyh.* junior.

joraht|aa[2*] *deskr.v.* **1.** liikkumisesta. | Vene j:i [= mennä karahti] kivelle. Pyydykseen on mennä j:anut useita mateita. **2.** jurosta, äkeästä huomautuksesta, vastauksesta tms.: murahtaa, urahtaa, jurahtaa. | Emäntä j:aa harvakseen: Eikös miehille sauna maistukaan? Sekamelskahan siitä tulisi, j:ivat ukot Hiskiaalle A.KIVIMAA.

jorat[11] *s. mon. alat.* tanssiaiset. | J. palokunnan talossa.

jora|ta[35] *v.* **1.** *alat.* tanssia. | Siellä j:ttiin aamuun asti. **2.** *deskr. harv.* verkkaisesta kulkemisesta. | Tyttö kulkea j:si muiden jäljessä.

jorautt|aa[2*] *kaus.v.* < jorahtaa 2. | Peijakas sentään, en mä paremminkaan sano, j:i Manu kerran pöydästä noustessaan KARHUM.

joriini[6] *s. ark.* georgiini. | - - viimeiset Mummuvainaan kukkaset, punakeltaiset ringeplummat — j:t ovat jo paleltuneet SILL.

jorilas[66] *deskr.s.* jurosta miehestä: köriläs, käriläs. | - - moni isännän j. vaan jörähti kiitokseksi KAUPPISH.

jori|sta[41] *deskr.v.* -na[14] *teonn.* turhasta, jurosta tms. puheesta: joruta, loruta, lörpöttää, pöristä, turista. | Joutavaa j:naa. Ukko tuumailla j:si vain: Ei niistä vehkeistä mihinkään ole.

joro[1] *s.* kelvoton, kunnoton ihminen, heittiö, hylkiö. | Kyllä j:lla juonia on SL. — *joron jäljillä* hukkateillä, harhapoluilla. | Kirja on j:n jäljillä. Ilman Riittaa olisi Paavo varmaankin joutunut j:n jäljille, pois kodistaan ja konnultaan E.LAMPÉN.

jorot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kiven kupeessa j:televia ahvenia. Mies alkoi j. humalaisen äänellä. - - koirien mekastavasta äänestä karheasti joroitteli pakkasen äkeä ilma KIVI.

jorot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* jonottaa, jorrittaa. **1.** jatkuvasta, tasaisesta paikallaan olemisesta: jokottaa, jököttää, jurottaa. | Lahna seisoa j:taa paikoillaan. **2.** *onom.* yksitoikkoisesta, matalasta äänestä. | Puheen j:us. Vanhukset j:tivat laulujaan.

jorritta|a[2*] *deskr.v.* = ed. | Miehet laulaa j:vat.

jor|ssi[4], **-|tikas**[66*], **-|tikka**[15*] *deskr.s.* kookkaasta ihmisestä, eläimestä tms. oliosta: köriläs, jotkale, votkale. | Ahvenen j:ssi. Pojan j:tikka. - - rediisit, punajuuret ja muut j:tikkaat LEHT.

joru[1] *onom.s.* ääntely, joikuna. | Joutsenen j. KAL.

joru|ta[39] *v.* joristа. | Älä j:a joutavia, vanha ihminen! KALLAS.

jos vrt. kun. **A.** *konj.* Huom. että myönt. joslauseessa voi esiintyä kielt.-sävyisiä ilmauksia ja päinvastoin. | Nyt jos kos*kaan!* Sellaista voi sattua vain Meksikossa — jos siellä*kään*. Jumala ei auta, jos et itse*kin* auta itseäsi.

I. aloittamassa kond. sivulausetta. **1.** sivulause ilmaisee ehdon, josta päälauseen sisällys riippuu: jos = kun, siinä tapauksessa että. Konj. joskus adv:n määrittämänä: varsinkin, etenkin jos, jos vain, kerran. **a.** ehto varma t. todenmukainen: sivulauseen pred. ind:ssa. | Tulen, jos kerkiän. Saat markan, jos et itke. Jos terässä oli vähintäkään vikaa, (niin) se ei kelvannut. Pienen kolikon jos annoit [= joku antoi], (niin) poika oli tyytyväinen. Juhlat pidetään, jos Jumala suo, kesäkuun alussa. Hän on, jos niin voi sanoa, oikea susi. Jos on totta [= niin totta kuin on], mitä Rabelais on sanonut, että vain ihminen osaa nauraa - - niin yhtä totta on, että ihminen on naurettavin kaikista elävistä olennoista AK. — *Tilap.* Siellä on pari varmaa paikkaa, jossa suuri lohi asustaa ja josta jos ei ota, ei ota muualtakaan AHO. — *Ellipt.* Pesuun on käytettävä jos [vain on] mahdollista lämmintä vettä. — Vars. *puhek.* Jos joku kysyy, [sano, että] olen kaupungilla. Erkki on ikävä toveri, [se täytyy sanoa,] jos haluat tietää totuuden. Jos aloitan Maijasta, niin [mainitsen, että] hän on pirteä, 10-vuotias tyttö. **b.** ehto epävarma t. todenvastainen: sivulauseen pred. kond:ssa. | Möisin kirjani, jos joku ostaisi. Olisin kuollut ikävään, jos olisit jättänyt minut. Jos poika ei olisi kerskunut, (niin) hän olisi ehkä saanut anteeksi. - - mutta tulisivat nyt sentään joskus katsomaan, jos-häntä elonpäiviä olisi SILL. Sitte sun mieheksi sanoisin, / - - / jospa jouhen halkaiseisit KAL. — Iloitsin kellosta enemmän, kuin jos olisin saanut polkupyörän. — *Murt.* Ei se olisi heittänyt, jos ymmärsin kohdella taitavammin KAUPPISH. Jos eilen kuolin, jäi tuokin tietämättä TOPPILA. **2.** sivulause laajentaa (a.) t. supistaa (b.) päälauseen t. jnk sen jäsenen sisällystä. **a.** Viivyn matkoilla viikon, jos en pariakin. **b.** Kerron, jos kerron. Palkka maksettiin, jos maksettiin. Rehuja on niukasti, jos ollenkaan. Pekka on arka mies, jos häntä edes mieheksi voi sanoa. - - siitepöly vielä odotti tehtäväänsä — jos siihen enää koskaan pääsi... SILL. **c.** konsess. ilmauksissa. | Surkoon, jos suree! Satakoon, jos on sataakseen! — *Ellipt.* Siihen se mätänee. Mädätköönpä jos! LEHT. — *Murt.* - - suuttukoon jos paikkansa ALKIO. Ilmoitapahan jos tahansa LEINO. **3.** pää- ja sivulause ilmaisevat jstak asiasta kaksi (vastakkaista) puolta; vrt. A. VI. 2. | En hävinnyt, jos en voittanutkaan. Kasvit eivät saa olla liian pieniä, jos eivät kovin suuriakaan. Jos isän vaitiolo oli ollut tehoisaa, niin eivät hä-

nen sisarensa sanatkaan olleet tehottomia SILL.

II. aloittamassa us. mahdollisuutta ilmaisevaa eksplikat.-luonteista sivulausetta. | On hyvä, jos tulet. Ei ihme, jos tyttö itkisi. Sitä parempi, jos olet ilman. Ei ole minun syyni, jos häviät rahasi. En ihmettele, jos erehdyt. Sopii katsoa onnen sattumaksi, jos sanomalehtimies elää esim. viidenkymmenen ikään AHO. Hyvä se vain on, jos lasta kuritetaan. Mitä siitä hyötyy, jos markan voittaa. Onko siinä jotakin pahaa, jos ei ryyppää? — *Ellipt.* (vars. puhek.) En kerro mitään, paitsi [siinä tapauksessa,] jos on pakko. Otin vähän evästä [siltä varalta], jos matka kestäisi kauan.

III. konsess. **1.** aloittamassa sivulausetta (jossa tav. -kin): vaikka, olkoonpa että. | En sure, jos häviänkin. Eipä niillä pitkälle mennä, jos joku penni olisikin SILL. - - vitsa vierahan verinen, / - - / josko kerran iskeköhön KANT. Lunta kyllä on tullut, jospahan häntä sittemmin on sulanutkin TIITUS. — *jos kohta* myös yksityiseen sanaan liittyen. | Matka sujui rauhallisesti, jos kohta hitaasti. Koulu on paras kaupungissa, jos kohta siinä onkin vähän oppilaita. Nähnet lapsen lattialla, / jos kohta kälynki lapsi: / nosta lapsi lautsaselle KAL. — *jos vaikka.* Kirjaa et saa, jos vaikka ihme olisi. - - kyllä minä teidän vaivanne ja työnne, tyttäret, muistan — jospa vaikka miehenkin tahtoisitte ottaa KATAJA. **2.** adv:n tavoin pron:ien *kuka, mikä, jokin* sekä pronominaalisten a:ien *minkälainen, jonkinlainen* ja adv:ien *miten, kuinka* ohella ilmaisemassa mitä tahansa ajateltavissa olevaa, kaikkea mahdollista: vaikka. | Annan jos mitä sinulle. Hain kirjaa jos mistä. Rastaskos nyt räkätti jos millä sävelellä LEHT. — Vajassa oli jos jotakin. Sain jos jotakin hyvää. Paitoja on jos jonkin hintaisia. - - ihon kaunisteet jos jotkin *MANN. — Kuului jos minkälaista melua. Ostimme jos jonkinlaista tavaraa. Marjoista tehdään jos jonkinmoista ruokaa. - - tänne taitaa tulla jos yhdenkinlaisia ylhäisyyksiä J.SAULI. — Jos miten t. kuinka monta, paljon. Lapsia on jos miten runsaasti. Hän puhuu jos kuinka viisaasti. Poika ei avannut suutaan, jos kuinka pyyteli.

IV. *harv.* aloittamassa kielt. virkkeessä enimmäismäärää tms. ilmaisevaa komp. sivulausetta: kuin enintään. | Tyttö ei näytä jos 15-vuotiaalta. Kahvia ei annettu jos kahdesti viikossa. Työtä ei saa kuin jos aivan sattumalta. | Onko tästä pitkältä Kontojärven kirkolle? - - Eihän tästä jos viisi neljännestä AHO.

V. † aloittamassa alisteista kysymyslausetta; → -ko, -kö, tokko. | Kysyn isältä, jos saan lähteä. On epävarmaa, jos enää tapaamme. Mutta enpä tiedä, jos haasteli hän totta KIVI. Kysyi siitä poialtansa, / jos oli mitä vajoa KAL. — † *josko.* Epäilen, josko puheesi on totta. Emäntä jäi vielä peräilemään, josko mitään tapahtuisi. Jaa että... josko minä olisin tullut hulluksi?

VI. ellipt. virkkeissä. **1.** *puhek.* ja sen sävyisissä ilmauksissa määrittäen koko lauseen sisällystä. **a.** ilmaistaessa jtak epävarmana, mahdollisena. | Jos soitan kotiin. Jos huomenna tulisin. Mitähän, jos poikettaisiin kahville. Mutta jos se vie liiaksi aikaa. Jos häntä hyvinkin onnistaisi. | "Lähde mukaan!" — "Jos lähtisi." | Joskus hän mietti: jos eroaisin sovinnossa LINN. | "- - paljonko sinä tahdot?" — "Jos 50 penniä" KAUPPISH. — *jospa.* Jospa minä autan. Jo minä söinkin, mutta jospa häntä vähän haukkaisi. | Ei taida Hilma olla kotonakaan. — Niin, jospa tulisikin turha reisu SILL. — *että jos* (vars. kans.) Mutta samassa pujahti mieleen, että jos se epäilee porvariksi ALKIO. Ja sitten se - - omantunnon ääni, että jos tuomitsen häntä väärin KATAJA. - - tänne oli viisannut työtä kysymään, että jos niinkuin työhommiin johonkin KIANTO. - - tuumitaan yhdessä, että jos voitaisiin sillekin kostaa KAUPPISH. **b.** pyydettäessä, kysyttäessä, huomautettaessa jtak kohteliaasti, ystävällisesti. | Jos herra sanoisi, mitä kello on. - - jos kanttoori olis niin hyvä ja tulis pikkuisen tänne KIVI. - - jos Maali nousisi ja panisi vähän ylleen TALVIO. — Vars. myymälä- ja ilmoituskielessä; †. | Jos minä saan [par. voisinko saada, haluaisin tms.] kilon voita. Jos se tunnettu henkilö, joka - -, palauttaisi matkalaukun pahempia seurauksia välttääkseen. **c.** huudahduksessa, toivotuksessa. | Jos sinä tietäisit, kuinka ikävä minun tulee! Jos - - kaikki kävis hyvin! KIVI. Jos hän olisi tuomari! ALKIO. — *jospa.* Jospa olisit täällä! Oi, jospa tietäisit suruni! Jospa hän ei olisi koskaan tänne tullut! Jospa miekka meidät silloin kaatanut olis! KIVI. **2.** rinnastamassa kahta vastakohtaista t. jnk asian eri puolia ilmaisevaa sanaa toisiinsa: sekä — että; vrt. A.I.3. | Miehiä jos naisiakin. Oli ruokaa jos syöjiäkin. Hyvää jos huonoakin. Kulkea puolin jos poikin. Piirongissa oli hieman tuota jos tätäkin LEINONEN. Eräs - - sikäläisiä, jospahan täkäläisiäkin oloja tunteva ystävämme TIITUS. — *jos toinenkin:* poika jos toinenkin 'moni, usea poika'; yksi jos toinenkin 'moni, usea'. | Kului päivä jos toinenkin. Asiaa pohdittiin puolelta jos toiseltakin. Miehistä oli yksi jos toinenkin humalassa. Sain kokea yhtä jos vähän toistakin. Ja hän oli - - käynyt toiset jos toisetkin tappelut HAARLA. **3.** tehostamassa pron:ien *kuka(an), mikä(än)* ja pronominaalisten adv:ien *missä(än), koska(an), milloinka(an)* ohella pääsanaansa. | Äiti jos kukaan on ahkera. Annalla jos kellään on hyvä sydän. Se Saviojan Ville - - on tavaraa ainakin vääryydellä koonnut, jos kuka ALKIO. Terveyteen jos mihinkään on kiinnitettävä huomiota. Alituinen kertaus jos mikä ikävystyttää oppilaita. — Täällä jos missään on kaunista. Ja jos missä, niin lie tässä syytä pysähtyä AHO. Nyt jos koskaan yritämme. Tällaisena aikana jos milloinkaan on ajateltava isänmaan parasta. **4.** *kans.* ilmaisun vahvistamiseksi toistettujen sanojen välissä. | Elsa oli hyvillään jos hyvillään PAKK. - - piti aina olla hyvät jos hyvät heinät ALKIO.

B. s. Hämäläisten jos. Ukolla on jos joka asiaan. Ei mitään josseja, hyvät ystävät!
jos|kin *konsess.konj.* (kielt. yhteyksissä -kaan) vaikka(kin), jos, jos kohta. | Käyn kyllä teatterissa, j. harvoin. Palkat ovat kohtuulliset, j. niitä on alennettu. Naarasteeren pyrstö on kaksihaarainen, j:kaan ei niin kaunis kuin uroksen. J:kaan maanviljelijä ei rikastu nopeasti, hän voi tulla verraten hyvin toimeen.
jos|ko *konj.* ks. jos A.V. **-kohta** *konj.* par. ⌒; ks. jos A.III.1.
joskus *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) jolloinkin. **1.** epämääräisestä ajankohdasta; vrt. kerran. | J. toiste, ensi viikolla. Ostan vielä j. auton. Herätä minut j. kymmenen aikaan. — J. lapsuudessani. Talossa on eletty j. loistavasti. J. maailmassa Sofia meni sitten uusiin naimisiin SILL. **2.** harvoin uudistuvasta tapahtumasta: toisinaan, välistä, silloin tällöin. | Tapaamme vain j. vilaukselta. Kaikille tulee j. erehdyksiä. Poika sai aina j. muutaman markan. Löytää sokeakin kana j. jyvän SL. **3.** *joskus — joskus* milloin — milloin, toisinaan — toisinaan. | Keskustelimme j. politiikasta, j. yhteisistä kouluvuosista. J. on minulla ollut joku toveri, j. ei... AHO.
jospa *konj.* ks. jos.
jossit|ella[28*] *v. leik.* -telu[2] *teonn.* pohtia jnk asian ehtoja t. syitä ja niiden seurauksia; vrt. jos B. | Hämäläisten j:televa korvantaustan raapiminen. Ottelun jälkeen seurasi j:telu, jossa ei tarvittu enää palloa eikä mailoja.
jota *rel.adv.* määrittämässä sivulauseessa olevaa komp:a, johon ylilauseen sisällys t. jk jäsen on syy- t. riippuvaisuussuhteessa: kuta, mitä. **1.** päälauseessa *sitä* t. *sen* adv:n määrittämä komp.: jota — sitä t. sen. | J. vanhempi, sitä viisaampi. J. pikemmin tulet, sen parempi. Sitä mukavampaa, j. useampia tulee mukaan. J. illemmäksi päivä kului, sitä levottomammaksi tuli mieleni. J. leveämpi tie on, sitä pienempi on yhteentörmäyksen mahdollisuus. **2.** *harv.* päälauseessa ilmaistun ominaisuuden, toiminnan tms. tehostuminen t. heikkeneminen osoitettu muuten kuin komp:lla. | Puute kasvoi, j. pitemmälle kevät ehti. Santerin suuttumus lauhtui, j. enemmän hän sai purkaa sisuaan TALVIO.
jotakuinkin *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) jokseenkin, kutakuinkin, jotensakin; vrt. jotenkin, jotenkuten. **1.** melko(isen), aika, verrattain, kohtalaisen. | J. hidas. Elää j. hyvissä oloissa. Kehitys etenee j. tasaisesti. Laulu meni j. pian muodista. -- minä olen häneen j. [= melko lailla] rakastunut AHO. **2.** likimain, lähes, melkein. | Pelto on j. kivetön. Hinnat ovat j. samalla tasolla. Puvut tehtiin j. yhtä suuret. Ruokaa oli j. tarpeeksi. Tupa on j. täynnä väkeä. **3.** auttavasti, välttävästi, joten-, mitenkuten. | Selvisin j. tutkinnosta.
jota|paitsi *adv.* par. ⌒. **-vastoin** *adv.* par. ⌒.
joten, -ka *rel.adv.* minkä johdosta, vuoksi, josta syystä; niin että; ka-liitteellä ei ole erityistä merk:tä, ja se esiintyykin harvoin. | Kelloni oli jäljessä, j. myöhästyin. Koira tuli sokeaksi, j. se täytyi tappaa. Ristinikamat kannattavat lantiota, j. ne ovat takaraajojen tukikohtana. Parhaat huuhdontapaikat ovat ehtyneet, j:ka kullansaanti on vähäistä.
jotenkin *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) vrt. jokseenkin, jotakuinkin, jotenkuten, jotensakin. **1.** v:n ohella. **a.** jollakin tavoin. | Oletko loukkaantunut j.? Ilmoitan teille j. kokouksesta. Tartto muistuttaa j. Porvoota. Puku tuntuu j. entistä huonommalta. Tällä tavoin tai j. muuten. -- kaikki tämä oli j. liian leppeätä SILL. **b.** *harv.* auttavasti, välttävästi, joten-, mitenkuten. | Rouva osaa j. suomea. Tulemme j. toimeen kevääseen asti. **2.** a:n t. adv:n ohella. **a.** melko(isen), aika, verrattain, kohtalaisen. | J. lihava, taitava. Toiminta on j. virkeätä. J. hyvin. Luen sanomat j. tarkasti. Huvila on j. lähellä merta. J. järkevästi aprikoittu KIVI. — *Vanh.* melko lailla, aika tavalla. | Olivatpa j. päissään KIVI. Minä jouduin -- j. hämille PÄIVÄR. **b.** likimain, lähes, melkein, suunnilleen. | Metsä on j. kokonaan hävitetty. Ovi on j. luoteeseen päin. Palasimme matkoilta j. samoihin aikoihin.
jotenkuten *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) = mitenkuten. **1.** jollakin tavoin. | Pääsin j. puuhun. Kone joutui j. käyntiin. Välimme ovat j. katkenneet. Kaipa tästä j. selvitään. -- silmät tuntuvat j. suuremmilta AHO. **2.** auttavasti, välttävästi. | Osata j. englantia. Hillitsin j. vihani. Pelto saatiin j. kylvöön. Kyllähän sekin j. menettelee. Kansakoulu meni j. ja muutamia luokkia lyseota TOPPILA.
jotensakin *indef.adv.* (vain myönt. yhteyksissä) jokseenkin, jotenkin, jotakuinkin, kutakuinkin. **1.** melko(isen), aika, verrattain, kohtalaisen. | J. huono teos. Tapa lienee j. harvinainen. Tunnen paikan j. tarkkaan. — Ruusuperuna menestyy j. [= melko hyvin] hiekkamaassa. **2.** likimain, lähes, melkein. | J. entisen vertainen, muuttumaton. Tavaran paksuus ilmaistaan j. aina tuumina. Rukiissa esiintyvä korsinoki on levinnyt j. kautta koko maamme.
joteskin *indef.adv. kans.* = ed. | J. jyrkästi sanottu KIVI. Menetin juomisen kautta j. toistakymmentä markkaa KIVI. Minä olin -- j. joutilas nuorukainen SILL.
joti[1(*)] *s.* → jodi.
jotkale[78] *deskr.s.* kookkaasta ihmisestä, eläimestä tms. oliosta: jorssi, köriläs, votkale. | Hauen j.
jotta (kieltov:iin liittyen: jott|en, -et, -ei, -emme, -ette, -eivät t. harv. -eivat) *konj.* vrt. että.
I. aloittamassa konsekut. sivulausetta: (niin) että. **1. a.** Aita kaatuu j. rytisee. Hevonen juoksee j. tie pölyää. Jalkani olivat herpautuneet, jotten voinut kulkea. Huoneeseen välähti valokeila, j. jokaisen kasvot erottuivat. Runoilijan taidekeinot ovat liian karuja, j. ne herättäisivät huomiota. **b.** päälauseessa *sellainen, niin* t. jk muu sivulauseeseen viittaava sana. | Ovi lensi kiinni sellaisella voimalla, j. ikkunat helisivät. Tunnen seutua sen verran, jotten eksy. Olen niin onneton, j. tuskin hillitsen itseni. Miehiä kiukutti niin, jotteivat he osanneet puhua. **2.** sivulause, us.

ellipt., korostaa päälauseen t. jnk sen jäsenen sisällystä. | Sain muistutuksen j. paukahti. Tyttö hoitaa taloutta, j. pois tieltä. Lettunen oli niin iloinen jotta JOTUNI. Ka, tien tekoon on nyt tästä lähdettävä -- j. oikein RAILO.

II. aloittamassa finaalista sivulausetta. | Sytytä valo, j. et kompastu! Join kuumaa mehua, j. olisin hionnut. Hakkuuta oli supistettava, j. metsä pääsi kasvamaan. Permannolle pantiin olkia, jotteivät herneet sekaantuneet akanoihin. J. liike voisi menestyä, sillä tulee olla hyvä johtaja. Vileeni oli nyt -- unohdettu, jotten sanoisi pelastettu mies KILPI. — *Ellipt.* Olkaapa vähemmällä, j. [kuulemme,] mihin päin se luskuttaa KIANTO. Tätähän minä vain -- silmäilen, j. [= todetakseni,] voisiko sillä vielä kahvia keittää TOPPILA.

III. *kans.* aloittamassa eksplikat. sivulausetta. **1.** sivulause subj:na. | Olisi toivottavaa, j. saapuisit. Ei ole mahdotonta, j. huomenna sataa. **2.** sivulause obj:na. **a.** Sano hänelle, j. vaara on ohi. Huomasin liian myöhään, j. olimme väärässä. -- pyytää, j. kävisivät ilmoittamassa KOJO. **b.** suoraa esitystä johtolauseeseen liitettäessä; vrt. IV. | Ja sanon hantesmannille j.: Annahan tuo temmirauta KARHUM. **3.** sivulause attr:na. | Sanon sen vieläkin, j. sinä olet hassu. -- moneen kertaan muistutti, että toimittaa Ahvenjärven Antille sana, j. tulla niin pian kuin... KATAJA. Se nyt on -- vale, j. minun akkani punaisissa kukissa! KIANTO. — *Ellipt.* On syytä huolehtia [siitä], jottei ravinto lopu kesken.

IV. *kans.* aloittamassa alisteista kysymyslausetta; vrt. III.2.b. | -- lähin pyytämään, j. eikö se passaisi KIANTO.

V. aloittamassa aiempaan esitykseen läheisesti liittyvää itsenäistä lausetta. **1.** *kans.* kysyvästi yhdyttäessä toisen puheeseen t. toistettaessa toisen ajatuksia. | "Oletpa varhain liikkeellä." — "J:ko varhain?" | "Joka mies ulos!" — "Vai niin, j. joka mies." | Miksi et sinä anna kättä? — J. oikein kättelemään ALKIO. **2.** tehtäessä johtopäätöstä: niin että. | On meillä metkut, kun niiksee tulee. -- J. älä ole laisinkaan levoton HJ.NORTAMO.

VI. *kansanr. sekä — jotta* sekä — että. | Sekä nuoremmat sanovi / j. vanhat vastoavi KAL. Vaka vanha Väinämöinen / kauan soitti kanteletta, / sekä soitti j. lauloi, / j. ilmankin iloitsi KAL.

jottamoi|nen(kin)[63] *a. kans.* -sesti(kin) *adv.* kohtalainen, melkoinen, joltinenkin. | J:sessakin kunnossa. J:senkin rivakka ukkeli TIITUS. On siinä Elias papille j:sesti otsan hikoilua! KIANTO.

jott|en, -et, -ei jne. ks. jotta.

jotuni[5] *s. harv.* = jatuli.

jotunilainen[63] *a. geol.* eräiden peruskalliota nuorempien fennoskandisten muodostumien nimityksissä. | J. hiekkakivi.

joudat|taa[2*] *kaus.v. harv.* < joutaa 3. | Eipä juuri j:a itseään [= suo itselleen aikaa] ongelle AHO.

joudella[28*] *v. runok.* liikkua, vars. uida t. liukua verkalleen, jolua, solua. | -- jäinen joutsen joutelee LEINO. -- nepä tuossa soutelevat, / soutelevat, joutelevat / selviä selän vesiä KAL.

jouduk|as[66*] *a. harv.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* nopea, joutuisa. | J. työ. Miehellä on j. käsi. -- auta ne j:kaasti yiös hänen kanssansa VT[1].

joudut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | J. karjaa metsälle. Hyvin oli Liisankin isä j:ellut asioitaan PAKK.

joudut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *tr.* **a.** (myös -tavasti *adv.*) tehdä joutuisa(mma)ksi, nopeuttaa, hoputtaa, kiirehtää, kiihdyttää;)(hidastaa. | J. askeleitaan, kulkuaan. J:tava meno. J. neuvottelua. Sodat j:tivat valtion häviötä. Liukenemista voi j. hämmentämällä. Sade j:taa heinän kasvua. Miehiä täytyi j. ehtimiseen. Suotuisat ilmat vaikuttivat j:tavasti työn kulkuun. Työn j:us. -- olen nyt kaikin voimin koettanut j. naimistani Jaanan kanssa KIVI. **b.** tehdä t. tuoda, viedä jtak joutuisasti. | J. hevonen valjaisiin. Isä -- kiirehti Tiinaa j:tamaan kahvia KAUPPISH. -- piti j. valmiiksi uusia paitoja IVALO. — J. kirje postiin. Mutta veljet, veljet, j:takaa jo päivällinen pöytään KIVI. Emäntä j:ti pojalle palan käteen PAKK. — *Refl. taiv.* Viereen herransa -- / j:tihe, tuohon turvasi jo mutkaan *MANN. **2.** *intr.* **a.** jouduttautua. | Emäntä j:taa vieraita tervehtimään. Mutta sekä mies että vaimo j:tivat vakuuttamaan, että kanttori toki mielellään auttaa rovastia TALVIO. Niin kiidä, suksi, j:a jo järven jäistä selkää KOSKENN. **b.** kellosta: edistää.

joudutta u|tua[44] *refl.v.* (< ed.) rientää, kiiruhtaa, ehättä(yty)ä. | J. apuun, matkalle. Miehet j:tuivat pellolle. Katrin oli j:duttava astioita kuivaamaan. Mutta Veerti -- j:tui sanomaan: En minä lähde yksinäni KAUPPISH. Pitkät rupeamat hiihdettiin, harvoin j:tiin lepäämään IVALO.

jouhe|a[21] *a. harv.* -asti *adv.* = juohea. | Uunin kulmaukset muurattiin j:iksi ja sileiksi. -- Roukussa on aina poika isäänsä j:ampi HEPOR.

1. **jouheva**[13] *a. harv.* runsas-, pitkäjouhinen. | J. hyvä hevonen, paha vaimo hapsellinen SL. — *Kuv.* J:t viikset.

2. **jouhev|a**[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = juohe(v)a. | Oksaton, j. puu. Tasaisen j. alamaa. Sen eteläisellä puolella näet -- j:asti kaltevan ahon KIVI. — [Näyttelijä] esittää osansa j:in maalaispojan ottein. -- vertaukset kulkivat j:an leveinä kautta rantain kaartaen KARHUM.

jouh|i[32] *s.* **1.** eri eläinten, vars. hevosen pitkistä harja- t. häntäkarvoista; *ain.* myös puu- yms. kuiduista valmistetuista tekojouhista. | Hevosen, naudan j:et. Mustia, ruskeita j:ia. J:ista punotut kellonperät. Käyttää j:ta t. j:ia huonekalujen pehmusteena. Sitte sun mieheksi sanoisin, / -- / jospa j:en halkaiseisit / veitsellä kärettömällä KAL. — *Mus.* jousisoittimen jouseen pingotetuista jouhista. | Myytävänä viulun j:ia. — *Yhd.* harja-,

häntä-, otsaj.; tekoj.; patjaj. 2. *leik.* partakarvoista. | Ukko pyyhkäisi huulij:ensa kuiviksi. Ei parta pahoille kasva, turpaj:et joutaville SL.

jouhi|ansa *s. mets.* **-harja** *s.* Metallin pinta hangataan j:lla kiiltäväksi. **-häntä** *a.* — *S:sesti leik.* hevosesta. | Ei hepo häitä kiitä, j. juominkeja SL. **-kangas** *s.* jouhista valmistettu, sihtien ja seulojen pohjana sekä pukujen kovikkeena ym. käytetty kangas. **-kannel, -kantele** *s.* maassamme ennen käytetty 2-, 3-t. 4-kielinen kannelta muistuttava jousisoitin, jouhikas, jouhikko.

jouhikas[66*] *s.* **1.** nuotanvedossa käytettävä, jouhista kudottu rukkanen. **2.** = jouhikantele.

jouhikko[2*] *s.* = jouhikantele.

jouhi|kutka *s. eläinlääk.* hevosen harja- ja häntäjouhien juuressa esiintyvä ihotulehdus, harja- ja häntärupi, "jouhimato". **-kvartetti** *s. mus. vanh.* jousikvartetti. **-köysi** *s.* **-lintu** *s. kans.* keltasirkun, peipon ym. lintujen nimityksenä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* J:set lehdet. Kasuaarilla on j:set höyhenet. **-mato** *s.* **1.** Gordius aquaticus, jokien ja järvien rantavedessä elävä, hevosen jouhta muistuttava sukkulamato. **2.** *kans.* = jouhikutka. **-mänty** *s.* tiheässä metsikössä erittäin solakaksi sekä lyhyt- ja hento-oksaiseksi kasvanut mänty. | Siinä näkyi kuusten seurassa siellä täällä jokunen j:kin, suora, siro ja vaikka tukkipuuksi kelpaava KATAJA.

jouhi|nen[63] *a.* **1.** *ain.* J. siima. Kantelen j:set kielet. J. sormus. Karjalan puolessa käytettiin j:sia jalkineitakin. **2.** *poss.* Hevosella on j. häntä. — *Yhd.* musta-, valko-, pitkäj.

jouhi|nuora *s.* **-orkesteri** *s. mus. vanh.* jousiorkesteri. **-paita** *s.* Erakon karkea j. **-par|ta** **1.** *s.* Haroa j:taansa. **2.** *a.* — *S:sesti.* Noin ne lauloivat jumalat, / juorottivat j:rat LEINO. **-patja** *s.* jouhilla täytetty patja. **-paula** *s. mets.* **-peruke** *s. kal.* **-petäjä** *s.* = jouhimänty. **-pääsky(nen)** *s. kans.* haarapääskynen. **-seula** *s.* seula, jossa on jouhinen pohja. **-sihti** *s.* vrt. ed. **-siima** *s.*, vars. *kal.* Talvikalastuksessa käytetään mieluiten jouhi- tai silkkisiimaa, joka ei kierry eikä myöskään jäädy pakkasella. **-siivilä** *s.* vrt. jouhiseula. **-sivellin** *s.* **-soitin** *s. mus. vanh.* jousisoitin. **-sorsa** *s.* Anas acuta, Pohjois-Suomessa ja Lapissa yleinen, alta valkoinen, päältä ruskean harmaa ja valkoisen kirjava sorsa. **-sotka** *s.* = tukkasotka. **-täyt|e** *s.* J:teellä pehmustettu tuoli. **-töyhtö** *s.* Päähineen j. **-verkko** *s.* vrt. jouhikangas. **-vihvilä** *s.* Juncus filiformis, yleisimpiä vihvilöitä; *syn. kans.* arpaheinä.

joukahainen[63] *s. murt.* joutsen.

joukah|taa[2*] *v. harv.* juolahtaa. | -- tämä tapa ei j:da kenenkään päähän KAUPPISH.

jouke|a[21] *a. harv.* **1.** soukka, kapea, solakka. | Virran j. juova. Saaran -- j:at kasvot värähtelivät MERIL. Mutta sitten -- juoksi [pursi] j:ana kuin musta kenokaula joutsen AHO. **2. -asti** *adv.* joustava, notkea, sulava. | J:at liikkeet. Näkyi pyrstöä, päätä, evää ja j:asti loirahtelevia selkiä AHO.

joukea|liikkeinen *a. harv.* Kellon j. heiluri. **-muotoi|nen** *a. harv.* Ulla, j., arvokas emäntä AHO.

joukkio[3] *s.* **1.** sekava, hajanainen joukko, rykelmä, ryväs, liuta, lauma, ruuhka. | Meluavat j:t. J. intiaaneja. Valtava j. veneitä. J. vihanneksia. Rypälemäinen j. mätimunia. Pataljoonat patoutuvat sekavaksi j:ksi, johon vihollinen nyt suuntaa tulensa. — *Yhd.* ihmis-, sotilasj.; talo-, tunturij.; aine-, jää-, lima-, rehu-, solu-, vesij. **2.** *halv.* alhaisesta, kurjasta ihmisryhmästä; us.)(järjestynyt joukko; yksilö. | Mokomakin j.! Inhottavat j:t. Hylkiöiden, imartelijoiden j. Jos ylväs yhtyy j:on / ja hieno halpahan, / sen maine maasta vaipukoon LEINO. -- hän, Herra Sebaot, / helvetin j:t / lyö maahan, voiton saattaa VK[v]. — *Yhd.* lois-, rikollis-, rosvo-, varasj.

jouk|ko[1*] *s.* vrt. joukkio, joukkue, katras, lauma, liuta, massa, parvi, ruuhka, ryhmä, rykelmä, sakki.

1. toisiaan lähellä olevien (t. keskenänsä yhteen kuuluvien) yksilöiden t. esineiden muodostama ryhmä. | Pieni, suuri j. Harva, lukuisa, sankka j. Katselijoiden, vierasten j. J. ystäviä. J. huolestuneita kansalaisia [sanomalehtien yleisönosaston nimimerkkinä]. J. koiria, lintuja. J. taloja. J. kasvaa, hajaantuu. Koko j. tuli kimppuuni. Olla keskellä j:koa, j:on jatkona. Jäädä muun j:on jälkeen. Elää, kulkea j:koina, j:oin. Olla yhtä j:koa tappelussa. — *Mat.* Joukko-opissa j:olla tarkoitetaan määräyksilöiden, elementtien, muodostamaa yhdelmää (esim. kaikkien positiivisten lukujen j., annetun suoran kaikkien pisteiden j.). — *Yhd.* katselija-, lapsi-, mies-, oppilas-, pakolais-, poika-, rosvo-, toveri-, työläis-, vierasj.; nuoriso-, väki-, yleisöj.; kansanj.; hää-, kanta-, saatto-, sala-, valio-, ydinj.; hevos-, kana-, reki-, talo-, tähtij.; etu-, jälki-, takaj.

2. a. perhe, (oma, talon) väki; *murt.* myös *mon.* | Pyysin Laakson j:koa meille. Keittää j:olleen ruokaa. Kauppias hoiti liikettänsä omin j:oin. Vaimo hänellä oli, Liisa, muttei muuta j:koa mitään AHO. | Onhan sitä j:koa. Minun vaimollani on ollut kaksitoista lasta KIANTO. Talon j:ot, kolme poikaa ja kolme tytärtä L.KETTUNEN. -- tuvassa olivat j:ot aamiaisunella KAUPPISH. — *Kuv.* Kukko tepastelee j:koineen tunkiolla. — *Yhd.* kotij. **b.** väki, yleisö. | Juhlassa oli j:koa salin täydeltä. Kun istuimia ei riittänyt salissa, hajaantui j:koa muihin huoneisiin.

3. *sot.* vahvuudeltaan määrittämätön sotilasosasto; tav. *mon.* sotavoimista t. aselajeista. | J. on sotilaallisesti järjestettyjen ja johdettujen voimien yleisnimitys. Marssiva j. Hallituksen, vihollisen j:ot. Vakinaiset, säännölliset j:ot. Palvella kaartin j:oissa. Kevyet, moottoroidut, teknilliset j:ot. Keskittää j:koja rajalle. J:kojen huolto. Venäläiset j:ot ovat ottaneet haltuunsa Saarenmaan. Kaupunkiin virtaa yhä uusia j:koja. Mäntykukkula omien j:kojen hallussa. J:oissa vallitsee erinomainen kuri. — *Kuv.* Puoluesihteerin omille j:oilleen tarkoittama puhe. Helvetin

j:ot. — *Yhd.* etu-, jälki-, kärkij.; apu-, isku-, lisä-, paraati-, pää-, valio-, vartioj.; kasakka-, sissi-, suomalais-, talonpoikais-, vihollisj.; vapaaj.; sotaj.; (tav. vain mon.) jääkäri-, pioneerij:ot; erikois-, huolto-, koti-, lento-, siirtomaa-, suoja-, työ-, täydennys-, viestij:ot; kaasu-, laskuvarjo-, panssari-, polkupyöräj:ot; aktiivi-, palkka-, reservij:ot; poliisij:ot.

4. yhtenäinen paljous; massa. **a.** J. romua. Rannalla kelluu j. leviä. Tuuli puhalsi pihalle j:on lunta. — *Yhd.* aine-, hiekka-, lima-, lumi-, vesij. **b.** us. *halv.*)(yksilö. | Rahvaan j:ot. Hurmata j:koja. Saada j:kojen kannatus. Kohota j:on yläpuolelle. Seurata j:koa hyvässä ja pahassa. J:ot ovat j:koja ja pysyvät j:koina LINN.

5. (vars. luku)määrästä: (suuri, melkoinen, jokin) määrä. **a.** J. miehiä hukkui. Sain j:on lahjoja. Aika j. tavaraa. Menetimme suuren j:on rahaa. Niitä on säilynyt koko j. Työ vaati hyvän j:on hikeä ja vaivaa. — *vain joukko* vain vähän. | Meillä oli vain j. kannattajia. [Kirjailija] on sepittänyt vain j:on tunnelmarunoutta. **b.** adv:n tavoin *(hyvän, koko) joukon.* Miehiä oli j:on toista sataa. Matti on Liisaa j:on pitempi. Luulin sinua hyvän j:on vanhemmaksi. Ehdotukset eroavat koko j:on toisistaan. Pääoma on ison j:on yli 3 milj. markkaa.

6. adv:sia käyttötapoja: *joukolla, joukossa,* harv. *joukolle* suurena, yhtenä joukkona, joukoin, miehissä. | Menemme j:olla kylään. Ryhtykää j:olla asiamiehiksi! Pojat kutsuttiin j:ossa opettajan luokse. Siinä sitten j:olleen mietittiin MERIL. — *joukolta* (harv.) suurin joukoin, joukoittain, joukolti. — *joukossa, joukosta, joukkoon.* a) adv:n tavoin: seurassa, seassa, mukana; seurasta jne. | Olen mieluummin j:ossa kuin yksin. Heikki on aina j:ossa suurta sankaria. Tule j:koon vain! Otatko kermaa j:koon? Ukkokin sanoi j:koon pari sanaa. Musti raottaa aina j:koon [= välistä, silloin tällöin] silmiänsä HJ.NORTAMO. — *Murt.* Onko sinulla kynää j:ossa [= mukanasi]? b) postp:n tavoin: seassa, keskuudessa, parissa; seasta jne. | Lasten, perheen j:ossa. Olla ensimmäisten j:ossa. Emme siedä j:ossamme petturia. Piirrosten j:ossa on muutamia hyviäkin. — Yksi miljoonien j:osta. Poistua elävien j:osta. Monien esimerkkien j:osta mainitsen vain muutaman. — Tule j:koomme! Kuulua parhaimpien j:koon. Kaataa vettä lääkkeen j:koon. Päivä siirtyi muistojen j:koon.

joukko- joukon muodostama; joukossa esiintyvä, vallitseva; joukon tekemä, suorittama; joukkoon kohdistuva; paljoittain, suurin joukoin valmistettava t. tapahtuva, massa-, paljoittais-; joukolle tarkoitettu.

joukko|adressi *s.* **-ammunta** *s.* J:a yhteiseen maaliin. **-anomus** *s.* **-ero** *s.* Virkamiesten j. J. jstak seurasta. **-eroaminen** *s.* **-erottaminen** *s.* **-esiintymi|nen** *s.* Tuhohyönteisten j. Työläisten lakot, mielenosoituskulkueet ym. j:set. **-esity|s** *s.* Laulajien soolo- ja j:kset. **-harjoitu|s** *s.* Urheilijoiden j:kset. **-hauta** *s.* Sotilaiden j. **-hautaus** *s.* Onnettomuuden uhrien j. **-hen|ki** *s.* vrt. laumahenki. | Olla j:gen elähdyttämä. Ihmeellinen j. valtasi koko järjestön. **-ihmi|nen** *s.* omia mielipiteitä vailla oleva, joukon mukana toimiva ihminen, laumaihminen. | Epäpersoonalliset j:set. **-ilmiö** *s.* suuren joukon t. joukkojen keskuudessa esiintyvä ilmiö. | Siirtolaisuus j:nä.

-joukkoinen[63] *poss.a.* Pieni-, suurij.

joukkojen|keskitys *s. sot.* Italian viimeiset j:keskitykset. **-kuljetus** *s. sot.* **-siirto** *s. sot.*

joukko|karkotus *s.* Inkeriläisten j. **-kasvatus** *s.* On kiistelty paljon siitä, onko joukko- vai yksityiskasvatusta pidettävä parempana. **-katselmus** *s.* Urheilijoiden j. **-keskitys** *s. sot.* par. joukkojenkeskitys. **-kilpailu** *s.* **-kohtau|s** *s.* Näytelmän, elokuvan j:kset. **-kokous** *s.* Työväen j. **-kuljetus** *s.* **1.** Tarvikkeiden j. **2.** *sot.* par. joukkojenkuljetus. **-kulutu|s** *s.* Suurteollisuus perustuu j:kseen.

joukkokun|ta *s.* **1.** = joukko 1. | Kymmenmiehinen j. Jakautua kahteen j:taan. Sinä olet j:nallemme vain häpeäksi. **2.** perhe, väki. | Plihtarin j. oli tietysti olemassa, Iivarit, äijät ja muut SILL. **3.** *halv.* joukkio, massa. | Alhainen j. | Mit ompi kansa? Kurja j., / min ylin tahto uinua on unta KOSKENN.

joukko|kuolema *s.* Kalojen, karjan j. **-käyttö** *s.* Hyökkäysvaunujen j. **-laulu** *s.* yhteislaulu; vrt. kuorolaulu. | Yksiääninen j. **-lausunta** *s.* us. kuorolausunta. | Esittää j:a. **-liik|e** *s.* suuren joukon t. joukkojen keskuudessa vallitseva henkinen virtaus. | Uskonnollinen, valtiollinen j. Suggestiolla on j:keissä huomattava merkitys. **-majoitus** *s.* Retkeläisten j. **-matka** *s.* Amerikan-suomalaisten j:t kotimaahan. **-mielenosoitus** *s.* **-muodostelma** *s. sot.* **-murha** *s.* Kapinalliset panivat toimeen j:ia kaikkialla maassa. **-murhaaja** *s.* **-muutto** *s.* Väestön j. **-myynti** *s.* Hedelmien j. **-näytös** *s.* Voimistelijoiden j. **--opetus** *s.* Uintiliikkeiden j:ta kuivalla maalla. **--oppi** *s. mat.; syn.* paljousoppi; ks. joukko 1. **--osasto** *s. sot.* sotajaotuksen mukainen samaa aselajia oleva, yhtenäisesti johdettu joukko, joka sellaisenaan välittömästi kuuluu yhtymän t. sitä korkeamman johdon alaisuuteen; vrt. (joukko-, perus)yksikkö. | Armeijan, jalkaväen, tykistön j:t. Rykmentti, erillinen pataljoona ym. j:t. **-paik|ka** *s. harv.* paikka, jossa on paljon väkeä. | Hän osasi ottaa j:oissa huomattavan ryhdin KAUPPISH. **-pidäty|s** *s.* J:ksiä maanpetosjutussa. **-psykologia** *s.* psykologian haara, joka tutkii yksilön käyttäytymistä ja toimintaa järjestymättömän joukon jäsenenä, joukkosielutiede. **-psykologi|nen** *a.* J:set ilmiöt, vaikutteet. **-psykoosi** *s.* järjestymättömässä joukossa tavattava lisääntyneen suggeroitavuuden ja tunteiden helpon tartunnan tila. **-pyh|ä** *s. kans.* pyhäpäivä, jolloin tav. kokoontuu paljon kansaa kirkkoon, kihupyhä. | Jouluna, helluntaina ja muina j:inä. **-pyynti** *s.* Vesilintujen j. **-retkeily** *s.* **-retki** *s.* **-rynnistys** *s.* Uuden runoilijapolven j. **-sairastuminen** *s.* **-sidontapaikka** *s. sot.* (*lyh.* JSp.) pataljoonan (t. vastaa-

van) perustama haavoittuneiden t. sairastuneiden hoitoasema. **-sielu** *s.* **1.** suuressa joukossa esiintyvien yhteisten sielullisten ilmiöiden kokonaisuus. **2.** joukkoihminen. | Epäitsenäiset j:t. **-sielutiede** *s.* joukkopsykologia. **-siirto** *s.* **1.** Väestön j. **2.** *sot.* par. joukkojensiirto. **-siirtyminen** *s.* **-sopimus** *s.* työväen ja yhden t. useamman työnantajan keskenään määräajaksi tekemä työsopimus, joukkotyö(ehto)sopimus, kollektiivisopimus. **-suggestio** *s.* Iskusanat ovat j:n välikappaleita. **-suoritus** *s.* **-surma** *s.* Metsälintujen j. **-tah|to** *s.* Kokous oli voimakas j:don ilmaisu. **-tanssi** *s.* **-tappelu** *s.* **-tarkastu|s** *s.* J:ksia taudin ehkäisemiseksi. **-tavar|a** *s.* **1.** = joukkotuote. | Mainostus koskee tavallisesti j:oita. **2.** tavara, joka kuljetetaan t. myydään suurina (pakkaamattomina) määrinä;)(kappaletavara. | Tärkeimpiä j:oita ovat vilja, malmi ja kivihiili. **-teloitus** *s.* **-teollisuus** *s.* joukkotavaraa valmistava teollisuus. **-teurastu|s** *s.* Riistan j. — *Kuv.* joukkomurha, -teloitus. | Sodan j:kset. **-tilau|s** *s.* Lehden j. J:ksista myönnettävä alennus. **-toiminta** *s.* Työväen j. **-tuho** *s.* Atomipommin aiheuttama j. **-tunne** *s.* **-tuotanto** *s.* massatuotanto; vrt. sarja-, yksikkötuotanto. | Pukujen, työkalujen j. **-tuote** *s.* suurissa määrin ja tav. vähäisin tuotantokustannuksin tehdasmaisesti valmistettu tuote, massatuote, joukkotavara, -valmiste; vrt. sarja-, ylellisyystuote. **-työ** *s.* vrt. sarjatyö. | Huonekalujen valmistaminen j:nä tehtaissa. **-työehtosopimus** *s.* = joukkosopimus. **-työriita** *s.* työväen ja yhden t. useamman työnantajan välinen, työehtoa koskeva riita. **-työsopimus** *s.* = joukkosopimus. **-työttömyys** *s.* Pula-ajan aiheuttama j. **-urheilu** *s.* massaurheilu. **-vaellu|s** *s.* Kalojen j:kset. **-vaikutu|s** *s.* suuren joukon tekemä vaikutus. | Yksityiskohdiltaan ja j:kseltaan merkittävä taulu. **-vaisto** *s.* joukkoon kuuluville yksilöille yhteinen vaisto. | Toimia j:jen mukaan. **-vakuutus** *s.*)(yksilövakuutus. | Karjan j. **-valinta** *s.*, vars. *maat.* Jalostettaessa käytetään joukko- tai yksilövalintaa. **-valmiste** *s.* = joukkotuote. **-valmistus** *s.* vrt. sarjavalmistus. | Tehdasmainen j. Kellojen, ajokalujen j. **-vangitsemi|nen** *s.* J:sia Puolassa. **-voima** *s.* suuren joukon omaama voima. | Työväen j. **-yhtym|ä** *s.*, vars. *sot.* tav:mmin yhtymä. | Eri aselajit yhdistetään sodankäyntiä varten suuremmiksi j:iksi. **-yksikkö** *s.* *sot.* joukko-osaston alayksikkö, esim. pataljoona, komppania t. patteri; vrt. perusyksikkö.

joukkue[78] *s.* **1.** verraten *harv.* yleensä joukko, ryhmä, etup. ihmisistä. | Pieni j. iloisia koululaisia. Koko j. lähti liikkeelle. -- vain muuan pilvij. oli purjehtinut sen [taivaan] tyyntä ulappaa ALKIO. — *Harv.* Pekka Ratinen -- oli aikoinaan ollut torpanmies. J:tta [= perhettä] häneilä oli vain se Maijastiina JOTUNI. **2.** määrätarkoitusta varten muodostunut t. muodostettu ihmisryhmä. | Laulajien, retkeläisten j. Porvoolaisten j. esittää kansantanhuja. Varasj. paljastumassa. Talkoisiin osallistuvat työj:et hajaantuivat eri suuntiin. — *Urh.* kilpailussa esim. jtak seuraa t. maata edustava urheilijaryhmä. | Ruotsin j. Hämäläis-Osakunnan, Pyrinnön j. Heikko, ylivoimainen j. Hiihtää koulun j:essa. — *Yhd.* amatööri-, ikämies-, koululais-, poika-, suomalais-, turkulaisj.; A--, B-j.; ykkös-, kakkosj.; edustus-, maa(ottelu)-, olympia(lais)-, sarjaj.; jalkapallo-, keilailu-, nyrkkeily-, soutu-, viesti(njuoksu)j.; kultamitali-, mestarij. **3.** *sot.* komppanian t. eskadroonan lähin alayksikkö; *syn. vanh.* plutoona; vrt. ryhmä. | Raskas j. Vihollisen j:et. J. etenee. Palvella I j:essa. — *Yhd.* jääkäri-, pioneeri-, upseeri-, vihollisj.; kivääri-, konekiväärij.; koira-, kyyhkysj.; johtoj.; kuljetus-, lääkintä-, rakennus-, toimitus-, viestij.; kunnia-, lippuj.

joukkue|ajo *s.* *urh.* vrt. joukkuekilpailu. | 4 km:n j. **-ajoneuvo** *s.* *sot.* joukkueeseen kuuluva ajoneuvo. **-en|johtaja** *s.*, vars. *sot. urh.* **--ennätys** *s.* *urh.* **-hiihto** *s.* *urh.* vrt. joukkuekilpailu. **-joukkueinen**[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmij.

joukkueittain *adv.* joukkueina, kutakin joukkuetta kohden. | Kilpailla j.

joukkue|juoksu *s.* *urh.* vrt. seur. | 3000 m:n j. **-kilpailu** *s.* *urh.* joukkueiden välinen kilpailu. | Ammunnan, voimistelun j. **-mestaruu|s** *s.* *urh.* joukkueiden välinen mestaruus. | Otella j:desta. **-peli** *s.* *urh.* Jääpallo ym. j:t. **-rivistö** *s.* *sot.* komppanian järjestymismuoto, jossa joukkueet ovat vierekkäin, kukin kolmi- t. nelijonossa. **-tulo|s** *s.* *urh.* joukkueen saavuttama tulos. | Ammunnassa saavutetut j:kset. **-urheilu** *s.* **-voitto** *s.* *urh.* voitto joukkuekilpailussa. | Voimistelun j. meni Italiaan. **-väli** *s.* *sot.* joukkueiden väli sulkeisjärjestyksessä.

joukoittain *adv.* joukoissa, joukkoina; suurin joukoin, paljon, kosolti. | Kulkea, elää j. Aatelisia pakeni j. ulkomaille. Laivat lähtivät j. satamasta. — Teos, jossa on j. virheitä. Aseita löytyi j. maata kaivettaessa.

joukoittai|nen[63] *a.* J:set muutot. Nimien j. yhtäläisyys.

joukollinen[63] *a.* *kans.* perheellinen. | J. joutomies.

joukolti *adv.* *harv.* kosolti, paljon, runsaasti. | Reunuksettomia ryijyjä tunnetaan j. Ruotsista.

joukon ks. joukko 5.

jouko|ssa, -sta ks. joukko 6.

joukot|on[57] *kar.a.* *kans.* (< joukko) perheetön. | Heh-heh, on se huoletonta tuon j:toman olento, ei ole kuka siinä edes terhentäisi JOTUNI.

joukottu|a[1*] *v.* *kans.* mennä naimisiin, saada perhettä. | Siinäpä häntä sitten [mökin valmistuttua] j:isikin AHO.

jouku|a[1*] *onom.v.* *harv.* joikua. | -- miesten j:minen säesteli tietäjän liikkeitä AHO. Tuolla kuulen Suvantolan / j:vaksi, laulavaksi J.FINNE.

jouli[1] *s.* *fys. sähk.* (*rinn.* joule[9]; *lyh.* J) vars. sähkövirran työtä mitattaessa käytetty työn (energian) yksikkö.

joulu[1] *s.* **1.** pakanuuden aikana luonnon virkoamisen johdosta keskellä talvea pidetty, kristinuskon mukaan Jeesuksen syntymän muistoksi vietettävä juhla, joulukuun 25. päivä; myös avarammin jouluajasta (aatosta ta-

paninpäivään, uuteen vuoteen, loppiaiseen, Nuuttiin). | Syksystä j:un. Ennen j:a. J:n alla, aluspäivinä, jälkeen. Tulen j:lta kotiin. J. tulee, lähestyy. J. on ovella. Viettää j:a. Olemme j:a maalla. Hauskaa, rauhallista j:a! J. juhlista jaloin SL. Hyvä Tuomas j:n tuopi, paha Nuutti pois sen viepi SL. — (*Mon.*) joulun, uuden vuoden ja us. myös loppiaispyhät. | J:jen aikaan. J:jen välillä. J:t ovat ohi. Menemme j:ille kylään. — *uusi joulu* (kans.) uudenvuoden päivä t. aatto. — *Yhd.* pikkuj. 2. *kuv.* juhlapäivä, hyvä, onnekas aika. | Lapsilla on j., kun isä palasi matkoilta. Joka päivä j. meillä, toisin päivin pääsiäinen SL. Tulipa tyttö tähtisilmä, / enkeli elämän j:n LEINO.

joulu- jouluna t. sen aikaan esiintyvä t. tapahtuva, joulunaikainen; jouluna käytettävä t. nautittava; jouluksi ilmestyvä; joulua, vars. Jeesuksen syntymää käsittelevä.

joulu|aamu *s.* Mennä j:aamuna kirkkoon. **-aat|to** *s.* J:on kiireet. Pukki tulee j:tona. Ulkona on j:on yö, pimeä, pitkä ja liikkumaton SILL. **-aiheinen** *a.* J. kertomus, postikortti. **-aika** *s.* **-albumi** *s.* jouluksi ilmestyvä kaunokirjallinen albumi. | Päivälehden j. Nuori Suomi. **-|apu** *s.* Pyytää j:apua. -- Viion leski panee lapsensa j:avuille PAKK. **-apulai|nen** *s.* Tottunut myyjä saa j:sen paikan liikkeessämme. **-ateria** *s.* vars. jouluaaton ilta(päivä)ateria. | Kokoontua j:lle. Odotella j:a. **-avustu|s** *s.* Jakaa, kerätä j:ksia. **-enkeli** *s.* J:n sanoma. -- monet ovat -- huomaavinaan lapsuutensa aikaisen j:n siiven havinaa SILL. — *Erik.* paperista tehty, joulukuusen koristeeksi tms. käytettävä enkelin kuva. | Kynttilä poltti j:ltä siiven. **-evankeliumi** *s.* jouluaamuna kirkossa luettava, Jeesuksen syntymästä kertova evankeliumin kohta, vars. Luukkaan evankeliumin toinen luku. **-hartaus** *s.* J. tuomiokirkossa. **-herkku** *s.* **-huvi** *s.* **-ilo** *s.* Lisätkäämme köyhien j:a! **-il|ta** *s.* tav. jouluaaton ilta. | Veisata virsiä j:lan kunniaksi.

joului|nen[63] *a.* joulun aikainen, sitä koskeva t. sille ominainen, joulu-. | Puhuimme j:sista asioista. Näyteikkunat ovat vielä j:sissa koristeissaan. -- pian joutuvi j. yö A.OKSANEN. — *Yhd.* tämän-, viimej.

jouluisin *adv.* (aina) jouluna. | Lattialla pidettiin j. olkia.

joulu|juhla *s.* **1.** joulu, joulunpyhät. | Rauhallista j:juhlaa! Loppiainen päättää j:juhlat. On kekri köyhälläkin, j. vaivaisella SL. **2.** jouluna t. vars. ennen sitä esim. koulussa pidettävä juhlatilaisuus, kuusi-, puurojuhla. | Koulun, urheiluseuran j. **-julkaisu** *s.* **-jumalanpalvelus** *s.* **-juoma** *s.* **-kahvi** *s.* J. on vielä ostamatta. Kutsua j:lle. **-kakku** *s.* Suuri, rukiinen j. **-kaktus** *s.* Epiphyllum truncatum, ruukkukasvina suosittu, joulun aikaan kukkiva lehtikaktus. **-kal|a** *s.* us. lipeäkala. | Pieniä ne ovat silakat j:oiksi SP. **-kalja** *s.* Väkevä, musta j. **-katu** *s.* jouluksi erityisesti koristettu ja valaistu katu. **-kau|si** *s.* J:den kirjallinen sato. **-kello** *s.* **1.** kirkonkellosta jouluna soitettuna; *mon.* sen soitosta. | Kuulimme jo j:jen ääntä. **2.** joulukuusen koristeeksi tms. käytettävä kello. **-kertomus** *s.* joulua, vars. Jeesuksen syntymää käsittelevä kertomus. **-kestit** *s. mon.* **-kiire** *s.* Kesken j:itä. **-kink|ku** *s.* J:un suolaaminen. Istua j:un ääressä. **-kirja** *s.* WSOY:n j:t. **-kirjallisuus** *s.* **-kirjoitu|s** *s.* Sanomalehtien j:kset. **-kirkko** *s.* jouluksi erityisesti valaistu ja koristettu kirkko; jouluna pidetty jumalanpalvelus. | Valoisa j. Mennä j:on. **-koriste** *s.* **-kortti** *s.* kortti, johon on painettu t. kirjoitettu hyvän joulun toivotus. **-kui|nen** *a.* J. aurinko. J:set illat. **-kukk|a** *s.* Tulppaanit ovat suosittuja j:ia. **-kutsut** *s. mon.* **-kuu** *s.* vuoden viimeinen kuukausi. | J:n 6. päivä. Elettiin vuoden pimeintä aikaa, j. oli alkanut.

joulukuusen|jalka *s.* puinen t. metallinen jalka, johon kiinnitettynä joulukuusi pystytetään huoneeseen. **-koriste** *s.* **-kynttilä** *s.* Värilliset j:t.

joulu|kuusi *s.* jouluna tav. sisällä pidettävä, kynttilöin, karamellein yms. koristettu kuusi, joulupuu. | Tanssia j:kuusen ympärillä. J. [= joulukuusen kynttilät] palaa, sytytetään. **-kyl|py** *s.* Ottavat nyt veljekset ankaran j:vyn KIVI. **-kynttilä** *s.* Kolmihaarainen j.

joululahja *s.* jouluna esim. jklle sukulaiselle t. ystävälle annettava lahja. | Kaunis, omatekoinen, mieluinen j. Antaa, saada joululahjoja. Mitä toivot j:ksi? **-kirja** *s.* **-käärö** *s.* **-pakett|i** *s.* Avata j:eja. **-pakkau|s** *s.* Kemikaalitavaroita j:ksissa.

joulu|laulu *s.* Tunnettu j. "Kun maass' on hanki". **-lehti** *s.* Lukea j:ä. Kerätä j:en tilauksia. **-leik|ki** *s.* Kansanomaiset j:it. **-leip|ä** *s.* Leipoa j:iä. **-leivonnainen** *s.* **-liikenne** *s.* Rautateiden j. erittäin vilkasta. **-liite** *s.* Sanomalehden j. **-limppu** *s.*

joululli|nen[63] *a.* joululta jäänyt, jouluna esiintynyt t. tapahtunut, viimejouluinen. | J:set säästöt. -- esiintyivät ne samaan tapaan kuin se j. akka SILL.

joulu|loma *s.* joulun aikaan vars. koululaisille annettava loma, joulupupa. | Mennä j:lomaksi maalle. **-luettelo** *s.* jouluksi myytävistä tavaroista, vars. kirjoista julkaistu luettelo. **-lu|pa** *s.* joululoma. | J:van aikana. Vai menet sinä j:valle kotiisi KAUPPISH. **-lyhde** *s.* linnuille jouluksi (seipääseen) pantu vilja-, vars. kauralyhde. **-makkara** *s.* **-markkin|at** *s. mon.* Kirja ilmestyy j:oille. **-merkki** *s.* joulun aikaisiin postilähetyksiin kiinnitettävä hyväntekeväisyysmerkki. **-muisto** *s.* Lapsuusajan j:t. **-myyjäiset** *s. mon.* Eri yhdistysten j. **-myynti** *s.* Kirja-, kukkakaupan j.

joulun|aika *s.* Koko j:ajan. **-aikainen** *a.* tav. ⁀. | J. kauppa. Oli tullut j. iltapuhde. **-aluspäiv|ä** *s.* joulua edeltävistä päivistä. | Emännillä on tulinen kiire j:inä. **-alusviik|ko** *s.* joulua edeltävistä, vars. sitä lähinnä edeltävästä viikosta. | Käydä j:olla kaupungissa. **-jälkei|nen** *a.* tav. ⁀. | J:sinä arkipäivinä. **-pyh|ä** *s.*, vars. *mon.* Pitkät j:ät. Vieraillа j:inä sukulaisissaan.

joulu|numero *s.* Kuvalehden j. **-n|vietto** *s.* Entisajan j. **-näytelmä** *s.* Tiernapoikien j. **-näyttely** *s.* Turkisliikkeen j. **-ol|jet** *s. mon.* jouluksi

lattialle levitetyt oljet, joulupahnat. | Leikkiä, telmiä j:jillä. Ei tainneet veljekset täälläkään unohtaa j:kien kahinata, joka oli ihanin muistonsa lapsuuden ajoista KIVI. **-olut** *s.* **-omena** *s.* **-oratorio** *s. mus.* Bachin j. **-osto|s** *s.* Mennä j:ksille. Minulta on vielä j:ksetkin tekemättä. **-pahn|at** *s. mon.* = jouluoljet. | Piehtaroida j:oissa. **-paisti** *s.* **-paketti** *s.* joululahjapaketti. **-pakkaus** *s.* joululahjapakkaus. **-pata** *s.* **1.** J. kiehuu. **2.** pataa muistuttava, seipäiden varaan ripustettava astia, joilla pelastusarmeijalaiset keräävät jouluavustusta köyhille. **-piparkakku** *s.* **-pirtti** *s.* jouluksi erityisesti (valaistu ja) koristettu pirtti, joulutupa. **-porsa|s** *s.* **1.** jouluksi teurastettu porsas. | J:an syöttäminen. Kauppaneuvos -- [oli] kuin satakiloinen, naurava j. suurella tarjottimella KARHUM. — *Erik.* porsaan muotoinen joulupiparkakku. | Korillinen j:ita. **2.** *leik.* **a.** joulun aikaan syntynyt henkilö. **b.** henkilö, joka menee jouluna kylään ja jolle sen vuoksi saa antaa selkään; vars. *mon.* jouluinen selkäsauna. | -- selkäämme saimme kuin j:at KIVI. — Saada j:ita. Antakaa niille j:ita, koska eivät puhetta tottele! **-possu** *s.* = ed. **-posti** *s.* Suurin osa j:a on vielä saapumatta. **-puk|ki** *s.* turkkiin t. muuten erikoisesti pukeutunut, tav. pitkäpartainen henkilö, joka jouluna jakaa lahjoja, joulu-ukko. | J:in kontti, säkki. J:in naamari. Joulunaattoiltana astuu sisään takkukarvainen, isovatsainen j., kaivaa esiin tukevat tavarakääröns̈ä AHO. — *Erik.* ukon t. pukin muotoinen (us. olkinen) joulukoriste t. -leivonnainen. **-pulla** *s.* **-puu** *s.* tav. joulukuusi. | J. on rakennettu, / joulu on jo ovella AK. **-puuha** *s.* Emäntien j:t. **-puuro** *s.* jouluna tarjottava riisi- t. ohrapuuro. | Saada manteli j:sta. **-päivä** *s.* Ensimmäinen, toinen j. **-pöy|tä** *s.* jouluksi erityisesti koristettu pöytä, vars. jouluinen ruokapöytä. | J:dän koristeet. Kinkku kuuluu jokaiseen j:tään.

joulu|raha *s.* jouluostoksiin käytettävä raha. | Ansaitsi lehdentilauksilla sievoiset j:rahat. **-rauha** *s.* **1.** Toivotan j:a perheellenne. **2.** vanhoissa pohjoismaisissa laeissa taattu, jouluaatosta 20 vuorokautta kestänyt oikeudenturva. **-riemu** *s.* Mieli täynnä j:a. **-rukous** *s.* **-runo** *s.* Aikakauslehtien j:t. **-ruo|ka** *s.* Suomalaisten j:at. Vahvoja j:kia. **-ruusu** *s.* Helleborus, varhain keväällä, harv. talvella kukkivia, leinikkikasveihin kuuluvia monivuotisia koristekasveja. | Musta, vihreä j. **-ryyppy** *s.* **-saarna** *s.* **-sahti** *s.* **-sanom|a** *s.* **1.** Enkelien j. **2.** *harv.* joululehti. | Lukea j:ia. **-satu** *s.* **-sauna** *s.* J. lämpiää. Miltä tuntuisi joulu ilman j:a! **-siivous** *s.* jouluksi suoritettava siivous. **-ta|pa** *s.* Vanhat hämäläiset j:vat. **-teksti** *s.* tav. jouluevankeliumi. **-tervehdy|s** *s.* Lähettää j. J:ksiä merimiehille. **-todistus** *s.* koulussa syyslukukauden lopussa annettava todistus; vrt. kevättodistus. **-toivotus** *s.* hyvän joulun toivotus. **-tonttu** *s.* tonttu, jonka kuvitellaan liikkuvan joulun aikaan; tällaiseksi pukeutunut henkilö; tonttua esittävä joulukoriste. **-torttu** *s.* jouluna käytettävä, voitaikinasta valmistettu leivos, jossa on luumu- tms. hedelmäsosetta täytteenä. **-touhu** *s.* **-tulppaani** *s.* **-tunnelma** *s.* Harras j. Luoda, levittää j:a. Heidän j:nsa on sopusoinnussa evankeliumin hengen kanssa SILL. **-tupa** *s.* = joulupirtti. **-täh|ti** *s.* **1.** vars. tähdestä, joka Jeesuksen syntymän johdosta ilmestyi taivaalle. — *Erik.* tähden muotoinen joulukoriste t. -leivonnainen. | J:det kimaltelevat kuusessa. **2.** Euphorbia pulcherrima, ruukkukasvi, jonka kukkia muistuttavat lehtikiehkurat muuttuvat syksyn kuluessa kauniin punaisiksi. **-uk|ko** *s.* = joulupukki. | J:on kori. Kuusessa riippuu j:koja. **-uutuu|s** *s.* Kustantajan j:det. **-valmistu|s** *s.* Hääriä j:ksissa. -- täällä kylän keskellä oli j:sten tuoksu tuntuvinaan raitillakin SILL. **-valo** *s.*, tav. *mon.* Kirkkaat j:t. J:jen sytyttäminen. **-var|at** *s. mon.* jouluiset ruoat ja muut tarvikkeet. | Noutaa j:oja kaupungista. **-veh|nä|nen** *s.* Leipoa j:siä. **-vesper** *s.* Johanneksen kirkon j. **-viera|s** *s.* Jeesus, paras j:amme. **-viik|ko** *s.* Sain j:olla kirjeesi. **-viin|a** *s.*, us. *mon.* Vaarin j:at. Keittää j:oja. **-vir|si** *s.* Lauloimme j:ren "Enkeli taivaan lausui näin". **-yö** *s.* jouluaaton ja 1. joulupäivän välinen yö. | Pyhä j. J:n hiljaisuus. **-äijä, -ämmä** *s.* kansanomaiseen joulunviettoon kuuluvia, omituisesti pukeutuneita henkilöitä. **-öi|nen** *a.* J:set tähdet. J. tapaus.

journaali[6] [šur-] *s.* myös: šurnaali. **1.** (us. *leik.*) sanomalehti, aikakauskirja. | Eilispäivän j:t. **2.** *liik.* kirjanpidossa käytettävä kirja, jonka välityksellä merkinnät siirretään peruskirjoista sopivasti järjestettyinä pääkirjaan; *syn.* väli-, yhdistelykirja.

journalis|mi[4] [šur-] *s.* sanomalehtikirjoittelu, sanomalehtityö. | Jalostaa j:minsa taiteeksi. **-ti**[4] *s.* sanomalehtimies. | Toimia j:na. **-tiikka**[10*] *s.* sanomalehtitoimi(nta), sanomalehtikirjailu. | Kirjailija ei saa turvautua j:an inspiraation herpautuessa. **-ti|nen**[63] *a.* **-sesti** *adv.* sanomalehti-, sanomalehtimiehelle ominainen. | J. toiminta. J:set tuotteet, taipumukset. J. esitystapa. Työ, joka kysyy j:sta valppautta.

jouselli|nen[63] *poss.a.* < jousi. **1.** vars. *hist.* J. mies. J:set joukot. — *S:sesti* jousen käyttöön kykenevä, täysi-ikäinen mies, jousi. | Olla j:sen iässä. Kalsilan j:set, jotka hän oli keräillyt takakorpien nuotiotulilta HAARLA. **2.** *tekn.* J. harppi. J. lukko. J:set rattaat.

jousen|jänne *s.* J:jänteet rämähtivät. **-kaar|i** *s.* Teräksinen j. Jännittää j:ta. **-käyttö** *s.*, vars. *mus.* Sellistin j. **-paine** *s. tekn.* **-ve|to** *s. mus.* Samalla j:dolla soitettavat nuotit.

jouseta[36] *v.* → joustaa.

jouset|on[57] *kar.a.* < seur. | J. lukko. Ajaa j:tomilla rattailla.

jous|i[32] *s.* **1.** (*vanh.* ja *runok.* joutsi) nuolien ampumiseen käytetty ase, jossa on osina vain kaari ja jänne (käsijousi) t. näiden lisäksi erityinen kaareen liittyvä, tav. liipaisimellinen poikkipuu, varsi eli jalka (varsi-, jalkajousi), jousi-, kaari-, nuolipyssy. | J:en kaari, jänne, varsi. Virittää j. Jännittää j:ta. Ampua j:ella. J. laukeaa. Kulkea j. olalla. Laativi tulisen j:en, / -- / kaaren rauasta rakenti, / vas-

kesta selän valavi KAL. — *Kuv.* Kaartua j:en lailla. Joka liikkeesi j:ena taipui LEINO. — Aseenkäytön, taistelun, sodankäynnin vertauskuvana. - - minä annan sinulle vuorenharjanteen, jonka olen miekallani ja j:ellani ottanut amorilaisilta VT. - - ken kuulis ei sen kutsuntaa / ja rientäis riemuin kaatumaan, / ken j:ellaan, ken aurallaan, / kun vaatii pyhä maa L.POHJANPÄÄ. — *jännittää jousta liikaa, liian kireälle* ponnistaa t. yrittää liikaa, mennä pyrkimyksissään, vaatimuksissaan tms. liian pitkälle, asettaa päämääränsä liian korkealle tms. | Älä jännitä j:tasi liikaa! Murtui jännittäessään j:en liian kireälle. — *Yhd.* puu-, sarvi-, teräsj.; jalka-, käsi-, varsij. **2.** *hist.* jousen käyttöön kykenevä, veroa maksava mies. | Suorittaa veroa j:elta. Tapo Kalsila on voittanut koko Hämeessä puolelleen - - kaikki sen j:et ja keihäät HAARLA. **3.** *mus.* **a.** ammuntaan käytettyä jousta muistuttava väline, jollaisella esim. viulua soitetaan; *syn. vanh.* käyrä. | Viulun, sellon j. J:en kanta, kärki. **b.** *mon.* laajentuneessa merk:ssä jousisoittimista. | Sävellys on sovitettu j:ille. Orkesteri, jossa on j:ia liian vähän. **4.** vars. *tekn.* **a.** avatun kannen tms. sulkemiseen, äkillisen t. jatkuvan liikkeen aikaansaamiseen tms. käytetty kimmoava, tav. teräksestä tehty laite, vieteri. | Venttiilin j. Lukon j. Kellon, gramofonin j. Rotanloukun j. Ovessa on j., joka painaa sen itsestään kiinni. — Äkeen j:et 'maata hienontavat, eteenpäin kaartuvat, joustavat teräspiikit'. — *Yhd.* iskurinj.; jarru-, liipaisin-, varmistin-, vastaj.; hankaus-, irrotus-, kannatus-, kiinnitys-, pingotus-, puristus-, syöttö-, työntö-, veto-, viritysj. **b.** iskujen vaikutusta lieventämään, tasaisen käynnin aikaansaamiseen, huonekalujen pehmustamiseen tms. käytetty kimmoava, tav. teräksinen laite, joustin, jouste, resori, linjaali. | Puskurin j. Auton, rattaiden j:et. Satulan j:et. Sohvan, nojatuolin j:et. Keskitalo oli tänään kuin j:illa, koettaen pitää hyvää tuulta yllä joka taholle LINN. **c.** *yhd.* Metalli-, puu-, teräsj.; kartio-, kiemura-, kierukka-, laatta-, lehti-, rengas-, spiraalij.

jousi|ammunta *s.* jousella ampuminen. **-haka** *s.* jousella sulkeutuva, esim. kellonperissä käytetty haka, karbiinihaka. **-harppi** *s.* harppi, jonka haaroja yhdistää jousiosa. **-hartsi** *s.* jousisoittimien jousen jouhiin hangattava hartsi. **-karhi** *s. maat.* par. jousiäes. **-kello** *s.* **-koneisto** *s.* jousella toimiva koneisto. | Gramofonin j. **-kotelo** *s.* kellon, gramofonin tms. jousta suojaava kotelo. **-kultivaattori** *s. maat.* kultivaattori, jossa on S:n muotoiset, joustavat teräspiikit. **-kuormitus** *s. tekn.* voima, jolla jousi kuormittaa esim. höyrykattilan varoventtiiliä. **-kvartetti** *s. mus.* soitinyhtye, johon kuuluu kaksi viulua, alttoviulu ja sello; tällaiselle yhtyeelle sävelletty, tav. sonaatin laajuinen ja muotoinen (sarja)sävellys. **-kvintetti** *s. mus.* yhdellä soittimella, esim. kontrabassolla, laajennettu jousikvartetti. **-kytkin** *s. tekn.* joustava kytkin, jonka joustoelimenä on jousi. **-käsi** *s. mus.* jousisoitinta soitettaessa jousta käyttävä käsi. **-laatta** *s. tekn.* laatta, johon jousi painaa. **-lait|e** *s. tekn.* Heiluri liikkuu j:teella. Moottoripyörän etuhaarukassa on j., joka vaimentaa mahdolliset iskut. **-lanka** *s. tekn.* jousien valmistukseen käytettävä metallilanka. **-lataäes** *s.* maanmuokkauskone, johon on yhdistetty lata ja jousiäes. **-latta** *s. tekn.* = seur. **-lehti** *s. tekn.* pitkiä ja kapeita teräslevyjä, jollaisista lattajouset pannaan kokoon. **-loukku** *s.* jousella toimiva (esim. rotan)loukku. **-lu|ku** *s. hist.* veroa maksavien, täysikasvuisten miesten lukumäärä. | Turkisverot suoritettiin j:vun mukaan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Pyöräilijät käyttävät j:sta lahkeenpidintä. Koiran selkä on j:sesti kaarella. **-mies** *s.* **1.** jousella ampuja. | Tarkka j. J:ten joukko. **2.** *erisn. täht.* (myös: Joutsimies) eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Sagittarius. **-nahka** *s. hist.* kirkolle verona maksettu oravannahka; vrt. jousiraha.

-jousinen[63] *poss.a.* 3-, 9-j.

jousi|neula *s. kut.* jousella sulkeutuva kutomakoneen neula; vrt. läppäneula. **-niekka** **1.** *a.* J. metsämies. **2.** *s.* jousimies; viulunsoittaja. **-orkesteri** *s. mus.* vain jousisoittimia käsittävä orkesteri. **-paine** *s. tekn.* par. jousenpaine. **-patja** *s.* patja, jonka pehmustamiseen on käytetty jousia, joustin-, resoripatja. **-pohja** *s.* jousilla varustettu pohja, joustinpohja. | Sängyn j. **-pultti** *s. tekn.* jousen kiinnittämiseen käytettävä pultti. **-pyssy** *s.* (varsi)jousi, kaari-, nuolipyssy. | J:n lukko. Ampua j:llä. **-raha** *s. hist.* kirkolle verona maksettu, aiempien jousinahkojen tilalle tullut raha. **-rengas** *s. tekn.* rengasmainen jousi. **-sekstetti** *s. mus.* kuuden jousisoittimen muodostama yhtye; tällaisen esitettäväksi tarkoitettu (sarja)sävellys. **-soitin** *s. mus.* hartsatulla jousella hangaten soitettava kielisoitin (esim. viulu, sello); vrt. näppäily-, sormintasoitin.

jousisto[2] *koll.s.* **1.** *mus.* Orkesterissa on suuri j. **2.** *tekn.* Auton j.

jousi|säädin *s. tekn.* säädin, jossa kierrejousi saa aikaan hylsyn kuormituksen. **-terä** *s. maat.* äkeen tms. jousi. **-teräs** *s.* jousien valmistukseen käytettävä teräs. **-trio** *s. mus.* soitinyhtye, johon tav. kuuluu viulu, alttoviulu ja sello; tällaisen esitettäväksi tarkoitettu (sarja)sävellys.

jousit|taa[2*] *v. tekn.* varustaa jousella, jousilla. | J:ettu paininlevy. Vaunujen j:taminen.

jousitu|s[64] *teonn.* **1.** vars. *tekn.* < ed. — Tav. *konkr.* jousirakenne, jouset. | Auton etupyöräj. Sohvan, patjan j. **2.** *mus.* J:kset 'jousisoittimen jousen eri käyttötavat'.

jousi|tyyny *s.* tyyny, jonka pehmustamiseen on käytetty jousia. **-vaaka** *s.* vaaka, jolla esineen paino todetaan kierrejousen muodon muutoksesta. **-vasara** *s. tekn.* konevasara, jossa liike siirtyy järkäleeseen jousen välityksellä, joustinvasara. **-vero** *s. hist.* vrt. jousi 2. **-voima** *s.*, vars. *tekn.* Kello toimii j:lla. **-yhtye** *s. mus.* soitinyhtye, jonka muodostaa vain pienehkö määrä jousisoittimia. **-äes** *s. maat.* äes, jossa on eteenpäin kaartuvat, joustavat piikit.

joust|aa[2] *v.*; joustava ks. erikseen. **1.** *intr.* antaa perään, myöten, taipua, myödätä, olla kimmoisa. | Vapa, köysi j:aa. Jousi j:aa. Haarat j:avat sivulle. Terä ei saa j. työssä. Maa j:aa. Matto j:i mukavasti jalkojen alla. Niveleni j:avat. Totisesti poikain sääret teräksenä j:ivat ja tytöt lensivät ALKIO. — *Kuv.* Läpikäyvä poljennollisuus - - ja juhlallinen sanajärjestys - - saa ne [lauseet] j:amaan täyteläisinä, kantavina TARK. **2.** *tr.* tehdä perään, myöten antavaksi, kimmoisaksi; jousittaa. | Satula on j:ettu ilmalla. Yksittäin j:etut autonpyörät lisäävät ajomukavuutta. — *Kuv.* - - sama omanarvon tunto nytkin j:i hänen jäseniään ja liikkeitään JÄRN.

joustamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* kankea, jäykkä, taipumaton. | J:tomat sukset. J. terä, metalliliuska. Vyön j:tomuus. J:tomasti sovitettu moottori. — J. järjestelmä. Tuotannon j:tomuus. Hallitsija sai maksaa j:tomuutensa hengellään.

joustav|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* perään, myöten antava, taipuisa, kimmoisa, elastinen, notkea, sulava; vrt. joustaa. **1.** J. kaari, sauva. J:at sukset. J. villa, kangas. J. patja. J. vartalo, ryhti. Nuorekkaan j. iho. J:aa ainetta, öljyä. J:at liikkeet. Kosketuksen j:uus. Hypähtää j:asti paikoilleen. Moottori, jolla on j. käynnistys. **2.** *kuv.* J. seuramies. Älyn, henkinen j:uus. J. esiintyminen, tyyli. J. aikakauslehti. Asian j. käsittely. J. järjestelmä, politiikka. J. puolustus, sodankäynti. Sopeutua j:asti tilanteeseen. - - askareet sujuivat miellyttävän j:asti tuolta tutulta parilta SILL.

joustava|liikkeinen *a.* J. poika, ratsu. **-pohjainen** *a.* J. kilparata. **-tyylinen** *a.* J. pakina. **-älyinen** *a.* J. tiedemies.

jouste[78] *s.* = jousi 4.b.

joustimet|on[57] *kar.a.* (< seur.) jouseton. | J:tomat rattaat.

jousti|n[56] *s.* **1.** = jousi 4.b. | Rattaiden, istuimen j:met. Varmistimen j. Itsesulkeutuvan saranan j:met eli ponnikkeet. — *Kuv.* Tyttö liikkuu kuin j:milla. Tanssin j:mena on rytmi. Maailmankaikkeuden j:meksi kuviteltiin erityistä maailmansielua. — *Yhd.* kierre-, kierukka-, palautusj. **2.** *kasv.* maksasammalten itiöiden seassa olevia, niiden leviämistä edistäviä rihmamaisia soluja; *syn.* elateeri.

joustin|patja *s.* = jousipatja. **-pohja** *s.* = jousipohja. | Sängyn j. **-sarana** *s. rak.* tuuli- l. heitto-ovissa käytettävä kaksipuolinen, itsestään sulkeutuva sarana. **-vasara** *s. tekn.* = jousivasara.

jousto[1] *s.* joustaminen, joustavuus. | Jousen j. **-kytkin** *s. tekn.* kytkin, joka joustaa, kun vääntömomentti ylittää määräarvon. **-laite** *s.* **-nivel** *s. tekn.* auton ohjauslaitteen tankojen yhtymäkohdissa käytettävä joustava kuulanivel. **-patja** *s.* **-vasara** *s. tekn.* konevasara, jonka järkäle on joustavasti yhdistetty liikekoneistoonsa (esim. jousivasara, paineilmavasara).

joustu|a[1] *pass.v. harv.* < joustaa. | Järki j:i ajan mittaan. Sikäläisellä väestöllä on synnynnäinen taipumus runouteen; sen kieli j:u helposti kevyen runon poljentoon TARK.

jout|aa[4] *v.* vrt. joutua. **1.** voida ajan riittävyyden puolesta t. muun työn t. toiminnan estämättä tehdä jtak, saada aikaa t. tilaisuus jhk, olla vapaa, joutilas jhk, ehtiä, ennättää, keritä. | "Tuletko mukaan?" — "En jouda [= minulla ei ole aikaa] tällä kertaa." J. töiltään. J. kylään, retkelle. Joudatko kumppaniksi? En jouda olemaan kauan. Niin kiire, että tuskin nenäänsä j:aa niistämään. Maatessa j:i ajattelemaan kaikenlaista. En mä tästä ennen joua, / kuin kiven kuluksi jauhan KAL. — *Murt.* Ehkä minäkin joudan täällä vielä käydä auttamassa tässä jonakin päivänä KATAJA. **2. a.** tarpeettomana t. käyttämättömänä olla vapaa (jhk tarkoitukseen, käytettäväksi jhk tms.); joskus: liietä. | J:aako polkupyöräsi lainaan? Rahamme eivät jouda velaksi, tarvitsemme ne itse. Saat pitää kelloni, kyllä se minulta j:aa. Kirjat j:avat lepäämään loman ajaksi. Tuollainen rottelo j:aa hyvin hävitettäväksi. — Heiniä j:i myytäväksikin. Maitoa ei jouda kerjäläisten suihin. **b.** joskus: (tarpeettomana t. hyödyttömänä) olla omiaan jhk; vrt. myös 3. | Vankilaan tuollainen heittiö j:aisi. Suohon te joudatte! Kirves j:aa tunkiolle. **3.** modaalisesti I inf:n (t. harv. III inf:n ill:n) ohella ilmaisemassa, että puhuja katsoo asian aiheelliseksi, kohtuulliseksi tms.; us. saada, voida, sopia, sietää. | Ukko j:aisi jo kuolla [= saisi jo kuolla, olisi hyvä jos kuolisi] pois kärsimästä. Riita olisi j:anut jäädä tapahtumatta. Mokoma veijari j:aakin lähteä [t. lähtemään] kaupungista. - - olisihan joku renkipojista j:anut [= voinut, saanut] tulla mukaan AHO. Sana, joka hyvin j:aa jäädä pois käytännöstä. J:aapa [= saakoon, on paikallaan että saa] hänkin kokea, mitä on köyhyys. Tuollainen asiakas j:aa odottaa. | "Vieras on mennyt." — "J:i mennäkin [= sai mennä, menköön] sellainen vieras." | "Talo on kylän parhaita." — "J:aapa olla [= olkoon vain (minun puolestani)]." J:avat nyt ihmetellä, mitä ovat saaneet aikaan. J:aisit [= saisit, sinun pitäisi] hävetä! J:aisi tuo meilläkin olla auto. — *Yksipers.* Kyllä jo j:ikin [= sietikin, oli aikakin t. syytäkin] saada kahvia. J:aapa sinunkin vihaksesi pistää, kyllä mun on jo pistänytkin ALKIO. J:aisihan [= sietäisihän, sopisihan] tuokin nähdä.

joutain[56] *s. murt.* hieho.

joutav|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** joutilas, tarpeeton. | Koko j. irtaimisto myytiin. Väriä sivellään kokeeksi jollekin j:alle puukappaleelle. Nythän sitä on j:aa aikaa. Maleksimme j:asti pitkin katuja. — *S:sesti.* Jotain j. tekeepi: menee aika arvellessa SL. **2.** *halv.* **a.** turha, turhanpäiväinen, liika. | J:at koristukset. J. asia, työ. J:at puheet, mietteet. On j:aa riidellä. Elämä tuntui j:alta. Tuhlata ansionsa j:uuteen, j:uuksiin. — *S:sesti.* Puhua, toimitella j:ia. Surra j:ia. Mitäs j:ista! — Toisen väitettä torjuttaessa. | Johan sinä j:ia! | Minun täytyy jo lähteä. — J:ia! **b.** mi-

tätön, arvoton; kehno, mokoma. | J. rämä. J:at ajanvieteromaanit. Olettepa j:aa joukkoa. Järvelä oli muutenkin semmoinen j. irvihammas ja viisastelija. — *S:sesti.* Taas se j. on juovuksissa. Älä ole milläsikään tuon j:an puheista. Lehmät j:at makailivat kuusten alla. Ei parta pahoille kasva, turpajouhet j:ille SL. **3.** *joutavan jäljillä, jäljille* hukkateillä, -teille, joron jäljillä, jäljille. | Tyttö eksyi j:an jäljille. Silloin et ole j:an jäljillä, kun olet minun kelkassani. Jo minä johonki jou'uin, / jou'uin j:an jälille KAL. — *mennä joutavaksi* mennä myttyyn. | Vaan j:aksi meni kaikki PAKK. Jopa meni j:aksi koko näytelmä KATAJA. — *joutavan, joutavasti* kovin, hyvin, kovasti. | J:an pieni. Oksat ovat j:n kovia. Minua alkoi j:asti naurattaa.

joutavanpäiväi|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* joutava, turha, turhanpäiväinen, tarpeeton; mitätön. | J. leikari, laiskottelija. J:stä rihkamaa. J. juhla. J. rupattelu, hääriminen. - - voi se kuuma veri kuohahtaa j:semmästäkin syystä TIITUS.

joutavo|ida[30] *v. harv.* -inti[1*] *teonn.* **1.** puhua joutavia, pötyä, höpsiä, lörpötellä. | Älä j:i! Turhanpäiväinen j:inti. | Majuri, eespäin! — No, no, j:itte! / Ei tässä vaaraa *MANN. **2.** halventaa. | Kuului joku asettuvan - - j:imaan Rämäkön puuhia LEINONEN. **3.** olla joutilaana, vetelehtiä. | Tytöt j:ivat omilla teillään. Huviksi huolettomain kulkurein / oon j:inut täällä kaiken kesän AK.

joutekse(en *adv.* aikansa kuluksi. | Katseli j. lasten leikkiä.

jouten *adv.* toimettomana, joutilaana. | Olla, istua j. Palkollisia pidettiin j. Kone käy j. 'suorittamatta työtä, käyttämättä muuta laitetta [tms.]'. **-olo** *s.* (myös ⌒) toimettomuus, joutilaisuus.

joutessa|(an *adv.* toimettomana, joutilaana ollen. | Miettiä j. Lähdin j:ni kaupungille.

joutilaisuu|s[65] *s.* toimettomuus, joutenolo. | Sarana on ruostunut j:den vuoksi. Tottua j:teen.

joutila|s[66] *a.* -asti *adv.* **1.** toimeton, vapaa. | J. herra, ylioppilas. J. hevonen. Kulkea, maata j:ana. Hypistelin ompelusta j:issa käsissäni. Viettää j:sta elämää. Jonakin j:ana päivänä. Lukea j:asti sanomalehtiä. Tiellä meni pari j:sta miestä. J:sta aikaa. **2.** käyttämättömänä oleva, liikenevä. | Pankin j:at varat. Onko sinulla j:sta kynää? Hevoselle annettiin j. pilttuu. Maata on j:ana suuret alat. **3.** *mon. s:sesti:* joutokarja. | J:at viedään kesäksi metsään.

jou|tiloida[30] *v. harv.* olla joutilaana, vetelehtiä. | Nyt ei ole aikaa j.

joutio[3] *s. harv.* joutilas henkilö, vetelys. | "Lapinkanasta - - tappelivat, j:t", oli huhuttu kylillä HAARLA. Emo kutsui kukkaseksi, / vieras vennon j:ksi KAL.

jouto[1*] *harv.* **1.** *s.* joutoaika, loma. | Kuluttaa j:ansa kisailemalla. - - tuli siunaaman hetki j:a töistä V.KOLKKALA. - - että teillä j. olisi paastota ja rukoilla UT[v]. **2.** *a.* joutilas. | Juhlivi joukkio j., / lyö leikkiä immet LEINO.

jouto- tav. joutilas, vars. toimeton, vapaa.

jouto|aika *s.* J:aikojen huvitukset. Opiskella j:aikoinaan. Vietän j:aikani maalla. **-hede** *s. kasv.* hede, jossa ei muodostu siitepölyä, vajaahede, staminodi. **-hetk|i** *s.* Lojumme kesäiset j:emme auringossa. **-juttu** *s.* turha, perätön puhe, juoru, loru. | Niin, mitä mä tuommoista j:a uskoisin KIVI. **-karja** *s. maat.* lypsämätön lehmikarja, so. sonnit, hiehot ja vasikat;)(tuottokarja. **-koira** *s.* - - nuuskia toisten ihmisten asioita kuin j:t talon nurkkia! KILPI. **-käynti** *s. tekn.* Säätöakselin nopea j. on vaihtunut ennen lastuamisen alkamista hitaaksi työkäynniksi.

joutolai|nen[63] *s.* joutilas ihminen; loinen. | Kaupungin j:set. **-s|mies, -s|nainen** *s.*

jouto|lapsi *s.* J:lasten huoltaminen. **-liina** *s. mer.* lokiliinan päässä oleva, 30—50 m pitkä osuus "joutilasta" liinaa, jonka jälkeen vasta alkaa solmuväleihin jaettu osuus. **-maa** *s.* metsä- ja maatalouteen kelpaamaton, asumisym. tarkoituksiin käyttämätön maa, impedimentti. | Suomen pinta-alasta oli v. 1924 j:ta 14,65 prosenttia. **-maanantai** *s.* Viettävätpä j:ta vallattomassa hummauksessa KIVI. **-mie|s** *s.* Tukkilautalla oli useita j:hiä korttia pelaamassa. **-pyhä** *s.* Joulun j:t. **-pyörä** *s. tekn.* käytettävässä akselissa vapaana pyörivä hihnapyörä, jolle vieressä olevalta kiinteältä pyörältä hihna siirretään, kun akseli tahdotaan pysäyttää; *syn.* irto-, nollapyörä. **-päivä** *s.* Vietimme j:ä Korkeasaaressa. **-työ** *s.* joutoaikana suoritettava työ. | - - saisihan j:tä, kun vedättelisi runkoja sahalle SEPPÄNEN. **-viikko** *s.* **-virka** *s.* vähätöinen virka. **-vä|ki** *s.* Vetelehtivää j:keä. Mutta juutalaiset - - ottivat avukseen muutamia pahanilkisiä miehiä j:estä - - ja nostivat kaupungissa metelin UT.

joutsen[55] *s.* **1.** Cygnus, kookkaita, sorsalintujen lahkoon kuuluvia vesilintuja, joilla on hoikka, ruumista pitempi kaula; vars. Cygnus cygnus l. musicus, isojoutsen. | Valkea j. Tuonelan j. J. ui, joluu, joikuu. Halla hanhen siiven alla, talvi j:en takana SL. — *Yhd.* iso-, kyhmy-, laulu-, musta-, pikkuj. **2.** *kuv.* Puhdas kuin j. Kaareva kuin j:en kaula. Laivamme ui kuin j. laineilla. Yhdeksänkielinen j. on Obin-ugrilaisten tärkeimpiä soittimia. Taitavasti tehty voij. koristi ruokapöytää. — *Erik.* runoilijoista. | Vergilius, Mantuan j. **3.** *erisn. täht.* pohjoisella taivaanpallolla linnunradan poikki ulottuva tähdistö, Cygnus.

joutsenen|kaula *s. kuv.* myös: joutsenkaula. **1.** Tytön valkea j. kuvastui ikkunaa vasten. **2.** *mer.* ala- t. alamärssyraa'an vipuvyön mastoon yhdistävä rautatanko. **-untuva** *s.*, us. *kuv.* lasten päällyspukimien koristeeksi ym. käytettävää, hienoista untuvista valmistettua reunusta.

joutsen|kaula *s.* = joutsenenkaula. **-kaulainen** *a.* J. neito. J. sateensuoja. **-lammikko, -lampi** *s.* Aulangon j. **-laulu** *s. kuv.* runoilijan t. jkn muun taiteilijan t. tiedemiehen viimeinen tuote. | Kiven j. "Margareta". **-lin|tu** *s.* - - kaula kenossa kuin j:nulla TALVIO. **-lisko** *s.* Plesiosaurus, mesotsooisella ajalla eläneitä, vesielämään mukautuneita liskoja, joilla oli litteä

vartalo ja hyvin pitkä kaula. **-parvi** *s.* Valkoinen j.

joutsi[48] *s. vanh.* ja *runok.* jousi. | -- sun jämein on joutsesi jänne A.V.KOSKIMIES. **-mies** *s. vanh.* jousimies. | Kiljuvalla vauhdilla -- kirmasi peura, mutta vauhdilla vielä vinhemmällä j. hänen jäljessään KIVI. — *Erisn. täht.* = Jousimies.

joutu[1*] *s.* kiire, (täysi) vauhti. | Pitää j:a. Juosta täyttä j:a. Nyt pankaa j:a, poiat °MANN. -- kun pistää j:a, niin ennättää! KILPI. | Lipparilla se vain on aina entinen j:nsa. Nytkin olemme jo kellosepän kohdalla H. JARTTI.

1. **joutu|a**[1*] *v.* vrt. joutaa. **I. 1.** (voida) tehdä t. onnistua tekemään jtak jssak ajassa t. jhk ajankohtaan mennessä, ehtiä, ennättää, keritä. **a.** onnistua saapumaan jhk, pääsemään jstak tms. ajoissa, tarkoitettuun aikaan, ennen kuin on myöhäistä. | J. ajoissa jhk. Emme joudu junalle, ellemme pidä kiirettä. Isän pitää j. kokoukseen. J:i paikalle liian myöhään. Kun palokunta j:i paikalle, oli rakennus palanut poroksi. Jouduimme perille vasta myöhään illalla. Olisi tullut ilmiriita, ellen olisi j:nut väliin. J. apuun, hätään. Tulen, jahka joudun. Pianhan sinä sieltä jouduitkin. J:kaa pois tieltä! Kirjan toivotaan j:van [= olevan valmis pääsemään] painosta kevääksi. **b.** yl. päästä valmiiksi jssak suhteessa, päästä tekemään jtak (aiottua t. tarkoitettua), suoriutua, ehättää. | Koettaa j. ennen muita (jssak työssä). Yritti sanoa, mutta Pekka j:i ennen. J:i kielimään opettajalle. **2. a.** päästä nopeasti jhk paikkaan t. tulokseen, pitää kiirettä, tehdä nopeasti jtak, kyetä saamaan runsaasti aikaan jssak ajassa, olla nopea. | Miesten käskettiin j. esikuntaan. Koettaa j. Kehottaa jkta j:maan. Joudu joudu! J:vat askelet. Yrittää j. opinnoissaan. Tyttö, joka osaa j. töissään. Missä viivyt sä sulhoni, / -- / joudu jo luokseni angervoisen LEINO. **b.** ajankohdasta: lähestyä, tulla, saapua (nopeasti). | Ilta, aamu j:u. Kohta j:u joulukin. Pakkasten j:essa. Elonkorjuu j:i yhä lähemmäksi. Odota, kunnes vuorosi j:u. Jo j:i armas aika / ja suvi suloinen VK. -- ja aika j:i ja pyhät saivat osaksensa valtakunnan VT. **3.** edistyä, valmistua, kehittyä. | Työ, matka j:u. Lypsy j:u parhaiten äidiltä. Kudin ei ole j:nut tuumaakaan. Ruoan pitää j. minuutilleen. Kylpy j:u tuossa tuokiossa. Ruis j:u leikattavaksi. Mansikat ovat j:maisillaan 'kypsymäisillään'. J:nutta vehnää. Poika on j:nut mieheksi. Olihan hänellä apulaisia j:massa, terveitä ja virkeitä poikia KAUPPISH. -- Joona oli jo vanha ja iälliseksi j:nut VT[V].

II. yhdessä tulo- t. harvemmin erosijan kanssa ilmaisemassa subj:n paikassa, olotilassa, omistussuhteissa tms. tapahtuvaa subj:n tahdosta t. omasta toiminnasta riippumatonta muutosta. **1. a.** paikasta. | Huomaamattani olin j:nut rantaan. J. pihalle, metsään. Karille j:nut alus. J. vankilaan. Perhe j:i talostaan. J:i pariksi päiväksi vuoteeseen. Kettu oli j:nut kuoppaan. Huonot tekeleet j:vat armotta paperikoriin. Silmään j:nut roska. Uudin ol j:nut lähelle kynttilää. — *Kuv.* J. maantielle, kadulle, maailmalle. J. jkn kelkkaan. J. jkn käsiin. J. jkn hampaisiin, kynsiin. J. rikollisten kirjoihin. J. umpikujaan. J. raiteiltaan. J:isimme liian pitkälle, jos --. **b.** asennosta, olotilasta, asemasta. | J. vinoon, mutkalle. J. tasapainosta. J. käyttöön. J. liikkeeseen, seisauksiin. J. epäkuntoon. J. lamaan, rappiolle. J. ihastuksiinsa, kauhuihinsa, ymmälle. J. suunniltaan, tolaltaan. J. omantunnon tuskiin. J. jkn saaliiksi, uhriksi. J. kulkuriksi. J. viimeiseksi rivissä. Virka j:u avoimeksi. Sairas j:u leikattavaksi. — J. eksyksiin, hukkaan. J. naimisiin. J. vastuuseen, syytteeseen, velkaan. J. sotaan, riitaan. J. hätään, ahtaalle, lujalle, vaikeuksiin, pinteeseen. J. tappiolle. J. kiinni petoksesta, valheesta. J. jkn vihoihin, epäsuosioon. J. huonoon huutoon. J. puheisiin, kosketuksiin, tekemisiin jkn kanssa. J. unohduksiin, varjoon. J. häpeään. Asia j:i uuteen vaiheeseen. Kysymys on j:nut päiväjärjestyksestä. J. vihollisen valtaan. J. orvoksi. Siirtolaiset j:ivat uusien vaikutusten alaisiksi. — J. jkn osaksi. Numerokseni j:i 13. **c.** omistussuhteista. | Ryijy j:i vieraille. Kiinteistö j:u kaupungille. Tila on j:nut pois entisiltä omistajilta. Suuri osa Karjalaa j:i Venäjälle. **2.** III inf:n ill:iin liittyen ilmaisemassa teon t. tapahtuman, joka tulee subj:n osaksi. | Joudun lähtemään pitkälle matkalle. Lapset j:ivat kärsimään. Kysymykseen joudumme vielä palaamaan. Seurakunta j:i suorittamaan korvauksen. Maalla joudutte näkemään paljon uutta. Suomalaiset j:ivat taistelemaan ruotsalaisten rinnalla.

III. — joutaa 1. | -- maamies ei joudu kesäisinä aikoina matkustelemaan PÄIVÄR. Rahaa tuli taloon, kun hän vain j:i olemaan krouvihuoneessa TALVIO.

2. **joutua** *adv.* = seur. | Tule j. tänne! Lapset juoksivat juuri j. kotiin.

jouduin *adv.* nopeaan, kiireesti, pian, äkkiä, joutuisasti, joutuun. | J. nyt! J. siitä syömään! Astua, tulla j. Työ sujuu j. Korjaa nyt j. luusi! Kirjoitan enolle niin j. kuin suinkin.

joutuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* nopea, pikainen, sukkela, vikkelä. | J. työmies. J:at askelet. J. käsittely, tahti. Kumpi on j:ampi juoksemaan? Soutaa j:aan. Palata j:asti. Työ kävi j:ammin kuin ennen. Liike-elämä vaatii j:uutta. Navetasta naisen löydät, / -- / joka on j. jalalta SL.

joutuun *adv.* joutuin.

joviaali[4] *a.* -sti *adv.* = seur.

joviaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* rauhallisen hyväntuulinen, rattoisa, lupsakka. | J. herrasmies, lääkäri. Papin j. olemus. Keskustella j:sesti. Ukko pakisi j:seen tapaansa.

jpp. *lyh.* (myös: j.p.p.) jälkeen puolenpäivän. | Klo 4.15 jpp.

j:r *lyh.* junior.

JSp. *lyh. sot.* joukkosidontapaikka.

jubilaari[4] *s.* henkilö, jonka riemujuhlaa vietetään.

jubileera|ta[35] *v.*, vars. *leik.* viettää riemujuhlaa; riemuita. | Heikinkatu j:a uudestisyntymistään loistovalaistuksin, pikipadoin ja palavin lyhtein AK. -- minun sieluni ja ruumiini tänään ihan j:a KIANTO.

judata[35*] *v.* → jutaa.

jugend|tyyli [jugent-] *s.* taideteollisuuden ja sisustustaiteen alalla v:n 1900 molemmin puolin etup. Saksassa esiintynyt koristetyyli. **-tyylinen** *a.*

jugoslaavi[1] *s.* Jugoslavian asukas, jugoslavialainen; us. = eteläslaavi.

jugoslavialainen[63] *a.* ja *s.*

jugra[11] *s.* hist. lähteissä esiintyvä kansannimi (joskus alueennimikin), joka alkuaan lienee tarkoittanut nykyisten ostjakkien ja vogulien esi-isiä.

jugralai|nen[63] *a.* ja *s.* J:set 'ostjakit ja vogulit'. J:set kielet 'ostjakki ja voguli'.

juhannus[64] *s.* Johannes Kastajan muistoksi vietetty kirkollinen juhlapäivä, kesäkuun 24:s; *syn. kans.* mittumaari. | Suomessa j. on joulun ohella huomattavimpia juhlapäiviä vuodessa. J., Suomen lipun päivä, suuri suven ja valon juhla. — *Kuv.* onnen päivä, onnen aika. | On pian, pian, kukaties, / jo suuri juhannukses KAILAS. **-aatto** *s.* J:na talot koristetaan limoilla ja yö valvotaan kokkojen ääressä. **-aurinko** *s.* **-ilta** *s.* tav. juhannusaaton ilta. **-juhla** *s.* **1.** juhannus. | J:n viettotavat. **2.** juhannukseksi järjestetty juhlatilaisuus. **-juusto** *s.* = seur. **-keitto** *s.* eteläpohjalainen erikoisruoka, jota valmistetaan keittämällä juoksutettua maitoa, kunnes hera on kauniin keltaista, juhannusjuusto. **-kirkko** *s.* juhannukseksi erityisesti koristettu kirkko; juhannuksena pidetty jumalanpalvelus. | Lähteä j:on. **-koivu** *s.* irralleen katkaistu nuori koivu, jollaisilla rakennukset ja piha koristetaan juhannuksena, limo. | J:t ovenpielessä. **-kok|ko** *s.* kokko, jollaisia poltetaan juhannuksen aattoiltana t. -yönä, juhannustuli. | J:kojen loimutessa. Lähteä j:olle. **-kuk|ka** *s.* Harvoin tarjoaa pihlaja täällä pohjoisessa terttujaan j:iksi. — *Kans.* juhannuksen aikaan kukkiva kasvi, esim. kehräsaunio, mesiangervo, eurooppalainen kullero. **-loma** *s.* **-pyh|ä** *s.*, tav. *mon.* J:iksi matkustamme saaristoon. **-päivä** *s.* J:ä vietetään myös Suomen lipun päivänä. **-ruis** *s.* juhannuksen tienoilla kylvetty ruis, jonka laiho ensimmäisenä kesänä niitetään vihantarehuksi ja tuleentunut jyväsato korjataan seuraavana vuonna; vrt. kevät-, syysruis. **-ruusu** *s.* Rosa pimpinellifolia, koristepensaana yleisesti viljelty tiheäoksainen, valkokukkainen ruusu, piikkiruusu. **-saarna** *s.* **-salko** *s.* juhannukseksi ulkosalle pystytetty pitkä, koristettu salko, jonka käyttö on myöhään levinnyt Suomen ruotsalaisseuduilta niitä lähimpänä asuvien suomalaistenkin keskuuteen. **-sauna** *s.* **-taik|a** *s.* Tytöt tekivät j:oja: sitoivat rukiin olkiin erivärisiä lankoja ja lakaisivat teiden risteyksissä saadakseen tiedon tulevan vuoden tapahtumista. **-tanssit** *s. mon.* **-tuli** *s.*, tav. *mon.* = juhannuskokko. **-vieras** *s.* **-viikko** *s.* **-viin|a** *s.*, us. *mon.* Pojat kävivät kaupungista hankkimassa j:oja. **-yö** *s.* juhannuksen vastainen yö. | Viettää, valvoa j:tä. J:n aurinko. **-öi|nen** *a.* J:set lemmentaiat.

juhl|a[11] *s.* **1.** päivä t. muutamia päiviä kestävä aika, jota uskonnollisista, kansallisista tms. syistä tavallisesta poikkeavasti vietetään jkn henkilön, jnk tärkeän tapahtuman tms. muistoksi, juhla-, merkkipäivä. | Joulu j:ista jaloin SP. Pääsiäinen on tärkeimpiä kirkollisia j:iamme. Lehtimajan, happamattoman leivän j. J:ana ja arkena. Viettää j:aa. — *Yhd.* joulu-, juhannus-, pääsiäisj. **2.** myös *mon.* jkn t. jnk kunniaksi t. muistoksi, jnk merkittävän tapahtuman johdosta tms. järjestetty julkinen t. yksityinen tilaisuus; vars. arvokasta t. vakavaa ohjelmaa käsittävä julkinen yleisötilaisuus (iltama tms.); juhlatilaisuus. | Itsenäisyyspäivän j. Kansallisteatterissa. Palokunnan, nuorisoseuran j:at. Pitää, järjestää j. t. j:at jkn kunniaksi. Viettää j:aa. J:assa oli läsnä myös yhdistyksen entinen puheenjohtaja. J:ille oli saapunut väkeä koko maakunnasta. J:an ohjelma. — *Kuv.* Hänen elämänsä oli pelkkää j:aa. — *Yhd.* avajais-, erojais-, hautajais-, kruunajais-, lopettajais-, vihkiäisj(:at); kymmenvuotis-, lippu-, muisto-, nimipäivä-, puuro-, riemu-, tulo-, uhri-, vastaanottoj(:at); joulu-, juhannusj.; ilta-, päiväj.; kesäj(:at); vuosij.; laulu-, musiikki-, teatteri-, urheilu-, voimisteluj(:at); perhe-, yleisöj.; kansanj(:at).

juhla|-aika *s.* **--airut** *s.* **--albumi** *s.* Seuran 60-vuotispäivän muistoksi ilmestynyt j. **--asu** *s.* Häätalo on jo täydessä j:ssa. Pukeutua j:un. **--asuinen** *a.* **--ateria** *s.* **-esitelmä** *s.* J:n pitää seuran monivuotinen puheenjohtaja. **-hanke** *s.*, tav. *mon.* **-hattu** *s.* **-herkku** *s.* Monella juhlapäivällä on omat juhlaruokansa ja -herkkunsa. **-hetk|i** *s.* Lyhyt j. sankarihaudalla. Eilisilta muodostui isänmaallisen innostuksen j:eksi. **-homma** *s.* **-humu** *s.* Koko kaupunki eli j:ssa. **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* Ulkoministerin tarjoamat päivälliset valtioneuvoston j:ssa. **-hymni** *s.* Adventtisunnuntain j:nä esitetään Suomen kirkoissa Voglerin säveltämä "Hoosianna". **-illalli|nen** *s.*, tav. *mon.* Kokouksen osanottajat on kutsuttu kaupungin tarjoamille j:sille. **-ilo** *s.* J. oli jo ylimmillään. **-ilta** *s.* **-iltama** *s.*

juhlai|nen[63] *a.* **1.** *poss.* runsaasti juhlia sisältävä. | Joulun tienoo on j:sta aikaa. **2.** *harv.* juhlallinen, juhlaisa, juhlava. | Mutta nyt vaikenee j. soitto, / alttarin ääressä seisovat vieraat KIVI.

juhlaisa[13] *a.* -sti *adv.* juhlallinen, juhlava. | J. tilaisuus, mieliala.

juhla|istunto *s.* Parlamentin, komitean j. **-julkaisu** *s.* Koulun 60-vuotispäivän johdosta ilmestynyt j. **-jumalanpalvelus** *s.* Itsenäisyyspäivän j. Suurkirkossa. **-juoma** *s.* **-kahvi** *s.*, us. *mon.* Paahtimomme uusi sekoitus on mainio j. Tarjottiin j:t. **-kansa** *s.* Kirkko oli ääriään myöten täynnä j:a. **-kantaatti** *s.* Maisterinvihkiäisten, seurakunnan 400-vuotisjuhlien j.

juhlakas[66*] *a. harv.* juhlallinen.
juhla|kenkä *s.* **-kenttä** *s.* **-kerros** *s.* Hotellin j. **-kilpailut** *s. mon.* Luistinliitto on järjestänyt 50-vuotisen toimintansa johdosta kansainväliset j. **-kirja** *s.* Matias Aleksanteri Castrénin satavuotismuistoksi ilmestynyt j. **-kokous** *s.* **-komitea** *s.* **-konsert|ti** *s.* Kuoro pitää j:in kaksikymmenvuotisen toimintansa johdosta. **-koristelu** *s.* **-kulkue** *s.* Akateeminen, historiallinen, kirkollinen j. Kaupungissa järjestetään joka vuosi suuri j. Neitsyt Marian kunniaksi. **-kun|to** *s.* Häätalo on jo täydessä j:nossa. **-kutsu** *s.* J. lähetettiin kaikille kaupungin porvareille. **-käyttö** *s.* Kengät, jotka sopivat sekä arki- että j:ön. **-laulu** *s.* J. viininjumala Dionysoksen kunniaksi. **-lippu** *s.* Korkealla ilman sinessä hulmusi j. **-liputettu** *a. (partis.)* par. juhlaliputuksessa oleva tms. **-liputu|s** *s.* Satamassa olevat alukset komeilivat j:ksessaan.
juhlalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** juhlaa muistuttava, juhlan tuntuinen, juhlan tavoin vaikuttava, juhlalle ominainen, juhlaan kuuluvaa arvokkuutta, vakavuutta, hartautta tms. sisältävä, osoittava t. herättävä, juhlava, juhlaisa, juhlakas. **a.** J. tilaisuus, hetki. Pitkien housujen saaminen on aina pojan elämässä j. tapaus. Salissa vallitsi j. tunnelma. Mieli j:sessa vireessä. Tuntui j:selta, kun joulukuusen kynttilät sytytettiin. Korven j. hiljaisuus. J:sen kolkko oli yö KIANTO. Kirkonkellojen j. ääni. J:sesti koristettu ruokapöytä. — Vanhan kirjakielen sanoilla on usein j. sävy. Runo, jossa on j. sävy. Poloneesin j. poljento. **b.** henkilöistä, heidän käyttäytymisestään, puheestaan yms. | Kaikki seisoivat vakavina ja j:sina. J:sesti asteleva kulkue. — Us. (tarpeettoman) vakava, arvokas, tärkeä, kankea, mahtipontinen. | Älä ole noin j:sen näköinen. Käyttäytyä j:sesti. J:sen pönäkkänä istuva isäntä. Seurustelu oli j:sta ja kankeaa. J. ilme, ele. Kumartaa j:sesti. Juttua ei kannata ottaa niin j:selta kannalta. **2.** arvokkaasti, vakavin menoin t. muodollisuuksin tapahtuva. | Kirkko vihittiin j:sin menoin. Maisterinarvon voi saada myös ilman j:sta vihkimistä. Näyttelyn j:set avajaiset olivat eilen. — J. vakuutus. Luvata j:sesti. **3.** us. *ark.* kunnioitusta herättävä, vaikuttava, komea, mahtava, suuri. | J. täysiparta. J:set piirteet. J:sta hongikkoa. J. rakennus, muistomerkki, tunturi. J:sen suuri tammi. J. kuorma. J. nenä. Leijonan j. harja. J. rivi sanakirjoja. Kosken j. jyminä. Muuttava kurkiparvi on j. näky. — Maisterinkirja on j. paperi. Teoksen j. ulkoasu.
juhlallist|aa[2] *v.* tehdä juhlallise(mma)ksi, juhlistaa. | Hautajaisia j:ava musiikki. Ylhäiset vieraat, jotka läsnäolollaan j:ivat tilaisuutta.
juhlallisuu|s[65] *omin.* **1.** Temppeli kuvastaa voimaa ja vakavaa j:tta. "Nummisuutarit" on vanhanaikaisessa ja jäykässä j:dessaan kirjallisuutemme jykevin maalaiskomedia. - - astukaamme morsiushuoneesen aapiskirja kourassa; se antaa meille vähän niinkuin j:tta KIVI. **2.** tav. *mon.* juhla(tilaisuus), juhlamenot. | Kalevalan päivän j:det. Kristian II kruunattiin Tukholmassa suurin j:ksin. — *Yhd.* avajais-, hautajais-, kruunajais-, paljastus-, promootio-, vihkiäisj:det.
juhla|lounas *s.* **-malja** *s.* **-marsalkka** *s.* **-marssi** *s.* Ensimmäisenä kappaleena orkesteri soitti Griegin j:n. — Suomalaisten joukkue j:ssa kisojen avajaisissa. **-matka** *s.* Kirkossa käynti oli todellinen j. kaukaisen saloseudun asukkaalle. **-meno|t** *s. mon.* Uskonnolliset j. Kullakin ammattikunnalla oli omat j:nsa. J:jen ohjaaja. **-merkki** *s.* **1.** Kaikilla voimistelujuhlien osanottajilla on sinivalkoinen j. rinnassa. **2.** juhlapostimerkki. **-messu** *s.* Neitsyt Marian j. Luostarissa on lukuisia j:ja pääsiäisen aikana. **-miel|i** *s.* Olla j:ellä. Soi suvivirsi helein sävelin, / on sydän j:tä tulvillansa H.ASUNTA. **-mielinen** *a.* J. yleisö. **-numero** *s.* Prof. A. Grotenfeltin 60-vuotispäivän johdosta julkaisi Valvoja-Aika laajan j:n.
juhlanvietto *s.* J. jatkui monta päivää vielä pääjuhlan jälkeenkin.
juhla|näytäntö *s.* Kansallisteatterin j. Kalevalan päivänä. **-ohjelma** *s.* Itsenäisyyspäivän j:ssa on paraatin lisäksi monia muita juhlallisuuksia. **-paikka** *s.* J. oli koristettu köynnöksin ja Suomen lipuin. **-painos** *s.* Goethen koottujen teosten j. **-pidot** *s. mon.* **-portti** *s.* Merkkipäivän johdosta pystytetty, köynnöksillä ja lipuilla koristettu j. **-postimerkki** *s.* Kalevalan 100-vuotisjuhlan johdosta julkaistu j. **-puhe** *s.* juhlan pääpuhe. | J:en pitää läänin maaherra. **-puhuja** *s.* **-pu|ku** *s.* J:vuissaan riensivät ihmiset kirkkoon. Paraatissa upseerit esiintyvät j:vussa. — Us. nimenomaan, esim. kutsukortin reunaan painettuna: frakki (t. vastaava puku). | Suuri j. 'frakki (t. vastaava) kunniamerkkeineen'. — *Kuv.* Koko luonto rehotti kukkeimmassa j:vussaan. **-pukui|nen** *a.* Sali oli täynnä j:sta yleisöä. **-pyh|ä** *s.* J:inä, kuten jouluna ja pääsiäisenä. **-päiv|ä** *s.* Kirkollinen j. Kansallisia j:iä vietetään kansan elämälle tärkeiden tapahtumien muistoksi. Lehti ilmestyy j:änään 32-sivuisena numerona. **-päivälli|nen** *s.*, tav. *mon.* Eroavan johtajan kunniaksi järjestetyt j:set. **-pöy|tä** *s.* Vieraat asettuivat upeasti katetun j:dän ääreen. **-riemu** *s.* J:n vallitessa. - - vaan ympärillä raikahdellen j. soi, / ja taivahassa helkähtävät harput enkelten HAAHTI. **-runo** *s.* Seuran 10-vuotisjuhlaan kirjoitettu j. **-runoilija** *s.* **-ruoka** *s.* **-saarna** *s.* juhlajumalanpalveluksen saarna. **-saat|to** *s.* Voittajaa kannettiin j:ossa ympäri kenttää. Maan vapauttaja saapui j:ossa pääkaupunkiin. **-saattue** *s.* Sulhanen vietiin j:essa morsiamen kotiin. J. eteni hiljalleen. **-sali** *s.* Yliopiston, ylioppilastalon j. Lyseon yhdistetty voimistelu- ja j. **-talo** *s.* **-tamineet** *s. mon.* juhlapuku, juhlavaatteet. **-tanssiaiset** *s. mon.* **-ta|pa** *s.*, us. *mon.* Häissä noudatetut j:vat. **-til|a** *s.*, tav. vain mon. iness:ssä. | Kaikenlaisissa j:oissa 'juhl(atilaisuuks)issa'. **-tilaisuus** *s.* Mieleenpainuva j. päättyi yhteisesti laulettuun Maamme-lauluun. **-toimikunta** *s.* **-toimitus** *s.* Kirkollinen j. **-toitotus** *s.* fanfaari.

juhlaton[57] *kar.a.* J. aika.

juhla|touhu *s.* **-tunnelma** *s.* Olla j:n vallassa. **-tun|tu** *s.* Kuorolauluesitykset j:nun kohottajina. **-tuul|i** *s.* Koko yleisö oli mitä parhaimmalla j:ella. Alkukankeuden jälkeen päästiin vähitellen oikealle j:elle. — *Kiert.* (vars. lievästä) päihtymyksestä. | Piti olla vähän j:ella, silloin sujui puhekin paremmin vierasten kanssa KAUPPISH. **-tyyli** *s.* J. kuuluu juhlapuheisiin ja runolliseen kuvailuun. **-tyylinen** *a.* Kiven j. proosa. **-tälli** *s. kans.* juhla-asu, -puku. | Täydessä j:ssä. **-univormu** *s.* Ulkomaisia upseereita värikkäissä j:issaan.

juhlav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* juhlallinen. | J. vihkiäistilaisuus. Näyttely oli kruunajaisvuoden johdosta entistä j:ampi. Teos on saanut erityisen kauniin ja j:an typografisen asun. Tyylissä on klassillisen epiikan j:uutta.

juhla|vaate *s.*, tav. *mon.* **-valaistu** *a.* *(partis.)* par. juhlavalaistuksessa oleva tms. **-valaistu|s** *s.* Tori j:ksessa. **-valmistelut** *s. mon.* **-valmistukset** *s. mon.* **-valo** *s.*, tav. *mon.* Kirkkaat j:t sytytettiin joka huoneeseen. **-varusteet** *s. mon.* **-viera|s** *s.* **1.** juhlan vieras t. osanottaja. **2.** kunniavieras, juhlan päähenkilö. | J:alle piti puheen N.N. **-viikko** *s.* **-vire** *s.* tav. vain yks. sisäpaikallissijoissa. | Koko katsomo oli oikeassa j:essä 'juhlatunnelmassa'. **-vireinen** *a.* **-virsi** *s. usk.* Virsikirjassamme olevia vuotuisia j:ä veisataan kirkollisina juhlapyhinä. **-vuo|si** *s.* Kalevala ilmestyy j:tenaan uutena loistopainoksena. **-vyö** *s. sot.* upseerin ja aliupseerin juhlapukuun kuuluva vyö. **-väki** *s.* Häätaloon kerääntynyt j. **-yleisö** *s.* Presidentinlinnan salit ja salongit olivat täynnänsä edustavaa j:ä. **-yö** *s.* -- pienessä pirtissä vartioi tuli joulun tunnelmaa koko j:n ... SILL.

juhli|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** ilman obj:a. **a.** viettää juhlaa; huvitella, hummata. | J:va laitos, seura, yhdistys. Olemme j:neet monta päivää peräkkäin. **b.** *alat.* olla voitolla; olla sellaisessa asemassa, että voi ylvästellä t. rehennellä tms. | J. korttipelissä. Et sinä täällä kauan juhli. **2. a.** asiaobj:n ohella: viettää juhlaa, järjestää juhlallisuuksia jnk johdosta, jnk muistoksi. | Kaupunki j:i vapautumisensa 20-vuotismuistoa. Kansallismieliset espanjalaiset j:vat Francon voittoja. — *Kuv.* Kivi j:i [= osoittaa kunnioitusta] tässä pikku draamassa sitä uskonnollista tunnustusta, johon hän oli jo varhain eläytynyt KOSKENN. **b.** henkilöobj:n ohella: järjestää juhlallisuuksia jkn kunniaksi, osoittaa kunniaa t. suosiota jklle. | Voittajaa j:ttiin suurin kunnianosoituksin. Kotimaahan palaavat olympiamiehet joutuivat valtavan j:nnan kohteeksi. — J:ttu [= suosittu, ihailtu] kaunotar.

juhlija[14] *tek.*

juhlimishalu *s.* Tyydyttää j:aan.

juhlist|aa[2] *v.* tehdä juhlallise(mma)ksi. | Kuorolaulu j:aa jumalanpalvelusta. Niin mieltäni nostaa ja j:aa / tämä Kymmenen virran maa A.V.KOSKIMIES.

juhlistua[1] *pass.v.* < ed. | Jumalanpalveluksen tunnelma vaatii j:kseen myös ulkonaisia keinoja.

juhmuri[5] *s.* puskuri, survin, petkel.

juh|ta[11*] *s.* veto- t. kuormaeläin. | Hevonen j:tana. Kuormaa vetävät j:dat. Sälyttää jtak j:dan selkään. Lepuuttaa j:tiaan. Ihmisen käyttö j:tana. -- ihmiset vielä nukkuvat, heidän j:tansa ja muut elikkonsa makaavat hiljaa huokaellen SILL. Joka on julma j:dalleen, se on valju vaimolleen SL. — *Kuv.* ihmisestä, joka tekee t. vars. jonka on pakko tehdä kovasti, ankarasti (rasittavaa) työtä, raatajasta. | Ahertaa, raataa kuin j. J., joka mitään ajattelematta vain raataa. Ehkä se myös oli siten sallittua että Taavan piti oleman orja ja j. KIANTO. Ulos huoneestani, kehno orja, ulos! -- Ulos, merkitty j.! KIVI. — *Yhd.* ajo-, kanto-, kuorma-, kyntö-, vetoj.; (kuv.) avio-, työ-, virastoj.

juhta|eläin *s.* **-pari** *s.* **-työ** *s.* juhtien tekemä työ. **-voima** *s.* Maanmuokkauskoneiden käyttövoimana on joko ihmis-, juhta- tai konevoima.

juhti[4*], **-nahka** *s.* erityisen väkevän hajuinen, tav. nuoren nautaeläimen vuodasta valmistettu vahva ja vedenpitävä nahka.

juippi[4*] *s. ark. halv.* (nuoresta) miehestä.

juka[11*] *s. murt.* = juva. | Sepä [lohi] ui joen jukia, / eleli enovesissä KR.

jukagiiri[4] *s.* J:t 'Koillis-Siperiassa asuva napaseutukansa'.

jukai|nen[63] *a. kansanr.* marjakuusesta tehty; sitkeä, kova. | -- koppasi j:sen jousen / korvalta kodan tulisen KR. Mielikki, metsän emäntä, / -- / läksi hanmasta hakuhun, / -- / pihlajilta piuke'ilta, / -- / j:silta juurikoilta KAL.

jukerta|a[6] *deskr.v.* hitaasta, työläästä, tottumattomasta tekemisestä. | Otti kynän ja alkoi kieli suupielessä j. Hän -- oli tehdä j:nut itselleen pahanpäiväiset suksikölisköt PÄIVÄR.

jukitt|aa[2*] *v. murt.* alinomaa, yhtenään kehottaa jkta tekemään jtak, patistaa, penätä. | Kun akka j:i lähtemään, niin ettei mitään rauhaa antanut, niin Erkki vihdoinkin taipui ALKIO.

juko[1*] *s.; rinn.* jukko[1*]. **1.** reen jalasten etupäitä yhdistävä poikkipuu, jukolauta, keulapaju, nenäpaju, nenäpuu. **2.** iesmäinen väline, jonka avulla on vedetty nuottaa; kelkan t. ahkion vetohihna t. -nuora. **3.** olkaies kahden sangon kantamista varten.

juko|hihna *s.* **-köysi** *s.*

1. **jukolauta** *s.* = juko 1.

2. **juko|laut(a)**, **-|liste**, **-|liut(a)**, **-|pliut(a)** [us. -la·-, -li·-] *interj.* *(rinn.* juku-) jumalauta, jumalavita. | Voi j:laut kun olet tyhmä! J:liste, kun minua suututti! Ja minä en j:liuta syö sitkeätä pihviä! On siinä poikaa, j:pliut!

jukopää *a.* kova-, itsepäinen, jukuripää. — *S:sesti.* Oletpa aika j.

jukra *interj. koul.* Voi j., tääll' on sirkus! **-vita**, **-viti** [us. ju·kravi·t-] *interj.* = ed.

juksa[11] *s.* turskanpyynnissä käytetty isohko, kirkas metallikoukku. | J:lla kalastetaan nykimällä sitä turskaparvessa siimasta ylös ja antamalla sen aina välillä painua.

juksa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** pyytää kalaa (vars. turskaa) juksalla. | Turskan j:us. **2.** *ark.* puijata, petkuttaa, jutkauttaa, vetää nenästä. | Se junkkari aikoo j. minuakin, mutta varokoon, etten j:a takaisin! Ethän sinä vain j:a? Hän ei huomannut ollenkaan j:ustanne.
juksauttaa[2*] *v.* = ed. 2.
juksu[1] *s. ark.* petos, puijaus, jutku.
juku|laut(a), **-liste, -liut**(a), **-pliut**(a) *interj.* = 2. jukolauta.
jukur|i[5] *s.* itsepäinen könsikkä, härkäpää, jukopää, jukuripää. | Jahka minä tästä pääsen, niin näytän niille j:eille. Se nyt vasta aika j. on se Suomen isoruhtinas AK.
jukuri|päinen *a.* -- ja perässä kuljetti renki nuorta j:päistä sonnia, joka mellasti vimmatusti KATAJA. **-pää** *a.* = ed. | -- olivat he myös toimittaneet omettaansa kolme mullikkaa ja yhden nuoren j:n sonnin KIVI. — *S:sesti.* Pahempaa j:tä ja riitapukaria -- ei ole pitäjässä nähty AK.
jukuro|ida[30] *v. harv.* panna vastaan, niskoitella, vikuroida, rimpuilla. | Älä j:i, ei se sillä parane! Kunnallishallitus j:i. -- vallan mielettömänä se [pässi] j:i vastaan, ennen kuin astui jalkansa taikapiirin ulkopuolelle LEHT.
julaista[24] *v.* par. julkaista.
juleta[36*] *v.* → juljeta.
juliaaninen[63] *a.* Julius Caesarin toimesta suoritettua ajanlaskun uudistusta noudattava; vrt. gregoriaaninen. | J. kalenteri. J. ajanlasku eli vanha luku.
julist|aa[2] *v.* **1.** (vars. virallisesti, julkisesti) tehdä tunnetuksi, saattaa tietoon, tiedottaa, kuuluttaa, ilmoittaa. | J. virka haettavaksi. J. tuomio, päätös. Äänestyksen tulos on j:ettu. J. sota jllek, jtak vastaan. Maassa j:ettiin yleinen uskonvapaus. Maan kuvanveistäjille j:ettu kilpailu. Minareeteista j:etaan rukoushetken alkavan. Huomenna on koululla lupa, j:i rehtori rukousten jälkeen. J. evankeliumia, jumalansanaa, uutta oppia. -- teille j:amme, että Jumala on valo UT. — J. jku pannaan, kirkonkiroukseen. Koko maa j:ettiin sotatilaan. — *Kuv.* Taivaat j:avat Jumalan kunniaa, taivaanvahvuus ilmoittaa hänen kättensä tekoja VT. [Gallen-]Kallelan taiteen tuotteet j:avat suurta työniloa ja oikeata työnriemua PÄLSI. — *Ark. leik.* kertoa, ilmaista. | J. tietojansa kaikille. Tarvitsiko hänen mennä j:amaan uutista naapureille. Lääkäri j:i, että keuhkoni olivat pahasti vialla. **2.** selittää t. ilmoittaa virallisesti jku t. jk jksik. | J. kuolleeksi, täysi-ikäiseksi. Kuolemansa jälkeen Augustus j:ettiin jumalaksi. Pyhimykseksi j:aminen. P.E. Svinhufvudin senaatti j:i Suomen itsenäiseksi. Ranska j:ettiin tasavallaksi. Laiva j:ettiin sotasaaliiksi. Avioliitto on j:ettu purkautuneeksi.
julistaja[10] *tek.* Evankeliumin, jumalansanan j. Suomalaisuuden, uusien aatteiden j. Piispa Henrik oli Suomen ensimmäinen kristinopin j. Antti Chydenius oli tunnettu vapaakaupan periaatteiden j:na.
julistamis|paikka *s.* **-päivä** *s.* Tuomion, sodan j.
julistautu|a[44] *refl.v.* < julistaa. | Suomi j:i itsenäiseksi valtioksi. Kiril j:i Romanov-suvun päämieheksi. Norja j:i irti Ruotsista.
juliste[78] *s.* virallinen julistuspaperi, tiedoksianto; mainostarkoituksessa julkisesti nähtäväksi asetettava ilmoite, plakaatti, afiši; vrt. julistus. | Sota oli syttynyt ja j:et yleisestä liikekannallepanosta asetettu kaikkialle. Olympiakisojen j:ita oli jo levitetty ympäri maailman. — *Yhd.* erikois-, mainos-, reklaami-, seinäj.
julistel|la[28] *frekv.v.* < julistaa 1. | Sitä suu j:eepi, mitä mieli tieteleepi SL.
julistepylväs *s.* mainosjulisteiden kiinnittämistä varten pystytetty pylväs.
julistu|s[64] *s.* vrt. juliste. **1.** virallinen t. muuten julkinen tiedoksianto, kuulutus, proklamaatio, deklaraatio. | Kuninkaallinen j. Knuut Possen j. luettiin kaikissa maakunnan kirkoissa. V. 1698 määrättiin j:kseila, ettei kukaan juomanpanijain ammattikuntaan kuulumaton saisi polttaa viinaa myytäväksi. Vaasan senaatin antamassa j:ksessa kutsuttiin asevelvollisuusiässä olevat lainkuuliaiset kansalaiset aseisiin. Lentokoneista heitettiin j:ksia, joissa kehotettiin antautumaan. — *Yhd.* sodanj.; itsenäisyyden- t. itsenäisyys-, puolueettomuuden- t. puolueettomuusj.; ohjelmaj. **2.** julistaminen, hengenmiehen opetus, aatteellinen valistus- t. propagandatyö. | Jesajan j:ksen ytimenä on Jahven pyhä majesteettisuus. J. käy maakunnissa päivä päivältä tomerammaksi vaalien lähestyessä AK. — *Yhd.* sananj.
julistus|kirja *s.* nimitys, jota Suomessa monarkian aikana käytettiin hallitsijan itse allekirjoittamasta, kansalle osoitetusta asiakirjasta; *syn.* manifesti. | V. 1811 antamallaan j:kirjalla Aleksanteri I palautti Vanhan Suomen muun Suomen yhteyteen. Helmikuun j. 'helmikuun manifesti'. **-työ** *s.* Profeetan j.
julistutt|aa[2*] *fakt.v.* < julistaa. | Theodosius Suuri j:i nikealaisen uskontunnustuksen ainoaksi lailliseksi. Henrik j:i itsensä Englannin kirkon päämieheksi.
jul|jeta[36*] [34*] *v.* tehdä häpeämättä, häikäilemättä jtak, kehdata, tohtia, rohjeta. | Vieläkö j:keat kieltää? Kuinka hän j:kesi (puhua sellaista)? Hän vakuutti uskovansa ja — j:keni kehottaa minuakin kastamaan kuolemanheikon lapseni KIANTO.
julkaisemat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole julkaistu. | J:tomat lähteet, kielenmuistomerkit. Kailaan ennen j. runo. J. vuosikertomus, väitöskirja.
julkaisemis|kielto *s.* **-oikeus** *s.* **-tapa** *s.* **-työ** *s.* **-vuosi** *s.*
julkaisija[14] *tek.* < seur. | Kirjan, käsikirjoituksen, teoksen j. Suuret kansatieteelliset muistiinpanot odottavat j:ansa.
julkais|ta[24] *v.* **1.** antaa t. saattaa julkisuuteen, tiedoksi, vars. painettuna; painaa, painattaa. | Teos on j:tu v. 1950. Antaa käsikirjoitus j:tavaksi. J:sut runoja ja novelleja. Sanomalehdissä j:tut uutiset. Tutkimusmatkan tulokset j:taan vähitellen. Vanhojen käsikirjoitusten j:eminen. J. sanomalehteä. Hallituksen j:ema [= antama] asetus. Vaalin tuloksen j:ee keskuslautakunta. — Kihlauksensa ovat j:seet --.

2. *harv.* ilmaista, paljastaa. | En mitään virkakaan onnestani, en maailmalle j:e satumaailmaani KATAJA. Joka kielittelijänä kuljeksii, j:ee salattavan, mutta hengessään uskollinen pitää asian salassa VTᵛ.

julkaisu[2] *s.* **1.** julkaiseminen. | Sanomalehden j. Puheen j. ja radioiminen kiellettiin. **2.** julkisuuteen saatettu kirjallinen tuote. | Tieteelliset j:t. Leinon j:jen lukumäärä nousee sadan paikkeille. — *Yhd.* asiakirja-, kartta-, kulttuuri-, kuva-, mainos-, muistelma-, muoti-, nuotti-, propaganda-, runo-, sävelmä-, tilasto-, urheiluj.; aikakaus-, kuukausi-, viikko-, vuosij.; erikois-, juhla-, loisto-, muisto-, sarja-, suur-, syväpaino-, tilapäisj.

julkaisu|hanke *s.* **-kelpoinen** *a.* J. käsikirjoitus. **-kokoelma** *s.* **-kunto** *s.* Saattaa runokokoelma j:on. **-kuntoinen** *a.* **-lupa** *s.* **-oikeus** *s.* Aikakauslehden j. Kirjan j. on kustantajalla. **-päivä** *s.* Painotuotteen j. Lain j. Vaalin tuloksen j. **-sarja** *s.* Kaunokirjallinen j. Suomen Maantieteellisen Seuran j. **-ta|pa** *s.* Käsikirjoitusten j:vassa olisi aika paljon toivomisen varaa. **-toimikunta** *s.* Matrikkelin julkaisemisesta huolehtii erityinen j. **-toimin|ta** *s.* Uuden testamentin ohella on rukouskirja Agricolan j:nan merkittävin teos. J:tansa tukemiseksi juhliva seura on saanut kaksi huomattavaa lahjoitusta. **-toimisto** *s.* Valtion j.

julkaisuttaa[2*] *fakt.v.* < julkaista.

julkaisu|työ *s.* Kansanrunouden j:työt. **-varasto** *s.* Valtioneuvoston j.

julke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* röyhkeä, hävytön, häpeämätön, häikäilemätön. | J. tunkeilija. J. katse. J:at sudella silmät, j:ammat varkahalla SL. J. valhe, vääryys. Tehdä j:aa pilkkaa. Perustuslakimme loukkaukset olivat j:ita ja räikeitä. Jumalan nimen väärä käyttäminen on Jumalan pyhyyden j:ata loukkaamista. Hänen j:udellaan ei ole rajoja. Sietää toisen j:uksia.

julki I. *adv.* **1.** v:n ohella. **a.** kaikkien kuultavaksi, nähtäväksi, julkisuuteen; esiin, ilmi. | Kuulutus luetaan j. Oikeuden oveen on pantava j. lista, josta näkyy juttujen käsittelemisjärjestys. Ilmoitustauluun on naulattava j. asiaa koskevat lähemmät määräykset. - - sitä varten, että hän [Jeesus] tulisi j. Israelille, minä olen tullut vedellä kastamaan UT. — Tuoda j. [= esittää] ajatuksensa, mielipiteensä, käsityksensä. Tämäntapaisissa ikävänkuvauksissa hän on lausunut j. [= ilmaissut] sielunsa syvimmän pohjatunnon TARK. — Saattaa painosta j. 'julkisuuteen, julkaista'. — Vaaran hetkenä ihmisen kauniit ominaisuudet tulevat j. 'esiin, ilmi'. Totuus j.! Salat tulevat, tuodaan j. 'paljastuvat, paljastetaan'. Sain sanat salasta ilmi, / j. luottehet lovesta KAL. Taivaat j. julistavat, / kertoavat / kuninkaansa kunniaa VKᵛ. — *Harv.* - - sinun edessäsi ovat j. kaikki minun ahdistajani VT. **b.** kaikkien nähden, peittelemättä, julkisesti;)(salaa. | Siellä käytiin milloin varkain, milloin j. Juopotteli j. ja salaa. - - hänkin meni sinne, ei j., vaan ikään kuin salaa UT. **2.** jtak kielteistä merkitsevän a:n t. adv:n määräyksenä; us. vain vahvistussanana; myös ◡. | J. jumalaton, syntinen. J. suruton ja paatunut maailmanlapsi. J. röyhkeää. J. juovuksissa. **II.** *a. taipum.* attr:na (myös ◡): julkinen, selvä, ilmi. | Ovat olleet j. erossa toisistaan. Tyttö puri huuliaan estääkseen itseään j. nauruun purskahtamasta. Kokeneemmat päälliköt varottivat ryhtymästä j. [= avoimeen] taisteluun. J. juoppo.

julki|huutaa *v.* **1.** tav:mmin: huutaa julki. | "Kuningas on kuollut, eläköön kuningas" — airuen huuto, joka Ranskassa j:huudettiin kokoontuneelle kansanjoukolle, kun kuningas oli kuollut. **2.** *liik.* vrt. seur. | Eniten myydyt arvopaperit j:huudetaan pörssissä joka päivä. **-huu|to** *s.* *liik.* J:don toimittaa pörssin johtaja, minkä jälkeen jäsenet ilmoittavat ostoja myyntikurssinsa. Korkein tarjous j:dossa oli - -. **-jumalat|on** *a.* myös ◠. | Herätys on tarpeellinen sekä j:tomille että tavalliselle kristikansalle. **-kihloi|ssa, -hin** *adv.* julkisesti kihloissa. | Olla j. Mennä j:hin. **-lausua** *v.* tav:mmin: lausua julki. | J. ajatus, väite, olettamus, toivomus. **-lausuma** *s.* julkisuuteen saatettu mielipiteen ilmaus. | Kokouksen, puoluetoimikunnan j. Jos kiinteä omaisuus ulosmitataan, kirjoittakoon ulosottomies pöytäkirjaan j:n [= ilmoituksen, lausunnon], että omaisuus on ulosmitattu LK. **-luke|a** *v.* tav:mmin: lukea julki. | J. ilmoituksia, kuulutuksia. Pöytäkirja on tarkistettava j:malla joko samassa tai seuraavassa kokouksessa. **-lukeminen** *s.* Kuulutuksen j. kirkossa.

julki|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** kaikkien tiedossa oleva, kaikkien tuntema, kaikkien nähden t. tieten, avoimesti tapahtuva;)(salainen; ei aina selvästi erotettavissa seur. ryhmästä. | Saada j. nuhde, varotus. J. synnintunnustus. J:sesti tunnettu asia. Oli j. salaisuus, että - -. Herättää j:sta pahennusta. J. kihlaus. Asioiden käsittely oli j. J. [= avoin] äänestys. J. kuulustelu, oikeudenkäynti. Väitöskirja esitetään j:sesti tarkastettavaksi. Mihinkään kirkolliseen yhdyskuntaan kuulumatonta henkilöä on pidettävä j:sena pakanana. Laati luettelon kaikista tunnetuista ja j:sista syntisistä. — Joskus: ilmi, ilmeinen. | Asiasta oli tulla j. tappelu. **2.** yleinen;)(yksityinen. **a.** kaikkia (yleisöä) koskeva, kaikille (yleisölle) tarkoitettu, kaikkien (yleisön) käytettävänä t. nähtävänä oleva. | J. elämä. J:set huvit, arpajaiset. J. tilaisuus. J. esitelmä, näytäntö. J. huutokauppa, kokous. Torit, kadut, ravintolat ym. j:set paikat. J. liputus. J. haaste. Esiintyä j:sesti 'yleisölle'. Jeesuksen j. toiminta. J. mielipide, moraali. J. sana '(aikakaus-, sanoma)lehdistö'. Astua j:sen sanan palvelukseen. **b.** yhteiskunnallisia laitoksia koskeva t. niihin kuuluva, valtion, kunnan, seurakunnan. | J. viranomainen. J. notaari. J:set virat ja toimet. J:set laitokset, rakennukset. J:sen vallan käyttö. J:sten varojen hoito. J. talous. J. oikeus 'ne oikeussäännökset, jotka koskevat valtioiden ja itsehallintokuntien järjestysmuotoa ja toimintaa, niiden keskinäisiä

suhteita sekä niiden suhdetta yksityisiin henkilöihin'.

julki|panna *v.*, vars. *lak.* panna yleisön nähtäväksi. | J. kuulutus, ilmoitus, määräys, kielto. **-pano** *s.*, vars. *lak.* yleisön nähtäväksi esim. oikeuden ovelle t. erityiselle ilmoitustaululle pantu tiedonanto. **-puoli** *s.* julkisivu. **-riita** *s.* ilmiriita. **-rippi** *s. usk.* julkinen synnintunnustus. **-sivu** *s.* rakennuksen näkyviin tarkoitettu ulkosivu, vars. se jossa on pääsisäänkäytävä; vastaavasti myös muista esineistä; *syn.* fasadi. | Kirkon j. Urkujen koristeltu j.

julkis|luonteinen *a.* luonteeltaan julkinen. | Kaupungin keskustassa sijaitsee ryhmä hallinto- ym. j:luonteisia rakennuksia. Ensimmäinen Kiven runouden osaksi tullut j. arvostelu. **-oikeudellinen** *a. lak.* julkiseen oikeuteen kuuluva, julkisen oikeuden määräämä;)(yksityisoikeudellinen.

julkisota *s.* (myös ⁀) avoin, ilmi sota. | Pitkällisten rajakahakkain jälkeen ryhdyttiin j:an.

julkisuu|s[65] *s.* **1.** Laki oikeudenkäytön j:desta. **2.** Teos tulee, pääsee j:teen 'ilmestyy'. Saattaa, laskea, lähettää, jättää teos, kirjoitus j:teen 'julkaista'. Suunnitelma on päästetty liian aikaisin j:teen 'saatettu yleisön tietoon'. Asia on vedetty j:teen 'tehty julkiseksi'. Juttu, joka ei siedä j:den valoa. Neuvotteluista ei anneta tietoja j:teen. Virkaa on hakenut vielä kaksi henkilöä, jotka karttavat j:tta. J:dessa on esiintynyt sellaisiakin tietoja, että - -. — Esiintyä j:dessa 'julkisesti, julkisessa elämässä, yleisölle'. J:den [= julkisesti, julkisessa elämässä esiintyvä ja sen perusteella tunnettu] mies. Esiintyä j:den areenalla, näyttämöllä, forumilla. - - osaksi pientä ystäväpiiriä, osaksi suurempaa j:tta varten KOSKENN.

julkisuusperiaate *s.* se periaate, että yleiset asiakirjat ovat julkisia.

julki|synti *s.*)(salasynti. | Elää j:synneissä. Langeta, vajota j:syntiin. Törkeihin j:synteihin vaipunut seurakuntalainen on erotettava seurakunnan yhteydestä. **-synti|nen** *a.* ja *s.* Publikaaneja pidettiin saitureina ja j:sinä. **-taistelu** *s.* **-tulo** *s.* Teoksen, kirjan j. 'ilmestyminen'. Salaisuuden j. 'ilmitulo'. **-tuoda** *v.* (myös: tuoda julki) us. par. esittää, ilmaista. | J. mielipiteensä, ihmettelynsä, ihailunsa, kiitoksensa. Haluamme täten j. syvän huolestumisemme.

julli[4] *deskr.s.* = seur. | Pojan j:t jäykkinä jumppi, / niit' ei kylliksi sättiä saata LARINK. — *Yhd.* poika-, renki-, talollisj.

jullikka[15*] *deskr.s.* **1.** hitaasta, kömpelöliikkeisestä miehestä t. pojasta. | Pojan j. Niin totesi aikanaan Nummisuutarin Eskokin, vaikka olikin vain tavallinen suomalainen j. — *Yhd.* hämäläis-, maalais-, poikaj. **2.** kalasta tms. | - - milloinkaan ennen ei mokoma j. [= ahven] ole tarrannut miehen onkeen KARHUM.

jullill|aan, -een *adv. kans.* Asiat ovat taas j. 'kunnossa, kohdallaan, oikealla tolalla'. Kukapa ne tytöt osaa j:een [= tarkalleen, oikein] arvata ennen akaksi tuloa LASSILA. Vaan kun oikein j:een harkitsen, niin mahtoi olla se unissasaarnaaja Halituli-Manta KIANTO.

julm|a[11] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** säälimätön, raaka, hirveä, kauhea, epäinhimillinen. | Joka on j. juhdallensa, se on valju vaimollensa SL. J. peto. J. kohtelu. J:at kristittyjen vainot. Varhaisimmat yhteiskunnan käyttämät rangaistukset olivat ankaria, jopa j:iakin. J. ilme. J. kosto. Tehdä j:aa pilkkaa. J:uudestaan kuulu tyranni. Eläinrääkkäys, ts. j:uus eläintä kohtaan, on rangaistava teko. Kuinka elämä olikaan j:aa! Oli j:aa, että hänen piti kuolla niin nuorena. J. totuus on, että - -. **2.** vihainen, kiukkuinen, tuikea. | Isä oli j:ana pojille. N. katseli j:asti tappelijoita. Hänen nyrkkinsä puristui ja katseensa kävi yhä j:emmaksi IVALO. **3.** vars. *puhek.* (tavattoman) suuri, ankara, kova tms., suunnaton, tavaton. | Miljoona markkaa on j. raha. J. koski. Tieltä kuuluu j. meteli. Tuli j. nälkä. - - ylös ja alas j:ia mäkiä ja vaaroja KIANTO. - - kun on talossa semmoinen j. karja lypsäviä LASSILA. Ukko kehui saaneensa j:asti kaloja. Hän on j:asti laihtunut. — *julman* tavattoman, kovin, erittäin, kauhean, kamalan, hirveän. | J:an iso, pitkä, vahva, korkea, kuuma. J:an ylpeä. J:an paljon. J:an täsmällinen mies tämä uusi vallesmanni KATAJA. **4.** *kans. vanh.* ruma. | Hänkö j.? Enhän ole löytänyt hänen kauneutensa kaimaa täällä KIVI.

julme|ta[34] *v. harv.* julmistua. | Kovin hän j:ni miehelle.

julmet|tu[2*] *a. (partis.)*, vars. *puhek.* -usti *adv.* **1.** tavattoman suuri, kova, ankara tms., tavaton, hirveä, kauhea. | En ole ikinä nähnyt ihmislasta, jolla olisi noin j. sisu. Alkoi j. kilpajuoksu. J. ruokahalu. Tuollaisesta tapauksesta voi tehdä vaikka kuinka j:un jutun. Dollarin kurssi on noussut j:usti. Väkeä oli vallan j:usti. — *julmetun* tavattoman, kauhean, kamalan, mahdottoman. | J:un suuri, rikas. J:un kova metsämies. Olet j:un herttainen. **2.** *s:sesti* paheksuvasti t. ihailevan päivittelevästi: mokoma, kirottu, riivattu, riiviö. | Vieläkö sinä j. naurat! Voi tuota j:tua minkä teki! Pyssy tänne, hän ampuu omin käsin ne j:ut, ne kanaljat! TALVIO. - - yrittipä j. vielä taputtaa minua olalle HILJA VALTONEN.

julmettu|a[1*] *v. harv.* julmeta, julmistua. | Muori j:i kauheasti tuollaisesta vahingonteosta. — *julmettunut* (a.) julmettu. | Hyökkäätkö sinä j:nut esivaltaa vastaan? Voi julmia herroja, voi j:neita! KIVI.

julmistaa[2] *v.* tehdä julman, hurjan näköiseksi. | - - vanhan tuiman muodon saapi, / kulmiansa j:pi *CAJ.

julmistel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* esiintyä kiukkuisesti, vihaisesti. | On aivan turhaa j. lailliselle hallitukselle. Ankarimmat puristit mielellään j:evat kielen pienimpiäkin muukalaisuuksia vastaan. Hevonen j:ee.

julmistu|a[1] *v.* vihastua, kiukustua, raivostua. | J. jklle. Tästä j:i provasti, kirosi ja sadatteli, huutaen tuhannen tulimmaista veljesten päälle KIVI. Mutta kun härkä tuli muurahaispesän luo, niin j:i se kovin ja mylvähti pahasti AHO.

julmuri[5] *s.* luonteeltaan julma henkilö. | Hal-

litsijaa pidettiin suurena j:na. Sillä katso, he väijyvät minun henkeäni; j:t kokoontuvat minua vastaan VT.

jumah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Silloin monena päivänä aamun koitteesta aina iltahämärään paukkuivat kirveet ja j:teli raskas nuija KIVI. Jytisi permanto, niin että kattoparrut yhteistuvassa j:telivat HAARLA.

jumahta|a[2*] *mom.v.* (< jumista) kumahtaa, jymähtää, jysähtää. | Keskustassa j:a tykki silloin tällöin.

jumal|a[13] *s.* **1.** myös *mon.* **a.** polyteistisen, pakanallisen käsityksen mukaan: tav. persoonalliseksi käsitetty yliluonnollinen olento, jonka luullaan hallitsevan luonnonvoimia, ihmisten kohtaloita ym., jumalolento, epäjumala. | Muinaissuomalaisten pakanalliset j:at. Tulen, veden, tuulen, ukkosen, taivaan, manalan j. Olympoksen j:at. Roomalaiset palvelivat monia j:ia. Mars oli sodan j. Keisari Augustus julistettiin kuolemansa jälkeen j:aksi. Uhrata j:ille. Älä pidä muita j:ia minun rinnallani VT. — Kaunis kuin nuori j. Jonka j:at tahtovat tuhota, sen he lyövät sokeudella. — *Kuv.* Palvella vieraita j:ia 'olla uskoton jllek aatteelle, harrastaa jtak vierasta [tms.]'. — *Yhd.* auringon-, meren-, sodan-, tulen-, valon-, voitonj.; koti-, sukuj.; pää-, ylij.; epäj.; puolij. **b.** (epä)jumalankuva. | He ovat tehneet itselleen j:an kullasta VT. — *Yhd.* puuj. **c.** *kuv.* palvonnan t. ihailun kohde, esikuva tms. | Hänen nuoruutensa j:ia olivat Spinoza ja Tolstoi. Aikakauden kirjalliset j:at. Raha on rikkaan j., uni köyhän kestinpito SL.

2. vain *yks.* monoteistisen, vars. kristillisen käsityksen mukaan: kaiken olevaisen iankaikkinen ja kaikkivoipa luoja ja ylläpitäjä, Luoja, Herra, Isä, Kaikkivaltias (kirjoitetaan tällöin tav. isolla alkukirjaimella). **a.** Minä olen Herra, sinun J:asi VT. Alussa oli Sana, ja Sana oli J:an tykönä, ja Sana oli J. UT. Minä uskon Isään J:aan, kaikkivaltiaaseen, taivaan ja maan luojaan KATEK. Kristinuskon J. on henki ja hänen varsinainen elämänsisällyksensä on pyhä rakkaus. Kolmiyhteinen J.: Isä, Poika ja Pyhä Henki. Pyhä, armollinen, elävä, kaikkivoipa, iankaikkinen, vanhurskas J. Isiemme J. J:an sana, ilmoitus. J:an valtakunta. J:an armo, rauha, kunnia. J:an kymmenet käskyt. Kristus, J:an ainoa poika. Kieltää J. Kiittää, palvella, pelätä, rukoilla, ylistää J:aa. Kuulla J:aa enemmän kuin ihmisiä. Alussa loi J. taivaan ja maan VT. Ette voi palvella J:aa ja mammonaa UT. Ihminen päättää, J. säätää SL. **b.** *harv.* Kristuksesta. | Neitsyt Maria, J:an äiti. **c.** eril. vakiintuneissa yhteyksissä. | J. armahtakoon. J. minua auttakoon. J. suokoon [t. suokoon J.], että - -. Jos J. suo. J. (olkoon) kanssanne! Rauhan J. olkoon teidän kaikkien kanssa! J. tietää [t. tietäköön], että olen koettanut parhaani. Menkää J:an nimeen. Jääkää J:an haltuun! J:an [= Jumalalle] kiitos, että pelastuit. Pidä J. mielessäsi. Oli j:an ihme, ettei käynyt pahemmin. — Taiteilija j:an armosta 'armoitettu, verraton taiteilija'. Joka j:an [= jok'ikinen] päivä, pyhä, kesä. Keskellä j:an kirkasta päivää. — J:an selän takana 'kaukana, syrjäisessä seudussa'. Tässä J:an hylkäämässä [= syrjäisessä, karussa, kurjassa tms]. paikassa. **d.** huudahduksissa, siunauksissa, päivittelyissä yms. | J., kuinka pelottaa! J:ani, milloin tämä loppuu! Voi herra j.! Herra j. tuota lasta! Hyvä j., miltä sinä näytät! Älkää j:an tähden lyökö! Kaikkihan me olemme erehtyväisiä, j. paratkoon. Ota, j:an luoma, jos mielesi tekee. J. ties, missä hän nyt on. J. auttakoon, mitä se lapsi nyt tekee! Kost' j.! [kans. kiittämistapa]. Jumal'antakoon! [kans. vastaus tervehtimiseen]. Nyt siitä, j:an kiitos [myös ◡], päästiin. J:an kiitos, ei enää ole hätää!

jumalaa|pelkäävä *a. usk.* myös: Jumalaa pelkäävä. | Hurskas, j. nainen. **-pelkäävä|nen** *a. usk.* myös: Jumalaa pelkääväinen. | Ja muutamat j:set miehet hautasivat Stefanuksen UT. J:sten ihmisten palkkana on jälleennäkeminen oikeassa kodissa AK.

jumalai|nen[63] *a.* **1. a.** tav:mmin jumalallinen (1). | J:sta alkuperää oleva olento. Jumalista olet sinä syntynyt, jumalien luokse olet palaava, sinä synnyltäsi j. WALTARI. — *S:sesti mon.*, vars. *runok.* jumalat. | - - noissa pitkissä pidoissa, / j:sten juomingeissa LEINO. Alla puiden kukkivaisten / kuiskitaan ja kujeillaan, / kuolevain ja j:sten / liitot salaa solmitaan KOSKENN. **b.** *kuv.* -sesti *adv.* suurenmoinen, suurenmoisen kaunis, ihana, ylevä, jumalallinen. | J. ihminen, kaunotar. J. Greta Garbo. Danten "J. näytelmä". J. juoma. Mikä j. yö! J:sen kaunis. Hän on saanut aatteensa j:sen luomisinnon haltioituneena hetkenä AHO. Caesar j. oi, / noin ei kukaan laulaa voi KOSKENN. **2.** *poss.* -suus[65] *omin.* Moni-, yksij.

jumalais|olento *s.* jumal-, jumaluusolento. **-taru** *s.* kertomus jumalista ja jumaluusolennoista, puolijumalista ja yliluonnollisista olioista, joihin kansa on uskonut, myytti. **-tarullinen** *a.* mytologinen. | J. runo, maalaus. J. selitys runosikermän alkuperästä. **-tarusto** *s.* mytologia. | Helleenien j.

jumala|keskeinen *a.* -keskeisesti *adv.* -keskeisyys *omin.* teosentrinen; vrt. kristus-, ihmiskeskeinen. **-käsite** *s.* Jumaluusopissa erotetaan tavallisesti kolme erilaista j:ttä: deistinen, panteistinen ja teistinen.

jumalalli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** Jumalalle t. jumalille kuuluva, Jumalan, jumalainen, jumal-. | J. ilmestys, ilmoitus, johdatus, maailmanjärjestys, oikeus, sallimus, valta. Kristuksen j. ja inhimillinen luonto. Keisarille osoitettiin j:sta kunnioitusta. J. kaitselmus on ollut mukana tässä kehityksessä. **2.** *kuv.* -sesti *adv.* tav:mmin jumalainen (2). | Mikä j. musiikki AHO. Kun oli niin j:sen hauskaa tanssia! TALVIO.

jumalamaailma *s.* Homeroksen runoista saa selvän kuvan kreikkalaisten j:sta.

jumalan|huone *s.* (myös: Jumalan huone) kirkko, temppeli, herranhuone. **-ilma** *s.* ukkonen,

joskus myös rankkasade ja myrsky. | Poikkesimme majataloon, koska ankara j. oli nousemassa. Kuka nyt lähtisi tuommoiseen j:an! **-kaltainen** *a.* **-kielteinen** *a.* Jumalaan kielteisesti suhtautuva, ateistinen. | J. ihminen, maailmankatsomus. **-kielteisyys** *s.* jumalankieltäminen. **-kieltäjä** *s.* ateisti. **-kieltäminen, -kieltämys** *s.* ateismi. **-kiitos** *interj.* ks. jumala 2. c. d. | Nyt se loppui, j. **-kuva** *s.* Puusta veistetty j. **-lahja** *s.* myös: Jumalan lahja. | Hän on saanut erinomaisen j:n, huumorintajun. **-lapseus** *s. usk.* **-laps|i** *s. usk.* (myös: Jumalan lapsi) ihmisistä, erik. kääntyneistä, uskovaisista, Jumalan omista; us.)(maailmanlapsi. | J:et ja suruttomat maailmanlapset. **-luoma** *s. ark.* (myös ⌒) tav. ihmisestä, us. hieman pahoittelevasti, päivittelevästi. | Voi sinua, j.! Mene, j.! Eikö se kuule, senkin turjake, j.! KARHUM. **-mie|s** *s.* hengenmies, uskonnollinen persoonallisuus. | Vanhan testamentin patriarkat, profeetat ja muut j:het. Luther on nykyisillekin kristityille esikuvallinen j. **-nimi** *s.* Pakanuudenaikaisia j:ä on säilynyt skandinaavis-germaanisissa viikonpäivien nimissä. **-palvelu|s** *s.* Jumalan (jumalien) palveleminen tietyin uskonnollisin menoin; vars. tilaisuus, jossa joukko ihmisiä (seurakunta) tiettyjä muotoja ja menoja noudattaen kunnioittaakseen ja rukoillakseen yhteisesti lähestyy Jumalaa (jumalia); myös *koll.* jnk uskonnon piirissä vallitsevista jumalanpalvelustavoista, kultista. | Kristillinen, katolinen, juutalainen j. Liturginen j. Luterilaiseen j:kseen kuuluu tavallisesti alttaripalvelus, saarna ja virrenveisuu. J. Kallion kirkossa. Pitää j. Olla läsnä j:ksessa. Mennä j:kseen. Pakanallinen j. — *Yhd.* aamu(päivä)-, ehtoo-, ehtoollis-, ilta-, juhla-, kenttä-, muisto-, päivä-, radio-, sotilasj.

jumalanpalvelus|järjestys *s.* rituaali. | Ortodoksinen j. **-menot** *s. mon.* Katolisen kirkon loisteliaat j. **-muo|to** *s.*, tav. *mon.* Anglikaanisen kirkon j:dot. **-paikka** *s.* **-tapa** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-toimitus** *s.*

jumalan|pelko *s.* (myös: Jumalan pelko) elävä tunne ihmisen heikkoudesta ja vähäpätöisyydestä Jumalan edessä ja siitä aiheutuva kunnioitus ja kuuliaisuus häntä kohtaan. | Lapsi on kasvatettava j:pelkoon ja siveyteen. - - hänen rukouksensa kuultiin hänen j:pelkonsa tähden UT. **-pilkka** *s.* Apostolien jälkeisenä aikana luettiin j. kuolemansyntien joukkoon. **-pilkkaaja** *s.* **-poika** *s.;* Kristuksesta tav:mmin Jumalan poika. **-rauha** *s. hist.* keskiaikainen kirkollinen rauhankäsky, joka kielsi sodankäynnin määräpäivinä t. -aikoina ja suojeli määrähenkilöitä ja -asioita. **-sana** *s.* (myös: Jumalan sana) Jumalan ilmoitus, vars. Raamattu, ja siihen perustuva sananjulistus. | Harjoittaa, julistaa, saarnata, viljellä j:a. Mennä kirkkoon j:a kuulemaan. Lukea j:a. — *Kuv.* puheesta tms., jota on ehdottomasti uskottava. | Ei suinkaan se mitään j:a ole. **-tauti** *s.* vanhan kansankäsityksen mukaan Jumalan ihmiseen lähettämä tauti, joka oli parantumaton ja päättyi kuolemaan;)(panentatauti. **-tuomio** *s. hist.* toimitus (kaksintaistelu, veteen heitto, kulkeminen tulen läpi tms.), jonka avulla jumaluuden uskottiin lausuvan syyllisyyden t. syyttömyyden tuomion. **-vilja** *s.*, vars. *kans.* ravinnosta: viljasta, leivästä yms.; harvemmin viinasta. | Puhtaasta j:sta leivottua leipää. Meinaan vain, että kun sillä politiikalla nyt on tämä j:kin [=viina] juoniteltu apteekkiin ALKIO. **-äiti** *s.* (myös: Jumalan äiti) Neitsyt Maria.

jumalasuhde *s.* suhde Jumalaan. | Kristityn j.

jumalat|ar[54*] *s.* naispuolinen jumaluus; vars. *ylät.* jnk abstr. käsitteen, aatteen tms. henkilöitymä, haltijatar, hengetär. | Kreikkalaisten jumalat ja j:taret. Afrodite oli kauneuden ja rakkauden j. Roomalaiset kunnioittivat Vestaa kotilieden j:tarena. Viisauden, hedelmällisyyden, oikeuden, voiton j. Eino Leino palveli jo heti alusta pitäen fantasian j:taria KIANTO. — *Kuv.* rakastetusta, palvotusta, ihaillusta naisesta. | Ylväs, kaunis kuin j. Rakkaani, j:tareni! — *Yhd.* paikallis-, suojelusj.; koston-, lemmen-, rakkauden-, sodan-, totuuden-, voitonj.

jumalat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1. a.** Jumalaa pelkäämätön, syntinen, synnillinen, maailmallinen;)(jumalinen, hurskas. | J. ihminen. Ajan henki oli j. Rietas ja j. meno. Elää j:tomasti. Puhua j:tomia. Autuas se mies, joka ei vaella j:tomain neuvossa VT. Nuhteettoman vanhurskaus tasoittaa hänen tiensä, mutta j. sortuu j:tomuuteensa VT. **b.** *s:sesti* jumalankieltäjä, ateisti. | J:tomien liike Neuvosto-Venäjällä. **2.** *ark.* tavattoman suuri, voimakas tms., tavaton, mahdoton, kauhea, hirveä. | Nousi j. ilma. Ajoi j:onta vauhtia. Nosti asiasta j:toman metelin. J. kiire. Pojat ryyppäävät niin j:tomasti [us.: ju·mala·ttomasti]. — *jumalattoman* [us. ju·mala·ttoman] tavattoman, mahdottoman, kauhean. | J:toman suuri puu. J:toman paksu sumu.

jumalattomuusliike *s.* Neuvosto-Venäjän j.

jumalausko *s.* usko Jumalan t. jumalien olemassaoloon.

jumal|aut(a), -|avita [us. -ia·-] *interj.* voimasana. | En totta j:aut uskokaan! J:auta, minä sanon hänelle vielä suorat sanat! Saat tuntea vielä nahoissasi, j:avita!

jumalayhtey|s *s. usk.* yhteys Jumalan kanssa. | Munkkien korkein harrastus oli hiljainen mietiskely, jonka avulla he pääsivät välittömään j:teen.

jumalihminen *s. usk.* dogmaattinen termi, joka ilmaisee jumalallisen ja inhimillisen luonnon yhteyttä Kristuksessa.

jumali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Jumalaa pelkäävä, uskonnollinen, hurskas. | J. ihminen, elämä, koti, kirja. [Simeon] oli vanhurskas ja j. mies UT. Elää j:sesti, kuten Jumalan lasten sopii. Jatkuva rukouksen yhteys Jumalan kanssa on j:suutta. — *S:sesti.* Parempi siivo syntinen kuin paha j. SL.

juma|liste, -|liut(a) [us. -i·-] *interj.* jumalaut(a). | J:liste, millainen mies! No totta j:liste! Jos tämä hyvin päättyy ja minä

vielä palaan, niin minä nain sinut, j:liste nainkin SILL. Voi j:liut sentään!

jumalisto[2] *koll.s.* jumalat. | Roomalaisten, votjakkien j.

jumalo|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** pitää t. palvella t. kunnioittaa jumalana. | Esi-isämme ovat j:ineet luontoa. Muinaiskreikkalaiset j:ivat esim. hakkaamattomia kiviä, kasvavia puita sekä puupalkkeja. Luonnonkansat j:itsevat monia tavallisuudesta poikkeavia esineitä. **2.** *kuv.* ihailla, kunnioittaa, rakastaa ylen määrin, ylenpalttisesti. | Italian kansa j:i kansallissankariaan Garibaldia. Saada osakseen haltioitunutta j:intia. J:itu kaunotar. Taiteilijoiden j:ima Pariisi. Dulcinean j:itu nimi huulilla hän viruu taistelutantereella siunaten kohtaloa TARK.

jumaloitsija[14] *tek.* < ed.

jumal|olento *s.* jumala, jumaluus. | Muinaisroomalaiset palvoivat monia eri j:olentoja. **-usko** *s.* = jumalausko.

jumaluu|s[65] *s.* **1.** jumalolento, jumala. | Obinugrilaisten mukaan sankarien henget muuttuivat j:ksiksi. Budhalaiset uskovat j:den asettuneen asumaan dalai-lamaan. Kristinuskon mukaan j:dessa on kolme persoonaa. Uskonto on ihmisen suhde yli-inhimilliseen, j:teen, eli lyhyesti sanoen jumalaan. — *Yhd.* joki-, kuu-, lähde-, meri-, nais-, pää-, tuli-, ukkosj. **2.** jumalallinen olemus t. luonne, jumalallisuus. | Kristuksen j.

jumaluus|olento *s.* jumalolento. | Polyteistisissa uskonnoissa palvonta kohdistuu moniin j:olentoihin. **-opillinen** *a.* teologinen. | J. erotutkinto, tiedekunta. J. kysymys. **-oppi** *s.* teologia. **-oppinut** *s.* teologi. | Calvin oli etevä j., varsinkin raamatunselittäjänä.

jumauttaa[2*] *kaus.v.* < jumahtaa. | Iskeä j.

jumbo[1] *s. leik.*, vars. *urh.* viimeinen. | Jäädä, tulla j:ksi.

jumi[1] *s.* **1.** Anobium, pieniä puun sisässä eläviä kovakuoriaisia. | -- maan madot tunsit sa myös, tiet j:n kaarnassa puun KOSKENN. — *Yhd.* hirsi-, kaarna-, tupaj. **2.** *kans.* eräs mytologinen olento. | J:n ampuma 'äkkipikaa syntynyt paise, puunpahka'.

jumi|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* kumeahkosta, kajahtelevasta äänestä. | Kohta on meillä tekeillä tuima toimi ja työ, kohta j:sevat hirret, kirveet paukkuu KIVI. Kosken j:na. "-- kaiken elinaikani syntisesti elänyt", kuuluu alttarilta juhlallisena j:nana SILL.

jumo|ta[38] *v.* -avasti *adv.* vetää t. kasvattaa kiinni, esim. haava. | Uni j:o silmät kiinni. — *Lääk.* J:avat aineet 'jotka vaikuttavat supistavasti ruumiin kudoksiin'. Kiinankuoren karvas ja j:ava maku.

jumot|taa[2*] *v.*, *3. pers.* -us[64] *teonn.* = jomottaa. | Päätä, haavaa j:taa.

1. **jump|ata**[35*] *deskr.v.* hitaanpuoleisesta, jäykähköstä tekemisestä. | Karhu ja susi puida j:pasivat hiki hatussa KS.

2. **jump|ata**[35*] *v. koul.* -paus[64] *teonn.* voimistella. | Kyllä minä hiihdän ja urheilen, mutta en minä viitsi sisällä j.

jumppa[11*] *s. koul.* voimistelu.

jumppaista[24] *deskr.v. murt.* hitaanpuoleisesta, jäykähköstä liikkumisesta. | Kävellä j. -- yrittää j. perässäni ALKIO.

jumpperi[5] *s.* neulottu t. virkattu, pään yli pujoteltava (naisten) pusero, villapaita.

jumpru[1] *s.* **1.** pienin astiamitta, jota Suomessa käytettiin ennen metrijärjestelmän voimaantuloa: 1/32 kannua eli n. 8,2 cl. **2.** *mer.* = silmäpylpyrä.

jumput|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* vaivalloisesta, hitaasta tekemisestä, raskaasta liikkumisesta yms. | Kone käydä j:taa. No, siinä tulla j:taa -- nahkatakissaan itse kunnanesimies Limppu-Aatu heitä vastaan KIANTO. Kuuluu polkan yksitoikkoinen j:us HAANPÄÄ.

juna[11] *s.* veturin ja rautatievaunujen, joskus myös raitiovaunujen jono. | J. lähtee, saapuu, tulee, kulkee, myöhästyy. J. viheltää, puuskuttaa, jyskyttää. Ajaa, matkustaa j:ssa, j:lla. Istua j:ssa. Hypätä j:an, j:sta. Muuttaa j:a. Myöhästyä j:sta. Mennä j:lle jkta vastaan. — *Ark.* Selvä kuin j. 'asia on päivänselvä'. Olla j:n alla 'olla vaikeassa asemassa, vars. esimiestensä erityisenä silmätikkuna'. Niin, nyt me totisesti joudumme j:n alle, meitä juoksutetaan päivät kentällä ja metsissä, tehdään suuntautumismarsseja pakkaus selässä WALTARI. — *Yhd.* halko-, henkilö-, maito-, malmi-, posti-, sotatarvike-, sotilas-, tavara-, työläisj.; aamu-, ilta-, päivä-, yöj.; juhla-, lisä-, loisto-, panssari-, pika-, sairaala-, seka-, sähköj.; rautatiej. **-henkilökunta, -henkilöstö** *s.*

junailija[14] *tek.* **1.** *amm.* = konduktööri 1. **2.** < seur.

junail|la[29] *v. sot. puhek.* -u[2] *teonn.* toimia johtajana taisteluharjoituksessa tms. | J. komppanianpäällikkönä.

juna|järjestys *s. raut.* säännöt, joiden mukaan junaliikennettä on rautatiellä tarkoituksenmukaisesti hoidettava etenkin liikenneturvallisuutta silmällä pitäen. **-kilometri** *s. raut.* junan kulkema kilometri. **-koti** *s.* koululaisten ym. retkeilyä varten käytettäväksi annettu makuuvaunu, joka tarpeen tullen seuraa vakinaista junaa ja jossa retkeilijät voivat asua matkallaan. **-kyy|ti** *s.* Kulkea j:dillä. **-lautta** *s.* lautta, joka kuljettaa junia. **-liikenne** *s.* **-lippu** *s.* rautatielippu. **-matka** *s.* Kolmen tunnin j. **-miehistö** *s.* **-mies** *s.* junailijan päällikkyyden alainen rautatieläinen, jonka tehtävänä on matkustajavaunujen lämmityksen ja valaistuksen hoito, vaunujen irrottaminen, kytkeminen ym. tilapäiset työt.

junan|järjestely *s.* toiminta, jolla rautatievaunut vaihdetaan asemilla oikeaan paikkaansa junassa t. siirretään kuormaus- ja purkauspaikoille jne. **-kuljettaja** *s.* tav:mmin veturinkuljettaja. **-kulku** *s.* Säännöllinen j. uudella rataosalla alkaa. **-lähettäjä** *s.* **-lähtö** *s.* **-muutto** *s.* **-vaihto** *s.* **-vaunu** *s.* rautatievaunu.

juna|onnettomuus *s.* Tuhoisa j. tänä aamuna L:n asemalla. **-pari** *s.* Radan liikennekyky voidaan arvioida n. 15—20 j:ksi '15—20 junaksi kumpaankin suuntaan'. **-raha** *s.* raha rautatiematkaa varten. **-rikko, -vaurio** *s.* juna-

onnettomuus. **-vuoro** *s.* **-yhtey|s** *s.* J:ksiä Helsingin ja Seinäjoen välillä on jälleen parannettu.

junggrammaat|ikko *s. kiel.* = nuorgrammaatikko. **-tinen** *a. kiel.* = nuorgrammaattinen.

jungmanni[4] *s. mer.* aloitteleva kansimies; laivapoika.

juni|a[17] *v. kansanr.* kasvaa t. kiertyä yhteen. | Haapa Hallin kalliolla, / koivu Kolkan taipalella, / juuret yhtehen j:vat [= lehmän sarvet] ARV.

junior[7] *s.* (*lyh.* j:or, j:r) henkilönnimen jäljessä: nuorempi (tav. pojasta erotukseksi isästä); vrt. senior. | Rantala j. Ford j.

juniori[5] *s.*, vars. *urh.* nuorten luokkaan kuuluva urheilija. | KIF:n j:t voittivat Unitaksen 5—0. Mestaruuskilpailuja järjestetään myös junioreille, ikämiehille ja naisille. **-ennätys** *s.* **-joukkue** *s.* **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* **-mestari** *s.*

junki[1*] *s. kansat.* pienempi puukko kaksipuukkoisessa pohjalaistupessa; aikaisemmin käytännössä ollut naisten tylppäkärkinen talouspuukko. — *Yhd.* puukkoj.

junkkari[5] *s.* **1.** *hist.* alk. lippua kantava aliupseeri, myöh. upseerikokelas muutamien maiden armeijoissa. — *Yhd.* kamarij.; lippu-, tykkij. **2.** itsepäinen t. vallaton poika t. nuorukainen. | Kyllä minä näytän teille, j:t! Vai niin, vai sinä j. täällä käyt ikkunoita särkemässä! — *Yhd.* poikaj.; puukkoj.

junkkarikoulu *s. hist.* Venäjän vanhan armeijan aikainen koulu, jossa opetettiin upseeriksi aikovia.

junkkeri[5] *s. hist.* **1.** alk. prinssien, sittemmin nuorten aatelisherrojen ja maalaisaatelisten arvonimi. **2.** *halv.* vars. Preussin taantumuksellisista aatelismiehistä. **-puolue** *s.* vrt. ed. 2.

junnail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.

junna|ta[35] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* hitaasta, vaivalloisesta, laiskasta tekemisestä. | Niin vetää j:si [ruuna] kuin ennenkin, kaula pitkällä ja maha pullollaan JÄRVENT. Nousta j:ttiin mäkeä. Hirsiä j:ttiin salvokselle. Raskaan sarjan [paini]otteluissa ei esiintynyt ollenkaan tavanmukaista isojen miesten j:usta. Hiljaisella j:amisella työt tehdään SP.

junni|a[17] *deskr.v.* hitaasta liikunnasta. | J:i kuin tukki joessa. Kala j:i edestakaisin virranpohjaa. Eihän se lautta kiivaasti kulje, / se hiljallensa j:i KL.

junt|ata[35*] *v.* **1.** *rak.* -taus[64] *teonn.* lyödä juntalla. | J. paaluja maahan. Savensekainen maa j:ataan tiiviiksi permannoksi. Tien pintaan j:ataan tiukkaan sepeliä. **2.** *urh.* vrt. 1. juntta 2. | -- j:tasi kerran P:n kyljelleenkin AK. **3.** *deskr.* kömpelöstä, hitaasta tekemisestä. | [Seppä] kävellä j:tasi vain eteenpäin PÄIVÄR. Niin on rauhassa elää j:attu tähän päivään asti KIANTO.

juntikka[15*] *deskr.s.* hitaasta, kömpelöstä olennosta. | Sian j. -- ruumiiltaan vahva, hengeltään heikko miehen j. KIANTO. — *Yhd.* ruuna-, ukkoj.

1. **junt|ta**[11*] *s.* **1.** *rak.* alkuaan kahvallinen pölkky t. varrellinen (rauta)järkäle, jolla sullotaan kokoon (juntataan) täytemaata, tasoitetaan t. tiivistetään katukiveystä, lyödään maahan paaluja tms.; vastaavanlainen koneellinen laite. — *Yhd.* kone-, käsi-, moottori-, nuija-, paalu(tus)-, pohja-, putki-, vetoj. **2.** *urh.* painiheitto, jolloin vastustaja sidotaan vyöltä, hänen jalkansa nostetaan ylös ja hänet yritetään selättää. | -- heitti useita kertoja P:tä j:asta, kunnes tämä lopulta sortui AK.

2. **juntta**[11*] *s.* **1.** ryhmä miehiä, jotka pitävät hallitusvaltaa käsissään, vars. Espanjassa t. Etelä-Amerikassa. **2.** vaikutusvaltainen poliittinen ryhmäkunta. — *Yhd.* aseveli-, sotilasj.

3. **juntta**[11*] *s. kans.* isoiksi pitkoiksi leivottu vehnänen t. halpa vehnäleipä (kiloleipä), junttapulla.

juntta|laulu *s.* juntattaessa laulettava työlaulu. | -- hän johti j:laulua "Heijuu, junttana poo. Hei! nostakaa ylös ja laskekaa jo-o-oo!" IVALO. **-luoti** *s.* paalutusjuntan järkäle. **-paalu** *s.* juntattava paalu.

junttapulla *s. kans.* = 3. juntta. | Leipoa j:a.

junttauskone *s.*

junt|ti[4*] *deskr.s.* kömpelöstä, hidasliikkeisestä olennosta. | Aleksi -- luultavasti ei nauranut opettajalle, kuten varmaan tekivät isommat pojan j:it SILL. Ja pilkalliset piianj:it ... Ja virnuilevat renginjuipit KARHUM.

junttur|a[11] *deskr.s.* **1.** kömpelöstä, raskaasta esineestä. | Aura oli raskas, 90-kiloinen j. Visaisista lankun j:oista teen [huonekalut] ja kiillotan niin tottavietä sileäksi KARHUM. **2.** itsepäisestä, vahvasta olennosta. | Tuo Jussi on väkevä j. Vaan jos se [härkä] karkaa minun ja Riittaliisan käsistä, se on semmoinen j. KAUPPISH.

juo|da[21] *v.*; juominen, juotava ks. myös erikseen; vrt. eri merk.-vivahduksissa syn:n luonteisesti käytettyjä v:ejä: hörppiä, hörpätä, kulauttaa, ryyppiä, ryypätä, ryystää, siemaista, särpiä. **I.** nauttia jtak nestettä tav. astian laidalta lusikkaa käyttämättä t. (vars. eläimistä puhuen) suoraan järvestä tm. suuhunsa ottaen; vrt. syödä. **1.** J. vettä, piimää, kaakaota, viiniä. J. lasista, pullosta, kourastaan, sangon reunalta, lähteestä. J. pillillä. J. janoonsa, virkistykseksseen. J. maitoa vatsansa täyteen. Joi pari kulausta. Antaa jklle, hevoselle j. Tule meille simaa j:maan! J. kahvit, aamutee. Join kolme kupillista kahvia. Montako kuppia olet j:nut? Kuka on j:nut minun lasini? J:tiin malja nuorenparin onneksi. J. veljenmaljat jkn kanssa. J:n sinun onneksesi! -- j:tiin / isänmaalle rakkahalle *CAJ. J. raakoja kananmunia. Lapsi juo äitinsä rintaa. Näätä puree poikki saaliinsa kaulasuonet ja juo sen lämpimän veren. -- miehet j:vat lämpimän aamuvellinsä, sillä lusikalla ei enää ehditä syömään LEINONEN. **2.** *kuv.* J. kärsimysten malja pohjaan saakka. -- sulosuulta suu kun j:pi / hurmaa lemmen leikkivän *MANN. Sa keihäs, joka etsinyt oot usein otson rintaa, / sa tänään vainon miehen verta j:t! KOSKENN. -- joi syvin, ahnain siemaisuin tuoksuvaa ilmaa SEPPÄNEN. Taivaan kastetta touot juo S.KORPELA. Oh,

minä j:n sinua, rakas, rakas Bathseba KILPI. -- runoilija juo yön majesteetillisesta näystä uutta sielunvoimaa VILJANEN. — *Erik.* **II.** väkijuomien nauttimisesta. **1.** ilman obj:a. | Pekka ei juo eikä tupakoi. — Us.: juoda kohtuuttomasti, juopotella. | J. kuin sika. Ratketa, sortua j:maan. A. kuuluu alkaneen j. Joi monta päivää perätysten. J. suruunsa. **2.** obj:llisena. | J. lasit tyhjäksi, pohjaan. J. itsensä humalaan, jalattomaksi, rappiolle. J. toiset pöydän alle 'kyetä juomingeissa juomaan niin kauan, että juomatoverit sortuvat'. -- aina jano sammuksiin on j:tu EINARI VUORELA. — *Erik.* **a.** hävittää t. kuluttaa juomalla, tuhlata väkijuomiin. | J. rahansa. J. talonsa, virkansa. J. vaatteet päältään. Alkaa sitten jälleen kotitaloa j. LEHT. — J. jalkansa, jalat altaan 'juoda itsensä sellaiseen tilaan, ettei pysy jaloillaan'. -- Iivari, joka ei koskaan "j:nut muistiaan" SILL. **b.** viettää t. juhlia juomalla. | J. häitä, harjakaisia. Piian häät ovat ohi, rääppiäiset j:tiin eilen TOPPILA.

juohatella[28*] *frekv.v.* < seur.

juohatta|a[2*] *v. murt. kansanr.* johdattaa. | Ken nyt vie ve'elle meitä, / ken joelle j:vi KAL.

juohde|mies *s. kansat.* Vanhoissa häämenoissa j:miehet saattoivat morsiamen sulhasen kotiin. **-väki** *s. kansat.* juohdemiehet ynnä se seurue (nuode-, noude-, noutoväki), jonka kanssa sulhanen tulee hääaloon häitä pitämään ja morsianta noutamaan.

juohe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* (*rinn.* juoheva, jouhe(v)a) tasainen, tyyni, rauhallinen. | Hätäilemätön, j. tyyppi. Saadut pisteet yhdistetään j:asti 'kaari-, ei murtoviivalla'. J:asti nousevien vaarojen yllä HAARLA. Liikkeelle lähdetään j:asti, ilman nykäystä. "Nuori herra", vastas ukko j:aan, / "verkkaan kulkee mies, kun jättää oman maan --" *CAJ.

juohen|taa[8] *v. harv.* -nus[64] *teonn.* tehdä juohea(mma)ksi. | Jouset j:tavat akselin liikkeitä.

juohev|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* = juohea. | Väinämöinen, j. partasuu uros. Liikkeiden tulee olla levollisia, j:ia ja yhtämittaisia. J. suomennos. -- niin j:asti osasi jutella, että jo ratkesi Mikko raikkaaseen nauruun ja lupasi tulla KATAJA. J:asti kalteva aho KIVI.

juohtaa[2*] *v. murt.* johtaa.

juohto|mies, -väki *s.* = juohde-.

juohtu|a[1*] *v. kans.* johtua. | Samalla j:i ukolle mieleen, että --. J:i juoni mieleheni, / tuuma aivohon osasi KAL.

juoja[11] *tek.* Juopuvat oluen j:t, / kannun appajat katoovat KAL. — *Yhd.* kahvin-, teen-, viinanj.

juoksahdella[28*] *frekv.v.* < seur.

juoksah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < juosta. | Mäkiskä j:ti kotoaan hakemaan markan SILL. Ja aina kun hevonen omasta aloitteestaan j:taa, herää kyytimies ja pidättää sen kävelemään ALKIO. Ketterin j:duksin, välillä aina pysähtyen, se [Mirri] eteni SILL.

juoksematon[57] *kielt.a.* < juosta. — *Liik.* J. velkakirja 'velkakirja, jota ei saa siirtää toiselle'.

juoksen|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < juosta. | Koko metsän j:telimme ristiin rastiin. Pihalla j:televia lapsia.

juoksetin[56*] *s.* = juoksutin 1.

juoksetta|a[2*] *kaus.v.* **1.** tav:mmin juoksuttaa. | Minäkö lainakirjastoissa raskaan päivätyönsä jälkeen häntä j:maan KARHUM. J. mahlaa puista. **2.** maidosta yms.: saattaa juokse(ttu)maan, koaguloida. | Maidon j:minen piimäksi.

juoksettu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) maidosta, valkuaisaineista yms.: koaguloitua, juosta, saostua, kokkaroitua, hyytyä. | Maito j:u piimäksi. Vanhetessaan viili j:u, ts. jakautuu juustoaineeksi ja heraksi. Valkuaisaineet j:vat [= hyytyvät] korkeassa lämpötilassa. J:nutta velliä, kastiketta.

juoksev|a[10] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* < juosta. **1.** nestemäinen; nesteistä: notkea, ohut;)(jähmeä, kiinteä, tankea, jäykkä. | J. hartsi. J. liima. J. ravinto. Kevyet, nopeasti käyvät koneet vaativat j:ampia öljyjä kuin raskaat. **2.**)(kiinteä, seisova. | J. [= virtaava] vesi. J:an veden kulutustyö. Hotellihuone, jossa on j. vesi 'vesijohto'. — *Mer.* J. [= väkipyörissä liikkuva] köysistö, takila. **3.** J. [= samanlaisena toistuen jatkuva] ornamentti. J:at [= päivästä päivään toistuvat t. ilmenevät] asiat. Kaikki aika on mennyt j:ien asioiden hoitoon. Hoitaa j:at tehtävät. Rahaa ei tahtonut riittää edes j:iin menoihin. J. numero 'juoksunumero'. Lehdet numeroidaan j:asti 'juoksunumeroin'. **4.** *liik.* J. velkakirja 'velkakirja, jonka saa siirtää toiselle, kierrantävelkakirja'. J. tili 'käyttövaroja varten järjestetty pankkitili, jolle jatkuvasti pannaan ja jolta jatkuvasti, ilman irtisanomista, otetaan rahoja'. **5.** *metsät.* J. kasvu 'kasvu jnak tiettynä aikana, esim. määrävuonna';)(keskimääräinen kasvu.

juoksiainen[63] *s. el.* delfiini.

juoksija[14] *tek.* < juosta. | Hyvä, huono j. Strutsi on nopea j. — *Erik.* **a.** *urh.* Kautta maailman tunnettu j:mme Paavo Nurmi. Etevä keskimatkojen j. — Pesäpallopelissä: pesältä toiselle etenevä sisämies. — *Yhd.* aita-, este-, maraton-, pikaj.; mestari-, suurj. **b.** juoksijahevosesta. | Arabialainen j. Karin isännän j:t ovat monissa kilpailuissa saaneet palkintoja. — *Yhd.* ravi-, tasaj. **c.** šakkipelissä: lähetti. **d.** *yhd.* Yöj.

juoksija|hevonen *s.* **-kuningas** *s. urh.* Hannes Kolehmainen ja Paavo Nurmi, kaksi suomalaista j:ta. "Eino-Vakaa", aikansa j. ja kuuluisa siitosori. **-ori** *s.* **-tamma** *s.*

juoksu[1] *teonn.* < juosta; ks. sen merk.-ryhmiä. (*I. 1. a.*) Nopea, vauhdikas, hidas j. Pyrähtää j:un. Panna, pistää j:ksi. Oli jo pistettävä pientä j:a. Saapua jnnek j:a. Ajaa (täyttä) j:a, pientä j:n hölkkää. Hiljentää j:ansa. J:ssa on vaikea äkkiä pysähtyä. Hän ottaa vaikka jäniksen j:sta kiinni. — *Urh.* A:n j. on rentoa ja irtonaista. 10.000 metrin j. oli loistava kilpailu. — *Erik.* pesäpallossa: etu ("piste"), jonka sisämies hankkii joukkueelleen, kun hän sääntöjen mukaan muilla pesillä käytyään ehtii kolmospesältä kotipesälle ennen kuin pallo on syöttäjän hal-

lussa kotipesällä. | Saada, tuoda j. Ei tullut j:a. Ensimmäinen vuoropari päättyi j:itta. A voitti B:n [pesäpallojoukkueita] 5:llä j:lla 3:a vastaan. — *Kuv.*, vars. *heng.* elämästä, elämän kulusta. | Minä olen hyvän kilvoituksen kilvoitellut, j:n päättänyt, uskon säilyttänyt UT. Suo niin mun päättää j:ni, / mä että pääsen luoksesi VK. Jumalass' on j:n määrä SL. — *Yhd.* hölkkä-, lönkkä-, puolij.; kilpaj.; (hevosen) tasaj.; kujanj.; (urh.) alokas-, joukkuej., aita-, este-, maantie-, murtomaa-, rataj., kestävyys-, pika-, sopu-, tasoitusj., maratonj., tunninj., viestinj.; (voim.) kierto-, mutka-, porras-, tana-, vasta-, vauhtij., paikallaj., lusikka-, peruna-, pussij., ankan-, apinanj.; (pesäpallossa) johto-, voitto-, kunniaj. (*c.*) - - tästä nousee keräjän j:t KIVI. [Elias alkoi] ivata hänen j:jaan evankelisten rukouskokouksissa WALTARI. Sattuupa kerran, että suuri veli illan pimetessä on kadonnut kaupungille, toisetkin veljet j:ssa KIANTO. — Näin säästetään paljon turhaa j:a ja vaivaa. Itse sai - - avata linjat ja työn rakenteilla ollessa juosta sen seitsemät j:t pienin palkoin ja ilmaiseksikin KARHUM. [Öisin] on myös vähemmän ihmisiä ja koiria j:lla AK. — *Yhd.* asioilla-, kylän-, yöj. (*d.*) [Lehmätkin] ovat nyt niin j:illansa ja kiimoillansa KILPI. (*2.*) Veden j. jstak jhk. Joen j. on tasaista. Aika kuluu kuin virran j. J:ltaan hidas joki. Joki jakaantuu kahteen j:un 'haaraan'. Totta kuin koskaan Tonava ei / voi tauota j:stansa LEINO. - - kuulevi puissa mahlojen j:n LEINO. Veren j. tyrehtyy. Tervan j. on alkanut. Räystään j. KILPI. Jos ilmenee j:a [par. vuotoa] synnyttimistä AK. — *Yhd.* hiekan-, mahlan-, veden-, veren-, virranj.; kahtaallej.; ala-, keski-, loppu-, sivu-, yläj.; joki-, lähde-, puro-, vesij. (*3.*) Langan j. kerältä. Köysi lasketaan j:un. Siiman j. kelalta. Paperin j. rotaatiokoneessa. (*4.*) Puun käsittely syiden j:n suuntaan. Magnetiittia sisältävien kivilajien j:n kartoittaminen. [Laivan] parraskaaren j. KILPI. Puista uittoruuhta rakennettaessa asetetaan ensin alle kaksi pituussuuntaista hirsij:a [= hirsijonoa], joiden päälle itse ruuhi tulee. Betonimuotit tehdään sisäpuolelle asetetuista laudoista, joiden ulkopuolella on tukena pystysuorat j:t. Päreitä pannaan räystäälle ainakin kaksi j:a [= riviä] päällekkäin. — *Kut.* kankaassa lanka, joka kulkee jonkin matkaa sitomattomana sidospisteiden välillä, nasta. | Koristelanka muodostaa kankaan selkäpuolelle kuteen suuntaisia j:ja. — *Yhd.* syidenj.; hirsi-, pohja-, seinäj.; ratasj.; (kut.) langanj. (pitseissä), kude-, lanka-, loimi-, pintaj. (*5.*) Suksen j. oli hyvä. Sjöbergin kädessä viivähti kynä j:llaan KILPI. - - vieläkö on vetoa jouhen j:ssa KILPI. - - ylpeä tiedemies, joka tutkii tähtien j:a *ERKKI KAILA. — *Yhd.* kynänj. (*II. 1.*) Tekijä ei ole saanut kertomukseensa oikeata j:a. Tapausten j. oli seuraava. Tämä on muutamin piirtein hänen elämänsä j. Aika ei voi kääntyä takaisin j:ssaan. Pojalla on hyvä järjen j. Ajatuksen j. on suunnilleen se, että - -. — *Yhd.* elämänj.; ajatuksen-, järjenj.

juoksu|aika *s.* Tuntilasin hiekan j. — Vekselin j. 'aika myyntipäivästä erääntymispäivään'. — Eläimistä: kiima-aika. **-ajo** *s.* Hevonen, jota käytetään sekä työ- että j:ssa. **-askel** *s.* Kulkea, kiiruhtaa j:in. **-ero** *s. urh.* Suuriakin j:ja puulaakipesäpalloilussa. **-halu** *s.* **-harjoitus** *s. urh.* **-hauta** *s. sot. vanh.* taisteluhauta. **-hiekka** *s.* hieno, irtain hiekka, joka vettyneenä tulee juoksevaksi; vrt. lentohiekka. **-hyppy** *s. voim.* J., hyppy juosten telineen yli joko vapaasti tai telineelle astuen. **-hölkkä** *s.* = juoksunhölkkä.

-juoksui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Hidas-, jäykkä-, paksu-, raskas-, sakea-, tyynij.

juoksu|jalan, -|jalassa *adv.* juosten, juoksujalkaa. | Kulkea, mennä j:jalan, j:jalassa. Riennettiin j:jalassa katsomaan. Lehmä lähtee j:jalassa, kello kaulassa - - kalkattaen, tulemaan kohti AHO. **-jal|ka** *s.* **1.** *el.* (lintujen, hyönteisten ym.) jalka(muoto), joka on erityisesti sopeutunut juoksemiseen. | Strutsin, torakan j. **2.** = pituusjalka. | 500 j:kaa lattialautaa. Höylätyn sahatavaran hinta j:alta. **-jalkaa** *adv.* juosten, juoksujalassa. | Riensimme j. asemalle. Ohitseni ajoi jono työrattaita j. AK. **-jalkai|nen** *a. el.* J. hyönteinen. — Tav. *s:sesti:* J:set 'Chilopoda, eräs tuhatjalkaisten lahko, monijalkaiset'. **-kehys** *s.* leikkikehä. **-kerros** *s. rak.* juoksukivistä ladottu tiilikerros. **-kiikku** *s. voim.* voimisteluteline, jonka muodostaa 4—6 köyttä, jotka riippuvat korkealla olevasta yhteisestä navasta ja voivat pyöriä tämän ympäri. **-kilpailu** *s. urh.*, tav. *mon.* **-kippi** *s. voim.* juoksuvauhdilla suoritettu kippi. **-kisko** *s. tekn.* liukukisko. **-kissa** *s. tekn.* = juoksuvaunu. **-kivi** *s.* **1.** *rak.* tiili, jonka pitkä sivu näkyy muurin ulkopinnassa, juoksutiili; vrt. ankkuri-, sidekivi. **2.** ylempi, pyörivä myllynkivi. **-koe** *s.* Kantakirjaan tarjottavien hevosten tulee suorittaa sekä veto- että j. **-koira** *s.* kulkukoira. **-kunto** *s. urh.* **-käytävä** *s.* Maamyyrän pesästä johtaa j. pyyntialueelle. **-köysi** *s. tekn.* **1.** taljan pylpyröiden läpi kulkeva köysi. **2.** köysi, jota pitkin köysiradan vaunu liikkuu.

juoksulainen[63] *s. harv.* - - herrojen narri ja ruplien j. SEPPÄNEN.

juoksu|lauta *s.* **1.** (savupirtin) ikkuna-aukon työnnettävä sulkulauta. **2.** *sot.* Polkusillan j:laudat. Vaunuun noustaan maasta j:lautoja pitkin. **-leikki** *s.* Juoksu-, pallo- ja laululeikit. **-lenk|ki** *s. urh.* Lähteä j:ille. **-liik|e** *s.* Hevosen j:keiden sirous. **-limitys** *s. rak.* limitys, jossa on pelkkiä juoksukerroksia. **-lista** *s.* **1.** *tekn.* lista, jota pitkin jk liukuu; vrt. juoksukisko. | Vetolaatikon j. **2.** *urh.* lista pesäpallossa eri pelivuoroina saaduista juoksuista. **-maa** *s. geol.* pääasiassa hienoa hietaa, joka märkänä helposti tulee juoksevaksi. **-marssi** *s.* Riennettiin eteenpäin j:a. **-matka** *s.* **-metri** *s.* (*lyh.* jm) = pituusmetri. | Vesijohtoon tarvitaan putkea 81 j:ä. **-n|hölkkä** *s.* Hevosjono menee ohitse j:hölkkää. **-nopeus** *s.* Hevosen j. Paperin j. rotaatiokoneessa. **-nosturi** *s. tekn.*

= siirtonosturi. **-numero** *s.* järjestysnumero jssak jatkuvassa sarjassa. **-paino** *s.* vaa'an selkäasteikkoa pitkin siirrettävä vakiosuuruinen vertailumassa, liukupaino. **-painovaaka** *s.* vrt. ed. **-pallo** *s.* jalkapallossa: syöttöpallo, joka toisen on juoksemalla tavoitettava. | L. lähetti pitkän j:n rajahyökkääjälle. **-peli** *s. urh.* Rohkea j. ja luotettava lyöntipeli ovat [pesäpallossa] sisäpelin kulmakiviä. **-poika** *s.* asiapoika, lähetti. | Liikkeen, viraston j. **-putk|i** *s.* Valmistunut terva valuu padasta j:ea pitkin keräysastiaan. **-pylkkä** *s. tekn.* = siirtopylkkä. **-pyrähdys** *s. urh.* Koikkelehtimisen välillä terävä j. **-pyörä** *s.* **1. a.** polkupyörän edeltäjä, laite, jossa oli kaksi peräkkäin yhdistettyä pyörää ja jolla liikuttiin hajareisin istuen maasta molemmin jaloin potkimalla, potkupyörä. **b.** varteen kiinnitetty pyörä, jota lapset juosten työntävät. **2.** *tekn.* **a.** turbiinin t. keskipakopumpun pyörivä siipipyörä; vrt. johtopyörä. **b.** veturin, kääntösillan tms. pyörä, joka ainoastaan kannattaa eikä vedä. **-raja** *s.*, vars. *tekn.* **1.** = myötöraja. **2.** se kosteusaste, jonka jälkeen savi tms. muuttuu juoksevaksi. **-rana** *s. tekn.* siirtonosturi. **-ra|ta** *s. urh.* Urheilukentän j:dan pituus on tavallisesti 400 m. Kentän j., hyppy- ja heittopaikat.

juoksuri[5] *s. harv.* juoksija. | Tämä varsa on j:n sukua ALKIO.

juoksu|savi *s.* = kuohusavi. **-siipi** *s. tekn.* turbiinin t. keskipakopumpun juoksupyörän siipi. **-silmukka** *s.* vapaasti laajenemaan ja supistumaan pääsevä silmukka. | Lasson päähän tehty j. **-silmä** *s.* virheellisesti kudottu, juokseva verkon silmä. **-solmu** *s.* helposti, tav. vetämällä aukeava solmu; vrt. umpisolmu. **-suunta** *s.* **-tahti** *s.* **-taito** *s.* **-tapa** *s. urh.* Kevyt, irtonainen j. **-tarha** *s.* tarha, johon kotieläimet esim. talvella lasketaan jaloittelemaan.

juoksute[78*] *s.* = juoksutin 1, 2.

juoksut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < juoksuttaa. | Tuuli j:telee lunta. J:teli sormiaan urkujen koskettimilla. Hän j:telee surunvoittoisia säveleitä kanteleestaan. Romaanin juonen j:telu. - - rommia, jota oli j:eltu muihin kurkkuihin KILPI.

juoksutiili *s. rak.* = juoksukivi 1.

juoksutin[56*] *s.* **1.** *kem.* entsyymi, joka aiheuttaa maidossa kaseiinin saostumisen ja jota käytetään juustonvalmistuksessa, juoksute, kymosiini. — *Yhd.* juustonj. **2.** *met.* juottotöissä välttämätön eristävä aine, joka pitää juotospinnat puhtaina ja suojaa niitä hapettumiselta, juoksute. **3.** se pantografin terä, jota kuljetetaan mallina olevan kuvion viivoja pitkin. **4.** par. lappo, imujuoksutin.

juoksutinjuusto *s.* juoksuttimella valmistettu juusto.

juoksuton[57] *kar.a.* J. pesäpallovuoro.

juoksut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* juoksettaa) < juosta. **1.** J. hevosta. Miehiä j:ettiin kilpailussa kierros liikaa. — J. jkta asioillaan. J:ti alinomaa lääkäriä luonaan. **2. a.** nesteistä, hienojakoisista aineista: panna virtaamaan t. pitää virtaamassa, valuttaa, vuodattaa. | J. olutta tynnyristä. J. mahlaa koivusta. Uhrieläimen veri j:ettiin maahan. Vilja j:etaan säkkiin. — Tuuli j:taa lunta. **b.** langasta yms. | J. lankaa kerältä. Sukkula j:taa langan loimien väliin. Tie j:taa kaarroksiaan puoleen ja toiseen KARHUM. — Tekijä j:taa taitavasti tarinan juonta. J. tarinaa, juttua. [Soittaja-ukko] j:ti säveltä viliiä HAANPÄÄ. **c.** J. sormiaan koskettimilla. J. kynää paperilla. Valter istui veneen laidalla ja j:ti keppiänsä vedessä *TARK. - - rumanhengen voima se oli, joka rekeä j:ti PAULAH. Taavetti j:ti kättään Maijan palmikkoa pitkin KARHUM. **3.** kuljettaa (noutaa, tuoda, viedä) juosten t. yl. nopeasti, kiidättää. | J. kirje postiin, ruokaa pöytään. J:ti lapset saunaan. Paimenpojat j:tivat sanan metsäpalosta. J:a tänne sanko kaivolta! **4.** par. juoksettaa (2).

juoksutulo|s *s. urh.* Mainioita j:ksia eilisissä kilpailuissa.

juoksutus[64] *s.* **1.** juoksuttaminen. | Varsan j. köydessä. Pihkan j. Runon sanojen j. on vuolaasti soljuvaa. **2.** *mus.* nopea sävelkuvioryhmä, joka on muodostunut vähäisen alkuaiheen alinomaisesta jäljittelystä, pasaasi.

juoksutusmaha *s.* märehtijäin mahalaukun viimeinen osa, jossa pääasiallinen ruoansulatus tapahtuu.

juoksu|tyttö *s.* asiatyttö. **-tyyli** *s. urh.* **-vauhti** *s.* **1.** Jalkapallopelin nopeutta ei määrää pelaajien j. Lähdettiin liikkeelle j:a. **2.** *voim. urh.* Lyhyt j., ponnistus — ja komeasti yli. **-vaunu** *s. tekn.* nosturissa juoksukiskoilla t. sillalla liikkuva kuormaa kannattava vaunu, (juoksu)kissa.

juolaht|aa[2*] *v.* tav. vain yks. 3. pers. | J:aa [= sattumalta tulee, johtuu, muistuu] mieleen. J:i mieleeni, että - -. Hänen mieleensä j:i sukkela tuuma.

juola|s[66] **1.** *a. kansanr.* runsaasti juomia käyttävä, juoppo, juopotteluhaluinen. | Siin' on syöä syölähänki, / juoa miehen j:hanki KAL. **2.** *s. murt.* = seur.

juolavehnä *s.* Triticum repens, rikkaruohona yleinen heinäkasvi; *syn. kans.* valkojuuri.

juole|a[21] *a. harv.* -us[65] *omin.* ylväs, komea. | - - hänet toi pitojoukon / j:an keskeen istumahan *MANN. - - valkeinna vaimoloissa, / j:inna joukkoloissa KANT.

juolua[20] *s. maant.* joen viereen lietteiden salpaamasta joenmutkasta syntynyt kaaren muotoinen kapea lampi.

juolukka[15*] *s.* Vaccinium uliginosum, eräs kanervakasvi; sen sinertävä, äitelän makuinen marja.

juoma[11] *s.* se mitä juodaan; us. erityisesti valmistettu neste, jota juomalla nautitaan ravinnoksi, janoon, virkistykseksi tms. | Ruoka ja j. J:na pelkkä vesi. Maito on terveellinen ja ravitseva j. Alkoholipitoiset, väkevät j:t. Hiilihappoiset j:t. Viinilaseissa helmeili jo jalo j. Kohtuullinen ruoassa ja j:ssa. Vasikan j. J:kseen porot käyttävät tavallisesti lunta. — *Kuv.* - - huultes hurman j. jumalainen T.LYY. — *Yhd.* alkoholi-, appelsiini-, mallas-, muurain-, myrkkyj.; aamu-, ilta-, juhla-,

pöytäj.; juovutus-, terveys-, virvoitusj.; taika-, väkij.; kansallisj.; lemmenj.

juoma- juomiseen käytettävä, juonti-. **--allas** *s.* Tallin j. **--astia** *s.* **-haarikka** *s.* **-halu** *s.* **-himo** *s.* tav. himo nauttia väkijuomia. | J:n orja. **-kannu** *s.* **-kauha** *s.* **-kaukalo** *s.* Lampaiden j. **-kup|pi** *s.* Uudenaikaisissa navetoissa lehmillä on rehupöytiin valetut j:it, joihin vesi nousee automaattisesti. **-köyhä** *a.* ja *s.* *kans.* juomalla köyhtynyt. | Olisitkin vaikka juonut talosi, j:ä auttaa edes Jumala, mutta kun on muuten vain hurvitellut velkaa velan selkään LEINONEN. **-lait|e** *s.* Koulun uudet j:teet. **-lak|ko** *s.* alkoholinjuontilakko, viinalakko. | N. päätti tehdä kahden kuukauden j:on. — *Erik.* vars. Suomessa vappuna 1898 mielenosoitukseksi alkanut alkoholijuomien yleinen käyttölakko. **-lasi** *s.* **1.** tav. lieriömäinen lasiastia, josta esim. aterioitaessa juodaan maitoa, vettä tms. **2.** = seur. **-lasilli|nen** *s.* juomalasin täysi. | Join pari j:sta vettä. **-laulu** *s.* laulu t. runo (runouden laji), jossa ylistetään viinin t. muiden päihdyttävien juomien ja iloisten juomaseurojen tuottamia nautintoja. **-leili** *s.* **-malja** *s.*

juoman|laskija *s.* **1.** *hist.* hovipalvelija, jonka hoidossa olivat juomat ja niiden tarjoilu. | Faaraon ylimmäinen j. **2.** tav. *leik.* ed:een liittyen. | Kansallispukuiset miehet toimivat juhlassa j:laskijoina. Korpraali Kalpa, pyydän, ruvetkaa te ylimmäiseksi j:laskijaksi tänä iltana S.SIHVO. **-panija** *s.* Hautajaisiin piti hankkia ruoanlaittajat ja j:t. **-pano** *s.*

juoma|pahe *s.* väkijuomien väärinkäyttö paheena. **-paik|ka** *s.* Kapakat ja muut j:at. Lehmien j. **-pikari** *s.* **-pöy|tä** *s.* pöytä, jossa on tarjolla t. nautitaan väkijuomia. | Istua j:dässä, j:dän ääressä. **-rah|a** *s.* vieraan tarjoilijalle, palvelijalle tms. jstak palveluksesta (ylimääräiseksi) palkkioksi antama raha; us. *syn.* palvelu(s)raha. | Annoin 50 mk j:aa. Ei j:oja. **-rahajärjestelmä** *s.* **-retki** *s.* juopotteluretki. | Miestä ei kuulu, on kai taas joutunut j:lle.

juomar|i[5] *tek.* = juoppo (tyylitasoltaan kuit. korkeampi, ei niin halventava). | Koetettiin saada j:eita raittiuskokouksiin. Eivät huorintekijät, - - ei j:it - - eivätkä anastajat saa periä Jumalan valtakuntaa UT. Ei j:in koti korkene SL. — *Yhd.* viinanj.

juomaripoika *s.* Mitäpä se tekee se j. / omalla emännällä! KL.

juoma|ruuhi *s.* Navetan rehupöydät ja j:ruuhet. **-sarvi** *s.* juoma-astiana käytetty sarvi; sen muotoinen juoma-astia. **-seur|a** *s.* Viettää iltojaan epäilyttävissä j:oissa. **-seurue** *s.* **-ta|pa** *s.* **1.** tavaksi tullut väkijuomien käyttö. | Laajat piirit ovat alkaneet vastustaa j:paa. **2.** se tapa, jolla juodaan. | Keskiluokan syömäja j:vat 1700-luvulla. — *Erik.*, us. *mon.* tapa, miten väkijuomia nautitaan t. käytetään. | Suomalaisten j:vat. J:pojen parantaminen. **-tavar|a** *s.*, tav. *mon.* väkijuomat. | Toi kaupungista j:oita. **-tehdas** *s.*

juomat|on[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* (myös -tomuus[65] *omin.*) joka ei juo; juopottelematon, raitis. | Kahvia j. J. ja siivo mies. **2.** *pass.* jota ei ole juotu. | Jää vielä j:onta olutta.

juoma|toveri *s.* juopottelutoveri. **-uhri** *s.* *usk.* juoman uhraaminen; vrt. ruoka-, polttouhri. **-veik|ko** *s.* juomatoveri; henkilö, joka mielellään käyttää väkijuomia. | Entiset j:koni. Huoleton j. - - renessanssiaikaisen seikkailijan ja oppineen, taikurin, kerskailijan ja j:on kirjava elämä KOSKENN.

juomavesi *s.* Raikas lähdevesi on parasta juomavettä. **-astia** *s.* **-hana** *s.* **-johto** *s.* **-kaivo** *s.* **-säiliö** *s.*

juomi|nen[63] *s.* **1.** Ylenmääräinen syöminen ja j. **2.** juoma, juotava. | Pöytään kannettiin monenlaisia j:sia. Syömiset ja j:set. - - Paavo rientää ryypyn luo niinkuin vasikka j:selleen AHO. - - joist' ei syöen syömät puutu, / juoen j:set vähene KAL.

juomin|ki[5*] *s.*, tav. *mon.* juhlat t. muu tilaisuus, jossa nautitaan runsaasti väkijuomia. | Vaeltakaamme säädyllisesti, niinkuin päivällä, ei öisissä kemuissa ja j:geissa UT. — *Yhd.* ravintola-, ylioppilasj:git.

juomu[1] *s.* juova, juonne, uurre, viiva, viiru. | Hänen kasvoissaan on syviä j:ja. Sormesta paperiin jäänyt tumma j. Kalkkikiveä, jossa on liuskeisuuden suuntaisina j:ina n. 1 cm:n läpimittaisia sinkkivälkekiteitä. Seinät siivin siivoele, / lautsat kaikki laitoinensa, / seinät pitkin j:inensa [= rakoinensa] KAL.

juomui|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* J:set kasvot. Hevosen selkä on ruoskan iskuista j. Damaskoitu teräs on pinnaltaan j:sta. — *Yhd.* harmaa-, selvä-, sinerväj.

juomut|taa[2*] *v.* tehdä juomuiseksi. | Uupumuksen j:tamat kasvot. J:ettu torttuvuoka.

juonelli|nen[63] *a.* **1.** *poss.* < juoni. | J. elokuva, oopperalibretto, sisältö. **2.** -sesti *adv.* juoneen kuuluva, juonta koskeva; us. par. muuten. | Kappaleen j. [par. juonen] yhtenäisyys. J:sesti [par. juoneltaan] epäonnistunut.

juon|i[38] **I.** *s.* **1. a.** kavala suunnitelma t. viekas menettely jkn pettämiseksi; us. *mon.* vehkeet, vehkeily, juonittelu, intrigit. | Emme osanneet aavistaakaan sellaista j:ta. Vihollinen käytti kavalaa j:ta. — Punoa j:ia [= vehkeillä] jkta vastaan. Kuninkaan oli alati taisteltava aateliston j:ia vastaan. Salaliittolaisten j:et paljastuivat ajoissa. Saatanan, pirun j:et. — *Yhd.* kauppa-, sotaj.; konnan-, lemmen-, salaj. **b.** kepponen, kuje, metku, oikku; us. *mon.* elkeet. | - - minä vihaan kevytmielisiä j:ia, mutta niistä ei kuitenkaan saa päättää miestä kelvottomaksi KIVI. Minä kiskon siltä sisun ja joutavat j:et KIANTO. | - - herroilla vasta j:et onkin, sanoi vanha vaimo. Ensin haaskaa ihan puhtaan ja rehellisen ihmisen - - HELVI HÄMÄLÄINEN. - - että Margareeta, naiselle omituisesta j:esta, nyt itsestään tarjoutui hänen sitojattarekseen KIANTO. [Lapselle:] Syödä pitää, ei auta j:et! AK. — *juonikseen* (adv.) kurillaan, pahuuttaan, leikillään. | - - oli j:ikseen vielä lähtenyt kylälle ja juossut häijyyttään kokoon puolet kylää KILPI. — *juonillaan, juonissaan* (adv.) a) kurillaan, pahuuttaan, leikillään, juonik-

seen. | -- vain muuan poika, joka j:illaan vihelsi eräälle runonlausujalle ALKIO. -- voisin helposti paeta, juosta heidän edellään, j:issani, kiusallakin ALKIO. b) kiukuissaan, pahalla tuulella, ärtyisenä. | Lapsi on väsynyt ja j:illaan, j:issaan. Oli monta viikkoa samasta asiasta meille j:issaan. — *Yhd.* koiranj. **c.** tuuma, suunnitelma, hanke, puuha. | Juohtui j. mieleheni, / tuuma aivohon osasi KAL. Olla samassa j:essa [= olla yhteistoiminnassa, toimia yhteistuumin] jkn kanssa. Kaikki ne ovat yhdessä j:essa. -- olisi meidän pitänyt yksissä j:in vielä kerran saunottaa niitä körttiläisiäkin ALKIO. — Eräissä työn t. toiminnan käynnissä oloa t. toimintaan ryhtymistä merkitsevissä ilmauksissa. | J:essa [= puuhassa, toimessa] on oltu pikku hiljaa koko aika. Olin juuri parhaassa juttelun j:essa, kun --. Kauanpa hän jaksaakin pysyä j:essa. Yritystä on koetettu jatkuvasti pitää j:essa. Ryhtyä, ruveta j:een. Käykäämme j:een, tuottakaamme itsellemme aapiskirjat Hämeenlinnasta ja lähtekäämme lukkarille kouluun KIVI.

2. a. kirjallisen tuotteen toiminnan kulku, intrigi. | Romaanin, näytelmän j. Elokuva, jossa on j:ta vain nimeksi. Kertoa, selostaa lyhyesti j. — *Yhd.* perus-, pää-, sivuj. **b.** jnk toiminnan johtava periaate t. olennainen piirre, jonka oivaltaminen on avaimena koko toimintaan, johtava, punainen lanka. | Kehitti tutkimuksensa j:ta edelleen. J:ena menetelmässä on se, että --. Joko olet j:esta perillä? Saada j:en päästä kiinni. — Eräissä toiminnan sujumista t. alkuun pääsemistä merkitsevissä ilmauksissa. | Alussa peli oli hapuilevaa, mutta vähitellen päästiin j:een. Vasta toisella puoliajalla HKV sai j:esta kiinni. Joukkue oli matkasta väsynyt ja kokonaan poissa j:esta.

3. *konkr.* **a.** *harv.* jono. | Ukot -- katosivat mustana j:ena nummien takaiseen iltaan SEPPÄNEN. Arvelee, -- / mistäpä sanoja saisi, / -- / pääskyjenkö päälaelta, / joutsenkarjan j:en päästä KAL. **b.** *kal. harv.* jata. | Muikkuja varten lasketaan verkot kesällä tavallisimmin j:een, useampia verkkoja peräjälkeen U.T.SIRELIUS. **c.** *harv.* polku, polun ura. | -- niin pitkälle kuin silmä väen jonoa ja polun j:ta metsän kohduissa erotti KILPI. Mikä tie vetävi meiät, / kuka j. juohattavi KAL. — *Yhd.* ansaj.; jalkaj. **d.** *kansat.* nuolen ura jalkajousessa. | -- veti viinestä vasaman, / -- / tuon on j:elle asetti KAL. **e.** *geol.* levyn muotoinen kivimassa, joka on muodostunut siten, että kallioperään syntynyt repeämä on täyttynyt joko sulana siihen tunkeutuneella magmalla tai vesiliuoksesta erkautuneilla kivennäisillä; vrt. suoni. — *Yhd.* eruptiivi-, kalkki-, kupari-, kvartsi-, malmij.

II. *a. taipum. murt.* juonikas. **1.** Sillitynnyrit ahdistavat käytäviä, niin että on j. päästä puikkelehtimaan niiden lomitse AK. **2.** J. mies! Lukkari [pesäpallossa] oli j. syöttöjen antamisessa.

juoni|a[17] *v. harv.* punoa juonia, juonitella. | J. jkta vastaan. [Lapsi] istua nyyhkötti nurkassa j:matta, kun vain vähän vitsalla pelotteli JOTUNI.

juoniainen[63] *s. rak.* vuoliainen.

juonik|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** oikukas, oikullinen, pahatapainen; mutkikas, hankala. | J. lapsi. Kameli on j. eläin. Se on vaarallinen ja j. koski KATAJA. — Hänen sanajärjestyksensä kummallinen j:kuus. Viimein pyysi hän, että minä ottaisin häntä kädestä kiinni ja ohjaisin tuossa j:kaassa piirustuksessa PÄIVÄR. **2.** viekas (sekä paheksuvassa että tunnustavassa mielessä), kekseliäs, näppärä. | Liukas puoluemies, j. ja epäluotettava. [Juha] oli jäänyt alakynteen omasta j:kaasta pojastaan SILL. -- suu oli j:kaassa hymyssä ALKIO. Silmät vilkkuivat j:kaasti. Uusi lukko, jossa on hyvin j. avain. HK ansaitsi voittonsa, sillä sen yhteispeli oli j:kaampaa kuin vastustajien. Nyrkkeilyä, jonka veroista j:kuudessa ei meillä ole nähty.

juonikivilaji *s. geol.* vrt. juoni I.3.e.

juonik|ko[2*] **1.** *s.* juonikas (1) olento. | -- kuulehan vain, sinä pikku j.! PÄIVÄR. **2.** *a.* juonikas, juonitteleva. | -- kylläpä hän taitaisi saada pätöisemmänkin emännän mökkiinsä kuin tuon vanhan ja j:on Sohvin IVALO.

juoni|komedia *s.* vrt. juoninäytelmä. **-malmi** *s. geol.* juonina, juonissa esiintyvä malmi. **-mineraali** *s. geol.* vrt. ed.

juoninen[63] *poss.a.* **1.** *geol.* < juoni I.3.e. | J. kivilaji. **2.** yhd:ojen jälkiosana: -tapainen. | Hyvä-, ilkeäj.; pahanj.

juoni|niekka *s.* juonikko. **-näytelmä** *s.* näytelmä(n laji), jossa pääpaino on toiminnan monimutkaisuudella ja jännittävyydellä, intriginäytelmä; vrt. luonnenäytelmä. **-romaani** *s.* vrt. ed.

juonit|ella[28*] *v.* **1.** punoa juonia, vehkeillä. | J:televat hovipiirit. Majuri B. näyttää j:elleen tarmokkaasti esimiestään vastaan. **2.** osoittaa pahaa tuultaan, kiukutella; oikutella. | Lapset j:televat nälissään. — Moottori j:telee. Terveys tahtoo hiukan j. Jaanan asia j:telee [= ei suju] KIVI.

juonittelija[14] *tek.* < ed. | Valtiollinen, poliittinen j.

juonittelu[2] *teonn.* < juonitella. | Venäläisen diplomatian j:t. Moottorin j. — *Yhd.* puoluej.

juon|ne[78*] *s.* vrt. juoni I.3. **1.** yl. viiva, juova, ura. | Jos sadesäällä ilmestyy järven pinnalle vaaleita j:teita, ne ennustavat poudan tuloa. Halki korven kuolonjylhän / kulkee -- / j. [= aukko, linja] syltä, kahta laaja — / raja Suomen ja Venäjän I.HÄRKÖNEN. **2.** ihmisen kasvoissa: juova, uurre; *mon.* piirteet. | Vanhuuden j:teita. Silloin hänen koko ilmeensä pehmeni, ankarat j:teet lieventyivät RAILO. Kasvojen j:teisiin tuli epäluuloa KAILAS. — *Yhd.* kasvonj:teet. **3.** *kuv.* piirre. | Runo, jossa on selvä suomalais-kansallinen j. — *Yhd.* perus-, pää-, valtaj. **4.** kosken t. virtaavan veden vuolain kohta, jänne. | Virran j:teessa nappaa lohi varmimmin. Kohti tulvaa tulisinta, tuonne, / miss' on vahvin vastavirran j. SILJO. **5.** *geol.* ohuenlainen, jtak mal-

mia, kivihiiltä t. muita hyödyllisiä kivennäisiä sisältävä kerros. — *Yhd.* kivihiili-, malmij.
juonnokse|t[64] *s. mon.* se mitä on juotu. | Maksa itse j:si!
juonta|a[8] *v.* johtaa, ohjata, kuljettaa. — Tav. **1.** alkuperästä, syntyperästä; obj:na yl. jk alkuperää osoittava sana: olla peräisin, alkuisin, lähtöisin, johtaa juurensa; katsoa jstak peräisin olevaksi. | J. juurensa, alkunsa jstak. Myös ns. evankelinen liike j:a juurensa herännäisyydestä. Suomen piirilääkärilaitos j:a alkunsa Ruotsin vallan ajoilta. On epätietoista, j:ako koirakin syntyperänsä Afrikasta. Normaalilyseon historia j:a juurensa seitsemänkymmenen vuoden taakse. — [Tutkija] on j:nut monia Keski-Ruotsin paikannimiä suomen kielestä. **2.** -- syvennyksiä, jotka vuoren laelta päin j:vat syveten pengertä kohden AK. Kymmenin tynnyrein Kittilän miehet tervojaan juonsivat alas PAULAH. -- minkä jälkeen juttua juonnetaan edelleen AK. — *Metsät.* Tukkien vetämistä pienin erin metsästä ajotien varteen — tavallisesti toinen pää nostettuna eturekeen, toinen maassa laahaten — sanotaan j:miseksi.
juontaja[10] *tek.*
juontea[21] *a. harv.* loiva, loivapiirteinen. | -- vaaran j. selänne MERIL.
-juonteinen[63] *poss.a.* < juonne. | Harva-, selväj.
juonteva[10] *a. harv.* = juontea. | Enonkosken putous ei ole äkkijyrkkä, vaan j:a alamaata AK. Äijän pitkän j. pää SILL.
juonti[1*] *teonn.* < juoda. | Maidon j. Huomentuopin j. oli huomattavin häihin liittyvä oikeustapa. Uutela lopetti j:nsa ja laski kupit pöydälle LINN. — *Yhd.* kahvin-, maidon-, teen-, viinanj.
juonti- tav. = juoma-.
juonto[1*] *s. murt.* jono. | -- Vuokatista, josta "alkaa tunturien j. ja kulkee Lapinmaahan asti" PAULAH. — *Kuv.* -- sielt' alkaa kuvasarjas pitkä j. A.V.KOSKIMIES.
juontu|a[1*] *pass.v.* < juontaa. **1.** olla peräisin, alkuisin, juontaa juurensa. | Suomalaisugrilaiselta yhteisajalta j:va kulttuurisana. Kaupungin alku j:u 9:nneltä vuosisadalta. Suku j:u Karjalasta. Nimi, joka j:u kreikasta. Schleiermacherista j:va teologisen tieteen nousu. Näiden loitsujen alkuperä j:u kenties pakanuuteen asti. Tavan juuret j:vat kauas. **2.** olla seurauksena, johtua, aiheutua. | Happamen leivän maku j:u maitohaposta. Siitä j:i koko tämä ajattelemattomuus. Kieliopin sääntö ei ole mikään kohtalon määräämä laki, vaan ajatustottumuksista j:va abstraktio. **3.** kulkea, johtaa, viedä; johtua, joutua. | -- kuusikkomäkeen j:u voimakas maanalainen vesisuoni KARHUM. Aspöltä reitti j:u pitkin Jurmon reittiä AK. Siitä j:u kultainen lapsuus Anteron mieleen TOPPILA. -- j:i puhe samoihin asioihin KARHUM. Ajatuksissaan lautamies j:u vertailemaan noita kahta naisihmistä KARHUM. **4.** liittyä, sopeutua, luontua. | Yhtä kiinteästi j:u toisena sivuhenkilönä pyhän Henrikin hahmoon piispa Henrikki J.JAAKKOLA. -- vilkaisi taakseen tarkaten --, miten askeleemme j:i kiviseen kamaraan E.ILMARI. -- jutun lanka kulki, kuinka j:i KILPI. **5.** Vaimon kasvot j:ivat [= vetäytyivät] väsyneeseen hymyyn. -- kohta jälleen äidin ajatus murheelliseksi j:u [= muuttuu] KARHUM.
juop|a[11*] *s.* vrt. juova. **1.** *harv.* joen uoma, kapea vesi(tie); kuilu, rotko. | Kokemäenjoen kolmesta suuhaarasta itäisin, Luotsinmäen eli Luusuorin j. -- kun se [koski] kapeana j:ana vaahtosi jäälohkareista uraansa myöten KATAJA. -- j. partaan ja siltapuun välillä hitaasti kapeni KILPI. — *Yhd.* mylly-, tukkij. — Tav. **2.** *kuv.* erottava raja, eroavuus, ero. | Meitä toisistamme erottava j. Talonpoikien ja herrasväen välinen j. Näiden kahden käsityskannan välillä on sovittamaton j. On hirvittävää se inhon ja vihan j., joka on revennyt kahden kansanluokan väliin AHO. -- lisäksi on meidän ja teidän välillemme lujitettu suuri j. UT. — *Yhd.* kansallisuus-, luokka-, rotuj.
juoponnenä *s.* Hänen punainen j:nsä.
juopot|ella[28*] *v.* nauttia (jatkuvasti) kohtuuttomasti väkijuomia; ryypiskellä. | Miehet j:telivat monta päivää yhteen menoon. Viettää j:televaa elämää. N. oli ollut illalla j:telemassa. **-telija**[14] *tek.*
juopottelu[2] *teonn.* < juopotella. | J. on viime vuosina huolestuttavasti lisääntynyt. **-ilta** *s.* **-kohtaus** *s.* **-matka** *s.* **-paikka** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-toveri** *s.*
juop|po[1*] **1.** *s.* henkilö, joka jatkuvasti, tavanomaisesti käyttää väkijuomia kohtuuttomassa määrässä, alkoholisti; vrt. juomari. | Täydellinen, parantumaton j. J:on nenä, silmät, ääni. Ei hän silti mikään j. ole, vaikka väliin tulee hiukan ryypänneeksi. -- sinä -- porsassilmäinen j. KIVI. — *Yhd.* kaappi-, rapa-, sala-, tapaj.; rattij.; kahvij. **2.** *a.* vrt. 1. | J. mies. Hän on j:poa sukua. Viime vuosisadan alkupuolella Suomi oli Euroopan j:oimpia maita. Viettää j:poa elämää.
juoppo|hullu *a.* ja *s.* vrt. seur. | J. potilas. J. saattaa olla hyvin tuskainen. **-hulluus** *s.* alkoholin pitkäaikaisen väärinkäytön aiheuttama äkillinen mielisairaus, delirium tremens. **-juna** *s. leik.* viimeinen juna (t. linja-auto), jolla asutuskeskuksesta ennen yötä pääsee maaseudulle. **-lalli** *s. halv.* juopporatti, -renttu, -retku. | Siellä mennä hoipertelevat koko kylän j:t. Siinä sait, j.! — *A:sesti.* Hänen onnistuu lahjoa kätyrikseen kaksi j:a asemamiestä AK. **-parantola** *s.* alkoholistiparantola. **-|ratti, -|renttu, -|retku** *s. halv.* juoposta, juopottelevasta miehestä. | Kurja, ylenpalttinen j. J:renttujen hoilaus. Ei sellaisille j:rateille mitään velaksi anneta. **-sairas** *a.* ja *s.* **-sairaus** *s.* alkoholismi.
juoppou|s[65] *s.* jatkuva, tavaksi tullut väkijuomien kohtuuton käyttö, alkoholismi. | J:den vastustaminen. Vajota j:teen. — *Yhd.* rattij.
juopu|a[1*] *v.* päihtyä, humaltua väkijuomista, tulla juovuksiin. | J. viinistä. Hän juo, mutta ei juovu. -- j:i veitikkä verevä / oluelta Os-

mottaren KAL. -- *Kuv.* hurmaantua, hurmioitua, huumautua. | J. onnesta, ilosta. Vallankumouksesta j:neet laumat.

juopumu|s[64] *s.* humala(ssa olo), päihtymys, "hutikka", pöhnä; vars. *lak.* rikos, jonka tekee se, joka julkisella paikalla t. yleisessä kokouksessa esiintyy ilmeisesti juopuneena ja siten aiheuttaa häiriötä t. pahennusta. | Selvitä j:ksestaan. Joutua syytteeseen j:ksesta. — *Kuv.* -- se aatteesta j., se ihanteesta hullaantuminen, joka vapauttaa ihmisen irti itsestään TARK.

juopumus|rikkomus *s.* **-riko|s** *s.* Kieltolaki- ja j:kset. **-sakko** *s.* **-tapaus** *s.* **-tila** *s.*

juopun|ut[77] *a.* *(partis.)* -eesti *adv.* päihtynyt, humalainen. | Miehet hoipertelivat tiellä j:eina. Esiintyä j:eena julkisella paikalla. J:eesti nauraen. — *S:sesti.* J:eiden hoilaaminen. — *Kuv.* Onnesta j. — *Yhd.* puolij.

juormu[1] *s. murt.* juova, juomu. | -- heidän silmiensä ympärillä oli mustan tumma kuolleen veren näköinen j. PÄIVÄR. -- *Yhd.* savuj.

juorot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Siellä vielä saattaa syrjäkylässä kuulla vanhaa runolauluakin vanhalla runosävelellä j:eltavan PAULAH.

juorot|taa[2*] *v.*, vars. *kansanr.* -us[64] *teonn.* laulaa t. huudella yksitoikkoisella äänellä. | Hylkeen omituinen, surumielinen j:us. Noin ne lauloivat jumalat, / j:tivat jouhiparrat LEINO. -- itku on partasuun urohon, / jouhileuan j:tama KAL.

juoru[1] *s.* **1.** suusta suuhun kulkeva, tav. jksta jtak epäedullista kertova uutinen t. juttu, kulkupuhe; vrt. huhu. | Levittää j:ja jksta. Se on ämmäin j:ja! Älä usko maailman j:ja! Se j. oli jo ennättänyt hänenkin korviinsa. — *Yhd.* seurapiirij. **2.** = juorukki.

juoruaja[16] *tek.* < juoruta.

juoruakk|a *s. halv.* Pirtissä oli taas j:oja koolla tekemässä selvää kylän asioista.

juoruil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < juoruta. | Pikkukaupungin j:evat naiset.

juorui|nen[63] *poss.a.* juoruava. | J. kyläkunta. Joutua j:seen seuraan.

juoru|juttu *s.* Kertoilla j:juttuja. **-kello** *s. halv.* juoruileva ihminen (vars. nainen), juorukontti, kielikello. | Kylän j:t. J:t ovat tienneet kertoa, että --.

juorukki[6*] *s.* Zebrina, suosittuja amppelikasveja, joiden lehdet ovat tav. paksut, päältä vihreät, hopeajuovaiset, alta purppuranpunaiset.

juoru|kompassi *s. mer.* tav. kapteenin t. perämiehen hyttiin sijoitettu kompassi, jonka mukaan peränpidon huolellisuutta voidaan pitää silmällä, kajuuttakompassi. **-kontti** *s. halv.* = juorukello. **-n|haluinen** *a.* **-peili** *s.* = katupeili. **-pesä** *s. halv.* Tämä kaupunki on kurja j. **-puhe** *s.* Uudesta opettajasta on liikkeellä monenlaisia j:ita. Se on pelkkää j:tta!

juoru|ta[39] *v.* kieliä. **1.** kertoa juoruja; kannella. | Koko kaupunki j:si heistä pitkät ajat. Kylällä j:taan, että he aikovat erota. J:ttiin puhelinlangat kuumiksi. Tuossa se kuorsaa, lurjus, ja olisi valmis j:amaan tullimiehille kaikki KATAJA. **2.** *kuv.* ilmaista, paljastaa. | Tulosnumerot j:avat, että ammattitaso on laskemassa. Kapeat posket j:sivat ankarasta harjoituksesta. -- karsinapadot j:avat ihmisasunnon läheisyyttä IVALO.

juoruämmä *s. halv.* juoruakka, -kello.

juosken|nella[28*] *frekv.v.* < juoda. | Ukot j:telivat totia.

juos|ta[32] *v.*; juokseva ks. myös erikseen. **I. 1.** ihmisistä, (nisäkäs)eläimistä. **a.** varsin. merk.: tav. kävelyä nopeammasta jatkuvasta liikkumisesta, jolle on ominaista, että siinä on vaiheita, jolloin (ihmisellä molemmat, eläimellä kaikki) jalat ovat irti maasta; eri merk.-vivahduksissa syn:n luonteisesti käytettyjä v:ejä: hölkyttää, jolkottaa, kipata, kipittää, laukata, livistää, lönkyttää, löntystää, nelistää, piipertää, pinkaista, pinkoa, porhaltaa, pyyhältää, ravata, vouhottaa jne.; vrt. myös astua, kulkea, kävellä, käydä, hypätä. | J. hölköttää, kipittää, pinkaista, vemputella, vouhottaa. Pojat juoksevat. Koira, hevonen, poro juoksee. Ajaa j:ten. J. ravia, laukkaa, kovaa vauhtia. J. maantietä (pitkin). Hevonen juoksee mäen ylös, ylös mäkeä. Juoksin portaat alas. J. jkn perässä, ohi. J. kilpaa jkn kanssa. J. pakoon, karkuun, tiehensä. Äiti ehti j. hätään. Pian olimme j:seet toiset kiinni. Juoksin itseni uuvuksiin. Ruuna juoksi pojan kumoon. Lapsiparka juoksi päänsä seinään. Hevonen on j:sut seipään mahaansa. Heidän jalkansa juoksevat pahuuteen VT. — *Urh.* J. lyhyitä matkoja, maratonia. 100 metrin alkuerät j:tiin edellisenä päivänä. J. aitoja, esteitä. J. uusi ennätys. Hevonen, joka on j:sut monta palkintoa. — *Kuv.* Koko kylän tytöt juoksevat tämän hurmurin perässä. Hänen sormensa juoksivat koskettimilla. Vihurit juoksevat pitkin veden pintaa. Ajatukseni juoksivat omia teitään. Ahon kehityksen mukana oli 1880-luvun ohjelmarealismi jo 1890-luvulla j:sut ratansa loppuun TARK. — Seur. ryhmissä varsin. merk. on us. enemmän t. vähemmän haalistunut. **b.** käydä pikipäin jssak, noutaa jtak nopeasti. | Juoksepas hakemassa vettä! Sandra juoksee puuvajassa ja tuo lastuja KILPI. Juoksepas, Aliina, aitasta se turkki tänne nähtäväksi KAUPPISH. **c.** käydä usein jssak; kulkea paikasta paikkaan asioillaan; kierrellä, oleilla vapaasti (vars. lapsista ja eläimistä). | Aina sinä täällä juokset! J. tansseissa, yöjalassa. Tämä meidän uusi tyttö ei ole ollenkaan niin paha juoksemaan [nim. ulkona, huveissa] kuin se entinen. Emännät olivat kovia juoksemaan kylää. — Koko päivän olen j:sut asioilla. Ei minun tarvitse sinun asioitasi j.! Ei pidä j. lääkäristä toiseen. Sain j. kaiken maailman virastot, ennen kuin juttu oli selvä. — Hän juoksee metsissä päivät pitkät koiransa kanssa. On sopimatonta antaa lasten j. noin huonoissa vaatteissa. Koirat eivät saa j. ilman kaulapantaa. **d.** kiimaisista eläimistä. | Elokuun loppupuolella heräävät [saksanhirvi]koiraiden tunteet, mutta nuoremmat juoksevat vasta syyskuussa AK. **e.** useista juoksuleikeistä. | J. hippaa t. hippa-

silla, piilosta t. piilosilla. J. leskeä t. leskistä, viimeistä paria.

2. nesteistä ja hienojakoisista aineista: virrata, vieriä; valua, vuotaa. | Vesi juoksee joessa. Ojaan juoksee vettä. Puro, joki juoksee järveen. Katuojat juoksevat. Lumi juoksi yhtenä suihkuna hankea myöten PÄIVÄR. - - suonissa ihailtuni juoksi / kuningassuvun vanhan verta *MANN. - - eikö ole myöhäistä kaataa tukkia, kun sen mehut jo ovat alkaneet j. SILL. — Veri juoksee haavasta. Hiki juoksee otsalta. Kyynelet juoksivat hänen silmistään. Vilja juoksee säkkeihin. Hänen verensä on j:sut kuiviin. Vuotava astia juoksee pian tyhjäksi [t. kuiviin]. Tukkoon j:sut oja. Liisa, jonka nenä juoksi verta PAKK. Vesivirtoina juoksevat silmäni kansani tyttären turmion tähden VT[v]. Lämpimänä terva juoksee hyvin 'on notkeaa siveltäväksi tms.' — *Kuv.* Kansainliiton kaksikymmenvuotinen työ on j:sut kokonaan hiekkaan 'mennyt hukkaan'.

3. langan, köyden tms. jatkuvasta pitkittäisliikkeestä. | Lanka juoksee helposti kerältä. Köysi juoksee veneen perään kiinnitetyn rullan yli. Hihnan jukseminen joutopyörällä. Paperi juoksee koneeseen kuivana. Filmin on j:tava rullan etupuolelta. "No jopahan alkoi vyyhti j.", sanoi äiti PAKK.

4. pitkänomaisten esineiden t. muotojen sijainnista: kulkea, mennä, johtaa, viedä, olla. | Korkea kuusikkoharju juoksee kylän taitse. Pellon poikki juokseva latu. Portaita ylös juoksee kaunis matto. Ja yli tämän taipaleen juoksi vaivaloinen tie suon toiselle rannalle KIVI. [Aitojen] piirissä juoksivat möyheät, paksumultaiset sarat LINN. - - leningin, jossa napit juoksivat ylhäältä alas kuin hiirenpojat KIANTO.

5. luistaa, liukua, kulkea. | Suksi juoksi keveästi. - - kelkka juoksi aina avannon toiselle puolelle pitkän matkan AHO. Hevosen jäljissä juoksi korkeanokkainen, leveäjalaksinen työreki PAULAH. — Tukit juoksevat uittopurossa. - - kovin syvään alus kuitenkin tunkee nenäänsä aaltojen sisään, eikä juokse, pahus! HEPOR. Jo otti venonen j., / pääsi pursi puutoksesta KAL. — Kynä juoksee paperilla. Saha juoksee paremmin, jos terä on kireällä. Maisterilta juoksee höylä aivan kuin ennen tehneeltä KAUPPISH. Silmä juoksee sukassa 'pystysuora silmärivi purkaantuu alkaen kohdasta, missä lanka on katkennut'. Oikein tehty solmu ei juokse 'luista'.

6. maidosta: juoksettua. | Hapan maito juoksee keitettäessä, ts. sen valkuaisaine eroaa kiinteiksi kokkareiksi. Hapan kerma juoksee kahvin sekaan kaadettaessa.

II. abstr. käsitteistä. **1.** edetä, sujua, luistaa, kulkea. | Sujuvasti juokseva esitys. Kertomus, joka juoksee leppoisasti. Kylläpä nyt juttu juoksee! Elämä juoksee tasaisesti eteenpäin. Sen pojan järki juoksee hyvin! Sydän hakkasi, hengitys ei ottanut vapaasti j:takseen. Ääni on karkea eikä juokse. Työt juoksevat hitaasti. Hän ei saanut raha-asioitaan juoksemaan. Numerot juoksevat järjestyksessä alkaen 101:stä. **2.** palkasta, korosta ym. säännöllisestä tulosta. | Maaliskuusta alkaen hänelle juoksee palkka. Älköön kuitenkaan mistään saatavasta korkoa, joka konkurssin alettua juoksee, ulosmitattako suurempaan määrään kuin - - LK. | Mikäpä Petteri-pojan on eläessä, ei mikään. Eläke juoksee, korko juoksee KARHUM. — Talletukset juoksevat joko kiinteällä tai muuttuvalla korolla.

juoste[78] *s. anat.* pitkänomainen lohko, johto- t. syykimppu. | Niihin selkäytimen kohtiin, mistä etujuuret lähtevät ja mihin takajuuret tulevat, syntyy vakomuodostumia, jotka yhdessä etu- ja takapilarin kanssa jakavat selkäytimen pinnalla olevan valkoisen aineen kolmeen j:eseen: etu-, sivu- ja takaj:eseen. — *Yhd.* näköj.

juostenajo *s.* J. rasittaa hevosta enemmän kuin luullaankaan.

juotat|taa[2*] *fakt.v.* **1.** = juottaa 1. | Hän j:ti Leenakaisalla korppukahvit JOTUNI. **2.** < juottaa 2.

juotava[13] *s. (partis.)* juoma. | Sekä syötävää että j:a. Termospullo pitää j:n lämpimänä useita tunteja. Vasikoitten j. suurustettiin jauhoilla.

juote[78*] *s. met.* helposti sulava metalli(seos), jolla kaksi metallikappaletta juotetaan toisiinsa. — *Yhd.* kupari-, lyijy-, messinki-, tinaj.; kova-, pehmyt-, pikaj. **-aine** *s.* = ed. **-hopea** *s.* juotteena käytetty hopean ja messingin seos. **-kupari** *s.* juotteena käytetty kuparin ja lyijyn seos.

juotella[28*] *frekv.v.* < juottaa.

juote|messinki *s.* **-metalli** *s.* **-seos** *s.* **-tina** *s.*

juotettavuus[65] *s.* se metallin ominaisuus, että sitä voi juottaa.

juotik|as[66*] *s.* J:kaat 'Hirudinea, lahko etup. vedessä eläviä pehmeä- ja tav. litteäruumiisia nivelmatoja, joilla on ruumiin takapäässä, useimmilla myös suun ympärillä vahva imulava'. — *Yhd.* hevos-, kala-, kärsä-, leuka-, maa-, verij.

juotin[56*] *s.* työkalu, jolla metallikappaleita juotetaan. — *Yhd.* ilmanpaine-, kaasu-, sähköj.; kärki-, piste-, vasaraj.

juotos[64] *s. tekn.* juottamalla tehty liitos. | Kannu on auennut juotoksesta. **-kohta** *s.* **-pinta** *s.* **-sauma** *s.*

juot|taa[2*] *v.* **1.** *fakt.* < juoda. | J. jkta oluella. J:ti vieraansa juovuksiin. Sairaalle j:ettiin lääkkeitä. J:ettu vasikka, ks. juottovasikka. - - itse hän harkitsi, mikä vasikka oli pidettävä, mikä j:ettava SILL. Juo, minä j:an kamelisikin VT. — *Kuv.* Aro tää, jota ei elonlähde j:a *MANN. **2.** *tekn.* yhdistää kaksi metallikappaletta erityisellä metallisella liitosaineella, juotteella, joka sulana saatetaan niiden väliin; joskus muustakin kovettuvan liitosaineen avulla tapahtuvasta yhdistämisestä. | Rautaa voidaan j. puhtaalla kuparilla. Levyt yhdistetään j:tamalla. Kiviä j:etaan yhteen sementillä, rautatanko kivenreikään rikillä jne. IT. — *Kuv.* - - me olemme siis kuolleet Kristuksen kanssa ja näin aivan kuin kuoleman kautta j:etut Kristuksen sovitustyöhön AK.

juottaja[16] *tek.*

juottamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (*1.*) J. vasikka. (*2.*) J. jatkos.

juottautu|a[44] *refl.v.* < juottaa 2. | Samalla kun juotelyijyä sulatetaan, on yhteen liitettäviä lyijylevyjäkin kaasuliekillä hiukan sulatettava, jotta uusi lyijy paremmin j:isi vanhaan. — *Kuv.* -- sinne, missä taivas j:u metsän etäiseen siintoon KARHUM.

juot|ti[1*] *s.* **1.** kanavamainen ura, oja. | Sysimiilu sytytetään kehältä miilun keskeen johtavan j:in avulla. Suohon voidaan salaoja kaivaa sitenkin, että avo-ojan pohjaan pistellään 20—30 cm syvä ja 15—20 cm leveä j. — *Kal.* ura, jollainen kaivetaan vars. virta- ja koskipaikkoihin kalojen ohjaamiseksi pyydykseen. — *Yhd.* sytytys-, viritysj. **2.** juova, juomu. | Pitkin kyytön selkää kulkee valkoinen j. — *Maant.* jono, jakso. | Pitkittäisharjuja on kaikkialla maassamme 2—3 peninkulman päässä toisistaan kulkevina j:teina. — *Yhd.* laakso-, mäki-, suo-, vaaraj.

juot|to[1*] *teonn.* < juottaa. (*1.*) Hevosten j. Vasikan j. — *Harv.* = juottovasikka. | J:on liha, nahka. (*2.*) Messingin j. Siderautojen j:ossa käytetään sementtiä.

juotto|astia *s. maat.* **-happo** *s. met.* **-kaukalo** *s. maat.* **-kolvi** *s.* = juottovasara. **-kone** *s. met.* **-kup|pi** *s. maat.* Rehupöydässä on vesijohdosta itsestään täyttyvät j:it. **-laite** *s.* **-lamppu** *s. tekn.* (juottamiseen käytetty) puhalluslamppu. **-neste** *s. met.* **-paikka** *s.* Hevosten j. **-pihdit** *s. mon. met.* **-pilli** *s. met.* ahdassuinen pilli, jolla (esim. spriilampun liekistä) puhalletaan pistoliekki juotoskohtaan, puhalluspilli. **-porsas** *s.* vrt. juottovasikka. **-ruuhi** *s. maat.* **-taulukko** *s. maat.* Vasikan j. **-tina** *s.* **-työ** *s. met.* **-vasara** *s.* vasaran muotoinen juotin, juottokolvi, vasarajuotin. **-vasik|ka** *s.* teurastettavaksi määrätty vasikka, jota hienon lihan saamiseksi juotetaan runsailla maitomäärillä;)(elätti-, pitovasikka. | J:an liha on hyvin vaaleaa, melkein valkoista. Laiha vasikanliha on tummempaa kuin j. **-vesi** *s. met.*

juottu|a[1*] *pass.v.* (< juottaa 2) tarttua yhteen, liimautua, iskostua. | Rauta ja sementti j:vat betonissa lujasti toisiinsa. J:nutta savea. Kosteat vaatteet j:ivat ihoon.

juov|a[11] *s.* ympäristöstä tav. väriltään erottuva pitkänomainen, suhteellisen tasalevyinen pinnan osa, (leveähkö) viiva, viiru, raita, vana, juonne, juomu; joskus myös: uurre, uurto, piirto; vrt. juopa. | Seepran, hyeenan j:at. Silmien alla tummat j:at. Voileivän päälle puserretaan majoneesikastiketta neljä paksua j:aa. Auringon j. huoneen savuisessa ilmassa. Etelän taivaalla näkyi punainen j. Etäältä siinsi joen mutkitteleva, hopeinen j. Kirsti kalpeni, hänen silmänsä paloivat ja suu oli vetäytynyt kapeaksi, kovaksi j:aksi HELVI HÄMÄLÄINEN. — Ennen ranskanleivän kypsentämistä leikataan terävällä veitsellä j. pitkin leipää. Kankaaseen vedetään neulalla lankasuora j. -- noita hienoja, älykkäitä j:ia, joita ainoastaan kovat sisälliset taistelut ja kärsimykset uurtavat niitä kokeneiden ulkomuotoon AHO. -- kasvot somissa j:issa PAKK. — *Yhd.* hopea-, kulta-, puna-, sinij.; savu-, valo-, värij.; pitkittäis-, poikkij.

juovai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* juovikas. | J. graniitti, puu. Kukan j:set terälehdet. Jos leveät vedot tehdään kuivalla siveltimellä, ne tulevat j:sia. — *Yhd.* harmaa-, hopea-, kelta-, puna-, ruskea-, tummaj.; hieno-, karkea-, koho-, matala-, poikittais-, vinoj.

juova|puu *s. puut.* sivuittain pitkin syitä leikattu puun pinta, jossa syyt muodostavat leveitä juovia; vrt. lusto-, otsapuu. | J:puussa syiden kuvioitumat ovat suurimmat ja vaihtelevimmat. **-spektri** *s. fys.* epäjatkuva spektri, jossa viivat ovat ryhmittäin muodostaen poikittaisia juovia;)(viivaspektri.

juovat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Takasiivet ovat harmaat, j:tomat. — *Anat.* J. eli sileä [= tahdosta riippumaton] lihas.

juovatta|a[2*] *v. murt.* seurata kintereillä, mukana. | [Varjo] hyppii kuin ilkkuen ylös ja alas, mutta aina vain j:a ajomiestä kuin paha painajainen PAULAH.

juovik|as[66*] *poss.a.* -kuus[65] *omin.* juovainen. | J. hyeena. J. marmori, kangas, solmio. Voi on j:asta. Harmaan, punaisen j. — *Anat.* J. eli poikkijuovainen [= tahdosta riippuva] lihas.

juovikka[15*] *s.* = leimukukka.

juovit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** *tr.* Iän j:telemat hiukset. **2.** *intr.* kulkea juovina. | Metsä j:telee sieliä viljelyksien välissä AHO. [Sian] nahassa kierteli ja j:teli mustaa, likaisen keltaista ja ruskean harmaata sikin sokin AK.

juovit|taa[2*] *v.* tehdä juovaiseksi. | Sadeveden j:tama vuorenrinne. Voileivät j:etaan lihasuikaleilla. — *Maal.* maalaustavasta, jolla halvalle puupinnalle koetetaan antaa kalliin puulajin syitä jäljitellen arvokkaampi näkö. | Tammen väriin j:etut huonekalut.

juovittain *adv.* juova juovalta, juovina. | J. harmaantunut tukka.

juovittainen[63] *a.* Mineraalihiukkasten j. järjestyminen.

juovitus[64] *s.* juovittaminen; us. *konkr.* juovat. | Tänä keväänä on pukukankaissa j. vallitsevana. Plymouth-Rock -kukon siipipeilin j. — *Maal.* Huonekalujen j. — *Yhd.* pitkittäis-, poikittaisj. **-kampa** *s. maal.* juovitukseen käytetty kamman tapainen työväline. **-väri** *s. maal.*

juovuksi|ssa, -in *adv.* juopuneena, juovuspäissä, päihdyksissä, humalassa. | Hän on vähän j. Hukkasi j. rahansa. Juoda itsensä, juottaa jku j:in.

juovus|päinen *a.* juovuksissa oleva, humalainen, päihtynyt. | J:päiset yökulkijat. **-päissä** *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) = juovuksissa. | J:än isäntä oli suistunut reestä. Miksi menitte sinne j:nne! Edelleen eräitä kyydityksiä, riepotuksia, j. tehtyjä LEHT.

juovutta|a[2*] *kaus.v.* -vasti *adv.* (< juopua) päihdyttää, humalluttaa. | J:vat juomat. Vaikuttaa j:vasti. Halla matalan paneepi, kalja köyhän j:api SL. — *Kuv.* huumata, hurmata. | Kevätaamun ilma j:a. Kukkien j:va tuoksu.

Hyväilyn j:va autuus. Ja yöllä / pakanallisen villeistä, j:vista / itämaiden temppelitansseista hourin KAILAS.

juovutus|aine *s.* **-juoma** *s.* juovuttava juoma, alkoholi-, väkijuoma. **-tarkoitu|s** *s.* Lääkkeiden käyttö j:kseen.

jupakka[15*] *s.* riita, tora, kiista, kärhämä. | Tapahtumasta riitti j:a pitkäksi aikaa. Pitoja valmistellessaan emännät pitivät pientä j:a ruoan laitosta. -- he usein kuomat parhaat on päällä maan, / mut yhtä usein joutuvat j:an *MANN. — *Yhd.* arvostelu-, koulu-, perhe-, vaalij.

jupi *vahv.adv. harv.* J. laiska. J. hullu ALKIO.

jupileera|ta[35] *v. leik.* -us[64] *teonn.* = jubileerata. | Pojat, mehän taisimme illalla j. KIANTO.

jupin|a[14] *teonn.* < seur. | Sisältä kuului hiljaista puheen j:aa. Ei mitään j:oita! — *Yhd.* jälkij.

jupis|ta[24] *v.* puhua hiljaisella äänellä, vars. itsekseen t. tyytymättömään sävyyn, vastustellen; mutista, mukista. | J. rukousta. — J. vastaan. Mitä siinä enää j:taan, asia on jo päätetty. -- kauan j:i hän vihoissansa, syljeskeli ja j:i itsekseen KIVI.

jupisteeri[6] *s. leik.* = jupisteri. | Minä en olekaan mikään korkea kirjanoppinut ja j., en kuulu pappissäätyyn kuin esimerkiksi lukkari KIVI.

jupistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < jupista. | Päivällisiin mennessä päästiin äänestellen ja j:len lävitse ensimmäinen lakiehdotus. [Täytyi] taipua, kun lääkäri varotteli, ettei täällä saa j. KAUPPISH.

jupisteri[6] *s. leik.* (*rinn.* jupisteeri) maisteri, oppinut henkilö. | Täytyykö olla korkeasti oppinut j. tai klassillinen silmälasiherra kyetäkseen antamaan semmoista ohjausta? AK.

juppais|ta[24] *deskr.v.* vakavasta, tomerasta kävelemisestä. | Siellä näkyi Männistön aitan sivulla Herralan isäntäkin mennä j:evan KATAJA. Ja Nalle lähti astua j:emaan vakavana hänen perässään LEINO.

1. **jura**[11] *s. el.* ruokki.

2. **jura**[11] [jura t. jūra] *s. geol.* jurakaudelta peräisin oleva(t) muodostuma(t). | Musta, ruskea, valkea j.

juraht|aa[2*] *mom.v.* (< jurista) murahtaa, jorahtaa, urahtaa. | Hän virkahti yksikantaan, j:amalla. — Suu poikki! j:i päätoimittaja.

jura|kausi *s. geol.* trias- ja liitukauden välinen mesotsooisen maailmankauden ajanjakso. **-kautinen** *a. geol.* **-kerrostuma** *s. geol.*

jurakki[5*] *s.* = seur. **-samojedi** *s.* **1.** J:t 'Pohjois-Venäjän ja -Aasian tundroilla Jeniseihin asti asuvat samojedit'. **2.** jurakkien puhuma kieli.

jura|muodostuma *s. geol.* **-systeemi** *s. geol.* jurakautiset muodostumat.

jurautt|aa[2*] *kaus.v.* < jurahtaa. | Sanoa j. Siinä se on ja siinä se pysyy — j:i Kantola kuivasti LEINONEN.

juridiik|ka[10*] *s.* lakitiede, lainoppi, oikeustiede. | Lukea, opiskella j:kaa. J:an tutkimuspiiri.

juridi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* lakitieteellinen, lainopillinen, oikeustieteellinen; oikeudellinen. | J. periaate, sivistys. J:set näkökohdat. Asian j. puoli. J:sessa suhteessa. J. neuvonantaja. J:sesti pätevä. Asialla ei ole minkäänlaista j:sta merkitystä. Hänellä on siihen oikeus, joskaan ei ehkä j:sesti, niin ainakin moraalisesti. J. henkilö, persoona (lak.) 'oikeussubjekti, joka ei ole fyysillinen henkilö (esim. valtio, kunta, osakeyhtiö), oikeus-, yhteisöhenkilö'; vrt. fyysillinen henkilö.

jurikka[15*] *deskr.s. harv.* = jurrikka. | Tukeva pojan j. — *Yhd.* pojanj.

juri|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1.** ihmisistä: murista, nurista, puhua vastaan. | Turhaa j:naa. Älähän tuossa joutavata j:se, kyllä minä käyn perimässä KAUPPISH. **2.** koneista tms.: surista. | [Kuljettaja] ei tahtonut saada konettaan käyntiin. Se j:si pitkän aikaa, hengähti välillä ja taas j:si KARHUM.

juristeria[15] *s.* yksipuolisesti lainopillinen käsitys jstak; lain säännösten muodollinen, niiden hengen vastainen tulkinta, lakimiestemppuilu, koukkuilu. | Pelkkää j:a!

juristi[6] *s.* **1.** lainoppinut, lakimies. | Yhtiön j. Antaa asia j:n hoidettavaksi. Komitea oikeutettiin täydennykseksen valitsemaan kaksi j:a. **2.** *yliopp.* lainopin ylioppilas.

jurmu[1] *s. kans.* epätasaisuus, kohoama. | Kaikki höylän jättämät j:t silitetään karkealla hiekkapaperilla. **-inen**[63] *poss.a.*

jurna|ta[35] *deskr.v. ark.* J. vastaan 'panna vastaan, vastustella, koettaa estellä'. Osuuskaupat j:avat velkakauppaa vastaan AK.

jurnautta|a[2*] *deskr.v.* jurauttaa, jorauttaa. | Noinikään oli j:nut että "hävetkää hyvä herra!" KIANTO.

jurnut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** -tavasti *adv.* puhua t. äännellä yksitoikkoisesti t. itsepintaisesti yhtä ja samaa, jankuttaa, vatkuttaa; puhua tyytymättömänä, murista, nurista, purnata. | Laulaa j. yksitoikkoisella äänellä. Järripeipon j:us. J. vastaan. Pekka -- j:taa nyt pihaan mentäessä taas, että eiköhän olisi aika alkaa panna vasikkaa kytkyeen AHO. **2.** olla t. tehdä jtak itsepäisesti; olla jatkuvasti vihainen, murjottaa, mököttää, jurottaa. | Sonni seisoa j:taa paikoillaan. Ahven vetää j:ti yhtämittaisesti pitäen siimaa kireällä. Vihaa on pitää j:ettu jo vuosikaupalla. Emme rakasta j:tavia riitoja: jos on jotakin sanottavaa, sanottakoon se heti suoraan. **3.** *3.pers., ark.* harmittaa, kismittää, kaivella. | Häviö j:ti hänen mieltään aika tavalla. Minua tuppasi jo vähän j:tamaan, kun -- AK. Mitä enemmän tätä ajattelee, sitä enemmän se j:taa KARHUM.

jurnuttaja[16] *tek.*

juro[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** totisen yksivakainen, vähäpuheinen, jörö, jäykkä. | J. mies, luonne. J:t kasvonpiirteet. Vastasi j:sti ja yksikantaan. Suomalaisille ominainen j:us. Sävelmän j. sävy. **2.** kaloista: paikallaan pysyttelevä. | J:t kalat päästävät pyyntimiehen parhaiten liki. J:immat kalat ovat made, hauki, säynäs, lahna ja lohi.

juro|a[1] *v. harv.* jurottaa (2). | Siellä he muun maailman unohtamina joutuivat j:maan yhtä-

mittaisessa yksinäisyydessä PAULAH. — *Metsät.* Ensimmäisinä vuosina istutuksen jälkeen kuusentaimien kehitys on hyvin hidasta, ne j:vat 3—7 vuotta.

jurot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Istua j:teli omissa oioissaan.

jurot|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.; rinn.* jurrottaa. **1.** ihmisestä: olla juro, jöröttää, kyräillä, murjottaa. | Hän vain j:ti päivät pitkät. Jäykkä, j:tava ilme kasvoilla. J:tava vihamielisyys. Enhän minä kuin lepyttääkseni, ettei enää j:eta — että sovitaan pois AHO. **2.** paikallaan, liikkumatta olemisesta: jorottaa, jokottaa, jököttää. | Seistä j. paikallaan. Kiven kupeessa j:tava ahven. Peräkamarin ovipielessä j:taa könniläinen seinäkello tyynenä mitellen aikaa ALKIO.

jurottaja[16] *tek.*

jurra|ta[35] *v.* **1.** *deskr.* hitaasta, vaivalloisesta liikunnasta t. tekemisestä. | Vedin ja vedin, uistin tulla j:si hitaasti lähemmäs. J:ttiin väkikapulaa ja kissanhäntää kaksittain. Kokonainen kilometri oli täytynyt antaa perään tuolle karkuhaluiselle suomalaiselle sonnille ja itse j. hännässä KIANTO. **2.** *onom.* narista t. surista verkkaan ja kumeasti. | Aisakello soi, reenjalakset j:sivat. Auton starttimoottori alkoi j.

jurri[4] *s.* = seur. | Itsepäinen j.

jurrik|ka[15*] *deskr.s.; rinn.* jurikka. **1.** itsepäisestä, hitaasta tms. miehestä t. pojasta: könsikkä, jukuri. | Renki on otsatukkainen j., jolta tuskin saisi sanaa muuten kuin pihdeillä suusta nyhtämällä AK. Ahma on erämaiden pahansisuinen j. ja jurottaja. **2.** kookkaasta eläimestä, vars. ahvenesta. | Komeita ahvenen j:oita.

jurritta|a[2*] *deskr.v.* hitaasta (itsepäisestä) liikkumisesta; itsepäisestä paikallaan olemisesta. | Ukko mennä j:a keitään tervehtimättä huoneeseensa. Vanha härkä - - näki hänen [mullikan] mennä j:van karjakujaa myöten AHO. Ahven seisoa j:a paikallaan.

jurrittaja[16] *tek.*

jurrott|aa[2*] *deskr.v.* = jurottaa. | - - oli vain, j:i, ja tuskin vastasi siihen, mitä kysyttiin AHO.

jurtikka[15*] *s.* = jurrikka. | Isonlainen härän j. LASSILA.

jurtta[11*] *s.* Aasian ja Itä-Venäjän mongolilaisten paimentolaiskansojen (tav. huopainen, harv. hirsinen) asuinmaja. — *Yhd.* asunto-, hirsi-, huopa-, nahka-, talvij.

jurumi[6] *s.* muurahaiskarhu.

jury[1] *s.* par. valamiehistö, (arvostelu)lautakunta.

jussi[4] *s.* **1.** *leik.* jäniksestä. | J:en omenapuille aiheuttamat tuhot. Hra A., innokas j:en ahdistelija. — *Yhd.* jänis-, jänö-, pupuj. **2.** *ark.*, hiukan *halv.* miehestä. | Ei siinä joka j. olisi pärjännyt. - - tienaan enemmän kuin te siellä, kun te olette talon j:n nyljettävinä SILL. — *Yhd.* maalais-, poro-, renkij.; maan-, talonj. **3.** Hullu-J. (myös: hulluj.) 'kaivukone, konelapio'.

jussin|paita *s.* alk. eteläpohjalaiseen miehenpukuun kuulunut harmaa villapaita, jossa rinnan yli kulkee tav. punainen raita. **-paitainen** *a.* **-parta** *s. kasv.* ukonparta.

just *adv. puhek.* = justiin.

justeera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* tarkistaa. | J. kellonsa. Saa nähdä, täytyykö tätä päätöstä vielä j. Pyörien kuluessa koneesta häviää j:us, ja se alkaa loksua. - - linja-autoasemalla j:taan [= pohdiskellaan] taas järventakaisia asioita KARHUM. — *Puut.* par. tasata. | Ennen laivausta sahatavaran pituus j:taan, katkotaan täysille jaloille.

justeeri[6], **-saha** *s. ark.* tukki-, tukinkaatosaha; tasaussaha.

justiin, -sa *adv. ark.* juuri. | J. [= juuri, ihan] sama mies. Olen j. samaa mieltä. Niin j. Tulen j. [= juuri nyt] sieltä. Sitähän minä j. [= juuri, parhaillaan] tuumin. Tukholmassa oli pelin tulos j:sa päinvastainen.

jut|aa[2*] *v. murt.* vars. porolappalaisten siirtymisestä porojen mukana kotapaikasta toiseen; yl. kulkea, liikkua. | - - lähti j:amaan Lappiinsa, j:i yli tunturien Ruijaan PAULAH. — *Kuv.* En minä sille mitään voinut, että koko kirkonkylä j:i perässä JÄRVENT. Suuri päivä j:aa yhä pohjoisemmaksi PAULAH.

jute[9] *s.* → 2. juutti.

jut|ella[28*] *v.* **1.** puhella, keskustella, pakista, haastella, jaaritella, rupatella. | J:telin kauan hänen kanssaan kaikenlaisista asioista. J. mukavia. Kahviloissa j:eltiin politiikkaa. He j:telivat yhtä ja toista. Hyvästi, oli hauska j.! **2.** sanoa, kertoa. | Mutta minulla on - - kevään enne sellainen, joka ei koskaan petä. Otan ja j:telen sen nyt KATAJA. - - minä j:telen unen teille VT[V].

jutelm|a[13] *s.* kertomus, juttu, historia. | Huvittava, opettava j. Decamerone, sata j:aa sisältävä novellikokoelma.

jutis|ta[24] *deskr.v.* tutista. | Ahvenia sieltä saa - -. Vapa j:ee KARHUM.

jutist|aa[2] *deskr.v.* hitaasta, vaivalloisesta tekemisestä. | Ukko lähti vetää j:amaan kelkkaa. Kustaava kehräsi tappuroita, ja poika Ville lukea j:i käskyjä aapisestaan KAUPPISH. Vihaa pitää j:etaan vastakkain viikkokausia AK. Mandelstam oli j:anut frakin päälleen hänkin KIANTO.

jutkah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Heilurin j:televa astunta SILL.

jutkah|taa[2*] *deskr.v.* nykäyksenä t. sysäyksenä tapahtuvasta liikkeestä. | Muutamalla iskulla kanki j:taa syvälle maan sisään. Siellä se nyt nykii ja nytkii kuin kuoleva koni, mutta eipä j:da eteenpäin! LEINONEN. Rinnassa vasemmalla puolella j:ti ilkeästi, että piippu oli pudota kädestä SILL.

jutkaut|taa[2*] *v.* vrt. jutkuttaa. **1.** *ark.* puijata, petkuttaa, jymäyttää, juksata, vetää nenästä. | Alkuasukas koetti meitä j. Kettu mietti, millä saisi karhua ja sutta oikein j:etuksi. Hän oli osannut välttää tullimiehiä, oli satoja kertoja näitä j:tanut KATAJA. **2.** *kaus.* < jutkahtaa. | Vetää, työntää j. J:an minä punaisen viirun KIANTO.

jutko[1] *s. murt.* kelkan t. ahkion vetohihna t. -nuora, juk(k)o, pesti. — *Yhd.* köysi-, vetoj.

1. **jutku**[1] *s. ark.* petos, kepponen, koukku, juksu. | Eihän sinulla vain ole j. mielessä? Jonkun j:n se vielä keksii, on se sellainen poika KARHUM.

2. **jutku**[1] *s. halv.* juutalainen. | En minä j:ilta osta.

jutkut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. jutkauttaa. **1.** *ark.* pettää, puijata, juksata, huiputtaa. | Ei minua niin vain j:eta! **2.** nytkyttää, heiluttaa. | Mitäs sitä [lavettia kangella] j:at? Anna sen olla JÄRVENT. Astua j.

juto[1] *s. murt.* ajoporo.

juttelias[66] *a.* puhelias, suulas, kielevä.

juttelija[14] *tek.* < jutella.

juttelu[2] *teonn.* < jutella. | Vilkas, leikkisä j. Päästä j:n alkuun. **-n|haluinen** *a.* J. vierustoveri.

jutteluttaa[2*] *kaus.v.* (< jutella) jututtaa.

juttelutuul|i *s.* En ole nyt j:ella.

juttu[1*] *s.* **1.** juttelu, puhelu, keskustelu, pakiseminen. | Pitää, jatkaa j:a. J:a riittää. J. luistaa. Löytää jutun juurta. Koetin rakentaa j:a hänen kanssaan. Selvästi kuuli, että emännät olivat saaneet jutun päästä kiinni. **2. a.** kertomus, tarina, kasku. | Kertoi hauskoja j:ja. Münchhausenin jutut. Ne ovat niitä kalamiesten j:ja. Jutut hänen rikkauksistaan olivat silkkaa satua. Sissipäällikön urotöistä ja seikkailuista oli liikkeellä toinen toistaan ihmeellisempiä j:ja. Se on pitkä j. Tiedän minä senkin, miten Villen kävi Helsingissä, mutta se on toinen j. — Sanomalehdessä: Etusivun j. — Nuoresta rouvasta kerrottiin merkillisiä j:ja 'juoruja'. Siitä syntyisi taas uusia j:ja ja juoruja. — *Yhd.* jännitys-, kala(mies)-, kummitus-, merimies-, metsästys-, pila-, tosij. **b.** turha puhe, valhe, pöty. | Se on j:a! Älä puhu j:ja! Tämä tuntuu jutulta, mutta on totta. **3. a.** asia. | Talonpito on mutkallinen j. Mainio j., että suostuit tulemaan. Tien auraaminen jäälle on verraten yksinkertainen j. Auton korjaus oli kallis j. Siinä koko j. Ei siitä kannata j:a tehdä. Se on pikku j. Ei tämä olekaan mikään naurun j.! Hyvä j. [= erinomaista, mainiota]! Se on eri, toinen j. 'se muuttaa asian'. Taas tuo vanha j.! Hän putosi, yritti uudestaan, ja taas sama j. Pahinta jutussa on se, että - -. Siinähän se j. onkin, kun ei äiti päästä minua. — *Harv.* esineistä: laitos, vehje, hökötys. | Naiset rupesivat käyttämään puikoilla kudottuja uimapukuja, somia j:ja. Nyt se hajoo koko j.! — *Yhd.* pikku-, roskaj. **b.** tapaus, sattuma. | Kerran hänelle oli sattunut kumma j. Muistan varsinkin yhden jutun - -. Tämäkin j. minua aikoinaan ujostutti, vaikka nyt kypsällä iällä olen alkanut pitää sitä tavallaan kauniina SILL. — Useita enemmän t. vähemmän tilap. yhd:oja. | Minun täytyi tunnustaa tuo hansikasj. 'tapaus, jossa hansikas t. hansikkaat olivat tärkeänä tekijänä'. Oliko teillä mitään vanhaa vihaa tämän tapetun kanssa — joitain vanhoja viina- tai korttij:ja? SILL. Passij. [= passin hankkiminen] on varmasti perin hankala AK. Naima-, puku-, rakkaus-, tyttöj. **c.** käräjä-, oikeusasia, oikeusjuttu, oikeudenkäynti. | J. on ollut jo useita kertoja esillä. Autoilija K. valitti jutusta hovioikeuteen. J. lykättiin seuraaviin talvikäräjiin. Voittaa, menettää, hävitä j. Dreyfusin j. Likainen j. J:un oli sekaantunut useita tunnettuja kansalaisia. — *Yhd.* aviorikos-, huijaus-, käräjä-, murha-, oikeus-, petos-, rikos-, vakoiluj. **d.** *tulla juttuun* (ark.) tulla toimeen. | Kyllä minä heidän kanssaan j:un tulen, kunhan ehdin tottua. Ja ellei Kreikanmaalle lähtenyt mies tule j:un kahden luteen kanssa, on hänen paras pysyä sieltä poissa AK.

juttuhuuto *s. lak.* juttujaon julkilukeminen.

juttuil|la[28] *frekv.v.* (< jututa) = jutella. | Poikkesi ohi mennessään vähän j:emaan.

juttu|jako *s. lak.* ilmoitus suullisesti haastettujen juttujen jaosta eri käräjäpäiville. **-kamari** *s.* = juttutupa. **-kirj|a** *s.* kirja, jossa on juttuja. | Poika ei enää lue läksyjään, vaan kaiken maailman j:oja. **-kokoelma** *s.* **-kumppani** *s.* Hauska j. — *Lak.* asianosainen suhteessaan toiseen, joka esiintyy jutussa samalla puolella;)(vastapuoli. **-lista** *s. lak.* yleisön nähtäväksi ennen oikeuden istunnon aloittamista asetettava lista, johon on merkitty, missä järjestyksessä siksi päiväksi määrätyt jutut käsitellään. **-luettelo** *s. lak.* käräjissä käsiteltävien juttujen luettelo, kannelista. **-päivä** *s. lak.* päivä, jona jk juttu otetaan oikeuden käsiteltäväksi.

juttusill|a, -e *adv.* puheissa, keskusteluissa jkn kanssa, (jkn) puheilla, pakeilla, pakinoilla. | Olimme eilen j. erään suurhiihtäjämme kanssa. Ruveta, ryhtyä, käydä j:e. Ei antaudu j:e vieraan kanssa. Emäntä ehättää j:e, kun näkee meidän ajavan pihaan. Matkalla jouduin j:e erään muukalaisen kanssa.

juttu|tupa *s.* käräjätalon tupakka- ja seurusteluhuone. **-tuul|i** *s.* juttelutuuli. | Olla j:ella.

jutusta|a[2] *v.* **1.** jutella, pakista, puhella. | J. jstak. Käydään tänne minun mökkiini j:maan. Kuuluvat j:van, että tämän talon peräkorvessa olisi karhunpesäkin. **2.** *harv.* = jututtaa.

jutustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Istuivat penkillä j:len omia asioitaan. Matkalla kirjeenvaihtajamme j:i hiihtojoukkueen kanssa. Vilkas j:u jatkui kahvinjuonnin ajan.

jut|uta[39*] *v.* keskustella, puhella, jutella, kertoa. | Näistä asioista j:tusimme kaupungissa käydessämme. Hän j:tuaa mielellään kokemuksistaan. J:tuamista riitti koko illaksi. Topi jäi vielä tuntikaudeksi suutarin kanssa j:tuamaan maan uusista asioista KIANTO.

jututt|aa[2*] *kaus.v.* haastattaa, puhuttaa. | J:i kylän isäntiä ja kyseli satotoiveita. Kaikki j:amani henkilöt ovat asiasta samaa mieltä. — *Yksipers.* Kovinpas teitä nyt j:aa.

jutuutella[28*] *frekv.v.* < seur.

jutuut|taa[2*] *deskr.v.* **1.** hitaasta, vaivalloisesta kulkemisesta t. tekemisestä. | Niin sitä mennä j:ettiin. Vetää j:tivat raskasta vesisaavia. **2.** ravistaa. | Tarttui poikaa tukasta ja j:ti aika tavalla.

juu *interj. ark.* **1.** myöntävänä vastauksena.

Yleisk. korvataan eri tapauksissa joko toistamalla kysymyssana tai niin, kyllä tms. -sanalla. | "Oletko sinä Maija?" — "Juu." | "Oletko koskaan käynyt Porissa?" — "Juu, olen minä kerran." | "Viepäs ruoka pöytään." — "Juu, rouva." Juu, kyllä minulle sopii. Eiks juu [= eikö niin]? — *S:sesti.* Ei sanonut juuta eikä jaata 'ei kieltänyt eikä myöntänyt, ei ilmaissut kantaansa, ei sekaantunut puheeseen, ei puhunut mitään'. **2.** väitettä vahvistamassa; myönnytyksen, samanmielisyyden ilmauksena; us. toistettuna: juu juu, juupa juu. | Juu juu, aivan niin. Juu juu, on se sinullakin ristisi elämässä. Juu juu, niin on asia. | "Pekkakin täytti viisikymmentä." — "Juu juu, niin se aika menee." Nyt siitä tuli loppu, juu. Juu, juu, mutta ota huomioon, että - -. Justus-herra on kuollut, juu, kuollut JOTUNI. Ihminen on kuin ruoho kedolla! Juu, juu, niin on parempikin ihminen! KARHUM. **3.** asian oivaltamisen, muistamisen tms. ilmauksena. | Juu, jopas nyt muistankin. Ai juu, niinhän se onkin. Mutta annas olla — eikös se Rantoon professori puhunut tässä, että heille otettaisiin — juu, puhui se SILL. Se tämä neiti... niin... juu... enhän minä... tai kyllähän minä AGAPETUS. **4.** muita tapauksia. | Juu, se on nyt sillä tavalla, että - -. Sinä ja sinun rikkautesi, juu juu, kyllä sinä puhua osaat. — *hei juu* (myös ◡). Hei juu sitä menoa! Hei juu junttanpoo [junttalaulussa].

juudaksenpenningit *s. mon.* verirahat.

Juuda|s[38 (34)] *s. kuv.* (myös: juudas) kavalasta, petollisesta ihmisestä; vrt. juutas. | J:an suudelma. Työväestö kyllä tuntee, kuka on sen todellinen ystävä ja kuka petollinen j. AK. Pois j:at maasta ja irti ies! / se on järkähtämätön sana H.ASUNTA.

juukeli[5] *s.* lievä kirosana: hitto, peijakas. | Mitä j:a tämä merkitsee! Mistä j:sta sinä sen tiedät! Sitä ei arvaa j:kaan! Noo, j:t, viitatkaa hiidessä, jos tiedätte TALVIO.

juuma[11] *s. murt.* rantaveden ja syvän rajajyrkänne t. kosken jyrkänne; syväys, syvänne; väylä, uoma. | Paraat onkipaikat ovat syvät luodot ja karit - -, vieläpä itse syväyksetkin eli j:t rinteitten alla U.T.SIRELIUS.

juumottaa[2*] *v. murt.* jomottaa.

juupel|i[5] *s.* lievä kirosana: hitto, juukeli. | J. soikoon, rahat ovat kadonneet! Voi sinua, j:in äijä! Hän on niin j:in itsepäinen! Mutta hyvin se, j., osasi asiansa esittää! Kyllä sellaiset kauppiaat ovat aika j:eita!

juur *adv.* ks. 2. juuri.

juurak|ko[4*] *s.* **1.** puun juuriston järein osa (johon us. katsotaan liittyvän myös kanto); vrt. juurikka. | Puun j. Haarainen j. Aura karahti j:koon. Hakata j:oita. Polttaa j:oita. Kaataa puu j:koon 'juurakkoineen'. Uusia j:oita lisättiin takkaan ALKIO. Toisaalta se [tuuli] on kaatanut yhden [puun] sillä tavoin, että j. kuumottaa mustana rykelmänä pystyssä LEHT. — *Kuv.* - - tuollaiset itsepäiset j:ot kuin oma isäparka NUOLIV. **2.** *kasv.* vaaka- t. pystysuora, us. juurta muistuttava maanalainen varsi. | Mukula, sipuli ja j. ovat maanalaisia varsia.

-juurakkoi|nen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* Liereä-, lyhyt-, pitkäj.

juurakollinen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* < juurakko. | J. ruoho.

juurakoton[57] *kar.a.*, vars. *kasv.* < juurakko. | J. kasvi.

juurehtiva[10] *a.* (*partis.*) *kasv.* (maanpäällisistä osista) juuria muodostava. | J:t oksat. Korret ovat rennot ja j:t. — J. kaisla.

juureinen[63], **juureisruis** *s.* = juurusruis.

juurelli|nen[63] *poss.a.* < juuri. | J. kasvi. Myrskytuuli voi riuhtaista maasta j:senkin puun.

juurem|pana, -maksi *komp.adv.* lähempänä juurta, tyveä. | Muuttaa side j:maksi reittä. - - kellot kuuluivat yhä tarkemmin, kuta j:maksi nientä hän käveli KATAJA.

juuren|haara *s.* **-kärki** *s.* Niljakas j. tunkeutuu maaperän hiukkasten väliin. **-niska** *s. kasv.* juuren ja varren rajakohta. | Rukiin j:sta voi työntyä useita varsia. **-otto** *s. mat.* juurtaminen; ks. juurtaa 4.

juure|s[64] *s.*, tav. *mon.* juurikasvien (ja perunain) mehevä juuriosa; juurikasvi (myös peruna). | Syksyllä nauriit listitään ja j:kset säilytetään kuopassa. Perunain ja juurikasvien j:kset. Porkkana, punajuuri, selleri ym. j:kset. Maa-artisokka on hienonmakuinen j. Paloitella j:ksia keittoon. — Viljellä j:ksia. Pantiin maahan perunat ja muut j:kset. — *Yhd.* liemij:kset.

juures|keitto *s. ruok.* **-sose** *s. ruok.*

juuret|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < 1. juuri. **1. a.** J. istutusoksa. J:tomia päällyskasveja. Karvalehti on j., vedessä ajelehtiva kasvi. J. harajuuri. — - - eikä hän voinut eikä tahtonut jäädä j:tomana puuna aaltojen ajeltavaksi LEINO. **b.** *anat.* Myyrän j:tomat poskihampaat. **2.** *kuv.* irrallinen, kotipaikaton, hapuileva. | Irtolaisten j. lauma. Henkinen j:tomuus. J:onta ja hapuilevaa toimintaa. | Hän vietti talvet metsissä ja kesät satamassa. Se oli omituisen j:onta elämää PEKKANEN.

juureutu|a[44] *v. kuv. harv.* juontaa juurensa, saada alkunsa jstak, liittyä juurin jhk. | Klassillisen sivistyksen harrastamisesta j:i rikas henkinen elämä. Sillä kaikki muut ihmiskunnan nykyiset elinkysymykset - - j:vat hänen mielestään tuohon pääkysymykseen AHO.

juurev|a[10] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** vahvajuurinen. | J., lehväkäs puu. J. kanto. Tuolla ja täällä näkyi sammaltuneita kallionkieluja, - - joiden ympärillä matalat, j:at männyt humisivat KIVI. **2.** *kuv.* vankka, luja, tukeva, tanakka. | J. soturityyppi. J. maalaisukko. J:at talolliset. J. terveys. Suomen kansan sitkeä j:uus. Mies suomalainen juurta j:inta, / kuin vanha visarunko rustopinta *MANN. J:aa, komeaa karjaa. - - suuri, j. sonni mylvi vapautensa kunniaksi KATAJA. Sanonnan j. kansanomaisuus. Vanhaa, j:aa viljelystä. Hän on j:asti kiinni maaseudussa. - - asia ikään kuin seisoi nyt j:asti paikoillaan SILL.

1. **juur|i**[39] *s.* **1. a.** *kasv.* kasvin (tav. maanalainen) peruselin, jonka tehtävänä on kiinnittää kasvi alustaan ja ottaa siitä vettä ja ravintosuoloja (vrt. juurakko); *yleisk.* yl. kas-

vin maanalaisista osista (myös juurakosta). | Kasvin varsi, lehdet ja j:et. Vioittaa puun j:ia. Kiskoa pensas j:ineen maasta. Rikkaruohot on kitkettävä j:ineen. Kolme yksille j:ille kasvanutta leppää. - - suuri veteen j:iltaan kaatunut kuusi AHO. — J:ista valmistettiin ennen nuottaköysiä. — *Yhd.* kuusen-, männyn-, puunj.; alkio-, haara-, hapsi-, ilma-, imu-, latva-, lisä-, mukula-, pää-, tukij.; (kasvien nimissä) alve-, hammas-, hara-, hirven-, kalmo-, kelta-, musta-, peuran-, pipar-, puna-, purto-, ruusu-, suo-, syylä-, veri-, virmaj.; (lääkeaineiden nimissä) alteen-, karvas-, lakritsi-, oksetus-, raparperinj.; möhöj. **b.** *kuv.*, tav. *mon.* ed. ryhmään liittyen alkuperästä, alkuaiheesta, lähtökohdasta, syystä tms. | Suvun, sukupuun j:et. Kulttuuri, jolla on vuosisataiset j:et. Hän on puhdasta suomalaista j:ta. Olla jumalaista, aatelista j:ta. J:iansa karjalainen isäntä. Riidan j:et. Valheen j:et. Kaiken alku ja j. Johtaa, juontaa j:ensa jstak. Tapa, joka ulottaa j:ensa muinaisuuden hämärään. Päästä käsiksi pahan j:iin. Paperiteollisuus on meillä nuorta j:ta. Pietismillä on j:ensa uskonpuhdistuksessa. Nämä nimet ovat ilmeisesti samaa j:ta. Ihanteet järkkyivät j:iltaan. Mullistus, joka järkytti maailman talouselämää j:ia [= perustuksia] myöten. Tapaus antoi eukoille jutun j:ta pitkäksi aikaa. Etsiä saarnan j:ia. Kun Antti hörppi toista kuppia, tarttui hän jo asian j:een LASSILA. Karjassa talon j., emännässä karjan j. SL. Sillä rakkaus rahaan on kaikenlaisen pahan j. UT. — *juurta jaksain* t. *jaksaen, perin juurin* perin pohjin, perusteellisesti. | Selittää jtak j:ta jaksain. Tuntea alansa j:ta jaksaen. Selvitteli asian perin j:in. Hän on perin j:in muuttunut. — *Yhd.* alkuj.; rotu-, sukuj.; sydänj:et.

2. hampaan, hiuksen tms. ihonalainen t. kudosten peitossa oleva osa. | Hampaan osat ovat terä, kaula ja j. Harjaksien j:et. Hiukset lähtivät j:ineen. Nyhtää karvat j:ineen. Kynnen j. on ihopoimun peitossa. Syylän j. Känsien syvälle menevät j:et on paras antaa lääkärin poistaa. — *Yhd.* hampaanj.

3. a. tyvi, kanta, alapää, lähtökohta. | Pylvään j. Tappi on j:esta paksumpi. Keskimasto meni j:esta poikki. Päre paloi j:een asti. J:ta myöten lyöty naula. Patomuurin j:en läpileikkaus. Etsiä saivaria hiusten j:esta. Niemen j. Nenän, sormen, peukalon, hännän, reiden, hihan j. (myös ◡). Raaputtaa korvan j:ta (myös ◡). - - vuori seisoi j:illansa niin kuin aina oli seisonut KILPI. — *Geol.* syvälle maan sisään ulottuva vuoren t. vuorijonon osa. | Tulivuoren j. Pois kuluneiden vuorijonojen syvälle pusertuneet j:et. — *Anat.* Hermon j. Jokainen selkäydinhermo alkaa kahdella j:ella, joista etumainen on liike-, takimmainen tuntoj. **b.** vars. paikallissijoissa postp:ta läheten jnk sijaintia jnk korkean maastonkohdan, rakennuksen, puun tms. suhteen osoittaen: vieri, vierusta, lähiympäristö. | Tie kiersi mäen j:ta. Tunturin, vuoren j:ella. Seisoa tornin j:ella. Kokoonnuttiin patsaan j:elle. Mennä puun j:elle. Rinteen j:illa halkoivat leveät tiet hedelmällistä tasankoa. - - näki Akselin puhuttelevan Johannaa pihalla, luhtikujan j:ella RAILO. - - saapui Tuomivaaran vanhus mukanaan leili kuusen j:ella keitettyä [= viinaa] TOPPILA. Koira kantoi otuksen isäntänsä jalkain j:een. Sinertävä meri välkkyi alhaalla jalkojen j:essa. Aivan jalkojeni j:esta pyrähti lentoon teeri. Oli jo täplä sulaa maata nurkan j:essa. Joku karjaisi ihan korvani j:essa 'aivan vieressäni'. Nyt hän vetäytyi pihtipielen j:een AHO. — Kuv. ilmauksissa. | Hän oli laskeva jalkainsa j:een [= valloittava] koko maailman. Olla, istua jkn jalkain j:essa 'jkn oppilaana'. Minä olen juutalainen - - Gamalielin jalkojen j:essa opetettu tarkkaan noudattamaan isien lakia UT. Käydä nöyränä ristin j:een.

4. hapanleipätaikinan, joskus muunkin hapatettavan ruokavalmisteen perusseos, alus. | Taikinan j. Tehdä, panna leivän j. Pitkän piimän j. Hapankeiton j. Tehdä taikina kylmään j:een. Vasta kun j. on kyllin hapanta ja käyminen täydellistä, voi taikinan alustaa. — *Yhd.* leivän-, taikinanj.

5. *kiel.* vanhin yhteinen perusasu t. -aines, johon sukulaiskielten toisiaan vastaavien sanojen katsotaan palautuvan, sana(n)juuri.

6. *mat.* **a.** Annetun luvun a:n n:s j. (merkitään: $\sqrt[n]{a}$) tarkoittaa lukua, jonka n:s potenssi on a. Neljäs j. 16:sta on 2. Luvun kolmas j. J:en otto eli juurtaminen. — *Yhd.* kuutio-, neliöj. **b.** Yhtälön j. on jokainen tuntemattoman arvo, joka toteuttaa yhtälön. Yhtälön imaginaariset j:et.

2. **juuri** *adv.; runok.* ja *ark.* myös juur. **1.** ajasta, ilmaisemassa kulumassa olevaa t. aivan hiljan mennyttä hetkeä: parhaillaan, aivan äsken, vasta, vast'ikään; kirjoitetaan partis.-muotoihinkin liittyneenä yl. ◠. | Lehti j. puhkeaa. Mieleeni muistuu j. eräs seikka. Hän viimeisteli j. työtään. Järvi oli tyyven ja aurinko j. laski. Olin j. tulossa. J. kun hän lähti - -. — J. ikään. Hän lähti j. kotiin. Sain j. kirjeen. Vauva on j. nukahtanut. J. mainittu. J. ilmestynyt teos. J. leivottua leipää. J. pesty lattia. Molemmat j. mainitut professorit eroavat viroistaan. **2.** jtak tähdentävänä, vahvistavana: hän (se, siellä jne.) eikä kukaan (mikään) muu (missään muualla), tarkalleen, ihan, aivan; merk:een saattaa liittyä myös määrää t. ominaisuuden astetta ilmaiseva vivahdus. **a.** J. sama mies. Minä j. sen tein. Kukas muu, jollei j. hän. J. niin. Noin j. Niin j. kuin - -. J. siksi. J. nyt. J. äsken. J. kohta. J. tänään. J. niin kauan kuin - -. J. täsmälleen sata. J. tarpeeksi paljon. Siltä j. tuntui. Tämä j. on oikea. J. yhdenarvoiset. Sinun on oltava j. siinä. Hänen sanansa sattuivat j. kuin olisi piiskalla iskenyt. **b.** *vanh.* ja *harv.* J. [= oikein] hyvässä kunnossa. Se oli j. juhlallinen. Juoksin j. joutua pois. Tule ja j. liukkaasti! Aikovat syödä ja j. julmasti. Lähtekää j. helvetin joutuun! Se oli juur kamalaa. Pyhän kasteen oli piltti jo saanut ja huutanut

oli hän juur kohtuullisesti KIANTO. - - tässä onkin ajettu karsinaan kesyttymään yksi vihainen ja j. vaarallinen pässi LASSILA. Niin hän nousi ja asetti tuulen ja meren; ja tuli j. tyveneksi UTV. Ne [kulta ja kunnia] ovat tyhjä varjo, / juur' lyhytaikainen VKV. **3.** jtak rajaa, äärimmäistä rajakohtaa ilmaisevana: parhaiksi, hädin tuskin. | Niin tiukka takki, että se j. menee ylle. Kivi oli niin iso, että j. jaksoin sen kantaa. Portti oli niin ahdas, että auto siitä j. mahtui. Ruoka j. riitti. Kanootti kannatti j. kaksi henkeä. Astiassa oli sen verran vettä, että pohja j. peittyi. Tuuli oli niin heikko, että puiden oksat j. jaksoivat heilua. Palkka riitti j. ja j. Kun kovasti juoksin, niin j. ja j. ehdin. Tulvavesi pääsi j. ja j. padon yli. | "Suuri maatila?" — "Aivan tavallinen. Ehkä siinä elää j." LEINO. Oli täältä näin lounaan puolelta etelän tuulta sen, minkä juur ja juur jaksoi täysissä purjeissa kestää E.ELENIUS. Anton ummisti tahallaan silmänsä j. ja j. näkeviksi SEPPÄNEN. - - viini sai j. ja j. tehdä vaikutuksen, mutta mikä siitä meni ylitse, se oli pahasta WALTARI. **4.** kielt. yhteyksissä sanonnan ehdottomuutta lieventävänä t. vähentävänä: sanottavasti, paljon(kaan). | Ei j. milloinkaan. Ei j. nimeksikään. Satamia ei rannikolla j. ole. Ei se j. häävi ole, mutta menettelee. Hän ei puhunut j. mitään. Tätä tapaa ei enää j. käytetä. Ei niillä käsillä j. työtä tehdä. Eihän se j. miltään maistu. Ei ole j. valinnan varaa. Ei hän j. ota osaa seuraelämään.

juuri|a[17] *v.* kiskoa juurineen irti, perata, puhdistaa maa juurista t. juurakoista; vrt. juurittaa. | Monet rikkaruohot ovat vaikeita j. Ryhdyttiin soita j:maan ja polttamaan. Reenjalaskoivun j:minen on tärkeä toimitus. - - panin miehet sinne kirveineen liehumaan ja toiset kantoja j:maan AHO. — *Kuv.* Hän koetti j. pojastaan kaikenlaiset pahat taipumukset.

juuri|artisokka *s.* = mukula-artisokka. **-bakteer|i** *s.* = nystyräbakteeri. | Palkokasvien j:eilla on tärkeä tehtävä maanviljelyksessä, koska ne kykenevät muodostamaan ilman typestä kasveille tärkeitä ravintoaineita. **-haar|a** *s.* Pääjuuresta lähtee lukuisia j:oja. **-haarukka** *s.* Hän istuutui ja nojasi selkänsä kaatuneen hongan j:an. **-hapsi** *s. kasv.* = juurikarva. **-harja** *s.* Hangata lattiaa j:lla. **-huntu** *s. kasv.* kasvavan juuren ja sen haarojen kärkeä suojeleva solukkotuppi. **--itu** *s.* Vehnämaltaiden idut ovat sekä lehti- että j:ja. J. tunkeutuu ohranjyvän tyvestä ja muodostaa juuririhmoja. **-jalkai|nen** *s. el.* J:set 'Rhizopoda, alkueläimiin kuuluvia eliöitä, jotka liikkuvat ja ottavat ravintonsa alkulimalisäkkeiden l. valejalkojen avulla'. **-jalo** *a.* → jalojuurinen. **-kalvo** *s. anat.* hampaan juurta ympäröivä sidekudoskalvo. **-kanava** *s. anat.* hampaan juuren kapea ontelo, jonka kautta hermot ja verisuonet kulkevat. **-karva** *s. kasv.* kasvien juurissa olevia karvoja, joiden avulla niiden ravinnonotto tapahtuu, juurihapsi.

juurik|as[66*] *s.* **1. a.** Beta vulgaris, savikkakasvien heimoon kuuluva kasvi, jonka useat muunnokset ovat tärkeitä viljelyskasveja. | Peltokasveistamme ovat juurikasveja nauris, lanttu, j. ja porkkana. — *Yhd.* lehti-, puna-, rehu-, sokeri-, valkoj. **b.** juurikasvin juuriosa, juures. | - - seisoi hän naurispadan ääressä nostellen tuoksuvia j:kaita illallista varten TALVIO. **c.** par. juurikasvi. **2.** par. juurikka. | J:kaista valmistetut penkinjalat. Pöydän kantena oli paksusta ikihongan j:kaasta halkaistu palkki. Vääntää j:kaita maasta. — Nappi lähti j:kaaseen 'irtosi juurineen'. — *Yhd.* hongan-, kuusenj.; tervasj.

juurikas|auma *s. maat.* **-home** *s. maat.* muutamien juurikkaiden lehdissä esiintyvä, erään homesienen aiheuttama kasvitauti. **-kärpänen** *s.* Pegomyia hyoscyami, kärpänen, jonka toukat vahingoittavat juurikkaiden, pinaatin ym. lehtiä. **-leike** *s.* = sokerijuurikasleike. **-massa** *s.* = ed. **-sato** *s.* Hyvä, huono j. **-sokeri** *s.* sokerijuurikkaista valmistettu sokeri; vrt. ruokosokeri. **-sokeriteollisuus** *s.*

juurikasvi *s.* etup. mehevien juuriensa takia ihmis- t. eläinravinnoksi viljeltävistä pelto- ja puutarhakasveista; vrt. mukulakasvi. | Porkkanat, lantut, juurikkaat, nauriit ym. j:t. **-hara** *s.* **-kierto** *s. maat.* juurikasvien vuoroviljelyjärjestelmä.

juurikasviljelys *s.*

juurikasvi|maa *s.* **-ruokinta** *s.* Karjan j. **-sato** *s.* **-viljelys** *s.*

juurikasväsymys *s. maat.* kasvitautien, tuhoeläinten t. ravinnonpuutteen aiheuttama "väsymys", joka vaivaa maata, niin etteivät juurikkaat siinä enää menesty.

juurikaula *s.* = juurenniska.

juurik|ka[15*] *s.* vars. maasta repäisty t. muuten irti oleva puun juurakko (1). | J:oiden nostaminen uudismaalla. He kokosivat läjän tervaisia j:oita ja tekivät nuotion. Kettu juoksi piiloon j:an alle. J:asta tehty jalas. — *Kuv.* itsepäinen, jäyhä, kankea, sitkeä tms. ihminen. | Vanha ukon j. Se oli semmoinen j., ei mielipiteitään millään muuttanut. Piti tehdä pojan j:oista sotamiehiä. — *Yhd.* punaj.; tervasj.

juurikkajalas *s.* juurikasta painamatta tehty reenjalas.

juurik|ko[2*] *s.* **1.** juurikka. | Kaatuneiden honkien j:ot. **2.** juurinen paikka t. maa. | Kyntää j:koa.

juurikkoi|nen[63] *poss.a.* J:sia rantakunnaita. Astuu jäles Katrin kiltin / korven j:sta kamaraa KIVI.

juurikor|i *s.* J:eja valmistetaan petäjän juurista.

juurikset[64] *s. mon.* par. juurekset.

juurikuin *konj.* par. ⁀.

juuri|kuitu *s.* juurista saatava kuituaines. **-kuiva** *a. metsät.* par. pystykuiva; vrt. kelo. | J. kuusi. J:t lehtipuut ovat arvottomia. **-kuva** *s.*, etup. *vanh.* perikuva. | Vaatimattomuus teki Lönnrotista suomalaisuuden j:n. - - että hän on hänen kunniansa kirkkaus ja hänen olemuksensa j. UTV. **-leikkaus** *s. metsät.* = kantoleikkaus.

juur'ikään *adv.* vast'ikään, juuri, äsken. | Tulin j. kotiin. Saunan edessä oli mytty, joka oli j. siihen heitetty AHO.
juuri|köysi *s.* petäjän juurista valmistettu köysi. | J:köysiä käytettiin entisaikaan varsinkin nuottaköysinä. **-laho** *s.* ja *a. metsät.* Puun j. — J. petäjä. **-lauseke** *s. mat.* juurimerkin sisältävä lauseke; esim. $\sqrt[n]{a}$; *syn.* juurros, radikaali. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* J. säie. J:sia haaroja. Levän j. elin.
juurimainittu *a.* par. ~.
juuri|mato *s.* kasvien juuria syövä sepän (kovakuoriaisen) toukka. | Tuhohyönteisistä ovat maanviljelijän pahimpia vihollisia j:madot. **-matto** *s.* J:ja on usein tuuletettava ja piiskattava. **-merkki** *s. mat.* juuren oton toimitusmerkki. | J. ($\sqrt{\ }$) on muodostunut r-kirjaimesta (lat. radix = juuri). **-metsä** *s.* alakasvos. | Sammaleista männikköä, jossa j:n muodostavat matalat, haarakkaat koivut. **-mukula** *s.* kasvin juureen liittyvä mukula, pahkura t. myös juuren mukulamainen paksunnos, joka tav. toimii vararavintosäiliönä. | Daalian j. Kämmekkäkasveilla on tavallisesti kaksi j:a. **-mätä** *s.* sienien, bakteerien tm. aiheuttama kasvien juuritauti.
juuri|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* J., ryteikköinen metsä. Viljellyn kaskimaan sänki kynnettiin kaskikoukkarilla ja j:simmat kohdat kuokittiin. — *Yhd.* kaksi-, monij.; lyhyt-, matala-, paksu-, pitkä-, syvä-, tiheä-, vahva-, vankkaj. **2.** *ain.* Nuotanpaulat olivat joko sianvillaiset tai j:set.
juuri|neste *s. kasv.* juurihapsien happamista eritenesteistä, joilla on kyky liuottaa maasta kiinteitä aineita kasvin ravinnoksi. **-nystyrä** *s. kasv.* äkämäbakteerien hernekasvien juuriin synnyttämiä nystyröitä. **-|oppi** *s. mat.* Lyhyt potenssi- ja j:opin kurssi. **-osa** *s.* Kasvin j. Hampaassa voidaan erottaa latva- ja j. **-paakku** *s.* kasvia irrotettaessa juuriston mukana seuraava multapaakku. **-paalu** *s.* maanpinnan tasoon lyöty paalu, jolta toimitetaan maanpinnan korkeuden vaaitseminen, punnituspaalu. **-paikka** *s. puhek.* = juuritäyte. **-paine** *s. kasv.* paine, jolla juurisolukko pusertaa nestettä juuren putkiloihin ja kasvin varteen. **-pari** *s. mat.* Jos yhtälössä on kaksi tuntematonta, muodostavat toisiaan vastaavat tuntemattomien arvot ns. j:n. **-persilja** *s.* persiljalajike, jota viljellään mehevän juurensa takia; vrt. lehtipersilja. **-punkki** *s. el.* Rhizoglyphus echinopus, kasvien juuria vioittava punkkilaji, sipulipunkki. **-puol|i** *s.* Juurineen kiskaistun koivun j. Tarttui tytön palmikon j:een. - - vielä alempana notkon takana asutus, j:essa pitkän niemen AHO. Toisesta akkunasta näin koivikon j:en, toisesta Riihimäen mökin nurkat SILL. **-purje** *s. kasv.* eräiden troopillisten päällyskasvien ilmajuuria verhoava solukko, joka imee vettä kasvin tarpeeksi. **-puu** *s. metsät.* puun juuriosa (johon joskus luetaan myös kanto). **-pää** *s.* Nyhdetty pellava pannaan läjiin siten, että latvapäät tulevat keskelle ja j:t ulospäin. **-rihma** *s.* juurikarva. **-rikkaruoho** *s.* pääasiallisesti maanalaisten osiensa avulla leviävä rikkaruoho; vrt. siemenrikkaruoho. **-ruis** *s.* juurusruis. **-ryhmä** *s. mat.* J:n muodostavat ne tuntemattomien arvot, jotka yhtaikaa tyydyttävät yhtälöryhmän kaikki yhtälöt. **-rönsy** *s.* Juolavehnän j:t ovat vaikeasti hävitettävissä. **-saavi** *s.* taikinasaavi; vrt. 1. juuri 4. **-sana** *s. kiel.* vrt. 1. juuri 5. **-selleri** *s.* paksun juurensa takia viljelty sellerilajike; vrt. lehtiselleri. **-side** *s.* kalanpyydyksissä ym. käytetty, juuresta valmistettu side.
juuriska[15] *s. murt.* lanttu.
juuristo[2] *koll.s.* jnk kasvin juuret. | Tiheä j. Männyn j. on lähellä maan pintaa. Puun kanto ja siihen liittyvä j:n järein osa. — *Yhd.* lisäj.; paalu-, rihmaj.
juuri|sävel *s. mus.* jk 7-sävelisen diatonisen asteikon c, d, e, f, g, a, h sävel. | J:sävelet soitetaan pianon valkeilla koskettimilla. **-taikina** *s.* hapanleipätaikinan alkuseos, juuri.
juuritse *adv.* ja *postp.* juuren, juurten vieritse tms.; vrt. 1. juuri 3. | Inkeri jatkaa kulkuansa järven rantaa noudattaen, pienemmät niemet j. oikaisten KATAJA. — Metsäjoki kierteli vaarojen j. Jänis loikkasi aivan jalkaini j.
juurit|taa[2*] *v.* **1.** juurin kiinnittää, juurruttaa, istuttaa. | Taimet j:etaan uudelleen useaan kertaan. Hän seisoo kuin kanto maahan j:ettuna. - - ja nurkkajuuriin oli j:ettu kukkia, reheviä ja värikkäitä HAANPÄÄ. **2.** yl. vain *kuv.*, par. juuria. | J. pois pahat tavat ja tottumukset. J. kielestä vierasperäiset sanonnat. - - minä ojennan käteni sinua vastaan ja annan sinut saaliiksi pakanoille ja j:an sinut kansoista VT[V]. - - pois vilppi j:a! VK.
juurittua[1*] *pass.v.* < ed. 1.
juuri|täyte *s. lääk.* hampaan juurikanavaan pantu täyte. **-verkko** *s.* Puun j. 'juuristo'. **-verso** *s.* = seur. **-ves|a** *s.* kasvien, etup. lehtipuiden juurista kasvava vesa. | Muodostaa j:oja. Haavan juuret työntävät j:oja vielä senkin jälkeen, kun runko on kaadettu. Vattupensaat lisääntyvät j:oista. — *Kuv.* Maalaisliiton j:at, pienviljelijät. On tuleva Iisain j. [= Messias], hän, joka nousee hallitsemaan pakanoita UT. **-äkämä** *s.* kasvien juurissa esiintyvä kasvannainen. | Lepän j:t. Hernekasvien j:t.
juurrettava[13] *s. mat.* juurimerkin alainen lauseke, josta juuri otetaan.
juurrin[56*] *s. mat.* juuren indeksi, joka kirjoitetaan juurimerkin yläpuolelle ja joka osoittaa, kuinka mones juuri otetaan.
juurros[64] *s. mat.* juurilauseke.
juurrut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Siihen [sammon] juuret j:teli / yheksän sylen syvähän KAL.
juurrut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** panna juurtumaan, antaa juurtua. | Pistokkaat j:etaan hiekansekaisessa mullassa. Perunat voidaan idättää ja j. myös mullalla täytetyissä paperipusseissa. Taimien j:us. **2.** *kuv.* J. joukkoihin järkkymätön kuri. J. terveitä periaatteita opetettaviinsa. Hän j:ti sukunsa pysyväisesti Hämeeseen. Jumala-käsite on j:ettu mieliimme jo pienenä. Lukutaidon j:taminen kansan syviin riveihin. - - mielen katkeruutta, jota jo

niin nuorena oli hänen sydämeensä -- j:ettu PÄIVÄR. — J. pois → juuria (pois).

juur|taa[6] *v.* **1.** kiinnittää jnk juuri, jk lujasti jhk. | -- [sammon] juuren j:ti maaemähän, / toisen vesiviertehesen KAL. — Nyt, kansat, käykää Sammon saantahan, / se j:rettu on Altain kultalaan! A.OKSANEN. Olisi liityttävä -- liitoksi, joka j:taisi itsensä kaikkiin kansankerroksiin LINN. **2.** *juurtaa alkunsa* olla peräisin, juontaa juurensa, alkunsa jstak. | Soodaselluloosateollisuus j:taa alkunsa Yhdysvalloista. Kauppatieteet j:tavat alkunsa jo keskiajalta. **3.** *harv.* sekoittaa taikinan juuri. | Pettuleipää valmistettaessa j:rettiin taikina oikeilla jauhoilla, mutta saostettiin petäjäisellä. **4.** *mat.* määrittää luku, jonka potenssin arvo ja eksponentti tunnetaan, ottaa juuri.

juurtajaksa|en, -in *adv.* par. ⌒; ks. 1. juuri 1. b.

juur|tua[1*] *pass.v.* < juurtaa. **1.** kiinnittyä juurilla alustaan. | Pajupensaat j:tuvat helposti. Käytävien hiekkaan sitkeästi j:tunutta ruohoa. Syvälle j:tuva mänty. Vaikeasti j:tuvia marjapensaita. Männyn kääpä pilaa tavallisesti puun, johon se on päässyt j:tumaan. -- yks on tammi taimimatta, / j:tumatta puu Jumalan KAL. **2.** *kuv.* saada luja jalansija, tarttua, kiinnittyä, syöpyä lujasti jhk. | Syvään j:tuneet ennakkoluulot. J:tuneita tapoja ja tottumuksia. Kuri ei helposti j:ru tässä joukko-osastossa. Kristinusko alkoi j. maahamme. Kieleemme on päässyt j:tumaan paljon vieraita sanoja. Itsenäisyysaatteen j:tuminen kansaan. -- suurella puuhalla j:tui aapinen miehen aivoon KIVI. — -- he j:tuivat [= syventyivät] siitä sitten puhelemaan menneet asiat kaikki halki PAKK.

juurtumahapsi *s. kasv.* sammalissa ja sanikkaisten alkeisvarsikossa esiintyviä, juuren tavoin toimivia hapsia; *syn. vanh.* hapsijuuri.

juurtumaton[57] *kielt.a.* J. taimi, pistokas. — *Kuv.* Mutta hänen Jumalan pelkonsa oli nuori ja niin j., ettei se voinut kauemmin kestää siinä kiusauksen helteessä PÄIVÄR.

juuruk|ka[15*] *s.* **1.** *kasv.* alkiojuuri. **2.** *harv.* juurikka, juurakko. | -- mutta istahtikin siihen vinolleen väännetyn kannon j:alle SILL.

juurus[64], **-ruis** *s.* ennen vars. kaskissa viljelty syysrukiin muunnos, juuriruis, juureinen, juureisruis.

juusto[1] *s.* **1.** etup. maidosta valmistettu, runsaasti valkuaisaineita ja us. myös rasvaa sisältävä ruoka-aine, joka tav. on puristettu kiinteäksi kappaleeksi. | Kova, pehmeä j. Tuoretta j:a. Väkevää, maustettua j:a. Täysrasvainen, puolirasvainen j. Pohjalainen, hämäläinen j. J:n suolaus. J:jen kypsytys. Maito saostetaan j:ksi juoksuttimella tai hapolla. Paitsi maidosta tehdään j:ja kermasta, kuoritusta maidosta, kirnupiimästä ja herasta. — *Yhd.* happo-, juoksutin-, lyöppij.; kehä-, leipä-, rasia-, sulate-, tahkoj.; hera-, kerma-, mauste-, mes-, muna-, olut-, piimä-, terni-, uuni-, voij.; koti-, maalais-, meijerij.; kutun-, poronj.; hämäläis-, pohjalaisj.; edam(in)-, emmental(in)-, hollannin-, roquefort(in)-, sveitsinj. (us. myös: Edamin, Emmentalin jne. j.). **2.** *tekn.* sulatusuunin arinalle sijoitettu lieriömäinen tulenkestävä tiili, jonka päälle sulatusupokas asetetaan.

juusto|aine *s.* maidon tärkein valkuaisaine, kaseiini. **-harppu** *s.* juustomassan pienentämiseen käytetty koje, joka on varustettu kielisoitinten kieliä muistuttavilla metallilangoilla. **-härkin** *s.* juustomassan hämmentämisväline. **-höylä** *s.* höylämäinen, varrellinen väline, jolla juustosta aterioitaessa viilletään viipaleita. **-jauhelma** *s. ruok.* Paistoksen päälle ripotetaan j:a. **-kahvi** *s.* Peräpohjolassa tarjotaan vieraalle j:a 'kahvia juuston kanssa'. Juoda j:t. **-kaira** *s.* juustonäytteen ottamiseen käytetty kaira. **-kangas** *s.* eräs karkea pellavakangas. **-kattila** *s.* juustomeijereissä maidon kuumentamiseen käytetty kattila.

juustoke[78*] *s.* smetana, vuolukerma.

juusto|kehä *s.* kotijuustojen valmistuksessa käytetty puinen muotti, jossa juustomassa puristetaan juustoksi. | Puuleikkauksin somistettu j. **-keitto** *s.* maidosta juoksettamalla valmistettu ruokalaji; keitto, johon on käytetty hienonnettua juustoa. **-kellar|i** *s.* Juustot kypsyvät lopullisesti j:eissa. **-kohokas** *s. ruok.* **-kupu(kka)** *s.* kotioloissa juuston säilyttämiseen käytetty aluslautasellinen lasikupukka. **-kärpänen** *s.* Piophila casei, kiiltävän musta kärpänen, joka munii munansa juustoon, suoloihin ym.

juustola[15] *s.* juustomeijeri; meijerin juustonvalmistusosasto.

juusto|laatu *s.* Herkullinen j. **-laji** *s.* Hyvä, huono j.

juustolamaito *s.* meijerijuuston valmistukseen käytetty maito.

juusto|liina *s.* kangas, jolla juusto nostetaan kattilasta muottiin. **-lima** *s. lääk.* = lapsenkina. **-mainen**[63] *kalt.a.* J. massa, sakka. — J. kuolio. **-maito** *s.* ternimaito, pihkamaito; joskus: juuston valmistukseen käytettävä maito. **-markkin|at** *s. mon.* Kotimaiset j. olivat verrattain hyvät. Kysyntä j:oilla on ollut hiljaista. **-massa** *s.* juoksettuneesta maidosta saostunut massa, josta juusto(t) puristetaan. **-mato** *s.* juustokärpäsen toukka. **-meijeri** *s.* juustonvalmistuslaitos, juustola. **-mestari** *s.* Sveitsiläinen j. **-munakas** *s. ruok.* **-muotti** *s.* muotti, jossa juusto puristetaan haluttuun muotoon; kotijuustojen valmistuksessa: juustokehä.

juuston|hera *s.* juustonvalmistuksessa maidosta jäljelle jäävä neste. **-juoksutin** *s.* J. valmistetaan useimmiten vasikan juoksutinmahasta. **-kannikka** *s.* **-koetin** *s.* **-kuori** *s.* **-pala** *s.* **-suolaaja** *s.* **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.* **-valmistaja** *s.* **-valmistus** *s.* **-valmistuskurssi** *s.*, us. *mon.* Valtion tietopuolinen j. **-vienti** *s.*

juusto|pala *s.* **-punkki** *s.* Tyroglyphus siro, vanhassa juustossa elävä ja sitä jauheeksi murentava pieni punkki. **-puristin** *s.* juustoloissa käytetty koje, jolla juustomassa puristetaan tiiviisti muottiin. **-raaste** *s. ruok.* **-rae** *s.* vrt. seur. **-rakeisto** *s.* juuston valmistuksessa n. herneen kokoisiksi rakeiksi paloiteltu juustomassa. **-tahko** *s.* tahkon muotoinen juusto. **-tanko** *s. ruok.* juustoraasteesta, munasta ja

maidosta valmistettuja pieniä tankoja, joita syödään keittojen kanssa. **-teollisuus** *s.*
juustottua[14*] *v.* = juustoutua.
juustouma[13] *s.* = juustoutuma.
juustoutta|a[2*] *v.* saattaa juustoutumaan. | Mahanesteet j:vat maidon. Juoksuttimen tehtävänä on maidon valkuaisaineen j:minen.
juustoutu|a[14] *v.* **1.** tulla juustoksi, juoksettua, juustottua. | Maito j:u. J:nutta ternimaitoa. **2.** *lääk.* käydä juustomaiseksi. | Keuhkotuberkuloosissa voivat isot alat keuhkosta j. ja hajautua. J:nut märkäpesäke.
juustoutum|a[13] *s.* **1.** *ruok.* juustoksi juoksettunut osa maidosta. | J. ja hera. **2.** *lääk.* märkivän tulehduksen aiheuttama juustomainen hajaantuma kudoksessa. | Sairaassa keuhkossa oli tuberkuloottisia j:ia.
juusto|veitsi *s.* erityinen veitsi, jolla juustoa leikataan. **-viipale** *s.* **-voileipä** *s.* **-väri** *s.* juuston värjäämiseen käytetty väriaine.
juutalai|nen[63] **1.** *s.* **a.** kansallisuutta ajatellen: Palestiinassa vanhalla ajalla asuneen ja sieltä ympäri maailmaa levinneen seemiläiskansan jäsen t. jälkeläinen, heprealainen, israelilainen; uskontoa ajatellen: mooseksenuskoa tunnustava (harv. kuit. mooseksenuskoon kääntynyt) henkilö, mooseksenuskolainen. | Kreikkalaiset ja j:set. Puolan, Saksan, Espanjan j:set. J:sten hajaannus. J:set ovat etupäässä etuaasialaisen ja itämaisen rodun sekoitusta. Tyypillinen j.: kiharatukkainen ja käyränenäinen. Tämä on Jeesus, j:sten kuningas UT. — Vaeltava t. ikuinen j. 'Ahasverus, Jerusalemin suutari'. — *Yhd.* aškenasim--, sefardim-j.; hellenisti-, käännynnäis-, puolij. **b.** *halv.* juutalaisista liikemiehistä, koronkiskureista jne. heidän ahneuttaan, viekkauttaan yms. ajatellen; vastaavasti yl. ahneesta ja petkuttavasta liikemiehestä t. muusta henkilöstä. | Tehdä kauppaa j:sen kanssa. J:selta ostettu päällystakki. Pettää kuin j. On se aika j. Semmoinen kitupiikki ja j. -- olen koonnut rahaa kuin harjukas tai j. KAUPPISH. **2.** *a.* vrt. 1. | J. liikemies. J. uskontokunta. J. teologia, ajanlasku, kirjallisuus.
juutalais|kansa *s.* juutalaiset. **-kaup|pa** *s.* juutalaisen kauppaliike. | Heikinkadun j:at. **-kirsikka** *s.* Physalis, koisokasvien heimoon kuuluvia ruohoja, joista eräitä lajeja viljellään koristekasveina. **-kortteli** *s.* juutalaisten asuma kaupunginosa, ghetto. | Suurkaupunkien j:t. Amsterdamin, Varsovan j. **-kristilli|nen** *a.* -syys *s.* vrt. seur. | J. suunta. J. seurakunta. J. mytologia. Seurakunnassa tuli vallitsevaksi j:syys. **-kristit|ty 1.** *s.*, us. *mon.* etup. juutalaista alkuperää oleva kristitty, joiden uskontoon us. sisältyy eräitä vanhatestamentillisia piirteitä. | Palestiinan j:yt. Pakana- ja j:yt. **2.** *a.* Jerusalemin alkuseurakunnan j. jäsen. J. kirjailija. **-kysymys** *s.* juutalaisia koskevista yhteiskunnallisista ja valtiollisista kysymyksistä käytetty nimitys; vrt. antisemitismi, sionismi. **-lapsi** *s.* **-liik|e** *s.* juutalaiskauppa. | Ostaa j:keestä. **-lähetys** *s.* toiminta juutalaisten käännyttämiseksi kristinuskoon. **-mellak|ka** *s.* Verisiä j:oita. **-mielinen** *a.* J. kristitty. Kirjassa on j. tendenssi. **-nainen** *s.* **-nenä** *s.* juutalaisille ominainen paksuhko kyömynenä. **-perhe** *s.* **-poika** *s.* **-saksa** *s.* juutalaisten Itä-Euroopassa ym. puhuma saksalaisperäinen sekakieli, jiddiš. **-seurakunta** *s.* **-siirtokunta** *s.* = seur. **-siirtola** *s.* siirtolaisina maahan muuttaneiden juutalaisten muodostama yhteisö t. asutus. | Palestiinan j:t. **-so|ta** *s. hist.* roomalaisten ja juutalaisten väliset vihollisuudet kristillisen ajanlaskun alkuaikoina. | Keisari Titus päätti j:dan valloittamalla ja hävittämällä Jerusalemin v. 70. **-syntyinen** *a.* J. saksalainen tiedemies.
juutalaistu|a[1] *v.* muuttua juutalaise(mma)ksi. | Juudean eteläpuolella oleva vuorimaa oli miltei täydellisesti j:nut. Liike-elämän j:minen.
juutalais|tyttö *s.* **-tyyp|pi** *s.* Huomattavimmat j:it ovat sefardim ja aškenasim.
juutalaisuus[65] *omin.* — *Erik.* juutalaisten tunnustama uskonto, Mooseksen uskonto. | Vallitsevat monoteistiset uskonnot ovat islamilaisuus, j. ja kristinusko.
juutalais|vaino *s.*, us. *mon.* juutalaisiin kohdistuva vaino. | Rooman keisarien toimeenpanemat j:vainot. Hitlerin j:vainot Saksassa. **-valtio** *s.* Makkabealaiset perustivat kansallisen j:n. Israel, Palestiinasta muodostettu itsenäinen j. **-vastai|nen** *a.* J. liike. Saksan j:set lait ja asetukset. Varsovassa pantiin toimeen j:sia mellakoita. **-ver|i** *s.* Hänen suonissaan virtasi myös j:ta. **-viha** *s.* **-vihollinen 1.** *s.* juutalaisten vihaaja, antisemiitti. **2.** *a.* -suus *omin.* juutalaisvastainen, antisemiittinen. | Mahtava j. liike. J. agitaatio. **-väestö** *s.*
juut|as[66* (64)] *s.* **1.** etup. *kansanr.* paha henki (alkuaan Juudas Iskariotista). | Päätyi hiiet kuulemassa, / j:tahat tähyämässä KAL. -- vie, J., vinkujalta, / paha henki, parkujalta KANT. Lempo seisoi suon selällä, / Hiidet hirnui kankahalla, / j:tahat jälestä juoksi LEINO. **2.** voimasanana: lempo, kehno, juupeli. | Voi j. kuitenkin! Senkin j.! J:asko sinut nyt siihen lennätti! Nuo j:taan pojat rähisevät aina. Kylläpä se [rommi] j. menee päähän! | Sinä klöntti, lurjus, j.! Onko tämä viisaan käytöstä? Sinä pöllö! KIVI. Mutta j:asko niiden kanssa tappelemaan, j:asko, jotta mä paremmin tulen ja sanon! ALKIO.
juute[9] *s.* par. 2. juutti.
juuti[4] *s.* par. 1. juutti. | Etkö sinä, perkeleen j., hellitä? KIVI.
juutilainen[63] *a.* ja *s.* par. juuttilainen.
juut|taa[2*] *v.* iskeä t. kiinnittää jk lujasti jhk, iskostaa. | J. paalu maahan. Uusia saranarautoja j:etaan siellä sijoilleen HAARLA. -- jokin salainen voima oli j:tanut hänen housuntakamuksensa tuoliin AGAPETUS. — *Kuv.* [Julius Krohn] j:ti juurensa suomalaiseen maaperään ja hänestä tuli suomenkielinen runoilija LEINO.
1. **juut|ti**[4*] *s.* Jyllannin niemimaan asukkaista, Suomessa ennen (vars. länsisuomalaisissa tarinoissa) yl. tanskalaisista (us. halv.) käytetty nimitys. | Slesvigissä asui jo vanhalla ajalla germaaneja, idässä angleja, sisäosissa j:teja, lännessä friisiläisiä. J:it tekivät usein

ryöstöretkiä Varsinais-Suomen rannikoille. - - kyllä kohlut kostan, / Mertheen kutsun saksan sällin, skotin, j:in LARINK. Maisu, Kaisu! / Jo Jumala j:it vei, / Pyhä henki pyssymiehet KR. Käy kuin j:in jumalanpalvelus SL.
2. **juut|ti**[4*] *s.* **1.** Corchorus, lehmuskasvien heimoon kuuluvia troopillisia, vars. Intiassa tavattavia kasveja, juuttikasvi. | J. on Itä-Intiassa ym. suurviljelyn kohteena. **2.** eräiden juuttilajien kasvisyyt, niistä valmistettu lanka t. kangas, Kalkuttan hamppu. | Karkeaa j:tia. Häkilöityä j:tia. Kehrätä j:tia. J:illa päällystetty nojatuoli. J:ista valmistetaan etenkin säkkejä ja mattoja.
juutti|kangas *s.* **-kasvi** *s.* = 2. juutti 1. **-kuitu** *s.*
juuttilai|nen[63] **1.** *a.* jyllantilainen; joskus yl. tanskalainen. | J. lehmä, karja. Raskasveristen hevosten edustajia ovat mm. j. ja englantilainen kuormahevonen. — J:set merirosvot. **2.** *s.* = 1. juutti. | - - sieltä päin [Ahvenanmaalta] ovat j:set jo parina kesänä hävitelleet meikäläisiäkin rantamaita HAARLA.
juutti|lanka *s.* **-loimi** *s.* **-mat|to** *s.* Molemmin puolin nukalliset tšekkoslovakialaiset j:ot. **-päällys** *s.* **-rohdinlanka** *s.* **-rohtimet** *s. mon.* karkea juuttilanka. **-säkki** *s.* **-teollisuus** *s.* Brittiläinen j.
juuttu|a[1*] *pass.v.* **1.** tarttua, takertua, iskostua lujasti kiinni jhk; vrt. juuttaa. | Laiva on j:nut jäihin, karille. Junat j:ivat kinoksiin. Nuotta j:i pohjaan. Jalat pyrkivät j:maan liejuun. Harittamaton saha j:u helposti puuhun. Paalu oli j:nut rantamutaan. Pala j:i kurkkuun. Rapakkoon j:neet rattaat. Puuhun j:nut ruuvi. Männän j:minen sylinteriin. **2.** *kuv.* Puhe j:i kiinni kuin tervaan. Mutta Veeli oli j:nut omiin ajatuksiinsa WILKUNA. Rintaan j:u toivotonta routaa HAARLA. — Tulkoon, mikä tulkohonkin, / tähän juutun niin kuin jurtta LEINO. | Ja saatava niitä ahvenia on! Hän j:u tähän rannalle, kunnes saa LEHT.
juututta|a[2*] *kaus.v.* < ed. | Sahan terän sivujen ja puun leikkauspintojen välinen hankaus saattaa j. sahanterän vallan kiinni. Hän yritti nousta, mutta ei päässyt, sillä vetinen lieju oli j:nut hänet tiukasti ojan pohjaan KARHUM.
juv|a[11] *s. maant.* (*murt.* juka) loiva, aaltoileva, vaihtelevassa määrässä vaahtoava koski. | - - huomattavampia j:ia on vain alueen lounais- ja etelärajoilla, nimittäin Tampereen puolessa (Tammerkoski, Nokia) ja Kymijoen yläjuoksussa J.G.GRANÖ.
juveel|i[6] *s.*, hiukan *vanh.* hiottu jalokivi. | Helmiä ja j:eja. — *Kuv.*, vars. *leik.* t. *iron.* helmi, aarre. | Hän on oikea j. [Rouva] on ruvennut pelkäämään jäävänsä j:insa silmissä varjoon ystävättärensä nuoruuden rinnalla E.KIVIJÄRVI.
juveniili[4], **-nen**[63] *a.* **1.** *geol.* J. vesi 'maan sisuksen hehkuvasta magmasta erkaneva, tulivuorista ja kuumista lähteistä kaasuna purkautuva vesi'. **2.** nuorekas.
jv. *lyh. sot.* jalkaväki.
jydytä[39*] *v. harv.* (käyt. tav. vain vahva-asteisia muotoja) pitää jytinää, jytistää, temmeltää; paukkua. | Lapset jytysivät pirtissä. — [Lumipenkereen] kuperalla selällä reki ennen jytysi eteenpäin kiteässä lumessa AHO. Kammottava suuruus ja viheliäinen pienuus rinnatusten: jytyävä pakkasyö ja naurava venakko SEPPÄNEN.
jyhke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* jykevä, järeä, jäyhä. | J. kallio. J. hongikko. J:ät, lumen peittämät tunturit. J. patsas, kivikirkko. Olavinlinnan j:ät tornit. Tuvan j:ät seinähirret. J:ästi kalustettu huone. Vanha, j. merikarhu. Hänen miehekäs ja j. hahmonsa. — *Abstr:mmin.* "Nummisuutarien" j:ät henkilöhahmot. J:itä kertomuksia. Sävelmän j:ät alkutahdit.
jyhme[78] *onom.s.* jyminä, jyty. | J. ja jyske. Kuului kauas tanssin j. - - jalan alla [Imatran rannalla] on j. kuin jättien pajassa AHO.
jyhmyrä[14] *deskr.s.* muhkura, möhkäle. | Kiven j. Pilven j.
jyker|tää[6] *deskr.v.* = jukertaa. | Poika koetti j. puukolla reikää sängyn pohjalautaan. Hän j:si leipää ja söi muutaman potaatin PAKK. — - - lähtee soutaa j:tämään Käkisaareen KATAJA.
jykev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kookas ja vahva, tukeva, jyhkeä, jykeä, järeä, raskas, massiivinen. | J. kivi. Linnan j:ät muurit. Aitan j., raudoitettu ovi. Kattoa kannatti j. pilari. Vanha, j. kirjakaappi. Kädessä j. ryhmysauva. Hänen j. nyrkkinsä iski pöytään. Miesten j:ät hartiat nousivat ja laskivat tahdissa. Kaupunki oli j:ästi linnoitettu. Hän seisoi j:ästi paikallaan. Pisti silmään työkalujen j:yys. — *Abstr:mmin.* J. basso. J. kansansävelmä. Vanhan virsikirjan yksinkertaisuudessaan j. sanonta. Realistisen j. henkilökuvaus. Runo on selkeä ja j:ästi rakennettu. Sibeliuksen Viidennen sinfonian finaalin monumentaalinen j:yys. Pidä sydämesi j:änä, sydämesi j:änä KIVI. - - talossa oli muuten talvisen pakkassunnuntain jäykkä, j. rauha KATAJA. [On] pyöritty päälle j. polska LEINONEN.
jykevähkö[1] *mod.a.* J:jä hirsiä.
jykevä|piirteinen *a.* J. kivikirkko. **-rakentei|nen** *a.* J. mies. J. hevonen. Koneen j:set valssipyörät. **-seinäinen** *a.* J. linna. **-tekoi|nen** *a.* J., raudoitettu portti. Karja oli j:sta, mustan kirjavaa. J., jäyhä isäntämies.
jyke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* jykevä, jyhkeä. | J:ät hirsiseinät. Härän j. eturuumis. J. kantamus. Talon j. isäntä. Tässä oli vielä havaittavissa vanhan linnakeseinän j:ys. — *Abstr:mmin.* Hän vastasi harvaan ja j:ästi.
jyleä[21] *a. harv.* -sti *adv.* jylhä, jykeä, kolea.
jylhe|tä[34] *v.* tulla jylh(emm)äksi. | Maisemat yhä j:nivät.
jylhisty|ä[1] *v.* = ed. | - - virrat vuoltui, maat yleni, / j:ivät jyrkät vaarat LEINO.
jylh|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kolkon mahtava, karun juhlallinen. **1.** luonnosta ja sen ilmiöistä: mahtavuudellaan (korkeussuhteillaan, karuudellaan tms.) vaikuttava; mahtavapiirteinen, vuorinen; karu, raivaamaton, synkkä, autio. | J., koskematon luonto. J. vuoristo. Lapin j:ät maisemat. J. korpi. Tie kaartui j:ään louhikkoon. Erämaajärven j:ät rannat. J:än suuripiirteistä maastoa. J:än kaunis maisema. Metsän poika tahdon olla, /

sankar j:än kuusiston KIVI. — Erämaiden j. romantiikka. Kosken j. kohina. **2.** jykevä, totinen, kolkko, karmaiseva. | Ukon j. hahmo. Veistoksen j:ät piirteet. J. ääni. J. balladi "Veljensurmaaja". Kuolemantuomion j:ät sanat. Kasvoilla j:än totinen ilme. Korpraali oli j., ja majuuri / häu, huuli lerpass', ampui ja kiroili *CAJ. Kyllä on sentään j. aate se, että tulisi kaikesta erotetuksi SILL.

jylhänkaunis *a.* tav. ⌒.

jylhärantainen *a.* J. järvi.

jylistellä[28] *frekv.v.* < jylistää.

jyli|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* jyristä, kaikua, pauhata tms. kumeasti ja voimakkaasti. | Ukkonen j:see. Tykkien j:nä. J:sevä basso. -- huusi pitkän huudon -- joka j:sten kiiriskeli ympäri tienoota KIVI. -- vuolaat putoukset j:sivät ja syöksyivät alas hiidenkirnuihin LEHT. "Menkää heti paikoillenne!" j:si rehtori.

jylist|ää[2] *kaus.v.* (< ed.) pitää jylinää, jymistää, jyristää. | Koira haukkua j:ää. Ja onko sinulla käsivarsi niinkuin Jumalalla ja voitko äänellä j. niinkuin hän VT[V].

jylisyttä|ä[2*] *kaus.v.* < jylistä. | Ukkonen j:ä pilviä.

jylkkä[11*] *a. murt.* jylhä, jyhkeä. | J. metsä. -- lakeuden ja kytömaiden tumma kansa, ylpeä, pystypäinen, j. ja rehti maan raataja PAULAH.

jylkyt|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *omin.* jyskyttää, jytistää. | J:ti lukittua ovea. J:tää lasta kätkyessä. Tanssia j.

jylkäht|ää[2*] *v. murt.* = jylähtää 2. | Varatuomarin mieleen j:i, että -- KAUPPISH.

jyllä|tä[35] *v.* **1.** *intr.* temmeltää, myllätä, myllertää. | Pojat j:sivät pirtissä. Rotat siellä yökaudet j:ävät. Meren vedet j:sivät ja raivosivat. Joope seisoi hajamielisenä ovisuussa tanssia katsellen, jaksoivatkin j. TOPPILA. — *Kuv.*, vars. *ark.* Aikakauden poliittiset ristiriidat j:sivät myös ylioppilasmaailmassa. Tunteet pyrkivät j:ämään. Voima se on, joka j:ä 'jotain merkitsee, saa eniten aikaan'. Meidän rykmentti j:ä! Henki se on, joka maailmassa j:ä JÄRVENT. **2.** *tr. harv.* myllätä, möyriä. | Maata oli, sitä j:ttiin nurin, ja leipää riitti SEPPÄNEN.

jylse|ä[21] *a. harv.* -ys[65] *omin.* jylhä, jäyhä. | J:ät rosokylkiset koivut. J. kallio. -- myhäillen usein jonkun nähdessänsä / j:itä, arpipäitä tuttujaan *CAJ.

jyly[1] *onom.s.* jylinä, jyrinä, pauhu. | Myrskyn, kosken, ukkosen j. Kuului taistelun j:ä. Hänen äänensä soi kuin tuomiopäivän pasuunan j. -- liet päällä veen / j:n kuullut loitolla vyöryvän pauanteen LEINO.

jyläh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Ukkonen j:teli lakkaamatta.

jyläh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* **1.** *onom.* (< jylistä) jyrähtää, jymähtää. | Vedestä j:ti valtava ääni. Kajahtaa mahtava j:dys. Pursi kiiti kallellaan, pitkäinen j:ti onkaloissa LEHT. **2.** iskeä mieleen, juolahtaa. | Hänelle j:ti mieleen, että --. Ajatus j:ti hänen aivoihinsa. Entisen kiihkeän ja palavan rakkauden sijaan j:ti nyt hänen sydämeensä -- kylmyys ja vastenmielisyys PÄIVÄR.

jyme|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* kumea, kumahtava, jymäkkä. | Putoilevien kallionlohkareiden j. ääni. J. basso. J:ästi kajahti isokello.

jymistellä[28] *frekv.v.* < jymistää.

jymi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* kumista, tömistä, jytistä. | Maa j:si askelten alla. Tanssi j:si pirtissä. Koneet j:sivät. Ilma j:see, luodit vonkuvat. Kellot alkavat j:sten soida. Ukon ääni j:si. Tykkien, kosken, ukkosen j:nä. Maanjäristystä edeltävä maanalainen j:nä. J:seviä mäkiä he samosivat, samosivat korpia koleita KIVI.

jymist|ää[2] *kaus.v.* (< ed.) pitää jyminää, jytistää, tömistää. | Pojat j:ävät tanssilattialla. Lohkareita paiskellen hän j:i kallionkuvetta. Hevoslauma tulla j:i kohti. Puhua j.

jymisyttää[2*] *kaus.v.* < jymistä. | J. lattiaa.

jymy[1] **1.** *onom.s.* jyminä. | Tykkien, kosken j. **2.** *a. ark.* (us. *taipum.*, jolloin tav. ◡) iso, järeä, jämerä, valtava, repäisevä, jyry. | J. mies. Järjestettiin j:t kilpailut. Suomalaisilla urheilijoilla on j. maine. Se oli kuulemma j. virhe. — *Adv:sesti.* J. [= hirmu, hurjan] hauska elokuva.

jymy- *ark.* vrt. ed. 2., us. = suur-. **-juhla** *s.*, us. *mon.* Järjestettiin oikein j:t. **-kilpailut** *s. mon.* **-kokous** *s.* **-menestys** *s.* valtava menestys. | Kappaleesta tuli j. **-otsikko** *s.* vaikuttava, repäisevä otsikko. **-paukku** *s.* suuryllätys. | Uutisnälkäiset lukijat odottavat kilpailuista j:ja.

jymy|tä[38] *onom.v.* jyrytä, jytistä, kumista. | Ja hammasrattaat ryskäävät kuin viimeisellä tuomiolla, ja kivet j:ävät TOPPILA.

jymy|uutinen *s.* yllätys-, suur-, paukku-uutinen. **-vaikutus** *s.* **--yllätys** *s.* Jääkiekkokilpailuissa tapahtui tänään j. **-ään|i** *s.* Huutaa hoilottivat j:ellä.

jymäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jymähtää. | Maa j:teli tykkien laukauksista. Pakkanen j:teli nurkissa. Porstuasta kuului j:televiä askeleita. Juntan j:tely kuului korviin lakkaamatta.

jymähdyt- = jymäyt-.

jymä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* (< jymistä) kumahtaa, paukahtaa, jysähtää. | Ovi j:hti kiinni. Laukaus toisensa perästä j:hti. Pudotti halkosylyksen lattialle niin että pirtti j:hti. J:htävä isku. Nyrkki j:hti pöytään. Moukarin kumeat j:hdykset. Tykin j:ys. — *Kuv. harv.* Jotain tuttua, mutta tähän asti muistamatonta j:hti Hiltan tajuntaan SILL.

jymähyt- = jymäyt-.

jymäk|kä[15*] **1.** *a.* jykevä, jyhkeä, jämerä. | Linnan j. torni. J:ät parrut. J. basso. **2.** *onom.s.* jyminä, jylinä. | Se oli aika j:kää. Siivolla, nulikat, tai tästä tulee toinen j. J.FINNE.

jymäyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Pakkanen j:teli tuvan nurkkia.

jymäyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < jymähtää. **1.** (*rinn.* jymäh(d)yttää) jysäyttää, kumauttaa; täräyttää, iskeä. | Heittää j. kivi seinään. Joku oli j:tänyt häntä nyrkillä kalloon. **2.** (*rinn.* jymähyttää) petkuttaa, puijata. | Kaup-

pias j:ti meitä pahan kerran. Pitkätukkaista j:etään SP.
jynkeä[21] *a. harv.* = seur.
jynk|kä[11*] *a.*, vars. *runok.* -ästi *adv.* jylhä, synkkä, kolkko. | Siellä j:ässä loukossansa tahtoo hän murehtia päivänsä päähän KIVI. - - katseli nousevaa kuuta, joka suurena kehänä hiljalleen kohosi Teiriharjun j:ästä helmasta MERIL. Keskiyö on mailla, j. jyske laannut *MANN. Hän - - totesi seisovansa ahtaan ympyrän keskellä, jota epämääräisenä kehänä kiersi j. ehdoton toivottomuus SILL. — Jalkapuuhan meitä vartoo, - - ammoittaen j:ästi ympyriäisillä lävilläusä KIVI.
jynssä|tä[35] *v. ark.*, etup. *sot.* -ys[61] *teonn.* hangata puhtaaksi, tehdä puhdistustyötä. | J. kivääri kiiltäväksi. Kattilan, saappaiden j:ys.
jyppyrä[14] *s. murt.* vaara, vuori.
jyrhämä[13] *s. murt.* syvä suvantopaikka kosken alapuolella.
jyrin järin *onom.adv.* Jauhinkivet panevat j. j.
jyrinpäivä *s.* Jyrin päivä, huhtikuun 23:s, jolloin muinaisilla suomalaisilla oli kylvötöiden alkamisen ja karjan laitumelle laskemisen juhla.
jyristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < jyristää. | Kivi mennä j:i rinnettä alas.
jyri|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* ukkosen, raskaiden rattaiden, voimakasäänisten koneiden yms. jatkuvasta äänestä. | Ukkonen j:see. Tanner j:si ja heilui. Etäällä j:si ja salamoi. Kuorma-autorivistö tuli niin että katu j:si. Rattaat j:sivät tiehensä. Ukkosen, myllynkivien j:nä. [Veturi] vieläkin tuolla jyräjää ja viheltelee KIANTO. Kuorsasi niin että katto j:si. — *Kuv.* Puhuja j:si kommunisteja vastaan. Panna j:sevä vastalause. Pitää j:sevä saarna. J:sevä kirous. Tehtiin j:sevä päätös. Piti kotiin tultuaan aika j:nän 'melun, metakan, elämän'.
jyrist|ää[2] *kaus.v.* (< ed.) pitää jyrinää, liikkua jyristen. | Nousi tuoliaan j:äen. Kivi mennä j:i rinnettä alas. Joukko ajaa j:i pihaan. — *Kuv.* Päällikkö haukkui ja j:i puhelimessa. - - j:äisi julman laulun LEHT.
jyrisyttää[2*] *kaus.v.* < jyristä. | J. tuoleja. Ajaa j. perässä.
jyritellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Ajaa j.
jyritt|ää[2*] *v.* pitää jyrinää, liikkua jyristen. | Ajaa j. Myllynkivet j:ivät.
jyrkenty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) tulla jyrkemmäksi, jyrketä, jyrkistyä. | Vallihauta syvenee ja j:y. Tie j:i yhä. — *Kuv.* Puoluerajat, vastakohdat j:vät. Idän ja lännen juopa j:i. Hän käytti yhä j:vää kieltä. Päivä on lyhentynyt ja hämärä j:nyt SILL.
jyrken|tää[8] *v.* -nys[64] *teonn.* tehdä jyrkemmäksi, jyrkistää. | Linnamäen rinnettä on j:netty. — *Kuv.* Epäkohta, joka on omiaan j:tämään luokkavastakohtia.
jyrk|etä[34*] *v.* = jyrkentyä. | Vähitellen j:kenevä vuoripolku.
jyrke|ä[21] *a.* -ys[65] *omin.* jyrkkä, järeä, jäyhä, tuima. | J. hämäläisukko. Sillä miehen luonnossa tarvitaan aina murena karmeutta, jotain kanuunan j:ydestä valmiina ampumaan ulos KIVI. — *Geol.* rakeinen (rakeet kidemuodottomia). | Smirgeli on j:ää korundia.
jyrkisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) = jyrkentyä. | Vastakohdat j:ivät yhä pahemmin.
jyrkistää[2] *v.* = jyrkentää.
jyrk|kä[11*] *a.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* **I.**)(loiva. **1.** enemmän t. vähemmän pystysuoraan nouseva t. laskeva, voimakkaasti vaakasuorasta poikkeava. | J. vuorenseinä, mäentörmä. J. tie, polku. J. [= jyrkkärinteinen] kallio. J. putous. J. katto. J:ät portaat. Koski on j. ja voimakas. J. ammuksen rata. J:ästi viettävä rinne. Tie nousi yhä j:emmin. Lentokone alkoi j:ästi laskea. Aaltojen j:kyys. — *S:sesti* jyrkänne. | Korpin raakumisen vuoren j:ältä kuulet KIVI. Anna kävi kuitenkin koskella asti, j:än partaalla KATAJA. — *Yhd.* seinä-, äkkij. **2.** mutkasta, kulmasta yms.: terävä, voimakkaasti kääntyvä t. kaartuva. | J. mutka, kaarre, käänne. J. taite, taive. J. kulma. J. poikkeus suunnasta. Polku kaartui j:ästi, j:kään. Kintaan kärjessä j. kavennus. — Kasvojen j:ät [= terävät, kulmikkaat] piirteet. **II.** us.)(lievä. **1.** muutoksesta, vaihtelusta, erotuksesta yms.: selvä, äkillinen, suuri, huima; us.)(vähittäinen. **a.** *konkr.* J. väriero. Havu- ja lehtimetsäalueen välillä ei ole j:kää rajaa. J:kiä lämpötilan vaihteluita. — J. valokuva 'valokuva, jossa on vain harvoja, toisistaan selvästi poikkeavia tummuusarvoja'. **b.** *abstr.* J. elintapojen muutos. J. nousussuunta pörssissä. Hintojen j. lasku. J:ästi ylenevä vero. J. ero, vastakohta, ristiriita. Poiketa j:ästi jstak. Murreraja on tällä kohtaa j. Verotusasteikon j:kyyttä on pyritty lieventämään. **2.** ehdoton, tinkimätön, taipumaton, sovittamaton, päättävä, ankara, kova, radikaalinen; us.)(maltillinen, myöntyvä, myönnyttelevä. | J. nationalismi, kansanvalta. J. perustuslaillinen, vasemmistolainen. J. idealisti. Hänen j:immät vastustajansa. J:ät periaatteet. J. arvostelu, mielipide. J. käsky. J. nootti, vastalause. Omaksua j. kanta, asenne. Esittää j:kiä vaatimuksia. Käyttää j:kää kieltä. Puheen sävy oli j. Olla j:ässä oppositiossa. J:ät toimenpiteet. Sai j:ällä esiintymisellään ajetuksi asiansa läpi. Puolueen ohjelma on j:ästi juutalaisvastainen. Kieltää j:ästi. Huhu kumotaan mitä j:immin. — J. ilme. Lyhyt ja j. vastaus. "En ole vielä sitä nähnyt", vastasi Jaakko j:ällä äänellä PAKK.
jyrkkä|kaarteinen *a.* J. tie. **-kattoinen** *a.* J. kirkko. **-kulmainen** *a.* **-käänteinen** *a.* **-luonteinen** *a.* luonteeltaan ehdoton, tinkimätön, karski, radikaalinen. | J. ihminen. **-mäkinen** *a.* J. taival. **-nousui|nen** *a.* J. vuori, tie. — Pora, jossa on j:set [= suurinousuiset] kierteet. **-otteinen** *a.* **-piirtei|nen** *a.* -sesti *adv.* selvärajainen, selvästi erottuva, teräväpiirteinen, kulmikas. | J:siä pilviä. Vuorten j:set huiput. J. jokilaakso. — Nuorukaisen kasvot olivat j:set. — *Kuv.* Hän oli voimakas, j. persoonallisuus. **-rajai|nen** *a.* Perhosen siivissä j:sia täpliä. **-rantainen** *a.* J. järvi, vuono, saari. **-reunainen** *a.* J. kuoppa, vuorenhuippu. **-rinteinen** *a.* J. harju, jokilaakso. **-sanai|nen** *a.* -sesti

adv. J. nootti, kirje, arvostelu. **-seinäinen** *a.* J. vuori, rotko. **-sävyinen** *a.* J. ääni. Puhe oli j. **-taitteinen** *a.* J. aumakatto. — *Kuv.* J. draama.

jyrkkäys[64] *s.* jyrkkä rinne vars. vedessä, jyrkänne. | Laiturin päästä alkoi j. Vuoren j. — *Yhd.* äkkij.

jyrkähkö[2] *mod.a.* -sti *adv.* < jyrkkä. | J. mutka.

jyrkän|ne[78*] *s.* jyrkkä rinne. | Kallion j. Seisoa j:teen reunalla, j:teellä. — *Kuv.* Ajatusten j:teet.

jyrkänparras *s. geol.* rantakentän ulapanpuoleinen (jyrkkä) reuna.

jyrrä|tä[35] *onom.v.* pitää jyrinää, melua, kulkea jyristen. | Nurkassa j:si jauhinkivi. Juna j:ä pohjoiseen. Ajaa j.

jyrsi[4] *s.* → jyrsin.

jyrsiintyä[1*] *v.* = jyrsiytyä.

jyrsijä[14] *tek.* **1.** *el.; syn.* nakertaja. | J:t 'Rodentia, hammasrakenteensa mukaan nimensä saanut suuri nisäkäslahko'. Jänis, orava, hiiri ja muut j:t. **2.** *amm.* jyrsinkoneen käyttäjä. **3.** *maat.* eräs pyörivillä teräosillaan maata muokkaava kone, jyrsinkone. **4.** → jyrsin.

jyrsijäkoren|to *s.* J:not 'Psocoptera, hyönteislahko, johon luetaan termiitit, kaarna- ja turkkitäit'.

jyrsimätön[57] *kielt.a.* J. teräslevy.

jyrsin[56] *s. tekn.* jyrsinkoneen kiekkomainen t. lieriömäinen, hampaallinen terä, jyrsinterä. **-hammas** *s. tekn.* jyrsimen hammas. **-kara** *s. tekn.* jyrsinkoneen akseli. **-kone** *s.* **1.** *tekn.* metallin t. puun lastuamiseen (jyrsimiseen) käytettävä kone, jossa leikkaavana osana on kiekkomainen t. lieriömäinen hampaallinen pyörivä terä. **2.** *maat.* = jyrsijä 3. **-pora** *s.* **-terä** *s.* jyrsin. **-tuurna** *s.* apukara, jonka avulla jyrsin kiinnitetään jyrsinkoneen karaan.

jyrsiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < jyrsiä.

jyrsiyty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* jyrsiintyä) < seur. | Poikki j:nyt kara.

jyrsi|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* **1.** kalvaa jtak vähin erin hampaillaan, kaluta, nakertaa, järsiä; kalvaa jtak teräaseella. | J. luuta, kovaa leipää. Majavat j:vät puun rungon poikki. Jänisten j:mä haapa. Rottien j:miä vaatteita. Lampaat j:vät ruohon. — Tylsällä puukolla poikki j:tty keppi. — *Kuv.* jäytää, kalvaa, vaivata. | Hänen rauhattomuutensa jyrsi häntä lakkaamatta SEPPÄNEN. **2.** *tekn.* irrottaa lastuja metallin t. puun pinnasta jyrsinkoneella. | Metallin, puun j:ntä. **3.** *maat.* muokata maata jyrsijällä.

jyry[1] **1.** *onom.s.* jyrinä, jymy, melu. | Taistelun j. Ukkosen j. Tieltä kuuluu ajamisen j:ä. Tanssi ja j. kuului kartanosta. Nosti aika j:n. Piti kovan j:n ja elämän. | Hei! Vaunut esiin j:llä ja tärinällä! KIVI. **2. a.** *ark.* (myös *taipum.*, jolloin tav. ⌣) jymy, jämerä, ponteva, kova. | J. mies. Isäntä oli j:nä. Laadittiin j:t ponnet. J. hinta. Pataljoonan j:in komppania. Hänellä oli j:mpi luonnonlaatu ja suurempi rohkeus kuin muilla. **-basso** *s.* matala ja voimakas basso. **-kokous** *s.* meluisa, kiivassävyinen kokous.

jyry|tä[39] *onom.v.* pitää jyrinää, kovaa melua. | Mylly j:ää alempana joen partaalla. Tanssitaan ja j:tään. Pojat tulla j:sivät portaita alas.

jyryytt|ää[2*] *kaus.v.* (< ed.) jyristää, pitää jyrinää, kulkea jyristen. | J. ovea. Ajaa, mennä j. Jauhaa j. Juna j:i eteenpäin.

jyrä[11] *s.* viljelysmaan, tien tms. pinnan tiivistämiseen ja tasoittamiseen käytetty koje, jonka pääosana on pyörivä raskas tela. | Tasoittaa j:llä. Vetää j:ä. J:n tukki. — *Kuv.* Hävitys vyöryi kuin jättiläismäinen j. yli seudun. Olla j:n alla (ark.) 'olla vaikeassa asemassa (esimiesten käskettävänä, raskaassa työssä tms.)'. — *Yhd.* katu-, puutarha-, tiej.; höyry-, käsi-, moottorij.; puu-, rauta-, sementtij.; kiekko-, piikkij.

jyräh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jyrähtää. | Tykit j:telivät. Ukkonen j:telee. Moukarin j:televät iskut. Kuului kovaa j:telyä.

jyrähdy|s[64] *teonn.* (*rinn.* jyräys) < jyrähtää. | Ankarat j:kset panivat maan tärisemään.

jyrähdyt- = jyräyt-.

jyräht|ää[2*] *mom.v.* < jyristä. | Ensimmäiset laukaukset j:ivät. Salama leimahti ja pilvissä j:i. Iskut j:ivät oveen. — *Kuv.* Miesten vastaus j:i kuin yhdestä suusta. "Missä olet ollut?" j:i Panu AHO.

jyrähyt- = jyräyt-.

jyräjää ks. jyristä.

jyräk|kä[15*] *onom.s.* jyrinä, melu, elämä. | Pihalta kuului rattaiden j:kää. Pitää j:kää. Nosti aika j:än.

jyräs[64] *s. murt.* = jyrä.

jyrä|tä[35] *v.* **1.** tasoittaa jyrällä. | Kyntäminen ja j:äminen. Pelto on j:ttävä. J:tty tienpinta. J. urheilukenttää. **2.** *onom. harv.* jyristä. | -- teräs tuoll' yhä lyö, tykit tääll' yhä j:ä LEINO.

1. **jyräys**[64] *teonn.* < ed. 1. | Pellon, tienpinnan j.

2. **jyräys**[64] *s.* = jyrähdys.

1. **jyräyttää**[2*] *fakt.v.* < jyrätä 1. | J. pelto.

2. **jyräytt|ää**[2*] *kaus.v.* (*rinn.* jyräh(d)yttää) < jyrähtää. | Mies j:i hakotukin lattiaan. — *Kuv.* "Hiljaa!" j:i isäntä kiivaasti.

jyske[78] *onom.s.* jytinä, jyminä, jyskinä, jyskytys. | Tanssin tahdikas j. Tykkien j. Koneiden j. Sydämeni tykytti niin kovasti, että sen j. kuului aivan selvästi omiin korviini PÄIVÄR.

jysk|iä[17] *onom.v.* -inä[11] *teonn.* = jyskyä. | Varstat j:ivät riihessä. Pakkanen j:ii ulkona. Sydän j:i kuin höyryvasara. Kova j:inä ja tärinä vapisutti laivan runkoa. — *Kuv.* Potilaan aivoissa j:ii pelko ja viha KARHUM. — *Mer.* aluksesta: keinua poikittaisakselinsa ympäri.

jyskyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | J:teli lukittua porttia.

jyskyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < seur. | J. ovea. Paukuttaa ja j. Tanssia j. Puida j. Laiva menee j:tää. Koira haukkua j:tää. Potkuri j:ti ja tärisi. Koneen j:ys. Pitkä tavarajuna j:ti juuri ohitse AHO. Sydän j:ti kuuluvasti. Tuijotti naista ohimot j:täen. — *Yksipers.* Päässä takoi ja j:ti.

jysky|ä[1] *onom.v.* jymistä, jytistä, kolkkaa, jyskiä, jyskää. | Koski kohisi, mylly j:i. Miinat

räjähtelivät, maa j:i. Ampukaat, että huone j:y KIVI.
jyskäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Moottori alkoi j.
jyskäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* (< jyskää) = jysähtää. | Lautta j:ti kallioon. Kuului kova j:dys. - - j:ti mökki ja kiljahti mökissä muija KIVI. — *Kuv.* - - heti j:ti hänen mieleensä epämiellyttävä ajatus KATAJA.
jyskä|tä[35] *onom.v.* = seur. | - - panemme pirtin palkit j:ämään! JÄRVENT.
jyskä|ä[2] *onom.v.* (*rinn.* jyskätä) = jyskyä. | Kone alkoi j. Piiput horjuu, hirret j:ä, / maahan sortuin pylväät ryskää *A.OKSANEN. Minun vain teki mieleni metsään j:mään, kirvestä hongan kylkeen upottamaan AHO.
jystää[2] *v.* = jyystää.
jysäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jysähtää. | Kirveen iskut j:telivät. Tehtaalta kuului kumeaa j:telyä.
jysähdyt- = jysäyt-.
jysä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* jymähtää, tömähtää, tärähtää, järähtää, jyskähtää. | Isku toisensa perästä j:hti vankkaan muuriin. Rautakanki j:hti maahan. Kantamus putosi j:htäen lattiaan. Kuului moukarin j:(hd)yksiä. Veneen kokka j:htää rantaan. Mies j:hti istualleen. — *Kuv.* Erkin sydämessä j:htää suuri tunne: maata pitää saada ALKIO. Unessa kuultu selitys j:hti Lyylin tajuntaan SILL.
jysäyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.
jysäytt|ää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* jysäh(d)yttää) < jysähtää. | Ampua j. Potkaista j. J:i nyrkillään ovea. — *Kuv.* Sanoa j.
jyti|stä[41] *v.* -nä[14] *teonn.* **1.** *onom.* jymistä, täristä. | Mylly j:see tasaisesti. Tanner j:si askelten alla. Rattaat j:sevät tiellä. Askelten, painin, tanssin j:nä. Kuului pyöräin j:nää. **2.** *harv.* tutista, nytkyä. | Hän nauroi niin että hartiat j:sivät. Kelloja soitettaessa koko tapuli jytäjää.
jytist|ää[2] *kaus.v.* (< ed.) pitää jytinää, jymistää, jyristää. | Oveen j:ettiin. Lapset j:ivät pirtissä. Mennä j. — J. ankaria sanoja.
jytisytt|ää[2*] *kaus.v.* < jytistä. | Laukkaavat hevoset j:ivät tietä.
jytk|iä[17] *v.* tutista, tärähdellä. | Oikein koko pytinki j:i KARHUM.
jytkyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* jyskyttää, nytkyttää. | Juna mennä j:ti. Koneen tasainen j:ys.
jytkä|htää[2*] *onom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* mätkähtää, jysähtää, tärähtää. | Kivi j:hti raskaasti maahan.
jytkäle[78] *deskr.s.* kookkaasta, vars. pitkänomaisesta esineestä t. oliosta. | Iso hirren j. Hauen j.
jytkäytt|ää[2*] *kaus.v.* < jytkähtää. | Pudottaa j:i halkosylyksen lattialle.
jyty[1*] *onom.s.* jytinä, jyminä. | Pitää j:ä. Tanssin j. Kuului kumeaa j:ä.
jytynen[63] *s.* jyvänen, hiukkanen. | Kiven j.
jytystää[2] *deskr.v.* verkkaisesta pureskelemisesta yms. | - - alkoi j. leipäänsä M.MERENMAA.
jytyyt|tää[2*] *v.* rytyyttää, tempoa, nytkyttää. | J. ovea. Vetää, soutaa j. Ajaa j. junassa. Isän nyrkki j:ti hänen sanainsa vahvikkeeksi pöytää KAUPPISH.
jyvit|tää[2*] *v. maanm.* -ys[64] *teonn.* määrittää viljelystiluksen luontaisen hyvyyden perusteella sen arvoluku, jyväluku, bonitoida.
jyvitys|arvo *s. maanm.* tilukselle jyväluvun ja pinta-alan perusteella laskettu arvo. **-menetelmä** *s. maanm.*
jyv|ä[11] *s.* **1.** viljakasvin siemen; *harv.* myös jnk muun kasvin siemen; *mon.* jyvinä oleva vilja. **a.** Kauran, ohran, rukiin, vehnän, maissin j. (myös ⌣). J. itää. Ruis tulee j:älle. Pelto työntää j:ää ja olkea. J:ät alkavat jo varista. Nokkia j:iä. Sokeakin kana löytää joskus j:än SP. Erottaa, seuloa j:ät akanoista (tav. *kuv.*: erottaa hyvät huonoista, kelvolliset kelvottomista tms.). — Herneen, pippurin j. — Tynnyri j:iä. Kruunun j:äin kanto. Maksaa vero j:inä. - - päivän oli ollut j:än purematta [= syömättä] PÄIVÄR. — *Kuv.* (vrt. myös 2). Tiedon j:ät. Hänellä ei ole päässään järjen j:ääkään 'järjen ituakaan, hiukkastakaan'. — *Yhd.* härkä-, toraj.; kahu-, maitoj.; käräjä-, veroj:ät. **b.** vars. aikaisemmin ilmauksissa, jotka osoittavat sadon suuruutta. | Peltojen arveltiin antavan rukiille 6 j:ää '6-kertaisen ruissadon'. Kaskenpoltto antoi joskus jopa 50 j:ää. Ohrasta saatiin 7:s j. — *Maanm.* jyväluvusta. | Pelto jyvitettiin alhaiseen j:ään. Ennen oli jyvityksessä korkein j. 10. **2.** rae, jyvänen, hiukkanen. | Hiekan, ruudin j. (myös ⌣). Kloraatti puristetaan briketeiksi tai j:iksi. — *Yhd.* hiekka-, ruuti-, soraj. **3.** ampuma-aseen piipun suupuolella oleva tähtäyslaitteen osa, jyväsin. | Kiinteä, irrotettava j. — Tähdätä hienolla j:ällä, ottaa hieno j. 'tähdätä niin, että jyvä näkyy tähtäimen hahlon yläreunaa alempana'. Tähdätä karkealla j:llä, ottaa karkea j. 'tähdätä niin, että jyvä näkyy tähtäimen hahlon yläreunaa ylempänä'. Hämärä esti saamasta hirveen tarkkaa j:ää. On laukaistava heti, kun on saanut (oikean) j:än. — *Kuv.* Päästä j:älle jstak asiasta 'alkaa käsittää, oivaltaa, keksiä, päästä selville, "kärryille"'. Olla j:ällä jstak. — *Yhd.* helmi-, kartio-, rengas-, tolppaj.; tasaj.
jyvä|aitta *s.* **-annos** *s.* Hevosen päivittäinen j. **-arvo** *s. maanm.* = jyväluku; vrt. jyvitysarvo. **-hinkalo** *s.*
jyväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** jyv(äs)inä, jyvästen muodossa oleva, jyvämäinen; jyvämäisesti rosoinen, nystyräinen. | J. jauhe. J. ruuti. Aineen j. rakenne. Mullan j:syys. — Nahan j. pinta. Reumaattinen lihas tuntuu kosketeltaessa hieman epätasaiselta tai j:seltä. **2.** *harv.* viljava, hyväsatoinen. | J. kylä. Odottaa j:stä vuotta. Margareetalle itselleen hän määräsi annettavaksi muutamia viljavia tiloja j:sessä Uplannissa IVALO. **3.** *poss.* Iso-, pienij.; hieno-, karkeaj.; musta-, ruskea-, valkeaj.; harva-, tiheäj.
jyväiskudos *s. lääk.* granulaatio(kudos).
jyväisä[13] *a. harv.* viljava, runsasatoinen. | Näkyy tulevan j. vuosi.
jyvä|kappa *s.* Sai j:kapan päiväpalkaksi. **-koi** *s.* Tinea granella, koiperhonen, jonka toukat tekevät tuhoa viljavarastoissa. **-kuoppa** *s. anat.* nuorilla hevosilla etuhampaiden kärjessä oleva

suppilomainen syvennys, jyväkuurna. **-kuorma** *s.* Viedä j. myllyyn. **-kuurna** *s. anat.* = jyväkuoppa. **-kärsäkäs** *s.* Calandra granaria, viljavarastoissa elävä ruskea, pitkäkärsäinen kovakuoriainen. **-laari** *s.*

jyvällinen[63] *poss.a.* Puimaton, j. lyhde.

jyvä|luku *s.* viljan satoisuuden ilmaisimena vars. aikaisemmin käytetty arvo. | Ohran sadon keskimääräinen j. oli 5. — *Maanm.* maan viljavuutta osoittava luku t. arvo, jyväarvo. | Ennen annettiin jyvityksessä parhaalle maalle j. 10. **-makasiini** *s.* Kruunun j. Pitäjän j:n hoitaja. **-mato** *s.* jyväkärsäkkään toukka. **-mies** *s.* muonamies, muonarenki. **-mitta** *s.*

jyvämäi|nen[63] *a.* **1.** jyvän kaltainen. | Pinnan j:set kohoutumat. **2.** jyv(äs)inä, jyvästen muodossa oleva, jyväinen. | J. ruuti. J:sen kiteinen.

jyvä|nen[63] *s.* **1.** *dem.* < jyvä 1. | Oi siunaa, Isä taivainen, / tää köyhän j. AK. **2.** rae, hiukkanen. | Metallin, ruudin j. (myös ◡). Ei tomun j:stäkään. Hiekka on puhdasta ja j:set särmikkäitä. Karkeita ja hienoja j:siä. — *Kuv.* Huumorin, tiedon, viisauden j. Tuossa suuressa joukossa oli ihminen mitätön j. — *Yhd.* hiekka-, hiili-, hopea-, kivennäis-, kulta-, kvartsi-, metalli-, ruuti-, sora-, tärkkelysj.; tumanj.

jyvän|jalka *s.* ampuma-aseessa jyvän kiinnitysalusta. **-suuruu|s** *s.* Vilja lajitellaan j:den mukaan.

jyvä|palkka *s.* jyvinä maksettu palkka. **-pitäjä** *s.* Kautta läänin kuuluisa j. **-pussi** *s.* **-renki** *s.* muonarenki, muonamies. **-ruuti** *s.* jyvämäisinä rakeina oleva ruuti. **-saatava** *s.*, tav. *mon.* Lukkarin j:t. **-sato** *s.* Huono, hyvä j.

jyväsin[56] *s.* = jyvä 3.

jyvästö[2] *koll.s.* jyvävarasto. — *Yhd.* kruunun-, lainaj.

jyväsäkki *s.*

jyvät|ön[57] *kar.a.* Kevätrukiin ylimmät tähkylät ovat usein j:tömiä. — Ei tähätöntä helluntaita eikä j:öntä juhannusta SL.

jyvävarasto *s.* Valtion, kartanon j.

jyyst|ää[2] *v.* (*rinn.* jystää) hakata jäätä, syteä; jyrsiä, kalvaa, nakertaa. | J. avanto auki. Oli j:ettävä jäähän monta reikää. — J. leipäkannikkaa. - - nauta j:ää vain ruohoa tietämättä lihansa makeudesta HAANPÄÄ. — *Kuv.* J. alituisesti samaa asiaa. Hevonen lähti juosta j:ämään 'hiljakseen juoksemaan'.

-jä ks. -ja.

jähd- *murt.* jäähd-.

jähi|stä[24] *v. ark.* -nä[14] *teonn.* nahista, nujakoida, kahinoida. | Kotkassa on lakkoiltu, ja samanlaista j:nää on Helsingin sementtityöläisillä.

jähmettymis|hetki *s.* J:hetkellään laajenevat kaikki metallit. **-lämpötila** *s.* lämpötila, jossa jk (nestemäinen) aine jähmettyy, jähmettymis-, jäätymispiste. **-piste** *s.* = ed. | Dieselöljyjen j.

jähmettymät|ön[57] *kielt.a.* J:tömänä pysyvä liima.

jähmetty|ä[1*] *pass.v.* (< seur.) muuttua jähmeäksi, hyytyä, jäykistyä, kangistua, kohmettua, kovettua, jähmetä. | Sula rasva j:y jäähtyessään. Veri, hyytelö, öljy j:y. Äsken vielä vetelinä hyllyneet suot olivat j:neet kivikoviksi. Matti koversi loven j:neeseen puuroon. — Kylmästä j:neet jäsenet. J. pelosta, kauhusta. [Olavi] tunsi j:vänsä kiveksi tuskansa painon alla LINN. Mies j:i hetkeksi portaille ja syöksyi sitten tupaan. — *Geol.* J:neet eli magmakivilajit ovat syntyneet j:mällä sulasta kiviaineesta eli magmasta. — *Fys. kem.* Kun nestettä jäähdytetään, niin se lopulta j:y eli jäätyy. Kuumennettaessa muuttuvat liukenevat valkuaisaineet yleensä liukenemattomiksi: ne j:vät eli koaguloituvat. — *Kuv.* Elämä j:y talvella. Nauru, hymy, pilapuhe j:y huulille. Mieli, järki j:y. Ajatukset turtuvat ja j:vät. Perustamishanke oli ollut vireillä, mutta siihenpä oli j:nyt. Ankariin muotoihin ja kaavoihin j:nyt uskonnollisuus. Paikalleen j:nyt rintama.

jähmett|ää[2*] *v.* -ävästi *adv.* tehdä jähmeäksi, hyytää, hyydyttää, jäykistää, kangistaa, kohmettaa, kovettaa. | Kylmyys j:ää veren. Vainajan kuoleman j:ämät kasvot. Seisoa kauhun j:ämänä. Kreikkalaisen taruston käärmehiuksinen hirviö Medusa j:i katsojansa kiveksi. Huusi tuskissaan verta j:ävästi. — *Yksipers.* Kerttu oli niin peloissaan, että huulia j:i.

jähmety|s[64] *s.* jähmettyminen, jähmettyneisyys, kankeus, jäykkyys. | Öljyvärijätteen pitkästä seisomisesta aiheutunut j. Kankea j. hyysi jäsenet. Vasta kun ovi oli sulkeutunut, hän tointui j:ksestään. — *jähmety|ksissä*, -ksiin (adv.) jähmettyneenä. | Mieleni oli katkeruudesta ihan j:ksissä.

jähmetytt|ää[2*] *kaus.v.* (< jähmettyä) jähmettää. | Pakkanen j:i räystäästä tippuvan veden jääpuikoiksi. Kauhu oli j:änyt hänet.

jähme|tä[34] *v.* jähmettyä. | Metallin j:neminen. — J. pelosta, kauhusta, tuskasta.

jähme|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* jäykkä, kankea, kiinteä;)(juokseva, nestemäinen, sula. | J. voi, rasva, hyytelö. Marmelaati keitetään j:äksi. Munanvalkuainen vatkataan j:äksi vaahdoksi. J:ästi valuva neste. — *Fys.* Aineella on kolme olotilaa: j., nestemäinen ja kaasumainen. J. kappale. — *Kuv.* Hän oli j:än tyyni. - - kasvoissa näkyi j. harmi MERIL. Silja siis lähti, mieli omituisen rauhallisen j:änä SILL. - - aikani kuluu j:ästi vuodenajasta toiseen SILL.

jähmeähkö[1] *mod.a.* Alkulima on limaista, j:ä ainetta.

jähmike[78*] *s. ehd.* tärkki, tärkkelys.

jähmisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) jähmettyä. | Hän aivan kuin j:i. Tytön kasvot j:ivät.

jähmistää[2] *v. harv.* jähmettää.

jäht- *murt.* jääht-.

jäidenläh|tö *s.*; myös: jäitten-, jäänlähtö. | Keväällä j:dön aikaan.

jäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** *ain.* Korkealla vuorella on j. linna. - - lauloi tuohon j:sen sillan KAL. **2.** *poss.* jäätynyt, jäässä oleva, iljanteinen. | J. maa. J:stä vettä 'jossa on jäänkappaleita'. Vuorelle noustiin j:stä polkua. J:siä puita sahatessa tylsyy sahan hammas. **3.** jääkylmä. | J. viima, sää. Oli kuin sangollinen j:stä vettä olisi valunut niskaani. Tuntui kuin j:set sormet haraisivat pitkin sel-

kää. — *Kuv.* J. sydän, rinta. J. ilme, katse. J. hymy. J. ääni, vastaus, sana. J. vaitiolo, ylenkatse, tuska, kohtalo. J:sen järjen kritiikki LEINO. -- uhmasta uhmaan j:simpään KAILAS.
jäisin *adv. murt.* = seur.
jäitse *adv.* jäätä myöten. | J. ajettiin meidänkin pitäjässä adventtikirkkoon.
jäittenlähtö *s.*; myös: jäiden-, jäänlähtö. | J. vioitti laituria.
jäkki[4*] *s. kasv.* ukonparta.
jäkki|aasi *s. mer.* vähintään 3-mastoinen purjealus, jonka kaikki mastot ovat kaksiosaiset, keulamastossa raaka- ja muissa kahveli- ja latvapurjeet. **-harus** *s. mer.* purjeen köytepiena, raa'an t. kahvelin köyterauta.
jäkkiniitty *s.* jäkkiä kasvava niitty.
jäkkä|niska *a.* = seur. — *S:sesti.* Mokomakin j. **-niskainen** *a.* kyrmyniskainen; itsepäinen; vrt. jäkässä.
jäkkärä[15] *s.* Gnaphalium, matalahkoja, tav. harmaavanukkeisia, kapealehtisiä mykerökukkaiskasveja. — *Yhd.* lieju-, metsä-, tarhaj.
jäkälikkö[2*] *s.* jäkälää kasvava paikka, jäkäläpeite. | Päästi poron j:ön.
jäkälistö[1] *koll.s.* = ed.; (jnk alueen) jäkälät.
jäkäl|ä[12] *s.* J:ät 'Lichenes, kallion seinämissä, kivissä, puunrungoissa yms. paikoissa kasvavia sekovartisia itiökasveja'. J:ässä elävät sieni ja levä symbioosissa. J. poron ravintona. Eräitä lajeja j:ää on käytetty hätäleivän valmistukseen. J:istä tehty hautaseppele. — *Kuv.* Jääj:ät [= jään muodostamat jäkälämäiset kuviot] ikkunaruuduissa KALLAS. *Yhd.* kelta-, laaka-, lehti-, naava-, pikari-, rupi-, seinäj.; islannin-, poronj.
jäkäläinen[63] *poss.a.* J. kallio, kivi, harjanne, hietakangas. — *Kuv.* Vanhat miehet täyttää piippujansa / j. parta vavahdellen AK. — *Yhd.* runsasj.
jäkälä|kangas *s.*, vars. *metsät.* aluskasvillisuutena etupäässä jäkälää kasvava kangas. **-kasvillisuus** *s.* **-kerros** *s.* **-laidun** *s.* **-laji** *s.* **-leipä** *s.* hätäleipä, johon viljan jatkoksi on käytetty jäkälää. **-maa** *s.* Hyvät j:t. **-matto** *s.* Jalka upposi nilkkaa myöten kankaan j:on. **-muru** *s. kasv.* jäkälän sekovarren pinnalla paikka paikoin joukoittain tavattavia pieniä, pallomaisia murenia, joiden avulla jäkälät lisääntyvät kasvullisesti; *syn.* soredio. **-mäinen**[63] *kalt.a.*
jäkälän|harmaa *a.* **-viejä** *s.* Suomen j:in yhdistys. **-vienti** *s.*
jäkälä|peite *s.* Tasainen j. antaa maisemalle erikoislaatuisen leiman. **-peitteinen** *a.* **-seppel(e)** *s.* Tekokukkainen j. **-tundra** *s. maant.* **-tyyp|pi** *s.* **1.** *kasv.* Tärkeimmät sammal- ja j:it. **2.** *metsät.* metsätyyppi, jossa vallitsevana aluskasvillisuutena on jäkälä. **-tärkkelys** *s.* jäkälien sisältämä tärkkelyslaji, likeniini.
jäkälöity|ä[1*] *v.* peittyä jäkälään. | Kallio, kivi, seinä j:y.
jäkärä|päinen *a.* -päisyys *omin.* itse-, jääräpäinen. **-pää** *a.* = ed. — *S:sesti.* Taipumaton j.

jäkässä *adv. harv.* kenossa. | -- niskat j. taivasta katseltaessa SEPPÄNEN.
jälekkäin *adv. murt.* jäljekkäin.
jäle|llä, -ltä, -lle, -ssä, -stä *adv., postp.* ja *prep. murt.* jäljellä jne.; esiintyvät yleisesti itäsuom. kirjailijoilla, kuten Aholla, Kauppis-Heikillä, mutta yleisemminkin, esim. Sillanpäällä ja Kilvellä.
jälempi[22] *komp.a. murt.* jäljempi.
jälempänä *komp.adv. murt.* jäljempänä.
jäli|llä, -ltä, -lle, -ssä, -stä *adv., postp.* ja *prep. murt.* jäljellä jne.; esiintyvät vars. pohjalaisilla kirjailijoilla, kuten Kiannolla, Katajalla ja Pakkalalla.
jäliste[78] *s. kans.* jälkiruoka.
jälistä|ä[2] *v. harv.* Kello j:ä 'jätättää, jää jälkeen'.
jäljekkäin *adv.* (*murt.* jälekkäin) peräkkäin, jäljettäin, jäljetyksin, jäljetysten. | J. he astuivat polkua.
jäljelle (*murt.* jälelle, jälille). **1.** *adv.* **a.** *harv.* jälkeen, taakse. | Mutta yhä enemmän jäi Jouko j. muusta seurueesta AHO. Jäi j. lauluinen lehto, katosi taaksensa kukkiva niitty AHO. -- ei saa j. katsoa KS. -- kronometrini ovat jääneet j. yhden minuutin AK. — Vars. *kuv.* Jäädä ajastaan j. Jäädä j. luokkatovereistaan. Kehityksessään j. jäänyt. Tuottamansa hyödyn puolesta mänty jättää muut puumme kauaksi j. Suomalaiset kivilajit jäävät lohkeavaisuudessa piistä j. **b.** tähteeksi, koskematta; olemaan t. elämään jkn kuoltua, tällöin par. jälkeen. | Eväistä ei jäänyt mitään j. Kilpirauhasesta täytyy leikatessa jättää osa j. **2.** *postp.* (tav. poss.-suff:llisena) taakse, jälkeen. | -- tämän täytyi heittää yhtä ja toista kalua ja tavaramyttyä j:nsä PÄIVÄR. Mutta kadunkulmassa katson minä vielä j:ni AHO. **3.** *prep.* partit:n kera. | -- ehkäpä hän -- hienossa käytöksessä saattoi jäädä j. joitakuita laittajiaan E.JUVA.
jäljelle|jäänyt *a.* par. ⌒; ks. ed. **-päin** *adv.* taaksepäin, taakse, jälkeen. | Jänistä kotiin tuodessa pitää olla jäniksen pää j. AK. He jättäytyivät j. TALVIO.
jäljellä (*murt.* jälellä, jälillä). **1.** *adv.* **a.** *harv.* jäljessä, takana. | Peräkkäin lähtivät hiihtämään, jälkimmäinen mies melkoisen matkaa j. KATAJA. -- on se nyt kuitenkin helpotus, kun se on j. — että sitä saa vain muistella AHO. — Vars. *kuv.* Olemme paljon j. maailman sivistysmaista. Olla ajastaan j. **b.** tähteenä, kulumatta, elossa. | Kaikki, mitä rahoista on j. Talvea on vielä pari kuukautta j. Siitä on j. vain muisto. J. oleva maksuerä, toimikausi, sopimusaika. Kaksikymmentä miestä kaatui, j. olevat pakenivat. [Ahma] istui koreasti oksalla j. KIVI. **2.** *prep.* partit:n kera. | Olla j. aikaansa.
jäljellä|oleva *a.* par. ⌒; ks. ed. **-päin** *adv.* takanapäin, takana. | Joulu on jo j.
jäljeltä (*murt.* jäleltä, jäliltä); vrt. jäljestä. **1.** *adv. murt.* myöhemmin, jäljestäpäin. | [Ei virketä kellekään mitään,] saattavathan ne kuulla sen j:kin MERIL. Joka j. keinon keksii, sille paalikat selkään SL. **2.** *postp.* (gen:n, harv. poss.-suff:n kera) ajasta: jälkeen, jäl-

jestä; vrt. jälki 3. c. | -- oli jättänyt j:än oven auki AK. -- torppari, ehtoollisen j. hetken istuttuaan SILL. -- koko taivas on kuin hymyä itkun j. SILL.

jäljemmin *adv. harv.* myöhemmin. | Talonkauppa oli merkitty j. laadittuun maarekisteriin. -- lähti päivää j. jo sieltä *MANN.

jäljemmä [-ä'] *komp.adv.* (*murt.* jälemmä) = seur.

jäljemmäksi *komp.adv.* (*murt.* jälemmäksi) paikasta, ajasta, järjestyksestä: enemmän jälkeen, myöhempään. | Jäädä, jättäytyä j. Jättää j. Lapset jäivät vanhuksista yhä j. Anna jättäytyi j. Tämän asian esitys sopii paremmin j. — *Kuv.* huonommaksi. | -- toinen toist' ei ansioilta / j. jää *MANN.

jäljemmäs *komp.adv.* (*murt.* jälemmäs) = ed.

jäljem|pi[22] *komp.a. harv.* (*murt.* jälempi) enemmän jäljessä oleva t. tuleva. | Salot sidotaan rakseistaan laahaamaan j:män reen perästä.

jäljempä|nä, -ä *komp.adv.* (*murt.* jälempänä) paikasta: enemmän jäljessä, taempana; taempaa; järjestyksestä: tuonnempana, myöhemmin; tuonnempaa. | Tulla, kulkea j. Heitä seurasi j. joukko naisia. [Hän itse kulki edellä,] sitten jäljessä molemmat toiset, j. se, joka koko ajan oli itkenyt KILPI. Tunkeutui j:ä eteen. — Tästä puhutaan enemmän j. sivulla 148. Muutoin noudatettakoon, mitä j. säädetään. J. mainituin poikkeuksin.

jäljen|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jäljentää. | Tyttö j:teli näppärästi postikortteja.

jäljennys[64] *s.* **1.** jäljentäminen. **2.** → jäljennös. **-menetelmä** *s.*

jäljennyttää[2*] *fakt.v.* < jäljentää. | J. todistuksia, asiakirjoja.

jäljennö|s[64] *s.* jstak toisesta, jnk toisen mukaan tehty muodoltaan t. sisällykseltään (mahdollisimman) samanlainen kappale, kopio. | Alkuperäiskappale ja j. Asiakirjan, piirroksen, kirjeen, kartan, taideteoksen j. Hakemukseen on liitettävä j:kset koulu- ym. todistuksista. Tehdä, ottaa j. jstak. Asiakirjasta on otettava viisi j:stä. Jalokiven, korun j. Taiteellinen kuva ei ole konemainen j. esineestään. — *Yhd.* asiakirjan-, hakemus-, todistusj.; hiilipaperi-, kipsi-, marmorij.; faksimile-, pienoisj.; sini-, valko-, valo-, valokuvaj.; diapositiivi-, fotostaattij.

jäljennös|kamera *s.* suurikokoinen valokuvauskone, jolla esim. kuvalaattojen valmistusta varten jäljennettävistä kuvista otetaan uudet negatiivit. **-kappale** *s.* Asiakirja on jätettävä yhtenä alkuperäis- ja kahtena j:ena. **-kehys** *s. valok.* vedostuskehys. **-kirja** *s.* **-kuva** *s.* **-menetelmä** *s.* **-muste** *s.* Kirjoitus- ja j. **-painin** *s.* **-painos** *s.* faksimilepainos. | Agricolan kaikkien teosten j. **-paperi** *s.* Jäljennös- l. kalkiopaperi. Kartanpiirustukseen käytetään läpinäkyvää j:a. **-sorvi** *s. tekn.* kone, jolla sorvataan jäljennös mallikappaletta ohjaimena käyttäen.

jäljenty|ä[1*] *pass.v.* < jäljentää. | Muotin seinämissä olevat kuviokaiverrukset j:vät lasiin.

jäljentäj|ä[16] *tek.* kopioitsija. | J:ien piirrokset, kirjoitukset. J:ien tekemät virheet. Hän oli aikansa etevin graafinen j.

jäljentämis|menetelmä *s.* Galvanoplastinen j. Värikuvien j. Nykyään valmistetaan kaikki kirjapainoissa ja muissa j:menetelmissä (kivipainoissa, valopainoissa, kuparipainoissa) tarvittavat värit erikoistehtaissa. **-työ** *s.* Seurakuntain historiakirjojen j.

jäljen|tää[8] *v.* kopioida. **1.** valmistaa jäljennös jstak. | J. asiakirja, todistus. Vuokrasopimus j:nettäköön toimituspöytäkirjaan. Malli j:netään kankaalle kalkiopaperin läpi. **2.** noudattaa t. seurata esityksessään jtak uskollisesti, orjallisesti. | On paljon väitelty siitä, onko teatteritaide luovaa vai j:tävää taidetta. Runoilijana ei hän [Goethe] aseta päämääräkseen j. luontoa, hän haluaa itse olla luontoa KOSKENN. [Saviastioiden] maalaukset alussa j:tävät kivikautisten astiain piirtokoristeita IT.

jäljessä *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n, joskus partit:n kera), *harv. prep.* (partit:n kera) (*murt.* jälessä); vrt. jäljellä;)(edellä. **1.** paikasta: perässä, takana. **a.** vars. liikettä ilmaisevien v:ien yhteydessä. | Astua, kulkea, tulla j. Mies meni edellä ja vaimo seurasi j. Heidän mennessään köydenpätkä laahasi j. Hän oli ensimmäisestä miehestä kolme metriä j. — Astua, mennä, kulkea, tulla jkn j. Rattaiden j. juokseva koira. Vetää kelkkaa j:än. Paiskasi oven j:än kiinni. — *Kuv.* Ainoastaan mikäli armo käy edellä ja seuraa j., voimme tehdä hyviä töitä ERKKI KAILA. Sodan j. kulki rutto. Juosta tyttöjen j. 'etsiä tyttöjen seuraa'. -- on pitänyt niiden kihlakalujen j. hypätä NUOLIV. Jotkut ovat säätyläisten j. [= esikuvan mukaan] ruvenneet hienoja vaatteita käyttämään. **b.** kirjallisen t. suullisen esityksen esittämis- t. esiintymisjärjestyksestä. | Substantiivi, joka on j. olevan genetiivin määrittämä. J. [= myöhemmin, tuonnempana] tulevassa esitykseni kolmannessa luvussa selitetään asiaa laajemmalti. — Painovirheiden luettelo on tekstin j. Adjektiiviattribuutti on latinassa tavallisesti pääsanansa j. Lyhyen avotavun vokaali on pitkän pääpainollisen j. kadonnut. **2.** ajasta: jhk muuhun verrattuna myöhäisemmässä ajankohdassa. **a.** Kello käy, on 3 minuuttia j. Greenwichin aika on 2 tuntia j. Itä-Euroopan ajasta. Juna on j. aikataulustaan. Juna, näytäntö on j., par. myöhässä. — Hän on (kehityksessään, mielipiteiltään tms.) ajastaan j., j. aikaansa. **b.** Opettaja lausuu ensin, oppilaat toistavat j. Sano minun j:ni. **3.** kehitysasteesta, arvojärjestyksestä, paremmuudesta: muihin t. muuhun verrattuna huonommassa asemassa, kehittymättömämmällä asteella t. kannalla, ei yhtä pitkällä kuin muut. | Lapsi on kehityksessään j. Vuodenvaihteen myyntiluvut ovat j. viimevuotisista. — Postp. ja prep. partit:n kera tuskin suositeltava. | Hampaiden hoidon suhteen olemme suuria sivistysmaita paljon j. Maamme on kotitaloussähkön käytössä j. useimpia muita Euroopan maita.

jäljessäkulkija *s.* myös ⌒.

jäljestä *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera), harv. *prep.* (gen:n kera) (*murt.* jälestä); vrt. jäljeltä. **1.** paikasta. **a.** vars. liikettä merkitsevien v:ien yhteydessä: perästä; perässä, takana; jälkeen. | Kissa livahti ulos, koira j. — Tulla, mennä, kulkea jkn j. Isäntä talutti hevosta j:än. Ovi vedettiin j:ni kiinni. - - katosi metsään neitosen j. KIVI. — *ajaa jäljestä* (murt.) ajaa takaa. | Akkamieltä minua, kun en j. ajanut AHO. ”Mitäs nyt tehdään?” — ”J. ajamaan [varkaita] tietysti” KAUPPISH. **b.** kirjallisen t. suullisen esityksen esittämis- t. esiintymisjärjestyksestä: seuraavana, tuonnempana, myöhemmin. — *Adv.* (tav:mmin: jäljessä, jälkeen). J. mainittu. J. seuraava luku. — *Postp.* Painovirheiden luettelo on haettavissa tekstin j. **2.** ajasta. **a.** *adv.*, melko *harv.* jälkeen-, jäljestäpäin. | Miehet ensin söivät ja joivat sisällä tuvassa, vaimot ja lapset joivat j. AK. - - kun ei olisi tiennyt mitään edeltä eikä j., olisi voinut luulla mielipuolen siihen saapuneen SILL. J. jänis sotahan SL. **b.** *postp.* jälkeen. | Palasimme juhlain j. kotiin. Syönnin j. isäntä sammutti kynttilän. Maantie on vielä kostea yöllisen sateen j. Kerta toisensa j. minun täytyi siitä huomauttaa. He tulivat esiin toinen toisensa j. **c.** *prep.* jälkeen. | J. puolenpäivän.

jäljestä|käsin *adv.* (*murt.* jälestäkäsin) = seur. | Tulla j. Sitä ei kukaan nyt j. muista. Tuon jutun hän keksi vasta j. Olisikohan siitä j. omatunto paha? IVALO. **-päin** *adv.* (*murt.* jälestäpäin). **1.** myöhemmin, jälkeenpäin, perästäpäin. | Hankkia, maksaa j. Ajatella, huomata, kuulla j. J. ilmoitettavaan aikaan. Ottaa asia puheeksi j. Tunnusti j. asian oikeaksi. Hyvä on j. puhua. Vasta j. sain tiedon. Asian voi j:kin toimittaa. Tätä saat j. katua. Rikos tuli j. ilmi. J. tuntuu ihmeeltä, että pelastuimme. **2.** *harv.* takaapäin. | Eisan vähääkään aavistamatta syöksyi Kastor hänen eteensä j. PAKK. Silloin kuulee hän - - aisatiu'un helkettä j. KATAJA.

jäljet|täin, -|yksin, -|ysten *adv.* (*murt.* jälet-) jäljekkäin. | He tulivat j:täin sisään. Isäntä ja renki hiihtivät j:yksin. Vastakohtiin kiinnitetään huomiota esittämällä ne j:ysten. Viisi miestä miekkalaista / j:ysten astelevi [= sukankudin] ARV.

jäljetä[36*] *v. mets. ehd.* jälkiä. | Koira jälkeää hyvin, huonosti.

jäljet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* < jälki. | Pihamaan puhdas, j. hanki. Kuljettavanani oli j., pitkä taival. — *Kuv.* He katosivat j:tömästi. Kaikki olivat poissa, niin j:tömästi kuin eivät olisi saapuvilla olleetkaan RAILO. — *jäljet|tömissä,* -tömiin (adv.) jäljettömästi kadoksissa, löytymättömissä, tietymättömissä, olemattomissa. | Esi-isien taidot eivät vielä ole niin j:tömissä, kuin usein tahdotaan väittää. Kadota, hävitä, haihtua, hukkua, hävittää j:tömiin. Vieras oli j:tömiin hävinnyt. Hevonen oli kadonnut j:tömiin äkeineen päivineen. Herrasmiehen puvustosta katosi värillinen hännystakki j:tömiin. Voimisteluharrastus haihtui j:tömiin. Herraskiilto oli hänestä kulunut melkein j:tömiin TALVIO.

jäljissä *adv.* ja *postp.*, melko *harv.* (*murt.* jälissä) jäljessä. | Ovi painui j:ni umpeen. Seurata jkn j. Sen edellä käy kuluttava tuli, sen j. polttava liekki VT.

jäljite[78*] *s. harv.* jäljitelmä. | Sametin j.

jäljit|ellä[28*] *v.* -televästi *adv.* mukailla, matkia, imitoida. | J. toisen käsialaa, puhetapaa. Tekosilkki j:telee luonnonsilkin ominaisuuksia. Jaloja metalleja on vaikea j. ja väärentää. Hänen työtään ei kukaan pysty j:telemään. Lapsi oppii puhekielen ympäristöltään j:telemällä. Nahkapaperin päällyspinta on puristettu nahkavalmisteita j:televästi kuviolliseksi. [Goethe] on eri aikoina elämästään tietoisesti lähennellyt, jopa j:ellyt Shakespearea KOSKENN. — *Mus.* J:televä sävellystyyli; vrt. jäljittely 1. — *jäljitelty* (a.) jäljitellen valmistettu, keinotekoinen. | J:ellyt timantit. J:elty lehtikulta, siannahka, japaninpaperi. J:elty linnunpaisti, majoneesikastike.

jäljitelmä[13] *s.* jäljitellen valmistettu teos t. tuote, jäljite, imitaatio. | Jalokivien j:t. Abloylukon j:t. Keskiaikaisten ritarirunojen j:t. - - kuinka sovinnaisilta ja tyhjiltä tuntuvatkaan nämä j:t Nietzschen yksinkertaisten, tulisten säkeiden rinnalla KOSKENN. — *Yhd.* korallin-, lasin-, meripihkanj.

-jäljittei|nen[63] *poss.a.* < jäljite. | Hopea-, kultaj.

jäljittelemätön[57] *kielt.a.* jota ei voi jäljitellä. | J. käsiala, työ, mestariteos.

jäljittelij|ä[14] *tek.* < jäljitellä. | Suuren kirjailijamestarin j. Paavo Nurmen juoksutyyli sai paljon j:öitä ympäri maailmaa.

jäljittely[2] *s.* **1.** jäljitteleminen. | Vanhojen esikuvien j. J. on edesvastuun uhalla kielletty. — *Mus.* sävelaiheen kertaus sellaisenaan t. muunnettuna yhdessä t. useammassa äänessä. | Ankara, vapaa j. **2.** jäljitelmä. | Hunajan j. Lasista tehdyt jalokivien j:t.

jäljittely|halu *s.* matkimishalu. **-kyky** *s.* **-leikk|i** *s.* Lapset harrastavat mielellään j:ejä, joissa he matkivat esim. aikuisten elämää ja toimintaa. **-mahdollisuus** *s.* **-tai|ka** *s.* J:oissa uskotaan jäljittelemällä jotakin tekoa tai tapahtumaa, esim. luonnonilmiötä, saatavan se todella tapahtumaan. **-taito** *s.* **-tyyli** *s.*, vars. *mus.* vrt. jäljittely 1. **-vaisto** *s.* **-vietti** *s.* **--yritys** *s.*

jälkeen *adv.* ja *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n, harv. partit:n kera), *prep.* (gen:n, harv. partit:n kera) (*murt.* jälkiin); vrt. jäljelle.

I. paikasta: taakse, perään. **1.** vars. liikettä merkitsevien v:ien ohella. | Jäädä, jättäytyä, jättää j. J. jäivät kotoiset tanhuat. A. oli jäänyt voittajasta 3 m j. Juosta, katsoa, huutaa j. Sen nähtyään ampui Reita kuin nuoli j. AHO. Hän olisi suonut, että olisi heittänyt halolla j. KAUPPISH. Joskus saattoi tapahtua, että tultiin portaille j. ja käskettiin palata JÄRVENT. — Jäädä, jättäytyä jkn j. Ei saa katsoa j:sä! Mennä, juosta jkn j. Mies hiihti toisten j. Vaimo loi tuiman katseen miehensä j. Pojat huusivat pilkkasanoja mustalaisten j. Ovi sulkeutui hänen j:sä. - - tämmöisen ajopelin

valjastaa sydänmaalainen hevosensa j. AHO. 2. vars. kirjall. esityksen esittämis- t. esiintymisjärjestyksestä. | Painovirheiden luettelo painetaan tavallisesti tekstin j. Ilmoitushinnat: arkipäivinä tekstin j. 30 mk, tekstisivuilla - -.

II. ajasta. **1.** *adv.* **a.** myöhemmin, jälkeenpäin. | Ei ennen eikä j. ole tällaista tapahtunut. Vielä vuosia j:kin asia kiukuttaa. - - päivää j. puhalsi lounaistuuli UTV. **b.** Kello jää vuorokaudessa 3 minuuttia j. Jäin j. [= myöhästyin] junasta. — Jäädä (kehityksessään, mielipiteiltään tms.) ajastaan j. **c.** *jälkeen elävä* (myös ◡, vars. lak.) eloon jäänyt. | Perunkirjoituksessa on ensi sijassa j. elävä puoliso. Ottakoon j. elävä perinnön. — *jäädä, jättää jälkeen* kuoleman jälkeen. | Häneltä jäi j. vaimo ja kolme lasta. Meidänkin on jotakin annettava perinnöksi j. jääville (myös ◡). Runoilijan j. jääneet (myös ◡) teokset. Tutkijan j:sä jättämät kokoelmat. — *jälkeen tuleva* ks. jälkeentuleva. **2.** *postp.* **a.** jnk (ajankohdan) mentyä, jnk tapahduttua. | Juhannuksen, joulun j. Heti aamiaisen j. Vuoden 1890 j. Vihkiäiset jumalanpalveluksen j. Myrskyn j. tulee tyyni. Päivällisen j. juotiin kahvi. Onko kuolemankin j. elämää? Monien vaikeuksien j. päästiin perille. Monituntisen työn j. palo saatiin sammumaan. Tein päätökseni kypsän harkinnan j. Raskaan päivätyön j. Kolmen askeleen j. siirrytään tahtimarssiin. Tuntuu vähän viileältä näin saunan j. Suositeltavia esikasveja ovat sellaiset, joitten j. maa on mahdollisimman vapaa rikkaruohoista. Passit tarkastettiin, ja sen j. olimme vapaat. Taiteilija A. esitti viulusooloja, minkä j. seurasi väliaika. Sävel soi mielessäni vielä kauan sen j., kun olin jo asettunut levolle. En ole kuullut hänestä mitään sen j., kun hän lähti. **b.** järjestyksestä. | Panin marjan marjan j. suuhuni. Lehti toisensa j. varisi maahan. Kerran toisensa j. kirjoitin kirjeen uudelleen. Lapset nukahtivat toinen toisensa j. Miehet palasivat yksi toisensa j. — Hän kuoli kohta vaimonsa j. Viljellä ruista heinän j. **c.** (jkn) mentyä, erottua, kuoltua. | Jättää roskia j:sä. Hän jäi ravintolaan meidän jälkeemme. En tiedä, kuka tulee j:i puheenjohtajaksi. Meidän jälkeemme vedenpaisumus! Vaimo eli viisi vuotta miehensä j. Perinnönjako edesmenneen isännän j. Nautin vielä eläkettä isäni j. Hän peri talon vanhempiensa j. Vainaja jätti j:sä huomattavan omaisuuden. **3.** *prep.* J. puolenpäivän. V. 531 j. Kristuksen [*lyh.* jKr.], j. Kristuksen syntymän [*lyh.* j. Kr. s.]. J. vuoden 1855. Ennen ja j. reaktion. Vuotta j. vaimonsa kuoleman. Vasta j. joulun tuli lumi. Monet psalmeista ovat Daavidin, mutta useimmat ovat syntyneet j. hänen aikansa.

III. *kuv.* arvojärjestyksestä, kehitysasteesta; vars.: *jäädä, jättää jälkeen.* **1.** *adv.* Taloudellisesti j. jäänyt maa. Suomi ei karjanhoidossa jää j. naapurimaistaan. Puu on jäänyt kasvussaan suuresti j. Toverit jäivät tiedoiltaan hänestä pitkän matkaa j. Lammas ei juuri jää vuohesta j. vahingonteossa. **2.** *postp.* Everstiluutnantti on arvossa heti everstin j. Kuusi on männyn j. tärkein puulajimme. — Jäädä tiedoissa, taidoissa jkn j. Poika on kehityksessään jättänyt toverit kauas j:sä. - - äänen kauneudessa tämä soitin ei jää suurempia j. AK. **3.** *prep.* - - jääden tässä suuresti j. parhaita vanhan ajan viisaita AK.

IV. *kans.* ja *vanh.* käytäntöjä, normaalikielessä †. **1.** mukaan, perusteella. | Esimerkin j. Piirustusten j. rakennettu talo. Pukeutua hienoimman j. Ei rajattomasti, vaan määrän j. Kukin saakoon ansionsa j. Isäntä kävi tallissa ehtimän j. 'ehtimiseen, tavan takaa'. Jokainen vuoronsa j. Osti 30 kappaletta 5 markan j. '5 markan kappalehintaan'. Puheen j. pitäis hänen jo oleman tässä KIVI. - - hän saattaisi ruveta tässä Emauksessa myllertämään oman päänsä j. JÄRVENT. Vai Tonttilan muorin neuvojen j. sinä nyt elelet SILL. Koska he Raatihuoneen eteen ennättivät, niin he alkoivat kolmasti kiertää turkua, tavan j. KALLAS. - - virvoita minua sanasi j. VT. Sä tahtos j. suuret viet HLV. Jos kaluja annetaan ulos lukumäärän, mitan tahi painon j. LK. **2.** *antaa jälkeen* → antaa perään, myöten. | Verkko tehdään niin keveä kuin suinkin, jotta se antaa helpommin j. kalan siihen tarttuessa. Emäntä ei riidassa antanut vähääkään j. isännälle. Juhla Turussa ei antanut vähääkään j. siitä, minkä pääkaupungissa näimme. **3.** Surra, itkeä jkn j. → jkta.

jälkeen|elokorko *s.* elinkorko, jota vakuutettu saa nauttia jkn toisen, tav. perheen elättäjän, kuoleman jälkeen. **-eläv|ä** *a.* (myös ◠) (jkn kuoleman jälkeen) eloon jäävä. | J. puoliso. — *S:sesti.* Saakoon j. perinnön. Edeltäjien saavutukset ovat j:ille pyhänä velvoituksena. **-jääneisyy|s** *omin.* takapajuisuus, epäajanmukaisuus. | Teollisuuden teknillinen j. Tutkimustavan j. Elämällä oli j:den leima. **-jään|yt** *a.* (myös ◠) vars. jkn kuoleman jälkeen olemaan t. elämään jäänyt; vrt. jälkeen II.1.c. | Kirjailijan j:eet teokset. J:een puolison naimaosa. — *S:sesti.* Me j:eet muistamme kauan rehtiä työtoveriamme. **-jääv|ä** *a.* (myös ◠) jkn kuoleman jälkeen olemaan t. elämään jäävä, jälkeläinen; vrt. jälkeen II.1.c. | J. omaisuus. — *S:sesti.* Meidänkin on jotain jätettävä j:illemme perinnöksi. **-päin** *adv.* **1.** myöhemmin, jäljestä-, perästäpäin. | Hankkia, maksaa j. Ajatella, muistella jtak j. Arvostella, huomauttaa, sanoa j. J. tehty lisäys. J. suoritettu tarkastus. Tekoasi saat hävetä j. Asia tuli vasta j. mieleeni. Vuosia j. näin ystäväni uudelleen. Totuus keksittiin vasta j. Lainakorko peritään j. — *Ark.* Pekka jäi j. 'jälki-istuntaan'. Jättää jku, pitää jkta j. 'jättää jälki-istuntaan, pitää jälki-istunnassa'. **2.** *harv.* taakse. | Tyttö kulki rannalla niin kiireesti, että lautta jäi j. KATAJA. - - oli jättäytynyt joukosta j. KARHUM. **-tulev|a** *a.* (myös ◠) jtak seuraava, myöhäisempi. | J. sukupolvi, aika. J. virsirunous saattoi rakentua sille pohjalle, jonka tämä harras koulumestari laski. — *S:sesti.* Talon ja tavarat luovutan kuoltuani j:illeni. **-tulevai|nen** *a.*, vars. *ylät.* = ed. | J:set

sukupolvet. — Tav. *s:sesti* = jälkeläinen. | Työ j:sten onneksi. Joka vaeltaa vanhurskauden teillä, hänen j:sensa menestyvät VT.

jälkei|nen[63] **1.** *a.* gen:n kera: jnk jäljessä oleva t. tuleva, jtak seuraava. **a.** järjestyksestä. | Voittajan j:set neljä miestä tulivat maaliin rinta rinnan. Sitten tulivat eri hevosten reissä ruumiskirstut ja niiden j:sissä hevosissa koko seurue TALVIO. Pellavan j. viljakasvi on aina parempaa kuin viljan j. Nasaalin j. vokaali. **b.** muuta, selvästi ajallista käyttöä. | Juhannus ja sen j. aika. Porthanin j. vuosisata. Sateen j. viileys. Jääkauden j. meri. Maailmansodan j:set olot. Kuninkaan kuoleman j:set valtaistuinriidat. Heräämisen j. hetki aamulla. — Kamaa täynnä kuin huvimatkailijoiden j. metsä. — Kirjoitetaan us. ◡ lyhyehkön, määräyksettömän s:n kanssa: Kuolemanj. elämä. Pulanj. aika. Sodanj:set vuodet. **2.** *s.* **a.** *vanh.* seuraaja; jälkeläinen. | Minä elän täällä ajan, kaadun ja syötän sijaantulijaani, ja häntä ja hänen j:stänsä kohtaa - - aina sama onnenosa KIVI. Joka sekaantuu omaan lapseensa tahi muuhun j:seensä LK. **b.** *mon. fysiol.* synnytyksessä napanuoran katkettua kohtuun jääneet sikiökalvot, istukka ja napanuora. | J:set syntyvät tavallisesti jonkin aikaa sikiön jälkeen.

jälkeläi|nen[63] *s.* **1. a.** ihmisistä: alenevaa polvea oleva sukulainen, yl. ei kuit. elossa olevien vanhempien lapsesta; desendentti. | Vanhempiensa ainoa j. J. neljännessä polvessa, neljännen polven j. Vanhan aatelissuvun viimeinen j. Kaarle Vitikkalan j:set. Vallanperimysoikeus oli vain kuninkaan miespuolisilla j:sillä. — *Kuv.* Suuren ajattelijan henkinen j. Vanhojen viikinkien myöhäinen j. Päivälehti ja sen j. Helsingin Sanomat. Saman kantakansan kielelliset j:set. **b.** ed:een liittyen eläimistä ja kasveista. | Sonni ja sen j:set. Pienestä siemenperunasta kehittyy pieniä j:siä. **2.** *harv.* seuraaja (virassa, toimessa). | Virasta erotessaan on kirjastonhoitaja velvollinen antamaan kirjavarojen luettelon j:selleen.

jälkeläis|arvostelu *s.* kotieläimen t. viljelyskasvin arvostelu sen jälkeläisten perusteella. **-määrä** *s.* **-näyttely** *s.* Kantakirjasonnien j:t. **-polv|i** *s.* Saman kasviyksilön eri j:et. **-ryhmä** *s.* **-sarja** *s.*

jälkeläistö[1] *koll.s.* jälkeläiset.

jäl|ki[8*] *s.*; jäljellä, jäljeltä, jäljelle, jäljessä, jäljestä, jälkeen ks. erikseen.

1. jalan, ajoneuvon pyörän t. jalaksen tms. jättämä merkki (syvennys, ura) maassa, lumessa tms. **a.** Jalan, askelen j. Varpaiden j:jet. Karhun, oravan j:jet lumessa. Rikospaikka oli täynnä (jalan) j:kiä. Pyörän, rattaiden, reen, suksen, pulkan j. Tuore, selvä j. Lumi peitti j:jet. Tuuli on tupruttanut j:jet umpeen. J:jet johtivat sulaan. Palasi j:kiään myöten takaisin. Kulkea j:kiä seuraten, seurata jkn j:kiä. Koira vainuaa jäniksen j:jet. Päästä otuksen j:jille. Koira on j:jillä. Eksyä, harhautua j:jiltä, kadottaa j:jet. — *Erik.* reen, suksen tms. lumeen jättämät urat. | J. on ummessa. Palasimme eilistä j:keä. Kovettunut j. kulki rantaa pitkin. Pitipä varta vasten ajaa j:kikin Rantalan ladon ohi KATAJA. J. jäänehen vetääpi, umpi uuvuttaa hyvänkin SL. — *Kuv.* Valheella on lyhyet j:jet [= valhe tulee pian ilmi, valheella ei päästä pitkälle] SL. J:jet pelottavat [= epäonnistunut yritys ei houkuttele jatkamaan t. noudattamaan esimerkkiä, tms.] SP. — *Yhd.* jalan-, kavionj.; hirven-, jäniksen-, koiran-, linnunj.; pyörän-, reen-, suksenj. **b.** ed:een liittyviä käyttötapoja ja sanontoja. — *astua, kulkea, seurata* [jne.] jkn t. joitakin *jälkiä* menetellä jkn t. jllak tavoin, noudattaa jkn esimerkkiä, jatkaa jkn t. jtak työtä. | Kuljen edeltäjäni j:kiä. Poika seuraa isänsä j:kiä. - - Kristuskin kärsi teidän puolestanne, jättäen teille esikuvan, että te noudattaisitte hänen j:kiänsä UT. Paavo Ruotsalaisen j:kiä seuraava herännäisyys. Opettaja astui samoja j:kiä vuodesta vuoteen. — *mennä* jtak *jälkeä* sujua jllak tavalla. | Asia meni oikeaa j:keä. Sitä j:keä [= siten] alkoi toiminta mennä eteenpäin. — *peittää jälkensä.* Rikollinen oli ovelasti peittänyt j:kensä. — *olla* jkn t. joillakin *jäljillä, johtaa, viedä, päästä* [jne.] jkn t. joillekin *jäljille.* Poliisi on jo varkaan j:jillä 'poliisilla on jo tietoja varkaasta'. Tutkimuksissa ollaan epäilemättä oikeilla jäljillä 'tutkimukset menevät oikeaan suuntaan'. Löytö johti poliisin rikollisen j:jille. Tuskin pääsin j:jille, mistä oli kysymys. Tieto vei aivan väärille j:jille. Olen - - pääsemässä yhdestä ja toisesta seikasta j:jille AHO. — *olla* joillakin *jäljillä* t. jllak *jäljellä, joutua, mennä, saattaa, jättää* [jne.] joillekin *jäljille* elämäntavasta, asiain tilasta yms. | Poika on isänsä j:jillä. Asia on toivottomilla j:jillä. | Mikä tuota vaimoa vaivannee? — Ei hän ole oikealla j:jellä, muistakaa minun sanoneeni CANTH. Joutua joron [ks. tätä], joutavan j:jille. Tyttö oli menemässä vallan huonoille j:jille. Kukaan ei tiedä, millaisille j:jille hän elämässään joutuu. Meijeririita oli joutumassa huonoille j:jille KATAJA. Haluan saattaa poikani hyville j:jille. - - juomat ja kavalat naiset ovat saattaneet hänet sille j:jelle, ettei hän enää voi vaimonsa kanssa elää NUOLIV. Lupasi tämän talon poika naida, mutta niin kurjalle j:jelle jätti, ei vähintä apua antanut TALVIO. — Etsi vain, hattu on varmasti omilla j:jilläsi 'siellä minne itse olet sen jättänyt'.

2. yl. merkki (syvennys, piirto, tahra tms.), jonka jk esine t. aine jättää välittömästä kosketuksestaan. | Kämmenen, sormen j. pöydässä. Hampaan, kynnen j. Ruoskan j. selässä. Sormuksen jättämä j. sormessa. Pisarat jättävät j:kensä hiekkaan. Musteen tekemä j. on poistettava. Leima, leimasimen j. — Iskun, pureman j. — *Yhd.* hampaan-, kynnen-, sormenj.; ruoskanj.

3. a. työkalun, työstökoneen tms. näkyvä vaikutus työn kohteessa, se ulkonäkö t. asu, jonka työkalu tms. jättää esineeseen, pintaan tms. | Kynän, kirjoituskoneen j. Kirveen, puukon, taltan, viilan j. Sahan, höylän j. Auran,

äkeen, niittokoneen, jyrän j. Siveltimen j. Jyrsinkoneen j. silotetaan hiekkapaperilla. — Höylä, joka tekee sileää j:keä. Uusi luuta tekee puhdasta j:keä. **b.** jnk työn, toiminnan, tapahtuman näkyvä t. havaittava vaikutus; joskus: tulos, seuraus, aikaansaannos. | Työn j. Hakkuun, hionnan, tahkoamisen j. Laiduntamisen j. pellolla. Toisten j:kien parsiminen. Saat itse korjata j:kesi. Työstä ei tullut j:keä nimeksikään. Myrskyn, tulipalon j:jet. Sodan j:kien korjaaminen. Hallitsijan kätten j:jet tuntuvat monella alalla. - - taisi olla Ullallakin semmoista j:keä takanapäin, ettei ollut helppo selvitä KATAJA. Taudin j:jet ruumiissa. Huonon elämän j:jet alkoivat näkyä kasvoissa. Metsässä on j:kjä [= merkkejä] aterioinnista. Kasvatuksen j:jet. Tapaus jätti pysyvät j:jet hänen mieleensä. Pula painoi syvät j:jet maan oloihin. Tutkijan kriitillisen hengen j. näkyy hänen teoksistaan. - - eikä mikään muu kuin kuolema voinut pyyhkiä pois tuon lyhyen hetken j:kiä ja seurauksia SILL. Ihossa tuntuu vielä saunan j. SILL. Sileä on sovinnon j., karhea käräjänkäynnin SL. — Tehdä huonoa, hyvää j:keä. Pommitus teki hirvittävää j:keä kaupungissa. Tuli teki puhdasta j:keä. Tuberkuloosi tekee vieläkin tuhoisaa j:keä. Teki selvää j:keä vastustajistaan 'voitti t. tappoi kaikki vastustajansa'. **c.** *jkn* t. *jnk jäljeltä, jäljiltä* jnk käsittelyn, vaikutuksen, toiminnan tms. jälkeen, koskemattomana jnk jälkeen, jnk aiheuttamana. | Huone oli juhlan j:jeltä huonossa siivossa. Kaikki oli kuin mustalaisten j:jeltä. Asiat ovat rempallaan edellisen johtajan j:jeltä. Melkoinen osa metsäpaloja syttyy tupakkamiesten j:jiltä. Parhaiten ottaa pyydys, joka ei ole suoraan tehtaan j:jeltä. Seinähirret ovat piilun j:jeltä. Sivellin puhdistetaan maalin j:jiltä. Hän vapisi vielä äskeisen kauhean järkytyksen j:jeltä. Tukka saunan j:jeltä kosteana. - - verkot vielä virepuilla siltä j:jeltään, kuin ne olivat silloin lahnan kudusta tultua siihen jääneet AHO. Löysin kerran joen kaltaasta onkalon, vainoaikojen j:jeltä KALLAS. Hyvillä naisen vaistoillaan hän pian älysi, missä mielentilassa Taavetti oli Ainan j:jeltä SILL. — *jättää, jäädä jnk jäljelle* sellaiseksi kuin jk jnk käsittelyn, vaikutuksen tms. jälkeen jää. | Leikkaus jätetään joko veiston j:jelle tai puhdistetaan hiekkapaperilla. Siihen aikaan, jolloin kimpihöylä oli harvinainen, jätettiin astialauta kirveen j:jelle.

4. läheisesti 1. ja 2. kohtaan liittyen: se mikä jstak on jäänyt jäljelle, jnk jälkeen jäänyt merkki; joskus: jäte, jäännös, ripe. | Vanhan tien, muinaislinnan j. Laeissa on paljon j:kiä menneiltä ajoilta. Vastauksessa ei ole j:keäkään [= rahtuakaan, merkkiäkään] järkevästä ajattelusta. Katosi j:keäkään jättämättä 'kokonaan, täydellisesti'. Asiakirjat tuskin sisältävät j:keäkään tapahtuneesta. Hänessä ei huomannut j:keäkään hermostuneisuudesta. - - j:keäkään [= mitään] ei kuulu siskosta KATAJA. — J:kien [= heiniä liikuteltaessa t. koottaessa maahan jääneiden rippeiden] haravointi. — *Kiert.* uloste. | Kärpäsen j:kiä ikkunalaudassa. Lehmät olivat - - jättäneet j:kiään, jossain oli kärryn pyörä mennyt sellaisen yli SILL.

jälki- ilmaisee jtak jälkeenpäin tulevaa t. tapahtuvaa t. loppuosaa;)(esi-, etu-, alku-. Vars. teon- ja tekijännimistä useita yhdynnäisiä; vastaavia v:ejä esiintyy jonkin verran vars. tekniikan kielessä, esim. jälkikiillottaa, -käsitellä, -ladata, -liimata.

jälki|aika *s.* jnk jälkeinen, jtak myöhempi aika; ihmiset, jotka elävät myöhempänä aikana, tulevaisuudessa, jälkimaailma, jälkipolvi. | Maailmansodan j. Silloin oli elämä kaupungissa vilkkaampaa kuin koskaan j:ajkoina. Heprealaiskirjeen kirjoittamisen ovat jotkut tahtoneet sijoittaa keisari Neron j:aikaan. Tähän tunnustukseen voi j. tuskin yhtyä. Aikalaisten arvostelu oli paljon ankarampaa kuin j:ajan. **-aine|s** *s.* Konsonanttiyhtymä, jossa *r* on j:ksena. **-arvo** *s. liik.* Pääoman j. 'kasvanut l. tuleva arvo'. **-arvostelu** *s.* Tuomio on herättänyt paljon j:a. **-askel** *s. voim.* askel, jossa jalkaa ei viedä toisen ohi. | Käyntiä j:illa eteen ja taakse. **-elänne** *s.* par. jäänne. **-hakkaus** *s. metsät.* siemenpuiden poistaminen hakkausalalta sen jälkeen, kun se on riittävästi siementynyt; vrt. päätehakkaus. **-harjoittelu** *s.* Asetuksen edellyttämä metsätutkinnon suorittaneiden j. **-harvennus** *s.* — *Maat.* Juurikasvien j. — *Metsät.* harvennushakkauksen jälkivaihe, jossa hakataan vain vähäarvoisempaa tavaraa. **-haukku** *s.* tav.: jälkeenpäin tapahtuva moitiskelu. | J:a asiasta riitti pitkäksi aikaa. **-hele** *s. mus.* trillin kaksi viimeistä säveltä, alasekunti ja runkosävel. **-hikoilu** *s.* Kylmä suihku saunan lopuksi j:n estämiseksi. **-hoi|to** *s.* Huopakaton j. Metsän j. Leikkausta seuraava j. J:don tarkoituksena on taudin voittamisen jälkeen palauttaa potilaan terveys ja voimat entiselleen. Herätyksen saaneiden j:dosta on papin pidettävä huolta. **-humala** *s.* Miehen hermoissa ja suonissa oli vielä jäljellä kaikkein parasta j:n virkeyttä SILL. **-huolto** *s.* Tuberkuloottisten j. **-huomautu|s** *s.* Julkaisijan j. Muutamat j:kset ovat tässä kohden paikallaan. **-häiriö** *s.* Tauti parani jättämättä j:itä. Magneettiset j:t. **-hän|tä** *s.* Ensimmäisten miesten tullessa perille oli j. [= häntäpää, viimeiset] vasta puolimatkassa. — *Kuv.* Meilläkään ei olla tällä alalla aivan j:nässä. **-häät** *s. mon.* hääjuhlien jatko sulhasen kodissa. **--ikä** *s. harv.* loppu-, myöhempi ikä. **--ilmiö** *s.* Kampakeraamisen kulttuurin j:t. Ankara taloudellinen pula on tavallinen sodan j. **--ilmoittautumi|nen** *s.* Määräajassa ilmoittautuneita oli seitsemisenkymmentä, mutta j:set lisäsivät lukumäärän sataan.

jälkiin *adv., postp.* ja *prep. murt.* jälkeen. | - - ja vielä huutaa j., että ei hän nyt mitenkään kerkiä KIANTO.

jälki|-istunta *s.* rangaistustapana koulussa. | Pojat saivat kolttosestaan kaksi tuntia j:-istuntaa. **--istun|to** *s.* **1.** jnk juhlan, kokouksen

jälkeen pidettävät illalliset tms. tilaisuus. | Ruokasaliin jäi pöydällinen herroja pieneen j:toon. Konsertin jälkeen laulajat pitivät j:non. **2.** = jälki-istunta. **-jakso** *s.* jnk aikakauden loppuosa. | Jääkauden, pronssikauden, myöhemmän rautakauden j. **-jauho** *s.*, tav. *mon.* Rukiista tulee 65 % varsinaisia ruisjauhoja, 5—10 % j:ja ja 22—25 % leseitä. **-jouk|ko** *s.* Miehet kulkivat edellä, naiset ja lapset olivat j:kona. Olympiaedustajiemme j. palasi eilen. — *Kuv.* Maamme on teollisuuden alalla viime vuosina kohonnut j:osta eturiviin. — *Sot.* vetääntymismarssilla asetettava vähintään kaksi komppaniaa käsittävä marssin varmistusosasto. **-juhla** *s.* juhlinta välittömästi toisen juhlatilaisuuden jälkeen, jälki-istunto, nachspiel; myöhempi juhla, rääpiäiset. **-juttu** *s.* J:a laulajiemme Amerikan-matkalta. Asiasta kierteli seurapiireissä kaikenlaisia j:ja. **-jättöi|nen** *a.* -syys *omin.* jälkeen jäänyt, takapajuinen, alkeellinen, kehittymätön. | J:set yhteiskunnalliset olot, sisämaan seudut. Aunuksen runous on j:stä Arkangelin läänin runouteen verrattuna. Maan taloudellinen j:-syys. **-jäähdytys** *s.* Kerman, voin j.

jälki|kaihi *s. lääk.* kaihileikkauksen jälkeinen näköä häiritsevä samentuma poistetun mykiön alueella. **-kai|ku** *s. kuv.* **1.** jnk tapahtuman, teon tms. muisto, jälkivaikutelma, vaikutus, seuraus. | Suurjuhlien j:kuja. Kansan muistossa muinaisen suuruusajan j:kuna elävä sankarirunous. Pääministerin puheen j:ut lehdissä. **2.** jnk ilmiön, tapahtuman myöhempi jatko, heijastus. | Kihlat ovat epäilemättä j:kua morsiamen oston ajalta. Rakennustapa, joka on j:kua vanhemmasta tyylistä. Nykyajan maskotit ovat fetiššien j:kua. [Runoilijan] tuotannossa tuntuu selvästi kansanrunouden j:kua. **-kaiunta** *s. fys.* äänen hiljenevä kuuluminen huoneessa äänilähteen lakattua toimimasta. **-kaiunta-aika** *s. fys.* **-kajo** *s.* Laskeneen auringon j. — *Kuv.* Mutta tuon jännittävän näytelmän j. tuntui koko illan äijien joukossa SILL. Minua kiusasi niinkuin jonkinlainen lyönnin j. SILL. **-kannanta, -kanto** *s.* varsinaisen maksujen perimisen jälkeen tapahtuva vielä maksamattomien saatavien periminen, rästikanto. | Verojen j. **-karsint|a** *s.* Kuusi hiihtäjää on kutsuttu j:oihin. **-kastelu** *s.* Istutusten j. Betonin j. **-kasvi** *s. maat.* jnk viljelyskasvin jälkeen samalla paikalla viljelty kasvi;)(esikasvi. **-kasvu** *s.* Timotein j. on huono, puna-apilan hyvä. Metsää kaadettaessa on siemenpuita jätettävä avoimille paikoille j:a varten. — *Kuv.* Nuorisoseurojen j. Jnk tieteen-, taiteenalan j. Gluckin sävellystyyli kykeni saamaan j:akin ranskalaisessa maaperässä. Vanha savusauna on j:aan parempi. **-kasvuinen** *a. kasv.* myöhäiskasvuinen. **-kasvusolukko** *s. kasv.* solukko, joka muodostuu valmiin solukon solujen alkaessa jakautua kasvusolukon solujen tavoin. **-katsaus** *s.* Yleistävä j. edellisten lukujen sisältöön. **-kausi** *s.* Kustaa III:n hallitusajan j. 'loppuvuodet'. Koekauden jälkeen seuraa j., jolloin eläimet taas saavat tavallisen ruokinnan. **-keruu** *s.* Vanhan kansanrunouden ja -tietouden j. **-keskustelu** *s.* On paras olla varovainen, ellei muun vuoksi niin ainakin tarpeettomien j:jen välttämiseksi. **-kesä** *s.* lämmin kausi syksyllä varsinaisen kesän jo päätyttyä, intiaanikesä. | Syyskuinen poutainen j. oli hyvin tervetullut sadonkorjuulle. -- päivä paisteli maisemille j:n lauantairauhaa SILL. — *Kuv.* Ihmiselämän, kulttuurin, taidesuunnan j. Lyriikkamme elää tällä hetkellä eräänlaista j:ä. Hän juoksee urheilu-uransa j:ä.

jälki|kiillotus *s. tekn.* Sylinterin, paperin, ruudin j. — *Kuv.* Leirillä suoritettiin miestemme lopullinen j. **-kilpailu** *s. urh.* **-kiristys** *s. tekn.* Sylinterinkannen j. Tiivistyskohtien j. Uusissa hihnoissa on muutamien viikkojen päästä suoritettava j. pysyväisen venymisen tapahduttua. **-kirjoitus** *s.* (*lyh.* JK tai Jk.) teoksen loppuun t. kirjeeseen nimikirjoituksen alle liitetty lisäys t. huomautus, postskriptumi. **-klassillinen** *a.* par. klassillisuuden jälkeinen. | J. aika, kirjallisuus. **-kohlija** *s. maat.* puimakoneessa kohlijoiden alla oleva ison viettopinnan puinen jatko. **-kohlinta** *s. maat.* **-koira** *s.* vainukoira. | Hirvenmetsästykseen ei pidä lähteä ilman luotettavaa j:a. **-kokous** *s.* **-komponentti** *s. kiel.* Diftongin j. **-korjuu** *s.* Hedelmien j. Kun olet korjannut sadon viinitarhastasi, älä enää j:ta pidä VT. — Kansanrunouden j. on tuottanut ilahduttavan sadon. Israelin jäännöksestä pidetään j. niinkuin viinipuusta VT. **-kuivau|s** *s.* Ennen loukutusta suoritetaan pellavanvarsien j. riihessä tai saunassa. Liimauksen jälkeen tapahtuvaa vanerin kuivausta nimitetään j:kseksi. **-kukoistu|s** *s.* Trubaduurilaulu kohosi taiteelliseen j:kseen Italiassa 1300-luvulla. Maalaustyyli, jolla oli lyhytaikainen j:ksensa seuraavan vuosisadan alussa. **-kuljetu|s** *s.*, vars. *sot.* Vihollisen partiot häiritsivät j:ksia rintamalle. **-kuv|a** *s.* **1.** *fysiol. psyk.* (vars. näkö)aistimus, joka jatkuu vielä sen jälkeen, kun sen aiheuttanut ärsyke on lakannut vaikuttamasta. | Positiivinen, negatiivinen j. **2.** jnk mukainen t. kaltainen kuva, esine, olento tms. | Antiokialaisen koulukunnan ehtoolliskäsityksen mukaan leipä ja viini olivat Kristuksen ruumiin ja veren j:ia. Noitarumpu oli vain pilkkanimi onnenrasialle — sammon j:alle E.N.SETÄLÄ. **-kylvö** *s. maat.* J. toimitetaan monivuotisissa nurmissa sellaisiin paikkoihin, jotka ovat jääneet harvoiksi tai paljaiksi. **-kypsennys** *s.*, vars. *nahk.* **-kypsentää** *v.*, vars. *nahk.* **-kypsymi|nen** *s. maat.* viljan t. yl. viljellyn kasvin lopullinen kypsyminen sen jälkeen kun se on korjattu. | Viljan j:stä esim. kuhilaalla sanotaan kälvimiseksi l. kälvymiseksi. Maasta nyhdetyt ja kimputetut hampunvarret jätetään pellolle j:stä varten. Tomaattien j. **-kypsyttää** *v. maat.* kälvittää. **-kypsyä** *v. maat.* kypsyä korjuun jälkeen lopullisesti, vielä, lisää, kälviä, kälvyä. **-kärki** *s. sot.* vetääntymismarssilla kärkeä vastaava varmistusosasto. **-kärkikomppania** *s. sot.* vetääntymismarssilla asetettava n. komppanian vahvuinen marssin varmistusosasto. **-kärkipartio** *s. sot.* jälkikärjestä erotettu

partio. **-käsittely** *s.*, vars. *tekn.* ja *lääk.* Parkitun nahan j. Syöpäleikkausten jälkeen käytetään röntgenhoitoa j:nä. **-käteen** *adv.* par. jälkeenpäin, myöhemmin;)(etukäteen. | Maksu suoritetaan j. Asiaa täytyy j:kin vielä ihmetellä. **-käyminen** *s.* Pääkäymisen jälkeen kylmään varastokellariin siirretyssä oluessa tapahtuu hidas j.

jälki|lajittelu *s.* Selluloosamassan j. **-lasken|ta** *s. liik.* J:nalla on kontrolloiva, ennakkolaskennalla ohjetta antava merkitys. **-lasku** *s.* jälkeenpäin esitettävä lasku. — Tav. *kuv.* Rikoksentekijää odottavat nyt ikävät j:t. Kapinayrityksen j:jen selvittely. **-laulaj|a** *s.* **1.** suomalaisia muinaisrunoja vuorolauluna esitettäessä laulaja, joka kertasi esilaulajan säkeen, puoltaja, säestäjä;)(edellälaulaja, esilaulaja, päämies, edeltäjä. **2.** myöhempi t. jäljittelevä laulaja t. runoilija, epigoni. | Runo saattoi sisältää j:alle outoja sanoja. [Koskenniemi] kirjoitti siinä vastalauseen j:iensa usein kovin teennäiselle pessimismille VILJANEN. **-lause** *s.* **1.** kirjoituksen lopussa oleva huomautus t. lisäys, jälkikirjoitus, epilogi. **2.** *kiel.* sivulauseen edeltämä päälause;)(esilause. **-leikkuu** *s.* - - kuin j:ssa viininkorjuun päätyttyä VT^{V}. — *Kuv.* J:ta Agricolan kielestä. **-lihaliemi** *s. ruok.* jo kerran keitetyistä lihoista keitetty liemi. **-liit|e** *s.* **1.** jnk teoksen t. kirjoituksen lopussa oleva liite t. lisähuomautus. **2.** *kiel.* suffiksi. | J:teitä ovat mm. johto- ja taivutuspäätteet. **-lypsy** *s. maat.* Vähän aikaa varsinaisen lypsyn, esim. konelypsyn, jälkeen toimitetaan käsin j. **-lämmin** *s.* = jälkilämpö. **-lämmitys** *s. tekn.* vars. eräänä asteena juustonvalmistuksessa. **-lämpö** *s.* Leivinuunin, saunan j. **-löyly** *s.* **-maailma** *s.* myöhemmin elävät ihmiset, tulevat t. myöhemmät sukupolvet, myöhempi aika. | [Kirjailija] on saanut tunnustusta j:ltakin. Ihaileva j. ei muista hänen luonteensa varjopuolia. Teoksesta on vain katkelmia säilynyt j:lle. Tämän työn vaikutus ulottui kauas j:an. **-magnetismi** *s. sähk.* = jäännösmagnetismi. **-maine** *s.* Hallitsija, jolla on huono j. **-mainin|ki** *s.*, tav. *mon.* Myrskyn j:git. — *Kuv.* Innostuksen j:git. Vallankumouksen j:keja. Kansallisen romantiikan j:git. Sotavuodet j:keineen. **-maininta** *s.* Teoksen myöhemmin saama väheksyvä j. **-maito** *s.* **1.** *maat.* jälkilypsyssä saatu maito. **2.** † kuoritttu, kermottu maito. **-maksu** *s.* tav. = lisämaksu. **-maku** *s.* Lyijysokeri maistuu aluksi makealta, mutta j. on epämiellyttävä. — *Kuv.* Jutusta jäi katkera j. **-mehu** *s. ruok.* hyytelöitä ja mehuja valmistettaessa jääneestä marjasakasta keitetty mehu. **-mie|s** *s.* **1.** Jonon j:henä asteli Pekka. **2.** *liik.* Vekselin j. 'siirronsaaja, indossaatti'. Kaikki muut j:het paitsi välitön indossaatti.

jälkimmäi|nen[63] *a.* **1.** viimeinen t. myöhempi kahdesta, vars. kahdesta edellä mainitusta;)(edellinen. | Vuoden j. puolisko. Teoksen j. osa. Romaani kuvaa miehen ja vaimon vihamielistä suhdetta, mutta j:sen kannalta. J. vaihtoehto. Edellinen lajike on satoisampi, j. taas paremmin pakkasta kestävä. Jos joku vuokraa maata, joka ennen on vuokrattu toiselle, olkoon j. vuokrasopimus mitätön LK. **2.** viimeinen useasta edellä mainitusta; *harv.* yl. viimeinen;)(ensimmäinen. | Malliltaan kengät ovat joko nauhakenkiä, nappikenkiä tai avokenkiä. Nämä j:set - -. Molemmissa j:sissä tapauksissa on ilmoitettava kompassiluku. Ulrikki ajoi taas Alarikilla eilimmäisenä, Helmeri hänen perässään ja Lomman pojat j:sinä KATAJA. Mutta monta ensimmäistä tulee j:seksi, ja j:stä ensimmäiseksi UT^{V}.

jälki|moite *s.* J:moitteista ei ole välitettävä. **-muisto** *s.* muisto, jälkivaikutelma; muistokirjoitus. | Hänestä on säilynyt kaunis j. J:ja kirkkojuhlilta. Mattias Salamniuksen kirjoittama Gezeliuksen j. **-muistutus** *s.* Väitöskirjan viimeisellä sivulla on j. **-munuainen** *s. anat.* Selkärankaisten munuaisissa erotetaan kolme kehitysastetta: alkumunuainen, esimunuainen ja j. **-muokkaus** *s.* Pellon j. Valukappaleen j. **-muotoilu** *s.* **-muovaus** *s.*

jälkimäinen[63] *a.* → jälkimmäinen.

jälkinen[63] *a.* → jälkeinen.

jälki|näytös *s.* näytelmän viimeinen, tav. hiukan erillinen osa; varsinaisen näytelmän jälkeen esitettävä lyhyt kuvaelma; *syn.* epilogi;)(esinäytös. — *Kuv.* Tapauksella oli surullisen hauska j:näytöskin. Asia sai oikeudellisen j:näytöksen. **-osa** *s.* jälkimmäinen osa. | Teoksen j. Joukon j. Yhdyssanan j. **-osasto** *s.* Konserttiohjelman j. — *Sot. vanh.* Jälkijoukko jakaantui jälkijoukon pääosastoon ja j:on. **-paino|s** *s.* vieraan henkilön jstak painotuotteesta ottama uusi painos. | J. kielletään. Teoksesta ilmestyi useita muodostelmia ja j:ksia. — *Kuv.* Poika on isänsä ilmetty j. **-pajull|a, -e** *adv. harv.* takapajulla. **-palaminen** *s.* Jos häkään myöhemmin johdetaan ilmaa, voi syntyä ns. j. **-parkitus** *s. nahk.* **-parvi** *s.* mehiläisten parveillessa esiparven jälkeen lähtevä parvi. **-peluu** *s.* **-peräinen** *a. lak.* myöhemmin syntynyt, myöhemmin sattuneesta seikasta riippuva;)(alkuperäinen. | Suorituksen j. mahdottomuus. **-pesu** *s.* — *Kuv.* Maaotteluhäviömme urheilupiireissä aiheuttama j. **-piste** *s.* perspektiiviopissa: se piste, jossa kuvattava viiva kohtaa kuvatason; vrt. pakopiste. **-pisto** *s. käs.* J:t ommellaan takaa eteenpäin suoraan suuntaan niin, että seuraava pisto alkaa edellisen matkalta. **-poiminta** *s.* Viinimarjojen j. **-poiminto** *s.* J:ja Agricolan kielestä. **-polt|to** *s.* — *Tekn.* Tiilien j. — *Lääk.* Kouristuksia, joiden vaikutuksesta jälkeiset poistuvat kohdusta, sanotaan j:oiksi. **-polv|i** *s.* Aikalaiset ja j(:et). Tapaus, jonka j:ikin on kauan muistava. Velvollisuutemme j:ia kohtaan. — Tiedemiehenä N. on jäänyt kokonaan vaille j:ea. **-puhdistus** *s.* Pellavien, viljan j. Kiväärin j. **-puhe** *s.* Tekijä on varustanut teoksensa laajalla j:ella. — Vierailu aiheutti paljon j:tta. Palkintolautakunta ei säästyne j:ilta. **-puinti** *s. maat.* Rukiin j. **-puol|i** *s.* **1.** loppupuoli. | Kirjan j. Huhtikuu oli jo j:ellaan. Päivä kului j:een. **2.** *harv.* Milloin etu-, milloin j:ella 'takapuolella'. **-puolisko** *s.* Kirjan j. 19:nnen vuosisadan j:lla. Kirjailija

on jo ehtinyt kuudennen ikäkymmenensä j:lle. **-puristu|s** *s. tekn.* J:ksessa tuore, vähän kuivahtanut tiili puristetaan metallimuotissa säännölliseen muotoon. **-pyhä** *s.* Joulun j:t. **-pyyk|ki** *s.*, tav. *kuv.* Jutun aiheuttaman j:in yhtenä seurauksena oli puolueen johdon eroaminen. **-päivä** *s.* Juhlan, taistelun j:nä. **-pää** *s.* Junan, jonon j. J:n miehet huutelivat edellä meneviä odottelemaan. Nimi on luettelon j:ssä. — *Kuv.* Poika oli aluksi luokkansa parhaita, mutta on nyt jäänyt j:hän. Hän on aina ollut j:n miehiä. **-pöy|tä** *s.* pöytä, jossa syödään (t. juodaan) jälkeenpäin. | J:tään kutsuttiin kylän köyhiä. Isäntäväki söi vieraitten kanssa sekä ensimmäisessä että j:dässä. **-ravi** *s. sot.* ratsuväestä muodostettu jälkijoukon osasto. **-rettelö** *s.* **-romantiikka** *s.* romantiikan loppuvaihe. **-romantikko** *s.* vrt. ed. | Kirjailijana Jahnsson oli sovinnainen j. **-romanttinen** *a.* vrt. jälkiromantiikka.

jälkiruoka *s.* vars. päivällisen lopussa tarjottava makea ruokalaji (kiisseli, mehukeitto, jäätelö tms.);)(vars. eturuoka. — *Kuv.* J:na oli ohjelmassa 1-näytöksinen hulluttelu "Häitten jälkeen". — *Yhd.* hedelmä-, kerma-, marjaj.; juhla-, kesäj. **-haarukka** *s.* **-hyytelö** *s.* **-kakku** *s.* **-lautanen** *s.* **-lusikka** *s.* J. on kooltaan pienempi kuin ruokalusikka, mutta suurempi kuin teelusikka. **-malja** *s.* **-veitsi** *s.* **-viini** *s.*

jälki|sairaus *s.* Angiina aiheuttaa usein vaikeita j:sairauksia. **-sammutus** *s.* Kulon j. Kalkin j. **-sana** *s.* **1.** Kokoelmassa on lopussa julkaisijan lyhyt j. Uutiseen liittyi tulikivenkatkuiset j:t porvarien riistotoiminnasta. **2.** *kiel.* = postpositio. **-sa|to** *s.* jälkikasvu, vars. heinän äpäre, odelma(sato). | Heinänurmien j:don talteenotto. J. on sitä suurempi, mitä aikaisemmin pääniitto suoritetaan. Viinitarhan j. tuli Palestiinassa köyhien hyväksi. — *Kuv.* J:toa ampumakilpailuista. Uudistettu kansantarinoiden keräys tuotti runsaan j:don. J:tona ilmestyi runoilijan jo kuoltua vähäinen runokokoelma. **-selostus** *s.* J. Suomen—Norjan maaottelusta. **-selvittely** *s.* Sodan, kapinan, riidan j. Tappelua seuraa oikeudellinen j. **-selvity|s** *s.* Seuran vuosikokous antoi aihetta ikäviin j:ksiin. **-seurau|s** *s.* tav. huono, epäedullinen seuraus. | Sodan, talouspulan j:kset. Taudin, myrkytyksen j:kset. Tapauksella oli ikävät j:ksensa. — Löytöretkien j:kset. **-siirto** *s.* šakkipelissä: mustan ensimmäinen siirto. **-silmu** *s. kasv.* jälkikasvusolukosta syntynyt silmu, adventiivinen silmu. | J:sta kehittyy uusi verso, jälkiverso, tai uusi kasviyksilö. **-soitto** *s. mus.* loppusoitto. | Virren päätyttyä j. humisi kauan kirkossa. **-syntyinen** *a.* **1.** *harv.* myöhäsyntyinen. **2.** *lak.* J. lapsi 'isän kuoleman jälkeen syntynyt lapsi, kalmannos'. **-sytyntä, -sytytys** *s. tekn.* Moottorissa voi sattua j. Asetta laukaistaessa tapahtuu joskus ns. j., so. panoksen syttyminen myöhästyy jostakin syystä. **-säe** *s.*, vars. *mus.* säeparin jälkimmäinen säe;)(esisäe. **-sävel** *s.* Trillin j:et. **-säädö|s** *s. lak.* testamentti. | J:ksessään vainaja oli määrännyt omaisuutensa seuraaviin hyväntekeväisyystarkoituksiin. **-säädöslahjoitus** *s. lak.* testamenttimääräys, jonka mukaan perinnönjättäjän omaisuutta on annettava määrähenkilölle t. -yhteisölle; täten saatu perintö; *syn.* erityisjälkisäädös, legaatti.

jälki|taite *s. mus.* parillisen sikermän jälkimmäinen taite. **-taksoitus** *s.* jälkiverotus kunnallisverotuksessa. **-tarkastelu** *s.* Kuluneen kilpailukauden j:a. **-tarkastu|s** *s.* Tilien, tavaran, siemenviljan j. Julkaistun tekstikokoelman j. Paperipaaleja, jotka j:ksessa eivät täytä säädettyjä määräyksiä, ei saa lastata laivaan. Asevelvollisten j. 'kutsuntatarkastuksen jälkeen asevelvollisen palveluskelpoisuusluokan määräämiseksi toimitettu lääkärintarkastus'. **-taut|i** *s. lääk.* Influenssan j. Tulirokko aiheuttaa usein j:eja. **-tavu** *s. kiel.* ensimmäistä tavua edempänä oleva tavu. **-tila** *s.* Lapsihalvauksen, keuhkokuumeen j. Kohmelo on juopumuksen j. **-tilaus** *s.* **-tili** *s.* **1.** *liik.* J:in osto 'osto(tapa), jossa välittäjä saatuaan tavaran myydyksi tilittää tuottajalle ostajan maksaman hinnan, vähentäen siitä sovitun välityspalkkion'. Teurastamot ostavat teuraseläimiä j:in. **2.** *kuv.* Kaunis kuin ihminen, kun hän kokonaan toiselle antautuu, ei mitään kysy eikä vasta-antia odota eikä j:ä ajattele - - LINN. [Ovat] osanneet hoitaa j:nsä niin hyvin, etteivät ole joutuneet istumaan KARHUM. **-tilitys** *s. liik.* jälkitiliin myydyn tavaran hinnan suorittaminen tuottajalle. | Ns. tuotekaupassa osuuskaupat pyrkivät noudattamaan laatumaksutapaa ja j:tä. **-tislau|s** *s. tekn.* Alkoholia puhdistettaessa kohoavat sikunaöljyt jäähdyttimeen vasta ns. j:ksessa. **-tisle** *s. tekn.* = sikunaöljy. **-tuleentua** *v. maat.* kälviä. **-tuleentuminen** *s. maat.* jyvissä leikkuun jälkeen tapahtuva tuleentuminen, kälviminen. **-tunnelma** *s.* Juhlien j. Riidan jättämä ikävä j. **-tuntu** *s.* Juoksun jälkeen oli jaloissa outo j. Talon tupaa jäi vallitsemaan pienen ristiriidan j. **-tuot|e** *s.* Kivihiilitisleen j:teet. **-tutkimu|s** *s.* Itävyyskokeiden tulokset j:sten valossa. J:kset eivät ole varmentaneet tutkijan väitettä. **-|työ** *s.* J:työt saatiin suoritetuksi joulukuun loppuun mennessä, jolloin maantie vihittiin tarkoitukseensa. Väärät mitat aiheuttavat hankalaa j:työtä. Ylimääräiset apulaiset suorittavat verotuksen j:töitä. **-uuni** *s. ruok.* uunin jälkilämpö. | Leipäviipaleet pannaan j:in hitaasti kuivumaan. **-vaatimu|s** *s.* tavaran lähettäminen sen vastaanottajalle sillä ehdolla, että hän tavaran haltuunsa saadessaan kuljettajalle t. välittäjälle suorittaa maksun itse tavarasta, rahdista, tullikustannuksista yms.; vrt. postiennakko. | Tavarat lähetämme j:ksena.

jälkivaatimus|lomake *s.* **-lähetys** *s.* **-maksu** *s.* **-määrä** *s.* **-palkkio** *s.* **-summa** *s.*

jälki|vaihe *s.* Suuri pohjan sota ja sen j., isonvihan aika. Työ on jo j:vaiheissaan. **-vaikutelma** *s.* Riidan jättämä ikävä j. **-vaikutu|s** *s.* Hapon, myrkyn j. Sodan, selkkauksen j:kset. Väkilannoitteiden j:sta koskevat tutkimukset. Antiikin j. on ulottunut meidän päiviimme

saakka. — *Biol.* eräs laji valeperinnöllisyyttä. | J:sta on esim. muutamia myrkkyjä vastaan hankitun vastustuskyvyn siirtyminen jälkeläisiin. — *Fys.* J. eli hystereesi on sellaisista ilmiöistä käytetty nimitys, joissa kappaleen jokin ominaisuus riippuu myös kappaleen aikaisemmista vaiheista. Kimmoinen j. 'se ilmiö, että kappaleen muodon palautuminen tapahtuu vasta jonkin aikaa siihen vaikuttaneiden voimien lakkaamisen jälkeen'. Terminen j. 'se ilmiö, että kappaleen tilavuus ja muoto vasta jonkin aikaa lämpötilan tasaantumisen jälkeen alkavat lähestyä sitä vastaavia arvoja'. **-varmistus** *s. sot.* Marssin suojaamiseen voidaan käyttää kärki- ja sivustavarmistuksen lisäksi myös j:ta. **-varmistusosasto** *s. sot.* **-veloitus** *s.* Tullimaksujen j. **-venytys** *s. kut.* Villojen j. ja kertaus. **-verotus** *s.* jnk verotusesineen t. sen osan aikanaan verottamatta jäämisen johdosta säännönmukaista verotusta myöhemmin tapahtuva verotus. **-verso** *s.* jälkisilmusta kehittynyt verso. **-viettessä** *adv. kans.* jäljempänä. | - - keskustellen Taavetti ja Mari Rajaisen kanssa, jotka seuraavat hänen vasemmalla puolellaan hiukan j. AK. **-vietto** *s.* Joulun, pääsiäisen j. **-viha** *s.* Vaikkei tapaus ollutkaan hänen syytään, hän sai j:t niskoilleen. **-viik|ko** *s.* Joulun, pääsiäisen j:olla. **-viisa|s** *a.* ja *s.* joka vasta jälkeenpäin huomaa ja esittää, miten olisi ollut meneteltävä. | Kyllä niitä j:ita aina on SL. **-viisau|s** *s.* vrt. ed. | J. ei ole suuren arvoista. Selitys tuntuu j:delta. **-vuo|si** *s.* Sodan, isonvihan j:det. **-vuoto** *s. lääk.* verenvuoto haavasta ensimmäisen vuodon pysähtymisen jälkeen; synnytyksen jälkeinen, osittain verinen vuoto. **-yhtey|s** *s. sot.*, tav. *mon.* selkä-, selustayhteys. | Pohjoisrintaman j:det ovat vaarassa.

jälki|ä[17*] *v.* vars. koirasta: seurata jälkiä, jäljetä. | Varmasti j:vä koira.

jälleen *adv.* **1.** takaisin. | Sokea sai näkönsä j. Mutta merkityn orjan vangitsevat ja omistajansa käteen j. tuovat KIVI. - - ja jos minä jonkun pettänyt olen, sen minä neljäkertaisesti j. annan UT[V]. **2.** taas, uudestaan, vielä kerran. | Kaatui, mutta nousi j. Ryhtyi j. hoitamaan virkaansa. Hän päästi miehen j. menemään. On kuin Snellmanin hahmo j. seisoisi Suomen kansan keskuudessa. Hetken kuluttua alkoi j. sataa. Kaikki on j. hyvin. Vasta aivan meren rannikolla on j. vuoria. **3.** tuskin suositeltavasti: sitä vastoin, puolestaan, vuorostaan, taas. | Itse kirkko on tyyliltään uusklassillinen; tapuli j. edustaa kansanomaista rakennuskulttuuria. | Rikas, terve mies - - kemuilee voittojensa jälkeen komeassa salissaan. - - Latsarus j.: hän istuu ulkoisessa pimeydessä LEHT.

jälleen|diskontata *v. liik.* uudelleen diskontata, rediskontata. **-elpyminen** *s.* **-jäätyminen** *s. fys.* vars. paineen aiheuttamasta jäätymispisteen alenemisesta johtuva uudelleen jäätyminen, regelaatio. **-kasvu** *s. metsät.* par. nuorennos. **-lastaus** *s.* J. satamassa. **-myyj|ä** *s.* henkilö, joka ammattimaisesti ostaa tavaraa ja myy sen edelleen. | Pyytäkää j:iämme esittelemään teille valmisteittemme etuja. **-myynti** *s.* ostetun tavaran myyminen edelleen, edelleenmyynti. **-myyntieh|to** *s.* Asiamies- ja j:doista annamme haluttaessa auliisti tarkempia tietoja. **-myyntihinta** *s.* **-näkemi|nen** *s.* Vuosien kuluttua tavatessamme oli j:sen ilo suuri. J:sen toivossa muistelevat vainajaa omaiset ja ystävät. **-panttau|s** *s.* panttioikeuden siirtäminen toiselle. | J:ksesta täytyy pantiksipanijavelkojan ilmoittaa velalliselleen.

jälleenrakennus *s.* jälleenrakentaminen. | Sodan jälkeinen taloudellinen j. **-laina** *s.* Maan ulkomaiset j:t. **-ohjelma** *s.* **-työ** *s.*

jälleen|rakentaminen *s.* Heti onnettomuuden jälkeen alkoi kaupungin j. **-rakentamistyö** *s.* **-syntymi|nen** *s.* Antiikin j. eurooppalaisessa kirjallisuudessa. — *Usk.* Kristinuskon ydin on uskonnollinen j. — *Erik.* jälleen lihaksi tuleminen, reinkarnaatio; usko, että sielu monta kertaa elää maan päällä pukeutuneena eri ruumiisiin, sielunvaellus. | Budhalaisuuden mukaan ihminen on sidottu j:sen kiertokulkuun. **-tapaaminen** *s.* **-vakuuttaa** *v.* ottaa t. myöntää jälleenvakuutus. **-vakuuttaja** *s.* jälleenvakuutuksenantaja, joskus -ottaja.

jälleenvakuutus *s.* vakuutus(toiminta), jolla vakuutuksenantaja siirtää osan myöntämänsä vakuutuksen aiheuttamasta vastuusta toiselle vakuutuksenantajalle. | Yhtiö harjoittaa j:ta. Ottaa, myöntää j. **-laitos** *s.* **-liike** *s.* Jälleenvakuutusyhtiöt harjoittavat j:ttä. **-sopimus** *s.* **-yhtiö** *s.* jälleenvakuutusta harjoittava yhtiö.

jälleen|varustautuminen *s.* Saksan j. herätti levottomuutta. **-vienti** *s.* maahan tuodun tavaran vieminen edelleen toisiin maihin. **-vuokraus** *s.*

jällit[4] *s. mon.* riu'uista tehty kalankuivausteline. — *Yhd.* kala-, turskaj.

jälse|ä[21] *a. harv.* jylseä, jolsa. | Joope tölläili uskovaisten j:itä, kuluneita naamoja TOPPILA.

jälsi[43] *s.* mäihä, jälttä. **1.** paljassiemenisissä ja kaksisirkkaisissa kasveissa varren (t. juuren) puuosan ja kuoren nilaosan välinen kasvusolukon muodostama pehmeä kerros. | Puun paksuuskasvu tapahtuu jällessä. Koivun j. oli lasten herkkua. Petäjän jälttä kiskottiin hätäleivän aineeksi. **2.** juureksesta t. hedelmästä kaavittu raaste. | Nauriin, omenan j. **-kerros** *s.* **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* J:set solut. **-rengas** *s.* Aaltomainen j. näkyy puun poikkileikkauksessa. **-solu** *s.* **-solukko** *s.*

jälttä[11*] *s.*, etup. *kans.* = jälsi.

jälttä|ä[2*] *v.* kaapia jälttä (puusta, juureksesta, hedelmästä), mäihätä. | Jänis j:ä haapaa. J. naurista.

jäly[1] *a. harv.* karu, kolkko, jolsa. | J. ilma, talvi. J. ääni. Puntari oli raskaan ja j:n näköinen KARHUM.

jälä[11] *s. kem.* = kolloidi.

jämer|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* jyhkeä, jykevä, jämeä, järeä. **1.** tanakka, tukeva, vahva. | J. painija. J:ät hartiat. J:ät sukset. J. laudoitus. Kengät ovat j:ää nahkaa. J:ää keittoa. **2.** jäyhä, vakaa, koruton. | J. hämäläinen.

J. otteissaan. Luonteen j:yys. J. ääni. Puhua j:ästi. Tehdä j:ää työtä. Sääntöjen j:yys. -- sinun isäsi oli j. ja asiallinen talon asuja SILL.
jämerä|harteinen, -hartiainen *a.* J. kiekonheittäjä. **-leukainen** *a.* **-partainen** *a.* — *Yliopp.* J. insinööri [teekkarien yhteistoiminnan "johtajasta"].
jäme|ä^{21} *a.* -ästi *adv.* -ys^{65} *omin.* **1.** kankea, jäykkä. | J. jousi. -- viiksiä vain j:öitä ja kulmia mies veti ryppyyn *MANN. J. järki. **2.** = jämerä. **a.** Seinät tehdään j:ästä hongasta. Kirkko on j:ässä mahtavuudessaan huomattava nähtävyys. **b.** J:ät kasvonpiirteet. J:ät askelet. Sävellyksen j:ys. Järäytellä j:itä sanoja. Isä oli j. periaatteen mies KARHUM.
jämitt|ää^{2*} *v.* **1.** olla myötäämättä, taipumatta, panna vastaan. | Ongensiima j:ää. Kujala j:i viimeisenä vastaan KARHUM. **2.** *deskr.* = jämöttää. | -- juopunut Jussi istua j:i siinä lastukkaalla SILL.
jämsi^{4}, **-rauta** *s. tekn.* raspi.
jämt|ti$^{4(*)}$ *a. ark.* -(t)isti *adv.* tarkka, täsmällinen. | J. poika, kauppias. J. [= tasa]raha. Voita on j:isti kilo. Meille kävi j:tisti päinvastoin. -- raha-asioissa tahtoisin olla niin j. kuin puntari KATAJA.
jämä|htää^{2*} *v.* -(hd)ys^{64} *teonn.* **1.** *onom.* jymähtää, jysähtää, jytkähtää, tömähtää. | Pommi putosi j:htäen kadulle. Sana j:hti kuin moukarin isku KARHUM. Pyssyn j:hdys. **2.** *deskr.* Kala j:htää [= iskee, tarttuu] koukkuun. -- Akseli ja Oskari j:htivät yhteen kuin kaksi ilvestä RAILO.
jämä|tä^{35} *v.* tankata, jankata, jamata. | Lukkarin väkituvassa -- istuvat veljekset, j:ten aapistoa KIVI. | Tulee halla, sanoi Lassi. -- Halla, halla, j:si Terva-Kusti TOPPILA.
jämäyt|ellä^{28*} *frekv.v.* < seur. | Pakkanen j:telee seiniin.
jämäytt|ää^{2*} *kaus.v.* < jämähtää. | Pappi j:i käsiään saarnastuolin laitaan. Ampua j. — Tuomari oli j:änyt hänelle -- kaksi vuotta kuritushuonetta HEPOR.
jämött|ää^{2*} *deskr.v.* (*rinn.* jämittää) liikkumatta, paikallaan olemisesta: jokottaa, jököttää, jömöttää. | Niin hän j:i siinä vähän aikaa PAKK. Talvinen yö j:i -- tiheänä ja liikkumattomana EINARI VUORELA.
jänes^{64} *s. murt.* jänis.
jänestä|ä^{2} *v. murt.* jänistää. | -- eihän sitä kehtaa j. PAKK. -- jos liminkalaisia j:ä, niin päästään me ilman teitäkin retkelle IVALO.
jäniksen|ajo *s.* Lähteä j:ajoon. **-hyppely** *s. voim.* **-hyppy** *s.* **1.** *kuv.* sivuhyppäys, harhahyppy. | Tehdä keskustelussa j:jä. **2.** *voim.* kyykyssä ollen siten suoritettava hyppy, että lattialla pidettävät kädet muutetaan ensin kappaleen matkaa eteenpäin ja sen jälkeen jalat. **-jälki** *s.* Seurata j:ä. **-korv|a** *s.* — *Kuv.* Rievut on solmittu j:ille vartaaseen. **-käpälä** *s.* Taulu pyyhitään puhtaaksi j:llä. **-lan|ka** *s.* jänisten pyyntiin käytettävä ansa. | Virittää j:koja. Hiihtää j:goilleen. **-liha** *s.* **-nahka** *s.* Kaulus värjättyä j:a. **-paisti** *s.* = jänispaisti. **-passi** *s. kuv.* Antaa, saada j. 'häätökäsky, potkut'. Se on esimiehen käsky, ja minun täytyy totella; muutoin on j. kourassani vallan joulu-yönä KIVI. — Turvautua j:in 'lähteä pakoon, käpälämäkeen'. **-poika(nen)** *s.* Mulkosilmäinen j. **-pyytäjä** *s.* **-villa** *s. kuv.* -- liekö ollut j:t housuissa [= lienevätkö pelänneet] AK.
jäni|s^{64} *s.* **1.** Lepus, maassamme yleisiä pitkäkorvaisia, lyhythäntäisiä jyrsijöitä. **a.** Talvinen j. J. loikkii. Pyytää j:ksiä. Koira ajaa j:stä. — Päivälliseksi on j:stä. — *Yhd.* emo-, naarasj.; lumi- l. metsä-, napa-, pelto- l. rusakko- l. saksanj. **b.** vertauksissa, sananparsissa. | Arka kuin j. Lyhyt kuin j:ksen häntä. Kiertää kuin j. kierrostaan. Kyyhöttää kuin j. pää pensaassa. Lähteä j:ksen poluille 'pakoon, käpälämäkeen'. Kulkea j:ksen säärillä 'olla arka, pelokas'. Ei tässä j:ksen selässä olla 'ei tässä kiirettä ole'. Ota j. juoksusta kiinni! -- ettei meillä ole jalassa j:ksen housuja [= ettemme turhia pelkää] ALKIO. Juhlallisuus oli nyt jo helmoista j:ksen virstoilla [= tipotiessään] KILPI. **2.** *kuv.* **a.** pelkuri. | Olettepa tekin j:ksiä, isot pojat! Siinä on j. miehen vaatteissa. — Pekalla on j. housuissa 'Pekka pelkää'. -- yhtäkkiä hänen housuihinsa meni j., ja hän alkoi surkealla äänellä huutaa KIANTO. **b.** ilman lippua matkustavasta henkilöstä. | Ajaa, matkustaa j:ksenä. Miehet olivat astuneet j:ksinä laivaan.
jänis|emo *s.* **-hampaisto** *s. eläinlääk.* Kun hevosen alaleuka on yläleukaa lyhyempi, syntyy j. **-housu** *s. kuv.* pelkuri, raukka. | Senkin j:t! Pakoon se j. taas on juossut. Mies oli sellainen j., ettei uskaltanut ampua. **-huuli** *s.*, vars. *lääk.* epänormaalin kehityksen vuoksi halkinaiseksi jäänyt ylähuuli. **-hyppely, -hyppy** *s. voim.* = jäniksenhyppely, -hyppy. **-jah|ti** *s.* jäniksenajo. | Käydä j:dissa. **-jussi** *s. leik.* jänis. | Tuli siihen hätään sitten j. ja kysyi karhulta, mikä hänelle oli tullut KS. **-kaniini** *s.* jänistä muistuttava kaniini. **-kanta** *s.* Seudun koko j. on tuhoutunut. **-keitto** *s. ruok.* **-koira** *s.* jänisten ajoon käytetty koira. | Englannin, Norjan j. Ukko on kuin j., joka on päässyt saaliin jäljille. **-lanka** *s.* = jäniksenlanka. **-metsä** *s.* Lähteä j:lle 'jäniksiä metsästämään'. **-mäi|nen**^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys^{65} *omin.* J:set hypyt. Pakoilla j:sesti. **-paisti** *s.* jänis paistina. | Murea j. **-patti** *s. eläinlääk.* kinteren takaosassa oleva patti. **-pilkka, -pilkku** *s.* hevosen alahuulessa oleva valkoinen täplä. **-pöksy** *s. kuv.* jänishousu. **-rau|dat** *s. mon.* jäniksen pyyntiin käytettävät raudat. | Kokea j:toja. **-rutto** *s.* jäniksissä esiintyvä, erään heisimadon toukkien aiheuttama tauti. **-räikkä, -räiskä** *s.* riistan säikyttämiseen käytetty räiskyvä-ääninen laite. **-silmä** *s. lääk.* = avoluomi. **-tarha** *s.* tarha, jossa kasvatetaan jäniksiä.
jänistel|lä^{28} *frekv.v.* -y^{2} < seur., vars. 3. | Lapset j:evät uimaan mennessään.
jänist|ää^{2} *v.* -ys^{64} *teonn.* **1.** pyydystää jäniksiä. | Käydä j:ämässä. **2.** paeta, lähteä käpälämäkeen; jäädä pois, luopua, peräytyä jstak. | Kalle j:i metsään. Monet j:ivät kutsunnasta. Emme voi j., kun työ on jo alussa. **3.** pelätä, olla peloissaan. | Oletko ruvennut j:ämään? -- pöpperöisen miehen j:ävä katse KILPI. —

Yksipers. pelottaa. | Minua j:ää. Jos j:ää, menkää kotiinne! Jokos pani j:ämään... Kalsoisten isäntää? HAARLA.

jänkki[4*] *s. ark.* = jenkki. | Oikea j. ei vähästä säikähdä.

1. **jän|kä**[11*] *s.* (*rinn.* jänkkä[11*]) aava (Pohjois-Suomen) neva t. letto, jolla saattaa kasvaa myös puita. | Aava, rannaton j. Lapin j:gät. Kulkea j:kien halki.

2. **jänkä**[11*] *deskr.s. harv.* (*rinn.* jänkkä[11*]) suuri, pitkänomainen kappale, järkäle, möhkäle. | J. jäätä. Pilven j. -- iätä iästä pilvi, / j. lännestä lähetä KAL.

jänkä|heinä *s.* Ruokkia karjaa j:heinällä. **-niitty** *s.* **-sirriäinen** *s.* Limicola falcinellus, Lapin jängillä harvinaisena pesivä kahlaajalintu, tiivi.

jän|ne[78*] *s.* **1. a.** kapea, luja sidekudosmuodostuma, jolla lihas kiinnittyy luuhun, jänner, jäntere. | Jalan, kaulan j:teet. Pingottuneet j:teet. J:teen tulehdus. Tehdä j:teistä lankaa. Voimaa on vielä j:teissä. -- souti niin, että j:teet ritisivät LEHT. — *Akhilleuksen jänne* ihmisellä pohjelihasta ja kantapäätä yhdistävä voimakas jänne, kinnerjänne. — *Yhd.* kissan-, poronj.; hermo-, kaula-, kinner-, lanne-, niska-, poski-, selkäj.; kannatus-, koukistus-, ojennus-, sivu-, taka-, äänij. **b.** kasvin t. puun kuitu, syy, säie; vrt. johtojänne. | Pellavan j:teet. Honkaa halkaistaessa j:teet lyötiin kirveellä poikki. **2.** päistään jhk esineeseen pingotettu eläimen jänne, punos, lanka tms. | Jousen kaari ja j. Pitää jousta j:teessä 'jännitettynä'. Sahan j. Viulun j:teet 'kielet'. Tennismailasta on j. poikki. — *Kuv.* henkisestä vireydestä. | Hänen tahtonsa j. on hervonnut. Näky sai jonkin salaisen j:teen sielussani värisemään. Eikö katkeis kansan j., / päätyis päivät yhtä tuimat? LEINO. **3. a.** *mat.* kahta saman käyrän viivan t. pinnan pistettä yhdistävä jana. | Ympyrän j. Pallosegmentin j:teet. **b.** *tekn.* = jänneväli. | Holvin j. Sillan j. on 10 metriä. **c.** heraldiikassa: ohut palkki. **4.** vars. *maant.* aapasoilla samansuuntaisina kulkevia, veden juoksusuuntaa vastaan kohtisuoria mätäsmuodostumia; *syn.* kaarto. | Kävellä j:teitä pitkin. — *Harv.* kosken t. virran vuolain kohta, juonne. | Mylläri -- oli joutunut tyynemmältä vedeltä j:teeseen, siihen, missä varsinainen koski alkoi AHO.

jänne|heijaste, -heijastus *s. fysiol.* lihaksen reflektorinen supistuminen sen jännettä mekaanisesti ärsytettäessä, jännerefleksi. **-hyppy** *s. voim.* hyppy telineelle kyykkynojaan ja siitä jännehyppäyksellä alas. **-hyppäys** *s. voim.* tasajalkahyppäys vartaloa ilmassa ojentaen, jännityshyppäys. **-kalvo** *s. anat.* lihasta sen kiinnityskohtaan yhdistävä litteä kalvo, vars. silmän säiekalvo. **-levy** *s. anat.* toisiinsa liittyvien jännesyiden muodostama levy. **-luu** *s. anat.* pieni, pyöreä luumuodostuma eräissä jänteissä, seesamluu. **-mitta** *s. tekn.* = jänneväli. **-mäinen**[63] *kalt.a.* J. elin, muodostuma. **-neva** *s. maat.* rimpineva, jonka poikki kulkee jänteitä. **-pyssy** *s.* jousi, kaaripyssy.

jänner[82*] *s.* ks. jäntere.

jänne|refleksi *s. fysiol.* = jänneheijaste. **-rihma** *s.* jänteistä valmistettu rihma. | Lappalaiset käyttävät j:a kallokkaita ommellessaan. **-saha** *s.* saha, jonka (puiseen) kehykseen kiinnitetty terä pingotetaan jänteellä. **-sauma** *s. anat.* jännemäinen sidekudosmuodostuma. **-soitin** *s. mus.* = kielisoitin. **-syy** *s.*, vars. *anat.* **-säie** *s.*, vars. *anat.* **-tulehdus** *s.* **-tuppi** *s. anat.* jänteitä ympäröivä kaksinkertainen sidekudostuppi. **-voima** *s.* -- kuolevaisen j. raukeaa *SILJO. **-väli** *s. tekn.* palkin, kaaren t. jnk muun kantavan rakenteen tukikohtien väli, jänne, jännemitta, jännitysväli. | Sillan, kupolin j. Kuparijohdon j. on 35 metriä. — *Kuv.* -- novellien ajallinen j. on vielä paljon pidempi — se yltää hamasta kivikaudesta v:n 1808 sotaan VILJANEN. **-välinen** *a.* 45 m:n j. silta.

jänni[4] *s. harv.* jäntevyys. | Vieläkö teissä on j:ä jäljellä? -- onko j. väljähtänyt vanhoissa jäsenissä HAANPÄÄ.

jännik|e[78*] *s.* jännitetty köysi, vaijeri tms., joka tukee jtak esinettä. | Pylväs on tuettu j:keillä.

jännin[56*] *s. harv.* jänne.

jännit|e[78*] *s.* **1.** jännitys(tila). | Äänihuulten j. Oikealla j:teellä soiva lapsenääni. | -- hepo ketoa kiitää. Jänteet j:teessä, harja tuulessa hulmuaa LINN. **2.** *sähk.* voimakentän kahden pisteen välinen potentiaaliero, sähköjännite, -potentiaali. | Sähkövirran j. 220 voltin j. — *Yhd.* kulutus-, käyttö-, lataus-, napa-, nimellis-, normaali-, pien-, suur-, vaihto(virta)-, verkkoj.

jännite|-ero *s. sähk.* **-häviö** *s. sähk.* jännitteen pieneneminen sähkövirran kulkiessa sähköjohdon t. -kojeen kautta. **-jakaja** *s. sähk.* → jännitteenjakaja.

jännit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jännittää. | J. käsivarsiaan. Köysiä j:ellään. Siitä lieto Lemminkäinen / -- / j:teli jousiansa KAL.

jännitemittari *s. sähk.* tav. = volttimittari.

jännit|in[56*] *väl.* < jännittää. | Saha jännitetään j:timellä.

jännitteellinen[63] *poss.a. sähk.* jännitteinen.

jännitteen- *sähk.* **-jakaja** *s.* **-muuntaja** *s.* **-säädin** *s.* **-säätö** *s.* **-vaihtelu** *s.*

jännitteetön[57] *kar.a. sähk.* < jännite. | J. muuntaja, johto.

jännittei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < jännite. **1.** Hieronta saa lihasten j:syyden laukeamaan. Sielullinen j:syys. — *Yhd.* puoli-, täys-, voimakasj.; lyhyt-, pitkäj. **2.** *sähk.* J. johto, elektrodi. Putken j:set päät. 220 voltin j. hehkulamppu. — *Yhd.* pien-, suurj.; eri-, samaj.

jännittymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. vartalo. Pelata j:tömästi. J. mieliala.

jännit|tyä[1*] *pass.* ja *refl.v.* -tyneesti *adv.* -tyneisyys[65] *omin.* < jännittää. (*1.*) Jousi j:tyy. Siima, hihna j:tyy. Lihasten j:tyminen. J:tyneet kasvot. Vartalo j:tyi täyteen pituuteensa. Jousen j:tyneisyys. (*2.a.*) Tilanne j:tyy päivä päivältä. (*b.*) J:yin kuuntelemaan. (*c.*) J:tynyt mieliala. Olen j:tynyt näkemään veljeni. Odotus j:tyi kiihkeäksi kaipuuksi. Katseli j:ty-

neesti ympärilleen. Sisäinen, kireä j:tyneisyys.
jännittäjä[16] *tek.* **-lihas** *s. anat.* Nivelpussin j.
jännittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* J. saha. J. jalkavarsi. **2.** *akt.* Rauhallinen, j. elämäntapa.
jännittäv|ä[13] *a.* (*partis.*) -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** vaarallisuudellaan, tietymättömällä kehityksellään t. loppuratkaisullaan tms. mieltä kiihottava, hermoihin käypä; odottamattomia, vaarallisia, mieltä kiinnittäviä tapauksia t. tilanteita sisältävä. | Vaarallinen, j. tilanne. Elin muutamia j:iä hetkiä. J:iä seikkailuja. J. jalkapallo-ottelu. Oli j:ää kulkea pimeässä. On j:ää nähdä, selviääkö hän. Henkeä salpaavan j. romaani. J. tarina, juoni. Kertoi j:ästi elämyksistään. Elokuvan j:yys kasvaa loppua kohden. **2.** *puhek.* kiinnostava, mielenkiintoinen. | Luokan j:in tyttö. Eri j. puku.
jännittäyty|ä[14] *refl.v.* < jännittää. | J. hyppyyn. Seisoa j:mättä.
jännit|tää[2*] *v.* us. pingottaa. **1.** *konkr.* **a.** kiristää, tiukentaa. | J. köyttä, hihnaa. Suoraksi j:etty lanka. J. jousta. Sahan j:täminen. Hana j:etään vireeseen. J. lihaksiaan. Jalan, vartalon j:täminen. Mies j:ti kasvojaan. **b.** vetää lanka, nuora tms. (kireälle) kahden tuen t. kiinnittimen väliin. | Lanka j:etään pylväisiin. Köysirata on j:etty tornien väliin. **c.** pingottaa levälleen, sileäksi. | Purjeiden j:täminen. J:etty verkko. Paperi j:etään tölkin suulle. Tuuli j:ti paidan pussiksi. **2.** *abstr.* **a.** tehostaa, huipentaa; kärjistää. | Tuotantokyky on j:etty äärimmilleen. Meidän täytyy j. kaikki voimamme. Huippuunsa j:etty taisteluhalu. Uteliaisuus on j:etty liian suureksi. Lakko j:tää tilannetta. — *Puhek.* Älä j:ä [= älä ponnista, älä yritä liikaa, älä ole hermostunut]! **b.** herkistää, teroittaa. | J:in kuuloani. Koira j:ti aistejaan. Yritin j. tarkkaavaisuuttani. **c.** pitää voimakkaan hermojännityksen vallassa, vaarallisuudellaan tms. kiihottaa mieltä; vrt. jännittävä. | Sota j:tää mieliä. Olen j:etty [→ jännittynyt] tehtävästäni. — *Yksipers.* Poikia j:ti kovasti kokeiden edellä.
jännityksellinen[63] *poss.a.* < jännitys. — *Sähk.* par. jännitteinen.
jännityksetön[57] *kar.a.* < jännitys. | J. pintakalvo. — J. romaani. Maltillinen, j. peli. — *Sähk.* par. jännitteetön.
jännityksinen[63] *poss.a.* < seur. — *Sähk.* par. jännitteinen.
jännity|s[64] *s.* jännittäminen; jännittyneisyys, jännitystila; vrt. jännittää. **1.** Jousen, sahan j. Verkkopallomailan j. Lihasten j. Sähköjohdon j. pylväisiin. Kankaan, rysän j. Loimen j. on tasainen. Suurissa kuvatauluissa j. on järjestettävä taustapaperin avulla. — *Yhd.* lihasj. — *Erik.* **a.** vars. *fys. tekn.* tila, johon kimmoinen kappale joutuu, kun ulkoinen voima muuttaa sen osien asemaa toisiinsa nähden järkyttämättä kappaleen koossapysyvyyttä. | Venyttämisen, puristuksen aiheuttama j. — *Yhd.* aine-, nestej.; leikkaus-, murto-, pinta-, reuna-, tangentiaalij.; puristus-, taivutus-, vetoj. **b.** *sähk.* par. jännite. **c.** *voim.* voimalla t. heilauttaen tapahtuva ruumiin kohottaminen t. laskeminen asennosta toiseen; vrt. punnerrus. | J. käsinseisontaan, etuvaakaan. — *Yhd.* heilahdus-, kierto-, pujotusj. **2.** Vaatimusten j. suhteettomiksi. Poikien välinen j. johti tappeluun. Euroopassa vallitseva poliittinen j. ei vielä lähiaikoina lauenne. — Tarkkaavaisuuden j. Ja Jussi ajeli eteenpäin, silmät ja korvat j:ksessä KATAJA. Mielen, sielun j. Hermot j:ksessä. J. herpoaa, laukeaa. Liisan posket olivat j:ksestä kirjavina. Patoutunut j. ratkesi itkuksi. Odotan j:ksellä [par. jännittyneenä] kevättä. — *Yhd.* hermoj.; kilpailuj.
jännitys- us. jännittävä; *sähk.* par. jännite-.
jännitys|arvo *s. tekn.* tav. suurin sallittu jännitys. **-elokuva** *s.* **-energia** *s. fys.* kappaleen muodon ja tilavuuden muuttamiseen kuluva t. sen johdosta vapautuva energia, jännitystarmo. **-ero** *s. fys. tekn.* **-hyppäys** *s. voim.* = jännehyppäys. **-kertomu|s** *s.* Viikkolehtien j:kset. **-kirja** *s.* **-kirjailija** *s.* jännityskirjojen, -kertomuksien tekijä. **-kirjallisuu|s** *s.* "Monte Criston kreivi", maailman j:den varma ykkönen. **-kuunnelma** *s.* **-laite** *s.* Hihnan, vetoköyden j. **-liike** *s.*, vars. *voim.* **-lukemisto** *s.* **-momentti** *s.* Kilpailuun sisältyvä j. **-novelli** *s.* **-näytelmä** *s.* **-ottelu** *s.* Osakuntien väliset j:t Hesperian kentällä. **-romaan|i** *s.* Lukea, ahmia j:eja. Kuuluisa j:ien kirjoittaja. **-suh|de** *s.* Yksilön ja yhteiskunnan välisen j:teen luullaan häviävän niin pian kuin valtiovalta joutuu ratkaisevasti kansalle. **-taivutus** *s. voim.* vartalon voimakas taivuttaminen taaksepäin. | J. puolapuilla. **-tarmo** *s. fys.* = jännitysenergia. **-tila** *s.* Lihasten j. Kappaleen j. Sielulliset j:t. Poliittinen j. Olla j:ssa. Naapurien välinen j. on lauennut. Suomenmielisten keskuudessa vallinnut j. synnytti eri ryhmäkuntia. **-tilan|ne** *s.* Peli, jossa syntyi useita j:teita. **-voima** *s.* Jousen j. Selkärangan, käsivarsien j. Romantiikka saavutti suurimman j:nsa Snellmanin kansallisessa herätystyössä. **-väli** *s. tekn.* = jänneväli. | Sillan j. on yhdeksänkymmentä jalkaa.
jänn|ä[11] *a. ark.*, vars. *koul.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* jännittävä. | Eri, hurjan j. J. seikkailu. J. kertomus, elokuva. Pitkä ja j. oli ollut koko matka KIANTO. Siinä olikin vasta eri j:ät paikat KARHUM. — J:ät housut. Nauraa j:ästi. Olettepa j:iä poikia!
jännäri[5] *s. ark.* jännityskirja, -kertomus.
jännä|tä[35] *v. ark.*, vars. *urh.* **1. a.** seurata t. odottaa jkta t. jtak jännittyneenä; toivoa jklle (kilpailussa) menestystä, "pitää peukaloa pystyssä" jkn puolesta. | Kilpailua j:ämässä oli 20.000 katsojaa. Radion ääressä j:ttiin voittoa. Aloimme j., pysyykö tulos parhaana. Pojat j:sivät Saarisen puolesta. **b.** pitää jännityksessä, jännittää, kiinnostaa. | Olympiakisojen kohtalo j:si koko Suomen kansaa. **2.** yrittää kaikin voimin, ponnistella, "jännittää". | Pojat j:sivät pelissä liiaksi.
jänskä[11] *a. koul.* = jännä. | J. kilpailu, romaani.
jänteet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < jänne. | J:öntä lihaa. J. suo.
jänteikkö[2*] *koll.s.* < jänne 2. | Tennismailan j.

jänteik|äs[66*] *poss.a.* -kyys[65] *omin.* < jänne 1; vrt. jänteinen, jäntevä. | J. kirvesmies. J:ästä lihaa.
jäntei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < jänne; vrt. jänteikäs, jäntevä. | J. kaula. J:set hartiat. Lihasten j:syys. Hedelmän j. johtosolukko. — 10 metrin j. silta. — J:set rimpinevat. — *Yhd.* leveä-, suuri-, voimakasj.; yksi-, kaksij.
jäntere[82], jänner[82*] *s.*, tav. *mon.* = jänne 1.a; käyt. vars. voimista puheen ollen. | Rautaiset j:et. Kiristää, pingottaa j:itään. Kumman j:issä on enemmän voimaa? -- silloin joskus sai jänner vielä joustavuutta ALKIO. Nyt raudasta mulla on j:t, / nyt luuni on yhtä luuta LEINO.
jänterei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* J. kurkku. J:set käsivarret.
jänter|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** joustava, notkea, norja, jäntevä. | Soutajat olivat nuoria, j:iä jousimiehiä. Pelko hervotti äkkiä Puotirotan j:yyden, ja hän valahti älähtäen lattialle SEPPÄNEN. **2.** = jäntterä.
jäntev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** voimakas; joustava, notkea, kimmoisa, norja, jänterä. | J. koura. J. ote. Ryhdiltään j. poika. Seistä j:änä. Liikkua j:ästi. Vartalo j. kuin teräsjousi. J:ät rinnat. Suksen, kaaren j:yys. Runon j. rytmiikka. Hän oli lyhyenj., punakka mies PÄIVÄR. **2.** ponteva, tarmokas. | Teräksisen j. luonne. Viisas, j. hallitsija. J:ät kasvot. Johtajan j. varmuus. Piispa hallitsi j:ästi hiippakuntaansa.
jänteys[65] *omin.* < seur. | Jousen, sahanterän j. — *Erik. fysiol.* jatkuvan hermovaikutuksen alaisissa elimissä vallitseva toimintatila.
jänteä[21] *a. harv.* jäntevä, joustava. | J:t lihakset.
jäntter|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* vankka, tanakka, vanttera, jänterä. | J. hevonen. J. mies, akka. J. petäjikkö.
jänttyrä[14] *deskr.s.* tukevasta, väärästä esineestä. | Oksan j. Tanakat sarven j:t.
jänttärä[15] *a. harv.* = jäntterä. | Oli tuossa eukkoa, Laurin akassa: -- jotenkin lyhyenj. varreltansa myös KIVI.
jänö[1] *dem.s.* jänis. | Arka, valkoinen j. -- kotopensas on j:llekin rakas KIVI. -- hyppäsin j:n jaloilla, / kävin kärpän kämmenillä KAL. **-jussi** *s.*, vars. *leik.* ja *last.* jänis, pupujussi. | Iloinen j. hyppeli pitkin rinnettä.
jänönen[63] *dem.s.* jänis. | Vauhdilla vasaman j. juoksee KIVI.
jänönpoika(nen) *s.*
jänöpupu *s.*, vars. *leik.* ja *last.* jänis, pupu.
jäpistellä[28] *v. harv.* tehdä vastaväitteitä, jupist(ell)a, mukista. | Isäntä yritti päästä asiasta ja kaikella kunnioituksella vastaan j. TIITUS. -- ei hän puolestaan halua j. -- lupauksen edessä tuuman vertaa KARHUM.
jären *adv. murt.* järin.
järe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** jyhkeä, jykevä, jämerä, jämeä. **a.** vankka, kookas, tanakka, tukeva. | J. sonni. J. vartalo. Pitkä ja j. leuka. J. paasi. Vääräoksainen, j. mänty. J:ät sahrat. — *Puut.* J. puu(tavara) 'vähintään 10—20 cm:n läpimittainen puu(tavara)'. — *Sot.* J. luodikko, musketti. Šrapnellin j:ät haulit. J. tykki 'tykki, jonka kaliberi on vähintään 20 cm'. J. kanuuna, haupitsi. J. patteri, tykistö, sotalaiva 'patteri, tykistö, sotalaiva, jossa on järeät tykit'. J. [yli 40 tonnin] panssarivaunu. — *Yhd.* puolij. **b.** voimakas, vahva. | J. [= voimakas ja matala] ääni. Käyttää j:ää kieltä. Lausua j:ästi mielipiteensä. J. isku kumahti porttiin. **c.** jäyhä, vakaa, koruton. | J. luonne. J. periaatteen mies. J. totuus, asiallisuus. J. musiikki. Kiven j. realismi. Kertomus on j:ää ja miehekästä. He olivat siinä j:ässä uskossa, että ovat nousseet perkelettä vastaan M.MERENMAA. **2.** suurirakeinen, karkea, karhea. | J. suola. J. koksi. J:ät viikset. Pässin villa on j:ämpää kuin uuhen.
järeähkö[1] *mod.a.* J. sahatavara.
järeä|kaliberinen, -kaliiperinen *a. sot.* J. tykistö. **-tekoi|nen** *a.* J. kirves. -- hänen j:sesta naamastansa hohti rautainen varmuus ALKIO. **--ääninen** *a.* J. rovasti.
järiläs[66] *deskr.s.* isosta, tukevasta ihmisestä, eläimestä tms. oliosta: järkäle, köriläs, votkale. | Ei se ole vielä kuin neljännellätoista, vaikka on sellainen kamala j. ja katselee kuin kirkon puinen Simson LEHT.
1. **järin** *adv.* (*rinn.* järki) vars. kielt. yhteyksissä. **1.** a:n t. adv:n ohella: kovin, perin, ylen. | Hän ei tunnu j. köyhältä. Älä aja j. pitkälle! Tuskinpa siellä j. kauan viivymme. Nykyisin ei pidetä tarpeellisena, että potilasta j. paljon lihotetaan. Nuori Blume j. ymmälle jo jää *MANN. — *Harv.* komp:n ohella: vielä, yhä(kin). | Sehän nyt olisi ollut j. hullumpaa CANTH. **2.** v:n ohella: juuri, sanottavasti, hevin, liioin. | Ei oie leipää eikä j. suolaakaan. Tieteessä ei j. suosita mielikuvituksen karkelemista. Eivät he taida j. välittääkään koneiden työkyvystä.
2. **järin** *onom.adv.* ks. jyrin järin.
järistys[64] *s.*, vars. *geol.* järiseminen, järinä. | Maankuoren järistykset. — *Yhd.* maanj. **-aalto** *s.* = maanjäristysaalto.
järi|stä[24] *v.* -nä[14] *teonn.* täristä voimakkaasti, tärähdellä, vapista, vavahdella. | Pää, parta j:see. Leuan j:nä. Huone j:si. Perustukset j:sevät. Maa j:see jalkojeni alla.
järisyt|tää[2*] *kaus.v.* < ed. | Virta j:tää kiviä. Kuului maata j:tävä pamaus. Sen tähden minä j:än taivaat, ja maa järkkyy paikaltansa VT. Viha j:ti mieltä. — *järisyt|tävä* (a.) -tävästi (adv.) J:tävä kertomus, elokuva. J:täviä näkyjä. Sanat vaikuttivat j:tävästi kuulijoihin. Tunsin jotakin j:tävää sielussani.
järjelli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1. a.** jolla on järki. | J. olento. Mielipuolen ja j:sen ihmisen ero. **b.** järkevä, viisas. | Olkaamme j:siä! Touot on jo tehty j:sessä talossa. Renkaiden j. hoito. Suorita tehtäväsi j:sesti! Oli erittäin j:stä, että peräännyit ajoissa. **2.** järjellä tajuttava, ymmärrettävä, loogillisen ajattelun, järjen mukainen. | Ilmiöön on j. syynsä. Asia, jota ei voi j:sesti selittää. J:set, vaikkakaan ei järkevät perusteet. Sanoilta puuttui j. yhteys. Hinta, joka

ei ole j:sessä suhteessa kiinteistön arvoon. Kehityksen j:syys.
järjen|juoksu *s.* ajatusten eteneminen t. niiden kehittely, ajatuksenjuoksu, ajattelukyky. | Hidas, kerkeä j. Terve j. Tytön j:juoksua on mahdoton käsittää. **-kipinä** *s.* Puheessasi ei ole ainoatakaan j:ä. **-lahja** *s.*, vars. *mon.* Heikot, harvinaiset j:t. **-mukai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* J. toiminta. J. yhteiskunta. Valistusfilosofit todistelivat j:sesti mm. sielun kuolemattomuutta. **-puol|i** *s.* Hänellä ei ole j:ta juuri laisinkaan.
järjentää[2*] *v.* järkeistää.
järjenvastai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* J. väite, olettamus. Kristinuskon j:suus.
järjesteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* järjestyksellinen, järjestelmällinen. | J. kokonaisuus. Antiikin kertomarunoudelle on ominaista selkeys ja j:syys tapahtumien kuvailussa.
järjestelemätön[57] *kielt.a.* < järjestellä. | J. asutus.
järjestelij|ä[14] *tek.* < seur. | Armeijan j:öiksi kutsuttiin saksalaisia upseereita. J:än lahjat.
järjestel|lä[28] *frekv.v.* < järjestää. | J. postimerkkejä. Raili j:i hameensa laskoksia. Lapsia j:tiin riviin. — J. huoneita, kahvipöytää. J:en asioitani. Töiden j:eminen. Hankinnoissa tarvittiin valtiovallan j:evää kättä. — Vesimäärän j:eminen. Hermot j:evät sisäelinten toimintaa. Peilin asentoa voi j. kehyksessä olevilla ruuveilla. — Siirtolaisille j:tiin illanviettoja. Jaakko j:i nyt väliaikaisen asumuksen Mäkelässä PÄIVÄR. — Isäntä j:ee väkeä elopellolle.
järjestelm|ä[13] *s.* yhtenäisen, vars. järjestetyn t. jnk tietyn periaatteen mukaisen kokonaisuuden muodostava moninaisuus, us. ajatellen sitä tapaa, jolla se on järjestetty, toimii tms., systeemi. **1.** useiden läheisesti yhteen kuuluvien, tietyssä suhteessa toisiinsa olevien, tietyn periaatteen mukaan järjestettyjen t. toimivien tms. osien muodostama kokonaisuus; joskus: rakennelma, mekanismi, organismi. | Nykyaikainen linnoitus on valtava j. maastoon sijoitettuja aseiden asemia. Rakennus, jota ympäröi j. tukipylväitä. Ihmisruumis on elimellisistä j:istä kehittynein. Saksofonin läppien j. Pankkiholvin lukkolaitteissa käytetyt monimutkaiset j:ät. Aurinkokuntamme muodostama j. Maailmankaikkeuden j. — *Abstr:mmin.* -- kieli ei ole ainoastaan kokoelma yksinäisiä kieliaineksia, vaan se muodostaa myöskin kokonaisuutena yhtenäisen rakennuksen eli j:än E.N.SETÄLÄ. — *Yhd.* holvi-, jarru-, johto-, kanava-, kello-, kortti-, putki-, raide-, tela-, viemärij.; piste-, ruutu-, viivaj.; joki-, linnunrata-, tähtij.; hermo-, solu-, valtimo-, verenkiertoj.; ilmanvaihto-, lämmitys-, puolustus-, sytytys-, tuki-, tuuletus-, valaistus-, voimansiirtoj. **2.** joukko jssak suhteessa yhteen kuuluvia olioita, esineitä t. ilmiöitä systemaattisesti, jnk tietyn periaatteen t. näkökohdan mukaan kokonaisuudeksi luokiteltuina t. ryhmiteltyinä; ryhmittämistapa, luokitus, luokittelu, ryhmittely. | Alkuaineiden j. Kasvien, eläinten j. Hippiäisten asema eläinopin j:ässä on riidanalainen. Luonnollinen j. Kieliopilliset j:ät. Kiteiden rombinen j. — *Yhd.* eläin-, kasvij.; kide-, koodi-, logaritmi-, luku-, merkki-, mitta-, numero-, paino-, raha-, sävelj.; kymmen-, metrij.; teennäis-, tekoj. **3.** jtak tarkoitusta varten tietyn periaatteen t. näkökohdan mukaan järjestetty eri tehtäviä suorittavien elinten, laitosten yms. yhdistelmä; kaikkien niiden laitosten, muotojen, tapojen yms. kokonaisuus, jotka kuuluvat jnk valtio-, hallitus-, talous- tms. muodon noudattamiseen t. jllak (poliittisella, taloudellisella, sivistys- tms.) alalla omaksuttuun käytäntöön. | Hallinnollinen j. Poliittiset, taloudelliset j:ät. Kapitalistinen, kommunistinen j. Neuvostoliitossa vallalla oleva j. — Alkoholin myynnissä meillä noudatettu j. — *Yhd.* alue-, kaaderij.; hallitus-, kasvatus-, koulu-, maanomistus-, palkkaus-, sotalaitos-, talous-, tulli-, vero-, yhteiskuntaj.; kaksikamari-, neuvosto-, puoluej.; kinkeri-, kummi-, luokka-, torppari-, yksilapsij.; suosikki-, urkkijaj.; juomarahaj.; tuntipalkka-, urakka-, vähittäismaksuj.; karsinta-, sarjaj.; merkantiilij.; ravinto-, ruokaj. **4.** loogillisten näkökohtien mukaan tehty käsitteiden, väitteiden yms. yhdistelmä, oppirakennelma. | Filosofinen, taloustieteellinen j. Esteettiset j:ät. Ptolemaioksen, Spencerin j. **5.** järjestelmällinen, useita vaiheita käsittävä menettely- t. toimintatapa, menetelmä, metodi; ei aina selvästi erotettavissa 3. ryhmästä. | J:äksi kehitetty menettelytapa. Hyvä, huono j. Noudattaa työssään jtak j:ää. On useita j:iä ruumiinharjoitusta varten. — *Yhd.* kirjanpito-, (kauno-, pika)kirjoitus-, merkinanto-, numeroimis-, tarkkailu-, valmennus-, voimisteluj.; kymmensormij.
järjestelmälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* järjestelmän mukainen t. sitä noudattava, johdon-, tarkoituksenmukainen, suunnitelmallinen, systemaattinen. | J. toiminta, esitys, tiede. J:set opinnot. Hoidon j:syys. Rottien j. hävittäminen. Noudattaa j:syyttä. Runoja ruvettiin keräämään j:sesti. Lehdessä hyökättiin j:sesti osuustoiminnan kimppuun.
järjestelmällist|ää[2] *v.* tehdä järjestelmälliseksi, systematisoida. | J:etty yhteistoiminta. Harjoitusten j:äminen.
järjestelmät|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. luettelo. J. esitys, toiminta.
järjestelmöidä[30] *v.* par. järjestelmällistää.
järjestely[2] *teonn.* < järjestellä. | Kirjaston j. Puiston, katujen j. Armeijan j. Liikenteen, metsätalouden j. Työaikojen j. — *Yhd.* uudelleenj. **-asema** *s. raut.* Tavarajunien j. **-juna** *s. raut.* juna, jonka tehtävänä on vaihtotöiden suorittaminen eri liikennepaikoilla. **-komitea** *s.* Olympiakisojen j. **-kyky** *s.* Saksalaisilla on hyvä j. **-kykyinen** *a.* J. johtaja. **-mestari** *s. raut.* junia ja vaunuja asema-alueella järjestelevä virkamies. **-muo|to** *s.* Osuustoiminnan j:dot. **-osasto** *s.* Puolustusvoimain Pääesikunnan j. **-pato** *s.* pato, jonka avulla vedenpinnan korkeutta voidaan säätää. | Imatran j. **-rahasto** *s.* Vakuutusmaksujen j. **-raide** *s. raut.*

junien ja vaunujen järjestelyyn asema-alueella käytetty raide. **-ratapiha** *s. raut.* vrt. ed. **-suunnitelma** *s.* Vesivoiman j. **-tai|to** *s.* Hyvän j:don omaava myyjä. **-tapa** *s.* Kurssien j. kaipaa parantamista. **-toimenpide** *s., tav. mon.* **-toimikunta** *s.* Messujen j. **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* **-toimitu|s** *s. lak.* Vuokra-alueiden j:kset. **-|työ** *s.* Kentän j:työt. Suorittaa j:töitä kirjastossa. **-veturi** *s. raut.* vaunuja raiteilta toisille järjestelevä veturi.

järjestin[56] *väl.* < järjestää. | Kirjeiden, laskujen j. — *Yhd.* kirjeenj.

järjestykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* järjestystä noudattava, järjestyksen mukainen. | J. työ. J. oppilas. — J. kysymys, par. järjestyskysymys.

järjestyksen|mukainen *a.* myös ~. | J. menettely. **-pito** *s.* J. huvitilaisuudessa. **-rikkoja** *s.* **-valvoja** *s.* **-valvonta** *s.*

järjestykset|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < järjestys. | J. rivi. J:tömät opinnot. Harjut kiemurtelevat j:tömästi joka suunnalle.

järjestymät|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. lauma, röykkiö. J:tömät joukot. J. esikaupunki. Kaupan j:tömyys. Maailman j. alkutila. — J. työväki. J:tömät kuluttajat. — *Geol.* Kivilaji on j:öntä, jos ainekset ovat siinä sekaisin.

järjesty|s[64] *s.* **I. 1.** kahden t. vars. useampien olentojen, esineiden, asioiden tms. kesken vallitseva (tietty) paikallinen, ajallinen, luokitus- tms. suhde; tapa miten oliot [jne.] paikallisesti, ajallisesti, jssak luokituksessa tms. on järjestetty, sijoitettu t. ovat järjestyneet, sijoittuneet keskenään. | Paikallinen, ajallinen j. Pituuden, iän, kalleuden mukainen j. Säännöllinen, epäsäännöllinen j. Aakkosten j:ksessä on A ensimmäisenä. Hiihtäjien j. ladulla, maalissa, tulosluettelossa. Huonekalujen j. huoneessa. Lentävien kurkien j. Molekyylien keskinäinen asema eli j. Yhteenlaskettavien j. ei vaikuta summaan. Noudattaa jtak j:stä. Vaihtaa, muuttaa j:stä. Istuttiin pöydässä etukäteen määrätyssä j:ksessä. Suomen piispat kronologisessa j:ksessä. Luettele luvut kymmenestä yhteen j:ksessä suurimmasta pienimpään! Poikaa seurasi j:ksessä kaksi tyttöä. Ostot maksetaan siinä j:ksessä kuin ne on tehty. Ehdokkaat tulevat valituiksi siinä j:ksessä, kuin heidän saamansa äänimäärät edellyttävät. Kirjoita kaikki ne tulot, jotka saadaan kertomalla keskenään 4 lukua kaikissa mahdollisissa j:ksissä. — Erik. *sot.* sotilaiden t. joukko-osaston osien ryhmitys. | Falangin j. marssilla ja taistelussa. Avoin j., ks. avojärjestys. — *Yhd.* aika-, arvo-, asia-, etuoikeus-, ikä-, kiireellisyys-, paremmuus-, peräkkäis-, perättäis-, pituus-, rinnakkais-, suuruus-, tärkeys-, vaikeus-, vuoroj.; istuma-, kehitys-, kylvö-, käsittely-, lento-, lyömä-, lyönti-, lähtö-, marssi-, ottelu-, polkemis-, rakentamis-, saapumis-, suoritus-, syöttö-, taistelu-, tulo-, voimisteluj.; huone-, kasvi-, kerros-, loimi-, numero-, palkinto-, peli-, penkki-, pyörä-, pöytä-, rata-, rivi-, sana-, sormi-, säe-, tilus-, tulosj.; kaappij.; avo-, haja-, jono-, ruotu-, sulkeisj. **2.** yhteiskunnan, jnk yhteisön tms. piirissä lakien, asetusten, määräysten yms. nojalla t. yleisen käytännön mukaisesti vallalla, käytännössä olevista tavoista ja olosuhteista; joskus: käytäntö, elämänmeno, -muoto. **a.** Maassa, kirkon piirissä vallalla oleva j. Kansanvaltaisen j:ksen säilyttäminen. Kaikki, mitä kristilliseen j:kseen ja elämänmenoon kuuluu. Maassa saatettiin voimaan uusi j. Isännän vaihduttua tuli taloon uusi j. — *Yhd.* valtio-, yhteiskuntaj.; heimoj.; jumalanpalvelusj.; ravinto-, ruoka-, ruokinta-, työj.; päiväj. **b.** Luonnon j. 'luonnossa vallitsevat luonnonlakien mukaiset olosuhteet'. Vastoin luonnon j:stä. Jumalan säätämä j. Jumalan j:stä ei voi muuttaa. Maailman j. — *Yhd.* elämän-, luonnon-, maailmanj.; armonj. **c.** *(siinä ja siinä, sellaisessa ja sellaisessa) järjestyksessä* sillä ja sillä (lakien, asetusten, määräysten, käytännön tms. määräämällä) tavalla, sitä ja sitä lakia, asetusta, ohjesääntöä, käytäntöä tms., niitä ja niitä muotoja noudattaen. | Kaiken on tapahduttava laillisessa j:ksessä. Perustuslain määräämässä j:ksessä. Siinä j:ksessä, kuin asiasta on säädetty. Päätöksestä voidaan säädetyssä j:ksessä valittaa. Ohjesäännön muutoksella älköön olko voimaa, ellei sitä samassa j:ksessä vahvisteta. Asianmukaisessa j:ksessä. Hautaus tapahtui tavallisessa j:ksessä. **3.** *lak.,* vars. yhd:oissa: laki t. asetus, joka säännöstelee jnk oikeusalan; ne säännökset t. määräykset, jotka yhdessä järjestävät jnk oikeus- t. yhteiskuntaelämän piirin; järjestysmuoto. | Hallitusmuodon, vallanperimyksen j. — *Yhd.* kirkko-, koulu-, kunnallishallinto-, kylä-, liikenne-, metsä-, oikeus-, palo-, (kruunun-, vallan)perimis-, poliisi-, rakennus-, ritarihuone-, terveydenhoito-, tulli-, valtiopäiväj.; lukuj.

II. useiden eri olentojen, esineiden, asioiden tms. kesken vallitseva (paikallinen, ajallinen tms.) säännöllisyyden, säännönmukaisuuden tila, hyvä t. oikea järjestys;)(epäjärjestys. **1.** Hyvä, huono j. Kirjat ovat j:ksessä hyllyssä. Asettaa, panna, saattaa j:kseen. Koko tupa oli j:ksessä. Millainen j. huoneessa vallitsikaan! Nahat riippuivat kauniisti j:ksessä pirtin seinällä. Laittoi hameen laskokset j:kseen. J. kaikessa! Koti, jossa vallitsee puhtaus ja j. Ankaraa j:stä noudattava asemakaava. Painot pitävät nauhoja j:ksessä. J:ksen mies kaikessa. **2.** Kulkea, edetä j:ksessä. J:ksessä marssiva osasto. Komentaa voimistelijat j:kseen. Ilman j:stä taisteleva hajanainen joukko. Peräytyä hyvässä j:ksessä (myös kuv.). **3.** Asiat ovat, asia on j:ksessä 'kunnossa, kohdallaan, niin kuin pitääkin t. on tarkoitus'. Mies, joka osaa pitää asiansa j:ksessä. Kaikki asianmukaiset paperit olivat jo j:ksessä. Finansseja ei voitu saada j:kseen ilman radikaalista leikkausta. Olipa hyvä, että asia vihdoinkin saatiin j:kseen 'kuntoon, järjestetyksi'. **4.** yhteiskunnan, jnk yhteisön, laitoksen tms. piirissä vallitsevasta käyttäytymisestä, menettelystä, tavoista: lakien, määräysten, hyvien tapojen yms. mukainen häi-

riintymättömyyden, kurinalaisuuden, rauhallisuuden tila. | Laillinen j. Laki ja j. olivat maasta kadonneet. Luokassa vallitsi kuri ja j. Juhlien, tanssiaisten j. Yleisen j:ksen ja turvallisuuden tehostaminen. Valtakunta kaipasi sisäistä j:stä ja ulkonaista rauhaa. Säilyttää j. Palauttaa j. maahan. Pitää, valvoa j:stä kokouksessa, torilla. Häiritä, rikkoa j:stä. Noudattaa lakia ja j:stä. — Kutsua (puhuja) j:kseen 'kehottaa (esim. eduskunnassa) asiattomalla tavalla esiintynyttä puhujaa palaamaan asiaan'. Puhemies kutsui edustaja H:n j:kseen.

järjestys|aisti *s.* Postimerkkien keruu kehittää j:aistia. **-asia** *s.* — *Hall.* Talous- ja j:t 'hallintoasiat (tuomioistuinasioiden vastakohtana)'. Kunnan talous- ja j:t. — *Sot.* asia, jossa asianomainen päällikkö määrää rangaistuksen tuomioistuimen asiaa käsittelemättä. **-harjoitus** *s.*, vars. *voim.* järjestäytymisharjoitus. **-häiriö** *s.* Humalaiset aiheuttivat juhlassa j:itä. **-into** *s.* **-kirjai|n** *s.* järjestystä osoittava, esim. jnk kirjallisen esityksen jaottelussa käytetty kirjain; vrt. järjestysnumero. | Alaotsikot on varustettu j:milla. **-ky|ky** *s.* järjestelykyky. | Hyvän j:vyn omaava myyjä. **-kykyinen** *a.* järjestelykykyinen. | J. työnjohtaja. **-laitos** *s.* järjestyspoliisista. | J. ei pystynyt estämään mellakoita. **-laskusana** *s.* par. järjestysluku. **-liike** *s. voim.* erilaisia liikkeitä, joilla voimistelijat asettuvat järjestykseen. **-luku** *s.* **1.** järjestystä osoittava luku(sana) t. numero. **a.** Päivän, kuun j. **b.** *kiel.* ordinaalinen lukusana, ordinaaliluku; vrt. perusluku. | 'Kolmas' ja 'neljäs' ovat j:ja. **2.** *kem.* alkuaineiden järjestystä jaksoittaisessa järjestelmässä osoittava numero. **-mies** *s.* **1.** järjestyksestä jllak seudulla t. jssak tilaisuudessa huolehtiva henkilö, järjestyksenvalvoja. | Kauppalan j. Juhlan, iltamien j. **2.** *lak. vanh.* järjestysoikeuden puheenjohtaja. **-muo|to** *s.* **1.** Voimistelijoiden j:dot. **2.** organisointimuoto, organisaatio. | Valtiolliset j:dot. Viraston, eduskunnan j. Laki kansakoulun j:don perusteista. Yhdistyksen j. ja toimintatapa. Osuustoiminnalliset keskusliikkeet ovat j:doltaan osuuskuntia tai osakeyhtiöitä. **3.** jtak laitosta, yhdyskuntaa tms. järjestelevät säännöt. **-määräy|s** *s.* Liikennettä koskevat j:kset. Noudattaa j:ksiä. **-numero** *s.* järjestystä osoittava numero; vrt. järjestyskirjain, -luku, juoksunumero. | Auton, osakekirjan j. Kilpailijoiden j:t. Juokseva j. Käsikirjoitusliuskat varustetaan j:illa. **-ohje** *s.* Hallituksen j:et kirjapainoja, kivenlouhintaa varten. **-oikeus** *s. lak.* yleistä hallintoa, järjestystä ja taloutta kauppaloissa hoitava, aikaisemmin samaan tapaan myös nuorissa kaupungeissa toiminut oikeuslaitos. **-poliisi** *s.* yleistä järjestystä ja turvallisuutta valvova poliisilaitoksen osasto; sen palveluksessa oleva poliisimies. **-rangaistus** *s.* järjestysrikkomuksista määrätty rangaistus; *sot.* päällikön järjestysasiassa määräämä rangaistus. **-rikkomus** *s.* järjestys- tms. sääntöjä vastaan tehty rikkomus; *syn. lak.* politiarikkomus. **-riko|s** *s.* = ed. | Rangaista j:ksesta. **-sija** *s.* J. kilpailussa. **-sään|tö** *s.* järjestyksen ylläpitämistä koskeva sääntö; jtak talous- t. yhteiskuntaelämän alaa tms. koskevat säännökset. | Kunnan j:nöt. Koulun, hotellin j. Sotaväen j. Paikallisosaston j:nöt. Noudattaa, rikkoa j:töjä. **-taito** *s.* järjestelytaito. **-val|ta** *s.* Ottaa j. käsiinsä. — Tav. poliisista, poliisiviranomaisista. | J:lan edustaja. Kaupungin j. pidätti kiihottajat. **-viranomai|nen** *s.* poliisiviranomainen. | Valtion j:set.

järjestytt|ää[2*] *fakt.v.* < järjestää. | Hallitsija j:i maan lait yhtenäiseksi kokoelmaksi.

järjesty|ä[1] *refl.* ja *pass.v.* < järjestää; vrt. järjestäytyä. (*1.*) J. jonoon. Joukko j:y. J:neet rivit. Laivasto j:i taisteluun. Hermot ovat j:neet ryhmiksi. Pisteet j:vät symmetrisesti. (*2.*) Asia j:y. Kaikki j:y aikanaan. Suhteemme j:ivät parissa tunnissa. Elämäni ei voi j. ilman sinua. Jupakka j:i neuvotellen. Häiriytynyt toiminta j:y pian entiselleen. — J:nyt työväki. J:neet naiset, vaatturit. Germaanit j:ivät valtioksi. Virasto on j:nyt uudella tapaa. Kansakoululaitos j:i nykyisiin muotoihinsa. Työ j:i kolmivuoroiseksi. — Hinnat j:vät markkinoitten mukaan. Itsestään j:vä juottolaite. Osa painosta j:y kiekkojen avulla etuakselille. — *Kiel.* Verbi, joka j:y akkusatiivilla 'saa akkusatiivimääräyksen'. — Helsingin kauppakamari j:i vuonna 1917. (*3.*) Huoneisto j:i helposti. Pojalle j:i paikka naapuriin. Alennus j:y itsestään seuruelippua tilattaessa.

järjestäj|ä[16] *tek.* **1.** Kilpailun, kokouksen j:ät. Toimitukseen otettiin aineiston j:iksi kolme apulaista. — *Erik.* koulussa: oppilas, joka välituntien aikana huolehtii luokkahuoneen ulkonaisesta järjestyksestä, tuuletuksesta, ilmoittaa poissa olevat yms. | Olla j:änä luokalla. **2.** järjestin. | Hinnaston j. Lämmön, työsyvyyden j.

järjestämis|komitea *s.* **-kyky** *s.* Saksalaisten j. on pettämätön. **-työ** *s.* Kansanrunojen j.

järjestämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. arkisto. J. käsikirjoitus. J. kysymys. Hallinnoltaan j. alue. Tuotannon j:tömyys. J. hakkuu, kalastus.

järjestänsä *adv.* = järjestään.

järjestäytymis|harjoitus *s.* **-kokous** *s.* yhdistyksen tms. perustava kokous. **-muoto** *s.* Jalkaväen tavallisin j. oli nelirivi. **-vapaus** *s.* Poliittinen, ammatillinen j.

järjestäytymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. joukko, parvi. Työntekijäin j:tömyys.

järjestäy|tyä[44] *refl.*, harv. *pass.v.* < seur. 1. ja 2. b; vrt. järjestyä. | J:dymme kehään. Joukko-osastot j:tyivät paraatia varten. — J. ammattikunnaksi. Poliittinen, ammatillinen j:tyminen. Osakkaat j:tyvät kalastuskunniksi. Yhdistys j:tyi uudelleen. — *Harv.* Solut j:tyvät kahdeksi kerrokseksi. Työ on j:tynyt kansainväliseen tapaan.

järjest|ää[2] *v.* **1.** panna (sijoittaa, asettaa, ryhmittää tms.) jhk tiettyyn t. säännölliseen järjestykseen. | J. kirjat suuruuden, aihepiirin mukaan. Luvut j:etään taulukoksi. J. kirjas-

toa. Huonosti j:etty kokoelma. Hameen laskokset paikoilleen j:ettyinä. Oppilaat j:etään kahteen riviin. J:etty joukko. Päivystäjä j:ää komppanian iltahartauteen. Kukat on kauniisti j:etty maljakkoon. 2. merk.-ryhmät eivät aina selvästi toisistaan erotettavissa. **a.** saattaa jhk, vars. oikeaan t. asianmukaiseen kuntoon, asuun, tilaan; joskus: kunnostaa, "laittaa". | J. tukkaansa, pukuaan peilin edessä. J. vuoteet päiväkuntoon. Teoksen j:äminen painokuntoon. Kokonaan uuteen asuun j:etty huone. Joustin, jonka voi j. toimimaan joko venymällä tai puristumalla. — Koulu j:ettiin sairaalaksi. Vanhasta makasiinista j:etty taidehalli. Vieraita varten oli j:etty huone ullakolle. — J. asiansa. Kysymys on helposti j:ettävissä. Kuntien oikeus itse j. sisäiset olonsa. Miten aiotte nyt j. elämänne? **b.** suorittaa asianmukaiset toimenpiteet jnk toteuttamiseksi, muodostaa t. toteuttaa asianmukaisesti t. suunnitelmallisesti; organisoida. | Puolueen johto j:ettiin uudelleen. Hallinnon j:äminen. Kirjanpidon, ilmanvaihdon j:äminen. Ei osaa j. töitään. Avustusten jako on j:etty lailla. — J:ämme niin, että ovet voidaan pitää auki läpi yön. J:i tyttärensä miniäksi rikkaaseen taloon. — J:etty [= järjestelmällinen] metsätalous. J:etyn sairaanhoidon toteuttaminen. — *Ark.* A. j:i pallon maaliin. **c.** ed:iin liittyen joskus: säännöstellä, säätää. | Leivän kulutus j:etään korteilla. Auran työsyvyys voidaan j. ajajan istuimelta. Silppuri, jossa ei voi j. silpun pituutta. Terän liike voidaan j. siten, että saadaan halutut kierteet syntymään. **d.** sijoittaa, perustaa, valmistaa, laatia, suunnitella. | Pihalle on j:etty istutuksia. Savukanava j:etään kattilan alle. Tehdas j:i konttorin Helsinkiin. Lahjakkaita varten olisi j:ettävä stipendejä. Olimme joutuneet varta vasten j:ettyyn satimeen. **e.** panna toimeen. | J. juhla, näyttely. Seura j:ää iloisen retken. Opiskelijoille j:etyt harjoituskurssit. Patruunatäydennys j:ettiin viipymättä. Saareen on j:etty moottoriveneyhteys. **f.** *kiel.* Verbi, joka j:etään datiivilla 'jota käytetään datiivimääräyksen kera'. 3. hankkia, toimittaa, hommata. | J. auto, matkarahat. Voitko j. juotavaa? Passin j:äminen. Toimeen valitulle voidaan j. asunto. Sairaalle j:ettiin oma huone. — *Ark.* Lahtisen onnistui j. kolmas juoksu [pesäpallopelissä].

järjestä|än, -nsä *adv.* **1.** jokainen (jokaista jne.) vuoron perään, kukin (kutakin jne.) vuorollaan, järjestyksessä, perätysten. | Porkkanat on otettava maasta j., ei sieltä täältä. - - saakoot sitten velkojat maksun, kukin j:nsä LK. **2.** kaikki tyynni, poikkeuksetta, erotuksetta. | Miehet ovat j. suomalaisia. Metsästä hakattiin miltei j. kaikki puut. Teollisuuslaitoksilla on j:nsä suuri obligaatiovelka. - - mökkiläiset luetettiin j., mutta talokkaita valikoiden ALKIO. **3.** *harv.* kokonaan, tykkänään, kerrassaan, järkenään. | Onni oli meille j. vastainen. Pysy j. siellä toisella puolella TALVIO.

järjestö[2] *s.* **1.** pienempiin yksikköihin jakautuva, henkilöiden t. yhteisöjen määrätarkoitusta varten muodostama yhtymä, organisaatio. | Kansainvälinen j. Uskonnollinen, poliittinen, vallankumouksellinen j. Metallityöläisten, maatalousnaisten j. J:n jäsenet. — *Yhd.* kansalais-, liikemies-, nais-, rikollis-, talonpoikais-, työläis-, vapaamuurari-, ylioppilasj.; nuoriso-, partio-, puolue-, suojeluskuntaj.; ammatti-, kauppa-, kulttuuri-, metsästys-, raittius-, salakuljetus-, urheilu-, vakoilu-, valistus-, vientij.; sisar-, tytär-, veljesj.; ala-, alue-, keskus-, pääj. **2.** *par.* järjestelmä. | Doorilaisen j:n koruttomuus. Perussointu on harmonisen j:n pohjana. Linnén j. — *Yhd.* pylväs-, sävel-, yhteiskuntaj.

järjestö|elämä *s.* Ottaa osaa j:elämään. **-kuri** *s.* Ankara j. ehkäisi lakon. **-lehti** *s.* Puolueen j.

järjestölli|nen[63] *a.* tav. par. järjestöä koskeva, järjestö-, järjestön. | J:set uudistukset. J. työskentely. Uskovaisten sisäinen ja j. yhteys.

järjestö|muoto *s.* Partioliikkeen j:muodot. **-puku** *s.* IKL:n j. **-toiminta** *s.* Julkinen j. Työväen, rintamamiesten j.

järjet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* (< järki) älytön, mieletön, hullu, tolkuton. | J. eläin. J:tömät luontokappaleet. — Oletko j.? Hän on aivan j. onnesta. J. lause. J. kinastelu, verotus. J:tömät haaveet. Puhua j:tömiä. Mennä j:tömyyksiin. Juopotella j:tömästi. Metsiä on j:tömästi hävitetty. Olisi j:öntä ruveta tappelemaan. Mikä j:tömyys - - vuodattaa verta KIVI. - - niitä oli j:tömän suuri joukko ALKIO.

järkeen|käypä, -|menevä *a.* (*partis.*) järjellä tajuttava t. ymmärrettävä; par. ~. | J. selitys, vaatimus. J:menevä todistelu.

järkeilijä[14] *tek.* < seur. | Iankaikkinen elämä ei mahdu j:n luomiin kaavoihin.

järkeil|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* ajatella perinpohjaisesti, syvällisesti, mietiskellä, pohtia, filosofoida; viisastella, saivarrella. | J. itsekseen. J. kuolemasta. J:evä tiedemies. J:evä ajatustapa, maailmankatsomus. Uskonnollinen j:eminen. Kuiva, loogillinen j:y. Komiteassa j:tiin ehdotusta. Miehet j:evät otsa rypyssä. Ole j:emättä isällesi! Ukko j:i uppiniskaisesti: "Ei siitä niin vain selvitä." Noita herastuomarin j:yjä Salmeluksen Kustaa tuskin kuuli SILL.

järkeis|johtoinen *a.* *fil.* deduktiivinen, laskujohtoinen. | J. tutkimus. J. päätelmä. **-opilli|nen** *a.* järkeisopin mukainen, järkiperäinen, rationalistinen. | J:set teoriat. J. elämänkatsomus. **-oppi** *s.* järkeen tiedon lähteenä perustuva, järkiperäinen ajatuskanta t. opinsuunta, rationalismi. | Kuiva j. Valistusajan j. **-oppinen** *a.* järkeisopillinen. | J. mietiskely.

järkeist|ää[2] *v.* järkiperäisesti yksinkertaistamalla ja yhtenäistämällä tehostaa jnk työn suoritusta, tehdä järkiperäiseksi, rationalisoida. | J:etty tuotanto. Työn j:äminen.

järkeis|usko *s.* yksinomaan järkeen perustuva usko t. uskonnollinen opinsuunta, rationalismi. | J:uskon yksipuolisuus. **-uskoinen** *a.* järkeen uskonsa perustava; järkeisuskon mukainen. | J. pappi. J. teologia. **-uskonto** *s.* järkeen perustuva uskonto.

järkenä|än, -nsä *adv.* kokonaan, tykkänään; vrt. järkiään. | Rakennus on j. uusittava. Nimi, joka on j. muuttunut kansan suussa.

järkev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* terveesti t. asianmukaisesti t. käytännöllisesti ajatteleva t. ajateltu, (tervettä, käytännöllistä) järkeä omaava t. sisältävä t. osoittava, (terveen, käytännöllisen) järjen mukainen, terve-, selväjärkinen, viisas, ymmärtäväinen, mielevä, järjellinen. | J. ja taloudellinen rouva. Ole j.! Toimia, ajatella j:ästi. Sijoittaa rahansa j:ästi. Tuo on j:ää puhetta. J. harkinta. J. uudistus. J. hoito lisää koneen ikää. Kuivan j. opetusruno. Hinnat on pidettävä j:issä rajoissa. Ei ole mitään j:ää syytä olla lähtemättä.

1. **jär|ki**[8*] *s.* **1.** kyky muodostella ulkoa saatuja mielikuvia, ajatus-, käsityskyky; *fil.*, vars. *vanh.* joskus ahtaammin: korkeampi tiedollinen toiminta, joka järjestää kaiken tiedon kokonaisuudeksi. **a.** J. on ihmisen korkein henkinen kyky. Hidas, selvä j. Käytännöllinen j. Sen käsittää tavallinen porvarillinen j:kikin. Minun j:keni mukaan asia on niin. J:jen valo, kipinä. Käyttää j:keään. Olla j:keä vailla. Kadottaa, menettää j:kensä. Suru vei häneltä j:jen. Pinnistää j:kensä äärimmilleen. J. juoksee, seisoo, pimenee. Jkn j. ei leikkaa (ark.) 'jku ei käsitä jtak'. J:jellä käsittämätön asia. En saa j:keeni [= en pysty käsittämään], että --. J:keen menevä [= käsitettävä] asia. J:jelle käypä [= vaikeasti ymmärrettävä] asia. Kuunnella j:jen ääntä. Eksyä j:jen poluilta. -- panna kaikki halut ja himot j:jen ikeen alle KIVI. Monelta pojalta siinä puuhassa j. joutuu seinää vasten KARHUM. J. miehen, terä veitsen kunnia SL. — *terve järki* terve, normaali ajattelutapa t. arvostelukyky, common sense. — *Yhd.* ihmis-, maalais-, talonpoikaisj. **b.** mon:n, harv. yks:n paikallissijoissa (tav. poss.-suff:llisena) ajatus- ja harkintakykyisenä olosta (us. adv:sesti). | Olla, pysyä j:jissään. Tuskin hän sitä j:jissänsä tekikään. En minä ollut j:jessäni siihen CANTH. Ei se täydellä j:jellä olisi lähtenyt KATAJA. Kyllä minä j:jilläni olen, kunhan vain sinä pysynet! KIANTO. — Joutua, mennä j:jiltään. Olen j:jiltäni onnesta. Tapaus sai kaikki j:jiltään. — Tule j:kiisi! Murhavimman valtaan joutunut joukko palasi j:kiinsä. Sota herätti kansan j:kiinsä viime hetkellä. -- olen nyt vasta tullut j:jilleni PÄIVÄR. **2.** järkevä ajattelu, järjellisyys, järkevyys, tervejärkisyys, mieli. | Puhua, saarnata j:keä. Kuulkaa j:jen sanoja! Sinuun ei saa j:keä alkuunkaan. Mitä j:keä siinä on? Yrityksessä ei ole j:keä pennin edestä. Teossa on j:keä takana. Väite, joka sotii j:keä vastaan. Kaiken j:jen nimessä. Ei ole mitään j:keä lähteä pyrkimään takaisin.

2. **järki** *adv.*, vars. *kans.* **1.** = järin. | Sato ei ole j. suuri. Taloa ei saa j. halvalla. -- ei tässä nyt ole mitään j. kiirettä ALKIO. **2.** *järki järjestään* aivan järjestään, kaikki tyynni. | Kankaat ovat j. järjestään pitkittäisjuovaisia.

järki|avioliitto *s.* vrt. rakkausavioliitto. | Mennä j:avioliittoon miljoonikon kanssa. **-ihminen** *s.* järkevä ihminen; us.)(tunneihminen. | Kukaan j. ei usko huhuun. Kuiva j. Nainen on enemmän tunne- kuin j.

järkiin|tyä[1*] *v.* (*rinn.* järkiytyä) tulla järkiinsä, järkeväksi, viisastua. | Vahingosta j:tyneenä luovuin yrityksestä. Poika ei vain j:ny, vaikka parta jo kasvaa leukaan.

järki|kulta *s. leik.* järki. | Vaivata, rasittaa j:kultaansa. Sinullekaan ei ole tuota j:kultaa liiaksi annettu. **-mie|s** *s.* järkevä mies. | Puhua j:hen tapaan. Olisi Villenkin j:henä pitänyt ajatella nenäänsä pitemmälle. **-moraali** *s.* siveysopissa: mielipide, että siveelliset periaatteet johtuvat järjestä, intellektualismi;)(tunnemoraali.

-järki|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Hidas-, kuiva-, kylmä-, lyhyt-, selvä-, terävä-, täysij.

järki|niekka *s.* järkevä, älykäs henkilö. | Syvämietteinen j. **-olento** *s.*)(aistiolento. | Ihminen siveellisenä j:na. **-peruste** *s.* Puhuja osoitti j:in olevansa oikeassa. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* rationaalinen. **1.** järkeen perustuva, järjenmukainen. | J. ajatuskanta. J. saarna. Teorian j. tulkinta. J. uskonto, maailmankatsomus. Väite, jota ei voi j:sesti todistaa. **2.** tarkoituksenmukainen, suunnitelmallinen. | J. talous, maanviljely. Rehun j. käyttö. Valaistuksen j:syys. Karjaa on j:sesti jalostettu. **-peräisty|ä** *pass.v.* < seur. | Tuotanto j:y. J:nyt kansanvalistustyö. **-peräist|ää** *v.* tehdä järkiperäiseksi, järkeistää, rationalisoida. | J:etyt menetelmät. Maanviljelyksen, opetuksen j:äminen. Toimintaa j:ämällä voidaan vähentää menoja. **-puhe** *s.* järkevä puhe. | Selvää j:tta. Häneen ei j. tehoa. **-päätelmä** *s.* Logiikan j:t. **-sy|y** *s.* Puolustaa j:illä tekoaan. Sinulla ei ole mitään j:ytä vihastumiseen. **-usko** *s.* järkeisusko. **-vähä** *s. leik.* Lapsen j. meni sekaisin. Ovatko he viimeisenkin j:nsä menettäneet WILKUNA.

järkiytyä[1*] *v.* = järkiintyä.

järkiä|än, -nsä *adv.* **1.** *harv.* jokainen (jokaista jne.) vuoron perään, kukin (kutakin jne.) vuorollaan, järjestyksessä, perätysten, järjestään. | Näin alkoi [selkä]sauna. J. sai kukin tuvassa oleva mies astua esiin ALKIO. **2.** kaikki tyynni, poikkeuksetta, erotuksetta, järjestään. | Kaikki j. ovat tervetulleita. Palkit täytyi j. uudistaa. Tyttö itki j:nsä yöt ja päivät. Anni -- antoi heille j. rukkaset PÄIVÄR. **3.** kokonaan, tykkänään, kerrassaan, suorastaan. | Pysy j. erilläsi tästä jutusta. Hän on varakas porvari tai j. asianajaja. -- olemme j. vieraat toisillemme CANTH.

järkkym|ä[13] *s. geol.* järkkyminen, dislokaatio. | Salmet ovat syntyneet j:ien johdosta.

järkkymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* J. muuri. J:tömät askelet. — J. vihollinen. J. kuri, päätös. J:tömät lait. Uskon j:tömyys. Luonnon j. kehityskulku. Pitää j:tömästi puolensa. Kuolla j:tömän levollisena.

järkky|ä[1*] *v.* vars. isoista esineistä: huojua t. täristä jstak ulkonaisesta syystä voimakkaasti, horjua, vaappua, vapista. | Talo j:i perus-

tuksiaan myöten. Vuoret j:vät. Maa j:i räjähdyksistä. Jopa liikkui linnan portit, / j:i rautaiset saranat KAL. Seisoa j:mättä paikallaan. — *Geol.* siirtyä tiloiltaan. | J:nyt lohkare, kerrostuma. Maankuoren j:minen eli dislokaatio. — *Kuv.* Oikeuden perustukset j:vät. Valtaistuimet j:vät. En järky uskossani. Käsitykset j:vät. Kuri, järjestys j:y. Asemamme j:i pahasti. Lupaukseni ei järky milloinkaan. Elämän j:essä Jumala on turvamme.

järkyksissä *adv.* järkyttyneenä, järkytyksen tilassa. | Olla j. Meni j:än tainnoksiin.

järkytty|ä[1*] *pass.v.*, vain *kuv.* < järkyttää. | J. onnettomuudesta. — *järkytty|nyt* (a.) -neesti (adv.) -neisyys[65] (omin.) Mielialan j:neisyys. Kaikki kuuntelivat j:neinä vangin kertomusta.

järkyttäv|ä[13] *a.* (*partis.*) -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* mieleen t. hermoihin voimakkaasti vaikuttava, järisyttävä, vavahduttava, kauhistuttava, kammottava, hirveä, kaamea; vrt. seur. | J. tapaus, uutinen. J. näytelmä. Kokea j:iä elämyksiä. Näky vaikutti lapsiin j:ästi. Teoksessa kuvataan j:ästi elämän ristiriitoja.

järkyt|tää[2*] *kaus.v.* (< järkkyä) liikuttaa (paikaltaan), huojuttaa t. tärisyttää voimakkaasti, horjuttaa, järkä(hd)yttää. | Ukkonen j:ti maata. J. tähystimen asentoa. - - vavahutti polveansa, / j:ti jäseniänsä KAL. — *Kuv.* Isän kuolema j:ti perheen raiteiltaan. Uskonpuhdistus j:ti luostarilaitoksen perustuksia. Tunnelmarunot j:tävät eepoksen rakenteellista eheyttä. Mielenrauhan j:täminen. Hermoja j:tävä tapaus. Ristiriidat j:tävät mieltä. Mikään ei j:ä päätöstäni. Taistelun j:tämä armeija. — *järkytetty* us. → järkyttynyt, järkkynyt. | Olen j:etty. Siveellisesti j:etty väestö. Elämämme on j:etty juuriaan myöten.

järkyty|s[64] *teonn.* < ed. | Tasapainon j. Kappale palaa j:ksen jälkeen entiseen asemaansa. — *Kuv.* Talouselämän j:kset. Sodan, vallankumouksen j:kset. — Us. voimakkaista mielenliikutuksista. | Sielulliset, sisäiset j:kset. Lapsuuselämän j:kset. Syvä j. kuvastui hänen kasvoiltaan. — *järkyty|ksissä*, -ksiin (adv.) järkyttyneenä, järkyttyneessä tilassa. | He joutuivat j:ksiin kauheasta näystä. — *Yhd.* mielenj.

järkäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < järkähtää. | Perustukset j:televät. Siellä täällä j:teli joku järeä leuka PÄIVÄR.

järkähdyttää[2*] *v.* = järkäyttää.

järkäh|tyä[1*] *v. harv.* järkähtää. | - - se on päätökseni, josta en j:dy KIVI.

järkähtämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* horjumaton, pettämätön, luja, vankka, varma. | J. muuri, varustus. J:tömänä petäjä kohoaa kalliosta. Kivet liittyvät j:tömästi toisiinsa. — J. mies. J. vastarinta. J:tömät lait. J. mielipide, usko. Ihailen j:tömyyttäsi. Olla j. päätöksessään. Luotti j:tömästi itseensä. Kosto seurasi j:tömästi rikosta. - - onpa aikeeni vakaa, j:tömän vakaa KIVI.

järkäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < järkkyä. | Maa j:ti allamme. Perustukset eivät j:däkään. — Mieli j:tää liikutuksesta. Suorita velvollisuutesi j:tämättä! Pakkasta kesti j:tämättä pari viikkoa.

järkähyttää[2*] *v.* = järkäyttää.

järkäle[78] *s.* **1. a.** iso, epäsäännöllinen lohkare. | Teräväsärmäinen j. J. jäistä maata. Sai kiinni j:en rosoista. — *Kuv.* N. lohkaisi aimo j:en entisestä ennätyksestään. — *Yhd.* jää- t. jään-, kivi- t. kiven-, rauta-, teräsj. **b.** isosta, tukevasta ihmisestä tms. oliosta: järiläs, köriläs. | Harmaapäinen ukon j. Jäykkä männyn j. **2.** *tekn.* vasaran, juntan tms. raskas pää, iskuosa. | Käsivasaran j. on useimmiten terästä.

järkäyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* (*rinn.* järkäh(d)yttää) < järkähtää. | Aallokko on j:tänyt tukipuita. Olen niin väsynyt, etten jaksa edes jäsentä j. Liisa koki j:tävästi rakkauden tuskan. Mua ette j:ä KIVI. - - se henkinen ponnahdus - - j:ti Suomen kansan hereille E.N.SETÄLÄ.

järri[4] *deskr.s. harv.* järiläs, järkäle. **-peippo** *s.* Fringilla montifringilla, vars. Lapissa ja Pohjois-Suomessa pesivä peippo, härkäpeippo. | - - käki kukkuu ja j. lammen kuusikossa piiskuttaa KIANTO.

järsi|ä[17] *v.* jäytää, kalvaa, nakertaa; vrt. jyrsiä. | J. leipää, luita. J:tty juusto. Kynsien j:minen. Hevonen j:i nurmea. Toukat j:vät hirttä. — *Kuv.* Epätoivo j:i sydäntäni. Kommunistit j:vät yhteiskunnan perustuksia.

järvekäs[66*] *poss.a.* < järvi. | J. alanko, seutu.

järven|jää *s.* Luistella j:jäällä. **-lahti** *s.* **-laskeminen, -lasku** *s.* järven vedenpinnan alentaminen (viljelykelpoisen vesijätön saamiseksi). **-pinta** *s.* Tyyni, kirkas j. J. kimaltelee. **-pohja** *s.* Entinen j. kasvaa hyvän heinän. **-pohjamaa** *s.* järvenlaskulla kuivatettu maa. **-puoleinen** *a.* myös ⌒. | Huvilan j. parveke. **-ranta** *s.* Kulkea, soutaa j:a pitkin. **-rantaniitty** *s.* **-rantatila** *s.* **-selkä** *s.* J. päilyy, välkkyy. Purjehtia j:ä. **-silmä** *s. kuv.* pienestä järvestä. | Yksinäinen j. siintää vaarojen välistä. **-takai|nen** *a.* myös ⌒. | J. talo. Ja ne tytöt - - lähtivät j:sta karjaa lypsämään SILL.

järvetön[57] *kar.a.* < seur. | J. joki. J. kylä, maisema.

järv|i[8] *s.* **1.** lampea suuremman seisovan sisäveden yleisnimitys. | Kapea, syvä j. Kirkas, myrskyisä, tyyni j. Sula j. J:en aallot, pinta, selkä. J. lainehtii, välkkyy. J. on jäässä, luo jäänsä. Mennä j:elle. Soudella, olla j:ellä. Heittää, pudota j:een. Olla, sijaita j:en rannalla. Pelto viettää j:eä kohti, j:een. Tuhansien j:ien maa. — *Yhd.* joki-, keskus-, latva-, lähde-, pää-, sisä-, suolaj.; alppi-, erämaa-, korpi-, metsä-, suo-, tunturij.; heinikko-, kala-, lintu-, muikkuj.; kalastus-, liotusj. **2.** *kuv.* Koko pihamaa oli yhtenä j:enä. Helvetin j. Hukkua unhon j:een. Minä juoksen j:een [= hukuttaudun], ellen saa jäädä sinun luoksesi LEINO. — *heittää, mennä järveen* pois, "hiiteen", "pellolle". | Mene j:een! Heitä j:een hullut aikeesi! Pane nyt j:een se paasaaminen ALKIO.

järvi|allas *s. maant.* sade- ja pohjaveden kerääntymisestä järveksi muodostunut laaksomainen

syvennys. **-alue** *s.* Sisä-Suomen, Karjalan j. Pohjois-Amerikan j. **-alus** *s.* Matalakulkuinen j. **-hiek|ka** *s.* järven pohjassa oleva hiekka. | Huonekasvien pistokkaat juurrutetaan j:assa tai hiekansekaisessa mullassa. **-kaisla** *s.* Scirpus lacuster, sisävesissämme yleinen kaisla. **-kal|a** *s.* Lahna on suurimpia j:ojamme. **-kalastus** *s.* **-kasvi** *s.* **-kerrostuma** *s. geol.* järven pohjaan muodostunut lieju-, muta- tms. kerrostuma, järvisedimentti, limninen sedimentti. **-korte** *s.* Equisetum limosum, mm. järviemme rantamilla yleisesti kasvava korte. **-kuiva, -kuivio** *s.* kuivatetun järven tilalle syntynyt maa-alue. **-kylpy** *s.* **-kylä** *s.* -- tie kulki j:n vieritse yläkylien korkeille kangasmaille SEPPÄNEN. **-köyhä** *a.* par. vähäjärvinen, järvetön. **-laakso** *s.* Taalainmaan j:t. **-laiva** *s.* **-liikenne** *s.* **-lohi** *s.* = järvitaimen. **-maisema** *s.* **-malmi** *s.* järvien pohjaan muodostunut, pyöreinä t. litteinä palasina esiintyvä, kokoomukseltaan limoniittia oleva rautamalmi, hölmä; vrt. suomalmi. | J:n nostaminen. **-matka** *s.* **-muta** *s.* vrt. järvikerrostuma, -hiekka.

järvimäinen[63] *kalt.a.* Joen j. laajentuma.

järvi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* J. tasanko. J:set maat. Suomen j:syys. — *Yhd.* moni-, runsas-, vähäj.; sata-, tuhatj.

järvi|niitty *s.* **-rant|a** *s.* tav:mmin järven- t. järven ranta. | J:ojen asukkaat. **-rehu** *s.* järvistä ja niiden rannoilta saatava rehu. **-reitti** *s.* **-rikas** *a.* par. järvekäs, (runsas)järvinen. **-ruoko** *s.* Phragmites communis, vedessä kasvava iso heinäkasvi. **-ryhmä** *s.* Puulaveden j. **-sedimentti** *s. geol.* järvikerrostuma. **-selänne** *s.* järviylänkö. **-seutu** *s.* Tammelan, Ala-Satakunnan j. Valdain j. **-sieni** *s.* Spongilla, pieninä rykelminä vedenalaisiin paaluihin, kiviin tms. kiinnittyviä, us. vihreitä sieneläimiä. **-siika** *s.* Paistettua j:a. **-simpukka** *s.* Anodonta, suolattomassa vedessä, vars. järvissä eläviä ohutkuorisia simpukoita.

järvistö[2] *koll.s.* Suomen j.

järvi|syvänne *s.* järviallas. **-taimen** *s.* Salmo trutta lacustris, isoissa järvissä ja vars. niiden välisissä koskissa ja virtapaikoissa elävä taimen, järvilohi. **-taipale, -taival** *s.* Viiden kilometrin j. **-tutkimus** *s.* oppi sisävesistä, limnologia. **-uitto** *s.* puutavaran uittaminen järveä pitkin. **-vene** *s.* J:et ovat yleensä herneenpalon muotoisia. **-ve|si** *s.* Käyttää j:ttä pesuun. Madetta pyydetään j:sistä vain syksyisin. **-väylä** *s.* J:n syventäminen. **-ylänkö** *s.* ympäristöään korkeampi järvinen alue, järviselänne. | Keski-Suomen j.

järäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < järähtää. | Maa j:telee. Kallioiden j:tely. Pojan leuka j:teli enteellisesti. Hämäläinen ei j:tele vähästä.

järähdyt- = järäyt-.

järä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < järistä. **1.** vavahtaa voimakkaasti, tärähtää, horjahtaa, järkähtää. | Talo j:htää. Portinpielet j:htävät. Ukon parta j:hti liikutuksesta. Maan j:hdykset. Myös Juhanin leuka nyt j:hti ja vääristyi pahasti KIVI. Olemisen vahva hiljainen varmuus oli j:htänyt hajalle pojankin tajussa SILL. **2.** *onom.* jyrähtää, jymähtää, kumahtaa. | Holvi j:hti iskusta. "Se on valhe!" j:hti nimismies. Tykin kumea j:hdys.

järähyt- = järäyt-.

järämä[13] *s. harv.* koskessa kuohujen välissä oleva tyven paikka. | -- pyörteili kuin kosken alla j:ssä vesi pyörteilee MERIL.

järäyt|ellä[28*] *frekv.v.* (*rinn.* järäh(d)ytellä) < seur. | Keskusteluun hän joka tapauksessa ottaa osaa, j:telee jämeitä sanoja KARHUM.

järäyt|tää[2*] *kaus.v.* (*rinn.* järäh(d)yttää) < järähtää. **1.** Repo j:ti parren karhun selkään KS. Ja isä Mikkeli -- lyödä j:ti turpean nyrkkinsä pöytään WILKUNA. — Kysymyksen ratkaisu j:tää koko maailmaa. **2.** *onom.* Sanoa j:ä asiasi! "Minä tulen myös", j:ti Olavi.

jäsen[55] *s.* vrt. elin. **1.** suhteellisen itsenäinen, liikkuva ruumiinosa, vars. raaja. | Ruumiin j:et. Jäykkä j. J:et puutuvat. J:en tulehtuminen. J. menee sijoiltaan. Oikoa, venytellä j:iään. J:ten silpominen. Tuuli hyväilee j:iä. J:iä raukaisee, särkee. Tuntea j:issään väsymystä. Matka otti j:iin. Sain j:iini uutta voimaa. Tytön j:et värisevät kiihkosta. En uskaltanut j:täkään hievahduttaa. Hän oli j:iltään kuin karhu IVALO. Reisiluu oli lähtenyt j:eltään lonkkanivelestä SILL. -- älkääkä antako j:iänne vääryyden aseiksi synnille UT. — Joskus: nivel; vrt. 3. | Peukalon, varpaan j:et. **2.** jhk yhteisöön, yhdistykseen tms. kuuluva yksilö t. ryhmä. | Ihmiskunnan j. Suvun, perheen j. Kodin soittotaitoiset j:et. Seurakunnan j. Yhdistyksen, urheiluseuran j:et. Hallituksen, johtokunnan j. Kannattava, toimiva, vakinainen j. Aktiivinen, passiivinen j. J:en velvollisuudet. Hankkia, lisätä j:iä. — *Yhd.* lääkäri-, nais-, pappis-, sosialisti-, sotilasj.; kannattaja-, kirjeenvaihtaja-, lahjoittaja-, perustajaj.; kanta-, koe-, kunnia-, lisä-, ryhmä-, ulko-, vara-, vuosij. **3.** esine, ilmiö tms., joka kuuluu jhk suurempaan kokonaisuuteen. **a.** Ketjun, sarjan j:et. Aurinkokunnan j:et. Sävelrakenteen pienintä j:tä sanotaan sävelaiheeksi. Sammon taonta on yhtenä j:enä sarjassa mahdottomalta näyttäviä ansiotöitä. **b.** *kiel.* Lauseen j:et 'subjekti, predikaatti jne.' Sanaliiton j:et. — *Yhd.* lauseenj. **c.** *mat.* laskutehtävän yksityinen osa, termi; vars. yhtälössä yhtäläisyysmerkin kummallakin puolella olevista lausekkeista. | Polynomin j:et. Verrannon ensimmäinen, kolmas j.

jäsen- us. jäsenenä oleva, esim. j:järjestö, -liike, -pankki, -seura, -valtio; jäsenille tarkoitettu, jäsenten keskinen, esim. j:ilta, -kilpailu, -kokous, -lehti.

jäsen|ehdokas *s.* Hallintoneuvoston j:ehdokkaiksi asetettiin A. ja B. **-hankinta** *s.* par. jäsentenhankinta. **-heinä** *s.* = jäsenruoho. **-ilta** *s.* Raittiusseuran j.

-jäseni|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Hento-, kaunis-, pitkä-, terve-, vankkaj.; moni-, runsasj.; kolmi-, viisi-, kymmen-, tuhatj.

jäsenistö[1] *koll.s.* < jäsen 2. | Yhdistyksen, osuuskunnan j. 7-miehinen j. Yhdysvaltain metodistikirkkojen j. on pääasiassa anglosakseja.

jäsen|joukko *s.* Suuri j. Osuuskauppojen j:jou-

kot. **-järjestö** *s.* Keskusliittoon kuuluvat j:t. **-karhi** *s.* nivelkarhi, niveläes. **-kilpailu** *s.* Pyrinnön j:t. **-kirja** *s.* **1.** jäsenyyden merkiksi annettava kirjanen. | Osuuskaupan j. Partiolaisen j. **2.** jäsenluettelo. | Seuran j:an merkittiin 22 henkeä. **-kirjuri** *s.* jäsenluetteloa pitävä henkilö. **-kokous** *s.* NNKY:n j. **-kolotus** *s.* jäsenen (reumaattinen) särky. **-kortti** *s.* jäsenyyden merkiksi annettava kortti. | Matkailijayhdistyksen j. **-kun|ta** *s.* **1.** jäsenistö. | Yhdistyksen j. Liike järjestää j:nalleen kilpailut. **2.** jäsenenä oleva kunta. | Kaupunkiliiton j:nissa on 700.000 asukasta. **-lehti** *s.* Urheiluseuran j. **-liik|e** *s.* Vientiyhdistyksen j:keet. **-liitto** *s.* **-luettelo** *s.* Yhdistyksen, nuorisoseuran j. Poistaa j:sta. **-luku** *s.* Perheen, seuran j. J. kasvaa, pienenee. **-maa** *s.* Kansainliiton j:t. **-maksu** *s.* yhdistyksen, järjestön tms. jäseniltään määräaikoina t. kerta kaikkiaan perimä maksu, jäsenvero. | Suorittaa j:nsa. **-maksutulo** *s.*, tav. *mon.* Yhdistyksien j:t ovat kasvaneet. **-matrikkeli** *s.* **-merkki** *s.* jäsenyyden osoituksena tav. puvussa pidettävä merkki. | Marttaliiton j. Kuparinen j. **-määrä** *s.* Perheen, osuuskassan j. Liiton j. on kasvanut.

jäsen|nellä[25*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jäsentää 1. (*a.*) Niemien ja lahtien j:telemä rannikko. Legioona oli j:nelty pienempiin osastoihin. [Kirkontornin kellot] j:telivät myöskin koulutyön ja välituntien vaihtelun KOSKENN. — *Rak.* Julkisivun arkkitehtoninen j:tely. Rikkaasti j:nelty kirkko. Ikkunat j:televät seiniä. (*b.*) Tiedon, teoksen j:tely. Selvästi j:nelty saarna. — *Kiel.* Lauseiden j:teleminen.

jäsennumero *s.* jäsenen järjestysnumero. | Seuran viimeinen j. on 225.

jäsennys[64] *teonn.* < jäsentää. | Teoksen j. — *Yhd.* lauseenj.

jäsennöidä[18] *v. rak.* → jäsentää, jäsennellä.

jäsen|oikeus *s.* oikeus olla jäsenenä jssak yhdistyksessä tms. | Menettää j:oikeutensa. **-osuuskaup|pa** *s.* SOK:n j:at. **-osuuskun|ta** *s.* Keskusliikkeiden j:nat. **-pankki** *s.* **-piiri** *s.* Seuran j:ä on laajennettava. **-rikas** *a.* par. moni-, runsasjäseninen. **-ruoho** *s.* Sceleranthus, matalia, rentovartisia, teriöttömiä kohokkikasveja, jäsenheinä. **-seura** *s.* Urheiluliiton j:t. **-särky** *s.*

jäsenten|hankinta *s.* Järjestön j. **-|keskinen, -|välinen** *a.* myös ⌒. | J. kokous. J:väliset kilpailut.

jäsenty|ä[1*] *pass.* t. *refl.v.* < seur. (*1.*) Divisioona on j:nyt marssirivistöksi. Kokonaisuuden j:minen osiksi. Goethen elämä j:i seitsenvuotisiin jaksoihin. Rytmiyksikköä, johon sikermä lähinnä j:y, sanotaan taitteeksi. (*2.*) Seurakunnan toimintaan j:vä sisälähetystyö.

jäsen|tää[8] *v.* **1.** jakaa oman kokonaisuutensa muodostaviin osiin. **a.** J:netty rakenne. Taitavasti j:netty teollisuus. - - suven elämykset j:tivät - - lapsuuteni kulun nuoruuden ja miehuuden päiviä kohti KOSKENN. — *Rak.* Katon j:täminen. Runsaasti j:netty kiertolista. **b.** jaotella, eritellä, analysoida. | Puheen, aineen j:täminen. Kohtaus voitaisiin j. rikkaammin. Opettaja, joka ei j:nä tuntejaan. — *Kiel.* Lauseiden j:täminen. **2.** liittää (jäsenenä) jhk, mukauttaa jhk, soveltaa. | Opetus olisi j:nettävä raamatunhistorian kertomuksiin. Kristusta ei voi j. helleenien sankareiden joukkoon.

jäsen|valtio *s.* Kansainliiton peruskirja takasi j:valtioiden alueen koskemattomuuden. **-velvollisuu|s** *s.* Täyttää j:tensa. **-vero** *s.* jäsenmaksu. **-yhdistys** *s.* **-yhtymä** *s.* Keskusliiton j:t.

jäsenyy|s[65] *s.* kuuluminen jhk yhteisöön, yhdistykseen tms., jäsenenä olo. | Kerhon, senaatin j. Elinikäinen j. Luopua, vapauttaa j:destä. Menettää j:tensä.

jäss|i[4], **-|ikkä**[15*] *deskr.s.* tukevasta, lihavasta henkilöstä t. eläimestä, harv. esineestä. | Pojan, karhun j:ikkä. Pieni j. miehekseen. Ei yksikään pehko eikä kannon j. ollut - - pudonnut kantapäilleen KARHUM.

jässähtä|ä[2*] *deskr.v.* jäsähtää. | Askeleet olivat j:viä ja kantaiskuisia KARHUM.

jässäkkä[15*] *deskr.s.* = jässikkä. | Pieni, vanttera miehen j.

jästi[4] *s. ark.* hiiva. | Paketti j:ä. **-pää** *s. ark.* tyhmästä ihmisestä: taula-, pölkkypää, hölmö, pöllö, tollo. | Senkin j.! Suu kiinni, j.! - - yhtäläinen j. on ukko ollut siinä niin kuin muissakin asioissa KATAJA.

jäsä|htää[2*] *deskr.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* tömähtää, järähtää, jysähtää, jyskähtää. | Vene j:hti laiturin reunaan. Annoin hänelle aika j:yksen kyynärpäästäni.

jät|e[78*] *s.*, us. *mon.* **1.** käyttämisen jälkeen yli jäänyt (vähäinen) määrä, raaka-aineen muokkauksessa tms. syntynyt vähäarvoinen tuote, tähde. | Ruoan, aterian, puuron j:teet (myös ⌣). Roskia ja j:teitä. Korjata j:teet pois. Lautojen särmäyksessä syntyneet j:teet. Tervoja tislattaessa saadut j:teet. — *Yhd.* hakkuu-, jauhatus-, lajittelu-, palamis-, perkaus-, puinti-, rakennus-, sahaus-, teurastus-, valantaj:teet; keittiö-, meijerij:teet; maali(n)-, rasva(n)-, silkki-, villaj:teet. **2.** osa mikä jstak hävinneestä on jäänyt jäljelle, jäännös, loppu, ripe. | Kivinen sakasti on j. vanhasta kirkosta. Jäiden viimeiset j:teet. Eliöiden j:teitä on fossiileina säilynyt maakerroksissa. Vanhan patoutumajärven j. — Myrskyn viimeiset j:teet. Unen j:teet karisivat silmistä. - - lapsi pujahti pihalle itkunsa j:teitä haihduttelemaan SILL. — *Yhd.* asutus-, eläin-, kasvi(n)-, muinais-, muurinj. **3.** jäänne, säilymä, relikti, rudimentti. | Itämeressä on vilukalaa pidetty jääkauden meren j:teenä. Nisäkkäiden lapaluun etupuolella sijaitseva korppilisäke on alimmilla eläimillä tavattavan korppiluun j. Tämä esinetyyppi on j. entisiltä ajoilta. — Väestön luonteessa kuvastuvat vielä vanhan raakalaisuuden j:teet.

jäte|aine *s.* Tehtaan j:aineet. Ravintoaineiden palaessa ruumiissamme syntyy j:aineita. **--eläi|n** *s.* jäännöseläin. | Norppa elää muutamissa sisäjärvissä jääkauden aikojen j:menä. **-höyry** *s. tekn.* poistohöyry. **-kaasu** *s. tekn.* **-kasa** *s.* **-kasvi** *s.* jäännöskasvi. **-kivi** *s.* hukkakivi louhinnassa. **-lauta** *s.*, us. *mon. rak.* tähteeksi jäänyt lauta. **-liha** *s.* Teurastusjätteitä

ja j:a. **-lipeä** *s. tekn.* Selluloosatehtaiden j:n hyväksikäyttö. **-liuos** *s. tekn.* Raakasokerin erottumisen jälkeinen j., melassi. Arvoton, puuainetta sisältävä j.
jätellä[28*] *frekv.v.* < jättää. | J. hyvästiä.
jäte|lämpö *s. tekn.* Rehujen kuivaukseen käytetään usein tehtaiden j:lämpöä. **-maito** *s. ruok.* **-metsä** *s. metsät.* hakkauksessa pystyyn jäänyt arvoton t. vähäarvoinen puusto, jäännösmetsä. | Kuusentaimisto hankitaan enimmäkseen lepikon tai muun j:n alle. **-pala** *s.* **-paperi** *s.* makulatuuri. | J:n keräys. **-puu** *s.* Sahateollisuuden j. Polttopuuna voidaan käyttää kantoja, oksia, vanhoja aidaksia ym. j:ta. **-rehu** *s.* taloudessa saadut, rehuksi soveltuvat ruoanjätteet. | J. on sikalassa usein päärehuna. **-säiliö** *s.* **-tuot|e** *s.* Tehtaiden j:teita. Kasviöljyä valmistettaessa saadaan j:teena öljykakkuja. **-ve|si** *s.* Keittiön j:siä. Lokaviemärien j:det. Tehtaan j:det. **-öljy** *s.*
jätinroukkio *s.* = hiidenkiuas.
jätis|tä[24] *v. murt.* täristä, tutista. | Puistalti päätään ja leuka rupesi j:emään MERIL.
jätkyt|ellä[28*] *frekv.v. murt.* < seur. | Poika oli etevä kuvaamaan ja j:telemään ihmisiä.
jätkyt|tää[2*] *v. murt.* matkia (vars. jkn puhetta), jamata. | Ja agentti saneli ja Ryysyrannan Jooseppi, hiukan humalassa, j:ti perässä KIANTO.
jätkä[11] *s.* tilapäistyömies (Lapissa), kuljeskeleva työmies (vars. tukki- ja satamatyöläisistä); us. *halv.* vetelehtijä, hampuusi. | Kunniallinen Pohjolan j. Kuljeskella j:nä. Ruveta j:ksi. Tavallinen rautatien j. Laiska j. Senkin j:t ja hampuusit! Joskus välähtää Kauhavan teräs juopuneen j:n kädessä HAANPÄÄ. — *Yhd.* kaupunkilais-, kulku-, lento-, ranta-, satama-, tukki-, uittoj. **-joukko** *s.* **-mies** *s.*
jätti[5*] *s.*, vars. *ylät.* = jättiläinen 1. **-honka** *s.*
jättiläi|nen[63] *s.* **1.** (vars. *runok.* ja *ylät.* myös: jätti). **a.** uskomuksissa, saduissa ym. esiintyvä yliluonnollisen iso ihmisen kaltainen olento;)(kääpiö. | Hiidenkiukaat eli j:sten kasat. Kalevanpoika eli j. Gulliverin retki j:sten maahan. J. istui hajareisin kirkon katolla ja paikkasi kenkiään. — [Kukkulan] huipulla siinsi komea puisto, kuin tummana tukkana j:sen päälaelta KATAJA. **b.** suhteettoman iso ihminen t. muu lajinsa edustaja. | Kolmatta metriä pitkä j. Hän oli j. voimiltaan ja kooltaan. Metsän j. 'iso puu'. Ilmojen j:set 'isot lentokoneet, ilmalaivat'. Idän j. 'Venäjä'. — *Erik.* puutarhakasvien nimissä. | Hyvä sellerilaatu on Pragin j. Würzburgin j., tumman punainen, hyväksi kehuttu retiisi. — *Kuv.* Hengen j. Historian j. Ajatuksen, työn j. Kirjallisuuden j. — *Yhd.* kivi-, puu-, taloj.; valtamerij. **2.** *voim.* rekkiliike, jossa vartalo suorana suorien käsien varassa pyörähtää tangon ympäri; vastaavanlainen olkapäiden varassa suoritettu nojapuuliike. | Heittää j:stä. Myötäotteinen j. J. eteen-, taaksepäin. Tankovoimistelun kruunu on j. — *Kuv.* Ajatukset heittävät j:stä 'menevät sekaisin'. — *Yhd.* kanta-, lapa-, olka-, varvasj.; puolij.
jättiläis- yhd:ojen alkuosana ilmaisemassa tav. jtak kooltaan, voimakkuudeltaan, vaikutukseltaan tms. hyvin t. poikkeuksellisen suurta. **-aalto** *s.* Maanjäristyksen aiheuttama j. **-alus** *s.* **-armeija** *s.* Suurvaltojen j:t. **-askel** *s. kuv.* Kehitys on mennyt eteenpäin j:in. Uusi teos merkitsee j:ta kirjailijan tuotannossa. **-eläin** *s.* **-haap|a** *s.* Pihamaalla kasvoi valtavia j:oja. **-hahmo** *s.* Isännän j. ilmestyy pihalle. Kärsimyksissään hän kasvaa jylhäksi j:ksi. J. V. Snellmanin j. **-hai** *s.* Selache maxima, isoin pohjoisissa merissä elävä haikala. **-hauta** *s. arkeol.* erilaisista, vars. kivillä holvatuista maakuopista. **-honka** *s.* **-höyrylaiva** *s.* **-joki** *s.* Jenisei, j. Siperiassa. **-kala** *s.* **-kampela** *s.* = 1. pallas. **-kamppailu** *s.* Syntyi j. Välimeren maiden herruudesta. Suomen ja Sveitsin j. ampumisessa. **-kansa** *s.* Jatulit, taruissa esiintyvä j. **-kasvu** *s.* ruumiin t. ruumiinosan kasvaminen luonnottoman isoksi. | Jalkojen synnynnäinen j. **-kaupunki** *s.* Lontoosta paisui j. **-kirkko** *s.* **1.** poikkeuksellisen suurikokoinen kirkko. **2.** *arkeol.* suorakaiteen muotoisten, vallimaisten kivilatomusten kansanomainen nimitys; *syn.* jättiläislinna. **-koivu** *s.* **-kokoinen** *a.* J. ihminen. J. kivi, puu. J. huone. J. muistopatsas. J. maalaus. J. lippu. **-kone** *s.* **-koura** *s.* Miehen jäntevä j. Tuntui kuin olisi jokin j. tarttunut häneen. **-kuusi** *s.* **-käynti** *s. voim.* varpailla käynti kädet suorina ylhäällä. **-käärme** *s.* lämpimien maiden isoista, myrkyttömistä käärmeistä. — *Kuv.* Joukot saapuvat luikerrellen j:enä ahtaissa solissa. **-laiva** *s.* **-lentokone** *s.* **-liik|e** *s.* Keskusliikkeet paisuvat j:keiksi. **-linna** *s.* = jättiläiskirkko 2. **-lisko** *s.* hirmulisko. **-lumme** *s.* Victoria, troopillisen Etelä-Amerikan vesistöissä kasvavia lumpeita. **-mainos** *s.* **-menekki** *s.* Kirjalla oli j. **-menesty|s** *s.* J:ksen saavuttanut komedia. **-mitt|a** *s.* J:oihin paisunut teollisuus. **-mittainen** *a.* J. tykki. J. oikeudenkäynti.
jättiläismäi|nen[63] *kalt.a.* valtavan suuri (kookas, voimakas tms.), jättimäinen, kolossaali(nen), gigranttinen. | J. mies. J. kirjasto. J. muistomerkki. J. voimainkoetus. Kehitys on ollut j:stä.
jättiläis|nainen *s.* **-nero** *s.* suuri nero. | Sellainen j. kuin Michelangelo. **-ohjelma** *s.* **-omaisuus** *s.* Koota j. **-paino|s** *s.* J:ksina leviävät sanomalehdet. **-palo** *s.* **-patsas** *s.* Pronssinen j. **-ponnistu|s** *s.* Kestää j:ksia. Työ vaati j:ksia. **-puu** *s.* Aarniometsän j:t. **-rakennus** *s.* **-romaani** *s.* Dostojevskin j:t. **-saavutu|s** *s.* Nykyaikaisen tekniikan j:kset. **-silta** *s.* **-suur|i** *a.* par. jättiläiskokoinen, jätti(läis)mäinen. **-tehtävä** *s.* Sanakirjan toimittaminen oli j. **-teos** *s.* Moniosainen j. **-tulipalo** *s.* **-tuotanto** *s.* **-työ** *s.* Suorittaa, tehdä j. **-urut** *s. mon.* Pietarin kirkon j. **-valas** *s.* sinivalas. **-valtakunta** *s.* Kiinan j. **-valtio** *s.* J:iksi nimitetään erään jaotuksen mukaan valtioita, joiden asukasluku on enemmän kuin 100 miljoonaa. **-voim|a** *s.*, us. *mon.* Ei auttanut j:akaan. Hänellä oli j:at. Luottaa j:iinsa. **-yhtiö** *s.* **-yrity|s** *s.* Ryhtyä j:kseen. Osuuskauppojen tukkuliikkeet ovat j:ksiä.
jättiläs[66] *s. harv.* jättiläinen. | [Heikko] pujoo

läpi mailman ehjemmällä nahalla kuin j., joka voimaansa luotti KIVI. Siellä orja outo ryhtyi, / synkkä j. sukesi, / murhajoukon johtajaksi LEHT.

jätti|muuri *s.* Linnan j:muurit. **-mäinen**[63] *kalt.a.* jättiläismäinen. **-puu** *s.* jättiläispuu. **-solu** *s.*

jättämä[13] *s.* **1.** *sähk.* magneettikentän ja roottorin nopeuksien erotus epätahtimoottorissa. **2.** *mer.* = jättö. **3.** *sot.* luodin t. pommin omasta liikkeestä johtuvan ilmavirran aiheuttama sorto.

jättämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* Tasainen, jälkeä j. hionta.

jättäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | J. jälkeen, jälkijoukkoon. J. pois jkn seurasta. J. jkn johdettavaksi. J. jkn armoille. Ihminen j:y Jumalan huomaan.

jät|tää[2*] *v.* antaa olla jssak t. panna jhk (ja lähteä), antaa olla jnklaisena; ilmaisee joko tahallista tai tahatonta tekoa (jälkimmäisessä tapauksessa korvattavissa ilmauksella 'jklta, jstak jää'). Merk.-ryhmien rajat häilyviä.

1. a. jättää jhk, jklle, jstak; antaa, toimittaa viranomaisille, määräpaikkaansa tms.; luovuttaa. | J:in takkini naulaan 'panin t. annoin olla'. J:in salkkuni junaan 'unohdin'. J:ä rahat minulle 'anna olla t. anna, luovuta'. Pihaan j:etty reki. Lapsi j:ettiin yksin kotiin. Hänet j:ettiin junasta Tampereella. Juna j:ti minut pienelle asemalle. Juna j:ti 'myöhästyin'. - - lähden taas ulos niin pian, että hissi vielä on siinä, luultavasti omalta j:tämältäni SILL. — J. paketti postiin. J. hakemus, anomus. Nootin j:täminen. — J. tieto, sana. J. hyvästi. J. hellät jäähyväiset. Paavali j:ti veljet hyvästi UT[V]. — Us. par. antaa. | Hänelle j:ettiin muistolahja. Asiasta j:ettiin esitys eduskunnalle. Lainasta on j:ettävä vakuus. J:än teille tilaisuuden miettiä asiaa. **b.** jättää jkn tehtäväksi, huoleksi tms. (nim. edelleen; muuten tav. par. antaa, uskoa). | Hoito on j:ettävä erikoislääkärille. Piispanvaali j:ettiin kirkon asiaksi. Irtain omaisuus j:ettiin vuokralaisen hallintaan. Ei sitä käy Joonaan huoleksi j:täminen KATAJA.

2. a. jättää jälkeensä kilpailussa, kehityksessä: mennä edelle, voittaa, sivuuttaa, olla parempi. | Hän j:ti seuraavaa miestä sekunnin verran. Loppusuoralla R. j:ti muut kuin seisomaan. Hän j:ti pian jälkeensä takaa-ajajansa. Nuorena mänty kasvaa nopeasti ja j:tää melkoisesti jälkeensä ikäisensä kuusen. Suorituksillaan hän j:tää varjoon kaikki muut. **b.** jättää taakseen (paikasta, joka sivuutetaan). | Matka edistyi nopeasti, kylä toisensa jälkeen j:ettiin taakse. Järvi j:etään oikealle. — Muuten par. lähteä, poistua jstak. | J. maa. J:än nämä kylät ja hautaudun erämaahan. J:ettiin tie ja poikettiin metsään. Keväällä hän j:ti parantolan. Puumassa j:tää koneen [par. tulee koneesta] vahvana pahvina. Sielu j:tää ruumiin. Kuume ei j:tänyt häntä. — *Sot.* par. luovuttaa, antaa viholliselle, lähteä, luopua jstak. | Kaupunki on j:etty taistelutta. Komppania ei j:tänyt asemiaan. **c.** jättää taakseen (kehitysvaiheista tms.). | Pentti oli j:tänyt taakseen nuorukaisvuodet. Olimme jo aikaa j:täneet konventtiluokat. Vuodet kuluivat, hän j:ti taakseen suuret draamalliset tunteet ja intohimot. — *aika jättää jksta* jku kuolee. | Hän perii talon, kun vaarista aika j:tää. - - kuka nyt taloa hoitaisi, kun äitimuorin oli aika j:tänyt JÄRVENT. — *Refl.* kellosta: jäädä jälkeen, jätättää. | Tarkkaan se [kello] aikansa mittaa. Liekö vielä ikänään j:tänyt tai edistänyt AHO. **d.** jättää tavara, omaisuus, olento, olio: luopua, erota, hylätä. | Meidän on j:ettävä kaikki ja paettava. Koira ei j:tänyt isäntäänsä. En j:ä sinua niin vähällä. Hän ei voinut j. lastaan. J. miehensä, vaimonsa. Tyttö j:ti hänet kylmästi. Hyvä ystäväni j:ti minut.

3. a. jättää tähteeksi, jäljelle, toiselle. | Älä j:ä mitään tähteeksi! Huonoja heiniä lehmät pyrkivät j:tämään. Hän j:ti vähän maitoa kupin pohjalle. Oli syömistä ja juomista tähteen j:täen MERIL. Puut kaadetaan j:tämällä matala kanto. Puuhun j:ettiin oksantynkiä. J:ä [= säästä] toinen omena Matille! Osa j:etään huomiseksi. **b.** jättää jälkeensä kuoltuaan, perinnöksi. | Hän j:ti jälkeensä vaimon ja kolme lasta. Ukko j:ti lapsilleen suuren perinnön. **c.** jättää jälki, vaikutelma tms. | J. jälkiä lumeen. Kirveen j:tämä jälki. Katosi jälkeä j:tämättä. Muste j:ti pysyvän läiskän. Lääke j:ti suuhun pahan maun. J:etään tähän tilaa. J:ettiin metri väliä. Teos j:ti minuun sekavan vaikutelman. Hän j:ti meille kauniin muiston. — Us. par. muuten. | Kone j:tää [par. tekee] hyvää jälkeä. Tulkinta j:ti [par. antoi] sen väärän käsityksen, että - -. Jk j:tää [par. jssak on] toivomisen varaa.

4. a. jättää olemaan, jhk asemaan, tilaan, vaiheeseen, jnklaiseksi. | Koivu j:etään pystyyn. Ketään ei jätetty henkiin. J. rauhaan. J. tuuliajolle. J. pulaan. J. vaaroille alttiiksi. J. jku ilman ruokaa. J. jku huonommalle palkalle kuin muut. Pekka j:ettiin vartijaksi. J. kylmille. J. portti auki. J. jku epätoivoon. He j:tivät minut siihen uskoon, että - -. Lumi suli ja j:ti tiet kurjaan kuntoon. J. vaille. J. huomiotta. J. kesken, puolitiehen. J. jku viimeiseksi. J. pois laskuista. J. asia avoimeksi. Kirja j:tää lukijan kylmäksi. Porot j:ettiin omiin hoteisiinsa. **b.** jättää tekemään jtak t. jnk prosessin alaiseksi. | Mies j:ettiin makaamaan pihalle. J. happanemaan. Metsittymään j:etty pelto. Rouvat alkoivat vetäytyä sisälle - - j:täen käen jatkamaan kukuntaansa MERIL.

5. a. jättää työ, harrastus, yritys, tapa tms.: heittää, hylätä; us., vars. käytettynä ilman adverbiaalia (huomiseksi, pois tms.), par. lähteä, luopua, lakata, lopettaa. | J:etään se seuraavaan kertaan. Koko asia täytyi j. Tytön oli pakko j. yliopistoluvut. J. toimensa. Hän on jo j:tänyt sen ammatin. J. pahat tapansa. Hän on jo j:tänyt juomisen. J:täkää ruikutus! **b.** jättää tekemättä. | J. tulematta. J. työ suorittamatta. Tekemiset ja tekemättä j:tämiset. J. kostamatta. J:etään huomioon ottamatta.

jättö[1*] *s.* **1.** jättäminen. | Siemenpuiden j. Ra-

dan varteen järjestetään liikennepaikkoja tavaran ottoa ja j:ä varten. — Syötäväksi j. [šakkipelissä]. — *Mer.* aluksen todellisen matkan ja potkurin noususta lasketun teoreettisen matkan ero, nopeustappio, luisu, jättämä. | J. on 15—20 % ja enemmänkin. — *Urh.* Jos (keilailussa) kahden heiton jälkeen keiloja on jäänyt pystyyn, on syntynyt j. — *Yhd.* eloon-, heitteelle-, hyvästi-, pois-, sisäänj. **2.** jäte jstak; peru. | Tulipalon j. - - minua, joka myös olin tämän vanhan suvun kaukaista j:ä, tervehdittiin ilolla SILL. — *Yhd.* joki-, meri-, vesij.; sukuj.

jättö|aika *s.* Veroilmoitusten j. menee umpeen tammikuun lopussa. **-paikka** *s.* Roskien j. **-puoli** *s.* *tekn.* esim. turbiinissa;)(tulopuoli. **-puu** *s.* *metsät.* hakkausalalle yli kiertoajan kasvamaan jätetty puu. **-päivä** *s.* Anomusten viimeinen j.

jätät|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** jättää jälkeen, mennä edelle. | J:ti kilpaveikkojaan puoli kierrosta. - - ajan ollen j:ti hän niin, että kun oli tullut kirkkoharjulle, täytyi hänen pysähtyä toisia odottamaan AHO. — Hän alkoi j. venettään ja jäi toisten jälkeen. **2.** jäädä jälkeen. **a.** yleensä. | Minä en enää viitsinyt juosta niin lujaa, vaan j:in. **b.** kellosta. | Kello väliin edisti, väliin j:ti. Kello oli j:tänyt jo 10 minuuttia.

jäy|de[78*] *s.* *harv.* jäytäminen. | Ah, matka tää niin pitkän toi, / niin syvän tuskan j:teen *MANN.

jäyhe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* jäyhä. | Sotilaan j:ät kasvot. Kansa on vankkarakenteista ja j:ää. J:än karu runo. Soinnun yksivakainen j:ys. Koko asumus on kuin pieni herttainen löytö laajan ja j:än luonnon keskeltä SILL.

jäyhyys[65] *omin.* < jäyhä. | Tekotavalle on ominaista muodon j. — *Fys.* jatkavuus, inertia. **-momentti** *s.* *fys.* jatkavuusmomentti.

jäyh|ä[11] *a.* -ästi *adv.* (*rinn.* jäyheä) totinen, yksivakainen, jäykkä, jykevä, jämerä, karu, jylhä. | J. hämäläinen, pohjalainen. J:ää ja jäntevää väkeä. J. voima. Isännän j. ääni kuului pihamaalta. J:än suorasukainen käyttäytyminen. Nyökkäsi j:ästi. Vesiväreillä j:ästi maalattu taulu. J. luonto. Kaiken rajana näytti olevan j., taivasta piirtävä tunturi. — *Fys.* jolla on jatkavuutta; joka vastustaa liiketilansa muutosta.

jäyhä|luonteinen, -luontoinen *a.* J. mies. **-piirteinen** *a.*

jäyke[78*] *s.* *nahk.* kengän kanta- t. kärkiosan kovike. — *Yhd.* kärki-, takaj.

jäykentyä[1*] *pass.v.* < seur.

jäyken|tää[8] *v.* -nys[64] *teonn.* jäykistää.

jäyk|etä[34*] *v.* tulla jäyk(emm)äksi, kangistua, jäykistyä, jäykentyä. | Jänteet j:kenivät. Vanhat jalat tuntuivat j:kenevän. Sotamies j:keni asentoon. Vainajan ikuiseksi j:enneet kasvot.

jäykiste[78] *s.*, vars. *rak.* vahviste, vahvike, lujike, tuki. | Sillan poikkisiteet ja j:et. J:iksi on jalaksen keskelle kiinnitetty kaksi kulmarautaa. J. ohuita raapekumeja varten. — *Yhd.* lauta-, puu-, rautaj.; kiila-, levyj.; poikki-, seinä-, selkäj. **-kangas** *s.* kovikekangas. **-rau|ta** *s.* Betonirakenteissa käytetyt j:dat.

jäykistymä[13] *s.* *lääk.* jäykistyminen, jäykistynyt liitoskohta. | Lonkkanivelen j. — *Yhd.* nivelj.

jäykistys[64] *teonn.* jäykistäminen, jäykistyminen; jäykistyneisyys. | Istumisen jättämä j. jäsenissä. **-liito|s** *s.* *rak.* J:ksia ovat hammastukset ja vaarnaukset. **-rauta** *s.* jäykisterauta.

jäykisty|ä[1] *pass.v.* < jäykistää. (*1. a.*) Jalat j:vät istumisesta. Sotilaat j:ivät asentoon. Loppusuoralla A. alkoi j. Vainajan j:nyt ruumis. J:nyt nivel. Lihasten j:minen. Kasvot kauhusta j:neinä. - - silmät raottuivat ja j:ivät tuijottamaan kalpeaan kuutamoon LEHT. — *Kuv.* Äidin ja tyttären väli yhä j:i. Taistelut olivat j:neet asemasodaksi. Muotoihin j:nyt hovirunous. J:nyttä hymyä. (*b.*) Täten tuettaessa puurakenne j:y. (*2.*) Pakkasessa j:nyt voiteluöljy. Hyytelö jätetään kylmään paikkaan j:mään. J:nyt muste koetetaan saada juoksevaksi.

jäykistämätön[57] *kielt.a.* J. ilmalaiva, riippusilta. Taipuisa, j. tukiliivi.

jäykist|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* tehdä jäyk(emm)äksi. **1. a.** kangistaa, jäykentää. | Leinin j:ämät jäsenet. Koira j:ää niskaansa. Liisterillä j:etty pellavakangas. Paikkauksen ja tervaamisen j:ämät pieksut. J:ävät aineet. Kauhu j:i hetkiseksi kaikkien kasvot HEPOR. — *Kuv.* Mutta poika pidätti kyyneleen ja j:i mielensä KIANTO. **b.** vars. *rak.* lujittaa, vahvistaa. | J. seinä parruilla. Raudoilla j:ettyä betonia sanotaan rautabetoniksi. Puurakenteiden j:äminen. J:etty ansas. Iso ja kilpimäinen rintalasta j:ää linnun vartalon vatsapuolta. **2.** *harv.* jähmettää, kovettaa. | Kylmyyden j:ämä voiteluöljy.

jäyk|kä[11*] *a.* -ästi *adv.* -kyys[65] *omin.* kankea. **1.** joustamaton, taipumaton, tankea. | J. vieteri, luokki. J. harja. J. huopahattu. J. karhunsammal. Kovetettavaa vaatetta silitetään, kunnes se tulee j:äksi. Polvet j:kinä. Lihasten, niskan j:kyys. Seisoi j:känä kuin puupölkky. Olla kauhusta j:känä. Sotilaallisen j. asento. Kumartaa j:ästi. — *Tekn.* J. kenttälavetti. J. hara. J. ilmalaiva. Kranaatit ammutaan joko herkkinä tai j:kinä. **2.** jähmeä, sitkeä, sitkas, tiivis, paksu, kova. | J. rasva. J. taikina. J:kiä öljyjä. Munanvalkuainen vatkataan j:äksi. — J. savi. Sitä ominaisuutta, että maa on vaikeasti muokattavaa, sanotaan j:kyydeksi. **3.** *kuv.* joustamaton, järkähtämätön, vastahakoinen, luja; eloton, väkinäinen, "virallinen", kylmä. | Lain j:ät säädökset. Kaiken uuden j. vastustaja. Suomen j. kansa. J. vastarinta. J. arvokkuus, muodollisuus. J. vakaumus. J:än virastomaiset muodot. Hän oli j. soturiluonne. Katse on j. ja ilmeetön. J. oppimaan. J. tottelemaan. Luonteen j:kyys. Järjestelmän j:kyys. Vierastava ensi j:kyys suli pian. Tervehtiä j:ästi. Säännöistä pidettiin j:ästi kiinni. Päivällinen oli j. ja painostava AHO. Kun lie j. juoksullehen, / - - / ota vitsa viiakosta KAL.

jäykkä|jalkainen *a.* J. hevonen. J. mies. **-juoksui|nen** *a.* J. moottoriöljy. J:sia liuoksia. **-kan-**

tainen *a. rak.* kaarirakenteista: niveletön. | J. kaarisilta. J. kaarikatto. **-karvainen** *a.* **-korti|nen** *a.* J:set ohralajikkeet. **-kouristus**[39] *s. lääk.* eräs vaarallinen haavatartuntatauti, kangistustauti, tetanus. | J:ta aiheuttavia bakteereja on usein puutarhamullassa. **-lavettinen** *a. tekn.* J. tykki. **-lehtinen** *a.* J. palmu. J. laukka. **-leukai|nen** *a.* J:set pihdit. — *S:sesti el.* J:set 'Plectognathi, luukalojen alalahko'. **-liikkeinen** *a.* J. nainen. **-luontoinen** *a.* J. hämäläisväestö. **-niska** *a.* = seur. | J. mies. — Tav. *s:sesti.* Hän oli oikea j. Tuo j. tekee tyhjäksi kaiken taitoni *SILJO. **-niskai|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* taipumaton, itsepäinen, -pintainen, omapäinen, uppiniskainen. | J. hämäläismies. Hän oli kopea, j. eikä lannistunut. **-olkinen** *a.* J. juhannusruis. **-piikkinen** *a.* J. lataães. **-piirtei|nen** *a.* J. nuorukainen. J:set kasvot. **-päinen** *a. kuv.* itsepäinen, taipumaton. **-rakenteinen** *a. tekn.* J. ilmalaiva. **-selkäi|nen** *a.* J:set preussilaiset vahtisotilaat. — *Kuv.* taipumaton, itsepäinen.

jäykähkö[2] *mod.a.* -sti *adv.* < jäykkä. | Tulija tervehti j:sti.

jäyrä|tä[35] *v. kans.* pureksia hitaasti, syödä märehtiä. | Mutta hetken vielä viipyi tuikeassa atriassaan Juhani, vaikka hän ahkeraankin pureksi ja j:si KIVI.

jäyste[78] *s. tekn.* teräaseen jättämä karkea särmä työstöpinnan rajalla; vrt. purse.

jäyst|ää[2] *v.* = seur. | J. luuta. Poika j:i isoa sokerimurua.

jäyt|ää[2*] *v.* kalvaa, kuluttaa. | Toukat syövät kaarnan alle käytäviään j:äen syvälti pintapuuta. Vesi oli j:änyt rakennuksen perustukset. Joutui kuivaa ukonpartaa tylsällä viikatteella j:ämään. Mieho oli tottakin kiukuissaan, vaikka leuat j:ivät - - tuoreeltaan paistettua poronlihaa HAARLA. — *Kuv.* Kihti j:ää jäseniä. Sydäntä j:ävä suru. Sanomaton ikävä j:i mieltä. Petos alkoi j. puolustajien rintamaa. J:ävä tauti. J:ävä ajan hammas. J:ävä levottomuus.

jää[28] *s.* **I.** veden jähmeä olomuoto; pakkasessa jähmettynyt, jäätynyt vesi. **1.** Puhdas vesi muuttuu j:ksi nolla-astetta alemmassa lämpötilassa. Kylmää, kirkasta j:tä. Keinotekoinen j. Kappale j:tä. J:n peitossa oleva maa. Hakata pois j:tä portaista. J. sulaa. Ikuisen j:n ja lumen maa. — *Kuv.* Kylmä kuin j. Herra sulatti j:n paatuneista sydämistä. Hänen silmäinsä kylmä j. ei näyttänyt sulavan. — *Erik.* **a.** *mon.* jääkappaleista. | Sahata, nostaa jäitä (järvestä, merestä). Pitää jtak jäissä 'jääkappaleiden seassa'. Jäähdyttää maito jäissä. **b.** *jää|ssä,* -hän jäätyneenä, jään peitossa. | Järvi, meri on j:ssä. Maito on j:ssä. J:ssä olevia perunoita. Rapakko on yöllä mennyt ohueen j:hän. Ikkunaruudut paksussa j:ssä. Parta j:ssä. — *Kuv.* Ensimmäisellä puoliajalla joukkueemme oli aivan j:ssä 'saamattomassa, kankeassa pelivireessä'. **c.** *yhd.* Maa-, manner-, napa-, pinta-, pohjaj. **2.** järven, meren, joen tms. jääpeite. | Kirkas, sileä, kierä j. Yksiöinen j. Syteä avanto j:hän. J. kantaa, kestää. J. petti. Kulkea, ajaa j:tä (pitkin). Kilpa-ajot j:llä. Mennä heikolle j:lle. — Pudota jäihin 'jään läpi'. Hukkua heikkoihin jäihin. — Vedet loivat j:nsä. Järvi alkaa vapautua jäistä. J:t lohkeilevat. J:t lähtivät kovalla ryskeellä. Jäiden sulkema satama. Jäissä ponnisteleva laiva. — *Kuv.* Koettaa kepillä j:tä 'tehdä kokeeksi jtak, tunnustella jtak'. Murtaa j. 'poistaa este(et), saattaa alulle [tms.]'. J. oli murrettu yrityksen tieltä. Pian oli j. murrettu, ja tunnelma muuttui välittömäksi. — *Yhd.* ahto-, ajo-, kevät-, kiinto-, luistin-, meri-, ranta-, rauta-, selkä-, syys-, teräsj. **II.** *lääk.* arpimuodostuma silmän sarveiskalvossa; *kans.* kaihi. | - - matami räpytti toisella kierolla silmällään, toinen oli j:n peitossa JOTUNI.

jää|aavikko *s.* **-ankkuri** *s. mer.* ankkuri, jolla alus voidaan kiinnittää jäähän. **-arkku** *s.* virtaavaan veteen siltojen tm. suojaksi jäiden puristusta vastaan rakennettu tav. kivitäytteinen hirsiarkku. **-aukea** *s.* **-aura** *s.* hevosten vedettävä jäänottoväline. **-baletti** *s.* kaunoluistelijain tav. keinotekoisella jäällä suorittama baletin tapainen esitys; sellaisia esittävä kaunoluistelijajoukko. **-betoni** *s. rak.* huokoinen betonilaji, jonka valmistuksessa käytetään jäähileitä huokosten muodostamiseksi.

jäädekeli *s.* jäätävä keli.

jäädy|ke[78*] *s. ruok.* J. eroaa jäätelöstä siinä, että sitä ei vatkata jäädytettäessä. — *Yhd.* ananas-, vaniljaj.

jäädyksi|ssä, -in *adv.* jäätyneenä, jäässä.

jäädyttämö[2] *s.* jäädytyslaitos. | Lihan, kalan j. (myös ◡).

jäädyt|tää[2*] *kaus.v.* -ys[61] *teonn.* < jäätyä; vrt. jäätää. | J. jälkiruokia. J:tämällä säilöminen. J:etty kala, liha. — Luistinrata j:ettiin. J:etyllä tiellä liikkuvat suuretkin kuormat kevyesti. Yökylmä j:ti järven. Kelkkamäen j:ys. — *Liik.* tehdä hyötyä tuottamattomaksi, vaikeasti perittäväksi. | Saatavien j:täminen.

jäädytys|allas *s.* **-huone** *s.* **-kone** *s.* laite, jolla ruoka-aineita tm. jäädytetään. **-laitos** *s.* **-menetelmä** *s.* Uusi kalojen j.

jäädä[19] *v.* perusmerk.: jatkuvasti olla jssak t. jnklaisena (kun jk toinen lähtee t. muuttuu), olla lähtemättä, muuttumatta; merk.-ryhmien rajat häilyviä.

1. a. jäädä jhk, jklle, jstak, pysyä jssak, joutua olemaan jssak. | Jäin kotiin. Hän jäi kaupunkiin. Tänne jään ja täällä aion pysyä. Jäimme oven taakse. Jää meille pyhäksi! N. jäi matkatovereistaan Tallinnaan. J. pois kokouksesta. J. junasta 'myöhästyä'. Jäi kuin Jämsän äijä taivaasta SP. Jäi välistä pois 'unohtui'. Hän jäi sille tielleen. Haudataan kentälle jääneenä. Tytön oli jäätävä sairaalaan. Hän laukaisi, ja jänis jäi. Kirjat jäivät pöydälle. Uistin jäi pohjaan. Katseeni jäi häneen. Raha jäi kauppiaalle. Tila jää valtiolle. Nevan suu jäi Täyssinän rauhassa venäläisille. **b.** jäädä jkn tehtäväksi, huoleksi, ansioksi tms. | Luokka jäi nuoren opettajan hoitoon. Rahanlainaus jäi juutalaisten erikoisalaksi. Kekkerit jäivät minun maksettavakseni. Aloitteen teko jäi meille. Hänen ansiokseen jää, että - -. Arvattavaksi jää, mikä hänet oli tä-

hän johtanut. Tuoko vastaisuus asiaan tarkempaa valaistusta, jää nähtäväksi TARK.

2. a. jäädä jälkeen kilpailussa, paremmuudessa: hävitä, olla huonompi. | Muut jäivät kuin seisomaan. Kiekonheitossa nuori kymmenottelija jäi neljä metriä (ensimmäisestä). Jo alkoi joku j. joukosta. — J. jäljelle t. jälkeen kasvussa, kehityksessä. Lammas ei jää vahingonteossa paljon vuohesta jälkeen. **b.** jäädä taakse (matkan edistyessä). | Kylä jäi taakseni. Tie kohosi yhä, laakso jäi tuonne alas. Järvi jää oikealle kädelle. **c.** jäädä taakse (ajasta). | Ne ajat ovat jo jääneet taakse! Tullikavallus oli käynyt paljon hankalammaksi kuin jääneinä [= menneinä] vuosina KATAJA.

3. a. jäädä tähteeksi, jäljelle: säästyä, säilyä. | Mitään ei jäänyt tähteeksi. Ainekset riittivät, vähän jäikin. Laudoista jäi hukkapaloja. Astiaan jäi vähän vettä. Lyön niin, ettei jää muuta kuin märkä läntti. Hänelle jäi hiukan voittoakin. Tämä jääköön säästöön. Tyttö otti rikkaamman, köyhä jäi. Oikaisuvedokseen ei saa j. virheitä. Koko komppaniasta jäi vain kymmenen miestä. Kaikki omaisuus paloi, vain vaatteet jäivät ylle. Ei kuitenkaan osunut ihan sydämeen -- henki jäi LEINONEN. **b.** jäädä jkn kuoltua jälkeen, perinnöksi. | Häneltä jäi vaimo ja viisi pientä lasta. Jälkeen jäänyt puoliso. Kauppiaalta jäi iso perintö. Jälkeen jääneet teokset. -- lapset olivat jääneet isästään kesken kouluttamisen AHO. **c.** jäljen, vaikutelman tms. jäämisestä. | Lasiin jäi naarmu. Siihen jää ruma tahra. Vaatteisiin jäi paha haju. Palaessa jää huomattavasti tuhkaa jäljelle. Väliin jää rakoa. Lattian alle jäävä tila. Ei pitäisi j. moitteen sijaa. Nämä ajat ovat jääneet minulle mieluisaan muistoon. Kaikesta jäi hyvä loppuvaikutelma. Hänelle jäi pieni epäilys. Tytön avonaisten kasvojen kuva jäi mieleen pitkäksi aikaa.

4. a. jäädä olemaan, jhk asemaan, tilaan, vaiheeseen, jnklaiseksi. | J. henkiin. Eloon jääminen. Puu jää pystyyn. Päätös jää voimaan. J. kotimieheksi. J. isännäksi taloon. J. lapsipuolen asemaan. J. takapajulle. J. puille paljaille. J. huonolle hoidolle. J. ruoatta. J. kesken, puolitiehen. J. pimentoon, unhoon. J. tappiolle. Minä sain j. rauhaan. J. sodan jalkoihin. En halua j. kiitollisuudenvelkaan. Hän jäi minulle markan velkaa. Tupa sai j. kylmille. Turnipsit jäivät talven alle. Ovi jäi raolleen. Hän jäi orvoksi isästään. J. vanhaksipiiaksi. J. luokalleen. Hän jäi pahoille mielin. Sellaiseen käsitykseen jäin. J. suustaan kiinni 'keskustelemaan, juttelemaan'. Toimeenpano jäi paperille. — Se jäi hänelle vieraaksi. Ei yksikään silmä jäänyt kuivaksi. Kysymys jää avoimeksi. Jälki jäi epätasaiseksi. Työaika jäi lyhyeksi. — Hyvästelyissä: Jää hyvästi! Jääkää Jumalan haltuun. Jää nyt, pirtti, terveheksi KAL. **b.** jäädä tekemään jtak t. jnk prosessin alaiseksi. | Miehet jäivät purkamaan kuormaa. Jää kaipaamaan lähempiä perusteluja. Jään odottamaan vastaustanne. Ukko jäi pihatöille. Tuli jää pitkäksi aikaa kytemään. J. mätänemään. Isännän käsi jäi avuttomasti haromaan leukaa NUOLIV.

5. a. työn, harrastuksen, yrityksen, tavan tms. hylkäämisestä, lopettamisesta, lykkäämisestä. | Jääköön tämä kysymys. Asia jäi ja jäi. Julkaiseminen jäi pitkiksi ajoiksi. Lähtö jäi päivästä päivään. J. (pois) muodista, käytännöstä. Urheileminen on saanut j. **b.** tekemättä jäämisestä t. jättämisestä. | J. tulematta. J. rankaisematta. Puut jäivät pilkkomatta. Minulta jäi rippikoulu käymättä. Jääköön kertomatta.

jää|este *s.*, tav. *mon.* Laiva myöhästyi j:esteiden takia. **-etikka** *s.* vedetön, väkevöity etikkahappo. | J. jähmettyy jo + 16°:ssa jään kaltaisiksi kiteiksi. **-hai** *s.* Somniosus microcephalus, Jäämeressä elävä iso tuhkanharmaa hai, holkeri. **-harkko** *s.* **-havainto** *s. metrl.*, tav. *mon.* Usva vaikeuttaa j:jen tekemistä.

jäähdyk|e[78*] *s.* aine, jolla jtak jäähdytetään, jäähdyte. | Hedelmämehujen j:keenä käytetään jäätä. — *Kuv.* Hänen liikainnostuksensa olisi tarvinnut jotakin j:että.

jäähdyte[78*] *s.* = ed.

jäähdyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < jäähdyttää. **1.** -- lempeä metsäilma j:teli hänen polttavia poskiaan KATAJA. — *Kuv.* J. luontoaan, tunteitaan. **2.** *refl.* J. kylvyn jälkeen. Mennä ulos j:telemään.

jäähdyt|in[56*] *väl.* < jäähdyttää. | Yksinkertainen j. voin jäähdyttämiseksi valmistetaan lautasesta ja saviruukusta. Kuohuviini tuodaan pöytään j:timessä. — Vars. polttomoottorin jäähdytyslaitteesta. | Auton j. — *Yhd.* ilman-, maidon-, oluen-, punssin-, voinj.; ilma-, sähkö-, vesij.; putki-, ripa-, suihku-, vedenkiertoj. **-jäähdytteinen**[63] *poss.a.* Ilma-, neste-, vesi-, öljyj.

jäähdyttäjä[10] *tek.*; jäähdytyslaitteista par. jäähdytin.

jäähdyttämis- = jäähdytys-.

jäähdyttämätön[57] *kielt.a.* J. maito. J. rauta.

jäähdyttämö[2] *s.* jäähdytyslaitos. | Voita ja lihaa on varastoitu j:ihin. — *Yhd.* kalan-, lihanj.

jäähdyttäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Mennä ulos j:mään saunan jälkeen.

jäähdyt|tää[2*] *kaus.v.* -tävästi *adv.* (< jäähtyä) alentaa jnk lämpötilaa, kylmentää, viilentää, jäähtää. | J. uuni. J. maito kylmässä vedessä. J:ettyjä jälkiruokia. Ilmalla j:ettävä moottori. Lihan j:täminen. Keinotekoinen j:täminen. Vesi j:etään haaleaksi. Alituisesti ovea avaamalla j:etään huonetta. J:tävä kääre. Tuuli vaikuttaa vetureihin j:tävästi. — *Kuv.* J. tunteitaan. Hänen katseensa vaikutti ilkeän j:tävästi. Tahdoin j. surujani, tahdoin nauttia kaikesta kauniista ja ihanasta KATAJA.

jäähdytys[64] *teonn.*, etup. *tekn.* < ed. | Moottorin j. Koneellinen j. J. on tärkeä säilytysmenetelmä. — *Yhd.* alku-, jälkij.; ilma-, vesij.; pumppuj. **-aine** *s.* Jään käyttö j:ena. **-al|las** *s.* Maidonsäilytyshuone j:taineen. **-amme** *s.* **-huone** *s.* Ajanmukainen ruokatavaramyymälä j:ineen. Viinien j. **-ilma** *s.* ilma jäähdytteenä

moottorien ym. jäähdytyslaitteissa. **-järjestelm|ä** *s.* Moottoreissa käytetään useita eri j:iä. **-kaappi** *s.* kaappilaite ruokatarvikkeiden jäähdyttämistä ja kylmänä säilyttämistä sekä jäiden valmistusta varten; vrt. jääkaappi. | Sähköllä toimiva j. **-kammio** *s.* jäähdytyshuone. — *Tekn.* säiliömäinen osa koneellisissa jäähdytyslaitteissa. **-keino** *s.* **-kone** *s.* kone, jolla lämpötilaa voidaan keinotekoisesti alentaa. **-koneisto** *s.* Kalanjäähdyttämön j. **-kyky** *s.* Ilman j. vaihtelee. **-laippa** *s. tekn.* = jäähdytysripa. **-laite** *s. tekn.* jäähdytin. | Jäällä täytettävä j. Koneellinen j. Sähköllä toimiva j. — Moottorin j. Linotyyppi-latomakoneen j. **-laitos** *s.* varastosuoja, jossa tavaroita, etenkin ruoka-aineita, voidaan jäähdyttää ja säilyttää pitkiä aikoja alhaisessa lämpötilassa, jäähdyttämö. **-menetelmä** *s.* Uudenaikainen j. **-neste** *s. tekn.* jäähdytyslaitteissa jäähdykkeenä käytetty neste, jäähdyte. **-nestesäiliö** *s. tekn.* **-osasto** *s.* vrt. jäähdytyslaitos. | Makkaratehtaan j. **-pin|ta** *s.*, etup. *tekn.* jäähdyttävästi vaikuttava pinta vars. koneiden jäähdytyslaitteissa. | Jäähdyttimen teho riippuu mm. j:nan suuruudesta. — J:noiksi lasketaan kaikki ulkoseinät, lattiat ja katot. **-putki** *s. tekn.* **-ripa** *s. tekn.* lämmön säteilyä edistävä levy polttomoottoreissa, lämpöpattereissa yms., jäähdytyslaippa. **-seos** *s.* Ruokasuolasta ja jäästä tehty j. **-säiliö** *s.* Maidon j. Maatalousmoottorin j. **-tapa** *s.* **-teho** *s.* Jäähdytyskoneen j. **-tekniik|ka** *s.* Nykyaikaisen j:an saavutukset. **-tila** *s.*, etup. *tekn.* Moottorin j. — Rautateiden jäähdytysvaunut ja laivain j:t ovat alkuaan tulleet käytäntöön vientivoin kuljetuksessa. **-uuni** *s. tekn.* lasiteollisuudessa käytetty uuni, jossa kuumat lasivalmisteet hitaasti jäähtyvät. **-vaippa** *s.* polttomoottoreissa ym. koneissa sylinteriä ympäröivä vesitila. **-vaunu** *s.* ruoka- ym. tavaran kuljetukseen käytetty, jäähdytyslaitteilla varustettu rautatievaunu.

jäähdytysvesi *s. tekn.* vesi jäähdytteenä moottorien jäähdytyslaitteissa ym. **-pumppu** *s.* jäähdytysveden kulkua järjestelevä pumppulaite eräissä koneissa. **-putki** *s.*

jää|helmi *s.* Puihin jääneet sadepisarat olivat pakkasyössä kiteytyneet kirkkaiksi j:helmiksi. **-hile** *s.* ohut, säröilevä jääkuori, riite; jääneulanen, -kide. | Yksiöinen j. Miehen parta oli j:essä. - - saattaa aamulla maa olla hienossa roudassa ja vesien rannat ohuessa j:essä SILL. Kuului virrassa vierivien j:iden helinää. Tuuli puhaltaa kasvoihimme teräväsärmäisiä j:itä. **-hilei|nen** *a.* J. vesi. Koivun j:set oksat kimaltelivat auringossa. **-hilse** *s.* jäähile. | - - airot kiiltävät j:essä ja veneen pohjalla on kuuraa KATAJA.

jäähmet- → jähmet-.

jää|hockey *s. urh.* = jääkiekko. **-hokki** *s.* hevosenkengän etuosassa oleva kiintohokki.

jäähtymisnopeu|s *s.* Raudan kiderakenne on riippuvainen valanteen j:desta.

jäähtymätön[57] *kielt.a.* J. rauta.

jäähty|ä[1*] *v.* käydä lämpötilaltaan alhaisemmaksi, kylmetä, viiletä. | Ruoka j:y. J:nyttä teetä. Uuni j:y. Huone on yön aikana j:nyt. Ilmat alkavat j. Antaa hevosen vähän j. ajon jälkeen. - - eikä kahvipannu pappilassa koskaan ehdi j. TALVIO. - - pysähdyin puolihimmeässä yössä katsomaan tuota kohdalla olevaa mökkiä, johon hiljalleen [vainajana] j:vä isäni nyt oli jäänyt kotimieheksi SILL. — *Kuv.* Ystävyytemme j:i. Mielenkiinto pyrki j:mään. Innostus alkoi j. Tunteet ovat j:neet. Ei jäähdy koskaan polte suonieni T.LYY.

jääh|tää[2*] *v.*, vars. *runok.* jäähdyttää, viilentää. | Vesi j:detään radiaattorissa. - - taivaan kantta se [ukkospilvi] käy, kesähelteen j:täen kuuman *MANN. — *Kuv.* Mut unhon lähde, kylmä, kolkko, musta, / sydämen tulta j:tää parhaiten AK.

jäähuone *s.* jäidensäilytyshuone.

jäähyl|lä, -tä, -le *s. vaill. ark.* Olla j. 'olla vilvoittelemassa'. Tanssin välissä pistäydyttiin j:le.

jäähyväisaudienssi *s.* Eroava lähettiläs j:lla tasavallan presidentin luona.

jäähyväi|set *s. mon.* hyvästit, hyvästely (vars. pitkän eron edellä). | Sanoa, lausua jklle j. Ottaa hellät j. Heittää viimeiset j. Käydä j:sillä. Mennä pois j:siä sanomatta. He sanoivat ikuiset j:sensä. Hän luki meille j:siksi kappaleen Raamatusta. Kotiranta viittoi hänelle viimeiset j:sensä. Siinä vasta neuvo: sanoa j. suolalle ja leivälle ja imeä verta KIVI. — *Harv. yks.* - - voi joka hetki olla viimeisemme / ja joka j:nen olla ikuinen! KOSKENN.

jäähyväis|hetki *s.* Haikea j. Viettää hiljainen j. **-illanvietto** *s.* J. opettajalle. **-juhla** *s.*, myös *mon.* Lämminhenkinen j. Piispan j:t. **-katse** *s.* Luoda viimeinen j. jhk. **-kirje** *s.* **-konsertti** *s.* **-käyn|ti** *s.* Olla j:nillä. Tehdä j:tejä. **-laulu** *s.* Laulaa j. jllek. — Runoilijan j. 'joutsenlaulu'. **-luento** *s.* Eroavan professorin j. **-malja** *s.* Juoda j. **-näytän|tö** *s.* Taiteilijattaren j:nöstä tuli todellinen menestys. **-puhe** *s.* Jeesuksen j. opetuslapsilleen. **-päivälliset** *s. mon.* Järjestää j. jklle. **-sana** *s.*, us. *mon.* Lausua j. Hänen j:nsa oppilaille olivat liikuttavat. **-silmäys** *s.* Heittää viimeinen j. **-suudelma** *s.* **-tervehdy|s** *s.* Runopukuinen j. Runoilijan j. elämälle. Presidentin lähtiessä kohottivat läsnäolijat hänelle j:kseksi kolminkertaisen eläköön-huudon. **-tilaisuus** *s.* **-vierailu** *s.* **-virsi** *s.* Veisattiin j. vainajalle.

jäähyvästi[4] *s.*, tav. *mon.* jäähyväiset. | Otimme häneltä j:t. - - heittää hän tyynet j:t elämänsä ihanalle unelmalle AHO.

jää|höyry *s. metrl.* jäästä muodostunut höyry. **-jahti** *s.* = jääpursi. **-järvi** *s. geol.* Balttilainen j. 'Itämeren vanhin jääkauden jälkeinen kehitysvaihe, jolloin se oli jään patoama järvi'. **-kaappi** *s.* luonnonjäillä viileänä pidettävä ruokatavarain säilytyskaappi; jäähdytyskaappi. **-kahle** *s.*, tav. *mon. ylät.* Vaahdoten kuohui talvisista j:istaan vapautunut virta. **-kahvi** *s. ruok.* sokerilla maustettu jääkylmä kahvi, johon on sekoitettu puoliksi jäädytettyä vatkattua kermaa. **-kaira** *s.* kaira, jolla tehdään reikiä jäähän. | Talvikalastajan j. **-kaljama** *s.* Tiet ovat j:lla. **-kalvo** *s.* **-kansi** *s.* Lammen talvinen j. **-kappale** *s.* Sieppasi maasta j:en.

Virrassa ajelehti suuria j:itä. **-karhu** *s.* Ursus maritimus, pohjoisilla napaseuduilla elävä, maalla ja vedessä liikkuva, iso, kellertävän valkoinen karhueläin. | J:n talja lattialla. **-kas|a** *s.* Rannoille oli ruuhkautunut suuria j:oja. **-kau|si** *s.* **1.** *geol.* aika, jolloin maa on mannerjäätikön peitossa; tav. = kvartäärinen jääkausi, ajanjakso, jolloin suurin osa Eurooppaa ja Pohjois-Amerikkaa on ollut mannerjäätiköiden peittämänä. | J:sia on ollut useita maapallon kehityshistoriassa. Eräät tutkijat olettavat, että maailma on kulkemassa uutta j:tta kohti. — *Kuv.* Vuossatainen on ollut maassamme henkinen j. AHO. — *Yhd.* myöhäis-, varhaisj. **2.** *harv.* vuodenaika, jolloin jääesteet haittaavat liikennettä. | Ankarimman j:den aikana tarvittiin jäänsärkijäaluksissa ylimääräistä henkilökuntaa. **-kauti|nen** *a.* jääkauden aikainen, jääkaudella muodostunut, glasiaalinen. | J. ihmisrotu. J:set kerrostumat. J:sia ja jääkauden jälkeisiä irtonaisia maalajeja. — *Yhd.* myöhäis-, varhaisj. **-keli** *s.* **1.** keli, jolloin voidaan kulkea jäitä pitkin. | Kevättalvella, viimeisten j:en aikana. Talviongella kalastetaan j:en aikaan syviltä selkävesiltä. **2.** keli, jolloin latu t. tie suojasään jälkeisen pakkasen vaikutuksesta on jäinen (ja liukas). | Huomenna voi olla j. kilpailuissa. **-kellari** *s.* **1.** jäänsäilytyshuone. **2.** ruokatavarain säilytyshuone, joka pidetään kylmänä luonnonjäillä. **-kenkä** *s.* kengänanturan alle kiinnitettävä, terävillä hokeilla varustettu laite, jota käytetään liikuttaessa liukkaalla jäällä. **-kenttä** *s.* laaja jäätikkö. **-kerros** *s.* **-ki|de** *s.* Ilman jäähtyessä muodostuu vesihöyry pieniksi j:teiksi. **-kiekko** *s. urh.* **1.** jääradalla mailoilla pelattava joukkuepeli, jossa pelivälineenä on erityinen kumilaatta (ks. 2); *syn.* jäähockey; vrt. jääpallo. **2.** jääkiekkopelissä pelivälineenä käytetty pyöreä kumilaatta. **-kiekkoilija** *s.* jääkiekon pelaaja. **-kiekkoilu** *s.* jääkiekon pelaaminen. **-kiekkojoukkue** *s.* **-kiekkomestaruus** *s.* **-kiekko-ottelu** *s.* **-kimpale** *s.* **-kirves** *s.* jäiden särkemiseen käytettävä kirves; vuoristokiipeilijän jäätiköillä käyttämä hakkuu- ja tarttumaväline. **-klausuuli** *s.* = jäälauseke. **-kohva** *s.* Joessa oli paikka paikoin j:a. J:an peittyneet oraspellot. **-kone** *s.* kone, jolla valmistetaan keinotekoisesti jäätä. **-kristalli** *s.* kristallin tapainen jääkiteytymä. | Kattojen räystäissä kiiltävät j:t. **-kukk|a(nen)** *s.*, tav. *mon.* kukkaa muistuttava jääkiteytymä ikkunaruudussa tms. | Pakkanen synnyttää j:ia ikkunaan. **-kuori** *s.* Järven peitti vielä paksu j. Puistikon puissa loisti kirkas j. — *Kuv.* Katkeruuden j. suli vanhan miehen sielusta. **-kuutio** *s.* kuution muotoinen (keinotekoisesti valmistettu) jääpalanen. **-kylm|ä** *a.* **-ästi** *adv.* kylmä kuin jää, jäinen. | J. kivi, lähde. J:iä kylpyjä. Juoda j:ää vettä. Puhalsi j. tuuli. Kädet ovat aivan j:ät. Selkäpiissä tuntui j. hiki. Siinä lyhty sitten loisti keskellä autioita hankia, lumierämaassa j:ien tunturihuippujen välissä AHO. — *Kuv.* Puhua j:ällä äänellä. Luoda j. katse. Tyttö seisoi j:änä. Nauraa j:ästi. Hän kumarsi j:ästi ja poistui.

-kynttilä *s. kuv.* jääpuikko. | Aamuisin hohtivat pitkät j:t pirtinräystäissä KIANTO. **-kyyhky(nen)** *s.* Plautus alle, Jäämerellä elävä, ruokkien heimoon kuuluva lintu.

jääkäri[5] *s.* **1.** eräiden joukko-osastojen sotilaista käytetty nimitys: aikaisemmin yl. erikoistehtäviin koulutetusta kevyestä valiojalkaväestä; Suomessa nyk. polkupyöräjoukoista. | Savon j:t. Karjalan j:t. — *Yhd.* alppi-, rajaj.; laskuvarjo-, panssari-, ratsuj. **2.** Saksassa ensimmäisen maailmansodan aikana sotilaskoulutuksensa saanut suomalainen vapaussoturi. | Vapaussotamme ratkaisuun vaikuttivat suuresti j:t. Palvellut j:nä Kuninkaallisessa Preussilaisessa Jääkäripataljoonassa n:o 27. — *Yhd.* etappij.; kalterij.

jääkäri|eversti *s.* **--invalidi** *s.* **-joukko** *s.* Suomessa oli j:ja jo 1700-luvulla. 6 komppaniaa käsittävä Savon j. yhdistettiin v. 1775 vasta perustettuun Savon prikaatiin. — Vaasassa helmikuussa 1918 maihin noussut j. **-joukkue** *s.* Pataljoonan j. 'pataljoonaan kuuluva polkupyöräjoukkue, jota käytetään vars. tiedustelutehtävissä'. **-kapteeni** *s.* **-liik|e** *s.* ensimmäisen maailmansodan aikainen, keskusvaltoihin tukeutunut Suomen itsenäisyysliike, jonka päätarkoituksena oli johtajien kouluttaminen ja aseiden hankkiminen tulevaa vapaustaistelua varten; vrt. jääkäri 2. | J:keen esitaistelija. Ollut mukana j:keessä. **-liitto** *s.* **-luutnantti** *s.* **-majuri** *s.* **-merkki** *s.* jääkärien (ks. jääkäri 2) käyttämä rintamerkki. **-n|puku** *s.* Vihreä j. **-osasto** *s.* **-pataljoona** *s.* (*lyh.* JP) pataljoonan vahvuinen, tav. erillinen jääkäriosasto. | Savon, Pohjanmaan j. Kaartin j. Kuninkaallinen Preussilainen J. n:o 27. **-prikaati** *s.* Jääkärien tultua helmikuussa 1918 perustettiin kolme j:a, kussakin kaksi rykmenttiä. **-rykmentti** *s.* Vapaussodassa kuului armeijaan kuusi j:ä. Savon j. **-tykistörykmentti** *s.* **-upseeri** *s.* vrt. jääkäri 2. **-vero** *s. hist.* Karjalan talonpoikien 1700-luvun lopulta 1800-luvun lopulle erityisen jääkärijoukon ylläpitämiseksi maakunnassa suorittama vero. **-vääpeli** *s.*

jää|laatikko *s.* jäillä jäähdytettävä ruokatavarain säilytyslaatikko; jäähdytyskaapin laatikko, jossa valmistetaan jäätä. **-lakeus** *s.* Aava j. Luminen, hohtava j. **-lasi** *s.* jäätynyttä ikkunaa muistuttava himmeä lasi. **-lauseke** *s.* *liik.* kauppasopimukseen jääesteiden varalta tehty lisäehto, jääväliehto, jääklausuuli. **-laut|ta** *s.* Ajelehtiva j. Hylkeenpyytäjiä j:alla. **-lintu** *s.* = kuningaskalastaja. **-lohkare** *s.* Rannalle on kasautunut suuria j:ita. **-maja** *s.* Naparetkikunnan j. **-maksu** *s.* maksu, joka on suoritettava talvisaikaan ulkomaille lähtevästä t. ulkomailta tulevasta kauppa-aluksesta aluksen lähtiessä maasta t. tullessa maahan. **-mass|a** *s.* Jääkauden j:at ruhjoivat maanpintaa. Vuorien huipuilta syöksyy laaksoon lumi- ja j:oja. **-matka** *s.* Hylkeenpyytäjien moniviikkoiset j:t. **-mer|i** *s.* Pohjoinen j. Eteläinen j. — *Erik.* Pohjoisesta jäämerestä; tällöin myös: Jäämeri. | J:en rannikko. J:en kalastaja. J:en laivuri. **-merialus** *s.* myös: Jää-

meren-alus. **-merikalastus** *s.* myös: Jäämerenkalastus. **-meri|nen** *a. harv.* - - olit kota kolea / Lapinlaakson kämmenellä, / tuttu tuulten j:sten KAILAS. **-meriretkikunta** *s.*

jääm|i[4] *s.*, tav. *mon.* muinaishämäläisistä. | J:ejä vastaan tehtiin sotaretkiä. — *Ylät.* myös nykyhämäläisistä. | Uusmaan urhot, j:it jäykät, / lapset raisun rannikon! LEINO.

jäämistö[2] *s.* **1.** *lak.* vainajan jälkeensä jättämä omaisuus varoineen ja velkoineen, kuolinpesä. | Vähäinen j. Hänen j:nsä arvo nousee miljoonaan markkaan. — Kirjallinen j. **2.** *harv.* jäännös, jäänne. | Luullaan, että lapinrauniot olisivat j:ä lappalaisten elämisestä täällä.

jäämistövero *s. lak.* perintöveron muoto, jossa koko jäämistö joutuu verotuksen kohteeksi riippumatta siitä, kenelle se perintönä t. testamentin nojalla joutuu.

jää|murska *s.* Jäähdyttää j:murskalla. **-muuri** *s.* Viktorian maan rannikon valtava j. Pohjolan synkät j:t.

jäämä[11] *s.* jäännös, ylijäämä. | Suuren viennin ja pienen tuonnin erotuksesta syntyy asianomaiselle maalle j. eli "voitto". — Parempi j. kuin uupuma SP. — *Yhd.* ali-, ylij. **-kannanta** *s.* jälkikanto, rästikanto. | Verojen j. **-luettelo** *s.* rästiluettelo.

jää|möhkäle *s.* **-n|alainen** *a.* myös ◠. | J:alaisia sulavesivirtoja. **-naula** *s.* hevosenkengän varvasosaan liukkaalla kelillä lyötävä teräväkantainen kengitysnaula. **-neul|a(nen)** *s.*, tav. *mon.* neulankärjen tapaisia jääkiteytymiä ilmassa; myös vedessä olevista neulamaisista jäähileistä. | J:at pistelivät terävinä kasvoihin. J:asten leijaileminen talvi-ilmassa ennustaa kylmiä säitä. — Pakkasen sattuessa avoveden aikaan muodostuu veteen hienoja j:oja, ns. suppoa.

jään|harmaa *a.* J:harmaat silmät. **-hile** *s.* jäähile. | Rantakivien kupeeseen oli yöllä syntynyt j:ttä. **-jakaja** *s. maant. geol.* maajäätikön keskus, josta jään liikunta eri tahoille tapahtuu. | J. on Grönlannissa keskiviivan itäpuolella. **-kul|ku** *s.* J:un aiheuttamat vahingot. Satama suojaa aluksia tuulelta ja j:ulta. **-läh|tö** *s.* jäidenlähtö. | J. Aurajoesta. J:dön ja kevätmyrskyjen levoton aika. **-muodostumi|nen** *s.* Leutoja säitä seuranneet pakkaset aiheuttivat Perämerellä nopean j:sen. **-murtaj|a** *s.* **1.** *mer.* erikoisrakenteinen potkurialus, jolla voidaan murtaa jäähän väylä muiden alusten kuljettavaksi, jäänsärkijä. | Liikennettä pidetään talvisin yllä j:ien avulla. Satama pidetään avoinna j:illa. **2.** *tekn.* rakennelma, jolla jokisiltojen puupilarit suojataan kulkujäiltä; vrt. jääarkku.

jäänmurtaja|-alus *s. mer.* **-laiva** *s.* **-laivasto** *s.* Lisääntynyt j:mme.

jään|ne[78*] *s.* laji, yksilö, muodostuma, tapa tms., joka on jäänyt edustamaan jtak jo muuten hävinnyttä kantaa, säilymä, jäännös, jäte, relikti, rudimentti. | Norppaa tavataan j:teenä Laatokassa ja Saimaassa. Nisäkkäiden korppilisäke on alempien eläinten korppiluuta vastaava j. Sivuutetut kehitysasteet ja muodot säilyvät j:teinä vielä kauan lasten maailmassa. Vesilintujen munien keräily, j. ihmiskunnan lapsuuden ajan keräilytaloudesta. — Näin kertoi Stool sinusta, urhokas, / sä kunniamme kulta-aikain j. *CAJ.

jäännemuoto *s.* Vanhan vakkaveron j:ja.

jäännökset|ön[57] *kar.a.*, vars. *kirjall.* **-tömästi** *adv.* (< seur.) perinpohjainen, täydellinen. | Taiteilijan j. itsensä toteuttaminen. Hävitä j:tömiin. Asian ovat tiedemiehet j:tömästi selvittäneet. [Hän oli varma siitä], että sielu oli j:tömästi tulkittavissa kasvonpiirteistä KOSKENN.

jäännö|s[64] *s.* **I. 1.** jstak käyttämättä t. jäljelle jäänyt osa, tähde, jäte, ylijäämä, loppu. | Maidon j. Ruoan j:kset. Liemen j. kaadetaan vatiin. Koeputken pohjalle jäänyt valkoinen j. Perinnön j. Voiton j. käytetään sovitulla tavalla. Mene ja myö öljy ja maksa velkasi; ja sinä ja poikasi eläkää j:ksestä VT[V]. — *Yhd.* haihdutus-, jauhatus-, keitto-, tislausj. **2. a.** *mat.* vähennyslaskun tulos, vähennettävän ja vähentäjän erotus, se suure, joka lisättynä vähentäjään antaa summaksi vähennettävän. — *Yhd.* jakoj. **b.** maksamaton osa jstak summasta, rästi; tilin aloitus- t. lopetusmäärä, saldo. | Lainan j. Saatavamme j. Tilimme osoittaa j:stä hyväksemme 12.000 mk. J. edelliseltä tilikaudelta. — *Yhd.* avaus-, päätösj. **II.** tav. *mon.* osa, joka jstak hävinneestä on jäänyt jäljelle, jäte, ripe. | Vanhan linnan j:kset. Entisen sudenkuopan j:kset. Kinoksien j:kset. Entisaikojen eläinten j:kset maakerroksissa. Vähäinen j. muinoin mahtavasta kansasta. Lyödyn armeijan j:kset. — Kätkeä hautaan jkn maalliset j:kset. Pyhimysten j:kset. - - veden voimat työnsivät vielä kylmää usvaa, viimeisiä talven j:ksiä öiseen ilmaan KATAJA. — *Yhd.* eläin-, kasvi(n)j.; muinaisj.; pyhäinj. **III.** jäänne, säilymä, relikti, rudimentti. | Kansantapa, joka on j. muinaisesta taikauskosta. Papinkappa on surkastunut j. tummasta papin ja oppineen arkipuvusta.

jäännös|eläin *s.* jäänteenä elävä eläin, jäte-eläin, relikti. | Kilkki elää Laatokassa j:eläimenä. **-er|ä** *s.* Tukkuvaraston j:iä. Postimerkkien j:ät. **-joukko** *s.* Sissien j. taisteli sitkeästi. **-kappale** *s.* Kankaiden j:ita. **-kasvi** *s.* jäänteenä tavattava kasvi, jätekasvi. **-liittymä** *s. fon.* loppuaspiraatio. **-magnetismi** *s. sähk.* meltorautamagneetissa magnetoinnin lakattua havaittava heikko magneettisuus, jälkimagnetismi, remanenttimagnetismi. **-metsä** *s. metsät.* = jätemetsä. **-muoto** *s.* jäännemuoto. | Rakennustemme joukossa on säilynyt j:ja kehityksen alkuajoilta saakka. — Saimaan hylje on mielenkiintoinen j. **-määrä** *s.* **-painos** *s.* painoksen jäännöserä. | Kirjan j. **-pal|a** *s.* Kankaan j:oja. J:oista ommeltu tilkkutäkki. **-par|i** *s.* Kenkien, hansikkaiden j:eja. **-saari** *s. maant.* saari, jota pidetään muinaisen manteren t. saaren jäännöksenä. **-tase** *s. liik.* kirjanpidossa koetaseen osa, joka käsittää tilien jäännökset, saldo. **-termi** *s. mat.* Jos suppeneva sarja katkaistaan n:nnen jäsenen jälkeen, tehdään virhe, jota sanotaan n:nneksi j:ksi. **-tilkku** *s.* **-varasto** *s.*

jäänokka *s. tekn.* siltapilarin, padon, jääarkun tms. rakenteen osa, jonka tarkoituksena on kulkujäiden hajottaminen.
jään|otto *s.* taloudessa ym. tarvittavien jäiden nostaminen. **-ottopaikka** *s.* J. on pidettävä puhtaana lumesta. **-puristu|s** *s. mer.* Laiva joutui kovaan j:kseen. **-raja** *s.* kahden erilaisen jään t. jään ja avoveden välinen raja. **-repeämä** *s.* jään halkeaminen; halkeama jäässä, railo. | Talvella sattuneet j:t aiheuttivat suurta vahinkoa kalastajille. — J. pusertui umpeen. - - ikään kuin syyttäen läiskytti ensimmäinen kevätlaine kotilahden j:ssä KIANTO. **-reuna** *s.* Kiinteä j. J:lla istuva lokki. **-riite** *s.* jääriite. **-sini|nen** *a.* J. väri. — *Kuv.* - - silmät täynnä - - kylmää, j:stä vihaa RAILO. **-siru** *s.*
jäänsärkijä *s. mer.* = jäänmurtaja. **-alus** *s.* **-laiva** *s.* **-laivasto** *s.*
jäänti[1*] *s.* jääminen. | Takapajulle j. Sivuun j. Pois j. Tunnonrauha oli suurempiarvoinen kuin ihmisten sanonta tai sanomatta j. KARHUM.
jää|nuotta *s. kal.* jään alta tapahtuvaan pyyntiin käytetty nuotta, talvinuotta. | Pyytää j:nuotalla. — Olla j:nuotalla. **-olot** *s. mon.* Talven j. **-pakkau|s** *s.* Lohen kuljetus j:ksessa. **-pal|a(nen)** *s.* Keinotekoisia j:oja. — Harmaat silmät kylminä kuin j:aset KOJO. **-palatsi** *s.* suuri halli, johon on rakennettu keinotekoinen luistinrata. | Suurkaupunkien nykyaikaiset j:t. **-pallo** *s. urh.* **1.** jääradalla mailoilla pelattava joukkuepeli, jossa pelivälineenä on kova pallo; *syn.* bandy; vrt. jääkiekko. | Pelata j:a. Saavuttaa mestaruus j:ssa. **2.** jääpallopelissä pelivälineenä käytetty pallo. **-pal|loilija** *s.* jääpallon pelaaja. **-palloilu** *s.* jääpallon pelaaminen. | Harrastaa j:a. **-palloiluluistin** *s.* = jääpalloluistin.
jääpallo|joukkue *s.* **-kausi** *s.* **-kenttä** *s.* **-luisti|n** *s.*, tav. *mon.* jääpalloilussa käytetty luistin, "hokkari". **-maila** *s.* **--ottelu** *s.* Mennä katsomaan j:a. **-peli** *s.* **-sarja** *s.*
jää|paperi *s.* paksuhko paperi, jonka pinnalla on jääkiteitä muistuttavia kuvioita, alabasteripaperi. **-pato** *s.* Valtava j. tukki virran uoman. Räjäyttää j. **-patsas** *s.* He ovat olleet molemmat toisilleen kuin kaksi j:ta [= kylmiä] HAARLA. **-peili** *s.*, vars. *runok.* Järvenselän j. J:t särkyy alla askelten H.ASUNTA. **-peit|e** *s.* Meren j. Jääkautinen j. Vedet vapautuvat j:teestään. Joki on luonut j:teensä. **-peittei|nen** *a.* J. järvi. J:set tiet. J. Etelämanner. **-peitto** *s.* jääpeite. **-piik|ki** *s.* **1.** terävä piikki suksisauvan kärjessä tms. **2.** jääpuikko; jääneulanen. | - - räystäät olivat tiputtaneet vettä j:eistään LEHT. — Usein satoi lunta, vielä useammin oli ilma täynnä lenteleviä j:kejä. **-pilvi** *s. metrl.* pienistä jääkiteistä muodostunut pilvi. **-pinta** *s.* Peilikirkas j. **-polte** *s. maat.* keväällä pelloille ilmestyneen veden jäätymisen tuhoava vaikutus oraisiin ym. taimiin. | J. vaurioitti pahasti rukiinoraita. **-prinsessa** *s.* taitavasta, kuuluisasta kaunoluistelijattaresta. | Norjalainen j. Sonja Henie. Näytökseen otti osaa neljä j:a. **-puik|ko** *s.* **1.** Pitkät j:ot riippuvat räystäistä. Jäykkä kuin j. — *Kuv.* - - hän saattoi jäähdyttää hänet j:oksi, kun hän saarnastuolista loi kylmän katseen penkkiin, missä Helena istui TALVIO. - - neidin hansikas ei ottanut irrottuakseen ja minun sormeni olivat j:koina KIANTO. **2.** pitkäjuurinen, kuulaan valkoinen retiisilajike. **-purjehdus** *s. urh.* luistimilla seisten t. jääpursilla harjoitettu purjeliito jäällä. **-pursi** *s. urh.* jääpurjehdukseen käytetty, jalaksilla ja purjeilla varustettu kelkkamainen laite, jääjahti. **-pussi** *s. lääk.* tav. kumista valmistettu, jääpalasilla täytettävä pussi, jota käytetään hoitovälineenä eräissä sairauksissa. **-pyynti** *s.* jäiltä tapahtuva kalastus, hylkeenpyynti tms. **-päiväkirja** *s. mer.* aluksessa pidettävä jääsuhteita koskeva erikoispäiväkirja. **-rata** *s. urh.* luonnonjäälle tehty t. keinotekoisesti valmistettu rata luistelu-urheilun harjoittamista varten; auto-, moottoripyörä- t. ravikilpailuja varten jäälle tehty kilparata. **-reitti** *s.* jäätä pitkin käyvä kulkutie. **-riit|e** *s.* Järvet vetäytyivät yöllä j:teeseen. Aluksen kansi oli j:teessä aallokon pärskyttämästä vedestä. — *Kuv.* - - hänen, Kustaa Wetterin, kohdalta elämä oli alkanut käydä j:teeseen TALVIO. **-riitta** *s.* = ed. | Yöllä olivat lahdelmat menneet hienoon j:an KIANTO.
jääriäinen[63] *s.* Pogonochaerus, hapsenkakkiaisten heimoon kuuluvia pieniä kovakuoriaisia. — *Yhd.* oksa-, siroj.
jäärt|i[1] *s. mer.* purjeen haarukan tukiköysi. | Tiukata j:ejä. Tuulenpuoleinen j.
jää|ruoho *s.* Mesembryanthemum, etup. eteläafrikkalaisia pensaita ja ruohomaisia mehukasveja (päivikkejä), joista eräitä lajeja viljellään koristekasveina. **-ruohka** *s.*
jääryt|ellä[28*] *v. kans.* matkia, jäljitellä. | - - poikana jo meitä naurottelit aina hengettömyyteen tuolla j:televällä taidollas KIVI. - - sitten hän rupesi j:telemään erästä tuttua Jyvöälahden pohattaa I.K.INHA.
jäär|ä[11] *s.* **1.** vars. *vanh.* (*rinn.* jaara) kuohitsematon pässi. | Sarvipää j. Tarttua j:än sarviin. Puskea kuin j. [Lupasivat] antaa j:än rikosuhriksi rikoksensa tähden VT[V]. Ei ole j:än määynnästä, / kun ei uuhinen mäkätä SL. — *Kuv.* itsepäinen, vastaan hangoitteleva ihminen; vanttera, jäyhä mies. | Senkin j.! Oletpa aika j. Hän [ukko] on kyllä j:ää, / vaan kaikk' Ingrid viimein määrää *MANN. — Pojan j. Jänterä j. Leveäharteisia j:iä tai hongankolistajia olivat olleet ... nuo korventakalaiset HAARLA. **2.** *el.* jälkiosana eräiden hapsenkakkiaislajien nimissä: Jalo-, kanto-, kukka-, kuusi-, mustaj.; sarvij.; tupaj.
jäärä|päinen *a.* -päisesti *adv.* -päisyys *omin.* itsepäinen, vastahakoinen, vastaanhangotteleva, härkäpäinen. | J. hämäläinen. Pysyä j:päisesti kannassaan. Hänessä oli aimo annos suomalaista j:päisyyttä. Syntyi kaksi puoluetta: radikaalit - - sekä vanhoilliset, j:päiset epäilijät LEINONEN. **-pässi** *s. halv.* itsepäisestä ihmisestä. | Voi sinua typerää j:ä! Etkö saanut kenties löylytystä ansion mukaan, j.? KIVI. **-pää** *a.* jääräpäinen. | On kuin j. pässi. Oikein j. ukko. — *S:sesti.* Senkin j.! Itsekäs, lyhyt-

näköinen j. Näin selvästi vanha mies todistaa, mutta järki ei tehoo j:hän KARHUM.
jää|röykkiö s. **-sade** s. *metrl.* sade, jossa pisarat ovat jäätyneet läpinäkyviksi jyväsiksi. **-saha** s. jäiden sahaukseen käytettävä isohampainen, n. 2 m pitkä saha. **-sil|ta** s. jäästä t. jäälle jnk vesiväylän yli tehty tilapäissilta; kulkukelpoinen luonnonjää vesistössä. | Jäänmurtajan railon yli pidetään liikennettä tarpeen mukaan yllä j:lan avulla. — Tammikuun lopulla rakentuu j. mantereelta Ahvenanmaalle. Vastarannalla näkyi kettu koettelemassa nuoren j:lan kantavuutta. **-siru** s. Pieniä j:ja. **-sohjo, -sohju** s. Laiva oli purjehtinut monta päivää j:ssa. Pauhaten rikkoo meri jääkenttiä hienoksi j:ksi. Luodaan j. pois avannosta. **-sohjui|nen** a. Tuuli puhalsi yli j:sen meren. **-stadion** s. luistinkilpailuja varten valmistettu jäärata katsomoineen. | Garmisch-Partenkirchenin, Bisletin j. **-suhte|et** s. *mon.* Kuluneen talven vaikeat, suotuisat j. J:iden tiedotusasema. Laiva saapuu, mikäli j. sallivat. **-suksi** s. pitkä, suksen tapainen laite, jonka päällä maaten voidaan liikkua heikolla jäällä ja jota käytetään pelastusvälineenä. **-sumu** s. *metrl.* pienten jääkiteiden muodostama sumu. **-säiliö** s. Maanpäällinen j. Rautatievaunun j. **-taipale, -taival** s. Pitkä j. **-talvi** s. talvi jääsuhteiden kannalta katsoen. | Suotuisa j. Vaikeina j:na liikenne supistuu vähiin. **-teitse** *adv.* jäitse. **-tel|i** s. jäälautta. | Ajelehtiva j. Siellä täällä uiskentelee j:ejä. Liikkuvat j:it muodostavat ahtojäitä. J:ien mahtava ryntnistys virrassa.
jäätelö[2] s. *ruok.* kermasta t. hedelmämehusta valmistettu, jäädytettynä tarjottava virvoke ja jälkiruoka; vrt. jäädyke. — *Yhd.* hedelmä-, kahvi-, kerma-, mehu-, sitruuna-, suklaa-, vaniljaj. **-annos** s. **-baari** s. **-kauppias** s. **-kone** s. jäätelön jäädyttämiseen käytettävä kone. **-liike** s. **-lusikka** s. **-puikko** s. = jäätelötikku. **-rattaat** s. *mon.* **-tehdas** s. **-tikku** s. puutikku, jonka ympärille erä jäätelöä jäädytetään; sellaisen ympärille jäädytetty jäätelöerä. **-vuoka** s.
jää|tie s. jäätä pitkin käyvä kulkutie; jäädytetty tie. | Järven yli talvisin johtava j. — Kitka j:teillä on keskimäärin puolta pienempi kuin lumiteillä. **-tiedotus** s. *mer.* virallinen tiedonanto jääsuhteista eri väylissä ja satamissa. | Päivän j. **-tiedotusasema** s.
jäätik|kö[2*] s. **1.** *maant. geol.* maan pintaa peittävä pysyvä jääkasauma vuoristossa t. muussa kylmässä seudussa, maajää; jäävirta. | J:köjä on kaikilla leveysasteilla, eniten tietenkin napaseuduissa. Permikauden j:öt. — *Yhd.* manner-, napa-, vuori(sto)j.; laakso-, laki-, solaj. **2.** tielle suojasään jälkeen muodostunut liukas jää, iljanko, iljanne, kaljama; maan pinnalle tihkuneen t. valuneen veden muodostama jääkerros. | Tie on j:öllä. Hietikkokin on kuin j., kun on hyvä hevonen SP. — Laaksojen painanteisiin oli pakkanen muodostanut j:öitä.
jäätikkö|alue s. Vuoriston j. Järvisimpiä seutuja ovat entiset j:alueet, missä jäävirrat ovat valmistaneet järville tilaa. **-hyppiäinen** s. Isotoma saltans, Keski-Euroopan alpeilla elävä, hyppyhäntäisiin kuuluva pieni, musta hyönteinen.
jäätikköinen[63] *poss.a.* J. ylänkö. — J. tie. J. talvikeli.
jäätikkö|joki s. *maant. geol.* = jäätikkövirta. | Virtava j. kuljetti mukanaan karkeata soraa. **-jää** s. jäätiköiden (ks. jäätikkö 1) karkearakeinen, lumesta muodostunut jää, maajää. **-keli** s. Hevonen on kengitettävä hyvin j:llä ajettaessa. **-kulutus** s. *geol.* jäätiköiden kuluttava vaikutus alustaansa, eksaraatio. **-peitteinen** a. J. tunturi. **-portti** s. *maant. geol.* jäänalaisen sulavesivirran tunnelimainen purkautumisaukko jäätikön reunassa. **-pöytä** s. *geol.* muodostuma, jossa kiven t. soran alla on sulamaton jääpatsas. **-rinne** s. **-vir|ta** s. *maant. geol.* jäätiköstä alkava sulavesivirta, jäätikköjoki. | Alas liukuvan jäätikön alapää sulaa lumirajassa ja muodostaa j:ran.
jäätiköitymisalue s. *maant. geol.* Muinaiset j:et.
jäätiköity|ä[1*] v. *maant. geol.* joutua jäätikön t. maajään peittoon. | J:nyt alue. Vahvasti j:nyt vuorenhuippu. Euroopassa j:i koko pohjoispuoli.
jää|tilanne s. J. on huomattavasti vaikeutunut Suomenlahden itäosissa. J:tilanteessa ei ole tapahtunut muutoksia. **-tuki** s. *kal.* pintaveden tuulettamista varten jään koholla pitämiseksi vesistöön sulan aikana paaluista, kivistä ym. rakennettu tuki. **-tuura** s. lapamaisella t. tikarimaisella terällä varustettu puuvartinen jäänsytemisväline, tuura.
jäätymis|ilmiö s. Supon muodostuminen koskiin on veden alijäähtymisestä johtuva j. **-piste** s. *fys.* lämpötila, missä (nestemäisen) aineen jäätyminen t. jähmettyminen tapahtuu; *erik.* veden jäätymislämpötila;)(kiehumispiste. | Öljyn j. Sokerijuurikkaan j. on —3,1° C. — Celsiuksen ja Réaumurin lämpömittareissa merkitään j. 0°:lla. Ilman lämpötila laski muutaman asteen j:en alapuolelle. **-vaara** s. J:n vuoksi on pumpun mäntä ontto. Lämpöpatterien j. oli heikon lämmityksen vuoksi suuri.
jäätymä[13] s. jäämuodostuma. | Jään mukana pohjasta kohonneiden kivien kuoppiin oli muodostunut jäätymiä. Päivänpaisteen sulattamien vesihelmien j:t kimaltelivat puiden oksissa. — *Kuv.* Ja taiteilijan sydän alkoi sulaa katkeruuden j:stä KIANTO. **-piste** s. = jäätymispiste.
jäätymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* joka ei (vielä) ole jäätynyt t. vars. joka ei (ollenkaan) jäädy. | Vielä j. ulappa. J. lähde, virtapaikka. J. satama. J:tömät suot. Salaojakanavat on kynnettävä j:tömään maahan asti. J:öntä nestettä. Vaikeasti jäätyvät ja j:tömät dynamiitit. J. pumppu, viemärijohto.
jääty|ä[1*] *pass.v.* **1.** pakkasessa jähmettyä, mennä jäähän, muuttua jääksi (vars. vedestä); *fys.* yl. muuttua jähmeään olomuotoon;)(sulaa. | Järvi j:y. Rannat alkoivat j. Joki j:i pohjaa myöten. Laivareitti j:i joulun alla. Veden pärskeet j:ivät ilmassa. Maito j:i asti-

oihin. Sanko j:i kiinni kaivon kanteen. Märät vaatteet alkoivat j. ylle. Lihaa voi hyvin säilyttää j:neenä. J:nyt ikkuna. Vesikelkan j:nyt vetonuora. Kovaksi j:nyt tienpohja. | "Minusta siellä ei ole sen pakkasempi kuin illallakaan." — "Eihän se sinusta ole, vaikka sylki suuhun j:isi" KAUPPISH. — Öljyjen j:minen eli jähmettyminen. Elohopea j:y vasta noin 40 asteen pakkasessa. 2. *kuv.* jähmettyä, jäykistyä. | J. kaavoihin. Vanhanaikaisen opetuksen j:neet periaatteet. Tyttö seisoi kuin j:neenä. Hymy j:i huulille. Hovimestari oli j. pelkästä kunnioituksesta. Sota muuttui j:neeksi mantereiden piiritykseksi ja kesti neljä vuotta. -- ja rupesi, kuin j:neellä katseella, tuijottelemaan itään päin KIVI. -- tunsi j:vän verensä, / sydämensä seisahtavan LEINO. Ja naurukin j:y, kilahtaen kuin murtuva ase kovaa kalliota vasten KIANTO. — *Liik.* joutua hyötyä tuottamattomaksi (pääomista), jäädä vaikeasti perittäväksi (luotoista). | J:nyttä kapitaalia. Liikkeen pääomat j:ivät heti alkuunsa kaupaksi menemättömiin tavaroihin. J:neet luotot. Suomalaisten vientiliikkeiden saatavia j:i Saksaan n. 100 miljoonaa markkaa.

jäät|ää[2*] *v.* asiasubj:n ohella: jäädyttää, viiltää kylmästi. | Äkillinen talvipakkanen j:i railot. Pakkanen oli j:änyt ikkunaruudut kuvioille. J:ävä keli. Vihainen tunturituuli j:i posket. — *Yksipers.* Päivällä sulatteli jo hiukan hangen pintaa ja yöllä sen j:i niin, ettei näkynyt jälkiä missään AHO. -- niin kylmää vettä, että hampaita viiltää ja vatsassa j:ää LEHT. — *Kuv.* Tämä kauhea ajatus j:i häntä. -- itse Sextus kalsein katsein tunteet j:i LARINK. Ei vuodet jäädä tulta sydämessä *JYLHÄ. — *jäät|ävä* (a.) -ävästi (adv.) viiltävän kylmä. | J:ävä pohjatuuli. Huone oli j:ävän kylmä. Maa vastasi j:ävänä paljaiden jalkojen askeliin WALTARI. — *Kuv.* J:ävä rauhallisuus. Katsella j:ävän kylmästi. Tervehtiä j:ävän kohteliaasti. Nauraa j:ävästi. Elämän j:ävät viimat puhalsivat. J:ävä kauhu pusersi sydäntä. Seurasi j:ävä äänettömyys. -- jokaista ilojen kesää seuraa j:ävä talvi LEHT.

jäät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* J. satama. J. vuodenaika. Rannikolla oli isoja j:tömiä aloja.

jää|tönkkä *s.* -- huurteiset puut törröttävät liikkumattomina j:tönkkinä KIANTO. **-ulap|pa** *s.* jäälakeus. | Aukea j. -- järvien j:oilla viettivät teeriparvet ulahdellen varhaishäitään KIANTO. **-urheilu** *s.* jäällä suoritettavista urheilumuodoista. **-vaippa** *s.* (maa)jääkerros. | Grönlannin keskiosaa peittää n. 2.000 m:n vahvuinen j. **-varasto** *s.* **-vene** *s.* pelastustarkoituksiin t. muuten heikoilla ja railoisilla jäillä liikuttaessa käytettävä vene. | Hylkeenpyytäjien j. **-ve|si** *s.* vesi, jossa on jäätä t. jäitä. | Juoda j:ttä. Jäähdyttää j:dellä. -- jo ensi matkalla sai -- monta kylpyä kevätkylmässä j:dessä KATAJA.

jäävesi|allas *s.* Maitohuoneen j. **-jäähdytys** *s.*

jäävi[4] *lak.* **1.** *s. vanh.* este, esteellisyys (peruste). | Todistajan j:t. Tuomarin j:t. Todistajaa vastaan esitettiin j. Heitä vastaan ei ollut j:ä, saivat vannoa ja todistaa KATAJA. Ulosotonhaltija olkoon samojen j:en alainen, kuin oikeudenkäymiskaaressa tuomarista sanotaan LK. 2. *a.* esteellinen, jäävillinen. | Hän on j. todistamaan. Lautamies joutui j:ksi. | "Silloin täytyy meidänkin ilmoittaa todistajiksi kaksi henkilöä: maisteri Hagman ja —". — "Hän on j., hän on minun lankoni!" huusi Handolin AHO. — Vapaammin: Sinä olet j. puhumaan asiasta mitään.

jäävilli|nen[63] *a. lak.* -syys[65] *omin.* sukulaisuuden, alaikäisyyden, asianosaisuuden tms. takia esteellinen toimimaan jssak oikeusasiassa todistajana t. viranomaisena (vars. tuomarina), jäävi;)(jäävitön. | J. todistaja. Julistaa oikeuden päätöksellä j:seksi. Ulosottomiehen j:syys.

jäävimuistutus *s. lak. vanh.* estemuistutus.

jäävir|ta *s. maant. geol.* liikkuva virtamainen jäätikkö, gletšeri, glasieeri, jöökeli. | Sulava j. Sorajoukkoja kuljettavat j:rat. J:tojen kaivamia laaksojärviä. Jää näyttää kulkeneen suunnattomana j:tana pitkin Itämeren syvännettä.

jäävit|ön[57] *kar.a. lak.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* esteetön;)(jäävillinen. | J. henkilö. On hankittava kaksi j:öntä todistajaa.

jää|vuori *s.* suuri uiskenteleva jäämöhkäle. | Napamerten ajelehtivat j:vuoret. Laiva ajoi j:vuoreen. — Kylmä kuin j. **-vuorivaara** *s.* Laivalle ilmoitettiin radioteitse j:sta. **-vyöhyke** *s.* **-vyöry** *s.* Alppiseuduissa ovat vaarallisia lumi- ja j:t. **-väliehto** *s. liik.* jäälauseke.

jääväi|tä[35] *v. lak.* osoittaa t. julistaa jäävilliseksi. | Hänet j:ttiin, koska hän oli sukulainen. Jos asianomainen tahtoo j. tuomarin --, on estemuistutus tehtävä sopivassa muodossa LK. — Vapaammin: -- ensin j:än pahain parjaajien kuoron LARINK.

jäävväämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* kiistämätön, ehdoton. | J. todistus. J. totuus. Hän todisti asian j:tömästi. -- se [savu] yhä vielä kattaa näitä maita / kuin jäly, j. pakkopaita H.ASUNTA.

jökött|ää[2*] *deskr.v.* paikallaan, liikkumatta olemisesta: jokottaa. | Istua j. Hän oli kyllästynyt kotona j:ämiseen. Vaunurivi j:i paikoillaan.

jölli[4], **-|kkä**[15*] *deskr.s.* kookkaasta olennosta t. esineestä. | Pojan j. Suuria nauriin j:köitä.

jömött|ää[2*] *deskr.v.* jököttää, jämöttää. | J. yhdessä kohdassa. Seisoa j. Postivaunu yhä j:i raiteillaan.

jönkäle[78] *deskr.s.* suuri kimpale t. kappale. | Suuri jään j. paiskautui sillan arkkua vasten. Pilven j:et taivaalla olivat niin kolkon näköisiä PÄIVÄR.

jöntikkä[15*] *deskr.s.* kookkaasta, lihavasta olennosta. | Lihava j. Kankea j. Hevosen j. | Marja on vähän rasittunut. Tietäähän sen, kun on tuommoinen j. ruokittavana TALVIO.

jöreä[21] *a. kans.* äänestä: matala, möreä. | J. ääni. -- j:tä rupattelua harmittomine kirosanoineen SILL.

jörri[4], **-kkä**[15*] *deskr.s.* jurosta miehestä, jykevästä pölkystä tms. | Harvasanainen j. Senkin j. Pahasisuinen j. Miehen j. Paksu hirren j.

jöräht|ää[2*] *deskr.v.* jorahtaa, murahtaa. | -- moni isännän jorilas vaan j:i kiitokseksi KAUPPISH.
jörö[1] *a.* -sti *adv.* -ys[65] *omin.* totisen yksivakainen, vähäpuheinen, juro. | J. ja raskasmielinen mies. J:n näköisiä miehiä. Häntä pidettiin hieman j:nä. Esitys sai j:immänkin katselijan nauramaan. Hän vastasi jokseenkin j:sti. Metsälammen j:t ahvenet. — *S:sesti.* Näytti melkein siltä kuin tuosta ennen niin hilpeästä miehestä olisi nyt tullut oikein aika j. PÄIVÄR. **-jukka** *s.* jörö ihminen, murjottaja. | -- jäyhä, tytöistä piittaamaton j. L.ONERVA.
jörökki[5*] *deskr.s.* jörö ihminen, jöröjukka. | Mikä j. se sellainen on, joka ei tanssi! LEHT.
jörömäi|nen[63] *kalt.a.* -syys[65] *omin.* J. ihminen. J:sen totinen. Poika oli näet tuiki harvapuheinen, melkein j. PÄIVÄR.
jöröttäjä[16] *tek.* Yksivakainen j.
jöröt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* olla paikoillaan, pysytellä jurona yhdessä kohden, jurottaa, jököttää, murjottaa. | Seistä j. Ahven vaanii saalistaan j:täen vesikasvien seassa. Tutut tervehtivät toisiaan, muut vaan j:tivät CANTH. -- olla j:it etkä saanut sanaa suustasi AHO. -- hänen elämänsä on vaan ollut tuollaista j:ystä KAUPPISH.
jöö *s. vaill. ark.* Pitää j:tä 'pitää komentoa, määrätä'. Pitää j:tä ja järjestystä. Minä se tässä talossa j:tä pidän ja määrään. -- olisi yhtenä j:tä pitämässä maan hallituksessa SASU PUNANEN.
jöökeli[5] *s. maant. geol.* jäävirta.
jöölinki[5*] *s.,* etup. *mer.* nostolaite, johon kuuluu yksi kiinteä t. kiinteä ja liikkuva yksikiekkoinen pylpyrä sekä köysi.

K

k [kō] **1.** kirjain, *k*-äänteen merkki. | Iso, pieni k. **2.** eräs kielen äänne: soinniton kitalakisulkeumalla muodostuva klusiili. **3.** *lyh.* mm. **a.** K. [= kunnioitettu, kunnioitettava] Rouva N.N. K.K. [= korkeasti kunnioitettu] Herra Ministeri N.N. **b.** kuollut. | S. 5.7.1875, k. 6.10.1940.

1. **ka** *interj.* kas, kah, kappas, katsos. **1.** ilmaisemassa äkillistä huomaamista t. hämmästymistä. | Ka, sinä täällä! | Missähän Masa on? Ka, siellä! | No ka, joko ne nyt lähti! Ka, Jaana! Ka, perhanaa! Ka, johan se on Aliina tullut marjasta KAUPPISH. Ka petoa, ei se surulliselta näytä ALKIO. **2.** myönnyttävästi. | "Me haluaisimme tanssia!" — "Ka, tanssitaan!" | "Otan tästä tupakan!" — "Ka, ota!" | Miltä tuntuu? — Ka siinähän tuo menee KIANTO. **3.** kysymystä aloittamassa. | Ka, minnes lakki on joutunut? | "En minä anna!" — "Ka, minkä tähden et?" **4.** torjuvasti, rauhoittavasti. | Ka, ka, kyllähän minä tästä vähemmälläkin. Ka, ka, älähän ole noin menoissasi!

2. **ka** *onom.interj.* kirjoitetussa kielessä toistettuna esim. hanhen t. harakan ääntä kuvailemassa; vrt. kä. | Ka ka ka kaa!

3. **ka** *lyh.* metrinen karaatti.

-ka (etuvok. sanoissa -kä). **1.** johdin, joka tavataan pron:ien joka, kuka, mikä nom:ssa ja yks. gen:ssä (jonka, kunka, minkä) sekä adv:ssa kuinka; saattaa (normaalikielessä tav. tarpeettomasti) liittyä myös kaksi- t. useampitavuiseen kantaan (em. pron:ien transl:iin, all:iin, ill:iin ja mon. gen:iin, useihin ken -pron:n sijamuotoihin sekä adv:eihin jolloin(ka), jonne(ka), joten(ka), kulloin(ka), kunne(ka), minne(kä), miten(kä), *vanh.* konj:oon jos(ka). | Mies, joka. Minkä verran? Mitenkä on meneteltävä? Kuinka tämä tapahtuu? Mammona, johonka hän on kiintynyt. Mihinkä menet? Kellekä asia on esitettävä? Miksikä teit sen? Mitenkä nyt näin saattoi käydä? Maaperä on kuivaa, jotenka seutu on terveellinen. Aika, jolloinka saavut. Mitenkäkö perille pääset? KARHUM. -- ja paaduttaa, kenenkä hän tahtoo UT[V]. O joska [= jospa] te vähäkin minun tyhmyyttäni kärsisitte! UT[V]. Herra, kuhunka minä menisin? AK. **2.** liitepart. kieltosanan yhteydessä (ks. ei 4, 5). **a.** kopulatiivisen konj:n tehtävässä. | Olet muukalainen eikä sinulla ole rahaakaan. Ei suuri eikä pieni. Et käynyt kotona etkä edes kirjoittanut. Älä katsele äläkä koske! **b.** merkitystä tehostavana, väitettä jyrkentävänä. | "Jospa väsyt?" — "Enkä väsy!" | "Maksatko?" — "Enkä maksa."

kaadanta[15*] *teonn.* (< kaataa) kaataminen, kaato. | Korven, tukkien k. Ison tammen k. Lähen kasken kaa'antahan, / solkikoivun sorrantahan KAL. — Karhun k.

kaadat|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < kaataa. | K. puita. Metsän k:us. Voitonpatsaat, jotka Sulla oli k:tanut. K:ti kylmää vettä niskaan.

kaade[78*] *s.* viettävä rinne, vieru, luiska. | -- kirmasi -- kohden peloittavaa k:tta KIVI. — *Geol.* kulma, jonka kerrospinta muodostaa vaakasuoran tason kanssa. | K. 60° W '60° vaakasuorasta poikkeava, länteen kalteva'. — *Yhd.* kenttä-, sivuk.

kaa|della[28*] *frekv.v.* < kaataa. | Emäntä k:teli kahvia kuppeihin. K:deltiin puita metsässä. Väestö oli saanut vapaasti k. kaskiaan. [Kullervo] ristin rastin hirret k:teli KIVI. -- viljani halla vei, peto metsän k:teli karjaa *MANN. [Lehmä] metsässä makaelevi, / majon maahan k:televi KAL.

kaaderi[5] *s.* **1.** *sot.* rauhan aikana palveluksessa oleva vakinainen väki, joka muodostaa sodan aikana koottavan armeijan rungon; ahtaammassa merk:ssä vakinainen upseeristo ja aliupseeristo sekä värvätty miehistö. | Kullakin reservikomppanialla [Venäjän vallan aikana] oli läpi vuoden k:na komppanianpäällikkö, vääpeli ja varusmestari. — *Yhd.* harjoitus-, kouluttaja-, miehistö-, päällystö-, upseerik. **2.** *kuv.* kantajoukko. | Vakituinen metsätyöläisk. sesonkityöläisten lisäksi.

kaaderi|joukko *s. sot.*, tav. *mon.*)(territoriaalijoukko. **-järjestelmä** *s. sot.* Asevelvollisten kouluttaminen tapahtuu k:n puitteissa. **-laitos** *s. sot.* Erilaisia sotalaitosmuotoja: ammatti-, miliisi- ja k.

kaadin[56*] *s.* **1.** ruokailuastiastoon kuuluva kannu, jonka reuna on muodostettu kaatamista helpottavaksi nokaksi. — *Yhd.* lasi-, posliinik.; kerma-, maito-, vesik. **2.** *tekn.* konvertteri. **3.** *puut.* laite, joka itsetoimivasti siirtää kehyssahassa sahatun tavaran syrjäyssahaan johtaville kuljetuslaitteille t. syrjäyssahan eteen.

kaados[64] *s.* kaadetut puut; metsäalue, jolta puita on kaadettu.

kaahail|la[29] *v. kans.* hapuilla, tavoitella, havitella. | Simola k:i lakkiaan, mutta kun ei löytänyt -- lähti avopäin WILKUNA.

kaahais|ta[24] *v. kans.* nousta t. kiivetä nopeasti.

| K. tunturin laelle. K. uunille. Jaksaisivat äijät vielä k. mastoonkin PAULAH.

kaaha|ta[35] *v. kans.* -us[64] *teonn.* **1.** ajaa takaa, hätyyttää. | Lehmät k:ttiin tarhaan. Karja jäi susien k:ttavaksi. Ihmiset vaeltavat toinen toistansa k:ten. - - kymmenen kiukkuista härkää, k:ten edellään koiria KIVI. - - huuto huutoo k:a KIVI. **2.** *deskr.* ajamisesta, liikkumisesta. | Tulla k:si pellon poikki. K:sivat upottavassa lumessa. Edelläpä konillansa / Heikkapoika k:a KIVI.

kaah|ia[17] *deskr.v. kans.* kulkea, liikuskella. | Mies k:i rauhallisesti portaita ylös. Vennu sulki oven, k:i uudelleen ylikertaan ALKIO. Kapalle hänkin k:i PAULAH. - - kun mies vesiselvänä tähän aikaan vuorokaudesta vielä täällä k:i, niin jotain varmaan oli siinäkin SILL.

kaahitta|a[2*] *deskr.v.* kulkemisesta, liikkumisesta. | Mummo mennä k:a kyhmykeppi kädessä.

kaahla|ta[35] *v. murt.* kahlata. | - - virtoja suvannon k:si kasakan hepo LEINO. Meidän on k:ttava vielä verivirroissa KIANTO.

kaahlo|a[1] *v. murt.* (*rinn.* kaaloa) kahloa. | Sake - - k:i paljain jaloin lumessa KIANTO. Pojat - - k:ivat niin pitkälle, että vesi ulottui kaulaan KATAJA. - - k:i poikki Tuonen virran KAILAS.

kaahot|ella[28*] *frekv.v. kans.* < seur. | Ihmisrukka ei tunne itseään; kuoltuaankin vielä k:telee sokellellen jälkeen jääville TOPPILA.

kaahot|taa[2*] *deskr.v. kans.* kulkemisesta, liikkumisesta. | Ajaa, hiihtää, juosta, tulla k. Varis lentää k:taa. Poro tulla k:ti jo puoliväylässä KATAJA.

kaakao[3] *s.* **1.** kaakaopuun siemenistä valmistettu jauhe. **2.** kaakaojauheesta valmistettu juoma; vrt. suklaa. | Kuppi k:ta. — *Yhd.* maito-, vesik. **-istutus** *s.* kaakaopuuistutus. **-jauhe** *s.* = kaakao 1. **-kakku** *s. maat.* kaakaopapujen kuorista valmistettu rehukakku. **-laatu** *s.* **-massa** *s.* eräs kaakaoteollisuuden puolivalmiste. | K:sta erotetaan pusertamalla kaakaorasva. **-mylly** *s.*

kaakaon|tuotanto *s.* **-valmistus** *s.* **-viljely** *s.* **-värinen** *a.* myös ⁀.

kaakao|papu *s.* kaakaopuun siemen. **-puu** *s.* Theobroma cacao, tropiikin puu, jonka siemenistä valmistetaan kaakaota. **-rasva** *s.* kaakaopavuista puristamalla erotettu rasva, kaakaovoi, -öljy. **-tee** *s.* kaakaopuun hedelmän kuorista valmistettu tee. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-viljelmä, -viljelys** *s.* **-voi** *s.* kaakaorasva. **-öljy** *s.* kaakaorasva.

kaakat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kanojen k:telu.

kaakat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kanan, hanhen ym. ääntelystä: kaakottaa, kakattaa. | Kana k:taa. Kaislikossa k:tivat sorsat. Ankkojen k:us. K:taisi hanhet, kohta / ilmi tullut oisin *MANN. — *Kuv. ark.* vars. naisten (juoruavasta) puheesta. | Akkojen k:us. - - kuin mikä riikinkukko ja k:tanut aina puutteestansa JOTUNI. Karsinassa k:ti taas äänekkäämmin honittava akan ääni TOPPILA. - - kulkevat täällä k:tamassa uutta oppiaan? R.RAUANHEIMO.

kaakeli[5] *s. rak.* savesta polttamalla valmistettu, lasituksella päällystetty laatta. — *Yhd.* hella-, jalka-, koru-, kulma-, laatta-, seinä-, uunik. **-hella** *s.* **-laat|ta** *s.* Kylpyhuone, jonka seinät on päällystetty k:oilla. **-levy** *s.*

kaakelinen[63] *ain.a.* K. seinä.

kaakeli|päällysteinen *a.* K. uuni. **-savi** *s.* savilaji, joka kelpaa mm. kaakelien valmistukseen; us. = merkeli. **-seinä** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tiili** *s.* **-uuni** *s.* kaakeleilla päällystetty uuni; vrt. kakluuni. | Valkoinen k. Koristeellinen, maalattu k. **-vasara** *s. rak.* talttamainen vasara, jota käytetään kaakelien muokkaamiseen.

kaaker|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Humalainen k:teli pihamaalla. Varis lentää k:telee tuulessa. - - ovathan nähneet hänen Hämeenlinnan kaduilla, mutta k:televan juovuksissa KIVI. Ajatus - - k:teli siellä etsien tuota ikuisesti etsittyä elämänkiveä ALKIO.

kaaker|taa[6] *v. ark.* -rus[64] *teonn.* **1.** *deskr.* liikkua vaivalloisesti ja kömpelösti, hoiperrellen. | Sorsa k:taa rannalla. Kana juosta k:taa tiehensä. Lihavantyvekäs pomomies k:si tietänsä kuin laiska karhu PÄLSI. 2. vaivata, kalvaa, kaikertaa, kaihertaa. | Ikäväntunne k:si mielessä. Takatajunnassa k:si pelko. Kohmeloisen omatunto alkaa kaivaa ja k.

kaakinpuu *s.* paalu, johon rikoksentekijä asetettiin ruoskittavaksi t. häpeämään, kaakki. | K. kirkonmäellä. Sai seistä kaksi päivää k:ssa. Näpistelijä k:ssa. — - - ori laihtui laihaksi kuin k. PÄIVÄR.

kaak|ki[4*] *s.* **1.** laiha ja huono hevonen, koni, luuska. | Ei vielä k., mutta vikaiseksi ajettu koni. Huulet lerpassa seisova k. Don Quijoten kuuluisa k. Rocinante. — *Kuv.* Enhän jaksa enään mä luutautinen k., en muuta kuin huutaa kostoa KIVI. - - eräs vanha k., joka ei tanssitaidosta tiedä S.SIHVO. — *Yhd.* hevosk. **2.** kaakinpuu. | Pitääkö minun nähdä heidät [lapseni] k:issa riippuvan? PÄIVÄR. Tuli aitta ohdakkeitten, k. palkka pettureitten SL.

1. **kaak|ko**[1*] *s.* **1.** idän ja etelän keskivälissä oleva ilmansuunta, itäetelä. | Tuuli on k:on puolella, k:ossa. K:osta nouseva talvipäivän aurinko. Ei k. kauan tuule satamatta SP. — *Kiert.* Venäjästä, venäläisyydestä. | - - punainen on k:on kulma, / vertä, tulta ennustaa A.OKSANEN. - - minkä kukki kansan henki, / k:on tuuli, tuisku peitti LEINO. — *Yhd.* etelä-, itäk. **2.** kaakkoistuuli, kaakkoismyrsky. | K. vie kalat merestä, itäk. kattilasta, luode vie lusikastakin SL.

2. **kaakko**[1*] *s. kans.* kaakkuri.

kaakkoi|nen[63] **1.** *a.* kaakossa oleva t. elävä, kaakkoon päin suuntautuva t. kaakosta tuleva, kaakosta peräisin oleva, kaakkois-. | Vuoren k. rinne. Suomen k. raja. Maan k:sin osa. K. taivas. K. suunta. — K. lintulaji. — K. Karjala 'Karjalan kaakkoisosa, Kaakkois-Karjala'. **2.** *s.* = 1. kaakko. **a.** Tuulee k:sesta. **b.** kaakkoistuuli. | Puhalsi navakka k.

kaakkois|alue *s.* **-eurooppalai|nen** *a.* K:set kasvilajit. **-hämäläi|nen** *a.* ja *s.* -syys *omin.* K. asutus. K:set [= Kaakkois-Hämeessä, Itä-Uudellamaalla ja Kymenlaaksossa puhutut]

murteet. Mies on tyypillinen k. **-kolkka** *s.* Italian k. **-kulma** *s.* Englannin k:ssa. **-murteet** *s. mon.* suomen kielen itämurteisiin kuuluvat ent. Viipurin läänin alueella puhutut murteet. **-myrsky** *s.* kaakosta puhaltava myrsky. **-osa** *s.* Pitäjän k:ssa. **-pasaati** *s. maant.* kaakosta puhaltava pasaatituuli. **-puol|i** *s.* Laatokan k:en rantamaat. Vuoriston k:ella. **-pää** *s.* Pielisjärven k. **-raja** *s.* Maamme k. **-rannikko** *s.* Afrikan k. **-ranta** *s.* Pohjanmeren k. **-reuna** *s.* Ylätasangon k. **-rinne** *s.* Vuoren k. **-tuuli** *s.* kaakosta puhaltava tuuli, kaakkoinen.

kaakkotuuli *s.* = ed.

kaakku[1*] *s. ruok.* = kakku, vars. 1.

kaakkuri[5] *s.* **1.** Colymbus stellatus, kuikan sukuun kuuluva iso vesilintu; *syn. kans.* kaakko. **2.** eräs kansantanssi, johon kuuluu laulu "Kiikkuri, kaakkuri, kirjava lintu". | Tanssia, soittaa k:a.

kaakotella[28*] *frekv.v.* < seur.

kaakot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kaakattaa. | Kana, kalkkuna, hanhi k:taa. Korkealla ilmassa lensi k:tava kuikka pitkiä poutia luvaten AHO. — *Kuv.* puheesta. | Suotta k:at [= valitat, ruikutat], ei auta. Akka k:ti kuin kalkkuna.

kaalamo[2] *s.* tav:mmin kahlaamo.

kaala|ta[35] *v. harv.* kahlata. | Palaanko vaiko k:an eteenpäin *CAJ. K:si kalastamahan, / nuotan suuren souantahan KAL.

kaali[4] *s.* **1. a.** ristikukkaisiin kuuluvan Brassica oleracea -kasvin viljeltyjen muunnosten yhteisnimitys; *kasv.* sukuna: Brassica, sinivihreitä, keltakukkaisia ristikukkaiskasveja. | K:a viljellään nykyään pitkälti toista sataa muunnosta ja lajiketta. Istuttaa k:a. — K:n sukuun kuuluvat mm. nauris ja lanttu. — *Yhd.* kerä-, kukka-, kupu-, kyssä-, lehti-, palmu-, parsa-, poimu-, puna-, rusko-, ruusu-, ryppy-, sini-, suippo-, valko-, vihreäk.; koriste-, rehuk.; kesä-, talvi-, varhaisk.; peltok. **b.** *ain.* kaalin ravintotarkoituksiin käytetty aines; kaaliruoka, kaalikeitto. | K:sta valmistetut ruokalajit. Lammasta ja k:a. Ruskistettua k:a. Vellinki velan tekeepi, k. talon kasvattaapi SP. — *Yhd.* hapan-, suolak.; lammas-, maitok. **2.** jälkiosana useiden kasvien nimissä: Hete-, luhta-, meri-, oja-, ranta-, villik.; akan-, kanan-, käen-, linnun-, vuohen-, vuonank. **3.** *kans.*, tav. *mon.* juurikasvien naateista. | Lantun, perunan k:t. [Retiisit] hän virutti vedessä, leikkasi k:t pois AHO. Nauriit [kettu] otti pois ja heitti k:t karhulle KS.

kaali|a[17] *v. kans.* koota jäännöksiä, rippeitä. | K:i vellin lopun padasta. Heinänrippeet k:ttiin ladon edestä ja tien varrelta. - - itse k:i kattilansa KR.

kaali|auma *s. maat.* **-höylä** *s. ruok.* teräase, jolla kaali leikataan suikaleiksi. **-kasvi** *s.* K:en tuhohyönteiset. **-keitto** *s. ruok.* **-kirva** *s.* Brachycolus brassicae, kaaleja, lanttua yms. vahingoittava lehtikirva. **-koi** *s.* Plutella, koiperhosia, joiden toukat tuhoavat ristikukkaiskasvien lehtiä. **-koisa** *s.* Pionea forficalis, koisaperhonen, jonka toukka vahingoittaa kupuja kukkakaalia.

kaaliks|et[64] *s. mon.* **1.** kaalikasvit; kaalikasvien syötävät osat. | Viljellä k:ia. K:ia ja perunoita keittoon. **2.** *kans.* vihannekset; naatit. | K:ia ja juurikasveja. Lantun k.

kaali|kärpänen *s.* Hylemyia brassicae, kärpänen, jonka toukka tuhoaa kaalin juuria. **-kärsäkäs** *s.* Ceutorrhynchus, kovakuoriaisia, joista useat lajit ovat ristikukkaiskasvien tuholaisia. **-kääryle** *s. ruok.* jauhelihasta, suurimoista ym. ja niiden ympärille kääritystä kaalinlehdestä valmistettu ruokalaji. **-laatikko** *s. ruok.* vuoassa paistettu ruokalaji, joka sisältää kaalia ja lisäksi jauhelihaa, suurimoita tms., kaalipaistos. **-laji** *s.* **-lude** *s.* Eurydema oleracea, vars. kaalikasveja vahingoittava tuhohyönteinen. **-ma|a** *s.* alue, jossa kasvaa kaalia; *vanh.* vihannes- ja juurikasvimaa. | Oli kitkemässä k:ata. Kylän yhteinen k. — *Kuv.* Panna pukki k:an vartijaksi 'uskoa jtak jkn sellaisen haltuun, jolta sitä päinvastoin olisi suojeltava'. Voi hyvin kuin pukki k:assa. — *Halv.* Venäjä, venäläisten asuma-alue. | Ryssät painukoot omille k:illeen. Joukko k:an miehiä. **-mato** *s.* kaaliperhosen toukka. **-mätä** *s.* bakteerien ja sienien aiheuttamista kaalikasveja mädättävistä kasvitaudeista.

kaalin|kerä *s.* (vars. kerä)kaalin kupumainen osa. **-kupu** *s.* = ed. **-lehti** *s.* **-pää** *s.* kaalinkerä. **-taimi** *s.*

kaali|paistos *s.* kaalilaatikko. **-penkki** *s.* **-perhonen** *s.* Pieris brassicae, valkoinen päiväperho, jonka toukat tuhoavat kaaleja. **-piirakka** *s. ruok.* **-pyörykkä** *s. ruok.* **-rapi** *s. kasv.* = kyssäkaali. **-revennäinen** *s.* eräs ristikukkaisten juuritauti t. sen aiheuttava limakko (Plasmodiophora brassicae), möhöjuuri. **-ruoka** *s.* **-sato** *s.* **-silmällä** *adv. kans.* Katsoa k. 'katsoa väheksyvästi, tuskin ollenkaan huomata'. En k:nikään katsoisi tuollaista töllin tyttöä. Kuukausimääriin oli hänen ritarinsa tuskin katsonut häneen k. HEPOR. **-soppa** *s.* par. kaalikeitto. **-tarha** *s.* kaalimaa. **-viljelys** *s.* **-yökkö(nen)** *s.* Mamestra brassicae, yökkönen, jonka toukka tuhoaa kaaleja.

kaalo[1] *s. kans.* kolo, lovi. | Hirrenpäihin hakattiin k., johon sijoitettiin kara. [Piilukkopyssyn] peräk:st' ottaissaan terävämpätä piitä *MANN.

kaalo|a[1] *v. murt. runok.* (*rinn.* kaahloa) kahloa. | Mies k:i yli joen. K. lumihangessa. - - seisoi Hurtta hurmehessa, / k:i verta saapasvarret LEINO. Kurasohjua kaalo ja vatkaa / — se mun tiekseni siunautui *MANN. - - tuohon k:i Kaukomieli, / tuohon Vetrikka vetihe KR.

kaama[10] *s.* Bubalis caama, iso, lehmäantilooppien ryhmään kuuluva antilooppi.

kaame|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[40] *omin.* kolkko ja pelottava, hirveä, kauhea, kammottava. | K. onnettomuus, tulipalo, verityö, murha. K. tunnelma. K:ana hohti tulipalon punerrus taivaalla. Kerrottiin k:ita aavetarinoita. K. asemasota. Sommen k. taistelukenttä. Raskaat tuliaseet tekivät k:aa jälkeä. Sodan k:at näyt. K:at kuolemankuvitelmat. Sudet ulvoivat k:asti. Sodan k:us ja surkeus. Räikeitä ja k:ita tunnelmaefektejä suosiva runoilija. Niin jyl-

hä, k. on korpi LEINO. [Näköalan] k. kauneus KIANTO. - - juhlallisen k:ana yönä KIANTO. — *Puhek.* On k:an kylmä. K:an ikävä ihminen. Nämä harvinaiset postimerkit joutuivat k:an ajojahdin kohteeksi.

kaameahko[1] *mod.a.* K. tunnelma täytti vanhan huvilan KIANTO.

kaamos|aika *s. kans.* sydäntalven auringoton aika pohjoisessa. | Joulu, pimeimmän k:ajan suuri juhla PAULAH.

kaamotta|a[2*] *v., 3. pers. harv.* tuntua kaamealta, kammottaa. | Musta ja k:va yö. K:van synkkä ja ruma. Kolea k:va ääni. - - mua k:api elämä ja kuolon pitkä yö KOSKENN. Ylt'ympärinsä k:va tyrmä / kuin pätsi hehkui *JYLHÄ.

-kaan ks. -kin.

kaani[4] *s.* mongolien ja turkkilais-tataarilaisten hallitsijoiden arvonimi. | Kalmukkien k. Krimin k. — *Yhd.* suurk. **-kun|ta** *s.* Taškentin k. Kasanin tataarilaiset k:nat.

kaanon[7] *s.* vrt. kanoninen. **1.** *usk.* **a.** pyhien kirjojen luettelo. | Raamatun k. 'luettelo vanhastaan Raamattuun kuuluvina pidetyistä kirjoista; nämä kirjat'. Taolaisten kirjallisuus on koottu k:iin. **b.** kirkollinen säädös, kirkolliskokouksen päätös, paavin asetus. **c.** katolisen kirkon pyhimysluettelo. **d.** ortodoksisessa jumalanpalveluksessa: veisujakso, jonka sisällys on otettu Vanhan testamentin veisuista. **2.** *mus.* jäljittelevän sävellystyylin ankarin muoto, jossa jk sävelmä juuri alkuun päästyään uusiutuu toisessa äänessä. | K:ia käytetään usein lastenlauluissa. — *Yhd.* kaksois-, koraali-, käännös-, sarjak. **3. a.** *kuvat.* Polykleitos määräsi matemaattisen tarkasti miehisen kauneustyypin ihanteelliset mittasuhteet, sen k:in. **b.** yl. tekotapaa määräävä sääntö, ohje. | Kauneus ei perustu ulkonaisiin k:eihin. Rakennustaiteen k:eihin perehtynyt mies. Runebergin isänmaallisella runoudella on ollut - - [taipumus] muuttua kaiken runouden ainoaksi ja korkeimmaksi k:iksi TARK. **4.** *kirj.* eräs suuri kirjasinkoko. | Hieno k. on 32, järeä k. 40 pistettä.

kaaokselli|nen[63] *a.* kaoottinen; vrt. seur. | Kiinan k:set olot. K. sekasotku.

kaao|s[64] *s.* **1.** kreikkalaisten kosmologiassa rajaton, ammottava alkukuilu, joka oli olemassa ennen luotuja kappaleita, mutta johon sisältyivät kaiken olevaisen idut; vrt. kosmos. **2.** järjestymätön olotila, sekasorto, hämminki; vrt. kaoottinen. | Sodan aiheuttama k. Talouselämä on joutunut k:kseen. Vallankumouksen, maailmansodan, kansainvaelluksen ajan k. Ajatusten, mielikuvituksen k. Pimeys ja k. K. ja sekasorto. Ja sieluns on teiskova, kiertova k. KIVI. - - koko maailma tuntui olevan kamalana k:ksena ja minä tuon kuohuvan k:ksen alla J.SAULI.

kaaos|mainen[63] *kalt.a.* kaoottinen. | K. tila, josta aurinkokunta kehittyi. Valloitusta seuranneet k:maiset olot. Ajatusten k. sekavuus. K. alkutila, massa, runsaus, sekasorto. **-tila** *s.* Valtion asiat olivat k:ssa.

kaapais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* **1.** *tr.* **a.** < kaapia. | Hevonen k:i kaviollaan. K:tiin hieman kuopan tapaista. K:i puukolla pari lastua. **b.** pyyhkäistä, sipaista. | Sitten k:i maisteri Bongman tukkaansa LEHT. Pojan täytyy k. usein hiestyvää naamaansa puseron hihaan KARHUM. **2.** *intr.* **a.** hypähtää pystyyn, kavahtaa, kapaista. | K:i pystyyn. K:u ylös vuoteesta, vilauksessa yövaatteet yltä pois SILL. **b.** juosta t. kiivetä nopeasti, kapaista, kipaista. | K. pakoon, käpälämäkeen. Kissa k:i puuhun. - - mennä k:evat, että nummi jymisee KIVI. [Koira] laukata k:ee siitä häntä suorana pihaan AHO.

kaaparoi|da[30] *v. kans.* kiipeillä. | Vuohet k:vat kallion rinteillä.

kaap|ata[35*] *v.* **1.** siepata, temmata, kahmaista, tarttua äkkiä. | K:pasi kirveen käteensä. K:pasi hatun naulasta. K. jku syliinsä. K:pasi tytön kainaloonsa. K:paa poikaa kädestä. K:pasi kiinni nuoran päästä. Hattunsa sieppasi herra, keppinsä k:pasi AHO. **2.** ottaa yllättäen t. väkisin haltuunsa, anastaa, siepata. | Kotka k:pasi kanan. Huovit k:pasivat miehen vangiksi. N:n oli paettava, ennen kuin poliisit k:paisivat hänet kiinni. — K. sähkö-, puhelinsanoma. — K. valta käsiinsä. Kuningas k:pasi itselleen vallan säädyiltä. — *Sot.* Vihollismaan kauppa-alusten k:paaminen. Englantilaiset olivat k:anneet pari saksalaista laivaa. — *Kuv.* K:pasi itselleen ensimmäisen palkinnon. Aiotko k. pitäjän parhaan talon?

kaape[78*] *s.*, tav. *mon.* (*rinn.* kaave) kaapimisen tulokset. | Taikinan kaappeet. **-kakku** *s.* taikinan kaappeista tehty kakku, kaavinkakku. — *Harv. leik.* perheen muita lapsia huomattavasti myöhemmin syntynyt lapsi.

kaapeli[5] *s.* **1.** *tekn.* täydellisesti eristetty (tav. suojuskerroksilla varustettu) vars. monijohtiminen sähköjohdin t. -johto. | Kumipäällysteinen, lyijyvaippainen k. Merenalaiset k:t. — *Yhd.* ilma-, maa-, merik.; lennätin-, puhelin-, sähkö-, vahvavirtak.; kenttäk.; pienjännite-, suurjännitek.; kupari-, lyijyk.; monijohdin-, parijohdin-, yksijohdink.; öljyk. **2.** *mer.* hyvin paksu, kolmesta t. neljästä köydestä myötäpäivään kierretty kuitu- t. metalliköysi, touvi. — *Yhd.* kiinnitys-, vetok.; keula-, peräk.

kaapeli|alus *s.* merikaapelien laskemista varten rakennettu alus. **-asema** *s.* kaapelin väli- t. pääteasema. | Hiili- ja k. Saaren merkitys k:na. **-johdin** *s.* Kanavan tai kulkuväylän kohdalla on käytettävä k:ta puhelinjohtona. **-johto** *s.* Maanalainen k. **-kaivo** *s.* maanpinnan alapuolella sijaitseva maakaapeliverkon haarautumiskohta, jossa kaapelin liitos-, korjaus- ym. työt suoritetaan. **-katti** *s. mer.* köysien ym. säilytyssuoja aluksessa. **-kela** *s.* kela, jolle kaapeli kiedotaan. **-kierteinen** *a.* vrt. kaapeli 2. | K. köysi. **-köysi** *s.* **-laiva** *s.* = kaapelialus. **-maksu** *s.* eräs osa maasta toiseen välitetyn sähkösanoman sanamaksusta. | Pääte-, kauttakulku- ja k. **-massa** *s.* kaapelin liitoksessa käytetty eristysmassa.

kaapelin|mitta *s. mer.* pituusmitta: meripeninkulman kymmenesosa (185 m), kaapelinpituus.

kaapelinosturi *s. tekn.*

kaapelin|pituus *s. mer.* = kaapelinmitta. **-pääte** *s.* **-suojus** *s.*
kaapeli|paperi *s.* kaapelien eristeenä käytetty paperi. **-putki** *s.* **-rata** *s. par.* köysirata. **-sähke** *s.* vrt. seur. **-sähköty|s** *s. tekn.* sähkösanoman lähettäminen kaapelia pitkin. | K:ksessä käytetyt laitteet. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tiili** *s.* maakaapelin suojuksena käytetty kourutiili. **-verkko** *s.* Maapallon k. **-yhteys** *s.* Suomen ja Ruotsin välinen k.
kaapeloi|da[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* **1.** asentaa kaapeleiksi. | Kirkonkylän puhelinverkko k:tiin. **2.** punoa useita johdinsäikeitä johdinkimpuksi.
kaa|pia[17*] *v.* irrottaa tasateräisellä t. -reunaisella esineellä hangaten pintakerrosta jstak esineestä, kaaputtaa; vrt. raapia. | Porkkanat kuoritaan k:pimalla. Liha k:vitaan luun kyljestä. Makkarasuolien, pellavien k:piminen. K:pi taikinan astian laidoista. Veitsellä tai vuolimella k:vitaan pinta sileäksi. Lumi k:vittiin luudantyvellä kynnyksestä. — Kankailta k:vittiin jäkälää ja kanervaa lehmille. Porojen k:pimat jäkälämaat. Noen, pölyn ken sun k:pi kasvoiltas *MANN. — *Kuv. ark.* - - likeltä olisi k:pinut [= vähällä oli], ettei olisi hätyyttänyt MERIL.
kaapillinen[63] **1.** *s.* kaapin täysi. | K. kirjoja. **2.** *poss.a.* Vanha k., painoilla käypä lyömäkello PÄIVÄR.
kaapin|avain *s.* **-hylly** *s.* **-ovi** *s.*
kaappaaja[10] *tek.* < kaapata; vrt. kaappari. — *Yhd.* vallank.
kaappail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kaapata. | Vihollinen k:i jatkuvasti kauppalaivoja.
kaappais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* **1.** < kaapata. | K:i lakkinsa ja lähti ulos. **2.** *murt.* ka(a)paista, kipaista. | - - silloinpa pojat sudenpenikoina k:ivat Jukolaan takaisin taas KIVI.
kaappari[5] *s. sot.* kaapparilaiva; kaapparikapteeni. | K:t seurasivat laivaa avomerelle. **-alus** *s.* = kaapparilaiva. **-kapteeni** *s.* kaapparilaivan päällikkö. **-laiva** *s.* yksityisen omistama alus, jonka sotaa käyvä valtio on valtuuttanut ottamaan osaa vihollisuuksiin, erityisesti kaappaamaan kauppa-aluksia; myös tähän käytetyistä sotalaivoista.
kaapparin|oikeus *s. sot.*, tav. *mon.* Laiva sai k:-oikeudet. **-valtuu|s** *s. sot.*, tav. *mon.* Merenkulkijoille myönnettiin k:ksia.
kaappaus[64] *teonn.* (< kaapata) valtaus, anastus; *sot.* (kauppa-)alusten valtaaminen merisodassa. — *Yhd.* vallank.; sotilas-, valtiok.; vaalik. **-hank|e** *s.* K:keen johtajat hirtettiin. **-sota** *s.* **-suunnitelma** *s.* Kommunistien k:t paljastettiin. **-yritys** *s.* Mäntsälän k. tyrehtyi.
kaap|pi[4*] *s.* **1.** tav. seisova huonekalu (t. sen osa), jota käytetään erilaisten tavaroiden säilytyspaikkana ja jonka sulkulaitteena on ovi (ovet); vrt. hylly (2), lipasto, arkku, kirstu. | Pöytä, pari tuolia ja k. Maalaamaton, honkainen, tamminen, teräksinen, tulenkestävä, barokkityylinen k. Lasiovinen k. Isännän, rengin, sotamiehen k. K:in ovi, jalka, hylly. Liinavaatteiden säilyttäminen k:issa. Käydä k:illa, mennä k:ille 'käydä noutamassa, mennä noutamaan kaapista'. Isäntä sen sanoo, missä k. seisoo 'isäntä määrää talossaan' SP. — *Yhd.* arkisto-, astia-, avain-, hopea-, jalkine-, kirja-, liinavaate-, lääke-, maito-, mauste-, myrkky-, nukke-, nuotti-, ruoka-, työkalu-, vaate-, varastok.; alttari-, ikoni-, pyhimysk.; hylly-, kassa-, lokero-, nurkka-, pöytä-, seinäk.; kello-, lipasto-, peili-, tarjoiluk.; mahonki-, lasi-, tammi-, teräsk.; barokki-, renessanssik. **2.** yhd:ojen jälkiosana eril. kaappimaisista tiloista, kaapin tapaiseen tilaan suljetuista laitteista tms.: Höyry-, idätys-, ilmoitus-, jää-, jäähdytys-, kompassi-, kuivaus-, kuumennus-, luisti-, mainos-, moottori-, sterilisoimis-, tuuli-, vaaka-, vaihde-, valo-, vetok.
kaappia[17*] *v.* tav:mmin kaapia.
kaappi|gramofoni *s.* Kahvilan k. **-juoppo** *s. leik.* salajuoppo. | Punanenäinen k., joka oli hivuttautunut kirkkovaltuustoonkin. **-järjesty|s** *s. sot.* Hyvään k:kseen kuuluu, että esineet asetetaan kaappiin komppanian päällikön määräysten mukaisesti. **-kello** *s.* heilurikello, johon kuuluu iso, lattialla seisova kaappi. | Könnin, taalalainen, rokokootyylinen k. K. se käy ja kukkuu LARINK. - - muori on pukeutunut kirkkomustiinsa ja kävelee juhlallisesti kuin k. KARHUM. **-kuivuri** *s. maat.* kaappimaisiin osastoihin jaettu viljankuivuri. **-lipasto** *s.* huonekalu, jonka alaosa on kaappi- t. lipastomainen, yläosa laskukannella suljettava; *syn. ark.* klahvipiironki. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. hylly. **-malli** *s.* **-mallinen** *a.* K. viljankuivuri. **-pöytä** *s.* pöytä, jonka alaosa muodostaa kaapin, pöytäkaappi. **-radio** *s.* **-sänky** *s.* **1.** katolla, seinillä ja ovilla varustettu sänky. **2.** päiväksi seinää vasten kaappiin nostettava sänky. **-tarkastus** *s. sot.* Komppaniassa pidetään tupa-, kaappi- ja pukutarkastus.
kaapsaht|aa[2*] *v.* = kapsahtaa. **1.** äkkiä nousta, hypähtää, kavahtaa. | Tyttö k:i isänsä kaulaan. **2.** *kansanr.* siirrähtää. | - - k:avi kartanolle KAL. — *Refl. taiv.* - - pian pistihe pihalle, / k:ihe kartanolle KAL.
kaapu[1*] *s.* hartioilta riippuva pitkä ja väljä (tav. hihaton ja us. hupullinen) päällysvaate, viitta. | Munkin, papin, narrin k. Papin k. on vaihdettu papin takkiin. Ritari pukeutui pyhiinvaeltajan karkeaan k:un. Siteheksi Luojan silkki, / Luojan k. katteheksi KAL. - - puettivat he hänet purpuraiseen k:un UTV. — *Kuv.* Pukeutua munkin k:un 'ruveta munkiksi'. - - minkälaiseen narrin k:un urheilu on - - pukeutunut AK. Verhoutua sovinnaisuuden k:un. Demokratian k:un pukeutunut diktatuuri. Uskollisuuden kauniissa kaavussa. — *Yhd.* purppura-, silkkik.; messuk.; jesuiitan-, munkin-, nunnan-, papin-, tuomarin-, vangink.
-kaapuinen[63] *poss.a.* Musta-, ruskea-, purppura-, silkkik.; munkin-, narrin-, tuomarink.
kaaput|ella[28*] *v.* **1.** *frekv.* < kaaputtaa. | K. puukolla laudan syrjää. K:telee korvallistaan. — Pääni harjoan havuilla, / katajoilla k:telen KR. **2.** *deskr.* kävelemisestä. | Ja Matin perään koki Liisa pyrkiä, jaloillaan kiireesti k:ellen maantien kuumunutta hiekkaa AHO. Hyvä on toiste tullakseni, / kaunis k:ellakseni KAL.

kaaput|taa^{24*} *v.* -us^{64} *teonn.* kaapia. | K:ti puun pinnan sileäksi veitsellä. Rahan reunasta k:ettiin hopeaa. Tuohen pintaan k:ettiin kuvioita. -- kuoputti ja k:ti kuin kana pesällään KAUPPISH.

kaareil|la^{28} *v.* -u^{2} *teonn.* **1.** muodostaa kaaria, liikkua kaarrellen. | K:evat maantiet, rannat, joet. Polku k:i pitkin rinnettä. -- pitkin k:evaa maanpovea JOTUNI. — Haukka k:ee taivaalla. Pääskyset k:evat ilmassa. **2.** kaartua. | Taivas k:ee korkeana.

kaarekas^{66*} *poss.a.* < kaari. | Taivaan k. kupu. — *Kuv.* Runon k. nousu. Laulajattaren k. legato.

kaarek|e^{78*} *s.* pieni kaari t. mutka. | Tien k:keessa oli mökki.

kaarellinen^{63} *poss.a.* < kaari.

kaarelma^{10} *s.* kaarre. | Lahden k:ssa oli tervaveneitä. -- lensi linnut taivaan k:lla A.KAJANTO.

kaaren|taa^{8} *v. harv.* kaaristaa. | Rautatanko k:netaan loivasti.

kaare|s^{64} *s. harv.* taipuisa keppi. | Taipuu ja ponnahtaa kuin jännitetty k. — Ellei --, niin katajank. laulelee peräpakaroillasi AK. Jumalall' on monta lasta, vielä enemmän k:ksia [= raippoja] SL.

kaaresta|a^{2} *v.* kisailla, teuhata. | Lapset leikkivät ja k:vat pihalla. Nuoret saivat k. rauhassa, sillä isä ei ollut kotona.

kaareutu|a^{44} *v.* kaartua. | Viiva, tie, joki, ranta k:u. K. korkeana. K:va otsa. Ruusupensaat k:ivat muurin yli. Tien yli k:nut puu. K:va rautatie. Hienosti k:vat viivat. Kauniisti k:vat huulet. Kirkon marmoriholvit k:vat ympärilläni. Korkeana k:i taivas. Holviksi metsätiellä / latvat k:u SAIMA HARMAJA. — *Kuv.* Runonäyt, joiden yli k:u antiikin rauha. Ilmapiiri, joka k:u runoelman yli. Tätä vastakohtien yli k:vaa hymyä ja riemua me nimitämme Cervanteen huumoriksi TARK.

kaareutuma^{10} *s.* kaareutumiskohta, kaartuma. | Niemen, lahden k. Laivan kölin, suksen kärjen k.

kaarev|a^{10} *a.* -asti *adv.* -uus^{65} *omin.* kaaren muodostava, kaarelle taipunut, käyrä;)(suora, tasainen. | K. viiva, pinta. Rokokoohuonekalujen k:at muodot. K. otsa, kaula, povi. K:at kulmakarvat. Joen, tien k. mutka. Sisäänpäin k. 'kovera'. Ulospäin k. 'kupera'. K:asti piirtyvät ääriviivat. Joen, tien, veneenlaidan, keulan, siipien k:uus. K:at sulkumerkit. K. luodinrata. Liikkeet k:ia ja sulavia. -- ei nähty yhtään pilven haitaletta k:an [taivaan]kannen alla KIVI. [Älä] näytä kaulan k:uutta, / käsivarren valkeutta KAL. — K:uus (mat.) 'käyrän viivan t. pinnan poikkeus suorasta t. tasosta, käyryys'. Käyrän, pinnan k:uuden määrittäminen.

kaareva|kattoinen *a.* K. pagodi. **-kaulainen** *a.* K. joutsen, hevonen. **-pohjainen** *a.* K. höylä, vene. **-reunainen** *a.* K. astia. **-sivuinen** *a.* **-teräinen** *a.* K. saha, höylä, taltta. **-vartinen** *a.* K. puu. **-viivai|nen** *a.* Joko suora- tai k:set muodot.

kaarevuus|keskipiste *s.* Pallopeilin k. **-mittari** *s. tekn.* koje, jolla mitataan pallonpinnan säde t. ohuen levyn paksuus, sferometri. **-säde** *s.* Kaaren, pallonpinnan k. Ellipsin pienin k. **-ympyrä** *s. mat.* ympyrä, jonka kehän osana kaarta voidaan pitää.

kaar|i^{32} *s.* **A. I.** tasaisesti taipuva, us. ympyrän kehän osan muotoa lähenevä viiva t. muodostelma. **1.** Rannan, lahden k. Tie, polku tekee loivan k:en. Salpausselät kulkevat pitkinä k:ina poikki Etelä-Suomen. Unkari, Karpaattien k:en sisäpuolelle syntynyt valtakunta. Vartalon k:et. Nenän, kaulan, rinnan k. Leuan voimakas k. Kulmakarvojen k:et. Ohjakset riippuivat k:ena kyntäjän niskasta. Paperin reuna on leikattu k:ille. Pääskyset lentävät k:issa. Joutsenparvi ui k:ena ulos merelle. Leikkijät seisovat k:essa. Rautalanka taivutetaan k:elle. Kosketettaessa toukka vetäytyi k:elle. Häntä k:ella ja silmissä villi ilkamo Mirri seisoi SILL. **2.** piirretty (t. painettu) kaari, kaariviiva, -merkki. **a.** *mus.* Kahta samantasoista nuottia yhdistävä k. ilmaisee niiden osoittavan yhtä säveltä, jonka kesto on = näiden yhteenlaskettu kesto. Eritasoiset nuotit ilmaistaan k:ella laulussa samalle tavulle, jousisoitinten soitossa samalle jousenvedolle kuuluviksi. — *Yhd.* side-, säek. **b.** *kiel.* Vokaalin lyhyys merkitään k:ella kirjainmerkin yläpuolelle. K:ta käytetään myös esim. keskivokaalin ja diftongin osoittamiseen. **3.** *mat.* kahden pisteen rajoittama käyrän osa. | Kehäkulmaa vastaava k. Ympyränsektorin k:en pituus.

II. liikkuvan esineen tms. kaaren muotoisesta radasta. **1.** Heitetyn keihään k. Raketin piirtämä k. Valtimohaavasta veri suihkuaa k:ena. Kohotti lakkiaan suuressa k:essa. Valli teki laajan k:en kädellään IRIS UURTO. Taavetti heitti säkin k:essa selkäänsä KARHUM. Matti sylkäisi hangelle pitkän ruskean k:en JÄRVENT. **2.** Päivät pitenevät, auringon k. nousee ja laajenee KARHUM. -- ennen kuin päivä seitsemän kertaa on k:ensa kiertänyt [= ennen kuin viikko on kulunut] CANTH. [Auringolle:] -- päätä k. kaunihisti, / pääse illalla ilohon KAL. **3.** *kuv.* Päivien, vuosien, elämän, kehityksen, onnen, kohtalon, historian, taiteen, tuotannon k. -- nyt päättyi sun päivies k. *MANN. -- hänen kohtalonsa k. on nyt käynyt umpeen, hän on ansainnut rauhan PEKKANEN. -- komea retorinen k. alkuväittämän ja loppuyhteenvedon välillä TARK.

III. kaaren muotoisista esineistä, rakenteista t. muodostumista. **1. a.** Jousen k. Jousen pääosat ovat k. ja jänne. -- k:en rauasta rakenti, / vaskesta selän valavi KAL. — Joskus = jousi. | --ja hartioillaan riippuu k. ja viini KIVI. -- koirineen ja k:ineen, keihäineen ja kirveineen AHO. Onp' on mulla k:ta kaksi, / jousta kaksi kaunokaista KAL. — *Kuv.* Amorin k. 'kauniisti muodostunut ylähuulen ääriviiva'. **b.** Viulun jousen k. Sahan, lehtisahan k. Lukon k. Reslojen k:et. Rysän k:et. Setolkan k. Satulan k:et. Kannuksen k. — *Yhd.* puu-, rautak.; hammas-, liipaisin-, sorvi-, tähtäin-, vetok. **c.** *anat.* Selkänikaman k. 'kaarimainen taka-

osa'. Aortan k:et. — *Yhd.* jänne-, kidus-, kitak.; **d.** *rak.* holvien ja muurinaukkojen kannatinrakenne. | Sillan, holvin, portin k. K:en kanta, laki. K:en jänneväli. — *Yhd.* aasinselkä-, apilanlehti-, hevosenkenkä-, huippu-, kori-, pyörö-, segmentti-, suippo-, tudor-, viuhkak.; riemu-, triumfi-, voitonk.; tukik.; sillank. **e.** *mer.* aluksen ja veneen laitojen tukirakenteista. | Veneen luonnonväärät k:et. K:et lähtevät emäpuusta ja ovat sitä vastaan kohtisuorassa. Aluksen laidat kiinnitetään k:iin. — *Yhd.* U-, V-, nollak.; kansi-, keula-, perä-, pohja-, sisäk. **2. a.** sateenkaaresta. | - - minä panen k:eni pilviin, ja se on oleva liiton merkkinä minun ja maan välillä VT. - - kaulassa liina, liina kuin lumi ja taivaan k. KIVI. — *Yhd.* sateenk. **b.** taivaasta, valoilmiöistä. | Mikä k:ella siintävän taivaan / niin kummasti kuultaa voi? LEINO. Alla aamun k:en MANN. - - pohjolan impi revontulten k:en päällä AHO. — *Yhd.* valok.

B. I. vanhassa Ruotsin ja Suomen laissa: pääosasto. | 1734-v:n laki käsittää seuraavat k:et: naimis-, perintö-, maa-, rakennus-, kauppa-, rikos-, rangaistus-, ulosotto- ja oikeudenkäymisk:en. **II.** *kasv. harv.* pääjakso, pääryhmä. | 1. k. siemenkasvit (Spermatophyta), 2. k. itiökasvit (Sporophyta).

kaari|aihe *s. rak.* K:aihein koristettu seinäpinta. **-ammunta** *s. sot.* = kaarituli. **-asento** *s. voim.* **-aste** *s. mat.* kaaren mittayksikkö, 1/360 ympyrän kehää. **-asteikko** *s.* kaaren muotoinen mittausasteikko. **-auk|ko** *s.* Ikkunain ja ovien k:ot. **-dyyni** *s. maant.* **-etäisyys** *s.* Leveyspiirin ja päiväntasaajan välinen k. asteina. **-harppi** *s.* harppi, jonka haarat voidaan tukea määräetäisyydelle kaaren ja ruuvin avulla. **-heitto** *s. voim.* Säären k. **-hitsaus** *s. met.* = valokaarihitsaus. **-holvi** *s. rak.* **-hyppäys** *s. voim.* **--ikkuna** *s. rak.* Romaanisen kirkon k:t. **--ikkunainen** *a.* **-jako** *s.* **1.** *lak.* V:n 1734 lain k. **2.** *mer.* Veneen, kanootin k. **-jous|i** *s. tekn.* Kärryjen k:et. Keritsimien k. **-järjestelmä** *s. rak.* Siltarakenteiden k:t. **-kannat|in** *s. rak.* Siltarakenteissa käytetyt k:timet. **-katto 1.** *s.* Asemahallin k. **2.** *a. runok.* = seur. | Luojan templi k. / yli vetten kiiltää LEINO. **-kattoinen** *a.* K. ristikirkko. **-kaul|a** *runok.* **1.** *s.* - - joutsen k:oin / ja valkosiivin upeasti liukuu °JYLHÄ. **2.** *a.* kaarevakaulainen. | K. ratsu. **-kolmio** *s. mat. rak.* kolmio, jonka sivut ovat isoympyränkaaria. **-käyrä** *s. laivanrak.* kaarien vedenalaisia pinta-aloja kuvaava käyrä. **-käytävä** *s.* **1.** *rak.* holvikaarikattoinen pylväskäytävä, arkadi; vrt. kaarisarja. **2.** *mon. anat.* kolme sisäkorvassa olevaa putkea, jotka toimivat tasapainoelimenä. **-lamppu** *s.* sähkölamppu, jossa valonlähteenä on kahden hiilitangon kärkien välissä palava valokaari. **-laukau|s** *s. sot.* vrt. kaarituli;)(laakalaukaus. | Lyhyet haupitsit ampuvat k:ksia. **-liike** *s.*

kaarimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. liekki. K:set liikkeet. K:sesti ryhmittyneet solut.

kaari|malja *s. lääk.* matala, pitkulainen kaareva malja. **-marssi** *s. voim.* **-merkki** *s.* **-minuutti** *s. mat.* 1/60 kaariastetta. **-muoto** *s. rak.* Erilaisia k:ja, esim. huippu-, apilanlehti-, viuhkakaaret.

-kaari|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Jyrkkä-, loiva-, matala-, pyöreä-, suippo-, teräväk.; puu-, teräsk.; apilanlehti-, holvik.; yksi-, kaksi-, monik.

kaari|ovi *s. rak.* Palatsin k:ovet. **-pallo** *s. urh.* jalka- ja pesäpalloilussa: kaaressa lentävä pallo; täten suoritettu pallon potku t. lyönti; vrt. laaka(pallo). **-portti** *s.* Köynnösruusujen kiertämä k. **-puu** *s.* Jousen, veneen k. **-pylväistö** *s. rak.* Luostarin pihaa ympäröivä k. **-pyssy** *s.* jousipyssy poikien leikkikaluna, nuolipyssy. | Pojat ampuivat k:llä varpusia. **-raken|ne** *s. rak.* Rakennusten holvi- ja k:teet. **-riipunta** *s. voim.* K. nojapuilla. **-saha** *s.* käsisaha, jonka terän jännittimenä on (yl. metallinen) kaari; vrt. jännesaha. **-sarja** *s.* **1.** *mer.* Kanootin, veneen k. **2.** *rak.* sarja kaarirakennelmia, esim. galleria, arkadi, triforio. **-sekunti** *s. mat.* 1/60 kaariminuuttia. **-silta** *s. rak.* kaarirakenteinen silta. **-solki** *s. arkeol.* jousipyssyn muotoinen solki. | Pronssinen k.

kaarista|a[2] *v.* tehdä kaarevaksi, kaarentaa. | Veneen keulan, suksen kärjen k:minen.

kaaristo[2] *koll.s. rak.* Córdoban moskeijan k.

kaaristua[1] *pass.v. harv.* (< kaaristaa) = kaartua.

kaari|sulje, -|sulku(merkki) *s.,* yl. *mon.* vrt. hakasulkumerkki. | Tekstin selitykset k:sulkeiden sisällä. **-systeemi** *s. rak.* Siltarakenteiden erilaiset k:t.

kaaritell|a[28*] *frekv.v.* kaarrella, mutkitella, tehdä kaaria. | Juosta k:en. — Venytellen veet vetääpi, / halot kantaa k:en [= vastahakoisesti, vältellen] AK.

kaaritie *s.* Auringon kulkema k. Kiekon, keihään k. — *Kuv.* Hänen henkisen kehityksensä k.

kaarit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa kaarilla. | Laivan, veneen, kanootin k:us. K:ettua venosen, / - - / uupui kolmea sanoa KAL.

kaarituli *s. sot.* tuli, jossa ammusten rata on korkea kaari;)(laakatuli. | Kranaatinheitinten k. **-ase** *s. sot.* Haupitsi, mörssäri ja kranaatinheitin ovat k:ita.

kaari|tykki *s. sot.* tykki, jolla ammutaan kaaritulta. **-täh|ti** *s. kansat. kuvat.* ympyrä, jonka keskipisteestä lähtee kaaren muotoisia säteitä, "pyörivä tähti". | K:det rukinlavan koristeena. **-täplä** *s. el.* Perhosen siipien k:t. **-valo** *s.* kaarilampun valo. **-vauhti** *s. voim.* K. rekillä, nojapuilla. **-viila** *s. tekn.* **1.** kaareva erikoisviila. **2.** rautasaha. **-viiva** *s.* **-väli** *s.* **1.** *mer.* kaarien väli. | Veneen k. **2.** *rak.* kaarirakenteen jänneväli.

kaarlelai|nen[63] **1.** *s.* Kaarle XII:n sotilas, karoliini. | Hakkapeliittojen ja k:sten jälkeläiset. K:sten retki Norjaan. Viimeinen k. **2.** *a. hist.* Kaarle XII:een liittyvä, Kaarle XII:n aikaan kuuluva (joskus laajemmin Kaarle X Kustaan, Kaarle XI:n ja Kaarle XII:n aikainen), karoliininen. | K. taktiikka. K:sen ajan runous.

kaarlelais|aika *s. hist.* Kaarle XII:n (laajem-

min myös Kaarle X Kustaan ja Kaarle XI:n) aika. | Spegel on Ruotsin k:ajan etevimpiä virsirunoilijoita. K:ajan ankara velvollisuudentunto ja sotilaallisuus.

kaarna[10] *s.* puuvartisen kasvin paksu ja us. rosoinen kuori. | Männyn, kuusen, tervalepän k. Koivussa tuohen alla on k. Puu luo k:nsa. - - sekoita - - k:a [= pettua] leipääsi KIVI. — On kuin k. [= kaarnan kappale] laineilla 'avuton, turvaton'. Niin kuin k. sa oot, oi ihminen, heittämä tuulten KOSKENN. — *Yhd.* kilpi-, korkki-, ulkok.

kaarnai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* K:set verkonkohot. K. vene. **2.** *poss.* K. petäjänkylki. — *Yhd.* karkea-, kilpi-, ohut-, paksu-, roso-, ruskea-, sileäk.

kaarna|kerros *s.* Männyn kuoren k. **-koho** *s. kal.* kaarnainen verkon, ongen tms. koho. **-kuoriai|nen** *s.* K:set 'Ipidae, kovakuoriaisia, joista useimmat elävät sekä toukkina että täysikasvuisina puun ja kuoren välissä ja jyrsivät jälsiosaan ns. syömäkuvioita; useat tuhohyönteisiä'. Koivun, kuusen, männyn, tammen, lehtipuun k. Kaksihampainen, nelihampainen, terävähampainen, tiheähampainen k. — *Yhd.* hammas-, jättiläis-, kero-, kulo-, kääpiö-, latva-, nyhä-, okak. **-kynsi** *s. lääk.* eräs kynnen sairaalloisuus. **-laiv|a** *s.* lasten leikkikaluksi kaarnasta veistetty laiva, kaarnavene. | Pojat uittavat k:oja. — Minut Luojani loi elon kuohuihin / kuin hauraan k:an *SILJO. Ajan meren hyrsky kaataa pian meidän k:amme, jotka nuoruuden uljain unelmin olimme laskeneet vesille VILJANEN.

kaarnan|kappale *s.* **-pala|nen** *s.* Tuuli karistaa oksia ja k:sia. — Yksinäinen ja voimaton kuin k. aalloilla. **-ruskea** *a.* K:a kangasta.

kaarnaroso *s. puut.* kokonaan t. osaksi kaarnan täyttämä kolo puussa.

kaarnaton[57] *kar.a.*

kaarna|täi *s.* K:täit 'Psocidae, jyrsijäkorentojen lahkoon kuuluvia pieniä hyönteisiä'. **-vene** *s.* = kaarnalaiva. | Veistää, uittaa k:itä.

kaarne[78] *s. raam. ylät.* korppi. | Ja k:et toivat hänelle [Elialle] leipää ja lihaa VT. - - hänen kiharansa kuin palmunlehvät, mustat kuin k. VT. Katselkaa k:ita: eivät ne kylvä eivätkä leikkaa - - ja Jumala ruokkii UT. — - - minun ajatukseni istuivat niin kuin oksalla k:et, odottaen minun heräämistäni, että he saaliinsa saisivat KALLAS. K. vain toi, vaakkuin ilman alla, / viestit veritöistä *MANN. Kokko tiesi kuolleheksi / ja k. kaonneheksi, / - - / tapetuksi tapparalla KAL. — Miehistä tehdään k:en ruokaa 'miehet surmataan'.

kaarniainen[63] *s.* Rhizophagus, kaarnassa eläviä kovakuoriaisia. — *Yhd.* pikku-, rauta-, ruoste-, täpläk.

kaarnoittu|a[1*] *v.* muuttua kaarnaksi, tulla kaarnaiseksi. | Omenapuun kuori käy paksuksi ja k:u.

kaarrat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Varis k:teli kattojen yläpuolelle. Mies kulki kierrätellen k:ellen.

kaarratt|aa[2*] *v.* kaartaa, kulkea kaartaen. | Ei ajanut kohti, vaan k:i kaukaa sivuitse.

kaar|re[78*] *s.* **1.** kaareva kohta, mutka, polvi, käänne, taive, kaarros, kaartuma. | Tien, juoksuradan, joen k. Lahden, rannan k. Loiva, jyrkkä, kiperä k. Veturi kulkee k:teessa. Mökki niemen k:teessa. — Vartalon, uumien, poven, nilkan, niskan k. Niin tummat on kulmies k:teet [= kaaret] VILJANEN. — Verkko lasketaan k:teelle, jolloin syntyy povi. — Paluumatkalla tehtiin laaja k. [= kierros, mutka] suon ympäri. Taivaan kedolla kulkee / aurinko k:tein ylväin JYLHÄ. — *Yhd.* sisä-, ulkok. **2.** poroaitaus. — *Yhd.* poro-, py(k)äl-lys-, lypsyk.

kaarre|katto *s. rak.* kaareva katto. **-kohta** *s.* Radan k.

kaar|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kaartaa. **1.** *intr.* **a.** kulkea mutkitellen, kaaria tehden. | Kotka k:teli taivaalla. Lokkien k:televa lento. Mehiläisparven k:telu lehmuksen ympärillä. Souti rantoja (pitkin) k:rellen. Joki, raja, tie, polku k:telee. - - nälkäiset sudet k:telivat veljesten vaiheilla KIVI. - - tien varrella k:rellen päilyy / veet hopeanhohtavat *JYLHÄ. — *Kuv.* Ajatukset k:televat sinne tänne. Keskustelu kävi k:telemalla. — *kierrellä (ja) kaarrella.* Varis lensi kierrellen k:rellen. Tie kierteli ja k:teli laaksossa. Mies lähestyi kierrellen k:rellen. Katse kiertelee k:telee, välttää isän ankaria kasvoja. Äiti rupesi puhumaan asiasta kierrellen k:rellen. **b.** *harv.* kaartua, kaareilla. | - - puhtaana ja sinisenä k:teli taivas KIVI. **2.** *tr.* kulkea kierrellen jnk ympäri(llä), kierrellen vältellä jtak. | Kuljettiin lätäköitä ja upottavia paikkoja k:rellen. — *Kuv.* Eemeli näkyy katselevan ja k:televan Annaa V.KOLKKALA. Keskusteltiin pääasiaa kierrellen ja k:rellen.

kaarresäde *s. rak.* → kaarteensäde.

kaarroke[78*] *s. käs.* vaatekappaleisiin kuuluva (us. kaksinkertainen) hartia- t. vyötärökappale, joka antaa tukevuutta ja johon (tav. poimutettu t. laskostettu) miehusta kiinnitetään, koketti. | Hameen, paidan, yöpaidan, puseron k.

kaarro|s[64] *s.* **1.** kaartuva kohta, kaarre, kaartuma, mutka, polvi, käänne. | Loiva, jyrkkä k. Rauhallisin k:ksin polveileva joki. Verkot laskettiin k:kselle. — *Anat.* Selkärangan k. Mahalaukun iso ja pieni k. — *Kuv.* Lyyrillisessä sävellystyylissä melodinen kulku muodostaa laajapiirteisiä ehyitä k:ksia. **2.** kaartava liike, kaartoliike; kierros, mutka. | Oli tehtävä iso k. suon ympäri. Haukan k:kset poutataivaalla. Tanssin, piirileikin k:kset. Teki laajan k:ksen kädellään. — *Yhd.* pää-, sivuk.; umpi-, äkkik.; reunak.

kaarrost|aa[2] *v.*, yl. *sot. vanh.* -us[64] *teonn.* saarrostaa.

kaarrostamisliike *s.*, yl. *sot. vanh.* Hannibalin uhkaava k.

kaarrut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kurki k:teli kaulaansa. Niska nuori notkuttele, / kaula kaunis k:tele [= ole nöyrä] KAL.

kaarrut|taa[2*] *kaus.v.* (< kaartua) taivuttaa kaarevaksi. | - - k:atko sinä hänen kanssansa taivaan, joka on vahva kuin valettu kuvastin?

VT. -- oksan lehväkkään / k:taisin ylle kullan olkapään *MANN.

kaar|taa[12] *v.* **I.** *intr.* edetä kaaressa, kiertää. **1.** liikkeestä. | K. järven ympäri. Ei uskallettu mennä suoraan, oli k:rettava. Ratsuväki k:si vihollisen selkäpuolelle. Rintaman, rivin paikallaan pysyvä ja k:tava siipi. Keihäs k:toi kauniisti 70 m:n päähän. -- sen pilvissä kotkat k:taa *LEINO. — *Kuv.* Lähestyi pääasiaa ujosti k:taen. -- k:taa kevyesti ohi psykologisten vaikeuksien TARK. — *kiertää (ja) kaartaa.* Kiersi ja k:si pitkin metsää. Lähestyi kiertäen k:taen. -- en kierrä, en k:ra enkä jäljelleni katsahda AHO. Kiertäen k:taen hän tiedusteli asiaa. — *kuurtaa (ja) kaartaa* (harv.) Kuurtaen k:taen me kiersimme äidin luo AHO. Täällä elämme -- omalla kannallamme ilman kuurtamista ja k:tamista [= tarvitsematta välittää] kiukkuisista ihmisistä KIVI. **2.** teistä, pitkänomaisista luonnonpaikoista yms. | Katu k:taa rannan suuntaisena. Raja kulkee k:taen länteen. -- isän käsivarsi k:si niin osuvasti sen [nukkuvan lapsen] pään taitse SILL. **II.** *tr.* **1. a.** liikkeestä: kulkea jnk ympäri, kiertää. | Kiertää ja k:taa kuin kissa kuumaa puuroa. -- k:si linjalle sattuvan mäkimökin ALKIO. Sen jälkeen k:toivat kaikki kaukaa taloa HEPOR. Käyös k:ten karjamaita, / piilten piimäkankahia, / kierten kellojen remua KAL. — *Kuv.* Ei voida kiertää eikä k. tätä tosiasiaa. **b.** sijainnista: olla kaarena jnk ympärillä, ympäröidä. | Salot k:tavat järviä. Koralliriuttojen k:tama rannikko. Otsaa k:tava vaalea tukka. Karpaatit k:tavat Unkarin lakeutta. Raskaana usva nummea k:taa *JYLHÄ. **2.** tehdä t. valmistaa kaarevaksi. | Syvään k:rettu kaula-aukko, iltapuku. Sirosti k:rettu tiilikatto. Vuosi meni perustuksen panemiseen, toinen nurkkain nostamiseen, kolmas katon k:tamiseen AHO. Tiet maassa tehkää hälle avaroiksi / ja portit k:takaatte korkeoiksi LEINO. — *Harv.* taivuttaa kaarelle, kaarruttaa. | Ja tummat hongat humisten / tien yli latvan k:taa *JYLHÄ.

kaartama[13] *s. maant.* hyvin leveä ja laakea lahti.

kaarteensäde *s. tienrak.* Rautatie, jonka pienin k. on 50 m.

kaarteinen[63] *poss.a.* < kaarre. | K. tie. — *Yhd.* jyrkkä-, kaunis-, loiva-, monik.

kaartelu[2] *teonn.* ks. kaarrella.

kaart|i[4] *s.* **1.** *sot.* aik. henkivartiosto, sotaväen valiojoukot; nyk. yl. eräiden joukko-osastojen nimenä. | Preussin k. Napoleonin vanha ja nuori k. K. kuolee, mutta ei antaudu! Rooman keisareiden pretoriaanik:it. K:in upseeri. — Suomen valkoinen k. Karjalan k:in rykmentti. K:in jääkäripataljoona. K:in maneesi. — Punaisiin k:eihin kuului n. 100.000 miestä. — *Ellipt.* punakaartista. | Liittyä k:iin. — *Yhd.* henkivartio-, kansallis-, kunnia-, porvari-, rauta-, temppelik.; puna-, valkok. **2.** *kuv.* yl. joukko, ryhmäkunta. | Taiteilijain vanhan k:in miehet. Lukeutuu kumouksellisten nuorten k:iin. Kaikki esiintyjät ovat koeteltua k:ia. Nuohoojain, moukarinheittäjäin, juoksijain k. Alan tutkijoita on jo kokonainen k. Eteläpohjalaiset -- ryhmittyivät enimmäkseen kuraattorinsa Cygnaeuksen k:iin G.SUOLAHTI.

kaartilai|nen[63] *s. sot.* kaartin sotamies t. sotilas. | Tykkimiehet, k:set ja jääkärit. Fredrik Suuren k:set.

kaartin|joukot *s. mon.* K:joukkojen ylikomentaja. **-pataljoona** *s.* K. hajotettiin v. 1905. **-upseeri** *s.* K:n univormu.

kaar|to[1*] *s.* **1. a.** kaartava liike, kaartoliike. | Kotkan komeat k:rot taivaalla. Sukellusvene tekee k:ron veden alla. Taitolentäjän käännökset ja k:rot. — *Sot. voim.* K. vasempaan, mars! Ajoneuvoittain k. oikeaan, mars! — *Yhd.* ryhmäk.; neljännes-, täysk. **b.** kaartuma, kaarros, kaari. | Kulmakarvain k. Joutsenen kaulan k. Aurinko on k:tonsa korkeimmalla kohdalla. **2.** pasmalangalla erotettu vyyhden osa, pasma. **3.** *maant. kans.* = jänne 4.

kaarto|liike *s.*, vars. *sot.* Rintaman oikean siiven k. **-mittari** *s. tekn.* Lentokoneen nopeus-, korkeus- ja k. **-rihma** *s.* = pasmalanka. **-viiva** *s.* Taivaanrannalle piirtyvä metsänlatvusten k.

kaartu|a[1*] *v.* taipua kaareksi, olla kaaren muotoinen, kaareutua. | Selkä k:u kumaraan. Loivasti, jyrkästi k:va viiva. Vastakkain k:vat sarvet. Kauniisti k:vat olkapäät. Ulospäin k:vat pyrstösulat. Silta k:u joen yli. Polun yli k:vat lehvät. Raja k:u etelään. S-kirjaimen muotoisesti k:nut. K. luokiksi. K:u kuin joutsenen kaula. Korkeammin k:i katto, / sinnemmäksi siirtyi seinä MANN. Taas katto se k:vi taivaihin LEINO. Näät ympäri minua k:vi yö LEINO. -- äärettömän köyhänä ja tähdettömänä taivas k:i hänen oman elämänsä ylitse AK. — *Kuv.* -- pyöristää lause pehmeästi soivaksi ja poljennoltaan rauhallisesti k:vaksi TARK. Lyyrilliseen sävellystyyliin kuuluu melodian sopusuhtainen k:minen.

kaartuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Näköpiirin rajoilla k:ee metsän aaltoviiva. -- kuin lumpeen puhtaat terälehdet, k:evat ja valkeat LEHT.

kaartum|a[13] *s.* kaartumiskohta, kaareutuma, kaari, kaarros. | Olkapään, ohimon, pohkeen k. [Meri] kuvastelee rajattomillaan taivasten kuulaita k:ia KILPI. — *Valok.* se objektiivin taittovirhe, että kuvan reuna-alueilla olevat suorat viivat kuvautuvat kaarevina. | Tynnyrimäinen, pielusmainen k.

kaase[9] *s.* = kaaso.

kaasi[4] *s. kans.* muona, myös palkkaetuihin kuuluva. | Näillä rahoilla saamme vaan k:a hevoiselle ja tuopin viinaa KIVI. Pyövelin k. -- pappi vielä ottaa k:nsa päältä LEINONEN.

kaaso[1] *s.*, vars. *kansanr.* (*rinn.* kaase) morsiamen seuralainen ja pukija vanhoissa kosintaja häämenoissa. | Hyvä k., kaunis k., / valkianverevä k. KANT. Morsian mokalla huulin, / k. kallella kypärin KANT.

kaasu[1] *s.* **1.** *fys.* aine, jolla ei ole määrämuotoa ja jonka tilavuuskin voidaan helposti muuttaa; vrt. höyry, neste. | Ilmakehän k:t. Jalot k:t. K:n paine, tilavuus, diffuusio. K:n kriitillinen lämpötila. Palavat, räjähtävät, valaisevat k:t. — *Yhd.* ammoniakki-, argon-, ase-

tyleeni-, elohopea-, happi-, helium-, hiilidioksidi-, ilma-, rikkidioksidi-, typpi-, vesi-, vetyk.; kaivos-, luonnon-, maa-, rasva-, suo-, teollisuus-, öljyk.; jäte-, palamis-, savuk.; ihanne-, jalo-, komponenttik.; ilo-, nauruk.; maha-, suolisto-, vatsak. **2.** *erik.* **a.** *tekn.* valaistus- t. kuumennustarkoituksiin ja räjähdysmoottorien käyttöön tarkoitetuista kaasuista. — *Yhd.* bentsiini-, generaattori-, poltto-, puu-, räjähdys-, sprii-, sysi-, turve-, valo-, voima-, öljyk.; imu-, paine-, pako-, poistok. **b.** valokaasusta. | Tyttö sammutti k:n puurokattilan alta. Nostin pannun k:lle 'kaasuliekille kuumentumaan'. Mari sytytti k:n [= kaasuvalon] ruokasaliin. — Teki itsemurhan k:lla. **c.** Lisätä k:a [autosta] 'kiihdyttää moottorin kierroslukua lisäämällä sylintereihin kaasua'. Hän painoi k:a koneeseen. Annoimme moottorin käydä täydellä k:lla. Painoi k:n [= kaasupolkimen] pohjaan. — *Kuv.* Pari vuotta hän jatkoi harjoittelua täydellä k:lla 'hellittämättä, kiihkeästi'. Nurmi lähtee johtamaan ja lisää k:a 'parantaa vauhtia'. **3.** *sot.* jauheinen, nestemäinen t. kaasumainen myrkyllinen aine, jota käytetään taisteluvälineenä, taistelukaasu. | Haihtuvat ja pysyvät k:t. Ärsyttävät, tukehduttavat, syövyttävät ja yleismyrkylliset k:t. Raskaat ja keveät k:t. — *Yhd.* harjoitus-, puolustus-, taisteluk.; kyynel-, pöly-, sinappik. **4.** *kans.* - - savua, piin haisua ja tulikiven k:a KIVI. - - he katselivat meitä läpitse juopumuksen sumun ja k:n KIVI. — Oltiin hienossa k:ssa 'humalassa'.

kaasu|akkumulaattori *s.* kaasun säilyttämistä ja kuljettamista varten valmistettu terässylinteri, kaasupullo. **-ammunta** *s. sot.* ampumalla suoritettu kaasutus. **-ammus** *s. sot.* **-analyysi** *s. kem.* **-ase** *s. sot.* Ilma- ja k:en kehittäminen. **-atomi** *s.* **-auk|ko** *s.* Kaasuttimen k. Valumuottien k:ot. **-betoni** *s. rak.* eräs kevytbetoni. **-eetteri** *s.* petrolieetteri, gasoliini (1). **-generaattor|i** *s.* purnu-uuni, jota käytetään valmistettaessa generaattori- l. voimakaasua kiinteistä polttoaineista. | Sota-aikana k:eita käytettiin paljon autoissa. **-hana** *s.* **-hehkulamppu** *s.* **-hehkuvalo** *s.* valaistustarkoituksiin käytetty hehkuvalo, joka syntyy siten, että kaasuliekki kuumentaa lampun hehkusukan valaisevaksi. | Auerin k. Katuvalaistuksena käytetään osaksi k:a. **-hella** *s.* = kaasuliesi. **-hiili** *s.* kivihiililaji, jota käytetään edullisesti valokaasun valmistukseen, retorttihiili. **-hitsaamo** *s.* **-hitsaus** *s.* Sähkö- ja k. **-hyökkäys** *s. sot.* **-hälytys** *s. sot.* hälytys kaasuvaaran uhatessa.

kaasui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Pölyinen ja k. kaivosilma.

kaasu|johto *s.* K:johtojen asentaja. **-jouk|ot** *s. mon. sot.* K:kojen toiminta hyökkäyksessä. **-kalkki** *s.* kalkki, jolla on puhdistettu valokaasua. | Kaasulaitoksissa syntyvää k:a käytetään mm. maanparannusaineena. **-kamiina** *s.* vrt. kaasuliesi. **-kammio** *s.* vars. Hitlerin Saksassa käytetyistä kammioista, joissa ihmisiä surmattiin kaasulla. **-kanava** *s.* Moottorin k:ssa syntyy imu. **-keitin** *s.* keitin, jossa polttoaineena on kaasu. **-keittiö** *s.* keittiö, jossa ruoanlaittoa varten on yksinomaan kaasuliesi. **-kello** *s.* kellomainen (vrt. kello II.3) kaasusäiliö. **-kierre** *s. tekn.* hienonousuinen kierre, putkikierre. **-koksi** *s.* kaasulaitoksista sivutuotteena saatu koksi. **-komero** *s.* keittokomero, jossa on kaasukeitin t. -liesi. **-kranaat|ti** *s. sot.* Savu- ja k:it. **-kuolio** *s. lääk.* kaasua muodostavien bakteerien aiheuttama haavatauti. **-kupl|a** *s.* Hiilihappo poistuu nesteestä k:ina. **-laitos** *s.* kaasun valmistus- ja jakelulaitos. | Turun k. **-lamppu** *s.* **-lasku** *s.* K:t peritään kuukausittain. **-leikkaus** *s.* metallin leikkaus kuumalla kaasuliekillä. **-letku** *s.* **-liek|ki** *s.* palavan kaasun synnyttämä liekki. | Kuumennetaan sprii- tai k:illä. **-lie|si** *s.* liesi, jonka kuumentamiseen käytetään kaasua. | Puu-, sähkö- ja k:det. **-lyhty** *s.* K:jen valo. **-läh|de** *s.* Pohjois-Amerikan öljyseutujen k:teet. **-lämmitys** *s.* huoneiden t. veden lämmitys (valo)kaasulla. **-lämpömittari** *s.* lämpömittari, jossa tilavuudeltaan vaihtelevana aineena on kaasu. **-läppä** *s.* Auton kaasuttimen k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* kaasuna, kaasutilassa oleva. | Jako: kiinteät, nestemäiset ja k:set aineet. **-mestari** *amm.* Kaasulaitoksen k. **-mies** *s.* kaasumittarin lukija, kaasujohtojen korjaaja tms. **-mittari** *s.* koje, joka mittaa ja ilmaisee sen kautta kulkeneen kaasun määrän. **-molekyyli** *s.* **-moottori** *s.* kaasulla käyvä polttomoottori, vars. sellainen, jossa käytetään polttoaineena valmista kaasua (esim. valo-, generaattori-, masuunikaasua). **-myrkytys** *s.* Kuolemansyynä k. **-naamari** *s.*, yl. *sot.* naamarimainen laite, jota käytetään suojelemaan hengityselimiä ja kasvoja vahingollisilta kaasuilta. | K:n osat ovat suodatin ja kasvojensuojus. Sotilaiden, palokuntalaisten, sotakoirien, hevosten k:t.

kaasun|haju *s.* Porraskäytävään oli tunkeutunut k:hajua. **-heitin** *s. sot.* kranaatinheittimen tapainen kaasun levittämislaite. **-heitto** *s. sot.* kaasun levittäminen kaasunheittimillä. **-kehitin** *s.* **-kehitys** *s.* kaasun syntyminen, muodostuminen. **-kulutus** *s.* K. taloudessa on suurentunut. Moottorin k. **-käyt|tö** *s.* K:ön lisääminen. **-muodostus** *s.* K. suolistossa. **-paine** *s.* Dieselmoottorin sylinterissä vallitseva k. K:en mittari. **-pitävä** *a.* K. kellari. **-puhallin** *s.* **-puhallus** *s. sot.* kaasun levittäminen eril. puhalluslaitteilla. **-puhdistin** *s. tekn.* **-puhdistus** *s. sot.* toimenpiteet kaasujen haitallisten vaikutusten poistamiseksi hävittämällä t. muuten tekemällä vaarattomiksi maastoon, varusteisiin jne. jääneet taistelukaasut. **-sytytin** *s.* väline, jolla kaasu sytytetään, kaasutulukset. **-torjunta** *s. sot.* **-vaihdunta** *s. fysiol.* Nisäkkäiden k. tapahtuu keuhkoissa.

kaasu|paine *s.* par. kaasun paine t. kaasunpaine. **-panos** *s.* **-pilvi** *s.* K. lähestyi vihollisen linjoja. **-pistooli** *s.* pistooli, jolla ammutaan kaasupanoksia. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:set hiilet. **-poletti** *s.* kaasumittarin rahake. **-poljin** *s. tekn.* Auton jarru- ja k. **-poltin** *s.* poltin, jossa palaa kaasu. **-pommi** *s. sot.* **-pullo** *s.* = kaasuakkumulaattori. **-pumppu** *s.* **-putki** *s.* **-rahake** *s.* kaasumittarin rahake. **-rakkul|a**

s. Kohoavaan taikinaan muodostuu k:oita. **-räjähdy|s** *s.* K:ksen aiheuttama onnettomuus.
kaasu|s[64] *s. kiel.* sija(muoto). | Monikon k:kset.
kaasu|sade *s. sot.* Kaasutus lentokoneesta suoritetaan pomminheiton tai k:sateen muodossa. **-sairas** *a.*, yl. *sot.* kaasumyrkytyksen saanut. **-seos** *s.* Helposti räjähtävä k. **-so|ta** *s.* Sinappikaasun käyttö k:dassa. **-suoja** *s. sot.* Väestönsuoja on järjestetty sekä pommi- että k:ksi.
kaasusuojelu *s.*, yl. *sot.* (*lyh.* kss.) suojautumistoimenpiteet vaarallisia, etenkin taistelukaasuja vastaan. **-järjestö** *s.* **-koulu** *s.* **-osasto** *s.* **-palvelus** *s.* **-väline** *s.*, yl. *mon.*
kaasu|säiliö *s.* **-taistelu** *s. sot.*
kaasute[78*] *s.*, vars. *maat.* kaasuttamiseen (vrt. kaasuttaa 2.a) käytetty aine.
kaasu|tehdas *s.* **-teoria** *s.* Kineettinen k. **-tiedustelu** *s. sot.* vihollisen kaasutuksia ja omia kaasusuojelumahdollisuuksia selvittävä tiedustelu. **-tiivis** *a.* → kaasunpitävä. **-tila** *s.* **1.** kaasumainen olotila. | K:ssa oleva aine. **2.** Uunin yläosaan jätetty k.
kaasut|in[56*] *väl.* polttomoottorin laite, jossa nestemäinen t. kiinteä polttoaine muuttuu kaasuksi ja sekoittuu ilman hapen kanssa räjähtäväksi kaasuseokseksi. | Auton k. K:timessa syntyneen bentsiini-, sysi- tai puukaasun ja ilman seos. K:timen säätövipu. — *Yhd.* bentsiini-, nafta-, puu-, sysik.; imu-, pinta-, suihku-, uimurik.
kaasutin|laite *s.*, yl. *mon.* Puu-, sysi- ja bentsiiniautojen k:laitteet. **-malli** *s.* Uusimmat parannetut k:t. **-tyyppi** *s.*
kaasuton[57] *kar.a.*
kaasut|taa[2*] *v. tekn.* **1. a.** saattaa nestemäinen t. jähmeä (yl. poltto)aine kaasumaiseen tilaan. | Polttoaine k:etaan kaasuttimessa. Puu tai sysi k:etaan generaattorissa. Bentsiinin, petrolin, spriin k:taminen. **b.** päästää kaasua moottoriajoneuvon sylintereihin, kiihdyttää moottoriajoneuvon vetokykyä kaasua lisäämällä. | Tie oli hyvää, sopi k. enemmän kuin tavallisesti. Vastamäkeä lähestyttäessä on k:ettava. **2. a.** käsitellä kaasulla; käyttää kaasumaisia aineita syöpäläisten, tuholaisten, kasvitautien yms. hävittämiseen ja torjuntaan. | Siemenviljan puhdistuksessa jyviä k:etaan formaliinilla. **b.** *sot.* levittää taistelukaasua, saastuttaa taistelukaasulla. | K:ettu alue. Lentäjät k:tivat leirialueita.
kaasuttaja[10] *s.* **1.** *tek.* < ed. **2.** *väl. tekn.* par. kaasutin.
kaasut|tua[1*] *v.* **1.** tulla kaasuiseksi, kaasunsekaiseksi; *sot.* saastua taistelukaasusta. | K:tunut alue on merkittävä varotustauluilla. **2.** = kaasuuntua.
kaasutulukset *s. mon.* taloudessa käytetty kaasunsytytin.
kaasutu|s[64] *teonn.* < kaasuttaa. (*1.*) *tekn.* Polttoaineen k. ja sekoittaminen tapahtuu moottorin kaasuttimessa. (*2.*) K. on tehokas keino tuhosienten ja -eläinten hävittämiseksi. — *Yhd.* sinihappok. (*3. sot.*) Lentokoneesta suoritettu k. Paikalliset k:kset. K:ksessa käytettiin sinappikaasua.
kaasutusmenetelmä *s. sot.*
kaasuun|tua[1*] *v.* muuttua kaasuksi; vrt. kaasuttua. | Neste k:tuu lämpötilan kohotessa. K:tuvat aineet. Vaikeasti, helposti k:tuva neste. Polttoaine k:tuu moottorin kaasuttimessa. Eräät jähmeät aineet k:tuvat muuttumatta välillä nesteeksi. Nopeasti k:tuvat räjähdysaineet. Pelkkä hiili ei k:nu.
kaasu|-upseeri *s. sot.* Prikaatin k. **--uuni** *s.* **1.** kaasulla lämmitettävä uuni. **2.** *tekn.* uunilaite, jossa kiinteistä polttoaineista valmistetaan palavaa kaasua. **-vaara** *s. sot.* Ilma- tai k:n uhatessa suoritetaan hälytys. K. ohi! **-vakio** *s. fys.* se työ, jonka 1 kg kaasua suorittaa, kun sitä lämmitetään 1°C paineen pysyessä samana. **-valaistus** *s.* Katuvalaistuksena käytetään k:ta. **-valmius** *s. sot.* Tehostettu k. **-valo** *s.* K. voi olla joko paine- tai hehkuvaloa. **-valopaperi** *s. valok.* eräs hitaahko kopiopaperilaji. **-varasto** *s.* **-varmistus** *s. sot.* **-venttiili** *s.* Moottorin k. **-vesi** *s.* valokaasun valmistuksessa saatu ammoniakkipitoinen puhdistusvesi. **-vipu** *s.* Moottoripyörän k. **-vuoto** *s.* **-ylläk|kö** *s. sot.* Vaihtoasemat on valittu ja merkitty vihollisen k:ön varalta. **-öljy** *s.* kiviöljyn jakotislauksessa saatu jae, jota pääasiassa käytetään dieselmoottorien polttoaineena.
kaa|ta[43] *v. vanh.* ja *runok.* = seur. | Jopa taisi tammen k. KAL. - - viholllisjoukon vanginnut tai rohkeimmat k:nnut *MANN.
kaa|taa[9* 3*] *v.* **1.** kumota, panna nurin jtak pystyssä olevaa. | Mies k:toi puun. Äsken k:dettu mänty. Tuolit ja pöydät k:dettiin nurin. K:doin astian kumoon. Pallo k:taa keilan. Myrsky k:taa veneen. Ei vara venettä k:da SL. Miehet ovat heinää k:tamassa 'niittämässä'. Metsää k:detaan polttopuiksi. — K. kaski. K:toi kaskeksi hyvän lehtimetsän. [Lippusalko] oli k. rojautettu maahan KIANTO. Ei oppi ojaan k:da SL. — Puut k:detaan pitkään kantoon. Koivut k:dettiin lehteen. Uitettavat puut k:detaan rasiin. - - lukitun oven sisäpinta on nähnyt karkeata kahmaisua ja alkukantaista sänkyyn k:tamista SILL. — *Kuv.* Sitten k:toi tauti hänet vuoteeseen HAANPÄÄ. Mieskin makaa kuin tynnyrin säkki, kun tauti k:taa hänet alleen TALVIO. **2.** ed:een liittyen. **a.** ampua (t. keihästää) isohko otus. | K. karhu. Hirvi, ilves k:dettiin. K:dettu metsänriista. **b.** surmata, tappaa. | Salamurhaajan luoti hänet k:si. Vielä miekkaan tartun ja vihollista k:dan niin kuin heinää JOTUNI. - - kenet taisto k:s, hän nousee taas LEINO. Viel' on Unto kostamatta, / mies katala k:tamatta KAL. Susi ei syö minun sukua, / karhu ei kaa'a Lemminkäistä KAL. — Musta surma k:toi puolet kansasta. Tauti k:taa karjaa. **3.** *kuv.* kumota, kukistaa, suistaa vallasta, entisestä asemasta t. arvosta. | Vasemmisto k:toi hallituksen. Luoton lopettamisella k:dettiin koko yritys. Tämä hanke ei kuollut itsestään, se k:dettiin k:tamalla. Pula k:taa liikkeen. Nälkä k:toi uudistorpan. Toinen k:taa mitä toinen rakentaa. Tämä nostaa eikä k:da. Pieni

seikka, joka k:si koko teorian. Omat tuskasi ja epäilysi k:tavat sinut vielä JOTUNI. Vaimo, vaimo, sit' ei kuri k:da, / joka toista hädässä ei hylkää *CAJ. — Korttipelissä: saada tikki omakseen (t. pois pelistä) panemalla siihen muita korkeampi kortti, mennä yli; pelikorteista: olla korkeampi, parempi. | K:toi kuninkaalla. Valttiässä k:taa koko pakan. **4.** valuttaa (juoksevaa) ainetta astiasta sitä kallistamalla. | Emäntä k:toi kahvia kuppeihin. K:da lasi täyteen! Otan viinat pois ja k:dan maahan. Tyhjille k:dettu kannu. K. toiset, kolmannet kupit [kahvia]. Isäntä k:toi ryypyt. K:dahan kurkkuusi! K:toi lorauksen pullosta. Jauhot k:detaan taikinaan. Vuoka tyhjennetään k:tamalla. Hiekka k:detaan vaunusta. Kakku k:detaan sokeroidulle paperille. Ilmaa raskaampaa kaasua voi k. astiasta toiseen. — Sataa kuin saavista k:taen. Satoi k:tamalla. — *Kuv.* K. vettä hanhen selkään 'tehdä turhaa työtä'. K. öljyä tuleen 'kiihdyttää, yllyttää'. K. kylmää vettä jkn niskaan 'ravakasti hillitä jkn suunnitelmia t. toimintaa'.

kaataja[10] *tek.* < ed. (*1.*) Puun k. Ison tammen k. Kasken k. (*2.*) Otuksen, karhun k. (*3.*) Hallituksen, kieltolain k. [Kristus] sorti sortajamme / ja kaasi k:n AK. (*4.*) Oluen, viinin k.

kaatajaiset[63] *s. mon.* Karhun k. (myös ◡) 'peijaiset'.

kaatamaton[57] *kielt.a.* K. puu, heinä, karhu.

kaatio|t[3] *s. mon.* **1.** *vanh.* housut. | Mie sun paioilla parannan, / k:illa kaunistelen KAL. Syltä housut lahkehesta, / kahta k:n rajasta KAL. Peurannahkaiset k. Kädet syvällä k:iden taskuissa. **2.** = alushousut.

kaa|to[1*] *teonn.* < kaataa. **I. 1.** Puiden k. suoritetaan talvella. K:dot ja ajot ja muut metsätyöt. Lähteä kasken k:toon. Olla heinän, rukiin k:dossa 'niitossa'. — *Yhd.* kesä-, talvik.; rasiink. — *Erik.* **a.** *urh.* keilailussa. | Keilojen k. — Painissa: vastustajan kaataminen. — *Yhd.* niska-, sylik. **b.** *voim.* alastulo telineeltä käsin- t. olkaseisonnasta antamalla vartalon kaatua suorana jalat edellä. — *Yhd.* kyljin-, päin-, selink. **2.** Karhun, hirven k. **3.** *kuv.* Hallituksen k. Ennätysten k. **4.** Kahvin, teen k. Metallin k. valumuottiin. **II.** Koottiin tuulenk:toja [= tuulen kaatamia puita] polttopuiksi.

kaato|aika *s. metsät.* K. vaikuttaa puun kestävyyteen. **-allas** *s.* viemärijohtoon yhdistetty allas, johon likavedet kaadetaan. **-auk|ko** *s.* Valumuotin k. Linnan muurin k:oista valettiin pikeä hyökkääjäin päälle. **-heitto** *s. urh.* K. painissa. **-kori** *s.* ajoneuvon kori, jonka voi kallistaa ja sitten tyhjentää. | Kuorma-auton k. Lantarattaiden k:t. Savireen k. **-kustannukset** *s. mon.* Puiden kaato- ja ajokustannukset. **-lait|e** *s.*, yl. *mon.* Satamien k:teet. Kuorma-auton k:teet. **-lasi** *s.* lasiastia, jonka reuna on taivutettu kaatamista helpottavaksi nokaksi, dekantterilasi. **-lava** *s.* **-lupa** *s. mets.* Hirvenampujilla ei ollut k:a. **-mies** *s.* puiden kaataja. | Kaato- ja ajomiehet. **-nokka** *s.* Kermakannun k. **-paik|ka** *s.* **1.** paikka, jossa t. johon jtak kaadetaan. | Puiden k. Vaunun k. Ajaa tukkeja k:alle. — *Mets.* Otuksen k. — *Vars.* **2.** jätteiden ja roskien tyhjennyspaikka. | Yleinen k. Kaupungin k. Haiseva k. — *Kuv.* Pitää taskujaan k:kana. Siirtomaasta tuli jonkinlainen valtakunnan k., jonne kaikenkarvaiset seikkailijat lähtivät koettamaan onneaan. **-piste** *s. tekn.* = metasentrumi, vaihtokeskus. **-pukki** *s.*, vars. *maat.* teline, jonka avulla kuorma voidaan mukavasti kaataa. **-rattaat** *s. mon.* rattaat, joissa on kaatokori. **-sa|de** *s.* rankkasade. | Joutua k:teeseen. K. syöksyi ylitsemme. **-vaunu** *s.* tav. kapearaiteisella kenttäradalla kiskoilla t. köysiradan varassa kulkeva kaadettava kuljetusvaunu, kieppivaunu.

kaatteri[5] *s.* vanhan inkeriläisen naisenpuvun koristeellinen sivu-takaliina.

kaattu[1*], **kaattu|va**[10] *s.*, myös *mon.* paksuvillaiset vällyt, nahkaset. | - - kallistui oljille ja peitti itsensä lämpöisellä k:valla KIVI.

kaatu|a[1*] *v.* **1.** jstak pystyssä olevasta: mennä kumoon, nurin, langeta. | K. suulleen, selälleen, istualleen. K:i pitkin pituuttaan. K. maahan, lattialle. Kompastui ja k:i. K:i kuolleena maahan. Kaaduin liukkaissa portaissa. Rattaat k:ivat käänteessä. Vesisaavi k:i ahteessa. Ankarassa tuulessa vene k:i. Aita on k:nut kumoon. Portin pylväs on k:maisillaan. Huoneet olivat ränsistyneet, ihan päälle k:massa. Jo ensi heitolla k:i monta keilaa. Puu k:i rytisten. Juuriltaan veteen k:nut kuusi. Viikatteet vilahtelivat ja heinä k:i. — Suuri laine k:i veneeseen [vrt. 4]. — *Urh.* N.N. k:i toisen hyppynsä [mäkikilpailuissa]. — *Kuv.* K. tautivuoteelle. **2. a.** saada surmansa taistelussa luodista t. aseesta. | K. sodassa, taistelussa. Paljon k:neita ja haavoittuneita. Joukko k:i viimeiseen mieheen. Miestä k:i kuin luokoa [t. heinää]. K. salamurhaajan luodista. Katso, meidän isämme ovat k:neet miekkaan VT. — *Mets.* Kontio k:i keihäästä. — *Urh. vanh.* pesäpallossa: palaa, kuolla. | Poltettu juoksija k:u. **b.** *kuv.* kuolla. | K. täysissä voimissaan. Perheen pää k:i. K. työnsä ääreen. Työtäni en jätä, vaikka tähän paikkaan k:isin. - - voi kyllä sattua, että Jaskarin vanhan äijän ja ämmän päät k:vat sopivaan aikaan SILL. Jo ammoin isosi kuoli, / k:i kaunis kantajasi KAL. **3.** *kuv.* 1. kohtaan liittyen: mennä kumoon, kukistua, sortua, luhistua. | Hallitus k:i 'joutui pois vallasta'. K:nut senaatti. Suunnitelma, ehdotus, liike k:u. Yritys k:i omaan mahdottomuuteensa. Suunnitelma k:i alullepanijansa mukana. Kieltolaki k:i kansanäänestyksessä. Ennätykset k:ivat eilisissä kilpailuissa. Novelli seisoo tai k:u aiheensa mukana. - - illusionit ovat murskana, ihanne k:nut TARK. - - talo k:i velkataakan alla TOPPILA. Asia k:i eteenpäin 'asia epäonnistui tällä kerralla, mutta siten että on toivoa sen onnistumisesta myöhemmin'. — Korttipelissä (vrt. kaataa 3). | Hörrissä ei risti kaadu valtillakaan. **4.** vedestä tm. nesteestä: valua, paiskautua, syöksyä. | Kannu kallistui, ja maito k:i lattialle. - - nyt k:ivat vedet vonkuen ja pärskyen kivilohkareihin TALVIO. - - ja malja juo, / sen kaulaas k. suo *MANN.

Rankkasade k:i raskaana päälle TOPPILA. 5. viettää, kallistua, kaartua, taipua, pudota. | Tunturin rinne k:u jyrkkänä pohjoiseen. Kahtaalle k:va tukka. Hevonen, jonka harja k:u oikealle. Kosken k:villa [= jyrkillä] partahilla KIVI. Armas vainio päin luotehetta k:u KIVI. [Rakennusten varjo] k:i [= lankesi] kauas lakeudelle U.KARRI. — *Kuv.* - - elokuinen päivä k:i iltaan H.ASUNTA. - - ja näyttivät asiat k:van hyvälle kantille KILPI.

kaatuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Kompastelin ja k:in. Puut k:ivat myrskyn kourissa. Halkopinot k:ivat kevään tullen.

kaatuma[13] *s.* kaatuminen; kaatumisen jälki t. seuraus. **-tauti** *s.* aivotauteja, joiden pääoireena on äkkiä esiintyvä tajuttomuuskohtaus, jonka aikana koko ruumiissa t. jssak ruumiin osassa esiintyy kouristuksia; *syn.* epilepsia. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* K. poika. — K:sten hoitolaitos.

kaatumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat rattaat. - - yhtään k:ont' ei hirveä ollut *MANN.

kaatumavika *s. kans.* kaatumatauti.

kaatumis|päivä *s.* Nuoren soturin k. ei ole tiedossa. — Hallituksen k. **-suunta** *s.* **-vaara** *s.* Liukkaalla tiellä oli kuorman k. suuri.

kaatumu|s[64] *s. harv.* kaatuminen. | [Oli vakuutettu] tapaturmaisen k:ksen varalta AHO.

kaaturi[5] *s. ark.* (puun) kaataja, kaatomies.

kaatuvatauti *s.* → kaatumatauti.

kaav|a[10] *s.* **1. a.** *harv. kirjall.* kuvio, hahmo, (luonnos)piirros. | - - avatusta ovesta virtas sisään auringon heleä paiste, kuvaten kultaisen k:an tuvan lehditetylle laattialle KIVI. "Ihmisen k:ahan tuolla näkyy olevan", lausui Liisa J.REIJONEN. - - kammoa saa suurta aavaa, / kareista ei karttaa, k:aa LEHT. **b.** = kaavio. — *Yhd.* pohjak.; kytkentä-, kytkink.; asemak. **2. a.** esim. paperista valmistettu vaatekappaleen ym. mallikuvio, malli; vrt. luotta, kaavain, malline. | Hameen k:at. Kintaan k. Leikata k. paperista. Sijoittaa k. kankaalle. — *Yhd.* leikkuu-, perus-, päällis-, varrenk.; paperik. **b.** vars. *tekn.* par. muotti. | Valurautainen k. eli kokilli. — *Kuv.* Valaa samaan k:aan. - - molemmat pieniä, rumia ukkoja, kuin samassa k:assa valetut IVALO. — *Yhd.* kanki-, putki-, valink.; metalli-, puuk. — *Ruok.* → vuoka; muotti. **c.** esikuva, kuosi, malli. | - - saatu on laitos maan ihan k:ahan keisarikunnan K.LEINO. Hän rupesi muuttamaan valtakunnan oloja länsimaiseen k:aan AK. **3. a.** vahvistettu t. määrätty sanamuoto, malli, formulääri. | Valan k. Uskollisuudenvalan k. Messun k. Loitsun k. Asiakirjan k:oja. Vahvistetun k:an mukainen hakemus. — *Yhd.* kaste-, rukous-, vihkimäk.; sovintok.; kirje-, mainosk.; taivutusk. **b.** menettelyohje, sääntö. | Näitä k:oja on noudatettava. Toimia k:an mukaan. Määrittää jtak k:an perusteella. — *Yhd.* menettely-, määritys-, tutkimusk.; opiskeluk.; voimisteluk. **c.** *kuv.* ed:een kohtaan liittyen: tottumus, pinttynyt tapa. | K:ojen mies. K:ojen jäykistämä vanhapoika. Kangistua k:oihin. K:oihin kangistunut klassillinen draama. Toimia kuivettuneiden k:ojen mukaan. Ajattelu on näivettynyt k:oihinsa. **4.** tiettyä suhdetta, järjestystä ym. osoittava, tav. kirjaimilla t. numeroilla ilmaistu merkintä vars. eräissä eksaktisissa tieteissä. **a.** *mat.* merkkien avulla tav. yhtälönä lausuttu väittämä, (identtinen) yhtälö. | Matemaattinen k. Algebrallinen k. Trigonometrinen k. Koron, pääoman k. Taylorin k. Lasku suoritetaan k:an mukaan. — *Yhd.* diskontto-, interpolaatio-, kuutioimis-, prosentti-, transformaatiok. **b.** *kem.* molekyylien kokoomusta, reaktion kulkua, atomien toisiinsa sitoutumista ym. osoittava merkintä. | Kemiallinen k. Veden empiirinen eli molekyylik. on H_2O. — *Yhd.* molekyylik.; suhdek.; konstituutio-, rakenne-, struktuurik.; avaruusk.; reaktiok. **c.** mittakaava, asteikko, skaala. | Kartta on piirretty k:aan 1:100.000. — *Yhd.* mittak.; metsä-, pelto-, tonttik.; kaltevuus-, korkeus-, pituusk. **d.** *run.* Heksametrin k. Sapfon runomitan k. Loppusoinnun k. Sonetin k. **e.** *el.* — *Yhd.* hammask.

kaavaaja[16] *tek.* < kaavata.

kaavail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* alustavasti t. ylimalkaisesti suunnitella, luonnostella, hahmotella, pohdiskella. | Koristeiden taiteellinen k:u. K. harvoin viivoin, vedoin. K. paperille eri tyyppejä. Isäntä k:i hiekkaan rakennuksen pohjakuvion. — Sävelmän k:u. Opetuksen k:u. K. jtak mielessään, mielikuvituksessaan. Edellä k:lut asiat. Näytelmä on k:tu vieraiden esikuvien mukaan. Hän k:i hiukan eri urheilijain mahdollisuuksia. | "Kyllä siitä miljoona kokoontuu", myöntää maisteri Saha. — "Joo, niin minäkin olen sitä k:lut" H.JARTTI. — Erik. *käs. vaat.* valmistaa leikkuukaavoja. | Kaavan valmistaminen silmämitalla eli vapaa k:u.

kaavain[56] *s.* **1.** = luotta, malline. **2.** *tekn.* paperia käsin valmistettaessa käytetty siiviläpohjainen kehä, jossa kostea kuitusaos alustavasti muodostetaan paperilevyksi.

-kaavai|nen[63] *poss.a.* Suurik:set [= suureen mittakaavaan piirretyt] kartat. Klassillisk. [= klassillisen esikuvan mukainen] ranskalainen tragedia.

kaavake[78*] *s.* **1.** par. lomake. **2.** = kaava (3).

kaava|kirja *s.* malleja, (sanamuodon) kaavoja sisältävä kirja. **-kuva** *s.* par. kaavio(kuva). **-lehti** *s. käs. vaat.* piirrettyjä kaavoja sisältävä paperilehti. **-levy** *s. tekn.* luotta, malline.

kaavamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** vain olennaiset seikat yksinkertaistetussa muodossa esittävä, skemaattinen. | K. kuva, piirros. K. muoto. K. ihmiskuvio. Piirustaa k:sesti. Hyönteisen verenkierto k:sesti esitettynä. **2.** tiukasti sääntöjen t. muotojen mukainen, kaavoihin kangistunut, muodollinen, jäykkä. | K:sta opetusta. K. messsu. Puheen k. jaottelu. Kankea k:suus. K., hengetön oikeaoppisuus. Virkavaltainen k:suus. Hallitus oli vanhoillinen ja k. K:sesti toimiva valtion virasto. - - kankeasti, k:sesti kumartaen hän vastasi heidän tervehdykseensä IVALO.

kaavamaist|aa[2] *v.* tehdä kaavamaiseksi. | Kuvat olivat perin k:ettuja. K. jk oppi, aate.

kaavamaistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Kuvanveiston k:minen. Pastorin saarnat k:ivat yhä enemmän.

kaava|paperi *s.* paperi, johon piirretään kaavoja; *maanm.* tiettyä mittakaavaa edustava ruudutettu paperi; *kut.* ruutupaperi, johon merkitään kankaiden sidosmallit. **-piirros, -piirustus** *s.*, vars. *käs. vaat.*

kaava|ta[35] *v.* muodostaa, muovata, muovailla. | Sokerimassa k:taan suunnikkaan muotoisiksi viipaleiksi. — [Kangen] alapäähän oli sievästi k:ttu hyvin luonnollinen ketunkäpälä KIVI. — *Met.* muovata valumuotti.

kaavaus[64] *teonn.* < ed. — *Harv.* luonnos, hahmotelma. | "Nummisuutarien" ensi k. TARK. — *Yhd.* (met.) kone-, käsink. **-aine** *s. met.* valumuotin valmistamiseen käytetty aine (hiekka, savi ym.). **-hiekka** *s. met.* vrt. ed.; *syn.* muotti-, valuhiekka. **-kone** *s. met.* kone, jolla valumuotteja valmistettaessa osaksi korvataan käsityö. **-lauta** *s. met.* valumuotin kaavauksessa alustana käytetty lauta. **-savi** *s. met.* vrt. kaavausaine; *syn.* valusavi.

kaavautua[44] *v.* hahmottua, muovautua, muodostua. | Mielessä alkoi vähitellen k. kuva omasta pirtistä. -- ulospäin näkyväinen nainen ja neiti alkoi vasta k. puseron pohjalla KARHUM.

1. **kaave**[78] *s.* 1. *mets.* keinotekoinen houkutuslintu, kuva. | Ampua vesilintuja k:ilta. 2. kummitus, haamu, hahmo.

2. **kaave**[78*] *s.* = kaape.

kaavila[15] *s. ruok.* kauli(n). | Voin vaivauksessa käytetään uurteista k:a.

kaaviloida[30] *v. ruok.* kaulia.

kaavin[56*] *s.* koje t. työkalu, jolla kaavitaan jtak, kalvin, raappa. | Nahkurin k. Lääkärin k. Puusepän kaapimia. Puhdistaa hevosen kavioita kaapimella. — *Yhd.* teräsk.; kouruk. **-kakku** *s.* = kaapekakku. **-rau|ta** *s.* rautateräinen kaavin. | Puutarhurin k:toja. Puhdistaa jtak k:dalla.

kaavinta[15*] *teonn.* < kaapia.

kaavio[3] *s.* 1. kaaviokuva, -piirros, kaava; kaavamaisesti, yleispiirtein jäsentelevä esitys. | Höylän k. Pumppulaitteen k. Ihmisruumiin rakenteen k. — Pienkotien kalustamisesta esitelmöitsijä hahmotteli seuraavan k:n. — *Yhd.* pohja-, rakennek.; kytkentä-, kytkin-, niisimisk. 2. → luotta, kaavain. **-esitys** *s.* K. auton rakenteesta.

kaavioi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä kaavio jstak, esittää jtak kaavio(i)lla.

kaavio|kartta *s.* kaaviomainen kartta. | Kosken ja sen valtaväylien k. Rautateiden k. **-kuva** *s.* jnk rakennetta, toimintaa tms. kaavamaisesti esittävä piirros, kaavio, skeema. | Imu- ja painepumpun k. Ilman kiertokulun k. K. verenkierrosta.

kaaviolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kaavion muodossa oleva. | K. esitys. K. muoto. K. läpileikkauskuva. Esittää jtak k:sesti.

kaavio|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* K. kuva ihmisen hengityselimistöstä. **-piirros** *s.* = kaaviokuva.

kaavit|a[31] *v. harv.* kaapia. | K. kattila. K:si nauriista jälttä.

kaavoit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Valmiiksi k:eltu alue. — Valmis, vuorosanoihin k:eltu näytelmä. K. jtak mielikuvituksessaan. — Elämää k:televa oppi.

kaavoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* 1. laatia aluetta varten asema- t. muu kaava. | Asutusalueen k:us. 2. hahmotella, muotoilla, kaavailla. | Romaanin alustava k:us. 3. kangistaa kaavoihin. | Etiketin k:tama hovielämä. [Kirjailija ei ole antanut] ennakkoluulojen sumentaa katseensa selvyyttä eikä k. tunteensa joustavuutta TARK.

kaavoittu|a[1*] *pass.v.* < ed. 3. | K:nut opetus. Vanhan baletin k:nut tyylittely. K:nut, maneerimainen esitystapa.

kabaree[20] *s.; rinn.* kabaretti. 1. varieteen tapainen huvitilaisuus, johon kuuluu soittoa, laulua ym. esityksiä. — *Yhd.* lauantai-, radio-, äänilevyk. 2. huoneisto, ravintola tms., jossa kabareeohjelmaa esitetään. **-esitys** *s.* **-laulaja** *s.* **-laulu** *s.* **-ohjelma** *s.*

kabaretti[4*] *s.* = kabaree.

kabbala[15] *s.* juutalaisten salaoppi ja mystiikka.

kabbalisti[4] *s.* juutalaisten salaopin harrastaja ja tuntija; salaoppeihin uskova. **-|nen**[63] *a.* kabbalaa koskeva; mystillinen, salaperäinen. | K. sana. K:set harrastukset.

kabeljoo[24] *s.* luuton suolattu turska.

kabinet|ti[4*] *s.* 1. a. jkn henkilön yksityiseen käyttöön tarkoitettu pieni huone, työhuone; pieni sivuhuone. | Kanslerin, ministerin k. Itsevaltias johti koko politiikkaa omasta k:istaan. — Ravintolan, juhlakerroksen k:it. b. eräistä (pienehköistä) esinekokoelmista. | Yliopiston mineraloginen k. — *Yhd.* mitali-, raha-, vahak. 2. valtionpäämiehen lähimmät neuvonantajat, hallitus, ministeristö kokonaisuudessaan t. tärkeimpien ministerien muodostama neuvosto; joskus muistakin virastoista t. tiettyjä asioita käsittelevästä neuvostosta. | Englannin k:tiin kuuluu nykyään 18—20 ministeriä. Keisarillinen k. — Musta k. 'eräissä maissa kirjesensuuria hoitanut virasto' (myös kuv.). — *Yhd.* meri-, sota-, sotilas-, siviilik.

kabinetti|asia *s.* asia, jonka hallitsija henkilökohtaisesti ratkaisee. **-hallitus** *s.*, vars. *hist.* valtionpäämiehen asettama ja hänelle vastuunalainen hallitus; tällainen hallitusjärjestelmä. | K. oli tavallinen rajattoman yksinvallan aikana. **-kaappi** *s.* korujen ja kalleuksien säilyttämiseen tarkoitettu, pikku laatikoita ja lokeroita sisältävä runsaskoristeinen kaappi, taidekaappi. **-koko** *s.* vrt. seur. **-kokoinen** *a.* K. [kooltaan n. 17×11 cm] valokuva, kirjekuori. **-kone** *s.* = kabinettiompelukone. **-kuva** *s.* kabinettikokoa oleva, kartonkiin kiinnitetty valokuva. **-kysymys** *s.* = luottamuskysymys 2. | Tehdä asiasta k. **-käsky** *s.* hallitsijan itsensä antama käsky. **-maalaus** *s.* pienikokoinen, yksityiskohtaisen tarkka maalaus, joka on tarkoitettu läheltä katsottavaksi ja asetettavaksi pieniin huoneisiin, kabinetteihin. **-ministeri** *s.* kabinettiin kuuluva ministeri. **-neuvosto** *s.* eräissä maissa tärkeimpien ministerien muodostama neuvosto. **-ompelukone** *s.* ompelukone, joka voidaan muodostaa pöydäksi; vrt. kupu-, koppakone. **-päällikkö** *s.* **-so|ta** *s.* hal-

litsijahuoneiden riitaisuuksista syntynyt sota. | 1700-luvun k:dat.

kabotaaši[4] *s.* rannikkopurjehdus.

kabrioletti[4*] *s.* keveät kaksipyöräiset yksi-istuimiset (kaksipaikkaiset) kärryt; yksi-istuiminen (kaksipaikkainen) umpiauto, jonka katoksen takaosa on alas laskettava.

kabyssi[6] *s.* = kapyysi.

kabyyli[6] *s.* K:t 'Pohjois-Afrikan, vars. Atlasvuoriston berberisukuinen väestö'.

kade[78*] **1.** *a.* (kateus ks. erikseen) kateellinen, kademielinen, kadehtiva. | Kateet ja ilkeäkieliset naiset. Maailma on k. ja kavala. Katsella katein silmin. - - nauravan tyttöni mun kun k. kuolema vei KOSKENN. — *S:sesti* kademielinen t. pahansuopa ihminen t. olio (vars. taikuudessa, taikauskossa). | K. saattoi pelkällä silmäyksellään tuottaa onnettomuutta. Siihen ei kateen silmä pysty. Jumalall' on onnen ohjat, / Luojalla lykyn avaimet, / ei katehen kainalossa, / vihansuovan sormen päässä SL. — *Yhd.* lemmenk. **2.** *s.* **a.** vars. eräissä sanonnoissa: kademieli, kateus, kateellisuus. | Mutta Iikka kantaa salaista k:tta nykyiselle ruunalle PAKK. - - piti viikoista vihoa, / ylen kauaista kaetta KAL. - - tahtoivat jättää hänet herttuan kateille alttiiksi IVALO. - - saivat maankylän pojat - - kateikseen kuulla, kuka mies tunsi asiat KILPI. — *käydä kateeksi.* Minun käy sinua kateeksi. Hänelle kävi kateeksi toisen hyvät päivät. Ihan kateeksi pisti, kun häntä niin kiiteltiin. - - toisia ihan kateeksi kiersi HELLAAKOSKI. — *kateissa(an* (adv.) kateellisena. | Syyttä sinä olet minulle kateissasi. **b.** *mon.* kademielisen taialliset pahat tuottamukset. | Metsämiehen varokeinot kateita vastaan.

kadeh|tia[17*] *v.* -tivasti *adv.* olla kateellinen, tuntea kateutta. | Miksi minua k:dit? Katsella k:tien. K. jkn omaisuutta, onnea, alinomaista iloisuutta. En sinulta mitään k:di. — *kadehdittava* (a.) kateutta herättävä. | Pojalla on k:dittavat luonnonlahjat. K:dittavan kaunis matto. Asemamme on kaikkea muuta kuin k. [Ranskan] ääntämisesi on suorastaan k:dittavaa.

kadehtija[14] *tek.* Toisen onnen k:t.

kademiel|i[53] **1.** *s.* kateus, kateellisuus. | Tuntea k:tä jkta kohtaan. Äänessä kuului k:tä. K. kalvoi ja kouristi sydänalaa. Teko johtuu pelkästä k:estä. Ajatella, katsella k:in jkta. **2.** *a.* = seur. | Noin k:tä ihmistä ei liene toista. — *S:sesti.* Tämän on joku k. tehnyt.

kademieli|nen *a.* -syys *omin.* kateellinen, kade. | K:set naapurit. K. ajatus. Puolueen johtajien keskinäinen k:syys. — *S:sesti.* K. saattaa turmella metsästysonnen.

kadenssi[6] *s. mus.* **1.** säkeen t. säeryhmän päätös, lopuke. | Harmoninen, täydellinen, epätäydellinen k. — *Yhd.* harha-, puoli-, täysik. **2.** konserttosävellyksiin kuuluva loistohuipennus, jossa säestävä orkesteri keskellä ratkaisevaa lopukekohtaa äkisti vaikenee jättäen solistin yksin saattamaan ilmi taituruutensa; myös yl. solistin taituruusnäyte.

kade|silmä[53] **1.** *s.* Katsella k:silmin. Sairastumista pidettiin naapurin k:silmän syynä. **2.** *a.* = seur. | K. akka. **-silmäinen** *a.*

1. **kadetti**[5*] *s.* **1.** kadetti- t. muun vastaavan sotakoulun oppilas. | Vanhempi, nuorempi k. Pelastusarmeijan k. — *Yhd.* merik. **2.** *hist.* eräs vuorihallituksen alempi virkamies. — *Yhd.* vuorik.

2. **kadetti**[5*] *s.* tsaarinajan Venäjällä vapaamielisen "konstitutionaalisdemokraattisen" puolueen jäsenen (puolueen nimeen perustuva) nimitys.

kadetti|alikersantti *s.* **-aliupseeri** *s.* **-komppania** *s.* **-koulu** *s.* oppilaitos, jossa aktiiviupseereiksi aikoville annetaan tarpeellinen sotilaskoulutus. | Haminan k. — Pelastusarmeijan k. **-kunta** *s.* Suomessa kadettikoulun t. vastaavan ent. oppilaiden yhdistys. **-osasto** *s.* Sotakoulun k.

kadettipuolue *s.* vrt. 2. kadetti.

kadettivääpeli *s.* korkein kadettialiupseerinarvo.

kadmium[7] *s.* eräs alkuaine, valkoinen, kiiltävä metalli. **-kelta(inen)** *s.* sitruunankeltainen kallis kivennäisväri, jota käytetään öljy- ja vesivärimaalauksissa.

kadoksi|ssa, -in *adv.* kadonneena, kateissa, hukassa, tietymättömissä. | Joutua k:in 'kadota, hukkaantua'. Olla k. - - mutta riemuhuudot teiltä k. silloin lie KRAMSU.

kado|ta[38*] *v.* **1.** lakata olemasta, hävitä. | Kaste, sumu katoaa. Kaupungin vanhoista rakennuksista katoaa toinen toisensa jälkeen. Herkut katosivat nälkäisiin suihin. — Häneltä on näkö katoamassa. Ruokahaluni katosi. Huolet katosivat mielestäni. Kultaraha on k:nnut käytännöstä. K. historian näyttämöltä. Tässä murteessa on loppu-*k* jäljettömiin k:nnut. Apilan katoaminen nurmesta. Nollapiste on sellainen funktion arvo, jolle annettu funktio katoaa, so. saa arvon nolla. — Katoava kauneus. Katoava elämä. Taivas ja maa katoavat, mutta minun sanani eivät koskaan katoa UT. Vuodet ovat k:nneet ja yhä uusia vuosia katoo SILL. Tää ruumis kurja, katoova / kirkastuu luona Herran VK. **2.** **a.** lakata näkymästä, hävitä näkyvistä. | K. näkyvistä. K. pimeyteen, pölyyn, sumuun. Hän katosi viereiseen huoneeseen. Pojat katosivat kukin taholleen. Kuu katosi pilven taa. — Kokonaiskuva katoaa yksityiskohtien liiallisuuteen. **b.** hävitä siten, että on vaikea t. mahdoton löytää; joutua tietymättömiin, hukkua. | K. jäljettömiin. K. teille tietymättömille. Kukkaroni on k:nnut. Mihin sinä oikein katosit, kun en löytänyt mistään? Henkilöitä, jotka k:nneesta jotakin tietävät, pyydetään ilmoittamaan siitä - -. Hän katosi jonnekin, emmekä kuulleet hänestä sen jälkeen. Hän katosi ainaiseksi elämästäni. Tappiomme olivat 65 kaatunutta ja 8 k:nnutta. — K. kuin tina tuhkaan t. tuhka tuuleen 'kokonaan jäljettömiin'. — *Heng.* K:nnut lammas [eksyneestä, kadotetusta ihmisestä]. K:nnut ihmiskunta.

kadot|taa[2*] *v.* **1.** menettää. | K. näkönsä, puhekykynsä, järkensä, mielenmalttinsa, ruokahalunsa, tajuntansa, toivonsa. K. tasapainonsa, tukensa, jalansijansa. K. puhevaltansa, valitusoikeutensa, virkansa. K. omaisuutensa. Val-

tio k:ti suuren osan tulojaan. Rauhanteossa Venäjä sai takaisin aikaisemmin k:tamansa Itämerenmaakunnat. K:ettu paratiisi. K. isänsä 'menettää kuoleman takia'. — Nainen oli k:tanut kaiken viehätyksensä. Kangas k:taa värinsä, kiiltonsa. Marjat k:tivat kirpeän makunsa. Kirkko oli uusittaessa k:tanut osan alkuperäisestä muodostaan. Laiva k:ti ohjattavuutensa. Määräys k:ti merkityksensä. Asia on k:tanut mielenkiintonsa. — K. konseptinsa (kuv.) 'mennä sekaisin, joutua ymmälle'. 2. hukata 1. | K. hattunsa, lompakkonsa, rahansa. K. asia mielestään. Koira k:ti jäljet. K:in maalin näkyvistäni. K. kosketus viholliseen. — K. silmiä 'kudottaessa: vähentää silmukoita kudelmasta'. — *Lak.* K. asia 'joutua oikeusasiassa tappiolle, hävitä'. - - ilmoittakoon se, joka on k:tanut, tyytymättömyytensä LK. 3. turmella, tuhota, hävittää, saattaa perikatoon. a. *vanh.* ja *runok.* Kevätsade kasvattaa, syyssade k:taa SL. Hukkako sorean sorti? / Karhuko kaunihin k:ti? LEINO. - - k:taisitko niiden tähden koko kaupungin? VT[V]. b. *usk.* saattaa pois Jumalan yhteydestä, iankaikkiseen kadotukseen. | Tuomiopäivänä jumalattomat k:etaan. Synti meidät k:ti / ja kuolon valtaan vajotti VK. K:ettu ihmiskunta. K:ettujen lauma. K:ettujen vaikerrus. Ja silloinhan Kristuksessa nukkuneetkin olisivat k:etut UT.

kadotu|s[64] *s.*, vars. *usk.* tila t. paikka, johon uskottomat kristillisen käsityksen mukaan viimeisellä tuomiolla joutuvat, helvetti. | - - se portti on avara ja tie lavea, joka vie k:kseen UT. - - joka ei usko, se tuomitaan k:kseen UT. Joutua, mennä iankaikkiseen k:kseen. Ikuisen k:ksen pelko. K:ksen kuningas 'perkele'. Voi teitä, te k:ksen lapset! K:ksen tulinen pätsi. — Us. *kuv.* kuolemasta, perikadosta, tuhosta. | Edessäni aukeni k:ksen kuilu. Olemme kaikki samassa k:ksessa 'yhtä huonossa asemassa'. Srapnellit syöksivät ympärilleen kuolemaa ja k:sta. Kuolema ja k.! [voimasanana kirjall.].

kadotustuomio *s. usk.* Niin ei nyt siis ole mitään k:ta niille, jotka Kristuksessa Jeesuksessa ovat UT.

kadrilji[6] *s.* → katrilli.

kadun|järjestely *s.* K:järjestelyyn kuuluu kadun avaaminen, laajentaminen ja jatkaminen. Toimittaa pakkolunastus kadun- ja tontinjärjestelyä varten. **-kulma** *s.* kahden kadun risteys. | Seisoa k:ssa. Auto pysähtyi k:an, k:ssa. Sinne on enää muutama k. (matkaa). **-kulmau|s** *s.* = ed. | Tuuli ulvoi k:ksessa. **-lakaisija** *s.*

kadunlakaisu *s.* **-kone** *s.* **-vaunu** *s.*

kadun|laskija *s.* kadunpäällysteen tekijä. **-lasku** *s.* **-levey|s** *s.* Nopeasti kasvava liikenne vaatii yhä suurempia k:ksiä. **-nimi** *s.* K:en suomalaistaminen. **-nimistö** *s.* **-pin|ta** *s.* Pohjavesi nousee n. 3 m:n päähän k:nasta. Nupukivillä laskettu k. **-puoleinen** *a.* myös ⌒. | K. seinä, ikkuna, huone, rakennus. **-pätkä** *s.* Valtakatujen väliin jäänyt k. **-päällyste** *s.* Käyttää asfalttia, betonia, nupukiviä k:enä. **-päällystys** *s.* K. mukulakivillä. **-rakennus** *s.* **-reunakivi** *s.* K. ei yleensä saa olla metriä lyhyempi. Jalkakäytävän k. **-risteys** *s.* kahden t. useamman kadun risteys. | Vilkasliikenteinen k. **-ylity|s** *s.* K:ksessä on noudatettava varovaisuutta.

kadutta|a[2*] *kaus.v.*, *3. pers.* < katua. | Minua k:a lupaukseni, kovat sanani 'kadun niitä'. K:a, että [t. kun] läksimme sinne. Alkaako k.?

kaffee[26] *s. kans.* kahvi. | Mennään k:lle! Naimi vainaa keitti aina hyvän k:n ... juu hyvän se keitti ... SILL.

kafferi[5] *s.* K:t 'bantuneekereihin kuuluva kansaryhmä'.

kaffi[1] *s. kans.* kahvi. | Me saatiin hyvät k:t. - - mamma tuopi kuumaa k:a KIANTO.

kaftaani[6] *s.* kauhtana. | Rovasti tuikkasi käsikirjan k:nsa povitaskuun KIANTO.

kagaali[6] *s.* **1.** Itä-Euroopan maissa juutalaisten seurakuntien edustajisto. **2.** *hist.* sortovuosiemme salaisesta perustuslaillisesta vastarintajärjestöstä käytetty nimitys. | Kuulua k:in. K:n jäsen.

kah *interj. kans.* ka, kas. | K. kummaa! K., kun rupesi satamaan. K., oletkos sinäkin täällä! K., jopas muistan! K., voithan sinä jäädä tänne yöksi. | "Jokos lähdet?" "K., mennään vain!" | "Missäs kävit?" — "K., en missään."

1. **kaha**[10] *s.* **1. a.** *kansat.* pyöreäseinäinen, maahan pistetyistä seipäistä tehty linnun (vars. teeren) pyydys; myös samantapaisesta kalanpyydyksestä; = 3. kokko. **b.** *kans.* kori, koppa. **c.** = kalkku 1. **2. a.** takkauunin yläosa, joka kokoaa savun piippuun, savukupu. **b.** = kahna. **c.** *harv.* eräänlainen reen (t. rattaiden) kori. **3.** *kans.* = 2. haka. — *Yhd.* lehmik.

2. **kaha** [kaha'] *adv. murt.* kahda. | - - valtioelimen, jossa tulisi olemaan kaksi tusinaa jäsentä, k. kumpiakin [kumpaankin puolueeseen kuuluvia] AHO. - - vaikka vuoret vierettäisin, / kalliot k. panisin KAL.

kahah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kahahtaa. | Haavisto, kaislikko k:telee tuulessa. Poronjäkälä k:telee kulkijan jaloissa. Kuuluu silkkihameen k:telua. - - taampana k:teli Ahrolan etumiehen viikate tuuheaan apilaan SILL.

kaha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < kahista. | Tuuli k:hti pensaikossa. Kovettunut lumi k:hti suksien alla. Metso k:hti lentoon aivan vierestäni. Viikatteen k:(hd)us ruohikossa. — K:htivat toistensa kimppuun kuin vihaiset kukot. Ihan hiukset pystyyn k:htivat [säikähdyksestä].

kahak|ka[15*] *s.* **1.** pienehkö (aseellinen) yhteenotto, mellakka; *sot.* pienehköin, pääasiallisesti yhtä aselajia käsittävin voimin käyty paikallinen taistelu. | Verinen k. Etuvartioiden välinen k. Mommilan k. Rajalla on sattunut kiivaita k:oita. — *Yhd.* etuvartio-, partio-, sissik.; katu-, rajak. **2.** riita, jupakka; touhu, hötäkkä. | Aviopuolisoiden välinen k. Kun koirat huomasivat toisensa, syntyi aika k. Unohdin siinä k:assa koko asian. Siitäkös Holopaiska nosti k:an!

kahakoi|da[20] *v.* -nti[4*] *teonn.* otella (kahakoissa), taistella, tapella. | Talonpojat k:vat venäläisten kanssa, venäläisiä vastaan. Hyökkäys torjuttiin kiivaasti k:den. Koulupoikien kesken

sattuu pientä k:ntia harva se päivä. — Eilen saatiin eduskunnassa kuulla kirpeää k:ntia.
kaha|käteen [-kk-] *adv. murt.* kahdakäteen. | Miehiä kulkee k. tallista ulos ja sisälle KATAJA. Jänis hyppää polkuaan k. KS. **-reisin** [-rr-] *adv. murt.* kahdareisin. | Vouti istuu -- k. karhun selässä AHO.
kahaus[64] *s.* ks. kahahtaa.
kahaut|taa[2*] *kaus.v.* < kahahtaa. | Tuuli k:ti haavan lehtiä. Ajaa k:in suoraan lumihankeen.
kahda [kahda'] *adv. harv.* kahtia, puoliksi. | K. pankaamme voitto KIVI. **-käteen** [-kk-] *adv.* edestakaisin, kahtaanne. | Heiluttaa päätään k. Kävelee lattialla k. Ihmisiä kulkee avoimista ovista k. -- Kuinka kauan sinä horjut k. [= epäröit]?
kahdanne *adv.* kahtaalle, kahtaanne. **-päin** *adv.*
kahda|reisin [-rr-] *adv.* toinen jalka toisella, toinen toisella puolen, hajareisin, harareisin. | Istua k. hevosen selässä, arkun kannella. Asettua k. jhk. — Pivot sidottiin pareiksi ja nostettiin k. aidalle kuivumaan. **-viljelys** [-vv-] *s.*, vars. *hist.* osaviljelys, jossa maanomistaja saa puolet tuotosta.
kahdeksai|nen[63] *s.* kahdeksan numero (8), kahdeksan arvoinen pelikortti tm., kahdeksikko. | Piirsi taululle ison k:sen. Ammuin kolme k:sta. Kyllä k. seitosen aina tappaa [korttipelissä].
kahdeks|an[10] *perusl.* (taipuu kuin nom. olisi kahdeksa) merkitään 8, joskus VIII. | Kaksikymmentä k. (myös ◡). Päivällinen k:alle hengelle. Ei sinne ole k:aakaan kilometriä. Luvata yhdeksän hyvää ja k. kaunista. [Rannalla] on taloja vielä seitsemin, k:in PAULAH. — *S:sesti.* [Todistuksessa] oli enimmäkseen k:ia [= kahdeksaisia] TALVIO.
kahdeksan|jalkainen *a.* 1. K. mustekala. 2. kahdeksan jalkaa pitkä. | K. lauta. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* 1. kahdeksan kertaa niin suuri, lukuisa, voimakas tms. kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan. | K. lukumäärä, hinta. K. sato, tuotanto. K. pienennys. 2. jossa on kahdeksan kerrosta, kahdeksan (samanlaista) osaa tms. | K. lanka. K. rivi. 3. kahdeksan kertaa tapahtuva. | K. [= kahdeksan kertaa mestaruuden saavuttanut] Suomen mestari. **-kulmainen** *a.* K. kankirauta. K. torni, pylväs. **-kulmio** *s.* Säännöllinen, tasasivuinen k. K:n muotoinen tori. **-kymmentä** *perusl.* Sain sen kahdeksallakymmenellä (markalla). Ukko on jo kahdeksissakymmenissä 'n. 80-vuotias'. **-luokkainen** *a.* K. oppikoulu, lyseo.
kahdeksanne|s[64] *s.* murtoluku: (jnk kokonaisuuden) kahdeksasosa, merkitään $^1/_8$. | Paperiarkin k. Jakaa jk k:ksiin.
kahdeksannes|arkki *s.* arkin kahdeksasosa. | K:arkin kokoinen vihko. **-nuotti** *s. mus.* kokonuotin kahdeksasosa, ♪.
kahdeksan|sataa *perusl.* Myyn luistimeni kahdeksallasadalla (markalla). **-sivuinen** *a.* K. sanomalehti. **-sylinterinen** *a.* K. moottori. **-särmäinen** *a.* K. katto, torni. **-taitteinen** *a. kirj.* K. kirjan koko l. oktaavo syntyy taitettaessa arkki kolmesti, so. kahdeksaan lehteen.
kahdeksantoista *perusl.* Hän ei ole vielä kahdeksaatoistakaan (vuotta vanha). — Koettakaamme unohtaa vuosi k. '1918'. **-sataa** *perusl.* vain vuosista: tuhat kahdeksansataa. | Ei täyttä kahdeksaatoistasataa vuotta sitten. Vuonna k. kuusikymmentä. **-sataalu|ku** *s.* Tapa on peräisin k:vulta. **-vuotia|s** *a.* K. nuorukainen. — *S:sesti.* K:at ovat rikosoikeudellisesti täysi-ikäisiä.
kahdeksan|toistias *a.* = ed. | K. keltanokka. **-tuhatta** *perusl.* myös ⌢. **-tuntinen** *a.* K. työpäivä. **-vuotias** *a.* K. koulutyttö. **-vuotinen** *a.* K. ajanjakso.
kahdeksa|s[75] *järjestysl.* merkitään 8:s (8.) t. VIII. | K. kohtaus [näytelmässä]. Poika käy k:tta (vuotta). Tulin kilpailussa k:nneksi. K:nnet kurssit. — Melko *harv.* Yksi-, kaksi- jne. k:tta '71, 72 jne.'
kahdeksas|kymmenes[84] *järjestysl.* Kahdeksannellakymmenennellä ikävuodeliaan. **-luokkalai|nen** *a.* ja *s.* K:set oppilaat. K:sten lopputentit. **-osa**[85] *s.* (myös ⌢) kahdeksannes. | Tyydytkö kolmeen k:an? **-sadas**[84] *järjestysl.*
kahdeksasti *adv.* kahdeksan kertaa. | Olen jo k. yrittänyt häntä tavata.
kahdeksastoista *järjestysl.* Joutua kahdeksannelletoista sijalle.
kahdeksik|ko[2*] *s.* 1. kahdeksan numero, kahdeksainen (8). | Piirsi hiekkaan k:on. Ratsastaa, luistella k:koa. Käyttää k:koa koristeaiheena. — Ampui ensi laukauksella k:on 'osui kahdeksalla merkittyyn maalitaulun renkaaseen'. Sai k:on [= kahdeksalla merkityn arvosanan] voimistelussa. 2. *erik.* a. kahdeksansylinterinen moottori. | Areksen kotimainen k. b. kahdeksan miehen soudettava kilpavene. | Cambridgen k. c. = ottinki.
kahdeksisen *indef.lukus. vaill.* noin kahdeksan. | K. jalkaa leveä oja. Siitä on kulunut k. vuotta. K. tuhatta. **-kymmentä, -sataa** *indef. lukus.* vrt. ed.
kahdelta(an *adv. harv.* kahdestaan.
kahden *adv.* kahden kesken, kaksin, kahdestaan, kaksistaan. | Jäimme k. kotiin. Vanhukset elelevät k. mökissään. Tehdä jtak k.
kahden|arvoinen *a. kem.* (myös ⌢) jonka atomiarvo on 2. | K. nikkeli, alkoholi. **-istuttava** *a.* par. ⌢. | K. keinutuoli. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kaksinkertainen. **-kertaistaa** *v.* kaksinkertaistaa. **-kertaistua** *v.* kaksinkertaistua. **-kesken** *adv.* par. ⌢. **-keski|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kahden kesken tapahtuva t. toimitettava, yksityisluonteinen, luottamuksellinen, salassa pidettävä. | K. kävelyretki. Puhutella jkta k:sesti. K. keskustelu. K. salaisuus. Se on meidän k. asiamme. — Valtiosopimus voi olla joko k. tai monenkeskinen. Minun olisi sinulle Lyyli vähän k:stä SILL. **-laatui|nen** *a.* myös ⌢. | K:sta villakangasta, täysivillaa ja puolivillaa. **-lai|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* K. tarkoitus. Yhdistykseen kuuluu k:sia jäseniä. -- on k:sta heimoutta, ruumiin ja hengen AHO. **-maattava** *a.* par ⌢. | K. sänky.
kahdennu|s[64] *teonn.* (< kahdentaa) kahdentu-

minen; vrt. kaksinnus. | Pitkä äänne osoitetaan suomessa kirjaimen k:ksella. — Konsonantin k.

kahden|puolen *adv.* par. ⌒. **-puoli|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. kaksipuolinen. **1.** molemminpuolinen. | Toveruksia yhdistää toisiinsa k. kunnioituksen tunne. - - pajua kasvoi niemen nenä ja ranta k. AHO. **2.** *harv.* kahtaanne suuntautuva, kahdenlainen. | Saarron aiheuttama vahinko on k.: maan vienti estyy, ja maa jää ilman välttämättömiä tuontitavaroita. **3.** *mus.* K. rakenne 'rakenne, jossa alku- ja loppuosa vastaavat toisiaan ja keskiosa muodostuu niiden vastakohdaksi'.

kahden|taa[8] *v.* kaksinkertaistaa, kahdistaa, kaksintaa. | K. vaatimuksensa. Hänen palkkansa k:nettiin. K. vaihtovirran jaksoluku. Kuution k:taminen. Kieltosanan k:taminen.

kahdentoistalyönti *s.* K. kajahteli synkkään yöhön.

kahdentu|a[1*] *pass.v.*, tav. *kiel.* < ed. | K:nut kerake, konsonantti 'kaksoiskerake, -konsonantti'.

kahdes[75] *järjestysl.* suuremman luvun osana; vrt. toinen. | Kahdeskymmenes k., k. tuhannes (myös ◡). **-kymmenes**[44] *järjestysl.* K. kolmas (myös ◡). **-osa**[55] *s.* (myös ⌒) puoli. | Luvun k. Kaksi k:a t. kahdettaosaa. **-sadas**[44] *järjestysl.*

kahdesta(an *adv.* (tav. ei noudata subj:n persaa) kahden (kesken), kahteen mieheen, kaksistaan. | Tehdä jtak k. Kyllä me sen k. jaksamme nostaa. [Äiti oli] k. pienen tyttölapsensa kanssa SILL.

kahdesti *adv.* kaksi kertaa. | Lautakunta kokoontuu k. vuodessa. Ei häntä tarvitse k. käskeä. Kerran miehenä, k. lapsena SL.

kahdestoista *järjestysl.* K. kuukausi. Kahdennettoista maamiespäivät.

kahdista|a[2] *v.* kaksinkertaistaa, kahdentaa. | Pyrki k:maan tulonsa.

kahdistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Työn arvo k:u. K:malla syntynyt sanan johdin.

kaheli[5], **kahelo**[2] *a.* ja *s.* *kans.* höperö.

kaher|tua[1*] *v.* *kans.* -rus[64] *teonn.* kohvettua. | - - nuoskea maa k:tui iltaviileässä SILL.

kahila[15] *s.* *murt.* kaisla. | - - hiukset harreillaan pystyssä kuin kahiseva k. KIVI.

kahilikko[2*], **kahilisto**[1] *s.* *murt.* kaislikko.

kahina[14] *teonn.* < kahista. **1.** *onom.* havina, rahina. | Siipien, hameen k. Tuulen k. puissa. Suksien k. hangella. Kuuluu kirjan lehtien k:a. Kuunnella kaislikon k:a. **2.** sanasota, (pieni) riita, yhteenotto, nujakka, kahakka. | Heidän välillään on alinomaa pientä k:a. Joutui humalapäissään k:an poliisin kanssa. — *Yhd.* kapakkak.; tappelunk.

kahinoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* riidellä, nujakoida. | Katselijat k:vat paikoista. Ystävysten leikkisä k:nti.

kahis|ta[41] *v.* **1.** *onom.* havista, rahista. | Pudonneet lehdet k:ivat jaloissa. Kaislikko k:ee tuulessa. Nukkua k:evissa heinissä. Sukset k:evat riitteisellä hangella. K:eva hame. Silkissä k:evia naisia. Työnsi kouraan k:evan setelin. Pirtti k:ee olkia puolillaan. **2.** *harv.* kahinoida. | Antaa poikien k. Joukkueet ovat kovasti k:seet ensimmäisestä sijasta.

kahista|a[2] *kaus.v.* < ed. **1.** pitää kahinaa, panna kahisemaan. | Tuuli k:a puissa, puiden lehtiä. **2.** kahinoida. | Sisarukset k:vat keskenään päivät pitkät.

kahistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | K. sanomalehteä, papereitaan. Joku k:ee ullakolla. — Rajavartiostot ovat jo k:leet keskenään.

kahisutta|a[2*] *kaus.v.* < kahista. | Tuuli k:a kuivuneita lehtiä.

kahja[10] *s.* **1.** *kansanr.* uhriolut. | - - ei ota olut hapata, / k. kultainen kuhata KR. **2.** *murt.* = seur.

kahju[1] *deskr.s.* *halv.* vanhasta miehestä. | Mokomakin vanha k.

kahlaaja[10] *tek.* < kahlata. — Vars. *el.* K:t 'Limicolae, suuri lintulahko, jonka tärkeimpänä tunnusmerkkinä ovat kahluujalat'. **-lintu** *s.* kahlaajien lahkoon kuuluva lintu.

kahlaamo[2] *s.* kahlauspaikka. **1.** (*rinn.* kaalamo) kahlaamalla ylitettävä vesistönkohta. **2.** leikkikentän yhteyteen tms. rakennettu vesiallas, jossa lapset saavat kahlata.

kahlail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | K. vedessä. K:ivat suossa, suon yli, suota. Pojat k:evat vyötäröitään myöten lumessa.

kahla|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kävellä vedessä, lumessa tms. | K. joen yli. K. vedessä, suossa, ruispellossa. K. hankea, rantavesiä, kuraisia teitä. K:si lumessa polvia myöten. Ketään ei haluttanut k. auki umpeen tuiskunnutta polkua. Poika k:si [= nouti kahlaamalla] itselleen kauniin vesikasvin. — *Kuv.* K. läpi tutkimusaineisto.

kahlauspaik|ka *s.* kahlaamo, kahluupaikka. | K:alle asetettiin väijytys.

kahlautt|aa[2*] *kaus.v.* < kahlata. | Miehet k:ivat hevosensa virran yli.

kahle[78] *s.*, tav. *mon.* (vars. vangin) liikkumisvapautta rajoittavat tav. käsiin t. jalkoihin kiinnitettävät raudat tms.; ketju. | Raskaat, rautaiset k:et. Olla k:issa. Joutua k:isiin. Panna, lyödä jku k:ihin. Pitää k:issa. Päästä k:ista. K:et murtuvat. K:iden kalina. Kantaa k:ita. Vapauttaa, riisua jku k:ista. Vanki tuotiin k:issa kuulusteltavaksi. [Päällikkö] käski sitoa hänet kaksilla k:illa UT. — Koiran k(:et). - - niin miniä miehelässä, / kuin on koira k:hissa KAL. Kirja oli kiinnitetty k:illa seinään. — *Kuv.* Epäuskon, sovinnaisuuden, romantiikan k:et. Joutua alkoholin k:isiin. Vapautua ennakkoluulojen, synnin k:ista. Sitoa jku rakkauden k:in. Kielet vapautuivat k:istaan. Joki loi yltään talven k:et. Puhuja kietoi kuulijat k:isiinsa. — *Yhd.* jalka-, kaula-, käsik.; rautak.; orjan-, vangink.; jääk.; pakkok.

kahleeton[57] *kar.a.* < ed. | K. vanki. K. koira. — K. luonto. Boksielämän k. vapaus.

kahleh|tia[17*] *v.* kahlita. **1.** panna kahleisiin, sitoa kahleilla jhk. | Vanki k:dittiin. Kallioon k:dittu Prometheus. Koira on k:dittava. — Häkkiin k:dittu [= teljetty] lintu. — *Kuv.* Talonpoika oli k:dittu turpeeseen. **2.** pitää kahleissa, sidottuna. | Jalkoja k:tiva köysi. —

Tav. *kuv.* sitoa, ehkäistä. | Pelko, aineellisuus k:tii jkta. Säännöstely k:tii vapaata kilpailua. Jkn vapautta k:tiva määräys. K:tiva perinnäistapa. Sääntöjen k:tima runous. Hänessä on k:tivaa vetovoimaa. Järvi on jään k:tima.
kahlehtimaton[57] *kielt.a.* K. koira. — K. mielikuvitus.
kahle|koira *s.* kahleissa pidetty koira. | Äkeä k. vartioi talon porttia. — *Kuv.* Sellainen äreä k. koko mies. **-kuningas** *s.* miehestä, joka yliluonnollisilta tuntuvin keinoin pystyy vapautumaan kahleistaan. **-puu** *s. kal.* = koirio. **-rau|ta** *s.*, tav. *mon.*, vars. *runok.* kahle. | Ne löivät mun k:toihin / kuin murhaajan vaarallisimman JYLHÄ.
1. **kahli|a**[17] *v. harv.* kahlita. | Syys virran kyllä k:i jäin ... LEHT.
2. **kahli|a**[17] *v.* kahlailla. | Lapset k:vat kuraisella maantiellä.
kahlin|ta[15*] *teonn.* < kahli(t)a. | Runo Hiiden sepän k:nasta.
kahlit|a[31] *v.* kahlehtia. (1.) K:tu päästettiin köysistä. Seinään k:tu vanki. Sairaus k:si miehen vuoteeseen. — *Kuv.* Uljas Imatra on k:tu. (2.) Skolastinen filosofia k:si kaikkea ajattelua.
kahlitsematon[57] *kielt.a.* < ed. | K. mielikuvitus.
kahliutu|a[1*] *pass.v. kuv.* (< kahlita) joutua kahleisiin, kahlehdituksi. | Hengen k:minen aineeseen.
kahlo[1] *s. murt.* kupo, lyhde.
kahlo|a[1] *v.* (*murt.* kaa(h)loa) kahlata. | Eksyy ja k:o metsässä tuntikaupalla. Olen k:nut joka rapakon.
kahlu[1] *s. murt.* ikeen tapainen kantamisväline; vrt. ämmänlänget.
kahluu[25] *teonn.* (< kahlata) kahlaaminen, kahlaus. | Alkoi vaivalloinen k. yli lumisen kentän. **-jalka** *s. el.* linnun jalka, jossa on pitkä nilkka ja sääri ja jonka pieni takavarvas on kolmea etuvarvasta ylempänä. **-paik|ka** *s.* = kahlauspaikka. | Löysimme sopivan k:an.
kahmais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< kahmata) ottaa nopeasti, kopata, siepata, kaappaista, kouraista. | K. jkta käsivarresta, tukasta. K. jtak syliinsä, kainaloonsa. Mies k:ee puukkoaan. K:i korkealla lentävän pallon. Ällistyi ja k:i niskaansa. K:i sylin täydeltä vaatteita. Hevonen k:i suuhunsa heinää. Piti k. kädellään puuhun, ettei kaatunut. Tunsin tukevan k:un olassani. [Kala] voi päästä pyrstöllään k:emaan siimaa AHO. — Vihollinen oli jo k:sut suuren osan maata.
kahmalo[2] *s.* yhdessä olevat kourat; kahden kouran täysi, kahmalollinen. | Ammensi vettä k:llaan. Ottaa jtak täysin k:in, k:n täydeltä [us. kuv. 'runsaasti']. K:n täysi sokeria. - - me olemme kuoleman k:ssa KALLAS. Itke kourin kyynelesi, / k:in haluvetesi KAL. — Maksoi orjasta k:n kultaa.
kahmaloi|da[30] *v.* ottaa t. nostaa kahmalolla; ammentaa, kahmia, kopeloida. | K. kauroja säkkiin. — K:vat suuhunsa marjoja. - - kuin varas öisin arkkujasi k:s KAILAS.
kahmalo|ittain *adv.* = seur. **-kaupalla** *adv.* useita kahmalollisia, kahmalomäärin; tav. *kuv.* runsaasti, kosolti. | Sai k. kultaa. Kilpailuissa tapahtui k. yllätyksiä.
kahmalollinen[63] *s.* kahmalon täysi. | K. kauroja. K. kultaa. — *Kuv.* Parempi on pivollinen lepoa kuin k. vaivannäköä ja tuulen tavoittelua VT.
kahmari[5] *s. tekn.* = haukkari.
kahma|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kahmaista. | Käsin kaksin kultia hän kerrallansa k:a LEINO. Otti yhdellä k:uksella koko kasan. Saakoon Tuomaskin lujan k:uksen housusi kaulureista KIVI.
kahmi|a[17] *frekv.v.* (< ed.) tavoitella, hamuta, haamia, haparoida, kopeloida, kouria. | K:i penkin alle pudonneita vaatteitaan. Hevonen k:i turvallaan isännän taskuja. Ruoka oli k:ttava yhteisestä vadista. K:ttiin pimeässä ovenkahvaa. Hän k:i itselleen kaiken. — K. rikkauksia, omaisuutta. Olivat k:neet kokoon [= laatineet] adressin.
kahmu[1] *deskr.s. halv.* vanhasta miehestä. | Vanha (äijän) k. On siinäkin miehen k.!
kahna[10] *s.* myllyn jauhinkiviä ympäröivä (lauta)kehys, kaha.
kahnail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.
kahna|ta[35] *v.* hangata, kihnuttaa, hieroa. | Kissa k:a itseään, kylkeänsä puuta vasten. Ohjakset ovat k:nneet nahkan karvattomaksi. Poika k:a itseään ehtimiseen [syöpäläisten vuoksi]. — *Kuv.* torata, kinastella. | K:avat keskenään aikansa kuluksi.
kahnau|s[64] *teonn.* < ed. **1.** kahnaaminen, kihnutus. | Luulisi jo ihon menevän rikki moisesta k:ksesta. — Tav. **2.** *kuv.* riita, rettelö; vrt. hankaus. | Pieni poliittinen k. Synnyttää k:sta. Antaa aihetta k:ksiin. Sattui k:ksia. Ainaista k:sta isännän ja rengin välillä. Naapurukset ovat jo vuosikausia olleet k:ksissa keskenään. Työ ei sujunut k:ksitta. Heillä on ollut k:sta rahoista. Syntyi k:sta palkkausasiassa. — *Yhd.* naapuri-, puoluek.
kahnautu|a[44] *pass.v.* (< kahnata) hankautua. | K. verille. Poikki k:nut puun oksa.
kahnust|aa[2] *deskr.v.* verkkaisesta, vaivalloisesta liikkumisesta. | Varis lentää k:aa. Eukko (kulkea) k:i ukkonsa vierellä.
kahnustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Hiihtää k. Ukko k:i työläästi pöydän ääreen. Könöittäkööt he edellä, me k:emme perässä KIVI.
kahnut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K:telee korvallistaan. — Lentää k.
kahnut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** kahnata, hangata, kihnuttaa, hieroa. | Sika k:taa kylkeään aitaan. Yritti k. likaa irti pytyn pohjasta. Kuuluu pesuharjan k:usta. Lehmä nuolla k:taa kiveä. **2.** *deskr.* kahnustaa. | Hiihtää, kulkea k. Varis lähtee lentää k:tamaan.
kahta ks. kaksi, vars. 1.c.
kahtaal|la, -ta, -le *adv.* kahdella taholla. | Käydä k. kalassa. Opiston toiminta on tapahtunut k. Kaiku vastasi k:ta. Väylä haarautuu k:le. K:le viettävä katto. - - yhtehen yhyttyämme, / kahta'alta käytyämme! KAL.
kahtaanne *adv.* kahtaalle. | Mielipiteet käyvät k. K. suuntautuva kauppa. K. väärä keppi.

-juoksu *s. maant.* = bifurkaatio. **-päin** *adv.* K. pyörivä valssi.

kahtais|taittoinen *a. fys.* -taittoisuus *omin.* (valon) kahtia taittava t. jakava. **-taittumi|nen** *s. fys.* valonsäteen jakautuminen kahdeksi säteeksi.

kahtalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* kahdenlainen, kahden laatuinen, kaksinainen. | K. hyöty, tarkoitus. Ihmisen k. olemus. On k:sta henkistä rikkautta: näennäistä ja todellista. Sanan merkityksen k:suus.

kahta|puolin *adv., postp.* (gen:n kera) ja *prep.* (partit:n kera) kahta puolta, kahden puolen. | Kädet heiluivat k. Tien k. K. jokea. **-puolta** *adv.* par. ~.

kahtia [-a'] *adv.* kahteen tav. yhtä suureen osaan, kahda, puoliksi; *harv.* olosijaa vastaten. | Jakaa, leikata k. Solu jakaantuu k. Arkki taitetaan k., niin että reunat yhtyvät. Pannaan riita k. [= sovitaan esim. hinnasta, joka on ostajan tarjoaman ja myyjän vaatiman keskiväliIlä]! -- suorittaa seurakuntarahasto palkkiosta kaksi kolmannesta sekä lähtijä ja tulija k. yhden kolmanneksen LK. Purje repesi melkein k. 'melkein kokonaan'. K. haaraantuva oksa. Karso k. [= kahteen suuntaan] näkeepi SP. Kun saarnaajat olivat näin k., menivät laumat luonnollisesti sitä mukaa AK. **-jako** [-jj-] *s.* Pitäjän k. Kustannusten k. Vallan k. — Us. par. (kahtia) jakautuminen. | Solun k. Puolueen k. on enää päivän kysymys. **-päin** [-pp-] *adv.* kahteen suuntaan, kahtaalle, kahtaanne.

kahu[1] *s.* **1.** *mon.* **a.** huleet, kahujyvät. | K:t nousevat huuhtomaveden pinnalle. -- pakkanen puri keskeneräisen jyvän mustaksi k:ksi PAULAH. **b.** vars. yhd:oissa vähäarvoisista heinistä jms. | -- muutama seipäällinen keltapillikevaltaisia heinänk:ja KARHUM. Nälkävuonna oli tyydyttävä olkik:ihin. Akanank:ja. **2.** kahina. | -- suksen k. riittyvällä iltahangella LINN. Tappelun k. K. kauas kuuluu, tora toisehen talohon SL.

kahu|jyvät *s. mon.* huleet, kahut. | K. eivät kelpaa siemeneksi ja ovat huonoa rehuakin. **-kärpänen** *s.* Oscinis frit, kärpänen, jonka toukka on pahimpia viljantuholaisiamme. **-yökkönen** *s.* Hadena basilinea, yökkönen, jonka toukka syö vilja- ja heinälajien siemenet kahuiksi.

kahva[10] *s.* kädensija, ripa. | Oven, tikarin, jarrun, sähkökattilan k. Metallinen, helmiäiskoristeinen k. Miekan k:an kuuluu kädensija ja kädensuojus. Käsi puukon k:ssa. Tarttui pistoolin k:an. Laski kätensä oven k:lle. Venttiilin, hätäjarrun k. Sahan k. Arkun k. Kepin k. Kupin, kannun k. 'korva'. — *Yhd.* kulta-, kumi-, puuk.; käyttö-, ohjaus-, väännink.; käsik.; miekan-, oven-, sirpink.

-kahvainen[63] *poss.a.* Kaksi-, pitkä-, pronssik.

kahvallinen[63] *poss.a.* K. kuvastin, pistoase.

kahva|puoli *s.* kahvan puoleinen osa. | Miekan k. **-risti** *s.* T:n muotoinen risti, Antoniuksen risti. | K. eroaa latinalaisesta rististä siinä, että siitä puuttuu ylähaara.

kahvaton[57] *kar.a.* K. miekka.

kahvee[20] *s. kans.* kahvi. | Mennään k:lle. Pitihän minun ostaa -- Maija-rukalle naula k:ta KIVI.

kahveli[5] *s.* = haarukka 2. **1.** *vanh.* ja *kans.* vars. syömävälineestä. | Veitsi ja k. -- eivät osanneet [syödessä] k:a käyttää PÄIVÄR. — Polkupyörän k. Nostaa heiniä k:lla 'hangolla'. **2.** *mer.* maston yläpäästä yläviistoon ulkoneva, kahvelipurjeen yläosaa tukeva tanko. | Vetää lippu k:in. **-kuunari** *s.* kuunari, jossa ei ole raakapurjeita, hoilo. **-purje** *s.* puolisuunnikkaan muotoinen vinopurje, joka yläosastaan on kiinni kahvelissa, haarukkapurje.

kahveri[5] *s. kans.* ruokakomero. | Hae maito k:sta!

kahvi[4] *s.* **1.** kahvipensaan siemenet, kahvinpavut; niistä valmistettu jauhe (t. sen korvike). | Brasilialainen, Jaavan k. K:a viljellään melkein kaikissa troopillisissa maissa. Paahtaa k:a. Jauhettu k. Saanko kilon k:a? Eri k:t [= kahvilajit] ovat erilaisia. — *Yhd.* paahtok.; mallas-, ruis-, sikurik.; mokkak.; kongonk. **2.** (jauhetuista) kahvinpavuista (t. niiden korvikkeesta) valmistettu juoma. | Heikko, laiha k. Musta, väkevä k. K. on selvää, sekaista. K:n korvike. K. virkistää. Juoda; keittää, tarjota k:a. Juoda k. mustana 'ilman kermaa'. Olla, käydä jssak k:lla 'juomassa kahvia'. Kutsua jkta k:lle. Meillä olisi tänä iltana k:a, tervetuloa! K. tuotiin pöytään. Siirryttiin k:in. Alkaa olla k:n aika. Heti k:n [= kahvinjuonnin] jälkeen. Kaksi k:a [= kahviannosta] ja leivoksia, olkaa hyvä! Ollaan k:ssa ja konjakissa, on aika jo tulla asiaan AHO. — Us. *mon.* vars. seurassa tarjotusta kahvista. | Kiehautetaanpa k:t! Juotiin hyvät k:t. Saat tarjota minulle k:t siitä hyvästä. — *Yhd.* (ks. myös 1) hautajais-, juhannus-, juhla-, kirkko-, lähtö-, markkina-, sauna-, sovinto-, tuliais-, tutustumisk(:t); aamu-, arki-, päivä-, pyhäk(:t); jää-, kerma-, rommi-, vehnäsk(:t).

kahvi|aamiainen *s.* K:aamiaiseen kuuluu leikkeleitä, munia, paistettua kinkkua tai muuta pikkulämmintä sekä kahvia tai teetä. **-aika** *s.* kahvinjuontiaika. | Satuitpas sopivasti k:an. **-annos** *s.* Istui nauttimassa k:taan. **-asti|a** *s.* Järjestää k:oita pöytään. **-astiasto** *s.* Kuuden hengen k. **-hammas** *s. kuv. leik.* K:ta pakottaa, kolottaa 'tekee mieli kahvia, kahvituttaa'. **-huone** *s.* kahvin juontiin ja seurusteluun varattu huone; *vanh.* kahvila. | Opettajain, liikkeen henkilökunnan k. — 1700-luvun k:et. **--istutu|s** *s., tav. mon.* Omistaa laajoja k:ksia. **-jauhe** *s.* Kaasi k:en pannuun. **-jauho** *s., tav. mon.* = ed. **-juop|po** *s. leik.* Oikeat k:ot sietävät kolmekinkymmentä kuppia päivässä. **-jäätelö** *s.* jäätelö, joka on maustettu kahvilla. **-kaisa** *s. leik.* kahvipannu. | Iloisesti poriseva k. **-kakku** *s.* **1.** kahvin kanssa tarjoiltava kakku, koristamaton, "kuiva" kakku. **2.** kakku, jonka ainekesena on käytetty kahvia. **-kalusto** *s.* Hopeinen k. 'kahvikannu, sokeri- ja kerma-astia'. — Us. myös = kahviastiasto. | Kuuden hen-

gen k. **-kalu|t** *s. mon.* Järjestellä k:ja pöytään. **-kannu** *s.* kahvin tarjoilukannu; vrt. kahvipannu. | Hopeinen, ahdaskaulainen k. **-kaup|pa** *s.* K:an omistaja. Harjoittaa k:paa. **-kekker|it** *s. mon.* Hauskat k. Juosta k:eissä. **-kerma** *s.* kahvin sekaan pantava kerma. **-kest|it** *s. mon.* Hienot k. Kutsua k:eihin. **-koju** *s.* Rakennustyömaan k. **-konsertti** *s.* Klo 15—18 k. [ravintolassa]. **-kul|ta** *s.* kahvista. | K:lan hinta alenee. Kunpa nyt saisi kupin kuumaa k:taa! **-kupillinen** *s.* K. jauhoja. **-kup|pi** *s.* **1.** Siro, iso, halpa k. Rikkoi k:in. Kuuluu k:pien helinää. **2.** kupillinen kahvia. | Hörppäsi k:pinsa ja kiirehti ulos. — Viettää iltansa k:in ääressä [esim. kahvilassa]. **-kupponen** *s.* tav.: kupillinen kahvia. | Virkistävä k. **-kutsu|t** *s. mon.* Järjestää k. Käydä k:issa.

kahvil|a[15] *s.* elinkeinoliike, jossa tarjotaan yleisölle kahvia, virvokkeita, leivonnaisia, tupakkaa yms. | Ensimmäisen, toisen luokan k. Poikkesimme k:aan. Istua k:oissa. — *Yhd.* katu-, kellari-, puisto-, satamak.; boheemi-, taiteilija-, ylioppilask.; ulkoilma-, yök.; konsertti-, tanssik.; kantak.

kahvilaatu *s.* Hyvä, halpa k.

kahvila|elämä *s.* Veltostuttava k. **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.*

kahvi|laji *s.* Parhaana k:lajina pidetään pienisiemenistä mokkakahvia. **-lak|ko** *s.* Vaikka olenkin k:ossa, niin ei yksi kuppi pahaa tee.

kahvila|liike *s.* Perustaa k. Harjoittaa k:liikettä. **-neiti** *s.* kahvilan tarjoilijatar. **-n|pito** *s.* K:pitoon on hankittava maaherran lupa. **--ravintola** *s.* **-soittaja** *s.* **-tarjoilijatar** *s.* **-tyttö** *s.* vrt. kahvilaneiti. **-vieras** *s.* **-yleisö** *s.*

kahvi|leipä *s.* kahvin kera nautittavista leivonnaisista (vars. vehnäsestä ja pikkuleivistä). | Leipoa itse k:leipänsä. **-liina** *s.* kahvipöydän liina. | Silkkinen k. **-loma** *s.* kahvitauko. | Tunnin k:n jälkeen jatkettiin neuvotteluja. **-maito** *s.* kahvin sekaan pantava maito. **-markkinat** *s. mon.* K. osoittavat heikkenemistä. **-mylly** *s.* Sähköllä käypä, käsin väännettävä k. Jauhaa k:ssä, k:llä. K:n ratina. K. polvien välissä. **-myssy** *s.* tav:mmin kahvipannun myssy. **-neuvot** *s. mon.*

kahvin|jalostus *s.* **-juoj|a** *s.* Innokas k. — Pohjoismaat ovat suuria k:ia. **-juon|ti** *s.* Väiteltiin k:nin turmiollisesta vaikutuksesta. **-keitin** *s.* Sähköllä toimiva k. **-keitto** *s.* Ryhtyä k:on. **-keittopuuh|a** *s.* Olla k:issa, k:assa. **-keittäjä** *s.* Tottunut k. saa toimen. **-korvike** *s.* Sikurinjuurista, rukiista, voikukanjuurista valmistettu k. **-kulutus** *s.* On ollut pakko säännöstellä k:ta. **-lisäk|e** *s.* kahvijauheen lisänä käytetty aine. | K:keenä käytetään Suomessa yleisimmin sikuria, paahdettuja maltaita, ruista ja ohraa. **-lähettämö** *s.* ravitsemisliike, josta kahvi lähetetään asiakkaiden luo. **-maku** *s.* **-paahdin** *s.* Varrellinen k. **-paahtimo** *s.* Työnjohtaja saa paikan k:ssamme. **-pa|pu** *s.* kahvipensaan siemen. | Paahdettuja k:puja. K:vun värinen iho. **-poro** *s.* vrt. 2. poro. | Joi k:tkin. Ennustaa k:ista. **-ruskea** *a.* K. iho, kangas. K:t silmät. **-selvik|e** *s.* Kuivattua kalannahkaa k:keenä. **-tarjoilu** *s.* Tilaisuudessa on myös k:a. **-tuotanto** *s.* **-vastike** *s.* = kahvinkorvike. **-viljely** *s.* K. on Brasilian tärkein elinkeino. **-värinen** *a.*

kahvi|paikka *s.* Maantien varressa sijaitseva mökin rähjä oli ajomiesten k:paikkana. **-paketti** *s.* **-pannu** *s.* tav. nokallinen pannu, jossa keitetään kahvia, "(kahvi)kaisa"; vrt. kahvikannu. | Kuparinen, kuhmuinen, kiiltävä k. K:n nokka, kansi, sanka. K. kiehui yli. Heillä on k. aina kuumana. — *Yhd.* sähkök. **-pannunmyssy** *s.* (myös ⌒) kahvin lämpimänä pitämiseksi kahvipannun t. -kannun peitteeksi asetettava myssymäinen suojus, pannunmyssy. | Kirjailtu, vuorattu k. **-papu** *s.* = kahvinpapu. **-pensas** *s.* Coffea arabica, melkein kaikkialla tropiikissa viljelty pensas, jonka paahdetuista siemenistä, "pavuista", valmistetaan kahvia. **-plantaasi** *s.* **-puhe** *s.* Olen kuullut asiasta vain k:ena, en virallisesti. **-punssi** *s.* kahvin ja punssin sekoitus. **-pussi** *s.* **1.** Puolen kilon k. **2.** kahvijauheella täytettävä kangaspussi, joka kahvia keitettäessä upotetaan kahvipannussa kiehuvaan veteen t. jonka läpi kiehuva vesi kaadetaan. **-pu|ut** *s. mon.* kahvinkeittoon käytettävät polttopuut. | Haepa äidille vähän risuja k:iksi. Pilkkoi laatikon k:iksi. — Myrsky löi veneen k:iksi 'säpäleiksi'. **-pörssi** *s.* Hampurin, New Yorkin k. **-pöy|tä** *s.* Herkullinen, yksinkertainen k. Kattaa k. jhk. Istua k:dässä, k:dän ääressä. Siirryttiin k:tään. Vasta k:dässä keskustelu alkoi luistaa. K. odottaa! **-rah|a** *s.* kahvinjuontiin ja muihin henkilökohtaisiin pikkumenoihin tarkoitettu raha, taskuraha. | Antoi k:aa vaimollensa. Poika vei k:ansa pankkiin. Ei tuo riitä kuin k:oiksi. **-sato** *s.* Runsas k. **-sekoitus** *s.* eri kahvilajikkeita sekoittamalla saatu kahvi (papuina t. jauheena). | Hyvä, halpa k. **-seur|a** *s.* kahvinjuontiin, kahvikesteihin kokoontunut seura. | Pikkukaupungin k:a(t). Uusi opettaja oli k:ojen yleisenä keskustelunaiheena. Poistui k:asta.

kahvistella[28] *v. harv.* juoda kahvia, kahvitella. | Palatessa saattoikin - - k. JÄRVENT.

kahvi|säkki *s.* Juutista tehty k. — Osti kokonaisen k:säkin 'säkillisen kahvia'. **-tahra** *s.* K:t lähtevät tuoreeltaan kylmällä vedellä. **-tantt|a, -i** *s. ark.* = kahvitäti. | K:ien juorut. **-tarjoilu** *s.* par. kahvintarjoilu. **-tarjotin** *s.* **-tauko** *s.* tauko kahvinjuontia varten. | Esitelmää seurasi puolen tunnin k.

kahvit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* **1.** *intr.* juoda kahvia, olla kahvilla. | Tulehan meille k:telemaan! Isäntä k:telee vieraiden kanssa. Siinä k:ellessa alkoi juttu luistaa aivan kuin itsestään. - - pimeä tässä tulee, jos välillä k:ellaan SILL. **2.** *tr.* < kahvittaa 1. | K. vierasta. Matkamiehet k:eltiin.

kahvi|tilaus *s.* Puhelimitse annettu k. Missä se k. viipyy! **-tilkka** *s.* Kiehautetaanpas pieni k.! En saanut siellä edes k:a.

kahvit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Täytyi tottua k:tomiinkin päiviin.

kahvit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** tarjota kahvit jklle, kestitä jkta kahvilla, kahvitella jkta. |

Emäntä k:ti vieraat peräkamarissa. Kaiken maailman juoruakkoja sinä k:atkin! 2. *3. pers.* kahvituttaa. | Näkee, että sinua k:taa.
kahvi|tuli *s.* kahvinkeittotuli. | Kalastajain k:tulet. Tehtiin k. **-tun|ti** *s.* kahvitauko. | K. työn lomassa. Tapaamme siis k:nilla.
kahvitutta|a[2*] *v., 3. pers.* tekee mieli kahvia, kahvittaa, "pakottaa kahvihammasta". | Minua k:a niin armottomasti.
kahvi|täti *s. leik.* naisesta, joka on ahne kahville; us. *halv.* lisämerk.: juorukello. | Sellainen herttainen vanha k. — Kylän k:tädit saivat uuden juorun aiheen. **-varasto** *s.* **-vati** *s.* pelkästä vadista tav:mmin: teevati. | Puhalteli hyppysissä höyryävään k:in. **-vehke|et** *s. mon.* Keittiöstä kuuluu k:itten kilinää. **-ve|si** *s.* Sulatteli lumesta k:ttä. **-viljelmä** *s.* = seur. **-viljely|s** *s.* Kuivuus aiheuttanut suurta tuhoa k:ksillä. **-öljy** *s.* Kahvia paahdettaessa syntyy k:ä, joka lisää kahvin kiihottavaa vaikutusta.
kai [kai' t. kai] *adv.*; *rinn.* kait. **1.** ilmaisemassa potentiaalisuutta, arvelua: ehkä, luultavasti, arvatenkin, varmaankin, mahdollisesti, kaiketi. | Pekka k. luulee, että en tule. Tänään k. tulee sade. Olette k. erehtynyt. K. asia niin on. Pitää k. jo lähteä. Ei hän k. kauan viivy. Kyllä k. se nyt kestää. K. täältä jotakin saa? K. lähdet mukaan? K. tämä jo kelpaa. K:pa se kerran onnistuu. Totta k. sinä uida osaat? K. sitä ensi viikolla, jos eletään, jo leikkuu aloitetaan... KATAJA. — *kyllä kai, niin kai* a) arvelevaa myönnytystä ilmaisten. | "Eiköhän asia niin ole." — "Kyllä [t. niin] k." b) ivallisesti, väheksyvästi, epäuskoisuutta t. vastaväitettä ilmaisten. | "Luulisi hänen osaavan." — "Kyllä k. [= kaikkea vielä]!" Hänkö — kyllä k.! | "Menen kävelemään." — "Niin k., kapakkaan sinä taas menet." **2.** vahvistavana; joskus: ainakin, toki. | Minä k. lähden, jääkää jos haluatte. | Pitääkö sille osata lukea? Minä k. en osaa AHO. — *totta kai* vars. vastauksissa: tietysti, tottahan toki. | "Tuletko mukaan?" — "Totta k.!"
kaidahko[2] *mod.a.* < 1. kaita.
kai|de[78*] *s.* **1.** aidan tapainen tuki-, suoja- t. eristysrakenne, aidake, johde. | Sillan, laivan, portaiden k. Tikapuiden k:teet. Parvekkeen rautainen k. Pidellä k:teesta, nojata k:teeseen. Tien kaarteeseen rakennetaan kivestä k. Rattaiden, heinähäkin k. Tuolissa on käsiä varten k:teet. — *Yhd.* kivi-, puu-, rautak.; alttari-, porrask.; sillank.; sivu-, suoja-, umpik. **2.** *kut.* kangaspuissa luhaan kiinnitettävä, ohuiden piiden muodostama laite, jolla järjestetään loimilankojen tiheys ja painetaan kudelanka kankaan suuhun, pirta. | Tiheä, harva k. Panna kangas k:teeseen 'pujottaa loimet kaiteen piinväleihin'. — *Yhd.* teräsk.; pasmak. **3.** *geom.* yhd:oissa suora-, vinok.
kaide|ansas *s. rak.* suora, tasakorkea sillan ristikkopalkki. **-koukku** *s. kut.* litteä, tav. puinen t. luinen koukku, jolla loimilangat pujotetaan kaiteeseen. **-köysi** *s.* kaiteeksi pingotettu köysi. **-leveys** *s. kut.* Kangaspuiden k. **-porta|at** *s. mon.* Nousta k:ita yläkertaan. **-puu** *s.* käsipuu, kaide. | Sillan, portaiden k:t. Pidellä k:sta. **-pylväs** *s.*
kai|deta[34*] *v. harv.* tulla kaidemmaksi, kaveta, hoiketa. | Pilari k:tenee ylöspäin.
kaide|tanko *s.* Seinään kiinnitetty k. **-tehdas** *s.* kaiteita (eli pirtoja) valmistava tehdas.
kaih|della[28*] *frekv.v.* (< kaihtaa) kartella, vältellä. | K. ihmisiä. Silmät katsovat k:telematta.
kaih|din[56*] *s.* suojaava t. varjostava verho, uudin, varjostin. | Ikkunan, vuoteen k:timet. Vetää k:timet alas. Punainen lampun k. — *Yhd.* ikkunank.; kierre-, paperi-, rulla-, säle-, ulkok.
kaihdoksi|ssa, -in *adv. harv.* varjossa, piilossa. | - - umpimielin, liikkumatta, / k. istui *CAJ. — *Kuv.* Työntää asia k:in.
kaihe[78] *s. harv.* katve, piilo, syrjäinen paikka. | Tämä tapahtui hiukan k:essa. - - yön k:est' astuvi armain maa MANN.
kaiher|rella[28*] *frekv.v. harv.* < seur. | Suru k:telee sydämessä.
kaiher|taa[0] *v.* -rus[64] *teonn.* **1.** vaivata, jäytää, kalvaa, tehdä apeaksi. | Ikävä k:taa mieltä. Hänen sydäntään k:si epätoivo. K:tava syyllisyydentunne, muisto, ajatus. Rinnassa on omituinen k:rus. — *Yksipers.* Sydäntä, mieltä k:aa. **2.** ääntää valittaen, surumielisesti, kaikertaa. | Ruisrääkän k:rus. Poika rupesi itkeä k:tamaan.
kaih|i[8 (4)] *s.* **1.** *lääk.* silmän mykiön samentuma, joka aiheuttaa osittaisen t. täyden sokeuden. — *Kuv.* Epäilyksen k. Silmiä peittää vihan k. Kansan silmissä oli vielä taikauskon k. — *Yhd.* harmaa-, viherk. **2.** *kuv.* kuori, kalvo, himmentymä. | Yöllä lampi kävi k:een 'ohueen jäähän'. Ikkunat k. peittää KAILAS.
kaihi|leikkaus *s. lääk.* **-silmäinen** *a.* K. vanhus.
kaiho[1] *s.* kaipuu, haikea ikävä (joka kohdistuu joko menneeseen tai tulevaan), haavemielinen alakuloinen tunnetila. | K. valtaa mielen. Sydän on täynnä k:a. Tuntea outoa k:a. K:a herättävä muisto. Nuoruuden k. Keväinen k. K:n kyynel. - - hulmuaa hurmeinen luode ja illan k. ilmassa soi LEHT. — *A:sesti.* Muistaa jtak k:lla [= kaiho]mielin. — *Yhd.* kevät-, koti-, lemmen-, onnenk.
kaihoavainen[63] *a. runok.* kaipaava, ikävöivä. | Oli lempesi polttava, k. HAAHTI.
kaihoil|la[29] *frekv.v.* < kaihota. | Toiset k:evat jo menneitä tai menemäisillään olevia rikkauksiaan IVALO.
kaihoi|nen[63] *poss.a.* = seur. | K. tunne. K:set silmät. - - hän pysähtyi ja nojaten kaidepuuta vasten katseli k:seen kuutamoon PAKK.
kaihoisa[13] *a.* -sti *adv.* kaihomielinen, kaihoava, kaihoa ilmaiseva t. herättävä. | K. katse. K. sävelmä. Katsella, muistella jtak k:sti. Mieli käy k:ksi. Hänen poismenonsa tuntuu k:lta. Täynnä k:a toivoa. K. tunnelma. Pohjolan k. kevätyö. Laskevan auringon k. punerrus.
kaihokas[66*] *a. harv.* = ed.
kaihoksua[1] *v. harv.* kaihota, kaivata. | K. onnea.
kaihomiel|i *s.* kaiho, kaipuu, surunsävyinen haavemieli. | Tuntea hiljaista k:tä. K. täyttää rinnan. K:tä herättävä muisto. Kirje oli täynnä k:tä. — *kaihomielellä, kaihomielin* (adv.) kaihoten, kaihoavasti, mieli kaihoa täyn-

nä. | Muistella jtak k:ellä. Katsella, laulaa, lähteä k:in. Lausua jäähyväiset k:in.
kaihomieli|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* K. sävel, katse, tunne. Katselimme k:sinä lähtijöiden jälkeen. K. haaveksija. Soida k:sesti. He hymyilivät k:sesti toisilleen. Runossa on vienoa k:syyttä.
kaihon|sekainen *a.* myös ⌒. | K. toivo, tunne. Vallitsi k. tunnelma. **-tunne** *s.* Rinnassa on apea k.
kaihosilmin *adv.* kaihoisin silmin. | Katsoa k.
kaiho|ta[38] *v.* tuntea kaihoa, kaivata, ikävöidä. | K. jkta. K. onnea. Hän k:aa elämäänsä sisällystä. Muistella k:ten menneitä aikoja. K. kaukomaihin. K:ava mieli. - - ja kuulla sun ääntäsi k:on KOSKENN.
kaih|taa[10*] *v.* **1.** karttaa, välttää. | K. jkta, jtak. K. ihmisiä. K. ruumiillista työtä. K. kirkasta valoa. Kurki k:taa asuttuja seutuja. K. jkn katsetta. Hän ei k:da rikollisiakaan keinoja. Jörö ja tovereitaan k:tava. Vastata k:taen. K:tava katse. K:da tekemästä sitä! Kustannuksia k:tamatta. K. julkisuutta. Asiassa ei ole mitään k:dettavaa. - - k:toi katsoa häntä silmiin ELSA SOINI. **2.** peittää, varjostaa. | K. kädellä silmiään. Pilvet k:tavat auringon. Puu k:taa toista. Metsä k:taa näköalaa. Valoa k:tava pylväs. K. ikkuna verholla. — *Kuv.* Ennakkoluulot k:tavat hänen silmiään.
kaihti|a[17*] *v. harv.* = ed. | Jänis k:i lankoja. K:va katse. — Ikkunaa k:va uudin.
kaija[10] *s. murt.* kajava, lokki. — *Yhd.* kalak.
kaijata[35] *v. mer.* K. raaka 'vetää raaka niin pystysuoraan asentoon kuin mahdollista'.
kaika|a[(2)] *v. vaill.* (finiittimuodoista käyt. vain 3.pers:aa, ei kuitenkaan ind.impf:ssä), tav. *ylät.* kaikua, kajahdella. | Kellot k:vat. Ääni, laulu, huuto k:a. Huhuta niin että hongikko k:a. Kuule kuin askeltes alla nyt k:a kumea tanner! KOSKENN. Siellä [metsässä] niin k:a, siellä niin huutaa ja huhuu! EINARI VUORELA.
kaikale[78] *s. murt.* (isohko) kappale, lohkare, sälö. | K. leipää. Puusta irtosi aika k.
kaiken-alkuisia a:eja ei yl. käytetä vertailuasteissa. **-astei|nen** *a.* Kivilajeista on k:sia välimuotoja. Laitoksen k:set toimenhaltijat. **-ikäi|nen** *a.* K:stä kansaa. Koolla oli k:siä poikia. — Teosta voi suositella k:sille. **-kaikkiaan** *adv.* par. ⌒. **-kaltai|nen** *a.* kaikenlainen; us. epämääräisemmin: erilainen, monenlainen; myös väheksyvässä sävyssä: kaikenkarvainen, monenkirjava. | Vakuuttaa k:sen vahingonvaaran varalta. Kokoja on k:sia väliasteita. — Tehtiin k:sia vihjailuja. Täällä kulkee k:sia ihmisiä. Joukko k:sia kiertäviä taiteilijoita. **-karvai|nen** *a.* tav. väheksyvässä sävyssä: monenkirjava, epämääräinen, sekalainen; vrt. ed. | K:sta väkeä. K:set keinottelijat pyrkivät pinnalle. K:set poliittiset onnenonkijat. Seinä on täynnä k:sia ilmoituksia. Tarjolla oli k:sta rihkamaa. **-kieli|nen** *a.* Tilata k:siä ammattijulkaisuja. **-kirjava** *a.* monenkirjava. | K:t kukkaset. **-kokoi|nen** *a.* Ostetaan k:sia pulloja. Pukuja valmistetaan k:sia. **-laatui|nen** *a.* us. par. seur. | Toimia k:sissa tehtävissä. Pihassa on k:sta romua. Sairasta on varjeltava k:silta mielenliikutuksilta. Tehtiin k:sia kysymyksiä. **-lai|nen**[63] *a.* kaikki lajit t. monia lajeja käsittävä; monenlainen, erilainen, sekalainen; us. hieman väheksyvässä sävyssä: monenkirjava, yhtä ja toista käsittävä. | K:sta riistaa. Saatiin k:sia kaloja. K. puu kelpaa. K. vahingonteko on kiellettyä. — Juna oli täynnä kansaa k:sta. Puheltiin k:sista maailman asioista. K:set huhut lähtivät liikkeelle. Lattialla on k:sta sälyä. Hänellä on k:sia päähänpistoja. K:set kiertävät "taiteilijat". **-laji|nen** *a.* Pyydetään k:sia otuksia. Kokoelmassa on k:sta kansanrunoutta. **-maailman** par. ⌒. **-malli|nen** *a.* K:sia poikain pukimia. **-moi|nen**[63] *a.* kaikenlainen; monenlainen, sekalainen. | K. jäljittely on kiellettyä. Tämä apusana voi liittyä k:siin lauseenjäseniin. Syntyi k:sia arveluja. Siitä koituu k:sta harmia. Hän teki k:sia verukkeita. K:sia ala-arvoisia korvikkeita. **-muotoi|nen** *a.* Valamalla voidaan valmistaa k:sia esineitä.
kaikenniekka *s. harv.* kaikkeen pystyvä, moni-, tuhattaituri.
kaiken|niminen *a.* **-näköi|nen** *a.* kaikenlainen, sekalainen, monenkirjava. | Niityllä kasvaa k:siä kukkia. K:stä tavaraa, vanhaa kamaa. K:set kulkijat poikkeavat taloihin. **-pitui|nen** *a.* Takkeja valmistetaan k:sia. **-puoli|nen** *a.* = kaikinpuolinen. | Huolehtia asiain k:sesta hoidosta. Yhteiskunnallisten olojen k. kehitys. Tutkimus, josta saa k:sen kuvan esitettävästä asiasta. **-suurui|nen** *a.* Kone sopii k:sille viljelmille. Valmistamme k:sia vaunuja. **-säätyi|nen** *a.* K:stä väkeä. Oppilaat ovat k:sten ihmisten lapsia. Jäseniksi pääsevät k:set henkilöt. **-tyyli|nen** *a.* Myytävänä k:siä valaisimia. **-väri|nen** *a.* K:set kukat, puvut, kankaat.
kaiker|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K:televa huuto.
kaiker|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* **1.** valittaa, vaikertaa, ääntää surumielisesti. | K. kaihoaan. K:tava huuto. Ruisrääkän k:rus. **2.** vaivata, kalvaa, kaihertaa. | Katumus k:taa sydämessä. Ajatus alkoi k. mielessä.
kaikestaan *adv.* kaikkiaan. | Heitä oli k. kymmenen miestä.
kaikesti *adv.* = kaikistellen. | Tavara ei k. ole hinnan arvoista. - - äidin täytyi häntä opettaa, vaikkei olisi k. joutanutkaan PÄIVÄR.
kaiketi *adv.* **I.** = kai. (*1.*) On k. lähdettävä. Hän tahtoi k. näyttää taitoansa. Tapa on k. ikivanha. Ei k. kukaan voi väittää toista. K. jokainen tuntee asian. Olemme k. samanikäiset. K:pa hän itse tietää asiansa. K. ovat he kohdanneet kontion KIVI. (*2.*) Saat k. minusta nähden mennä LEINO. Totta k.! **II.** *vanh.* kokonaan, tykkänään, aivan. | - - o Herra, etten näänny / ja kuole k. VK[V].
kaiketi|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kaan) = ed. | Hän on k:kin jo kuusissakymmenissä.
kaikin *adv.* ks. kaikki 1.a.
kaikin|puolin *adv.* par. ⌒. **-puoli|nen** *a.* -sesti *adv.* kaikkia puolia koskeva t. edustava, kaikki seikat huomioon ottava, joka suhteessa ilmenevä t. tapahtuva, perusteellinen, täydellinen; vrt. kaikin puolin (kaikki 1.b). | K. riippumat-

tomuus. Toiminnan k. järjestely ja johto. Asia vaatii k:sta selvitystä. Toimittaa k. tutkimus. On ryhdyttävä asunto-olojen k:seen parantamiseen. Luoda k. kuva oloista. Kansan omavaraisuuden k. edistäminen. Antaa k:sta kannatustaan. Hallita alaansa k:sesti. K:sesti korjattuna ja siistittynä puku oli kuin uusi.

kaikista *adv.* superlatiivin t. superlatiivisluonteisen ilmauksen vahvisteena: kaikkein. | K. paras. On k. viisainta, että --.

kaikiste *adv.* = seur. | Heillä ei ole k. leipääkään.

kaikistellen *adv.* kielt. yhteyksissä: aina, kaikin ajoin (t. paikoin). | Tätä ei k. oteta huomioon. Hänen puheestaan ei k. saa selvää. -- mutta enintään sai vain kahvikupin, eikä k. sitäkään KAUPPISH.

kaikitellen *adv.* = ed. | Esitys ei k. ole niin selvää kuin pitäisi.

kaikiten|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kaan). **1.** kaiketi, arvatenkin. | Tämä ilmiö on k. murteen tärkeimpiä ominaisuuksia. **2.** *harv.* kuitenkin, ainakin. | -- ellei härkien hinnaksi riitä ensimmäinen huhta, niin tekee sen toinen, tekee kolmas k. KIVI. — Tav:immin ilmauksessa *kuitenkin kaikitenkin,* ks. kuitenkin 1.

kaikkein *adv.* (*harv.* kaikkien) superlatiivin t. superlatiivisluonteisen ilmauksen vahviste; kaikista. | K. suurin, pienin, korkein, halvin, paras jne. Talon k. valoisin huone. K. ensimmäinen, viimeinen. A. juoksi matkan k. nopeimmin. K. vähimmin hän voi sitä vaatia. K. ensimmäiseksi mentiin uimaan. — Temppelin k. pyhin.

kaikkein-alkuiset superlatiiviset yhdysa:t ja yhdysadv:t, joita ennen käytettiin Jumalasta, valtahenkilöistä ym. puhuttaessa, par. ⌒; esim. kaikkein armollisin, armollisimmasti, korkein, pyhin.

kaikkeu|s[65] *s.* **1.** kaikki oleva, maailmankaikkeus, universumi, kosmos. | Maa ei ole k:den keskus. Pieni piste maailman k:dessa. K:den mittaamattomat syvyydet. -- k. kylmyyttään iltahan henkäelee KOSKENN. — *Yhd.* maailman-k. **2.** *harv.* täydellisyys. | Vallan k.

kaik|ki[8*] *indef.pron.;* kaikista, kaikkein, kaikkiaan ks. myös erikseen.

1. nom:a ja akk:a lukuun ottamatta muodoltaan mon:llisena: jokainen. **a.** *s:sesti.* Me k. K. lähtivät. K. ovat valmiit. Puhua k:kien kuullen. Olla k:ille mieliksi. Laki on sama k:ille. K. järjestään olivat samaa mieltä. K. tyynni [= ihan kaikki, jok'ainoa] he ovat samaa maata. K. eivät siihen pystykään 'on joitakin t. useita, jotka eivät siihen pysty'. K. yhden ja yksi k:kien puolesta. K:kien sota k:kia vastaan. Onni yksillä, kesä k:illa SL. — Halv. sävyssä: K. tässä esiintyvätkin määrääjinä! — *kaikin* (adv.) jokainen, kaikki yhdessä. | Istuimme k:in hiljaa. He tulivat k:in. Lapset pääsevät k:in leikkimään pihamaalle. **b.** *a:sesti;* mon.-muotoinen akk. tavataan eräissä obj:n sukuisissa ajan adverbiaaleissa. | K. pojat juoksevat. K. ikkunat auki! K. kolme tytärtä ovat naimisissa. Koettaa k. keinot. K. oikeudet pidätetään. Uhrata k. voimansa. K:kia mahdollisuuksia ei otettu huomioon 'joitakin t. useita mahdollisuuksia jätettiin huomiotta'. Suorittaa k:kia tehtäviä. K:ilta tahoilta, suunnilta, puolilta. K:kia sanoja ei erottanut. Pysyä erillään k:ista riidoista. He hajaantuivat k:kiin maailman tuuliin 'mikä minnekin, eri tahoille'. Taiteen k:kien sääntöjen mukaan. Viikon k:kina päivinä. Näin on ollut k:kina aikoina. K:kien aikojen suurimpia sotapäälliköitä. K:kien aikojen [= vertaansa vailla oleva, suur-, jymy-] tapaus, yllätys (ark.). Tulos ei ollut k:issa suhteissa tyydyttävä. Tämä sääntö ei päde k:issa tapauksissa. Tulen k:issa tapauksissa, par. joka tapauksessa. — K:et päivät 'päivät päästään, päiväkaudet'. Iät k:et 'koko ikänsä, aina, ainaisesti'. — *kaikin ajoin* (kielt. yhteyksissä) aina. | Hän ei ole k:in ajoin terve. — *kaikin puolin* joka suhteessa. | Tuli k:in puolin hyvä vuosi. Täyttää velvollisuutensa k:in puolin. K:in puolin järkevä suunnitelma. — *kaikin mokomin* a) kaikin tavoin, voimin, keinoin, kaikella muotoa, ehdottomasti, välttämättä, ehdolla millä hyvänsä. | Asia on salattava k:in mokomin. Epidemian leviäminen on k:in mokomin ehkäistävä. Tänne pitäisi k:in mokomin saada uusi koulu. Meidän on k:in mokomin kiiruhdettava. b) vastauksissa, kehotuksissa, myönnytyksissä: (tottahan) toki, totta kai, kaikella muotoa. | "Saisinko vaivata teitä hiukan?" — "K:in mokomin!" Tulkaa k:in mokomin.

2. muodoltaan yks:llisenä: puheena oleva t. kysymykseen tuleva kokonaisuudessaan. **a.** *s:sesti;* päätteellisen akk:n asemassa joko kaikki tai kaiken. | K. paloi. K. on hyvin, kunnossa, lopussa, ohitse. K. on maksettu. K. viittaa siihen, että --. K. ei ole [=on jtak t. paljon, joka ei ole] niin kuin pitäisi. K., mitä hänellä on. Panna k. kuntoon. Ymmärtää, tietää k. Antaa k. anteeksi. Hän määrää k. [t. k:en]. Uskoo k. [t. k:en], mitä kuulee. Jättää k. silleen. K. tai ei mitään. Vaivainen k. kokee SL. K:en alku ja loppu. K:en puute. Kiittää k:en antajaa. Hänellä on k:kea. Kohtuus k:essa. K:esta huomaa, että --. Lapsi kyselee k:kea. Koetella k:kea. Ei pidä antaa k:kea kerralla. K:keen tottuu. Alistua k:keen. Hän on hyvä k:keen 'joka asiaan'. Pitää k:essa oma päänsä. En itse ennätä k:keen. Se oli hänen k:kensa. Hän on (vähän) k:kea: kirvesmies, muurari, räätäli. Kiitos k:esta! K:kena mies eläissään SL. K:kea mies katuvi, vaan ei nuorna naimistansa SL. — Heitä oli k:en ikäisiä ja näköisiä. — Hänellä on hevoset ja k. [ark.] 'vaikka mitä'. Kun on rimsuhameet ja k. JOTUNI. Tehdä, yrittää, ponnistaa k:kensa 'minkä ikänä voi'. Ennen k:kea täsmällisyys on tärkeä. Varmuus ennen k:kea. Työ on hänelle k. k:essa 'tärkeintä, edellä kaiken muun'. Koira on metsästäjän k. k:essa. K:esta huolimatta 'sittenkin, silti'. K:esta päättäen olemme jo perillä. Mutta enimmän k:esta [= kaikkein enimmän] hän sitä pahoitteli, että -- AHO. Hän ei halunnut, siinä

k. 'siinä koko asia'. Talo myytiin k:kineen. Niin hän pakeni k:kinensa VT. Kesä k:kineen on mennyt. Muuttaa tavaroineen k:kineen. K:kineen päivineen 'kokonaan, sellaisenaan'. — Ylenkatseellisessa sävyssä: K:kea vielä! K. kanssa! K:keen tässä joutuu! K:kea sitä kuulee! — *yhtä kaikki* a) samantekevää. | Yhtä k., kuoleeko tässä vai elää. b) kaikesta huolimatta, sittenkin, silti, kuitenkin. | Lähdemme yhtä k. huomenna. — *kesken kaiken* us. odottamatta, äkkiä. | Kesken k:en soitto lakkasi. Väki lähti kotiin kesken k:en. Hallitus pani kesken k:en toimeen uudet vaalit. — *yli kaiken* eniten, enemmän kuin mitään muuta. | Rakastaa isänmaataan yli k:en. Meidän tulee yli k:en peljätä ja rakastaa Jumalaa KATEK. — *kaiken lisäksi, kukkuraksi, päällisiksi, huipuksi, lopuksi* yms. | K:en lisäksi nousi myrsky. Huone oli k:en lisäksi kylmä. K:en kukkuraksi tuli myöhäinen ja kuiva kevät. K:en lopuksi tarjottiin teetä. — *kaiken varalta* kaikkien mahdollisuuksien varalta, varmuuden vuoksi. | K:en varalta täytyi mennä suojaan. Lähdimme k:en varalta jo aamulla. — Jk on *kaikki* → lopussa. | Karjanrehu alkoi olla k. -- nyt on kassa k., aina viimeiseen ropoon KIVI.

b. a:sesti liittyen jhk jaollista käsitettä ilmaisevaan sanaan: puheena oleva kokonaisuudessaan, koko, täysi; päätteellisen akk:n asemassa tav. kaiken, harv. kaikki. | K. omaisuus. K. tämä on totta. Oppia ikä k. SL. K. viljelyskelpoinen maa. K. inhimillinen toiminta on vajanaista. K. apu oli turha. K. kunnia aloitteentekijöille. K. toivo on mennyttä. Hänellä on k. valta. On k. [par. täysi] syy ryhtyä toimiin. Vei mukanaan k:en hopean. -- Maijastiina tarvitsee k. maidon KARHUM. Katua k:esta sydämestään. Päästä k:esta vastuusta. Suunnitelma on tarpeen k:essa työssä. Rakastaa k:kea kaunista. K:en pyhän nimessä. K:en pahan alku. Puhe on k:kea perää vailla. Luvata k:kea hyvää. Pitempi k:kea muuta kansaa. K:kea muuta kuin helppo 'ei ollenkaan helppo, varsin vaikea'. Luulin heidän sopineen, mutta k:kea muuta 'ei ollenkaan'. Työskennellä k:in voimin. Työntää k:ella voimallaan. K:essa rauhassa, kiireessä. Toimia k:essa hiljaisuudessa. Puhelivat k:essa ystävyydessä. Teos on k:essa koruttomuudessaan kaunis. Esiintyä k:essa komeudessaan. K:en todennäköisyyden mukaan. K:eksi varmuudeksi, onneksi. Alapuolella k:en arvostelun. Menkää k:keen maailmaan UT. Julistaa k:elle kansalle. Poika pääsi luokaltaan k:ella kunnialla 'kunnollisesti, moitteettomasti'. — *Halv.* sävyssä: K:ken maailman rojua. Se meni k:en maailman tietä 'hupeni jäljettömiin'. — Inkongruentisti eräissä yhteyksissä: *kaiken aikaa, päivää, yötä, vuotta, matkaa* (jne.) koko ajan (jne.), alusta loppuun. | K:en aikaa tuli uusia joukkoja. Se on ollut hänen päämääränsä k:en aikaa. K:en päivää satoi. Linnut laulavat k:en yötä. Joutsen on rauhoitettu k:en vuotta. Ajaja torkkui k:en matkaa. — *kaikella muotoa* kaikin mokomin. | Paketit on k:ella muotoa lähetettävä ajoissa. | "Saanko tulla?" — "K:ella muotoa!"

kaikkia|an, -nsa *adv.* **1.** yhteensä. | Heitä oli k. kolme miestä. K. viisi vuotta. — *kaiken kaikkiaan* yhteensä; kaiken edellä esitetyn huomioon ottaen. | Kaiken k. viivyimme viikon. Kaiken k:nsa on erittäin arveluttavaa sanoa mitään ehdotonta. — *kerta kaikkiaan* a) (kokonaan) yhdellä kertaa, kokonaan, tykkänään. | Kerta k. maksettu jäsenmaksu. b) kerrassaan, ehdottomasti, suoraan sanoen, totisesti. | Tästä on kerta k. tehtävä loppu. Saat kerta k. uskoa, että en tule. Hän ei kerta k. osaa. Asia on nyt kerta k. niin, että --. **2.** *kans.* huudahduksissa, päivittelyissä: sentään, kuitenkin. | Hitto, jestas k.! K. [= voi kuitenkin tms.], kun en sittenkin tullut lähteneeksi!

kaikkial|la, -ta, -le *adv.* joka paikassa, kauttaaltaan, ylt'yleensä. | K. oleva. K. oli hiljaista. Tämä sana tunnetaan k. Sekasorto vallitsi k. maailmassa. Hän oli k. mukana ja herätti k. huomiota. Kylvötyöt on k. aloitettu. Sanoma levisi k:le. Hän pistää nenänsä k:le. Ilmoituksia saapui k:ta. K:ta Kiven teoksista henkii vastaamme syvä inhimillisyys.

kaikkialli|nen[63] *a. harv.* -suus[65] *omin.* kaikkialla oleva, kaikkialle ulottuva. | K. sopusointu. Jumalan k:suus.

kaikkianne *adv.* kaikkiin suuntiin, joka puolelle, kaikkialle. | Mänty on levinnyt k. maassamme.

kaikkien *adv.* ks. kaikkein.

kaikkijumalai|nen *a.* panteistinen. **-suus** *s. fil.* panteismi.

kaikkinai|nen[63] *a.* kaikki (lajit) käsittävä, kaikenlainen. | K:set maan antimet. Ja Jumala loi suuret merieläimet ja k:set liikkuvat, vesissä vilisevät elävät olennot VT. Mukaan otettiin k:sta ruokaa. K. vanha roju. Sotaa seurasivat k:set taudit. K. toiminta kävi mahdottomaksi. Kärsiä k:sta puutetta. K. varomaton aseen käsittely on vaarallista.

kaikki|nielevä *a.* myös ⌒. | K. sota. K. tuli tuhosi rakennuksen kokonaan. Joutua k:nielevän kurimuksen kitaan. **-näkevä** *a.* myös ⌒. | Jumalan k. silmä. **-ruokai|nen** *a.* -suus *omin.* joka syö kaikkia ruokalajeja; vars. *el.* joka syö sekä kasvi- että liharuokaa. | K. aviomies. K. kuin köyhän lapsi SP. — K. lintu, kala. Sian k:suus. Koira on ihmisen toverina kehittynyt k:seksi. — *Kuv. leik.* jolle kelpaa kaikki. | K. kirjallisuuden lukija, musiikin ystävä.

kaikkisuus[65] *s. vanh.* kaikkeus. | -- turha onpi taistelo / ja k. mailman, turha! KIVI.

kaikki|tietävä *a.* -tietävyys *omin.* myös ⌒. | Vanhurskas ja k. tuomari 'Jumala'. K. tilasto osoittaa, että --. Esiintyä k:tietävänä. Viisas, k. mies. Jumalan k:tietävyys. **-tietäväi|nen** *a. harv.* -syys *omin.* = ed. | Jumalan k:syys. **-tyynni** *adv.* par. ⌒. **-töinen** *a.* joka tekee kaikkea työtä t. jota voi käyttää kaikkeen työhön. **-val|ta** *s.* kaikkeen kohdistuva valta, rajaton valtius. | Luojan k. Roomassa vallitsi valtion k. — Joskus myös: kaikkivaltias, Juma-

la. | Usko k:lan hyvyyteen. Mutta k. suojelkoon tätä poikaa KIVI. **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on t. johon sisältyy kaikki valta. | K. kohtalo. Kirkon k. asema. Luomakunta todistaa Luojan k:suutta. **-valtia|s** jolla on kaikki t. rajaton valta. **1.** *s.* tav. Jumala. | Korottaa äänensä K:an puoleen. **2.** *a.* K. Herra, Luoja. — Talon k. isäntä. Totella k:sta muotia. Hallitsijan k. suosikki. Niin oli k. kohtalo määrännyt. **-valtiu|s** *s.* kaikkivaltaisuus. | Jumalan k. Hallitsijan k:den aika. **-viisa|s** *a.* -us *omin.* viisaudessaan kaiken käsittävä. | Jumalan k. sääntö, tahto. K. kaitselmus. Luojan k:us. **-voimai|nen** *a.* voimallaan kaikkeen pystyvä; vrt. seur. | K:sen sähkön aikakausi. **-voipa** *a.* joka voi kaiken, jolla on kaikki voima. | K., iankaikkinen Jumala. Kuninkaan k. neuvonantaja. Vaadittiin k:a uskoa. K. aika tuo lohdun. **-voipai|nen** *a.* -suus *omin.* = ed. | Luottamus Jumalan k:suuteen. **-voittava** *a.* myös ⌒. | Valon k. voima. K. rakkaus. **-yhtei|nen** *a.* -syys *omin.* kaikille yhteinen, kaikille samalla tavalla kuuluva. | K. vastuu. K. olevainen. - - vedenselkä - - sädehtii ja kihelmöi nyt k:sen auringon valossa SILL. **-yhteys** *s. fil.* kaiken olevaisen muodostama yhtenäinen kokonaisuus. **-yhteysoppi** *s. fil.* mielipide, että kaikki olevainen on yhtä, panteismi, monismi.

kaikkoil|la[20] *frekv.v.* < kaikota. | Ne [naiset] arkiutuvat minun seurassani ja k:evat pois AHO.

kaikkoutu|a[44] *refl.v.* < kaikota. | Metsän eläimet k:vat asutuilta seuduilta.

kaikoon *adv. kans.* pakoon, karkuun. | Lähteä k. Ajaa jk k.

kaik|ota[38*] *v.* (arkana t. pelästyksestä) loitota, paeta, karkota. | Lintu k:kosi lentoon. Riista on k:onnut kauas saloille. Katsojat k:kosivat pois yksitellen. Vuosisatojen kuluessa meri on Pohjanlahden rannoilla k:onnut k:koamistaan. — Sääsket k:koavat savua. — *Kuv.* Uni k:koaa silmistä. Rauha on k:onnut teiltämme. Halla on saatu k:koamaan.

kaikottaa[2*] *kaus.v.* < ed. | K. kalat rannasta.

kaiku[1*] *s.* **1.** äänen heijastuminen jstak estävästä pinnasta; vars. täten heijastunut ääni. | Huoneessa on voimakas k. Vaimentaa k:a. Askelten k. K. kuuluu korvaan erillisenä äänenä vasta n. 17 m:n etäisyydestä. K. vastaa kalliosta, metsän rinnasta. Moninkertainen k. K. kiertelee vaaralta toiselle. - - lammellas olen soudellut useasti, / salmia kierrellyt, k:a kiusannut CAJ. — *Kuv.* [Runoissa] on k:a Runebergin runoudesta. Asiasta kantautui etäisiä k:ja maaseudulle asti. Kansan muistissa on tapauksesta säilynyt hämärää k:a. Tytär on monissa asioissa äitinsä k. Aleksis Kiven maineen k:ja. — *Yhd.* jälkik. **2.** (vars. ihmis)äänen väristä. | Pojan äänessä oli outo k. — *Kuv.* Hänen nimellään on hyvä k. 'hän on hyvässä maineessa'. Sana, joka on saanut huonon kaiun. — Alkusointu antaa runolle pehmeän lyyrillisen kaiun. - - ja kerran laulus, synnyinmaa, / korkeemman kaiun saa *CAJ.

kaiku|a[1*] *v.* -vasti *adv.* **1. a.** äänestä: heijastua, kimmota, kajahtaa; vrt. ed. | K:minen haittasi puheen kuuluvuutta. Laulu k:i voimakkaasti vastapäisestä seinästä. **b.** huoneista yms. tiloista: aiheuttaa kaikua. | Huone k:u. Liiaksi k:va kirkko. K:va nummi. Koira haukkuu niin että salo k:u. Ilma on raikas ja k:va. — *Yksipers.* Salissa k:u kovasti 'on voimakas kaiku'. **2.** laajentuneessa merk:ssä: kuulua, kajahdella, raikua, soida. | Laulu, riemu, huuto k:u. K:va ääni. Purskahtaa k:vaan nauruun. Iloita k:vasti. Kuule, kuinka soitto k:u AK. Sävelet k:vat. Sanat jäivät k:maan korvissani. Pajasta k:u korvia huumaava takominen. Nouse, riennä, Suomen kieli, / korkealle k:maan! A.OKSANEN. Kehotukset k:ivat kuuroille korville. — Kellot k:vat. Sali k:u kättentaputuksista. Koko pitäjämme - - kohta k:man pitää veisusta, jonka nimitän: "Suutarin Martta" KIVI. — K:va [= maineikas, kuuluisa] nimi.

kaiku|aukko *s.* Viulun *f*-kirjaimen muotoinen k. Kellotornin k. **-ilmiö** *s.* Huoneen k:itä ehkäistään verhoilla.

kaikui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Huoneen k:suus. — *Yhd.* hyvä-, komea-, metallink.

kaikuis|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kaikuva. | K. laulu, soitto. K. metsä, ilma. Kuoron äänten k:uus.

kaiku|katos *s.* saarnastuolin us. koristeellinen katos. **-koppa** *s.* ääntä vahvistava laatikko, vars. kielisoittimissa, kaikupohja, kumukoppa, -laatikko. | Viulun, kanteleen k. **-laatikko** *s.* = ed. **-luotain** *s.* kaikuluotauksessa käytetty luotain. **-luotaus** *s.* kaikuilmiöön perustuva vedensyvyyden luotaus.

kaikuna[14] *s. harv.* kaiunta. | Tuon lehtimetsän k:a / mi autuus kuultella KIVI.

kaiku|ontelo *s.* resonanssiontelo. | Äänielimistön k. **-pohja** *s. fys. mus.* (soittimien) ääntä vahvistava kumutila t. -levy, kaikukoppa, kumupohja, kumutin, resonaattori; kaikutausta. | Viulun, kanteleen, pianon k. — Laululava toimii k:na. — *Kuv.* Saada, löytää, tavata sanoilleen k:a. Lehdellä on maaseudulla laaja k. Vaatimus ei saavuttanut riittävää k:a. Yleisö muodosti konsertissa kiitollisen k:n. **-suh|de** *s.* Salin k:teet ovat epäedulliset. **-suppilo** *s.* puhallussoittimien putken pään laajentuma; urkujen kieliäänikertojen suppilomainen äänenvahvistin. **-tausta** *s.* tausta, josta ääni kaikuu. | Konserttilavan k.

kaikuvai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* kaikuva. | K. ääni, kello. Äänen, huoneen k:suus.

kailava[13] *a. kans.* kirjava, laikkuinen. | K. koira. K. puu, kangas.

kailetti[5*] *s. mer.* katto-, kansi-ikkuna.

kaim|a[10] *s.* henkilöistä (t. olennoista), joilla on sama (etu)nimi. | Tyttö on äitinsä k. 'tytöllä on sama etunimi kuin äidillään'. Poika ristittiin Matti-sedän k:aksi. He ovat minun k:ojani. — *Leik.* Isän äidin kummin k. 'perin etäinen sukulainen, tuskin ollenkaan sukulainen'.

kaimaani[6] *s.* Caiman, Keski- ja Etelä-Amerikassa eläviä krokotiilinsukuisia eläimiä.

kaimakset[64] *s. mon.* ne, jotka ovat keskenään kaimat.

kaimamie|s *s.* He olivat k:hiä, kumpikin oli Heikki.
kaimat|a[35] *v. kans.* saattaa, saatella. | K. jkta. - - sonni suuri suomalainen, / Karjalasta k:tihin / Pohjan pellon pientarelle KAL.
kainalo[2] *s.* **1.** käsivarren (harv. eläimen eturaajan) ja hartian yhtymäkohdan alaosa, sen alapuolella oleva tila, käsivarren alus. | Lapsi nukkuu äidin k:ssa. Heinä ulottuu k:ihin asti. Kahlata vedessä k:itaan myöten. Kannatella jkta k:ista. Hattu, kirja k:ssa. Pistää jk k:onsa. Ohjata venettä mela k:ssa. Painautua jkn k:on 'käsipuoleen, kylkeen'. Kulkea jkn k:ssa. — *Kuv.* Viekastelijalla on ketunhäntä k:ssa. **2.** *kuv.* kainalon tapainen poukama t. suojainen paikka. | Tupa on niemen k:ssa. Kaupunki on rakennettu vuorten k:on. Raivata pellontilkku kuusikon k:on. Lahden k:ssa on suojainen valkama.
kainalo|hiki *s.* Runsas k. **-hikoilu** *s.*
kainaloi|nen[63] *a.*, tav. *leik.* K. kana 'puoliso, vaimo'. - - Väinämöiselle varaksi, / polviseksi puolisoksi, / k:seksi kanaksi KAL. — Joskus *s:sesti:* vaimo. | Miehillä oli k:sensa mukanaan.
kainalo|karva *s.* **-keppi** *s.* = kainalosauva. **-kuop|pa** *s.* kainalon pohjukkaan muodostuva kuopanne. | K. hikoaa. Kuumetta mitataan k:asta. **-lappu** *s.* hikilappu. **-lämpö** *s.* ruumiinlämpö kainalokuopasta mitattuna. **-pahka** *s. eläinlääk.* = hokkipahka. **-reikä** *s.* Liivien k. **-riipunta** *s. voim.* riipunta kainaloiden varassa. | K. renkaissa, rekillä. **-sauv|a** *s.*, tav. *mon.* sauva, johon tuetaan kainalo ja käsi ja jonka avulla jalkavammainen liikkuu. | Kulkea k:oilla. **-tilkku** *s.* = hikilappu. **-vitsa** *s. kansat.* itäsuomalaistyyppisessä työreessä tukiside, joka yhdistää jalaksen kärjen ja etukaplaan.
-kainen[63] (etuvok. sanoissa -käinen) johdin, jolla muodostetaan tav. s:eja, harv. a:eja, esim. lapsukainen, pienokainen, neitsykäinen, kaunokainen; ainokainen, lyhykäinen.
kainiitti[6*] *s.* eräs kalisuolamineraali, jota käytetään lannoitteena, kovasuola.
kaininmerkki *s.*, tav. *kuv.* (myös: Kainin merkki) rikollisuutta, syyllisyyttä, osoittava merkki; häpeämerkki. | Lyödä k. jkn otsaan. Kantaa k:ä.
kaino[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* ujo, us. vars. sellainen, joka haluaa välttää kaikkea säädyllisyyttä loukkaavaa, häveliäs; vaatimaton. | K. neito. Punastua k:sti. Loi katseensa k:sti alas. Jäädä k:sti odottamaan. K:uden puna poskilla. Häntä ei turha k:us vaivaa. K. tervehdys, hymy. Asia esitettiin sangen k:lla tavalla. K. suomalainen runous. — K:t köyhät 'varattomat, hädänalaiset säätyläiset, pauvres honteux'. K. [= vaatimaton, viehkeä] kukkanen. Nurmi alkoi k:sti vihertää.
kainoi|nen[63] *a. runok.* = ed. | [Uni] nuoren immen, k:sen KIVI.
kainoluonteinen *a.* K. ja vaatimaton ihminen.
kainostelemat|on[57] *kielt.a.* < seur. | K. kuvaus. Puhua k:toman suoraa kieltä.
kainostel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* olla kaino, ujostella, häpeillä, arastella. | Lapsi k:ee. Vastata k:len. Käydä k:ematta pöytään. Turhaa k:ua. K. vieraita ihmisiä. Ei k:lut huonoa kielitaitoaan. K. lähteä toisten seuraan. Oi! sitä k:in sinulle tunnustaa KIVI. Mitä sinä siitä k:et, rohkaisi Iida KAUPPISH.
kainostutt|aa[2*] *v.*, *3. pers.* saattaa kainoksi, ujostuttaa. | Asia ei k:anut häntä. — Tyttöjä nauratti ja k:i.
kainu[1] *a. murt.* kaino.
kainulai|nen[63] *a.* ja *s.; rinn.* kainuulainen. | Pohjanmaan k. väestö. Asutus lienee k:sta perua. — K:set 1. kveenit olivat keskiajalla Pohjanlahden perukan ympärillä asunut suomalainen heimo. Nykypäivien k:silla tarkoitetaan Kajaanin seutujen asukkaita.
kainulaisheimo *s.*
kai|ota[38*] *v. murt. runok.* kaikota, karkota. | Huolet k:koavat. - - pois olisi kai pitänyt koko seudulta k. AHO. - - toiset kohti Kajaania / k:koo, toiset Hurttaa ajaa LEINO. Rapparit, ryöstäjät, k:otkaa! KIANTO.
kaipa *adv.* ks. kai.
kaipaaja[10] *tek.* < kaivata. **1.** Kauneuden k. **2.** *kans.* kantelija, kantaja. | Mokomakin k.!
kaipaamaton[57] *kielt.a.* < kaivata. | Hoitoa k. katto.
kaipail|la[29] *frekv.v.* < kaivata. | K. kotimaahan. Lapset k:evat äitiään. Lehmät alkoivat k. ruoan antajaa.
kaipaukseton[57] *kar.a.* < seur. | K. säälin tunne.
kaipau|s[64] *s.* kaihoisa haluaminen t. ikävä, kaipuu, kaipaaminen, kaiho. | Kummallinen, outo k. Tuntea k:sta. Mieltä polttava k. Mielet täyttää k:ksen tunne. Hän lähti suureksi k:kseksemme. Pukea k:ksensa säveliksi. Jk herättää k:sta. Jättää k:ksetta kotiseutunsa. Paremman elämän k. K. kaukaisiin maihin. Muistella jtak k:ksella, par. kaivaten. K., kaikkien runojen ikuinen sisällys . . . SILL.
kaipio[3] *s. murt. runok.* = ed. | Levon k. Minulla oli ensimältä kova k. hänestä PÄIVÄR. Nyt syys on maassa ja sydämissä / ja kansa k:n kyynelissä LEINO.
kaippo|a[1*] *v. murt.* kartella, kaihtaa, arkailla. | Peurat k:vat veren hajua. K:va katse.
kaipuu[25] *s.* **1.** kaipaaminen, kaipaus, ikävä; vrt. kaivata 1. | Tuntea k:ta. Sammumaton, pohjaton k. Uskonnollinen k. K. jhk. Muistot herättävät k:ta. Rauhan, tiedon, kodin k. Etsiä tyydytystä toteutumattomalle k:lleen. — *Yhd.* kauneuden-, kuoleman-, lemmen-, onnen-, rakkauden-, rauhank.; koti-, taivask.; kaukok. **2.** *kans.* kantelu, kieliminen.
1. **kaira**[10] *s.* **1.** kierreteräinen kierrettävä (ja painettava) työase, jolla tehdään pyöreitä reikiä, pora; vrt. vintilä, ora, näveri. | Vääntää k:lla reikä puuhun. — Ontto k. puun vahvuuskasvun tutkimista varten. — *Yhd.* juusto-, jää-, kasvu-, maa-, napa-, timanttik. **2.** (vaatekappaleen) kangaskaista, (sukan) kiila. | Hameen, lakin k. — Holvin k. 'kapea pintakaista'. — *Kuv.* Kuun kapea k. 'kuun sirppi'.
2. **kaira**[10] *s. kans.* Pohjois-Suomen jokivarsien välinen laaja, asumaton metsäseutu, salomaa, selkonen. | Lapin k:t ja kiveliöt. Kulkea poikki k:n jokivarrelta toiselle.

-kairainen[63] *poss.a.* < 1. kaira 2. | Kapea-, kuusik.

kaira|kierteinen *a.* kairan terän tavoin kierteinen. | K. sarvi. K. solu, siittiö. **-lakki** *s.* kiilamaisista kairoista ommeltu lakki. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. muoto. Kiertyä k:sesti.

kairan|reikä *s.* kairan tekemä reikä. **-terä** *s.* **-varsi** *s.*

kairapalmu *s.* K:t 'Pandanaceae, yksisirkkaisheimo, johon kuuluu troopillisia puita ja pensaita'.

kaira|ta[35] *v.* vääntää kairalla (reikä), porata. | K. reikä puuhun, metalliin, kallioon. Näytteen ottoa varten k:taan juustoon reikä. Puuputket tehdään k:amalla tuoreista puista. K. malmia, öljyä 'porata reikä malmipitoisuuden tutkimista varten, puhkaista öljylähde'.

kairatap|pi *s. rak.* = salavaarna. | K:illa liitetyt hirret.

kairau|s[64] *teonn.* (< kairata) poraus. **1.** kairaaminen. | Reiän k. Maaperän k:kseen käytetään timanttia. Suorittaa k:ksia mineraalien etsimiseksi. — *Yhd.* koe-, putki-, timanttik. **2.** kairaamalla tehty reikä t. aukko. | K:ksen läpimitta on 2 cm.

kairaus|kone *s.* Malminetsijäin k. **-putki** *s.* K. tunkeutuu maaperään satojen metrien syvyyteen.

kairautu|a[44] *refl.v.* (< kairata) kaivautua, porautua. | Mato k:u maahan.

kaisa[10] *s. leik.* kahvipannu. | K. kannettiin pöytään. — *Yhd.* kahvik.

kaiskera[12] *a. harv.* pitkä ja hoikka, huiskea. | K. poika.

kaisku[1] *s. harv.* kapea niemi, niemeke. | - - tupa on niemen tutkaimessa, / kalasauna k:n päässä KAL.

kaisl|a[10] *s.* Scirpus, sarakasveja, joiden kukinto on yksinäinen tähkä t. usean tähkylän muodostama kerrannainen kukinto; yleisessä kielenkäytössä myös ruo'osta (Phragmites). | K:at kahisevat tuulessa. K:oista punotaan mattoja. Niittää k:oja eläimille. — *Yhd.* järvi-, meri-, metsä-, ruskok.

kaisla-ark|ku *s.* Mooses k:ussa.

kaislainen[63] *poss.a.* K. ranta, lahdeke.

kaisla|kerttu(nen) *s.* = ruokokerttunen. **-kimppu** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. kasvi, varsi. **-matto** *s.* kaisloista punottu matto. | Kylpyhuoneen k.

kaislankorsi *s.*

kaisla|ranta *s.* **-rantainen** *a.* K. lahti, järvi. **-rääkkä** *s.* = luhtahuitti. **-sirkku** *s.* = pajusirkku. **-vuo|de** *s.* Nukkua k:teella.

kaislik|ko[2*] *s.* kaislaryhmä, kaislaa kasvava paikka, kaislisto; us. myös = ruo'ikko. | Tiheä k. Linnut pesivät k:ossa. Onkia k:on rinnassa.

kaislikkoinen[63] *poss.a.* K. järvi, lahdelma.

kaislikko|ranta *s.* Liejuinen k. Linnustaja kahlaa k:rantoja. **-rantainen** *a.* K. järvi.

kaislisto[2] *s.* kaislikko.

kaist|a[10] *s.* kapeahko, leveyttään pitempi ala t. kappale, kaistale, liuska, suikale. | K. sinistä taivaanrantaa. Tuohen k. Paperi leikataan k:oiksi. Hame ommellaan useasta k:asta. Alue on jaettu samanlevyisiin k:oihin. Pellon, metsän k. Kapea k. rantaa. — *Erik.* liikenteessä. | Leveytensä mukaan tie jakautuu kahteen tai neljään k:aan. Suoraan eteenpäin ajavien ja oikealle kaartuvien ajoneuvojen on pysyttävä oikeanpuoleisella k:alla. — *Sot.* joukon toimintaa varten leveydeltään rajoilla määrätty alue. — *Yhd.* maa-, maasto-, paperi-, rannikko-, tuohik.; ajok.; ampuma-, etenemis-, hyökkäys-, puolustus-, toimintak.

-kaistainen[63] *poss.a.* Puna-, viisik.

kaistale[78] *s.* kaista, suikale, liuska. | K. paperia, kangasta, peltoa, maata. Tuohen, nahan, pilven k. Leikata k:iksi, k:isiin. Kuori irrotetaan k:ina. Lunta on enää pieniä k:ita varjopaikoissa. Ei näkynyt kuin k. taivasta. — *Yhd.* huopa-, kangas-, levy-, maa-, metalli-, nahka-, paperi-, pelti-, rannikko-, ranta-, tuohi-, vaatek. **-hakkaus** *s. metsät.* uudistushakkaus, jossa hakkausaloina on kapeat kaistaleet.

kaistaleittain *adv.* kaistale kerrallaan, kaistaleina. | Metsä hakataan k.

kaista|päinen *a. ark.* -päisyys *omin.* hupsu, höperö, sekapäinen. | Tulla k:päiseksi. Pitää jkta k:päisenä. Yritys oli selvä k:päisyyden ilmaus. Se k. korpraali, miksi teki hän näin kummallisen jälkisäätöksen? KIVI. **-pää** *a.* = ed. | K. ritari don Quijote. — *S:sesti.* Moni k. on luullut keksineensä ikiliikkujan.

kaistoittain *adv.* kaista kerrallaan, kaistoina, kaistojen mukaan. | Joukot etenevät k.

kait *adv.* tav:mmin kai.

1. **kai|ta**[10*] *a.* kapea, soukka. | K. polku, silta. Väylä menee k:dan salmen kautta. Järvien välillä on k. kannas. K:dat kasvot. Kulkea k:taa tietä [UT] 'välttää syntiä'. — Hän oli vielä silloin k. [= hoikka, solakka] nuorukainen.

2. **kait|a**[31] *v.* (*rinn.* kaitsea) paimentaa, valvoa, vartioida, varjella. | K. karjaa, laumaa, lampaita. Jäädä k:semaan lapsia, taloa. Emo k:see poikasiaan. Äidin k:seva silmä. - - Jumala, joka on minua kainnut syntymästäni hamaan tähän päivään asti VT.

kaita|elokuva *s.* vrt. seur. **-filmi** *s.* normaalia kapeampi filmi.

kaitai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = kaita. | K. tie, joki, lahti, väylä. K. juova sinistä taivasta. Laihat, k:set kasvot. K., keveä jokivene. — *Kuv.* - - periaatteellisten näköalojen k:suutta TARK.

kaita|kasvoinen *a.* K. nuori mies. **-lauta** *s. puut.* 3"—5½" leveä ja 1"—1½" paksu sahatavaralaji, kapea-, pienlauta, planšetti.

kaitale[78] *s. käs.* nauhamainen kangasliuska, jota käytetään peittämään saumaa, vahvistamaan leikattua reunaa ja myös koristeena.

kaita|liina *s.* pöydän koristeena käytettävä kapea liina. | Batistinen, paperinen k. **-luinen** *a.* hentorakenteinen, hintelä, heiveröinen. | K. ihminen, hevonen. **-naama** *a.* kapeakasvoinen. | Kainulainen k. syöpi liemen leivättäkin SL. **-rintainen** *a.* K. laiha lapsi. **-soiro** *s. puut.* vähintään 2" paksu ja enintään 5½" leveä sahatavaralaji, kapea-, piensoiro.

kaiteenpii *s. kut.* vrt. kaide 2.

-kaiteinen[63] *poss.a.* < kaide. | Kiinto-, puuk.

kaitio[3] *s.* korkearakenteinen kiinteä kasvilava. **-talo** *s.* = lamellitalo.

kaitsea[13] *v. harv.* = 2. kaita. | Siell' on lapsen lysti olla, / Tuonen herran vainiolla / k. Tuonelan karjaa KIVI.

kaitselmu|s[64] *s. usk.* Jumalan johto luomakunnan vaiheissa; [myös: Kaitselmus] kaiken kaitsija, Jumala. | Jumalan k. Luottaa k:kseen. Turvautua k:ksen johtoon. K. johdatti asiat oikealle tielle. Kaikki tapahtuu K:ksen käskystä. Rukoilla k:sta varjelemaan kaikelta pahalta.

kaitselmususko *s.* usko siihen, että Jumala jatkuvasti pitää huolta luomakunnastaan ja johtaa sen kohtaloita.

kaitsenta[15*] *teonn.* < 2. kaita. | Karjan k.

kaitsija[14] *tek. amm.* < 2. kaita. | Karjan k. Lasten k. Puiston k. Olla tyttöjoukon k:na. Seurakunnan k. 'pappi'. Piispa on seurakuntien ja papiston ylin k. Kanavan k. Köyhäinhoitoa valvomaan asetettu k. Kansojen k. 'kaitselmus, Luoja'. — *Yhd.* kanavan-, köyhäink.; kesä-, ylik.

kaituri[5] *s.* kaiteentekijä, -myyjä (ks. kaide 2).

kaiuk|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* kaikuisa, soinnikas. | K. laulu, ääni. Sanat kuuluivat k:kaina. Kuoro lauloi k:kaasti. Äänten selkeä k:kuus.

kaiulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kaiukkuutta koskeva; kaiukas. | Soittimen k:set ominaisuudet. K:sessa suhteessa oivallinen runo. Esitys oli k:sesti erittäin kaunista. Sävellyksen k:suus.

kaiunta[15*] *teonn.* < kaikua. | Äänen, kellojen k. — *Yhd.* jälkik.

kaiut|ella[28*] *frekv.v.* < kaiuttaa. | K. kannelta. Soittokunta k:teli säveliään.

kaiutin[56*] *s. sähk. rad.* laite, jossa äänen välitykseen käytetty sähkövirta muutetaan jälleen ääniaalloiksi ja joka säteilee äänen voimakkaampana etäämpänä kuultavaksi, kovaääninen.

kaiut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < kaiku. | K. ääni, soitto. K:tomaksi tehty huone. Kuiskata k:tomasti.

kaiut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< kaikua) panna kaikumaan, raikumaan; soittaa, laulaa, helkyttää. | K. ääntään. K. kannelta. Linnut k:tavat laulullaan metsää. Kuoro k:taa laulujaan. K. huomenvirttä. Satakieli k:ti suloisimman sävelensä. — *Kuv.* K. kanneltaan 'laulaa, runoilla'. K. kaihoaan 'purkaa kaihoaan lauluun, soittoon (tms.)'. K. jkn ylistystä. K. [= ylistää, kuuluttaa] jkn nimeä.

kaiv|aa[9] *v.* **1.** tehdä lapiolla tms. välineellä kuopp(i)a, käytäv(i)ä tms. maahan, lumeen tms. **a.** K. maata lapiolla. Lapset k:oivat hiekkaa käsillään. K. ojaa, viemäriä, kanavaa, kaivoa. Hauta k:etaan n. kahden metrin syvyiseksi. Maamyyrä k:aa käytäviään lapiomaisilla eturaajoillaan. Rakennuksen perustuksen k:aminen. Joka toiselle kuoppaa k:aa, se itse siihen lankeaa SL. — *Kuv.* K. jkn hautaa, hautaa jklle 'jouduttaa jkn loppua, häviötä'. Tällaisilla teoilla järjestö k:oi omaa hautaansa. K. maata jkn t. jnk jalkojen alta 'heikentää jkn t. jnk asemaa, valmistaa jkn t. jnk tuhoa (tms.)'. **b.** peittää jtak kaivamaansa kuoppaan, haudata. | Aarre k:etaan maahan. Strutsi k:aa munansa hiekkaan. Pojat k:oivat löytönsä syvälle lumeen. — Vars. *ark.* laajemmin: upottaa, työntää jnk sisään. | -- k:oi kätensä säkkiin KARHUM. Sitten hän väänsi lakin korvalleen, k:oi kourat syvälle housuntaskuihin AK. **c.** luoda pois jtak peittävä maa; paljastaa t. etsiä kaivamalla. | Ruumis k:ettiin haudasta. Tutkimusretkikunta on k:anut esiin valtavia raunioita. K. perunoita maasta. Koira k:aa luuta kätköstään. K. kultaa maasta. Puu k:etaan [= irrotetaan kaivamalla] maasta juurineen. — Vars. *ark.* laajemmin: penkoa, etsiä. | K:oi markan kukkarostaan. K:oi povestaan rutistuneen paperin. Arkistoista on k:ettu esiin joukko tapausta valaisevia asiakirjoja. — *Kuv.* Kyllä minä k:an sinusta totuuden esiin! Mummo koetti k. muistinsa kätköistä, mitä oli asiasta nuorena kuullut. On ilkeämielistä k. esiin vuosikymmenien takaisia erehdyksiä. Kenenkään yksityistä elämää ei toisella ole oikeus mennä k:amaan [= penkomaan] AHO. **2. a.** kaivertaa, nakertaa, porata, puhkaista, uurtaa. | Toukat ovat k:aneet puuhun käytäviään. Hiiren k:ama reikä. K. vintilällä reikiä puuhun. Joet ovat k:aneet uomansa irtonaisiin maalajeihin. Kyyneleet k:oivat valkoisia viiruja likaisiin poskiin. -- vain Mooses oli se, joka kymmenen käskyä kivitauluihin k:oi LEHT. — *Kuv.* kalvaa, jäytää, vaivata. | Suru, kateus k:aa mieltä. Huolet k:oivat sydäntä. Kun murhe murtaa mieltäni, / kun epätoivo k:aa VK. **b.** tonkia, kaivella. | K. nenäänsä, korvaansa. K. tikulla hampaitaan. Ukko k:aa piippuaan. Lehtori k:aa sekaista kirjahyllyään.

kaivaj|a[10] *tek.* Tottuneet salaojan k:at saavat työtä. Kaivon k. Kylmän vyöhykkeen eläimistä sopuli ja napajänis ovat k:ia. Nämä koneet on tarkoitettu vesi- ja likaviemäreiden k:iksi. — *Yhd.* haudan-, ojank.; aarteen-, kullank.

kaivamat|on[57] *kielt.a.* K. osa viemäristä. K:tomat rauniot.

kaivamis|aika *s.* **-eli|n** *s.* Maamyyrän eturaajat ovat kehittyneet k:miksi. **-kone** *s.* kaivukone. **-kustannukset** *s. mon.* Kanavan k. **-työ** *s., us. mon.* Kaivamis- ja louhintatyöt uudella maantiellä on aloitettu. Perustusten k. **-väline** *s.*

kaivannai|nen[63] *s. geol.* kallio- t. maaperästä kaivettu t. louhittu mineraali, malmi, kivi- t. maalaji. | Hyödylliset k:set.

kaivanta[15*] *teonn.* < kaivaa. | Metallin, kullan, elohopean k.

kaivan|to[2*] *s.* **1.** pitkänomainen hauta, kaivettu (vesi)uoma. | Maanalaisen rautatien rakentaminen suoritettiin avonaisessa k:nossa. Uoma kaivetaan vain kapeana k:tona, jonka virta sitten levittää. Linnan ympärillä on syvä k. — *Erik.* suluton l. avokanava. — *Yhd.* ampuma-, saarto-, valli-, yhdysk. **2.** *harv.* kaivos. | Monet suomalaiset työskentelevät Minnesotan

k:noissa. Me istumme / Uraalin k:tojen syvyydessä KIVI. — *Yhd.* hiili-, hopea-, kuparik.

kaivata[40*] *v.* **1.** (myös: kaipaavasti *adv.*) surra, ikävöidä (mennyttä); haluta, toivoa. | Lähinnä jäivät vainajaa kaipaamaan puoliso ja lapset. Katkerasti, syvästi kaivaten. Kaipaava mieli. Runon sävy on viileän kaipaava. Katseli kaipaavasti lähtijäin jälkeen. Jos hän kaatuis [taistelussa], kaiken elämäni häntä kaipaisin KIVI. — K. jonnekin. K. kauas pois. Suomen luultiin kaipaavan takaisin Ruotsin yhteyteen. Kaipaa paikan vaihdosta. Nauttia kauan kaipaamaansa lepoa. On ihmiselämässä jokin aika, jolloin kaipaa vakiutua ja panna pakolliset rajat väsyttävälle hapuroimiselle JOTUNI. Kaipaan, oi, / mullan kosteuteen pääni painaa KAILAS. Niin olenko sun menettänyt, / sun, sydämeni kaivatun? KOSKENN. **2.** havaita puuttuvaksi, etsiä, tiedustella, kysyä (poissa olevaa). | Hän kaipasi [varastettua] päällystakkiaan vasta illalla. Ryhtyi koristelemaan kahvipöytää ja kaipasi kukkia. Arvostelu kaipasi kuvauksesta kulttuurihistoriallista väritystä. Syömään kaipasivat [sinua] TOPPILA. Kysyi puilta poikoansa, / kaipasi kaonnuttansa KAL. **3.** olla jnk tarpeessa, tarvita, vaatia. | K. apua, tukea. Minä en kaipaa mitään, kiitos vain! Lisäjoukkoja kaivattiin kipeästi. Hän ei kahta käskyä kaivannut. Asia ei kaipaa selityksiä. Rakennus kaipaa uusimista. Talo kaipaa emäntää. Meriliikenne ei enää kaivannut jäänmurtajien apua. Kiven draamojen rakenne kaipaisi erikoistutkimusta. Ei sota yhtä miestä kaipaa SP. **4.** *kans.* kannella, kieliä. | - - uhkasivat mennä mammalle kaipaamaan CANTH. Kirkkoherra kaipasi esimiehilleen tästä kohtelusta E.LAMPÉN.

kaivat|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* kaivauttaa) < kaivaa. | Päätettiin k. kanava niemen poikki. Kaupungin k:tama kaivo. Paikkaa, josta keihäänkärki löydettiin, ei ole vielä ehditty k.

kaivau|s[64] *s.* vrt. kaivu. **1.** tav. *mon.* vars. arkeologisista kaivutöistä. | Malminetsinnässä ovat yhtenä keinona k:kset. Mesopotamiassa suoritetut k:kset. — *Yhd.* asuinpaikka-, hautak. **2.** *harv.* kaivettu kuoppa, kaivanto. | Vesi nostaa juoksuhiedan ylös k:ksen pohjasta.

kaivaus|löytö *s.* Niniven seuduilla tehdyt k:löydöt. **-paik|ka** *s.* Astarten kuvia on löydetty monilta k:oilta. **-|työ** *s.* Arkeologiset k:työt. Tohtori A. on suorittanut laajoja k:töitä Koillis-Persiassa.

kaivaut|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* = kaivattaa.

kaivautu|a[44] *v.* < kaivaa. **1.** *refl.* tieltään jtak raivaten (kovertaen, uurtaen tms.) tunkeutua jnk sisään t. läpi. | Talveksi ankerias k:u pohjalietteeseen. Toukat k:vat syvälle puun sisään. Porsas k:u pehkuihin makaamaan. Koira k:i esiin rakennuksen alta. Kiirunat k:vat kovalla pakkasella lumeen. — Syvälle moreeniin k:neena virtaava joki. Vesi k:u padon alitse. — *Sot.* kaivaa itselleen asemat maahan. | Molemmat vihollispuolet k:ivat (maahan) ja ryhtyivät rakentamaan puolustuslaitteita. Ei ehditty k. — *Kuv.* [Vieras] k:i [= työntyi esiin] yllättäen pyryttävästä pimeydestä KARHUM. K. [= syventyä, uppoutua] askareihinsa. Menee aamulla toimeensa ja k:u paperikasoihin. Runoilija on k:nut syvälle omaan tuskaansa ja toivottomuuteensa. Mieleen k:i epäilys. - - on Kianto k:nut syvemmälle "korpikurjaliston" pariin TARK. **2.** *pass. harv.* uurtua, syöpyä, kovertua. | Tie on k:nut syväksi rotkoksi. Kynnysalle oli k:nut iso kuoppa. — *Kuv.* Lehden taloudellinen pohja on k:nut ontoksi.

kaive[78] *s. murt.* mielipaha, murhe. | Haarikkata työntää hänelle Panu, juomaan kehottaa ja mielen k:et keventämään AHO.

kaivel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kaivaa. **1.** kaiveskella, kaiverrella, porailla. | Maamyyrä k:ee käytäviään. Toukat k:evat reikiä huonekaluihin. Pojat ovat k:leet puukolla syvän kolon pulpetin kanteen. - - möyräilivät ja k:ivat sumuisessa suossa, kuluessa kuuman kesän KIVI. **2.** tonkia, penkoa. | Ukko k:ee suurikoppaista piippuaan. K. siemenet pois omenasta. K:ee tikulla hampaitaan. K. nenäänsä. K:i taskujaan löytääkseen markan. Poika ei malta lopettaa romulaatikon k:ua. — *Kuv.* En viitsi k. tätä likaista juttua. On lopetettava hyödyttömät menneisyyden k:emiset. Sanomalehdet ovat koettaneet k. ministerin eron syitä. K:emalla Kalevalaa ja kansansatuja kirjailija on löytänyt joukon uusia ilmaisuja. Joka rikkeen peittää, se rakkautta harrastaa; mutta joka asioita k:ee, se erottaa ystävykset VT. Mutta mitä te nyt oikeastaan k:ette [= haastatte] riitaa? ALKIO. **3.** *3. pers. kuv.* kalvaa, jäytää; kismittää, kiukuttaa, suututtaa. | Vatsaa k:ee nälkä. — Mieltäni, sisuani k:ee, että - -. Omaatuntoani k:ee. Kiukku, tuska, kateus, epäonni, katumus k:ee mieltä, sydäntä. Pelko k:ee sydänalassa. Joukkuetta k:ee vieläkin viimekesäinen tappio. Ja toisen menestyminen k:i kyynä naapurin rinnassa KARHUM.

kaiver|rella[28*] *frekv.v.* < kaivertaa. (*1.*) Multakasat ovat merkkejä myyrien k:telemisesta. (*2.*) Tyttö k:teli jäiseen ikkunaan kirjaimia. Haravanlapaan oli tapana k. kuvioita. (*3.*) Vieläkin k:telee mieltäni silloinen epäonneni.

kaiverrin[56*] *väl.* (< kaivertaa 2) kaivertamiseen käytettävä teräase, stikkeli.

kaiverru|s[64] *teonn.* < kaivertaa 2. **1.** kaivertaminen. | Nimen k. K. vaatii perusteellista oppia ja pitkäaikaista harjoittelua. **2.** kaivertamalla suoritetun työn tulos; gravyyri. **a.** kaivertamalla tehty kuvio. | Kellon kuoressa on kauniita k:ksia. Kaapin ovi koristeltiin puukolla tehdyillä k:ksilla. — *Yhd.* omistusk. **b.** erikoismenetelmin kaiverretulla puu-, metalli- t. kivilaatalla painettu taidepiirros, puu-, kupari- tms. piirros; vrt. etsaus. | Kokoelma alankomaalaisia k:ksia. — *Yhd.* foto-, kupari-, puuk.

kaiverrus|hakku *s. tekn.* kiviteollisuudessa: vasarahakku, jolla hakataan pieniä kuperia ja mutkikkaita pintoja, syvennyksiä ja leikkauksia, silitysvasara, pörrä. **-kone** *s.* **-kuva** *s.* **1.** kaivertamalla valmistettu kuva. **2.** = kaiverrus 2. b. **-neula, -puikko** *s.* **-tai|to** *s.* K:-

don mestarinäyte. **-taitoinen** *a.* K. kultaseppä saa paikan. **-työ** *s.* Käsin suoritettu k.

kaiverrut|taa[2*] *fakt.v.* < seur. | Nimen lisäksi k:in lahjaan myös päivämäärän. Leski k:ti miehensä hautakiveen sanat: - -.

kaiver|taa[6] *v.* **1.** kaivaa, kovertaa, nakertaa, porata. | Toukat k:tavat reikiään puun runkoon. Tuholaiset ovat k:taneet silmut ontoiksi. Mammuttipetäjä voi kasvaa niin paksuksi, että sen sisään saattaa k. pienen huoneen. Veitsellä on k:rettu reikä luun läpi. — *Kuv.* K. perustukset valtiojärjestyksen alta. **2.** uurtaa t. kovertaa kuvioita metallin, lasin, kiven, puun tms. pintaan, graveerata. | Sormuksen sisäpuolelle oli k:rettu 'Elias'. Lait k:rettiin kahteentoista vaskitauluun. Aitan oveen on k:rettu puukolla kummallisia merkkejä. Sankaripatsaaseen on k:rettu sanat: - -. Niin kuin taidokkaasti hiotaan kiveä, k:retaan sinettisormuksia VT. **3.** *kuv.* = kaivella 3. | Kateus, epäluulo k:taa mieltä. Omaatuntoa k:taa. K:tava tunne sydänalassa.

kaivertaja[16] *amm.* Poika pantiin k:n oppiin. K. saa paikan kultasepänliikkeessä. — *Yhd.* mitalink.

kaivertelu[2] *teonn.* < kaiverrella.

kaiveskel|la[28] *frekv.v.* < kaivaa. | Raunioita on k:tu jo jonkin aikaa. - - sittiäiset k:ivat maantien mullassa AHO.

kaivi|n[56] *väl.* < kaivaa. | Toukka käyttää k:mina vahvoja puruleukojaan. Vaari vuoli päretikuista piipun k:mia. — *Yhd.* piipunk.

kaivin|jalka *s.* Turkkilon eturaajat ovat mukautuneet k:jaloiksi. **-kauha** *s. tekn.* Konelapion k. **-kone** *s.* = kaivukone. **-kynsi** *s.* Mäyrä kuopii pitkillä k:llään pesäkolonsa kantojen tai kivien alle.

kaivo[1] *s.* **1.** pohjaveteen asti ulottuva (kehystetty) vedenottokuilu t. -putki; vrt. lähde. | Kaivaa, tehdä k. Arteesinen k. K:n kansi, kehä, renkaat, vintti. Nostaa, pumputa, vintata vettä k:sta. K:ssa on kirkas vesi. Emäntä käy k:lla. K. on kuivunut. Pikkupoika pudonnut k:on ja hukkunut. K:n paikan katsominen. - - salot puita poltettihin, / k:t [= kaivolliset] vettä kannettihin KAL. — Meni kuin hohtimet k:on 'katosi äkkiä, jäljettömästi'. Se olisi rahojen heittämistä k:on. Niin menivät rahat kuin Kankkulan [t. Kankkusen] k:on SP. Näkyy k:lta kotiin, kujan päästä kartanolle [= on komea] SP. Ei kannettu vesi k:ssa pysy SL. Ei syvästä k:sta vesi lopu SL. — *Kuv.* Totuuden k. on syvä. Ihmisrakkauden k. ei saisi koskaan kuivua. — *Yhd.* palo-, piha-, saunak.; kuilu-, pora-, pumppu-, putki-, sementti-, vinttik. **2.** us. taiteellisesti rakennettu vesiallas t. juottopaikka. | Keskiaikaisten kaupunkien k:t. — *Yhd.* seinä-, suihkuk. **3.** vars. viemärijohtojen yhteydessä oleva kaivomainen säiliö. — *Yhd.* kokooja-, liete-, lika-, saostus-, syöksy-, virtsak. **4.** *harv.* kuilu. | Pystysuora k. vie hautakammioihin. — *Mer.* kannen syvennys, esim. keulapakan ja komentosillan välinen. — *Yhd.* hissi-, valok.

kaivo|kylmä *a.* K:kylmää vettä. K. kääre. **-mestari** *s.* Kautta maakunnan tunnettu k. K:n huolena oli veden saanti pyhäkön tarpeisiin.

kaivon|kansi *s.* **-katsoja** *s.* kaivon paikan etsijä. | K:t käyttävät ns. taikavarpua, kaksihaaraista pajun, pihlajan tm. oksaa, joka taipuu maahan päin vesisuonen kohdalla. Tottunut k. **-kehä** *s.* K:n rakennusaineena käytetään nykyään betonia puun asemesta. **-paikka** *s.* Katsoa, hakea k:a. **-rengas** *s.* betonirengas, jollaisista rakennetaan kaivonkehä. **-tekijä** *s.* **-vintti** *s.* - - yli kattojen kohoava k. painui ja nousi kuin suuren kurkilinnun kaula LEINONEN. **-vipu** *s.* = ed.

kaivo|s[64] *s.* **1.** malmin t. kivennäisten saantia varten maan alle louhittu (useimmiten kokonaisen järjestelmän kuiluja, käytäviä yms. käsittävä) paikka; kaivostoimintaa harjoittava liikeyritys; vrt. louhos. | K., josta louhitaan kuparimalmia. Outokummun k. Kiirunavaaran k:kset. K:ksen avaaminen. Laskeutua k:kseen. Työskennellä k:ksessa. K:ksen pääomistaja on valtio. K:ksen osakkeet. K:ksen tuotanto, vuosivoitto. — *Yhd.* hopea-, kivihiili-, kulta-, kupari-, lyijy-, nikkeli-, rauta-, rikki-, suola-, timantti-, tinak.; vuorik. **2.** *harv.* kaivanto, kuoppa. | Perustus tehdään k:ksen pohjasta maanpintaan saakka joko kivestä tai betonista. — Ojan k. [= kaivettavana oleva oja] MERIL. — *Kans.* paikka, josta porot kaivavat talvella jäkälää; porojen mahdollisuus kaivaa jäkälää talvella. | Joo, huono k. oli kirkonkylän puolessakin. Ei tahtonut poro saada iskemälläkään jääkuorta puhki JÄRVENT.

kaivos|alue *s.* **-aukko** *s.* maan pinnalta kaivokseen johtava aukko. **-hissi** *s.* **-insinööri** *s.* **-kaasu** *s.* kivihiilikaivoksissa esiintyvä metaanikaasu. | K:n räjähdys. **-kaupunki** *s.* Tyypillinen amerikkalainen nopeasti kasvanut k. **-kenttä** *s.* alue, jolla on kaivoksia. **-koksi** *s.* kivihiilikaivoksessa valmistettu koksi, valimokoksi; vrt. kaasukoksi. **-kompassi** *s.* = malmikompassi. **-kuilu** *s.* Kaivokseen päästään 200 m:n syvyisen k:n kautta. **-käytävä** *s.* **-laitos** *s.* Uusien k:ten perustaminen. **-laki** *s.* malminetsintää ja kaivostyötä koskeva laki. **-lamppu** *s.* (kivihiili)kaivoksissa käytettävä öljylamppu, jonka liekkiä ympäröi tiheä metalliverkko, varmuuslamppu. **-liike** *s.* Harjoittaa k:ttä. **-louhinta** *s.* Kalkkikiven k. **-mies** *s.* **-mittaus** *s.* kaivoksen kartoitus. **-onnettomuu|s** *s.* K:det aiheutuvat kaivosräjähdyksistä, -paloista tai kaivoskäytävien luhistumisesta. **-osake** *s.* **-paalu** *s. puut.* kaivoksissa käytettäviä, keskimäärin 17—18 jalan pituisia, tyvipäästä 8-sivuisiksi veistettyjä tukipuita, kaivospylväs; vrt. kaivospölkky. **-palo** *s.* **-piiri** *s.* maa-alue, jolla kivennäislöydöksen valtaaja saa harjoittaa kaivosliikettä. **-pumppu** *s.* Sähköllä käyvä k. **-puu** *s. puut.* = kaivospölkky. **-pylväs** *s. puut.* = kaivospaalu. **-pölkky** *s. puut.* kaivoksien tukirakenteisiin käytettäviä, kuorituista männyn- t. kuusenrungoista katkottuja pölkkyjä, joiden pituus ja paksuus voi vaihdella, kaivospuu, propsi. | K:jen vienti. **-rata** *s.* Täytetyt kivihiilivaunut kuljetetaan pois pitkin k:a. **-räjähdy|s** *s.* Kaivoskaasu voi

saada aikaan tuhoisia k:ksiä. **-seutu** *s.* Ruhrin k. **-tekniikka** *s.* vuorityötekniikka. **-teollisuus** *s.* vuoriteollisuus, vuorityö. **-toiminta** *s.* **-torni** *s.* kaivosaukon yläpuolella oleva nostotorni. **-tuotanto** *s.* **-työ** *s.* Louhinta- ja k:t. **-työläinen, -työmies** *s.* **-työväki** *s.* **-yhtiö** *s.* **-yritys** *s.* Uusien k:ten perustaminen.

kaivo|tie *s.* Tyttö on juuri k:tiellä menossa vettä noutamaan. Kuuluvi kumu kujasta, / aisan kalke k:tieltä KAL. **-ve|si** *s.* Kirkasta, raikasta, kylmää k:ttä. K. on kovempaa kuin jokivesi.

kaivu[1] *s.* kaivaminen, kaivanta. | Ojan, viemärin, haudan, kuopan k. (myös ◡). — *Yhd.* kullan-, ojan-, perunank.

-kaivuinen[63] *a.* Helppo-, vaikeak.

kaivukone *s.* kaivamis-, kaivinkone; tav. kone, jossa nostotelineen varassa oleva rautakauha kaivaa maata, kun voimakoneen käyttämä varsi heilauttaa sitä; konelapio, hullujussi; vrt. ruoppaaja. | Salaojan k. Perustusten kaivamiseen käytettiin k:tta.

kaivuri[5] *s.* kaivaja. | Opettaja rupesi pistelemään ojaa kuin tottunein k.

kaivu|työ *s.* K:töissä käytettiin koneiden lisäksi lapioita, rautakankia ja hakkuja.

kaivuu[25] *s.* → kaivu.

kajaa[23] *s. murt.* = kajava. | -- meri oli aivan tyyni ja k:t torkkuivat kivillä tai vedessä E.ELENIUS.

kajaanilai|nen[63] *a.* ja *s.* — *Ellipt.* K:set 'yhteisnimitys muutamissa Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun pitäjissä valmistetuille kapeakärkisille tasamaan suksille'.

kajah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kajahtaa. | Kirveen iskut k:televat. Askelten ääni k:telee pihamaalla. Sävelet k:televat. Poikien kimakat äänet k:telivat syyspakkasessa. Kumeasti k:televa huone. Siellä Kurkelan Juho saarnasi, että k:telit Herran temppelin seinät KIVI. Jälleen olivat k:delleet laulut ja juttu juossut sulavasti JÄRVENT. — *Kuv.* Hänen puheistaan k:telee pelottava uhman henki.

kajahdut- = kajaut-.

kajah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< kaikaa) kaikua, soida, raikua. | Ääni k:taa takaisin kirkon seinästä. Metsä k:taa vastaan. Tieltä k:ti reipas marssin sävel. Laukaukset k:tavat. Viiltävä tuskanhuuto k:taa. Neliääninen laulu k:ti tervehdykseksi vieraille. Torven k:dus. Pyynnöt k:tivat [= kaikuivat] kuuroille korville. — *Harv.* Sen päähänhän voisi k. [= pistää, pälkähtää] vaikka torpan polttaminen! HEPOR. — *Kuv.* kaikua, tuntua. | Nimi k:taa tutulta. Amerikkalaiselta k:tava iskulause. Kansanlauluissa on selviä k:duksia kirkkomusiikista. [Kiven "Karkurien" keskustelut] k:tavat useissa paikoin ontosti ja teennäisesti TARK. Hänen runoudestaan k:taa esiin syvä luonnontunne.

kajahut- = kajaut-.

kajail|la[29] *frekv.v.* = kajahdella. | Nauroi, soitti sulhasparvi, / ilonkantele k:i LEHT.

1. **kajak|ka**[15*] *a.* -asti *adv.* = kajea. | K. syksyinen pakkasaamu. K. taivas. — Kirkonkellojen k. ääni. -- se entinen lukkari, joka k:an äänensä vuoksi oli päässyt kanttoriksi RAILO.

2. **kajakka**[15*] *s. murt.* kajava.

kajakki[5*] *s.* eskimomiehen sirotekoinen kanootti, jonka puinen t. valaanluinen kehys on peitetty hylkeennahalla; yl. tämän mallinen kanootti. | Jos k. kaatuu, eskimo kiepauttaa sen jälleen pystyyn kaksilapaisen melansa avulla.

kajan|ne[78*] *s. harv.* Illan k:teessa [= kajossa, kajastuksessa] kuulee Jussin menon muuan salomökin äijä SILL. — -- hän kuuli äänen, jonka hän liiankin hyvin tunsi ja jossa oli korskeaa k:netta [= kaikua] IVALO.

1. **kajas**[61] *murt.* **1.** *s.* kajo, kajastus. | Päivän viimeinen k. hieman häimötti lännen rannalla MERIL. **2.** *a.* kirkas, selkeä, kajakka.

2. **kajas**[64] *s. murt.* kajava.

kajast|aa[2] *v.* **1.** *intr.* **a.** aamu- t. iltaruskon aikana näkyvästä valon kajosta t. muusta samantapaisesta valoilmiöstä: sarastaa, koittaa; häämöttää, siintää, hohtaa, näkyä. | Aamurusko jo k:aa. Aamu k:aa. Aurinko on laskenut, mutta päivä vielä k:aa. Taivaalla k:i etäisen tulipalon loimo. Kaupungin valot rupesivat jo kaukaa k:amaan. — Hiukan harmaalta k:ava [= vivahtava] tukka. Lumi k:i [= hohti] valkeana SILL. — *Kuv.* häämöttää, kangastella, väikkyä; kuvastua, tuntua. | Kirkkaana k:ava tulevaisuus. Toivo, uusi suunnitelma alkoi k. mielessä. Lopullinen voitto k:i varmana. Runoissa k:aa S:n vaikutusta. Paikannimistä k:aa seudun asutushistoria. — *Yksipers.* Idän taivaalla k:aa. **b.** kuultaa, kuumottaa. | Kuun valo k:aa pilviverhon takaa. Illan himmenevä valo k:aa pirtin ikkunoista. Kulta voidaan takoa niin ohuiksi lehdiksi, että valo k:aa niiden läpi. Niin kirkasta vettä, että pohja k:aa. K:aen kauan sataa SL. **2.** *tr. harv.* kuvastaa, heijastaa. | Lyhdyn valoja k:ava vesi. — *Kuv.* Heidän tekonsa k:avat nuoruutta ja voimaa. Kaikki esineet k:avat vain hänen muistoaan. Runokokoelma k:aa kirjailijan sodanaikaisia mielialoja.

kajaste[78] *s.* kajo, kajastus. | Aamun, tulen k.

kajastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kajastaa. (*1.*) Auringonlasku k:ee kamarin oven pielessä. Kuulakkaan kesäillan k:lessa. K:eva kevätyö. Kaukana hän näkee kotitalon k:evan. — Kuu k:ee pilven alta. — *Kuv.* Menneet onnen päivät k:evat mielessä. (*2.*) Tahtoi meri taideniekaks tulla, / lepäs tyynnä, peilipintaisena, / k:i kaikki ilman kaaret LEINO. — *Kuv.* Kun siinä muisti k:ee elettyä elämää SILL.

kajastu|a[1] *pass.v.* **1.** kuvastua, heijastua, kajastuksen tavoin loistaa, näkyä. | Kaukana k:vat Helsingin valot öiselle taivaalle. -- hiljalleen lasittuvaan silmään k:vat kuun säteet SILL. — *Kuv.* Näytelmässä k:vat kirjailijan omat aatteet. **2.** *harv.* kirkastua, seestyä. | Taivas k:i yöllä.

kajastus[64] *teonn.* (< kajastaa) kajastaminen, kajo. | Aamun, valon k. Tulipalon punertava k. — *Kuv.* Kasvoille levisi onnen k. Mielessä alkoi viritä toivon k. Runo, jossa tuntuu vain heikko k. alkuperäisestä tunteen hehkusta. En-

tisten loiston aikojen häipyvä k. - - koko olennossa jotain k:ta entisestä, reippaasta ylioppilaasta AHO. - - surumielisessä katseessaan syvällinen k. satojen sukupolvien viljelemästä viisaudesta SILL. — *Yhd.* aamun-, valonk.

kaja|ta[35] *v.* äänestä: kaikua, kajahdella. | Kirkonkello, vaskitorvi k:a. Ilmassa k:a vanhan kirkkoherran verkkainen ääni KILPI. Heilahin, tupa helisi, / karkelin, koti k:si AK. Sormin soitti Väinämöinen, / kielin kantelo k:si KAL.

kajau|s[64] *teonn.* < kajahtaa. **1.** äänestä tav:mmin kajahdus. | - - sen pasuunan k:ksen ja sanain äänen tykö UT[v]. **2.** (kajahtava) isku, lyönti, "tärsky", paukku. | Sai aika k:ksen kalloonsa. — *Kuv. ark.* Jk tekee t. antaa hyvän k:ksen 'tekee hyvän vaikutuksen, antaa hyvän säväyksen'. Konjakkiryyppy teki hyvän k:ksen.

kajaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Soittokunta k:teli marsseja. Nauraa k:teli mennessään.

kajautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kajah(d)uttaa) < kajahtaa. **1.** päästää kajahtava, kaikuva ääni. | Torvisoittokunta k:i alkajaisiksi reippaan marssin. Pojat k:avat iloisia lauluja. Kukko k:aa aamulla herätyshuutonsa. Mies k:i raa'an kirouksen. K:ivat laukauksia pitkin päivää. **2.** lyödä (niin että kuuluu kajahdus), läimäyttää, kalauttaa. | Tempasi kirveen vyöltään ja k:i kontiota kalloon. K:i päänsä puun kylkeen. Kampi pääsi irti ja k:i poikaa kelpo lailla käsivarteen. — K:i pallon kauas takakentälle.

kajava[10] *s.* lokki. | K:t kirkuvat. Lokki luotohon muniipi, k. kivikarihin SL. Yksinpä tiirat ja k:tkin lensivät siellä lieskasiivin pimeydessä HAARLA. — *Yhd.* pikkuk.

kaje[78] *s.* **1.** kajo, kajastus. | Iltaruskon punertava k. Päivän k. Heikko valon k. — *Kuv.* väre, kare, häive. | Hymyn k. kasvoilla. **2. a.** *fys.* resonanssi. **b.** *harv.* kaiku, kajahdus. | Äänet kuuluvat kaukaisina k:ina.

kajea[21] *a.* kajakka. **1.** kuulas, kirkas, selkeä, sees. | K. ilma. K. pakkasaamu. **2.** kaikuva, kajahtava, kirkas, kuuluva. | Paimentorven k. ääni. Koiran k. haukunta. Rinteiltä rantojen / k. kaiku vastas H.ASUNTA.

kajeinen[63] *poss.a. fon.* — *Yhd.* hammas-, rintak.

kajen|taa[8] *v. fon.* -nus[64] *teonn.* resonoida.

kaje|ontelo *s. fon.* resonanssiontelo. **-torvi** *s. fon.* äänihuulten yläpuolella olevat kajeontelot, yläkajetto.

kajetto[2*] *s. fon.* ääntöelimistön kajeontelot.

kajo[1] *s.* himmeä valo, kajastus, kajaste; sarastus, rusko, hohde, kuumotus, kuulto, siinto. | Aamun, illan k. Päivän viimeinen k. Iltaruskon k. Lännen taivaalla näkyy palava k. Kuun himmeä, valju k. Huomasi heikkoa valon k:a pimeässä. Tulipalon, nuotion k. Pitkän talven aikana näkyy auringosta vain kalpea k. — *Kuv.* Kasvoilla näkyy jo kalman k. Menneen kauneuden k. - - päättyvästä autuuden tilasta on hänen mielessään vielä vahva k. SILL. - - hän haparoitsi sysipimeässä, löytämättä mitään pelastuksen k:a RAILO. — *Yhd.* aamun-, tulen-, valonk.

kajoamaton[57] *kielt.a.* (*rinn.* kajoomaton) < seur.

kajo|ta[38] *v.* **1.** koskea, koskettaa. | Pakkaus on suoritettu käsin k:amatta. Älä k:a siihen! Katsoa saa, mutta ei k.! **2.** ryhtyä tekemään jllek jtak, ryhtyä toimenpiteisiin jnk suhteen, ryhtyä, puuttua. | Koit eivät juuri k:a pumpulilankoihin. Vihollinen ei k:nnut meidän kyläämme. Hän ei ole koskaan k:nnut raskaaseen työhön. Emäntä on sairaana eikä voi k. mihinkään. En ole k:nnut toisen omaisuuteen. — Ainon silmiin ei ollut uni k:nnut moniin öihin, eikä hän enää koettanutkaan sitä saavuttaa TALVIO. — *Erik.* K. naiseen. K:si toisen vaimoon. **3.** *kuv.* ottaa käsiteltäväksi, puuttua, sekaantua jhk. | En halua sanallakaan k. asioihinne. Pelkäsivät k. yhteisiin muistoihinsa. Lainsäädäntö ei ole tähän seikkaan k:nnut. Yksityiskohtiin tarkemmin k:amatta mainitsen, että - -. Tutkija on k:nnut vain sanan äänteelliseen puoleen. Erityistä kuohuntaa herätti se, että hallitsija uskalsi k. kansalaisten persoonalliseen vapauteen.

kajott|aa[2*] *v.* **1.** kajastaa, helottaa, kumottaa, siintää. | Aamu jo k:aa. Aurinko paistaa k:aa. Hyvin kaukaa - - k:i järven jyrkkärinteinen selkä HAARLA. — *Deskr.* selvästi näkyvissä olemisesta. | Näkyä k. Istua k:i rattailla emäntänsä vieressä. - - selällään maata k:aa kuin parempikin allakantekijä KARHUM. Itse ilman luonnottaret / - - / taivon kaarella k:i KAL. **2.** puhua äänekkäästi, huutamalla. | K:avat niin että kuuluu naapuriin asti. Huutaa k:aa kuin tuomiopasuuna.

kajuutallinen[63] *poss.a.* < kajuutta. | K. moottorivene.

kajuut|ta[15*] *s.* isoissa kauppa-aluksissa päällystölle varattu asuntosuoja; myös miehistön ja matkustajien suojista; vrt. hytti. | Purjelaivoissa k. sijaitsee tavallisesti laivan perässä. Päällikön k. — Tervahöyryn miehet makaavat k:assaan. Purjeveneen, moottoriveneen k. 'hytti'. — *Yhd.* etu-, kansi-, peräk.

kajuutta|kompassi *s. mer.* = juorukompassi. **-poika** *s.* ks. seur. **-vahti** *s. mer.* kauppa-aluksissa poika, joka palvelee päällystöä, kajuuttapoika; sota-aluksissa kajuutan ovella vartiossa seisova merisotilas. **-vene** *s.* vene, jossa on kajuutta;)(avovene.

kakadu[2] *s.* Cacatua, Australiassa eläviä töyhtöpäisiä papukaijoja, joita pidetään paljon häkkilintuina.

kakais|ta[24] *mom.v.* (voimakkaasti) rykäisemällä tm. työntää pois kurkustaan jtak. | K:e vain kovasti, kyllä se irtoaa [pala kurkusta]. Hauki voi k. [= oksentaa] nielaisemansa syötin. — *Kuv. ark.* Oletko kuullut jotain? K:epas kurkustasi!

kakar|a[15] *s.* **1.** *halv.* lapsesta: mukula, pentu, penikka, penska. | Pahanilkinen, hemmoteltu k. Omat lapset ja naapurin k:at. Huutaa kuin paha k. Mokomakin k. K:an kujeet. Hoitaa herrasväen k:oita. Pirtti k:oita puolillaan. K:at hiljaa! Emme olekkaan juuri k:oita keräjäasioissa KIVI. — *Yhd.* herras-, koulu-, maalais-, mustalaisk. **2.** (*rinn.* kakkara) lantakokkare, -pallo. | Hevosen, jäniksen, hiiren k.

kakaramai|nen[63] *kalt.a. halv.* -sesti *adv.* -suus[65]

omin. lapsellinen, nulikkamainen. | K:set kujeet.
kakata[35*] *v. last.* ulostaa.
kakat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. naurusta; vrt. kaakattaa. | Naiset kikattavat ja k:tavat, ettei saa hetkenkään rauhaa. - - kuuluu [lasten] kilisevää k:usta, riitaa ja siinä välissä porua ALKIO. — Kanat k:tavat.
kakeksia[15] *s. lääk.* näivettyminen, kuihtuminen. | Syövän aiheuttama k.
kaker|rella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kurkussa k:telee.
kaker|taa[6] *v.* kangertaa, karvastella. | Silmiin kihosi kyynel, kurkussa k:si.
kaki|a[17(*)] *v.* kakistella. | Jooseppi rykii ja k:i ja k:i ja tahtoisi jotakin urahtaa KIANTO.
kakist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* selvittää kurkkuaan (rykäisemällä t. rykimällä tm.). | K. kurkkuansa. K:i kerran, pari ja alkoi vetää virttä. — *Kuv.* Näyt nielaisseen semmoisen ongen, jota et tietämättäsi k:a [= oksenna, saa ulos] AK.
kakistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | K. kurkkuansa. K:i kurkkunsa selväksi. K:ee savua kurkustaan. Koira k:ee suuhunsa jääneitä karvoja. — *Kuv.* Niellä jtak k:ematta.
kakistutt|aa[2*] *kaus.v., 3. pers.* < kakistaa. | Yskitti ja k:i.
kak|ka[10*] *s.,* vars. *last.* uloste; myös yl. lika. | Äiti, k. tuli! Lapsi on k:alla. — K:kaa [= roskaa]!
kakkar|a[15] *s.* (pyöreä) kakku, leipä, limppu; kokkare (vrt. kakara 2). | Leipoa, paistaa k:oita. Paimen sai kaksi pientä k:aa evääksi. Hapantaikinasta säästettiin k., joka sekoitettiin seuraavan taikinan juureen. — Hevosen k. — *Yhd.* kaurak.; leivänk.; päivänk.
kakki[4*] *s. last.* kakka. | Mennään kakille.
kakk|ia[17*] *v. last.* ulostaa. | Äiti hoi, kana k:i lattialle.
kakko[1*] *s. murt.* kakku (vars. 1.c), leipä, limppu. | - - pitipä tehdä sahtiakin joskus ... ja sievää k:a TALVIO. — *Yhd.* hunaja-, ruis-, verik.; joulu-, laskiaisk.; jää-, kivik.
kakko|nen[63] *s.* **1.** kahden numero (2). | Piirsi hiekkaan ison k:sen. Filmiä kierretään [kamerassa], kunnes k. tulee näkyviin. **2.** kahden numerolla merkitty t. nimitetty henkilö t. esine. | K. voitti. Ykköset askel eteen, k:set taakse — mars! Konekiväärin ampujan apulaista sanotaan k:seksi. On nämäkin kortit: kolme k:sta! Ampui k:sen. — Autosta: Vaihtaa k:seen 'toiseen vaihteeseen'. Ajaa k:sella. — Pesäpallossa: Juosta k:selle 'kakkospesälle'. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutuk. **3.** paremmuusjärjestyksessä toinen. | Saapui varmana k:sena maaliin.
kakkos|joukkue *s. urh.* seuran, sarjan tms. toiseksi paras joukkue. **-pesä** *s. urh.* Pesäpallossa on neljä pesää: ykkös-, kakkos-, kolmos- ja kotipesä. **-vahti** *s. urh.* kakkospesän pesävahti. **-vara** *s. urh.* kakkosvahdin takana toimiva ulkomies.
kak|ku[1*] *s.* vrt. kaakku, kakko. **1. a.** kahvin, teen tms. kanssa tav. haarukalla t. teelusikalla syötävä ja tarjottaessa paloiteltava leivonnainen. | K:kujen perusmuoto on sokerik., jonka aineksina on yhtä paljon munia, sokeria ja jauhoja. K:un koristaminen. Tarjota k:kua. Bostonin k. — *Yhd.* hedelmä-, kerma-, korintti-, mauste-, rusina-, sokeri-, täytek.; hää-, juhla-, syntymäpäivä-, tuliaisk.; kaape-, kaavink. **b.** vars. yhd:oissa eräistä pikkuleivistä ja jälkiruokana syötävistä leivonnaisista. | Hanna-tädin k:ut. — *Yhd.* pipark.; pannuk. **c.** vars. *kans.* litteähkö, tav. pyöreä pehmeä leipä. | Rukiinen k. Moni on k. päältä kaunis KAL. — Lapset leipovat hiekasta k:kuja. — Yl. ravinnosta, "leivästä". | Kyllä sitä minullakin vielä k:kua piisaa J.FINNE. **d.** *murt.* leipä-(viipale). | Ei kahden puolen k:ulle voita SL. **2.** ed:iä muistuttavista kappaleista. **a.** Taikina kaulitaan ja siitä erotetaan pieniä k:kuja esim. juomalasilla. Pursottimesta puristetaan pellille S:n muotoisia k:kuja. **b.** Voi puristetaan pieniksi k:uiksi. Raakakautsu tulee kauppaan melkein mustina k:kuina. K:uiksi puristettu rehu. — *Yhd.* asfaltti-, betoni-, hamppu-, maissi-, rehu-, öljyk.; kenno-, vahak.
kakku|jauhot *s. mon.* **1.** kakkujen valmistuksessa käytettävät jauhot. | En saanut mistään k:jauhoja. **2.** *maat.* rehukakusta jauhetut jauhot. **-kannus** *s.* mehiläishoidossa käytetty kannuksen muotoinen varteen kiinnitetty metallipyörä.
kakkula|-aisat *s. mon.* = kakkulat 1.a. **-keppi, -koukku** *s.* puu- t. teräskoukku, jolla kakkula-aisojen välipuun silmukka liitetään ajokalun silmukkaan.
kakkulapio *s.* kakun tarjoilussa käytetty pieni (hopea)lapio.
kakkulasilmäinen *a. leik.* silmälasipäinen. | K. opettaja.
kakkul|at[15] *s. mon.* **1. a.** työajossa käytetyt, perästä välipuulla toisiinsa yhdistetyt aisat, jotka koukulla kiinnitetään ajokalussa olevaan silmukkaan, kakkula-, hila-aisat;)(sivuaisat. | Ajaa k:oilla 'kakkuloita käyttäen'. **b.** *kans.* selustin, setolkka. **2.** *leik.* silmälasit. | Istuu k. nenällä. Nosti k. silmilleen. Katsoi tulijoita k:ainsa takaa. — *Yhd.* nenäk.
kakkulavaljaat *s. mon.* kakkuloilla ajettaessa käytetyt valjaat.
kakkumuotti *s. ruok.* muotti, jonka avulla taikinasta otetaan halutun muotoisia kakkuja.
kakku|nen[63] *dem.s.* K:sten leipominen. Aine esiintyy kaupassa pikku k:sina.
kakku|paperi *s.* kakun tms. ja lautasen välissä käytettävä suojus- ja koristepaperi. **-pihdit** *s. mon.* **1.** mehiläishoidossa kennokakkujen käsittelyyn käytettävät pihdit. **2.** kakkujen, leivosten yms. tarjoilussa käytettävät pihdit. **-taikina** *s.* Lapset mankuvat k:a. **-vuoka** *s. ruok.* vuoka, jossa kakku paistetaan, kakkumuotti. | Pyöreä, peltinen k.
kaklat|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* eräiden lintujen ääntelystä. | Hanhet pakenivat äänekkäästi k:taen. Tunturipöllön koiraalla on omituisen k:tava ääni. Kuuluu harmaalokin k:usta. — *Kuv.* - - kaikki ne k:tavat tuota vanhaa kapulakieltä, ruotsia KIANTO.
kakluuni[6] *s. kans.* vain lämmittämiseen tarkoitettu (kaakeli- t. tiilipintainen t. rapattu t.

peltikuorinen) pystyuuni; vrt. hellauuni, kaakeliuuni. | Peräkamarin valkoiseksi rapattu k. Rovasti toi Matille piipun ja neuvoi tupakka-astian k:n reunalta AHO.
kako|a[1*] *v.* kakistella. | K. ja rykiä. K. kurkkuaan. Kuiva, k:va yskä. Märkä valuu kurkkuun, josta se on k:malla saatava ulos.
kakofoni|a[15] *s.* epäsointuisuus. | K., joka aiheutui siitä, että orkesteri viritti soittimiaan. Torvien, pillien ja kalistimien kauhea k. **-|nen**[63] *a.* epäsointuinen. | K. musiikki. Olisi varottava sellaisia k:sia foneemeja kuin esim. 'lämpimämmistä'.
kakot|taa[2*] *v.* **1.** *onom.* naurusta: kakattaa, kikattaa; *harv.* kaakattaa. | Nauraa k. — Kanat k:tavat. **2.** *deskr.* kököttää, kyyköttää. | Istua k. [Poika veneen] kokkakaarella k:ti AHO.
kaksi[31] *perusl.*; nom. äännetään *puhek.* tav. kaks, jota tavataan joskus kirjoitettunakin a) laskettaessa. | Yks, kaks, kolme, neljä, viis - -. | Tahtiin! Yks, kaks, yks, kaks. | Valmiit! Yks — kaks — kolme! b) yhteydessä *yks kaks* äkkiä, siinä samassa, tuossa tuokiossa, käden käänteessä. | Yks kaks kone pysähtyi. Kokosi sievoisen omaisuuden yks kaks.

1. varsin. lukus:na, merkitään 2, joskus II. **a.** lukumäärästä. | K. miestä, markkaa, päivää. Kahdella miehellä. K. seuraavaa miestä tulee. Seuraavat k. miestä tulevat. K. poikaa oli pitkää [t. pitkiä], k. lyhyttä [t. lyhyitä]. Kahdet sakset. K:lla käräjillä. Otan k. kirjaa. — Hevonen nousee kahdelle jalalle. Mylly käy kahta vuoroa. Hän ei tarvinnut kahta kehotusta. Löi [ihmetyksestä] kahta kämmentä yhteen ja huudahti. Kahta puolta tietä, tien kahta puolta. Kahta [t. kahden] puolen tietä, tien kahta [t. kahden] puolen. Kahdella [kahdelta, kahdelle] puolen tietä. Tehdä jtak kahden käden, k:n käsin. Tehdä jtak kahteen mieheen, kahteen pekkaan, k:ssa miehin, kahdessa miehin. Sitoi paketin kahdesta kohtaa. Siinä on k:n verroin hommaa. Kumartui melkein k:n kerroin. — SP: Palvella kahta Herraa [UT]. Lyödä k. kärpästä yhdellä iskulla 'toimittaa kaksi asiaa samalla kertaa'. Yksi tie, k. asiaa. Olla kahden tulen välissä 'ahtaalla molemmin puolin'. Valita kahdesta pahasta pienempi. — Ajatteles, jos täytyy sun panna k. sormea kirjan päälle [ja vannoa]! KIVI. Emäntä näytti olevan kahdella päällä, jatkaako vai ei ALKIO. Ei k. kuningasta yhteen linnaan sovi SL. — Kerran, k. vuodessa. Siitä on nyt viikko tai k. Mies talosta, k. parhaasta. Antoi sanan sanasta, k. parhaasta. — Nuhdella jkta kahden kesken. Olla kahden vaiheilla 'epäröidä'. Vain he k. tietävät tämän. K. miehistä on pidätetty. K. yhtä vastaan. Kahden istuttava reki. Kahden maattava sänky. Se on meidän kahden asia. Tehdä työtä kahden edestä. Ainetta on kahden väristä. Se maksaa k. (ja) viisikymmentä. On tuossa työtä kahdellekin, saati yhdelle. Panna, halkaista jk kahdeksi 'kahtia'. - - räsähdys, keksinvarsi kahtena — sininen paita kuohuihin katoo LINN. Ei pyyssä kahden jakoa SL. Kahden kauppa, kolmannen korvapuusti SL. Ei k. kolmannetta SP. **b.** numerosta ym. | Kolmekymmentä k. (myös ◡). Kello on, lyö k. Saapui (kello) kahdelta. Kello käy kahta. Vuodesta 2 vuoteen 5. Kirjoita numero k., kahden numero. Sivulla 2. **c.** *kahta* [nim. vertaa] adv:sesti komp:n edessä: yhä, vielä, sitäkin. | Kahta parempi, innokkaampi. Lapsi huusi vain kahta kauheammin. Se teki asian kahta hullummaksi. **2.** *kans. harv.* voimasanan tapaan; vrt. viisi. | Ruumis tuntuu niin kankealle. - - Vaan k:pa siitä, kunhan pääni selvisi MERIL. K. miehen mustuudesta, makkaran kiperyydestä SL.
kaksi- ks. myös kaksois-.
kaksi|akselinen *a.* K. vaunu, kone, äes. Optisesti k. kide. **-arvoi|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** *psyk.* ambivalenttinen. **2.** *kem.* par. kahdenarvoinen. **-asteinen** *a.* K. vaihdin. K. nousu. **-avioisuus** *s.* kaksinnaiminen; vrt. yksi-, moniavioisuus. **-emäksi|nen** *a. kem.* Happoa sanotaan k:seksi, kun sen molekyyli pystyy neutralisoimaan kaksi molekyylia yhdenarvoista emästä. **-haarai|nen** *a.* -suus *omin.* K. joki, mänty, oksa, sorkka. **-halkoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. pyrstö, evä. Sammakolla on k. kieli. **-hampainen** *a.* **-hankai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** K. vene 'jossa on kahdet hangat'. **2.** vars. *kasv.* kaksihaarainen. | K. levä. K:sesti haarautuva juuri. **-henkinen** *a.* johon kuuluu kaksi henkilöä. | K. perhe. **-heteinen** *a.* K. kukka. **-hintaveloitus** *s. liik.* alitilittäjän veloitus sekä tavaran oman hinnan että myyntihinnan mukaan. | Haaraliikkeiden k. **-huippuinen** *a.* K. vuori. K. käyrä. Vokaalin k. painotus. **-huoneinen** *a.* K. asunto. **--ikkunainen** *a.* K. huone. **-jakoi|nen** *a.* -suus *omin.* kahteen osaan (haaraan, jaksoon tms.) jakautuva. | K. verhiö, kieli, parta. Pääsisäänkäytävä on k. K. karsina. Viettää k:sta elämää: talvet metsissä, kesät satamissa. Luonteen k:suus. — *Kut.* K. sidonta, pujotus. — *Mus.* K. tahti(laji), rytmi, par. tasajakoinen. **-jakoviljely(s)** *s. maat.* viljelytapa, jossa toinen puoli peltoa on kesantona (osa mahdollisesti herneellä, juurikasveilla jne.), toinen syysviljalla (osa kevätviljalla). | K. on ollut yleinen Länsi- ja Lounais-Suomessa. **-jaksoinen** *a.* K. oppitunti. K. menetelmä. K. pumppu, ilmanvaihtotorvi. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* K. eläin. K. ilmoitustaulu. — K. peto (kuv. ihmisestä). **-jatkoi|nen** *a.* kahden toistensa jatkona olevan osan muodostama. | K. pöytälevy. K. katto. K. tuvan silta. Lyhteet sidottiin k:silla siteillä. K. jalusta. **-johtiminen** *a.* K. puhelinjohto. — K. verbi. **-johtojärjestelmä** *s. sähk.* **-jäseninen** *a.* K. lauseke. **-kamarijärjestelmä** *s.* järjestelmä, jonka mukaan kansaneduskunnan muodostaa kaksi luonteeltaan jnk verran erilaista edustajakuntaa l. kamaria;)(yksikamarijärjestelmä. | K:n esikuvana on ollut Englannin parlamentti ylä- ja alahuoneineen. **-kamarinen** *a.* K. eduskunta, parlamentti. K. liittokokous. **-kammioinen** *a.* K. kanavansulku.
kaksikas[66*] *s. mus.* duoli.
kaksi|kasvoinen *a.* Roomalaisten Janus kuvat-

tiin tavallisesti k:kasvoisena. **-kerroksinen** *a.* K. talo, pylväshalli. K. sänky. **-kielekkeinen** *a.* K. viiri. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** kahta kieltä puhuva; jossa puhutaan t. käytetään kahta kieltä. | K. henkilö, väestö. — K. yliopisto, kunta. K. opetus. K. sanakirja. K:syyden puoltaja. — *Kuv.* vilpillinen, viekasteleva. | - - seurakuntapalvelijain tulee olla arvokkaita, ei k:siä UT. - - aavistan jo / tuon paholaisen k:syyttä *CAJ. Venäläinen viekas poika, k. kalikka SL. **2.** jossa on kaksi kieltä. | K. soitin. — Viirin liehuva pää on k. **-kiloinen** *a.* kahden kilon painoinen. | K. kuha.

kaksikko[2*] *s.* **1.** *kiel.* duaali; vrt. yksikkö, monikko. | K. on säilynyt mm. lapissa. **2.** *kasv.* Listera, kämmekkäkasveja, joilla on pienet kukat tertussa kaksilehtisen varren latvassa. — *Yhd.* hertta-, soikkok. **3.** kahden melottava kanootti.

kaksi|korvainen *a.* K. astia, koppa, maljakko. — *S:sesti.* - - toip' on tuopilla olutta, / kantoi k:korvaisella KAL. **-koti|nen** *a.* *kasv.* kasvista, jonka kukat ovat yksineuvoiset, hede- ja emikukat eri yksilöissä. | Humala ja pajut ovat k:sia kasveja. **-kuinen** *a.* kahden kuukauden ikäinen. | K. poika. **-kuntainen** *a.* *kasv.* kasvista, jonka heteiden palhot ovat kahdessa kimpussa. **-kuukauti|nen** *a.* kahden kuukauden ikäinen; kahden kuukauden pituinen. | K. lapsi. K:set kurssit. **-kylki|nen** *a.* *anat.* -sesti *adv.* -syys *omin.* joka yhdellä tasolla voidaan jakaa kahteen toisiaan peilikuvamaisesti vastaavaan puoliskoon, bilateraalinen. | K. eläin, kasvi, jäsen.

kaksikymmen|kertainen *a.* -kertaisesti *adv.* K. sato. **-markkanen** *s.* kahdenkymmenen markan raha. | Pronssinen, paperinen k.

kaksi|kymmentä *perusl.* K. markkaa. Niitä oli k. viisi (myös ◡). Kaksissakymmenissä oleva [= n. 20-vuotias] poika. **-kymmenvuotias** *a.* K. neito. **-kymmenvuotinen** *a.* K. rauhanaika. **-kymppi|nen** *s.* kaksikymmenmarkkanen. | Antoi k:sen juomarahaksi. **-kyttyräinen** *a.* K. kameli. **-kärkinen** *a.* **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* K. [= kahdella kädellä soitettava] pianosävellys. **-laatui|nen** *a.* *mat.* K:sen luvun muuntaminen yksilaatuiseksi. **-laita** *a.* = seur. | K. vene. — Tav. *s:sesti.* Työnsi k:nsa vesille. **-laitainen** *a.* veneestä, jonka kummassakin laidassa on kaksi lautaa. **-laivainen** *a.* K. kirkko. **-lankainen** *a.* K. [= kahdella langalla ompeleva] ompelukone. — *Fys.* bifilaari(nen), kaksisäikeinen. | K. käämitys. K. heiluri. **-lapainen** *a.* K. mela. **-lappeinen** *a.* K. katto. **-lapsijärjestelmä** *s.* järjestelmä, joka pyrkii rajoittamaan lapsiluvun kahteen perhettä kohti. **-lehtinen** *a.* K. oravanmarja. K. emiö. K. kirjanen. K. avain. **-leukainen** *a.* **1.** us. *halv.* henkilöstä, jolla on kaksoisleuka. | K., möhömahainen tehtaanisäntä. **2.** K. tulkin luisti, nuotan povi. **-levyinen** *a.*, vars. *kut.* jossa on kaksi tavallista leveyttä (n. 123—135 cm leveä). | K. kangas. **-liitto** *s.* Venäjän ja Ranskan k. muodostettiin 1890-luvulla kolmiliiton vastapainoksi. **-liuskainen** *a.* K. lehti, luotti.

kaksilo[2] *s.* filateliassa: kahden toisistaan irrottamattoman postimerkin muodostama ryhmä.

kaksi|lokeroinen *a.* K. laatikko. K. siemenkota. Kalojen sydän on k. **-luokkainen** *a.* K. alkeiskoulu. **-mastoinen** *a.* K. purjealus. **-merkityksinen** *a.* K. sana, lausunto. **-metallikanta** *s.* *tal.* kultaan ja hopeaan perustuva rahajärjestelmä, bimetallismi. **-miehinen** *a.* K. vartio. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1.** kahdella tavoin selitettävissä t. ymmärrettävissä oleva, kaksimerkityksinen, kaksiselitteinen; vilpillinen, epävakainen. | Sana, jolla on k. merkitys. Sofistit käyttivät k:siä käsitteitä. K. menettely, suhtautuminen. K:sesti laadittu ponsi. - - k. mies, epävakainen kaikilla teillään UT. **2.** salaisesti rivo, rivonsekainen, ekivookki. | K. sukkeluus, vihjaus. K. hymy huulilla. Puhua, lasketella k:syyksiä. Näytelmä, joka on täynnä k:syyksiä. **-moottorinen** *a.* K. lentokone. **-muotoi|nen** *a.* -suus *omin.* Ilmiötä, että jollakin kasvilajilla on kahdenlaisia, lyhyt- ja pitkävartaloisia kukkia, sanotaan k:suudeksi.

kaksin *adv.* kahden (kesken). | Tehdä jtak k. Istui k. ajatustensa kanssa. K. aina kaunihimpi SL. — - - iso, k. aukeava ovi [= kaksoisovi] AHO.

kaksinaamai|nen *a.* *kuv.* *halv.* -suus *omin.* kiero, vilpillinen. | K. hulttio. K:sta peliä. Moraalinen k:suus.

kaksinai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kahden laatuinen, kahdenlainen, kahtalainen. | K. hyöty. Sana, jolla on k. merkitys, tehtävä. Kirjoitustavan k:suus. K. siveellisyys. Pelata k:sta peliä. — *Erik.* ihmisen sisäisestä olemuksesta. | Ihmisen k. olemus. K. luonne. Sisäisen k:suuden repimä henkilö. Herralle ei kelpaa k. sydän AK.

kaksinais|elämä *s.* **-moraali** *s.* vars. sellainen moraalinen katsantokanta, joka vaatii naiselta sukupuolista koskemattomuutta ennen avioliittoa ja ehdotonta aviollista uskollisuutta, mutta sallii miehelle oikeuden vapaisiin suhteisiin sekä ennen avioliittoa että sen aikana. **-peli** *s.* Puoluejohtajien k. **-pyramidi** *s.*, vars. *min.* kide, jonka muodostaa kaksi vastakkaista, yhteisen asematasopinnan omaavaa pyramidia. **-tajunta** *s.* *psyk.* kaksoistajunta.

kaksi|napainen *a.* *sähk.* K. kytkin. **-nappirivinen** *a.* K. takki.

kaksi|nen[63] *a.*, hiukan *ark.* kielt. yhteyksissä: kehuttava, hyvä, häävi. | Eivät olleet kuulumiset k:sia. Mahtaako heilläkään kovin k:set olot olla. Ei se hänen virkansa niin k. ole. Kierikka ei ollut mikään k. talo, mutta suku oli sentään puhdasmaineinen SILL.

kaksi|neuvoinen *a.* *biol.* -neuvoisuus *omin.* jossa (samassa yksilössä, *kasv.* kukassa) on sekä uros- että naaraspuoliset sukupuolielimet, kaksisukuinen, hermafrodiittinen. | K. kukka. K:neuvoisuus on yleistä kasveissa ja alemmissa eläimissä. **-nieluinen** *a.* K. rysä, merta. **-niiti|nen** *a.* *kut.* kahdella niisivarrella kudottu, palttinasidoksinen, kaksivartinen. | K. kangas, sidos. K:set kankaat ovat tasaisia ja lujia, mutta kovahkoja. — *S:sesti.* Kutoi k:stä 'palttinaa'. **-nivelinen** *a.* K. tuntosarvi. K. kaarisilta.

kaksin|kamppailu *s.* vrt. kaksintaistelu 2. | Höckertin ja Askolan k. 5000 m:llä. K. sotalaivan ja rannikkolinnakkeen välillä. **-kerroin** *adv.* par. ⌒. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kahdenkertainen. **1.** kaksi kertaa niin suuri, lukuisa, voimakas tms. kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan; joskus epämääräisesti: paljon suurempi, voimakkaampi tms. | K. määrä, lukumäärä. K. kvartetti. Otti k:sen maksun. Vienti on kasvanut k:seksi. Korvasi aiheuttamansa vahingon k:sesti. — K. ilo. Siitä on k. hyöty. Lukkomme takaavat k:sen varmuuden. Pikainen apu on k. apu. Käytiin työhön k:sella innolla. Riemuitkaamme k:sesti! KIVI. **2.** jossa on kaksi kerrosta, kaksi (samanlaista) osaa tms. | K. lattia, ovi, ikkuna. K. pylväskäytävä. K. viiva. K:sta lankaa. K. v-kirjain (w). K. kaulus. K:seksi taitettu paperi. K. leuka. K:set raiteet. K. vetosolmu. — *Kut.* K:siksi sanotaan sellaisia kankaita, joissa on kaksi toisistaan riippumatonta loimi- ja kudelankajärjestelmää. **3.** kaksi kertaa tapahtuva. | K. kaiku. K. verotus samassa valtiossa on laiton. K. kirjanpito 'jossa jokainen vientimerkintä tehdään kahteen tiliin'. — K. [= kaksi kertaa t. kahdessa lajissa mestaruuden saavuttanut] Euroopan mestari. **-kertaist|aa** *v.* tehdä kaksinkertaiseksi, kahdenkertaistaa, kahdentaa, kahdistaa. | Tuotanto on k:ettava. K:ivat ponnistuksensa. Kaiku k:i melun. Lukumäärän, hintojen k:aminen. **-kertaistu|a** *pass.v.* tulla kaksinkertaiseksi. | Kauppa on k:nut. Menot k:ivat. Kävi kimppuun k:nein voimin. **-kertaistuttaa** *kaus.v.* (< ed.) kaksinkertaistaa. **-laulu** *s.* kahden henkilön yhteislaulu, kahden esitettävä laulusävellys, duetto. | Ohjelmassa seuraa k:a. Esitettiin k. **-naimi|nen** *s. lak.* avioliiton rikollinen solmiminen naineen ja naimattoman t. kahden naineen henkilön välillä; myös tällainen avioliitto. | Yksipuolinen, kaksipuolinen k. Syyttää k:sesta. K:sta koskevat säädökset. K:sissa siitetyt lapset LK.

kaksinnus[64] *teonn.* (< kaksintaa) vrt. kahdennus. | Lukumäärän k. — *Mus.* Sävelen, terssin k. (oktaavillaan). — *Hist.* vrt. kaksinnusväki. — Šakkipelissä: Tornien k. c-linjalla. **-rykmentti** *s. hist.* kaksinnusväen rykmentti. **-väki** *s. hist.* lisäsotaväki, joka Suomessa suuren pohjan sodan alussa saatiin siten, että ratsutilojen ja ruotujen käskettiin asettaa armeijaan uudet miehet entisten lisäksi.

kaksinnäkö *s. lääk.* näköhäiriö, joka ilmenee siten, että samasta esineestä nähdään kaksi kuvaa, diplopia.

kaksinostoi|nen *a. kut.* K:seksi nimitetään varsikonetta, jossa on kaksi vuorotellen nousevaa nostoveitsiryhmää.

kaksin|ottelu *s. urh.* **-peli** *s. urh.* vars. verkkopallopeli, jossa kaksi henkilöä pelaa vastakkain. | Miesten, naisten k. **-puhelu** *s.* dialogi. | Faustin ja Mefiston k. Heidän välilleen sukeutui vilkas k. Runoilijan k. itsensä kanssa.

kaksinta|a[8] *v. harv.* kaksinkertaistaa, kahdentaa, kahdistaa. | Liike on k:nut osakepääomansa. — *Mus.* Sävelen k:minen oktaavillansa.

kaksin|taistelija *s.* kaksintaistelun osapuoli. **-taistelu** *s.* **1.** kahden henkilön välinen tiettyjen sääntöjen mukainen aseellinen taistelu, duelli. | Ritarien, ylioppilaiden k. Haastaa jku k:un. Suoriutua voittajana k:sta. K. ratkaiskoon riidan! Minä sinut vaadin miekkasille, k:un TALVIO. **2.** yl. kahden välinen yhteenotto. | Hurja k. ilmassa. Sukellusveneen ja hävittäjän k. Konekiväärien välinen k. — Kirjallinen k.

kaksintaistelu|ammunta *s. urh.* eräs pistooliammunnan laji. | K:ammunnan mestari. **-haaste** *s.* Antaa, saada k. **-vaatimus** *s.* Viedä perille, hyväksyä k.

kaksintua[1*] *pass.v. harv.* < kaksintaa.

kaksinumeroinen *a.* K. luku.

kaksinverroin *adv.* par. ⌒.

kaksinäytöksinen *a.* K. komedia.

kaksio[3] *s.* asuinhuoneisto, johon kuuluu kaksi huonetta (ja keittokomero, WC ym.), parihuoneet, dubletti.

kaksi|opettajainen *a.* K. kansakoulu. **-osai|nen** *a.* -suus *omin.* K. ovi, laatikko. K. teos. K. nimi. — K. [= kaksivaiheinen] ruokinta, karkaisutapa. **-osastoinen** *a.* K. vaunu. **-paikkai|nen** *a.* lentokoneesta, jossa on tilaa vain kahdelle hengelle. | K. hävittäjä, pommikone. K. urheilulentokone. — *S:sesti.* K:set hyökkäsivät laivueen kimppuun. **-palstainen** *a.* kaksi palstaa käsittävä, kahden palstan levyinen. | K. teksti, sivu. K. ilmoitus. K. otsikko. **-pii|nen** *a. kut.* K:seksi sanotaan kangasta, jota kudottaessa pujotetaan kaksi lankaa piinrakoon. **-piippui|nen** *a.* K. haulikko, luodikko. K. konekivääri. — *S:sesti.* Ampua k:sella 'kaksipiippuisella haulikolla'. — *Kuv. ark.* Asia on k. 'asiaa voi arvostella kahdella tavalla, asiassa on kaksi puolta'. **-pohjai|nen** *a.* Kansa puhuu k:sista järvistä. — *Kuv.* Runo on k. 'kahdella tasolla liikkuva, sananmukaisesti ja symbolisesti käsitettävä'. **-potkurinen** *a.* K. laiva. **-puoli|nen** *a.* -suus *omin.*)(yksi-, toispuolinen. **1.** jossa on kaksi enemmän t. vähemmän samanlaista puolta. | K. höyläpenkki, kampa. K. hiilipaperi, raha, gramofonilevy. K. ovi. **2.** (myös -sesti *adv.*) kahden puolen jtak oleva, kahden puolen tapahtuva, kahden-, molemminpuolinen. | K. laudoitus. K:sesti asettuneet lehdet. K:sesti teroitettava terä. K. liikenne. Valtasi kaupungin k:sen saarrostuksen avulla. Häät olivat usein k:set: ne pidettiin sekä sulhasen että morsiamen kotona. — *Lak.* kahden t. useamman asianosaisen yhtäpitävää tahdonilmaisua edellyttävä. | K. oikeustoimi. K:sesti velvoittava sopimus, välipuhe. **-pyöräi|nen** *a.* K. ajoneuvo. K:set rattaat. K. turbiini, väkipyörä. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* **1.** K. ruuviavain, niitti, hiilihanko. K. jumalankuva. (Venäjän) k. kotka. **2.** kahdella tavoin selitettävissä oleva, kaksimerkityksinen, -mielinen. | K. asia. Selittää jtak k:sellä tavalla. -- hänen k:set sanansa hymyilyttävät lautakuntaa TOPPILA. **-päiväi|nen** *a.* K. retki, taistelu. K. juhla. K:set kilpailut. K. [= kak-

si kertaa viikossa ilmestyvä] sanomalehti. **-raiteinen** *a.* K. rautatie, tunneli. **-rivi|nen** *a.* -sesti *adv.* K. pylväskäytävä. K. hanuri 'jonka näppäimet ovat kahdessa rivissä'. K. takki 'jossa napit ovat kahdessa rivissä'. K. niittaus. K. [= kahteen riviin kylvävä] kylvökone. Joukkue k:sessä rintamassa. — K. [= kaksitahkoinen] ohra. **-sataa** *perusl.* K. miestä. Kahdensadan markan kultaraha. K. kolmekymmentä kaksi. **-satapäinen** *a.* K. lammaslauma, turistijoukko. **-selitteinen** *a.* jonka voi selittää kahdella tavalla. **-siipi|nen** *a.* K. hyönteinen. K. aura, potkuri. K. päärakennus. — *S:sesti.* K:set 'Diptera, hyönteislahko, jonka hyönteisillä vain etusiivet ovat täysin kehittyneet'. **-sirkkai|nen** *a. kasv.* K. kasvi, puu, heimo. — *S:sesti.* K:set 'Dicotyledoneae, koppisiemenisten toinen luokka, jonka kasveissa tav. on kaksi sirkkalehteä'. **-sivuinen** *a.* K. kirjoitus. K. tili. **-soin|tu** *s. mus.* vrt. kolmisointu. | Kaksi yhtaikaa soivaa säveltä synnyttää k:nun. **-soutuinen** *a.* K. [= kaksihankainen] vene. — *Hist.* K. sotalaiva 'jossa soutajat ovat kahdessa päällekkäisrivissä'.

kaksistaa[2] *v. harv.* kaksinkertaistaa, kahdentaa, kaksintaa.

kaksista(an *adv.* = kahdestaan.

kaksistu|a[1] *pass.v. harv.* < kaksistaa. | K:nut lukumäärä.

kaksi|sukuinen *a. biol.* -sukuisuus *omin.* = kaksineuvoinen. **-suuntainen** *a.* K. liikenne. **-sylinterinen** *a.* K. moottori. **-säikeinen** *a.* K. lanka. **-säinen** *a.* = ed. | K. rihma, köysi. **-sävel** *s. mus.* iskuala, jonka muodostaa kaksi yhtä pitkää säveltä. **-tahkoinen** *a.*, vars. *kasv.* ja *maat.* K. ohra 'johon kehittyy jyvät vain kahteen tähkyläriviin'. **-tahoinen** *a.* = ed. **-tahokas** *s. geom.* diedri. **-tahtimoottori** *s.* kaksitahtinen moottori. **-tahti|nen** *a.*, vars. *tekn.* K:seksi sanotaan sellaista polttomoottoria, joka suorittaa täyden työjakson yhden akselinkierroksen l. kahden männäniskun (tahdin) aikana. **-taite** *s. kirj.* kaksitaitteinen koko, folio(koko). **-taittei|nen** *a.* -suus *omin.* kahtia taitettava, taitettu t. taittuva. | K. lompakko. — *Kirj.* K. koko eli folio syntyy siten, että arkki taitetaan kahdeksi lehdeksi. **-taso** *s.* lentokone, jossa on kaksi päällekkäin olevaa kantotasoa. **-tavuinen** *a.* K. sana.

kaksitellen *adv.* kaksittain. | Vieraita saapui yksitellen ja k. Kaistaleet ommellaan k. [= pareittain] yhteen.

kaksi|teräinen *a.* **1.** jossa on kaksi terää. | K. kuokka, aura, leikkuri, linkkuveitsi. — K. saha. **2.** jonka terä on kahdelta puolelta terävä. | K. miekka, tikari, keihäänkärki. - - Jumalan sana on - - terävämpi kuin mikään k. miekka UT. — *Kuv.* Hyökkäämättömyyssopimus on k. miekka 'se voi sekä hyödyttää että vahingoittaa'. **-toimi|nen** *a. tekn.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jossa toiminta tapahtuu samanaikaisesti molemmin puolin mäntää. | K. pumppu, höyrykone, moottori. **-toista** *perusl.* K. miestä. Kahdettoista rattaat. Tuli kotiin vasta (kello) kahdentoista jälkeen. K. kappaletta on tusina. Rooman ensimmäisiä lakeja sanotaan kahdentoista taulun laeiksi. Juudas, yksi niistä kahdestatoista [opetuslapsesta] UT. **-toistatahokas** *s. geom.* kahdentoista yhteneväisen säännöllisen viisikulmion rajoittama monitahokas, dodekaedri. **-toistavuotias** *a.* K. poika. **-toistia|s** *a.* = ed. | K. tyttö. Joutui k:ana orvoksi.

kaksittain *adv.* kaksi yhdessä, kaksi kerrallaan, kaksitellen, pareittain. | Lapset leikkivät k. Kilpailijat lähetettiin k. Kantoi säkkejä k. Veneet sidottiin k. yhteen. — K:kin [= kaksikin] niitä [messupäiviä] vuodessa pidettiin, syksyllä - - ja kevättalvella PAULAH.

kaksittai|nen[63] *a.* kaksittain oleva t. asetettu, pareittainen. | Rakennus lepää k:sten pylväiden varassa.

kaksi|tuhantinen *a.* K. väkijoukko. **-tuhatta** *perusl.* myös ⌒. | Kahdellatuhannella markalla. K. viisisataa. **-tulkintainen** *a.* K. selitys. **-tuntinen** **1.** *s.* kahden tunnin pituinen aika. | K. kului nopeasti. **2.** *a.* kaksi tuntia kestävä, kahden tunnin pituinen. | K. odotus. **-tuumainen** *a.* kahden tuuman mittainen. | K. naula. **-ulottei|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on kaksi ulottuvaisuutta. | Pinta on k. K. kolmio. K. kuvaamataide. **-vaihei|nen** *a.* -suus *omin.* K. työ, voimisteluliike. K. vaihtovirta. **-vaihevirta** *s. sähk.* vaihtovirta, jonka muodostavista vaihtovirroista toisella on suurin arvo silloin, kun toisen arvo on nolla. **-valjak|ko** *s.* parivaljakko. | K:on vetämät vaunut. Kyntää k:olla. - - ajamme - - k:olla kirkkoon AHO. **-valtai|nen** *a. kasv.* K. hetiö 'jossa on 4 erilehtistä hedettä, niistä 2 pitempää, 2 lyhyempää'. — *S:sesti.* K:set 'Linnén luokka Didynamia'. **-varpainen** *a.* K. märehtijä. K. laiskiainen. **-vartaloi|nen** *a.*, vars. *kiel.* -suus *omin.* suomen kieliopissa: jolla on sekä vokaali- että konsonanttivartalo. | K. paradigma, sana, nomini, verbi. **-vartinen** *a.* K. vipu, ase, kääntösilta. — *Kut.* kaksiniitinen. **-viikkoi|nen** *a.* K. pienokainen. K:set kurssit. **-viivainen** *a. mus.* K. oktaavi 'yksiviivaista korkeampi oktaavi'. K. c 'kaksiviivaisen oktaavin c'. **-vuoroi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Työtä tehdään k:sin työpäivin. K. viljelysjärjestelmä 'kaksijakoviljely'. **-vuorokone** *s. kirj.* pikapainokone, jossa painosylinteri pyörii yhtämittaisesti, kohoten ylös paluuliikkeen ajaksi. **-vuotias** *a.* K. lapsi. **-vuoti|nen** *a.* K. jakso. K. emäntäkoulu. Asevelvollisten palvelusaika pidennetään k:seksi. — *Kasv.* K:seksi sanotaan kasvia, joka vasta toisella kasvukaudellaan täysin kehittyy ja kuolee. **-värinen** *a.* K. kuva, lippu. **-väripainanta** *s. kirj.* **-väripaino** *s. kirj.* **-väripainos** *s. kirj.* **-ääni|nen** *a.*, vars. *mus.* -sesti *adv.* -syys *omin.* K. laulu, soitto, sävelmä. K. kuoro. Laulaa k:sesti.

kaksois- vrt. kaksi-, pari-, kaksinais-. **1.** jonka muodostaa kaksi enemmän t. vähemmän samanlaista osaa, esim. kaksoisaura, -haka, -kaupunki, -kuitti, -ovi. **2.** toinen kahdesta samanlaisesta, esim. kaksoisveli, -kappale, -minä. **3.** kaksinkertainen, esim. kaksoismestari, -voitto.

kaksois|anastigmaatti *s. fys.* kahdesta anastigmaattisesta linssiyhdistelmästä koottu objek-

tiivi. **-askel** s. Talonpojan k. [šakissa]. **-aura** s. lumiaura, jossa molemmat sivut toimivat lumen siirtäjinä; *maat.* eräs laji vaihtoauroja, joilla voidaan kääntää viilu vuorotellen oikealle ja vasemmalle. **--b** (♭♭) s. *mus.* etumerkki, joka osoittaa sävelen alennetuksi kaksi puoliaskelta; vrt. kaksoisristi. **-eliö** s. Jäkälät ovat k:itä: niissä elävät sienet ja levät symbioosissa. **-eläin** s. Diplozoon paradoxum, eräiden suolattoman veden kalojen kiduksissa elävä imumato, joka on syntynyt kahden täysikasvuisen yksilön yhteenkasvamasta. **-elämä** s. A. vietti k:ä: julkisuudessa hän oli nuhteeton ja kunnioitettu yhteiskunnan jäsen, salaisuudessa häikäilemätön rikollinen. **-ha|ka** s. Hirret kiinnitettiin toisiinsa k:alla. Kellon heilurin k. **-hele** s. *mus.* korukuvio, johon kuuluu runkosävel ala- ja yläpuolisine sivusävelineen. **-huilu** s. *mus.* **1.** eräistä vanhalla ajalla käytännössä olleista puhallussoittimista. **2.** eräs tukittu urkuäänikerta. **-huone** s., tav. *mon.* kaksio, parihuoneet. **-häät** s. *mon.* kahden morsiusparin yhteiset häät. **-ikkuna** s. **1.** tav. *mon.* kaksinkertaisista ikkunoista. | K:t pitävät lämpöä paremmin kuin yksinkertaiset. — Pakkasten tultua pantiin k:t [= sisäikkunat] paikalleen. **2.** leveä, kaksiosainen ikkuna. **-itsemurha** s. kahden henkilön yhdessä tekemä itsemurha. | Oliko Mayerlingin murhenäytelmä k.? **-jalkai|nen** s. *el.* K:set 'tuhatjalkaisten lahko Diplopoda'. **-johdin** s. *sähk.* Eristettyä k:ta. **-johto** s. *sähk.* kaksijohtiminen johto. **-kappale** s. toinen kahdesta (t. yksi useammasta) samanlaisesta, ylimääräinen kappale, dubletti, duplikaatti. | Kuitin, kirjelmän, rahtikirjan, sopimuksen k. Möi postimerkkiensä k:et. Konkurssihakemus on laadittava pääkirjana ja k:ena. Onko sinulla tästä useitakin k:ita? **-kartio** s. kaksi pohjastaan t. kärjestään toisiinsa yhtyvää kartiota. | Länsi- ja itäreimari ovat k:ita. **-kartioinen** a. kaksoiskartion muotoinen. **-kaukoputki** s. mm. tähtitaivaan valokuvaamiseen käytetty kaukoputki, jonka toinen putki toimii kamerana, toinen tähtäysputkena. **-kaupunki** s. Budapest on Budan ja Pestin muodostama k. **-kerake** s. *kiel.* = geminaatta, kaksoiskonsonantti. **-kide** s. *min.* kaksi säännönmukaisesti yhteen kasvanutta kideyksilöä. **-kiikari** s. molempien silmien kiikari. **-kohontapuu** s. voimisteluteline, jossa samoihin pylväisiin on alakkain kiinnitetty kaksi kohontapuuta. **-kone** s. Useissa elokuvateattereissa on k. Höyrykonetta, jossa on kaksi yhtä suurta sylinteriä, joihin kumpaankin tulee tuore höyry kattilasta, nimitetään k:eksi. **-konsertto** s. *mus.* kahdelle soolosoittimelle sävelletty konsertto. **-konsonantti** s. *kiel.* = geminaatta, kaksoiskerake. **-kortti** s. postikortti maksettuine vastauskortteineen;)(yksinkertainen kortti. **-kotka** s. vaakunoissa ym. esiintyvä kaksipäinen kotka. | Keisarillinen, roomalainen k. Venäjän k. Vaakunakilvessä, lakissa kultainen k. — *Kuv.* vars. tsaarinajan Venäjästä. | Suomi vapautui k:n kynsistä. **-koukku** s. Uistin, jossa on k. **-kovera** a. molemmilta puolin kovera, bikonkaavi. | K. linssi. K:t nikamat. **-kuit|ti** s. kahtena kappaleena kirjoitettu kuitti. | K:eista jää tavallisesti toinen ostajalle, toinen myyjälle. **-kuoro** s. kahteen ryhmään jakautuva kuoro. **-kupera** a. molemmilta puolin kupera, bikonveksi. | K. linssi. **-kuv|a** s. vars. esineen näkemisestä kahtena. | K:ia syntyy silmän liikkumiskyvyn estyessä. Nähdä k:ia. **-kysymy|s** s. K:ksissä käytetään disjunktiivisena konjunktiona *vai* sanaa.

kaksois|laukaus s. kaksi (saman henkilön samalla aseella) peräkkäin ampumaa laukausta; vrt. yhteislaukaus. | Hirvikilpailu k:laukauksin. Ampui [haulikollaan] k:laukauksen sorsaparveen. **-leh|ti** s. Sata k:teä sisältävä kuittivihko. **-leuka** s. (tav. lihavilla ihmisillä) leuan alla oleva (riippuva) rasvakerros, ihraleuka. | Kasvattaa komeaa k:a. **-liverre** s. *mus.* kaksoistrilli. **-lyseo** s. täysiluokkainen valtion oppikoulu, jonka jokaisella luokalla on vakinainen rinnakkaisluokka. **-lyönti** s. Tuli k. [koneella kirjoitettaessa] 'sama merkki tahattomasti kahteen kertaan'. Kone tekee 300 k:ä minuutissa. — *Mus.* = kaksoishele. **-mestari** s. *urh.* mestari kahdessa lajissa t. sarjassa. **-minä** s. (ihmisen) toinen minä. | Hänen repaleinen k:nsä alkoi pitää pientä vuoropuhelua Jumalan kanssa KARHUM. — *Psyk.* Kaksoistajuntaa sairastavassa henkilössä esiintyy k., sarja sielullisia toimintoja, joista hänen tavallinen tajuntansa ei tiedä mitään. **-monarkia** s. Itävalta-Unkarin k. **-muoto** s. Ollaverbin potentiaalissa esiintyy k. lienee, lie. **-murha** s. **-mutteri** s. **-nido|s** s. Teos on julkaistu komeana k:ksena. **-numero** s. Kesä—heinäkuussa lehti ilmestyy paksuna k:na. **-olento** s. **1.** Jkn k. 'jkta täydelleen muistuttava henkilö'. **2.** Hermafrodiitti on k., osaksi mies, osaksi nainen. - - ylimeno k:on, jossa toinen "minä" jatkoi kehitystään, - - toinen muuttui synkäksi KIANTO. **-olio** s. vrt. ed. **1.** - - lieneekö ihmisellä näkymätön k:nsa, joka ystävällisenä suojelijana kulkee edellämme AK. **2.** Jäkäliä pidetään sienen ja levän muodostamina k:ina. **-ote** s., vars. *mus.* kahden t. useamman sävelen yhtaikainen soittaminen jousi- t. sormisoittimella. **-ov|i** s. ovi, jossa on kaksi rinnakkaista avattavaa puolta, pariovi; us. *mon.* yhtä oviparia tarkoitettaessa. | Leveä k. Ruokasalin k. t. k:et. Koulun, vajan k:et. **-pari** s. par. kaksospari. | Ovat heistä Tuomas ja Aapo k. KIVI. **-peli** s. Se mies pelaa k:ä hallituksen kannattajien ja vastustajien välillä. **-piiri** s. Leikkijät seisovat k:ssä pareittain vastakkain. **-piste** s. **1.** välimerkki (:), jota käyt. mm. johtolauseen jäljessä, kun se käy suoran esityksen edellä (esim. Hän kysyi: "Mistä tulet?"), sanojen t. lauseiden edessä, jotka sisältävät luetteloita, esimerkkejä, selityksiä t. jakoja (esim. Heitä oli kolme lasta: poika Eino sekä tyttäret Aune ja Irja), us. sanoja lyhennettäessä jättämällä kirjaimia pois sanan sisästä (esim. n:o, p:nä), kirjaimien, numeroiden yms. jäljessä, kun niihin liitetään päätteitä (esim. k:n kato, 7:nnessä §:ssä) sekä rahamääriä merkittäessä erottamaan esim.

markkoja penneistä (mk 52:50). **2.** *mat.* (:) jakolaskun t. suhteen merkkinä, esim. 4:2, A:B. **-pohja** *s.* tav. (aluksen) kaksinkertainen vedenpitävä pohja. — Samoin: Pidätetyn matkalaukuissa oli k:t. **-polv|i** *s.* **1.** = siansorkka 2. a. | K:ella köysi kiinnitetään johonkin kiinteään esineeseen. **2.** *run.* dipodia. **-pylvä|s** *s.* *tekn.* kaksi (samansuuntaisesti) yhteen liitettyä pylvästä; vrt. A-pylväs. | K:itä käytetään sähkö- ja puhelinlinjojen lujittamiseksi.

kaksois|rahakanta *s.* *tal.* = kaksimetallikanta. **-rai|de** *s.* Helsingistä Hyvinkäälle kulkee k. [t. k:teet]. **-raiteinen** *a.* K. rautatie, raitiotie. **-ren|gas** *s.* Auto, jossa takana on k:kaat. **-risti** *s.* **1.** risti, jossa on kaksi poikkipuuta. | Punaista k:ä käytetään kansainvälisenä tuberkuloosimerkkinä. **2.** *mus.* etumerkki (×), joka osoittaa sävelen korotetuksi kaksi puoliaskelta; vrt. kaksois-b. **-rivi** *s.* vrt. paririvi. | Mansikat on istutettu k:in. **-runojalka** *s.* *run.* = kaksoispolvi, dipodia. **-sentneri** *s.* painomitta, 100 kg; *syn.* metrinen sentneri, senttaali. **-sidos** *s.* *kem.* *fys.* K. syntyy, kun kaksi atomia (vars. hiiliatomia) sitoo toisiansa kahdella valenssilla. **-sisar** *s.* kaksosista puhuen; vrt. kaksoisveli. | Liisa ja hänen k:ensa Anna. Toinen k. jäi kotiin. — *Kuv.* K:et Korsika ja Sardinia. Tiede ja taide ovat k:ia. **-sisaruks|et** *s.* *mon.* (myös: kaksossisarukset) vrt. ed. | He ovat k. K:ista toinen. **-suhde** *s.*, vars. *mat.* kahden suhteen suhde. | Neljän samalla suoralla olevan pisteen A, B, C, D k. tarkoittaa lauseketta (AC:AD):(BC:BD). **-suola** *s.* *kem.* suola, jossa on kaksi metallia. | Aluna on aluminiumsulfaatin ja kaliumsulfaatin k. **-sytytin** *s.* *sot.* Sirpalekranaatissa on tavallisesti k., so. aika- ja iskusytytin. **-säe** *s.* *run.* vars. heksametrin ja pentametrin muodostama säepari, distikon. **-taittuminen** *s.* *fys.* = kahtaistaittuminen. **-tajunta** *s.* *psyk.* persoonallisuuden jakautuminen; vrt. kaksoisminä. | K:a esiintyy varsinkin hysteerisissä ja usein hypnotisoiduissa henkilöissä. **-trilli** *s.* *mus.* kahdella saman soinnun sävelellä yhtaikaa suoritettu trilli, kaksoisliverre. **-turbiini** *s.* *tekn.* kaksi turbiinia, joilla on yhteinen akseli ja imuputki. **-täh|ti** *s.* *täht.* K:diksi nimitetään tähtiä, joiden keskinäinen etäisyys taivaanpallolla on erästä sovittua rajaa pienempi. Näennäiset l. optiset, varsinaiset l. fyysilliset k:det. **-vaihde** *s.*, vars. *raut.* vaihde, joka yhdistää raiteen kahteen muuhun raiteeseen. **-valtio** *s.* vrt. kaksoismonarkia. **-vel|i** *s.* kaksosista puhuen; vrt. kaksoissisar. | Hänen k:jensä on paljon rotevampi. Toinen k. — *Kuv.* He ovat henkisiä k:jiä. Kuolema, elämän k. "Velvoittaa" verbin uudenaikainen k. "veloittaa". **-veljekset** *s.* *mon.* (myös: kaksosveljekset) vrt. ed. | He ovat k. K. Uni ja Kuolema. **-vene** *s.* kaksi toisiinsa rinnakkain yhdistettyä venettä. | Useat alkukantaiset kansat käyttävät k:itä. **-vihko** *s.* vrt. kaksoisnumero. | [Aikakauslehden] kesänumerot ilmestyvät k:na. **-viiva** *s.* kaksi rinnakkaista viivaa. | Osoitteen alle oli vedetty k. **-virhe** *s.* *urh.* verkkopallossa: syöttövirhe, jossa molemmat pallot syötetään väärin (verkkoon t. ulos). **-vir|ta** *s.* K:ran t. k:tojen [= Eufratin ja Tigriin] maat 'Assyria ja Babylonia'. **-voittaja** *s.* *urh.* kahden lajin t. sarjan voittaja kilpailuissa. **-voit|to** *s.* Suomi saavutti maratonilla k:on 'ensimmäisen ja toisen sijan'. — Saavutti vihollisesta loistavan k:on 'voitti kahdesti'. **-ääntiö** *s.* *kiel.* = diftongi, pariääntiö.

kakso|nen[63] *s.*, tav. *mon.* **1.** vrt. kolmonen, nelonen. | K:set 'kaksi saman äidin samaan aikaan synnyttämää lasta'. Syntynyt terveet k:set. Toinen k. Identtiset l. peruyhtäiset l. samamunaiset k:set. Epäidenttiset k:set. Siamin k:set 'yhteen kasvettuneet kaksoset'. — Lammas synnytti k:set. — *Kuv.* Henkiset k:set. Kalevala ja Kanteletar, kirjallisuutemme kuulut k:set. **2.** *min.* kaksoiskide. | Monta kideyksilöä on saattanut kasvettua peräkkäin yhteen ns. polysynteettisiksi k:siksi. **3.** *erisn.* *täht.* K:set 'eräs eläinradan tähdistö (Castor ja Pollux) ja merkki, Gemini'.

kaksos|karitsat *s.* *mon.* karitsakaksoset. | Lammas saa usein k. **-pari** *s.* kaksosista. | Eri tavalla kehittynyt k. **-pojat** *s.* *mon.* **-raskau|s** *s.* K:dessa kehittyy usein toinen sikiö nopeammin kuin toinen. **-sisarukset** *s.* *mon.* = kaksoissisarukset. **-synnytys** *s.* **-tutkimus** *s.* K. on perinnöllisyystieteen parhaita aseita. **-veljekset** *s.* *mon.* = kaksoisveljekset.

kaktus[64] *s.* vars. Amerikan lämpimissä seuduissa luonnonvaraisesti kasvavia, huonekasveina yleisesti viljeltyjä kuivakkokasveja, joilla on vaihtelevan muotoinen maltovarsi, surkastuneet t. piikkimäiset lehdet ja tav. isot, kirkasväriset kukat. | Ikkunalaudalla kukkiva k. Hoitaa kaktuksia. — *Yhd.* joulu-, jättiläis-, käärme-, lehti, pallo-, piikkik. **-kasvi** *s.*, vars. *kasv.* K:t 'kasviheimo Cactaceae'. **-laji** *s.*

kakuminaali[4] *s.* *fon.* konsonantti, jota äännettäessä kielen kärki koskettaa kovaa kitalakea. **-|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* K. äänne, t, r. K:suutta osoitetaan fonetiikassa tavallisesti äänteen merkin alla olevalla pisteellä.

1. **kal** *onom.* *interj.* ks. kil.

2. **kal** *lyh.* **1.** kaliberi. **2.** kalori.

kal|a[10] *s.* **1.** vedessä eläviä selkärankaisia, vaihtolämpöisiä eläimiä, jotka hengittävät kiduksilla ja joilla on liikuntaelimina pyrstö ja evät sekä iho tav. suomupeitteinen. | Ahvenia, särkiä, lahnoja, haukia ym. k:oja. Suolattoman l. makean veden k:at. Syvän meren k. K:an kidukset, evät, pyrstö, suomut. K:at hyppivät, molskivat. K:at pulahtelevat veden pinnassa. K:ojen kutu. Onkia k:oja. Pyytää k:oja verkoilla, uistimella. Harjoittaa k:ojen viljelyä. — *Yhd.* imu-, keuhko-, lento-, luu-, muste-, peto-, ruoto-, suomus-, vaellusk.; lohi-, särkik:at; hai-, maarian-, miekka-, tuulen-, viluk.; joki-, järvi-, lammikko-, meri-, muta-, pohja-, rantak.; naaras-, maiti-, mätik.; nuotta-, onki-, uistin-, verkkok.; täkyk. — *Erik.* **a.** *koll.* K. ei liiku kylmällä. Rantaruohikot kuhisevat pientä k:aa. K. syö hyvin, huonosti. Saatiin runsaasti k:aa. **b.** *ruok.*, us. *koll.* Tuoreita, eläviä k:oja. Tuoretta, hapanta, keitettyä, savustettua, kylmää k:aa. K:an

suolaus, kuivaus. Perata, suomustaa k:aa. K:oin siinä Kauko kasvoi, / Ahti ahvenin yleni KAL. — *Yhd.* kapa-, keitto-, lipeä- 1. live-, mauste-, paistin-, ruoka-, seka-, suola-, säilykek.; eväs-, jouluk.; kymmenys-, myynti-, pyynti-, saatava-, vientik:at. **c.** adv:sesti paikallissijoissa kalanpyynnistä, kalastamisesta. | Mennä, lähteä k:aan t. k:alle. Olla k:assa t. k:alla. Palata, tulla k:asta t. k:alta. — *Yhd.* aamu-, ilta-, juhannus-, talvik:assa. **d.** *kuv.* ja sananparsissa. | Mykkä, äänetön kuin k. Kylmä, rauhallinen kuin k. On kuin k. vedessä 'toimii tottuneesti, sulavasti, on omassa elementissään, kuin kotonaan'. On kuin k. kuivalla maalla 'avuton, kömpelö'. [Ei tiedä, onko jku] k. vai lintu 'mikä miehiään, luotettava vai epäluotettava tms.' Lähteä merta edemmäs k:aan 'lähteä esim. hakemaan jtak kauempaa kuin on tarvis'. Ellei k. syö, niin madot säästyvät. Tyynessä vedessä isot k:at kutevat 'hiljaiselta, saamattomalta näyttävä ihminen voi todellisuudessa ollakin oikea tekijä'. K. tahtoo uida '(suola)kalan jälkeen on otettava ryyppy'. **2.** *mon. erisn. täht.* eräs tähdistö pohjoisella taivaanpallon puoliskolla, eläinradan 12:s merkki.

kala-|aitta *s.* Rannassa oli verkkotelineitä ja k:aittoja. — *Kuv.* Jäämeri, pohjolan k. **-apaj|a** *s.* apajoimis-, nuottauspaikka. | Jahtimaat ja k:at. Mennä toisten k:ille. **-arkku** *s. kal.* koskivesissä käytetty sulkupyydys, joka päästää veden virtaamaan lävitseen, mutta pidättää virran mukana kulkevat kalat.

kalaasi[6] *s. ark.*, us. *mon.* juhla-ateria, kestit, kekkerit, kemut. | Iloiset, komeat k:t. Herrojen k. Pitää k:a. — *Yhd.* ristiäis-, tuliaisk:t.

kala-astia *s.* vars. suolakalojen säilytysastia. | Panna k:t likoon.

kalabaliik|ki[4*] *s.* kahakka, metakka. | Benderin k:issa 1713 joutui Kaarle XII turkkilaisten pidättämäksi. — *Kuv.* ja *leik.* melu, kiista, jupakka. | Akkaväen kesken syntyi keittiössä aikamoinen k.

kala|guano *s. maat.* kalanjätteistä t. kaloista (vars. turskasta ja sillistä) valmistettu väkilannoite; vrt. kalajauho. **-haarukka** *s. ruok.* **-haavi** *s.* kaloja pyydyksestä otettaessa ym. käytetty varrellinen haavi. **-halli** *s.* vrt. 1. halli 2. | Liha- ja k. **-harava** *s.* vars. harjuksen pyyntiin käytetty veneen sivulla uiva pyydys, jossa on useita selkälankaan perukkeilla kiinnitettyjä perhokoukkuja t. uistimia, harjus-, harrilauta. **-haukka** *s.* **1.** *murt.* kalasääski, kalalokki. **2.** *kal.* = kalakoukku 1. **-hau|ta** *s.* syvänne, jossa kalat erityisesti oleksivat. | -- jahka täky on ehtinyt tarpeeksi alas vanhaan, varmaan k:taan AHO. -- kun olin merta kyntämässä, / -- / k:at kaivamassa KAL.

kalah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kalahtaa. | Karjankellot k:telivat. Kuului astiain k:telua.

kalah(d)uttaa[2*] *kaus.v.* = kalauttaa.

kalahissi *s.* laite, jonka tarkoituksena on nostaa kalat padotuissa koskissa alavedestä yläveteen.

kala|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< kalista) vrt. kalkahtaa. | Lehmänkello k:hti kerran, pari. Kuokka k:hti [= osui] kiveen. Se koira älähtää, johon kalikka k:htaa SL. Kannun k:us.

kala|hyytelö *s. ruok.* **-ilma** *s.* kalastusilma. | Hyvä, huono k. Tuuli tyyntyi, näytti tulevan erinomainen k.

kalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *poss.* K. järvi, lahti. Jäämeren k:suus on tunnettu. — Kapea k. pöytä, leveämpi leipäpöytä SL. **2.** *ain.* Hankkia vaihtelua k:seen arkiruokaan.

kalaisa[13] *a.* = ed. 1. | K:t vedet.

kalajauho *s.*, us. *mon.* vars. eläinten rehuna käytetty, kuivatuista kaloista t. kalanjätteistä valmistettu jauho; vrt. kalaguano. **-tehdas** *s.*

kala|juttu *s.* Kertoa, valehdella k:juttuja. **-järvi** *s.* Erinomainen k. **-kaija** *s. murt.* kalalokki, kalatiira. **-kan|ta** *s.* kalasto. | Järvessä on hyvä k. Huolehtia k:nan lisäämisestä. **-kar|i** *s.* Kalastajat lähtevät kevään tullen k:eilleen.

kalakas[66*] *poss.a.* kalainen, kalaisa.

kala|kasku *s.* kalajuttu. **-kastike** *s. ruok.* **-kattila** *s. ruok.* kalojen keittämiseen soveltuva pitkäkäs kattila. **-kaup|pa** *s.* K:an näyteikkuna. Harjoittaa k:paa. **-kauppias** *s.* **-keitto** *s. ruok.* **-kent|tä** *s.* eräkulttuurissa: kalamiehen asento-, olinpaikka kalajärven rannalla. | Seuraavana kesänä oli vaarin k. autiona, vaari itse autuaiden k:illä PAULAH. **-kirves** *s. kal.* kirvestä muistuttava, ahraimen tapaisella terällä varustettu puuvartinen lyöntiase, jota käytetään kaloja (koukku)pyydyksistä otettaessa; vrt. kalakoukku 1. **-kont|ti** *s.* Nuotanvetäjiä k:it selässä. **-koppa** *s.* **-kotka** *s.*, vars. *murt.* kalasääski. **-koukku** *s. kal.* **1.** varrellinen rautakoukku, jota käytetään haavin asemesta isoa kalaa pyydyksestä otettaessa, kalahaukka; vrt. kalakirves. **2.** pyydyksen koukku, onki. | Syöttää k:ja. **-kouru** *s.* kalteva vesiruuhi, jota myöten kalat voivat koskipaikoissa ja vars. patojen ohi nousta yläveteen. **-kukko** *s. ruok.* ks. kukko 2.e. **-kumppani** *s.* kalastuskumppani. | Yhdessä kulkivat vanhat k:t siimoja kokemassa. **-kuorma** *s.* **-kymmenykset** *s. mon. hist.* **-laatikko** *s.* **1.** kalojen kuljetuslaatikko. **2.** *ruok.* **-laji** *s.* Jalot k:t, kuten lohi ja siika. **-lammikko** *s.* vars. kalanviljelylammikko. **-lauta** *s. ruok.* kalojen perkauksessa ym. käsittelyssä käytetty lauta. **-liemi** *s. ruok.* **-liima** *s.* erinäisistä kalojen osista valmistettava, eri tarkoituksiin soveltuva liimamainen aine. **-lisko** *s.* K:t 'Ichtyosauria, muinaisaikojen suuria, merissä eläneitä liskoeläimiä'. **-lokki** *s.* Larus canus, meillä yleinen valkoinen, selkäpuolelta siniharmaa lokkilintu. **-luoto** *s.* **-maailma** *s.* Nuottakaarteen supistuessa syntyy k:ssa levottomuutta. — Söimme joka päivä lohta ja siikaa, olimme tulleet oikeaan k:an.

kalamai|nen[63] *kalt.a.* K. vesieläin. K. ruumis. K. rauhallisuus. Tuijotti k:sin silmin.

kala|maja *s.* kalastusmaja. | Kaupunkilaisperheen k. Saaressa oli kyläläisten k:majoja. **-markkin|at** *s. mon.* Helsingin k. Maailman k:oilla vilkasta. **-matala** *s.* = seur. **-matalikko** *s.* kalastuksen harjoittamiseen sopiva mata-

likko. **-matka** *s.* **-merkki** *s.* kala-astiaan leimattava t. poltettava kalansuolaajan rekisteröity tavaramerkki. **-mies** *s.* kalastaja. | Vanha, innokas, kokenut k. Erä- ja k. **-muhennos** *s. ruok.* **-mureke** *s. ruok.* **-myymäl|ä** *s.* Hallissa on useita k:öitä. **-mökki** *s.* = kalamaja. **-nelikko** *s.*

kala|nen[63] *dem.s.* -- otti tuo omenan meiltä, / vietteli ve'en k:sen KAL.

kalan|haju *s.* **-haudonta** *s.* **-hautomo** *s.* laitos, jossa kalanmädistä keinotekoisesti kehitetään poikasia. **-istutus** *s.* elävien kalojen t. hedelmöitetyn mädin siirtäminen vesistöstä toiseen. **-jalostus** *s.* kalan jalostaminen ruoaksi. **-jätte|et** *s. mon.* Päitä, sisälmyksiä ym. k:itä. **-jäädyttämö** *s.* **-jäädytys** *s.* **-jäähdyttämö** *s.* laitos, jossa jäähdyttämällä lisätään kauppakalojen säilyvyyttä. **-kuljetus** *s.* vars. elävien kalojen kuljettaminen paikasta toiseen. **-kulku** *s.* Uiton vuoksi on vesistössä k. häiriintynyt. **-kutu** *s.* K. alkaa, päättyy. Lähteä k:un. **-liha** *s.* **-liima** *s.* kalaliima. **-luinen** *a.* K. kampa. K. keihäs. Väinämöisen k. kannel. **-luu** *s.* — *Erik.* valaan hetuloiden ja mustekalan selkälevyn kauppanimenä. | Valmistaa jtak k:sta. **-maksa** *s.* **-maksaöljy** *s.* turskan maksasta kuumentamalla valmistettu, A- ja D-vitamiineja sisältävä öljy, jota annetaan vars. lapsille vahvistavana lääkkeenä. **-maku** *s.* **-mä|ti** *s.* Kaviaari ja muu k. Syödä k:tiä. K:din haudonta. **-nahka** *s.* K. kahvinselvikkeenä. Parkittua ja värjättyä k:a käytetään korutavaroiden, naistenkenkien ym. valmistukseen. **-perke|et** *s. mon.* Tiirat kärkkyivät rannassa k:itä. **-poika(nen)** *s.* **-pyrstö** *s.* **-pyydy|s** *s.* K:kset voidaan ryhmittää isku- ja pisto-, koukku-, saarto-, sulku- ja silmukkapyydyksiin. Kokea k:ksiä. **-pyyn|ti** *s.* Harjoittaa k:tiä. Lähteä k:tiin. K:nin aika. **-pyytäjä** *s.* **-pä|ä** *s.* Kupissa oli vain suolaisia k:itä. **-rakko** *s.* uimarakko. | "K." on gotiikan suosituimpia koristeaiheita. **-rasva** *s.* us. = traani. **-rauhoitus** *s.* **-ravinto** *s.* Pieniä vesihyönteisiä ym. k:a. **-ruoto** *s.* K. tarttui kurkkuun. **-saalis** *s.* myös: kalasaalis. | Hyvä, huono k. Pietarin k. 'tavattoman runsas saalis'. **-saanti** *s.* Jäiden lähtiessä oli k. runsas. **-savustamo** *s.* laitos, jossa kaloja savustetaan. **-savustus** *s.* **-siitos** *s.* kalanmädin keinotekoinen hedelmöittäminen ja poikasiksi kehittäminen. **-siitoslaitos** *s.* **-silm|ä** *s.* tav. merk:ssä par. ⌒. — *Kuv. mon.* Haaleat k:ät. Harvaripsiset k:ät. Räpytteli pieniä k:iään. Tuijottaa kylmin k:in. **-suolaaja** *s.* **-suolaus** *s.* **-suomu(s)** *s.* **-syöj|ä** *s.* Lokit ovat k:iä. **-syötti** *s. kal.*

kalanteri[5] *s. tekn.* paperin t. kankaan pinnan silittämiseen, kiillottamiseen ja kuvioimiseen käytetty kone. — *Yhd.* kiillotus-, kuviok. **-valssi** *s.*

kalan|totkut *s. mon. kans.* kalanperkeet. **-tulo** *s.* Hyvä, runsas k. K. oli huonoa. **-tuonti** *s.* kalojen maahantuonti. **-vienti** *s.* vrt. ed. | Harjoittaa k:ä. **-vientiliike** *s.* **-viljely** *s.* kalojen kasvattaminen keinotekoisissa t. luonnonvesissä; vrt. kalanistutus. **-viljelylaitos** *s.* **-viljelylammikko** *s.*

kala|onni *s.* kalastusonni. | Hyvä, huono, vaihteleva k. K. meni. Käydä k:onneaan koettamassa. **-paik|ka** *s.* kalastuspaikka. | Hyvä k. Soutaa k:alleen. **-paistos** *s. ruok.* **-pallero** *s. ruok.*, tav. *mon.* **-parvi** *s.* Suuri k. K. pyrähti veden pintaan. **-pato** *s. kal.* koskivesissä käytettyjä kalastuspatoja. **-piirakka, -piiras** *s. ruok.* **-pirtti** *s.* kalastuspirtti, kalamaja. | Hämäläisten erämiesten k:en jäännöksiä. **-porras** *s.*, us. *mon.* peräkkäisten altaiden muodostama kalatie koskissa. **-pyörykkä** *s. ruok.*, tav. *mon.* **-ran|ta** *s.* kalastus-, verkko-, nuottaranta; kalanmyyntiranta. | Kaupungin k. Ruijan k:noilla kävi kova aherrus. Kylän k:nassa oli verkkolatoja ja veneitä. **-rauta** *s.* moottoriveneen potkurin alainen suojarauta. **-ravinto** *s.* Liha- ja k:a. **-retki** *s.* kalastusretki. **-rikas** *a.* → kalainen, kalaisa. **-rikkaus** *s.* Vesistöjen k. **-ruok|a** *s.* Monenlaisia k:ia. **-saalis** *s.* myös: kalansaalis. | Runsas k. **-satama** *s.* kalastus-, kalanmyyntisatama. | Turun k. **-sauna** *s.* kiukaallinen kalapirtti. **-soppa** *s. ruok.*

kalast|aa[2] *v.* **1.** pyytää kaloja. | K. ongella, nuotalla, verkoilla. K. meressä, järvessä. Lähteä saareen k:amaan. K. luvattomilla vesillä. K. kudulta. Tyhjäksi k:ettu järvi. K:imme kaikki kosket. — Huonosti k:ava rysä. Silmillään k:ava pyydys. Verkko k:aa hyvin. **2.** *kuv.* **a.** Veden varaan joutuneet k:ettiin [= "ongittiin"] yksitellen maalle. **b.** haalia, kerätä, "pyydystää", "metsästää". | K. väkeä jhk. Liike koetti k. asiakkaita. K. ääniä [vaaleissa]. K. tuttavuuksia. — K. sameassa vedessä 'toimia omaksi hyödykseen hämärin keinoin t. sekavia oloja hyväkseen käyttäen'.

kalastaja[16] *tek. amm.* Suomenlahden k:t. Palkattu k. Kartanon k. Toimia k:na. Järvellä näkyy olevan jokunen k. — *Kuv.* Samean veden k. — *Yhd.* ammatti-, huvi-, sala-, urheiluk.; meri-, saaristo-, sisävesik.; koukku-, rysä-, verkoilla-k.; lohen-, siiank.

kalastaja|-alus *s.* kalastusalus. **--asutus** *s.* **-kansa** *s.* Metsästäjä- ja k. **-kylä** *s.* **-lanka** *s.* par. kalastuslanka. **-lappalainen** *s.* Inarin k. **-maja, -mökki** *s.* vrt. kalamaja. **-n|solmu** *s.* kahta (eripaksuista) punosta yhteen solmittaessa käytetty solmu, jonka muodostaa kaksi tavallista solmua, yksi kummankin punoksen päässä toisen punoksen ympärillä. **-perhe** *s.* **-poika** *s.* **-väestö** *s.* Saaristossa asuva k.

kalastamo[2] *s.* pysyvä kalastuspaikka, jossa us. käytetään kiinteitä pyyntilaitteita. — *Yhd.* meri-, suurk.; lohen-, siiank.

kalastavuus[65] *s.* Verkon k. 'ottamiskyky'.

kalastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kalastaa. | Kaiken kesää on ahkerasti k:tu. — *Kuv.* K. ääniä vaalien edellä. K. jkn myötätuntoa. K. sameassa vedessä.

kalastin[56] *s.* kalanpyydys, kalastuskoje, -väline. — *Yhd.* koukku-, saarto-, täky-, virtak.

kalasto[2] *koll.s.* jnk vesistön, vesialueen kalat, kalakanta. | Päijänteen k. Kevätkutuinen k. K:n lisääminen. Suomen alueen k:n lajiluku on 75. — *Yhd.* hyöty-, jouto-, peto-, pää-, rantak.

kalastuksen|neuvoja *s.* Palkattu k. **-tarkastaja** *s.*

kalastu|s[64] *teonn.* < kalastaa. **1.** kalastaminen, kalanpyynti. | Lohen, silakan k. Luvaton k. Harjoittaa k:sta. Elää k:ksella. — *Kuv.* Äänien k. vaaleissa. — *Yhd.* kevät-, syys-, talvik.; päivä-, yök.; joki-, järvi-, koski-, meri-, rannikko-, sisävesi-, valtamerik.; isku-, koukku-, nuotta-, pato-, pisto-, rysä-, saarto-, silmukka-, verkkok.; kutu-, ryöstö- l. tuhok.; kotitarve-, pien-, suur-, urheiluk.; lohen-, sillin-, turskank.; helmenk.; (kuv.) vaalik. **2.** kalastamisoikeus, -etuisuus. | K:ksen vuokraaja. Maksaa veroa k:ksesta. Hankkia oikeus kosken k:kseen. Tilalle kuuluvia etuisuuksia ovat koski ja k. Kruunun yksityiset k:kset meressä, kymeissä, virroissa, joissa ja järvissä pysytetään kruunulla LK.

kalastus|aika *s.* Paras k. Laillinen k. **-alue** *s.* Tornionjoen k. **-alus** *s.* kalastukseen käytetty alus. **-asema** *s.* kalastuskeskus, -paikka. **-biologi** *s.* kalojen biologian tutkija, vars. kalatalouden biologista puolta edustava virkamies. **-elinkeino** *s.* **-hallitus** *s.* kalastusasioista huolehtiva keskusvirasto. | K. on nykyisin yhdistettynä maataloushallitukseen. **-kausi** *s.* K. alkaa. **-keskus** *s.* **-kortti** *s.* vrt. metsästyskortti. **-kumppani** *s.* **-kunta** *s.* kalaveden osakkaiden järjestynyt yhtymä. **-lainsäädäntö** *s.* **-laitos** *s.* kalastamo. **-laiva** *s.* kalastusalus. **-laivasto** *s.* valtion, jnk yhtymän t. yksityisen omistamat kalastusalukset. **-laivue** *s.* yhdessä liikkuvat kalastusalukset. **-laki** *s.* **-lanka** *s.* kalanpyydysten valmistamiseen käytetty kertosäielanka. **-loisto** *s.* kalastuspaikoilta pimeässä palaavia kalastajia ohjaava loisto. **-lupa** *s.* **-matka** *s.* **-mestari** *s.* kalanviljelylaitoksen tms. hoitaja. **-moottori** *s.* kalastustarkoituksiin käytetty moottorivene. **-neuvo** *s.* kalanpyydys. **-neuvos** *s.* maataloushallituksen kalatalousosaston ylimpiä virkamiehiä. **-oikeu|s** *s.* **1.** oikeus harjoittaa kalastusta. | Maatilan k. K:den haltija. Vuokrata k. **2.** *harv.* kalastuselinkeinoa järjestävät oikeussäännökset, kalastuslaki. **-paik|ka** *s.* Pohjanlahden k:at. Soutaa k:alle. **-piiri** *s.* tav. kalastusalue. **-retki** *s.* **-satama** *s.* satama, jota käyttävät pääasiallisesti kalastusalukset. **-sopimus** *s.* tav. kalastusta yhteisillä vesillä säännöstelevä valtioiden välinen sopimus. **-sääntö** *s.* kalastuselinkeinoa järjestävien oikeussäännösten yhdistelmä; kalastuslaki. **-taika** *s.* **-tap|a** *s.* Laillinen k. Alkukantaisia k:oja. **-tarvike** *s.*, yl. *mon.* **-tila** *s.* itsenäiseksi lunastettu kalastustorppa t. sitä vastaava alue. **-torppa** *s.* vuokra-alue, jonka haltijan pääelinkeino on kalastus. **-tuot|e** *s.* Nahkiainen ja rapu luetaan yleensä k:teiden joukkoon. **-urheilu** *s.* **-vakuutus** *s.* kalastusaluksille, kalanpyydyksille ym. vahingoittumisen t. katoamisen varalta otettava vakuutus. **-vartija** *s.* kalastuksen harjoittamista valvomaan valtuutettu henkilö. **-veh|je** *s.*, us. *mon.* Metsästys- ja k:keet. **-vene** *s.* **-väline** *s.* Panna kuntoon k:itä. **-yhdistys** *s.* us. = kalastuskunta. — Suomen k. **-yhtiö** *s.* kalanpyyntiä harjoittava kaupallinen yhtiö.

kala|sumppu *s.* **-syötti** *s.*, vars. *kal.* vrt. matosyötti. **-säiliö** *s.* **-säilyke** *s. ruok.* **-säilyketehdas** *s.* **-säilyketeollisuus** *s.* **-sääski** *s.* = (kala)-sääksi. **-taloudellinen** *a.* K. tutkimustoimisto. K. tappio. Asia, jolla on tärkeä k. merkitys.

kalatalous *s.* kalastus sekä saaliin saattaminen käyttö-, säilytys- ja myyntikelpoiseen tilaan. **-mies** *s.* **-neuvoja** *s.* **-neuvonta** *s.* Valtion järjestämä k. **-opetus** *s.*

kala|tauti *s.* K:taudit johtuvat suurimmaksi osaksi loisista. **-tie** *s.* laite, joka tekee mahdolliseksi kalojen nousun putouksissa ja vars. padotuissa koskissa; vrt. kalahissi, -kouru, -porras, -väylä. **-tiira** *s.* Sterna hirundo, pikku kaloja pyydystävä, merellä ja sisäjärvillä yleinen tiira.

kalaton[57] *kar.a.* K. vesi. K. apaja. Tuli k. päivä 'ei saatu kalaa koko päivänä'.

kala|tori *s.* kalanmyyntitori. **-tuot|e** *s.*, tav. *mon.* Sardiineja ym. k:teita. **-täi** *s.* Argulus foliaceus, suolattoman veden kalojen ihossa ja kiduksissa loisiva kalvoäyriäinen. **-ukko** *s.* Saaressa eleli yksinään vanha k.

kalautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kalah(d)uttaa) < kalahtaa. | K. kangella rautalevyyn. [Koirat] k:ivat kahleitaan AHO. — K. [= lyödä] jkta halolla päähän.

kalava[13] *poss.a. harv.* kalainen, kalaisa. | -- k. kaunis järvi lepikkorantoineen JÄRVENT.

kala|valmiste *s.*, tav. *mon.* Liha- ja k:valmisteet. **-vasu** *s.* **-vati** *s.* **-veh|je** *s. ark.*, tav. *mon.* kalastusväline. | Lähtivät k:keineen rantaan. **-veitsi** *s. ruok.* **-velk|a** *s.*, vars. *kuv.* Maksaa k:ojaan 'kostaa, maksaa t. antaa takaisin, maksaa samalla mitalla'. Maksamattomia k:oja. Juuso oli kerran hävinnyt Antille sylipainissa, ja hän halusi nyt maksaa vanhat k:ansa. **-vene** *s.* kalastusvene. **-verkko** *s.* **-vero** *s. hist.* K. maksettiin nimenomaan eräkalastuksesta AK. **-ve|si** *s.*, us. *mon.* Talon oma k. Yhteinen k. K:den jako. Taistella k:sistä. Hyvät k:det. — *Kuv.* Liikkua toisen [t. vieraillа] k:sillä 'tavoitella jtak toiselle kuuluvaa etuisuutta'. -- pysyisit kauempana etkä toisen k:sille verkkojasi laskisi [= et tavoittelisi toisen mielitiettyä] JOTUNI. **-vuoka** *s. ruok.* **-vuosi** *s.* Hyvä, huono k. **-väylä** *s.* vesistössä oleva väylä, joka lain mukaan on pidettävä avoinna kalojen kulkua varten; vrt. kalatie. **-öljy** *s.* kalanmaksaöljy; traani.

kaldealainen[63] *a.* ja *s. hist.* Babylonian maakunnasta Kaldeasta peräisin oleva, Kaldean asukas; myöhemmistä oloista puhuen: babylonialainen.

kale[78] *s.* **1.** *kasv.* heinäkasvin yksityisen tähkylän suojuslehti. — *Yhd.* sisä-, ulkok. **2.** *mon.* akanat. | Nyt viljat, k:et / se seuloo, jakaa MANN.

kalebassi[4] *s.* kalebassipuun hedelmän kuoresta tehty astia; pullokurpitsan hedelmien kuoresta tehty pullo t. myös kalistin. **-puu** *s.* Crescentia, suurikokoisia, kovaseinäisiä hedelmiä kasvava, vars. Intiassa ja Etelä-Amerikassa viljelty puu.

kaleelli|nen[63] *poss.a. kasv.* < kale. | Tähkylät yksikukkaisia, k:sia.

kaleeri[6] *s. hist.* matalassa uiva soudettava sota-

alus. **-laiva** *s.* **-laivasto** *s.* **-orja** *s.* kaleerin soutamiseen käytetty orja. **-orjuus** *s.* **-vanki** *s.* kaleerin soutamiseen käytetty vanki.
kaleesi[6] *s.*, tav. *mon.* = kalessi(t).
kaleet|on[57] *kar.a. kasv.* < kale. | Tähkylät ovat k:tomia.
kaleidoskoop|pi[4*] *s.* torvimainen lelu, jossa valoa vastaan katsottaessa näkyy vaihtelevia tähtimäisiä kuvioita. — *Kuv.* Elämäni näyttää seikkailujen kirjavalta k:ilta. **-pi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* nopeasti vaihteleva, kirjava. | Tapausten k. sarja.
-kaleinen[63] *poss.a. kasv.* Kaitak.; yksi-, kaksik.
kalendaarinen[63] *a.* kalenterin mukainen.
kalendaario[3] *s.* varsinainen kalenteriosasto eräissä määrävuotta varten laadituissa kalenterijulkaisuissa.
kalenteri[5] *s.* **1.** (vuosittaisen) ajan jaotuksen, ajanlaskun osoittaja (us. taulu). | Gregoriaaninen, juliaaninen k. 'vanha, uusi ajanlasku'. — *Yhd.* riimu-, sauvak. **2.** tilapäinen t. vakinainen julkaisu, joka kalenteriosaston lisäksi sisältää erinäisiä tietoja, kirjoituksia, ilmoituksia ym., almanakka; erikoistietoja sisältävä käsikirja, aikamääräinen muistio. | Metsästäjän k. Kansanvalistusseuran k. Pellervon k. — Puutarhatöiden k. Pitää k:a jstak. — *Yhd.* maatalous-, urheilu-, valtiok.; aatelis-, apteekki-, kauppa-, osoite- ja ammattik.; pöytä-, seinä-, taskuk.; laivak. **3.** vars. kaunokirjallisia kirjoituksia, runoja ym. sisältävä julkaisu, albumi. | J. Krohn julkaisi runojaan mm. Mansikoita ja mustikoita -nimisessä k:ssa. — *Yhd.* runok.
kalenteri|aika *s.* kalenterin mukaan laskettu aika. **-juhla** *s.* vuotuisjuhla. **-kuukausi** *s.* aika vuoden jnk kuukauden ensimmäisestä päivästä viimeiseen päivään. **-merkki** *s.* almanakassa (kalenterissa) käytetty tähtitieteellinen merkki; riimukalenterin aikamerkki. **-osasto** *s.* julkaisuun sisältyvä kalenteri, kalendaario. | Valtiokalenterin k. **-päivä** *s.* kalenterin mukaan laskettu päivä. **-sauva** *s.* = riimusauva. **-vuosi** *s.* aika vuoden ensimmäisestä päivästä viimeiseen. | Yhdistyksen toimintavuosi on k. **-vuosittain** *adv.* Tilit päätetään k.
kalessi[6] *s.*, tav. *mon.* korkeat, kevyet 4-paikkaiset kuomuvaunut.
Kaleva[15] *s.* mytologinen olento, yl. = Kalevanpoika. | - - kiukoa meren kivistä, / karsina K:n puista [= pyhistä puista] KAL.
kalevai|nen[63] **1.** *a.* = kalevalainen. | K:sen laulun taitajia. K. sankariaika. K. henki. **2.** *s. harv.* **a.** ed:een liittyen. | Vanhat mahtajat ne maatui, / - - / k:sten kanta kaatui AK. **b.** kalevantuli. | [Pohjolassa] k:set välkähtelevät LEHT.
kalevalai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** Kalevalaan, muinaisrunouteemme liittyvä, sitä koskeva t. sille ominainen; ihanteellisesti suomalaiskansallinen. | K:sia sankarirunoja. K. runomitta. K. elämänpiiri. K:sia sankarihahmoja. K. runonlaulaja. — K. henki. K:sia säveliä. K. sivistyksemme. Tämä k. Suomen kansa. K:sen kielemme soinnuttelija. **2.** *geol.* K:set muodostumat, kerrostumat, liuskeet 'Itä- ja Pohjois-Suomessa yleinen karjalaiseen muodostumaan kuuluva liuskekiviryhmä'.
kalevalais|aika *s.* Kalevalan sankarirunojen kuvaama aika, Suomen muinaisaika. **-henkinen** *a.* K. runoelma.
kalevalan|aiheinen *a.* K. runoelma. Gallen-Kallelan k:aiheiset maalaukset. **-mitta** *s. run.* vanha suomalainen runomitta. **-mittainen** *a. run.* K. runo.
kalevan|miekka *s. kans.* Orionin tähdistön keskiosa (kolme vierekkäistä tähteä), Väinämöisen viikate. **-poika** *s.* (myös: Kalevan poika) suom. mytologiassa esiintyvä taruolento, jättiläinen, hiisi. **-tul|i** *s.*, tav. *mon.* = elosalama, -tuli. | K:et palavat, välkähtelevät. - - silloin leimahtaa lounaassa kalevan-tuli, leimahtaa ilman jyrinää KIVI. **-valkea** *s.* = ed.
kalhu[1] *s. kansat.* epäparisten suksien oikean jalan lyhyt, nahkapohjainen potkimasuksi, sivakka, potasma; vrt. lyly.
1. **kali**[4] *s.*, vars. *maat.* = kalium; us. myös = kaliumoksidi. | Hiilihappoinen k. 'kaliumkarbonaatti, potaska'. Sinihappoinen k. 'syankalium, kaliumsyaniitti'. Syöpä k. eli kaustinen k. 'kaliumhydroksidi'.
2. **kali** *onom. interj.* ks. kili.
kalialuna *s.* ks. aluna.
kaliberi[5] *s.; rinn.* kaliiperi. **1. a.** vars. *sot.* ampuma-aseen piipun t. putken sisähalkaisija, väljyys. | Sotilaskiväärimme k. on 7,62 mm. Tykkien k. saattaa olla jopa 80 cm. — K:a käytetään myös ilmaisemaan, kuinka monta kertaa putken halkaisija sisältyy sen pituuteen. — *Kuv.* Saman k:n [= saman kokoisia, saman arvoisia] miehiä. **b.** Haulikon k. ilmaisee, miten monta sen piippuun sopivaa pyöreätä luotia tulee yhdestä engl. naulasta lyijyä. 12, 16, 20 k:n haulikko. **2.** *tekn.* valssin valssattavaa ainetta esim. kiskoksi muotoileva ura, ura-aukko. **-mitta** *s.* **1.** = ed. 1.a. | Putken pituus oli 20 k:a. **2.** asteikolla varustettu koje, jota käytetään putkien ja vars. ampuma-aseiden piipun t. putken sisähalkaisijan mittaamiseen, reikätulkki.
kaliberi|nen[63] *poss.a.*; *rinn.* kaliiperinen. | 18 mm:n k. nallilukkokivääri. — *Yhd.* keski-, pieni-, saman-, suuri-, väljäk.; 40-k. [= 40 cm:n] tykki, 12-k. haulikko [vrt. kaliberi 1. b].
kaliberivalssi *s. tekn.* valssi, jossa on ura metallin muotoilua varten, uravalssi.
kalibroi|da[18] *v.* määrittää kaliberi; tarkistaa mitta-asteikoita, jaotuksia tms. | Radiovastaanottimen k:tu asteikko. K:tu ketju 'ketju, jonka renkaat ovat tarkalleen yhtä suuret ja samanmuotoiset'. — *Tekn.* K. [= puristaa, kaliberivalssilla muovailla] metallia.
kalifaatti[4*] *s.* kalifin valta, arvo; kalifikunta.
kalifi[5] *s.* arvonimi, jota käyt. Muhammedin seuraajista vars. islaminuskoisten hengellisenä päämiehenä; myös nykyaikana eräistä korkeista islamilaisista hallitushenkilöistä. | K:en kädessä oli valtion, sotaväen ja uskonnon johto. K. Harun-al-Rašid. — Espanjan Marokossa on sulttaanin sijaisena k. **-kunta** *s.* islamilainen hallitusalue. | Bagdadin k. **-suku** *s.*
kaliiperi[5] *s.*, vars. *sot.* = kaliberi.

kaliiperinen[63] *a.*, vars. *sot.* = kaliberinen.
kaliisit[6] *s. mon. ark.* miesten alushousut.
kalik|ka[15*] *s.* poikkileikkaukseltaan pyöreä, halkaisematon puunkappale, palikka, pulikka, kapula, kepakko, karttu. | Kolmen korttelin pituinen koivuinen k. Rummun k:at. Heittää jtak k:alla. Tarrasi kuin koira k:kaan. Metsän veivät, että tuskin k:kaa pesään pistää K. KAJANDER. Se koira älähtää, johon k. kalahtaa [t. sattuu] SL. On koiria, jos on k:oitakin SL. — *Yhd.* puuk.; koivu-, leppäk.; rekik.
kalikkasäe *s. run.* = ketjusäe.
kalikoo[21] (ill. tav. -hon) *s.* valkaisemattomana kudottu keskihieno puuvillakangas, joka tav. valkaistaan t. värjätään yksiväriseksi sertingiksi t. painetaan kirjavakuvioiseksi karttuuniksi.
kali|lannoite *s.* = kalisuola. | Puuntuhka on arvokas k. **-lasi** *s.* väritön, huonosti sulava, kem. vaikutuksia vastaan hyvin kestävä lasi, kalkkikivilasi, böömiläinen lasi. **-lipeä** *s.* kaliumhydroksidin vesiliuos, jota käytetään mm. suovan valmistukseen. **-maasälpä** *s.* eräs maasälpäin ryhmään kuuluva mineraali, kokoomukseltaan kaliumaluminiumsilikaatti.
1. **kali|n**[56] *s. kal.*, us. *mon.* eräs nuotan eri tiheistä havasosista, tav. keskitiheä. | Siuloissa oli ensin harvat, sitten k:met eli kalinverkot.
2. **kalin** *onom.interj.* ks. kilin.
kalinverkko *s. kal.* = 1. kalin.
kali|pitoinen *a.* K:pitoisia apulantoja. **-saippu|a** *s.* rasvahappojen kaliumsuolaseos saippuana. | K:oita ovat esim. suovat. **-salpietari** *s.* lannoitteena, ruudin valmistukseen ym. käytetty kaliumin ja typpihapon yhdiste, kaliumnitraatti.
kali|sta[24] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. kilistä, kolista, kulista. | Kahvikupit, lasit k:sevat. Kahleiden k:na. Luut k:sivat. Hampaat k:sivat vilusta. K:sevan kuiva. Parta ja hiukset k:sivat jäässä.
kalist|aa[2] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< ed.) kalisuttaa. | Aseiden k:us. K. laseja, astioita. K:i hampaita vastakkain.
kalistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | K. lautasia, veitsiä, laseja. K. hellanrenkaita. Ratsumiehet k:ivat miekkojaan. — *Kuv.* Valtakunnat k:ivat aseitaan 'esiintyivät uhkaavasti, asevoimaansa vedoten'.
kalisti|n[56] *väl.* (< kalistaa) vars. leluna ja alkeellisena soittimena käytetyistä laitteista. | K:met ovat ikivanhoja leluja. Intiaanien soittimia ovat jouset, rummut ja k:met. Susia karkoteltiin verkkoon monenlaisilla k:milla. Kalkkarokäärmeen k.
kalisuola *s.* kaliumin suoloja, joita käytetään vars. lannoitteina.
kalisut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. teekuppeja. Koira k:teli ketjujaan.
kalisutt|aa[2*] *kaus.v.* (< kalista) kalistaa. | K. aseita. K. rautojaan. — Kylmyys k:i hampaita.
kalium[7] *s. kem.* alkalimetalleihin kuuluva metallinen alkuaine; vrt. kali. **-karbonaatti** *s.* = potaska. **-kloraatti** *s.* kloorihapon kaliumsuola, jota käytetään mm. tulitikkuteollisuudessa. **-nitraatti** *s.* = salpietari. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sia kivennäissuoloja.
kalja[10] *s.* arkioloissa käytetty alkoholiton t. heikosti alkoholipitoinen mallasjuoma; harvemmin oluesta, sahdista. | Väljähtynyttä, hapanta, makeaa k:a. Pullo k:a. Laskea k:a. Käydä k:lla. K:lla työt tehdään, oluella pidot pidetään SL. — Se oli oluen synty, / kalevaisten k:n alku KAL. — *Yhd.* joulu-, koti-, maalais-, pöytä-, talous-, vaarink.; pullo-, tynnyrik.
kaljaasi[6] *s. mer.* kaksi- t. useampimastoinen purjealus, jonka jokaisessa mastossa on kahveli- ja latvapurje; alkuaan suuri, soudettava t. purjein kulkeva, kaleerityyppinen alus. | Kaksi-, nelimastoinen k. — *Yhd.* halko-, viljak. **-masto** *s.* kaksiosainen masto.
kalja|haarikka *s.* **-kannu** *s.* Pirtin pöydällä oli k. **-keitto** *s. ruok.* kaljasta ja maidosta keitetty, vehnäjauhoilla suurustettu, kuumana syötävä keitto.
kaljakset[64] *s. mon.* kaljan ainekset, maltaat.
kaljakuski *s. ark.* Olla k:na.
kaljama[12] **1.** *s.* liukas jää, vars. tielle suojasään jälkeen muodostunut jäätikkö, iljanne. | Jään k. Hevonen liukasteli k:lla. Tie oli k:lla. - - riittehessä järvi, joki, / k:lla kaikki tanner LEINO. Liisan [päivän] liukkaat ja Kaisan [päivän] k:t SL. **2.** *a. harv.* jäästä: liukas. | K. jää. Tahtoi tamman kengättömiä takajalkoja vähän k:ssa törmässä livettää AHO. — Kävi kallo k:ksi [= paljaaksi] KANT.
kaljanpano *s.* Oli monia kiireitä, pyykinpesut, leipomiset ja k:t.
kalja|panimo *s.* **-pullo** *s.* **-saavi** *s.* K:n peite (myös leik.: 'huono päällystakki'). **-tehdas** *s.* **-tuop|pi** *s.* Katajainen k. Renki kävi yhtämittaa k:illa. **-tynnyri** *s.* K:n tappi. Ähki ja voihki kuin käypä k. AK.
1. **kalju**[1] **1.** *a.* -us[65] *omin.* **a.** hiukseton, karvaton, paljas. | K. päälaki. Pää k. kuin kananmuna. Ohimoilla oli k:t poukamat. Munkkien päät ajeltiin k:ksi. K:ksi hankautunut porontalja. [Toukan] ruumis on k. K. kasvi, ruoho, lehti. Silloin tulee - - käherretyn tukan sijaan k:us, korupuvun sijaan säkkiverho VT. **b.** kasvillisuudeton, alaston, autio, tyhjä. | K. vaara, kallio. Vuoren k. laki. K. jää. Maan k. kamara. K:a lakeutta silmänkantamiin. Villihanhet laskeutuivat k:lle saarelle *AHO. - - kattaa kuudan k:n syksyn *MANN. **2.** *s.* hiukseton, paljas päälaki t. sen osa, "kuu", "klani"; vrt. tonsuuri. | Kiiltävä k. Hiestä helmeilevä k. Alkava k. Hänellä on jo laajahko k. Peitti k:nsa taitavasti kampaamalla. Ohuiden hiusten alta kuumotti k.
2. **kalju**[1] *s.* niskapuu, ranka, jolu, kanki, vars. viistoon asetetuista aluspuista, joita myöten hirsiä ym. hinataan. | Harjahirttä kiskottiin k:ja pitkin salvoksen päälle. Tervatynnyrin alle asetettiin k:t. Vääntää kiveä k:illa.
kaljuhko[2] *mod.a.* K. pää. Lehdet alta k:ja.
kaljupäi|nen *a.* -syys *omin.* K. mies, herra. K. munkki. Hän on jo aivan k. Alkava k:syys. Perinnöllinen, vanhuuden k:syys. — K. vaara.
kaljupä|ä *a.* = ed. | Pieni k. herra. — Lapin k:ät tunturit. - - tummaa saloa ja k:itä kuk-

kuloita KATAJA. — *S:sesti.* Mokomakin vanha k.!

kaljuuna[18] *s. mer.* **1.** parvekkeen tapainen, häkkimäinen laite (vars. entisaikaisen) purjealuksen keulavantaan yläpään kahden puolen, keulaparvi. **2.** *harv.* eräs vanha purjelaivatyyppi. **-kuva** *s.* purjealusten keulavantaan yläpäähän kiinnitetty esim. naista t. merihirviötä esittävä veistos, keulakuva, -koriste.

kalkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Karjankellot k:telivat.

kalkah|taa[2*] *onom.v.* -dus[64] *teonn.* vars. kellon äänestä; vrt. kalahtaa. | Tarhassa k:ti lehmän kello. -- sitten k:ti kanttorin järeä jäniskoira KIANTO.

kalk|ata[35*] *v.* **1.** *onom.* kalkattaa, kalkkaa. | Kellot k:kaavat. **2.** *murt.* tilkitä t. kiilata laivan luukku kiinni.

kalkat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kalkattaa.

kalkatin[56*] *väl.* < seur. — *Tekn.* laite, jolla morsemerkkejä otetaan vastaan kuuntelemalla.

kalkat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* pitää kalketta, kalkata, kalkkaa. | Aisakello k:ti. Lehmänkellot k:tavat. Pajasta kuului takomisen k:us. -- puukengät [alkoivat] k. käytävän kiviä vastaan JÄRN.

kalke[78*] *onom.s.* vrt. kilke, kolke. | Takomisen k. Kirveiden k. Kilke ja k. Karjahaasta kuuluu kellojen k.

kalkeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* kalkioida.

kalkeeri|kangas *s.* kalkiokangas. **-paperi** *s.* kalkiopaperi.

kalkin|karttaja *s. kasv.* kalkittomassa t. vähäkalkkisessa maassa kasvavista kasveista;)(kalkinsuosija. **-kestävä** *a.* K:t värit. **-polttaja** *s.* **-polttimo** *s.* **-poltto** *s.* **-sekainen** *a.* **-suosija** *s. kasv.* kalkkipitoisissa maissa kasvavista kasveista, kalkkikasvi;)(kalkinkarttaja. | Tyypillinen k. on esim. tikankontti. **-tarve** *s.* Maan, karjan k. **-valkoi|nen** *a.* Tyttö valahti k:seksi.

kalkio[3] *s.* kalkioimalla valmistettu piirros.

kalkioida[18] *v.* jäljentää (piirros) kuulto- l. kalkiopaperille t. -kankaalle läpi piirtäen t. tartuntaväripaperia käyttäen.

kalkio|kangas *s.* imeyttämällä läpikuultavaksi tehty kangas, jolle piirroksia jäljennetään, kuultokangas. **-paperi** *s.* piirustuksien ym. jäljentämiseen käytetty läpikuultava paperi, kuultopaperi; tartuntaväripaperi, hiilipaperi.

kalkit|a[31] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** valkaista t. desinfioida kalkkivellillä, -maidolla sivellen. | Rapata ja k. Valkoiseksi k:tu seinä, muuri. K. karjasuojia. K. omenapuita. **2.** *maat.* lannoittaa kalkilla. | Maan k:ukseen käytetään tavallisesti sammutettua tai hiilihappoista kalkkia. **3.** *nahk.* irrottaa vuodasta karvat kalkkipitoisilla aineilla käsitellen. | K. vuotia.

kalkit|on[57] *kar.a.* < 1. kalkki. | K:tomia maita. K:onta savea.

kalkk|aa[9*] *onom.v.* kalkattaa, kalkata. | Kilkkaa k:aa. Vasarat k:avat. -- tullaan, että kannat k:aa MANN. -- k:oi kirves hirsimetsässä AHO. Ei kirves kivehen koske, / kasa ei kalka kalliohon KAL.

kalkkar|a[15], **-|e**[78], **-|o**[2] *s. harv.* kalistin, kello; kolisevista, jstak riippuvista jäähileistä yms. | Kieli kellosta putosi, katoi ääni k:asta SL.

kalkkarokäärme *s.* Crotalus, Amerikassa eläviä erittäin myrkyllisiä kyykäärmeitä, joilla vanhemmiten on hännän kärjessä sarveisrenkaista muodostunut kalistin l. kalkkaro.

kalkkeutua[44] *v.* par. kalkkiutua.

1. **kalkki**[4*] *s.* eräiden kalsiumyhdisteiden yhteinen nimitys, jokapäiväisessä puheessa myös kalsiumista. | Poltettu l. sammuttamaton k. 'kalsiumoksidi'. Hiilihappoinen k. 'kalsiumkarbonaatti'. Laiha, lihava k. Lohjan k:a. K:a käytetään maa- ja karjataloudessa, rakennustarvikkeiden valmistamiseen ja varsinkin kemiallisessa teollisuudessa. — Tytön kasvot tulivat valkoisiksi kuin k. — *Yhd.* kloori-, maito-, simpukkak.; rehu-, ruokintak.

2. **kalk|ki**[4*] *s.* **1.** malja, josta ehtoollisviiniä jaetaan; joskus myös ehtoollisviinistä. | Hopeinen, kullattu k. Pyhä k. Nosti k:in huulilleen. — Kirkkoherra jakoi leivän ja pastori -- k:in JÄRVENT. — *Yhd.* ehtoollisk. **2.** *kuv.* tav. tuskaa, kärsimystä, harvemmin riemua yms. ilmaistaessa. | Kärsimysten k. Elämän katkera k. Tyhjentää tuskan k. Isä, jos sinä tahdot, niin ota pois minulta tämä k. UT. — Ottakaat siis vastaan sovinnon ylitsekuohuva k. KIVI.

kalkki|hiekka *s.*, vars. *geol.* kalkkipitoinen hiekka. **-hiekkatiil|i** *s. rak.* K:et valmistetaan hiekan ja sammuttamattoman kalkin seoksesta. **-jauhe, -jauho** *s.* lannoitus- ja muurausaineeksi käytetty, hienoksi jauhettu kalkkikivi. **-kaivos** *s.* **-kallio** *s.* Valkoisena paistava k. **-karsta** *s. min.* = kalkkituffi. **-kasvi** *s. kasv.* = kalkinsuosija. **-kerro|s** *s.* Hiekka- ja k:ksia. Äyriäisen kuoren k. Kirkon seinämaalaukset olivat k:ksen peitossa. **-kivi** *s.* etup. kalsiumkarbonaattia (hiilihappoista kalkkia) kalkkisälpänä t. dolomiittina sisältävä kivilaji. **-kivilouhos** *s.* **-kivi|nen** *a.* K. vuoriharju. K:siä kuvapatsaita. **-kuori** *s.* Kuoriaiseläinten, simpukan k. Munan k. **-kuori|nen** *a.* Linnut munivat k:sia munia. **-laasti** *s. rak.* sammutetusta kalkista, hiekasta ja vedestä valmistettu muuraus- ja rappausseos. **-lasi** *s.* vaikeasti sulavia lasilajeja, joiden valmistukseen käytetään kalkkiyhdisteitä. **-levä** *s.* hauraita, korallimaisia leviä, joiden solukettoihin on kerääntynyt runsaasti kalkkia. **-liete** *s. geol.* eläin- ja kasvijäännöksistä muodostunut vaalea, kalkkipitoinen, hienojakoinen maalaji.

kalkkiliina *s.* ehtoolliskalkin peitteenä käytetty koristeltu neliskulmainen liina.

kalkki|linimentti *s. farm.* pellavaöljyn ja kalkkiveden seos, jota käytetään palohaavojen hoitoon. **-liuo|s** *s.* kalsiumhydroksidin liuos, kalkkivesi. | Käsitellä nahkoja k:ksella. **-louhos** *s.* kalkkikiven louhintapaikka. **-maa** *s.* kalkkipitoinen maa. **-maalari** *s.* **-maalau|s** *s.* kalkkiveteen sekoitetuilla vesiväreillä maalaaminen; tällaisen maalaamisen tulos. | Vanhojen kirkkojen keskiaikaiset k:kset. **-maali** *s.* kalkkiväri. | Navetan seinät siveltiin k:lla. **-maasälpä** *s.* eräs maasälpäin ryhmään kuuluva kivennäinen, kalsiumaluminiumsilikaatti, anor-

tiitti. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-mai|to** *s.* sammuttamattomasta kalkista ja vedestä valmistettu vellimäinen seos, jota käytetään mm. maalaus- ja desinfioimistarkoituksiin, kalkkivelli; vrt. kalkkivesi. | Valkaista k:dolla. Sivellä hedelmäpuita k:dolla. **-merkeli** *s.* savensekainen kalkkikivi, merkelikivi.

kalkki|nen[63] *a.* **1.** *ain.* K. kuori. **2.** *poss.* Aamulla täytyi jälleen pukea ylle likaiset, k:set vaatteet.

kalkkioida[18] *v.* par. kalkioida.

kalkki|peräinen *a.* K. seutu. K:peräistä multaa. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sia aineita. K. maa. Ns. kova eli k. vesi. Veren k:suus. **-pohja** *s.* **1.** vars. *geol.* Maan k. **2.** Kostealle k:lle maalattu fresko. **-ranko** *s. el.* koralli- ja eräiden muiden alempien eläinten kalkkinen tukiranko. **-rappau|s** *s. rak.* Sementti- ja k. Päällystää seinä k:ksella. **-saippua** *s. kem.* Kalkkipitoisessa vedessä muodostuu liukenemattomia rasvahappojen suoloja, k:a. **-salpietari** *s. maat.* pääasiallisesti kalsiumnitraattia sisältävä typpilannoite, saksansalpietari, norjansalpietari. **-seutu** *s.* seutu, jossa maaperä on kalkkipitoista. | K:jen kasvisto. K:jen viljelys. **-sien|i** *s.* K:et 'Calcaria l. Calcispongia, sieneläinten luokka, joiden tukiranko on pienten kalkkineulasten muodostama'. **-sintteri** *s.* vars. kuumissa lähteissä kalsiumkarbonaattipitoisesta vedestä saostumalla muodostunut tiivis kalkkikivi; vrt. kalkkituffi. **-suol|a** *s.*, tav. *mon.* kalsiumsuola. | Maidon k:at. Veren liuenneita k:oja. Hampaat ovat muodostuneet suurimmaksi osaksi k:oista. **-sälpä** *s.* eräs hiilihappoista kalkkia sisältävä mineraali, kalsiumkarbonaattimineraali, kalsiitti. **-tehdas** *s.* rakennus- ym. tarkoituksiin tarvittavaa kalkkia tuottava tehdas. **-teollisuus** *s.* Sementti- ja k. **-tiili** *s.* kalkkihiekkatiili. **-tuffi** *s.* lähde- t. purovedestä laskeutumalla muodostunut huokoinen kalkkikivi, kalkkikarsta, lähdekalkki; vrt. travertiini, kalkkisintteri. **-typpi** *s. maat.* eräs väkilannoite.

kalkkiutu|a[1*] *v.*, etup. *anat. lääk.* tulla (vars. kovettua) kalkkiseksi, muodostua kalkkikovettumaksi. | Luukudos on sidekudosta, jossa väliaine on k:nut. Rustokalojen ruumista tukee k:nut ranko. Tuberkkelikyhmyt voivat k. ja siten parantua. Verisuonten k:minen 'kovettuminen'. — Vapaammin. | Vanha, k:nut ukko. Juoksi k:neilla jaloillaan. — *Kuv.* K:nut [= vanhoihin käsityksiin yms. kangistunut, vanhoillinen] vanha polvi ei ymmärrä tarpeeksi nuorisoa.

kalkkiutuma[13] *s. lääk.* Verisuonten k:t 'kalkin kertymisen ym. seikkojen aiheuttamat kovettumat suonten seinämissä'.

kalkki|uuni *s.* uuni, jossa kalkkikiveä poltetaan kalkiksi. **-valo** *s.* poltettua kalkkia hehkuttamalla synnytetty valo. | Drummondin k. **-velli** *s.* = kalkkimaito. | Maalata, sivellä k:llä. **-vesi** *s.* **1.** kalkin vesiliuos, kalkkimaidosta selkenevä kirkas neste. **2.** par. kalkkimaito, -velli. **-viiva** *s.* kalkkijauheella urheilukentille tms. merkitty rajaviiva. **-villa** *s. kut. nahk.* kalkkiliemessä liotetusta lampaanvuodasta nyhdetty villa, nahkurinvilla. **-vuori** *s.* kalkkikiveä sisältävä vuori. **-väri** *s.* vesiväri, jossa pääasiallisena väriaineena on kalkki, kalkkimaali. **-ympyrä** *s.* kalkkijauheella esim. kuulantyöntöpaikalle tehty heittoympyrä; vrt. kalkkiviiva.

kalkku[1*] *s.* **1.** vars. pykälikäs t. rei'ikäs kirveiden, lusikoiden tm. esineiden pidin seinässä, haukka, kaha, vinkka. | Pisti kirveensä k:un. — *Yhd.* kirves-, lusikkak. **2.** *kal.* nuotan perän yläpaulaan kiinnitetty lautakoho.

kalkku|a[1*] *onom.v.* kalkkaa, kalkata, kalkattaa. | Karjankellot k:ivat. Pantiin vasarat k:maan.

kalkkuna[17] *s.* Meleagris gallopavo, kanojen heimoon kuuluva iso, tanakka kotilintu, jonka pää ja kaula ovat höyhenettömät ja kyhmyiset, väriltään punaiset. | Hoitaa kalkkunoita. — Punoittaa kuin k. Pöyhkeilee kuin k. — *Yhd.* naaras-, urosk.; pronssik. **-kana** *s.* **-kukko** *s.* **-(n)paisti** *s.* Keski-Euroopassa ja Amerikassa on k. jouluherkkua. **-n|poika(nen)** *s.*

kalkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kalkuttaa. | Takoa, hakata k. Kuului taonnan k:telu. K:teli rautakangella irti kiviä. Sitten hän sauvansa nojalla alkoi kävellä k. PÄIVÄR. — *Kuv.* Hänen päässään k:telivat tuhannet sepät [kohmeloisesta].

kalkut|in[56*] *väl.* < seur. | Ennen metallisten kellojen käytäntöön tuloa kiinnitettiin porojen kaulaan puiset k:timet. Jymähtelivat suurvasarat ja takoivat pienemmät k:timet.

kalkut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kalkkua. | K. kulkusta. K. kahta tiiltä vastakkain. Takoa k. Kirveet k:tavat. Pajasta kuuluu kilkutus ja k:us 'taonta'.

kalkyloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* laskea, tehdä laskelmia, arvioida.

kalkyyli[6] *s.* **1.** laskelma, (tarkkaan laskelmaan t. harkintaan perustuva) kustannusten, hinnan tms. arvio. **2.** *mat.* ja logiikassa: (algebrallisilla t. senkaltaisilla symboleilla suoritettava) laskenta. | Algebrallinen, looginen k. — *Yhd.* differentiaalik.; lause-, predikaattik.

kalkyylikirja *s. liik.* hinnoittelukirja.

kalla[10] *s.* Zantedeschia l. Calla, ulkomaisia vehkakasveja; vars. ruukkukasvina suosittu Z. aethiopica, jonka puikelokukinto on ison valkoisen suojuslehden keskellä.

1. **kal|las**[66*] *s.* äyräs, parras, ranta(ma), reuna(ma), rinne, kalle, lape, luiska. | Virran, puron k. Joen toisella k:taalla. Pauhaavan kosken k:taalla oli vanha mylly. Avannon iljankoinen k. Umpilammen hyllyvät k:taat. Välimeren k:tailla. Vuoren k:tailla kyyhötti muutama harmaa mökki. Kyläkunnan k:taalla tölli on, / kovin pieni ja yksinäinen H.ASUNTA. — *Yhd.* rantak.; hiekka-, kivi-, ruohok.

2. **kalla|s**[70] *s. murt.* vainaja; us. *halv.* vars. itsemurhan tehneestä; joskus myös vanhasta ukosta. | Isäk. Kunhan ei kävisi tuon ruumiin kuin Koivukankaan Matti-k:an MERIL. — Vaan kun vielä lauloi ukko k. [= vanha ukko] LEINO.

kal|le[78*] *s.* rinne, vieru, lape, luiska, kallas. | Vuoren, tunturin k. Tien k. Ahon k:teella. Kiipesi kallion k:letta ylös. Atalantta oljen-

telee k:tehella / himmeen niitun KIVI. — *Yhd.* nurmi-, rantak.

kallell|a, -e *adv.* (tav. poss.-suff:llisena, paitsi instr:n yhteydessä) kallistuneena, taivuksissa, vinossa, viistossa. | Seisoi, kuunteli k. päin, pää k:aan. Hattu päässä rennosti k:aan. Savupiippu oli k:aan. Pursi kiiti k:aan. Koko maailma näytti olevan k:aan. - - alla päin, pahoilla mielin, / kaiken k. kypärin KAL. Pää taipui k:een. K:een painunut rakennus. Pani astian seinän viereen k:een. Mistä [lapsi on oppinut] vikuroimaan päätä k:e, mistä puhumaan silmillään TALVIO. — *Kuv.* K:aan t. piiput k:aan jhk päin 'asiat viittaavat jhk suuntaan'. Asiat ovat k:aan 'vinossa, huonolla tolalla'. K:aan on vallan pieli, / poissa Kaarle kuninkaamme LEINO.

kallelli|nen[63] *a. harv.* kallellaan oleva. | Ränsistynyt, k. aita. K. rakennus. Karkea koura piirsi k:sia kirjaimia. [Silmät] katsoivat k:sessa päässä HEPOR.

kalleu|s[65] *omin.* < kallis. **1.**)(halpuus. | Tavaran k. Vuokrien k. **2.** arvokas, kallisarvoinen esine t. tavara; aarre, koru. | Rahaa ja k:ksia. Hovien k:det. — *Abstr.* Maailmankirjallisuuden katoamattomia k:ksia. Olithan mun sydämeni korkein k. sinä KIVI. — *Yhd.* kruunun-, sukuk:det.

kalli|grafi[4] *s.* kaunokirjoituksen taitaja, kaunokirjoittaja. **-grafia**[15] *s.* kaunokirjoitus. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* kaunokirjoitusta koskeva t. siihen kuuluva; kaunispiirtoinen, kiemuraviivainen. | K. kirjoitus, käsiala. K:sia ornamentteja. K:sesti piirretty kuvio.

kalliinajanlisä *s.* elinkustannusten kohoamisen johdosta (valtion viran- ja toimenhaltijoille) suoritettu palkan lisä.

kalliinlai|nen[63] *mod.a.* < kallis. | K. hinta. K:sta tavaraa.

kalliin|paikanlisä *s.* elinkustannusten suhteellisen kalleuden perusteella tietyllä paikkakunnalla (valtion viran- ja toimenhaltijoille) suoritettu palkan lisä. **-puoleinen** *a.* = kalliinlainen. | K. asunto.

kallio[3] *s.* maan pinnasta enemmän t. vähemmän esiin pistävä, us. louhuinen kallioperän paljastuma, pieni vuori, vuoren osa; vars. *geol.* maaperän alla oleva kiinteä kivimassa. | Matala, korkea, jyrkkä, louhuinen k. Harmaita k:ita. Paljas, sileä k. Sammaleinen k. K:n kuve, seinä, kieleke, rako. K:n kylmä kylki. Jyrkkänä kohoava k:n rinta. K:n laella. Ylhäällä k:lla. Kiipeili Kaivopuiston k:illa. K. porattiin puhki. K:on hakattu temppeli. Tehtiin pommisuoja k:on. Piirtää, kirjoittaa jtak k:on. — Kaivoa tehtäessä tuli vastaan k. Vedenalainen k. Vene murskautui k:on. — *Kuv.* Vankka, luja, järkähtämätön kuin k. Tunteeton kuin k. Luotin häneen kuin k:on. Vaikka k:t kahden puolen puristaisivat, niin älä hellitä KARHUM. — Rakentaa, perustaa huoneensa k:lle 'jk lujalle pohjalle' [alk. UT]. Yritys karahti k:on 'kohtasi vastarintaa, vastoinkäymisiä'. Jumalan sanan k. Uskon k. | Ainoa k. on sydämen rehellisyys. Rakenna sille JOTUNI. - - Herra, minun k:ni, linnani ja pelastajani VT. - - ylistetty [olkoon] Jumala, minun pelastukseni k. VT. — *Yhd.* avo-, emä-, irto-, perus-, pyörö-, silok.; gneissi-, graniitti-, liitu-, malmi-, nikkelik.; näköala-, rantak.

kallio|allas *s. geol.* syvennys pohjakalliossa. | Lukuisat järvet entisen maajään alueella ovat k:altaita. **-hau|ta** *s.* kallioon hakattu vainajan hauta. | K:dat olivat ennen varakkaiden suosimia Välimeren maissa. Jeesuksen ruumis pantiin Joosef Arimatialaisen k:taan. **-imarre** *s.* Polypodium vulgare, saniaisten heimoon kuuluva matalahko kalliokasvi, jonka juurakko maistuu imelältä.

kallioi|nen[63] **1.** *a.* **a.** *poss.* K. maa, seutu. K. niemi, saari, rannikko. K. vaara, mäki. K:silla paikoilla. - - vaeltakaamme alas k:sta tietä KIVI. **b.** *ain.* kivinen, paatinen, kivi-, kallio-. | K. luola. Moreeniharjanteiden k. sydän. Leivoit sie kivisen leivän, / kakun paistoit k:sen KAL. [Vesi] pirstoutui Imatran k:sessa syleilyssä tuhansiksi kuohuiksi AK. — *Kuv.* - - henki hongansuora suomalainen, / tahto, tarmo kova k. S.NUORMAA. **2.** *s.* **a.** *dem.* - - koivun alla paasi paksu, / paaen alla k. KAL. **b.** *kasv.* Erigeron, kapealehtisiä mykerökukkaisia ruohoja, joista eräitä viljellään koristekasveina. | Karvas k. — *Yhd.* jalo-, ruso-, sinik.

kallio|jyrkänne *s.* Louhuinen k. Päätä huimaava k. **-järkäle** *s.* **-kala** *s.* suolattu, kalliolla kuivattu turska, kuiva kala; vrt. kapakala. **-kasv|i** *s.* Maksaruohot ovat tyypillisiä k:eja. **-kasvillisuus** *s.* **-kielo** *s.* Polygonatum, monilehtisiä, valkokukkaisia liljakasveja. | Tavallinen k. kasvaa etenkin kallioilla ja kivikoissa. **-kirjoitu|s** *s.* vars. esihistoriallisista kallioon t. kivilohkareihin hakatuista kirjoituksista. | Siinain k:kset. Ruotsista tavatut pronssikautiset k:kset.

kalliok|ko[2*] *s.,* vars. *maant. geol.* kallio, kallioinen paikka. | Rannikon k:koja. Savitasankojen keskellä kohoavat k:ot. Paljasta k:koa.

kallio|kukkula *s.* kallioinen kukkula. **-kuru** *s.* kapea, kallioseinäinen, jyrkkärinteinen murtuma maaperässä. | K:ssa virtaava joki. **-kynny|s** *s.,* vars. *maant.* poikittainen kalliomuodostuma esim. vesireitissä. | Saimaan vedet syöksyvät Salpausselän k:ksen yli Vuoksea myöten Laatokkaan. **-kyyhky(nen)** *s.* Columba livia, vars. Välimeren maissa tavattava, jyrkillä rantakallioilla pesivä kyyhkynen, josta myös kesy kyyhky polveutuu. **-käärme** *s.* Python sebae, kauniin kirjava afrikkalainen jättiläiskäärme, hieroglyfikäärme. **-laakso** *s.* kallioseinämien reunustama laakso. **-leikkaus** *s.* tav. ranta- t. maantietä varten kallioon tehty avoin kulkuaukko; vrt. kallionleikkaus. | Talasjärven k. Porin—Haapamäen radalla. **-linna** *s.* kalliolle t. kallioon tehty linna. | Saari kohosi kuin uljas k. — Metsänväen k. **-lohkare** *s.* **-luol|a** *s.* kallioon muodostunut t. tehty luola. | Asua k:issa. **-luoto** *s.* Matala k. Karu, paljas k. **-luu** *s. anat.* sisäkorvaa ympäröivä ohimoluun osa, kalliokartio-osa. **-ma|a** *s.* kallioperäinen maa. | Louhikkoisia k:ita.

Mänty tulee toimeen k:illakin. **-maalaus** *s.* kallioihin ja kiviin värillä tehdyistä esihistoriallisista kuvista ja piirroksista. **-maasto** *s.* Epätasaista k:a. **-maisem|a** *s.* Jylhiä k:ia. **-mets|ä** *s.* kallioperäinen metsämaa; kalliolla kasvava metsä. | Huonokasvuisia räme- ja k:iä. — Vastakkaisen rannan korkea k. upotti tumman kuvansa kirkkaaseen veteen AK. **-muodostuma** *s.* **-mäki** *s.* kallioinen, kallioperäinen mäki. | Alaston k. Sora- ja k:ä.

kallion|halkeama *s.* **-huippu** *s.* Terävä k.

kallio|niemeke *s.* Mereen pistävä louhuinen k. **-niemi** *s.* Kapeita k:ä.

kallion|järkäle *s.* K. vierähti mereen. **-kiel|eke**, **-kiel|i**, (*harv.*) **-kiel|u** *s.* kallion ulkonema. | Jyrkkä k. Sammaleisia k:uja KIVI. **-kolo** *s.* **-ku|ve** *s.* Noustiin jyrkkää k:vetta. K:peeseen tehty luisurata. **-kylk|i** *s.* Polku kiersi pitkin k:eä. **-la|ki** *s.* Tasainen k. Seisoimme k:ella. **-leikkau|s** *s.* vrt. kallioleikkaus. | K:ksissa ym. louhintatöissä käytettävä porakone. **-lohkare** *s.* Tarujen jättiläiset heittelivät toisiaan k:illa. **-louhinta** *s.* **-luja** *a.* K. usko, voima, tahto. **-nyppylä** *s.* Pieni k. **-pinta** *s.* Kova k. K. ammuttiin rikki. **-poraus** *s.* **-ra|ko** *s.* K:oissa kasvava kasvi. Vesi valui k:koon. **-rinne** *s.* **-rinta** *s.* Mereen viettävä k. **-rotko** *s.* Syvä k. Putosi k:on. **-sein|ä(mä)** *s.* Jyrkkiä k:iä. Kapusimme ylös k:ämää. **-väki** *s. myt.* kalliossa t. vuoressa asustava haltijaväki, jonka tietäjä voi kutsua avukseen, vuorenväki.

kallio|paasi *s.* Irtonainen k. Suuria k:paasia. Vesi syöksyi k:paasia vastaan. K:paateen hakattuja kirjoituksia. **-pah|ta** *s.* jyrkkä, korkea kallionseinä. | Kaiku vastaa k:doista. K:dat - - kuvastuvat rannalta pohjattomiin HAARLA. **-perust|a**, **-perust|us** *s.* Luja k. Talo seisoo yhä k:allaan. — *Geol.* tav:mmin seur. — *Kuv.* Kristus on elämämme k:us. **-per|ä** *s.*, vars. *geol.* kiinteistä kivistä muodostunut, enimmäkseen irtomaan t. vesien peittämä maankuori, kiintokallio. | Kiteinen k. Paljastunut k. K:ään muodostunut kuru. K:ästä löydettiin kultaa. Suomen k. on enimmäkseen graniittia. — Yleisemmin. | Toiset [siemenistä] putosivat k:älle, jossa niillä ei ollut paljon maata UT. — *A:sesti.* Maat on kaikki kankahia, pellot k:iä SL. **-peräi|nen** *a.* kallioinen. | K. lehto, männikkö, saari. Rannikko on k:stä. K:sillä mailla kasvavia kasveja. Meidän k. maamme. **-peräkartta** *s.* kallioperän laatua esittävä kartta. **-piirro|s** *s.* esihistoriallisena aikana kallioon hakattu t. kaiverrettu piirros. | Pronssikautisia k:ksia. **-pinta** *s.* Sileä, rapautunut, uurteinen k. Livettävä k. **-pohja** *s.* kallioperusta, kallioperä. **-pohjai|nen** *a.* K:sia maita. K. joen uoma. K. kasvualusta. **-rannikko** *s.* **-ranta** *s.* Jyrkkä, korkea k. **-rantainen** *a.* K. saari. **-rinne** *s.* Jyrkkäseinäinen, loiva, viettävä k. Jään kuluttama k. **-rotko** *s.* kallioseinäinen rotko. **-saari** *s.* Alaston, jylhä, karu k. Yksinäinen k. **-sammal** *s.* **-sein|ä(mä)** *s.* Korkea, pystysuora k. Kaiku kiiri k:ästä. K:ämiin hakattuja kirjoituksia. - - tunturilaaksojen vuolas vuo / se k:ihin läiskää A.V.KOSKIMIES. **-selänne** *s.* **-sola** *s.* Ahdas k. **-suoja** *s.* kallioon hakattu (pommi)suoja. **-temppeli** *s.* kallioon hakattu temppeli, luolatemppeli. | K:en varsinainen kotimaa on Intia.

kallioton[51] *kar.a.* K. rannikko. K:ta tasankoa.

kallio|uoma *s.* kallioinen veden uoma. | Joen, järven k. **-vuori** *s.*

kalli|s[60] *a.* -isti *adv.* Eri ryhmät eivät selvästi eroa toisistaan. **1.** varsin. merk.;)(halpa, huokea. **a.** paljon maksava, korkeassa hinnassa oleva; kallisarvoinen. | K:sta tavaraa. K:it metallit, helmet, vaatteet, viinit. K. laite, rakennus. Laivassa on k. lasti. Vesi on erämaassa kultaa k:impaa. K. menetelmä. K. ammattityö, sairaalahoito. Sataa markkaa, paljon k:impi. Se on liian k., liian k. ostaa. Se on k. juttu, k:sta lystiä. Elämä tulee k:iksi. K:it hinnat, kustannukset, verot. K:sta rahaa, us. 'korkeakorkoista tms. rahaa'. Ostaa, myydä k:illa. Osti k:isti ja myi halvalla. Matkustaa, syödä k:isti. — *Kuv.* suurin uhrauksin saavutettava, paljon vaativa tms. | Maksaa k:it oppirahat. K:ita opetuksia, kokemuksia. K:it ovat elämän lunnaat. Sai lunastaa terveytensä k:illa. Voiton saavuttaminen kävi k:iksi. Tämä käy sinulle vielä k:iksi. Hän saa sen vielä k:isti maksaa. Myydä henkensä k:ista. - - minulla oli sentään se k. aarre, että olin täysin varma hänen tunteistaan SILL. **b.** paljon maksua, työpalkkaa ottava. | K. ammattimies, tuomari. K. liike, ravintola. — K. maa 'jossa elintarvikkeet ym. ovat kalliita, hintataso on korkea'. K:in paikan lisä, ks. ⌣. K. aika 'jolloin elintarvikkeet ym. ovat kalliita, hintataso on korkea'. K:in ajan lisä, ks. ⌣.

2. hyvin tärkeä, kiireinen; suuriarvoinen, arvokas, merkittävä; jalo, pyhä. | K:ita hetkiä, minuutteja. Riistää jkn k:sta aikaa. K:sta aikaa kului hukkaan. Kuluttaa turhaan k:ita vuosia. K. [= edullinen, otollinen] tilaisuus luiskahti käsistä. — Lapset, kansan kallein omaisuus. Kunnia on sotilaan kallein aarre. Vapauden k. asia. Antaa k:ita neuvoja. - - teemme, / veljet, valan k:hin AK. Nimi on k:impi suurta rikkautta VT. [Te olette lunastetut] Kristuksen k:illa verellä UT. **3.** rakas, armas, hyvä, mieluisa. | K. ystäväni, siskoseni. K:it virkaveljet. Olet kallein aarteeni. Tulet minulle joka päivä yhä k:immaksi. Äitini, k. kantajani! Henki on jokaiselle k. Kotiseutu on kallein paikka maan päällä. Oi k. kotimaa, Suomi, sulo pohjola AK. — *S:sesti.* Hän joutui lähtemään ja jättämään kalleimpansa 'vaimonsa ja lapsensa'.

kallis|arvoinen *a.* -arvoisuus *omin.* K. pöytäkalusto. Muutama k. sekunti. **-hintainen** *a.* K. tavara. Liian k. työmenetelmä. **-korkoinen** *a.* K. laina. **-palkkainen** *a.* K. mies.

1. **kallist|aa**[2] *v.* **1.** panna (enemmän) kallelleen, vinoon, saattaa kalteva(mma)ksi; vrt. taivuttaa. | K. astiaa. Sahanterää k:etaan hiukan. Tämä k:i vaa'an Saksan puolelle. Askelmat k:etaan ulospäin [= tehdään kaltevat], jotta vesi valuisi pois. K. päänsä lepoon. - - mutta Ihmisen Pojalla ei ole, mihin päänsä k:aisi UT. — *kallistaa korvansa (jllek)* kuun-

nella, ottaa harkittavakseen, taipua jhk. | K:a korvasi minun puoleeni, kuule minun puheeni VT. Tuollaiselle en viitsi korvaani k. 'ottaa kuuleviin korviinikaan'. — *Refl. taiv.* Vaan silloin laiva vähän k:ihe AHO. **2.** *erik.* nesteen kaatamisesta jstak astiasta ja vars. juomisesta. | K. kermaa kahviinsa. K. kannua, lasia. K. ryyppy. K:a pohjaan! K. jkn terveydeksi. | Ei, nyt olen menettänyt järkenikin. -- On tullut k:ettua liikaa JOTUNI.

2. **kallista|a**[2] *v.* -vasti *adv.* tehdä kalliimmaksi, kallistuttaa, nostaa hintaa. | K. kustannuksia. Maalaiset k:vat hintojaan. Lisälaitteet k:vat konetta huomattavasti. Vaikuttaa k:vasti.

kallistau|tua[44] *refl.v.* < 1. kallistaa. | K. laidan ylitse. Metsä -- k:si kuuntelemaan LINN.

1. **kallistel|la**[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 1. kallistaa. **1.** *tr.* K. lasia 'juoda alkoholia, ryypätä'. Tuuli k:i venettä. Asiat käyvät hyvin -- eikä yhtään syytä päätä k.! KIVI. — *Refl. taiv.* Reki pyrki k:eimaan. **2.** *intr.* Vene k:ee tuulessa. -- puron partaalla k:i [= kyyhötti kallellaan] pienoinen mökki AK.

2. **kallistel|la**[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 2. kallistaa. | Tuottajat k:evat hintoja.

1. **kallistu|a**[1] *pass.* ja *refl.v.* (< 1. kallistaa) mennä kallelleen, vinoon; vrt. taipua, taivuttautua, kumartua. | Vene k:u. K:nut aita. Aurinko k:u länteen. Mikko k:i häntä kohden ja kuiskasi: --. Ukko k:i vuoteeseen 'meni levolle'. — Mihin päin maa k:u [= viettää]? Jyrkästi taaksepäin k:va otsa. — *Abstr.* ja *kuv.* Jahka hänen päänsä k:u 'hän kuolee'. Hautaan k:va vanhus. Vaaka k:u hänen puolelleen 'asiat kääntyvät hänen edukseen'. Voitto alkoi k. meille. Asiat alkavat k. niin päin, että --. K. jhk mielipiteeseen. Hiukan kommunismiin k:va kirjailija. Päivä k:u iltaan. Heinäkuu k:i lopulleen.

2. **kallistu|a**[1] *pass.v.* < 2. kallistaa. | Voi k:u 5 mk kilolta. Hinnat k:vat. Aika on k:nut tavattomasti.

kallistuma[13] *s.* kallistuskulma, kallistuneisuus. | Aluksen k. Vaarallinen rakennuksen k. Kohdun k. — *Erik. fys.* inklinaatio. | Magneettineulan k.

kallistumisakseli *s. geol.* poimuttuneiden kerroksien poimuakselin suunta.

kallistus[64] *s.* kallistaminen, kallistuminen, kallistuma. | Vartalon k. eteenpäin. Ojilla pitää olla pieni k. — *Yhd.* eteen-, kierto-, sivu-, taaksek. **-asento** *s.*, vars. *voim.* **-ko|e** *s. mer.* K:keella tutkitaan aluksen vakavuutta. **-kulma** *s.* **-laituri** *s. mer.* laituri alusten kallistamiseksi. **-riipunta** *s. voim.* **-suunta** *s.*

kallistuttaa[2*] *kaus.v.* (< 2. kallistua) = 2. kallistaa.

kallis|töinen *a.* Uusi, k. viemärijohto. **-valuuttainen** *a.* K. maa.

kallita[31] *v.* teroittaa kirvestä t. viikatetta takomalla terää ohuemmaksi joko kylmänä tai kuumennettuna. | Viikatteet k:an pajassa.

kallo[1] *s.* **1.** selkärankaisten (paitsi putkisydämisten l. kallottomien) pään luusto, kraaniumi; us. nimenomaan sen maljamainen ylä- ja takaosa, pääkoppa, pääkuori; myös koko pään vastaavasta osasta. | Ihmisen, koiran, hauen k. K:n luut. K:n muotoa ja mittasuhteita tutkii erityinen antropologian haara, kraniologia. K:n indeksi. Pitkä, lyhyt k. — Kalju k. -- vesi oli omalla tavallansa järjestänyt hänen k:nsa ja naamansa karvoja SILL. — *Erik.* **a.** lyömisestä tms. puhuen. | Halkaista jkn k. Kolauttaa jkta k:on. Ampua kuula k:onsa. Taikka annan niin k:osi, että -- PÄIVÄR. **b.** ymmärrystä tms. ajatellen: "pää". | Jklla on kova k. 'on huono-oppinen'. Iskeä k:onsa 'päntätä'. Ajaa matematiikkaa poikien k:on. Se ei mahdu hänen k:onsa 'hän ei ymmärrä, usko sitä'. Saada jtak k:onsa 'tuuma, josta härkäpäisesti pitää kiinni'. Hänellä on järkeä k:ssa. **c.** erillinen, paljas pään luusto. | Oksasta riippuu karhun k. Pöydällä oli tuhkakuppina posliininen k. **d.** *yhd.* Pääk.; aasin-, ihmis-, kissan-, lehmänk. **2.** *harv.* kaljama, jääkuori. | -- tipat söivät nurkalla olevaan jään k:on syvennyksen SILL. — *Yhd.* tienk.

-kalloi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Keski-, kova-, lyhyt-, matala-, pieni-, pitkä-, suurik.

kallokas[66*] *s.*, tav. *mon.* poron kallonahasta tehty karvakenkä.

kallolli|nen[63] *a.* — *S:sesti el.* K:set 'Craniota, systemaattinen ryhmä, joka käsittää kaikki muut selkärankaiset paitsi putkisydämiset';)(kallottomat.

kallo|luu *s.* **-nahka** *s.* Poron k.

kallon|mittaus *s.* Antropologisia k:mittauksia. **-muoto** *s.* **-murtuma** *s.* **-pohja** *s. anat.*

kallotell|a[28*] *frekv.v. harv.* itkeä kollottaa. | Meni itkien kotihin, / k:en kartanolle KAL.

kallotiede *s.* kraniologia.

kallot|on[57] *a.* — *S:sesti.* K:tomat 'Acraniata, putkisydämiset';)(kallolliset.

kallottaa[2*] *v.* vrt. kallotella.

kallus[64] *s.* **1.** *anat.* iskoskudos. **2.** *kasv.* kasvin haavojensa parantamiseksi kehittämä solukko; siiviläputkien siivilälevyjä peittävä kerros. **-solukko** *s.*

kalma[10] *s.*, vars. *ylät.* ja *kans.* kuolema, kuolo, mana, manala. | K:n kalpea, karvainen. Kasvoilla k:n väri. Kädet k:n kylmät. Huoneessa tuntui k:n haju. Vihollinen levitti k:a ja hävitystä. K:n kartano, portit. Toinen teistä on K:lle muuttanut KIVI. Kas kauniina hän k:ssaankin maassa makaa KIANTO. — *Kans.* K. tarttuu; vrt. kalmannenä. "Minun jalkaani pakottaa niin armottomasti", sanoi renki, "minä luulen, että siinä on k." AK. — *käydä kalmoilla* (kansat.) haudalla vainajan muistoa kunnioittamassa.

kalma-aitta *s.* aitta, jossa ruumista pidettiin ennen hautaamista.

kalma|inen[63] *a. harv.* kalman kaltainen. | K:iset kasvot. **-lainen**[63] *s.* paha henki, manalainen, menninkäinen. **-lauta** *s. kans.* ruumislauta; haudalla oleva lauta, jolle uhrilahjat asetetaan.

kalman|haju *s.* ruumiinhaju. **-hajuinen** *a.* **-kalpea** *a.* myös ⌒. | Sairaan k:t kasvot. **-karvai|nen** *a.* myös ⌒. | K:sena kasvoiltaan. **-kuoriainen** *s.* Blaps mortisaga, eräs kovakuoriainen, jonka on uskottu ennustavan kuolemaa. **-kyl-**

m|ä *a.* -yys *omin.* myös ⌒. | K:ät sormet. **-lintu** *s. kans.* leppälintu. **-löyhkä** *s.* **-multa** *s. myt.* haudasta taikoja varten otettu multa. **-nenä** *s. myt.* vainajien aiheuttamaksi uskottu tauti, kalma, kalmanvihat.

kalmannos[64] *s. harv.* postuumi. **1.** isän kuoleman jälkeen syntynyt, jälkisyntyinen lapsi. **2.** tekijän kuoleman jälkeen julkaistu, jälkeenjäänyt teos.

kalman|tuoksu *s.* **-tuoksuinen** *a.* **-vihat** *s. mon. myt.* = kalmannenä. **-voima, -väki** *s. myt.* kuolleen jäännöksissä kansanuskon mukaan piilevä voima. **-väri** *s.* **-värinen** *a.*

kalma|paikka *s. kans.* K. eli kalmisto. **-puu** *s. myt.* K:n juurelle kaadettiin kuolleitten pesuvedet ja sen vierellä poltettiin ruumiinoljet ja -vaatteet.

kalmari[5] *s.* Loligo vulgaris, eräs mustekala.

kalmeija[15] *s.* (*rinn.* galmeija) sinkkikarbonaattija sinkkisilikaattimineraalien yhteisnimitys. | Jalo k. — *Yhd.* piik.

kalmetoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* suorittaa calmette-rokotus jklle. | Lasten k:nti.

kalminkki[6*] *s.* eräänlaisia entisaikaisia, yl. atlaksen tapaisia kankaita.

kalmismaa *s. kans.* = seur.

kalmisto[2] *s. arkeol. kansat.*, muuten tav. *ylät.* hautausmaa, kirkkomaa. | Pakanuuden aikainen k. Uuksujärven pääkylän k. K:n ranta. Vainaja saatettiin k:n lepoon. - - minun päiväni sammuvat, k. on minun osani VT. — *Yhd.* kenttä-, koto-, poltto-, uurnak. **-alue** *s.* **-kenttä** *s.* Yhtenäinen, laaja k. **-löytö** *s.* **-saari** *s.* **-tunnelma** *s.* Aavemainen k.

kalmo[1] *s.* kuollut ruumis. | K:ja makaa - - ulkomuurin luona myrkyttäen ilman WALTARI.

kalmoilliset[63] *s. mon. myt.* vainajan haudalle viedyt (ruoka)tavarat.

kalmo|juuri *s.* Acorius calamus, vehkakasvi, jonka juurakosta saatavaa öljyä käytetään mm. ruokahalun kiihottimena ja liköörien hajustamiseen; sen juurakko kauppatavarana; *syn.* kalmus, kalmusjuuri. **-ruoko** *s. raam.* = ed. | - - hyvänhajuista k:a VT. **-öljy** *s.*

kalmuk|ki[5*] *s.* **1.** K:it 'mongolien läntinen ryhmä'. **2.** *kut.* paksu, karkea, pitkänukkainen puuvilla- t. villakangas.

kalmus[64], **-juuri** *s.* = kalmojuuri.

kalmvyöhyke *s. maant.* päiväntasaajan tienoiden tyven vyöhyke, tyventövyöhyke.

kalomeli[4] *s.*, vars. *farm.* valkoinen, veteen liukenematon elohopeasuola. **-salva** *s.*

kalonki[6*] *s.* lentävä koira, ks. koira 1. a.

kalopsi[6] *s. ruok.* vatkuli.

kalori[5] *s. fys. fysiol.* lämpöyksikkö: kilokalori (iso k.), joskus grammakalori (pieni k.). | Puukaasun lämpöarvo on n. 1250 k:a m[3]:ä kohti. Ihmisen vuorokautinen ravinnontarve on n. 3000—5000 k:a.

kaloria[15] *s.* = ed.

kalori|arvo *s.* Aterian k. Voin k. **-feeri**[4] *s.* **1.** laite aineiden ominaislämmön määrittämiseksi. **2.** ilmanlämmitysuuni. **-metri**[4] *s.* laite lämpömäärien ja ominaislämpöjen mittaamiseksi. — *Yhd.* eläin-, jää-, pommi-, sekoitus-, vesik. **-metri|nen**[63] *a.* vrt. ed. | K:set kokeet.

kalori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* K. arvo 'kaloriarvo'. K:sesti halpa ravintoaine.

kalorintarve *s.* Ihmisen vuorokautinen k.

kalossi[6] *s.* kenkää kosteudelta suojaava varreton kumijalkine. | Käyttää kalosseja. Panna k:t jalkaansa. **-kumi** *s.*

kalossin|kuva *s. ark.* Antaa jklle k. (takapuoleen) 'ero, potkut'. **-numero** *s.* **-pohja** *s.*

kalossiteollisuus *s.*

kalotti[6*] *s.* päänmyötäinen, lipaton, patalakki, jollaista vars. kaljupäiset vanhat herrat ja katoliset munkit käyttävät; *anat.* päälaki; *rak.* kupolin ylin osa, laki; *mat.* pallonsegmentin käyrä pinta. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-päinen** *a.* **-pää** *a.* Vanha, k. herra.

kalp|a[10*] *s.* **1.** kolmisärmäinen jäykkä pistomiekka; aiemmin myös lyömämiekasta; *kirjall.* us. = miekka. | Vaihtoi papinkaapunsa k:aan. Ja pyssyt tulta liekehtii / ja k. lyö KIVI. Mitelkäämme miekkojamme, / katselkaamme k:ojamme KAL. Koko onnemme k:amme kärjessä on H.NURMIO. — *Kuv.* - - taidon kalvat tahkottiin ja tiedon linnat luotiin LEINO. **2.** pellavien puhdistamisessa käytetty puinen kaapimisväline, kalvin, vidin. **3.** *metsät.* monikerroksisissa tukkilautoissa käytetty tukkitappi, sidepuu.

kalpa|miekkailu *s.* **-ritari** *s. hist.* vrt. seur. **-ritaristo** *s. hist.* hengellinen ritarikunta, joka 1200-luvun alussa perustettiin Liivinmaan käännyttämistä varten, kalpaveljekset.

kalpaten *adv. ark.* Minun kävi k. 'huonosti'. Katsohan, ettei sinun käy k.

kalpa|veljekset *s. mon. hist.* = kalparitaristo, kalparitarit. **-veljeskunta** *s.* = ed.

kalpe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** etup. kasvoista ja valosta: väritön, kelmeä, kalvakka, kalvas, valju. | K:at kasvot, kädet. Poskien k:us. K. tyttö. Kivulloinen ja k. Kalman, kylmän, laihan k. K. kuin palttina, kuin liitu. K:ana kiukusta, mielenliikutuksesta. Käydä k:aksi. Valahti k:aksi. K:us levisi kasvoille. Kuolon k:us. Lehden alapuoli on k. K. sara. — K:an punainen, sininen. K:an kellertävät revontulet. K. kuu. Päivän k. kajo. Kevätyön k. hämärä. Yhä k:ammin lännessä kajastaa *JYLHÄ. — *Erik.* Kivellä: varjoisa, vilpoisa. | K:assa koivistossa. - - toi nyt Eero torvensa k:asta pensastosta. **2.** *kuv.* veretön, väritön, hämärä, epämääräinen, heikko; kuulas. | K. esitys. Kykenee antamaan vain k:an kuvan. K. toive. Mielessä enää k. muisto. Ei k:inta aavistustakaan. Häpesi omien tietojensa k:utta. Edellisten saavutusten rinnalla tulokset jäivät kovin k:iksi. - - eräät näistä runoista vaikuttavat k:ilta ja hieman kirjallisilta TARK. — Hänen sielussaan vallitsi - - maalaispyhäaamun k. hartaus KIANTO.

kalpeahko[1] *mod.a.*

kalpea|ihoinen *a.* K. tyttö, lukutoukka. **-kasvoi|nen** *a.* Laihoja, k:sia lapsia. **-naam|a** *s.* kalpeakasvoinen ihminen; valkoihoinen (intiaanien vastakohtana). | Kaiket päivät sisällä istunut k. — Hän oli taistellut yhdessä intiaanipäällikön kanssa k:oja vastaan. **-naamainen** *a.* K. nuorukainen. **-poskinen** *a.* K. lapsi.

kalpeutu|a[44] *v.* kalveta, kalvistua. | Pimeässä kasvit k:vat. Syksy alkoi k. — *Kasv.* K:minen 'valonpuutteen vihreissä kasveissa aiheuttama epänormaali tila'.

kalppi|a[17*] *v. alat.* rientää nopeasti (pois), "painella". | Lähteä k:maan. Täytyi k. ulos. Alahan k. siitä!

kalse|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** tuntoaistilla aistittavista ominaisuuksista. **a.** säästä, lämpötilasta: viileä, kolea, kolakka;)(lauha, lauhkea, leppeä, lämmin, vieno. | K. tuuli. Ilma oli kylmä ja k. K. syksyn tuntu. K. aamu. Tuuli puhalsi mereltä k:asti. Sumu kietoo seudun k:aan vaippaansa. Lämmittämätön, k. huone. **b.** esineistä, aineista: karhea, karkea, karu, kova, jäykkä;)(sileä, pehmeä, hieno. | K. lautaseinä. Kova ja k. penkki. Viikatteenvarret olivat k:ita ja tökeröitä. Jäykkää ja k:aa kangasta. Sianvillat ovat hyvin k:ita. Säärikarvat törröttivät k:ina pystyssä. — Vedestä: kova, kalkkipitoinen. | K. kaivovesi soveltuu juotavaksi, mutta ei pesuun. **2.** lähinnä esineiden ja asiain synnyttämästä tunteesta, niiden ominaisuuksien tunnesävystä: kylmä, kolea, kolkko, kova, karu;)(lämmin, eloisa, viihtyisä. | K:ita, ikäviä värejä. Sähkövalo on kovin k:ata. K. ääni. Sanoa jtak kylmän k:asti. Katse oli jäisen k. K. hymy. Suhtautua alaisiinsa k:asti. K. ja luotaan työntävä tehdaskylä. Jumalanpalvelukset olivat puisevia ja k:ita. K:an runottomia säkeitä. Kotona vallinnut k. henki. Häntä painoi maailman k:us. [Rukki] lojuu nyt jossakin k:assa talon nurkassa SILL.

kalseahko[1] *mod.a.*

kalsedoni[4] *s.* eräs puolijalokiviin luettava läpikuultava kvartsimuunnos.

kalsiitti[6*] *s.* kalkkikiven päämineraali, kalkkisälpä.

kalsinoi|da[18] *v. tekn.* **1.** hapettaa (alkalimetalleja) oksideiksi. **2.** puhdistaa jtak ainetta orgaanisista lika-aineista ja vedestä kuumentamalla. | K:tu sooda. K:tua piijauhetta.

kalsistu|a[1] *v. harv.* käydä kalseaksi. | -- sää oli äkkiä k:nut SILL.

kalsium[7] *s.* pehmeä, hopeanvalkoinen, metallinen alkuaine, joka on huomattavana aineosana mm. kalkissa. **-fosfaatti** *s.* fosforihapon suoloja, joita käytetään mm. lannoitus- ja rehuaineiden valmistukseen. **-hydroksidi** *s.* sammutettu kalkki. **-karbonaatti** *s.* hiilihapon kalsiumsuola, hiilihappoinen kalkki. **-oksidi** *s.* poltettu t. sammuttamaton kalkki. **-sulfaatti** *s.* rikkihapon kalsiumsuola.

kalska|a[9] *onom.v.* vars. metalliesineiden iskettäessä synnyttämästä äänestä: kalskua, kalkkaa, helskyä. | Miekat k:vat. Kirves k:a jo metsässä. Kaviot k:vat katukiviin. — *Kuv.* Tytön ääni k:a ja silmät säihkyvät TALVIO.

kalskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Peitsien k:telu. Lautaset k:televat. — *Kuv.* Aatelisherrain k:televat nimet. Äänessä k:teli katkeruus.

kalskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kalskaa. | Miekat k:tivat vastakkain. Kirveen k:dus. — *Kuv.* Mielipiteet k:tavat yhteen. Äänessä k:ti teräs. Sanat k:tivat raudalta. Komealta k:tava nimi.

kalske[78] *onom.s.* kalskaminen, kalskina, kalke, helske. | Kalpojen, aseiden k. Kuului vasaran k:tta. Kavioiden k. kivetyllä tiellä. Kangaspuiden k. Somap' on sotahan kuolla, / kaunis miekan k:hesen KAL. — *Kuv.* Arvonimien k. KIANTO.

kalskea[21] *a. harv.* kalskahteleva. | Komensi k:lla äänellä AK.

kalskei|nen[63] *poss.a.* Karjalan k:set rintamat KIANTO.

kalskina[14] *onom.s.* = kalske.

kalsku|a[1] *onom.v.* = kalskaa. | Kalvat k:vat. Kirveet k:ivat, ja puut kaatuilivat ryskyen. Ja vasara k:en soi ja soi KOSKENN.

kalskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Seppä takoa k:telee.

kalskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< kalskua) kalkuttaa, helkyttää, helskyttää. | K. kalpaa, kirvestä. Kangaspuiden k:us. -- mies [= kuvanveistäjä] seisoi patsasta k:tain; / kiven kyljestä siruset suihkivat JYLHÄ.

kalso[1] *a. kans.* -sti *adv.* (*rinn.* kalsu) tylsä. | K. kirves. — *S:sesti* tylsä kirves, puukko tms.

kalsongit[5*] *s. mon. ark.* miesten alushousut. | Jopas kurkistaa korpipappi vierushuoneen ovelta, k. ja villasukat jalassa KIANTO.

1. **kalsu**[1] *a. kans.* -sti *adv.* = kalso. | -- kun vanhat, kuluneet hampaat k:sti pienentää ruokaa KIVI. — *S:sesti.* -- risuläjä, tylsä k. [= kulunut kirves] vieressä KATAJA.

2. **kalsu**[1] *s. kansat.* sukanvarren tapainen naisten säärys.

kalta[10*] *s. harv.* kallas, kalle. | -- aalto -- rynkää ylös k:a KIVI.

kaltai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* gen:n t. poss.-suff:n ohessa: samanlainen kuin jk muu, jtak muuta muistuttava, jnk tapainen, lainen, -mainen, -mäinen. | Ihmisen, eläimen, nikkelin, jään, kuoleman k. (myös ◡). Omenapuun, ruokamullan k. Maidon k. neste. Aivan äitinsä k. Toistensa k:sia. Rakennus, jonka k:sta ei ole ennen nähty. Seura tekee k:sekseen. Hän on aina k:sensa! Tuo olisi hyvin hänen k:staan. Pyrkiä Kristuksen kuvan k:suuteen. — *Kiel.* mainen-loppuisia adjektiiveja (esim. poikamainen, kivimäinen) sanotaan k:suuden adjektiiveiksi. — *Yhd.* minkä-, sen-, tain-, tämänk.; kaiken-, monen-, saman-, yhdenk.; sinunk:sesi; ihmisen-, jouhen-, jään-, nikkelin-, räjähdyksen-, unenk.

kaltam|a[13] *s.* kallas, kalle. | Molemmilla [joen] k:illa seisoivat suuret talot HAARLA.

kalt|ata[35*] *v.* valella kuumalla vedellä (ja sen jälkeen kaapia puhtaaksi). | Sikaa ei nyljetä, mutta sen harjakset ja karvat poistetaan k:taamalla. Made k:ataan, kaavitaan valkoiseksi, perataan ja huuhdotaan. K:atut mantelit. Omenat k:ataan ennen rouhimista. — *Leik.* Kulmakarvat k:attu kapeiksi ja kaareviksi.

kalteri[5] *s.*, tav. *mon.* (rauta)ristikko, vars. ikkunassa. | Nosti k:n paikoilleen. K:en takana 'vankilassa'. Joutua k:en taakse. — *Yhd.* ikkuna-, rautak:t. **--ikkuna** *s.* **-jääkäri** *s.* niistä jääkäriliikkeen miehistä käytetty nimitys, jot-

ka joutuivat olemaan venäläisissä vankiloissa. **-ovi** *s.*
kalteutu|a[44] *v. harv.* kallistua. | Hyvin vähän k:va betoniputki.
kaltev|a[13] *a.* -asti *adv.* vaaka- t. pystysuorasta tasosta poikkeava, viettävä, viisto, vino, kallistuva, kallellaan oleva. | Etelään k. rinne. Kaksipuolisesti k. penger. Pisan k. torni. Taaksepäin k. otsa. K. asento. Oikealle k. kirjoitus. K:asti viivoitettu pinta. K:asti ylöspäin kulkeva ketju. — *kalteva pinta* (fys., us. kuv.). K:alla pinnalla oleva kappale. Hän on joutunut velkojen k:alle pinnalle. K:alla pinnalla kuin miniän maine SP.
kalteva|kattoinen *a.* **-otsainen** *a.* **-pohjainen** *a.*
kaltevuu|s[65] *omin.*, vars. *tekn.* < kalteva. | Maan k. K:den suunta. Joen k. on n. 1 m km:ä kohti. K. ilmoitetaan tavallisesti kaltevan pinnan korkeuden suhteena sen kantaan. Potkurin siipien sopivin k. eli nousu. Luiskalle annetaan hyvin pieni k. Jyrkemmät k:det eivät ole eduksi. — *Yhd.* keski-, sisä-, sivuk.; katon-, luiskan-, seinänk.
kaltevuus|kulma *s.*, vars. *tekn.* tav. kaltevan pinnan vaakasuoran tason kanssa muodostama kulma, nousukulma. **-mittakaava** *s.* **-mittari** *s.* laite kaltevuuden, vars. alusten ja lentokoneiden kallistuman mittaamiseksi, klinometri. **-suh|de** *s.* Kadun k. saa nousta 12,5 %:iin saakka. Maan k:teet. **-suunta** *s.* Maan yleinen k. **-tasain** *s. sot.* tykin suuntauslaitteen osa.
kaltiai|nen[63] *s. kans. raam.* happamaton leipä, rievä. | Hae -- lestyjä jauhoja, sotke ja leivo k:sia VT.
kaltio[3] *s. murt. runok.* lähde, lähteensilmä, hete (Pohjois-Suomessa). | -- suo, jonka pohjattomissa k:issa kylmä ja kirsi kesälläkin asuvat KATAJA. — *Yhd.* tunturik.
kaltioi|nen[63] *poss.a. murt.* -- k:set jänkät ja silmäkkeiset suot KATAJA.
kaltoin *adv.* ks. kaltto.
kalttaus[64] *teonn.* < kaltata. | Sian k. Hedelmien k. villihiivasienten ja bakteerien hävittämiseksi. **-amme** *s.* **-pöytä** *s.* **-rauta** *s.* **-vesi** *s.*
kaltt|i[4*] *s. murt.* kuohittu sika. | Mikko kuohii, hän, ja tekee lihavia k:eja KIVI.
kalt|to[1*] *a. harv.* **1.** kalteva. | Tien k. pinta. K. lauta. **2.** nurja, paha. | -- sylissä tuhman sulhon, / miehen k:on kainalossa KANT. -- he olivat unohtaneet -- isien k:ot teot Kullervoisia kohtaan HAARLA. — *kaltoin* (adv.) pahoin, väärin. | Elkötte, etinen kansa, / lasta k:oin kasvatelko KAL. -- häntä oli k:oin pidelty ja pieksetty LEINONEN.
kaltu|a[1*] *v. harv.* kallistua, viettää. | Impivaara, sen jyrkästi k:va viete KIVI.
kalturi[5] *s.* irtosilta, jota kuormattaessa ja purettaessa käytetään aluksen t. vaunun ja laiturin välillä.
kalu[1] *s.* **1.** vars. *vanh. ark.* kapine, esine, väline. | Suutarin k:t. K:iksi tehty hopea. -- kauhoja, lusikoita, kirvesvarsia, kurikkoja ja muita huoneessa tarpeellisia k:ja KIVI. -- eivät nämä ole lasten k:ja ALKIO. -- kuningas Koores tuotatti esiin Herran temppelin k:t VT. — *Yhd.* alttari-, huone-, keittiö-, navetta-, pelto-, pöytäk.; ajo-, kihla-, leikki-, löytö-, perintö-, taika-, talous-, tarve-, työk.; sisusk.; hopea-, kultak.; sepän-, suutarink:t. **2.** *erik.* siitin. | K:n halvaantuminen hevosilla IT. — *Yhd.* miehenk. **3.** *vanh.* tavara, omaisuus. | Varastetun k:n kätkeminen. -- älköön päällysmies olko velvollinen useammassa paikassa ottamaan k:a laivaan LK. -- kuinka joku taitaa jonkun väkevän huoneeseen mennä ja hänen k:ansa ryöstää UT[v]. **4.** eräissä yleisissä sanonnoissa. | Ei siitä enää saa (kunnon) k:a 'ei sitä enää saa kuntoon'. Kyllä hänestä vielä k. [= "mies"] tulee. Me olemme mennyttä k:a 'tuhon omat'. — Kiluineen k:ineen 'kimpsuineen kampsuineen'. Kaikenlaista pientä kilua ja k:a.
kalu|laatikko *s.* työkalujen säilytys- ja kuljetuslaatikko. **-n|kirjoitus** *s. lak. vanh.* perunkirjoitus. | Sinun pitää toimituttaa k. ja maksaa minulle osani tuvasta ja irtaimesta ALKIO. **-pu|u** *s. kans.* puu, josta voi valmistaa jnk esineen, tarvepuu. | -- käyskeli metsissä, katsellen puitten vääriä, haeskellen k:ita talon tarpeiksi KIVI.
kalust|aa[2] *v.* varustaa (huone) huonekaluilla, kalustolla. | K:ettu huone. Koti k:ettiin appiukon rahoilla. K:aminen suoritetaan urakkatyönä.
kalustamat|on[57] *kielt.a.* Halutaan vuokrata huone kalustettuna tai k:tomana.
kaluste[78] *s.*, tav. *mon.* kalustukseen kuuluva esine, huonekalu; *tekn.* jnk laitteen lisärakenne, -varuste, armatuuri. | Talon työvälineet, k:et ja astiat. Nykyaikaiset teräsk:et. Viemärin k:isiin kuuluvat lavoaarit ja kaatoaltaat. Lamppu ilman minkäänlaista k:tta vaikuttaa alastomalta ja häikäisee. — *Yhd.* sähkö-, valaistus-, viemärik. **-johdin** *s. sähk.*
kalusto[2] *s.* tarve- tms. esineet; vars. yhtenäisen kokonaisuuden muodostava ryhmä tarve- tms. esineitä, inventaarit. | Rautakautisen haudan k. Laivan k. 'ne irtaimet esineet, jotka kuuluvat isännistölle ja ovat tarkoitetut käytettäväksi laivassa, kuten veneet, ankkurit, kettingit ja huonekalut'. Rautatien liikkuva k. 'veturit ja vaunut'. Konekivääriä ja sen lisätarvikkeita kutsutaan yhteisellä nimellä k:ksi. — Us. = huonekalusto; astiasto. | Makuuhuoneen k. Karahvi ja samanlaiset lasit muodostavat k:n. — *Leik.* Hän kuuluu jo talon k:on [esim. vanhasta palvelijasta, vakinaisesta vieraasta]. — *Yhd.* kuormaus-, lauttaus-, lypsy-, opetus-, palo-, pesu-, sammutusk.; silta-, telttak.; hauta-, keittiö-, konttori-, paja-, puutarha-, pöytä-, sairaala-, tallik.; ruokahuoneen-, salink.; kahvi-, teek. **-esine** *s.* **-huone** *s.* Työpajan varasto-, kalusto- ja työhuoneet. **-kaappi** *s.* työkalukaappi. **-kirja** *s.* K., johon merkitään komppanian haltuun uskottu kasarmikalusto. **-kustannukset** *s. mon.* Sairaalan k. **-luettelo** *s.* Kajaanin linnan k. v:lta 1622. **-menot** *s. mon.* Pienviljelijän k. **-n|hoitaja** *s.* Urheiluseuran k. **-n|katsastus** *s.* Seurakunnassa toimitetaan k. **-puu** *s.* vars. huonekaluksi sopiva puuaines. | Runko hyvää k:ta, vanerilla verhottu. **-pääoma** *s.* Maatalouden rakennus- ja k. **-reservi** *s. sot.*

Miehistö- ja k:t. **-silta** *s. sot.* silta, joka pannaan kokoon mukana kuljetettavasta kalustosta. **-suoja** *s.* Kasvitarhan k. **-tappio** *s.*, tav. *mon. sot.* Armeijan raskaat k:t. **-tili** *s. liik.* **-vaja** *s.*

kalustus[64] *s.* kalustaminen; kalusteet, huonekalut. | Asunnot ja niiden k. Kalustuksena pöytä, pari tuolia ja sänky. **-liike** *s.* **-piirustukset** *s. mon.* Rakennus- ja k. **-työ** *s.*

kalu|ta[39] *v.* kalvaa, nakertaa, järsiä. | Koira k:aa luuta. Jänikset k:avat omenapuista kuorta. Lyhyeksi k:ttu nurmi. Sammakko pantiin muurahaispesään k:ttavaksi. — *Kuv.* Liekki k:si kekälettä. Käsi on työn k:ama SILL.

kalut|taa[2*] *v. kal.* -us[31] *teonn.* varustaa verkkopyydys painoilla ja kohoilla.

kalutuuma *s.* vanha pituusmitta, "vanha tuuma", 2,47 cm.

kaluuna[18] *s.* vars. virkapuvuissa käytetty, virka-arvoa osoittava kulta- t. hopealankanauha. **-herra** *s.* **-inen**[63] *poss.a.* Kiiltäväk. **-nauha** *s.* Olkaimissa kullanväriset k:t. **-takki** *s.*

kalva|a[9] *v.* **1.** nakertaa, jyrsiä, järsiä, jäytää, kaluta; hiertää, hangata, kuluttaa. | Koira k:a luuta. Porot k:vat jäkälää. Tuhohyönteisten k:ma lehti. — Vesi k:a jään puhki. Ruosteen k:ma pinta. Kenkä k:a jalkaa. — *Met.* par. jyrsiä. **2.** *kuv.* jäytää, hivuttaa, riuduttaa, vaivata. | K:va nälkä, tauti. K:va kaipuu. Levottomuus kalvoi mieltä. Se asia on k:nut minua jo pitkän aikaa. - - kun se aina - - sitä Snellmannia hakkaa ja k:a [= nälvii] AHO.

kalvahta|a[2*] *v. harv.* käydä kalvakaksi, kalveta. | Annastiina, jonka hiukan k:neet kasvot säteilivät salaista iloa JOTUNI.

kalvak|ka[15*] *a.* -kuus[65] *omin.* (*rinn.* kalvakas[66*]) = kalpea 1. | Laiha ja k. mies. Kasvojen k:kuus. — *Kasv.* K. rahkasammal. K. neva.

kalvakkaneva *s. kasv.* Ruoppaiset t. rahkaiset k:t.

kalva|s[66] *a.*, vars. *runok.* -us[65] *omin.* = kalpea 1. | Vähän k. hän on ja hento LEHT. K. kuuhut EINARI VUORELA.

kalvata[35] *v.* → kalvaa.

kalvautu|a[44] *pass.v.* < kalvaa. | Kuoret k:vat pois.

kalve[78(*)] *v. murt.* katve, varjopaikka.

kalvea[21] *a. ylät.* kalpea, kalvas, kalvakka. | Tämä oli tarina k:sta immestä KIVI. - - k:ssa aamukuutamossa SILL.

kalven|taa[8] *v.* -tavasti *adv.* tehdä kalpea(mma)ksi, kelmentää, vaalentaa, kalvettaa, kalvistaa. | Rasitusten, unettomuuden k:tama. Vaalean punainen puku k:taa käyttäjänsä. Vaikuttaa k:tavasti. Heikko päivänkoitto alkoi jo k. taivaankantta AHO. — *Kuv.* Kristinuskon ydintotuudet k:nettiin.

kalventua[1*] *pass.v.* = seur.

1. **kalve|ta**[34*] *v.* tulla kalpea(mma)ksi, kelmetä, vaaleta, kalventua, kalvettua, kalvistua. | K. vihasta, pelosta, kateudesta. K:nneet posket. Hän punastui ja kalpeni vuorotellen. Puristi niin, että rystyset kalpenivat. Tähdet kalpenevat aamulla. - - aamun kalpenevia katuja LEHT. - - ruoho alkoi k. [syksyllä] LINN. — *Kuv.* K:nnut muisto. Tyrmistys kalpeni pian pelkäksi ihmettelyksi. Tämän suuren tapahtuman rinnalla kalpenee [= jää varjoon] kaikki muu.

2. **kalve|ta**[34] *v. harv.* tulla kalveaksi. | Sinä k:net hirmuisesti KIVI.

kalvet|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* = kalventaa, kalvistaa. | Taudin k:tamat kasvot. Ei k:a kalpa AK.

kalvettu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Murheest' on muoton' muuttunut, / kasvoni k:nut VK[V].

kalvetus[64] *s.* kalpeus; tav. = seur. **-tauti** *s. lääk.* eräs vähäverisyyden l. anemian muoto, tavallisin kasvuiässä olevilla tytöillä, kloroosi. **-tautinen** *a.* K. tyttö.

kalvi|a[17] *v. tekn.* käsitellä kalvimella, kaapia. | Metallin, nahan k:minen.

1. **kalvin**[56*] *s.* **1.** puuveitsi, jolla pellavia vidotaan l. kalvitaan, vidin. **2.** = kalvoin.

2. **kalvin**[56] *s. tekn.* teräväsärmäinen terästyökalu, jolla irrotetaan metallista hienoja lastuja; veitsi, jolla vuotia kalvitaan l. kaavitaan; kaavin.

kalvinilai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *s.* K:set 'Calvinin perustaman protestanttisen kirkon jäsenet'. K. suunta. K:suuden leviäminen.

kalvin|ismi[4] *s.* kalvinilaisuus. **-isti**[4] *s.* kalvinilainen. **-istinen**[63] *a.* kalvinilainen.

kalvin|pora *s. met.* (lievästi) kartiokas pora, jolla silitetään t. väljennetään reikiä, väljennyspora. **-rauta** *s. tekn.* Kultasepän, nahkurin, lääkärin k.

kalvinta[15*] *teonn.* < kalvia. | Nahkojen k. eli kaavinta. **-kone** *s. nahk.*

kalvista|a[2] *v.* = kalventaa, kalvettaa. | - - veren vuoto oli häntä hiukan k:nut SILL. Purjosipulin k:minen.

kalvistu|a[1] *pass.v.* < ed. | - - kasvot olivat k:neet voimattomasta vihasta HAARLA.

kalvo[1] *s.* **1.** ohut sidekudosmuodostuma, jollainen ihmisellä, eläimillä ja kasveilla ympäröi eri elimiä ja elimistön osia, membraani; myös eri esineiden ohuesta, sitkeästä päällyskerroksesta; vrt. kelmu, ketto, kuori. | Sydämen, maksan k. Munan valkuaista ympäröi kaksi ohutta k:a. Jäniksen nahan alla olevat k:t poistetaan. Siemenaiheen k. Appelsiinin k:t. — Kova, emaljimainen k. Saippuakuplan ohut k. Lakka muodostaa puun pintaan suojelevan k:n. Rummun k. Mikrofonin k. — *Yhd.* aivo-, kehä-, korva-, lima-, rumpu-, sarveis-, sikiö-, suoni-, täry-, verkkok.; immenk.; kiille-, lyijy-, maali-, metalli-, oksidi-, paperi-, rasva-, šelatiini-, öljyk. **2.** veden tms. tyyni (kirkas) pinta. | Lähteen kirkas k. Joen tyyni, välkkyvä, hopeanhohtoinen k. Puut kuvastuvat veden k:on. Katson virran k:hon KOSKENN.

kalvoin[56] *s.* viivoitinmainen latta, jolle verkkoa kudotaan ja joka määrää silmien koon, kalvin. | Käpy ja k.

kalvoi|nen[63] *poss.a.* Jäniksen k:set sivukappaleet. — *Yhd.* himmeä-, kirkas-, monik.

kalvoinkerta *s.* verkon solmujen väli.

kalvojänne *s. anat.* litteän lihaksen leveä ja ohut jänne.

kalvokas[66*] *s. kans.* vars. villainen, kudottu ranteen suojus, rannikas.
kalvoke[78*] *s. el.* eräiden hyönteisten siiven tyviosassa oleva liuska.
kalvomai|nen[63] *kalt.a.* Sudenkorennon k:set siivet.
kalvo|nen[63] *s. kans.* ranne. | Nyt et livistäne kynsistäni..., tänne k:sesi..., ne ovat pihdeissä IVALO.
kalvo|palle *s. kasv.* Hedelmässä leveä k. **-palteinen** *a. kasv.* Litu selvästi k. **-paperi** *s.* sellofaani, kelmu. **-peite** *s.* Sydäntä ympäröivä k., sydänpussi. **-peitteinen** *a.* **-pumppu** *s. tekn.* vars. likaisen ja mutaisen veden pumppuamiseen käytetty pumppu, jossa olennaisena osana on kehästään pumpun koteloon kiinnitetty kumi- t. nahkakalvo; *syn.* diafragmapumppu. **-reunainen** *a.* **-reunus** *s.* **-siipi|nen** *a.* ja *s. el.* Pistiäiset l. k:set 'Hymenoptera, eräs hyönteislahko'.
kalvosi|n[56] *s.* pukimen rannekappale, mansetti. | Miesten paitojen k:met. Kovat k:met. Valkoinen kaulus ja k:met sisäkön puvussa. Hansikkaiden k:met. — Kynttilänjalkojen lasiset k:met 'lautasmaiset lasilevyt, jotka estävät steariinin valumisen pöydälle'. — *Yhd.* irto-, pahvi-, pitsi-, selluloidi-, turkisk.
kalvosinnap|pi *s.* Hopeiset k:it.
kalvo|sokkelo *s. anat.* luusokkelon sisässä nesteen ympäröimänä sijaitsevasta, pehmeiden kudosten muodostamasta sisäkorvasta. **-suomui|nen** *a. kasv.* K:set lehtiruodit.
kalvottu|a[1*] saada pinnalleen kalvo. | Sose voidellaan pinnalta k:misen ehkäisemiseksi.
kalvoäyriäi|nen *s. el.* K:set 'Entomostraca, äyriäisten alaluokka, johon kuuluvat alhaisimmat ja pienimmät äyriäiset'.
kama[10] *s.* rihkama, sekalaistavara, säly, roju, "kilu ja kalu". | Turha ulkomainen k. Myytävänä on jos jonkinlaista k:a. Arvottoman k:n seassa oli arvokastakin. Kyllä k:a karttuu, kun majaa muuttaa.
kamahuttaa[2*] *v.* = kamauttaa.
1. **kamal|a**[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** hirveä, hirvittävä, hirmuinen, kauhea, kammoa herättävä, kammottava, kaamea. | K. tapaus, kosto, näky, muisto, aavistus. K. paikka. K. hetki, tilanne. Rutto on k. vieras. Suu k:ssa irvistyksessä. Mielipuolen k. nauru. Kirkaista k:alla äänellä. Nähdä k:aa unta. Sitä oli k. katsella. Liikkui mitä k:impia huhuja. K:an näköinen olento. Irvistää, kirota k:asti. — *Erik.*, vars. *puhek.* vastenmielisen ruma, epämiellyttävä. | K. kuva, sana. Hänen puheensa oli k:aa mongerrusta. — *S:sesti* kamala teko, tapahtuma, asia tms. | Tehdä k:ia, k:oita. K:ia kuuluu. — Päivitellen: Voi k:aa! **2.** ed. ryhmään liittyen: tavattoman (pelottavan) suuri, kova tms., tavaton, suunnaton, valtava, mahdoton, ankara, huikea. | K. puukko, kirves. Idästä nousi k. pilven lonka. K. ääni, jylinä, meteli. On k. kiire. Tuli k. nälkä. Yskiä k:asti. Säikähdin k:asti. Suuttua k:asti. Hinnat ovat k:asti nousseet. Sinne on k:asti [= pitkälti] matkaa. — *kamalan* tavattoman, kovin, erittäin. | K:an suuri hauki. Kaivo oli k:an syvä. On k:an kylmä. K:an pitkä matka. Isä tuli k:an kiukkuiseksi. — *Puhek.* K:an kiltisti tehty.
2. **kamala**[15] *s.* eräästä ulkomaisesta tyräkkikasvista saatu, värjäykseen ja matolääkkeenä käytetty jauhe.
kamana[17] *s.* oven, ikkunan t. portin kehän vaakasuora yläosa. — *Yhd.* ikkunan-, ovenk. **-höylä** *s.* höylä, jolla saadaan puun särmään uurre (huuli), simsihöylä.
kamara[17] *s.* kova pinta. **1.** maan pinta(kerros). | Maan kiinteä k. Kuivassa k:ssa kukkii ketoneilikka. Kyntää ketoutunut k. rikki. Polkea maantien kovaa k:a. Isänmaan k. Astella vieraan maan k:a. Pysyteliä kotoisella k:lla. Täällä maan k:lla 'maan päällä'. Päästä kiinni omaan k:an. Saada leipänsä maan karusta k:sta. — Hangen k. 'hankiainen'. — *Kuv.* Ajatus palaa mielikuvituksen maailmoista maan k:lle. Pysyä vankalla todellisuuden k:lla. — *Yhd.* koti-, maan-, pintak. **2.** paksu nahka t. iho, kovettunut ihokerros. | Sianlihan k. Päälaen sileä k. Tukka keritään k:a myöten. Hankauksen ihoon aiheuttama k. Arpeen muodostuu k. — *Kuv.* Tämän karhean k:n alla asuu toista kuin luulis KIVI. — *Yhd.* istuin-, pää-, siank.
kamara-aura *s. maat.* matalalta kyntävä, us. moniteräinen aura, kuorima-aura.
kamarainen[63] *poss.a.* K. liha, haava.
kamara|kyntö *s. maat.* tav. sadon korjuun jälkeen suoritettava matala kyntö; vrt. syväkyntö. **-puoli** *s.* Liikkiön k.
kamar|i[5] *s.; rinn. kans.* kammari. **1.** tupaa, pirttiä, keittiötä arvokkaampi huone, vierashuone, pienehkö asuin-, makuuhuone, kammio. | K. ja keittiö. Asunto, johon kuuluu tupa ja k. Salin vieressä on kaksi k:ia. Lämmitettävä k. Lasten, palvelijain k. Mennä k:in puolelle. Nukkuvat k:eissa. — *Kuv.* Jklla ei ole kaikki k:it lämpimillä 'on hassahtava, päästään vialla'. — *Yhd.* etu-, kulma-, nurkka-, perä-, pääty-, ullakko-, väli-, ylisk.; eteis-, keittiö-, porstua-, tupak.; maito-, makuu-, ruoka-, sänkyk.; isännän-, lasten-, vierask. **2.** ed:een liittyen: seinämien rajoittama tila t. osasto jssak rakennelmassa t. laitoksessa, lokero, kammio. | Kanavan sulun k. Kuivaamon osasto eli k. **3.** kummastakin osastosta, joihin kaksiosainen eduskuntalaitos jakautuu, "huone". | Valtiopäivien ensimmäinen k. — *Yhd.* edustajak. **4.** *yhd.* eril. julkisista virastoista ja laitoksista. **a.** kunnan t. valtion hallintovirasto, joka hoitaa järjestystä, raha-asioita, veroja, tulleja tms.: poliisi-, rahatoimi-, tullik. — Poliisikamarista us. *ark.* ja *leik.* yksinäänkin. | Joutua k:ille. — *Hist.* hallitsijan t. hovin talousvirasto, myöh. esim. valtakunnan veronkantoa valvova virasto: verok. **b.** jnk ammattiryhmän etuja valvovain yhtymäin edustuselin: kauppa-, osuustoiminta-, teollisuusk. **c.** ks. huutokauppak.
kamari|filosofia *s.* teoreettinen, käytännöllisestä elämästä erillään pysyttelevä ajattelu, abstraktinen järkeily. **-happo** *s.* = kammiohappo. **-herra** *s.* tietyn arvoinen hovivirkamies; myös

arvonimenä. **-huone** *s.* Vuokrattavana pieni k. **-junkkari** *s.* tietyn arvoinen hovivirkamies; myös arvonimenä. **-kirjuri** *s.*, vars. *hist.* eräiden keskusvirastojen alempia virkamiehiä. **-kollegio** *s. hist.* (Ruotsin) valtion taloutta johtanut hallintoelin, neuvosto. **-kuivaamo** *s. tekn.* osastoihin jakautuva, jaksoittaisesti toimiva kuivauslaitos. **-kuoro** *s.* jäsenmäärältään suppeahko, valikoitua ohjelmistoa esittävä kuoro. **-laulaja** *s.* eräissä maissa laulutaiteilijoille annettu arvonimi.

kamarilla[10] *s.* nurkkakunta, joka vastuunalaiset valtionelimet sivuuttaen pyrkii vaikuttamaan hallitsijaan ja valtion hallintaan.

kamarimusiikki *s.* laajamuotoinen soitinmusiikki, jossa kutakin ääntä esittää yksi (vars. jousi)soitin. **-sävellys** *s.* **-teos** *s.*

kamari|muusikko *s.* kamarimusiikin esittäjä. **-neiti, -neito, -neitsyt** *s.* (vars. ruhtinaallisessa asemassa olevan) ylhäisönaisen henkilökohtaisena palvelijana oleva neiti.

-kamarinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, nelik.

kamarineuvos *s.* **1.** *hist.* kamarikollegion jäsen. **2.** valtiovallan eräille virkamiehille antama arvonimi; sen saanut henkilö.

kamarin|ikkuna *s.* Koputtaa k:ikkunaan. **-lukko** *s.* iso, oven pintaan ruuvattava lukko. **-ovi** *s.* Avata k. **-uuni** *s.*

kamari|näytelmä *s.* pikkunäyttämölle tarkoitettu lyhyehkö näytelmä. **-oikeus** *s. hist.* valtion tilejä, verovalituksia yms. käsitellyt tuomioistuin. **-oppi** *s.* Epäkäytännöllinen k. **-oppinut** *s.* oppinut henkilö t. tieteilijä, joka tuntee alansa pääasiallisesti kirjallisuuden perusteella, teoreettisesti. **-orkesteri** *s.* nykyaikaisen orkesterin supistettu muoto t. orkesteri, joka kokoonpanoltaan muistuttaa vanhaklassillisen tyylikauden orkesteria. **-palvelija** *s.* hallitsijain t. vallassäätyisten henkilökohtainen miespalvelija, lakeija. | Ei kukaan ole suuri k:nsa silmissä SP. **-rouva** *s.* (vars. ruhtinaallisessa asemassa olevan) ylhäisönaisen henkilökohtaisena palvelijana oleva nainen. **-runoilija** *s.* käytännöllisestä elämästä erillään oleva runoilija. **-teoreetikko** *s.* henkilö, jolla on ja joka harrastaa yksipuolisesti teoreettista asiantuntemusta t. oppia. **-teoria** *s.* teoria, joka ei ota huomioon käytännöllisen elämän oloja. **-toimituskunta** *s. hist.* Suomen senaatin talousosaston alaosasto. **-urut** *s. mon. mus.* pienet urut, kotiurut. **-vesi** *s. anat.* = kammiovesi. **-viisaus** *s.* teoreettinen, käytäntöä huomioon ottamaton tieto t. oppi. **-viskaali** *s. hist.* valtion raha-asiain hoitoa valvonut tarkastaja- ja syyttäjävirkamies.

kamaroitua[1*] *v.* = seur.

kamartu|a[1*] *v.* kovettua pinnaltaan, peittyä kamaralla. | Maanpinta k:u. - - vaan multa kedoksi k:koon KIVI. - - ja vihollinen ilkkuu haudallasi / ja kotis yllä k:upi maa KOSKENN.

kamasaksa *s. halv.* rihkamakauppias; pikkuporvari, poroporvari. | Kaupungin k:t. Hänen isänsä oli suuri k., joka tupakalla ja paloviinalla - - keinotteli itselleen satojen miljoonien omaisuuden KARHUM.

kamastu|a[1] *v. harv.* kauhistua. | Ellös, neitoseni, k:ko KIVI.

kamautt|aa[2*] *v.* (*rinn.* kamahuttaa) lyödä kumauttaa. | Filppa k:i kirveellä kontiota otsaan PAULAH.

kambri[4] *s. geol.* kambrikauden muodostumat; myös kambrikaudesta. **-kausi** *s.* paleotsooisen ajan varhaisin kausi.

kambrikki[5*] *s. kut.* hieno palttinasidoksinen pellava- t. puuvillakangas.

kambrilainen[63] *a.* = seur.

kambrinen[63] *a. geol.* kambrikauteen kuuluva, siltä peräisin oleva. | K. muodostuma, savi.

kamea[21] *a. murt.* kaamea.

kamee[26] *s.* kohokuvallinen t. -kirjaimellinen gemmi; vrt. intaglio.

kameeli[6] *s.* par. kameli.

kameleontti[4*] *s.* Chamaeleon, puissa eläviä ulkomaisia liskoeläimiä, joilla on kyky jonkin verran vaihdella väriään. — *Kuv.* mielipiteitään muutteleva, joka puolelle mieliksi oleva henkilö. | Poliittinen k.

kamel|i[6] *s.* Camelus, vanhan maailman kuivissa seuduissa eläviä, kantojuhtina käytettyjä kyttyräselkäisiä märehtijäeläimiä. | Yksikyttyräinen, kaksikyttyräinen k. Ratsastaa k:illa. K:ia sanotaan erämaan laivaksi. Juo, minä juotan k:isikin VT. — *Kuv.* Kuurnita hyttysiä ja niellä k:eja; ks. kuurnita.

kamelia[15] *s.* Camellia, Kiinassa ja Japanissa kasvavia pensaita, joista erään muunnoksia meilläkin pidetään ruukkukasveina.

kameli|karavaani *s.* jono kuormattuja kameleja. **-kur|ki** *s.* afrikkalainen strutsi. | K:jen sulka. **-lanka** *s.* kamelinkarvoista valmistettu lanka. **-lauma** *s.*

kamelin|ajaja *s.* **-karv|a** *s.* K:oista valmistetaan mm. hihnoja. **-karvainen** *a.* K. viitta. **-villa** *s.*

kamera[15] *s.* valokuvaus- t. elokuvauskone. — *Yhd.* elokuva-, filmi-, laatikko-, levy-, palje-, pienoisk.

kameraali- julkiseen (valtion, yhteiskunnan) talouteen, veronkantoon tms. kuuluva, sitä koskeva; esim. k:hallinto, -lainsäädäntö, -oikeus, -oppi; k:laitos, -virasto.

kameraali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | K. asetus. K:set asiakirjat. Maatilan k. arvo. Alun perin kylä oli k. kokonaisuus. K:sesti itsenäinen [= kruunulle suoraan veroa maksava] tila. — K. kirjanpito 'pääasiassa tulot ja menot selvittävä virastokirjanpito(järjestelmä)'.

kameraali|tiede *s.* julkista taloutta käsittelevä tiede. **-tutkinto** *s.* Helsingin yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa ennen suoritettu virkatutkinto, joka tuotti kelpoisuuden alempiin hallintovirkoihin.

kameralisti[4] *s.* kameraalitieteen tutkija t. tuntija.

kameramie|s *s.* valokuvaaja, elokuvaaja. | K:het piirittivät voittajan.

kamferi[5] *s.* lääkkeeksi ym. käytetty, terpeeneihin kuuluva aine, jota luonnosta saadaan kamferipuusta. **-linimentti** *s.*

kamferin|hajuinen *a.* myös ⁀. | K. neste, öljy. **-makuinen** *a.* myös ⁀. | K. aine.

kamferi|puu *s.* Cinnamomum camphora, Itä-Aasiassa kasvava puu, josta tislaamalla saadaan kamferia. **-ruiske** *s. lääk.* **-salva** *s. farm.* **-sprii** *s. farm.* lääkkeenä käytetty kamferin ja spriin sekoite. **-tipat** *s. mon. farm.* sydämen toimintaa vahvistava, kamferia sisältävä lääke, hermotipat. **-viina** *s. farm.* = kamferisprii. **-öljy** *s. farm.*

kamfertti[6*] *s.* = kamferi.

kamiina[15] *s. tav.* pieni, erillään seisova (metallinen) lämmityslaite. — *Yhd.* kaasu-, kenttä-, keskuslämmitys-, pelti-, rauta-, sähkök. **-hella** *s.* metallinen (valurautainen) hella, liesi. **-lämmitys** *s.* Kirkossa on k. **-pu|u** *s.* Pilkkoa k:ita.

kamlotti[6*] *s.* ohut, tiivis kaksivartinen kangas(laji).

kammahta|a[2*] *mom.v.* (< kammoa) säikähtää, säpsähtää, kavahtaa. | K. jkta. K. ääntä, pimeää. Sydän k:a. Peräytyä k:en.

kammari[5] *s. kans.* kamari. | K:in, Venlan hyllyävälle ryijylle kantoi Juhani veljensä KIVI.

kammastu|a[1] *v. harv.* kammahtaa, pelästyä. | Vapisee ja k:u kuin soidessa tuomiokellon KIVI.

kam|mata[35*] *v.* **1.** suoria t. puhdistaa kammalla hiuksia, partaa, hevosen harjaa tms. | K. hiuksensa, tukkansa. K. päätänsä. Jakaukselle k:mattu tukka. Lapset odottivat pestyinä ja k:mattuina. — *Kuv.* Ketju k:pasi [= etsi läpikotaisin, haravoi] koko metsän. **2.** *kut.* hienompien puuvilla- ja villalankojen kehräykseen kuuluvasta menettelystä, jonka tarkoituksena on erottaa hahtuvasta liian lyhyet syyt ja järjestää jäljelle jääneet syyt yhdensuuntaisiksi. | K:mattu villa.

kammellinen[63] *poss.a.* < 1. kampi.

kammen|säde *s. tekn.* kammentapin ja kampiakselin välinen etäisyys l. kammen kiertoliikkeen säde; käsikammessa etäisyys akselista kahvaan. **-tappi** *s. tekn.* se kammen osa, johon kiertokanki on yhdistetty. **-varsi** *s. tekn.* kampiakselin ja kammentapin välinen kammen osa.

kammer|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** kieppua (kömpelösti), vääntelehtiä. | Lapsi k:telee sylissä. **2.** kangerrella. | Kieli k:telee.

kammer|taa[6] *deskr.v.* hitaasta, kömpelöstä liikkeestä: kömpiä, vääntäytyä, edetä vaivalloisesti. | Hevonen kulkee k:taen. Isäntä k:si ikkunaan ja raotti uudinta TALVIO. - - Niemen äijä toimekkaana perässä k:taen SILL. — *Refl. taiv.* Hän k:sihe istumaan HEPOR.

kammertu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) vääntyä, kieroutua. | Hirsi k:u.

kam|meta[36*] *v.* vääntää, vivuta; työntyä, tunkeutua, kampeutua. | Kannot k:metaan kangilla juurineen maasta. K. vene keskivirtaan. Raskas ovi k:peaa helposti saranakoukun paikoiltaan. — Suksi k:peaa oikealle. Lehmät k:pesivat oraaseen. Ja Paavo nousi ja k:pesi sisälle SILL. — *Refl. taiv.* Tuuli k:pesihe itään AHO.

kammi[4] *s.* Jäämeren rannikoilla käytännössä oleva turveasumus, -kota. — *Yhd.* turvek.

kammin- → kammen-.

kammio[3] *s.* **1.** pieni huone, kamari, komero, koppi, soppi, hytti. | Munkin hiljainen k. Vangin k. Istua k:ssaan. Matkustajat nukkuvat k:issaan. Vetäytyä k:onsa. — Rauhan k. 'rauhallinen asuinsija, rauhan tyyssija'. — *Kans.* aitan ulkoneva otsikko; luhdin alakerta; pieni aitta. — *Yhd.* munkki-, neitsyt-, vierask.; aarre-, maito-, vaatek.; hauta-, kidutus-, lepo-, luku-, makuu-, sala-, työk. **2.** ed:een liittyen: seinämien rajoittama pieni tila jssak rakennelmassa, laitteessa tms., karsina, komero, lokero, osasto. | Kanavan sulun k. Turbiinin k. Laite, joka jakautuu useaan k:on. Ketun pesässä on tavallisesti monta k:ta. — *Anat.* Silmän k:t. Sydämen oikea ja vasen k. — *Kuv.* Sydämen salaiset k:t. Muistin k:t. Avata tiedon k:iden ovet. — *Yhd.* aivo-, etu-, hiili-, kampi-, kello-, palamis-, poltto-, räjähdys-, savu-, sivu-, sulku-, suoja-, syöttök.

kammio|aitta *s.* aitta, jossa on ulkoneva yläosa l. kammio. **-happo** *s. kem.* 50—60-prosenttinen rikkihappo, jota kertyy kammioiden pohjalle ns. lyijykammiomenetelmän mukaan rikkihappoa valmistettaessa. **-hauta** *s.* Maanalainen k.

kammioi|da[18] *v.*, vars. *tekn.* eristää umpikammioon, koteloida. | Tuuletin on k:tava, jottei kirkkoon kuulu surinaa.

-kammioinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, monik.

kammio|sulku *s. tekn.* Kanavan k. **-vesi** *s. anat.* silmän kammiot täyttävä kirkas neste.

kammit|a[31] *v. harv.* kammitsoida. | Pekan äkkinäinen kuolema k:si kielet JÄRVENT.

kammits|a[15] *s.* hevosen karkaamisen estämiseksi käytetty hihna t. muu laite, jolla tav. sen etujalat kytketään yhteen. | Panna hevonen k:aan. Hevosta syötetään k:assa. — *Kuv.* kahle. | Panna jku k:oihin. Maa on vielä talven k:oissa. Maata kuoleman k:oissa. K:ass' oli kieli ja veet tuli silmiin *MANN.

kammitso|ida[18] *v.*, tav. *kuv.* -inti[4*] *teonn.* panna kammitsaan, kahlehtia. | Imatran voimat on k:itu tekemään työtä. Pakko ei enää k:inut kehitystä. Arkuus k:i kielen. Mieli oli ahdistavien ajatusten k:ima. Jo nyt olet urho köytty, / - - / naisen nuoren k:ima LEINO. - - viel' loistava siipi loi / kuvan viimeisen alle kaihin, / mi aallon jo k:i MANN.

kammo[1] *s.* voimakas pelko, kauhu, pelonomainen vastenmielisyys; *psyk. syn.* fobia. | K. jtak kohtaan. Ihmisen luontainen kuoleman k. Työn, pimeän, aukean paikan k. Tuntea k:a. Tapaus herätti k:a. Kulkee lasten k:na. — Luonnossa vallitsee tyhjyyden k. — *Yhd.* aukio-, koppik.

kammo|a[1] *v.* tuntea kammoa jtak kohtaan, kammota, kammoksua, pelätä, kavahtaa. | K. jkta. K. vettä, verta, pimeää. K. työtä. Hyttyset k:vat savua. Hän ei k:nut mitään keinoja. Lapsi k:o mennä jäälle.

kammoamaton[57] *kielt.a.* < kammota.

kammoksu|a[1] *v.* = kammoa. | K. jkta, jtak. K:en ihmiset välttivät sitä paikkaa. Hänen kova sydämensä ei k:nut julmuuttakaan. - - ja kansa se kertovi k:in, / että vuoressa siinä on taikaa LEINO.

kammoksutta|a[2*] *kaus.v.* (< ed.) kammottaa. | Hiljaisuus alkoi k. Kuului k:va ääni.

kammomaton[57] *kielt.a.* < kammoa. | Mitään k. mies.

kammostu|a[1] *v. harv.* pelästyä, kammahtaa. | Hänen sydämensä k:i ja vapisi KIVI.

kammo|ta[38] *v.* = kammoa. | K. jkta. Oppia k:amaan pahaa. Koit k:avat painomusteen hajua. Ei k:nnut käyttää äärimmäisiä keinoja.

kammot|taa[2*] *v.*, vars. *3. pers.* kauhistaa, hirvittää, pelottaa. | Minua k:ti aluksi. Ei häntä ollenkaan k:tanut lähteä. Pimeys k:taa. Hirmuteot k:tavat mieliä. Ei niitä [revontulia] tarvitse pelätä, vaikka k:tavat ne kyllä MERIL. — Sinä k:at minua.

kammottav|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* (< ed.) hirveä, hirmuinen, kauhea, kaamea, kamala. | K. olento, paikka, tapaus, teko. Tuntuu k:alta. Syntyi k. hiljaisuus. Kuului k:aa jylinää. Aivoissa välähti k. ajatus. K:an synkät kasvot. Nauraa, tuijottaa k:asti. K:uudessaan vaikuttava näky.

kammotus[64] *s.* kammo, kauhu, pelko. | K. mielessä juoksin minä henkeni edestä pimeiden huoneiden lävitse KILPI.

kamoa[1] *v. harv.* kammoa. | Kamo kättä, silmä! *CAJ.

kamoitt|aa[2*] *v. harv.* (*rinn.* kamottaa[2*]) kammottaa. | K:i häntä myös hirveästi heidän oma saunansa KIVI. -- moni sai henkensä heittää peikon k:avissa luolissa KIVI.

kamoks|ua[1] *v. harv.* kammoksua. | Älä kaalia k:u, / kyll' on kaali kaunis ruoka AK.

kamomilla- *rinn.* kamomilli-. **-saunio** *s.* Matricaria chamomilla, pelloilla ym. yleinen, voimakkaasti ryydinhajuinen saunio. **-tee** *s.* kamomillasaunion mykeröistä keitetty, hiostavana lääkkeenä, nielun ja suun huuhteluaineena ym. käytetty tee.

kamot|a[38] *v. harv.* kammota. | Mutta Eeron kuritusta oli Simeoni k:en katsellut korven pimeydestä KIVI.

kam|pa[10*] *s.* **1.** hiusten, parran, hevosen harjan tms. suorimiseen t. puhdistamiseen t. myös tukan kiinnittämiseen t. koristamiseen käytetty piikikäs väline. | Harva, tiheä k. Luinen k. K:man pii, piikki. — *Ark.* Panna k:poihin 'panna vastaan, tehdä t. pystyä tekemään vastarintaa, vastustaa'. K:mat [= samat sanat]! — *Yhd.* koriste-, luu-, muovi-, pää-, sarvi-, taskuk. **2.** kampamaisista esineistä ja koneenosista. | Kehruukoneen k. Hihnoja toisistaan erottava k. — *Sot. puhek.* patruunaside (patruunoineen). | Tyhjä k. Patruunat alkavat olla lopussa; ei ole enää kuin yksi k. jäljellä. — *Yhd.* leipäk. **3.** *kans.* kehdon, keinutuolin tms. jalas; kirves-, lusikkakalkku.

kampaaja[16] *tek. amm.* kampausta ym. tukanhoitoa suorittava henkilö. | Käydä k:lla.

kampaamaton[57] *kielt.a.* < kammata. | K. pää, tukka. — K. villa.

kampaamo[2] *s.* naisten kampausliike, -laitos. | Parturinliike ja k. **-liike** *s. par.* kampaamo, kampausliike.

kampahahtuva *s. kut.* hahtuva kammattua villaa.

kampail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kammata. | K. tukkaansa. — *Kuv.* niittämisestä, haravoimisesta, haraamisesta yms. | Viinikan isäntä niitti itse edellä, -- ja piiat jälkimäisinä k:ivat KATAJA.

kampa|keraaminen *a. arkeol.* kampakeramiikkaan liittyvä t. sille ominainen. | K. kulttuuri, tyyli. **-keramiikka** *s. arkeol.* nuoremman kivikauden saviastiain pinnan koristelu(tyyli), jossa on käytetty kampamaista esinettä; tältä ajalta peräisin olevat saviastiat. **-kidukset** *s. mon. el.* kampamaiset kidukset. | Luukalojen k. **-kone** *s. kut.* villojen kampaamista ja lyhyiden kuitujen erottamista suorittava kone, kampauskone. **-koristeinen** *a.* vrt. kampakeramiikka. | Kivikauden k. saviastia. **-kotelo** *s.* **-laakeri** *s. tekn.* = rengaslaakeri. **-lanka** *s. kut.* kammatuista pitkistä villoista kehrätty lanka; vrt. karstalanka. **-lankainen** *a.* K. pukukangas. **-lankakangas** *s.* **-laukku** *s.* Naisten k.

kampamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* | K. laite. K:set kidukset, tuntosarvet. Puun neulaset ovat asettuneet k:sesti. K:sesti liuskainen lehti.

kampamestari *s. kans.* kammantekijä.

kampaniili[4] *s.* erillinen kirkon kellotorni.

kampanja[15] *s.* (aatteellinen) kamppailu, rynnistys, iskutoiminta jnk hyväksi. | Ryhtyä k:an. Panna toimeen k. jäsenten keräämiseksi. — *Yhd.* rauhan-, tuotanto-, vaalik.

kampasimpuk|ka *s.* K:at 'Pectinidae, meressä elävä simpukkaheimo, johon kuuluvien lajien kuorissa on tav. viuhkamaisessa asennossa olevia harjuja'.

kamp|ata[35*] *v.* **1.** tehdä jalkakamppi, kaataa toinen panemalla jalkansa eteen, kampittaa. | K. jku nurin. Älä k:paa! | -- se [paini] ei käynyt rehellisellä tavalla. Hän k:pasi KIVI. **2.** *harv.* kamppailla. | Mies ja karhu k:pasivat ankarasti.

kampaus[64] *s.* kampaaminen; kampaamisen tulos, hiusten asu, tukkalaite. | Tukan, villan k. Muodikas k. — *Yhd.* ilta-, rauta-, vesik. **-kone** *s. kut.* = kampakone. **-liike** *s.* kampaamo. **-nuttu** *s.* Silkkinen k. **-taitoinen** *a.* K. parturi. **-takki** *s.* = kampausnuttu.

kampauttaa[2*] *fakt.v.* < kammata. | K. tukkansa.

kampavilla *s. kut.* kammattu, pitkäsyinen villa; vrt. karstavilla. **-lanka** *s.* = kampalanka.

kampe[78*] *s.*, tav. *mon.* ks. kamppeet.

kampe|et[78(*)] *s. mon.* = kamppeet. | Lähteä k:ineen. Vetää kelkalla k:itaan.

1. **kampela**[18] *s.* K:t 'Pleuronectidae, meren pohjalla eläviä kaloja, joiden pohjaa vastaan oleva kylki on valkoinen'. Tavallinen k. eli maariankala. Jäämeren k. eli pallas. — *Yhd.* piikki-, punak.

2. **kampela**[12] *a. harv.* karsas, kiero, väärä; hankala. | K. lauta, levy. — K. liikutella. Työ käy k:sti.

kampeuksi|ssa, -in *adv.* tartuksissa, hakauksessa. | Olla k. Jäädä k:in.

kampeutu|a[44] *v.* kiertyä, vääntyä (jhk suuntaan), kammeta. | Suksi k:u syrjään. Sairas

yrittää k. istumaan. - - venheen kokka k:i pois laiturista AHO. — *Kuv.* Puhe k:u toisaalle. Runous k:i uusille urille.

1. **kam|pi**[8*] *s.* kone-elin, jolla akselia, akseliin kiinnitettyä t. sen käyttämää laitetta, koneistoa pyöritetään. **1.** käsikampi: käsin käytettävä suorakulmainen väännin, "veivi". | Tahkon, vintturin, puhelimen k. Kiertää, vääntää k:pea, k:mesta. Tarttua k:peen. **2.** konekampi: elin, joka yhdessä kiertokangen kanssa muuttaa männän suoraviivaisen edestakaisliikkeen akselin pyöriväksi liikkeeksi (esim. höyrykoneissa, polttomoottoreissa) t. päinvastoin (esim. pumpuissa, puristimissa). — *Yhd.* olka-, polvik.

2. **kampi**[4(*)] *s.* **1.** *murt.* = kamppi 2. **2.** = kamppi 3. — *Yhd.* jalkak.

kampiaiset[63] *s. mon.* = kamppiaiset.

kampi|akseli *s. tekn.* kammellinen akseli, polviakseli, jonka avulla edestakaisliike muutetaan pyöriväksi t. päinvastoin. **-kammio** *s. tekn.* moottorissa: umpinainen tila, johon kampiakseli on laakeroitu. **-kiekko** *s. tekn.* kiekko, johon kammentappi on kiinnitetty. **-kirnu** *s.* kirnu, jossa kerma saatetaan liikkeeseen kammen avulla pyörivällä rattaalla. **-koneisto** *s. tekn.* K:on kuuluu kampi, kiertokanki ja kiertokangen toista päätä ohjaava ristikappale. **-laakeri** *s. tekn.* **-lait'e** *s.* K:teella pyöritettävä tela. **-liike** *s. tekn.* liike, joka muuttaa edestakaisliikkeen pyöriväksi t. päinvastoin. **-mankeli** *s.* kammesta väännettävä mankeli, vääntömankeli.

-kampinen[63] *poss.a.* Kaksi-, kolmik.

kampi|puhelin *s.* kammellinen, automatisoimaton puhelin. **-pyörä** *s. tekn.* pyörä, johon kampi on kiinnitetty. **-tanko** *s. tekn.* = kiertokanki.

kampit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kampata 1. | K. jku kumoon, nurin. Jalkapallopelissä k:taminen on kiellettyä. Painijat koettivat yllättää toisensa äkillisillä k:uksilla.

kamppailija[14] *tek.* < seur.

kamppail|la[29] *v.* taistella, otella, kilpailla, kilvoitella. | K. keskenään. K. jkn t. jnk kanssa. K. jnk puolesta, jtak vastaan. K. voitosta, toimeentulosta, paremmuudesta. Vedessä k:eva huusi apua. Laiva k:ee myrskyssä. Nuorena hän sai k. vaikeuksien kanssa [t. vaikeuksia vastaan]. Sairas k:ee kuoleman kanssa. K. itselleen oikeus. Hän k:i epätoivoisen taistelun elämästä.

kamppailu[2] *teonn.* < ed. | Ankara, tuskallinen, raskas k. K. vallasta. K. köyhyyttä vastaan. Vaikea sisäinen k. Kansojen k. Kreikan ja Persian k. Pakanuuden ja kristinuskon välinen k. Valmistautua, käydä k:un. — *Erik.* rynnistys, iskutoiminta; vrt. kampanja. | Tehostaa k:a tuotannon kohottamiseksi. Vaalien edellä puolueet järjestävät k:n saadakseen kannattajansa liikkeelle. — *Yhd.* jättiläis-, kaksin-, loppu-, puolue-, sielun-, valtak.; elämän-, kuoleman-, kuolink.; mainos-, tuotanto-, vaalik.

kamppaus[64] *teonn.* < kampata. **1.** kampitus. | K. kuuluu olennaisesti vapaapainiin. Enpä havainnut minä mitään k:ta painissa KIVI. **2.** kamppailu; väittely, kiista. | Sisäinen k. Kiivas k. Taistella epätoivoinen k. Kuoleman k. — Syntyi k:ta uskon asioista.

kamp|peet[78*] *s. mon. ark.* kapineet, vehkeet, tamineet, us. nimenomaan työkalut t. vaatteet. | Onkimiehen k. Koota k:peensa. Laittaa k:peensa kuntoon. Korjailla k:peitaan. Olla huonoissa k:peissa. Jossain heitettiin joitakin tiellä olevia k:peita loitommaksi SILL. — *Yhd.* hiihto-, kahvi-, kesä-, urheiluk. — *Harv. yks.* Kaikenlaista k:etta ja kamaa. Ostaa uutta k:etta.

kamppi[4*] *s.* vrt. kampi. **1.** *vanh.* ahma. **2.** *kansat.* sirppi, vars. väärävartinen niittosirppi; sirpin tm. kädensija. **3.** jalan paneminen toisen henkilön eteen hänen kaatamisekseen, jalkakoukku. — *Yhd.* jalkak.

kamppiaiset[63] *s. mon.* (*rinn.* kampiaiset) elonleikkuun lopettajaiset.

kampraati[4] *s. ark.* kamraati.

kampsu[1] *s.* **1.** *ark.*, tav. *mon.* tavarat, kalut, kamppeet. | Kerätä k:nsa. Arkut ja muut k:t kannettiin veneisiin PAKK. Kimpsuineen (ja) k:ineen 'kaikkine sälyineen'. Otin kimpsuni ja k:ni ja lähdin. **2.** *murt.* verileipä, palttu.

kampura[14] *deskr.s.* köyry, ontuva, hidasliikkeinen tms. henkilö t. eläin, kompura, kempura, kämpyrä, känttyrä, rahjus. | Ukon, miehen k. Hevosen, lehmän k. Kyllä lynkä linnun saapi, k. kalan vetävi SL. **-jalka 1.** *s.* epämuotoinen jalka, jonka terä on kiertynyt ja taipunut sisäänpäin. **2.** *a.* = seur. **-jalkainen** *a.* vrt. ed.

kampuroida[30] *v. harv.* = kompuroida. | K. pystyyn.

kamraati[4] *s. ark.* toveri, "kaveri". — *Yhd.* kouluk.

kamreeri[6] *s.* eräiden hallintovirastojen ja laitosten kirjanpidon valvoja, joskus myös rahavarojen hoitaja. — *Yhd.* kaupungin-, kunnan-, läänin-, pankink.; apu-, ylik. **-n|konttori** *s.* kamreerin johdolla raha- ja tiliasioita hoitava toimisto.

kamrikkijyrä *s. maat.* kiekkojyrä, jonka joka toinen kiekko on hammastettu t. jokainen kiekko sivuista lovettu.

kamssu[1] *s. par.* kampsu.

1. **kamu**[1] *s.* **1.** tavara, rihkama, kama. | Kaikenlaista k:a. **2.** *murt.* huono hevonen, koni.

2. **kamu**[1] *s. ark.* ystävä, kuoma, "kaveri". | He ovat vanhat k:t.

kamu|ta[39] *onom.v.* pitää jytinää, rymytä, jyristellä. | Lapset k:avat ullakolla. K. oven takana. Lähteä k:amaan keskellä yötä.

kamvertti[6*] *s. kans.* kamferi.

kan|a[10] *s.* **1. a.** Gallus domesticus, kesy kanalintu; joko yksinomaan naaraista tai lajina sekä naaraista että uroksista, kukoista. | Kukko ja k:at. Sadan k:an kanala. K. kaakattaa, kotkottaa. K:at istuvat, kyyköttävät orrella. Hautova k. Kasvattaa, ruokkia k:oja. — *Ruok.* Paistettua k:aa. — *Yhd.* kääpiö-, leghorn-, maatiais-, rotuk.; emo-, poikak.; hautoma-, liha-, muna-, paisti-, siitos-, teuras-, tuotantok. **b.** eril. sanontatavoissa. | K:an [= huono]

muisti. Tyhmä kuin k. Juoksee kuin päätön k. Istuu äänettömänä [t. leveänä] kuin hautova k. Se loppui lyhyeen kuin k:an lento. Minulla on hänen kanssaan vielä monta k:aa kynimättä 'asiaa selvittämättä, vanhoja kalavelkoja'. Löytää sokeakin k. joskus jyvän. Onko muna k:aa [= lapsi isäänsä tms.] viisaampi. Uudesta yrityksestä muodostui kultamunia muniva k. 'hyvä tulolähde'. **2.** vars. yhd:oissa. **a.** useiden kanalintujen nimissä, esim. bankiva-, helmi-, koti-, lieju-, metsä-, noki-, silkkik. **b.** kanalintujen naaraista, esim. kalkkuna-, teerik. **3.** naisesta. **a.** *halv.* tyhmyyteen viitaten. | Aika k. Kylän akat, mokomatkin k:at. Mitä sinä sen vanhan k:an puheista! Millainen k. hänellä onkaan rouvana! **b.** *kansanr.* neidon, naisen lempinimenä. | Siihenpä k. katosi, / siihen kuoli impi rukka KAL. - - olin ennen nuorempana, / kasvavaisena k:ana KANT. — *kainaloinen kana* vaimo. | Jos tahot minuista neittä / ikuiseksi puolisoksi, / kainaloiseksi k:aksi KAL.

-kana (etuvok. sanoissa -känä) *liitepart.*, etup. *kansanr.* = -kaan. | Ellös olko milläkänä, / emon tuoma tuollakana! KAL. - - tuot' ei kanna kaikki miehet / eikä pojat puoletkana KANT. Tuossa hänen näen, / selvemmästi kuni millonkana ennen KIVI.

kanaali[6] *s.* eräiden meren salmien nimissä; tav. = Englannin kanaali; joskus avokanavista, kaivannoista; vrt. kanava. | Pyhän Yrjön k. Mosambikin k. — A. uinut K:n yli. Hirmumyrsky K:ssa. — Rauman k.

kanaanilai|nen[63] *a.* ja *s.* K. vaimo. K:sten kulttuuri.

kanadalai|nen[63] *a.* ja *s.* K. väestö. K:set voittivat jääkiekko-ottelun.

kanadanpalsami *s.* eräistä pohjoisamerikkalaisista havupuista saatu pihka, jota käytetään mm. vernissojen valmistukseen.

kana|emo *s.* K:emolle annetaan 11—15 munaa haudottavaksi. — Vartioi kuin k. poikasiaan. **-farmi** *s.* **-haukka** *s.* Accipiter gentilis, kookas, ruskean kirjava haukka, maamme vahingollisin petolintu.

kanahka[15] *s.* nestemäisten aineiden pinnalle muodostuva kiinteä, kuorimainen kerros, limakelmu, home. | Kaljassa on k:a. Piimän pinnalle muodostunut k. kuorittiin pois. - - sahtitynnyrien viimeisetkin hiivat ja k:t nuristellaan SILL.

kana|huone *s.* vrt. kanala. | Kanalan k. K. oli vuohitallin ja hanhihuoneen välissä. **-häkki** *s.* Kettu pääsi k:in. **-kanta** *s.* Hyvä, suomalainen k. Lisätä k:a. Seudun k. on heikennyt. **-karja** *s.* kanoista; vrt. ed. | K:n lisääminen. — Ihmetellen olivat lapset katselleet k:a PÄIVÄR. **-keitto** *s. ruok.* Maukas k. Tarjoiltiin k:a.

kanakki[5*] *s.* polynesialainen. | Tummapintainen k.

kana|koira *s.* seisova lintukoira. | Meillä yleisimmin käytännössä olevat k:koirat ovat setteri ja pointteri. **-kolera** *s.* erittäin helposti tarttuva ja vaarallinen siipikarjan tauti, lintukolera. **-koppi** *s.* Mökin k.

kanala[11] *s.* rakennus t. sen osa, jossa kanoja elätetään. | Sadan kanan k. Amerikkalainen k. — *Yhd.* kesä-, malli-, suur-, tuotantok.

kanalin|tu *s.* K:nut 'Galli, lintulahko, jonka lajeilla on vahvat astumajalat ja lyhyet, kuperat siivet'. Suomen linnustosta kuuluvat k:tuihin metsäkanat ja fasaanilinnut.

kanalisoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* rakentaa viemärijohtoja, järjestää jnk alueen kuivatus t. kastelu sen vesisuhteita säätäen; vrt. kanavoida. | Viljelysalueen k:nti. Kaupunkien tonttiym. alueilta kertyvän sade- ja lokaveden keräämistä ja johtamista maanalaisia johtoja myöten kadunalaiseen viemäriverkkoon sanotaan k:nniksi. — K. märkäpesäke. — *Sot.* Kapeikot k:vat hyökkääjän 'pakottavat ahtautumaan kapeaan rintamaan'.

kanalja[12] *s.* lurjus, ryökäle; velikulta. | Hävytön, suupaltti k. Senkin k.! Kuka k. tämän on tehnyt! Lurjukset, k:t, kyllä minä teidät opetan. — Iloinen k. Se k. vain nauraa virnisteli kepposelleen. — *A:sesti* Kivellä: Kas sitä k:a tyttöä. - - sun k. kieles tahtoisi tästälähin haastella pilkkasanoja.

kanamai|nen[63] *kalt.a. halv.* -sesti *adv.* naisesta. | Saamaton ja k. vouhottaja. K:sen typerä. Käyttäytyä k:sesti.

kanamuori *s. leik.* K. alkoi hätääntyneenä juosta sinne tänne.

kana|nen[63] *dem.s.* **1.** vrt. kana 1.a. | Tip tip, k:seni, tipuseni! Kaksi ortta k:sia, kaikki lumivalkoisia? [= ikenet ja hampaat] ARV. **2.** vrt. kana 3.b. | Vei [vaimokseen] kylän komeimman k:sen. Se oli surma nuoren neien, / loppu kaunihin k:sen KAL.

kanan|hoitaja *s.* **-hoito** *s.* K. elinkeinona. Harjoittaa k:a. **-jal|ka** *s.* myös ⌒. | K:an muotoinen risu. **-kaali** *s.* Barbaraea, isohkoja, liuskalehtisiä ristikukkaisia ruohoja. | Isokukkainen, kankea k. **-lanta** *s.* K. on voimakkaampaa kuin muut luonnolliset lannat. **-liha** *s.* myös ⌒. **1.** *ruok.* Pehmeää k:a. **2.** *kananliha|lla*, -lle ihosta: ihokarvat pystyssä, siirallaan, kuin paljaaksi kynityn kanan iho (kylmyydestä, kuumuudesta t. ankarasta mielenliikutuksesta). | Kolea ilma nostatti ihon k:lle. Iho nousi, kävi k:lle. Sinähän olet aivan k:lla! **-mun|a** *s.* Keitettyjä k:ia. K:ien vienti. Pää kuin k. **-paisti** *s. ruok.* **-pesä** *s.* myös ⌒. | Vei munat k:stä. **-po|ika** *s.* kanan poikanen. | K:jat juoksevat piipittäen emon perässä. Pääsiäispöytä koristettiin k:jin. — *Ruok.* Kylmää k:ikaa. **-poika|nen** *s.* = ed. | K:sten kuoriutuminen. Ruokkia k:sia. **-pää** *s. kuv.* tyhmästä, tomppelimaisesta henkilöstä. | Tyhmä k. — Sillä naisella on k. **-rehu** *s.* **-ruo|ka** *s.* Pikkukaloja k:aksi. **-varas** *s.* Kettu, viekas k. — *Erik.* lakittomasta, avopäin olevasta. | Juoksee, kulkee kuin k. Pidä kitasi sinä, k. KIVI.

kanaparv|i *s.* Haukka iski k:een.

kanapee[20] *s.* eräänlainen sohva; eräs voitaikinaleivos.

kana|piika *s.* Kartanon k. **-poikanen** *s.* On vaikeaa erottaa toisistaan vastasyntyneitä kana- ja kukkopoikasia.

kanarialintu *s.* Serinus canaria, Kanarian saarilta, Azoreilta ja Madeirasta kotoisin oleva

peippolintu, tavallisimpia häkkilintuja. | Keltainen k.

kanarian|heinä *s.* Phalaris canariensis, viljelty heinä, jonka jyviä, kanariansiemeniä, käytetään häkkilintujen ruoaksi. **-keltai|nen** *a.* kanarialinnun keltainen. | K:set käsineet. **-siemen** *s.* vrt. kanarianheinä.

kana|rotu *s.* **-rutto** *s.* = linturutto. **-talou|s** *s.* K:den kehitys. **-tarha** *s.* K:n tulee sijaita kanalan eteläpuolella. — Pitää k:a. **-taut|i** *s.* Vaarallisimpia k:eja ovat kanakolera ja kanarutto. **-tuberkuloosi** *s.* K:a on tavattu myös ihmisissä. **-täi** *s.* Menopon pallidum, kanoissa loisiva täi, höyhentäi.

1. **kanav|a**[16] *s.* vrt. kanaali. **1.** vesiliikennettä t. veden johtamista varten tehty vesiuoma. | Saimaan k. Suezin, Panaman, Korintin k. Venetsia, k:ien kaupunki. Suluton, kolmisulkuinen k. Rakentaa, kaivaa, tehdä k. Paitsi laivaliikenteeseen k:ia käytetään mm. kasteltaessa kuivia seutuja tai kuivatettaessa vetisiä maita. Kalojen kulkua varten on koskeen rakennettu puuseinäinen k. — Majavan kaivama k. Marsin k:at lienevät yleensä harhanäön synnyttämiä. — *Yhd.* joki-, merik.; ala-, haara-, keski-, pää-, yläk.; avo-, sulkuk.; kastelu-, kuivatus-, uittok. **2.** sola, käytävä, putki tms. | Uunin, savupiipun k:at. Jäähdyttimen k:at ovat tukossa. Muurattaessa on tiiliseinään jätettävä k:ia viemäri- ym. johdoille. Puupinoihin tehdään k:ia ja aukkoja ilmanvaihtoa varten. — Selkäytimen k. Luussa kulkee hienoja putkia, Haversin k:ia. — *Yhd.* seinäk.; johto-, poisto-, tulo-, tuuletus-, vetok.; höyry-, ilma-, savu-, tulik.; kyynel-, nivus-, reisi-, ruoansulatusk. **3.** *kuv.* tie, väline, keino. | Monia k:ia pitkin etsiytyvät luovan henkisen toiminnan saavutukset yleiseen tietoisuuteen. Vakoojat hankkivat tietonsa mitä erilaisimpia k:ia käyttäen.

2. **kanava**[16] *s. kut.* kaksiniitinen, reiällinen (puuvilla- t. pellava)kangas, jollaista käytetään mm. apukankaana ristipistokirjonnassa sekä välivuorina, kanavakangas. — *Yhd.* pellava-, pumpuli-, villak.; nimikoimisk.

kanava|-alue *s.* Panaman tasavallan k. kuuluu Yhdysvalloille. **--alus** *s.* erityisesti kanavaliikenteeseen soveltuva alus. **-järjestelmä** *s.* kanavisto. | Saimaan vesistön k. — Uunissa on mutkikas k.

kanavakan|gas *s.* = 2. kanava. | Ommella k:kaalle.

kanava|kasööri *s.* kanavalaitoksen toimenhaltija, jonka päätehtävänä on kanavamaksujen periminen. **-kirjuri** *s.* kanavakasöörin apulaisena oleva kirjuri. **-lait|e** *s.* Tulvavesi tuhosi k:teet. **-laito|s** *s.* Suomen k:ksella tarkoitetaan valtion kanavia ja liikkuvia siltoja (rautatien siltoja lukuun ottamatta) laitoksineen, rakennuksineen, irtaimistoineen ja maa-alueineen. K. on tie- ja vesirakennushallituksen alainen. **-liikenne** *s.* Kanava- ja rautatieliikenteen solmukohta. **-lämmitys** *s.* lämmitys(järjestelmä), jossa tulipesästä lähtevät savukaasut johdetaan rautajohtoja t. muurattuja kanavia myöten pitkin lämmitettävien huoneiden lattiaa. | K:tä käytetään kasvihuoneiden ja sikalain lämmittämiseen. **-maksu** *s.* sulkukanavan kautta kuljetettavasta aluksesta, lastista ja uittotavarasta suoritettava maksu. **-mestari** *s.* = sulkumestari. **-mies** *s.* kanavalaitoksen toimenhaltija, joka hoitaa suluttamista.

kanavaneula *s.* neula, jota käytetään ommeltaessa kanavalle t. muulle harvalle kudokselle. | Terävä, tylppäpäinen k.

kanavan|rakennus *s.* K. on pantu alulle. **-rakentaja** *s.* **-vartija** *s.* kanava- ja sulkulaitteiden kunnosta sekä sulutuksen hoidosta vastaava kanavalaitoksen toimenhaltija.

kanava|rakennus *s.* Korkea k. **-rakennusmestari** *s.* **-reitti** *s.* Keiteleen—Konneveden—Iisveden k.

kanavasidos *s. kut.* harsokankaan sidosta muistuttava, neliömäisiä aukkoja muodostava sidos.

kanava|silta *s.* vars. silta, joka kannattaa kanavaa sellaisten maastonkohtien yli, joita ei voi täyttää. | Ajotien asemesta k:sillassa on tiiviiksi rakennettu kanavauoma. **-sul|ku** *s.* K:un kummassakin päässä on liikuteltava salpa t. portti. **-sä|de** *s. fys.* harvennetussa kaasussa tapahtuvassa sähköpurkauksessa syntyviä positiivisella sähköllä varautuneita hiukkasia; *syn.* positiivinen säde.

1. **kanavatyö** *s.* vrt. 1. kanava 1. | Koskenperkaus- ja k:t.

2. **kanavatyö** *s.* kanavalle tehtävä käsityö; vrt. 2. kanava.

kanava|uoma *s.* Syvä, leveä k. **-uun|i** *s.* vrt. vastavirtauuni. | K:eissa savukaasut kulkevat toista kanavaa ylös, toista alas. **-vartija** *s.* par. kanavanvartija. **-verkko** *s.* kanavisto. | Suomen k. ulottuu Nurmeksesta ja Iisalmen seuduilta Suomenlahteen. Rakennuksen ilmanvaihtoa varten järjestetty k. **-yhtey|s** *s.* Main on k:dessä Tonavaan, Tonavan kanssa. **-yhtiö** *s.* Suezin k.

kanavisto[1] *koll.s.* kanavat, kanavaverkko. | Hollannin k. Kaupungin maanalainen k.

kanavo|ida[18 (30)] *v.* -inti[4*] *teonn.* varustaa kanavalla (ks. 1. kanava). | Purjehduskelpoiseksi k:itu joki. Suo k:itiin. Riisiviljelysten k:inti. Kaupungin k:inniksi sanotaan kaupungin sade- ja lokaveden keräämistä ja johtamista maanalaisia johtoja myöten kadunalaiseen viemäriverkkoon. — Lääkäri k:i märkäpesäkkeen.

kanavoimistyö *s.* Suurisuuntaiset k:t.

kandaarit[6] *s. mon.* kankikuolaimet.

kandeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* päällystää t. (keittämällä) kyllästää sokerilla. | K:ttuja makeisia. Hedelmien k:us.

kandelaaberi[6] *s.* iso haarakynttilänjalka. | Korkea, monihaarainen k. Kirkon k:t.

kand|i[4] *s. ark.*, vars. *yliopp.* kandidaatintutkinto; kandidaatti. | Suorittaa k. Selvisi k:ista. — Nuoria lääketieteen k:eja.

kandidaatin|arvo *s.* Filosofian, lääketieteen k. (myös ⌒). **-kirja** *s.* kandidaatintutkinnon suorittamisesta annettava todistus. **-tutkinto** *s.* korkeakoulussa, vars. yliopistossa kandidaatinarvoa varten suoritettava tutkinto. | Filosofian, lainopin, kauppatieteiden k. Suorittaa k.

kandidaat|ti[4*] *s.* **1.** ehdokas. | Vasemmiston k.

kunnallisvaaleissa. Maaottelun k. — *Yhd.* aviomies-, mestari-, ministeri-, voittajak. **2. a.** kandidaatintutkinnon suorittanut henkilö. | Filosofian, teologian k. Kauppatieteiden, yhteiskuntatieteen k. Nuori k. Päästä, tulla k:iksi. Luki parissa vuodessa k:iksi. — *Yhd.* opettajak. **b.** vars. *yliopp.* kandidaatintutkinto. | Lueskelee k:tiansa. Sai k:in valmiiksi. **3.** ks. uimakandidaatti.

kandidaatti|kirja *s.* par. kandidaatinkirja. **-tutkinto** *s.* par. kandidaatintutkinto.

kandi|kakku *s.* mehiläisten ruoka, jota valmistetaan keittämällä vehnä- t. hernejauhoja sokerivedessä. **-sokeri** *s.* ruokosokeri(laji), jota valmistetaan antamalla paksun sokerisiirapin kiteytyä erityisiin ammeisiin ripustettuihin lankoihin t. oljenkorsiin. | Ruskea k. eli rintasokeri.

kaneetti[6*] *s. leik.* vars. yhd:oissa: huomautus, lisäys. | Perä-, loppuk.

kaneli[6] *s.* eräiden kanelipuiden kuivattua, mausteena käytettyä kuorta; vrt. kassia. | Tavallinen eli Kiinan k. Ceylonin k. Jauhettua, hienonnettua k:a. Sirottaa k:a [= kanelijauhetta] riisipuuroon. **-jauhe** *s.* **-kakku** *s.* kanelilla maustettu kakku. **-kivi** *s.* keltainen t. hyasintinpunainen granaatti, hessoniitti. **-korppu** *s.* kanelilla maustettu korppu.

kanelin|kuori *s.* Keiton maustaminen k:kuorella. **-ruskea** *a.* K. iho. K:t sulat. **-värinen** *a.*

kaneli|omena *s.* eräs syysomenalajike. | Punainen, keltainen k. **-puu** *s.* Cinnamomum, laakeripuiden heimoon kuuluvia ulkomaisia kasveja, joista muutamien lajien kuorta, kanelia, käytetään mausteena. **-ruusu** *s.* = nurmiruusu. **-tipat** *s. mon. farm.* lääkkeiden maun parantamiseen käytetty kanelinkuoren alkoholiuute. **-öljy** *s.* kanelista tislattu, likööri- ja hajuvesiteollisuudessa käytetty keltainen öljy.

kanerva[13] *s.* Calluna vulgaris, koko maassamme kankailla, hietikoilla ym. yleinen varpu, jossa on pienet, sinipunaiset kukat; yhd:ojen jälkiosana myös muista kasveista. | K:a käytetään parkitsemiseen sekä kankaiden värjäykseen. — *Yhd.* kangas-, kello-, kurjen-, suok. **-hunaja** *s.* kanervien medestä saatu hunaja.

kanervai|nen[63] **1.** *poss.a.* K. kangas, rinne, metsikkö. Siellä [nummella] istun kohta k:sella polstarilla KIVI. **2.** *dem.s. kansanr.* [Veri] peitti maassa marjan varret, / k:set kankahalla KAL.

kanerva|kangas *s.* kanervaa kasvava kangas. | Kuiva, laaja, paljas k. Kulkea kukkivaa k:kangasta. **-kasvi** *s. kasv.* K:t 'Ericaceae, kaksisirkkaisheimo, johon kuuluu vars. ainavihantia, us. helakkakukkaisia varpuja, pensaita ja puita'. **-käärme** *s.* Coronella austriaca, tarhakäärmeiden heimoon kuuluva myrkytön käärme, jota maassamme on tavattu vain Ahvenanmaalla. **-multa** *s.* etupäässä kanervista muodostunut multa. **-n|kukka** *s.* **-numm|i** *s.* etupäässä kanervaa kasvava nummi. | Puuton k. Tanskan k:et. K:en metsittäminen. **-tyyppi** *s. metsät.* metsätyyppi, jossa vallitsevana varpuna on kanerva.

kanervik|ko[2*] *s.* kanervaa kasvava maa, kasvavat kanervat. | - - kummut kylvi kuusikoiksi, / kankahat k:oiksi KAL.

kanervikkokangas *s.* kanervakangas.

kanervisto[1] *s.* = kanervikko.

kanervoitu|a[1*] *v.* Kuloalue k:u 'alkaa kasvaa kanervaa'.

1. **kan|gas**[66*] *s.* **1.** kangaspuissa t. kutomakoneessa pitkittäisistä loimista ja poikittaisista kuteista valmistettu lankakudos, jollaisesta tehdään vaatteita, liinoja yms.; esim. aivina, diagonaali, flanelli, karttuuni, musliini, sametti, sarka, satiini, toimikas, verka; vrt. havas, neule, trikoo, huopa, tekstiili, vaate. | Pellavainen, villainen k. Neliniitinen, vinotoimikkainen, pomsisidoksinen k. Hieno, tiheä, luja, leveä k. Valkoinen, yksivärinen, raidallinen, kuvioitu k. Miesten, lasten k. Pakka k:gasta. Kutoa k:gasta. Painaa kuvioita k:kaaseen, k:kaalle. K:kaan leikkaaminen. Viedä k. räätälille. K:kaasta tehty teltta. Marjat kaadetaan k:kaalle valumaan. — *Kuv. runok.* Ajan k. Unelmien k. - - niin kudottiin, helskyteltiin onnemme k. AHO. Tyhjän yli ja pimeän / kasvaa k. elämän KOSKENN. — *Yhd.* hamppu-, jouhi-, juutti-, metalli-, paperi-, pellava-, puuvilla-, silkki-, silla-, villak.; kumi-, vaha-, öljyk.; diagonaali-, harso-, kanava-, kukka-, kuvio-, trikoo-, verkkok.; osto-, tehdask.; haava-, housu-, huonekalu-, kalkio-, kaulus-, koriste-, kovike-, käsityö-, lakana-, paikka-, paita-, puku-, purje-, päällys-, suodatin-, säkki-, verho-, vuorik.; kesä-, talvik.; muoti-, sotilas-, tuulik. — *Erik.* **2.** (kehyksiin pingotettu) kangaskappale, jolle taiteilija maalaa; kankaalle tehty (öljy)maalaus. | Kiinnittää, vangita jtak k:kaalle. Taiteilijan näytteille asettamat k:kaat. Hänen viimeiset k:kaansa ovat herättäneet suurta huomiota. **3.** *valkoinen kangas* (elokuvien tm.) projektiotaso; *kuv.* elokuvateatterista, elokuvasta, filmistä. | Esittää valkoisella k:kaalla. Valkoisen k:kaan sankareita. — *Yhd.* valkok.

2. **kan|gas**[66*] *s.* kuiva metsämaa, jonka kivennäisaines on kangasturpeen peittämä ja jonka pääasiallisena pintakasvillisuutena ovat sammalet t. jäkälät sekä varpukasvit, kanervainen hiekkaperäinen metsämaa; vrt. nummi; us. myös kovista maista soiden vastakohtana. | Kuiva, kanervainen, marjainen k. Samota k:kaita. Hevonen juoksi että k. pölisi. K:kaalla näkyi karhun jälkiä. - - noilla Väinölän ahoilla, / Kalevalan k:kahilla KAL. — Ajaa jku k:kaalle 'ulos, pois, "pellolle"'. Ajoi [humalapäissään] kotiväkensä k:kaalle ALKIO. — *Yhd.* harju-, hieta-, kivikko-, sorak.; havumetsä-, jäkälä-, kanerva-, metsä-, mustikka-, männikkö-, mänty-, puolukkak.

kangasala *s.* Toimia k:lla. K:n uusimmat muodit.

kangas|harju *s.* Tie kulkee korkeaa k:harjua. **-hiekka** *s.* hienorakeinen, erittäin läpäisevä, niukkaravinteinen hiekka, jota tavataan kangasmaillamme. — *Runok.* - - jo soitti somer alla maan / ja helkki k. LEINO.

kangaskaistale *s.* Leveä, kapea, pitkä k. Maton reunat vahvistetaan k:ella.

kangaskanerva *s.* = kanerva. | -- kovemmilla mailla lehahti aina k:n lämmin tuoksu AHO.
kangas|kansi *s. kirj.* Teos tukeviin k:kansiin sidottuna. Kirjan hinta k:kansissa 450:—. **-kantinen** *a. kirj.* K. kirja. **-kappale** *s.* kappale kangasta; vrt. vaatekappale. | Tahraa hangataan k:ella. **-kaup|pa** *s.* Helsingin k:at. — Harjoittaa k:paa. **-kauppias** *s.* **-kenkä** *s.* **-kiekko** *s. tekn.* metalliesineiden kiillottamiseen käytetty, ympyriäisistä kangaskappaleista valmistettu pyörivä kiekko.
kangas|kiuru *s.* Lullula arborea, maamme etelä- ja keskiosissa metsämailla asuva leivosen sukuinen lintu. **-korpi** *s. metsät.* kangasmainen korpi. **-korte** *s.* Equisetum hiemale, eräs kortekasvi. **-kynnys** *s. metsät.* Suon levenemistä estää korkea k.
kangas|laatu *s.* Huokea, paksu k. **-laj|i** *s.* Silkkiä, samettia ja muita k:eja. **-lappu** *s.* **-liik|e** *s.* Avaamme uuden k:keen.
kangasma|a *s.* Kuiva, harvametsäinen k. Ajettiin laajojen k:iden halki.
1. **kangasmainen**[63] *kalt.a.* < 1. kangas. | K. paperi.
2. **kangasmai|nen**[63] *kalt.a.* < 2. kangas. | K:sia rämeitä, harjujonoja.
kangasmalli *s.* Kustavilaisen kauden sirot k:t. Yksinkertainen ja helposti valmistettava k.
kangas|metsä *s. metsät.* Suomen metsät jaetaan kuiviin k:metsiin, tuoreisiin k:metsiin ja lehtometsiin. **-multa** *s.* (vars. kanerva)kankaille syntynyt multa; vrt. kanervamulta.
kangas|myymälä *s.* **-nappi** *s.* **-näyt|e** *s.* Pukimon k:teet. **-paino** *s.* värillisten kuvioiden painaminen kankaalle, kankaiden painaminen; kankaiden painamista suorittava laitos. **-pak|ka** *s.* Viisi täysinäistä k:kaa. K:an tavaramerkki. **-pala(nen)** *s.* myös: kankaanpala(nen). **-pussi** *s.* **-pu|ut** *s. mon.* laite, jossa kudotaan kankaita käsin; vrt. kutomakone. | 8-vartiset k. K:illa kutominen. Istua k:illa, k:issa. Helskyttää k:ita. K. paukkuvat. K:iden kalske. — *Yhd.* käsi-, vipuk. **-päällinen** *s.* Sohvaa suojelee kukikas k. **-päällyksi|nen** *a.* K. kenkä, nappi, paketti. K:set huonekalut. **-päällys** *s.* Pakkauksen k. Kumiletkun k.
kangas|rousku *s.* Lactarius rufus, tärkeimpiä rouskujamme. **-räme** *s. maant.* kankaasta syntynyt rämemäinen muodostuma.
kangas|selkä *s. kirj.* sidotun kirjan kankainen selkä. **-selkäi|nen** *a. kirj.* Teos, sidottuna k:siin pahvikansiin.
kangassieni *s.* erilaisten syötävien sienten nimenä.
kangassuikale *s.* Halkeama peitetään ohuella k:ella.
kangast|aa[2] *v.* **1.** näkyä kangastuksena. | Merellä k:aa ylösalaisin kääntynyt laiva. **2.** ed:een liittyen: häämöttää, siintää, kuumottaa, kajastaa. | Taivaanrannassa k:i kotimaa. Heikoinkin auringonkajo on herjennyt k:amasta hänen kaihiensa läpitse KALLAS. — *Kuv.* Päämäärä k:aa jo. Jk k:aa mielessä. Ajatus k:i epämääräisenä mahdollisuutena. Hänelle, hänen edessään k:i suuri elämäntehtävä. Ihanne k:aa saavuttamattomissa. Kolmivuotisesta alkavat jo hämymuistot k:aa KIANTO. — *Refl. taiv.* -- elo kaunis k:ihe LEINO.
kangastatti *s.* Boletus variegatus, kellertävän ruskea tatti.
kangastavara *s.* K:in tulleja korotettiin.
kangastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *s.* < kangastaa. | Jklle k:ee jk. Jk k:ee ajatuksissa, mielessä. K:evia tulevaisuudenkuvia. Jotakin epäilyksen tapaista k:i hänen sanoissansa. Sieluni silmissä k:ee ihana -- kuva KIVI.
kangas|teollisuus *s.* **-tilk|ku** *s.* K:uista tehty matto.
kangastu|a[1] *v.* kuvastua kangastuksena. | Jklle, jkn eteen, jkn silmiin k:u jk. -- alkoivat yht'äkkiä kirkko, tapuli ja kirkonkylän talot ilmaan k. AHO. -- moni k:i kuva kultainen, / moni muistelo päiviltä lapsuuden LEINO.
kangas|tukki *s. kut.* kangaspuissa ja kutomakoneessa tukki, jolle kudottu kangas kierretään. **-tuoli** *s.* **1.** *murt.*, tav. *mon.* kangaspuut. | Äiti vainaan k:t. Sunnuntaina ei voi istua k:in, vaikka tekisi mieli SILL. **2.** *par.* kutomakone.
kangasturve *s. metsät.* enemmän t. vähemmän hapan, turvemainen, tiivis multakerros, joka jyrkkärajaisesti eroaa alla olevasta kivennäismaasta, kuntta. | K:tta muodostuu siellä, missä eloperäisten aineiden lahoaminen tapahtuu huonosti.
kangastu|s[64] *s.* **1.** näköharha, jonka johdosta matkan päässä katsojan korkeudella oleva esine näkyy joko ylempänä tai alempana, oikeassa asennossa tai ylösalaisin, fata morgana; myös täten näkyvästä harhakuvasta. | K. kohottaa saaret korkealle ilmaan. Karavaanin näkemä järvi oli vain k. — *Yhd.* aavikko-, merik. **2.** *kuv.* kajastus, haave, unelma, utopia. | Ihana tulevaisuuden k. Yhteisen kodin k. Ylioppilaan arvo jäi hänelle saavuttamattomaksi k:kseksi. -- voisin maalata -- yhden k:ksen valkeuden maasta KIVI. — Kuolleiden maailma on -- tämän elämän täydellinen varjokuva eli k. AK.
kangas|uutuus *s.* Syksyn k:uutuudet saapuneet. **-valikoima** *s.* **-varasto** *s.*
kangasvuokko *s.* Pulsatilla vernalis, kylmänkukkien sukuun kuuluva silkkikarvainen vuokko, keväinen kylmänkukka.
kangas|vuori *s.* Kotelon k. **-vyö** *s.*
kanger|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kangertaa. | Joukkueen peli k:teli pahasti. Kieli k:telee suussa. K. puheessaan. K:teli jotakin siansaksaa. K:televa sisälukutaito. Sano vain ajatuksesi k:telematta 'siekailematta'. -- että [linnunpoikaset variksen] kurkussa hiukan k:telisivat AHO.
kanger|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* **1.** *intr.* panna vastaan, sujua kömpelösti, huonosti, hakaltaa, takeltaa, takertaa. | K:tava voimisteluliikkeen suoritus. Mikä tässä koneessa k:taa, kun se ei käy? Alku pyrki k:tamaan. Vain matematiikka k:si Pekalla koulussa. Pienten k:rusten jälkeen päästiin työssä hyvään vauhtiin. — Us. puheesta: mongertaa, tankata, änkyttää, häkeltää. | Kieli k:taa. Puhua k. Sanat k:tavat suussa. Hänen ruotsinkielensä k:taa. Vieraan sinutteleminen tuntui k:tavan. Lukea

k:tamatta. 2. *tr. harv.* kalvaa, jäytää, kaihertaa. | Tappio jäi k:tamaan mieltä. Eräs seikka k:si heidän onneaan. [Hius] alkoi - - silmiä k. JOTUNI. — Myös *intr:sesti.* Jokin k:taa tytön omassatunnossa.

1. **kan|geta**[36*] *v.* vääntää t. nostaa kangella, kammeta, vivuta. | Puunjuuret k:getaan maasta. K:kesimme tynnyrit ojasta autoon. Ovi oli k:gettu saranoiltaan.

2. **kan|geta**[34*] *v. harv.* kangistua. | Käsi k:keni. - - lumihanki jo kalman / poskea peitteli k:kenevaa *MANN.

kangist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tehdä kankea(mma)ksi, jäykistää, jäykentää. | Kylmä k:i ruumiin. Leinin k:amat jalat. K:i niskansa. Kauhun k:amin silmin. Uusi puku tuntuu k:avan. — *Kuv.* K. kaavoihin. Rajoittavat määräykset k:avat talouselämää. Erimielisyydet vaikuttivat k:avasti keskusteluun.

kangistu|a[1] *pass.v.* -neisuus[65] *omin.* < kangistaa. | Pitkästä istumisesta k:nut. Kylmästä, pelosta k:neet jäsenet. Sormet k:ivat tikuiksi. Hymy k:i virnistykseksi. Katse k:u. Tušši on k:nut 'jähmettynyt'. — *Kuv.* Kaavoihin k:nut puhdasoppisuus. Keskustelu k:i. Virkavallan k:neisuus.

kangistus[64] *s.* kangistaminen, kangistuminen; kangistuneisuus. | Kankaan k. — Seisomisen aiheuttama k. Selkärangan k. **-tauti** *s. lääk.* jäykkäkouristus.

kangistuttaa[2*] *v.* par. kangistaa.

kangota[38*] *v. harv.* kangeta. | K. kiviä, kantoja.

kangot|taa[2*] *v. harv.* -us[64] *teonn.* vrt. ed. | K. [= kangeta] kiveä. — K:ti [= kurkotti, ojensi] kaulaansa paremmin nähdäkseen. Kita k:taa [= ammottaa] leväälään.

1. **kan|i**[4] *s.*, vars. *puhek.* kaniini. | Pojat hoitavat k:eja. - - k. arka se puikkeli pois kolohonsa *MANN.

2. **kani**[4] *s. puhek.* panttilaitos, -lainaamo. | Vei takkinsa k:in. Kello on k:ssa 500 markasta.

3. **kani**[4] *s. murt.* kahnaus, tora, kina. | Ainaista kinaa ja k:a. Tuli k:a ja tappelua talonväen kanssa.

kan|ia[17] *v.*, vars. *kansanr.* valmistaa, suoria. | Sai kaaren k:ineheksi, / jousen varsin valmihiksi KAL. - - suvakoille suorittele, / k:i siitä kangaspuille! KAL.

kaniikki[6*] *s. hist.* alk. tuomio- t. muun suurehkon kirkon pappi, joka noudatti tiettyjä sääntöjä, kaanonia; myöh. alemman arvoasteen jäsen katolisen ja anglikaanisen kirkon tuomiokapitulissa; *syn.* kanunki, tuomioherra.

kaniin|i[6] *s.* Lepus cuniculus, jänisten heimoon kuuluva, meillä vain kotieläimenä tavattava jyrsijä. | K:in pää, korvat ja takaraajat ovat lyhyemmät kuin jäniksen. Hollantilainen, englantilainen, pitkävillainen k. Kasvattaa, hoitaa k:eja. — *Yhd.* angora-, hopea-, koti-, maatiaisk.; rotu-, siitos-, talous-, teurastusk.; emä-, naarask.

kaniinikoppi *s.*

kaniinin|hoito *s.* **-nahka** *s.* Turkki, joka on k:a.

kaniini|rotu *s.* Kesyt k:rodut jaetaan talouskaniineihin ja huvikaniineihin. **-tarha** *s.* K:ssa on 40 kaniinia.

kanikoppi *s.*, vars. *puhek.*

kanila[15] *s. puhek.* kaniinitarha.

kaninnahka *s.*, vars. *puhek.*

kani|ssa, -in *adv. murt.* kierossa, vinossa. | Ovi on k:ssa. Painua k:in.

kanisteri[5] *s.* metallilevystä tehty, vars. öljyn t. spriin säilyttämiseen käytetty ahdassuinen, tav. kulmikas astia. | Peltinen k. Litran k. — K. [= kanisterillinen] viinaa. — *Yhd.* pirtu-, viina-, öljyk.; peltik.; taskuk.

kanjoni[6] *s.* syvä rotkomainen jokilaakso. | Kanjoneja on runsaasti Pohjois-Amerikan kuivissa länsiosissa. **-laakso** *s.* Kevojoen laakso on Suomen suurin k.

kankaan|kudonta *s.* K:kudonnan harjoittaminen elinkeinona. **-kutoja** *s.* Kutomakoulun käynyt k. **-malli** *s.* **-pala(nen)** *s.* myös: kangaspala(nen). **-pingotin** *s.* laite, joka pitää kankaan leveänä kangaspuissa.

1. **kankainen**[63] *ain.* ja *poss.a.* < 1. kangas. | K. nukke. K. koju. — *Yhd.* kelta-, punak.; liina-, purjek.

2. **kankai|nen**[63] *poss.a.* < 2. kangas. | Kuljettiin k:sia maita.

kankare[78] *s.* (tav. kuiva, hiekkainen) mäennyppylä, kumpare; vrt. kangas. | Tien vierellä on viisi perättäistä k:tta. — *Maant.* 10—20 m:n korkuinen maaston kohoama. **-maa** *s. maant.* kankareiden luonnehtima alue.

kanke|a[21] *a.* -asti *adv.* jäykkä. **1.** joustamaton, taipumaton, tankea. | K. harja, tukka. K:at jäsenet. K. käynti, kumarrus. K. käsiala. Ovi liikkuu k:asti saranoillaan. — *Kasv.* K. aroluste. K. ukonparta. — *Yhd.* puolik.; kuoleman-, kylmänk. **2.** juoksevista aineista tav:mmin jäykkä (2). | K. kerma, terva. Puuro tuli kovin k:aa. K. savi. **3.** *kuv.* joustamaton, hidas, kömpelö; eloton, väkinäinen, "virallinen", kylmä. | K:at hovitavat. K. virastokoneisto. K. runo. Ruotsin kieli käy häneltä k:asti. Hidas puhe ja k. kieli (alk. VT). K. oppimaan. — Teennäisen k. nauru. K. ilme kasvoilla. K. mieliala. Heidän välinsä ovat k:at. Poistui k:an virallisesti. - - vastahakoista ja k:aa sukua VT. - - maailma vastaas k. / on, niin kuin nähdä saamme VK.

kankeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* K. kartonki, kangas. Liemen annetaan kiehua k:ksi. Kieleltään k. käännös. Keskustelu kävi k:sti.

kankea|jalkainen *a.* K. vanhus. **-juoksuinen** *a.* K. neste. **-karvai|nen** *a.* Merikarhulla on k. ruumiinpeite. K:set lehdet. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* K:senä en ruvennut asiaa tarkemmin selvittelemään. **-liikkei|nen** *a.* -syys *omin.* K. nyrkkeilijä. K. laiva. **-n|lainen**[63] *a.* -laisesti *adv.* kankeahko. | Suoritti voimisteluliikkeensä k:laisesti. **-n|puoleinen** *a.* -puoleisesti *adv.* kankeahko. | K. harja. **-oppinen** *a.*

kankeus[65] *omin.* < kankea. (*1.*) Niskan k. — *Yhd.* aamu-, matkak.; kuolemank. (*2.*) Toiminnan k. Seurustelun k. hävisi. — *Yhd.* alku-, näkö-, virastok.

kan|ki[8*] *s.* **1.** puu- t. metallitanko, vars. vipuna t. vivun tapaan käytettynä työaseena t. -välineenä. | Raskas, pitkä k. Kiviä väännetään k:gella maasta. Kovan soramaan irrottami-

seksi tarvitaan k:kia ja hakkuja. Työnsi k:gen oven rakoon ja väänsi. Pönkittää ovi k:gella kiinni. Iski k:gen maahan ja sitoi siihen hevosensa. - - palasivat veljekset kotiansa, k:gessa kantain karhua mustanhallavaa, ankaran suurta KIVI. — *Kuv.* Ei saa sanaa suusta muuten kuin k:gella vääntämällä. — *Yhd.* hirsi-, koivu-, puu-, rautak.; nosto-, palo-, tukki-, vierto-, vääntök. **2.** pitkänomainen harkko, tanko, pötky jtak metallia tms. | Tinaa myydään tavallisesti k:kina. K:geksi taottu, valssattu takomarauta. K:gesta leikatut tiilet. Piparkakkutaikina leivotaan pitkiksi, kapeiksi k:giksi. — *Yhd.* kupari-, rauta-, teräsk.

kanki|-istutus *s. metsät.* = puristusistutus. **-kuolaimet** *s. mon.* ratsuhevosilla t. opetustarkoituksiin käytetyt kuolaimet, joiden sivukappaleet (kanget) vaikuttavat vipuvarren tavoin ohjia kiristettäessä, pakkokuolaimet, kandaarit. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-palmikko** *s.* nauhalla kierretty palmikko, jollaista herrasmiehet käyttivät Euroopassa 1700-luvulla ja jollainen sitten kuului yleiseksi tulleeseen tekotukkaan. **-rauta** *s.* kangeksi taottu t. valssattu taottava rautametalli. **-rautapaja** *s.,* vars. *hist.* kankirautaa valmistanut ruukki. **-rikki** *s.* tangoiksi valettu rikki, tankorikki. **-saippua** *s.* nelisärmäisiksi tangoiksi valmistettu tehdastekoinen taloussaippua. **-teräs** *s.* = kankirauta. **-tiili** *s.* yhtenäisestä tiilimassasta valmistettu tiili. **-vasara** *s.* kankiraudan valmistuksessa käytetty konevasara.

kankuri[5] *s.* **1.** us. *amm.* kankaankutoja. | Äiti oli etevä k. Muuan englantilainen k. on keksinyt kehruukoneen. — *Yhd.* ammatti-, kotik. **2.** Lamia textor, eräs hapsenkakkiaisiin kuuluva kovakuoriainen.

kankurimestari *s.*

kankut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* jyskyttää, ryskyttää, kolkuttaa. | Ajaa k:imme junalla. Höyrylaiva k:ti kohti Savonlinnan kaupunkia. — Emäntä k:ti [= haukkui] jälkeen ja uhkaili MERIL.

kannak|e[78*] *s.* **1.** = kannatin. **2.** *harv.* kannas. | Olipa vedellä aikaa kiertää, - - mutta voisi tuollaisen k:keen helposti aukaistakin KARHUM. — *Yhd.* maak.

kannakselai|nen[63] *a.* ja *s.* Karjalan kannakseen kuuluva, sille ominainen t. sitä koskeva. | K. kylä. K. siirtoväki. K:set murteet. Unto Seppäsen k:set romaanit. — K:set 'Karjalan kannaksen asukkaat'.

kannallinen[63] *poss.a.* < kanta 1. | K. nappi, sormus, rautanaula. K. kenkä.

kannan|ilmaisu *s.* mielipiteenilmaisu. | Hallituksen, kokouksen k. **-muutos** *s.* Jyrkkä k. Ranskan kauppapolitiikassa.

kannannai|nen[63] **1.** *a.* jota on kantaa asti, raskas. | K. taakka selässä. K. sylys halkoja. Karoliinalla oli k. kuorma miehensä tavaroita AHO. **2.** *s.* kantamus, taakka. | Miehen k. - - tulija purki pihamaalle k:sen vahvoja luutia NUOLIV.

kannanotto *s.* kannan ottaminen (vrt. kanta 4), suhtautuminen, kanta, mielipide, käsitys. | Haparoiva, epävarma k. Arvostelee hallituksen ulkopoliittisia k:ja. Kirjailijan k. tuntuu objektiiviselta.

kannanta[15*] *s.* kantaminen, kanto. | Verojen k.

kannantakainen *s.* side, jonka hiihtäjä asettaa kenkänsä kannan taakse, jotta mäystimeen pistetty jalka ei pääse luistamaan taaksepäin.

kannantavesi *s.* kannettu vesi. | Ei panentamieli päässä pysy eikä k. kaivossa SL.

kanna|s[64] *s.* **1. a.** maastossa: kahden veden tms. välinen maakaistale. | Kapea k. yhdistää saaren mantereeseen. Tie kulkee pitkin soiden välistä k:sta. Korintin, Panaman, Aunuksen k. — *Erisn.* = Karjalan k. | Vietti kesäänsä K:ksella. — *Yhd.* järvi-, suok.; hiekka-, maa-, metsäk. **b.** avarampaa käyttöä. | Kilpirauhasen päärynänmuotoisia sivulohkoja yhdistää toisiinsa kapea k. Betoniseinässä olevien onteloiden väliin on jätettävä k., joka yhdistää seinän sisä- ja ulkopuoliskon toisiinsa. **2.** tav. *mon.* = kanta I. 2. b. | Reen, kelkan k:kset. Seisoa reen k:ksilla. Hyppää k:ksille! Pekka seurasi aivan reen k:ksilla 'kannoilla, perässä'. Mutta Erkki työnteli [= hiihti] kuin olisi kuolema kiikkunut k:ksilla LEINONEN.

kannasmaa *s.* Keski-Amerikka on kahden valtameren välinen k.

kannat|e[78*] *s.* **1.** = kannatin. **2.** *abstr.* kannatus. | - - neljän jaluskiven k:teella LINN.

kannat|ella[28*] *frekv.v.* < kannattaa. (*1.*) Hanki on ruvennut jo k:telemaan. K:telee pikkuveljeään kainaloista. K:teli housujaan. Kyntää k:ellen auraa käsiensä varassa. — *Kuv.* Minä olen koettanut k. sinua silloinkin, kun epätoivo on lannistanut mieleni. (*2. b. harv.*) Silloin tällöin olemme k:elleet häntä pienellä rahasummalla. (*2. c. harv.*) Heta k:teli Jannen käsitystapaa KARHUM. (*5. harv.*) Se [tuuli] mun kauas k:teli, / uitteli ulomma maasta KAL.

kannat|in[56*] *s.* se, minkä varassa jk pysyy, on koholla t. paikoillaan, estyy putoamasta t. kaatumasta, kannake, kannate. **1.** varta vasten tehdyistä rakenteista, esineistä ja niiden osista. | Katon, parvekkeen, muurin k. Laivan kansipalkkien k:timet. Kattolampun, taulun k. Haahlat, padan k:timet. Nuotan kohot eli k:timet. Miekan k. Takin k. 'ripustin'. Selkärepun k:timet. Housut riippuvat vain toisen k:timen varassa. Vahingoittuneen käsivarren k. eli mitellaside. Pinottaessa puita pannaan pinon pohjalle kaksi pitkää puuta k:timiksi. — *Yhd.* betoni-, puu-, rautak.; aisan-, katon-, puomink.; housunk:timet. **2.** muuta konkr. käyttöä. | Evän k. Utare riippuu tukevien k:timien varassa. Nivuskanavassa on naisella kohdun liereä k. Lihasten k:timena on luuranko. Itiöpesäkkeen k. **3.** *kuv.* Tämä käsitys on yhteiskuntajärjestyksemme k. Kullakin heistä oli oma harrastuksensa ikään kuin jonkinlaisena k:timena, joka esti elämän muuttumasta tarkoituksettomaksi WALTARI.

kannatin- myös: kannatus-. **-hihna** *s.* Aisan k. Hevosen kesävaljaisiin kuuluvat k:t. **-hirsi** *s.* Katon k. **-jous|i** *s.* Rautatievaunujen k:et. **-koukku** *s.* **-köysi** *s.* **-laite** *s.* **-lan|ka** *s.* Astia riippuu vedessä k:gan varassa. **-palkki** *s.* K:in

nojautuvat katonosat. **-pinta** *s.* Hevosenkengän k. 'kaviota vastaan tuleva pinta'. **-puu** *s.* Sillan k:t. Takki on ripustettava k:hun. **-pylvä|s** *s.* Katon k. Lentokonehallin betoniset k:ät. Sähköjohtojen k:ät. **-reuna** *s.* Hevosen kavion k. 'alareuna'.

kannat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kanta. (*1.*) K. omena, sieni, naula. K. kenkä. (*5.*) Pehmeää ja k:onta [= haparoivaa, horjuvaa] politiikkaa. Hallituksen k:tomuus.

kannat|taa[2*] *v.* **1.** kantaa (A. I. 2), kestää jk paino, pitää koholla, tukea. | Hanki k:taa hiihtäjän. Jää, vesi k:taa. Suo ei k:a. Sateiden takia tie ei k:a. Vene hädin tuskin k:ti meidät kaikki. Olin niin väsynyt, etteivät jalat tahtoneet k. Atlas-jättiläinen k:ti taivaan kantta hartioillaan. Pylväiden k:tama katto. Oksa ei k:tanut raskasta painoa. Olen monesti tahtonut nähdä, kuinka korkealle siipeni k:tavat J.FINNE. - - muiden oli pitänyt [juopunutta] kahden puolen kainaloista k. AHO. — *Kuv.* Tämä usko on k:tanut häntä kärsimyksissä ja vastoinkäymisissä. **2.** *abstr.* **a.** ed:een liittyen. | Teoksen k:tava [= johtava, perus-] ajatus. Runoa k:taa harvinaisen väkevä tunne. Hän kuuluu näyttämön k:tavimpiin [= parhaisiin] voimiin. Kulttuurimuoto, jota ei ole voinut k. [= pitää yllä] mikään sotainen kansa. Kaikkea hänen toimintaansa k:ti harras usko edistykseen ja hyvän voittoon TARK. **b.** auttaa taloudellisesti, avustaa, tukea. | Valtio k:taa vapaata valistustyötä. Nuoria tieteenharjoittajia k:etaan apurahoilla. Yhdistyksen k:tavat jäsenet. **c.** yhtyä jhk mielipiteeseen, olla samaa mieltä, puoltaa, hyväksyä. | K:etaan! Ehdotusta on k:ettu. K:an edellistä puhujaa. K:ettava ajatus. **3. a.** *yksipers.* sopia, sietää, olla paikallaan, maksaa vaiva, kelvata, ansaita. | Näyttelyssä k:taa käydä. Hyvänä meitä pidettiin, mutta k:tikin pitää. — Tav. *kielt.* Siitä ei k:a [= hyödytä, toimita, parane] puhuakaan. Ei k:a [= kestä, ansaitse] kiittää! Ei kirkkoa k:a kahdelle lämmittää SP. Ei k:a surra noin pientä asiaa! Tuskin sinun k:taa mennä. **b.** *3. pers.* olla tuottavaa, taloudellisesti edullista t. mahdollista. | Kauppa k:taa hyvin. Liike k:taa. Maatalouden ei uskottu k:tavan. — Vrt. 3.a. | Minun ei k:a ostaa niin kalliita tavaroita. — *kannat|tava* (a.) -tavasti (adv.) (-tav(ais)uus ks. erikseen). Taloudellisesti, rahallisesti k:tava. K:tava tuotanto, yritys. Malmia ei ole voitu k:tavasti louhia. **4.** *fakt.* panna kantamaan, antaa kantaa. | K. matkatavaransa sisälle. K:ti kuorman aasilla. **5.** *harv.* vedestä, tuulesta ym.: kantaa, kuljettaa; *intr.* kantaa, ulottua, kuulua. | Tuuli k:taa leijan pihan yli. Kuulakas ilma k:taa kauas kellojen äänen. — Sinne ei silmä k:a. Huuda, jos vain äänesi k:taa.

kannattaj|a[16] *tek.* < ed. (*1.*) Ensimmäinen kaulanikama, k. eli atlas. — *Rak. tekn.* kannattava rakenne, kannatin. (*2. a.*) Auringonvalo, kaiken elämän k. 'perusta'. Metsät ovat valtion talouselämän k:ia. Kulttuurin, kehityksen, edistyksen, tradition k. 'säilyttäjä, ylläpitäjä'. Lyyrillisen runouden k:ina ovat olleet naiset. Ominaisuuksien, sielunelämän k. (*2. c.*) Puolueen k:at. Ehdottoman raittiuden k. Imperialismin, passiivisen vastarinnan k. Freud ja hänen k:ansa. Ajatus ei ole saanut k:ia. Esiintyä kuningasvallan horjumattomana k:ana.

kannattaja|joukko *s.* Raittiusaatteen, puolueen, osuuskaupan k. **-jäsen** *s.* K:ellä ei ole kokouksessa vaali- eikä äänestysoikeutta. **-lihas** *s. anat.* Kylkiluun k. **-nikama** *s. anat.* ensimmäinen kaulanikama, atlas. **-piiri** *s.* Suuri ystävä- ja k.

kannattamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < kannattaa. (*1.*) K. jää. (*2. c.*) K:onta ehdotusta ei hyväksytä. (*3. b.*) Taloudellisesti k. K. liikeyritys, kaivos. K. lehmä, Lopetti kalastuksen k:tomana. Työvoimaa ei saa käyttää k:tomasti.

kannattavaisuus[65] *s.* = seur.

kannattavuu|s[65] *s.*, vars. *liik.* voiton suhde pääomaan, tuottavuus. | Maatalouden, kaupan, rautateiden, pankin k. Liikkeen k. on ollut hyvä, n. 12 %. Pääoman, työn k. Ennen kuin rakentamiseen ryhdytään, on tehtävä tarkka laskelma k:desta. — *Yhd.* kokonaisk.

kannattavuus|laskelma *s.* **-näkökoh|ta** *s.* Tehtaan suunnittelussa on k:dat otettava huomioon. **-prosentti** *s.* **-raja** *s.* Hinnat ovat laskeneet k:n alapuolelle. **-tutkimus** *s.*

kannattelu[2] *teonn.* < kannatella.

kannatu|s[64] *teonn.* < kannattaa. (*1.*) Pylväät eivät yksinään riitä katon k:kseen 'kannattamiseen'. Ullakolla oleva savukanava on palomuurin k:ksen [= tuen] varassa. Kahden patsaan k:kselle [= varaan] asetettu orsi. Veden k:ksen [= kannattavan voiman] takia kappale ei pääse uppoamaan. Puomin k:ksina [→ kannattimina] käytetään vahvoja köysiä. — *Yhd.* orsi-, patsas-, pylväsk. (*2. b.*) Valtion antama rahallinen k. Jäsenmaksujen tilille voidaan merkitä myös k:kset ja lahjoitukset. Tutkimusmatka oli mahdollinen ainoastaan yliopiston k:ksen turvin. — *Yhd.* vuosik. (*2. c.*) Yksimielinen, lämmin, jakamaton k. Puolueen k. on kasvanut. Viime vaaleissa E:n k. laski huomattavasti. Ehdotus ei ole saanut yleisön k:sta.

kannatus|apu *s.* Valtion tieteellisille laitoksille myöntämä k. **-köysi** *s.* **-lakko** *s.* myötätuntoisuus-, sympatialakko. **-maksu** *s.* Jäsenseurat suorittavat liitolle 5000 mk:n suuruisen k:n. **-sitoumu|s** *s.* Kerätä k:ksia. **-yhdistys** *s.* yhdistys, jonka tarkoituksena on oppilaitoksen, seuran tms. taloudellisen aseman tukeminen.

kannatuttaa[2*] *fakt.v.* = kannattaa 4.

kanne[78*] *s.*, vars. *lak.* asianosaisen tuomioistuimessa esittämä vaatimus saada tietynlainen, toiseen asianosaiseen kohdistuva tuomio; vrt. syyte. | K. avioliiton purkamisesta. K. pannaan vireille haasteella. Tehdä, nostaa k. jkta vastaan. Ajaa k:tta. Mikä syytös ja k. teillä on tätä miestä vastaan? UT. — Laajemmin. | Kaikki omantuntosi kanteet [= syytökset] AHO. Tahdommepa - - nuhdella yhtä hairahtunutta veljeämme, josta kanteet [= moit-

teet] ovat tänne käyneet LEINONEN. — *Yhd.* paino-, suoritus-, takautumis-, vahvistusk. **-aika** *s. lak.* aika, jonka kuluessa kanne on nostettava kannevallan menettämisen uhalla. **-kirja, -kirjelmä** *s. lak.* tuomioistuimelle jätetty t. jätettäväksi tarkoitettu kirjelmä, joka sisältää kanteen t. jossa kannetta kehitetään.

kanneksi|a[17] *frekv.v.* kannella, kanniskella. | Lasta täytyi K., jotta se olisi lakannut itkemästä. -- siitä alkaen olen myös k:nut viisauden kruunua päässäni KIANTO.

kannel[82*] *s.* ks. kantele.

kanneli[5] *s.* pilarin ja pylvään varsissa käytetty pystysuora, pyöreäpohjainen uurrekoriste.

kan|nella[28*] *frekv.v.* (< kantaa) vrt. kanniskella. **1.** vrt. kantaa A.I—IV. | K. viljasäkkejä. K. ruokia pöytään. Pojat k:telivat heinäseipäät saroille. K. lasta sylissään. Harakka k:telee varpuja pesäänsä. Tuuloset vienot tuomipuun / tuoksuja k:telee LEINO. [Aviopuolisoni] jota rakastan ja käsilläni k:telen, puolustan henkeen ja vereen saakka CANTH. Sen unhotin, tuijotin itseeni vain, / ja k:telin vierasta iestä S.KORPELA. — Senkö sikiötä sinä k:telet --?! LEINONEN. **2.** vrt. kantaa A.V.2. **a.** kertoa t. valittaa jklle (ylemmälleen) jkn toisen tekemästä rikkomuksesta, kärsimästään vääryydestä, kieliä, kielitellä, "kantaa kieliä". | K. äidille, opettajalle. K. tappelusta, toveriensa käytöstavasta. Joku on käynyt k:telemassa meistä. Eri torpparit käyvät -- k:telemassa toistensa tekoja TALVIO. Oli rikas mies, jolla oli huoneenhaltija, ja hänelle k:neltiin, että tämä hävitti hänen omaisuuttansa UT. Oi, isäni! minä paljon kärsinyt olen. -- Mutta en toki k. tahdo KIVI. — *Lak.* hakea muutosta viranomaisen lainvastaiseen menettelyyn, tehdä kantelu; vrt. valittaa. | K. hovioikeuteen. K. tuomiovirheestä, laittomasta vangitsemisesta. — *kannella jkn päälle* (vanh. ja kans.) Ja koska nyt palasivat kestiretkeltänsä talon isäntä ja emäntä, niin k:telivat hänen [Simeonin] päällensä kiivaasti, niin piiat kuin lapset KIVI. Edla Mövik k:teli kovin kammottavia asioita kanttorin päälle eilen E.JAAKKOLA. **b.** juoruta, kieliä; olla merkkinä jstak, ilmaista, paljastaa. | Ei suinkaan pappi saa k. kylille, mitä joku kuolemaa tekevä vaimo jutustelee hänelle V.KOLKKALA. -- katsantomme elköön k:nelko mitä tapahtunut on KIVI. Posket k:televat että pieni kävelyretki on jo kuulunut aamun ohjelmaan KOSKENN. -- hän on katolilainen, kuten (hänen) kaulassaan kelluva ristikin k:teli AK.

kannellinen[63] **1.** *poss.a.* < kansi. | K. rasia, laatikko, koppa, pata. Viisikielinen k. kantele. K. vene, alus, proomu. **2.** *s.* kannen täysi, kansi. | Astian k. keittoa.

kanneloi|da[18] *v.* koristaa kanneleilla. | K:tu pylväs.

kanne|luettelo *s. lak.* juttuluettelo. **-oikeus** *s. lak.* = kannevalta.

kanneskella[28] *frekv.v.* = kanniskella.

kanneton[57] *kar.a.* < kansi. | K. kattila, kaivo. K. itiöpesäke. K. kirja. K. alus, vene.

kanne|valta *s. lak.* oikeus nostaa kanne, kanneoikeus, puhevalta. | Menettää, säilyttää k:valtansa. K. raukeaa määräajan kuluttua. Ns. takautuvan k:vallan nojalla vekselin haltija voi vaatia vekselin summan keneltä vekselivelalliselta tahansa. **-viskaali** *s.* virkamies, joka toimii hovioikeudessa t. tullihallituksessa virallisena syyttäjänä.

kannibaal|i[4] *s.* ihmissyöjä, antropofagi. | K:eja on nykyisin esim. Afrikassa ja Australian saaristossa. Tutkimusretkikunta joutui k:ien uhriksi. — *El.* omaa sukuansa syövistä eläimistä. | Eräät perhostoukat ovat k:eja. Kaloistamme voivat lohi ja kuha olla k:eja.

kannibalismi[4] *s.* ihmissyönti, antropofagia. | K. perustuu siihen luonnonkansojen käsitykseen, että vihollinen syötynä tuhoutuu perin pohjin ja hänen voimansa ja kykynsä siirtyvät syöjään. — *Yhd.* ekso-, endok.

kannik|e[78*] *s.* **1.** se, josta jtak kannetaan, kannin. | Korin k. 'sanka'. Miekan, tupen, kellon k. Repun, laukun, kontin k:keet 'viilekkeet'. **2.** *par.* kannatin, kannate. | Orren, hyllyn k:keet.

kannik|ka[15*] *s.* **1.** leivän, juuston tms. (kova, tähteeksi jäänyt) reuna-, syrjäkappale, kanta. | Leivän k. Jyrsiä kuivunutta k:kaa. Ei ole enää k:kaakaan syötävänä. Juuston k:oita. — *Yhd.* juuston-, leivänk. **2.** muuta, us. kuv. käyttöä. | Kuun k. 'kanta, sirppi'. -- maan kovalla k:alla [= pinnalla] LEINO. -- äärellä punaisen pilven, / pitkän kaaren k:alla [= reunalla] KAL. -- tällä inhalla iällä, / katovalla k:alla [= elämän lopulla] KAL. — *Leik.* Pojalla oli niin rikkinäiset housut, että k:at [= pakarat] paistoivat.

kannikko[2*] *s. par.* kannokko.

kan|nin[56*] *s.* **1.** kantoväline. | Noutaa ruoka k:timella. **2.** = kannike 1. | Sangon, repun k. Lipun k. — Hellittää kielensä k:timia 'ruveta puhumaan (innokkaasti)'. Kielen k:timet irtoavat. — *Kuv.*, vars. *ark.* Maan talouselämä on heikoissa k:timissa 'heikolla pohjalla, heikolla kannalla'. Voitto ei näytä olleen kovinkaan tiukassa k:timessa 'lujassa, vaikeasti saavutettavissa'. — *Yhd.* messinki-, nahka-, vitsak.

kanniskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kantaa A) vrt. kannella. (*I.*) Äiti k:ee ja hyssyttelee lasta sylissään. Kahlasivat lumessa matkalaukkujaan k:len. K. hevosille heiniä ja vettä. Palavaa kynttilää ei saa k. ulkohuoneissa. (*II.*) Käsilläni minä häntä k:en. En ole ennenkään juoruja k:lut 'kuljettanut, levittänyt'. K:i nurjaa mieltä puoluetta vastaan. (*IV.*) Onhan tätä miekkaa jo muuan vuosikymmen k:tu AK.

kannisto[2] *koll.s.* = seur.

kannok|ko[2*] *s.* kannot; kantoinen maa. | Törröttävä, korkea k. Aholla on tiheää k:koa. Juoksimme läpi kivikon ja k:on. K:on annetaan lahota, ennen kuin varsinainen pellonraivaus suoritetaan. — *Kuv.* Usein tunnen raatavani korkeammassa k:ossa [= suuremmissa vaikeuksissa] kuin muut. Menestykseen pyrkiessään hän huomasikin ajaneensa k:koon 'epäonnistuneensa'.

kannokkoinen[63] *poss.a.* K. laidunmaa.

kannon|nosto *s.* **-nostokone** *s.* kannonnosturi.

-nosturi *s.* väline kantojen, juurien ja kivienkin irrottamiseksi ja nostamiseksi. **-pää** *s.* Ukko istui k:hän ja avasi eväskonttinsa. Mustarastas rakentaa pesänsä k:hän.

kannu[1] *s.* **1.** kooltaan ja muodoltaan vaihtelevia nesteiden säilytysastioita, tav. korvallisia t. sangallisia; vrt. hinkki, kaadin, tuoppi. | Kannellinen, kanneton k. K:ssa on usein nokka kaatamista varten. Lasinen, alumiininen, hopeinen k. Astiastoon kuuluu posliininen k. Maito haetaan kaupasta k:lla. — Myös: kannun täysi, kannullinen. | K. maitoa. Tuotihin simoa tuoppi, / mettä k. kannettihin KAL. — Joskus erik. ryypiskelystä. | Ukot olivat kallistaneet jo monta k:a. Eipä koskaan täällä käsivartta / k:n ääressä hän koukistanut KIVI. — *valaa kannuja* arvailla, ennustella poliittisia tapahtumia. | K:jen valantaa uuden hallituksen ohjelmasta. — *Yhd.* hopea-, lasi-, metalli-, pelti-, posliini-, tinak.; kahvi-, kerma-, maito-, olut-, piimä-, tee-, vesi-, öljyk.; huuhtelu-, kastelu-, ruisku-, suihkuk.; puutarha-, pöytäk.; harja-, harjakaisk. (tav. mon.). **2.** vanha vetomitta, jota käytettiin sekä kuivan tavaran että nesteiden mittaamisessa: 2,617 l. | K:n pullo. 48 k:n vetoinen tervatynnyri.

kannuittain *adv.* kannu kerrallaan, useita kannullisia, kannumäärin. | K. viinaa.

kannukasvi *s.* Nepenthes, indomalaijilaisia lihansyöjäkasveja, joiden lehdet ovat muodostuneet hyönteisiä pyydystäviksi "kannuiksi".

kannukka[15*] *s.* par. kanukka.

kannukselli|nen[63] *poss.a.* < kannus. | K. saapas. Fasaanin nilkka on k. K:set terälehdet.

kannuksenpyörä *s.* Tähtimäinen k. on kaikilla suomalais-ugrilaisilla kansoilla tavattava koristeaihe.

kannukset|on[57] *kar.a.* < kannus. | Pistiäisen sääret ovat k:tomat. K:tomat lehdet.

-kannuksinen[63] *poss.a.* < kannus. | Kilisevä-, pitkäk.

kannullinen[63] *s.* kannun täysi, kannu. | K. vettä, maitoa, viinaa.

kannun|valaja *s.* K:valajat, kuparisepät, lasimestarit, nahkurit ym. keskiaikaiset käsityöläisemme. — *Kuv.* henkilöstä, joka mielellään ennustelee, arvailee poliittisia tapahtumia niitä useinkaan ymmärtämättä. **-valanta** *s.*, vars. *kuv.* vrt. ed. | Poliittinen, valtiollinen k. Vilkas k. ulkoministerin vierailusta jatkuu sanomalehdistössä.

kannurusto *s. anat.* eräs kurkunpään parillinen rusto.

kannu|s[64] *s.* **1.** jalkineen kantaan kiinnitettävä metalliesine, jota ratsastaja käyttää apuna hevosen hallitsemisessa. | K:ksen kaari, kaula ja pyörä. Kilisevät, kiiltävät k:kset. K:sten kilinä. Iski k:kset ratsunsa kylkeen. Antaa hevoselleen k:ksia. Kyllä hepo k:ksensa tuntee SL. — *Kuv.* Ansaita k:ksensa 'saavuttaa ensi maineensa jllak alalla, osoittautua pystyväksi jhk'. Arvostelut, joilla Leino ansaitsi kriitikon k:ksensa. Lunastaa k:ksensa. — *Yhd.* hopea-, kulta-, messinki-, rautak.; korko-, piikkik. **2.** *kuv.* **a.** kannusmaisesta kasvannaisesta kanalintujen koiraiden ja eräiden muidenkin eläinten jalassa. | Kukon taisteluase, piikkimäiset k:kset. Ei pitäisi ruveta kukoksi, ennen kuin k:kset kasvaa! KARHUM. Fasaanin k:kset. — [Kovakuoriaisen] säären alapäässä on k:kset. Syntyessä on toisilla metsästyskoirilla takajaloissa k:kset, jotka myöhemmin on leikattava pois. — Ritariperhonen on saanut nimensä siitä, että sen takasiipien kärjessä on pitkät k:kset. **b.** ontto, pitkä, us. kaareva mesiäinen (kehän, tav. teriön pullistuma). | Orvokin mesisäiliönä on alimman terälehden muodostama k. Pitkä teriön k. — *Yhd.* mesik.; (kasvien nimenä) kiurun-, kukon-, ritarink.; häpyk. **c.** eräistä tekn. laitteista. | Tykinlavetin k. 'lavetin osa, jolla se tuetaan maahan'. Lentokoneen k. 'pyrstön alla oleva laite, joka tukee pyrstöä koneen ollessa maassa'. **3.** = arpakannus, noitarumpu.

kannus|jalka *s.* ja *a.* Koiran k:jalat. — K. kukko. **-luu** *s.* Lepakoiden lenninräpylää pingottava pitkä ja kapea k. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-rau|ta** *s.* = kannus 1. | Painoi k:dat ratsun kylkiin. Portaista kuuluu k:tojen helinä. **-ruoho** *s.* Linaria, Scrophulariaceae-heimoon kuuluvia kapealehtisiä ruohokasveja, joilla on huulimainen, tav. 1-kannuksinen teriö; vars. kuivilla paikoilla yleinen keltakukkainen L. vulgaris. **-saap|as** *s.* Unkarilainen mies k:paineen ja kurjensulkahattuineen.

kannust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** painaa kannukset ratsunsa kylkeen (vars. sen kiihdyttämiseksi vauhtiin). | K. hevosta. K:i hevosensa laukkaan. Raa'asta k:amisesta ratsun kyljet ovat verillä. **2.** *kuv.* (myös -avasti *adv.*) innostaa, kiihottaa, yllyttää, rohkaista. | K. oppilastaan eteenpäin. K:ava esimerkki. Menestyksen k:amana hän ryhtyi suunnittelemaan uutta teosta. Sorto k:i vastarintaan. Islamin oppi k:aa taisteluun uskon levittämiseksi. Ystävällinen sana vaikuttaa k:avasti. Ilman toverien k:usta hän ei olisi jaksanut suorittaa työtään loppuun. **3.** *murt.* syyttää, olla kantajana. | K. jkta. Mutta luulenpa, ettei laki tämänkaltaisessa seikassa päästäkkään valantekoon k:ettua miestä KIVI. Minä tapan sinut, jos k:at päälleni AK.

kannustaja[16] *tek.* Olla jkn k:na ja tukijana.

kannusti|n[56] *s.* se, mikä kannustaa jhk, kiihoke, kiihotin, yllyke, yllytin. | Yhteinen etu olkoon toimintamme ainoana k:mena! K. ahkeruuteen. Urheilumerkin saanti oli poikien paras k. harjoittelemiseen.

kannut|taa[2*] *v.* par. tölkittää. | K:ettuja hedelmiä.

kanoni[5] *s.* → kaanon.

kanoni|nen[63] *a.* **1.** *usk.* pyhäin kirjain kokoelmaan kuuluva, niiden mukainen, säännönmukainen, kirkkolainmukainen (vars. katolisen kirkon piirissä). | Raamatun k:set kirjat. K. säännös, elämä. Ensimmäinen k:sella tavalla valittu Suomen piispa. — K. oikeus 'katolisen kirkon lainsäädäntö kokonaisuutena'. K. ikä 'katolisessa kirkossa alin ikä, joka on tarpeen kirkollisten vihkimysasteiden saamiseksi'. **2.** *mus.* vrt. kaanon 2.b. | K. sävellys. K:set muunnelmat tutusta jouluvirrestä. **3.** vrt. kaa-

non 3. | Feidiaan luomat k:set hahmot. Vallankumouksen k. oppimestari. K. esikuva. Kirjallisuudenhistoria ei voi olla k. teos, jossa eri mielipiteet olisivat kiellettyjä.

kanonisoi|da[18] *v.; rinn.* kanonistaa. **1.** katolisessa kirkossa: julistaa pyhimykseksi. | On epävarmaa, onko paavi k:nut pyhän Eerikin. **2.** asettaa ohjetta antavaan arvoon. | Teos, jota pidetään suorastaan k:tuna. Emme uskalla kajota sanan k:tuun äänneasuun.

kanonisoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Tekotapa helposti jähmettyy kaavoihin, k:u.

kanonistaa[2] *v.* = kanonisoida.

kanoot|ti[6*] *s.* eräiden luonnonkansojen, vars. intiaanien kevyt vene; sen mallinen kevyt, molemmista päistään suippo alus, jolla liikuttaessa käytetään yksi- t. kaksilapaisia meloja, joita ei tueta aluksen laitaan, palkovene. | Intiaanien, polynesialaisten k:it. Kanadalainen eli intiaanik. Eskimoiden k. eli kajakki. Yhden, kahden hengen k. Istua k:issa. Meloa k:tiansa. — *Yhd.* kangas-, purje-, rima-, vanerik.; kilpa(ilu)-, retkeilyk.

kanootti|kilpailu *s.* **-matka** *s.* **-matkailu** *s.* **-retkeily** *s.* **-retki** *s.* **-seura** *s.* **-urheilu** *s.* K. on levinnyt suuresti viime vuosina. **-vaja** *s.*

kans *adv. puhek.* = kanssa II. (*1.*) Ja kello pitää olla k., oikea ankkurikello. Jos kerran työn teen, niin tahdon palkan k. (*2.*) On siinä k. sankareita! Kaikkea k. sitä päähän pälkähtää! Kittiä k.!

kansa[10] *s.* **1.** ihmisryhmä, joka tapojen, laitosten ja yhteisten vaiheiden, us. myös kielen puolesta muodostaa oman, ympäristöstään eroavan kokonaisuuden; poliittisessa mielessä jnk valtion alueella asuva väestö; vrt. heimo, rotu, kansakunta, kansallisuus. | Suomen k. Suomalais-ugrilaiset, germaaniset k:t. Euroopan, Pohjolan, idän k:t. Antiikin k:t. Historialliset k:t. Primitiivinen, sivistymätön k. Kehittynyt, valistunut, sivistynyt k. Yksimielinen, vapaa, itsenäinen k. Rodullisesti saman k:n jäsenet saattavat olla sangen erilaisia. Englannin k. on syntynyt anglosaksien ja normannien yhteen sulautumisesta. K. nousi vainolaista vastaan. Puolustuslaitos on oleva koko k:n asia. Menkää siis ja tehkää kaikki k:t opetuslapsikseni UT. Mä suuren ilon ilmoitan / maan kansoille nyt tulevan VK. - - ei kuolla voi se k., / mi pyrkii elohon KRAMSU. Katajainen k:ni AHO. — *Yhd.* inka-, intiaani-, neekeri-, samojedik.; heimo-, sisar-, suku-, veljesk.; alppi-, vuoristok.; naapurik.; alku-, kanta-, sekak.; barbaari-, kalastaja-, kauppa-, kulttuuri-, metsästäjä-, paimentolais-, raakalais-, sivistys-, sotilas-, urheiluk.

2. ed:een liittyen *raam. usk.* Israelin, Juudan, Herran, valittu k. 'juutalaiset'. Jumalan k. 'uskovaiset'. Kuule, laupias Jumala, k:si rukous AK. — *Yhd.* omaisuusk.

3. jnk alueen, seudun asukkaat, asujaimisto, väki, väestö. | Maaseudun, saariston k. Kylän k. ahertaa töissään. Tämän puolen k. on hidasta esittämään ajatuksiaan. Savupirttien k:a. — *Yhd.* kaupunkilais-, korpi-, maalais-, mökkiläis-, saaristok.; metsä-, vesik.

4. rahvas, maalaisväestö, työväki, kansan alemmat kerrokset;)(oppineisto, sivistyneistö, yläluokka, herrasväki; hallitsija, hallitus. | Yhteinen, tavallinen k. Alhainen k. K:n syvät rivit, kerrokset. Yksinkertaisia k:n miehiä ja naisia. K:n lapsi. Elää k:n parissa. Tietojen leviäminen k:n keskuuteen. Kerätä sananparsia k:n keskuudesta. Olla k:n suosiossa. Köyhän k:n taloudellinen asema. Varsinainen k. oli keskiajalla maaorjuudessa. K. nousi kapinaan esivaltaa vastaan. Ei juhlan aikana [saisi ottaa Jeesusta kiinni], ettei syntyisi meteliä k:ssa UT. - - toisen luokan hytti, josta pelmahti kärisevää äijänpuhetta ja yhteisen k:n hajua SILL. - - jotta porvarit k:n hankkimilla rahoilla saisivat laiskan päiviä viettää KIANTO.

5. epälukuinen, suuri ihmisjoukko, väki, yleisö, ihmiset. | Kirkko, teatteri on täynnä k:a. Markkinoilla, juhlissa oli paljon k:a. Piha on mustanaan k:a. Näyttelyssä on käynyt k:a enemmän kuin koskaan ennen. Kaiken k:n nähden, kuullen. Eilen illalla k. sai nähdä Stadionilla tavallista komeampia keihäänkaaria. K:an meneviä [= yleisön suosimia, helppotajuisia] musiikkikappaleita. K. kertoo kummia asioita vaeltavista ulkomaalaisista. Karttuisa on k:n käsi SP. - - koko k. iloitsi UT. K. kaikki katsahtavi, / katsahtavi, kaivahtavi KAL. — *Yhd.* hää-, juhla-, kirkko-, markkina-, sulhas-, työk.

6. eri ikäryhmistä, sukupolvista. | Vanhan k:n uskomukset. Vanhan k:n mies. Aurinko ja taivaan tähdet olivat entisen k:n ajanmittaajia. Nuoren k:n mielestä me vanhat emme ymmärrä mitään.

kansai|nen[63] *a. harv.* **1.** kansasta lähtenyt. | K. ylioppilas. Korkeasäätyinen kihlakunnantuomari syrjäytti k:set tuomarit. **2.** *poss.* K. kaupunki. — *Yhd.* runsas-, vähäk.

Kansainliit|to *s.* ensimmäisen maailmansodan voittajavaltojen perustama liitto, jonka tarkoituksena oli kansojen välisen yhteistyön edistäminen, niiden rauhan ja turvallisuuden lujittaminen sekä kansainvälisten riitakysymysten rauhallinen ratkaiseminen. | K:on jäsenvallat. K:on kokous, neuvosto, sihteeristö. Kuulua K:toon. K. lopetettiin v. 1946 ja sen tehtävät siirrettiin Yhdistyneille kansakunnille.

kansain|oikeus *s.* kansainvälinen oikeus. **-sekoitus** *s.* K. on Balkanilla niin suuri, että sinne on mahdoton muodostaa puhtaasti kansallisia valtioita. **-taistelu** *s.* Leipzigin lähellä v. 1813 liittoutuneiden ja Napoleonin välillä käyty taistelu. **-vaellu|s** *s.* yl. kansain siirtyminen uusille asuinpaikoille; vars. ns. suuri k., germaanisten kansain n. vv. 400—600 tapahtunut liikehtiminen Euroopassa. | K:sten päävaikuttimena on aina parempien olojen tarve. Arabialaiset, doorilaiset k:kset. — Suurten k:sten aika. K:kset saivat alkunsa hunnien hyökkäyksestä Eurooppaan. Tunnettuja k:ksen ajan kansoja ovat mm. gootit, frankit, vandaalit, alemannit ja langobardit. — *Kuv.* Alkoi oikea k. urheilukentälle. K. huoneen läpi. Kulki ainai-

nen k. **-vaellus|aika** *s.* K:ajan germaaniset kansat. K:ajan kulttuurivirtaukset. **-väli|nen 1.** *a.* -sesti *adv.* **a.** eri kansojen t. valtioiden välinen, niitä koskeva, tarkoittava, sitova, velvoittava t. niille yhteinen, internationaalinen. | K. tuomioistuin, komitea, konferenssi, yhdistys. K. urheilujärjestö, ylioppilasliitto. K. sopimus, merkki, mitta, numerojärjestelmä. K. työväenliike. K. liikenne, tavaranvaihto. K:set markkinat. K:set joet. K:set tavat. Esperanto on tunnetuin keinotekoisista k:sistä kielistä. Asiasta on sovittu k:sesti. K:sesti levinneet tarinat. K:sesti tunnettu tiedemies. Viipuri oli Suomen k:sin kaupunki 'kaupunki, jossa asui ja vieraili eniten ulkomaalaisia, jolla oli kansainvälisin leima'. — K. oikeus 'oikeussäännöt, jotka määräävät suvereenisten valtioiden keskinäiset oikeudet ja velvollisuudet, kansainoikeus'. K. meri-, prosessi-, yksityisoikeus. — *Urh. ellipt.* K:set 'urheilukilpailut, joihin osallistuu eri maiden urheilijoita'. **b.** *erik.* kansainvälisesti kilpailukelpoinen, maailman parhaiden veroinen. | K:siä urheilutuloksia. Japanin taide on nykyisin täysin k:sellä tasolla. **2.** *s.* = internationaali 2. **-välisoikeudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* kansainvälisen oikeuden alaan kuuluva, kansainvälistä oikeutta koskeva. | K. julkaisu. K. määräys. K:sesti suvereniteetti tarkoittaa valtion oikeutta itse määrätä kaikista suhteistaan muihin valtioihin.

kansainvälisty|ä[1] *v.* tulla kansainväliseksi. | Eurooppalaisen kulttuurin k:minen. Kaupunki on yhä enemmän k:nyt.

kansainvälisyy|s *omin.* < kansainvälinen. | Sopimuksen k. Šekin k:den vuoksi on pyritty mahdollisimman suureen yhdenmukaisuuteen eri maiden lainsäädännöissä TT. — *Erik.* internationalismi. | Ensimmäisen maailmansodan jälkeisen ajan k. Sosiaalidemokratian k.

kansainyhteisö *s.* Brittiläinen k.

kansakas[66*] *poss.a. harv.* runsasväestöinen. | K. kylä, pitäjä.

kansakokonaisuus *s.* Eri heimokunnista muodostunut k.

kansakoulu *s.* kunnallinen oppilaitos, jossa annetaan oppivelvollisille lapsille välttämätön pohjasivistys; myös kansakoululaitoksesta; vrt. alkeis-, valmistava, oppi-, keski-, ammattikoulu ym. | Kirkonkylän, Töölön k. Käydä k:a. K:n oppilas. K:n jatkokurssit. K. toimii omassa talossaan, vuokrahuoneissa. Supistetussa k:ssa hoitaa yksi opettaja sekä ylä- että alakoulua. — Uno Cygnaeus, Suomen k:n isä. — *Yhd.* ala-, yläk.; kaupunki-, maalaisk. **-aika** *s.* **-asetus** *s.* V:n 1866 k. **-ikä** *s.* **-ikäinen** *a.* K. lapsi. **-kirja** *s.* kansakoulussa käytettävä oppikirja. **-kokous** *s.* maan kansakoulunopettajien kokous. **-kurssi** *s.* kansakoulun oppimäärä. | Suorittaa k. K:in perustuva oppikoulu. **-lainen** *s.* kansakoulun oppilas. **-laito|s** *s.* K:ksen kehityttyä on kansansivistys kaikkialla maailmassa kohonnut. **-lapsi** *s.*

kansakoulun|johtokunta *s.* tav. ⌒. **-opettaj|a** *s.* Uudet k:at saaneet päästötodistuksen seminaarista. K:ien jatkokurssit, kokous, yhdistys. K:an vaali. K:an virka haettavana. **-opettajaseminaari** *s.* oppilaitos, jossa valmistetaan kansakoulunopettajia. | Rauman, Raahen k. K:n käyneet ovat päteviä sekä ylä- että alakansakoulujen opettajanvirkoihin. **-oppilas** *s.* **-tarkastaja** *s.* kouluhallituksen alainen virkamies, jonka tehtävänä on valvoa opetusta piirinsä kansakouluissa.

kansakoulu|opetus *s.* K:opetuksen järjestäminen, kehittyminen. On pyritty siihen, että kaikki oppivelvollisuusiässä olevat lapset saisivat k:opetusta. **-pakko** *s.* par. oppivelvollisuus. **-piir|i** *s.* Maalaiskunnat ovat jakaneet alueensa k:eihin, joihin kansakoulut on sijoitettu siten, ettei lasten matka kodista kouluun olisi 5 km:iä pitempi. **-poika** *s.* **-rakennus** *s.* **-seminaari** *s.* **-sivistys** *s.* Pääsyvaatimuksena on k. **-talo** *s.* Uuden k:n vihkiäiset. **-tie|dot** *s. mon.* K:toihin perustuva oppilaitos. **-toim|i** *s.* kansakoululaitos ja sen toiminta. | K:en yleinen johto ja valvonta kuuluu valtiolle. **-toveri** *s.* **-tyttö** *s.* **-vä|ki** *s.* kansakoulujen opettajisto. | K:en kokous. Ehdotus on lähtenyt k:en piiristä.

kansa|kunnallinen *a.* kansakuntaa koskeva, kansallinen. | K. eheytemme. **-kun|ta** *s.* **1.** vars. sellaisista kansoista, joilla on verraten korkea sivistys, tav. myös valtiollinen itsenäisyys; ei sen sijaan esim. luonnonkansoista. | K. on järjestyneempi kokonaisuus kuin kansa. Euroopan k:nat. Saksan k. Englannin ja Yhdysvaltojen asukkaat muodostavat kaksi eri k:taa. Aleksanteri I:n toimesta Suomi "korotettiin k:tien joukkoon". Snellmania juhlittiin hänen 75-vuotispäivänään kuin koko k:nan isää. — Yhdistyneet k:nat (YK) 'toisen maailmansodan voittajavaltojen perustama, Kansainliiton toimintaa jatkava itsenäisten valtioiden yhteenliittymä'. **2.** *hist.* v:een 1828 ylioppilasosakuntiemme virallinen nimitys; myös ulkomaiden yliopistojen vastaavista yhdistyksistä. | Opiskellessaan keskiajalla Pariisin yliopistossa suomalaiset kuuluivat englantilaiseen k:taan.

kansalai|nen[63] *s.* henkilö suhteessaan siihen valtioon, johon hän kuuluu ja jossa hän nauttii valtiollisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia; vrt. alamainen. | Suomen k. Monet siirtolaisista ovat päässeet Amerikan k:siksi. Kunnon k. Joukko närkästyneitä k:sia [sanomalehtien yleisön osaston allekirjoituksia]. Arvoisat k:set [puheen alkusanoina]. Mutta minä olen syntyäni Rooman k. UT. — *Erik.* yliopistossa opiskelevasta ylioppilaasta: civis. | Akateeminen, akatemian k. Yliopiston k. — *Yhd.* neuvostok.; maailmank.

kansalais|adressi *s.* K., jolla haluttiin tuoda esiin Suomen kansan tahto suomalaisuuskysymyksessä. — *Erik.* v:n 1899 helmikuun manifestin johdosta yli puolen miljoonan kansalaisen allekirjoittama adressi, jonka suuri lähetystö yritti viedä keisari Nikolai II:lle. **-ansio** *s.* Sai k:iden perusteella kunnallisneuvoksen arvonimen. **-arvo** *s.* Käyttäytyä k:a alentavalla tavalla. **-elämä** *s.* elämä valtion kansalaisena. | Vapaa, yhteinen, järjestetty k. K:n kohottaminen, tervehdyttäminen. **-henki** *s.* **-huolto** *s.* sosiaalinen huolto, jonka tarkoituksena on sai-

raiden t. vanhusten toimeentulon turvaaminen. **-hyve** *s.* K:isiin perustuvat ne yksityisten teot, jotka koituvat koko kansan hyväksi. **-juhla** *s.* Säveltäjän kunniaksi järjestettiin yleinen k. **-järjestö** *s.* Vapaat k:t. K., jonka tarkoituksena on orpojen hoivaaminen. **-kasvatu|s** *s.* Ankaran k:ksen avulla luotiin Spartasta voimakas sotilasvaltio. **-keräys** *s.* K. puutteenalaisten hyväksi. Suomen Kulttuurirahaston toimeenpanema k. **-kirjasto** *s.* = kansankirjasto. **-kokous** *s.* Suuri k. yliopiston suomalaistamisen johdosta. **-kunnia** *s.* kunnioitus, joka henkilöllä on yhteiskunnan jäsenenä. | Menettää k:nsa. **-kunto** *s.* Kohottaa, kehittää k:a. Viranylennyksen perusteet ovat taito, kyky ja koeteltu k. **-lahja** *s.* K., joka annettiin Mannerheimille v. 1920. **-luottamu|s** *s.* kelpoisuus nauttimaan niitä oikeuksia ja etuja, jotka hyvämaineiselle kansalaiselle kuuluvat. | Nauttia k:sta. Olla k:sta vailla. Tuomita k:ksensa menettäneeksi. **-miel|i** *s.* Kasvatuksessa on pyrittävä uhrautuvan, isänmaallisen k:en luomiseen. **-oikeu|s** *s.* ks. kansalaisuus. | A:lle myönnettiin Suomen k:det. Riistää jklta rangaistukseksi k. — *Kuv.* Sana "kämppä" on saanut täydet k:det jo kirjakielessäkin. **-opisto** *s.* työväenopistoa vastaavasta oppilaitoksesta käytetty nimitys, kun halutaan korostaa, että laitokseen otetaan opiskelijoita siihen katsomatta, kuuluvatko he työväestöön vai eivät; vrt. vapaaopisto. | Hämeenlinnan k. **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* Eri k:eissä. Asia on saanut laajojen k:ien kannatuksen. **-päivälliset** *s. mon.* N:n kunniaksi pidettiin suuret k. **-ryhm|ä** *s.* Eri k:istä valitut edustajat. **-sivisty|s** *s.* yleissivistys;)(ammattisivistys. | Yleisen k:ksen pohja saadaan kansakoulussa. **-so|ta** *s.* saman valtion kansalaisten välinen sota, sisällissota. | Verinen, julma k. V:n 1918 vapaussodastamme muodostui osittain k. Vv. 1936—39 käyty Espanjan k.

kansalaistaa[2] *v.* ottaa kansalaiseksi, naturalisoida.

kansalais|tieto *s.* tärkeimpien valtiota ja yhteiskuntaa koskevien asioiden tuntemus. **-toiminta** *s.* henkilön julkinen toiminta yhteiskunnan, yhteisön jäsenenä, eril. yhdistyksissä, kansalaisjärjestöissä ym. | Palokunnilla oli keskeinen asema viime vuosisadan lopun kansalais- ja yhdistystoiminnassa. Ottanut ansiokkaasti osaa yleiseen k:an.

kansalaistu|a[1] *pass.v.* < kansalaistaa. | Avioliiton johdosta k:nut nainen.

kansalaistuttaa[2*] *v.* par. kansalaistaa.

kansalaisuudeton[57] *kar.a.* < seur.

kansalaisuus[65] *s.* se suhde, jossa henkilö on siihen valtioon, jonka jäsen hän on ja jonka lakien mukaan hän oman oikeuden nojalla nauttii oikeusturvaa ja erinäisiä etuja; kansalaisoikeus; vrt. alamaisuus. | Suomen k. Syntyperän nojalla saavutettu k. Ns. useammankertaisella kansalaisuudella tarkoitetaan sitä, että samalla henkilöllä on monen valtion kansalaisoikeudet. — *Yhd.* kaksois-, monik.; maailmank. **-matrikkeli** *s.* luettelo, jota lähetystöissä t. konsulinvirastoissa pidetään niiden toiminta-alueella asuvista kotivaltion kansalaisista.

kansalais|vapaus *s.* Jokaiselle kuuluvia k:vapauksia ovat esim. uskonnon-, omantunnon-, puhe-, paino-, kokoontumis- ja yhdistysvapaus. **-velvollisuu|s** *s.* henkilön velvollisuus sitä valtiota kohtaan, jonka kansalainen hän on. | K:ksia ovat velvollisuus noudattaa lakia, uskollisuus valtiovaltaa kohtaan, verovelvollisuus yms. Täyttää, lyödä laimin k:tensa. Jokaisen k. on käydä äänestämässä. **-yhtymä** *s.*

kansalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** jllek kansalle (erityisesti) ominainen t. tunnusmerkillinen, tunnusmerkillisesti yhteinen; jollaista muilla kansoilla ei ole; omaan kansaan perustuva t. kohdistuva; joka asettaa oman kansansa muiden edelle, kansallismielinen;)(epäkansallinen, vierasperäinen, kansainvälinen. | K. kulttuuri, näyttämötaide, kirjallisuus. K:set tieteet. Säveltaiteemme k. kehitys. K. romantiikka. K:set juhlapäivät. K. itsetunto, ylpeys, omalaatuisuus, olemus. K:sesti ajatteleva, valveutunut. K. herätys. Suuri k. herättäjämme J. V. Snellman. K. sivistyneistö. — Tarton rauhassa Venäjä tunnusti Itä-Karjalan asukkaille k:sen itsemääräämisoikeuden. — *Urh.* K:set kilpailut (myös *ellipt.* k:set) 'urheilukilpailut, joihin osallistuu ainoastaan oman maan urheilijoita'. Komeat k:set Stadionilla. — *Yhd.* aito-, epä-, erikois-, yleisk.; roomalais-, saksalais-, suomalaisk. **2.** lähinnä kielellisesti muista eroavan kansan muodostama, sille kuuluva t. siihen perustuva. | K. vähemmistö. K. valtio. Suomella ei ole k:sia rajoja, sillä suuri osa kansastamme asuu naapurivaltioiden alueella. Venäjän väestö on k:selta kokoomukseltaan sangen kirjava.

kansallis- tav:immin = ed. 1; vrt. kansan-. **-aiheinen** *a.* K. romaani, ooppera. **-arkisto** *s.* Ranskan k. **-eepo|s** *s.* eepos, jossa kansan henki ja katsantotapa selvästi kuvastuvat. | K:ksellamme Kalevalalla on ollut suunnaton merkitys koko kansalliselle kulttuurillemme. **-hen|ki** *s.* kansakunnan yhteishenki. | Voimakas k. K:gen ilmaukset. Hegeliin nojautuen Snellman opetti, että valtion ytimenä ja sieluna on omalaatuinen k., joka historiallisen kehityksen johdosta muodostuu kussakin kansakunnassa ja joka sisäisenä voimana johtaa yksilöiden henkistä elämää ja toimintaa. **-henki|nen** *a.* kansallishengen mukainen, isänmaallinen. | K. toiminta. K:set ajatukset. K. runo. **-hymni** *s.* vrt. kansallislaulu. | Englannin, Unkarin k. **-hyve** *s.* **-juhl|a** *s.* Nykyajan olympiakisat ovat saaneet alkunsa muinaiskreikkalaisten k:ista. **-juoma** *s.* vrt. kansallisruoka. | Kiinalaisten k. on tee. **-kaarti** *s.* Suuren vallankumouksen aikainen Ranskan k. Suurlakon päivinä perustettiin meilläkin eräänlainen k. **-kaartilainen** *s.* **-kiel|i** *s.* Hallitusmuodon 14. §:ssä säädetään, että suomi ja ruotsi ovat Suomen k:et. **-kiihko** *s.* nationalismi, šovinismi. | Yltiöpäinen k. Puolue- ja k. K. on kansallistunnon irvikuva. **-kiihkoilija** *s.* **-kiihkoinen** *a.* K. suunta, puolue, lehti. **-kirjailija** *s.* Meidän maamme k. on Aleksis Kivi. **-kirjalli-**

suu|s *s.* se osa kansan kirjallisuutta, jossa sen yksilöllisyys selvänä ja omintakeisena ilmenee. | K:teen luetaan paitsi kaunokirjallisuutta myös teoksia kansallisen tutkimuksen ja hengenviljelyn alalta. **-kirjasto** *s.* Suomen k:na voidaan pitää Helsingin yliopiston kirjastoa. **-kirkko** *s.* koko kansan käsittävä kirkko(kunta); kirkko(kunta), jonka jäsenet kuuluvat jhk tiettyyn kansaan. **-kokous** *s.* kansan valitsema edustajakokous, joka suurten valtiollisten mullistusten yhteydessä t. niiden jälkeen saa tehtäväkseen uuden valtiojärjestyksen luomisen; myös eräiden valtioiden eduskunnan nimenä. **-konventti** *s. hist.* kolmas Ranskan vallankumouksen aikana kokoontuneista kansaneduskunnista. **-kukka** *s.* kansallisen yhteyden tunnusmerkkinä käytetty kukka. | Kirsikka on Japanin k. **-lahja** *s.* par. kansalaislahja. **-laulu** *s.* kansallisen yhteistunnon ilmentämiseksi sepitetty, vars. juhlatilaisuuksissa esitettävä laulu. | Suomen k. "Maamme". **-lippu** *s.* Suomen sinivalkoinen k. Trikolori, Ranskan k. **-luonne** *s.* kansanluonne. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* K:set ylioppilaat. K. yhdistys. **-museo** *s.* museo, jossa säilytetään kansan ja maan historiaa t. taidetta valaisevia kokoelmia. | Suomen k. rakennettiin vv. 1905—10.

kansallis|neuvosto *s.* tav. Sveitsin liittokokouksen toinen kamari. **-omaisuu|s** *s. tal.* kansakunnan omistamien aineellisten hyödykkeiden yhteismäärä, kansallisvarallisuus. — *Kuv.* Runebergin runous on tullut k:deksemme. **-ominaisuu|s** *s.* Suomalaisten k:det. **-onnettomuu|s** *s.* Sota, nälänhätä, kulkutaudit ym. k:det. **-pahe** *s.* Suomalaisten k. on eripuraisuus. **-pankki** *s.* keskuspankki, jolla on setelinanto-oikeus; myös eri liikepankeista, vars. Amerikassa; meillä tav. = Kansallis-Osake-Pankki. **-peli** *s.* Pesäpallosta on meillä muodostunut k. **-piirre** *s.* **-puisto** *s.* valtion maalle perustettu, lähinnä yleiseksi nähtävyys- ja matkailupaikaksi tarkoitettu luonnonsuojelualue; vrt. luonnonpuisto, kansanpuisto. | Yellowstonen k. **-puku** *s.* tav. juhlapukuna käytetty kansanpuku. **-pukuinen** *a.* K. neitonen. **-pyhimys** *s.* Henrik-piispasta tuli koko Suomen k. **-pyhäkkö** *s.* Turun tuomiokirkko, Suomen k. **-päivä** *s.* kansallinen juhlapäivä, jota vietetään jnk kansakunnalle erittäin tärkeän tapahtuman muistoksi. **-rikkau|s** *s.* Metsät ovat meidän k:temme. — *Tal. harv.* kansallisomaisuus, -varallisuus. **-romantiikka** *s.* väkevän kansallistunteen elähdyttämä, kansallisia aiheita suosinut romanttis-ihanteellinen suunta taiteessamme. **-romantikko** *s.* vrt. ed. **-romantti|nen** *a.* vrt. kansallisromantiikka. | K. kirjallisuus, runous. K. säveltaide. Tampereen tuomiokirkko on Suomen k:sen kauden merkkisaavutuksia. **-runoelma** *s.* Puškinin "Jevgeni Onegin", Venäjän k. **-runoilija** *s.* K:n aseman J. L. Runeberg on lähinnä ansainnut Vänrikki Stoolin tarinoillaan. **-ruoka** *s.* jllek kansalle erityisesti ominainen, sen keskuudessa tavallinen ruoka(laji). | Makaronit ovat italialaisten k:a. **-sankari** *s.* koko kansan sankarinaan kunnioittama henkilö. | Lemmitty, virolaisten k. Koko Italia ihaili Garibaldia k:naan. **-soit|in** *s.* K:timemme kantele. **-sosialismi** *s.* ensimmäisen maailmansodan jälkeen syntynyt voimakkaasti kansallinen, kapitalismin, kommunismin ja juutalaisuuden vastainen, johtajaperiaatteen omaksunut poliittinen liike Saksassa ym. | K:n luoja ja johtaja Adolf Hitler. **-sosialisti** *s.* kansallissosialismin kannattaja. **-sosialistinen** *a.* vrt. kansallissosialismi. | K. oppi, vallankumous, puolue, nuorisojärjestö. K. Saksa. **-suru** *s.* maansuru. — Etup. *kuv.* Vaasalaisilla on k. ottelussa kärsimänsä tappion johdosta.

kansallist|aa[2] *v.* tehdä kansalliseksi; kotiuttaa. | Uudessa tyylisuunnassa on k:ettu useita vieraita motiiveja. — *Erik.* sosialisoida. | Bolševikkien suorittama teollisuuden k:aminen.

kansallis|tajunta *s.* kansallistietoisuus, kansallistunne. **-tanssi** *s.* Espanjalaiset k:t. **-teatteri** *s.* useissa maissa se teatteri, joka tav. valtion tukemana parhaiten edustaa kansallista näyttämötaidetta. **-tietoisuu|s** *s.* yksityisihmisten tietoperäinen tajunta kansallisuudestaan. | Kansalliskieli on k:den pohja ja perustus.

kansallistu|a[1] *pass.v.* < kansallistaa. | Suomen keskiaikainen kirkko k:i verrattain pian alimmasta ylimpään asteeseen.

kansallis|tulo *s. tal.* par. kansantulo. **-tunne**, **-tunto** *s.* kansalle ja sen jäsenille ominainen yhteenkuuluvaisuuden tunne. | Elävä, voimakas, heikko k. K:tunteen voimistuminen. Suomalaisten k. heräsi varsinaisesti vasta 1800-luvulla. Runeberg kohotti runoillaan suomalaisten k:tunnetta.

kansallistuttaa[2*] *v.* par. kansallistaa.

kansallisurheilu *s.* Hiihtoa voi sanoa todelliseksi k:ksemme.

kansallisuu|s[65] *s.* **1.** *abstr.* **a.** se, mikä jllek kansalle erityisesti on ominaista, kansallisominaisuudet, kansallinen omalaatuisuus. | Puhuttaessa suomalaisten k:desta tarkoitetaan sitä, mikä meidät erottaa muista kansoista. Venäjällä asuvat sukukansamme ovat jo osaksi menettäneet k:tensa. **b.** kuuluvaisuus jhk kansakuntaan. | K:deltaan suomalainen. Vierasta k:tta oleva liikemies. — *Lak.* (aluksen) oikeudellinen kuuluvaisuus tiettyyn valtioon. | Lakisäännös laivojen k:desta. Suomen k. on ilma-aluksella, joka on merkitty julkiseen Suomen ilma-alusten rekisteriin ja varustettu kansallisuus- ja rekisterimerkillä LK. **2.** *konkr.* kansa, kansakunta; us. nimenomaan samaa kieltä puhuvasta yhteisöstä. | Olympiakisoihin osaa ottavat k:det. Entisen Itävalta-Unkarin alueella asui useita k:ksia. On kiistelty siitä, voidaanko ukrainalaisia pitää eri k:tena kuin isovenäläisiä. — *Yhd.* enemmistö-, pää-, vähemmistök.; naapurik.

kansallisuus|aate *s.* siveellinen oikeusperiaate, että jokaisella kansakunnalla on oikeus kehittää kansallista olemustaan; valtiollisessa merk:ssä us. = kansallisuusperiaate. | K. on juurtunut meidän maahamme J. V. Snellmanin toiminnan ansiosta. K. saavutti vastakaikua erittäinkin romantiikan aikakaudella. Loukkaus k:aatetta vastaan. **-harrastu|s** *s.* 19:nnen vuosisadan k:kset. **-kirja** *s. mer.* =

kansallisuustodistus. **-kysymy|s** *s.* Vaikeimpia k:ksiä on ollut Elsass-Lothringenin kohtalon ratkaiseminen. Meillä k:ksellä tarkoitetaan lähinnä kieli- (suomalaisuus-) kysymystä. **-liike** *s.* Snellmanin herättämä k. **-merkki** *s.* Suomen moottoriajoneuvoissa on k:nä kirjaimet SF, ilma-aluksissa OH. Kauppalaivan k. **-olot** *s. mon.* Itä-Karjalan k. ennen bolševikkien valtakautta. **-periaat|e** *s.* se periaate, että jokaiselle kansakunnalle, jolla on valveutunut kansallistunto ja valtiollinen kypsyneisyys, on tunnustettava oikeus muodostaa itsenäinen valtiollinen kokonaisuus; vrt. kansallisuusaate. | Wienin kongressin noudattama ns. laillisuusperiaate jätti kokonaan huomioon ottamatta k:teen. **-politiikka** *s.* Vähemmistökansallisuuksia sortava k. Neuvostoliiton harjoittama k. **-raj|a** *s.* Valtiolliset rajat eivät aina noudata k:oja. Kansallisuus-, luokka- ja säätyrajat. **-suhteet** *s. mon.* **-taistelu** *s.* Kieli- ja k:mme. **-todistus** *s.* viranomaisen antama todistus aluksen (t. ilma-aluksen) kansallisuudesta; vrt. sertifikaatti. **-tunne** *s.* kansallistunne. **-viha** *s.* kansallisviha.

kansallis|valtio *s.* valtio, jonka väestö on kansallisesti yhtenäinen. | Hollanti, jonka asukkaista 97 % on hollantilaisia, on puhdas k. **-varallisuus** *s.* = kansallisomaisuus. **-viha** *s.* kansan toista kansaa kohtaan tuntema viha. | Irlantilaisten k. englantilaisia vastaan. Kiihkeä, ankara k. K:n sokaisema. **-vika** *s.* Kateus ja eripuraisuus k:na. **-väri** *s.*, tav. *mon.* kansan t. valtion kansalliseksi tunnusmerkiksi valitsemista ja lipussaan ym. käyttämistä väreistä. | Ruotsin k:t ovat sininen ja keltainen. **-ylpey|s** *s.* Espanjalaisten k. — Paavo Nurmi, suurin k:temme urheilun alalla.

kansameri *s. kuv.* kansojen meri. | Slaavilainen k.

kansan|aines *s.* Väestö, johon on sulautunut vierasheimoisia k:aineksia. Eri kieliä puhuvat k:ainekset. Porvarillinen ja sosialistinen k. **-armeija** *s.* Talvisodan aikainen k:mme. Espanjan punainen k. **-demokraatti** *s.* "Suomen kansan demokraattisen liiton" jäsen t. kannattaja; myös vastaavista äärimmäiseen vasemmistoon kuuluvista muissa maissa. **-demokraattinen** *a.* **-demokratia** *s.* eräistä toisen maailmansodan jälkeisistä vasemmistovaltaisista valtioista ja niiden hallitusjärjestelmistä käytetty nimitys. **-eduskunta** *s.* = eduskunta. **-edustaja** *s.* eduskunnan jäsen, edustaja. **-edustu|s** *s.* **1.** K:ksen siirtyminen työväen käsiin. **2.** = seur. | Säätyeduskunnan tilalle tuli yksikamarinen, yleisellä, yhtäläisellä äänioikeudella valittu k. **-edustuslaitos** *s.* eduskunta, valtiopäivät, parlamentti. | Yleiseen äänioikeuteen perustuva k. **-eepo|s** *s.* eepos, jonka kuvauksen aiheena on kansan muinaisuus sekä jumalais- ja sankaritarusto ja jonka tekijät ovat tuntemattomia. | Nykyaikaisen käsityksen mukaan k:ksetkin ovat nerokkaiden yksityisten henkilöiden luomia. Kalevala eroaa muista k:ksista siinä, että se on niitä kansanomaisempi. **-eläke** *s.* K:ttä nauttiva vanhus. **-eläkelaitos** *s.* kansaneläkelain mukaisesta vakuutuksesta huolehtiva laitos. **-eläkela|ki** *s.* K:in tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan turvata jokainen Suomessa asuva työkykyinen henkilö vanhuuden ja työkyvyttömyyden varalta. **-eläkemaksu** *s.*, tav. *mon.* **-elämä** *s.* Suomalaista k:ä. Värikkäitä k:n kuvauksia. Romaani, jonka aihe on otettu k:stä. **-etymologia** *s. kiel.* **1.** kahden toisiaan äänteellisesti muistuttavan sanan erheellinen käsittäminen samaa alkuperää oleviksi; esim. puumerkki (< ruots. bomärke) yhdistetään puu-sanaan. **2.** ilmaus t. sana, johon kansanetymologia on vaikuttanut, kansanjohdannainen. | Nimi Seurasaari (< ruots. Fölisön 'varsasaari') on k. **-etymologi|nen** *a. kiel.* -sesti *adv.* vrt. ed. | K. muodostuma. Sanojen k. yhdistäminen. K:sesti syntynyt nimi. **-hallitus** *s.* **-heimo** *s.* tav. alkukantaisissa oloissa elävästä ihmisryhmästä, epämääräisempi kuin kansa. | Primitiiviset k:t. Venäjän suomalais-ugrilaiset kansat ja k:t. Tarunomainen kreikkalainen k. **-hen|ki** *s.* Veren, kielen ja uskonnon rinnalla on asuinpaikoilla, elinkeinoilla, historialla ja koko kulttuurielämällä merkitystä k:gen muodostumiselle. Suomalaisen k:gen syvällinen tulkitsija.

kansanhuolto *s.* **1.** järjestetty toiminta kansan toimeentulon turvaamiseksi poikkeuksellisissa oloissa, jolloin talouselämän säännöstely on välttämätöntä. **2.** *puhek.* kansanhuollosta huolehtivista viranomaisista, kansanhuoltotoimistosta. | Kansanhuollon määräykset. Kävi kansanhuollossa leipäkortteja hakemassa. **-lautakunta** *s.* kansanhuoltoasioista huolehtiva kunnallinen lautakunta; vrt. elintarvelautakunta. **-ministeri** *s.* **-ministeriö** *s.* vrt. elintarveministeriö. | Suomeen v. 1939 perustettu k. lopetettiin v. 1949. **-piiri** *s.* **-toimisto** *s.* kansanhuoltolautakunnan toimisto.

kansan|huumori *s.* Sananparret k:huumorin kuvastajina. **-huv|i** *s.* Roomalaisten suosituimpia k:eja olivat gladiaattorinäytännöt. **-ihminen** *s.* rahvaaseen kuuluva ihminen. | Oppimaton, yksinkertainen k. **-johdannainen** *s. kiel.* = kansanetymologia 2. **-johtaja** *s.* Mooses, Israelin uskonnon perustaja ja suuri k. **-jouk|ko** *s.* Satapäinen k. Torille kerääntynyt k. Suuren k:on katsellessa. Joutua raivostuneen k:on käsiin. **-juhla** *s.* Palokunta pitää k:n. Viininkorjuusta on Unkarissa tullut suuri k.

kansan|kalenteri *s.* kansaa varten julkaistu kalenteri. **-kapina** *s.* Keskiaikaiset k:t Suomessa. **-kasvattaja** *s.* K. ja valistustyöntekijä. **-kasvatu|s** *s.* Kansakoulun ohella kansanopisto on tärkeä k:ksen väline. **-keittiö** *s.* = kansanruokala. **-kerro|s** *s.*, us. *mon.* Köyhät, laajat k:kset. Vähälukuisen ylimmän k:ksen hallitsema maa. Tapa, joka on levinnyt kaikkiin k:ksiin. **-kertomu|s** *s.* joko suorasanainen t. runopukuinen kertovan kansanrunouden tuote. | K:ksessa voidaan, olennaisesti silmällä pitäen kertomuksen rakennetta, erottaa kolme päälajia: runo, kertoelma ja juttu E.N.SETÄLÄ. **-kiel|i** *s.* **1.** kansan, rahvaan puhuma kieli. | Latina muuttuu Galliassa ja Espanjassa k:eksi. Suomalaisuusmiesten mielestä k:en, so. suo-

men, oli tultava maan viralliseksi kieleksi. 2. (kansan)murteet;)(yleis-, kirjakieli. | K:en sanavarat, ilmaisukeinot. Lauseopillinen tutkimus Koillis-Satakunnan k:estä. Tuntea k:tä. **-kieli|nen** *a.* vrt. ed. (*1.*) K. kirjallisuus, raamatunkäännös. K. koulu. (*2.*) Romaani, jossa on runsaasti k:siä sanoja ja käänteitä. **-kiihottaja** *s.* kansanyllyttäjä, kansanvillitsijä, demagogi. | Suurisanainen, häikäilemätön k. K. sai kansanjoukon raivon valtaan. **-kirj|a** *s.* **1.** kirja, joka on julkaistu laajojen kansankerrosten, rahvaan, opettamiseksi ja huvittamiseksi, kansankirjanen. | Suomalaisuusmiehet kirjoittelivat yleistajuisia k:oja. Hyödyllisiä tietoja sisältäneet k:at. Meilläkin hyvin tunnettu k. "Genoveeva". **2.** koko kansan suosima, koko kansan keskuuteen levinnyt kirja. | Pietismi teki Raamatun todelliseksi k:aksi. Vänrikki Stoolin Tarinat on ollut tunnetuimpia k:ojamme. **-kirjailija** *s.* kansan keskuudesta noussut, koulusivistystä saamaton kirjailija, jonka kuvausten kohteena tav. on hänen ympäristönsä. | Päivärinta, Meriläinen ym. k:mme. Itseoppinut k. **-kirjanen** *s.* = kansankirja 1. **-kirjasto** *s.* yleinen kirjasto, joka on tarkoitettu palvelemaan laajojen kansankerrosten luku- ja sivistystarvetta, kansalaiskirjasto;)(tieteellinen kirjasto. **-kirkko** *s.* kirkkokunta, johon kansan enemmistö jllak alueella kuuluu ja jolla sen tähden on lain nojalla etuoikeutettu asema. | Suomessa on kaksi k:a, nim. evankelisluterilainen ja kreikkalaiskatolinen. **-kokou|s** *s.* **1.** tilaisuus, jossa kansaa on koolla; myös itse koolla oleva kansa; vrt. kansalaiskokous. | Työväestön järjestämä k. Mielenosoituksen jälkeen pidettiin suuri k. K:ksen päätös. Markkinoilla ja muissa isonpuoleisissa k:ksissa LK. **2.** *erik.* täysivaltaisten kansalaisten muodostama, valtion asioista päättävä valtioelin. | Ateenan k:ksella oli erittäin suuri valta. Muutamissa Sveitsin kantoneissa pidetään vieläkin k:ksia. Muinaissuomalaisten k. eli käräjät. **-komissaari** *s.* Neuvostoliiton hallituksen jäsen (v:een 1946 saakka). | Ulkoasiain k. K:en neuvosto. **-komissariaat|ti** *s.* Neuvostoliiton k:it vastasivat muiden maiden ministeriöitä tai keskushallituksia. **-konsert|ti** *s.* huokeahintainen konsertti, joka on tarkoitettu muillekin kuin varsinaisille musiikinharrastajille. | Helsingin kaupunginorkesterin jokasunnuntaiset k:it. **-konservatorio** *s.* musiikkiopisto, joka vähäisestä maksusta antaa opetusta eri-ikäisille oppilaille heille ennakkovaatimuksia asettamatta. **-korkeakoulu** *s.* toisvuotinen kansanopisto, joka tarjoaa varsinaisen kansanopiston käyneille t. muuten vastaavan koulutuksen saaneille tilaisuuden syventävään opiskeluun. **-kulttuuri** *s.* Henkinen, taloudellinen, aineellinen, esineellinen k. Vanhan k:n tutkiminen. Myöhempi k. on säätyläiskulttuurin heijastusta. **-kuvaaj|a** *s.* Realistinen k. Pietari Päivärinta. Omaperäisimpiä k:iamme maalarien joukossa on Rissanen. **-kuvau|s** *s.* K:sta on harrastettu sekä kirjallisuudessa että maalaustaiteessa. — Humoristinen, taiteellinen k. Kiven "Seitsemän veljestä" on k. H. maalasi romanttisia k:ksia. **-kylpylä** *s.* kansanihmisille tarkoitettu kylpylä. **-kynttilä** *s. leik.* kansakoulunopettajasta. | Kirkonkylän uusi k., neiti N. **-käräjät** *s. mon.* **1.** Tanskan eduskunnan toinen kamari. **2.** Suomen ruotsinkielisten yleisillä vaaleilla valitsema epävirallinen elin, joka pohtii heidän erikoiskysymyksiään. **-käsitys** *s.* Vanhoilta ajoilta peräisin oleva k. hautausmaasta ja sen väestä. **-laki** *s.* kansan oikeustietoisuudesta ja käytännöstä välittömästi johtuva, alk. kirjoittamaton oikeus. **-laps|i** *s.* tavallisesta kansasta peräisin oleva, vars. maalaisväestön lapsi. | Köyhä k. Syntynyt k:ena Hämeessä. **-laulaja** *s.* vrt. seur. | K. Kreeta Haapasalo. Runoja kokoonpannessaan Lönnrot menetteli k:n tavoin.

kansanlaulu *s.* muistin varassa säilynyt laulu, jonka tekijä on tuntematon ja tiettävästi kirjallista sivistystä saamaton; myös lyyrillisistä yms. kansanrunoista; vrt. reki-, piiri(leikki)-laulu, kansanruno. | Suomalaiset, latvialaiset k:t. K:jen enemmistö on kertovia ja lyyrillisiä tunnelmarunoja. K:jen kerääminen, julkaiseminen. — *Mus.* K. eroaa taidelaulusta sävelellisessä suhteessa varsinkin siinä, että se kulkiessaan suusta suuhun ja paikasta toiseen on alinomaisten vaistomaisten vaihtelujen alaisena. K:ssa on myös sävelmän ja sanojen yhteenkuuluvaisuus epävarma ja vaihtelevainen. **-kokoelma** *s.* Herderin julkaisema k. **-mainen** *kalt.a.* K. runo. **-sovitu|s** *s.* Merikannon k:ksia.

kansan|lehti *s.* Snellmanin perustama k. "Maamiehen Ystävä". **-leikki** *s.* kansanomaisten laulu-, seura- ja urheiluleikkien yhteisnimitys. **-liike** *s.* laajalti kansan keskuuteen levinnyt liike. | Uskonnollinen, kumouksellinen k. Jääkäriliikkeestä kehittyi laaja k. **-luok|ka** *s.* luokka, jollaisiin ihmiset yhteiskunnallisen asemansa perusteella jakautuvat. | Köyhät, rikkaat k:at. Sorrettu, työtätekevä k. Muinaisen Rooman kaksi k:kaa, patriisit ja plebeijit. **-luon|ne** *s.* jnk kansan erikoisluonne, kansallisluonne. | Ruotsalainen, venäläinen k. Itsepäisyys, kateus ja ennakkoluuloisuus on kitkettävä k:teestamme. Vieras vaikutus on muuttanut alkuperäistä k:netta. **-luulo** *s.* K. ja taikausko. Vanhan k:n mukaan. **-lyriik|ka** *s.*)(taidelyriikka. | Vanha, kalevalaisella runomitalla laulettu k:kamme. Herkkä runollisuus ja arkiset mielikuvat voivat k:assa luontevasti sulautua toisiinsa. **-lääke** *s.* kansanomainen lääke. | Terva, suomalaisten k. **-lääkity|s** *s.* kansanomainen lääkitys. | K:ksessä käytetyt rohdot. **-lääkäri** *s.* kansanomaisia lääkkeitä ja parannusmenetelmiä käyttävä, asiaankuuluvaa koulutusta saamaton lääkitsijä ja parantaja, kansanparantaja, puoskari.

kansan|meri *s. kuv.* Isolla torilla lainehtiva k. **-mestari** *s.* K:en rakentamat puukirkot. **-meteli** *s.* kansanjoukon aikaansaama epäjärjestys, levottomuus, mellakka. | Vallankumouksellisten järjestämä k. Veriset k:t jatkuvat. K:ssä tapahtunut murha. **-mieli|nen** *a.* **-syys** *omin.* kansaan suopeasti suhtautuva, kansan-

omainen. | Snellmanin vaatimusten mukaan virkamiesten tuli olla suomenkielisiä, mutta myös k:siä. K:syytensä vuoksi hän oli sangen suosittu. **-mie|s** *s.* **1.** kansan laajoihin kerroksiin, vars. maalaisväestöön kuuluva mies;)(herra(smies). | Köyhä, yksinkertainen, oppimaton, tavallinen k. K:hen suoraviivainen ajattelutapa. **2.** tavalliseen kansaan suopeasti suhtautuvasta, kansanomaisesti käyttäytyvästä sivistyneestä, yläluokkaan kuuluvasta miehestä. | Ukko-Pekka, k. Rovasti oli oikea k. **-miliisi** *s.* Asevelvollisten miesten muodostaman k:n tilalle tuli palkkasoturiarmeija. **-moraali** *s.* **-muisto** *s.* Suullisen perimätiedon varassa säilyneet k:t ja -tarinat. **-mur|re** *s.* kansan jllak tietyllä alueella puhuma murre, paikallismurre. | K:teen alueella havaittavat yhteiset tuntomerkit. K:teen sanasto. Yleiskielen vaikutus k:teisiin. Tutkimus pohjalaisten k:teiden švaa-vokaalista. **-musiikki** *s.* tavallisen kansan viljelemä, kansanomainen laulu- ja soitinmusiikki. **-nainen** *s.* vrt. kansanmies 1. **-nousu** *s.* kansan syvien rivien nousu laittomasti menettelevää esivaltaa tms. vastaan; kansan yhteinen mielipiteen ilmaus asiasta, jossa on menetelty sen oikeuskäsitteitä loukkaavasti; vrt. kapina. | Talonpoikain k. vapauden saavuttamiseksi. Aseellinen, yleinen, laaja k. Engelbrektin johtama k. unionikuningasta vastaan. **-näytelmä** *s.* kansanelämää kuvaava näytelmä. | Minna Canthin tuttu k. "Murtovarkaus". **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** asioista, esineistä: kansan keskuudessa käytetty t. tavattava, kansalle ominainen, kansan-; helppo-, yleistajuinen, yksinkertainen, populääri. | K. ajanlasku, lääke, ruoka. K:sia kirjontamalleja. K. keinutuoli, ryijy. K:set juhlatavat. K:sen taiteen näyttely. K:sesti koristeltu arkku. Sävelmä, jonka k:suutta täytyy epäillä. K. käsitys kuolemanjälkeisestä elämästä. Rikasta, mehevää, k:sta kieltä. Tyylissä havaittavat k:suudet. K. puhetapa, saarna. Maalaisväestöön vedottaessa kirjoitustavan tulee olla kyllin k:sta. **2.** henkilöstä: kansaa ymmärtävä, kansaan suopeasti suhtautuva; kansan suosima, populääri. | K:sin maan hallitsijoista. Muutamat pyhimyksistä ovat tulleet sangen k:siksi. K:suutensa takia rovasti oli koko pitäjän rakastama. **-omaista|a** *v.* tehdä kansanomaise(mma)ksi, kansan suosimaksi; tehdä yleistajuise(mma)ksi, popularisoida. | Lentoharrastusten k:minen. — N. on k:nut teoksissaan esteettisiä ajatuksia. **-omaistu|a** *pass.v.* < ed. | K:nutta taidetta. **-opetu|s** *s.* K:ksen tarkoituksena on antaa jokaiselle kansalaiselle se alkeellinen yleissivistys, jonka hän ammattitietojensa lisäksi kansalaisena tarvitsee. Kristillinen, kirkollinen k.

kansanopetus|laitos *s.* Kansakoulut, kansanopistot, työväenopistot ym. k:laitokset. **-osasto** *s.* Kouluhallitus jakautuu kolmeen osastoon: oppikoulu- ja k:on sekä ruotsinkieliseen osastoon. **-työ** *s.* Kirkon suorittama k. K:n tehostuminen, laajeneminen.

kansanopisto *s.* sisäoppilaitos, jossa tav. yhden lukuvuoden kuluessa annetaan varttuneelle (vars. maalais)nuorisolle opetusta yleisen kansalaissivistyksen syventämiseksi ja työnhalun herättämiseksi. | K:n opettaja, oppilas. Hämeen k. Sääksmäessä. Kalajokilaakson kristillinen k. — Myös kansanopistolaitoksesta. | Tanska on k:n kotimaa. **-aate** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* K:t ovat olleet työväenopistojen edeltäjiä. **-lainen** *s.* kansanopiston oppilas. **-laitos** *s.* **-mies** *s.* **-n|johtaja**, **-n|opettaja** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.*

kansan|osa *s.* Suomen ruotsinkielinen k. Köyhä, sivistynyt k. **-painos** *s.* Teoksesta otettu huokeahintainen k. **-paljous** *s.* Suuri, tavaton k. Asemalle kerääntynyt k. **-pankki** *s.* luottolaitos, joka tyydyttää etup. vähävaraisten kansanluokkien luotontarvetta; luotto-osuuskunta, osuuskassa. **-parantaja** *s.* kansanlääkäri. | Hätämaan ukko, kuuluisa pohjalainen k. ja poppamies. **-parantola** *s.* etup. vähävaraisia varten perustettu parantola, jossa hoidetaan jtak kansantautia, esim. tuberkuloosia potevia. **-perinne** *s.* kansanrunous sen laajemmassa merk:ssä. **-pitämy|s** *s.* Savolaisia k:ksiä. **-psykologia** *s.* vanhentunut psykologian haara, joka tutki ihmisten yhteiselämästä johtuvia sielullisia ilmiöitä ja jota nykyisin lähinnä vastaa sosiologia. | Wundtin mukaan k:n tärkeimmät tutkimuksen kohteet ovat kieli, tarusto ja tavat. **-psykologi|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | Sananlaskut k:sina tutkimuskohteina. **-puhuj|a** *s.* kansan keskuudesta lähtenyt puhuja; kansanjoukkoihin vaikuttava, kansan suosima puhuja. | Paavo Ruotsalainen oli myös herännäisyyden parhaita k:ia. Valtiollinen kiihottaja ja k. K:ana verraton pappismies. **-puisto** *s.* metsä-, puisto- t. ranta-alue, jonka kaupunki, jk suuri tehdaslaitos tms. on varannut yleiseksi vapaa-aikojen viettopaikaksi; vrt. kansallispuisto. | K:issa on liikkuminen ja oleskelu vapaampaa kuin varsinaisissa kaupungin puistoissa. Mustikkamaan ja Seurasaaren k. Helsingissä. Koko perhe vietti ihanan kesäpäivän k:ssa meren rannalla. **-puku** *s.* kansan, maalaisväestön yleisesti käyttämä pukuparsi; vrt. kansallispuku. | Vanhat k:mme ovat jo jääneet pois käytännöstä. Värikäs unkarilainen k. **-pukuinen** *a.* K. tyttö, morsiuspari. **-puolue** *s.* Ruotsalainen k. **-raittius** *s.* Raittiustyön päämääränä on yleinen k. **-rakennu|s** *s.* kansanomainen rakennus. | Pohjalaisia k:ksia. **-ravin|to** *s.* Tutkimalla eri kansankerroksiin kuuluvien talouksien ravinto-oloja saadaan selville k:non yleinen laatu. **-ravitsemu|s** *s.* Heikko, tyydyttävä k. K:ksen tasosta riippuu kansan terveydentila. **-rintama** *s.* puoluepoliittinen iskusana, jolla tav. tarkoitetaan vasemmisto- (ja keskusta)puolueiden yhteistä esiintymistä. **-ro|tu** *s.* tav. = rotu 1.a. | Vaikka alue on oikeastaan kiinalainen, suurin osa väestöstä kuuluu turkkilaiseen k:tuun. — Vuokkilaisessa k:dussa - - on jotakin vilkkaampaa, villimpää kuin muissa suomussalmelaisissa KIANTO. **-runo** *s.* runopukuinen kansanrunouden tuote, meillä vars. vanhasta kalevalanmittaisesta runoudesta; vrt. kansan-

laulu. | Vanha kalevalainen k. K:jen kerääminen, tutkiminen. **-runoilija** *s.* kansanrunon t. -laulun tuntematon sepittäjä; vanhoista suom. runoista puheen ollen: runonlaulaja; viime vuosisadalla vars. Savossa esiintyneistä kirjoitustaitoisista talonpoikaisrunoilijoista, rahvaanrunoilija;)(taiderunoilija. | Vienankarjalaiset k:t. On syytä luulla, ettei "Elinan surma" ole varsinaisen k:n sepittämä. — Paavo Korhonen, rautalampilainen k.

kansanrunouden|tutkija, -tutkimus *s.* tav. ⌒.

kansanrunou|s *s.* yksinomaan kansan muistitiedon varassa levinnyt ja säilynyt sekä runomitallinen että suorasanainen runous, jonka tekijöitä ei tunneta [ )(taiderunous]; laajemmassa merk:ssä kaikki kansanperinne, myös kansansävelmät, -leikit, -tavat ja -uskomukset, *syn.* folklore. | K:tta on mm. eepillistä, lyyrillistä, opetus- ja mieterunoutta. Suomalais-ugrilaisten kansojen k. K:den tyyli, ajatus-, mielikuvamaailma. K:den keruu, tutkimus. Monet kirjailijat, kuvataiteilijat ja säveltäjät ovat saaneet aiheita k:destamme.

kansanrunous|arkisto *s.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran k. **-julkaisu** *s.* **-kokoelma** *s.* **-tiede** *s.* **-tutkimu|s** *s.* Luettelo julkaistuista k:ksista.

kansan|ruokala *s.* vars. vähävaraista väestöä varten tarkoitettu ruokala, josta saa voimakasta, huokeahintaista ruokaa, kansankeittiö, "kuppila". **-ryhmä** *s.* **1.** kansanosa, -luokka, -kerros. | Vähävaraiset, ylimmät k:t. **2.** par. kansaryhmä. **-sankari** *s.* Tarinoiden ihannoima englantilainen k. Robin Hood. **-sa|tu** *s.* satu kansanrunoustuotteena. | K:dut ovat suureksi osaksi yhteisiä usealle kansalle. **-sielu** *s.* Individualistisen käsityksen mukaan ei ole olemassa mitään yhteispersoonallisuutta, yhteissielua, esim. ns. k:a. K:n kuvastaja. Koettelemukset ovat jättäneet jälkensä k:un. **-sielutiede** *s.* = kansanpsykologia. **-sirpale** *s.* Liiviläisten pieni k. **-sivistyksellinen** *a.* vrt. seur. **-sivisty|s** *s.* kansan, yhteiskunnan laajojen kerrosten omaama sivistys; us. erik. se sivistys, joka ei perustu lain säätämään oppivelvollisuuteen, vaan kansalaisten vapaaseen harrastukseen ja toimintaan; vrt. kansansivistystyö. | Työ k:ksen kohottamiseksi. K:ksemme taso on huomattavasti parantunut monien seurojen, yhdistysten, opistojen, kurssien yms. ansiosta.

kansansivistys|harrastus *s.* **-riento** *s.* **-toiminta** *s.* Opetus- ja k. **-työ** *s.* työ kansan sivistämiseksi, vars. kaikki se valtion, kuntien, järjestöjen ja yksityisten kansalaisten toiminta, jonka tarkoituksena on herättää ja edistää aikuisten vapaita itsekasvatuspyrkimyksiä, kansanvalistus(työ). | Kansan- ja työväenopistoissa, opintokerhoissa ym. tapahtuva vapaa k. Kirkon suorittaman k:n tärkeimpiä tuloksia on lukutaidon juurruttaminen kansaan.

kansan|soite *s.* soitettava kansansävelmä. **-soit|in** *s.* tavallisen kansan käyttämä, kansanomainen soitin. | Tavallisimmat k:timemme ovat olleet viulu, klarinetti ja viime aikoina harmonikka. **-soittaja** *s.* tavalliseen kansaan kuuluva, erityistä koulutusta saamaton soittaja, soittoniekka, "pelimanni". | Eemil Risku, kauhajokelainen k. **-sota** *s.* sota, jonka aiheena on koko kansan etujen puolustaminen;)(kabinettisota. **-suosio** *s.* Nauttia suurta k:ta. K:n epävarmuus ja häilyväisyys. **-sävelm|ä** *s.* nimeltä tuntemattoman kansanihmisen sepittämä sävelmä. | K. saattaa muuttua kulkiessaan suusta suuhun ja paikasta paikkaan. Hengellinen k. Vanha suomalainen k. K:ien keruu, vertaileva tutkimus. Sovittanut k:iä jousiorkesterille. **-tah|to** *s.* tav. ⌒. | Todellisen k:don ilmaus. Hallituksen on noudatettava k:toa. **-tai|de** *s.* tavallisen kansan viljelemä, kansanomainen taide. | K:teemme parhaisiin tuotteisiin kuuluvat ryijyt. Unkarin k:teen näyttely. **-tajui|nen** *a.* -sesti *adv.* helppo-, yleistajuinen. | K. julkaisu, esitelmä, luento. Esittää k:sesti. **-tajuist|aa** *v.* tehdä kansantajuise(mma)ksi, helposti ymmärrettäväksi, popularisoida. | K:ettua tiedettä. **-taloudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* kansantaloutta koskeva t. siihen kuuluva. | K. aikakauskirja, yhdistys. K. merkitys, hyöty, tulo, tappio. K:sta tuhlausta. K:sesti kannattamaton yritys. K:sesti tuottava kauppa. K. tulo maataloudessa on isäntäväen, työväen, tilan velkojien sekä valtion ja kunnan tilalta saama tulo.

kansantalous *s.* valtiollisesti järjestyneen kansan (sekä yksityisten että yhteisöjen) taloustoiminta yhtenä kokonaisuutena, kansan koko talouselämä; myös kansantaloustieteestä. **-mies** *s.* K:ten ajatuksia ulkomaankaupan kehittämisestä. **-poliitti|nen** *a.* vrt. seur. | K:sia tehtäviä. **-politiikka** *s.* ne toimenpiteet, joihin valtiovalta ryhtyy yleisetujen tähden välittömästi vaikuttaakseen kansantalouteen. | K. jakautuu maatalous-, kauppa-, teollisuus-, liikenne-, väestö-, raha-, tulli- jne. politiikkaan. **-tiede** *s.* yhteiskuntana elävien ihmisten taloustoimintaa, siitä syntyviä ilmiöitä ja niiden keskinäistä yhteyttä käsittelevä tiede, taloustiede. **-tieteellinen** *a.* **-tieteilijä** *s.* kansantaloustieteen harjoittaja t. tuntija.

kansan|tanhu *s.* vars. suomalaisista kansantansseista. **-tanhujoukkue** *s.* Nuorisoseuran k:en esitys. **-tanssi** *s.* kansanomainen tanssi, kansantanhu. | Ruotsalainen, puolalainen k. Purpuri, monivuoroinen k. K:n musiikki on meillä esitetty tavallisesti viululla. K:n [sävelmän] reipas, iskevä rytmi. **-ta|pa** *s.* Talkoot, vieläkin käytännössä oleva kaunis k. Useat k:vat liittyvät tiettyihin ihmiselämän vaiheisiin tai ns. vuotuisjuhliin. K:pojen tutkiminen. **-tarina** *s.* totena esitettävä, yl. tiettyihin paikkoihin ja henkilöihin liittyvä, lyhyt, ytimekäs kansankertomus historiallisista, niiksi kuvitelluista t. yliluonnollisista tapauksista. | K:in keruu. **-taru** *s.* taru, myytti. **-tasavalta** *s.* kansandemokraattinen tasavalta, kansandemokratia. | Romanian, Unkarin, Mongolian k. **-taut|i** *s.* Syöpä ja reuma ovat tuhoisimpia k:ejamme. **-tervey|s** *s.* K:den edistäminen, kohottaminen. **-tieto** *s.* us. = seur. | Muistin varassa säilynyttä k:a maailman rakenteesta. **-tietou|s** *s.* kansanrunous sen laajemmassa merk:ssä, folklore. | Kielelliseen

muotoon pukeutunutta k:tta ovat kansanrunous, -usko, -tieto ja -moraali, kielelliseen muotoon pukeutumatonta taas tavat, taiat ja esineellinen kansatiede. K:den tutkija, kerääjä. **-tietouskokoelma** *s.* **-tribuuni** *s. hist.* plebeijien luottamusmies ja edustaja muinaisessa Roomassa. **-tulo** *s. tal.* jnk maan väestön määräajassa, esim. vuodessa, aikaansaamien tuotteiden ja palvelusten rahana ilmaistu arvo. **-tuomioistuin** *s.* Heliaia, muinaisen Ateenan k. Kommunistien perustama k. **-tyyp|pi** *s.* Itämaisen k:in edustaja. Hämäläisiä k:pejä. **-usko** *s.* **1.** kansan perinnäiset uskomukselliset käsitykset, primitiivinen kansanomainen uskonto, mytologia. | K:n tutkimus. Poseidon on kreikkalaisessa k:ssa meren jumala. **2.** = seur. | Yleinen k. käärmeen käräjäkivistä. **-uskomus** *s.* kansalle ominainen, kansanomainen uskomus. | Unikeonpäivään liittyvä k. **-vakuutus** *s.* henki- t. pääomavakuutus, (joka us. päätetään ilman lääkärintarkastusta ja) jossa vakuutussumma on pieni ja maksut suoritetaan viikoittain t. kuukausittain; laajemmassa merk:ssä koko kansan, meillä kansaneläkelailla järjestetty vakuutus. **-valistaja** *s.* kansanvalistustyön tekijä t. harrastaja. | Erkon toiminta k:na. — *Leik.* opettaja.

kansanvalistus *s.* kansan valistuneisuus l. sivistys; kansansivistystyö. **-harrastus** *s.* **-laito|s** *s.* Perustettiin kouluja, kirjastoja ym. k:ksia. **-ministeri** *s.* tsaarivallan aikaisen Venäjän (harv. muiden maiden) opetusministeristä. **-seura** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* kansansivistystyö.

kansan|valta *s.* demokratia. **1.** valtion hallitustapa, jonka mukaan kaikilla täysivaltaisilla kansalaisilla tulee olla yhtäläinen oikeus vaikuttaa valtion asioihin. | Välitön k. Yhteiskunnallinen, taloudellinen k. **2.** valtio, jossa vallitsee kansanvalta. **-valtai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* jossa vallitsee kansanvalta, kansanvaltaan kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen, demokraattinen. | K. maa, valtio. K. hallitustapa, järjestys, suunta, ajatustapa. K. uudistus. K. puolue. K:sesti hallittu maa. Toimia k:suuden nimessä. **-valtaista|a** *v.* tehdä kansanvaltaise(mma)ksi, demokratisoida. | Valtiollisen elämän k:minen. **-valtaistu|a** *pass. v.* (< ed.) demokratisoitua. | K:vat olot, mielipiteet. **-valtuuskunta** *s. hist.* Suomessa v. 1918 muodostettu vallankumoushallitus. **-valtuutettu** *s. hist.* kansanvaltuuskunnan jäsen. **-vapaus** *s.* Diktatuurimaissa on k. täydellisesti hävitetty. **-varallisuus** *s. tal.* kansallisvarallisuus, -omaisuus. **-viholli|nen** *s.* Stalin jatkoi k:sten raivaamista. **-villitsijä, -yllyttäjä** *s.* kansankiihottaja, demagogi. **-ystävä** *s.* **-äänesty|s** *s.* äänestys, jossa äänioikeutetut kansalaiset ilmaisevat mielipiteensä jstak asiasta, referendumi. | Neuvoa antava k. Pakollinen, ehdollinen k. Välittömässä k:ksessä asia ratkeaa enemmistön mielipiteiden mukaan.

kansa|perhe *s.* sukulaiskansojen muodostama yhteisö. | Suomalais-ugrilainen, slaavilainen k. **-ryhmä** *s.* Haamilainen, seemiläinen k. Zulut, kafferien k:än kuuluva neekeriheimo. **-tie|de** *s.* tiede, joka tutkii kansojen sekä aineellista että henkistä kulttuuriperintöä, etnologia; suppeammassa merk:ssä tiede, joka tutkii kansojen aineellista l. esineellistä kulttuuria, etnografia. | Esineellinen, aineellinen k. Yleinen k. käsittelee kaikkia maailman kansoja, erikoisk. rajoittuu tiettyyn kansaryhmään, kansaan, heimoon t. yhden ainoan paikkakunnan väestöön. Käytännössä k:teen tutkimuskohteena on alkukantainen kulttuuri. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* etnologinen, etnografinen; vrt. ed. | K. esine, kokoelma, museo. K. käsite. K:sesti arvokas teos. **-tieteilijä** *s.* kansatieteen tutkija t. harjoittaja, etnologi, etnografi. **-yksilö** *s.* kansa tunnusmerkillisten ominaisuuksiensa perusteella muista eroavana.

kan|si[41] *s.* **1.** avattava, irrallinen t. us. myös saranallinen tms. levy, joka peittää jssak esineessä, vars. laatikossa t. astiassa (ylöspäin) olevaa aukkoa; vrt. esim. luukku, läppä, kieli. | Rasian, postilaatikon, arkun k. Kattilan, maitokannun k. Sohvan, pianon k. Käymälän k:net. Irtonainen, pyöreä, tiivis k. Avata, sulkea k. Nostaa k:tta. Panna, painaa k. kiinni. K. on raollaan. Keitto saa kiehua k:nen alla. — *Kuv.* Vakka k:tensa valitsee [= kukin valitsee kaltaisensa, itselleen sopivan puolison] SL. — *Erik.* **a.** eräistä elimistä; myös kasvinosista. | Silmä oli maahan luotu, sen k. [= luomi] oli kalpea ja lahea TALVIO. — Itiöpesäkkeen k. — *Yhd.* kurkun-, silmänk.; kidusk. **b.** taskua tms. sulkeva (kangas)kieleke, kieli, läppä. | Taskujen k:net. Repun k. — *Yhd.* taskunk. **c.** us. *tekn.* erilaisten laitteiden ja koneiden kansimaisista osista. | Loukun, häkilän k. Laakerin, pistokytkinrasian, venttiilin, sylinterin, öljypumpun k. **d.** *ruok.* leivonnaisen tms. kansimainen, kansimaisesti irti leikattu yläosa. | Piirakan k. Tomaatista leikataan k. ja sisus koverretaan ontoksi. **e.** *yhd.* (1.a- ja c-ryhmiin liittyen) kattilan-, piipun-, sylinterin-, venttiilink.; alumiini-, lasi-, puu-, rauta-, teräsk.; kierre-, sarana-, vieterik.; sisä-, ulkok.; suoja-, tomu-, varmistink.

2. kiinteistä kansimaisista rakenteista. **a.** Pöydän k. 'levy, pinta'. Kaivon k. '(puu)kate'. Maantiesillan puinen k. Viulun, kanteleen k. **b.** *mer.* aluksen vedenpitävä laipio, joka peittää sitä t. jakaa sen vaakasuoriin osastoihin. | Laivan k:nella. Ihailla näköaloja höyrypurren k:nelta. Lasti pannaan k:nen alle ruumaan. Aallot huuhtovat k:tta. Jättiläisalus, jossa on 14 k:tta. Tavallisesti k. on yhtäjaksoinen ja aluksen mittainen, mutta joskus siinä on syvennyksiäkin (kaivoja) ja korokkeita (pakka ja puolikansi). — *Yhd.* laivank.; ala-, etu-, keski-, keula-, perä-, puoli-, sivu-, väli-, yläk.; myrsky-, panssari-, siltak.; kävely-, urheiluk.

3. a. kirjaa, vihkoa tms. molemmilta sivuilta suojaavista (pahvista, kankaasta, nahasta tms. tehdyistä) päällysosista, jotka joko ovat keskenään samaa, nidoksen niskan yli taivutettua kappaletta tai eri kappaletta olevina kiinnittyvät sisäreunastaan nidoksen selkään. | Kirjan, aikakauslehden, albumin, vihon, pii-

rustuslehtiön k:net. Teos on sidottu lujiin k:siin. Romaanin k:nessa oleva kuva. On lukenut kirjan, osaa kirjan k:nesta k:teen 'kokonaan, alusta loppuun'. Sellaista asiaa ei ole kirjoissa eikä k:sissa, ei panna kirjoihin eikä k:siin. — *Yhd.* etu-, takak.; (mon.) kirjank:net; kangas-, kartonki-, klootti-, nahka(selkä)-, pahvi-, puuk:net; koruk:net. **b.** *mon.* kirjan kansien kaltainen, us. erikoislaitteinen pahvisuojus, jossa säilytetään asiakirjoja tms., asiakirjakannet, kansikko, mappi; myös muista samantapaisista pahvisuojuksista. | Panna kirje k:siin. — Vesivärien k:net. — *Yhd.* irtok:net; folio-, kvarttok:net; arkisto-, asiakirja-, säilytysk:net; kasvistok:net.

4. *kuv.* lähinnä 1. ryhmään liittyen. **a.** kuori, pinta(kerros). | Nesteen hyytyessä sen pinnalle syntyvä ohut k. Ja kun piimä oli siististi levinnyt valkoiseksi k:neksi jauhojen päälle - - KATAJA. — *Erik.* järven tms. jääkuoresta, -pinnasta. | Lahti on saanut talvisen k:tensa. Järvi on k:nessa. Hepo korskuu, korja kiitää, järven k. keinuu LEINO. **b.** taivaan laki, holvi, kupu, taivas. | Taivaan kirkas k. - - elokuinen taivas, jonka k:nelta jo kirkkaana vilkkui jokunen tähti KATAJA. Ilman k. ihmeinensä, / tähtinensä / Luojan töitä ilmoittaa VK. | Ja Jumala teki k:nen ja erotti vedet, jotka olivat k:nen alla, vesistä, jotka olivat k:nen päällä; ja tapahtui niin. Ja Jumala kutsui k:nen taivaaksi VT[v]. - - pilvet liikkui, taivot naukui, / ilman k:net kallistihe KAL. — *ilman* t. *taivaan kannen alla* maailmassa. | Kolme on koskea kovoa / - - / tämän ilman k:nen alla KAL. Ei tämän taivahan k:nen alla [= ei koskaan] se tule tapahtumaan KAUPPISH. — *Yhd.* taivaank.

kansi|aukko *s.* **1.** aukko, johon kansi pannaan. **2.** aluksen kannessa oleva aukko. **-hyt|ti** *s.* K:it sijaitsevat aluksen pääkannella. **--ikkuna** *s.* aluksessa kajuutan, kanssin, konehuoneen ym. kattoon tehty koroke ja siinä oleva ikkuna; *syn.* kailetti, kattoikkuna. **-kaar|i** *s.* Laivan k:et. **-kangas** *s.* Kanootin k. **-kartonki** *s.* vrt. kansipahvi. **-ketka** *s. mer.* = ketka.

kansikko[2*] *s.* kannet (ks. kansi 3.b), asiakirjakannet, mappi.

kansi|kuva *s.* Kirjan, lehden k. Väriäs k. **-lank|ku** *s.* Aluksen k:ut. Sillan k:ut. Hän astui portaille, joista oli ajanhammas jo useita k:kuja [= portaiden lattiaosan lankkuja] kalunnut poikki ALKIO. **-lasti** *s.* aluksen kannelle sijoitettu lasti;)(ruumalasti. | K. voi olla 10—40 % aluksen koko lastista. Myrsky pyyhkäisi k:n mereen. **-laudoitus** *s.* Aluksen k. **-lau|ta** *s.* Puulaatikon, pöydän, kaivon, sillan k:dat. Aluksen k:dat ovat usein teakpuuta. **-leh|ti** *s.* nidotun kirjan, vihon tms. kansi. | Kirjaa sidottaessa revitään k:det pois. **-luomai|nen** *a. kasv.* -sesti *adv.* kotahedelmästä, joka avautuu siten että kodan latvaosa kannen tavoin putoaa pois; vrt. hammas-, laita-, reikäluomainen. | Piharatamon kota on k. **-luukku** *s. mer.* **-matkustaja** *s.* (matkustaja)aluksen matkustaja, jonka matkalippu oikeuttaa oleskelemaan vain aluksen kannella, ei hyteissä eikä salongeissa. **-miehistö** *s.* vrt. seur. **-mies** *s.* aluksen kannella palvelustaan suorittava merimies. **-mutka** *s. mer.* aluksen kannen kuperuus poikittaissuunnassa; vrt. (kansi)ketka.

-kansinen[63] *poss.a.* tav:mmin -kantinen.

kansio[3] *s.* kirja t. lehtiö, johon kerätään valokuvia, postimerkkejä tms., albumi.

kansioida[18] *v.* kiinnittää (kuvia, postimerkkejä tms.) kansioon.

kansi|pahvi *s.* pahvi, josta valmistetaan kirjankansia, pahvinen kirjankansi. **-paikka** *s.* kansimatkustajan paikka aluksessa;)(hyttipaikka. **-palkki** *s. mer.* aluksen kantta kannattava poikittaispalkki, kansipiitta. **-panssari** *s.* Taistelulaivan k. **-paperi** *s.* **1.** paperi, jollaista kirjaa sidottaessa liimataan kansien päälle, kirjankanteen liimattu paperi. **2.** paperi, jollaisesta vars. koululaiset panevat kirjoihinsa suojapäällykset. **-piitta** *s. mer.* = kansipalkki. **-puu** *s.* Viulun k. Sillan k:t. Pyyntivälineenä käytetyn loukun k:t. **-päällystö** *s. mer.* aluksen ohjausta hoitava päällystö;)(konepäällystö. **-raken|ne** *s.* Sillan, ylikäytävän k. Aluksen k:teet 'hytit ym., mitä kannella on'. **-rakennus** *s. mer.* aluksen pääkannella sijaitsevat kansihuoneet, -hytit. **-ruuvi** *s. tekn.* ruuvipultti, jonka toisessa päässä on mutterin muotoinen kanta, toisessa kierteet mutteria varten. **-sivu** *s.* nidotun kirjan t. lehden kannesta. | Ensimmäinen, viimeinen k. Kolmas k. 'takakannen sisäsivu'.

kansit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa (kirja) kansilla, sitoa kansiin. | K. kirja. K:us suoritetaan joko käsin tai erityisellä kansituskoneella.

kansi|tuoli *s.* aluksen kannella matkustajien käytettävänä oleva tuoli. | Istua k:tuolissa huopiin kääriytyneenä. **-tutkimus** *s.* sellaisten painotuotteiden t. käsikirjoitusten tutkiminen, joita aikoinaan on käytetty sitomisaineina kirjankansissa. **-upseeri** *s. sot.* erikoismestaria vastaava arvo eräissä laivastoissa. **-vahti** *s. mer.* **1.** työvuorossa oleva osa laivaväkeä;)(vapaavahti. **2.** joskus yksinäisestä vahtimiehestä. | - - kannella valvoi ainoastaan ankkurilyhty ja k. E.ELENIUS. **-viiva** *s. mer.* aluksen kumpaankin kylkeen keskikohdalle merkitty lyhyt viiva, joka osoittaa varauppoamakannen tasoa.

kansleri[5] *s.* eräiden johtavassa asemassa olevien virkamiesten nimitys. | Alkuaan k. oli hallitsijan, ruhtinaan tms. henkilön sihteeri, joka piti huolta näiden kirjeenvaihdosta. Ruotsin kuninkaan k. keskiajalla. Preussin kuningas nimitti Bismarckin liittokunnan k:ksi. Helsingin yliopiston ylin hallitusmies on k. Valkoisen Ruusun ritarikunnan k. - - kun kaupungin k. oli saanut kansan rauhoittumaan UT. — *Yhd.* hovi-, liitto-, oikeus-, sijais-, varak.; valtakunnan-, yliopistonk. **-kausi** *s.* Hitlerin k. Pietari Brahen k. Turun yliopistossa.

kanslerin|virasto *s.* K. sijaitsee yliopiston uudessa rakennuksessa. **-virka** *s.*

kansleriu|s[65] *s.* kanslerina olo, kanslerin asema. |

K:tensa aikana A. pani toimeen useita uudistuksia.

kanslia[15] *s.* **1.** virasto t. viraston osasto, jossa asiakirjain vastaanotto, asiain esiteltäväksi valmistaminen ja viraston päätösten toimittaminen asianomaisille suoritetaan; myös eräistä toimistoista. | Yliopiston, eduskunnan, valtioneuvoston k. Presidentin, rovastin, rehtorin k. Apulaispappi hoitaa k:n. K., jonka henkilökuntaan kuuluu päällikkö, kanslisti ja kaksi konekirjoittajaa. Voimistelujuhlien k. — *Hist.* Ruotsi-Suomessa 1600-luvulla hallinnollinen keskusvirasto, jonka tehtävänä oli kirjelmien vastaanotto, laatiminen ja lähettäminen ym., kansliakollegion edeltäjä. — *Yhd.* kaupungin-, läänin-, maistraatin-, valtakunnank.; pastorink.; juhla-, kilpailu-, liitto-, majoitus-, piirik. **2.** *kirj.* eräs fraktuuralaji.

kanslia|-apu *s.* Palkattu ylimääräistä k:-apua. **--apulainen** *s.* **-henkilökunta** *s.* **-huone** *s.* **-kiel|i** *s.* vrt. kansliatyyli. | Kömpelö, kankea k. Luther noudatti raamatunkäännöksessään Saksan k:tä. **-kollegio** *s. hist.* Ruotsi-Suomessa 1600- ja 1700-luvulla hallinnollinen keskusvirasto, jonka tehtävänä oli virallisten asiakirjain toimittaminen sekä ulkopolitiikkaa, kouluja, postia ym. koskevien asioiden hoito; vrt. kanslia 1. **-menot** *s. mon.* **-neuvos** *s.* **1.** *hist.* Ruotsi-Suomen kansliakollegion jäsenen arvonimenä. **2.** valtiovallan virkamiehille antama arvonimi; sen saanut henkilö. | K. Niilo Liakka. **-osasto** *s.* Posti- ja lennätinhallituksen k. **-presidentti** *s. hist.* Ruotsi-Suomen kansliakollegion, myöh. kuninkaan kanslian päällikkö. **-päällikkö** *s.* Opetusministeriön k. **-tarvikkeet** *s. mon.* **-tehtävä** *s.* **-toimikunta** *s.* K., jonka valvonnan alaisena eduskunnan kanslia on, käsittää puhemiehen ja varapuhemiehet sekä neljä jäsentä edustajain joukosta. **-toimisto** *s.* **-toimituskunta** *s. hist.* Suomen senaatin talousosastoon kuulunut toimituskunta, joka hoiti nykyisten sisä-, oikeus-, opetus-, kulkulaitos- ja sosiaaliministeriön asioita. **-tyyli** *s.* vanhentuneen sanavarastonsa, kaavamaisten käänteidensä ja mutkikkaan lauserakenteensa puolesta tavallisesta yleisestä kielestä eroava kirjakielen muoto. | Kankea, eloton k. **-työ** *s.*

kanslisti[4] *s.* kansliassa palveleva henkilö; hovioikeudessa alin vakinainen virkamies. | Poliisilaitoksen, sairaalan, viraston k. — *Yhd.* läänink.

kansoit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* asuttaa, kolonisoida, muodostaa jnk väestö. | Ilman porotaloutta Lappia ei olisi voitu k. Paikkakunnan k:taminen siirtolaisilla. Kustaa Vaasan toimesta raumalaiset komennettiin k:tamaan Helsinkiä. Rantakylä on kalastajien k:tama. Ennen valkoisten tuloa maorit k:tivat Uutta Seelantia. — *Kuv.* Hotelli on viimeistä sijaa myöten k:ettu. Viime päivinä Turku on ollut ylioppilaiden k:tama. Uusi ennätys Stadionin katsomon k:uksessa. Lintuparvet k:tavat kallioita. — Mielikuvitus k:ti maailman kummilla taruolennoilla.

kansoittu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla asutuksi, kasvaa väkiluvultaan. | Maa on k:nut nopeasti. Kaupunki k:u suurkaupungiksi. Intia ja Kiina, maailman k:neimmat [= runsasväestöisimmät] maat. — *Kuv.* Keväällä mehiläispesä k:u 'mehiläisten luku lisääntyy'.

kanssa vrt. kera. **I.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera), etup. *runok.* myös *prep.* (gen:n kera) ilmaisemassa kahden jotenkin samanlaisen, toisiinsa rinnastettavissa olevan tekijän suhdetta, esim. isä poikansa k. 'isä ja poika (yhdessä), isä poikineen', sokeria yhdessä jauhojen k. 'sokeria ja jauhoja (seoksena), sokeria jauhoihin sekoitettuna', mutta † isä kirveensä k., isä huoliensa k.; vrt. 3.

1. resiprookkisissa ja niihin läheisesti liittyvissä yhteistoiminnan ilmauksissa. — Huom. erityisesti seuraavanlainen monikollisen pers.-pron:n käyttö, vars. *kans.* ja *puhek.* | Kyllä te Irjan k. [= sinä ja Irja] siitä sovitte KARHUM. Mutta he päättivät sepän k. [= hän ja seppä], ettei -- LEINO. — Samoin: Vernerin k. oli puhdistettu ojat KARHUM. **a.** pääsana liittyy v:iin (ja s:iin) t. puhtaaseen teonn:een. Luontevaa tav. vain milloin pääsana on rinnastettavissa näiden loogillisen subj:n (joskus obj:n) kanssa, esim. A. on hyvissä väleissä B:n k. 'A. ja B. ovat hyvissä väleissä'; vrt. 3. | Puhua, seurustella, riidellä jkn k. Tanssia, leikkiä, juosta kilpaa, asua, toimia jkn k. Neuvottelisin k:si. Perustanut liikkeen veljensä k. Olla asioissa, sovussa, ristiriidassa, tasapainossa jnk k. Mennä naimisiin, päästä likeisiin suhteisiin, joutua sanaharkkaan jkn k. Sinun täytyy sopia hänen k:an. A:lla on kaksi poikaa nykyisen vaimonsa k. Paavon äiti ehti saada vielä yhden perillisen tuon toisen miehensä k. SILL. — Olen yhtä mieltä k:si 'kuin sinä'. Pojat söivät isänsä k. samasta kupista. Saavutti voittajan k. saman tuloksen. — Se oli kilpajuoksua kuoleman k. Natrium muodostaa happojen k. suoloja. Huoneistot ovat yhteydessä toistensa k. Pinta tekee vaakasuoran tason k. 30°:n kulman. **b.** pääsana liittyy a:iin. | Jnk k. tasaväkinen, yhtäpitävä. Olen hänen k:an lähemmin tuttu. Janan etäisyys kahdesta toistensa k. yhdensuuntaisesta suorasta. Hän on k:ni samanikäinen 'ikäiseni'. **c.** pääsana liittyy adv:iin. | Olla yhdessä jkn k. Olla, jäädä kahden (kesken) jkn k. Sitoa, ommella jk yhteen jnk k. Munat vatkataan yhteen sokerin k. Joutua vastakkain jkn k. Levyt ovat, asetetaan limittäin toistensa k. Linja vedetään yhdensuuntaisesti maantien k. Hän tuli yhtaikaa veljensä k.

2. seurassa, parissa, ohella, mukana, myötä. | Tule k:ni teatteriin! Heikin k. tuli joku vieras. Näin hänet isänsä k. taidenäyttelyssä. Hän on hyvin onnellinen miehensä k. 'avioliitossaan'. Jumala k:nne! Iloitkaa iloitsevien k., itkekää itkevien k. UT. Siitä lieto Lemminkäinen / jo kohta kotia läksi / k. armahan emonsa, / kera valtavanhempansa KAL. — *Kirjall.* -- se, joka Goethen k. [par.: tavoin] näkee kaiken mikä maan päällä syntyy myös ansaitsevan häviön KOSKENN. — Frakin k. käytetään

valkoista solmuketta. Syödä lihan k. vihanneksia.

3. ruotsin mukaista käyttöä, normaalikielessä †. Ks. I (yleinen huomautus). **a.** vars. *kans.* ja *ark.* mukana olemisesta, pitämisestä, tuomisesta ja viemisestä. | Retkelle lähdettiin oikein evään k. 'eväät mukana'. Toinen odotti ovella halon k. 'halko kourassa'. Harjoittelua aseen k. 'ase mukana'. Aina ei pyynnistä saaliin k. tulla KIVI. Mene jo lääkäriin sen lapsen k. 'vie jo se lapsi lääkäriin'. Samassa saapuu autokin vallesmannin k. AHO. — Saat kaiken takaisin korkojen k. 'korkoineen'. Veneessä oli tilaa liiankin k. 'liikaakin'. Välikatto tehtiin vahvan täytteen k. 'tehtiin vahvatäytteinen, välikattoon pantiin vahva täyte (tms.)'. **b.** pääsana liittyy attr:na muuhun kuin puhtaaseen teonn:een. | Välit hänen k:an viilenivät. Vuokrattavana huone pianon k. 'jossa on piano'. Kahvi leivän k. 'kahvi ja leipää'. **c.** välikappaleesta, tavasta. | Leikkiä pallon k. 'pallolla'. Kokeita on tehty kaniinien k. 'kaniineilla'. Ajaa koirien k. 'ajattaa koirilla'. Tulla sisään kovan melun k. 'kovalla melulla, kovaa melua pitäen'. Se lähtee vasta ajan k. 'ajan mukana, aikaa myöten'. Ei tässä surulla syöä, / ei eletä huolen k. KAL. **d.** muuta käyttöä. | Puuhailla jnk asian k. 'kimpussa, parissa'. Äiti on aivan helisemässä pojan k. 'takia'. Pitää olla varovainen viinan k. 'suhteen'. Muuten menettelen kuin omani k. 'suhteen'. Kyllä minä aina selviän tuommoisen miehen k. 'tuommoisesta miehestä'.

II. *adv.* **1.** *puhek.* painollisena: myös. | Tule sinä k.! Tavaraa saatiin ja rahaa k. Pappilan pehtoori se k. lähtee rautatielle AHO. Mutta katso k., että rupeat elämään ihmisiksi TALVIO. **2.** *harv.* mukana. | Lähe nyt k. laulamahan, / saa kera sanelemahan KAL. **3.** *puhek.* välinpitämättömyyttä, halveksintaa ilmaisevissa huudahduksissa. | Kaikkia k.! Pihkoja, hittoja k.! Kittiä k.!

III. *konj. kansanr.* ja, sekä. | Tapion talon isäntä, / Tapion talon emäntä, / Tellervo, Tapion neiti, / k. muu Tapion kansa KAL. - - vielä riivoit rintapäitä, / k. maistelit makua KAL.

kanssa- alkuiset yhd:t us. korvattavissa toisilla, suomenmukaisemmilla yhd:oilla, joiden jälkiosana on kumppani, toveri tms. sana, t. tykkänään vältettävissä käyttämällä pron:eja toinen t. muu. **-hakija** *s.* par. kilpahakija. **-hallitsija** *s.* par. hallituskumppani. **-ihmi|nen** *s.* par. lähimmäinen, toinen t. muu ihminen. | - - aina lempeänä, valmiina auttamaan, rakastamaan jokaista k:stä TALVIO. **-kilpailija** *s.* par. kilpakumppani, -veikko, toinen t. muu kilpailija. **-käymi|nen** *s.* Olla k:sessä t. k:sissä [= suhteissa, tekemisissä, seurustella] jkn kanssa. Naapurusten keskinen k. Diplomaattinen kansainvälinen k. Likeinen, ystävällinen, vilkas k. Riitakysymys, joka on estänyt valtioiden rauhallista k:stä. **-matkustaja** *s.* par. matkaseuralainen, -toveri, -kumppani, toinen t. muu matkustaja. **-palvelij|a** *s. raam.* palveluskumppani, -toveri, toinen t. muu palvelija. | - - mentyään ulos se palvelija tapasi erään k:oistaan, joka oli hänelle velkaa sata denaaria UT. **-pelaaja** *s.* par. pelitoveri, toinen t. muu pelaaja. **-perilli|nen** *s. lak.* par. perijäkumppani, yhteis-, myötäperillinen, toinen t. muu perillinen. | Lunastaa irti k:sensä 'maksaa perijäkumppaneille näiden osuus'. — *Raam.* - - jos olemme lapsia, niin olemme myöskin perillisiä, Jumalan perillisiä ja Kristuksen k:siä UT. **-puhe** *s. vanh.* keskustelu. | - - niin he haastelivat, mutta k:ensa vaikeni viimein KIVI. Meidän äskeinen k:emme jäi kesken LEINO. - - ikävöitsemisemme Herran perään ja meidän lähestymisemme ja salaiset k:emme hänen kanssaan! AK. **-rikolli|nen** *s.* par. rikostoveri, -kumppani. | Varkaan k:sia ei ole saatu kiinni. **-sisar** *s.* par. (ikä-, kohtalo)toveri, kumppani, lähimmäinen, "sisar". | Yhtä viehättävä kuin k:ensakin. Venäjän nainen ja hänen eurooppalaiset k:ensa. Avustuksen keräämінen puutteeseen joutuneille k:illemme. **-syyllinen** *a.* ja *s.* **-takaaja** *s. lak.* par. takauskumppani, yhteistakaaja, toinen t. muu takaaja. | Vaatia maksu k:ltaan. **-velallinen** *s. lak.* par. velkakumppani, yhteis-, myötävelallinen, toinen t. muu velallinen. **-vel|i** *s.* par. (ikä-, kohtalo)toveri, kumppani, lähimmäinen, "veli". | Rakkaat k:jemme. - - linnan upseerit jo laittoivat kaksi k:jeään kerjäämään rauhaa ryssän kenraalilta J.SAULI.

kanssi[4] *s. mer.* (*rinn.* skanssi) aluksen keulahuone, miehistösuoja; purjeveneen kajuutta; *syn.* ruhvi. | - - laivuri meni keulaan, jossa huusi alas k:in E.ELENIUS.

kan|ta[10*] *s.* **I.** varsin., konkr. merk:ssä. **1.** juuri-, tyvi-, tukiosa, kiinnittymiskohta, kiinnike. | Lehden, omenan k. Pienet k:nat yhdistävät herneet palkoihin. Perata mansikoista k:nat pois. K. ja lakki, sienen osat. Kielen k. (us. ◡). Maston, pylvään k. Joulukuusen k. 'jalka'. Myllyn kiinteä jalusta eli k. Hylsyn, patruunan k. Lampun k. Viulunjousen k. 'tyvi, josta soittaja pitää kiinni'. Kirveen k. 'hamara'. Leivän k. 'kannikka'. Nappi on irtautunut k:nastaan. - - mätäs myötähän menevi, / vesan k. [= tyvi] katkeavi KAL. — *Yhd.* hedelmän-, kielen-, lehdenk.; itiök. **2.** ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** kantapää; jalkineen korko. | Kiireestä k:taan, tav:mmin kiireestä kantapäähän. Kengän, saappaan k. Korkeat, matalat k:nat. K:nat lintassa. Pyörähtää k:noillaan. Löi k:tansa yhteen. Sai lyly lykittäväksi, / kalhu k:nan lyötäväksi KAL. — *Kuv.* Polkevat lain k:tainsa alle. Mihin Wallenstein astuikin, siellä purskahti veri hänen k:tainsa alta. — *kan|noilla,* -noilta, -noille 'aivan jkn (jnk) jäljessä, perässä, kintereillä, kantapäillä'. | Seurata, juosta jkn k:noilla. Viimeisen [kilpajuoksu]kierroksen alkaessa N. karisti ruotsalaiset k:noiltaan. Ei ainakaan minun länsimainen mielikuvitukseni kauan k:noilla pysynyt satua kuunnellessamme AHO. — *Yhd.* kumi-, nahka-, puuk. **b.** reen, kelkan tms. jalaksen takaosa, kannas. | Seistä reen, toisen suksien k:noilla. Hyppää k:noille! Putosi kelkan k:noilta. **c.** Naulan, ruuvin, niitin, mut-

terin k. 'pää, latva'. Miekan k. 'ponsi'. Sormuksen k. 'vahvempi päällysosa, esim. sinettisormuksessa'. — *Kuv.* Sattui, osui naulan k:taan 'osui kohdalle, paikalle, sattui sopivasti, kävi niin kuin piti'. **d.** kuiteista, pääsylipuista, asiakirjoista tms. rei'ityksen erottama osa, joka on kiinni kuitti- tms. vihossa t. joka jää (pääsylipuista puhuen) lippujen tarkastajalle t. (esim. rahtikirjoista puhuen) asiakirjan antajalle. | Kuitin, šekin k. Kuittikirjan k:nat. Pääsy-, elokuvalipun k. Obligaation k. 'emälippu, talonki'. Rahtikirjan k. jää lähetysasemalle. **e.** *mat. fys.* Kolmion, suunnikkaan k. 'se sivu, jolla kolmion, suunnikkaan ajatellaan seisovan, asema'. Pallosegmentin, kaltevan pinnan k. — *Sot.* perustykin (-pisteen) ja tulenjohto- (tähystys-) paikan välinen vektori.

II. *abstr.* ed. pääryhmään liittyen: juuri, pohja, alkuperä. | Suomalaisten heimo erosi k:nastaan ajanlaskumme ensimmäisinä vuosisatoina. Itäsuomalainen k. Keski-Suomen kansankulttuurissa. Tapa, joka on vanhaa k:-taa. Karjassa talon k. SL. - - alku rauan ruostehesta, / vasken k. kalliosta KAL. - - pari tuollaista vanhan k:nan isäntämiestä SILL. — *Lak.* perintöoikeudessa. | Sivuperillisiä ovat ne, jotka - - ovat syntyisin samasta k:nasta LK. — *Kiel.* = kantavartalo.

III. 1. jnk eläin-, hyödyke- tm. lajin t. ryhmän edustajat kokonaisuutena, vars. määrään t. laatuun katsoen. | Pyyn k. on huomattavasti lisääntynyt. Metsästyksessä on pidettävä huolta riittävän k:nan säilymisestä. — *Yhd.* jänis-, kana-, karhu-, karja-, orava-, riistak.; maatiais-, paikallisk.; auto-, kone-, osake-, vakuutusk. **2.** kasvinjalostuksessa: lajikkeen alaryhmä; *biol.* saman lajin ryhmä, jolla on yhteinen polveutuminen. | Rukiin eri k:tojen viljelyarvo. Vesijärvi [peruna] on Harbiger-lajikkeen suomalainen k. Kärpäsistä on kehittynyt DDT:n suhteen vastustuskykyisiä k:toja. — *Yhd.* herne-, kaali-, kasvi-, ruis-, siemenk.; bakteerik.

IV. kehitysmuoto, -aste, taso; kehittyneisyys, (saavutettu, määrähetkellä jllek ominainen) laatu, kunto. | Alkeellista k:taa edustava kiviase. Oikeinkirjoituksemme Ruotsin vallan aikana saavuttama k. Se on jo sivuutettu, voitettu k. Siveellinen k. on laskemassa. — Vars. ulkopaikallissijoissa. | Alhaisella k:nalla oleva kansa. Sivistys, teollisuus on korkealla k:nalla. Laitos on huonolla, kurjalla, vanhentuneella k:nalla. Raha-asiat on saatu hyvälle, vakaalle k:nalle. Toiminta on järjestetty vakinaiselle k:nalle. Asiat eivät ole oikealla k:nalla 'oikealla tolalla, kunnossa, järjestyksessä'. Kysymyksen ollessa tällä k:nalla 'tässä vaiheessa'. Armeija on saatettu rauhanajan k:nalle 'rauhanaikaiseen tilaan'. — *Yhd. tal.* hopea-, kultak.

V. suhtautuminen, asennoituminen jhk, suhtautumis-, asennoitumistapa, asenne, käsitys-, näkökanta; mielipide, käsitys. | K:tani asiassa, asiasta. Tieteen k. on nykyisin se, että - -. Eriävä, kielteinen, vastustava k. Sovitteleva, välittävä k. Ilmaista, lausua, määritellä k:-tansa. Lehden k. on muuttunut. Sinun on syytä tarkistaa k:taasi. — *jkn kan|nalla,* -nalle. | Olen N:n k:nalla, sinun k:nallasi 'olen samalla kannalla kuin N., sinä', 'kannatan N:ää, sinua'. Pysyn k:nallani 'pysyn käsityksessäni, en muuta kantaani'. Asettua, siirtyä jkn k:nalle. Hallitus on siirtynyt suojelutullien k:nalle 'ruvennut kannattamaan suojelutulleja'. Jäädä jnk suhteen odottavalle k:nalle 'odottamaan, seuraamaan kehitystä (tms.)', 'jättää jk lopullisesti ratkaisematta'. — *jnk, jltak kannalta* jltak näkökannalta, jnk puolesta t. suhteen, jssak suhteessa, jhk katsoen, jnk huomioon ottaen. | Meidän k:naltamme asiaa tarkastaen. Kouluttajan, oppilaiden k:nalta asia on toisin, muutos on onnistunut. Havainnollisuuden, turvallisuuden, esteettisen vaikutuksen k:nalta. Voinvalmistuksen k:nalta kerman jäähdyttäminen on välttämätöntä. Tunteen, järjen k:nalta. Kaupalliselta, strategiselta, kasvatusopilliselta k:nalta. Katsoa asiaa oikealta k:nalta 'suhtautua asiaan oikein'. Ottaa asia vakavalta k:nalta 'suhtautua asiaan vakavasti'. Leikin k:nalta. — *Yhd.* ajatus-, katsanto-, katsomus-, käsitys-, näkök.; kieli-, oikeakielisyys-, puoluek.

kanta- tav:immin ryhmiin I.1 ja II liittyen, jälk. tapauksessa us. = olennaisin, tärkein, perus-, pää-.

kanta|a[9*] *v.* **A.** *tr.* **I.** perusmerk. **1.** kuljettaa jtak mukanaan (maasta, lattiasta) koholla pitäen, täten tuoda t. viedä. | K. jtak kädessään, sylissään, selässään, olallaan. K. kiikuttaa, retuuttaa. K. taakkaa, matkalaukkuja, säkkiä, puita, vettä [jssak astiassa], lasta. K. lippua paraatissa. K. tavaransa asemalle, heinät latoon. K. vainaja hautaan. Posti on jo kannettu. Emäntä kantoi parastaan pöytään. Kannettava rakennuspumppu, moottoriruisku. K. jtak sangasta, korvasta, nuorasta. K. kivääriä hihnasta olalla. K. vesisaavia korennossa, korennolla. Kuljettaa k:malla. Kädet uuvuksissa paljosta k:misesta. En jaksa enää k. Ei kannettu vesi kaivossa pysy SL. He k:vat sinua käsillänsä, ettet jalkaasi kiveen loukkaisi VT. — Hevonen k:a ratsastajaa. Muurahainen k:a helposti kokoisensa kiven. Lintu k:a ruoan poikasilleen nokassansa. **2.** kestää jk paino, pitää koholla, kannattaa. | Kevāthanget k:vat jalkamiehen. Jää ei vielä kanna. Raskaat kulkuneuvot, joita tie ei kanna. Vene k:a 10 henkeä. Korkkiliivi k:a veden varaan joutuneen. Niin sairas, etteivät jalat kanna. Juoksi minkä jalat kantoivat 'minkä jaloista pääsi'. — Inhottavin ihminen, mitä maa päällään k:a. — *Rak.* K:va tuki, rakenne. K:vat seinät. Vesikaton k:vat osat. K:vimpia puita ovat tammi, saarni ja kuusi. Perustuksen täytyy ulottua k:vaan pohjaan saakka.

II. ed. pääryhmään liittyvää kuv. käyttöä. **1.** K. jkta käsillään 'helliä ja suojella'. K. edistyksen, aatteiden lippua. K. kortensa kekoon, ks. korsi. K. ristinsä miehekkäästi, ks. risti. K. tunnollaan itsesyytösten taakkaa. — Lentää korkeammalle kuin siivet k:vat. Voimakas

usko k:a ihmistä yli vaikeuksien kuilujen. **2.** *abstr.* **a.** vars. *ylät.*, us. epäsuomalaisesti. | K. asiansa Jumalan eteen 'uskoa Jumalalle'. K. kaikkensa uhriksi isänmaalle. - - uhrit eivät ole hukkaan kannetut KOSKENN. Sinulle, iankaikkinen, / maanpiiri k:a kiitoksen VK[v]. — Ihminen k:a ikuisuutta [par. ihmisellä on ikuisuus] itsessään. - - k:en mielessään ankaraa tietoisuutta siitä, että myöskin jumalien yläpuolella oli kohtalo KOSKENN. **b.** kestää, kärsiä, sietää. | K. vastuu, häpeä jstak. Vahinko jää vakuutusyhtiön kannettavaksi. Suomi sai k. suhteellisesti raskaampaa sotarasitusta kuin Ruotsi. K:koon nyt itse seuraukset! Hän kantoi vastoinkäymisensä nurkumatta. Äidillä oli raskas suru kannettavanaan. K. päivän kuorma ja helle (alk. UT). - - paljon sinä olet saanut k. minun nimeni tähden UT. — *Vanh.* Oi Jumala, sä huolen meistä kannat VK. Mitä sinä niistä huolta kannat KATAJA. **c.** ed:iin liittyen eräissä erikoisyhteyksissä. | K. kaunaa jklle, jkta kohtaan. K. vihaa. - - luulisi hänen k:van nurjaa mieltä [yleisk. par. olevan nurjalla mielellä, pahoillaan tms.] eilisestä CANTH. Varsinkin tämä Ville tuntui k:van jotain häntä vastaan ALKIO. **3.** vedestä, tuulesta yms. puhuen: kuljettaa, tuoda, viedä. | Itämeri kantoi kauppien purret rannoillemme. Myötätuuli k:a venettä kohti ulappaa. Tuuli kantoi kipinöitä naapuritaloihinkin. Kuulas ilma k:a äänet kauas. Hänen paimen- ja lemmenlaulujensa koruttomat säkeet k:vat meille kaikua Kantelettaren laulumailta TARK.

III. hedelmöityneenä, gravidina olemisesta, hedelmän tuottamisesta. **1.** naisen raskaana olemisesta. | K. jkn [miehen] lasta sydämensä alla. Hän on k:nut ja imettänyt jo neljä lasta. Kantoi kohtua kovoa, / vatsantäyttä vaikeata KAL. — *Kuv.* He k:vat tuhoa ja synnyttävät turmiota VT. **2.** eläimistä: olla tiineenä, tiinehtiä; synnyttää, poikia. | K:va tamma. Kerran k:nut lehmä. Saksanhirvi k:a noin 40 viikkoa. Lehmä kantoi sonnivasikan. **3.** kasveista, maasta: kasvaa, tuottaa, antaa; vakiintunut on ilmaus "kantaa hedelmää" (vars. kuv.), yl. par. muuten. | Suuria hedelmiä k:va lajike. Siementä k:vat puut. Maa kantoi runsaita satoja. Sillä maa, joka - - k:a kasvun hyödyksi niille, joita varten sitä viljelläänkin, saa siunauksen Jumalalta UT. — *Kuv.* Hänen työnsä on k:nut hyvän hedelmän. Opetukset eivät k:neet hedelmää. — † Korkoa k:va [→ kasvava, tuottava] obligaatio.

IV. 1. puvun, koristeiden, aseiden ym. (yllään) pitämisestä, käyttämisestä; käyttö vierasvoittoista, tav. par. muuten. | K. surupukua 'pitää t. käyttää surupukua, olla surupuvussa'. Arvoton k:maan armeijamme kunniakasta asetakkia. K. kahleita. K. sormusta. Kunniamerkkejä kannetaan takin vasemmassa rinnuksessa. K. kruunua 'olla hallitsijana'. Maunu Särkilahden k:essa piispanhiippaa 'ollessa piispana'. Eläpä muille, neiti nuori, / - - / kanna kaulanhelmilöitä KAL. — Lupa k. [= pitää mukanaan] asetta. - - sillä se [esivalta] ei miekkaansa turhaan kanna UT. — *Kuv.* K. kilpeään kirkkaana, kunnialla, k. nurjaa kilpeä, ks. kilpi 4. **2.** ed. ryhmään läheisesti liittyvää vierasvoittoista käyttöä. **a.** K. käsivarttaan siteessä. K. [par. pitää] päänsä pystyssä. Hevonen k:a [par. pitää] kaulansa korkealla. Hän k:a kasvoissaan kunniakkaita arpia, par. hänellä on - - arvet [tms.]. — Lehtiä k:va kasvinosa. **b.** *abstr.* K. [par. pitää, käyttää tms.] jtak (arvo)nimeä. On parempi k. saiturin nimeä - - kuin kiskoa perässään suuria velkoja *AHO. Isänmaallisuuden leimaa k:va runoteos, par. isänmaallisuuden leimaama runoteos, runoteos jolla on isänmaallinen leima. Suunta, joka k:a [par. jolla on tms.] hurmosliikkeen tuntomerkkejä.

V. erikoistunutta, vars. virallisluonteista käyttöä. **1.** periä, kerätä. | K. veroja, kymmenyksiä. Tulo- ja omaisuusvero kannetaan kahtena eränä. — Tav. par. muuten. | K. [= ottaa, periä] tullia. Pääsymaksua kannetaan [par. pääsymaksua peritään, pääsymaksu on] 50 mk hengeltä. K. [= kerätä] kolehti. - - k:nut palkkaa pari tuhatta vuodessa KIANTO. **2.** *lak.* panna vireille t. esittää kanne, syyttää;)(vastata. | Oikeus k. ja vastata yhtiön puolesta. Jos mailma kiittää taikka k:a - - S.KORPELA. — *kantaa* (jkn) *päälle* (vanh. ja kans.) Kuka tahtoo Jumalan valittuin päälle k.? UT[v]. - - jotkut kummastelivat, miksen k:nut päälle laittomasta pieksämisestä RAILO. **3.** *kans.* juoruta, kieliä. | - - kun sinä tulet meille käymään ja kylän asioita k:maan NUOLIV. — *kantaa kieliä* t. *kieltä* kieliä, kannella. | Joku oli k:nut kieliä opettajalle. - - eihän se miehelle oikein sopisi semmoinen kielen k:minen LASSILA.

B. *intr.* **1.** lentää t. sinkoutua jhk asti (pituutta, harvemmin korkeutta); yltää, ulottua. | Niin kauas kuin nuoli, luoti k:a. Lyönti kantoi kolmospesälle. Hyppy ei k:nut tarpeeksi korkealle. - - joku paikka, jonne eivät / elon myrskytuulet kanna LEINO. Kiven mielikuvitus kantoi kirkkaisiin, ylimaallisiin korkeuksiin. **2.** muuta, ed:een liittyvää käyttöä. **a.** katseesta. | Niin kauas, pitkälle kuin silmä k:a. - - korkea vaara, josta katse kantoi loitolle yli kauniiden maisemien KATAJA. **b.** äänestä: kantautua, kuulua. | Puhujan ääni ei k:nut salin perälle. K:va [= voimakas, selvä] ääni. Vihellys kantoi melun läpi. Kaukaa k:a korviimme taistelun pauhu. **c.** *kuv.* Hänen maineensa on k:nut kauas. — Vars. *kantava* (a.), us. par. muuten. | Nykyajan säveltaiteen k:vimpia [= tunnetuimpia] nimiä. K:va [par. suuri, tärkeä] merkitys. K:va [par. voimakas, suuri] vaikutus. On varhaista tehdä mitään yleisesti k:via [par. merkityksellisiä, laajoja] johtopäätöksiä. - - kiintymys veljeen oli hänen elämänsä suuri k:va tunne KOSKENN.

kanta-|aine *s.* Hiili on orgaanisten yhdisteiden k. **-aines** *s.* Asutuksen k. **-aliupseeri** *s.* puolustusvoimissa vakinaisesti palveleva aliupseeri;)(varusmiesaliupseeri. | Palkatut k:t. **-aliupseeristo** *s.* **-alue** *s.* Varsinais-Suomi on ryijyjemme vanhinta k:tta. **-apteekki** *s.* ennen vuotta 1837 perustettu apteekki, jonka oikeudet voidaan periä ja myydä kuten muukin

omaisuus;)(henkilökohtainen apteekki. **-asento** *s. voim.* asento, joka otetaan viemällä jalka suorana toisesta erilleen siten, että jalkaterä on taivutettuna ylöspäin ja ainoastaan kantapää koskettaa maata;)(varvasasento. **-asiak|as** *s.* vakinainen asiakas. | Liikkeen, kaupan k:kaat. **-askel** *s. voim.* vrt. kanta-asento. | Käyntiä varvas- ja k:illa. **-astuj|a** *s. el.* nisäkäs, joka astuu koko jalkapohjallaan;)(varvasastuja. | Esim. ihminen ja karhu ovat k:ia. **-asuk|as** *s.* jnk seudun, maan alkuperäinen, vanha asukas. | Kunnan, alueen k:kaat. Petsamon k:kaat.

kantaat|ti[6*] *s.* orkesterin, pianon t. urkujen säestämä moniosainen, us. soolo-osia sisältävä kuorosävellys, vars. jtak juhlatilaisuutta varten sepitetty; myös sitä varten kirjoitettu runoelma. | Hengellinen, maallinen k. Bachin k:it. Palmgrenin Turun 700-vuotisjuhliin säveltämä k. Koskenniemen k. "Elämän päivät". — *Yhd.* kamari-, kirkkok.; hautajais-, hää-, juhla-, loppiais-, promootiok.

kanta|eläin *s. maat.* eläin suhteessa jälkeläissarjaansa. | Karjanjalostuksessa valitaan k:eläimiksi yksilöitä, joilla on mahdollisimman monta halutuista ominaisuuksista. **-emo** *s.* vrt. ed. | Kana-, koirarodun k. Kirvojen siivetön ja neitseellisesti lisääntyvä sukupolvi, k:t. **-esitys** *s.* näytelmän, sävellyksen tms. kaikkein ensimmäinen julkinen esitys. | Draaman k. oli Pariisissa v. 1946, sen ensiesitys Helsingissä Kansallisteatterissa v. 1950. **-germaaninen** *a.* K. lainasana. **-heimo** *s.* Suomalais-ugrilaisesta k:sta erosi ensin ugrilainen haara. **-henkilökun|ta** *s.* Armeijan k:nan muodostavat päällystö ja kanta-aliupseeristo. **-hämäläi|nen** *a.* ja *s.* K:set eränkävijät. K. alue.

-kantai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Korkea-, matala-, leveä-, paksu-, pyöreä-, tylppäk.; (kasv.) hertta-, kehto-, keihäs-, nuolik.; hyväk.; oma-, selvä-, äärimmäisk.; alku-, varhaisk.

kanta|isä *s.* **1.** jnk suvun t. jälkeläistön yhteinen esi-isä, suvun vanhin tunnettu esi-isä. | Suvun k. oli pohjalainen talonpoika. Polveutuvat samasta k:isästä. Israelilaisten k:isät. — Myös eläimistä. | Lehmärodun k. Sinisorsa on kesyn ankan k. **2.** *harv.* perustaja, edelläkävijä, edeltäjä tms. | Valistusoppien k:isänä on pidettävä englantilaista Lockea. **-itiö** *s. kasv.* kantasienen itiö.

kantaj|a[10] *tek.* < kantaa A. (*I.1.*) Arvopostin, sanomalehtien k. Olla rakennustyömaalla muurilaastin k:ana. Turpeiden aumaamisessa tarvitaan vähintään kolme henkeä: kaksi k:aa ja rakentaja. — *Erik.* a) henkilö, joka ammatikseen kantaa matkatavaroita asemalla t. satamassa. b) henkilöistä, jotka hautajaissaattueessa kantavat ruumisarkkua. | K:iksi oli kutsuttu vainajan lähimmät naapurit. — *Yhd.* aseen-, kahvin-, kirjeen-, laastin-, lipun-, paarin-, patruunan-, postin-, ruoan-, sairaan-, soihdun-, tiilen-, vedenk.; (kuv.) kontink. (*I.2.*) Ylimmät kaulanikamat ovat nimeltään k. (atlas) ja kiertäjä. (*II.2.*) Taudin, tartunnan k. Verotaakan, vahingon, huolten k. En k. ristin mä ainoa lie VK. Veljet, sisaret maailmalla, / k:at epätoivon ja surun KOSKENN. — *Yhd.* bakteerin-, taudink. (*III.*) Oi emoni, k:ani! KAL. Tuossa isäni ja tuossa kallis k:ani KIVI. — *Kuv.* | Oi luonto niin lempeä - - ja kuitenkin niin lemmetön! Sinä k. tyly KIVI. (*IV.1.*) K:alleen [= pitäjälleen, käyttäjälleen] epämukavat vaatteet. - - sata miestä miekallista, / tuhat kalvan k:ata KAL. Kyllä siinäkin kivääri on k:ansa hakenut SILL. — *Kuv.* Esivallan miekan k. Ei ole vielä ilmaantunut hänen manttelinsa k:aa. — *Yhd.* (vars. kuv.) hänänk. (*IV.2.*) Nimen viimeinen k. (*V.*) Verojen, jäsenmaksujen k. — Olla k:ana jssak asiassa. Jota k. parempi, sitä juttu selkeämpi SL. Tuon oli Laarila saanut kuulla joltakin kielten k:alta PÄIVÄR. — *Yhd.* kolehdin-, veronk.; (vanh. kans.) päällek.; kielenk.

kanta|jalka *s. lääk.* epämuotoinen jalka, jonka terä on koukistunut ylöspäin, niin että ainoastaan kantapää on astumapintana. **-joukko** *s.* perusjoukko. | Vapaussodan armeijan k. Siitoseläinten k. on ulkomaista alkuperää. **-juur|i** *s.* = juuri, kanta. | Suku on vanhaa karjalaista k:ta. **-jäsen** *s.* jnk yhdistyksen tms. vakinainen, aktiivinen jäsen. **-jääkäri** *s. leik.*, vars. *sot.* vanhimman ikäluokan varusmies; ylipalvelusta saanut varusmies; kantajäsen, veteraani. | Monnit ja k:t. — Palveli kuukauden k:nä. — Klubin, palloseuran k:t. **-kahvila** *s.* vrt. kantaravintola. | Taiteilijain k. **-kaima** *s.* jnk nimen varhaisin tunnettu omistaja. | Siten Hilkka Finne tuli tuhansien myöhempien Hilkkojen k:ksi KUSTAA VILKUNA. **-kansa** *s.* Suomalais-ugrilainen k. — Pian alkoi Savon k. [= kantaväestö] siirtyä uusille alueille. **-kartt|a** *s.* alkuperäiskartta. | Topografinen, maantieteellinen k. Maanmittauksessa laadittuja k:oja säilytetään läänin maanmittauskonttorissa. **-kersantti** *s.* vrt. kanta-aliupseeri. **-kieli** *s.* kieli(muoto), josta myöhemmät kielimuodot ovat syntyneet, alkukieli. | Suomalaisugrilainen, indoeurooppalainen k. **-kirja** *s.* **1.** tav. samaan kotieläinrotuun kuuluvien siitoseläinten luettelo. | Lehmien, hevosten, lampaiden, kanojen k. Ottaa, panna, merkitä k:an. **2.** muista samantapaisista luetteloista. | Järjestön jäsenistä pidetään nimi- ja k:a ynnä ansioluetteloa. Kirjaston k. eli hankintaluettelo. — *Sot.* puolustusvoimien joukko-osastoissa, esikunnissa ja laitoksissa miehistöstä pidettävä tietyn kaavan mukainen luettelo. **3.** peruskirja, teos. | "Seitsemän veljestä", suomalaisten kotien k.

kantakirja|konsulentti *s.* ammattisivistyksen saanut henkilö, joka yhdessä kantakirjalautakunnan kanssa huolehtii eläinten ottamisesta kantakirjaan. **-lautakunta** *s.* ks. ed. **-näyttely** *s.* **-ori** *s.* **-sonni** *s.*

kanta|kirjasto *s.* tav. kunnan keskukseen sijoitettu julkinen kirjasto. **-kirjata** *v.* merkitä kantakirjaan. **-kivi** *s.* Kuvapatsaan k. 'jalusta'. — *Kuv.* Kansallisen sivistyksemme k. 'kulmakivi'. **-kortti** *s. sot.* = sotilaskantakortti. **-kulma** *s.* **1.** vars. *geom.* kolmion kannan viereinen kulma. — *Sot.* mittauskannan ja tähtäyssuun-

nan välinen kulma. 2. *maat.* (hevosen) kavion sarveisseinämän muodostama kulma kavion takaosan molemmilla puolilla. **-käynti** *s. voim.* käynti kantapäillä;)(varvaskäynti. **-laj|i** *s.* peruslaji, alku-, perusmuoto. | Kaikki viljelyskasvit polveutuvat luonnonvaraisista k:eista. **-lappu** *s.* Kengän k. **-lehmä** *s.* lehmä, jota käytetään karjanjalostuksessa siitoseläimenä. **-linnoit|taa** *v. sot.* vrt. kenttä-, pikalinnoittaa. | K:tamiseen kuuluvat puolustussuunnitelmaan perustuvat, yleensä erikoisjoukkojen suorittamat linnoitustoimenpiteet, joissa paikalta saatavien rakennustarvikkeiden lisäksi käytetään betonia, rautaa yms. sekä työkoneita erikoisen lujien laitteiden aikaansaamiseksi. **-lippu** *s.* ks. kanta I.2.d. | Kuitin, šekin, obligaation k. **-luku** *s. mat.* Lukujärjestelmämme k:na on 10. Logaritmijärjestelmän k. Potenssin k. ja eksponentti. **-luu** *s. anat.* kantapään luu.

kantam|a[13] *s. vaill.* matka, jonka jk kantaa, jonka ammus tms. voi lentää t. jonka päästä jtak voi nähdä t. kuulla, kantomatka, ampuma- tm. etäisyys, näkö-, kuuloetäisyys. | Jousen, nuolen k. Kiväärin k:an päässä. Päästä tykin k:an ulkopuolelle. Joukko saapui vihollistulen k:ille. Silmän k:an päässä oleva puu. Pellot ulottuvat silmän k:iin 'niin kauas kuin silmä kantaa'. - - veet sinervät silmäellä / taa katsehen k:an *MANN. Tulla äänen k:alle t. k:ille. — *Harv.* Meillä oli kontteja ja peittoja k:iin [= kantaa, kantamukseksi] asti KIANTO. — *Yhd.* jousen-, pyssyn-, äänenk.

kantamaa *s.* Asutuksen k. Englanti, vapaakaupan k. — Erik. *maant.* Itä- ja Pohjois-Suomen vuorisesta ja vaaraisesta alueesta. | Itäiseltä k:lta vedet virtaavat pääasiallisesti Saimaan vesistöihin.

kantamat|on[57] *kielt.a.* 1. < kantaa A. a. *akt.* K:tomat rakennusosat 'jotka eivät kanna, kannata'. — K. lehmä, naaras. Hedelmää k. viiniköynnös. b. *pass.* K:tomat verot 'joita ei ole kannettu'. 2. < kantaa B; vrt. kantama. | Silmän k:tomat lakeudet. Metsät ulottuvat silmän k:tomiin. Kiuru laulaa katseen k:tomissa. Hävittäjäkone lensi tulemme k:tomiin. Laulu häipyy äänen k:tomiin 'niin kauas, ettei ääntä voi kuulla'.

kanta|merkitys *s.* **-miehistö** *s.* Rajavartiolaitoksen, merivoimien k. 'palkattu miehistö';)(asevelvolliset. Soittokunnan k. 'vanhimmat, parhaat soittajat'.

kantamoi|nen[63] *s. harv.* lapsi (suhteessa äitiinsä, kantajaansa). | - - emon yhden k:set LEINO. Viekäät kalmistoon hiekkakaunoiseen minun k:seni! KALLAS. — Vars. *kuv.* Sinä onnen k. 'onnen suosikki'.

kantamuksellinen[63] *s.* kantamus. | K. heiniä.

kantamuksittain *adv.* kantamuksina, useita kantamuksia; paljon, runsaasti. | K. heiniä. Toi torilta k. tavaraa.

kantamuo|to *s.* Nautarodut polveutunevat monesta luonnonvaraisesta k:dosta. Rukiin k. Polkupyörän k. Runon vanhin k. Sanan k. on ollut t-alkuinen.

kantamu|s[64] *s.* taakka; kerralla kannettava määrä tavaraa tms. | K. puita, heiniä, vaatteita. Astui tupaan suuri k. selässään. Toimme vankan k:ksen lastuja. Laski k:ksensa varovasti maahan. Miehistö asettaa kiväärit yhteen ja irrottaa k:ksensa 'selkäreppunsa tms.' Nosti koko säkillisen yhdellä k:ksella [= kerralla] aittaan. [Jaala] voi kuljettaa k:ksenaan [= kuormanaan, lastinaan] kaksituhatta yhdeksänsataa tiiltä E.ELENIUS. — *Yhd.* halko-, heinä-, ostosk.

kanta|nimi *s.* **-ohjelmisto** *s.* "Nummisuutarit" kuuluu teatterin k:on 'vakinaiseen ohjelmistoon'. **-omaisuus** *s.* Osakepääoma on osakeyhtiön k. **-osa** *s.* Lehden, suksen, naulan k. Kuitin k. Sanan k. Kullervo-runoston k:na on kertomus Untamon ja Kalervon veljesvihasta. Yhdistyksen jäsenistön k:n muodostavat virkamiehet. **-osake** *s. liik.*)(etuoikeutettu 1. prioriteettiosake. **-paikka** *s.* Tampere oli punaisten k:na. — Vars. kantaravintolasta, -kahvilasta. | Sotilaiden k. on kahvila S. **-painos** *s.* tav. ensimmäistä kertaa julkaistusta šakkitehtävästä. | Tehtävä n:o 3. k. **-piikki** *s.* urheilukengän kannassa oleva piikki. **-piste** *s. mat.* se suoran normaalin piste, jossa normaali kohtaa suoran; suoran ja tason leikkauspiste. | Pyramidin korkeusviivan k. **-pohja** *s. käs.* sukan kantapään pohja. **-puoli** *s.* Suksen, kirveen, jalkaterän k. Nauriin k. Leivästä on jäljellä vain k. **-pä|ä** *s.* 1. (ihmisen) jalkaterän ulkoneva, pyöreähkö takaosa, kanta; us. nimenomaan sen alaosa, jalkapohjan takaosa. | Ihmisen astuessa koskettaa k. ensimmäisenä maata. Pyörähtää, kääntyä k:illään. Tulija löi k:ät yhteen ja kumarsi. Juoksi niin, että k:ät vilahtelivat. Astua k:änsä naulaan. Kenkä on hieronut rakon k:ähän. Jo joutui suen jälille, / karhun k:än sijoille KAL. — *Kuv.* Akilleen k., ks. akilleenkantapää. — *kiireestä kantapäähän* päälaesta kantapäähän asti, kokonaan, läpikotaisin. | Hän katsoi minua kiireestä k:ähän. Sotilas, herrasmies kiireestä k:ähän. — *kantapä|illä,* -iltä, -ille 'aivan jkn (jnk) jäljessä, perässä, kannoilla, kintereillä'. | Juosta, seurata jkn k:illä. Kiirehti miesten k:illä pihamaalle. Toiseksi tullut V. roikkui koko ajan voittajan k:illä. Karistaa vihollinen k:iltään. Valheen k:illä hiipii onnettomuus ja tuho. - - sillä hätä kirmasi heidän k:issään KIVI. — *Urh.* P. oli keväällä näyttänyt k:änsä K:llekin [juoksuvoitosta]. Entinen mestari sai katsella nuorten tulokkaiden k:itä. 2. vastaavasta sukan, jalkineen tms. osasta. | Sukan, kengän k. 3. kantapuoli, -osa. | Suksen k. Naulan k.

kanta|pääoma *s.* liikeyrityksen talouden pohjana oleva pääoma, peruspääoma, kanta-, perusrahasto; vrt. liike-, käyttöpääoma. | Liikkeen, tehtaan k. Pankin k. 'pankkiosakeyhtiön osakepääoma'. Osakeyhtiön k. on sen osakepääoma. **-pöytä** *s.* vrt. kantaravintola, -kahvila. | Seurue istui jo k:nsä ääressä kahvilassaan. **-rahasto** *s.* = kantapääoma. **-ravintola** *s.* ravintola, jossa jku vakituisesti, tavallisesti aterioi.

kantarelli[1] *s.* vahvero, vars. keltavahvero 1.

-sieni. | - - keltaiset k:t paistavat rantateiden varsilla myöhään syksyyn AK.

kanta'ruuvi *s.* kannallinen ruuvi;)(vaarnaruuvi. **-sana** *s. kiel.*)(johdannainen. | Kuljeskelu-sanan k. on kuljeskella, sen taas kulkea. **-siemen** *s. maat.* Laadun mukaan erotetaan vakio-, kanta- ja kauppa- l. käyttösiemen. **-sien|i** *s. kasv.* K:et l. itiökantaiset 'Basidiomycetes, sieniluokka, jonka lajeilla itiöemä on erilaistunut kannaksi ja lakiksi'. **-sivu** *s.* Monikulmion, suunnikkaan, puolisuunnikkaan k. 'se sivu, jolla monikulmion tm. ajatellaan seisovan'. Lippu on k:staan kiinni tangossa. **-sointu** *s. mus.* perus-, huippu- ja leposoinnun yhteisnimitys. **-sormu|s** *s.* vrt. kanta I.2.c. | Suurikivinen, kultainen k. Miesten k. Esim. sinetti- ja maisterin-, insinöörinym. sormukset ovat k:ksia. **-suomalai|nen 1.** *a.* -suus *omin.* vrt. seur. | K. aika, kansa, kielimuoto, äänteenmuutos. Kalevalaisen runomitan k:suus. **2.** *s.* Itämerensuomalainen kantakansa eli k:set. K:set erosivat mordvalaisista ja siirtyivät länteen päin. K:sten rakennustaito, elinkeinot. **-suom|i** *s.* se kielimuoto, josta nykyiset itämerensuomalaiset kielet (suomi, karjala-aunus, vepsä, vatja, viro ja liivi) polveutuvat, alku-, yhteissuomi. | K:en balttilaiset lainat. — *Yhd.* myöhäis-, varhaisk. **-sävel** *s. mus.* duuri- t. molliasteikkoon kuuluva sävel. | G-duurin k:et.

kantata[35*] *v.* **1.** *puut.* par. syrjätä, särmätä. **2.** *käs.* par. reunustaa.

kanta|talo *s.* K:talot, joista alueen asutus on peräisin. **-teos** *s.* **-tie** *s.* alueliikennettä välittävä (valtatietä pienempi) maantie. **-tila** *s.* Suvun k:na on Messukylän Turtola. — Vars. *(maanm.)* se tila, joka emätilasta lohkomisessa on jäänyt jäljelle, päätila; myös: Viipurin läänin lahjoitusmailla isossajaossa jäljelle jäänyt hovitila.

kantautu|a[44] *pass.v.* **1.** ajautua, kulkeutua. | Hiekka k:u veden mukana pois. Tomu ja lika k:vat jaloissa sisälle. Rannalle k:nut airo. Laivan savu k:i kauas merelle. Kukkien tuoksu k:i kuistille. Maan vavahdukset k:ivat [= ulottuivat] kauas. — Laajalle k:nut maine. Tieto marsalkan kuolemasta k:i maan kaukaisimpiinkin kolkkiin. Mutta kun tässä taas k:i [= kulkeutui, siirtyi] puhe äitiisi KAUPPISH. **2.** äänestä: kuulua, kantaa. | Kirkosta k:i rovastin yksitoikkoinen nuotti. Pirtistä k:u tanssin jyske. Etäinen ukkosen jyminä k:u korviimme.

kanta|vanhemmat *s. mon.* vrt. kantaisä. | Suvun k. — Kesyn hevosen k. Koristekasvin k. **-varallisuu|s** *s.* Jottei verotetun taloudellinen asema heikonnu, verotus rajoittuu tuloihin eikä koske k:teen. **-vartalo** *s. kiel.* se johdetun sanan osa, joka jää jäljelle, kun johtopääte on erotettu, kanta. **-viera|s** *s.* vakinainen vieras; kanta-asiakas. | N. kuuluu perheemme k:isiin. Ravintolan, myymälän k:at. **-viiva** *s.* Horisonttia kuvaava viiva eli k.

kantavuu|s[65] *omin.* **1.** kyky kannattaa, kestää jk paino (< kantaa A.I.2). | Jään, hangen k. Koetella siipiensä k:tta. Lautan k. Aluksen, laivan k., par. vetoisuus. — *Rak.* Palkkien, pylväiden, perustan, pohjan k. Sillan k. **2.** < kantaa B. | Tykin k. 'ampumamatka'. Äänen k. 'kuuluvuus'. — *Kuv.* Näytelmän yleisinhimillinen k. 'merkitys'. Hänen nimellään on kansainvälinen k. 'merkitys, maine'. Uusi suunta sai k:tta. Suurimman tyylillisen k:tensa saavuttaa Ivalon esitys kuvatessaan Vesaisen joukkojen retkeilyä TARK.

kanta|väestö *s.* Suomalais-ugrilainen k. hajaantui vähitellen eri heimoiksi. Rautalammin ja Viitasaaren k. on tullut Hämeen vanhoista rintapitäjistä. Siirtolaiset ovat sulautuneet k:väestöön. **-vääpeli** *s.* vrt. kanta-aliupseeri. **-yhdiste** *s. kem.* perusyhdiste. | Kupariyhdisteiden k. on kuparioksidi. **-yleisö** *s.* Teatterin, ravintolan k. 'vakinainen, tavallisin yleisö, kantavieraat'. **-äiti** *s.* vrt. kantaisä.

kanteen|alainen *a. lak.*, tav. *s:sesti* (henkilö) jota vastaan kanne on nostettu, vastaaja; myös asiasta, jota kanne koskee.

kantele[82], kannel[82*] *s.* (ed. asu yleisempi vars. asiatyylissä; mon.-vartalo vain siitä). **1.** vaakasuorassa pidettävä sormintasoitin, jossa kielet (alkuaan 5, nykyisin yleisimmin 32) on kiinnitetty puiseen kaikukoppaan, suomalaisten kansallissoitin; vars. *heng.* myös harpusta. | Viisikielinen k. Väinämöisen kalanluinen k. K:en koppa, kansi, naulat l. vääntimet, kielet. Soittaa, näppäillä k:tta, kannelta. K:ella esitetty sävelmä. Surumielinen sävel helähtää k:esta. Otti soiton sormillensa, / käänti käyrän polvillensa, / k:n kätensä alle KAL. — Kiitos Jumalallemme / soikoon sydämestämme / virsin, lauluin, psalttarein, / harpuin, huiluin, k:in VK. — *Yhd.* jouhi-, konsertti-, suurk.; tuulik.; virsik. **2.** *kuv.* **a.** Metsolan k. soi KIVI. Soita, salo, kanneltasi A.V.KOSKIMIES. — Onnen k. KIVI. - - kuoleman k. kajahti / polven päällä kaikkivallan LEINO. **b.** yl. soitosta, laulusta, runoudesta. | Viimeksi helkkyi kannel [= esitettiin kansanrunoja] itäisillä rajaseuduilla. Virittää k:ensa nuoruuden ylistykseksi. Oi, kaikuos k. kautta maan, / soi soittoni kodasta kotaan LEINO. — Baabelin virtain vierillä — siellä me istuimme ja itkimme, kun Siionia muistelimme. Pajuihin - - me ripustimme k:emme VT. Vanhimmat keihäänheittäjämme ovat ripustaneet k:ensa pajuihin [= lopettaneet urheilunsa] AK.

kanteleen|soittaja *s.* **-soitto** *s.* Väinämöisen kuuluisa k. K:a radiossa.

kantelesävelmä *s.* Muunnelmia vanhasta k:stä.

kantelettarelainen[63] *a. kirjall.* Kantelettareen kuuluva, sille ominainen, kanteletarmainen. | K. laulu, lemmenlyriikka. K. sävy.

kantelija[14] *tek.* < kannella, vars. 2. a, b.

kantelo[2], **-inen**[63] *dem.s.*, tav. *runok.* kantele.

kantelu[2] *teonn.* < kannella. | Jauhosäkkien k. — Maaherra teki k:ita alaistensa tottelemattomuudesta. - - syntyi tappeluita ja alituisia naisten kielien k:ita AHO. — *Lak.* ylimääräinen muutoksenhakukeino, joka kohdistuu viranomaisen lainvastaiseen menettelyyn. | Oikeuskanslerille tehty k. K. tuomioistuimen menettelyä vastaan. **-kirje** *s.*

kantilli[6] *s.* hieno, ruuvimaiseksi kierretty metallilanka, jollaista käytetään koruompeluksiin; täten käytetty silkkipäällysteinen metallilanka. | Kullan- ja hopeanväristä k:a.

-kantinen[63] *poss.a.* < kansi. | Kangas-, nahka-, pahvi-, puuk.; musta-, puna-, sinik.; kupera-, pyöreä-, tiivisk.; (vars. aluksesta) kaksi-, kolmi-, nelik.

1. **kan|to**[1*] *s.* puun kaatamisen t. taittumisen jälkeen maahan jäävä rungon tyvi (siihen liittyvine maanpäällisine juurenniskoineen). | Männyn, koivun k. Suuri, juureva, matala k. Istua k:nolle, k:non nenään. Koivun k:nosta kasvaa uusia vesoja. K:not jätetään kuokokseen lahoamaan. Kiskoa, vääntää k:toja. — Kaataa, sahata puu lyhyeen, pitkään k:toon. K:nolleen [= paikalleen, pystyyn] kuivunut honka. Myydä metsä k:nolleen. — *Kuv.* Hän oli vankka ja terve kuin k. Siihen olivat vanhukset jääneet yksinään lahoomaan kuin kaksi k:toa aholle KARHUM. Mikko on tosiaan jo aika vanha k., pahoin sammaltunut äijä SILL. Mutta Iisain k:nosta [= suvusta] puhkeaa virpi, ja vesa versoo hänen juuristansa VT. Edessä pitkä k. kaskessa [= jnk asian laiminlyönnistä, tehtävän huolimattomasta suorituksesta aiheutuu myöhemmin jatkuvasti haittaa, hankaluutta] SL. Mutta Eero on irvihammas, aina tiellämme, aina pitkänä k:tona kaskessamme KIVI. — *Yhd.* koivun-, kuusen-, männynk.; kaski-, laho-, tervask.

2. **kanto**[1*] *teonn.* < kantaa. | Veden, tiilen, kolehdin k. (myös ◡). Korkojen, verojen, saatavien k. — *Yhd.* rästi-, veronk.; silmänk.

kanto|aalto *s. sähk.* puhelin- ja lennätintekniikassa: äänivärähtelyn siirtoon käytetty suurjaksoinen aalto. | Kun puhutaan radioaseman aallonpituudesta, sillä tarkoitetaan aina aseman k:aaltoa. Vastaanottimen viritys tietylle k:aallolle. **-aika** *s.* Verojen k. — Lehmän, hevosen k. 'tiineysaika'.

kantoarvo *s. metsät.* = kantohinta.

kanto|eläin *s.* Tavallisimpia k:eläimiä on aasi. **-hanki** *s.* hankiainen. | Kevätpuolella, k:en aikaan. **-hihna** *s.* Kiväärin, kameran k. Kirjojen, matkalaukun k:t.

kantohinta *s. metsät.* puun hinta pystyssä ilman hankintakustannuksia, kantoarvo, -raha.

1. **kantoi|nen**[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < 1. kanto. | K. aho, pelto. K. ja kuoppainen tie.

2. **kantoinen**[63] *a.* vain gen:n ohella ja yhd:ojen jälkiosana. **1.** Miehen k. [= kantava, kestävä] jää. Vene on kahdeksan hengen k. 500 kg:n k. hissi. 25.000 tonnin k. [par. vetoinen] laiva. **2.** Helppok. 'helposti kannettava'. **3.** Lyhyt-, kauask.; silmänk.

kantojuhta *s.* kantoeläin. | Laama, poro k:na.

kanto|kasa *s.* K:kasat kuokosmaalla. **-kauppa** *s. metsät.* rungoittain tapahtuva metsänmyynti, jossa ostaja toimittaa hakkuun ja vedon, pystyyn myynti;)(hankintakauppa.

1. **kantokerro|s** *s.*, vars. *geol.* kerros, jossa on kantoja. | Suon k:kset.

2. **kantokerros** *s. tienrak.* tien kantava kerros. | Raskasliikenteisen tien k. tehdään ahtokivistä, kenttäkivistä, sepelistä, somerosta ym.

kanto|kirja *s.* = kantoluettelo. **-kotelo** *s.* Kirjoituskoneen, patruunalippaan k.

1. **kantokuorma** *s.* kuorma kantoja.

2. **kantokuorma** *s.* kannettava kuorma. | Kamelin k. Illan hämärtyessä tuli Kustaava kylästä tuoden k:n [= täyden kantamuksen] leipäja särvinaineita KAUPPISH.

kanto|kyky *s.* **1.** kyky kantaa, kantavuus. **a.** kyky kuljettaa kantamalla, kannattaa, kestokyky. | Hevosen k. Jalat tuntuivat menettäneen k:kykynsä. Jään k. — Vars. *tekn.* Vaa'an, nostokurjen k. Tien, lentokentän, telakan, sillan k. Laivan k. → vetoisuus. **b.** kyky singota, ampua pituutta, kyky yltää, kantautua; vrt. kantama. | Tykin k. Silmän k. 'kyky nähdä pitkälle'. Äänen k. 'kuuluvuus'. **2.** kyky sietää, kestää, kestokyky, kestävyys. | Maan taloudellinen k. on pantu kovalle koetukselle. Verotaakka ei vastaa väestön k:kykyä. **-kykyinen** *poss.a.* < ed. **-köy|si** *s.* Hissin, laskuvarjon k:det. **-laite** *s.* Konekiväärin k.

kanto|leikkaus *s. metsät.* puusahalla kaadettaessa syntynyt leikkauspinta. | K:leikkauksessa näkyvät vuosilustot. Puut mitataan 6 m:n korkeudelta k:leikkauksesta. **-leima** *s. metsät.* kaadettavien puiden tyveen t. juurenniskaan lyötävä leima, jollaisista hakkuun jälkeen voidaan tarkastaa, onko hakattu vain leimattuja puita, juurileima.

kanto|liina *s.* Ruumisarkun k:liinat. **-luettelo** *s.* luettelo kannettavista veroista, maksuista tms., kantokirja. **-matka** *s.* **1.** K. varastosta kuljetusautoon. **2.** kantama, kantavuus (2). | Matkaa lähtöpisteestä siihen pisteeseen, jossa luodinrata leikkaa tähtäysviivan, sanotaan luodin k:ksi. Tykin k. Suihkun k. Sumu lyhensi silmän k:a. Äänen k. **-mie|s** *s.* kantaja. | Retkikunnan k:het. Verojen k. 'perijä, kerääjä'. Tulojen, jäsenmaksujen k.

kantoni[5] *s.* **1.** Sveitsin liittotasavallan osavaltio. — *Yhd.* alkuk.; laakso-, metsä-, vuorik. **2.** Ranskan piirikuntien alaosasto.

kanto|paarit *s. mon.* K. sairaiden kuljettamista varten. **-|palkka, -|palkkio** *s.* kantajalle maksettu palkka, palkkio. | K:palkkiona [= perimispalkkiona] saivat henkikirjoittaja ja kruununvouti yhden prosentin vuotuisesta kantomäärästä. **-pin|ta** *s.* kannattava pinta. | Ilma-aluksen k:nat. Hirvi levittää kavionsa ja taivuttaa nilkkaansa eteenpäin saaden siten jalkojensa alle suuremman k:nan. Autonrenkaiden k.

kantopommi *s.* räjähdyspommi, jota käytetään puunkantojen rikkomiseen ja nostamiseen.

1. **kantopuu** *s.* K. polttoaineena.

2. **kantopuu** *s.* puu, jolla kannetaan, korento. | K. työnnetään saavin korvien läpi ja nostetaan olalle.

kantopäivä *s.* Verojen k:t.

1. **kantoraha** *s. metsät.* = kantohinta.

2. **kantoraha** *s.* kantopalkka, -palkkio.

kanto|remmi *s.* kantohihna, -köysi. **-reuna** *s.* Hevosen astuessa kavion k. koskettaa maata. **-satula** *s.* Ampumatarvikkeiden kuljettaminen k:ssa. **-säde** *s.* Radiolähettimen k. 'se matka, jonka päähän lähetys voidaan kuulla'. **-tan-**

ko *s.* = 2. kantopuu. **-tapa** *s.* Kiväärin k. — Verojen k. **-taso** *s.* Lentokoneen k:t eli siivet.

kantoterva *s.* kannoista valmistettu terva.

kantotuoli *s.* henkilökuljetukseen käytetty tuolimainen laite, jota kannetaan tangoista. | Egyptiläinen, kiinalainen k. Avonainen, umpinainen k. Aikaisemmin k. oli käytännössä yläluokan keskuudessa Euroopassakin.

kantovesa *s.* kannosta kasvava vesa.

kanto|voima *s.* **1.** = kantokyky 1. **2.** *kuv.* Kirjailija, jonka sanoilla on k:voimaa 'kantavuutta'. Tiituksen leikinlaskun k:voimana oli sydämellinen mielenvire, harmiton aurinkoisuus. **-väli** *s.* Siltapalkkien k:ä lyhennetään väliin asetetuilla tukipuilla. — Pyssyn k. 'kantomatka'. Radiolähetysaseman k. 'kantosäde'. Puhelimen k. **-väline** *s.* väline, jolla kannetaan.

kanttausviikko *s.* helatorstai- t. helluntaiviikko, jolloin katolisena aikana ristiä kantaen siunattiin toukovainiot; nykyisin kansanomainen kesän säiden ennustusviikko. | Kun on k. kalpeata, niin on heinänteko helpeätä SL.

kant|ti[4*] *s. ark.* särmä, kulma, syrjä, reunus, reunos, reuna. | Leivän k. 'kanta, kannikka'. Poskipään k:it KILPI. Hameen helmassa on punainen k. Asettaa lauta k:illeen 'syrjälleen'. Huone on viisi metriä k:tiinsa 'lattian pinta-ala on 5×5 m'. — *Kuv.* Kaikilla maapallon k:eilla 'suunnilla'. Meitä valokuvattiin joka k:ilta 'puolelta'. Katsella asiaa eri k:ilta 'puolelta, kannalta'. Asiat ovat kovin huonolla k:illa 'kannalla, tolalla'. Pani asiat oikealle k:ille 'tolalle'.

kanttiin|i[6] *s.* vars. joukko-osaston majoitus- t. toiminta-alueella oleva myymälä, josta sotilaat voivat ostaa kahvia ja virvokkeita, tupakkaa, kirjepaperia ym. pikkutavaraa; joskus myös esim. sairaalan, partioleirin tms. vastaavanlaisesta myymälästä. | Mennä k:iin kahville. Rintaman läheisyydessä on kiertäviä k:eja. — *Yhd.* lotta-, sotilask.

kanttinauha *s.* par. reunusnauha.

-kanttinen[63] *a.* par. -kulmainen, -särmäinen. | Nelis-, kuusik.; suorak.

kanttori[5] *s.* seurakuntaveisuun ja kirkkokuoron ohjaaja, lukkari; vrt. urkuri. | K:n toimi, vaali (myös ◡). Helsingin Johanneksenkirkon k. **-la**[14] *s.* kanttorin koti t. virkatalo, lukkarila. **--urkuri** *s.* kanttori, jonka tehtäviin kuuluu myös urkujensoitto.

kanttorska[15] *s. ark.* kanttorin rouva.

kanttur|a[14] *deskr.s.* **1.** juureva kanto, juurakko. | Palamatta jäänyt kasken k. — *Yhd.* tervask. **2.** *kuv. halv.* **a.** vanhasta raihnaisesta ihmisestä: kompura, känttyrä, köntys, **rahjus.** | Vanha miehen k. Ukon, äijän k. - - kun eivät nuo vanhat, lahot k:at edes pysy paikoillaan yölliseen aikaan ALKIO. **b.** eläimistä, vars. lehmästä. | Tuommoinen laiha lehmän k. Ei ole enempää kuin kolme k:aa navetassa. — Annapas Sanna minulle se metso, se näkyy olevan vanha k. MERIL. Verkossa riippuu muutamia kuhan k:oita. — *Yhd.* lehmä-, maatiaisk.

kanukka[15*] *s.* Cornus, Cornaceae-heimoon kuuluvia pensaita t. matalia ruohoja, vars. C. suecica, ruohok., matala monivuotinen ruoho, jolla on pienet sinimustat kukat. — *Yhd.* pensas-, ruohok.

kanunki[5*] *s.* kaniikki.

kanuuna[18] *s.* kaliberiinsa verrattuna suhteellisen pitkäputkinen tykki; vrt. haupitsi, mörssäri. | Ampua k:lla. K:in jyske. K:in soidessa rintamalla. — *Kuv.*, vars. *urh.* Jalkapallojoukkueen k. 'maalien tekijä, ampuja'. — *Yhd.* kenttä-, laivasto-, meri-, rannikkok.; kauko-, pikak.; nahka-, rautak.; (leik.) soppak. **-luu** *s.* märehtijäin keskimmäisistä kämmenluista ja samoin keskimmäisistä jalkapöydänluista yhteen kasvamalla syntynyt vahva luu, putkiluu.

kanuunan|kuula *s.* **-laukaus** *s.* **-ruo|ka** *s. kuv.* Saksalaiset kuljettavat yhä uusia joukkoja rintamalle k:aksi 'kuolemaan, tuhon omaksi'. Ei kelpaa muuksi kuin k:aksi.

kanuuna|patteri *s.* **-vene** *s.* tav:mmin tykkivene. | Japanin laivaston k:et.

kanvasti[6] *s.* kovikekangas.

kanveesi[6] *s.* nyrkkeilykehän matto. | Sortui k:lle ja otti luvun 10:een.

kanvertti[6*] *s. kans.* kamferi.

kanyyli[6] *s. lääk.* lyhyt putki, jota käytetään ilman t. nesteiden johtamiseen, johtoputki.

kaoliini[4] *s.* valkoinen t. harmahtava, savimainen mineraali (aluminiumsilikaatti), jota käytetään posliinin, tulenkestävien tiilien ja paperimassan valmistamiseen, posliinisavi. | Puolangan, Soanlahden k. **-savi** *s.*

kaootti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sekasortoinen, kaaoksellinen, kaaosmainen. | Valtakunnan k. tila. K:set olot. Tapausten k. vyöry.

kap *onom.interj.* kuvaamassa tav. jtak kopisevaa ääntä, vars. yhteydessä: kip kap; vrt. kipin kapin. | Kannat kopisivat kip k., kip k.

kap|a[10*] *s.* kapakala. | Kuivia k:oja. Ei muista k. tuoreena olleensa SL. — *Kuv.* Akan k. 'laiha, kuivunut akka'.

kapaabeli[4] *a.* kykenevä, kelvollinen.

kapahauki *s.* kuivattu hauki. | Turpoopi sika tulessa, k. kattilassa SP. — *Kuv.* Thyh! K. Ei tuota mahaa sinulla liene nimeksikään JOTUNI.

kapais|ta[24] *mom.v.* **1.** *intr.* juosta kipaista, hypähtää, kavahtaa pystyyn, äkkiä kiivetä, kaapaista. | K. juoksemaan. K. pakoon, jkn jälkeen. - - kylä oli melkein autio, kaikki olivat k:seet metsään IVALO. - - nuolena k:ee Helmeri navetan porstuaan KATAJA. — K. pystyyn, istumaan. K. jkn kaulaan. K. puuhun. Pojat k:ivat kivelle Reidan viereen AHO. **2.** *tr.* siepata, kaapata. | Kalle k:i lakkinsa takaisin HEPOR.

kapakala *s.* kuivattu kala (tav. turska), kapa; vrt. kalliokala, lipeäkala. | K:a käytetään maamme syrjäosissa edelleenkin. Turskan kuivaaminen k:ksi. K:n liotus.

kapakan|isäntä *s.* Toimia k:isäntänä. **-pitäjä** *s.*

kapak|ka[15*] *s.* väkijuomien tarjoilupaikka, anniskeluravintola, krouvi. | Istua k:assa. K:oissa pantiin toimeen tarkastus. — *Yhd.* kylä-, olut-, sala-, yök.

kapakka|elämä *s.* Remuisaa k:elämää. **-koh-**

taus *s.* Elokuvan k. **-sankar|i** *s.* Monet irtolaisista ja k:eista joutuivat poliisin huostaan.

kapakoi|da[18 (30)] *v.* -nti[4*] *teonn.* pitää kapakkaa, harjoittaa väkijuomien anniskelua. | Hallitus kielsi k:masta kirkkoväelle.

kapakoitsija[14] *s.* kapakanisäntä, -pitäjä. — *Yhd.* salak.

kapale[78] *s. murt.* **1.** peltokappale, sarka. **2.** puunkappale, kalikka, kapula.

1. **kapalli|nen**[63] *s.* kapan täysi. | Puoli k:sta jauhoja. Matti nosti tammalleen toisen k:sen vettä AHO.

2. **kapalli|nen**[63] *poss.a.* < 3. kappa 2. | Raudoitetut ja k:set kärrynpyörät.

kapalo[2] *s.* **1.** vaatetus, johon pikkulapsi kääritään. | Olla k:ssa, k:issa. Kääriä k:on, k:ihin. Vaihtaa lapselle k:a. Kastella k:nsa. Hän nosti k:n [= kapaloidun lapsen] kätkyestä pöydälle HEPOR. — *Kuv.* Teollisuus, huoltotyö, taide, aate on vielä k:ssaan 'alussaan, alkuasteellaan'. Tukahduttaa jk k:onsa. - - suomalaisen kansallisuuden k:t katkeavat LEINO. **2.** *lääk.* vartalon ja alaraajat peittävä (hiostus)kääre. | Potilas kääritään kosteaan k:on. Kylpylässä annetaan erilaisia kylpyjä, k:ita jne. — *Yhd.* hiostus-, jäähdytysk.

kapalo|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** kääriä kapaloon. | Ja hän synnytti pojan, esikoisensa, ja k:i hänet UT. — *Kuv.* Laurista tuntui aina, että hänessä oli jotain k:itua IRIS UURTO. **2.** *yl.* kääriä, kietoa. | Hän on syönyt sen [leivän] puoleksi ja kietoo toista puolta nyyttyynsä - -, k:i kuin kallista kalua AHO. Ensimmäinen työ kankaista lampunvarjostinta tehtäessä on kehän metallilankojen k:iminen.

kapalo|kangas *s.* **-kääre** *s.* Lapsen k:eseen kuuluu neljä vaatekappaletta. **-la|psi** *s.* kapaloissa pidettävä lapsi, sylilapsi. | Vaimo kantoi k:sta sylissään. Senhän tietää k:psikin! Hän maiskutti alinomaa suutaan, imi sikarintynkäänsä kuin k. tuttiaan KIANTO. **-liina** *s.* Vastasyntyneen vaatetukseen kuuluvat napavyö, paita, nuttu, alusriepu, k. ja vaippa. **-riepu** *s.* **-vaatteet** *s. mon.* pikkulapsen kapaloon kuuluvat vaatekappaleet. **-vauva** *s.* kapalolapsi. | Kirkuva k. Enhän minä ole enää mikään k. **-|vyö** *s.* Vanhanaikainen k. korvataan nykyisin vaipalla. [Kullervo] potkaisihe, ponnistihe, / katkaisi k:vyönsä, / pääsi päälle peittehensä KAL. — *Kuv.* Suomenkielinen taiderunous vasta katkoi k:vöitään [= oli alkuasteellaan, kehityksensä alussa] TARK.

kapaluks|et[64] *s. mon.* kapalovaatteet. | Vaihtaa lapselle k:ia.

kapan|ala *s.* vanha pintamitta (1/32 tynnyrinalaa): 154,3 m². | 5 k:alaa perunamaata. Tuoppi siementä k:alalle [t. k:alaan]. - - jos tästä tulee - - häkki heiniä kahdelta k:alalta, niin se kannattaa paremmin kuin ruis! ALKIO. — Väljemmin: peltotilkku. | - - porvarit ajoivat lantaa navetoistaan pelloilleen ja k:aloilleen TALVIO. **-maa** *s.* = ed. | Ohraa lienee kylvetty suunnilleen kappa k:lle.

kapasitanssi[4] *s. sähk.* sähkönvaraamiskyky, varautumiskyky. | Kondensaattorin suuruuden ilmaisee sen k.

kapasiteet|ti[4*] *s.* tilavuus, vetävyys, sisältämiskyky, -määrä; kelpoisuus, (suoritus)kyky. | Kallon k. Muistin k. — *Erik.* **a.** *tal.* tuotanto-, suorituskyky. | Teräksen tuotanto on vasta 30 % k:ista. Tehdas on k:iltaan 80.000 tonnia. Suurella k:illa toimiva kone. **b.** vars. *metsät.* kuljetuskyky. | Uittoruuhen k. riippuu ruuhen vesipinnan leveydestä ja ruuhen kaltevuudesta. **c.** *sähk.* = kapasitanssi. **d.** *kuv.* Suomalaisten henkinen k. **e.** *yhd.* Kokonais-, lämpö-, sähkö-, tuotanto-, vesik.

kapasitiivi|nen[63] *a. sähk.* -sesti *adv.* kapasiteettiin kuuluva, kapasiteettia koskeva. | K. kenttä. K. häviö, kuormitus, vastus, virta. K:sesti 'sähköisen kentän avulla'.

kapaturska *s.* kuivattu turska. | Kotimaista k:a.

kapaut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* lyödä kopauttaa, kopsauttaa, kolauttaa. | K. kepillä seinään. - - kaivoi Aukusti laukustaan täysinäisen viinapullon, pöydälle miesten eteen sen k:ti KATAJA.

kape|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** kaita, soukka. **a.** leveydeltään pieni; ahdas;)(leveä, laaja. | K. katu, käytävä. K. kannas, joki, salmi, väylä. K:at vedet. K. lauta, pyörä, vene. K. kirjain. K. suikale. Reunan k:us. K. kallo, otsa, suu. K:at silmät, kasvot. K:at [= kapealla olevat] olkapäät, hartiat. Litu litteä, k:asti siipipalteinen. **b.** paksuudeltaan pieni, solakka, hoikka, ohut;)(paksu, vahva, lihava jne. | K:at sääret. Suolet jaetaan k:ihin ja leveihin. K:at huulet. K. kuono, kärki. Verevä Oterman onni, / k. Katerman nainen LEINO. **2.** *abstr.* ja *kuv.* suppea-alainen; niukka, vähäinen. | Jnk pohja on k. Opetus liikkuu k:alla linjalla. Laulajattaren ääni vaikuttaa k:alta. Se elämänpohja, jolta Kailaan runot nousevat, on vielä k. KOSKENN. — K. leipä 'niukka toimeentulo'. Hanki haastoi ikkunalta: / "Viel' oli k. kakku." LEINO. Oli elettävä k:asti.

kapea|filmi[84] *s.* → kaitafilmi. **-harteinen, -hartiainen** *a.* Asteenikko on k. ja hentorakenteinen.

kapeahko[1] *mod.a.* K. katu, salmi. K. juova, liuska. K:t siivet. K. haara-asento. — Laulajan ääni soi k:na.

kapea|kantainen *a.* K. kolmio. K. lehti. — *Lääk.* K. kasvannainen. **-kasvoinen** *a.* Hintelä, k. poika. K. rotu. **-kaulainen** *a.* K. nainen, lintu. K. pullo. **-kärkinen** *a.* K. kenkä, suksi, saha. K. lehti. **-lanteinen** *a.* K. nainen. K. lehmä. **-lauta**[84] *s. puut.* = kaitalauta. **-lehtinen** *a.* K. heinä, kasvi. K. niittyvilla. **-lierinen** *a.* K. hattu. **-liuskainen** *a.* K. lehti, verhiö. K. hietasinappi.

kapealti *adv.* kapealla alalla, kapealta alalta, kapeasti. | Varjossa oli k. lunta. Rannikko on k. soistunut. Verholehdet k. kalvolaiteiset.

kapea|naamainen *a.* K:naamaista väestöä. **-nenäi|nen** *a.* K. rotu. K:set apinat 'itäapinat'. **-pohjainen** *a.* K. joki, oja. K. astia, alus, vene. K. kallo.

kapea|raide[84] *s. raut.* normaalia kapeampi raide. **-raiteinen** *a.* K. rautatie, juna. **-selkäinen** *a.* K. lahna. K. alasin. K. harju. **-siipinen** *a.* K. hyönteinen. K. potkuri. **-soiro**[84] *s. puut.* = kaitasoiro. **-suinen** *a.* K. astia, pullo. K. lahti.

-teräinen *a.* K. kirves, saha, veitsi, taltta. **-tyvinen** *a.* K. lehti, litu.
kapeik|ko[2*] *s.* kapea, ahdas paikka, tav. luonnossa. | Vuoren ja rannan, järvien välinen k. Sisilian ja Afrikan välinen k. Hillosensalmen k. - - läpi viian vilme'ikön, / kangasten k:kojen KANT. — Pumpussa on peräkkäin kolme k:koa. — *Sot.* sivustoiltaan vesistöihin, soihin, vuoristoihin tms. tukeutuva maastonkohta, jota taistelun toimintapiirissä ei voi kiertää. | Vihollisen oli pakko yrittää murtautua läpi vahvasti varustetun k:on kautta. — *Yhd.* järvi-, liikenne-, tiek.
kapeikkoinen[63] *poss.a.* K. maasto.
kapeikkomaasto *s.* kapeikkoinen maasto. | Suomen maasto on yleensä k:a.
kapellimestari *s. mus.* orkesterin t. harv. kuoron johtaja. | Suomalaisen Oopperan k. K. tahtipuikkoineen. — *Yhd.* hovi-, sotilas-, ylik.
kapeneminen[63] *teonn.* < kaveta. — *Metsät.* puunrungon kahden eri korkeudelta otetun läpimitan välinen erotus. | Ns. prosenttinen k. riippuu ainoastaan muotoluokasta.
kapera[12] *a.* kiemurainen, monimutkainen; tav. vain yhteydessä: kiperä ja kapera. | Tämä maailma on kiperä ja k. kuin pukin sarvi SL.
kaper|rella[28*] *v. harv.* näperrellä, nikarrella. | K. kirvesvartta. - - korjailla k:teli vanhoja astioita MERIL.
kapertu|a[1*] *v. harv.* käpertyä, käyristyä. | - - millä lailla mikin seteli oli k:nut K.KAJANDER.
kapetingi[4] *s.* K:t 'Ranskassa vv. 987—1328 hallinnut suku'.
kapi[4] *s.* tav. eläimissä, harv. ihmisissä esiintyvä syyhypunkin aiheuttama tarttuva ihotauti, syyhy. | Koirassa on k. [Miehen pää] on kiireeltä otsaan niinkuin k:n paljastama KIVI. — *Yhd.* lammask.
kapiisi[6] *s.* par. kapyysi.
kapillaari[4] *s. fys. kasv. lääk.* hiuspilli, hiussuoni. **-depressio** *s. fys.* hiushuokoisuuden aiheuttama nesteenpinnan laskeutuminen hiuspilleissä. **--ilmiö** *s. fys.* putken seinämien vaikutuksesta nesteessä aiheutuva liikeilmiö, hiushuokoisuus.
kapillaari|nen[63] *a. fys.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* hiuspilliin, -suoneen kuuluva t. sitä koskeva, hiuspilli-, hiussuoni-; hiushuokoinen. | K. huokoisuus, imu-, nostokyky. K. vesi. Nesteen kohoaminen k:sesti. K:suus 1. kapillariteetti 'ohuissa putkissa tapahtuva nesteen kohoaminen korkeammalle t. painuminen alemmas kuin putkien ulkopuolella'.
kapillaari|pilli, -putki *s. fys.* putki, jonka läpimitta on niin pieni, että siinä ilmenee hiushuokoisuutta, hiuspilli, -putki. **-vesi** *s. fys.* vesi, jonka pintajännitys kiinnittää (maahan, kuituihin tms.). **-voima** *s.*
kapillariteetti[4*] *s. fys.* kapillaarisuus, hiushuokoisuus.
kapin ks. kipin kapin.
kapina[14] *s.* **1.** kapiseminen, kopina, kopiseva ääni; melu, meteli. | Kenkien k. - - kumu kuuluvi salolta, / reen k. kankahalta KAL. — Mikä k. tuolla pihalla on? Siitähän sanoi sokea-eno syntyvän taivaalle tämän k:n [= ukkosen], koska pilvilohkareitten väliin on sijoittunut kuivaa hietaa, tuulenkierrosten nostamana ylös ilmaan KIVI. — Vars. **2.** väkijoukon (kansanosan, valtakunnanosan, sotaväenosaston tms.) tav. aseellinen nousu esivaltaa vastaan. | Talonpoikien, miehistön, orjien, vankien k. Siirtokuntien k. emämaata vastaan. Tehdä k. Nousta k:an jtak vastaan. Nostattaa, kiihottaa, yllyttää k:an. K. puhkeaa, syttyy. Tyytymättömyys paisui avoimeksi k:ksi päällystöä vastaan. Oppilaat nousivat k:an. Kukistaa, tukahduttaa k. — *Kuv.* yl. vastustus, vastarinta, -hanka, oppositio. | Henkinen k. K:n ja uhman henki. Ajatus, mieli, sydän nousee k:an. Nostaa k:n lippu. Semmoista nähdessä mieli katkeroituu ja ajatus nousee k:an TARK. — *Yhd.* neekeri-, orja-, puna-, sala-, sotilas-, talonpoikaisk.
kapina|hanke *s.* K:hankkeista epäiltyinä asukkaat siirrettiin sisä-Venäjälle. **-hen|ki** *s.* kapinoimishalu, vastustushenki. | Lietsoa, kiihdyttää k:keä. Asuntokurjuus kasvatti uutta k:keä. Kukisti k:gen. Teissä kaikissa istuu k. lujassa kuin synti pirussa LEINONEN. **-joukko** *s.* kapinallisten joukko. | - - uusia parvia saapuu Savosta, k. kasvaa joka päivä sitä mukaa kuin se etenee IVALO. **-liekki** *s.* K. leimahtaa. **-liik|e** *s.* Anarkistinen k. Itsenäisyyspyrkimys puhkesi k:keeksi. **-lippu** *s.* Kohottaa, nostaa k. (myös kuv.) 'nousta kapinaan'.
kapinalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kapinaan noussut, kapinoiva. **1.** K. kansa, puolue. K:set vasallit. — *S:sesti.* K:silla ei ollut menestystä, vaan kansannousu kukistettiin alkuunsa. **2.** *kuv.* yl. vastustava, vastarintainen, -hankainen, hangoitteleva, niskoitteleva. | K. luonne. K. henki, mieli, tunne. K. ikä. K. aie, hanke. En ole mitään k:sta koskaan ajatellut JOTUNI. — Eihän se ole neitein puoti! kuului k. huomautus väkijoukosta TIITUS. — K:set [= paikallaan pysymättömät tms.] kiharat.
kapinallisosasto *s.* K. riisuttiin aseista.
kapina|mieli *s.* kapinoiva mieli, kapinallinen mieliala, vastustus-, niskoitteluhenki. | Työväen tyytymättömyys ja k. K. Jumalaa vastaan. Luin kirjoituksen k:mielellä. Hiljainen, näkymätön k. oli vallitseva mielialani sitä koulumuotoa kohtaan, jonka tuli antaa minulle tiedon ja sivistyksen alkeet KOSKENN. **-n|johtaja** *s.* kapinan alkuunpanija, kapinaan yllyttäjä. **-päivä** *s.* V:n 1905 marraskuun k:t. **-talvi** *s.* K. vuonna 1918. **-viik|ko** *s.* Juhani Ahon "Hajamietteitä k:oilta". **-vuo|si** *s.* K. 1918. Onnettomat k:det. **-yritys** *s.* Tehdä k. jtak vastaan. Tukahduttaa k. K. raukeaa.
kapine[78] *s.* esine, tavara, (työ)kalu, väline, kapistus. | Maalarin k:et. Pöydällä on monenlaisia k:ita. Kokoilla k:itaan. - - kartanolla seisoin vaan ja otin vastaan Eevan k:ita KIVI. Nyt sai koloa sen kuin k:et kestivät SILL. — Us. *leik.*, vars. ihmisestä. | Vene on kiikkerä k. Senkin k.! Olet sinä se k., olet jo vaan CANTH. — *Yhd.* koru-, lahja-, matka-, talous-, tarve-, työ-, ylellisyysk.
kapinen[63] *poss.a.* kapia sairastava, syyhyinen. | K. koira, rotta. K. pää. K. nahka.
kapino|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* tehdä kapina, olla

kapinassa, käyttäytyä kapinallisesti. 1. K:ivat alamaiset. K. kuningasta, hallitusta vastaan. 2. *kuv.* yl. vastustaa, olla vastarinnassa, oppositiossa, hangoitella, niskoitella, olla tyytymätön jhk. | K. mielessään. Mieli, sydän, tunne k:i. K:iva nuorukainen. K. kohtalonsa kovuutta, sovinnaisia käsityksiä vastaan. — Lihakset k:ivat 'eivät kestä enempää, väsyvät kesken, lakkoilevat'.

kapinoitsij|a[14] *tek.* (< ed.) kapinallinen. | Liittyä k:oihin. Hänet ammuttiin k:ana.

kapio[3] *s. harv.* kavio. | -- kaikki on rautaiset k:t, / teräksiset temmottimet KAL.

kapio|t[3] *s. mon.* vaatetavarat, jotka morsian myötäjäisinä vie uuteen kotiinsa, "myynit". | Valmistaa, ommella k:ita. Arkullinen k:ita. Morsian, jolla on runsaat k. — *Yhd.* morsiusk.

kapio|arkku *s.* kapioiden säilytysarkku. **-lakana** *s.* kapioihin kuuluva lakana. **-varuste** *s.* K:et, kuten vuode- ja pitovaatteet.

kapisalva *s. farm.* Musta k.

kapis|ta[24] *onom.v.* vars. kenkien kävellessä synnyttämästä äänestä: kopista, kopsaa, kapsaa, paukkua. | Kengät k:evat. Kuiva tie k:ee. — *Kuv.* Kiire, hätä, köyhyys k:ee (hännillä, kantapäillä) 'on aivan lähellä, uhkaa'. Pian olivat heidän vähät varansa syödyt ja todellinen hätä alkoi k. PÄIVÄR.

kapist|aa[2] *kaus.v.* < ed. 1. karistaa, kopistaa. | K. jku kintereiltään. 2. juosta t. kävellä nopeasti (niin että kengät kopisevat). | Juosta, mennä k. K. pakoon, pois. K. portaita ylös. Pala suussa me kaikki lapset k:imme ulos AHO. 3. = kapista. | Puute tahtoi k. vieraana.

kapistel|la[28] *frekv.v.* < ed. 1. karistella. | K. porot piipusta. 2. koputella, naputella; mukiloida. | -- sinä junkkari se mun kantavaarianikin -- kuulut k:leen pääluuhun KIANTO. — *Erik.* askarrella, näperrellä. | Tuomas teki ja k:i yhtä, toista poikainsa kanssa KARHUM. 3. juosta t. kävellä kopistaa. | -- lampaat k:evat pitkin saarta aina jouluun asti PAULAH.

kapistu|s[64] *s.* = kapine. | Kummallinen k. Talon k:kset. Suutarin k:kset. Lähteä kaikkine k:ksineen. -- uudet, vasta tehtaasta tulleet k:kset ilmaisevat tavallisesti tulokasta ja nousukasta AHO. — Us. *leik.* Piippu on tärkeä k. -- lehmät ja muut k:kset kaupanpäällisiksi LASSILA. Ja jos siitä k:ksesta [= vaimosta] pääsee, niin menee vielä kerran naimisiin J.FINNE. — *Yhd.* matka-, talousk.

kapitaali[4] *s.* 1. *(tal.)* pääoma. | Kaikkia niitä hankinnan välineitä, jotka ihminen on tuotantonsa avulla valmistanut, sanotaan k:ksi. Kuollut, jäätynyt k. 'tuottamaton pääoma'. Liike ei menesty, ellei sillä ole omaa k:a. — *Yleisk.* laajemminkin: omaisuus, raha. | Sahanomistaja, jolla jos kenellä on k:a. Minulla ei ole nyt k:a vaatteiden ostoon. Mutta sitä k:a, mikä siihen [hallan karkottamiseen] tarvitaan, makaa korkoa kantamatonna kuinka paljon tahansa joka tuvan pankolla AHO. -- huushollissa ei ollut senlaatuista k:a, mitä voidaan ulosmitata KARHUM. — *Yhd.* lainak. 2. → kapiteeli.

kapitalismi[4] *s.* 1. kapitalistinen, yksityisomistuksellinen talousjärjestelmä;)(sosialismi, kommunismi ym. | K:n tunnusmerkkejä on se, että tuotanto- ja ansiovälineet ovat kapitalisti- ja yrittäjäluokan omaisuutta työntekijöiden saadessa sopimuksilla määrätyn palkan. 2. kapitalistinen yhteiskuntajärjestys; pääomavalta, rahavalta. | Taistelu k:a vastaan.

kapitalisoi|da[18] *v. tal.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* kapitaloida) pääomittaa. 1. laskea säännöllisesti suoritettavan rahamäärän pääoma-arvo, so. kuinka suuren pääoman korko tämä summa tietyn korkokannan mukaan on. | 2.000 mk:n vuotuinen tulo on 5 %:n mukaan k:tuna 40.000 mk. 2. muodostaa pääomaksi, liittää pääomaan. | Jaetut varat k:daan kuluttamattomina.

kapitalisti[4] *s.* pääoman omistaja, varakas henkilö, rikas, porvari; kapitalismin kannattaja;)(proletaari; sosialisti, kommunisti ym. | Tuotantovälineet ovat k:en hallussa. K:en saavuttama valta-asema. Täällä hän kuuli --, että kaikki k:t olivat rosvoja, että rikkaudet olivat kansan hiellä kootut LEINO. **-luokka** *s.* omistava yhteiskuntaluokka;)(työväenluokka. **-ma|a** *s.* kapitalistinen maa. | Tuotantolaitos on k:issakin helpompi perustaa kuin saada kannattavaksi.

kapitalistinen[63] *a.* kapitaaliin, pääomaan perustuva, pääomavaltainen; yksityisomistukseen t. yksityiseen yritteliäisyyteen perustuva; kapitalismille ominainen t. sen mukainen. | K. järjestelmä. K. kansa, maa. Kun nykyaikaisessa yhteiskunnassa tuotantoa ei voi harjoittaa ilman reaalipääomaa, täytyy jokaisen yhteiskunnan olla tässä mielessä k. K. liikeyritys, teollisuus, tuotanto, yrittäjä. K. henki 'omistamisen halu'.

kapitaloi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* = kapitalisoida.

kapiteel|i[4] *s.* 1. *rak.* pylvään, pilarin t. pilasterin tav. koristeltu ylin osa, pylvään pää. | Pylväitä erotetaan k:in mukaan useita eri lajeja (doorilainen, joonialainen, korinttilainen). — *Yhd.* lehti-, nuppu-, palmuk. 2. *kirj.* a. pienaakkoskokoa oleva antiikvan suuraakkoskirjain(laji). | Ladotaan k:illa. K:eja käytetään tekstiladelmassa pääasiassa henkilönnimissä niiden korostamiseksi. b. kirjan irtoselän ylin t. alin reuna. | Oikein tehty k. ei katkea kannen ja irtoselän reunan kohdalta.

kapiteeli|kirjain *s. kirj.* = ed. 2.a. **-muoto** *s. rak.* Myöhäisegyptiläinen k. **-nauha** *s. kirj.* päänauha. | Pääasiassa koristeeksi, mutta myös arkkien toisiinsa sitomiseksi liimataan sidottavan kirjan selkään ylä- ja alalaitaan koristelangallinen nauhanpätkä, k.

kapiteloida[18] *v. kirj.* latoa t. painaa kapiteelikirjasimin. | Tekijännimet k:an.

kapitoli[4] *s.* kaupungin julkinen rakennus, vars. Yhdysvaltain kaupungin- ja eduskuntataloista. | Minnesotan valtion St. Paulissa oleva k.

kapitta|a[2*] *onom.v.* 1. juoksemisesta, nopeasta kävelemisestä: kapistaa, kipittää, kopittaa. | Astua, juosta, mennä k. Mikäs kontteroinen se tuolla kahden kepperöisen nenässä mennä k:a KAUPPISH. 2. kapsaa, kopsaa, kapista. | -- sa-

massa alkoi huoneesta kuulua herttaista pikkujalkain k:mista ALKIO.

kapitteli[4] *s.* (kirjan) luku. | Teoksen kolmas k.

kapitulaari[4] *s. hist.*, tav. *mon.* hallituksen määräyksistä ja lainmuutoksista karolingien aikaisessa frankkien valtakunnassa.

kapitulaatio[3] *s.* **1.** *sot.* antautuminen. **2.** *hist.* eurooppalaisten ja itämaisten valtioiden t. erik. länsimaiden ja Turkin t. siitä eronneiden valtioiden välinen sopimus, jolla edellisille oli myönnetty oikeus konsulilainkäyttöön ym. erioikeuksia. | Euroopan valtojen k:t lakkautettiin v. 1928.

kapitulantti[4*] *s.* kanta-aliupseeri.

kapituli[4] *s.* tuomiokapituli; *harv.* yl. hallitus. | Ritarikunnan k. — *Yhd.* tuomiok.

kaplaaki[6] *s. mer.* sopimuksen mukaan laivan päällikölle hänen vakinaisen palkkansa lisäksi maksettava määräosuus laivan bruttorahdista, primage.

-kaplainen[63] *poss.a.* < seur. | Kaksi-, moni-, viistok.

kaplas[66] *s.* reen jalasta ja kaustaa, pankkoa t. koria yhdistävä tukipuu, ketara. | Itäsuomalaisessa reessä on kolme toisiinsa pajuilla kiinnitettyä paria kaplaita. — *Yhd.* etu-, keski-, takak. **-pari** *s.* K:t on yhdistetty pajuilla. **-reki** *s.* kaplailla varustettu reki.

kaplast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** varustaa reki kaplailla. | Toiset k:avat rekensä suoraan, toiset asettavat ainakin etumaiset kaplaat hieman vinoon taaksepäin. **2.** *metsät.* sitoa puomipuut limittäin vierekkäin t. muodostaa ne peräkkäin sidotuiksi kopukoiksi. | K. väylä. Virrattomissa tai heikkovirtaisissa suvantopaikoissa käytetään puomitukseen k:usta.

kapo[1*] *s. kansanr.* neito, nuori nainen. | - - olin k., neiti nuori, / sisar nuoren Joukahaisen KAL.

kapoi|nen[63] *a. harv.* kapea. | - - kaatiot k:set, / nuo emosen ompelemat KAL. [Eräs näytelmän henkilö] tuntuu kovin k:selta SILJO.

kapoittain *adv.* kappa kerrallaan, useita kappoja, kappamäärin. | Ostaa perunoita k.

kapokki[6*] *s.* eräiden troopillisten puiden kotahedelmien siemenkarvoista saatuja silkinkiiltoisia, patjojen, tyynyjen ym. täytteenä käytettyjä kuituja, kasviuntuva, kasvivilla. **-liivit** *s. mon.* kapokilla täytetyt pelastusliivit. **-tyyny** *s.*

kapotti[6*] *s.* karkea sotilaskauhtana; hartiahupullinen kauhtana. | Mataleena - - / kiusoin kirkkohon menevi / kapotissa kirjavassa, / sukassa sinertävässä KR. **-hattu** *s.* eräänlainen pieni, leuan alta nauhoilla sidottava naisten hattu.

1. **kap|pa**[10*] *s.* **1.** kuivan tavaran mittaamiseen käytettyjä vetomittoja: ns. vanha kappa, vanha suom. ja ruots. vetomitta ($1^3/_4$ kannua, 1/32 tynnyriä) = 4,58 l; ns. metrinen kappa, metrijärjestelmän mukainen vetomitta = 5 l. | Mitata k:alla. K. perunoita. Pankosi vävyn orolle / k. kauroja etehen, / toinen heinän helpehiä KAL. — *Yhd.* jyvä-, kaura-, peruna-, ruis-, suola-, viljak. **2.** *mon.* jklle virkamiehelle luontoissuorituksena maksettu kapalla mitattu palkka t. palkanosa; luontoisvero. | Kanttorin, rovastin, siltavoudin k:at. Maksaa k:poja. Kulkea k:pojen keruulla, käydä k:oillaan 'käydä kantamassa palkkaansa'. — *Yhd.* käräjäk. **3.** varrellinen vesiastia, kippo. | Kaivon k. Vasikan k. Kannoin suolta sammalia, / - - / vettä kaivosta k:alla KAL. — *Yhd.* kota-, navetta-, varsi-, vesik.

2. **kap|pa**[10*] *s.* vaippa. **1.** vaatekappaleista. **a.** vars. entisaikaan päällyspukimena käytetty väljä, huppukauluksinen viitta; yl. viitta. | - - hetki sitten kiirehti hän ulos, puettuna miekkaan ja k:paan KIVI. — *Yhd.* kylpy-, sadek.; sametti-, silkkik. **b.** papin liturgiseen pukuun kuuluva kapea, laskostettu viitta, papinkappa. **c.** naisten päällystakki. | Väljä, vartalonmukainen k. Turkiskauluksinen k. — *Yhd.* kävely-, talvi-, turkis-, ulsterik. **d.** yli hartioiden ulottuva kauluri, peleriinikaulus. | K:alla varustettu naisten päällystakki. **e.** poikittain ikkunan yläosassa oleva ikkunaverho. | Sivuverhot ja k. **2. a.** (ajoneuvoissa) pyörän rumpu. | Polkupyörän k. K:an ja akselin välillä vaikuttaa liukumiskitka. Siellä olivat pyörän railot paikoin niin syviä, että k:at kävivät kiinni tien pintaan SILL. — *Yhd.* kiinto-, vapaak.; etu-, takak. **b.** (miekassa) kädensijan suojus. **c.** pallonpinnan t. sen osan vaippa. **3.** *rak.* **a.** holvipinnan osa, jonka muodon ja suuruuden sitä rajoittavien vaippojen leikkausviivat määräävät, holvivaippa. — *Yhd.* holvi-, ristik. **b.** huopakaton kolmiolistojen ja huovan saumojen peitteeksi naulattu huopakaistale.

3. **kappa**[10*] *s.* kreikkalaisen kirjaimiston kymmenes aakkonen ($\varkappa$).

kappa|holvi *s. rak.* Jos tynnyriholvin taivutus on puolta ympyrää pienempi, syntyy k. **-kangas** *s.* naisten päällystakkikangas.

kappalai|nen[63] *s.* kappeliseurakunnan pappi; itsenäisessä seurakunnassa esipapin, kirkkoherran, ohella toimiva pappi; vrt. kirkkoherra, komministeri. | K:sen pappila, virkatalo. Ensimmäinen, toinen k. Kirkkoherra ja k. saarnaavat vuoropyhinä.

kappalaispappila *s.* kappalaisen virka-asunto, pikkupappila.

kappale[78] *s.* Mon. gen. joskus kappalten. Merk:t eivät selvästi toisistaan erotettavissa.

1. yl. osa jstak kokonaisuudesta, joko yhteydestään tarkoituksellisesti irrotettu t. särkymällä syntynyt taikka jnk esineen kokoonpanoon käytetty t. jhk isompaan kokonaisuuteen enemmän t. vähemmän itsenäisenä, selvärajaisena kuuluva; syn:n luonteisia sanoja ed. merk:ssä pala(nen), sirpale, siru, muru, kipene, kimpale, möhkäle, lohkare, jälk. merk:ssä lähinnä osa, koneista yms. puhuen elin. | K. kiveä, lihaa, liitua, rautaa, sokeria. Säilykkeet täytyy paloitella k:iksi. Takin selkä tehdään kahdesta k:esta. K:et liitetään liimaamalla toisiinsa. Lentokone kuljetettiin kolmena k:ena. — Hakata, leikata, lyödä, silpoa k:iksi. Hajota, rikkoutua, räjähtää k:iksi. Lasi helähti k:iksi. Laiva karahti k:iksi ka-

riin. — K. luontoa, maata, rantaa, merta, taivasta. Turun rauhassa Venäjä sai hyvän k:en Suomea. — *Yhd.* hiilen-, juuston-, kallion-, lasin-, laudan-, metallin-, pahvin-, puun-, raudank. (us. myös ⌒); jää-, kangas-, kulta-, lasi-, liha-, metalli-, saippua-, silkki-, turvek.; ala-, etu-, hartia-, keski-, kulma-, niska-, olka-, pinta-, päällis-, selkä-, sisä-, sivu-, suu-, taka-, yläk.; eristys-, heitto-, jatko-, kiila-, liitos-, räjähdys-, side-, tuki-, valu-, vetok.; irto-, ristik.; maa-, niittyk.; erämaank. —*Erik.* **a.** (ilman attr:a) maakappale, pelto-osuus. | K:illa asui lampuoteja. -- toisen maakunnan k:et ovat aivan sekaisin toisen keskellä AK. **b.** osa kirjoitettua t. painettua tekstiä, katkelma; tekstissä oman kokonaisuutensa muodostava, uudelta riviltä alkava jakso; lukukappale. | Lukea Raamatun k:ita. Katkismuksen, kristinopin k. Sääntöjen toinen k. Luetaan seuraava k.! Aine on jaettava k:isiin. — *Yhd.* alku-, loppu-, pääk.; harjoitus-, lukuk.; opin-, uskonk. **c.** vrt. 3. | Muistokivi jalustoineen on samaa k:tta. Viljelykset ovat yhtenä k:ena. Nuput ja haarat olkoot samaa k:tta kuin se; olkoon se kauttaaltaan samaa kohotakoista tekoa, puhdasta kultaa VT. **d.** *abstr.* K. elämää, historiaa, menneisyyttä, todellisuutta. Taideteos, joka on k. tekijäänsä itseään. Oppineessa tohtorissa oli suorastaan k. Don Juania KOSKENN.

2. ed. pääryhmään liittyen subj:n t. obj:n sijoissa (us. adv:n tavoin) määrästä: jonkin verran, vähän, hiukan. | K:en toista sataa. Ellistä tuntui k:en helpommalta AHO. — Kulkea k:en matkaa. Olla k:en matkan päässä. -- Matti k:en edellä, Liisa kokien perästä tulla AHO. — Seuraa minua ja varro k. [= jonkin aikaa] Claudion huoneessa kunnes palaan takaisin KIVI. K:en aikaa 'jonkin aikaa'. K. toista sataa vuotta sitten. K. lokakuuta oli kulunut. Olihan päivää jo hyvä k. kulunut JOTUNI. K:tta ennen joulua AK.

3. itsenäisistä, yhtenäisistä kokonaisuuksista, olioista. **a.** esine, tavara, kapine, kalu. | Eloton k. Mitä, mitä koneita ja k:ita nämät teidän kourassanne? KIVI. Onko kaikki tarpeelliset k:et muassani? KIVI. -- kaikki vaatteukseensa kuuluvat k:et tilasi hän kaupungin mahtija muotiräätäleiltä PÄIVÄR. Uskon kautta hän [kristitty] korotetaan niin korkealle yli kaikkien kappalten, että hän hengellisesti tulee niiden kaikkien herraksi AK. — *Yhd.* puku-, vaatek.; luonto-, taivaank.; todistus-, välik. **b.** tav. *leik.* ed:een liittyen. | Harmin, kiusan k. 'harmittava, kiusaava henkilö, esine t. myös asia'. -- hän lopuksi tunkee sen harmin k:en [sokerimurikan] vielä kerran povitaskuunsa KARHUM. — Te kirotut k:et! KIVI. Älkää huoliko, sen k:et PÄIVÄR. — *Yhd.* harmin-, kiusank. **c.** *fys. mat.* tietty yhtenäinen ainemäärä t. avaruuden osa. | Jähmeä, nestemäinen, kaasumainen k. K:en paino, tilavuus. K:en pituus, korkeus, leveys. K:iden dynamiikka, statiikka. Maa on pallon muotoinen k. **d.** näytelmä. | Hauska, liikuttava k. Juhlassa esitettiin ranskankielinen k. -- se vivahteleva ilmehikkyys, jota tavataan kaikissa Kiven k:issa TARK. — *Yhd.* kansan-, kassa-, näytelmä-, teatteri-, yleisök. **e.** (soitto-, laulu-, tanssi)sävellys. | Soittaa isänmaallisia k:ita. He tanssivat yhdessä kaikki k:et. Etumerkintä kirjoitetaan heti k:en alkuun. — *Yhd.* laulu-, musiikki-, orkesteri-, piano-, soolo-, tanssi-, urku-, viuluk.; lempi-, mieli-, pikkuk.

4. suurempaan, yhtenäiseen ryhmään, kokonaisuuteen kuuluvista esineistä, olioista, suuremman, yhtenäisen ryhmän yksittäisistä edustajista. **a.** esineistä, olioista, jotka ovat keskenään samanlaisia, samaa lajia tms.: eksemplaari, esim. kirjoista; yksilö, vars. eläimistä ja kasveista. | Teoksen viimeinen k. K. lohkomispäätöstä. Kauppakirja kirjoitettiin kahtena k:ena. Vanhaa suomalaista käsijousta ei ole säilynyt yhtään k:tta nykypäiviin. Kasvistoa varten tulee kerätä kauniita k:ita. Yksinäisiä k:ita tätä kalalajia on joskus tavattu Laatokasta. — *Yhd.* alkuperäis-, arkisto-, jäännös-, kaksois-, kanta-, kirjasto-, lahja-, loisto-, malli-, muisto-, museo-, näyte-, täydennys-, vaihto-, valio-, ylellisyysk. **b.** muuta käyttöä. | Runoja Kivi on kirjoittanut puolisen sataa k:tta. Kananpoikaset tarkastettiin k. k:elta. Kortit levisivät yksin k:in lattialle. **c.** (*lyh.* kpl) lukumäärän mittana, kappalemittojen yksikkönä. | Tusinassa on 12 k:tta. 5 kpl kynänteriä. 1 kpl lattiamattoja. Kymmenen k:tta osakkeita. Paitsi k:elta voidaan ajopalkkaa maksaa myös esim. kuutiojalalta.

kappalehinta *s.* yksittäin joitakin esineitä, jtak tavaraa myytäessä yhdestä kappaleesta vaadittava hinta. | Nenäliinojen, munien k. Muutamilla tavaroilla on sekä k. että painon mukaan määrätty hinta.

kappalei|nen[63] *a.* kappaleina oleva. | Potaska on k:sta tai jauhomaista ainetta.

-kappaleinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, monik.

kappaleittain *adv.* **1.** yksi (kokonais)kappale (esine, valmiste tms.) kerrallaan, yksin kappalein, yksittäin, yksitellen; vars. kaupasta puhuen. | Ostaa, myydä jtak k. Kynien hinta k. ostettaessa. Tavaran lajittelu k. Helposti särkyvät esineet pakataan k. **2.** osa kerrallaan, osittain. | Kanta kiinnitetään kenkään k. — Vrt. myös kappale 1.b. | Toimintakertomuksen käsittely k.

kappale|jako *s.* jako kappaleisiin. | Ainekirjoituksessa on noudatettava k:jakoa. Teoksessa on yksinkertainen painoasu ja selvä k. **-kaup|pa** *s.* kauppa, jossa tavaran hinta on määrätty kappaleittain; vrt. esim. kilokauppa. | Kananmunia k:alla. **-ko|ko** *s.* niiden kappaleiden koko, joina jk aine esiintyy. | Koksi on k:oltaan tasaista. **-lu|ku** *s.* jhk kokonaisuuteen, (kauppa)erään sisältyvien kappaleiden lukumäärä. | Kokoelman k. on 3.358 esinettä. Kiloon menevien muikkujen k. K:vultaan eniten myytiin Yhdyspankin osakkeita. Palkka lasketaan k:vun tai jonkin muun mittayksikön mukaan. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **1.** kappaleenomainen, kolmiulotteinen. | Maalaustaide ei voi esittää kappalemuotoja k:sina kuten kuvanveistotaide. **2.** kappaleina oleva, kappaleinen. |

K. malmi, koksi. Kvartsia käytetään sekä k:sena että jauhettuna. **-mitta** *s.* kappalelukuun perustuva mitta, lukumitta, esim. tusina, krossi, tiu, kirja, riisi, toltti. **-muoto** *s.* Briketti on hiilimurskasta k:on puristettua kivihiiltä. **-muotti** *s.* osista tehty muotti. | Kun kipsinen k. on valmis ja irrotettu alkuperäismallista, se kootaan uudelleen. **-määrä** *s.* = kappaleluku. | Myytyjen arpojen k. Koko teoksen k. on nimeltään painos. **-paino** *s.* (jhk määrään sisältyvän) yksittäisen kappaleen paino. | Munien keskimääräinen k. Rahalaissa määrätään vaihtorahojen k. **-palk|ka** *s.* työsuorituksesta kappaleelta maksettu yksikköpalkka. | Niin aikapalkan kuin k:ankin perustana on työaika. Urakkapalkan yksinkertaisin muoto on k. Työ annettiin k:alla tehtäväksi.

kappaletavara *s.* liikenteessä: tavaroista, jotka kuljetetaan erillisinä (pakattuina paaleihin, säkkeihin, laatikkoihin tms.);)(joukkotavara. | Satamaan saapui hl. "Virgo" tuoden k:a. **-lasti** *s.* Laiva on k:ssa. **-liikenne** *s.*

kappale|tulli *s.* tulli, joka kannetaan tavarasta kappaleluvun mukaan. **-turve** *s.* eräs polttoturpeen laji. **-työ** *s.* työ, jossa palkan maksamisperusteena on työntekijän valmistamien t. määrätavalla käsittelemien kappaleiden luku; vrt. urakkatyö. | Taitaville ompelijoille tarjotaan k:tä. Kotiteollisuuden minimipalkat ovat vaikeuttaneet k:n yleistymistä. **-työntekijä** *s.* vrt. ed.

kappa|neulomo *s.* = kappaompelimo. **-ompelija** *s.* naisten päällystakkien ompelija. | Ensiluokan tilaustyöhön pystyvä k. saa paikan. **-ompelimo** *s.* vrt. ed.

kappas *interj.* äkillisen huomaamisen, hämmästyksen ym. ilmauksena; vrt. kah, kas, katsos. | K., millainen hauki! K. vain, kun on paksua heinää. K. pirua, kun on tiukassa! K. sitä!

kappa|tehdas *s.* naisten päällystakkeja valmistava tehdas. **-työ** *s.* Turkis-, leninki- ja k:hön otetaan oppilaita.

kappeli[5] *s.* **1.** pieni rakennus (kirkko) t. rakennuksen osa, huone hengellisiä ja hartaustarkoituksia varten. | Sydänmaan k. Hautausmaan k. Turun tuomiokirkon k:t. Michelangelon maalaukset Sikstuksen k:ssa. Kussa on Jumalan kirkko, pirun on k. likellä SL. — *Yhd.* hautaus-, hovi-, kaste-, koti-, metodisti-, siunaus-, sivuk. **2.** = kappeliseurakunta. | Alastaro perustettiin k:ksi Loimaan seurakuntaan v. 1688. Tampere oli ennen Messukylän k:na.

kappeli|kirkko *s.* **1.** kappeli (1). | -- näen pienen k:kirkon, jonka perällä lepattaa vahakynttilä palamassa alttarin vieressä AHO. **2.** kappeliseurakunnan kirkko;)(emäkirkko. **-kunta** *s.* kappeli(seurakunta). | Alavuden seudut kuuluivat uuden ajan alussa Ilmajoen k:an. **-lai|nen**[63] *s.* kappeliseurakunnan jäsen. | K:sten velvollisuus emäkirkkoa kohtaan. **-seurakun|ta** *s.* seurakunnan osa, jossa on oma kirkko ja pappi (kappalainen); *syn.* kappeli. | Längelmäki perustettiin k:naksi Oriveden seurakuntaan.

kappera[12] *a.* ketterä, nopsa, rivakka, terhakka, vikkelä. | K. eläin. K. muori. K. ikäisekseen. Tämä Matti oli hauska miehekseen, pieni kooltaan, mutta k. liikkeiltään TARK. -- ei se [kissa] ole hyvin suuren suuri, vaan se on niin k., se söisi teidätkin KS.

kappi[4*] *s.* **1.** *mer.* pienehkö huone aluksen kannella; aluksen kannelle korokkeen muodostava kannen alaisen suojan ovirakenne. **2.** kengässä kantapään taustan kovike, takajäyke. — *Yhd.* kantak. **3.** *murt.* oven hakaa kiinnittävä määrly, sinkilä. | K. oli irtaantunut pihtipielestä.

kappireki *s.* pieni, yhden (t. kahden peräkkäin) istuttava kapea reki; kilpareki.

kappura[18] *deskr.s.* käppyrä, kanttura. | -- lyhyt ja paksu äijänk. KIANTO. Lehmänk:n saa naapuri myydä KARHUM.

kapriinihappo *s.* eräs voissa ja eräissä muissa rasvoissa esiintyvä rasvahappo.

kapriisi[6] *s.* oikku; *mus.* yllättäväkäänteinen sävellys, capriccio. | K:ä, paljaita k:ä, mun ystäväni! KIVI. — *Yhd.* valssik.

kaprioli[4] *s.* kouluratsastuksessa hyppy (ns. hirvenhyppy), jossa hevonen hyppää ruumis vaakasuorassa ilmaan ja potkaisee ilmassa ollessaan takajalkansa suoriksi.

kapris[64] *s.* Capparis, troopillisten ja subtrooppisten maiden kasveja, vars. C. spinosa, tavallinen k.-pensas; sen mausteena käytetyt kukkasilmut. | Hienonnettu muna ja kokonaisia kapriksia ripotellaan posliinivadille. **-kastike** *s. ruok.* kapriksella maustettu kastike. **-pensas** *s.* ks. kapris.

kaprista|a[2] *deskr.v.* **1.** juosta nopeasti, kipaista; nousta t. kiivetä äkkiä. | Ja Annastiina läksi mennä k:maan mökille päin, niin että kannat vain vilahtelivat lonksavista lipposista JOTUNI.

kaprok|ki[5*] *s.* entisaikainen leveäkauluksinen päällysviitta. | Miehillä oli matkoilla yllään sarkaiset k:it.

kaproni-, kapryyli|happo *s. kem.* rasvahappoja, joita esiintyy etup. samoissa aineissa kuin kapriinihappoa.

kaps *onom.interj.* kuvaamassa tav. jtak kapsavaa, kopisevaa ääntä; vrt. kops. | K., käpy putosi puusta.

kaps|aa[9] *onom.v.* (yl. vain prees.-vartaloisia muotoja) kapista, kopista, kopsaa. | Jalat, kengät, kaviot k:avat. Nyt kuului askelia kadulta, vuoroin k:avia, vuoroin pehmeitä LEHT. Reen sepä k:aa hevosen kinttuihin.

kapsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Jalat, kaviot k:televat. Askeleet k:telivat katujäätikköön, kiireiset ja verkkaiset HEPOR.

kapsah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64], kapsaus[64] *teonn.* (*rinn.* kaapsahtaa) vrt. kiepsahtaa. **1. a.** äkkiä nousta t. hypätä (ylös), kavahtaa, ponnahtaa. | K. pystyyn. K. jaloilleen, seisaalleen, istualleen. K. asentoon. K. jkn kaulaan. Hypätä k. Pojat k:tavat juoksemaan. [Jänis] siellä k:taa takajaloilleen istumaan AHO. **b.** äkkiä laskeutua, hypähtää alas, pudota, kupsahtaa, kellahtaa. | K. lattialle, maahan. K. huomaamattaan satulasta. Joka kuuseen kurkottaa, se katajaan k:taa SL. **c.** äkkiä tarttua. | -- ukko Paavali k:taa kaksin käsin kiinni

frakin hännyksiin KIANTO. 2. *onom.* kolahtaa, kopsahtaa. | - - onpa niin kuin puolikannusen pohja olisi hänen otsaansa k:tanut PÄIVÄR. Ei rämähtele ratas, ei hevon kavio k:da LEHT.
kapsaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Hevonen k:telee kavioitaan kiviin.
kapsautt|aa[2*] *kaus.v.* < kapsahtaa. | - - k:ivat kuppinsa laitoja yhteen KAUPPISH.
kapse[78] *onom.s.* kapsahtelu, kopina, kapse. | Askelten k. Jalan, kengän, kavion k. - - eteisestä kuuluva k. pidätti häntä ALKIO. Varstan k. Simon kirveen k. kuului pysähtymättä koko saarna-ajan KAUPPISH.
kapsehti|a[17*] *deskr.v.* vars. vanhasta ihmisestä: olla hiljaisessa liikkeessä t. puuhassa, kupsehtia, kuhkia, puuhailla. | K. jalkeilla. Olisi vaikka aitoja korjaillut senkin ajan tai mitä hyvänsä muuta k:nut LEINONEN. Kyllä se vielä kesäisin jotakin k:i TOPPILA.
kapsekki[4*] *s.* = kapsäkki.
kapseli[5] *s.* kotelo, rasia. — *Erik.* **a.** *anat.* jtak elintä tms. ympäröivä kudoskotelo. | Monet bakteerit muodostavat elimistössä kasvaessaan ympärilleen k:n. — *Yhd.* nivelk. **b.** *farm.* tärkkelysmassasta, liivatteesta tms. lääkeaineiden nauttimisen helpottamiseksi tehty kotelo lääkesisällyksineen. | Nautittava k. aamulla ja illalla. — *Yhd.* hiili-, kiniini-, lääke-, šelatiinik. **c.** *tekn.* posliiniteollisuudessa: kotelo; metallinvalannassa: (muotin) vaippa; koneteollisuudessa: suojuskotelo. **d.** pullon kierretulppa; suljetun (viini)pullon suun lehtitinainen suojus. — *Yhd.* stanniolik.
kapseloi|da[18] *v.* sulkea koteloon t. kapselimaiseen suojukseen, koteloida. | Ketjua on vaikea k. tomua pitävästi. K:tu pullo. **-tu|a**[1*] *pass.v.* koteloitua. | Tuberkkelit ovat k:neet.
kapsi|a[17] *onom.* ja *deskr.v.* kapsautella, kapsutella. **1.** lyödä kopautella, napsia. | K. kepillä seinää. K. kirveellä oksia poikki. - - lapsiakin hän pitelee sanomattoman raa'asti: nakkelee ja lyödä k:i heitä tavattomillakin aseilla PÄIVÄR. **2.** kulkea kapsutellen; käpsiä, kapsehtia. | - - oikein hän säpsähti, kun näki Pirjon sieltä tulla k:van PÄIVÄR.
kapsutella[28*] *frekv.v.* < seur. | Astua k. K. tietä pitkin.
kapsut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kävellä t. tehdä niin että kapse kuuluu. | Aasit k:tivat hitaasti taakkoineen. - - löi / vasaralla tilkkejä, k:ti LEHT.
kapsäk|ki[4*] *s. ark.* (*rinn.* kapsekki) matkalaukku. | Turisteja k:keineen. — *Kuv.* Maaseudun hiljaisuuteen kyllästyneenä R. pakkasi k:kinsä 'lähti pois'. Asua k:issä 'matkustellen, vailla pysyvää majapaikkaa'. — Sotilasslangissa kranaatista. | Linjoihin sateli k:kejä.
kapteeni[6] *s.* **1.** *sot.* (maa- ja ilmavoimien) upseeri, Suomessa arvoltaan yliluutnantin ja majurin välillä; eräissä ulkomaiden laivastoissa = kommodori. | Ilmavoimien k. Komppanian päällikkö, k. N.N. Ymmärrän, herra k. — *Yhd.* lento-, tykistök.; ali-, komentajak. **2.** *mer.* (kauppa-)aluksen päällikkö, laivuri, vars. merikapteeni (ks. tätä). | Ariadnen k. Toiminut k:na hl. Balticissa. — *Yhd.* kaappari-, lippu-, meri-, satamak. **3.** *urh.* jalkapallo-, pesäpallotm. joukkueen johtaja. **4.** *alat.* Juoda itsensä k:ksi 'tukkihumalaan'. Täysi k.
kapteeni|luutnantti *s. sot.* merivoimien upseeri, joka vastaa arvoltaan maa- ja ilmavoimien kapteenia.
kapteenin|kirja *s.*, **-paperit** *s. mon.* (kauppa)aluksen päällikönkirja. **-rouva** *s.*
kapteenska[15] *s. vanh.* ja *ark.* kapteenin rouva.
kapu[1] *s.* sotilasslangissa: kapteeni.
kapuaminen[63] *teonn.* ks. kavuta.
kapuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kavuta. | Vuohet k:evat kallioilla.
kapula[18] *s.* (us. läpileikkaukseltaan pyöreä) puunpätkä, kalikka, palikka, kepakko, karttu. | Koivuinen k. Lyödä k:lla. Piikkilanka keritään k:lle. Köysi väännetään k:lla kireälle. Metsä myytiin viimeistä k:a myöten. - - tikapuiden alimmalla k:lla LEHT. — Ainapa hän on kiusan k. KIVI. — *Yhd.* arpa-, kiista-, riita-, väkik. — *Erik.* **a.** viestikapulasta. | Panna k. kiertämään (myös kuv.) 'lähettää sanaa edelleen'. — *Urh.* K:n vaihto. **b.** suukapulasta. | Panna jklle k. suuhun (myös kuv.) 'tukkia jkn suu'.
kapula|halko *s.* Keskivahvat halot, k:halot ja oksahalot. **-kiel|i** *s. halv.* ruotsista. | Puhua k:tä. **-paini** *s. urh.* paini, jossa vastustajat pitävät kumpikin kiinni kahdesta kapulasta ja koettavat riistää niitä toisiltaan. **-silta** *s.* poikittain pannuista puista suopaikan yli tehty silta, telasilta; vrt. pitkospuut. **-tie** *s.*
kapuloi|da[30] *v.* sulkea (suu) kapulalla. | K. jkn suu. Maata sidottuna ja k:tuna.
kapunoida[18] *v.* salvaa kukko lihotusta varten.
kapusiini[4] *s.* K:t 'eräs fransiskaaneista haarautunut munkkikunta'. **-luostari** *s.* **-munkki** *s.*
kapusta[15] *s.* puulusikka, kauha. | Sekoittaa puuroa k:lla. Kokki, k. kourassa. **-haikara** *s.* Platalea leucorodia, eräs leveä- ja litteänokkainen, iibiksille lähisukuinen ulkomainen lintu. **-rinta** *s.* Charadrius apricarius, vars. Lapissa elävä kurmitsa, jolla on valkoisessa rinnassa musta kapustamainen läiskä, tunturikurmitsa.
kaput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. vasaralla. He k:telivat kivikkoista kangastietä taloon päin KARHUM. Ala k.! 'ala mennä, mene pois!'
kaput|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* naputtaa, koputtaa; kävellä kapsuttaa. | Tikka k:taa hongan latvaa.
kapuuni[6] *s.* (lihotettu) salvukukko.
kapyysi[6] *s. mer.* (*rinn.* kabyssi) laivan keittiö.
1. **kara**[10] *s.* **1.** kuiva oksa t. latva, lehdetön ruoto, risu, karahka; kalikka, kapula. | Kukista jäi vain kuivat k:t. Oksan k. Omenan k. 'omena, josta vain kota on jäljellä'. **2.** tappi, puikko, piikki, vaarna, pultti; *tekn.* lyhyt, tappimainen akseli t. napa; teräaseen pään t. varren sisään pistettävä terän osa, ruoto, ruopio. | Sukkulan, rukin k. Sorvin, myllyn, kellon, venttiilin k. Kompassin neulan k. Separaattorin kuula pyörii k:n varassa. Voidella rattaiden k:t 'akselin päät'. Lukon k. sopii avaimen päässä olevaan reikään. — *Yhd.* metalli-, oh-

jaus-, puu-, rautak.; sorvin-, venttiilink. — *Rak.* **a.** seinähirsiä, lattialankkuja tm. toisiinsa liittävä tappi, vaarna. **b.** oven ja ikkunan pieliä tukeva pystypuu, joka upotetaan hirsien päissä olevaan uraan, karapuu, miekkapuu.

2. **kara**[10] *s.* = koskikara.

karaatti[6*] *s.* kullan ja jalokivien punnitsemiseen käytetty painomitta, n. 200 mg; kultaesineiden kultapitoisuutta osoittava suhdeluku (24:s-osia puhtaasta kullasta).

-karaattinen[63] *poss.a.* 18-, 23-k. kulta.

karabiini[4] *s.* = karbiini.

karabinieeri[4] *s.* K:t 'eräs kevytaseisen ratsuväen laji; eräissä maissa santarmistoa vastaavat joukot'.

karafiini[4] *s.* par. karahvi.

karah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < karahtaa. | Hiekka k:telee jalkojen alla. Reki k:teli veräjän pieliin. — Hengityksestä, äänestä: rahista, korahdella. | Sairaan kurkku k:teli. K:televa hengitys. Ääni k:telee kurkussa. - - tuimat sanat sähähtelevät ja ärrät terävinä k:televat PAULAH.

karahka[15] *s.* (kuiva) oksa, näreen runko, raippa, karanko; nuori kuusi, näre. | Siepata k. lyödäkseen. Hosua k:lla. Paimeneilla on kädessään pitkä k. Verkko tarttuu k:an. — Hoikasta k:sta tehtiin astian vöitä. K:t halotaan aidan vitsaksiksi.

karah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** rasahtaa, karskahtaa, kirskahtaa; törmätä jhk rasahtaen. | Kirves, aura k:taa kiveen. Kengänpohjat k:tavat katuun. Reen jalakset k:tivat sulaan maahan. Vene k:taa rantaan, hiekkaan, pohjaan, karille. Veitsi k:taa poikki. - - hangen kamara k:ti kovana jo ennen auringon laskua AHO. — *Kuv.* Ääni k:taa terävänä. Hoida sinä, k:ti [= tiuskasi, kivahti] tytär äidilleen KAUPPISH. - - selitti Hermanni, puheessa kerskaava k:dus ALKIO. — Tekijän tyyli k:taa arkipäiväiseen ilmaukseen. **2.** kavahtaa, hypähtää, rynnätä, karata. | K. pystyyn. K. jkn kimppuun, kurkkuun. K. juoksuun. Hevoset k:tivat laukkaan. Pihaan k:ti lauma mustalaisia. Veri k:taa poskille. — *Kuv.* Sydän k:taa kurkkuun. Ilon tunne k:ti läpi olemuksen. **3.** äkillisistä tilanmuutoksista. | K. punaiseksi 'punastua äkkiä, sävähtää, lehahtaa punaiseksi'. Kasvot, posket k:tavat punaisiksi. Elsa häpesi niin, että posket kuumaksi k:tivat PAKK. — Maito palaa k:ti pohjaan. Vesisaavi k:ti jäähän.

karahteera|ta[35] *v. ark.* käyttää jksta puhutellessaan jtak arvo- tms. nimeä, kutsua jksik. | K. jkta rouvaksi, maisteriksi, teiksi. Älä k:a liian korkealle suotta JOTUNI.

karahut- = karaut-.

karahvi[6] *s.* pullomainen lasiastia, jossa pidetään juomavettä tms. — *Yhd.* juoma-, lasi-, vesi-, viinik.

-karainen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, monik.

karaisematon[57] *kielt.a.* < seur. | K:ta terästä.

1. **karais|ta**[24] *v.* -u[2] *teonn.; rinn.* karkaista. **1.** *met.* tav:mmin karkaista. | K. terästä. K. viikate, puukko. Kovaksi k:tu pinta. K:tu lasi. **2.** *kuv.* saattaa (harjoituksella tms.) luj(emm)aksi, kestävä(mmä)ksi, vastustuskykyise(mmä)ksi, vahvistaa, terästää. | K. itseään, ihoaan. Ruumiin k:u kylvyillä. Työ k:ee voimia. K:evat elintavat. Ponnistus vaikuttaa k:evasti. Meren k:ema väestö. K. mielensä, tahtonsa. K. [= terästää, rohkaista] luontonsa, luontoansa. — *karaistu* par. karaistunut; ks. karaistua.

2. **karais|ta**[24] *v.* -u[2] *teonn.* rykäisemällä selvittää (kurkkuaan). | Puhuja k:i kurkkuaan ja jatkoi.

karaistavuus[65] *omin.* < 1. karaista. | Raudan k.

karaistu|a[1] *pass.v.* (< 1. karaista 2) vrt. karkaistua. | K. kestämään jtak. Kansamme on k:nut eläessään karuissa oloissa. Mieli, tahto k:u. — *karaistu|nut* (a.) -neisuus[65] (omin.) luja, vahva, voimakas, vastustuskykyinen. | K:nut merimies, urheilija, sotilas. K:nut ruumis kestää suuriakin kylmän ja lämpimän vaihteluja. Elämän myrskyissä k:nut luonne. Fyysillinen kunto ja k:neisuus.

karakteri[6] *s.* = karaktääri.

karakteriso|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* luonnehtia. **1.** kuvata jtak esittämällä sen luonteenomaiset tunnusmerkit, piirteet t. ominaisuudet. | K. jkta, jtak. Luonteen k:inti. Näyttelijän terävä k:inti. Romaanissa elävästi k:idut kansanihmiset. Häntä k:ivat hyvin sanat "romanttinen haaveilija". Laatua k:iva merkintä "hyvä". **2.** olla jllek tunnusmerkillistä, luonteenomaista, olennaista, olla jllek kuvaavaa. | Kangasta k:ivat kasvilajit. Teko, joka erinomaisesti k:i N:n luonnetta. K:ivaa uudelle hallitukselle on, että - -.

karakteristiikka[10*] *s.* jkn t. jnk luonteenomaisten, tunnusmerkillisten piirteiden esittäminen, luonnehdinta, luonteenkuvaus. | Esittää jkn k. Runoilijan, taiteilijan k. Teoksen alussa on lyhyt k. kirjoittajasta. Lounaismurteidemme k.

karakteristika[10] *s.* **1.** *mat.* desimaalilukuna esitetyn logaritmin kokonaisosa. **2.** *fys. tekn.* koneen tms. toimintaa t. ominaisuuksia kuvaava käyrä, ominaiskäyrä.

karakteristi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jkn t. jnk luonnetta kuvaava, tunnusmerkillinen, luonteenomainen, olennainen, tyypillinen. | K:set piirteet. Mongoleilla on k:set vinot silmät. Se on hänelle hyvin k:sta. Hämäläismurteiden k:set ominaisuudet. Koneen toimintaa osoittava k. käyrä. Tekijän kielenkäytön k:suus.

karaktero|logia[15] *s.* ihmisen luonnetta, persoonallisuutta ja temperamenttia tutkiva psykologian haara, luonneoppi. **-logi|nen**[63] *a.* vrt. ed. | K:set tekijät.

karaktääri[4] *s.* (*rinn.* karakteri) (luja) luonne. | Rohkeus vaatii k:ä. Ihmisen k:n sanotaan ilmenevän hänen käsialastaan. Soittimen äänen k.

karakuli[4] *s.* karakullampaan karitsan nahasta valmistettua turkisnahkaa.

karakullammas *s.* länsiturkestanilainen lammas(rotu).

karamboli[4] *s.* eräs biljardipeli; myös kahden t.

useamman pallon koskettaminen pelipallolla yhdellä työnnöllä.

karamelli[4] *s.* **1.** sokeria kuumentamalla saatu ruskea sulate. **2.** sokerista ym. eri tavoin maustamalla valmistettuja makeisia. | Pussi karamelleja. Imeskellä k:a. — *Yhd.* hedelmä-, kerma-, manteli-, rinta-, suklaa-, tikku-, täyte-, yskänk. **-paperi** *s.* karamellin (koristeellinen) suojuspaperi. **-pussi** *s.* **-rasia** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tölkki** *s.* **-tötterö** *s.* **-väri** *s.* sokerisulatteesta valmistettu aine, jota käytetään mm. erilaisten juomien värjäämiseen, sokeriväri.

karan|ka[15*], **-|ko**[2*] *s.* kuiva oksa, risu, karahka, ranka. | Kuusinen k. Lyödä k:golla. [Veljekset olivat] tehneet kannoista ja k:goista iloisen valkean aholle KIVI.

karankokuusi *s.* latvastaan kuivunut kuusi.

karanteeni[1] *s.* kulkutaudin, esim. ruton, koleran, leviämisen ehkäiseminen eristämällä ihmiset, eläimet, laiva tm. joksikin ajaksi, tav. tartunnanvaaralta suojattavan alueen rajalla. | Panna, määrätä k:in. Laiva joutuu k:in. Olla k:ssa. — *Kuv.* Urheilijain joutuminen k:in 'diskvalifioiminen määräajaksi'. **-aika** *s.* **-asema** *s.* Siirtolaisten k. **-järjestelmä** *s.* **-laitos** *s.* **-leiri** *s.* **-lippu** *s.* keltainen lippu, jota karanteenissa oleva t. karanteenilääkäriä haluava alus käyttää. **-satama** *s.*

karapiini[4] *s.* = karbiini.

kara|puu *s.* = 1. kara 2. b. **-pylkkä** *s. tekn.* kärkisorvin osa, jossa olevien laakerien tukemana työkappaletta pyörittävä kara pyörii; vrt. siirtopylkkä. **-seinä** *s. rak.* karojen tukema (hirsi)seinä.

karasta|a[2] *v.* par. karaista. | K:ppas kurkkuas, Timo KIVI.

1. **kar|ata**[35*] *v.* **1.** paeta, poistua luvatta, lähteä karkuun, karkota. | K. kotoaan, laivasta, vankilasta. K. metsään, merille. Vanki yritti k. vartijoilta. Omavaltainen k:kaaminen. K:annut mies. Välttää rangaistus(ta) k:kaamalla. Vaimon k:kaaminen miehensä luota. — Kala pääsi k:kaamaan käsistä. Puomi estää tukkeja k:kaamasta. Tuli k:kasi metsään. — *Kuv.* Ajatus k:kaa omille teilleen. **2.** juosta, rynnätä juosten, rientää, kiitää. | K. pihalle, ulos, esiin. K. kilpaa. Koirat k:kaavat ympäri metsiä. Hän k:kaa salamana pihan poikki IVALO. — *Kuv.* Aallot k:kaavat pitkin järven selkää. - - viikot ne vierii ja elonhetket k:kaa LEINO. **3.** ed:een liittyen: rynnätä, hypähtää, kavahtaa. | K. juoksuun, pystyyn. K:kasi ikkunaan katsomaan. K. jhk kiinni. K. jkn kimppuun, niskaan, kaulaan. Koira k:kaa lammaslaumaan. — *Kuv.* Veri k:kasi kasvoille 'kasvot lehahtivat punaisiksi'. Erään [tytön] poskilta on veri k:annut LINN. — *Tekn.* Kone k:kaa 'ryntää, käy valtoimenaan, liian nopeasti'.

2. **kara|ta**[35] *v. murt.* = ed. 2, 3. | Läksivät sitten k:amaan KS. Pukkilan k:si into tukkaan KILPI.

karautell|a[28*] *frekv.v* < seur. (*1.*) Ajaa k. edestakaisin. (*2.*) Peloittavan totisena hän istui aina määrätyllä sijallansa temppelissä - - tuolloin, tällöin k:en kurkkuansa KIVI.

karaut|taa[2*] *v.; rinn.* karahuttaa. **1.** nopeasta liikkeestä: ajaa, pyyhältää, hurauttaa, kiitää (tav. hevosella). | K. täyttä laukkaa. K. sillan yli. K. tiehensä. Kaksi ratsastajaa k:ti portaiden eteen. - - piti hevosella komeasti k. kelloissa ja helyissä PAULAH. — *ajaa karauttaa.* Ajaa k. pihaan. Rattaat poikia täynnä he ajaa k:tivat kirkonkylän läpi TALVIO. **2.** saattaa karahtamaan. | K. aura, vene kiveen. K. [= rykäisemällä selvittää, karaista] kurkkuaan. — *Kuv.* Kirota k. puhuessaan.

karavaani[4] *s.* matkue, joka jonossa vars. kameleilla kulkee aavikoiden halki, kuormakamelijono; laajentuneessa merk:ssä: kulkuneuvojono, jonomatkue, liikkuva jono. — *Yhd.* aasi-, auto-, hevos-, kameli-, kantaja-, laiva-, porok. **-kauppa** *s.* karavaanien välittämä kauppa(liikenne); karavaaneja käyttävä kauppa(toiminta). **-teitse** *adv.* karavaanitietä, -teitä. | Tavaroiden kuljetus k. **-|tie** *s.* Mongoliaan vievä k. K:teiden risteys.

karavel(l)i[4] *s. mer.* eräs 1300—1500-luvuilla käytännössä ollut espanjalais-portugalilainen purjealus(tyyppi).

karbidi[5] *s.* metallin t. muun alkuaineen hiiliyhdiste; tav. valaisimissa käytetystä kalsiumkarbidista. **-lamppu** *s.* **-lyhty** *s.* **-säiliö** *s.* **-typpi** *s.* kalkkityppi. **-valo** *s.*

karbiini[6] *s. sot.* (*rinn.* karabiini, kar(a)piini) lyhyt ratsuväenkivääri. **-haka** *s.* jousella sulkeutuva pyöreäpäinen haka (esim. kellonperissä).

karboksyyli[4](**ryhmä**) *s. kem.* eräs karbonihapoille ominainen atomiryhmä.

karboli[5], **-|happo** *s.* eräs antiseptisena aineena käytetty happo, fenoli. **-kalkki** *s.* eräs desinfioimisaine. **-liuos** *s.* **-myrkytys** *s.*

karbolineum[7] *s.* eräs kivihiilitervaa tislattaessa saatu, mm. tuhohyönteisten torjumiseen ja puun kyllästämiseen käytetty öljy, karboliterva.

karboli|terva *s.* = ed. **-vesi** *s.* karbolihapon laimea vesiliuos, jota varhemmin käytettiin haavojen hoidossa.

karbonaatti[4*] *s.* hiilihapon suola. — *Yhd.* kalium-, natrium-, rautak.

karboni[5] *s.* **1.** *geol.* = karbonikausi. **2.** yhd:ojen alkuosana = hiili-.

karboni|happo *s.* orgaaninen yhdiste, jonka molekyylissä on karboksyyleja. **-kausi** *s.* = kivihiilikausi.

karboninen[63] *a.* kivihiilikaudelta peräisin oleva, kivihiilikautinen. | K. kerrostuma.

karbonipaperi *s.* hiilipaperi.

karbonoida[18] *v.; rinn.* karbonisoida[18]. **1.** painaa paperin takasivulle hiiliväri jäljentämistä varten. **2.** *kut.* käsitellä villaa t. kangasta kemiallisesti kasvikuitujen poistamiseksi. **3.** puristaa hiilihappoa virvoitusjuomiin.

karborundum[7] *s.* eräs keinotekoinen kova hioma-aine, piikarbidi. **-jauhe** *s.* **-laikka** *s.* **-tahko** *s.*

karbunkkeli[5] *s. lääk.* ajospahka.

kardaani[6] *s. tekn.* = seur. **-akseli** *s. tekn.* voimansiirtoakseli, joka on kardaaninivelellä yhdistetty voimakoneen akseliin. **-kytkin** *s. tekn.* = nivelkytkin.

kardaani|nen[63] *a.* -sesti *adv.* K. ripustus 'ripustus, jossa esine on tuettu kahdesta vastakkaisesta kohdastaan kehään, joka taas liikkuu edellisten tukipisteiden muodostamaa akselia vastaan kohtisuoran akselin varassa'. Laivan kompassi, joka on kiinnitetty k:sesti, on aluksen heilahduksista huolimatta aina vaakasuorassa.
kardaani|nivel *s. tekn.* kahta akselinpäätä toisiinsa kytkevä kaksoisnivel, joka sallii että akselit ovat erisuuntaiset t. että toisen suunta vaihtelee. **-ripustus** *s.* kardaaninen ripustus.
kardemumma[13] *s.* Elettaria cardamomum, eräs maustekasvi; sen kotahedelmä t. vars. siitä saatu mauste. | K:lla maustettua vehnäleipää.
kardinaali[4] *s.* **1.** roomalaiskatolisen kirkon hierarkiassa paavin jälkeen ylintä arvoastetta oleva henkilö. | V. 1586 k:en luku rajoitettiin 70:ksi. K. Richelieu. **2.** Coccoborus virginianus, karmiininpunainen pohjoisamerikkalainen peipposlintu, joka hyvän laulutaitonsa vuoksi on suosittu häkkilintuna.
kardinaali- yhd:ojen alkuosana us. = pää-, pääasiallinen, perus-; esim. kardinaalikysymys, -virhe. **-hyve** *s. fil.* päähyve, josta muiden hyveiden on sanottu johtuvan. **-kollegio** *s.* kardinaalien muodostama paavin neuvoskunta. **-luku, -lukusana** *s. kiel.* määrää ilmaiseva, kardinaalinen luku(sana), perusluku;)(ordinaaliluku.
kardinaalinen[63] *a.* tav. pää-, perus-. — *Kiel.* K. luku(sana) 'kardinaaliluku(sana)'. K. lukusana vastaa kysymykseen: kuinka monta?
kardinaalinhattu *s.* kardinaalin arvonmerkkeihin kuuluva punainen hattu.
kardinaali|piste *s.* jtak pääilmansuuntaa vastaava näköpiirin piste. **-synti** *s.* pää-, helmasynti. **-virhe** *s.* pää-, perusvirhe.
kare[78] *s.* **1.** pieni aalto, väre; *murt.* suuremmistakin laineista. | Merenpinnan k. — Laatokan vaahtopäiset k:et. — *Kuv.* Naurun k. Suu vetäytyy hymyn k:eseen 'hienoiseen hymyyn'. **2.** tuulenhenki, tuulahdus. | Vieno tuulen k. pani järven pinnan väreilemään.
kareht|ia[17*] *v.* **1.** tasaisesti, vienosti aaltoilla, värehtiä, väreillä, kareilla. | K:ivat aallot. Vedenpinta k:ii aamutuulessa. Joutsenet panivat veden k:imaan. — *Kuv.* Kasvoilla k:i ilonsekainen jännitys. Iva k:ii suupielissä. - - huulilla k:i hieno alku kaikkein kauneimpaan hymyyn SILL. — Pelotti niin kauheasti, että posket kuumana k:ivat [= hehkuivat] PAKK. **2.** henkäillä, leyhyä. | K:iva tuuli. **3.** *kansanr.* hyreksiä, laulaa. | Lausui lapsi lattialta, / vasta kasvava k:i KAL.
kareil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* = ed. 1. | Järvellä k:ee hieno viri. — *Kuv.* Hymy k:i kasvoilla. Mielessä k:ee hienoinen pettymys LEINONEN.
karenssi|aika *s.* määräaika, jonka kuluttua vakuutuslaitos vasta sitoutuu suorittamaan koko vakuutusmaksun, omanvastuunaika; joskus muunkinlaisesta odotusajasta. **-vakuutus** *s.* vakuutus, johon liittyy karenssiaikaa koskeva ehto.
kareta[34*] *v.* → karjeta.
karet|ella[28*] *deskr.v. harv.* = karitella. | - - ajaa k:telee Lapin tuntureita revontulten leimutessa AHO.
kargovakuutus *s. liik.* aluksen lastin vakuutus; vrt. kaskovakuutus.
karhakka[15*] *murt.* **1.** *s.* karahka. **2.** *a.* äreä, kiivasluonteinen, karski. | K. mies.
karha|ta[35] *v. harv.* (*rinn.* kärhätä) ajaa takaa, ajaa pois, hätistää. | Koira k:a kanoja. Poliisi tuli k:amaan metelöitsijät ulos.
karhe[78] *s.* (*rinn.* karhi, karho) pitkänomainen kasa, harjanne, palle, tav. heinäluokoa, joskus muutakin. | Haravoida heinä k:elle, k:isiin. Sammalien annetaan kuivua k:illa. Muta luodaan korkeihin k:isiin.
karhe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[64] *omin.* **1.** karkea(pintainen), rosoinen;)(sileä, hieno. | K. pinta, iho. K:at posket. Pyyhkäistä k:alla kädellään. Kieli tuntuu k:alta. Puun k. kuori. Kasvin lehdet ovat k:at. K. pillike. K. kangas, pyyhe. K. viila. Teos painetaan k:alle paperille. Saha tekee k:an jäljen. Pinnan k:us. **2.** ed:een liittyen: jäykkä, kankea;)(pehmeä, sileä. | K:at harjakset. Villa on paksua ja k:ata. K. parransänki. - - heidän ruskea ihonsa ja kankea, hampunkarvainen tukkansa, jonka k:us etenkin Juhanilla on silmään pistävä KIVI. **3.** avarammin ja *kuv.*: järeä, karkea, karkeatekoinen, -piirteinen, karu. | K. sekaleipä. K. naama. "Nummisuutarien" k., miesmäinen Martta-muori. Korpimaan k. kansa. Sotilas, jonka k:an pinnan alla sykkii herkkä sydän. K:at värit, piirteet. K:at tavat. Hän laski k:aa leikkiään. Sanoa jtak k:asti. Mutta onhan kirjailija - - osoittanut pystyvänsä liittämään hentoja aineksia kertomuksen k:uteen TARK. — Joskus: kiivas, äreä, vihainen; vrt. karhakka 2. | Karski ja k. mies. Päästellä k:ita kirosanoja. **4.** *erik.* äänestä: soinniton, matalan rämeä, karkea. | Puhua k:alla äänellä. K. yskä. Hän purskahti k:aan nauruun. Ääni tuli ensin hieman k:asti. - - pian kuultiin jälleen hänen suustansa k., morahtava huuto KIVI.
karkeahko[1] *mod.a.* K. pinta, kangas, paperi.
karhea|karvainen *a.* K. koira. K. kasvi, lehti. **-lehti|nen** *a.* K. ruoho. — *S:sesti.* K:set 1. lemmikkikasvit 'Borraginaceae, kaksisirkkaisheimo, jonka kasvien varsi ja lehdet ovat jäykkäkarvaiset ja johon kuuluvat mm. lemmikit'. **-piirteinen** *a.* K. kuva. **-pintainen** *a.* K. paperi, kangas, kivi. **-tukkainen** *a.* K. alkuasukaskansa.
karhen|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä karhea(mma)ksi, rosoise(mma)ksi. | K. hiekkapaperilla. K. kumin pinta paikkausta varten. Nahan pinnan k:nus. Työn k:tamat kädet.
karheuttaa[2*] *v.* = ed. | K. pintaa.
karheutu|a[44] *v.* tulla karhea(mma)ksi. | Voide estää ihoa k:masta.
1. **karhi**[4] *s.* risuäes; äes. | Maan muokkaus k:lla. — *Yhd.* jäsen-, nivel-, oksa-, puu-, risuk.; kaski-, laidunk.
2. **karh|i**[8] *s.* = karhe. | Heinät kuivuvat k:ella.
karhiainen[63] *s.* Carduus, mykerökukkaisiin kuuluvia piikkisiä kasveja.
karhi|ta[31] *v.* -nta[15*] *teonn.* muokata karhilla,

äestää. | K. peltoa. Kasken k:nta. Viljelysmaan k:tsemisen tarkoituksena on maan kuohkeuttaminen, hienontaminen tai sekoittaminen, siemenen multaaminen taikka rikkaruohojen hävittäminen.

karho[1] *s.* = karhe. | Heinät ovat k:lla. Vetää luoko k:ihin. — *karhollaan* (adv.) hajalla, pörhöllään. | Tukka harittaa k:llaan.

karho|a[1] *v.* pöyhiä, sohia. | K. hiiliä. K. kepillä muurahaispesää. — *Kuv.* ärsyttää, kiihdyttää. | Elsa näytti - - tekevän juuri sitä, mikä k:i syrjäisiä PAKK.

karhot|a[38] *v.* haravoida t. yl. koota karholle, karheelle. | K. heinät. K:tu oli lakea niittu KIVI.

karhu[1] *s.* **1.** isoja petonisäkkäitä (heimo Ursidae), joilla on tanakka, kömpelöhkö ruumiinmuoto, pitkäkarvainen turkki ja lyhyt häntä, vars. Ursus arctos, ruskea maakarhu, maamme suurin petoeläin, "metsän kuningas"; *syn.* eri tyylilajeissa kontio, otso, mesikämmen, nalle. | Voimakas, ärsytetty k. Kesy k. K:n hampaat, nahka. K:n poika(nen), pentu, penikka. K:n pesä. K. viheltää, mörisee, kävellä löntystää. Talviuntaan nukkuva k. K. on kierroksessa. Kiertää, ampua, kaataa k. K:n peijaiset. Joutua k:n kynsiin, kouriin, kämmeniin. K:lla sanotaan olevan yhdeksän miehen voima. — *Kuv.* eril. vertauksissa ja sanontatavoissa. | Väkevä kuin k. Raataa kuin k. Hänellä on k:n voimat. He kävivät toistensa kimppuun kuin kaksi k:a. Murjottaa kuin k. pesässään. Äkeä kuin ärsytetty k. Möristä, murista kuin k. Käy kömpelösti kuin k:n tanssi. K:lla on k:n pojat SL. Älä k:a vitsalla lyö SL. — Vars. *ylät.* Suomen k. 'Suomi; suomalainen (järeässä alkuvoimassaan)'. Satakunnan k. 'Satakunta (vaakunan mukaan)'. — *Yhd.* harmaa- (myös ⌒), jää-, luola-, maa-, pesuk.; naaras-, urosk; (kuv.) meri-, sotak. **2.** eräistä tav. raskasliikkeisistä ja "väkevistä" koneista ja laitteista: puukehäinen rautapiikkinen äes; ketaraton kivireki; laaha; pieni vorokki, kelalaitos; tiehöylä, tiekarhu. **3.** *erisn. täht.* ks. otava. **4.** *leik.* velkoja, saatavan perijä. | K:t ahdistavat. Jättää k:illeen maksamatta. — *Yhd.* verok.

karhuami|nen[63] *teonn.* ks. karhuta. **-s|kirje** *s.*

karhu|emo *s.* K. pentueineen. **-jahti** *s.* = karhunjahti. **-keihäs** *s.* karhunkaadossa käytetty pistokeihäs.

karhukirje *s.* karhuamiskirje.

karhu|koira *s.* karhunpyynnissä käytetty koira. | Karjalan k. 'suomalainen koira(rotu), väriltään musta t. mustan ja valkoisen kirjava, Suomen pystykorvaa korkeampi ja järeämpi'. **-lanka** *s.* (myös: karhunlanka) luja, paksu ompelulanka. **-laulu** *s.* = karhuruno. **-lava** *s.* karhun ampumista varten puuhun tehty lava. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K:sen tanakka ajokoira. K:set kourat. K. mies. Hän on sellainen k. jurottaja. Liikkeiden k:suus. **-mies** *s.* karhunpyytäjä.

karhun|ajo *s.* karhunpyynti ajamalla. **-ampuja** *s.* Kuuluisa k. Martti Kitunen. **-hammas** *s.* K:ta pidettiin ennen väkevänä taikakaluna. **-ihra** *s.* = karhunrasva. **-jahti** *s.* karhunpyynti. | Lähteä k:in. **-kaataj|a** *s.* Tunnettu erämies ja k. Tietäjien ja k:ien suku. **-kaatajaiset** *s. mon.* = karhunpeijaiset. **-kaato** *s.* Ottaa osaa k:on. **-kallo** *s.* **-karvainen** *a.* jonka karva on tumman ruskea kuin karhun. | K. karja. **-kierros** *s.* piiri, jonka sisälle on (hiihtäen) kierretty talvimakuulla oleva karhu, löydetty karhunpesä. **-kiertäjä** *s.* vrt. ed. **-kynsi** *s.* Kun metsämiehellä oli k:ä taskussaan, hän osasi saaliin luo. **-kämmen** *s.* — *Kuv.* Tarttua jhk leveällä k:ellään. **-käpälä** *s.* Hänen kätensä ovat kuin k:t. **-lanka** *s.* = karhulanka. **-liha** *s.* **-loukku** *s.* **-marja** *s. kans.* tav. sianpuolukka. **-metsästys** *s.* **-nahka** *s.* Komea k. lattialla. **-nahkainen** *a.* K. päähine, puuhka. **-nahkaturkki** *s.* **-paisti** *s.* **-palvelu|s** *s.* **1.** = karhunpalvonta. **2.** *kuv.* teko t. toimenpide, joka tahattomasti koituu jkn, jnk vahingoksi, ikävyydeksi, huono palvelus. | Tehdä jklle k. K:ksia suomalaisuuden asialle. **-palvonta** *s.* karhun t. sen sielun uskonnollinen palvonta. | Suomalaisten k. K:an kuuluneet menot. **-peijaat** *s. mon.* = seur. **-peijais|et** *s. mon.* kaadetun karhun kunniaksi pidetty juhla, karhunkaatajaiset. | Viettää k:ia. K:issa laulettiin karhua ylistäviä runoja. **-penikka** *s.* = seur. | Viimetalvinen k. **-pentu** *s.* karhunpoika(nen). | Kömpelö k. Ottaa k. elävänä kiinni. Poika on tanakka kuin k. **-pesä** *s.* tav. ryteikössä oleva karhun makuusija, jossa se nukkuu talviunensa. **-poika(nen)** *s.* Kisaileva k. Väkevä kuin k. **-putki** *s.* Angelica silvestris, sarjakukkaisiin kuuluva kookas, väljätuppinen, isolehtinen putkikasvi. **-pyynti** *s.* Lähteä k:in. Nykyisin k. tapahtuu yleisimmin siten, että karhu kierretään pesäänsä ja sieltä hätistettynä ammutaan. **-pyytäjä** *s.* **-pää** *s.* K:n muotoinen kiviase. **-rasva** *s.* Voidella k:lla. **-raudat** *s. mon.* karhunpyyntiraudat. | Virittää k. **-ruoho** *s.* Tofieldia, liljakasveja, joista Suomessa tavataan vain T. borealis, soiden k., matala, kapealehtinen, pienikukkainen suokasvi. **-sammal** *s.* Polytrichum commune, lehtisammal, jonka nuoria itiöpesäkkeitä peittää karvainen huntu. **-sapp|i** *s.* K:ea käytettiin rohtona. **-talja** *s.* Maata k:lla. **-tanssi** *s. kuv.* kömpelö tanssi t. hyppely. **-tappaja** *s.* Kuulu peuranhiihtäjä ja k. **-tappo** *s.* Kevättalvella vahvimman lumen aikana lähdettiin k:on. **-voim|a** *s. kuv.* myös ⌒. | Näyttää k:iaan.

karhu|perhe *s.* K., jossa oli emo ja kaksi pentua. **-pyssy** *s.* karhun pyynnissä käytetty pyssy. **-runo** *s.* karhunpeijaisissa esitetty, karhusta kertova muinaisruno.

karhu|ta[39] *v.* velkoa, vaatia, periä jtak, tav. maksua, saatavaa, lainaa tms., muistuttaa saamisestaan, hätyyttää velallistaan maksamaan. | K. velkaa, saatavaansa. Mies k:si palkkaansa. Posti k:aa lähetyksistä puuttuvan kuljetusmaksun kaksinkertaisena. Sai vipin takaisin vasta monen k:amisen jälkeen. Jäsenmaksut saatiin vain k:amalla. Isäntäni k:aa minua ja vaatteeni kuluvat repaleiksi KIVI.

karhuvir|si *s.* = karhuruno. | Laulaa k:ttä.

kari[4] *s.* **1.** vedestä pistävä t. sen alainen (aluk-

sille vaarallinen) kallio t. kivikko; pieni luoto; vrt. särkkä, matalikko. | Saariston uloimmat k:t. Vedenalainen, vaarallinen k. Välttää kareja. Ajaa, ajautua, törmätä, mennä k:lle. Vene karahti k:in. Laiva on k:lla. K:t ovat usein hyviä kalapaikkoja. — *Kuv.* vaarallinen, väijyvä, odottamaton seikka, uhka. | Välttää monet uhkaavat k:t. Suunnitelma haaksirikkoutui erimielisyyden k:lle. — Yritys, asia ajautuu, menee k:lle 'epäonnistuu, joutuu umpikujaan'. Liikkeen johto ajoi neuvottelut k:lle. — *Yhd.* kala-, salak. 2. soraperäinen maa, somerikko. | Kaivettaessa tuli k. [= moreeni] vastaan. Onhan tuossa maata tarhan paikaksi, joutilasta tuottamatonta k:a SILL.

karie|eri[4], **-risti**[4] *s.* par. karrieeri, karrieristi.

karies[64] *s. lääk.* hammasmätä.

karikatyyr|i[4] *s.* tahallisesti huvittavaksi liioiteltu kuva t. esitys, pila-, iva-, irvikuva. | Piirtää k:eja.

karik|e[78*] *s.* se, mikä irtonaisena karisee jstak, kariste, rikka, roska; vars. *mon.* kasveista karisevat osat: oksat, neulaset, lehdet, kävyt yms. | Rehun k:keet. Pellavanpuhdistuksesta jäävät k:keet. K. putosi astiaan. Vesi kuljettaa mukanaan k:keita. K:keet haravoidaan ja poltetaan. Puista putoavat k:keet kerrostuvat metsämaan pinnalle. — *Yhd.* lehti-, metsäk.

karike|kerros *s.* Paksu k. **-peite** *s.* Metsän k. vähentää kosteuden haihtumista.

karik|ko[2*] *s.* **1.** paikka, jossa on kareja; riutta, matalikko; vrt. kari 1. | Matala k. Ajautua k:koon. Alus sivuutti k:on aivan läheltä. Ahtojää kasautuu k:oille korkeiksi röykkiöiksi. — *Kuv.* Ohjata asiat taitavasti k:kojen ohi. **2.** somerikko; vrt. kari 2. | Maapohja on kovaa k:koa.

karikkoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. ranta, pohja. K. reitti. Päijänteen k:set vedet. Rannikkomme k:suus. — K. maa.

karikko|maa *s.* **-pohja** *s.* **-ran|ta** *s.* Matala k. Muikkua saatiin syksyllä k:noilta.

karikoi|da[18] *v.* tehdä karikatyyri, kuvata jtak huvittavaksi, nurinkuriseksi liioitellen t. vääristellen. | K. jkta. Kuva(us) on vahvasti k:tu. K:va esitys.

karikukko *s. el.* = luotolainen.

karila|s[66] *s.*, etup. *murt.* tav. (järeä) vanhus, järiläs, käriläs, köriläs. | Ukon k. Joskus joku äijän k. istuu Toivolan pirtissä ja jaarittelee SILL. — Ahvenen k. 'iäkäs ja iso ahven'. Rannalla kasvoi pitkiä kuusen k:ita.

karilleajo *s.* myös ⌒. | Laivan k. K:n jälkeen alus ajautui rantaan. **-paikka** *s.*

kari|maa *s.* = karikko 2. **-metso** *s.* Phalacrocorax aristotelis, eräs Jäämeren ja Pohjois-Atlantin rantojen melajalkainen lintu.

kari|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (*1.*) K. ranta, rannikko. Purjehtia kapeita, k:sia vesiä. Väylän k:suus. (*2.*) K. viljelysmaa, harju.

kari|paikka *s.* Välttää k:paikkoja. Jokea perattiin k:paikoista. **-peräinen** *a.* K. maa. **-pohja** *s.* Järvessä on liejukerroksen alla k.

karisma[12] *s. usk.* armolahja (1), henkilahja.

karis|ta[24] *v.* putoilla, tippua, sirottua, varista (vars. jstak kuivasta puhuen). | K. maahan. Vilja, siemen k:ee. Kellastuneet lehdet k:evat. Mullan k:eminen perunoista. Hiekkaa k:ee lattialle. Maalaus, rappaus k:ee. Jouhikintaista k:ee vesi helposti. Kyllä kuiva rikka hännästä k:ee SL. — *Kuv.* lukuisissa eril. ilmauksissa, lisävivahduksia esim.: jäädä pois, häipyä, kadota, haihtua. | Runosta on osa k:sut pois. Monet luokkatovereista olivat jo k:seet joukostamme. -- vaan huiskautti Jussi käsiään ja k:ivat järjestyksen valvojat PAKK. — Uni k:i silmistä. Tapahtumien yksityiskohdat k:evat helposti muistista. Elämän tuulissa monet haaveet ja toiveet k:evat. Kaikki, mikä on pientä ja jokapäiväistä, k:ee hänestä, kun aate häntä innostaa TARK.

1. **karist|aa**[2] *kaus.v.* < ed. | Puu k:aa lehtensä. K. hiekkaa. K. tuhkaa savukkeestaan. Katosta k:ettiin karstat. K. vesipisaroita oksilta. Kalat k:etaan verkosta veneeseen. Riisti ristin rinnaltansa, / -- / helmet kaulasta k:i KAL. — *Metsät.* Siementen k:aminen kävyistä. K. käpyjä. — *Kuv.* K. ahdistajat luotaan, kimpustaan. K. kilpailija kannoiltaan. K. jnk maan tomut jaloistaan 'poistua maasta'. K. ies niskaltaan, orjuuden kahleet. K. unet silmistään, turha pelko mielestään.

2. **karistaa**[2] *v.* karaista (kurkkuaan). | K. kurkkuaan.

karistamo[2] *s.* paikka, missä kävyistä karistetaan siemeniä, siemenenkaristuslaitos.

kariste[78] *s.* **1.** kariseva t. karissut rikka, korsi, siemen tms., tav. se, mikä rehusta karisee; vrt. karike. | Piipun k. Heinän k:et. Nuorelle karjalle annetaan etupäässä k:ita. **2.** = karistetauti.

karistejyvät *s. mon.* karisseet jyvät.

1. **karistel|la**[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 1. karistaa. | K. tuhkaa lattialle. K. vettä turkistaan. Hiekan k:u. Tuuli k:ee oksia puista. — *Kuv.* K. koiria kintereiltään. K. unen rippeet silmistään.

2. **karistel|la**[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < 2. karistaa. | Aloitti puheensa kurkkuaan k:len.

karistetauti *s.* kasvitauti, joka aiheuttaa neulasten, lehtien, kukkien ym. ennenaikaista karisemista, kariste.

karistimo[2] *s.* = karistamo.

karisti|n[56] *väl.* < 1. karistaa. | K. säätää jyvien valumisen myllyn kiven silmään. Höyrykattila puhdistetaan k:mella.

karistus[64] *teonn.* < vars. 1. karistaa. | Siementen k. **-laitos** *s.* = karistamo.

karisuttaa[2*] *kaus.v.* < karista. | K. jyviä.

karit|ella[28*] *deskr.v. harv.* -- ajavi k:televi [= ratistelee] / Saaren kuuluhun kylähän KAL.

karitiivi|adjektiivi *s. kiel.* puutetta ilmaiseva adjektiivi, esim. kala*ton*, pää*tön*. **-nen**[63] *a.* vrt. ed. | K. adjektiivi.

karit|on[57] *kar.a.* K. väylä. K:tomat vedet.

karits|a[15] *s.* **1.** lampaan poikanen, vuona; myös sen lihasta ja nahasta. | Lammas k:oineen. Lakki mustaa k:aa. — *Yhd.* pässi-, uuhik.; ykkös-, kaksos-, kolmosk.; teuras-, uhrik. **2.** *kuv.* **a.** karitsan viattomuutta, arkuutta, avuttomuutta ajatellen. | Lempeä kuin k. -- silmänräpäyksessä lakkasivat tykit pauhaamasta ja vihollinen seisoi kuin k. KIANTO. Ja nyt

viimeksi vielä tuo lapsikin tähän, elävä k. nälässä piinatun pedon häkkiin KARHUM. Kari häntä aina omakseen kutsui ja kaivotiellä tavatessaan k:akseen nimitti AHO. **b.** *heng.* seurakuntalaisista. | Ruoki minun k:oitani UT. Viralliset sielunpaimenet - - eivät osaa k:ainsa kieltä AK. **c.** *heng.* Kristuksesta. | Katso, Jumalan K., joka ottaa pois maailman synnin! UT. K:an häät ovat tulleet UT. K:an siellä kasvoja katselevat, / veriuhria syntisien HLV. **3.** *kansat.* käsikivissä se kiven vanteen osa, jossa kivenpuun alapää pyörii.

karitsai|nen[63] *dem.s.* Viatonhan Langholma kuitenkin on, k. tässä asiassa KILPI. Kyllä, k:seni! KARHUM.

karitsa|mainen[63] *kalt.a.* K:maisen lauhkea. **-n|-nahka** *s.* Kiehkurakarvaiset k:nahat. **-n|villa** *s.* **-tuotto** *s. maat.* Uuhien antama k.

karitsoi|da[18] *v.* lampaasta: synnyttää. | Uuhi on k:nut kaksoset. **-mis|aika** *s.*

karj|a[10] *s.* **1.** jnk tilan, kylän tms. lähinnä ravinnon saamiseksi hoidettavat kotieläimet, nimenomaan naudat; myös karjarodusta. | Talon, pappilan, pitäjän k. Mikkolassa on hyvä k. Hevoset, k. ja lampaat. Nuori k. 'nuoret naudat'. Talossa oli k:aa 6 lehmää, 4 lammasta ja 1 vuohi. - - k:aa hänellä oli seitsemäntuhatta lammasta, kolmetuhatta kamelia, viisisataa härkäparia ja viisisataa aasintammaa VT. Hoitaa, pitää k:aa. Lisätä k:aansa. K:an anti 'maito, voi yms.' K:an ruoka. K. on laitumella. K. pysähtyy syömään. Karhu oli käynyt k:assa. Menetti talon kirjoineen k:oineen. K:assa talon juuri SL. — Kerryn k., irlantilainen lypsykarjarotu. Itä-Suomen k. — *karj|assa,* -asta, -aan 'paimenessa'. | Käydä k:assa. — *karj|alla,* -alta, -alle 'navetassa, navettatöissä'. | Mennä aamu-, iltak:alle. K:alta päästyään hän menee Kivelään ottamaan Alinan kanssansa SILL. **2.** melko *harv.* yl. lauma, parvi. | Poroja isot k:at. Hirvi voi joskus näyttäytyä pieninä k:oinakin. Satakin teertä yhdessä k:assa. **3.** *yhd:*oja, jotka liittyvät ed. ryhmiin: Jouto-, liha-, lypsy-, siitos-, tarkkailu-, teurask.; ayrshire-, LSK-, lyhytsarvi-, maatiais-, nupok.; hanhi-, kaniini-, lammas-, lehmi-, nauta-, poro-, siipi-, turkis-, vuohik. **4.** *kuv.* **a.** Metsän, Tapion k. 'metsänriista'. Veden k. 'kalat'. - - lippaellen ylös ongillansa Ahtolan kiiltävää k:aa KIVI. **b.** *halv.* typerästä ohjattavuudesta, laumahengestä yms. | Vaimoväki — yhteistä k:aahan se on TALVIO. | Yleisö älytöntä k:aa. Arvostelijat nautoja OLLI. — *Yhd.* ihmis-, vaalik.

karja|-aitaus *s.* **--aura** *s.* veturin nokassa oleva auramainen häkki. **-eläi|n** *s.* K:menä hoidetaan Lapissa poroa. **-farmi** *s.*

karjah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K:televat leijonat. K. raivosta.

karjah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< karjua) karjaista. | Mitä! k:ti isäntä. Kuului kumea k:dus.

karjahuone *s.* Tallit, läävät ym. k:et.

-karjainen[63] *poss.a.* Pieni-, runsas-, suuri-, vähäk.

karjais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< karjua) karjahtaa. | Leijonan k:u. Arvid k:i: Pellolle, naaras! J.FINNE.

karja|kanta *s.* jssak pidetty karja laatuun t. lukumäärään katsoen. | Maan k:kantaa on yritetty parantaa tuomalla ulkomaisia eläimiä. Maanviljelijäin on täytynyt vähentää k:kantaansa. **-kartano** *s.* **1.** pääasiassa karjanhoitoa harjoittava tila; *hist.* = karjatalo. | Argentiinan suuret k:t, estanciat. Kuninkaan k. **2.** karjanhoitoa varten tehty rakennus(ryhmä). | Asuinkartanoa vastapäätä pihan toisella puolella sijaitsee k. **-kaup|pa** *s.* Toimia k:an alalla. Tehdä k:poja. **-kauppias** *s.* **-keittiö** *s.* K. sijoitetaan niin, että siitä mukavasti pääsee navettaan ja sikalaan.

karjakko[2*] *s.* (naispuolinen) karjanhoitaja; ammattikoulutuksen saanut karjanhoitaja. | Palvella talossa k:na. K. etsii tointa. — *Yhd.* mies-, naisk.; läänin-, tarkastusk. **-koulu** *s.* **--osasto** *s.* Maanviljelyskoulujen k:t.

karja|koira *s.* paimenkoira. **-kota** *s. kansat.* alkeellinen karjakeittiö. **-kuja** *s.* navetalta hakaan tm. johtava aidattu kuja; navetan ja karjaladon välinen (katettu) sola; *syn.* lehmikuja.

karjala[15] *s.* (pohjoisten) itäkarjalaisten kieli. | K:n kieli, murre. Puhuu selvää k:a. Novgorodin, Tverin k. — *Yhd.* etelä-, pohjoisk. **--aunus** *s.* Itä-Karjalassa puhuttujen karjalaismurteiden yhteisnimitys.

karjalai|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. heimo. K. vilkkaus. K:set liuskejaksot. Kalevalan k:suus. — K:sten historia. — *Yhd.* etelä-, itä-, pohjoisk.; venäjän-, vienank.

karjalais|alue *s.* **-asutus** *s.* **-heimo** *s.*

karjalaisittain *adv.* karjalaisten tapaan. | Puhua k.

karjalais|kylä *s.* **-murre** *s.* **-neito** *s.* **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* **-talo** *s.*

karjalaistu|a[1] *v.* muuttua karjalaiseksi. | K:nut suku.

karjalais|tyylinen *a.* K. rakennus. **-tyyppinen** *a.* K. aatra. **-ukko** *s.* **-väestö** *s.*

karjalaiva *s.* karjaa kuljettava laiva.

karjalan|kielinen *a.* K. kirja. **-piirakka, -piiras** *s. ruok.* kaulitusta ruisjauhotaikinasta leivottu, ohra- t. riisiryynipuuro- t. perunasosetäytteinen uunissa paistettu piirakka.

karjalatar[54*] *s.* karjalaisnainen.

karja|lato *s.* navetan yhteydessä oleva lato, navettalato. **-laum|a** *s.* Argentiinan pampa suunnattomine k:oineen. **-ma|a** *s.* Etelä-Amerikan suuret k:at. - - nuorempi [sonni] tuossa saa - - omassa vallassaan sorkehtia k:illa KIVI. **-maja** *s.* karjanhoitajien asunto laitumella, joka on niin kaukana, ettei karjaa voi laiduntamisaikana hoitaa talosta käsin. **-markkinat** *s. mon.* **-mies** *s.* karjanhoidon harjoittaja t. harrastaja. **-määrä** *s.*

karjan|anti *s.* vars. maidosta ja sen jalosteista. | Oli leipää ja k:antia. Lättiläiset viettävät juhannusta maan hedelmän ja k:annin juhlana TARK. **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* tav. par. karjanhoito-, karjanhoidon tm. **-hoitaja** *s.*, myös. *amm.* **-hoi|to** *s.* tuotteittensa takia pidettyjen kotieläinten, vars. nautakarjan hoito,

tav. nimenomaan elinkeinona. | Maanviljelys ja k. Elää k:dolla. K:don neuvoja.
karjanhoito|alue *s.* Keski-Chile on k:aluetta. **-harjoittelija** *s.* **-harjoittelu** *s.* Pääsyvaatimuksena 18 vuoden ikä ja vuoden k. **-koulu** *s.* Tietopuoliset, käytännöllis-tietopuoliset ja kiertävät k:t. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **--opetus** *s.* **-taika** *s.*
karjanjalostus *s.* siitoseläinten valintaan perustuva karjakannan parantaminen. **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.*
karjan|kasvattaja *s.* **-kasvatus** *s.* **-kello** *s.*, tav. *mon.* vars. lehmänkellon äänestä. | K:t kalkattavat. Kuului k. KIANTO. **-kynteen** *adv. kans.* Sataa k. 'aamusella, karjan laitumelle laskun aikaan'. Aamupuoleen oli hiukan sataa pihauttanut k. AHO. **-käyn|ti** *s.* K:nin pilaamaa metsää. **-laidun** *s.* **-lanta** *s.* kotieläinten sonnan ja virtsan sekä kuivikkeiden sekoitus, eläinlanta. **-lasku** *s.* karjan ensimmäinen laitumelle lasku keväällä. **-luku** *s.* karjaonnen saamiseksi luettava loitsu.
karjanmyynti|järjestö *s.* Osuustoiminnalliset k:-järjestömme. **-osuuskunta** *s.* **-päivät** *s. mon.* Pohjois-Hämeen Hippoksen järjestämät hevosja k.
karjan|omistaja *s.* **-ostaja** *s.* Teurastuskarjan kauppa oli kiertelevien k:in käsissä. **-paimen** *s.* myös: karjapaimen. **-pito** *s.* **-pitäjä** *s.* Maanviljelijät ja k:t. **-polku** *s.* = karjapolku. | Kiemurteleva k. **-rehu** *s.* **-ruoka** *s.* **-ruokinta** *s.* **-tarkastus** *s.* **-tarkastusyhdisty|s** *s.* K:ksen palkkaama tarkastuskarjakko. **-tuotanto** *s.* karjantuotteiden tuotanto. **-tuote** *s.* maitotalous- t. teurastustuote. **-vakuutus** *s.* myös: karjavakuutus. **-varas** *s.* myös: karjavaras. **-vilja** *s. kans. ylät.* karjananti, lehmänanti. | - - voisilmää ei käytetty, ei saanut k:lla sotkea metsällistä PAULAH.
karja|näyttely *s.* I palkinto k:näyttelyssä. **-onn|i** *s.* Haltija antoi k:ea ja hyvän vuodentulon. Toiselta saattoi riistää k:en leikkaamalla karvoja hänen lehmistään. **-paimen** *s.* myös: karjanpaimen. **-palvelija** *s.* navettapalvelija, piika, paimen tms. **-piha** *s.* karjan lypsy- ja oleskeluaitaus, tarha; vanhan umpikartanon pihamaan toinen, karjarakennusten ympäröimä puoli; vrt. miespiha. **-piika** *s.* Sanni, Liutun talon k. ja ainoa naispuolinen palkollinen SILL. **-poika** *s.* paimenpoika. **-pol|ku** *s.* Vanhat, mutkaiset, kinttu- ja k:uista syntyneet tiet. **-portti** *s.* **-päivät** *s. mon.* Varsinais-Suomen maanviljelysseuran k. Turussa **-pörssi** *s.* **-raha** *s. hist.* vanha maavero. **-rakennu|s** *s.* Talon asuin- ja k:kset. **-rotu** *s.* tav. lehmärotu. | Kotimainen k:mme. **-rutto** *s.* märehtijöiden, vars. nautojen rutto. **-ruttoinen** *a.* K. eläin.
karjasaalto *s. harv.* vaahtopää aalto.
karjasilta *s.* [Metsäjoen] yli vei kaitainen k. AHO.
karjas|päinen *a. harv.* vaahtopäinen. | Näin - - kansanaallon k:päisen kohti vyöryvän LINN. **-pää** *a.* ja *s. harv.* vaahtopää.
karjasto[2] *s.* (talon tm.) karja, karjakanta.
karja|suoja *s.* Asuin- ja k:suojat. **-taika** *s.* karjaonneen vaikuttamaan tarkoitettu taika. **-talo** *s.* karjanhoitoa harjoittava talo; *hist.* kruunulle t. rälssitilan alaisuuteen kuuluva, alkuaan etup. karjanhoitoa varten tarkoitettu talo, karja-, latokartano;)(päätalo, säteri. | ISK:n parhaita k:ja. — Kuninkaan k. Luostariin kuului useita k:ja. **-taloudellinen** *a.* K. yhdistystoiminta.
karjatalous *s.* K. ja maanviljelys. **-konsulentti** *s.* korkeamman ammattisivistyksen saanut karjanhoidon neuvoja. **-opisto** *s.* Kuopion k. **-tuotan|to** *s.* Ruotsin k. Koko k:non arvosta muodostaa teuraskarjan arvo vain n. 6 %. **-tuot|e** *s.* K:teiden vienti.
karja|tarha *s.* karjan lypsy- ja oleskeluaitaus, karjapiha. **-tau|ti** *s.* Punatauti on k:deistamme tuhoisin. **-tie** *s.* karjan käyttämä tie.
karjaton[57] *kar.a.* K. viljelmä, maatalous. Maantietä matkaa / kirjaton, k. [= rutiköyhä] mies LEINO.
karjatto[2*] *s. murt.* navetta.
karja|tyttö *s.* navetta-, paimentyttö. **-vakuutus** *s.* myös: karjanvakuutus **-valtainen** *a.* K. maatalous. **-varas** *s.* myös: karjanvaras. **-väki** *s.* vrt. karjamies. | Maamme valistunut k.
karje[78*] *s. murt.* (heikkoasteiset muodot *harv.*) raaka, viljelemätön maa, keto. | - - ei kasvamatonta eikä kasvattamatonta k:tta eikä kankaretta PÄLSI. - - kolmannen [lapsesi] kaivoit karkehesen KANT.
karjeta[34*] [(36*)] *v.* karaistua, koveta. | Jahka hammas karkenee [= kunhan karaistuu, miehistyy] SP. - - kunnes mieheks karkeaapi *CAJ. [Viljon] lapsenkasvot nyt ikään kuin karkenivat ja kovettuivat IVALO. Silloin tasmanialaisetkin karkenivat [= kovenivat, suuttuivat] ja julmistuivat I.K.INHA. — *Met.* karkaistua. | Teräs tarvitsee k:kseen nopean jäähdytyksen.
karjo- *kans.* = karja-. **-piha** *s.* K:n pintaa peitti kuivahtanut hakohakkelus SILL. **-tie** *s.* - - läksi k:lle NUOLIV.
karju[1] *s.* (kuohitsematon) urossika. | K:lla ollut [= astutettu] sika. — Kävi päälle kuin vihainen k. — Penkkiin lyökäät siellä se vanha k. [Viitalan herra] KIVI. — *Yhd.* maatiais-, yorkshirek.
karju|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* huutaa voimakkaasti rämeällä äänellä, vars. suuttuneena, ärjyä. | K:vat leijonat. K:i kuin raivostunut karhu. Juopuneen k:nta. Kirota ja k. Karkeasti k:via miesääniä ja kimakoita, vihlovia naisääniä. K. määräyksiään. - - kuulin hänen - - k:van minua kiiruhtamaan ALKIO. - - isäntä oli k:nut neidille, uhannut erottamisella LEHT. K:u joukot kaikkialta: / Hajoittakaa harvainvalta! SILJO. — Ämmäkosken k:vat kuohut.
karju|asema *s.* Puhdasrotuisia karjuja on ns. k:asemien kautta tarjottu sianomistajien käytettäväksi. **-n|hammas** *s. kuv.* torajyvä. **-osuuskunta** *s.* osuuskunta yhteisen karjun pitämiseksi. **-porsa|s** *s.* Kuohitut k:at. **-sika** *s.* **-yhdistys** *s.* vrt. karjuosuuskunta.
karkaami|nen[63] *teonn.* ks. karata. **-s|mahdollisuus** *s.* **-s|tapaus** *s.* **-s|yritys** *s.*
karkaasi[6] *s.* päällystetty taipuisa metallilanka,

jollaista käytetään esim. kukkalaitteissa. | Maisterinseppeleen k.

karkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < karata. | Miehiä alkoi k. vihollisen puolelle. K:tiin kankaita pitkin kilpaa toisten varsain kanssa AHO. Ori k:i vauhkona pystyyn.

karkaisematon[57] *kielt.a.* < karkaista. | K. teräs.

karkaisija[14] *amm.* < seur.

karkais|ta[24] *v.; rinn.* karaista. **1.** *met.* kovettaa (terästä) kuumentamalla ja sitten äkkiä jäähdyttämällä. | K. veteen. K. lasikovaksi. Teräksen k:eminen. K:tu pinta. **2.** *kuv.* elimistön, mielen ym. vahvistamisesta, terästämisestä. | K. itseään kylmillä pyyhkeillä. Ihoa k:evat kylvyt. Kovan elämän k:ema vanhus. Koetuksella Aabrahamin uskoa k:tiin. K:e luontosi ja ole mies! Mutta ukkopa sattuikin k:emaan luontoaan liian monella rohtoryypyllä LEINONEN.

karkaistavuus[65] *s. met.* se metallin ominaisuus, että sitä voi karkaista. | Teräksen k.

karkaistu|a[1] *pass.v.*, tav. *met.* (< karkaista) karjeta; vrt. karaistua. | Teräs k:u. **-maton**[57] *kielt.a.* K. keittorauta.

karkaisu[2] *teonn.* (< karkaista) vrt. karaisu. **1.** *met.* Teräksen k. Teräkalut on ennen k:a myöstettävä. — *Yhd.* ilma-, vesi-, öljyk.; pintak. **2.** *kuv.* Ruumiin k.

karkaisu|allas *s.* **-hiili** *s. met.* hiiliyhdiste, jota muodostuu raudassa sitä karkaistaessa. **-hoito** *s. lääk.* **-keino** *s.* Pyyhkeet ym. k:t. **-koe** *s. met.* koe raudan karkaistavuuden tutkimiseksi. **-kovuus** *s. met.* K. riippuu jäähdytysnopeudesta. **-kuumennus** *s. met.* **-kylpy** *s. met.* ja *lääk.* **-laite** *s. met.* Sorvinterien k. **-lämpö(tila)** *s. met.* **-uuni** *s. met.* **-vesi** *s. met.* **-väri** *s. met.*

karkaus[64] *teonn.* < karata. | Vangin k., tav:mmin karkaaminen. K. jkn kimppuun. — *Yhd.* joukko-, päällek. **-kuukau|si** *s.* vrt. seur. | Ennen Caesarin kalenterinuudistusta käytettiin ajanlaskun tasoittamiseen k:tta. **-päivä** *s.* päivä, joka tav. aina 4:ntenä vuotena lisätään kalenterivuoteen, jotta se tulisi keskimäärin yhtä pitkäksi kuin aurinkovuosi (helmikuun 24:s päivä). **-tapaus** *s.* **-vuosi** *s.* vuosi, johon kuuluu karkauspäivä. | K. 1952. **-yritys** *s.*

karke|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin;*)(hieno; ryhmät eivät selvästi erotu toisistaan. **1.** selvästi konkr. käyttöä. **a.** pinnasta: karhea, rosoinen, epätasainen;)(sileä, pehmeä. | K. pyyheliina. K., rohtiminen paita. Vanhan koivun k. kuori. K:aksi hakattu kivi. Hiekkapaperin k:us. K:at kädet. Kurkku tuntuu k:alta 'kuivalta, käheältä'. K. parransänki. K. pesuharja. K. keli 'karkearakeisen lumen keli'. **b.** kokoomuksesta, rakenteesta: isorakeinen, -jyväinen, vahvasäikeinen, vankkatekoinen, paksu, järeä. | K. hiekka, sora. K. suola. K:at vehnäjauhot. K:aksi murskattu valkopippuri. K:at haulit. K:immat lohkareet. Sepeliä on neljää eri k:utta. K. [= suurikiteinen] graniitti. K. leipä. K:at rehuaineet. K:ampaa ja hienompaa villaa. Tukan k:us. K. lanka, neula. K. puutavara. K:ampia propseja. 5—30 mm:n vahvuista rautalevyä sanotaan k:aksi levyksi. — Koiran k. rakenne. K:at, kuin kirveellä veistetyt piirteet. K:asti muotoiltu kuvapatsas. Hänen kasvojensa talonpoikainen k:us. — Tähdätä k:alla jyvällä 'niin että jyvä näkyy hahlon yläreunaa korkeammalla'. **c.** *met.* Puhdasta metallia sanotaan hienoksi, sekoitettua raa'aksi eli k:aksi. **d.** jaotukseltaan harva;)(tiheä, tiuha. | K. verkko, seula. K. hammastus. K. viila. K:at ruuvikierteet. K. asteikko. **2.** muuta, tav. abstr. käyttöä. **a.** ylimalkainen, summittainen, viimeistelemätön, epätarkka. | Ensimmäinen, k. luonnos. Suurempi ruuvi k:aa säätöä varten. Alustava, ns. k. puhdistus. Neekerit tekevät kaiken k:an työn. K. tekotapa. K:asti arvioiden. K:asti hahmoteltu yleiskuva. K. transskriptio. **b.** vahvistavasti vars. jstak tuomittavasta: paha, törkeä, raaka. | K. virhe, erehdys, harhakäsitys. K:an yksipuolinen arvostelu. Itsekkyyden k:impia ilmauksia. Mitä k:inta naturalismia, taikauskoa. K. syytös. K:an esimerkin ottaakseni. Minua on k:asti petetty! **c.** hiomaton, hienostumaton, epähieno, raaka. | Nämä k:at, voimakkaat miehet, monien sotien sankarit. Jalo sydän k:an pinnan alla. K. ja hiomaton esiintyminen. K. suustaan. K. ääni. Käyttää k:aa kieltä. Hän sanoi minulle pari k:aa sanaa. Toisten k:at vihjaukset. K:ata pilaa. K. kansanhuumori. Nauraa, kirota k:asti. Puhua k:uksia. **3.** *yhd.* Keski-, puolik.; luonnonk.

karkeaa *s.* ks. karjeta.

karkeahampainen *a.* K. viila, saha, lehti.

karkeahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* K. pinta. K. suola. K:t kannatuspalkit. K. luokitus. K. virhe. Palvelijatar, k. maalaistyttö. K. iloisuus, leikinlasku.

karkea|ihoinen *a.* K:ihoiset kädet. **-jyväinen** *a.* K. hiekka. Metallin k. murtopinta. **-karvainen** *a.* K. foksterrieri. K. lehti. **-keraami|nen** *a.* Hieno- ja k:set tuotteet. **-kitei|nen** *a.* K:stä rautaa, sokeria. **-käti|nen** *a.*, tav. *kuv.* -sesti *adv.* vrt. karkea 2. c. | K. ihminen. K. sensurointi. **-luinen** *a.* Juro ja k. äijän karilas SILL. **-luonteinen, -luontoinen** *a.* K. ja sivistymätön nousukas. **-n|lainen, -n|puoleinen** *a.* karkeahko. **-ottei|nen** *a.* käytökseltään karkea. | -- eivätkä kaikkein k:simmat pojat häntä enää lähennelleet SILL. **-piirtei|nen** *a.* -syys *omin.* K:set kasvot. **-pintainen** *a.* K. paperi, lauta. K., mutta lämminsydäminen. **-puheinen** *a.* vrt. karkea 2. b ja c. **-rakei|nen** *a.* -suus *omin.* K. sora. K. graniitti, jää, alumiini. K. filmi. [Isäntä oli] sisäiseltä olemukseltaan hiukan k. SILL. **-rakenteinen** *a.* K. koira, sika. K. ihminen. **-sanai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. karkea 2. b ja c. | Hienostumaton ja k. mies. K. kiroileminen. Puhutella k:sesti. **-syi|nen** *a.* -syys *omin.* K:stä lihaa, villaa. K:sinkin tuli hiukan hentomieliseksi. -- se [elämä] on liian k:stä sinulle LEINO. **-säätö**[33] *s. tekn.* Synkroniasteikko on varustettu sekä karkea- että hienosäädöllä. **-tapainen** *a.* vrt. karkea 2. b ja c. **-tekoi|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. karkea 2. a ja c. | K. pöytä, piirros. K:set kasvot. Sphagnum compactum,

lyhyt mutta k. sammal. Sangen k:sta satiiria. **-tukkainen** *a.* K. hämäläispoika. **-villainen** *a.* K. lammas. **-ääninen** *a.* K. mies.

karkeis|hakkaus *s.* kiven pinnan karkeaksi hakkaaminen. **-hionta** *s.* vrt. karkeistyö. | Kiven, metallin k. **-levy** *s.* karkea, paksu metallilevy. **-seppä** *s.* **-sorvaus** *s.* vrt. seur. **-työ** *s.* karkea, alustava työ, muokkaustyö. **-veto** *s. met.* vrt. ed. | Rautalangan k.

karkel|ee[28] *v.* (kons.-vartaloisia muotoja ei käytetä) karkeloida; lyödä leikkiä, leikitellä, ilakoida. | -- toimita nuoret k:emaan minuettia sievää *MANN. -- kesän lyhyen kerallansa k:emme, heitä polvellamme istutamme AHO. -- pinnalla, jossa pikkukalat k:ivat AHO. -- laaksoissa k:i valkoinen sumu KIANTO.

karkelo[2] *s.* **1.** tanhu, tanssi, vars. kansan-, piiritanssi. | Viulu soi ja k. käy. Katsella toisten k:a. Jäsenet värisevät k:n kiihkossa. K:n tahti on kiihtynyt miltei hypyksi LINN. — Parveilevien mehiläisten k. Könkään ryöppyjen k. -- kuun / aavevalon kalvaan k:ssa *MANN. — Joskus nykyaikaisestakin tanssista. | Onnistunut tilaisuus päättyi yleiseen k:on. **2.** *mon.* tanssitilaisuus, tanssiaiset. | Nuorten k:issa. -- oli sinä yönä suuret juomingit ja k:t rahvaankin tuvassa AHO.

karkelo|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* tanhuta, tanssia (vars. kansan-, piiritanssista), pitää iloa, ilakoida; vrt. karkelee. | Tytöt k:ivat kentällä tanssin touhussa. Me soitimme teille huilua, ja te ette k:ineet UT. — Ensimmäiset hyttyset k:ivat ilmassa. Puro, joka hilpeästi k:i rinnettä alas. Päivänsäteet k:ivat aalloilla. Kevyesti k:iva vuoropuhelu. — Joskus nykyaikaisestakin tanssista. | Loppuilta oli varattu ohjelmaa ja k:intia varten.

karkelo|kenttä *s.* -- vielä on kansalla k:kenttänsä, / joilla se piirihin käy AHO. **-paikka** *s.* Paikkakuntalaisten kokko- ja k.

karkenee *v.* ks. karjeta.

karkene|maton[57] *kielt.a.* < karjeta. | K. meltorauta. **-vuus**[65] *s.* se metallin ominaisuus, että se karkenee, karkaistuu. | Teräksen k.

karkeus[65] *omin.* ks. karkea. **-aste** *s.* Hiekan, jauhojen, seulan k.

karkeut|taa[2*] *v.* tehdä karkea(mma)ksi. | Työn k:tamat kädet AHO.

karkeutua[44] *v.* tulla karkea(mma)ksi; kar(k)aistua, karjeta. | [Työkalut voivat] k. 0,2 mm:n syvyydeltä AK.

1. **karkko**[1*] *s. puut.* ristikkäin pinottu koko sahatavaraa, tapuli; halkopinon ristikkäinen pää. — *Yhd.* lankku-, lautak.

2. **karkko**[1*] *s.* nuori uuhi, karitsa. **-lammas** *s.*

karkkoutu|a[44] *v.* karkota. | Lapset k:ivat kodista. Uni oli k:nut hänestä KATAJA.

karkku[1*] *s. harv.* **1.** tulusrauta. | -- missä on k., pii ja taulaa? KIVI. **2.** silta-arkku. | -- ei kolisteta keulaa k:un KILPI. — *Yhd.* siltak.

1. **kark|ota**[38*] *v.* poistua, kaikota, kadota, hävitä, hälvetä, häipyä. | Silloin k:kosivat lapset! Vältetään äänekästä puhetta, etteivät kalat k:koaisi. Uni k:kosi hänen silmistään. Pois, surut, k:otkaa! *MANN. -- onko pelastus minusta k:onnut? VT.

2. **karkota**[38*] *v. puut.* latoa puutavaraa karkkoon, tapuloida, pinota.

karkot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. kärpäsiä.

karkot|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* saada karkkoamaan, ajaa pois, poistaa, häätää, hälventää, torjua. | K. viholliset. Melu k:taa kalat. Kanat on k:ettava puutarhasta. Tällä koetettiin k. pahoja henkiä. Viljelys k:taa tieltään korven. K. häiritsevät ajatukset mielestään. Kahvi k:taa hetkeksi nälän tunteen. Savu vaikuttaa hyttysiä k:tavasti. — *Erik.* erottaa, ajaa maanpakoon. | K. koulusta määräajaksi, ainiaaksi. Hänet oli k:ettu yliopistosta. Keisari Pedro II k:ettiin valtaistuimeltaan. K. jku maasta, maanpakoon. K. Siperiaan. Tuhansia inkeriläisiä k:ettu.

karkottu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) joutua poistumaan, karkota, häätyä. | Lahnat k:vat rauhattomilta kutupaikoilta helposti kokonaan.

karkotus[64] *teonn.* (< karkottaa) häätö, poisajo. | Susien k. pitäjästä. — *Erik.* erottaminen, maanpakoon ajo. | K. määräajaksi, ainiaaksi. K. Siperiaan. Inkeriläisten karkotukset. — *Yhd.* joukkok.; maastak. **-aika** *s.* **-keino** *s.* Paras sääskien k. **-leir|i** *s.* Siperian k:eillä. **-loitsu** *s.* Pahan k. **-menot** *s. mon.* Paholaisen k. **-määräy|s** *s.* Kaikki ulkomaalaiset saivat k:ksen. **-paikka** *s.* Kolyvan, Svinhufvudin k. **-rangaistus** *s.* **-tuomio** *s.*

karku[1*] *s.* **1.** pako. | [Vahdit olivat] jättäneet pojat uutta k:a yrittämään ALKIO. Joka Jumalaan ei luota, / sill' on eessä hätä, k. LEINO. — Tav. *karussa, karkuun* (adv:n tavoin). Päästä vainoojiltaan k:un t. k:un vainoojiaan. Lähteä, kääntyä, juosta k:un. Milja oli jo kaukana karussa KILPI. **2.** nelistys, kiivas juoksu. | Uhkaavan näköistä oli pillastuneiden hevosten k. sileällä maantiellä. Kiivas on väylässä vesien k. LINN. Emännän kieli oli nyt semmoisessa karussa, että -- KILPI. — Vars. (*täyttä*) *karkua* neliä, täyttä vauhtia. | Ajaa, laskea, päästää (täyttä) k:a. Koirat kintereillään tuli jänis täyttä k:a metsän reunasta esille AHO. [Hirvi] oikaisi parasta k:aan sen [suon] halki AHO.

karkulai|nen[63] *s.* karkuri, karkumatkalla olija. | Mielisairas k. saatu kiinni. Nuoret k:set saatettiin kotiin. **-s|poika** *s.*

karkulaisuus[65] *s.* karkulaisena olo.

karku|matka *s.* K:matkalla liikkuva vanki. Lähteä kotoaan k:matkalle. **-retki** *s.* Niin päättyi poikien k. KIVI.

karkur|i[5] *s.* karannut henkilö, vars. vanki, sotilas tms., karkulainen. | Sotilas, joka ei vuorokauden kuluessa luvattomasta poistumisestaan palaa joukko-osastoonsa, katsotaan k:iksi. Antautuvia k:eita ei kohdeltu vihollisina. — K:eina -- tulemme Uraalin kaivannoista KIVI. Vasta toisessa pitäjässä saatiin k. [= karannut hevonen] rattaineen kiinni. Mokoma hattu, k., kun osasikin lentää laiturilta mereen! — *Yhd.* lippu-, rintama-, sotilas-, vankik.

karkuruu|s[65] *s.* karkurina olo. | Rangaista k:desta. — *Yhd.* lippu-, rintama-, sotilask.

karku|teillä, -teiltä, -teille *adv.* karkumatkalla,

karussa. | K. oleva vanki. Jokainen, joka tavattiin k:teiltä, oli hirtettävä. Ajatukset pyrkivät k:teille. **-tiel|lä**, -tä, -le *adv.* = ed. | Katkomme luut, / kiinni kun saamme ne k:tä! LEHT.

karkuutt|aa[2*] *v.* ajaa karkua, kiitää, karauttaa. | - - ajaa k:i peurallansa KIANTO.

karlisti[5] *s.* K:t 'Espanjan Bourbonien nuoremman haaran kannattajat'.

karma[10] *s.* Intian uskonnoissa ja teosofiassa se oppi, että jokainen teko tuottaa samanlaiset, välttämättömät seurauksensa. | Mitä ihminen kylvää, sitä hän niittää. K:n lait kaikkialla näkyvät KIANTO.

karmais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* **1.** esim. kylmän, karvaan aiheuttamasta tunteesta, pelon, vastenmielisyyden yms. vaikutelmasta: kouraista, riipaista; vrt. karmia. | [Kylmä vesi] k:ee ihoa ja hyväilee taas vilpeästi HAARLA. Ahhah, sepä [viina] maistuu, se k:ee! *SILJO. — Pelko k:i selkäpiitä. K. mieltä, luontoa, sydäntä. Ooh, kuinka tuo mielikuva valanteosta k:ee sisuksia SILL. Sanat k:ivat kuulijoita kuin olisi kylmää terästä niskaan pistetty KARHUM. — *karmais|eva* (a.) -evasti (adv.) karmea, karmiva, riipaiseva. | K:eva kylmyys. Huusi k:evasti. K:eva todellisuuskuvaus. Näytelmän k:evan traagillinen loppuratkaisu. Ja hänen tukkansa kapuaa k:evasta tunteesta pystyyn LEHT. **2.** *kans.* juosta, kirmaista. | - - pyrynä k:i tietäjä jumalansa kaatajata kostamaan AHO. **3.** *kans.* karjaista. | Silloin oli äijä k:sut: "Tuohan, piru, kolmas kerta" PAULAH.

karmak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* karvas, kitkerä; vihainen, karmea. | Äkillinen kuumuus tekee palturista k:kaa ja kieleen pistävää AK. K. viima MERIL. - - kuului oven suusta niin k. ääni, että meiltä joka ainoalta meni puhe ja liikkumiskyky HILJA VALTONEN.

karma|s[66] *a. runok.* -us[65] *omin.* kolkko, katkera, karmea. | - - te syksyn tunteet synkeät, / te mieron katseet k:at LEINO.

karme|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* kitkerä, karvas, yrmeä; karkea, karmaiseva, karmiva. | Mustaa oli pettuleipä - -, kitkerää, k:aa oli tuon mehuttoman leivän särvinkin [= suola] MERIL. - - mieleni käy k:aksi KIVI. Pohjoisessa on kansa k:ampaa, emännät nyrpeämpiä KIANTO. — Juopuneen k. ääni. Kirosi entistä k:ammin. K:in värein kuvattu kohtaus. - - aavemaista kalmistotunnelmaa ja k:aa perikadon aavistelua huokuva "Nocturne" VILJANEN.

karmeliitta[10*] *s.* Karmeliitat 'eräs kerjäläismunkisto'. **-luostari** *s.* **-munkki** *s.*

karmi[4] *s.* Ikkunan, oven k. 'kehä'. Tuolin k. 'selkä-, käsinoja'.

karm|ia[17] *v.* esim. kylmän (ihossa) aiheuttamasta tuntemuksesta; pelon, vastenmielisyyden yms. vaikutelmasta; joskus myös mielihyvän väristyksestä; vrt. karmaista, karsia, riipoa. | Kylmä viima k:i selkää. - - nälkä k:ii niin, että suolet menevät poikki PÄIVÄR. Kylmä rapa tunkeutui hänen silmiinsä ja korviinsa k:ien kuin tylsä puukko KARHUM. — Ihan pintaani k:ii. Kylmät väreet k:ivat selkäpiitä sitä katsellessa. - - välistä se vihelteää hihkaisi, että selkäpiitä k:i AHO. Mieltäni k:i vastenmielinen liikutus SILL. — Seurakunta kuunteli, hermoissa ihanuus k:i LEHT. — *karm|iva* (a.) -ivasti (adv.) karmea, karmaiseva, hermoja repivä. | Pitkin selkää kulkivat k:ivat viimat HEPOR. Pintaa k:iva nauru. Selkäpiitä k:iva kurjuuden kuvaus. K:ivan kirjavat värit. Rääkäistä k:ivasti.

karmiini[6] *s.* eräs punainen väriaine; sen värisävy. | K. on tummempi ja kylmempi kuin tulipunainen sinooperi. **-lakka** *s.* **-n|puna** *s.* **-n|punainen** *a.* ja *s.* **-n|värinen** *a.* myös ⁀. | K:väriset peitot.

karmituoli *s.* selkä- (ja käsi)nojallinen tuoli.

karmosiini[4] *s.* eräs tummanpunainen väriaine; sen värisävy. **-n|punainen** *a.*

karnaatti[6*] *s.* sotilasslangissa: kranaatti.

karnalliitti[4*] *s.* eräs kalisuola.

karneoli[4] *s.* eräs punainen puolijalokivi.

karnevaali[4] *s.*, myös *mon.* katolisissa maissa paaston edellinen laskiaisaika; vars. sen kolmesta viimeisestä päivästä, joita vietetään naamiaishuvein, kulkuein ym.; myös näistä huveista. | Rooman, Nizzan k:t. Viettää k:a. — Laajemmin: iloinen juhla, naamiaiset. | VPK järjestää iloiset k:t. — *Kuv.* Me puemme yllemme elämämme k:in väärän naamion AK. — *Yhd.* kevät-, laskiais-, loppiais-, vappuk:t. **-aika** *s.* **-humu** *s.* Iloista k:a kaduilla. **-kulkue** *s.* **-pila** *s.* **-puku** *s.* **-tunnelma** *s.*

karniisi[6] *s. rak.* profiililtaan S:n muotoinen lista.

karnut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | - - viilata k:teli uistimensa koukkuja KARHUM.

karnutt|aa[2*] *deskr.v.* hangata, kihnuttaa. — *Kuv.* - - kun se alituiseen k:i [= marisi], että Veerti ajoi ruunalla juosten KAUPPISH.

karoliini[4] *s. hist.* **1.** Kaarle XII:n soturi, kaarlelainen. | Urheat k:t. K:en aikaan. **2.** Ruotsi-Suomen valtakunnassa 1600—1800-luvuilla käytännössä olleita rahoja.

karoliininen[63] *a.* Kaarle X:n, XI:n ja vars. XII:n aikaan kuuluva, kaarlelainen. | K. aikakausi. 17. vuosisadan k. yksinvalta. Jäyhä k. uskonnollisuus. K. instituutti 'Tukholmassa oleva lääketieteellinen korkeakoulu (perustettu Kaarle XIII:n aikana)'.

karolingi[4] *s. hist.* K:t 'Kaarle Suuren hallitsijasuku'. **-kuningas** *s.*

karolinginen[63] *a.* vrt. karolingi. | K. aika, valtakunta.

karonk|ka[15*] *s. ark.* **1.** kekkerit, vars. jnk tapauksen johdosta jkn järjestämät t. jklle pidetyt. | Tohtorinväittäjäisten jälkeen järjestetty k. — *Yhd.* loppu-, lähtö-, maisteri-, tohtorik. — Eräistä pelikorttisarjoista. | Rouvan k. 'ässä, kuningas ja rouva'. — *koko karonkka* kaikki tyynni, joka mies, "koko konkkaronkka". | H. olisi lujemmalla vauhdilla keskivälissä voinut voittaa koko k:an AK.

karosseria[15] *s.* auton t. vaunujen kori.

karossi[6] *s. hist.* isot 4-pyöräiset umpivaunut. | Kuninkaan k.

karotiini[4] *s.* esim. porkkanassa esiintyvä kellanpunainen hiilivety-yhdiste.

karotti[6*] *s.* **1.** lyhytjuurinen porkkana(lajike). **2.** nelikulmainen t. soikea, vatia syvempi pöy-

täastia, josta esim. perunoita tarjoillaan, matalahko kulho.

karpalo[2] *s.* **1.** Oxycoccus, pohjoisen pallonpuoliskon soilla yleisiä kanervakasveja, vars. Suomessakin kasvava O. palustris; us. nimenomaan sen tummanpunainen, raikkaan hapan marja. | K:lla on talvehtivat lehdet. — Punaisia, kirpeän raikkaita k:ita. Poimia k:ita. Survotut k:t. Sokerijauheessa pyöritettyjä k:ita. **2.** *kuv.* pisara, vars. hikipisara t. kyynel. | Vesi putoili isoina k:ina. - - silmistä vyörähti k. LEINONEN. - - tunnustus pusersi tuskan ja häpeän k:t hänen otsalleen LINN. — *Yhd.* hiki-, kyynel-, vesik.

karpalo|hillo *s.* **-mehu** *s.* **-n|punainen** *a.*, vars. *met.* K. teräs. **-siirappi** *s.* **-suo** *s.*

karpio[3] *s.* vanha, suuruudeltaan vaihteleva (viljan) vetomitta, tav. 10 kappaa. | K. rukiita. Ei ole saarella tiloa, / - - / maata k:n aloa / sinun kaski kaataksesi KAL. - - liikkiö sianlihoa, / k. kananmunia KANT. — *Yhd.* ruis-, viljak. **-n|maa** *s.* ala, johon voitiin kylvää karpio viljaa.

karppi[4*] *s.* Cyprinus carpio, kookas ja maukas ulkomainen, lammikkokalana suosittu särkikala. **-lammikko** *s.*

karppo|nen[63] *s. kansat.* lumi-, suokenkä; vrt. kurpponen. | Suomalaisia k:sia eli vannekenkiä lumella ja suolla kulkua varten.

karrageeni[4] *s.* eräiden punalevien ravinto- ja lääkeaineeksi kuivattujen varsien nimitys.

karra|ta[35] *v.* **1.** *onom.* rahista. | [Sairas] nukkui raskaasti hengittäin ja kurkku k:si MERIL. **2.** raapia, harata (vastaan). | - - keihäs, jolla saattoi jäätyneen lumen k. pois jalansijasta PAULAH. - - eikä siinä oksat vastaan k:nneet K.KAJANDER. - - resitenttikin k:si vastaan KIANTO.

karriainen[63] *s. kans.* takiainen. | - - niinkuin k. kuumana kesänä takerrutte vimmatusti turhaan, merkittömään sanaan KIVI.

karrieeri[4] *s.* yleneminen virkauralla t. yleensä elämässä. | Teko, joka voisi vahingoittaa k:asi. Hänellä on vielä loistava k. musiikkimaailmassa. — Uusi lähettiläs on nimitetty k:n [= ulkoministeriön vakinaisen virkakunnan] ulkopuolelta.

karrieristi[4] *s.* karrieerin tavoittelija, kiipijä, pyrkyri.

karrik|atyyri[4], **-oida**[18] par. karik|atyyri, -oida.

karsa|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** kiero, käyrä, vino, karso. | K. lauta, lankku. K:aksi kuivunut tiili. Puussa on k:uden vikaa. Silmä k. Kaukon päässä, / silmä k., toinen kiero KAL. — *katsoa karsaaseen* kieroon. — Optiikassa: objektiivin kuvausvirheen t. vinon tähtäyksen vuoksi vääräpiirteinen. **2.** epäsuopea, nurja(mielinen), ynseä, tyly. | Luoda k. katse, katsahtaa k:asti jkhun. Ihminen katsoo luonnostaan k:asti toisen menestystä. Olla k. jklle, jkta kohtaan. Suhtautua jhk k:asti. Osoittaa k:utta jklle, jkta kohtaan. Heidän hiukan k. suhteensa. Kirjoituksen k. sävy. Häivytä mielistä / - - / k:us pois, vihan varjot pois KAILAS.

karsas|mielinen *a.* -mielisyys *omin.* nurjamielinen. **-silmäinen** *a.*

karsast|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* katsoa kieroon. | K:ava silmä. K. sisäänpäin. K:us eli kierosilmäisyys. — Optiikassa: vääristää, aiheuttaa vääristynyt kuva.

karsastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* "katsella karsain silmin", suhtautua nurjamielisesti, vieroa. | Rahvas meillä k:ee herroja yleensä ja virkaherroja etenkin.

kar|si[42] *s.* **1.** kynttilän sydämen, päreen tm. palanut, vielä kiinteänä oleva osa; jhk pintaan kiinteästi palanut aine; vrt. 1. karsta. | Öljylampun sydämen k. Päre palaa räiskyen ja sen k. katkeilee. Vuokaan palanut ruoan k. - - poltti peijakas paperin ja muutti vielä k:renkin tuhaksi KIVI. — *kar|tena,* -reksi. | Kalat paloivat ihan k:reksi. - - olemmepa k:tena pian [löylyssä] KIVI. — *kar|rella,* -relle. | Liima palaa k:relle pannun reunoihin. Hiilos kuorettui harmaalle k:relle PAKK. - - imi paperossiaan, niin että se hehkui pitkällä k:rella SILL. — *Yhd.* kynttilän-, nokik. **2.** *geol.* vrt. kirsi 2. | Kalkkikiven yhteydessä tavataan usein jotenkin suurina massoina erikoisia silikaattimineraalimuodostumia, ns. k:tta.

karsi|a[17] *v.* **1. a.** hakata t. leikata vars. oksia irti, oksia. | K. oksia puista. Toiset k:vat havuja vuoteiksi. K. puu 'hakata oksattomaksi'. Hyvin k:ttuja runkoja. Pitämyspuiksi k:ttiin havupuita. Kaadettu kaski k:taan seuraavana keväänä. - - oli kirveellä k:ttu verkot irti AK. Karattiin siitä kaikin käärmeen kimppuun, k:ttiin siltä jalat pois KS. **b.** supistaa t. poistaa valikoiden, seuloa. | Runokokoelma julkaistiin vasta k:ttuna. K. karjakantaansa. K:va rodunjalostus. Koulukaan ei kyennyt näitä taipumuksia hänestä k:maan. Loppuvalinnassa k:taan armotta pois kaikki, missä voi olla vähänkin moitteen sijaa. — *Urh.* myös *intr.* otella karsintakilpailuissa. | JP ja NMKY k:vat B-sarjaan pääsystä. **2.** vilun, pelon tms. tunteesta: karmia, riipoa. | Vilunväreet k:vat pitkin selkäpiitä PÄIVÄR. Oikein pintaa k:i, kun lukee. Juhlarunot k:vat korviani AHO. **3.** *murt.* mennä hyvää vauhtia, kursia. | Lähtis kulovalkea kerran k:maan yli koko maailman KIVI. Niin minä talosta k:n, / matkalle heti marsin KANT.

karsiintua[1*] *v.* = karsiutua.

karsija[14] *tek.*

karsikko[2*] *s.* **1.** muistopuu, joita suomalaisilla on ollut tapana tehdä tav. kuusesta oksia karsimalla jnk merkittävän tapahtuman (suuren saaliin, ensikertaisen käynnin, häiden, hautajaisten tms.) muiston säilyttämiseksi. | Ensikertalaisen, morsiamen, karhun, kuolleen k. **2.** pyhä metsikkö.

karsikko|kuusi *s.* **-petäjä** *s.* **-puu** *s.*

karsimalmi *s. geol.* vrt. karsi 2.

karsin|a[14] *s.* **1.** pieni aitaus, osasto isompaa huonetta t. alaa, vars. joitakin eläimiä varten erotettu. | Emolampaille ja karitsoille on omat k:ansa. Vasikan k. on tehtävä harvaseinäinen. Huone oli väliseinillä jaettu kolmeen k:aan. — *Vanh.* sydänkammioista. | - - jonka kätkenyt olen sydämen sisimmäiseen k:aan KIVI. — *Kuv.* us. tuomitsevasti. | Puolueet ja-

kavat kansamme useihin k:oihin. Kukin elää vain omassa k:assaan. Me rakentelemme k:oita ja raja-aitoja, me riitelemme ja tuomitsemme toisiamme AK. — *Yhd.* kana-, kaniini-, karju-, lammas-, vasikkak.; siank.; karitsoimis-, lihotus-, porsimisk.; sydänk.; puoluek. **2.** *kansat.* pirtissä uunin ja peräseinän välinen osa, naisten ja lasten oleskelupaikka; saunassa lavon alusta. | Hanna oli istuutunut k:an puolelle KATAJA. Lauloi lapsi lattialta, / kasvavainen k:asta KAL. — Saunan k:asta löytyi meheviä madonvonkeroita KARHUM. **3.** *kal.* (lohi)padon pesä.

karsina|-aita *s.* Sikalan k:-aidat. **-lasi** *s.* karsinaseinän ikkuna. | Liisa oli laittautunut k:n alle kehräämään AHO.

karsinallinen[63] **1.** *poss.a.* K. pato. **2.** *s.* karsinan täysi. | K. lampaita.

karsina|navetta *s. maat.* parreton navetta. **-nurkka** *s.* vrt. karsina 2. | Sanni kiersi - - uunin editse pirtin k:an, jossa hänen sänkynsä oli SILL. **-pa|to** *s. kal.* (lohi)pato, jossa on portillinen aitaus l. karsina. | K:dossa ei ole kiinteätä pyydystä, vaan karsinaan kokoontuneet lohet saadaan kulteella l. nuotalla vedestä. **-penkki** *s.* karsinaseinän sivulla oleva penkki. **-puol|i** *s.* Pirtin k:ta eli karsinaa pidettiin erityisesti naisille ja lapsille kuuluvana. **-seinä** *s.* pirtin uunin puoleinen sivuseinä.

karsinoi|da[18 (30)] *v.* -nti[4*] *teonn.* erotella t. sulkea karsinoihin, tav. *kuv.* (tuomitsevasti), ryhmitellä, aidata. | Kirkko ei saa k. ihmisiä ryhmiin, ei tehdä eroa lampaiden ja vuohien välillä. Tutkimus on k:tu aivan liian ahtaisiin rajoihin.

karsinoitu|a[1*] *v.* < ed. **1.** *refl.* erottua ryhmiin t. omaksi ryhmäkseen, "kuppikunnakseen", erottautua, eristäytyä, aitautua. | Urheiluväki on k:nut eri liittoihin. Yksipuolisuus on vienyt k:miseen ja k:minen suvaitsemattomuuteen sekä keskinäisen ymmärtämyksen puutteeseen. **2.** *pass. murt.* ravistua.

karsinooma[13] *s. lääk.* syöpä.

karsin|ta[15*] *teonn.* < karsia 1. | Puun k. Lähteä kasken k:taan. — Tuotannon tarkkailu ja eläinten k. kanalassa. Harjoittaa valintaa ja k:taa. Valita k:nan perusteella. — *Urh.* myös *mon.* karsintakilpailut. | A-sarjan k:nat siirretty viikolla. — *Yhd.* alku-, jälki-, loppu-, uinti-, viestik.

karsinta|hiihto *s.* vrt. karsintakilpailu. **-järjestelmä** *s.* vrt. sarjajärjestelmä. | Kun esim. jalkapallomestaruudesta kilpaillaan k:n mukaan, karsitaan joukkue pois jo yhden häviön jälkeen. **-kierros** *s.* vrt. seur. | Ei selviytynyt toista k:ta pitemmälle. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* valmistava kilpailu, jonka parhaat pääsevät kilpailua jatkamaan t. esim. jnk edustusjoukkueen jäseniksi. | Moukarinheiton k. Puijon hiihto on samalla k. Holmenkollenia varten. Jännittävät k:t. **-ottelu, -peli** *s.* vrt. ed.

karsiutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* karsiintua) < karsia 1. | Puu kaatuu ja k:u Lapin mieheltä kuin leikiten AK. — Ominaisuuksia, jotka k:vat itsestään iän mukana. Ruotsalainen S. k:i pois [karsintakilpailussa].

karskaa[9] *v.* = karskua.

karskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Askeleet k:televat jäällä. Hampaiden k:telu.

karskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< karskua) kirskahtaa, karahtaa. | Hampaat k:tivat yhteen. - - kirous sittenkään ei tahdo oikein k. AHO. "Salamurhaaja", k:ti vieläkin Tapon hampaista HAARLA. Karille oli haahteni k:tanut KIANTO.

karskaut|taa[2*] *kaus.v.* < ed. | K. hampaitaan. - - ajaa k:ettiin kotipihalle PAULAH.

karske[78] *onom.s.* karskuna, karskahtelu. | Kuuluu astunnan k:tta.

karske|a[21] *a. harv.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* = seur. | "Mitä kummaa sinä täällä vehkeilet?" kaikuu k. ääni takanani CANTH.

karski[4] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* reipas, reima, riuska, ravakka; samalla us. merk.-vivahdus: tuimahko, karkeahko, töykeähkö. | K. vanha merikarhu. Eversti, k. herra. Sotilaallinen k:us. Jääkärien k:t komennot. Pää k:sti pystyssä. "Jaa taikka ei?" kysyi hän jotenkin k:sti LEINO.

karsku|a[1] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* kirskua, karahdella. | Puri hammasta niin että k:i. Riite k:i kannan alla LEINO.

karskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. hampaitaan. Astua k.

karskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < karskua. | K. hampaitaaan. K. kovaa leipää.

karso[1] *a. harv.* karsas, kiero. | K. suksi. K. kahtia näkeepi, silmäpuoli sinne tänne SL. **-kuva** *s.* optiikassa: karsastuksen vääristämä kuva.

karsseri[5] *s.* koulun t. yliopiston arestihuone; arestirangaistus. | Istua k:ssa. Saada k:a. **-huone** *s.* **-rangaistus** *s.*

1. **karst|a**[10] *s.* **1.** päreen, lampun sydämen tm. palanut, vielä kiinteänä oleva osa; jhk pintaan kiinteästi palanut aine t. iskostunut noki; irtaimia, mustia, palaneita kappaleita (karkeampaa kuin tuhka); vrt. karsi. | Lampun sydämestä pyyhitään k. - - päre palaa ritisi hiljalleen, ja k. kävi sitä mukaa yhä useammalle kierteelle AHO. - - silmät sokeina ja varpaat k:ana [löylyssä] AK. Palaa, polttaa k:aksi, k:alle. Sysäyksenvahvistajasta poistetaan k. konekiväärin avaimella. Karista katosta k:at, / noet nuoho kiukahasta KAL. Poistokaasujen mukana on palaneen voiteluöljyn k:aa. - - eikä hakenut sen perästä piipun k:oja [= periä, perskoja] suuhunsa KAUPPISH. - - istuivat muoto mustana niinkuin olisivat karpion k:aa syöneet LINN. — *Yhd.* noki-, palo-, ruuti-, öljyk.; riihen-, ruudink. **2.** muuta, ed:een liittyvää käyttöä. | Kirnun pintaan kuivunut k. Pihka on kihonnut petäjän kylkeen keltaiseksi k:aksi. — *Lääk.* Märkivät näppylät peittyvät pian tummien k:ojen alle. K:oja ja haavoittumia huulissa. — *Yhd.* heinä-, jää-, kalkki-, suolak.

2. **karsta**[10] *s.* (*kans.* kartta) kehruukuitujen muokkaukseen pareittain käytettyjä varrellisia, kouruja laudankappaleita, joiden kuperaan pintaan on kiinnitetty hienoja, kulmalle taivutettuja teräslankapiikkejä täynnä oleva karstanahka; *syn. kans.* raasi; myös karsta(us)-

koneesta. | K:t pyöräyttelivät pehmeitä lepeitä aivan kuin hyväillen levekoppaan PAULAH. — *Yhd.* esi-, hieno-, kartio-, levy-, repimis-, valssik.; juutti-, pellava-, puuvilla-, silkki-, villak.

karstaamo[2] *s.* osasto t. laitos, jossa suoritetaan karstausta.

1. **karstaantu|a**[1*] *pass.v.* (*rinn.* karstautua) palaa karstalle, karstaksi, peittyä karstaan. | Tuvan k:nut katto. K:nut venttiilinvarsi.

2. **karstaantu|a**[1*] *pass.v.* (*rinn.* karstautua) < karstata. | Puuvilla k:u tasaiseksi.

karstahahtuva *s. kut.* karstakoneesta tullut hahtuva.

karstainen[63] *a.* karstan peittämä, nokinen. | Vanhan tuvan k. katto. Kahvipannun musta, k. kylki.

karstakangas *s. kut.* kangas, johon on kiinnitetty karstapiikkejä.

karstakerros *s.*

karsta|kone *s. kut.* karstaus-, raasikone. **-lanka** *s. kut.* lanka, jota tehdään lyhytkarvaisesta, kähärästä ja muutenkin halvemmasta villasta kuin kampalanka. **-lankai|nen** *a.* K:sia, karkeita urheilupukukankaita. **-lankakangas** *s.*

karstamai|nen[63] *kalt.a.* < vars. 1. karsta. | Ohut, k. kerros. K:sta rohtumaa.

karstanahka *s. kut.* nahka, johon on kiinnitetty karstapiikkejä.

karstanmuodostus *s.* Moottoriöljy, jonka k. on mitätöntä.

karstanpäällys|(te) *s. kut.* K:teenä käytetään karstakangasta t. -nahkaa.

karstapiikki *s. kut.*

karstat|a[35] *v.* käsitellä karstalla, kartata, raasia. | K. pellavia. Villat k:aan hahtuviksi eli lepeiksi. Vahvaa, sisäpinnaltaan k:tua trikoota.

karstaus[64] *teonn.* < ed. | Raasiminen eli k. **-kone** *s.*

karstautua[44] *v.* = karstaantua.

karstavilla *s. kut.* lyhytkuituinen, kihara villa; vrt. kampavilla. **-kangas** *s.* **-lanka** *s.* = karstalanka.

1. **karsti**[4] *s. maant.* = karstimaa.

2. **karsti**[4] *a. murt.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* kiivas, äksy; vrt. karski. | Tämä [ori] on vähä k. reisistään [= ei siedä kosketeltavan] KAUPPISH.

karsti- *maant.* **-alue** *s.* **-maa** *s.* kalkkivuoristoille ominainen maisema(muoto). | K:lle tunnusmerkillisiä muodostumia ovat mm. tippukiviluolat, maanalaiset joet, ajoittaiset järvet sekä doliinit ja poljet. **-muodostuma** *s.* vrt. ed.

karstiutu|a[1*] *v. maant.* muuttua karstiksi. | K:nutta kalkkilaakiota.

karstoittu|a[1*] *pass.v.* palaa karstaksi, karstalle, peittyä karstaan. | Mustaksi k:nut hirven ruho. Vanha, k:nut savusauna. K:neen kirnun puhdistus.

kartake[78*] *s.* **1.** kartogrammin pohjaksi tarkoitettu karttapiirros. **2.** kartogrammi.

kartallepano *s. maanm.* (myös ⌒) karttaan merkitseminen, kartoittaminen. | Tilusten mittaus ja k.

kartan|aihelma *s.* karttaluonnos. | K. kivikautisesta asuinpaikasta. **-lukija** *s.* Hyvä k. **-luku** *s.* kartan lukeminen. | Kursseilla harjoitellaan k:a.

kartano[2] *s.* Merk:iä us. vaikea erottaa. Normaaliproosassa niistä 1. miltei yksinomainen. **1.** huomattavan iso (komearakennuksinen) maatila, herraskartano, "hovi", vars. vanha rälssitila; us. erik. tällaisen keskeisestä rakennusryhmästä. | Liuksialan k. Kangasalla. K:n herra. K:n alustalaiset. K:n puisto, päärakennus. Koivukuja vie k:on. Tehdä päivätöitä k:on. K:ssa vietetään juhlia. — *Yhd.* aatelis-, asuin-, herras-, karja-, koti-, lato-, maa-, maalais-, suku-, sukulaisk.; kruunun-, kuninkaan-, piispank. **2.** talon rakennusryhmä. | - - paria muuta taloa tarjottiin halvemmalla ja niissä molemmissa oli vielä parempi k:kin ALKIO. - - rannempana pohotti k:kin, varsinkin pirtin katto KATAJA. Kun väkevä aseellisena vartioitsee k:aan, on hänen omaisuutensa turvassa UT. - - hienopukuiset ovat kuningasten k:issa UT. — *Kuv.* Näin rauhan k:issa / kun Herran kiitos soi HLV. — *Yhd.* kauppa-, kouluk. **3.** piha(maa), us. ympäröivine rakennuksineen; karjapiha. | Kävellä k:lla. Astua ovesta k:lle. Akkunat k:lle päin. - - ajoimme hevosemme k:on, riisuimme sen ja lähdimme syömään PÄIVÄR. — *Kuv.* Luonnon puhtaissa k:issa. Oman sieluni sisemmissä k:issa SILL. — *Yhd.* esi-, umpik.

kartano|alue *s.* Vanha k., lounaiset maakunnat. Rakennusrivi jakoi k:alueen kahteen osaan. **-kausi** *s. hist.* kausi, jolloin kruunun t. hallitsijan omistamat kartanot olivat valtion talouden perustana. | K. ja linnakausi. **-koira** *s.* pihakoira. **-kulttuuri** *s.* Vanha kartano- ja pappilakulttuuri. **-lai|nen**[63] *s.* **1.** kartanon väestä. **2.** -suus[65] *s.* erään uskonlahkon jäsenistä. **-laito|s** *s.* Germaanienkin suurmaanomistus kehittyi k:kseksi. **-linna** *s.* Askaisten Louhisaari, 1600-luvulta peräisin oleva k. Vanhat k:t olivat yksinäisiä torneja, joiden varusväeksi riitti kourallinen sotilaita. **-lääni** *s. hist.* alue, jonka talonpojat tekivät päivätöitä kartanoon. **-meijeri** *s.* kartanon yhteydessä oleva meijeri.

kartanon|herra *s.* K:herrat ja talonisännät. **-isäntä** *s.* **-omistaja** *s.* **-patruuna** *s.* **-rouva** *s.* **-vouti** *s.*, vars. *hist.* **-väki** *s.*

kartano|-oikeus *s. hist.* kokoelma oikeusohjeita, joiden alaisena kuninkaan ja ajoittain aatelistonkin linnojen ja kartanoiden väki oli. **-paik|ka** *s.* Purilaita käytettiin ennen k:oissakin. **-puu** *s.* pihapuu. **-rakennus** *s.* kartanon päärakennus; myös pihan l. kartanon ympärillä olevista rakennuksista. **-romantiikka** *s.* **-ruisku** *s.* suurehko (2—4 miehen käytettävä) paloruisku. **-talou|s** *s.* vrt. kartanokausi. | K:den aika. K:det olivat itsenäisiä talouspiirejä. **-teollisuus** *s.* kartanoissa harjoitettu (esim. saha)teollisuus. **-vankkurit** *s. mon.* Etelä-Suomen tiloilla käytetyt kahden hevosen k.

kartan|piirtäjä *amm.* kartoittaja, kartografi. **-piirustus** *s.* kartoitus, kartografia. | Harjoittaa k:ta. **-selitys** *s.* Laatia k. **-tekijä** *s.* = kartanpiirtäjä. **-teko** *s.* = kartanpiirustus.

kartasto[2] *s.* karttakirja, atlas. | Kansakoulun k.

— *Yhd.* koulu-, meri-, värik. **-työ** *s.* Maanmittaushallituksen k:t. Kansatieteellinen k.

kartat|a[35*] *v.*, vars. *kans.* karstata. | K. villoja. Kiharat kuin k:tua pellavaa LEHT.

kart|ella[28*] *frekv.v.* < karttaa. | Hän näyttää k:televan minua. Antaa k:televia vastauksia. -- k:televat sanoa, mitä ajattelevat KAUPPISH. -- k:teli sitä ilmaisemasta PEKKANEN. -- uni usein k:teli silmiäni RAILO.

kartelli[6] *s.* **1.** *tal.* itsenäisten yrittäjien liittoutuma, jonka tarkoituksena on sopimalla myyntihinnoista, menekkialueista ym. yhteiseksi hyväksi rajoittaa keskinäistä kilpailua; *syn.* rengas(tuma), pooli; vrt. trusti. | Muodostaa k. Kuulua k:in. Olla k:n ulkopuolella. — *Yhd.* hinta-, myynti-, tuotantok.; kali-, paperi-, teräs, tinak. **2.** *harv.* muistakin, vars. poliittisista liittoutumista ja sopimuksista, esim. vaaliliitoista. — *Yhd.* vaali-, vasemmistok.

kartelli|hinta *s.* Rautalevyä oli tarjolla 10 % alle k:hintojen. **-noteeraus** *s.* **-sopimu|s** *s.* Teollisuuslaitosten tekemät k:kset.

kartelloitu|a[1*] *v. tal.* liittyä kartelliksi, rengastua. | Puuvillatehtaat k:vat. K:nut teollisuuden ala.

kartessi[6] *s. sot.* ennen srapnellin keksimistä käytännössä ollut, pyöreillä luodeilla täytetty ohutseinäinen ammus, jonka kuulat leviävät heti putken suusta; myös näistä kuulista. **-laukaus** *s.* **-ryöppy** *s.* **-tuli** *s.*

karthagolai|nen[63] *a.* ja *s. hist.* K:set kauppiaat. Roomalaiset nimittivät k:sia puunilaisiksi.

kartiini[6] *s. vanh.* ja *kans.* ikkunaverho, uudin. | -- kamarin ikkunoissa piti olla k:t TALVIO.

karti|nen[63] *poss.a. harv.* (< karsi) karstainen, nokinen. | -- tulisijan k:sella kivellä KIVI.

kartio[3] *s. geom.* käyrä pinta, jonka piirtää kiinteän pisteen kautta kulkeva suora liikkuessaan pitkin (umpinaista) käyrää, kooni; *yl.* lähimain (ympyrä)kartion muotoinen esine, keila. | Suora, vino k. K:n vaippa, pohja, korkeus. K:n tilavuus. Katkaistu k. — Tulivuoren k. Musta k. [signaali] kohoaa mastoon. Valonheittäjän k:t. Srapnellin kuulat muodostavat k:n, joka --. — *Yhd.* kaksois-, ympyräk.; särmäk.; kytkin-, räjähdys-, valo-, varjo-, äänik. **-hammaspyörä** *s. tekn.* Kahta toisensa leikkaavaa akselia yhdistämään käytetään k:ä. **-heiluri** *s. fys.* heiluri, jonka ripustuslanka t. -varsi piirtää kartiopinnan. **-kappale** *s. tekn.*

kartiok|as[66*] *a.*, vars. *tekn.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* kartion muotoinen, kartiomainen. | K. tai lieriömäinen. Lievästi k. Kahtaanne k. K. kara, puutappi, reikä. K:kaasti ontto. Poran k:kuus on tavallisesti 1 : 10.

kartio|kulma *s.*, vars. *tekn.* kartion kärkikulma. **-kytkin** *s. tekn.* Yksinkertaisin kitkakytkin on k. **-kärki** *s.* Ruuvin k. **-leikkau|s** *s. mat.* ympyräkartion ja tason leikkausviiva. | K:ksia ovat ellipsi, paraabeli ja hyperbeli. **-lisäke** *s. anat.* Ohimoluun k. 'ohimoluussa korva-aukon takana oleva kartiomainen ulkonema'. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kartion muotoinen, kartiokas, keilamainen. | Loivasti k. kappale, muoto. Vuoren k. huippu. K. heilunta. Kuusen k. kasvutapa. K:sesti oheneva. Srapnellin kuulat leviävät k:sesti. Vanteen pieni k:suus.

kartion|muotoinen *a.* -muotoisesti *adv.* -muotoisuus *omin.* (myös ⌒) kartiomainen, kartiokas. | K. putki, tulipesä, kota. K:muotoisesti pienenevä. **-vaippa** *s.*

kartio|-osa *s.* Tapin k. **-pinta** *s.* — *Tekn.* Venttiilin istukan k. **-projektio** *s.* eräs karttaprojektio. | K:issa on kuvapintana maapalloa sivuavan tai leikkaavan kartion tasoksi levitetty pinta. **-pyörä** *s. tekn.* tav. = kartiohammaspyörä. **-pyörästö** *koll.s. tekn.* **-päinen** *a.* K. tuurna, käämi. **-reikä** *s. tekn.* **-rulla** *s. tekn.* **-sorvaus** *s. tekn.* sorvaus kartiomaiseksi. **-tappi** *s. tekn.* **-terä** *s. puut.* reunoihin päin oheneva pyöröterä. **-venttiili** *s. tekn.* Imuventtiili on joko läppä- tai k. **-välitys** *s. tekn.* kartiopyörästön avulla tapahtuva välitys.

karto|grafi[4] *s.* kartanpiirtäjä, vars. vaativiin kartanpiirustustöihin ja kartoituksiin pystyvä. **-grafia**[15] *s.* kartanpiirustus(taito); kartanpiirustus-, karttaoppi. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | K. esitys. K. laitos. Vanhimmat k:set [= kartta]tiedot Suomesta. Esittää k:sesti 'kartassa, karttaan piirrettynä'. **-gramm|i**[4] *s.* kartta(piirros), johon on graafisesti merkitty jnk olion t. ilmiön esiintyminen jllak alueella, kartake. | K:eja kasvien leviämisestä. K. väentiheydestä (piste vastaa 1000 henkilöä).

kartoit|taa[2*] *v.* **1.** vars. *maanm.* K. jk alue 'piirtää alueesta kartta'. Tärkeimmät meritiet saatiin mitatuksi ja k:etuksi. Taivaan k:taminen. Karttoja voidaan laatia -- vain pienestä osasta sanoja, joten k:ettavat [= kartogrammeilla esitettävät] sanat täytyy harkiten valita L.HAKULINEN. — *Kuv.* Se sisäinen kiinteys, jolla hän [Manninen] on herkän sydämensä liikkuma-aloja k:tanut TARK. **2.** *lak.* varustaa karttamerkeillä. | Kauppakirja on k:ettava.

kartoittaja[10] *tek.* kartanpiirtäjä, kartografi; *erik.* maanmittausvirkamies, jonka pääasiallisena tehtävänä on tilusten mittaus ja kartoitus.

kartoittamat|on[57] *kielt.a.* < kartoittaa. (*1.*) Poluton, k. erämaa. — *Kuv.* Liikkua k:tomilla vesillä. (*2.*) K. korvausanomus.

kartoitus[64] *teonn.* < kartoittaa, vars. 1. | Geologinen, topografinen k. Suorittaa yksinkertaisia kartoituksia. — *Kuv.* Runonlaulajiemme -- sielunmaiseman k. on niinikään vielä suorittamatta AK. — *Yhd.* ilma-, koe-, korkeus-, silmämittak. **-menetelmä** *s.* **-työ** *s.* Mittaus- ja k:t.

karton|ki[6*] *s.* **1.** paksuhko, kankea paperi, jollaista valmistetaan joko erityisellä kartonkikoneella suoraan paperimassasta tai liimaamalla toisiinsa useita paperikerroksia. | Paperia, k:kia ja pahvia. K:gille liimattu valokuva. — *Yhd.* hopea-, imu-, kulta-, piirustus-, rakennus-, seinäk. **2.** kartonkinen t. pahvinen pakkaus, kotelo, rasia. | Voi pakataan dritteleihin tai erityisiin k:keihin. K. [holkki]savukkeita 'kymmenen 20 kpl:n pakkausta sisältävä rasia'. Numero käsittää kokonaisen k:gin ja sisältää puolitoistakymmentä aktia. — *Yhd.*

hedelmä-, kukka-, saippua-, savukek. **3.** paperille t. kartongille tehty taideteoksen luonnos t. malli, kartonkikuva. | Sammon taonta, k. Pariisin maailmannäyttelyn Suomen-paviljongin kattomaalaukseen.

kartonki|kone *s.* vrt. kartonki 1. **-kortti** *s.* **-kuv|a** *s.* ks. kartonki 3. | K:ia seinäverhoja ja lasimaalauksia varten. **-liuska** *s.*

kartonkinen[63] *ain.a.* K. rasia.

kartonki|pahvi *s.* **-pakkaus** *s.* **-paperi** *s.* **-tehdas** *s.* **-valmiste** *s.*

1. **kart|ta**[10*] *s.* **1.** mittauksiin perustuva pienoiskuva jstak alueesta; myös kartogrammeista. | Maantieteellinen, topografinen, valtiollinen, kansatieteellinen k. Eerolan tilan k. K. mittakaavassa 1 : 100.000 [yksi sataantuhanteen]. Käytetään k:taa 1:20.000. Pitäjästä on hyvä k. Merkitä k:taan. Lukea k:taa. Näyttää, etsiä k:asta. Mitata etäisyys k:asta. Sitä ei näe tästä k:asta. Harjoitus suoritettiin sekä k:alla että maastossa. Ilman k:taa ja kompassia. Ei ole [asia]kirjoissa eikä k:oissa SP. — *Kuv.* Euroopan k. on muuttumassa. Valtio, joka on pyyhkäisty pois maailman k:asta. - - päivän muotisuunnilla oli meidän runoutemme k:alla niin määräävä asema T.VAASKIVI. Kirjava kuin pakanamaan k. SP. — *Yhd.* kuun-, maailman-, pitäjänk.; asema-, jako-, meri-, tie-, tilus-, tähti-, viljelysk.; kasvillisuus-, levinneisyys-, lämpötila-, murre-, sade-, sääk.; ilmavalokuva-, kanta-, korko-, liite-, matka-, pallo-, seinä-, sotilas-, topografi-, yleisk. **2.** eräistä luetteloista ym. — Postiterminä: arvolähetyksiä seuraava luettelo. — Vars. *kans.* saarnan konsepti t. jäsennys. | K:asta saarnaavat ja kappansa kantavat AK. — *Yhd.* sieni-, värik. **3.** *hist.* eräistä ulkomaiden valtiollisista asiakirjoista. | Toiset kaupungit ostivat vapauskirjan eli k:an. Ludvig XVIII antoi Ranskalle valtiosäännön eli k:an.

2. **kartta**[10*] *s. kans.* = 2. karsta.

kart|taa[10*] *v.* välttää, varoa, kaihtaa. | K. jkn seuraa. Hän k:taa minua kuin ruttoa. Samannimiset kohtiot k:tavat toisiaan. Julkisuutta k:tava toiminta. Juttu, joka k:taa painomustetta. K:takaa jäljittelyjä! K:a valhetta! Ratkaisua k:tava asemasota. Raskauden k:taminen. Olen tahallani k:tanut sitä mainitsemasta. Jos se suinkin on k:ettavissa. Tie oli viertävää ja kivistä, mutta hän k:toi taitavasti kivet TALVIO. - - k:toi katsoa ketään silmiin AHO. Hän vilkaisi k:taen ympärilleen HEPOR.

kartta|-aineisto *s.* Tutkimuksen käytettävissä oleva k. **--ammunta** *s. sot.* epäsuora ammunta vain kartan perusteella. **-harjoitus** *s. sot.* kartalla suoritettu (upseeri)harjoitus, jossa kouluttaja ilmoittaa vihollisen liikkeet ym. ja koulutettavat toimivat vastapuolen johtajina. **-huone** *s.* Koulun k. — *Mer.* = seur. **-hytti** *s. mer.* komentokannella t. sen läheisyydessä oleva hytti, jossa säilytetään merikortteja ja navigoimisvälineitä, merenkulkuhytti.

karttajousi *s. kansat.* villojen vanutusväline, savitsin.

kartta|julkaisu *s.* **-jäljennös** *s.* Maanmittauskonttorin antama k. **-kep|pi** *s.* keppi, jota käytetään jtak seinäkartasta näytettäessä. | Opettaja löi k:illä pöytään. **-kirja** *s.* kartasto, atlas. | Suomen yleiskartta on julkaistu myös k:na. **-kokoelma** *s.* Kansallismuseon k. **-koordinaatisto** *s. sot.* karttaan sijoitettu suorakulmainen koordinaatisto, jonka toinen akseli on keskimeridiaanin suuntainen ja toisena on päiväntasaaja. **-kulmamittari** *s.*, vars. *sot.* piirut. astelevy. **-kuva** *s.* Oikea k. saadaan vain pallokartalla. Suomen k:n kehitys. **-kuvio** *s.* **1.** kartassa esiintyvä kuvio ja vastaava maaston kohta. | Metsän arviointi kussakin k:ssa. **2.** = kartake, kartogrammi. **-laito|s** *s.* Taloudellinen kartta muodostaa pitäjän kartoista johdetun k:ksen. — Ruotsin valtion k:ksen geodeettinen osasto. **-laukku** *s.* Olkahihnassa kannettava selluloidikantinen k. **-lehti** *s.* tav. lehti jtak kartastoa. | Inarin k. **-liite** *s.* Teos sisältää 58 kuvaa ja 4 k:ttä. **-luonno|s** *s.* luonnosmainen, jtak erikoistarkoitusta varten laadittu karttapiirros. | K. tapahtumapaikasta. K:ksesta selviää ojien kulku. — *Sot.* mittakaavaa noudattava karttapiirros;)(luonnos. **-merkint|ä** *s.* Vanhojen k:öjen perusteella tehty päätelmä. **-merkki** *s.* **1.** sovittuja merkkejä, joilla kartassa kuvataan maastoa. | Havumetsän, myllyn k. K:en selitys. **2.** = leimamerkki 2.

karttamis|halu *s.* **-pyrkimys** *s.*

karttamittari *s.* väline suuntien ja etäisyyksien mittaamiseksi kartasta.

karttaohdake *s.* Dipsacus, kasveja, joista erään lajin mykerökehtoja, nukkauskäpyjä, käytetään kankaan nukituksessa.

kartta|oppi *s.* kartanpiirustusoppi, kartografia. **-osa** *s. maanm.* mittausten pohjana käytetty suorakaiteen muotoinen alue. **-pallo** *s.* = pallokartta. | Jalustallinen, akselissa pyörivä k. **-paperi** *s.* **1.** kartan painamiseen käytetty paperi. **2.** = leimapaperi. **-piirros** *s.* jhk erikoistarkoitukseen tehty valaiseva kartta, johon yksityiskohtia on otettu valikoiden. | Esitykseen liitetty k. K. ampumaradasta. **-pohjoinen** *s.* pohjoissuunta kartan mukaan;)(magneettinen, maantieteellinen pohjoinen. **-pohjoisluku** *s.* karttapohjoisesta myötäpäivään laskettu suuntakulma. **-poikkeama** *s.* karttapohjoisen ja maantieteellisen pohjoisen välinen kulma. **-projektio** *s.* se periaate t. menetelmä, jonka mukaan kuvattava kupera pinta siirretään kartan tasopinnalle. | Mercatorin oikeakulmainen k. **-sana** *s.*, vars. *sot.* Partio oli pysähtynyt suunnilleen sille paikalle, missä k:n "Kärsämäki" rs-kirjaimet ovat maastossa. **-selitelmä** *s. maanm.* = seur. **-selitys** *s. maanm.* K. tehdään täydentämään tavallisia maanjakokarttoja IT. **-teline** *s.* Luokkahuoneen k. Seinäkarttoja säilytetään kokoon käärittyinä k:essä. **-teos** *s.* Kansatieteellinen k. **-tie** *s.* vars. karttaan merkitty tie, jota yksityinen ei saa sulkea. | - - tämä tie on k., vaikka tässä kohdassa onkin joskus rähisty rauhallisten liikkujain kanssa SILL.

karttaus[61] *teonn.* < kartata. | Villojen k.

karttauudistus *s.*, vars. *maanm.* arkistoa varten tehty kartan jäljennös. | K:ten säilytys.

karttelevai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kartteleva, välttelevä.

karttelia|s[66] *a.* -asti *adv.* -isuus[65] *omin.* = ed. | "Hm, kuningas on meitä paljon lähempänä [kuin paavi], poikani", sanoi piispa k:asti WILKUNA.

karttelu[2] *teonn.* < kartella.

kart|tu[1*] *s.* puukapula, palikka, kurikka, kepakko. | Sideköysi kierretään k:ulla kireälle. Lossia kuljetetaan k:uilla vaijerista vetämällä. — *Yhd.* koivu-, väkik. — *Erik.* **a.** puuväline, jolla piestään pyykkivaatteita, kurikka, tapuin. | Pyykkirannasta kuului k:tujen läiske. — *Yhd.* pesu-, pyykkik. **b.** maila pallopelissä t. kiekonlyönnissä. **c.** karttupiilossa käytettävä kepakko; myös itse leikistä. | Piilossa olijat koettivat päästä pesään lyömään nimensä k:ulla "kirkonkirjaan". — Leikkiä k:tua. **d.** karttuvaljastuksessa puu, jonka päistä vetoköydet lähtevät ja joka keskeltä kytketään vedettävään työaseeseen tms., vetovipu, niska. — *Yhd.* vetok.

karttu|a[1*] *v.* **1.** kasvaa, lisääntyä, enetä. | Varat k:ivat 500.000 mk:aan. Perhe k:u suureksi. Lainaajien lukumäärä on huomattavasti k:nut. Iän k:essa. Varren yläpäähän k:u joka vuosi uusi verso. — *Liik.* K:va talletustili. **2.** kertyä, kerääntyä, kokoontua. | Pihaan alkaa k. väkeä. Toisintoja on kokoelmiin k:nut runsaasti. Kuuraa on k:nut joka paikkaan. Siitä k:u säästöä. Keräyksestä k:i melkoinen summa. Tästä k:u rajalle neljä peninkulmaa.

karttuisa[13] *a.* K. on kansan käsi [monien antaessa vähänkin kertyy iso määrä] SL.

karttupiilo *s.* eräs piilosleikki; ks. karttu c. | Leikkiä k:a. **-sill|a** *s. vaill.* Olla k. 'leikkiä karttu(piilo)a'. Ruveta k:e.

karttuuni[6] *s.* (*rinn.* kattuuni) ohut, kaksiniitinen puuvillakangas, tav. kuviolliseksi painettu. **-esiliina** *s.* **-hame** *s.* **-huivi** *s.* **-nen**[63] *ain.a.*

karttuvaljastus *s.* ks. karttu d.

kartunta[15*] *teonn.* < karttua. | Karjan k. Kirjaston ja arkiston k. **-luettelo** *s.* Arkiston yleinen k.

kartusiaani[6] *s.* K:t 'eräs erakkomunkisto'. **-luostari** *s.* **-munkki** *s.*

kartussi[6] *s.* **1.** *kuvat.* puoliavoin paperirulla koristeaiheena; tällaisia sisältävä koristekehys. **2.** *sot.* tykin latauspanos päällyksineen t. hylsyineen, kun hylsy ja ammus eivät ole yhtenäisenä patruunana. | K. ja kranaatti. **-ammus** *s.*)(patruuna-ammus.

kart|uta[39*] *v.* hakata pyykkivaatteita kartulla, kurikoida. | Pyykin k:tuaminen.

kartut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. tietojaan.

kartut|taa[2*] *kaus.v.* -us[39] *teonn.* < karttua. **1.** lisätä, kasvattaa, enentää, suurentaa. | Pääoman k:taminen. Vararahasto aiotaan k. kolmeksi miljoonaksi. Arkiston kokoelmia k:etaan. K. tietojaan. **2.** saada kertymään, kerätä, koota, hankkia. | Runsaat sateet olivat k:taneet Kannaksen sisäosiin paksun lumivaipan. Suopea kohtalo k:ti hänelle omaisuutta. - - sillä pitkää ikää, elinvuosia ja rauhaa ne [minun käskyni] sinulle k:tavat VT.

kartuusi[6] *s. vanh.* **1.** (piipputupakka)käärö. | - - minäkin uhrasin neljänneksen k:a pienestä varastostani AHO. **2.** = kartuusitupakka. | - - käytpä vimmoissasi polttamaan sammaletta fiinin, herramaisen k:n verosta KIVI. **-paperi** *s.* paksu, toiselta puolen kiillotettu käärepaperi. **-tupakka** *s. vanh.* (paperikääröissä myyty) piipputupakka.

karu[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** maaperästä, luonnosta: hedelmätön, huono-, niukkakasvuinen, köyhä;)(rehevä, viljava, hedelmällinen. | K. ja kivinen maaperä. K:ja seutuja. Rannat ovat pelottavan k:ja. Pohjolan luonnon k:us. Ottaa leipänsä maan k:sta kamarasta. — *Biol.* ja *kal.* myös vesistä kalanravinnon ja saaliin kannalta. | Maamme järvet ovat k:ja kaloille. Antoisuudeltaan heikkoja ja k:ja vesiä. **2.** ed:een liittyen yleisemmin: alaston, niukka, koruton, askeettinen; ankara, juro, jäyhä. | K:t ja paljaat muurit. K. koulusali. K. sodanaikainen univormu. K. ateria. Luonnon k. kauneus. Vanhojen kivikirkkojemme jalo k:us. Miehekkään k. ja puhdas tyyli. Kubismin k:sti konstruoidut muodot. — K. ja sitkeä kansa. K. ja vähäpuheinen mies. Luonteen k:us.

karuhko[2] *mod.a.* K:ja maita.

karui|nen[63], -|sa[13] *a. harv.* -suus[65] *omin.* karu. | Rämeitä, soita ja muuta k:sta maata LK.

karukko[2*] *s.* karu alue. | Viljelysseudullakin voi laaja k. katkaista kulttuurimaiseman. — *Yhd.* kivik.

karu|luontoinen *a.* -luontoisuus *omin.* K:luontoiset maat. K. maalaisisäntä. **-n|puoleinen** *a.* karuhko. **-piirteinen** *a.* **-rantainen** *a.* **-sanainen** *a.* K. kertomus.

karuselli[4] *s.* **1.** pystyakselin ympäri pyörivä huvittelulaite, jossa paitsi penkkejä voi olla pieniä vaunuja, puuhevosia tms. istumista varten, "hoijakka". | Kaupunki on täydessä markkinahumussa, k:t pyörivät, posetiivit soivat. Ajaa k:ssa, k:a. — *Kuv.* Sali pyöri k:na hänen silmissään. Miten hullunkurista k:a onkaan elämä! — *Urh.* eräs painiheitto. | H. pyöritti L:n k:sta harteilleen. — *Yhd.* markkina-, messuk.; liikennek. **2.** *hist.* ritarien kilparatsastusleikki. **-hevonen** *s.* Kiertää kehää kuin k. **-humu** *s.* Markkinain k. **-sorvi** *s. met.* sorvi, jossa on vaakasuora työpöytä ja pystysuora(t) akseli(t).

karusta|a[2] *v.* K. vastaan 'harata vastaan'. Kaarrellen sai Sara kulkea [mäet alas], puista pidellen ja sauvallaan vastaan k:en AHO.

karuuttaa[2*] *deskr.v.* Ajaa k. kirkolle.

karv|a[10] **I.** *s.* **1.** *esin.* vrt. esim. haituva, haiven, liemen, suka(nen). **a.** tav. lankamaisia, taipuisia sarveisainemuodostumia, jotka peittävät nisäkäseläinten ja ihmisen ihoa, eläimillä tiheässä ja suhteellisen pitkinä lähes kauttaaltaisesti; myös useilla selkärangattomilla eläimillä esiintyvistä samantapaisista (kitiini)-muodostumista. | Hiukset, parta, silmäripset, harjakset, jouhet ym. k:at. Myös siilin piikit ovat k:oja. Ihmisen, koiran, vuohen k:oja. Hieno, ohut, paksu k. K:an juuri, pää. Hänellä on tukassa jo joku harmaa k. Turkista lähtee

k:oja. Koira haukkuu k:at pystyssä. Niin kylmä, että k:at nousevat pystyyn. Hiki tippuu joka k:an nokasta. Leikata, nyhtää jstak k:oja. Vetää koiraa k:oista. Takki on k:oissa. K:oista kehrättyä lankaa. — Toukka, jonka ruumis on kankeiden k:ojen peitossa. — *Yhd.*, us. *mon.* kamelin-, koiran-, lehmän-, mäyrän-, poronk.; häntä-, häpy-, iho-, kainalo-, kulma-, kuono-, leuka-, niska-, parta-, selkä-, turpa-, viiksik.; hius-, jouhi-, suka-, villak.; kuulo-, peitin-, tunto-, värysk. **b.** ed:een liittyvää kuv. käyttöä. | Meni k:an verran [= hyvin vähän] ohi. Ei k:an vertaa 'ei (vähän) vähääkään'. K:aa vaille 'hyvin vähää vaille'. Onnistuminen oli k:an varassa 'aivan vähällä'. K:alleen oikein 'täsmälleen oikein'. Se sattui ihan k:allensa! Istua k:an värähtämättä 'aivan liikkumatta'. Katselin näkyä k:at pystyssä 'kauhuissani'. Tuollainen ylvästely nostaa väliin k:at pystyyn 'pistää vihaksi'. Nyt herroille häntää hän heiluttaa / ja kansalle k:oja nostaa LEINO. He näyttivät haluavan syödä toisensa nahkoineen k:oineen 'kokonaan, kaikkineen, ilman muuta'. **c.** muista, vars. kasvien karvamaisista muodostumista. | Nuoria kasvinosia peittävät k:at. Kynänterään tarttunut k. — *Yhd.* juuri-, kilpi-, nysty-, solukko-, suka-, tähti-, villak. **2.** **a.** *koll.* karvapeite, karvat, turkki. | Tiheä, epätasainen, takkuinen, kiiltävä k. K. kuin silkkiä. Jäniskoiran k. on sileä ja lyhyt. Käsivarsissa tuuheata, mustaa k:aa. Jänis vaihtaa k:aa kahdesti vuodessa. Luoda k:ansa. K. lähtee tukkoina. Silittää vasten k:aa. Talvella kettu on k:assaan 'ketun karva on parhaillaan'. Hevonen on hyvässä k:assa 'hyvässä kunnossa (niin että karva kiiltää)'. Mitä, sinäkö hengissä, ja noin pulskassa k:assa? IVALO. — Lehteä peittävä k. Sametin nukka eli k. — *Yhd.* kesä-, talvik.; pohja-, silkkik. **b.** etup. *vanh.* ja *runok.* ed:een liittyen: väri. | K:altaan punerva kissa. - - takki [oli] minusta k:altaan likaveden harmaa IVALO. Parta on jo kahdella k:alla 'alkaa harmaantua'. - - muutoin on kasvoillansa nauriin haamu ja viinan k. KIVI. [Auringolla] oli sama k. kuin polttavimpien talvipakkasten aikaan TALVIO. - - poissa jo poskipäiltä / kaikk' elon k. *MANN. — *Yhd.* puoluek. **c.** *kuv.* kahteen ed. ryhmään liittyen: laatu, luonne, (ulkoinen t. sisäinen) olemus. | Lahkolaisuus oikeasssa k:assaan. Hän paljasti oikean k:ansa: osoittautui häikäilemättömäksi keinottelijaksi. Vasta vähän ennen maalia R. näytti todellisen k:ansa ja porhalsi kaikkien ohi. Rajamaakuntain väestö sai valloituksen jälkeen piankin uuden k:an. | Pianpa hän muuttikin k:aa! Tuskin samaksi tuntisi. Housut ovat jalassa ja korkearuojuiset saappaat TALVIO. **II.** *a. harv.* (gen:n ohessa) karvainen (2). **1.** värinen. | Mato musta, maanalainen, / - - / maan k., kanervan k., / kaiken ilmankaaren k. KAL. — *Yhd.* lumen-, maidon-, raudan-, savenk. **2.** laatuinen, -lainen. | Vihdoin löytyi sellainenkin säiliö, jossa oli kaiken k:aa, kultarahoista yhdenpennin vaskirahoihin asti TALVIO.

karvaan|makuinen *a.* tav. ⌒. | Heikosti k. neste.

-puol|i *s. kiert.* väkijuomista. | - - naisväelle ei k:ta annettu LEINONEN.

karva|hattu *s. kans.* karvalakki. **-huopa** *s.* Uusia miesten hattuja, parasta englantilaista k:a. **-hurri** *s. ark.* pörhökarvainen koira; karvalakki, -reuhka. **-ihminen** *s.* karvapeitteinen ihminen (synnynnäisenä epämuodostumana).

karvai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* **1.** karvan peittämä, karva-, partainen; nukkainen. | K:set sääret. Paljas, k. rinta. Ihon k:suus vaihtelee. K:set esi-isämme 'esi-ihmiset'. Karhu, metsän k. kuningas. K. käpälä. K. oksakirva, vyötiäinen. — Teriö punapilkkuinen, sisältä k. Kankaan k. puoli. Pelkkasahauksessa tavaran alasyrjät pyrkivät jäämään kovin k:siksi, so. niihin jää "partaa". — *Kuv. murt.* äkäinen, kiukkuinen. | Mutta lipetin ottivat, - - kun Joonas k:sen puolensa näytti ALKIO. "- - niistän itse oman nokkani", sanoin ja tulin k:seksi KILPI. K. kirous. — *Yhd.* hieno-, sileä-, tiheäk.; hopea-, kiilto-, kirjava-, koukku-, pörhö-, silkki-, suka-, tumma-, villak. **2.** gen:n ohessa. Kirjoitetaan tav. yhteen lyhyen, attr:ttoman määräyksensä kanssa. **a.** värinen. | Himmenevän iltaruskon k. Turkki on alta keltamullan k. — *Yhd.* hiekan-, hiiren-, kerman-, kullan-, liinan-, lyijyn-, maidon-, maksan-, oljen-, pellavan-, ruosteen-, saven-, valkean-, verenk. **b.** näköinen, laatuinen, -lainen. | Mies on työnsä k. Väkeä jos jonkin k:sta. — *Yhd.* eri-, kaiken-, minkä-, monen-, saman-, yhdenk.

karva|jalka *a.* karvajalkainen. — Tav. *s:sesti kiert.* (tav. koti)eläimestä. | Ei olekaan Kaisalla muuta k:jalkaa kuin kissa, ei lehmää, ei lammasta KATAJA. - - äitini tuli ostaneeksi meille hevosenkin, oikean elävän k:jalan SILL. **-jyrsijä** *s.* Mallophaga, loisina eläviä jyrsijäkorentoja, jotka syövät pieniä karvoja.

karvak|as[66*] *poss.a. harv.* karvainen. | - - k:kaitten talvivihreiden lehtien henkäys SILL. — *S:sesti.* K:kaat 'karvakintaat, -kengät'.

karva|kato *s.* karvan lähteminen eläimestä. | K. on varsin tavallinen ihotauti naudassa. **-kaulus** *s.* **1.** turkiskaulus. | Päällystakin k. **2.** Urosleijonalla on mahtava k. **-kehrääjä** *s.* K:t 'Lasiocampidae, eräs perhosheimo'. **-kelmu** *s.* (erillisen) karvan uloin kerros. **-kenkä** *s.*, tav. *mon.* vars. karvapäällinen nahkakenkä, nutukas, kallokas. **-kiehkura** *s.* Maamyyrän ranteiden k:t. Teriön nielussa k. **-kimppu** *s.* **-kin|nas** *s.* karvapäällisestä nahasta tehty kinnas. | K:taat kädessä. — *Kuv.* Heitteli vastustajaansa kuin k:nasta [painissa]. Huono lehmänkanttura, k. **-korte** *s. kans.* vars. peltokortteen tähkättömästä, kuusimaisesta kesävarresta. | - - ota ruoko ruo'ostosta, / k. kankahalta KAL. **-korva** *a.* karvakorvainen. — Tav. *s:sesti kiert.* eläimestä, vars. hevosesta. | Katso, poika, k:a! ylvästelee Justus näyttäen pientä tammankäkkyrää EINARI VUORELA. **-köy|si** *s.* tav. siankarvoista punottu köysi. — *Kuv.* Täällä alkoi juosta körttikansaa kuin k:ttä AHO. **-laitai|nen** *a. kasv.* Lehdet k:set. **-lakki** *s.* turkislakki, naapukka, karvareuhka. | K. päässä, korvilla. Hylkeen-, lampaan-, majavannahkainen k. **-lallu(nen)** *s.* karvaisesta oliosta, esim. karhus-

ta. **-lanka** *s.* (tav. naudan) karvoista kehrätty lanka. **-lankamatto** *s.* Ruokasalissa k. Kotoiset karvalanka- ja riepumattomme. **-laukku** *s.* = karvarousku. **-lehti** *s.* Ceratophyllum demersum, juureton, ajelehtiva vesikasvi.

karvalleen *adv.* ks. karva I.1.b.

karvalli|nen[63] *poss.a.* vrt. karvainen. **1.** jossa on karva t. karvoja. | K:sia aistinsoluja. K:sella kankaalla päällystetty leikkikarhu. **2.** *harv.*, etup. *kansanr.* = karvainen 3. | -- rakki rauank. KAL.

karva|mainen[63] *kalt.a.* Lehdissä k. kärki. **-mato** *s. kans.* karvainen toukka. **-matto** *s.* = karvalankamatto. **-merk|ki** *s.* karvaan leikkaamalla tehty merkki. | Poron korva- ja k:it. **-muodostuma** *s.* Kasvien erilaiset k:t. **-naama 1.** *s.* Punaisina k:t paistavat LEHT. **2.** *a.* karvanaamainen. | K. äijä. — *S:sesti.* Hei, k:t! **-nah|ka** *s.* karvapintainen nahka. | K:alla pohjustetut sukset. **-nahkai|nen** *a.* K:set jalkineet.

karva|nen[63] *dem.s.* Vaaleita hienoja k:sia. — *Yhd.* villak.

karvan|juuri *s.* **-kasvu** *s.* Neekerien niukka k. **-luonti** *s.* = seur. **-läh|tö** *s.* useilla nisäkkäillä säännöllisesti tiettyinä vuodenaikoina tapahtuva karvojen lähtö. | Keväällä, k:dön aikaan. **-vaih|to** *s.* Pilkut häviävät poikasilta ensimmäisessä k:dossa.

karva|nysty(rä) *s. anat.* elin, joka kasvattaa karvan. **-pai|ta** *s.* Askeetit kiduttivat itseään k:dalla. **-pallo** *s.* Pöllön oksentama k. **-peite** *s.* (kasvavat) karvat. | Hevosen, vuodan k. Tiheä, sileä k. Ihmisellä on harvaa k:ttä miltei yli ruumiin. Lehtien k. **-peittei|nen** *a.* **-syys** *omin.* K. iho, vuota, toukka, verhiö. **-pinta** *s.* Nahan k. **-pintainen** *a.* K. siemen, kangas. **-puoli** *s.* Vuodan lihapuoli ja k. **-pää 1.** *s. harv.* karvainen pää. | -- piisamirotan k. KARHUM. **2.** *a.* karvapäinen. — Tav. *s:sesti kiert.* eläimestä, vars. hevosesta. | -- eipä vain tahdo löytyä tältä kulmakunnalta toista k:tä, joka meidän tamman kanssa päivän kestäisi KARHUM. **-päälli|nen** *a.* jossa on karva päällä, karvallinen. | K:set kengät. Hirven k:set syyssarvet. **-reuhka** *s. ark.* karvalakki. | Koinsyömä k. **-reunai|nen** *a.* K:set kiduslisäkkeet. K:set pähkylät.

karvari[5] *s.* **1.** etup. *kans.* nahkuri. | Viedä nahka k:lle, k:in. Mennä k:n oppiin. **2.** Prionus coriarius, eräs iso hapsenkakkiainen.

karvarimestari *s.*

karva|rinta 1. *s.* karvainen rinta. **2.** *a.* = seur. | -- kun ei miestä k:rintaa talossa, naisen sydämeen uppoo [noidan nuoli] AHO. **-rintai|nen** *a.* Suuria, rotevia, k:sia miehiä. **-rousku** *s.* Lactarius torminosus, käytetyimpiä ruokasieniämme, karvalaukku.

1. **karvas**[66*] *s. harv.* pieni vene. | -- ne, jotka eivät sopisi -- nuottaveneisiin ja kahteen karpaaseen NUOLIV.

2. **karva|s**[66] *a.* **-asti** *adv.* **-us**[65] *omin.* katkera, kitkerä. **1.** mausta t. hajusta. | Neljä perusmakua ovat makea, hapan, suolainen ja k. Makeat ja k:at mantelit. Pureskella petäjän k:sta kuorta. K. juoma. Koiruohon k. maku. Kovin k. sikari! Sauna täynnä k:sta kitkua. Huuhdella tupakan k:us kurkustaan. Maistuu k:alta. K:an makuinen. — *Erik.* väkijuomista. | Sinä tiedät, ettei vielä koskaan mitään k:sta ole huulilleni tullut KIVI. -- jos talosta löytyisi joku ryyppy vähän k:ampata KAUPPISH. — *Kuv.* Kurkkuun nousi k. pala [pahasta mielestä]. Hän nielaisi k:an palan ja vastasi melko rauhallisesti --. Pettymyksen k:ita pillereitä. Tyhjentää nöyryytyksen k. kalkki. **2.** ed:een liittyen: raskas, kipeä. | K. katumus, pettymys. Pula-ajan k:at kokemukset. K:in mielin. Vuodattaa k:ita kyyneliä. K:skin totuus on parempi kuin epävarmuus. Sen saat vielä k:asti tuntea! Kirota k:asti. Maistaa eron k:utta. -- on k. kantaa orjan ies LEINO. Pää kipeä, ruoka makea ja työ k. kuin terva SP.

karvasaine[83] *s.*, vars. *farm.* kasveissa esiintyviä karvaan makuisia aineita. | Pihlajanmarjat sisältävät mm. sokeria, omenahappoa ja k:ita.

karva|sipuli *s. anat.* karvatupen laajempi alapää. **-sivellin** *s.* Pehmeä k.

karvasmanteli[81] *s.* mantelilajeista, joiden hedelmät ovat karvaita;)(makea manteli. | K:t sisältävät sinihappoa. **-vesi** *s. farm.* **-öljy** *s. ruok.*

karvas|pippuri[83] *s. ruok.* = musta pippuri. **-putki**[83] *s.* Laserpitium, sarjakukkaisia kasveja. **-suola**[83] *s.* magnesiumsulfaatti, karvasveden vaikuttava aine, englannin-, katkerasuola.

karvast|aa[2] *v. harv.* **-us**[64] *teonn.* = seur. | -- eroavat k:avin mielin LEHT. Viha ja alinomainen sapen k:us KIVI.

karvastel|la[28] *frekv.v., 3. pers.* **-u**[2] *teonn.* (< ed.) kirvellä. | Savu k:ee kurkkua. Saippua k:ee silmissä. K:eva haava. Hiukan k:ua rinnan alla. -- niin k:i haavoissa ankara lääke KIVI. — Mieltä k:eva näky. Sydäntäni k:ee, kun --. K:evin sydämin. Minua k:ee se, että --. Sain kuulla muutamia k:evia totuuksia.

karvasto[2] *koll.s.* karvapeite, karvoitus, karvat.' — *Yhd.* pohjak.

karvasvesi[83] *s.* eräs ulostusaineena käytetty kivennäisvesi; vrt. karvassuola.

karvata[35] *v. vanh.* ja *kans.* karvoa; parkita.

karvat|on[57] *kar.a.* **-tomuus**[65] *omin.* Majavan häntä on melkein k. Nahan k. puoli. Mitä me, Jussi, k:tomien puheista! KARHUM.

karva|tukko, -tukku *s.* Irtaantuu suuria k:tukkoja. **-tuppi** *s. anat.* karvan juurta ympäröivä tuppi. **-tupsu** *s.* Uroshirven kurkusta riippuu k., ikään kuin parta. **-turk|ki 1.** *s.* Istua k:it niskassaan. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* K. [= karhu] on käynyt karjassa. **-turkkinen** *a.* K. lapinäijä. K. koira. **-tur|pa** *a.* karvaturpainen. | K. koira. — *S:sesti.* Ylös miehet, k:vat AHO. **-turri** *s.* vars. koirasta. **-töppö|nen** *s.*, tav. *mon.* karvapäällisestä nahasta tehty töppönen. | K:set jalassa. **-töyhtö** *s.*

1. **karvaus**[65] *omin.* ks. karvas. — *Yhd.* mielik.

2. **karvaus**[64] *teonn.* < karvata.

karvavieru *a.* karvaltaan kulunut. | Vihertävä, k. turkki.

karve[78*] *s. murt.*, tav. *mon.* jäkälä, naava.

karveli[5] *s. mer.* = pistopalkki.

karviai|nen[63] *s.* karviaismarja(pensas). | Viinimarjoja, k:sia ja vadelmia.

karviais|home *s.* = seur. **-härmä** *s.* Sphaerotheca mors uvae, eräs karviaismarjapensaita tuhoava sieni. **-koisa** *s.* Zophodia convolutella, karviaisissa ja herukoissa elävä, pahoja tuhoja aiheuttava koisaperhonen.

karviaismarja *s.* karviaismarjapensaan marja, karviainen. | Syödä karviaismarjoja. **-hillo** *s. ruok.* **-home** *s.* **-pensas** *s.* Ribes grossularia, piikkinen, marjojensa takia viljelty pensas, karviaispensas, karviainen. **-sose** *s. ruok.*

karviais|mittari *s.* Abraxas grossulariata, karviaisessa tuhoja tekevä kirjava mittariperhonen. **-pensas** *s.* karviaismarjapensas. **-pistiäi|nen** *s.* K:set 'joukko tuhopistiäisiä (Pteronus ym.), jotka syövät karviais- ja viinimarjapensaan lehtiä'. **-punkki** *s.* Bryobia praetiosa, karviaisessa tuhoja tekevä punkki.

karvikka[15*] *s. harv.* karviaismarja.

karvileikkau|s *s.*, vars. *kansat.* puunleikkaustapa, jossa leikkausuurteet muodostavat kulmia keskenään; siten tehty koristekuvio. | K:ksin koristetut rukinlavat, juustokehät.

karvi|ta[31] *v.* -nta[15*] *teonn.* listiä.

karvo|a[1] *v. nahk.* poistaa karvat. | K:tut vuodat.

karvoittu|a[1*] *v.* tulla karvaiseksi. | - - parranajokone, jolla asessorin k:nut [= parroittunut] naama olisi voitu siistiä AGAPETUS.

karvoitus[64] *s.* karvasto, karvapeite, karvat. | Työmehiläisten rakenne ja k.

karvonta[15*] *teonn. nahk.* < karvoa. **-kone** *s.* **-veitsi** *s.*

karyatidi[4] *s.* naiskuvapatsas, joka pylvään tavoin kannattaa jtak rakennuksen osaa; vrt. atlantti. | Atcenan Erekhtheionin k:t.

karyo|kineesi[4] *s. biol.* välillinen tuman jakautuminen, mitoosi. **-kineetti|nen**[63] *a. biol.* -sesti *adv.* vrt. ed.; *syn.* mitoottinen. | K. tuman jakautuminen.

kas *interj.* (lyhentymä verbinmuodosta katso, katsos; vrt. ka, kah, kappas) moninaisissa yhteyksissä ilmaisemassa mm.: **1.** (äkillistä) huomaamista t. oivaltamista, yllättymistä, päivittelyä yms. | K., siinähän sinä oletkin. K. Pekkaa, kun on oikein pyhävaatteissaan. K. ihmettä! K. miten kaunis talo. K. vain, millainen mies! K. vain, hyvinhän tämä käykin. K. kun olin ihan unohtaa. K. kun ei käynyt pahemmin. K. kuinka se kirveleekin. K. sitä, enpä olisi uskonut. K. miten ne ajat nyt tuntuvat läheisiltä. Ajattelin, että k. kun ei vielä ketään näy. | K. mun tätä! Tuollaisenko se nyt osti! — Us. toistettuna: K. k. sitä veijaria. K. k., kuinka olet äkeä, veljeni! KIVI. **2.** huomion kiinnittämistä, osoittamista, kehottamista yms. | K. tässä, ole hyvä! K. tuossa, korjaa talteesi. K. tässä näyte väristä. K. niin, alkakaapas lähteä. **3.** yhteenvetoa, toteamista. | K. niin, nyt se on valmis. Kahvi, leivokset, suklaa — k. siinä kaivattuja herkkuja. Kun hän pääsi kirjojen ääreen, k. silloin hän oli tyytyväinen. K. näin se tapahtuu. Vetäkää lujasti — k. noin! **4.** aloittamassa vars. selittävää lausetta: katsos, katsokaahan. | K., asia on niin, että - -. K. eihän [= eihän näet] ole varmaa, tokko - -.

-kas[66*] (etuvok. sanoissa -käs[66*]) johdin, jolla nominivartaloista muodostetaan: **1.** tav. runsautta, joskus yl. poss:suutta ilmaisevia a:eja; vrt. -isa (-isä), -va (-vä), -inen; esim. ansiokas, halukas, kookas, lennokas, nerokas, pelokas, riemukas, saarekas, sarvekas, tarmokas, varakas; kulmikas, mutkikas; nuorekas. **2.** s:eja, esim. ajokas, alokas, ehdokas, huovikas, ohukas, sormikas, tahokas, toimikas, upokas, vanukas.

1. **kas|a**[10] *s.* **1.** joukko yhteen paikkaan päällekkäin (tav. ilman järjestystä) koottuja t. kokoontuneita esineitä t. ainemääriä, läjä, koko, keko, röykkiö. | K. puita, kiviä, hiekkaa. Suuri, korkea k. Ajaa, koota, panna k:aan, k:oihin. Olkia säilytetään k:assa. Naatit ladotaan suuriksi k:oiksi. Sahanpuruja kertyi valtavat k:at. Pellavat alkavat k:assa lämmitä. — *Yhd.* halko-, heinä-, hiekka-, hiili-, hirsi-, jää-, kivi-, lanta-, lastu-, lauta-, lehti-, multa-, olki-, puu-, raunio-, risu-, romu-, roska-, tukki-, vaate-, viljak.; lehmänk. **2.** *kas|assa,* -aan adv:n luonteisesti. **a.** *ark.* yhteen (paikkaan) koottuna t. kokoontuneena, koossa, yhdessä;)(hajallaan. | Joko tavarasi ovat k:assa lähtöä varten? Jos porot ovat illalla kovin k:assa, niin yöllä tulee pyry T.ITKONEN. — Tarvittavat varat ovat jo k:assa 'kerättynä, koossa'. Saada k:an rahoja. — *Erik.* osistaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi koottuna t. rakennettuna. | Koneen k:aan paneminen. Uutta tiilimuuria lyötiin k:aan [= rakennettiin] A.KIVIMAA. **b.** esineestä, jonka rakenne sallii pienempään tilaan saattamisen t. menemisen: koossa;)(levällään. | Rysä levällään ja k:assa. Panna sateenvarjo k:aan. Tuoretta vuotaa ei saa pitää k:assa. — Mennä, painua, puristua k:aan 'kokoon, lyttyyn, lysyyn, ruttuun'. Ulkoilman paine painoi pallon k:aan. Kengät auki ja sukat k:assa. Sairas horjui ja lysähti k:aan. K:aan lyöty lapion terä. Niitin pää taotaan k:aan.

2. **kasa**[10] *s.*, etup. *kans.* kulma, nurkka. | Kirveen k. Purjeen, pöydän k. — *Yhd.* sisä-, ulkok.

kasaantu|a[1*] *v.* (*rinn.* kasautua[44]) muodostua kasaksi, kerrostua yhteen kohtaan, kokoontua, kertyä. | Lumi k:u aidan viereen. Röykkiöiksi k:nut jää. Lietettä k:u joen suuhun. Maali k:u. K:nut noki voi tukkia putken. Poissa ollessani k:i pöydälleni joukko kirjeitä. Synkkiä pilviä k:i taivaalle. — *Kuv.* Suurten joukkojen k:minen teollisuuskeskuksiin. Varastoja k:u kysynnän heiketessä. Pääoman, omaisuuden, rikkauksien k:minen yksiin käsiin. Töitä on k:nut enemmän kuin ehditään tehdä. Vaikeudet, esteet k:vat eteemme. Onnettomuudet k:ivat saman päivän kohdalle.

kasaantum|a[13] *s.* (*rinn.* kasauma, kasautuma[13]) kasaantumalla syntynyt muodostuma, kasapää, akkumulaatio. | Rannalla on k. kiviä. Moreenikerros esiintyy k:ina. — *Kuv.* Ruveta purkamaan töiden k:aa.

kasaantumis|teoria *s.* = akkumulaatioteoria. **-turve** *s. geol.* = akkumulaatioturve.

kasaari[6] *s.* K:t 'eräs Mustanmeren pohjoispuolella elänyt turkkilaisperäinen kansa'.

kasail|la[29] *frekv.v.* < kasata. | K. tavaroitaan. Tuuli k:ee lunta.

kasakan|keihäs *s.* **-pamppu** *s.* kasakkain käyttämä nahkaruoska, nagaikka. | K:a puristaa Reilu vavahtelevassa kädessään ALKIO. **-piiska** *s.* = ed.

kasak|ka[15*] *s.* **1.** Venäjän eteläisten ja kaakkoisten osien monien sotaisten kansojen miesjäsen, vars. erityisiin kasakkajoukkoihin kuuluva ratsumies. | Donin, Puolan k:at. Rykmentti k:oita. K:kain päämies oli hetmani eli atamaani. Tsaarivallan loppuaikana k:oita käytettiin levottomuuksien kukistamiseen. **2.** etup. *kans.* tilapäinen työapulainen, päiväläinen (mies t. nainen). | Rengit, piiat ja k:at. Olla k:kana, ruveta k:aksi. - - pois hän [Matti] on joutunut pelloiltaan - - k:kana vieraiden kaskia viertämään AHO. — *Yhd.* heinä-, kesä-, pyykkik. **3. a.** eräs entinen hienonnettu piipputupakkalaji (pakkauksessa ratsumiehen kuva). | - - k:kaa lankivarsipiipullaan sauhutteli KIANTO. **b.** eräs venäläisperäinen kansantanssi.

kasakka|-atamaani *s.* Ukrainan k. **-hetmani** *s.* = ed. **-jouk|ko** *s.* Rosvoileva k. Kylään karautti pieni k. K:ot olivat enimmäkseen ratsuväkeä. **-kuoro** *s.* **-kylä** *s.* **-lakki** *s.* korkea, ylöspäin levenevä (lammas)nahkalakki. | Naistenkin muoti suosii k:a. **-lauma** *s.* K:t hyökkäsivät yli rajan. **-mie|s** *s.* vrt. kasakka 2. | K:het - - eivät mitään sanoneet isännän leikinlaskuun KIANTO. **-osasto** *s.* **-parv|i** *s.* Talven tullen k:een / tsaarilta muuttokäsky tuotiin LARINK. **-pusero** *s.* korkeakauluksinen, edestä sivulta kiinnitettävä pusero, jonka lieve on hameen t. housujen päällä. **-päällikkö** *s.* K. Mazeppa. **-rykmentti** *s.* **-tanssi** *s.* **-upseeri** *s.*

kasa|kylä *s.* = ryhmäkylä. **-panos** *s. sot.* käsikranaatin tapaan käytettävä suurehko räjähdyspanos; vrt. rivipanos. **-pilvi** *s. metrl.* kumpupilvi, cumulus. **-pä|ä** *s.* kasaantuma, läjäpää, ryväs, koko. | Kokoontua k:ihin. Talot ovat ryhmittyneet k:ähän. Jonkinlaisia pienempiä k:itä oli siinä ruohon peitossa SILL. — *kasapäissä* (adv.) läjittäin, kasoittain. | Lunta on k:issä. Sieniä kasvoi ihan k:issä.

kasari[5] *s. ruok.* (tav. varrellinen) kattila. — *Yhd.* alumiini-, emal(j)i-, kupari-, rautak.; hillo-, kastike-, voik.

kasarmi[6] *s.* **1.** *sot.* joukkojen pysyvään majoitukseen käytettävä rakennus t. rakennusryhmä. **2.** iso, monen perheen asuttavaksi tarkoitettu asuinrakennus. — Vars. *yhd.* asunto-, kivi-, työväen-, vuokrak.

kasarmi|alue *s.* Kaupunkiin kuuluva k. Oleskelu k:alueella kielletty. **-elämä** *s.* Rauhanaikainen k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* K. rakennus, talo. K. laitos. — Iso laitos saa helposti k:sen leiman. **-majoitus** *s.* **-rakennus** *s.* K:ten korjaukset. Vanha k. muutettu museoksi. **-vartio** *s. sot.* K:n tehtävänä on vartioida kasarmeja, majoituspaikkoja sekä niiden alueita ja varastoja.

kasarmoi|da[18] *v.* sijoittaa kasarmiin. | K:tu palokunta.

kasar|taa[6] *v. met. harv.* -rus[64] *teonn.* puhdistaa, vars. raakaa kuparia.

kasa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** koota (kasaan t. kasoihin), kerätä, läjätä. | K. maata, hiekkaa, Tuisku k:a lunta tielle. Kivet k:taan röykkiöiksi. Veden k:ama rantavalli. Risujen k:us. Tien varteen k:ttu puuvarasto. K. rahoja, tavaraa. — *Kuv.* K. paljon asioita esitykseensä. Onnettomuus k:si vaikeuksia hänen tielleen. Aika k:a vuosia harteillemme. Tapahtumien k:amat synkät pilvet hälvenevät. - - jokaisen puolenkin vuosisadan aika on muuttanut kirjasuomen sävyä ja siten k:nnut siihen historiallisia kerrostumia M.RAPOLA. **2.** *ark.* panna kokoon, koota (osista). | K. kone. Maakivistä k:ttu navetta.

kasaum|a[13] *s.* kasaantuma. | Hiekan muodostama k. Jääkautinen k. Kiteet ryhmittyvät säännöllisiksi k:iksi. Sekava k. kaikenlaista tavaraa. — *Geol.* konglomeraatti. — *Yhd.* hiekka-, kivi-, lumik.

kasaut- = kasaant-.

kaseerata[35] *v.* hylätä, arvioida kelpaamattomaksi.

kaseiini[1] *s.* maidon tärkein valkuaisaine, juustoaine. **-liima** *s.* kylmäliima. **-maali** *s.* maali, jossa on sideaineena kaseiinia. **-tehdas** *s.* **-väri** *s.*

kasematti[4*] *s. sot.* aik. kivistä holvattu, nyk. panssarilevyistä t. betonista rakennettu pesäke t. suoja linnakkeissa t. sota-aluksissa. — *Yhd.* betonik.

kasetti[5*] *s.* **1.** valokuvauskoneeseen asetettava valonpitävä kotelo, jossa negatiivilevyä t. -filmiä säilytetään. **2.** *rak.* tav. nelikulmainen sisäkaton koristesyvennys. **-katto** *s.* kasetein koristettu katto.

kasettu|a[1*] *v. kans.* kuivua, kovettua. | - - tuohilevyt malkojen alla ovat k:neet KIANTO. — *Kuv.* K:nut korvenraivaaja TOPPILA.

kaseva[10] *a.*, etup. *kans.* aimo, kelpo; kielt. yhteyksissä: häävi, kaksinen. | K. koje. Poika ei ole k. lukija. - - eikä [viinan]keittolaitoskaan liene kuinkaan k. ALKIO.

1. **kasi**[4] *s. kans.* kissa, katti. | - - k. naukui naulan päässä, / penu putkessa puhusi [miekan koristeina] KAL. K. pankolla istuu, silmiään pesee LINN.

2. **kasi**[4] *s. murt.* kaste.

kasiainen[63], **kasimato** *s. murt.* kastemato.

kasimiri[4] *s.* = kašmir.

kasino[2] *s.* **1.** kylpylän, hotellin tms. laitoksen yhteydessä oleva t. jnk järjestön omistama julkinen huvitteluhuoneisto; myös julkinen pelihuone. | Käydä tanssimassa k:ssa. Upseeriston k. Monte Carlon k. — *Yhd.* ranta-, upseerik. **2.** eräs korttipeli.

kaskadi[6] *s.* jyrkkä vesiputous, -putoussarja, köngäs; keinotekoinen (portaittainen) vesiputous. **-muuttaja** *s. sähk.* K:n muodostavat samalla akselilla oleva induktiomoottori ja tasavirtageneraattori.

kaska|s[66] *s.* K:at 'Cicadoidea, nivelkärsäisiin kuuluvia yhtäläissiipisiä hyönteisiä'. — *Yhd.* laulu-, pikku-, sylkik.

kaskeamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole kaskettu. | K. maa, metsä.

kaskelot|ti[4*] *s.* Physeter macrocephalus, iso ham-

masvalas, jonka pää on lähes kolmannes koko ruumiista, pottivalas.

kasken|hakkuu *s.* **-kaadanta** *s.* Kullervon k. **-kaataja** *s.* **-kaato** *s.* K. tapahtui havumetsässä varhain keväällä, lehtimetsässä kevätkesällä. **-polttaj|a** *s.* Savolaiset ovat tulleet tunnetuiksi taitavina k:ina. **-polt|to** *s.* hakatun kaskialueen puuaineksen ja pinnan polttaminen; kaskeaminen viljelytapana, kaskiviljely. | K. oli kesän raskaimpia töitä. — K:on yleisyys. K:olla hävitettiin ennen laajat alat hyviä metsiä. K:toa harjoitetaan maassamme vieläkin jonkin verran. **-vierto** *s.* palavan kasken puiden vierittely palamisen edistämiseksi. **-viertäjä** *s.* **-viljelijä** *s.* **-viljely** *s.* Harjoittaa k:ä.

kaskesmaa *s.* kaskimaa.

kaske|ta[36] *v.* tehdä kaskeksi, kaataa ja polttaa kaski; viljellä kaskea t. kaskena. | K. metsä. K:ttu maa, lehto. Lehtimetsän k:aminen. Luvaton k:aminen. Kylästä käytiin k:amassa etäisiä vaaran rinteitä. K:aminen on varsin alkeellinen viljelytapa. Nykyisin ei Länsi-Suomessa k:ta enää juuri ollenkaan.

1. **kask|i**[8] *s.* 1. viljelyä varten kaadettu metsäala, jonka puut ja muu kasvillisuus poltetaan maan kasvuvoiman lisäämiseksi, metsään raivattu polttoviljelys; vrt. palo, halme, huhta, aho. | Kaataa k., k:ea. Hakata metsä k:eksi. Polttaa, raataa k:ea. K:en kaato, poltto, vierto. Viljellä k:ea. Kylvää k. K. raivataan tavallisesti seka- tai lehtimetsään. Nauris menestyi k:essa hyvin. K:esta voitiin saada kolmekin runsasta satoa. — Edessä pitkä kanto k:essa SL; ks. 1. kanto. — *Yhd.* lehto-, yhtiök.; nauris-, ohra-, pellava-, ruisk. 2. *murt.* nuori koivu; koivuinen salko, kanki.

2. **kaski**[4] *s.* (sotilaan, palokuntalaisen tm.) kypärä.

kaski|aatra *s.* = kaskiaura. **-aho** *s.* ahottunut kaskimaa. **-alue** *s.* 1. kaskettavaksi valittu t. kaskena oleva metsäala. | K:en valtaus. Kaadettu k. 2. jnk maan t. seudun se osa, jossa kaskeamista harjoitetaan. | Karjalan k. **-aura** *s.* kasken kyntämiseen käytetty aura, sahra(t). **-halme** *s.* kylvetty ja kasvava kaskiviljelys. **-kau|si** *s.* aika, jona kaskeaminen oli vallitseva viljelytapa. | Savolais-karjalaisen alueen k. Metsästyskausi väistyi silläkin [= Karjalassa] k:den tieltä V.VOIONMAA. **-kulttuuri** *s.* kaskenpoltto viljelymuotona; kaskenviljely kulttuuriasteena ja siihen pohjautuva yleinen kulttuuri(taso). | K:n jälkiä tavataan vielä laajoilla alueilla. Suomessa k:n kukoistusaika oli 1600-luku. **-maa** *s.* kaskeksi sopiva, kaskena oleva t. ollut alue. | Vallata k. Tällä seudulla oli hyvät k:t. Kylvää naurista k:lle. Entiset k:t joutuivat ensin laitumiksi. **-metsä** *s.* **-nauris** *s.* kaskessa viljelty makea nauris. **-ohra** *s.* **-puu** *s.*

kaskipäinen *a.* K. sotilas, poliisi.

kaski|raade *s.* raivattavana oleva t. raivattu kaskimaa. **-ru|is** *s.* K:kiista voitiin saada monikymmenkertainen sato. **-sahra** *s.* **-savu** *s.* - - parhaana polttoaikana sankka k. kohosi yht'aikaa kymmenien vaarojen rinteiltä PAULAH. **-talous** *s.* kaskenpolttoon perustuva talous(muoto). **-vilja** *s.* Ruis oli yleisin k. **-viljely(s)** *s.* **-yhtiö** *s.* yhteiskasken viljelyä varten muodostettu usean osakkaan yhtymä.

kaskovakuutus *s.* *liik.* aluksen ja siihen kuuluvan kaluston vakuutus; vrt. kargovakuutus.

kasku[1] *s.* tav. leikillinen pikku juttu, tarina jksta henkilöstä t. jstak tapauksesta, anekdootti; myös: juttu, jonka todenperäisyys ei ole varma, perätön puhe. | Kertoa k. Historiallinen k. Esitystä elävöittävät monet hauskat k:t. — Asiaa ei uskottu, vaan sitä pidettiin k:na. Se on k:a, että - -. — *Yhd.* kala-, koulu-, merimies-, metsästysk.

kaskuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kaskuta. | - - hän ryhtyy k:emaan omista elämänvaiheistaan KARHUM.

kaskumainen[63] *kalt.a.* K. tarina, kertomus.

kaskuri[5] *s.* kaskiaura.

kasku|ta[39] *v.* kertoa kaskuja, jutella, tarinoida. | K:avia ukkoja.

kasoa[1] *v.* *murt.* = kasua.

kasoittain *adv.* kasoina, kasamäärin, läjittäin, joukoittain, runsaasti. | Pöydällä on k. tavaraa. Vihollisia kaatui k.

kaso|ta[38] *v.* *murt.* = kasuta. | Viimeisinä vuosina oli hän paljon k:nnut ja vahvistunut PÄIVÄR.

kasperteatteri *s.* nukketeatteri.

1. **kassa**[10] *s.* 1. rahojen säilytyspaikka (rahoineen); maksujen suorituspaikka (raha- t. liikelaitoksessa, teatterissa tms.). | Ottaa rahaa k:sta. K:ssa on vain muutamia satoja markkoja. Liikkeen, pankin, teatterin k. Ostokset maksetaan k:an. Pääsylippuja myydään k:ssa. — *Yhd.* lippu-, postimerkkik.; pääk. 2. jnk liikkeen, yhteisön, henkilön tms. hallussa t. käytettävissä kulloinkin olevat (käteis)rahavarat. | Laskea, tilittää k. Päivän [= ko. päivänä kertynyt] k. K:n hoitaja. Kartuttaa k:a. K:ssa on vajaus. Yhdistyksen, laitoksen k. Kunnan, seurakunnan k. Varkaat veivät myymälän k:n. Matkamiesten k. alkoi olla vähissä. — *Yhd.* käteis-, matka-, talous-, vaihtok. 3. määrätarkoituksia palveleva rahasto t. pienehkö rahalaitos. | Perustaa k. Liittyä k:n jäseneksi. K:n tulee toimia keskinäisen vastuun perusteella. — *Yhd.* apu-, eläke-, hautaus(apu)-, laina-, leski- ja orpo-, osuus-, sairaus-, säästö-, työttömyysk. 4. varasto (talteen koottua tavaraa tms.). | Panna jtak k:an. Äidin k:sta löytyi mitä vain. Ilves oli tullut tähän kuin tietylle k:lleen ja tästä kääntynyt AHO. - - kulunutta aikaa on ikään kuin kartunut k:an SILL. 5. *puhek.* kassanhoitaja. | Ravintolan k. saa paikan. — *Yhd.* pääk.

2. **kassa**[10] *s.*, etup. *murt.* ja *runok.* naisen tukka, palmikko. | K:n kantaja '(nuori) nainen'. - - itken k:n kauneutta, / tukan nuoren tuuheutta KAL. - - puukko kirkas Hurtan vyössä, / k:n kauniin poikki viilsi LEINO.

kassa-|alennus *s.* *liik.* käteisalennus. **-apulainen** *s.* **-arkku** *s.*

kassaatio[3] *s.* *lak.* hylkäys, kumoaminen; muutoksenhakukeino, jolla oikeuden tuomio saatetaan ylemmän tuomioistuimen tutkittavaksi vir-

heelliseen lain soveltamiseen nojautuen. **--oikeus** *s. lak.* ylituomioistuin, joka voi ainoastaan kumota alemman oikeuden tuomion, mutta ei sitä muuttaa.

kassa|hinta *s. liik.* = käteishinta. **-holvi** *s.* tulenkestävä, murtoa vastaan panssaroitu ja varmuuslukoilla suljettava rahojen, arvopaperien yms. säilytyskammio. **-huone** *s.* huone, jossa kassaa hoidetaan ja jossa maksusuoritukset tapahtuvat. **-jäännös** *s. liik.* jnak määrähetkenä kassassa jäljellä oleva erä, kassasaldo. **-kaappi** *s.* metallinen, tulenkestävä rahojen, arvopaperien yms. säilytyskaappi. **-kaappitehdas** *s.* **-kappale** *s.* näytelmä, jonka esittäminen tuottaa hyvän taloudellisen tuloksen, menestysnäytelmä. | Komedia, joka osoittautui todelliseksi k:eksi. **-kirja** *s.* kirjanpitokirja, johon kassatiliä varten merkitään rahatulot ja -menot. **-kirjanpito** *s.* **-kirstu** *s.* **-kone** *s.* liikkeissä käytetty tarkkailukone, jonka laatikkoihin pannaan vastaanotetut rahaerät ja joka antaa selvityksen päivän myynneistä, kassarekisterikone. **-kreditiivi** *s. liik.* luottosopimus, jonka mukaan asiakas saa rahalaitoksesta määräajan kuluessa nostaa šekeillä rahaa määräsummaan saakka; myös tällaisen sopimuksen mukaan saatu laina. **-kreditiivilaina** *s. liik.* vrt. ed. **-kreditiivitili** *s. liik.* pankkitili kassakreditiivilainan otoista ja panoista. **-kuitti** *s.* kassaan suoritetusta maksusta annettu kuitti. **-laatikko** *s.* tav. metallinen rahojen säilytyslaatikko. **-laina** *s.* kassan (ks. kassa 3) myöntämä laina. **-laitos** *s.* jnk yhteisön maksusuoritusten järjestely. | Kaupungin, valtion k. **-liik|e** *s.* Valtion k:keen hoito. **-lipas** *s.* Metallinen k. **-lippu** *s.* kassasta annettava rahasuorituksen kuitti. **-meno** *s.,* tav. *mon.* **-neiti** *s.* Ravintolan k.

kassan|hoitaja *s.* Pankin k. **-hoi|to** *s.* Osuuskunnan tilinpito ja k. K:don tarkkailu. **-tarkastus** *s.* Toimittaa k. **-tarkkailija** *s.* kassanhoidon valvojana toimiva henkilö. **-tarkkailu** *s.* Myymälän k.

kassaosasto *s.* Viraston, liikkeen k.

kassapäi|nen *a. ylät.* palmikkopäinen. | K:set neidot.

kassapäivä *s.* kassan toimipäivä.

kassapä|ä *a. ylät.* = kassapäinen. — *S:sesti* neito. | Kaunis k. - - kylän impien iloissa, / k:ien karkeloissa KAL.

kassara[15] *s.* (*rinn.* kassari) puiden karsinnassa, lehdeksien teossa ja havujen hakkuussa käytetty veitsen kaltainen lyömä- t. viiltoase, hako-, havukirves, vesuri, vesoin.

kassa|rekisterikone *s.* = kassakone. **-reservi** *s. liik.* rahalaitoksen varat (arvopapereita, talletuksia ym.), jotka on tarkoitettu takaamaan sen suorituskyky kaikissa tiloissa, varakassa, talletuskate, kassavaranto. **-reservivarat** *s. mon. liik.* vrt. ed.

kassari[6] *s.* = kassara.

kassaroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* hakata kassaralla, kassaraa käyttäen raivata vesat ja pensaat (kaskimaalta). | K. havuja, lehdeksiä. Lehtokasken k:nti.

kassa|saldo *s. liik.* = kassajäännös. **-säästö** *s. liik.* jnk määräajan tulojen ja menojen ero (tulojen ollessa suuremmat), kassajäännös. **-tili** *s. liik.* kassan tulot ja menot osoittava kirjanpitotili. **-tosite** *s. liik.* rahasuorituksen todisteena oleva asiakirja, verifikaatti. **-tulo** *s.,* tav. *mon.* Päivän k:t. Kassakirjaan merkitään k:t ja kassamenot.

kassava[13] *s.* = maniokki.

kassa|vaihto *s.* kassan tulojen ja menojen määrä (jnk ajan kuluessa). **-vaillinki** *s.* **-vajaus** *s.* **-varanto** *s. liik.* = kassareservi. **-varat** *s. mon.* kassassa olevat rahavarat.

kasselin|keltainen *s.* lyijyoksidia ja salmiakkia tietyissä painosuhteissa sulattamalla saatu keltainen väri. **-ruskea** *s.* eräiden Saksan seutujen ruskohiili- ja turvekerroksista saatu ruskea maaväri. **-vihreä** *s.* = keisarinvihreä.

kassi[4] *s.* kantopussi, vars. talousostosten kantoa varten. — *Yhd.* kala-, torik.; kangas-, nahka-, paperi-, verkkok.

kassia[15] *s.* eräs kanelipuu; siitä saatu mauste t. hajuste.

kassiteriitti[4*] *s.* tärkein tinaa sisältävä malmimineraali, tinakivi.

kasso|a[1] *v. liik.* -nta[15*] *teonn.* periä rahoja, saatavia.

kast|aa[10] *v.* **1.** tehdä märäksi t. kosteaksi, kostuttaa; tav:mmin kastella. | K. kukkasia, taimia. Sade k:aa maan. Kyynel k:aa silmän, posken. Hien k:ama paita. Läpimäräksi k:ava suojasää. Kyllä kesä kuivaa, minkä k:aakin [kesäisestä sateesta] SL. — K. leipänsä kyynelin. K. verellään isänmaan multaa [sodassa]. — *kastaa kaulaa* nauttia väkijuomia, ottaa ryyppy, ryypätä. | Häätalon ohitse ei yksikään pääse kaulaa k:amatta KIVI. - - ruoan väliin k:etahan kaulaa sekä suuta LEINO. — *kastaa jkn hartiat, jku* painissa: saada jkn hartiat koskettamaan mattoa, saada jksta selkävoitto. **2.** upottaa t. painaa jk (tav. kostuttamista varten) lyhyeksi ajaksi nesteeseen t. harv. kuivaan aineeseen. | K. sormensa veteen. K. kynä musteeseen. K. perunaa kastikkeeseen, kastikkeessa. Rauta k:etaan kylmään veteen. Kankaan värjäys väriliuokseen k:amalla. K:amalla hopeoiminen. K. korppua kahviin. Ottakaa kahvia ja k:akaa! Mantelit k:etaan suklaakuorrutukseen. Taikinakappaleet k:etaan sokerissa. K. kynttilöitä 'valmistaa upottamalla kynttilänteokset useita kertoja sulaan taliin'. Söisi kattikin kaloja, vaan ei k:ais kynsiänsä SL. **3.** ottaa kristillisen seurakunnan yhteyteen (kostuttamalla päätä t. upottamalla veteen) ja antaa nimi; ristiä. | Lapsen k:aminen. Poika k:ettiin Pekka Juhaniksi. Seurakunnan k:ettujen kirja. K. Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. K. kristinuskoon. K. pakanoita. Ukko risti ripsahutti, / k:i lapsen kapsahutti / Karjalan kuninkahaksi KAL. — K. laiva.

kastaj|a[16] *tek.* Lapsen k. Kirkko lähetti käännyttäjiä ja k:ia pakanain keskuuteen. Johannes K. — *Yhd.* uudestik.

kastajaiset[63] *s. mon.* kastamistilaisuus. | Lapsen k. Laivan k.

kastamat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole kastettu. | K.

pakana, lapsi. Kuolla k:tomana. — K. [= sammuttamaton] kalkki.
kastamis|päivä *s.* **-tilaisuus** *s.*
kastanj|a[15] *s.* Castanea vesca, luonnonvaraisena Välimeren maissa kasvava, muuallakin yleisesti viljelty puu, kastanjapuu; sen syötävä pähkinähedelmä; myös hevoskastanjasta. | Kukkiva k. Paahtaa k:oita. — *Yhd.* hevosk.
kastanja|kuja(nne) *s.* Päärakennukseen johtaa k. **-metsä** *s.* **-n|ruskea** *a.* ja *s.* tumman punaruskea. | K. tukka, karva. Maalata k:ruskealla. **-n|värinen** *a.* myös ~. **-puu** *s.* kastanja; kastanjan puuaines. | K:n hedelmä. K. sisältää parkitsevaa ainetta. **-turilas** *s.* Melolontha hippocastani, meillä tavallinen turilas.
kastanjetit[14*] *s. mon.* kahdesta kastanjan pähkinän puoliskon kaltaisesta puulevystä muodostettu soitin, jota sormissa näpäyttelemällä saadaan kilkkava ääni.
kastari[5] *s. harv.* kellotorni, -tapuli. — *Hist.* = kastelli. — *Yhd.* kellok.
kastatta|a[2*] *fakt.v.* < kastaa. | K. itsensä. Vanhemmat k:vat lapsensa. K. kansa kristinuskoon.
kastautua[44] *refl.v.* < kastaa. | Vesi oli niin kylmää, että en voinut muuta kuin k. K. uskoon 'ottaa kaste'.
kaste[78] *s.* **1.** tav. öisin nestepisaroiksi maan, kasvien ym. pinnalle tiivistynyt (ilman) kosteus. | K. lankeaa, laskeutuu. Aamuinen k. Maa on k:essa. Heinässä on k:tta. K. kimaltelee auringonpaisteessa. Niittää k:en aikana. Jalat ovat märkänä k:esta. Jk katoaa kuin k. maasta 'nopeasti, äkkiä, huomaamatta'. — *Kuv.* Taivaan k. 'sade'. — *Yhd.* aamu-, ilta-, yök. **2.** seurakunnan yhteyteen ottaminen kastamalla, sakramentaalinen kastamistoimitus, kastaminen, ristiminen. | Ottaa k. Suomalaiset pakotettiin k:eseen. K:en sakramentti. Uudistaa k:en liitto. Lapsi viedään k:elle. Tyttö sai k:essa nimen Liisa. — *Kuv.* Saada k:ensa 'olla ensimmäistä kertaa jssak vaikeassa t. vaarallisessa työssä'. — *Yhd.* hätä-, lapsik.; tulik. **3.** *vanh.* se millä kastetaan, kastike. | Puuron k. Ei ollut Mikon pytyssä ollut kolmeen päivään minkäänlaista k:tta KATAJA.
kasteallas *s.* kastetoimituksessa käytettävä vesiallas.
kasteen|kertaaja *s.* = kasteenuudistaja. **-liitto** *s. usk.* liitto, jossa Jumala ottaa kastettavan yhteyteensä. | Uudistaa k:nsa 'päästä ripille'. **-todistaja** *s.* kummi. **-uudistaja** *s.* K:t 'uskonpuhdistuksen aikana syntynyt, aikuisten kastamista vaatinut uskonnollinen liike'; myös yl. niistä, jotka hylkäävät lapsikasteen; *syn.* kasteenkertaajat, anabaptistit.
kaste|heinä *s. kans.* eräistä lauha- ja kastikkalajeista. **-helm|i** *s.* kastepisara. | K:et kimaltavat ruohonkorsissa. Niitty loistaa k:issä. - - sinisen järven rannallen, / mi k:in hohti, / nyt kävi kulku hiljainen *CAJ. **-helmi|nen** *poss. a.* Aurinko kohoaa yhä korkeammalle ja kultaa k:sen pihamaan KATAJA. **-hetki** *s.* kastamishetki. **-huone** *s.* kastamishuone.
kastei|nen[63] *poss.a.* K. kukka, nurmi, niitty. - - ja liehahti kerran k:sessa viidassa sininen liina KIVI.
kaste|juhla *s.* juhlallinen kastamistilaisuus. **-kaava** *s.* kaava, jonka mukaan kaste toimitetaan. **-kappeli** *s.* tav. suureen kirkkorakennukseen kuuluva erityinen kastamishuone; kastekirkko, baptisterio. **-kirja** *s.* (tav:mmin kastettujen kirja) kirja, johon seurakunnan kastetut merkitään. **-kirkko** *s.* erityinen kastetoimituksia varten rakennettu kirkko, baptisterio. **-kummi** *s.* **-käsky** *s.* Jeesuksen kehotus kaikkien kansojen kastamiseen (Matt. 28: 19).
kastelematon[57] *kielt.a.* joka ei kastele; jota ei ole kasteltu.
kasteliotus *s.* pellavien liottaminen pitämällä niitä nurmikolle levitettyinä, nurmiliotus.
kastel|la[28] *frekv.v.* (< kastaa) tehdä märäksi t. kosteaksi, kostuttaa, kastaa. | Ruoho k:ee jalkineet. Sade k:i meidät läpimäräksi. Tulvan k:ema alue. K. taimia, kukkia. Viljelysmaan k:eminen. Padon avulla voidaan k. laaja alue. K. vedellä. Kääre k:laan kylmässä vedessä. K. kätensä, jalkansa. Katujen k:eminen. Lapsi k:ee [virtsalla] housunsa, vuoteensa. Vauva on taas k:lut. — K. kaulaa, kurkkua 'nauttia väkijuomia, ottaa ryyppy, ryypätä'.
kastellaani[4] *s.* linnanpäällikkö, vars. ritariajalla; nyk. linnan vahtimestari.
kastelli[6] *s. hist.* pienehkö linnoitus; aluksen kannella oleva tornimainen aseistettu varustus, kastari.
kastelu[2] *teonn.* < kastella. | Kasvien, puutarhan k. Viljelyksen, niityn k. Peltojen keinotekoinen k. Kadun k. Tahdoton vuoteen k. — *Yhd.* keinok. **-alue** *s.* keinokastelun turvin viljeltävä alue. **-auto** *s.* vrt. kasteluvaunu. **-järjestelmä** *s.* **-kanava** *s.* Viljelyksien halki johdettu k. **-kanavisto** *s.* **-kannu** *s.* kasvien kasteluun käytettävä kannu, jonka torvessa on suihkun hajottava laite, ruiskukannu.
kastelu|ku *s.* K:vut 'kastamisen yhteydessä lausuttavat sanat'. Lukea k:kuja.
kastelu|laite *s.* laite, jonka avulla suoritetaan kastelua; vrt. seur. | Koneellinen k. Puutarhan k:laitteet. Riisinviljely menestyy k:laitteiden avulla. **-laito|s** *s.* vrt. ed. | Uutta viljelysalaa saatiin rakentamalla k:ksia. Vanhojen sivistyskansojen k:kset ovat päässeet rappeutumaan. Niilin laakson k:kset. **-pato** *s.* **-pel|to** *s.* keinotekoisesti kasteltava pelto. | Riisiä viljellään k:loissa. **-vaunu** *s.* säiliövaunu, josta suihkutetaan tielle t. kadulle vettä pölyn sitomiseksi. **-verkko** *s.* kastelukanavisto. **-ve|si** *s.* Kantaa k:ttä. Pintavedet ovat hyviä k:siä. **-viljelmä, -viljelys** *s.* keinotekoisesti kasteltava viljelys.
kaste|malja *s.* kastevesiastia. **-mato** *s.* Lumbricus terrestris, nivelmatojen lahkoon kuuluva 15—25 cm pitkä mato. | K:ja käytetään kalansyöttinä. **-mekko** *s.* Pienokaisen k. **-menot** *s. mon.* Kristillisen kirkon k. **-mittari** *s. metrl.* **-oppi** *s.* Kirkollinen k. **-oppilas** *s.* = katekumeeni. **-pisara** *s.* K:t välkkyvät ruohikossa. **-piste** *s. fys.* lämpötila, jossa ilman vesihöyry

alkaa tiivistyä vedeksi. **-puku** *s.* Lapsen k. **-tilaisuus** *s.* **-todistus** *s.* kirkon viranomaisen antama todistus jkn henkilön kastamisesta. **-toimitus** *s.* Juhlallinen k. **-vesi** *s.* vesi, jolla kastaminen toimitetaan.

1\. **kasti**[4] *s.* **1.** *kirj.* lokerolaatikko, jossa irtokirjakkeita säilytetään, kutakin merkkiä omassa lokerossaan. — *Yhd.* kirjake-, nuottik. **2.** vinolappeinen kasvilava.

2\. **kast|i**[4] *s.* toisista jyrkästi erillinen yhteiskuntaluokka, johon tav. kuulutaan syntymän perusteella erottamattomasti. | Jakautua k:eihin. Ylempi, alempi k. Intiassa eri k:eihin kuuluvat eivät saaneet mennä keskenään naimisiin. — *Yhd.* pappis-, sotilask.

3\. **kasti**[4] *s. kans. vanh.* kastike. — *Yhd.* puuronk.

kasti|ero *s.* kastien (ks. 2. kasti) välinen ero. **-jako** *s.* kasteihin (ks. 2. kasti) jakautuminen. | Jyrkkä, ankara k. **-järjestelmä** *s.* vrt. 2. kasti.

kastikas[66*] *s. kasv.* = kastikka.

kastik|e[75*] *s.* jnk ruokalajin höysteenä ja kostukkeena käytettävä, eri tavoin maustettu ja sakeudeltaan vaihteleva liemi. | Lämmin, kylmä k. Ruskea k. Suurustaa k. Paistin k. Kalaruokien k:keet. Perunoita ja k:etta. Rasiallinen säilykesilliä k:keessa. — Kaulan, kurkun k. 'ryyppy, juoma'. — *Yhd.* dilli-, kala-, kerma-, liha-, lintu-, maito-, majoneesi-, mehu-, muna-, sianliha-, sieni-, silava-, sipuli-, sitruuna-, tomaatti-, valko-, vanilja-, voik.; paistink.

kastike|astia *s.* **-kasari** *s.* **-kauha** *s.* Hopeinen k. **-kulho** *s.* **-kuppi** *s.* **-lusikka** *s.* **-malja** *s.* Posliininen k.

kastikka[15*] *s.* Calamagrostis, korkeita, jäykkiä, isoröyhyisiä heinäkasveja. — *Yhd.* ahde-, hiekka-, luhtak.

kastilaitos *s.* vrt. 2. kasti. | Intian hindulaisten k.

kastin[56] *s. harv.* se, millä kastetaan, kastike, kostuke. | No, mut syökää! Oh, k:ta! *MANN. Muuta ei sille [sairaalle lapselle] enää osata kuin suun k:ta antaa SILL.

kasti|rajoitus *s.* K:rajoitusten poistaminen. **-sään|tö** *s.* Poiketa k:nöistä, rikkoa k:töjä.

kasto[1] *s.* kastaminen. | Kynttiläin k. — *Yhd.* karkaisuk. **-juotto** *s. tekn.* juottaminen upottamalla juotettava kohta sulaan juotteeseen. **-päällystys** *s. tekn.* esineiden päällystäminen upottamalla sulaan metalliin t. muuhun päällystysaineeseen.

kastraatio[3] *s.* kuohitseminen.

kastraatti[6*] *s.* kuohittu henkilö, kuohilas. **-laulaja** *s.*

kastreerata[35] *v.* kuohita.

kastrulli[5] *s.* par. kasari.

kastu|a[1] *pass.v.* (< kastaa) tulla märäksi t. kosteaksi, kostua. | K. likomäräksi. Jalat, vaatteet, helmat k:vat. Maa k:u sateesta. Selkä oli hiestä k:nut. Silmä k:u. K:neet heinät. Mutta kohta on niskassamme roima sade ja k:mmepa kuin rotat KIVI. - - ei mua isoni itke, / - - / ei kastu sisaren kasvot KAL. — *Kuv.* joutua kärsimään, hävitä, menettää. | Selviytyä k:matta jstak. — *Urh.* painissa: Jkn hartiat kastuvat 'koskettavat mattoa'.

kasu|a[1] *v. murt.* (*rinn.* kasoa) kasvaa. | Pelto antoi, karja k:i, / hyvin hyötyi mantu mainen LEINO.

kasuaalipuhe *s.* kirkollinen puhe, joka liittyy jhk määrätilaisuuteen t. -tapahtumaan, esim. puhe ristiäisissä.

kasuaari[4] *s.* Casuarius, Australiassa ja sen lähisaarissa eläviä mustia strutsilintuja.

kasualis|mi[4] *s.* se mielipide, että sokea sattuma määrää maailman kulun. **-ti**[4] *s.* kasualismin kannattaja.

kasuistiikka[10*] *s.* yksityistapauksien esitys; *fil.* siveysopillinen selvittely siitä, miten erilaisissa tapauksissa on meneteltävä, kasuistinen siveysoppi.

kasuisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* yksityistapauksia luetteleva t. käsittelevä. | K. menetelmä. Laki, jonka esitystapa on k. K. julkaisu.

kasukka[15*] *s.* pappispukuun kuuluva, katol. kirkossa messussa, luter. kirkossa yl. vain juhlallisissa jumalanpalveluksissa käytetty, ns. messupaidan ylle puettava kirjailtu vaate. — *Yhd.* messuk.

kasu|ta[39] *v. murt.* (*rinn.* kasota) kasvaa. | - - nuorisossa nousevassa, / kansassa k:avassa KAL.

kasuuni[6] *s. tekn.* uppokaivo; rautabetoninen laiturinarkku.

kasv|aa[9] *v.* Yl. merk:tä luonnehtivat sellaiset sanat kuin varttua, kehittyä, edistyä, suureta, lisääntyä, vahvistua jne.; transitiivisena: tuottaa.

I. varsin. merk:ssä elimellisen luonnon kehittymistapahtumasta. **1.** *intr.* **a.** Lapsi k:aa. Puut, pensaat, kukkaset k:avat. Laiho, metsä k:aa. Siemen itää ja alkaa k. Rannalle on k:anut tuuhea koivikko. Metsissä k:aa sieniä. Isompi puu estää pienempää k:amasta. He ovat lapsesta asti k:aneet yhdessä. Hän syntyi ja k:oi köyhässä kodissa. Joka kuritta k:aa, se kunniatta kuolee SL. K. täyteen mittaansa. Pojasta k:oi kaunis nuorukainen. Lapset ovat jo k:aneet korvan tasalle. K. mieheksi. Hän oli k:anut jo isoksi pojaksi. Taimi k:aa puuksi. Pensas k:aa 3 metrin korkuiseksi. K:ava [= kasvuiässä oleva] nuoriso, polvi. K:avana tyttönä hän joutui kaupunkiin. Kuivuus haittaa k:amista. Hiekkapitoisessa maassa peruna k:aa hyvin. Jk k:aa silmissä, silmin nähden. Tukka, parta k:aa. Pojan jalka on k:anut. Puun juuresta k:aa kaksi runkoa. Tämä - - vaikuttaa, että petäjä k:aa kovin pihkainen U.T. SIRELIUS. — Kuulla ruohon k:avan 'omata yliluonnollisen herkkä kuulo t. vaisto esim. tulevien asioiden suhteen'. — Kasveista us.: elää, sijaita, olla. | Mäellä k:aa petäjä. Pellossa k:aa ruista. Paju k:aa tuoreessa maaperässä. Jättää k:amaan. Maat myydään k:avine satoineen. K:ava [= pystyssä oleva] metsä. Tämä puu ei k:a Suomessa. Toivoa jku sinne missä pippuri k:aa SP. — Huom.: Maa k:aa 'on kasvussa, tuottaa satoa'. Lannoittamalla pelto saadaan paremmin k:amaan. **b.** eril. erikoistapauksia ja sanontoja. — *kasvaa kiinni.* Leikkauspinnat k:avat kiinni toisiinsa. Taimi k:aa kiinni alustaansa. Ratsastajan on oltava sa-

tulassa kuin siihen kiinni k:anut. — *kasvaa yhteen*. Ristinikamat ovat k:aneet yhteen ristiluuksi. Yhteen k:aneet kaksoset. — *kasvaa umpeen*. Haava k:aa umpeen. Lampi, salmi k:aa umpeen. Polku on k:anut umpeen. — Muita: K. esiin, tukkoon. Luut k:avat toisiinsa. Kieroon k:anut puu. K. koolleen, mitalleen, leveydelleen. **2.** *tr.* **a.** maan, maaperän kasvamisesta, tuottamisesta. | Maa k:aa heinää, metsää. Pellot k:avat viljaa. Jäkälää k:ava kanto. Hiekkainen maaperä k:aa vain kanervia. Kaski k:oi makean nauriin. Maamme ei vielä k:a vehnää riittävästi. **b.** muusta elollisesta luonnosta. | Puu k:aa hedelmiä. Perunat k:oivat runsaasti vartta. Kauniita kukkia k:ava ruusu. Eräät rikkaruohot k:avat pitkän juuren. — Poika k:oi nopeasti pituutta. Varsi lakkasi k:amasta paksuutta.

II. avarammin ja *kuv.* **1.** *intr.* **a.** *konkr.* suureta, laajeta. | Kaupunki k:aa nopeasti. Peltoala k:aa. Ajan oloon talo k:oi kyläksi. Kerros, kasa k:aa. Väestö k:aa. K:ava lukijakunta. Perhe k:aa vuosi vuodelta. Seurakuntien k:aessa alettiin rakentaa kirkkoja. Katselijoiden joukko yhä k:oi. Kokoelma k:aa vähitellen. Omaisuus k:aa. Taikina k:aa eli nousee. Opisto, laitos k:aa k:amistaan. Tätä asiaa koskeva kirjallisuus on k:anut suuresti. Pilvi, varjo k:aa. K:ava kuu. — Takamaille k:oi [= syntyi] uusia taloja. Joen suulle k:aa kaupunki. — Kylät k:avat yhteen. **b.** *abstr.* käsitteen kasvusta t. kuvakielisesti ilmaistusta kasvusta. | Erotus, etäisyys, väli k:aa. Koko, suuruus, tilavuus k:aa. Paino, paine, voima k:aa. Menot, tarpeet, tappiot, vaikeudet, vaatimukset k:avat. Tasaisesti k:ava nopeus. Valmistus, tuotanto, menekki, vienti, liikenne, käyttö k:aa. Vaikutus, arvo, valta k:aa. Jk saa yhä k:avan merkityksen. Töiden määrä k:aa yhä. Harrastuksen k:aessa toiminta vilkastuu. Mielenkiinto, jännitys k:aa. Tunne, pelko, levottomuus, viha, himo k:aa. Ruokahalu k:aa syödessä SL. Ääni, melu, myrsky k:aa. Toiminta on jälleen k:amaan päin. Luku, määrä, summa k:aa. Pääoman on k:ettava määräsummaan. Ei markat maaten k:a SL. Verokuorma k:aa joka vuosi. Lapset jättävät vanhempansa heti kun siivet k:avat 'kun kykenevät tulemaan omin päinsä toimeen'. Raunioista k:aa uutta elämää. Näiden tapahtumain jäljet eivät hevillä k:a umpeen. *Leik.* K. alaspäin kuin lehmän häntä 'vähetä'. **c.** muunlaisesta abstr. kasvamisesta, vars. sisäisestä kehittymisestä. | Ida Aalbergista k:oi näytelmätaiteemme tunnetuin kyky. Ihminen k:aa tehtävänsä mukana. Esitys k:aa loppua kohden. Yleisö ei ole vielä k:anut tajuamaan teoksen suuruutta. Sisäinen, henkinen k:aminen. Päähenkilö k:aa ylemmäksi muita. Kansamme on k:anut valtiollisesti kypsään ikään. Hän tunsi k:aneensa kiinni kotiseutuunsa. K. jhk uskoon, käsitykseen. Lapsen on k:ettava tottelevaisuuteen. K. armossa, voimassa. **2.** *tr.* **a.** mitattavan ominaisuuden kasvusta. | K. korkeutta, leveyttä. Rakennus k:aa pituutta. Alue on yhä k:anut laajuutta. **b.** Pääoma k:aa korkoa. Rahat pannaan korkoa k:amaan. Rahaston k:amat korot.

kasvain[56] *s.* **1.** *kasv.* puukasvien rungon t. haarojen latvan vuosittainen lisäverso, vuosikasvain, -verso, (havupuissa:) kerkkä. — *Yhd.* latva-, vuosik. **2.** *lääk.* elimistön kudoksen sairaalloinen kiinteä uudismuodostuma, kasvannainen, tuumori. | Hyvän-, pahanlaatuinen k. Leikata k. Kurkunpään k. — *Yhd.* aivo-, arpi-, hermo-, iho-, lihas-, luu-, rauhas-, sidekudosk.; lima-, puuro-, rasva-, syöpäk. **-solu** *s. lääk.* solu, jonka kasvusta kasvain syntyy.

kasvama[10] *s.* kasvannainen, kasvettuma. — Vars. *yhd.* kiinni-, yhteenk.

kasvamaton[57] *kielt.a.* Viljaa k. maa.

kasvamis- = kasvu-.

kasvannai|nen[63] **1.** *s.* **a.** yl. normaaliin kehitykseen kuulumaton lisämuodostuma (kovettuma, pahka tms.), kasvettuma; *lääk.* = kasvain 2. | Koivun k. Känsämäinen k. — *Kuv.* Teoksessa on lukuisia sivuaiheita ja k:sia. Pohjapiirustus, jossa ei ole ulokkeita eikä k:sia, on taloudellisin. Keinottelu on epäterve kaupan k. Yhteiskunnan k. Itsekkyys on paha luonteen k. Monet harrastusten k:set kulkevat urheilun nimellä. — *Yhd.* iho-, sienik. **b.** *harv.* = kasvain 1. **2.** *a. murt.* kasvamalla muodostunut. | Rahin jalkoina oli k:set oksat.

kasvan|ta[15*] *s.* kasvaminen, kasvu. | Poika on k:naltaan hintelä. Tieänpä sinun sukusi, / tieän kaiken k:tasi KAL. Lukumäärän k.

kasvantaväärä *a.* kasvannaltaan väärä, vääräksi kasvanut, luonnonväärä. | K. puu. Reessä on k:t jalakset.

kasvanto[2*] *s. vanh.* = kasvanta. | - - korkeudesta sen [parran] k. riippuu KIVI.

kasvat|e[78*] *s. murt.* kasvatti. | Mutta kummaksi mainitsen tytön tässä valtuus-kirjassa, Karrin piiaksi vai k:teeksi? KIVI.

kasvat|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Mutta vanhimmasta pojastaan Reidasta hän tietäjätä k:teli AHO. Elkötte, etinen kansa, / lasta kaltoin k:elko KAL. - - tämä köyhä kotimaa, / jonka kauniiks' on k:ellut taattojemme työ H.KLEMETTI.

kasvat|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* vrt. kasvaa. **I. 1.** *kaus.* **a.** Voide, jonka sanotaan k:tavan hiuksia. Vilu viljan k:taa SL. **b.** *kuv.* Vastoinkäymiset k:tavat sisua. Vilpillinen kauppa k:taa ostajissakin vilpillistä mieltä. - - luopi luotoja merehen, / k:ti salakaria KAL. — Tuisku yhä k:ti [= suurensi] kinoksia. — *Yksipers.* - - räystään kulmaan rupesi huomaamatta k:tamaan hienoa jääpuikkoa SILL. - - milloinka tuonne taivaalle pilven k:taa ja sateen sieltä alas maahan paiskaa AHO. **2.** antaa kasvaa. | Miehet k:tivat itselleen pitkän parran. K. puu siemenestä. K. vasikoista uutta karjaa. **3.** subj:na se, johon jtak kasvaa. | Metsässä mänty k:taa solakan rungon. Kylmässä ilmastossa eläin k:taa paksun karvapeitteen. — Kuparin pinta k:taa hometta. **II.** hoitaa, pitää, elättää, viljellä. | K. hevosia, lampaita. Tätä lajia k:etaan koristekasvina. K. perunaa yli oman tarpeen. **III.** (etupäässä henkisesti) kehittää ja opettaa, totuttaa (yhteisön)

tapoihin. | K. lapsi. Hyvin, huonosti k:ettu lapsi. Poika oli tätinsä k:ettavana. K. kurissa ja Herran nuhteessa. K. poika mieheksi. Äiti halusi k. pojastaan herrasmiehen. Valtio pyrkii k:tamaan kunnon kansalaisia. K. jku uskoon, siveyteen, hyviin tapoihin. — Koulun tehtävä on k. eikä vain opettaa. K:tava vaikutus, merkitys. Vaikuttaa k:tavasti. — Teatteriyleisön k:taminen. K. jkn makua, aistia. Varsasta k:etaan juoksija.

kasvattaja[16] *tek.* Taimien, hedelmäpuiden k. Tunnettu turkiseläinten k.. — Vanhemmat ovat lasten luonnolliset k:t. Lempeä k. Nuoren tiedemiespolven k. K:n työ on vaikea ja vastuullinen. — *Erik.* opettaja, pedagogi. | Suuri k. Pestalozzi. Hän sopii hyvin k:ksi. K:n kutsumus. — *Kuv.* Työ on ihmisen suuri k. Arvokkaiden ominaisuuksien k. — *Yhd.* lastenk.; hevosen-, karjan-, koiran-, metsän-, siank.; leivänk.; ammattik. **-luokka** *s.* koirankasvatuksessa.

kasvattajan|tehtävä *s.* Opettajan tärkeä k. **-työ** *s.* Hän suorittaa iloisena k:tään. **-velvollisuu|s** *s.* Täyttää k:tensa.

kasvattaja|opisto *s.* laitos, jossa koulutetaan lastenkasvattajia. | Suomen Kirkon Sisälähetysseuran k. **-persoonallisuus** *s.* Koulun johdossa on huomattava k.

kasvattamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole kasvatettu. | K. lapsi, penikka.

kasvattamo[2] *s.* laitos, jossa nuoria eläimiä (kaloja, kananpoikasia tms.) kasvatetaan. — *Yhd.* kalank.

kasvat|ti[5*] *s.* **1.** kasvatettava, oppilas; jkn kasvattama t. jssak kasvanut henkilö t. olio. | Kasvattaja ja k. Koulun olisi pyrittävä kehittämään k:tia itsenäiseen työskentelyyn. Oulun koulun k:teja. Kasvatuslaitoksen k. — Kalpea kaupungin k. Katujen k. Hevonen oli talon oma k. Esteri oli piikain ja renkien k. PAKK. Erämaan, metsien k. — *Kuv.* jnk ajan, aatevirtauksien tms. vaikutuksessa kasvaneesta t. kehittyneestä henkilöstä. | Nykyajan kulttuurin k:it. Nuoriso on ajan hengen k. Realismin täysiverinen k. Porthan oli valistusajan k:teja. **2.** kasvattilapsi.

kasvatti|-isä *s.* par. kasvatusisä. **-lapsi** *s.* lapsi, jota muun kuin huoltolautakunnan toimenpiteestä kasvatetaan yksityisessä lastenkodissa t. muun henkilön kuin vanhempainsa t. erityisesti määrätyn holhoojan luona; vrt. ottolapsi. **-poika** *s.* vrt. ed. **-sisar** *s.* kasvatussisar. **-tyttö** *s.* **-tytär** *s.* vrt. kasvattilapsi. | Talossa on kaksi omaa lasta ja k. **-vanhemmat** *s. mon.* par. kasvatusvanhemmat. **-veli** *s.* kasvatusveli. **-äiti** *s.* par. kasvatusäiti.

kasvatukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* (vars. lasten ja nuorison) kasvatusta koskeva t. tarkoittava, kasvatuksen alaan kuuluva; us. par. kasvatus-. | K. julkaisu. Pestalozzin k. pääteos. Lasten askartelu on k:sessa suhteessa tärkeä seikka. K:set pyrkimykset, harrastukset, periaatteet. Ottaa huomioon k:set näkökohdat. Ruumiillisen työn k. arvo. Koulun k. tehtävä. K:sesti oikea menettely. K:sesti laiminlyödyt lapset.

kasvatu|s[64] *teonn.* < kasvattaa. **1.** Karitsoiden, kananpoikasten k. Mehiläisemojen k. Metsän, havupuiden k. — *Erik.* viljely, hoito. | Heinän k:kselle edullinen maa. Viljan k. on lisääntynyt. Harrastaa hevosten k:sta. Varsan k. ja opettaminen. — *Yhd.* kaniinin-, porsaank.; hevosk. **2.** kasvavan sukupolven henkisen ja ruumiillisen kehittymisen sekä luonteen muodostumisen ohjaus, tietoinen vaikutus vars. lasten ja nuorison kehitykseen. | Lapsen, nuorison k. Saada hyvä, huolellinen k. Huolehtia jkn k:ksesta. K:ksen tarkoituksiin kuuluu kasvatettavan persoonallisuuden kehittäminen. Jkn k. on lyöty laimin. K. ja opetus käyvät käsi kädessä. Käytännöllinen k. Henkinen, ruumiillinen k. Tietopuolinen, sosiaalinen, sotilaallinen k. Yksilöllinen k. K:ksen teoria. Hänellä on perinpohjainen tieteellinen k. K. siisteyteen, säästäväisyyteen. K:ksen puute. — *Yhd.* ammatti-, liikunta-, musiikki-, raittius-, sotilas-, suojelu-, taide-, terveys-, työ-, urheiluk.; koti-, kouluk.; diplomaatti-, kansalais-, nais-, pappis-, ritarik.; itse-, joukko-, yhteisk.; kansan-, lasten-, luonteen-, nuorison-, tahdonk.

kasvatus|aate *s.* Julistaa uutta k:aatetta. **-aika** *s.* Taimien, porsaiden k. **-ala** *s.* **-alue** *s.* Kookospalmun k. **-apu** *s.* lapsen kasvattamiseksi suoritettava avustus. | Maalaiskoulujen opettajien lapsista suoritettava k. Aviottoman lapsen k. **-arvo** *s.* Äidinkieli edustaa opetusohjelmassa huomattavia k:ja. **-|emo, -|emä** *s.* Koira kissanpentujen k:emänä. **-hakkaus** *s. metsät.* varttuvan metsikön kehityksen ohjaamiseksi suoritettava hakkaus, hoitohakkaus. **-huol|i** *s.* Vanhempien k:et. **-ihanne** *s.* päämäärä t. esikuva, jota kasvatus pitää ihanteenaan. | Kristillinen, humanistinen k. Jnk aikakauden k. **-isä** *s.* isän sijassa oleva kasvattilapsen huoltaja. **-järjestelmä** *s.* Herbartin ja Zillerin henkeen luotu k. **-keino** *s.* Opettaja, joka käyttää lempeitä k:ja. Voimistelulla on k:na suuri merkitys. **-kirjailija** *s.* Valistusajan suuret k:t. **-koe** *s.*, tav. *maat.* kokeilutarkoituksessa jnk seikan selvittämiseksi suoritettu kasvin t. eläimen kasvatus. **-koti** *s.* koti (tav. yksityiskoti, joskus myös laitos), johon lapsi otetaan t. sijoitetaan kasvatettavaksi. **-kysymy|s** *s.* Yleinen kasvatusoppi käsittelee keskeisiä k:ksiä. **-laito|s** *s.* **1.** yleisesti: kasvatusta ja opetusta suorittava laitos. | Koulu on suuri k. Tylsämielisten lasten k. Lähetyssaarnaajain k. **2.** = koulukoti 2. | Yleinen, yksityinen k. Pahantapaisten lasten k. Määrätä lapsi k:kseen. **-lammikko** *s.* lampi, jossa kasvatetaan kaloja. **-lapsi** *s.* kasvatti(lapsi). **-lautakunta** *s. vanh.* lastensuojelulautakunta. **-menetelmä** *s.* Uudet opetus- ja k:t. **-ohje** *s.* Noudattaa k:ita. **-ohjelma** *s.* **-oikeus** *s.* Evätä lapsen vanhemmilta k. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* kasvatusoppia koskeva t. tarkoittava, kasvatusopin alaan kuuluva, pedagoginen. | K. kirjailija, tutkimus. K:sten aatteiden kehitys. Keskustella k:sista kysymyksistä. Kouluvoimistelua sanotaan k:seksi voimisteluksi. K:sesti sivistynyt henkilö. K. yhdistys. K. talouskoulu 'kotitalousopettaja-

opisto'. K. korkeakoulu 'ylioppilastutkintoon pohjautuva kansakoulunopettajain valmistuslaitos'. **-op|pi** *s.* (nuorison) kasvattamisen taitoa käsittelevä oppi t. tiede; pedagogiikka; myös tämän opin esitys kirjana. | K:in opettaja. K:in tutkinto, arvosana. Kokeellinen k. K:in historia. Lukea k:pia. Järjestelmällinen k. jaetaan tavallisesti yleiseen k:piin ja opetusoppiin. — *Yhd.* kouluk.

kasvatus|periaate *s.* Pestalozzin k:periaatteet. **-romaani** *s.* Rousseaun k. "Émile". **-sisar** *s.* kasvattitytär suhteessa saman perheen toiseen lapseen t. toisiin lapsiin; oma tytär suhteessa perheen kasvattilapseen t. -lapsiin. **-suunnitelma** *s.* Laaja opetus- ja k. **-tai|to** *s.* Vanhempain käytännöllinen k. K:don tärkeimpiä edellytyksiä on kehittyvän ihmisen tunteminen. **-tapa** *s.* Järkevä k. **-tehtävä** *s.* K:än sopiva henkilö. Kirjallisuuden suuri k. **-tiede** *s.* kasvatusta käsittelevä tiede, pedologia; us. = kasvatusoppi. **-tieteilijä** *s.* kasvatustieteen harjoittaja t. tutkija. **-toim|i** *s.* Opetus- ja k. Kaikkeen k:een sisältyy suuri vastuu. **-toiminta** *s.* Käytännöllinen k. Kirkon k. **-tulli** *s.* *tal.* suojelutulli, jonka avulla koetetaan kehittää jtak uutta tuotantoalaa. **-työ** *s.* Isänmaallinen k. Oppilaitoksen paikkakunnalla suorittama suuriarvoinen k. K. elämäntehtävänä. Varttuneeseen nuorisoon kohdistuva k. **-vanhemmat** *s. mon.* vanhempien sijassa olevat kasvatin huoltajat. **-veli** *s.* kasvattipoika suhteessa saman perheen toiseen lapseen t. lapsiin; oma poika suhteessa perheen kasvattilapseen t. -lapsiin. **-velvollisuus** *s.* Vanhempien k. **-väline** *s.* Kirjasto on arvokas k. Kansanopiston tärkein k. on elävä, puhuttu sana. **-äiti** *s.* nainen, joka äidin sijassa toimii lapsen kasvattajana.

kasvavainen[63] *a.*, tav. *runok.* = kasvava (vrt. kasvaa I). | Elkätte, etinen kansa, / kansa vasta k., / veikaten venettä tehkö KAL.

kasvettu|a[1*] *pass.v.* kasvaa (kiinni), kasvamalla kiinnittyä. | K. jhk. Oksa k:u runkoon. Luut k:vat toisiinsa. K. yhteen. Puun juuret ovat k:neet yhteen. Yhteen k:neet elimet. K. kiinni jhk. Lampi k:u umpeen. — *Kuv.* Hän on lujasti k:nut aikansa henkeen. Läntinen ja itäinen murre ovat raja-alueilla k:neet yhteen monin säikein. Kirveenvarsi näytti k:neen kiinni hänen kouraansa. Toisiinsa k:neet kysymykset.

kasvettuma[13] *s.* kasvannainen (1); vrt. ed. | Koivun kyljessä on muhkurainen k. — *Yhd.* kiinni-, yhteenk.

kasv|i[4] *s.* **1.** varsin. merk.; vrt. eläin. | K:it ovat tavallisesti alustaansa kiinnittyneitä, epäorgaanisista aineista yhteyttämällä ravintonsa valmistavia eliöitä. Ei ole mitään varmaa tuntomerkkiä, minkä perusteella k:it aina voitaisiin erottaa eläimistä. Vihreät k:it ottavat ravintonsa ilmasta ja maasta. Yksivuotinen, monivuotinen k. Ruohomainen, puumainen k. K:ien leviäminen. Harvinainen k. K:ien tuntija. Kerätä k:eja. Kuivattu k. K:eilla värjääminen. — *Yhd.* emi-, hede-, itiö-, kukka-, lehti-, mehi-, pensas-, putkilo-, puu-, ruoho-, siemen-, upos-, varpu-, viljak.; isäntä-, kierto-, kiipijä-, köynnös-, lois-, myrkky-, satunnaisk.; kallio-, kosteikko-, kuivakko-, lehto-, maa-, metsä-, suo-, tunturi-, vesik.; esi-, huone-, hyöty-, juuri-, jälki-, kauppa-, kehruu-, keittiö-, koriste-, kulttuuri-, lääke-, mauste-, puutarha-, ravinto-, rehu-, rohdos-, ruukku-, vaatetus-, vihannes-, viljely(s)-, värik.; (kasvisystematiikassa tav. *mon.* kasviheimojen nimissä) hamppu-, heinä-, kohokki-, kurkku-, kämmekkä-, leinikki-, lieko-, lilja-, lumme-, matara-, orvokki-, sara-, sarjakukkais-, tatar-, unikkok:it. **2.** *lääk.* → kasvain 2.

kasvi|aihe *s.* **1.** *biol.* se siemenen osa, josta uusi kasvi kehittyy, alkio. **2.** kasvin muoto koristeaiheena. | K:aiheilla koristettu esine. Tyylitelty k. Eläin- ja k:aiheita käyttävä ornamentiikka. **-aiheinen** *a.* K. koriste, maalaus, kuvio. **-aine** *s.* Kivihiili on muodostunut muinaismetsien k:ista. K:illa parkittu nahka. Monilla k:illa voidaan värjätä. K:ista punottu kori. **-aine|s** *s.* Orgaanisia eläin- ja k:ksia. Multa on pääasiassa hajoamistilassa olevia k:ksia. Toukka elää lahoavissa k:ksissa. **-alkio** *s.* kasviaihe. **-alue** *s.* Yhtenäinen k. **-anatomia** *s.* **-assosiaatio** *s. harv.* = kasvisosiaatio. **-biologia** *s.* **-ekologia** *s.* = ed. **-ekstrakti** *s.* **-emäs** *s. kem.*

kasvien- us. par. ⌒ t. kasvin-. **-keruu** *s.* **-keräilijä** *s.* **-keräily** *s.* Harrastaa k:ä. **-tutkija** *s.*

kasvi|esiintymä *s.* Harvinainen k. **-formaatio** *s.* *kasv.* kokonaisuus, joka käsittää kaikki ne kasvisosiaatiot t. kasvustot, jotka kasvillisuuden leimaa antavien pääpiirteiden ja elinehtojen puolesta voidaan katsoa yhteen luettaviksi (esim. lehdot, rämeet, tulvaniityt). **-fossiili** *s.* = kasvikivettymä. **-fysiologia** *s.* **-hap|po** *s.* K:ot ovat eräisiin kasvien osiin sisältyviä happoja. **-heimo** *s. kasv.* Palmut, yksisirkkaisiin kuuluva k. **-huone** *s.* kasvien viljelyä varten rakennettu lasikattoinen (joskus myös -seinäinen) huone, ansari. **-jaloste** *s. maat.* jalostustyön tuloksena syntynyt kasvilajike. **-järjestelmä** *s.* jnk ryhmitysperusteen mukaan laadittu tieteellinen kasvien järjestelmä. | Linnén k:ssä kasvit ryhmitetään eräiden rakenneseikkojen perusteella. **-järjestys** *s. maat.* se järjestys, jossa kasvit viljelykierrossa seuraavat toisiaan. **-jäte** *s.* = kasvinjäte. **-jäännös** *s.* = kasvinjäännös. **-kanta** *s. maat.* Valita viljeltäväksi kestävä k. Vaihtaa k:a. **-kivettymä** *s.* Suomesta ei ole löydetty yhtään k:ä. **-kokoelma** *s.* kokoelma kuivattuja ja järjestettyjä kasveja, herbaario; joskus myös kasvavien kasvien kokoelma. **-koriste** *s.* kasviaiheinen koriste. **-koristeinen** *a.* **-kui|tu** *s.* K:dut ovat kasviaineita, joita käytetään esim. langan kehräämiseen, paperinvalmistukseen ja huonekalujen pehmustamiseen. **-kunta** *s.* kasvit ryhmänä, kasvimaailma, kasvisto; vrt. eläin-, kivikunta. **-kuvio** *s.* kasviaiheinen koristekuvio. **-laatu** *s.* tav. = kasvilajike. **-lahko** *s. kasv.* **-laji** *s.* Luonnonvarainen, rauhoitettu k. Kissankäpälä on mykerökukkaisten heimoon kuuluva k. Kasvisukuun saattaa kuulua vain yksikin k. **-lajike** *s.*, tav. *maat.* **-lajisto** *s.* = kasvisto 1. | Runsas k. Suomen k:on kuuluu tois-

ta tuhatta putkilokasvia. **-lava** *s.* irtoikkunoilla suojattu kasvualusta. **-liima** *s.* **1.** kasvin erinäisissä osissa oleva liima-aine. **2.** = kasvisliima. **-lima** *s.* kasvin kudoksissa oleva lima-aine. **-lippu** *s.* kuivatun kokoelmakasvin oheen kiinnitettävä esite.

kasvillisuu|s[40] *s.*; jnk alueen kasvustojen t. kasviyhdyskuntain muodostama kokonaisuus, kasvipeite; vegetaatio; vrt. kasvullisuus. | Rehevä, niukka k. Troopillisen vyöhykkeen k. Luonnonvarainen k. Maamme k:den yleiskuvaus. Tutkia jnk seudun k:tta. Kasvukauden pituudella on k:delle suuri merkitys. Halla on k:den pahimpia tuhoojia. — *Yhd.* heinä-, jäkälä-, levä-, pensas-, puu-, ruoho-, sammal-, varpuk.; alus-, pohjak.; aro-, järvi-, kallio-, lehto-, maa-, metsä-, niitty-, ranta-, suo-, tunturi-, vesik.

kasvillisuus|alue *s.* Maan k:alueet. **-muo|to** *s.* Valta- ja muotokasvien mukaan puhutaan erilaisista k:doista. Vallitseva k. Metsä on yleisimpiä k:toja. **-raja** *s.* **-tyyppi** *s.* = kasvillisuusmuoto. **-vyöhyk|e** *s.* elinehtojensa ja kasvillisuutensa puolesta kokonaisuuden muodostava kasvimaantieteellinen alue. | Lauhkea k. Välimeren k. Maapallon k:keet.

kasvi|loinen *s.* kasveissa loisiva hyönteinen. **-luettelo** *s.* Elias Tillandz julkaisi Suomen ensimmäisen k:n jo v. 1673. **-luokka** *s. kasv.* **-löytö** *s.* **-maa** *s.* asuinrakennuksen läheisyydessä oleva t. esim. jstak pellon osasta varattu maa-ala, jossa kasvatetaan keittiökasveja, kasvitarhamaa. | Kartanon, maatalouskerholaisten k. Vuokrata k:ta. **-maailma** *s.* K:n ilmiö. Nykyajan eläin- ja k. Napaseutujen k. K:nsa puolesta Itä-Karjala on maantieteellisen Suomen osa. K. herää uuteen eloon. **-maakunta** *s.* Suomi on tapana jakaa 21 k:an. **-maantiede** *s.* kasvien leviämistä ja esiintymistä tutkiva tieteenhaara. **-maantieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | K. alue, raja. K. ilmiö, tutkimus. K:seltä kannalta mielenkiintoinen asia. K:sesti yhtenäinen alue. **-maantieteilijä** *s.* kasvimaantieteen tutkija t. tuntija. **-mainen**[63] *kalt.a.* **-maito** *s.* ihon puhdistukseen käytetty, manteleista saatu emulsio. **-mehu** *s.* Monilla k:illa on värjäävä ominaisuus. **-muo|to** *s.* **1.** Tavallinen, outo k. Selvitellä jnk alueen k:toja. Kasvihuoneessa on satoja k:toja. Muinaisajan eläin- ja k:dot. Puuvillakasvi esiintyy k:doltaan ruohona, pensaana ja puuna. **2.** kasvin t. jnk sen osan muoto koristeaiheena; vrt. kasviaihe 2. | Mukailtuja k:toja. Pylvään koristeina k:dot ovat yleisiä. **-myrkky** *s.* kasvikunnasta saatu (t. siinä oleva) myrkky.

kasvinaihe *s.* = kasviaihe.

-kasvinen[63] *poss.a.* Niukka-, runsask.

kasvineste *s.* kasvin solukossa oleva neste.

kasvinjalostaja *s.* K:mme ovat kehittäneet useita meikäläisiin oloihin sopivia vehnälajikkeita.

kasvinjalostus *s. maat.* Kasvinjalostuksen tarkoituksena on viljelyskasvien perinnöllisten ominaisuuksien parantaminen. **-asema** *s.* **-laitos** *s.* Tammiston k. **-osasto** *s.* Maatalouskoelaitoksen k. **-työ** *s.* K. on huomattavasti lisännyt vehnänviljelymahdollisuuksiamme.

kasvin|jäte *s.* Lahoavia k:jätteitä. **-jäännö|s** *s.* Turpeessa on hajaantumattomia k:ksiä. Hiilikerrokset ovat muodostuneet hautautuneista k:ksistä. Vesi kasaa rannalle k:ksiä.

kasvinkau|si *s.* kasvukausi. | Parhaassa k:dessaan.

kasvin|keruu *s.* (myös: kasvien keruu) kasvien kerääminen (sekä kuivaaminen ja paperille kiinnittäminen) etup. kokoelmia varten. | Harrastaa k:keruuta. Koululaisten pakollinen k. **-keräys** *s.* = ed.

kasvin|kumppali *s.* = seur. | Veli kulta, veikkoseni, / kaunis k:kumppalini! KAL. **-kumppan|i** *s.* kasvintoveri. | He ovat k:eita. Erota k:eistaan.

kasvin|lehti *s.* **-nimi** *s.* Kansanomainen k. Suomalaisten k:en kokoelma. **-nimistö** *s.* Latinalainen k. Kerätä murteiden k:ä. **-os|a** *s.* Maanalainen k. Vihreät k:at. Mausteet ovat kuivattuja k:ia, joissa on makuaineita.

kasvinpaik|ka *s.* kasvupaikka. | K:astaan irrotettu taimi.

kasvin|ravinto *s.* K:ravinnoksi sopiva aine. **-ravintoaine** *s.* us. = ravinne. | Helposti liukeneva k. Saveamalla annetaan suomaahan suuret määrät k:ita. Sadon suuruus riippuu olennaisesti k:ista. **-siemen** *s.*

kasvin|sisar *s.* tyttö t. nainen kasvintoverina. **-sisarukset** *s. mon.* vrt. ed.

kasvinsuojelu *s.* hyötykasvien suojelu tuhoeläimiltä, kasvitaudeilta ja muilta vaurioilta. **-aine** *s.* **-laitos** *s.* **-laki** *s.* K:mme on v:lta 1925. **-myrkky** *s.* kasvintuhoojien torjunnassa käytetty myrkkyaine. **-viranomai|nen** *s.* Kasvintuhoojien esiintymisestä on ilmoitettava k:sille.

kasvinsyöj|ä *s.* kasveja syövä eläin; myös ihmisestä: kasvissyöjä. | Nisäkkäiden joukossa on lihansyöjiä, k:iä ja kaikkiruokaisia sekä niiden välimuotoja. Ihminen on vain osaksi k. K:ien hampaisto. K:ien suolisto on pitempi kuin lihansyöjien. — *El.* K:ät 'Phytophaga, kasveja syövien pussieläinten ja hyönteisten ryhmänimitys'. — *A:sesti.* K:ät eläimet.

kasvintoveri *s.* jkn kanssa yhdessä kasvanut toveri, kasvinkumppani. | Tavata vanha k:nsa. Sukulaiset ja k:t.

kasvin|tuhooja *s.* (hyöty)kasveja tuhoava eläin t. kasvi(tauti). **-tuotanto** *s.* Maatalouden k. eli maanviljely(s). **-tutkija** *s.* kasvitieteilijä.

kasvin|veli *s.* poika t. mies kasvintoverina. **-veljekset** *s. mon.* vrt. ed.

kasvinviljely(s) *s.* Harjoittaa kasvinviljelyä. K. käsittää pelto-, niitty-, metsä- ja tarhaviljelyn. **-koe** *s.* **-koeasema** *s.* **-koetoiminta** *s.* **-osasto** *s.* Maatalouskoelaitoksen k. **-tiede** *s.*

kasvinvuo|si *s.* kasvuvuosi. | Poika sai viettää k:tensa maalla.

kasvinäyt|e *s.* Koota k:teitä. Ottaa k. kokoelmaansa.

kasvio[3] *s.* jnk alueen kasviston (t. jnk sen osan) järjestelmällinen esitys(kirja), johon liittyy tutkimuskaavoja kasvien määrittämistä varten, floora. | Suomen k. — *Yhd.* kouluk.

kasviopilli|nen *a.* -sesti *adv.* kasvioppiin t. sen

alaan kuuluva, kasvioppia koskeva, botaaninen. | K. käsite. K:set tunnusmerkit. K. käsikirja. K:sesti tupakka kuuluu koisokasvien heimoon.

kasvi|oppi *s.* kasveista järjestelmällisesti esitetty tietomäärä; vastaava oppiaine ja oppikirja; *syn.* botaniikka; vrt. kasvitiede. | K:opin kurssi. Opettaa k:oppia. Keskikoulun k. **-organismi** *s.* kasvin elimistö, kasvi organismina. **-ornamentti** *s.* **-paleontologia** *s.* muinaismaailman kasvistoa tutkiva tiede, paleobotaniikka. **-paperi** *s.* kasvistopaperi. **-patologia** *s.* kasvitautioppi. **-peit|e** *s.* maanpinnan kasvillisuus. | Niukka, runsas k. K:teensä puolesta seutu on metsää. Ennen kuin valkea tehdään metsään, on k. kuorittava tulisijan ympäriltä vähintään kyynärän leveydeltä. **-peitteinen** *a.* K. maakaistale. **-penkki** *s.* Kitkeä k:ä. **-plankton** *s.* **-polvi** *s.* Hajonneet kasvien ja eläinten jäännökset ovat uusien k:en ravintona. **-puristin** *s.* tav. kahden levyn muodostama puristin, jossa kasvikokoelmaan tulevat kasvit kuivataan. **-pönttö** *s.* tav. metallinen lieriö, jossa kasveja kuljetetaan ja säilytetään ennen kuivausta. **-rasva** *s.* = kasvisrasva. **-ravin|to** *s.* kasvit t. kasveista saadut aineet ravintona, kasvisravinto;)(eläinravinto. | K:nolla elävä eläin. **-ravintoaine** *s.* K:et ovat yleensä halvempia kuin eläinkunnasta saadut tuotteet. **-rivi** *s.* **-rohdos** *s.* kasveista saatu rohdos. **-ruoka** *s.* = kasvisravinto. | Eräät kalat syövät pääasiallisesti k:a. **-ruumi|s** *s.* kasvi kokonaisuudessaan (kasvianatomian kannalta). | K:in lahoaminen. Veden virtaus k:issa. **-ryhmä** *s.* Säännöllisten kuvioiden muotoon sommiteltu k. — Havupuut muodostavat kasviopissa oman k:nsä. Sammalien k. K., jota viljellään sen hedelmistä saatavan rasvan tähden.

kasvi|s[64] *s.*, tav. *mon.* K:kset 'ihmisravinnoksi käytettävät mehevät kasvinosat (vars. juurekset t. vihannekset)'. Syödä k:ksia. Tarjottiin pelkkiä k:ksia. Hedelmiä ja k:ksia. Kuivatut k:kset. K:sten kauppa.

kasvis- us. myös = kasvi(aine)-, esim. k:jäännös, -syy jne.

kasvisilkki *s.* eräiden troopillisten kasvien hienoja siemenkarvoja (joita käytetään täytteenä ja pehmusteena).

kasvis|keitto *s. ruok.* kasviksista valmistettu keitto. | Kesäkeitto, eräs k. **-keittokirja** *s.* **-kuitu** *s.* = kasvikuitu. **-liemi** *s. ruok.* Suurustettu k. **-liima** *s.* kasviaineista saatu liima. **-maa** *s.* = kasvimaa. **-margariini** *s.*

kasvi|solu *s.* K:solun muodostavat solunseinä, solulima ja soluneste sekä tuma. **-solukko** *s. biol.* kasviruumiin solukko. **-sosiaatio** *s. kasv.* kaikkien niiden kasvustojen tyypiksi ajateltu kokonaisuus, jotka kasvilajiston, tärkeimpien lajien runsaussuhteiden ja kasvipeitteen ekologisen rakenteen puolesta ovat samanlaisia, kasviassosiaatio, kasvustotyyppi.

kasvis|parkitus *s.* raakanahan parkitseminen kasvisuutteilla. **-päivällinen** *s.* pelkkiä kasvisruokia sisältävä päivällinen. **-rasva** *s.* kasvikunnasta saatu rasva. **-ravin|to** *s.* **1.** kasvikset (vars. juurekset t. vihannekset) ravintona. | Keittämätön k. Elää k:nolla. **2.** = kasviravinto. **-ravintoaine** *s.* **-ravintola** *s.* erityisesti kasvisruokia tarjoileva ravintola. **-ruo|ka** *s.* **1.** kasvikset ruokana, kasviksista valmistettu ruokalaji. | Käyttää k:kia. K:an laittoon perehtynyt henkilö. **2.** kasviruoka, -ravinto. | Pelkästä k:asta on pohjoisissa maissa vaikea saada riittävää rasvamäärää. **-syöjä** *s.* (pääasiallisesti) kasviravinnon käyttäjä, vegetariaani, vegetaari; eläimistä: kasvinsyöjä. | Lihansyöjät ja k:t.

kasvistaa[2] *v. harv.* kerätä ja tutkia kasveja.

kasvistaja[10] *tek.*

kasvisto[2] *s.* **1.** jnk alueen, seudun tms. kasvit kokonaisuutena, kasvilajisto, floora. | Suomen, Ahvenanmaan k. — *Yhd.* alppi-, aro-, kallio-, niitty-, ranta-, tunturi-, vesik.; putkilo-, ruoho-, sammal-, siemen-, viljelys-, varpuk. **2.** kuivattujen ja systemaattisesti järjestettyjen kasvien kokoelma, herbaario. — *Yhd.* kouluk.

kasvisto|alue *s.* Välimeren maiden k. Pohjanmaa jaetaan viiteen k:alueeseen. **-kannet** *s. mon* kasviston suojana olevat, tav. nauhoilla sidottavat kannet.

kasvistolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kasvistoa koskeva, siihen kuuluva, kasvisto-, floristinen. | K. alue. K:sia tietoja, havaintoja. K. kasvimaantiede. Maa jaetaan k:sten seikkojen perusteella useaan vyöhykkeeseen. K:sesti mielenkiintoinen seutu. Suomi kuuluu k:sesti havumetsäalueeseen.

kasvisto|luettelo *s.* jnk alueen t. kokoelman kasvilajien luettelo. **-maakunta** *s.* = kasvimaakunta. **-paperi** *s.* paperi, johon kuivattu kokoelmakasvi kiinnitetään, herbaariopaperi.

kasvistuot|e *s.* K:teiden kauppa, vienti.

kasvi|suku *s. kasv.* **-sukupolvi** *s.*

kasvis|uute *s.* **-valkuainen** *s.* **-valtai|nen** *a.* -suus *omin.* jossa kasvikset ovat etusijalla. | K. ruokavalio. **-voi** *s.* kasvisrasvoista valmistettu voin vastike; tav. = margariini. **-voileipä** *s.* kasviksilla höystetty voileipä. **-väri** *s.* kasviväri.

kasvi|systeemi *s.* = kasvijärjestelmä. **-systemaatikko** *s.* kasvisystematiikan tutkija t. tuntija. **-systemaattinen** *a.* kasvijärjestelmän mukainen, kasvisystematiikkaa koskeva. **-systematiikka** *s. kasv.* kasvitieteen haara, joka pyrkii järjestämään maapallon kasvimuodot yhtenäiseen luonnolliseen järjestelmään niiden keskinäisen sukulaisuuden perusteella. **-syy** *s.* **1.** kasvikuitu. **2.** vars. *maat.* rehuista kemiallista tietä erotettuja, pääasiassa selluloosaa sisältäviä kettoaineita; *syn.* raakakuitu. **-säie** *s.* = ed. **-säiliö** *s.* kasvipönttö.

kasvisöljy *s.* kasvikunnasta saatu öljy.

kasvitarha *s.* tav. asuinrakennuksen läheisyydessä oleva maa-ala, jossa kasvatetaan keittiökasveja, keittiö(kasvi)tarha, ryytimaa; vrt. hedelmä-, kukka-, puutarha. | Kodin k. **-herne** *s.* **-kerho** *s.* **-koulu** *s.* Haapaveden k. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-maa** *s.* Maatalouskerholaisten k:t. **-neuvoja** *s.*

kasvitarhan|hoitaja *s.* **-hoi|to** *s.* K:don neuvoja. **-viljely** *s.* K:n edistäminen.

kasvitarha|tuote *s.* **-työ** *s.* Kotitalous- ja k. **-viljelys** *s.* Tuottava k.

kasvi|tauti *s.* kasveja vaivaava t. tuhoava tauti. | Tarttuva, vaarallinen k. Levittää k:tauteja. K:tautien vastustaminen. **-tautioppi** *s.* kasvipatologia. **-tautiosasto** *s.* Maatalouskoelaitoksen k. **-tiede** *s.* kasveja ja kasvikuntaa tutkiva tiede, botaniikka; vrt. kasvioppi. **-tieteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* botaaninen. | K. tutkimus. K. nimistö. K. laitos, puutarha. K:sesti arvokas kokoelma. Mansikka ei k:sesti ole marja, vaan epähedelmä. **-tieteilijä** *s.* kasvitieteen harjoittaja t. tuntija, botanisti.

kasvit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K. alue, maa, vesi. Suurin osa Saharaa on k:onta aavikkoa.

kasvitopografia *s.* kasvien esiintymistä erilaisilla kasvupaikoilla tutkiva tieteenhaara.

kasvittu|a[1*] *v.* peittyä kasveilla, joutua kasvien valtaan. | Kenttä, ranta k:u.

kasvi|tuholainen *s.* kasveja tuhoava eläin. | K:tuholaisten torjunta, hävittäminen. **-tuot|e** *s.* kasvikunnasta peräisin oleva tuote (tav. ruoka-, kehruu- yms. aineista). | K:teiden vienti. Vilja on tärkeimpiä k:teita. K:teista valmistettu kudos. **-untuva** *s.* kapokki. **-vaha** *s.* eräistä troopillisista kasveista saatu vahamainen aine. **-villa** *s.* kasveista saatu villamainen kuituaine; us. = kapokki. **-vuorottelu** *s.* = seur. **-vuorotus** *s.* *maat.* erilaisten kasvien viljeleminen määräjärjestyksessä samassa maassa; vrt. vuoroviljely. **-vyöhyke** *s.* kasvillisuusvyöhyke. | Arktinen k. **-väri** *s.* kasvikunnasta saatu väri(aine). **-väriaine** *s.* Kotimainen k. **-värjäys** *s.* kasviväreillä värjääminen. **-yhdyskunta** *s.* *kasv.* säännönmukainen, luonnossa usein toistuva kasviryhmittymä (ahtaassa merk:ssä = kasvisosiaatio, laaj. merk:ssä = kasviformaatio). **-yksilö** *s.* Siemenestä kehittyy uusi k. Hede- ja emikukat samassa k:ssä. Kasvistoon on otettava kaunis ja edustava k. **-öljy** *s.* = kasvisöljy.

kasvo[1] *s.* **1.** *vanh.* kasvanta, kasvu; (pääoman) korko. | Siin' on kyntö, siinä kylvö, / siinä k. kaikenlainen KAL. — Tässä on sekä pää-oma että k:t KIVI. **2.** *harv.* kasvot. | Eessä julkisen Jumalan, / alla k:n kaikkivallan KAL.

kasvo|halvaus *s.* kasvolihasten halvaus. **-hermo** *s.* *anat.* = naamahermo.

-kasvoinen[63] *poss.a.* < kasvot. | Arpi-, kaita-, kalpea-, kapea-, kaunis-, lempeä-, leveä-, puna-, pyöreä-, ryppyk.

kasvojen- (us. myös ⌒); vrt. kasvon-. **-hieronta** *s.* **-hoito** *s.* **-ilme** *s.* Vakava k. K:iden muuttuminen. **-piir|re** *s.*, tav. *mon.* Kulmikkaat k:teet. Ihmisen k:teistä voi päätellä paljon. Jokin k. hänessä muistuttaa Pekkaa.

kasvokkain *adv.* kasvot vastakkain, jkta vastapäätä, kasvotusten. | Puhella, seisoa jkn kanssa k.

kasvo|kouristus *s.* kasvojen lihaksissa esiintyvä nopea supistuminen. **-kuima** *s.* antropologiassa: tav. kulma, jonka muodostavat korva-aukon yläreunasta silmäkuopan alareunaan ja nenän juuresta yläleuan uloimpaan kohtaan vedetyt viivat, naamakulma. **-liha|s** *s.* K:sten halvaus. K:kset värähtelevät. **-maali** *s.* ihomaali. **-naamari, -naamio** *s.*

kasvon- vrt. myös kasvojen-. **-ele** *s.* = seur. | Rauhalliset k:et. **-ilme** *s.* Ilmaista jtak k:in. Epäröinti kuvastui k:istä ja liikkeistä. Tarkkailla jkn k:itä. Viehättävät k:et. **-juon|ne** *s.* us. = seur. | Voimakkaat, kireät k:teet. **-piir|re** *s.*, tav. *mon.* kasvojen ulkonäölle leimaa antavista piirteistä, us. = kasvojen ulkonäkö, kasvot. | Jalot, arvokkaat, puhtaat k:teet. K:teiltään säännöllinen. Pronssiin veistetyt k:teet. Jokainen k. ilmaisi päättäväisyyttä ja tarmoa. — *Kuv.* Aikakauden henkiset k:teet TARK. **-suojus** *s.* Miekkailijan, hitsaajan k.

kasvo|-osa *s.* Pääkallon k. Kaasunaamarin k. **-pyyh|e** *s.* Jokaisella on oma k:keensä. **-pä|ä** *s.* *kans.*, us. *mon.* poskipää(t), kasvot. | Siirin k:itä vihlaisi [viima] kuni kuumalla raudalla MERIL. [Kärpänen] pisti k:ähän niin kipeästi, että tuli kumpaisellekin lähtö KAUPPISH. **-ruusu** *s.* *lääk.*

kasvos[64] *s.* *metsät.* tav. vain yhd:oissa: ala-, pääk.

kasvo|saippua *s.* saippua, jota käytetään kasvojen pesuun. **-syöpä** *s.* *lääk.* **-särky** *s.* *lääk.* kolmoishermon alueella kasvoissa esiintyvä kohtauksittainen särky.

kasvo|t[1] *s.* *mon.* (tav. ihmisen) pään etupuoli tukan rajasta alaleuan alareunaan, naama; syn:n luonteisesti *alat.* *halv.* kuono, turpa, muoto, pärstä; ks. myös kasvo 2. | Säännölliset, miellyttävät k. Kulmikkaat, leveät, kapeat k. Punakat, kalpeat, ahavoituneet k. Älykkäät, iloiset, synkät k. Ihmisen, lapsen k. Pestä k:nsa. K. värähtelevät. K:jen ilmeet. Hymy kirkastaa k:ja. Pyyhkiä hikeä k:iltaan. K:jen hoito. K. käyvät punaisiksi, k:ille nousee puna. K:ihin ilmestyy ryppyjä. Veri pakenee k:ilta. Kääntää k:nsa jhk päin, poispäin. Vääntää k:nsa irvistykseen. Lapset istuvat k. totisina, vakavina. Hän tuli k. loistaen, säteillen. K. menevät hymyyn, vääntyvät itkuun. K:ista hohtaa ilo. Kätkeä k:nsa. Tuntea jku k:ista. Katsella jkta k:ista k:ihin. Langeta k:illeen. Maata k:illaan jkn edessä. — Iskeä, lyödä jkta vasten k:ja (myös kuv.). Sanoa vasten k:ja 'siekailematta, suoraan'. Nauraa vasten k:ja. Singota jklle totuus vasten k:ja. — Siellä näki aina uusia, outoja, vieraita k:ja 'uusia [jne.] ihmisiä'. Johtokunnan uudet k. 'uudet jäsenet'. Jumalan k:jen edessä. Herra kääntäköön k:nsa meidän puoleemme KATEK. — *Kuv.* Seudun k. [= ulkonäkö, piirteet] ovat muuttuneet. Luonnon k. Eduskunnan k. ovat vaalien jälkeen nuorentuneet. Maapallon k:jen huomattavin piirre on mannerten erottuminen meristä. Sun k:is eessä, Suomenmaa, / on isät astuneet KOSKENN. Kansamme henkiset k. Suurvaltojen poliittiset k. Ajan k. Elämän k. Pelastaa k:nsa '(näennäinen) kunniansa'. Katsoa vaaraa k:ista k:ihin. Nähdä sodan todelliset k. — *Yhd.* lapsen-, miehen-, naisen-, pojan-, tytön-, äidink.; ihmis-, lappalaisk.

kasvotusten *adv.* = kasvokkain. | Olla k. jkn kanssa.

kasvo|vamma *s.* K:vammojen hoito. **-vesi** *s.*

ihon puhdistamiseen ja ihohuokosten supistamiseen käytetty neste. | Antiseptinen, mieto k. -**voide** *s.*

kasvu[1] *teonn.* < kasvaa. **1.** kasvaminen, kasvanta. | Nopea, hidas, hyvä, heikko k. Säännöllinen, luonnollinen k. Lapsen k. Hiusten k. Heikko parran k. Metsän vuotuinen k. Päästä k:n alkuun. Hidastua, pysähtyä k:ssaan. Tytön pukuun on jätetty k:n varaa. K:un vaikuttavat tekijät. Laiho on parhaassa k:ssaan. K:ssa oleva pelto. Pitkä k:ltaan. K:ltaan huonoa maata. K:ssa on ruista ja vehnää. -- mutta Jumalalta k:n toivoi *CAJ. — *Kuv.* Yksilön henkinen k. Aleksis Kiven kirjallinen k. ja kehitys. K:ssa oleva tunne-elämä. — *Yhd.* heinän-, hiusten-, karvan-, metsän-, parran-, ruohon-, tukan-, villank.; jälki-, kevät-, kokonais-, kuutio-, kääpiö-, liika-, lisä-, paksuus-, pituus-, vuosik. **2.** se, mikä on kasvamassa t. kasvanut, kasvamisen tulos, tuotto. | Maan k. Sade turmeli k:t. Korjata pellosta k. Leipä on oman pellon k:a. Edellisen vuoden k:a. Hän on paikkakunnan omia k:ja. — *Vanh.* **a.** kasvi. | Rehevät k:t seisoivat suorana PÄIVÄR. Itsestänsä ilma syntyi, / -- / manterelle k:t kaikki KAL. **b.** korko. | Laina maksettiin k:jen kanssa. **3.** lisääntyminen, lisäys, suurentuminen, nousu. | Tuotannon, liikenteen k. Lukumäärän nopea k. Väestön k. Pankin talletusten k. on 2 miljoonaa mk. On todettavissa huomattavaa k:a. Hallitsijasuvun vallan k.

kasvu|aika *s.* Kasvin k. Puun k. saattaa olla satoja vuosia. Vuoden k. alkaa huhtikuussa. K:aikana pojat yleensä ovat pitemmät kuin tytöt. -**ala** *s.* Ohran k. Vehnä on vallannut uutta k:a. -**alue** *s.* Mänty kasvaa varsinaisen k:ensa eteläpuolella mm. Krimillä. -**alusta** *s.* Kuivalla k:lla viihtyvä puu. Kasvi ottaa ravintoaineensa k:staan, ilmasta ja vedestä. Homesienien k. -**edellyty|s** *s.* Suotuisat k:kset. Haapa tyytyy hyvin erilaisiin k:ksiin. -**eh|to** *s.* = ed. | Kuohkea multa tarjoaa taimelle paremmat k:dot kuin tiivis. -**hormoni** *s. fysiol.* K:t 'kasvien kasvua säätelevät hormonit'. -**häiriö** *s.* Lapsen kehityksessä esiintyvä k. Kasvaimien syynä on kudosten k. -**|ikä** *s.* K:iässä oleva nuorukainen. K:iän haittoja. -**ikäinen** *a.* K. nuoriso. -**ilmiö** *s.*

-**kasvui|nen**[63] *poss.a.* -suus *omin.* Heikko-, hento-, hidas-, hintelä-, huono-, hyvä-, kaunis-, kehno-, kesken-, kitu-, kookas-, korkea-, laiha-, leveä-, luja-, lyhyt-, matala-, niukka-, nopea-, pieni-, pitkä-, puoli-, rehevä-, roteva-, runsas-, siro-, suora-, suuri-, tanakka-, tiheä-, tuuhea-, täysi-, vino-, voimakask.

kasvuis|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* hyvä-, runsaskasvuinen. | K. puu, metsikkö, metsä. K. maa, paikka. Maaperän k:uus.

kasvu|jakso *s.* Kasvukauden eri k:jaksot. -**kaira** *s. metsät.* ontto kaira, jolla otetaan kasvavasta puusta sylinterimäinen kappale puun paksuuskasvun ja iän tutkimista varten. -**kau|si** *s.* **1.** se osa vuotta, jonka kasvit voivat käyttää kasvamiseen. | K:den pituus, alku. K. on etelässä pitempi kuin pohjoisessa. K:den sademäärä. Viljalajeistamme ohralla on lyhyin k. 'kasvuaika'. **2.** muu kasvamiskausi. | Lapsen nopein k. on ensimmäisenä ikävuotena. Linnunpoikaset ovat k:tenaan vanhempien opastuksen tarpeessa. Lihotussikojen k. — Laivaston k. Tämä oli kaupungin vilkkainta k:tta. -**kesä** *s.* Edullinen k. Punajuuren siemen valmistuu toisena k:nä. -**kun|to** *s.* Maan k. Pellot saatiin hyvään k:toon. Heinäsadon määrä riippuu pellon k:nosta. -**kuntoinen** *a.* K. maa, pelto. -**ky|ky** *s.* Säilyttää k:kynsä. Metsikön k. riippuu suuresti sen iästä. Kasvupaikan k. eli hedelmällisyys. — Väestön k:vyn väheneminen. -**kykyinen** *a.* K. juuri, taimi, puu. K. solukko. -**käyrä** *s.* graafinen esitys eläimen, kasvin tm. kasvusta. -**lammikko** *s.* kalankasvatuslammikko. -**lehti** *s.* kasvin vihreä varsilehti; vrt. kukkalehti.

kasvulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. seur. **1.** joka kasvaa t. jossa on (runsasta) kasvua, tuottava, hyväkasvuinen. | K. metsikkö. K. pintakerros, maa, suo. K:set ja huonokasvuiset metsämaat. **2.** kasvuun liittyvä, kasvamiseen vaikuttava, kasvamalla tapahtuva, vegetatiivinen. | Eliön k:set ja lisääntymiselimet. Kasvin k:set osat. K. verso. K. solu. Suvuton eli k. leviämistapa, lisääntyminen, uudistuminen. K:sta tietä syntynyt jälkeläispolvi. Rönsyjensä avulla mansikka lisääntyy k:sesti.

kasvullisuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* (< ed. 1) hyväkasvuisuus, tuottavuus, hedelmällisyys, kasvuisuus. | Maan, seudun k. Alue on tunnettu k:destaan. 2. *vanh.* kasvisto, kasvillisuus.

kasvullisuus|kausi *s.* par. kasvukausi. -**luokk|a** *s.* Metsämaat jaetaan hyvyytensä mukaan useihin k:iin.

kasvu|maa *s.* Kankaat ovat männyn k:maita. K:maan laatu vaikuttaa suuresti sadon määrään. -**muoto** *s.* Kasvien k:ja ovat puut, pensaat, varvut, ruohot jne. -**määrä** *s.* Metsikön k. hehtaaria kohti.

kasvunlisäys *s.* Lapsen vuosittainen k.

kasvunopeus *s.* Taimen, puun k. Määrittää kalojen k.

kasvunvara *s.* tav. ⌒. | Lasten vaatteisiin on jätettävä k:a.

kasvu|paikka *s.* Edullinen, suojaisa k. Puun luontainen k. Irrottaa taimi k:paikastaan. -**piste** *s. biol.* tav. elimen kärjessä oleva kohta, jossa kasvaminen tapahtuu. -**pohja** *s.* Maaperä, joka tarjoaa suotuisan k:n. — *Kuv.* Henkinen k. -**prosentti** *s.* kasvun t. lisääntymisen määrä prosentteina ilmaistuna. | Metsikön vuotuinen k. Pääoman k. -**päivä** *s.* Pellava tarvitsee n. 90 k:ä. -**ren|gas** *s.* rengasmainen vyöhyke, jossa kasvu on tapahtunut. | Kalan suomujen k:kaat. -**seutu** *s.* Kasvi saatiin kotiutumaan uuteen k:un. -**solukko** *s. biol.* solukko, josta kasvaminen alkaa ja jatkuu. — *Yhd.* alkeis-, jälkik.

kasvusto[2] *s.* yhtenäinen t. tasaisesti vaihteleva, paikallisesti rajoitettavissa oleva kasvipeitteen osa (esim. männikkö, laiho, kaislikko). | Tiheinä k:ina kasvava varpu. Islanninjäkälä peittää usein yhtenäisenä k:na laajoja alueita.

Mänty muodostaa hiekkamailla puhtaita k:ja. — *Yhd.* ruoho-, sara-, seka-, vesik.
-kasvustoinen[63] *poss.a.* Rehevä-, tiheäk.
kasvustotyyppi *s.* = kasvisosiaatio.
kasvu|suhde *s.*, tav. *mon.* Suotuisat k:suhteet. Metsän k:suhteiden selvitys. **-suunta** *s.* **1.** Juuren k. Linnun höyhenet vedetään kynittäessä k:an. **2.** Ulkomaankaupassa k. edelleen vallalla. Harrastus on viime aikoina osoittanut k:a. **-ta|pa** *s.* Kasvin k. Pensasmainen, mätästävä k. K:valtaan sypressin näköinen kataja. K:pansa puolesta eroavat kasvaimet. **-taulu(kko)** *s.* taulukon muotoon laadittu esitys esim. metsän kehityksestä ja kasvusta. **-tekij|ä** *s.* kasvuun välittömästi vaikuttava tekijä, jota ei voi korvata toisella. | K:öitä ovat valo, lämpö ja ravinto. Sadon suuruus riippuu siitä k:ästä, jota kasvilla on käytettävissä suhteellisesti vähimmän. **-tiheys** *s.* **-tila** *s.* Riittävä k. Omenapuu vaatii väljää k:a.
kasvut|on[57] *kar.a.* K. alue. K. tunturin laki. Tämä on maapallon k:tomimpia seutuja.
kasvu|vauhti *s.* Päästä hyvään k:vauhtiin. **-viiva** *s. anat.* Pitkien luiden päässä on pehmeähkö kohta, luun k., josta se kasvaa pituutta. **-vika** *s.* Puussa on k. **-voima** *s.* Maan k. Siemen menettää k:nsa. Pelto on hyvässä k:ssa. — Kansan sisäinen k. Runoilijan mielikuvitus imee k:a menneisyydestä. **-voimainen** *a.* K. peltomaa. — Nuori, k. kulttuuri. **-vuo|si** *s.* Ihmisen parhaat k:det. K:sinaan hän oli huimapäinen poika. Sain k:teni elää maalla.
kasööri[6] *s.* kassanhoitaja. — *Yhd.* pankin-, piirik.
kašmir[7] *s.* (*rinn.* kasimiri) eräs hieno täysivillainen toimikaskudos, jota tav. käytetään naisten puvuiksi; myös = seur. **-saali** *s.* kašmirvuohen villasta (Intiassa) kudottu saali. **-villa** *s.* kašmirvuohen villa. **-vuohi** *s.* Tiibetistä ja Kašmirista (Intiasta) peräisin oleva erittäin hienovillainen vuohi.
kata[10*] *s.* palmikko, joksi kankaan loimet luomapuista purettaessa solmitaan; samalla tavoin solmittu verkon kudelma.
kataantu|a[1*] *v. kans.* kimpaantua, sydämistyä. | Tämän kertoi Posti-Kalle heti Riikalle, ja siitäkös tämä k:i silmittömäksi PÄIVÄR.
katafalkki[4*] *s.* koroke, jolle ruumisarkku kirkossa t. kappelissa siunattaessa asetetaan.
kataj|a[16] *s.* Juniperus, havupuihin kuuluvia kasveja, vars. J. communis, maassamme yleinen (joskus puuksi kasvava) pensas; sen puuaines ja irrotetut oksat. | K:an havut. K:asta tehty astia. Sitkeää kuin k. Ripotella k:ia lattialle. Hautoa k:illa. Savustaa k:alla 'katajia polttamalla'. Joka kuuseen kurkottaa, se k:aan kapsahtaa SL.
kataja|haarikka *s.* Juoda olutta k:haarikasta. **-hau|de** *s.* Panna astia k:teeseen.
katajai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* K. astia, vanne. K. seiväs kestää miehen iän. - - souti poikki puiset hangat, / k:set kaaret katkoi KAL. — *Kuv.* vars. Suomen kansan sitkeydestä. | K. kansani AHO. Osoittaa k:sta sisua. **2.** *poss.* K. aho.
kataja|keppi *s.* K. kädessä. **-köynnö|s** *s.* Koristaa portti k:ksillä. **-luuta** *s.* **-mäki** *s.*
katajan|hako *s.* = seur. **-havu** *s.*, tav. *mon.* Polttaa k:ja. K:ja siroteltiin lattialle. Hautoa k:illa. **-marj|a** *s.* K:oilla höystetty kalja. **-marjaviina** *s.* katajanmarjoilla maustettu viina, gini, genever. **-marjaöljy** *s.* katajanmarjojen sisältämä t. niistä saatu öljy, katajaöljy. **-oksa** *s.* **-savu** *s.* K. antaa kalalle hienon maun. **-varpu** *s.*
kataja|pehko *s.* katajapensas. | Rätisee kuin palava k. **-pensaikko** *s.* Tiheä k. Piiloutua k:on. **-pensa|s** *s.* K:ita kasvava mäki. **-puu** *s.* **-seiväs** *s.* **-seppele** *s.* **-tuoppi** *s.* **-vanne** *s.* **-ve|si** *s.* kuuma vesi, jossa on haudottu katajanoksia. | Astiat pestään k:dellä. **-öljy** *s.* katajanmarjaöljy.
katajikko[2*] *koll.s.* katajia kasvava paikka, katajapensaikko.
katajisto[2] *koll.s.* = ed.
katajoi|da[18] *v.* hautoa astia katajanoksilla ja kiehuvalla vedellä. | K. astia. Liha suolataan k:tuun sammioon.
katakombi[4] *s.* maanalainen vuoreen louhittu hautakammiokäytävä. | Rooman k:t.
katal|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** erittäin ilkeämielinen, halpamainen, alhainen, hävytön, konnamainen, pirullinen. | K. murhamies, petturi. K. hanke, menettely, teko, rikos. Se on k:aa valetta. Kavaltaa k:asti toverinsa. Suunnitelman k:uus tuli ilmi. **2.** *harv.* viheliäinen, kurja, onneton. | K:an näköinen. Yö oli k. - - olenpa k. mies KIVI. Oisin kuollut, kurja raukka, / oisin katkennut, k. KAL.
katalaasi[4] *s.* kaikissa kasveissa ja eläimissä tavattava entsyymi, joka hajottaa vetysuperoksidin vedeksi ja molekyylihapeksi.
katalektinen[63] *a. run.* säkeestä, jonka viimeinen runojalka on vaillinainen, vajaapolvinen. | K. säe, runojalka.
katalep|sia[15] *s.* lihasten jäykkyystila, joka sallii jäsenten ja jäsenryhmien taivuttamista mitä erilaisimpiin asentoihin ja pysyttää ne näissä asennoissa pitkät ajat. | Hypnoosilla aikaansaatu k. **-tinen**[63] *a.* vrt. ed. | K. jäykkyystila.
katalogi[4] *s.* luettelo; hinnasto.
katalonia[15] *s.* Itä-Espanjassa puhuttu romaaninen kieli.
katalysaattori[6] *s. kem.* aine, joka itse muuttumatta vaikuttaa kemialliseen reaktioon, vars. sen nopeuteen, kiihdyte.
katalysoi|da[18] *v. kem.* toimia katalysaattorina. | Pelkistysreaktioita k:va entsyymi.
katalyysi[4] *s. kem.* katalysaattorina olevan aineen jouduttava vaikutus kemialliseen reaktioon.
katalyytti[4*] *s. kem.* = katalysaattori.
katalyytti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* pelkällä läsnäolollaan vaikuttava, katalyysiin kuuluva. | K. aine, vaikutus. Vaikuttaa k:sesti.
katanta[15*] *teonn.* (< kattaa) kattaminen. | Rakennuksen, pöydän k.
katapultti[4*] *s. hist.* vanhan ajan sodissa käytetty jousella toimiva heittokone, jolla ammuttiin vars. nuolia t. keihäitä, mutta myös kiviä tms.; vrt. ballista; nyk. laite, jolla lentokone lingotaan esim. tukialuksen kannelta lentoon.

katarakti[4] *s.* suuri, jyrkkä vesiputous; joskus yl. koski. | Niilin kolmas k.
katarraali|nen[63] *a. lääk.* katarriin liittyvä, katarrinen, tulehduksellinen. | K. keuhkotulehdus. K:set oireet.
katarri[5] *s. lääk.* limakalvon tulehdus. | Keuhkoputkien, kurkunpään k. — *Yhd.* keuhko-, maha-, silmä-, suolik.
katarrinen[63] *a.* K. kurkku.
katast|aa[2] *v. murt.* katsoa tarkastellen, vilkaista, katsastaa. | -- metsät ja maat vilisivät silmissä, kun [junan] ikkunasta ulos k:i AHO. -- jos nuoren patruunan kanssa niitä kahden vähän k:ettaisiin KOSKENN.
katastel|la[28] *frekv.v.* < ed. | Liisa k:i yhä ympärilleen ja päänsä päälle AHO. Mutta mennään nyt ensin vähän nuuskimaan ja k:emaan nurkkia AK.
katasteri[5] *s.* tav. maakirjaa vastaava veroluettelo, maaverokirja.
katastrofaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* katastrofimainen. | K. hintojen lasku. Syntyneisyyden väheneminen oli k.
katastrofi[4] *s.* näytelmän ratkaiseva käännekohta; tuhoisa tapahtuma, mullistus, romahdus, luhistuminen. | Tämä merkitsee k:a! **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* romahdusmainen, mullistava, tuhoisa. | K. tapaus, loppu. Vienti on k:sesti pienentynyt.
katattaa[2*] *fakt.v.* < kattaa.
katauttaa[2*] *v. murt.* katajoida.
katava[13] *s. murt.* kataja.
kate[78*] *s.* **1.** yl. se, millä katetaan t. peitetään, peitekerros, päällys. | Auman k. Aukon k. Katteeksi on pantava havukerros. Kallioperustan katteena on usein moreenisoraa. Seinien katteena olevat ryijyt. — *Rak.* katon peite, sillan kansi tms. — *Yhd.* harja-, lauta-, turvek. **2.** *tal. liik.* jnk sitoumuksen (setelin, šekin) vakuutena oleva omaisuus; suoritettujen kustannusten korvaus; vrt. kattaa 2.b. — *Yhd.* kultak.; setelink. **3.** yhtä henkeä varten pöytään asetetut ruokailuvälineet, kuvertti.
kateaine *s.* kattamisaine. | Tiili on kestävä k. Katon kaltevuus riippuu mm. k:esta. K:eksi sopiva huopa.
katederi[5] *s.* us. rintanojallinen opettajan t. puhujan koroke t. istuin oppilaitoksessa; oppituoli. **-kukkanen** *s.* opettajan (vars. professorin) t. puhujan tahattoman koomillinen lause t. sanonta. **-sosialismi** *s.* eräästä yhteiskunnallisia uudistuksia kannattaneesta saksalaisesta taloustieteen suunnasta käytetty nimitys. **-sosialisti** *s.* vrt. ed.
katedraali[4] *s.* piispan asuntokaupungin pääkirkko, tuomiokirkko, doomi. **-kirkko** *s.* = ed. **-koulu** *s.* keskiajalla tuomiokirkon yhteydessä toiminut pappiskoulu. | Turun k. oli maamme vanhin koulu. **-lasi** *s.* tav. värillinen, rosopintainen, valettu lasi, jota käytetään valoa himmentävinä ikkunaruutuina.
kateelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka ei soisi toiselle t. joka itse haluaisi sellaista hyvää, mitä toisella on, jota harmittaa sellainen hyvä, mitä toisella on, mutta itsellä ei ole (yhtä suuressa määrässä), kade, kadehtiva, kademielinen. | K. naapuri. Olla k. jklle. Toisilleen k:set kalamiehet. K. mieli. Tulla k:seksi jstak. Menetellä k:sesti.
kateenkorva *s. anat.* eräs nisäkkäiden rintaontelossa oleva rauhasmainen elin. | Ihmisellä k. surkastuu murrosajan jälkeen. **-muhennos** *s. ruok.* vasikan kateenkorvasta valmistettu muhennos. **-rauhanen** *s.* = kateenkorva.
katees|sa, -een *adv.* tav:mmin kateissa. | Lakki on k. Joutua k:een.
kateetti[6*] *s. geom.* suorakulmaisen kolmion suoran kulman viereinen sivu; vrt. hypotenuusa. | Lyhyempi, pitempi k.
kategori|a[15] *s. fil.* ajattelun tietä saatu yleiskäsite, esim. "olio", "ominaisuus", "tapahtuma", "suhde"; tav. kielessä: luokka, ryhmä. | K:oilla tarkoitetaan niitä yleisimpiä käsitteitä, joihin kaikki erityiskäsitteet alistuvat. — Kuulua jhk k:aan. Kieliopillinen k. Tavara jaetaan laadun perusteella kolmeen k:aan.
kategori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* varma, jyrkkä, ehdoton. | K. kielto, vaatimus, ehto, arvostelu. K. imperatiivi. Lausua ajatuksensa k:sessa muodossa. Väittää k:sesti jtak.
katei|nen[63] *a.* tav:mmin: kateellinen. | Katsella jtak k:sin mielin. Eespäin miehet kuoleman teitä: / k:set vuossadat katsovat meitä! KOSKENN.
kateis|sa, -iin *adv.* kadoksissa. | Olla k. Miehistöstä on viisi henkilöä k. Joutua k:iin. Sormus putosi ja jäi k:iin.
katekeesi[4] *s.* katekisaatio.
katekeetta[10*] *s.* kristinuskon opettaja, jonka tehtävänä on kehittymättömällä kannalla elävien opettaminen (meillä Lapissa lasten alkeisopetus). **-koulu** *s.* alakansakoulua vastaava kiertävä alkeiskoulu (Lapin seurakunnissa).
katekeettinen[63] *a.* kysymysten ja vastausten muodossa tapahtuva t. esitetty. | K. opetus. K. oppikirja, kirjoitus.
kateketiikka[10*] *s.* oppi suullisesta (vars. uskonnon)opetuksesta.
katekisaatio[3] *s.* katekeettinen uskonnonopetus, katekeesi.
katekismu|s[64] *s.* (*rinn.* katkismus) kysymysten ja vastausten muotoon laadittu, kristinuskon pääkohdat esittävä kansantajuinen oppikirja. | Lutherin Vähä k. K:ksen opetus. Osata k:ksensa ulkoa.
katekismussaarna *s.* saarna, jonka tekstinä on jokin katekismuksen kappale.
katekisoida[18] *v.* suorittaa uskonnonopetusta kyselemällä.
kateku[2] *s.* eräistä akaasialajeista saatu uute, jota käytetään parkitus- ja värjäysaineena.
katekumeeni[4] *s.* vanhan ajan kirkossa: kristinuskon opetusta saava ja siten seurakunnan jäsenyyteen otettavaksi valmistautuva henkilö, kasteoppilas.
kate|laatta *s. rak.* pylväänpään ylälaatta. **-liina** *s.* arkkuun ruumiin peitoksi pantava verho. **-määräy|s** *s. liik.* katetta koskeva määräys. | Setelinantoa rajoittavat k:kset. **-pisto** *s. käs.* K:ja ommeltaessa neula työnnetään vasemmalta ylhäältä vinoon alas oikealle. K:ja käytetään

saumoissa ym. **-sauma** *s. käs.* kankaansauma, jossa on erityinen ommel peittämässä saumanvaran. **-suomu** *s. kasv.* saniaiskasvien itiöpesäkeryhmää suojaava suomu.

katetri[0] *s. lääk.* metallinen t. kuminen putkimainen koje, tav. virtsarakon tyhjentämistä t. huuhtelua varten.

katetroida[18] *v. lääk.* suorittaa (virtsarakon) tyhjennys katetrilla. | K. virtsarakko, potilas.

kateu|s[65] *s.* tois(t)en paremmuuden, menestyksen tms. aiheuttama (us. vihan- t. harminsekainen) epäsuopeuden tunne, kademieli(syys), kateellisuus. | Tuntea k:tta jkta kohtaan. Hän oli haljeta k:desta. K. kalvaa mieltä. Tämä herätti suurta k:tta. Viha viepi viljan maasta, k. kalan vedestä SL. — *Yhd.* ammatti-, kauppa-, lemmen-, naapurik.

katevaate *s.* = kateliina.

katgutti[6*] *s. lääk.* kirurgisissa leikkauksissa käytetty, tav. lampaansuolista valmistettu ompelulanka.

katin|kulta *s.* kiille, kissankulta. — *Kuv.* turhanpäiväinen ulkonainen kiilto ja koreus. | Korupuheiden ja kiitosten k. Koko loisto paljastui pettäväksi k:kullaksi. Runoissa on paljon sanahelinää ja k:kultaa. **-lieko** *s.* Lycopodium clavatum, maassamme yleinen lieko, harakan-, variksenvarvas. **-liekopöly** *s.* katinlieon itiöiden muodostama jauhe, jota käytetään mm. pillerien pintakerroksena, kärpäsruuti.

kationi[4] *s. fys.* positiivisvarauksinen elektrolyytin ioni;)(anioni.

katiska[15] *s.* pohjaan lyödyistä säleistä rakennettu johdeaidallinen, ylhäältä avoin kalanpyydys; nyk. tav. metalliverkosta valmistettu häkki, jonka ottavuus perustuu samaan periaatteeseen, joskus myös kookas rysä. — *Kuv.* Joutua k:an 'kiikkiin, pinteeseen'. — *Yhd.* liiste-, säle-, rautalankak.

katistaa[2] *deskr.v.* Tapella k. 'kahistaa, nahistaa'.

katka[10] *s.* K:t 'Amphipoda, niveläyriäisiä, joiden ruumis on sivuilta litteä ja joilla vartalojaloissa on rakkomaiset kidukset'. — *Yhd.* joki-, merik.

katkaisematon[57] *kielt.a.* Yhtenäinen, k. hihna.

katkaisija[14] *s.* **1.** *tek. kirj.* taittaja. **2.** katkaisulaite; par. katkaisin. **3.** *sähk.* kytkinlaite, joka itsetoimivasti katkaisee sähkövirran; tav. kielessä laajemmin: kytkin, katkaisin. — *Yhd.* automaatti-, virran-, öljyk.

katkaisi|n[56] *väl.* **1.** yl. koje t. laite, jolla jk katkaistaan; vrt. ed. | Pihtien k:met. Langan, sikarin, raudan, putken k. (myös ◡). **2.** *sähk.* laite, jolla sähkövirta kytketään ja katkaistaan, kytkin. — *Yhd.* pää-, seinä-, veitsik.; virrank.

katkais|ta[24] *v.* **1.** panna (leikata, hakata, murtaa, repäistä tms.) poikki, taittaa. | K. kahtia. K. keskeltä. K. puu, lauta, keppi, köysi, johto, lanka. K. leikkaamalla, sahaamalla, hakkaamalla, lyömällä. K. kirveellä, saksilla, veitsellä. Runko k:taan pölkyiksi. K:eva terä. K. jkn t. jklta kaula. K. kahleensa (myös kuv.). — *Erik.* **a.** erottaa jk (katkaisemalla) yhteydestään, irrottaa (katkaisemalla); typistää. | K. taimi. Puusta k:tu oksa. Heinä k:taan viikatteella. Kaura on jo k:tu 'niitetty'. K. jkn t. jklta pää. K. sormensa. Koiran hännän k:eminen. **b.** Kaaduin ja k:in jalkani, käteni [tarkoittamassa luun katkeamista, tav. par. 'jalkani, käteni katkesi, minulta katkesi jalka, käsi']. **c.** *geom.* K:tu kartio, pyramidi 'pohjan ja sen kanssa yhdensuuntaisen tason välinen osa kartiota, pyramidia'. — *Kirj.* Ladelman k:eminen 'sivuiksi t. palstoiksi jakaminen, taittaminen'. — *Urh.* K. maalinauha (us. kuv.) 'voittaa juoksukilpailu'. **d.** *kuv.* K. selkänsä työllä 'raataa, rehkiä ylen määrin'. K. ivalta kärki. K. hävyltä häntä 'olla hävytön, menetellä häpeämättömästi'. Tapaus, joka k:i häntä kotiin yhdistävän siteen. K. suhteensa jkhun, jhk (vrt. 2.c). K. diplomaattiset suhteet. He ovat k:seet välinsä. Kuolema k:i hänen elämänlankansa. — K. [= kulkea] jk taival, matka, tie. K. taivalta 'tehdä taivalta, kulkea, matkata'. K:imme taipaleen kahdessa tunnissa. Taivalta k:tiin kilometri toisensa jälkeen. **2.** muodostaa t. aiheuttaa este jnk jatkuvuudelle. **a.** jakaa poikkisuunnassa jk kahteen osaan, olla poikkisuunnassa erottamassa jnk kahta osaa. | Joki k:ee harjun. Solien k:ema vuoristo. Seinäpinta, jonka k:ee ovi. Yhdysviivan k:ema sana. — Tasankoa, jonka metsiköt siellä täällä k:evat. **b.** asettaa t. aiheuttaa este t. sulku tien, väylän tms. poikki, estää jssak kohdassa (jtak tietä, väylää tms. pitkin tapahtuva) liikenne t. yhteys; ero c-kohdasta ei aina selvä. | Kaupunkiin johtava rautatie on k:tu. Kaatunut puu k:i tiemme. Tärkeän liikenneväylän k:eminen. K. jkn paluu-, peräytymis-, pakotie. K. jk yhteys. Komppanian yhteydet taaksepäin oli k:tu. Puhelinyhteyden k:eminen. A. pääsi k:emaan L:lle tarkoitetun syötön [jalkapallossa]. Niskaojalla k:taan veden tulo suolle ympärillä olevilta korkeammilta mailta. Puuryhmät k:evat näköalan. — *Sähk.* K. [ )(kytkeä, yhdistää] virta, virtapiiri. **c.** keskeyttää, lopettaa. | Kelirikko on k:sut liikenteen. K. matkansa. Onnettomuus k:i hänen uransa. K. jk toiminta, suoritus, liike. Vastatuuli oli k. hengityksen. K. kirjeenvaihto, kauppa. Ohjelma, radiolähetys k:tiin kesken. Katovuosi k:i asutuksen jatkumisen. Hanalla k:taan veden juoksu. — K. äänettömyys, vaitiolo. Hiljaisuuden k:i ulkoa kuuluva huuto. K. kertomuksensa, lauseensa. Puhelu, keskustelu k:tiin. Kesäyön rauhaa ei k:sut mikään soraääni. — *Ark.* K:i [= voitti ja lopetti siten kortti]pelin kolmannella kierroksella.

katkaisu[2] *teonn.* < ed. | Puun, langan k. Puutavaran k. määrämittaiseksi. Sarven k. Heinän k. tapahtuu koneella. — *Kirj.* Ladelman k. 'taitto'. — *Sähk.* Sähkövirran k. **-hetk|i** *s.*, tav. *sähk.* K:ellä syntyvä itseinduktio. **-kello** *s. sähk.* kellolaite, joka määrähetkinä yhdistää ja katkaisee sähkövirran. **-kipinä** *s. sähk.* sähkövirtaa katkaistaessa syntyvä kipinä. **-kohta** *s.* kohta, josta jk katkaistaan t. on katkaistu. | K. merkitään liidulla. Sähkövirran k. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-kosketin** *s. sähk.* **-laite** *s.* katkaisin.

-pihdit *s. mon.* pihdit, joiden leuoissa on terät. **-pin|ta** *s.* Rungon k. Terä, joka tekee sileän k:nan. **-saha** *s. puut.* katkaisemiseen käytettävä saha. **-sirkkeli** *s. puut.* vrt. ed. **-sytytys** *s. tekn.* virtapiirin katkaisukohdassa syntyvän kipinän aikaansaama sytytys. **-teho** *s. sähk.* Katkaisijan k. **-terä** *s.* Sahan, sorvin k.

katkaisutt|aa[2*] *fakt.v.* < katkaista. | Tyranni k:i vastustajain kaulan.

katkaisuvirta *s. sähk.* päävirran katkeamisen aiheuttama itseinduktiovirta.

katkarapu *s.* Katka- eli krevettiravut 'Caridiae, ohutkuorisia kymmenjalkaisia äyriäisiä'.

katkat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kotkottaa. | Kuului teeren hiljaista k:usta.

katkeam|a[13] *s.* katkeaminen, katkeamiskohta, katkein, taittuma, murtuma. | Langan k. Terään tuli k. Luun, jäsenen k. — Harjun, selänteen k:at. Marssivaan jonoon muodostui k:ia. — *Sähk.* Virran k. Virtapiirin k:aan syntyy kipinä. — Keskeytymä, keskeytys, tauko. | Ohjelmassa sattui lyhyt k. Päiväkirjassa on muutaman vuoden k. Tuotannon k. — *Yhd.* luunk.; virrank.

katkeamakohta *s.* katkeamiskohta, katkeama. | Terän k.

katkeamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* joka ei ole katkennut t. ei katkea t. ei voi katketa. **1.** Lujaa, k:onta lankaa. K. terä, akseli. — Toveruuden k:tomat siteet. Olla k:tomin juurin kiinni kotiseudussaan. Yhteys on säilynyt k:tomana. **2.** keskeytymätön, yhtäjaksoinen, jatkuva, yhtenäinen, aukoton. | K. ihmisvirta, autojen jono. K. rintama, metsävyöhyke. Alue jatkuu k:tomasti mereen asti. Seutu on k:onta tasankoa. K. järvireitti. K. sarja esivanhempia. — Monen päivän k. [= taukoamaton] työskentely. K. sävel, huuto. K. puheensorina. Kosken k. kohina.

katkeamis|kohta *s.* Laudan, johdon k. **-pituus** *s. tekn.* pituus, jonka mittaisena ripustettu paperikaistale, lanka tms. katkeaa omasta painostaan.

katkeil|la[28] *frekv.v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* < katketa. | Langat, johdot k:evat. Loimien k:eminen. Oksat ja risut k:ivat jalkojen alla. K:eva paperi. Ohuet terät k:evat pingotettuina helposti. — Harju k:ee kummuiksi. — K:eva keskustelu, ääni, vihellys. Ajatella k:evasti.

katkei|n[56] *s.* katkeama, murtuma. | K:men kohta. Ketjussa on k. — *Leik.* Rahan k. 'rahapula'.

katkelm|a[13] *s.* kokonaisuudesta erilleen katkennut t. erotettu osa, palanen, pätkä, sirpale, kappale, fragmentti. | Kiviesineen k. — Teos, josta on säilynyt vain k:ia. Kirjailija esittää k:an uudesta teoksestaan. Kirjeen, runon, elämäkerran k. — *Yhd.* loitsun-, runon-, tekstink.

katkelmai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* epäyhtenäinen, katkonainen, katkelmallinen, fragmentaarinen. | K:set muistiinpanot, muistelmat. Hänen työnsä jäi k:seksi. Esittää jtak k:sesti. Taiteellisen tuotannon k:suus.

katkelmalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. | K. esitys, teos. Sarja k:sia kohtauksia. K:suudessaankin vaikuttava puhe.

katkelmittain *adv.* Teos on suomennettu vain k.

katker|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* vrt. kirpeä. **1.** maku- (joskus myös haju)aistimuksesta: (voimakkaan) karvas, kitkerä. | K. maku. Koiruoho on maultaan k:aa, k:an makuista. Maistua k:alta. K. yrtti. K. juoma, lääke. Paksu, k. savu. Sauna, jossa on k. löyly. — *Kasv.* K. maksaruoho, linnunruoho. — *Kuv.* Juttu oli hänelle k. pala nieltäväksi. Tappion k. kalkki. Vääryyden k:at hedelmät. **2.** laajentuneessa merk:ssä. **a.** mielenlaadusta, -tilasta: (vastoinkäymisten, loukkausten tms. takia) synkän vihamielinen, ivallisen t. pilkallisen epäystävällinen, katkeroitunut. | Olla k. jklle, jkta kohtaan. Tuli k:aksi koko maailmalle. Moittia k:in sanoin. Äänessä oli k. sävy. K. iva, pilkka. Huulilla väreili k. hymy. Kova, k. piirre suupielessä. Sorron aiheuttama k:uus. Tapaus herätti suurta mielten k:uutta. Sanoissa soi epäilyä ja k:uutta. **b.** tuskaa tuottava, raskas, vaikea, kipeä. | Tuntui k:alta lähteä. Vuodattaa k:ia kyyneleitä. K. suru, kaipaus. Tapauksesta jäi k. muisto. K. nöyryytys, kokemus. K:an suloinen tunne. Totuus on usein k. kuulla. Hänen olonsa tehtiin k:aksi. Ne olivat k:ia hetkiä. Itkeä k:asti. Joutui k:asti katumaan. Pettyi k:asti ystävänsä suhteen. Kaivata k:asti. Eron k:uus. **c.** tav. par. ankara, kova, tuima. | K. kamppailu, kilpailu, riita. Miehet kamppailivat k:asti voitosta. — K. [= voimakas, leppymätön] viha. Hallitsijan k:immat vihamiehet.

katkera-aine[83] *s.* = karvasaine.

katkerahko[1] *mod.a.* K. maku. Esityksessä tuntui k:a sävyä.

katkeramieli|nen *a.* Hymähtää k:sesti.

katkeranmakuinen *a.* myös ~. | K. hedelmä, lääke, öljy.

katkera|sanainen *a.* K. moite. **-suola**[83] *s. kem.* = karvassuola. **-sävyinen** *a.* **-vesi**[83] *s. farm.* = karvasvesi.

katkero[2] *s.* Gentiana, luonnonvaraisia ja puutarhoissa viljeltyjä ruohokasveja. — *Yhd.* aro-, kelta-, keto-, kääpiök.

katkeroinen[63] *s.* = katkerokala.

katkeroitt|aa[2*] *v.* tehdä t. saattaa katkeraksi. | K. jkn elämä, mieli. Sairauden k:ama nuoruus. Raskaat huolet k:ivat hänen elämänsä viimeisiä aikoja.

katkeroitu|a[1*] *v.* tulla katkeraksi (mieleltään). | K:nut mieli. K. tappiostaan. Puute yhä lisäsi k:mista.

katkerokala *s.* Rhodeus amarus, eräs karppikala, katkeroinen.

katkeronjuuri *s. farm.* eräiden katkeroiden lääkeaineena käytetty juuri.

katke|ta[36] *v.* **1.** mennä poikki, taittua, murtua (kahtia); vrt. haljeta. | K. kahtia, kahdeksi. Suksi, keihäs k:aa. Neula k:si. K:nnut hammas, kynsi. Puun juuri k:si iskun voimasta. Lanka, siima, hius k:aa. Viulun kieli k:si. Teräsköysi k:si kuin rihma. Tuolin jalka k:si. Filmi k:si kesken näytännön. Terävällä viikatteella heinä k:aa helposti. Suuretkin puut

k:sivat myrskyssä kuin korret. K:nnut verisuoni. — *Erik.* **a.** *harv.* irrota katkeamalla yhteydestään. | K:nnut langanpää. - - kallis uistin k:si järven pohjaan KIANTO. **b.** Jalka, käsi k:aa 'loukkaantuu niin että luu katkeaa t. murtuu'. Kukan varsi k:si [ei välttämättä irtopoikki]. **c.** *kuv.* Siteet kotiin k:sivat. Kansan kahleet k:sivat. Elämänlangan k:aminen. Diplomaattisten suhteiden k:aminen (vrt. 2.c). Välit ovat k:nneet. — Tekee työtä että selkä on k. Hermot jännityksestä k:amaisillaan. Sano pian, muuton sydämmeni k:e KIVI. K. [= nääntyä, joskus: kuolla] työhön. Olla nälästä k:amaisillaan. Raataa k:takseen. Nauraa k:takseen 'tikahtuakseen, pakahtuakseen'. A. k:si [= väsyi perin pohjin, "meni poikki"] loppusuoralla. — Talven selkä on k:nnut 'talven ankarin aika on ohi, talvi on kulunut yli puolivälin'. Taival, matka k:aa [= kuluu, menee] pian. 10.000 metriä k:si ennätysajassa. Hevonen juoksee ja järven selkä k:aa vaivattomasti. **2.** jnk jatkuvuuden estymisestä t. keskeytymisestä. **a.** Vuoriselänne, joka kulkee k:amatta läpi maan. Tie k:aa [= loppuu, päättyy] järven rantaan. **b.** Paluutiemme oli k:nnut. Pataljoonan yhteydet taaksepäin k:sivat. Puhelinyhteyden k:aminen. — *Sähk.* Virran, virtapiirin k:aminen. **c.** keskeytyä, loppua, päättyä. | Neuvottelut k:sivat alkuunsa. Toiminnan k:aminen. Työ, ote, liike, juoksu k:aa. Kehitys joskus k:aa, mutta säilyttää jatkuvuutensa. Leikki k:si kesken. Kertomus k:aa tähän. Ääni, puhe, keskustelu k:aa. Hengitys tahtoi k. Ylimmissä sävelissä laulajan ääni k:si. Opinnot k:sivat kesken. Jatkaa k:nnutta perimätapaa. Kelin k:tessa ajot päättyivät. Ajatus, miete k:aa. Mieli on jäämähän parempi / kuin on kesken k:mahan KAL. — Vars. *ark.* [Kortti]peli k:si [= ratkesi, "meni poikki"] kolmannella kierroksella. Kiertopalkinto, joka k:aa [= jonka kohtalo ratkeaa] kolmesta voitosta. — *katkeamatta* yhtäjaksoisesti, keskeytymättä. | Häät kestivät k:amatta kolme päivää.

katki *adv. kans.* poikki. | Keppi, nuora meni k. Lyödä k.

katkio[3] *s. fon. ehd.* katkoäänne.

katkioin[33] *s. murt.* = katkein; myös: katkennut esine, tynkä. | Puukon k.

katkismus[64] *s.* = katekismus.

1. **katko**[1] *s.* **1.** katkeama, katkaisu, keskeytys. | Langan, viivan k. Katto muodostaa k:n 'taitteen'. — Ohjelmassa sattui ikäviä k:ja. Sodan aiheuttama k. Kun šakkipelissä nappula katkaisee linjan, syntyy k. — *Mat.* funktion ja sen kuvaajan kohta, jossa se ei ole jatkuva. — *Fon.* = katkoäänne. **2. a.** eräs korttipeli. | Pelata k:a. **b.** *urh. ark.* Kiertopalkinto on k:lla 'kilpailtavana (ehkä) viimeistä kertaa'.

2. **katko**[1] *s.* Conium maculatum, putkikasvi, jossa on voimakasta myrkkyä, koniinia.

katko|a[1] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* ks. katkaista-v:n merk.-ryhmiä. **1.** K. siteet. K. risuja. Nauha k:taan sopiviksi pätkiksi. Taimi on irrotettava juuria k:matta. Ennen keittämistä makaronit on k:ttava. - - souti poikki puiset hangat, / katajaiset kaaret k:i KAL. — *Metsät.* paloitella kaadettu ja karsittu puunrunko sopivan mittaisiksi kappaleiksi, pölkyttää, apteerata. — K. lehviä puista. Kaalit k:taan maasta terävällä veitsellä. Kerppujen k:nta. K. kaloista päät. Tuulen k:mat oksat. — *Kuv.* Virta k:o kahleensa. Kapaloitaan k:va kansallinen kirjallisuus. — Joutua k:maan [= kulkemaan, matkaamaan] pitkiä taipaleita. — *Yksipers.* Sydäntä, sisuksia k:o 'kääntää, etoo (oksettaessa)'. **2.** Metsä on kapeiden aukioiden k:maa. Suvantojen k:ma koski. Harjanne, jota laaksot ja rotkot k:vat. — A. k:i [jalkapallossa] hyvin vastapuolen hyökkäykset. — K. sähkövirtaa. Nyyhkytyksen k:ma puhe. K:ttu vihellys. K:va esitys-, soittotapa.

katkoinen[63] *poss.a.* K. kattopinta, kellotapuli. — Heraldiikassa: Kilpi on k., kun se on katkaistu vaakasuoraan erivärisiin kenttiin. — *Yhd.* kaksi-, monik.

katkoja[16] *tek.* **1.** Tottunut rimojen k. **2.** *tekn.* koje t. laite, joka suorittaa katkonnan. | Lastun k. Sähkövirran k. — *Yhd.* vihneen-, virrank.

katkojankärki *s. tekn.* virrankatkojan kosketuskärki.

katkokäyrä *s.* katkoviivalla esitetty diagrammin käyrä.

katkolli|nen[63] *a. fon.* -suus[65] *omin.* katkon sisältävä. | Liivin kielen k. äänne, tavu.

katkomat|on[57] *kielt.a.* K:tomat makaronit.

katkonai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jossa on katkeamia, katkelma(ll)inen, katkeileva, epäyhtenäinen, fragmentaarinen. | K. lanka, johto. K. viiva, juova. K. rintama. K. ja hajanainen käsiala. K. ommel. Alue on k. K. harju. Toiminta, työskentely oli k:sta ja epätasaista. K. liike, syöksy. K. uni. Puhe jäi k:seksi. Hengittää k:sesti. Kuului k:sia ääniä. Lounaismurteiden k:set sanamuodot. K. esitys. Ajatusten k:suus. Muistan tapahtumat enää hyvin k:sesti.

katko|paikka *s.* katkeamispaikka, katkeama. **-pihdit** *s. mon.* katkaisupihdit. **-rapu** *s.* → katkarapu.

katko|s[64] katkeama, katko. | Puhelinjohdon **k.** Rappauksen on jatkuttava k:ksitta. Sydämen toiminnan k.

katko|saha *s. puut.* puutavaran katkaisemiseen käytetty pyörösaha. **-tahti** *s. mus.* lopusta vajaasävelinen iskuala.

katkot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K. tie. Hengittää k:tomasti. K. kehitys. K. sana, tavu.

katko|viiva *s.* katkonainen, esim. lyhyiden peräkkäisten viivojen muodostama viiva. | K:viivalla merkitty raja. **-viivoitu|s** *s.* Alue merkitään piirrokseen k:ksella. **-virta** *s. sähk.* määrätahdissa katkeilevaksi muunnettu sähkövirta. **-äänne** *s. fon.* puristussupistumalla syntyvä esim. liivin ja tanskan äänne; (luja) aluke; aspiraatio (vokaalien välissä); *syn.* katko.

katku[1] *s.* (vars. jnk aineen palaessa syntyvä) vastenmielinen, kitkerä, voimakas haju; (savunsekainen) käry. | Palaneen lihan k. **Kivi**hiilen, rikin, öljyn, bentsiinin k. - - ummeh-

tunut tupakan ja konjakin k. JÄRVENT. Moottori levittää huoneeseen pahan k:n. Kirpeä maalin k. Saunassa on k:a 'kitkua'. — *Kuv.* Ilmassa tuntui tulikiven k:a [kirosanojen vuoksi].

katkuinen[63] *poss.a.* K. sauna, löyly. — *Yhd.* tulikivenk.

katku|ta[39] *v.* synnyttää katkua. | Lamppu k:aa. Sauna k:aa. — *Yksipers.* Huoneessa k:si pahalta.

kato[1*] *s.* **1.** sadon t. vuodentulon täydellinen t. osittainen tuhoutuminen epäedullisten sääsuhteiden, hallan tms. takia. | Maata uhkaa k. Hallat aiheuttivat kadon suurimmassa osassa maata. Tuli osittainen k. heinistä ja viljasta. Omenasatoa kohtasi k. — Laajemmin esim. riistan tuhoutumisesta. | Oravakantaa uhkasi k. Muikkuvesi on rauhoitettu sattuneen kadon vuoksi. — *Kuv.* Täydellinen k. uhkasi suomalaista sivistyselämää. Laajalla alalla Länsi-Suomessa vallitsee vanhan kansanrunouden toisintojen k. — *Yhd.* heinä-, marja-, omena-, peruna-, siemen-, vehnäk.; lintu-, oravak. **2. a.** *harv.* yl. katoaminen, tuhoutuminen, tuho. | Suruttomuus se suorin tie, / jok' ihmislapset k:on vie *CAJ. — *Yhd.* hius-, karvak.; perik. **b.** *kiel.* jnk äänteen täydellinen puuttuminen sellaisesta asemasta, jossa se kielessä varhemmin on ollut. | Loppukonsonantin k. Vahvan asteen *k*:ta vastaa heikossa asteessa k. tai *j*, *v*.

kato|a[1] *v. kansanr.* kadota. | Vähän kuollutta parempi, / k:nutta kaunihimpi! KAL. K:i liekki kankahalta, / lintu taivahan sinestä LEINO.

kato|aika *s.* Vanhoina aikoina oli maassamme ankara k. jokaista vuosikymmentä kohti. **-alue** *s.* Katolainoja annetaan k:iden maataviljelevälle väestölle. — *Kiel.* Loppu-*n*:n k.

katoamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < kadota. | Säilyä k:tomana. — Tav.: pysyvä, häviämätön, ainainen. | K. arvo, maine, kunnia, ansio. Iankaikkisen elämän k. kruunu. Kuva säilyy mielessäni k:tomana. Maailmankirjallisuuden k:tomia aarteita. — Fysiikka opettaa, että kaikki aine on k:onta. Energian k:tomuuden laki.

katoaminen[63] *teonn.* ks. kadota.

katoamis|ilmiö *s.* Sanojenkin piirissä havaitaan k:ilmiöitä. **-paikka** *s.* **-piste** *s.* Yhdensuuntaisilla suorilla on äärettömän kaukana yhteinen k. **-päivä** *s.* **-tapau|s** *s.* Nuoren naisen k. Hyvinkäällä. Poliisi selvitti k:ksen nopeasti.

katoavai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* katoava, pysymätön, häviävä; ajallinen. | Koota k:sta tavaraa. Kaikki maallinen on k:sta. Tämä k. maailma. Muistutus kaiken k:suudesta. Me kaikki elämme k:suuden keskellä. — *S:sesti.* Älkäämme kiinnittäkö mieltämme k:seen.

katodi[6] *s. fys.* negatiivinen elektrodi; vrt. anodi. **-sä|de** *s.*, tav. *mon.* K:teet ovat elektroneja, joita sinkoaa sähköpurkausputken katodista. **-sädeputki** *s.* **-säteily** *s.* negatiivisten elektronien säteily. | Auringon k.

katoedustus *s. kiel.* kadon esiintyminen jnk äänteen sijalla. | Yleiskielen *d*:n k. ulottuu laajalle alalle.

katoil|la[29] *frekv.v. harv.* < kadota. | Miehet k:ivat illan hämärään omille teilleen.

katoke[78*] *s.* vähäinen katto t. kattorakennelma, katos.

katokesä *s.*

katokselli|nen[63] *poss.a.* < katos. | K. vaja, suoja. K. katsomo. K:set vaunut.

katokset|on[57] *kar.a.* < katos. | K. teline. K:tomat portaat.

kato|laina *s.* laina, joka valtion varoista annetaan maanviljelijälle kadon aiheuttamien vaurioiden lieventämiseksi. **-latvai|nen** *a. metsät.* -suus *omin.* nopeasti latvaan päin hoikkeneva, tyvekäs. | K. runko.

katolilai|nen[63] **1.** *s.* (roomalais)katoliseen kirkkoon kuuluva; vrt. katolinen. | Kiihkeä k. K:sten jumalanpalvelusmenot. **2.** *a.* par. katolinen.

katolilaistu|a[1] *v.* tulla t. muuttua katolise(mma)ksi. | Jälleen k:neet protestanttiset alueet.

katolilaisuus[65] *s.* ks. katolisuus.

katoli|nen[63] *usk.* **1.** *a.* **a.** alk. yleinen, kaikille avoin, yhteinen. | Jo varhain syntyi alkukristillisen k:sen kirkon ulkopuolelle jääviä ryhmiä, lahkoja. Uuden testamentin kirjeistä muita paitsi Paavalin kirjeitä ja heprealaiskirjettä sanotaan k:siksi eli yleisiksi. **b.** erikoistuneessa merk:ssä eri kirkkokunnista, tav:immin paavinkirkosta (roomalaiskatolisesta): paavinkirkon piiriin t. henkeen kuuluva, paavinkirkkoa kannattava jne. | K. kirkko. K. oppi, uskonto, teologia. Paavi on k:sen maailman johtaja. 1600-luvun k. reaktio. K. keskiaika. Suomen k:sen ajan muistomerkki. K. puolue. Espanja oli k:sen taantumuksen päämaa. — Myös itämainen (kreikkalaiskatolinen) kirkko käyttää itsestään nimitystä k. — *Yhd.* kiihko-, vanhak. **2.** *s.* tav:mmin katolilainen.

katolis|aikainen *a.* katoliseen aikaan kuuluva, siltä peräisin oleva. | K. piispa. Kirkossa on k:aikaisia veistokuvia. Kokoelma k:aikaisia virsiä. K. pyhimystarina. **-henkinen** *a.* **-mielinen** *a.* K. hallitsija.

katolisoi|da[18] *v.* kallistua katoliseen henkeen, vaikuttaa katoliseen suuntaan. — Vars. *katolisoiva:* K:va käsitys, oppilause. K:va suunta, harrastus, pyrkimys.

katolis|peräinen *a.* K. rukous. Taioissa on runsaasti k:peräisiä aineksia. **-uskoi|nen** *a.* Kansa on k:sta.

katolistua[1] *v.* = katolilaistua.

katolisuu|s[65] *omin.* Maa, jonka k. näkyy jokapäiväisessä elämässäkin. — Tav.: katolinen usko, katolilaisuus. | Kääntyi k:teen. K:den tyyssija. — *Yhd.* kreikkalais-, roomalaisk.; kiihko-, vanhak.

katolli|nen[63] *poss.a.* < katto. | K. vaja, käytävä, parveke. Rakennusten välinen sola muodostetaan k:seksi suojaksi. K. portti. K:set vaunut.

katomuo|to *s. kiel.* sananmuoto, jossa esiintyy jnk äänteen kato. | Lounaissuomalaiset k:dot. Äännelaillinen k.

katon|alainen **1.** *a.* (myös ⌒) joka on katon alla. | K. suoja. **2.** *s. rak.* kattoa kannattava parru, kattotuoli. **-alus(ta)** *s.* **-harj|a** *s.* Nous-

ta k:alle. K:at näkyvät kauas järvelle. Korkeat savupiiput nousevat k:ojen yli. **-kannate, -kannatin** *s.* kattoa kannattava puu t. rakenne, tav. kattotuoli. **-lap|e** *s.* Loivat k:peet. **-pano** *s.* katon teko, kattaminen. **-peit|e** *s.* kate. | K:teenä käytetään päreitä, huopaa, tiiliä ja peltiä. **-päällyste** *s.* = ed. **-raja** *s.* seinän ja katon yhtymäkohta. | K:n kohdalla on pääskysen pesä. Ikkunaluukku oli lähellä k:a. Nousta tikapuita k:an asti. K:an ulottuva kuvastin. Korkealla k:ssa. Taulu on melkein k:ssa. **-reuna** *s.* räystäs. **-reunus** *s.* Kreikkalaisen temppelirakennuksen koristeellinen ulkoneva k. **-räystäs** *s.* **-taite** *s.* **-tervaus** *s.* **-täyte** *s.*

katoomat|on[57] *kielt.a.*, vars. *runok.* -tomuus[65] *omin.* = katoamaton. | Sun valtakunta, voima on / ja kunnia k.! VK[v].

katoovai|nen[63] *a.*, vars. *runok.* -suus[65] *omin.* = katoavainen. | -- et etsi kunniaa, / et kultaa k:sta VK.

kato|s[64] *s.* ainakin yhdeltä sivultaan avoin katollinen suoja t. vain patsaiden varassa olevan katon suojaama tila; myös jtak sivuilta avonaista tilaa ylhäältäpäin suojaava rakenne. | Avoin k. Karjaa varten tehty k. Rattaat pannaan yöksi k:kseen. Urheilukentän katsomon k. Oven yläpuolelle seinästä ulkoneva k. Ruokakellon, kaivon k. Vuoteen, saarnatuolin, valtaistuimen k. — *Kuv.* Havupuiden latvat muodostavat vihreän k:ksen. — *Yhd.* halko-, nuotta-, porrask.; kangas-, koru-, lauta-, pylväs-, teltta-, viistok.; aurinko-, suojak.; havu-, lehtik.

katosal|la, -ta, -le *adv.* katoksessa, katon alla, suojassa. | Kuivata vaatteet k. Korjata tavaransa k:le. Päästä k:le sadetta pakoon. Rakennus saatiin k:le 'rakennuksen katto valmistui'.

katos|alusta *s.* Ajaa hevonen k:alustaan. **-sänky** *s.*

katotapau|s *s. kiel.* Murteissa esiintyy sanansisäisen vokaalin k:ksia.

katot|on[57] *kar.a.* < katto. | K. rakennus, halli. K. pylväspiha. — *Kuv.* koditon, suojaton. | K:tomat pakolaiset. Joutua k:tomaksi.

katovuo|si *s.* vuosi, jolloin tulee kato. | Suuret, kovat k:det. Tuli useita k:sia perättäin.

katra|s[66] *s.* lammaslauma; jnk talon lampaat kokonaisuutena. | Lampaat sekaantuivat naapurin k:aseen. — *Kuv.* Iso k. lapsia. Metsoja kokonainen k. — *Yhd.* lammas-, lapsik.

katrilli[5] *s.* eräs ranskalaisperäinen tanssi, jossa aina kaksi paria muodostaa oman ryhmänsä.

katsah|della[28*] *frekv.v.* < katsahtaa. | K. taakseen. Ihmiset k:telivat kysyvästi toisiinsa. Seunalan nuori ja hoikka tytär, kainosti k:televa Anna KIVI. Pirtin eteläisen akkunan ääressä istuu Juhani, k:dellen ylös kiviseen mäkeen ja tuuheaan männistöön KIVI.

katsahdus[64] *teonn.* (< seur.) silmäys, vilkaisu; vrt. katsaus. | Luoda k. ympärilleen. Mutta heitetäänpäs pikainen k. tytön omaan syntikirjaan KIVI.

katsah|taa[2*] *mom.v.* (< katsoa) vilkaista, silmätä. | K. ympärilleen, huoneeseen, pihalle. K. jkhun, jkta, jhk, jtak. He k:tivat toisiinsa. K. peiliin. K. kelloansa. Ehdin vain vähän k. sanomalehteä. K. ikkunasta ulos. Kävin k:tamassa, että kaikki on kunnossa. Hän ei k:tanutkaan taakseen. Herra, k:da meidän puoleemme!

katsan|to[2*] *s.* **1. a.** *vanh.* katse. | -- milloin vaivutti hän taasen k:tonsa alas kohden itäisiä maita KIVI. Laps Suomen, valoon nostaos / ilolla nuori k:tos *CAJ. — *ensi katsannolta* ensi katsomalta, ensi näkemältä, ensi silmäyksellä. | Jo ensi k:nolta tunsin hänet. Oli vaikea ensi k:nolta käsittää, että --. Asia on pahempi, kuin ensi k:nolta näyttääkään. **b.** hiukan *vanh.* silmien t. kasvojen ilme, katsomistapa, katse. | Lempeä, kirkas, totinen, tuima k. K. synkkenee. Hyvä ryhti ja ystävällinen k. K:nosta näkee, että hän on levoton. Minä oudostuin heti hänen k:toaan PÄIVÄR. Eikö ole niin: jos teet hyvin, niin k:tosi on iloinen VT[v]. **2.** *harv.* valvonta, silmälläpito. | Lapset työskentelevät opettajan k:non alaisina. Työnjohtajan on valvottava, että hänen k:tonsa alla olevalla työmaalla kaikki on järjestyksessä. **3. a.** *jssak katsannossa* jssak suhteessa, jssak mielessä, jltak kannalta (katsottuna). | Elämme monessa k:nossa merkillistä aikaa. Taiteellisessa k:nossa painava teos. Nämä asiakirjat ovat historiallisessa k:nossa sangen arvokkaita. **b.** katsantokanta, näkökanta. | Asiaa voidaan arvostella toisenkin k:non mukaan.

katsanto|kanta *s.* näkökanta, katsomus, mielipide. | Isänmaallinen, kansallinen k. Yleisen k:kannan mukaan. K. on vähitellen muuttunut. Vanhentunut k. Eri k:kantojen edustajia. **-ta|pa** *s.* katsomustapa, kanta; vrt. ed. | Vanhoillinen, tieteellinen k. Perinnäiset k:vat. Muuttaa k:paansa. Mukautua toisten k:poihin. K:pojen erilaisuus. Yleisen k:van mukaan.

katsast|aa[2] *v.* **1.** katsoa, katsahtaa, vilkaista; tähytä, tarkata. | K. ympärilleen. Pojat k:ivat tyttöihin. Käännyin k:amaan jälkeeni. Lähteä k:amaan hevosia. K. [= valvoa, hoitaa] lapsia. -- se Vellamon karjoja paimentaa, / ja koskien kuohua k:aa A.OKSANEN. — Päätettiin k., tuleeko yrityksestä mitään. K:akaamme asiaa tarkemmin. **2.** tarkastaa, toimittaa katsastus. | K. asiakirjat, varasto. Työ, laitos, maantie on k:ettava. K. mittari, piirustus. Moottoriajoneuvot, alukset ja höyrykattilat k:aa erityinen virkamies. Lääkäri pyydettiin k:amaan ruumis. [Döbeln] jokaisen parven, kaikki soturitkin / terävin silmäyksin k:aa *CAJ.

katsastaja[16] *tek.* katsastusta suorittava viranomainen, tarkastaja, katsastusmies. | Alusten merikelpoisuuden k. Moottoriajoneuvojen k. Terveydenhoidon k.

katsastamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole katsastettu. | K. ja rekisteröimätön ajoneuvo.

katsastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < katsastaa 1. | K. ulos ikkunasta. -- saathan sinä jäädä tähän k:emaan, ilmaantuisiko jotain AHO. Miehet -- k:evat päivän saannoksia KARHUM.

katsastus[64] *s.* virallinen tarkastus, vars. irtaimen tavaran; vrt. katselmus. | Toimittaa, pitää k. Höyrykattilain, alusten, moottoriajoneuvojen k. Hevosten, valjaiden ja ajoneuvojen k. Oikeuslääkeopillinen k. — *Urh.* kilpailutilaisuus, jossa urheilijain senhetkinen kunto (esim. edustustehtävään) selviää, karsinta. — *Yhd.* maaottelu-, nyrkkeilyk. **-aika** *s.* Määrätä k. **-alue** *s.* Moottoriajoneuvojen katsastusta varten jakaa kulkulaitosministeriö maan k:isiin. **-kausi** *s.* kahden katsastuksen välinen aika. **-kilpailu** *s. urh.*, tav. *mon.* Juoksijain k:t. **-kirja** *s.* **1.** kirja, johon katsastuksen pöytäkirja kirjoitetaan. **2.** katsastustodistus. **-mie|s** *s.* valvoja, tarkastaja; erik. virallinen katsastaja. | Kyläkuntiin asetettiin k:hiä, jotka valvoivat kansan elämää. Kunnissa on k:het terveydenhoidon valvontaa varten. Höyrykattiloiden, autojen k. Autonkuljettajan tutkinto suoritetaan k:helle. **-ottelu** *s. urh.* K. maaotteluedustuksen valitsemiseksi. **-palkkio** *s.* **-piiri** *s.* katsastajan toimialue. **-päivä** *s.* **-pöytäkirja** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-todistus** *s.* katsastuksen toimittamisesta annettu todistus, katsastuskirja. **-toimitus** *s.*

katsastuttaa[2*] *fakt.v.* < katsastaa 2. | K. auto, alus.

katsauksellinen[63] *a.* katsauksen muodossa oleva, katsauksen luonteinen. | K. esitys. — *Yhd.* yleisk.

katsau|s[64] *s.* **1.** katsahdus, vilkaisu, silmäys. | Jo ensi k:ksella näkee, että... - - sydämeni veit minulta yhdellä silmäsi k:ksella VT[V]. — Tav. **2.** (lyhyehkö) yleisesitys jstak. | Tilastollinen, historiallinen k. Luoda k. jhk. K. maamme vaiheisiin. Esityksestä saa hyvän k:ksen murteen rakenteeseen. — *Yhd.* eduskunta-, elokuva-, kirjallisuus-, markkina-, muoti-, uutisk.; jälki-, kuukausi-, loppu-, viikko-, yleisk.

katsaus|aika *s.* aika, jota jk katsaus koskee. | Kaupanteko oli k:aikana vähäistä. **-kausi** *s.* = ed. **-osasto** *s.* Aikakauslehden, julkaisun k. **-viik|ko** *s.* vrt. katsausaika. | Kuluneen k:on aikana tilanne on pysynyt entisellään.

katse[78] *s.* **1.** a- ja b-ryhmän raja ei ole selvä. **a.** silmien suuntaaminen t. suuntautuneisuus jhk, silmillä tarkkaaminen. | Suunnata k:ensa jhk. Kääntää k:ensa pois (jstak). Hevonen vieroo ihmisen k:tta. Nostaa k:ensa kirjasta. Luoda k:ensa alas. K. maahan luotuna. Kiinnittää, tähdätä k:ensa jhk. K. suoraan eteenpäin. Huomio, k. oikeaan — päin! Seurata k:ellaan jtak. Mitellä k:ellaan jkta. K. haki isää. Ei voinut irrottaa k:ttaan tytöstä. K. liukuu esineestä toiseen. Harhaileva k. kiintyi lopuksi ikkunaan. Niin kauas kuin k. kantaa. Tarkka, tutkiva k. Hän loi minuun pitkän, kysyvän k:en. Miehet vaihtoivat merkitsevän k:en. K:essa näkyi uhmaa. — *Yhd.* kotkank.; syrjäk.; ylenk. **b.** katsomistapa, silmien ilme, katsanto. | Lempeä, ystävällinen, iloinen, arka, unelmoiva, jäinen, samea, vihainen, synkkä k. Sanoa jtak. k. tiukkana. Sisäänpäin kääntynyt k. Veitikan, syyllisen k. K. kirkastuu, synkkenee. Ihmisten k:esta säteili toivoa ja luottamusta. K:eseen tuli eloa ja vilkkautta. **c.** *kuv.* ed. ryhmiin liittyen. | Taiteilijan sisäinen k. Kuulijan henkisen k:en ohi kulkeva kuvasarja. — Kuun, yön k. Auringon polttava k. Järvi on maiseman silmä, sen k. SILL. — *Erik.* huomion, tarkkaavuuden, kiinnostuksen tms. suuntautumisesta jhk. | Kaikelle kauniille avoin k. Teos, joka osoittaa A:n terävää psykologista k:tta 'huomiokykyä'. Luoda k:ensa muinaisuuden hämärään. Koko Suomen kansan k:et kääntyivät Karjalaan. Venäjä on jo varhain suunnannut k:ensa länteen. K:et rohkeasti tulevaisuuteen! **2.** *kansanr.* loitsusanoin vahvistettu voide t. lääke. | Vesi on vanhin voitehista, / kosken kuohu k:hista KAL.

katseet|on[57] *kar.a.* Jäykät, k:tomat silmät. Uneksiva ja k. ilme.

-katsei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Avara-, avo-, hilpeä-, kirkas-, raukea-, selvä-, synkkä-, syvä-, tiukka-, tuikea-, tuima-, vakava-, älykäsk.

katselija[14] *tek.* < katsella. | Olla k:na. Katselijoita kohtasi yllättävä näky. Taivaan kuu todella tällä hetkellä olikin ainoa k. SILL. — *Yhd.* sivustak. **-jouk|ko** *s.* K. hajaantui. Tunkeutua k:on läpi. Suuren k:on nähden. **-parveke** *s.* Urheilukentän k.

katsel|la[28] *frekv.v.* < katsoa. (*I.1.*) K. ympärilleen, taaksensa, jkn jälkeen. K. ikkunasta ulos, kadulle. K. jtak, jkta, jhk, jkhun. K. kuvia, maisemia. K. kirja läpi. K. lasten leikkimistä. Joutui kaikkien k:tavaksi. Näyttelyssä oli paljon k:emista. Väsyi k:emiseen. K. salaa jtak. Se oli komeaa k.! Näytelmä, jota k:i ilokseen. Jäi suu auki k:emaan. K. jtak silmät pyöreinä, us. 'hämmästellen'. K. jtak syrjäsilmällä, us. 'vieroa, kartella'. K. pitkään jtak. K. päältä (ark.). K:i päältä, kun toiset tekivät töitä. — Lähteä maailmaa k:emaan. Isäntä on peltojaan k:emassa. Metsä k:tiin [= tutkittiin, tarkastettiin] läpikotaisin, mutta turhaan. Koetimme k., eikö mitään olisi jäänyt. — K. [= etsiä, hakea] itselleen istuinta. K. itselleen asuntoa, työpaikkaa. Lapset lähtivät marjoja k:emaan. Poika jo k:ee emäntää itselleen. Tyttö, jota yksi ja toinen k:i. Saksa alkoi k. himokkaasti itäisiä naapurimaitaan. (*2.*) K. jtak sormien läpi. Joutua k:emaan jkn kantapäitä 'jäädä jälkeen juoksussa'. Meitä ei k:tu suopein silmin. K. karsaasti jkta, jtak. (*3.*) Sininen kukka k:ee ruohosta. Mustina k:evat ikkuna-aukot. Taivaalta k:evat tähdet. Kuu nousi ja k:i vähän aikaa, kuinka tapaukset kehittyivät tänä pyhäyönä SILL. (*II.*) K:ehan vähän tätä laukkua [kun pistäydyn poissa]. (*III.*) Asioita voidaan k. monelta kannalta. K. valoisasti elämää, tulevaisuutta. Kun nyt lähdemme k:emaan aikakauden oloja - -.

katselmu|s[64] *s.* **1.** tarkastus, vars. viranomais(t)en suorittama kiinteistön tarkastus; erik. *lak.* oikeudenkäynnissä: toimenpide, jolla tuomari t. tuomioistuin itse tarkastaa

jtak oikeudenkäyntiin vaikuttavaa esinettä; vrt. katsastus. | Pitää k. Omaisuuden, tilan k. Toimittaa maanteiden k. Taloudellinen k. Maanvuokrasuhteesta johtuvan korvauksen määräämistä varten pidetään k. Sotaväen k. — Tärkeimmät k:kset tulevat kysymykseen tilus- ja rajariidoissa. Rikoksen tapahtumapaikalla suoritettu k. — *Yhd.* loppu-, lähtö-, paraati-, pää-, talon-, tulo-, vuosi-, yleisk. **2.** *harv.* tarkastelu. | Onko näillä k:ksilla mitään tekemistä lapsikysymyksen kanssa? SILL. -- senlaatuiset teoreettiset k:kset, joista ylempänä oli puhe HOLLO.

katselmus|kirja *s.* katselmuksen tuloksen esittävä asiakirja. **-kokous** *s.* **-kustannu|kset** *s. mon.* Sitoumus k:sten maksamisesta. **-lautakunta** *s.* Taloudellisen katselmuksen toimittaa k. **-mie|s** *s.* katselmuksen toimittaja. | Asianosaisten valitsemat k:het. **-oikeus** *s.* **-pöytäkirja** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-toimitus** *s.* **-tuomio** *s.* katselmuksessa annettu tuomio, jolla esim. maanomistusriita ratkaistaan.

katselu[2] *teonn.* < katsella. | Museon k. Syventyä kirjan k:un. Joutua kyselyjen ja k:jen kohteeksi. K:n lähtökohdaksi otetaan oman paikkakunnan olot. **-aukko** *s.* **-putki** *s.* Kiertokaukoputken k.

katso|a[1] *v.* **I.** varsin. merk.: (aktiivisesti) tarkata silmillä, suunnata katseensa jhk; vrt. nähdä.

1. Katso, niin näet. K. toisella silmällään. Katso silmillä äläkä rei'illä SP. K. tuijottaa, muljottaa, töllistellä. K. taivaalle, pihalle. K. ikkunasta ulos, sisään. K. eteensä, taakseen, sivulle, ympärilleen. Kääntyä, kumartua k:maan. K. peiliin. K. silmälaseilla, kaukoputkella, mikroskoopilla. K. yli lasien. Tule k:maan. Katso (lyh. ks.) seuraavalta sivulta. K. tarkasti, ohimennen. Tarkkaa k:mista vaativa työ. K. lempeästi, vihaisesti, kysyvästi, nuhdellen. K. salaa, syrjästä, sivusta. K. pitkään, us. 'oudostellen, hämmästyen'. K. pyörein, ihmettelevin silmin. Kieroon, karsaaseen k:minen. K. saa mutta ei kajota SP. Riensin k:maan, mistä oli kysymys. — K. jtak, jkta, jhk, jhkun. Pojat k:vat toisiinsa. K. toista silmästä silmään. K. jkta silmiin. K. kuvaansa peilistä. Kesäyön aurinkoa k:massa. K. jtak esitystä, ottelua. K. elokuva(a), näytelmä(ä). K. kuvia. K. kelloon, kelloa. Rakennus edestä k:en, k:ttuna. Kaupunki ilmasta k:ttuna. K:misen arvoinen näköala. K:o kuin lehmä uutta konttia SP. Minua k:ttiin kuin ulkomaalaista. Tuntuu, että hän k:o ihmisen läpi. K:in, miten muut tekivät. Katso, kuinka aurinko paistaa. — Käydä k:massa jkta 'tervehtimässä, käväisemässä jkn luona'. — *Erik.* **a.** tutustua jhk t. tarkastaa katsomalla. | K. museo, näyttely. Lähteä maailmaa k:maan. K. kirjoitus huolellisesti läpi. K. [= kokea, tarkastaa] pyydyksiä. Kalervoinen verkot k:i, / kalat konttihin kokosi KAL. **b.** ottaa selvää jstak jtak katsomalla. | K. aika kellosta, auringosta. K:in kirjasta, milloin Kaarle XII kuoli. K:taanpa sanakirjasta! K. kättä, kädestä 'ennustaa kämmenen uurroista'. K. [= ennustaa] korteista, viinasta, kahvin poroista. **c.** hakea, etsiä, valikoida (katsomalla). | K. itselleen istuin. K. uusi asunto. Talon paikaksi k:taan sopiva kumpu. Kaivon paikan k:minen. Ei syntyvä sijaa katso SL. Morsian kävi tulevassa kodissaan "rukinsijaa k:massa". K. ruokaa itselleen. K. metsästä suksipuu. Kävin kaupasta k:massa uudet jalkineet. Aseeksi k:ttiin tukeva keppi. Hänellä on jo morsian k:ttuna. Vanhemmat k:ivat tyttärelleen sopivan miehen. K:kaa minulle mies, joka on taitava soittaja, ja tuokaa hänet minun luokseni VT.

2. eril. 1. ryhmään liittyviä käyttötapoja, sanontoja ja kuv. käyttöä; raja monessa tapauksessa vars. III ryhmään epäselvä. | Mies k:o sillä silmällä, että hän tuntee minut. K. jtak pahalla silmällä 'suhtautua jhk vihamielisesti, pahansuovasti'. K:n nyt asioita toisin silmin [= suhtaudun asioihin toisin] kuin ennen. Meitä ei k:ttu suopein silmin 'meihin ei suhtauduttu suopeasti'. K. karsaasti, kierosti jkta. Aluksi miestä k:ttiin epäluuloisesti. K. silmänsä sokeiksi jhk 'kiinnittää huomionsa jhk niin ettei muuta huomaakaan'. K. kuolemaa silmästä silmään 'olla lähellä kuolemaa, kuolemanvaarassa'. K. totuutta rohkeasti suoraan silmiin 'kestää kuulla totuus, selvittää itselleen totuus jstak'. K. jtak läpi sormien 'tinkiä vaatimuksista, päästää helpolla, olla kiinnittämättä huomiota kaikkiin yksityiskohtiin yms.' K. eteensä 'pitää puolensa, huolehtia eduistaan, hoitaa (hyvin) asiansa'. Ei ole koiraa karvoihin k:minen t. k:mista [= ulkonäön perusteella ei pidä arvostella] SL. Vihittäessä seisoo sulhanen papista k:en vasemmalla, morsian oikealla puolella. Läheltä k:en [= tutustuttuani tarkemmin] opin tuntemaan hänet uudelta puolelta. Pintapuolisesti, pinnalta k:en. Niin puusta k:en [= asiaa lähemmin t. yksityiskohtaisesti tuntematta] luulisi. Päältä k:en kaunis kirkko. Päältä k:en vaatimaton olemus. Toiset tappelivat, ja Pekka k:i päältä (ark.). K. jkn sydämen syvyyteen. Kaikki k:vat häneen ylöspäin 'pitävät häntä esikuvana, parempanaan tms.' K. lasiin 'ryypätä (väkijuomia)'. — Jumala ei katso ihmisen muotoa, muotoon 'välitä muodosta'. Älä katso lahjan pienuutta. Ja Herra k:i Aabelin ja hänen uhrilahjansa puoleen VT. Jumala on k:nut kansansa puoleen UT. — K. turvallisesti tulevaisuuteen, tulevaisuutta. K. synkästi elämää. — *katsoa ylen* jk t. jku (tav:mmin: ylenkatsoa) 'halveksia, hylkiä, väheksyä'. Joka k:o minut ylen eikä ota vastaan minun sanojani, hänellä on tuomitsijansa UT. — *Vanh.* K. jkn päälle. Niin hän k:i heidän päällensä vihaisesti UT[V].

3. *kuv.* elottomista ja abstr. olioista. | Tähdet k:vat taivaalta. Kuu k:i ikkunasta sisään. Kukka k:o sinisillä silmillään mättäältä. On vuoren huipulla linna, se k:vi laaksohon CAJ. Riihen oviaukko k:i mustana ja järkähtämättömänä SILL. Talvi tuli taakseen k:matta 'suoraan, ilman mitään välivaiheita'. Aamu k:o kalpeana huoneeseen.

II. pitää silmällä, pitää huolta, huolehtia jstak, hoitaa, valvoa; pitää varansa, varoa. | K. lasta, sairasta. Paimen k:o karjaa. Tyttöjen piti äidin poissa ollessa k. lehmiä. K. tulta. Lapset jäävät yksinään kotia k:maan. Noin iso poika jo k:o itsensä. Työnjohtaja jäi k:maan työn suoritusta. On tarkoin k:ttava, että --. K:in vielä, että kaikki oli järjestyksessä. K:kin, ettet myöhästy! — Piti tarkoin k., jos mieli pysyä mukana. Parempi k. kuin katua SL. Kun sinne menee, saa k. kinttujaan. -- jos yhdenkin mullin suohon päästät, niin katso niskas, mies KIVI. — K. jkn parasta. Omaa etuaan k:va. Emme aina jaksa k. lähimmäistemme etua. — † K. jkn perään.

III. yl. tarkata, tarkastella (jltak kannalta), tähystää, pitää silmällä, kiinnittää huomio jhk; vrt. I.2. | K:taan, mitä voidaan tehdä. Ei hätää, k:taan ensin! | "Saanko rahat?" — "No, k:taanhan." | K:kaamme asioita seuraavassa järjestyksessä. Katson nyt asioita uudella tavalla. Juttua on k:ttava levollisesti. Tilannetta voidaan k. toiseltakin kannalta. Suurin piirtein k:en t. k:ttuna tapaus oli tällainen. Ankarasti k:en näillä asioilla on hiukan eroa. Jhk k:matta 'jtak huomioon ottamatta, jstak välittämättä'. Seurauksiin k:matta. Henkilöön, ikään, sukupuoleen k:matta. -- jos henkilöön k:tte, niin teette syntiä UT. Inhimillisesti k:en kesken katkennut elämäntyö. Käytännöllisesti k:en 'käytännön kannalta katsoen'; tav. 'oikeastaan, itse asiassa'. Työ jatkuu käytännöllisesti k:en ympäri vuoden. Mitään vaaraa ei käytännöllisesti k:en ole. Näitä maita sanotaan kokonaisuutena k:en Pohjolaksi. On k:ttava myös kustannuksia. Oli sade tai pouta, sitä ei joudettu k:maan. — *katsoen* pre- t. postp:n luonteisesti ill:n ohella ilmaisemassa näkökohtaa t. suhdetta; vrt. nähden. | K:en asian tärkeyteen [= ottaen huomioon asian tärkeys] on pidettävä kiirettä. Siihen k:en, että --. Sairas voi olosuhteisiin k:en hyvin. Kokoonsa k:en halpa kirja. Sanat, jotka eroavat toisistaan vain taivutukseen k:en, muodostavat paradigman eli muotosarjan. Leipä on vähissä, syökää siihen k:en.

IV. mielipiteestä, kannanotosta: pitää jnklaisena, jnak, olla jstak jtak mieltä tms. | K. jk hyödylliseksi, suotavaksi, välttämättömäksi. K. jku päteväksi. K. tarpeelliseksi tehdä jtak. Sopivaksi k:tulla tavalla. Hänet k:ttiin toimeen sopivimmaksi. K:ttiin viisaimmaksi, että jäädään kotiin. Sopimus k:taan purkautuneeksi. Hän k:i hyväksi lähteä. Tärkeäksi k:ttava muutos. Poikkeukset k:ttiin mahdollisiksi. K. jk t. jtak oikeudekseen, velvollisuudekseen. Tapaus lienee k:ttava onnettomuudeksi. Päätökseksi k:taan enemmistön mielipide. Keskustelu k:ttiin vastaukseksi kysymykseen. Muutamat k:vat työtä rangaistukseksi. K. asiakseen tehdä jtak. K:ttiin, ettei se ole tarpeellista. Tämän k:taan johtuvan siitä, että --. Oikeus k:i vastaajan menetelleen rikollisesti. Näin tehdään, jos k:taan syytä olevan. En k:nut pystyväni siihen.

V. imperatiivimuotoja, joita käyt. us. painottomassa asemassa ja interj:n luonteisestikin osoittamaan huomion kiinnittämistä, äkillistä huomaamista, ihmettelyä, selitystä yms.; varsin. merk. us. vielä huomattavissa; vrt. ka, kah, kas, kappas, jotka ovat katso(pas)-muodon interj:oiksi muuttuneita lyhentymiä. | Katso nyt, kun selitän. K:pas poikaa, minkä teki! K:kaas mikä veljellisyys KIVI. Katso kummaa. K:kaahan, asia oli niin, että --. K:han veijaria! Vanha kettu, k:kaas. K:pas, siinähän se jo on! Ja k:kaa, noin paljon kukkia! K:s, minäkin alan tulla vanhaksi. Meidän on pian lähdettävä, k:kaahan. — Erik. *katso* (raam. ja ylät.) Ja Jumala katsoi kaikkea, mitä hän tehnyt oli, ja katso, se oli sangen hyvää VT. Matti hakkasi aukon seinään, ja katso, heti tuli valoa huoneeseen. Ja katso, kaikki olikin unta. Kun pääsimme perille, niin katso, meitä odotti yllätys.

katsoj|a[10] *tek.* K:asta vasemmalle. K:ain parveke. Näyttelyssä on meikäläisille k:ille paljon uutta. K:at lähtivät esityksestä tyytyväisinä. — *Yhd.* kaivon-, kortista-, kädestä-, sivusta-, syrjästäk.

katsojaiset[03] *s. mon.* katsomistilaisuus. — Tav. *yhd.* kodin-, talonk.

katsoja|joukko *s.* Satapäinen k. Sankat k:joukot olivat liikkeellä. K:joukosta kuului kehottavia ääniä. **-korokе** *s.* Stadionin k. **-kunta** *s.* Innostunut k. **-lava** *s.* **-n|paikka** *s.* **-parvek|e** *s.* Katettu k. Kentällä on avarat k:keet.

katsoma[13] *s.* katsominen, katsomiskerta. | Ensi k:lta näytti siltä, että --. En usko vielä yhdellä k:lla. **-paikk|a** *s.* Saada hyvä k. Yleisölle järjestetään k:oja.

katsomaton[57] *kielt.a.* **1.** *akt.* Keinoja k. ja häikäilemätön mies. **2.** *pass. harv.* Vielä k. näyttely.

katsomistapa *s.* Tuntemis- ja k. Tieteellinen k. Tottua jhk k:an.

katsomo[2] *s.* esitysten, näytelmäin, kilpailujen tms. katsojia varten varattu paikka; katsomossa oleva yleisö. | Näyttämö ja k. Esitys teki k:on voimakkaan vaikutuksen. Koko k. vääntelehti naurusta. — *Yhd.* pää-, sivuk. **-rakennus** *s.* Teatterin, stadionin k.

katsomu|s[64] *s.* näkökanta, jolta jku (syvällisessä merkityksessä) katsoo elämää, oloja ja asioita, pysyväksi lujittunut kanta, (tietoisesti) omaksuttu suhtautumis- ja käsitystapa; periaate, mielipide. | Uskonnollinen, poliittinen k. K:kseltaan vanhoillinen. K., joka vaatii naisen ja miehen tasa-arvoisuutta. Tämä tapa johtuu ikivanhoista k:ksista. Lähden siitä k:ksesta, että --. — *Yhd.* elämän-, maailman-, perusk.

katsomus|kanta *s.* vrt. ed. | Kansallinen k. Pysyä k:kannallaan. **-ta|pa** *s.* jtak kantaa t. katsomusta edustava tarkastelu- t. käsitystapa, katsantotapa. | Yksipuolinen, luonnontieteellinen k. Vallitsevan k:van mukaan. Romantiikan k. painoi leimansa koko henkiseen elämään.

katsonta[13*] *teonn.* < katsoa. | Kaivon k. 'kaivonpaikan etsiminen'. — Kullervo pantiin

lapsen k:an. Laitoksen k. on uskottu työnjohtajalle.

kat|taa[9*] *v.* **1.** varustaa katolla, panna jhk katto, tehdä katto (jstak aineesta). | K. rakennus. K:tamiseen käytettävät aineet. K:ettu piha, suoja, silta. K:ettu vaunu, vene. K. päreillä, huovalla, peltilevyillä, oljilla. **2.** ed:een liittyen. **a.** peittää, päällystää, verhota jllak; olla katon tapaan jnk yläpuolella, päällä, peitteenä. | K. jk risuilla, mullalla. Kivillä k:ettu tie, katu. K. sauma, rako. Naimisissa olevien naisten pää oli k:ettuna. — Neulasten k:tama polku. Laiho k:taa pellon. K:tava pinta, holvi. K:tava ommel. Lumi, hanki k:taa maata. Jään k:tama järvenselkä. Koko veden pinnan k:tava limakerros. Pilvet k:toivat taivaan. — *Kuv.* Yö k:taa tienoot. Syksyn kolkko, synkkä ilta / k:taa kaupungin ja maan A.OKSANEN. **b.** *tal. liik.* olla jnk katteena, pitää jnk katteena, asettaa jnk katteeksi; peittää, korvata. | Pankin metallikassa k:taa puolet liikkeessä olevaa setelistöä. K. vekselillä. K:ettu luotto. Kustannusten k:taminen. K. vajaus. Verotuksella k:ettavat menot. **3.** *ruok.* K. pöytä 'järjestää pöytä ruokailukuntoon'. Neljälle hengelle k:ettu pöytä. Illallinen k:ettiin kamariin. Aistikkaasti k:ettu ateria.

kattaja[16] *tek.* Rakennuksen k. — Toimia pöydän k:na.

kattamat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole katettu; katteeton. | K:tomat portaat. K. laiva. Puut saavat olla ulkona k:tomina. Pöytä on vielä k. — *Tal. liik.* K. setelistö, šekki, luotto.

kattamis|aine *s.* K:aineena käytetään yleisesti päreitä. **-tap|a** *s.* Tuohella kattaminen on väistynyt käytännöllisempien k:ojen tieltä. **-työ** *s.* K:t suoritetaan talkoilla.

kattara[15] *s.* Bromus, heinäkasveja, joilla on isot, suikeat t. puikeat tähkylät. — *Yhd.* nurmi-, ruisk.

kattaus[64] *s.* → kate, kattaminen.

katteellinen[63] *poss.a.* < kate. | K. luotto.

katteet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kate. | K. tuulensuoja. — K. šekki.

katteinen[63] *poss.a.* < kate. — *Yhd.* holvi-, kupu-, puoli-, täysik.

kat|ti[1*] *s.,* us. *halv.* kissa. | Naukuva k. Ei makaavan k:in suuhun hiiret juokse SL. Ovessa on k:in reikä. Siihen loppui hiiren virsi, / katkesi k:in tarina KANT. Sen vietävän k.! — Väheksymistä, harmistumista, ylimielisyyttä ilmaisevissa huudahduksissa. | K:tia vielä! Luulin hänen tulevan — k:in häntä! Pyh, k:tia kanssa!

kattila[15] *s.* **1. a.** tasapohjainen kaksikorvainen t. varrellinen keittoastia; vrt. kasari. | Kuparinen, emaljoitu k. K:n kansi. Keittää k:ssa, k:lla. Pata k:a soimaa, musta kylki kummallakin SL. — *Yhd.* alumiini-, emal(j)i-, kupari-, vaskik.; hillo-, liemi-, mehu-, puurok.; keitto-, sähkök. **b.** *kuv.* Hiiden, hornan k. Manata kaikki alimpaan k:an. Miljoonakaupunki kiehuu kuin kadotuksen k. Yhdysvaltoja on sanottu kansojen k:ksi. — *Yhd.* helvetin-, hiiden-, hornan-, noidank. **2.** *tekn.* (tav. jhk koneistoon kuuluva) umpinainen (us. lieriömäinen) kuumennusastia. | Höyrykoneen k. Laivan, veturin k. K:n varusteet. Lämmin vesi virtaa kattilahuoneen k:sta talon kaikkiin kerroksiin. K:n tarkastus. K. räjähtää, jos paine on liian suuri. — *Yhd.* haihdutus-, lämmitysk.; lieriö-, liite-, putki-, pystyk.; höyry-, vesik.; laiva-, veturik.

kattila|-asetus *s.* höyrykattiloiden tilaa, hoitoa yms. koskeva asetus. **-huone** *s.* huone, johon laitoksen, laivan, keskuslämmitys- yms. kattila(t) on sijoitettu, pannuhuone.

-kattilainen[63] *poss.a.* Kaksi-, nelik.

kattila|kivi *s. tekn.* veteen liuenneista suoloista höyrykattilan sisäpinnalle saostunut kerrostuma. **-kunta** *s.,* us. *leik.* ruokakunta, perhe. **-laakso** *s. maant.* pyöreä, jyrkkäreunainen laakso. **-lait|e** *s.* K:teiden hoito. **-laito|s** *s.* Uudenaikainen k. K:ksen käytön tarkastus. **-levy** *s.* rauta- t. teräslevy, jota käytetään höyrykattiloihin.

kattilallinen[63] *s.* kattilan täysi. | K. perunoita.

kattila|mainen[63] *kalt.a.* K. laakso, järviallas. **-malli** *s.* **-muoto** *s.* Muurattava k. **-muuraus** *s.*

kattilan|hoitaja *s.* **-kansi** *s.* **-katsastaja** *s.* **-katsastus** *s.* **-muotoinen** *a.* tav. ⌒. | K. astia, kuoppa. **-paikkaaja** *s.* Kiertelevä k. **-paikkuri** *s.* = ed. **-runko** *s.* **-räjähdys** *s.* höyrykattilan räjähtäminen. **-syöttö** *s. tekn.* veden johtaminen kattilaan. **-tarkastaja** *s.* **-tarkastus** *s.*

kattila|paine *s. tekn.* kattilassa vallitseva paine. **-paja** *s.* **-putki** *s.* **-raken|ne** *s.* Käytännössä on useita erilaisia k:teita. **-seppä** *s.* Levy- ja k. **-ve|si** *s.* Kovaa vettä ei pitäisi käyttää k:tenä.

kat|to[1*] *s.* **1. a.** rakennusta päältäpäin peittävä rakenne, ulko-, vesikatto. | Talon, kirkon k. Jyrkkä, loiva, tasainen k. Peltinen, tiilinen k. K:on harja, räystäs, lape. Naulata k:toa. K:on kannattimet. K:toa kannattavat pylväät. K. vuotaa. Rakennus saatiin k:toon, k. päälle 'katetuksi'. Vaja ja talli ovat saman k:on alla, samassa k:ossa. Punainen k. näkyy järven takaa. Kiivetä k:olle. Pisarat rapisevat k:olla. — Eril. sanontatapoja. | Päästä oman k:on alle 'omaan asuntoon, omiin huoneisiin'. Heinät saatiin k:on alle 'suojaan'. Säilytettävä kuivassa paikassa k:on alla. He eivät viihdy saman k:on alla 'yhdessä'. Etsiä k:toa päänsä päälle 'asuntoa, majapaikkaa'. Joutua kirkon k:toa tervaamaan 'maksamaan sakkoa lapsen siittämisestä ennen avioliittoa'. **b.** muu katon tavoin peittävä osa, päällys. | Vaunun, veneen k. Auma peitetään k:olla. Kuhilaan, miilun k. Turpeet levitetään k:oksi suon pinnalle. — Kaivosterminä: malmin päällä oleva malmiton kallio, selkäpuoli, päällystä. — *Kuv.* Hypätä jkn nenän k:olle 'käydä silmille, kimppuun, lyödä (kasvoihin), löylyttää'. **2. a.** huonetta tms. tilaa päältäpäin rajoittava rakenne, laipio, laki, välikatto. | Tuvan, kellarin k. Ripustaa k:toon. Lamppu riippuu k:osta. Leipävartaat ovat k:ossa. Huone siivottiin lattiasta k:toon (asti). Vaja on k:toa myöten täynnä. Pää ulottuu k:toon. Luukku on k:on rajassa 'lähellä kattoa'. — Eril. sanontatapo-

ja. | Syljeskellä k:toon 'loikoa, viettää laiskanpäiviä'. Ilo, riemu, innostus, tunnelma nousee k:toon asti. Laulettiin niin että k. kohoili. **b.** muu laen tapainen päällysosa t. rakenne (myös *kuv.*). | Uunin, tunnelin, luolan k. Nenäontelon k. Suun k:tona on kaareva luuholvi, suulaki. — *Kuv.* Tähdet tuikkivat hongikon k:on läpi. Taivaan sininen k. K:tonamme oli paljas Luojan taivas. **3.** *yhd.* Huopa-, kangas-, laatta-, lasi-, lauta-, levy-, liuske-, malka-, metalli-, olki-, paanu-, palkki-, parru-, pelti-, puu-, päre-, rauta-, rima-, tiili-, tuohi-, turvek.; auma-, harja-, holvi-, kartio-, kupu-, laaka-, pulpetti-, saha-, satula-, taite-, tasa-, telttak.; alus-, sisä-, ulko-, vesi-, välik.; kirkon-, ladon-, tuvank. (myös ⌒).

katto|aine *s.* Tiili on k:aineena kestävä. **-akkuna** *s.* **-akseli** *s.* *tekn.* kattoon sijoitettu voimansiirtoakseli. **-ansas** *s.* *rak.* **-aukko** *s.* Teltan, kodan k. **-fresko** *s.* **-haikara** *s.* Ciconia ciconia, iso astujalintu, joka Etelä- ja Keski-Euroopassa pesii rakennusten katolle t. ihmisasuntojen lähellä oleviin puihin, valkoinen tuonenkurki. **-hir|si** *s.* Pääskyn pesä on k:ren alla. Lapsen kätkyt riippuu k:restä. **-holvi** *s.* Tornin, kellarin, uunin, tunnelin k. Muurattu k. Suippokaariset k:t. Temppelin korkean k:n alla.

kattohuopa *s.* kivihiilitervalla t. asfaltilla kyllästetty ja eri tavoin päällystetty lumppu- t. selluloosapahvi, jota käytetään kateaineena, kattopahvi. **-kerros** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

kattoikkuna *s.* katossa oleva ikkuna. | Kajuutan k. Valo tulee pyöreästä k:sta.

-kattoinen[63] *poss.a.* Jyrkkä-, korkea-, laakea-, loiva-, matala-, tasak.; auma-, harja-, holvi-, kaari-, kupu-, satula-, suippo-, taitek.; huopa-, lauta-, malka-, olki-, pelti-, päre-, turvek.

katto|johto *s.* Ukkosenjohdattimen k. **-kaar|i** *s.* Asemahallin k:et. **-kerros** *s.* monikerroksisen rakennuksen ylin kerros. **-kivi** *s.* *rak.* kateaineena käytetty (liuske)kivi. **-komero** *s.* *rak.* = kasetti 2. **-koriste** *s.* Kipsinen k. **-kouk|ku** *s.* Lamppu riippuu k:usta. **-kouru** *s.* *rak.* **1.** räystäällä oleva, sadeveden juoksua ohjaava kouru. **2.** kouruksi veistetty kattolauta. **-kruunu** *s.* vrt. kruunu 5. f. | Messinkinen kirkon k. K:n kynttilät. Monilamppuinen k. Kristallit kimaltelevat k:ssa. **-kupoli, -kupu** *s.* **-kuv|a** *s.* Seinä- ja k:ia. **-laakeri** *s.* *tekn.* kattoon kiinnitetty laakeri, riippulaakeri. **-laatta** *s.* *rak.* Liuskakivinen, sementtinen k. **-lakka** *s.* *maal.* huopa- ja peltikaton suojaksi käytetty lakka. **-lamppu** *s.* kattoon kiinnitetty lamppu. | Sytyttää k. K. valaisee huoneen joka sopen. **-lannoitus** *s.* *maat.* = peitto-, pintalannoitus. **-lanta** *s.* *maat.* vrt. ed. **-laskui|nen** *a.* -sesti *adv.* harjakaton tapaan laskeutuva. | Hyönteisten k:set peitinsiivet. **-laudoitus** *s.* Ullakkokamarin k. **-lau|ta** *s.* Permanto- ja k:dat. **-levy** *s.* *rak.* kateaineena käytetty metallilevy, kattopelti; joskus myös muuta ainetta. **-lista** *s.* *rak.* sisäseinän ja katon saumaa peittävä ja us. seinän yläosaa koristava lista; ulkoseinän ylhäältä päättävä lista, räystäslista (tav. kivirakennuksissa). **-liuske** *s.* laattoina kattoihin käytetty liuske. **-luukku** *s.* Saunan, kellarin k. **-lyhty** *s.* *rak.* ikkunallinen tornimainen rakenne esim. kirkon harjalla (huoneen yläosan valaisemiseksi), lanterniini; vrt. kattoratsastaja. **-maalau|s** *s.* katon pintaa koristava (taide)maalaus; *harv.* katon koristaminen maalauksilla. | Keskiaikainen k. Kirkon k:kset. K:ksen historian kuuluisimpia nimiä.

kattomai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. kerros. Pylvään k:seksi veistetty yläpää.

katto|malka *s.* Tuuli kiskoi irti k:malkoja. **-mer|i** *s.* *kuv.* Kaupungin k:en yllä. Mutta minä etsin k:en keskeltä pientä valkeaa taloa ja porttia KOSKENN. **-muoto** *s.* Kaksilappeinen harjakatto eli satulakatto on meillä vallitseva k. **-naula** *s.* vars. pärekaton kattamisessa käytetty naula. **--olki** *s.*, tav. *mon.* Suoria k:a haluttaessa on rukiit puitava käsin. **--or|si** *s.* Kukko kiekuu k:rella. Himmeli ripustettiin k:teen. **-paanu** *s.* *rak.* **-pahvi** *s.* kattohuopa. **-palkisto** *s.* **-palkki** *s.* (väli)kattoa kannattava palkki. **-paneeli** *s.* **-paperi** *s.* **-parru** *s.* (väli)-kattoa kannattava parru. **-parveke** *s.* **-pelti** *s.* Sinkitty k. **-piiru** *s.* vesikattoa vastassa oleva kattotuolin osa. **-pin|ta** *s.* Seinä- ja k. Sileä k. K:nan koristelu. Maalaus täyttää melkein koko k:nan. K. on peitettävä tulenkestävällä aineella. **-puu** *s.* Malka on tuohi- ja olkikatossa harjalta räystäälle käyvä k. **-puutarha** *s.* katolle järjestetty puutarha. **-päre** *s.* **-raide** *s.* kattoon kiinnitetty liukuraide. **-raken|ne** *s.* Yksinkertainen, kevyt, vaakasuora k. Tiiliholvia ei enää käytetä k:teena. Vanhojen puukirkkojemme k:teet. K:teen kantavuus. **-rappaus** *s.* **-rasia** *s.* *sähk.* katossa oleva jakorasia. **-ratsastaja** *s.* *rak.* katon harjalla oleva pieni koristetorni, katto-, harjatorni; vrt. kattolyhty. **-riuku** *s.* = seur. **-ruode** *s.* *rak.* kateaineen (tuohien, päreiden, huovan jne.) alla oleva ruode, kattoriuku. **-tasanne** *s.* katolla oleva tasanne (esim. tarjoilu- ja näköalapaikkana), kattoterassi. **-teline** *s.* katolle sijoitettu teline, johon esim. puhelinjohto kiinnitetään. **-terassi** *s.* = kattotasanne. **-terva** *s.* **-tiili** *s.* kateaineeksi käytettävä tiililevy. **-tiilitehdas** *s.* **-torni** *s.* = kattoratsastaja. **-tuoh|i** *s.* Vanhan rakennuksen k:et. **-tuoli** *s.* *rak.* vesikaton (us. A:n muotoinen) kannatusrakenne. **-tuolisto** *s.* **-tyyppi** *s.* Tasakatto on kuivien seutujen k. **-valaisi|n** *s.* kattoon kiinnitettävä valaisin. | Seinä- ja k:mia. **-valaistus** *s.* katossa olevasta ikkunasta t. kattovalaisimesta tuleva valaistus. **-valo** *s.* katosta tuleva valo; vrt. ed. **-vasa** *s.* kattoa kannattava vasa. **-vesi** *s.* katolta juokseva (sade)vesi. **-viiri** *s.* **-vuoli(ainen)** *s.* kattoa kannattava vuoliainen. **-väri** *s.* Punainen k.

kattuuni[6] *s.* = karttuuni.

katu[1*] *s.* asemakaavoitettujen alueiden, tav. kaupunkien ja taaja-asutuksisten yhdyskuntien yleistä liikennettä palveleva ja sen vaatimusten mukaan rakennettu kulkutie. | Suora, leveä, ahdas, kapea, sokkeloinen k. Kivetty, asfalttipäällysteinen k. Hiljainen, vilkas, vilkasliikenteinen, rauhaton k. Kaupungin kadut.

Levittää k:a. Asua jnk kadun varrella, jllak kadulla. Ajaa, kulkea k:a, kadulla. Kaduilla ja kujilla. Rientää k:ja ylös ja alas. Mittailla k:ja 'kuljeskella kaduilla'. Kaatua k:un. Juosta yli kadun. Ikkuna on kadun puolella, kadulle päin. Osoitteessa on mainittava k. ja numero. — Kadun kasvatti, lapsi 'höllästi, ohjauksetta kasvanut kaupunkilainen'. Joutua kadulle 'kodittomaksi; katunaiseksi'. Ajaa jku kadulle. Kysymys, joka ei kiinnosta kadun miestä 'tavallista keskitason kansalaista, suurta yleisöä'. — Katujen nimissä: Minna Canthin k. — *Yhd.* ajo-, asunto-, kauppa-, liike-, liikenne-, puistok.; kehä-, poikki-, pää-, ranta-, rengas-, sivu-, syrjä-, valtak.; asfaltti-, kivik.; (katujen nimissä:) Aleksanterin-, Snellmanink.

katu|a[1*] *v.* tuntea mielipahaa t. itsesyytöstä jstak tekemästään t. aiheuttamastaan, toivoa jtak tekemäänsä tekemättömäksi. | K. päätöstään, tekoaan. Sitä saat vielä katkerasti k. Ei siinä ole mitään k:mista. Kaikkea mies k:u, vaan ei nuorna naimistansa SL. Parempi katsoa kuin k. Kadun, että lähdin. K. tehneensä jtak. — K. kauppaansa, kauppojaan 'tulla katumapäälle t. olla katumapäällä toimenpiteestään t. menettelystään'. — *Erik.* tuntea siveellistä mielipahaa jstak tekemästään t. aiheuttamastaan, tuntea t. harjoittaa katumusta. | K. rikoksiaan, syntejään. K. itsekkyyttään, pahuuttaan. K. ja pyytää anteeksi. K:va syntinen, syyllinen.

katu|elämä *s.* Kaupungin vilkas, kirjava k. K:-elämän melu. — Siveellisesti höllä k. K:elämän viettelykset. **-hälinä** *s.* K:ssä ja ihmisvilinässä. **-ikkuna** *s.* kadunpuoleinen ikkuna.

-katuinen[63] *poss.a.* Ahdas-, leveäk.

katuja[16] *tek.* Paljain jaloin ja k:n puvussa.

katu|johto *s. tekn.* kadussa kulkeva johto (putki, kaapeli tms.). **-juoksu** *s. urh.* A. voitti 15 km:n k:n Tukholmassa. **-jyrä** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-kahakka** *s.* **-kahvila** *s.* katuvierellä oleva ulkoilmakahvila. **-kauppa** *s.* K:a koskevat määräykset. **-kauppias** *s.* **-kaupustelija** *s.* Etelämaiden kaupunkien k:t. **-kieli** *s.* suurten kaupunkien väestön pohjakerrosten, vars. poikien keskuudessa kehittynyt sosiaalinen erikoiskieli, jota yleiskielestä erottaa mm. vieraiden kielten sanojen väännöksiä sisältävä sanasto. **-kilpi** *s.* kadun nimen ilmaiseva kilpi. **-kiveys** *s.* kadun kivipäällyste. **-kivi** *s.* kadun kiveykseen käytetty määräkokoinen luonnonkivi t. määrämittaiseksi muokattu kivenlohkare. **-kivitys** *s.* → katukiveys. **-kohtaus** *s.* kadulla sattunut tapaus. | Järkyttävä k. **-koroke** *s.* **-kuva** *s.* Idyllinen k. Jyväskylästä. — K:lle antavat leimansa sotilaat. Suuret kivitalot kuuluvat k:an. **-käytävä** *s.* kadun reunassa oleva jalkakäytävä. | Asfaltoitu k. Astella k:llä. **-lamppu** *s.* katua valaiseva lamppu. **-laulaja** *s.* Kiertelevä k. **-lehti** *s. halv.* etup. katuyleisön keskuuteen leviävä (tav. matalatasoinen) sanomalehti. **-levottomuu|s** *s.*, tav. *mon.* K:ksia Kairossa. **-liiken|ne** *s.* Vilkas k. K:teen pysähdys. K:teessä sattunut onnettomuus. Kadota k:teen vilinään. K. ohjattiin toisaalle. **-linja** *s.* Suora k. Rakennus on sijoitettava k:an. **-lyh|ty** *s.* katua valaiseva lyhty (myös kaasuvalaisin). | K:dyn valossa. Kaupunginpalvelijat kävivät sytyttämässä k:dyt. **-maa** *s.* asemakaava-alueen yleistä liikennettä varten varattu alue. **-maino|s** *s.* K:ksien kirjavat valot.

katumapääll|ä, -e *adv.* katuvalla mielellä, katuvassa mielentilassa, katumoissaan; harv. siveellisestä katumuksesta. | Olla k. Myi talonsa, mutta tuli sitten k:e. Tuli k:e ja purki kihlauksensa. Tämä tapaus sai hänet k:e.

katumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. pahantekijä, syntinen. K:tomalla mielellä. Pysyä k:tomuudessaan.

katu|mellakka *s.* Mielenosoituksia ja k:mellakoita. Verinen k. Panna toimeen k. **-meteli** *s.* = ed. **-mielenosoitu|s** *s.* Ottaa osaa k:ksiin.

katumoi|na, -ksi, -kse(en *adv.* Jk ei ole k:ksi 'jtak ei tarvitse katua'. K:ksi (tai k.) nainen kaunis kainon miehen kainalossa SL. Tehdä jtak k:kseen 'niin että joutuu katumaan'. Jk käy k:ksi 'kaduttaa'.

katumoi|ssa(an, -hin(sa *adv.* katuvalla mielellä, katumapäällä. | Olla k. Lupasi k. tehdä parannuksen. - - on joulu-ukko tullut k:hinsa RAILO.

katumuksen|tekijä *s.* Pukeutua k:tekijän karkeaan pukuun. **-te|ko** *s.* Sovittaa rikostansa k:olla.

katumu|s[64] *s.* katuminen, jnk oman teon (t. omien tekojen) t. oman menettelyn aiheuttama (siveellisen) mielipahan t. itsesyytöksen tunne. | Tehdä k., k:sta 'katua'. Osoittaa, harjoittaa k:sta. Saarnata k:sta ja parannusta. K:ksen hetki. K. oli jo myöhäistä. Synti ja k. Katkera k. mielessä. Tuntea k:sta.

katumus|harjoitus *s.* Sovittaa jtak k:harjoituksilla. Kirkon määräämät k:harjoitukset. Tuomas-piispa vietti loppuikänsä Visbyssä k:harjoituksissa. **-kamppailu** *s.* Ankara k. **-kirje** *s.* **-psalmi** *s.* Vanhan testamentin k:t. **-puku** *s.* **-päivä** *s.* Kiitos-, rukous- ja k:t. **-saarna** *s.* **-|työ** *s.* Katolinen kirkko määrää syntien sovitukseksi k:töitä. **-virsi** *s.* Veisataan k.

katu|myyjä *s.* Lehtiä kauppaava k. **-nainen** *s.* ilonainen (kaupungissa). **-neliö** *s.* kortteli. **-näkymä** *s.* K. Helsingistä. **-näköala** *s.* Huoneesta avautuva k. **-oja** *s.* kadunvierioja, jota myöten pintavesi johdetaan pois. — *Kuv.* Sortua, luisua k:an 'siveellisesti huonoille teille (vars. naisesta)'. **-onnettomuus** *s.* **-osa** *s.* Jnk talon k. Kaupungille kuuluva k. päällystetään asfaltilla. **-osuu|s** *s.* Yksityisten k:ksien kunnossapito. **-ov|i** *s.* talon t. huoneiston kadunpuoleinen ulko-ovi. | K. suljetaan klo 21. K:en avain. **-partio** *s.* kaduilla järjestystä valvova (sotilas)partio. **-peili** *s.* kadunpuoleiseen ikkunaan asetettu peililaite, josta huoneessa olija voi nähdä, mitä kadulla tapahtuu, juorupeili. **-perspektiivi** *s.* näköala pitkin katua. **-po|ika** *s.* kaduilla ja pihoilla omissa hoteissaan maleksiva kasvattamaton kaupunkilaispoika; *halv.* yl. huonosti kasvatettu poika. | Helsingin k:ikien kieli. K:jan tavat ja puheet. **-portti** *s.* kadulle johtava portti. **-pöly** *s.* K:n sitomiseen käytetty aine. **-rahvas** *s.* Räyhäävä k. Pariisin k. valtasi Bastiljin linnan. **-rakennus** *s.*

kadun puolella (tonttia) oleva rakennus; vrt. piharakennus. **-risteys** *s.* = kadunristeys. **-rosvo** *s.* Joutua k:jen käsiin. **-rähinä** *s.* **-silta** *s.* siltarakenne, jota myöten katu johdetaan vesistön, syvänteen tms. ylitse. **-soittaja** *s.* **-sokkelo** *s.* Laitakaupungin k:issa. **-sul|ku** *s.* kadulle tilapäisesti rakennettu suojavarustus t. este, barrikadi. | Taistelu k:ulla. Hiekkasäkeistä rakennettu k. **-taistelu** *s.* Kaupunki vallattiin kiivaiden k:jen jälkeen. **-tappelu** *s.* Rähinöitä ja k:ja. **-tiili** *s.* kadun päällysteeksi käytetty tiili. **-tomu** *s.* **-tunneli** *s.* tunneli, jonka läpi kulkee katu; kadun alla kulkeva tunneli. **-tyttö** *s.* tav. = nuori katunainen. **-|työ** *s.* Tie- ja k:-työt. Laajoja k:töitä suunnitteilla.

katuvai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* katuva, katuvalla mielellä oleva. | K. syntinen. Osoittaa k:sta mieltä. — *S:sesti.* K. tunnustaa tekonsa ja lupaa parannusta.

katu|valaistus *s.* Keskikesän öinä k. on tarpeeton. K:valaistukseen käytetään kaasu- ja sähkölamppuja. **-valo** *s.* Sytyttää k:t. **-verkko** *s.* Kaupungin k. **-vier|i** *s.* Astua k:tä. K:et olivat täynnä kansaa. **-vierusta** *s.* = ed. **-vilinä** *s.* Kadota k:än. **-yleisö** *s.* Paikalle kerääntyi nopeasti k:ä.

katve[78] *s.* siimes, varjo(paikka). | Vilpoinen, suojainen k. Huoneiden k. Metsän, pensaikon k:essa. Istahtaa koivujen k:eseen. Kallion k:essa on vielä lunta. Pyrkiä k:en puolelle helettä pakoon. — *Sot.* alue t. paikka, johon laakatuliaseilla ei voi ampua t. johon tähystämällä ei voi nähdä; *syn. vanh.* kuollut kulma. — *Yhd.* näkö-, tulik.

katveikas[66*] *poss.a.* = katveinen. | K. metsä.

katveik|ko[2*] *s.* katve(paikka). | - - petäjän k:ossa M.MERENMAA.

katveinen[63] *poss.a.* varjoisa. | K. paikka.

katvepaikka *s.* Viileä k. Etsiä k:a.

kauaa *adv.* kielt. yhteyksissä; par. kauan. | Ei hän k. täällä viivy. Harvoin tuollainen k. voi jatkua.

kauainen[63] *a. kansanr.* pitkäaikainen, kaukainen.

kauaitse *adv. harv.* kaukaa. | On täällä mäkiä niin kuin muuallakin ... mutta ne kierretään k. AHO.

kauaksi 1. *adv.* **a.** paikallisuudesta: kauas. | Älkää menkö k. Lievästi haavoittuneita ei kuljeteta kovin k. rintaman taakse. Linnut pyrähtivät k. vainion toiselle puolelle. Ei omena k. puusta putoa SP. Et saa juosta pihaa kauemmaksi. Kauimmaksi lentänyt pallo. — Veisi kovin k. selittää tässä eri muunnoksia. S. on suorittanut arvokkaan ja k. kantaneen työn. **b.** ajasta: pitkäksi aikaa; vrt. kauas 2. | En jätä sinua k. yksin. Maa jäi k. miehitysjoukkojen valtaan. Pysähdymme odottamaan niin k. että ehdit mukaan. Poika meni piiloon niin k. kuin hevonen ajoi ohi. **2.** *a.* ks. kauka.

kaualli|nen[63] *a. vanh. harv.* kauan kestävä t. kestänyt, pitkäaikainen. | - - heittäen k:set, salatut tuskamme pois! KIVI.

kauan 1. *adv.* pitkän aikaa. | Odottaa, jatkua, kestää, viipyä k. Olen tuntenut hänet jo k. K. kaivattu. Siitä ei ole vielä k., kun tulin. Tämä tapahtui jo k. sitten. Mietti k., ennen kuin ryhtyi puuhaan. Tuollainen tilkka ei k. riitä. K:ko tuollaista matkaa pyörällä ajaa? K. sen jälkeen kun - -. Tuomio pantiin täytäntöön k. oikeudenistunnon jälkeen. Viikon on virteni vilussa, / k. kaihossa sijaisnut KAL. Ei k. sitten, tav. par. vähän aikaa sitten. Ei k. sen jälkeen, tav. par. pian sen jälkeen. - - teidät kastetaan Pyhällä Hengellä, ei k. näitten päivien jälkeen UT. — Kovin, hyvin, melko, aika k. Nukkui niin k., että myöhästyi koulusta. Kuinka k. olet jo ollut täällä? Niin k. kuin suinkin. Niin k. kuin järvi on jäässä, on laivaliikenne pysähdyksissä. En kestä tätä enää kauemmin [t. kauempaa]. Emme voi viipyä täällä neljää päivää kauemmin [t. kauempaa]. Kengät kestävät kauemmin, jos niitä hoidetaan hyvin. Hän on ollut meistä kauimmin merellä. **2.** *a.* ks. kauka.

kauas *adv.* **1.** paikallisuudesta: pitkän matkan päähän, etäälle, pitkälle, kauaksi. | Katsella k. etäisyyteen. K. näkyvä vuori. Muuttolinnut ovat lähteneet k. etelään. Ääni kantoi k. Ei omena k. puusta putoa SP. Reki hävisi k. mutkan taakse. Minnekä k. on matka? AHO. Asutus siirtyi kauemmas itään päin. Väistyi kauemmas taakse. Niin k. kuin silmään siintää. Kuinka k. vanki ehti paeta? — *Kuv.* Uni kaikkoaa k. silmistäni. Vaikeuksista huolimatta hän oli ehtinyt niin k., että oli kohta valmis opettaja. Tekijä on poikennut liian k. varsinaisesta aiheestaan. Näin menetellen emme pääse k:-kaan. Ajattelijana hän jää k. jälkeen V:stä. Kauimmas tätä ajatusta kehitteli seuran perustaja. **2.** ajasta vain varsin. ajanmääräyksen yhteydessä: pitkälle, etäälle (tulevaisuuteen), myöhään; etäälle menneisyyteen; vrt. kauaksi 1.b. | Keskiajalta k. uudelle ajalle saakka. K. yöhön asti. K. tulevaisuuteen. K. esihistorialliseen aikaan. K. aikojen taakse. Rippikoulua kauemmas [= rippikoulun jälkeen] en pidä lyhyttä hametta. Ajallisesti kauimmas taaksepäin.

kauas|kantava *a.* (myös ⌒) vrt. kantaa B. | K. tykki, kivääri. K. ääni. Lentäjät ovat laivaston ja rannikkotykistön k. silmä. — *Kuv.* K. merkitys, seuraus. Hänen toimintansa on vienyt k:kantaviin tuloksiin. **-kantoi|nen** *a.* = ed. | Päätös, jolla oli k:set seuraukset.

kaudaali|nen[63] *a. anat.* ruumiin peräpuolella oleva, häntä-. **-osa** *s.* vrt. ed.

kauemma [-ma'] *komp.adv.* = kauemmaksi, kauemmas. | Ohran viljelysalue ulottuu k. pohjoiseen kuin minkään muun viljalajin.

kauemmaksi *komp.adv.* ks. kauaksi.

kauemmalle *komp.adv. harv.* kauemmaksi, kauemma(s), etäämmälle. | Hätisti tunkeilijoita k.

kauemmas *komp.adv.* ks. kauas.

kauemmin *komp.adv.* ks. kauan.

kauempaa *komp.adv.* **1.** ks. kaukaa. **2.** kielt. yhteyksissä: kauemmin; ks. kauan.

kauempana *komp.adv.* ks. kaukana.

kauempi[22] *komp.a.* ks. kauka.

kau|eta[34*] *v. harv.* etääntyä, loitota. | Kuopion valkoinen kirkko k:keni k:kenemistaan AHO.

kauha[10] *s.* **1.** varrellinen, kouraa muistuttava ammennusväline t. -astia; vrt. kapusta, lu-

sikka. | Emäntä hämmentää puuroa k:lla. Lientä otetaan kulhosta k:lla. Vesisangon reunalla riippuva k. Juoda k:sta. Heittää k:lla vettä kiukaalle. Tina sulatetaan pienessä metallisessa k:ssa. — Muurarin k. 'muurauskauha, -lasta'. — Missäs k. muualla kuin padassa SL. Saada samasta k:sta 'samalla mitalla'. Olla samassa k:ssa [= saman kohtalon alaisena] jkn kanssa. — *Yhd.* hopea-, pahka-, puu-, rautak.; liemi-, puuro-, vesi-, viinik.; juoma-, valink.; reikäk.; laasti-, muurausk. 2. kaivu-, ruoppaustms. koneen kauhamainen kaivinosa. | Kaivinkoneen, ruoppaajan k. Pohjasta avautuva k. — *Yhd.* kaivin-, ruoppausk. **-kaivuri** *s.* **-ketju** *s.* Ruoppaajan k:n kiertäessä kukin kauha kouraisee pohjaa.

kauhallinen[63] *s.* kauhan täysi. | K. vettä.

kauha|mainen[63] *kalt.a.* **-ruoppaaja** *s.* ruoppaaja, jossa maata nostavina osina ovat ketjussa kiertävät kauhat; vrt. imuruoppaaja.

kauha|ta[35] *v.* nostaa t. ammentaa kauhalla, kauhoa. | K. vettä tynnyriin. Paperiseos k:taan puhdistuslaitteisiin.

kauhavalainen[63] *a.* ja *s.* — *Erik.* Kauhavalla valmistettu puukko. | Helapäinen, pitkäteräinen k. vyöllä.

kauhdutta|a[2*] *kaus.v.* (< kauhtua) haalistaa. | Aurinko on k:nut mustan takin vihertävän harmaaksi. — *Kuv.* Tangerin maurilaisuus on eurooppalaisuuden k:maa.

kauhe|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* hirveä, hirvittävä, hirmuinen, kamala. **1.** kauhua herättävä, kauhistuttava, kammottava, pelottava, kaamea. | K. tapaus, rikos, verilöyly, onnettomuus. K. kulkutauti. Mies päästi suustaan k:ita kirouksia. Sodan k:at kasvot. Tyttö näki k:aa unta. Kosto on oleva k. Huutaa k:alla äänellä. Samaan aikaan sattunut ukkosilma teki tulivuoren purkauksen kahta k:ammaksi. Asian k:us ja kataluus paljastui kaikessa alastomuudessaan. Edessä sun ja taivahan / mä rikoin k:asti VKV. — *Erik.*, vars. *puhek.* ruma, tyylitön, vastenmielinen. | K. puku, koru. Lauluesitys, joka oli suorastaan k. Mikä k. ihminen! Se kuuluu olevan k. kirja. Puurossa oli k. maku. Huone on k:assa kunnossa. — *S:sesti:* kauhea teko, tapahtuma, asia tms. | Katri heräsi johonkin k:aan. Sinusta on kuulunut vallan k:ita. Äiti pelkäsi pojalle sattuneen k:ita. -- itse jumalien Jumalaa vastaan hän puhuu k:ita VT. Nähdä, kertoa k:uksia. Sodan k:udet. — Päivittelyissä. | Voi k:ata! K:ata, kuinka ruma hän on! **2.** vars. *puhek.* tavattoman t. pelottavan suuri, kova tms.; valtava, suunnaton, tavaton, mahdoton. | K. kiire, jano, nälkä, päänsärky, väsymys Juna kiitää k:aa vauhtia. Siitä nousi k. meteli. Kauppias kiskoo k:asti. Kun yhdestä pulasta pääsi, oli edessä toinen, kahta k:ampi. — Minua palelee, väsyttää, harmittaa k:asti. P. kuuluu juovan k:asti. Joka päivä käy k:asti kerjäläisiä. -- k:asti kaakko karjui, / pohjonen kovin porasi KAL. — *kauhean* ylen, tavattoman, suunnattoman, erittäin, kovin. | K:an kuuma ilma. K:an pitkiä läksyjä. K:an suuri tupa. Tämähän oli k:an hassua. K:an saita mies. On k:an mukavaa, että tulit.

kauheannäköinen *a.* tav. ⌒. | K. hirviö, naama, puku.

kauhia[14] *a. vanh.* = kauhea. | Se vanha vainooja, / kavala, k., / on kiivas, kiukkuinen VKV.

kauhist|aa[2] *v., 3. pers.* -avasti *adv.* saattaa kauhun valtaan, herättää kauhua, kammottaa, hirvittää, kauhistuttaa. | Synti k:aa ja kuolema pelottaa häntä. Tyttöä k:i mennä yksin hautausmaan läpi. Pelkkä sellainen ajatuskin k:aa. -- oli jotain lievästi k:avaa tuossa isän olossa SILL. Vihan päivä k:ava VK. K:avan suuri.

kauhistel|la[28] *v.* kauhistuneena kertoa t. ajatella, pitää kauheana. | Vielä vuosien perästä hän k:len muisti tuon kaamean tapauksen. Ihmiset k:ivat isäpuolen julmuutta. K:ivat mielessään kalliita hintoja.

kauhistu|a[1] *v.* joutua kauhun valtaan, tuntea kauhua jnk johdosta t. jtak kohtaan. | Tuollaista katsellessa k:u kuka tahansa. Mieli k:u raa'asta väkivallan teosta. K. suuria syntejään. K:i pedon karmaisevaa ääntä. K:nut ilme kasvoilla. Hänen tekoansa k:i koko maa. Siveellisesti k:nut yleisö. K:npa, Juhani, katsellessani muotoasi KIVI. -- k:i tehneensä hirveänkin rikoksen KIANTO. Mutta mies k:i äänettömäksi naisen suurta siveettömyyttä JOTUNI.

kauhistu|s[64] *s.* **1.** kauhistuminen, kauhistuneisuus, kauhu. | Aivan vapisin k:ksesta. K. kuvastui hänen kasvoillaan. Silmät k:ksesta harallaan. Sydän oli haljeta k:ksesta. Kansa joutui k:ksen valtaan. — *kauhistuksissa(an* (adv.) kauhun vallassa, kauhuissaan. | Naiset olivat niin k:ksissaan, etteivät osanneet edes itkeä. [Panu] tuijotti k:ksissaan uhkaavaa ennettä AHO. **2.** kauhistumisen aihe, kauhua t. voimakasta vastenmielisyyttä herättävä asia. | -- murhamiehet ja viekkaat ovat Herralle k. VT. Synti on hirmuinen k. Karkota sodan k.! Koi on kaikkien huolellisten emäntien k. Huolimattomuus on kunnon virkanaisen k. Hänen lähettämänsä sotajoukot -- poistavat jokapäiväisen uhrin ja asettavat sinne hävityksen k:ksen VT. Huoneessa vallitsi hävityksen k. — Päivittelyissä. | Voi k.! Tietääkö äiti? | K.! Rahat olivat hävinneet. | Surmattu neljäkymmentä härkää! K. ja kuolema! KIVI.

kauhistut|taa[2*] *kaus.v.* (< kauhistua) saattaa kauhistumaan; kammottaa, hirvittää, pelottaa, pöyristyttää, kauhistaa. | Rikoksen raakuus k:ti kaikkia. Toisia näytelmä ihastutti, toisia k:ti. -- heidän piti pelottaa ja k. toisiaan vakaviksi PAKK. — Häntä k:ti ajatella tuota mahdollisuutta. — *kauhistut|tava* (a.) -tavasti (adv.) On k:tavaa kuulla, että --. Siveettömyys on lisääntynyt k:tavasti. Ajoimme k:tavaa vauhtia. K:tavan synkkä yö.

kauho|a[1] *frekv.v.* kauhata. | Seos jäähdytetään k:malla. — A. k:i [= ui] ensimmäisenä maaliin.

kauhoittain *adv.* kauhallinen kerrallaan, useita kauhallisia, kauhamäärin. | Söi k. puuroa.

kauh|ta[10*] *s. maat.* Runsaslumisina talvina, jos maa on huonosti jäätynyt, muodostuu vehnän ja rukiin oraaseen sekä apilaan hometta, joka lumen lähdettyä peittää niitä valkoisen har-

maana kalvona sekä yhdistää oraat maan pintaan tiiviiksi peitteeksi, k:daksi.

kauhtana[15] *s.* (*rinn.* kaftaani) itämainen pitkä ja väljä takki; papin takki; kaapu, viitta, halatti, talaari. | Venäläinen, turkkilainen k. Pyhiinvaeltajien karkeat k:t. Munkin pitkä musta k. Puolan ja Venäjän juutalaiset käyttävät k:a. Papin k. Leveähihainen k. — *Kuv.* Siel lehtinen k. ain / on hartioil unisen koivun KIVI. — *Yhd.* nahka-, sarka-, verkak.; munkin-, papink.; kylpy-, matkak.

-kauhtanainen[63] *poss.a.* Pitkä-, sarka-, verkak.

kauhtu|a[1*] *v.* **1.** haalistua, vaalistua, virttyä, menettää värinsä. | Värit k:vat voimakkaassa auringonpaisteessa. Seinän keltamaali oli k:nut ja kulunut pois. Sametti on arkaa k:maan. Vanha, k:nut frakki. — K:neet, kalpeat kasvot. **2.** kiivastua, tuohtua, suuttua, kiukustua, vimmastua. | Puhuja k:i silmittömästi. Sellaisesta puheesta ei voinut olla k:matta. **3.** *murt. harv.* kauhistua. | Stuorra-Jouni, väkevä lovinoita, johon koko Lapinmaa on katsonut peläten ja k:en PAULAH.

kauhtumaton[57] *kielt.a.* K. väri, kangas.

kauhu[1] *s.* **1.** voimakas pelko, pelonomainen vastenmielisyys, kammo, kauhistus. | K. kuvastuu hänen kasvoissaan. Sydän oli haljeta k:sta. Huomasin k:kseni, että - -. Joutua k:n valtaan. Sanaton k. valtasi hänet. Herättää, levittää k:a. Tykistö kylvi k:a ja kuolemaa vihollisen joukkoihin. Tuntea k:a jtak kohtaan. K. tuskien uusiutumisen vuoksi lisää sairaan kuumetta. Kristitty voi vapautua kuoleman k:sta. — *kauhu|issa(an,* -ihi(nsa (adv.) kauhun vallassa, kauhistuneena, kauhistuksissaan. | Väkijoukko hajaantui k:issaan eri suunnille. Kaikki joutuivat tapauksesta k:ihinsa. — *Yhd.* basillik.; kuolemank.; pakok.; aukio-, torik.; vesik. **2.** kauhun aihe, kauhistuttava asia t. olio t. esine, kauheus, kauhistus, hirmu. | K:jen päivä. Yön k:t. Alttiina sodan k:ille. Kokea kaikki helvetin k:t. — Turkkilaiset olivat kristikunnan k:na. Miekkavalas on oikea merten k.

kauhu- yhd:ojen alkuosana tav. kauhea, kauhistuttava. **-aihe** *s.* K:ita suosiva kirjallisuus.

kauhui|nen[63] *poss.a. harv.* K:set [= kauhistuneet] silmät.

kauhu|juttu *s.* Pöyristyttävä k. **-kertomu|s** *s.* Edgar Allan Poe, k:ksen klassikko. **-kirjallisuus** *s.* Romantiikan suosima k. **-kohtaus** *s.* **-kuv|a** *s.* Marttyyrien kidutusta esittävä k. Elokuvan herättämät k:at. Tuskatilassa olevan mielisairaan näköharhat ovat k:ia. **-kuvau|s** *s.* Maailmansota on antanut aiheen järkyttäviin k:ksiin.

kauhun|hetki *s.* **-huuto** *s.* **-kuva** *s.* kauhukuva. **-paikka** *s.* Hautaan ehkä / tai muuhun k:an *JYLHÄ. **-päivä** *s.* Vuoden 1918 k:t. **-sekainen** *a.* myös ⌒. | K. pelko, hämmästys. **-teko** *s.* kauhuteko. **-tunne** *s.* **-työ** *s.* kauhutyö. **-väre** *s.*

kauhu|näky *s.* Sodan k:näyt. **-näytelmä** *s.* Amerikkalaisen elokuvayhtiön valmistama k. Näsijärven k. 'laivaonnettomuus'. **-propaganda** *s.* Vihollisen harjoittama k. **-romantiikka** *s.* Synkkiä ja verisiä aiheita suosiva k. Shakespearen Macbeth-draaman k. **-tapahtuma** *s.* **-tapaus** *s.* **-tarina** *s.* **-teko** *s.* **-tila** *s.* Mielisairaan k:t. **-tunnelma** *s.* Elokuvan voimakas k. **-työ** *s.* Sissijoukkojen k:t.

kauimmainen[63] *sup.a.* kauimpana oleva, kaukaisin. | K. pylväs.

kauimmaksi *sup.adv.* ks. kauaksi.

kauimmas *sup.adv.* ks. kauas.

kauimmin *sup.adv.* ks. kauan.

kauimpana *sup.adv.* ks. kaukana.

kauintaan *sup.adv.* enintään (niin ja niin) kauan. | Viipyy k. kuukauden.

kauiten *sup.adv. harv.* kauimmin. | Hän on opiskellut meistä k.

kauka[(10*)] *a.;* kauaksi, kauan, kaukaa, kaukana ks. myös erikseen. **1.** *harv.* komp:ssa paikallisuudesta. | Tuo kauempi [= kaukaisempi] talo. Nyt soiton pursi kauemmat rientää rannat MANN. **2.** ajasta. — *Harv.* nom:ssa: Ikävä odottaessa, k. [= pitkä aika] pitkin katsoessa SL. — Tav. inkongruentisti aika-sanan attr:na eräissä yhteyksissä: *kauan aikaa* pitkän aikaa, kauan. | Odottaa, kestää kauan aikaa. Toinen viipyy työssään kauemman aikaa kuin toinen. — *kaukaa aikaa* (kans.) kielt. yhteyksissä: pitkää aikaa. | Ei sitä k:a aikaa tarvinnut odottaa. — *kauaksi aikaa* pitkäksi aikaa. | Jäi kauaksi aikaa tuijottamaan eteensä. Kehitys pysähtyi kauaksi aikaa. — *kaukaan aikaan, kaualle aikaa* (kans.) pitkään aikaan. | Eikä sitten k:an aikaan mitään tapahdu AHO. - - en minä ole nähnyt häntä kaualle aikaa PAKK.

kaukaa *adv.* **1.** paikallisuudesta: pitkän matkan päästä, etäältä. | Läheltä ja k. Väkeä on kokoontunut likeltä ja k. Poika juoksee jo k. isäänsä vastaan. Kiersimme railon k. Tykistö aloittaa taistelun jo k. Mistä k. vieras on? Kaikkein kauimpaa sisämaasta. Vähän kauempaa niityltä kuului viikatteen ääni. Näin k. [= syrjästä, sivusta] katsellen tuntuu siltä, että - -. — Kauempaa perityt varat. Kertomuksen pitäisi alkaa kauempaa kuin isovanhemmista. Selitys tuntuu liian k. haetulta 'keinotekoiselta'. Tyttö koetti nukkua, mutta uni kiersi k. hänet. — *kaukaa viisas* varovainen, ovela, diplomaattinen. | K. viisaana miehenä Kalle osasi korjata suhteensa Vihtoriin. Liukaskielinen, k. viisas kauppamies. **2.** *kans.* kielt. yhteyksissä: pitkää aikaa, kauan. | Elä anna enää k. odottaa JOTUNI.

kaukai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* etäinen;)(läheinen, likeinen. **1.** paikallisuudesta: kaukana, etäällä, loitolla oleva, loitto; us. syrjäinen. | K. seutu, salokylä. K:silla mailla. K:sen [= kauko]idän kansat. K. länsi 'Pohjois-Amerikan länsiosat'. Ampua k:seen maaliin. Kuuluu k:sta puhetta. Karjankellon k. kilkahdus. K. [= kaukaa tullut] laiva. K:simmat [= pitkämatkaisimmat] vieraat viipyivät useita päiviä. — K. [= kauaksi suuntautunut] katse. K. [= poissa oleva] hymy, ilme. Hänen katseessaan on k:sta toivoa. Poika puhui asiastaan k:sesti viittaamalla. Kiurun laulu kuuluu korkealta / niin kuin kaukahisen toivon ääni KOSKENN. **2.** ajasta: kauan sitten ollut, ammoinen, muinainen; pitkien aikojen perästä tuleva. | K. muinaisuus. K:sina aikoina. K:set sukupolvet.

Suomalais-ugrilaisten kansojen k:set historialliset vaiheet. K:sten vuosisatojen takaa. Draama on yritys tunkeutua k:seen historialliseen aiheeseen. — K:sessa tulevaisuudessa. - - se päivä ei ole kovin k., jolloin - - KIANTO. — *Kansanr.* -- viikoista vihanpitoa, / k:sta [= pitkäaikaista] ylenkatsetta KAL. **3.** sukulaisuudesta t. muista suhteista. | K. sukulainen. Hän on k:sta sukua minulle. K. perillinen. K:set, k:semmat sukukielemme. Herkkä lyyrillisyys on jäänyt hänelle k:seksi 'vieraaksi'. Miekan k. esikuva on löydetty Etu-Aasiasta. Runon k:set, romanttiset esikuvat. Teos muistuttaa k:sesti renessanssin mestarien maalauksia. Hänellä ei ole asiasta k:sinta aavistustakaan.

kaukaisuu|s[65] *omin.* < ed. **1.** varsinaisesti ominaisuutta ilmaisemassa;)(likeisyys, läheisyys. | Tähtien huimaava k. — Sukulaisuussuhteen k. **2.** kaukainen paikka. | Katsella, tuijottaa k:teen. Lentokone hävisi k:teen. Jo välähteli etäisiä vesiä ja siintäviä k:ksia puitten välitse AHO. — Ajasta. | Tapaus on häipynyt vuosikymmenien k:teen.

kaukalai|nen[63] *a.* ja *s.* *harv.* kaukana asuva. | Syrjäkylien k:set pikkueläjät KIANTO. Mutta vähitellen tuli Reitala kansan käymäpaikaksi, sekä oman heimon että k:sten AHO.

kaukalo[2] *s.* pitkänomainen, matalahko, tav. puinen astia t. vastaavanlainen kiinteä säiliö, allas, ruuhi, purtilo. | Yhdestä puusta koverrettu k. Laudoista tehty k. Sika kaatoi k:nsa. Taikina tehdään erityisessä k:ssa. Karjatuvalla käytettiin maitoastioina puisia maljoja ja k:ita. - - kanna k. sioille, / purtilonsa porsahille! KAL. — Savesta poltettu k. Betoninen k. Pöydällä on pieni metallinen k. kyniä varten. Jokaisen lehmän edessä on kiinteä k., johon rehut pannaan. Peltotilkku on korkeiden kuusten suojassa kuin k:ssa. — *Yhd.* juoma-, maito-, rehu-, taikina-, terva-, vesik.; kynäk.; pesu-, syöttök.; betoni-, pelti-, puuk.

kaukalomainen[63] *kalt.a.* K. astia, vene. K. allas, syvennys, kolo, rotko.

kauka|maa *s.*, vars. *runok.* kaukomaa. | Sa kauan k:mailla oltuasi / taas luokse lemmittysi palasit KOSKENN. **-metsä** *s.*, vars. *runok.* kaukometsä. | Ei! vaan siellä, missä ilmanrannall' / k. haamottaa KIVI. - - tarttuu katseeni etäisen k:n siintävään rantaan SILL.

kaukana *adv.* etäällä, loitolla;)(lähellä. **1.** paikasta: pitkän matkan päässä. | K. korvessa, maan sydämessä. K. ulapalla, maailmalla. Talot sijaitsevat k. toisistaan. Kasvia voidaan viljellä k. pohjoisessakin. Suomalaiset saivat taistella k. vierailla mailla. K. maailman melusta. Kauempana näkyy merenlahti. J:n kylä on 10 km kauempana. Pekka istuu luokan perällä kauimpana olevassa pulpetissa. K. on vaino, riita, / k. kavala maailma KIVI. Kehno pelkuri pysyköön miekankalinasta k. KIVI. **2.** ajasta: pitkän ajan päässä (tulevaisuudessa t. menneisyydessä). | Sade ei ole enää k. K. ei ole aika, jolloin - -. Nykyisten hautausmenojen juuret ovat k. alkukristillisyydessä. Ollaan jo niin k. [= pitkällä] suvessa, että koivunlehti on täysikokoinen SILL. **3.** tav. 1. ryhmään liittyen muista suhteista. | Uni on vielä k. Itku ei ollut k. Tästä on leikki k. K. ei ole sekään ajatus, että - -. Hän on vielä k. oikeasta runoilijasta. Maailman talous on k. entisestä tasapainotilastaan. Jumalanpalvelus oli harras, mutta monen sydän oli k. Herrasta. Loitsut ovat vielä kauempana tästä runostosta. K. siitä, että - -. En silti mikään pessimisti ole, k. siitä. K. olkoon meistä se, että asettuisimme hallitusta vastaan.

kaukaranta *s.*, vars. *runok.* = kaukoranta. | - - kelpais täällä elää tämän korkean sinertävän katon alla, jonka pielet kauka-rannalla seisovat KIVI.

kaukasialai|nen[63] *a.* ja *s.* K. rotu. K:set kielet. K:sten kapinayritykset.

kauko- yhd:ojen alkuosana: paikallisesti kaukana oleva, kaukana t. kaukaa tapahtuva (esim. k:itä, -maa, -pyynti), kauas ulottuva, kantava, vaikuttava (esim. k:ase, -johto, -liikenne, -näkijä);)(lähi-, liki-, joskus: paikallis-.

kauko|ammunta *s.* Tykistön k. **-ammu|s** *s.* Nykyaikaisen sotatekniikan kehittämät ohjattavat k:kset. **-ase** *s.* Harppuunat, suopungit, keihäät ym. k:et **-eristys** *s.*)(verhoeristys. | K:tä kasvinjalostuksessa käytettäessä kasvatetaan suojeltava lajike niin kaukana toisista, ettei vieras siitepöly voi sitä saavuttaa. **-|itä** *s.* (us.: Kaukoitä) Itä-Aasian maat. | Tilanne kärjistynyt K:idässä. K:idän tapahtumat. **-joh|to** *s.* Sähkö- ja puhelinlaitoksen k:dot. **-juna** *s.* pitkän matkan juna;)(paikallisjuna. | Kemijärven k. **-kaipuu** *s.* Romanttisen k:nsa ajamana hän matkusti pois kotimaastaan. **-karjalainen** *a.* ja *s.* itäkarjalainen. **-katse** *s.* Tarkkailimme soittajan k:tta. — *Kuv.* tulevat tapaukset oikein arvioiva harkinta t. arvostelukyky. | Hänen k:ensa näki maan taloudellisesta ahdingosta nousseena. Fredrik Cygnaeuksella oli harvinainen kriitillinen k. **-katsei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Silmät saivat k:sen ilmeen. — *Kuv.* kaukonäköinen. | K., tarmokas liikemies. K. ja terävä-älyinen tutkija. Suhtautua k:sesti politiikkaan. **-kauppa** *s.* Viikinkien Itä-Euroopassa harjoittama k. **-keskus** *s.* puhelinkeskus, joka välittää kaukopuheluja. **-kirjoitin** *s.* vrt. seur. **-kirjoitus** *s.* kirjoituksen välittäminen sähkövirran avulla etäiseen paikkaan suoraan luettavaksi tekstiksi. **-kirjoituskone** *s.* = kaukokirjoitin. **-korpi** *s.* Ilmari Kianto, Kainuun k:en kirjailija. **-kuljetus** *s.* Puutavaran k. tapahtuu parhaiten vesiteitä myöten. **-kytkin** *s.* *sähk.* **-laukaisu** *s.* miinan, räjähdyspanoksen tms. laukaiseminen ilman välitöntä kosketusta magnetismin, äänen tms. vaikutuksesta. **-laukau|s** *s.* HPS sai ainoan maalinsa k:ksesta. **-lento** *s.* Urheilulentäjät ovat harrastaneet pitkiä k:ja yli valtamerten. **-liikenne** *s.*)(paikallisliikenne. | K. maamme ja ulkomaiden välillä. K:ttä palveleva maantie. Puhelinlaitoksen k. **-linja** *s.* Puhelin- ja sähköverkon k:t. SHOY:n k:t. **-linjaliikenne** *s.* **-lämmity|s** *s.* K:ksessä lämpö johdetaan yhteisestä lämmityskeskuksesta lämmitettäviin rakennuksiin. **-lämpömittari** *s.* K:lla voidaan mitata sellaisten paikkojen lämpötila, joihin havainnontekijä ei

pääse mittaria lukemaan. **-ma|a** *s.* Kauppamme k:iden kanssa. Matkustaa, lähteä k:ille. - - onnen k:ille haave halaa AK. - - vaan on immen mieli muissa, / aatos k:illa siukoo LEINO. **-mainen** *a.* vrt. ed. | K. tanssi, matkailija. **-markkin|at** *s. mon.* Tuotteiden toimittaminen k:oille. **-matka** *s.* Suomen Joutsen lähdössä k:lleen Levantin satamiin. **-matkai|nen** *a.* kaukaa tuleva t. kauas menevä, pitkämatkainen, kaukainen. | K. laiva. K:sia vieraita. **-meri** *s.* **-metsä** *s.* vrt. kaukametsä. | K:n sinertävä ranta. **-miel|i 1.** *s.* kauas kaipaava mieli, kaukokaipuu. | Viikinkien levoton k. **2.** *a.*, vars. *runok.* = seur. | - - alakuloisena ja k:enä hyräilee omaa ääntään AHO. - - lauloi laajan ilman lintusille / rinnan nuoren kaihot k:et LEINO. **-mielinen** *a. harv.* kauas kaipaava.

kauko|niitty *s.* Isäntä oli k:niityllä heinässä. **-nyrkkeily** *s. urh.* vrt. kauko-ottelu. | K:ssä suositaan pystyasentoa ja suoria. **-näkeminen** *s.* kaukonäkö, televisio. **-näkijä** *s.* ennustaja, selvänäkijä. | Tytöllä on ihmeelliset k:n lahjat. M. on lausunut arvostelunsa profeetallisen k:n tavalla. **-näky** *s.* Kivi on Suomen kirjallisuuden suurin k:jen kuvaaja. **-nä|kö** *s. tekn.* televisio, näköradio. | K:ön tarkoituksena on sähköteknillisin ja optisin keinoin tehdä mahdolliseksi jonkin esineen, esityksen tai tapahtuman näkeminen kaukana tapahtumapaikalta. **-näköi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* silmästä: par. pitkänäköinen. — Tav. *kuv.* tulevaisuuden suhteen viisas, harkitseva, ymmärtäväinen, kaukokatseinen;)(lyhytnäköinen. | K. valtiomies. K:sesti laadittu suunnitelma. Liikkeen kehittyminen on todistus perustajansa k:syydestä.

kaukonäkö|laite *s. tekn.*, tav. *mon.* **-lähetin** *s.* **-lähetys** *s.* **-vastaanotin** *s.*

kauko|-objektiivi *s.* K:-objektiivia käytetään kaukaisten esineiden valokuvaamisessa. **--ohjattava, --ohjattu** *a.* → seur. **--ohjauksinen** *a.* vrt. seur. | K. lentokone, ammus. **--ohjaus** *s.* välineen ohjaaminen sen ulkopuolelta sähkö- t. radiolaitteiden avulla. | Aluksen, lentokoneen, torpedon k. Sähkövoima-aseman, lämmityslaitoksen k. **--ottelu** *s. urh.*)(lähiottelu. | K:a suosiva nyrkkeilytyyli. — Sotalaivojen k. **-partio** *s. sot.* K:mme toiminta vihollisen selustassa. **-partiointi** *s. sot.* **-piste** *s.* optiikassa: kaukaisin teräväksi piirtyvä piste tarkennustason ollessa tietyllä etäisyydellä;)(lähipiste. **-pommitus** *s.* K:ten kohde oli lähes 1000 km:n päässä. **-puhelin** *s.* **-puhelinkeskus** *s.* kaukopuheluja välittävä puhelinkeskus. **-puhelinliikenne** *s.* **-puhelinverkko** *s.* **-puhelu** *s.*; *syn. vanh.* ulko-, kaukolinjapuhelu; vrt. lähi-, paikallispuhelu. **-putki** *s.* tav. putkeen sijoitetun linssi-, peili- t. prismajärjestelmän muodostama valo-opillinen koje etäällä olevien esineiden havaitsemiseksi, teleskooppi; vrt. kiikari. | Tähtitieteellinen k. Hollantilainen eli Galilein k. Kokoon työnnettävä k. — *Yhd.* kaksois-, linssi-, peilik.; maa-, tähti-, yök. **-pyynti** *s.* Sillin k. Islannin vesillä. **-ran|ta** *s.* Tämä k:nan [= etäisen metsänrannan] palanen veti mieltäni kummallisella tavalla SILL. **-retk|i** *s.* Mielikuvituksen k:et. **-saari** *s.* **-saarto** *s. sot.* Englannin toimeenpanema keskusvaltojen k. maailmansodan aikana. **-sytytys** *s. sot.* **-syöttäjä** *s.* Puimakoneen k. **-syöttö** *s.* K:jä jalkapallopelissä. **-säätö** *s.* vrt. kauko-ohjaus. **-taistelu** *s.*)(lähitaistelu. **-taju** *s.* telepatia. **-tiedustelu** *s. sot.* lähinnä yli- ja keskijohdon operatiivisia tarkoituksia palveleva kauas vihollisen alueelle kohdistuva tiedustelu, jolla pyritään selvittämään vihollisen operatiiviset aikomukset ja toiminta. **-toiminta** *s.*, vars. *sot.* K:a varten suunniteltu lentokone. **-tuli** *s.* kauas ammuttu t. kaukaa tuleva tuli. | Vihollistykistön k. **-tulialue** *s. sot.* puolustusaseman taemmassa osassa olevalle aseelle t. yksikölle jonkin edessä olevan puolustuslinjan tuliverkon tihentämiseksi määrätty tulialue. **-tykki** *s.* K:en kantomatka on 70—120 km. **-tähystys** *s. sot.* tähystämällä suoritettava kaukotiedustelu. **-vaikutus** *s.* Sielullinen k. eli telepatia. Äänteellinen k. — *Fys.* voimavaikutus jonkin matkan päässä olevaan esineeseen ilman väliaineen myötävaikutusta. **-valokuvaus** *s.* kaukaisten esineiden valokuvaaminen erikoislaitteita käyttäen. **-vastaanotin** *s. rad.* **-vastaanotto** *s. rad.* **-vienti** *s.* **-voimansiirto** *s.* **-yhtey|s** *s.* K:ttä pidetään yllä puhelimella tai radiolla.

kaula[10] *s.* **1.** pään ja vartalon välinen ruumiinosa; vrt. niska. | Pitkä, hoikka, lyhyt, paksu k. K. pitkällä, kenossa. Teloittajan kirves katkaisi hänen k:nsa. Sitoa huivi k:ansa. Käädyt, helmet k:ssa. Piispan k:ssa riippuu kultainen risti. Kovat [= kova kaulus] k:ssa (ark.). Pitää, ottaa jkta k:sta kiinni. Panna käsi jkn k:an, k:lle 'kaulan ympäri'. Käsi jkn k:ssa, k:lla. Hypätä, kapsahtaa, heittäytyä, langeta jnk k:an 'kietoen kätensä jnk kaulaan'. Vaimo nyyhkytti miehensä k:ssa. Kastaa k:a 'ottaa ryyppy, juoda'. — Jklta, jkn menee sisu k:an (ark.) 'jklta loppuu rohkeus, jkta jänistää'. — Hevosen kaunismuotoinen k. Kirahvilla on pitkä k. Joutsen koukistaa k:ansa. Kukko kurkotti k:ansa. Panna kello lehmän k:an. Vahinko ei tule kello k:ssa [= tulee edeltäpäin tietämättä, arvaamatta] SP. — *Kuv.* Katkaista k. väitteeltä. Katkaista ehtoon k:a 'viettää hämyhetkeä'. — *Yhd.* avo-, keno-, kierok. **2.** jnk esineen eri osien välinen, tav. esineen hoikin kohta, kurkku. | Pullon k. Siittiön pää ja k. Hampaan k. 'latvan ja juuren välinen osa'. Viulun k. 'kopan ja kierukan välinen osa'. Kiväärin tukin osat ovat etuosa, k. ja perä. Juurikasvin k. 'juuren ja varren yhtymäkohta'. Nuotin pää ja k. eli varsi. Kohdun k. 'kapea alaosa'. Reisiluun k. Nappia ommeltaessa jätetään kankaan ja napin väliin k. Hirren selkään veistettiin salvainlovi eli k. — Järvi supistui keskikohdassa kapeaksi k:ksi. Niemi, jonka kapea k. yhdistää mantereeseen. — *Yhd.* akselink. **3.** *urh.* peräkkäisten kilpailijoiden välimatka, rako. | K. venyy, lyhenee. Tehdä k:a. Juosta k. kiinni, umpeen.

kaula|-ajos *s.* **--aukko** *s.* pääntie. | Puvun, paidan, takin k. Avara, ahdas, pieni k. **-helmet** *s. mon.* **-hermo** *s. anat.* **-hihna** *s.* Koiran, hevosen k. **-huivi** *s.* kaulaliina. | Naisten, mies-

ten k. Villainen, silkkinen, kudottu k. K:a käytetään päällystakin kanssa. **-höyhen** *s.* Kukon komeat k:et.

kaulail|la[20] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kaulata. | Syleilivät ja k:ivat toisiaan.

1. **kaulain**[56] *s.* **1.** *metsät.* puun paksuuden mittauskoje, mittasakset. — *Yhd.* kulma-, mittak.; latvak.; metalli-, puu-, rautak. **2.** (vars. puinen) kytkyt; *harv.* kaulaketju, -hihna. | Se [lehmä] kalisteli k:taan, muuttelihe parressaan ja valitteli *AHO. Metsästyskoiran k.

2. **kaulain**[56] *s. par.* kaulin.

-kaulainen[63] *poss.a.* Kapea-, musta-, ohut-, paksu-, pitkä-, vahvak.; avok.

kaula|jänne *s.* K:jänteet kireällä. **-ketju** *s.* Kultainen, hopeinen k. Koiran k.

kaulakkain *adv.* kädet toistensa kaulassa, kaulatusten. | K. käyskenteleviä pareja. - - itse rauhass' uinun vain / kullan kanssa k. *MANN.

kaula|koriste *s.* **-koru** *s.* **-kuoppa** *s.* kaulan alaetuosassa näkyvä kuoppa. **-kupu** *s. lääk.* = struuma. **-kääre** *s.* Angiinan aikana pidetään kosteaa, kylmää k:ttä. **-kää|ty** *s.*, tav. *mon.* Koralleista tehdyt k:dyt. **-laakeri** *s. tekn.* pystyakselin yläpäässä oleva tukilaakeri. | Separaattorin k. **-laskimo** *s. anat.* K:ita on kaksi kaulan kummallakin puolella. **-lihas** *s.* **-liina** *s.* Miesten, naisten k. Valkoinen, kirjava, silkkinen k. Aikaisemmin miesten k. vastasi nykyaikaista solmiota.

kaulallinen[63] *poss.a.* K. astia. K. kirkonkupu. K. nuotti.

kaula|mainen[63] *kalt.a.* **-nahka** *s.* Koiran irtonainen k. Vuodasta puuttuu k. **-nauha** *s.* **1.** Koiran k:ssa on messinkinen nimikilpi. Lasihelmistä tehty k. **2.** *par.* solmio. **-nikama** *s. anat.*

kaulan|kasti *s.* - - kannettiinpa runsaasti olutta ja viinaa k:kastiksi soittomiehille KIVI. **-reikä** *s.* pääntie. **-selkä** *s.* Pitkin hirven k:ä kulkee 15—16 cm korkea harja. **-tie** *s. harv.* pääntie.

kaula|osa *s.* Munapesäkkeen tyvi- ja k. **-paita** *s.* hamutsa, mallo, paatsa. **-panta** *s. par.* kaulahihna. **-parta** *s.* - - punakat ukon kasvot ja arvokas valkoinen k. SILL. **-puno|s** *s. anat.* Neljä ylintä kaulahermoa yhtyvät etuhaaroillaan toisiinsa muodostaen k:ksen. **-puuhka** *s.* Naiset käyttävät ketunnahkaa k:na. **-rauhanen** *s.* kaulassa oleva imusolmuke. **-rau|ta** *s.* **1.** *hist.* rautarengas, joka asetettiin rikollisen kaulaan, kun hänet kytkettiin kaakinpuuhun. **2.** Kettuja pyydystetään syötti- l. k:doilla, jotka laukeavat eläimen koskettaessa niitä. **-rengas** *s.* Koristeina käytettiin käsi-, kaula- ja korvarenkaita. Koiran messinkinen k. **-röhkä** *s. kans.* angiina, kurkkutulehdus. **-röyhelö** *s.* leuan alle kiinnitettävä pitsi- tms. röyhelö; poimu-, röyhelökaulus. — *Kuv.* Silkkiuikun komea k. **-sepel** *s.* Fasaanin valkoinen k. **-suoni** *s.*

1. **kaula|ta**[35] *v.* **1.** kietoa kätensä jkn kaulaan, halata, syleillä. | Juopuneet k:avat toisiaan. Äiti riensi riemuiten k:amaan poikaansa. Sitä ne linnut nyt laulelivat, / että toinen mun kultaani k:a! KIANTO. — *Kuv.* Aallot k:avat lahden rantoja. **2.** *metsät.* **a.** poistaa puun kuori muutaman cm:n leveydeltä, jotta puu kuivuisi pystyyn. **b.** mitata kaulaimella.

2. **kaulat|a**[35] *v.* vrt. mankeloida. | K:taessa vaatteet kääritään telalle, jota laudalla painaen vieritetään edestakaisin pöydällä tai penkillä, jotta vaatteet siliäisivät. — K:ut [= litistetyt] kauraryynit.

kaula|tappi *s. tekn.* = akselinkaula. **-tauti** *s.*

kaulaton[57] *kar.a.* K. pullo. K. itiöpesäke.

kaulatuksin *adv.* = seur.

kaulatusten *adv.* kädet toistensa kaulassa, kaulakkain, kaulatuksin. | Istua k. Silloin astelivat tytöt k. koivujen alla TALVIO.

kaulaus[64] *teonn.* < 2. kaulata. **-lau|ta** *s.* tav. hiukan kaareva kädensijallinen lauta, jolla painaen kaulaustukkia vieritetään. | Morsian sai lahjaksi kauniisti koristellun k:dan. **-tukki** *s.* puutela, jonka ympärille vaatteet käärtään kaulattavaksi.

kaula|valtimo *s. anat.* = päänvaltimo. **-var|si** *s.* K:ren lihakset. **-vill|at** *s. mon. kans.* Tehdä jtak omiksi k:oikseen 'omaksi harmikseen, vahingokseen'. Omiksi k:oikseen se takanakin Jukka panettelee Anttia MERIL. **-vitja** *s.*, tav. *mon.* Kultainen k. Rintasoljet ja k:t.

kauli[4] *s. ruok.* = kaulin.

kauli|a[17] *v. ruok.* (*rinn.* kaulita) levittää t. litistää taikina kaulimella tasaiseksi levyksi, kaaviloida. | Voitaikina on k:ttava hyvin ohueksi.

kauli|n[56] *s. ruok.* (*rinn.* kauli) puutela, jota edestakaisin pyörittämällä taikina kaulitaan, kaavila. | Löi miestään k:mella päähän. — *Yhd.* taikinak.

kaulita[31] *v. ruok. harv.* = kaulia.

kaulo|a[1] *v.*, vars. *runok.* = 1. kaulata. | Turva turmaksi rupesi, / käsin k:i kassapäätä LEINO.

kauluksellinen[63] *poss.a.* < kaulus. | K. viitta.

kauluksennap|pi *s.* K:eilla kiinnitetään miesten paidan irtokaulus paikoilleen. Etsiä k:piaan.

kaulukseton[57] *kar.a.* < kaulus. | K. takki.

-kauluksinen[63] *poss.a.* < kaulus. | Avo-, irto-, kiinto-, korkea-, kääntö-, pystyk.; samettik.

kauluri[5] *s.* **1.** *käs.* Miehen paidan k. 'pääntietä reunustava linninki (johon kaulus kiinnitetään)'. Housujen k. 'vyötärö(linninki), kaulus'. — *Yhd.* housunk. **2.** vars. leveä irtokaulus, peleriinikaulus. | Ketunnahkainen k. — *Yhd.* turkisk.

kaulu|s[64] *s.* **1. a.** kaulaa ympäröivä erillinen vaatekappale t. vaatekappaleen osa. | Paidan, takin, puseron k. Matala, korkea, kapea k. Leveä, hartioille ulottuva k. Miesten paidassa on joko irtonainen tai kiinteä k. Kova, puolikova, pehmeä k. Valkoinen k. Minkä numeron k:sta käytätte? Nostin takkini k:ksen pystyyn. Sivulta napitettava villapaidan k. Merimiespuseron suuri, kulmikas k. Vetoketjulla suljettava k. Otan sinua k:ksesta ja heitän ulos. Katsotaan, kenen paidassa k. kestää 'kuka voittaa'. — Vars. *puhek.* mon:llisena yhdestä. | Panna k:kset [tav. = kaulus ja solmio] kaulaan. K:kset pystyssä. - - kuvia, joissa lujannäköiset, vakaat isäntämiehet ovat k:ksissaan SILL. — *Yhd.* huppu-, irto-, kiinto-, kääntö-, pystyk.; karva-, pikee-, pitsi-, sametti-, silkki-, turkis-, tyllik.; merimies-, myllynkivi-, poimu-,

röyhelök.; paidan-, takin-, turkink. **b.** *kuv.* kauluksen tavoin jtak ympäröivästä muodostumasta. | Koira, jolla on valkoinen k. [= sepel] kaulassa. Kukolla on kaulassaan ruskahtava k. Sammal, jonka itiöpesäkkeen alaosa on pullistunut värilliseksi k:kseksi. Herkkusienen kannan ympärillä on lakin ulkoverkosta repeytynyt k. Koneen männän varressa on k. **2.** vyötärö, kauluri. | Housujen, hameen k. — *Yhd.* housunk.

kaulus|aukko *s.* pääntie, kaula-aukko. **-haikara** *s.* Botaurus stellaris, meillä ylen harvinainen tuuheahöyheninen haikara. **-höyhen** *s.* Kukolla on loistavat, hieman keltaisen punertavat k:et. **-kotelo** *s.* **-kyyhkynen** *s.* kesy kyyhkynen (kyyhkysrotu), jonka kaulassa on komea höyhenpuuhka. **-kään|ne** *s.* Takki, jossa on leveät k:teet. **-köyhälistö** *s.* heikossa taloudellisessa asemassa olevat henkisen työn tekijät. **-laatta** *s.* sotilas- tms. virkapuvun kaulukseen kiinnitettävä, aselajin, arvon tms. osoittava kangaslaatta. **-lintu** *s.* Chlamydodera, paratiisilintujen heimoon kuuluvia Australian ja Uuden Guinean lintuja. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. ihopoimu. **-nahka** *s.* Takin k. **-paita** *s.* kauluksellinen paita. | Miesten k. **-saap|as** *s.* erittäin leveäsuinen saapas, jonka varsi on käännetty alaspäin. | 1600-luvulla käytettiin yleisesti k:paita.

kaulusta[15] *s. harv.* kaulus. (*1.*) Takin k. Avata puseronsa k. — -- liejukukot pöyhistelivät komeaa k:ansa PAULAH. — *Yhd.* pitsi-, silkki-, tyllik. (*2.*) Housun k.

kaulust|aa[2] *v.* päärmätä, reunustaa; varustaa kauluksella. | Punaisella veralla k:ettu viitta. Miehen paidan k:amista pidettiin vaikeana työnä.

kauluu[25] *teonn.* tav:mmin kaulaus.

kaun|a[10] *s.* **1.** jyvästä jauhettaessa irtautuva kuori; *kasv.* heinäkasvien kukassa sisähelpeiden sisäpuolella oleva pieni lehtimuodostuma; vrt. akana, ruumen, siikanen, vihne. | Jauhoissa on paljon k:oja. K:at erotetaan seulomalla. Emäntä poimi k:at pois ryynien joukosta. K:at sekoitetaan appeeseen. — Turvotessaan k:at työntävät helpeet toisistaan erilleen ja aukaisevat siten rukiin kukan. — *Kuv.* hiukka, hitu, muru. | Taivaasta putoilee hiljalleen pieniä lumen k:oja. Sinussa ei ole järjen k:aakaan. Näyttää kuitenkin siltä kuin ei teillä olisi surun k:aa PÄIVÄR. **2.** katkera, kateellinen, kostonhimoinen tms. tunne jkta kohtaan, närä, salaviha. | Kantaa k:aa jkta vastaan, jklle. Hänellä on vanhaa k:aa minua kohtaan. Purkaa, unohtaa k:ansa. Isältä perimäni k. on jo sulanut. Kateuden, epäluulon k. Pitkän aikaa heidän välillään oli ollut ilkeänlaista k:aa SILL. — *Yhd.* vihank.

kaunai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K:set jauhot, ryynit. K. puuro. K:sta leipää.

kauna|ta[35] *v.* kantaa kaunaa, tuntea närää (jkta kohtaan). | Aina hän minua k:a.

kaune[78] *s. runok.* koristus, kaunistus, kauneus. | -- kirpoi risti rinnaltani, / k. vyöstäni karisi KAL. Korven kuninkaaksi karhu syntyy, / kankahalle k:heksi honka *MANN.

kauneudelli|nen[63] *a.* kauneutta koskeva, kauneuteen perustuva, kauneusnäkökohtien mukainen; us. par. kauneus-. | K. arvo, vaikutus, merkitys. K:set seikat, näkökannat. K:selta kannalta. K:sessa suhteessa.

kauneuden|hoito *s.* toimenpiteet ihmisruumiin kauneuden säilyttämiseksi ja parantamiseksi, kosmetiikka. | Naisten k:hoitoon tarvittavat välineet ja aineet. Käyttäkää hyväksenne nykyaikaisen k:hoidon tarjoamaa apua! **-hoitoaine** *s.* kosmeettinen aine. **-hoitola** *s.* **-hoitoväline** *s.* Nykyaikaisen naisen k:et. **-ihanne** *s.* = kauneusihanne. **-jano** *s.* = seur. | Sammumattoman k:nsa ajamana N. pakeni muinaisen Hellaan maailmaan. **-kaipuu** *s.* Jokaisessa ihmisessä piilevä ikuinen k. **-palvoja** *s.* Rimbaud oli loistava muototaituri ja intohimoinen k. **-palvonta** *s.* **-taju** *s.* kauneusaisti.

kauneu|s[65] *omin.* < kaunis 1. | Näköalan valtava k. Fyysinen k. Afrodite, k:den jumalatar. K:destaan kuuluisa. Hoitaa k:ttaan. K:den maailma, valtakunta. K:den lumoava vaikutus. K:den tunne, käsite. K:den herättämä sieluntila. Suomen kielen k:det. — *Yhd.* ihmis-, naisk.; sävel-, tyyli-, viiva-, värik.

kauneus|aine *s.* kauneudenhoito-, kosmeettinen aine. | Naisten käyttämät k:aineet. **-aisti** *s.* kyky tajuta t. ymmärtää kaunista, kauneudentaju. | Kehittynyt, hienostunut, hyvä k. Maalaus osoittaa ihmeteltävää k:a. **-arvo** *s.* Runouden, musiikin k:t. Kalevalasta on ammennettu yhä uusia k:ja. Kielemme k:t. **-ihan|ne** *s.* Antiikin k. Aleksis Kivi loi oman k:teensa. **-kilpailu** *s.* Euroopan k:t voitti v. 1934 suomalainen Ester Toivonen. Kissojen, koirien k. **-kuningat|ar** *s.* Suomalainen valittu Euroopan k:tareksi. **-käsity|s** *s.* Eri aikakausilla ja eri kansoilla on omat k:ksensä. Juhani Ahon idyllinen k. **-la|ki** *s.* Säveltaiteen k:it. **-leikkaus** *s.* Kasvojen ulkonäköä parantava k. **-maailma** *s.* Syventyä Kalevalan k:an. **-naamio** *s.* kosmeettinen naamio. **-nä|ky** *s.* Runoilijan haltioituneet k:yt. **-näkökoh|ta** *s.* Julkisia rakennuksia suunniteltaessa huomioon otettavat k:dat. **-oppi** *s.* Aristoteleen k. **-pilkku** *s.* kauneuden tehosteena oleva t. varta vasten sellaiseksi tehty pilkku, tav. kasvoissa. **-salonki** *s.* kauneudenhoitola. **-seikka** *s.* **-sy|y** *s.* K:istä jätettiin rakennuksen ympärille muutamia puita. **-taju** *s.* kauneudentaju, kauneusaisti. **-tyyp|pi** *s.* Polykleitos määräsi miehisen k:in ihanteelliset mittasuhteet. **-uni** *s.* Pieni virkistävä k. — ja kasvonne ovat kuin nuortuneet! **-vaatimu|s** *s.* Terveys- ja k:ksia tyydyttävä ajanmukainen asuintalo. Luonnonkansat pukeutuvat perinnäisten k:stensa mukaisesti. **-vaikutelma** *s.* Taideteoksen herättämä k. **-vaikutus** *s.* Kuvasivun k:ta häiritsevät tekijät. **-vaisto** *s.* **-|vika, -|virhe** *s.* jnk kauneutta häiritsevä vika t. virhe; us. laajemmin: jnk arvoon t. laatuun vaikuttamaton pikkuvika t. puute. | Kasvojen, ihon k:virheet. Hongan sinistynyttä pintaa pitävät muutamat vain k:vikana. **-voi|de** *s.* K:teemme tekee ihonne sametinpehmeäksi. **-väline** *s.* kauneudenhoitoväline.

kauniai|nen[63] *s.* K:set 'jalokuoriaisten heimoon

kuuluvia kovakuoriaisia'. — *Yhd.* kulo-, leppäk.

kauniin|punainen, -ruskea, -sininen, -vihreä *a.* tav. ⁀. **-värinen** *a.* myös ⁀.

kauni|s[39] *a.* -isti *adv.* (kauneus *omin.* ks. erikseen).

1. joka ulkonaisilla ominaisuuksillaan (nähtynä t. kuultuna) tekee miellyttävän, viehättävän vaikutuksen, esteettisesti miellyttävä; estetiikassa: sellainen, jonka pelkkään havaitsemiseen t. mielikuvaan liittyy puhdas ja välitön mielihyvän tunne; vrt. ihana, suloinen, jotka tunnearvoltaan ovat voimakkaampia kuin kaunis, sekä sievä, soma, jotka ovat tav. sitä lievempiä. **a.** näkövaikutelmista. | K. nainen, tyttö. Nuorukainen oli k. kuin nuori jumala. K:it kasvot, silmät, kädet, sääret. K., sopusuhtainen vartalo. K. [t. k:impi] sukupuoli 'naiset'. K. hevonen, koira, lintu. K. kukka. Hopeapaju on kauneimpia puitamme. — K. rasia, kaappi. Koruja ja k:ita vaatteita. Käyttöesineet k:immiksi! K. taulu, veistos. K. rakennus. Valoisa, k. huone. K:isti koristettu juhlasali. K. koti. — K. väri. K:in sininen liina. Pihvit paistetaan k:in ruskeiksi. Säännöllinen ja k. käsiala. — K. maisema, näky. K. maa, seutu. Suomen k. luonto. Jylhän k. vuoristo. K. järvi, joki, vesistö, reitti. Kylläpä täällä on k:sta! K. auringonlasku, iltarusko. Kesän kauneimmillaan ollessa. — Kävellä, liikehtiä k:isti. K. ja lempeä katse. Pallo lentää k:issa kaaressa. — *Yhd.* kuvank.; luonnonk. **b.** kuulovaikutelmista. | K. ääni. K. melodia, sävellys. Laulaa k:isti. K:isti esitetty pianokonsertto. Urut soivat k:immin kuin koskaan ennen. K. ääntämys. Hän puhuu ranskaa k:isti. K. ja soinnukas kieli. — Ei Kekkare mikään k. nimi ollut.

2. ed:een liittyen. **a.** säästä; tav. aurinkoinen, kirkas, kuiva. | Oli pitkään k:ita ilmoja. K. talviaamu. Odotettavissa k:sta säätä ja lämmintä. K. ja kuiva kesä. — Heikentyneessä merk:ssä: Eräänä k:ina päivänä [= eräänä päivänä, kerran] saimme kuulla, että --. Jonakin k:ina päivänä [= joskus vielä, kerran] huomaat erehtyneesi. **b.** kieleliisistä ilmaisuista: hyvin valittuja sanoja t. ilmauksia sisältävä, hyvin muotoiltu, vaikuttava yms. | K. juhlapuhe. Klassillisen k. runo. Kirkkoherra puhui k:isti vainajan muistolle. Maailmankirjallisuuden kauneimmat tuotteet. Pelkkiä k:ita sanoja koko julistus. — Us. *erik.* kiittävä, ylistävä, kohtelias, imarteleva yms. | Pyydän lausua k:it kiitokseni. Lausua k:ita tunnustuksen sanoja. Saat tulla, jos osaat pyytää k:isti. Ei rahalla eikä k:illa puheilla. Sai kuulla monta k:sta asiaa. **c.** hyvin rakennettu, sopusuhtainen yms. | Teoria on rakennelmana k., mutta valitettavasti se ei pidä paikkaansa. Konsertin ohjelma oli sekä arvokas että k. Hyvä on laulu loppuvasta, / lyhyestä virsi k. KAL. **d.** vars. ammattikielessä: moitteeton, asianmukainen, hyvä. | K. [= hyvin parantunut] arpi. K. [= hyvin leikattu t. hyvin parantunut] haava. Vilja on k:illa oraalla. Leikkuukone, joka tekee k:sta jälkeä. Vasta muutamien viikkojen kuluttua tapaamme terveillä rintalapsilla k:ita ulostuksia AK.

3. käyttäytymisestä, esiintymisestä, tavoista: hyvien tapojen t. hyvän järjestyksen mukainen; joskus: kohtelias, siivo, kiltti. | K. ja kohtelias käytös. Käyttäytyä k:isti. Oppilaiden on istuttava hiljaa ja k:isti. Kumartaa, kiittää k:isti. Pysy k:isti aloillasi! Oli toteltava ja jäätävä k:isti kotiin. — Pidä maljaa k:isti [= varovasti] käsissäsi!

4. jnk sisäisestä laadusta. **a.** eetillisesti arvokas t. arvostettava, inhimillisyyttä, henkistä suuruutta sisältävä t. osoittava, jalo, ylevä. | On k:sta auttaa lähimmäisiään. K. teko. K. ja kannatettava ajatus. Oli k:isti tehty, että tulit. Hänen luonteessaan on monta k:sta piirrettä. K. ja liikuttava kertomus. K. lahjoitus hyvään tarkoitukseen. K. ja sopusointuinen luonne. Puhdas ja k. elämä. Uskoa hyvän ja k:in voittoon. — Suomen keskiaikaisilla piispoilla on k. jälkimaine. Vainajasta jäi kaikille k. muisto. **b.** onnellinen, onnekas, mieltä kohottava, ylentävä yms. | Elämäni kauneimmat hetket. K. elämys. Maan päällä ei ole k:impaa näkyä kuin puhdas äidillisyys SILL. — Hyvää yötä ja k:ita [= miellyttäviä] unia! **c.** yl. arvostettava, arvokas, arvonantoa herättävä, merkittävä, hyvä, oivallinen. | Sorea sotahan kuolla, k. miekan kalskehesen SL. Kovia kilpailuja ja k:ita tuloksia. Jo ensimmäinen Kiven näytelmä sisälsi k:ita tulevaisuuden lupauksia. Rakennus on k. näyte suomalaisen arkkitehtuurin korkeasta tasosta. Aate on kantanut k:ita hedelmiä. A. juoksi 1500 m:llä k:in ajan 3.52,8. — Luvata yhdeksän hyvää ja kahdeksan k:sta 'kaikkea mahdollista hyvää'.

5. määristä: melkoinen, sievoinen, kelpo, aimo. | Saimme k:in saaliin. Juttu tuli maksamaan k:in summan rahaa. Myyntivoitosta annetaan k. prosentti hyväntekeväisyyttä varten. Ansaittiin oikein k:isti.

6. *iron.* K:sta herrasväkeä, totisesti! K:ita sukulaisia, hyi hitto! K:sta puhetta totisesti! Tästä mahtaa vielä tulla k. soppa! Olisipa tosiaan k:sta, jos myöhästyisimme junasta. Kyllä olette pitänyt k:sta siivoa taas CANTH.

kaunis|asuinen *a.* K. juhlakirja. **-jäseninen** *a.* K. urheilija. **-kaikuinen** *a.* K., täyteläinen sopraano. **-kasvoinen** *a.* **-kasvuinen** *a.* K. metsä. K. tyttö. **-kiiltoinen** *a.* K. metalli, maali. **-kukkainen** *a.* K. koristekasvi. **-kuvioi|nen** *a.* K. matto. K:sta kangasta. **-muotoinen** *a.* K. pää, käsi, maljakko. K. puhe, juhlaruno. **-piirteinen** *a.* K. mies. K. vanha kirkko. **-pintainen** *a.* K. nahka. **-rakentei|nen** *a.* Polynesialaiset ovat kookkaita ja k:sia. K. holvi. **-sanainen** *a.* K. kiitospuhe. **-silmäinen** *a.* Nuori, k. nainen. **-sointinen** *a.* K. viulu, ääni. **-sointuinen** *a.* K. ääni, runo, kieli.

kaunist|aa[2] *v.* **1.** tehdä kaunii(mma)ksi, koristaa, somistaa. | Kirkko on k:ettu tuoreilla koivuilla. Monet puistot k:avat kaupunkia. K:avat eli kosmeettiset aineet. -- niinkuin morsian, miehellensä k:ettu UT. Vaatimattomuus k:aa sinua. **2.** *harv.* kaunistella. | Ker-

ron asian k:amatta. K. syntejään. K. aihettaan totuuden kustannuksella.
kaunistamaton[57] *kielt.a.*
kaunistau|tua[44] *refl.v.* < kaunistaa. | K:du kunnialla ja korkeudella, pukeudu loistoon ja kirkkauteen VT.
kauniste[78] *s.* kaunistus, koriste, somiste. | Kartanon k:ena on upea puutarha. Röyhelöä käytetään puvun etumuksen k:ena.
kaunistekoinen *a.* K. vasarakirves myöhemmältä kivikaudelta.
kaunistelemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* < seur. **1.** *pass.* K. totuus. Asiallinen ja k. kertomus. **2.** *akt.* Puhua avomielisesti ja k:tomasti.
kaunistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kaunistaa. **1.** *harv.* tehdä kauniiksi, koristella, somistaa. | Hallitsija perusti uusia kaupunkeja ja k:i entisiä. Taiteilijat huolehtivat kirjojen k:usta. Mie sun paioilla parannan, / kaatioilla k:en KAL. **2.** kuvata t. esittää jk todellisuutta kauniimpana, edulliseen suuntaan vääristellen; peitellä, puolustella, lievennellä, kierrellä, vältellä. | Kirjailija on k:lut romaaninsa sankaria. K:tuja, ihannoituja tyyppejä. — Asia on sanottava lyhyesti ja k:ematta. Uhkauksista huolimatta en aio k. lausuntoani. K. tekoaan, rikkomustaan, syntejään. Juoppouttasi et voi k. Eufemismi, k:eva ilmaisutapa. Teoksessa on merkkejä historiallisten tietojen vääärennyksestä ja k:usta.
kaunistu|a[1] *pass.v.* tulla kaunii(mma)ksi, someta. | Tyttö k:u päivä päivältä. Tienoot k:vat ja pukeutuvat vihreään lehtipukuunsa. — Keihäänheiton tulokset k:ivat [= paranivat] huomattavasti ennen kilpailun päättymistä.
kaunistu|s[64] *s.* **1.** *harv.* kaunistaminen. | Kirjan syrjän k. suoritetaan värjäämällä. **2.** se, mikä kaunistaa jtak, kauniste, koristus. | Puhtaus on kodin paras k. Hirvi, metsiemme ylväs k. Ritari peloton ja nuhteeton, koko säätynsä ylpeys ja k. Minna Canthin näytelmät ovat suomalaisen draaman k:ksia.
kaunistus|aine *s.* Kirjansidonnassa käytettävät k:aineet. — Tav. = kauneudenhoito-, kosmeettinen aine. **-keino** *s.* Runon, tyylin k:t. Kielelliset k:t.
kaunistutt|aa[2*] *fakt.v.* < kaunistaa. | Keisari k:i pääkaupunkia kuvanveistoksin.
kaunis|tyylinen *a.* **-vartaloinen** *a.* **-viivainen** *a.* **-värinen** *a.* K. perhonen. K. ääni. **-ääninen** *a.* K. soitin, radio.
kauno[1] *runok.* **1.** *s.* nuorukaisesta t. neitosesta. | - - kun sulho sueksi muuttui, / k. karhuksi rupesi KAL. K:t, kassapäinä jäämme kulkemaan, / jää ei pojat syliin sulkemaan *MANN. **2.** *a.* kaunis. | - - ison ko'issa, / emon k:n kartanoilla KAL. - - sanoi saavani minunki / sulhon k:n ja sorian KANT. K:t kassapäät LEINO.
kaunoaisti *s.* *harv.* kauneusaisti.
kaunoi|nen[63] *a.* *runok.* kaunis, ihana. | Yht' ihanaisena kuin sinut kerran näin, olet tuossa / taian luomana taas, k. salomaa CAJ. - - vaan ei vielä virsi kuollut, / sana k. kaonnut LEINO. - - varjele, vakainen Luoja, / kaitse, k. Jumala KAL. Sä kasvoit, neito k., / isäsi majassa KL. — *S:sesti.* Nouse, armaani, sinä k:seni, ja tule VT. Kurja poika, parastashan koetat unohtaakses k:stasi KIVI.
kaunokai|nen[63] **1.** *a.* *runok.* kaunis, ihana, kaunoinen. | - - se oli Kyllikki korea, / Saaren kukka k. KAL. - - näki kuvan k:sen, nousi riemu rintaan LEINO. K. vaimonpuoli KALLAS. **2.** *s.* **a.** tav. *runok.* vars. nuoresta neidosta. | - - näistä impien iloista, / k:sten karkeloista KAL. Hyvästi nyt kaikki k:set! NUOLIV. **b.** Bellis, mykerökukkaisten heimoon kuuluvia koristekasveja, satakauno. | Monivuotinen k.
kauno|kirja *s.* kaunokirjallinen teos; vrt. tietokirja. **-kirjailija** *s.* kirjailija, jonka tuotteet kuuluvat kaunokirjallisuuteen. **-kirjalli|nen** *a.* -sesti *adv.* kaunokirjallisuuteen kuuluva t. liittyvä. | K. tuotanto, tuote, teos, viikkolehti. Lehtemme k:set avustajat. Aihetta on käsitelty k:sesti. **-kirjallisuus** *s.* kirjallisuus, joka vetoaa lähinnä lukijan t. kuulijan mielikuvitukseen luoden kirkastetun kuvan sisäisestä t. ulkonaisesta todellisuudesta. | Suorasanainen, runomuotoinen k. Lyyrillinen, eepillinen, draamallinen k. **-kirjoittaja** *s.* kaunokirjoituksen taitaja, kalligrafi.
kaunokirjoitus *s.* taito kirjoittaa kirjoituksenopetuksessa käytettyjen mallien ja sääntöjen mukaista säännöllistä ja kaunista käsialaa, kalligrafia; sellaisella käsialalla kirjoitettu teksti. | K. kuuluu koulun alaluokkien oppiaineisiin. Harakanvarpaasi eivät todellakaan muistuta k:ta. **-järjestelmä** *s.* Kouluissa noudatettu k. **-taito** *s.* **-tunti** *s.* **-vihko** *s.*
kaunok|ki[5*] *s.* Centaurea, mykerökukkaisia kasveja, joilla on isot, neuvottomat laitakukat. | Tavallisin meikäläisistä k:eista on ruiskukka. — *Yhd.* ahde-, kelta-, piennar-, risti-, ruis-, sini-, vuorik.
kauno|kukka *s.* **1.** *runok.* kaunis kukka. | On k:kukkia siellä / koko niitty kirjavanaan *MANN. **2.** = kosmoskukka. **-luistelija** *s.* vrt. seur.
kaunoluistelu *s.* luistelu, jossa tiettyjä tasapainoa vaativia liikkeitä suorittaen tehdään jäällä erilaisia kuvioita, kuvioluistelu. | Sonja Henie, k:n kymmenkertainen maailmanmestari. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-mestaruus** *s.* **-näytös** *s.*
kauno|luistin *s.*, tav. *mon.* kaunoluistelussa käytetty käyräkärkinen luistin. **-luku** *s.* lausunta(taide), suullinen esitys(taito), deklamaatio. **-maalailu** *s.* = seur. **-maalau|s** *s.* asioiden kuvaaminen t. esittäminen todellisuutta kauniimpana, ihannoivassa sävyssä. | Romanttisia k:ksia sotaretken tapahtumista. Rousseaumaista maaseudun k:sta. Kalevalan opetus ei saa olla retorista k:sta. **-marssi** *s.* *sot.* *vanh.* paraatimarssi. **-puhei|nen** *a.* -sesti *adv.* suullisesta t. kirjallisesta esityksestä: vaikuttava-, kaunissanainen, taiteellisesti vaikuttava, hyvä-, loistavatyylinen. | Esitelmöitsijä oli liiankin k. K. saarnamies. K. esitys, kirjoitus, teos, kuvaus. Koetimme taivuttaa hänet k:sin sanoin puolellemme. K. tyyli, paisuttelu, mahtipontisuus. Kertoa, kuvailla, julistaa, esittää k:sesti. Päivän sankariin kohdistettiin k:set kiitoksen sanat. — K. [= vakuuttava, loistava] todistus siitä, miten kansanrunous on innoittanut taiteilijoita. **-puheisuu|s** *s.* puhetaito; vrt. ed. |

Tulisella k:dellaan hän lumosi kuulijansa. K. kuuluu runouden ja proosan välialaan. — *Hist.* latinan kieli ja Rooman kirjallisuus yliopiston oppiaineena. | V. 1777 Porthan tuli k:den professoriksi. **-puhelias** *a.* → kaunopuheinen. **-puhuja** *s.* Cicero, Rooman suurin k. **-sanainen** *a.* K. puhuja, kuvaus. **-sielu** *s.* kirjallisuuden ja taiteen harrastaja. | Kasimir Leino oli Päivälehden piirin ainoa johdonmukainen esteetikko ja k. — *Tav. halv.* kauneuden maailmoissa elävä esteettinen haaveilija, jolle todellinen elämä on vierasta. | Tunteileva, epäkäytännöllinen k. Yhteiskuntaa pakeneva romanttinen k. **-sielui|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. ed. | K. nuorukainen, runoilijapiiri. Esteettinen k:suus. **-silmä** *s.* Coreopsis, mykerökukkaisia kasveja, joista eräitä lajeja viljellään koristekasveina. | Yksivuotinen, monivuotinen, isomykeröinen k. **-tai|de** *s.* K:teisiin luetaan tavallisesti rakennus-, kuvanveisto- ja maalaustaide, musiikki ja runous sekä tanssi- ja näyttämötaide, ahtaammassa mielessä k:teilla tarkoitetaan vain kuvataiteita.

kaunotar[51*] *s.* kaunis nainen. | Vaaleatukkainen, sinisilmäinen k. Ihastuttava, viehättävä k. Nuorimmasta tyttärestä on kehittynyt todellinen k. — *Yhd.* kaupunkilais-, maalaisk.; mustalais-, neekeri-, pariisilais-, slaavilaisk.

kauno|tiede *s. harv.* estetiikka. **-tieteellinen** *a. harv.* esteettinen. | Julius Krohnin "K. katsahdus Kalevalaan". **-värjäys** *s.* **-värjäämö** *s.* K. ja kemiallinen pesulaitos.

kaupaksi|käymätön *a.* tav. ⌒. | K:käymätöntä tavaraa. **-käyvä, -menevä** *a.* tav. ⌒. **-pito** *s.* myynti, kaupittelu. **-saan|ti** *s.* Maanviljelijöillä on ollut vaikeuksia tuotteidensa k:nissa.

kaupalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kauppaan kuuluva, perustuva, kauppaa koskeva, kauppa-. | K. toiminimi, järjestö. K. kehitys, toiminta, merkitys. Elinkeinoelämän k. puoli. K. propaganda. K. johtaja, neuvonantaja. Lähetystön k. avustaja 'kauppa-attašea'. K. neuvos 'kauppa- ja teollisuusministeriön kauppaosaston apulaisosastopäällikön ja toimistopäällikön arvonimi; joskus myös annettuna arvonimenä'. Poliittiset k:set neuvottelut. K:selta kannalta. K:sista syistä. K:sesti kannattava. K:sesti tärkeä alue. K:sesti sivistynyt.

kaupan|haara *s.* **-harjoittaja** *s.* **-hieroja** *s.* **-hieron|ta** *s.* Pitkällisen k:nan jälkeen saatiin sopimus tehdyksi. **-hoitaja** *s.* liikkeen-, myymälänhoitaja. **-kalu** *s. kans.* kauppatavara. | Ukko - - tuli tiellä häntä vastaan, rykelmä kauhoja, lusikoita ym. semmoista k:a pussissa TARK. **-kävijä** *s.* Pirkkalaisten nimellä tunnetut muinaisajan k:t. **-käynti** *s.* vrt. kauppa 1. | Suomen ja naapurimaiden välinen k.

1. kaupanpito *s.* kaupaksipito. | Ruokatavarain k.

2. kaupanpito *s.* kauppaliikkeen pito.

kaupan|päällinen *s.*, tav. *mon.* ylimääräinen tavara(erä), jonka ostaja saa myyjältä ostamansa tavaran lisäksi ilmaiseksi ("kaupan päälle"), kaupantekiäiset. | Sain vielä puoli kiloa k:päällisiksi. — *Kuv.* Ja hän on laiskakin k:päällisiksi. **-tekij|ä** *s.* Pörssissä saavat esiintyä k:öinä - -. Puodissa seisoi paljon k:öitä ALKIO. **-tekiäis|et** *s. mon.* kaupan päättämisen johdosta annettu kestitys t. tav:mmin ylimääräinen tavara(erä), jonka ostaja saa myyjältä ostamansa tavaran lisäksi ilmaiseksi, harjakaiset, kaupanpäälliset. | Saada, antaa k:iä. Pussi makeisia k:iksi. — *Kuv.* Muun hyvän mukana saatiin kauniit ilmat k:iksi 'päälle päätteeksi, kaiken lisäksi, kaiken kukkuraksi'. K:iksi V. juoksi maailmanennätyksen 100 m:llä.

kaupan|teko *s.* kauppa, kaupankäynti; kaupan solmiminen. | Ruveta k:tekoon. Lopettaa k:tekonsa. Innokas k:tekoon. K. on ollut laimeaa. **-hetki** *s.* **-paikka** *s.* **-päivä** *s.* **-tilaisuu|s** *s.* Hinnasta on suoritettava puolet k:dessa.

kaupan|vahvistaja *s. lak.* viranomainen, joka kutsumansa todistajan kanssa todistaa oikeaksi kiinteistön luovutuskirjan. | Julkinen k. **-vahvistus** *s.* vrt. ed. **-vastuu** *s. lak.* myyjän velvollisuus ostajaa kohtaan puolustaa myytyä esinettä kolmannen henkilön vaatimuksia vastaan sekä velvollisuus korvata ostajalle aiheutunut vahinko, jos esine tuomitaan pois ostajalta. **-välitsijä, -välittäjä** *s. liik.* henkilö, joka ammattimaisesti välittää liikesopimuksia olematta näitä haluavien kanssa pysyvässä toimitsijamies- t. palvelussuhteessa, meklari. **-välitys** *s.*

kaup|ata[35*] *v.* tarjota kaupan, kaupaksi, ostettavaksi, myydä, kaupita. | Vaimo k:pasi luutia kaupungissa. Santtu on jo kauan k:annut hevostaan minulle. Saada tuotteensa k:atuksi. Pojalle oli k:attu [= tarjottu vaimoksi] oikein rikkaiden talojen tyttäriä.

kaupinta[15*] *s.*, vars. *liik.* tavaroiden, arvopaperien t. muun irtaimen omaisuuden myynti t. osto toisen lukuun, mutta toimijan omissa nimissä, komissio(kauppa). **-liike** *s.* **-myynti** *s.* **-palkkio** *s.* **-tili** *s.* **-varasto** *s.*

kaupit|a[31] *v.* kaupata. | Maalaiset menevät k:semaan tuotteitaan kaupunkiin. Orjien k:seminen itämailla. Lipeäkivi on vapaasti k:tava myrkkyaine. Kyllä aika tavaran k:see SL. Eikä hän ollut mennytkään naimisiin - - k:akseen rakkauttaan JOTUNI.

kaupit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < ed. | Mäkelä k:telee taloaan. Kengännauhoja k:televa mummo.

kaupitsija[14] *tek.* < kaupita. **1.** Kalojen k. Kylästä kylään kiertelevä pikkutavaran k. **2.** *liik.* kaupintaa harjoittava (fyysillinen t. juridinen) henkilö, komissionääri. | K. suorittaa myynti- ja ostotoimet kaupittajan lukuun.

kaupittaja[16] *s. liik.* se, jonka puolesta ja toimeksiannosta kaupitsija tekee kauppoja, toimeksiantaja, komitentti. | K. määrää rajahinnan, jota halvemmalla kaupitsija ei saa tavaraa myydä.

kaupittelija[14] *tek.* < kaupitella. | Kengännauhojen k.

kaup|pa[10*] *s.* **1. a.** toiminta, jossa ostamalla ja myymällä vaihdetaan hyödykkeitä; tav. kulutustarvikkeiden (laajemmassa merk:ssä myös kiinteistöjen, rahan, arvopapereiden) ammattimainen ostaminen ja myyminen ansaitsemistarkoituksessa; kaupankäynti, -teko, tavaran-

vaihto. | Alkuaan k. on ollut hyödykkeiden vaihtoa tuottajan ja kuluttajan kesken. Vapaa, laillinen, laiton k. Vilkas k. Tervan, puutavaran, maataloustuotteiden, suolan, puuvillan k. Meritse tapahtuva k. Luonnonkansojen harjoittama ns. mykkä k. K. ulottui etäisimpiin takamaihin asti. Käydä, harjoittaa, tehdä k:paa. Vaatetustuotteiden k:paa harjoittava yhtiö. Käydä k:paa jllak. Kaupunki, joka käy k:paa etenkin turkiksilla. K. käy hyvin, huonosti. Myymälässä kävi k. kuin siimaa 'mainiosti'. Pörssissä on k. ollut koko päivän hiljaista. — Käydä k:paa jstak 'pitää jtak kaupanteon kohteena'. En käy k:paa maistani. Häikäilemätön vallantavoittelija, joka kävi k:paa ihmisten sieluista. - - päästä tekemään k:paa suurituloisista virka-asemista WALTARI. — *Tal.* Aktiivinen k. 'suurimmaksi osaksi kotimaisten kauppiaiden ja laivojen välityksellä tapahtuva ulkomaankauppa'. Passiivinen k. 'pääasiassa vieraan maan kauppiaiden ja laivojen välityksellä tapahtuva ulkomaankauppa'. — *kaup|assa,* -asta, -paan 'myytävänä ja ostettavana, markkinoilla'. | K:assa hyvin kysytty hernelajike. Haisunäädän nahka käy k:assa skunkin nimellä. Laskea, lähettää jk tavara k:paan. K:paan juuri saapuneet uutuudet. Kotimaisen villan k:paan tulo. Uusi painos on jo k:assa. Vanhentuneet artikkelit poistetaan k:asta. — *Yhd.* (ks. myös 1. e, 3) katu-, kulku-, laukkuk.; kauttakulku-, meri-, raja-, rannikkok.; kauko-, lähik.; tuonti-, vientik.; sala-, vapaak.; ketju-, kytkyk.; hansak.; kotimaan-, maailman-, siirtomaan-, ulkomaank.

b. sopimus t. toimitus, että toinen henkilö, liike tms. (myyjä) sovitusta vastikkeesta (hinnasta) luovuttaa toiselle (ostajalle) omistusoikeuden jhk varallisuusesineeseen, yksityinen osto- t. (ja) myyntitoimenpide; vars. *puhek.* us. mon. yhdestä. | Hyvä, edullinen, huono k. Tehdä k., k:at. Hieroa k:paa, k:poja. Käydä k:paa jstak 'neuvotella jnk ostamisesta t. myymisestä, hieroa kauppaa'. Kävivät k:paa hevosesta. Ei tullut, syntynyt k:paa. Purkaa, rikkoa, peruuttaa k. Lyödä k. lukkoon. Pörssissä eilen päätetyt k:at. Äskettäin tehdyllä k:alla on johtaja A. myynyt valtiolle omistamansa Leppälän kartanon. V. on äskettäin ollut huvilan k:oissa. Ruveta, ryhtyä k:poihin jkn kanssa. Ostaa kiinteää k:paan. K:an vahvistaminen. 5.000 tonnin k. saatiin päätetyksi. Hinta ratkaisee k:an. Saada, antaa k:an päälle 'kaupanpäällisiksi'. Saat samaan k:paan tämänkin. Osta vain, et kadu k:paasi! — *Kuv.* Katua k:paansa, k:pojaan 'menettelyään, toimenpidettään'. Saat kiittää k:pojasi [= olla hyvilläsi], ettei käynyt pahemmin. Kahden k., kolmannen korvapuusti SL. Avioliitto on kahden k. - - äijä oli sentään - - ennakolta katsellut, ennen kuin meni sen [tulevan vaimonsa] kanssa k:poja tekemään SILL. Olla vispilän k:oissa jkn kanssa (kans. leik.) 'seurustella (vars. avioliittoaikeissa) jkn kanssa, hakkailla'. Heidän välillään on ollut pientä vispilän k:paa. Suostun vain sillä k:alla [= ehdolla], että - -. Sain takin tutun [t. tuttavan] k:alla, k:paa [= tuttavuuden perusteella] halvemmalla. K:an päälle, us. 'lisäksi, muun ohella'. K:an päälle hän on vielä rikaskin. - - tuhaksi ja poroksi menis myös Jukolan pohjapuoli ja vielä sen seitsemän poikaakin k:an päälle KIVI. — *Yhd.* (ks. myös 1. e, 3) metsäk.; huutok.; naima-, naimisk.; lehmä(n)k.

c. ed:een liittyviä sanontoja. — *olla, käydä* yms. *jtak, jnk kaupalla; mennä, tulla* yms. *jtak, jnk kaupalle* olla, käydä jne. tarjoamassa jtak ostettavaksi, kaupaksi, olla kauppaamassa jtak; mennä jne. tarjoamaan jtak ostettavaksi jne. | Raumalaiset kulkivat pitsin k:alla ympäri maata. Käydä torilla marjan, marjoja k:alla. Kalan k:alla kiertelevä ukko. Mennä, lähteä luudan k:alle. - - sattui tulemaan mies haukia k:alle KAUPPISH. — *olla kaupan, pitää, tarjota* yms. *kaupan, kaupaksi* kaupattavana, ostettavana, myytävänä; kaupattavaksi jne. a) Myymälässä on k:an monenlaisia tavaroita. Ei ole k:an, jos ei ole kauniskaan SP. Paavi tarjosi aneita k:an. Maasta viedään k:an etelän hedelmiä. En minä k:aksi kudokaan, lystikseni PAKK. b) *kuv.* Täällä on henkeään, päätään k:alla '(hengen)vaarassa'. — *käydä, mennä kaupaksi, kaupan, tehdä kauppansa* tulla myydyksi, saada ostajia, menekkiä. a) Kirja on mennyt hyvin k:aksi. Toiminimi on saanut tuotteitaan k:aksi kautta maailman. Tarjolla ollut kangaserä meni heti k:an. Leikkikalut ovat tehneet hyvin k:pansa. b) *kuv.* Kyllä noin komeat tyttäret aina k:aksi käyvät 'joutuvat naimisiin'. - - sinä olet kaunis ja hyvä ja teet kyllä k:pasi [= joudut naimisiin] SILL. Kyllä ruoka teki k:pansa 'kelpasi, maistui'. — *jnk kaupalla, kauppaa.* Kuin ihmeen k:alla [= avulla, ansiosta] pelastuimme. Oli sattuman k:paa [= sattuma], että tapasimme. Selviytyä jstak onnen k:alla 'hyvällä onnella'. Yrittää jtak onnen k:alla 'hyvään onneen luottaen'. Juosta, palata, rientää kiireen, kiireimmän k:alla 'kiireesti, kiirettä pitäen'. Yrittää, taistella henkensä k:alla 'henkensä vaakaan pannen, henkensä uhalla'. Pelasti toverinsa henkensä k:alla. Pääsi k:alla sinne menet.

d. *-kaupalla* mittaa t. määrää ilmaisevien yhdysadv:ien jälkiosana: -ttain, -määriä, -määrin. | Kilo-, koura-, kuukausi-, metri-, päivä-, tonni-, tunti-, tusina-, viikko-, vuosik:alla; arvio-, summak:alla.

e. *yhd.* Hiili-, jauho-, marja-, muna-, nappi-, puutavara-, silkki-, terva-, vilja-, voi-, öljyk.; arvopaperi-, kiinteistö-, osake-, raha-, vekselik.; ane-, orjak.; aika-, hankinta-, komissio-, käsi-, käteis-, leveranssi-, luotto-, termiini-, toimitus-, velkak.

2. paikka, vars. rakennus t. huone(isto), jossa myydään ja ostetaan tavaroita, kauppapuoti, liike, myymälä. | Siirtomaantavarain, vaatetustarvikkeiden k. Perustaa, avata, lopettaa k. K. on täynnä väkeä. K. suljetaan klo 17. Tytöt myivät poimimansa marjat k:paan. — *Yhd.* (ks. myös 3) osuus-, yksityisk.; sekatavarak.

3. *yhd.* 1. ja 2. ryhmään liittyen: Halko-, hedelmä-, huonekalu-, jalkine-, kahvi-, kala-,

kangas-, kello-, kenkä-, kirja-, kukka-, lanka-, leipä-, lelu-, liha-, maito-, nahka-, paperi-, piano-, rauta-, rohdos-, soitin-, tupakka-, vaate(tus)-, viinak.; halli-, maa-, torik.; suur-, tukku-, vähittäisk.

kauppa-agentti *s. liik.* kauppa-asioitsija.

kauppaaja[16] *tek.* < kaupata.

kauppa-|ala *s.* K:alan erikoistuntija. Toimia k:-alalla. — Yhdysvallat pyrki avaamaan uusia k:aloja [= kaupankäyntimahdollisuuksia] Itä-Aasiassa. **-alue** *s.* Petsamon rannikko oli jo varhain eri kansojen k:tta. **-alus** *s.* kauppalaivastoon kuuluva alus, kauppalaiva; vrt. sota-alus. | K:ta käytetään henkilö- tai tavaraliikenteeseen, hinaamiseen, kalastukseen tms. ansaitsemistarkoitukseen. **-ammatti** *s.* **-apulainen** *s.* liikeapulainen, vars. myyjä. **-apulaiskoulu** *s. vanh.* liikeapulaiskoulu. **-artikkeli** *s.* Muovista on tullut uusi tärkeä k. **-arvo** *s.* Juuston, tavaran, maatilan k. Tuote, jolla ei ole sanottavaa k:a. Arvopaperien k. eli kurssi. **-asem|a** *s.* Englantilaisten k:at ja tukikohdat Euroopan ulkopuolisilla vesillä. Tanskalaisia k:ia Grönlannissa. **-asi|a** *s.*, tav. *mon.* K:oita käsittelevä kirjoitus. Pohjanmaan kauppiaat toimittivat k:ansa Tukholmassa. **-asiamies** *s.* henkilö, jonka tehtävänä on tietyllä alueella toimia kaupan ja teollisuuden edistämiseksi ja valvoa näiden elinkeinojen etua. | V. 1897 Suomen hallitus oikeutettiin asettamaan k. mihin Venäjän kaupunkiin tahansa. **-asioitsija** *s. liik.* kauppa-agentti; vrt. kaupitsija. | K. on usein pysyvästi valtuutettu tekemään kauppoja edustamansa liikkeen puolesta. **-attašea** *s.* lähetystön t. konsulinviraston yhteydessä toimiva virkamies, jonka tehtävänä on valvoa asemamaassaan kotimaansa kaupan ja teollisuuden etuja, kaupallinen avustaja.

kauppa|bilanssi *s. liik.* kauppatase. **-departementti** *s.* Yhdysvaltain k. **-edustaja** *s.* Ulkomailla toimivat valtion k:t. — *Erik.* henkilö, joka kulkee edustamansa liikkeen puolesta tarjoamassa tavaroita ja hankkimassa tilauksia (us. kuljettaen mukanaan näytevarastoa), kauppamatkustaja, edustaja. | Tarmokas ja esiintymiskykyinen k. otetaan liikkeemme palvelukseen. **-edustus** *s.* Nykyaikaisella valtiolla on ulkomailla valtiollinen l. diplomaattinen ja kauppa- l. konsuliedustus. **-eh|to** *s.* Kauppasopimusta tehtäessä määrätään k:dot: milloin ja missä tavara on toimitettava, milloin ja miten se on maksettava jne. **-elinkeino** *s.* **-elämä** *s.* **-esine** *s.* **-etu** *s.* Konsulien tehtävänä on kotimaansa k:jen valvominen vieraissa maissa. **-faktuura** *s. liik.* Jokaisen vientilähetyksen johdosta myyjä kirjoittaa laskun eli k:n. **-hall|i** *s.* suuri julkinen rakennus kulutustavarain vähittäiskauppaa varten. | Torikauppa koetetaan keskittää terveydenhoidollisista syistä k:eihin. **-herra** *s.* **-herruu|s** *s.* Kreikkalaiset perivät Välimeren itäosien k:den foinikialaisilta. **-hin|ta** *s.* Tila myytiin 1 miljoonan markan k:nasta. Arvopaperien k. eli kurssi. **-historia** *s.* kaupan historia. | K:n ja kauppamaantieteen opettaja. **-historiallinen** *a.* **-huone** *s.* **1.** kauppa-, liiketalo. | Tulipalossa tuhoutui useita suuria k:ita. — Tav. **2.** (suur)liike, toiminimi, vars. yhden suvun hallussa oleva. | Mustosten, Bogdanoffien k. Vanha ja arvokas k. Suuret k:et jakausivat poikia myöten eri liikkeisiin IVALO.

kauppail|la[29] *frekv.v.* (< kaupata) kaupitella, kaupustella. | Hän k:ee retkillänsä pikiä KIVI.

kauppa|intressi *s.* kauppaetu. | Tasapainotilan säilyminen oli Englannin k:intressien mukaista. **-järjestelmä** *s.* Vapauden ajalla Ruotsi-Suomessa noudatettu k. perustui merkantilismiin. **-järjestys** *s. lak. hist.* vrt. järjestys I.3. | V. 1734 annettu k. **-järjestö** *s.* **-kaari** *s. lak. hist.* se vuoden 1734 lain pääosasto, joka sisältää sellaisia varallisuusoikeuden säännöksiä, jotka eivät suoranaisesti koske kiinteistöä. **-kalenteri** *s.* hakemisto, joka sisältää käytännössä tarvittavia tietoja liikelaitoksista.

kauppakamari *s.* lain määräämä t. liikemiesten ja -yritysten muodostama valtuusto, jonka tehtävänä on kaupan, teollisuuden ja liikenteen etujen valvominen ja edistäminen. | Turun, Varsovan k. Suomalais-neuvostoliittolainen k. — *Yhd.* keskusk. **-asetus** *s.* **-laitos** *s.* **-yhdistys** *s.* Helsingin k.

kauppa|kansa *s.* Bjarmien kuuluisa k. **-karavaani** *s.* **-kartano** *s.* Komea, kaksikerroksinen k. **-kasvi** *s.* Sikurijuuri on maatalouskerholaisten runsaasti viljelemä k. **-katu** *s.* katu, jonka varrella on runsaasti kauppoja. **-kaupunki** *s.* Tärkeä, suuri, vilkas k. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sta tavaraa. Puhdistuksen jälkeen vilja on k:sessa kunnossa. **-kemia** *s.* kaupan kohteena olevien tavaroiden kemiallinen tutkiminen. **-kemiallinen** *a.* **-kemisti** *s.* vrt. kauppakemia. **-keskus** *s.* Rovaniemi, laajan Lapin tärkein k. Huomattava, suuri, kukoistava k. **-kesti** *s.* ks. kesti 1.a. | Minä syytän häntä - - luvattomasta yhteydestä Franz Bonniuksen kanssa, k:n ja kirjurin KALLAS. **-kiel|i** *s.* K:en sanonnat, nimitykset. Espanja on maailman tärkeimpiä k:iä. **-kiel|to** *s.* Vihollisen satamat ja rannikot julistettiin k:lon alaisiksi. Myrkkyaineiden k. **-kirja** *s.* asiakirja, jolla myyjä siirtää ostajalle oikeutensa jhk varallisuusesineeseen; vrt. kauppakontrahti, -välikirja. | K:a tehdään kaksi kappaletta, toinen ostajalle, toinen myyjälle. **-kirje** *s.* (vars. kauppa-alan) liikekirje. | K:issään liikkeet saattavat asiansa toisten liikkeiden tai henkilöiden tietoon. **-kirjeenvaih|to** *s.* (vars. kauppa-alan) liikekirjeenvaihto. | K:don opettaja. Liikkeiden välinen k. **-koju** *s.* myyntikoju, kioski. | Markkinapaikalla näkyi pitkät rivit k:ja. **-kollegio** *s. hist.* kauppaa, teollisuutta, merenkulkua yms. edistänyt ja valvonut Ruotsi-Suomen keskusvirasto; nyk. Ruotsissa vastaavanlainen keskusvirasto. **-komppani|a** *s. hist.* tav. tiettyjä etuoikeuksia nauttiva kauppaseura t. -yhtymä, joka kävi kauppaa vars. siirtomaiden kanssa. | K:oiden loistoaika oli 1600- ja 1700-luvulla. Hollannin Itä-Intian k. **-kontrahti** *s.* Esim. kiinteistön kaupasta sovittaessa laaditaan usein kauppakirjan lisäksi erityinen k. eli kauppavälikirja, jossa kauppaehdot tarkemmin määritellään. **-konttor|i** *s.* Hansalla oli k:eita

monissa maissa. **-korkeakoulu** *s.* korkeakoulu kauppatieteiden opiskelemista ja tutkimista varten. **-koulu** *s.* kansakoulun kurssiin pohjautuva kaksivuotinen kauppaoppilaitos. **-koululainen** *s.* kauppakoulun oppilas. **-kuja** *s.* Itämaisten kaupunkien ahtaat k:t. Vanha k. Tukholmassa. — *Erik.* = pasaasi 1. **-kujanne** *s.* = pasaasi 1. **-kulttuuri** *s.* Perman mahtava k. **-kumppani** *s.* kauppatuttava. | Kalle koetti pettää k:aan. Saksa oli tärkein k:mme. **-kunto** *s.* Ennen myyntiä sipulit on huolellisesti kuivattava k:on. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* **-kurssi** *s.* Osakkeet myytiin korkeaan k:in. — Us. *mon.* Ylioppilaille järjestetyt kauppa- ja pankkikurssit. **-kyky** *s.* **-kylä** *s.*

kauppala[15] *s.* kunnallinen yhdyskunta, joka oikeudenhoidon puolesta luetaan maaseutuun, mutta hallinnon järjestysmuodon puolesta vastaa lähinnä kaupunkia. | K:t ja taajaväkiset yhdyskunnat. Salon k. V. 1949 k:t olivat yhtä lukuun ottamatta itsenäisiä kuntia.

kauppa|laatu *s.* Tavaran k:laatua alentavat viat. — Tupakkaa on kymmeniä k:laatuja. **-lainsäädäntö** *s.* **-laiva** *s.* kauppa-alus. **-laivasto** *s.* alukset, joita ansiotarkoituksessa käytetään kuljetustehtäviin (henkilö- ja tavaraliikenteeseen, hinaamiseen, kalastukseen yms.); vrt. sotalaivasto. | Suomen, Rauman k. **-laivuri** *s. mer. vanh.* kansipäällystöön kuuluva henkilö, jolla määräpätevyyden saavuttaneena oli oikeus erinäisin rajoituksin olla kauppa-aluksen päällikkönä rannikko-, Itämeren- ja Pohjanmeren-liikenteessä. | K.-nimitys poistettiin v. 1949 annetulla asetuksella. **-laji** *s.* Kuparin k:t. **-laki** *s.* kauppatoimintaa järjestävä laki.

kauppalakunta *s.* vrt. maalais-, kaupunkikunta. | Riihimäen, Forssan k.

kauppalan|hallitus *s.* kauppalan kunnallishallitus. | Päätösten toimeenpanoa ja hallintoa hoitaa k., johon kuuluu kauppalanjohtaja ja tarvittava määrä jäseniä. **-johtaja** *s.* kauppalanvaltuuston määräämättömäksi ajaksi valitsema kauppalanhallituksen esimies. **-kamreeri** *s.*

kauppalanko *s. ark.* se, jonka kanssa tekee kaupan t. kauppoja, kauppakumppani, liiketuttava. | Hän oli tähän elämän mittaan tehnyt jo monenlaatuista kauppaa ja kokenut monta k:a KARHUM.

kauppalan|oikeudet *s. mon.* Lahti sai k. v. 1878. **-sihteeri** *s.* **-talo** *s.* vrt. kaupungin-, kunnantalo. | Lauritsalan k. **-toimisto** *s.* **-valtuusto** *s.* kauppalan kunnallisvaltuusto.

kauppa|laskento *s.* käytännöllinen laskennon haara, jossa pidetään silmällä erityisesti kauppa- ja liike-elämän tarpeita, kauppamatematiikka. | K:laskennon oppikirja kauppakouluja varten. **-lasku** *s. liik.* (kauppa)faktuura. **-leh|ti** *s.* erityisesti liike-elämää seuraava sanoma- t. aikakauslehti. | Lontoon k:det. **-liik|e** *s.* **1.** kauppatoiminta, kaupankäynti. | Harjoittaa k:että ja merenkulkua. Luoteis-Eurooppaan suuntautuva k. **2.** kauppa (2), liike, kauppapuoti. | M. ryhtyi hoitamaan isänsä k:että. K:keen perustaminen. **-liikenne** *s.* Meritse tapahtuva k. **-liit|to** *s.* K:ot ja teollisuusyhtymät. **-linja** *s.* Atlantin yli kulkevat k:t. — Kansakoulun jatkokurssien k. **-lippu** *s.* lippu, jollaisella kauppa-alukset osoittavat kansallisuutensa. **-luotto** *s. liik.* kauppatarkoitukseen myönnettävä lyhytaikainen luotto. **-lupa** *s.* lupa harjoittaa kauppaa. **-ma|a** *s.* Englanti ja Amerikka ovat olleet maailman suurimmat k:at. Oulun porvarit tunkeutuivat torniolaisten k:ille. **-maailma** *s.* K:ssa ja liike-elämässä käytännössä olevat tavat. Liikemiehet ja muut k:n edustajat. **-maantiede** *s.* talousmaantieteen haara, joka tutkii maailmankauppaa, kauppaoloja, kauppakeskusten maantieteellistä asemaa yms. **-mahti** *s.* Hansan k. ulottui laajalle alueelle. **-maito** *s.* kaupan, myytävänä oleva t. myytäväksi tarkoitettu maito. **-markkin|at** *s. mon.* Uusi tavaralaji on ilmestynyt k:oille. **-matematiikka** *s.* = kauppalaskento. **-matka** *s.* Viikinkien tekemät ryöstö- ja k:t. **-matkustaja** *s.* ks. kauppaedustaja. **-merenkulku** *s.* kauppatarkoituksessa harjoitettu merenkulku, kauppatavarain kuljetus meritse. **-merkki** *s.* tavaramerkki, tehtaanmerkki. **-messut** *s. mon.* Suomen ensimmäiset k. **-mies** *s.* kauppias. **-ministeri** *s.* kauppa-asiain hallintoa hoitava ministeri. **-ministeriö** *s.* Kauppa- ja teollisuusministeriö 'kauppaa, teollisuutta ja merenkulkua koskevia asioita hoitava ministeriö'. **-monopoli** *s.* yksinoikeus kauppatoiminnan harjoittamiseen jllak kaupan alalla t. jllak alueella, paikkakunnalla tms. **-muoto** *s.* **1.** Erilaisia k:ja ovat mm. tukku- ja vähittäiskauppa. **2.** Rauta ja teräs muokataan lopulliseen k:onsa takomalla, puristamalla ja valssaamalla. **-museo** *s.* pysyvä kauppatavarain näyttely, jonka tarkoituksena on antaa kauppiaille ja teollisuudenharjoittajille opastusta tuotteiden valmistuksessa, ulkomaiden tarpeista, makusuunnasta, kaupasta ym. **-mylly** *s.* myllyliike, joka itse ostaa ja myy jauhamansa viljan. **-neuvos** *s.* valtiovallan kauppiaille ja tehtailijoille antama arvonimi; sen saanut henkilö. **-neuvottelu** *s.* Suomen ja Ruotsin väliset k:t ovat päättyneet sopimuksen solmimiseen. **-nimi(tys)** *s.* nimi(tys), joka jllak tavaralla on yleisessä kaupassa. | Kalanluu, valaan hetuloiden k.

kauppa|oikeudellinen *a.* K:oikeudelliset kysymykset. **-oikeus** *s.* **1.** kauppatoimintaa järjestävät oikeussäännöt. **2.** oikeus harjoittaa kauppaa. **3.** kauppatuomioistuin. **-olot** *s. mon.* **-opetus** *s.* K:ta annetaan maassamme kauppakouluissa ja -opistoissa, korkeinta k:ta kauppakorkeakouluissa. **-opisto** *s.* keski- t. kauppakoulun kurssiin pohjautuva, tav. kaksivuotinen ylempi kauppaoppilaitos. **-opistolainen** *s.* kauppaopiston oppilas. **-op|pi** *s.* K. käsittää ne tiedot, jotka ovat tarpeen kaupan käytännölliseen harjoittamiseen. Kauppa- ja liikkeenhoitooppi kauppakorkeakoulun oppiaineena. — Ennen oman liikkeensä perustamista N. oli k:issa kirkonkylän kauppiaalla. **-oppilaitos** *s.* ammattioppilaitos, jossa annetaan kauppa-ammatin harjoittamisessa tarpeellisia tietoja. **-osakeyhtiö** *s.* **-osasto** *s.* Kauppa- ja teollisuusministeriön k. Uuden Suomen k:n toimittaja.

kauppa|paikka *s.* Muinainen kauppa- ja mark-

kinapaikka. Kuopiolla on tärkeä merkitys maataloustuotteiden k:paikkana. **-pakko** *s.* Merkantilismin aikakaudella oli Ruotsi-Suomessa voimassa k., so. kaupankäynti oli keskitetty kaupunkien porvareille ja ulkomaankauppa luovutettu ns. tapulikaupungeille. **-palvelija** *s.*, vars. *vanh.* kauppa-, liikeapulainen. | Aikaisemmin k. ei ollut vain isäntänsä apulainen, myyjä, vaan hän myös asui ja sai täysihoidon isäntänsä talossa. **-pankki** *s. liik.* = liikepankki. **-peruna** *s.* myytäväksi tarjolla oleva t. myytäväksi tarkoitettu peruna, myyntiperuna. **-piiri** *s.* Itämeri muodostaa oman k:nsä. — *Mon.* Neuvotteluja on käyty Ranskan k:en [= kauppiaspiirien] kanssa. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* K. neuvottelu, tutkimus. Ulkoasiainministeriön k. osasto. **-politiikka** *s.* talouspolitiikan osa, joka koettaa toimenpiteillään vaikuttaa maan kauppaelämän kehitykseen. **-pula** *s.* **-puo|ti** *s.* kauppa (2), liike; kauppahuoneisto, myymälä. | Pääkadun varrella sijaitsee useita k:teja. Käydä ostoksilla k:dissa. **-puutarha** *s.* puutarha, jota hoidetaan taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi puutarhatuotteiden myynnistä. **-puutarhuri** *s.* kauppapuutarhan omistaja t. hoitaja. **-päivä** *s.* **1.** kaupanteko-, myyntipäivä. | Paras k. oli sunnuntai, koska silloin oli väkeä enimmän koolla. **2.** *mon.* Yleiset kauppiaskokoukset on muutettu kauppa- ja teollisuuspäiviksi. Saksan k:t. **-raha** *s.* K:na Itä-Aasian kaupassa käytettiin Meksikon piasteria. **-ratsu** *s. leik.* t. hiukan *halv.* kauppaedustajasta, -matkustajasta. | Hän on asioitsija tahi mikähän k. lienee KARHUM. **-rauha** *s.* Ulkomaisille kauppiaille taattiin k. **-reitti** *s.* Intiaan Välimeren ja Punaisen meren kautta johtava k. **-rekisteri** *s.* virallinen luettelo, johon liikkeenharjoittajan on ilmoitettava laissa määrätyt liikettänsä koskevat tiedot. | K:in on merkitty seuraavat uudet toiminimet: - -. **-retki** *s.* kauppamatka. | Lapin asukkailla oli tapana tehdä k:ä Ruijan rannikolle. **-riita** *s.* Japanin ja Australian välinen k. **-ruhtina|s** *s.* Visbyn mahtavat k:at. Nykyajan teollisuusmagnaatit ja k:at. **-saarto** *s.* sodassa käytetty toimenpide, jolla yritetään katkaista vihollisen kauppatiet. **-saksa** *s.*, us. *halv.* (rihkama)kauppias, kamasaksa. | Kylään saapunut kuljeksiva k. rupesi levittelemään tavaroitaan. Karthagolaiset k:t tunsivat kuitenkin sangen vähän kutsumusta sotilasalalle AK. **-sana** *s.* **-sanasto** *s.* kauppaelämän sanasto. **-satama** *s.* vrt. sotasatama. | Tavaraliikennettä välittävät k:t. Helsinki on Suomen suurin k. **-seura** *s.* Kaupungin kauppiaiden perustama k. Keskiaikaiset satakuntalaiset k:t eli killat. — *Hist.* kauppakomppania. **-siemen** *s.* myytävänä oleva t. myytäväksi tarkoitettu siemen. **-siirtola** *s.* Novgorod on saanut alkunsa varjagien perustamasta k:sta. **-sivistys** *s.*

kauppasopimus *s.* valtioiden välinen kaupankäyntiä koskeva sopimus. **-komitea** *s.* **-neuvottelut** *s. mon.* **-politiikka** *s.*

kauppa|sota *s.* **1.** sotatoimet vihollismaan ulkomaankaupan häiritsemiseksi t. ehkäisemiseksi. | Sukellusveneet ja lentokoneet ovat nykyisen k:sodan tehokkaimmat välineet. **2.** kauppatarkoituksessa (esim. uusien markkinoiden valtaamiseksi) käyty sota. | Kauppa- ja siirtomaasodat. **3.** *kuv.* valtioiden välinen ankara kaupallinen kilpailu, jnk maan taloudellinen painostaminen. **-sovinto-oikeus** *s.* kauppakamarin t. muun kauppavaltuuston asettama sovinto-oikeus, joka ratkaisee elinkeinonharjoittajain välisiä kauppariitoja. **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Suomen k:teet ulkomaihin. **-sulku** *s.* **-summa** *s.* kauppahinta. **-sääntö** *s.* Kaupan edistämiseksi Kustaa II Aadolf julkaisi 1614 ja 1617 k:jä. **-taimisto** *s.* vrt. kauppapuutarha. **-tai|to** *s.* Armenialaiset ovat tunnettuja k:dostaan. **-talo** *s.* kauppahuone (1), liiketalo. **-tapa** *s.* **1.** *liik.* kauppiaiden keskinäisissä liiketoimissaan vakinaisesti noudattama hyvä menettely- t. tulkintatapa, (kauppa)usanssi, kutyymi. **2.** Ennen kävi Suomessa karjalaisia kulkukauppiaita, mutta tämä k. on jo loppunut. **-tarkoitus** *s.* **-tasavalta** *s.* Venetsian k. **-tase** *s. liik.* tuonnin ja viennin arvojen välinen suhde, kauppabilanssi. | Edullinen k. on taloudellisen hyvinvoinnin tärkein edellytys. Aktiivinen, passiivinen k. **-tavara** *s.* **-tekniikka** *s.* kauppaoppilaitosten oppiaine, joka käsittää liikeyritysten hallinnon. **-teknikko** *s.* Myynti- ja Mainoskoulun täydellisen kurssin suorittanut henkilö. **-teknilli|nen** *a.* vrt. kauppatekniikka. | K:set aineet. K. tutkimus. K. asiantuntemus. **-termi** *s.* **-tie** *s.* Aasian halki johtavat k:t. Välimeri on tärkeä k. — Useat tarvekalut hankitaan nykyään k:tä 'kaupasta, ostamalla'. **-tie|de** *s.* K:teitä opetetaan ja tutkitaan kauppakorkeakouluissa. K:teiden kandidaatti, tohtori. **-tieteellinen** *a.* **-tieto** *s.* K:ja ulkomaisista toiminimistä. **-tilaisuus** *s.* Markkinoista muodostui seudun tärkein k. **-tilasto** *s.* kauppavaihtoa, vars. ulkomaankauppaa koskeva tilasto. **-todiste** *s. liik.* asiakirja, johon päätetyn kaupan kauppaehdot on lyhyesti merkitty. **-toim|i** *s.* **1.** kauppa, kaupankäynti, kauppa-, liiketoiminta. | K:en vilkastuessa ovat liikemiesten tulot kasvaneet huomattavasti. Suuren teollisuutensa ja tarmokkaan k:en takia Saksa oli tärkeimpiä vientimaita. **2.** liiketoimi, -asia, -tehtävä, "afääri". | Amerikkalaiset liikemiehet ovat ryhtyneet suurisuuntaisiin k:iin. K:ia varten laiva poikkesi S:n satamaan. **-toiminimi** *s.* kauppaliike, -yhtiö. **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Ulkomailla olevien k:jen tehtävänä on oman maan tuotteiden esittteleminen ja kauppaaminen. **-tori** *s.* Raatihuone on k:n laidassa. **-tuomioistuin** *s.* kauppaoikeusasioita käsittelevä erikoistuomioistuin. **-tuttava** *s.* henkilö, liike tms., jonka kanssa jku (henkilö, liike tms.) on kauppasuhteissa, kauppakumppani, liiketuttava. | Kauppias ja hänen k:nsa. Suomen ulkomaiset k:t. **-tuttavuus** *s.* vrt. ed.

kauppa|usanssi *s.* kauppatapa. **-vaihto** *s.*, vars. *tal.* Suomen ja Ison-Britannian (välinen) k. on vilkastunut. Maamme ulkomainen k. oli viime vuonna - - milj. mk. **-valta** *s.* Pirkkalaisten k. Yhdysvallat on maailman suurin kauppa- ja merivalta. **-valtio** *s.* Novgorodin k. Hol-

lanti ja Norja ovat k:ita. **-valtuuskunta** *s.* Suomen k. palannut neuvotteluista. **-valtuusto** *s.* Yleisen kauppiaskokouksen valitsema k. **-vapau|s** *s.* Antti Chydeniuksen toiminta k:den hyväksi. **-varasto** *s.* **-vero** *s.* Liikkeessä olevasta tavarasta maksettu k. **-vilja** *s.* myytävänä oleva t. myytäväksi tarkoitettu vilja, myyntivilja. **-voit|to** *s.* K:on suuruus riippuu osto- ja myyntihinnan erotuksesta. **-väestö** *s.* Elinkeinon mukaan puhutaan maatalous-, teollisuus- ja k:stä. **-välikirja** *s.* kauppakontrahti. **-väylä** *s.* Vesistö, joka on tärkeä k. **-yhdistys** *s.* kauppiasyhdistys. **-yhtey|s** *s.* K:det ulkomaihin ovat hyvät. **-yhtiö** *s. liik.* kauppaa tms. elinkeinoa harjoittava avoin yhtiö. **-yhtymä** *s.* Suuri ruotsalainen teollisuus- ja k. **-yritys** *s.*

kaup|pi[4*] *s.* vanhoista oloista: vars. ulkomaalainen kauppias; vrt. hansa, kesti, saksa. | Vuojolainen, saksalainen k. Turun rikkaimmat k:it keskiajalla.

kauppiaan|poika *s.* **-rouva** *s.* **-tytär** *s.*

kauppia|s[66] *s.* **1.** henkilö, joka ammatikseen vakinaisesti harjoittaa kauppaa. | Rikas k. Turkisten, kirjojen k. Ostaa k:alta. — *Kans.* Mennä, myydä, poiketa k:aseen 'kauppaan'. Ostaa, tuoda, ottaa k:asta. — *Yhd.* pikku-, suurk.; tukku-, vähittäisk.; hansa-, laukkuk.; halli-, torik.; salak.; halko-, hattu-, hevos-, hiili-, karja-, kirja-, leipä-, liha-, maito-, nahka-, orja-, rauta-, saippua-, sekatavara-, suola-, taide-, turkis-, viinak. **2.** tav. gen.-attr:n ohella: henkilö, joka tilapäisesti tarjoaa jtak kaupaksi t. kulkee jtak kaupalla, kaupustelija. | Ovella on joku postikorttien k. — *Yhd.* kalan-, marjan-, pitsin-, viinank.

kauppias|järjestö *s.* **-kil|ta** *s. hist.* kauppiasseura, -yhdistys. | Keskiajan pienet k:lat. **-kokou|s** *s.* Suomen yleiset k:kset. **-kunta** *s.* kauppiaat. | Suomen, Pietarsaaren k. **-luokka** *s.* kauppiassääty, porvaristo. **-perhe** *s.* **-piiri** *s.*, tav. *mon.* Maamme k:en toiminta yhteisetujensa valvomiseksi. **-suku** *s.* **-sääty** *s.* **-yhdistys** *s.* Kaupungin liikemiesten perustama k.

kauppur|i[5] *s.* kauppamies, kaupustelija. | Vienankarjalaiset k:it. Rakennustyömaalla kulki k:eita myymässä pikkutavaraa.

kaupukse|t[64] *s. mon. kans.* kaupattava(t), myytävä(t) tavara(t). | Venäläiset vaihtoivat k:nsa turkiksiin.

kaupungeittain *adv.* kaupunkien mukaan, kutakin kaupunkia kohden, kaupunki kaupungilta. | Kansakoulujen menot k. Edustajat valittiin k. ja kylittäin.

kaupungin|alue *s.* Asemakaavoitettu k. **-arkisto** *s.* **-arkkitehti** *s.* **-asemakaava** *s.* **-asukas** *s.* kaupunkilainen. **-eläinlääkäri** *s.* **-hallinto** *s.* **-hallitus** *s.* kaupungin kunnallishallitus. | K. huolehtii kaupungin hallinnosta, valvoo kaupungin etuja, valmistelee valtuuston käsiteltävät asiat sekä panee täytäntöön valtuuston päätökset ja määräykset. **-hotelli** *s.* Porvoon k. **-insinööri** *s.* **-johtaja** *s.* kaupunginvaltuuston määräämättömäksi ajaksi valitsema kaupunginhallituksen puheenjohtaja. — *Yhd.* apulais-k. **-kamreeri** *s.* kaupungin rahatoimiston t. sen kamreeriosaston esimies. **-kanslia** *s.* K. toimii kaupunginhallituksen apuna ja hoitaa sen sekä kaupunginvaltuuston kansliatehtäviä. **-kassa** *s.* **-kasööri** *s.* **-kellari** *s.* alk. kaupungin porvareille tarkoitettu ravintola; kaupungin omistama ravintola; vrt. seurahuone. **-kirjasto** *s.* **-kirjuri** *s.* 1580-luvulla Jaakko Teitti oli Turussa k:na. **-kirkko** *s.* **-kortteli** *s.* Koko k:n käsittävä liiketalo. **-kätilö** *s.* **-laki** *s. hist.* keskiajalla kaupunkioloja varten säädetty erikoislaki;)(maanlaki. | Maunu Eerikinpojan yleinen k. 1350-luvulta. **-lähetti** *s.* maistraatin toimeen hyväksymä henkilö, joka maksusta teki palveluksia kaupungin yleisölle. **-lääkäri** *s.* **-maa** *s.* Vuokralle annetut k:t. **-matka** *s.* = kaupunkimatka. **-museo** *s.* **-muuri** *s.* Luzernin vanhinta osaa ympäröi 9-torninen keskiaikainen k. **-neuvosto** *s.* Kunnallishallintoa hoitavat Norjassa kaupungin- ja pitäjänneuvostot. **-notaari** *s.* **-oikeu|s** *s.* **1.** kaupungissa toimiva tuomioistuin; kaupungeissa vallitseva oikeusjärjestys, kaupunkilaisoikeus. | Asiakirjat on jätettävä k:delle. Uusien yhdyskuntien tuli olla k:den alaisia. **2.** *mon.* Lahti sai k:det v. 1905. **-orkesteri** *s.* Helsingin k. **-osa** *s.* Vanha, hieno, uudenaikainen, eurooppalaismallinen k. Helsingin uusimmat k:t. — *Yhd.* huvila-, liike-, tehdask.; työläis-, työväenk. **-palvelija** *s.* alempiarvoinen kaupungin virkailija, vars. maistraatin vahtimestari. | K:t kulkivat sytyttelemässä katulyhtyjä. **-portti** *s.* **-post|i** *s.* Ennen valtakunnallisen postilaitoksen syntyä oli yksityisiä k:eja useissa kaupungeissa. **-puisto** *s.* **-puutarha** *s.* **-puutarhuri** *s.* **-pää** *s.* kaupungin korkeimmasta virkamiehestä. | V. 1780 G. valittiin Frankfurtin k:ksi. **-rahastonhoitaja** *s.* **-rakennusmestari** *s.* **-reviisori** *s.* **-sairaala** *s.* **-sihteeri** *s.* kaupunginkanslian esimies. **-talo** *s.* kaupungin hallinto- ja edustustalo; vrt. kaupunkitalo. **-teatteri** *s.* **-terveiset** *s. mon.* terveiset kaupungista. **-tuliaiset** *s. mon.* tuliaiset kaupungista. | Äiti toi runsaat k. **-vaakuna** *s.* **-valtuusmies** *s.* kaupunginvaltuutettu. **-valtuusto** *s.* kaupungin kunnallisvaltuusto. **-valtuutettu** *s.* kaupunginvaltuuston jäsen, kaupunginvaltuusmies. **-vanhin** *s. hist.* v:een 1873 nyk. kaupunginvaltuuston jäsentä vastannut kaupunkilaisten edustaja. **-viranomainen** *s.* **-viskaali** *s.* raastuvanoikeuden yleinen syyttäjä. **-vouti** *s.* ulosottomies, jonka virka-alueena on kaupunki.

kaupungistu|a[1] *v.* muuttua kaupungiksi t. kaupunkimaiseksi; muuttua asutukseltaan kaupunkimuotoiseksi t. -valtaiseksi. | Nopeasti k:nut asutuskeskus. Maailman k:nein maa on Englanti.

kaupun|ki[5*] *s.* hallinnollisesti ja tav. myös oikeudellisesti maaseudusta erotettu alue, jossa asuu jokseenkin lukuisa väestö suhteellisen ahtaiden rajojen sisällä. | Suuri, pieni, laaja, kaunis, nuori k. Helsingin k. Perustaa k. Lahti, nopeasti kasvava k. K:gin asema, asemakaava. K:gin kadut, liikekorttelit, keskusta. K:gin väkiluku. K:gin valot. Etäältä kuuluu k:gin humina. Matkustaa, lähteä, saapua, muuttaa k:kiin. Asua k:gissa, k:gin ulkopuolella. K:gissa ja maalla. Mekka, muhamettilaisten pyhä k.

Seitsemän kukkulan k. 'Rooma'. Ikuinen k. 'Rooma'. Auran k. 'Turku'. Vapahtaja syntyi Daavidin k:gissa. -- sillä ei meillä ole täällä pysyväistä k:kia [= olinsijaa], vaan tulevaista me etsimme UT. — Olla k:gilla [kaupungissa vakinaisesti t. tilapäisesti oleskelevasta] 'kaupungin piirissä kotinsa, työ- t. majapaikkansa ulkopuolella', esim. liikkumassa kadulla, asioilla liikkeissä, virastoissa tms. Kulkea, harhailla, kävellä k:gilla. Äiti lähti äsken k:gille. Palasin juuri k:gilta. K:gilla puhutaan, että --. — Asiasta puhuu jo koko k. 'kaikki kaupungin väki'. Koko k. [= kaupungin asukkaat] riensi häntä vastaan asemalle. K. nukkuu. — *Yhd.* jättiläis-, maailman-, miljoona-, pikku-, suurk.; hansa-, kauppa-, koulu-, kylpylä-, satama-, tehdas-, teollisuus-, yliopistok.; maa-, tapulik.; hallitus-, pääk.; rannikkok.; esik.; keski-, laitak.

kaupunki|ajo *s.* Auto, jota käytetään vain k:ajoon. **-alue** *s.* K:eksi varattu maa. Esikaupungit ja varsinainen k. Tehdas- ja k:iden väestö. **-asema** *s.* kaupungissa oleva rautatieasema. **-asun|to** *s.* Perhe muutti k:nosta huvilaansa. **-asutus** *s.* Kiinteä kaupunki- ja kyläasutus. **-elämä** *s.* Kyllästyi k:än ja muutti maalle.

kaupunkienväli|nen *a.* myös ⌒. | K:set purjehduskilpailut. K. puhelinlinja.

kaupunki|kansakoulu *s.* **-kauppias** *s.* **-kiintei(mi)stö** *s.* kaupungissa oleva kiinteistö;)(maakiintei(mi)stö. **-kirkko** *s.* **-kortteeri** *s.* *kans.* (tilapäinen) kaupunkiasunto. | K:na oli totuttu pitämään kauppiaan suurta renkitupaa. **-ko|ti** *s.* K:din lisäksi meillä on kesäasunto maalla. **-koulu** *s.* yl. kaupungissa toimiva koulu. — *Hist.* alkeiskoulu, joita ristiretkien aikoihin ja keskiajan lopulla perustettiin kaupunkeihin porvariston lasten opetusta varten. **-kulttuuri** *s.* Kaupunki- ja kyläkulttuuri. K:a edustava kirjallinen suunta. **-kunt|a** *s.* **1.** Kunnalliset yhdyskunnat ovat Suomessa joko maalaiskuntia, k:ia tai kauppaloita. **2.** kaupunki; kaupungin asukkaat; vrt. kyläkunta. | Rutto, johon kuoli kokonaisia k:ia. **-kuv|a** *s.* H. on maalannut etupäässä k:ia. — New Yorkin k:alle antavat leiman pilvenpiirtäjät. K:aa vilkastuttava liikenne. K. Koskenniemen runoudessa. **-käyttö** *s.* K:ön tarkoitetut kengät.

kaupunkilai|nen[63])(maalainen. **1.** *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kaupungissa asuva, kaupunkiin kuuluva t. liittyvä. | K. väestö. K:set työtoverini. Pika-asutuslaki ja k:set maanviljelijät. K:seen tapaan. K:sesti pukeutuva nainen. -- alituisesti hymyilevä tyttö k:sissa helyissä TALVIO. **2.** *s.* kaupungin asukas. | Hienosti pukeutuva k. K:set harjoittivat vilkasta merenkulkua. K:sia kokoontui neuvotteluun.

kaupunkilais|asunto *s.* Nykyaikaiset ahtaat k:asunnot. **-elinkeino** *s.* Kauppa ja teollisuus ovat tavallisia k:ja. **-elämä** *s.* **-herr|a** *s.* Keikaroivia k:oja.

kaupunkilaisittain *adv.* kaupunkilaiseen tapaan, kaupunkilaisesti. | K. pukeutuva. K. käyttäytyvä. Puhua k.

kaupunkilais|koti *s.* **-kulttuuri** *s.* **-köyhälistö** *s.* **-lapsi** *s.* **-nainen** *s.* **-oikeus** *s.* *lak.* kaupunkia ja kaupungissa asuvia koskevat erikoiset oikeussäännöt. **-olot** *s.* *mon.* **-perhe** *s.* **-piir|i** *s.*, tav. *mon.* Elänyt suurimman osan ikäänsä k:eissä. **-poika** *s.* **-rouva** *s.* **-talo** *s.* **-tapa** *s.* Huoneet on sisustettu k:an.

kaupunkilaistu|a[1] *v.* muuttua kaupunkilaiseksi. | Saatuaan paikan Helsingistä Lilli on nopeasti k:nut.

kaupunkilais|tyttö *s.* **-työväki** *s.* **-väestö** *s.* **-yleisö** *s.*

kaupunki|laitos *s.* Suomen k:laitoksen kehittyminen Ruotsin vallan aikana. **-liikenne** *s.* K:ttä varten on tiheä raitiotie- ja omnibusverkko. **-liitto** *s.* Suomen K. perustettiin 1917. Kansainvälinen k. **-linj|a** *s.* Bussiliikenne k:oilla. **-lähetys** *s.* suurten kaupunkien kristillisyydestä vieraantuneeseen t. yl. henkisesti t. aineellisesti hädänalaiseen väestöön kohdistuva sisälähetystyö. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. yhdyskunta, asutus, rakennustapa. **-matka** *s.* matka kaupunkiin. | K:matkoillaan maalaiset myivät omia tuotteitaan ja ostivat kaupasta haluamiaan tavaroita. **-mies** *s.* kaupungissa kävijä. **-myyjä** *s.* Tarmokas k. saa toimen työkalujen myyjänä. **-neuvos** *s.* valtiovallan ansioituneelle kaupungin kunnallismiehelle antama arvonimi; sen saanut henkilö. **-näkymä** *s.* Eloisa k. **-näköal|a** *s.* Merimaisemien ja k:ojen maalaaja. **-olot** *s.* *mon.* **-osoite** *s.* N. N:n k. **-ottelu** *s.* *urh.* kaupunkien välinen ottelu. | Helsingin ja Tukholman välinen k. keilailussa. **-pahanen** *s.* Matala, vanha k. **-paik|ka** *s.* K:at ja muut tiheään asutut seudut. Sellaista sattuu k:oissa. **-piiri** *s.* Henkivakuutusyhtiön k:t. **-päivät** *s.* *mon.* kaupunkikuntien edustajain kokous. **-rata, -rautatie** *s.* kaupungin sisäistä liikennettä välittävä rautatie. **-runoilija** *s.* Koskenniemi on ensimmäinen puhdasverinen k. Suomen lyriikassa. **-seurakunta** *s.* **-seutu** *s.* Kaupunki- ja teollisuusseudut. **-talo** *s.* kaupungissa oleva talo. | A. omistaa sekä maatilan että k:n. **-talou|s** *s.* **1.** Keskiaikaa nimitetään k:den aikakaudeksi, koska kaupungit olivat silloin talouselämän keskuksia. **2.** Kesäkotiin vietiin k:dessa käytettyjä astioita. **-tasaval|ta** *s.* Pohjois-Italian k:lat. **-tilaaj|a** *s.* Lehden kanto k:ille. **-tontti** *s.* **-tuliaiset** *s.* *mon.* kaupungintuliaiset. **-valtio** *s.* kaupunki valtiona. | Kreikan k:t vanhalla ajalla. **-väestö** *s.* **-yhdyskunta** *s.* **-yhteiskunta** *s.*

kaupustelija[14] *tek.* < seur. | Pienen tavaran k.

kaupustel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* kaupitella, kaupata, myyskennellä. | Ukko k:i markkinoilla lusikoita, kauhoja, puuastioita ym. pikkutavaraa. Kirjain, rihkaman k:u.

kaur|a[10] *s.* **1.** Avena, heinäkasveja, tav. A. sativa, peltokaura. | K. on Suomen tärkein viljalaji. K:an röyhy, tähkylät, jyvät. Viljellä k:aa. — *Koll.* vars. kasvavasta kaurasta; kaurasta ravintoaineena. | K. on oraalla, tuleentunut. Pellossa kasvaa k:aa. Kylvää, niittää, leikata k:aa. K:an seassa näkyy muutamia ohran tähkäpäitä. K:asta on saatu hyvä sato. Tänä kesänä pelto on kylvetty k:alle. Lehmät ovat

k:assa 'kaurapellossa'. K:an hinta, tulli. K:asta leivottuja pikkuleipiä. — *Yhd.* ripsi-, sulkak.; hukan-, ukonk.; mäki-, nurmi-, peltok.; heinä-, villik.; rehu-, ryynik.; hernek. 2. tav. *mon.* kauran siemenistä; leikatusta kaurasta. | Tynnyrillinen, hehto k:oja. K:oista tehdään suurimoita. Syöttää hevosille k:oja. K:at ovat [t. k. on] vielä puimatta. — *Yhd.* siemenk.

kaura|halme *s.* **-hiutale** *s. ruok.*, tav. *mon.* litistetty kaurasuurimo. | K:ista keitettyä puuroa.

kaurai|nen[63] *a.* **1.** *ain.* K. leipä. K:set ryynit. **2.** *poss.* K:sia ohranjyviä.

kaura|jaloste *s.* **-jauho** *s.*, tav. *mon.* **-juuri** *s.* Tragopogon porrifolius, 2-vuotinen viljelty mykerökukkaiskasvi, jonka juurta käytetään ravinnoksi. **-kakku** *s.* **-keitto** *s.* Jälkiruoaksi saimme k:a, jossa oli luumuja. **-keksi** *s.* **-kiisseli** *s.* karkeista kaurajauhoista valmistettu karjalainen kansanomainen ruoka. **-ko|e** *s.* Maatalouskoelaitoksen suorittamat k:keet itävyyden ja sadon suuruuden selville saamiseksi. **-laatu** *s.* **-laiho** *s.* **-laji** *s.* **-lajike** *s.* **-leipä** *s.* **-lie|mi** *s.* Vatsatautia potevalle annetaan ohutta k:ntä. **-lima** *s.* pikkulapsen ruokana käytetty kauraliemi, josta ryynit on siivilöity pois. **-lyhde** *s.* **-maa** *s.* **-moottori** *s. leik.* hevosesta.

kauran|jyvä *s.* **-kuori** *s.*, tav. *mon.* kauranjyvän kuori. **-kylvö** *s.* K. suoritetaan yleensä toukokuussa. **-leikkuu** *s.* **-leseet** *s. mon.* **-noki** *s. kasv.* Ustilago, kauraa turmelevia nokisieniä. **-olki** *s.*, tav. *mon.* **-pahnat** *s. mon.* kauranoljet. **-siemen** *s.* **-viljely(s)** *s.*

kaura|pelto *s.* **-pussi** *s.* Kolme hevosta rouskutti vielä k:n ääressä. **-puuro** *s.* kauraryynipuuro. | K. kuuluu tavallisimpiin aamiaisruokiin.

kauraryyni *s.*, tav. *mon.* K:t ovat joko kokonaisia, survottuja tai litistettyjä. Höyrytetyt k:t. **-keksi** *s.* **-leipä** *s.* **-puuro** *s.* **-velli** *s.*

kaura|sato *s.* **-sei|väs** *s.* Iltaan mennessä kohosi pellolle pitkät rivit k:päitä. **-soppa** *s.* **-suurimo** *s.*, tav. *mon.* **-säkki** *s.* **-vainio** *s.* **-valtai|nen** *a.* Suomi kuuluu maatalousmaantieteellisesti pääosaltaan k:seen vyöhykkeeseen. **-velli** *s.*

kauri|kopaali *s.* kauripetäjän kovettunut pihka. **-kotilo** *s.* Cypraea moneta, n. 2 cm pitkä, kellanvalkoinen posliinikotilo, tärkeä koristusesine ja raha troopillisessa Afrikassa ja Aasiassa. **-petäjä** *s.* Agathis australis, Uudessa-Seelannissa ja Pohjois-Australiassa kasvava kookas havupuu.

kauri|s[68] *s.* **1.** Capra, vuohiin luettavia luonnonvaraisia, ketterästi kiipeileviä vuoristoeläimiä. | K:in pyydystäminen. Ottakaa k. syntiuhriksi ja vasikka ja karitsa - - polttouhriksi VT. Juoksee keveästi kuin k. — *Yhd.* alppi-, vuorik.; metsäk. **2.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Capricornus. | K:in tähdistö. K:in kääntöpiiri.

kaurisimpukka *s.* par. kaurikotilo.

kausaali|konjunktio *s. kiel.* syytä ilmaiseva alistuskonjunktio, esim. *koska, kun.* **-laki** *s.*, vars. *fil.* laki, jonka mukaan tapahtumat ovat toisiinsa syy- ja vaikutussuhteissa, ts. jokaisella tapahtumalla t. vaikutuksella on syynsä, syysuhteen laki. **-lause** *s. kiel.* kausaalikonjunktion aloittama sivulause.

kausaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kausaalilakia koskeva, kausaalilain alainen, syyyhteydellinen, kausaali-. | K:set lait. K:sesti toisistaan johtuvat sielunilmiöt. K:seen ajatteluun tottunut tiedemies. K. päätelmä. — *Lak.*)(abstraktinen. | K. [oikeusperusteesta läheisesti riippuva] oikeustoimi. K. velkasuhde. K. velkakirja. — *Kiel.* syytä ilmaiseva. | K. konjunktio, lause. — *Lääk.* K. eli syyopillinen terapia pyrkii poistamaan taudin alkusyyn.

kausaali|suhde *s.* syyn ja vaikutuksen suhde, syysuhde. | Aistimuksen ja sen ärsykkeen välillä vallitseva k. **-yhtey|s** *s.* syy-yhteys. | Historiantutkimus koettaa selvittää historiallista kehitystä k:den nojalla. Ilmiö, joka on k:dessä kantasuomalaisen paradigmaattisen vaihtelun kanssa.

kausaliteet|ti[4*] *s.* syyn ja vaikutuksen suhde, syysuhde, kausaalisuus. | K:in laki, käsite.

kausatiivi[4] *s. kiel.* kausatiiviverbi. **-johdannainen** *s.* Heilauttaa on heilahtaa-verbin k. **-nen**[63] *a.* vrt. seur. | K. verbi, johdin. **-verbi** *s.* verbijohdannainen, joka osoittaa kantasanan ilmaiseman toiminnan aiheuttamista, esim. elvyttää (< elpyä), nukuttaa (< nukkua); vrt. faktitiiviverbi.

kau|si[40] *s.* vars. yhd:ojen jälkiosana. **1. a.** tav. pitkähkö, milloin määräpituinen, milloin epämääräisempi aika, (ajan)jakso, aikakausi, vaihe, periodi; vars. ajanjakso, joka jllak tavalla eroaa sitä edeltäneestä t. sitä seuraavasta ajasta. | Sotien välinen rauhan k. 20 vuoden k. metsän kasvussa. Historiallinen, esihistoriallinen k. Sankarirunouden k. Pääsiäisviikko oli otollinen karjataikojen k. Vuotta 1809 seurasi maassamme hämmennyksen ja masennuksen k. Koskenniemen varhaisemman k:den viileä pessimismi. Ihmisiän eri k:det. Mielisairaan selvät ja hämärät k:det. — *Geol.* Maapallon kehityshistoria jaetaan muutamiin pääjaksoihin, maailmank:siin, nämä taas alajaksoihin l. k:siin. — *Yhd.* aikak.; kuuk.; vuorok.; kivi-, pronssi-, rautak.; pirkkalais-, varjagi-, viikinkik.; kaski-, maanviljely(s)-, paimentolaisk.; sorto-, venäläistämisk.; barokki-, renessanssi-, rokokoo-, valistusk.; kulttuuri-, sivistysk.; elin-, ikäk.; lapsuus-, nuoruus-, vanhuusk.; kehitys-, kokeilu-, koulutus-, lepo-, levähdys-, lihotus-, luomis-, oleskelu-, perustamis-, rakennus-, tentti-, toiminta-, tuotanto-, tyyli-, valmistusk.; kukoistus-, lama-, lasku-, loisto-, murros-, nousu-, pula-, rappeutumis-, rappio-, taantumisk.; hallinta-, hallinto-, hallitus-, hoito-, toimi-, valtak.; kansleri-, kisälli-, konsuli-, kuraattori-, maaherra-, presidentti-, professori-, puhemies-, toimittajak.; kymmenvuotis-, viisivuotisk.; (geol.) devoni-, hiili-, jura-, jää-, kambri-, karboni-, kvartääri-, liitu-, mioseeni-, permi-, plioseeni-, tertiääri-, triask.; maailmank. **b.** vuosittain jllak elämän t. toiminnan alalla samantapaisena uusiutuva pitkähkö aika; sesonki. | Vaalea raita on tämän k:den

uutuus miesten pukukankaissa. Kiireimpänä k:tena on laivaliput varattava hyvissä ajoin. K. alkaa. K:den kuluessa, aikana. K. on vilkkaimmillaan. — *Yhd.* autoilu-, hiihto-, huvi-, kalastus-, kilpailu-, kylpy-, luistelu-, matkailu-, metsästys-, nyrkkeily-, paini-, palloilu-, peli-, purjehdus-, pyynti-, pyöräily-, rapu-, uinti-, urheiluk.; elokuva-, konsertti-, näytäntö-, ooppera-, soitanto-, teatterik.; muotik. **c.** yhd:oissa, jotka saattavat liittyä kumpaankin ed. ryhmään: Esitys-, hakkuu-, istunto-, kasvu-, kirjanpito-, korjuu-, korko-, kylvö-, laivaus-, sato-, tutkinto-, vuokrak.; lukuk.; laidun-, lypsy-, ruokintak.; ilmasto-, pouta-, sadek.; kesä-, kevät-, syys-, talvik. **2.** jälkiosana tav. adv:sesti käytetyissä yhd:oissa, joiden alkuosana on tietyn pituista aikaa ilmaiseva s.: koko (alkuosan osoittama) aika. | Aamu-, ilta-, päivä-, talvi-, tunti-, viikko-, vuosi-, yök.

kausi- tav. = sesonki-; ks. ed. 1. b. **-alennus** *s.* Yhtä suuri k. myönnetään myös kevätsesongin aikana. **-alennusmyynti** *s.* **--ilmiö** *s.* Kauppataseen tuontivoittoisuus on säännöllisesti uusiutuva k. **-lippu** *s.* jnk kauden voimassa oleva pääsylippu. | K:ja kevään sinfoniakonsertteihin. K. luistinradalle. **-loppuunmyynti** *s.* **-luontei|nen** *a.* -sesti *adv.* Setelistön k. kasvu. K. ilmiö. Tuotanto on k:sesti supistunut. **-myyn|ti** *s.* Liikkeen myynti on keskittynyt k:niksi. **-tavar|a** *s.* K:oiden mainostaminen kesän lähestyessä.

kausittain *adv.* kausien mukaan, kausi kaudelta. | Muoti vaihtelee k.

kausittai|nen[63] *a.* kausittain esiintyvä t. tapahtuva, kausiluonteinen. | Nuohoojan työ on k:sta. Hintojen k:set vaihtelut.

kausi|työ *s.* Lastaustyöt ovat kesäisiä k:töitä. **-työläinen** *s.* **-työttömyys** *s.* K. johtuu sääsuhteista, kysynnän vaihteluista ym. syistä. **-vaihtelu** *s.* Vuodenaikoja noudattavat taloudelliset k:t. Hintojen k:t.

kaussi[4] *s. mer.* köydensilmukan sisäpuolelle vahvikkeeksi asetettava kourureunainen metallit. puurengas, kousi, silmuri.

kausta[10] *s.* reen t. kelkan ketaroiden (kaplaiden) yläpäitä yhdistävä jalaksen suuntainen sivupuu.

kauste[78] *s. murt.* Kevään k:ella [= keväällä, kevätpuolella], kesän päälle hamutessa TOPPILA. — *Yhd.* aamunk.; ulkok:ella.

kaustika[15] *s. fys.* pallopoikkeaman aiheuttama polttopinta.

kaustiksooda *s.* → kaustinen sooda, lipeäkivi.

kaustinen[63] *a. kem.* alkalinen, lipeämäinen, syövyttävä. | K. sooda 'natriumhydroksidi, lipeäkivi'. K. kali 'kaliumhydroksidi'. K. ammoniakki 'ammoniumhydroksidi'.

kaustobioliitti[14*] *s. geol.* jähmeä t. nestemäinen, palava eloperäinen muodostuma.

kauterisaatio[3] *s. lääk.* kudoksen paikallinen syövytys t. polttaminen.

kautio[3] *s. liik.* vakuus, takaus. | Ostaja esittää k:na arvopapereita.

kauto[1*] *s.* jalkineen, vars. pieksun terän rintakappale. | Pieksun k. Tasaisesti kapeneva niemi kuin kaudon kärki. - - hivus keltainen, korea, / kengän k. kaunokainen KAL. **-ken|kä 1.** *s.* kenkä, jossa on kauto; *erik.* kevyt naisten jalkine. | Naiset käyttävät k:kiä kesä- ja juhlakenkinä. - - ylleen puvun parhaan puki, / jalkaan k:gät pauloi LEINO. **2.** *a. kansanr.*, vars. *s:sesti* nuoresta naisesta, neidosta. | Neiti vastahan tulevi, / k. kaalelevi KANT.

kautsu[1] *s.* kimmoinen kasviaine, jota saadaan useiden tropiikin kasvien maitiaisnesteestä, raakakumi. | Valmis, vulkanoitu, synteettinen k. — *Yhd.* raaka-, tekok.; luonnonk. **-jalkine** *s.* kumijalkine. **-kasvi** *s.* kautsua tuottava kasvi. **-kitti** *s.*

kautsukki[5*] *s.* par. kautsu.

kautsu|laastari *s. farm.* K:laastaria käytetään varsinkin kiinnelaastarina. **-letku** *s.* kumiletku. **-neste** *s.* K. valuu puun kylkeen tehdystä viillosta. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. maitiaisneste. **-pohjai|nen** *a.* K:set jalkineet. **-pu|u** *s.* kumipuu. | Troopillisissa sademetsissä kasvaa k:ita luonnonvaraisina. K:iden viljeleminen. K:iden maitiaisneste l. lateksi. **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* **-öljy** *s.*

kautta A. *postp.* ja *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n kera).

I. *postp.* **1.** liikkumista t. pitkänomaisten esineiden (teiden tms.) sijaintia merkitsevän v:n ohella paikkaa merkitsevään nominiin liittyen: läpi, tietä, -teitse, -sta. | Matkustaa Berliinin k. Helsingistä Mikkelin k. Ouluun menevä pikajuna. Laiva kulkee kanavan k. Halikon k. Ruotsiin [= tarpeetonta kiertotietä] SP. Huone, johon mennään keittiön k. Pääsimme sisälle vain katon k. Kierrettiin metsän k. Tule meidän k.! Ilmojen k. Radiolähetys, joka välitetään kaikkien asemien k. Hengittää nenän k. Suun k. annettava lääke. — Tie vie kirkonkylän k. Tie miehen sydämeen käy vatsan k. SP. Kahden pisteen k. kulkeva suora. Kolmen pisteen k. voidaan aina asettaa taso. — Ajaa mutkan k. 'mutkaa tehden';)(suoraan. Kääntää alus vastatuulen k. 'ensin vastatuuleen ja sitten haluttuun suuntaan'. — *Prep.* kuv. ilmauksessa *kautta rantain* epäsuorasti, kierrellen, kiertäen kaartaen. | Puhua, vihjailla, viittailla, tiedustella k. rantain. K. rantain koetettiin selittää, mitä oli tapahtunut. J. alkoi moittia häntä k. rantain.

2. eril. abstr. yhteyksissä; vars. instrumentaalisessa merk:ssä käyttö us. epäsuomalaista ja nyk. normaalikielessä karttavaa, etenkin milloin liittyminen 1. ryhmään ei ole luonteva. **a.** välittäjää, avustajaa tms. merkitsevään nominiin liittyen. | Hän on minulle sukua äitinsä k. K:mme tilatut tavarat. Hallitus sai asiasta tiedon lähetystön k. — *Heng.* Jumala on ilmoittanut salaisuutensa Pyhän Hengen k. - - näin on kirjoitettu profeetan k.: - - UT. Sillä laki on annettu Mooseksen k.; armo ja totuus on tullut Jeesuksen Kristuksen k. UT. - - voi sitä ihmistä, jonka k. Ihmisen Poika kavalletaan UT. Mut pimeyden vallat me / voitamme Herran k. [= Herran avulla, Herraan turvaten] VK[V]. — Äänestys voidaan toimittaa asiamiehen k., par. välityksellä. Niin hän

haasteli ja lähetti piian k. [= mukana] veljeksille heidän eväänsä KIVI. — † Antti Mäkinen k. Kalle Halme 'A. M:n puolesta (valtuutettuna) K. H.; A. M., valtakirjalla K. H.' **b.** väliastetta t. -vaihetta jssak toiminnassa tms. merkitsevissä ilmauksissa. | Kohosi nopeasti kaikkien virka-asteiden k. Ratkaisuun päästään seuraavan päättelyketjun k. 'tietä, avulla'. Monien kyselyjen k. - - lähestytään vähitellen pääasiaa SILL. **c.** välikappaletta, keinoa, tapaa merkitsevissä ilmauksissa; tav. par. muuten. | Kuoleman k. yhdistys on menettänyt seuraavat jäsenet. V. kuoli oman käden k. 'teki itsemurhan'. - - he kaatuivat Daavidin ja hänen palvelijainsa käden k. VT. Pelastui kuin ihmeen k. Talo on oston k. [par. tietä] siirtynyt uudelle omistajalle. — † Varoja koottiin arpajaisten k. → arpajaisilla. Silmikoimisen k. [→ silmikoimalla] tapahtuva lisääntyminen. Supistuman k. [→ supistuman tietä, supistumalla] syntynyt diftongi. Myynnin k. [→ myynnistä] saadut varat. Hakea saataviaan oikeuden k. → oikeustietä. Kalle hävisi talostaan juomisen k. → juomisen takia, juomalla. Väkiluku on kasvanut siirtolaisuuden k. → johdosta, ansiosta. Valita arvan k. → arvan perusteella, arvalla. Sattuman k. → sattumalta. Erehdyksen k. → erehdyksestä. Sen k. että → siten, sen johdosta, sen takia, että - -. Kiireen, kiireimmän k. (kans.) 'kiireen, kiireimmän kaupalla, kiireesti, kiireimmiten'. **d.** jhk vedoten, jnk nimessä. | Vannoa jnk k. Edellä olevan vakuutan todeksi kunniani ja omantuntoni k. Sieluni autuuden k. Vannoa profeetan parran k. — Vars. interj:n luonteisissa ilmauksissa myös *prep.* | K. taivaan ja maan! Lupasihan laupias isäntä k. kunniansa KIANTO. **e.** † *puhek.* merkintää 5/6 [tms.] tarkoittavassa sanonnassa 'viisi kautta kuusi', tapauksen mukaan → viisi kuudesosaa, kesäkuun viidentenä päivänä [tms.].

II. *prep.* **1.** liikkumista ilmaisevan v:n ohella aluetta t. tilaa merkitsevään s:iin liittyen: halki, läpi. | K. peltojen ja niittyjen. K. erämaiden harhailtuamme tulimme perille. K. ilmojen. [Juoksevat] k. ilman ja maan SILL. **2.** leviämistä, levinneisyyttä, jatkumista merkitsevän ilmauksen ohella. **a.** paikallisesti: kaikkialla t. kaikkialta t. kaikkialle jnk alueella t. piirissä, koko jllak alueella t. alueelta t. alueelle, läpi, yli. | K. maan levinnyt tapa. K. maailman kuuluisa nimi. Ranska oli hovikielenä k. Euroopan. Tuma-aine on jakautunut k. koko solun. Markkinoille kokoontui väkeä k. laajan maakunnan. Uskomus, joka on levinnyt k. kansojen. Uutinen levisi k. lehdistön. K. koko teoksen havaittavissa oleva pessimismi. — K. asteikon. Turmelus oli levinnyt k. kaikkien virka-asteiden. — *kautta linjan* joka kohdassa, kaikkien kohdalta, alusta loppuun, kaikissa suhteissa, kauttaaltaan, läpeensä. | Urheilun tulostaso on kohonnut k. linjan. Rangaistukset olivat k. linjan hyvin ankaria. **b.** ajallisesti: jnk ajan alusta loppuun, koko jnk ajan, aina jnk aikana, halki, läpi. | K. kaikkien aikojen. K. vuosisatojen. K. vuoden. Satama on auki k. talven. K. Ruotsin vallan ajan. K. nuoruuteni. Pysynyt k. elämänsä ihanteilleen uskollisena. - - k. hänen kolmen avioliittonsa SILL. - - k. kaikkien sukupolvien iankaikkisesti! UT.

B. *s. vaill.* t. *adv.* eräiden pron:ien ohella: tätä, tuota, sitä, mitä, toista k., tästä, tuosta, siitä, mistä k., täältä, tuolta, sieltä k. 'tätä jne. tietä'. | Tule tätä k.! Mistä k. he menivät? — *Adv.* yhd:oissa ala-, etu-, sivu-, taka-, yläk.

kauttaalta|an, -nsa *adv.* joka kohdassa, joka suhteessa, kokonaan, läpeensä, läpikotaisin, yltyleensä; poikkeuksetta. | Joki on k. kulkukelpoinen. Taivas on k. pilvessä. Tila on k. voimaperäisesti viljelty. Aine on k. samanlaista. K. sivistynyt mies. Esitys on k. selkeää ja helppotajuista. Mutta ihokas oli saumaton, k. ylhäältä asti kudottu UT. — He ovat k. [= kaikki, jokainen poikkeuksetta] kunnon miehiä. Kirja on saanut k. [= kaikilta, poikkeuksetta] hyvät arvostelut.

kauttaaltai|nen[63] *a.* kauttaaltaan esiintyvä t. havaittava, läpikäyvä, -kotainen. | Runon k. omalaatuisuus. Nämä ilmiöt eivät ole k:sia.

kautta|kuljetus *s.*, vars. *liik.* kuljetus jnk maan läpi vieraasta maasta toiseen, läpikuljetus, transito. | Kauppatavarain, sotatarvikkeiden k. **-kuljetuslupa** *s.* **-kuljetusoikeus** *s.* **-kulku** *s.* Sotalaivoille myönnettiin vapaa k. maan aluevesien läpi. — *Liik.* = kauttakuljetus.

kauttakulku- ks. myös läpikulku-, transito-. **-asema** *s.* vrt. lähtö-, pääteasema. **-juna** *s.* *raut.* matkustaja- t. tavarajuna, joka pysähtyy vain tärkeimmillä asemilla. **-kauppa** *s. tal.* K. on ulkomaan tavarain välittämistä oman maan kautta johonkin muuhun maahan. **-konossementti** *s. liik.* konossementti, joka on laadittu tavaran koko kuljetusmatkaa varten, vaikka välillä tapahtuu uudelleenlastauksia. **-liikenne** *s.* **-lupa** *s.* Vieraan maan sotavoimille myönnetty k. **-maa** *s.* **-maksu** *s.* Ulkomaille menevän sähkösanoman sanamaksuun sisältyy pääte-, kauttakulku- ja kaapelimaksu. **-matka** *s.* Kotimaahan palaava Englannin Moskovansuurlähettiläs k:lla Helsingissä. **-rahtaus** *s.* *liik.* **-rahti** *s. liik.* **-sopimus** *s.* **-tavara** *s. liik.* Osa laivan lastista oli naapurimaihin menevää k:a. **-tie** *s.* **-tulli** *s. tal.* Tuontitullien rinnalla vienti- ja k:t ovat jääneet pois käytännöstä. **-varasto** *s. liik.* kauttakulkutavaran varasto.

kautta|rantainen *a.* kautta rantain tapahtuva, epäsuora. | K. viittailu. **-viiva** *s.* → vinoviiva (/); vrt. kautta I. 2. e. **-vuoti|nen** *a.* kautta vuoden jatkuva, läpi-, ympäri-, kokovuotinen. | Harjoittaa k:sta liikennettä.

kauvaksi, kauvan, kauvas *adv.* → kauaksi, kauan, kauas.

kava[10] *s.* = kavahöylä.

kavah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Hevoset k:telivat pystyyn.

kavah|taa[2*] *mom.v.* **1.** pelon, säikähdyksen tms. vuoksi hypähtää, ponnahtaa; kapsahtaa. | K. jaloilleen, pystyyn, seisaalleen. Hätääntyneen näköisenä M. k:ti seisomaan. Tyttö heräsi unestaan ja k:ti istumaan. Oven auetessa he

k:tivat erilleen toisistaan. — K. kaulaan. Sissit k:tivat suksilleen. - - ukko kuusehen k:ti KAL. 2. a. pelästyä, säikähtää, pelätä. | He eivät k:taneet kuolemaakaan. K:ti rohkeita sanojaan. - - meillä oli ruumiilliset isämme kurittajina, ja heitä me k:dimme UT. **b.** karttaa, kaihtaa, välttää, varoa, vieroa. | K:takaa vääriä profeettoja! K:da valhetta ja petosta! Vapaata kauppaa k:tava politiikka. Aleksis Kivi ei k:da käyttämästä rohkeitakaan ilmaisutapoja. K:din sanomasta hänelle sanaakaan. K:da tuomitsemasta toisten tekoja! - - k:takaa epäjumalia UT.

kavahöylä *s.* vuolutöissä käytetty höylän tapainen työkalu, kava, vuoluhöylä.

kavaiji[5] *s.* miehen arkipukuun kuuluva lyhyt takki; meriväen univormuun kuuluva lyhyt kaksirivinen päällystakki. **-puku** *s.* Lyhyttakkinen k. on herrasmiehen arki- ja työpuku.

kaval|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* petollinen, vilpillinen, viekas, kiero, luihu. | Luonteeltaan k. K. ja julma vihollinen. K. katse. K:at silmät. Punoa k:ia juonia. K. kuin kettu. Menetellä k:asti. Hän on k:asti panetellut ystäväänsä. K:uudellaan H. voitti huomattavan summan rahaa. Mutta käärme oli k:in kaikista kedon eläimistä VT. Kaukana k. maailma KIVI. — *Yhd.* salak.

kavaljeer|i[4] *s.* **1.** alk. hovissa palveleva aatelismies. | Kreivi G. F. Creutzista tuli prinssi Fredrik Aadolfin k. — Erik. *hist.* K:it 'Kaarle I:n kannattajat Englannissa sisällissodan aikana (1642—45)'. K:it ja keropäät. **2.** nyk.: hienokäytöksinen herrasmies, seuramies; naisen l. daamin miespuolinen seuralainen tanssiaisissa, illallisilla tms., miespuolinen tanssi-, pöytäkumppani. | Kohtelias, huomaavainen k. Kömpelö, huono k. YL:n pojat määrättiin vierailevan kuoron naisjäsenten k:eiksi. Kesken juhlan tyttö lähti k:insa kanssa pois. **3.** *sotahist.* = redutti.

kavaljeeri|flyygeli, -sivusta *s.* linnojen ym. esipihoissa uudella ajalla junkkarien majoitukseen käytetty rakennus. | Kartanon k.

kavalkadi[4] *s.* juhlallinen (ratsu)kulkue.

kavallu|s[64] *teonn.* < kavaltaa. | K:ksen takia kaupunki joutui antautumaan. — 'Teki satojen tuhansien markkojen k:ksen. Tuomita k:ksesta. — *Yhd.* maank.; pesän-, veron-, tullik.; miljoonak.

kavallus|juttu *s.* **-rikos** *s.* **-vakuutus** *s.* = takuuvakuutus.

kaval|taa[5] *v.* **1. a.** henkilööbj:n t. siihen verrattavan ohella: (velvollisuuden t. uskollisuuden vastaisesti) petollisella menettelyllä (tietoja antamalla tms.) saattaa jku jkn (vars. vihollisen t. vastustajan) valtaan t. armoille; petollisesti antaa jklle jkta toista vahingoittavia tietoja; pettää. | Efialtes k:si kreikkalaiset persialaisille. Linnoitus k:lettiin viholliselle. K. maansa. Ja Juudas Iskariot, yksi niistä kahdestatoista, meni ylipappien luo k:taakseen hänet heille UT. — Yhteisen asian k:taminen. Runoilijankutsumuksen k:taminen. **b.** *harv.* asiaobj:n ohella: petollisesti ilmaista jtak tietämäänsä. | K. salaisuus. **c.** *kuv.* olla jnk osoituksena t. todisteena, tahattomasti antaa ilmi, ilmaista, paljastaa, kieliä, kertoa. | Puhetapa k:si vieraan muukalaiseksi. Kirjoitus, joka k:taa sepittäjänsä mielenlaadun. Kynsien surureunat k:sivat, että eleganssi oli vain pinnallista. **2. a.** *lak.* ilman laillista oikeutta anastaa huostassaan olevaa vierasta irtainta omaisuutta. | K. valtion varoja. Kassanhoitaja k:tanut toista miljoonaa. Löytötavaran salaaminen eli k:taminen. **b.** Tullimaksujen k:taminen 'tullimaksujen suorittamisen rikollinen kiertäminen, salakuljetus'. K. tullia 'salakuljettaa'. - - jokivarrelta aiottiin k. [= salakuljettaa] sata säkkiä jauhoja KATAJA.

kavaltaja[16] *tek.* Juudas Iskariot, Jeesuksen k. Valtion varojen k. — *Yhd.* maank.; tulli-, veronk. **-pistiäinen** *s.* Ephialtes, tav. isoja loispistiäisiä, joiden naaras työntää munansa pitkällä munapistimellä puun sisustassa eläviin kovakuoriaisten toukkiin.

kavat|a[35*] *v. kans.* tehdä kapakalaksi. | Kalaa syödään tuoreena, k:tuna ja suolattuna.

1. **kave**[78*] *s. kansanr.* äiti, luonnotar, luonnon haltijatar. | K. luonnotar korea KAL. K. äiti, kantajani KAL. Se on talven viileä hengetär, lumikalpea luonnon k. KIANTO.

2. **kave**[78*] *s. kans.*, tav. *koll.* yks. partit:ssa: kalu, kapine, kampe, tavara. | Ja onhan tässä talossa muutakin k:tta yhden miehen osaksi LASSILA.

kaveera|ta[35] *v. koul.* olla (muka) hyviä kavereita, yhtä poikaa, seurustella. | Yläluokilla Pekka k:si Väinön kanssa.

kavennu|s[64] *teonn.* < kaventaa. **1.** kaventaminen; kavennettu t. kapeampi kohta, kaventuma. | Putken keskiosassa on melkoinen k. — *Käs.* Sukanterän k. Pitsi on kudottu sukkapuikoilla lisäyksiä ja k:ksia tehden. — *Yhd.* (käs.) kaksois-, kiila-, loppu-, pääte-, sädek. **2.** *kuv.* Ohjelmaan on tehtävä huomattava k. 'supistus'. — *Urh.* Yrittää k:sta (vrt. kaventaa 2).

kavennus|kerros *s. käs.* Lapasen kärjen k:kerrokset. **-maali** *s. urh.* pallopeleissä: maali, joka kaventaa joukkueiden maalilukujen eroa. | Toisella puoliajalla Sudet saivat k:nsa.

kaven|taa[8] *v.* **1.** tehdä kapea(mma)ksi, soukentaa. | Pientaret k:tavat sarkoja. Kulmakarvat k:netaan pinseteillä halutun muotoisiksi. Hametta on takaa k:nettava. — *Käs.* vähentää silmukoita kudelmasta kutomalla niitä yhteen t. vetämällä toistensa yli. | K. sukan kantapäätä, lapasen peukaloa. Selkäkappaleen, hapaan k:taminen. **2.** *kuv.* supistaa, rajoittaa, pienentää. | Toimenpide, joka huomattavasti k:taa hallituspohjaa. K. kansalaisvapauksia. Arvostelijat koettivat k. N. N:n arvoa runoilijana. — *Urh.* Kaksi minuuttia myöhemmin HJK k:si maalieroa. K. nolla 'tehdä ensimmäinen maali, saada ensimmäinen juoksu'.

kaventamaton[57] *kielt.a.*

kaventu|a[1*] *pass.v.* (< kaventaa) kaveta. | Kärkeä kohden k:va lehti.

kaventuma[13] *s.* kapea(mpi) kohta, kavennus. | Lehden kärjessä on karvamainen k. Laakson k:t.

kaveri[5] *s.* **1.** *ark.* toveri, ystävä, kumppani. | Vanha k:ni ylioppilasajoilta. Hauska, kiva, kun-

non, reilu k. Kiero, halju k. Heistä tuli hyvät k:t. K:t puhalsivat juopuneelta rahat ja kellon. — *Yhd.* hiihto-, kala-, kiista-, kilpa-, koulu-, matka-, metsästys-, riita-, ryyppyk. 2. *alat.* yl. miehestä: heppu, "tyyppi". | Joku tuntematon k. Kumma k. se N.N. Tuon nyt tekee k. kuin k. — Vars. puhuttelusanana: Hei k., lainaatkos tulta!

kaverni[6] *s. lääk.* kudokseen sairaalloisen hajautumisen seurauksena syntynyt ontelo. | Tuberkuloottisten keuhkojen k:t.

kaverrella[28*] *frekv.v.* < seur.

kaver|taa[6] *v.* kovertaa, nävertää. | Tauti k:taa välikorvan ontelot luonnottoman suuriksi. Puusta k:rettu lusikka. Tee mulle sukeat sukset, / kalhut kaunoiset k:ra KAL.

kaverukset[64] *s. mon. ark.* kaverit keskenään, toverukset, ystävykset, kumppanukset. | Pojat ovat hyvät k. keskenään.

kaveruu|s[65] *s. ark.* toveruus. | Vanhan k:den nimessä.

kaveta[34*] *v.* tulla kapea(mma)ksi, souketa, supistua, kaventua. | Kapeneva kuu. Silmät viiruiksi kavenneina. Vesistö kapenee ahtaiksi salmiksi. Polku kapeni kapenemistaan. Alaspäin kapeneva kartio. Jyrkästi kapeneva puunrunko. Torni kapenee teräväksi huipuksi. — *Kuv.* supistua, vähetä. | Kavetessa leipäkakun, / levetessä töiden tukun LEINO. Päivä päivältä kapenevat työmahdollisuudet.

kaviaari[4] *s. ruok.* sampikalojen suolattu, mustajyväinen mäti. | Venäläistä k:a. K. on erittäin kallista herkkua. — *Yhd.* kurkku-, silli-, turska-, valek. **-voileipä** *s.*

kavio[3] *s.* kavioeläinten (ei-ammattikielessä vars. paritonvarpaisten) varpaan kärkeä tupen tavoin ympäröivä paksuseinäinen sarveiskynsi; vrt. sorkka. | K. ympäröi kavioluuta, siihen liittyviä rustoja ja sädepatjaa. Hevosen, lehmän k. Terveet, vahvat k:t. Huonosti kengitettäessä k. voi vahingoittua. K:n taudit ja säännöttömyydet. K:n halkeama. Elefantin eturaajoissa on viisi, takaraajoissa neljä k:ta. Silta kumisi k:iden alla. K:iden kopse, kapse. Lähetti ratsasti minkä k:ista lähti. Hevonen juoksee niin, että k:t tulta iskevät. — *Yhd.* etu-, takak.; marto-, sarveisk.; ahdas-, irto-, kirjo-, koppura-, käyrä-, latuska-, pullo-, pysty-, suippo-, valko-, vino-, virsuk.; pukink. **-eläi|n** *s. el.* K:met 'Ungulata, laaja nisäkäsryhmä, johon luetaan sireenieläimet, tamaanit, norsut, paritonvarpaiset (tapiirit, sarvikuonot, hevoseläimet) sekä sorkkaeläimet l. parivarpaiset (virtahevoset, sikaeläimet, märehtijät)'; ahtaammassa merk:ssä = paritonvarpaiset l. varsinaiset kavioeläimet.

-kavioi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Heikko-, huono-, hyvä-, korkea-, leveä-, litteä-, matala-, pieni-, sirok.; pullo-, virsuk.

kavio|jalka 1. *s.* [Pirulla] oli sarvet ja häntä ja k:jalat TALVIO. 2. *a.* = seur. — Tav. *s:sesti.* Piru, k. **-jalkainen** *a.* **-kitti** *s.* veteen liukenematon kittimäinen aine, jota käytetään viallisten kavioiden paikkaamiseen. **-kuume** *s. eläinlääk.* äkillinen, liian runsaasta väkirehuruokinnasta, kylmettymisestä t. liikarasituksesta aiheutunut hevosen (tav. etu)jalkojen martokavion varvasseinämässä ilmenevä tulehdus. **-kyn|si** *s.* kavio. | Sian jalassa on kaksi k:teen päättyvää varvasta.

kaviollinen[63] *poss.a.* K. varvas.

kavio|luu *s.* hevoseläinten viimeinen varvasluu. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. kynsi. K. kääpä. **-n|hoito** *s.* **-n|isku** *s.* Nummi kumisi laukkaavien hevosten k:iskuista. **-nivel** *s.* hevosen ruunu- ja kavioluun välinen nivel. **-n|kapse, -n|kopse** *s.* Tieltä kuului voimakas k. **-n|pohja** *s.* **-rako** *s.* poikittaissuuntaan kulkeva sarveiskavion halkeama. **-raspi** *s.* karkea kengitysviila. **-rusto** *s.* kavion kantaosassa oleva joustava, parillinen rusto. **-sieni, -syöpä** *s. eläinlääk.* pitkällinen martokavion tulehdus, joka aiheuttaa sarveisaineen kasvun lakkaamisen. **-tauti** *s.* **-terä** *s.* eräs kengitysväline. **-tulehdu|s** *s. eläinlääk.* Kengittä ajaminen kovalla tiellä, tärähdys kiveä vasten yms. aiheuttaa k:ksen. **-ura** *s.* Hevostien keskelle polkeutunut k. — *Erik.* lähellä ratsastuskentän reunaa kiertävä ura. **-veits|i** *s.* Kengitettäessä vuollaan kaviota k:ellä. **-vika** *s.* **-voide** *s.*

kavitaatio[3] *s. tekn.* se ilmiö, että vedessä pyörivän potkurin pinnalle muodostuu veteen onteloita, joissa paine on ulkoilman painetta pienempi, onttoutuma. **-ilmiö** *s.* K. aiheuttaa potkureissa voimanhukkaa.

kaviteetti[4*] *s.* ontelo.

kavuta[39*] *v.* kiivetä, kivuta. | K. tikapuita myöten katolle. K. vuorelle, puuhun. Lapsi kapuaa isänsä syliin. K. kaulaan. Automme kapusi mäkiä ylös. - - ajoi lehmät suota myöten, / itse kangasta kapusi KAL. Ukko kapusi [= laskeutui] uunilta alas. K. alas rattailta. — *Kuv.* Tie kapuaa vaaran rinnettä. Talo on kavunnut kylän korkeimmalle paikalle. Aurinko kapuaa metsän takaa. Hinta on kavunnut hyvin korkealle. Varmasti hän kapuaa vielä ministerin tuolille.

kcal *lyh. fys.* kilokalori.

-ke[78*] substantiivinjohdin. 1. denominaalisena muodostamassa a. jnk kaltaisuutta osoittavia, us. dem. s:eja: lahdeke, niemeke, saareke; huuleke, polveke, siiveke, silmäke; linnake, parveke, seinäke; lehdyke, pillike, rahake, ruusuke, solmuke; haarake, kaareke, kulmake. b. muita: aluke, lopuke, peruke, välike. 2. deverbaalisena muodostamassa välineen t. väli-kappaleena käytettävän aineen nimiä, us. = -te: eläke, hyödyke, kannike, kastike, kelluke, kiihoke, kiilloke, korvike, kuivike, lujike, pehmike, savuke, seisake, sytyke, vahvike, vastike, viihdyke, virvoke, yllyke.

kediivi[6] *s.* alk. Persian kuninkaan, myöh. Egyptin varakuninkaan arvonimi.

keekoil|la[29] *v. ark.* kiekua, kiekuilla; pöyhistellä, keikailla. | Vai sinä tässä k:emaan rupeet, könsikkä KIVI. | - - älä sentään liiaksi k:e. Se parhaiten nauraa, joka viimeksi nauraa TIITUS.

keemikko[2*] *s.* = kemisti.

keeppi[4*] *s. harv.* hartiaviitta, peleriini. — *Yhd.* hopeakettu-, turkisk.

keesit[4] *s. mon. murt.* kiesit.

kefiiri[6] *s.* maidosta käyttämällä valmistettu,

vars. Kaukasiassa käytetty lievästi alkoholia sisältävä hiilihappopitoinen terveysjuoma.
kehah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kehuskella. | K. omia miehiä, tekojansa. "Kylläpä sinun hevosesi kiiltää ja loistaa", k:teli naapuri. Pieni k:telu omasta vieraanvaraisuudesta.
kehaht|aa[2*] *mom.v.* (< kehua) = seur. | Isäntä k:i peltojaan. He tutkivat rahoja — ja k:ivat taitavasti tehdyiksi LEINONEN. — Ville k:i hyppäävänsä katolta. En malttanut olla k:amatta, kun kuulin saaneeni parhaan todistuksen.
kehais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< kehua) kehahtaa. | Itsensä k:u. Rohkeinta tappelijaa k:tiin ja pidettiin arvossa. — K. varallisuudestaan.
kehak|ka[15*] *a. kans.* hanakka, topakka, kerkeä, kärkäs. | K. jtak tekemään. Ja Lampainen, joka ei ollut k:impia työmiehiä, alkoi haaveilla paremmista ajoista JOTUNI.
kehastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* kehuskella. | Aiotko tuomiopäivänä k. sillä, että olet talvet istunut Raamatun ääressä KAUPPISH.
kehda|ta[35*] *v.* **1.** saada tehdyksi jtak hävyntunteeltaan, kainoudeltaan, juljeta, iljetä, rohjeta, tohtia, saattaa, voida. | Kehtaisikohan heitä häiritä? Ottakaa niin paljon kuin kehtaatte! Kehtaatkin lyödä pienempääsi! Että kehtaattekin, kristityt ihmiset! Talo, jota kehtaa näyttää vaikka kuninkaalle. Siitä ei juuri k:nnut puhua. Tuskin kehtaan enää mennä hänen silmiensä eteen. **2.** *murt.* viitsiä. | Osaisit, jos hiukan kehtaisit lukea. Kehtaatko ostaa minulle samalla tupakkaa? Pappi ei k:nnut edes sen vertaa kävellä. - - eikä kukaan muu ole minun kohtaloitani k:nnut loppuun asti kuunnella AHO.
kehdollinen[63] *poss.a. kasv.* < kehto 4.
kehdonjala|s *s.* K:ksen muotoinen kuokka. Kuului vain k:sten kolke ja seinäkellon yksitoikkoinen raksutus.
kehdoton[57] *kar.a. kasv.* < kehto 4. | K. tähkä.
kehik|ko[2*] *s.* jtak esinettä t. rakennelmaa tukeva t. kannattava kehys t. teline t. (ulko)runko. | Oven k. 'peiliä ympäröivä oven osa'. Kaislamajan k. Holvi muurataan k:kojen varaan. Reen k. Pöydän muodostaa k. ja sille asetettava puulevy. Merran, rysän k:ot. Kankaisen lampunvarjostimen k. Jalokivi on kiinnitetty metallin pintaan juotettuun k:koon. — *Erik.* (vars. räystään tasalle saatu) rakenteilla olevan puurakennuksen salvos t. laudoittamaton piirurunko, kehä. | Uuden navetan k. Koulutalo on k:ollaan. Pirttikin oli vielä uunittomana k:kona, joka piti saada talveksi kattoon. — *Yhd.* lauta-, metalli-, piiru-, puu-, rautak.
kehikkö[2*] *s.* tav:mmin ed. | Kuumeheksi kuun k. [= kehä], sateheksi päivän sappi SL.
kehilö[2] *s.* kehikko, kehys. | Katosta kannattava rautainen k. Tiilet kuivataan k:issä, jotka on tehty 5 × 1 cm:n puulistoista. — Vars. *kirj.* kohopainossa tapahtuvaa painamista varten tehty ladelman (ja kuvalaattojen) yhdistelmä; rautainen kehys, joka pitää tällaista yhdistelmää koossa, painokehilö. **-alusta** *s. kirj.* kohopainokoneessa oleva alusta, jolle kehilö sijoitetaan. **-sylinteri** *s. kirj.* rotaatiokoneen sylinteri, jolle puolipyöreään muotoon valetut painolaatat kiinnitetään, laattasylinteri. **-tela** *s. kirj.* painokoneen tela, josta kehilö t. kehilösylinterin painolaatat saavat väriä.
kehinpuut *s. mon. kut.* jalusta, johon kehät t. kelat kiinnitetään loimilankaa kehittäessä; joskus myös kehistä (keloista).
kehintä[15*] *teonn.* < kehiä. | Loimilangan k.
kehite[78*] *s. valok.* valotetun kuvaksen kehittämisessä käytetty pelkistävä liuos.
kehit|ellä[28*] *frekv.v.* < kehittää, vars. 2. a. b. | K. silkki laskoksista. Laivaston täytyi k. muodostelmansa taistelujonoksi vihollisen tulen alaisena. — K. mielipiteitään, jtak ajatusta. Jännittävistä aineksista k:elty eräkertomus. - - kuunteli tuota lusikoitten kilinää, joka yhä k:teli ja välähdytteli tajunnalle noita monia näkökohtia SILL. — Pensaat alkavat k. nuppujaan.
kehitelm|ä[13] *s.* kehittelyn tulos. | Vanhemman tiiliarkkitehtuurin k:ät. Runoaiheen inkeriläisten k:ien värikirjavuus. — *Yhd.* (mat.) sarjak.
kehitin[56*] *väl. tekn.* laite, jolla kehitetään jtak. — *Yhd.* kaasun-, savun-, vaahdonk.
kehittelijä[14] *tek.* < kehitellä. | Koskenniemi antiikkisaiheisten kuvien k:nä.
kehittely[2] *teonn.* < kehitellä. | Aiheen, juonen k. Kone joutui suurenmoisen k:n alaiseksi. **-jakso** *s.*, vars. *mus.* Sonaattimuodon esittely-, kehittely- ja kertausjakso. **-taito** *s.*
kehittymis|aika *s.* Porkkanain k. Sääty-yhteiskunnan kehittymis- ja kukoistusaika 1500- ja 1600-luvulla. **-aste** *s.* Pikkulasten älyn k:et. Olla k:ellaan. **-kyky** *s.* Oppilaiden k. **-mahdollisuu|s** *s.* Bakteerien k:det. Liikenteen, vuoriteollisuuden k:det. **-nopeus** *s.* **-tila** *s.* Luusto on vielä k:ssa.
kehittym|ä[13] *s.* kehityksen tulos. | Sanan äännelaillinen k. Mainitut taiat ovat kansanomaisia k:iä katolisista siunausmenoista.
kehittymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < kehittyä, etup. 2. b. | K. kukkasilmu, hedelmä. Aivan k:tömät rinnat. Pienokaisen k:tömyys. Lapsellisen k. K. käsiala, taide. Alkeellisen k. maanviljelys. Alkukantaiset, k:tömät olot. Kolonna oli falangiakin k:tömämpi taktillinen yksikkö.
kehittyn|yt[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisyys[65] *omin.* < kehittyä 2. b. | Ihminen on paljon k:eempi kuin apina. K. taideaisti, oikeudentunto, keittotaito. Käyttäytyä k:eesti. Ohjelman taso riippuu myös kuulijain k:eisyydestä. K:eet olot, elinkeinot. K. aseistus. Erittäin k. kanavaverkko. Vasta k:eemmällä iällä.
kehittyväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* kehittyvä. | K. ihminen, yhteiskunta. Päästä johtoon suuremman k:syytensä ansiosta.
kehitty|ä[1*] *pass.v.* (< (kehittää) kehkeytyä, kehjetä. **1.** *harv.* päästä (auki) kerältä, kelalta, punoksesta, laskoksista tms., kehiytyä, purkautua. | Tukilta k:vä loimi. — Laivasto k:i [= järjestyi] taistelujonoon liian myöhään. **2. a.** vähitellen tulla jksik t. jnklaiseksi, muuttua jhk suuntaan, muovautua, muotoutua, sukeutua, kuontua. | Pojasta k:i kookas nuorukainen.

Hän k:i taiteilijaksi. Toukkien k:minen munista. Vasta k:mässä oleva tiede, tutkimus. K. hyvään, huonoon suuntaan. Nykyiselleen piano k:i 1800-luvun jälkipuoliskolla. Tuuli k:i myrskyksi. Kuulustelu k:i kiivaaksi sanakiistaksi. Tilanne k:i sietämättömäksi. Pitkälle k:nyt keuhkotauti. Juttu k:i siihen pisteeseen, että - -. Asiat k:ivät huonoon suuntaan. Odotettiin, miten tapahtumat k:isivät. Tragedia k:i nopeasti ratkaisuun. Huippuunsa k:nyt raakuus. **b.** tulla jssak suhteessa täydellisemmäksi, paremmaksi tms., kasvaa, kypsyä, edistyä. | K. huonosti, hyvin. K. fyysillisesti, henkisesti. Lapsi kasvaa ja k:y päivä päivältä. [Laulajatar] A. on paljon k:nyt sitten viime kuuleman. Valo edistää taimien k:mistä. K. tiedoissa ja taidoissa. Sopusuhtaisesti k:nyt ruumis. Taideaistin k:minen. Heikosti k:nyt oksa. Olot k:ivät ja paranivat vähitellen. K. täydellisemmäksi, korkeimmilleen. Korkealle k:nyt teollisuus. Huippuunsa k:nyt tekniikka. **c.** syntyä, muodostua. | Lämmön, valon k:minen. Kattilassa k:vä höyry. Äidille k:y liian vähän maitoa. **d.** *valok.* vrt. kehittää 2. d. | Negatiivi ei ole kylliksi k:nyt.

kehittäj|ä[10] *tek.* **1.** Teollisuuden, sotataidon k. Munkit maanviljelyksen k:inä. Monipuolisen kätevyyden k:änä pahvityölle tulisi antaa enemmän sijaa kouluissa. -- Höyryturbiini voiman k:änä. Imun k:änä on kaksisylinterinen pumppu. **2.** par. kehitin.

kehittämis|aika *s.* Negatiivin k. **-mahdollisuu|s** *s.* Kaupan k:det. **-työ** *s.* Pitkän k:n tulos.

kehittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* K. filmi.

kehittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | K. jtak työalaa varten. Tunteen viettipuoli ei saa k. ilmeiseksi tahtotoiminnaksi. — *Sot.* taistelumuotoon ryhmittymisestä. | K. taisteluun, hyökkäysmaastoon. Rykmentti k:i varmasti ja rauhallisesti.

kehit|tää[2*] *v.* **1.** päästää (auki) kerältä, kelalta, punoksesta, laskoksista tms., kehiä, purkaa. | Puolalta k:etty lanka. K. köysi säikeisiin. K. solmu, käärö auki. Sylinterin vaipan k:täminen tasoksi. - - korottipa äänensä, k:ti [= selvitti rykimällä] käheän kurkkunsa KIANTO. — *Sot.* vrt. kehittäytyä. | Kenraali A. k:ti joukkonsa taisteluun. — *Kuv.* - - äiti siveli tukkaa tummaa, / k:ti kerältä muistojansa HAAHTI. Sancho Panza taas ikään kuin avautuu ja k:tää yhä vapaammin näkyville viisauttansa sekä typeryyttänsä TARK. **2. a.** vähitellen tehdä t. muuttaa jk jksik t. jnklaiseksi, muuttaa jtak jhk suuntaan, muokata, muovata. | K. jtak hyvään, huonoon suuntaan. Tomaatista k:etyt lajikkeet. Tapa, joka saattaa k. lapset vilpillisiksi. Pitkäaikainen kokemus on k:tänyt A:sta hyvän ihmistuntijan. Hyönteisten k:täminen toukista. K. funktio, logaritmi sarjaksi. Marxin k:tämät teoriat. A. on k:tänyt hyvin persoonallisen ilmaisutyylin. M. k:ti hyökkäyksen maaliksi. Huippuunsa k:etty itsekkyys. **b.** (vähitellen) tehdä jssak suhteessa täydellisemmäksi, paremmaksi tms., kypsyttää, koulia; edistää. | K. ruumiillista kuntoaan, kykyjään, taitojaan, ääntään, taipumuksiaan. K. itseään kestämään ponnistuksia. K. teollisuutta, tieteitä, äidinkieltään. K. jtak ajatusta, järjestelmää. Menetelmä, joka on k:etty suorastaan tieteeksi. Pitkälle k:etty työnjako. Pisimmälle näyttämötaide on k:etty Ranskassa. Huippuunsa k:etty tekniikka. — K. aloitetta, teoksen juonta, hyökkäystä edelleen. Syyttäjä pyysi lykkäystä k:tääkseen lähemmin syytettä. — *kehit|tävä* (a.) -tävästi (adv.) -tävyys[65] (omin.) K:tävää lukemista. K:tävät harrastukset. Vaikuttaa k:tävästi. Kaikki leikit eivät ole k:tävyytensä ansiosta suinkaan samanarvoisia. **c.** kasvattaa, tuottaa, synnyttää, muodostaa. | K. silmuja, versoja. Puu, joka k:tää solakan rungon. Luukalvo k:tää uutta luukudosta. K. lämpöä, jtak hajua. Sähkövirran k:täminen. Koneen k:tämä teho. Kloorikalkki liukenee etikkahappoon k:täen klooria. Hyökkääjät k:tivät suojakseen sumuverhon. Vihollinen k:ti raivoisan hyökkäyksen. - - sauna ei k:ä karstaa, sen uunilaitos on suorastaan ihanne KIANTO. Ja sydän puolestaan k:ti yhä korkeamman vastaponnistelun SILL. **d.** *valok.* pelkistää valotettu hopeahalogeeni erityisessä liuoksessa, kehitteessä, metalliseksi hopeasaostumaksi, mikä muodostaa valokuvan. | Filmin k:täminen. Liiaksi k:etty negatiivi.

kehitykselli|nen[63] *a.* kehitystä koskeva, kehityksenä ilmenevä. | K:set muutokset.

kehityksen|alainen *a.* -alaisuus *omin.* K. keksintö. Totuuskin on k:alaista. **-kulku** *s.* Luonnollinen k. **-tulo|s** *s.* Tekniikan k:kset.

kehity|s[64] *teonn.* **1.** < kehittyä 2. | Sikiön, elimistön, ajokoiran k. Ruumiillinen, henkinen k. Sota-aseiden k. Kielen, kirjallisuuden, lääketieteen, taktiikan k. Asiain, tilanteen k. Terve, sopusointuinen, taantuva k. K:ksen huippu, käyrä. K:ksen suunta. K. kulkee, käy eteenpäin. Jäädä k:ksessä jälkeen. Olla k:ksen tasalla. Tehtaat ovat käyneet läpi saman k:ksen. — *Yhd.* alku-, huippuk.; hinnan-, merkityksen-, sikiön-, yksilönk.; kaasun-, lämmön-, voimank.; kulttuuri-, suhdanne-, talousk. **2.** *harv.* < kehittää 2. — *Valok.* Negatiivin k.

kehitys|aate *s.* tav. evoluutio-opista. **-aika** *s.* Porsaan, hyönteisen k. K:na heräävät nuoressa ihmisessä tunteet. Negatiivin k. **-aine** *s.* *valok.* kehite. **-ajatus** *s.* tav. evoluutio-opista. **-askel** *s.* Seuraava k. oli paineveden ja -ilman käytäntöön otto. **-aste** *s.* Oppilaiden k. Kielen vanhemmat k:et. Olla alhaisella, korkealla k:ella. Kone on vielä k:ellaan. Nämä näytelmät edustavat uutta k:tta suomalaisen hengen viljelyssä. **-edellyty|s** *s.* Raskaan teollisuuden k:kset. **-historia** *s.* Maapallon k. Valaistusvälineiden, rahan k. Kansakoulun, puunjalostusteollisuuden, taiteen k. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. sarja aseita. **-häiriö** *s.* Riisitauti ja muut k:t. **-|ikä** *s.* tav. murrosikä, puberteetti. | K:iässä oleva nuoriso. — Juuri k:iällä on hevosen kavion hoidolla suurin merkitys. **-ikäi|nen** *a.* Kaksi k:stä tyttöä. **-ilmiö** *s.* Murrosiän k:t. Viimeaikaiset k:t talouselämän alalla. **-jakso** *s.* Kaktuksella on kaksi k:a vuo-

dessa: kasvu- ja lepoaika. Kristus aloittaa uuden k:n ihmiskunnan historiassa. **-kaari** *s.* Urheilijan k. Niin kauan kuin U. oli tehtaan johdossa, sen k. osoitti jatkuvaa nousua. **-kan|ta** *s.* Olla alhaisella k:nalla. Opetuksen tulee olla lasten k:nan mukaista. **-kau|si** *s.* Kasvin ensimmäinen k. Uusi k. kirjailijan tuotannossa alkoi v. 1899. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Nuorisomme k:sin aines. **-kerrostuma** *s.* **-kierto** *s.* Eräiden kasvien ja eläinten elämässä sukupolvien vaihteluna ilmenevä k. **-kul|ku** *s.* Luonnon järkkymätön k. Metsästysvälineiden k:ussa on havaittavissa eräitä rinnakkaisilmiöitä. **-ky|ky** *s.* Jokainen ihminen on erilainen k:vyltään. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* K. itu, väriaisti. Kielemme k:syys. Kaivosteollisuus on nykyajan k:simpiä elinkeinoja. **-kyvyt|ön** *kar.a.* -tömyys *omin.* K. lapsi, kulttuuri. **-käyrä** *s.* Teollisuuden k. Urheilijan kunnon k. **-la|ki** *s.* Historialliset k:it. Lainasanat noudattavat samoja k:keja kuin kielen alkuperäisetkin sanat. **-linja** *s.* Sibeliuksesta lähtevää k:a jatkavat mm. Järnefelt ja Melartin. **-mahdollisuu|s** *s.* Laivaston, metsätalouden k:det. Suotuisat, rajattomat k:det. Hänellä ei ollut minkäänlaisia k:ksia. **-mekaniikka** *s.* biologian haara, joka selvittää kokeellisesti yksilön kehitykseen vaikuttavia syitä, kokeellinen eläin-, kasvimorfologia. **-muo|to** *s.* Kristinuskon k:dot. Puimakoneen uusin k.

kehitys|neste *s. valok.* kehite. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* K:sesti alkukantaisin rotu. **-oppi** *s.* polveutumis-, evoluutio-oppi. **-paperi** *s. valok.* paperi, johon jäljennetty kuva tulee näkyviin vasta kehitettäessä; vrt. ilmikopioiva, -vedostuva paperi. **-probleemi** *s.* **-prosessi** *s.* **-psykologia** *s.* psykologian haara, jonka tutkimuskohteena on sielunelämän kehitys. **-rat|a** *s.* -- ihmiskohtalot seuraavat yleisiä syyn ja seurauksen k:oja, ilman rohkeita hyppäyksiä AK. **-romaani** *s.* romaani(muoto), jossa lähinnä kerrotaan päähenkilön sielullisesta, tav. nimenomaan eetillisestä kehityksestä. | Tunnettu esimerkki k:sta on Linnankosken "Laulu tulipunaisesta kukasta". **-sarja** *s.* Biologinen, historiallinen k. Viimeinen rengas pitkässä k:ssa. **-siirto** *s.* šakkipelin alkuvaiheissa suoritettavia siirtoja, joilla nappuloita sijoitetaan edullisiin hyökkäys- ja puolustusasemiin. **-suun|ta** *s.* Politiikan, ulkomaankaupan k. Nykyisen k:nan vallitessa. Herännäisyydessä syntyi uusi k., jota sanotaan niskaslaisuudeksi. **-taistelu** *s.* Sisäinen k. **-taival** *s.* Ruhtinasvallasta yhä jyrkempään kansanvaltaan johtanut k. **-tapahtuma** *s.* **-tarina** *s.* vrt. kehitysromaani. | Nuoren miehen k. **-taso** *s.* Kuulijain henkinen k. Tekniikan k. Olla korkealla k:lla. **-tekijä** *s.* Arabialaisten kansainvaellus muodostui voimakkaaksi k:ksi teollisuuden historiassa. **-teoria** *s.* tav. evoluutio-opista. **-tie** *s.* Yksilön luonnollinen k. on sama kuin sukukunnan. **-tila** *s.* Lapsen, lihaksiston k. Italian teollisuus on voimakkaassa k:ssa. Tämä matematiikan ala on vielä k:ssa. **-tulo|s** *s.* Kajaanin suksen äärimmäisenä k:ksena on tunnettu Haapaveden malli. **-työ** *s.* Pitkän k:n vaatinut koje. **-vaihe** *s.* Kasvin, ihmissuvun k:et. Talouselämän nykyinen k. Joutua uuteen k:eseen. **-vi|ka** *s.* Kuurous voi johtua myöhäsyntyisistä sisäkorvan k:oista. **-virhe** *s.* Huulen, aivojen k. **-vuo|si** *s.*, tav. *mon.* vars. murrosiästä. | Nuoren tytön k:det. — Puun k:det.

kehityttä|ä[2*] *fakt.v.* < kehittää. | Oletko jo k:nyt filmit?

keh|itä[37*] *v.* tav:mmin kehjetä. | -- pitkästi k:inneet hamppunuoran päät PÄIVÄR. -- sitten alkoi talvesta k. kevät AHO. -- niin k:kisi kirkkahat aatokset HAAHTI.

kehiyty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Rullalta toiselle k:vä nauha. Köysi k:y auki.

kehi|ä[17] *v.* **1. a.** kiertää lankaa tms. jnk ympärille, keriä, käämiä, kelata, vyyhdetä. | K. kangas, loimi 'juoksuttaa loimi kehille l. keloille'. K. lanka kelalle, kerälle. Silkkimato k:i ympärilleen kotelon. **b.** kiertää auki t. juoksuttaa lanka kerältä, kelalta, punoksesta tms., kehittää, purkaa. | K. lankaa kelalta. K. palmikko auki. — *Kuv.* H. k:i lukijan eteen pienen kaistaleen kirjavaa elämänkangasta. **2.** *tilap.* muodostaa kehä ympärilleen. | Kynttilänliekit tuntuivat k:vän omituisesti. Poudiksi kuu k:i SL.

kehiö[3] *s.* **1.** *harv.* kehä. | Automaattipuhelimen numerok. **2.** *mus.* sävellysmuoto, johon kuuluvista osista ainakin yksi on monijaksoinen.

keh|jetä[36* 34*] *v.* (*rinn.* kehitä) = kehkeytyä. (*1.*) Palmikko k:kenee. Kukka k:kesi umpusta. (2.) Kauneudentajun k:keäminen. Kunhan sinusta vain ei k:keäisi tyhjäntoimittajaa! Keskustelussa k:keni uusia suuntia. Sävellyksen k:keäminen yhdestä ainoasta aiheesta. -- ehdottomasti tulee ajatelleeksi tuon kansan k:jenneen toisissa oloissa kuin nuo herttaiset leipämaan asukkaat LINN.

kehkeentyä[1*] *v.* tav:mmin kehkeytyä.

kehkeym|ä[13] *s.* = kehkeytymä. | Pieni oksan k. Setälä on asettanut k:ien ō > ū ja ō > ū rinnalle semmoiset karjalan kielen muodot kuin hebuo, tüttüö TARK.

kehkeymät|ön[57] *kielt.a. harv.* -tömyys[65] *omin.* = kehkeytymätön. | -- poika [ei] ollut niinkään k. kyytipojaksi PÄIVÄR.

kehkeyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< kehjetä) saattaa kehkeytymään, kehittää. | K. lankaa. Tehdä työtä kielen k:miseksi.

kehkeytymä[13] *s.* (*rinn.* kehkeymä) kehkeytymisen tulos, kehittymä. | Runo on k. A:n aikaisemmin esittämästä kuvitelmasta.

kehkeytymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* kehittymätön. | Tämä ajatus oli vielä aivan k.

kehkeyty|ä[44] *v.* kehittyä, kehjetä, kehitä. **1.** *harv.* päästä punoksesta, laskoksista tms., purkautua. | Kankaan k:minen. Köysi on k:nyt päästä. — Tav. **2.** sukeutua, kuontua, muotoutua, muovautua, muodostua, syntyä. | Toukka, siemen k:y. Nuori, k:vä ihmissielu. Hänestä on k:nyt mies t. hän on k:nyt mieheksi. Pajasta on k:nyt suuri tehdas. Päreistä k:i siro vakka. Kevään k:minen. Kadulla k:i pian tappelu. Kilpailuista k:i kireät t. kilpailut k:ivät kireiksi. Suunnitelma kehkeysi toiminnaksi.

kehke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** möyheä, kuohkea. | K. maa. Pellon multa -- oli heh-

keimmillään, k:immillään SILL. 2. herkkä, pirteä. | Kesken k:intä luomistyötäni. Kekkerien k:immillään [= parhaimmillaan, korkeimmillaan] ollessa KIANTO.

kehkeämä[13] *s.*, vars. *metsät.* pihkalla täyttynyt pieni repeämä puussa.

kehlo[1] *s.* matala, pyöreä, korvaton puu- t. lasiastia, jossa tav. pidetään maitoa. — *Yhd.* lasi-, puuk.; maito-, piimä-, viilik.

kehno[1] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* huono. **I.** yl. laadusta, kelpoisuudesta. **1.** ihmisistä t. eläimistä. **a.** fyysillisesti heikko, voimaton, huonokuntoinen, raihnas tms. | K:t jalat. K. iho. K. terveys, ruoansulatus. Olla k:ssa kunnossa. **b.** kyvyltään, taidoltaan heikko, kyvytön, taitamaton. | K. lääkäri, työmies, sotilas, hiihtäjä. K. palveluskunta, hallitus. Ei ole muita k:mpi. — K. hevonen, lypsylehmä. — *Erik.* aisteista, (henkisistä) kyvyistä. | K. näkö, muisti. Kuulen hiukan k:sti. Joukkue pelasi sikamaisen k:sti. **2.** esineistä, aineista: laadultaan t. kunnoltaan epätyydyttävä, kelvoton, mitätön, kurja, puutteellinen, viallinen tms. | Vanhuuttaan k. vene. K:t jalkineet, vaatteet. K. kompassi. K. navetta, lattia. Tavallista k:mpi tie. K. juoksurata. K:a ruokaa. **3.** abstr. käsitteistä: epätyydyttävä, kelvoton, puutteellinen. | K. järjestys, hoito. K. menetelmä. Puhua k:a ruotsia. Sai k:n arvosanan laskennossa. Kuuluu k:sti. **4.** mielialasta: alakuloinen, apea, ärtynyt tms. | Olla k:lla tuulella. **II.** siveellisesti moitittava t. ala-arvoinen, alhainen, katala, raukkamainen, halpa(mainen), matalamielinen. **1.** K. ja kurja syntinen. K. pelkuri, irstailija. K:t toverit. K. seura. K:t taipumukset. K. teko, työ. Kulkea k:illa retkillä. - - heitän nyt kauvas elon k:t riemut KIVI. Mutta sinä - - olet k., k:mpi katumatonta ryöväriä HAARLA. — K. maine. **2.** *s:sesti* vars. yhteydessä *vanha kehno* paholainen, piru. | Musta kuin itse vanha k. Pojat soutivat kuin itse k. olisi ollut heidän vanavedessään. Kyllä tämän täytyi olla juuri se vanha k., helvetin herra ja kristikunnan vihamies KIANTO. — Voima- t. vahvistussanana. | Voi sun k.! K. vieköön! Mitä k:a! K. tuollaiseen ilmaan lähteköön! K. kun pitäisi tuo partakin vielä ajaa! Silloin se kala k. loiskahti hyppysistäni järveen. Eihän sitä k:kaan tämmöisellä säällä kule PAKK. **III.** epäedullinen, epäsuotuisa, vaikea, onneton tms. | K. talonpaikka. Teki k:n kaupan. K. menestys, onni. Juttu sai k:n lopun. K:sti ovat asiat. Hänelle kävi hiukan k:sti. — K. sää, ilma. Taloudellisesti k. aika. K. viljavuosi. — *S:sesti.* K:a kuuluu. **IV.** vähäinen, niukka, pieni, heikko. | K. kalansaalis. K. palkka. Elää kituuttaa k:issa varoissa.

kehnohko[2] *mod.a.* -sti *adv.* K. tuoli, hyppypaikka, sää.

kehnokasvuinen *a.* K. metsämaa.

kehnolainen[63] *s. kans.* lievänä voimasanana: kehno, pahus. | K., miten piti käydä!

kehnon|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* kehnohko, kehnonpuoleinen. | K. tulolähde. K:laisesti valmistettu vuode. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed.

kehnont|aa[8] *v. harv.* -avasti *adv.* tehdä kehnommaksi, huonontaa. | Sade vaikutti tuloksia k:avasti. **-u|a**[1*] *pass.v.* (< ed.) tulla kehnommaksi, kehnota, huonontua. | Keli on k:nut. Entisestään k:neet olot.

kehno|ta[34] *v.* = ed. | Edeltäjistään k:nnut sukupolvi.

kehnä[11] *s.* hilse, nöyhtä, köhnä. | Tukassa on k:ä. Perhosen siiven k. **-inen**[63] *poss.a.*, vars. *el.* Perhosen siipi on k., jos siinä on hiven pohjaväristä erottuvia muunvärisiä suomuja. — *Yhd.* kelta-, musta-, sini-, valkok. **-sien|i** *s.* K:et 'Pholiota, maassamme yleisiä helttasieniä, joista eräät lajit ovat syötäviä'.

kehnä|tä[35] *v.* hangata (itseään) jtak vasten, kihnuttaa, kyhnyttää. | Kissa k:ä itseään pöydänjalkaa vasten. — *Kuv.* K:nnyt vähitellen kokoon sievoisen omaisuuden. **-yty|ä**[44] *pass.v.* < ed. | Rukkasten sisään on k:nyt villanukkaa.

keho[1] *s.*, vars. *lääk.* elävän ihmisen (t. eläimen) ruumis;)(kalmo.

kehoit- par. kehot-.

kehot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kehottaa. | K. jkta tekemään jtak. Sano nyt mielipiteesi, k:teli Pekka. Vasta monien k:telujen jälkeen vieraat jäivät päivälliselle.

kehot|in[56*] *s.* kehottava seikka t. asianhaara, kannustin, innoke, kiihoke, virike. | Nämä kokeilut olivat k:timena uusiin ponnistuksiin. Kiven taide on ollut esikuvana ja k:timena jo useammalle kuin yhdelle sukupolvelle.

kehot|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* merk:ltään velvoittavampi kuin "neuvoa" ja "pyytää", mutta lievempi kuin "käskeä", "määrätä" ja "vaatia". **1.** henkilösubj:n ohella: koettaa suostuttaa, taivuttaa, kannustaa jkta jhk, tekemään jtak. | K. jkta kuuliaisuuteen, ahkeruuteen. Älä k:a lasta vilppiin! K. jkta istumaan, syömään, urheilemaan. K:in hakemaan lääkärin. Meitä oikein k:tamalla k:ettiin jäämään yöksi. En kiellä enkä k:a. Puhu sinä isälle, k:ti Heikki Paavoa. Sanoa jtak k:tavasti. Tyttö katsoi k:tavasti meihin. **2.** asiasubj:n ohella: olla aiheena, antaa aihetta t. virikettä jhk, jnk teon suorittamiseen. | Runsaat vesistöt k:tivat harrastamaan kalastusta. Maaseudulla oleskeluun k:tavat häntä kirjalliset työt. Tila oli k:tavana esimerkkinä ympäristölleen. - - minun täytyy pysähtyä hengähtämään ennen uutta porrasta, joka tuossa jo k:tavasti viittaa korkeutta kohti KOSKENN.

kehottavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kehottava. | K. hymy. Avatkaa minulle sydämenne, sanoi kirkkoherra k:sesti ja osaaottavaisesti PÄIVÄR.

kehotu|s[64] *teonn.* < kehottaa. | K. erota koulusta. Kohtelias k. Tehdä jtak jkn k:ksesta. Enempiä k:ksia odottamatta. Tapaus oli selvä k. ammattiyhdistyksen perustamiseen. - - jos teillä on jokin k:ksen sana kansalle, niin puhukaa UT. — *Erik. mon.* (ei virallisessa kielessä) ylemmälle luokalle pääsevälle oppilaalle annettu kehotus parantaa kesälomalla tietojaan jssak aineessa; vrt. ehdot. | Antaa, saada k:kset.

kehotus|huuto *s.* Katsomosta kajahti voimakas k. **-kirje** *s.* Piispa lähetti Pohjanmaan asuk-

kaille k:en papinsaatavien suorituksesta. **-kirjelmä** *s.* **-lause** *s.* Jeesuksen k:et. — *Kiel.* vrt. käskylause. **-palkin|to** *s.* kehotukseksi jatkuvaan harrastukseen t. yrityksiin jklle annettu ylimääräinen palkinto. | Kivi sai näytelmästä 100 markan suuruisen k:non. **-puhe** *s.* **-sana** *s.* Tarkastajan k:t koululapsille. **-virk|e** *s. kiel.* Huutomerkkiä käytetään huudahdus-, toivotus- ja k:keiden jäljessä.

kehru|u[25] *teonn.* < kehrätä. **1.** Villan, pellavan, verkkolangan k. K. ja kutominen. — *Kuv.* Vain kissan pehmoinen k. kuului uunilta. — *Yhd.* pellavan-, silkin-, villank.; kone-, käsink.; esi-, kuiva-, märkäk. **2.** *mon. kans.* = kehruukset. | - - pitää lähteä ihan tänä iltana ruustinnalle k:ita viemään AHO.

kehruu|aine *s.* Tärkeimpiä kasvikunnasta saatavia k:aineita ovat pellava, hamppu ja juutti. **-huone** *s.* entisaikainen työ- ja ojennuslaitos, johon pahantapaisia, vars. haureellisia naisia määrättiin yleiseen työhön. **-kasvi** *s.* tekstiilivalmisteiden raaka-aineena käytetty kasvi. | Hamppu, pellava ym. k:t. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sta villaa. Puuvillakuitujen k:suus. **-kone** *s.* Ensimmäisen käyttökelpoisen k:en rakensi englantilainen Lewis Paul vv. 1740—41. **-koneisto** *s.* **-koulu** *s.* Kehruu- ja kutomateollisuuden edistämiseksi maahamme perustettiin erityisiä k:ja, mm. Messukylään ja Hämeenlinnaan.

kehruuks|et[64] *s. mon.* kehrättävä villa tms., kehrätyt langat, kehruut. | Kartanon, ruustinnan k. Viedä k:iaan kylälle. - - kysyi emäntä ja vilkaisi k:istaan Kaisaan JOTUNI.

kehruu|kuitu *s. kut.* Pellavasta, hampusta, nokkosista saadut k:kuidut. **-laulu** *s.* kehrättäessä laulettu työlaulu. **-mestari** *s.* **1.** kehräämön työnjohtaja. **2.** Maatalousnäyttelyn työmestaruuskilpailuissa tuli k:ksi emäntä N.N. **-neste** *s. el.* useiden hyönteistoukkien, hämähäkkien ym. erittämä lima, joka ilmassa hyytyy hienoiksi rihmoiksi. **-nystyrä** *s. el.* hämähäkkien takaruumiissa olevia nystyröitä, joihin kehruurauhasten tiehyet aukeavat. **-osasto** *s.* Puuvillatehtaan k. **-puola** *s. kut.* **-rauhanen** *s. el.* kehruunestettä erittävä rauhanen. **-rihma** *s. el.* kehruunesteestä hyytynyt rihma. **-sali** *s.* Puuvillatehtaan k. **-silkki** *s. kut.* kehrättävä haaskiosilkki; siitä tehty lanka t. kangas. **-tehdas** *s.* Tampereen k. **-teollisuus** *s.*

kehruuttaa[2*] *fakt.v.* = kehräyttää.

kehruu|tuote *s.* **-työ** *s.* Elättää itseään k:llä.

kehr|ä[11] *s.* **1.** värttinän alapäässä oleva vauhtipyörä; rukissa lankaa muodostava värttinäosa; kehruukoneen osana par. kehräin, värttinä. | Nykyaikaisessa rukissa k:än kiertämä lanka kokoontuu sen kanssa samassa akselissa itsenäisesti pyörivälle rullalle. Paljo on tällä neitosella / - - / oman k:än kiertämätä KAL. — *Yhd.* häkki-, siipik. **2.** *tekn.* pyörivä kiekko, rulla tms. eril. koneissa. | Tahkon, sorvin k. Hammaslaitainen k. Vaunuja kuljetetaan k:ien varassa pitkin kantoköyttä. Jarruvivuston liike siirtyy jarrukenkiin k:illä varustetun akselintapin välityksellä. **3.** *kuv.* auringosta tms. (kiekoksi ajateltuna). | Auringon k. Päivän kultainen k. Kuun k. SILL. Tähtien k:ät K.LEINO. Ehkäpä teidän onnenne k. alkaa kaartua nyt vasta HEPOR. — *Yhd.* auringon-, päivänk.

kehrä|illä[29] *frekv.v.* -ily[2] *teonn.* < kehrätä. | K. pellavia. Itse langat k:ele, / omin hyppysin kutehet KAL. - - Juhanin polvilla k:ili entinen Jukolan vanha, vesiharmaa kissa KIVI.

kehräi|n[56] *s. kut.* kehruukoneen värttinä. | Puuvillatehtaan k:mien luku on 90.000.

-kehräinen[38] *poss.a.* Neli-, monik.

kehrä|kaira *s.* = kehrätin 1. **-kuk|ka** *s. kasv.* mykerön keskiosassa oleva kukka, jonka teriö tav. on torvimainen. | Päivänkakkaran keltaiset k:at ja valkoiset laitakukat. **-luu** *s.* = kehräs. | - - löin paljaat kinttuni yhteen niin että k:t kipenöitsivät SILL. **-puu** *s.* värttinällä kehrättäessä entisaikaan käytetty suoran kulman muodostava teline, jonka lapamaiseen yläosaan kehruuainekset kiinnitettiin ja jonka jalaksella työskenneltäessä istuttiin, kuosali, kuontalopuu, -lauta. **-pää** *s. kut.* kehruukoneen värttinä, kehräin.

kehrä|s[64] *s.*; *syn.* kehrä(s)luu. | K:kset 'sääri- ja pohjeluun alapään sivuilla olevat paksut kyhmyt'. — *Yhd.* sisä-, ulkok.

kehrä|saunio *s. kasv.* Matricaria discoidea, asuntojen läheisyydessä kasvava, vahvasti ryydinhajuinen saunio, jossa on kellanvihreät laitakukattomat mykeröt; *syn. kans.* juhannuskukka. **-sien|i** *s. kasv.* K:et 'Discomycetes, kotelosieniä, joiden itiöt syntyvät avonaisissa kotelomaljoissa sienen ulkopinnalla'. **-silmä** *a.* — Tav. *s:sesti leik.* jäniksestä. | Jänis saattavi sanoa, / k. kerskaella KAL.

kehräsluu *s.* = kehräs.

kehrätin[56*] *s.* **1.** kaira, jonka pyöriminen saadaan aikaan kuljettamalla vauhtipyörälliseen varteen varren ympäri kiertyvällä nuoralla kiinnitettyä jousta t. kapulaa edestakaisin, kehräkaira. **2.** *kut.* = siipikehrä.

kehrä|tä[35] *v.* **1. a.** tehdä lankaa pellava-, villa- tms. säikeitä värttinällä, rukilla t. kehruukoneessa yhteen kiertämällä. | K. rukilla, värttinällä. K:tty silkki, villa. K. pellavasta lankaa t. pellavaa langaksi. Märkänä k:äminen. Tyttö oli k:nnyt villakuteensa mahdollisimman hienoiksi. Joka selkä suorana k:ä, se kumarassa kutoo SL. **b.** tehdä esim. sitkeästä lasimassasta hienoa lankaa; *el.* erittää kehruunestettä. | Lasia voidaan k. langoiksi 800 asteen lämpöisenä. Keitettyä sokeria k:tään liemeen kastettua hopeahaarukkaa ilmassa heiluttamalla. — Ennen koteloitumistaan perhosen toukat k:ävät ympärilleen kotelokopan. **2.** *kuv.* **a.** Tää usko - - silmillemme k:ä taikahunnun K.LEINO. — *kehrätä silkkiä* (kans.) kärsiä puutetta, nähdä nälkää, kurjuutta. | - - mahtavasti se kauppias vain elelee. Eikä k:ä silkkiä Jusliinikaan, vaikka on vain komsarjuksen palkka K.KAJANDER. **b.** ajatusten kehittämisestä, punomisesta. | Minä - - k:än öisiä aatteitani LEINO. - - ajatus k:ä lankojaan äskeisen jatkoksi LEINONEN. Kiihkokatoliseksi kasvatetun Sigismundin ympärillä k:ttiin laajakantoisia suunnitelmia WILKUNA. - - ja niin k:si Kaapron Jussi lohijutusta elämänsä puh-

taimman valheen AK. c. rukin ääntä muistuttavasta hyrräämisestä, surinasta. | Kissa k:ä. Kehrääjä(lintu), ruisrääkkä k:ä. Avohaavan ympärillä k:si kärpäsiä KARHUM. Lukemattomien moottorien suriseva k:äminen antoi aavistaa niiden mahtavat jonot AK. — Tyytyväisenä, hyväiltäessä kehräävää kissaa ajatellen. | Nainen ikään kuin k:si mielihyvästä. -- kun jalat vällyissä lämpenivät, alkoi hyvämieli k. KARHUM.

kehrä|varsi *s.* **1.** värttinä. | Suristella k:vartta. Kyllä rukki ruoan tuopi, k. keittämistä SL. **2.** pyörän, rattaan puola. | Hihnapyörän k:varret. -- ja niiden [pyörien] kahvat, kehät, k:varret ja kierut olivat kaikki valetut VT[v].

kehräys[64] *s.* kehruu. | Koneellinen k. — *Yhd.* esik. **-kone** *s.* Tekosilkin, lastuvillan k.

kehräyttä|ä[2*] *fakt.v.* (*rinn.* kehruuttaa) < kehrätä. | Villojen k:minen.

kehräyty|ä[44] *pass.v.* < kehrätä. | Puhdas pellava k:y hyvin. Pudotessansa hämähäkki antaa langan k. nystyröistään. Hannun viha alkaa k. kerälle LEINONEN. — Harv. *kuv.* kehittyä, kehkeytyä. | Pääaiheesta k:vät erilaiset säestykset. Mikään ilmassa k:vä taistelu -- ei vaikuta ratkaisevasti maan pinnalla kehittyviin sotatoimiin AK.

kehrääjä[16] *tek.* < kehrätä. **1.** Taitava k. — *Erik.* kohtalottarista, moirista: kehrääjätär, kutoja(tar). | Ihmisen elämänlangan k:t Klotho, Lakhesis ja Atropos. — *Yhd.* kone-, käsink. **2.** eläimistä. **a.** Caprimulgus europaeus, rastaan kokoinen, mustan, ruskean ja harmaan kirjava yölintu, jonka ääni muistuttaa rukin hyrinää, kehrääjälintu. | -- ruisrääkkä ja k. kuhahtelevat metsäin välisillä vainioilla LEHT. **b.** K:t l. kehrääjäperhoset 'isoja t. keskikokoisia, paksuruumiisia perhosia, joista enimmät ovat liikkeellä illalla'. — *Yhd.* koivu-, mänty-, raita-, tammik.; niittyk.; karva-, villak.; härkäpää-, karvajalka-, villahäntäk.

kehrääjä|koi *s.* Hyponomeuta, koiperhosia, joiden toukat syövät lehtipuiden lehtiä valmistaen samalla verkkokudoksen suojakseen. | Omenan k. eli omenakoi. Tuomen k. eli tuomikoi. **-lin|tu** *s.* = kehrääjä 2.a. | -- k:nun rukinhyrinä ajattomassa suviyössä KOSKENN. **-perhonen** *s.* = kehrääjä 2.b. **-punk|ki** *s.* K:it 'Tetranychidae, punkkeja, jotka verhoavat ahdistamansa kasvinosat hienolla kudoksella'.

kehrääjätär[54*] *s.* naiskehrääjä. | Kehruukone on niin suuri, että se vastaa 4.000 k:tä. — *Erik.* kohtalottarista. | -- eräs enkeli, harmaa tuskien k. JOTUNI.

kehräämätön[57] *kielt.a.* < kehrätä. | K:tä puuvillaa.

kehräämö[2] *s.* kehruulaitos, -tehdas t. -osasto. — *Yhd.* juutin- t. juutti-, pellava(n)-, puuvilla(n)-, silkin- t. silkki-, villa(n)k.

keh|to[1*] *s.* **1.** kannikkeista riippuva t. kaarevajalaksinen lapsen vuode, jota lasta nukutettaessa liekutetaan, kätkyt, liekku, tuutu, "lulla". | Maata, nukkua k:dossa. Liekuttaa, tuudittaa k:toa. Valvoa k:don ääressä. Keinutan k:toa, laulatan lasta / vaulussa vemmelpuun LEINO. Pransi sovitteli k:don lattialle, liikutti sitä, tuuditti, koetteli ja etsi semmoista kohtaa, jossa se hienoimmin soutaisi SILL. **2.** *kuv.* liittyen ed. merk.-ryhmään. **a.** A:n taipumukset ilmenivät jo k:dossa 'pikkulapsena'. Hänen k:toaan kiikutti köyhyys. -- siell' ensi aamun näimme me / ja siellä keinui k:tomme *A.NOPONEN. Ja kuusonen tuutivi tullessa ehtoon / siell' oravan poikaset tuttuhun k:toon IMMI HELLÉN. Vako, siemenen k. KAILAS. Keikahtaa pursi mahtavasti aaltojen k:dossa, hyrskähtää laine LEHT. — *kehdosta hautaan* syntymästä kuolemaan, koko elämän ajan. | Samaa ahertamista on ihmisen elämä k:dosta hautaan saakka. Saitureita he kaikki olivat olleet k:dosta aina hautaan asti. — Juhani Aho on -- kuvannut henkilötyypeissään kaikkia ikäkausia k:don ja haudan välillä KOSKENN. **b.** jnk ilmiön, tapahtuman alkuasteesta, -vaiheista; vars. jnk synnyinseudusta, alkukodista. | Tappaa yritys k:toonsa. Tutkimus, omenanviljely on vielä k:dossaan. — Suvun, ihmiskunnan k. Novgorod, Venäjän valtakunnan k. Kansallisten harrastusten, vallankumouksen k. Seemiläisen kulttuurin k. Kalevalaisten runojen k:tona on pidetty Länsi-Suomea. Työväenliikkeenkin k:toa on suomalaisuuden liike äidillisesti liekutellut AK. — *Yhd.* alkuk.; kulttuuri-, sivistysk. **3.** *tekn.* rautatievaunun t. veturin rungon osa, johon korin t. itse veturin paino kohdistuu; joustavalavettisen tykin ylälavetti. **4.** *kasv.* lukuisien tiheässä sijaitsevien, tav. vihreiden ylälehtien, kehtosuomujen, muodostama mykerön suojus. | Tammen terho on puutuneen k:don tyvestä ympäröimä pähkinä. — *Yhd.* hedelmäk.

kehto|lapsi *s.* Pieni, avuton k. **-laulu** *s.* lapsen nukutuslaulu, tuutulaulu. | Solveigin k. — *Kuv.* Myrsky soitti meille k:aan. **-suomu** *s. kasv.* ks. kehto 4.

kehu[1] *s.* kehuminen, kiitos, ylistys; kerskaus, rehentely. | K. ja moite. Ei se juuri k:ja kestä. Oma k. haisee SL. -- k:ks nuorena kaatunehen urohon / ei sanaakaan *CAJ. Katrin sydän ainakin läikkyi näitä k:ja kuullessaan NUOLIV.

kehu|a[1] *v.* -vasti *adv.* -nta[15*] *teonn.* **1.** sanoa t. väittää hyväksi, kiittää, ylistää;)(soimata, moittia, panetella. | K. tytärtä, jkn voimia, töitänsä, leutoa ilmaa. K. jkta kauneudesta, rikkaudesta. K. ruokaa maukkaaksi, jkta noudatettavaksi esimerkiksi. K:va arvostelu. K. maasta taivaaseen. Tyhjä k:nta. Äitelä itsensä k:minen. Sitä ei kannata k. M. kertoo k:vasti hänen soittotaidostaan. — *kehu|ttava* (a.) -ttavasti (adv.) kielt. yhteyksissä: häävi, hääppöinen, kaksinen. | Asemamme ei ollut juuri k:ttava. **2.** kerskata, ylpeillä, ylvästellä, rehennellä, "leuhkia", pöyhistellä. | K. rahoillaan, taidoillaan. Älä aina kehu! Kalle näytteli k:vasti kelloaan. Hän k:i osaavansa kaikkea. Emäntä kiirehti k:maan, minkälaisia vieraita talossa oli ollut. Siitä on k:nta ainainen naisilla, ruokainsa paremmuudesta AHO. **3.** *murt.* sanoa, väittää. | Ihmiset k:vat hänen olevan menyttä miestä. Esa -- ei k:nut ryypystä välittävänsä ALKIO.

kehuja[16] *tek.* Itsensä, omien töittensä k. -- tekopyhä liehakko ja k. AHO.
kehuma[13] *s. harv.* kehuminen, kehunta. | Pahasti tosin tälle k:lle virnistivät monet kirkonkyläläiset porvarit KIANTO. **-san|a** *s.* K:oja sinkoaa hänen korviinsa.
kehupuhe *s.* Tuollaisia k:ita on ennenkin pidetty.
kehuskelija[14] *tek.* < seur.
kehuskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kehua) kehahdella, kehastella. | K. itseään, työtään. K. oman maan oloja. Myyjien k:ut. — K. taiteellisuudellaan. Tyttö k:i koulussa, että isä antaa hänelle mitä tahansa.
kehveli[6] *s.* lievä voima- ja haukkumasana, harv. kirous: peijakas, perhana, halvattu, ruoja, ryökäle. | Pojan, herran k. Kuka k. tämän on rikkonut! Mutta kivi kohosi, kohosihan k. kuopastansa KIANTO. — Voi k.! Johtokunta huusi, että k:kö siinä on, ettei moottori käy TIITUS.
kehvel|tää[5] *v. ark.* -lys[64] *teonn.* = kähveltää. | Työmaalta k:letty vaijeri. Hänellä on täysinäinen pesukori k:lettynä asunnossaan. Joskus korppi pääsi k:tämään nuottamiesten kontista kalakukon.
kehyksellinen[63] *poss.a.* < kehys. | K. varjokuva.
kehyksetön[57] *kar.a.* < kehys. | K. oviaukko. Kaivon k. aukko oli vain laudoilla peitetty.
-kehyksinen[63] *poss.a.* < seur. | Musta-, valkok.; kolmi-, kulta-, puu-, rauta-, tinak.
kehy|s[64] *s.,* us. *mon.* yl. jtak ympäröivä (ja us. samalla tukeva) reunus t. rakenne, "raami"; vrt. kehä III, jota ei voi käytöltään tästä jyrkästi erottaa. **1.** taulua, peiliä tms. ympäröivä (koriste)lista; sanomalehti-ilmoitusta tms. ympäröivä reunus. | Peilin, taulun, valokuvan k., k:kset. Nelikulmaiset, pyöreät, soikeat k:kset. Leveät, kapeat k:kset. Puiset, hopeiset k:kset. Kuva on k:ksissä. Tauluja prameilevan upeissa k:ksissä. Panna valokuvaan k:kset, valokuva k:ksiin. Kultaiseen k:kseen upotettu kamee. Oviaukkoa reunustaa runsaasti koristettu k. (vrt. 2). — Kuolinilmoituksen k. Nimikirjainten k:kseksi sopiva kuvio. — *Kuv.* Tukka k:ksenä kasvojen ympärillä. Haudan ympärillä k:ksenä seisova saattoväki. Metsä muodostaa järvelle mahtavan k:ksen. Tuliaseita käyttävät miehet asetettiin 4—5 m:n syvyisenä k:ksenä keihäsmiesten ympärille. — *Yhd.* peilin-, valokuvank.; hopea-, metalli-, pahvi-, puuk.; lista-, viivak.; koriste-, suruk. **2.** jtak ympäröivä tukirakenne; vanne tms., johon jtak kiinnitetään t. pingotetaan, puitteet; joskus: kehikko, ulkorunko. | Oven k. (rak.) 'kehikko'. Ikkunan k:kset 'puitteet'. Seulan, verkkopallomailan k. Silmälasien k:kset. Kehyssahan k. Maalattava kangas pingotetaan kiiloilla kiristettäviin k:ksiin. Kangas pingotetaan kirjottaessa pyöreään k:kseen. Halkomittoina käytetyt k:kset. — Jyrän, äkeen k. Väkipyörän k. Kiväärin lukon k. Veturin höyrykonetta kannattava k. Rautatievaunun k. 'kehikko'. Laivan k:ksen muodostavat emäpuu, kaaret ja kansipalkit. — *Yhd.* metalli-, puuk.; kuivaus-, mitta-, nitoma-, ompelu-, parsimis-, pingotusk.; ikkunan-, ovenk.; kiilak. **3.** *kuv.,* tav. *mon.* jnk tapahtuman, kuvauksen tms. ulkonaiset olosuhteet, puitteet; piiri, laajuus, rajat. | Perhe-elämän k:ksissä. Elämän ulkonaiset k:kset. Tapahtuma, jonka k:ksenä on ankara arktinen maisema. Luonnon juhannuksen vietolle suomat k:kset. Kuningasten hallitusvuodet muodostivat kronologisen k:ksen historian opetukselle. Tarkempi erittely ei sovi esityksemme k:ksiin.
kehys|aura *s. maat.* (tav. useateräinen) aura, jossa ojas on rakennettu kehyksen tapaiseksi t. joka on varustettu erityisellä pyörien kannattamalla kehyksellä. **-kertomu|s** *s.* kertova esitys, joka ikään kuin kehyksen tavoin sulkee itseensä toisen kertomuksen t. useita lyhempiä kertomuksia. | Tunnettu esimerkki k:ksen käytöstä on "Tuhat ja yksi yötä". **-lauta** *s.* **-levy** *s. tekn.* Veturin kehyksen pääosana on kaksi vahvaa k:ä, jotka on yhdistetty toisiinsa tarpeellisilla vahvikkeilla. **-liike** *s.* Lasinleikkaus- ja k. **-lista** *s.* Taulujen k:a. **-muotoinen** *a. mus.* K. muotorakenne 'kolmiosainen muotorakenne, jossa keskiosaa "kehystää" kaksi toisiaan vastaavaa ääriosaa'. **-muuri** *s.* Temppeliä ympäröivä k. **-mäinen**[63] *kalt.a.* Auran k. runko. **-ornamentti** *s.* **-pesä** *s.* puusta rakennettu tav. talon muotoinen mehiläispesä, jonka liikkuviin kehyksiin tehtyjä kakkuja voidaan haitatta siirrellä. **-puu** *s.* Ikkunan k:t 'puitteet'. Viljankuorimakoneen rungon k:t. **-rakenne** *s.* Koneauran k. **-rauta** *s.* **-saha** *s. puut.* konesaha, jossa suorakaiteen muotoiset terät on kiinnitetty pystysuorasti edestakaisin liikkuvaan kehykseen, "raamisaha". **-sikermä** *s. mus.* kehysmuotoinen sikermä.
kehyste[78] *s.* kehys, kehystä.
kehystehdas *s.*
kehystys[64] *s.* **1.** kehystäminen. | Taulun k. on suoritettava huolellisesti. **2.** kehystämisen tulos, kehys, kehykset, kehystä. | Oviaukkoa reunustava k. Tittelilehden k. **-liike** *s.* Lasinleikkaus- ja k.
kehystä[15] *s.* kehys, kehykset. | Taulun k. on taiteilijan itsensä leikkaama. Miehet seisoivat salin seinustoilla ruskeana k:nä. Jotta tarina saisi oikean k:nsä, se on sijoitettu viime vuosisadan herraskartanoon.
kehystähtäin *s.* aseissa ja valokuvauskojeissa käytetty (metalli)kehyksen muodostama tähtäin.
kehystäjä[16] *amm.*
kehystämät|ön[57] *kielt.a.* Kuva pantiin k:tömänä seinälle.
kehystämö[2] *s.* kehys(tys)liike.
kehyst|ää[2] *v.* **1.** varustaa kehyksillä, panna kehyksiin. | K. maalaus, valokuva, peili. Pilastereilla ja kaarilla k:etyt ikkunat. K:etty hissikuilu. K:ettyihin pintoihin jaoteltu seinä. **2.** olla (kehyksenä) jnk ympärillä, ympäröidä, reunustaa. | Ovea k:ävä köynnös. Kiekkoa k:ää teräsrengas. Rakennusten k:ämä aukio. Sankka katsojajoukko k:i kilparataa. Miehen profiili piirtyi ikkunan puitteiden k:ämänä taivasta vasten. Silmiä k:ivät mustat renkaat. Mustan parran k:ämät kasvot. **3.** *kuv.* muodostaa jnk tapahtuman, kuvauksen tms. ulko-

naiset olosuhteet, ääriviivat, rajat, puitteet. | Kertomuksen rakkausaihetta k:ävä kesäinen luonto. Värikkäiden luonnonkuvausten k:ämä seikkailuromaani. Maamme silloisen elämän k:ämiseksi luomme silmäyksen Pohjoismaiden tärkeimpiin kulttuurikosketuksiin. - - tapahtumaa k:ävän kuutamoisen kevät- tai kesäillan kuvaus TARK. - - ne hovipiirit, jotka suosiollaan k:ivät tämän kaihomielisen elämänpalvojan vaellusta A.KIVIMAA.

kehysviiva *s.* Ilmoitusta ympäröivä k.

kehä[11] *s.* **I. 1.** ympyrän rajaviivan muotoinen (vars. jnk rajana t. reunana oleva) viiva t. rata; sellaisen muodostava esineiden tms. sarja; sellaisen rajoittama alue; ympyrä, piiri, rengas. | Kiekon k. Pyörän napa, puolat ja k. Silmäterän k. 'silmäterää ympäröivä värillinen kehä'. Pyörösahan k:än leikatut hampaat. Olla, kulkea k:ssä jnk ympärillä. Katsojat seisoivat k:ssä ottelijoiden ympärillä. Aurinko kiertää k:änsä taivaalla. - - vaaleat hiukset - - k:nä ympäri pään TALVIO. — *Erik.* **a.** *mat.* ympyrän t. yl. käyräviivaisen tasokuvion ympärysviiva t. sen pituus, periferia; vrt. piiri. | Ympyrän, ellipsin k. — *Yhd.* ympyränk. **b.** vars. *metrl.* Auringon, kuun k. 'välittömästi auringon t. kuun ympärillä joskus näkyvä ympyrän muotoinen värillinen valoilmiö, joka aiheutuu valon taipumisesta pilvissä'; vrt. rengas, sappi. Kuu on k:ssä. — *Yhd.* auringon-, kuunk. **c.** *kuv.* Avartaa, rajoittaa elämänsä k:ä. Teos sulkee k:änsä myös kansanrunouden. Tämä tapahtuma särki sen viattomuuden k:n, joka A:n olemusta ympäröi. — *noiduttu kehä* par. noidankehä. — *kiertää, liikkua kehää, kehässä* vars. ajatustoiminnasta: (us. tulokseen pääsemättä) liikkua herkeämättä saman asian ympärillä, pohtia herkeämättä samaa asiaa. | Hänen ajatuksensa kiersivät k:ssä iäisyyskysymyksiä. - - ajatukset kiersivät äskeistä k:ä: kuka hän on? mikä hänen on? TALVIO. - - ihmissuku kiertää ilon ja surun k:ä, erehtyen ja hapuillen hämärissä haluissaan KOSKENN. — *Fil.* se todistuksessa t. määrittelyssä esiintyvä ilmiö (us. virhe), että todistettava väite t. määriteltävä käsite joko suoraan tai epäsuorasti mainitaan todisteluperusteena t. määrittelevien tunnusmerkkien joukossa. **d.** *yhd.* Pyörän-, päivänk.; säde-, valok.; suuntak.; pyhimys-, sankarik; sisä-, ulkok.; puolik. **2.** joskus, vars. yhd:oissa: pallomaisen kappaleen ympäryskerros t. -vyöhyke. | Ilma ympäröi maapalloa n. 400 km:n vahvuisena k:nä. — *Yhd.* ilma-, kivi-, vesik. **3.** melko *harv.* myös kulmikkaasta aitauksesta tms. — Erik. *urh.* nyrkkeilykehästä. | Astua k:än. K:ssä oli tällä kertaa kaksi samantyyppistä ottelijaa. — *Yhd.* ammattilais-, nyrkkeilyk.; leikkik.; alttarik.

II. kela, rulla. | K:lle kierretty piikkilanka. — Erik. *kut.*, tav. *mon.* keloista, joille loimilanka ennen kankaan luomista kehitään; *mon.* myös kehinpuista. | Kangas luodaan kehiltä luomapuille. Lanka juoksi kerinpuilta kehille aamusta iltaan SILL.

III. kehys, kehikko. | Seulan k. Viulun, sellon, kitaran k. 'kaikukopan kantta ja pohjaa yhdistävät sivuseinämät'. Merran k. 'kehikko'. — *Erik.* **a.** *rak.* oven t. ikkunan aukkoon upotettu puitos (pielipuut), johon ovi t. ikkuna saranoidaan, karmi; vrt. kehikko. | Ikkunan, oven k. (myös ◡). Ikkunain ja ovien k:t kiinnitetään seiniin useasti jo seiniä tehtäessä. **b.** rakenteilla olevan hirsirakennuksen salvos, kehikko; kaivon kuilun puitos t. vuoraus; *rak.* betonipalkkien ja -pilarien yhdistelmä rakennuksen rankona. | Pirtin, navetan, riihen k. Rakennus on kehillä. Aikomus oli tuo k. syksyllä valmistaa asuttavaksi PÄIVÄR. Siinä seisoi mökin k. hyvästi puolirajassa JÄRVENT. — Puinen, betoninen, mukulakivistä tehty kaivon k. Ei ollut kuitenkaan voinut estää vesikaivon k:ä romahtamasta ALKIO. — *Yhd.* hirsi-, kivi-, sementtik. **c.** *yhd.* Juustok.

IV. *kasv.* verhiö ja teriö yhdessä. | Sikiäisalainen, sikiäispäällinen k.

kehä|antenni *s. rad.* sisällä huoneissa, matkaradioissa yms. käytetty antenni, jossa antennijohto on kierretty erityiseen ristikkoon. **-aura** *s. kansat.* kosseli.

-kehäinen[63] *poss.a.* Musta-, valkok.; pyöreäk.

kehä|juusto *s.* juoksutteella lehmän t. vuohen maidosta erityisessä puumuotissa (juustokehässä) juustoutettu juusto, makojuusto. **-kalvo** *s. anat.* silmän sarveiskalvon läpi näkyvä, silmän värin määräävä etumainen osa silmän suonikalvostoa, värikalvo, iiris. | Sininen, keltainen k. K:n keskellä on pyöreä aukko, mustuainen. **-katu** *s.* säteittäisiä pääkatuja toisiinsa yhdistävä kehämäinen katu. **-kettu** *s. kuv. urh.* Vanha k. 'kokenut nyrkkeilijä'. **-kirjoitus** *s.* Rahan k. **-kivi** *s.* **1.** tav. korkealle mäelle piiriin, tuomarinympyrään, asetettuja kiviä, joilla istuen pakanuuden ajalla käytiin oikeutta, käräjäkivi. | Tavallisesti k:ä oli kaksitoista. **2.** kaivon kuilun vuorauskivi. **-kukka** *s.* Calendula officinalis, yleinen keltamykeröinen koristekasvi. **-kulma** *s. geom.* ympyrän kahden jänteen t. jänteen ja tangentin muodostama kovera kulma, jonka kärki on ympyrän kehällä, periferiakulma. **-kylä** *s.* alkukantainen kylä, jossa asumukset ovat kehässä keskiaukeaman ympärillä. | Hottentottien k:t. **-lautta** *s. metsät.* puita uitettaessa käytetty lautta, jossa puut ovat irrallaan ympäryspuomin sisäpuolella. **-lehti** *s. kasv.* verho- ja terälehdistä. **-lihas** *s. anat.* Silmän, suun k. 'silmäkuopan aukkoa, suuaukkoa rengasmaisesti kiertävä lihas'. **-liik|e** *s.* Kiertotähtien k:keet.

kehälli|nen[63] *a.* **1.** *poss.* Isot k:set kukat. **2.** *harv.* perifeerinen, toisarvoinen. | K:set kysymykset. Jeesuksen maallisen elämän häviöön vaikuttaneet k:set tekijät.

kehä|muuri *s.* kaupungin t. linnan ympärysmuuri, jonka harjalla oli tilaa puolustajille. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. täplä, lihaskerros. **-n|-alainen** *a. kasv.*)(kehänpäällinen. **-n|muotoinen** *a.* tav. ◠. **-nopeus** *s. tekn.* pyörivän esineen kehällä olevan pisteen nopeus radallaan. | Tahkon, hihnapyörän, valssin k. Moottorin, turbiinin k. **-n|päällinen** *a. kasv.* K. sikiäin 'kehälehtien yläpuolelle kukkapohjukseen kiin-

nittyvä sikiäin'. **-pinta** *s.* Pyörän, lieriön, tahkokiven k. **-puomi** *s. metsät.* kehälauttaa ympäröivä puomi. **-putkiloi|nen** *a. kasv.* -suus *omin.* K. puu 'puu, jonka putkilot ovat kevätpuussa suuret ja kesäpuussa pienet'. **-puu** *s.* Ikkunan k:t. Viulun k. **-päätelmä** *s. fil.* virheellinen päätelmä, joka jo olettamuksena sisältää sen, mikä pitäisi päätellä, circulus vitiosus; vrt. kehä I. 1. c. **-rakenne** *s.* Betonirakennuksen k. **-rata** *s.* **-rengas** *s. tekn.* Rautatiepyörän k. Turbiinin juoksupyörän k. **-riutta** *s. maant.* kehämäinen koralliriutta, atolli, kehäsaari. **-rusto** *s. anat.* = rengasrusto. **-saari** *s. maant.* = kehäriutta. **-saha** *s.* **1.** = kehyssaha. **2.** par. jännesaha. **-taktiikka** *s. urh.* Nyrkkeilijän k. **-todistus** *s. fil.* vrt. kehäpäätelmä. **-tuomari** *s. urh.* nyrkkeilykilpailujen tuomareista se, joka toimii kehässä ja valvoo ottelua.

kehät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* K. muotti. Mutta eräinä päivinä oli kuu käynyt k:tömäksi, mikä ennusti purkuilmojen tuloa HAARLA. — K. emi-, hedekukka.

kehä|uuni *s. tekn.* = kiertouuni. **-viiva** *s.* Piirrosta rajoittava k. **-voima** *s. fys. tekn.* voimansiirtopyörän kehään tangentin suuntaan vaikuttava voima. | Hihnapyörän k.

kehäys[64] *s. harv.* kehys, puitteet. | Näytelmän k. KIVI.

kehäytyä[44] *v. harv.* kehittyä, kehkeytyä. | Työstä alkoi k. valmista.

kei|das[66*] *s.* **1.** kuivalla aavikolla oleva paikka, jossa kasvillisuus maaperän pysyvän kosteuden vuoksi on huomattavasti rehevämpää kuin ympäristössä, kosteikko. | Saharan k:taat. Taatelipalmuja kasvava k. — *Kuv.* vaihtelua, virkistystä jhk yksitoikkoiseen ympäristöön t. toimintaan antavasta paikasta, seikasta, tapahtumasta. | Puisto oli k. kaupungin kivierämaassa. Rauhan ja rakkauden k. Virkistävä k. pitkän lukukauden varrella. Hän näkee maailmassa koskemattomia onnensopukoita kaukana sivistyksen valtaväyliltä, idyllisiä k:taita, missä elämä kuluu päivästä päivään tyynesti ja rauhallisesti TARK. Tiedon maailma on näin ymmärrettynä ennen kaikkea k., levähdyspaikka, johon ei jäädä, vaan jossa suunnitellaan uutta toimintaa ja kootaan voimia sitä varten HOLLO. **2. a.** *murt.* ympäristöään korkeammalle kohoava kiinteä kohta suossa. | Karja menee jo lähellä nevan keskellä olevaa k:dasta, saarelmaa, jonka keskus kasvaa lehtipuuta ja ympärykset lehmän kadottavaa saraa ALKIO. **b.** *maant.* = koho-, keidassuo.

keidas|alue *s.* Biskran, Kašgarin k. **-kaupunki** *s.* keitaassa sijaitseva kaupunki. **-räme** *s. metsät.* rahkarämeen ja silmäkenevan yhtymä. **-suo** *s. maant.* = kohosuo. **-viljelys** *s.*

keiho[1] *dem.s. runok.* < keihäs. | - - sodassa k:t käyvät, / säilät säihkyvät veriset A.V.KOSKIMIES. Taos mulle uusi keihäs, / tao k. kolmisulka / varren vaskisen keralla! KAL. **-lehti** *s.* Sagittaria, sarpiokasveihin kuuluvia valkokukkaisia vesikasveja, joilla on hedekukat ylempänä, emikukat alempana; vars. S. sagittifolia, jonka vedenpäälliset lehdet muistuttavat keihään kärkeä.

keihä|s[66] *s.* **1.** sauvamainen, us. 2-väkäisellä (metalli)kärjellä varustettu entisaikainen, metsästyksessä ja taistelussa käytetty heitto- ja pistoase; vrt. peitsi. | K:än varsi, kärki. Kasakan k. Pitkä k. olalla. Temmata k. käteensä. Heittää k. jkn rintaan. Siksi miekkoja hiovat, / kärestävät k:'itä: / mun poloisen pään varalle KAL. — *Kuv.* Porvaristolle annettiin milloin neulan, milloin k:än pistoja. — *Yhd.* pronssi-, puu-, rautak.; heitto-, pisto-, työntök.; (kansat.) viritysk.; metsästys-, sota-, turnausk.; hylje-, karhuk. **2.** *urh.* kenttäurheilussa käytetty tiettyjen sääntöjen mukainen puinen, rautakärkinen, molempiin päihin suippenevan vavan muotoinen heittoväline. | Poikain, naisten k. Heittää k:stä. Miesten k:än painon on oltava vähintään 800 g. — *Erik.* keihäänheitosta, keihäänheittokilpailusta. | Hänen paras lajinsa on k. Mainioita tuloksia k:ässä eilen. — *Yhd.* harjoitus-, kilpailu-, normaali-, urheiluk.

keihäs|antilooppi *s.* Oryx beisa, ison lampaan kokoinen antilooppi, jolla on pitkät, suorat sarvet. **-ennätys** *s. urh.* keihäänheittoennätys. **-kantai|nen** *a. kasv.* keihäsmäinen. | K:set lehdet. **-kilpailu** *s. urh.* keihäänheittokilpailu. **-käärme** *s.* Bothrops atrox, Keski- ja Etelä-Amerikassa elävä myrkkykäärme. **-luu** *s.* hevosen raajassa putkiluun kummallakin sivulla oleva ohut, alaspäin suippeneva luu. **-mestari** *s. urh.* keihäänheiton mestari. **-metsä** *s. kuv.* Vihollisen sankka k. Voi konsuleita vallannoppasilla, / kun uhkaa k. goottien! KAILAS. **-mie|s** *s.* **1.** Jalan taisteleva k. Mukana oli pyyntimiestä jos jonkin kaltaista, k:stä niin kuin pyssymiestäkin LEINO. **2.** *urh.* keihäänheittäjä. | Los Angelesin kisoissa k:hemme veivät toistamiseen kaikki palkinnot. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. lehti. **-niekk|a** *a.* ja *s.* K. soturi. - - kiemurteleva jono hiihtäviä jousi- ja k:oja, nuija- ja tapparamiehiä HAARLA. **-rintama** *s.* Falangi muodosti yhtenäisen k:n, jonka eturivien keihäät samanaikaisesti iskivät vihollliseen. **-sauv|a** *s.* hiihdettäessä porkkana käytetty keihäs. | Karhu ajettiin k:oilla pesästään.

keihästell|ä[28] *frekv.v.* < keihästää. | Olivat niitäkin k:eet ... ihmissyöjiä muutaman heimon verran HAARLA.

keihästulos *s. urh.* keihäänheittotulos.

keihästy|ä[1] *pass.v. harv.* < keihästää. — *Kuv.* - - kaikki silmät k:ivät minuun *SILJO.

keihästäjä[10] *tek.* — *Urh.* keihäänheittäjä. | Uusin 70 metrin k:mme.

keihäst|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** lävistää t. tappaa keihäällä. | Pedon, hylkeiden k:äminen. Pesästään k:etty karhu. Kasakat k:ivät eläimen navetan seinään. — *Kuv.* K. ahraimella kaloja. Lepinkäinen k:ää saaliinsa teräviin piikkeihin. Varo ettei sonni k:ä sinua sarviinsa! - - mutta äkisti k:i hän neulallaan uuden tyynynsä KIVI. Avonaisesta ikkunasta luuli mies tuntevansa niiden [perunoiden] tuoreen hajun ja kävi k:ämässä yhden pannusta ALKIO. — Terävästä, läpi tunkeutuvasta katseesta. |

K. jku katseellaan. Poistuin vaunusta uteliaiden silmäparien k:ämänä. K. silmänsä jhk. 2. † -- pöllyävä komppania k:ettyjä [keihäsniekkoja] kasakoita, hosurit muassa KIVI.
keihäsvarsi *s.* keihäänvarsi.
keihäänheitto *s.* — Vars. *urh.* keihään heittäminen kenttäurheilulajina, -kilpailuna. **-ennätys** *s. urh.* **-paikka** *s. urh.* **-tulos** *s. urh.*
keihään|heittäjä *s.*, vars. *urh.* **-kärki** *s.* Rautainen, teräksinen k. Eläimenkuvilla varustettu k. **-pisto** *s.* **-terä** *s.* Kivinen k. Metsästä välähtelivät k:t. **-varsi** *s.*
keihäät|ön[57] *kar.a.* < keihäs. | Kaarle I:n k:tömät joukot.
keija[10] *s. last.* yöastia. | Lapsi pannaan k:lle.
keijaht|aa[2*] *mom.v.* keikahtaa, kellahtaa. | Hän oli k. selälleen. -- pamahti laukaus ja ukko k:i siihen portille WILKUNA.
keijail|la[29] *frekv.v.* < seur. | Reki k:i kuin aalloissa KATAJA.
keija|ta[35] *v.* leijua, keijua, keinua. | Mikko astui joutuin ja tiheään, Eino pitkään ja k:si kävellessään molemmin kupein KATAJA. Sävähtää mustaan avaruuteen tulisia soihtuja, jotka -- k:avat kuin suuret aaveet PAULAH.
keijavai|nen[63] *s. harv.* keijuva sumupilvi. | Sen juoksu ja koko liikehtiminen on epätodellisen kevyttä kuin k:sen tanssimista aamuöisellä vuorenrinteellä HAARLA.
keiju[1] *s.* keijukainen. | Metsän k. K:jen kuningatar. -- yön k:t kuiskaa pensaistaan LARINK.
keiju|a[1] *v.* leijua, keijata, keinua, heijua. | Kasvin siitepöly jää k:maan veteen. Ilmassa k:va perhonen. Kevyesti k:via sinipiikoja. Ja iltapäivällä k:u [viljan] terä jo tyhjänä ja laihana KATAJA. -- missä mieli kuuluu k:van kesät talvet kuin pääsky iäti vihreän maan ja iäti sinisen taivaan välissä AHO.
keijukai|nen[63] *s.* kevyesti liikkuva hento naispuolinen luonnonhaltija, keiju, keijunen, sinipiika, sylfidi; kansanluulon mukaan esim. tulijuovana kirkkotarhoissa tms. näyttäytyvä vainajan henki, keitolainen, manalainen. | Järven pinnalla kisailevat k:set. K:sten kuningatar. K:set ja menninkäiset. Nähdä juovuspäissään k:sia. — *Kuv.* Liikkua keveästi kuin k. Mikähän mahtaa tuolla pienellä k:sella olla sydämellään IVALO. -- se huvitusten humu, joka kartanosta kartanoon kiertää kuin leikkivät sumuk:set alavilla niityillä ESTER STÅHLBERG.
keijukais|kuningatar *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. tanssijatar. **-sa|tu** *s.* 1700-luvulla oli tapana pukea satiiriset ajatukset k:dun muotoon. **-tanssi** *s.*
keiju|korento *s.* Lestes, siroja, pitkä- ja hoikkaruumiisia, metallinvihreitä tyttökorentoja. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. kulku.
keiju|nen[63] *dem.s.* keijukainen. | Ja silloin metsän k:set / jo siellä karkeloivat ANTTI RYTKÖNEN. -- ja huhkain kuin k. Tuonelast / heit hienoilla siivillä seuraa KIVI. — *Kuv.* -- mitä kertovat k:set toiveiden LEINO.
keijusto[2] *s. biol.* vedessä valtoimenaan kelluva ja kulkeutuva eliöstö, kellujaelosto, plankton.
keikah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < keikahtaa. | K. puoleen ja toiseen. Korkealle k:televat postivaunut. Pehmoisesti hän liikkui, -- k:teli soreasti ja leikitellen LEHT. -- kammottavasti nauraen k:teli harakka puu puulta hänen edellään J.SAULI. — *Kuv.* -- kun saaliit olivat korjuussa hyvät ja miesten mieli siitä iloisena k:teli AHO.
keikahdus[64] *teonn.* = keikaus.
keikahdut- = keikaut-.
keikah|taa[2*] *mom.v.* äkillisestä asennon muutoksesta t. liikkeestä: kiepahtaa, kiepsahtaa, keikota. **1.** kaatumisesta: kellahtaa, kuukahtaa, kupsahtaa, pyllähtää. | K. kumoon, nurin. K. maahan, selälleen. K. pitkäkseen penkille. K. satulasta. Älä k:da jokeen! Koko savupiippu k:ti nurin. Taas k:ti ryyppy hänen suuhunsa. Ulkoa palattuaan ukko -- k:taa siitä vielä puoleksi tunniksi muorin viereen sänkyyn KARHUM. — *Kuv. ark.* **a.** saada surmansa, kuolla. | Kymmenkunta miestä k:ti heti ensimmäisellä yhteislaukauksella. Teeri k:taa puusta. -- isäsi kuului k:taneen ... valitan surua LEHT. **b.** mennä kumoon, nurin, myttyyn. | Nurin k:tanut yritys. -- vuoden aikana on k:tanut useita paljon suurempiakin yhtiöitä AK. **2.** heilahtaa, keinahtaa. | Vene k:ti pahasti ja oli kaatua. Laiva k:taa aallonharjalta aallonpohjaan. Levy on kiinnitettävä tukevasti, ettei se pääse k:tamaan. Lakki k:ti toiselle korvalle. -- hymyilevä nuori mies k:taa sohvalla selkäkenoon LEHT. **3.** huiskahtaa, singahtaa, ponnahtaa. | K. pystyyn, jaloilleen. K. ratsun selkään. K:ti kevyesti aidan yli. Helposti k:ti painavakin säkki hänen selkäänsä. Palmikko k:taa olan yli. -- siro pää k:ti tyttömäisen itsetietoisesti koholle LINN. — *Kuv.* Yletä k:ti upseeriksi. Onnistui k:tamaan liikkeen johtajaksi. **4.** pyörähtää, käännähtää, kierähtää. | K. ympäri. Kerran k:ti kannoillaan ja meni. Helposti k:tava astuinlauta. Hevosen kaviot k:tivat kohti taivasta. Tuuli k:ti länteen. -- keittiön ovesta k:ti esille itse hotellin isäntä AHO. Punainen ratavahdin asunto -- k:taa ohitse AHO. — *Kuv.* Helena kuuluu k:taneen uskovaiseksi. Mennä k:ti pari viikkoa. Uusi viikko oli k:tanut yli puolivälinsä PAKK. -- kun asia jo on k:tanut näin pitkälle V.KOLKKALA.
keikahut- = keikaut-.
keikailija[14] *tek.* (< seur.) keikari, keimailija.
keikail|la[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* keikaroida. **1.** koettaa herättää huomiota, ihailua t. mieltymystä (us. teeskentelevällä) esiintymisellään t. aistikkaalla, erikoisella vaatetuksellaan t. ulkoasullaan, keikistellä, veikistellä, hienostella, keimailla. | K:eva kerskuri, maailmannainen. K. jklle. Imelä k:u. Tyttö niiasi k:len. Hupsu k:i paperikruunu päässään. Ja madamekin kallistaa nyt k:evasti kasvonsa seinän nojaan, ummistaa silmänsä LEHT. — Rokokoon k:eva sirous. K:eva käsiala. Päälaella k:ee pienoinen samettihattu. **2.** yl. koettaa herättää huomiota t. ihailua, koettaa tekeytyä mielenkiintoiseksi. | K. vaatimattomuudellaan, oppineisuudellaan. Spengler k:ee halveksimalla ammattifilosofeja. Näytelmässä on paljon kirjallista henkevyyksillä k:ua. Tulenkantajat k:i-

vat hieman turmeltuneisuudellaan, ylimaallisella haavemielellä, - - vapaalla runomitalla ja lyhytlauseisella romaanityylillä R.KOSKIMIES.
keikall|a(an, -e(en *adv.* kallellaan, vinossa. | Pitää päätään k. Silta on mennyt k:een. - - Aina Kustaavakin sieltä tuli, kirjavassa leningissä, vatsa k., ruusuja ryntäillä LEHT.
keikari[5] *s.* keikaroiva mieshenkilö, keikailija, teikari, dandy, snobi. | Suurkaupungin k:t. Hattu kallellaan kuten ainakin k:lla. Narrit ja utupartaiset kymnasisti-k:t täällä hikoilkoot naisen tähden KIVI. — *Yhd.* esplanadi-, kaupunkilais-, seurapiirik. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. nuorukainen. K:set viikset. Käyttäytyä, pukeutua k:sesti. Kaikki k:suus on karissut hänestä. Hänellä oli kauniit kiharat ja k. samettilakki toisella korvalla. **-n|kukka** *s.* Gardenia, matarakasveihin kuuluvia nahkealehtisiä pensaita, joita isojen tuoksuvien kukkiensa vuoksi on viljelty huone- ja ansarikasveina.
keikaro|ida[30] *v.* -ivasti *adv.* -inti[4*] *teonn.* keikailla. **1.** etup. miesten vaatetuksella hienostelusta, keikarimaisuudesta. | K:iva salonkileijona, aateli. K. hienoilla puvuilla. Kävellä k:iden. Pukeutua k:ivasti. Kirjavien paulojen k:ivat tupsut. Kuin muutkin kuljin sekä k:in / ja mairitin ja häntää heilutin LEINO. **2.** K. kirjoista oppimillaan mielipiteillä. Heti kun ihminen on saavuttanut jonkin mahtiaseman, tekee hän heikkoudestaan hyveen ja k:i sillä, se on usein nähty SILL.
keikaroi|ja[11], **-tsija**[14] *tek.* (< ed.) keikari, keikailija.
keikaruus[65] *s.* keikarointi, keikarimaisuus. | Turhanpäiväinen k.
keikassa *adv. harv.* kallellaan, keikallaan; kenossa, kekassa. | "Kah kiuru!" hän huusi ja katseli pää k. taivaalle LEHT.
keik|ata[35*] *v. harv.* **1.** keikkua, keinua. | Säännöllisesti k:kasi matkareppu oikealle ja vasemmalle hänen astuskellessaan PÄIVÄR. Savupirtin päässä k:kasi soma keinu TOPPILA. **2.** keikahtaa, keikota. | Helposti k:kaavat rattaat. Kun me kerran ollessamme salaisella purjehdusmatkalla k:kasimme nurin, niin hän pelasti itsensä ja veneen T.VALKONEN.
keikau|s[64] *teonn.* < keikahtaa. **1.** kuperkeikka; heilahdus, keinahdus, hyppäys, ponnahdus; käännös. | Sain aika k:ksen jäällä. Keinutuolin k:kset. Eikä se ollut kuin k. vain, kun hevoset oli hyppyytetty tielle ja reki nostettu kohdalleen AHO. Ja sinä, Kaisa, - - teeppäs nätti k. Jukolaan päin KIVI. — *Kuv.* Ja hänelle omituisella ajatusten k:ksella jatkoi hän: Ajatelkaas, jos - - AHO. **2.** *kuv.* äkkimuutos, -käänne, mullistus, kumous; (yllättävä) tapahtuma t. teko, tempaus, pamaus. | Onnen k. Yleisen mielipiteen k. Odottamaton, merkillinen k. Puoluesuhteissa tapahtunut k. Teimme hänelle pienen k:ksen. — *Yhd.* palatsi-, valtiok.
keikaushunööri *s. leik.* konsti, temppu. | - - siellä [viinakaapilla] on tapahtuva pieni konsti, pieni k. KIVI. - - perunan syöntiin kuului se oleellinen k., että kuorittu peruna kastettiin yhteiseen kalakuppiin SILL.
keikaut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Siinä kulkiessaan hän käänteli ja k:teli hoikkaa vyötäröään.
keikaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* keikah(d)uttaa) < keikahtaa. | K. jku nurin, selälleen. Vasikat k:tivat astiansa kumoon. K:ti ryypyn kurkkuunsa. Lupaan k. [= ampua] ensimmäisen jäniksen, jonka tapaamme. — K. niskojaan, päätään. K. säkki selkäänsä. K:in tyttöä ilmaan. Emäntä, joka nukkui laidan puolella, k:ti jalkansa permannolle TALVIO. - - lämpimät yöt suvestivat viimeisetkin hankikannot - - tuulen k:ettua itsensä lännelle E.ILMARI.
keikistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* **1.** liikkua t. käyttäytyä keikaillen, teikaroida. | Astella, kulkea k:len. Veikistellä ja k. Tanssijattaren k:yt. Hän peilaili itseään, kääntelihe, k:i, ojensi käsivartensa ilmaan, hymyili, ihastelihe LEINO. — Kukko k:ee orrella. **2.** *tr.* < keikistää. | K. niskaansa, ruumistaan. K. (viina)pulloa.
keikisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Petäjän kyljestä ylöspäin k:nyt oksan tynkä. Silloin sarkat k:vät, kun vuorten kesäerakot pääsevät rypäleen tai humalan makuun! LEHT.
keikist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** *tr.* taivuttaa (taaksepäin), kallistaa. | K. kaulaansa, päätään, selkäänsä. K. itseään taaksepäin. K. notkuvaa vartaloaan puolelle ja toiselle. Kukko seisoo mahtavana - -, k:ää komean asentonsa takakenoiseksi ja kiekaisee kerran KARHUM. — Sitten k:i hän taas pitkän kulahduksen kurkkuunsa AHO. - - pojat, pohjaan kannu k:äkää, / niin ettei tippaa jää *MANN. **2.** *intr. harv.* taivuttautua, kumartaa. | Kumartaa ja k.
keik|ka[10*] *s. puhek.* Ajuri sai k:an [= ajon, kyydin] Munkkiniemeen. Se oli hyvä k. 'yritys, hanke, tempaus'. — Vars. kuje, metku, temppu, kepponen. | Tämän k:an saat vielä nahoissasi tuntea! - - kuinkas sinä yrität Friisin k:koja asiatoimissakin - -, eikä yksin piloissa KILPI.
keikkais|ta[24] *deskr.v. murt.* kävellä t. juosta keikutella. | Ja hän - - läksi kävellä k:emaan lohipadolle KATAJA. Siinä k:ee vaimo sivu TOPPILA.
keikka|niska **1.** *s.* kenokaula. | Olisit nähnyt Julian / ohi tästä ajavan, / hienona ja k:niskoin, / kapassaan ja hattupäin *V.JUVA. **2.** *a.* = seur. **-niskainen** *a.* kenokaulainen. | Ylpeä, k. kirkonkukko. **-nokka** **1.** *s.* pystynokka, -nenä. **2.** *a.* = seur. | K. kahvipannu. — Tav. *kuv.* ylpeä, itserakas. | Naapuri ja lähimmäinen on k., näpäkärsä ja tarvitsee oman parhaansa yhtä hyvin kuin minäkin KIVI. — *S:sesti.* Mokomakin k.! **-nokkainen** *a.* - - ulkomuodon puolesta oli hän sisarensa vertainen: tukevarintainen, k. ja ruskeanahkainen töpsä KIVI. **-selkä** **1.** *s.* keno-, ketkaselkä. **2.** *a.* = seur. | K. mies. Punikki, punainen lehmä, kevytsarvi, k., juoksevi salon sivua [= suksi] ARV. **-selkäinen** *a.* Yksi niistä varsinkin oli olevinaan kuin mikäkin patruuni, k. ja herasilmäinen mies KATAJA. **-tuoli** *s. harv.* keinutuoli. | Kahden istuttava k.
keikku|a[1*] *v.* keikunta[15*] *teonn.* **1.** liikahdella (vars. äkillisesti, sysäyksittäin) puolelta toiselle, edestakaisin, ylös ja alas, heilahdella, keikahdella, kiikkua, liekkua, vaappua; het-

kua, notkua. | K. köydessä, hirsipuussa. Suuri pää k:i ohuen kaulan varassa. Häntä koipien välissä k:en. Selässä k:i reppu. Päässä k:i uudenuutukainen pariisilaishattu. Kulki korvahelyt k:en. Rattaat k:ivat epätasaisella tiellä. Höylä ei saa vähääkään k. puun pinnalla. Laineilla k:va lastu. Kiikkerä, k:va vene. K:va tuoli. Silta k:i sotilaiden askelista. Nytpä kannu k:i ja parta kastui KIVI. — *Kuv.* Kummasti mieli k:i kahden vaiheilla LEINONEN. Hinta k:u siellä tuhannen markan paikkeilla (ark.) 'on n. 1000 mk'. **2. a.** liikkua jssak korkeassa t. tasapainoa vaativassa paikassa alituisesti paikkaa vaihtaen, sinne tänne hypähdellen tms., kiekkua, kiipeillä. | Puussa k:va harakka. Kissa k:u orsilla. Pois lapset ikkunalaudalta k:masta! Telineillään k:via maalareita. **b.** liikkua t. kulkea kevyesti, hypähdellen tms. | Hyppiä ja k. iloissaan. Joka ilta tanssitaan ja keikutaan, ettei vanha ihminen rauhaa saa. K. jkn kantapäillä. Ylimpänä tansseissa k:i Antti. — *Kuv.* K:en [= kevyesti, helposti] tuollainen kuorma menee. Kevät k:en tulevi, suvi suuta vääristellen SL. - - uusi piika, joka hyppien k:en [= riemumielin] Matin ottaisi JOTUNI. - - ihan siinä kannoilla k:i [= vähällä oli], ettei ylioppilaaksi putkahtanut hänen haahmossaan yksi mustalaisvesa LEINONEN. **c.** hyöriä, pyöriä, hääriä, häärätä, touhuta, puuhata, heilua. | K:i paitasillaan keittiössä. K:u yökaudet valveilla. Kyllä siinä talossa kelpaa emäntänä k. Suvin ja syksyin k:u hän ahkerasti - - mansikka- ja puolain-töyräillä, k:u ja hikoilee tyttärensä Venlan kansssa KIVI. Vinhaan eestyy viljan leikkuu, / Boas korjuutyössä k:u KOSKENN. Kalevatar, kaunis neiti / - - / k:i keskilattialla / yhtä, toista toimitellen KAL.

keikku|illa[29] *frekv.v.* < ed. | K. raakapuulla. Paukautti nyrkin pöytään, että olutkannut k:ilivat. K:eli vain juhlasta toiseen HAARLA.

keikkuja[16] *tek.* - - itkevät ahot ihanat / kesällistä k:ansa LEINO.

keik|ota[38*] *v. harv.* keikahtaa. | Helposti k:koava porraspuu. - - samassa tuoli k:kosi, hän luisti laidalta ja lensi seinää vasten IRIS UURTO. — *Kuv.* kuolla. | Sellainen terhakka mies, ei se olisi niin yks kaks k:onnut KOJO.

keikun *interj.* ks. heikun keikun.

keikuskel|la[28] *frekv.v. harv.* < keikkua. | Ulapalla k:evat alukset.

keikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. päätään, lanteitaan, vartaloaan. Pyrstöään k:televa harakka. K. kehtoa. Aallot k:televat laivaa. Naiset k:telivat sukkapuikkoja. - - tässä saa jo alkaa viikatetta k., sanoi Matti AHO. — K. keinutuolissa, linja-autossa. Kulkea k:ellen. Mennä, tulla k. Ajaa k:eltiin vieterirattailla. Pitkiä kierroksia tehden ne [perhoset] sinne tänne k:televat, tulevat vastaan, menevät ohitse AHO.

keikut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < keikkua. **1.** *tr.* **a.** heiluttaa, keinuttaa, kiikuttaa; hetkuttaa, notkuttaa. | K. lanteitaan. Kyynärpäiden k:usta sivulle. Västäräkki k:taa pyrstöään. K:ti lasta polvellaan. K. pumpun vipua. Palvelija astui sisään k:taen tarjotinta päänsä yläpuolella. **b.** *puhek.* kuljettaa (tuoda, viedä) jtak nopeasti, kevyesti, juoksuttaa, kiikuttaa. | K:atko tämän kirjeen postiin? **2.** *intr. harv.* kulkea keikkuen, keveästi. | Juosta, mennä k. Siell' impeni armahin astuu / näkinkengillä k:tain LEINO. Autuas avainpiika: käy tupahan, käy kotahan, k:taapi kellarihin SL.

keil|a[10] *s.* **1.** kartion t. pullon muotoinen puukapula, joita keilapelissä pallolla t. harv. karttua heittämällä koetetaan kaataa (*syn. kans.* pipo); keilapeli. | Kaataa kaikki k:at yhdellä heitolla. K:an muotoinen esine, vuori. Heittää k:aa. — *Yhd.* kuningas-, puuk. **2.** yl. kartiomainen esine t. muodostuma. | Tornin terävä k. Tulivuoren k. Puolaukseen käytettävä pahvinen k. Valonheittimien k:at. — *Tekn.* Segerin k:at 'lämpötilan mittaamiseen vars. savi- ja posliiniteollisuudessa käytettäviä savikartioita, jotka määrälämmössä rupeavat sulamaan'. — *Yhd.* sokeri-, tunturi(n)k.; näkö-, säde-, valok. **3.** *el.* Brosmius brosme, pohjoisissa merissä elävä turskakala, jolla on melkein koko ruumiin pituinen selkäevä.

keilaaja[16] *s. urh.* keilailun harrastaja, keilailukilpailun t. keilapelin osanottaja.

keilailija[14] *tek.* = ed.

keilailla[29] *v.* = 1. keilata.

keilailu[2] *s. urh.* peli, jossa vierivällä pallolla (t. kansanomaisesti heittokartulla) kaadetaan määrätavoin pystytettyjä keiloja, keilapeli; tällaisen pelin pelaaminen t. harrastaminen. | Amerikkalainen k. eli bowling, nykyisin meillä eniten harrastettu keilapeli, jota pelataan erityisellä radalla 10 keilalla ja pallolla. **-joukkue** *s.* **-kau|si** *s.* K:den avajaiset. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-rata** *s.* = keilarata. **-sarja** *s.* **-tulos** *s.*

keila|katto *s. rak.* kartiomainen katto; vrt. pyramidikatto. **-kattoinen** *a. rak.* K. olkimaja. **-kilpailu** *s. urh.*, us. *mon.* keilailukilpailu. **-kota** *s.* keilamainen kota. | Tutkijat ovat melkein yksimielisesti pitäneet k:a suomalaisten vanhimpana asuntona. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tav. = kartiomainen. | K. torni, tulivuori, päähine. K. syvennys. K:sesti suippeneva nokka, häntä. **-n|heitto** *s.* keilapeli, keilailu. **-n|muotoinen** *a.* myös ⌒. | K. kota, sokerikeko. **-pallo** *s. urh.* puusta, kovasta kumista tms. tehty pallo, jolla keiloja kaadetaan. **-peli** *s.* keilailu. **-rata** *s. urh.* keilailussa käytetty määräsuuruinen rata, jonka toiseen päähän keilat asetetaan pystyyn, keilailurata.

keilasilla[63] *s. vaill.* Olla k. 'pelata, heittää keilaa'. Ruveta keilasille.

1. **keila|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* heittää keilaa, pelata keilapeliä. | Olla k:amassa.

2. **keila|ta**[35] *v. puut.* -us[64] *teonn.* kuurnittaa, holkata. | K:ttu kehys-, kattolista.

1. **keili**[4] *s.* **1.** *kirj.* kirjakkeen korkeus ladelmassa. | Petiittikirjakkeen k. on 8 pistettä. **2.** *murt.* keila. | - - se kaatua saa kuin k. LEHT.

2. **keili**[4] *s. puhek.* yhteisissä harrastuksissa silloin tällöin kokoontuva, tav. pienehkö seurue, klikki, kööri, sakki, porukka. | - - soittelimme yhdessä k:n koolle WALTARI.

keilinmitta *s. kirj.*

keima[10] *s. harv.* keimailu, keikailu. | Mitä tarpeen on keikailu, k.? LEINO.

keimail|ematon[57] *kielt.a.* < keimailla. | K. käytös. **-ija**[14] *tek.* < seur.

keimail|la[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* (*rinn.* kiemailla) (nuorista) naisista: koettaa herättää miesten mieltymystä, ihailua t. huomiota (us. teeskentelevällä) esiintymisellään t. aistikkaalla, erikoisella vaatetuksellaan t. ulkoasullaan, keikailla, keikistellä, veikistellä, koketeerata, flirtata. | K:eva nainen. Luoda poikiin k:evia silmäyksiä. Nakata k:evasti niskojaan. K. jklle. Viaton k:u. Naisen täytyy nyt kerta kaikkiaan saada k. jollakin, jos ei muuta niin pienellä, hupsulla huopahatulla AK. — *Kuv.* Rokokootyylin k:evat ääriviivat. Leinikit huojuttivat k:len keltaisia kukkiaan. Viidennen lapsen nimenä k:i Pirjeri KIANTO.

keimeä[21] *a. harv.* -sti *adv.* keimaileva, keikaileva, keikaroiva. | Sä k:n kaino siskoni LARINK. -- kevyt hattu k:sti kallellaan LINN.

keinah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< keinahtaa) keinuilla, keinuskella. | Kehto, kiikku k:telee. K. rattailla. Laivan k:telut. Kulkea k:televin merimiehen askelin. — *Kuv.* Se aihe -- alkoi tämän johdosta omituisesti k. hänen tajunnassaan SILL.

keinahdut- = keinaut-.

keinah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < keinua. | Vene k:taa. Keinutuolin k:dukset. Hoikka leinikki k:ti siellä täällä. Ja edeltä kulkien -- [hän] k:ti yli veräjän AHO.

keinahut- = keinaut-.

keinaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

keinaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* keinah(d)uttaa) < keinahtaa. | K. päätään. Vartalon k:taminen sivulle. Hyökyaalto k:ti uhkaavasti alusta.

keino[1] *s.* **1.** toimenpide t. menettely t. mahdollisuus jnk tarkoituksen toteuttamiseksi, jnk päämäärän saavuttamiseksi, toiminta-, menettelytapa, neuvo, "konsti". | Vanha ja koettu k. Luvattomat k:t. Oikeuden, komiikan k:t. Graafiset, mekaaniset, taiteelliset k:t. Paras k. hädän lieventämiseen, lieventämiseksi. Paljon käytetty k. syöpäläisiä vastaan. Keksiä jhk k. Tarttua viimeiseen k:on. Ei millään k:lla. K:lla millä tahansa. Pojilla ei ollut muuta k:a kuin paeta. Hän ei kavahtanut mitään k:ja pyrkiessään valtaan. Tarkoitus pyhittää k:t. Hätä k:n keksii SL. Jotakin elämisen k:a on nyt keksittävä KS. -- on Vihtorilla ollut kaikenlaista muuta tienaamisen k:a, ajoja ja vähin lahtikauppaa SILL. — *Yhd.* ehkäisy-, houkutus-, ilmaisu-, kasvatus-, kaunistus-, kidutus-, laihdutus-, parannus-, puolustus-, suojelu-, vastustus-, viehätysk.; apu-, elin-, suoja-, teho-, varok.; taide-, tyylik.; mahti-, pakko-, voimak.; taikak. **2.** erikoistunutta käyttöä. **a.** yl. tapa. | Jllak k:lla, k:in. Moni menetti sillä k:in omaisuutensa. Menepäs nyt tuohon loukkoon, millä k:in sinä siinä olit KS. **b.** konkr. välineestä sen käyttötarkoitusta ajatellen. | Veitsi on koeteltu k. syövän hoidossa. Tavalliset taisteluk:t, ihminen ja ase. Joka toista miestä vain k:na käyttää, / se syntinsä maljan reunahan täyttää KOSKENN. Ihminen ottaa takoakseen aseen [sammon], joka määrää olioiden järjestyksen, k:n, jonka avulla hän on luonnon rajaton hallitsija E.N.SETÄLÄ. **3.** *murt.* tie, polku. | Talvisin painui tätä k:a tunturien takainen Lappi etelän markkinapaikoille PAULAH. Tuhannenvuotias tunturipuro on uurtanut k:nsa kivivaaraan, liuskakivien väliin AK. — *keino|onsa, -ihinsa* (adv.) tiehensä, matkoihinsa. | Mennä k:onsa PAULAH. Ajaa, häätää k:ihinsa JÄRVENT. -- joka ei jaksanut perässä tulla, se sai kurssia k:ihinsa TOPPILA.

keino- us. = keinotekoinen; muihin paitsi verbaalis:eihin liittyneenä tav. → teko-. **-emo** *s. maat.* lämmitettävä laatikko t. varjostin, jonka suojassa koneessa haudottuja kananpoikasia kasvatetaan. **-hartsi** *s.* → tekohartsi.

keinok|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* neuvokas, kekseliäs, juonikas, ovela. | K. metsästäjä, varas. K. lukko. K:kaasti valmistettu yllätys.

keino|kastelu *s.* Puutarhan k. Laakso, jota viljellään k:kastelua käyttäen. **-kuitu** *s.* → tekokuitu.

keinolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* us. par. keinotekoinen, keino-, teko-. | K. maitosekoitus, lasi. K. kastelu, valaistus, hedelmöittäminen. K:sesti valmistettu rautaoksidi. Metsän uudistaminen k:sesti.

keinonahka *s.* → tekonahka.

keinonto[2*] *s. kiel.* = instruktiivi.

keino|siemennys, -siitos *s.* naaraan mekaaninen hedelmöittäminen. **-silkki** *s.* → tekosilkki.

keinotekoi|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.*)(aito, luonnollinen. **1.** ihmisen tekemä t. aikaansaama, luonnossa sellaisenaan esiintymätön, luonnonmukaisuudesta poikkeava, teko-. | K. hartsi, jalokivi, silkki, väri, viinimarjamehu. K:set kukat, hampaat, jäsenet. K. lammikko, vesiväylä. Hiusten k. kiharuus. K. kieli. K. hengitys, kastelu, valaistus. Lapsen ravitseminen k:sesti. Niemeke eristettiin k:sesti mantereesta. Luonto on kulttuurin ja kaiken k:sen vastakohta. **2.** olevien olojen, todellisuuden vastaisena ylläpidetty t. suoritettu, luonnoton, epäluonnollinen; teennäinen, tekemällä tehty. | Sekä kansallisessa että maantieteellisessä mielessä k. raja. Pitää hintoja k:sen korkealla. Lakiehdotuksen k:suus. -- herastuomarin ja emännän on luovutettava k:silla kaupoilla kaikki omaisuutensa ALKIO. — K. innostus, synninsuru. K:set kyynelet. Koetin saada mieltymykseni k:sesti kohoamaan. | Juhlain aikana tosin virvoittaa vähäksi aikaa hilpeys mieliä. Mutta se on k:sta ja katoaa kohta AHO.

keinot|ella[28*] *v.* tehdä jtak kaikenlaisia, vars. epätavallisia, us. myös epärehellisiä keinoja käyttämällä; vrt. keplotella. **1.** *tr.* **a.** hankkia jtak haltuunsa, käyttöönsä. | K. itselleen ilmainen ateria. K. jkn velkakirja omakseen. Jaakob k:teli Eesaulta esikoisoikeuden. — Matin onnistui k. hoitoonsa laajatiluksinen torppa. -- sen lisäksi miehet olivat k:elleet itselleen vielä sähkökoneen käyttövoimankin ALKIO. **b.** toimittaa t. saattaa jku t. jk jhk paikkaan, asemaan, tilaan. | K. itsensä ikkunasta sisään,

hevosen selkään. K. itsensä ulkomaille. K. mato koukkuun. K. vene vesille, rantaan. Emme lakanneet ihmettelemästä, kuinka laiva oli voitu k. pullon suusta sisään. Olin näkevinäni - - piirisihteerin, joka viimeksi oli k:ellut tänne itselleen naisseuraa SILL. — K. itsensä hädästä, korkeaan virkaan. Kuningas sai k:elluksi torypuolueen hallituksen johtoon. — K. ovi auki. K. laki hylätyksi. **2.** *intr.* **a.** (tavallisin merk. yleisk.) hankkia itselleen voittoa tavaran, arvopaperien tms. hinnanvaihteluita hyväkseen käyttämällä, havitella, spekuloida; huijata, gulaššata, jobbata. | K. elintarvikkeilla, osakkeilla, talonkaupoilla. K. satunnaisilla hintojen vaihteluilla. K. pörssissä. Epärehellinen k:teleminen. — Joskus myös *tr.* | K. itselleen maata, osakkeita. **b.** työläästä kulkemisesta, liikkumisesta t. esim. nousemisesta. | K. liukkaita pitkospuita myöten. Könkäästä k:eltiin alas sauvomalla. K. seipään avulla esteen yli. Poika oli sillä välin k:ellut jaloilleen.

keinotie *s. kans.* ansapolku, -tie, virkatie. | Kiertää k:nsä.

keinot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Katsella k:tomana tappelua. Kielen k:tomuus.

keinotteli|ja[14] *tek.* (< keinotella, vars. 2. a) havittelija, spekulantti; huijari, gulašši, jobbari, trokari. | Pörssien k:at. Pula-aikana esiintyy jos jonkinlaisia k:oita. Suurilta valtiomiehiltä ei vaadita enää - - edes Bismarckin hyveitä, vaan k:an, pörssimiehen ja poliisipäällikön LEINO. — *Yhd.* kulta-, maa(tila)-, puutavara-, raha-, tila-, tontti-, valuuttak.; puolue-, valtak.

keinottelu[2] *teonn.* (< keinotella, vars. 2. a) havittelu, spekulointi; huijaus, gulaššaus, jobbaus. | K. pörssissä. Hankkia pelillä ja k:lla omaisuuksia. Harjoittaa valtiollista k:a. — *Yhd.* elintarvike-, kahvi-, maa-, osake-, tila-, tontti-, tukki-, viljak.; kurssi-, pörssi-, sotak.; lasku- l. baisse--, nousu- l. hausse-k. **-halu** *s.* **-halui|nen** *a.* K:set amerikkalaiset. **-kaup|pa** *s.*, vars. *liik.* Ahtaimmassa merkityksessä puhutaan k:oista silloin, kun kaupanteon aiheena on tulevaisuudessa odotettu hinnanmuutos määräsuuntaan. **-laki** *s.* keinottelun estämiseksi laadittu laki. **-n|halu** *s.* **-n|haluinen** *a.* **-tarkoitu|s** *s.* Tavaran myynti k:ksessa. **-tila** *s.* kauppatavarana kädestä käteen kulkeva maatila. **-voitto** *s.* **-yritys** *s.*

keino|valo *s.* tekovalo; tav.)(auringonvalo. | Sähkövalo on paras k:valoista. **-var|at** *s. mon.* etup. eri taiteenaloilla: (taide)keinot, mahdollisuudet, resurssit. | Musiikin, tragedian k. Käyttää kaikkia taiteellisia k:oja. Emmi Jurkan k. "Herrojen Eevana". Kielen, murteen k. **-villa** *s.* → tekovilla.

keinu[1] *s.* riippuvista aisoista t. köysistä ja niiden varaan kiinnitetystä laudasta tehty tms. keinumislaite, kiikku, liekku; myös: keinu-, kiikkutuoli. | Yhden istuttava, neljän hengen k. K:n aisat l. orret. K:n lauta. K. heiluu, keinuu. Kiikkua, kiikuttaa jkta k:ssa. Nuoriso kokoontuu kylän k:lle. Nyt kanssani k:hun käy, / mun impeni, valkeal liinal KIVI. Heilu, k:ni, korkealle, / nythän on juhannusilta LARINK. — *Kuv.* Pulkka: sepä se on hänen kultainen k:nsa, jossa hän öisillä salotaipaleillaan suloisesti uinailee KIANTO. Kenen korkeat jumalat k:unsa ottavat kerta, / - - / he heittävät häntä / välillä taivaan ja maan LEINO. — *Yhd.* aisa-, kela-, nuorak.; kylä-, piha-, puutarhak.; juhannus-, pääsiäisk.

keinu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* tav. edestakaisliikettä eteen- ja taaksepäin t. sivuille tehden heilahdella tasaisesti, kevyesti ylös ja alas, kiikkua, liekkua, huojua, vaappua, aaltoilla; notkua, hetkua, hyllyä, hytkyä. | K. kehdossa, keinussa. Kiikkutuolin k:nta. Kiesit k:vat tasaisessa tahdissa. Laiva k:i ja kallisteli. K:va vartalo. K:va käynti. K:vat askelet, liikkeet. Valssin tahdissa k:via pareja. Koivu k:u tuulessa. Hänen hatussaan k:i valkoinen sulka. Laiho, meri k:u. Virran yllä k:va utuharso. Maa k:i allani. Koko talo k:u tanssivien askelista. — *Kuv.* K:va sävel, runomitta. - - me molemmat k:imme autuuden ja epätoivon suloisessa yhteistunteessa SILL. - - elämäsi jää k:maan vaihtuvien tunteittesi varaan HOLLO.

keinuhevo|nen *s.* kaarevajalaksinen leikkihevonen. | Ratsastaa k:sella.

keinuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< keinua) keinahdella, keinuskella. | Vilja, omenapuu k:ee. Pahasti k:eva jaala. Varikset k:ivat rauhassa aidanseipäitten nenissä SEPPÄNEN. — *Kuv.* - - ja urhon sielu onnen unelmissa k:ee! LINN. - - ajat k:ivat aikojen taa KILPI.

keinu|kallio *s.* On kai juhannusilta, koska - - järven rannoilla hulmuaa kokkovalkeita ja k:kallioilta kuuluu soittoa ... AHO. **-laulu** *s.* keinulla oltaessa laulettava laulu, kiikku-, liekkulaulu. **-lau|ta** *s.* keinun istuinlauta; keskellä olevan tuen varassa kiikkuva lauta keinuna. | Keinua kilpaa k:doilla. Suuren vaahteran juurella oleva k.

keinumaton[57] *kielt.a.* Vakava, vähästä k. laiva.

keinuskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< keinua) keinuilla, keinahdella. | Pastorska k:ee sukankudin käsissään. Karhun pää k:i.

keinustuoli *s. kans.* keinutuoli.

keinut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. **1.** *tr.* K. lapsia polvellaan. Aallokko k:telee laivaa. K. lanteitaan. — *Kuv.* - - pehmeät unet k:televat minun mieltäni KILPI. **2.** *intr.* keinutella itseään, keinuilla, keinahdella. | Siinä yksikseen k:ellessaan J. ehti ajatella asiaa joka puolelta. Pojat seurasivat tyttöjä, jotka mennä k:telivat täysinäiset vesiastiat päälaellaan L. ONERVA.

keinut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < keinua. | Laivaa k:tavat puuskat. Tuuli k:taa viljaa. Lentäjä k:ti konettaan ylös ja alas. K:an kehtoa, laulatan lasta LEINO. - - siinä on tyttö, - - jolla on muutakin kuin silmän vilkutusta ja lantion k:usta SILL.

keinutuoli *s.* kaarevajalaksinen, tuolimainen istuin, jossa keinutaan jalalla vauhtia ottaen, kiikkutuoli. | Kodikas, vanhanaikainen k. Leveä, kahden istuttava k. Pehmustettu k. Istua, kiikkua k:ssa. K:n kolke. **-n|matto** *s.* Kangaspuissa kudottavat k:matot ovat yleensä ryijy- tai raanukudoksisia.

keinuverkko *s.* riippumatto.

keisari[5] *s.* eräiden, vars. suurten monarkkisten valtioiden miespuolisten hallitsijain arvonimi; hallitsija, jolla on tämä arvonimi. | Itävallan, Rooman, Saksan, Venäjän k. Abessinian k. Haile Selassie. K. Napoleon I. K:n kruunu, palatsi. Valita, huutaa, kruunata k:ksi. K. Augustuksen hallitessa. Japanin k:a sanotaan myös mikadoksi. Antakaa k:lle, mikä k:n on [= esivallalle (t. kullekin), mikä sille (hänelle) kuuluu] UT. — Oikeus-, hallintoasteesta. | Vedota jssak asiassa k:in. Pian kai se [asia] k:ssa [= keisarin johtamassa t. keisarin tuomiovaltaa harjoittavassa tuomioistuimessa] päätetään! KATAJA. Ei siinä auta, vaikka mentäisiin k:in, kun kerran todistajat ovat vannoneet SILL. — *Kuv.* Ylpeä, mahtava kuin k. Siellä saa elää kuin k. omassa valtakunnassaan. Korven k. Juomarien k.

keisari|aika *s.* aika, jolloin jssak maassa on hallitsijana keisari t. keisareita, keisarikausi. | Rooman kaupunki k:aikana. Zolan romaanit antavat tarkan kuvan k:ajan ja kolmannen tasavallan ensi vuosikymmenien oloista. **-huone** *s.* keisariperhe, -suku. | Japanin k. Polveutua N:n k:esta. **-kau|si** *s.* **1.** keisariaika. **2.** keisarin hallituskausi. **-kultti** *s.* keisarinpalvonta. **-kunta** *s.* monarkkinen valtio, jonka hallitsijana on keisari (t. keisarinna). | Saksan, Venäjän k. Napoleonin satapäiväinen k. **-leikkaus** *s. lääk.* synnytyksen toimittaminen avaamalla vatsaontelo ja kohtu. — *Kuv.* Meidän on uskallettava tehdä tämä k., jos haluamme parantaa olojamme.

keisarilli|nen[63] *a.* **1.** keisarin (keisarinnan) asemassa oleva, keisarista polveutuva, keisarin perheeseen kuuluva; keisarille (keisarinnalle) t. hänen perheelleen kuuluva; keisarin, keisari-. | Hänen K. Majesteettinsa. K. prinssi. K. suku. K. palatsi, hovi, huvipursi. K. pitäjä 'keisarinpitäjä'. — *Erik.* keisarin (keisarinnan) t. keisarikunnan hallituksen toimista. | K. julistus, asetus, käskykirje. — *S:sesti.* K:set 'keisariperheen jäsenet'. Venäjän k:sten vierailu Helsingissä. **2.** keisarin (keisarinnan) palveluksessa oleva t. alainen, keisaria (keisarinnaa) kannattava; us. myös titteleissä ja eräiden keisarikunnan laitosten ja niiden virkamiesten nimityksissä. | K. Suomen senaatti. K. hallitus. Japanin k. päämaja. K. airut. K. laivasto. K. hovihankkija. K:set joukot. — *S:sesti.* Tilly oli k:sten päällikkönä 30-vuotisessa sodassa.

keisarin|arvo *s.* Luopua k:arvosta. **-hovi** *s.* **-istui|n** *s.* Nousta k:melle. **-kaupunki** *s.* Wien k:na. **-kruunu** *s.* **1.** paitsi varsin. konkr. merk:ssä us. myös keisariudesta, keisarivallasta. | Venäjän, Saksan k. Kiistellä k:sta. Joosef II sai isänsä kuoltua k:n. **2.** Lilium bulbiferum, ruskolilja, t. (*kasv.* yksinomaan) Fritillaria imperialis, monivuotisia, punertavakukkaisia koristekasveja. | Korkeat, monivuotiset k:t ja ukonhatut. **-linna** *s.*

keisarinna[10] *s.* keisarin puoliso; keisarikuntaa hallitseva nainen. | K. Katariina. — *Kuv.* Elokuvan nykyinen k. Taitaakin olla koko k. tämä nykyinen emäntä! HEPOR.

keisarin|palatsi *s.* **-palvonta** *s.* vanhalla ajalla esiintynyt keisarin palvonta jumalana, keisarikultti. **-patsa|s** *s.* Rooman k:at. Senaatintorin k., jolle Venäjän vallan aikana usein kokoonnuttiin mielenosoitukseen. **-pitäjä** *s.* vuoteen 1918 sellainen seurakunta, jonka kirkkoherran nimittämisoikeus oli keisarilla, aikaisempi kuninkaanpitäjä. | Kuortaneen k. **-sini(nen)** *s.* = kobolttisini(nen). **-tee** *s.* hienoin ja paras, nuorista teepensaan silmuista valmistettu tee, kukkatee. **-vaali** *s.* **-vala** *s.* keisarin hallitsemaan ryhtyessään vannoma vala. | Rikkoa k:nsa. **-vihreä** *s.* taidemaalauksessa ja mm. torakanmyrkkynä käytetty vihreä, arsenikkipitoinen väriaine, kasselin-, pariisinvihreä. — Harv. *a:sesti.* Jääkärien k:t asetakit.

keisari|pari *s.* Venäjän k. 'keisari puolisoineen'. **-perhe** *s.* keisari ja hänen perheensä, joskus myös: keisarisuku, keisarihuone. **-prinssi** *s.* keisarillinen prinssi; vars. Napoleon III:n pojasta. **-suku** *s.* Claudiusten k. Japanin nykyinen k. **--suuriruhtinas** *s.* Venäjän keisarista Suomen suuriruhtinaana käytetty arvonimi.

keisaritar[54*] *s. harv.* keisarinna. | K. Maria Feodorovna.

keisarityyli *s.* = empire.

keisariu|s[65] *s.* keisarina olo; keisarivalta. | Napoleonin satapäiväinen k. K:den kukistaminen. Pekingissä esiintyi k. kaikessa loistossaan.

keisari|valta *s.* hallitusjärjestelmä, jossa valtion päämiehenä on keisari; harvemmin: keisarikunta. | Napoleonin, Karolingien k. K:vallan aikana. Bolševikit k:vallan kukistajina. **-vierailu** *s.*

keisit[4] *s. mon. murt.* kiesit. | Puuvieteriset k. pärkyttivät omituisella äänellä ALKIO.

keiskaht|aa[2*] *v. kans.* keikahtaa, kellahtaa, kupsahtaa. | K:i istualleen suksien kannoille. Vai kuolta k:i veli ja kesken ikänsä ... MERIL.

keiso[1] *s.* sarjakukkaisia putkikasveja, vars. Cicuta virosa, myrkkykeiso, jolla on paksu, myrkyllinen juurakko.

keite[78*] *s.*, vars. *farm.* kiehuttamalla valmistettu kasvirohdosten vesiuute, dekokti; vrt. keitos, keitto. — *Yhd.* lima-, senna-, tammenkuorik.

keit|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < keittää. | K. kahvia, pitoruokia. -- pahastipa teimme, kun rupesimme k:telemään tätä juoma-ainetta KIVI.

keiteve|si *s.* keitin-, keittovesi. | Perunoiden k. K:teen liukenevat ravintosuolat.

keit|in[56*] *väl.* < keittää. **1.** keittoastia, us. lämmityslaitteella varustettu. | Kupariset k:timet. Hätätilassa voitiin k:timenä käyttää tuohirovettakin. Henzen k. 'perunain, maissin tms. höyryttämiseen käytetty painekattila'. — *Yhd.* kahvin-, maidon-, perunan-, teenk.; liiman-, rehun-, selluloosank.; höyry-, paine-, sähkök.; kenttäk. **2.** pienten ainemäärien keittämiseen kotitaloudessa t. matkoilla käytetty lämmityslaite, joka on nopeasti toimimaan pantavissa. — *Yhd.* kaasu-, sprii-, sähkö-, öljyk.; matkak.

keitin- us. = keitto-. **-astia** *s.* **-lasi** *s.* kemian töissä käytetty, kuumuutta kestävästä lasista

valmistettu juomalasin muotoinen astia, dekantterilasi. **-liemi** *s.* Kinkun, kukkakaalin k. **-orsi** *s. kans.* = keitinselkä. **-piiras** *s. ruok.* puolikuun muotoinen piiras, joka kypsennetään runsaassa rasvassa keittämällä. **-pullo** *s. kem.* = keittopullo. **-rasva** *s. ruok.* eräiden leivonnaisten yms. kypsentämiseen käytetty rasva. **-selkä** *s. kans.* avotulella keittoastiain kannattimena käytetty orsi, keitinorsi. **-ve|si** *s.* Kalan, rapujen k. Perunain k:ttä.

keito[1*] *a. runok.* vähäarvoinen, halpa, rukka, raukka, kurja, koito. | Hänet kerran kun k. / mä nähdä sain, / heti leimahti lempi mun rintahain LEINO. -- lapset raukan rannikolla, / keion mieron kierrännässä, / vaivaisen kylävarassa KANT. Laula, laula, kieli k., / suu kurja, sulin pakaja! KANT.

keitolai|nen[63] *s. kans.* keijukainen. | Sen tytön poika päätti hakea käsiinsä vaikka k:sten parista HAARLA.

keito|s[64] *s.* vrt. keite, keitto. **1.** keitettävänä oleva liemi tms.; yhdellä kertaa keitettävä ainemäärä; keittämisen tulos, keitto. | Panna k. tulelle, jäähtymään. Höystää k:sta sianlihalla. 10 litran k. Kahvi on edullisinta jauhaa k:kseen kerrallaan. — Pöydät olivat täynnä kaikenlaisia k:ksia, herkkuja LEHT. **2.** *kuv.* monipuolisesta, monivivahteisesta, us. nimenomaan sekavasta aikaansaannoksesta; vrt. keittää 4. | "Lipeäkala", suomalaisten humoristien yhteisk. Köyhän on parasta pitää näppinsä erossa rikkaan k:ksista. He olivat ajattelemattomuuksissaan keittäneet paksun k:ksen, joka heidän itsensä lopulta täytyi niellä. Vanhempi poliisimies tuntui olevan aika vekkuli puheissaan, toiset heittivät hänen k:kseensa [= puheeseensa, kertomukseensa] sekä suolaa että maustetta KARHUM.

keittimö[2] *s.* = keittämö.

keittiö[3] *s.* vrt. kyökki. **1.** ruokien valmistamiseen käytettävä, sitä varten erityisesti sisustettu liedellinen huone. | Kolme huonetta ja k. Hotellin, laivan k. Sähköistetty k. K:n kalusto, portaat. Puuhata k:n puolella. Oleilla, aterioida k:ssä. Tuli sisälle k:n kautta. — *Erik.* keitto-, ruoanvalmistustaito, -tapa. | Ravintolassa on hyvä k. 'hyvin valmistetut ruoat'. Ranskalainen, englantilainen k. — *Yhd.* kaasu-, sähkök.; keskusk.; asuink.; koulu-, opetusk.; kansank. **2.** karjasuojaan, meijerirakennukseen tms. kuuluva keitto- ja pesuhuone, keittiöhuone. | Muuripadalla varustettu k. — *Yhd.* karja-, rehuk. **3.** *par.* keitin. | Juoda k. kuiville. — *Yhd.* kahvi-, teek.; petroli-, öljyk.; priimus- t. Primus-k.; kenttäk.

keittiö|ajoneuvo *s. sot.* **-apulainen** *s.* Tottunut k. saa paikan ravintolassamme. **-askar(e)** *s.*, tav. *mon.* **-astia** *s.* Emaljoidut, fajanssiset k:t. **-astiasto** *s.* **-esiliina** *s.* Valkoinen k. **-hengetär** *s. leik.* kotiapulainen. **-henkilökunta, -henkilöstö** *s.* Ravintolan k. **-huone** *s.* **1.** liedellinen asuinhuone, keittiökamari, hellahuone. | Pienessä k:essa asuva viisihenkinen perhe. **2.** = keittiö 2. **-hylly** *s.* **-jätteet** *s. mon.* K. sikojen ruokana. **-kaappi** *s.* **-kalu** *s.* keittiössä käytettävistä huonekaluista, talous- ja ruokailuvälineistä. | Ruostumattomat k:t. **-kalusto** *s.* **-kamari** *s.* = keittiöhuone 1. **-kasv|i** *s.* ruokataloudessa käytettäviä puutarhakasveja; vrt. vihannekset. | Tavallisimpia k:eja ovat porkkana, punajuuri, retiisi, kaalit, salaatti ja tilli. **-kasvimaa** *s.* **-kasvitarha** *s.* keittiötarha, kasvitarha. **-komero** *s.* tav:mmin keittokomero. **-lautanen** *s.* keittiössä käytettävä lautanen. **-liesi** *s.* **-mestari** *s.* ruokalassa, hotellissa tms. ruoanvalmistuksen ylimpänä johtajana oleva henkilö.

keittiön|hella *s.* **-kaappi** *s.* **-liesi** *s.* **-ov|i** *s.*)(pääovi. | Tulla sisälle k:esta. **-porta|at** *s. mon.*)(pääportaat. | Jyrkät k. "K:ita suurmaailmaan." **-sisustus** *s.* **-uuni** *s.*

keittiö|osasto *s.* Rakennuksen k. Hotelli- ja ravintolakoulun k. **-palvelija(tar)** *s.* Hyvät suositukset omaava k. hakee paikkaa. **-poika** *s.* kokkipoika. | Laivan k. **-pu|ku** *s.* K:vussa ovat lyhyet hihat sopivimmat. **-puol|i** *s.* Asuinkeittiön, ravintolan k. K:en emännyys on Almalla. **-pu|u** *s.*, tav. *mon.* keittiössä käytettävä polttopuu. | K:ita halvalla! Käyttää laudanpätkiä k:iksi. **-pyyhe** *s.* **-pöy|tä** *s.* Työväki istui k:dän ääressä kahvia odotellen. **-rakennus** *s.* Sairaalan k. **-sanasto** *s.* "Fines herbes" merkitsee ranskalaisessa k:ssa hakattua persiljaa, kirveliä tai ruohosipulia. **-taito** *s.* Ruotsalaisten, kivikauden k. Hyytelöä, jonka valmistamiseen ei tarvita erikoista k:a. **-tarha** *s.* keittiökasvitarha. **-tarvikkeet** *s. mon.* Välttämättömimmät k. **-tuoli** *s.* **-tyttö** *s.* Olla k:nä ravintolassa. **-|työ** *s.* K:töihin tottunut tyttö saa paikan.

keittiötön[57] *kar.a.* K. huoneisto.

keittiö|varuste *s.* Padat, kattilat ja muut k:varusteet. **-veitsi** *s.* **-väki** *s.* Laivan k. **-väline** *s.* Keittiö- ja ruokailuvälineet.

keit|to[1*] *s.* vrt. keite, keitos. **1.** eril. kasviksista, lihasta t. kalasta keitettyjä, kuumia t. kylmiä liemiruokia, joihin perusainekset jätetään sellaisinaan liemeen t. joista ne siivilöidään pois ennen tarjoilemista, soppa; vrt. velli, puuro. | Maaherran, Jenny Lindin k. [keittojen nimiä]. Suolaista k:toa. Panna k. tulelle. K. kiehuu, palaa pohjaan. Panna k:toon sokeria, pippuria. Syödä k:toa. Kaloja tuli ihan k:oksi asti. -- syötä vierasta sanoilla, / kunnes k. kerkeävi! KAL. Mitä useampi kokki, sitä huonompi k. SL. — *Kuv.* vrt. keitos 2. | Väittely on kirvelevä, mutta tarpeellinen mauste elämän k:ossa. -- rovastin ja lukkarin pitää saaman teiltä terveisenne, ja se k. on kupissanne kerran vielä, te kirotut! KIVI. — *Yhd.* hedelmä-, herne-, kaali-, kasvis-, kaura-, leipä-, mehu-, mustikka-, peruna-, pinaatti-, porkkana-, raparperi-, rusina-, sipuli-, tomaatti-, viinimarjak.; kala-, lammas-, liha-, luu-, madek.; maito-, olutk.; arki-, juhla-, kesä-, sunnuntai-, tiistaik. **2.** keittäminen. | Perunain, viinan, salpietarin k. Äiti rupesi kahvin k:toon. K. kestää useita tunteja. Miehet hääräsivät kuin tärpätin k:ossa. -- runsaasti antoi k. kirkasta viinaa KIVI. — *Yhd.* haihdutus-, puhdistusk.; kotik.; hunajan-, kahvin-, mehun-, oluen-, vellin-, viinank.

keitto|aika *s.* Puuron, saippuan k. **-astia** *s.* Alumiiniset, emaljoidut k:t. Kannellinen k. **-happo** *s. tekn.* selluloosan valmistuksessa liuottimena käytetty happo. **-huone** *s.* harv. varsinaisesta keittiöstä. | Panimon, makkaratehtaan k. Alkeellisin k. oli kota. Porstuan käyttäminen k:ena.

-keittoi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* Helppo-, hidas-, vaikeak.; koti-, omak.

keitto|kala *s.* Oivallisia k:kaloja ovat kuha, hauki ja made. **-kalu** *s.*, us. *mon.* **-kattila** *s.* **-kirja** *s.* ruoanlaittotaidon opetuskirja, vars. eril. ruokalajien valmistusohjeita sisältävä käsikirja. **-koe** *s.* Ravintoaineiden tarkastuksessa käytettävät keitto- ja paistamiskokeet. **-koje** *s.* keitin, vars. 2. **-komero** *s.* huoneistoon kuuluva, ruoanlaittoa varten liedellä varustettu, us. ikkunaton komero. | 2 huonetta, k. ja nykyajan mukavuudet. **-kone** *s.* Rehuaineiden keittämisessä käytettävä k. **-kota** *s.* navetan t. saunan vaiheilla sijaitseva vähäinen tulisijallinen huone. | Pystypuista keilan muotoon rakennettu pistekota on säilynyt pienten torppain ja itsellismökkien k:na maan itä- ja pohjoisosissa näihin saakka. **-koulu** *s.* koulu, jossa opetetaan ruoanlaittoa. | Kasvatusopillinen k. Helsingin k. **-kulho** *s.* tav:mmin liemikulho. **-kurssi** *s.*, us. *mon.* keittotaidon opetuskurssi.

keittola[15] *s.* kansan-, oppilas- tms. ruokala, "kuppila". | Koulun, leirin k. Helsingin kaupungin keskusk. — *Yhd.* kansan-, kouluk.

keitto|laatikko *s.* **1.** lämpöä eristävä laatikko, johon kiehautettu ruoka pannaan kypsymään, heinälaatikko. **2.** metallinen kantolaatikko, jollaisessa esim. armeijassa valmista ruokaa kuljetetaan. **-laatta** *s.* = keittolevy. **-lait|e** *s.* tav. keitin. | Ruokalan k:teet. Varustaa huone k:teella. **-lautanen** *s.* tav:mmin liemilautanen. **-levy** *s.* sähköllä kuumeneva erillinen t. sähkölieden laattamainen keitin, jolle ruoanvalmistusastia asetetaan, keittolaatta. **-liemi** *s.* Lihan, vihannesten k. Sulfiittiselluloosaa keitettäessä syntyvä k. **-liesi** *s.* **-liha** *s.* Lammas k:na. **-lipeä** *s. tekn.* selluloosan valmistuksessa liuotteena käytetty lipeä. **-lusikka** *s.* tav:mmin liemilusikka. **-lämpö** *s.* **-mahdollisuus** *s.* Puhelin ja k. suotava [vuokrailmoituksessa]. **-malja** *s.* tav:mmin liemikulho, -malja. **-muona** *s.* Sotilaiden k. **--ohje** *s.* **--opas** *s.* keittokirja. **-paikka** *s.* Tuuleton k. rannalla. - - siinä on yhteinen laaja liesi, neljä eri k:a kolmijalkoineen SILL. **-pata** *s.* Musta, haahloissa riippuva k. **-pullo** *s.* kemian töissä käytetty, ohuesta lasista puhallettu tasa- t. pyöreäpohjainen pullo, keitinpullo. | Pitkä-, leveäkaulainen k. **-pu|u** *s.* Pilkkoa k:ita. **-puuh|a** *s.* Häärätä k:issa. Naiset rupesivat k:iin. **-rauta** *s. met.* = keittoteräs. **-rei|kä** *s.* Lieden k:ät. **-ruoka** *s.* **-suklaa** *s.* rasvapitoisuudeltaan lain mukaan enintään 26-prosenttista, jauheena t. isohkoina levyinä myytävää suklaata. **-suklaalevy** *s.*

keittosuola *s.* natriumkloridi, ruokasuola. **-liuos** *s.* 10-prosenttinen k. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. jääetikka, kromiliuos. **-ruiske** *s. lääk.* K:ita annetaan esim. runsaasti verta vuotaneille potilaille hävinneen nestemäärän korvaamiseksi.

keitto|taito *s.* Olla perillä k:taidon salaisuuksista. **-taitoinen** *a.* Nuori k. nainen saa paikan. **-teräs** *s. met.* ahjossa mellottamalla valmistettu sitkeä, kuonapitoinen teräs, ahjo-, hitsiteräs. **-tupa** *s.* **-ve|si** *s.* Perunain, lipeäkalan, lihan k. Panna suolaa k:teen. **-väline** *s.* Alumiiniset, saviset k:et. Vanhin k. on pata.

keit|tyä[1*] *pass.v. harv.* < keittää. | Hyvin k:tyvää, herkullista riisiä. Älä vain putoa pataan, ettet k:y elävältä.

keittäjä[10] *tek.* **1.** us. *amm.* Oluen, voiteiden, salpietarin k. Olla k:nä hautajaisissa. K. ja sisäkkö. 4 k:ä saa paikan selluloosatehtaassa. Häärää kuin suovan k. muuripadan ympärillä SP. — *Yhd.* asfaltin-, kahvin-, liiman-, puuron-, saippuank.; (el.) kuhank. **2.** (välineistä) par. keitin.

keittäjätär[54*] *amm.* ruoanlaittaja. | Lastenkodin k. Terve k. hakee paikkaa.

keittämis|aika *s.* Riisipuuro vaatii pitkän k:ajan. **-ko|e** *s.* K:keessa hapan maito juoksettuu putkessa.

keittämätön[57] *kielt.a.* K. maito, mehu, hyytelö, kasvisravinto. K:tä pellavaöljyä.

keittämö[2] *s.* (*rinn.* keittimö) teollisuuslaitos, laitoksen osasto tms., jossa jtak tuotetaan keittämällä. — *Yhd.* liiman-, pien-, saippuan-, salpietarin-, suolan-, tervan-, öljynk.

keit|tää[2*] *v.* -äntä[15*] *teonn. harv.* **1.** saattaa jk nestemäinen t. nestettä sisältävä aine kiehumaan; valmistaa jtak tällaisesta aineesta kiehuttamalla, kypsentää nesteessä kiehuttamalla. **a.** ruoan t. juoman valmistamisesta. | K. vettä, kahvia, teetä. K. viinaa. K. puuroa, velliä. K. velli maitoon, veteen. K. perunoita, makaroneja, luumuja, lihaa, kalaa. Ruveta hirven k:äntään. K:ettyä riisiä, kukkakaalia. K. marjoista mehua, hilloa. Sianpään k:täminen syltyksi. Kovaksi k:etty muna. Munkit k:etään ruskeiksi kuumassa rasvassa. Lihat k:etään luista irti. K. hiljaisella tulella, sähköllä. Hella k:tää nopeasti, huonosti. Vesi on kuin k:ettyä [esim. uidessa] 'hyvin lämmintä'. Poika oli punainen kuin k:etty krapu. — *Kuv.* Kuusen juurella k:ettyä 'viinaa'. K. hiirille pesuvettä, viinaa 'itkeä'. - - elä enää sure eläkä navetan takana hiirelle viinoja k:ä JOTUNI. **b.** muiden aineiden valmistamisesta. | K. asfalttia, liimaa, saippuaa, tärpättiä. K:etty liinaöljy. Lipeää k:etään väkevästä koivuntuhkasta. **2.** puhdistaa jtak vedessä t. erityisessä liuoksessa kiehuttamalla. | Pyykin k:täminen. Pohjaan palanut kattila k:etään puhtaaksi tuhkalipeässä. Lääkärin instrumenttien desinfioiminen k:tämällä. **3.** *met.* hitsata. | Umpinaiseksi k:etty vanne. Hevosenkengän varvashokit kiinnitetään k:tämällä tai niittaamalla. **4.** *kuv.* suunnitella, sommitella, panna kokoon t. aiheuttaa toiminnallaan jtak sotkuista, pulmallista t. vars. pahaa, viekasta. | K. kokoon salajuonia. Vihamiesteni kokoon k:tämä häikäilemätön juttu. Myrkyllisellä kielellään se akka voi k. vaikka minkälaisen sopan. Voi Aapo parka! monessa liemessä olemme jo k:e-

tyt, monessa tuulessa on tukkamme tuiskinut KIVI. — *Harv.* Ei sen mieli mettä k:ä, joka on suuressa surussa SL. Aikoi ehkä k. sadetta HEPOR.

keituri[5] *s. murt.* vuohi, kuttu. | - - pian tulisi selvä yrttitarhasta, jos pukit ja k:t laskettaisiin sinne L.L.LAESTADIUS. Tie teki sellaisia kuperkeikkoja, että monesti olisi tarvittu k:n koivet avuksi I.TURJA.

keitättä|ä[2*] *fakt.v.* < keittää. | K. itselleen kahvit, teetä. Viinan k:minen.

keka|ssa, -lla(an, kekkaan, -lle(en *adv.* taaksepäin kallellaan, (taka)kenossa. | Kulkea ylpeästi pää k., k:llaan. Katsella niska k. taivaalle. Lakki on rohkeasti k:llaan. K:lleen kallistuva parturintuoli. — *Harv.* Sitten [hän] - - nakkasi päänsä kekkaan ja aikoi kävellä viuhtoa eteenpäin PÄIVÄR.

1. **kek|ata**[35*] *v. kans.* kohottaa, nyökäyttää ylös-, taaksepäin. | Eikös vain hän k:kaa kaulaansa! Harakka k:kasi pyrstöään ja lähti lentoon.

2. **kek|ata**[35*] *v. alat.* huomata, oivaltaa, keksiä, hoksata, äkätä. | Kukaan ei k:annut minua piilosta. Nyt k:kasin, mitä meidän on tehtävä.

kekistel|lä[28] *frekv.v. ark.* < kekistää. | Hän - - kohenteli lakkiansa, k:i niskaansa ja upotti kätensä syvälle housuntaskuihin KOJO.

kekisty|ä[1] *pass.v. ark.* < seur. | Jos satun k:mään [= kuolemaan] ennen aikojaan, niin leikatkaa ruis KARHUM.

kekistää[2] *v. ark.* taivuttaa (taaksepäin), kallistaa, keikistää. | K. niskaansa. Hän osasi hyvissä ajoin k. päätään [multakokkareen tieltä], liukas mies KARHUM.

kekkale[78] *s. halv.* joutilas tyhjäntoimittaja, vetelys, hulttio, hunskeli, kekkuli, ketale, kutale. | Kelvoton herran k. - - häntä vastaan käy oikea k. mieheksi, hatussa, kiiltomustassa hännystakissa KIVI. Hän oli tuon pystypäisen, itsetietoisen talonpoikaisuuden surkuteltava pilakuva, niin kuin mikäkin aatelisk. SILL.

kekkaleht|aa[2*], -ia[17*] *v. ark.* = seur.

kekkaloi|da[30] *v. ark.* kuljeksia joutilaana, velttona, maleksia; tepastella, toikkaroida. | K. laiskana pitkin kyliä. Pihalla k:vat kanat. He ryyppäsivät vielä jonkin aikaa ja lähtivät sitten k:maan Siiverille päin kevätkesäisenä yönä SILL.

kekkapää *a.* jonka pää on kekallaan, (taka)-kenossa, kenopää. — *S:sesti.* - - joku kaupungista omaisiin tuleva tehtaalainen tai muu k., jonka piti äänellään ja vaatteillaan näyttää, että oli kaupunkilainen SILL.

kekker|i[5] *s.,* tav. *mon.* kestit, kemut, pidot; karonkka. | Iloiset k:it. Pitää k:it jkn kunniaksi, toiminnan päättäjäisiksi. Pyytää jkta k:eihin, k:eille. — *Kuv.* Linnut lentävät kesän viimeisiin k:eihin ja ihastuvat emonsa antimiin AHO. — *Yhd.* avajais-, erojais-, läksiäis-, tuliaisk.; nimipäivä-, vappuk.; ylioppilas-, tohtorik.; kahvi-, toti-, viinak.

kekkeröidä[30] *v.* pitää kekkereitä.

kekke|ä[21] *a. kans.* ketterästi, pää pystyssä liikkuva, kehkeä. | Hän on yhtä nuori ja k. kuin ennenkin. - - kevät oli k:immillään AHO.

kekkuli[5] *s.* 1. *halv.* = kekkale. | Herran, pojan, äijän k. Senkin k.! Hän on sellainen k., jolle ei työ kelpaa. 2. *puhek.* juopumus, humala, pöhnä, hiprakka, hutikka. | - - kunhan hänen k:nsa menee ohi, niin kyllä nikottaminenkin loppuu TIITUS. — Vars. *kekkulissa.* Olla pienessä, paremmanpuoleisessa k:ssa. Vanha tulee vähästäkin k:in.

kekkulo|ida[30] *v.* tav. = kekkaloida; myös: kujeilla, vehkeillä, kieroilla. | Kulkea k:iden kyliä ja kaupunkeja. Siinä he ratsastelivat ja k:itsivat eivätkä kuitenkaan kyenneet mitään aikaansaamaan JÄRVENT. — Onko tämä k:iminen ja työmiesten asialla leikkiminen nyt jo loppunut AK.

keko[1*] *s.* 1. pienempien osien, jnk aineen muodostama, ylöspäin suippeneva, poikkileikkaukseltaan pyöreä koko. | K:ina myytävä sokeri. Muurahaisten rakentama k. Nostaa turpeet k:ihin. Vanukas muovaillaan vadille keoksi. Muodostaa kivääreistä k. Piti tukkansa korkeana k:na päälaella. — *Yhd.* kivääri-, peruna-, sokeri-, tiilik.; mehiläis-, muurahaisk. 2. kokonaisuudessaan t. yläosaltaan kartiomaisesti suippeneva, poikkileikkaukseltaan pyöreä leikatun viljan t. heinien säilytyskasa; vrt. närte, pieles, suova. | Seitsemän k:a ruista. Panna heiniä k:ihin. Ei sellainen viljely k:ja kohota. — Avarampaa käyttöä. | Säilyttää lehdeksiä keoissa. Havut ajettiin tarhaan k. k:on kiinni. — *Yhd.* heinä-, ohra-, ruis-, viljak. 3. *kuv.* yhteisvoimin suoritettavaa työtä, yhteistä, samaan päämäärään tähtäävää työtä merkitsevissä sanonnoissa. | Kantaa kortensa raittiustyön, uudissanojen k:on. Meidänkin on kannettava kortemme k:on kansallisessa sivistystyössä. Ansaita yhteiseen k:on.

keko|katto *s.* **-kattoinen** *a.* K. torni. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. risumaja, kukkula, termiittipesä. Varpusella on k. nokka. **-muurahainen** *s.* Formica rufa, iso, punaruskea muurahainen, joiden pesässä on kekomainen, havunneulasista, tikuista tms. rakennettu maanpäällinen osa, punamuurahainen.

kekonen[63] *dem.s.* - - unohdetaan tämä maailman viholaispesä, se kurja k., joka sateessa höyryy ja ryöhää KIVI.

keko|pesä *s.* kekomainen mehiläispesä. **-sokeri** *s.* kekoina myytävä sokeri, "toppasokeri".

kekot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | - - keskimmäisen pöydän takana, tuolilla, joka oli kuin mikäkin valtaistuin, k:teli Alfred Rafael kunnianloistossa, senkin mesenaatti LEHT.

kekott|aa[2*] *deskr.v.* ympäristöään korkeammalla, näkyvillä olemisesta. | Onkimies istua k:aa korkealla kivellä. Seipään nenässä k:i lintu. Pieni vaateaitta k:i kivisellä kummulla ruispellon laiteella KAUPPISH. — Istua k. selkäkenossa. Mennä k:i pää pystyssä. Istuu siellä kuin ryökkinä sohvalla, k:aa LEHT.

kekri[4] *s.* (*rinn.* keyri, keuri, köyri, köyry) vanha kans. syysjuhla, johon myöhemmin on yhtynyt vainajien kunniaksi marraskuun 1:senä vietetty juhlapäivä, pyhäinmiesten päivä, jolloin palvelijat myöhempinä aikoina muuttivat työpaikkaa. | Eräänä päivänä k:n ovella. On k. köyhälläkin, joulujuhla vaivaisella SL. - -

että syödään täällä lihaa kuin k:nä vaan KIVI. **-aamu** *s.* - - sitten k:na rengin vuoden palkka kuitattiin TOPPILA. **-juhla** *s.* **-lammas** *s.* kekrinä syöty uhrilammas. **-sunnuntai** *s.*

keksais|ta[24] *mom.v.* < keksiä. | K. hyvä keino. Silloin hän k:i pöydän alta lankakerän.

kekseliäisyy|s[65] *s.* keksimiskyky, neuvokkuus, nokkeluus. | Sukkela, naisellinen k. Suoriutua k:dellään vaikeuksista. Koje, jonka valmistaminen on vaatinut melkoista k:ttä.

kekseliä|s[66] *a.* **-ästi** *adv.* helposti jtak keksivä, pulmasta selviävä, neuvokas, nokkela, sukkela, näppärä. | K. poika, perheenemäntä. K. pääsemään pinteestä. K. ehdotus. K:ästi suunniteltu nostolaite.

1. **keksi**[4] *s.* tukinuitossa ym. käytetty työväline, jossa on veto- ja työntöpiikillinen t. vastaavanlainen pyöristetty teräskärki pitkän varren päässä, (uitto)haka. | Tukkilaisen, kaskenviertäjän k. K:n varsi. Iskeä k. tukkiin. Pitää venettä k:llä laiturissa kiinni. — *Yhd.* hela-, lehti-, tuppik.; laiva(n)-, palo-, tukkik.

2. **keks|i**[4] *s.* etup. tehdasmaisesti (hienoista vehnäjauhoista) valmistettuja kevyitä, kuivia kahvi- t. teeleipiä, bisketti. | Makeita k:ejä. Hangon k:ejä. K:ien paistaminen. — *Yhd.* graham-, kaura-, ruis-, vehnäk.; suola-, voi-, voileipäk.

keksijä[14] *tek.* < keksiä, vars. 1.b. | Suuri k. Ruudin, ilmalaivan k. Kirjapainotaidon k. Johann Gutenberg. Uppoamaton ponttoni odottaa vielä k:änsä. **-nero** *s.* Edisonia pidetään maailman suurimpana k:na. **-n|oikeus** *s.* **-n|palkkio** *s.*

keksilaatikko *s.* vrt. 2. keksi. | Peltinen k.

keksimie|s *s.* vrt. 1. keksi. | Olla k:henä veneessä.

keksimis|kyky *s.* Roomalaisten insinöörien k. **-työ** *s.* Höyrykone joutui uutteran k:n kohteeksi.

keksimät|ön[57] *kielt.a.* Vielä k:tömät alkuaineet.

keksintä[15*] *teonn.* < keksiä. | Ilmapuntarin, vitamiinien k. Kurkkumätäseerumin k. on lääketieteen kauneimpia voittoja. **-kyky** *s.* Tieteellinen k. Ehtymätön loppusointujen k.

keksin|tö[2*] *s.* **1.** keksiminen, keksinnän tulos, vars. uusi saavutus käytännöllisten menetelmien t. niiden välineiden t. työaseiden alalla. | Nykyajan, Edisonin k:nöt. Nerokas, mullistava, käänteentekevä k. Tehdä k. K:töjen aikakausi. Sauna on mielestäni paras k. maailmassa. Perkeleen k:töjä ovat sellaiset lait! Kaikki heristivät korviaan uudelle k:nölleni. — *Yhd.* *tilap.* höyrykone-, jyrä-, polttomoottorik. **2.** keksiminen, keksintä. | Kirjapainotaidon, jalokaasujen k. Kenen onnettoman k:töä tuokin ehdotus lienee!

keksinvarsi *s.* vrt. 1. keksi.

keksi|pakkaus *s.* vrt. 2. keksi. **-tehdas** *s.* Hangon k. **-teollisuus** *s.* **-tölkki** *s.*

keksi|ä[17] *v.* **1.** ajatteluun perustuvasta, ajattelemalla suoritettavasta teosta. **a.** (yrittää) löytää t. luoda, saada aikaan ajattelemalla, sepittää, tekaista, sommitella. | K. selitys jhk, sotajuonia. Konnankoukkujen k:minen. Hätä keinon k:i SL. Ämmien k:mä juttu. K. nimi jklle. En k:nyt mitään sanottavaa. Herrojen k:mät metsästyslait. Se oli hyvin k:tty. Kaikki oli vain k:ttyä. **b.** valmistaa t. suunnitella jtak uutta, ennen tuntematonta käytännöllisten menetelmien, niiden välineiden t. työaseiden alalla. | Kiikarin, puhelimen, aseiden k:minen. Höyrykattila k:ttiin v. 1680. Kirjoitustaidon, valokuvauksen k:minen. K. ikiliikkujaa. **2.** aistimuksista, havainnoista, vars. löytämisestä. **a.** huomata, havaita, erottaa, vars. nähdä, saada näkyviin, (aisteillaan) "hoksata", äkätä. | Isä keksi meidät. Päästä vartijan k:mättä sisälle. Talvipukuinen jänis on vaikeasti k:ttävissä. Vika k:ttiin vasta suurennuslasin avulla. Olen k:nyt mainion kalapaikan. Hän k:i kyllä heikot puolemme. Raunissa ei k:nyt viattomintakaan keimailua. - - jos varkaan k:t, mulle ilmoita! LARINK. Joka kerran k:tään [= saadaan kiinni pahasta], sitä aina arvellaan SL. — *Harv.* K:n sen erinomaiseksi! - - jos meill' on hoikka kukkaro, / jos köyhiks' k:ttiin A.OKSANEN. **b.** todeta ensimmäisenä jnk olemassaolo, tehdä tunnetuksi, saattaa yleiseen tietoisuuteen. | Kolumbus keksi Amerikan. Lampipolyypit k:ttiin 18. vuosisadan keskivaiheilla. Uuden planeetan k:minen. Alumiinin, vitamiinien k:minen. K. jk äännelaki. — K. jku kirjailija, tiedemies. Tom Mix k:ttiin kiertävästä sirkusseurueesta. Ensiksi k:vät ryijymme väritaiteilijat. **3.** mielijohteesta, päähänpistosta: saada päähänsä, oivaltaa, älytä, (ajatuksissaan) "hoksata", äkätä. | Viimein k:n mennä ikkunaan. Joku oppilaista keksi kysyä, oliko opettaja rakastunut. Marjatta keksi, että mentäisiin järvelle.

kekä *pron. murt.* (vain nom. eroaa yleisestä) kuka. | K.? K. tahansa.

kekäle[78] *s.* ainakin osaksi hiiltynyt puunkappale, hiili; us. erik. palaessaan hehkuva puunkappale, hehkuva hiili. | Nuotion, palaneen rakennuksen k:et. Musta, kytevä, hehkuva k. K:et palavat loppuun, sammuvat. Kohentaa k:itä. K:illä pihisevä kahvipannu. Piirtää k:ellä. — *Kuv.* Musta kuin k. Silmät kiiluvat kuin k:et. Raha poltti kuin k. käsissäni. Tuli piian pohkehissa, k:itä kantapäissä [kovasta kiireestä] SL. Münchenin sopimus puhalsi liekkiin kaikki ne poliittiset k:et, jotka olivat kyteneet Keski-Euroopan kuumassa pesässä. — Eikö tämä [Jerusalem] ole k., joka on tulesta temmattu? VT. Armosta osaton helvetin k. KAUPPISH.

kekään *pron. murt.* (vain nom. eroaa yleisestä) kukaan.

kel|a[10] *s.* **1.** akselin ympäri pyörivä laite, jolle t. jolta lankaa tms. keritään; vintturi; *kut.* kehä, vyyhdinpuut; *sähk.*, vars. *rad.* johdinkäämi, tav. tuki- ja kytkinlaitteineen. | Ankkurin, uistimen k. Kiertää k:alle. Laskea, päästää k:alta. Letkuja säilytetään k:alla. Köysien kitinä k:oissa. — *Kuv.* Muistelojen k. ALKIO. — *Yhd.* ankkuri-, kaapeli- nuotta-, uistink.; käsi-, venek.; (sähk.) kuristusk., lyhytaalto-, pitkäaaltok. **2.** nostokoneissa käytetty pyörä, jota pyöritetään sen ympäri kul-

kevasta köydestä t. ketjusta vetämällä. **3.** muuta käyttöä. | Puimakoneen k. 'vaakasuorassa akselissa pyörivä laite, jonka avulla varsinainen puinti tapahtuu'. Reen k. 'länsisuomalaisten parirekien takareessä oleva poikkipuu, joka kiinteässä, pystysuorassa navassa kiertyessään helpottaa reen kääntymistä, tiira'.

kelaaja[16] *tek.* < kelata. | Juuriköyden k. Puuvillatehtaan k:t.

kela|-akseli *s. tekn.* Puimakoneen k. **--amme** *s. nahk.* kypsennysamme, jossa on pyörivä sekoituskela. **-kammio** *s. tekn.* puimakoneessa tms. oleva ontelo, jossa kela pyörii. **-keinu** *s.* isoa kelaa muistuttava, vaakasuoran akselin ympäri pyörivä keinu, jossa tav. on neljä istuinta, kelakiikku, pyörökeinu. **-kone** *s.* eril. kelallisista koneista, mm.: *kut.* langan vyyhteämiskone, *maat.* = kelasilppuri. **-köysi** *s.*

kelalli|nen[63] **1.** *poss.a.* K. silppukone. **2.** *s.* kelan täysi. | 3 k:sta köyttä.

kela|penkki *s. tekn.* kone, jolla metallilankoja vedetään ohuemmiksi. **-silppuri** *s. maat.* silppukone, jossa leikkaavat terät on kiinnitetty pyörivään kelaan.

kela|ta[35] *v.* -us[61] *teonn.* myös: keloa. **1.** kiertää, panna kelalle; päästää kelalta. | K. köyttä, siimaa, kaapelia. Elokuvafilmin k:us. K. vyyhdinpuulle. Rautasydämen ympäri k:ttu johto. Lanka k:taan auki. **2.** nostaa t. hinata jtak kiertämällä siihen kiinnitettyä köyttä kelalle. | K. ankkuri merestä. Puutavaralautan k:aminen nostopaikan rantaan. **3.** valmistaa kelalle kiertämällä. | Karva-, juuriköyden k:us. K. olkia nuoraksi. Raakasilkkiä saadaan k:amalla silkkiperhosen koteloista.

kelatuk|ki *s.* Kiertää köyttä k:in ympäri.

kelautu|a[14] *pass.v.* < kelata. | Köyden k:minen vintturin tukilta.

kela|vene *s.* kelallinen vene. | Uittomiesten k. **-vintturi** *s.*

kele[78] *s. puhek.* -esti *adv.* kirosanana: perkele. | K. vieköön! Odotas k., kun saan kintaat käsistäni! -- akan ääni kiusasi häntä niin k:esti HAANPÄÄ.

keli[4] *s.* **1.** mahdollisuus liikkua kulkuneuvoilla säästä riippuvan teiden t. maaston kuntoisuuden vuoksi; teiden t. maaston säästä riippuva kulkukelpoisuus. | Hyvä, huono, kohtalainen k. Lokainen, luistava, suojainen k. Kevyt, raskas k. Lähdimme matkaan verrattomalla k:llä. Syynä yhteenajoon oli liukas k. — *Erik.* nimenomaan hyvästä kelistä. | Palata viimeisellä k:llä. Heti k:n tultua käyn Tampereella. Ajoja jatkettiin niin kauan kuin kelejä vain riitti. — *Yhd.* kesä-, kevät-, syys-, talvik.; pakkas-, suojak.; hanki-, jää(tikkö)-, lumi-, räntä-, sohju-, vesik.; ajo-, hiihto-, pyöräilyk.; kelkka-, kärry-, (polku)pyörä-, reki-, suksi-, venek. **2.** *harv.* sää, ilma. — *Yhd. tilap.* kyntö-, metsästys-, tuulask.

kelim|kirjonta, -ompelu *s. käs.* eräs itämaisten kudontatöiden tekniikkaa jäljittelevä kirjontatapa. **-pisto** *s.* kelimompelussa käytettyjä riveittäisiä vinopistoja.

-kelinen[63] *poss.a.* Huono-, hyvä-, luistava-, takkalak.

keli|olot *s. mon.* K. parantuneet Länsi-Suomessa. **-rik|ko** *s.* kulkuneuvojen käyttöön mahdoton t. erittäin vaikea keli, teiden säästä riippuva kulkukelvottomuus vars. keväällä t. syksyllä, rospuutto. | Keväinen, täydellinen k. K:on aikaan. K. haittaa sotatoimia. — *Yhd.* kevät-, syysk. **-rikkoi|nen** *a.* K:set tiet. Eräänä k:sena päivänä.

kelit|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* erittäin huono-, raskaskelinen. | Raskasta oli k. kulku, raskaita saattajain mielet ja mietteet IVALO.

kelju[1] *a. ark.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* kiero, (häijyn) ilkeä, kenkku; vastenmielinen, epämukava, ikävä, halju. | K. kaveri. Rikkoa k:sti sopimuksensa. Tämän maailman kataluus ja k:us. — K. kulkuneuvo. Minun oli koko päivän hemmetin k. olla. — *S:sesti.* Te olette suuria k:ja joka sorkka.

keljuil|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä t. menetellä keljusti, kierosti, ilkeästi. | K. jssak asiassa. Vehkeily ja k:u. -- piikatyttö tuolla tuvassa -- k:ee itsensä taloon miniäksi LEINONEN.

keljumai|nen[63] *a. ark.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kelju. | K:set keinottelijat.

keljutt|aa[2*] *v. ark., 3. pers.* harmittaa, kismittää, sapettaa, kenkuttaa. | Ainaiset varotukset k:ivat poikia. Minua k:aa, kun et koskaan tule ajoissa.

kelka|llinen[63] **1.** *poss.a.* **2.** *s.* kelkan täysi. | K. puita, tavaraa. **-n|jalas** *s.*

kelk|ata[35*] *v. harv.* kuljettaa kelkalla; vrt. kelkkailla. | K. heiniä, puita. Pojat k:kasivat kilvan Ritvaa.

kelk|ka[10*] *s.* **1.** lumikelillä käytettävä rekimäinen t. erityisellä istuimella varustettu kaksijalaksinen kulku-, mäenlasku- t. kuljetusväline, jota ihminen tav. vetää t. työntää omin voimin; joskus pieni reki. **a.** Lasten, hylkeenpyytäjän k. K:an jalakset, kaplaat, istuin. Lykätä, vetää k:kaa. Työntää jkta k:alla, k:assa. Mennä jnnek k:alla. Laskea k:alla mäkeä. Istua k:assa. Pudota k:asta. K. luistaa hyvin. K. liirtää, kaatuu. Valjastaa poro k:an eteen. — *Yhd.* puu-, tolppa-, vipuk.; maha-, moottori-, potkuk.; jää-, mäkik.; koiran-, poronk.; puu(nkuljetus)-, verkko-, vesik.; etu-, peräk. **b.** eril. sanonnoissa: *olla, pysyä kelkassa* muiden mukana (vauhdikkaalla) matkalla t. jtak nopeasti tehtäessä, muiden matkassa. | Nurmi tunsi Rayn olevan k:assa ja kiristi vauhtia. En pysynyt alkuunkaan k:assa, kun P. saneli esimerkkejä. — *pudota, tipahtaa, pudottaa* tms. *kelkasta* vrt. ed. | N. tipahti k:asta jo ennen loppusuoraa. — *olla jkn kelkassa* jkn ohjattavana, vaikutuksen alaisena, vallassa, huomassa, hoteissa. | Et olekaan huonon miehen k:assa! -- kunhan ei mitään tapahtuisi hyvälle miehelle tuossa pirun k:assa AHO. — *istua, mennä, joutua* tms. *jkn kelkkaan* vrt. ed. | Joutua huijarien, jnk puolueen k:kaan. Ei niiden k:kaan ole menemistä. Ky'llä on, kun pitää lapsensa kaikenlaisten k:kaan luovuttaman SILL. — *kääntää kelkkansa* muuttaa, vaihtaa (jyrkästi) mielipiteitään, toimintatapaansa. | Kääntää

k:kansa heti, kun tosi tulee eteen. Parasta on, että käännät k:kasi ja rupeat liikemieheksi. — *ottaa piru kelkkaansa* ruveta huonoihin, epärehellisiin puuhiin. | Joka kerran on ottanut pirun k:kaansa, hän saa myös vetää sen maalle.
2. erikoistunutta käyttöä. **a.** teline, alusta, jolla jtak työvälinettä tms. siirretään laahaamalla toiseen paikkaan. | Auraa kuljetettaessa tarvittava k. Siirrettävän rakennuksen alle kiinnitetään k:aksi 3—4 tukevaa hirttä, jotka sidotaan toisiinsa lankuilla. **b.** aluksia telakkaan, talviteloille t. veteen vedettäessä käytetty laahauspintainen t. erityisillä rullilla t. pyörillä varustettu alusta. **c.** vaakasuoraan liikkuva konesahan tms. osa, jolla jalostettavaa puuta tms. syötetään. | Sorvin, höyläpenkin k. Aiemmin käytettiin vesisahoissa umpinaisia kehyksiä l. k:koja, joihin tukit kiinnitettiin. **d.** kattoa päreillä katettaessa käytetty, kannatinpuista siirrettävä lauta, jota vasten päreet kerroksittain naulataan. **e.** köysistä riippuva teline, jolla seinämaalarit tms. työskentelevät.

kelkkailija[14] *tek.*, vars. *urh.* < seur. | Maailman parhaat k:t.

kelkkail|la[29] *v.*, vars. *urh.* -u[2] *teonn.* kulkea kelkalla, vars. laskea kelkalla mäkeä; vrt. kelkata. | K:ua Alpeilla. - - kun niin pitkälti olet tuiskukelissä k:lut KIANTO.

kelkkailurata *s. urh.*

kelkka|keli *s.* Huhtikuu on sulattanut lumen, k:kelit ovat auttamattomasti loppuneet. **-mies** *s.* **-mä|ki** *s.* Kaupungin k:et. Mennä k:keen. Käydä k:essä.

kelkka|nen[63] *dem.s.* Hiiri metsähän menevi / - - / pikku k. perässä, / pikku kirves k:sessa KANT.

kelkka|pyynti *s. mets.* hylkeiden pyytäminen erityistä kelkkaa käyttäen. **-retki** *s.* **-sorvi** *s.* **-tie** *s.* Järven yli johtava k.

kelkut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** *onom.* kilkattaa, kilkuttaa, kalkattaa. | - - kellot kauniisti soida k:tavat, ruuna vetää minkä kerkiää JOTUNI. **2.** *deskr.* huojua, vaappua. | Kävellä k.

kellah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kellahtaa. **1.** Miehiä k:teli satulasta. - - sinne k:televat jyväset pehmeän mullan alle TOPPILA. **2.** kelliä, kellettää. | Onpa kullan lysti olla, / kultakehdoss' k. KIVI. - - kissa k:teli hiekassa portaiden edessä TALVIO.

kellahduttaa[2*] *v.* = kellauttaa.

kellahko[2] *mod.a.* kellertävä, vaalean keltainen. | K:a puuta, kristallisokeria. Tiikerillä on k. turkki.

kellah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* **1.** kaatua t. pudota äkkiä ja kevyesti nurin, kupsahtaa, kuukahtaa, kellistyä, kupertua, tuupertua. | K. nurin. Kaatua, pudota k. K. rattailta, sängystä. K. maahan. K. akkansa viereen nukkumaan. Kuorma k:ti käänteessä nurin niskoin. — *Erik.*, vars. *ark.* kaatua kuolleena maahan, kuolla, heittää henkensä. | Ääntä päästämättä [ammuttu] peto k:ti hangelle. Jokohan tuo olisi näin pian k:tanut IVALO. **2.** *harv.* muista keveistä, äkillisistä liikkeistä: hypähtää, ponnahtaa, kavahtaa, putkahtaa. | K. istumaan. Saukko k:taa veden pinnalle. Munasta k:ti esiin keltainen kananpoika.

kellahtav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv. harv.* = keller(tä)vä. | K:an valkoinen, vihreä. K. liina, ilta-aurinko, ruisvainio, hietikko. Epämiellyttävästi k:aa silavaa. Sieni, jonka nukan yläpinta on k:asti ihonvärinen.

kellahtu|a[1*] *v.* tav:mmin kellastua. | K:nutta paperia. K:neet kasvot.

kellan- = keltaisen. **-harmaa** *a.* Parkkihappo on k:ta jauhetta. **-hohtoinen** *a.* K. valo. **-kirjav|a** *a.* K:ia hyönteisiä. **-punai|nen** *a.* Pihlajan k:set marjat. **-puner(ta)va** *a.* **-ruske|a** *a.* Pikkuleivät paistetaan kauniin k:iksi. **-valkoi|nen** *a.* K. toukka, höyhenpeite. K:sta kangasta. **-viher(tä)vä** *a.* **-vihreä** *a.* K:t silmät. Sataman k. vesi.

kellar|i[5] *s.* **1.** rakennuksen ensimmäisen (asuin) kerroksen alle t. erilleen tehty, tav. kokonaan t. osaksi maanalainen varastohuone. | Talon, kirkon, vuokrahuoneiston k. Kylmä, lämmin k. K:in avain. Tuoda puita, perunoita k:ista. Ruokatavaroissa on k:in haju. — *Yhd.* kivi-, sementtik.; säilytys-, talous-, varastok.; hedelmä-, juusto-, liha-, maito-, peruna-, viinik.; halko-, jää-, koksi-, puuk.; ammus-, ruumisk. **2.** *vanh.* (liikkeiden nimissä myös nyk.) ruokala, kapakka, krouvi, oluttupa. | Kaupungin k. Juhana herttuan k. Pitää k:ia. K:eissa maleksivat ylioppilaat. — *Yhd.* olutk.

kellari|holvi *s.* **-huone** *s.* K:essa sijaitseva työpaja. **-ilma** *s.* Ummehtunut, kostea k. **-kahvila** *s.* **-|kerros, -|kerta** *s.* Rakennuksen, kirjapainon k. K:kerroksessa oleva pesutupa. — *Kuv.* Sanomalehden k:kerta 'alakerta, kivijalka'. **-komero** *s.* **-kuoppa** *s.* **-käytäv|ä** *s.* Pimeä k. Tavarain säilyttäminen ullakko- ja k:issä on kiellettyä. **-lantala** *s.* navetan lattian alle sijoitettu lantasuoja. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. asunto. **-mestari** *s.* linnan palveluskuntaan entisaikaan kuulunut henkilö, jolla oli ruoka- ja juomakellari huolehdittavanaan; anniskeluruokalan, kapakan isäntä; suuren ravintolan t. hotellin juomavaraston hoitaja. **-mur|to** *s.* Töölössä viime aikoina tapahtuneet k:rot.

kellarin|aukko *s.* Ryömiä k:aukosta sisään. **-avain** *s.* **-katto** *s.* erilleen rakennetun kellarin (suoraan maanpinnasta nouseva) katto. **-lukko** *s.* **-luuk|ku** *s.* Heitellä puita k:usta. **-ovi** *s.* **-portaat** *s. mon.*

kellari|palo *s.* **-rakennus** *s.* **-ravintola** *s.* **-sieni** *s.* Coniophora puteanea, perunakuoppien puisissa osissa tms. kasvava kantasieni, joka lahottaa puuta. **-säilytys** *s.* Talviomenien k. **-tila** *s.*

kellariton[57] *kar.a.* K. rakennus.

kellari|tupa *s.* **-valaistus** *s.* **-varkau|s** *s.* Pula-ajan k:det.

kellasta|a[2] *v.* -vasti *adv.* tehdä t. värjätä keltaiseksi, kellastuttaa; vrt. kellata. | Tupakan k:mat viikset. Aurinko on k:nut kirjojen kannet. Vaikuttaa k:vasti.

kellastu|a[1] *pass.v.* -neisuus[65] *omin.* tulla keltaiseksi, vars. valon vaikutuksesta t. kuivuessaan,

kellahtua. | K:nut kasvi, laakeriseppele, nurmi, kangas. Ruis alkaa jo k. K:neet pianonkoskettimet. Penkoa ikivanhoja, k:neita papereita. Hänen kasvonsa ovat k:neet ja ryppyiset. Värien k:neisuus. Kynttilän tuli k:u ja vaalenee, ja päivän valo tunkee uutimien läpi AHO. — *Kuv.* K:neet [= vanhentuneet, kuihtuneet] naiset LEHT.

kellastutt|aa[2*] *kaus.v.* -avasti *adv.* (< ed.) kellastaa. | Syksy on k:anut lehdet. Sooda k:aa valkoiset vaatteet pestäessä.

kel|lata[35*] *v.* antaa jllek keltainen väri, tehdä keltaiseksi omalla värillään; vrt. kellastaa. | Voikukka, niittyleinikki ja kanankaali k:taavat Helsingin lähistön nurmia ja viljelyksiä.

kellautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kellah(d)uttaa) < kellahtaa. | K. nurin. Jaakko k:i reppunsa portaille.

kelle[78*] *s.* = kelles.

kellehti|ä[17*] *v.* **1.** = kellettää. | K. selällään. Päivän paisteessa k:vä rantamaisema. **2.** vars. lihavasta ihmisestä, eläimestä: kävellä kömpelösti, lyllertää, taapertaa. | Astua k. Karhun hitaat, k:vät liikkeet.

kelleillä[28] *v.* = kellettää. | K. sängyssä.

kellell|ä(än, -e(en *adv.*, vars. *leik.* (rennossa, veltossa) makuuasennossa, pitkällään; kumossa, kumollaan. | Maata k. Paistatimme päivää k:ämme. Laukaus vain ja karhu oli k. hangella. Kaatua, töytäistä jku k:een. Reki lojuu k. Mustepullo meni k:een. Sorra soimelta hevonen, / - - / silmät käännä k:ehen [= ylösalaisin], / niskat ruttohon rutaise! KAL.

kellerty|ä[1*] *v.* muuttua kellertäväksi, kellastua. | Laiho k:y. Väritön, vähitellen k:vä neste.

kellertäv|ä[13] *a.* (*partis.*) keltaiseen vivahtava, vaalean keltainen, kellahtava, kellahko, kellervä. | Vaalean, vihreän, kullan k. (myös ◡). K:än punainen, ruskea, valkoinen, vihreä (myös ◡). K. hiekka, ruispelto, neste. Vanhuuttaan k:iä silakoita. K. kalpeus oli hänen kasvoillaan TALVIO.

keller|tää[6] *v.* **1.** vivahtaa keltaiseen, keltaiselle, olla keltainen; ks. myös ed. | Pelto, vainio, erämaan hiekka k:tää. Kaakossa k:si koi SILL. **2.** *harv.* kellata, kellastaa. | - - auringon valo vielä k:si niiden [rastaiden] vatsahöyheniä SILL.

kellervä[13] *a.* = kellertävä. | Harmaan, ruskean, vaalean k. (myös ◡). K:n harmaa, punainen, vihreä (myös ◡). Vivahtaa k:än. K. valaistus.

kelle|s[64 (67*)] *s.* (*rinn.* kelle) keskeltä halkaistun puun puolisko; puun pinnasta sahattu lauta t. siitä veistetty (iso) lastu, jonka toinen puoli on koskematon, pintalauta, pinta. | K:ksistä pannut lattiapalkit. Pärepölkyt halkaistaan kahdeksi k:kseksi ja k:kset vuorostaan pärehaloiksi. Siinä jyrsivät [lampaat] männynk:ksestä puun pihkaista, makeaa mäihää KATAJA.

kellestää[2] *v.* veistää kelles puun pinnasta.

kellet|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | K. mahallaan, selällään. Nukkua k. Mikäpähän hätä linnassa oli k:ellessä, huolettomissa kruunun leivissä KARHUM.

kellett|ää[2*] *deskr.v.* (*rinn.* kellittää, kellottaa, köllöttää) lojua, loikoa, lekotella, venyä, kelliä. | K. kyljellään. K. vuoteessa, nurmella. Maata, nukkua k. Rattailla k:i selällään kaksi vasikanruhoa. Selällään k:ävä puolikuu. Petäjä k:i nyt maassa pitkällänsä. — Istua k.

kellis|kellä[28], **-|tellä**[28] *frekv.v.* < kelliä. | K. kehdossa, pahnoilla, hiekkarannalla. Päivän paistaessa jättiläishai k:telee mielellään veden pinnalla.

kellisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) = kellahtaa 1. | K. kyljelleen, kumoon. K. maahan, lattialle, pöydän alle. Jokeen k:nyt puunrunko. Samassa säkki k:i pitkäkseen. — *Erik.*, vars. *ark.* K. vihollisen luodista. - - näki naisen nukkunehen, / kaunoisensa kaatunehen, / - - / k:nehen keolle KAL.

kellist|ää[2] *v.* kaataa (kevyesti) kumoon, nurin, kepertää. | K. lattialle, tantereeseen. K. jku allensa. Miehet k:ivät koivun pihalta. Osaapa hänkin lasin k:ämisen taidon! — *Refl. taiv.* Syötyään väki k:ihe makuulle. — *Erik.*, vars. *ark.* surmata, tappaa, kaataa. | K. karhu hangelle. Lyhyessä kahakassa sissit k:ettiin viimeiseen mieheen.

kellit|ellä[28*], **-|tää**[2*] *v.* = kelletellä, kellettää. | Maata k. Koirat k:televät lumessa.

kelli|ä[17] *v.* kellettää, köllöttää. | K. pitkällään, havuilla, auringossa. Veden pinnalla k:vä puunrunko. Viikkomääriä k:vät [= keinuivat, keikkuivat] kalastajat merellä.

kello[1] *s.* **I.** metallinen, us. kannasta ripustettu, maljamainen soittolaite, joka soi sen sisässä olevan kielen t. erityisen vasaran sitä laitaan lyödessä. **1. a.** tav. kirkon torniin sijoitetuista (isoista) soittokelloista, joita soitetaan ennen jumalanpalvelusta ym. | Paavalin kirkon k:t. K:ja soitetaan. K:jen pauhina, kumahtelu, moikina. Iso ja pieni k. kaikuvat vuorotellen. K:t kutsuvat, soittavat kirkkoon. Ei ole k:n kuuluvissa tämän hevosen vertaista. — *Yhd.* kirkonk. **b.** tav. *mon.* kellojen soitosta. | Papin k. 'kellojen soitto papin saapuessa kirkkoon'. - - vuoden perästä kuoli ja k:illa haudattiin AHO. — *Yhd.* aamu-, iltak:t; joulu-, lauantai-, pyhä-, pääsiäisk:t; hauta(us)-, hää-, kuolin-, sanoma-, sieluk:t. **2.** muualle sijoitetuista, us. erikoiskoneistolla t. sähköllä toimivista soittolaitteista, jollaisia käytetään merkinantoon, hälytettäessä ym. | Palotornin k. Kartanon k. Laivan, polkupyörän k. Teatterin k. soi ensimmäisen kerran. Pian luokkaan, k. soi! Soitin k:a, että auto pysähtyisi. K. kutsuu syömään, töihin. — *Yhd.* laiva-, ovi-, pöytäk.; soittok.; hälytys-, hätä-, merkinanto-, palo-, työk.; aamiais-, illallis-, ruoka-, vellik.; sumu-, yök. **3.** pienehkö, kielellinen soittokello, jollaisia käytetään laitumella olevien kotieläinten kaulassa ja talvella hevosen valjaissa t. aisassa; vrt. kulkunen, tiuku. | Karjan k:jen kalkatus, kilkatus. Ajaa kilisevin k:in. Se on joku k:ssa ajava AHO. Ei kuulu k:ja [= kellojen ääntä] eikä lehmien ammumista LEHT. — *Kuv.* Juosta k. kaulassa uutisia kertomassa. Ei vahinko tule k. kaulassa SL. Jolla on k. kaulassa [= joka on johtajana], sen on pää painossa SL. Hyvä k. kauas kuuluu, paha vielä

kauemmaksi [maineesta] SL. — *Yhd.* hevosen-, karjan-, lampaan-, lehmän-, poronk.; aisak. **4.** *kuv.* **a.** Kuoleman k. Vapauden k:t soivat. Kohtalon k. EINARI VUORELA. - - muiston k:t kun kaukaa kaikuen soi CAJ. **b.** mielipiteen, päätöksen tms. muuttumista merkitsevissä sanonnoissa. | Kommunisteilla on nyt toinen ääni k:ssa. Äkkiä tuli toinen ääni niidenkin k:on, jotka - -. **c.** (vain *yhd.*) suulaasta, muiden puhetorvena olevasta tms. henkilöstä. | Kaupungin juoruk:t. Kaikenkarvaiset kielik:t ja pilkkakirveet. Joukon äänik:na oli Erkki. Ole hiljaa, senkin poruk.!

II. muodoltaan ed. ryhmän soittolaitteita muistuttavista esineistä. **1.** maljamainen kukka t. kukan teriö; kasvi (vars. Campanula), jonka kukassa on tällainen teriö. | Kielon, liljojen k:t. K:t ja päivänkakkarat. — *Yhd.* lumi-, sinik.; harakan-, kissan-, kurjen-, peuran-, vuohenk. **2.** helmaosastaan huomattavasti laajenevasta laskostamattomasta hameesta. — *Yhd.* puolik. **3.** kupumainen astia, säiliö t. jnk esineen, koneen osa, kupu. | Leivän kypsentäminen hiilillä k:n alla. Ilmapumpun k. Värttinän alapäässä on hatun muotoinen laite, k., jonka alasyrjää lanka hankaa puolaan johdettaessa. — *Yhd.* kaasu-, muotti-, paineentasaus-, sukellusk. **4.** vesirakko ihossa; kupla. | K:t rokkotautisen ihossa. - - vesi kiehui k:loissa, / vaahti palloissa pakeni KAL. — *Yhd.* saippua-, vesik.

III. 1. aikaa osoittava, nykyisin tav. omalla koneistollaan toimiva, numerotaululla ja viisareilla varustettu laite. | Tarkka k. K:n (myös ◡) rattaat, heiluri, viisarit, lasi, kuori. K. käy, tikittää, raksuttaa, seisoo. K. käy perunoita 'väärin'. K. edistää, on edellä, jätättää. K. lyö 12. K. osoittaa viittä. Vetää k. Siirtää k:a [= viisareita] taaksepäin. Katsoa, vilkaista k:a. Vetää k. liivintaskusta. K:ssa on jokin vika. K:sta on jousi poikki. Viedä k. sepälle. Täsmällinen kuin k. Toimia tarkasti, varmasti kuin k. Talossa on kukko pirtissä k:na. — *Yhd.* ankkuri-, heiluri-, lyömä-, ratas-, sähkök.; minuutti-, sekunti-, vuosik.; antiikki-, hopea-, kulta-, nikkeli-, teräsk.; ranne-, taskuk.; kaappi-, keittiö-, konttori-, pöytä-, seinä-, torni-, ulkok.; herätys-, šakki-, tarkkailuk.; aurinko-, hiekka-, vesik. **2.** (*lyh.* klo) kellon osoittamasta ajasta, vars. tunneista. | K. kolme, puoli seitsemän. K. 9, 5 epp., 21.30. Tasan k. kahdeksan. K. neljältä. Ennen k. kolmea. K. 9:ään menessä. K. neljän jälkeen. K. yhdentoista tienoilla, aikoihin. K. 7:stä 10:een asti. K. on puoli yksi, 18.47, viittä (minuuttia) vailla kaksi. K. tulee kuusi, lähestyy kuutta, käy kuudetta. K. viiden tee. Kysyä k:a. Mitä k. on? Nukkua k:n ympäri. Tehdä työtä k:n mukaan.

kello|aika *s.* kellon osoittama (virallinen) aika;)(aurinko-, tähtiaika. **-hame** *s.* vrt. kello II. 2. **-jen soitto** *s.* **-kaappi** *s.* tav. = kaappikello. **-kanerva** *s.* Erica, kanervan sukuisia ulkomaisia varpuja t. pensaita.

kellok|as[66*] *s.* **1.** lehmä, harvemmin esim. lammas, jolla on kello kaulassa ja jota muu karja seuraa, kellolehmä. | Minkälainen k., sellainen karja SL. **2.** *kuv.* puolueen, jnk ryhmän tms. johtohenkilö. | Sosialistien pitkäaikainen k. Väinö Tanner. K:kaitaan seuraava vaalikarja. Yhdistyksen vanhat k:kaat. T. oli k:kaana perheelleen turmion tiellä.

kellokaslehmä *s.*

kello|kastari *s.* = kellotapuli. **-kasvi** *s.* vrt. kello II.1. | K:t 'Campanulaceae, kasviheimo, jolle on ominaista yl. yhdislehtinen, kellomainen teriö'. **-katos** *s.* ruokakellon katos maalaistalossa. **-kaulainen** *a.* K. lehmä, vuohi. **-kaup|pa** *s.* K:an ikkuna. — Tehdä k:poja. **-koneisto** *s.* kellon koneiston kaltainen viritettävä jousikoneisto; vrt. kellonkoneisto. | Leikkiauton k. K:lla toimiva sytytin. **-kotelo** *s.* **-kuk|ka** *s.* vars. Campanula; vrt. kello II. 1. | Siniset k:at. **-kukkainen** *a.* K. kasvi. **-lait|e** *s.* Automaattinen k. Kynä piirtää painetta osoittavan käyrän k:teen kuljettamalle paperille. **-lasi** *s.* kemian töissä tms. käytetty kellomainen koelasi. **-lehmä** *s.* kellokas. — *Kuv.* Ei piru k:änsä ensin tapa SL. **-liike** *s.* **-lintu** *s.* Procnias, eteläamerikkalaisia lintuja, joiden ääni kaukaa kuuluu metallinkaikuisena; *kans.* sinirinta; tunturikiuru.

kellollinen[63] *poss.a.* K. lehmä.

kellomai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. kukka, teriö. Ruumiinmukainen, alhaalta k. samettitakki. Sieni, jossa on k:sesti riippuva lakki.

kello|mestari *s.* Vanha, taitava k. **-metalli** *s.* (kirkon)kellojen valamiseen käytetty metalli. **-mies** *s.* kelloseppä; ajanottaja juoksu- tms. kilpailuissa. **-määrä** *s.* yl. par. kellonmäärä.

kellon|aika *s.* = kellonmäärä. **-avain** *s.* avain, jolla kello vedetään. **-heiluri** *s.* **-jousi** *s.* **-kalkatus, -kalke** *s.* Metsästä kuuluva k. **-katsoja** *s.* ajanottaja juoksu- tms. kilpailuissa, kellomies. **-kaupp|a** *s.* Ruveta k:oihin. **-kieli** *s.* **-kilinä** *s.* **-koneisto** *s.* vrt. kellokoneisto. **-korjaus** *s.* — *Sot.* laillisen ajan ja verrattavan kellon ajan erotus. **-kuori** *s.* **-lasi** *s.* Särkymätön k. **-lyömä** *s.* = seur. 2. | Puoli tuntia ennen sovittua k:ä. Millä k:llä liike suljetaan? Hän ilmestyi Liisan luokse - - k:lleen ja varmana viikonpäivänä LEINO. **-lyön|ti** *s.* **1.** Kirkon tornista kuuluvat k:nit. **2.** jhk tarkoitukseen sovittu, määrätty vuorokauden aika, kellonlyömä, -aika, -määrä, aikamäärä. | Tuntia ennen k:tiä, jolloin kokous alkaa. Tilata puhelu jksik k:niksi. Havainnot tehdään samalla k:nillä joka päivä. Saapua, aloittaa työt k:nilleen. **-läppä** *s.* tav:mmin kellonkieli. | - - k. löi malmirautaan / ja soitti väsyneen vuoden hautaan KOSKENN. **-läppäys** *s.* Tornista kuuluu kolme k:tä. **-muotoinen** *a.* myös ◠. | K. kukka. **-määrä** *s.* kellon mukainen aikamäärä, kellonaika, -lyönti. | Päivä- ja k. K., jolloin työt alkoivat. **-nuora** *s.* vetonuora, josta ruoka- tm. soittokelloa soitetaan. | Vetää k:sta. **-osoitin** *s.* (kellon)viisari. **-paino** *s.* **-per|ät** *s. mon.* vitjat, joilla taskukello on kiinni tav. liivien napinreiässä, kellonvitjat; taskukellon riipus. | Paksut, kultaiset k. K:issä riippuva mitali. Kauppaneuvoksen vatsalla loisti

uljaat k. **-pidin** *s.* **-ratas** *s.*, tav. *mon.* **-soittaja** *s.* tav. kirkonkellojen soittaja. | Notre Damen k. Suntio, k. ja haudankaivaja. **-soit|to** *s.* Seurakuntalaisia kutsutaan kirkkoon k:olla. **-taulu** *s.* myös: kellotaulu. **-tikitys** *s.* **-valaja** *s.* **-vieteri** *s.* par. kellonjousi. **-viisar|i** *s.* K:it näyttivät kahtatoista. Työntää k:eita taaksepäin. **-vitjat** *s. mon.* vitjamaiset kellonperät.

kello|peli *s. mus.* = kellosoitin. **-poiju** *s. mer.* automaattisella kellolaitteella varustettu, aaltojen liikunnasta soiva poiju. **-pronssi** *s.* vrt. kellometalli. **-raha** *s.* us. hautauskellojen soitosta maksettava raha. **-sep|pä** *s.* kelloja valmistava ja korjaava ammattihenkilö. | Olla k:än opissa. Käyttää kelloaan k:ällä, k:ässä. Könnin k:ät. **-sepänliike** *s.* **-soitin** *s. mus.* usean tiettyyn sävelkorkeuteen viritetyn kellon t. riippuvan teräsputken t. -levyn muodostama soittolaite, kellopeli.

kellosto[2] *koll.s.* Kallion kirkon tornissa Helsingissä on k., joka esittää kellojen soitolla Sibeliuksen sävelmää.

kello|sytytin *s.* kellokoneistolla toimiva sytytin. **-tapuli** *s.* **1.** kirkon viereen tehty tornimainen rakennus, jossa on kirkon kellot, (kello)kastari, (kello)torni. | Tuomiokirkon, Askolan k. Kolminivelinen, sipulikattoinen k. K:n luukut ovat auki. **2.** maalaistalossa jnk rakennuksen katolle (kahden pystysuoran hirren varaan) tehty pieni katos, jossa on talon työ- ja ruokakello. **-tasku** *s.* Housujen, vyön k. **-taulu** *s.* (myös: kellontaulu) kellon numerotaulu. | K:n numerot. **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* Yöpöydällä pidettävä k.

kellot|ella[28*] *frekv.v.* < 1. kellottaa. | Vieri vieressään siinä [valkamassa] silloin k:telivat venheet AHO.

kellot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K. kirkko. Ajaa k:tomalla hevosella.

kellotorni *s.* torni, jossa on kello; kellotapuli. | Aseman, raatihuoneen k. Kirkon k.

1. **kellott|aa**[2*] *v.* = kellettää. | K. selällään, lauteilla, hiekassa. Onhan siinä hyvä k., laiskiaisten LEHT. - - ruskeat petäjäisen kuoret k:avat tyhjinä pöydällä LINN. Kahvipannu k:i piisin reunalla JÄRVENT.

2. **kellot|taa**[2*] *v. harv.* varustaa kellolla. | K. lehmä. — Leveäliepeinen, k:ettu [= kellomaiseksi tehty] hame.

kello|valimo *s.* **-varas** *s.* **-varkaus** *s.* **-öljy** *s.*

kellu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** olla t. keinua veden, nesteen pinnalla, joskus vapaasti sen sisässä. | K. vedessä, veden pinnalla, laineissa, laineilla. K. selällään. Paikalla k:nta. K:via leviä. Saaret näyttivät k:van kuin vesilinnut. Laiva, vene k:u ankkurissa. K:imme purressa kohti ulapoita. — Keitossa k:vat perunat. Ruskuainen k:u munan sisässä valkuaisnuorien varassa. — *Kuv.* Kaikki sakka, mikä oman pahuutensa painosta on pysynyt pohjassa, k:u nyt pinnalla AHO. **2.** *harv.* keikkua, keinua, riippua, vaappua. | Kaulalla k:vat käädyt. Nalle nosti niitä [punnuksia] parikin yhdellä kädellä, saipa Matti itse vielä käydä siihen lisäpainona k:maan LEINO.

kelluil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Satamassa k:ee joukko aluksia. Niillä [heinillä] sinä k:it kotiin soudettaessa HEPOR.

kelluja[10] *tek.* **-elosto** *s. biol.* vedessä valtoimenaan kelluva ja kulkeutuva eliöstö, keijusto, plankton.

kelluk|e[78*] *s.* **1.** veden pinnalla kelluva, jtak kannattava t. jnk merkkinä oleva esine, vars. umpinainen ilmasäiliö; pieni ponttoni. | Verkon k. Uimaharjoituksissa käytettävä k. Poijut ja muut k:keet. K:keiden varaan rakennettu lautta. — *Erik.* kannellisen veneen t. kanootin muotoinen vesilentokoneen osa, jollainen t. jollaiset kannattavat lentokonetta veden pinnalla. **2.** = kellutin. | Palmikkoihin kiinnitettiin kaikenlaisia k:keita, kuten simpukoita ja kulkusia. — *Yhd.* korvak.

kelluk|ka[15*] *s.* **1.** *harv.* kelluke, kellutin. | Kalanpyydyksen merkkik. Helminauhaan pujotetut k:at. **2.** *deskr.* isosta, pyylevästä vatsasta; isovatsaisesta, lihavasta henkilöstä; pullukka, tyllerö. | Hänen vatsansa oli semmoinen k. että oikein. Tuo pyylevä, puhkuva k. LEHT. - - pelkäsivät piikojansa, / - - / noita kehnon k:oita, / paholaisen pallukoita / pahasti pitelevän KAL. **3.** Geum, monivuotisia, juurakollisia ruohokasveja, joilla on punertavat, keltaiset t. valkoiset, lisäverhiölliset kukat. — *Yhd.* aro-, kylä-, ojak.

kelluri[5] *s. murt.* kellokas. | - - vain silloin tällöin kalahtaa märehtivän k:n kello ALKIO.

kelluslehti *s. kasv.* veden pinnalla kelluva vesikasvin lehti.

kellut|ella[28*] *frekv.v.* < kelluttaa. | Virran annettiin viedä k. tynnyreitä. — *Intr.* Vene k:telee valloillaan. Siellä [järvessä he] k:televat kuin lumpeen lehdet ja kukkaset SILL.

kellut|in[56*] *s.* riippuva koru tms., riipus, kelluke, kellukka. | Kultaiset k:timet korvissa. Joulukuusen k:timet.

kellutta|a[2*] *kaus.v.* (< kellua) vedestä, virrasta: kannattaa t. kuljettaa mukanaan jtak kelluvaa. | Joen k:ma liete.

kellähtää[2*] *v.* = kellahtaa. | K. maahan, nurin niskoin, kyljelleen. Olin k. alas parvekkeelta.

kellä|tä[40] *v. kans. ark.* moittia, soimata, pilkata. | K. vastustajaansa. Muut ne mustaksi sanovat, / kekäleeksi k:jävät KANT.

kelme[78] *s.* puunkuoren, tuohen hieno pintakerros; helve, kelmu, kalvo. | Suikale tuohenk:ttä. Reiden hiertymästä lähtevä k. On kuin olisi jonkinlainen lasik. levinnyt yli tuon idyllisen taulun TARK. — *Kuv.* - - pelon k. silmissä [varsa seurasi] herransa pienimpiäkin liikkeitä AHO.

kelment|yä[1*] *pass.v.*, vars. *ylät.* (< seur.) tav:mmin kelmetä. | K:yneet posket. Taivas k:yy.

kelmentä|ä[8] *v.*, vars. *ylät.* tehdä kelmeä(mmä)ksi, kalventaa. | Kuoleman k:mät kasvot.

kelme|tä[34] *v.*, vars. *ylät.* muuttua t. tulla kelmeä(mmä)ksi, kalveta, kalventua, vaaleta. | K:nneet kasvot, posket. K. kauhuissaan. K:ni siinä pelosta monen pojan nenänpää. Tähdet k:nevät aamun koittaessa. - - kukat ovat jo k:nneet ja lakastuneet LEHT. — *Kuv.* - - munkkina k. [= vanheta] tehnyt ei mielensä LEHT. Narvalaisia on k:nnyt [= kaatunut] viitisen

miestä HAARLA. — Vaikutelma k:nee 'heikkenee, himmenee'. - - ylistetty olkoon korkeuden ruhtinas, että k:nee [= himmenee, häipyy] hänen kuvansa Mariannen muistosta KIVI.

kelme|ä[21] *a.*, vars. *ylät.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* etup. kasvoista, valosta: väritön, kalpea, kalvakka, valju. | K:ät kasvot, posket, huulet. Väsynyt, k. vaimo. Valahtaa k:äksi. K. kuin ruumis. K. kuu, aurinko. K. valo, kajastus. Kesäyön taivaan k:ys. Tähdet tuikkivat k:ästi. Nuoret, vielä k:ät silmut HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Kuv.* Muisto on käynyt k:äksi.

kelmi[4] *s.* (*rinn.* kälmi) epäluotettava henkilö, veijari, lurjus. | Kunniaton, suuri, vanha k. Perämies, se k. Hirsipuu olisi sopiva paikka sinunlaisellesi k:lle. — *A:sesti.* K. mies, talonvälittäjä.

kelmu[1] *s.* **1.** elimellinen kalvo, ketto. | Solun tumaa ympäröivä k. Maidon pinnalle keitettäessä muodostuva k. — *Yhd.* pinta-, päällys-, sisä-, ulkok.; lima-, rasvak. **2.** läpinäkyvä, taipuisa tekoainekalvo, jota käytetään makeispakkausten, kirjojen yms. päällyksenä, sellofaani tms.

kelmu|inen[63] *poss.a.* Kuolleen linnun k:iset silmät. **-lima** *s.* yksi maidon valkuaisaineista, vaahtoaine. **-paperi** *s.* = kelmu 2.

kelo[1] *s.* pystyyn kuivunut, kuoreton, harmaapintainen mänty; *mets.* yl. pystykuiva puu, kuivas; vrt. honka. | Ikivanha, kuiva k. Kaatunut k. Muuttua k:ksi. — *Kuv. kans.* Saapi nyt [morsiamensa menettänyt] seppäkin vuorostaan olla k:na AK.

1. **kelo|a**[1] *v.* = kelata. | Langan, köyden k:minen. K. uistinsiima kokoon.

2. **kelo|a**[1] *v.* Syksyllä poro k:o [= hankaa] hienokarvaisen nahan sarvistaan puiden oksiin.

kelo|hirsi *s.* **-hon|ka** *s.* = kelo. | Harmaa, ontto k. K:gan käkkyräinen latva. Siellä täällä törröttävät k:gat. — *Kuv.* - - hekin ovat yksinäisiä k:kia, jotka milloin tahansa maa puoleensa pyytää isien pariin KUSTAA VILKUNA. **-honkai|nen** *a.* K:set ratapölkyt.

kelok|ko[2*] *koll.s.* Sinertävän harmaaksi k:oksi muuttunut metsä.

kelo|kuusi *s.* **-puu** *s.* Tikka koputtelee k:n kylkeä. On kuin k. kaskessa SP.

kelottu|a[1*] *v.* = seur. — *Kuv.* vanhetessaan harmaantua. | K:nut reki, laukku, mies KATAJA.

keloutu|a[44] *v.* muuttua keloksi, keloiksi, kelottua. | Puut k:vat metsämaan soistuessa. K:nut metsä.

kelpaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (< kelvata) vrt. kelvoton. | Todistajaksi, sotapalvelukseen, työhön k. Ihmisille k:onta ravintoa. Juomaksi, juotavaksi k. vesi. Juontiin k. astia. Käyttöön, käytettäväksi k. Niityksi k. joutomaa. Liikenteelle, laivakululle k. joki. Reki jätettiin k:tomana metsään. Telineet rikkuivat purettaessa k:tomiksi.

kelpaavainen[63] *a.* kelpaava, kelvollinen. | Jumalalle k. elämä.

kelpaavaisuus[65] *omin.* < ed. | K. palvelukseen. Sienten ravinnoksik. **-aika** *s.* Matkalipun k.

kelpo[(1*)] **I.** *a. taipum.* **1.** hyvä, mainio, oiva(llinen), kunnollinen, kunnon, verraton. — *Yhd.* epäk. a. ihmisestä. | K. ihminen, vaimo. K. tamperelaiset. K. ukko Mannila. Ei kukaan k. tyttö kulje yöllä ulkona. Niin eleli hän - - k. isäntänä ja reippaitten lapsiensa k. isänä KIVI. **b.** muista olioista, asioista. | K. hevonen. K. huvinäytelmä. - - olihan Sisiliassa k. viiniä LEHT. Laivasto - - onkin nyt k. kunnossa IVALO. **2.** melkoinen, iso, aika(moinen), sievoinen. | K. rovio. K. summa rahaa. K. sadekuuro. K. juomingit. Pari k. lyöntiä. Pojat saivat isältä k. saarnan. — *kelpo lailla, tavalla* paljon, kovasti, aika lailla. | K. lailla metsää, heiniä. Oli k. lailla juovuksissa. Meitä huiputettiin oikein k. tavalla. **II.** *s. vanh.* kelvollisuus, kelpous, kunto. | - - innokkaasti lauloi / kunnian ja kelvon kukoistavan A.OKSANEN.

kelpoi|nen[63] *a.* (-suus *omin.* ks. erikseen) jhk kelpaava, pätevä, mahdollinen. | K. palvelukseen. Autoliikenteelle k. tie. Ruoaksi k:sta riistaa. Oikeudenkäyntiasiamieheksi k. henkilö LK. - - minkä lie k:sta väkeä Pohjolan mailla HAARLA. — Vars. *yhd.* elin-, esitys-, kehitys-, kilpailu-, kulku-, käyttö-, liikenne-, myynti-, naima-, poltto-, syömä-, säilytys-, työ-, vaali-, vertailu-, vienti-, viljelyk.; ase-, kenttä-, markkina-, meri-, näyttämö-, olympialais-, rintama-, yhteiskuntak.; malli-, täysik.

kelpoisa[13] *a.* tav:mmin kelvollinen, kelpaava. | Tyyliltään sangen k. teos. Tavallinen riihi on varsin k. kävynkaristamoksi.

kelpoisuus[65] *omin.* < kelpoinen. | Tavaran, ajoteiden k. Ruumiillinen, henkinen k. Naisen k. valtion virkoihin. — *Yhd.* ks. kelpoinen. **-aika** *s.* Matkalipun k. Valokuvausfilmin k. **-eh|to** *s.* K:dot jhk virkaan. **-todistus** *s.* **-tutkinto** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Opettajan, nimismiehen k:kset. Tuotteemme täyttävät kaikki k:kset.

kelpoittaa[2*] *v.* par. kelpuuttaa.

kelpo|lailla, -mies, -tavalla par. ⌒.

kelpou|s[65] *s. harv.* kelvollisuus, kelpoisuus. | Luonteen k. Nuo uudet vaatimukset - - näyttäisivät k:tensa ja saisivat kansan syvätkin rivit heräämään terveysaatteen asiaa ajamaan LINN.

kelpuut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* pitää kelpaavana, julistaa jhk kelpaavaksi, kelvolliseksi, kelvoittaa, hyväksyä. | K. edustajaksi. Tulosta ei k:ettu ennätykseksi. Sana, jota tuskin voi k. kieleemme.

kelsi[4] *s. mer.* aluksen rungon vahvike, joka sen pohjan sisäpuolelle kiinnitettynä kulkee keulasta perään, sisäköli.

kelsiturkki *s. kans.* lyhyt, päällystämätön (lampaannahka)turkki.

kelta[10*] *s.* keltainen väri. | Täysin puhdas k. Leinikkien, kulon, hiedan k. Koivuissa on jo k:a. Hohtaa kellassaan. Kellan ruskea, vihreä, valkoinen (tav. ◡). — *Yhd.* lehtik. **--apila** *s.* Trifolium agrarium, keltakukkainen apila. **-hampainen** *a.* K. akka. **-hehku** *s.*, vars. *met.* aineen kuumennustila, jolloin se hehkuu keltaista väriä. | Kuumentaa k:un. **-herkk|ä** *a. valok.* -yys *omin.* kuvaksista: sinisten ja violettisäteiden ohella myös vihreille ja keltaisille

säteille herkkä, ortokromaattinen; vrt. puna-, siniherkkä. **-ihoi|nen** *a.* ja *s.* Vanha, k. nunna. — *Erik.* roturyhmästä puhuen *syn.* mongolidi(nen). | K:set kansat. K:sten voitto maratonilla.

keltai|nen[63] **1.** *a.* -suus[65] *omin.* kypsän muuraimen, oljen, voin, rikin tms. värinen. | Helakan, lämpimän, tumman, vaalean k. (myös ◡). Ruskean, vihertävän k. K:sen harmaa, punainen (myös ◡). K. väri. K. ruusu, kurjenmiekka, kananpoika, tukka. K:set silmät. K. talo, postilaatikko. K. fosfori, rikki, vaha. K:sta hiekkaa, teetä, voita. Vivahtaa k:seen, k:selle. Maalata, värjätä k:seksi. Rinkilät paistetaan kauniin k:siksi. Suo helottaa k:senaan muuraimia. Laivuri oli k. kiukusta. - - joulukuun auringon k. paiste, tuo ihanan rauhoittava kilotus SILL. — *Yhd.* hiekan-, hunajan-, kerman-, kullan-, messingin-, oljen-, rikin-, ruosteen-, sahramin-, sinapin-, sitruunank.; tumman-, vaaleank.; puna-, sinik. — *Erik.* **a.** keltaihoisista, mongolideista. | K. rotu, suurvalta. K. vaara 'taloudellinen, valtiollinen ja sivistyksellinen vaara, jonka sanotaan uhkaavan valkoista rotua keltaihoisten l. mongolidisen roturyhmän taholta'. **b.** ensimmäisen vuoden ylioppilaista, keltanokista, ja heidän elämästään; joskus = vihreä. | Ylioppilaselämän k:sin aika. Aijai, kuinka k. sinä vielä olet, vaikka oletkin jo maisteri AHO. **c.** muuta käyttöä. | K. ammattiyhdistys 'ammattiyhdistys, joka ei ole luokkataistelun kannalla'. K. sanomalehdistö 'sensaatio- ja häväistyslehdistö'. Kaupungin k:sin kerma 'arvokkain hienosto'. - - sitä myöten kuin se [tajunta] selvisi, valoi se k:sta [= katkeraa] kiukkua heidän sydämiinsä IVALO. **2.** *s.* keltainen väri; kelta. | Taulun pääväri on k. Puistoissa on jo syksyn k:sta. Lehtimetsien kirkas k. ja havupuiden tumma vihreä vuorottelivat hauskasti. — *Yhd.* kromi-, lyijy-, sinkki-, ultrak.; intian-, kuninkaank.

keltaisen- useissa yhdysa:eissa, tav. par. ⌒.

kelta|juovainen *a.* -juovaisuus *omin.* K. pistiäinen. K:juovaista kangasta. **-juuri** *s.* eri kasveista, joiden juuri on keltainen, esim. porkkanasta. **-kasvoinen** *a.* K. japanilainen. **-kiharainen** *a.* K. lapsi, enkeli. **-kukk|a** *s.* leinikistä, voikukasta tms. kasveista, joiden kukat ovat keltaiset. | K:ien reunustama puro. **-kukkai|nen** *a.* K. rätvänä, kurjenmiekka. K:set seinäpaperit. **-kutrinen** *a.* **-kuume** *s.* eräs tropiikeissa (us. kulkutautina) esiintyvä virustauti. **-kyps|ä** *a. maat.* -yys *omin.* viljasta, jonka olki on kellastunut ja jyvä vahamainen; vrt. maito-, täysi-, liikakypsä. | Ruis korjataan k:änä. **-leh|ti** *s.* Syksyn k:det. **-lehtinen** *a.* **-luumu** *s.* maamme yleisin luumupuu; sen hedelmä. **-marja** *s.* etelämaisten paatsamalajien kuivattuja raakileita, joita käytetään kangasta tms. keltaiseksi värjättäessä; *syn.* grenetti. **-matara** *s.* **-metalli** *s.* keltainen (valu)messinki.

keltamo[2] *s.* Chelidonium maius, keltakukkainen, myrkyllinen unikkokasvi; vrt. keltano.

kelta|multa *s.* savensekainen rautahydroksidi, jota käytetään keltaisena maalivärinä ja punamullan valmistukseen, keltaokra. **-muurahainen** *s.* = keltiäinen. **-mänty** *s.* amerikkalaisia mäntyjä, joiden sydänpuu on kellertävä. **-narsissi** *s.*

keltano[2] *s.* Hieracium, mykerökukkaisia, maitiaisnesteisiä ruohoja, joiden keltaiset mykeröt ovat lehdettömän vanan t. vars. lehtivarren latvassa; vrt. keltamo. — *Yhd.* metsä-, mäki-, tunturik.; huopa-, korva-, sarja-, viuhkok.; harakan-, ukonk.

kelta|nokka *a.*, tav. *s:sesti.* **1.** linnunpoikasista. | Untuvaiset k:nokat. — Tav. **2.** *kuv.*, vars. *halv.* ensi vuoden ylioppilas, fuksi, beaani; tulokas, aloittelija jllak alalla. | Nuori, nenäkäs, tyhmä k. [Hän oli vielä] vasta-alkaja, märkäkorvainen k. merirosvon ammatissa AK. Kesällinen k. ylioppilas. **-nokkai|nen** *a.* -suus *omin.* K. kananpoika. — *Kuv.* Lapsekas k:suus. **-okra** *s.* keltamulta. **-oranssi** *s.* **-perhonen** *s.* Colias, tav. keltasiipisiä päiväperhosia. **-pilkkuinen** *a.* K. puku. **-poltto** *s. met.* eräs kuparin ja messingin puhdistusmenetelmä. **-puu** *s.* puu, jossa on keltavärjäykseen käytettävää väriainetta. **-raitainen** *a.* **-rauhanen** *s. anat.* munasarjassa sijaitseva naaraan (naisen) elintoimintoja säännöstelevä sukupuolihormonia erittävä rauhanen. **-reunainen** *a.* **-rousku** *s.* Lactarius scrobiculatus, tavallisimpia rouskujamme. **-ruoste** *s.* useissa vilja- ja heinäkasveissa, vars. vehnässä loisiva tuhoisa ruostesieni. **-ruusu** *s.* **-sieni** *s.* Cantharellus cibarius, kauttaaltaan keltainen, pienehkö, kalju ruokasieni, keltavahvero, kantarelli. **-silmäinen** *a.* K. kissa, hauki. **-sirk|ku** *s.* Emberiza citrinella, maassamme yleinen ruskean kirjava varpuslintu (koiras keltavatsainen). | K:un viserrys. **-suodatin** *s. valok.* kameran objektiivin edessä käytetty, sinisten säteiden vaikutusta heikentävä keltainen lasi. **-tauti** *s.* **1.** *lääk.* tauti, jossa vereen ja kudoksiin kerääntyneet sappiväriaineet antavat kudoksille keltaisen värin. **2.** *kasv.* lehtivihreän vähyydestä johtuva kasvitauti. **-tautinen** *a.* **-tukka** *a.* = seur. | K. tyttö. **-tukkainen** *a.* K. pää, nainen. **-täplä** *s. anat.* silmän verkkokalvon keskustassa oleva keltainen täplä. **-täpläinen** *a.* K. perhonen, matelija. **-vahvero** *s.* = keltasieni. **-väri** *s.* **-värjäys** *s.* värjääminen keltaiseksi. | Villan, nahan, punssin k. **-västäräkki** *s.* Motacilla flava, päältä vihreä, alta keltainen västäräkki.

kelteisill|ä(än, -e(en *adv.* paitasillaan, alusvaatteisillaan, vähissä vaatteissa. | Istuin juuri k:äni sängyn laidalla. Riisuutua k:een. — Joskus: alasti. | Loikoa auringossa k.

keltiäi|nen[63] *s.* Lasius flavus, tav. kivien alla pesivä pieni, keltainen muurahainen, jonka purema on erittäin kirvelevä, keltamuurahainen. | Pyöri ja kiroili kuin k:sten polttama.

1. **keltti**[4*] *s.* **1.** kelttiläinen. **2.** kelttiläisten kieli.

2. **keltti**[4*] *s. arkeol.* eräänlainen pronssi-, harv. rautakirves, jossa ei ole varsireikää. — *Yhd.* onsi-, varsik.

kelttiläi|nen[63] *a.* ja *s.* K:set 'indoeurooppalaisen

kansaryhmän läntisin, laajalla Euroopassa asunut haara, jonka jälkeläisiä ovat mm. iiriläiset, skottilaiset ja bretonit'; *syn.* us. gallialaiset. — K:set kansat, kielet. K. kirjallisuus.

kelttiläis|heimo *s.* **-kansa** *s.*

keltto[1*] *s.* Crepis, monimykeröisiä, keltateriöisiä ruohokasveja.

keltuai|nen[63] *s.* linnunmunan keltainen sisäosa, ruskuainen; vrt. valkuainen. — *Biol.* munasolun sisäosa, joka sisältää ravintoa sikiön muodostumiseen. — *Yhd.* munank. **-s|pussi** *s. biol.* keltuaista ympäröivä kalvo.

kelu[1] *s. murt.* kela. **-vene** *s.*

kel|vata[35*] *v.* **I.** persoonallisesti. **1.** olla kyllin hyvä, sovelias jhk, käydä täydestä. **a.** tarkemmin määrittämättä. | Kaikki k:paava ryöstettiin. K:paako tämä puku? Kyllä ruoka k:pasi palattuamme. Työ ei k:vannut. Tuo puhe ei k:paa! Eihän Mikkolan poikakaan k:vannut sillänsä, vaan muuttui ensin Grönbergiksi SILL. Nytpä soitanto sopisi, / ilon teentä k:poaisi / näillä uusilla oloilla KAL. **b.** tarkemmin määritettynä. | K. esikuvaksi, asunnoksi, ravinnoksi. K. käytettäväksi, myytäväksi. Haapa k:paa mm. vaneriksi ja tulitikuiksi. Linnuista k:pasi syödä vain riekko. K. Jumalalle. K. jklle puolisoksi. Kyllä hänellekin raha k:pasi. K. sotapalvelukseen, viljelykseen. Laivakululle k:paava väylä. Tämä kone ei k:paa edes romukauppaan. Näytän vielä mihin puukkoni k:paa. — *Kuv.* Kyllä hänelle maa k:pasi 'hän juoksi, pakeni nopeasti'. - - silloinpa k:pasi Nyyrikille maa KIVI. Nytpä tytölle itku k:pasi 'tyttö itki haikeasti, kovasti'. **2.** olla voimassa, olla pätevä, käypä, päteä. | Ajokortti, henkilöllisyystodistus, valtakirja k:paa. Lippu k:paa 5 päivää. Ulkomaan raha ei k:paa maksuvälineeksi kaupassa. **II.** persoonattomasti: maksaa vaiva, käydä (mainiosti) päinsä, kannattaa, ansaita, sopia, sietää, olla paikallaan. **1.** K:paa siellä elää, kalastaa. K:paa sinun hymyillä! Neuvoa k:paa harkita. Kyllä sitä k:paisi olla kaikkien mieliksi. Sellaisella veneellä k:paa salmia ja selkiä viiletellä. Hänen olisi k:vannut olla kahvittakin. Syyt k:pasi heittää Kallen niskoille. Suomen kansa on itsepäinen - - ei sitä k:paa pajuvitsoin lyödä KIANTO. **2.** *ellipt.* K:paa sinun [olla, elää tms.]! Kyllä siellä k:paisi. Johan sitä sitten k:paisi, kun saisi puolta enemmän palkkaa. Kyllä k:paa, jos käskeekin SP. Kyllä Taatilan jo pian rupeaa k:paamaan, kun Toini on jo noin iso SILL.

kelvoin *adv. harv.* vars. kielt. yhteydessä: kelvollisesti, kelvolla, kunnolla. | Hän ei osannut k. nimeään kirjoittaa.

kelvoittaa[2*] *v.* par. kelpuuttaa.

kelvok|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* tav:mmin kelvollinen, kelpaava. | Rooman kirjallisuuden k:kain siveydenopettaja. K:asta tavaraa. Mies olin silloin k., / niin luulin, vaikka miksi *CAJ.

kelvolla *adv. harv.* (vars. kielt. yhteydessä) = kelvoin.

kelvolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tarkoitukseensa, jhk kelpaava, sovelias, pätevä, kykenevä, kunnollinen, kyllin hyvä. | K. emäntä, työmies. K. tekemään jtak, jhk virkaan. K. avioliittoon. Jumalalle k. Siveellinen k:suus. Tehdä jtak k:sesti. - - on tuleva minua väkevämpi, jonka kengänpaulaakaan minä en ole k. päästämään UT. — K:set vaatteet, työvälineet. Asuinpaikaksi k. niemeke. Olla k:sessa kunnossa. Tavarasta saatiin k. hinta. - - on jo ollut joku k. tuiskukin SILL.

kelvot|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* tarkoitukseensa, jhk kelpaamaton, sopimaton, epäpätevä, kykenemätön, huono, kehno, mitätön; us. siveellisesti paheksuen: moraaliltaan alhainen, katala, halpa(mainen), matalamielinen. | K. palvelija, virkamies. Sinä k. roisto! Hän on k. mieheksi. K. jhk toimeen, hyviin töihin. Elää k:tomasti. K. teko. K. puku, ateria. K. ankkuripaikka. Kone murskautui k:tomaksi. En tietänyt, miten k:tomasti asiat olivat. — *S:sesti.* Hävetkää, k:tomat! He olivat, k:tomat, sotkeneet koko asian. Puhua k:tomia. Aut' että kieleni / k:tomista estän VK[V]. — *Yhd.* kilpailu-, käyttök.; tav. par. muuten, esim. palvelusk. par. kelvoton, kelpaamaton palvelukseen.

kemia[14] *s.* aineiden ominaisuuksia, niiden sisäistä kokoomusta ja muuttumista tutkiva tiede; sen oppikirja. | Orgaaninen, epäorgaaninen k. Analyyttinen, fysikaalinen, synteettinen k. Puun, hiiliyhdisteiden k. Lääketieteellinen k. K:n laboratorio, työt, oppikirja. — *Yhd.* lämpö-, sähkö-, valo-, värik.; biok.; elintarvike-, mineraali-, puu-, sokerik.; maanviljelys-, oikeus-, sota-, talousk.

kemialli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kemiaan kuuluva t. sitä koskeva, kemian keinoja hyväkseen käyttävä. | K. yhdiste, energia. Aineen k. kokoomus. Muuttua, vaikuttaa k:sesti. K:sesti t. k:sen puhdas kupari, vesi. K. tutkimus, analyysi, kaava. K. [par. kemian] laboratorio. — K:set valmisteet. K. puhdistus, värjäys, sodankäynti. K. teollisuus, pesulaitos. Pestä k:sesti. — *Kuv.* K:sen [= täysin] puhdas aatteista. K:sesti vapaa kaikista eroottisista tunteista.

kemi|grafi[1] *s.* kemigrafian harjoittaja, ammattitaitoinen kuvalaattatehtaan työntekijä. **-grafia**[15] *s.* niiden menetelmien yhteisnimitys, joita käyttäen kuvalaattoja valmistetaan syövyttämällä kuvien painamiseksi. **-grafi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* K. laitos.

kemikaali[4] *s.* kemiallisista aineista ja yhdisteistä, kemiallisen teollisuuden tuotteista. **-kauppa, -liike** *s.* kemikaalien, kosmeettisten ja desinfioimisaineiden, kivennäisvesien, sidetarvikkeiden yms. kauppa; vrt. rohdoskauppa.

kemikaalio[3] *s.* → kemikaali.

kemisti[6] *s.* kemian alalla tieteellistä t. käytännöllistä työtä tekevä, tav. korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö, kemian tutkija. | Suomen k:t. Tehtaan k. — *Yhd.* elintarvike-, ravinto-, valo-, värik.; maanviljelys-, oikeus-, sota-, tehdask. **--insinööri** *s.* **-seura** *s.* Suomen k.

kemneri[5] *s. hist.* = kämneri.

kemoterapia[15] *s. lääk.* taudinhoito, jossa lääkkeiden tarkoituksena on kemiallisesti vaikuttaa

veressä t. elimissä olevia taudin mikrobeja tuhoavasti. | K. on parina viime vuosikymmenenä suuresti edistynyt erilaisten antibioottisten ja sulfavalmisteiden tultua käytäntöön.

kempi[4(*)] *a.* = 1. kemppi. | Ken olet k. kulkemassa, / maan valta vaeltamassa LEINO.

kemppai|nen[63] *s.* K:set 'Psylloidea, ryhmä yhtäläissiipisiä nivelkärsäisiä'. — *Yhd.* lehtik.

1. **kemp|pi**[4*] *a. harv.*, vars. *runok.* (*rinn.* kempi) mainio, jalo, erinomainen; kaunis, soma. | Yksi on Maria mainittava / Kellon k:issä kylässä AK. - - pietään pitoset pienet, / kanssa k:it kestijuhlat KANT. — Muistella kylän k:pejä tyttäriä PAULAH. Kaikki kaunihit kotona, / - - / k:it kirkkovaattehissa SL. — *S:sesti.* Hän oli nuori k. [= sankari], uljas ja pelkoa paitsi KALLAS.

2. **kemp|pi**[4*] *s.* K:it 'Psyllidae, lehtikirvoja muistuttavia nivelkärsäisiä hyönteisiä, joilla on voimakkaat hyppyjalat'; *syn.* lehtikempit, -kirput. — *Yhd.* leppä-, omena-, porkkana-, päärynäk.

kempura[14] *deskr. s.* kampura, kämpyrä. | Viljon isää sanottiin k:ksi pienen jalkavian tähden SILL.

kemuil|la[29] *v.*, tav. *ark.* -u[2] *teonn.* pitää t. viettää kemuja, olla mukana kemuissa, juhlia. | Juoda ja k. K. jkn kustannuksella. Miehet k:ivat aamuun asti.

kemu|t[1] *s. mon.* (iloiset) kestit, pidot, juhla(t), kekkerit. | Osakunnan k. Kaisaniemessä. Pitää k:ja jklle. Nuoret menivät naapurikylään k:ihin. Vaeltakaamme säädyllisesti - -, ei öisissä k:issa ja juomingeissa UT. — *Harv. yks.* Neljä viikonpäivääni on k:a ja iloa, kolme nälkää ja surua! LEHT. — *Yhd.* jäähyväis-, kihlajais-, lopettajais-, lähtö-, tuliaisk.; nimipäivä-, vappuk.

ken luonteeltaan s:nen, harvemmin a:nen, aina henkilöä tarkoittava *pron.* Yks. nom:ssa etup. vain runok. ja ylät.; muiden, myös yleisk. esiintyvien sijamuotojen käytöstä ks. kuka, jota ken merkitystehtäviltäänkin vastaa. **1.** *interr.* K. uskaltaa? Sano pelkäämättä k. olet. - - k. poisti mun silmistäni sokeuden sumun? KIVI. K. mua seuraa retkelle / nyt Näsijärven rannalle? *CAJ. — K:pä osaisi selvittää Jumalan tarkoitukset! - - k. omintaan ei kerran kieltänyt, / k. kalleintaan ei myönyt rovon hintaan! KOSKENN. **2.** *rel.* K. tahtoo, hän saa lähteä. K. vähänkin tutustui Kyöstiin, sai hänestä hyvän käsityksen. - - ei oikeutta maassa saa, / k. itse sit' ei hanki KRAMSU. **3.** *indef.* Hän jos k. tuntee maamme historiaa. Ennustamaan ei pysty k. tahansa. — Heti vinkui ruoska, jos vain k. oli uppiniskainen. — Koetettiin tulla toimeen, k. milläkin tavalla. — *ken — ken.* K. oli kalassa, k. marjassa. Tätä karua kuvaamistapaa jatkoivat Zola, Daudet ynnä muut, k. suuremmalla, k. pienemmällä johdonmukaisuudella. Kuka huutaa, k. syöksähtää eteenpäin LINN.

kengittäjä[10] *tek.*

kengittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* K. hevonen, varsa.

kengit|tää[2*] *v.* **1.** varustaa kengällä, kengillä. **a.** tav:mmin kenkiä. | Äiti k:ti vikkelästi lapset. Ne k:tivät itselleen helmisandaalit P.MUSTAPÄÄ. **b.** (tav:in merk. yleisk.) kiinnittää kenkä hevosen kavioon, kengät kavioihin. | K:etty kavio. Oriin k:täminen. Maalaisoloissa hevoset k:etään usein liian lyhyeen kenkään. **c.** vrt. kenkä 4. | Keihään k:täminen. K:etty käsijuntta. Rautakenkään k:etty kelkka. **2.** korjata puurakennusta uudistamalla sen lahonneet alahirret. | K. navettaa. Toisia [taloja] on hoidettu, k:etty ja laudoitettu IVALO.

kengitys[64] *teonn.* < ed. | Hevosten k. Kengityksen huonouden vuoksi ratsuväki myöhästyi. Kukon k. 'eräs joululeikki'. Rakennuksen k. Talliin tarvittiin kolme uutta hirsikertaa kengitykseksi. — *Yhd.* kesä-, talvik.; sairask. **-koulu** *s.* Armeijan k. **-naula** *s.* **-paja** *s.* Viedä hevonen k:lle. **-seppä** *s.* **-vasara** *s.*

kengityttää[2*] *fakt.v.* < kengittää. | K. hevonen.

kenguru[2] *s.* vars. Australiassa eläviä pussieläimiä (Macropodidae), joilla on hyppimiseen soveltuvat pitkät, voimakkaat takaraajat. — *Yhd.* aro-, kalliok.; jättiläisk. **-n|nahka** *s.* Kaulus k:nahkaa.

kengäke[78*] *s.* kenkäin.

kengän|antura *s.* = antura 1, kengänpohja. **-harjaaja** *s.* **-iltti** *s.* kengänkieli; ks. iltti. **-kan|ta** *s.* = (kengän) korko. | K:nat ovat lintassa. Kääntyä k:noillaan. **-kieli** *s.* = kengäniltti. **-kiilloke** *s.* Mustaa, ruskeaa k:tta. **-kiillottaja** *s.* **-kiillotus** *s.* **-korjaus** *s.* **-korko** *s.* = korko 2, kengänkanta. **-kär|ki** *s.* Auennut k. Potkia k:jellä. **-lesti** *s.* **-nappi** *s.* **-nasta** *s.* **-nauh|a** *s.* nauha, jolla kenkä pauloitetaan kiinni, kengänpaula, -rihma. | K:ojen kaupustelija. Aukoa k:ojaan. **-numero** *s.* K:ni on 42. **-paikka** *s.* **-paikkaaja** *s.* **-paikkaus, -paikkuu** *s.* **-paula** *s.* = kengännauha. | - - on tuleva minua väkevämpi, jonka k:akaan minä en ole kelvollinen päästämään UT. **-pohj|a** *s.* = (kengän)antura. | Nahkaiset k:at. K:ani ovat rikki. K:ien paikkaaminen. — *Kuv.* Kuluttaa k:iaan retkillä, opintiellä 'retkeillä, käydä koulua'. **-pohjaus** *s.* **-puhdistaja** *s.* **-päällinen** *s.*, tav. *mon.* **-rihma** *s.* = kengännauha. **-solki** *s.* **-varsi** *s.* **-vuori** *s.*

kengä|s[64] *s. kans.*, vars. *mon.* kengän pohjanahka, (kengän)pohja, puolipohja, antura.

kengät|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < kenkä. | K. lapsi. Varsa juoksee k:tömänä.

kenkin *indef.pron. harv.* henkilöistä: kukin. | - - vaan ei tiedä, mitä k. maksoissaan hautoo KOJO. Eläisi kesällä k., heinäajalla heikompikin SL.

kenkiraja *s. kans.* kenkäraja.

kenkiy|tyä[1*] *refl.v. harv.* panna kengät jalkaansa. | Nopeasti k:dyttyään pojat lähtivät matkaan.

kenk|iä[17*] *v.*, vars. *kans.* panna kengät jkn jalkaan. | Istahtaa itseään k:imään. Morsian oli vielä k:imättä. - - jalan k:i kiukahalla, / toisen pankon partahalla KAL. — *Refl. taiv.* - - k:ihe kohta ja nousi *MANN.

kenk|ki[4*] *s. kans.* lahja, anti. | Saada jtak k:iksi. Velka ei ole k. SL.

kenk|ku[1*] *a. ark.* -usti *adv.* kiero, kelju; vastenmielinen, ikävä. | Olipa k. kaveri. Menetellä

k:usti. Olisi hiton k:kua, ellet tulisikaan. — *S:sesti.* Kas sitä k:kua!

kenkkuilija[14] *tek.* < seur. | Aika lurjus ja k.

kenkkuil|la[29] *v. ark.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä t. menetellä kenkusti, kieroilla, keljuilla. | K. pelissä, kaupassa. Se on taas porvarien k:ua.

kenkkumai|nen[63] *a. ark.* kenkku. | On k:sta hyötyä toisen vahingosta.

kenkkäri[5] *s. kans.* hääpitojen järjestyksenvalvoja, päätarjoilija. | Olla k:nä häissä. K:t tulivat tepastellen marssintahdissa ja tarjoilivat viinapunssia lämpimäisiksi ALKIO.

kenkuru[2] *s.* par. kenguru.

kenkutt|aa[2*] *v. ark., 3.pers.* kismittää, kiukuttaa, sapettaa. | Pilkka k:i minua. Häntä rupesi k:amaan.

1. **ken|kä**[11*] *s.* **1.** nauhalla, soljella t. napilla kiinnitettävä t. avonainen, korollinen, tav:immin nahkapäällyksinen jalkine; vrt. kalossi, lapikas, patiini, pieksu, saapas, sandaali, tallukka, tohveli, tossu, virsu. **a.** Matalat, korkeakorkoiset k:gät. Kiiltonahkaiset, kankaiset, puupohjaiset k:gät. K:gän pohja, korko, varret, nauha, solki (myös ◡). Panna, vetää k:gät jalkaan. Nauhoittaa, pauloittaa k:kiään. Olla k:gät jalassa, k:gittä. Olla huonoissa k:gissä. Ottaa, riisua, vetää k:gät jalasta. K:kien puhdistaminen, voiteleminen, paikkaaminen. K. on liian pieni, hölskää. K:gät ovat rikki, läntässä. K. irvistää 'kengän kärki on auki'. K. kalvaa jalkaa, ahdistaa, likistää. K:gät kopisevat, lyövät katukiviin. Lumi narisee k:gän alla. - - aina liukas liikunnolta, / aina k:gältä kepeä KAL. — *Yhd.* kangas-, kiiltonahka-, kumi-, puu-, samettik.; hopea-, kultak.; avo-, kauto-, kiila-, puoli-, reunos-, varsik.; nauha-, paula-, solkik.; hiihto-, jalkapallo-, kävely-, retkeily-, tanssi-, työ-, voimisteluk.; arki-, hää-, ilta-, juhla-, kesä-, kouluk.; päällysk.; jää-, lumi-, pylväsk. **b.** *kuv.* Nyt näette, minkälaisilla k:gillä [= missä asioissa] tuo mies kulkee PÄIVÄR. - - ettei tiedä itsekään, kenen k:gissä [= kenen asioilla] tässä kulloinkin kulkee LEINONEN. — *lapsen kengissä* lapsen asemassa, alkuasteillaan. | Lapsen k:gissä astuva nuorukainen. Lapsen k:gistään vapautunut kirjailija. Turkiseläinten kasvatus on meillä vielä lapsen k:gissä. — *kulkea* tms. *valheen kengillä* käyttää valhetta hyväkseen, valehdella. | - - tiedäthän lupaukseni pyhän, etten koskaan valheen k:gillä kuljeskele KIVI. — *kenkä puristaa.* Siitäkö se k. puristaakin [= sekö on todellinen tarkoitus, syy]! Oivalsin heti, miltä kohtaa k. puristi. **2.** hevosen kavion alle lyötävä kaareva suojarauta, hevosenkenkä. | Vasemman takajalan k. K:gän sakara, hokit, naulat. Panna, lyödä hevonen k:kään. Hevonen on terävässä k:gässä. K:gät iskevät tulta. Hevoselta putosi k. Ratsu "lyö k:kää", kun etujalat juoksussa eivät ehdi pois takajalkain tieltä. Sonnillekin pannaan k:gät, kun sitä käytetään paljon ajoon. — *Yhd.* hivutus-, hokki-, rengas-, täyte-, varvask.; kilpa-ajo-, suok. **3.** *kuv.* - - havulinnan liepehellä, / k:gällä [= juurella] korean kuusen KAL. Ensimmäinen porakivinen talonk. nähtiin Franzénilla Isonkadun varrella PAULAH. Täytyypäs kirren sieltä, maan k:gästä, ylös kimpuilla AK. — *Yhd.* näkink. **4.** *tekn.* **a.** = kenkäin. **b.** isohkolla pinnalla liukuva anturallinen koneenosa. | Ristikappaleen k. — *Yhd.* jarruk. **c.** sähköjohtimen päähän juotettu liitinosa. — *Yhd.* kaapelink.; napak.

2. **kenkä** *pron. harv.* ken, kuka. | Kuka tiesi, k. luuli kiiskistä kalan tulevan SL. Yksi hiiri, kaksi häntää, k. sen arvajaa? ARV.

kenkä|harja *s.* **-hein|ä** *s.*, tav. *mon.* kuivatut sarat, joita lappalaiset käyttävät kengissään sukkien asemesta. | Pehmittää k:iä.

kenkäi|n[56] *s.* miekantupen, sauvan tms. alapään suojus(hela), kenkä (4. a), kengäke. | Miekantupen k. Hiihtosauvan päässä oli sarvinen k. eli suovero. Lippua ratsain kannettaessa lipputangon pää pannaan jalustimeen kiinnitettyyn k:meen.

kenkäinen[63] *poss.a.* K. hevonen. — Vars. *yhd.* kangas-, nauha-, varsik.; hiihto-, kävelyk.; (kuv.) kevytk.

kenkä|jalassa *adv.* kengät jalassa. **-jalkai|nen** *a.* K:set lapset. **-jaloin** *adv.* = kenkäjalassa. **-jarru** *s. tekn.* jarru, jossa on 1—3 jarrupyörää vastaan painettavaa jarrukenkää 1. -tönkkää. **-kauppa** *s.* **-kauppias** *s.* **-laatik|ko** *s.* Säilyttää kirjeitään k:ossa. **-lesti** *s.* **-liike** *s.* **-lusikka** *s.* lusikkaa muistuttava väline, jonka avulla (puoli)kengät pannaan jalkaan. **-muoti** *s.* Talven k. **-muste** *s.* musta kenkävoide. **-nahka** *s.* **-naula** *s.* **-pari** *s.* Suutari valmistaa k:n päivässä. Kaksi k:a kopisi kadulla. **-pussi** *s.* **-raj|a** *s.* loppuun kulunut, aivan rikkinäinen kenkä, kenkärisa. | Vanhat, anturattomiksi sotketut k:at. En välitä hänestä enempää kuin k:asta. Kuin k:oja [he] olivat, joka nurkan tuttavia HEPOR. — *Halv.* Sinä k.! KIVI. **-rasva** *s.* **-risa** *s.* **-tehdas** *s.* **-tehtailija** *s.* **-teollisuus** *s.*

kenk|ätä[35*] *v. kans.* lahjoittaa, antaa. | Joka k:ätyn k:kää, se on kelmi SL.

kenkävoide *s.* kenkien hoitoon ja kiillottamiseen käytetty voide, kengänkiilloke. | Mustaa, ruskeaa, valkoista k:tta. **-putki** *s.* **-rasia** *s.*

kenkään *indef.pron.* kielt. yhteyksissä: (ei) ainoakaan, yksikään (henkilö). Yks. nom:ssa etup. vain runok. ja ylät.; muiden, myös yleisk. esiintyvien sijamuotojen käytöstä ks. kukaan. | Ei k. voi palvella kahta herraa. Venäjän armeijan pääkenraali, / ei k. halvempi *MANN. - - ei k. teistä kääntynyt minun puoleeni, sanoo Herra VT.

kennel- koiranhoitoa ja -kasvatusta koskeva t. harrastava. **-kirjallisuus** *s.* **-klubi** *s.* Suomen k. **-liitto** *s.* **-mies** *s.* Innokas k. ja metsästäjä. **-nimi** *s.* kasvattajan oikeudet saaneen henkilön kasvattamilleen koirille antama erikoisnimi. **-työ** *s.* Samojedin pystykorva on englantilaisen k:n tuloksia.

kenno[1] *s.* **1.** mehiläisten vahasta rakentamia, seinätyksin toisiinsa liittyviä kuusisärmäisiä lokeroita, joissa sikiöitä, talvihunajaa ja siitepölyä mehiläispesässä säilytetään; myös kenno-, hunaja-, vahakakku. — *Yhd.* hunaja-, mesi-, siitepöly-, vahak.; emo-, koiras-, mehi-

läis-, työläisk. **2.** *sähk.* **a.** anodin ja katodin sisältävä sähköiseen virtapiiriin kuuluva osa: galvaaninen pari, akkumulaattori. — *Yhd.* valo-, tasasuuntausk. **b.** vahvavirtalaitoksen ohjauslaitteen suojattu osasto. **3.** lämpöpatterin osasto, lokero.

-kennoinen[63] *poss.a.* Iso-, 10-k.

kenno|jäähdytin *s. tekn.* kennokakkua muistuttava auton jäähdytin; vrt. putkijäähdytin. **-kakku** *s.* suut ulospäin kahdessa kerroksessa olevien kennojen muodostama levy, hunaja-, vahakakku. **-kehys** *s.* kehys, jollaiseen kesyt mehiläiset rakentavat kennonsa. **-kytkin** *s. sähk.* laite, jolla akkumulaattoripariston ulkovirtapiirin jännitettä voidaan säätää ns. säätökennoja l. -soluja lisäämällä t. vähentämällä, solukytkin. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. solukko, jäähdytin.

kennosto[2] *s. sähk.* ryhmä yhteen kytkettyjä kennoja, esim. galvaaninen paristo, yhdistetty akkumulaattori.

kennäs[90] *s. murt.* pieni kumpu, kohoama maastossa, kumpare, töyry. — *Yhd.* piha-, rantak.

keno[1] *a. harv.* kenossa, taaksepäin kallellaan oleva. | Heilauttaa k:a päätään IVALO. K. niska TALVIO. Hän oli takak. kuin sinä, Pärtty HEPOR. **-asen|to** *s.* Pää ylpeässä k:nossa. **-kaul|a 1.** *s.* - - hevosia k:oin tanssii / siellä, suitsista niit' urhot ohjaa LEHT. **2.** *a.* = seur. | K. joutsen, neito. — *S:sesti.* [Pimeys] jossa k. [= kukko] sinä ilmoisna ikänä ei Herran valkeutta huuda KIVI. **-kaulainen** *a.* K. kukko.

kenolla(an *adv.* tav:mmin kenossa. | - - pää pystyssä, vähän taapäin k. AHO. - - taaksepäin k. oleva puolikuu SILL.

keno|päinen, -pää *a.* Vanha, k. nainen. **-selkä 1.** *s.* Kauppaneuvoksen tukeva k. **2.** *a.* = seur. | K. tyttö. **-selkäi|nen** *a.* Seistä, hiihtää k:senä. Istua k:sessä asennossa.

keno|ssa, -on *adv.* taaksepäin kallellaan t. taivuksissa, kekassa. | Olla pää, niska, kaula k. Istua k. kauloin. Ajuri veti selkä k. ohjaksista. Puhveli ryntää niska k. Selkänoja on taaksepäin k. - - takinkaulus korkealla k. KIVI. Nostaa, heilauttaa päänsä k:on. — *Harv. s:sesti.* - - Roimalan äijäkin vaikeni ja vipusi ruhonsa tunnettuun mahtavaan pystyyn k:onsa SILL. — *Yhd.* etu-, takak.; selkäk.

kenotafi[4] *s.* tyhjä hauta, haudan tapainen muistomerkki, jossa ei ole vainajan jäännöksiä, muistoarkku. | Pyhän Henrikin k. Nousiaisten kirkossa.

kenotsooinen[63] *a. geol.* K. eli neotsooinen maailmankausi 'nuorin geologinen maailmankausi'.

kenott|aa[2*] *deskr.v.* olla (taka)kenossa. | Istua k. reen perässä. — Leveälierinen hattu k:i iloisesti hänen takaraivollaan. Jyrkillä rantakallioilla k:aa pikku taloja, punaisia ja valkeita LEHT.

kenraali[6] *s.* **1.** (*lyh.* kenr.) ylimmän arvoluokan upseeri useiden valtakuntien armeijassa. | Jalkaväen, tykistön, ilmavoimien k. K:en arvoluokkaan kuuluvat sotamarsalkka, k., kenraaliluutnantti ja kenraalimajuri. Valkoinen k. 'Mannerheim'. — *Kuv.* K. Aika, Nälkä, Talvi 'aika, elintarvikkeiden puute, talvi sodankäyntiin vaikuttavina tekijöinä'. — *Yhd.* insinööri-, lääkintäk.; divisioona-, prikaatik.; punak. **2.** pelastusarmeijan ylin johtaja; eräiden roomalaiskatolisten veljeskuntien, mm. jesuiittain päämies. **3.** *kuv.* Ryhdiltään kuin k. Erkki oli poikajoukossa ehdoton k. Onpa k. [= mainio, erinomainen] laukkaamaan se sinun tammasi KATAJA.

kenraali|adjutantti *s.* kenraalien arvoluokkaan kuuluva hallitsijan adjutantti; *hist.* Ruotsi-Suomessa armeijan ylipäällikön lähimpänä apulaisena toiminut upseeri. **-amiraali** *s. hist.* korkein amiraali Ruotsi-Suomen laivastossa, yliamiraali. **-basso** *s. mus.* nuottikirjoitus, jossa vain pohjasävel on merkitty nuoteilla, muut numeroilla; soinnutusopin oppijakso, jossa käytetään harjoitustehtävinä edellä mainitulla tavalla merkittyjä esimerkkejä. **-eversti** *s.* kenraalia ylempi, mutta kenraalisotamarsalkkaa alempi upseeri esim. Neuvostoliiton armeijassa. **-harjoitus** *s.* teatterinäytännön, jnk juhlaohjelman tms. viimeinen yleisharjoitus, pääharjoitus. | "Nummisuutarien", konsertin, mestaruuskilpailujen k. Pitää k. **-katselmu|s** *s.* vrt. seur. | Kilpailut muodostuivat suurenmoisiksi k:ksiksi mestaruuskisoja varten. **-ko|e** *s.* viimeinen koe ennen jtak ilaisuutta, vars. kilpailua. | Murtomaajuoksijain k. Ylioppilaskirjoitusten k:keet. **-konsuli** *s.* pääkonsuli. **-kunta** *s.* kenraalit. **-kuvernementti** *s.* = kenraalikuvernöörikunta. | Varsovan k. **-kuvernööri** *s.* jnk suurehkon alueen ylin sotilas- ja siviiliviranomainen; Suomen siviilihallinnon ylin päällikkö Venäjän (ja ajoittain Ruotsin) vallan aikana. | K. Bobrikov. K. Pietari Brahe. **-kuvernöörikunta** *s.* kenraalikuvernöörin hallinnossa oleva alue, kenraalikuvernementti. | Inkerinmaan, Turkestanin k. **-luutnantti** *s.* kenraalimajuria ylempi, kenraalia alempi upseeri. **-majuri** *s.* alin upseeri kenraalien arvoluokassa. **-n|rouva** *s.* kenraalitar. **-paussi** *s. mus.* esim. orkesterisävellyksissä esiintyvä, yhden t. useamman tahdin käsittävä tauko, jolloin kaikki soittajat lakkaavat soittamasta, yleistauko. **-sotamarsalkka** *s. sot.* arvoltaan ylimpiä upseereita esim. Saksan armeijassa.

kenraalisto[1] *koll.s.* kenraalikunta.

kenraalisynodi *s. hist.* kirkollista hallintoa reformoidussa maassa hoitanut edustajisto.

kenraalitar[54*] *s.* kenraalin rouva.

kensti[4] *a.,* vars. *runok.* sirokäytöksinen, sulava, nokkela; mainio, oivallinen. | - - ja k:nä vastaan / [hän] askelin riens' siron arvokkain *MANN. Rovasti nyt rohkeasti / keskeyttää k:n pilan LEINO. Puhas on neiti puolellasi, / - - / k. rihman kehreäjä KAL.

kentauri[6] *s.* **1.** kreikkalaisen taruston olento, jolla on puoleksi ihmisen, puoleksi hevosen ruumis. **2.** *erisn. täht.* eräs eteläisen taivaanpallonpuoliskon tähdistö, Centaurus.

kenties, harvemmin **kentiesi** *adv.* (myös: kukaties) mahdollisuutta ilmaisemassa: ehkä, mahdollisesti. **1.** lauseen pred:iin liittyessään koko lausetta määrittäen. | K. olet oikeassa. K. siinä on jokin virhe. Hän ei k. saanutkaan kutsua. Olisi k. ollut edullisempaa kirjoittaa asiasta.

Tulin ajatelleeksi, että k. maalla on vielä lunta. Asia ei ole niin yksinkertainen, kuin miltä se k. näyttää. Mua lisää kuulla haluttais, / k:i teiltä sitä sais? *CAJ. — Kohteliaasti pyydettäessä. | K. saan tarjota kupin kahvia? — Varovasti vastattaessa, jolloin "kenties" us. ellipt. edustaa lausetta. | Koska palaamme? — K. huomenna. | Ostatko sen kirjan? — K. [ke·nti·es]. **2.** jtak yksityistä sanaa t. lauseenjäsentä määrittäen. | Maamme k. rikkain mies. K. suurimman muutoksen maatalousoloissa aiheutti teollisuuden kehitys. Saan lomaa kuukauden, k. kaksikin. Hän on vahvempi kuin k. kukaan meistä. Matti, Osmo ja k. Joukokin tulevat mukaan. Kantasuomesta suoraan periytynyt ja muista sukukielistä k. hävinnyt muoto.

kentraali[6] *s. kans.* kenraali.

kent|tä[11*] *s.* vrt. keto. **1.** avoin, tasainen, us. nurmen peittämä luonnon paikka. | Ruohoinen, vihreä k. Laitumena käytettävä k. Pystyttää leiri avoimelle k:älle. Luminen k. Muuan läheinen k. oli jo paljaana lumesta. Meri välkkyy kultaisena k:tänä. -- *Kuv.* Iskeä jku k:tään 'maahan, nurin'. Löin kruununmiehiä k:tään kuin kintaita ikään JÄRVENT. — *Yhd.* kukka-, puuvilla-, ruohok.; jää-, laava-, lentohiekka-, lumik. — *Erik.* **a.** laajahko, vars. jtak malmia tms. tuottava alue. | Vierinkivisoraa tavataan Suomessa sekä k:tinä että harjuina. — *Yhd.* kivihiili-, kulta-, malmi-, rauta-, suola-, timantti-, öljyk. **b.** vars. *ylät.* sota-, taistelutanner; alue, missä sotatoimet suoritetaan, sotatoimialue, sotanäyttämö. | Kunnian k. Elämän ja kuoleman k. Jäädä, kaatua k:älle. -- yli pauhun k:tien hurmeisten H.NURMIO. — *Yhd.* sota-, taisteluk. **c.** *kuv.* työ-, toiminta-ala, työmaa, -vainio. | Kansansivistystyön laaja k. Siirtyä julkisen toiminnan k:ille. — *kentällä*)(kirjasto-, toimistotms. töissä, sisätöissä. | K:ällä [= elävän kielen, murteiden parissa] työskentelevä kielentutkija. — *Yhd.* koe-, tutkimus-, työk.; temmellysk. **2.** vartavasten tasoitettu, us. hiekalla tms. päällystetty aukio. **a.** Yhteiskoulun, Johanneksenkirkon, Tammelan k. Mars-k. — *Yhd.* harjoitus-, juhla-, leikki-, lento-, markkina-, näyttely-, paraatik. **b.** *urh.* urheilu-, peliaukio; kentällä (esim. pesäpallopelissä) olevat urheilijat, urheilijat kentällä ollessaan. | Stadionin k. K:än paras mies. Tamperelaisten takak. rakoili pahasti. Punatakkinen G. johti k:tää [= kilparatsastajia] pari kierrosta. — *Yhd.* kiista-, kilpa(ilu)-, kisak.; golf-, jalkapallo-, kroketti-, peli-, ratsastus-, tennis-, urheilu-, voimisteluk.; etu-, keski-, sisä-, taka-, ulkok. **3.** viivojen, uurteiden tms. rajoittama säännöllinen osa jstak pinnasta. | Seinä on jaettu k:tiin. Virtsarakon takaseinässä on kolmikulmainen k., virtsarakon kolmio. — *Erik.* **a.** heraldiikassa: jakamaton kilpi t. koron rajoittama kilven osa. | Punaisessa k:ässä kullanvärinen leijona. — *Yhd.* ala-, yläk. **b.** yksityinen ruutu šakkilaudassa. | Kenttä e4. **4.** tila, jossa jk voima t. ilmiö vaikuttaa, vaikutusala, -piiri. **a.** *fys.* yl. voimakenttä. | Magneettinen, sähköinen k. Maan vetovoiman k. Sähköllä varattu kappale luo ympärilleen sähköstaattisen k:än. — *Yhd.* gravitaatio-, häiriö-, sähkö-, voimak.; (mat.) skalaari-, vektorik. **b.** *psyk.* Sosiaalinen k. — *Yhd.* huomio-, näkö-, vaikutelmak.

kenttä- vars. *sot.* tav. maastossa, sotanäyttämöllä sijaitseva, toimiva t. käytettävä.

kenttä|ahjo *s.* ulkotöissä käytetty kevyt, siirrettävä ahjo. **-ammunta** *s.* määräajassa kuviotauluihin heittolaukauksilla t. pikasarjoilla suoritettava kilpailu- t. koulutusammunta. **-apteekki** *s. sot.* **-armeija** *s. sot.* se armeijan osa, joka mobilisoidaan varsinaisia maa- ja ilmasotatoimia suorittamaan. | K., meri- ja ilmavoimat, meri- ja rajavartiostot ja kotijoukot. K. on kokoonpantu taistelu- ja huoltojoukoista. **-asu** *s.* Siirtomaajoukkojen ruskea k. **-elämä** *s.* Karun k:n karkaisema nuorukainen. **-ennätys** *s. urh.* jllak urheilukentällä jssak urheilulajissa saavutettu paras tulos; vrt. mäki-, rataennätys. **-haavi** *s.* hyönteisiä ruohosta, pensaista ja puista kerättäessä käytetty haavi. **-harjoitus** *s. sot. urh.* **-harmaa** *a.* harmaa sotilaspuvun, autojen ym. värinä. | K. väri. K. puku, sotilas. — *S:sesti* ensimmäisen maailmansodan aikaisista suomalaisista ja saksalaisista sotilaista: rintamamies, (Suomen) vapaussoturi. | Vapaussodan k:t. Saksalaiset k:t. **-haupitsi** *s. sot.* liikkuva haupitsi erotukseksi linnoituksissa käytettävistä kiinteistä haupitseista.

-kenttäinen[63] *poss.a.* Hiekkak.; neli-, 7-k.

kenttä|johdin *s.* sotilastarkoituksiin käytetty puhelinjohdin. **-joukot** *s. mon. sot.* kenttäarmeijaan kuuluvat joukot. **-juhla** *s.* Rykmentin, pelastusarmeijan k. **-jumalanpalvelus** *s.* **-kaapeli** *s.* sotilastarkoituksiin käytetty kaapeli. **-kalmisto** *s. arkeol.* vrt. kumpukalmisto. **-kanuuna** *s. sot.* liikkuva kanuuna erotukseksi kiinteästä kanuunasta. | Kevyt k. **-kauhu** *s. lääk.* = agorafobia. **-keitin** *s. tav.* sotaväen käyttämä, hevosen t. auton vetämä t. autolla kulkeva keitin. **-keittiö** *s.* = ed. **-kelpoi|nen** *a.* **-suus** *omin.* sota-, taistelukelpoinen. | Joukkojen k:suus. **-kiikari** *s.*, vars. *sot.* **-kilpailu** *s.* K:t ratsastajille. Upseerien keskinen k., johon kuuluu suunnistautuminen, pistooliammunta ja etäisyydenarviointi. **-kiveys** *s.* = mukulakiveys. **-kivi** *s.* = mukulakivi. **-koe** *s.* **1.** *maat.* jnk kasvinviljelykysymyksen selvittämiseksi sopivalla maalla suoritettava koe. **2.** seisoville lintukoirille järjestettävä metsästyskoe t. -kilpailu. **-käymälä** *s. sot.* **-käynti** *s.* ratsastuksessa: tavallinen käynti. **-käyttö** *s.*, vars. *sot.* K:ön sopiva kompassi. **-laji** *s. urh.* kenttäurheilun eri lajeista. **-lakki** *s. sot.* **-lapio** *s. sot.* yksityisen sotilaan varusteisiin kuuluva pienikokoinen, vyössä kannettava lapio; vrt. pioneerilapio. | K:lla mies luo itselleen vihollistulessa tarpeellisen suojan. **-laukka** *s.* ratsastuksessa: eräs hevosen laukkaamistapa. **-leipomo** *s. sot.* **-lennätin** *s. sot.* **-linnoit|taa** *v. sot.* vrt. kanta-, pikalinnoittaa. | K:tamiseen kuuluvat puolustussuunnitelmaan perustuvat joukkojen, yleensä paikalta saatavin rakennustarvikkein, suoritta-

mat toimenpiteet puolustusaseman lujittamiseksi. K:etut asemat. Kukin joukko k:taa oman puolustusasemansa. **-linnoitus** *s. sot.* kenttälinnoittamalla lujitettu puolustusasema t. sen osa. **-linnoituslaite** *s. sot.* **-linnoitus|työ** *s. sot.* Suorittaa k:töitä. **-magneetti** *s.* sähkökoneissa tarvittavan magneettisen kentän aikaansaamiseksi käytetty magneetti. **-makasiini** *s. sot.* **-mie|s** *s.* **1.** kenttäurheilija, jalkapalloilija tms. | Aitajuoksun nykyiset k:het. **2.** vrt. kenttä 1.c. | Henkivakuutusyhtiöiden k:het. **-mittari** *s. el.* Larentia, tav. valkoisia mittariperhosia. **-mittaus** *s.* pienien alojen mittaus ja kartoitus. **-ohjesääntö** *s. sot.* (Suomessa) yhdistettyjen aselajien sota- ja taistelutoimia koskeva ohjesääntö. **-oikeus** *s. sot.* sodan t. sotatilan aikainen alioikeus sotaväessä. | K. tuomitsi N:n kuolemaan. **-olot** *s. mon.*, vars. *sot.* **-palvelus** *s. sot.* maastossa suoritettava palvelus;)(sisä-, varuskunta- yms. palvelus. **-pappi** *s. sot.* joukkojen mukana sodassa toimiva pappi; Suomen oloista puhuen nimitystä on käytetty vain suojeluskuntajärjestön papeista; vrt. sotilaspappi. **-peli** *s.* **1.** kroketti-, renkaanheitto- tms. ulkopeli. | Nuorisoseurajuhlien k:t. **2.** *urh.* pelaaminen kentällä. | Maalintekoyritykset epäonnistuivat, mutta k. sujui tyydyttävästi. **-piispa** *s. sot.* (Suomessa) puolustuslaitoksen hengellistä työtä johtava ja valvova pappi. **-posti** *s. sot.* posti(laitos), joka sodan aikana välittää postin kuljetusta joukoista kotialueelle ja päinvastoin; tämän välittämä posti. | Lähettää kirje k:ssa. K:n kuljetus. **-postikonttori** *s. sot.* **-postiliikenne** *s. sot.* **-postimerkki** *s.* **-puhelin** *s. sot.* **-puku** *s. sot.* **-pullo** *s. sot.* sotilaan kenttävarusteisiin kuuluva juomapullo. **-puolisko** *s. urh.* vars. jalka- ja jääpallokentän puoliskoista, jotka pelin alkaessa arvotaan pelaavien puolueiden kesken.

kenttä|radio *s. sot.* **-radioasema** *s. sot.* **-rata** *s.* tavaroiden kuljetukseen rakennustyöpaikoilla, vuoriteollisuudessa tms. käytetty kevyt rautatie, jota varten maata ei tarvitse erityisesti varustaa, kenttärautatie, kiskotie. **-ratsastus** *s.* K. käsittää maastoratsastuksen, ratsastuksen harjoituskentällä ja marssin. **-sairaala** *s. sot.* etumaisin haavoittuneiden hoitopaikka, jossa suoritetaan leikkauksia. **-silta** *s. sot.* tilapäisaineksista rakennettu silta. **-taistelu** *s. sot.* Ifikrates voitti spartalaiset avoimessa k:ssa. Nykyaikaisia taisteluita luonnehdittaessa voidaan puhua kenttä- ja asemataistelusta. **-talli** *s. sot.* **-tarkastus** *s. maat.* kenttäkokeella suoritettava siemenviljan tms. tarkastus. **-tuomioistuin** *s.* epävirallisena terminä: kenttäoikeus. **-tutkimu|s** *s.* vrt. kenttä 1.c. | Arkeologiset, geologiset, kansatieteelliset k:kset. **-tykistö** *s. sot.* **1.** maavoimien aselaji; vrt. ilmatorjunta-, rannikkotykistö. **2.** liikkuva, yleensä epäsuoralla suuntauksella ampuva tykistö. | Kevyt, raskas, järeä k. **-tykistörykmentti** *s. sot.* **-tykki** *s. sot.* **-|työ** *s.*, tav. *mon.* **1.** Stadionin k:työt. **2.** vrt. kenttä 1. c. | Geodeettiset k:työt. Paikannimitutkimuksen k:työt. Pelastusarmeijan k. tehdasseuduilla. — *Sot.* sota- ja taistelutoimia edistävät työt. | K:töitä ovat mm. majoitus-, linnoitus-, silta- ja tietyöt, esteiden rakentaminen ja raivaaminen. **-urheilija** *s.* vrt. seur. **-urheilu** *s.* urheilukentän juoksuradan sisäpuolella suoritettava urheilu, so. heitot ja hypyt; vrt. rataurheilu. | Rata- ja k. 'yleisurheilu'. **-varasto** *s. sot.* K:ja ovat kenttävarikot, -makasiinit ja täydennyspaikat. **-varikko** *s. sot.* **-vartio** *s. sot. vanh.* **1.** etuvartiokomppanian eteensä asettama n. joukkueen vahvuinen osasto, joka vartioiden ja partioiden avulla pitää silmällä etumaastoa ja vihollisen hyökätessä asettuu vastarintaan. **2.** vartiointi kentällä. | Olla k:ssa. **-varust|aa** *v. sot. vanh.* kenttälinnoittaa. **-varuste** *s. sot.* Olla täysissä k:issa. **-varustu|s** *s. sot. vanh.* **1.** ampuma- ja yhteyshaudat, eri aseiden tuliasemat yms. laitteet. **2.** yksityisen sotilaan kenttävarusteet. | Miehen k:kseen kuuluu mm. teräskypärä, selkäreppu, patruunataskut, vyö ja henkilökohtainen ase ampumatarvikkeineen. **-varustuslaite** *s. sot. vanh.* kenttälinnoituslaite. **-voimakkuus** *s. sähk.* sähkövirran magneettisen kentän voimakkuus. | Magneettinen, radiolähettimen k. **-vuode** *s.* yksinkertainen, leireillä tms. käytetty vuode, telttasänky. **-ylioikeus** *s. sot.* sodan t. sotatilan aikainen ylioikeus sotaväessä.

kentura[11] *s. murt.* ruohoinen (pienehkö) paikka, kennäs, kumpare; keto, kuivapohjainen niitty. | Vihreällä k:lla riihen edessä makasi - - Pentin poika TOPPILA.

kepak|ko[2*] *s.* keppi. | Ohut, paksu, metrin pituinen k. Lyödä k:olla. Kekäleet vieriteltiin k:oilla syrjään.

kepakoi|da[30] *v.* piestä, hakata kepakolla. | Varkaat k:tiin miltei hengiltä. — K. riihtä 'puida kepakolla'.

keperryttää[2*] *kaus.v.* (< seur.) kepertää. | K. [= ampua, kaataa] karhu haaskalta.

keperty|ä[1*] *pass.v.* kaatua t. mennä äkkiä, pehmeästi nurin, kupsahtaa, kuukahtaa, kellistyä, tuupertua. | K. maahan, lattialle, sohvannurkkaan. K. tuolilta. Ukko k:i lekkerinsä viereen. — *Erik.*, vars. *ark.* kaatua kuolleena maahan, kuolla, heittää henkensä. | K. vihollisen luodista. Ilkeästi rääkäisten jänis k:i hangelle.

keper|tää[6] *v. harv.* kaataa äkkiä, pehmeästi kumoon, kellistää. | K. jku alleen. Jukka k:si koiran lattialle.

kepe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* vrt. keveä, kevyt, köykäinen; yl.)(raskas. **1.** ketterä, joustava, nokkela, sulava; vain vähän, pehmeästi koskettaen tapahtuva. | K. ikäisekseen. K. jalka, nilkka. Västäräkin k. pyrstö. K. vene. K:ät askelet, liikkeet. Kulkea, hyppiä, tanssia k:ästi. Pulkka luistaa k:ästi. Kalevatar, kaunis neiti, / - - / aina kengältä k. KAL. — K. kosketus. Silittää k:ästi jkn hiuksia. — *Kuv.* Sujuvakynäinen, k. kertoja. Käyttää kieltä k:ästi. **2.** hilpeä, iloinen, huoleton. | K. mieli, mieliala. K. hymy huulillaan. Kantaa k:ästi aiheettomat syytökset. K. leikki, laulu. K. nuoruus. Mutta kaipauksen kyyneliin - - sekaantui kiitollisen, onnellisenkin sydämen k:ämpiä kyyneleitä IVALO. **3.** vakavuutta, syvällisyyttä tavoittelematon, huoleton, rento, välinpitämätön, leväperäinen, kevytmielinen. | K. näytelmä,

romaani. Runoilijan ensimmäinen yritys k:än proosatyylin alalla. Koko ehdotus hylättiin k:ällä kädellä. Käsitellä asiaa liian k:ästi. Tilintarkastajaksi ei saa k:ästi valita ketä sattuu. **4.** vähän painava; tav:mmin kevyt, keveä. | K. puku. Nostelin kuormasta k:impiä esineitä. Hän oli k. kuin höyhen. K:ät pilvenhattarat. K:ät mullat hänen haudalleen! Kantoi säkin k:ästi kuin olkilyhteen. Nämä synnit ovat kepiät kantaa JOTUNI. — *Rak.* K. holvi, rakenne. — *Geol.* K. savi 'kuivana irtonaisia t. hajoavia savimaalajeja'.

kepin|isku *s.* **-lyönti** *s.* **-pää** *s.* Norsunluinen k.

1. **kepit|tää**[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** varustaa kepillä, kepeillä; viitoittaa kepeillä. | K. herneitä. Huonosti k:etty taimi. Linjojen k:täminen. **2.** piestä kepillä; karkottaa kepillä. | K. jkta. Äiti oli vähällä k. mokomat pojat. Piika k:ti siat ulos nummelle. Matto ripustetaan nuoralle ja k:etään nurjalta puolen.

2. **kepitt|ää**[2*] *deskr.v. harv.* (*rinn.* köpittää) kulkemisesta. | Vaka vanha Väinämöinen / tuonne kengättä k:i KAL.

kepitön[57] *kar.a.* < keppi. | K. raketti.

keplot|ella[28*] *v.*, vars. *ark.* -telu[2] *teonn.* tehdä jtak kaikenlaisia, vars. epärehellisiä keinoja käyttämällä, keinotella. **1.** *tr.* hankkia jtak haltuunsa, käyttöönsä, toimittaa, saattaa jku t. jk jhk paikkaan t. asemaan. | K. itselleen rahaa. Anastaa maatila k:telulla. K. itselleen isännyys. — K. pullo taskuunsa. Karkuri k:teli itsensä johonkin laivaan. K. itsensä vapaaksi. **2.** *intr.* K. säännöstelyasioissa. Oikeiston ja vasemmiston välillä k:televa poliitikko. Mies oli kuuleman mukaan onnistunut k:telemaan erääseen taloon kotivävyksi V.KOLKKALA.

keppeleht|iä[17*], **-|ää**[2*] *deskr.v.* kepeästä, ketterästä liikkumisesta. | -- mokomat vanhat herrat, jotka k:ivät hänen nuoren vaimonsa kintereillä HEPOR. -- isänne on ollut virkeä, k:änyt kuin poikanulikka MERIL.

keppe|lä[12], **-|rä**[12] *a. kans.* -lästi, -rästi *adv.* -lyys[65], -ryys[65] *omin.* kepeä, ketterä, joustava, nokkela. | K. ukko. Hänellä on vielä k. luonto. Katsokaas, miten k:rästi sen jalka heilahtaa! KARHUM.

kep|pi[1*] *s.* kädessä pidettäväksi sopivan mittainen, ohuehko, tav. määrätarkoitukseen käytettävä puukappale; vrt. kanki, riuku, salko, sauva, seiväs, tanko, vapa. | Pihlajasta katkaistu k. Koivuinen k. Pitkä, tukeva, tasapaksu k. Puolen metrin mittainen k. Koronapelin k:it. K:pien käyttö rapujen pyynnissä. Painaa k. maahan. Lyödä jtak k:illä. K. vinkuu, katkeaa. K:it ovat sahatavarana nelikulmaisia, määrävahvuisia, 4—6 jalkaa pitkiä. — *Erik.* **1.** kurittamiseen, pieksemiseen käytettävä keppi. | Antaa jklle k:piä, k:istä, k:illä. Saada, maistaa k:piä, k:istä. Ellei aapiskirja kelvannut, lukkari käytti k:piä. **2.** käveltäessä tukena t. myös muuten kädessä pidettävä, us. erityisesti valmistettu kädensijallinen keppi, kävelykeppi. | Merenruokoinen, hopeapäinen k. Kulkea k. kädessä. Auttaa k:illä horjuvia askeliaan. Heiluttaa k:piään. — *Erik.* kerjäläisen keppi, sauva. | Tarttua k:piin 'joutua mierolle'. Tulee tie eteen ja k. käteen SP. Kävellä kengät k:issä. **3.** *kuv.* Seistä, istua suorana kuin k. Niin tyhmä että saa k:illä silmään pistää. Ilma on niin paksua, että k. pysyy pystyssä. — *koettaa, tunnustella kepillä jäätä* tunnustella jtak, tehdä kokeeksi jtak, "tunnustella maaperää". | Hän vain koetti k:illä jäätä päästäkseen selville muiden mielipiteestä. **4.** *yhd.* Kataja-, koivu-, rottinkik.; ajo-, kaivin-, kävely-, puhdistus-, tuki-, työntö-, viitoitusk.; biljardi-, herras-, kartta-, kukka-, kyynär-, mittak.

keppi|herra *s.* Kaupungin k:herrat. **-hevo|nen** *s.* **1.** lasten leikkihevosena käyttämä, us. hevosenpäinen keppi. | Ratsastaa k:sella. **2.** *kuv.* mieliharrastus, "kärpänen"; jkn alituinen puheenaihe, mieli-, lempiajatus; näennäinen syy, seikka, jonka varjolla jku pyrkii päämääräänsä. | Postimerkkien kerääminen k:sena. Anoppi on tavallinen k. humoristisessa kirjallisuudessa. N:llä oli kaksi k:sta: hän ivasi "sivistymättömiä" ja kertoi matkoistaan. Pitää kristillisyyttä k:senaan. **-kerjäläi|nen** *s.* rutiköyhä kerjäläinen t. yl. ihminen. | Joutua k:seksi. K., joka vaivoin itsensä elättää. **-mäinen**[63] *kalt. a.* K. kehräpuu. **-saha** *s. puut.* **-salaoja** *s. maat.* koivun, lepän tms. vesoista tehty salaoja, jollaisia käytetään pysyvästi kosteilla mailla. **-sorvi** *s. puut.* **-tehdas** *s.* Sateensuoja- ja k.

keppo|nen[63] *s.* vallaton, puolittain leikillä suoritettu teko, kuje, koirankuje, kolttonen, tekonen, tepponen, metku. | Viaton k. Koulupoikien k:set. Tehdä jklle k. Koko vieraskutsu oli korkeiden herrain k:sia. — *Kuv.* Pyry teki meille k:set. Väkevä olut teki juojilleen k:set.

keppuroi|da[30] *v. murt.* = kippuroida. | -- aloin hetkisen kuluttua valitella vatsaani, k:den ja vääntelehtien WILKUNA.

kepsaht|aa[2*] *deskr.v.* äkillisestä, kevyestä asennonmuutoksesta t. liikkeestä. | Tyttö k:i istumaan äidin viereen. Annastiina -- k:i unenhorroksissa kyökkiin TALVIO.

kepsak|ka[15*] *a. kans.* -asti *adv.* kepeä, ketterä, joustava, nokkela. | K. ukko. Astua k:asti.

kepsi[4] *s. ark.* = keeppi. | Upea k. harteilla.

kepsu[1] *a.*, etup. *kans.* joutava, turhanaikainen, turhamainen; huono. | K. mies. K:a työtä. — *S:sesti.* Nauhakaulainen k. PAULAH. Hyyryhuoneissa asuva herrask. SILL.

kepsut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Varsa k:telee emänsä rinnalla. **-taa**[28] *deskr.v.* kulkea sirosti t. kepeästi, sipsuttaa, tepsuttaa, tepastaa. | K. uusissa hepenissä. K. lyhyin askelin.

kepuli[5] *a. ark.* -sti *adv.* joutava, huono, kehno; epärehellinen, kiero, vilpillinen. | K. mies, työntekijä. K:t keinot. Hänelle kävi k:sti. Reilu häviö on kunniakkaampi kuin k. voitto. — *S:sesti.* Äijän k. **-konsti** *s.* Ei k:lla taivaaseen päästä SP. **-peli** *s.* Ansaita rahaa k:llä.

kepuloida[30] *v. ark.* käyttäytyä t. tehdä jtak kepulisti, kieroilla, keljuilla. | Eräät laivanvarustajat ovat yrittäneet k. sopimuksesta.

keput|ella[28*] *deskr.v.* kepsutella, tepastella. | Kävellä k. Miina lähti k:telemaan järvelle päin.

kera käytöltään ja merk:ltään erinäisin rajoituksin = kanssa (ks. tätä), joka kuit. on paljon yleisempi; vrt. myös keralla. **I.** *postp.*, etup. *runok.* myös *prep.* (gen:n, ei kuit. pers.-pron:n

gen:n eikä poss.-suff:n kera). **1.** seurassa, parissa, ohella, mukana, myötä. **a.** etup. *ylät.* liittyen elollista olentoa tarkoittavaan sanaan; *yleisk.* tav:mmin kanssa. | Juhlia herrojen k. Kulkea joukon k. Äiti oli tytärtensä k. -- ettemme soaistun maailman k. joutuisi kadotetuksi AK. -- ja hän k. kultansa kuolon saa A.OKSANEN. -- kanssa armahan emonsa, / k. valtavanhempansa KAL. Puhdas kulta on tie, jota astelevat / k. laulaen enkelien HLV. **b.** liittyen esinettä t. asiaa tarkoittavaan sanaan, *yleisk.* tavallisempikin kuin kanssa. | Haukea riisin k. Kaksi (annosta) kahvia leivän k. Tarjota jtak mehun k. 4. luokan vapaudenristi tammenlehvän k. Palkka ikälisien k. Juurekset pannaan turvepehkun k. kuivaan kellariin. Selluloosa, jota käytetään hiotun vanukkeen k. sanomalehtipaperin valmistukseen. Todistus lähetettäköön saatekirjelmän k. keskustoimistoon. Esittää anomus lisäselvitysten k. Postpositioita käytetään genetiivin k. **2.** resiprookkisissa ja niihin läheisesti liittyvissä ilmauksissa, tav:mmin kanssa. **a.** pääsana liittyy joko v:iin t. yhteisesti v:iin ja s:iin taikka teonnimeen. | Jutella jkn k. Juosta kilpaa jkn k. Olla sopusoinnussa jnk k. Me riitelimme Pekan k. 'Pekka ja minä [t. me] riitelimme'. Neuvottelut tukkukauppiaiden k. Myllyn jyrinä sekaantuu kosken kohinan k. valtavaksi pauhuksi. Hyppää vasikan kanssa, haasta k. hullun miehen SL. **b.** pääsana liittyy a:iin t. adv:iin. | Tasaväkinen jkn k. Olla jkn k. lähemmin tuttu. Kahden jkn k. Rinnakkain, päällekkäin toistensa k. Keltuaiset vatkataan yhteen maidon k. **3.** epäsuomalaista käyttöä. | Liisa odotteli kahvin ja voileipien k. Rehtori jakoi todistukset ankarien nuhteiden k. Voimat kyllä karttuvat vuosien k. 'vuosien mittaan, kuluessa'. Ja sen [pakinan] k. [= siten pakinoiden] vierähti päivä iltaan LINN. **II.** *adv. ylät.* painollisena: mukana, muassa. | Ken k. käy? *MANN. Lähe nyt kanssa laulamahan, / saa k. sanelemahan KAL.

keraamikko[2*] *s.* taidekeramiikan harjoittaja, keramiikkataiteilija.

keraami|nen[63] *a.* -sesti *adv.* keramiikkaan, saviteollisuuteen kuuluva t. sitä koskeva, savi-. | K:set esineet, tuotteet. K. teollisuus. K:sesti poltettu tahko. — *Yhd.* (arkeol.) esi-, kampa-, nuorak.

kerake[78*] *s. kiel.* konsonantti. — *Yhd.* alku-, loppuk. **-yhtymä** *s.*

-kerakkeinen[63] *poss.a.* < kerake. | Runsask. puolan kieli.

kerakkeisto[1] *koll.s. kiel.* konsonantisto. | Vepsän k.

kerall|a, -e vrt. kera, kanssa. **I.** *postp., ylät.* myös *prep.* (gen:n t. poss.-suff:n kera). **1.** seurassa, parissa, ohella, mukana, myötä. Vars. poss.-suff:n ohessa, muuten tav:mmin kera. **a.** liittyen elollista olentoa tarkoittavaan sanaan. | Äiti lastensa k. t. lapset k:aan. Leikkiä koiranpentujen k. Koko isänmaa kärsi hänen k:aan. Uusi käänne romantiikkaan tuli Byronin ja Shelleyn k. Nuoret nuorien seassa, vanhat vanhojen k. SL. -- tule, unten kultalinnaan sinut k:ani vien KOSKENN. — Otti k:een vain pienen matkalaukun. **b.** liittyen esinettä t. asiaa tarkoittavaan sanaan. | Kahvia herkullisten leivosten k. Kulta on muita k:aan olevia aineosia raskaampaa. Suksien k. käytetty sauva. Syöpä oli tullut siemenperunoiden k. Tervanpoltto oli maatalouden k. pitäjän pääelinkeinona. Kevät tullut on k. selkeän sään KOSKENN. **2.** muuta käyttöä, normaalikielessä †. | Pestä saippuan k. → saippualla. -- takoi rautaisen haravan / varren vaskisen k. KAL. **II.** *adv.*, vars. *murt.* painollisena: mukana, muassa. | Minulla ei ole kirjaa k. -- käyös kanssani k. AHO. -- tule kanssa, käy k. / tekemähän terveyttä KAL. — Ota eväsviinaa k:e SEPPÄNEN. Kullervo, Kalervon poika, / otti koiransa k:e KAL.

keramiikka[10*] *s.* savenvalanta, saviteollisuus, vars. maalaamalla, lasittamalla t. piirtämällä koristettujen savitavarain valmistus; savenvalamistaide; saviteollisuuden, savenvalamistaiteen tuotteet, savivalanteet, -tavarat. | K:mme taso. Kampakoristeista, kotimaista k:a. — *Yhd.* kampa-, koriste-, nuora-, taide-, talousk. **--astia** *s.* **-esine** *s.* **-löy|tö** *s.* Arkeologiset k:döt. **-maljakko** *s.* **-taide** *s.* **-taiteilija** *s.* **-tavara** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* **-valmiste** *s.* **-vuoka** *s.*

keratiini[4] *s.* sarveisaine.

Kerberos[64] *s.* kreikkalaisten tarustossa manalan pelottava, kolmipäinen vahtikoira. — *Kuv.* äkäisestä vartijasta. — *Yhd.* passi-, portti-, tullik.

kerettiläi|nen[63] *a.* ja *s.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* harha-, vääräoppinen, -uskoinen. **1.** *usk.* henkilöstä, mielipiteistä ym., jotka poikkeavat kirkon hyväksymästä opista; vrt. lahkolainen, luopio, uskoton. | K. kirjallisuus. Tuomita, julistaa k:seksi. K:sten vainoaminen. Rangaista k:syydestä. **2.** *kuv.* henkilöstä, mielipiteistä ym., jotka poikkeavat yleisestä kannasta, yleisesti vallitsevista käsityksistä. | K:siä ajatuksia urheilusta. K:sen käsitykseni mukaan koko suunnitelma on väärin laadittu. Keskustelun kuluessa rohkeni muuan k. lausua, että --. Lehtori S. sanoi suhtautuvansa sangen k:sesti alaluokilla käytettyihin lukuteksteihin.

kerettiläis|tuomio *s.* **-vaino** *s.*

keretä[36*] *v.* → kerjetä, keritä.

kerho[1] *s.* tav. säännöllisesti kokoontuva yhteenliittymä, jonka tarkoituksena on seurustelu t. vapaasti, tuttavallisesti tapahtuva tiettyjen asiain harrastaminen; tällaisen liittymän huoneisto; klubi; vrt. seura, yhdistys. | Opettajien, ilmailuinsinöörien k. Kanta-Hämeen k. K:n puheenjohtaja, sihteeri, jäsenet. K:n kokous, teeilta. Mennä k:on. — *Yhd.* nais-, nuoriso-, poika-, taiteilija-, upseerik.; keskustelu-, kieli-, kirjallisuus-, lennokki-, maatalous-, musiikki-, opinto-, osuustoiminta-, raittius-, retkeily-, šakki-, urheiluk.; kylä-, yök. **-elämä** *s.* **-huone** *s.* Taidemaalarien, kommunistien k. **-huoneisto** *s.*

kerhoil|la[29] *v.*, etup. *ark.* -u[2] *teonn.* ottaa (innokkaasti) osaa kerhon toimintaan, viettää kerhoelämää.

kerhoil|ta *s.* Pitää, järjestää k. K:lat alkavat tiistaisin klo 20.
kerholai|nen[63] *s.* kerhon jäsen. | Hyvät k:set! Läsnä oli 29 k:sta. — *Yhd.* maatalousk.
kerho|lehti *s.* Osuuskauppaväen k. **-mestari** *s.* eräiden kerhojen virkailija, jonka tehtävänä on kerhon tilaisuuksien järjestäminen. **-neuvoja** *s. maat.* maatalouskerholaisten toiminnan ohjaaja. **-n|johtaja** *s.* **--opas** *s. maat.* maatalouskerholaisten työopas. **--opiskelu** *s.* **-palsta** *s. maat.* maatalouskerholaisen viljelyspalsta. **-toiminta** *s.* **-väki** *s.*
keri[4] *s. harv.* kääpiö. | - - toinen pikkuinen kuin k., mutta niinkuin leimaus vilkas ja terävä KIVI. **-kansa** *s. runok.* Kuolematta, ijäisessä nuoruudessa / asuu tässä k. pieni KIVI.
kerimätön[57] *kielt.a.* K. lanka.
kerin|laudat *s. mon.* = seur. **-pu|ut** *s. mon.* pyöritettävä puuristikko, johon kerittävä t. kerrattava vyyhti pingotetaan. | Panna vyyhti k:ihin. Lanka juoksee k:ilta.
1. **kerintä**[15*] *teonn.* < 2. keritä. | Lampaiden k.
2. **kerintä**[15*] *teonn.* < keriä. | Langan k.
keripukki[4*] *s.* C-vitamiinin puutteesta johtuva, yleistä väsymystä, ikenien tulehdusta ym. aiheuttava tauti; vrt. beri-beri. | Sairastaa k:a. Kuolla k:in. K. raivosi ennen varsinkin merimiesten keskuudessa.
keritsemiskone *s. maat.* tukanleikkuukoneen kaltainen kone, jolla lampaita keritään.
keritsemätön[57] *kielt.a.* < 2. keritä. | K. vuona, koira.
keritsijä[14] *tek.* < 2. keritä. | - - niinkuin karitsa on ääneti k:nsä edessä, niin ei hänkään suutansa avaa UT. — *Kuv.* Kuolema kansan k:lle ja väärän mitan pitäjälle! LEINONEN.
keritsim|et[56] *s. mon.* tav. kahden kaarijousella yhdistetyn terän muodostama väline, jolla lampaita keritään, lammasraudat. | Leikata villa k:illä. Ora, ora edellä, kerä, kerä keskellä, k. jäljessä [= pääskynen] ARV. — *Yhd.* kampak.
keritsiäiset[63] *s. mon. harv.* lampaiden keritsemistilaisuus. | Absalomilla oli lammasten k. VT.
1. **kerittää**[2*] *fakt.v.* < 2. keritä. | K. päänsä.
2. **kerit|tää**[2*] *v. harv.*, vars. *kansanr.* kehittää auki, irrottaa, vapauttaa. | K. teeriä ansasta. Kuu, k:ä, päivyt, päästä, / - - / miestä ouoilta ovilta KAL. - - tule tänne tarvittaissa / - - / työt kehnot k:tämähän KAL.
1. **ker|itä**[37*] *v.* (*rinn.* kerjetä) ehtiä, ennättää. **1.** voida ajan riittävyyden vuoksi tehdä jtak, tehdä jtak (niin paljon kuin mahdollista) jssak ajassa, jhk ajankohtaan mennessä, joutua, joutaa. **a.** ilman verbimääräystä. | En minä k:kiä. Tulen, kun k:kiän. Jahka tästä nyt k:itään. K:kiävä ja nopea ihminen. K. ajoissa perille. K:kiätkö illaksi kotiin? Kaikkeen se lapsi k:kiää! Hän on k:innyt paljon. Päivässä ei k:kiä juuri mitään. Ei sitä yksi mies sentään maailmoja [= kovin paljon] k:kiä. S. kehui itseään, minkä suinkin k:kisi. Sienestimme sen kuin k:kisimme. **b.** III t. I inf:ssä olevan verbimääräyksen kera. | K. nukkumaan, opiskelemaan. Tuskin k:kisi syömään. Hän ei k:innyt olemaan virassa kuin vuoden. — K:kiätkö vähän auttaa? Minä jo k:kisin juoda. Hänen mielikuvituksensa k:kiää lyödä hurjintakin leikkiä. **2.** ed:een läheisesti liittyen: tulla (äkkiä, lopulta tms.), joutua, ehättää; kasvaa, tulla jksik (jhk aikaan mennessä). | Siihen k:kisi jo äitikin keittiöstä. Kevät k:kiää. Sodan mukana k:ksivät maahamme sisäiset mullistukset. Sanat suussani sulavat, / - - / kielelleni k:kiävät KAL. — Lapset ovat k:inneet ylioppilaiksi. Peruna oli jo k:innyt kukalle.
2. **keri|tä**[31] *v.* leikata, vars. villaa lampaista. | K. lampaita. Keväällä k:tty villa. K:tyt nahat. K. jklta tukka, pää. — *Kuv.* Pensasaidan k:tseminen. N. on k:nnyt metsänsä puti puhtaaksi. Ostajia koetettiin k. mahdollisimman paljon.
keriyty|ä[1*] *pass.* ja *refl.v.* < seur. | K. kelalle. Suolimadot voivat palloiksi k:en tukkia suolen. — *Kuv.* Lopulta kokemukseni k:ivät selkeäksi ajatukseksi. Mieleeni oli k:nyt kuin jonkinmoinen uhka KARHUM.
keri|ä[17] *v.* **1.** kiertää lankaa tms. kerälle, päästää kerältä. | K. lankaa, kaapelia. K. kerälle, rullalle, kelalle. Käämitys k:tään auki. — *Kuv.* K. muistojen vyyhteä. Lehti rupesi k:mään takaisin T:lle antamaansa tunnustusta. Viimeiset voimanrippeensä k:en pojat rynnistivät maaliin. **2.** ed:een liittyvää, harv:mpaa käyttöä. **a.** Siili k:i itsensä sykkyräksi. — *Intr.* Pienilehtinen, varmasti k:vä kaalilajike. **b.** kiertää, pyörittää toistensa ympäri. | K. peukaloitaan.
ker|jetä[36*] *v.* tav:mmin keritä. | En k:keä tänään tulla teille.
kerjuri[5] *s.*, vars. *runok.* kerjäläinen. | Pennitön, repaleinen k. K:n sauva (myös ◡). Onnen k. LEINO.
kerjuu[25] *teonn.* (< kerjätä) kerjäys. | Olla, kulkea k:lla. Hankkia toimeentulonsa k:lla. Lähteä k:lle, k:seen. K. on talossa kielletty. **-kirje** *s.* Kirjoittaa k:itä entisille ylioppilastovereilleen. **-lista** *s.* Hyväntekeväisyysyhdistysten k:t. **-matka** *s.* **-pussi** *s.* Kiertää mieroa k. olalla. **-retki** *s.* **-sauva** *s.* tav. kerjäämisen vertauskuvana, (kerjäläis)sauva. | Tarttua, turvautua k:an. - - selkäsauna ja k. hänelle olisi oikea palkka, eikä eläke ALKIO. **-tie** *s.* Joutua k:lle.
kerjäil|lä[29] *frekv.v.* **-y**[2] *teonn.* < kerjätä. | K. leivänpalaa.
kerjäläi|nen[63] *s.* kerjääjä, kerjuri. **1.** vakituisesti kerjäävä, almuista elävä henkilö, mierolainen. | Repaleinen, likainen, sokea k. Kaikki kansalaiset kuninkaasta k:seen saakka. Tyhjä kuin k:sen pussi. Hänet ajettiin kuin k. talosta. — *Yhd.* ammatti-, keppik. **2.** kiihkeästi jtak pyytävä, tavoitteleva henkilö. | Armon, lemmen, onnen (myös ◡) k. Minä en olekaan maineen k.
kerjäläis|akka *s.* **-elämä** *s.* **-joukko** *s.* Nälkiintynyttä k:a. **-lapsi** *s.* **-lauma** *s.* Nälkävuosien k:t. **-munkisto** *s.* vrt. seur. **-munkk|i** *s.* munkki, jolla (alkuperäisten sääntöjen mukaan) ei saa olla kiinteää omaisuutta t. tuloa, vaan jonka tulee elää almuista. | K:eja ovat mm. fransiskaanit ja dominikaanit. **-munkkikunta** *s.* **-poika** *s.* **-pussi** *s.* Kulkea k. selässä. **-sau-**

va *s.* = kerjuusauva. | Ottaa k. käteensä. **-tyttö** *s.* **-ukko** *s.* Joku vanha k. **-vaimo** *s.*

kerjäläisyy|s^{65} *s.* kerjäläisenä oleminen, ammattimainen kerjääminen yhteiskunnallisena ilmiönä. | Pitää k:ttä hyveenä. Toimenpiteet k:den vastustamiseksi.

kerjä|tä^{35} *v.* -ys^{64} *teonn.* **1.** pyydellä rahaa, ruokaa tms. toimeen tullakseen, anoa almuja, kulkea mierolla. | K. leipää, vaatteita. K. matkustajilta. Aina nuo mustalaiset ovat k:ämässä. K:äminen ja kaupusteleminen kielletty. Kauan Suomeni - - / muruja liikoja muukalaisten / k:si kyyneleillä LEINO. **2.** pyytää jtak jatkuvasti, kiihkeästi, kärttää, kärkkyä, "mankua". | K. apua, armoa, oikeutta, rakkautta. Hän aivan k:si kiitosta. K. jkn katsetta. En tahtonut k. sinua mukaan. Poika k:si päästä kaupunkiin.

kerjääjä^{16} *tek.* (< ed.) tav:mmin kerjäläinen. | Köyhä k. Kyliä myöten k. kulkee SL. — En ole mikään rakkauden k.

kerke|ä^{21} *a.*, vars. *ylät.* -ästi *adv.* -ys^{65} *omin.* kepeä, nopsa, nokkela, vikkelä, joutuisa, herkkä. | K. eukko, karjalainen. K. kynäilijä. K. toimissaan. K. ystävyyteen, jtak tekemään. K. järjenjuoksu, mielikuvitus, kieli. Västäräkin k. pyrstö. K:ästi nousi jalka. Omaksua k:ästi uusia tapoja. Kevään k:ys. Sitä kesti vain k:än hetken. - - kas, kuinka k. on ihmislapsi näkemään raiskaa toisen silmässä KIVI. Ensi kukka kevätkuun / mik' on, k:in kukkimaan? *MANN. Jumalill' on juhlat pitkät, / ikä k. inehmon, / nopsa niin kuin pyörän kehrä LEINO.

kerkeä|jalkainen *a.* K. keijukainen. **-kielinen** *a.* K. akka.

kerkiäväinen^{63} *a.* kerkiävä. | Se on sitten k. lapsi!

kerk|kä^{11*} *s.* havupuun latvan t. oksan vuosikasvain. | Männyn, kuusen k. (myös ◡). Mahla ja k. ovat lasten herkkua. — *Harv.* Aurinko - - kultasi naurullaan heidän ohrapeltonsa solakat k:ät SEPPÄNEN. — *Kuv.* Ikinuori on nuoruus laulujen vaan / ja k:ät lemmen ja keväimen LEINO.

kerm|a^{10} *s.* **1.** maidosta seisotettaessa t. separoitaessa erottuva rasvaosa. | Paksua, sakeaa, ohutta k:aa. Hapan k. Iso mitta [= 2 dl] k:aa. Juoda kahvi ilman k:aa. Mansikat tarjotaan sokerin ja k:an kera. K:an kirnuaminen voiksi. — Joskus *mon.* Huolehtia k:ojen vastaanotosta meijerissä. — *Yhd.* kahvi-, kuohu-, pullo-, teko-, vaahtok. **2.** *kuv.* paras, arvokkain osa, parhaimmisto. | Joku näkyy jo kuorineen k:at 'vieneen parhaan osan'. Metsästä on hakattu "k." moneen kertaan. Kilpailuihin ottavat osaa A., S. ja N., vain k:an mainitaksemme. — *Erik.* hienosto, noblessi. | Kaupungin, seurapiirien k. Hienoin, keltaisin k. Läsnä oli koko kirkonkylän k.

kerma|-amme *s.* Meijerin k:-ammeet. **--astia** *s.* vars. kermakko. | Tavallisesti kerma- ja sokeriastia ovat samaa paria. **-hyytelö** *s. ruok.*

kermai|nen^{63} *poss.a.* K:sta maitoa. K. sienikastike.

kerma|juusto *s. ruok.* kermasta tehty juusto. **-jäätelö** *s. ruok.* **-kahvi** *s.* kahvi, johon on kaadettu kermaa. **-kakku** *s. ruok.* Koristettu k. **-kannu** *s.* us. = kermakko. **-kansi** *s. maat.* separaattorin osa, johon kerma kuulasta kerääntyy. **-karamelli** *s.* us. kinuski, tšinuski. **-kastike** *s. ruok.* Kirpeä k. **-kerro|s** *s.* Maidon pinnalle muodostuva k. Kakku päällystetään ohuella k:ksella. — *Kuv.* Yhteiskunnan k. Päästä k:sten suosioon.

kermakko^{2*} *s.* kaadin, jossa kermaa pidetään vars. kahvipöydässä. | Posliininen, hopeinen k.

kermaleivos *s. ruok.* kermavaahdolla täytetty t. koristettu leivos.

kermalisto^{1} *s. leik.* kerma (2), hienosto. | Suomen kansan k.

kerma|mainen^{63} *kalt.a.* K. maito, neste. Voi ja sokeri vaivataan k:maiseksi. **-maito** *s.* hyvin rasvapitoinen, kermainen maito. **-meijeri** *s.* meijeri, joka raaka-aineekseen ottaa vastaan vain kermaa, voimeijeri. **-mittari** *s.* asteikolla varustettu lasilieriö, jossa maitoa seisotetaan sen kermaprosentin määrittämiseksi, kremometri. **-nekka** *s. ark.* kermakko.

kerman|keltainen *a.* K. pusero. **-sekainen** *a.* myös ⌢. | K. maito, kahvi. **-valkoinen** *a.* **-väri|nen** *a.* myös ⌢. | K. auto, kangas. K:set käsineet.

kerma|prosentti *s.* Maidon k. **-pullo** *s.* **-ruuvi** *s. maat.* separaattorin ruuvi, jota kiertämällä kerman rasvapitoisuutta säädetään. **-vaah|to** *s. ruok.* K:dolla koristettu kakku. Hyytelö tarjotaan k:don kanssa.

kermi^{4} *s. maant.* kohosuolla esiintyvä yhtäjaksoinen rahkamätäsjänne. **-keidas** *s.* kohosuo, jolle ovat olennaisia kermit.

kermo|a^{1} *v.* -nta^{15*} *teonn.* erottaa kerma(a) maidosta. | K:ttua maitoa. — *Kuv.* Ostaja k:i karjasta parhaat eläimet.

kermoittu|a^{1*} *v.* kerman kohoamisesta maidon pinnalle. | Maito oli pantu k:maan.

kerna|asti *adv.* mielihyvin, mielellä(än), halukkaasti; us. läheten merk:tä usein, tavallisesti. | Lukea, laulaa, politikoida, matkustaa k. Joisin k. kupin kahvia. Lähetämme kustannusarvioita k. pyydettäessä. Hän ei k. kersku tuloksillaan. Alempaa arvosanaa kuin 6 ei piirustuksessa k. anneta. Voidetta on käytettävä k:ammin paljon kuin liian vähän. Asukkaat harjoittavat k:immin karjanhoitoa. | "Saanko hiukan vaivata sinua?" — "K." — Muista kuin ihmisistä puhuen. | Jänikset jyrsivät k. haapaa. Salama iskee k. tuulimyllyihin ja kirkkoihin.

kernaimmiten *sup.adv.* kernaimmin. | Kasvitarhaa on kasteltava k. illalla.

kerna|s^{66} *a.* melko *harv.* -us^{65} *omin.* halukas, innokas, hanakka, kärkäs, valmis; perso. | K. tekemään jtak. K. kalan- ja kravunpyyntiin. Leena jos kuka olisi k. ottamaan itselleen miehen. Horn - - sanoi puolestaan olevansa myöntyväisyyteen k. IVALO. - - vaikka kyllä on itse k. kahviin ALKIO.

kerno^{1} *a. harv.* = ed. | - - olen kuullut, että on toukalla [= puusuutarilla] k. silmä tyttöä kohtaan KIVI.

kero^{1} *s.* paljas, pyöreäpäinen tunturinlaki. | Pallastunturien k:t. — *Yhd.* tunturik.

keropää *a.* ja *s.* (henkilö) jonka tukka on lyhyeksi leikattu. — *Hist.* K:t (pilkkanimi) 'Englannissa 1600-luvulla esiintyneet puritaanit'; vrt. kavaljeerit.

kerosiini[1] *s.* venäläinen petroli.

kerppu[1*] *s.; rinn.* kerpo[1*], kerppo[1*]. **1.** lehtipuista taitettuja hienoja oksia, joita lehtineen kuivattuina käytetään vars. lampaiden ruoaksi, lehdekset; vars. niistä tehty kimppu, lehtikimppu, -vihko. | Taittaa, tehdä k:ja. Sata k:a lehtiä ja kuorman heiniä syö lammas talven mittaan SP. — *Yhd.* lehdes-, lehtik. **2.** *harv.* yl. kimppu. | K. päreitä. K. [= 31 kpl] nahkiaisia.

kerraks|een, -ensa *adv.* (*harv.* kerraksi) yhdeksi, täksi (t. siksi) kerraksi, kerrallaan; tarpeeksi, kyllin yhdeksi, täksi (t. siksi) kerraksi; vars. (ihmeteltäessä tms.) yllin kyllin, perin pohjin, kerrassaan. | Kuormitus voi olla k. vain lyhytaikainen. Jo tätä riittääkin k. Olipa siinä miehiä k.! Johan siinä on k. lystiä, että - -. Häkellyttää jku k. — - - kyllä siinä olisi tainnut herttualle olla k:i nujertamista WILKUNA.

kerralla *adv.* **1.** yhdellä kertaa, yhteen menoon. | Tehdä työnsä k. valmiiksi. **2.** ed:een liittyen: heti (paikalla), yhtäkkiä. | Poika totteli k. Ärjähdys sai metelin k. loppumaan. - - äänellä, jonka hellä sointu minut k. voitti AHO.

kerralla|an, -nsa *adv.* kunakin (eri) kertana, yhdellä kertaa. | Aina 100 kappaletta k. Edustajat valitaan kolmeksi vuodeksi k. Vähän k:nsa. Ruokalusikallinen k.

kerralleen *adv.* tav:mmin kertaalleen. | Lukea läksy k. läpi.

kerralli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** *konkr.*, vars. *geol.* kerrostunut, kerroksellinen. | K. savi eli glasiaalisavi. K. fylliitti, sedimentti. **2.** *abstr.* **a.** yhden kerran tapahtuva t. käytettävä. | Äkillinen vatsakatarri johtuu useimmiten k:sesta ravintovirheestä. K. valumuotti. **b.** *kans.* kerran, ennen ollut, tapahtunut tms., eräs, entinen. | Hänen kävi kuten k:sen mustalaisen, joka - -. Mieleeni muistui k. ketunpyyntimatkamme. Siinä on pohjalla kaikua siitä k:sesta onnesta kaukana nuoruudessa RAILO.

ker|ran, -ta *adv.* obj:n sukuisena määräyksenä ilman attr:a, pred:n muodosta riippumatta yl. kummassa sijassa tahansa; vrt. kerta I.2.

1. myönt. yhteyksissä teosta, tapahtumasta, joka ei toistu;)(kahdesti, kolmesti jne., usein, monesti. | K., k:ta päivässä, kolmessa vuodessa. Vähintään k. tunnissa. K. vuoteen. Vielä k., k:ta. Useammin kuin k. Hypähtää k. paikallaan. Tee edes k. mielikseni. Parempi k. kuin ei koskaan SL.

2. ilmaisemassa epämääräistä ajankohtaa; vrt. joskus, jolloinkin. **a.** menneisyydestä. | K. toissa kesänä. Tuli k:ta mieleeni, että - -. Kukapa ei olisi k. elämässään sellaisia haaveksinut! K. kun olin jo makuulla, koputettiin ikkunaan. K. niin vaikutusvaltainen henkilö. — Us.: ennen (aikaan, vanhaan), entisaikaan, muinoin. | Oli k. kuningas. K. maailmassa olivat tavat toiset. Häme ulottui k:ta suolamerestä suolamereen. **b.** tulevaisuudesta. | K. vielä kadut tekoasi. Toivoisin k. pääseväni Italiaan. - - kunnes silmäni k:ta painuvat umpeen. [Pökkelö] olisi ollut suulleen suistettava, ettei se k. kaatuisi itsestään lapsen päähän AHO. **c.** nykyisyydestä (läheten seur. käyttöä). | Ja kun meidän mylläri Matti k. pääsee kehumaan koskensa niskaa, - - niin se se sitten vasta oli kalain pesäpaikka AHO.

3. vahvistamassa ilmausta. **a.** päälauseessa. | Hän on nyt k. sellainen. On siinä k. tolvana mies KATAJA. - - hän oli nyt k:ta siinä asemassa, että hänen ei sopinut kieltäytyä IVALO. **b.** rel. lauseessa. | Mikä k. on tapahtunut, se on tapahtunut. Kenet k. nuijamme maahan lyö, / se maassa on KOSKENN. **c.** kausaalisessa ja konditionaalisessa sivulauseessa. | Älä sitten tule, kun et k:ta halua! Saanen esittää seuraavaa, koska asiasta k. on ruvettu keskustelemaan. Tule heti, jos k:ta aiot tulla! — *Ellipt.* Saat hoitaa asian, k:ta olet sen pannut alullekin. **d.** temporaalirakenteessa ja predikatiivisessa lauseenvastikkeessa. | K. alkuun päästyään yritys sujui mainiosti. K. virinneinä ajatukset eivät jättäneet minua rauhaan.

4. *kerrankin* tav. edes kerran, vihdoinkin, lopultakin. | Sanoisitpa k:rankin totuuden! Kotimaiset näytelmät ovat k:rankin valtasijalla ohjelmistossa. Sepäs sitten k:rankin [= tosiaan, totta totisesti] on komea kala. — *Harv.* Näitä satalauluisia sikermiä lukiessa ehtii k:rankin [= moneen kertaan, monesti] tuskastua siihen turhanpäiväisyyteen, joka on kymmenien luritusten ainoa sisällys J.SILJO. — *kerranko(s)* useinhan, harvoinkos; sattuuhan sitä, että - -. | K:rankos sellaista tapahtuu! K:rankos sitä piikatyttöjä hiukan rutistetaan, ohimennen SILL. Ja k:tako hän on antanut tarvitseville oikean neuvon! LEHT. — *kerta kaikkiaan* yhdellä kertaa, kerrassaan, tykkänään, laisinkaan; suoraan sanoen, totisesti. | K:ta kaikkiaan maksettu jäsenmaksu. Siitä on k:ta kaikkiaan tehtävä loppu. Mies ei k:ta kaikkiaan ymmärrä naista. Asia on nyt k:ta kaikkiaan niin, että - -.

kerranjuonti *s.* vrt. kerta V.1.

kerrannai|nen[63] **1.** *s.* määrä, joka saadaan kertomalla jk perusluku, mittayksikkö tms. jllak kokonaisluvulla, monikerta. | 6:n k:sia ovat 12, 18, 24 jne. — Rahayksikön k:set. **2.** *a.* moninkertainen. | K. [= kerrattu] köysi. — *Kem.* K:sten [= perussuhdelukujen kokonaiskerrannaisia olevien] painosuhteiden laki. — *Kasv.* K. [= usean lehdykän muodostama, "kerrottu"] lehti. K. kukka.

kerrass|aan *adv.;* melko harv. ilman poss.-suff:a. **1.** par. yhdellä kertaa, kerrallaan, yhtä-, samanaikaisesti. | Viipale k. Vuodeksi k. Palveluksessa oli 8 rykmenttiä k. Runo ei ole k. syntynyt, vaan eri aineksista sulautunut. Museon kokoelmien toivotaan vähän k. [= vähitellen] karttuvan. **2.** kokonaan, tykkänään, täydellisesti, perin pohjin; (kielt. yhteydessä) yhtään, ollenkaan. | Pettyä, loppua, tuhoutua k. Hän hävisi k. ihmisvilinään. Parempi olisi,

että he veisivät hengen k. eivätkä kiduttaisi. Heitä k:a pois semmoiset tuumat! AHO. — Ei k. mitään. Hän ei pysty k:a mihinkään. **3.** tav. painottomana: suorastaan, suoraan sanoen, todella, totisesti, aivan, vallan. **a.** yksityistä sanaa määrittäen. | Se on k. herkkua. Ohjelma, joka merkitsee k. vallankumousta. K. mainio, suunnaton, huomattava. K:a ensiluokkainen kuvitus. Maailman saarisimpia, ellei k. saarisin merialue. K. 30 milj. markkaa. Minua on kohdeltu k. sikamaisesti. **b.** koko lausetta t. lausejaksoa määrittäen. | Se tympäisee k. Keksintöä voi k. sanoa nerokkaaksi. K. näki, että hän on muuttunut. Kannu oli k:a pudota käsistäni. — Tämä se on poikaa, het'k:a! KARHUM. | Prinssikö kerjuri? — K:a! *MANN.

kerrasto[2] *s.* yhtenä artikkelina myytävä alusvaatekerta: paita ja housut. | Silkkinen, vaalean punainen k. Miesten k:ja. — *Yhd.* alusvaatek.; silkki(trikoo)-, trikook.

ker|rata[35*] *v.* tehdä jtak toistamiseen, uudelleen, toistaa, uudistaa, uusia. | K. jkn sanoja. K. säkeistö, sävelryhmä, voimisteluliike. K:tasin mielessäni päivän tapahtumia. Tyydyttiin vain k:taamaan [= jäljittelemään] vanhoja tyylejä. Lapsen kehitys k:taa ihmisrodun asteittaisen kehityksen perusvaiheet. Rantavesien kalvo k:tasi [= kuvasti] kymmeniä aluksia TALVIO. — *Erik.* K. oppikirja, kurssi 'käydä uudelleen läpi'. K. lankaa 'kiertää yhteen kaksi t. useampia lankoja'. K. peltoa, kesantoa 'kyntää toistamiseen, uudelleen'.

kerrattain *adv. murt.* kerran (2). | K. käytössä ollut kalenteri.

kerroin[56*] *s.*, vars. *mat.* luku, jolla algebrallisessa lausekkeessa jnk termin pääsuure on kerrottu, koeffisientti. | Potenssin, x:n k. Lepokitkan k. Eri ammuksien ballistinen k. vaihtelee laajojen rajojen välillä. — *Yhd.* kitka-, laajenemis-, puristus-, taite-, teho-, vastusk.; kulma-, verrannollisuusk.; kuolleisuus-, sairaus-, työkyvyttömyysk.

kerrokselli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* kerroksittain oleva, kerrostunut, kerrallinen, kerroksittainen, kerroksikas. | K:sta soraa, hiekkakiveä. Puun k:suus. Merieläimistön k. jakautuminen.

kerrokset|on[57] *a.* -tomuus[65] *omin.* kerrostumaton. | K. harmaasavi.

kerroksik|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* tav:mmin kerroksellinen. | K. sekovarsi. Tärkkelysjyvästen k:kuus.

-kerroksinen[63] *poss.a.* (< kerros) -kertainen. | Yksi-, kaksi-, moni-, useampik.

kerroksittain *adv.* kerros kerrokselta, kerroksina, kerroksiin. | K. suippeneva pyramidi. Kuori halkeilee helposti k. Omenat ladotaan k. laatikkoihin.

kerroksittainen[63] *a.* tav:mmin kerroksellinen. | K. savi, seos.

kerronta[15*] *teonn.* < kertoa, tav. vain 1. | Sadun k. Vauhdikas k. Ranskalainen kerronnan mestari. — *Kiel.* Suora, epäsuora k., vrt. kertomatapa. **-tyyli** *s.*

kerro|s[64] *s.* vrt. kerrostuma, kerta. **1.** likipitäen tasavahvuinen massa t. latomus, joka peittää jtak pintaa t. joita on pantu t. asettunut toinen toisensa päälle. | K. kiviä, omenia, silakoita. Paksu, ohut k. Piiron alimmainen k. Kerman maitoastian pinnalle muodostama k. Telaan on kierretty kaksi k:sta teräsvaijeria. Levittää useaan k:kseen. Latoa k. k:ksen päälle. Kakku halkaistaan kolmeen k:kseen, joiden väliin pannaan hilloa. Aitassa on vaatteita monessa k:ksessa. — *Yhd.* emalji-, hirsi-, home-, ilma-, jää-, maali-, nila-, rasva-, savu-, solu-, turve-, vesi-, voik.; pinta-, sisä-, ulkok.; eristys-, kulutus-, peite-, päällys-, täytek. — *Erik.* **a.** vars. *geol.* tasalaatuinen, maanpinnalle kerrostumalla syntynyt kivi- t. maalajimassa. | Maan ylin k. Reiät porataan suoraan kallion k:ksia vastaan. — *Yhd.* hiekka-, kivihiili-, lieju-, mineraali-, savik.; (arkeol.) kulttuurik. **b.** samalla tasolla olevat huoneet ja muu asunto- t. käyttötila talossa t. jssak muussa rakennelmassa. | Ensimmäinen, kolmas, viimeinen k. Missä k:ksessa asut? Tehtaan, matkustajalaivan eri k:kset. Uimahyppääjien k:kset. — *Yhd.* ala-, keski-, yläk.; kellari-, kivijalka-, maa-, pohja-, ullakko-, vinttik.; asuin-, juhla-, konttori-, myymälä-, ravintolak. **c.** vars. *käs.* vierekkäin olevat silmukat kudelmassa tms. käsityössä. | K. oikeaa, nurjaa. — *Yhd.* kavennusk. **d.** *kuv.* Ihmissielun hämärät k:kset. Psykoanalyysin mukaan sielulliset ilmiöt tapahtuvat kolmessa tajunnan k:ksessa, nimittäin tajuttomassa, esitajuisessa ja tajuisessa k:ksessa IT. **2.** tav:mmin kerrostuma (2). | Lainasanojen eri k:kset. Kansanrunojemme vanhimpien k:sten arvellaan syntyneen toisen vuosituhannen alkupuolella. Väestössä on kaksi k:sta: syrjäseutuihin työnnetyt alkuasukkaat ja myöhemmät siirtolaiset. — *Yhd.* asutus-, kulttuurik.; kieli-, laina(sana)-, paikannimik. **3.** yhteiskunnallisesti samalla tasolla olevat, yhteen kuuluvat ihmiset, (yhteiskunta)luokka, -piiri. | Kaikki kansan k:kset. Kansan syvimmät k:kset. Levitä laajoihin k:ksiin. — *Yhd.* kansan-, yhteiskuntak.

kerros|hyppy *s. urh.* erityiseltä telineeltä, kerroksista, tehtäviä uimahyppyjä. | Suorat, vaihtelevat k:hypyt. **-juoni** *s. geol.* samansuuntaisten kerrosten väliin tunkeutunut magmakivijuoni.

kerroskel|la[28] *frekv.v.* < kertoa. | Vanha isäntä k:i, kuinka talossa oli ennen eletty.

kerros|kivilaji *s. geol.* kerrostunut kivilaji, sedimenttikivilaji. **-korkeus** *s.* Rakennuksen k. **-laakio** *s. maant.* **-luku** *s.* Pilvenpiirtäjän k. **-lämmity|s** *s. tekn.* K:ksessä patterit ovat samassa kerroksessa kuin kattila. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. rakenne, massa. **-pilvi** *s. metrl.* tasaisesti vaalean harmaa, sumumainen pilvi, sumupilvi, stratus(pilvi). **-pinta** *s.*, vars. *geol.* kivilajikerroksen pinta. **-sarja** *s. geol.* samaan muodostumaan kuuluvien kerrosten sarja. | Graniitin päällä on vahva k. punaista jotunilaista hiekkakiveä. **-savi** *s. geol.* savi, jossa on vuorotellen savisempia ja hiekkaisempia kerroksia. **-sänky** *s.* Pohjalainen k.

kerrost|aa[2] *v.* tehdä kerrokselliseksi, muodostaa

kerros kerroksen päälle. | K:ettu jousi. Juoksevan veden kuljettama ja k:ama hiekka.

kerros|talo *s.* **-taso** *s. rak.* kerroksen korkeudella oleva porrastaso.

kerrostu|a[1] *pass.v.* < kerrostaa. | Ravinnon liikamäärä k:u osittain rasvaksi. — *Geol.* K:neet eli sedimenttikivilajit 'veteen t. maalle kasautuneista irtaimista aineksista muodostuneet kivilajit'.

kerrostum|a[13] *s.* vrt. kerros, kerta. **1.** kerrostumalla syntynyt massa, kerrosmainen muodostuma jtak ainetta. | Kalvomainen k. Vuodassa on kolme k:aa: orvaskesi, nahka- ja aluskerros. — *Geol.* Merenpohjan k:at. Tertiäärikauden k:at. — *Yhd.* rasvak.; jää-, kalkki-, lieju-, maa-, savik. **2.** esineet t. asiat, jotka ajallisesti kuuluvat yhteen jssak kehityksen t. tapahtumien sarjassa. | Ryijyjen eri k:at. Kansanrunouden, kielen, kulttuurin k:at. — *Yhd.* asutus-, lainasana-, murre-, runok. **3.** *harv.* = kerros 3. | Olisi kiintoisaa tietää, mistä yhteiskunnallisista k:ista suomalaiset opinkävijät olivat lähtöisin. **4.** *kuv.* - - emme tunne itseämme, sen monia syviä ja salaisia k:ia JOTUNI.

kerrottaa[2*] *fakt.v.* < kertoa. | K. oppilailla satuja.

kerrottava[13] *s. mat.* kertolaskussa suure (luku), joka kerrotaan luvulla, tulon ja kertojan osamäärä, multiplikandi;)(kertoja.

kerrotunlai|nen[63] *a.* myös ⌒. | On ehdottomasti pidettävä huoli siitä, etteivät k:set väärinkäytökset enää uusiinnu.

kersa[10] *s. kans.* lapsesta: kakara, mukula. | Räkänenäinen k. Olkaa nyt, k:t, alallanne!

kersantti[6*] *s.* (*lyh.* kers.) aliupseeri useiden maiden armeijoissa, Suomessa arvoltaan toiseksi alin; sellaiseen verrattava toimihenkilö jssak sotilaalliseen tapaan järjestetyssä laitoksessa, esim. palokunnassa. | Vanhempi l. ylemmän palkkausluokan k. — *Yhd.* ali-, ylik.; kadettik.; palok.

kerska[10] *s. harv.* kehu, ylpeys. | Hänen äänestään uhkuu k.

kerska|aja[16], **-ilija**[14] *tek.* kerskuri. | Suurisuinen k.

kerskail|la[29] *frekv.v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* < seur. (tav:mpi kuin se). | K. suorituksistaan, aateluudellaan. Suurisuinen k:u. Viimeisen lauseen hän sanoi nuorukaisen k:evalla sävyllä.

kerska|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* ylpeillä (puhumalla) liiallisesti, pahennusta herättäen, mahtailla, rehennellä, levennellä, kehua, "leuhkia". | K. sukulaisistaan, perinnöstään. K:si matkustavansa Pariisiin. "Rahalla saa, ja hevosella pääsee", k:si N. Pidin heidän puhettaan pelkkänä k:uksena. Joka k:a, se k:tkoon Herrasta UT.

kersku|a[1] *frekv.v.* -nta[15*] *teonn.* < ed. (tav:mpi kuin se). | K. tuloksistaan, voimillaan. K. itseään toista paremmaksi. K:matta voimme sanoa, että - -. Ah, ystävistä k:taan, / on parhain heistä Jeesus vaan AK.

kerskuja[16] *tek.* kerskuri.

kerskur|i[5] *s.* -uus[65] *omin.* kerskaava, kerskuva henkilö, kerskailija, kerskuja. | Suulas k. Hänen äänestään kuulsi k:uus ja halu korostaa omaa osaansa.

ker|ta[10*] *s.;* kerran, kertaakaan ks. erikseen; kerta (adv.) ks. kerran.

I. ilmaisemassa (kutakin) tilaisuutta jolloin t. kuinka usein jtak tapahtuu; vrt. erä, 2. haava, ote, vaihe. **1.** Ensimmäinen k. on aina vaikein. Kolmas k. toden sanoo SP. Ne harvat k:rat, jolloin näytelmää esitettiin. Muistan hyvin erään k:ran, kun - -. Sen k:ran perästä hän ei enää tullut. Puheenjohtaja valitaan joka k:raksi erikseen. Jätetään loppu toiseen k:taan! Eiköhän tämä jo tältä k:ralta riitäkin. — *Yhd.* ajo-, esitys-, harjoitus-, kastelu-, kuulutus-, kyntö-, käyttö-, lypsy-, lämmitys-, puinti-, ruokinta-, syöttök. **2.** ajan- tms. määräyksenä. **a.** obj:n sijoissa. | Kirjoitan sinulle uuden k:ran. Joka k., kun - -. Tule toinen k.! Olkoon nyt tämän k:ran! Näin hänet vasta ensi k:ran. Kello soi kolmannen k:ran. Poikia ei tarvinnut kahta k:taa käskeä. Olen huomauttanut siitä senkin seitsemät [= monet] k:rat. Monta k:taa on tullut mieleeni, että - -. — Vastoin obj.-sääntöjä, myös hyväksyttävästi. | Kappale esitetään huomenna seitsemännen k:ran. Tee se edes tämän yhden k:ran! **b.** muuta käyttöä. | Tällä, samalla, toisella, viime k:ralla t. k:taa. Selvisin vielä sillä k:ralla. Heitä tuli yhdellä k:taa kolmetoista. Neljään, moneen k:taan 'neljästi, monesti'. Tilanne kävi pariin k:taan jo varsin uhkaavaksi. Niinä k:toina, kun hänet näin - -. Taloa on eri k:roin laajennettu. - - toisin k:roin täytyi sydän kurkussa pelätä hevosten putoamista AHO. — *kerran pari* t. *kaksi* pari kertaa. | K:ran, pari vuodessa. K:ran kaksi hän oli aikonut asiasta puhua. — *kerta kerran* t. *kerran (kerta) toisensa jälkeen, perään* alinomaa, ehtimiseen, tavan takaa, tuon tuostakin, yhtenään. | Toiveet pettivät k. k:ran perään. K. k:ran jälkeen olen sinua varottanut. Vihollinen hyökkäsi k:ran toisensa jälkeen. — *kerta kerralta.* Sosialistien äänimäärä kasvoi k. k:ralta. Asia suututti minua k. k:ralta yhä enemmän. — *toisenkin kerran* (ark.) useita kertoja, usein, monesti. | Siinä sai pyyhkiä toisenkin k:ran hikeä otsaltaan. — *pahan* (harv. *hyvän*) *kerran* (ark.) aika t. kelpo lailla, melkoisesti. | Erehdyin pahan k:ran. Selkäänsä olisi tarvinnut hyvän k:ran sen lisäksi! KARHUM. — *toisen kerran — toisen kerran* toisinaan — toisinaan, milloin — milloin. | Tällainen teko voi toisen k:ran johtua saituudesta, toisen k:ran jostakin muusta vaikuttimesta. Toisen k:ran kokka kohoo, toisen k:ran se painuu AHO. — *Ark.* huudahduksissa. | Voi yhden k:ran, miten kaunista! Totta toisen k:ran, eihän sillä ole housujakaan!

II. ilmaisemassa varsinaisen t. indef. lukusanan määrittämänä jnk voimakkuutta t. moneutta. **1.** komp:iin t. komp. ilmaisuun liittyen. | Kolme k:taa pienempi. Miljoonia k:toja voimakkaampi. Heitä on neljä k:taa enemmän kuin meitä. — Kaksi k:taa niin suuri kuin - - [huom.: täsmällisessä kielenkäytössä tämä ilmaus parempi kuin samamerkityksinen "kaksi kertaa suurempi"]. — 60 k:taa suurentava kaukoputki. **2.** muuta käyttöä. | Yhteen k:taan

sahaiset lehdet. Pohja täytettiin muutamaan k:taan kivillä. Pyydän tuhat k:taa anteeksi. Ei, miljoona k:taa ei! - - sinä konna, tuhat k:taa konna KIVI. Minä rakastan, vaikka olisit kymmenen k:taa toisen oma KATAJA. - - se jyrinä kiiriskelee kauas pitkin maita - - tuhansin k:roin kaiuttaen kaiken seudun JÄRN. **3.** *mat.* 3 k:taa [merkitään vars. laskutehtävissä: · tai ×] 3 on [=] 9. Jännitteen nousu on yhtä kuin maasulkuvirta k:taa nollajohdon vastus. — Montako k:taa 5 sisältyy 25:een?

III. tav:mmin kerros (1). | Paksu k. olkia. Verkossa on 7 k:taa korttelissa. — Myös: Paperi taitetaan kaksin k:roin. — Vars. *yhd.* halko-, hirsi-, kivi-, maa-, päre-, sora-, tiilik.; vuosik.; ala-, kellari-, pohja-, ullakko-, väli-, yläk.

IV. sarja yhteen kuuluvia esineitä t. harv. asioita, "satsi". | Kaksi k:taa työkaluja. — Vars. *yhd.* helmi-, puku-, purje-, terä-, työkalu-, vaate-, äänik.

V. *kansat.* **1.** malja, joka juodaan häissä morsiamen kunniaksi ja jota juotaessa morsiamelle lahjoitetaan jtak, huomentuoppi; tällöin annettu morsiuslahja. | Juoda k:taa. **2.** *mon.* murskautuneet tähkäpäät ym. jyviä sisältävät puintitähteet jauhettuina, perät, tamput.

kertaaja[10] *tek.* < kerrata.

kertaakaan *adv.* vastaa kielt. yhteyksissä adv:a kerran, kerta (merk. 1). | En ole nähnyt häntä k. Kala nappasi tuskin k.

kertaalle|en, -nsa *adv.* yhteen kertaan, yhden kerran. | Lukea kirja k. läpi. Maa on vielä k. kynnettävä. Lehdet k. sahalaitaiset.

kertaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < kerrata. | K:onta lankaa.

kerta-annos *s.* yhden kerran annos. | Lääkkeen k. on 5—10 tippaa.

kertaantua[1*] *pass.v.* = kertautua.

kertahyödyke *s. tal.* hyödyke, jota sellaisenaan voi käyttää vain kerran tuotannossa t. kulutuksessa;)(kestävä hyödyke.

kertail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kerrata. | K. jkn sanoja. Koulukurssien k:u. Renessanssi k:i antiikin pylväiden muotoja.

-kertai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* Yhden- t. yksin-, kahden- t. kaksin-, kolmin-, nelin-, seitsen-, kymmen-, sata-, tuhatk.; monink.; ensi-, tois-, kolmask.; sen-, tämänk.; keskink.

-kertaist|aa[2] *v.* Yksin-, kaksin-, monin-, kymmen-, satak. 'tehdä -kertaiseksi'. **-ua** *pass.v.* < ed.

kertakaikkiaan *adv.* par. ⌒; ks. kerran 4.

kertakaikki|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* yhdellä kertaa, samanaikaisesti kokonaan suoritettu t. tapahtuva; täydellinen, perusteellinen, ehdoton, absoluuttinen; vrt. kerta kaikkiaan (kerran 4). | K:set menot. Valtion myöntämä k. avustus. — Saada jstak k. yliote. Hän on k. tomppeli. Sairaus poistettiin k:sesti elimistöstä.

kertakäynti *s.* yhden kerran tapahtuva käynti jssak. | Lupatodistus annetaan määräajaksi tai k:ä varten.

-kertalainen[63] *s.* Ensi-, toisk.

kerta|leipä *s. kansat.* kerroista tehty leipä; ks. kerta V.2. **-lippu** *s.* yhden kerran voimassa oleva (pääsy-, matka)lippu. | K. näyttelyyn maksaa 100 mk. **-luku** *s.* Verkon k. — *Mat.* lausekkeeseen liittyvä, tav. kokonainen luku, joka ilmaisee lausekkeen jnk ominaisuuden korkeusasteen. **-maksu** *s.* yhdeltä kerralta t. yhdellä kertaa kokonaisuudessaan suoritettava maksu. | Siivota k:sta. K:na suoritettu elatusapu. **-meno** *s.* kertakaikkinen meno(erä). | K:n luonteinen määräraha. **-tuli** *s. sot.* tuli(laji), jota käytettäessä ase (yksikön kaikki aseet) kulloinkin erikseen annettavalla ampumiskomennolla t. -päätöksellä ampuu vain kerran; vrt. pika-, sarjatuli.

kertauma[13] *s.* kertosäe, refrengi.

kertaus[64] *teonn.* < kerrata. | Langan k. K. on opintojen äiti SL. **-gotiikka** *s.* vrt. kertaustyyli. **-harjoitu|s** *s.* Kirjanpidon k:ksia. Ylimääräiset reservin k:kset. **-jakso** *s. mus.* **-kirja** *s.* Laskuopin, historian k. **-kone** *s. kut.* **-kurssi** *s.* Lyhyt maantiedon k. **-kuulustelu** *s.* Oppikurssin k:t. **-kyntö** *s. maat.* **-kysymy|s** *s.* Kasviopillisia k:ksiä. **-merkki** *s.*, vars. *mus.* nuottikirjoituksessa käytetty merkki, joka osoittaa, että säveljakso kerrataan sellaisenaan. **-rokokoo** *s.* vrt. kertaustyyli. **-ruutu** *s. maat.* viljelykokeissa samoin käsiteltyjä koealoja, rinnakkaisruutu. | Kutakin koejäsentä kylvettiin 4 k:a. **-tyyli** *s. kuvat.* 1800-luvun jälkipuoliskolla historiallisia tyylejä hiukan muunnetussa muodossa jäljittelevistä tyyleistä.

kertautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* kertaantua) < kerrata; us.: toistua, uusiutua. | Kalliosta k:va kaiku. Samojen sanojen k:minen. Ilmiö, joka yhä uudelleen k:u kansojen historiassa. Kahden hevosen vetovoima k:u hevoskierrossa 7—9-kertaiseksi. - - rannat ja taivas k:ivat [= kuvastuivat] tyynessä vedessä TALVIO.

kertavuotinen *a.* kerran vuodessa esiintyvä t. suoritettava. | K. teurastus. K. ripilläkäynti SILL.

kerto[1*] *s.* kertaus, kertominen; vars. *run.* se ilmiö, että kahdessa t. useammassa peräkkäisessä säkeessä (t. säkeen osassa) jk asia esitetään eri sanoin toistettuna, eri kannalta katsottuna, edelleen kehitettynä, vastakohtineen tms.; *syn.* parallelismi. | Kalevalalle on ominaista säännöllinen k. — *Yhd.* loppuk.

kerto|a[1*] *v.* **1.** tehdä suullisesti t. kirjallisesti, tav. vapaasti, ainakin suhteellisen itsenäisesti selkoa jstak (monipuolisesta, -vaiheisesta) asiasta, tapahtuma(sarja)sta, kuvailla, selostaa, esittää; ei esim. tieteellisen tarkasta esityksestä; vrt. seur., eri merk.-vivahduksissa syn:n luonteisesti käytettäviä v:ejä: haastaa, ilmaista, ilmoittaa, jutella, lausua, mainita, pakinoida, pakista, puhua, sanoa, selostaa, tarinoida. | K. juttu, satu, kuulumisia. K. jklle ajatuksensa. K. jtak totena. Äiti k:o lapsille isoisästä. Voin k. sinulle suuren uutisen. Myyriä kerrotaan pyydystetyn valtavia määriä. Huhu tiesi k. kihlauksestanne. Pahat kielet k:vat, että - -. Tarina k:o suvun polveutuvan Saksasta. — K. lyhyesti teoksen sisällys. Runo miltei ilottelee k:essaan Saaren miesten hämminkiä ja kostonhalua. Muokkaus on parasta

suorittaa k:mallamme tavalla. Tuottoisan kananhoidon perusehto on, kuten olemme k:neet, että hankitaan hyvä kanakanta. Liian vaikeat määritelmät on korvattava k:villa esityksillä. — Estetiikassa. | K:va runo, proosa. Kirjailija, joka k:o liikuttavan koruttomasti ja hartaasti. **2.** *kuv.* ed:een liittyen. | Poskien puna k:i pulppuilevasta elinvoimasta. Kunniakkaista taisteluista k:va muistomerkki. Löydöt k:vat karjalaisten vaikutuksesta. — Paikat ja paikannimet k:vat mykkää tarinaansa. Usein jo portaat k:vat, minkälainen koti on. Taivaat k:vat Jumalan kunniaa VT. — *Kuvat.* K:va maalaus. N. pani varsin vähän painoa kuviensa k:vaan puoleen. **3.** *harv.* kerrata, toistaa. | Hän ei uskalla enää k. jälkiään 'tulla, mennä (jnnek) uudestaan'. Tätä käskyä ei tarvinnut k. ALKIO. - - kaiku k:i ympäri järven rantoja laulun PAKK. — Tav. vain pass. II partis. *kerrottu,* par. kerrannainen, moninkertainen. | Kerrottua puulevyä. Koristeena käytettävä kerrottu risti. — (Vars. kasv. el.) Kerrottu kukinto, terttu, lehti, luumarja. Hyönteisten kerrotut silmät. Märehtijällä on kerrottu mahalaukku. **4.** *mat.* määrittää kahden t. useamman luvun (suureen) tulo, laskea tulo;)(jakaa. | K. 7 5:llä. Osamäärä ei muutu, jos jakaja ja jaettava kerrotaan samalla luvulla.

kertoelm|a[13] *s.*, melko *harv.* kertomus. | K:ia maalaiselämästä.

kertoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kertoa. | K. satuja, kaupungin uutisia. Tapaus, josta vielä kauan k:laan. Tään kansan taistelut ken voi / ne kertoella, ken? *CAJ. Suvituuli k:i tarinoitaan etelän mailta LINN.

kertoin[56] *s. mat.* → kerroin.

kertoja[10] *tek.* Mummo oli taitava satujen k. K:mme mainitsi, että - -. Maailmankirjallisuuden suuret k:t. — *Mat.* kertolaskussa luku, jolla suure (luku) kerrotaan; luku, jolla tulo on jaettava, että saataisiin kerrottava; *syn.* multiplikaattori;)(kerrottava. **-kyky** *s.* S. on itsenäinen k., jonka proosataiteessa on filosofinen pohjatunnelma. **-mestari** *s.* Venäläinen k. Dostojevski. **-n|lahja** *s.*, tav. *mon.* **-n|taito** *s.*

kertojatar[54*] *s.*

kerto|kieli *s. mus.* menetelmä, jolla huilua ja trumpettia puhallettaessa aikaansaadaan saman sävelen nopea kertaus. **-lasku** *s. mat.* laskutoimitus, jossa määritetään suureen ja luvun (kahden luvun) tulo; *syn.* multiplikaatio. **-lisäke** *s. mus.* sikermässä samana kertautuva lisänivel, ritornelli.

kertoma[13] *s.* **1.** kertomus, kerronta. | Vanhan kansan k:t köyhistä vuosista. K:n mukaan R. kidutettiin kuoliaaksi. Naapurien k:n mukaan aviopuolisoiden sopu oli ollut mitä parhain. Ne korutont' on k:a *CAJ. **2.** *kiel.* imperfekti. **3.** *mat.* tulo, jonka tekijöinä ovat kaikki kokonaisluvut 1:stä jhk kokonaislukuun saakka, fakulteetti. | 3:n k. (3!) = 1·2·3.

kertoma|kirjailija *s.* **-kirjallisuus** *s.* Uudempi suomalainen k. **-kyky** *s.* **-lause** *s. kiel.* Johtolauseen käydessä k:en edellä niiden välissä käytetään kaksoispistettä. **-runo** *s.* runo, jossa kertovalla puolella on pääsija, eepillinen runo. | Kantelettaren k:t. **-runoelma** *s.* **-runou|s** *s.* kertova, eepillinen runous, epiikka; vrt. kertomaruno. | K:den päälajit ovat eepos, romaani ja novelli. Kalevalainen k:temme. Ivalon historiallinen k. **-tai|de** *s.* vrt. ed. | Sillanpään k. Saksan k:teen parhaat saavutukset. **-taiteellinen** *a.* Vakuuttava k. saavutus. **-tai|to** *s.* Renessanssin aikaisen k:don suurin saavutus on Don Quijote. **-tapa** *s.* Vauhdikas, koruton k. — *Kiel.* tapa, jolla toisen henkilön ajatus t. lausuma esitetään. | Suora, epäsuora k. **-taulu** *s.* = kertotaulu. **-teos** *s.*

kertomat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat ajatukset. — Us. tavaton, suunnaton, sanomaton. | - - autuus se on ihan k. AK. - - niin k:toman hyvä ja hellä KATAJA.

kertoma|tuote *s.* Topeliuksen historialliset k:tuotteet. **-tyyli** *s.*

kertomerkki *s. mat.* kertolaskun toimitusmerkki (· tai ×).

kertomis|kyky *s.* **-tapa** *s.* Maalaileva, ytimekäs k.

kertomu|s[64] *s.* **1.** suullinen t. vars. kirjallinen kertova esitys jstak suhteellisen monipuolisesta, -vaiheisesta asiasta, tapahtuma(sarja)sta, kuvaus, tarina, juttu, jutelma, "historia"; vrt. esim. pakina, novelli. | Historiallinen, opettavainen k. K. papista ja nuoresta tytöstä. Ahon k. "Rautatie". K:kset norsujen henkisistä kyvyistä ovat suuresti liioiteltuja. Kansan muistissa elävä k. — Tämäkin huhtikuinen pyhäyö oli sisältänyt omat k:ksensa [= tapauksensa] SILL. — *Yhd.* eläin-, intiaani-, salapoliisik.; joulu-, luomis-, sota-, syntiinlankeemusk.; jännitys-, kauhuk.; jatko-, kehys-, välik. **2.** julkinen, virallinen selostus, selonteko. | Yhtiön hallituksen, tilintarkastajien k. K. seuran toiminnasta. Todistaja pysyi k:ksessaan. — *Yhd.* jää-, markkina-, vuodentulok.; sairas-, taistelu-, tilintarkastus-, työk.; kunnallisk.; kuukausi-, vuosik.

kertomus|kausi *s.* kausi, jolta kertomus (2) laaditaan. | Tilanne k:kauden alussa. **-kilpailu** *s.* Kuvalehden k. **-kirja** *s.* **-kokoelma** *s.* Järnefeltin k. "Elämän meri". **-sarja** *s.* **-viikko** *s.* vrt. kertomuskausi. **-vuo|si** *s.* vrt. kertomuskausi. | Myynti vähentyi k:nna 4,3 %.

kerto|sana *s. run.* jtak esisäkeen sanaa kertosäkeessä vastaava sana. | Sammon k:sanana kansanrunoissa on yleisesti kirjokansi. **-säe** *s.* **1.** *run.* kerron sisältävä säe;)(esi-, pääsäe. | K. kehittää, määrittelee lähemmin tai rajoittaa esisäkeen ajatusta. **2.** *mus. run.* eri säkeistöjen lopussa toistuva säe(jakso), kertauma, loppukerto, refrengi. **-taulu** *s.* taulukko, josta saadaan suoraan kahden mielivaltaisen kokonaisluvun (tav. 1—10) tulo. | Kuuden k. Osata k. ulkoa.

kertovai|nen[63] *a.* kertova, eepillinen. | K:set runot. K. runoelma "Kadotettu paratiisi".

kerttu[1*] *s.* **1.** vars. Sylvia-sukuun kuuluvia pieniä, vaatimattoman värisiä, tav. kaunisäänisiä varpuslintuja. | Yksin k. laulaa murheissansa LEINO. — *Yhd.* harmaa-, kirjo-, mustapääk.; herne-, lehto-, pensas-, ruokok.; sirkkak. **2.** ks. leppäkerttu.

kerttunen[63] *dem.s.* **1.** = ed. 1. **2.** yhd:n jälkiosana

varpuslintusuvusta Acrocephalus. | Luhta-, rastas-, ruoko-, ryti-, viitak.

kerturi[5] *s. ark.* kertoja, pakinoitsija.

kerty|ä[1*] *v.* kerääntyä, kokoontua, karttua. | Väkeä k:i hänen ympärilleen. Pilviä k:y taivaalle. Rahaa k:i miljoonia. Eikä tässäkään tarinassa hänen päällensä kerry mitään erinomaista syyn taakkaa SILL.

kerubi[5] *s.* Vanhassa testamentissa mainittuja henkiolentoja. | -- Israelin Jumala, jonka valtaistuinta k:t kannattavat VT. Sua palvelevat k:t, / tuhannet pyhät serafit / ne veisaa riemuissansa VK. — *Kuv.* vars. suloisesta pikkupojasta.

kerust|aa[2], **-|ella**[28] *v. harv.* kerätä, keräillä. | K. varoja kokoon. -- vaimo parka saa k:ella vetensä kupilla mäkien alta lätäköistä KARHUM.

keruu[25] *teonn.* (< kerätä) keräys. | Ravintoaineiden, varojen k. Rahan k. Ainesten, runojen k. Porthanin sanakirja jäi k:n asteelle. -- kuningas on kieltänyt munkkeja k:lla kulkemasta WILKUNA. **-aika** *s.* **-alue** *s.* **-kilpailu** *s.* Tilausten, sananparsien k. **-list|a** *s.* Varoja saatiin k:oilla kokoon 30.000 markkaa. **-matka** *s.* **-puomi** *s.* **-toiminta** *s.* **-työ** *s.* Kansansävelmien k.

kerä[11] *s.* **1.** langasta tms. kiertäen, kokoon käärien tehty pallo. | Keriä k:lle. Purkaa, purkautua k:ltä. Köydet myydään kerinä. Edestä kuin ora, keskeltä kuin k., perästä kuin petkelen terä [= kana] ARV. — *Kuv.* Muistin k. Purkaa tunteittensa k:ä. Hän tunsi huolten k:n taaskin kasvavan rinnassaan TALVIO. Kerin virteni k:lle, / sykkyrälle syylättelen KAL. **2.** pallomaiseksi kiertynyt, asettautunut olio. | Kaalin, salaatin k., myös ◡. Kissa kääriytyi k:ksi. Lapset pyörivät yhtenä k:nä lumessa. -- hän käpristyi k:lle, pelko puserteli sydäntä LEINONEN. **3.** pallomainen, pyöreä olio. | Auringon kultainen k. Silmien k:t KILPI. Lattialla ryömivä k. 'lapsi'.

keräelmä[13] *s.* (museo)esineiden, kansantietouden tms. keruun tulos, kokoelma. | K. mitaleja. Kielitieteelliset k:t.

keräilij|ä[14] *tek.* < seur. | Kasvien, rahojen k. Kansanrunouden k. — K:öiksi sanotaan luonnonkansoja, jotka saavat elantonsa syötäviä kasveja keräilemällä.

keräil|lä[29] *frekv.v.* < kerätä. | K. tauluja, postimerkkejä. K. ääniä vaaleja varten. Siellä nyt lehmät -- makailivat ja k:ivät utareihinsa tuoksuvaa maitoa SILL.

keräily[2] *teonn.* < ed. | Ainesten, postimerkkien k. **-aste** *s.* K:ella elävät kääpiökansat. **-harrastus** *s.* **-in|to** *s.* Museo, joka on syntynyt paikkakuntalaisten k:non tuloksena. **-matka** *s.* **-tuot|e** *s.* Marjat, jäkälät ym. k:teet. **-väline** *s.* Filatelistien k:et.

keräjät[16] *s. mon. murt.* käräjät. | Tuo Ukko, ylijumala / -- / piti pilvissä k. KAL.

kerä|kaali *s.* kaali, jonka lyhyessä varressa olevat sileät lehdet kääriytyvät tiiviiksi kuvuksi, kupukaali. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* K:siä pilviä. Männyn k. latvus.

keränen[63] *dem.s.* — *Yhd.* (anat.) imu-, munuaissuonik.

kerä|pilvi *s. metrl. vanh.* kumpupilvi. **-salaatti** *s.* salaatti, jonka lehdet kääriytyvät tiiviiksi kuvuksi, kupusalaatti.

kerä|tä[35] *v.* saattaa kokoon, yhteen, koota; vrt. poimia, haalia. **1.** K. lautaset pöydästä. K. polttopuita, marjoja. Rahojen, kasvien, kansantietouden k:äminen. Mehiläiset k:ävät kukista hunajaa. Kasvi k:ä ravintoa juureensa. K. allekirjoituksia. K. niittoväkeä, jäseniä jhk seuraan. K. voimia jhk ponnistukseen. K. tulisia hiiliä jkn pään päälle. Mitä kesällä k:tään, se talvella kelpaa SL. Korva jännittyi k:ämään kaiken, mikä siihen tavoitti tuvasta tullen ALKIO. **2.** vähemmän akt. merk:ssä. | Juhlat k:sivät tuhatmäärin yleisöä. Seuran lipun ympärilleen k:ämät ylioppilaat. Joki k:ä vetensä vuoristosta. Kaakeliuunit k:ävät [= varastoivat] lämpöä pitkäksi aikaa.

keräymä[13] *s.* kerääntymisen tulos, keräytymä, koko(ut)uma. | Hiukkasten muodostama k. Perinnöllisyystekijäin k. — *Yhd.* aistimus-, nestek.

keräys[64] *teonn.* (< kerätä) keruu. | Käpyjen, jätepaperin, rahojen, ainesten k. Jäsenten k. — *Yhd.* lumpun-, rahan-, romun-, runon-, viljank.; kansanrunous-, tarinak.; hautapatsask.; kansalaisk.; lista-, säästölaatikkok. **-astia** *s.* **-kilpailu** *s.* **-lista** *s.* K. matkarahaston kartuttamiseksi. **-matka** *s.* Lönnrotin k:t. **-piiri** *s.* **-työ** *s.* Tieteelliset k:t.

keräyttä|ä[2*] *fakt.v.* < kerätä. | K. veroja. Kansanrunouden k:minen.

keräytymä[13] *s.* = keräymä.

keräytyä[44] *v.* = kerääntyä.

kerääj|ä[10] *tek.* < kerätä. | Sienien, runojen k. Rahan, lumpun k., myös ◡. Kiukaan kivet lämmön k:inä. Tuttia on basillien k:änä vältettävä.

kerääntyä[1*] *v.* (*rinn.* keräytyä) kokoontua, kertyä, karttua. | Pihamaalle k:nyt poikajoukko. Riekoilla on tapana k. suuriin parviin. Myynnistä k:neet varat. Kaloja k:i talveksi iso tynnyri. Taivaalle k:y mustia pilviä. Ajatusten k:minen yhteen.

kesak|ko[2*] *s.* **1.** väriainehäiriöistä johtuvia keltaisia t. ruskeita ihopilkkuja, (teeren)pisama, teerenpilkku. | K:oita kasvoissa. Keväällä k:ot lisääntyvät ja tummuvat. **2.** *kans.* kesällä syntynyt karitsa.

kesakkoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < ed. 1. | K:set poskipäät. K. poika.

kesakko|naamainen *a.* **-voide** *s.* kesakoiden poistamiseen käytetty voide.

kesannoi|da[18] *v.* pitää (maata, peltoa) kesantona. | Juhannusruis kylvetään k:tuun maahan. **-tu|a**[1*] *pass.v.* (< ed.) viljelemättömänä huonontua (ruohottua, laihtua). | Pahasti k:nut pelto. — *Kuv.* K:nut kielitaito. Kirjeenvaihtomme on päässyt k:maan.

kesan|to[2*] *s.* kylvämätön, kasvussa olematon pelto, kesämaa; pelto, joka erilaisilla muokkauksilla pidetään mulloksella koko kasvukausi t. melkoinen osa siitä rikkaruohojen hävittämiseksi ja maan kunnostamiseksi. | Olla k:tona. Jättää maa k:noksi. Kolmivuoroinen viljelyjärjestelmä: k. — syysvilja — suvivilja. — *Kuv.* K:nolle jääneet opinnot. Mielikuvitus

on 12—13 vuoden iässä k:tona. — *Yhd.* koko-, puoli-, täysik.; vakoharjak.; heinä-, hernek.

kesanto|laidun *s.* **-lohko** *s.* **-maa** *s.* Pitää lampaita k:lla. **-pelto** *s.* **-sarka** *s.* **-vuosi** *s.*

kesem|mällä, -pänä, -mälle, -mäksi *komp.adv.* myöhemmin (keski)kesällä. | Otan lomani vasta k. Istukkaiden kukkavarret on k:pänä tuettava kepeillä. Juhla siirrettiin k:mäksi.

kesi[40] *s.* nahan ohut pintakerros, kalvo, kelmu; *harv.* yl. nahka. | Ihon k. - - nahan kedestä ja hienoista päreistä tehdyt ikkunat AHO. - - jok' [härkä] on luina lattialla, / - - / k. kenkinä pietty KANT. — *Yhd.* marras-, orvas-, päällysk.

kesi|ä[17] *v.* kuivuneen keden irtautumisesta: hilseillä (isoina liuskoina). | Auringon polttama iho k:i. Hirvi hankaa k:vän nahan sarvistaan puiden oksiin. — Männyn kuori k:i rungon yläosassa paperin paksuisina hilseinä.

keskei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. keskinen, keskinäinen. **1.** keskellä, keskustassa sijaitseva, vars. tämän aseman tärkeyttä t. sopivuutta ajatellen. | K:set hämäläisalueet. Kirkolle on valittava k. paikka. — *Yhd.* itse-, minä-, omak.; ihmis-, jumala-, kristusk. **2.** ed:een liittyen: huomattava, olennainen, tärkeä. | Seuran, romaanin k:sin henkilö. Varsin k. kysymys. Saavuttaa k. asema jssak. Olla k:sesti mukana jssak toiminnassa. **3.** par. keskinen. | Jäsenten k. kilpailu. Meidän k:semme asia.

keskeis|liike *s. fys.* käyräviivainen liike, joka johtuu siitä, että keskihakuvoima pakottaa kappaleen jatkuvasti poikkeamaan suoraviivaiselta radaltaan, sentraaliliike. **-lyriikka** *s.* persoonallinen tilitys- ja tunnustusrunous. **-torni** *s. rak.* keskeltä rakennusta kohoava torni.

keskellinen[63] *a.* → keskeinen.

keskel|lä, -tä, -le. **1.** *adv.* jnk ympäröimänä, yhtä kaukana kaikilta t. ainakin vastakkaisilta ääriltä, keskiosassa, keskuksessa. | Taulussa on k. Hämeen vaakuna. Nurmet alla, pellot päällä, / k. kylä välillä KAL. Liha pannaan k:le ja perunat ympärille. Kirja on auki k:tä. Mennä k:tä kahtia, poikki. Katosta pölyä pyyhittäessä on parasta aloittaa k:tä. Katso: olenpa k:tä pieni kuin armahin röökinä KIVI. **2.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) t. *prep.* (partit:n, etup. vain runok. gen:n kera). **a.** samassa merk.-tehtävässä kuin adv:sena. | Toverien, vainioiden, suon, paperiarkin k. K. tyttöjoukkoa, synkintä korpea. K. ovea oleva tirkistysaukko. Istuin heidän k:lään. Sivulausetta, joka on päälauseen k., sanotaan välilauseeksi. Aurinko paistaa pilvien k:tä. Hypätä piirin k:le. Suudella jkta k:le suuta. — K. rannattoman, ruskean erämaan AHO. - - siihen poika paiskattihin / k:le tulen palavan KAL. — *Erik.* näkyvästä, julkisesta paikasta puhuen. | Pysähtyä k:le tietä. Että minun pitikin kaatua k. juhlasalin parkettia! — Eräissä *kuv.* sanonnoissa. | Peukalo k. kämmentä. Kieli k. suuta. Kirkko k:le kylää. **b.** keskuudessa, joukossa, parissa; us. pääsanoineen sisäistä paikallissijaa vastaten. | Vaikuttaa kansan k. Piikojen k. liikkui vanha emäntä käskyjään jaellen. Tuollainen puhe on kyllä k:lämme sangen yleistä. Häärätä patojen ja kattiloiden k. Elää k. luontoa. K. outoja oloja 'oudoissa oloissa'. Ristiriitaisten tunteiden k. Kirjailija löytää aiheensa k:tä kuohuvaa elämää 'kuohuvasta elämästä'. Joutua k:le seikkailuja 'seikkailuihin'. Mutta k:le innostuneinta antiikin-ihailuaan [= antiikin-ihailuunsa] saattaa hän sekoittaa nihilististä ironiaansa KOSKENN. **c.** etup. prep:na: jnk ajan, ajanjakson parhaillaan kuluessa. | K. viikkoa, oppituntia. Aloittaa toimintansa k. vuotta. K. yötä heräsin kovaan huutoon. K. vaikeinta pulakautta. Määräkuukauden alussa, k. ja lopussa. No, onko tullut kesä / nyt talven k:le ERKKO. — *keskellä (kirkasta) päivää* us. päivän valoisuutta t. työntekoa ajatellen. | Nähdä aaveita k. päivää. Minäkö nukkumaan, k. kirkasta Jumalan päivää! Siellä he ryypiskelivät k. kirkasta päivää. **d.** vallitessa, lomassa, (ed. käyttöä läheten) kestäessä, aikana; us. pääsanoineen paikallissijoja t. temporaalirakennetta vastaten. | K. pimeyttä. K. sotaa, vaaleja. Elää k. köyhyyttä 'köyhyydessä'. K. matkaa [= matkalla] syntynyt lapsi. Näiden tapahtumain k. K. ateriaa 'aterioitaessa'. K. puhetta '(juuri) jkn puhuessa'. K. tykkien pauketta 'tykkien paukkuessa'. Kuulin äänesi melun k:tä. Jouduimme parhaiksi k:le tappelua.

keskemmäl|lä, -tä, -le *komp.adv.* ja *prep.* (partit:n kera) < ed. | Solukko on k. kiinteärakenteista. Tunkeutua k:le. — K. heimon asutusaluetta. Nostaa lamppu k:le pöytää.

keskem|pänä, -pää, -mä(s) t. -mäksi *komp.adv.* ja *prep.* (partit:n kera) = ed. | Metsässä k. kasvavat puut. Mennä k:mäs, k:mäksi kentälle. **2.** *prep.* (partit:n kera). K. väylää. Muuttaa k:mä kaupunkia.

kesken I. *adv.* **1.** lopettamatta, loppuun suorittamatta t. pääsemättä, puolivälissä (-väliin), -tiessä (-tiehen), ennen aikojaan, liian aikaisin. | Opinnot ovat k. Minulla on paljon töitä k. K. jäänyt kirje. Jättää koulu k. Heittää syöntinsä k. Katkaista lause k. Keitto loppui k. Uupua k. Kääntyä k. takaisin. Erota koulusta k. Ei saa nousta k. ruokapöydästä. Aina tuli k. ilta. — *Murt.* III inf:n abess:n kera. | Takki on vielä k. tekemättä. Jäi hivukset hiipomatta, / tukat k. suorimatta KAL. **2.** *murt.* vähällä, helposti, pian. | Isä on itse särkenyt välimme, se ei k. enää eheäksi tule CANTH. - - eikä mun silmäni k. kuivu / surun kyyneleistä KL.

II. *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera), *prep.* (gen:n t. partit:n kera). 1, 2.a, 3.a ja 3.b -ryhmissä = keskellä. Ks. myös keskenään.

1. *harv.*, vars. *runok.* jnk ympäröimänä, keskiosassa, keskuksessa; tav:mmin keskellä. | Hautojen k. ken laulaa voi? LEINO. Seisoi raunioiden k. Markku KOSKENN. Sinun punaiset kukkasi nuokkuvat vihreiden lehtien k. *KAILAS. [Vaatimaton vuode] millä hän aina lepäsi k. ruhtinaallista komeutta J.FINNE.

2. vain *postp.* **a.** etup. ihmisistä: keskuudessa, joukossa, parissa; vrt. keskellä 2.b. | Hovimiesten k. syntynyt salaliitto. Elää kurjien ja vaivaisten k. Roomalaisten k. oli tapana - -. Erkkiä pidettiin keskemme rohkeimpana. Kansan

k. vallitsevat käsitykset. Ukkoa sanottiin kylän k. Kala-Kalleksi. Kunnia Jumalalle korkeuksissa, ja maassa rauha ihmisten k. UT. — Siinä se kukko taas kanojen k. pöyhistelee. Saksalla oli sinkin tuotannossa kaikkien maiden k. ensi sija. — *(näin) meidän kesken* us.: luottamuksellisesti. | Näin meidän k. sanoen, sanottuna. Mutta näin meidän k.: kyllä Jussi on sentään aika nahjus. — *kahden* (harvemmin *kolmen* jne.) *kesken* kahden (jne.) ollen, kahdestaan (kolmisin jne.). | Olla kahden k. Nuhdella jkta kahden k. Jätin hänet kahden k. koiransa kanssa. He istuivat neljän k. salin peränurkkaan. **b.** ilmaisemassa pääsanoineen olioita t. seikkoja, jotka ovat jssak suhteessa toisiinsa t. osapuolina jssak (tapahtumassa): välillä. | Keskemme vallitseva sukulaisuus. Yhteys maan eri osien k. Heidän k:sä syntynyt tappelu. Läheisten sukulaisten k. on avioliitto kielletty. Suomen ja Saksan k. tehty kauppasopimus. Jakaa työt palvelusväen k. Valita kolmen mahdollisuuden k. Vakuutukset jakautuivat eri ryhmien k. seuraavasti.

3. vain *prep.* **a.** jnk ajan, ajanjakson parhaillaan kuluessa. | K. vuotta. K. elonkorjuuaikaa, toimintakautta. K. talven. Pistäytyä k. yön t. yötä ulkosalla. **b.** vallitessa, lomassa, (ed. käyttöä läheten) kestäessä, aikana; us. pääsanoineen paikallissijoja t. temporaalirakennetta vastaten. | K. sotaa. K. hälinän, pauketta. K. taivalta 'taipalella'. K. kiukkujaan 'kiukuissaan'. K. kiireitään t. kiireittensä 'kiireissään'. K. parranajoani 'partaa ajaessani'. K. iloisinta leikkiä 'leikin ollessa iloisimmillaan'. - - sytytät toivoa, uskallusta / k. yötä ja taantumusta LEINO. K. kaikkea tätä ystävällisyyttä alkoi Klara tuntea väsymystä KOSKENN. — *Harv. postp.* Kun karjatöiden k. käskitten kutoa reuhtoa viisi kyynärää päivässä NUOLIV. — *kesken kaiken* us.: odottamatta, yhtäkkiä. | Ruveta k. kaiken nukkumaan. K. kaiken yllätti meidät sadekuuro. **c.** (liittyen ryhmiin II.1, 3.a ja b) ollessa lopettamatta, loppuun suorittamatta, puolivälissä (-väliin), -tiessä (-tiehen). | Uupua k. tien. Pysäytti hevosen k. vaon. Olla k. hoidon. Nukahtaa k. työn. Yhtäkkiä puhuja vaikeni k. esityksensä. Heinät ovat monessa talossa vielä k. teon. Eihän minulla kyllä muuten ole mitään kanoja k. kynimisen [= selvittämättömiä asioita] Lahdenperän kanssa! KILPI. — *kesken aikojaan* liian varhain, ennen aikojaan. | Kuolla k. aikojaan. Perunat olisi saatu maasta, elleivät lapset olisi k. aikojaan väsähtäneet. — *Kans.* Nukahtaa k. ikiään maailmasta.

kesken|aikainen *a.* liian aikainen, ennenaikainen. | K:aikaisina syntyneet lapset. K. kuolema. **-eräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kehitys-, valmisteluasteella oleva, puolivalmis, keskentekoinen, lopettamaton. | Kehityksessään k. hyönteinen. K. salvos, taulu. K:set opinnot. Lause jäi k:seksi. Asia on vielä k. K:stä työtä ei sovi näyttää herroille eikä hulluille SP. Kovin oli k:sesti päättynyt kauan haudottu hanke AHO. - - meitä ovat painaneet k:syyden [= kypsymättömyyden] raskaat kirot LINN. **-jätetty** *partis.* par. ⌒. **-jäänyt** *partis.* par. ⌒. **-kasvui|nen** *a.* -suus *omin.* kasvultaan keskeneräinen, puolikasvuinen. | K. poika, nuoriso. K. vartalo. K. metsikkö. Henkinen k:suus. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* puoli-, huonokuntoinen. | Paria poikkeusta lukuun ottamatta uimarimme ovat vielä k:sia. **-meno** *s. lääk.* raskauden keskeytyminen ennen sikiön elinkykyisyyttä. | Tahallinen k. eli abortti. **-syntynyt** *partis.* par. ⌒. **-tekoi|nen** *a.* -suus *omin.* puolivalmis, keskeneräinen. | K. rakennus, esine, käsikirjoitus. Työn k:suus.

keskentää[8] *v.* jalkapalloilussa: par. keskittää.

keskenäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** = keskinäinen. **2.** *harv.* keskeneräinen, -tekoinen. | Tutkimus on yhä k.

keskenä|(än *adv.* toistensa kanssa, toistensa suhteen. | Tytöt rupattelevat k. Vietimme illan k:mme. Olla sovussa, sopia k. Kammet muodostavat k. 90°:n kulman. Sokeri ja hiiva sekoitetaan k. Naapurien on jaettava aitausvelvollisuus k:nsä. K. aivan erilaiset. Ne ovat k. samanarvoisia.

keske|ssä, -stä, -en tav:mmin keskellä (I, II. 1, 2 ja 4). **I.** *adv.* Leivässä on reikä k. Joku leikkijöistä astuu k:en. Telineeseen taltataan k:en syvennys mustepullolle. Tynnyri tehdään k:stä pullea. **II.** *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera). **1.** Koivikon k. oleva talo. Tuolissa on selkänojan k. rottinkiverkko. Meren k:stä häämöttävä saari. Langat kiinnitetään aluspuun k:en. **2.** Istua aikuisten k. Elää maaseudun k. Kansan k:stä lähtenyt suurmies. Hän on jo siirtynyt pois k:stämme 'kuollut'. Tieto levitti kauhua vihollisten k:en. Tekstin k:en sijoitetut ilmoitukset. — *Prep. runok.* - - mut omanansa / toi jotakin se [ihmissydän] k:en luotujen KOSKENN. **3.** Pimeyden k:stä kuului pientä piipitystä. Hän tunsi puristuvansa liikahtamattomaksi tämän hiljaisuuden k:en SEPPÄNEN.

keskeyksi|ssä, -in *adv.* = keskeytyksissä.

keskeymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* tav:mmin keskeytymätön.

keskeyt|tää[2*] *kaus.v.* < keskeytyä. | K. työ, kilpailu, taistelu. K. puheensa. Tahallisesti k:etty raskaus. "Kuulehan", k:ti minut Pentti. Rakennusaineiden homettuminen k:etään kuivaamisella. — *Harv.* paikallisesti. | Kirkonkylän ympärillä leviää peltolakeuksia, joita k:tävät pienehköt lehdot.

keskeytykset|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* = seur.

keskeytymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* jatkuva, yhtäjaksoinen, loppumaton, lakkaamaton, alituinen. | K. liikenne, tuonti. K. työaika. Kehityssarjan k:tömyys. Puhua k:tömästi. K. sade, kuivuus. — *Harv.* paikallisesti. | - - toinen samanlainen vuori, yksi ainoa k. lumipatsas AHO.

keskeyty|s[64] *teonn.* keskeyttäminen, keskeytyminen. | Tehdä jtak k:ksittä. Väitteet eivät aiheuttaneet k:stä asian käsittelyssä. — *keskeytyksissä* (adv.) keskeytettynä, keskeytyneenä, pysähdyksissä, seisauksissa. | Työ on k:ksissä. Joutua, jättää jk k:ksiin.

keskeytysvakuutus *s.* liiketoiminnan (tulipalon tms. aiheuttaman) keskeytymisen varalta otettu vakuutus.

keskey|tyä[44] *v.* jäädä kesken, joutua (toistaiseksi, tilapäisesti) pysähdyksiin, seisahtua, katketa; loppua, lakata, päättyä. | Toiminta, keskustelu, soitto k:tyy. Jatkua k:tymättä. Huuto k:tyi hirmuiseen jysähdykseen. Työsuhde ei k:dy sodan aikana. - - korjuu k:si, kun alkoi iltapäivällä sataa LEINONEN.

keskeä *adv. murt.* keskeltä. | Mennä k. poikki. - - maantie oli k. vähän vaipunut AHO.

keski- 1. keskellä, keskustassa sijaitseva; esim. k:akseli, -kappale, -kerros, -nivel, -osa, -paikka, -rivi, -vako; keskimmäinen osa jtak; esim. k:katu, -korva, -näyttämö, -permanto, -ruumis, -taivas. **2.** jnk pitemmän ajanjakson puolivälissä oleva; esim. k:kesä, -kuu, -päivä, -talvi, -yö. **3.** arvoltaan, asemaltaan tms. suhteessa muiden välissä oleva; esim. k:aste, -koulu, -luokka, -sarja, -taso. **4.** keskimääräinen, -arvoinen; esim. k:etäisyys, -hinta, --ikä, -kuolleisuus, -nopeus, -paino, -päiväpalkka, -tulos. **5.** s:iin liittyen: keskinkertainen, kohtalainen, tavallinen; esim. k:keli, -laatu, -mitta; a:iin liittyen: keskinkertaisen, kohtalaisen, tavallisen; esim. k:hieno, -karkea, -kova, -leveä, -matala, -paksu.

keski|aika *s.* **1.** länsimaiden historiassa ajanjakso, jonka tav. lasketaan kestävän kansainvaellusten alkamisesta Amerikan löytöön t. uskonpuhdistuksen alkuun; vrt. vanha, uusi aika. | Pimeä k. K:ajan taiteet, läänityslaitos. K:ajalla. K:ajan alussa, lopussa t. lopulla. **2.** *geol. biol.* lähinnä myöhäisin maailmankausi, mesotsooinen aika. **3.** joidenkin aikojen keskiarvo, keskimääräinen aika. | Viiden parhaan hiihtäjän k. **4.** vars. *täht.* tavallisen kellon osoittama aika, jossa vuorokauden pituutena on kaikkien todellisten aurinkovuorokausien pituuksien keskiarvo, keskiaurinkoaika, paikallisaika, porvarillinen aika; vrt. vyöhykeaika, virallinen aika.

keskiaikai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** vrt. ed., vars. 1. | Suomen k:set piispat. K. kirkko, kulttuuri. Runo, jonka k:suus on ilmeinen. — *Kuv.* Vielä k:semmalla kannalla olivat olot Unkarissa. **2.** Kasvuajan pituutta silmällä pitäen perunalajikkeet jaetaan aikaisiin, k:siin, keskimyöhäisiin ja myöhäisiin.

keski|aivot *s. mon. anat.* **-akseli** *s.* Pyörän k. Rakennuksen kuviteltu k. **-ala** *s.* Taulun k. **-alivesi** *s.* keskimääräinen alivesi. **-alue** *s.* **-amerikkalainen** *a.* ja *s.* **-arvo** *s.*, vars. *mat.* tav. suureiden summa jaettuna niiden lukumäärällä (so. aritmeettinen keskiarvo); myös annetuista suureista muulla tavoin saadusta arvosta. | Arvosanojen, lämpötilojen k. Geometrinen k. 'keskiverto'. Harmoninen k. **-arvoinen** *a.* K. sademäärä. Ohutsuolen k. pituus. — *Run.* K. tavu 'lyhytvokaalinen umpitavu'. **-asen|to** *s.* Vipu, venttiili k:nossaan. **-aste** *s.* Oppikoulun k:ille soveltuva teos. **-aukeama** *s.* Kuvalehden k. **-aurinkoaika** *s. täht.* = keskiaika 4. **-eräinen** *a.* → keskeneräinen. **-etäisyys** *s.* **-eurooppalainen** *a.* ja *s.* **-hakui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* laitaosista keskukseen päin tapahtuva t. vaikuttava, sentripetaalinen;)(keskipakoinen. | K. liike, voima. — *Fysiol.* K:set eli tuovat hermot 'hermot, jotka tuovat tietoja aistimista keskushermostoon'. **-hakuisvoima** *s.* = seur. **-hakuvoima** *s. fys.* voima, joka keskeis- l. sentraaliliikkeessä vaikuttaa liikkeessä olevan kappaleen radan keskukseen päin, sentripetaalivoima;)(keskipakovoima. **-hermo** *s. anat.* olkavaltimoa seuraten kyynärvarteen ja sieltä edelleen kämmeneen kulkeva hermo. **-hieno** *a.* Karkeita, k:ja ja hienoja rakeita. Valkaisemattomana kudottu k. puuvillakangas. **-hin|ta** *s.* Elintarvikkeiden k:nat koko maassa. Teetetyn miehenpuvun k:naksi voidaan otaksua 20.000 markkaa. **-hintainen** *a.* K. kahvisekoitus. **-huone** *s.* **--ikkuna** *s.* **--|ikä** *s.* **1.** Sivuuttaa k:ikänsä. Santeri oli k:iän miehiä. **2.** Autojen k. nousee huomattavasti hyvän hoidon ansiosta. **--ikäinen** *a.* K. virkanainen. **--itä** *s.* (us.: Keski-itä) Persia, Irak ym. **-jana** *s. geom.* kolmion kärkipisteen ja vastakkaisen sivun keskipisteen yhdysjana, mediaani. **-johto** *s. sot.* armeijakunnan, divisioonan ja prikaatin t. vastaavan johto. **-juoksu** *s.* Joen k. **-kalloi|nen** *a.* ja *s.* -suus *omin.* antropologiassa: (ihminen) jonka pääkallon indeksi on 75—80, mesokefaali(nen). **-kappale** *s.* **-karkea** *a.* K:a hiekkaa. K:t neulat sopivat tavallisiin ompelutöihin. **-katu** *s.* Autot ajavat pitkin k:a. **-kaupun|ki** *s.* K:gilla sijaitsevat virastot. **-keli** *s.* K:n suksivoide. **-kent|tä** *s.* Stadionin k. Potkaista pallo k:älle. **-kerro|s** *s.* Kuoren, vanerin k. — K:ksessa oleva huoneisto. **-kesä** *s.* K:n helteet. Kerran k:llä. K:n aikaan. **-kesäi|nen** *a.* K. sunnuntai. Niittyjä k:sessä rehevyydessään. **-koh|ta** *s.* Salmen k. Varren, pyörän k. Vaa'an selkää tukee k:dalta teräväsärmäinen terä. **-koko** *s.* K:a suurempi, lyhempi. Hän on k:a. Puiden k. on 15 metriä. **-kokoinen** *a.* K. mies, kirja, tila. **-korkea** *a.* K. maasto, kasvi. **-korkeu|s** *s.* **1.** Tuuletusruutu sijoitetaan ikkunan k:delle. **2.** Vuoroveden k. Mantereiden k. on 709 m. **-korkuinen** *a.* K. putous. **-korva** *s. anat.* = välikorva.

keskikoulu *s.* täysimuotoisen oppikoulun alajakso t. erillinen koulu(muoto), joka tav. kansakoulun 4 (3) ensimmäisen luokan oppikurssiin perustuen antaa korkeampaa alkeisopetusta. | 5-, 6-luokkainen k. K:n kurssi. Saanut päästötodistuksen k:sta. **-aste** *s.* K:elle tarkoitettu oppikirja. **-kurssi** *s.* **-lainen** *s.* keskikoulun oppilas. **-luokka** *s.* **-todistus** *s.* **-tutkinto** *s.*

keski|kova *s.* Kirjoituskoneessa voidaan käyttää pehmeää, k:kovaa ja kovaa telaa. **-kulutus** *s.* Polttopuun k. henkeä kohti vuodessa. **-kuolleisuus** *s.* **-kuu** *s.* Joskus k:ssa. **-kuva** *s.* Alttaritaulun k. **-kylä** *s.* Seppälän talo sijaitsee k:llä, vähän loitompana jokirannasta. **-käytävä** *s.* Kirkon k. **-laatikko** *s.* Kirjoituspöydän k. **-laatu** *s.* **-laatui|nen** *a.* K:sta kahvia, nahkaa. **-laiva** *s.* Kranaatti aiheutti vuodon k:an. — Kirkon k. **-lattia** *s.* Seistä k:lla. Salin k. oli melkein tyhjä. **-leveys** *s.* Maantien

k. **-leveä** *a.* K. nenä. **-luku** *s.* = keskiarvo. **-luok|ka** *s.* **1.** K:an auto, matkustajakoti. — Vars. ylä- ja alaluokan, meillä nykyisin lähinnä varakkaiden ja varsinaisen työväestön välinen kansanosa, -luokka, keskisääty. | Sivistynyt k. **2.** Lyseon k:at. **-luokkalainen** *s.* koulun jnk keskiluokan oppilas. **-lyhenne** *s.* pikakirjoituksessa: sanavartalon kaksi t. useampia peräkkäisiä keskiäänteitä sisältävä, sanan pääsointia kuvaava lyhenne. **-lyhennys** *s.* = ed. **-lämpö(tila)** *s.* Kuukauden k. **-läpimitta** *s.* Pinopuiden k. **-ma|a** *s.* K:assa sijaitseva linna. — *keskima|issa,* -illa 'keskipaikkeilla'. | Joulukuun, vuosisadan k:issa. Lukukauden k:ilta alkaen. **-matk|a** *s.* Kokemäen joen k:an seudut. - - sitä tuttua polkua, jossa on se pieni polveke siinä k:assa SILL. — *Urh.* K:oihin luetaan tavallisesti 400—1000 m:n juoksut. **-matkanjuoksija** *s.* = seur. **-matkuri** *s. urh.* keskimatkojen juoksija. **-mit|ta** *s.* Puiden k. Vähän k:taa pitempi nuorukainen. — Tavallinen k:an perhe. - - valekristityitä, halpa-arvoisia k:an miehiä! L.ONERVA. **-mittai|nen** *a.* **1.** K. mies. K:sia perunoita. **2.** keskinkertainen, keskitasoinen, kohtalainen. | K. puuseppä, tutkija. Hän pystyy vain k:siin saavutuksiin.

keskimmäi|nen[63] *sup.a.* kaikkien muiden keskellä oleva, keskinen, keski-. **1.** paikallisesti. | K. sormi. Pyrstön kaksi k:stä sulkaa. Äkeen k. akseli. Joen k. suuhaara. K:senä taulussa on suuri kotka. — *Mat.* Verrannon k:set jäsenet. **2.** ajallisesti. | 1800-luvun k:set vuosikymmenet. Attikalaisen komedian vanha, k. ja uusi jakso. Elias oli k. perheen seitsemästä lapsesta.

keski|myöhäinen *a.* vrt. keskiaikainen 2. **-määrin** *adv.* keskimääräläskun mukaan, keskimääräisesti, noin, suunnilleen. | K. 500 kpl laatikossa. K. kahdesti päivässä. **-määrä** *s.* lukujen summa jaettuna niiden lukumäärällä. | Vakuutusmaksujen k. Hakusanojen k. sivua kohti. — Par. keskitaso. | K:n ihmiset. - - puhtaus oli alle k:n AHO. **-määräi|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. ed. | K. päiväpalkka. K. matkanopeus, polttoaineen kulutus. Mieshenkilön k. ravinnontarve vuorokaudessa. — Par. keskinkertainen, keskitasoinen. | Hyvää ja k:stä lajia. K:stä varakkaampi talo. **-napa** *s.* geodesiassa: navan keskimääräinen asema.

keski|nen[63] *a.* vrt. keskeinen, keskinäinen. **1.** keskellä, keskuksessa oleva, keskimmäinen, keski-. | K:set maakunnat. Kaupungin k. osa. Varren k. johtojänne. Kieli artikuloi k:sessä asennossa. K. Ranska, Tonava 'Keski-Ranska, -Tonava, Ranskan keskiosat, Tonavan keskijuoksu'. — Egyptin vanha, k. ja uusi valtakunta. K. kivikausi. — *Yhd.* aurinko-, maak.; epä-, eri-, samank. **2.** gen.-määräyksen ohella: joidenkin kesken, keskuudessa vallitseva t. tapahtuva, välinen; jnk sisäinen. | Toimittajien k. neuvottelu. Meidän k. t. k:semme asia. Eri viljalajien k. suhde. Kylän nuorison k:set juhlat. Seuran k:set kilpailut. — *Yhd.* kahden-, kolmen-, meidänk.; omak.

keskinivel *s.* Sormen k.

keskinkertai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ei hyvä eikä huono, ei suuri eikä pieni tms., keskitasolla oleva, keskilaatuinen, kohtalainen, tavallinen; laatuunkäypä, tyydyttävä. | K. kello, metsämaa, sato. K:sta malmia. Tuotteiden k:suus. K. oppilas. K:sta huonompi, suurempi, pienempi. Pikkuleivät paistetaan k:sessa uunilämmössä. Hyökkäysvaunun nopeus on 20 km/t k:sessa maastossa. Menestyä k:sesti työssään. Linjalla on ollut k:sesti matkustajia. — Merk:ltään 'huonoa, heikkoa' tms. läheten. | Lahjoiltaan verraten k. Todistukseni oli lievästi sanoen k. Vain harva saarnoista kohoaa k:suuden yläpuolelle. - - heidän älynsä [on] k., näköpiiri ahdas AHO. - - rattoisasti säännöstelty vakavaraisuus, joka varmaankin on jokaisen porvarillisen k:suuden korkein päämäärä elämässä L.ONERVA.

keski|nopeus *s.* Junan, männän, tuulen k. **-normaali** *s. mat.* suora, joka leikkaa janan kohtisuorasti tämän keskipisteessä.

keskinäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* etup. vain attr:na: joidenkin kesken, harvemmin jnk keskuudessa vallitseva t. tapahtuva; molemminpuolinen; vrt. keskinen. | K:set suhteet. Upseerien k. arvojärjestys. K. luottamus, eripuraisuus, avunanto, kilpailu. K:sesti sovittu vuokra. Suomi ja Ruotsi ovat uusineet k:sen kauppasopimuksensa. Saman tuloksen sattuessa arpa ratkaisee k:sen paremmuuden. [Isä ja tytär] joita lämmin k. tunne yhdisti toisiinsa SILL. — *Lak.* K. testamentti 'kahden t. useamman henkilön toinen toisensa eduksi tekemä yhteinen testamentti'. K. yhtiö 'pankki- t. vakuutusalan yhtiö, jonka osakkaat (lainanottajat t. vakuutetut) ovat keskinäisessä vastuussa yhtiön sitoumuksista hyötyen sen voitoista, mutta joutuen suorittamaan sen tuottamat tappiot'.

keskinäisasemo *s. kiel.* = resiprookkipronomini.

keski|näyttämö *s.* **-os|a** *s.* Veneen, asematalon, kaupungin k. Aino-taulun k. Itämeren k:issa. Sävellyksen k. **-paik|ka** *s.* Kentän k. Istuinrivin k:at. — *keskipaikoilla* = seur. | Kylän k:oilla. 1500-luvun k:oilta alkaen. **-paikkeil|la,** -ta -le *s. vaill.* us. postp:n tapaan: keskiosassa, -maissa, -tienoilla, -vaiheilla, puolivälissä, -tiessä. | Pinta on painunut k:ta sisään. Aukeaman k. sijaitseva talo. Vuosisadan k. Syyskuun alusta lokakuun k:le. **-paine** *s.* Höyryn k. **-paino** *s.* Kananmunien, vuotien k. **-pakoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* keskuksesta laitaosiin päin tapahtuva t. vaikuttava, sentrifugaalinen;)(keskihakuinen. | K. liike. — *Fysiol.* K:set eli vievät hermot 'hermot, jotka vievät keskushermostosta käskyjä ruumiin eri elimiin'. — *Kuv.* Romanttinen runous on k:sta: se hakee esikuvia eri tahoilta, kaukaisista maista ja kaukaisilta ajoilta.

keskipakois- = keskipako-.

keskipako|kuivuri, -puhallin, -pumppu, -säätyri *s. tekn.* vrt. seur. **-voima** *s. fys.* voima, joka keskeis- l. sentraaliliikkeessä vaikuttaa ulospäin suuntautuvana, sentrifugaalivoima;)(keskihakuvoima.

keski|paksu(inen) *a.* K:paksut huulet. K:pak-

sua tervaa. K:paksuista lankaa. **-paksuus** *s.* Hirsien k. **-peli** *s.* vars. avausta seuraava šakkipelin vaihe. **-perman|to** *s.* K:nolla oleva pöytä. Teatterin k. **-piste** *s.* Alueen, rautatieverkon k. Pyöreähkö, k:ttä kohti syvennetty tervahauta. — *Mat.* piste, joka puolittaa kaikki sen kautta kulkevat käyrän viivan t. pinnan jänteet. | Ympyrän, hyperbelin, pallon k. — *Kuv.* Tapahtumien k:essä. Olla huomion k:enä. Lapsi oli heidän aherruksensa k. **-pitk|ä 1.** *a.* K. vartalo. K:ät radioaallot. K:ien matkojen juoksija. **2.** *s. mus.* = keskisupiste. **-pituinen** *a.* **-pituus** *s.* Hämäläisten miesten k. Kuukauden k. **-polv|i** *s.* K:en miehet. **-puu** *s.*, vars. *metsät.* metsikön puiden keskikokoa edustava puu. **-päivä** *s.* K:n paahtava kuumuus. Saavuimme k:n aikaan. Kuku illoin, kuku aamuin, / kerran k:lläki KAL. — *Kuv.* Elämänsä k:än ehtinyt tutkija. **-päiväinen** *a.* — *Kuv.* Ajatuksen k. kirkkaus KOSKENN. **-päiväpalkka** *s.* **-rakeinen** *a.*, vars. *geol.* kivestä, jonka rakeiden keskiläpimitta on 1—5 mm. **-raskas** *a.* Tehdä k:ta työtä. **-rivi** *s.* **-ruumi|s** *s.* Hevosen, mehiläisen k. Aitaus, joka ulottuu miestä k:iseen. **-sarja** *s. urh.* sarja, johon kuuluvan painijan paino saa olla enintään 79, nyrkkeilijän 75 kg. | K:n nyrkkeilijä. — Kevyt, raskas k. **-sato** *s.* Rukiin k. koko maassa oli 1200 kg hehtaarilta. **-selkä** *s.* Kovakuoriaisen k. Kielen k. Järven k. on vielä jäässä. **-sormi** *s.*

keskisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Suuntakehän tasaajan k:minen.

keskist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* sijoittaa jk jnk keskipisteeseen t. akselille, suunnata jk tarkasti jnk keskelle; vrt. keskittää. | K. vesivaaka.

keski|suomalainen *a.* ja *s.* **-supiste** *s. mus.* kolmisävelinen iskuala, jossa on yksi lyhyt sävel pitemmän molemmin puolin, keskipitkä. **-suuri** *a.* K:a omenoita. K. tila, teollisuuslaitos. **-suuruinen** *a.* **-suuruus** *s.* Palstojen k. **-suvi** *s.* keskikesä. **-syvyys** *s.* Meren, ojien k. **-sää|ty** *s.* K:dyn perhe. Kuulua alempaan k:tyyn. **-taiva|s** *s.* Aurinko paistaa k:alta. **-talv|i** *s.* K:en pakkaset. Joskus k:ella. **-taso** *s.* **1.** keskimmäinen taso. | Ala-, keski- ja ylätaso. **2.** keskimääräinen taso. | Merenpohjan k. — Vars. laadusta. | Oppilaiden k. Tavallinen k:n ihminen. K:n hotelli. K:a parempi. Kohota k:n yläpuolelle. Täyttää k:n vaatimukset. Olla k:a. **-tasoinen** *a.* K. ääniala. K. romaani. **-tekoinen** *a.* → keskentekoinen.

keskitetysti *adv.* ks. keskittää.

keskitie *s.* **1.** Ajaa k:tä. Mediaaleja äännettäessä ilmavirta kulkee k:tä kielen ylitse. — *Kuv.* liiallisuuksia, äärimmäisyyksiä välttävästä toimintatavasta, ratkaisusta tms., kohtuus. | Kultainen k. K:n mies. Kulkea k:tä. Noudattaa k:tä katolisuuden ja protestanttisuuden välillä. He ovat syntyneet suureen onneen tai suureen onnettomuuteen; k:tä heillä ei ole TARK. **2.** *harv.* puolitie, keskiväli. | Elämän vaelluksen k:ssä. Lainsäädännössä on tässä kohden pysähdytty k:hen.

keski|tienoo *s.* Pitäjän k:tienoot. — *keskitienoilla* = keskipaikkeilla. **-tiheys** *s.* Kappaleen, veden k.

keskitse *adv.* ja vars. *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) keskeltä, keskestä, läpi, halki. | Tuvan poikki kulkee k. musta orsi. Tunkeutua väkijoukun k. Peltojen k. Siipien k. kiemurteleva juova. Totuuteen johtava tie kulkee tavallisesti äärimmäisyyksien k. — *Runok.* myös *prep.* - - minunkin elämännautintoni liihottelee k. ajan turmeluksen LEINO.

keskittymis|kyky *s.* Tiedemieheltä vaadittava k. Häneltä puuttuu k:kykyä. **-teoria** *s.* se marxilaisuuden teoria, että tuotanto kilpailun johdosta keskittyy yhä suurempiin laitoksiin, konsentraatioteoria.

keskittymä[13] *s.* keskittymisen tulos. | Teollisuuden k:t. **-t|ön**[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Ensimmäisenä juhlapäivänä ohjelma oli vielä k:öntä: harjoituksia ja ilmoittautumisia.

keskitty|ä[1*] *refl.* ja *pass.v.* -neesti *adv.* -neisyys[65] *omin.* < keskittää. | K. huolellisesti tehtäväänsä. Hän nautti sikarinsa k:neesti ja hartaasti. Maksaan k:nyt tauti. Rehevin kasvillisuus on k:nyt jokien varsille. Keisarille k:nyt valta. Huomio k:y päähenkilöihin. Kuvauksen tiivis k:neisyys.

keskittämis|periaate *s.* **-pyrkimys** *s.*

keskittäytymiskyky *s.* Kilpaileminen vaatii k:ä.

keskittäytyä[44] *refl.v.* < seur. | K. jnk tehtävän suorittamiseen.

keskit|tää[2*] *v.* -etysti *adv.* koota t. suunnata yhteen kohtaan t. määräkohtiin, tehdä keskeiseksi, tiivistää, kiteyttää; vrt. keskistää. | Rajahyökkääjä k:tää [jalka]pallon keskushyökkääjälle. Pihamaan piiriin k:etyt rakennukset. Kulttuuriharrastusten k:täminen pääkaupunkiin. K. ostot syksyyn. K:etty myynti, terveydenhuoltotyö. Opiskella k:etysti. Päähuomio on k:etty tutkimusaineksen keräämiseen. Runo, jonka suomalainen mukaelma on k:etympi kuin sen skandinaaviset esikuvat. Koko esitykseni pyydän saada k. siihen loppuponteen, että - -. — *Sot.* K. joukkoja rajalle. Patteristo k:tää tulensa samaan maaliin.

keski|tuhto *s.* Veneen k. **-tulos** *s.* 25 miehen k. Karjan vuotuinen k. **-tuotanto** *s.*

keskitys[64] *teonn.* < keskittää. | Opetuksen k. Voimien k. Luonteenomaista A:n teoksille on niiden jännittynyt k. ja draamallisuus. — *Hall.* järjestelmä, jonka mukaan erilaatuiset valtiolliset tehtävät kuuluvat yhteisille keskuselimille, sentralisaatio. — *Sot.* K. käsittää joukkojen kuljetuksen ja ryhmityksen tarkoituksenmukaisiin paikkoihin ennen sotatoimen aloittamista. Tykistötuli suunnataan voimakkaina keskityksinä etenemiselle vaarallisiin maaleihin. — *Yhd.* joukkojenk.; tuli-, tykistök. **-alue** *s.* **-ammunta** *s. sot.* **-kuljetu|s** *s. sot.* K:kset sotatoimialueelle. **-kyky** *s.* Kilpailijan k. **-leiri** *s.* leiri, jollaiseen sodan syttyessä kootaan maassa oleskelevat vihollisvaltakuntien alamaiset (vankileireihin siirrettyjä asevelvollisuusikäisiä lukuun ottamatta) t. jollaiseen valtiolle t. hallitsevalle puolueelle vaaralliset henkilöt tietynlaisissa poliittisissa olosuhteissa suljetaan. | Toisen maailmansodan aikaiset k:t.

-marssi *s. sot.* **-paik|ka** *s.* Omien joukkojen k:at.
keski|uoma *s.* Virran k. **-vahva** *a.* K. oksa, pohjanahka. K:a heinää. **-vahvuinen** *a.* **-vahvuus** *s.* Panssarilevyn k. **-vaihe** *s.* 1400-luvun k. Vuoden k:eseen saakka. — *keskivaiheilla* = keskipaikkeilla. | K:illa venettä. Lieriön k:ille tehdään pyöreä reikä. Vuosisadan k:illa. Elokuun k:ilta alkaen. - - työviikko on ainakin k:illaan tuova oikeat laajat kiihkeämmät heinäkiireet SILL. **-vako** *s.* **-varak|as** *s.* K:kaat talonpojat. **-varvas** *s.* **-vauhti** *s.* **-ver|to** *s. mat.* Yhtälössä A : B = B : C sanotaan B:tä A:n ja C:n k:roksi. — *Kuv.* Hallituksen ohjelma on jonkinlainen k. sen muodostaneiden puolueiden pyrkimyksistä. **-ve|si** *s.* Suomen koskien teho k:den aikana on noin 3 milj. hevosvoimaa. **-vesimäärä** *s.*
keskiviikko *s.* viikon keskimmäinen, so. neljäs päivä. | Tänään on k. Saavun k:na, marraskuun 5. päivänä. Keskiviikon sanomalehti. **-aamu** *s.* **-ilta** *s.*
keskiviikkoi|nen *a.* keskiviikkona tapahtunut, pidettävä tms. | K. konsertti. **-sin** *adv.* aina keskiviikkona, joka keskiviikko. | Kerhon kokoukset ovat k.
keski|viiva *s.* Pallokentän k. — Vars. keskiakselista. | Ruumiin, sylinterin, maantien k. Vetokaari on äkeen k:viivasta hieman sivulla.
-virhe *s.*, vars. *mat.* keskimääräinen virhe. **-vokaali** *s. fon.* vokaali, jota äännettäessä kielen keskiselkä kohoaa; vrt. etu-, takavokaali. **-vuoristo** *s. maant.* 1000—1500 m korkea, pyöreämuotoinen vuoristo. | Harz on luonteeltaan k:a. **-vyöhyke** *s.* **-väli** *s.* Tien k. Ennen vuosisadan k:ä. Elämäntaipaleen k:n sivuuttanut mies. Juuri kun olin päässyt k:in esitystäni - -. Luku 3 on 1:n ja 5:n k:llä. Totuus lienee riitakumppanien kuvausten k:ssä. **-väylä** *s.* **-ylivesi** *s.* keskimääräinen ylivesi.
keskiytyä[1*] *v.* = keskistyä.
keski|yö *s.* K:yön pimeys, aurinko. K:yöllä. K:yön aikaan. **-ään|i** *s.* K:et sekakuorossa ovat altto ja tenori. **-ään|ne** *s.* Sanan k:teet.
keskiö[3] *s.* keskus(ta), keskiosa; vars. *tekn.* keskipiste, keskuskappale. | Uunin k:ön aukeava luukku. Käyttöpyörän, jyrsimen, luistivarren k. Se sosiaalinen k., jossa elämme. - - viikot ja vuodet, joiden kaikkien valoisana k:nä on ollut Anna V.KOLKKALA. **-harppi** *s. tekn.* harppi, jolla keskiö määritetään.
keskiöidä[18] *v. tekn.* = keskistää.
keski|öinen *a.* K. hiljaisuus.
keskiö|kulma *s. tekn.* väline, jolla määritetään liereän kappaleen (akselin pään tms.) keskipiste. **-kärki** *s. tekn.* poran, ruuvin tms. keskustassa oleva kärki. **-nasta** *s. tekn.* useaa samankeskistä ympyrää piirrettäessä käytettävä keskiöön painettava laatta, jossa on pieni syvennys harpin kärkeä varten. **-pora** *s. tekn.* pora, jossa on keskiökärki ja toisessa reunassa puunsyitä katkova leikkuri. **-tappi** *s. tekn.* keskiössä oleva tappi. **-viiva** *s.*
keskolainen[63] *a.* tav:mmin keskulainen.
kesko|nen[63] *s.* liian aikaisin syntynyt lapsi. | Syntyä k:sena. Saada k:set 'synnyttää lapsensa keskosena'. — *Kuv.* Teos on kokoonpanoltaan ja kieliasultaan k.
kesku- (yhd:ojen alkuosana) par. keski-.
keskulai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* keskinkertainen, kohtalainen. | K. ruumiinkoko, tila. Hienoudeltaan k:sta hiekkaa. K:sen painavaa puuta. K:sesti toimeentuleva talonpoika.
kesku|s[64] *s.* 1. ja 2. merk:ssä = keskusta. **1.** keskiosa, -paikka, keskiö. | Kuvapinnan, kaupungin, maapallon k. Silmän sarveiskalvon k. Kirkon k. on muuta osaa korkeampi. Olla piirin k:ksessa. Pojat ympäröivät Heikin k:kseensa. Pää kuin ora, häntä kuin sirppi, k. kuin myllysäkki [= kana] ARV. — Korkeapaineen k. **2.** paikka, olio t. asia, jolla on keskeinen, johtava asema jssak (asiassa, toiminnassa) t. johon jk (toiminta, mielenkiinto tms.) on keskittynyt t. kohdistuu, keskipiste. | Pirtti on maalaistalon elämän k. Teollisuuden, maailmankaupan, linja-autoreittien k. Hiihtourheilun, kulttuurin k. Rouva N. oli koko seuraelämän k. Kristus ihmiskunnan historian k:ksena. Harrastusteni k. Opetuksen k:ksena olivat uudet kielet. On uusia iloja, joiden k:kset ovat toisaalla kuin rajujen kevätriemujen SILL. — *Erik.* asutus-, sivistyskeskuksista. | Euroopan suuret k:kset. Huvila sijaitsee erämaassa, kaukana k:ksista. — *Yhd.* maaseutu-, väestök.; asutus-, kauppa-, koulutus-, kulttuuri-, liikenne-, matkailu-, muoti-, sivistys-, taide-, talviurheiluk.; lämpö- voimak.; (fys.) heilahdus-, värähdysk.; (fysiol.) haju-, kuulo-, muisti-, tuntok. **3.** ed:een liittyen: laitos t. elin, johon jk toiminta on keskittynyt t. josta sitä johdetaan; yhdistämättömänä sanana tav. vain puhelinkeskuksesta. — *Yhd.* sähkök.; kaasusuojelu-, myynti-, tulenjohtok.; automaatti-, puhelink.
keskus- us.)(laita-, reuna-, ääreis-; paikallis-. **-aihe** *s.* Näytelmän k. **-alue** *s.* Muinaisen eräelämämme k. **-antenni** *s.* useiden radiovastaanottimien yhteinen antenni. **-arkisto** *s.* Valtion k. **-asema** *s.* Kaukolinja-autojen k. Yleisradion k. Lahdessa. Kokemäenjoen hallitseva kauppalinen k. J.JAAKKOLA. **-elin** *s.* Sydän, verenkierron k. Metsästysyhdistysten, kansainvälisen merentutkimuksen k. **-hahmo** *s.* Romaanin k. **-hallinto** *s.* Paikallinen k. Kirkon, puolueen k. **-hallitus** *s.* **-henkilö** *s.* Seurapiirien, romaanin k. **-hermosto** *s. anat.* aivot ja selkäydin. **-hyökkääjä** *s. urh.* vars. jalka- ja jääpallopelissä: keskimmäinen hyökkääjä. **-jana** *s. mat.* ympyrän keskipisteen ja jnk muun samassa tasossa olevan pisteen yhdysjana, sentraali. **-johto** *s.* Järjestön, nuorisoseurojen k. **-johtokunta** *s.* **-jyvänen** *s. biol.* Sentrosomi, solun k. **-jän|ne** *s. biol.* Juuren johtojänteet ovat yhtyneet k:teeksi. **-järjestö** *s.* Ammattiyhdistysten, säästöpankkien k. Maataloudelliset k:t. **-järvi** *s.* Vuoksen vesistön k. on Saimaa. **-kansakoulu** *s.* nimitys, jota käyt. eräistä suurehkoista kansakouluista, vars. sellaisista, joihin jatko-opetus kunnassa on keskitetty. **-kanslia** *s.* **-kappale** *s.* **-kauppakamari** *s.* **-keittiö** *s.* ruokalaliike, joka huolehtii useiden samassa asuntoyhtiötalossa

t. muuten lähekkäin asuvien perheiden ravinnontarpeesta. **-keittiötalo** *s.* **-keittola** *s.* Helsingin kaupungin k. **-kirjasto** *s.* **-kirkko** *s. rak.* pohjapiirrokseltaan pyöreä, neli- t. monikulmainen t. ristimäinen kirkko, jonka keskus on muuta osaa korkeampi ja tav. kupolikattoinen; vrt. pitkäkirkko. **-kohta** *s.* Ristin k. Pääsiäinen kirkkovuoden k:na. **-kolmikko** *s. urh.* jalka- ja jääpallopelissä: keskus- ja välihyökkääjät. **-kolmio** *s.*, vars. *mat.* **-konttori** *s.* Enso-Gutzeit Oy:n k. **-koulu** *s.* Pitäjän k. Taideteollisuusyhdistyksen k. **-kulma** *s. geom.* kulma, jonka kärkenä on ympyrän t. säännöllisen monikulmion keskipiste ja kylkinä kaksi sen (vierekkäistä isompaa) sädettä. **-kunta** *s.* Osuuskauppojen k. **-kuvio** *s.* **-kysymy|s** *s.* Maataloutemme suuret k:kset. **-lainarahasto** *s.* **-laitos** *s.* Ilmatieteellinen k. Lapinlahden k. mielenvikaisia varten. **-lautakunta** *s.* Kutsuntalaitoksen, vaalipiirin k. **-liik|e** *s.* Metsänomistajain k. Osuustoiminnalliset k:keet. **-liitto** *s.* Maataloustuottajain k. **-lyriikka** *s.* = keskeislyriikka. **-lämmittäjä** *s.* keskuslämmityksen hoitaja.

keskuslämmitys *s.* useiden huoneiden tms. lämmittäminen yhteisestä tulisijasta putki- t. kanavajohdoissa liikkuvaa vettä (vesilämmitys), höyryä (höyrylämmitys) t. ilmaa (ilmalämmitys) lämmön kuljettajana käyttämällä; tällainen lämmitysjärjestelmä. **-huone** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-kattila** *s.* **-laite** *s.*, vars. *mon.* **-laitos** *s.* **-talo** *s.* Huone ja keittiö k:ssa vuokrattavana.

keskus|lämpö *s.* = keskuslämmitys. **-museo** *s.* **-myymälä** *s.* **-neiti** *s.* puhelinkeskusta hoitava nainen. **-osa** *s.* **1.** tav:mmin keskiosa. **2.** *sot.* laite, jollaisia yhteen liittämällä muodostetaan pienehköjä puhelinkeskuksia. **-osasto** *s.* **-osuuskunta** *s.* **-paik|ka** *s.* Ylä-Satakunnan vanhat k:at. Liikenteen, teollisuuden k. **-pank|ki** *s.* Maan k:in, meillä Suomen Pankin, tehtävänä on vastata maan raha- ja luotto-oloista. **-piste** *s.* tav:mmin keskipiste. **-poliisi** *s.* **-pöytä** *s.* tav. puhelinkeskuksen vaihdepöytä. **-radio** *s.* tav. koko talon yhteinen radiovastaanotin, johon eri huoneistoihin sijoitetut kaiuttimet on kytketty. **-raja** *s. urh.* jalkapallokentän kahtia jakava poikkiraja. **-rakennus** *s.* Näyttelyalueen k. **-sairaala** *s.* Maakunnan k. Puolustuslaitoksen k. Helsingissä. **-seura** *s.* Etelä-Pohjanmaan nuorisoseurojen k. **-seu|tu** *s.* Muinaisen Hämeen k:dut. **-sotilas** *s.* šakkipelin alkuasemassa kuninkaan ja kuningattaren edessä olevista sotilaista. **-suora** *s. geom.* ympyrän keskipisteen ja toisen samassa tasossa olevan pisteen kautta kulkeva rajaton suora, sentraalisuora.

keskusta[15] *s.* 1. ja 2. merk:ssä = keskus. **1.** Pallon k. Kirkon, kylän k. Rintaman k. Solun k:ssa on tuma. Sivuilta k:an päin. K:a kohti viettävä permanto. — Myrskyn, maanjäristyksen k. — *Erik.* kaupungin keskusta. | Täysihoitoa tarjotaan k:ssa. **2.** Viljakaupan, sivistyksen k. Tampere jalkineteollisuuden k:na. Kasvatusjärjestelmän, tapahtumien k. Olla loistavan seurapiirin k:na. Äidin huolten - - arimpana k:na oli levottomuus Ollin vuoksi AK. **3.** oikeiston ja vasemmiston välillä olevat poliittiset puolueet; Suomessa nyk. (1953) maalaisliitto ja Suomen kansanpuolue. | K:n sanomalehdet.

keskusta|hallitus *s.* **-lainen**[63] *a.* ja *s.* keskustaan (3) kuuluva (henkilö). **-mies** *s.* vrt. ed. **-politiikka** *s.* **-porvari** *s.* **-puolue** *s.* **-ryhmä** *s.* Eduskunnan k. **-suunta** *s.*

keskustelemu|s[64] *s. vanh.* t. hiukan *leik.* keskustelu. | Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran k:kset. Eduskunnan k:ksia seuraillessa. Vajota syviin k:ksiin. - - yhteiset ylioppilasmuistot antoivat k:ksille kosketuskohtia SILL.

keskustelija[14] *tek.* < seur. | Nokkela k.

keskustel|la[28] *v.* vaihtaa mielipiteitä jstak. **1.** puhella, jutella, haastella, pakista; neuvotella. | K. päivän tapahtumista. K:en asiasta veljeni kanssa. K. vilkkaasti, henkevästi. K:laanpa vähän! — *Harv.* tr:sesti. | Vanha, paljon k:tu kysymys. Istukaat, Mäkelä, niin k:emme asiaa vähän laveammalta ja syvemmältä KIVI. **2.** käsitellä kokouksessa. | Asiasta k:taessa. Ottaa asia k:tavaksi. Kysymys on loppuun k:tu. Lähempi k:eminen jätettiin seuraavaan kokoukseen.

keskustelu[2] *teonn.* < ed. (*1.*) Vilkas, vapaa, rakentava k. Kahdenkeskinen k. Päästä k:n alkuun. Antautua k:un. Olla k:issa jkn kanssa. Johdattaa k. rauhallisemmalle alueelle. K. käy vakavissa asioissa. K. kiertyi väkisinkin elintarviketilanteeseen. K. katkeaa. — *Yhd.* puhelin-, pöytä-, sanomalehti-, seurak.; vuoro-, yhteisk. (*2.*) Alustava k. K:t rauhanehdoista. Ottaa k:n alaiseksi. Ehdotus hyväksyttiin k:tta. K. katsottiin vastaukseksi kysymykseen. — *Yhd.* eduskuntak.; evästys-, lähete-, talousarviok.

keskustelu|harjoitus *s.* Saksan kielen k:harjoituksia. **-hetki** *s.* K. työn lomassa. **-huone** *s.* **-il|ta** *s.* Osakunnan k:lat. **-kappale** *s.* = keskustelunäytelmä. **-kerho** *s.* **-kiel|i** *s.* Suomi k:enä. **-kokous** *s.* **-kyky** *s.* Hänellä on joustava k. **-kysymys** *s.* asia, josta kokouksessa tav. jkn suorittaman alustuksen pohjalta keskustellaan. | K. naisten tupakanpoltosta. Alustaa k. **-n|aihe** *s.* Sää k:aiheena. Päivänpolttava k. **-näytelmä** *s.* kevyt huvinäytelmä, jolle on ominaista sukkela vuoropuhelu, keskustelukappale. **-ohjelma** *s.* Vuosikokouksen k. **-piiri** *s.* Seuran keskuudessa toimiva k. **-pöytäkirja** *s.* vrt. päätöspöytäkirja. **-taito** *s.* Sujuva k. **-tilaisuus** *s.* Yleinen k. raittiuskysymyksestä. **-toveri** *s.* **-tun|t|i** *s.* Ranskan kielen k:eja halutaan. **-tuul|i** *s.* Olla hyvällä k:ella. **-tyyli** *s.*

keskus|toimikunta *s.* Ylioppilaiden k. **-toimisto** *s.* Puolueen k. Tilastollinen k. **-tuki** *s. urh.* = seur. **-tukimies** *s. urh.* jalka- ja jääpallopelissä: keskimmäinen tukimies. **-valiokunta** *s.* **-val|ta** *s.* **1.** valtiovalta, jota vars. liittovaltiossa ja eräissä muissakin valtioyhtymissä yhteiset korkeimmat elimet harjoittavat. **2.** - - hallitsevaksi k:laksi muodostunut karolingilainen keisarikunta J.JAAKKOLA. — Vars. *mon.* Saksa ja sen liittolaiset ensimmäisen maail-

mansodan aikana;)(ympärysvallat. **-vankila** *s.* vankila, jossa pidetään kuritushuonerangaistusta kärsiviä vankeja; *syn. vanh.* kuritushuone. **-varasto** *s.* Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan k. **-viiva** *s.* tav:mmin keskiviiva. **-viranomainen** *s.* viranomainen, jonka toimialana on koko valtakunta. **-virasto** *s.* vars. valtioneuvoston alaisista virastoista, joiden toimialana on koko valtakunta. | K:ja sanotaan enimmäkseen hallituksiksi (koulu-, lääkintö-, rautatiehallitus). **-voitelu** *s. tekn.* koneen voitelukohtien jatkuva voitelu samasta laitteesta käsin. **-voitelulaite** *s. tekn.* **-vyöhyke** *s.* **-yhdistys** *s.* **-ympyrä** *s.* Jalkapallokentän k.

keskuu|dessa, -desta, -teen *postp.* (gen:n t. poss.-suff:n kera) joukossa, parissa. | Kansan, nuorison k. Toivon saavani nähdä Teidät vielä kauan k:dessamme. Germaanien k. oli tapana, että --. Kansan k:desta noussut runoilija. Eduskunta valitsee omasta k:destaan puhemiehen. Levittää kristinuskoa pakanain k:teen.

kesonen[63] *dem.s.*, etup. *kansanr.* < kesä.

kesseli[5] *s. murt.* kori, koppa, kontti.

kessi[4] *s. murt.* kori, koppa.

1. **kessu**[1] *s.*, vars. *mon. puhek.* kotikasvuinen tupakka, palturi, nurkantakainen. | Poltella, vedellä k:ja. Löyhkätä k:lta.

2. **kessu**[1] *s. murt.* kori, koppa.

3. **kessu**[1] *s. sot. puhek.* kersantti. — *Yhd.* ali-, ylik.

kessut|ella[28*], -|**taa**[2*] *deskr.v.* vanhan ihmisen kävelystä. | Ukko k:teli kädet housuntaskuissa.

kestail|la[29] *v. murt.* -u[2] *teonn.* olla kesteissä; vierailla. | Ajattelin, että k:en siellä tuttujen luona ALKIO.

kest|i[4] *s.* **1.** henkilöistä. **a.** *hist.* ulkomaisista kauppiaista, joita keskiajalla (tilapäisesti) asui maassamme, hansa(kauppias), kauppi, saksa. | K:ien laivat. -- mie menin keralle k:in, / kauppamiehelle kanaksi, / pohatalle puolisoksi KANT. — *Yhd.* kauppak. **b.** *kans.* loinen, koturi, joutolainen. | -- vanhat miehet ja vaimot, jotka k:einä asuvat tupien nurkissa ja jotka elävät kartanon turvissa TALVIO. **2.** tav. *mon.* kutsut, pidot, kemut, kekkerit. | Pitää k:ejä. Kutsua k:eihin. Olla k:eissä jkn luona. Viettää nimipäiviään k:illä. Käydä k:iä keskenään 'vierailla toistensa luona'. — Harvemmin kestitys. | Kiitoksia k:istä! Onhan kotomme nyt ilman köyhän ainoata k:iä, ilman kiukaan kohisevaa löylyä KIVI. — *Yhd.* kahvi-, rapuk:it; päättäjäis-, sukulaisk:it.

kesti-isäntä *s.* Vieraanvarainen k.

kestikievari *s.* kievari. **1.** talo, josta matkustaja saa maksusta majapaikan, ruokaa ja kyydin lähimpään toiseen kestikievariin, majatalo. | Levähtää, olla yötä k:ssa. **2.** kestikievarin isäntä, majatalonpitäjä. | Pitäjän k., Siikalahden Mikko. **-kyyti** *s.* **-laitos** *s.* **-n|-isäntä** *s.* **-n|pito** *s.* **-talo** *s.* Kyytilaitoksia oli kolmenlaisia: k:ja, kyytiasemia ja kyytipysäkkejä.

kestinki[5*] *s. kans.* kestit.

kestittää[2*] *v.* tav:mmin kestitä.

kestity|s[64] *teonn.* < kestitä. | Ristiäisissä oli oivallinen k. Lasten k:kscksi oli varattu mehua ja leivoksia. Kiitoksia k:ksestä! — *Hist.* elintarvikkeiden hankinta kuninkaalle, piispalle, maaherralle, sotilaille tm. heidän ollessaan matkalla, kinkeri. — *Yhd.* kahvik.; joulu-, nimipäiväk.

kestitys|rasitus *s. hist.* **-vero** *s. hist.*

kestityttää[2*] *fakt.v.* < seur. | K. itseään.

kestit|ä[31] *v.* tarjota jklle jtak syötävää t. juotavaa, osoittaa jklle vieraanvaraisuutta, kestiystävyyttä, pitää hyvänä. | Vieraiden k:seminen. K. kahvilla, parhailla mahdollisilla herkuilla. Meitä k:tiin kuin piispaa pappilassa. — *Kuv.* K. kuulijoitaan mehevillä jutuilla.

kesti|vieras *s.* **-ystävyy|s** *s.* Nauttia jkn k:ttä. Osoittaa k:ttä vieraille. — *Erik.* vanhan ajan kansojen keskuudessa sekä alkukantaisissa oloissa vallinnut tapa antaa muukalaisille turvaa juuri heidän muukalaisuutensa vuoksi. **-ystävä** *s.* Pitää jkta k:nään.

kesto[1] *s.* kestäminen, kestävyys. **1.** ajallisesti. | Paikkakunnat, joissa auringonpaisteen k. on sama. Ohjelmanumeroiden k. Synnytyksen pitkä k. johtunee ensi sijassa lantion ahtaudesta. — *Fon. mus.* puhutun äänen t. sävelen (suhteellinen) kuulumisaika, kvantiteetti. | Äänteiden k:n mittaaminen. Suomen kielen vokaalit jaetaan k:n mukaan lyhyihin ja pitkiin. Nuotin jäljessä oleva piste pidentää nuotin k:a puolella sen omasta k:sta. **2.** *harv.* muuta käyttöä. | K:n puolesta olisi ullakolle voinut viedä vaikka elefantin. Haaveet liian hennot / k:on hallan hampaan MANN.

kesto|aika *s.* Työn k. Talon, kateaineiden k. **-aste** *s.*, vars. *fon.* Äänteen lyhyt, pitkä k.

kestoinen[63] *poss.a.* Yhden tahti-iskun k. sävel. — *Yhd.* eri-, samank.

kesto|kampaus *s.* **-kiharat** *s. mon.* erikoismenetelmin kestävästi käherretty tukka, permanentti. | Ottaa k. **-kuumennus** *s.*)(äkillinen kuumennus. | Pastöroitavan maidon k. **-kyky** *s.* Lihasten k. Auton renkaan k. **-laineet** *s. mon.* = kestokiharat. **-peite** *s.* par. seur. **-päällyste** *s.* Maantien k. **-päällysteinen** *a.* **-rakenteinen** *a.* **-rappaus** *s.* **-suh|de** *s.*, vars. *fon. mus.* Vokaalien, sävelten k:teet. **-tuli** *s. sot. vanh.* sarjatuli. **-valmiste** *s.* Mikroskooppiset k:et.

kestämis|aika *s.* Sopimuksen, tykistövalmistelun k. Hoidetun pärekaton k. on ainakin 20—25 vuotta. **-kyky** *s.* Työntekijän k.

kestämä[13] *s.* **1.** *harv.* kestämisaika. | Tuokion, salaman k. KILPI. Ne [joutsenet] rauhassa souti ja solui / suven kerkeän k:n MANN. **2.** *kiel.* = preesens.

kestämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* K. puusilta, hihna. K. väriaine. Teräsrakenteiden k:tömyys tulipalossa. Valoa, tuulta k. Etelämaisia, k:tömiä hedelmäpuita. Vihollisen asema on käynyt k:tömäksi. K. käsitys, vastaväite. Lakiehdotus on laadittu k:tömälle perustalle.

kestävyys[65] *omin.* < kestävä. | Jään k. Kankaan, puun, värien k. Metallin k. ilman vaikutusta vastaan. Taloudellinen k. Kestä-

vyyttä vaativa tehtävä. — Sateen k. Pyyntimatkan k. — *Yhd.* ajo-, juoksu-, pelik.; säilymisk.; kulutus-, murto-, paine-, taivutus-, täräysk.; hallan-, lämmön-, ruton-, talven-, tulenk. **-aika** *s.* Koneen, salaojien k. **-ajo** *s. urh.* Pyöräilijöiden k. **-harjoitu|s** *s.* Urheilijoiden k:kset. **-hiihto** *s.* **-ikä** *s.* Puun, rakennuksen k. **-juoksija** *s. urh.* vrt. seur. **-juoksu** *s. urh.* pitkän matkan (tav. vähintään 5000 m:n) juoksu. **-ko|e** *s.* Voin, jauhojen k:keet. K:keessa hyväksytty rengas. **-laskelma** *s.* Rakenteen k:t. **-ominaisuus** *s.* **-takuu** *s.* Myöntää k. jllek tavaralle. **-tutkimus** *s.* **-uimari** *s. urh.* **-vaatimu|s** *s.* Raaka-aine ei täyttänyt k:ksia.

kestäv|ä[13] *a.* *(partis.)* -ästi *adv.* K. hanki. K. perunalajike. Juoksijana k., mutta ei nopea. Myrskyn k. mänty. Hallaa k:ät kasvit. Pellavainen kesäpuku on huomattavasti k:ämpi kuin puuvillainen. Kärsimyksissä k. K:immät siteet elämässä. Toimia arvostelua k:ällä tavalla. N. pysyi k:ästi suhteissa tuttaviinsa. — Kolme vuotta k. Nyt alkoi viikon k. hummaaminen. — *Yhd.* hallan-, hapon-, laon-, myrskyn-, osuman-, pakkasen-, pesun-, pommi(tukse)n-, ruton-, tulen-, valonk.

kestäväi|nen[63] *a.*, vars. *vanh. ylät.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed. | Sairauden, tunteiden k:syys. Ajallinen k:syys. Kärsiä k:senä julmaa kidutusta. K:syydellänne te voitatte omaksenne elämän UT.

kest|ää[2] *v.* **1.** kannattaa, kantaa jk paino, sietää jk jännitys, olla särkymättä, katkeamatta jstak painosta t. jännityksestä. | Tie, hanki k:ää. Jää k:ää jo hevosen. Silta ei k:ä ajaa ylitse. Vaijeri, joka k:ää 15 tonnia. Lanka ei k:ä kiristämistä. **2.** yl. sietää, suvaita, kärsiä. | K. janoa, rasitusta, iskuja, tuskia, vaikeuksia. K. hallaa, kuivuutta. Marjat k:ävät hyvin kuljetuksen. Kello ei k:ä verstaan pölyä. K. vihollisen hyökkäykset. K. kiusaus, tulikokeensa. K. jkn katse. En k:ä pilkkaa. — Obj:na I inf. | En k:ä kuullakaan hänestä. Jalka ei k:ä hieroa. Juusto tuskin k:ää säilyttää. — *Erik.* jnk laadusta, hyvyydestä puhuen. | K. vertailu jhk, jnk kanssa. Teos ei k:ä arvostelua. Pellavakankaat k:ävät aina kilpailun puuvillakankaiden kanssa. — *Kuv.* Ei k:ä auringon valoa [jstak epärehellisestä tms. teosta]. Mahtaako kukkarosi k. [= pystytkö suorittamaan, kannattaako sinun maksaa] sellaista summaa? **3.** *intr.* ed:een liittyen: pitää puolensa, olla antamatta peräksi, säilyä ulkopuolisista vaikutuksista huolimatta ennallaan, huononematta tms., pysyä jatkuvasti jhk kelpoisena, paikkansapitävänä. | Miehen täytyy k. K. kilpailussa. En uskonut k:äväni taakan alla. Kunhan vain hermoni k:äisivät! Oras k:i huonosti talven alla. Kalossit k:ivät vain pari kuukautta. Ote k:ää. Ennakkolaskelmat eivät k:äneet. Yleisö jännäsi, k:äisikö A:n tulos 'pysyisikö A:n tulos rikkumattomana, parhaana'. - - on syntynyt teoksia, jotka k:ävät vieläkin E.KIVIJÄRVI. — *Harv.* Villelle luuli hän k:ävänsä [= vetävänsä vertoja] juoksussa PAKK. — *Murt.* Hän ei k:ä [= pysy] kauan samassa paikassa. Kahvi ei k:ä [= säily] kuumana. **4.** ansaita, kelvata, sietää, maksaa vaiva. | Ei se juuri kehumista k:ä. Siinä olikin sellainen kysymys, joka k:i pohtimista ja arvelemista. Ehdotusta k:ää ajatella. Kyllä sitä k:ää ämmien puheista selvää ottaa! | "Kiitoksia paljon!" — "Ei kestä (kiittää)." **5.** ajallisesti: olla edelleen, keskeytymättä olemassa, toiminnassa, jatkua, riittää. | Sota k:i 100 päivää, 30 vuotta. Sadetta k:i toista tuntia. Työpäivä k:ää klo 16:een. K:ää kymmenen minuuttia, ennen kuin - -. Kalkkunanmunat k:ävät hautoa 28 vuorokautta. Se ei k:ä kauan. Saattaa kylläkin k. [kauan], kunnes tapaamme. Tarinaa olisi k:änyt vaikka aamuun asti. Aina vain tätä pakkasta k:ää! Tämän viikon k:äessä 'kuluessa'. Pimeyden, työn, valtiopäivien k:äessä. — Myös paikallisluonteisesti. | Tietä k:i [kulkea] viisi sataa metriä. Metsää vain k:ää loppumattomiin.

kesy[1] *a.* -sti *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** eläimistä. **a.** ihmisen hoidossa, kotieläimenä elävä;)(luonnonvarainen, villi. | K. poro, puhveli, hanhi. — K. karhunpentu, varis. **b.** ihmistä pelkäämätön;)(arka, vauhko. | Kalat olivat niin k:jä, että uivat rannalle murusia syömään. Pässi kävelee k:sti tytön perässä. **c.** *yhd.* Puolik. **2.** *kuv.* tav. moittivasti: säyseä, sävyisä, maltillinen, sovinnollinen. | Hän vaikutti liian k:ltä. Meitä edeltänyt k. sukupolvi. K. romaani. Yhteiskunnan heikkouksien k. arvosteleminen.

kesyt|ellä[28*] *frekv.v.* < kesyttää. — *Kuv.* Tyttöjen k:teleminen.

kesyttyä[1*] *v.* tav:mmin kesyyntyä.

kesyttäjä[10] *tek.* Villieläinten k:t. — *Kuv.* Vanha, kokenut naisten k. — *Yhd.* leijonank.

kesyttämät|ön[57] *kielt.a.* kesytön. | K:tömät eläimet. — *Kuv.* K. luonto. K. voima. Hänessä oli jotakin k:öntä, villiä, luoksepääsemätöntä.

kesyt|tää[2*] *v.* -ys[91] *teonn.* tehdä kesy(mmä)ksi. **1.** K:etyt kotieläimet. Peuran k:ys on tapahtunut jo kivikaudella **2.** *kuv.* hillitä, tyynnyttää, taltuttaa, lannistaa; joskus myös: karistaa jksta (liiallinen) ujous, arkuus. | Äkäpussin k:täminen. K. jkn hurjaa, ylpeätä luontoa. Ujo, vielä k:tämättä oleva tyttö. Et häntä enää itseesi k:ä AHO. Sinä tahdot siis k. minut, tahdot, että minustakin tulee tohvelisankari JOTUNI. - - kieltä ei kukaan ihminen voi k.; se on levoton ja paha UT. — Tykistö k:ti vihollisen lyhyessä ajassa.

kesyt|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* villi, vauhko, raisu; joskus myös: tottumattomuuttaan (liian) ujo, arka. | K:tömät norsut. K. varsa. — *Kuv.* K. [= koskematon] luonto. Erämaan k. lapsi. K. taiteilijaluonne. Arka, k. katse. K:öntä naturalismia uhkuva teos.

kesyyntymätön[57] *kielt.a.* K. huimapää.

kesyynty|ä[1*] *v.* tulla kesy(mmä)ksi, kesyttyä. | Poikasina varikset k:vät helposti. — *Kuv.* Nyt k:ivät tytöt jo puhumaan. [Kirjailija] on k:nyt tuotteissaan.

kesä[11] *s.* **1.** lämpimin vuodenaika, Suomessa vars. kesä-, heinä- ja elokuu; joskus: vuoden

lämpimämpi puolisko; suvi;)(talvi. | Pohjolan k. K. 1942. Ihana, kukoistava, helteinen, kuiva, sateinen k. K:n alku, loppupuoli. K:n helteet. K:n puuhat, riemut. K. ja kärpäset SP. K. alkaa, saapuu, päättyy. K:n tullen. Päästä k:än. On jo täysi k. K. on kirkkaimmillaan. K. kallistuu syksyyn. K:llä. Tänä, ensi k:nä. Niinä kesinä, jolloin --. Mennä k:ksi maalle. Viettää k:ä kaupungissa. Pojat kalastivat kaiken k:ä. Kuu kiurusta k:än, puoli kuuta peipposesta SL. Onni yksillä, k. kaikilla SL. — *kesät talvet* (harvemmin yks.) koko vuoden, aina. | Opiskella k:t talvet. Havupuu on k:t talvet vihreä. Lihavahan minun hevoseni onkin, vaikka k:ä talvea ajetaan. Hän asuu kaupungissa k:nsä talvensa. — *Yhd.* jälki-, keski-, loppu-, sydän-, varhaisk.; kevät-, syysk.; halla-, kato-, palo-, pouta-, sadek.; kilpailu-, sotak.; intiaani-, ylioppilask. **2.** *kuv.* Suomen heimon k. Sydämeeni koitti k. -- minun k:ni [on] jo ollut, minä olen tullut syksyyn KOSKENN.

kesä- kesän aikainen, kesään kuuluva, kesälle ominainen, kesällä ilmenevä, tapahtuva, suoritettava t. käytettävä, kesäinen.

kesä|aamu *s.* Kirkas k. **-aika** *s.* **1.** Kesken kiireintä k:a. Liike suljetaan k:na neljältä. K:an on pidetty myös ulkoilmakokouksia. **2.** valoisana vuodenaikana noudatettava kelloaika, joka on (tunnin t. kaksikin) normaalista aikaa edellä. | Siirtyä k:an. **-ajoneuvo** *s.* **-apulai|nen** *s.* Myymälän, toimistojen k:set. **-askar(e)** *s.*, tav. *mon.* **-asu** *s.* **-asuk|as** *s.* Maaseudun k:kaat. **-asun|to** *s.* Kaupunkilaisperheiden k:not. Halutaan vuokrata k. läheltä Helsinkiä. Lappalaisten k:not. **-aurin|ko** *s.* Nauttia k:gon paisteesta. K:kos kanssa ma valvonut oon A.V.KOSKIMIES. **-elämä** *s.* Iloista k:ä uimarannalla. **-halla** *s.* **-harjoittelija** *s.* Konttoriimme otetaan 2—3 k:a. **-hattu** *s.* **-hel|le** *s.* Matkustaminen k:teessä, k:teellä. **-huone** *s.* Rakennus, jossa on ullakolla kaksi k:tta. **-huvi** *s.* Onkiminen k:na. **-huvila** *s.* Omalla rantapalstalla sijaitseva, laudoista rakennettu k. myytävänä. **-huvitus** *s.*

kesäil|lä[29] *v. harv.* **-y**[2] *teonn.* viettää kesää. | Tapasimme matkalla Savossa k:evän tohtori N:n.

kesä|ilma *s.* Kaunis k. suorastaan viekoitteli ulos. **-il|ta** *s.* K:lan rauha. Eräänä kauniina k:tana. **-iltainen** *a.* K. maisema. **-iltaisin** *adv.*

kesäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kesän aikainen, kesälle ominainen, kesällä ilmenevä, tapahtuva, suoritettava t. käytettävä, kesä-; vrt. kesällinen. | K. yö. K:seen aikaan 'kesällä'. K. luonto. Poimia kukkia k:seltä kedolta. K. tuulahdus, auringonpaiste, vihreys. K:sen kirkas, heleä. K. vaatetus. Pukeutua k:sesti. K. kalastusretki, kokous. K. karjatalous. K. matkailija, onkimies. Puita on jäljellä k:sestään 'kesästä'. Tunnen heidät k:seltä 'tutustuttuani heihin kesällä'. Olli seisoi laiturilla k:sissään [= kesäasussaan]: avojaloin ja paidanhihat ylhäällä. — *Kuv.* Hän oli k:simmällä tuulellaan. — *Yhd.* tämän-, viimek.; keski-, kevät-, syysk.; joka-, yksik.

kesäisin *adv.* kesäaikaan, (aina) kesällä. | Kalastella k. Satamassa on k. vilkas liike.

kesä|itiö *s. kasv.* vars. viljakasvien lehtiin ja korsiin kehittyviä ruostesienien itiöitä, jotka tuulen mukana kulkevat uusiin kasveihin. **-jalkine** *s.* Kevyt ja huokea k. **-juhla** *s.*, us. *mon.* Palokunnan k:t. **-kaitsija** *s.* Leikkikentillä pitävät lapsista huolta k:t. **-kala** *s.* K:n pyynti. **-kalastus** *s.* **-kangas** *s.* Ohutta, kirjavakukkaista k:ta. **-karva** *s.* Oravan k. on ruskea. **-kau|si** *s.* Hoitaa k:det kukkiaan. Lähteä k:deksi matkoille. Urheilukentät suljetaan k:den päätyttyä. **-kautinen** *a.* K. työ. **-keitto** *s. ruok.* tuoreista vihanneksista maitoon tehty keitto. **-keli** *s.* Puiden kuljettaminen k:llä. **-ken|kä** *s.* Naisten k:gät. Hevonen on k:gässä. **-kiertue** *s.* Teatterin k. **-kiire** *s.* Kesken k:itään. Kunhan nyt k:et ovat ohi. **-kirk|as** *a. harv.* kesäisen kirkas. | Peltojen yllä, k:kaalla taivaalla helotti paahtava aurinko JOTUNI. **-korju|(u)** *s.* Panna sukset k:u(see)n. **-kota** *s.* **-ko|ti** *s.* Perheen k. Työväenopistolaisten, sairaanhoitajayhdistyksen k. Täysihoitoa saatavana rauhallisessa k:dissa. **-koulu** *s.* **-kui|nen** *a.* Kaunis k. päivä. K. kuumuus. K:set kylvötyöt. **-kuiv|a 1.** *a.* kesällä, kesän poudilla kuivunut, kesäisen kuiva. | K. puu, kanervikko. Pieni, k. vene KATAJA. **2.** *s.* kuiva aika kesällä, kesäkuivuus. | Sipuliviljelmää on k:alla runsaasti kasteltava. Aikaisin kylvetty ohra ehtii kehittää juuristonsa ajoissa ennen k:ia. **-kuivuus** *s.* K. haittasi viljelyksiä. **-kuk|ka** *s.* Yksivuotiset k:at. **-kulkuvuoro** *s.* **-kunto** *s.* Panna huvila k:on. **-kurssi** *s.* Turun yliopiston k:t. **-kuu** *s.* vuoden 6:s kuukausi. | K:n illat. Joskus k:ssa, k:lla. K:n 13. p:nä. **-kuukausi** *s.* tav. kesä-, heinä- ja elokuusta. | K:en keskilämpö. Pankkiaika on k:na $^1/_2$10—15. **-kuum|a 1.** *a.* kesäisen kuuma. | K. kaupunki. **2.** *s.* kuuma aika kesällä, kesäkuumuus. | Kesken k:ia. Lihan säilyttäminen k:alla. **-kuumuus** *s.* **-kylä** *s.* Kolttain k. Kalastajien k. Hailuodossa. **-käräjät** *s. mon.* **-käyttö** *s.* K:ön tarkoitetut jalkineet. Viljellä vihanneksia k:ä varten. **-lahna** *s. kal.* keskikokoinen lahna, jonka sanotaan kutevan rukiin tähkiessä, lehti-, tähkälahna. **-lai|dun** *s.* Lehmät ovat k:tumella. — *Kuv.* kesäloman viettämisestä. | K:tumella oleileva perheeni. K:tumiltaan palanneet näyttelijät. **-lajike** *s.* Omenoita viljellään kesä-, syys- ja talvilajikkeita. **-lakki** *s.* **-leikki** *s.* **-leiri** *s.* Tykistön k. Perkjärvellä. Partiolaisten k:t. **-le|po** *s.* Olla k:von tarpeessa. **-leskeys** *s.* vrt. seur. **-lesk|i** *s.* tav. aviomies, joka muun perheen ollessa kesällä maalla elää toimensa vuoksi yksinään kaupungissa. **-lintu** *s.* K:jen saapuminen maahamme.

kesälli|nen[63] *a.* **1.** menneen kesän aikainen, viimekesäinen. | Muistatkos niitä k:siä kalamiehiä? K:set hirvenjäljet. Tulin vain perimään palkkaani siitä k:sestä heinänniitosta. **2.** tav:mmin kesäinen. | K. kuumuus saattaa tyyninä päivinä olla varsin sietämätöntä.

kesäloma *s.* työntekijäin työpaikastaan (lain mukaan) kesällä saama vuosiloma; oppilaiden koulusta kesällä saama loma. | Virkamies-

ten, koululaisten k. **-lainen** *s.* kesälomalla olija. **-matka** *s.* **-n|vietto** *s.* myös ⌒. **-sijai|nen** *s.* Olla jkn k:sena.

kesä|lukeminen *s.* K:lukemiseksi soveltuva romaani. **-lukukausi** *s.* **-läm|min 1.** *a.* kesällä, kesäisessä auringonpaisteessa lämminnyt, kesäisen lämmin. | K:mintä vettä. Vehnä menestyy hyvin k:pimillä seuduilla. **2.** *s.* lämmin aika kesällä, kesän lämpimyys. | Oli hiottava k. Kuljen k:pimällä tavallisesti paljain päin. **-lämpö** *s.* Veden k. K. on Skotlannissa alhainen. **-lämpöinen** *a.* = kesälämmin. | K. ilma, vesi. **-ma|a** *s.* **1.** Linnut palaavat k:illeen. — *Kuv.* Lapsuuden k. **2.** kesanto. | K:iden kunnostaminen. -- muutamia pilvipäiviä, joina k:an viimeiset lannat levitettiin ja sekaan kynnettiin SILL. **-maisema** *s.* Keski-Hämeen k:t. **-maja** *s.* **-markkinat** *s. mon.* **-matka** *s.* K:t ulkomaille. **-mies** *s.* kesäksi otettu työmies, kesärenki. **-muisto** *s.* **-mökki** *s.* Pieni k:mme Jääsjärven rannalla. **-n|aika** *s.* tav. ⌒. **-n|aikainen** *a.* myös ⌒. | Hevosten k. ruokinta. **-navetta** *s.* etäisellä kesälaitumella sijaitseva navetta. **-nuotta** *s. kal.* **-n|vietto** *s.* K:viettoa maalaishuvilassa. **-n|viettopaikka** *s.* Suosittu k. **-omena** *s.* K:t kypsyvät jo puissa, syys- ja talviomenat vasta säilytettyinä. **-orava** *s.* orava, jolla on punaruskea kesäturkki. **-osoite** *s.* **-paik|ka** *s.* Viimevuotisessa k:assamme Savitaipaleella. — Tanssiorkesteri hakee k:kaa. **-paita** *s.* **-peruna** *s.* aikainen perunalajike. **-pilvi** *s.* **-poika** *s.* Se oli joku k., joka kuului etäisten huviloitten väkiin SILL. — *Erik.* kesäkuussa syntynyt jäniksenpoika, lehtipoika; vrt. hanki-, sänkipoika. **-pukeet, -pukimet** *s. mon.* **-pu|ku** *s.* Ohut, vaalea k. — *Kuv.* Lumikon, heinäsorsan k. Puistot ovat täydessä k:vussaan. **-pukui|nen** *a.* K. tyttö. — K. kärppä. Imatra k:sena. **-puol|i** *s.* K. vuotta. Ovia pidetään k:ella usein auki. **-pusero** *s.* **-puu** *s.*, vars. *metsät.* vuosiluston kesällä muodostunut, tav. tiivisrakenteinen, us. myös tummempi osa, syyspuu; vrt. kevätpuu. **-pyynti** *s.* Siian k. **-päivä** *s.* Kirkas, lämmin, elokuinen k. Eräänä k:nä. **-päivänseisaus** *s.* ajankohta keskikesällä, n. kesäkuun 22. päivänä, jolloin aurinko on pohjoisimmillaan ja josta päivät alkavat lyhetä. **-päällystakki** *s.* **-ravintola** *s.* **-reki** *s.* **-renki** *s.* **-retki** *s.* **-ruis** *s.* **-ruoka** *s.* Viili k:na. **-ruokinta** *s.* Karjan k. **-sa|de** *s.* Lämmin k. Pitkälliset k:teet. **-siirtola** *s.* maaseudulla toimiva laitos, jollaisiin varattomien kaupunkilaisperheiden lapsia sijoitetaan kesäksi voimistumaan. **-sijai|nen** *s.* -suus *s.* Naisfarmaseutti saa k:sen toimen apteekissa. **-suk|ka** *s.* Puuvillaiset k:at. **-sunnuntai** *s.* **-sydä|n** *s.* sydän-, keskikesä. | K:nnä. Asetuin k:meksi Vihtiin. **-säilö** *s.* Ottaa matot k:stä. **-sää** *s.* Oli mitä ihanin k.

kesä|taivas *s.* Valkoiset pilvet sinisellä k:taivaalla. **-takki** *s.* **-teatteri** *s.* **-teloil|la** *s. vaill.* talviajoneuvojen kesäkorjuusta. | Reet on jo pantu k:leen. — *Kuv.* Valaistusvälineet olivat vielä k. Lapset pääsivät k:leen [= kesänviettopaikkaansa, kesämailleen] Virmailan suureen saareen. **-terä** *s.* — *Kuv.* Kirves on k:ssä 'tylsä'. **-tie** *s.* **-toi|mi** *s.* Lainopin ylioppilas haluaa sopivaa k:nta. **-toiminta** *s.* Urheiluseuran, lasten k. **-toimittaja** *s.* Olla k:na jssak sanomalehdessä. **-tunnelma** *s.* Rauhaisa, päivänpaisteinen, valoisa k. **-turkki** *s.* turkiseläimen turkki kesällä. | Suden k. on tummempi ja harvempi kuin talviturkki. **-tuul|i** *s.* Kaislat huojuvat hiljaisessa k:essa. **-tyhjä** *a.* kesäisen tyhjä. | K. kaupunki. -- jossain k:n tallin vaiheilla SILL. **-|työ** *s.* Talonpojan k:työt. Otto oli k:töissä Rantalassa. **-un|i** *s.* Afrikassa elää useita nisäkkäitä, jotka kuumana vuodenaikana nukkuvat k:ta. — *Kuv.* Helsinki alkaa jo virota k:estaan. **-urheilija** *s.* **-urheilu** *s.* **-uutuu|s** *s.* Paitatehtaan k:det. **-vaat|e** *s.*, tav. *mon.* Miesten k:teet. **-varasto** *s.* Koko k:mme myydään alennettuihin hintoihin. **-vehnä** *s.* **-ve|si** *s.* Lämmin k. K:den keskimääräinen korkeus. **-vierailu** *s.* **-viera|s** *s.* Kirkonkylän k:at. K:ita otetaan täysihoitoon. — *Kuv.* Siivelliset k:at 'muuttolinnut'. **-vihan|ta** *a. kasv.* kesäisin vihanta;)(aina-, talvivihanta. | K:nat lehtipuut. **-viikko** *s.* Kolme kaunista k:a. **-vilja** *s.* = kevätvilja. **-villa** *s. maat.* kesällä kasvanut, vars. elokuussa kerittävä villa. **-virkistys** *s.* K:tä varattomille lapsille. **-voi** *s.* kesällä kirnuttu keltainen voi. **-yliopisto** *s.* Jyväskylän k.

kesäyty|ä[44] *v. murt.* (*rinn.* kesääntyä[1*]) hapata, härskiytyä, eltaantua. | Vaan sillit -- olivat k:neitä ja haisivat PAKK.

kesä|yö *s.* Pohjolan k:yöt. Vaalea, tyyni k. K:öiden kirkkaus. **-öinen** *a.* K. metsätie. **-öljy** *s.* Autoissa käytettävä k.

ketale[78] *s. halv.* **1.** kutale. | Saamarin k., minkä kehtasi tehdä! Ei semmoisessa k:essa ole miehen vastusta. Surkea pojan k. **2.** *mon.* huonoista vaatteista. | Viskaa jo nuo k:et ja hanki kunnon vaatteet!

ketar|a[18] *s.* **1.** reen jalaksen ja kaustan välinen lasta, kaplas; *murt.* reen jalaksen kaareva etupää. | Reestä on k. katkennut. Kesällä kuorma k:oille, talvella takapajulle SL. **2.** *leik.* jalka, koipi, kinttu. | Olin nopeasti k:oillani. Oikaista k:ansa viimeisen kerran 'kuolla'. Kaatua k:at taivasta kohti. -- kuu katselee k:at [= sakarat] pystyssä KARHUM.

ketarapenkki *s.* reen pankon alin, poikittainen sidepuu.

ketine|et[78] *s. mon.*, us. *halv.* vaatteista: tamineet, hyntteet; ketaleet. | Olla kurjissa k:issä. Riisua k. yltään.

ketistel|lä[28] *frekv.v.* < seur. | -- muut kävivät kaikin voimin k:emään kaadettuja hirviänsä KIVI.

ketistä|ä[2] *v.* nitistää, nujertaa; tappaa, kellistää. | Karhu oli k:nyt lehmän. -- he olisivat kiertäneet Eetun, kaataneet, k:neet kerta kaikkiaan KARHUM.

ketju[1] *s.* **1.** toinen toiseensa liitettyjen renkaiden, hahlojen tms. muodostama laite; vars. kaulakoristeesta joskus mon.; vrt. kettinki, vitja. | Metallinen, kultainen k. Medaljongin k. Veneen, ankkurin, polkupyörän k. K:t kaulassa. K:t helisevät. Panna avaimet k:un. Tukit kiinnitetään k:illa toisiinsa. Sukupolvet liittyvät toisiinsa kuin renkaat k:ssa. — *Yhd.*

kulta-, rauta-, teräsk.; haka-, hammas-, nivel-, rengas-, telak.; vetok.; koiran-, veneenk.; ankkuri-, avain-, kaula-, rintak.; lumik.; kiinnitys-, talutus-, varmuusk. **2.** *kuv.* toinen toiseensa liittyvien olioiden muodostamasta rivistä t. piiristä; vastaavasti myös asioista. **a.** esineistä, jotka paikallisesti liittyvät toisiinsa. | Virkata k:a. Ylläni kaareutuu sähkölamppujen k. Masurian suurten järvien k. — *Yhd.* harju-, linnoitusk. **b.** henkilöistä, jotka tav. jtak yhteistä toimintaa varten ovat asettuneet riviin tietyn välimatkan päähän toisistaan. | Seistä k:ssa nuotion ympärillä. Sammutusväen muodostama k. Perunanistuttajien k. K:ssa kulkien ajajat pelottavat fasaanit metsiköistä. K., jonka hyökkääjät muodostavat jalka- ja jääpallopelissä. — *Sot. vanh.* avomuoto, jossa miehet ovat vierekkäin murtoviivan tapaisessa linjassa; nyk. avorivi. — *Yhd.* hyökkääjä-, lähetti-, sotilask.; ajo-, ampuma-, piiritys-, tiedustelu-, viestik. **c.** olioista t. vars. asioista, jotka ajallisesti liittyvät toisiinsa, sarja, jakso. | Esi-isien pitkä k. Viimeinen saavutus raamatunsuomennosten k:ssa. Tapahtumien, suurten voittojen, kehityksen k. Tuloksellisten työvuosien k. Päätelmien, ajattelun k. Näin koko elämäni kulkevan k:na ohitseni. — *Mus.* potpuri. | K. suomalaisia kansanlauluja. — *Yhd.* ajatus-, päätelmä-, tapaus-, todistusk.

ketju|aisa *s.* **-arina** *s. tekn.* automaattisesti polttoainetta syöttävä, päättömänä ketjuna liikkuva mattomainen höyrykattilan arina. **-kauppa** *s. tal.* kauppa, jossa välikädet hankkivat tavaraa tietoisina siitä, että sen hinta tämän johdosta tulee aiheettomasti nousemaan, ennen kuin tavara joutuu vähittäiskauppaan; järjestelmä, jossa ostaja hankkii uusia ostajia ja nämä taas uusia. **-kirje** *s.* kirje, josta vastaanottajaa (us. onnettomuuksilla uhaten) kehotetaan lähettämään edelleen määräluku jäljennöksiä. **-kokki** *s. lääk.* kasvaessaan helminauhaa muistuttaviksi jonoiksi jakautuva bakteeri, streptokokki. **-kuljetin** *s.* päättömänä ketjuna liikkuva kuljetuslaite. **-kuula** *s. sot. hist.* tykinkuula, jonka muodosti kaksi ketjun yhdistämää kuulapuoliskoa. **-käärme** *s. el.* harsosääsken toukkien kulkue, litomato, helmikäärme. **-lasku** *s. mat.* = vaihtolasku. **-laulu** *s.* kaanonina laulettu laulu.

ketjulli|nen[63] *poss.a.* Ritarikunnan suurristi k:sena.

ketju|lukko *s.* **1.** ketjun päässä oleva lukko. **2.** *tekn.* päättömän ketjun avattava sulkunivel t. -rengas. **-luku** *s.* = ketjumurtoluku. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. vesireitti. Sukupolvet liittyvät k:sesti toisiinsa. **-murtoluku** *s. mat.* kokonaisluvun ja sellaisen murtoluvun summa, jonka osoittajana on 1 ja nimittäjänä kokonaisluku lisättynä murtoluvulla, jonka osoittajana on 1, jne.; *syn.* ketjuluku.

ketjun|johtaja *s. urh.* Jalkapallojoukkueen k. **-kiristin** *s.* Polkupyörän k. **-nivel** *s. tekn.* hammas-, nivel- tms. ketjun nivel. **-rengas** *s.* **-suojus** *s.* Polkupyörän k.

ketju|ompelu *s. käs.* ompelu ketjupistoilla; eräs itämainen kirjontalaji, tamburiiniompelu. **-ote** *s. voim.* eräs piirissä ja rintamarivissä käytettävä tartuntaote. **-pisto** *s. käs.* pistoja, jotka muodostavat jatkuvan sarjan ketjusilmukoita kankaan oikealle puolelle. **-pumppu** *s. tekn.* vars. sakeiden nesteiden nostopumppu, jossa päättömään ketjuun kiinnitetyt mäntälevyt kulkiessaan putken läpi nostavat nesteen. **-pyörä** *s. tekn.* nostokoneiden hampaallinen pyörä, jonka yli kulkee ketju ja joka hampaillaan tarttuu sen renkaisiin t. niveliin, ketjuratas, peukalopyörä. **-päätelmä** *s. fil.* K:n kaava: A on B, B on C, C on D, siis A on D. **-rannerengas** *s.* **-rata** *s.* päättömän ketjun muodostama tavarankuljetusrata. **-ratas** *s. tekn.* = ketjupyörä. **-reaktio** *s. fys. kem.* sellainen atomien ytimien reaktio, joka itsestään jatkuu aina uusiutuen. **-runo** *s.* lastenruno, jossa edellisen säkeen iskusanasta johdetaan seuraava säe. | Tunnettu k. on "Olin ennen onnimanni". **-ruoppaaja** *s. tekn.* ruoppauskone, jossa kaivamisen ja nostamisen suorittavat päättömään ketjuun kiinnitetyt kauhat. **-saha** *s. tekn.* saha, jonka terä on useiden hampaallisten osien muodostama. **-satu** *s.* vrt. ketjuruno. **-silmu(kka)** *s. käs.* yksinkertainen ketjumainen virkkuusilmukka. **-säe** *s. run.* tav. nelipolvinen, loppusoinnullinen säe, jonka painottomien tavujen lukumäärä ja asema vaihtelee, knitteli(säe), kalikkasäe.

ketjuton[57] *kar.a.* K. riippulukko.

ketjutta|a[2*] *v.* varustaa ketjulla. | Auton renkaiden k:minen talveksi.

ketjutyö *s.* liukutyö, jonka nopeus, työtahti, ei ole koneellisesti määrätty.

ketjuuntu|a[1*] *v.* (*rinn.* ketjuutua[1*]) mennä ketjuun, muodostua ketjuksi. | Sävelmien k:minen. Kaikki kansantietouden piiriin kuuluvat asiat ovat k:neet keskenään monella tavalla.

ketju|veto *s. tekn.* ketjun välityksellä tapahtuva veto. **-viiva** *s. mat.* päistään ripustetun homogeenisen, täysin kimmoisen köyden muodostama, paraabelia muistuttava käyrä, köysikäyrä. **-välitys** *s. tekn.* ketjun välityksellä tapahtuva voimansiirto.

ketka[10] *s. mer.* aluksen kannen koveruus pitkittäissuunnassa; vrt. kansimutka.

ketkale[78] *s. halv.* kekkale, ketale. | Joutilas k. Mokomakin miehen k., joka vain naisten perässä juoksee!

ketkaselkä *s.* ja *a.* = notko-, keikkaselkä. **-inen** *a.* K. hevonen.

ketkauttaa[2*] *mom.v.* vrt. ketkuttaa. | K. ylpeästi niskojaan.

ketkisty|ä[1] *v. harv.* taipua, notkistua. | Kavion varvasseinämä on k:nyt sisäänpäin. Pöytäin selät näyttävät k:vän lihavatien ja jälkiruokien painon alla AHO.

ketku[1] *s. halv.* kekkale, ketale. | Sellaiset keljut ja k:t.

ketkut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Mukavastihan sen kärrymatkan k:teli.

ketkuttaa[2*] *v.*, tav. *deskr.* notkuttaa, hetkuttaa, huojuttaa. | Mennä, ajella, kantaa k.

keto[1*] *s.* kamartunut, nurmettunut tanner t. kenttä, karje. | Kirjava, kuiva k. Kulottunut

k. Hevonen on kedolla syömässä. Pellavat levitetään kedolle [t. k:on] valkenemaan. Jättää pelto kedoksi, k:on. Pellot ovat k:na. Kyntää k:a auki. Niittää k:a. Hän on kuin kukkanen kedolla. Katselkaa kedon kukkia, kuinka ne kasvavat; eivät ne työtä tee eivätkä kehrää UT. — Kuv. Iskeä jku k:on 'maahan'. Koko henkisen viljelyn pelto oli maatunut kedoksi. - - lukisikin katkismusta ja lasten raamattua, jotta ei aivan mene k:on, kun keväällä pitää rippikouluun ALKIO. — *Yhd.* piha-, rantak.; kukka-, valkoapilak.; laidun-, lammask. **-aura** *s. maat.* **-heinä** *s.* **-kivi** *s.* vars. tienrakennuksessa: mukulakivi. **-kukk|a(nen)** *s.* K:ien tuoksu. **-liotus** *s.* = kaste-, nurmiliotus. | Pellavien k.

ketollinen[63] *poss.a. biol.* < ketto. | K. solu.

keto|maa *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. niitty. **-neilikka** *s.* Dianthus deltoides, hento, punakukkainen kohokkikasvi, jonka terälehdet ovat hammaslaitaisia.

ketoni[5] *s. kem.* orgaanisia yhdisteitä, joissa on karbonyyliryhmä sitoutuneena kahteen hiiliatomiin.

keto-orvokki *s.* Viola tricolor, orvokki, jossa tav. on sinipunaisen, keltaisen ja valkoisen kirjava teriö.

ketoton[57] *kar.a. biol.* < ketto. | K. munasolu, sekovarsi.

ketoutu|a[44] *v.* kamartua, nurmettua kedoksi. | K:nut pelto.

ketri[4] *s.* = setri.

keträ[11] *s. murt.* kehrä. **-kivi** *s. kans.* asbestikivi. **-tä**[35] *v. murt.* kehrätä.

ketta[10*] *s. kans.* navettaan vasikoille t. lampaille tehty pieni aitaus, karsina; myös erillinen lammassuoja, lammasnavetta, -läävä. — *Yhd.* lammask.

ketter|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kevyesti liikkuva, kepeä, joustava, sukkela, vikkelä. | K. poika, vanhus. K. kuin orava. K:ät liikkeet. Hypähtää k:ästi maahan. Monta kertaa saa olla k:änä sauvoessaan venettä väkevissä virrankorvissa PAKK. — Esineistä. | K. suksi, vene, pakettiauto. Sotilaslentokoneelta vaadittava k:yys. Pursi kääntyy k:ästi vasemmalle.

ketterä|jalkainen *a.* K:jalkaiset revyytytöt. **-liikkeinen** *a.* K. vuoristoeläin.

kettin|ki[6*] *s.* (vahva) ketju; ohuemmistakin ketjuista ain:n tapaan. | 3 m k:kiä. Ankkurin k. Vangin k:git. Puut sidotaan k:geillä lautoiksi. K:git helisevät, kitisevät. — *Yhd.* rauta-, teräsk.; ankkurik.; hinaus-, kuljetus-, vetok.; lumik.

ketto[1*] *s.* ohut, tav. orgaaninen kuori, kalvo, kelmu. | Nahan, solun k. Maidon pinnalle keitettäessä muodostuva k. Maali peitetään läpinäkyvällä ketolla, esim. lakalla. - - sillä on kuoleman k. silmäin päällä HEPOR. — *Yhd.* pinta-, päällys-, sisä-, ulkok.; solu(n)k. **-aine** *s.* tav. selluloosa.

-kettoinen[63] *poss.a.* Ohut-, paksuk.

1. **ket|tu**[1*] *s.* **1.** Canis vulpes, koiran sukuinen hoikkaruumiinen, tuuheahäntäinen, luonnonvaraisena tav. punaisen ruskea peto; repo(lainen), mikko. | Kavala k. K. haukkuu. K:un luola. Pyytää k:tuja. Ajaa k. pesästään. Koira on k:un jäljillä. Happamia, sanoi k. pihlajanmarjoja SP. — *Erik.* ketun nahasta turkiksena. | Uljas k. olkapäillään. — *Yhd.* naaras-, urosk.; hopea-, musta-, platina-, puna-, risti-, sinik.; tarhak. **2.** *kuv.* vars. viekkaasta ihmisestä. | Kavala, viekas kuin k. Hän livisti kuin k. koloonsa. Senkin vanha k.! Hän on k. miehekseen. Mitähän sillä k:ulla taas on mielessä.

2. **kettu**[1*] *s. vanh.* ketto, kesi, nahka. | Lehmältä nyljettiin k. - - kaikk' [ketunpojat] on k:na Kemissä, / Tukulmissa turkkiloina KANT. — *Yhd.* orvask.

kettu|emo *s.* **-farmi** *s.* = kettutarha.

kettuil|la[29] *v. ark.* menetellä viekkaasti, petkuttaa, viekastella. | Huiputtaminen ja k:eminen.

kettu|jahti *s.* Lähteä k:jahtiin. **-kanta** *s.* Maamme k. on arveluttavasti vähenemässä. **-koira** *s.* **-kusu** *s.* Trichosurus vulpecula, kettua muistuttava kusu, pussikettu.

kettula[15] *s.* kettutarha.

kettu|mainen[63] *kalt.a.* K:maiset askelet. K:maisen viaton naama. **-mies** *s.* ketunpyytäjä. **-puuhka** *s.*

ketturoi|da[30] *v. kans.* heittelehtiä, vääntelehtiä, kieriskellä. | K. vuoteella. Avannon reunalla k:vat mateet.

kettu|tarha *s.* tarha, jossa turkiskettuja kasvatetaan, kettufarmi, kettula. **-terrieri** *s.* pienikokoinen, pirteä seurakoira, jonka valkoisessa turkissa on mustia t. ruskeita laikkuja, foksterrieri. **-viitta** *s.*

ket|tää[2*] *v.* kiskoa nahka(a) t. kuori (kuorta) jstak, nylkeä. | K. nahkaa tupelle. Karhun k:täminen. K. [= kiskoa] pärettä. K. maasta mättäitä. Annan sulle tyttäreni, / kun kiskot kivestä niintä, / k:ät tuohta kalliosta KANT. — *Kuv.* kiskoa, riistää. | Kansan häikäilemätön k:täminen.

ketun|ajo *s.* **-hän|tä** *s.* Tuuhea k. — *Kuv.* Tuprutteli piipusta savuja kuin k:tiä. Olla k. kainalossa 'menetellä viekkaasti, petollisesti'. Tuo k:nän heiluttaja ja virkavallan kumartelija. **-jälki** *s.* **-kakku** *s.* erään lämpimissä maissa kasvavan puun kiekkomainen siemen, joista valmistetaan ketunmyrkkynä käytettävää strykniiniä. **-kasvattaja** *s.* **-kasvatus** *s.* **-kolo** *s.* **-kuoppa** *s.* **-käpälä** *s.* — *Kuv.* Hän vainusi sanoissamme k:n. **-leipä** *s.* Oxalis acetosella, pieni valkokukkainen vanakasvi, jonka lehdet maistuvat happamelta, hapahko käenkaali. **-luola** *s.* **-metsästys** *s.* **-myrkky** *s.* Strykniini k:nä. **-naam|a** *s.*, vars. *kuv.* - - ahne koronkiskuri hurskaine k:oineen ja ruskeine luihupartoineen KARHUM. **-nah|ka** *s.* — *Kuv.* Jatkaa leijonantaljaa k:alla 'käyttää viekkautta, milloin uljuus ei riitä'. **-nahkai|nen** *a.* K. viitta, puuhka. K:set rukkaset. **-pesä** *s.* **-poika(nen)** *s.* **-pyynti** *s.* **-pyytäjä** *s.* **-rau|dat** *s. mon. mets.* kettujen pyynnissä käytetyt raudat, (ketun)-sakset, -sangat. | Viritellä k:toja metsään. — *Kuv.* Lain k:dat loksahtivat. — Harv. *yks.* - - oma jalkas saastan k:taan tarttuu KAILAS. **-sakset, -sangat** *s. mon. mets.* = ed. **-syötti** *s.*

keturoi|da[30] *v. kans.* = ketturoida. | Ahneimmat viinaveikot k:vat voimattomina pellonpientarilla KAUPPISH.
ketusta|a[2] *v.* pyytää kettuja. **-ja**[16] *tek.*
keuhko[1] *s.*, tav. *mon.* ilmakehän ilmaa hengittävien selkärankaisten hengityselin; vrt. kidus. | Vasen k. Hengittää k:illa. Siemaista [tupakan] sauhut syvälle k:ihin. Huutaa täysin k:in, k:jensa koko voimalla. Rasittaa k:-jaan liikaa. Verenvuoto k:ista. Jklla on vettä k:issa 'nesteinen keuhkopussintulehdus'. — *Kuv.* Puistot, kaupungin k:t. Oma tykistömme vastasi täysin k:in. **-ahdistus** *s. lääk.* hengenahdistus. **-hakkelus** *s. ruok.* **-hengitys** *s.* **-kala** *s.* kiduksilla ja ajoittain keuhkojen tavoin toimivalla uimarakolla hengittäviä kaloja. **-kalvo** *s. anat.* = keuhkopussi. **-kasvain** *s. lääk.* keuhkon syöpäkasvain, joko alun perin keuhkoon kasvanut tai jssak muualla ruumiissa sijaitsevan syövän haarapesäke. **-katarri** *s. lääk.* keuhkoputkien tulehdus l. katarri, bronkiitti. | Äkillinen, pitkällinen k. **-kotilo** *s.* K:t 'Pulmonata, maalla t. suolattomassa vedessä eläviä kotiloita, joiden vaippaontelo on mukautunut ilmahengitykseen'. **-kudos** *s.* **-kuolio** *s. lääk.* keuhkosairaus, jonka mätänemistä edistävät anaerobiset bakteerit tulehtuneeseen t. muulla tavoin vahingoittuneeseen keuhkokudokseen tunkeutuessaan synnyttävät, keuhkomätä, -gangreeni. **-kuume** *s. lääk.* yl. bakteerien aiheuttama tartuntatauti, jossa osa keuhkoja on tulehtunut ja jossa tav. esiintyy kovaa kuumetta. | Katarraalinen k. Sulfavalmisteiden käyttö k:en hoidossa. — *Yhd.* lohkok. **-kuumeinen** *a.* ja *s.* K. potilas. **-laajentuma** *s. lääk.* sairaalloinen t. vanhuudesta johtuva tila, jossa keuhkorakkulat ovat laajentuneet, keuhkoemfyseema. **-laskimo** *s. anat.* K:t kuljettavat keuhkoissa hapettuneen veren sydämen vasempaan eteiseen. **-makkara** *s. ruok.* **-mato** *s.* keuhkoissa loisena elävä sukkulamato. **-muhennos** *s. ruok.* **-mätä** *s.*, vars. *yleisk.* keuhkokuolio. **-n|kärki** *s.* **-n|lohko** *s. anat.* **-portti** *s. anat.* se keuhkojen kohta, jossa henkitorven päähaarat ja keuhkovaltimo tulevat keuhkoihin ja keuhkolaskimot lähtevät sieltä. **-pussi** *s. anat.* keuhkojen ulkopintaa ja rintaontelon sisäpintaa verhoava ohut kalvo. **-pussintulehdus** *s. lääk.* tav. ⌒. **-putk|i** *s. anat.* K:et 'keuhkoihin menevät henkitorven kaksi päähaaraa'. **-rakkula** *s. anat.* keuhkoputkien hienoimpien haarautumien päissä olevia pullistumia, joissa hapen otto vereen tapahtuu **-rutto** *s. lääk.* **-sairaus** *s.* **-sammal** *s.* Marchantia polymorpha, koko maapallolla yleinen kookas maksasammal. **-syöpä** *s. lääk.*
keuhkotauti *s.* keuhkoissa esiintyvä tuberkuloosi, keuhkotuberkuloosi, "rintatauti". **-|nen** *a.* ja *s.* K. henkilö, koti. K:sten hoito. **-parantola** *s.* **-potilas** *s.* **-sairaala** *s.* **-suus** *s.* **-tapaus** *s.*
keuhko|tuberkuloosi *s.* = keuhkotauti. **-tulehdus** *s.* keuhkokatarrista ja -kuumeesta. **-valtimo** *s. anat.* sydämen oikeasta kammiosta keuhkoihin johtava valtimo. **-vamma** *s.* **-vika** *s.* **-vikainen** *a.* ja *s.*

keula[10] *s.* kokka, us. myös nokka;)(perä. **1. a.** aluksen suippeneva etuosa. | Veneen, laivan k. K. halkoo aaltoja. Kääntää k. ulappaa kohti. K:n puolella. Istua k:ssa. **b.** maakulkuvälineen etuosasta. | Reen, kelkan, ahkion k. Jalaksen sepä eli k. Suksi on haljennut k:staan. Istua rattaiden k:lla. **2.** *murt.* tav. patsaiden varaan rakennettu etukatos, vars. riihessä, lakka, röytä. **3.** *kuv.* tav. 1. merk.-ryhmään liittyen. | Kärpänen lensi kerma-astian k:lle. - - taivaankanteen / kuun k. kohosi verestäin H.ASUNTA. — Voimistelijat marssivat lippu k:ssa. Viimeisen [juoksu]kierroksen alkaessa syöksyi R. k:an. Vuodesta vuoteen Oiva oli luokkansa k:ssa 'etupäässä'.
keula- us. *mer.* **--aalto** *s.* **--airo** *s.* Veneen k:t. **--ankkuri** *s.* **-harus** *s.* **-haruspurje** *s.* **-hytti** *s.* **-keulainen**[63] *poss.a.* Korkea-, matala-, pyöreä-, teräväk.
keula|kaari *s.* Laivan k:kaaret. **-kan|si** *s.* aluksen keulapakan kansi, etukansi. **-koriste** *s.* tav. kaljuunakuva. **-koroke** *s.* = (keula)pakka; ks. 2. pakka. **-kuva** *s.* kaljuunakuva. — *Kuv.* Hän ei ole mikään johtaja, vaan pelkkä k. - - kuljethan nyt kuitenkin mukana, niin kuin lippu tangossa, niin kuin k. laivassa, aina näkyvissä, edellä ja yllä AHO. **-köy|si** *s.* Vene kiinnitetään k:destä laituriin. **-lai|ta** *s.* Aluksen k:dassa oleva lyhty. **-lauta** *s.* Ruuhen k. Reen k. **-lippu** *s.* Sotalaivan k. **-mainen**[63] *kalt.a.* Lehden k. kärki. **-masto** *s.* eräissä aluksissa etu-, eräissä isomasto; *syn.* fokkamasto. | K:on nostettu lippu. Tuuli vinkuu k:n köysissä. **-mie|s** *s.* Nuottaveneen k:het. — Niilo ja Erkki kulkivat k:hinä jäätä tunnustellen. **-märssy** *s.* keulamaston märssy. **-n|kärki** *s.* — *Kasv.* Oxytropis, etup. ulkomaisia hernekasveja. **-n|puoleinen** *a.* myös ⌒. | K. osa kantta. **-osa** *s.* Aluksen k. Jalaksen k:a sanotaan seväksi. **-paju** *s. kans.* = etupaju. | Reen k. **-pakka** *s.* = 2. pakka. **-piikki** *s.* aluksen keulimmainen soppi. **-potkur|i** *s.* Jäänmurtajissa on monesti yksi tai useampia k:eita, joiden avulla jään alle muodostetaan vesityhjiö sekä suorastaan särjetään jäätä. **-puoli** *s.* Veneen, kaljaasin k. Reen k. **-puomi** *s.* **-purje** *s.* keulamaston alin raakapurje; kaljaasin keulamaston kahvelipurje; yksimastoisessa aluksessa maston etupuolella oleva haruspurje; *syn.* fokka. **-puskuri** *s. hist.* Sotalaivan k. **-puu** *s.* **-pää** *s.* Veneen k. **-raaka** *s.* raakapurjeisen aluksen keulamaston alin raakapuu. **-ranka** *s.* = keulavannas. **-ruuma** *s.* **-salonki** *s.* Matkustajalaivan k. **-soppi** *s.* **-teljo, -tuhto** *s.* Veneen k. **-tyk|ki** *s.* Sota-aluksen k:it. **-vannas** *s.* kölin jatkona eteen- ja ylöspäin oleva aluksen rungon etuosa, keularanka.
keulem|pana, -paa, -maksi *komp.adv.* lähempänä keulaa, keulankärkeä. | K. laivassa.
keulimmai|nen[63] *sup.a.* lähinnä keulaa, uloinna keulassa oleva. | K. masto, savupiippu. Kirkkoveneen k:set soutajat.
keuri[4] *s. murt.* kekri.
keuvott|aa[2*] *deskr.v.* lojua, loikoa, kelliä, kellettää. | - - hengetönnä k:i lintu maassa AHO. Pata - - maata k:i kyljellään JÄRVENT.

kevari[5] *s. murt.* kievari.

kevelty|ä[1*] *v.* taipua (jnk mukaan), sopia, soveltua, vars. ruumiin muotoihin, "istua". | Kalvoset ja sormet k:vät vähän, mutta ulospäin AHO. — Hyvin k:vä puku. Liivit, jotka k:vät ruumiinliikkeiden mukaan.

kevelä[12] *a.* -sti *adv.* jnk mukaan taipuva, taipuisa, solakka. | - - tarjoi [olutta] kaunosta käestä, / k:stä kourasesta AHO. Jäniksell' on väärät sääret, takaiset jalat k:t SP.

kevennellä[28*] *frekv.v.* < keventää. | K. sydäntään jklle.

kevennys[64] *teonn.* < keventää. | Painon, kuorman k. Hankkia k:tä kaupungin puolustajille. Mielen k. Hänen puheensa muodostui kevennykseksi kaikille kuulijoille. **-hyökkäys** *s. sot.* toisella rintamanosalla t. kokonaan eri rintamallakin suoritettu hyökkäys, jonka tarkoituksena on helpottaa toisen ahdinkoa. **-laite** *s. tekn.* Varoventtiilin k.

keventy|ä[1*] *pass.v.* -neesti *adv.* (< keventää) kevetä. | Leipä k:y kuivuessaan. Pommilastinsa pudotettuaan lentokoneet palasivat k:neinä takaisin. — *Kuv.* [Taiteilijan] k:nyt väritystapa. Verojen, rahamarkkinain k:minen. Mieli, sydän k:y. Nauraa k:neesti. K:äkseen Liisa kertoi surunsa äidille.

keventämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* K. luisti (tekn.); vrt. seur. 1. a. Suuri ja k. suru.

keven|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* **1.** tehdä kevyemmäksi, vähentää jnk painoa. | K. hevosen kuormaa. Kosken alla veneitä k:nettiin. K. vaatetustaan. Viivytystaistelua varten k:netyt joukot. Painon k:tämiseksi betonia on vähennetty. - - ilo kiertää nälän k:tämässä ruumiissa HAARLA. — *Erik.* **a.** *tekn.* K:netty luisti 'luisti, johon vaikuttava höyrynpaine on kokonaan t. osittain kumottu'. K:netty akseli, venttiili. **b.** ratsastuksessa: sopeutua ravin rytmiin kohoutumalla satulasta joka toisella askelella. | Oppia k:tämään. K. ravia. **c.** *kuv.* K. kukkaroa. - - k:täkäät haarikkaamme hieman KIVI. **2.** *kuv.* lieventää, huojentaa, helpottaa. | Sinistä väriä voi k. valkoisella. — K. jnk työtaakkaa. Vaikeuksien, rasitusten k:täminen. Ryhtyä hyökkäyksiin vihollisen paineen k:tämiseksi. Jk seikka k:tää mieltä, sydäntä. K. mieltään, sydäntään jklle 'kertoa jstak, joka painaa mieltä'. Vasta kahvinjuonti k:si tunnelman hilpeämmäksi. Kyynelet valuivat k:täen ja lohduttaen. T:n ero koulusta vaikutti k:tävästi luokan ilmapiiriin.

keve|tä[34(*)] *v.* = keventyä. | Kuorma kepenee, k:nee. Kasvi k:nee, kun siitä haihtuu vettä. — *Kuv.* Kukkaro kepeni tuntuvasti. Rahamarkkinoilla on jatkunut k:nevä suunta. Mieli, sydän kepenee, k:nee. Murheeni ovat k:nneet.

keveyt|tää[2*], **-yä**[44] *v. harv.* keventää, keventyä.

keve|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* ks. kevyt; vrt. kepeä, köykäinen. (*1.*) K:ät metallit, kaasut. K. kuorma, auto. Puinen veneenrunko on yleensä k:ämpi kuin teräksinen. Ilma oli k:ää hengittää. Sitruunamehu vatkataan k:äksi. Keinua k:ästi ulapalla. — *Sot.* tav:mmin kevyt. — *Erik.* K. peltomaa. K:ät ruoat. K. [= heleitä värejä suosiva] maalaustapa, väritys. (*2.*) Temppelin k:ät muodot. Rokokoon sievistelevä k:ys. K. käsiala. Lintujen k. sulo. — K:ät askelet, liikkeet. K. vasaranlyönti, kosketus. Silittää jkta k:ällä kädellä. K. äestys. Karkeloida, liidellä k:ästi. Runon k:ästi keinuvat säkeet. (*3.*) K:ät talousaskaret. Työt sujuvat k:ästi. Liukua, pyöriä k:ästi. — K:ät rahamarkkinat. Kunpa jo tulisikin k:ämmät ajat! (*4.*) Olla k:ällä mielellä, tuulella. Nauraa k:ästi. Salissa vallitsi k. tunnelma. Hän oli k:immillään, hienossa hutikassa AHO. - - luulisin, että on maaliskuu / tänä k:änä, onnellisena aamuna VILJANEN. (*5.*) K. kirjallisuus. K:ämmät ohjelmanumerot. Ottaa asia liian k:ältä kannalta. Valiokunta sivuutti k:ästi lähetystön pyynnön. K. huvittelu, seurustelu. — *Harv.* henkilöstä: kevytkenkäinen, siveetön. | Rakkauden k:ät papittaret KOSKENN. Hän antoi k:än katunaisen viekoitella itseänsä JOTUNI.

keveähkö[1] *mod.a.* -sti *adv.* K:ä savimaata. — Rakkauden tunteiden k. viljely.

keveä|jalkainen *a.* Nuori, k. neitonen. **-käyntinen** *a.* K. kone. **-liikkeinen** *a.* K. melodia. **-mielinen** *a.* - - semmoinen k. leski, joka kokoo kaikki paikkakunnan nuoret miehet tykönsä SILL. **-rakenteinen** *a.* K. äes. **-tekoinen** *a.*

kevyehkö[1] *mod.a.* -sti *adv.* < kevyt. | K. moottori. Maa jyrätään k:sti.

kevyi|nen[63] *a.*, yhdistämättömänä *harv.* kevyt. | - - miekkani kädessä kääntyi / kuin k:sin haavan lehti KR. - - kuormansa ompi k. HLV. — Tav. vain *yhd.* akanan-, höyhenenk.

kevy|t[73] *a.* -esti *adv.* = keveä, jota ei kuit. käytetä 6. merk:ssä; vrt. kepeä, köykäinen. **1.** painoltaan vähäinen, pienipainoinen;)(raskas, painava. | K:ttä tavaraa, fajanssia, lentokoneöljyä. Ominaispainoltaan k:et metallit. K. ajoreki. K:et leivonnaiset. K. kuin höyhen. K. untuvapilvi. Väliaikaiset ruuhilaitteet ovat k:empää ja halvempaa tekoa. Pukeutua k:esti. — *Sot.* K. konekivääri, risteilijä, torpedo. K. kenttätykistö. Ratsuväkeä ja polkupyöräjoukkoja sanotaan k:iksi joukoiksi. — *Erik.* K. [= kevyttä tavaraa tuottava] teollisuus. K [= kuohkea, helposti muokattava] viljelysmaa. K:et [= helposti sulavat] ruoat. — *Kuv.* Punnittu ja k:eksi [= kelpaamattomaksi, liian huonoksi] havaittu (alk. VT). Taidatte te sentään olla k:itä poikia oikeassa kilpahiihdossa! **2.** siro, hento, hauras; ketterä, joustava, sulava; vähän t. pehmeästi koskettaen tapahtuva, hellä, pehmeä. | Pitsien k. sommittelu. Hänen kauneutensa oli k:ttä ja eteeristä kuin perhosen. K:en sirot muodot. Kaareutua k:esti. — K. käynti, hypähdys. Jalan k. nousu. K. kosketus, pyyhkäys. Painaa k. suudelma jkn poskelle. Apuviivat piirretään k:esti lyijykynällä. Äestää, jyrätä k:esti. **3.** ed:een liittyen: vähän ponnistusta tms. vaativa, helppo, vaivaton. | K. harjoitus. Hevosta käytettiin vain k:issä ajoissa. K. hengitys. Suuripyöräiset rattaat kulkevat k:emmin kuin pienipyöräiset. Takasuoralla P. sivuutti k:esti muut

juoksijat — K. rahatilanne. Hänen elämänsä oli k:ttä hautaan asti. - - hän tunsi voivansa aivan k:esti olla mitään vastaamatta SILL. 4. hilpeä, huoleton, iloinen. | K. mieli. Sydämeni oli riemusta k. Minun oli ihmeen k. olla. K tunnelma. Straussin valsseille on ominaista k. ja tulinen syke. | Kustaa suostui, oikeastaan riemumielin. Hänen oli nyt hyvin k. lähteä tuommoiselle iloiselle matkalle SILL. 5. vakavuutta, syvällisyyttä tavoittelematon, pinnallinen, huoleton, välinpitämätön, leväperäinen. | K. rakkausnovelli, operetti. Tyyliarvoltaan liian k. sanonta. Laskea k:esti leikkiä. Suhtautua jhk k:esti. Sellaisia vastaväitteitä ei voi k:esti sivuuttaa. — *Erik.* huikenteleva, kevytmielinen, epäsiveellinen. | K:et huvitukset. Olla k:issä suhteissa jkn kanssa. 6. heikko, mieto, pieni, vähäinen. | K. sade, tuuli. K. [= enintään 14 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävä] viini. K. suolaus. K:esti savustettu sianliha. Teos julkaistiin k:esti korjattuna. Liitin kirjeeseeni k:en toivomuksen, että - -. Kasvojen piirteissä oli k. vivahdus isää SILL.

kevyt|aseinen *a. sotahist.* K. jalkaväki 'heittokeihäillä, jousilla, lingoilla ym. aseistettu jalkaväki, joka vanhalla ja keskiajalla taisteli avojärjestyksessä armeijan päävoimien edessä'. **-betoni**[63] *s. rak.* huokoinen betoni, joka sementin lisäksi sisältää koksikuonaa t. klinkkerimurskaa. **-henki|nen** *a.* K. romaani. K:set huvitukset. **-jalkai|nen** *a.* K. antilooppi. K. voimistelija. — *Kuv.* tav:mmin seur. | Hän oli nainut jonkun k:sen tarjoilijattaren. **-kenkäi|nen** *a.* vars. naisesta: kevytmielinen. | K:set tytöt, elokuvatähdet. K. käytös, lemmenleikki. Pariisia pidetään yleisesti k:senä kaupunkina. **-kulkuinen** *a.* K. vene, polkupyörä. **-käti|nen** *a.* K:stä hierontaa. **-käyntinen** *a.* K. separaattori, kutomakone. **-liikkeinen** *a.* K. perhonen. K. hyökkäysvaunu. **-metall|i**[83] *s. tekn.* (tav. ⌒) metalli(seos), jonka ominaispaino on pienempi kuin 5. | Alumiinia ym. k:eja. **-metallinen** *a.* **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* 1. ajattelematon, välinpitämätön, huolimaton, leväperäinen. | Rangaista jkta k:senä velallisena. K. talouspolitiikka. Älä puhu k:sesti toisen vakaumuksesta! — Vars. 2. moraaliltaan horjuva, huikenteleva, häilyvä, kevytkenkäinen; epäsiveellinen, säädytön, paheellinen. | K. nainen. K:set huvittelutilaisuudet. K:set kirjat, kuvat. Elää k:sesti. Turmelus ja k:syys. **-muotoinen** *a.* K. hevonen. **-painoinen** *a.* K. porakone. **-pukuinen** *a.* **-rakenteinen** *a.* K. silta, lentokone. K. urheilija. **-rotui|nen** *a.* K:set kanat. **-sarja**[84] *s. urh.* (us. ⌒) sarja, jonka ylärajana on nyrkkeilyssä 60 ja painissa 67 kg. — *Kuv.* Kevyensarjan kirjailija. **-soutuinen** *a.* K. vene. **-tekoi|nen** *a.* K:set sukset. **-teollisuus**[83] *s.* tav. ⌒; ks. kevyt 1. **-tyylinen** *a.* K. pakinoitsija.

keväi|n[50] *s.*, vars. *ylät.* kevät. | K:men tulo. Näin k:mellä. Syksystä k:meen KOSKENN. - - tuuli puhuu aavistusta k:men VILJANEN. — *Kuv.* Kansallisen k:men ensi koite. Olla elämänsä k:messä. - - k:messä nuoruuden / sä riennä luoksensa AK.

keväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kevään aikainen, kevääseen kuuluva, keväälle ominainen, kevät-; vrt. keväällinen. | K. aamu, sunnuntai. K:set hanget. K. niitty, puro. K:set kurjet. Luonnon k. tuoreus. Sali on k:sesti koristettu. K. tunnelma. K. linnunherne, ruusuleinikki (kasv.). — Olla k:sissään 'kevätasussa'. K:seltä [= viime keväästä] tuttu henkilö. — *Kuv.* Kansan k:set uudistustoiveet. Hänessä on jotakin k:sen arkaa ja hentoa. — *Yhd.* tämän-, viimek.; varhaisk.; jokak.

keväisin *adv.* kevätaikaan, (aina) keväällä. | Muuttolinnut palaavat k.

keväisty|ä[1] *v. harv.* muuttua keväiseksi, keväänty ä. | Ihmiset ovat k:neet luonnon ohella KARHUM.

kevä|t[74] *s.* 1. talven ja kesän välinen vuodenaika, Suomessa vars. maalis-, huhti- ja toukokuu;)(syksy. | Ihana, tuoksuva, hallainen k. K:än kirkkaat päivät. K:än ensi kukat. Muuttolinnut k:än merkkinä. Kylmyyttä jatkui pitkälti k:äseen. K. lähestyy, saapuu, tulee, tekee tuloaan. Alkaa jo tehdä k:ttä. K:ttä kynttelistä SL. Talvi kallistuu k:äseen. Ilmassa on k:än tuntua, k:ttä. K. on kauneimmillaan. Syksyin k:in. Kerran k:ällä. Tänä, viime k:änä t. k:nnä. - - käräjäaika oli k:illä IVALO. Eräänä iltana jo hyvin k:ällä KATAJA. Niin olet tullut taas, K., valkein aamuin ja illoin, / tuoksuen tullut sa oot KOSKENN. — *Yhd.* aikais-, varhaisk.; alku-, loppuk.; ylioppilask. 2. *kuv.* Elää nuoruutensa k:ässä. - - monesti [saattaa] kauniilta näyttävä ihmiselämän k. pettää lupauksensa L.POHJANPÄÄ. Onnen, rakkauden, sydämen k. Täynnä toivoa ja k:ttä. Rauhan, vapauden k. Kansallinen k:ämme. - - nuoriso, jonka sydämissä Suomen kansan suuren herättäjän henki elää uutta k:ttään KOSKENN.

kevät- kevään aikainen, kevääseen kuuluva, keväälle ominainen, keväällä ilmenevä, toimiva, käytettävä t. suoritettava, keväinen.

kevät|aamu *s.* Varhainen, valoisa, hankikantoinen k. **-ahava** *s.* Kuivata kalaa k:ssa. **-aika** *s.* Valoisa, viileä k. K:an t. k:na. — *Kuv.* Nuoruuden k. Vapauden k. Kansallisen innostuksen suurena k:na. **-asu** *s.* Pukeutua k:un. **-aurinko** *s.* K. paistaa helakasti. **-elämä** *s.* — *Kuv.* - - Erkin sielu eli tähän aikaan niin voimakasta k:ä, että toivo taas pian lyöttäytyi päällimmäiseksi ALKIO. **-esikko** *s.* Primula veris, maamme eteläosissa yleinen keltakukkainen esikko. **-halla** *s.* — *Kuv.* - - isonvihan ankara k. - - näytti tuhoavan arimmillaan olevan hengenvainioiden craan AK. **-han|ki** *s.* Hiihdellä k:gilla. K:get kimaltelevat. **-harjoitu|s** *s.* Urheilijain k:kset. **-hattu** *s.* **-hauki** *s.* keväällä pyydystetty hauki. **-ilma** *s.* Kuulas, leuto k. **-ilta** *s.* Viileä k. K:lan vaaletessa. **-istuntokausi** *s.* Eduskunnan, hovioikeuden k. **-istutus** *s.* Hedelmäpuiden k. **-juhl|a** *s.* Koulun, ylioppilaiden k. Helatorstai ja helluntai ovat lähekkäisiä k:ia. **-jä|ä** *s.* Hukkua k:ihin. Tulvien ja k:iden aiheuttamat tuhot.

-kaiho, -kaipuu *s.* Sydämen täyttää k. **-kala** *s.* keväällä pyydetty kala. | Olla k:ssa 'kevätkalan pyynnissä'. **-kalastus** *s.* **-kangas** *s.* kevätpuvun kangas. **-karitsa** *s.* keväällä syntynyt karitsa. **-kasvi** *s.* Varhain kukkivat k:t. **-kau|si** *s.* Kansallisteatterin k. K:tena 1929. **-kel|i** *s.* Matka tehtiin viimeisillä k:eillä. **-kelirikko** *s.* **-kello** *s.* Leucojum vernum, koristekasvina käytetty, varhain keväällä kukkiva lumipisara. **-kerkkä** *s.* **-kesä** *s.* alkukesä. | Kylmä ja kalsea k. Lohi tarttuu parhaiten onkeen k:stä. **-kesäinen** *a.* K. yö. K. vehmaus. **-kiima** *s.* K:ssa olevat linnut. **-kiire** *s.* Talonpojan, kalastajan k:et. Kesken k:itä. **-kilpailu** *s.* **-kirk|as** *a.* keväisen kirkas. | Eräänä k:kaana päivänä. **-kirsi** *s.* **-kiuru** *s.* *runok.* Ensimmäinen k. **-ko|e** *s.* Koulun k:keet. **-kokous** *s.* **-konsertti** *s.* **-korva|lla** *s.* *vaill.* (varhain) keväällä, kevätpuolella. | K., tuossa huhtikuun puolivälin paikkeilla. Vanhaemäntä oli k. joutunut vuoteen omaksi. — *Harv.* Olen nyt tämän k:n ollut alakoulun opettajan sijaisena HILJA VALTONEN. **-koski** *s.* K:en pauhu. Olavi - - puhui kuin kuohuva k. LINN. **-kostea** *a.* keväisen kostea. | K. maa, metsä. **-kosteus** *s.* **-kuivuus** *s.* K. maatalouden vitsauksena. **-kuk|ka(nen)** *s.* Sinivuokot, rentukat ja muut k:at. K:kasten loisto. **-kunnostus** *s.* Veneiden k. **-kunto** *s.* Olympiaehdokkaat k:aan kokeilemassa. **-kutu** *s.* Silakoiden k. Lähteä k:un 'kalanpyyntiin kevätkudun aikana'. **-kutui|nen** *a.* keväällä kuteva. | K:sia kaloja ovat mm. hauki, kuha ja lahna. **-kuu** *s.* = seur. — *Kuv.* - - sinun k:si on ainaisesti ohi LINN. **-kuukau|si** *s.* tav. maalis-, huhti- ja toukokuusta. | Heleät k:det. K:sina. **-kylm|ä 1.** *a.* keväisen kylmä. | K. päivä, vesi. **2.** *s.* kylmä aika keväällä, kevätkylmyys. | K:ät ja lumisateet. Lumen sulaminen suojasi oraita k:iltä. **-kylmyys** *s.* **-kylvö** *s.* Tehdä k:jä. K:jen aikaan. **-kyntö** *s.* K:jen aloittaminen. **-kä|ki** *s.* K:en kukunta. **-käräjät** *s.* *mon.*

kevät|laidun *s.* Iloinen kuin k:laitumelle laskettu vasikka. **-laivaus** *s.* **-laulu** *s.* Tunnettu k. "Tuuli hiljaa henkäilee". — Kottaraisten k:t. **-leikki** *s.* **-leivo|(nen)** *s.* - - nytpä kiitä, riemuitse / k:n lailla HLV. **-lin|tu** *s.* Ensimmäiset k:nut ovat saapuneet. **-lukukausi** *s.* Koulun k. **-lumi** *s.* **-luonto** *s.* **-maa** *s.* Kyllä k. vetensä nielee SL. — *Kuv.* Unten k:t. **-mahla** *s.* **-maisema** *s.* **-markkinat** *s.* *mon.* **-matka** *s.* **-messut** *s.* *mon.* Leipzigin k. **-miel|i** *s.* Olla iloisella k:ellä. **-muokkaus** *s.* Pellon k. **-muoti** *s.* **-muutto** *s.* Lintujen k. **-myrsky** *s.* K:jen aika. — *Kuv.* Vallankumouksen k:t. **-myyjäiset** *s.* *mon.* Ompeluseuran k. **-myynti** *s.* **-nauris** *s.* varhain keväällä kylvettävä, nopeasti valmistuva nauris. **-nuotta** *s.* *kal.* **-näyttely** *s.* Taiteilijain, koulun k. **-näytäntökausi** *s.* **-paiste** *s.* K:essa loikova hylje. **-perho(nen)** *s.* **-piste** *s.* = kevätpäiväntasauspiste. **-poikiva** *a.* *maat.* → keväällä poikiva. **-porsas** *s.* keväällä syntynyt porsas. **-pukimet** *s.* *mon.* **-pu|ku** *s.* Vapun viettäjiä uusissa k:vuissaan. — *Kuv.* Sorsan k. K:kuun verhoutunut luonto. **-pukuinen** *a.* **-puol|i** *s.* Joskus k:ella. Lähdöstä tuli k:een tosi. **-puro** *s.* Pojat leikkivät k:jen varsilla. **-puu** *s.*, vars. *metsät.* puun vuosiluston keväällä muodostunut, tav. harampirakenteinen, us. myös vaaleampi osa; vrt. kesäpuu. **-pyynti** *s.* Kalojen, hylkeen k. **-päivä** *s.* Aurinkoinen k. Eräänä k:nä. — *Kuv.* Nuoruuden k:t. Uskonpuhdistuksen toiveikkaat k:t. **-päiväntasaus** *s.* se ajankohta keväällä, n. maaliskuun 21. päivänä, jolloin päivä ja yö ovat kaikkialla maapallolla yhtä pitkät. **-päiväntasauspiste** *s.* se piste, jossa aurinko on kevätpäiväntasauksen aikana, kevät-, kevättasaus-, oinaspiste. **-retki** *s.* **-riemu** *s.* — *Kuv.* Nuoruuden k:t. **-ruis** *s.* keväällä kylvettävä ja vielä samana vuonna syksyllä korjattava ruis, suvikas; vrt. juhannus-, syysruis. **-ruiskutus** *s.* Omenapuiden k. kalkkivedellä. **-sa|de** *s.* Lämmin, leppeä, virkistävä k. K. kasvattaa, syyssade kadottaa SL. K:teiden aika. **-siivous** *s.* Huoneiston, vaatevaraston k. **-silakka** *s.* keväällä pyydetty silakka. **-soidin** *s.* Metsojen k. **-sul|a** *s.* K:ien aikana. **-sunnuntai** *s.* **-suvi** *s.* = kevätkesä. **-sää** *s.* Nauttia kirkkaasta k:stä. **-taivas** *s.* Vaalean sininen k. **-takki** *s.* Vaalea k. **-talv|i** *s.* lopputalvi. | Koko k. viivyttiin tervasmetsillä. Eräänä k:ena. Tässä k:ella he lähtivät. Laivat kulkevat k:esta Harmajan reittiä. **-talvi|nen** *a.* K. päivä, lumisade. N. jäi k:selle taistelutanterelle. **-tarkastus** *s.* Maanteiden k. **-tasauspiste** *s.* = kevätpäiväntasauspiste.

kevätti[4*] *s.* kevätväsymys; henkilö, jota vaivaa kevätväsymys.

kevät|todistus *s.* Koulun k. **-toimintakausi** *s.* K. 1935. **-toive** *s.*, vars. *kuv.* Kansan k:et. [Runot] esittävät herääviä k:ita valoisampain aikain koittaessa AK. **-tou|ko** *s.* K:kojen aikaan. K:ot myöhästyivät sateiden vuoksi. **-tulv|a** *s.* Niitty on k:an alla. K:ien tuottamat vahingot. **-tulvai|nen** *a.* K:set joet. **-tun|ne** *s.* Olla hilpeiden k:teiden vallassa. — *Kuv.* Rakkaus, elämän k. **-tunnelma** *s.* **-tuoksu** *s.* On tuoksua tuulonen täynnä, / k:a hurmaavaa HAAHTI. **-tutkinto** *s.* Lyseon k. **-tuulahdus** *s.* Raitis k. — *Kuv.* Uuden ajan k. **-tuul|i** *s.* — *Kuv.* Kansallisten k:ten puhaltaessa. Tarvittiin Jumalan Hengen herättävää k:ta. **-työ** *s.* Maatalouden k:t. **-uitto** *s.* **-unelma** *s.* **-uutuu|s** *s.* K:det ovat saapuneet kauppoihin. **-vaate** *s.*, tav. *mon.* **-valo** *s.* **-varasto** *s.* Vaatetusliikkeen k. **-vasikka** *s.* keväällä syntynyt vasikka. **-vehnä** *s.* keväällä kylvettävä vehnä. **-verso** *s.* Kortteen k. **-ve|si** *s.* Tiet ovat märkinä k:sistä. Mylly käy vain k:dellä. **-vihre|ä** *a.* -ys *omin.* keväisen vihreä. | K. nurmi, saari. **-vilja** *s.* keväällä kylvettävä vilja, kesä-, suvi-, toukovilja. **-virta** *s.* **-vuo|si** *s.* *kuv.* Lapsuuden k:det. **-väsymys** *s.* kevätaikaan ihmisissä usein ilmenevä uupumistila, kevätti. **-yö** *s.* Valoisa, lämmin k. **-äestys** *s.*

kevät|är[54*] *s.* kevään hengetär. | Se oli leivonen, K:tären laulava sanantuoja AK. - - ja niityillä liehuen leijasi nyt / k. LEHT.

kevät|öinen *a.* K. taivas. Kosken k. kohina.

keväälli|nen[63] *a.* **1.** menneen kevään aikainen, viimekeväinen. | Syyskoleiden aikana uusiutui k. sairaus. K. [= keväällä syntynyt] vasikka, karitsa, kissanpoika. **2.** tav:mmin keväinen. | K. sadekausi. K. lannoitus.
keväämmällä, -mälle t. -pänä, -mäksi *komp. adv.* myöhemmin keväällä. | Tulen k. t. k:mpänä. K. pidetään uudet kilpailut. Työ täytyi jättää k:mäksi.
kevään|merkki *s.* Ensimmäisiä k:merkkejä on kottaraisten saapuminen. **-tulo** *s.* Nopea k.
kevääntyä[1*] *v. harv.* = keväistyä. | K:vät maisemat.
keyri[4] *s.* = kekri. | K:n tienoissa. Muut silloin vietti k:ään / ja tanssi nuori kansa AHO.
kg *lyh.* kilo(gramma). | 5 kg sokeria.
kgf *lyh. fys.* voimakilogramma.
kgfm *lyh. fys.* voimakilogrammametri.
khaani[4] *s.* par. kaani.
khaki[4] [kaki] *s.* likaisen ruskea kangas, jota käytetään vars. sotilas- ja työpuvuiksi; tällaisesta kankaasta tehty puku; tällaisen kankaan väri. **-(n)värinen** *a.* K. partiopusero. **-puku** *s.* **-pukuinen** *a.* K. sotilas.
khra *lyh.* kirkkoherra.
KHT *lyh.* Keskuskauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja.
-ki *liitepart. murt.* = -kin.
kiasmi[4] tyyliopissa: tav. kahden peräkkäisen antiteesin jäsenten asettaminen vastakkaiseen järjestykseen (ab, ba), esim. Polta mitä olet palvonut, palvo mitä olet polttanut.
kiastinen[63] *a.* vrt. ed. | K. järjestys.
kibitka[15] *s.* (*rinn.* kipikka) rattaiden t. reen kaarirunkoinen kuomu; kuomurattaat. | Venäläinen k.
kide[78*] *s.* tasapintainen, jssak määrin säännöllisen muotoinen kappale, joka on syntynyt "kiteytymällä" sulasta olomuodosta, liuoksesta t. kaasutilasta; kappale, jossa jotkin fysikaaliset ominaisuudet ovat yl. eri suuntiin erilaiset, mutta samaan suuntaan samat kaikissa kappaleen osissa; vrt. kristalli. | K. on atomien muodostama tasavälinen avaruushila. Kiteen rakenne. Mineraalien kiteet. Sinisiä kuparivihtrillin kiteitä. Hangella kimaltavat kiteet. - - kiteissä kiiltää metsä, maa LEINO. — Erik. *rad.* kidevastaanottimen detektori l. ilmaisin; myös kidevastaanottimesta. | Jännittyneinä istuttiin kiteen ääressä. — *Yhd.* antimoni-, jodi-, kalkki-, kvartsi-, lyijy-, maasälpä-, rauta-, sokeri-, sooda-, tina-, vuorik.; jää-, lumik. **-aine** *s.* kiteytyvä aine. **-detektori** *s. rad.* **-hiekka** *s. kasv.* K. täyttää kokonaan esim. tupakan ja muiden koisokasvien lehtisolut. **-jauhe** *s.* jauhe, jonka muodostavat jnk aineen pienet, tasakokoiset kiteet. **-järjestelmä** *s.* Kiteet jaetaan symmetrian perusteella seitsemään k:än. **-kemia** *s.* K. käsittelee kiderakenteen riippuvaisuutta kemiallisesta kokoomuksesta ja rakenteesta. **-koje** *s. rad.* kidevastaanotin. **-kone** *s.* = ed. **-lehti** *s.* Jodi esiintyy violetin värisinä k:nä. **-levy** *s.* **-massa** *s.* Hunaja kiteytyy viileässä säilytettynä vaalean keltaiseksi k:ksi. **-muo|to** *s.* Rombinen, monokliininen, heksagoninen, tetragoninen k. Rikki voi esiintyä kahdessa k:dossa **-mäinen**[63] *kalt.a.* kiteinen. | K. aine, suola. K. kalkkikivi. **-neula|(nen)** *s.* Asbesti on kuituisista k:sista muodostunut mineraali. **-nystyrä** *s. kasv.* **-oppi** *s.* kidetiede. **-optiikka** *s.* kiteiden optisia ominaisuuksia tutkiva tieteenhaara. **-pinta** *s.* **-rakenne** *s.* pienimpien osien, tav. atomien järjestys kiteissä. **-ryhmä** *s.* **-sikerö** *s. geol.* kivien onteloiden ja rakojen seinämille kasvanut kideryhmä. **-sokeri** *s.* erillisinä kiteinä oleva sokeri, kristallisokeri. **-sooda** *s.* kiteinen sooda. **-suomu** *s.* Boorihapon valkoiset k:t. **-tiede** *s.* kiteitä käsittelevä tiede, kristallografia. **-tutkimus** *s.* **-vastaanotin** *s. rad.* yksinkertaisin, heikkotehoinen radiovastaanotin. **-vesi** *s.* kiteissä oleva, kemiallisesti sitoutunut vesi. | K. poistuu kuumennettaessa.
kiduks|et[64] *s. mon.* useimpien kalojen ym. vesieläinten hengityselimet. | K. ovat pehmeitä, ohutseinäisiä, runsaasti verisuonia sisältäviä ihopoimuja tai -lisäkkeitä. Ahvenen, osterin, nilviäisten k. Kampamaisesti, pensasmaisesti haaraiset k. Lehtimäiset k. Hengittää k:illa. — *Yhd.* sisä-, ulkok.; ilmaputkik.
kidus|aortta *s.* **-aukko** *s.* Nahkiaisella on 7 paria k:ja. **-hengitys** *s.* **-jalkai|nen** *s. el.* K:set 'Branchiopoda, eräs kalvoäyriäislahko'. **-kaari** *s.* kalojen kiduslehtiä kannattava rusto- t. luukaari. **-kalvo** *s.* **-kansi** *s.* kidusonteloa peittävä ihopoimu t. luiden muodostama levy. **-leh|ti** *s.* Kalojen punaiset k:det ovat kamman piikkien tavoin kiinni neljässä kiduskaaressa. **-ontelo** *s.* Luukalojen kidukset ovat k:ssa. **-pussi** *s.* pussimainen kidusontelo. **-ra|ko** *s.* K:oista vesi pääsee kiduksiin. K:koja ahvenella on viisi paria. **-suoli** *s.* suolellaan hengittävien matojen, vaippaeläinten ja putkisydämisten suolen etuosa, jossa on lukuisia kidusrakoja. **-vako** *s.* Nisäkässikiölläkin on kaulan molemmin puolin useita k:ja, mutta ne eivät kehity. **-valtimo** *s.*
kidut|taa[2*] *v.* pahoinpidellä ruumiillista tuskaa tuottaen, rääkätä, piinata, kiusata. | K. ruoskimalla, nälällä. K. kuoliaaksi. Vankien k:taminen. Kuulustella k:tamalla. Tuomari ei saa ketään k. tunnustamaan. K:ettu häkkieläin. Lihaansa k:tava askeetti. — *Kuv.* K:tava jännitys, epätietoisuus. Miksi k:at itseäsi tuollaisilla ajatuksilla! Hänen yletön ystävällisyytensä tuntui k:tavalta.
kidutus[64] *teonn.* < ed. | Syytetyt pakotettiin kidutuksella tunnustamaan. — Oli suoranaista k:ta kuunnella hänen soittoaan. **-kammio** *s.* **-keino** *s.* **-koje** *s.* **-penk|ki** *s.* piinapenkki. | Syytetyn jäseniä murskattiin k:issä. A. vääntelehti vuoteessaan kuin k:issä. **-tapa** *s.* **-väline** *s.*
kie|de[78*] *s. lääk.* kääre. | Kosteat, kuivat k:teet. — *Yhd.* koko-, osak.; hurstik.
kiedonta[15*] *teonn.* < kietoa.
kiehah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kalle tunsi kiukun k:televan sisässään.
kiehah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kiehua. | K. hellalle. Vadelmahillo saa k. useita kertoja. Odota kunnes kahvi k:taa! — Tyttö riemastui

niin, että vesi k:ti [= kihahti] silmään AHO. — *Kuv.* kuohahtaa. | Veri, sisu, sappi k:taa.

kiehaut|taa^{2*} *kaus.v.* < ed. | Sienet k:etaan suolavedessä. K. [= keittää nopeasti] kahvit.

kiehittä|ä^{2*} *v. murt.* kehittää. | Pahuutta kieles k:ä VK^{v}. K. kirjettä auki LINN. Jyrkemmillä paikoilla ryöppyää - - koskenselkä valkovaahtoa k:en KARHUM.

kiehki^{4} *s. eläinlääk.* hevosella keltaisen punaisena, täplikkäänä vertymänä ilmenevä kaviotauti, kivisappi.

kiehkur|a^{14} *s.* **1.** kiemura, koukero; käppyrä, kihara, kutri. | Savupiipusta nousee sinertäviä k:oita. Muratin k:at kiipeilevät seinillä. Silkkikankaan pinnassa on aaltomaisia k:oita. — Tuohi käpristyy k:aksi. Hiusten latvat k:oilla. Otsalle valahti muutamia kurittomia k:oita. — *Yhd.* savuk.; hius-, lastuk. **2.** rengas, seppele. | Tytöt solmivat kukkasista k:an ohimoilleen. Järveä ympäröi metsäisten vaarojen k. Heteet ovat kahdessa k:assa. Männyn oksat muodostavat joka vuosi uuden k:an, jossa on 4—7 oksaa. — *Yhd.* kukka-, lehti-, oksak.

kiehkurai|nen^{63} *poss.a.* K. tukka. Puun pinta on kauniin k:sta. — *Yhd.* kaksi-, moni-, yksik.; tuuheak.

kiehkuraishylje *s.* = norppa.

kiehkuroittain *adv.*, vars. *kasv.* Kukat ovat k. [= kiehkuroina] suojuslehtien hangoissa.

kiehto|a^{1*} *v.* **1.** *harv.* kiertää t. pyöriä jnk ympäri tms.; kiertää sulkeakseen piiriinsä, kietoa, tavoitella, vangita. | Hänen ympärillään k:i lauma pimeyden väkeä AK. - - tornit, joita helvetilliset kuumat tuulet k:ivat I.K.INHA. — Jymiseviä mäkiä he samosivat - - k:en tarkoilla luodeillaan Tapiolan karjaa KIVI. K. pauloihinsa. - - tuo puhdas hyvä mies, jonka ihana rakkaus kerran k:isi hänet omakseen KATAJA. Tarkan sotaherran tulee kaikkiaalta k. tietoja KIVI. - - kaukaisuutta katsantonsa k:o KIVI. Hansikkaat ja huivi pöydällä - - k:ivat hänen huomiotaan AHO. — Nyk. vars. **2.** viehättää, kiinnostaa, tenhota, ihastuttaa, hurmata, lumota. | K. mieltä. Lapsia k:o toiminta. Ongelma, joka on k:nut monia historiantutkijoita. Talvinen Lappi k:i hänet näkyjensä suurenmoisuudella. - - kun maalaisluonto enin puoleensa k:o KIANTO. - - perhojen karkelo kilpaan k:i E.HAVAS. - - se kutsuu, se k:o, se vaatii luo *LEINO. — *kiehto|va* (a.) -vasti (adv.) Silmää, mieltä k:va. Salaperäisen k:va. Lahjakas, k:va mies. K:va näköala. K:va kertomus, romaani, elokuva. Taiteen k:vimmat saavutukset. Teatterin k:va maailma. K:van kaunis, lämmin. Hymyillä, laulaa, kertoa k:vasti. [Nainen] on kaunis ja k:va kuin itse synti TALVIO.

kiehu|a^{1} *v.* **1.** nesteistä: höyrystyä voimakkaasti niin että höyryä muodostuu myös nesteen sisässä, mistä se kuplina kohoaa pinnalle; myös kiinteistä kappaleista, jotka ovat kiehuvassa nesteessä. | Neste k:u, kun lämpötila on niin korkea, että höyryn paine voittaa ulkopuolisen paineen. Vesi k:u 100°:n lämpötilassa. Neste höyrystyy joko haihtumalla tai k:malla. K:van kuuma. K:vaa vettä. Vesi k:u kuiviin. Panna kahvia k:maan 'tulelle'. Perunat k:vat kypsiksi, rikki. K:van puuropadan tuhahteleva ääni. Kattila k:u yli laitojen. — *Kuv.* suuttumuksesta, vihasta. | Veri, sappi, sisu k:u. Tulinen viha k:u povessani. K. harmista, kiukusta, raivosta. **2.** kuohua, ryöpytä; vilistä, kihistä, kuhista. | K:va koski, pyörre. Päässäni k:u uusia suunnitelmia. Riidan kovimmillaan k:essa 'riehuessa'. — Kaupunki k:u täynnä sotilaita. Suuret silliparvet k:ivat laivamme ympärillä. K:va muurahaispesä.

kiehumapiste *s. fys.* = kiehumispiste.

kiehumis|aika *s.* **-lämpötila** *s.* Seos kuumennetaan lähelle k:a, muttei anneta kiehua. **-piste** *s. fys.* lämpötila, jossa neste 760 mm:n paineessa kiehuu. — *Kuv.* Viha, kiukku, raivo on noussut k:eseen. **-tila** *s.* Jotta liemi pysyisi k:ssa, siihen lisätään puhdasta kiehuvaa vettä. — *Kuv.* Koko maa on k:ssa 'kuohuksissa, kuohuntatilassa'.

kiehunta^{15*} *teonn.* < kiehua. | Perunain k. Veren levoton k. [Hevonen jäi] seisomaan - - pihamaalle ympärillänsä kärpäsien k. SEPPÄNEN.

kiehutella^{28*} *frekv.v.* < seur.

kiehut|taa^{2*} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* (< kiehua) us.: keittää. | K. äkkiä, hiljaa. K. vettä. Hernekeittoa täytyy kyllin kauan k. K. kuiviin. K. kypsäksi. Soseeksi k:etut hedelmät. Maitoa ei saa käyttää k:tamatta. Odotahan, että k:an kahvin. — *Kuv.* kuohuttaa. | Tuollainen vääryys k:taa sappeani. Ihmiset yllätti kuumeinen, myrkyllinen polte, joka k:ti suonissa veren KALLAS.

kiehä|tä^{35} *v.* kieppua, häärätä jnk lähellä, ympärillä. | Lapset k:ävät pöydän ympärillä. Paarmat k:sivät hevosen kimpussa. Noita olentoja kohtaan, jotka täällä nyt k:ävät [= kulkevat, hyppäävät], tuntee hän - - vastenmielisyyttä SILL.

1. **kiekah|taa**^{2*} *mom.v.* -dus^{64} kiekaista. | - - koskaan ei ole siellä kukko k:tanut LEHT. Lyhyt k:dus.

2. **kiekaht|aa**^{2*} *mom.v.* keikahtaa. | Auto k:i ympäri ja suistui ojaan. [Terhakka pikkuneiti] k:i jälleen pulpettinsa ääreen KARHUM.

kiekail|la^{29} *v.* keikailla, veikistellä. | K:eva tyttö. Muuan nuori mies k:i aikansa tytön ympärillä ALKIO.

kiekais|ta^{24} *mom.v.* -u^{2} *teonn.* < kiekua. | Kukko k:ee. — *Kuv.* - - veisaa vatsan pohjasta nousevalla, heleällä, k:evalla äänellä HAANPÄÄ.

kiek|ata^{35*} *v.* keikauttaa, heilauttaa; keikkua, kiekkua, heilua. | Tuulenpuuska k:kasi takinliepeet ylös. Poika k:kasi itsensä ketterästi aidan toiselle puolelle. — K:kaa kuin vaivaisen onni SP.

1. **kiekau|s**^{64} *s.* kiekaisu. | Kukon k. — *Kuv.* Säkeen loppuun lukkari veisasi oman k:ksensa. Kiinalainen laulaa omituisin kurkkuäänin, huilauksin ja k:ksin.

2. **kiekaus**^{64} *s. harv.* keikaus, heilahdus. | Kas niin, yksi ainoa k. kauluksesta! KIVI.

1. **kiekautta|a**^{2*} *v.* kiekaista. | Kukko k:a koko

talon hereille. — *Kuv.* Mummo veisata k:a vapisevalla äänellä.
2. **kiekautta|a**[2*] *v. harv.* keikauttaa, heilauttaa. | Hyppynuoran k:minen pään yläpuolelle.
kiekerö[2] *s. murt.* kovaksi tallautunut kuoppainen lumikenttä, josta porot ovat kaivaneet jäkälää. | - - porot jäkälää kaivaen tekevät k:itä pitkin tievoja PAULAH.
kiek|ka[10*] *s.* **1.** *murt.* rengas, kehä, ympyrä; kiekko. | Rysän vannepuu painetaan k:kaan esim. tynnyrin ympärillä. Juosta k:kaa 'kehää'. — Poikien k. kiitää pitkin kangasta. **2.** *urh. ehd.* "lenkki". | Lähteä k:alle.
kiek|ko[1*] *s.* **1.** pyöreä, yl. varta vasten esim. särmättömästä puusta poikkisuuntaan sahattu t. jtak määrätarkoitusta varten erityisesti tehty laatta, pyörä, kehrä. | Tukin päästä sahattu k. Tarpoimen, heilurin k. Kannuksissa on pyöreät, tylsät k:ot. Vanhan käsitystavan mukaan maa on litteä k. — *Yhd.* metalli-, puu-, teräsk. — *Erik.* **a.** kansanomaisessa kiekonlyöntipelissä käytetty väline, jota heitetään maata pitkin vastapuoluelaisia kohti ja jota nämä koettavat pysäyttää kartuilla tms., "kurra". | Lyödä k:koa. - - kylän kujalta sä kuulet k:on / paukkinan KIVI. **b.** *urh.* kenttäurheilussa käytetty tiettyjen sääntöjen mukainen, tav. metallirenkaalla reunustetun puulaatan muodostama, harvemmin kokonaan metallinen heittoväline; vrt. diskos. | Poikain k. Heittää k:koa. — Myös kiekonheitosta, kiekonheittokilpailusta. | Suomen ennätys k:ossa. Antverpenin olympiakisoissa k:on voitti suomalainen Niklander. **c.** *urh.* jääkiekkoilussa pelivälineenä käytetty pyöreä kumilaatta, jääkiekko; myös sen lyömisestä ja lennosta. | K. osui maaliin. N. laukaisi lujan k:on. **d.** *urh.* saven ym. ainesten sekoituksesta valmistetuista kiekoista, joita käytetään maaleina savikiekkoammunnassa. | Tavallisin kilpailumuoto on 100 k:on ammunta. **e.** *tekn.* eril. kojeissa ja koneissa pyörivään akseliin kiinnitetyistä erityisrakenteisista pyöreistä laatoista. | Jyrä, jossa on useita läpimitaltaan erilaisia k:koja. Metallikappaleita kiillotetaan puusta, nahasta, huovasta tai paperista tehdyillä k:oilla, joiden pintaan tahkoamisaine sivellään. — *Yhd.* harja-, huopa-, merkelik.; hioma-, juoksu-, kiillotusk. **f.** *kuv.* auringosta, kuusta. | Päivän, kuun k. Auringon kultainen k. Itään oli ilmestynyt aurinko, kosteanpunainen, läikkyvä k. SILL. **2.** muuta, ed:een läheisesti liittyvää käyttöä. **a.** K:oksi keritty nauha. Panna köysi k:olle. Koira, joka sai iskun - -, pyöri k:kona kauas AK. — *Yhd.* köysi-, lakritsi-, nauhak. **b.** rengas, kehä. | Puhaltaa k:koja sikaristaan. — *Ruok.* vehnäsrinkilä, "kranssi".
kiekkoharja *s. tekn.* pyörivä koneharja, jota käytetään vars. metallipintojen kiillottamisessa.
-kiekkoinen[63] *poss.a.* Suurik.; kaksi-, kolmi-, nelik.
kiekko|jyrsin *s. tekn.* kiekon muotoinen jyrsinkoneen terä. **-jyrä** *s. maat.* jyrä, jonka tela on kokoonpantu teräväreunaisista metallikiekoista. **-kartta** *s.* keskiajan alkupuolella käytetty alkeellinen maailmankartta. **-kilpailu** *s. urh.* **-kotilo** *s.* Planorbis, suolattomien vesien keuhkokotiloita, joiden kuori on kiekkomainen. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. levy, pyörä. K. juusto. K:sesti kokoon kääriytynyt toukka. **-mies** *s. urh.* kiekonheittäjä. **-rengas** *s. urh.* rengas, jonka sisästä kiekkoa heitetään. **-tahko** *s.* kiekkomainen tahko. **-terä** *s.* Jyrsinkoneen, sorvin k. **-tulos** *s. urh.* kiekonheiton tulos. **-van|nas** *s. maat.* Kylvökone, jossa k:taat ohjaavat ja peittävät siemenen maahan. **-veitsi** *s. maat.* Auran k.
kiekku|a[1*] *v.* **1.** keikkua, heilua, kieppua, vaappua. | Tuuliviiri k:u myrskyn kourissa. Vene k:u ankkurissa. Reppu k:u selässä. **2.** kierrellä, pyöriä, kiehätä jnk ympärillä. | Lapsia k:i koko ajan tuon ihmekapineen ympärillä. Harakoita alkoi k. teurastuspaikalla.
kiekonheitto *s. urh.* vrt. kiekko 1.b. **-kilpailu** *s.* **-rengas** *s.* **-tyyli** *s.*
kiekon|heittäjä *s. urh.* **-lyönti** *s.* vrt. kiekko 1.a.
kieku|a[1*] *v.* -na[14] *teonn.* (kieunta ks. erikseen) kukon laulusta. | Kukko k:u. — *Kuv.* **a.** K. ylimmällä orrella, kukkona tunkiolla 'esiintyä jssak ensimmäisenä, johtajana, parhaana'. - - kyllä se kunnian kukko sinulle vielä k:u [sinun käy hyvin, saat ansaitsemasi palkan] JOTUNI. **b.** ihmisen äänestä. | Kimeä, k:va ääni.
kiekur|a[14] *s.* kiemura, kiehkura, koukero. | Käsiala, jossa on turhia k:oita. Muinaissuomalaisen puvussa oli pronssilangasta tehtyjä k:oita. Hänen tukkansa oli käpristynyt somiksi k:oiksi. — *Yhd.* hius-, savuk.
kiekurai|nen[63] *poss.a.* K:set sarvet.
kiela|s[66] *a.* kielevä, teräväkielinen. | K. akka. K:at tädit juoruineen. Tiainen oli k., se kanteli toisten lintujen päälle KS. Vakaakin valehteleepi, k:skin toden puhuupi SL.
kielast|aa[2], -|**ella**[28] *v.* puhua kielevästi, lörpötellä, kieliä, kielitellä; valehdella. | Kettu puhui k:ellen. Hän keimaili Niken edessä, k:ellen hänelle mitä imelimpiä imarteluita PÄIVÄR. Tuossa vanha Väinämöinen / vielä kerran k:avi: / Tuli toi mun Tuonelahan KAL.
kielek|e[78*] *s.* kieltä muistuttava, jstak kokonaisuudesta esiin pistävä osa, uloke, kieli, läppä. | Vuorten k:keet. Alppijäätikön k. Pojat onkivat tukevalta jään k:keeltä. Suomeen liitetty Petsamon alue työntyi kapeahkona k:keenä Jäämerelle. Revontulten k:keet leiskuvat taivaalla. Nuotiosta nousee kirkkaita k:keitä. — Sotalipussamme on kolme k:että. Avaamisen helpottamiseksi säilyketölkin kannessa on pieni k. Laukun, kontin k. 'kansi'. — *Kasv.* heinäkasvien lehden tupen ja lehtilavan yhtymäkohdassa sijaitseva kalvomainen lisäke, joka estää veden tunkeutumisen tuppeen. — *Käs.* = pykä, pykäpisto. — *Yhd.* jää-, tulik.; kallion-, maan-, niemen-, vuorenk.; liekin-, tulen-, valonk.; kitak.
kielekkeet|ön[57] *kar.a.* < ed. | Kauppalippumme on k. K:tömät lehdet.
kielekkei|nen[63] *poss.a.* < kieleke. | K. reuna. K:set lehdet. — *Yhd.* kaksi-, kolmi-, monik.; lyhyt-, pitkäk.
kielelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** *poss.* < kieli. | K.

kontti. — *Harv.* kantasanan perusmerk:een liittyen: Veli kullat, veitoseni, / - - / k:set kumppalini [= puhe-, laulukumppanini]! KAL. — Vars. 2. kieltä koskeva, kieleen perustuva, kielestä johtuva, kieli-. | Teoksen k. asu. Kansanrunouden k. kauneus. K:sesti moitteeton käännös. K:seltä kannalta. K. ilmaisu. K. ilmiö. Lounaismurteiden ja viron k. yhteys. K:set kosketukset. K:sesti läheisiä sukulaisia. K:set eroavuudet slovakkien ja tšekkien välillä ovat vähäisiä. Vähemmistön k:set oikeudet. K:sesti yhtenäinen maa.

kielen|aines *s.* **-elämä** *s.* K:ssä vallitsevat lait. **-juuri** *s. anat.* **-kanta** *s.* Kurkunpää painuu tiiviisti k:a vastaan. — *Kuv.*, us. *mon.* = kielenkantimet. **-kantaja** *s.* kielijä, kantelija. **-kantimet** *s. mon. kuv.* Kahvi on irrottanut, hellittänyt rouvien k. 'saanut puheen luistamaan'. K. irtautuvat. **-kehity|s** *s.* K:ksen yleiset lait. **-korjaaja** *s.* vrt. seur. | Kustannusliikkeiden k:t. **-korjau|s** *s.* tav. erityisen oikeakielisyysasiantuntijan, kielimiehen suorittama (julkaistavien, virallisluonteisten) kirjallisten esitysten korjaaminen; tällaiseen toimintaan kuuluva yksityinen korjaus. | Käsikirjoitukseen on tehty perusteellisia k:ksia. **-kär|ki** *s.* K. koskettaa kitalakea. — *Kuv.* Vastaus valmiina k:jellä. **-käyttäjä** *s.* vrt. seur. | Taitava etevä, erinomainen k. **-käyt|tö** *s.* kieli, puhe-, kirjoitustapa. | Jokapäiväinen, tavallinen, yleinen k. Etevä, mestarillinen k. Rahvaan k. Runoilijan k. Sanomalehtien k:össä on paljon toivomisen varaa. Viime vuosisadan k:ön mukainen ilmaus. **-kään|ne** *s.* = kielenparsi. | Käännöskirjallisuudelle ominaiset epäsuomalaiset k:teet. **-kääntäjä** *s.* virkamies t. muu, tav. valan tehnyt henkilö, joka suorittaa asiakirjojen yms. kääntämistä kielestä toiseen. | Valtioneuvoston käännöstoimiston lainoppineet k:t. Tulkkina toimi valan tehnyt k. N.N. **-mit|ta** *s.* — *Leik.* 100 metrillä A. voitti B:n k:alla. **-muistomerk|ki** *s.* Vanhan kirjasuomen huomattavimmat k:it. **-näyt|e** *s.* Vepsäläisiä k:teitä. **-opas** *s.* **1.** (myös: kieliopas) aputeos, joka sisältää kielenkäyttöä koskevia ohjeita. | Saarimaan k. **2.** *kiel.* tutkittavaa murretta puhuva henkilö, jolta tutkija merkitsee muistiin kieliainesta, kielimestari. **-opettaja** *s.* **-opetus** *s.* **-osa** *s.* Prefiksi on epäitsenäinen k. **-parsi** *s.* **1.** sanonta(tapa), kielenkäänne, lause-, puheenparsi. | Käyttää puheessaan kansanomaisia k:a. **2.** kielenkäyttö, kieli. | Kansan oma k. Eepillinen k. **-pieks|entä,** -äntä *s.* lörpöttely, suunsoitto. **-pieks|ijä,** -äjä *s.* (vrt. ed.) suupaltti. **-puhdistaja** *s.* vrt. seur. **-puhdistus** *s.* kielen puhdistaminen vieraista aineksista, vars. lainasanoista; vrt. puhdas-, oikeakielisyys, purismi. **-pää** *s.* Ei ole veden tilkkaa, että saisi k:tänsä kostutetuksi. — *Kuv.* Sana oli jo livahtamaisillaan k:stä. Veljet, minulla on aatos aivoissani, k:ssäni pieni keino KIVI. **-sekaannu|s** *s.* Valloittajien ja alkuperäisen väestön välillä tapahtuneesta k:ksesta oli seurauksena uusi kielimuoto. **-selkä** *s.*, vars. *fon.* K. koskettaa kitalakea. **-taitamat|on** *a.* -tomuus *omin.* kieltä osaamaton. | K:toman on vieraassa maassa vaikea tulla toimeen. **-taito** *s.* jnk tietyn kielen (sen sanaston, lauseparsien ym.) taito; vrt. kielitaito. | Kaunokirjallisuuden kääntäminen vaatii hyvää k:a. **-taitoinen** *a.* vrt. ed. **-taju** *s.* = kielitaju. **-tarkastaja** *s.* Kustannusliikkeen k. **-tarkastus** *s.* vrt. kielenkorjaus. **-tuntemus** *s.* Laaja, hyvä k. **-tutkija** *s.* kielitieteilijä, lingvisti. **-tutkimu|s** *s.* kielen, kielten tutkiminen, kielitiede, lingvistiikka; kieltä, kieliä käsittelevä yksityinen tutkimus; vrt. filologia. | K:ksen eri haarat. Suomalais-ugrilainen k. Deskriptiivinen, historiallis-geneettinen, stilistinen, merkitysopillinen k. E. N. Setälän k:kset. **-uudistaja** *s.* vrt. seur. | Volmari Kilpinen, tunnettu k. ja sanaseppä. **-uudistu|s** *s.* K:ksia on pantu toimeen monissa maissa, kun on tahdottu supistaa vieraiden kielten vaikutusta omaan kieleen esim. sanaston alalla. **-vaalinta** *s.* **-viljely** *s.* kielenkäyttö; kielen tietoinen vaaliminen. | Käytännöllinen k. Kansanrunous on supisuomalaisen k:n täydellisimpiä saavutuksia. Oikeakielisyysmiesten harjoittama k. **-äänne** *s.*

kieletär[51*] *s.* kielen haltijatar.

kieletön[57] *kar.a.* < kieli. | K. kulkunen. Mieletön, k., kaikille totuuden sanoo [= puntari] ARV.

kielev|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* puhelias, suulas, liukaskielinen. | Kaksi k:ää akkaa. Savolaisten k:yys. Ukko alkoi k:ästi selittää asiaa.

kiel|i[32] *s.* **1.** suuontelon pohjalla oleva limakalvon peittämä lihas, joka toimii ruoan pureskelussa ja nielemisessä ja joka on makuaistin pääasiallisena sijaintipaikkana, ihmisellä myös tärkeänä puhe-elimenä. | Ihmisen, lehmän, kanan k. Leveä, paksu, karhea, punainen k. Terävä kuin käärmeen k. K:en yläpinta, juuri, reunat. Maiskauttaa k:tään. Nuolla, koettaa k:ellään. Näyttää ilkkuen k:tään. Purra k:eensä. Koira juoksee k. suusta riippuen. K:en kärki artikuloi hammasvallia vastaan. — *Ruok.* Suolattua, savustettua k:tä. — *Yhd.* sorak.; (ruok.) linnun-, poron-, vasikank.; (kasv.) härän-, käärmeen-, neidonk. — *Erik.* eril. sanonnoissa. **a.** K:en kostuketta 'juotavaa'. Niin jano, että k. tarttuu kitalakeen. Niin hyvää, että on viedä k:en mukanaan. Vesi herahtaa k:elle [jtak maukasta t. mieluista katsellessa t. ajatellessa]. Katsella jtak vesi k:ellä. Lipoa k:tään [maukkaan t. mieluisen toivossa]. Olla k. pitkällä jtak kärkkymässä. Juosta k. vyön alla (ark.) 'kiireesti, hädissään'. Pitää k. keskellä suuta 'olla hyvin varovainen, tehdä jtak varoen'. — *kuoleman kielissä* kuolemaisillaan. **b.** puhumisesta. | Jklla on sukkela, kerkeä, liukas k. Hidas puhe ja kankea k. VT. Rva A:ta pelätään hänen terävän k:ensä takia. Pitää k:ensä kurissa. Hillitse k:esi! - - varjele k:esi pahasta ja huulesi vilppiä puhumasta VT. Olisin halunnut purra k:eni poikki [varomattoman sanan johdosta]. Juopuneen kangerteleva k. K. ei taivu jtak sanomaan. Eikö k:esi käänny 'etkö saa sanaa suustasi'. Niin vaikea sana, että k. menee solmuun. Vastaus pyöri jo k:ellä. Piestä k:tään jstak 'lörpötellä'.

Antaa k:ensä laulaa 'puhua paasata'. En tarkoittanut sitä sanoa, mutta miten lie k:eni lipsahtanut. Pahat k:et [= panettelijat] kertovat, että - -. Hyvät olisi [naima]kaupat tehnytkin, mutta oli k:iä välissä AHO. — *kantaa kieltä* t. *kieliä jstak* t. (vanh. murt.) *jkn päälle* kannella, kieliä, kielitellä. — Olla, puhua jklle *mielin kielin* 'mieliksi, mielistellen'.

2. muodoltaan ihmisen, eläinten kieltä muistuttava esine tm., kieleke, läppä. | Tulen k. Kallion, jäätikön k. Kontin, repun, kirjekuoren k. Kengän k. 'iltti'. Lukon k. 'päästään viistetty kappale, jolla tilapäinen sulkeminen suoritetaan; salvan viistetty pää'. Vaa'an k. liikkuu asteikkoa pitkin. Olla vaa'an k:enä [esim. pienestä puolueesta, joka liittymällä milloin toiseen, milloin toiseen isompaan ryhmään voi määrätä ratkaisun]. Ruoskan k. 'siima'. Lehmänkellon k. — *Puut.* Ponttilaudan k. 'ruode';)(uurre. — *Raut.* Vaihteen k. 'liikkuva kisko, joka ohjaa junan toiselle raiteelle'. — *Yhd.* tulen-, tulik.; palkeenk.; häpyk.

3. eräissä soittimissa jänne, joka värähdellessään synnyttää äänen; (urkupilleissä ja puupuhaltimissa) ohut, herkästi väräjävä levy. | Viulun, mandoliinin, kanteleen, pianon k:et. Näppäillä, sormeilla k:iä. Jännittää, virittää k:iä. K. katkeaa sorahtaen. — *Kuv.* Puhe, joka kosketti ihmissielun herkimpiä k:iä. Muistojen k. oli alkanut väristä TALVIO. — *Yhd.* pianon-, viulunk.; metalli-, silkki-, suoli-, teräsk.; melodia-, soolo-, säestysk.; basso-, diskantti-, g-k.

4. ihmisen puheen järjestelmä ja sen kirjoitetut vastineet, vars. kokonaisen kansan puhejärjestelmä (yleiskieli ja murteet); jnk erikoisalan, henkilön tms. kieli, joka jllak lailla eroaa yleisestä; myös matematiikan, logiikan yms. konstruoiduista merkkijärjestelmistä. | Jokaisen ihmisen puhe on yksilöllistä, mutta k. on yhteisöilmiö. Puhuttu, kirjoitettu k. Eri kansat ja k:et. Suomen, ruotsin, latinan, mordvan k. Itämerensuomalaiset, germaaniset, romaaniset, slaavilaiset k:et. Klassilliset k:et 'kreikka ja latina'. Pyhät k:et 'heprea ja kreikka'. Uudet k:et, vars. 'saksa, ranska, englanti'. Latina on kuollut k. Toinen kotimainen k. Vieras k. Keinotekoinen k., esim. esperanto. Luonnollinen kieli 'tavallinen (puhe)-kieli, sanakieli';)(konstruoitu (merkki)kieli. K:en äänteet. K:en rakenne, kehitys. K:essä tapahtuneet muutokset. Puhua, ymmärtää, osata, hallita jtak k:tä. Kirjoittaa, julkaista jtak suomen k:ellä. Opiskella, lukea k:iä. Kääntää k:estä toiseen. — Raamatun, Kalevalan k. Juhani Ahon k. Suomentajan sujuva k. Jo k:estä voi päätellä, että hän on pappi. Kansan k. on mehevää ja monivivahteista. Agricola oli perehtynyt Viipurin ja Turun seudun k:een. Käyttää ankaraa, kovaa k:tä. Millaista k:tä! [Vanki] haasteli totuuden rohkeata k:tä KIVI. — *puhua kielillä* (usk.) sellaisesta uskonnollisesta hurmiotilasta, jossa puhe-elinten toiminta ei ole riippuvainen puhujan tahdosta, vaan tapahtuu tahattomasti. | - - heidän päällensä [tuli] Pyhä Henki, ja he puhuivat k:illä ja ennustivat UT. — Myös *leik.* Puhuu k:illä 'hallitsee useita kieliä, osaa saksat ja ranskat'. — *Kuv.* Numerot puhuvat asiasta selvää k:tään. Rakennus kertoo omalla k:ellään menneistä ajoista. Kukkien, luonnon, kyynelten k. Sydämen korutonta k:tä. Siveltimen k. on vaikeammin luettavaa kuin kynän AK. — *Yhd.* äidink.; kansank.; maailmank.; nyky-, yleisk.; heimo-, kanta-, sisar-, suku-, tytärk.; balttilais-, mustalais-, permiläisk.; koululais-, merimies-, sotilas-, ylioppilask.; ammatti-, hovi-, kanslia-, kasarmi-, katu-, kauppa-, kirja-, kirkko-, koti-, laki-, lehti-, mainos-, näyttämö-, oikeus-, virkak.; komento-, puhe-, opetus-, seurusteluk.; koru-, kukkas-, kuva-, proosa-, runok.; peite-, salak.; alku-, käännösk.; ele-, ilme-, merkki-, sormi-, viittomak.; sävelk.

kieli|aines *s.* Sukukielten yhteinen k. Kirjakielemme itäsuomalaiset k:ainekset. R:n keräämät vogulilaiset k:ainekset. — Maamme molempia k:aineksia [= suomen- ja ruotsinkielistä väestöä] tyydyttävä päätös. **-aisti** *s.* kyky tajuta, mikä on kielellisesti oikein ja kaunista, kielitaju. | Hyvä, erehtymätön, varma k. Huonon kirjallisuuden lukeminen turmelee k:n. **-alue** *s.* Itämerensuomalainen, romaaninen k. Yhtenäinen k. Äänteenmuutos, joka on tapahtunut koko k:ella. **-asetu|s** *s.* V:n 1863 k:ksen mukaan suomen kieli oli kahden vuosikymmenen kuluessa saatettava maassamme yhdenarvoiseksi ruotsin kielen kanssa. **-asia** *s.* **-asu** *s.* Teoksen k. on moitteeton. Korjata, parantaa k:a. **-eroav(ais)uus** *s.* Kansojen väliset kieli- ja rotueroav(ais)uudet. **-filosofia** *s.* tiede, joka filosofisella ajattelulla pyrkii selvittämään kielen olemusta ja ilmiöitä. **-haara** *s.* Suomalais-ugrilaisten kielten permiläinen k. **-harjoitus** *s.* Matkustaa Englantiin saamaan k:ta. **-harrastus** *s.* Fennomaanien kieli- ja kansallisuusharrastukset. **-heimo** *s.* jhk kielikuntaan kuuluva, toistensa kanssa lähisukua olevien kielten ryhmä. | Suomalais-ugrilaisen kielikunnan itämerensuomalainen k. **-heimolai|nen** *s.* kielisukulainen. | Kaukaiset k:semme ostjakit ja vogulit. **-hermo** *s.* *anat.* **-historia** *s.* esitys siitä, miten kieli eri ilmiöineen on aikojen kuluessa kehittynyt; tämän kehityksen tutkimus; myös itse kielen kehitys. | Yleinen, germaaninen k. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. tutkimus. K. ilmiö. Selvittää k:sesti. **--ilmiö** *s.* **-julistus** *s.* = kielimanifesti.

kielijä[14] *tek.*

kieli|jänne *s. anat.* jänne, joka kiinnittää kielenkärjen suuontelon pohjaan, kieliside. **-kanta** *s.* **1.** jnk kielen t. murteen tietty kehitysvaihe, äännekanta. | "Urnordiska" tarkoittaa k:a, josta Skandinavian kielet polveutuvat. Vokaalivaihtelun edustama vanhempi k. **2.** mielipide (vars. oman maamme) kielikysymyksestä. | Ylioppilaiden jyrkkä k. **-kartt|a** *s.* Murrerajojen esittäminen k:ojen avulla. **-kello** *s. halv.* juoruilija (vars. nainen), juorukontti, -kello, juoruakka. | Kylän pahimmat k:t. Eräs ihomaalin ja puuterin peittämä van-

ha k. HILJA VALTONEN. **-kiista** *s.* Maamme kieliryhmien välinen k. **-kitahermo** *s. anat.* makuaistimuksia aivoihin välittävä hermo. **-ko|e** *s.* vrt. kielitutkinto. | Yliopistossa suoritettavat pro exercitio -k:keet. **-korva** *s.* kyky kieliopin sääntöjä tuntematta t. niitä ajattelematta käyttää jtak kieltä oikein, kieliaisti, -taju. | Hyvä, herkkä, heikko k. Lukemalla hyvää kirjallisuutta voi kehittää k:ansa. **-kukka|nen** *s.* (us. naurettava) kieli- t. tyylivirhe, -kompastus. | Sanomalehtien palstoilta poimittuja k:sia. **-kunta** *s.* samasta kantakielestä lähteneiden sukulaiskielten ryhmä. | Suomalais-ugrilainen, indoeurooppalainen k. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-kuva** *s.* kuvaava sana, kuvallinen ilmaus, trooppi; us. = metafora. | Pitkällisessä käytössä k:t menettävät tehonsa. Runoudessa yleiset k:t. Uusi paikkakunta, käyttääkseni k:a, pukee sen [sadun] ylle oman kansallispukunsa M.HAAVIO. **-kysymys** *s.* vars. kysymys jnk kielen, eri kielten (virallisesta) asemasta maassa, kansainvälisessä yhteistyössä tm. | K. on maassamme usein ollut hyvinkin polttava. Helsingin yliopiston k. **-lainsäädäntö** *s.* säännökset, joiden mukaan kielen (esim. meillä suomen ja ruotsin) käyttäminen valtiossa määräytyy. **-laki** *s.* vrt. ed. **-lakkari** *s. ark.* juoruämmä, kielikello. **-lanka** *s.* Pianon k:a. **-lauta** *s.* **1.** *mus.* = otelauta. **2.** *maat.* Puimakoneen k. estää jyviä menemästä ruumenien mukana ulos koneesta. **-lautakunta** *s.* Suomen Akatemian k.

kielilläpuhu|ja *s. usk.* vrt. kieli 4 (puhua kielillä). | Esiintyi k:jia ja profeettoja. **-minen** *s.*

kieli|luu *s. anat.* irrallinen luu, johon kieli tyvellään kiinnittyy. | K:luun runko, sarvet. **-maantiede** *s.* kielitieteen haara, joka päätelmiä tehdessään ottaa huomioon kielen ilmiöiden maantieteellisen sijainnin ja leviämisen. **-maantieteellinen** *a.* K. tutkimus, kartta. **-makkara** *s. ruok.* kielestä tehty makkara. **-manifesti** *s.* Aleksanteri II:n v. 1863 julkaisema k., jonka mukaan suomen kielen piti viimeistään 20 v:n kuluttua olla maassamme virallisena kielenä tasa-arvoinen ruotsin kanssa. **-mestar|i** *s.* kielentaitaja, etevä kielenkäyttäjä. | Juhani Aho on parhaita k:eitamme. — *Kiel.* = kielenopas 2. **-mies** *s.* kielentutkija, -harrastaja, filologi; henkilö, joka osaa kieliä. | Tunnettu, taitava k. K:temme oikeinkirjoituskiistat. **-muistomerk|ki** *s.* Liettuan vanhimmat k:it ovat suunnilleen samanikäisiä kuin Agricolan teokset. **-muo|to** *s.* Romaanisista k:doista italia on säilynyt eniten latinan kaltaisena. Syrjääni ja votjakki periytyvät kantapermiksi nimitetystä k:dosta. Murteet ovat toisistaan eroavia k:toja saman kielen piirissä. Sisäisellä k:dolla tarkoitetaan kielen merkitysainesten kokoomusta ja järjestystä. **-murre** *s.* = murre.

kielimäinen[63] *kalt.a.* K. lisäke. Neulan kärki on k. — Vars. *kasv.* K. kukka, terälehti, lehti.

-kielinen[63] *poss.a.* Karkea-, paksu-, pitkäk.; ilkeä-, lipevä-, liukas-, sukkela-, teräväk.; paksu-, sorak.; hius-, jouhi-, suoli-, teräsk.; kolmi-, viisik.; eri-, oma-, tois-, vierask.; kansan-, äidink.; ruotsin-, saksan-, suomenk.; kaksi-, yksik.; salak.

kieli|nero *s.* Kuuluisimpia k:neroja on italialainen Mezzofanti, joka osasi useita kymmeniä kieliä. **-niekka** *s.* kielimies, kielentutkija. **-ohjelma** *s.* Kieli- ja kansallisuusohjelma. **-olot** *s. mon.* Maamme, Helsingin yliopiston k. **-opas** *s.* = kielenopas 1. **-opilli|nen** *a.* -sesti *adv.* kielioppiin kuuluva, kieliopin mukainen, grammaattinen. | K. käsite, termi. K. suku, merkitys, sääntö. K. ja loogillinen subjekti. Teoksen k. osa. K:sesti oikea. K:sesti epätäydellinen lause. **-opin|not** *s. mon.* Jatkaa k:tojaan ulkomailla. **-opisto** *s.* **-oppi** *s.* järjestelmällinen esitys kielen rakenteesta (tav. oppikirja); kielen järjestelmä. | Suomen k. Deskriptiivinen, historiallinen, normatiivinen k. K. jaetaan tavallisesti äänne-, muoto- ja lauseoppiin. Päntätä päähänsä k:a. — *Yhd.* alkeis-, koulu-, yleisk. **-pari** *s.*, vars. *raut.* Vaihde, jossa on yksi k. ja joka yhdistää vain kaksi raidetta. **-perhe** *s.* lähisukukielten yhteydestä. | Itämerensuomalainen k. **-pidin** *s. mus.* kappale, johon viulussa ja sen sukuisissa soittimissa kielien alapää kiinnitetään. **-pih|dit** *s. mon. lääk.* Nukutuksessa tarvitaan myös k:tejä, joilla kieltä vedetään eteenpäin, että ilma pääsisi vapaasti kulkemaan. **-pilli** *s. mus.* urkupilli, jossa ääni syntyy kimmoisan metallikielen värähtelyistä; vrt. huulipilli. **-poliitti|nen** *a.* K. ohjelma, kanta, kiista. Oksasen runo "Suomen valta" on saanut k:sen värityksen. **-politiikka** *s.* jnk maan kielioloja koskeva politiikka. | Venäläisten maassamme sortovuosina harjoittama k. Ruotsinkielisen sivistyneistömme k. **-psykologia** *s.* kielen ilmiöiden psykologinen tutkimus. **-psykologinen** *a.* K. ilmiö, havainto, tutkimus. **-puolue** *s.* Maamme ruotsinkieliset ovat erottautuneet omaksi k:ekseen. **-pää** *s.* kyky oppia kieliä. | Jklla on hyvä, erinomainen, huono k. **-raja** *s.* K. sattuu harvoin yhteen kansallisuus- ja roturajan kanssa. **-riita** *s.* vrt. kielikysymys. | K. on jatkunut maassamme jo vuosikymmeniä. **-risa** *s. anat.* kielen yläpinnalla oleva risaryhmä. **-ryhmä** *s.* Kelttiläinen, skandinaavinen k. Maamme molemmat k:t 'suomen- ja ruotsinkieliset'. **-saarek|e** *s.* Saksalaisia k:keita tšekkien alueella. **-seik|ka** *s.* - - k:oissa on usein pakkokin tyytyä ehdottoman, matemaattisen varmuuden asemesta "joltiseenkin varmuuteen" L.HAKULINEN. **-side** *s. anat.* = kielijänne. **-silta** *s. mus.* jousisoittimissa kielten alle poikittain sijoitettu puulista, joka johtaa kielten värähtelyt kaikukoppaan, talla, hepo. **-soit|in** *s.; syn.* jännesoitin. | Viulu, sello, harppu, kantele, sitra, mandoliini ym. k:timet.

kielistö[2] *koll.s.* jnk soittimen kielet.

kieli|suhde *s.* Maamme k:suhteissa on tapahtunut jatkuvaa kehitystä suomen kielen eduksi. **-sukulai|nen** *s.* K:semme lappalaiset. **-sukulaisuus** *s.* Suomalais-ugrilainen k. **-syöpä** *s. lääk.* **-taidot|on** *kar.a.* -tomuus *omin.* Huvittava esimerkki siitä, millaisiin vaikeuksiin ulkomaanmatkoilla voi k:tomuuden vuoksi joutua. **-taistelu** *s.* K. suomen kielen oikeuksien puo-

lesta. **-taito** *s.* vars. vieraan t. vieraiden kielten taidosta; vrt. kielentaito. | Laaja, erinomainen, välttävä, huono k. Kartuttaa, kehittää k:aan. **-taitoi|nen** *poss.a.* Suuren tavaratalon k:set myyjät. **-taituri** *s.* kielinero, kielentaitaja. | Harvinaisena k:na T. oli opiskellut useimpia Euroopan kieliä. Aleksis Kivi on ensimmäinen suuri k. kirjallisuudessamme. **-taju** *s.* kyky ymmärtää, tajuta kieltä, sen ilmiöitä, ilmauksia jne., kielitunne, -vaisto, -aisti, kielikorva. | Hyvä k. Meikäläinen k. K:ni ei tee eroa po. sanan eri merkitysryhmien välillä. Lapsen k:lle hämäräperäinen sana. **-tajunta** *s.* vrt. ed.

kielit|ellä[28*] *v.* -tely[2] *teonn.* kieliä. | Pohjatuuli saa aikaan sateen ja salainen k:tely vihaiset kasvot VT.

kieli|tiede *s.* tiede, joka käsittelee jtak kieltä t. murretta erikseen taikka useita kieliä t. murteita niiden suhteessa toisiinsa, kielentutkimus, lingvistiikka; vrt. filologia. **-tieteelli|nen** *a.* vrt. ed.; *syn.* lingvistinen. | K. tutkimus, kartta. K:siä huomioita. **-tieteilijä** *s.* kielentutkija, kielimies, lingvisti. **-tie|to** *s.*, tav. *mon.* Laajat k:dot. **-toimisto** *s.* toimisto, jonka tarkoituksena on (äidin)kielen käytön opastaminen ja sen muu vaalinta. | Suomen Akatemian k.

kielittelijä[14] *tek.* < kielitellä.

kieli|tunne *s.* kielitaju, -aisti, kielikorva. | Nykyiselle k:tunteelle sana "toimellinen" on melkein samaa kuin "toimekas". Loppuheittoiset muodot ovat usein k:tunteelle vastenmielisiä. **-tunti** *s.* Saksan kieli- ja keskustelutunteja annetaan. **-tutkimus** *s.* par. kielentutkimus. **-tutkin|to** *s.* Virkaan vaadittava suomen ja ruotsin kielen taito on osoitettava erityisessä k:nossa. **-tyyppi** *s.* Yksitavuinen k. **-vaikeu|s** *s.* K:ksien takia suomalainen kirjallisuus on pysynyt verrattain tuntemattomana ulkomailla. **-vaisto** *s.* kielitaju, kieliaisti. | Synnynnäinen k. Hyvä, erehtymätön k. Kehittää k:aan. **-varat** *s. mon.* Kansanmurteiden ehtymättömät k. **-viila** *s. el.* useiden nilviäisten kielen pinnassa oleva ruoanhienonnuselin, radula. **-virhe** *s.* ilmaus, joka on ristiriidassa voimassa olevien kielen sääntöjen kanssa. **-voimistelu** *s.* Äänteellisesti vaikeahkot hoennaiset ovat sopivaa k:a oppilaille. **-yhteisö** *s.* Samaa kieltä tai murretta puhuvat muodostavat oman k:nsä. **-yhtey|s** *s.* Syrjäänit ja votjakit muodostivat vielä 7:nnellä vuosisadalla kansa- ja k:den.

kieli|ä[17] *v.* juoruta, kannella, kielitellä. | Kylällä k:tään Pekan menneen kihloihin. K. opettajalle. Älä kieli palvelijasta hänen herrallensa VT. Eikö käki sitä jo keväällä k:nyt LINN. — *Kuv.* ilmaista, paljastaa, kertoa, olla merkkinä jstak. | Kasvosi k:vät muuta kuin syvää osanottoa. Sillanpään lausetyyli k:i alkuperästään, Hämeenkyröstä. Valaistu ikkuna k:i A:n vielä valvovan.

kieli|äänikerta *s. mus.* Urkujen k:äänikerrat jäljittelevät eräiden meheväsävyisten orkesteripuhaltimien sointiväriä. **-äänne** *s. fon.* konsonantti, joka muodostetaan kielen avulla, lingvaali.

kiel|lellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kieltää. | Äiti k:teli lapsia.

kiellon|alainen *a.* (myös ⌒) kielletty. | Valmistaa k:alaista tavaraa.

kielo[1] *s.* valkokukkaisia liljakasveja, vars. Convallaria majalis, vanakasvi, jonka tuoksuvat kukat ovat toispuolisessa tertussa ja lehdet tav. kaksittain, lehmän kielo. | K:n tuoksu. Alkukesällä, kun k:t kukkivat. — *Yhd.* kalliok.; lehmän-, tuonen-, vuohenk. **-kimppu** *s.* **-kukko** *s.* Lilioceris merdigera, lehtikuoriainen, jonka toukat syövät sipulin lehtiä.

kieltei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* yl. = negatiivinen;)(myönteinen, positiivinen. **1.** kieltävä, epäävä, torjuva, hylkäävä. | K. vastaus, päätös. K. asenne, kanta, mielipide. K. suhtautuminen maanpuolustuskysymykseen. K. arvostelu, kritiikki. Uskonnollisesti k. maailmankatsomus. Valistusajan k:set opit. Uuteen aatteeseen on suhtauduttu k:sesti. Uskonnollisen k:syyden henki. — *Kiel.* K. lause 'kieltävä lause'. Verbin k:set muodot. — *Yhd.* elämän-, jumalank. **2.** epäedullinen, epäsuotuisa, huono, haitallinen. | Asiasta saadut k:set kokemukset. Tutkimukset ovat johtaneet k:siin tuloksiin. Yritys on kehittynyt k:seen suuntaan. K. tekijä. Luonteen k:set ominaisuudet.

kielten|opettaja *s.* **-opetus** *s.* **-sekaannus** *s.* **-sekoitus** *s.* Jerusalem on kosmopoliittinen kaupunki, jossa vallitsee todellinen Baabelin k. Naapurimaiden välillä on k:ta.

kiel|to[1*] *s.* kieltäminen; kieltävä lause t. esitys, kieltomääräys. | Käskyt ja k:lot. Ei totellut äitinsä k:toa. Maaherran antamaa k:toa koetettiin kiertää. Lähti k:loista huolimatta. Tribuuni saattoi k:lollaan kumota senaatin päätöksen. K. oleskelemasta kasarmialueen ulkopuolella. K. myymästä myrkkyaineita. Jos tavallinen k. ei tepsi, on ryhdyttävä ankarampiin toimenpiteisiin. — *Kiel.* K. ilmaistaan suomen kielessä erityisellä verbillä. — *Yhd.* avioliitto-, ehtoollis-, hakkuu-, hukkaamis-, julkaisemis-, kilpailu-, laiduntamis-, loma-, matkustus-, metsästys-, myymis-, tuonti-, vientik.

kieltojärjestelmä *s.* Sota-ajan säännöstely ja k. Ulkomainen tuonti tukahdutettiin johdonmukaisella k:llä.

kieltolainvastainen *a.* tav. ⌒. | K. rintama.

kieltolaki *s.* Oopiumin, kokaiinin ym. huumaavien aineiden k. Poliittisia pukuja ja tunnusmerkkejä koskeva k. — *Erik.* alkoholipitoisten aineiden valmistusta, myyntiä ja varastossapitoa koskeva laki väkijuomien käytön ehkäisemiseksi. | K. kumottiin maassamme v. 1932. **-aika** *s.* **-liik|e** *s.* Suomen k:keen historia. **-maa** *s.* **-rikos** *s.* **-taistelu** *s.*

kielto|lause *s. kiel.* **-muo|to** *s. kiel.* kieltävä muoto. | Verbien k:dot. **-määräys** *s.* **--oikeus** *s.* **-partikkeli** *s. kiel.* **-san|a** *s.* Varsa on totutettava alusta alkaen käsky- ja k:oihin. — Vars. *kiel.* K. on suomessa luonteeltaan verbi. **-taulu** *s.* Saaren ranta on täynnä k:ja, joissa maihinnousu ankarasti kielletään. **-tavara** *s.* kielletty, luvaton tavara, kontrabandi. | Laivassa on k:a. — *Yhd.* sotak. **-valta** *s.* **-verbi** *s. kiel.*

kieltäjä[16] *tek.* Pietari, Herransa k. En minä ole mikään ateisti enkä k. AHO. — *Yhd.* jumalank.

kieltämy|s[64] *s. harv.* (aatteellinen, uskonnollinen) kielteisyys. | Ensimmäiset k:ksen hengen varsinaiset edustajat Kreikassa olivat sofistit ERKKI KAILA. — *Yhd.* jumalank.

kieltämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* eittämätön, epäämätön, vastaan sanomaton, selvä. | K. tosiasia. On k:öntä, että - -. Teosten välillä on k:öntä yhtäläisyyttä. Hänellä on k:tömät ansiot yrityksen menestymiseen. Mielipide, jossa on k:tömästi [= kieltämättä] paljon varteenotettavaa.

kieltäymykselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* itsensä kieltävä, pidättyväinen, uhrautuva; vrt. seur. | K. elämä. - - hartaita suomentajia, jotka k:sesti taistelivat muodon vaikeuksia vastaan TARK.

kieltäymy|s[64] *s.* kieltäytyminen ruumiin luonnollisten tarpeiden tyydyttämisestä, aineellisista nautinnoista tms., itsensä kieltäminen, pidättyväisyys, uhrautuvaisuus; omaehtoinen puute, kärsimys tms., uhraus. | Elää k:ksessä. En ole päässyt vielä alkuunkaan k:ksen tiellä AHO. — Monien vuosien ponnistukset ja k:kset. Upseerin kunnia - - vaatii, että hän jakaa miestensä kanssa rasitukset ja k:kset SO. Jokainen k. oli muuttunut siunaukseksi AK.

kieltäymysviikko *s.* vrt. ed. | Pelastusarmeijan k.

kieltäytymisoikeu|s *s.* Virkaan valitulla ei ole k:tta.

kieltäy|tyä[44] *v.* **1.** olla suostumatta tekemään jtak (pyydettyä, vaadittua), torjua jk ehdotus, pyyntö. | K:dyn tottelemasta. Ostaja k:tyi maksamasta vaadittua hintaa. Hallitus k:tyi myöntämästä varoja. K. sotapalveluksesta. He pyysivät minuakin mukaansa, mutta k:dyin. — Hevonen k:tyi toisella esteellä. Käsi k:tyi taipumasta. Laiva k:tyy tottelemasta peräsintä. **2.** ed:een liittyen: olla vastaanottamatta jtak, suostumatta jhk. | K. palkkiosta. K. ehdokkuudesta, toimesta, tarjouksesta. K:dyn kunniasta tutustua häneen. Hän k:tyi kaikesta vastuusta. **3.** luopua, pidättäytyä jstak (nautinnosta, mukavuuksista), hylätä jk. | K. nautinnoista. K. viinasta, tupakasta. K. mieliruoastaan. K. kaikesta.

kiel|tää[5] *v.* -tävästi *adv.* **1.** henkilööbj:n ohella: sanoa t. antaa määräys jklle (jllek), ettei hän (se) saa tehdä jtak, sanoa jhk asiaan ei, olla sallimatta jkn (jnk) tehdä jtak. | K. jkta (tekemästä jtak). K:län sinua tulemasta. Opettaja k:si luokkaa meluamasta. Lehti k:lettiin ilmestymästä. En k:lä enkä käske. Pekka olisi tullut, mutta äiti k:si. - - käsi käski ampumahan, / käsi käski, toinen k:ti KAL. - - hän lähti ulos aitasta kotiinsa päin astumaan eikä totellut, vaikka Tuomas k:si häntä [lähtemästä ja pyysi] tupakalle jäämään AHO. - - ne, jotka sinä olit k:tänyt tulemasta sinun seurakuntaasi VT. **2.** asiaobj:n ohella: olla antamatta, sallimatta, evätä, torjua. | K. jklta apunsa, anteeksiantonsa. Presidentti voi k. eduskunnan hyväksymältä lailta vahvistuksensa. Asiattomilta pääsy k:letty. K:län jyrkästi kaiken metsästyksen maillani. Sensuuri k:si elokuvan esittämisen. Aseen kanto julkisella paikalla on k:letty. Lääkäri on k:tänyt minulta kahvinjuonnin. Hän ei voi k. sinulta mitään 'hän myöntyy kaikkiin pyyntöihisi'. - - enkä k:tänyt sydämeltäni mitään iloa VT. K:letty kirjallisuus. K:letty tavara. K:letyt polvet 'ne sukulaisuus- t. lankoussuhteet, jotka muodostavat avioesteen'. K:letty hedelmä, k:letyn puun hedelmä 'kielletty nautinto, luvaton mieliteko'. **3.** olla myöntämättä todeksi, väittää perättömäksi, väittää vastaan, kiistää, eittää. | K. jkn ansiot. Työn tunnollisuutta en tahdo k. Ei voi k., että - -. Tosiasioita on turha k. K. syyllisyytensä. Kuulustelussa syytetty k:si kaiken. Hän k:si olleensa missään tekemisessä koko asian kanssa. Vastata k:tävästi. Ei myönnä eikä k:lä. — *kieltämättä* kiistämättä, eittämättä, epäilemättä, ehdottomasti, selvästi. | K:tämättä paras ratkaisu. Olette k:tämättä oikeassa. K:tämättä asioissa olisi korjaamisen varaa. — *Kiel.* Tekeminen k:letään suomessa ei-verbin avulla. K:tävät ja myöntävät lauseet. **4.** ed. ryhmään läheisesti liittyen: olla tunnustamatta, hylätä. | K. lapsensa. K. alkuperänsä. Tultuaan uskonnolliseen herätykseen L. k:si kevytmieliset teoksensa. Kansalliset ihanteet on k:letty. Jumalan ja kristinuskon k:täminen. Mutta joka k:tää minut ihmisten edessä, sen minäkin k:län Isäni edessä UT. — *kieltää itsensä* luopua (muiden hyväksi) henkilökohtaisista eduista, mukavuuksista tms., uhrautua; vrt. itsekieltämys. | Jos joku tahtoo minun perässäni kulkea, hän k:täköön itsensä ja ottakoon ristinsä ja seuratkoon minua UT. K. itsensä toisen tähden - - siinä ihmisen, siinä hengen voitto AK.

kiemailija[14] *s. tek.* < seur.

kiemail|la[29] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* = keimailla.

kiemur|a[14] *s.* kierukka, kiehkura, spiraali; pyöreästi polveilevan, mutkittelevan viivan, viiva- t. nauhamaisen esineen tms. mutka, koukero, kiekura, venkura. | Kiertyä k:aksi. Lastujen muodostamat k:at. Postitorven k. Koristeellisille längille ja silankaarille ominaiset k:at. Viiksien k:at. Kirjoitusta, jossa ei ole turhia k:oita. Tien, joen k:at. Savu nousee piipusta sinisinä k:oina ylöspäin. Ommella jhk koristeeksi k:oita. - - aidanvitsa viettää päivänsä kireälle kiskottuna k:ana AHTI RYTKÖNEN. Polskan k:at V.KOLKKALA. [Kiillotettaessa] kuljetetaan tuppua - - pienissä k:oissa kiertäen AK. — Koiran häntä on k:assa. Kananpoika on munan sisällä omituisessa k:assa, pää siiven alla. Tukka niskasta somissa k:oissa. Paneutua k:aan vuoteessansa. Lastu käpertyy k:alle. — *Yhd.* hius-, savuk.; kukka-, lehtik.; koristek. — *Erik.* **a.** *kasv.* aina samaan suuntaan haarautuva yksihaarainen viuhko. | Esim. lemmikin kukinto on k. **b.** *maant.* joen mutka, jonka kaarevuus on suurempi kuin 180°, serpentiini, meanderi. **c.** *kuv.* Kun lähetän tämän kirjeen sinulle julkisuuden välityksellä, aiheutuu siitäkin eräitä tyylillisiä k:oita, joiden ohi Sinä tosin helposti näet SILL. - - vä-

lillä luritteli saksofoni sekaan k:oitaan VALENTIN.
kiemurai|nen[63] *poss.a.* K. oksa. K. häntä, saparo. K:set sarvet. K. polku, tie.
kiemura|jousi *s.* tasoon kiemuraksi kierretty jousi. **-käynti** *s. voim.* kiertokäynti, joka tapahtuu vähitellen pienenevässä piirissä. **-viiva** *s.*
kiemuro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* = seur. | K:iva käärme. Joki k:i metsäisten kukkuloiden ja kirjavien kylien välitse. - - mustat hiuspalmikot k:ivat hänen korvallisillaan PAULAH. — K. vuoteella. K. synnytystuskissa. — *Kuv.* Yrittää k. tehtäviensä suorittamisesta.
kiemur|rella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1. a.** tehdä kiemuroita, mutkitella, koukerrella, luikerrella; joko liikkeestä, etenemisestä tai sijainnista, olotilasta. | Käärme k:telee heinikossa. Saattue k:telee pitkin tietä. Ajaa k:rellen. Nopein uinti tapahtuu k:televien liikkeiden avulla. Savupatsaat k:televat ylös tyyneen ilmaan. Köynnöskasvit k:televat kuistikon pylväissä. K:televa tiehyt. Polku k:telee metsän läpi. Joki virtaa k:rellen tasangon läpi. Pikkutytön vaaleat kiharat k:televat olkapäille. **b.** rimpuilla, vääntelehtiä. | K. voimattomana jkn kourissa. Unettomana sain k. vuoteessa. K. tuskissa, kuoleman kourissa. K. naurusta, häpeästä. **2.** *kuv.* Hallitus on k:rellut poliittisen kriisin kourissa. — Vars. esittää kierrellen, kaarrellen; pyrkiä eroon jstak. | Älä k:tele, vaan sano suoraan! Kerron totuuden k:telematta. Sanomalehdessä oli asiasta sangen k:televa esitys. K:televa käytös. Turhaan koetat k. velvollisuuksistasi.
kiemurta|a[6] *v.* **1.** = ed. **2.** *tr.* kiertää. | Tarhakäärme matelee k:malla ruumistaan sivuille päin.
kiemurtautua[44] *refl.v.* < ed. | K. vapaaksi.
kiepahdus[64] *teonn.* (*rinn.* kiepaus) < seur. | K. vain, orava oli toisessa puussa. — *Voim.* eril. telineliikkeistä. | K. renkailla, köysillä, tikapuilla.
kiepaht|aa[2*] *mom.v.* (< kieppua) kierähtää, kiepsahtaa, keikahtaa, hypähtää, lennähtää, ponnahtaa. | Viirikukko k:aa tuulen mukaan. K. kantapäillään ympäri. Vene k:i nurin. K. istumaan, seisomaan. Poika k:i yhtäkkiä penkiltä. Ketterästi k:i mummo reestä pihamaalle. Hylsy k:aa ylös hylsyaukosta. — Sävel k:aa yhtäkkiä korkealle. Mieleeni k:aa toinenkin ajatus. Ja tilanne k:i kokonaan hänen edukseen SILL.
kiepais|ta[24] *mom.v.* = seur. (*1.*) Leena k:ee hameen päältään. Pukkila oli k:sut Alastalon toiseen käsikynkkäänsä KILPI. (2.) - - kiepasette häpeälliseen käpälämäkeen KIVI.
kiep|ata[35*] *v.* **1.** (kaaressa, kieräyttäen) siepata, temmata, kiepaista. | K:pasi kontin selkäänsä. Riku k:pasi tytön kainaloonsa. Mitä Jukolassa kadotimme, sen k:paamme takaisin Impivaaran aholla KIVI. — [Mies] k:paa itsensä kannaksille seisomaan KILPI. — Vars. *tekn.* kaataa tyhjäksi, akselin ympäri pyöräyttäen. **2.** kiepahtaa, kiepsahtaa, pyrähtää, tuoksahtaa. | [Eeva] k:pasi äidin kaulaan ALKIO. Vaikenipa eukko äkisti, k:pasi ulos miten jaksoi KIVI. - - kuinka herrain pöytään k:pas / viuhahtaen pommi suuri *CAJ.
kiepaus[64] *s.* kiepahdus, kieppaus.
kiepaut|taa[2*] *kaus.v.* (< kiepahtaa) kieräyttää, heilauttaa, huiskauttaa, lennättää, pyöräyttää. | Mikko k:ti raskaan jauhosäkin selkäänsä. [Painija] k:taa vastustajansa harteille. K:in miehen irti itsestäni. K. jalkansa polvelle. Västäräkki k:taa pyrstöään. K. itsensä aidan yli. — *Kuv.* K. syy toisen niskaan. K. asia nurin päin.
kiepitä[37*] *v. harv.* vyyhdetä.
kiepo|a[1*] *v. harv.* - - harppasivat Ojaniitun poikki kuin siivitetyt peikot ja k:ivat [= kulkivat nopeaan, ruumistaan vääntäen] taasen mäkeä ylös KIVI.
kieppau|s[64] *s.* heitto (kaaressa, ympäri), heilautus, heilahdus. | Sai yhdellä kätevällä k:ksella vastustajansa kumoon. — *Urh.* painissa: Yhden käden k. Yhdistetty niska- ja rannek. — *Kuv.* Ihmettelen kovasti ajatustesi kummallista k:sta.
kiep|pi[4*] *s.* **1.** *voim.* tangolla (rekillä, nojapuilla tms.) suoritettava liike, jolla oikoriipunnasta etukautta noustaan telineelle; vrt. kippi. | K. nojapuilla. Tehdä k. — *Kuv.* Sydän pamppaili ja kieleni teki toisenkin k:in. — *Yhd.* heitto-, kääntö-, nosto-, polvi-, pujotus-, saksi-, vapaa-, vauhtik. **2.** säilytystä varten kehälle, rengasmaiseksi kiedottu köysi, nuora, metallilanka tms., vyyhti; yksityinen kierre vyyhdettyä köyttä tms. | K. pakettinuoraa. Kääriä köysi, nuora k:iksi, k:ille. Päästää puhelinlankaa k:iltä. — *Yhd.* köysi-, lanka-, nuorak. **3.** *murt.* lumeen suojaksi kaivettu onkalo, kolo. | Teerien k:it. Nälissään karhu seuraa metsälintuja niiden k:eille. Lapinäijätkin rupesivat nouseskelemaan lumik:eistään ja ahkioitten alta PAULAH.
kieppi- *tekn.* kaato-. **-allas** *s.* **-laite** *s.* **-lava** *s.* Auton k. **-tuoli** *s.* Teatterin k:t. **-vaunu** *s.*
kiep|pu[1*] *s. harv.* **1.** kieppuminen. | Laineiden k. Valssin k:ussa KILPI. **2.** kieppi 2. | Ankkuriköysi kierretään k:ulle. — *Yhd.* köysi-, nuorak.
kieppu|a[1*] *v.* kiepunta[15*] *teonn.* **1.** liikkua jatkuvasti (us. nykäyksittäin, vaappuen) akselinsa t. jnk pisteen ympäri, pyöriä, kiertää. | Kiekko, rukin pyörä k:u. Lankavyyhti k:u kerinpuilla. Nopeasti k:valla siipipyörällä varustettu lumiaura. Tasapainottomuudesta johtuva hihnapyörän kiepunta. Jos ammuksen kiertonopeus on liian pieni, ammus kadottaa vakavuutensa ja lentää k:en. Maailma k:i vihertävän hämäränä hänen ympärillään HELVI HÄMÄLÄINEN. - - silmät k:ivat kummallisesti päässä HJ.NORTAMO. — *Kuv.* **a.** Konsuli N., jonka ympärillä kaupungin koko elämä k:u. Siinä kysymyksiä, joiden ympärillä suuri osa kasvatusopillista ajatuksenvaihtoa vielä viime aikoinakin on k:nut HOLLO. **b.** hyöriä, kiehätä jnk ympärillä, kintereillä, ahertaa jnk kimpussa. | Kissanpojat k:vat maitoastiain ympärillä. K. vieraiden ympärillä. Lapset k:vat äidin hameenhelmoissa. - - keskikasvuisia, neljän-viidentoista vanhoja tyttöjä toistensa

käsipuolessa k:massa LEINO. Sen laatikon kimpussa k:i mestari sitten melkein koko aamun J.SAULI. c. karkeloimisesta, tanssimisesta. | Parit k:ivat yhtenä mylläkkänä TALVIO. -- tanhualla tuttavat / kisailevat, k:vat *MANN. 2. läheisesti 1. ryhmän käyttöön liittyen: kääntyillä, keikkua, liekkua, vaappua. | Tuuliviiri k:u. Äes k:u vasemmalta oikealle. -- lakkini pyrki k:maan sivulta toiselle AK. K. korkeilla puujaloilla. -- loppujen lopuksi kiepuimme keskellä ulappaa AK. Poika k:i ladonräystäällä malanpäässä ALKIO. -- kyynelen k:essa silmännurkassa SEPPÄNEN. Tuuli k:u pohjoisen, koillisen ja idän välillä TALVIO. — *Kuv.* Me näemme teidän k:van uskonnon ja luonnontieteen välillä, uskaltamatta täydellisesti tunnustaa kumpaakaan omaksenne J.FINNE. Luonnollinen hinta, joka on hintaa muodostavien tekijäin normaalinen tulos, on erotettava satunnaisten häiriöiden vaikutuksen alaisesta ja luonnollisen hinnan ylä- ja alapuolella k:vasta markkinahinnasta IT.

kieppuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Apinat k:evat oksilla.

kiepsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kiepsahtaa. | Ukko k:telee ketteränä. Puussa k:televa palokärki.

kiepsahduttaa[2*] *v.* = kiepsauttaa.

kiepsa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* kiepahtaa. 1. pyörähtää, kierähtää, käännähtää. | K. ympäri. K. milloin oikealle, milloin vasemmalle. Pyörän tekemä äkillinen k:hdus. Ovi k:hti auki. Vene k:htaa perä edelle, kumoon. -- riippumatto k:htikin hänen altaan pois ja hän itse mätkähti nurmelle E.ELENIUS. K. koroillaan. Äkkiä hän k:hti minuun päin ja sanoi --. Tyttö k:htaa äitinsä taakse. 2. ed. käyttöön läheisesti liittyen yleisemminkin äkillisestä, us. myös kevyestä liikkeestä. **a.** kaatua, kupsahtaa, kellahtaa, keikahtaa. | Vauhdin loputtua hyrrä k:htaa kyljelleen. K. sängystä lattialle. **b.** hypätä, kavahtaa, kapsahtaa, ponnahtaa. | K. pystyyn, jaloilleen. K:hti ketterästi reestä. K. satulaan, jkn kaulaan. Siinä samassa poika k:hti katolle. Hän k:hti maasta kolmannelle rappuselle; hyppy oli reipas ja vapaa ALKIO. **c.** tuoksahtaa, pyrähtää, lennähtää. | K. ovesta sisään. K. pakoon. Ja siihen k:hti tuojakin, niin että hameet hulmahtivat HAARLA. -- hän pani kirjan pois ja k:hti vikkelänä pannunsankaan JOTUNI. **3.** *kuv.* Vimmastuttaessa ääni voi toisinaan siirtyä eli "kiepsahtaa" falsettiin AK. Asiat k:htivat päälaelleen. Heidän ulkonainen elämänsä ei näyttänyt entisestään suuresti edistyneen tuossa heidän mielestään ensimmäisessä onnen k:uksessa, mutta hiukan kuitenkin PÄIVÄR.

kiepsautt|aa[29] *kaus.v.* (*rinn.* kiepsah(d)uttaa) < kiepsahtaa. | K. reppu selkäänsä. Lehmä k:i itsensä auton eteen.

kieput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Tuuli k:telee myllynsiipiä. K. lankaa vyyhdinpuulle. Näin sitä mennään, k:ellaan, / oman kullan rinnalla KL.

kieput|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kieppua. | K. jauhinkiviä, rukkia. K. langan päässä olevaa painoa. K. hyppynuoraa. Käsien k:usta. Koira k:taa häntäänsä. K. jkta tanssissa. Hän sieppaa tytön sylistä mytyn, k:taa sitä pitkin huonetta KALLAS. Torvi tehdään kahdesta onteloidusta puupalikan puoliskosta, jotka k:etaan yhteen tuohisiisnalla. -- yksinäinen mies verrattain köyhissä tamineissa astua k:ti heitä vastaan KIANTO. — *Kuv.* Näinkö kohtalo täällä k:ti miestä? JÄRVENT.

kierah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | -- vakoihin k:teli musertuneita pillikkeen taimia, multaisia lieroja SILL.

kierah|taa[2*] *v.* -dus[64] *teonn.* tav:mmin kierähtää. | Avain k:taa lukossa. K. kyljelleen, kumoon. Äidin silmään k:ti kyynel.

kierais|ta[24] *mom.v.* kietaista. | K. turkkinsa vyöllä kiinni. K. kätensä miehensä kaulaan PÄIVÄR. [Silloin] k:i usva heti jonkun kukkulan siellä, toisen täällä utuiseen vaippaansa IVALO.

kieraut|ella[28*], -|taa[2*] *v.* tav:mmin kieräytellä, kieräyttää. | K:ella vehnäpullia. Virta k:telee häränsilmiä.

kiere|ksiä[17], -|skellä[28] *frekv.v.* (< kieriä) kieriskellä. | K. vuoteella. Pudonneet helmet k:skelevät lattialla.

kierevyys[65] *s. mat.* avaruuskäyrän toinen kaarevuus, torsio.

kieriel|lä[28] *frekv.v.* (< kieriä) kieriskellä. | -- k:ivät maassa kuin tappelevat koirat ALKIO.

kierimet[56] *s. mon. kal.* nelikulmion muotoiset verkonkuivaustelineet 1. ahdinpuut.

kierintä[15*] *teonn.* < kieriä.

kieriskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< kieriä) kiereksiä, kiereskellä, kieriellä, kieritellä. | Tiellä k:evä sora. Airot k:evät veneen pohjalla. K. vuoteellaan, maassa. Tyttö k:ee kaikkien jaloissa. Löylypilvi irtautuu laiskasti k:len KARHUM. — *Kuv.* -- aina syntymästäni saakka olin saanut k. ylellisyydessä AK.

kierit|ellä[28*] *frekv.v.* < kierittää. | K. lumipalloja. Sienet k:ellään ennen paistamista korppujauheessa. K. itseään. Hiekassa k:televät [= kieriskelevät, kiereksivät] kissanpojat. — *Refl. taiv.* -- maantie, joka k:telihe ylös ylänköjä TALVIO.

kierittäytyä[44] *refl.v.* < seur. | K. istumaan.

kierit|tää[2*] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* (< kieriä) pyörittää, kieputtaa, vierittää. | K. tahkoa. K. peukaloitaan toistensa ympäri. Vartalon k:ystä istuma-asennossa. K. tynnyriä, tukkeja.

kieriytyä[1*] *refl.v.* kiertyä. | K. keräksi.

kier|iä[17] *v.* 1. edetä pyörimällä, vieriä. | Pallo, tukki k:ii. Kynä k:i pöydältä lattialle. K:ivä lumivyöry. Lastu juoksee k:ivänä kiehkurana puukonterän edellä. — Kärryt k:ivät pihaan. — *Kuv.* Huudahdus k:ii ympäri katsomon. Vuodet k:ivät. Elämä k:ii eteenpäin. **2.** muuta käyttöä. **a.** *harv.* yl. pyöriä. | Pyörä, hyrrä k:ii. Kiireesti k:ii ajan kehräpuu LEINO. **b.** vääntelehtiä, kieriskellä, pyöriskellä. | K. tuskasta vuoteellaan. Koira k:ii ruohikossa. Pakolaiset k:ivät sodan jaloissa. — *Kuv.* Mielessäni k:ii kauhea ajatus.

kiero[1] vrt. kierä. **I.** *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** pituussuuntaan kierteisesti, ruuvimaisesti akselinsa suunnasta poikkeava, karsas, kierteinen,

käyristynyt, vino, väärä. | K. lauta, suksi, kirvesvarsi. Tiilen k:us. K. nenä, selkäranka. K. kuin korkkiruuvi. Reki on toiselta jalakseltaan k. Vetäytyä, kuivua k:ksi. — *Erik.* silmistä, joiden katse ei kohdistu samaan pisteeseen, tällaisesta katseesta. | K:t silmät. — *Kuv.* Luoda k:ja [= epäsuopeita, epäileviä] silmäyksiä. He katselivat k:sti [= epäsuopeasti, epäillen] kaikkia yrityksiäni. **2.** *kuv.* **a.** nurja, nurinkurinen, väärä, epäoikeudenmukainen. | K:t maanomistusolot. K. kasvatus, moraali. Perin juurin k. käsitys jstak asiasta. K. sattuma. **b.** viekas, kavala, petollinen. | Tekopyhä ja k. ihminen. Luonteen k:us. Turvautua k:on peliin. Sain häneltä vain k:n vastauksen. - - ennen ohjaat kosken juoksun kuin k:n ämmän mielen KIVI. — *Yhd.* (ark.) umpik. **II.** *kiero|ssa,* -on *adv.* **1.** vrt. I.1. | Rakennus on k:ssa. Suu k:ssa. Puu vetäytyy, kasvaa k:on. Ovi on mennyt k:on. — Hänen toinen silmänsä on k:ssa. K:on katsominen. — *Kuv.* Meitä katsottiin kaikkialla k:on. **2.** vrt. I. 2. a. | K:ssa ovat asiat. K:on kasvaneet tunteet.

kieroilija[14] *tek.* < seur. 2.

kieroil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* **1.** vetäytyä kieroon jatkuvasti, useasta kohdasta. | K:evaa puuta. Suksien pilaantuminen k:emalla. — Vars. **2.** *kuv.* menetellä t. käyttäytyä kierosti, viekkaasti, juonitella, vehkeillä. | Älä k:e! Poliittinen k:u. Makeilu ja k:u. P. koetti aluksi k., mutta sitten hän tunnusti kaiken.

kiero|kasvuinen *a.* K. puu. **-kaula** *s. lääk.* siten kiertynyt kaula, että pää on taivuksissa sairaalle puolelle kasvojen ollessa kääntyneinä terveelle puolelle. **-kaulai|nen** *a.,* vars. *lääk.* -suus *omin.* **-luontei|nen** *a.* Katriina ei ollut koskaan voinut sietää tämän k:sen naisen liehittelevää käytöstapaa *A.SIMOJOKI.

kieronta|a[8] *v.* tehdä kiero(mma)ksi. | Vihan k:mat silmät AHO.

kieroontua[1*] *v.* = kieroutua.

kiero|selkä *lääk.* **1.** *s.* epämuotoinen selkä(ranka), johon on muodostunut mutka sivulle päin. **2.** *a.* = seur. | Ellei ajoissa käännytä - - lääkärin puoleen, - - lapsesta tulee kiero- tai kyttyräselkä koko elämänsä iäksi A.YLPPÖ. **-selkäi|nen** *poss.a.,* vars. *lääk.* -syys *omin.* K:syys, skolioosi, voi olla synnynnäinen, riisitaudin aiheuttama tai kouluaikana huolimattoman istuma-asennon johdosta kehittynyt. **-silmä** *a.* = seur. | K. piika. — *S:sesti.* Kukapa tyttökään saattoi tuollaista k:ä muuta kuin ehkä säälitellä LEHT. **-silmäi|nen** *a.* -syys *omin.* vrt. kiero I.1, erik. | K. poika, epäsikiö. Karsastus eli k:syys.

kierostu|a[1] *v.* = kieroutua 1. | K:nut suksi, lattia.

kierosyi|nen *a.* -syys *omin.* K:stä puuta.

kieroutu|a[44] *v.* **1.** vetäytyä kieroon, kierostua, heittyä. | Laudat, tiilet k:vat. Puun k:nut pinta suoristetaan suoristus- eli oikohöylällä. **2.** *kuv.* muuttua t. kehittyä nurjaksi, nurinkuriseksi. | Narsismi on sukupuolivietin k:mista, joka ilmenee oman ruumiin palvomisena.

kier|re[78*] *s.* vrt. kierros, kierukka. **1.** 360 astetta oleva osa jnk akselin ympäri ruuvimaisesti kiertävää kappaletta t. näin kiertävän kappaleen rataa; tällainen kierteisyys. | Vyyhden k:teet. Savu kohoaa k:teinä. Vääntää k:teisiin, k:teille. Purkautua k:teistään, k:teiltään. Kotka kohoaa ilmaan mahtavin k:tein. Lentokone syöksyi k:teissä alas. Tuulen k. - - uhman pyörre kuljetteli miestä omissa k:teissään HEPOR. — Köyden k:teen suunta. Lanka on kehrätty liian kireään k:teeseen. Trajanuksen patsaaseen k:teelle hakatut korkokuvat. Suu juhlallisessa k:teessä ALKIO. — *Urh.* pyörien lentävän pallon ilmassa tekemä kiertoliike; myös: kierrelyönti, -pallo. | Löi lujan k:teen. — *Yhd.* (lentokoneen) nousu-, pysty-, syöksy-, vaakak.; (urh.) sivu-, yläk. **2.** vars. *tekn.* **a.** ruuvipultin, putken pään tms. ympäri kiertävä harja t. mutterin, putken tms. sisäpuolella kulkeva vastaava uurre. | K:teen muoto, nousu. Irtautua k:teistään. — *Yhd.* ruuvi-, sisä-, ulkok.; kaasu-, putkik. **b.** ampuma-aseen putkessa t. piipussa: rihla. | K:teiden sovitus tykin putkeen. **3.** levyn spiraalimainen t. kourumainen kierteisyys; kiehkura, käpry, käärö. | Tahkottaessa puukon terään muodostunut k. on poistettava hiomalla. Päre palaa k:teelle. Kirva käpertää lehden k:teelle ja elää sen sisässä. **4.** tav:mmin kaarre, kaarros. | Juoksuradan k:teet. Poukaman pohjassa kallioiden k:teessä sijaitseva talo. **5.** *kal.* = kierrenuotta.

kierre|bakteeri *s.* kiertynyt t. mutkainen bakteeri, spirilli. **-hyppy** *s. urh.* uimahyppy, jossa vartalo kiertyy pituusakselinsa ympäri. **-jalkainen** *a.* K. barokkipöytä. **-jatko|s** *s. tekn.* Rautalangat yhdistetään k:ksella. **-jous|i** *s. tekn.* ruuvikierteen muotoinen jousi, kieräjousi. | Patjan k:et. **-jäähdytin** *s. tekn.* jäähdytin, jossa jäähdytettävä aine kulkee jäähdytteen ympäröimissä kierteisissä putkissa. **-kaihdin** *s.* rullalle kierrettävä ikkunankaihdin. | Vetää, laskea k. alas. Päästää, vetää k. ylös. **-kaira** *s.* **-kampa** *s. tekn.* **1.** työkalu, jolla käsivaraisesti voi leikata kierteitä sorvissa esim. messinkiin. **2.** = kierretulkki. **-kansi** *s.* kiertämällä avattava (ja suljettava) kansi. | Säilyketölkin k. **-kasvi** *s.* köynnöskasvi. **-kivääri** *s. sot.* kivääri, jonka piipussa on kierteet. **-kone** *s. tekn.* = kierteityskone. **-korkki** *s.* = kierretulppa. | Viinapullon k. **-lan|ka** *s.* Rautalankojen yhdistäminen k:galla. **-leuka** *s. tekn.,* vars. *mon.* kierresorkan t. -koneen kierteitä leikkaava leuka. **-levy** *s. tekn.* kierteiden käsivaraiseen leikkaamiseen käytetty teräslevy, jonka kierteillä varustettuihin erikokoisiin reikiin työkappale kiertämällä pakotetaan. **-liitos** *s. tekn.*

kier|rellä[28*] *frekv.v.* < kiertää. **1.** *tr.* K. käsiään, viiksiänsä. Koirat k:televät toisiaan. Kulkijat yrittivät k. vetisimpiä paikkoja. Menkää ja k:relkää maa ja pankaa se kirjaan VT. — *Kuv.* Hänen ajatuksensa alkoivat k. Erkkiä. K. tosiasioita. Vastaa k:telemättä! **2.** etup. *intr.* K. kehässä. Liaanit k:televät puiden oksilla. K:televä maantie. K. maailmaa, pitkin katuja. K. kerjuulla. Pullo k:teli miehestä

mieheen. Päivälehdissä k:rellyt uutinen. K:-televä elämäntapa.

kierre|luku *s. tekn.* Käämityksen k. **-lyönti** *s. urh.* verkko- ja pesäpallossa: lyönti, josta pallo pyörintäliikkeeseen joutuen rupeaa kiertämään ilmassa. **-muhvi** *s. tekn.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* Kussakin valssissa on k. ura. **-naula** *s.* ruuvinaula. **-nousu** *s. tekn.* par. kierteen nousu. **-nuotta** *s. kal.* tasasilmäinen nuotta, joka potketaan ja rantaan vetämättä nostetaan yhdestä veneestä, kierre, ina. **-osa** *s.* Ruuvin k. **-pallo** *s. urh.* pallopeleissä: pyörien lentäessään ilmassa kiertävä pallo. | T. laukaisi k:n "Susien" maaliin. **-pora** *s. tekn.* kieräpora; harvemmin kierretappi. **-portaat** *s. mon.* = kiertoportaat. **-pujotus** *s. kut.* eräänlainen kuviolankojen pujotus(tapa). **-pultti** *s. tekn.* kierteinen pultti, ruuvipultti. **-putki** *s. tekn.* putki, joka on taivutettu kierteille. | Lipeä kuumennetaan k:ssa virtaavan veden avulla. **-pylvä|s** *s.* varreltaan kierteinen pylväs. | Barokkityylinen, upein k:in koristettu kaappi. **-raudoitus** *s. rak.* kierremäinen raudoitus betonipilarissa. **-rauta** *s. tekn.* tav. kierrelevy. **-siipi|nen** *s. el.* K:set 'Strepsiptera, pieniä hyönteisloisia'. **-sorkka** *s. tekn.* kierteiden käsivaraiseen leikkaamiseen käytetty, syöttöruuvilla toisiinsa lähennettävillä leuoilla varustettu työkalu, jota väännettäessä kierre leikkautuu työkappaleeseen, ruuvisorkka. **-sorvi** *s. tekn.* kierteiden leikkaamiseen käytetty sorvi. **-syi|nen** *a.* Vanhojen mäntyjen runko on useasti k:stä. **-tanko** *s.* tav:mmin kiertotanko. **-tappi** *s. tekn.* kierteiden vuolemiseksi mutterin- tm. reikiin käytetty tappimainen, kierteillä varustettu teräskara. **-tauti** *s. maat.* perunaa ja tomaattia vioittava mosaiikkitauti, jonka johdosta niiden lehtien lehdykät kiertyvät suppilon tapaisesti. **-terä** *s. tekn.* kierteityskoneen terä; kierretappi. **-torv|i** *s. tekn.* teräsnauhasta tms. kiertämällä tehty torvi. | Kylvökoneen k:et, joita myöten siemenet juoksevat vantaaseen. **-tulkki** *s. tekn.* ruuvin kierteiden nousun ja muodon mittaamiseen käytetty väline, kierrekampa. **-tulp|pa** *s.* kiertämällä avattava (ja suljettava) tulppa. | Viinapullon metallinen k. Laakerin voitelureiät suljetaan k:illa. **-tuoli** *s.* tuoli, jonka istumapintaa voi nostaa ja laskea kierteisen pystyakselin varassa. **-ura** *s.* Ruuvin k. **-viiva** *s.* kierremäinen viiva, ruuviviiva. **-vintilä** *s.* pienten reikien tekoon käytetty kaira, jota pyöritetään kierteisessä varressa olevaa, vastaavilla kierteillä varustettua rullaa edestakaisin vetämällä.

kier|rin[50*] *väl.* < kiertää. | Ovikellon, öljylampun k. Viulun k:timet. Kasvipuristimen k:timet. K:timillä varustettu punontakone. — *Yhd.* ruuvik.

-kierroksinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi- jne. k.; harva-, monik.

kierroksittain *adv.* kierros kerrallaan, kierros kierrokselta, kierroksina. | L. ja P. johtivat juoksijajoukkoa k. K. rakennettu pyramidi.

kierro|s[64] *s.* vrt. kierto, kierre. **I.** lähinnä abstr:-sesti. **1. a.** ympyrän muotoisen t. muuten umpinaisen kulkutien, radan, kiertäminen yhteen kertaan. | Tehdä k. pihan ympäri. Tanssia pari k:sta. Kolmannella k:ksella N. meni johtoon. Autojen oli ajettava kilpailussa 50 k:sta. Kuun, kiertotähtien k:kset. — *Kuv.* Niin päättyi hänen elämänsä k. Ajatusten k:kset. Keskustelu liikkui suurissa k:ksissa vaalien ympärillä. — *Yhd.*, vars. *urh.* ratak.; alku-, loppuk.; harjoitus-, kunniak. **b.** kiertäen, paikasta toiseen kulkien esim. jssak laitoksessa suoritettava tarkastus- tm. käynti, kiertokäynti, kierto. | Lääkärin k. sairaalassa. Tehdä k. museossa. Lähteä k:kselleen myymälöihin. — *Yhd.* aamu-, pika-, tarkastus-, tutustumisk. **2.** mutka etenemisessä, kaarros. | Jäällä oli tehtävä pitkiä k:ksia vesilammikoiden vuoksi. Sieltä kulkien tulee liian suuri k. Maantie tekee melkoisen k:ksen itään päin. — *Kuv.* Kantaja tehköön kannekirjansa -- ilman esipuhetta ja k:ksia ja kertokoon siinä heti, miten asia on LK. **3.** kerran akselin t. keskipisteen ympäri tapahtuva pyörähdys t. väännös. | Myllynsiipien, moottorin k:kset. Vääntyä muutama k. akselinsa ympäri. Kierrä ruuvia puoli k:sta myötäpäivään. — *Harv.* pyörre. | Myrskyn k:kset KIVI. -- kohahtaen ratsasti hän sen [virran] k:ksiin KIVI. **4.** jakso useita eri vaiheita käsittävässä toiminnassa, erä, vuoro. | K. jssak jatkuvassa työssä. Nyrkkeilykilpailujen ensimmäinen k. Pelata k. loppuun. Vuoden k. talonpoikaistalossa. — *Yhd.*, vars. *urh.* kevät-, syysk.; mestaruusk. **II.** lähinnä konkr:-sesti. **1.** piiri, kehä. | Hiihtää k. talon ympärille. Vanha kansanuskomus on, että kun palava kohta kierretään kolmesti "ukonnuoli" taskussa, tuli ei leviä k:ksen ulkopuolelle. — Vars. *mets.* pesässään olevan karhun t. jnk muun otuksen ympärille kuljettu t. hiihdetty piiri. | Karhu on k:ksessa. Saada kettu k:kseen. K. myydään urheilumetsästäjille. — *Kuv.* Villellä on taas joku tyttö k:ksessa. Joutua poliisin k:kseen. -- vähän pelkään, että tässä on k:ksessa jotakin ALKIO. **2.** kierre; kertaalleen jnk ympäri kiedottu osa jssak kietouksessa, kehämäinen kerros. | Ruuvi, jossa on 10 täyttä k:sta. 56 k:sta sähköjohdinta. Putken ympäri kiedotaan useita k:ksia ohutta lankaa. Köyden k:kset. Ensimmäinen k. hirsiä on jo paikallaan. Patruunat ovat lippaassa kahdessa k:ksessa. — *Yhd.* johdin-, köysi-, lankak.

kierros|aika *s.*, vars. *urh.* Juoksijain k:ajat. **-laskija** *s. urh.* par. kierrosten laskija. **-lu|ku** *s.*, vars. *tekn.* pyörähdysten lukumäärä jssak määräajassa, tav. minuutissa. | Hihnapyörän, potkurin k. Hevosvoima lisääntyy moottorin k:-vun lisääntyessä. **-mittari** *s. tekn.* koneen pyörintänopeuden mittari. **-nopeus** *s.*, vars. *tekn.* = pyörintänopeus. **-suunta** *s.*, vars. *tekn.* Valssin, höyrykoneen k., par. pyörimissuunta.

kierryksi|ssä, -stä, -in *adv.* kiertyneenä. | Kädet k. koivun ympärillä. Liotetut postimerkit menevät kuivuessaan k:in.

kierräl|tää[5] *mom.v.* < kiertää. | K. ovi lukkoon. Silmät -- k:sivät ympäri tehtaan pihan AK.

kierrätävelkakirja *s. liik.* velkakirja, jonka saa siirtää toiselle, juokseva velkakirja.

kierrät|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | A. k:teli vierastaan käsipuolesta ympäri huoneistoa. Oluttuoppia k:ellen miehet kertoivat kuulumisia. — *Intr.* kierrellä. | K:ellen kaarratellen. K. metsällä, ympäri kylää. Kattotorvesta k:televä savupatsas LEINO.

kierrät|tää[2*] *kaus.* ja *fakt.v.* < kiertää. | K. hernettä lautasella. K. vene niemen ympäri. Aivan turhaan minua k:ettiin pitkin maita ja mantereita. — *Intr.* Keivaara asteli edelleen, k:ti [= kiersi] kauas sahajauhopakan taa HEPOR.

kierteelli|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* (< kierre, vars. 2) vrt. kierteinen. | K. ruuvi, pultti. Poran k. kärki. K. tykki.

kierteet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < kierre, vars. 2. | Pultin k. osa. K. peltitölkin kansi. Suusta ladattava, k. tykki. — Muuta käyttöä. | K. kotilonkuori. K:öntä teräslankaa. — *Urh.* K. pallo.

kiertei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (< kierre) vrt. kierteellinen. | K:set sarvet. K. vahakynttilä. K:stä lankaa. Puun k:syys eli kierous. K. lehtiasento. Pylvästä k:sesti ympäröivä korkokuva. Orava kiipeää runkoa k:sesti ylös. K. metallitulppa, pultti. Ruuvin k. osa. Rattaat jyriseevät -- k:sellä tiellä KIVI. — *Urh.* K. pallo. — *Yhd.* kapea-, leveä-, litteä-, pitkä-, terävä-, tiheä-, viistok.; ruuvi-, spiraalik.; oikea-, vasenk.; kokok.; yksi-, kaksi- jne., monik.

kierteis|elin *s. anat.* eräs korvan elin, varsinainen kuuloepiteeli. **-häntä** *s. el.* kiertyvä, tarttumaelimeksi muodostunut pitkä häntä. | Apinoiden k. **-jalkainen** *a.* K. tuoli. **-jousi** *s. tekn.* kierä- t. kierukkajousi. **-poimu** *s. anat.* suolen sisäpintaa kiertävä poimu. **-sumu** *s. täht.* kierremäinen tähtisumu. **-suoli** *s. anat.* kierteispoimuinen suoli.

kierteit|tää[2] *v. tekn.* vuolla t. lastuta kierteet jhk, varustaa kierteillä. | Ruuvi, putken pää k:etään.

kierteitys[64] *teonn. tekn.* < ed. **-kone** *s. tekn.* lastuten kierteittävä kone, kierrekone.

kiertelehti|ä[17*] *v.* kiereksiä, kieriskellä, kierrellä. | Hämähäkki k:i langassaan. K. vuoteellaan. Kankaalta k:vät liekit kapeana, käärmeilevänä kielekkeenä ylös vuoren rinnettä myöten *TARK.

kiertelemätön[57] *kielt.a.* < kierrellä. — *Kuv.* Suora, k. vastaus.

kiertelijä[14] *tek.* < kierrellä.

kiertely[2] *teonn.* < kierrellä. | Käsien k. Pitkän k:n jälkeen. K:ä edellyttävä kaskitalous. — *Kuv.* Tarttua k:ittä vaikeuksiin käsiksi.

kiertiö[3] *s. voim.* telineliike, jossa vartalo kulmanojassa kiertyy toisen käden ympäri 180—360 astetta.

kier|to[1*] *teonn.* (< kiertää) vrt. kierros. **I.** varsin. merk. **1. a.** pyöritys, pyörintä; pyörähdys. | Kätten k:toa. Myllynratas jatkaa k:toaan. Maapallon k. akselinsa ympäri. Vyyhdinpuun k:rot. **b.** jnk esineen jatkuva t. hetkellinen liike pituusakselinsa ympäri. | Automaattinen poran k. Vartalon k. vasempaan. Lukko suljetaan kahdella avaimen k:rolla. — *Yhd. voim.* pään-, vartalonk. **2. a.** mutka etenemisessä, kaarros. | Kulkea k:toa tekemättä. Meille tuli pari kilometriä k:toa. Ratsuväen osasto muuttaa marssisuuntaa k:rolla. **b.** umpinaisen radan t. kulkutien kiertäminen. | Kuun k. maan ympäri. Laskea aikaa auringon k:ron mukaan. Veden k. lämmityslaitoksessa. Vereni kohahti kuumaan k:toon. — *Yhd.* ilman-, savun-, veden-, verenk. **c.** tav:mmin kierros (I. 1. b). | Lääkäri on k:rollaan. — *Yhd.* tarkastusk.; aamu-, iltak. **d.** kuljeksinta, harhailu, samoilu. | K. Lapissa, erämaiden keskellä. Jatkoi k:toaan pitkin syksyisiä katuja. Käydä k:rolla 'mierolla'. — *Yhd.* mieronk. **e.** joutuminen yhdeltä toiselle, omistajan t. haltijan toistuva vaihtuminen. | Omaisuuden, hyödykkeiden k. Rahan k. maksuvälineenä. Vekselin k. K:rolla oleva adressi. **3.** jakso useita eri vaiheita käsittävässä toiminnassa, erä, vuoro. **a.** = kierros. | Kolmas k. peliä on menossa. Yksi k. työssä kestää viikon. Samanlaisten päivien yksitoikkoinen k. Liittäkää vuosi vuoteen, kiertäkööt juhlat k:tonsa VT. — *Yhd.* työk.; kehitys-, säätyk. **b.** *maat.* viljelyskasvien vuorottelu jllak viljelysalalla; viljelysala, jolla noudatetaan tiettyä kasvijärjestystä. | Tavallinen k. oli: kesanto — ruis — suvivilja. Tilan pellot on jaettu useaan k:toon. — *Yhd.* pelto-, viljelyk. **II.** muuta käyttöä. **1.** vetojuhtien voimaa työkoneisiin siirrettäessä käytetty koneisto, jonka muodostavat vetopuomeihin kiinnitetyn vetäjän pyörittämä pystysuora akseli ja liikkeen työkoneisiin siirtävät rattaat. — *Yhd.* hevos-, pylväs-, pystyk. **2.** *kasv.* Convolvulus, köynnös- ja pensaskasveja, joilla on isot, leveän kellomaiset kukat. | Iso k., Convolvulus sepium, Etelä-Suomessa yleinen kansanomainen koristekasvi, "elämänlanka". — *Yhd.* peltok.

kier|toa[1*] *v. harv.* kiertää, kietoa. | Vuosituhansien k:toessa KIVI. Mutta kivellä, k:rottuina savuun, seisoivat -- veljekset KIVI. Lämpiminä k:tovat mun käsivartes väkevät SARKIA.

kierto|aika *s.* Kehällä liikkuvan pisteen k. Taivaankappaleiden k:ajat. Vekselin maksu- eli k. — *Maat.* aika, jonka kuluttua viljelykiertoon kuuluva kasvi tulee uudestaan samaan lohkoon. — *Metsät.* metsikön kylvöstä t. istuttamisesta sen lopulliseen hakkaukseen kuluva aika. **-ajelu** *s.* K. kaupungilla. **-akseli** *s.*, vars. *tekn.* Kaukoputken, jnk koneen k. Hyrrän k. **-artikkeli** *s.* useille sanoma- t. aikakauslehdille yhtaikaa julkaistavaksi jaettu artikkeli, jakeluartikkeli. **-asen|to** *s. voim.* Vartalon taivutus k:nossa. **-asutus** *s.* kiertävä asutus. | Lappalaisten k. **-haastattelu** *s.* useiden henkilöiden haastattelu samasta asiasta.

kiertoil|la[29] *frekv.v. harv.* kierrellä. | -- miehestä mieheen k:i ympäri katajainen haarikka KIVI.

kierto|ilmaus *s. kiel.* varsinaisen ilmauksen asemesta käytetty tyyliarvoinen, enemmän sanova, tav. myös laajempi ilmaus, perifraasi. **-jako** *s. maat.* viljelyalan jako kiertoihin. **-johto** *s. tekn.* kiertävä johto. **-juoksu** *s. voim.* juoksu ympyrän t. soikion muotoista rataa pit-

kin. **-järjestelmä** *s.* K:ä noudattava putkiverkko. — K. maataloudessa. **-kampi** *s. tekn.* **-kanava** *s.* kosken t. jnk muun luonnollisessa vesireitissä olevan esteen kiertävä kanava; kiertävä uunin tms. kanava. **-kanki** *s. tekn.* pyörivän kammen ja edestakaisin liikkuvan ristikappaleen välinen yhdystanko. **-kapula** *s.* tav:mmin viestikapula. **-kasv|i** *s.* kasvi, jonka varsi kasvaessaan kiertyy sopivien tukien ympärille, köynnöskasvi; vrt. kiipijäkasvi. | Tunnettuja k:eja ovat humala ja salkopapu. K:ien heimo, Convolvulaceae. **-katsaus** *s.* Pikainen k. elimistömme terveydenhoitoon. **-kaukoputki** *s. sot.* tykin suuntauksessa käytetty kaukoputki. **-kauppa** *s.* tav:mmin kulkukauppa. **-kenttä** *s. sähk.* **-kimmo(isuus)** *s. fys.* aineen ominaisuus, joka aiheuttaa, että siitä tehty lanka tms. vastustaa kiertämistä. **-kirje** *s.* useille vastaanottajille yhtaikaa lähetetty samansisältöinen kirje, jakelukirje. | Oikeusministeriön k. Käännyimme k:ellä maan opettajien puoleen. **-koe** *s. maat.* maasta tuetulla kylvökoneella suoritettava koe sen eri asetuksilla kylvävän siemenmäärän selville ottamiseksi.

kiertokoulu *s. hist.* paikasta toiseen siirtyvä, kirkon toimesta pidetty alkukoulu. | Käydä k:a. — *Kuv.* Elämän, mieron k. **-mestari** *s. kans.* = seur. **-n|opettaja** *s.*

kierto|kulku *s.* K. museossa. Auringon k. Veren k. Vesi on luonnossa alituisessa k:kulussa. Hyödykkeiden, pääoman k. Anomuksen k. eri virastoissa. Elämän k. — *Fys.* = kiertoprosessi. **-kulma** *s. fys. tekn.* Säätöakselin, peräsimen k. **-kyky** *s.*, vars. *kem.* Eri aineiden k. **-kysely** *s.* useille henkilöille t. elimille yhtaikaa jstak asiasta vars. kirjallisesti tehty kysely. | Vasenkätisiä oppilaita koskeva k. Eräässä aikakauslehdessä oli äskettäin k.: mikä on ollut onnellisin hetkesi? **-käyn|ti** *s.* K:tiä vasempaan. — Vars. kiertäen esim. jssak laitoksessa tapahtuva tarkastus- tm. käynti, kierto, kierros. | K. tavaratalossa, kaupungilla. K:nin aikana vieraat tutustuivat mm. sulfiittitehtaan kuivaussaliin. **-käytävä** *s.* **-käämi** *s. sähk.* käämi, jonka induktiivista vaikutusta säädetään käämiä kiertämällä. **-kääntö** *s. voim.* telineellä toisen säären ympäri tapahtuva kääntöliike.

kiertolai|nen[63] *s.* **1.** paikkakunnalta toiselle kiertelevä henkilö; nomadi; vars. maankiertäjä, kulkuri, kulkulainen. | Poronhoitajat ovat k:sia. Kurja k. Kerjäävät k:set. -- k., jonka ei tarvinnut toimistaan tehdä tiliä kenellekään PEKKANEN. **2.** taivaankappale, joka kiertää toista taivaankappaletta, vars. kiertotähden kuu, satelliitti.

kiertolais|elämä *s.* Paimentolaisten k. Viettää levotonta k:elämää. **-kansa** *s.* tav. nomadikansa. | Lappalaiset, samojedit ym. k:t.

kiertolaisuus[65] *s.* kiertolaisena olo, kiertolaiselämä, -ilmiö. | Työttömyydestä johtuva k.

kierto|laite *s. tekn.* **-lan|ka** *s. kut.* K:gat 'lintuniisikankaan loimilangat, jotka parittain kiertyvät t. punoutuvat toistensa ympäri'. **-lause** *s.* kiertoilmauksen sisältävä lause. **-liik|e** *s.* Katkaista k:keellä vihollisen peräytymistie. Taivaankappaleiden k:keet. Pyörän, kammen, luodin k. Kiinteän kappaleen k. akselinsa ympäri. **-liikenne** *s. sot.* niin järjestetty liikenne, että meno ja paluu tapahtuu eri teitä. **-lintu** *s. el.* vuodenaikojen mukaan paikkakunnalta toiselle kierteleviä, mutta samalla ilmastoalueella pysyviä lintuja; vrt. muutto-, paikkalintu. | K:ja ovat mm. tiaiset, tikat ja varis. **-malja** *s.* kiertopalkintona oleva malja. **-matka** *s.* K. kaupungilla, saariston ympäri, Ruotsissa. K:llaan eksynyt lintu. **-matkalippu** *s.* **-momentti** *s. fys.* voiman momentti jnk pisteen suhteen, vääntö-, staattinen momentti. **-muuntaja** *s. sähk.* jatkuvaa jännitteen säätöä varten käytetty muuntaja, jonka ensiö- ja toisiokäämitysten välistä induktiota voidaan säätää, induktiosäädin, -säätäjä. **-nivel** *s.* nivel, jonka ympäri jk kiertyy. **-nopeu|s** *s.* kiertämis-, kierrosnopeus. | Maapallon, veren k. Rahan k:della tarkoitetaan lukua, joka ilmaisee, montako kertaa se määräaikana keskimäärin kulkee kädestä toiseen. — Vars. *tekn.* par. pyörintänopeus. | Akselin, potkurin, turbiinin k. **-näyttely** *s.* paikkakunnalta toiselle kiertävä näyttely. **-näyttämö** *s.* = pyörönäyttämö. **--ojennus** *s. voim. urh.* ojennus kiertoasennossa. **-palkinto** *s.* palkinto, joka yl. vuosittain kilpailtaessa joutuu aina voittajalta voittajalle, kunnes tav. jku t. jk määräkerrat voitettuaan saa sen omakseen. **-piste** *s.* piste, jonka ympäri jk kiertää. | Kammen k. — *Mer.* aluksen kääntymisympyrällä oleva piste, jonka ympäri alus kääntyessään aluksessa olijasta näyttää kiertävän. **-pisto** *s.* **1.** *käs.* siten ommeltavia pistoja, että ensin tehdään rivi etupistoja ja ne sitten yliluotellaan. **2.** *urh.* miekkailupisto, jolla on tarkoitus vapauttaa oma miekka vastustajan sulusta. **-poikkeama** *s. sot.* luodin t. ammuksen kiertoliikkeestä johtuva poikkeama. **-pokaali** *s.* kiertopalkintona oleva pokaali. **-polku** *s.* vrt. kiertotie. **-portaat** *s. mon.* portaat, joissa toiseen päähänsä kapenevat astuimet nousevat kiertäen, kierreportaat. **-prosessi** *s. fys.* useasta fysikaalisesta tapahtumasta koostuva ilmiösarja, joka palautuu alkutilaansa. **-puhe** *s.* huhu, juoru; varsinaisen asian kiertäen, kautta rantain ilmaiseva puhe. | Ikäviä k:ita toisista ihmisistä. Ei siinä innoissaan keksinyt mitään k:tta, vaan teki heti pyyntönsä. **-pumppu** *s. tekn.* kiertäen liikuteltava pumppu. **-pyörä** *s. tekn.* **-pöytä** *s.*, vars. *tekn.* kierrettävä pöytä t. pöytämäinen alusta.

kierto|rata *s.* vars. kaupungin ympäri kiertävä rauta- t. raitiotie. — Muuta käyttöä. | Tähtien k:radat. K:radalla pidettävät ravikilpailut. **-retk|i** *s.* Eränkävijäin k:et. Lintujen k:et. K:eltään S:n arkistoon joutunut piirros. **-risteys** *s.* katujen risteys, jonka keskipisteeseen on sijoitettu saareke t. muu laite, jota liikenteen pitää kiertää aina samaan suuntaan. **-sauma** *s. käs.* pitsiä leikattuun kankaan reunaan kiinnitettäessä käytetty sauma. **-suunnitelma** *s.*, vars. *maat.* vrt. kierto I.3.b. **-suunta** *s.* Kellonviisarien, akselin, moottorin k. Veden k. lämmityslaitteissa. Rihlojen k. **-taivutus** *s. voim.* Vartalon, pään k. **-tanko** *s.* vrt. kierto-

kanki. **-tappi** *s. tekn.* kierrettävä tappi. **-teitse** *adv.* kiertotietä, -teitä (pitkin), kiertäen. | Palasi kotiin k. Asiakirja on k. joutunut vastustajiemme haltuun. Säätyjen oikeutta ei voitu edes k. sivuuttaa. Ajatuksen k. ilmaiseva kuvalause. **-|tie** *s.* Suon ympäri kulkeva k. Persialaiset hyökkäsivät Efialteen näyttämää k:tietä spartalaisten selkään. — *Kuv.* päästä k:teitä (pitkin) päämääräänsä. Teos, jossa vastustetaan juoppoutta ivan k:tietä käyttäen. **-täh|ti** *s.* aurinkoa kiertävä taivaankappale, planeetta;)(kiintotähti. | Isot ja pienet k:det. Useiden k:tien ympäri kiertää pieniä taivaankappaleita, joita sanotaan kuiksi, seuralaisiksi l. satelliiteiksi. **-uuni** *s. tekn.* tiilten ja kalkin poltossa käytetty pitkä uuni, joka kiertää keskellä olevaa savupiippua, kehä-, rengasuuni. **-vaaka** *s. fys.* herkkä koje pienien veto- ja poistovoimien mittaamiseksi, torsiovaaka. **-vaihtelu** *s. mat.* jhk yhdistelmään kuuluvien suureiden vaihtaminen siten, että ensimmäinen siirtyy toisen sijalle, toinen kolmannen jne. sekä viimeinen ensimmäisen. **-vesi** *s.* Jäähdytyslaitteen k. **-viljely(s)** *s. maat.* **-virta** *s. sähk. vanh.* kolmivaihevirta. **-voima** *s. fys. tekn.* Kammen, roottorin k. Pyörän akseliin vaikuttavat k:t. **-väistö** *s. urh.* miekkailussa: väistö, jossa miekka kierretään vastustajan miekan ympäri.

kiertue[78] *s.* **1.** ryhmä taiteilijoita tms., joka kiertää paikkakunnalta toiselle esiintyäkseen; tällaisen ryhmän kiertomatka. | Elli Tompurin k. Satakuntalaisen osakunnan k. Palata k:elta. — *Yhd.* sirkus-, teatterik.; esitelmä-, kilpailu-, konsertti-, viihdytysk.; kesä-, maaseutuk. **2.** *harv.* yl. kiertokulku, -matka, kierros. | Päätimme tehdä pienen k:en kaupungilla.

kiertuelainen[63] *s.* kiertueen jäsen.

kiertymis|kulma *s.*, vars. *fys.* **-suunta** *s.*

kiertymä[13] *s.* kiertymisen tulos, määrä t. lopputila.

kiertymät|ön[57] *kielt.a.* K. johto. Vitsakseen ei saa jäädä k:tömiä paikkoja.

kiertyväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kiertyvä. | Apinan k. häntä. Kyynärvarren k:syys. Langan k:syys.

kierty|ä[1*] *refl.* ja *pass.v.* -västi *adv.* **1.** liikkeestä, jonka subj:n ilmaisema olio tekee jnk oman pisteensä t. akselinsa ympäri. **a.** pyöriä, vääntyä. | Laakeri, pyörä k:y. K:vä torni. Avaimen k:minen lukossa. Ruuvi k:y puuhun. Aurassa käytetään toisinaan veitsen asemesta varteensa k:västi asetettua pyöreää, terävä-särmäistä levyä. Käsi k:y ranteesta. Suu k:i hymyyn. Kohdun k:minen. Puu k:y [= kieroutuu] kuivuessaan. — *Erik.* säikeiden kietoutumisesta toisiinsa. | Se on komea näky, kun hahtuva koko pituudeltaan k:y langaksi SILL. **b.** mennä rullalle (harvemmin kerälle), käpristyä, kääriytyä. | Lastu k:y puukonterän eteen. Päre k:y palaessaan. Heikosti k:vät sarvet. K. kourulle, käppyrään. Paperiarkki k:y liiman kuivuessa. Käärme k:y kokoon. Lapsi k:i peloissaan äidin syliin. - - lukkari oli k:nyt paksuun vaatekääryyn PAKK. Ei missään ole - - lainetta kauniimmin harjoin k:vää PÄLSI. — Myös vastaavasta avautumisesta. | Kartta k:i auki. — *Kuv.* Sydämeni k:y tuskasta. - - himoihin synnin kierryin / kuin kala nuottahan VK[V]. **c.** kietoutua (pituussuunnassaan, kehänä) jnk ympärille. | Herneen k:vät kärhet. Humala k:y seipään ympäri. Heikot käsivarret k:ivät kaulaani. K:ivät he toisihinsa / niinkuin käärmehet siniset LEINO. Miehet k:vät piiriksi. — *Kuv.* Keskustelu k:y jnk ympärille. Väinämöisen ympärille k:vät runot. **2.** liikkeestä, jonka subj:n ilmaisema olio tekee jnk ulkopuolisen pisteen ympäri. **a.** kaartua, tehdä mutka edetessään. | Aurinko k:y iltaan. Asutusvirta k:i Päijänteen eteläpuolitse itää kohti. — Myös sijainnista. | Metsästä tie k:y sillalle. **b.** *harv.* kulkea jnk ympäri. | - - niin kulkevat he, k:en kerran ympär teaterin KIVI. — *Kuv.* - - vainon kauhistava aastaika oli k:nyt umpeen KIVI. **c.** joutua t. päätyä jhk kiertoteitse, monen vaiheen jälkeen. | Heidän ansionsa k:ivät lopulta T:n taskuun. Vuosikymmenien kuluttua tila k:i jälleen suvulle. Puhe, keskustelu k:y jhk henkilöön, politiikkaan. Ajatukseni k:ivät aina lopulta kalamatkoihin. Lausuntataiteen historialliset juuret k:vät Rooman keisariajan runoilijoihin. Kiusa k:y omaan kuppiin SL. - - ihmisen eteen k:vät hänen kättensä työt VT. — *Erik.* tulla t. muuttua lopulta jksik, kehkeytyä, sukeutua. | Pojat k:ivät meille ikäviksi kiusankappaleiksi. Yhä pahemmaksi k:i kaikki SILL. Heistä ovat k:neet myöhemmin uskollisimmat ystäväni. - - kyllä sitä lisää tehdyksi saadaan, jos niiksi k:y AHO.

kiertäjä[10] *tek.* Maailmanrannan k. Kelaajista on kaksi k:ä ja kolmas köyden johtaja. — *Anat.* kiertäjälihaksista ja -nikamasta. — *Yhd.* maan-, mieronk.; karhunk. **-kärsäkäs** *s.* = kääräkärsäkäs. **-lihas** *s. anat.* raajaa sen keskiakselin ympäri kiertävä lihas. **-nikama** *s. anat.* toinen kaulanikama.

kiertämis|liike *s.* Pyörän k. **-suunta** *s.* Korkkiruuvin, voiman k.

kiertämä[13] *s.* kiertäminen; kiertämisen tulos, määrä t. lopputila. | Kymmenen k:n kuluttua. Sinulla ei ole omaisuutta pennin pyöreää, ei rihman k:ä AK.

kiertämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* jota ei ole kierretty t. ei voi kiertää; välttämätön, ehdoton. | K:öntä lankaa. — K. kohtalo, käsky, välttämättömyys. Sota oli k:tömästi edessä.

kiertäy|tyä[44] *refl.v.* < seur. | Verkkoon k:tynyt kala. - - tuossa paikassa [he] olivat k:neet kehään laulajapojan ympärille AHO. - - hänenkin kaulansa ympäri k:si äkkiä takaapäin pehmoinen käsi IVALO.

kier|tää[6] *v.* -tävästi *adv.* tav. jnk pisteen t. akselin t. vastaavien esineiden ympäri tapahtuvasta liikkeestä; vrt. kiertyä.

I. selvästi tr. käyttöä. **1.** obj:na esine, joka itse saatetaan liikkeeseen. **a.** pyörittää, kieputtaa; vääntää. | K. jtak pyörää, käsikiviä. K. kampea. Käsin k:rettävä hiomakone. Hevosen k:tämä vintturi. K. avainta, ovi lukkoon. K. ruuvi puuhun. K. säilyketölkin kansi auki.

K. vartaloaan. Jalan k:täminen sisäänpäin. K. kivääri jkn käsistä. — *Kuv.* Tuska k:tää sydäntä. Oikein mieltä k:tää tuollainen näky. — *Erik.* antaa säikeelle kierre pyörittämällä sitä sen akselin ympäri. | K. lankaa. K:retty johdin. Nuoran k:täminen notkeista kasvisaineista. Vitsasten k:täminen. K. viiksiään. **b.** tav:mmin kierittää, vierittää. | K. lumipalloja. Lanttuviipaleita k:retään munassa ja korppujauheessa. — *Kuv.* K. syy jkn niskoille. -- kuta kauemmin niitä [kuohuvia aaltoja] katselit, sitä useamman kuvan ne k:sivät esille AHO. — *Kem.* D-viinihappo k:tää [= kääntää polarisoidun valotason] oikealle, l-viinihappo vasemmalle. **c.** saattaa rullalle, torvelle (harvemmin kerälle), kääriä, käpristää. | Kokoon k:rettävä kaihdin. Peratut silakat k:retään rulliksi. K. hihansa ylös. Nutturalle k:retyt hiukset. K. tiukkaan kääröön. — Myös vastaavasta avaamisesta. | K. rulla auki. **d.** kietoa, kieputtaa (pituussuunnassa) jnk ympärille. | K. kätensä jkn kaulaan. Humala k:tää vartensa seipään ympäri. K. lankaa jnk ympärille. Kukkakorin sanka on k:retty silkkinauhalla. Valkeat helmet sun kaulahas / ma k:sin, armahin VILJANEN. — Myös vastaavasta avaamisesta. | K. onkensa auki. — *Kuv.* Sellainen nainen, joka k:tää miehen pikkusormensa ympäri 'saa miehen täydellisesti valtaansa, noudattamaan tahtoaan'. **e.** *tilap.* Vapisevin sormin hän k:si [= käänsi] nurin kaikki muutkin taskunsa KARHUM. -- jos nyt kova onni k:täisi [= kääntäisi] tässä kaikki nurin niskoin KIVI. -- ne k:sivät [= iskivät] silmää toisilleen, kun miestä mainittiin AHO. -- ei se kuivaa leipäpalaa suunsa sivu k:rä [= hyljeksi] JOTUNI. -- tämä hetki on k:tänyt pääni pyörään KIVI. -- sydämeni kipenöitsee, koska tarkoitukseni aina k:retään pahimmaksi, tehdään pikimustaksi KIVI.

2. obj:na esine, jonka ympäri jku t. jk liikkuu. **a.** kulkea t. mennä jnk ympäri. | K. rakennus kolmeen kertaan. He k:sivät salin. Diaz k:si v. 1487 Afrikan eteläisimmän niemen. Maapallo k:tää aurinkoa. Äidin veitsi k:si sujuvasti perunan pintaa SILL. — *Kuv.* K. kuin kissa kuumaa puuroa SP. Ajatukseni k:tävät alituisesti sinua. — *Erik.*, vars. *mets. kal.* saattaa kierrokseen. | K. karhu. Talvisen teeriparven k:täminen. K. apaja. -- he saivat k:retyksi suuren joukon kaloja UT. **b.** ed:een liittyen: kaartaen sivuuttaa, välttää, karttaa, kaihtaa. | K. kivet ja kannot. Mäen, särkän k:täminen. Kaukaa kaartaen hän k:si minut. Älkäähän taloa k:täkö [= poiketkaapa taloon], kun siellä päin liikutte! KOJO. Halla k:si kylämme. | Ka, minkäpäs sille kuolemalle tekee --. Ei se k:rä ketään LASSILA. Hän yritti nukkua, mutta uni k:si kaukaa hänet LEINONEN. — K. vaikeudet. Vaihdeongelmaa on koetettu k. varustamalla moottori etupuristuksella. Sanoa ajatuksensa k:täen. Vastata k:tävästi. K. lakia, määräyksiä. Älä k:rä suoraa kysymystä! Ken k., oi Herra, sun tuomios voi VK. — *kiertäen kaartaen* kautta rantain. | Yritti k:täen kaartaen tiedustella mielipidettäni. **c.** olla jnk ympärillä, ympäröidä. | Ruohokenttää k:tävät käytävät. Vesi k:tää kylää kolmella puolella. Ikkunaa k:tävä muratti. Hänen leuanalustaansa k:si punainen kipparinparta. Häntä oli parhaan ikänsä k:tänyt vaiteliaisuuden muuri HEPOR.

II. etup. intr. käyttöä. **1.** melko *harv.* pyöriä, kieppua. | Pyörä k:tää vastapäivään. Tuulimyllyn siivet rupesivat k:tämään. Maa k:tää akselinsa ympäri. — Vars. **2.** ryhmään I. 2 liittyen. **a.** kulkea ympyrän muotoista t. muuten umpinaista rataa t. kulkutietä pitkin. | K. kehässä t. kehää. Taivaankappaleet k:tävät avaruudessa. Veri k:tää suonissa. Peli k:tää myötäpäivään. Tuuli menee etelään ja k:tää pohjoiseen, k:tää yhä k:tämistään VT. — *Yksipers.* Vatsassa k:si ilkeästi. — *Kuv.* Todistelu k:tää kehässä. Ajatukseni k:sivät kodin piirissä. Katselijoissa alkaa k. onea sääli HAARLA. **b.** kulkea t. mennä kaartaen, mutkitellen jnnek, päätyä jhk kiertoteitse. | K. jnk ohi. Ratsujoukko pääsi k:tämään A:n vasemman sivustan taakse. Puhe k:si [tav:mmin: kiertyi] jälleen kesäloman viettoon. — Myös sijainnista. | Jäljet k:tävät saunalle. Tie k:tää luikerrellen talosta taloon. Asutusalue k:si Perniöstä Kokemäen kautta Lopelle ja Suur-Hollolaan. **c.** kuljeksia, harhailla, samota. | K. kaupunkia, pitkin katuja, metsällä. Kansaa ripittääkseen papit k:sivät usein pitäjällä. Lähteä maailmaa k:tämään. Annoin katseeni k. salissa. — *kiertävä* (a.) paikasta toiseen ajoittain siirtyvä. | K:tävä kyläsuutari, sairaanhoitaja. K:tävä koulu, näyttely, varasto. Harjoittaa k:tävää elinkeinoa. **d.** joutua yhdeltä toiselle, vaihtaa toistuvasti omistajaa t. haltijaa. | Viinapullo k:tää mieheltä miehelle. Sokeri- ja kerma-astiat k:tävät kahvipöydässä. Panna viestikapula k:tämään. Raha k:tää. Pöytäkirja k:si jokaisen luettavana. Suusta suuhun k:tävä juttu. Nimismiehen toimi k:si pitäjän mahtavimpien isäntien kesken.

1. **kieru**[1] *s. harv.* kierre, kierukka tms. | -- huulet olivat omituisesti k:ssa SILL.

2. **kieru**[1] *s. vaill. murt.* (kova) vauhti. | -- aika k:a vain matkalle! ALKIO.

kierukanmuotoinen *a.* (myös ⌒) vrt. seur.

kieruk|ka[15*] *s.* spiraali; vrt. kierre, kierä. **1.** *mat.* ja *yleisk.* tasossa sijaitseva käyrä, joka kiertää (äärettömän monta kertaa) kiinteän pisteen, navan, ympäri tav. joko sitä rajattomasti lähestyen tai siitä rajattomasti loitoten; myös tällaisen käyrän muotoisista esineistä: kiehkura, kiemura, käärö, käpry. | K:an muotoinen kellonjousi. Joonialaisen pylvään k:at 'voluutit'. Viulun k. 'kaulan yläpää'. Saniaisen k:kaan kiertyneet lehdet. Kyljykset kierretään k:alle. Hatun punonta aloitetaan muodostamalla keskelle pieni k. — *Yhd.* makkara-, paperi-, taikina-, tuohik. **2.** *tekn.* ruuviviivan muotoisesta esineestä, par. kierre, kierä. | Mutterin kokoon puristama k. — *Yhd.* johto-, putki-, teräs(lanka)k. (par. -kierä); ruuvik. (par. -kierre).

kierukkainen^{63} *a.* jossa on kierukka; kierukkamainen. | K. uurre. Etanan k. kuori.
kierukka|jousi *s. tekn.* kierukan muotoinen jousi, esim. kellonjousi; vrt. kieräjousi, kiemurajousi. **-koriste** *s.* Esihistoriallisen puvun k:et. **-mai|nen**^{63} *kalt.a.* -sesti *adv.* K. kasviköynnös. Kulkea k:sta rataa. Kiertyä k:sesti. **-pora** *s. tekn.* par. kieräpora. **-pyörä** *s. tekn.* kierukan muotoinen pyörä, esim. kronometrikellossa jousen käyttövoiman säätöpyörä. **-ruuvi** *s. tekn. vanh.* kierä. **-välitys** *s. tekn.* = kierävaihde.
kier|ä^{11} vrt. kiero. **1.** *a.* -yys^{65} *omin.* **a.** langasta tms.: huomattavan, liian kierteinen. | K. rihma, köysi. Loimeksi tarkoitetut langat kehrätään k:emmiksi kuin kuteiksi tarkoitetut. **b.** jäästä tms.: lumeton ja sileä. | K. jää, tie, keli. -- alas soihin ja järviin, jotka k:inä kiiluvat huurteisten salojen keskessä AHO. — *S:sesti.* Syksyinen k. Hevonen tahtoi kompastua k:ällä. **c.** *ark.* ihmisestä, teosta tms.: viekas, kavala, kiero. | K. toveri. K. juoni, keino. Siinä on jotakin k:ää. Maailman k:yys. **2.** *s.* **a.** *tilap.* Auringon k. 'kehrä, pyörä'. Näkink., ks. tätä. Päästään k:älle kaartuva [= kiertyvä] sarvi. — Ei ole kiireen k:ä [ei pienintäkään kiirettä] SP. **b.** ruuviviiva; *tekn.* erityisellä ruuvikierteen muotoisella hammastuksella varustettu, kieräpyörään lomistuva kone-elin. | K. muodostaa yhdessä kieräpyörän kanssa vaihteen, jossa akselit ovat kohtisuorassa toisiaan vastaan ja vaihdesuhde suuri.
kierähammas *s. tekn.* kierään lomistuvan hammaspyörän hammas.
kieräh|dellä^{28*} *frekv.v.* -tely^{2} *teonn.* < seur. | K. kyljeltä kyljelle. -- silmät k:televät ilkeästi SILL.
kieräh|tää^{2*} *mom.v.* -dys^{64} *teonn.* < kieriä. | Pallo k:tää piiloon. Silmään k:tää kyynel. K. nurin, vatsalleen. K. satulasta. Auto k:ti ojaan. Ovesta k:ti sisälle pieni tyttö. Einon kielelle k:tää jo tyly sana AK.
kieräil|lä^{29} *v. ark.* -y^{2} *teonn.* kieroilla. | Älä k:e! Ei tässä auta k:y! K. itsensä vapaaksi sitoumuksestaan.
kierä|jousi *s. tekn.* ruuviviivan muotoinen jousi. **-lajittelija** *s. tekn.* ruuvisyöttöinen viljanlajittelija. **-nosturi** *s. tekn.* ruuvin avulla nestettä tms. nostava kuljetin. **-pora** *s. tekn.* ruuviviivan muotoisella uralla varustettu poranterä. **-putki** *s.* ruuviviivan muotoinen putki. **-pyörä** *s. tekn.* vrt. seur. **-vaihde** *s. tekn.* vaihde, jonka muodostavat toisiinsa hammastuvat kierä ja kieräpyörä. **-villa** *s. kans.* marraskuun lopulla lampaista keritty parhain villa.
kieräyttää^{2*} *kaus.v.* < kierähtää. | K. säkki rattailta.
kies|auta, -|avita *interj.* lievä voimasana; vrt. Kiesus 2. | Kuuma on, kuuma se k:auta on... pannaanpa jäitä sammioon TOPPILA.
kies|it^{4} *s. mon.* (*rinn.* kääsit) alk. kaksipyöräiset, yksi-istuimiset ajelurattaat, joissa takana voi olla ajajanpenkki; myös kevyistä nelipyöräisistä ajoneuvoista. | Keinuvat k. Kiivetä k:eihin. Istua k:eissä. — *Yhd.* kirkkok.
Kiesu|s^{64} *s.* **1.** *kansanr.* Jeesus. | Ristin K. Lähe nyt, ainoa, avuksi, / K. kulta, kumppaliksi! KANT. **2.** (tav.: k-) voimasanana. | Voi taivaan K.! Ei ole rahaa, ei k:ksen killinkiä. | Herra K.! — tästä leimahtaa ja läimähtää KIVI.
kietais|ta^{24} *mom.v.* < seur. | K. kätensä jkn kaulaan. K. huivi päähänsä. Uumille oli k:tu punainen vyö. — *Kuv.* Pimeys tuntui k:seen heidät tiukasti yhteen isoon laskokseensa SEPPÄNEN.
kieto|a^{1*} *v.* **1.** kiertää t. sitoa jtak jnk ympärille, kääriä, verhota jllak t. jhk. | K. köysi, nuora jnk ympärille. K. kätensä jkn kaulaan, vyötärölle. K. vaatetta ympärilleen. K. jtak vaatteeseen, paperiin. K:i lapsen kapaloon. Tuuli k:i housunlahkeet säärien ympärille. Syliini sun kiedon *MANN. **2.** *kuv.* Sumu, usva, yö, talvi k:o ympäristön, maiseman vaippaansa. Höyrypilvet k:ivat asemasillan valkoiseen sumuun. — K. jku pauloihinsa, kahleisiinsa. K. valheen verkkoon. Englanti onnistui k:maan Hollannin sotaan. Miksi koetatte k. minua, te ulkokullatut? UT^{v}. — *Erik.* kiehtoa, lumota. | K:van kaunis tyttö. Asia, joka k:i voimallisesti mieltämme.
kietoil|la^{29} *frekv.v.* < ed. | Taloa k:ee jo syysillan sumu.
kietoontua^{1*} *v.* tav:mmin kietoutua.
kietosauma *s. anat.* otsaluun ja päälaenluiden yhtymäsauma.
kietou|s^{64} *s.* nuora-, nauha- tms. kierteet jnk ympärillä. | Keihään k. Hyppyseipään k:kseen voidaan käyttää myös eristysnauhaa.
kietoutu|a^{44} *refl.* ja *pass.v.* < kietoa. | K. yhteen, toisiinsa. Hänen kätensä k:ivat kaulaani. Humala k:u salkonsa ympärille. K:i huopaansa. — *Kuv.* K. paheen pauloihin. K. selkkauksiin. [Cervantesin] nimen ympärille on -- k:nut joukko epähistoriallisia taruja TARK. Kas kuinka synnin orja, / kietounut himoonsa VK^{v}.
kieunta^{15*} *teonn.* < kiekua. | Kukon k.
kievahdus^{64} *s. voim.* eräs telineliike.
kievari^{5} *s.* kestikievari. **1.** majatalo. | K:n emäntä. Yöpyä k:ssa. **2.** majatalonpitäjä. | Suuri hevosmieshän se on, se k. ALKIO. **-hevonen** *s.* **-kyy|ti** *s.* Ajaa k:dillä. **-n|pitäjä** *s.* **-talo** *s.*
1. kihah|taa^{2*} *mom.v.* -dus^{64} *teonn.* (< kihistä) sihahtaa, sähähtää; vihaisesti äännähtää, tokaista; ks. myös kihaus. | Hehkuva rauta k:taa veteen pistettäessä. Kiukaasta löyhähti k:tava löyly. — K:ti kiukkuisesti kuin kissa. K:ti Perm kironsa: -- LEHT.
2. kihah|taa^{2*} *mom.v.* -dus^{64} *teonn.* (< kihota) herahtaa, valahtaa, äkkiä nousta, läikähtää. | Kyynel k:taa silmänurkkaan. Vesi k:taa kielelle. Hiki k:ti hartioihin. Viina k:taa päähän, tukkaan 'juovuttaa äkkiä'. Kasvot k:tivat punaisiksi. Kiukku k:ti mielessäni. Veri k:taa suonissa. Olisiko Vapulla varsa? k:ti Taavetin ajatuksissa KARHUM.
kihar|a^{18} **1.** *s.* kierukkamainen, kierteinen hiussuortuva, hiuskiehkura, -laine; *mon.* (kihartuneet, aaltoilevat) hiukset, kutrit. | Hatun alta pistävä k. Tukka menee k:oille. Laitteli ohimoille k:oita. — Tummat, vaaleat, ruskeat

k:at. Seppele k:oillaan. K:at huurteessa. K:at tuulessa hulmuten. — *Kuv.* Silloin kuusi uhaten ravisti k:iansa KIVI. — *Yhd.* hiusk.; korva-, otsak.; kesto-, vesik:at. 2. *a.* -uus[65] *omin.* kiherä, kiehkurainen, aaltoinen. | K. tukka. Villa on k:aa. K:aa lankaa. Vuoli päreestä k:ia lastuja. Villan k:uus. — *kihar|assa,* -aan (adv.) Hiukset ovat k:assa. — *Yhd.* luonnonk.

kiharahiuksinen *a.* K. pojanpallero.

kiharai|nen[63] *poss.a.* K:set hiukset. Lapsen k. pää. K:sta villaa. — *Yhd.* kulta-, ruskea-, vaaleak.

kihara|karvainen *a.* K. koira. **-päinen** *a.* K. tyttönen. **-pää 1.** *s.* kiharatukkainen pää. | Siveli poikansa pehmeätä k:tä. **2.** *a.* kiharatukkainen. | K. neekeri. — *S:sesti.* Pieni k. Äidin k. **-tukka 1.** *s.* kiharainen tukka. | Kampasi lyhyttä k:ansa. **2.** *a.* = seur. | K. tyttö. **-tukkainen** *a.* K. juutalainen. K. neitonen. **-villainen** *a.* K. lammas.

kiharoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* = kihartaa.

kiharrin[50*] *s.* papiljotti.

kihar|taa[6] *v.* **1.** tehdä kihara(ise)ksi, kiharoida, kähertää. | K:si tukkansa. K:retut hiukset. **2.** olla (vähän) kihara(inen), kihartua. | Rehevät, k:tavat hiukset.

kihartu|a[1*] *pass.v.* < ed. | K:neet hiukset. Tukka, joka k:u otsalta.

1. **kihau|s**[64] *s.* = 1. kihahdus. | Löylyn k. Suuttumuksen k. — *Murt.* väenkokous. | Pieni talkoonk. KARHUM. - - joka viime aikoina on nähty lapualaisten järjestämissä k:ksissa juhlapuhujana AK.

2. **kihaus**[64] = 2. kihahdus. | - - oli syytä ottaa pikku k. [= humala] ja saada iloja irti elämästä HAANPÄÄ.

1. **kihaut|taa**[2*] *kaus.v.* (< 1. kihahtaa) vars. löylyn heittämisestä. | K:ti kovat löylyt. K:apa kiukaalle vielä kipollinen.

2. **kihautt|aa**[2*] *kaus.v.* < 2. kihahtaa. | Kahvipöytä k:i veden kielelle. Vanha muisto k:aa kyynelen silmänurkkaan. — Itkeä k:i.

kih|data[35*] *v.* (*rinn.* kiuhdata) pinnasta, jossa vaihtelee useita värivivahduksia: vivahtaa, hohtaa, häivähdellä, läikehtiä. | K. siniseltä t. siniselle. Kangas k:taa. Punaisena k:taava iltarusko. Metalli k:tasi hiukan vihreää, hiukan ruskeaa AK.

kihelmä[13] *s.* = kihermä. | - - he ryhmittyivät sikinsokiseksi k:ksi LEINONEN.

kihelmö|idä[30] *v.*, *3. pers.* -inti[4*] *teonn.* **1.** kutkuttavasta ja samalla polttavasta t. pistävästä tuntoaistimuksesta t. kivusta: vihavoida, kirvellä, kirpelöidä, kimoilla, polttaa. **a.** subj:na aistimuksen, kivun aiheuttaja. | Hiki k:i otsalla, silmissä t. silmiä. Säkenet räsähtelivät silmille, polttivat ja k:ivät JÄRVENT. K:ivä korvapuusti, läimäys. — *Yksipers.* Sormenpäitä, korvia, silmiä k:i. Haavoja poltti ja k:i. Poskissa k:i. [Tihkusade] löi vettä kasvoihin niin että k:i RAILO. - - ruumistani k:itsi aivan kuin olisin noussut nokkosista AK. — *Kuv.* Tunsin vain hänen katseensa k:ivän niskassani J.SAULI. Viha ja katkeruus k:i minussakin AHO. Hän - - tunsi hiusjuuriin asti k:ivää häpeää WALTARI. Kun asia useita iltatunteja oli k:inyt hänen päässään - - SILL. **b.** subj:na paikka, elin tms., jossa aistimus, kipu tuntuu. | Poskipäät k:ivät. K:ivä arpi, tulehtuma. Ruumis tuntui k:ivän joka paikasta. — *Kuv.* Jalat k:ivät kävelynhalusta. Sormeni aivan k:ivät, kun näin kirjeen hänen pöydällään. - - hänen täytyi sitä k:ivin aivoin pohtia päivät päästään AK. **2.** *harv.* kihisten tihkua, liikehtiä, porehtia; erik. SILL:llä: säkenöidä, säihkyä, sädehtiä. | - - vuoriseinän alta k:i lähde maasta AHO. - - lukemattomat mesihelmet k:ivät sen tuhansilla lehdillä KARHUM. Muikkuparvia k:i taajassa I.K.INHA. — [Vedenselkä] sädehtii ja k:i - - auringon valossa SILL. - - tuntee päänsä päällä kirkkautaan k:ivän avaruuden SILL.

kihelmöitt|ää[2*] *kaus.v.* < ed. | Kylmä k:ää sormenpäitä. - - sinä syksynä k:i kyllä tämäkin asia noitten vähäisten ihmisten mieliä SILL. — *Yksipers.* Ihan jalkopohjia k:i.

kihelöi|dä[30] *v. harv.* kihelmöidä. | K:tsipä miehen päässä KIVI.

kihermä[13] *s.*, melko *harv.* (*rinn.* kihelmä) parvi, ryhmä, rykelmä, sikermä. | K. miehiä. Istuttiin yhdessä k:ssä. Talot ovat tiheässä k:ssä. Uistimen koukut ovat monessa k:ssä. Hän laittelee sanansa - - kauniille k:lle AHO. — *Yhd.* kukkas-, oksak.; runok.

kiher|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kihertää. | Yrjö - - tasailee eväitään ympärillään k:televille lapsukaisille KARHUM. — Nauraa k.

kiherty|ä[1*] *pass.v.* < seur. 1. | K:nyt villa, tukka. Vaaleat ohimohiukset k:ivät - - korvallisille HAARLA.

kiher|tää[8] *v.* **1.** = kihartaa. | K:retyt viikset. — K:tävät hiukset. **2.** liikehtiä tiheänä ryhmänä, kuhista, kihistä. | - - krouvin vaiheilla k:si mustanaan markkinarahvasta AK. **3.** hiljaisesta, hihittävästä naurusta: hykertää. | Nauraa k:si. - - k:tää yhäkin omia naurujaan HAARLA. — *Harv.* itkemisestä. | [Tyttö] joka parhaillaan k:si itkua R.RAUANHEIMO.

kiher|ä[18] *a.* -yys[65] *omin.* = kihara. | K. parta. Eri villalajien erilainen k:yys.

kihinä[14] *teonn.* < seur. (*1.*) Löylyn, kiukaan k. Tynnyristä kuului hiljainen k. [Myllyn] lattian alla jatkui kohina ja k. SILL. Naurun k. (*2.*) Muurahaisten k. Kadun levoton k. Pirtissä oli k:ä ja kähinää. Porvarienkin taholla syntyi pientä k:ä.

kihis|tä[41] *v. onom.* **1.** pihistä, sihistä, sähistä, kähistä. | K:evä kekäle. K:evää sahtia. Rasva k:ee pannussa. Kiuas k:ee ja paukahtelee. Koski kuohui ja k:i. - - mahla koivun suonissa k:i AHO. Nauraa k. Mies k:i vihasta. Kiukkuinen niin että k:ee. [Päihtynyt] koki lumella hieroa polttavaa ja k:evää päätänsä PÄIVÄR. **2.** tiheän ryhmän keskisestä liikehtimisestä, kuhista, vilistä. | Väkeä k:ee mustanaan, kirjavanaan. Kansaa niin että k:ee. Miestä k:i kuin muurahaispesässä. Kaloja oli k:emällä. Ikkuna k:i kärpäsiä. Kadut k:evät ihmisistä. Kylä oli täynnä k:evää elämää. - - aurinko paistoi ja meri k:i kuin kultaisia rahoja täynnä LEHT. — *Kuv.* Ajatukset k:ivät hänen aivoissaan KIANTO. **3.** *harv.* kutista, ki-

helmöidä. | Jos vasenta kämmentä k:ee, niin rahaa ja tavaraa menee AK.

kihistää^{2} *v.* vars. nauramisesta: kihertää, hykertää. | Nauraa k.

kihlaantua^{1*} *v.* = kihlautua.

kihlahuivi *s.* huivi kihlalahjana.

kihlajaiset^{63} *s. mon.* kihlauksen johdosta järjestetty juhlatilaisuus, kihlajaisjuhla. | Pitää k.

kihlajais|juhla *s.* **-kahvi** *s.*, us. *mon.* Tarjota k:t. Mentiin k:lle. **-kutsut** *s. mon.* **-lahja** *s.*

kihla|kalu *s.* kihlasormus t. -lahja. | [Asteli] k:kalut taskussa Marin aitalle AK. — *Leik.* Kruunun k:kalut 'käsiraudat, kahleet'. **-kort|ti** *s.* kortti, jolla kihlauksesta ilmoitetaan tuttaville. | Painattaa, tilata k:it. Lähetti k:tinsa minulle. **-kumppani** *s.* Ennen kuin kuulutus annetaan, on kumpaisenkin k:n annettava -- kirjallinen vakuutus siitä, että eräitä avioesteitä ei ole LK.

kihlakunnan|arkisto *s.* kihlakunnanoikeuden arkisto. **-kartta** *s.* kihlakunnan aluetta esittävä ns. taloudellinen kartta. **-katselmus** *s.* kihlakunnantuomarin ja -lautakunnan ennen tilusriitojen selvittämiseksi pitämä katselmus. **-käräjät** *s. mon.* = käräjät 2. **-lautakunta** *s.* kihlakunnanoikeuden lautakunta. **-lautamies** *s.* kihlakunnanoikeuden lautakunnan jäsen, lautamies. **-oikeus** *s.* lainoppineen puheenjohtajan ja lautamiesten muodostama alioikeus maalla. **-posti** *s. hist.* kansan velvollisuutena ollut virkalähetysten kuljetus. **-raja** *s.* **-tuomari** *s.* kihlakunnanoikeuden puheenjohtaja. **-vouti** *s. hist.* kruununvouti.

kihlakun|ta *s.* **1.** lääniä pienempi, nimismiespiireihin jakautuva yleinen hallintoalue; aikaisemmin myös muunlaisista hallinto- ja lainkäyttöalueista. **2.** *harv.* kihlakunnanoikeus. | On käyty k:nassa, kuvernöörissä, hovioikeudessa ja senaatissa KATAJA. **3.** *murt. vanh.* Varsinais-Suomen rannikkopitäjissä käytetty kirkkovene.

kihla|lahja *s.* sulhasen morsiamelleen kihlauksen tapahtuessa antama lahja. **-markkin|at** *s. mon.* Mennä k:oille 'ostamaan kihloja, kihloille'. **-matka** *s.* kihlautumis-, kihlojenostomatka. **-pari** *s.* kihlakumppanit, kihlautuneet, sulhanen ja morsian. | Toivotamme onnea k:lle! **-raha** *s. hist.*, myös *mon.* sulhasen morsiamelleen kihlalahjaksi antama raha. **-silkki** *s.* vrt. kihlahuivi. **-sormus** *s.* tav. sileä, meillä vasemman käden nimettömässä sormessa pidettävä sormus, jollaisen kihlakumppanit antavat toisilleen kihlauksen merkiksi.

kihl|at^{10} *s. mon.* **1.** sormus ja us. myös lahjat, jotka sulhanen antaa morsiamelleen kihlauksen merkiksi; joskus: kihlasormukset. | Kiiltävät k. Antaa, ottaa vastaan k. Maija oli jo ottanut Jussilta k. Sai k:oiksi silkin ja sormuksen. Sano, paljonko tahdot k:oja... tai ota tuosta, minkä haluat AHO. Antaa k. takaisin. — Mennä k:oille (kans.) 'kihloja ostamaan, kihlamatkalle'. Rikkukin on viime lauantaina ollut k:oilla Seppälän Mantan kanssa AK. — *Leik.* Kruunun k. 'käsiraudat, kahleet'. Et sinä poika ymmärrä, mitä nämä k. merkitsevät, kun ne ovat pojan kintuissa SILL. **2.** *kihl|oissa*, -oihin (adv.) kihlautuneena. | Olla k:oissa jkn kanssa. Joko hänkin on k:oissa! Mennä k:oihin. — *Yhd.* julki-, salak:oissa.

kihla|ta^{35} *v.* tehdä kihlaussopimus, mennä kihloihin jkn kanssa; vars. ottaa morsiamekseen t. (entisajan oloista puhuen) antaa (tyttärensä) jklle morsiameksi. | K. jku. K:si tytön kultasormuksella. Isä oli k:nnut tyttärensä Henrik-herralle. K:ttu morsian. -- oletpa nyt k:ttu mies KIVI. — *kihlattu* kihlakumppani, vars. morsian. | Antoi lahjan k:tulleen. Niin Joosefkin lähti -- verolle pantavaksi Marian, k:ttunsa, kanssa UT. — *Kuv.* Kasteessa Jeesus on k:nnut syntisen ensi kerran omakseen AK. Kruunu kun k:a [= panee rautoihin], niin sen kahleet ovat lujat KATAJA.

kihlaus^{64} *s.* naisen ja miehen välinen sopimus avioliittoon menemisestä. | Julkaista k. Purkaa k. **-aika** *s.* Lyhyt, pitkä k. **-ilmoitu|s** *s.* Sanomalehtien k:kset. **-päivä** *s.* **-sopimus** *s.* **-uutinen** *s.*

kihlautua^{44} *refl.v.* (*rinn.* kihlaantua) tehdä kihlaussopimus, mennä kihloihin. | K. jklle. — *kihlautuneet* kihlakumppanit, -pari.

kihl|oa^{1} *v. kans.* -onta^{15*} *teonn.* kihlata. | -- kisataan, k:otaan ja vietetään häitä I.K.INHA. -- elä k:o kirkkotieltä, / siell' on porsaskin punassa KR.

kihna|ta^{35} *v.* -us^{64} *teonn.* = kihnuttaa. | Jalkain k:us toisiaan vastaan AHO.

kihnust|aa^{2} *deskr.v.* hitaasta, laahaavasta kävelystä, liikkumisesta. | Tulla k:i. -- asteli, k:aen pitkin kujaa KIVI.

kihnut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < seur. | K. kylkeään. — Ajaa k:teli hiljalleen.

kihnut|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* kihnata. **1.** hangata, hieroa, kahnata, kyhnyttää. | K. kahta puuta vastakkain. K. kylkeään. K. köysi poikki. -- pitkät talviyöt sahata k:ettiin lankkuja pärevalkean valossa LINN. — K. viulua. **2.** *deskr.* Mennä k. 'mennä hiljakseen'. Elää k. 'kituuttaa'.

1. **kiho**^{1} *ark.* mahtimies, pomo, pamppu. | Iso k. Komppanian k:t. — *Yhd.* kommunisti-, puoluek.

2. **kiho**^{1} *s. murt.* pore, poreilu, kuohu, kuohunta. | -- ajelehti kuin lastu kosken k:ssa PAKK.

kihoil|la^{29} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < kihota. | Ihosta k:ee hiki. Pihkan k:u puusta.

kihokki^{5*} *s.* Drosera, matalia, tav. suomailla kasvavia, hyönteisiä ravinnokseen käyttäviä kasveja. | Pyöreälehtinen, pitkälehtinen k.

kihomato *s.* Oxyuris vermicularis, pieni, valkoinen, sukkulamatoihin kuuluva ihmisen suoliloinen.

kiho|ta^{38} *v.* tihkua, herua, valahtaa, nousta. | Kyyneleet k:avat silmiin. Hiki k:si otsalle. Vesi k:aa kielelle. Kuopan pohjalle oli k:nnut vettä. — Viina k:aa päähän, kulmiin. Poskille oli k:nnut lievä puna. — *Kuv.* Haikeus k:si mieleen.

kihti^{4*} *s.* niveltulehduksia aiheuttava aineenvaihduntatauti, luuvalo, podagra; *kans.* kaikista reumaattisista kivuista; vrt. leini, reumatismi. | K. kolottaa jalkaani. Kihdin jäytämät jäsenet. **-jyvä** *s.* ankeroisen toukan

vioittama, paksuksi ja kurttuiseksi **muuttunut** vehnänjyvä. **-kohtaus** *s.* Äkillinen k. **-linimentti** *s.*

kihti|nen[63] *a.* kihtiä poteva, kihdin vaivaama, luuvaloinen; leininen. | K. ruotiukko. K:set jäsenet.

1. **kihu**[1] *s.* Stercorarius, lokkien heimoon kuuluvia, merien ja tunturivesien rannoilla eläviä lintuja; *syn.* räiskä. — *Yhd.* iso-, tunturik.

2. **kihu**[1] *s.* hyörinä, vilinä, kähinä, kihinä. | Vallankumouksen k:t AK. Miss' oikein käy k. kiistan parhaan, / siell' on ylen hauskaa ja hupaa *MANN.

kihupyh|ä *s.* kirkon suojeluspyhimyksen nimi-, muistopäivä; katolisista kirkkojuhlista muistona säilyneitä juhlapäiviä, joilla us. on markkinain luonne; kirkkopyhä, kokouspäivä. | Viettää k:iä.

kihveli[5] *s.*, vars. *murt.* ja *puhek.* **1.** rautapesäinen luontilapio. — *Yhd.* peltik.; käytävä-, puutarhak. **2.** rikkalapio. | Harja ja k.

kii [kī'] *adv. murt.* kiinni; interj:n luonteisena vars. koiraa usutettaessa. | Ota kii! Pus kii!

kiia|ta[35] *v. harv.* liitää, leijata. | Haukka k:a korkealla.

kii|dellä[28*] *frekv.v.* < kiitää. | Lokit k:televät ilmassa. -- meren kuohupäillä / kuin lastut k:telemme sinne tänne *JYLHÄ. — *Kuv.* Ja aatoksensa, latinasta poissa, / ne k:telivät synnin karkeloissa KOSKENN.

kiidäntä[15*] *teonn.* < kiitää. | Pilvien, tuulen k.

kiidät|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | [Annikki] alkoi -- piiraita uuniin k. AHO. — Pojat k:televät luistimilla pitkin jäätä.

kiidät|tää[2*] *kaus.v.* < kiitää. **1.** *tr.* panna kiitämään, lennättää, nopeasti viedä, kuljettaa jtak jhk. | Tuuli k:tää hiekkaa, lehtiä. Lähetti k:ti sanan kaupunkiin. Äiti oli k:tänyt ruoat pöytään. — K:ti toverinsa sisään. Juna k:tää meidät pian perille. [Upseeri] k:ti kaksi sormea lakkinsa lippaan AHO. — *Kuv.* Tapahtuma k:ti asioita nopeasti eteenpäin. **2.** *intr.* kiitää, pyyhältää, rientää, kiiruhtaa. | Tyttö k:ti kauppaan. Ratsumies lähti k:tämään portista ulos. Ukonpilvi k:ti ylitsemme. Me aloimme k. sinne [latoon], minkä kintuista lähti ALKIO.

kiihdyke[78*] *s.* kiihoke, kiihotin, yllyke. | Epäsuotuisat olosuhteet antoivat taudille lisää k:ttä.

kiihdyksi|ssä(än), -in(sä) *adv.* kiihtyneessä mielentilassa, kiihtyneenä. | Puhua k. Hän oli kovin k:ssään. Kansa joutui k:in.

kiihdyt|e[78*] *s. kem.* = katalysaattori. | Kautsua vulkanoitaessa käytetään k:teinä orgaanisia emäksiä.

kiihdytin[56*] *s.* **1.** *tekn.* laite, jolla eräissä koneissa ym. säännellään toiminnan nopeutta; autossa: kaasupoljin. **2.** *kem.* kiihdyte, katalysaattori.

kiihdyttäjä[10] *tek.* **1.** Tuotannon k:nä oli lisääntynyt työselkkausten uhka. — *Tekn.* = kiihdytin 1. **2.** → kiihdyte.

kiihdyt|tää[2*] *v.* -tävästi *adv.* -ys[64] *teonn.* tehdä kiihkeä(mmä)ksi; vrt. kiihottaa. **1.** lisätä, jouduttaa, edistää, elvyttää; us.)(hidas(tut)taa. | K. nopeutta, tahtia, vauhtia. K. kulkuaan. K. jkn intoa, vihaa, pelkoa. K:tävä voima. Sydämen toimintaa k:täviä lääkkeitä. Ammuntaa yhä k:ettiin. Hyvinvoinnin pitäisi k. syntyvyyttä. Äkämät k:tävät kasvisolukkojen kasvamista. **2.** saattaa kiihdyksiin, kiihtyneeseen tunnetilaan, ärsyttää, kiihottaa. | K. mieliä. Tapaus, joka k:ti kansaa kovasti. -- kaipauksen k:tämä naaras SILL.

kiihke|tä[34] *v.* käydä kiihkeä(mmä)ksi, kiihtyä. | Vauhti k:nee. -- kuului yhä k:nevää koirain haukuntaa AHO.

kiihke|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* us. = kiivas. **1.** mielialasta, tunteista ja niiden ilmauksista yms.: kiihkoisa, intohimoinen, innokas, voimakas, hellittämätön, palava, tulinen; kiihtynyt, kiihkoutunut. | Intohimoisen k. K. kommunisti. Ranskalaisten k. mentaliteetti. K:ät, mustat silmät. K. halu, kaipaus, ihailu, viha. Puhua k:ässä sävyssä. K:itä sanoja. K. keskustelu, väittely. Suudella, nyyhkyttää k:ästi. Lapsi, joka k:ästi haluaa oppia. Hän heittäytyi Hermanin kaulaan k:änä JOTUNI. Rakkauselämä saa sekin kokea omat vuodenaikansa, k:än ja usein myrskyisen kevätajan ja myöhemmät, rauhallisemmat kaudet HOLLO. -- he ovat himossansa k:immillään VT. **2.** yleisemmin käytettynä: voimakas, kova, ankara, tuima, hurja, raju, runsas. | K. harjoittelu, kilpailu, taistelu. Kuului k:ää ammuntaa. Tavaralla on k. kysyntä, menekki. Liikenteen k:ys. Markkinat ovat k:immillään. Ajallemme ominainen k. elämäntahti. Kehitys on ollut entistä k:ämpää. -- tuleva työviikko on ainakin keskivaiheillaan tuova oikeat laajat k:ämmät heinäkiireet SILL. — Nesteen k. käyminen. Alkoholi yhtyy k:ästi veteen. Tasainen, k. hurina alkoi kuulua jostakin rannikon puolelta R.RAUANHEIMO.

kiihkeä|luonteinen *a.* K. nuorukainen. **-mielinen** *a.* **-sanainen** *a.* K. väittely. **-sävyinen** *a.* **-verinen** *a.* K. tyttö.

kiihko[1] *s.* kiihkeä, palava halu t. tunne, kiihtymystila, into(himo), vimma, hehku, palo. | Polttava, kuumeinen, hillitön k. Ansaitsemisen, vallan k. Rakkauden k. Huohottaa k:sta, k:ssa. K. on jalon innostuksen pahin vihollinen (J. V. Snellman). Suihki suonissa kuumat k:t K.LEINO. K. lapsella kirkkoon, k. kirkosta kotihin SL. — *kiihko|issa(an,* -ihin(sa (adv.) kiihkon vallassa, kiihdyksissä. | Väittelijät olivat aivan k:issaan. Koko kansa joutui k:ihinsa. — *Yhd.* huvittelu-, kansallis-, lukemis-, metsästys-, naima-, puolue-, sota-, uskonk.

kiihkoilija[14] *tek.* (< seur.) intoilija, yltiöpää, fanaatikko. | Poliittinen k. — *Yhd.* raittius-, urheilu-, uskonk.

kiihkoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* kiihkeästi, yltiöpäisesti ajaa t. puolustaa jtak asiaa, intoilla, kiivailla. | K:eva lahko. K:evaa politiikkaa. Kiisteltiin ja k:tiin. K:u kielikysymyksessä. Herrat helvettiin, tuleen aateliskartanot, hirteen huovit! — niin k:i sekaan joku toinen nuijajoukon johtajista IVALO.

kiihkoi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = seur. | K. puhuja. Ajoi k:sesti puolueen asiaa.

Hänen äänensä oli itkevän k. AHO. — *Yhd.* kansallis-, ruotsin-, uskonk.
kiihkois|a[13] *poss.a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* (pysyvästi) kiihkeä, intohimoinen, palava, tulinen, fanaattinen. | K:aa nuorisoa. K. rakkaus. -- silmissään outo, k. loiste SEPPÄNEN. [Hylättiin vanhat] menettelytavat ja alettiin k:asti kokeilla kaikkea uutta E.JUTIKKALA.
kiihko|isänmaallinen *a.*; *syn.* chauvinistinen. **-isänmaallisuus** *s.*; *syn.* chauvinismi. **-kansalli|nen** *a.* K:set ylioppilaat. K. politiikka. **-katolinen** *a.* Tilly oli mielipiteiltään k. **-kausi** *s.* Nuoruuden raju k. Myrsky- ja k. **-miel|i** *s.* kiihtyneisyys, vimma, fanaattisuus. | Uskonnollinen k. Suvaitsematon k. Ajettiin omia aatteita nuoruuden k:ellä. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* K. nuorukainen. K. teko. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* kiihkoutuva, kiihkomielinen. | Mustasukkainen ja k. K. hyökkäys. Hillitön k:syys. **-tila** *s.* Aivojen k. Koiraan k. soitimella.
kiihkot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* intohimoton, tyyni, maltillinen, levollinen. | Asiain k. käsittely. Puhua k:tomasti. Mielen rauhallisuus ja k:tomuus.
kiihkouskonnolli|nen *a.* -suus *omin.* K. liike. K. lahko.
kiihkoutu|a[44] *v.* joutua kiihkon valtaan, kiihtyä. | K. vihaan. K. vaatimaan jtak. K:neita kansalaisia. Ylioppilaat k:ivat kieliasioista.
kiihoit- → kiihot-.
kiihok|e[78*] *s.* **1.** yllyke, ärsyke, virike, kiihdyke, kiihotin. | Hermojen k:keet. Mielenkiinnon k:keita. Toiminnan, tutkimuksen k. Voimakas, tehokas k. Ulkonainen k. Antaa k:etta jhk. Olla k:keena jhk. Kasvavan kysynnän k:keena oli pelko tavaran loppumisesta. **2.** kiihottava, virkistävä aine, stimulanssi. | K:keeksi annetaan kofeiinia, konjakkia tms. Ruokahalun k:keeksi sopiva aine. — *Yhd.* lisä-, pääk.
kiihote[78*] *s.* = ed.
kiihotella[28*] *frekv.v.* < kiihottaa. | K. mieliä vastarintaan.
kiihot|in[56*] *s.* = kiihoke 1. | Aistimien k:timet. Tuleva kilpailu harjoitusinnon k:timena.
kiihot|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* -tavuus[65] *omin.* vrt. kiihdyttää. **1.** voimistaa t. nopeuttaa elimistön toimintaa, ärsyttää, elvyttää, elähdyttää, piristää, stimuloida. | K. ruoansulatusta, virtsaneritystä. Päivällisillä tarjotaan ensin jotakin ruokahalua k:tavaa. Virkistävät (analeptica) ja k:tavat (excitantia) aineet kuten kamferi, strykniini, eetteri ja alkoholi. Kofeiini vaikuttaa k:tavasti keskushermostoon. Rehujen valkuaispitoisuus vaikuttaa k:tavasti kanojen munintaan. — Taimien kasvua k:etaan typpilannoitteilla. **2.** vaikuttaa tunteisiin, mielikuvitukseen tms. herättävästi, voimistavasti, innoittaa, haltioittaa, inspiroida. | Epäluulon k:tama. Muistot k:tivat mieltä. K. mielikuvitusta, uteliaisuutta. Vaikuttaa k:tavasti mieleen, mielipiteeseen. Kaupungin valot alkoivat tuikkia k:tavasti. Kielletyn hedelmän k:tavuus. -- taistelu oli k:tanut veren IVALO. Kotoisen lauantain muisto k:ti hänen kaipauksensa kipeimmilleen AK. **3.** ed:een liittyen toisesta toiminnasta: innostaa, kannustaa, yllyttää. | Katsojat k:tavat urheilijoita huudoillaan. Yrittää k. jkta yrittämään, opiskelemaan. Tuotannon k:taminen vientipalkkioilla. -- kotka k:taa pesuettaan lentoon VT. — *Erik.* agiteerata, villitä. | K. vihaan, niskoitteluun. K. kansaa kapinaan. Työläiset k:ettiin lakkoihin.
kiihottaja[10] *tek.* Vallankumouksen k:t. Ruokahalun k., par. kiihoke, kiihotin.
kiihottu|a[1*] *pass.v.* < kiihottaa. | Hermot k:vat. Ajatukset k:ivat. K:nut mielikuvitus. Mies oli kovin k:nut.
kiihottuneisuus[65] *s.* kiihottuneena oleminen, kiihotus, kiihotustila, kiihtyneisyys. | Hermoston liiallinen k.
kiihotus[64] *s.* kiihottaminen, kiihottuminen, kiihottuneisuus. | Hermoston k. Sukupuolinen k. Altis ulkomaailman kiihotuksille. — *Erik.* agitaatio, yllytys. | Vallankumouksellinen k. Työläisten keskuudessa aloitettiin kiivas k. — *Yhd.* hermok.; joukko-, puolue-, sotak. **-aine** *s.* virkistysaine, stimulanssi. **-keino** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kokous** *s.* Poliittinen k. **-kynnys** *s.* *psyk.* = ärsytyskynnys. **-matka** *s.* **-puhe** *s.* **-tila** *s.* Aivojen, hermojen k. **-toiminta** *s.* Kommunistinen k. **-työ** *s.* Vallankumouksellisten k.
kiihtelys[64] *s.* *hist.* (*rinn.* kihtelys) 40 kappaleen erä turkis- (tav. oravan)nahkoja, rihma.
kiihto[1*] *teonn.* *harv.* < kiihtää. | -- sin' olet armain mielen viihto, / vaan myös synkin rinnan k.! I.HÄRKÖNEN. **-sana** *s.* *kiel.* interjektio.
kiihtymy|s[64] *s.* kiihtyminen, kiihtymistila, kiihottuneisuus, suuttumus, raivo tms. | Mielen k. Koetti peittää k:stään. Olla k:ksen vallassa.
kiihtymystila *s.*
kiihtyneisyys[65] *s.* kiihtyneenä oleminen, kiihtymys, kiihottuneisuus. | Sielullinen k. Hermojen k. Suolen toiminnan k.
kiihtyvyys[65] *s.* *fys.* muuttuvan liikkeen nopeuden lisäys (muutos) aikayksikössä, akseleraatio;)(hidastuv(ais)uus. | Vapaasti putoavan kappaleen k. Maan vetovoiman (aiheuttama) k. — *Yhd.* kokonais-, kulma-, normaalik. **-yksikkö** *s.* Teknillinen k.
kiihtyväisyys[65] *s.* = kiihtyvyys.
kiihty|ä[1*] *v.* -västi *adv.* **1.** yl. nopeutua, voimistua, yltyä, kasvaa, lisääntyä. | Hengitys k:y. Vauhti, meno, toiminta k:y. K:nyt työntahti, kilpailu. K:vä vienti. Tuuli k:i myrskyksi. Taudin kulku yhä k:i. Kaupankäynti oli k:mään päin. Puoluetaistelu k:i k:mistään. Levottomuus aina vain k:i. -- yhä k:i hänen lempensä KIVI. — Yötä vasten k:i yhä enemmän tuulemaan ja satamaan AHO. — *Fys.* Tasaisesti, epätasaisesti k:vä liike. Kappale liikkuu k:västi. **2.** joutua kiihdyksiin, kiihottua, kiivastua, kuohahtaa, tulistua, suuttua, vimmastua, ärtyä. | Mieli k:y. Hän k:i tavattomasti. Älähän kiihdy syyttä. Helposti k:vä luonne. K:nyt tunne-elämä. K:nyt hermosto, sukupuolivietti. K:nyt mielentila. Poika k:i itkemään PÄIVÄR.
kiihtä|ä[2*] *v.*, etup. *runok.* kiihottaa, kiihdyttää. |

Se oli verta k:vä näky! Sydäntä älä hellytä, vaan kiihdä *CAJ. Hän k:vi lempehen taivaan ja maan LEINO. -- k:in vauhtia hän kulki kintereillä LARINK.

kiikah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | -- minä poloinen hänen seljässänsä k:telin sinne tänne KIVI.

kiikah|taa[2*] *mom.v.* (< kiikkua) keinahtaa, heilahtaa, kuukahtaa, kierähtää, vierähtää. | -- pihan taustalla k:tavat rikinkeltaiset sitruunat kiivaasti oksissaan LEHT. Kivi k:ti paikoiltaan. -- k:ti kynnykselle nurin kuin hanhenpoikanen KIVI. — *Kuv.* [Viimein] k:dan rakohon mustan mullan [= kuolen] KIVI.

kiikari[5] *s.* (tav. kahdella silmällä katsottava) kevyt kaukoputken tapainen näkökoje. | Katsoa k:lla. Nosti k:n silmilleen. Suuntasi k:nsa järvelle. — *Kuv. ark.* Jklla on jtak k:ssa 'tiedossa, odotettavissa, tavoiteltavissa'. Suomella alkaa jo olla kultamitali k:ssa. Saada k:insa jk, jtak. — *Yhd.* kenttä-, matka-, prisma-, teatteri-, tähtäysk. **-kivääri** *s.* tarkkuuskivääri, jossa on kiikaritähtäin. **-kotelo** *s.* **-tähtäin** *s.* tarkkuuskivääriin kiinnitettävä, tav. neljä kertaa suurentava kaukoputki; valokuvauskoneen kiikarimainen tähtäin. **-viivoitin** *s.* maanmittaustoimituksissa käytetty koje, jolla mitataan vaaka- ja pystykulmia sekä etäisyyksiä, kipregeli.

kiikaro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* katsella kiikarilla. | Kannella k:itiin lähestyvää satamaa. — *Kuv.* katsella, tähyillä. | [Karhu] k:i pitkin rajalinjaa pohjoista kohti KIANTO. — K. pullon pohjan läpi 'ryypiskellä'.

kiik|as[66*] *a. vanh.* ahdas, kiristävä, kireä. | K:kaat housut. [Suonet] ovat niin k:kaalla kuin viulun kielet! MERIL.

kiikast|aa[2] *v.* ahdistaa, kiristää, puristaa (vars. vaatteesta). | Paita oli väljä, ei mistään k:anut. — *Kuv.* ottaa lujalle, tuottaa hankaluutta. | Mistä asia k:aa? Pojalla k:ivat koulussa kielet.

kiikker|ä[12] *a.* -yys[65] *omin.* epävakaa, vaappuva, keikkuva, huojuva. | K. alus, vene. K. tuoli, pöytä. K:ät tikapuut. K. reki. — *Kuv.* K. [= kiperä] kysymys, asia. -- tosiaan on tämä maailman meininki -- kaikin puolin k:äksi kupertunut KIANTO.

kiik|ki[4*] *s.* puu, johon eläimen ruho nylkemistä varten ripustetaan, kinneri, kinnerpuu. | -- riippuen k:issä pimitti hän [karhu] koko Turkkilan tuvan KIVI. — Tav. *kiik|issä,* -istä, -kiin (kuv.) pinteessä, kiipelissä, pulassa, ahdingossa, kiinni. | Istumme pian k:issä. Joutua k:kiin. Jätti toverinsa k:kiin. Juonitteli miehen k:kiin. Pelastui k:istä. -- nyt puhut itses k:kiin koreasti KIVI.

kiik|ku[1*] *s.* keinu, liekku. | Kylän yhteinen k. Viihdyttää lasta k:ussa. — *Yhd.* aisa-, kela-, nuora-, verkkok.; kylä-, metsäk.

kiikku|a[1*] *v.* **1.** keinua, liekkua, keikkua, heilua, huojua. | K. keinussa, keinutuolissa. K. kehdossa. K. puun oksilla. Tukkipoika k:u pölkyllään. K. isän polvella. K:vat linjaalirattaat. K:va pursi. -- ja tanner k:vi alla KIVI. -- jos maalla käyn tai mertä kiikun ERKKO. -- teinit lauleskellen kuormallansa k:i LARINK. Tuoss' on lehto, jossa liikuin, / kivet tuossa, joilla kiikuin KAL. **2.** riippua, killua, roikkua (heilumisen merk. us. vähäinen t. olematon). | Jalkineet k:vat orressa. Pata k:u koukussa. Pyssy k:u naulassa. Ripusti laukkunsa puuhun k:maan. Joutuu hirsipuuhun k:maan. Tytöt k:ivat poikien kaulassa. K:i sulhasensa käsipuolessa. Pikku pojat k:ivat reen kannoilla. Olin koko päivän k:nut [= astellut, ahertanut] auran kurjessa. **3.** *kuv.* heilua, häilyä, riippua. | Mikä teillä nyt k:u mielessä? Ajatus k:i kahden vaiheilla. Miksi ihmisen kohtalo -- usein k:i kuin heiluvan tikun varassa? KARHUM. Äläkä kiiku kiinni maallisissa! HAANPÄÄ.

kiikku|hevonen *s.* keinuhevonen. **-laulu** *s.* keinulaulu. **-lauta** *s.* keinulauta. **-rekki** *s. voim.* kahden nuoran varassa riippuva vaakasuora voimistelutanko, riipputanko, trapetsi. **-tuoli** *s.* keinutuoli.

kiikotta|a[2*] *v. harv.* retkottaa, olla vinossa. | -- hattu k:a päässä putoamaisillaan TALVIO.

kiikunta[15*] *teonn.* < kiikkua.

kiikut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. lasta polvellaan. Eukko k:teli ruumistaan kehruun tahdissa. Ajaa k:eltiin. Kylän suutarille oli k:eltu töitä muistakin pitäjistä.

kiikut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kiikkua. **1.** keinuttaa, liekuttaa, keikuttaa, heiluttaa, huojuttaa. | K. lasta. K:ti tyttöä sylissään. K. itseään keinutuolissa. Tuuli k:taa puuta. Laineet k:tivat pientä purtta. Älä k:a pöytää! K:ti kattilaa kädessään. — *Kuv.* Hänen kehtoansa k:ti köyhyys AK. **2.** *ark.* kantaa, tuoda, viedä. | Kantaa k. K. kahvi pöytään. K:ti minulle pussillisen makeisia. Oli k:tanut rahat ravintolaan. K:in kirjoituksen toimitukseen.

kiil|a[10] *s.* **1.** tav. sivulta katsoen kolmikulmainen, terävän prisman muotoinen kappale, jollaisia käytetään eril. kappaleiden ja esineiden halkomiseen, erottamiseen, kiristämiseen, tukemiseen ja kiinnittämiseen, nalkki, vaaja, suude, suute. | Puu halkaistaan k:oilla. Kiristää k:oilla. Lyödä k. jhk. Teltan nuorat kiinnitetään k:oilla maahan. Höylän terä ja k. — *Yhd.* kivi-, puu-, teräsk.; halkaisu-, johto-, kiristysk. **2.** *tekn.* tav. teräksinen, kiilamaisesti kapeneva kone-elin, joka yhdistää koneen osia toisiinsa. — *Yhd.* pituus-, poikkik.; jarru-, jousi-, ruuvik. **3.** ompelu- ja neuletöissä käytetty, us. kolmiomainen liitos-, levike- t. vahvikekappale, kaira, kaista. | Hihaan oli ommeltava levike eli k. Sukan kantapää vahvistetaan k:alla. **4.** muista muodoltaan kiilamaisista (kiila 1) t. kiilan tavoin jhk tunkeutuvista t. pistävistä muodostumista, esineistä ja ryhmistä. | Valonheittimen häikäisevä k. Niemeke pistää k:ana veteen. Laivat muodostivat k:an. Korkealla lensi kurkien k. Vihollisen rintamaan puskettiin syvä k. N:n rykmentti vei k:aa Laatokalle. — *Voim. urh.* kiilan muotoinen avorivistö. | Voimistelijain asettuminen k:aan. Pesäpallojoukkueet asettuvat k:aan ottelun alussa ja lopussa. —

Metrl. Korkean k.;)((matalan) sola l. laakso. — *Kuv.* Juoneen kuulumattomat tarinat, jotka tunkeutuvat k:oina itse pääkertomukseen. Se oli kuin lopullinen lyönti siihen k:aan, jolla hänet tahdotaan kodista irti reväistä AK. — *Yhd.* valok.; asutus-, murrek.; hyökkäys-, panssarik.

kiilaantua[1*] *v.* = kiilautua.

kiila|kaari *s. rak.* = aasinselkä(kaari). **-kappale** *s.* **1.** = kiila 1. **2.** = kiila 3. **-kehys** *s.* taulun kehys, johon kangas pingotetaan kiiloilla. **-kirjoitus** *s.* = nuolenpääkirjoitus. **-kivi** *s. rak.* **1.** kiviä louhittaessa syntyvistä teräväsärmäisistä kivenkappaleista, joita käytetään muurauksessa rakojen täytteenä ja säästöbetonissa. **2.** kiilaten lohkotuista kuutiomaisista kivistä. **-korko** *s.* naistenkenkäin ja tohvelien kiilamainen, pohjan kanssa yhtenäisen astumapinnan muodostava korko. **-kulma** *s. tekn.* kiilan sivujen tm. kaltevien pintojen välinen kulma, teräkulma. **-lenkki** *s. metsät.* puomeissa tukkeja yhdistävä lyhyt rautaketju, jonka päissä on puuhun iskettävät kiilat. **-liitos** *s. tekn. puut.* liitos, jossa osat t. kappaleet yhdistetään kiilalla. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. kappale, kivi. K. syvennys, rako. K:seksi teroitettu. K:sesti kapeneva, suippeneva. **-muodostelma** *s.* Laivat asettuvat k:an.

kiilanreikä *s.* kiilaa varten esim. kiveen porattu reikä.

kiilanuotta *s.* vars. Jäämeren vuonoissa käytetty, verkoista koottu isoarysää muistuttava, päältä avoin, kelluva lohenpyydys.

kiilan|ura *s. tekn.* akseliin, hihnapyörän reikään tm. kiilaa varten tehty ura.

kiila|oksastus *s.* oksastus(tapa), jossa jalostusoksa kiilamaisesti liitetään perusrunkoon. **-palkki** *s. rak.* kahdesta puusta pulteilla yhdistetty, kiiloilla jalkavaksi taivutettu palkki. **-puristin** *s. tekn.* kiilakiristeinen puristin. **-rysä** *s.* kelluva isorysä, jollaista Jäämeren vuonoissa käytetään lohenpyyntiin.

kiila|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** halkoa kiiloilla. | Kalliota louhitaan ampumalla tai k:amalla. Perusta tehdään k:tusta kivestä. Repeämää yritettiin k. isommaksi. **2.** kiinnittää t. tukea t. tiukata kiiloilla, vaajata, suudita; ahtaa, tunkea. | Kirvesvarsi k:taan terän silmään. Juoksupyörä on k:ttu akseliin. Pylväs k:taan lujasti kiinni. Oven pihtipielet k:ttiin puunauloilla liikkumattomiksi. Pata oli k:ttu kiukaaseen pienillä kivillä. — Jäänmurtaja pakottaa jäämassat k:amalla siirtymään. — *Erik.* **a.** *kuv.* K. itsensä väkijoukkoon. Vieras nousi pöydästä täyteen k:ttuna. Juoksuennätykset on k:ttu korkealle. Jotkut uusmaalaiset koettivat k. "hurraataan" [eläköönhuutojen] väliin AHO. — *Puhek. intr.* K:si [= tuli] meille kutsumatta. **b.** *murt.* Juoda k. 'juoda paljon'. Alkaa tuulla k. On pakastaa k:nnut jo viikkoja. [Nuottaa] aletaan vetää k. AK. **3.** *murt.* penätä, tiukata, inttää. | "Onko se, sanokaa, äiti — onko se?" k:si vain poika PÄIVÄR.

kiilatyyny *s.* tyyny, jolla vuodepotilaan jtak ruumiinosaa voidaan pitää koholla.

kiilautu|a[44] *v.; rinn.* kiilaantua. **1.** tav. *refl.* tunkeutua, ahtaantua jhk. | Yrittää k. väkijoukkoon. Viimeisellä kierroksella N. pyrki k:maan suomalaisten väliin. Jäänmurtaja otti vauhtia ja k:i jäävyöhykkeeseen. — Pian Kotka k:i satamakaupunkiemme kärkipäähän. — *Kuv.* [Ääni] k:u ylös kimeimpään diskanttiin AHO. Olen ajatellut - - k. konekiväärikomppanian kirjuriksi AK. **2.** tav. *pass.* tarttua, takertua, juuttua, iskostua jhk kiinni. | Pora, saha k:u kiinni. Patruuna oli k:nut patruunapesään. Vene k:i rantakivien väliin. Poika yritti lävitse puun haarukasta, mutta k:i lujasti kiinni. Lonkkaluiden väliin k:nut ristiluu.

kiili|ä[17] *v.* naudoista, hevosista: juosta vauhkona (kiiliäisiä pakoon). | Paarmoja pakoon k:vät vasikat PÄLSI. K:en tuli heitä kohden kymmenen kiukkuista härkää KIVI.

kiiliäi|nen[63] *s.* saivartaja, nautapaarma. | K:sen pisto. Karja pakeni k:siä. — *Kuv.* - - himon k:set ajavat nuorta ihmistä KARHUM. — Vars. ahnaasta syöjästä t. (väkevien) juojasta, sisukkaasta ja itsepintaisesta tappelijasta tms. | Imi itsensä täyteen kuin k. He söivät kuin k:set. - - juotanpa sun täyteen kuin k:sen KIVI. — Kävi kimppuun kuin k. Poika seurasi heitä kuin k.

kiille[78*] *s.* **1.** kiiltäviä, liuskamaisesti t. suomumaisesti lohkeilevia, eristysaineeksi ym. käytettyjä silikaattimineraaleja; *syn. kans.* kissankulta, katinkulta. | Tumma k. 'biotiitti'. Vaalea k. 'muskoviitti'. — *Yhd.* kalik. **2.** kova, kiiltävä pintakerros, lasite, emalji; kiilto. | Hampaiden k. Fajanssi- ja saviastiain k. — *Yhd.* hammask. **-gneissi** *s.* runsaasti kiillettä sisältävä liuskeinen gneissi. **-jauhe** *s.* **-levy** *s.* **-liuske** *s.* etup. kvartsia ja kiillettä sisältävä liuskeinen kivi.

kiil|lellä[28*] *frekv.v.* (< kiiltää) kimallella, hohdella, välkkyä. | Tähdet k:televät. Miekkojen terät k:televät. K:televä sormus. Ikkunaruudut k:televät auringon kilossa. Järvi k:teli kuin kuvastin. Silmissä k:telee kosteutta. Suomukset k:telivät kullalle ja kuparille. Märkänä k:televä katu. Iloa ja toivoa k:telee kummankin silmä AHO.

kiille|mineraali *s.* **-pintai|nen** *a.* K:set saviastiat. **-pitoinen** *a.* K. kivi. **-poimui|nen** *a.* Kasvissyöjien k:set poskihampaat. **-suomu** *s.* **1.** *geol.* Gneissin k:t. **2.** *el.* vrt. seur. **-suomui|nen** *a.* ja *s.* K:set 'Ganoidei, sellaisen kalaryhmän vanh. nimitys, johon luetuilla kaloilla on ihoa peittävät kiillepintaiset suomut'. K. kala.

kiilloit- par. kiillot-.

kiillok|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* kiiltävä. | K. villa. K. väri. Kangas mankeloidaan k:kaaksi.

kiilloke[78*] *s.* kiillotusaine, kiillote. — *Yhd.* kengän-, kynnenk.

kiillote[78*] *s.* = ed.

kiillot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kiillottaa. | K. hopeita.

kiillotin[56*] *väl.* < kiillottaa.

kiillot|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kiilto. | K. väri. K. karva, tukka, villa. K. paperi. K:tomia

kankaita. K. lasi. Lehdet k:tomia. K. sammal, tädyke. Silmät olivat sameat ja k:tomat.

kiillot|taa[24*] *v.* panna kiiltämään, hangata t. hioa kirkkaaksi, kiiltäväksi, kirkastaa; lakata; puleerata. | K. graniittia, mahonkia, lasia. K. lattioita. K. veitsiä, kupariastioita. K. kengät. K. kyntensä. K:ettua lankaa, kangasta. Mustaksi k:ettu pinta. K:ettu paperi. K:ettua riisiä. Puutöiden k:taminen. — Sateen k:tama katukiveys. - - aurinko k:ti [lumiaavikon] huikaisevaksi IVALO.

kiillottaja[16] *tek.*, vars. *amm.* Hopeatöiden k. — *Yhd.* kengän-, lattian-, metallink.

kiillottamaton[57] *kielt.a.* K. paperi, metalli. K. kahvipannu.

kiillottu|a[1*] *pass.v.* < kiillottaa. | Kalanterissa paperin pinta k:u. Helposti k:via kivilajeja.

kiillotus[64] *teonn.* < kiillottaa. | Puun, metallien, nahan k. Pöydän k. [= kiillotettu pinta] on kulunut. — *Yhd.* jälki-, loppuk.; hopea-, öljyk. **-aine** *s.* kiilloke. **-harja** *s.* **-hiekka** *s.* **-jauhe** *s.* **-kalanteri** *s. tekn.* **-kiekko** *s. tekn.* = kiillotuslaikka. **-kivi** *s.* kova, sileä kivi, jolla hangaten kiillotetaan metalli- ym. pintoja. **-kone** *s. tekn.* paperin tm. kiillottamiseen käytetty kone. **-laikka** *s.* puusta, kankaasta tms. valmistettu laattamainen kiillotusväline, kiillotuskiekko; myös hiomakoneen osana. **-lakka** *s.* spriilakka, jolla kiillotetaan vars. puupintoja, pulituuri. **-muste** *s.* musta kengänkiilloke. **-puikko** *s.* kovaksi karkaistu, päästään kiiltäväksi hiottu teräspuikko, jota käytetään kiillotusvälineenä, kiillotusterä. **-puna** *s.* rautaoksidijauhe, jolla kiillotetaan metallipintoja. **-rauta** *s.* nahan ja metallien kiillotusväline. **-rumpu** *s. tekn.* pyörivä rumpu, jonka sisällä esineet kiillottuvat nahanpalasten yms. hankauksesta. **-saippua** *s.* **-terä** *s.* = kiillotuspuikko. **-tilkku** *s.* **-vaha** *s.* lattiain ym. kiillottamiseen käytetty vahapitoinen aine, lattia-, buunausvaha. **-voide** *s.* **-väline** *s.*

kiilteet|ön[57] *kar.a.* < kiille. | Hampaat k:tömät.

kiilteinen[63] *poss.a.* < kiille. | K. hammas.

kiiltely[2] *teonn.* < kiillellä.

kiil|to[1*] *s.* kiiltäminen, kiiltävyys, hohto, hohde, loisto, loiste, välke, läike, kimallus. | Kullan, mineraalien k. Huonekalujen k. Villan, silkin, pellavan k. Uutuuden k. Silmien lempeä, kirkas, kostea, pistävä k. Silmissä kuumeen, ilon k. Hiukset menettävät k:tonsa. Hevonen oli lihonut ja saanut k:toa karvaansa. Puhdistusaine, joka antaa esineille kauniin k:lon. Metallinen, epämetallinen k. Tunturin huippu sädehti auringon k:lossa. — *Kuv.* Pyhyyden k. Käytöksen ulkonainen k. — *Yhd.* lasi(n)-, metalli(n)-, rasva(n)-, silkin- t. silkki-, timantin- t. timanttik.; pinta-, täysk.; herras-, paraatik.

kiiltohionta *s. tekn.* Hopean k.

kiiltoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* kiiltävä, kiillokas. | K. paperi. Kiven k. pinta. Karva sileä ja k. Lehdet heikosti k:sia. — *Yhd.* kullan-, rasvan-, silkin-, timantin-, vaskenk.; himmeä-, kaunis-, kirkas-, sini-, vihreäk.

kiilto|kangas *s.* kiiltävä kangas(laji); lysteri. **-karv|a** **1.** *s.* Näädän turkissa on ihoa vasten vaaleampaa pohjavillaa ja sen päällä tummempia, karkeampia k:oja. **2.** *a.* = seur. | K. ori. **-karvai|nen** *a.* K:sia lehmiä. K. turkki. **-kaulus** *s.* jäykäksi ja kiiltäväksi tärkätty miehen paidankaulus. | Kaulassa kova k. **-kenkä** *s.* kiiltonahkakenkä. **-kiv|i** *s.*, melko *harv.* **1.** jalokivi. | Pienet monttöörit olivat vallan hienoina ja pyhäisissään, k:et sormissa KARHUM. - - pyhällä Jumalan vuorella sinä olit, k:ien keskellä sinä vaelsit VT[V]. **2.** kiille, katinkulta. **-kulta** *s.* posliinin maalauksessa ym. käytetty kultaväri. **-kultaus** *s.* eräs kultausmenetelmä. — *Kuv.* [Minna Canth kuvaa realistisesti] idyllin k:ta välttäen TARK. **-kuoriai|nen** *s.* K:set 'Nitidulidae, tav. kiiltäväpintaisia, pieniä, etup. litteähköjä, nuijasarvisia kovakuoriaisia'.

kiiltokuva *s.* kiiltopintainen, värikäs, tav. ääriviivojen mukaan leikattu kuva, joita vars. tytöt keräävät ja liimaavat muistikirjoihin. | Kukka-aiheiset k:t. Ostaa, vaihtaa kiiltokuvia. Korea kuin k. **--albumi** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. kaunotar. **-n|korea** *a.* Punaposkinen, k. lapsi.

kiilto|kärpänen *s.* Lucilia caesar, kullanvihreä, toisinaan metallinsininen kärpänen, jonka toukka elää lihassa. **-lakka** *s.* huonekalujen ym. kiillotukseen käytetty spriilakka; puusepänlakka, pulituuri. **-lanka** *s.* **1.** merseroitu puuvillainen koruompelulanka. **2.** pitkästä, kiiltävästä villasta kehrätty kampalanka. **-lehtinen** *a.* K. paju. K. metsä. **-maali** *s.* Hohtavan valkoinen k. **-ma|to** *s.* Lampyris noctiluca, pehmeäsiipisiin kuuluva kovakuoriainen, jonka naaras ja toukka loistavat pimeässä. | Polun molemmin puolin hehkuvat k:dot. **-musta** *a.* K. väri. K. hevonen. **-nahka** *s.* nahka, joka on päällystetty pellavaöljyvernissasta keitetyllä taipuisalla lakalla, lakeerinahka. **-nahkai|nen** *a.* K:set jalkineet. **-nahkakenkä** *s.* **-nahkasaapas** *s.* **-nap|pi** **1.** *s.* Takin k:it. **2.** *a.* = seur. | - - kartanon rillat ja k. kuski AHO. **-nappinen** *a.* K. puku. K. herra. **-pahvi** *s.* vrt. seur. **-paper|i** *s.* (tav. toiselta puolen) kiiltopintainen paperi. | Värillisiä k:eita, joita kansakoulun alaluokilla käytetään leikkelytöihin. **-pinta** *s.* Huonekalujen, nahan k. — *Kuv.* - - kulttuurin k. kyllästyttää KIANTO. **-pintainen** *a.* **-pyhyys** *s.* tekohurskaus. **-saapas** *s.* kiiltonahkasaapas. **-silittäjä** *amm.* vrt. seur. **-silitys** *s.* uutimien, miesten paidankaulusten ym. silitys tärkkiä käyttämällä, tärkkäys, kovitus. **-silkki** *s.* **-valo** *s. kuvat.* sileäpintaisessa esineessä kuvastuva valo. | Lasiesineiden k:t. **-villa** *s.* **-väri** *s.* väri, joka kuivuttuaan jää voimakkaasti kiiltäväksi.

kiiltäv|ä[13] *a.* (*partis.*) -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kirkas, hohtava, loistava, säteilevä. | K. pinta. K. sormus, kupariastia, parketti. K. vaate. Uutuuttaan k. K:äksi kulunut. K:än puhdas. K:än musta, punainen. Kallion k. kylki. K. kurjenpolvi, tädyke. — *Yhd.* hopean-, kostean-, kullan-, metallin-, mustan-, rasvan-, silkin-, vihreänk.

kiiltäväi|nen[63] *a.*, vars. *runok.* -sesti *adv.* -syys[65]

omin. kiiltävä. | -- niin kuin vuoret Vienan merten, / iljankoiset, k:set LEHT.
kiiltävä|karvainen, -lehtinen, -nappinen *a.* kiiltokarvainen, -lehtinen, -nappinen.
kiiltävän|musta, -punainen, -sininen jne. *a.* tav. ⌒.
kiiltävä|pintainen, -tukkainen *a.* kiiltopintainen, -tukkainen.
kiil|tää[5] *v.* vars. esineistä ja aineista, jotka pinnaltaan sileinä (us. myös kovina), kosteina t. rasvaisina heijastavat vahvasti valoa: hohtaa, loistaa, kimaltaa, välkkyä. | Kulta, hopea, lasi k:tää. Sormus, kattila, paljastettu miekka k:tää. K. kullalta t. kullalle. Autot k:tävät auringonpaisteessa. Vene k:tää tervattuna teloillaan. K. uutuuttaan, puhtauttaan. Housut k:tävät [kuluneisuuttaan]. Ulappa k:si kirkkaana. Kaste k:tää kedolla. Silmät k:tävät kosteina. Kyynel k:si silmissä. Naama k:tää rasvasta. — Taaton lakki laellaan / k:si pitkää pitoaan *MANN. Ei kaikki kultaa, mikä k:tää SL. — *Kuv.* Tuho uhkaa meitä, veljet, eikä k:lä meille onnen tähti KIVI.
kiilu[1] *s.* **1.** (heikko, himmeä) kiilto, hohde, kilo. | Silmissä humalan k. Ahjon k. Yössä tuskallisin silmin tuijottelen lieden k:un LEHT. -- lännen k. ohenee ja lopullisesti sammuu SILL. Mustassa laipiossa leikki vielä väräjävä k. LEINONEN. **2.** *harv.* kiiltävä, hehkuva piste. | -- lukemattomat pienet k:t säteilivät puitten huurteisissa oksissa MERIL. -- paistaa kaksi pientä k:a kuin kissapökön [= huuhkajan] keltaista silmää PAULAH. **3.** *murt.* pieni lamppu, tuiju. | Mikko sytytti tulen k:un KATAJA. — *Yhd.* navetta-, saunak.
kiilu|a[1] *v.* (us. pienenä pisteenä) säteillä t. heijastaa valoa, hohtaa, kimmeltää, tuikkaa. | Tähdet k:vat taivaalla. Pesässä k:u jokunen hiili. Tuli k:i rannalta. Päivä k:u seinän rakosista. Merkkilyhtyjen k:vat valot. Silmät k:vat vihasta, ilosta, kiihkeyttä. Silmät k:vat kuin kekäleet. Kyynel k:i silmänurkassa. Järven selkä k:u puiden lomasta. Kultaseppien ikkunat k:vat kalleuksia AHO. -- eivät k:neet siniset ruiskukat LEHT. — *Harv.* -- varpaat kengistä k:u! KIANTO.
kiiluhiili *s.* mineraaliöljyjen ja parafiinin valmistukseen soveltuva ruskohiili.
kiilukainen[63] *s.* = seur. — *Yhd.* heinä-, kuusensiemen-, loistok.
kiilu|pistiäinen *s.* K:pistiäiset 'Chalcididae, pieniä, metallinkiiltäviä pistiäisiä'. **-silmin** *adv.* silmät kiiluen. | Katsella k. **-silmä** *a.* = seur. | Majatalon k. emäntä KIANTO. — *S:sesti* vars. sudesta ym. eläimistä. **-silmäi|nen** *a.* K:set mustalaistytöt. K. kissa. — *Kuv.* K. auto.
kiilust|aa[2] *v. harv.* kiilua, kiiltää. | -- tuolta k:aa kiven kyljestä nuo silmätkin -- päällemme KIVI. Laiturilta k:i -- valoja PÄLSI.
kiiluvai|nen[63] *s.* kiiluva esine t. piste; vars. tähdistä. | -- on paljon k:sia taivaalla KS.
kiiluvasilmäi|nen *a.* K. mies, tyttö. — *Kuv.* Pohjois-Hämeen k:set metsälammet KARHUM.
kiim|a[10] *s.* eläimen (kotieläimistä: naaraan) määräajoin ilmenevä paritteluhalu; ihmisestä yl. tuomitsevasti: lemmenkiihko, "lihan himo", kirki. | Tamman, emakon, kissan, koiran k. Metson, teeren k. Olla k:assa, k:oillaan. K:oissaan huutava kettu. Tulla k:oilleen. K:an aika — Ilmassa oli kevättä ja k:aa AHO. -- k:oissaan hän kahmasi vaimon rintojen kahta kumparetta LARINK.
kiima|-aika *s.* Kissan, hirven, lintujen k. **-huuto** *s.* Uroshirven k.
kiimainen[63] *poss.a.* K. narttu. K. kissa. K. uroshirvi. -- k. suhde johonkin piian lunttuun KIANTO.
kiima|paikka *s.* Eläinten k:paikat. **-tauti** *s.* eläintauti, jolle on ominaista pysyvä kiimatila.
kiimattomuus[65] *s. eläinlääk.* kiiman sairaalloinen puuttuminen.
kiimi|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* olla kiimapuuhissa, kuherrella, soida. | K:vä hirvipari. Metsot k:vät hangella.
kiina[10] *s.* kiinalaisten kieli.
kiina|-alkaloidi *s.* kiinapuiden kuoresta saatavia alkaloideja. **-happo** *s.* eräs kasvihappo, jota ensin on tavattu kiinapuiden kuoresta.
kiinailla[29] *frekv.v. puhek.* < kiinata.
kiinalai|nen[63] **1.** *a.* -suus[65] *omin.* **a.** K. nainen. K. silkki, matto. K:set teekupit. K. musiikki. Idän sivistys on k:suuden läpitunkemaa. **b.** *puhek.* omituinen, kummallinen. **2.** *s.* **a.** Keltaihoiset k:set. Vinot silmät kuin k:sella. **b.** *puhek.* toisen asunnossa tilapäisesti ja maksutta majaileva henkilö; vrt. kiinata.
kiinalaisaiheinen *a.* K. koristelu.
kiinalaisittain *adv.* kiinalaisten tapaan. | Ruokailla k.
kiinalais|kortteli *s.* kiinalaisten asuma kaupunginosa. | San Franciscon k. **-kuosinen** *a.* K. puku. **-malli|nen** *a.* K:set asumukset. **-nainen** *s.* **-perhe** *s.*
kiinalaistu|a[1] *v.* muuttua kiinalaiseksi. | K:neita mantšuja.
kiinan|hopea *s.* hopeoitu uushopea, alfenidi. **-kieli** *s.* tav. ⌒. **-kielinen** *a.* K. kirjallisuus. **-kreppi** *s.* ohut, hieman rosopintainen silkkikangas, crêpe de Chine. **-kuori** *s.* kiinapuun kuori, josta valmistetaan mm. kiniiniä. **-musta** *s.* musta tušši. **-muuri** *s.* tav:mmin: Kiinan muuri. — *Kuv.* vahva este. | [Olisimme] osana elävästä eurooppalaisesta k:sta slaavilaista aasialaisuutta vastaan AHO. **-papu** *s.* = lehmänpapu. **-ruoho** *s.* Boehmeria nivea, eräs Kiinasta ja Japanista kotoisin oleva nokkoskasvi; sen kehruuaineena käytetty kuitu; *syn.* rami(e). **-ruusu** *s.* Hibiscus rosa chinensis, malvakasveihin kuuluva huonekasvi, japaninruusu. **-savi** *s.* kaoliini, posliinisavi. **-vaha** *s.* eräästä kiinalaisesta saarnilajista saatu, kiillotukseen ym. käytetty vaha. **-vihreä** *s.* **1.** = malakiittivihreä. **2.** eräs vihreä väriaine, jota käytetään silkin ja villan värjäykseen, lokao.
kiinapuu *s.* Cinchona, matarakasveihin kuuluvia eteläamerikkalaisia lehtipuita, joiden kuoresta saadaan kiniiniä.
kiina|ta[35] *v. ark.* majailla tilapäisesti ja maksutta toisen asunnossa. | Pääseekö tykösi k:amaan? Parikin vuorokautta sentään taisin "k." runoilijatoverini mörskässä KIANTO.

kiinatar[34*] *s.* kiinalaisnainen. | Pienijalkainen k.

kiinaviini *s. farm.* kiinankuorta sisältävä, ruokahalua lisäävänä ja vahvistavana lääkkeenä käytetty madeiraviini.

kiini [-ni'] *adv. murt.* ja *runok.* kiinni. | Suusi k., syntinen! AHO. Turhaan, oi turhaan tartun ma hetkehen k.; / riemua ei suo rattoisa seura, ei viini LEINO.

kiin|ne[78*] *s.* **1.** kiinnitys (2.c), kiinnekirja. | Laillinen k. K:teen hakemus. Kirjat lähtevät - - ja kun palaavat, ei ole muuta kuin k:teet, perintötalon kiinnekirja KATAJA. **2.** *fys.* adheesio, tartunta. — *Yhd.* pintak.

kiinne|kirja *s.* todistus, jonka tuomioistuin antoi kiinteistönsaannon vakuudeksi. | Maakaaren säännökset k:kirjan antamisesta kumottiin v. 1930. **-koh|ta** *s.* **1.** *konkr.* kiinnityskohta. | Varren k. Tupsujen k:dat. - - sampo kynnetään irti k:dastaan E.N.SETÄLÄ. **2.** *abstr.* tukikohta, perusta. | Luottamuksen k. Ajatus kadotti k:tansa. Saada k. jstak. Tarjota k:tia jhk. En löytänyt pyrkimyksilleni varmaa k:taa. Romaani, jossa on vain harvoja ajallisia k:tia. Etsi katseelleen k:taa. [Sankarihaudoilla] on suuriarvoinen merkitys isänmaallisen tunteen ulkonaisina k:tina SILL. **-laastari** *s. lääk.* siteiden kiinnittimenä käytetty laastari, "hefta". **-laina** *s.* kiinnityslaina.

kiinnem|pänä, -mäksi *komp.adv.* enemmän kiinni. | Veti huivin solmun k:mäksi. Ovi ei tule k:mäksi. - - painautuen k:mäksi seinään AHO. [Miehen] toinen silmä - - pyrki kuvassakin olemaan k. kuin toinen SILL.

kiinnepiste *s.* kiintopiste, tuki-, kiinnekohta, perusta. | Maantieteellinen k. Kolmiomittauksen k:et. Pimeässä ei ollut mitään k:ttä. — *Abstr.* Ajatuksen k. Hänen aatteellisuudellaan oli lujat k:ensä.

kiin|netä[34*] *v. liik.* tulla kiinteämmäksi, lähetä normaalitasoa. | Hinnat, markkinat, rahdit k:tenevät. Ostokursseista 22 k:teni, 6 heikkeni ja 9 jäi entiselleen.

kiinne|velka *s.* kiinnitysvelka. **-voima** *s. fys.* koheesio.

kiinni [-ni'] *adv.*; vastaa sekä olo- että tulosijoja.

1.)(auki, avoinna, avoimeksi. **a.** suljettuna, teljettynä, lukittuna, sulkeissa, sulkeuksissa, lukossa, ummessa; suljetuksi, lukkoon jne. | Ovi, portti, ikkuna, kansi on k. Verhot ovat k. Rasia pysyi k. Salpa, hana, tappi on k. — Ovi k.: ostolämmin! SP. Ikkuna ei tule k. Työntää, vetää pellit k. Työnsi laatikon k. Painaa, lyödä kirja k. Kiertää tulppa k. Nappi k.! Panna kukkaro, säkki k. Sitoa käärö k. Panna takkinsa k. Panna, puristaa suunsa k. Silmät painuivat väkisin k. — *Kuv.* Suu k. [= hiljaa, ei sanaakaan]! Pitää suunsa k. jstak asiasta. **b.** suljettuna t. suljetuksi yleisöltä, liikenteeltä tms. | Toimisto on jo k. Myymälä pannaan k. klo 17. Kaksi panimoa pantiin k. | Taatto palasi tänä päivänä rajalta. Se on k. AK. — Soittaa [puhelin] k.

2. yhtenäiseksi, aukottomaksi kasvaneena t. liitettynä, ummessa, yhdessä, umpeen, yhteen;)(auki, puhki, irti, erillään, erilleen. | Haava ei ole vielä k. Heteiden palhot ovat k. toisissaan. — Haava menee k. Metsään hakattu linja on kasvanut k. Parsia, harsia, neuloa jk k. Juottaa sauma k. Luola muurattiin k. — *Kuv.* Eeva on kasvanut k. sydämeeni PAKK.

3. kiinnitettynä, sidottuna, kytkettynä, kahleissa, vankina tms.; kiinnitetyksi jne.;)(irti, irrallaan, erillään, vapaana; irralleen jne. | Vene on laiturissa k. Hevonen on k. Rikollinen, joka jo useita kertoja on ollut k. — Sitoa, köyttää k. Ommella nappi k. Paalu juntataan pohjaan k. Pistin k.! Panna koira k. Nappasi jäniksenpojan k. Hevonen oli hiukan arka, mutta antoi kuitenkin itsensä k. ALKIO. Varas joutui, saatiin k. Hänet pantiin k. — *Kuv.* vilpin tm. ilmi tulemisesta. | Joutua k. lunttauksesta, valheesta, petosyrityksestä. Pojat saatiin k. tupakanpoltosta. Jäi k. latinan kieliopista.

4. yhdessä v:n kanssa ilmaisemassa jhk tarttumista, juuttumista t. sellaisessa asemassa, tilassa olemista; us. tarpeeton. **a.** selvästi akt. toiminnasta. | Ottaa niskasta k. Tarttua kaulukseen, liepeeseen k. Iski k. kurkkutorveen. Kävi poikaan k. [Koiralle:] Pus k.! Kävi k. kuin koira kalikkaan SP. — Pitää lujasti k. jstak. Riippua köydessä k. **b.** lähinnä pass. tapahtumasta. | Auto juuttuu k. Vene on jäänyt kariin k. Nuotta takertui pohjaan k. Laakeri kuumeni ja leikkautui k. Tarttua, liimaantua k. Puuro kuivui laitoihin k. Tinaus otti huonosti k. Vesipisarat jäätyvät k. ikkunaan. Liisteri ei ota k. — Juoksin niin että otti hengen k. 'läkähdytti, salpasi hengityksen'. **c.** *kuv.* Päästä leipään k. Päästä k. maahan, suuriin rahoihin. Saada juonesta, langan päästä k. Sai unen päästä k. Käy työhön k.! Tarttui rohkeasti k. aiheeseen. En saa nuotista k. 'en saa mieleeni säveltä'. Jäi suustaan k. 'puhelemaan'. Miksi iskette k. löysään sanaan? KIVI. Pidä pennistä k.! Pitää säännöistä, lain kirjaimesta k. Pidän k. siitä, että - -. Piti kynsin hampain k. oikeuksistaan. Hän on k. luvuissaan, työssään. N. oli vielä kovin k. maailmassa. Olimme mekin jokainen k. hänen papereissaan melkoisista summista AHO. - - tässä on joka hetki niin k., ettei tukkaa kerkiä silmiltään sipaisemaan KARHUM.

5. aivan jnk vieressä, likellä, jnk välittömässä läheisyydessä, kosketuksissa jhk t. jnk kanssa; aivan jnk viereen jne. | Talo talossa k. Sauna on järven rannassa k. [Nuotioita] roihusi vieri vieressään k. AHO. Mies miehessä k. nyt marssimme vaan KIANTO. Niitty ottaa maantiehen k. Kylä kasvoi kaupunkiin k. Poika veti tytön itseensä k. — *Kuv.* Istuu kaiket illat nenä kirjassa k. Ja kummallinen hämärä oli aina, aamuhämy k. iltahämyssä KATAJA.

6. yhdessä v:n kanssa ilmaisemassa edellä kulkevan saavuttamista. | Sai meidät k. Ota k., jos saat! Koira juoksi jäniksen k. [Juoksija] vetää rakoa k. Joskus venähti kaulaa muutama metri, mutta aina toinen sen imaisi

k. KARHUM. — *Kuv.* Sai veljensä luvuissa k. Juna on myöhästynyt ja tahtoo ajaa aikansa k. AHO. - - juttu pyörii muistoissani, mutta en saa k. KIANTO.

7. *ark.* K. veti, k. on 'on sovittu, päätetty'. Ei vetänyt lukeminen k. 'ei tarvinnut lukea, päästiin lukemasta'.

kiinni- alkuiset v:t yl. par. ⌒; esim. k:kasvaa, par. kasvaa k.; k:juotettu, par. k. juotettu; k:tarttuminen, tav. k. tarttuminen. — *Vanh.* Minä k:riipun sanassa KIVI.

kiinni|kasvama, -kasvettuma *s. lääk.* Keuhkopussin k. Tulehduksellinen k.

kiinnik|e[78*] *s.* kiinnitin, kiinnipidin, side. | Nappien, solkien k:keet. Lokasuojuksen k. Tukipuomin k. Veneen kokassa on nuora vedikkeenä ja k:keenä. Pohjelihaksen k:keet. — Rappauslaastin k:keinä käytetään esim. kaisloja. — *Lääk.* kahta elintä yhdistävä epänormaalinen kudossäie. | Keuhkopussin lehtien väliset k:keet. — *Kuv.* Hän oli menettänyt siveelliset k:keensä elämään.

kiinnike|aine *s.* kiinnite. | Väriin on lisättävä k:ainetta. **-nauha** *s.* **-rau|ta** *s.* Palkki tuetaan k:doilla.

kiinnikkeet|ön[57*] *kar.a.* < kiinnike. | K:tömiä jalokiviä.

kiinni|olo *s.* Liikkeiden k. **-ottaja** *s.* Karkurin k:t. K:lle luvattiin palkkio. **-ottaminen** *s.* myös ⌒. **-ot|to** *s.* Hevosen k. Varkaiden k. — *Puhek.* Pojat menivät k:olle 'tyttöseuraa (kadulta, tanssiaisista tm.) etsimään, tavoittelemaan'. **-pano** *s.* Avaaminen ja k. Arkun k. **-pidike** *s.* = seur. **-pi|din** *s.* Napit, hakaset, nauhat ym. vaatteiden k:timet. Lehmät nykivät k:timiään. **-pito** *s.* Työkappaleen k. **-pitolait|e** *s.* K:teella varustettu tahko. **-pitopaikka** *s.* Veneen k. **-pitoväline** *s.* **-pitäjä** *s.* **-pitämi|nen** *s.* myös ⌒. | Käyttää jtak jnk k:seen. — *Kuv.* K. uskostaan, aatteistaan. Sitkeä k. vanhoista ajatustavoista. **-saaminen** *s.* myös ⌒. **-saanti** *s.* Karkulaisen k. oli vaikeaa.

kiinnite[78*] *s.* kiinnitysaine; fiksatiivi; vars. *valok.* negatiivien ja kopioiden (suurennusten) kiinnittämiseen käytetty suolaliuos.

kiinnitellä[28*] *frekv.v.* < kiinnittää. | K. venettä laituriin.

kiinnit|in[56*] *väl.* (< kiinnittää) kiinnityskappale, -laite, -osa, side, puristin tms.; vrt. kiinnike. | Metallinen k. Koukun muotoinen k. Suksen, puvun k:timet. Nappi, hakanen k:timenä. K. on kiristettävä tiukkaan. K:timessä on säädettävä ruuvi. Lehmä kytketään k:timillä parteensa. — *Yhd.* hihnank.

kiinnittymiskohta *s.* Lehden, raajan k.

kiinnit|tyä[1*] *v.* **1.** *refl.* ja *pass.* (< kiinnittää 1, 2.a ja 3) tarttua, kasvaa kiinni (jhk). | Kasvi k:tyy juurilla maahan. Kanta, jolla lehti k:tyy varteen. Evän k:tyminen ruumiiseen. Lihasten päät k:tyvät luihin. Murtunut sarvi k:tyy usein entiselle paikalleen. Jousi k:tyy akseliin karalla. Rautojen on hyvin k:yttävä betoniin. Värin k:tyminen pintaan. — *Abstr.* K. maahan 'asettua (omaa) maata viljellen vakinaisesti asumaan jhk'. Huomion k:tyminen. Tuntea katseen k:tyvän itseensä. Sanaan on k:tynyt ivallinen sivumerkitys. Monesti sattuu, että kansainvälinen tarina k:tyy nimeltä mainittuun henkilöön. **2.** *pass. harv.* tulla kiinteämmäksi, jännittyä. | Ote k:tyy. Marjan kasvot k:tyivät, niissä oli kuin - - näkyjä näkevän ilme AHO.

kiinnittäj|ä[16] *tek.* Veneen laituriin k. Isot sanomalehtiotsikot ihmisten huomion k:inä. — *Tekn.* us. par. kiinnitin. | Rakennuslevyjen k:ät. Haat, säpit ym. k:ät.

kiinnittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* K. kettinki. Seinään k. taulu. — *Lak.* K. velka, saaminen. K. maatila.

kiinnittäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Kasvi k:y lujasti alustaansa. — [Näyttelijä] on k:nyt Tampereen Teatteriin.

kiinnit|tää[2*] *v.* **1.** panna kiinni, liittää jk jhk (jllak), sitoa, kytkeä. | K. hevonen liekaan, seinään. K. vene laituriin. K. purje, ankkuri. K. hammaspyörä akseliin. K. lukko oveen. K. paino onkeen. K:än langanpäät yhteen. K. hame neuloilla, hiuksensa kammoilla. Lentohiekka k:etään kylvämällä dyynille kasveja. — Mutta samassa tyttö taas k:ti käsivartensa pojan vartalon ympäri ALKIO. **2.** ed:een liittyvää erikoiskäyttöä. **a.** saattaa alustassaan pysyväksi, säilyväksi, fikseerata. | Värejä k:täviä kemikaaleja. K. hiilipiirroksia. K. patina. — *Valok.* K:täminen 'valotetun ja kehitetyn kuvaksen käsittely natriumtiosulfaatilla siinä vielä olevan valonaran hopeasuolan liuottamiseksi'. Filmit kehitetään ja k:etään. K. kopiot. **b.** *liik.* sijoittaa varoja jhk yritykseen, investoida. | K. varoja liikkeeseen, maatalouteen. K:etyt pääomat. Hän on k:tänyt rahansa maahan. **c.** *lak.* vrt. kiinnitys 2. **c.** | Velka k:etään tonttiin. K:etty velkakirja, hakkuuoikeus, vuokraoikeus. Talo oli k:etty suurista summista. **d.** *sot.* määrittää suunnatun aseen t. suuntauslaitteen lukema jhk teko- t. maastonpisteeseen laitteen suunnan jatkuvaksi tarkistamiseksi ilman uutta suuntausta. | K:ä perussuunta! Tykit k:tivät sivusuuntansa. **e.** šakkipelissä: tehdä jk vastustajan nappula liikkumattomaksi, vars. kun sen siirtäminen paljastaisi kuninkaan. | Musta k:ti ratsun. **f.** kuvata, kirjoittaa, ikuistaa jtak jhk, us. taiteilijan luomistyöstä. | K. vaikutelmansa kankaalle. - - freskomaalari k:ti seinälle madonnansa ihanteelliset piirteet AHO. K:ti tunnelmansa paperille herkin sanoin. — Puhe k:ettiin fonografin vahatelaan. **3.** *abstr.* **a.** En tahdo k. tyttöä itseeni. Rakkaat muistot k:tivät hänet kotiseutuun. Perinteet k:tivät N:n lujasti maahan. Mikään ei enää k:ä minua elämään. - - k:täkää sydämenne Herraan VT. K:ä mua totuuteesi VK. **b.** ottaa t. palkata palvelukseen, vars. jhk laitokseen. | K. jku virkaan, yliopistoon, teatteriin, hoviin. Kouluun k:ettiin useita opettajia. Työhön k:ettiin parhaat voimat. **c.** kohdistaa t. saada kohdistumaan katse, ajatus, toive tm. jhk. | Poika k:ti katseensa tyttöön. En k:ä silmääni siihen, mikä turmiollista on VT. K. toivonsa tulevaisuuteen. Nuorukaiseen k:etyt odotukset pettivät. Asiaan k:ettiin vakavaa

huomiota. K. ajatuksensa kokonaan työhön. Koetti k. tyttöjen huomion puoleensa. — *kiinnittää mieltä* kiinnostaa. | Asia k:tää tutkijain mieltä. Esitys k:ti mieltäni. **4. a.** *harv.* vetää lujempaan, kiristää. | K. suitsia. K:ti oritta juoksuun. - - Ulrikki k:ti vähän ohjia KATAJA. **b.** *murt.* lisätä vauhtia, jnk määrää. | Hevonen k:tää vauhtiaan. He k:tivät hiihtoaan. - - Kalle k:ti kulkuaan AHO. - - juoksee ... juoksee ja yhä k:tää KATAJA. — [Tuuli] puhalteli nurkissa, vähän väliin heikoten ja taas k:täen MERIL.

kiinnityksenhaltija *s. lak.* (juridinen) henkilö, joka on saanut kiinnityksen jhk.

kiinnityksetön[57] *kar.a.* < seur. K. talo.

kiinnity|s[64] *teonn.* < kiinnittää. **1.** yleismerk.: kiinnittäminen, kiinnittyminen; se, millä jk on kiinnitetty t. kiinnittyy jhk, liitos. | Terän k. varteen. Olkaluun k. lapaluuhun. Lattiapäällysteen k. Peräsimen k. oli löyhtynyt. K. varmennetaan kiristämällä mutteria. — Filmin, kopion k. — Mutta Siljalla ei ollut koskaan ollut mitään enempää mielen k:stä noihin rahoihin SILL. — *Yhd.* hakas-, ketju-, lohenpyrstö-, putkik. **2.** *erik.* **a.** palvelukseen otto, palvelussitoumus. | N. on saanut k:ksen virkaan, oopperaan. — Ed:een liittyen *leik.* Sillä tytöllä on k:ksiä [= tyttöä on kosiskeltu] tännepäin NUOLIV. **b.** vars. *urh.* Saada k. kiertopalkintoon 'saada (vuodeksi) haltuunsa palkinto, joka määräkertojen jälkeen jää voittajalle lopullisesti'. **c.** *lak.* viranomaisen tav. alioikeuden pöytäkirjaan t. rekisteriin tehdyllä merkinnällä saamamiehelle vahvistama panttioikeus velallisen kiinteään ja osaksi irtaimeenkin omaisuuteen t. vakuus kiinteistöön kahdistuvien rajoitettujen esineoikeuksien voimassaolosta. | Ensimmäinen k. Saada k. tilaan. Myöntää laina k:stä vastaan. — *Yhd.* irtaimisto-, kiinteistök. **d.** šakkipelissä: vars. kuninkaan suojana olevan nappulan liikkumattomuus. | Ratsu ei voi vapautua k:ksestä.

kiinnitys|aine *s.* K. sitoo värihiukkaset toisiinsa. **-asia** *s. lak.* K:in käsittely. **-asiakirja** *s. lak.* **-eli|n** *s.* Levien k:met. Osa erakkoravun raajoista on muuttunut tarttuma- ja k:miksi. **-hakemus** *s. lak.* **-hihna** *s.* Kotelon k. Lumikenkien k:t. **-kappale** *s.*, vars. *tekn.* **-kelpoinen** *a. lak.* K. maatila, omaisuus. **-ketju** *s.* **-kiila** *s. tekn.* kiilamainen kiinnityskappale. **-kirja** *s. lak.* viranomaisen hallussa oleva asiakirja, johon kiinnitysasiat merkitään. **-koh|ta** *s.* Lihaksen k. Tuntosarven k. Heilurin, vipuvarren k. Kasvi saa lujan k:dan juurilleen. **-koje** *s.* **-korvak|e** *s.* Putkien k:keet. Kädensijan k. **-kouk|ku** *s.* Eristimen k. Uutimien k:ut. **-köysi** *s.* Laivan k. Teltan, lipun k. **-laastari** *s.* = kiinnelaastari. **-laina** *s.* kiinnitystä vastaan annettu laina, hypoteekkilaina. **-laite** *s.* Veneen k. Terän k. **-luotto** *s.* kiinnitystä vastaan annettu luotto. **-luottopankki** *s.* kiinteistö-, hypoteekkipankki. **-mutteri** *s.* **-nasta** *s.* **-nauha** *s.* **-nuora** *s.* **-oikeus** *s. lak.* oikeus saada kiinnitys jhk; kiinnitystä järjestävät oikeussäännökset. **-paalu** *s.* paalu laivan, tukkilautan tms. kiinnittämiseksi, pollari. **-piste** *s.* — *Tekn.* (liikkuvan) kappaleen kiinnityskohta. | Heilurin, vivun k. — *Sot.* teko- t. maastonpiste, jonka avulla aseen t. kulmanmittausvälineen sivusuunta pysytetään. **-poiju** *s. mer.* **-pollari** *s. mer.* kiinnityspaalu. **-pult|ti** *s.* Laakerin k. Moottorin k:it. **-pöytäkirja** *s.* tav. kiinnitysasiain pöytäkirja. | Oikeuden k. **-reikä** *s.* **-ren|gas** *s.* Ikkunaverhojen k:kaat. Veneen k. **-ruuvi** *s.* Lukon k. Jousien k:t. **-solki** *s.* Puvun k. **-suola** *s.* etup. natriumtiosulfaattia sisältävä suolaseos, jota käytetään filmien, valokuvakopioiden ja värien kiinnittämiseen, fikseeraussuola. **-tap|a** *s.* Erilaisia verhojen k:oja. Eristimien k:oja. **-tappi** *s.* **-todistus** *s. lak.* kiinnitysasiakirjaan merkitty todistus kiinnityksen myöntämisestä. **-vakuu|s** *s.* oikeuden vakuutena oleva kiinnitys. | K:tta vastaan annettu laina. **-velka** *s.* hypoteekkivelka; vrt. kiinnityslaina. **-väline** *s.*

kiinnityttää[2*] *fakt.v.* < kiinnittää. | K. ikkunaverhot paikoilleen. — *Lak.* K. hakkuuoikeus. K. omaisuutensa velasta.

kiinnost|aa[2] *v.* herättää mielenkiintoa, kiehtoa, viehättää, huvittaa, harrastuttaa, intreseerata. | Asia k:aa minua. Uutuus, joka k:i kaikkia. Puhe ei k:anut ketään. Erityisesti k:aisi tietää - -. — *kiinnost|ava* (a.) -avasti (adv.) -avuus[65] (omin.) kiintoisa, mielenkiintoinen. | K:ava nähtävyys, esitelmä. Keskustella, opettaa k:avasti. Kirjan k:avuutta lisää hyvä kuvitus.

kiinnostu|a[1] *pass.v.* -neesti *adv.* (< ed.) viehättyä, huvittua, harrastua. | K:neita kuulijoita. Oli k:nut hevosista. Hän alkoi k. tyttöön. Keskustella k:neesti.

kiinnostu|s[64] *s.* mielenkiinto, viehtymys, harrastus, intressi. | K. asiaan t. asiaa kohtaan. Oppilaiden k. seuramatkaan. Herättää k:sta. Tuntea k:sta. Osoittaa jatkuvaa k:sta jhk. K:kseni yritykseen herpaantui.

kiinnostuttaa[2*] *kaus.v.* < kiinnostua. | N. koetti k. oppilaitaan isänmaan historiaan.

kiinnoton[57] *a.* mielenkiinnoton. | Pitkäveteinen, k. kirja.

kiinnys[64] *s.* kiinnityskohta, kiinnitin. | Hevonen, jolla on matala hännän k.

kiinnytt|ää[2*] *kaus.v.* < kiintyä. | K. koira isäntäänsä. Yleisön huomiota koetettiin k. uuteen myymälään. - - hän k:i itseensä Taaven, renkipojan SILL.

kiinteimistö[1] *s.* = seur.

kiinteistö[1] *s.* (*rinn.* kiinteimistö) sellainen esine, jota ei sen laatua t. luonnetta muuttamatta voi siirtää paikasta toiseen, kiinteä omaisuus, so. maa(palsta), maatila, tontti, talo tms.;)(irtaimisto, irtain omaisuus. | Omistaa k. Ostaa, myydä k. K:n kauppa. K:n osia ovat myös siihen kuuluvat vesialueet, kasvavat kasvit sekä kiinteästi taloon asennetut vesijohdot, hissit ym. — *Yhd.* kaupunki-, maalaisk.; perintök.; teollisuusk.

kiinteistö|huutokauppa *s.* **-johtaja** *s.* Helsingin kaupungin k. **-kauppa** *s.* Harjoittaa k:a. **-kirja** *s. lak.* julkisen viranomaisen kiinteistöjen oikeussuhteista pitämä kirja. **-konttori** *s.* **-laina** *s.* laina, jonka vakuutena on kiinnitys kiin-

teistöön. **-lautakunta** *s.* kunnan kiinteistöjä valvova kunnallinen lautakunta. **-luotto** *s.* kiinteistön kiinnitystä vastaan annettu luotto. **kiinteistön|haltija** *s.* **-kaup|pa** *s.* K:an tulee tapahtua julkisesti ja määrämuodoin. **-omistaja** *s.* **-osto** *s.* **-saanto** *s. lak.* **-välitys** *s.*
kiinteistö|pankki *s.* kiinnitysvakuutta, kiinteistöä vastaan luottoa myöntävä pankki, hypoteekkipankki. **-rasite** *s. lak.* ks. rasite. **-rasitus** *s.* rasitus, jonka perusteella kiinteistön omistajan tulee aika ajoin suorittaa määrämaksu t. muu varallisuusarvoinen suoritus. **-tili** *s.* **-toimisto** *s.* **-tulo** *s.* **-vakuutus** *s.* **-vero** *s.* **-yhtiö** *s.* **-yksikkö** *s.* kiinteistö abstraktisena käsitteenä oikeudellisten ominaisuuksien kannalta.
kiinteneminen[63] *teonn.* < kiinnetä. | Hintojen k.
kiinteyty|ä[44] *v.* tulla kiinteä(mmä)ksi. | Maitoaines alkoi k. — Tiede k:i metodisesti. [Kirjailijan tyyli on] entisestään k:nyt ja asiallisesti nasevoitunut AK. — *Liik.* = kiinnetä.
kiinte|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** jssak kiinni oleva, paikassaan t. paikallaan pysyvä, siirtämätön, liikuttamaton, liikkumaton, kiintonainen;)(liikkuva, irtonainen, irrallinen. | K. aita, pato, pyydys. K. penkki, hylly. K. kalustus. K. omaisuus; vrt. kiinteistö. K. vilkkuloisto. K:ät merimerkit. K. väkipyörä, vintturi. K. este, maali. K. piste. K:ät muinaisjäännökset. K. kallio, merijää. Rintaman k:ys. K. tykistö. K. autokorjaamo, maamieskoulu. K. väestö, asutus. — Köyden k. pää. K. liitos. Sillan kansi liittyy k:ästi alusrakenteeseen. — *Abstr.* K. [ )(henkilökohtainen] ylimääräinen professori. K:ät [= aina samana vuodenpäivänä olevat;)(liikkuvat] kirkolliset juhlapäivät. **2. a.** jähmeä;)(juokseva, sula, nestemäinen. | Aineella voi olla k., nestemäinen tai kaasumainen olotila. K. kappale, massa. K:ät rasvat. K. voi, hartsi. K. polttoaine. K:ät sademuodot. **b.** tiivis(rakenteinen), kova, luja; kimmoisa, jäntevä;)(löyhä, kuohkea, huokoinen, pehmeä; veltto. | K. sora, savi. Tien pinta jyrätään k:äksi. K:ätä maata parannetaan sekoittamalla siihen hiekkaa. Juuston, taikinan k:ys. K. höyhenpeite. — K:itä tomaatteja. K. silavakerros. Kasvot sileät ja k:ät. Nuoren naisen k:ät rinnat. — *Yhd.* puolik. **3. a.** tiukka, kireä, jäntevä, luja;)(höllä, löyhä, veltto. | K. side. Käden k. ote. K. ja lämmin syleily. Kädet k:ästi ristissä. K:ästi napitettu takki. Vedin vaipan k:ämmin ympärilleni. Nuora on k:allä kuin viulunkieli. **b.** *abstr.* täysin yhtenäinen, jatkuva, alituinen, hellittämätön, herpaantumaton, luja, tiukka, intensiivinen;)(höllä, hatara. | K. yhteys, kokonaisuus. K:ät perhesuhteet. Joukon sotilaallinen k:ys. K. yhteistyö, vuorovaikutus. K. opiskelu, toiminta. K. vaatimus. Osoittaa k:ää harrastusta. Novellin rakenne on draamallisen k. Hän sai pojasta k:än otteen. Käydä harjoituksissa k:än säännöllisesti. Pojat olivat k:ässä työn touhussa. Ajatella asiaa k:ästi. Hänen huomionsa kohdistui k:ästi tyttöön. Sisäisen intohimon k:ys ja ehdottomuus TARK. - - olinpa teille k. opettaja, k. ja kova KIVI. Huomautan k:ästi, että nämä teoreettiset mietteet ovat omiani SILL. **4.** *liik.* **a.** alentamaton, muuttamaton, sitova, vakiintunut. | K. hinta, taksa, rahti. K. tarjous. K. palkka. K:ät kustannukset. Ostaa k:ään tiliin. — K. [= peruuttamaton] kauppa;)(avoin kauppa. K. kuutio;)(irto-, pinokuutio. K. [= pysyvä] pääoma;)(liikkuva pääoma. Velkakirja on k., jos velkoja on nimeltä mainittu. **b.** Pörssissä vallitsi k. suunta 'heikkoina olleet arvopaperit nousivat lähemmäs normaalia'. Teollisuusosakkeet k:ämpinä.
kiinteähkö[1] *mod.a.* K:ä maata.
kiinteä|korkoinen *a.* K. laina. **-lihai|nen** *a.* K:sia ruhoja. **-maltoinen** *a.* K. hedelmä. **-palkkainen** *a.* **-rakenteinen** *a.* K. kasvilava. K. näytelmä. **-tyylinen** *a.* K. sävellys.
kiintiö[3] *s.* kansainvälisessä kaupassa tuotavaksi t. vietäväksi sovittu tavaramäärä; joskus muustakin vahvistetusta määrästä; *syn.* kontingentti. | Vahvistaa k. K:mme Tanskaan alkaa täyttyä. Ylimääräisenä k:nä tuotiin Virosta 100 tonnia omenoita. — *Yhd.* tuonti-, vientik.; minimi-, vara-, vuosik.; juusto-, voik.
kiintiöi|dä[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* järjestää (ulkomaan)kauppa kiintiöiden pohjalle, kontingentoida. | K:dyt tavarat. Munien ja juuston vienti k:tiin. Selluloosan k:nti.
kiintiöimätön[57] *kielt.a.* K. tavara.
kiintiö|järjestelmä *s.* **-luettelo** *s.* luettelo kiintiöön kuuluvista tavaroista. **-määrä** *s.* Norjaan vietävä k. **-osuu|s** *s.* Vientiliikkeiden k:det vahvistettu. **-sopimus** *s.* Suomen ja Ranskan välinen k.
kiinto[1*] *s. harv.* mielenkiinto, kiinnostus, intressi. | K:a lampaanhoitoon oli vaikea saada vahvistumaan.
kiinto- yhd:ojen alkuosana ilmaisemassa kiinteää, kiintonaista, liikkumatonta;)(irto-.
kiintoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tav:mmin seur.
kiintois|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* mielenkiintoa, harrastusta herättävä, kiinnostava, kiehtova, viehättävä, huvittava, intresantti. | K. asia, esitelmä, kirja. K:aa on nähdä, miten yrityksen käy. Hän sanoo sanottavansa hyvin k:asti. Esitys ei ollut vailla k:uutta. | Hyvää yötä ja paljon kiitoksia! Hyvin k:aa on ollut SILL.
kiinto|jää *s.*)(ajo-, kulkujää. | K. ulottuu Suomen- ja Pohjanlahden rannikoilla yleensä uloimpaan luotovyöhykkeeseen. **-kallio** *s.*, vars. *geol.* = kallioperä. **-kauluksinen** *a.* K. paita. **-kaulus** *s.* **-kohta** *s.* kiinnekohta. **-kuutio** *s.* puun t. puutavaran (myös kiven tm.) todellinen, kiinteästi täytetyksi ajateltu kuutiomäärä;)(pino-, irtokuutio. **-kuutiometri** *s.* (*lyh.* k-m³) vrt. ed. | 100.000 k:ä paperipuuta. **-loisto** *s. mer.* **-mitta** *s.*)(pino-, irtomitta; vrt. kiintokuutio. | Todellinen puumäärä, so. k., saattaa pinoissa vaihdella suurestikin.
kiintonai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = kiinteä 1. | K. hylly. K:sia kalanpyydyksiä. K. kaulus. Väkipyörää, joka voi liikkua vain akselinsa ympäri, sanotaan k:seksi. Seinään k:sesti asetettu pistorasia. — Alkoi syntyä k:sta asutusta.

kiinto|pallo *s. sot. metri.* teräsvaijerilla maahan kiinnitetty ilmapallo, tähystyspallo. | K:palloja käytetään sodassa tähystykseen ja tulenjohtoon. Observatorio tekee havaintoja mm. leijain ja k:pallojen avulla. **-palloeste** *s. sot.* kiintopalloista vihollisen ilmatoimintaa vastaan rakennettu este. **-penk|ki** *s.* Tuvan k:it. **-piste** *s.* tarkoin määritetty ja tav. myös erityisesti merkitty maastonkohta kartoituksissa; perus-, tuki-, kiinnepiste, kiinnekohta. | Kolmiomittauksen k:et. Rakennusten kivijalkaan on asetettu k:itä viemärijohtojen ym. rakentamista varten. — Lämpömittarilla pitää olla kaksi k:ttä. Vipu heilahtaa k:ensä ympäri. Avaralla jäälakeudella ei voinut löytää mitään k:ttä. — *Kuv.* Opetuksella oli omat k:ensä. - - jokin sellainen tajuntaan asettunut k., josta ei hetkeksikään saa hellittää SILL. **-pisteverkko** *s.* Raja-, tie- ja kaupunkimittauksissa tarvitaan tiheä k. **-puomi** *s.* kulkureitille kuljetusneuvon pysäyttämiseksi asetettu kiinteä puomi. **-pyörä** *s. tekn.* voimansiirtimissä akseliin kiilaten tms. tavalla liukumattomaksi kiinnitetty pyörä;)(jouto-, irtopyörä. **-rakenteinen** *a.* K. penkki, hyllystö. **-side** *s.* kiintonainen suksiside tms. **-täh|ti** *s.* tähtiä, joiden keskinäinen asema taivaanpallolla ei muutu t. muuttuu selvästi vasta vuosien kuluessa;)(kiertotähti. | K:det voidaan vilkkuvan valonsa nojalla erottaa tyynesti valaisevista kiertotähdistä. **-tähtiastronomia** *s.* **-tähtisikermä** *s.* **-uitto** *s. puut.* = lauttaus.

kiintymys[64] *s.* tunnepohjainen kiintyminen, kiintyneisyys, vetovoima jhk, rakkaus; vrt. kiintyä 2. b. | Keskinäinen, molemminpuolinen k. Eroottinen k. Tunsi väkevää k:tä tyttöön. — K. maahan, tehtävään.

kiinty|ä[1*] *v.* **1.** tav:mmin kiinnittyä (1). | Liman k:minen pellaviin. Maali ei ottanut k:äkseen alustaansa. Taikina oli k:nyt kaukalon pohjaan. Kuidut k:ivät lujasti toisiinsa. Kasvin juuret alkavat k. maahan. — Asutus oli k:nyt [= sijoittunut, vakiintunut] järvien rannoille. Mustalaiset eivät sopeudu k:neisiin [= vakiintuneisiin] oloihin. — *Abstr.* Jouluun k:neet tavat. Nimistöön on usein k:nyt vanhoja asutusmuistoja. **2.** ed:een liittyvää erikoistunutta abstr. käyttöä. **a.** tarkkaan kohdistua, olla herkeämättä suuntautuneena jhk; syventyä, kiinnostua jhk. | Silmä ei kiinny mihinkään. Katse k:i vastaantulijaan. Sai huomion k:mään itseensä. K. katselemaan, kuuntelemaan, lukemaan. Istui töihinsä k:neenä. Hänellä ei ollut aikaa k. asiaan. Ville k:i - - tähystelemään tähtiä KAUPPISH. Vieras - - katselee vain tupaa, k:nyt ilme kasvoilla ALKIO. **b.** tunteen pohjalta liittyä jkhun t. jhk, saada jku t. jk tuntumaan läheiseltä, ruveta pitämään jksta t. jstak, kasvaa kiinni t. juurtua jhk. | K. jkhun tyttöön, poikaan. K:ivät toisiinsa läheisin ystävyyden sitein. Lapsi k:y pian kasvatusvanhempiinsa. Hoitajaansa k:nyt eläin. Yrjö Koskinen k:i kohta Hämeenkyröön. Kotiturpeeseensa k:nyttä väkeä. Taloon k:nyt. Hän oli kouluunsa k:nyt. — *Kuv.* Hänen sydämensä oli k:nyt maailmaan. **3.** *murt.* tiukentua, kiristyä; vrt. kiinnittää 4. b. | Taival Saukkovaarasta kirkkosaareen katkesi yhä k:vässä laitatuulessa - - pian AHO. Vedon tahtikin veneessä oli alkanut k. KILPI. **4.** *liik.* par. vahvistua. | Hinnat alkavat k. Kurssi tuntui k:vän.

kiin|tää[8] *v.* **1.** kiinnittää t. vakaannuttaa näkyvään, pysyvään muotoon. | Valokuvaus ei voi k. jatkuvaa liikettä. [Agricola] k:si paperille sen kielimuodon, joka oli vakiintunut Suomen henkisessä keskuksessa AK. Taidekirjallisuuden muovailee tekijä olennaisesti juuri k:täessään sitä kirjalliseen asuun E.N.SETÄLÄ. **2.** vars. *runok.* yl. kiinnittää. | K. katseensa jhk. Vain k:nä kukka tummain hiustes yöhön ELINA VAARA. - - tai huiput vallan, kunnian / jos hurjimusta k:tää [= kiinnostaa, kiehtoo] LEINO.

kiipais|ta[24] *mom.v.* < kiivetä. | K:i mastoon.

kiipalei|ssa[(78)] *s. vaill. harv.* kiipelissä, pulassa, pinteessä. | Oi oi! me olemme jo kyllä k. KIVI. - - tappelu maantiellä on, lain kannalta katsoen, kovin vaikea asia ja taitaa saattaa miehensä koviin k:sin KIVI.

kiipeilij|ä[14] *tek.* < kiipeillä. | Orava on taitava k. — *Kuv.* = kiipijä. | Poliittisia k:öitä. — *Yhd.* alppi-, vuoristok.

kiipeil|lä[28] *frekv.v.* < kiivetä. | K. kalliolla, puissa. Lapset k:ivät polvelleni. K:eviä pensaita. — Myös sijainnista: Viljelykset k:ivät pitkin vaaran rinnettä.

kiipeily[2] *teonn.* < ed. | Vaarallista k:ä. — *Yhd.* alppi-, vuori(sto)k.; (kuv.) virkak.

kiipel|i[5] *s.* (yl. vain sisäpaikallissijoissa) tukala tilanne, pula, pulma, pinne. | Olla k:issä. Joutua, jäädä k:iin. Saattaa pahaan k:iin. Pääsimme k:istä. Ja Maija oli k:eissä tanssittavan ukon käsissä ALKIO. Siinä [osoitteiden selville saamisessa] se on se jokapäiväinen k. AHO.

kiipeäjä[10] *tek.* < kiivetä.

kiipeäminen[63] *teonn.* < kiivetä. — *Yhd.* (voim.) apinan-, karhun-, siirtok.

kiipeämis|köysi *s.* **-liike** *s.* **-salko** *s.* **-tanko** *s.* **-teline** *s.*

kiipijä[14] *tek.* Sellaiset k:t kuin ahma. — *El.* K:t 'Scansores, linturyhmä, johon ennen luettiin mm. tikat, käet ja käenpiiat'. — *Kuv.* henkilö, joka keinoista välittämättä pyrkii yhä huomattavampaan (yhteiskunta-)asemaan, pyrkijä, pyrkyri, kiipeilijä, karrieristi, onnenonkija. | Mateleva kohteliaisuus on k:n kohteliaisuutta. K. ja onnenonkija. — *Yhd.* alppik.; (el.) puuk. **-kala** *s.* Anabas scandens, Intian suolattomissa vesissä elävä, maallakin liikkuva piikkieväinen luukala. **-kasv|i** *s. kasv.* kasveja, jotka tukeutuvat toisiin kasveihin ym.; *syn.* liaani. | K:eissa voidaan erottaa kärkikiipijät, juurikiipijät, kiertokasvit ja koukkukiipijät. **-luonne** *s.* Häikäilemätön k.

kiipimä|elin *s. kasv.* Kasvien k:elimiä ovat kiipimäjuuret, kierteisvarsi, kiertyvät lehtiruodit sekä kärhioksat ja -lehdet. **-jalka** *s. el.* linnun jalka, jossa on kaksi varvasta eteen- ja kaksi taaksepäin. **-juuri** *s. kasv.* vrt. kiipimäelin. | K:a on mm. muratilla.

kiipi|ä[17*] *frekv.v.* < kiivetä. | Pojat k:vät variksenpesillä. — *Kuv.* K. hyviin virka-asemiin.
kiipperä[12] *a.*, melko *harv.* kiikkerä, horjuva, vaappuva. | K. vene. K:t telineet.
kiira[10] *s. myt.* paha henkiolento. | K:n ajaminen on pääsiäisen aikainen pahankarkotusseremonia.
kiiraht|aa[2*] *v. harv.* kaatua äkkiä, kuukahtaa, kellahtaa. | Ampui mies, ja k:ipa mesikämmen nurmelle nurin KIVI.
kiiras|torstai *s.* pääsiäisen edellinen torstai, jota kirkko viettää Herran ehtoollisen asettamispäivänä. **-tul|i** *s.* paikka, jossa sielut room.-katolisen opin mukaan kuoleman jälkeen puhdistuvat, ennen kuin pääsevät täydelliseen autuuteen. — *Kuv.* tiukka paikka, koettelemus, ankara tarkastus. | Hädän, kärsimysten k. Kovien taistelujen k. Kulkea monen k:en kautta. Talousarvio läpäisi eduskunnan k:en.
1. **kiire**[78] **1.** *s.* **a.** tila, jolloin jkn t. jnk on ehdittävä tehdä jtak mahdollisimman nopeasti t. niukassa, tavallista lyhyemmässä ajassa, (käytettävän) ajan niukkuus t. puute, hoppu, hätä. | Kova, tulinen, polttava, armoton k. Alituinen k. ja hälinä. Suurkaupungin hermostuttava k. K. kiihtyy, yltyy. K. oli saavuttanut huippukohtansa. Kesken k:en, k:iden. Ei se tähän k:eseen valmistu. Pilata asiansa k:ellä. Ei Suomen mies ole k:eseen luotu SP. — *on* t. *tulee kiire.* On kova k. Onko sinulla k.? Ei sillä mitään k:ttä ole. Keräystyön on k. On k. kirkkoon. -- tukeilla oli k. maailman markkinoille KATAJA. Minulla on k. ostaa junalippu, ostamaan junalippua. Tuli k. ulos, pakoon. Pojille tuli k. lähteä. Hänelle taisi tulla k. vaihtamaan pukua. K:en tullen hankittiin lisää työväkeä. — *pitää kiirettä* kiiruhtaa, koettaa joutua, hätäillä. | Pidähän k:ttä! Pidettiin pientä, turhaa k:ttä. Työssä, mentäessä ei pidetty k:ttä. Pitää k:ttä kylvöllä, lukemisella. Vieraat eivät pitäneet k:ttä lähteäkseen. — *panna kiirettä* kiirehtiä, jouduttaa; harvemmin = ed. | Sateen uhka pani heinäväelle k:ttä. -- hän pani k:ttä tovereihinsa IVALO. Äiti -- juuri oli pannut muutolle k:ttä — sitten kun se kerran päätettiin SILL. -- kutojat panivat k:ttä NUOLIV. — *kiireessä.* Söi, luki sanomalehden k:essä. Kovassa, viimeisessä k:essä. Repesi paitakin siinä k:essä. -- suurin osa saalista oli heiltä lähdön k:essä jäänyt taloihin IVALO. — *kiireissä(än* (adv.) Ei tammakaan ollut k:issään, kun käveli pihan yli AHO. -- tuskin hän ehti iltasensa syödä ja kahvinsa keittää: niin oli k:issään lukemaan KATAJA. — *kiireellä.* He lähtivät k:ellä. Uutta vyyhtiä laitteli hän k:ellä kerinlautoihin PAKK. Kaikella, kovalla k:ellä. Kuumeisella k:ellä koetettiin saada kaupunkia puolustuskuntoon. — *kiireelle* (murt.) kiireesti. | Se on tehtävä k:elle KAUPPISH. | "Kuuluuko sitä mitä vieraalle?" -- " Ei tuota mitään k:elle kerrottavaa, mitä vain teille?" AHO. — *kiirein* (harv.) kiireesti. | -- rientäkäämme k:in syliin / parahimman ystävän HLV. Aurinko jo k:in lännen alamäkeä laskee LINN. — *kiireen kautta* (kans.) kiireesti. | Pakeni k:en kautta. Sen saat tuoda k:en kautta takaisin TALVIO. — *kiireen kaupalla* kiireesti. | Lähdetään k:en kaupalla. Kaikki, mitä k:en kaupalla oli kokoon haalittu. — *kiireen vilkkaa* (myös ◡) kiireesti. | Poikaset juoksevat k:en vilkkaa emonsa luo. K:en vilkkaa lastasimme kiväärit rekeen JÄRVENT. — *kiireen kynttä* (murt.; myös ◡) kiireesti. | Me lähdimme k:en kynttä pappia vastaan PÄIVÄR. — *jklle tulee kiire käteen* tulee kiire. | Kirkkoherralle tuli k. käteen, kun huomasi -- ALKIO. Ja meillekös k. käteen ... huhhuh! ... että ehkä ei ennätetäkään? AHO.
b. kiireinen työ. | Pahimpien k:iden aikaan. K:et alkavat jo olla ohi. -- sattuu välistä tulemaan kolme k:ttä yht'aikaa AHO. [Santra] tuli omia k:itään luetellen SILL. Hitaita ovat herrojen k:et SL. — *Yhd.*, tav. *mon.* (myös ed. ryhmään kuuluen) eduskunta-, heinä(n-korjuu)-, kylvö-, lähtö-, markkina-, matka-, muutto-, painatus-, puinti-, remontti-, sadonkorjuu-, tentti-, touko-, valmisteluk:et; loppuk:et; joulu-, kesä-, kevätk:et.
2. *a.* -esti *adv.* a. = kiireellinen, kiireinen. | On ollut k. päivä. Istu k:immäksi aikaa! SP. K:et työt. Tuli k. lähtö. Ajeltiin k:impiä ajoja. Pitää k:ttä vauhtia. Rientää k:in askelin. Oli jo k:et paikat. Alkoi k. hyvästely KAUPPISH. -- liikemies, jolla omien hommiensa lisäksi oli k:itä luottamustoimiakin KOJO. -- tahdonpa haastella tämän ystäväni kanssa kovin k:estä asiasta KIVI. -- siro siukoi hiiren nilkka, / kinner k:empi ajajan LEINO. Pukeutua, tehdä työnsä k:esti. Lähde k:esti! Toimittiin entistä k:emmin. Mitä k:immin. Sano k:esti mitä tiedät KIVI. -- mitä rakastat kaikkista enimmän, / se k:immin heitä sa luotasi pois KOSKENN. **b.** vastaten sanan s:sta käyttöä. | On kovin, tavattoman k. Tuli niin k., ettei sivulleen ehtinyt katsoa. Asialla ei ole sen k:empää. Työn k:immillään ollessa. Olisi ollut sinulla k:empi käydäksesi AHO. — *kiireimmän kaupalla* kiireimmiten. — *kiireimmän kautta* (kans.) kiireimmiten. | -- piti heti k:immän kautta rientää kotiin IVALO.
2. **kiire**[78] *s.*, vars. *vanh.* ja *ylät.* päälaki. | Hiukseton, kiiltävä k. Samettimyssy k:ellään. Kuivailee hikeä k:eltään. Tahdon kunnioittaa teidän karheaa, ijäkästä k:ttänne KIVI. Sinä nokkaviisas nallikka, tiedä, että olen enos, että lepää k:elläni enemmän kuin viisikymmentä talvea KIVI. — *kiireestä kantapäähän,* (harvemmin) *kantaan* myös normaalityylissä, vars. kuv. | Tarkkailla jkta k:estä kantapäähän. K:estä kantapäähän mustiin pukeutuneena. Sotilas, vakaumuksen mies k:estä kantapäähän. -- hiukan peräytyen mittasi Shemeikka häntä k:estä kantaan AHO. — -- kantapäästä k:eseen asti ei ollut hänessä yhtään virheä VT. — *Kuv.* Tunturin k. Nousivat kallion kaljulle k:elle, josta näki laajalta joka taholle IVALO. -- ja aurinko k:ensä nostaa KIVI. Onpa ryhtis jotenkin rauennut ja sammale tarttunut k:ellesi, kotomme armas KIVI.

kiireelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kiireen, kiirettä aiheuttava, tavallista suurempaa nopeutta vaativa, nopeasti t. pian suoritettava, pikainen, äkillinen, kiire (2); vrt. kiireinen. | K. lähtö, työ, sairausapu. Asia on k. Tuli k. kutsu saapua pappilaan. K:sinä työaikoina. Mennä, toimia k:sesti. Ja kahden kulkekaamme me k:sin askelin P.MUSTAPÄÄ. — *Erik.* virallisessa käytössä. | Käsitellä asia k:senä. Jos perustuslakia koskeva ehdotus eduskunnan täysi-istunnossa julistetaan k:-seksi päätöksellä, jota vähintään 5/6 annetuista äänistä on kannattanut, on asia lepäämään jättämättä ratkaistava ja päätös ehdotuksen hyväksymisestä tehtävä 2/3:n enemmistöllä. K. puhelu 'pikapuhelu'. Erittäin k. puhelu 'ennen pikapuheluja välitettävä yksityinen kaukopuhelu, josta peritään kolminkertainen maksu'.

kiireen|kynttä *adv. murt.*, **-vilkkaa** *adv.* ks. kiire 1.a.

kiireet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < 1. kiire. | K. työ. K. päivä. Soudella k:tömästi. Sunnuntaiaamu, k.; sopi viipyä vuoteessaan SILL.

kiirehtijä[14] *tek.* Joskus kutkutti k. Ahmaa keihääntutkaimella selkään IVALO.

kiireh|tiä[17*] *v.* -tivästi *adv.* **1.** *tr.* jouduttaa. **a.** koettaa saada jkta (jtak) pitämään kiirettä, tekemään jtak nopeammin, hoputtaa, hätistää, patistaa. | Äiti k:tii lapsia. K. hevosta. K. jkta ulos, taipaleelle, työhön, syömään. K. jkta mukaansa. "Tulkaa nyt jo!" k:ti Reino. Viittilöidä k:tivästi. Työt eivät k:tineet. **b.** koettaa tehdä t. saada jtak tapahtumaan nopeammin, nopeuttaa. | K. askeleitaan. K:di kulkuasi! K. tapahtumain kulkua. K. töitään. K. jaon toimeenpanoa. Italialaiset k:tivät Addis Abeban valtaamista. Tämä johtopäätös voi - - eräiltä osiltaan olla k:ditty [par. ennenaikainen] AK. — Kesä k:tii tuloaan. Kalkilla on kyky k. kivennäisaineiden murenemista ja maatumista. Tehokkaammin kuin viralliset toimenpiteet k:ti ritariromaanien muodin häviötä yleisön kylmeneminen ja ylenkatse niitä kohtaan TARK. — Harv:mpaa käyttöä. | Huomaan, että hänkin erityisellä tavalla k:tii kahvia lapsuudenystävilleen ALKIO. - - kesävieraat k:tivät pientä kotiansa kuntoon J.SAULI. **2.** *intr.* pitää kiirettä, kiiruhtaa, rientää. | K:di taikka myöhästyt! K. kotiin, kouluun, junalle. K:ti heti kertomaan. Muutamat Etelä-Amerikan maat ovat jo k:tineet seuraamaan Saksan esimerkkiä. Aika k:tii. - - ja koillisest' aurinko nousee / ja auteret k:tii pois KIVI.

kiireh|tää[2*] *v.* = ed. (*1.*) K. työntekijöitä, hevosta. K. askeleitaan. Uuden kotimaisen lainan liikkeellelaskua ei valtion kassatilanne k:dä. - - lapsihan kuuluu olevan niin heikko, että pitää k. kastamista TALVIO. Karhu istuu siinä, repo k:tää tulta kattilan alle KS. (*2.*) Hyvästi, täytyy k. Hän oli k:tänyt kaupunkiin. Aika k:tää. - - kaihomme k:täin kaukana eellämme käy KOSKENN.

kiireimmiten *sup.adv.* mitä kiireimmin, mahdollisimman kiireesti, kiireimmän kaupalla, kiireimmittäin, pikimmiten, heti(mmiten). | Pakeni k. Kohtauksen sattuessa on k. käännyttävä lääkärin puoleen. Hän alkoi k. siistiä itseään CANTH.

kiireimmittäin *sup.adv.* = ed. | - - soitti lakkaamatta, usein vain k. söikin PAKK. - - Vappu neuloi k. rippileninkiään KIANTO.

kiirei|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** kiirettä pitävä, kiireissään, kiireesti toimiva, malttamaton, hätäinen. | K:siä vieraita. Lääkäri tuli k:senä ja touhukkaana. Älkää nyt olko niin k:siä. Syntyi suoranainen tungos, kun k:simmät koettivat päästä ensimmäisiksi. Topias oli liian k. emännän ottoon MERIL. — K:set askelet. Ovelta kuului k. kysymys. **2.** = kiireellinen. | K:set työt, valmistelut. Tuli k. lähtö. Söimme k:sesti. Kesken k:sintä työaikaa.

-kiireinen *poss.a.* < 2. kiire. | Huntu-, kaljuk.

kiireys[65] *omin.* < 1. kiire 2. **-järjesty|s** *s.* Asiat käsitellään k:ksessä.

1. **kiiri**[4] *s. rak. puut.* (*rinn.* jiiri) kahden pinnan (katonlappeen, holvipinnan) raja, taite.

2. **kiiri**[4] *s. vaill. murt.* mieliala, mieliteko, tuuli. | - - Hermanni oli pahalla k:llä KATAJA. - - kala on hyvällä syömäk:llä PAULAH. - - kunnes taas tulee se k., että pitää lähteä AK.

kiirikka[15*] *s. murt.* lyömäkiekko. | - - vieri laulu kuin vauhtiin viskattu k. LINN.

kiiri|laatikko, -lauta *s. puut.* = kulmauslaatikko.

kiiriskel|lä[28] *frekv.v.* < kiiriä. | Täällä k:emme kuin mullikat kahisevilla oljilla KIVI. - - metsä pauhasi ja kauas k:i kaiku KIVI. - - tuliset lieskat k:ivät pitkin taivaan kantta LEINO. - - sodan äänet k:ivät ilmapiirissä KIANTO.

kiiritel|lä[28*] *frekv.v. harv.* < seur. | Muut palhikoot ja k:kööt meille hirsiä ylös KIVI.

kiirit|tää[2*] *kaus.v. harv.* < seur. | Käännä [aika] pyöräs ympäri ja k:ä se entisyyteen takaisin KIVI.

kiir|iä[17] *v.* kieriä, vieriä; vars. äänestä: edetä, kantautua. | Kivi k:i rinnettä alas. Hiki k:ii pitkin selkää. [Pilvet] taivahalla yhä ylitsemme k:ii KIVI. Oma tyttönsä k:i parkaisten lattiaan HEPOR. - - savuvirta pöllähtää mustan kiukaan selästä, k:ii kattoon KARHUM. — Kaiku k:ii. Nauru, melu, sävelet k:ivät ilmassa. [Käkien kukunta] k:ii pohjolan yön kuulaudessa KIANTO. — Pian tieto k:i tännekin. Taas k:i suuri sanoma yli maan WALTARI.

kiiru[81] [-ru'] *s.*, vars. *kans.* kiire. **1.** *s.* Pitää k:tta. K:un kautta, kaupalla. - - niin tulee minulle siellä tulinen k. KIVI. Taloissa ja tölleissä vallitsi kuumeinen k. ja touhu WILKUNA. - - hopulla ja k:ulla juoksevat KILPI. **2.** *a.* -usti *adv.* kiireellinen, kiireinen. | Tuli k. lähtö. Nyt k:usti syömään! - - menkää k:usti ja sanokaa hänen opetuslapsillensa, että - - UT[V]. Sana nyt, sana k. nyt saatettiin *MANN. K:immallakin vuoden ajalla TARK.

kiiruh|taa[2*] *v.* **1.** *intr.* pitää kiirettä, rientää. | K:da hitaasti! K. edeltä. K. pois, kotiin, työhön. K:ti lausumaan tervetulleeksi. Tehdä työnsä k:tamatta. - - pois k:tavat päivämme

VK[v]. 2. *tr.* joududttaa, hoputtaa, nopeuttaa, kiirehtiä. | K. askeliaan, kulkuaan. K. paluutaan. Koetti k. asioiden ratkaisua. Sota k:ti muutosta. Toimenpiteet, jotka k:tavat synnytystä. Nyt lähdetään, kamreeri k:ti AK.
kiiruhtaja[10] *tek.* Pois tieltä, - - / kas, kiire on k:lla LEINO.
kiiruimmiten *adv.* = kiireimmiten. | On k. turvauduttava lääkärin apuun.
kiiruna[17] *s.* Lagopus mutus, tunturi- ja alppiseuduilla elävä kanalintu.
kiisa[10] *s.* lappalaisten kanto- ja säilytysvälineenä käyttämä vakkanen, arkku, jonka kehys tav. on puulevystä taivutettu.
kiiseli[5] *s.* par. kiisseli.
kiiseliguuri[4] *s. geol.* vesien pohjaan kerrostuneista piilevistä muodostunut valkoinen, liidun näköinen maa(laji), piimaa.
kiisk|i[8(4)] *s.* Acerina cernua, ahvenen sukuinen pienikokoinen suolattoman veden kala. | Ruotoisia k:iä. — *Kuv.* Vastarannan k. 'vastahankainen ihminen'. Senkin k.! Kas tuota k:iä KIVI. — K:en onginta 'eräs kansanomainen joululeikki'.
kiiskinen[63] *dem.s.* K. kaloja vanhin, vata vanhin pyydyksiä SL.
kiisla[10] *s.* Uria, ruokkilintuja, joilla on lyhyet siivet ja pyrstö ja jalat ruumiin takapäässä. | Yleisin k. merenrannoillamme on riskilä.
kiisseli[5] *s. ruok.* makea, tav. perunajauhoilla saostettu hedelmä-, marja- tm. jälkiruoka; myös eräistä kansanomaisista, hapattamalla valmistettavista jauhoruoista. — *Yhd.* kahvi-, kerma-, luumu-, marja-, suklaak. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. kastike.
kiist|a[10] *s.* 1. erimielisyys, väittely, polemiikki, kina, tora, riita. | K. veljesten välillä. Kirjallinen k. Teologinen k. Aloittaa k. Käytiin k:oja. Syntyi k. pyyntimaista. Miehet joutuivat k:aan. — *Yhd.* kieli-, oikeakielisyys-, puolue-, sana-, sanomalehtik. 2. *harv.* kilpa, ottelu. | Neitosiakin uskaltautui näihin uljaisiin k:oihin. [En takaa] että k:an kestäisit, jos oikein pääsuutari enkeleistä astuisi ales tänne kanssas kilvoittelemaan KIVI. Onp' on mulla purtta kaksi, / - - / yks' on k:assa kepeä KAL.
kiistail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* < kiistata. | Koirat leikkivät ja k:ivat - - hartaassa ystävyydessä ALKIO.
kiista|kapula *s. kuv.* erimielisyyksien, riidan aiheuttaja. | Kielikysymys on kauan ollut k:-kapulana. **-kent|tä** *s.* ottelu-, kilpa-, taistelukenttä. | Urheilijaimme voitot maailman k:illä. — *Kuv.* Elon k. **-kirjoitus** *s.* poleeminen kirjoitus. **-kumppani** *s.* kilpa-, ottelutoveri. | Vanha šakkimestari sai lujan k:n. **-kysymy|s** *s.* Tieteen k:ksiä. Uskonnollinen, filosofinen k.
kiistan|aihe *s.* **-alainen** *a.* myös ⌒. | K. taideteos. Nimen alkuperä on k. **-haluinen** *a.* myös ⌒. | Sanavalmis ja k.
kiistasill|a[63] *s. vaill.* kiistassa, kilpasilla. | Olla k. Ryhtyä, ruveta k:e.
kiista|ta[35] *v.* tehdä jtak kilvan, kilpailla. | Lumen kanssa sä k. taidat [puhtaudessa] K.LEINO. Kuinka k:atte siitä, minkä määrääminen ei vallassanne ole? LEHT. Ei tässä kiukuin k. AK.
kiistatanner *s.* kilpatanner, -kenttä. — *Kuv.* Tieteen k.
kiistat|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* kieltämätön, eittämätön, kiistämätön, vastaan sanomaton, itsestään selvä, varma, ehdoton. | K. oikeus jhk. Asiani on k. Hän oli leikkien k. johtaja. Todistaa jk k:tomasti. Voitti eränsä k:tomasti.
kiista|toveri *s.* kilpatoveri, kiistakumppani. **-veik|ko** *s.* = ed. | Vanhat k:ot.
kiistelijä[14] *tek.* < seur.
kiistel|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* väitellä, riidellä, kilpailla jstak, otella. | Makuasioista ei pidä k. K. ensi sijasta, ylivallasta. Paljon k:ty kysymys. Keskinäinen k:y. Asiasta oli paljon k:yä.
kiisto[1] *s.* kiistäminen, kiista. | - - k:a ja mielenkarvautta kahden puolen LINN.
kiistämät|ön[57] *a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* = kiistaton. | K. totuus, oikeus. Asia on k. K. meren ja ilman herruus. K:tömästi kävi ilmi, että - -.
kiistämö[2] *s.* kilpa-, kisakenttä. | Kun raikuen rattaat / k:llä kiitivät *MANN.
kiist|ää[2] *v.* 1. olla myöntämättä todeksi, väittää perättömäksi, väittää vastaan, kieltää, evätä. | K. väite, vaatimus, kanne. K. jkn oikeus jhk. K. vastaan. K:i tietäneensä asiasta. En tahdo k., että - -. — Yleisemmin. | Kova joukkue, joka aikoo k. meikäläisiltä mestaruuden. Maljan riistät / mun kädestäin ja multa riemun k:ät LEINO. — *kiistämättä* kieltämättä, eittämättä, epäilemättä, ehdottomasti, selvästi. | K:ämättä olet oikeassa. Keksintö, joka k:ämättä merkitsee huomattavaa parannusta. 2. *harv.* kehottaa, käskeä, kutsua, haastaa, houkutella. | Isäntä k:i kovasti viipymään AK. - - toinen toistaan työhön, iloon k:ää LINN. - - kosken nielu purtta k:ää LEINO. — *Kansanr.* manata, manaten karkottaa. | Tuonne ma kipuja k:än, / tuonne tuskia manoan / kivisihin kellarihin KAL. 3. *murt.* väittää; sanoa kiivaasti, tiuskaista. | Pääkappaleet k:i hän osaavansa, mutta kun ei osannut, piti katsoa katkismuksesta LEHT. — K:i akka kiukahalta, / kielipalko pankon päästä: / "Kyllä saat talosta tästä / ottajia ohjaksesi / - -" KAL. 4. vars. *runok.* kilpailla, kilvata, kiistata, otella, taistella. | Sukkelat on sukset meillä, / lähtään, veikot, k:ämään! SUONIO. Kaks kansaa täällä k:ää valtikasta LEINO. Kiersi mierolaiset, sotaorvot k:i / kannikasta LARINK. Satu ja todellisuus k:ivät keskenään KIANTO.
kiisu[1] *s. min.* eri metallien rikkiyhdistemineraaleja. — *Yhd.* kupari-, rikkik. **-esiintymä** *s.* **-jäte** *s.* **-malmi** *s.* **-mineraali** *s.* **--uuni** *s.* kiisumineraalien pasutusuuni.
kiit|ellä[28*] *frekv.v.* < kiittää. | Vieraat k:telivät k:telemistään. Olen onneani k:ellyt. Ei mitään k:telemistä. — K. kauniiksi, hyväksi. "Et sinä taidakaan olla niin tyhmä kuin näytät", k:teli hän minua KATAJA.
kiitely[2] *teonn.* < kiidellä.
kiitettäv|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kiitoksen ansaitseva, hyvä, mainio, oivallinen, erinomainen; us. arvosanana. | K. taito, arvolau-

se. Sopu oli kaikkea muuta kuin k. Selviytyi tehtävästään k:ästi.

kiito[1*] *teonn.* nopea meno, kiitäminen, kiidäntä; hevosen nopein kulkutapa, kiitolaukka. | Katseli pilvien k:a. Ajan hurja k. — Hevosen askellajit ovat: käynti, ravi, laukka ja k. **-laukka** *s.* ks. ed.

kiitolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** joka tuntee kiittämisen halua, mielihyvää, tyytyväisyyttä saamansa lahjan, palveluksen tms. antajaa t. tekijää kohtaan. | K. lahjasta, avusta, rohkaisevista sanoista. Jumalalle, kohtalolleen k. Olen sinulle ikuisesti k. siitä, että --. K. kuulijakunta. Olemme k:sina ottaneet vastaan lähetyksenne. K:sena muistan häntä. Lönnrotin nimi säilyy aina kansamme k:sessa muistossa. Tätä he vaistosivat siinä illan viileydessä saunan edustalla, isäntä kokeneesti, nöyrästi ja k:sesti RAILO. — Timoteivaltaiset nurmet ovat erittäin k:sia salpietarilannoituksesta. — *Yhd.* ikik.; epäk. **2.** jhk määrätarkoitukseen, käytettäväksi t. suoritettavaksi hyvin sopiva, otollinen, edullinen. | K:sia huonekasveja. Banaanikärpänen on sikäli k. koe-eläin, että se kehittyy sukukypsäksi 10—12 vuorokaudessa. Sininen on pukukankaan värinä monessa suhteessa k., aina tyylikäs eikä kuitenkaan silmäänpistävä. K. lausuntatehtävä, työala, tilaisuus. Uudet aatteet saivat nuorisossa k:sen maaperän. — Ankerias on k. savustuskalaksi. K. esitettäväksi. Hyökkääjälle k. kohde. Kiihotukselle k:sta aikaa. Tällaiseen käsittelyyn on k:sin runsaasti tinapitoinen seos. Näytelmä, joka on erittäin k. esittää. — *Yhd.* epäk.

kiitollisuuden|osoitus *s.* Yhdistyksen pitkäaikaiselle puheenjohtajalleen k:osoitukseksi antama lahja. **-tunne** *s.* **-vel|ka** *s.* Olen sinulle suuressa k:assa 'sinulle erittäin kiitollinen'. Joutua, jäädä jklle jstak k:kaan.

kiitollisuu|s[65] *omin.* < kiitollinen. (*1.*) Tuntea k:tta jkta kohtaan. Osoittaa k:ttaan jklle. Otan tarjouksenne k:della [par. kiitollisena] vastaan. [Sen me] kaikkialla ja kaikella k:della tunnustamme UT. K:teen sisältyy aina tarve palkita mielihyvä mielihyvällä AK. (*2.*) Tehtävän k.

kiito|matka *s.* Lentokoneen k. kentällä. **-nopeus** *s.* **-rata** *s.* rata, jolta lentokone nousee ilmaan ja jolle se laskeutuu, kiitotie. **-ratsastus** *s.*)(taitoratsastus.

kiito|s[64] *s.* **1.** mielihyvän, tyytyväisyyden ilmaus, jonka lahjan, palveluksen tms. saaja kohdistaa sen antajaan t. tekijään, kiitollisuuden tunteen ilmaus; us. muodollisena, hyvien tapojen edellyttämänä kohteliaisuutena. **a.** Harras, sydämellinen, nöyrä k. Esittää, lausua k:ksensa. Annan teille kaikille k:kset. Jakaa k:ksiaan. K:sta, k:ksen sanaa sanomatta. Puristaa kättä, nyökäyttää k:kseksi. Kuittasi koko asian k:ksella. Olla jklle k:ksen velkaa, k:ksen velassa. Sai aikalaisiltaan korkean k:ksen. Torjua k. — *Kans.* [Vaimo meni] pappilaan ilmoittamaan miehensä kuolemasta -- ja pyytämään, että seuraavana pyhänä tehtäisiin kirkossa k. Aapesta [= ilmoitettaisiin kuolleeksi] E.ELENIUS. — *kiitoksella* us. par. kiittäen. | K:ksella hyväksytty. Suurella k:ksella. -- mikä k:ksella mainittakoon. **b.** eril. sanonnoissa ja adv:n tapaisissa ilmauksissa. | K.! K:ksia! K., äiti! K. sinulle. K. kaunis, suuri! Suur' k:sta! Paljon k:ksia. K. paljon → ed. Tuhannet k:kset. K. kahvista, seurasta, käymästä, kaikesta. Monet k:kset avusta. K. että kirjoitit! Parhaimmat k:kseni kaikille, jotka muistivat minua 70-vuotispäivänäni! | "Kuinka voit?" — "K. kysymästä." | "Haluatko lisää?" — "K., en." — Vrt. seur. | Jumalan k., ettet sen pahemmin loukkautunut. **2.** ed. merk.-ryhmään liittyen. **a.** datiivigen:ssä t. harvemmin all:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä, yhteydessään suhteellisen irrallisena ilmauksena: *kiitos jnk* jnk avulla, ansiosta, takia. | Leivästä ei Jumalan k. ollut puutetta. | "Kuinka olette voinut." — "Herran k. hyvin." K. hyville naapureille, vilja saatiin sentään ajoissa korjuun. Työ on, k. taitavan johdon, edistynyt odotettua paremmin. — Us. par. muuten. | K. varovaisuutemme. K. syrjäisen asemansa Arabia oli säästynyt roomalaisten valloitusaikeilta. — † Potilas on nyt huonompi k. huolimattoman hoidon. — *kiitos ja kunnia.* K. ja kunnia hyvien ystävieni, selvisin hädästä pelkällä säikähdyksellä. **b.** irrallisena, sivulauseen määrittämänä. | Lie mull' eessä mieron pettu, / orjan taival, orjan taakka: / k., ett' on kirjoitettu / kohtaloni tähtiin saakka MANN. [Kannua] ei enää joudettu pelastamaan laattialta ja korjaamaan pöydälle, k., kun sai itsensäkin laitetuksi näkyviltä KILPI. **3.** kiittäminen, ylistys. | K:ksen kipeä. Tavoitella maailman k:sta. Tehdä jtak k:ksen takia. Saada osakseen k:sta, k:ksen sanoja. Se on hänen k:kseen sanottava. Sai k:kseksi palveluksistaan vain naurua. Julistaa, veisata Jumalan k:sta. Yhtyä k:kseen. Oma k. haisee SL. Kissa k:ksella elää SL. Minä olen aina kovin vastakynsinen omaan k:kseen KIVI. -- hän ei ollut koskaan k:sta hakenut eikä siis huomannut sen puutettakaan AHO. — *Yhd.* ihmisk.

kiitos|adressi *s.* K. lahjoittajalle. **-hymni** *s.* K. Korkeimman kunniaksi. **-juhla** *s.* Helluntai oli israelilaisten päättyneen elonleikkuun johdosta viettämä k. **-jumalanpalvelus** *s.* **-kaup|pa** *s. leik.* Kahvi kuitattiin k:alla 'kiittämällä'. **-kirje** *s.* Lähetellä k:itä onnentoivottajilleen. **-kortti** *s.* **-laulu** *s.* K. Jumalalle. **-lause** *s.* Sai k:en hyvästä työstä. **-mainin|ta** *s.* Kiertopalkinto ja erityinen k. Sai useita k:toja päiväkäskyissä. Teos ansaitsee k:nan hyvästä kielestä. **-miel|i** *s.* Täys' on sielu k:tä SIIONIN KANNEL. -- meidän tulee kohottaa avuttomat rukouksemme jo ennakolta k:ellä Jumalan puoleen A.LEHTONEN. **-psalmi** *s.* **-puhe** *s.* Piti pienen k:en. **-päivä** *s.* Neljäs rukouspäivä on k. vuodentulosta. **-rukous** *s.* Lukea k. K. lapsensynnyttäjän puolesta. **-runo** *s.* **-san|a** *s.* Hänelle lausuttiin kauniita k:oja. **-sähke, -sähkösanoma** *s.* **-uhri** *s.* Toimitti k:n. -- sinun on uhrattava polttouhrisi ja k:si, lampaasi ja karjasi VT[v]. — Kannettiin k. [= kolehti], joka tuotti 1000 mk. **-virsi** *s.* Virittäkää k. Hilariuksen k. Marian k.

kiito|tavara *s. raut.* rautatiellä matkustajajunissa kuljetettava rahtimaksullinen tavara; vrt. pikatavara. **-tie** *s.* kiitorata.

kiittely[2] *teonn.* < kiitellä. | Turha k. Lähti vihdoin monien k:jen ja hyvästelyjen jälkeen.

kiittäjä[16] *tek.* Kehuja ja k. Tavaransa k.

kiittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* kiitosta suomaton, epäkiitollinen. | K. lapsi, ihminen. K. maailma. Menetellä k:tömästi. Osoittaa k:tömyyttä. K:tömyys on maailman palkka SL.

kiit|tää[2*] *v.* **1.** esittää jklle t. jllek kiitos, ilmaista kiitollisuuden tunteensa. | K. auttajaansa, isäntäväkeä. K. jkta lahjasta, kirjeestä, onnentoivotuksesta, kutsusta. K. viimeisistä. K. jkta jnk edestä (vanh.). K. Jumalaa ruoasta. K. kädestä pitäen, kirjeitse. K:än syvästi, nöyrimmästi. Minulla on kunnia k. Teitä. Mieluisa velvollisuuteni on k. kaikkia avustajiani. Ei ansaitse, kestä k., ei k:tämistä [vars. vastauksena kiitokseen]. Jumala, minä k:än sinua, etten minä ole niin kuin muut ihmiset UT. Vielä k:än veikkoseni, / veikkoseni, siskoseni, / kostelen koko perehen KAL. **2.** olla kiitollinen jklle t. jllek jstak (jnk olemassaolosta, menestyksestä); us. ilmauksissa, jotka merkitsevät, että jk on jkn t. jnk ansiota. | Kirjapainotaidosta saamme k. Johann Gutenbergiä. Pori saa k. Kokemäenjokea nopeasta kasvamisestaan. Että Suomen nimi nykyään tunnetaan lähes kaikkialla maapallolla, siitä meidän on k:täminen urheilusaavutuksiamme. † Haitallinen ilmiö, joka synnystään saa k. nurjia kielioloja. — *kiittää Jumalaa, onneaan* (jne.) *jstak.* K:ä Jumalaasi, että [t. kun] pääsit niin vähällä. K:in onneani, ettei kukaan nähnyt meitä. - - k:ä lykkyäsi, etteivät ne [kynnet] ole poskiparrassasi tällä hetkellä KILPI. K:ä kauppojasi kun olet lämpimässä tuvassa KAUPPISH. - - se meistä, jolle lankesi toivottu arpa, k:täköön onnensa päivää, mutta toiset tyytykööt napisematta kohtaloonsa KIVI. — *kiitä, kiitän* (jne.) *että, kun* ole, olen (jne.) kiitollinen, onnellinen (että, kun), hyvä, onni (että, kun). | K:ä että [t. kun] henkesi säilyi. K:ti kun ehti yöksi kotiin. K:tivät kun mitenkuten onnistuivat kahden sateen ja ilkeän tuulennujakan välillä laivalle pääsemään TIITUS. **3.** sanoa jkta t. jtak hyväksi, mainioksi tms., jatkuvasti puheissaan esittää, julistaa jkn t. jnk hyvyyttä, oivallisuutta tms., ylistää, kehua. | K:etty laulaja. Romaani, jota on paljon k:etty. N.N. k:tää Italian aseistusta. Kesäyön kauneutta en osaa kyllin k. K. jkta rehellisyydestä, velvollisuudentuntoisuudesta. K. jkta kauniiksi, viisaaksi, hyväksi työntekijäksi. K. ruokaa maukkaaksi. Järjestelmää on k:etty liiankin edulliseksi. K. jtak pilviin asti. K. jtak k:tämästä päästyään. Toiset k:tävät, toiset moittivat. "Tämähän on oivallista", k:ti vieras. K:etty olkoon Herra, Herran nimi! K:ä Herraa, minun sieluni, ja kaikki, mitä minussa on, hänen pyhää nimeänsä VT. K:ä huomenna hevosta, partasuuna poikoasi SL. — *kiit|tävä* (a.) -tävästi (adv.) K:tävä arvostelu. N. ansaitsee teoksestaan mitä k:tävimmän maininnan. Puhua jstak k:tävästi. — *kiitettävä* (a.) ks. erikseen.

kiitäjä[16] *tek.* **1.** Hiilimurskan k:t. K:t [= pikamoottorit] tekivät vaarallisia kaarteita lahdella. — *Yhd.* pikak. **2.** *el.* **a.** K:t 'Sphingidae, perhosheimo, johon kuuluu etup. isokokoisia, nopealentoisia, yöllä liikkuvia perhosia, kiitäjä-, iltaperhoset'. — *Yhd.* angervo-, haapa-, mänty-, päivä-, syreeni-, yök. **b.** *vanh.*, vain *yhd.* = seur. | Hieta-, maak.

-kiitäjäinen[63] *s.* eräiden nopealiikkeisten kovakuoriaisten nimissä: Hieta-, kaarna-, maa-, puisto-, runko-, silmä-, sysik.

kiitäjäperhonen *s.* = kiitäjä 2.a.

kiitäntä[15*] *teonn. harv.* < kiittää. | Tyhmät sentään kieltään käyttää / turhan mailman k:än HLV.

kiitäväinen[63] *a. runok.* kiitävä. | K. onnenhetki.

kiit|ää[4] *v.* kulkea erittäin nopeasti, pyyhältää, viilettää, lentää. | K. huimaa vauhtia, kuin nuoli. Luistelijat k:ävät jäätä. Rinnettä alas k:ävä suksimies. Hevonen k:i [t. kiisi] vihurina toisten ohi. Eteenpäin k:ävä juna. Lautta k:ää kohti kalliota. Pääskynen k:ää taivaalla. Pilvet k:ävät. Lumi k:ää maata pitkin. Vinhasti k:ävä virta. Kynä suorastaan kiisi paperilla. Uutinen oli kulovalkean tavoin k:änyt läpi kylän. Hänen katseensa kiisi yli maiseman. — *Kuv.* Ajatukset k:ävät. Aika k:i kuin siivillä. Lyhyt, k:ävä hetki, tuokio. Kesän k:ävät viikot. — K:ävä [= lentävä] keuhkotauti.

kiivaanlai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* K. keskustelu.

kiivailija[14] *tek.* < seur. | Uskonnollinen, poliittinen k. Sosialisoinnin puolesta k:t. Simon, K. UT. — *Yhd.* lain-, uskonk.

kiivail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* puhua t. esiintyä kiivaasti (jnk puolesta), ajaa kiihkeästi jtak asiaa, intoilla, kiihkoilla, kiivastella. | K. uskon, totuuden, lain, oikeakielisyyden puolesta. K:u vääräuskoisia vastaan. K:eva kristitty. K:eva lahko, puhdasoppisuus. "Tulkoonpas tänne!" k:i Pekka. Minä olen k:emalla k:lut Herran, Jumalan Sebaotin, puolesta VT. Niin Herrat Assessores tämän johdosta keskenänsä k:ivat [= kiistelivät] KALLAS.

kiivak|ka[15*] *a. harv.* -asti *adv.* = seur. | K. sananvaihto. K:kata oli yhä menon kyyti AHO.

kiiva|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* Merk.-ryhmien ero ei selvä. **1.** ihmisen luonteesta, mielialasta t. tunteenilmaisuista: helposti kiihtyvä, kuohahtava, äkkipikainen, tuittupäinen, kuumaverinen; pikavihainen; suuttumusta ilmaiseva, kiukkuinen, vihainen, äkäinen. | K. luonne. K. ja kiukkuinen mies. Hillitä luontaista k:uttaan. - - minä olen k:sta miestä, ja nyt olen minä lopullisesti suuttunut! AHO. - - julman k. kun oli, suuttui hän heti silmittömästi KATAJA. Sillä minä, Herra, sinun Jumalasi, olen k. Jumala, joka kostan isien pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen VT. — Katua k:ita sanojaan. Käyttää k:sta kieltä. K. käsky. Sai k:at nuhteet. - - k:alla katsannolla kiirehti veljeksiä vastaan heidän äitinsä KIVI. — *kiivauksissa(an)* (adv.) kiivas-

tuksissaan. | Tehdä, sanoa jtak k:uksissaan. — *Kuv.* K:skin kiuas tarvitsee löylyn, ennen kuin se kihisee KILPI. 2. ihmisestä hänen toiminnassaan t. suhtautumisessaan jhk. **a.** kiihkeä, intohimoinen, innokas, tulinen, kiihkomielinen. | K. ruotsikko, kommunisti. K. suomalaisuuden puolustaja. K. kannattaja, vihamies. K. metsänkävijä KALLAS. Sai tyydytetyksi k:immat velkojansa. Nuoruuden k:us. Täynnä pyhää k:utta jnk asian puolesta. - - kuka on, joka voi teitä vahingoittaa, jos teillä on k:us [= voimakas pyrkimys, into] hyvään? UT. — Vrt. 3. | Asia herätti k:sta vastustusta. Syyttää, puolustaa k:asti. Väittää k:asti jtak. K. sananvaihto, väittely. **b.** *harv.* innokas, kova, uuttera. | K. lukija, työmies. **3.** ed. pääryhmään liittyen. **a.** yl. kiihkeä, voimakas, ankara, kova, tuima, raju, tulinen. | K. halu. Haluta k:asti jtak. K. nälkä, jano. K. tyytymättömyys. Käveli k:issa ajatuksissa. - - k:ammaksi yhä kiihtyi hänen lempensä KIVI. - - k. veto sekä kirjallisuuteen että kirjailuun SILL. — K. riita. K. taistelu, ottelu, kilpailu. Kaupunki antautui k:an pommituksen jälkeen. K:at [= riitaiset] papinvaalit. Olla k:assa toiminnassa. Hankasi puita k:asti vastakkain. Puhelin soi k:asti. - - lennätti heittoesineen k:alla nykäyksellä menemään KOSKENN. — K. palaminen, kiehuminen. K:asti reagoiva aine. **b.** nopea ja tav. samalla voimakas, raju, tarmokas, ripeä. | K. vauhti, tahti. K. kulku, meno, juoksu, kävely, soutu. K. liikunta, värähtely. K. hengitys. K. ammunta. Ampua k:sta tulta. Kulkea k:in askelin. Nyt k:asti pois täältä! Nousi k:asti pystyyn. Vispilöidä, neuloa k:asti. Sydän lyö k:asti. Puiden oksat heiluivat k:asti. Solut alkavat k:asti jakaantua. K:asti kehittyvä tekniikka. — K. virta, koski, pyörre. — - - pestausaika alkaa olla k:immillaan SILL.

kiivas|luonteinen, -luontoinen *a.* K. ihminen. **-tahtinen** *a.* K. kävely.

kiivastelija[14] *tek.* (< seur.) kiivailija.

kiivastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* kiivailla, intoilla, kiihkoilla. | K. uskon, lain puolesta. K. jtak vastaan. "Saadaanpa nähdä!" k:i rouva. - - Risto yhä k:i häntä vasten silmiä AHO. - - hän k:ee ja riitelee aina JOTUNI.

kiivastu|a[1] *v.* tulla kiivaa(mma)ksi, kiihtyä. **1.** suuttua, kiukustua, pikaistua, tuohtua. | Vähästä k:va mies. Ei turhasta kannata k. Isäntä näytti alkavan k. "Ole tyrkkimättä!" k:i Pekka. **2.** *harv.* nopeutua. | Kekrin jälkeen talven tulo k:i KAUPPISH.

kiivastu|s[64] *s.* kiivastuminen, kiivastuneisuus. | Joutua k:ksen valtaan. Hän oli täynnä pyhää k:sta. — *kiivastuksissa(an)* (adv.) kiivastuneena, suutuksissa(an), pikaistuksissa(an). | K:ksissa lausuttu harkitsematon sana.

kiivastutta|a[2*] *kaus.v.* < kiivastua. | Mielialaa k:va teko.

kiivas|vauhtinen *a.* K. peli. **-verinen** *a.* kiivas, kuumaverinen, tulinen. | K. mies.

kiiva|ta[35] *v. vanh.* -us[64] *teonn.* kiivailla. | Minä olen k:uksella k:nnut Herran Jumalan Zebaothin tähden VT[V].

kiivaus[65] *omin.* ks. kiivas.

kiiveskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* kiipeillä, kiipiä. | K. portaita.

kiive|tä[36*] *v.* **1.** liikkua (vars. käsiä ja jalkoja käyttäen, us. vaivalloisesti) ylöspäin jtak pitkin t. jnk varassa, kavuta, kivuta; us. = nousta. | K. puuhun. K. runkoa, tankoa pitkin. K. mastoon. K. oksalta oksalle. K. aidan yli. K. vuoren rinnettä. K. katolle, mäen harjalle. On mahdotonta k. sileää seinää. K. portaita, tikapuita. Kiipesi portaat ullakolle. Lapsi kiipeää isän syliin. K. tuolille, vuoteeseen, lauteille. K. [= nousta] saarnatuoliin. Orava on taitava kiipeämään. — *Harv.* laskeutumisesta. | Kiipeä heti alas pöydältä! — *Kuv.* **a.** *konkr.* Auto kiipesi hitaasti mäkeä. Aurinko on jo k:nnyt korkealle. Tie kiipeää rinnettä ylös. **b.** lähinnä *abstr.* K. virkauralla ylöspäin. K. yhteiskunnan huipuille. Loppusuoralla A. kiipesi kolmanneksi. Yhä korkeammalle k:nneet hinnat. Kuume on k:nnyt 40 asteeseen. Jäsenluku on k:nnyt 1000:n paremmalle puolelle. **2.** ed:een liittyen rentovartisista kasveista: kasvaa jtak tukea pitkin, pysyä pystyssä jnk tuen varassa. | Puun runkoa kiipeävä köynnöskasvi.

kiivi[4] *s. el.* = 2. kivi.

kiivu[1] *s. ark.* viilu, levy, siivu. | Auran viiltämät k:t. Makkaran k. — Pöydän k.

kikah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | Joukko k:televia tyttöjä.

kikah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* vrt. kikattaa. | Inkeri k:ti kirkkaasti. Nyt vasta harakka hänet huomaa, k:taa, keikahuttaa purstoaan AHO.

kikara[18] *s.* = 1. kikkara.

kikat|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Piikojen k:telu. - - ukki k:teli niin, että henki vinkui NUOLIV.

kikat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* nauraa korkealla äänellä, kimakasti (vars. tytöistä), hekottaa. | Nauraa k. K:tavat koulutytöt. Vallaton, kimeä k:us. Jostakin kuuluu humalaisen k:usta.

kiker|tää[8] *onom.v.* -rys[64] *teonn.* nauraa kikatella. | Tarjoilijattarien k:rys.

kik|ka[10*] *s. ark.* nokkela keino, konsti, niksi. | Kiva, loistava k. Nyrkkeilijäin k:at.

kikka|nokka **1.** *s.* pysty-, keikkanokka. **2.** *a.* = seur. | Oi sie kirves k. KAL. — *S:sesti.* Mokomakin k.! - - lasten kalujahan tuommoiset natisevat k:nokat [= savolaisreet] ovat! LINN. **-nokkai|nen** *a.* K:set lapikkaat. K. vene.

1. **kikkara**[18] *s.* (*rinn.* kikara, kikkare[78]) kokkare, kakkara. | Hevosen k.

2. **kikkara**[18] *s.* ja *a.* kihara. **-päinen, -pää** *a.* K. poika.

kikkerä[12] *a. murt.* kiikkerä. | Tuo korkea kuorma oli niin k. ja täysi, että - - PÄIVÄR.

kikotta|a[2*] *onom.v.* kakattaa, kikattaa, räkättää. | Nauraa k. - - piika punoittaa kiukusta ja haukkuu k:a SILL.

kil *onom.interj.* (myös: kilin) vars. yhteydessä *kil kal* karjankellojen äänestä. | K. kal, k. kal, soivat lehmänkellot.

kilah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kilistä. | Kulkunen k:telee. Hopearahojen k:-

telu kukkarossa. -- piikatytön iloisesti k:televa nauru KIVI.

kila|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < kilistä. | Ovikello k:hti. Kannusten, rahojen k:(hd)us. Vasara iski k:htaen alasimeen. Ikkuna k:hti säpäleiksi. Äänessä nuorekas k:hdus J.FINNE.

kilajaa *prees.* ks. kilistä.

kilak|ka[15*] *s. harv.* ahdinko, hätä. | -- tämä keino on jyrkeä, mutta ehkä paras tässä k:assa KIVI. Kyllä tässä nyt tulee aika kiireen k., ennen kuin -- tavarat on myyty ja kaikki muuttokunnossa LINN.

kilaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. laseja jkn kanssa.

kilaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (*rinn.* kilah(d)uttaa[2*]) < kilahtaa. | K. ovikelloa. Lasiinsa k:ettuaan L. nousi puhumaan. — K:in [= otin puhelun, soitin] Pentille.

kileä[21] *a. harv.* -sti *adv.* vars. äänestä: kirkas, heleä. | K:t karjankellot. -- soipa hänen kurkkunsa vielä k:mmin kuin äsken hänen klaneettinsa KIVI.

kil|i[4] *s.* vuohen poikanen, vohla; myös täysikasvuisesta vuohesta. | Pikku k. -- k:ejä määkii joka tönön vaiheilla I.TURJA. — *Kuv. ark.* Jklle tulee k:in ajatukset 'jkta rupeaa pelottamaan'. [Iloisesti telmiville lapsille:] Onpa teillä nyt k:it kotona!

kilias|mi[4] *s.* usko tulevaan tuhatvuotiseen onnen valtakuntaan, jossa Kristus on hallitseva. **-ti|nen**[63] *a.* kiliasmia koskeva t. siihen kuuluva. | K:set unelmat.

kili(kili)kello *s.* kilisevä kello, tiuku, kulkunen.

kilin *onom.interj.* = kil. | K. kalin.

kilinnahka *s.*

kilipukki *s. leik.* vuohi, pukki.

kilistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kilistää. | K. kulkusia. K:tiin [laseja] nuorenparin onneksi.

kilisti|n[56] *väl.* < kilistää. | K:met lasten leluina.

kili|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* etup. metallin (kulkusen tms.) ja lasin äänestä: soida kirkkaasti, kileästi, kilkkua, helistä; vrt. kalista, kolista, kulista. | K:sevä kulkunen, avainnippu. Ajaa kellojen k:stessä. Kannusten, sapelien k:nä. Lasit k:sevät. Helmet kilajavat. Jäähileiden k:nä rannassa. K:sevä nauru. -- hän oli poltellut k:seviä sysiä huhtamaan teloista KIVI.

kilist|ää[2] *kaus.v.* -ys[64] *teonn.* < ed. | K. kelloa, kannuksiaan. Suntio k:i kolehtihaavia. K. [kellolla] palvelija paikalle. Tyttö lähti nauraa k:äen karkuun ALKIO. — *Erik.* K. lasia [= juoda malja] jkn kanssa. K. jkn terveydeksi. K. lasiin, lasia [esim. haarukalla ennen pöytäpuheen aloittamista].

kilisyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Lapset k:telivät kulkusia sävelten tahdissa.

kilisyttää[2*] *kaus.v.* < kilistä. | K. sukkapuikkoja.

kiljah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. tuskissaan. Käänteissä k:televa raitiovaunu.

kiljah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64], kiljaus[64] *teonn.* (< kiljua) = seur. | Epätoivon k:dus. Koira k:ti jonkun sotkiessa sen hännälle. Reen jalakset k:tivat kivessä.

kiljais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< kiljua) = ed. | K. kauhusta. Veturin kimeä k:u.

kilju[1] *s.* **1.** *harv.* kiljuminen, kiljunta. | -- yksin jäistä järvenselkää / kiirii k. sutten suista LEINO. **2.** väkevä, humaluttava kotitekoinen kalja. **3.** *ark. leik.* sika. | Syödä k:n pintaa 'silavaa'.

kilju|a[1] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* huutaa, vars. korkealla äänellä, kimakasti, kirkua, ulista, ulvoa, rääkyä. | K. tuskasta, kiukuissaan. Pojat k:ivat kuin intiaanit. Ole k:matta! K:va jalopeura. Sianporsaan, haukan k:n(t)a. Airot k:vat. Reen jalakset k:vat pakkasessa. Tuuli vinkui ja k:i puiden latvoissa PÄIVÄR. Kansilasti vyöryy mereen, joka raivoisasti nielee sen k:vaan kitaansa AHO. — *kiljuva* (kuv.) vars. kova, ankara. | K:va pakkanen. K:va nälkä. K:va hätä, puute. K:vassa kiireessä. K:va [= räikeä] ristiriita JÄRN.

kilju|hanhi *s.* pohjoisten seutujen hanhia, vars. Anser erythropus, joka pesii Lapin tunturivesien rannoilla. **-kotka** *s.* maakotkan sukuun kuuluvia, ulkomaisia kotkia, vars. Suomessakin harvinaisena pesivä Aquila clanga.

kiljut|taa[2*] *kaus.v.* < kiljua. | Älä k:a sitä lasta! Veturi k:taa pilliään AHO.

kilkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Avaimet, kellot k:televat.

kilkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kilkkaa. | Tiu'un k:dukset. K:taen iski vasara alasinta vasten.

kilk|ata[35*] *onom.v.* kilkattaa, kilkkaa. | Kirveet k:kasivat.

kilkat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* karjankellojen tms. äänestä: kilkkaa, kilkuttaa. | Lehmänkellot, kulkuset k:tavat. Kastanjettien k:tava ääni. Raitiovaunun kellon k:us. Pieni lintu k:taa pensaassa.

kilke[78*] *onom.s.* kilinä, kilkutus. | Vasaran k. K. ja kalke.

kilkka|a[10*] *onom.v.* = kilkattaa. | Kellot k:vat karjotiellä. Kengänkannat k:vat. -- orjien kielin se k:a LEINO.

kilkki[4*] *s.* Idothea entomon, merissä elävä kellanharmaa siira, joka syö mm. kaloja verkoista.

kilkku|a[1*] *onom.v.* kilistä. | Kannukset, pelimarkat k:vat. Veitset ja haarukat k:ivat. K:vaa posliinia.

kilkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kilkuttaa. | Takoa k. Ei pidä mennä k:telemaan ihmisten ovikelloja.

kilkutin[56*] *väl.* < seur.

kilkut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* etup. metallin äänestä: kilkkua, kilkkaa, kilkattaa; aiheuttaa tällainen ääni. | Aisakello k:taa. Viikatteen hiomisen k:tava ääni. Alasimen k:us. K. pianolla. Nyt oli -- juhla käsissä, sitä k:tivat kirkonkin kellot IVALO.

killat|a[35(*)] *v. murt.* hyväksyä. | Sanoppas se uusi, k:tava parakraaffi KIVI.

killell|ä(än, -e(en *adv.* tav:mmin killillä(än. | -- pastori oli silmät k. väkevästä viinasta SILL.

killer|i[5], **-ö**[2] *s. kansat.* eräänlainen syöttiloukku, jolla pyydetään mm. hiiriä.

killill|ä(än, -e(en *adv.* Katsoa silmät k. 'kat-

soa silmät suurina, selällään, tapillaan, tuijottaa'. Panna silmänsä k:een.

killin|ki[5*] *s.* ennen mm. Ruotsissa ja Suomessa käytännössä ollut raha, 1/48 taalaria. — *Kuv.* kolikko, lantti, ropo. | Ei ole kristuksen, kiesuksen k:kiä 'ei lanttiakaan'. Ei k:ginkään arvoinen. Antoi k:gin pyytäjän kouraan. Kyllä on naidessa eloa, kihlatessa k:kiä SL.

killisilmä 1. *s.* vrt. killillään. | Hölmömäisen pisteliäät k:t SILL. 2. *a.* = seur. | K. juomari. — *S:sesti.* Mitäs siinä tuijotat, k.! **-inen** *a.* K. kissa.

killi|ssä, -in *adv.* = killillään. | Silmät k. -- äkistipä kävivät k:in Juhanin silmät KIVI.

killistel|lä[28] *deskr.v.* -y[2] *teonn.* katsella silmät killillään, killittää, tuijottaa, tirkistellä. | K. ihmeissänsä. Aidan takaa k:evät pikkupojat. K:ee kuin kukko. Kissa k:ee uunin päältä. -- tässä edessäni Viitalan akkunat minua k:len katselee KIVI. — *Harv.* muuta käyttöä. | K. [= keikistellä] päätään KARHUM.

killist|ää[2] *deskr.v.* tav:mmin killistellä. | -- k:i kiiluvin silmin poikaan KIANTO.

killit|ellä[28*], -|**tää**[2*] *deskr.v.* = killistellä. | Katsoa k. Hänen ulkonevat silmänsä k:tivät kuin varsissa. Kukko k:tää pää kallellaan. — *Harv.* muuta käyttöä. | Veisata k. 'veisata kimakalla äänellä'. Juoda k. 'juoda runsaasti, ahneesti'.

killosilmäinen *a.* tav:mmin killisilmäinen.

killu|a[1] *v. ark.* riippua, roikkua. | K. narusta, orressa, hirsipuussa. K. maan ja taivaan välillä. Panna puntarin nokkaan k:maan. Katosta k:va öljylamppu. Hänen korvissaan k:u raskaat kultarenkaat. — *Tekn.* K:va [= vain toiselta puolen laakerin tukema] vauhtipyörä.

killut|in[56*] *s. ark.* riippuva koru tms., kelluke, riipus. | Alkuasukkailla korvissa riippuvat k:timet. Tupsuilla ja k:timilla koristettu lampunvarjostin. -- olivat saaneet kruunun k:timet [= kahleet] koipiinsa liian rajun vapaudenhalunsa tähden PÄLSI.

killuttaa[2*] *kaus.v.* < killua. | K. jtak koukkuun.

kilmuil|la[29] *v. murt.* 1. liikkua vilkkaasti, riehua vallattomana, telmiä, teutaroida. | Vaan suuremmaksi tultuaan -- [Liisa] tuli rajummaksi. Alkoi k. kaikki katot ja joka reiät kontata PAKK. 2. katsella sinne tänne, pälyillä. | -- tytöt [rupesivat] nauraa hihittämään ja k:emaan ympärilleen TALVIO.

1. **kilo**[1] *s.* auringon säteiden heijastus; hohde, välke, kimmellys. | Auringon, päivän k. Lumen, keväthankien k. Peilikirkkaana päilyy järvi keskipäivän k:ssa. -- viimeinen k. sattui [auringon laskiessa] äidin haudalle niin kuin hyvästiksi KATAJA. -- k. kiilsi ikkunoista AHO. -- silmät, joista k. karkeloipi LEINO.

2. **kilo**[1] *s.*, vars. *puhek.* = seur. | Viisi k:a lihaa. Tullimaksu on 50 penniä k:lta. Leipiä menee k:on kolme kappaletta. Näillä ruoilla pääsee nopeasti liioista k:istaan. — *Yhd.* jauho-, kala-, leipä-, liha-, marja-, peruna-, rehu-, tavara-, typpi-, voik.; elopainok.

kilogramma[10] *s.* (*lyh.* kg) *fys.* kansainvälisesti sovittu massayksikkö (vastaa n. 1 l:n (dm^3:n) vesimassaa), *yleisk.* vastaava painomitta, painomittojen perusyksikkö metrijärjestelmässä: 1000 grammaa. **-kalori** *s. fys.* par. kilokalori. **-metri** *s. fys.* par. voimakilogrammametri. **-voima** *s. fys.* = voimakilogramma.

kilohaili *s.* Clupea sprattus, sillin sukuinen pieni, maukas merikala, jota säilykkeiksi valmistettuna sanotaan anjovikseksi ja sardiiniksi.

kilohinta *s.* Lihan, perunain, vehnän k. 100 kg omenoita 125 mk:n k:an.

kiloil|la[29] *v. harv.* välkkyä auringossa. | K:eva hanki, meri.

kiloinen[63] *a.* kilon painoinen. | -- ehkä olet k. [kala] — saatat olla suurempikin AHO. — Etup. *yhd.* kaksi-, kolmi-, kymmen-, sata- jne. k.; puolenk.; monik.

kiloittain *adv.* kilo kerrallaan, kiloina, monta kiloa, kilomäärin, -kaupalla. | Ostaa jtak tavaraa k.

kilo|jakso *s. rad.* 1000 jaksoa l. värähdystä sekunnissa. **-kalori** *s. fys.* (*lyh.* kcal) lämpöyksikkö: se lämpömäärä, joka tarvitaan korottamaan 1 kg:n suuruisen vesimäärän lämpötila 14$^1/_2$° C:sta 15$^1/_2$° C:een; *syn.* iso kalori. **-kaup|pa** *s.* kiloittain tapahtuva kauppa. | Kananmunien k. — Vars. *kilokaupalla* kiloittain, kilomäärin. | Ostaa, myydä jtak k:alla. Olen laihtunut oikein k:alla.

kilokki[5*] *s.* Suaeda, merien rannoilla ja suola-aroilla kasvavia möyheälehtisiä ruohoja ja pensaita.

kilolasit *s. mon.* aurinkolasit.

kilo|leipä *s.* isoiksi pitkoiksi leivottua halpaa vehnäleipää; *syn. kans.* juntta(pulla). **-litra** *s.* (*lyh.* kl) vetomitta, jota käytännössä tuskin esiintyy: 1000 litraa. **-metreittäin** *adv.* kilometri kerrallaan, useita kilometrejä, kilometrimäärin, -kaupalla. | Käveltiin k. pölyistä maantietä.

kilometri[4] *s.* (*lyh.* km) vars. etäisyyksistä ja matkoista käytettävä pituusmitta: 1000 metriä. | Matka on 42 k:ä. Kauppa on meiltä kolmen k:n päässä. — *Leik.* Tappaa kilometrejä 'matkata kilometrimäärin'. Auto nielee kilometrejä. — *Yhd.* maantie-, ratak.; ajo-, juoksu-, lentok.; akseli-, tonnik. **-kaupalla** *adv.* kilometreittäin, kilometrimäärin. | Saimme kävellä k., ennen kuin pääsimme rantaan. **-määr|ä** *s.* Ajettu k. K:in synkkää korpea.

kilometri|nen[63] *a.* kilometri(e)n pituinen t. laajuinen. | Halki k:sten jänkien. — Etup. *yhd.* kolmi-, kymmen-, sata- jne. k.

kilometrinnielijä *s. leik.* vars. pitkien matkojen juoksijoista.

kilometri|patsas, -|**pylväs** *s.* maantien varteen aina kilometrin päähän toisistaan pystytettyjä patsaita, pylväitä, jotka osoittavat, kuinka pitkä matka niistä on jhk määräpaikkaan. | K:pylväät vain vilahtelivat autolla huristaessamme. **-teh|das** *s. leik.* Lähteä, joutua k:taalle 'maantielle, kulkeille'. **-tehtailija** *s. leik.* vars. kulkureista ja pitkien matkojen juoksijoista.

kilo|määrä *s.* Tavaralähetyksen k. K:määrin karamelleja. **-pondi** *s. fys.* (*lyh.* kp) = voimakilogramma.

kilostel|la[28] *v. murt.* hevosesta: kirmailla. | Päästää varsat k:emaan KATAJA. — *Kuv.* Vii-

dennelläkymmenellä ja k:et kuin koulupoika! JÄRVENT.

kilot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Aurinko k:telee silmiin.

kilot|taa[2*] *v.* -us[64] *tconn.* auringonvalosta: kimaltaa, välkkyä; häikäistä. | Päivä k:taa kirkkaasti. K:tavat laineet. Aurinko k:taa silmään, vasten silmiä. Silmiä k:taa. -- joulukuun auringon keltainen paiste, tuo ihanan rauhoittava k:us SILL.

kilowatti[1*] *s.* (*lyh.* kW) sähkötehon yksikkö: 1000 wattia. **-tunti** *s.* (*lyh.* kWt tai kWh) sähkötyön yksikkö: 1000 wattituntia, 1,36 hevosvoimatuntia. **-tuntimittari** *s.* sähkötyön mittari.

kilovoltti[1*] *s.* (*lyh.* kV) sähköjännitteen l. sähkömotorisen voiman yksikkö: 1000 volttia. **-ampeeri** *s.* (*lyh.* kVA) vaihtovirran tehoyksikkö: 1000 volttiampeeria.

kil|pa[10*] *s.* **1.** tav:mmin kilpailu, kiista. | Kova k. Olympian k:vat. Uudisasukkaiden kesken syntyi k. metsistä. Heillä oli k. siitä, kumman työ ensin valmistui. Kyetä k:paan jnk kanssa. Joukkueemme ei kestänyt k:vassa. — *Yhd.* heitto-, hyppy-, juoksu-, pesäk. **2.** adv:n tavoin: *kilpaa, kilvalla, kilvan,* harvemmin *kilvassa, kilvoin* koettaen, kuka ensiksi ehtii jhk t. suorittaa jtak t. on paras jssak suhteessa; varsinaisesta kilpailusta puhuen vain yks. partit:ssa; us. *kuv.* | Juosta, ajaa, soutaa, niittää k:paa. Tehdä jtak k:paa jkn kanssa. Sireenit kukkivat k:paa. Pojat hyppäsivät k:valla järveen. Uusia taloja kohoaa k:valla. Lapset pyrkivät k:vassa äidin syliin. Opettajat kiittivät häntä k:van. -- tähdet leimusivat taivaalla revontulten kanssa k:van AHO. Jota k:voin kihlatahan, ei k:voin vihille viedä SL. — Gen.-attr:n määrittämänä. | -- ne huusivat toistensa k:valla *AHO. -- kiidän k:valla tuulispään K.LEINO.

kilpaaja[16] *tek. harv.* (< kilvata) kilpailija.

kilpa-ajaja *s.* Tunnettu k. K:t ryhmittyvät lähtöviivalle.

kilpa-ajo *s.* (kilpailuista puhuen tav. *mon.*) Roomalaisten k:t. Voittanut useita palkintoja k:issa. Pyöräilijä yltyi k:on auton kanssa. **-hevonen** *s.* **--ori** *s.* **-rata** *s.* **-rattaat** *s. mon.* Kevyet, kumipyöräiset k. **-vaunut** *s. mon.*

kilpa|-ammunta *s.* **--auto** *s.* **--autoilija** *s.* **--autoilu** *s.* K:n harrastajat. **-hakija** *s.* Syrjäyttää k:nsa virkaa täytettäessä. **-hevonen** *s.* tav. kilpa-ajohevonen. **-hiihto** *s.,* us. *mon.* **-hiihtäjä** *s.*

kilpailija[14] *tek.* < kilpailla. | Vaarallinen, tasavertainen k. Maaottelun k:t. Jätti pahinta k:ansa puoli kierrosta. Hän oli ainainen k:ni koulussa. Porvarit aateliston kilpailijoina. Lentokoneesta on tullut höyrylaivan k. ulkomaisessa liikenteessä. Tuote, jolla ei ole k:a. **-joukko** *s.* **-maa** *s.* vars. kaupankäynnistä puhuen.

kilpailijatar[54*] *s.* naiskilpailija.

kilpail|la[29] *v.* tehdä jtak kilpaa, kilvan, kilvata. **1.** koettaa tehdä jtak nopeammin, enemmän t. muuten paremmin kuin toiset, koettaa päästä voittajaksi, kamppailla, otella, mitellä voimiaan. **a.** kilpailla varta vasten järjestetyssä tilaisuudessa, kilpailussa, t. sellaiseen osaa ottaen. | K. hiihdossa, kiekonheitossa, voimistelussa. K. kiertopalkinnosta. Hauska, kotikutsuissa k:tavaksi sopiva leikki. K:evat joukkueet. N. on päättänyt lopettaa k:emisen. — K. pianonsoitossa, novellien kirjoittamisessa. Kukin osanottaja saa k. vain yhdellä maalauksella. **b.** muuta käyttöä. | Pojat k:ivat siitä, kuka saisi parhaan todistuksen. K:evat liikkeet. Puolueet k:evat keskenään. Suurvallat k:ivat sotavoimiensa kehittämisessä. **2.** koettaa saavuttaa jtak syrjäyttämällä toiset, tavoitella jtak, pyrkiä jhk. | K. perinnöstä, huoneistosta. K. kruunusta jkn kanssa. K. virasta, professorin oppituolista. Kaikki pojat k:ivat Leenan suosiosta. **3.** vetää vertoja jllek, olla yhdenvertainen, samanarvoinen. | K. kauneudessa, voimakkuudessa jkn kanssa. N:n uusin teos k:ee hyvin hänen aikaisemman tuotantonsa kanssa. Torstensonin voitot k:evat Kustaa Aadolfin sankaritekojen kanssa. Liljat ja asterit k:ivat loistossa keskenään.

kilpailu[2] *s.* kilpaileminen; us. *mon.* varta vasten järjestetty tilaisuus, jossa kilpaillaan, kisa(t), ottelu(t). | Ankara, kireä, jännittävä k. Kansalliset, jäsenten väliset k:t. K. Kalevan maljasta. Oppilaiden k. paremmuudesta. Nimitettiin virkaan ilman k:a. K. Ranskan siirtomaista. Johtaa k:(j)a. Pystyä tasaväkiseen k:un. Voittaa, hävitä k:(i)ssa. Saada selkäänsä k:(i)ssa. Olla (kaiken) k:n ulko-, yläpuolella 'olla vertaansa vailla, voittamaton'. — *Liik.* Vapaa, vilpillinen, epälojaalinen k. K. kangasmarkkinoilla. Kotimainen tupakka ei kestä k:a ulkomaisen kanssa. — *Yhd.* (vars. urh.) alokas-, amatööri-, asiamies-, koululais-, sotilask.; auto-, hevos-, lennokki-, moottoripyöräk.; joukkue-, massak.; halli-, kenttä-, maantie-, mäki-, rata-, sisä-, ulkoilmak.; ilta-, kesä-, kevät-, talvik.; alkajais-, lopettajaisk.; alku-, loppuk.; harjoitus-, karsinta-, mestaruusk.; ajo-, juoksu-, nyrkkeily-, painonnosto-, pyöräily-, ravi-, seiväshyppy-, uintik.; jalkapallo-, keila-, kiekko-, pistooli-, teline-, verkkopallok.; arvaus-, kirjoitus-, kyntö-, lypsy-, myynti-, piirustus-, sävellys-, tilaustenkeruuk.; käsityö-, nimi-, näytelmä-, puku-, romaanik.; aate-, luonnosk.; kauneusk.; aseistautumis-, hinta-, tuotanto-, valtak.

kilpailu|aika *s.* Juoksijain harjoitus- ja k:ajat. K. päättyy toukokuun 31. päivänä. **-ehto** *s.* **-ennäty|s** *s.* Juosta, hypätä k:ksensä. **-haaste** *s.* **-halu** *s.* Voitosta poikien k. kasvoi. **-hen|ki** *s.* Miehekkään k:gen kannustamat urheilijat. Työnäyttelyt herättävät oppilaissa k:keä. **-hint|a** *s.* Myymme kaikkia alamme tuotteita k:oihin. **-into** *s.* **-joukkue** *s.* **-kau|si** *s.* K:den avajaiset. Parhaat tulokset tänä k:tena. **-keihäs** *s.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. urheilija. Tuotteiden k:suus. **-kelvot|on** *a.* -tomuus *omin.* Julistaa jku urheilija k:tomaksi. **-kenttä** *s.* **-kiekko** *s.* **-kielto** *s.* Antaa k. jklle urheilijalle. **-kone** *s.* vars. kilpailutarkoituksiin rakennetuista moottoriajoneuvoista. **-kun|to** *s.* Hiihtäjien k. Moottoriveneen k. Olla hyvässä

k:nossa. Kokeilla k:toaan. Kenttä on saatettu k:toon. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. uimari. **-kutsu** *s.* K. maamme arkkitehdeille. **-kyky** *s.* Moottorin k. Suomen k. puutavaramarkkinoilla. **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* K:set vientitavarat, hinnat. Liikkeen k:syys. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* **-laj|i** *s.* Suomalaisten parhaita k:eja ovat olleet pitkien matkojen juoksut.

kilpailulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kilpailua koskeva t. siihen kuuluva. | Kiekonheiton k:set perinteet. Kisat olivat k:sesti erittäin onnistuneet.

kilpailu|lupa *s.* Urheiluliiton jklle antama k. **-mahdollisuu|s** *s.* Tuotteidemme k:det. Japanin k:det Euroopan markkinoilla. **-matka** *s.* 5000 m, maili k:na. N. on palannut Tanskaan tekemältään k:lta. **-miel|i** *s.* Reilu k. Harrastaa pyöräilyä k:essä. **-muo|to** *s.* Korkeushyppy k:tona. Henkiset k:dot, kuten šakki. **-määräy|s** *s.* K:ksien noudattaminen. **-numero** *s.* vars. näkyvissä oleva kilpailijan järjestysnumero, josta hänet (t. se) voidaan tuntea. **-ohjelma** *s.* **-ottelu** *s.* **-paik|ka** *s.* Yleisöä oli k:alla 25.000—35.000 henkeä. **-palkinto** *s.* **-pallo** *s.* Virallinen k. **-puku** *s.* Suomalaisten sinivalkoinen k. **-pyörä** *s.* = kilpapyörä. **-päivä** *s.* Olympiakisojen toinen k. K. oli usvainen ja kolea. **-pöytäkirja** *s.* **-rata** *s.* = kilparata. **-reitti** *s.* **-sarja** *s.* **-sisu** *s.* Meikäläisiltä puuttui varmuutta ja oikeata k:a. **-suh|de** *s.* K:teet Ruotsin urheilujärjestöjen kanssa. **-suksi** *s.* = kilpasuksi. **-suoritu|s** *s.* Tuuli haittasi k:ksia. **-sääntö** *s.* Noudattaa, rikkoa k:jä. **-ta|pa** *s.* Rehelliset k:vat. **-tarkoitu|s** *s.* Elinkeinotoiminnassa älköön kukaan k:ksessa ryhtykö tekoon, joka on hyvän tavan vastainen LK. **-tilaisuus** *s.* **-toimikunta** *s.* **-toiminta** *s.* Viime kesän k. oli tavallista vilkkaampaa. **-tottumus** *s.* **-toveri** *s.*

kilpailutta|a[2*] *fakt.v.* < kilpailla. | Koululaisten k:minen. Aikakauslehdet k:vat lukijoitaan mitä erilaisimmilla tehtävillä.

kilpailu|tulos *s.* N:n paras k. pituushypyssä oli 702 cm. **-tuomari** *s.* **-työ** *s.* Arkkitehtien k:t. **-ura** *s.* Paavo Nurmen maineikas k. **-valmennus** *s.* **-vuo|si** *s.* Urheilijan parhaat k:det. **-yleisö** *s.*

kilpa|juoksija *s.* **-juoksu** *s.* 100 m:n k. — *Kuv.* Hintojen ja palkkojen k. Omintakeisuus on arvokas etu elämän k:ssa. **-juoksurata** *s.* **-kent|tä** *s.* Olympian k. Poistua hävinneenä k:ältä. — *Kuv.* Kirjallisuuden, poliittinen k. Terveydenhoidon k:ällä meillä ei ole ylpeilemisen syytä. -- monet uskomukset ja ideaalit [ovat] sortuneet ja jättäneet k:än vapaaksi toisille KOSKENN. **-keruu, -keräys** *s.* Kansanrunouden k. **-kirjoitus** *s.* Kymmenen parasta k:ta palkittiin. **-kisa** *s.* **-kosija** *s.* kilpaa jkta kosiva, jkn rakkaudesta kilpaileva henkilö, rivaali. | Mustasukkaiset k:ni. **-kosinta** *s.* vrt. ed. **-kumppani** *s.* Tasaväkiset k:t. Voittaa k:nsa. **-kyn|tö** *s.* Maanviljelysjuhlien k:nöt. **-kysymys** *s.* Ruotsin akatemian k. niittyjen sammaloitumisen syistä. **-kävely** *s.* 5000 m:n k. **-laji** *s.* Illan ensimmäinen k. oli keihäänheitto. **-la|tu** *s.* Hiihtäjämme k:dulla. **-laulanta** *s.* Väinämöisen ja Joukahaisen k. **-leikki** *s.* **-lento** *s.* **-luistelija** *s.* **-luistelu** *s.* **-luistin** *s.* tav:mmin pikaluistin. **-matka** *s.* = kilpailumatka. **-melonta** *s.* **-nyrkkeily** *s.* **-ottelu** *s.* Kesäjuhlien k:t. **-palkin|to** *s.* kilpailun palkinto. | Kiven "Kullervo", joka voitti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran k:non, ilmestyi korjattuna v. 1864. **-peli** *s.* **-purjehdus** *s.* **-purjehdusvene** *s.* **-purjehtija** *s.* **-pyörä** *s.* kilpailuissa käytettävä polku- t. moottoripyörä, kilpailupyörä. **-pyöräilijä** *s.* **-pyöräily** *s.* polkupyöräily kilpailuna. **-ra|ta** *s.* Stadionin k. Saada palkintoja k:dalla. — *Kuv.* Elämän k. **-ratsastaja** *s.* **-ratsastus** *s.* **-ratsu** *s.*

kilpasill|a[63] *s.* *vaill.* Olla k. 'kilpailla'. Joutua, ruveta, kyetä k:e [= kilpailemaan, kilpailuun] jnk kanssa. Vaatia jkta k:e kanssaan. Ei arkaile antautua k:e ulkomaisten tuottajien kanssa.

kilpa|soutaja *s.* **-soutu** *s.* **-soutuvene** *s.* **-suksi** *s.* **-taistelu** *s.* tav:mmin taistelu, kilpailu. | Sotavankien ja petojen väliset k:t. Liian alhainen hinta k:ssa johtaa nopeasti tuotannon supistumiseen. **-tan|ner** *s.*, vars. *kuv.* N. on niittänyt mainetta kansainvälisilläkin k:terilla. **-tehtävä** *s.* Aikakauslehtien k:t. **-toveri** *s.* **-uimari** *s.* **-uinti** *s.* **-urheilija** *s.* **-urheilu** *s.* Nykyaikainen k. **-varustelu** *s.* Suurvaltain k. **-vaunu** *s.* Roomalaisten k:t. — Vars. kilpa-auto. **-veik|ko** *s.* Vanhat k:ot Yrjö ja Antti. **-vene** *s.* **-voimistelu** *s.*

kil|pi[8*] *s.* **1.** a. lyönneiltä, pistoilta t. ammunnalta suojaava levymäinen, tav. kädessä pidettävä ase. | Pyöreä, nelikulmainen k. Metallinen, nahalla päällystetty k. K:ven kädensija. Kaatunut sankari kannettiin k:vellä taistelusta. Tykissä k. on tavallisesti sijoitettu lavetin etupäähän. — *Yhd.* panssari-, puu-, teräsk.; käsivarsik. **b.** *erik.* ritarin, aatelismiehen kilvestä, johon on kuvattu hänen vaakunansa; laajentuneesti käytettynä: vaakunan kuvallinen pääosa, vaakuna. | Kruunuton k. Suomen vaakunassa on kultainen leijona punaisella k:vellä. Heidän k:pensä on ritarihuoneen seinällä. — *Yhd.* sukuk. **2.** aseena käytettävää kilpeä muistuttava, us. jtak suojaava esine. **a.** Avaimenreiän k. Kirjan k. 'selässä oleva nahkainen tms. nimilappu'. Valssipadon sylinterin alareunassa on vettä ohjaava k. **b.** *el.*, harvemmin *kasv.* Kilpikonnan k. Vyötiäisen luutuneet k:vet. Suomumaiset k:vet jalohaukan nilkassa. Pistiäisen takaruumiin kukin rengas on kahden k:ven muodostama. — *Yhd.* kaula-, selkä-, vatsak.; luu-, sarveisk.; käpyk. **c.** *geol.* hiukan kaareva tasanko. | Kanadan k. **3.** julkisesti nähtäväksi asetettu, liikkeen nimen, jnk määräyksen tms. sisältävä taulu; kyltti. | Kaupan, ravintolan, korjaamon k. Koneen k:peen on merkitty voltti- ja ampeerimäärän tulo. Ovella oli k.: "Kerjääminen kielletty!" Kulkueessa kannettiin k:piä, joissa oli kunkin seuran nimi. — *Yhd.* nimi-, numero-, osoitek.; (auton) kansallisuus-, paikkakuntak.; mainosk.; ikkuna-, ovik.; emalji-, sähkö-, valok. **4.** *kuv.* vars. 1. ryhmään liittyen. | Suomi Pohjolan k:penä. Pirkkalaisten k:ven suojassa levisi

asutus Länsipohjaan. Uskon k. ja hengen miekka. Mutta sinä, Herra, olet minun k:peni VT. Ei ole hänellä mitään k:peä elämän ja ihmisten armottomuutta vastaan LEINONEN. — Kantaa nurjaa k:peä jtak vastaan 'suhtautua jhk ynseästi, nyrpeästi'. Leino kirjoittelee myös vähin kuvaamataiteista ja nostaa k:velle etenkin Pekka Halosen [= ylistää P. H:ta] L.ONERVA. — *Erik.* **a.** maineesta, kunniasta. | Pitää k:pensä kirkkaana, puhtaana. Tahrata k:pensä epärehellisellä menettelyllä. Tahrapilkku maineemme k:vessä. **b.** asiasta t. tekosyystä, jonka varjolla jtak tehdään. | Seura, joka on ottanut k:vekseen erityisesti isänmaan ja uskonnon. Korkeat periaatteet ovat usein vain k:pinä, mutta määräävänä vaikuttimena on omanvoiton pyynti. Toimia jnk k:ven alla. - - typerä taikausko, joka peiteltiin kristillisyyden k:vellä KIANTO.

kilpi|kaari *s. rak.* seinäkaari sellaisessa ristiholvissa, joka kattaa suljetun tilan. **-kaarna** *s. metsät.* vanhan männyn verraten sileä, ruuduittain halkeillut kaarna. **-kangas** *s. kut.* kilpimäisesti kuviollinen pomsisidoksinen kangas, damasti. **-kirva** *s.* K:t 'Coccidae, vars. lämpimissä maissa eläviä kirvoja, joiden siivettömillä naarailla on us. oma kuivunut ruumis t. sen erite kilpenä, kilpitäit'.

kilpikonn|a *s.* **1.** K:at 'Chelonia, Testudinata, leveäruumiisia matelijoita, joiden vartalon suojana on litteistä luista muodostunut, sarveislevyjen peittämä kilpi'. Kreikan k. Leveäjuovainen k. K:an kilpi. Useiden k:ien liha ja munat ovat syötäviä. — *Yhd.* joki-, maa-, meri-, suok.; jättiläis-, karetti-, nahka-, säde-, tähtik.; liemik. **2.** *kuv.* **a.** vars. hitaasta ihmisestä. | Kulkea, edistyä kuin k. - - elä kuhnaile siellä, k.! KIVI. - - me suomalaiset olemme k:ia ja paikallaan mököttäjiä KIANTO. **b.** liikenteen ohjaajana kadun pinnassa oleva raudoitettu valokupu. **c.** *sotahist.* vanhalla ajalla piirityksissä käytetty neliömäinen hyökkäysmuodostelma, jossa miehet pitivät kilpiä päänsä yläpuolella ja sivuillaan.

kilpikonna|liemi *s. ruok.* **-mainen** *kalt.a.* **-n|-kuori** *s.* **-n|luinen** *a.* K. kampa, hiusneula. **-n|luu** *s.* karetti- ym. merikilpikonnien selkäpanssarista saatu, mm. kampojen valmistukseen käytetty sarveisaine.

kilpi|kuoriainen *s.* Cassida, kovakuoriaisia, joiden ruumis on sivuilta kilven tapaan laajentunut. **-lause** *s.* tunnus-, vaalilause. | Oksasen k. "Yksi mieli, yksi kieli". **-levy** *s.* Yksinkertaisen kilven pääosat ovat k. ja kädensija. Haupitsin k:t. **-maalaamo, -maalari, -maalaus** *s.* vrt. kilpi 3. **-muuri** *s. rak.* holvien seinäpilarien ja kaarien (kilpikaarien) rajoittama ohut muuri. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* Vanhan karjun k. rintanahka. K. suomu, lehti. Pistiäisen etunilkan k:sesti laajentunut tyvinivel. Pinnanmuodostukseltaan k. ylätasankoalue. **-rauhanen** *s. anat.* kaulan alaosassa oleva kaksilohkoinen umpirauhanen, joka säännöstelee elimistön aineenvaihdunnan vilkkautta. **-rauhasvalmiste** *s. lääk.* teuraseläimen kilpirauhasista tehty lääkevalmiste. **-ruoho** *s.* Alyssum, ristikukkaisia (koriste)kasveja. **-rusto** *s. anat.* kurkunpään suurin rusto.

kilpisty|ä[1] *v.* ponnahtaa kilpeen t. jhk muuhun esineeseen osuttuaan (vauriota tuottamatta) takaisin, kimmota. | Nuoli, keihäs k:y kilvestä, eläimen turkista. Säkenet k:vät levyn pinnasta. Kattoon noustuaan savuympyrät k:ivät takaisin. K. kuin kirves kivestä. K. kuin vaahto kallioseinään TALVIO. — Harvemmin. | Usein k:i kynsi kalliosta AHO. - - aina ovat sen [vihollisen] kynnet k:neet näiltä kallioilta takaisin IVALO. — *Kuv.* Katseeni k:i hänestä. Kaikki pilkka k:i Hannasta. Hyökkäys k:i suomalaisten sitkeään puolustukseen. Väite k:y siihen tosiasiaan, että - -. Junan lähtövihellys k:i voimattomana ja ohuena hevospuomin meluun SEPPÄNEN.

kilpist|ää[2] *v. harv.* saattaa kilpistymään. | - - minä kirvehen k:in kiveen *V.JUVA. — K. välihuomautukset ivalla. Ohjelman alkupuoli k:i laulajattareen kohdistuneet epäilykset.

kilpi|suo *s. maat.* = kohosuo. **-suojus** *s. sot.* Kenttäkanuunan k. **-täi** *s.* = kilpikirva. **-äyriäi|nen** *s.* K:set 'Thoracostraca, kuoriäyriäisiä, joiden pää ja rinta ovat kasvaneet yhteen selkäkilven peittämäksi eturuumiiksi'.

kilpola[15] *s.* kilpakenttä, -rata, stadion.

kilpukka[15*] *s.* Sammakon k. 'Hydrocharis morsus ranae, vedessä kelluva valkokukkainen ruoho, jossa on pitkäruotiset, munuaismaiset kelluslehdet ja vedessä riippuvat juuret'.

kilse[78] *s. murt.* hilse. **-pensas** *s.* = hopeapensas.

kil|ta[10*] *s.* keskiajalla keskinäistä apua ja seurustelua varten perustettu yhdistys, veljeskunta, veljeys(kunta), ammattikunta; tällaisen yhdistyksen kokouspaikka; myös nykyaikaisesta, keskiajan tapoja jäljittelevästä yhdistyksestä. | Kolmen kuninkaan k. Pyhän Gertrudin k. Ensimmäisen ja toisen k:lan kauppiaat. Kipaten k:taan mennään, kontaten kotia tullaan SL. — Satakunnan k. 'Satakuntalaisen osakunnan seniorijärjestö'. — *Yhd.* kauppias-, käsityöläisk.

kiltalainen[63] *s.* killan jäsen.

kilta|laitos *s. hist.* Keskiajan k. **-talo, -tupa** *s. hist.* killan talo, tupa, jossa sen kokoukset ja juhlat pidettiin.

kiltau|tua[44] *v. murt.* äityä, yltyä. | K. huutamaan, tappelemaan. Vaan sepä [härnäämінen] ei loppunutkaan, - - k:sivat siitä vain, kun emme vastustaneet MERIL.

kiltavel|i *s. hist.* - - friisien k:jet upeine verkaviittoineen HAARLA.

kiltis|raha, -vero *s. hist.* tav:mmin kilttiraha, -vero.

1. **kilt|ti**[4*] *a.* -isti *adv.* -teys[65] t. -tiys[65] *omin.* vars. lapsista ja lasten puheessa: hyvä, kuuliainen, sävyisä, siivo. | K. poika, täti. Ole k. ja anna se minulle! Jos olet k., niin pääset kylään. Syödä, lukea läksynsä k:isti. Olkaa nyt k:isti! Äiti ylisti tytärtensä k:teyttä. Kas niin, Martta, minun k. Marttani KIVI. — Pohjimmaltaan k. ja sovinnainen [taide]maalari B. Miesten oli k:isti nieltävä harminsa. Suomi maksaa k:isti velkansa Amerikalle. Pieni, k. hinaaja veti meidät satamaan.

2. kiltti[4*] *s. hist.* kilttiveron maksaja; metsäkappale, jolta sitä maksettiin; myös itse kilttivero.

3. kiltti[4*] *s.* skotlantilaiseen miehenpukuun kuuluva lyhyt hame.

kiltti|raha, -vero *s. hist.* keskiajalla Suomessa alkuaan turkiksina, myöhemmin rahana maksettu vero.

kilu[1] *s.* vars. yhtymissä *kilua ja kalua* 'kaikenlaista tavaraa' ja *kiluineen kaluineen* 'kaikkine tavaroineen, kimpsuineen kampsuineen'; harvemmin yksinään tavarasta, kapineista. | Ostimme markkinoilta yhtä ja toista k:a.

kilva|lla, -n, -ssa ks. kilpa 2.

kilvat|a[35*] *v.*, vars. *runok.* tav:mmin kilpailla. | Rinta rinnan kilpaavat veneet. Joulukirkosta tultaessa k:tiin hevosonnen saamiseksi. Niin he kilpasivat, toisiaan kalvoivat, panettelivat, kavalasti vahingoittivat LEHT. - - kilpasivat sotatiellä, / kumpi uljaamp' ois *MANN. — *kilvaten* kilvan, kilvalla. | Juoksimme k:en maantielle. K:en pojat lukivat resuista romaania. Hiiden immet hyppelevät / k:en lumikiteinä LEINO.

kilvellinen[63] *poss.a.* < kilpi. | K. sotilas.

kilven|kannattaja *s.* heraldiikassa: kilpeä kannattava, tukeva t. vartioiva sivukuvio (ihminen, eläin t. taruolento). **-kantaja** *s.* Keihäsmiehet, jousimiehet, k:t ja linkoajat muodostivat jalkaväen. **-kupura** *s.* tav. puukilven keskellä oleva rautainen kupura, joka suojaa kädensijaa ulkopuolelta. **-muotoinen** *a.* myös ⌒. | K. levy, tulivuori.

kilvetön[57] *kar.a.* < kilpi.

kilvoit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** tav:mmin kilpailla. | K. juoksussa, laulussa. Runoilijat k:telivat näytelmillään. Valtio ei kykene k:telemaan yksityisyrittäjien kanssa. K:telu leivästä, öljyalueista. Virasta k:telee viisi tunnettua poliitikkoa. **2.** vars. *ylät.* ponnistella (henkisesti), tavoitella jtak innokkaasti. | K. valkoisen lakin saamiseksi. Uransa loppuun k:ellut. Kansa, joka k:telee kulttuurinsa puolesta. — *Heng.* pyrkiä elämään hurskaasti, nuhteettomasti. | K:televa kristitty, sielu. K. uskossaan. K:elkaa päästäksenne sisälle ahtaasta ovesta UT. Anna meille armo kärsivällisesti kestää k:teluissamme AK.

kilvoittelij|a[14] *tek.* < ed. | Ampumarata oli täynnä k:oita. Huutokaupan k:at. — *Ylät.* Yksinäinen k. Ellemme me kestä nöyryytyksiämme, emme ole oikeita k:oitakaan JOTUNI.

kilvoitu|s[64] *s.* kilvoittelu. | Voittaa jku pitkän k:ksen jälkeen. — Vars. *heng.* Siveellinen k. Kuolon k:kset. Kilvoittele hyvä uskon k., tartu kiinni iankaikkiseen elämään UT.

kilvoituskenttä *s.*, vars. *ylät.* kilpakenttä. | Hengen k. KOSKENN.

kimah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Veturien vihellykset k:telivat ratapihalla.

kima|htaa[2*] *onom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* päästää kimeä, kimakka ääni. | Ulos täältä! k:hti täti. Jänne k:hti jalkajousen rahkaan. Iskun k:hdus. - - tanner soi ja taivas k:hti, kun kaatui salskea poika KIVI.

kimaira[13] *s. biol.* harhama.

kimakahko[1] *mod.a.* -sti *adv.* < seur. | Vanhan upseerin k. ääni.

kimak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* äänestä: korkea, kimeä, terävä. | K. naisääni, huuto, kiljahdus, vihellys. Koirien k. haukunta. Kikattaa, hirnua k:asti. Pistoolin k. laukaus. Sävelet ovat milloin k:ammat, milloin rämeämmät.

kimakkaääni|nen *a.* K:set tytöt.

kimalai|nen[63] *s.* Bombus, mesipistiäisten heimoon kuuluvia paksu- ja kömpelöruumiisia, tuuheakarvaisia hyönteisiä, joilla on mustassa pohjavärissä keltaisia, punaisia t. valkoisia poikkivöitä. | K:set pörisevät kukissa. K:sen pisto. — *Yhd.* kivikko-, tarhak.; loisk.

kimalais|kärpänen *s.* Bombylius, kimalaisia muistuttavia kärpäsiä, joilla on pitkä imuputki. **-pesä** *s.* Koko talo oli kuin suriseva k.

kimal|le[78*] *s.* kimallus, kimmelle. | Kullan k:letta. Hankien k:teessa. Viime yönä kuuran k:teet / ensi kerran kiilsi kattoin yllä KOSKENN.

kimal|lella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kimaltaa. | K:televa koru, timantti. Kullalta k:televa lentokone. Auringossa k:televat kirkkojen kupolit. Hankien k:telu. K:televa järvi. Kaste k:telee vielä puiden lehdillä. — *Kuv.* Älyllisesti k:televa proosatyyli. - - jotakin siitä elämäniloisesta ja vapaasta hengestä, joka k:teli Boccaccion ja hänen seuraajiensa ylimielisissä novelleissa TARK.

kimallutt|aa[2*] *kaus.v.* < seur. | Aurinko k:i järven pintaa.

kimal|taa[5] *v.* -lus[64] *teonn.* kimmeltää, välkkyä, säihkyä, sädehtiä, hohtaa, loistaa. | Kulta, timantti, helmi k:taa. Katolla k:si pieni risti. Tähdet k:tavat. Illan viime säteiden k:lus. Hanget, vuorenhuiput k:tavat. Kastehelmien k:lus. Vaarojen välissä näimme k:tavan vaalean sinisiä järviä. Outo k:lus silmissä. — *Kuv.* Maineen k:lus. Humoristiset yksityiskohdat antavat esitykselle riemukasta k:lusta.

kimaltei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< kimalle) kimaltava, kimalteleva. | K:set korut. Päivä paistaa k:sille katoille. — *Kuv.* Sävellyksen lyyrillinen k:suus.

kimara[18] *s. ehd.* cocktail.

kimaus *s.* ks. kimahtaa.

kimautt|aa[2*] *kaus.v.* < kimahtaa. | Hän - - otti ohjakset ja k:i hevoselle: no! SILL.

kimbri[4] *s.* K:t 'germaaninen kansa, joka toisen vuosisadan lopulla e.Kr. tunkeutui Rooman valtakunnan alueelle'.

kimel|le[78*], **-lellä**[28*], **-tää**[5] tav:mmin kimmelle, kimmellellä, kimmeltää.

kime|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* äänestä: hyvin korkea, kimakka, terävä. | K. ääni, kikatus, vihellys. Kiljahtaa k:ästi. Pikkolohuilun soitinväri sopii k:ytensä tähden vain erikoistarkoituksiin.

kimeähkö[1] *mod.a.* K. pojanääni.

kimeä-ääninen *a.* K. soitin. K. laulaja.

kimi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* heikosta, kimeästä äänestä; inistä, ynistä; vrt. seur. | K:sevä ääni. Lahdella k:see kulkunen. Sääskiparven k:nä.

kimit|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* kimeästä, kimakasta (ihmis)äänestä; vrt. ed. | Laulaa k. Rouva N. k:ti itkunsekaisella äänellään. Lasten k:ys.

kimm|a[10] *s. harv.* into, kiihko. | Rakkauden, koston k. KIVI. - - tulta iski yössä [susilla] himon ja k:an silmä KIVI. - - orhi kirkui k:oissaan LEHT. Miehon rintaa repii hätä ja k. Tapon puolesta HAARLA.

kimmah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kimmahtaa. | Luodit k:televat puista. Vyössä k:televa tuppi. Koirat k:telivat äkäisinä toisiaan vastaan.

kimmahdus[64] *teonn.* < kimmahtaa. | Askelen k. Kuulan kireä k. seinään. **-korkeus** *s.* **-kyky** *s.* Pallon k.

kimmaht|aa[2*] *mom.v.* **1.** < kimmota. | Pallo k:aa maasta. K:avat askelet. Kaiku k:i rantatörmästä toiseen. Vihollisen yritykset k:avat voimattomina takaisin. — K. pystyyn, jaloilleen. K. tuoliltaan. Ovi k:aa auki. Miekka k:i maahan. Peräpenkiltä k:i kylmä, vihainen silmäys uunia kohti LINN. **2.** kimpaantua, kuohahtaa, suutahtaa. | Hän ei koskaan k:anut lapsille. "Vai sellainen junkkari sinä olet!" k:i Kalle. - - taas k:i kiukku hänen rinnassaan AHO.

kimmahuttaa[2*] *v.* = kimmauttaa.

kimmal|le[78*], **-lella**[28*], **-taa**[5] tav:mmin kimalle, kimallella, kimaltaa.

kimmastu|a[1] *v.* -s[64] *teonn.* = kimpaantua. | Hän vallan k:i sanoistani. K:neena ukko iski nyrkkinsä pöytään. K:s menee ohitse. Ei k:ksissaan tiennyt mitä olisi tehnyt. — Porvarin kujalla k:i Villen varsa laukkaamaan KATAJA.

kimmastutta|a[2*] *v.* = kimpaannuttaa. | On k:vaa, että - -.

kimmautt|aa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kimmah(d)uttaa) < kimmahtaa. | Eero k:i oven heidän jälkeensä kiinni KIVI.

kimmel[54] *s. vaill.* (vain yks. nom. ja partit.), vars. *runok.* kimmelle, kimmellys. | Tähtien k. Silmissä välkkyy kostea k.

kimmel|le[78*] *s.* kimalle, välke, hohde, loiste. | Auringon, kyynelten k. Aamun k:teessä loistavat kukat. — *Kuv.* [Teos päättyy] seesteiseen nousuun, toivon ja onnen k:teeseen RAILO.

kimmel|lellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kimmeltää. | K:televä kaste, hanki. Kirkkaana k:telee järven pinta. K:televiä särkiä ja salakoita.

kimmellyttä|ä[2*] *kaus.v.* < kimmeltää. | Auringon k:essä hankia.

kimmeltei|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < kimmelle. | K. järvi. K. talvipäivä.

kimmel|tää[5] *v.* -lys[64] *teonn.* kimaltaa, välkkyä, säihkyä, sädehtiä, hohtaa, loistaa. | Kruunu, jalokivi k:tää. K:tävä silkkihuivi. Hänen tukkansa k:tää kullalta. Ikkunat k:sivät auringossa. Tähdet k:tävät. Lumi k:tää. Vaarojen k:tävät laet. Joen, ulapan k:lys. K:tävä kesäaamu. Onnen k:lys silmissä. — *Kuv.* K:tävä äly. M:n luonnonkuvausten k:tävä heleys.

kimmeä[21] *a. harv.* kimeä. | Toiset he karkelos kalliol väikkyy / k:n viulun soides KIVI.

kimmill|ä, **-e** *adv. murt.* kireällä, tiukalla. — Vars. *kuv.* Panna jku oikeudessa k:e. Asiat menivät niin k:e, että P:n täytyi erota.

kimmo[1] *s.*, vars. *tekn.* kimmoisuus. | Langan k. — *Kuv.* Rytmillinen k. — *Yhd.* puristus-, vetok.

kimmoamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* (< kimmota 1) kimmoton. | K. kappale, aine.

kimmoavai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* kimmoava, kimmoinen. | K. kumipallo, nahka, kappale. Puun k:suus. — *Kuv.* - - oli mielissä vielä ollut k:suutta ja miehissä pontta IVALO.

kimmoil|la[29] *frekv.v.* < kimmota. | Hän aivan k:i naurusta.

kimmoi|nen[63], **-|sa**[13] *a.* -sesti, -sasti *adv.* -suus[65] *omin.* kimmoava, joustava, elastinen. | K:suus (fys.) 'kappaleen kyky vastustaa ulkoisen voiman aiheuttamaa osastensa keskinäistä siirtymistä ja palauttaa muuttunut muoto entiselleen voiman lakattua vaikuttamasta, kimmo, elastisiteetti'. K. pallo, jousi, massa, iho, kalvo. K:saa ainetta. Mineraalien, vesihöyryn k:suus. Metalli kestää jännitykset k:sesti. Kangas menettää k:suutensa. K:set lihakset, askelet. Kissalla on k. selkäranka. K:sat liikkeet. Notkistaa k:sasti polviaan. — *Kuv.* K. puolustus. K. poljento, rytmi. Vauhdikas ja k. esitystapa. Loppuhenkonen lisää kielemme k:suutta ja jäntevyyttä.

kimmoisuus|kerroin, **-moduuli**, **-raja** *s. fys.* = kimmokerroin, -moduuli, -raja.

kimmok|e[78*] *s.*, vars. *sot.* luoti t. ammus, joka pienessä tulokulmassa sattuu kovaan maahan t. esineeseen ja ponnahtaa siitä loivasti edelleen. | Kivisessä maastossa on varottava k:keita.

kimmo|kerroin *s. fys.* luku, joka ilmoittaa, kuinka paljon jk 1 cm^2:n suuruinen, 1 cm:n pituinen kappale venyy 1 kgf:n suuruisen voiman vaikutuksesta. **-moduuli** *s. fys.* kimmokertoimen käänteisarvo. **-raja** *s. fys.* sen kuormituksen raja-arvo, jonka kappale voi kestää pysyvästi muotoaan muuttamatta.

kim|mota[38(*)] *v.* **1.** (prees. tav. kimmoaa) palautua entiseen muotoon osastensa jnk ulkoisen voiman vaikutuksesta keskinäisesti siirryttyä; ponnahtaa t. sinkoutua jhk esineeseen osuttuaan (tav. kimmoisuuden johdosta) takaisin, kilpistyä. | Tuore liha k:moaa takaisin painettaessa. K:moava nahka. Sitkeä puu on hyvin k:moavaa ja lujaa. Jousi k:poaa. Pallo k:posi ikkunaan. Luodit k:moavat kiveyksestä. Lyhdyn valo k:poaa vedestä ruorimiehen kasvoille. — *Kuv.* Hävytön syytös k:motkoon takaisin panettelijaan! Siitä k:posivat hänen ajatuksensa pelästyneinä takaisin WILKUNA. **2.** (prees. tav. kimpoaa) yl. ponnahtaa, sinkoutua, hypähtää, kavahtaa, pyrähtää. | K. pystyyn, seisaalleen. Seija k:posi vanhuksen kaulaan. Kiurut k:poavat korkeuteen. Pojat k:moavat ovesta pihalle. Lammaslauma k:posi hajalle. Kipinä k:posi taulaan. Puu oli k:monnut irti sorvista. — *Kuv.* - - se sana tuntui k:poavan aivan hänen sydämensä peräseinästä AHO. Ääni kajahti teräksisen kylmänä, siitä k:posi viha, joka tiesi mitä tahtoi HAARLA.

kimmot|on[57] *a.* -tomuus[65] *omin.* kimmoamaton, joustamaton. | K. kappale. K:tomat lihakset. Kuiva ja k. iho. K. maakerrostuma. K. sysäys, työnti.

kimmoutua[44] *v.* tav:mmin kimmota.

kimmo|viiva *s. fys.* viiva, joksi sauvan alkuaan suora akseli taivutuksessa käyristyy. **-voima** *s. fys.* kappaleen kimmoamisen, kimmoisuuden aiheuttama voima.

kimmur|rella[28*] *v. murt.* kiemurrella. | K. tuskissaan. - - hän piti vastaan k:televaa poikaa kuin ruuvipihdissä WILKUNA.

kimna|asi[6], **-sisti**[4] *s. par.* kymnaasi, kymnasisti.

kimo[1] **1.** *s.* hevonen, jolla on pohjaväriltään musta, harmaa t. ruskea, valkoisen sekainen karvapeite, päistärikkö. **2.** *a.* vrt. ed. | K. hevonen.

kimoil|la[29] *v.* kirvellä, kipenöidä, jomottaa, vihoitella. | K:eva rakkula. Mustelma k:ee. - - mun sydämeni loiskii, k:ee ja särkee kuin likistelis sitä pienet perkeleet KIVI.

kimokarvat *s. mon.* valkoiset karvat hevosen pohjavärissä.

kimono[2] *s.* japanilainen pitkähelmainen miehen t. naisen viitta, joka on tehty värikkäästä silkki- t. puuvillakankaasta; tällaista jäljittelevä hihasaumaton eurooppalaisten naisten vaatekappale. **-hiha** *s. vaat.* hiha, joka on samaa kappaletta kuin pukimen vartalo-osa; vrt. olka-, raglanhiha. **-mekko, -paita** *s. vaat.* mekko, paita, jossa on kimonohihat.

kimpaannutta|a[2*] *kaus.v.* < seur. | Vihan k:ma.

kimpaan|tua[1*] *v.* (*rinn.* kimpautua) kiihtyä, suuttua, raivostua, vimmastua, kimmastua; harv. yl. intoutua, yltyä. | Aloin jo k. heidän härnäyksistään. Älähän nyt k:nu! K:tuneena hän tarttui puukkoon. — [Henteri] k:tui ylvästelemään SEPPÄNEN.

kimpais|ta[24] *mom.v.* (< kimmota) ponnahtaa, pinkaista. | Pojat k:ivat minkä jaloista irti lähti.

kimpale[78] *s.* isohko kappale jtak ainetta, möykky, möhkäle, lohkare, paakku. | K. lihaa, juustoa. Aika k. leipää. Lima liittää mätimunat isoiksi k:iksi. Suuret k:et vain lensivät ilmaan kuokkien heiluessa. Kvartsia esiintyy puhtaina k:ina yhdessä maasälvän kanssa. — *Yhd.* jää-, kivi-, kulta-, leipä-, liha-, lumi-, multa-, rasva-, savi-, suola-, voik.

kimpautua[44] *v.* = kimpaantua.

kimpe|ä[21] *a. harv.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* kimmoinen, kimmoisa.

kimpi[8*] *s.* ohut, poikkileikkaukseltaan tav. kaareva puuastian laitalauta; kattopaanu; etup. sementtitynnyrien valmistukseen tarkoitettu pienimittainen sahatavaralaji. | Korvon, pesusoikon, tynnyrin kimmet. **-astia** *s.* **-faneeri** *s.* = kimpivaneri. **-höylä** *s. puut.* kuperapohjainen höylä, jollaista käytetään vars. kimpien silottamiseen. **-katto** *s.* paanukatto. **-lauta** *s.* **-saha** *s. puut.* pienen sahatavaran, mm. kimpien, valmistukseen käytetty konesaha, jonka tav. muodostaa halkaisu-, särmäys- ja katkaisusaha. **-vaneri** *s. puut.* kapeita sauvoja rinnakkain liimaamalla valmistettu puulevy, jonka molemmin puolin on liimattu sauvoja vastaan poikittaissyinen vaneriviilu.

kimpoil|la[29] *frekv.v.* < kimmota. | K. seinästä seinään. Rakeet k:ivat maasta. - - kiuruja k:ee taivaalle joka pellolta AHO. — *Kuv.* Tuon korean neidin suloiset nikkaukset - - ikään kuin k:ivat pois minun olemukseni pinnasta SILL.

kimpoutu|a[44] *v.* tav:mmin kimmota. | K. korkealle ilmaan. Ääni k:i kumeana kiviseinästä.

kimp|pa[10*] *s. ark.* Yhdessä k:assa 'samassa joukossa'.

kimp|pu[1*] *s.* kiinteä, tav. yhteen sidottu joukko pitkänomaisia, ohuita, harvemmin muunlaisia esineitä, nippu, vihko, tukku. | K. pellavia, lankaa, rautapuikkoja. Iso k. kukkia, vihanneksia. Lehdeksistä tehty k. eli kerppu. K. kirjeitä. Aika k. kaloja. Sitoa, yhdistää k:uksi. Heteet ovat yhtyneet kolmeksi k:uksi. Päreet myydään 500 kappaleen k:puina. Köyttää vaatteensa lujaan k:puun. Puuastiat pannaan sisäkkäin k:uiksi. — K. hermoja. K. säteitä, valoraketteja. - - veijoukko, joka rähisten yhdessä k:ussa pinnisteli KIVI. — *Kuv.* Ongelmien, aistimusten k. Hänen sisässään värähteli k. kirveleviä tunteita. — *Yhd.* hermo-, johto-, kuitu-, köysi-, lanka-, säiek.; olki-, pellava-, risu-, vitsak.; kukka-, neilikka-, orvokki-, ruusuk.; lehti-, rypäle-, vihannesk.; avain-, kala-, kirje-, vaatek.; säde-, valok.

kimppumai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. pylväs. K:sesti ryhmittyneet rihmat.

kimppunen[63] *dem.s.* Tytöllä oli kädessä k. valkoisia kieloja.

kimppu|pilari, -pylväs *s. rak.* vars. gotiikalle ominainen kannatinpilari, jossa on solakoita puolipylväitä, ns. nihtejä, tukevamman keskipylvään ympärillä.

kimppuun *postp. adv.* ks. kimpussa.

kimppuuntu|a[1*] *v.* muodostua kimpuksi, mennä kimpulle. | K:neet juuret.

kimpsu[1] *s. ark.*, tav. *mon.* = kampsu. | Sääliä k:nsa kokoon. K:ineen (ja) kampsuineen. - - aina on k:a siellä ja k:a täällä TALVIO.

kimpuittain *adv.* kimppuina, kimpuissa, useita kimppuja. | Myydä vihanneksia k. Aitassa oli oikein k. arvokkaita nahkoja.

kimpullinen[63] *s.* täysi kimppu jtak (mitan luonteisesti). | K. porkkanoita, päreitä.

kimpuro|ida[30] *v.* tehdä jtak kovasti ponnistellen, vaivalloisesti, reuhtoa, rehkiä. | K. lumihangessa. K. vastaan. Vaikka hevonen kuinka k:i, se ei päässyt pystyyn. Pieni poika k:i ylös penkille TALVIO. Sukupolvi sukupolven perään oli elää k:inut noissa puisissa hökkeleissä KIANTO.

kimp|ussa, -usta, -puun *postp.*, harvemmin *adv.* **1.** jnk ahdistamisesta, hätyyttämisestä, hyökkäyksestä jtak vastaan. | Hyökätä, käydä jkn k:puun. Huuhkaja jäniksen k. Pojat olivat aina toistensa k. Menkää pellolle k:ustani. Hätistää kissaa kalojen k:usta. Ylläkkö junien k:puun. Ärsyttää koira jkn k:puun. K:puun vain rohkeasti! — *Kuv.* Hyökätä puheessaan jkn, jnk asian k:puun. Käydä jkn k:puun kysymyksillään. Söderström on kauan ollut k:ussani siitä, että minun pitäisi kirjoit-

taa kirja Suomen maakunnista AHO. 2. työskentelemisestä, toimimisesta: parissa, ääressä. | Ahkeroida, hääriä, puuhata jnk k. Heilua viikatteineen heinän k. Aika kului läksyjen k. Purjeiden k:puun joka mies! Kävimme innokkaina päivällisen k:puun.

kimpusta|a[2] *v. harv.* painia, otella. | Juho k:a ja vääntää kuin Israeli itse KIVI.

kimp|uta[39*] *v. harv.* **1.** tav:mmin kimputtaa. | Minä olen k:unnut ne [käsikirjoitukset] yhteen kasaan JÄRVENT. **2.** käydä jkn kimppuun pyynnöllään, kärttää. | Ursula k:pusi isältä päästä hoitamaan sairasta HEPOR. Rouva Varpunen -- k:pusi sellaisia, joita piti halvempina, ompelemaan seuralleen ilmaiseksi vaatteita LEHT.

kimput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* koota t. sitoa kimpuksi, panna kimppuun. | Pellavan, tupakanlehtien k:us. Päreet myydään k:ettuina. Kuivat kalat k:ettiin ja ripustettiin aitan orteen.

kimröökki[6*] *s.* nokimusta.

kimssu[1] *s.* par. kimpsu.

-kin (*runok.* ja *murt.* -ki, vok:n jäljessä joskus -i), kielt. yhteyksissä -kaan, -kään (*kansanr.* -kana, -känä, *murt.* -kan, -kän).

A. *liitepart.* liittyen yl. lauseen painotettuun sanaan. Merk. 'myös; jopa, edes'; us. kuit. vain tehostamassa ko. sanaa t. viittaamassa ennen sanottuun. Käyttö runsasta ja väljää, vain eräisiin part:eihin (jo, useimmat konj:t, interj:t), interr.- ja rel.-pron:eihin (vrt. kuit. II.3.f) sekä kieltoverbiin (ei) sitä ei liitetä. | Pekkakin on hänet tuntenut. Pekka onkin hänet tuntenut. Pekka on tuntenut hänetkin. Pekka on hänet tuntenutkin. Toisenlainenkin t. toisenkinlainen. Ei lujatekoinenkaan. Ei kolmestakaansadasta t. kolmestasadastakaan. — Samassa lauseessa ei kahdesti. | Miten kaunista täällä onkaan! Miten kaunistakin täällä on!

I. -kin ja -kaan, -kään part:eiden keskinäisestä suhteesta. **1.** Pekkakin tunsi hänet. Pekkakaan ei tuntenut häntä. Pekkakaan tuskin tunsi häntä. — † Arvatenkin [→ -kaan] se ei kannattanut. Vaikkakin [→ -kaan] tarinassa ei olisi perää. **2.** muodollisesti kielt., mutta sisällöltään myönt. (vars. myönt. vastausta edellyttävässä) kysymys- t. huudahduslauseessa käyt. part:a -kin. | Emmekö lähdekin? [= kai lähdemme]. Vrt.: Emmekö lähdekään? [= luulin, että lähdettäisiin, mutta ei taideta lähteäkään]. | Enkö osaakin hyvin! Vrt.: Enkö osaakaan hyvin? | Eikös Matillakin ollut [= olihan myös Matilla] asiaa? Vrt.: Eikö Matillakaan ollut [= eikö myöskään Matilla ollut] asiaa? | Kunhan ei Weckström olisikin muuttanut mieltään [= luulenpa melkein, että W. on muuttanut mieltään] TALVIO. **3. a.** arveluissa, toivomuksissa, kysymyksissä ja huudahduksissa saattaa esiintyä joko -kin tai -kaan, -kään, jolloin merk. on vastaavasti 'myös' t. 'edes'. | Saanenko talonkin! Saanenko taloakaan! | Osaisitko mennäkin? Osaisitko mennäkään? | Saa nähdä, onko toisessakin jutussa perää. Saa nähdä, onko toisessakaan jutussa perää. **b.** merk:n ero on us. hämärä; yl. part:lla -kin on myönteisempi, optimistisempi, part:lla -kaan, -kään kielteisempi, pessimistisempi sävy. | Olisin tyytyväinen, jos muutamankin [t. -kaan] sanan tästä mainitsisit. Hyvä jos silloinkaan [t. -kin]. Edes hiukankaan [t. -kin] innostusta. Kuinka ollakaan [t. -kin], hän suostui. Kävihän miten kävikään, kylvöt ovat meidän kylvettävät ... niitti sitten kuka niittikään AHO. -- hänen tietonsa on tehoisa, millä voimalla hän sitten liikkuneekin AHO. Jukka ei tulisi enää; missä hän sitten mahtoikin oleskella tänä yönä SILL. Mitä kaikkea onkaan minun mielessäni liikkunut tänä iltana! SILL. -- huutaa piti, kun liikuttikaan jalkaansa KATAJA. -- kaikkea, joka oli hiukankaan kummallista J.FINNE.

II. merk:stä ja käytöstä. **1.** myös(kin), myöskään. | Lumikin jo sulaa. Minäkään en muista. Ei hän ole täälläkään. Ennätti tulla jo kevät ja kesäkin. Asialla on toinenkin puoli. Tarpeettomat ja usein kalliitkin matkat. Se on suuri summa sekin. Vanhin poika, joka hänkään ei vielä ole iällä pilattu. Kerran vielä voitammekin. Vähimmässäkin uskollinen. — Tässä eräänäkin päivänä 'esimerkiksi eräänä päivänä'.

2. jopa; edes. | Isoissa häissä oli joskus kolmekin soittajaa. Jokainen kapalolapsikin ymmärtää, että --. | Kolmesataako? Kolme tuhattakin, jos hyvin käy. — Jos saisin kolmekin [t. -kaan] markkaa. Kun kerrankin saisit kylläksesi. Hyvä näinkin. Voi sitä, joka hiukankin [t. -kaan] epäröi! En ennättänyt pistäytymäänkään. En käynyt siellä päinkään. Tuskin se on puhdaskaan. En sanonut sanaakaan. Ei puhettakaan siitä. Ei alkuunkaan. — Adv:iin liittyen; merk. us. melko epäselvä, vain korostava; vrt. B.2. | Ensiksikin. Piankin, ei kohtakaan, taaskin, vieläkin, viimeinkin. Hyvinkin, ei läheskään. Varmaankin. Paljonkin toivomisen varaa. Ei kovinkaan paljon. Pelko on usein liiankin suuri. Sormet pyrkivät väkisinkin paleltumaan. Ensi kesänä tai ennemminkin. Viimeistäänkin vuoden päästä. Pikemminkin päinvastoin.

3. us. ed:iin liittyviä käyttötapoja. **a.** v:n ohella viitaten edellä olleeseen ja liittäen siihen joko odotetun tai sitten uuden, yllättävän seikan. | Arvelin hänen palaavan, ja hän palasikin. Samassa äiti tulikin. | "Olet hullu!" — "Niin olenkin." | Eikös vain mennytkin kettu käpälälautaan, meni kuin menikin! 'kuten odotin, odotettiin' t. 'kaikesta huolimatta'. | Onkohan se Heikki [tuo mies tuolla kaukana]? On kuin onkin! | Eikä se tuomiokello enää toista kertaa soinutkaan Jussin kohdalla AHO. — Asia onkin näin. Olenkin muuttanut mieltä. Mitä jos ei lähdetäkään? Älä menekään! -- kello mouruaa aivan kamalasti, nyt se kääntyy ... eihän käännykään ... ohi ajaakin AHO. **b.** retorisissa, huudahduksenomaisissa kysymyslauseissa v:iin liittyen. | Mitä olenkaan tehnyt! Kuinka kaunis onkaan talvemme! Kuka olisikaan uskonut! Milloin saankaan sinut nähdä! — Miksi minun pitikin tulla tänne! Miten lie käynytkin näin hyvin! — Sa-

moin: Että olinkin niin tyhmä! **c.** toivomuslauseissa v:iin liittyen: kunpa, -pa, -pä. | Tulisikin jo kunnon talvi! Olisikin jo kesä, niin lähdettäisiin! Kun vuosi ei olisikaan niin ylen pitkä! **d.** lauseissa, jotka sisältävät selittävän lisän edelliseen. | Minulla oli hevonen, ja hyvä olikin. Meni, ja hyvin sittenkin. Vähän kaloja ja pieniä nekin. Harvoin tänne päivä paistoi, / senkin seinien lomitse LEINO. **e.** konsess. lauseissa. | Terve, vaikkakin heikko. Hän laulaa, vaikkakaan ei kauniisti. Ilma on keväinen, vaikka tuuleekin kylmästi. Jos itse et haluakaan, niin anna muiden mennä. Jos tuo nyt meneekin mustalaisen henki AHO. Hänet hirtettiin niiniköyteen, niin aatelismies kuin hän olikin. Olkoonkin, että hän oli kokematon, syytön hän ei sittenkään ole. — Konsess. rel.-lauseissa v:iin liittyen tav. -kin. | Mitä teetkin, tee se pian. Minä löydän hänet, missä hän sitten piileskeleekin. **f.** eräissä indef. ilmauksissa. Pron:n yhteydessä -kin, muuten joko -kaan, -kään tai -kin. | Puhuu minkä mitäkin 'yhtä ja toista'. Saa aikaan milloin mitäkin 'milloin sitä, milloin tätä'. Olla milloin missäkin. Kuka milloinkin t. kulloinkin 'yksi silloin, toinen tällöin'. Vei minne lienee vienytkään. Pelkää mitä pelänneekin. **g.** komp. lauseissa. — Verrattaessa kahta samanarvoista seikkaa. | Siellä niin kuin täälläkin. Hän on yhtä hyvä kuin joku toinenkin. Tulet samalla kertaa kuin minäkin. Ei sitä ymmärtänyt Paavo enempää kuin Pekkakaan. Onkohan se helpompaa siellä kuin täälläkään! — Verrattaessa ominaisuuden suureen määrään vielä suurempaa; kuin-lauseessa tav. -kaan -kään, partit:n ohessa -kin. | Suurempi kuin suurinkaan edeltäjänsä. Leikkaa paremmin kuin terävinkään veitsi. Paremmin kuin osasin odottaakaan. Kiveäkin kovempi. Luntakin valkoisempi. Vielä minuakin vanhempi. Asia on sitäkin kummallisempi, kun --. **h.** väheksyvissä t. moittivissa ilmauksissa. | Vene kuin mikäkin purtilo. Kaulukset kaulassa kuin paremmallakin herralla. Hyväkin mestari! Luulee saaneensa suurenkin voiton. On tämäkin vauraan talon heinäsuoja, piru vieköön KATAJA. — Menitkin kirjoittamaan nimesi hänen papereihinsa. Menekin siitä! Mokomakin hamppari! Senkin lurjus! Et sinäkään paljon ymmärrä! **i.** a:iin t. adv:iin liittyneenä, ilmaisua lieventävänä kielto- ja kysymyslauseissa. | Sillä ei ole suurtakaan [= kovin suurta] merkitystä. Merkinneekö se paljoakaan! Maksettiinko siitä hyväkin hinta? Viivytkö montakin päivää? Tuletko kaukaakin? Taitaa teillä olla isokin palkka? **j.** *vanh.* toistettuna: sekä — että. | Mies miehen tuntee suvellakin, talvellakin SP.

B. johdin, jolla muodostetaan: **1.** pron:eja: jokin, kukin, mikin, kumpikin, kumpainenkin, jommoinenkin, kukaan, mikään, kumpikaan, kumpainenkaan, kenkään. **2.** adv:eja: ainakin, kuitenkin, kumminkin, olletikin, suinkin, tietenkin, vallankin, varsinkin, ainakaan, kuitenkaan jne.; jokseenkin; ensinkään, ollenkaan; vrt. A. II. 2.

1. **kin|a**[10] *s.* jatkuva, itsepintainen väittely samasta asiasta, sanaharkka, suukopu, kiista, riita, tora. | K. ja kiista. Turhaa k:aa. Pitkän ja kovaäänisen k:an jälkeen. Siitä nousi kiivas k. poikien välille. Hänellä on k:aa työmiestensä kanssa. Lopettaa k. Viimein vaimeni miesten k. Näitä pikku k:oja tuli yhä useammin, kunnes Tilta hermostui SILL. — *Yhd.* puoluek.

2. **kina**[10] *s.; rinn.* kino. **1.** kuola, limainen erite. | K. valuu suusta. Kiisken k. -- silmien kalvoissa [kiilsi] jo kalman k. SILL. — *Yhd.* lapsenk. **2.** hämähäkin seitti.

kinahm|i[6] *s. harv.* kosken kuohu, kurimus; paikka, jossa liikojen vesien kuvitellaan juoksevan maan alle. | -- sinä elämänikin vastavirta, sinä kohtalonikin k. AHO. -- lauloin noiat nuolinensa, / -- / Tuonen koskehen kovahan, / k:ehen kauheahan KAL.

kinail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kinata) kinastella. | K. viinasta ja raittiudesta. Poliittinen k:u. Emäntä k:ee miniänsä kanssa. Älkää suotta k:ko!

kinainen[63] *poss.a.* < 2. kina. | K. made.

kinastaa[2] *v. harv.* kinailla, kinastella.

kinastelija[14] *tek.* < seur. | Ainainen k.

kinastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* kinailla, kinata. | K. menoarviosta. Pojat k:evat keskenään. Ehdotus synnytti ankaraa k:ua. -- näin kaksi kaarnetta k:len kirkolle päin lentävän KALLAS.

kinastu|s[64] *s.* kina, kinailu, kinastelu, kinaus. | Lasten k. Valtiolliset k:kset. Kielikysymys on herättänyt jälleen k:sta lehdistössä.

1. **kina|ta**[35] *v.* -us[64] *teonn.* väitellä jatkuvasti, itsepintaisesti samasta asiasta, kiistellä, riidellä, torata. | K. vastaan. Siitä ei kannata k. Viitsittekin k. turhista koko illan! Hullun kanssa k. ja vasikan kanssa kilpaa juosta on samantekevää SL.

2. **kinata**[35] *v. harv.* tahria kinaan (ks. 2. kina); erittää kinaa, kuolata. | [Kaalimato] alkoi k. koteloa ympärilleen HEPOR.

kineettinen[63] *a. fys.* K. energia l. liike-energia, "elävä voima". K. (kaasu)teoria 'siihen olettamukseen perustuva teoria, että kaasu on koostunut pienistä kimmoisista hiukkasista, molekyyleistä, jotka ovat nopeassa liikkeessä'.

kinemaatti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kinematiikkaan kuuluva t. sitä koskeva.

kinematiikka[15*] *s.* mekaniikan osa, joka tutkii liikettä erillisenä ilmiönä sen syytä huomioon ottamatta.

kinemato|grafi[1] *s.* elokuvakone, elokuvateatteri. **-grafia**[15] *s.* elokuvaus, elokuva. **-grafinen**[63] *a.* elokuvaukseen kuuluva t. sitä koskeva.

kinesteettinen[63] *a.* K. aisti 'lihasaisti'.

kinetiikka[10*] *s.* mekaniikan osa, joka tutkii kappaleiden liikettä niihin vaikuttavista voimista ja niiden massoista riippuvana, varsinainen dynamiikka.

kineto|foni[4] *s.* äänielokuvakone. **-skooppi**[4*] *s.* elokuvakonetta edeltänyt koje, jossa reiästä tirkistellään pyörivän sylinterin vaipalle piirrettyä, liikkuvalta näyttävää kuvasarjaa.

kingott|aa[2*] *v. harv.* vääntää, vivuta, kammeta. | K. tynnyri auki. Puotirotta [= kauppa-apu-

lainen] k:i puukkonsa kärjellä -- metallilevystä kulmanaulan ylös SEPPÄNEN.

kinidiini[4] *s.* kiniinin tapainen, epäsäännöllisessä sydämentoiminnassa käytetty lääke.

kiniini[6] *s.* kiinapuiden kuoresta valmistettu kiteinen, väritön kuumelääke. **-annos** *s.* **-pulveri** *s.* **-tipat** *s. mon.*

kinkama[12] *s. harv.* jyrkkä mäki tiessä. | Hevonen ponnistelee k:ssa. Koht' oli k. noustu, ja pirtin luo reki vieri *MANN.

kinkata[35*] *v.* tav:mmin konkata. | K. yhdellä jalalla.

kinker|i[5] *s.* **1.** tav. *mon.* kirkon viranomaisten vuorotellen eri taloissa jllak paikkakunnalla pitämä kristinopintaidon kuulustelutilaisuus, lukukinkeri(t), -sijat, kinkeriluvut, lukuset, kylänluvut. | K:ien kuuluttaminen. Mennä k:eihin, k:eille t. k:ille. Hänen ei ollut tarvinnut lukea k:illä moneen herran vuoteen. Elelen täällä kuin rovasti k:eillä KARHUM. **2.** *hist.* = kestitys(vero).

kinkeri|kirja *s.* kinkereistä (1. merk:ssä) pidetty kirja. **-kunta** *s.* osa, joihin seurakunta oli jaettu kinkerien pitoa varten, kinkeripiiri, -ruoti, yökunta. **-kuulustelu** *s.* **-lu|ku** *s.*, tav. *mon.* = kinkeri 1. | Väki oli asettunut niinkuin k:vussa, miehet toiselle ja naiset toiselle puolelle tupaa AHO. **-läksy** *s.* **-matka** *s.* K:lla oleva kirkkoherra. **-piiri** *s.* = kinkerikunta. **-päivä** *s.* K:nä pidettiin usein komeat pidot. **-ruoti** *s.* = kinkerikunta. **-talo** *s.* talo, jossa kinkereitä pidetään. **-tilaisuus** *s.* **-vero** *s. hist.* kestitysvero. **-väki** *s.*

kinkku[1*] *s.*, vars. *ruok.* sian takaraajan reisi, liikkiö. | Kinkun keittäminen, paistaminen. Savustettu k. Leikata k:a. Hyvin kehittyneet kinkut. — *Leik.* ihmisen pakaroista. | Taputella jkn k:ja. — *Yhd.* joulu-, rulla-, savu-, uunik.; ala-, etu-, yläk. **-liemi** *s.* **-viipale** *s.* **-voileipä** *s.*

kinnaro|ida[18] *v. harv.* ponnistella, ahertaa, kimpuroida, kitkutella. | -- läksi iltapimeässä k:imaan kirkonkylää kohden KIANTO. [Koulu] elää k:i niistä penneistä ja markoista, joita sille yksityisten kansalaisten kädestä pirahteli PAKK.

kin|nas[66*] *s.* nahkainen t. (villa)langasta kudottu (neulottu) pussimainen käsine, jossa peukalolla on oma suppunsa; ed. merk:ssä = rukkanen, jälk. merk:ssä tav. = lapanen, tumppu, vantus, vanttu. | Kirjotut k:taat. Vasen k. K:taan peukalo. Kutoa, neuloa, parsia k:nasta. Vetää k. käteen. — *Kuv.* Paiskasi hänet maahan kuin märän k:taan. Vapaus on poljettu jalkoihin kuin vanha k. [Isä] näkyi olevan tuiman eukon kädessä tahdoton k. ALKIO. -- alapa katsella k:taitasi ja hommailla taipaleelle KATAJA. — *viitata kintaalla jllek, jhk* olla välittämättä jstak. | Minä viittaan k:taalla koko touhulle. Viitata k:taalla jkn tarjouksiin. Asiaa ei voi sivuuttaa vain k:taalla viitaten. — *lyödä kintaat pöytään* tav. tehdä vararikko. | Aikansa elosteltuaan N:n oli lyötävä k:taansa pöytään. — *jklla on sydän kintaan peukalossa* jkta pelottaa. | Kaikilla oli jo sydän k:taan peukalossa, kun auto lisäsi vauhtia. — *Yhd.* karva-, kumi-, nahka-, villak.; pussik.; nyrkkeily-, pesu-, pesäpallo-, työk.

kinnas|käsi *s.* kintaallinen käsi. | Tehdä jtak k:kädellä, k:käsin. **-neula** *s.* villakintaiden neulomiseen (Itä-Suomessa) käytetty neula. **-pari** *s.*

kinnasta|a[2] *v.* panna kinnas käteen, varustaa käsi kintaalla. | Käden k:minen.

kinna|ta[35] *v.* tehdä jtak kovasti ponnistellen, vars. vetää, kiskoa, laahata, kinnistää. | Muuan poikanen vetää k:si tavaramme kelkalla majataloon. Hevonen k:a ylämäkeä raskasta kuormaa. Soutaa k. vastatuuleen. No saatiin siitä yritys k:tuksi kunnallislautakuntaan asti TIITUS.

kin|ner[82*], kintere *s.* yks. nom. ja kons.-vartaloiset sijat tav. ed:stä, vok.-vartaloiset ja monikon sijat jälk. muodosta. **1.** ihmisen kantapäätä vastaava hevosen ym. varvasastujain takajalan kohta. | Hevonen lyö k:tereitään ajoneuvoihin. Ruhot riippuvat k:tereistään. [Kauriit] kapaisevat pakoon, ylös rinnettä, ohuin k:terein LEHT. — *Harv.* ihmisestä. | -- kun noin ikään sakissa seisoskellaan, työhousut hiukan rutkullaan, k:tereet [= kintut, koivet] kaarellaan ja hartiat rysyssä SILL. **2.** *kin|tereillä,* -tereiltä, -tereille (adv. ja postp. kuv.) aivan jnk jäljessä, perässä, kannoilla, kantapäillä. **a.** *konkr.* vars. ihmisistä, eläimistä. | Seurata, hiipiä jkn k:tereillä. Takaa-ajajat saattavat olla k:tereillä milloin hyvänsä. Koirat pääsivät jäniksen k:tereille. Ukkonen on k:tereillämme. Meri seurasi peräytyvän jään k:tereillä. **b.** *abstr.* Juoppouden k:tereillä seuraava tapojen raaistuminen. Karkottaa murhe k:tereiltään. Mutta sitten -- [saapuu] helmikuu ja kuljettaa k:tereillään maaliskuun AHO.

kinneri[5] *s.* **1.** kiikki, kinnerpuu. | Takapihalla näin nyljetyn vasikan ruhon riippuvan k:ssä SILL. **2.** polkimellinen, kevytrakenteinen kolmipyöräinen vaunu, polkuauto.

kinner|jänne *s.* ihmisellä kantapään ja pohjelihaksen välinen jänne, Akhilleuksen jänne; eräillä eläimillä, esim. hevosella, kintereen ja koipilihaksen välinen jänne. **-luu** *s.* kinnernivelen muodostavia pieniä luita, kinttuluu. **-nivel** *s.* nisäkäseläimen, vars. hevosen, takajalan nilkkanivel, kinttunivel. **-puu** *s.* kiikki, kinneri. **-rohtuma** *s. eläinlääk.* hevosella kinnernivelen etuosiin lian, kosteuden ym. tähden muodostuva ihotulehdus.

kinnipeski[4] *s. murt.* peski, josta karva on kulunut pois.

kinnistel|lä[28] *frekv.v.* **1.** < kinnistää. | K. vastaan. **2.** *kans.* = kynnistellä. | Puhallella k:eviin sormiinsa.

kinnist|ää[2] *v.* = kinnata. | Vetää, soutaa k. Kilvan kiviä raahata k:ettiin.

kinnust|aa[2], **-|ella**[28] *v. harv.* kinnistää, kinnistellä. | -- kynsineen ja hampaineen täytyy tässä köyhän elon syrjässä k:ella KIVI.

1\. **kino**[1] *s.* = 2. kina. | Mateen k. — Saada hämähäkin k:a silmilleen.

2\. **kino**[1] *s.* erinäisten parkitus- ja väriaineita

sisältävien jähmettyneiden kasvinesteiden nimitys.

3. **kino**[1] *s.*, melko *harv.* elokuvateatteri, elokuvat. | Tuletko illalla k:on? **-filmi** *s.* **-kamera** *s.* **-kone** *s.*

kinoksittain *adv.* kinoksina, kinosmäärin. | Lunta tuli oikein k. — *Kuv.* -- k. makaa kuolleita AHO.

kinokuume *s. eläinlääk.* nautaeläimille ominainen tauti, jonka oireita on mm. runsas limanvuoto suusta ja sieraimista.

kinoni[5] *s. kem.* orgaanisia alisyklisiä yhdisteitä.

kino|s[64] *s.* **1.** pitkänomainen, vars. tuulen synnyttämä kasauma lunta, us. = nietos; vrt. hanki. | Miehen korkuinen k. Lumi kulkeutuu k:ksiin. Tielle on kasaantunut suuria k:ksia. K:kset kahden puolen katua. K:kset alentuvat, sulavat. — *Yhd.* lumik. **2.** muuta, ed:een liittyvää käyttöä. | Lentohiekan muodostamat k:kset. Keltainen k. rikkiä. Jauhoja alkoi kasaantua myllynkivien ympärille valkoisiksi k:ksiksi. — *Kuv.* Epäilyksen k:kset KIVI. Vajota unien k:kseen SEPPÄNEN. — *Yhd.* hiekkak.

kinospaik|ka *s.* Pahimmissa k:oissa täytyi tietä pitää alinomaisella luomisella auki.

kinosta|a[2] *v.* muodostaa kinoksia, nietostaa. | Tuulen k:ma lumi. — Hiekka on k:nut tien umpeen. — *Yksipers.* Lunta on k:nut navetan oven eteen. Mitä ennen Anttia k:a, se jouluna vetenä juodaan SL.

kinostin[56] *s.* tietä kinostumiselta suojaava, tav. säleistä tehty este, lumiaita.

kinostu|a[1] *v.* muodostua kinoksiksi, peittyä kinoksiin. | Lumen k:minen. Tiet ovat k:neet ajoon kelvottomiksi. — Tuulen kuljettama hiekka k:u vähitellen kummuiksi ja valleiksi.

kinostuma[13] *s.* kinostumisen tulos, kinos. | Raivata k:t tieltä.

kino|teatteri *s.* elokuvateatteri. **-urut** *s. mon.* mekaaninen soitin, jossa primäärisesti syntyy sähkövärähtelyjä, jotka sitten muunnetaan ääneksi radiovastaanottimella tms. kojeella. **-yleisö** *s.* elokuvayleisö.

kinsteripensa|s *s.* Palestiinan ja Arabian erämaissa kasvavia palkohedelmäisiä pensaita. | Väkivaltaisen teräviä nuolia ynnä k:an tulisia hiiliä VT.

kintaanpeukalo *s.* — *Kuv.* Meillä oli sydän k:ssa 'meitä pelotti'.

kint|as[66*] *s. murt.* kinnas. | Makasithan tuossa [painissa hävittyäsi] k:taana vaan KIVI. Ei muuta kuin kruunun k:taat käteen MERIL.

kintere *s.* ks. kinner.

kint|tu[1*] *s.* **1.** kinnernivelen seutu eläimellä. | Lehmän, lampaan, kissan k. Reki luisui notkelmassa hevosen k:uille. **2.** *ark.* ihmisen jaloista: koipi. | Paljaat k:ut. K:tuni ovat kankeat kävelystä. Ettekö saa k:tujanne vikkelämmin eteenpäin! Pojat juoksivat minkä k:uista pääsivät. Lyödä, potkaista jkta k:uille. Koira ärhenteli k:uissamme. Laskea housunsa k:tuihin. Hilut k:tuihin ja vuodeksi linnaan! — *kintuilla, kintuissa* (kuv.) kintereillä, kimpussa. | Japanilaisten k:uilla juoksi suomalaiskolmikko. Uuden puolueen k:uissa oli koko maan lehdistö. — *Yhd.* (a:eja) paljas-, pihtik.

-kinttuinen[63] *poss.a.* Haja-, paksu-, paljas-, pihti-, pilli-, ruippa-, vääräk.

kinttu|jänne *s.* tav:mmin kinnerjänne. **-luu** *s.* = kinnerluu. **-nivel** *s.* = kinnernivel. **-pahka** *s. eläinlääk.* hevosen kintereen turpoama. **-polku** *s.* jalan kuljettava polku, kinttutie. | Kapea, kiemurteleva k. Kuljimme peninkulmakaupalla sydänmaan k:ja. **-suon|i** *s. kans.* kinnerjänteistä. | Katkaista k:et jltak eläimeltä. **-taive** *s.* **-tie** *s.* = kinttupolku. | Syrjäkylien väliset k:t.

kinturi[5] *s. harv.* loukku, sadin.

1. **kinu**[1] *s. murt.* veneen vannas.

2. **kinu**[1] *a. ark.* itara, saita, kitsas. | K. ihminen.

kinunki[5*] *s. mer.* kahdesta kaksi- t. useampikiekkoisesta pylpyrästä muodostettu talja.

kinuski[6] *s.* (*rinn.* tšinuski) karamelli, joita valmistetaan sokerista ja kermasta keittämällä; tällainen leivonnaisten kuorrutusseos.

kioski[6] *s.* pienehkö, vars. virvokkeiden, sanomalehtien tms. myyntiin käytetty koju; *harv.* pilarien kannattaman telttakatoksen muodostama pieni huvimaja. — *Yhd.* bentsiini-, hedelmä-, limonadi-, sanomalehti-, tupakka-, virvokek.; puhelink. **-kauppa** *s.*

kip *onom.interj.* esim. askelten kopinasta, vars. yhteydessä: kip kap. | Pienet jalat sanoivat: k. kap, k. kap.

kipais|ta[24] *mom.v.* < kipata. | Juosta k. K:in pihalle katsomaan. K:epas [ostamassa] Niemeltä pullo kaljaa! T. k:i 100 m ajassa 10,6. Västäräkki k:i vaon toiseen päähän. — Ylöspäin nousemisesta. | Orava k:ee korkealle puuhun. [Liekit] k:ivat pitkin kuivia puunrunkoja kepein kiemuroin AK.

kipak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* kiivas, kiihkeä, tuima, ankara. | Liukaskielinen, k. nainen. Hänen k. verensä oli kuohahtamaisillaan. K. kiista, väittely. Vastaus oli vähän k:an makuinen. Lehdessä moititaan k:asti nykyistä hallitusta. K. tuuli, pakkanen. K:at löylyt. K. virta. — *Erik.* äkillinen, nopea, kiireinen. | Saada jstak k. lähtö. Teki k:an käännöksen. K:asti kieppuivat rattaiden pyörät. Hanuri soitti k:kaa polkkaa. Kesken k:inta heinäaikaa.

kipalli|nen[63] *s.* kipan täysi, kippa jtak ainetta. | K. olutta. Heitti vielä k:sen tuliseen kiukaaseen.

kipastu|a[1] *v. harv.* tuimeta, kiivastua. | Pakkanen k:u.

kip|ata[35*] *deskr.v.* juosta nopeasti ja kevyesti, vars. lapsista puhuen. | Juosta k. Pojat k:paavat rantaan. K:aten kiltaan mennään, kontaten kotia tullaan SL. Mullit lähtivät häntä pystyssä k:paamaan ympäri tarhaa.

kipelö|idä[30] *v. murt., 3. pers.* kirvellä, kirpelöidä. | Kasvoja k:i pakkasessa.

kipene[82], kiven *s.* **1.** hyvin pieni kappale, palanen jtak, muru(nen), kirpale, nokare, siru. | K. voita, suolaa. Leivän kiven. Söi pienen k:n. Hopearahasta piti vuolla k. uhriksi lähteeseen. Ei ole roskan k:ttäkään kartanolla. — *Kuv.* pienestä olennosta, vars. lapsesta. | Kuusivuotias pojan k. Laulusirkkunen hän

oli, isän ainokainen k. KARHUM. Kerkiäväinen kuin oravan k. — *Yhd.* liha(n)-, sokeri(n)-, suola(n)-, voi(n)k. **2.** adv:n tapaan: hiukka, hitu(nen), hiven; vähän, pikkuisen. | Tytöstä näkyi vain k. punertavia poskia. Lehmällä on kiven valkoista korvan aila. K. kalpeaa valoa. K. rakkautta, uskoa. - - kun hänellä vain olisi k:kään toivoa leipäpalasesta AHO. — *Yhd.* järjenk. **3.** tav:mmin kipinä, kipuna, kyven. | Palava taulan k. K:stä tuli syttyy SL. Jälleen ahjot Ilmaristen / k:itä kirpoaa LEINO.

kipenä[12] *s. murt.* = ed.

kipenö|idä[30] *v.* **1.** = kipinöidä. | Rauta k:i taottaessa. K:ivä raketti. Hevosenkengät k:itsivät katukiviä vasten. — *Kuv.* Silmät k:ivät, k:itsevät. K. vihasta, innostusta. - - välistä [ukko] oikein k:itsi älykästä huumoria AHO. **2.** *3. pers.* kirvellä, kimoilla, kihelmöidä, vihoitella. | Korvalehdet k:ivät. Luissa, sisuksissa k:i, k:itsee. Sain k:ivän korvapuustin. K:itsevän kipeä naarmu ALKIO. - - löin paljaat kinttuni yhteen, niin että kehräluut k:itsivät SILL. Ursula otti sukset, korjasi k:ivin sormin remmejä pienemmiksi HEPOR. Mutta sydämeni k:itsee, koska tarkoitukseni aina kierretään pahimmaksi KIVI.

kiperty|ä[1*] *v.* = kivertyä. | Lapsen pienet jalat k:vät kippuraan. Kovaksi k:nyt suolakala JOTUNI. Maata myöten k:nyt kataja SILL. — *Kuv.* Vaali tuntui k:vän sen johdosta, että R. kieltäytyi puheenjohtajan tehtävistä.

kiper|tää[6] *v.* = kivertää. | Ylöspäin k:retyt viikset. - - kun varpaillaan k:tää kiinni [puunrungolla liikkuessaan], niin ei putoa KARHUM.

kiper|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** = kiverä. | K. nenä. K:ät sarvet, kynnet. K:iä lusikkapuita. Suksen kärjen k:yys. K. polku. K. kaarre, väistö. K. alta, k. päältä, k. joka puolelta [= ihminen] ARV. **2.** *kuv.* täpärä, tiukka, tukala, pulmallinen, vaikea. | K. [= nopea] polkka. K. seikka, pulma, tilanne. Yhä k:ämmäksi käynyt kysymys. Läksyn k:immät kohdat. Sinulla taisikin olla k:ät paikat. Näinä k:inä aikoina. Tämä maailma on k. ja kapera kuin pukinsarvi SL. — *Harv.* viekas, kavala, kiero. | Piruakin k:ämpi. Ukko Saksman silitteli k:ästi hymyillen valkoista partaansa TIITUS.

kiperä|kärkinen *a.* K:kärkiset hiihtopieksut. **-sarvinen** *a.* K. pässi.

kipeyttää[2*] *v. harv.* tehdä kipeäksi. | K. jalkansa juostessaan.

kipeyty|ä[44] *v.* tulla kipeäksi. | K:neet silmät. Lihakset k:vät liikarasituksesta.

kipe|ä[21] **I.** *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.*; eri merk.-ryhmien rajat eivät täysin selvät. **1. a.** jossa on fyysillistä kipua, kipua tunteva, kipua ilmaiseva, kivullinen, tuskainen, särkevä tms., hellä, arka; us. myös: sairas. | K. hammas, silmä, pää, lonkka. K. paise. Panna kääre k:älle paikalle. Jk tekee k:ää, k:ätä. Selkään, minun tekee k:ää, k:ätä. Jk tuntuu k:ältä. K. älähdys, parkaisu. Valittaa k:ästi. — K. lapsi. Hän oli kuin k. kissa. Olla k:änä. Oletko k.? En ole köyhä enkä k. SP. Tulla k:äksi. Tilkka viinaa k:än päivän varalta. — *Leik.* Maksaa itsensä k:äksi 'suhteettoman paljon, niin että joutuu vaikeuksiin'. — *Yhd.* merik. **b.** fyysillistä kipua aiheuttava, tuskallinen, koskeva. | K. isku, potkaisu. Varsa oppii tottelemaan k:ää suupielen nykäystä. Kasvoja vasten k:ästi lyövä lumi. Isku koski k:ästi. **2.** sisäistä tuskaa aiheuttava, katkera, piinallinen, haikea. | K. ajatus, muisto, suru, sääli. K. tyhjyyden tunne. Mielen k:ys. K. pettymys. Tekee k:ää nähdä tuollaista raakuutta. Kaipauksen k:inä hetkinä. K. nuoruus, elämä. K:ästi rakastunut. Katua k:ästi tekojaan. Sanat koskivat k:ästi minuun. — *Yhd.* mustank. **3.** arka, vaikea, karvas. | Kajota jkta k:ään kohtaan. K. kysymys. Asia, joka on hyvin k. minulle. Iloisesta leikistä tuli k. tosi. Useimmat johtomiehet käsittivät tilanteen k:yden. Thessalian menetys oli k. tappio kreikkalaisille. **4.** pakottava, vaativa, välttämätön, ankara, kova, polttava, huutava. | Saada k:in halunsa tyydytetyksi. K. nälkä huikaisee sydänalaa. K. puute luettavasta. K:än tarpeen vaatima toimenpide. Tarvita, kaivata jtak k:ästi. Italia kärsi k:immin tonniston puutetta. Oppilaiden suuri lukumäärä vaatisi k:ästi luokan jakamista. **5.** gen:n ohella: jtak tavoitteleva, havitteleva, halukas. | Uutuuksien k. intoilija. - - vaan [hän] on riitakysymyksien ja sanakiistojen k., joista syntyy kateutta, riitaa UT. Minä en ole kirkon k. enkä pappien vaivainen SP. — *Yhd.* juorun-, kiitoksen-, kunnian-, lemmen-, miehen-, rakkauden-, seurank. **II.** *s:sesti* kipu. | Sydänk:ät. Äiti puhaltaa k:än pois. Ei se k., mutta se häpeä SP. Voittonsa P. sai maksaa kaksin k:in [= kaksin kerroin, kaksinkertaisena] takaisin. Pitäköön k:änään [= hyvänään, vahinkonaan]!

kipeä|jalkainen *a.* **-silmäinen** *a.* K. mummo.

kipikka[15*] *s.* = kibitka.

kipin kapin *deskr.adv.* vars. askelten kopinasta; nopeasti, pian. | Juhannuksen jälkeen hän palasi k. k. kaupunkiin. K. k. juoksivat rahat laatikon lokeroihin.

kipin|ä[14] *s.* myös: kipuna, kypene, kyven. **1.** pieni, hetken palava t. hehkuva, us. sinkoutuva, räiskyvä kappale jtak, säen, poukka. | Raketin, veturin k:ät. K. hehkuu, sammuu. K:ät sinkoilevat, lentävät, räiskähtelevät. Uunista poukahti lattialle k. K:ästä tuli syttyy SL. — *Kuv.* Tapaus, joka vaikutti kuin k. ruutitynnyriin. Huhu levisi kuin k. kulossa. Tarvittiin vain pieni k. maailmanpalon sytyttämiseen. — Järvenselkä kimmelsi tuhansina pieninä k:öinä matalalla loistavan päivän kuvajaisena NUOLIV. — *Yhd.* sähkö-, tulik.; lento-, purkaus-, sytytysk. **2.** *kuv.* ilmiöstä, asiasta, joka muistuttaa paloa ylläpitävää t. sen jäännöksenä olevaa kipinää t. joka kipinän tavoin on jhk virikkeenä, innoituksen antajana. | Elon, järjen, rakkauden, uskon, vihan k. (myös ◡). Toivon viimeinen k. Aatteen innoittava k. Sytyttävänä k:änä tuli silloin tieto, että - -. Se elävän kristillisyyden k., joka oli säilynyt pietistisissä piireissä, leimahti valtavaksi tuleksi. **3.** tav:mmin kipene. | Käytin työhön jok'ikisen voiman k:än. - - eikä oilut sitä herkkua her-

rasväen pöydällä, josta ei olisi tuotu k:ää pehtorin kipeälle vaimolle TALVIO.
kipinä|hattu *s. tekn.* hattumainen kipinänsammutin savupiipussa. **-induktori** *s. sähk.*
kipinäinen[63] *dem.s.* Meissä on vielä k. uskoa.
kipinä|kammio *s. tekn.* savupiippuun kipinänsammuttimeksi muurattu kammio. **-kärki** *s. tekn.* Sytytystulpan k. **-lennätin, -lähetin** *s.* radiolähetin, jolla voidaan lähettää vain Morsen aakkosia. **-n|kokooja, -n|sammutin** *s. tekn.* laite, joka estää tulipesästä poistuvien hehkuvien kipinöiden pääsyn savupiipun kautta ympäristöön. **-purkaus** *s.*, vars. *sähk.* **-sade** *s.* **-suihku** *s.* Raketin synnyttämä k. **-suojus** *s.* **-sytytin** *s. tekn.* **-sytytys** *s. tekn.* **-sähke** *s.* **-sähkötys** *s.* vrt. kipinälähetin.
kipinät|ön[57] *kar.a.* K:tömäksi sammunut tuli.
kipinä|verkko *s.* savupiipussa kipinänsammuttimena oleva verkko. **-väli** *s. sähk.* kahden metallijohdon kärkien väli, jonka yli suurjännitteinen sähkö siirtyy kipinän muodossa, purkau(tumi)sväli.
kipinö|idä[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** iskeä t. singota kipinöitä, kipenöidä, kipunoida, kypenöidä. | Rauta k:i, k:itsee taottaessa. K:ivä savupiippu. Reen jalakset k:itsevät kivissä. Moottori käy k:imättä. Kommutaattorin k:inti. — *Kuv.* Aaltojen harjat k:ivät auringossa. Silmät k:ivät himosta. Katkeruudesta, katkeruutta k:ivä mieli. Suuttumus kiehui ja k:itsi nuoressa V:ssä. Olin niin vihainen, että k:in. **2.** tav:mmin kipenöidä (2). | Lapset saivat k:itsevän selkäsaunan.
kipinöimätön[57] *kielt.a.* Täysin k. ja savuamaton tulilanka.
kipitellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Juosta k.
kipitt|ää[2*] *deskr.v.* juosta nopeasti ja kevyesti, lyhyin askelin, vars. lapsista puhuen, kipata. | Pojat k:ivät pakoon. Raili k:i hakemassa sanomalehden. Pässit k:ävät perätysten. Tuolla ja täällä heilahti k:ävän västäräkin kerkeä pyrstö SEPPÄNEN.
kipoinen[63] *a. harv.* K. [= kova, tulinen] kiire.
kipolli|nen[63] *s.* kipon täysi. | K. maitoa. Heitti kiukaaseen vielä k:sen [vettä].
kippa[10*] *s. murt.* kippo.
kippaista[24] *v.* tav:mmin kipaista.
kippanen[63] *dem.s.*
kippara[12] *a.* ja *s.* tav:mmin kippura.
kippari[5] *s.* pienehkön (purje)aluksen päällikkö, laivuri. | Jaalan k. Krankkalan vanha k. tunsi väylät, osasipa hän luovia - - saaristonkin läpi IVALO. — *Kal.* nuotan päällikkö, kalaveneen soutumies. **-n|parta** *s.* kippareille us. ominainen leuanalusparta, laivurinparta.
kippi[4*] *s.* **1.** *tekn.* vääntölaite, jolla esim. kuorma-auton lava nostetaan pystyyn hiekkaa tms. siitä tyhjennettäessä. **2.** *voim.* tangolla (renkailla, nojapuilla tms.) suoritettava liike, jossa vauhtiheilahduksen avulla noustaan takakautta telineelle; vrt. kieppi. — *Yhd.* haara-, olka-, selkäk.; hyppy-, juoksu-, lasku-, potkuk.
kippis *interj.* maljoja juotaessa, laseja kilistettäessä (tuttavallisesti): maljasi, terveydeksi, hei, terve! | K. pojat! K. sen asian päälle! Lasit pohjaan, k.!
kippist|ellä[28], -|ää[2] *v. harv.* juoda maljoja, kilistellä laseja. | Juodaan jatkuvasti kahvia ja k:ellään ja kerrotaan kaskuja AHO.
kippivaunu *s.* = kaato-, kieppivaunu.
kip|po[1*] *s.* yksikorvainen pieni astia, muki, pieni kiulu tms. | Ryypätä k:osta. Heittää k:olla löylyä. K:poineen ja kappoineen. Siinä oli kuppia ja k:poa monenlaista. — *Yhd.* emalji-, pelti-, puuk.; maito-, olut-, suola-, vesik.; juoma-, löyly-, saunak.
kippo|nen[63] *dem.s.* [Lasten hoku marjaan lähtiessään:] K:set kapposet marjoja täyteen!
kippunta[15*] *s.* Pohjoismaissa ennen käytetty painomitta, tav. 20 leiviskää.
kippura[14] myös: kippara, käppyrä. **1.** *a.* rullalle, kokoon kiertynyt, kiemurainen, käyrä. | Koiralla on k. häntä. K. nenä. Sorkka on kengitysvasarassa k., puusepän vasarassa suora. **2.** *s.* kippura(ise)sta esineestä. | Vanha, kovettunut kengän k. — Vars. *kippura|ssa, -an* (adv.) kiemurassa, sikkarassa, kierryksissä. | Koiran häntä on k:ssa. Varpaat ovat k:ssa. Maata k:ssa. Vetäytyä k:an. Reen sepien kärjet taotaan k:an. — *Kuv.* Keskustella nenä k:ssa [= vastenmielisesti] jkn kanssa. Se tekee niin hyvää hänen k:an kuristuneelle sydämelleen JOTUNI.
kippura|häntä **1.** *s.* kippurainen häntä. | Hurri edellä, k. vinosti heiluen LARINK. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti* vars. kippurahäntäisestä koirasta ja siasta. — *Leik.* "Vaakuna"-merkkisestä viinasta. **-häntäinen** *a.* K. koira.
kippurai|nen[63] *a.* = kippura 1. | K. kuin porsaan saparo. Lapsi sätkyttelee k:sia sääriään.
kippura|kärkinen *a.* K:kärkiset pieksut. **-nenä** **1.** *s.* kippurainen nenä. **2.** *a.* = seur. **-nenäinen** *a.* K. tyttö. **-nokka** **1.** *s.* kippurainen nokka. **2.** *a.* = seur. **-nokkainen** *a.* K. puukontuppi. **-sarvinen** *a.* K. pässi.
kippuroi|da[30] *v.* tav:mmin kimpuroida. | Ahven k:tsee ongessa. [Akka] tyynnytteli kouristuksessa k:vaa mukulaansa SILL. - - puutteen kourissa k:vat ihmiset KARHUM.
kiprak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* tav:mmin kipakka. | Lähti k:asti matkaan. Oli aika k. aamupakkanen KAUPPISH.
kipregeli[6] *s.* kiikariviivoitin.
kipristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kipristää. **1.** varsin. merk. | K. varpaitaan. K. nenäänsä jllek. Lapsi lopettaa hiljaisen itkunsa ja k:ee silmiään SILL. — *Refl.* K. kuumassa löylyssä. Vähän k:len nämä sitä [olutta] maistelivat AHO. **2.** *3. pers.* kirvellä, kimoilla, kipenöidä, vihoitella. | Varpaita k:ee. Haavaa k:i ja pakotti. Kylmän k:lessä sormia.
kipristy|ä[1] *pass.* ja *refl.v.* < seur. | K:nyt tuohi. K. keräksi vuoteelleen. — *Kuv.* Alati kärjistyvät ja k:vät olosuhteet.
kiprist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* saattaa kippuraan, kepertää, käpertää, käpristää. | K. kulmiaan, otsaansa. Mies k:i toista silmäänsä. Suupielten pilkallinen k:ys. - - kärsimykset ovat k:äneet [kasvoihin] eräitä piirteitä ja viivoja auttamattoman katkeriksi SILL.
kipriäinen[63], **kipru**[1] *s. kans.* sääsken tms. vedessä elävä toukka.

kipsakka[15*] *a.* tav:mmin kipakka. | Kuiva ja k. ilma HAANPÄÄ. Ukko - - päästeli viiksiensä takaa k:a laulua SEPPÄNEN.

kipsa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* päällystää t. kiinnittää kipsillä. | Vaarna kiinnitetään seinään k:amalla. Oikea jalka k:ttuna 'kipsisidoksessa'.

1. **kips|i**[4] *s. min.* vesipitoinen kalsiumsulfaatti; *yleisk.* = poltettu kipsi 'kalsiumsulfaatti, jota tav. käytetään veteen sekoitettaessa helposti kovettuvana jauheena'. | Päällystää k:illä. Valaa k:iin. K:in käyttö lannoitusaineena. — Oikea jalka k:issä 'kipsisidoksessa'. — *Erik.* kipsinen taideteos, kipsiveistos. | Näyttelyssä oli runsaasti k:ejä.

2. **kipsi**[4] *s. nahk.* intialainen seebun vuota, kipsivuota. — *Yhd.* arsenikki-, kalkkik.

kipsi|jauhe *s.* **-jäljennös** *s.* K. Takasen "Ainosta". **-kerro|s** *s.* Vuoren k:kset. Seinäpintaa peittävä k. **-kivi** *s.* kivi, jollaisena kipsiä luonnossa tavataan. **-koriste** *s.* kipsitaikinasta muottiin valettu arkkitehtoninen tms. koriste. **-kuva** *s.* kipsinen veistokuva, kipsiveistos, -jäljennös. | Suurmiesten k:t. **-laasti** *s.* **-lasta** *s. lääk.* kipsisiteistä valmistettu lasta. **-levy** *s.* K:istä rakennetut väliseinät. **-lista** *s.* K. katossa. **-luonnos** *s.* **-malli** *s.* Patsaan k. **-massa** *s.* **-muotti** *s.* kipsinen valumuotti.

kipsinen[63] *ain.a.* K. rintakuva.

kipsin|valaja *s.* **-valanta** *s.*

kipsi|ornamentti *s.* vrt. kipsikoriste. **-seos** *s.* **-side** *s. lääk.* kipsillä käsitelty harsoside, jota käytetään kovettuvan sidoksen aikaansaamiseen esim. luuntaittumien hoidossa. **-sidos** *s. lääk.* kipsiside paikoilleen asetettuna. **-taikina** *s.* paksu kipsin ja veden seos. **-teo|s** *s.* Suomalaisten taiteilijain k:ksia. **-valanne, -valos** *s.* Veistoksen k. **-veisto|s** *s.* Kullattu k. Aaltosen k:kset. **-velli** *s.* ohuehko kipsin ja veden seos. **-vuode** *s. lääk.* vars. selkärankatuberkuloosin hoidossa käytetty, tarkasti selän mukainen kipsisidos, jossa potilasta makuutetaan selällään.

kipsivuota *s. nahk.* = 2. kipsi.

kipsut|ella[28*], **-|taa**[2*] *deskr.v.* sipsutella, kipittää. | K. varpaillaan. Pekka juosta k:ti iloisesti kotiin päin TALVIO.

kipu[1*] *s.* **1.** jssak ruumiinosassa tuntuva tuska, särky, kirvely, kivistys, poltto, pakotus tms.; vrt. tauti, sairaus. | Pään, keuhkojen kivut. Äitiyden kivut. Reumaattisia k:ja. Kivut mahalaukun taudeissa. Polttava, kirvelevä k. Kärsiä k:a. Kivut raatelevat ruumista. K. lieventyy. K:jen mies 'Kristus'. Siinä käsi, kussa k. SL. - - kivulla sinun pitää synnyttämän lapsia VT. — *Yhd.* hammas-, jalka-, korva-, kurkku-, lihas-, nivel-, selkä-, silmä-, vatsak.; synnytysk. **2.** sielullinen tuska. | Sydämen, omantunnon k. Pettymyksen kivut. K:a herättävä kaipaus. Voiton riemu tai tappion k. toistuvat AHO. — Harvinaisempaa käyttöä. | Sivuutti pulakauden vähin kivuin. - - jos kerran on semmoinen k. [= halu] miehen perään LASSILA.

kipu|aisti *s. fysiol.* kipuja aistiva tuntoaisti. **-aistimus** *s. fysiol.*

kipuill|a[29] *frekv.v. harv.* < kivuta. | Hän hoiperteli kuin juopunut vuorta ylöspäin - - k:en ja lankeillen kivenmöykkyjen välissä L.ONERVA.

kipui|nen[63], **-|sa**[13] *a. harv.* kipeä. | K:nen vaimo. Tatuointi on yleensä k:sa toimenpide.

kipu|kohtaus *s.* Äkillinen, tuskallinen k. **-mäk|i** *s. kansanr.* kipujen manauspaikka tautien loitsuissa, kipuvuori. | - - kivut tuonne vieäksesi, / vammat vaivutellaksesi / keskelle K:eä, / Kipuvuoren kukkulata KAL.

kipun|a[11] *s.* = kipinä. (*1.*) Tuhkassa piilevä k. Raketin k:at. K:at lentävät, sinkoavat, räiskivät. K:asta syttynyt tulipalo. Onnen aika oli lyhyt kuin k:an lento. Siinä k., missä kytö SL. — *Kuv.* Puhujan silmistä sinkoili k:oita. — *Yhd.* tulik. (*2.*) Elämän, innostuksen, kristillisyyden, taiteen k. Järjen kirkkaat k:at. Äidin sydämessä välähti toivon k. Riidan k. puhkesi ilmi liekkiin. (*3.*) K. hyvää tahtoa. Tunnen itseni jo k:an paremmaksi.

kipunainen[63] *dem.s.* - - jos lie järjen tulta / teissä k:kaan *V.JUVA.

kipunapoika *s. kans. harv.* asiapoika. | Oli olevinaan pieni poikanen, semmoinen kuin oli ennen k:na ollessaan ollut pappilassa AHO.

kipuno|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* = kipinöidä. | Rikkikiisu k:i iskettäessä. K:iva pora. Miekka k:i miekkaa vasten. — *Kuv.* Hopea k:i. Järvi k:i kirkkaana. Kiukusta k:itsevat silmät. Intoa, innostusta k:iden. Nyt keskitti hän k:ivan kritiikkinsä pariin jäätävään - - lauselmaan LEINO.

kipu|paikka *s.* K:paikan hierominen. **-piste** *s. fysiol.* kipuärsytyksiä vastaanottavan hermon päätekohta ihossa. **-rah|a** *s.*, tav. *mon.*, vars. *lak.* hyvitys kivusta, viasta t. muusta pysyvästä haitasta t. myös kärsimisestä, jonka on aiheuttanut väkisinmakaaminen, vapauden riisto tms. | Vaatia, maksaa k:oja. **-tyttö** *s.*, vars. *kansanr.* tautien loitsuissa: kivutar. **-vuori** *s.* = kipumäki. **-ärsytys** *s. fysiol.*

kirah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Ruostunut, k:televa lukko. Auran k:telu kivissä. Pääskyset k:televat. - - helmikuun leuto pakkanen k:teli metsissä V.KOLKKALA.

kirah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< kiristä) vrt. karahtaa, korahtaa, kurahtaa. | K:tava rautaportti. Reen jalas k:ti kiveen. Kettinkien k:dukset. Hampaat k:tivat yhteen. Lapsi k:ti kätkyessä. Jossakin etäällä - - k:taa yksinäinen kuikka M.MERENMAA.

kirahvi[6] *s.* (*rinn.* sirahvi) Giraffa camelopardalis, iso, pitkäkaulainen afrikkalainen märehtijä.

kirais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < kirota. | Karkeasti k:ten.

kiramo[2] *s. puut.* raiteilla liikkuvaan vaunuun t. proomuun asennettu kone, jolla tukkeja nostetaan maalle.

kirautt|aa[2*] *kaus.v.* < kirahtaa. | K. hampaitaan. Te roistot! hän k:i hampaiden välistä.

kirentää[8] *v.* tav:mmin kiristää. | K. ohjaksia.

kire|tä[34] *v.* tav:mmin kiristyä. | Rahamarkkinain k:neminen.

kire|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* = tiukka. **1.** pingottunut, pingotettu, piukka, ahdas, tiivis, luja;)(höllä, löysä, väljä. | K. nuora, rummunkalvo. K. vyö, pusero, kenkä. K. kampaus. Lihasten k:ys. Kaali, joka ei kehitä kyl-

lin k:itä kupuja. K. solmu, mutteri. Solmia, nuijia k:äksi. Takki k:ästi napitettuna. Poika piteli tyttöä k:ästi vyötäisiltä. — *kire|ällä*, -älle (adv.) kireänä. | Vaijeri, sahanterä on k:ällä. Hampaat kiukusta k:ällä. Sitoa, pingottaa, palmikoida k:älle. Jännittää jousi liian k:älle (myös kuv.). — *Erik.* K. nivel 'nivel, jonka nivelpinnat ovat tasaiset ja -siteet lyhyet'. K. [= kireälypsyinen, tiukkamaitoinen] lehmä. **2.** ankara, tuima, vaativa, hellittämätön. | K. ilme kasvoilla. K. hymy. K. käsky. Puhua k:ässä äänilajissa. K. väittely. K. tunnelma. Kasvatuksen k:ys. Nuhdella jkta k:ästi. "Me tulimme hakemaan oikeutta", tuli k:ästi talonpojan huulilta. - - puolueet olivat käyneet arveluttavan k:iksi ja vihaisiksi IVALO. **3.** täpärä, tukala, työläs, pulmallinen, vaikea. | K. tilanne, kilpailu, taistelu. K. kysymys. K. aika. Rahamarkkinoilla jatkuva k:ys. Olla k:ään tarpeeseen. K:än paikan tullen. Aamurupeama oli Heikille paljon k:ämpi kestettävä kuin iltapuhde. — *kire|ällä*, -älle (adv.) lujilla, tiukalla. a) pulassa, pinteessä, kiipelissä, kovilla. | Olla k:ällä tutkinnossa. Pitää jkta k:ällä vilpin vuoksi. Kyllä teidät vielä pannaan k:älle! b) (myös *kireässä*) vaikeasti saatavissa, "kiven takana". | Raha on k:ällä, k:ässä. Sanat ovat k:ällä sen miehen hampaiden takana. **4.** tiivis, suppea, (ankaran) johdonmukainen. | Noudattaa k:ää aikataulua. Tehdä jtak k:ässä tahdissa. Novellille ominainen k. toiminta. K. sanonta. Linnan jäsentelyltään k. julkisivu. Muotoilun k:ys ja asiallisuus. **5.** erikoistunutta käyttöä. **a.** ilmasta, säästä: erittäin kylmä. | K. pakkanen, talvi. Ilmaston ollessa k:immillään. Keli oli liian k. kelkalle. **b.** äänestä. | K. parahdus, haukunta. Luotien k:ät kimmahdukset. Äänen k:ys. Lumi narisee k:ästi reen anturain alla. — *Fon.* K. vokaali.

kireä|jännitteinen *a.* K. äänihuuli. K. draama. **-lypsyinen** *a. maat.* K. lehmä.

kirgiisi[6] *s.* K:t 'Kaspian meren ja Aral-järven pohjoispuolisilla aroilla elävä turkkilais-tataarilainen paimentolaiskansa'.

kiri[4] *s.*, vars. *urh.* vauhdin kiristäminen juoksutms. kilpailun aikana, vars. sen lopussa, pinnistys, "spurtti". | Ankara, repivä k. Voittaa vastustajansa k:ssä. — *Yhd.* loppuk.

kirinä[14] *teonn.* < kiristä. | Hampaiden k. Pikkulapsen k.

kiristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kiristää. | K. vyötään, teltannuoria. K. hampaitaan, vars. kuv., ks. hammas 1.b. — *Kuv.* - - onko hän [rovasti] teitä k:lyt näinä viimeisinä aikoina? KIVI.

kiristi|n[56] *väl.* < kiristää. | Langan, ketjun, mutterin k. Rummun k:met. K. kirjansidontavälineenä.

kiristorstai *s. murt.* kiirastorstai.

kiristy|s[64] *teonn.* < kiristää. (*1.*) Hihnan, jousen, ruuvin k. Akselin päässä on mutteri terän k:stä varten. Nahka ei kestä kovempaa k:stä. Hammasten k., myös kuv. Tuntea k:stä aivoissaan. Olla k:ksessä, k:ksissä. Joutua k:ksiin. - - kirjottelen leivänpalan edestä, ja olen kaikin tavoin ankarassa k:ksessä KIVI. (*2.*) Juoksu oli sisukasta, venyvää k:stä. (*3.*) Joutua k:ksen uhriksi. Harjoittaa k:stä. Ilman mitään k:stä ja uhkavaatimuksia.

kiristys|arkki *s. kirj.* paperiarkki, joka ennen painamista kiinnitetään painokoneen sylinterinpeitteen vahvikkeeksi. **-holkki** *s. tekn.* **-jousi** *s. tekn.* **-kirje** *s.* vrt. kiristää 3. | Lähettää k:itä entiselle rakastajalleen. **-köysi** *s.* **-laite** *s.* **-lan|ka** *s.* Antennin k:gat. **-leu|ka** *s. tekn.* Käsiteltävä kappale kiinnitetään k:oilla työpöytään. **-mutteri** *s. tekn.* **-nauha** *s.* Uimahousujen k. **-pultti** *s. tekn.* **-pylväs** *s.* vars. puhelint. sähköpylväs, johon johdot on kiinnitetty sopivaan kiristykseen. **-pyörä** *s. tekn.* hihnapyörä, jonka tehtävänä on käyttöhihnan kiristäminen. **-rengas** *s. tekn.* **-rulla** *s. tekn.* rulla, jonka tehtävänä on käyttöhihnan kiristäminen. **-ruuvi** *s. tekn.* **-solki** *s.* Suksisiteen k. **-toimenpi|de** *s.* vrt. kiristää 3. | Rooman k:teet Karthagoa kohtaan. **-vipu** *s. tekn.* **-voima** *s.* **-yritys** *s.* vrt. kiristää 3.

kiristy|ä[1] *pass.v.* < kiristää. (*1.*) Köyden, jousen, mutterin k:minen. Silmukka k:i yhä tiukemmaksi. Lihakset k:vät. K:nyt iho. Jää on k:nyt eilisestä. — *Kuv.* Saartorengas k:y k:mistään. Hampaiden välistä k:i huudahdus. (*2.*) Kilpailu, vauhti, vastustus, pula k:y. Olot, vaatimukset k:vät. Tilanne on k:nyt äärimmilleen. Leipähuolien k:essä. Eläminen torpassa k:i. Arvostelu k:y. Yhä k:vät välit, suhteet. Pakkanen, ilma k:y. Kivun k:essä nainen rupesi hourailemaan. K:nyt puheen sävy. Kustaan kasvojen ilme k:i äkkiä, hän ikäänkuin hyökkäsi katseellaan SILL.

kiris|tä[41] *onom.v.* kirskua, narskua, narista, kitistä; vrt. korista, köristä, kurista. | Hampaat purivat k:ten yhteen. Hanki k:ee suksien alla. K:evä kuorsaus. "Mikä sinun, sen . . .", k:i poika hampaittensa välistä ALKIO. Ei syönyt sika tiedä, mitä nälkäinen k:ee SL. — Vars. paistettaessa kiehuvasta rasvasta: käristä, tiristä, siristä; myös tihkua, tiukkua. | Voi k:ee paistinpannussa. Pihka k:ee puusta.

kiristäj|ä[16] *tek.* Olla k:änä puhelinjohtoa vedettäessä. Hihnan, muotin k. K:änä toimiva jousi. — Häikäilemätön k. Joutua k:ien kynsiin, uhriksi.

kiristämät|ön[57] *kielt.a.* K. vyö. Köysi on k:tömänä.

kiristäyty|ä[44] *refl.v.* < seur. | Kureliiveihin k:nyt nainen.

kirist|ää[2] *v.* -ävästi *adv.* **1.** saattaa (vetää, vääntää tms.) kireä(mmä)lle, pingottaa, jännittää, tiukentaa;)(höllentää, hellittää, löysätä. **a.** K. nuoraa, ohjaksia, jännettä. K. kangas tukille. Hihnoja ei saa k. liikaa. Solmun k:äminen. K. ruuvi, mutteri kiinni. Laudat k:etään kiiloilla. K. pussinsuu tiukalle. Korseteilla k:etyt vyötäröt. K:ävä tunne kasvoissa. Elä k:ä minua kurkusta! KIVI. — *Absol.* olla kireä, piukka, ahdistaa, likistää. | Kaulus, kenkä k:ää. Takki k:ää kainaloista. Side ei saa k., että veri pääsee kulkemaan. **b.** *kuv.* Valanpitäjät k:ivät ohjaksia. Pulan vuoksi oli k:ettävä kukkaronnauhoja. K. nälkä-, suoli-

vyötä. Älä k:ä jousta liikaa! Veroruuvin liiallinen k:äminen. K. hampaitaan, ks. hammas 1.b. Ääntään k:äen isä kysyi: --? 2. kiihdyttää, lisätä, tehostaa, kärjistää, tiukentaa, koventaa. | K. vauhtia, tahtia. K. kilpailua. Tuotannon k:äminen. Jalkaväen äärimmilleen k:ämä tuli. Vaatimusten, pääsyehtojen k:äminen. K. sensuuria. Korkeaksi k:etty korko. Nämä tapaukset vain k:ivät poikien välejä. Pula vaikutti k:ävästi kuntien talouteen. Kirjailijan kyky k. sielullinen jännitys kiihkeästi kasvavaksi. [Huumori] on olemukseltaan sovittavaa, vapauttavaa, siis positiivista, aivan niin kuin satiiri on k:ävää, negatiivista SILL. — *Absol.* Juoksijat k:ävät [= pinnistävät, kirivät] viimeisessä kierteessä. Helmikuun alkupuolella k:i [= pakkanen yltyi] melkoisesti. 3. (koettaa) saada jtak kiihkeästi vaatimalla, vars. uhkaamalla, tiukata; *lak.* hankkia uhkauksella, ilman laillista oikeutta rahaa t. muuta hyötyä. | K. jklta rahaa, takaus. Väkisin k:etty lahja. Saamamiehet alkoivat k. neiti Lönnqvistiä. Lapset olivat aina leipää k:ämässä. K. työvoimaa. K. tietoja kiduttamalla. Kaikki k:ivät minulta ratkaisua kysymykseen. Älkää kiskoko keneltäkään älkääkä k:äkö, vaan tyytykää palkkaanne UT.

kiritaival *s. urh.*; vrt. verryttelytaival.

kir|iä[17] *v.*, vars. *urh.* kiristää vauhtia, vars. juostessa, pinnistää. | K. maaliin, kilpailijoittensa rinnalle. K:i loppukierroksen 61 sekunnissa. M. ja P. k:ivät viimeisetkin voimantippansa. — Kiihtosanana: K:i, k:i, Jussi! — Muuta käyttöä. | K. opinnoissaan. Vähän k:imällä saatamme päästä 10 milj:n vuosimyyntiin.

kirj|a[10] *s.* vrt. vihko, lehti, nidos, teos. **1.** oman kokonaisuutensa muodostava, joko yhden (laajan) tai useita erillisiä kirjallisia esityksiä sisältävä nidos (sidos) tav. painamalla monistettuja, us. myös kuvitettuja paperiarkkeja t. -lehtiä; sekä yhtä kappaletta että kaikkia sisällöltään samanlaisia monisteita ajatellen; joskus myös useita nidoksia käsittävästä teoksesta. | Iso, ohut, foliokokoinen k. Nidottu, sidottu k. Nahkaselkäinen k. K:an lehdet, kannet, selkä. K:an painatus, sitominen. Ottaa k:asta uusi painos. — Kansan, lasten, lääkärin, nuorison k. (myös ◡). Historian, saksan k. (myös ◡). Uskonnollinen k. Hauska, ikävä, jännittävä k. K. ylioppilaista, Mannerheimista. K:an nimi, esipuhe. Kirjoittaa k. K. kertoo pohjalaisista. K:an sankarit. K:oissa pojat usein karkaavat merille. — Kallis, 100 markan k. Ostaa k. K:ojen kerääminen. Lainata k. jklle, jklta. Ottaa k. hyllystä. Leikata k. auki. Lukea, silmäillä k:aa. Paljon luettu ja siteerattu k. Syventyä k:aansa. Ahmia k:oja. En ehtinyt k:aa avatakaan. Lyödä k. kiinni. K. on avoinna pöydällä. K. kädessä. Istua nenä k:assa kiinni. — Vanhimmat k:at olivat papyruskääröjä. 4:nnellä vuosisadalla ruvettiin k:ojen valmistukseen yleisemmin käyttämään pergamenttia. — *Yhd.* kartta-, laki-, laulu-, miete-, ohje-, rukous-, runo-, saarna-, sana-, uni-, virsik.; ammatti-, askartelu-, karjanhoito-, keitto-, voimisteluk.; aapis-, alkeis-, harjoitus-, kertaus-, koulu-, luku-, läksy-, oppi-, tenttik.; väitösk.; jännitys-, kuva-, matka-, satu-, seikkailu-, sota-, tietok.; intiaani-, salapoliisik.; nuoriso(n)k.; auto-, koira-, lintu-, metsä-, sienik.; aika(kaus)-, joulu-, juhla-, kevät-, vuosik.; käsi-, taskuk.; alennus-, lahja-, laina-, lempi-, menestys-, roskak. — *Erik.* **a.** Raamatusta. | Pyhä k. Kirjojen k. Panna kaksi sormea k:an päälle 'vannoa'. Hän oli k:an mies 'jumalinen, hurskas mies'. [Nyymanska] on sentään kasvattanut tätä Elinaa k:an valossa ja sanan ääressä TALVIO. — Virsikirjasta. | Ns. vanha k:amme ilmestyi v. 1701. Ei kirveettä metsään eikä k:atta kirkkoon SP. **b.** erityisistä kansien värin mukaan nimitetyistä ohjekirjoista, asiakirjakokoelmista tms. | Musta k., ks. mustakirja. Punainen k. 'Juhana III:n julkaisema katolinen liturgia'. — Vars. diplomaattisista julkaisuista. | Sininen, sinivalkoinen, valkoinen k. **c.** oppit. tieteellisistä teoksista, niistä saaduista tiedoista, opinnoista t. yl. tieteistä. | K:oista opittu viisaus. K:oissa juhannuskukkaa sanotaan kehräsaunioksi. Menetellä k:an mukaan. K:aa taitava, taitamaton. Heittää k:at nurkkaan, penkin alle 'lopettaa, laiminlyödä lukunsa, opintonsa'. — *Kans.* Opettaa, oppia k:alle 'lukemaan'. **d.** *leik.* pelikorteista, korttipelistä. | Neljän kuninkaan k.

2. kirjallisen teoksen (osaa pienempi, mutta) lukua suurempi jakso. | "Sammon arvoituksen" ensimmäinen k. Kaksi k:aa Horatiuksen oodeja. Liviuksen historiateoksen IV k. 5:nnen k:an 3:s luku. — Vars. Raamatun kirjoituksista, jotka kukin muodostavat oman kokonaisuutensa. | Vanhan testamentin k:at. Profeettain, historialliset, apokryfiset k:at. 4:s Mooseksen k.

3. tiettyjen merkintöjen jatkuvaa suorittamista varten tarkoitettu, painetun kirjan (1. merk.) kaltainen nidos viivoitettuja, sarakkeellisia tms. paperiarkkeja t. -lehtiä; myös täysin viivattomista lehtiöistä yms. | Liikkeen k:at. Kastettujen, kuolleiden, vihittyjen k. Kauppiaalla on musta k. huonoista maksajista. Avata, päättää k. Pitää k:aa menoista, havainnoistaan. Merkitä, viedä jtak k:oihin. Päivän keskihinnat pannaan k:aan. Merkitä koulun k:oihin. Olla työnvälitystoimiston, poliisin k:oissa. Seuran k:oista poistetut jäsenet. Hänen nimeään ei ole k:oissa eikä kansissa. — *Yhd.* kassa-, konttori-, pankkik.; kirkonk.; henki-, kalusto-, kanta-, maa-, nimi-, päivä-, syntymäpäivä-, vierask.; opinto-, säästö-, tili-, vasta-, vuokrak.; luonnos-, muistiinpanok.; irtolehti-, rengask. — *Erik.* **a.** vastat. säästökirjasta. | Tehdä ostoksensa k:alla. Antaa, ostaa tavaraa k:aa vastaan. Hänellä on rahaa omalla k:alla lähes satatuhatta. **b.** henki- t. kirkonkirjoista. | Olla k:oissa t. k:oilla Porissa. Muuttaa, siirtää k:ansa toiseen seurakuntaan 'siirtyä toisen seurakunnan kirjoihin'. — *Kuv.* karttua leikittäessä. | Lyödä nimensä [kartulla] k:aan. Oma nimi k:oissa!

4. *kuv.* ym. käyttöä, 1. ja 3. ryhmään liittyen. **a.** Puhua, lukea jtak kuin k:asta. Viimeisten kuukausien jäljet saattoi lukea hänen olemuksestaan kuin k:asta. — Lukea jkn sydämen k:aa. Vielä kirjoittamattomat lehdet elämäni k:assa. Perehtyä elämän k:aan 'elämään'. Lukea luonnon (suurta) k:aa 'perehtyä luontoon'. Kohtalon k. Tuntuu siltä, kuin lehti ihmiskunnan historian k:assa olisi kääntymäisillään. Joka on tehnyt syntiä minua vastaan, sen minä pyyhin pois k:astani VT. — Luonto oli hänelle suljettu k. Kaspar Goethen luonne ei ole mikään avoin k., jota olisi helppo lukea KOSKENN. **b.** maineesta. | Huonot k:at oli Ristollakin kylässä. - - leskimies isäntä, jonka k:oissa oli kaikenlaisia kolttosia SILL. - - kun sen Vänttisen k:oihin saapi hyvän nimen, niin se saattaa monella tavalla puoltaa KATAJA. — Vars. *olla jonkinlaisissa, jnk kirjoissa* olla jonkinlaisessa, jnk maineessa, huudossa, asemassa, käydä jonkinlaisesta, jstak. | Olla hyvissä, huonoissa k:oissa. Olla vanhanpojan k:oissa. Olla, kulkea hullun, köyhän, parhaan ampujan, sivistyneiden k:oissa. Tuhmin lapsista muorin k:oissa oli Koiviston Elli. Joutua, päästä, jäädä jonkinlaisiin, jnk k:oihin. Poistua elävien k:oista 'kuolla'. **c.** *panna* tms. *kirjaan, kirjoihin* panna, kirjoittaa muistiin, tallentaa kirjallisesti. | Panin, merkitsin k:aan nämä tapaukset. K:aan panemani sananlaskut. K:oihin viety kansanrunous. — *Kuv.* Kilpailuissa saatiin merkitä k:oihin [= saavutettiin] kaksi ennätystä. Ensi kerran saatiin panna k:oihin [= saatiin todeta, tapahtui], että Mikko pääsi kunniallisesti luokaltaan.

5. nidottua kirjaa muistuttava nippu kuitteja, joitakin lippuja tms., vihko. | K. alennuslippuja, raitiovaunulippuja. — *Yhd.* arpa-, kuitti-, lippu-, šekkik.; neulak.

6. kappalemittana (*lyh.* krj). **a.** paperimäärän mittana: (Suomessa) 25 arkkia. | 3 k:aa kirjoituspaperia. 20 k:aa = 1 riisi. **b.** lehtikullan t. -hopean mittana: 12—25 lehteä.

7. a. (yhdistämättömänä sanana us. mon.) asiakirja, todistus, "paperit". | Selvät k:at. Kaikki asiaa koskevat k:at. Ylikonemestarin, sisävesilaivurin k:at. Tehdä k., k:at. Pitää k:aa jstak. Panna k:aan. K:at ja karjat SP. — *Yhd.* papin-, talonk.; jäsen-, mestarin-, ylioppilask.; anomus-, julistus-, kantelu-, käsky-, lupa-, valitusk.; antautumis-, erottamis-, henkivakuutus-, kauppa-, muutto-, naima-, nimittämis-, perustus-, päästö-, rauhansopimus-, siirto-, toimitusk.; kiinteistö-, kuorma-, lahja-, patentti-, perintö-, rahtik.; pöytä-, valtak.; aatelis-, kunnia-, sukuk. **b.** *kans.* kirje. | Ei susi k:aa edellänsä lähetä SL. — *Yhd.* erok.

8. viivakoriste, -koristus, (geometrinen) koruommel, kirjaus. | Kintaiden, paidankauluksen k:at. Ommella, neuloa k:oja. Leikata k:oja kaarnaan. Silmän k., elämän koreus [kauniista, mutta kestämättömistä vaatteista] SL. — *Harv.* piirto, viiru, merkki. | Veti miekkansa tupesta, / kirjoitti kivehen k:an / miekalla tuliterällä KAL.

kirja-aar|re *s.* Harvinainen k. K:teiden kokooja.

kirjaaja[16] *tek.* **1.** vars. virkailija, joka suurissa virastoissa ottaa vastaan saapuvia ja antaa asianomaisille meneviä asiakirjoja sekä pitää niistä luetteloa, reistraattori. | Valtioneuvoston, lääninhallituksen, hovioikeuden k. — *Yhd.* apulais-, ylik.; läänink. **2.** *el.* eräiden kaarnakuoriaisten nimissä: kääpiö-, moni-, oksa-, tähtik.

kirjaajankonttori *s.* kirjaamo. | Valtioneuvoston, opetusministeriön k.

kirjaamaton[57] *kielt.a.* < kirjata. | K. kirje.

kirjaamismaksu *s.* Vakuutetusta kirjeestä suoritettava k.

kirjaamo[2] *s.* kirjaamistoimisto, kirjaajankonttori.

kirjaan|panija *s.* **-pano** *s.* Kuolinpesän k. Runon virolaiset k:t. **-vien|ti** *s.* Alkuperäisiin asiakirjoihin ja tilitodisteisiin perustuvat k:nit.

kirja|-arvo *s. liik.* kirjoihin merkitty arvo. | Obligaatioiden, omaisuuden k. **--arvostelu** *s.* Sanomalehtien k:t. **--asiamies** *s.* Kiertävä k. **--asioimisto** *s.* **-harvinaisuus** *s.* **-huutokauppa** *s.* **-hylly** *s.* Avonainen, kaappimainen k. Teos, joka ei saisi puuttua yhdenkään kodin k:stä. **-ihminen** *s.* kirjojen parissa työskentelevästä, kirjallisuuteen yksipuolisesti syventyneestä ihmisestä. | Ahdaskatseinen k.

kirjailematon[57] *kielt.a.* < kirjailla. | K. huivi 'jota ei ole kirjailtu'.

kirjailija[14] *s.* henkilö, joka kirjoittaa (t. on kirjoittanut) kirjoja, vars. kaunokirjallisia teoksia; vrt. kirjoittaja, tekijä, runoilija, dramaatikko, eepikko, esseisti, lyyrikko, prosaisti, satiirikko. | Hyvä, kuuluisa, moitittu k. Klassillinen k. Antiikin, Ranskan k:t. Vapaa [= riippumaton] k. K. Yrjö Jylhä. Hänellä on suonissaan k:n verta. — Kirjailijan tuotantoa tarkoittaen. | Paljon luettu, suosittu k. — *Yhd.* ammatti-, nais-, työläisk.; kansank.; nuorisok.; kauno-, novelli-, näytelmä-, proosa-, romaani-, taidek.; matka-, meri-, salapoliisi-, sotak.; talous-, valistusk.; lempi-, menekkik.

kirjailija|kunta *s.* **-kuva** *s.* Pari piirrettä Leinon k:an. **-kyky** *s.* Niin omaperäinen k. kuin Aleksis Kivi. **-liitto** *s.* Suomen k. **-luon|ne** *s.* Keskeisintä Sillanpään k:teessa on syvä myötätunto kuvattaviansa, varsinkin kärsiviä kohtaan. **-mestari** *s.* K:mme Juhani Aho. **-n|ammatti** *s.* **-n|eläke** *s.* **-nim|i** *s.* tekijännimi, jota kirjailija käyttää teoksissaan; vrt. salanimi. | Vihtori Peltosen k:enä oli Johannes Linnankoski.

kirjailijan|kehitys *s.* **-kutsumus** *s.* **-lahja** *s.* Hänellä on luontaiset k:t. **-maine** *s.* Varsinaisen k:ensa Ivalo perusti "Iltapuhteeksi"-nimisillä kertomuskokoelmillaan. **-toim|i** *s.* Antautua yksinomaan k:een. **-toiminta** *s.* Maila Talvion laaja k. **-ura** *s.* Aloittaa k:nsa lyyrikkona.

kirjailija|persoonallisuus *s.* **-piir|i** *s.* Maamme k:eissä. **-polv|i** *s.* Nykyinen k:emme. **-ryhmä** *s.* Nuoren Suomen k.

kirjailijatar[54*] *s.* naiskirjailija.

kirjail|la[29] *v.* **1.** *tr.* koristaa (viiva)kuvioilla, tehdä kirjavaksi, kirjoa, kirjata. | K:tu liina, silkkipuku. Taiteikkaasti k:tu rukinlapa. Täh-

tien k:ema taivas. Syksy k:ee koivikon punakellertäväksi. — *Kuv.* Raskailla raipoilla minä selkänne k:en LARINK. **2.** *intr.* toimia kirjailijana, harrastaa kirjallista toimintaa. | K:eva pappi, diletantti.

kirjailmoitu|s *s.* Sanomalehtien k:kset.

kirjailu[2] *teonn.* < kirjailla. (*1.*) K. käsityönä. — Myös kirjailemisen tuloksista. | Liinan värikkäät k:t. Linnulla on siivissä sinistä k:a. — *Yhd.* hopea-, kultak.; koho-, marmori-, poltin-, reuna-, ristipisto-, viiruk. (*2.*) Heinen valtiollinen k. K. oli Canthin mielestä vain välikappale aatteiden palveluksessa.

kirjailutyö *s.*

kirjaimelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** kirjaimia koskeva, kirjainten mukainen; kirjoissa oleva, kirjoitettu. | K. transskriptio. Ankara, mutta vain k. kieltolaki. — Vars. **2.** täysin sitä tarkoittava, mitä sanotaan, sananmukainen; us. tähdentäen ilmauksen varsinaista merkitystä kuvakäytön vastakohtana. | Teos on sanan k:sessa merkityksessä kulunut kansan käsissä. Saarelaiset olivat k:sesti kuolla nälkään. Hän yritti k:sesti "kynsin hampain" avata solmua. — *Erik.* ehdoton, tinkimätön. | K. perustuslaillisuus. K. käsitys kristityn velvollisuudesta. Noudattaa jtak k:sesti. Pitää lupauksensa k:sesti. Suvaitsematon k:suuden ja muodon palvoja.

-kirjaiminen[63] *poss.a.* Iso-, kultak.; yksi-, kaksi-, kolmik.

kirjaimisto[1] *koll.s.* (< kirjain) tav. aakkoset, aakkosto, alfabeetti. | Länsimainen k. Latinalainen, kreikkalainen k. Foneettinen k. — Muuta käyttöä. | Kirjoituskoneen k. — *Yhd.* paino-, tyyppik.; morse-, signaalik.

kirjaimittain *adv.* kirjain kerrallaan, kirjain kirjaimelta. | Korjausvedokset on luettava k. Katolle k. syttyvä ja sammuva valomainos.

kirjai|n[56] *s.* **1.** kirjoituskuvio, joka yksinään t. yhdessä tois(t)en kanssa on jnk, harvemmin useamman äänteen merkkinä; vrt. aakkonen. | Latinalaiset, goottilaiset k:met. Lihavat k:met. Isot, pienet k:met. Sanan ensimmäinen k. Kirjoitetut, painetut k:met. Kullatuilla k:milla tekstattu raamatunlause. Taulussa oli suurin k:min: Pääsy kielletty! Vekselin määrä on merkittävä sekä k:min että numeroin. Algebrassa käytetään k:mia suureita merkitsemään. — Tuntea k:met. Poika opettelee vasta k:mia. — Hän ei osaa ääntää s-kirjainta → äännettä. — Nimikirjaimista. | Kalossin k:met (myös ◡). Ommella k:mia lakanoihin. — *Yhd.* kirjoitus-, painok.; antiikva-, fraktuura-, kapiteeli-, kursiivi-, unsiaalik.; jättiläis-, koho-, kulta-, riimu-, tuli-, valok.; alku-, etu-, loppuk.; järjestys-, koriste-, nimik.; sunnuntaik. **2.** *kuv.* kirjoitettu, kirjaimellinen, sanallinen sisällys, sanamuoto; us. tarkoitetun, todellisen sisällyksen t. esityksen hengen vastakohtana. | Noudattaa lain, Raamatun k:nta. Etsiä aukkoja ja takaportteja lain k:mesta. Opetuksessa on kiinnitettävä suurempi huomio ohjesäännön henkeen kuin sen k:meen. - - k. kuolettaa, mutta Henki tekee eläväksi UT. — *kuollut kirjain* määräyksestä tms., jota ei noudateta t. joka ei johda mihinkään tulokseen. | Kielto, sopimus jäi kuolleeksi k:meksi. — *viimeistä kirjainta myöten* täydelleen, kokonaan, viimeistä piirtoa myöten. | Emme luovu taistelusta, ennen kuin ohjelmamme on viimeistä k:nta myöten toteutettu. — *kirjaimelleen* (adv.) sananmukaisesti, kirjaimellisesti. | Sanani ovat k:melleen totta. Ohjetta ei tarvitse k:melleen noudattaa.

kirjain|arvoitus *s.* **-asu** *s.* Kielennäytteiden k.

-kirjainen[63] *poss.a.* < kirja 8. | Helmi-, ompeluk.; kulta-, musta-, puna-, sinik.

kirjain|järjestelmä *s.* **-järjestys** *s.* tav:mmin aakkosjärjestys. **-kirjoitus** *s.* kirjoitus, jossa käytetään kirjaimia (tav. yksityisten äänteiden merkkeinä), äännekirjoitus; vrt. tavu-, kuvakirjoitus. **-kuva** *s.*, vars. *kirj.* K:n korkeus, paksuus. **-kuvio** *s.*, vars. *kirj.* Kirjasimen painama k. **-laji** *s.* Antiikva, fraktuura ym. k:t. **-laskento, -lasku** *s.* aritmetiikka, jossa käytetään arvoltaan lähemmin määrittämättömiä suureita osoittavia kirjaimia; *vanh.* = algebra. **-lauseke** *s. mat.* **-lukko** *s.* avaimeton varmuuslukko, joka avataan kirjaimilla merkittyjä kääntölevyjä määräasentoon kiertämällä; vrt. numerolukko. **-lyhenny|s** *s.* Käyttämistämme k:ksistä tarkoittaa m. mustaa ja v. valkoista. **-malli** *s.* Kaunokirjoitusvihon k:t. **-merkin|tä** *s.* K:nällä kirjoitetut nuotit. Autojen paikkakuntaa osoittava k. **-merk|ki** *s.* Pikakirjoituksen k:it. Agricola käytti monesta äänteestä kahta tai useampaakin k:kiä. **-muo|-to** *s.* Latinalaiset, nykyaikaiset k:dot.

kirjain|myyjä *s.* **-myynti** *s.*

kirjain|peli *s.* **-rivi** *s.* **-ryhmä** *s.* **-sarja** *s.*, vars. *kirj.* **-suuruu|s** *s. kirj.* Standardoidut k:det. **-tekijä** *s. mat.* kirjaimella merkitty tekijä. **-transskriptio** *s.* kirjainten mukainen transskriptio. **-tyyppi** *s.*, vars. *kirj.* **-usko** *s. kuv.* tarkoin jnk (uskonnollisen) julistuksen tms. sanamuodosta kiinni pitävä, sen henkeä t. todellista tarkoitusta väheksyvä usko. | Juutalaisten k. **-valikoima** *s. kirj.* **-virhe** *s.* **-yhdistelmä** *s.* **-yhtymä** *s.* K. *sch.*

kirjakaappi *s.*

kirjakaupallinen *a.* kirjakauppaa koskeva, kirjakauppa-alaan kuuluva. | K. mainostyö.

kirjakauppa *s.* Antikvaarinen k. Kirja- ja paperikauppa. Teos ilmestyy kirjakauppoihin ensi viikolla. Harjoittaa k:a. **--ala** *s.* Työskennellä k:lla. **--apulainen** *s.* **-hin|ta** *s.* Teoksen k. on 100 mk. Saada 10 % alennusta k:nasta. **-laitos** *s.* **-liike** *s.* **-menestys** *s.* Romaanin saavuttama k. **-toiminta** *s.*

kirjakauppias *s.* Kiertävä k. **-yhdistys** *s.*

kirjak|e[78*] *s. kirj.* kirjaimen, numeron tms. kohokuvalla (kirjasimella) varustettu nelisärmäinen (metalli)kappale, joita ladelmaan sovitettuina käytetään painamiseen. | K:keen keili, korkeus, paksuus. K:keen jalka, pää. — *Yhd.* nimiö-, tilapäistyök.; antiikva-, fraktuura-, groteski-, kursiivik.; korpus-, petiittik.

kirjake|aste *s.* Keilinmitan mukaan on eri k:asteita, joilla vanhastaan on omat nimensä: petiitti, korpus jne. **-kasti** *s.* **-laji** *s.* **-me-**

talli *s.* metalliseos, josta kirjakkeet valetaan. **-sarja** *s.* **-valimo** *s.* **-varasto** *s.*

kirja|kieli *s.* (kansallis)kieli semmoisena kuin sitä kirjallisuudessa käytetään, us. = yleiskieli; vrt. puhe-, kansankieli, murre. | Suomen, tšekin, mongolin k. Nykyinen k:kielemme. Uskonnollinen k. K:kielen kehitys. **-kieli|nen** *a.* kirjakielessä esiintyvä, kirjakielen mukainen. | K. muoto. Murresanaston k:set hakusanat. **-kin|nas** *s. kansanr.* = kirjokinnas. | Älä vainen, neito nuori, pyydä sulhoa sukilla, miestä k:tahilla SL. **-kokoelma** *s.* Yliopiston k. Vanha testamentti k:na. **-käärö** *s.* vars. entisaikaisista, rullalle käärityistä kirjoista. **-lahja** *s.* **-lahjoitus** *s.* Arvokas k. kouluille. **-laina** *s.* **-lamppu** *s.* kirjaan kiinnitettävä pieni lamppu, joka keskittää valon sen lehdille. **-lasku** *s.* Maksamattomat k:t. **-laukku** *s.* Pieni koulupoika k. selässään. **-lauta** *s.* kirjatelineenä (vars. kirkonpenkissä) oleva lauta. | Painoi otsansa kirkonpenkin k:an. **-liike** *s.* **-liina** *s.* saarnatuolin t. alttarin kirjatelineelle levitettävä koristeltu liina.

kirjalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** kirjaan pantu, kirjoitettu; kirjoittamalla, asiakirjan (-kirjojen) välityksellä tapahtuva;)(suullinen. | Kielen vanhimmat k:set muistomerkit. K. tutkielma. K. haaste, lausunto, sitoumus, takuu, testamentti. Suullinen ja k. esitys. K:set kokeet. K. oikeudenkäynti, äänestys. Ilmoittaa jstak k:sesti. Yhteenlasku suoritetaan k:sesti. **2.** (vars. kauno)kirjallisuutta koskeva, sen alaan kuuluva, sitä harrastava tms., kaunokirjallinen. | Laaja k. sivistys. K:set taipumukset, harrastukset. Antautua k:seen työhön. K. teos, artikkeli. Joulun k. sato. K. varkaus 'jkn toisen kirjoituksen t. teoksen t. sen osan julkaiseminen omanaan, plagiaatti'. K:sesti arvokas, merkityksetön teos. Nykyajan k:set virtaukset. Toimituksen k. avustaja. K. kerho, yleisö. K:set piirit. — *Erik.* vain kirjallisuudessa tavattava, sepitetty, elävälle elämälle t. todellisuudelle vieras, litterääri(nen). | Rokokoon lyriikka oli k:sta, henkevää seuraleikkiä. Draama, jonka vuoropuhelu vaikuttaa perin k:selta. [Juha-teoksen] Shemeikan olemus on aivan hauras k. kuvitelma, joka nähtävästi on saanut vaikutusta Kalevalan Lemminkäisestä TARK.

kirjallis|historia *s.* tav:mmin kirjallisuudenhistoria. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. tutkimus. K:sesti merkittävä teos. **-peräi|nen** *a.* K:set sananlaskut. **--taiteellinen** *a.* K. aikakauslehti.

kirjallisuuden- us. myös kirjallisuus-. **-arvostelija** *s.* **-arvostelu** *s.* **-harrastaja** *s.* **-harrastus** *s.* **-historia** *s.* (vars. kauno- ym. kansallis)-kirjallisuuden (historialliset) vaiheet; niitä käsittelevä tutkimus, (tieteellinen) esitys t. oppikirja. | Suomen, länsimaiden k. **-opetus** *s.* **-tuntemus** *s.* **-tutkija** *s.* **-tutkimus** *s.*

kirjallisuu|s[65] *s.* **1.** kirjoitettuina t. painettuina säilyvät hengentuotteet, vars. kaunokirjallisuus, us. muistitiedon tallettama kansanrunous siihen luettuna. | Suomen, antiikin k. Suomalainen, suomenkielinen, juutalainen, muinaiskristillinen k. Ulkomaiden k. Humoristinen, eepillinen k. Hengellinen, kasvatusopillinen, rakennusteknillinen, tieteellinen k. K:temme mestariteokset. Ansiokas, tervetullut lisä k:teen. K:den tulva. Levittää, edistää k:tta. Goethen vaikutus Saksan k:teen. K:den tuntemus. K:den historia (myös ⌣). Aihe, jota on toistaiseksi verraten vähän käsitelty k:dessamme. K:dessa on esimerkkejä päinvastaisesta kehityksestä. — *Yhd.* ajanviete-, draama-, elämäkerta-, jännitys-, kauno-, kertoma-, matka-, muistelma-, muoti-, näytelmä-, seikkailu-, sota-, tendenssik.; käännös-, murrek.; nuoriso(n)-, lastenk.; ammatti-, kiihotus-, koulu-, musiikki-, propaganda-, raittius-, taide-, talous-, tieto-, urheilu-, valistusk.; aikakaus-, jouluk.; kansallis-, maailmank.; haku-, lähdek.; Goethe--, Kalevala-k.; (mus.) kuoro-, laulu-, nuotti-, ooppera-, piano-, viuluk. **2.** *omin. harv.* < kirjallinen. | Oikeudenkäynnin k.

kirjallisuus- us. myös kirjallisuuden-. **-arvostelija** *s.* **-arvostelu** *s.* **-harrastus** *s.* **-historia** *s.* **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. esitelmä, väitöskirja. K:sesti merkittävä tutkimus. **-historioitsija** *s.* **-ilta** *s.* Nuorisoseuran, kerhon k. **-katsaus** *s.* Aikakauslehden, radion k. **-kerho** *s.* **-kieli** *s.* tav:mmin kirjakieli. **-kriitikko** *s.* **-kritiikki** *s.* **-lehti** *s.* **-luettelo** *s.* K. teoksen lopussa. **-osasto** *s.* Helsingin Sanomain k. **-palkinto** *s.* kirjailijalle annettava palkinto. | Valtion, Nobelin k. **-palsta** *s.* **-periaate** *s. lak.* oikeudenkäynnissä: periaate, että tuomioistuin voi ottaa tuomion perustaksi vain sen, mitä oikeudenkäynnin kestäessä on kirjallisesti esitetty; vrt. suullisuusperiaate. **-seura** *s.* Ruotsalainen k. Teologinen k. **-suunta** *s.* Ranskassa 1880-luvulla alkanut symbolistinen k. **-tiede** *s.* **-tieteelli|nen** *a.* K. tutkimus. Kalevalan käsitteleminen k:stä taustaa vastaan. **-tie|to** *s.* K:doista saa sen käsityksen, että --. **-tuot|e** *s.* Kotimaiset k:teet. Kirjallisuus- ja taidetuotteet. **-tutkielma** *s.* **-tutkimu|s** *s.* Julkaista k:ksia. **-viikko** *s.* kirjallisuuden harrastamiselle omistettu viikko. | Meillä k:a vietetään sillä viikolla, johon Aleksis Kiven syntymäpäivä sattuu. **-viit|e**, **-viit|taus** *s.* Kunkin artikkelin lopussa olevat k:taukset opastavat lukijaa erikoisteosten käyttöön. **-virtau|s** *s.* Eurooppalaiset k:kset.

kirjaltaja[10] *s.* kirjapainoalalla työskentelevä ammattihenkilö, kirjapainotyöläinen, typografi. **-yhdistys** *s.*

kirja|luettelo *s.* **-luotto** *s. liik.* ilman vakuutta, kirjallista maksulupausta annettu luotto, tililuotto. **-lähetys** *s.* **-markkin|at** *s. mon.* Joulun, syksyn k. K:oille ilmestynyt teos. T:n k:oilla saavuttama menestys. **-mies** *s.* **1.** kirjallisuuden harrastaja, kirjailija, kustantaja. | K:ten piireissä. -- sisimmässäni minä varmaan olen enemmän kalamies kuin k. AHO. **2.** etup. *kans.* kirjoja lukenut t. tunteva mies, lukija, lukumies; kirjoittaja. | Erinomainen, ahkera k. Pappi, vallesmanni tai joku muu k. Sano sinä, joka olet k. ja ymmärrät asioita, mistä ukkonen johtuu. Tottumaton k. — *Erik.*

kirjuri; *metsät.* pöytäkirjan pitäjä metsänluvussa. **-myymälä** *s.*

kirja|nen[63] *dem.s.* (< vars. kirja 1) us. = (lento)lehtinen, brošyyri. | Lahkolaisten k:set. K. terveydenhoidosta. K. kaikille kärsiville. Ilmiöt, joita k:sessani tahdon käsitellä. — *Yhd.* lento-, mainos-, ohje-, opas-, valistusk.; (tilap.) katonhoito-, puutarha-, raittius-, väestönsuojeluk.

kirjaniekka *s. leik.* kirjailija.

kirjan|kansi *s.* Nahkaiset k:kannet. Taiteilija V:n sommittelema k. **-kansipaperi** *s.* **-kaupustelija** *s.* **-keräilijä** *s.* **-koko** *s.* Kahdeksantaitteinen k. **-koriste** *s.* 1500-luvun k:et. **-kustannus** *s.* **-kustannusliike** *s.* **-kustantaja** *s.* **-kuvittaja** *s.* **-kuvitus** *s.* **-leh|ti** *s.* Kellastuneet k:det. Selailla k:tiä. **-lu|ku** *s. vanh.* lukeminen. | Saada opetusta k:vussa. **-merkki** *s.* kirjan lehtien väliin pantava paperisuikale tms., jonka mukaan se on helposti määräkohdasta avattavissa. **-muoto** *s.* **-muotoinen** *a.* myös ⌒. | K. kotelo. **-nimi** *s.* **-oppineisuus** *omin.* < seur. | Yksipuolinen k. **-oppin|ut 1.** *a.* ja *s.* kirjoihin perehtynyt, kirjasivistystä omaava, oppinut, valistunut. | K. mies, talonpoika. Minä en olekkaan mikään korkea k. ja jupisteeri, en kuulu pappissäätyyn kuin esimerkiksi lukkari KIVI. — *Erik.* tietonsa yksinomaan kirjoista ammentanut, kamarioppinut; tällaiselle henkilölle ominainen. | Ahdaskatseinen, k. opettaja. Juteini oli suhteissaan kansanrunoihin varsin k. K. pedanttisuus. **2.** *s. raam.* juutalaisia oppineita, jotka lukivat ja selittivät Mooseksen lakia ja profeettain kirjoituksia synagogissa ja perustamissaan kouluissa. | Ylipapit ja k:eet. Mutta voi teitä, k:eet ja fariseukset, te ulkokullatut, kun suljette taivasten valtakunnan ihmisiltä! UT. **-osto** *s.* **-painaja** *s.* **1.** kirjapainon omistaja; kirjapainotyöläisestä tav:mmin painaja. | K. Frenckell. K:in koulutus. **2.** Ips typographus, kuusessa sen pahimpana tuholaisena elävä kaarnakuoriainen. **-painaminen, -painanta** *s.* **-pidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* kirjanpitoa koskeva, siihen kuuluva, kirjanpito-. | K. arvo, voitto, tappio. K:sista syistä. K:sesti hankala tilaustapa.

kirjanpidon|opettaja *s.* **-opetus** *s.*

kirjanpi|to *s.* **1.** tav. taloudellisen yrityksen omaisuuden ja pääoman sekä niissä tapahtuneiden muutosten järjestelmällinen muistiin merkitseminen, niin että siitä ilmenee yrityksen tila, toiminnan tulos yms. | Yhden-, kahdenkertainen k. Amerikkalainen, italialainen k. Liikkeen, metsätalouden, perheen k. K:don oppikirja. Huolellisesti hoidettu k. K:don mukaan myynti on tuottanut 1/4 milj. voittoa. — *Yhd.* liike-, (maa)talous-, varastok.; palkka-, tarkastusk. **2.** harvemmin yl. muistiin merkitseminen, kirjaan paneminen. | Kirkon k. seurakuntalaisista. Lohia saatiin koskesta k:don mukaan seuraavat määrät. — *Yhd.* jalostus-, kalastus-, tilasto-, työk.

kirjanpito|arvo *s.* kirjanpidossa jllek merkitty arvo. | Sorvin k:arvoa vähennetään vuosittain 20 %. **-esimerkk|i** *s.* K:ejä keskikoulua varten. **-järjestelmä** *s.* Yhdenkertainen k. **-kausi** *s.* tilikausi. **-kirja** *s.* **-kone** *s.* kirjanpitoon käytettävä kone, jolla voi sekä laskea että kirjoittaa. | Automaattinen k. **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* Suorittaa k. **-kustannukset** *s. mon.* **-laki** *s.* laki kirjanpidosta t. kirjanpitovelvollisuudesta. **-menetelmä** *s.* **-merkin|tä** *s.* Tarkastamamme k:nät ovat oikeat ja perustuvat hyväksyttäviin tositteisiin. **-muoto** *s.* **--osasto** *s.* Liikkeen, pankin k. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* Luotettava, k. kassanhoitaja saa paikan liikkeessämme. **-tapa** *s.* **-tehtäv|ä** *s.* K:iin perehtynyt naishenkilö. **-temp|pu** *s.* Puuttuva summa salattiin hämärällä k:ulla. **-tila** *s. maat.* tila, joka pitää kirjaa taloudestaan jnk keskuksen antamien ohjeiden mukaan ja luovuttaa kirjanpitoaineistonsa sen käytettäväksi. **-toimisto** *s.* **-työ** *s.* **-velvollinen** *a.* K. on jokainen, joka harjoittaa elinkeinoa, liikettä tai vapaata tai muuta ammattia, lukuun ottamatta varsinaista maa- ja metsätaloutta sekä kalastusta. **-velvollisuu|s** *s.* Laki k:desta. **-vienti** *s.* **-vihko** *s.* **-vuosi** *s.* tilivuosi.

kirjan|pitäjä *s.* kirjanpitoa hoitava henkilö. | Sairaalan, tehtaan k. — *Yhd.* apulais-, pääk.; kaupungin-, läänin-, varastonk. **-päätö|s** *s.* tilien päättäminen kirjanpidossa, tilinpäätös. | K:ksen vahvistaminen. V:n 1938 k. **-selk|ä** *s.* Nahkainen k. Hyllyllä kiilsivät lukemattomien k:ien kultakoristeet. **-side** *s. kirj.* kirjan kannet ja selkä. **-sidonta** *s.* **-sidontanahka** *s.* **-sitoja** *s.* **-sitomo** *s.* **-sivu** *s.* Luen vuodessa kymmeniätuhansia k:ja. **-taitaja** *s.*, vars. *kans.* lukutaitoinen henkilö; kirjanoppinut. **-taitamaton** *a.*, vars. *kans.* lukutaidoton. **-taitava** *a.*, vars. *kans.* lukutaitoinen; kirjanoppinut. | K:a väkeä. **-tekijä** *s.* kirjan kirjoittaja. | Kustantaja tekee sopimukset k:in kanssa. Tuntuu siltä, että k. on uhrannut liiaksikin aikaa olojen kuvaukseen. — *Harv.* asiakirjan laatijasta. | Hakemuksen tulee olla k:n itsensä allekirjoittama. **-tuntija** *s.* **-ystävä** *s.* kirjojen ystävä, bibliofiili.

kirja|näyttely *s.* **-oppi** *s.* kirjoista saatu oppi, kirjasivistys. | Paraskaan k. ei korvaa sitä oppia, joka saavutetaan elämän koulussa.

kirjapaino *s.* **1.** laitos, jossa painetaan kirjoja, painamo. | Valtioneuvoston k. Maamme ensimmäinen k. perustettiin v. 1642 Turkuun. **2.** = kohopaino. | Painaa k:ssa.

kirjapaino|ala *s.* **-ammatti** *s.* **-ammattilainen** *s.* **-kirjasin** *s.* **-kone** *s.* **-koulu** *s.*

kirjapainolainen[63] *s.* kirjapainossa työskentelevä ammattihenkilö, kirjapainotyöläinen.

kirjapainoliik|e *s.* K:keen johtaja. Harjoittaa k:että.

kirjapainolli|nen *a.* -sesti *adv.* kirjapainoa koskeva, siihen kuuluva, kirjapaino-, typografinen. | K:set keinot. Keilin mittayksikkönä on k. piste, joka on metrin 2660:s osa.

kirjapaino|menetelmä *s.* **-mies** *s.* **-muste** *s.* **-n|-johtaja** *s.* **-n|omistaja** *s.* **--oppilas** *s.* **-taidollinen** *a.* kirjapainotaitoa koskeva, siihen kuuluva. | Nimilehtien k. somistus. **-tai|to** *s.* Gutenberg, k:don keksijä. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-tekniikka** *s.* **-teknillinen** *a.* -sesti *adv.* **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **-työn-**

tekijä *s.* **-väri** *s.* Tavallinen k., painomuste. **-yhtiö** *s.*

kirja|paja *s.* kirjapainosta ja kirjansitomosta. | WSOY:n k. Porvoossa. **-paketti** *s.* **-palkinto** *s.* Kilpailussa jaetaan 10 k:a. **-paperi** *s.* **-pinkka** *s.* **-profeet|ta** *s. usk.* profeetoista, joiden kirjoituksia on säilynyt Vanhassa testamentissa. | Jesaja on suurin k:oista. **-rengas** *s.* ryhmä henkilöitä, joiden yhteisesti ostamat kirjat kiertävät vuorotellen kullakin luettavana, lukurengas. **-rinta** *a. kansanr.* kirjavarintainen. | Kätki kuun kumottamasta / k:han kivehen KAL. **-rivi** *s.* **-röykkiö** *s.* Kirjoituspöydälle kasattu k. **-saatava** *s. liik.* = kirjavelka. **-salkku** *s.* **-sarja** *s.* 100 mk:n k. Topeliuksen k. Lukemisia lapsille. **-sato** *s.* Joulun, syksyn k. Huomattava lisä tämän vuoden k:on. **-sensuuri** *s.* **-sidos** *s.*

kirjasi|n[56] *s. kirj.* kirjakkeen päässä oleva kohokuvio, joka painaa kirjaimen t. muun merkin; myös kirjoituskoneen vastaavista osista; vars. aikaisemmin = kirjake. | Lihavat, puolilihavat, laihat k:met. Goottilaisilla k:milla painettu teksti. — *Yhd.* nimiö-, tilapäistyök.; antiikva-, fraktuura-, groteski-, kursiivik.

kirjasin|laji *s.* Antiikva, fraktuura ym. k:lajit. Ladotaan pienellä k:lajilla. **-metalli** *s.* **-taso** *s.* **-tyyppi** *s.*

kirja|sivistys *s.* lukemalla, opiskelemalla hankittu sivistys, kirjaoppi. **-skorpioni** *s.* Chelifer cancroides, kolmen millimetrin pituinen valeskorpioni, joka elää kirjoissa, kasvikokoelmissa yms. punkkeja ja hyönteisiä syöden.

kirjasto[2] *s.* **1.** yksityinen t. yleiseen käyttöön tarkoitettu kokoelma kirjoja (ja käsikirjoituksia), järjestetty kirjakokoelma; paikka t. rakennus, jossa tällaista kokoelmaa säilytetään. | Koulun, yliopiston, eduskunnan, kaupungin k. Yleinen, kunnallinen k. Venäläinen, tieteellinen k. Suuri, arvokas, hyvin järjestetty k. K. kasvaa, karttuu. Tuhansia teoksia käsittävä k. Koskenniemen runot puuttuvat vielä k:stani. K:n hoitaja. Lainata kirjoja k:sta. Istua, työskennellä k:ssa. Mennä k:on. K. on auki 5 tuntia päivässä. — *Yhd.* kansalais-, kansan-, lasten-, oppilask.; kaupungin-, kodin- t. koti-, kylän-, pitäjän-, valtionk.; haara-, kanta-, pääk.; ammatti-, erikois-, fennica--, kansallis-, maakunta-, matkailu-, musiikki-, näytelmä-, sairaanhoitok.; kierto-, kurssi-, käsi-, laina-, seminaarik. **2.** harvemmin kirjasarjasta. | 100 markan k. Poikien seikkailuk. Kansanvalistusseuran käsiteollisuusk:n uutuus.

kirjasto|ala *s.* Toimia k:alalla. **-huone** *s.* Kartanon, laitoksen, sairaalan k. **-kannet** *s. mon.* yksinkertaiset, lujat kannet, joita käytetään yleisten kirjastojen teoksissa. **-kappale** *s.* vars. lain nojalla eräille kirjastoille ilmaiseksi toimitettava kappale maassa ilmestyneitä painotuotteita. **-kurssi** *s.*, vars. *mon.* kurssi, jolla annetaan opetusta kirjastonhoidossa. **-laitos** *s.* Maamme k. **-laki** *s.* kirjastoja koskeva laki.

kirjastollinen[63] *a.* kirjastoa koskeva t. siihen kuuluva, kirjasto-.

kirjasto|luettelo *s.* **-mies** *s.* kirjastoalalla toimiva mieshenkilö. **-neuvos** *s.* valtiovallan kirjastoalalla ansioituneelle henkilölle antama arvonimi; sen saanut henkilö.

kirjaston|hoitaja *s.* **-hoito** *s.* **-käyttäjä** *s.* **-tarkastaja** *s.*

kirjasto|-olot *s. mon.* Maaseudun k. **-rakennus** *s.* **-sali** *s.* **-seura** *s.* Paikallinen, Suomen k. **-side** *s.* vrt. kirjastokannet. **-talo** *s.* Tampereen k. **-tiede** *s.* **-toimi** *s.* **-toimikunta** *s.* Valtion k. **-toiminta** *s.* **-toimisto** *s.* Valtion k. **-varkaus** *s.* julkiseen kirja- t. käsikirjoituskokoelmaan kuuluvan esineen varkaus. **-virkailija** *s.*

kirjasuom|i *s.* kirjakielenä käytetty suomen kieli. | Nykyinen, vanha k. Käyttää virheetöntä k:ea.

kirja|ta[35] *v.* **1.** merkitä, panna t. viedä kirjaan, kirjoihin, us. luetteloida. | Nimien k:aminen. Tulo- ja menoerien k:aminen. Irtaimisto on k:ttu 10.000 mk:n arvoiseksi. K:ttu kirje, postilähetys. K:ttaessa puut luokitetaan sekä pituutensa että muotonsa perusteella. Puhelinlaitoksessa ilmenevät viat on k:ttava viipymättä. — *Erik.* kirjoittaa muistiin. | Kansanrunouden k:aminen. Sana, joka on k:ttuna ensi kerran Juslen iuksen sanakirjassa. — *Kuv.* Kaikki sensuurin erehdykset k:ttiin puolustusvoimain syyksi. Hän toivoi saavansa k. hyväkseen pienen menestyksen. **2.** kirjoa, kirjailla. | K:ttu peite. Pääliinat k:ttiin mustalla langalla. Perhosen siivet ovat täplien ja juovien k:amat. Niittyä k:sivat lukemattomat kukat. Ruoskan k:amat kasvot. Iso istui ikkunalla, / kirvesvartta kirjoavi KAL.

kirja|taakka *s.* Iso k. kainalossa. **-tai|de** *s.* kirjojen ulkoasun taiteellinen sommittelu. | K:teen näyttely. **-teline** *s.* Alttarin k. **-teollisuus** *s.* **-teo|s** *s.* kirja, teos t. yl. kirjallinen tuote. | Suomenkieliset, antiikkiset k:kset. Komea k. "Kansojen historia". Runoutta ilmestyi sekä arkkijulkaisuina että varsinaisina k:ksina. Kirjoja ja k:ksia ostetaan. **-tie|to** *s.* kirjoista saatu tieto; kirjoissa oleva tieto. | Kuivat, teoreettiset, kuolleet k:dot. Päntätä päähänsä k:toja. Hänellä on laajat k:dot. K:tojen mukaan kirkossa on alkuaan ollut torni. — Aapinen, kaiken k:don avain. Mitä on k. kokemuksen rinnalla! **-tietous** *s.* vrt. ed. **-tikku** *s.* **1.** aapis-, lukutikku. **2.** kirjatulitikku. **-tilaus** *s.*

kirjat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Mikä sinä olet, k. koululainen! — Vars. papinkirjaa, henkilöllisyyspapereita vailla oleva. | K. kulkuri, maankiertäjä. Pidättää jku k:tomana.

kirja|toukka *s.* kirjoja syövä toukka; kirjatäi. | K:toukan vahingoittama kirja. — Tav. *kuv.* kirjoja innokkaasti lukeva, todellisesta elämästä vieraantunut henkilö. | Kalpea, innokas k. Ethän sinä, k., tiedä mitään todellisesta rakkaudesta. **-tulitikku** *s.* kyllästetystä pahvista t. haavanlastusta valmistettuja tulitikkuja, jotka ovat kannastaan kiinni kirjan muotoisessa kotelossa. **-tulva** *s. kuv.* S:n runokokoelma hukkui k:an, joka jouluksi täytti kirjakaupat. **-tuotanto** *s.* **-tuot|e** *s.* Suomen-

kieliset k:teet. Hänen viimeinen k:teensa. -|**työ** *s.* Kirja- ja sanomalehtityö. K:töihin käytettävät kirjasimet. -**työntekijä** *s.* -**täi** *s.* Troctes, pieniä, siivettömiä, jyrsijäkorentoihin kuuluvia hyönteisiä, jotka elävät kirjoissa, papereissa tms. syöden pölyä.

kirjaukset|on[57] *kar.a.* < kirjaus. | K:tomat [perhosen] siivet.

-**kirjauksinen**[63] *poss.a.* < seur. | Harmaa-, musta-, sinik.

kirjau|s[64] *teonn.* < kirjata. **1.** kirjaaminen, kirjaanpano, -vienti. | Muuttolomakkeiden k. K:kset ja tilinpäätös. — Vars. **2.** kirjottu, kirjailtu koriste; täplistä, juovista tms., jotka tekevät jnk kirjavaksi. | Punainen k. hihansuissa. Ommella k:ksia. Tilhen mustissa siivissä on keltaisia, valkoisia ja punaisia k:ksia. Värin ja k:ksen mukaan erotetaan kaksi kirahvilajia. — *Yhd.* hopea-, kultak.; ompelu-, polttok.

kirjauslanka *s.*

kirjautta|a[2*] *fakt.v.* < kirjata. | Postilähetyksen k:minen.

kirjautu|a[44] *pass.v. harv.* < kirjata. | Hanki k:i verestä punatäpläiseksi.

kirjauutuu|s *s.* Koti- ja ulkomaiset k:det. K:ksien luettelo.

kirjav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* **1.** kahden t. useamman värin sekainen, vars. epäsäännöllisesti värikäs, monivärinen. | Harmaan, punaisen, ruskean, vihreän k. (myös ◡). Mustan ja valkoisen k. (myös ◡). Punaisen, vihreän ja keltaisen k. (myös ◡). K. kissa, lehmä, tikka, perhonen. K. päivänkakkara. K. kivi, kuparikiisu. K. liina, taulu, kahvikalusto. K:aa voita. K:iksi palaneet tiilet. Mustelmista k:at kasvot. K. juhlakansa täytti kirkon. K. näköala yli kaupungin. Niitty on k:ana(an) kukkia. Tori kuhisee k:anaan väkeä. Maalata, koristella k:asti. K. kuin lammaslauma. K. kuin pakanamaan kartta SP. — Kesken k:aa [= kovaa, tulista] kiirettä. Teos on k:anaan [= teoksessa on hyvin runsaasti] virheitä. Ilman armoa ottais hän kohta pojasta k:an takin mittaa [= antaisi selkään] KIVI. — *Yhd.* monen- t. monik.; puna-, sinik. — *Erik.* **a.** *kuvat.* par. korea. **b.** *s:sesti mon.* värillisistä pesuvaatteista. | Panna k:at valkoisten pesuveteen likoamaan. **2.** *kuv.* sekava, sekalainen, vaihteleva, monivivahteinen, -laatuinen, moninainen. | Rodultaan, kansallisuudeltaan k. väestö. Seurustella k:issa seurapiireissä. Armeijan k:uus. K. eläimistö, kasvisto. Arkkitehtonisesti k. kaupunki. Aseistuksen, kaluston k:uus. Mitä k:in varasto kaikenlaista rihkamaa. K:at työolot. K. menneisyys. K. puolituntinen [radio-ohjelmassa]. K:at kokemukset, elämänvaiheet. Elämän k:uus. Romaani tarjoaa k:an kuvan espanjalaisista. Monikon genetiivin k. muodostus kielessämme. Käytäntö on tässä suhteessa sangen k:aa. Kirjoitustavan k:uus. Kansatieteellisen sanaston k:uus. Hallaa esiintyy maassamme paljon k:ammin kuin kartta näyttää.

kirjavahko[1] *mod.a.* K. paita. Hänellä on takanaan k. menneisyys.

kirjavai|nen[63] *a. runok.* kirjava. | - - asetaiksen istumahan / k:selle kivelle KAL.

kirjava|kukkainen *a.* K. orvokki, herne. K. kangas. -**kuvioinen** *a.* K. viitta. -**lehtinen** *a.* K. ohdake, pelargoni.

kirjavalikoima *s.* Edustava k.

kirjavapukuinen *a.* K. tyttö.

kirja|varasto *s.* -**varat** *s. mon.* Yliopiston kirjaston, luostarin k.

kirjava|rintainen *a.* K. tiainen. -**siipinen** *a.* K. perhonen. -**sisältöinen** *a.* K. matkakertomus. -**värinen** *a.* K. kangas.

kirja|velka *s. liik.* kirjanpitokirjoihin perustuva avoin velka, kirja-, tilisaatava, tilivelka. -**viisas** *a.* ja *s.* kirjan-, kamarioppinut. -**viisau|s** *s.* kirjaoppi, -tieto. | Ahtaa päähänsä k:tta. Pelkkä k. ei maailmassa auta.

kirjavoi|da[18] *v.* tehdä kirjavaksi, kirjavoittaa, kirjoa, kirjailla, kirjata. | Ruskeiden täplien k:ma muna. Niittyä k:vat apilankukat. Tähdet k:vat taivasta.

kirjavoitta|a[2*] *v.* = ed. | Tyyliä k:a runsas sananparsien käyttö.

kirjavoitu|a[1*] *v.* muuttua kirjava(mma)ksi. | Syyspäivän tasaus: metsät k:u, / maa merta, taivas maata heijastaa LEINO.

kirje[78] *s.* **1.** kuoreen pantuna t. muuten suljettuna tav. postissa lähetettävä kirjallinen tiedonanto; vrt. (posti)kortti, ristiside. | Yksityinen, virallinen k. Avonainen, suljettu k. Kirjattu k. Nimetön k. 27.3. päivätty k:enne. Paksu, laiha k. Kirjoittaa, lähettää k. Vastata jkn k:eseen. Liikkeen johtajalle osoitettu k. Panna k. kuoreen. K:iden postitus. Panna, pudottaa k. postilaatikkoon. Saada k. Onko minulle tullut k:ttä? Avata, lukea k. Kiitos k:estäsi! Miten kauan k. viipyy matkalla? Olen odottanut häneltä k:ttä. Äiti ilmoitti k:essä olevansa sairas. — *Yhd.* liike-, virka-, yksityisk.; anteeksipyyntö-, ilmoitus-, jäähyväis-, karhuamis-, kerjuu-, kiitos-, kiristys-, kosimis-, kutsu-, kysely-, onnittelu-, opinto-, paikanhaku-, rakkaus-, suositus-, suru-, surunvalitus-, tilaus-, uhkaus-, vastausk.; joulu-, syntymäpäiväk.; rahak.; jakelu-, kierto-, vapaak.; kenttäposti-, paikallisk. **2.** virkakirjelmä; (asia)kirja. | Kuninkaan, paavin k. Nimittämiskirjana virkaan annetaan avoin k., valta- tai toimikirja. — *Yhd.* käsky-, lahjoitus-, luovutus-, suoja-, turva-, vahvistus-, virkak. **3.** julkaistu kirje; kirjeen muotoon laadittu (kauno)kirjallinen tuote. | Kokoelma Ciceron k:itä. "Vanhan puutarhurin k:itä". — Vars. sanomalehteen jnk paikkakunnan oloista t. tapahtumista lähetetty kuvaus, jklle osoitettu t. esim. jnk kysymyksen sisältävä lukijain kirjoitus. | K. Budapestista. Avoin k. kansanhuoltoviranomaisille. — *Yhd.* Helsingin- -, ulkomaank.; maaseutuk.; matka-, muoti-, musiikki-, teatteri-, urheiluk.; paimenk. **4.** Uuden testamentin kirjeistä, epistola. | Paavalin k:et. Pietarin ensimmäinen k. K. galatalaisille. — *Yhd.* efesolais-, filippiläis-, korinttolais-, roomalaisk.; pastoraalik. **5.** neulojen pakkauksena käytetty kirjeen tapainen pieni kotelo t.

kokoon taivutettu paperiarkki. | K. silmä-, nuppineuloja.
kirje|arkki s. **-asia** s., vars. *lak.* kirjeellisesti käsiteltävä viranomaisten keskinen hallintoasia; yksityisen vireille panema asia, joka ei vaadi päätöksen tekoa. | K:in kirjaaja. **-diaari** s.
kirjeelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kirje(id)en välityksellä tapahtuva. | K. ilmoitus, kysely, myynti. K:set tekstauskurssit. Opiskella k:sesti. Olen jo k:sesti pyytänyt häneltä valokuvaa.
kirjeen|jäljennös s. **-järjestin** s. järjestelmä, jonka mukaan esim. viraston kirjeet arkistoidaan. **-kantaja** s. kirjepostia kantava postiljooni. **-kirjoittaja** s. Kirjoitustaidottoman väestön keskuudessa k. on tärkeä ammattilainen. Cicero ja muut roomalaiset k:t. **-konsepti** s. **-kuori** s. = kirjekuori. **-saaja** s. **-suljin** s. merkki, joka kiinnitetään kirjekuoren sulkevan kielekkeen päälle. **-tuoja** s.
kirjeenvaihtaja s. korrespondentti; vrt. kirjeenvaihtotoveri. **1.** kirjeenvaihtoa jssak liikkeessä hoitava henkilö; liike, jonka kanssa jk toinen liike on sellaisessa yhteydessä, että se on milloin tältä saamassa, milloin tälle velkaa ( )(varsinaiset velalliset ja velkojat); pankki, jonka kanssa jk toinen pankki on liikeyhteydessä, kirjeenvaihtajapankki. **2.** tieteelliseen seuraan tunnustukseksi tieteellisistä ansioista valittu ulkomainen jäsen, kirjeenvaihtajajäsen. **3.** henkilö, joka säännöllisesti lähettää kirjeitä t. uutisia vars. jhk sanomalehteen. | Poliittinen k. Uuden Suomen k. K:mme lennättää, että --. — *Yhd.* Berliinin--, Japanin--, maaseutuk.; erikois-, kulttuuri-, rintama-, sotak. **-jäsen** s. = ed. 2. | Kutsua k:eksi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran k. **-pankki** s. ks. kirjeenvaihtaja 1. **-tili** s. *liik.* korrespondenttitili; vrt. kirjeenvaihtaja 1. **-verkko** s. vrt. kirjeenvaihtaja 3. | Lehti, jolla on koko maailman käsittävä k.
kirjeen|vaihtajisto *koll.s.* **-vaih|to** s. kirjeiden lähettäminen ja vastaanottaminen, korrespondenssi. | Yksityinen k. Ahkera, vilkas k. Olla k:dossa jkn kanssa. Aloittaa, lopettaa k. 18-vuotias neitonen haluaa k:toon. — *Konkr.* kahden t. useamman henkilön toisilleen lähettämät t. jtak määräasiaa käsittelevät kirjeet. | K:don julkaiseminen. Perintöriitaa koskeva k. muodostaa paksun pinkan. — *Yhd.* koululais-, liike-, yksityisk.
kirjeenvaihto|ilmoitus s. **-jäsen** s. = kirjeenvaihtajajäsen. **-kiel|i** s. Viraston k:et ovat suomi ja ruotsi. **--osasto** s. Liikkeen k. **-teitse** *adv.* kirjeenvaihdon välityksellä. | Opiskella k. **-toveri** s. Unkarilainen k:ni. Vakavarainen liikemies etsii k:a avioliittotarkoituksessa.
kirjeitse *adv.* kirje(id)en välityksellä, kirjeellisesti. | K. annettu määräys. Tehdä tilaus k. Olen ollut k. kosketuksissa häneen.
kirje|järjestin s. par. kirjeenjärjestin. **-kaavio** s. käsikirja, jossa on erilaisten kirjeiden tms. kaavoja. **-kieli** s. tav:mmin kirjeenvaihtokieli. **-kirja** s. Turun tuomiokirkon k., ns. mustakirja. **-kokoelma** s. K. A. Gottlundin k. Yliopiston kirjaston k:t. **-kort|ti** s. kuvaton postikortti. | Tehdä tilaus k:illa. Sain kotoa lakonisen k:in, että isä on sairastunut. **-kotelo** s. **1.** tav:mmin kirjekuori. **2.** kirjeiden säilytyskotelo. **-kuorellinen** s. kirjekuoren täysi. | K. kiiltokuvia. **-kuor|i** s. paperista taittamalla ja liimaamalla (tehdasmaisesti) valmistettu kotelo, jossa kirje postissa lähetetään ja joka suljetaan liimattavalla t. kotelon sisään käännettävällä kielekkeellä, kuvertti. | Iso, tavallisen kokoinen k. Vuorillinen k. Kimppu k:ia. Lähettää jtak avoimessa, suljetussa k:essa. Liimata postimerkki k:een. **-kuoritehdas** s. **-kyyhky(nen)** s. viestien kuljettamiseen vars. sodan aikana käytetty kesy kyyhkynen, viestikyyhky(nen). **-laatik|ko** s. postilaatikko. | Panna, pudottaa kirje k:koon. K:on tyhjentäminen. — *Erik.* aikakauslehden osasto, jossa on vars. toimituksen vastauksia lukijain tekemiin kysymyksiin. **-lakka** s. Tanko punaista k:a. **-lap|pu(nen)** s. Palatessani löysin pienen k:un pöydältäni. Ei edes k:pusta hän ole lähettänyt. **-lehtiö** s. kirjepaperilehtiö. **-lipas** s. **-lip|pu(nen)** s. Oppilaiden salaa vaihtamat k:ut. Hänen matkassaan sain k:un Maijalta.
kirjelmä[13] s. tav. virallisluonteinen kirjallinen selostus t. tiedonanto, kirje. | Eduskunnan, yliesikunnan k. Virallinen k. Oikeuteen jätetty k. Liitto on kääntynyt k:llä A:n puoleen. Hovioikeudessa asia pannaan uudelleen vireille k:llä, josta annetaan vastapuolelle tieto. "Valvojassa" julkaistussa k:ssään H. on käsitellyt sampoakin. — *Yhd.* anomus-, ilmianto-, lahjoitus-, muistutus-, muutoksenhaku-, ohje-, syyte-, tilaus-, valitus-, vastausk.; kierto-, lähete-, virkak.
kirje|lomake s. **-luuk|ku** s. tav:mmin postiluukku. | Pudottaa lehti k:usta. **-lähety|s** s. Tavalliset, kirjatut k:kset. **-maksu** s. kirjeestä menevä postimaksu. **-merkki** s. jssak hyväntekeväisyys- tms. tarkoituksessa myytävä, kirjekuoreen liimattava merkki; harv. tavallisen kirjeen postittamiseen riittävä postimerkki. **-muo|to** s. K:dossa kerrottu romaani. **-muotoinen** *a.* K. kertomus. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. kotelo. Jnk kirjoituksen k. luonne. **-määräys** s. kirjeellinen määräys. **-opisto** s. opetusta kirjeellisesti antava opisto. | Kansanvalistusseuran k. Pellervon k:n maatalouskurssit. **-painin, -paino** s. kirjeiden päälle pantava, niitä koossa pitävä paino. **-paperi** s. Viivallista, sinertävää k:a. **-paperilehtiö** s. **-peli** s. kirjeellisesti tapahtuva (šakki)peli. **-pinkka** s. Silkkinauhalla sidottu k. **-posti** s. K:n kantaja. Tavallinen k. Ruotsiin maksaa saman kuin kotimaassa. **-romaani** s. kirjeiden muotoon kirjoitettu, kirjemuotoinen romaani. | Goethen k. "Nuoren Wertherin kärsimykset". **-salaisuus** s. Kirje-, lennätin- ja puhelinsalaisuus on loukkaamaton, mikäli siitä ei ole laissa toisin säädetty. **-salkku** s. **-sarja** s. **-sensuuri** s. **-sähke, -sähkösanoma** s. sähke, joka alennettuun maksuun lähetetään yöllä t. muulloin linjojen kuormituksen ollessa vähäisempää. **-teitse** *adv.* kirjeellisesti, kirjeitse. | K. saamani tiedot. **-tie** s. K:tä tehty sopimus. **-tyyli** s. Käyttää lyhyttä k:ä. K:ssä yleinen sanontatapa. **-vaaka** s. **-varkaus** s.

suljetusta kirjeestä varastaminen. **-vel|ka** *s.* vars. velvollisuudesta vastata saamiinsa kirjeisiin. | Olen kohta k:assa kaikille ystävilleni. **-yhtey|s** *s.* Olla säännöllisessä k:dessä jkn kanssa.

kirjo[1] *s.* **1.** vars. *fys.* värillinen kuva, joka syntyy yhdistyneen valon jakautuessa prismassa t. hilassa aikeisväreihin, spektri. | Auringon, taivaankappaleiden k. Hehkuvien kaasujen k:t. — *Yhd.* värik.; normaali-, taittok. **2.** kirjava, täplikäs eläin, vars. lehmä. | Lypsää k:nsa.

kirjo- vars. *runok.* ja erikoistermeissä; us. = kirjottu, kirjailtu; kirjava; esim. k:kansi, -kinnas.

kirjo|a[1] *v.* koristaa (vars. ompelu- t. neule)-kuvioilla, kirjailla, kirjata. | K:ttu päähine, kansanpuku. K. silkillä, kullalla ja hopealla. Käsin k:ttu pöytäliina. K. jhk pieniä kukkia ja lehtiä. Somin kaiverruksin k:ttu rukinlapa. — *Kuv.* Lukemattomien tähtien k:ma taivas.

kirjo|graniitti *s. min.* = kirjomaasälpä. **-hylje** *s.* Phoca vitulina, vars. Jäämeressä yleinen vaalean- ja mustahkonkirjava hylje.

kirjoihin|pano, -vienti *s.* tav:mmin kirjaanpano, -vienti.

kirjoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kirjoa.

kirjoit|ella[28*] *frekv.v.* < kirjoittaa. **1.** us. kyhäillä, sepustaa. | K. runoja, lehtiin artikkeleita. K. alaansa koskevista kysymyksistä. K:tele nyt [= kirjoitahan kirje, kirjeitä] joskus! Matkalla hän k:teli [muistiin] runoja parilta vanhukselta. **2.** *harv.* kirjoilla, kirjailla. | - - pöytä kullan k:eltu, / silta silkillä silattu KAL.

kirjoitelma[13] *s.* vars. suppeahko, vaatimaton kirjoitus, kyhäys, kyhäelmä. | Almanakkojen k:t. Ohjelmanluonteinen k. runousopin opetuksesta. - - niin, sen kuvailusta ei tämä k. tosin paljoa kostu, mutta saakoon kumminkin sanansa SILL. — *Yhd.* sanomalehtik.; musiikki-, oikeakielisyys-, sivistysk.

kirjoit|in[56*] *väl.* < kirjoittaa. | Linnun kynä k:timena. Lennättimen vastaanotin eli morsek. Kun 1 osa nigrosiinia liuotetaan 10 osaan vettä, saadaan mustaa k:inta.

kirjoit|taa[2*] *v.* **I.** tehdä kirjaimia, numeroita tms. vars. paperiin yhtäjaksoisina, luettavina sarjoina, merkitä kieltä kirjaimilla tms. luettavaan muotoon, esittää jtak kirjallisesti, kirjallisessa tuotteessa. | Osata k. Opetella k:tamaan. K. käsin, koneella. K:tava laskukone. K. lyijy-, mustekynällä, hanhensulalla, liidulla. K. musteella, punaisella. K. paperiin, paperille, vihkoon, tauluun. Täyteen k:ettu arkki. Kiveen k:etut nuolenpäät. K. sormella hiekkaan. K. jtak rivien väliin. Hepreaa k:etaan oikealta vasemmalle, japanin kieltä ylhäältä alaspäin. K. painokirjaimilla. K. kauniisti, tiheään, selvällä käsialalla. K. konsepti, luonnos jhk. Puhtaaksi k:taminen. K. jk uudestaan. K. jstak jäljennös, kaksoiskappale. K. nimensä, osoitteensa. K:ti nimensä kirjelmän alle. K. sopimus alle, par. allekirjoittaa sopimus. N.N. valtuutetaan k:tamaan [asiakirjoihin] liikkeen nimi. K. pari lausetta. K. epäselvää käsialaa. K. vastaus jhk, onnittelu, uutisia. K. elämyksistään, sodasta. K. jtak muistiin. Havaintojen muistiink:taminen. — Kokouksen päätös on k:ettava suppeaan muotoon [= esitettävä suppeassa muodossa]. Yhtälön vasen puoli k:etaan muotoon [= vasemmalle puolelle annetaan muoto] a^2-b^2. — K:ettu kieli, sana. K:ettu laki, oikeus, sääntö. — *Yhd.* allek.

— *Erik.* **1.** asiakirjojen tms. laatimisesta. | K. valtakirja, todistus, passi, sopimus, testamentti. K. lasku jkn maksettavaksi. K. vekseli jllek summalle. Pöytäkirja on vielä k:tamatta. — Us. myös: määrätä kirjallisesti jkn saatavaksi t. suoritettavaksi; antaa kirjallinen lääkemääräys. | K. jklle pieni summa rahaa. Armeijan ylläpitoon oli k:ettava uusia veroja. Lääkäri k:ti nuhalääkettä. **2.** luetteloihin, matrikkeliin merkitsemisestä, luetteloinnista. | K. jku jnk seuran luetteloon. K. jku oppilaaksi, yliopistoon, sotaväkeen. Hänet k:ettiin v. 1626 Ruotsin ritarihuoneeseen. Kunta, jossa on hengille [= henkikirjaan] k:ettu. K. laiva-, sotaväkeen. Sairaiksi oli k:ettu 500 miestä. — Jokainen lähetetty virkakirje k:etaan postikirjaan. — Vars. *lak.* pidättää, takavarikoida velasta. | - - maa on k:ettu rahavelan pantiksi LK. - - nimismies tulee taloon ja alkaa k. elukoita AHO. **3.** kirjeen kirjoittamisesta ja lähettämisestä, kirjeellisestä tiedonannosta. | Pekka ei ole k:tanut pitkään aikaan. K:in asiasta hänelle. Matti k:ti äidille, että - -. Pian k:an enemmän. K:etaan - - Liisa Amerikasta! ALKIO. **4.** kirjallisesta luomistyöstä, (kauno)kirjallisesta toiminnasta; kirjailla, sepittää. | K. runoja, suorasanaista, kirja. K. sanomalehtiin. K. yleistajuisesti, realistiseen tyyliin. Romaani on k:ettu saksaksi. Seitsemän veljestä, k:tanut A. Kivi. Maila Talvio ja muut k:tavat naiset. N.N. ei ole enää vuosiin k:tanut mitään. — Raamatusta puhuen. | Kuten k:ettu on. "Rikkaan on vaikea päästä taivasten valtakuntaan", on k:ettu. — Kirjallisen tuotteen sisällyksestä. | Kauppalehti k:taa tänään veroista. Papin tyttäressä Aho k:taa: "- -". **5.** säveltämisestä. | K. oratorioita, rapsodia. Pianolle k:ettu sävellys. Sibelius on k:tanut musiikin useihin näytelmiin. Hienosti k:ettu hymni. **6.** *puhek.* ylioppilaskirjoituksiin osallistumisesta. | Paavo k:taa tänä keväänä. Nuorempi k:ti silloin ylioppilaaksi TALVIO. **7.** *kuv.* K. jtak lippuunsa 'omaksua tunnuksekseen, aatteekseen'. K. veteen 'tehdä jtak tuloksetonta, jälkeä jättämätöntä'. K:ettiin [= oli] vuosi 1889. — Verellä ja raudalla k:ettu historia. Yksityistenkin rikokset k:etaan tavallisesti puolueen laskuun. Hänen kohtalonsa oli jo k:ettu. Ihmisen kohtalo on k:ettu tähtiin.

II. *harv.* kirjoa, kirjata, kirjailla. | Musta peite on k:ettu täyteen erilaisia kuvia. — Vars. *kansanr.* Oikein on Otava tehty, / taiten taivas k:ettu SL. Poika puuta k:tavi / pieni piikkonen käessä. / Koko puu kuvia täynnä KAL.

kirjoittaja[10] *tek.* **1.** Kirjeiden, häväistysjuttujen k. Sanakirja-artikkelien k:t. Vekselin k.

Tämän k. ei ole voinut todeta, onko - -. Teoksensa kuudennella sivulla k. sanoo, että - -. — *Yhd.* kone-, pikak.; elämäkerran-, historian-, huvinäytelmän-, oppikirjan-, romaanin-, tragediank.; henki-, muistiin-, sanomalehtik. 2. *harv.* kirjausten tekijä, kirjonnan suorittaja. | Ompelukuosien vaihtelu oli runsas, sillä k:t pitivät kunnia-asianaan luoda uusia muotoja. - - vaipui vaipan k., / pitkän piustan kehreäjä KAL.

kirjoittajatar[31*] *s.* — *Yhd.* konek.

kirjoittamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* 1. *pass.* jota t. johon ei ole kirjoitettu. | K:tomina säilyneet kansanrunot. K. paperiarkki. Paperissa ei ole ainoatakaan k:onta kohtaa. — *Kuv.* Vielä k. lehti historiassamme. Pienen lapsen sielu on k. taulu. — *kirjoittamaton laki* vakiintunut tapa, kutyymi. | Kaupan, lääkärinetiikan k. laki. K. laki kielsi häntä ottamasta lahjusta vastaan. 2. *akt.* Pyydän anteeksi k:tomuuttani.

kirjoittamis|halu *s.* **-tapa** *s.*

kirjoittautu|a[44] *v.* kirjoittaa t. kirjoituttaa itsensä oppilaana, jäsenenä tms. jnk oppilaitoksen, yhdistyksen tms. kirjoihin, luetteloihin, ilmoittautua; *harv.* kirjoittaa nimensä jhk asiakirjaan. | K. iltakouluun. K. yliopistoon, filosofiseen tiedekuntaan. K. lääketieteen opiskelijaksi. K. auskultantiksi Turun hovioikeuteen. Rouva S. k:i seuraan lahjoittajajäseneksi. K. vapaaehtoisena linnoitusjoukkoihin. K. ripille, rippikirkkoon. — K. kauppakirjaan todistajaksi LK.

kirjoittautumismaksu *s.*

kirjoittelija[14] *tek.* < kirjoitella. | Jatkoromaanien k.

kirjoittelu[2] *teonn.* < kirjoitella. | Ahlqvistin k. Sanomalehtien k:t. Joutua yleisön k:n kohteeksi. Koko k. oli turhaa melua tyhjästä. Seurasin rovastin k:a. — *Yhd.* sanomalehtik.

kirjoittu|a[1*] *pass.v.* < kirjoittaa. | Neulalennätin, jossa lennätinmerkit k:vat paperiliuskalle. — *Kuv.* Hänen nimensä k:i ainiaaksi sydämeeni.

kirjoitukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kirjoitusta koskeva t. siihen kuuluva; us. par. kirjoitus-. | K. asu, tuote.

kirjoituksenopettaja *s.* Oppikoulun kuvaamataidon- ja k.

kirjoitu|s[64] *s.* **I. 1.** kirjoittaminen. | Nimien, kirjeen, romaanin, sopimuksen k. Opetella, opettaa k:sta. Lähteä kesken k:sta ulos. K. ehtoolliselle alkaa lauantaina klo 18. — *Erik.*, us. *mon.* kirjallinen koe t. harjoitus koulussa. | Meillä on tänään saksan k., k:kset. Sain viimeisestä k:ksesta nelosen. K:ksiin otti osaa viisi kokelasta. 2. kirjoitettu t. painettu teksti sisällystä ajattelematta, kirjoitetut kielen merkit. | Vinoa, tasaista k:sta. Kreikkalainen k. on kehittynyt foinikialaisesta. K:ksen eri merkit. Paperi on täynnä k:sta. Liikkuvan k:ksen käyttö valomainoksissa. — *Kuv.* Kellotaulu oli täynnä kärpästen k:sta. - - paksu messinkinen nuppineula - - alkoi piirrellä miehen käsivarsiin ja hartioihin veristä k:sta NUOLIV. 3. kirjoittamisen tulos sisällystä ajatellen, kirjallinen tuote: artikkeli, tutkielma, kertomus, juttu, novelli, lyhyt kuvaus, haastattelu tms., ei kuit. romaani, näytelmä tms. laajahko teos. | Hauska, mielenkiintoinen, ikävä, kuiva k. Historialliset, lääketieteelliset k:kset. Maanviljelyä, erilaisia tervehtimistapoja käsittelevä k. Johtava k. 'pääkirjoitus'. Lähetettyjen k:sten osasto sanomalehdessä. Juhlateoksen ensimmäinen k. Se ei kuulu enää tämän k:ksen puitteisiin. Valmistella laajahkoa k:sta. K:ksen painattaminen. — Muistikirjan k:kset. Suunnitella k:sta hautaseppeleen nauhoihin. Mitalissa on k. " Isänmaan puolesta". Piti olla papinkirja matkassa, että kruunu näkee, ettei ole liikoja k:ksia KATAJA. — *Erik.* **a.** paperi, asiakirja tms., jossa on kirjoitusta. | Säilyttää k:ksiaan pöytälaatikossa. Hän veti k:ksen taskustaan. [Perunkirjaan on] liitettävä kaikki sellaiset k:kset ja asiakirjat, mitkä ovat tarpeelliset pesän tilan selville saamiseksi LK. **b.** *usk.* Raamatun kirjoituksista. | Profeettain k:kset. Tutkia, selittää k:ksia. - - tämä tapahtuu, että k:kset kävisivät toteen UT. - - Kristus on kuollut meidän syntiemme tähden, k:sten mukaan UT. **4.** *yhd.* Kirjain-, kuva-, käsite-, nuotti-, sana-, tavu-, äännek.; hieroglyfi-, kiila-, nuolenpää-, riimuk.; koho-, paino-, piirto-, pistek.; sokeaink.; kone-, kurrentti-, pikak.; kauno-, oikein-, salak.; kaukok.; kallio-, kivi-, savik.; hauta-, nimi-, omistus-, otsa-, otsikkok.; alle-, päällek.; harjoitus-, kilpa-, koek.; jatko-, jälki-, pääk.; käsik.; (sanoma)lehtik.; häväistys-, kiihotus-, kiista-, mainos-, muisto-, pilkka-, ohjelma-, puolustus-, riita-, taistelu-, ylistysk.; ammatti-, muoti-, sota-, virkak.; historiank.; kalun-, perun-, pesän-, veron-, väenk.; henki-, rippik.; englannin-, latinan-, ruotsin-, saksank(:kset); ylioppilask:kset. **II.** *harv.* kirjaus, kirjonta. | Pyyhinliinan k:kset. Koko puu kuvia täynnä, / täynnä tammi k:sta: / siinä miehet, siinä miekat KAL.

kirjoitus|aihe *s.* **-aika** *s.* Kirjeen, vekselin k. **-aine** *s.* Muste, liitu k:ena. **-alusta** *s.* Imupaperista tehty, kuminen k. Lipaston kansi k:na. **-apulainen** *s.* **-arkki** *s.* kirjoituspaperiarkki. **-asen|to** *s.* Istua k:nossa. Avata kansio k:toon. **-asu** *s.* Nimen k. **-harjoitu|s** *s.* Äidinkielen k:kset. **-huone** *s.* **-häiriö** *s.* Aivovammaisten k:t. **-järjestelmä** *s.* Intiaanien k. Ääntämisen mukainen k. **-kaappi** *s.* vars. entisaikaan käytetty kirjoituslipaston tapainen korkeahko kaappi, šifonieeri. **-kaava** *s.* Kaunokirjoitusvihon k. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sta paperia. **-kilpailu** *s.* **-kirjaimisto** *s.* **-kirjain** *s.*)(painokirjain. **-kirjasin** *s.* *kirj.* kursiivikirjasin. **-ko|e** *s.* Ylioppilastutkinnon k:keet. **-kone** *s.* **1.** kirjoittamiseen käytetty koje, jossa varsien päässä olevat kirjasimet tav. värinauhan läpi lyövät niihin kytkeytyviä näppäimiä painettaessa kirjoitusmerkit telan ympäri kierrettävään paperiin. | Yhdistetty lasku- ja k. Kirjoittaa k:ella. K:en naputus. K:en (väri)nauha. — *Yhd.* konttori-, matkak. 2. *kirj.* Monotyyppiladelman aikaansaamiseen tarvitaan kaksi konetta, k. ja valinkone. **-kou-**

kero *s.* kirjaimista. **-koulu** *s.* koulu, jossa opetetaan kirjoitusta. **-kouristus** *s.* paljon kirjoittamaan joutuvilla henkilöillä kirjoittamiseen tarvittavissa lihaksissa ilmenevä häiriö. **-kuvio** *s.* Kirjaimet ja muut k:t. **-kyky** *s.* **-kynä** *s.* **-lehtiö** *s.* **-levy** *s.* Assyrialaisten k:t. Lipaston laskukantta käytetään k:nä. **-liik|e** *s.* Käden k:keet sieluntilojen kuvastajina. **-liitu** *s.* **-lipasto** *s.* lipasto, jossa on kirjoitusalustana käytettävä laskukansi ja sen takana pieniä laatikoita ja lokeroita, sekretääri; vrt. kirjoituskaappi. | Mahonkinen, rokokootyylinen k. Naisten k. **-maksu** *s.* tav. kirjoittautumismaksu. **-matto** *s.* kirjoituspöydällä pidetty pitkänomainen pöytäliina. **-merk|ki** *s.* Kirjaimet k:keinä. Kiinalaisten k:it. **-mie|s** *s.* Olla k:henä huutokauppatilaisuudessa. — Vars. kirjoitustaitoisesta henkilöstä entisaikaan, jolloin luku- ja kirjoitustaito ei vielä ollut yleistä. | Välttävä, koulunkäymättömäksi hyvä k. Ensimmäinen k. paikkakunnallaan. K:hiä oli harvassa. **-muo|to** *s.* Kuvakirjoitus alkeellisimpana k:tona. Vöyrin kylän nimen vanhat k:dot Lolaxby ja Luolax. **-muste** *s.* Sininen, punainen k. **-nahka** *s.* pergamentti. **-neuvot** *s.* *mon.* Kynä, kumi, mustepullo, imuri ym. k. **-nopeus** *s.* **-näyte** *s.* Sanskritin k. Antaa, suorittaa k. jssak kielessä.

kirjoitus|ohje *s.* K:ohjeita III luokan oppilaille. **-opas** *s.* **-op|pi** *s.* Kansakoulun kirjoitus- ja kielioppi. Olla k:issa jkn luona. **-paikka** *s.* Vekselin k. **-palkkio** *s.* sanomalehti- tms. kirjoituksesta maksettava tekijänpalkkio. **-paperi** *s.* Kiiltävää, karheata, viivattua k:a. **-paperiarkki** *s.* **-pinta** *s.* Paperin k. **-puikko** *s.* puikko, jolla antiikin aikana kirjoitettiin vahatauluihin. **-pulpetti** *s.* **-pune** *s.* punainen kirjoitusmuste. **-puoli** *s.* Paperiarkin k. **-pöy|tä** *s.* Tamminen, kiillotettu k. Ikkunan edessä oleva k. K:dän laatikko, kaappi. K:dän lamppu. Istua k:dän ääressä. **-ripuli** *s.* *leik.* kovasta kirjoitushalusta. **-rivi** *s.* **-salkku** *s.* salkku, jossa pidetään kirjoituksia. **-sarja** *s.* Ilta-Sanomien k. lääketieteen sankareista. **-syyhy** *s.* *leik.* kovasta kirjoitushalusta. | On paljon ihmisiä, joita vaivaa parantumaton k. **-sääntö** *s.* **-taidot|on** *a.* -tomuus *omin.* Luku- ja k. väestö. **-taito** *s.* kyky kirjoittaa. | Hyvä, heikko, lennokas k. Opettaa, opetella k:a. Luku- ja k., jota voidaan pitää hyvän sivistystason mittana, vaihtelee huomattavasti eri maissa. **-taitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. lapsi, todistaja. **-ta|pa** *s.* Kreikkalainen, seemiläinen k. Sanakirjan k. Johdonmukainen, horjuva k. K:valtaan vaihteleva n:mi. — Asiallinen, miehekäs sujuva, virallinen k. Maila Talvion k. on kuvailevaa ja erittäin vilkasta. Sävelmien k. **-tarvikke|et** *s.* *mon.* K:iden kauppa. **-taulu** *s.* Roomalaisten k:t. Luokkahuoneen k. **-tehtävä** *s.* **-tela** *s.* kirjoituskoneen (kuminen) tela, jonka ympäri kirjoituspaperi kierretään. **-teline** *s.* teline, jossa kirjoituspöydällä pidetään kyniä, mustepulloa yms. | Hopeinen k. **-tunti** *s.* K. koulussa. **-tuoli** *s.* kirjoitettaessa käytetty, vars. kierre- tms. erikoistuoli. **-tuul|i** *s.* Olla hyvällä, huonolla k:ella. **-tyyli** *s.* Kookas, selvä k. Goottilainen k. — Lyhyt, täsmällinen, vuolas k. **-|työ** *s.* Ansaita leipänsä k:työllä. Minulla on nyt k:töitä. **-vapaus** *s.* Kirjoitus- ja painovapaus. **-vehkeet** *s.* *mon.* **-vihko** *s.* Viivoittamaton k. Ranskan kielen k. **-vipu** *s.* Rekisteröimiskojeena käytettävä kymografi on noetulla paperilla päällystetty pyörivä sylinteri, johon k. piirtää jäljen. **-virhe** *s.* **-väline** *s.*

kirjoitutt|aa[2*] *fakt.v.* < kirjoittaa. | K. oppilailla kotiaineita. K. jtak muistiin, koneella puhtaaksi. K. lasku jkn maksettavaksi. Heikki k:i vakuutuskirjansa sadalletuhannelle markalle. K. jku kouluun oppilaaksi. — *Yksipers.* On toisinaan vähän k:anut [= tehnyt mieli kirjoittaa], mutta en ole vain tullut ottaneeksi kynää käteen.

kirjo|kangas *s.* - - seinät olivat täynnä k:kankaita, kudonta- ja ompelutavaroita KARHUM. **-kan|si** 1. *s.* kirjava, kirjottu kansi. | Taivaan k. lukemattomine tähtineen I.K.INHA. 2. *a.* kirjava-, kirjottukantinen. — *S:sesti.* Saatatko takoa sammon, / k:nen kirjaella KAL. **-karja** *s.* - - jossa armaal aamuhetkel / k:ansa hän paimensi KIVI. **-kavio** *s.* hevosen kavio, jonka sarveisaine on osaksi värillinen, osaksi väritön. **-keppi** *s.* Pajusta vuoltu k. **-kerttu** *s.* Sylvia nisoria, eräs maassamme harvinainen kerttu. **-kinnas** *s.* **-koriste** *s.* **-kudos** *s.* **-kuva** *s.* **-kuvio** *s.* Arabialaiselle taiteelle ominaiset k:t, arabeskit. **-lanka** *s.* kirjomis- t. nimikoimislanka. **-liina** *s.* **-maasälpä** *s.* *min.* maasälvän ja kvartsin säännöllinen yhteenkasvettuma, jossa jälkimmäinen muodostaa kulmikkaita kuvioita, kirjograniitti. **-nauha** *s.* **-neulon|ta** *s.* *käs.* Kirjotut käsineet ym. k:nan tuotteet.

kirjon|ta[15*] *teonn.*, vars. *käs.* < kirjoa. | Karjalainen, bysanttilainen k. Kansanomainen k. Koristaa k:nalla. — Perhosen siivissä on ruskeata k:taa. — *Yhd.* helmi-, kulta-, valko-, värik.; kirjo-, ompelu-, reikä-, ristipistok.; kansan-, unkarilaisk.

-kirjontainen[63] *poss.a.* Helmi-, kultak.

kirjonta|kehys *s.* *käs.* **-malli** *s.* *käs.* **-sakset** *s.* *mon.* *käs.* Pienet, terävät k. **-silkki** *s.* **-taito** *s.* **-työ** *s.* *käs.* Karjalaiset k:t.

kirjo|-ompelu *s.* *käs.* kankaan somistaminen erilaisin pistoin, jotka muodostavat siihen koristeellisia kuvioita, taide-, koruompelu, kirjonta. **-paperi** *s.* paperi, johon valmistuksen aikana t. sen jälkeen on puristamalla, painamalla t. värein kirjailtu kuvioita t. jolle jälkikäsittelyssä on annettu arvokkaampia ainelaatuja jäljittelevä ulkonäkö. **-putki** *s.* *fys.* spektroskooppi. **-reunus** *s.* *käs.* tav. koneella kirjottu valkoinen reunus, jota käytetään liinavaatteiden koristeluun, kirjous, brodyyri. **-sieppo** *s.* Muscicapa hypoleuca, maassamme yleinen sieppo, koiras mustan ja valkoisen, naaras harmaan ja valkoisen kirjava, mustankirjava paarmalintu. **-sii|pi** 1. *s.* Perhosen k:vet. 2. *a.* kirjavasiipinen. | K. tikka. — *S:sesti.* Hesperia, päiväperhosia, joilla on tummat, valko- t. harmaatäpläiset siivet. **-sukka** *s.* **-teräs** *s.* = damaskiteräs.

kirjou|s[64] *s.* kirjonta t. sen tulos. | Unkarilaisen

kansanpuvun k:kset. — Erik. *käs.* kirjoreunus, brodyyri.

kirjo|viiva *s. fys.* spektriviiva. **-vyö** *s.* **-väri** *s.* spektriväri; myös: väri, joka ei ole valkoinen, musta eikä harmaa, *syn.* korea väri.

kirjuri[5] *s.* henkilö (virkailija), jonka (vakinaisena t. tilapäisenä) tehtävänä on hoitaa jnk viraston, toimiston, konttorin, kokouksen tms. kirjoitustöitä; vars. *vanh.* sihteeri, pöytäkirjanpitäjä, muistiinkirjoittaja. | Viraston, sahan, rautatien, aseman k. Komppanian k. on vääpelin apulainen toimiston kirjanpidon ja kirjeenvaihdon hoidossa. Tuomarin k. Ensimmäinen k. Kilpailujen k:t. — Yhdistyksen k. Kokouksen k:ksi kutsuttiin N. N. Sanella k:lle elämänsä vaiheita. — *Leik.* sanomalehden tms. pakinoitsijasta. | Suomettaren k. ihmettelee tänään, että --. — *Yhd.* kunnan-, läänin-, pitäjän-, rautatienk.; kamari-, konttori-, posti-, tullik.; jäsen-, tarkastus-, tunti-, verok.; pöytäk.; nurkkak.

kirjuri|aliupseeri *s. sot.* **-n|apulainen** *s.* **-n|toimi** *s.*

kirkah|taa[2*] *mom.v. harv.* -dus[64] *teonn.* = seur. | [Piti] painaa nyrkki suun eteen, ettei pääsisi k:dus tulemaan AHO.

kirkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < kirkua. | K. kimakasti. K. riemusta, pelosta. Hätääntynyt, ihastuksen k:u. Sillalta kuului k:uja. Haukka k:ee korkeudessa. Aura k:i kivissä korvia vihloen. — *Kuv.* Minun mielestäni on se -- mitä k:evin todistuskappale kahden sydämen synnistä ja viheliäisyydestä LEINO.

kirk|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kaus[65] *omin.* **I. 1. a.** valoa säteilevästä esineestä, valosta: voimakkaasti säteilevä, voimakas(valoinen);)(himmeä, hämärä. | K. kuin aurinko, salama. K. valo, loiste, hohde, kajastus. Häikäisevän k. sähkölamppu. Takassa loimusi k. tuli. Loistaa, hohtaa, säteillä, kiilua k:kaasti. Päivä paistoi k:kaasti. K:kaina tuikkivat tähdet. K:kaasti valaistu huone. Sokaiseva k:kaus. — K. tuli ja leimaus! [voimasanana] KIVI. **b.** tilasta: valoisa. | Oli jo k. päivä, kun heräsin. Oli k:asta kuin päivällä. Aamun k:kaimmillaan ollessa. Keskellä k:asta (jumalan) päivää. Juhannusyön k:kaudessa. **c.** *heng.* Jumalasta, taivaan valtakunnasta, autuudesta tms. | Jumalan, Kristuksen k:kaus. K:kauden valtakunta. -- Ihmisen Poika istuu k:kautensa valtaistuimella UT. -- Kristus siellä tarjoopi / k:asta kunniaansa VK[V]. **d.** näkyvyydestä: selvästi näkyvä, selvä;)(epäselvä, himmeä, hämärä. | Kuvanheitin, joka luo k:kaan kuvan. K:kaasti näkyvä kirjoitus. **2. a.** lasista, nesteestä tms.: selvästi läpinäkyvä, voimakkaasti läpikuultava, täysin puhdas;)(himmeä, samea. | K. lasi, kristalli. K:asta jäätä. K. vesi. K. lähde, järvi. Hangata silmälasit k:kaiksi. K:kaat kyynelet. K:asta viinaa, mehua, kahvia, hyytelöä. Etikka ja sokeri keitetään k:kaaksi liemeksi. — *Yhd.* kristalli(n)-, lasi(n)-, veden- t. vesik. **b.** silmistä, katseesta; us. *kuv.* vilpittömyyttä, viattomuutta, onnea tms. osoittava; vrt. V. 3. | Silmät k:kaina. Lapsen k. katse. Katsoa jkta k:kaasti silmiin. -- äskeisen uteliaisuuden k:kaus silmissä oli muuttunut juhlalliseksi tummuudeksi IRIS UURTO. **3.** ilmasta, säästä, taivaasta: selkeä, sees, kuulas, kuulakka;)(hämärä, pilvinen, usvainen. | K. ilma, sää. K., pilvetön taivas. K. aamu, ilta. K. pakkanen. Kevään k:kaus. Eräänä k:kaana päivänä. Seutu oli äkkiä k. ja kuin silmänsä pessyt NUOLIV. — Tulla kuin salama k:kaalta taivaalta. — *Yhd.* aamunk.; tähtik.

II. valoa heijastavista esineistä, vars. metalleista: kiiltävä;)(himmeä. | K. hopea, teräs. K. raha, miekka, kattila. Uutuuttaan k:kaat luistimet. K:asta ja päällystettyä sähköjohdinta. K:kaana hohtava pesupöytä. K:kaat helmet, hampaat. K. kuin kuvastin. K:asta posliinia. K. parkettilattia. Kiillottaa, hangata k:kaaksi. — *Kuv.* Pitää, säilyttää kilpensä k:kaana. — *Yhd.* hopean-, kullan-, kuparin-, metallin-, teräksenk.; peilik.

III. väreistä: sekoittamaton, puhdas, voimakas, heleä, helakka;)(hillitty, tumma, himmeä. | K:asta väriä. Silmien k. sini. K:kaan keltainen, punainen, sininen, vihreä. K:kailla maalauksilla koristettu seinä. K:kaita ja puhtaita olkia. Terve, k. iho. Väri erottuu k:kaimmin mustalta pohjalta. Seinien keltainen maali on menettänyt k:kautensa.

IV. äänestä, sävelestä, äänenväristä: selvästi kuuluva, heleä, helisevä, helakka, kileä, raikas;)(vaimea, kumea, rämeä, tumma, matala. | K. pojanääni. K. nauru, laulu. Lintujen k. livertely. K. tenori, sopraano. Huilun k:kaat sävelet. Kikattaa, helähtää, kilistä, soida k:kaasti. Kannel helkkyi k:kaammin kuin koskaan ennen. Äänteiden k:kaus [= heleys] ja tummuus. Suomen kieli on -- kaikumaan k. niin kuin kreikankin kieli AHO. — Selvitellä kurkkunsa k:kaaksi.

V. 1. järjestä, ajatustoiminnasta, muistista tms.: selvä, selkeä, terävä;)(himmeä, hämärä, sekava. | K. järki, äly, ajatuksenjuoksu. K. ajatuksissaan. Tajuta jtak k:kaasti. Minulla ei ole täysin k:asta kuvaa asiasta. Muistan k:kaasti, miten --. Tunteiden k:kaus. **2.** helposti tajuttava, käsitettävä; vars. taideteoksista: seesteinen, sisällykseltään kiteytetty. | K. ilmaisu. Esittää ajatuksensa k:kaasti. Koskenniemen k., elegantti sanonta. Tyylin k:kaus. K., älykäs romaani. Runebergin k. runous. Polyfonisen sävellystyylin k:kaimpia ilmaisuja. **3. a.** rehellisyyttä, vilpittömyyttä, viattomuutta, puhtautta ilmaiseva; rehellinen, vilpitön, siveä, puhdas. | K:kain otsin. Kasvot k:kaina. K. omatunto. -- k:kaimmassakin luonteessa saattaa olla mahdollisuus rikokseen, kun hätä on suuri TARK. Puhas on neiti puolellasi, / neiti k. kihloissasi KAL. **b.** onnellinen, hilpeä, huoleton, optimistinen, valoisa. | Mieli k:kaana. K. luonne. K. ja kultainen poikalapsi SILL. Hymyillä k:kaasti. K. tunnelma. Kesken k:kainta onnea. K:kaimpina hetkinämme. Nuoruuden k:kaat päivät. — K. lapsenusko. K:kain toivein hän palasi. Katsoa otsa k:kaana tulevaisuuteen. **4.** us. *ark.* ilmeinen, (päivän)selvä, kiistaton, epäilemätön,

vastaansanomaton. | Oksentaa ihan k:asta verta. K. totuus. K. voitto, tappio. Johtaa k:kaasti kilpailua. K. kymppi, nelonen [vars. arvosanoista]. Saada k:kaat potkut jstak. Suoriutua k:kaasti vaikeuksista. Toiveeni menivät k:kaasti karille. — Vapaampaa käyttöä. | Pari k:asta korvapuustia JÄRVENT. -- aion tehdä k:kaan käänteen, vinkkelimutkan elämäni taipaleella HAANPÄÄ. -- siitä menen k:kaasti valalle minä päivänä tahansa! KARHUM.

kirkas|hohteinen *a.* K. katse. **-järkinen** *a.* **-katseinen** *a.* K. lapsi. **-kiiltoinen** *a.* **-marja**[81] *s.* eräs kirsikkalajike. **-otsainen** *a.* rehellinen; avokatseinen, optimistinen. | K. ylioppilas. **-pintainen** *a.* K. sahanterä. **-raitai|nen** *a.* K:sta kangasta. **-sieluinen** *a.* K. nainen. **-silmä** *a.* = seur. | K. lapsi. — *S:sesti.* Äidin rakkaat k:t 'pienokaiset'. **-silmäinen** *a.* K. tyttö, kissa. K. lähde. **-sointinen** *a.* K. kello. **-suomuinen** *a.* K. kala.

kirkast|aa[2] *v.* -avasti *adv.* tehdä kirkkaa(mma)ksi. | K. hopeaesineitä, astioita. K. keihäs ruosteesta. Viinin k:amat silmät. Kahvin k:aminen kalansuomuilla. Päivänpaiste k:aa maiseman. K. ääntään viinalla. — *Heng.* K:ettu Kristus. K:akaa siis Jumala ruumiissanne UT. Tule, Jeesus, k:amaan / itses mulle armossa HLV. — *Kuv.* Hymyn k:amat kasvot. Kärsimykset k:avat ihmistä. K. kunniaansa, mainettaan. Vasta tulevaisuus on k:ava talvisotamme merkityksen. Miehekkään huumorin k:ama muistelmateos. K:ettu kuvaus nuoren tytön rakkaudesta. Esitelmä, joka huomattavasti k:i [= selvensi] käsityksiämme valon luonteesta.

kirkastaja[16] *tek.*

kirkastel|la[28] *frekv.v.* < kirkastaa. | K. kattiloita. Aurinko k:ee valkoisten pilviröykkiöiden laitoja. Monet etäiset sukulaiskuvat se [lähestyvä kuolema] -- k:ee piinaavan selviksi KARHUM.

kirkasteräinen *a.* K. puukko.

kirkastu|a[1] *pass.v.* **1.** tulla kirkkaa(mma)ksi, us. seljetä, selvitä, (vars. *kuv.*) valjeta. | K:neet säilät. Uniset silmät k:ivat. Katseen k:minen. Vesi k:u. Mehu saa k. muutamia tunteja. Ilma, sää, taivas k:u. Usvainen aamu k:i vähitellen. Ääni k:u. — *Heng.* Hetki on tullut, että Ihmisen Poika on k:va UT. **2. a.** *kuv.* Tajunta, ajatus k:u. K:nut mieliala. K. sisäisesti. Elämän kärsimyksissä k:neet piirteet. Saatuani kahvia maailma alkoi jälleen k. Kunnia k:u. Totuuden, päämäärän k:minen. Jumalan armon k:minen sielulle. Tilanne on k:nut. Asia, käsitys k:u hänelle. Minulle k:i, että --. Taiteellisesti k:nut sanonta. Muinaissuomalaisen naisen kuva k:u huomattavasti häärunoudessa. Hengen katse alkaa k., kun ruumiilliset silmät vanhuuttaan himmenevät (Platon). **b.** *puhek. leik.* suuttua. | Eukko oikein k:i. | Vouti jo "k:i". — "Ettäkö uskallat tulla syyttämään minua vitsaksien varkaaksi?" KAUPPISH.

kirkastus[64] *s.* kirkastaminen, kirkastuminen; kirkkaus. | Hiljainen k. levisi hänen kasvoilleen LINN. -- on vain viipyvä, viipyessään hiukan himmenevä ehtoo, mutta siinä himmeydessäkin on tuo sanalla sanomaton kirkastuksensa SILL. — *Usk.* Kristuksen k. 'evankeliumeissa kerrottu tapaus, jolloin Kristus pyhällä vuorella Galileassa ilmestyi kirkastuneena kolmelle opetuslapselle'. **-aine** *s.* Hopeaesineiden kiillottamiseen käytetyt k:et. **-päivä** *s.* Kristuksen kirkastuksen muistoksi vietetty (juhla)päivä. **-sunnuntai** *s.* vrt. ed. **-vuor|i** *s.* pyhä vuori, missä Kristuksen kirkastus tapahtui. — *Kuv.* Seuratkaamme Vapahtajaa k:elle. Runouden k. KOSKENN.

kirkastut|taa[2] *v.* **1.** *kaus.* (< kirkastua) tav:mmin kirkastaa. | K. muistiaan. Taiteen tehtävänä keskiajalla oli k. ylimaallisia aatteita. **2.** *fakt.* < kirkastaa. | Ruostuneet aseet k:ettiin sepällä.

kirkas|valoinen *a.* K. lamppu, huone. **-vetinen** *a.* K. lähde, metsäjärvi, puro. K. hiekkaranta. **-väri|nen** *a.* K. kangas, perhonen, kukkaniitty. Koristaa k:sillä maalauksilla. **-älyinen** *a.* **-ääninen** *a.* K. poika, hopeakello. K. vastaus.

kirkaus[64] *s. harv.* kirkaisu. | Peloittavalle myös kuului seitsemän miehen äkkinen k. KIVI.

kirki[1(*)] [8*] *s. kans.* lemmenkiihko, -palo, kiima. | K. piiassa palaapi, k. piian kintahassa SL. **-heinä** *s.* = seur. **-ruoho** *s.* Gymnadenia, puna- t. valkokukkaisia kämmekkäkasveja. **-vuo|si** *s. kans.* kiima-, naintavuosi. | -- kun ei naitu naintavuonna, / otettu otantavuonna, / k:nna kihlattuna KANT.

kirkkaan|keltainen, -punainen, -sininen, -vihreä *a.* tav. ⁀. **-värinen** *a.* myös ⁀. | K. kukka, rantapuku. Kirkkaimmanvärinen maalauksista.

kirkkaasti *adv.* ks. kirkas.

kirkkaus *omin.* ks. kirkas.

kirk|ko[1*] *s.* **1.** (kristilliseen) jumalanpalvelukseen pyhitetty isohko, juhlava, tav. erikoistyyppinen rakennus, Herran huone, Herran temppeli; vrt. kappeli, katedraali, rukoushuone, pyhäkkö, temppeli, moskeija, pagodi, synagooga. **a.** Askolan, Sääksmäen, Kallion k. Linnan, luostarin k. Johanneksen, Agricolan, Pyhän Kolminaisuuden k. Keskiaikainen, vanha k. Puinen, kivinen k. Goottilainen k. Yksilaivainen, ristimäinen, sipulikattoinen k. K:on eteinen, holvi, katto, kuori, parvi, ovi, tapuli. K:on kellot, penkit, urut. K:on isäntä, vartija. K:ossa on 1200 istumasijaa. Rakentaa, vihkiä k. Maata [= olla haudattuna] k:on juurella. — *Erik.* kirkossa pidettyä jumalanpalvelusta ajatellen. | Pukeutua, mennä k:koon. Käydä k:ossa. Anialaiset kävivät k:koa Vesilahdessa. Kutsua, soittaa, soida k:koon. Istua k:ossa. Tulla k:osta. Kuuluttaa k:ossa. Saarnata tyhjälle k:olle. Papin lukiessa kuulutusta koko k. [= kirkkoväki] kohahti. — *Yhd.* kivi-, puu-, tiilik.; basilika-, halli-, keskeis-, kupoli-, piiru-, pitkä-, pyörö-, risti-, sauva-, sipulik.; kaupunki-, kylä-, maalaisk.; linnan-, luostari(n)-, piispan-, tehtaank.; metodisti-, ryssänk.; merimies-, sotilask.; emä-, kappeli-, pikku-, pää-, suur-, tuomiok.; kaste-, kruunaus-, uhrik. **b.** vertauksissa ja sananparsissa. | Korkea kuin (köyhän pitäjän) k. Suu auki, selällään kuin k:on ovet. Totinen kuin k:on kukko.

Köyhä kuin k:on rotta. Hiljaista kuin k:ossa. Istua, liikkua, olla siivosti kuin k:ossa. Varmaa kuin aamen k:ossa. Tehdä kuin Iisakin k:koa 'saamatta koskaan valmiiksi'. — K:on kirves ja rautalapio [= kuolema] ne köyhän velat suorittaa. Joutua k:on kattoa tervaamaan 'saada lapsi aviottomasti t. liian aikaisin avioliitossa'. Panna k. keskelle kylää 'noudattaa keskitietä, kohtuutta; toimia niin, että hyöty koituu jokaiselle tasaisesti'. Pannaan riita tasan ja k. keskelle kylää. Sitä ei ole vielä kirkossa kuulutettu 'se ei ole vielä varmaa'. Ei ole kiirettä k:koon (pappi on vasta paitasillaan) [yl. hätäilijälle, turhasta kiirehtimisestä]. Ei k. ole koskaan niin täynnä, ettei pappi mahdu [esim. sille, joka ei sano jaksavansa syödä kaikkea tarjottua]. Mitä kissat k:ossa, pois sieltä koiratkin ajetaan [kun joku aikoo mennä paikkaan, jossa häntä ei tarvita, hänestä ei ole väliä]. Missä on Jumalan k., pirun kappeli on lähellä [synnin vallasta]. **c.** *kuv.* Metsän k. - - olen tahtonut nähdä siinä k:on ilman ristiä, aatteen k:on, kansanvallan pyhäkön AHO.

2. vars. ulkopaikallissijoissa: kirkon ympäristöstä, kirkonkylästä. | Asua, pitää kauppaa k:olla. Mennä k:olle. Palata k:olta. Häistä puhuttiin viidellä k:olla. Opettajana k:on koululla.

3. kirkonmenoista, jumalanpalveluksesta. | Lasten k. Tänään ei ole k:koa. K:on aikaan, jälkeen. En ole k:on kipeä enkä jumalansanan vaivainen SP. Uskontotunnit olivat hartaushetkeä, k:koa. — *Kuv.* Totinen kuusikko piti k:koa, - - katajat eivät värähtäneet HEPOR. — *Yhd.* aamu-, iltak.; adventti-, helluntai-, joulu-, juhannus-, pääsiäis-, sunnuntai-, uudenvuodenk.; rippi-, vihkik.; kylä-, maak.

4. yksityisten kristillisten seurakuntien muodostama kokonaisuus; uskontunnustuksen t. opinkäsitysten yhteen liittämä kirkkokunta; joskus: koko kristikunta. **a.** yleisesti. | K. ja valtio. K. ja lahkot. Palveleva, taisteleva, ahdistettu k. Elävä Kristuksen k. K:on palvelija, mies, jäsenet. K:on opit, järjestys, tuomiovalta, talous. K:on kehitys. Liittyä, kuulua k:koon. Ottaa k:on yhteyteen. Pelastaa k:on helmaan. Erota k:osta. K:on piirissä, taholla. Uhata k:on kirouksella. Koti, k. ja isänmaa. K:on vieminen kodin piiriin. Ottaa k:koon, ks. kirkkoonotto. **b.** tarkemmin määritettynä. | Keskiajan t. -aikainen k. Englannin, Ruotsin k. Suomen K:on Sisälähetysseura. Itämainen k. Episkopaalinen, katolinen, luterilainen, metodistinen, protestanttinen, reformoitu k. — *Yhd.* kansallis-, valtakunnan-, valtionk.; lähetys-, metodisti-, vapaak.; marttyyri-, paavink.

kirkko|aika *s.* = kirkonaika. **-aita** *s.* = kirkonaita. **-arkkitehtuuri** *s.* **-aukea, -aukio** *s.* **-haavi** *s.* tav:mmin kirkonhaavi. **-hallinnolli|nen** *a.* -sesti *adv.* K:set asiat. Valtakunnan k. jako. S:n ja P:n kappelit yhdistettiin k:sesti Turun hiippakuntaan. **-hallinto** *s.* Katolinen k. K. siviilihallinnon vastakohtana. **-hallintokun|ta** *s.* kirkkovaltuusmiesten päätöstensä toimeenpanemista ja kirkon omaisuuden hoitoa varten asettama hallintokunta. | K:nan puheenjohtaja. **-hallitu|s** *s.* Suomen ev.-lut. kirkossa: elin, jonka tehtävänä on käyttää kirkon hallintovaltaa hallinnollisissa ja taloudellisissa asioissa. | K:kseen kuuluu puheenjohtajana arkkipiispa sekä kuusi kirkkoneuvosta. **-hame** *s.* Musta k. **-harju** *s.* **-hartaus** *s.* **-hattu** *s.* Isän leveälierinen k. **-hautajaiset** *s. mon.* hautajaiset, joissa ruumiinsiunaus tapahtuu kirkossa.

kirkkoherra *s.* (*lyh.* khra) paikallisseurakunnan virassaan vakinainen johtaja, seurakunnan esi-, pääpappi; vrt. kappalainen, kommінisteri, pitäjänapulainen, (kirkkoherran) virallinen apulainen. | Lempäälän, Mikkelin k. Helsingin eteläisen suomalaisen seurakunnan k. K:n vaalit, virkaanasettajaiset. Saada k:n paikka. K:n pappila, virkatalo. **-kunta** *s.* kirkkoherran johtama kirkollinen alue, johon paitsi emäseurakuntaa saattaa kuulua yksi t. useita pienempiä alueita, kappeleita ja rukoushuonekuntia, ennen myös annekseja.

kirkkoherran- us. myös ~. **-apulainen** *s.* seurakunnan t. kirkkoherran palkkaama apulaispappi. **-rouva** *s.* **-toi|mi** *s.* Hoitaa k:nta. **-vaali** *s.* **-virasto** *s.* K:ssa pidettävät kirjat. K:n antama todistus. **-virka** *s.* Hakea k:a. **-virkatalo** *s.*

kirkko|herratar *s.* par. kirkkoherran rouva. **-hevonen** *s.* hevonen, jolla ajetaan kirkkoon. **-historia** *s.* kristinuskon ja kristillisen kirkon historiaa tutkiva tiede; tieteellinen esitys t. oppikirja kristillisen kirkon vaiheista. **-historiallinen** *a.* K. seura. K. väitöskirja. **-historioitsija** *s.* kirkkohistorian tutkija. **-hopeat** *s. mon.* vars. hopeiset ehtoollisastiat. **-huiv|i** *s.* Silkkinen k. Mummoja k:eissaan. **-huone** *s.* Linnan k. **-hurskaus** *s.* tav. = kirkkojumalisuus. **-häät** *s. mon.* häät, joissa vihkiminen tapahtuu kirkossa. **-is|ä** *s.* sellainen vanhan ajan kirkon opettaja, jonka vaikutus kirkon opin t. elämän kehitykseen on ollut erityisen huomattava ja jolle kirkko on hyväksynyt tämän nimityksen. | K. Augustinus. K:istä erotetaan usein apostoliset isät, apostolien välittömät oppilaat. **-juhla** *s.* **1.** kirkollinen juhlapäivä. | Vuotuiset k:t. **2.** kirkossa pidetty juhla. | Nuorten k. tänään Suurkirkossa. K. invalidien ja sotaorpojen hyväksi. **3.** us. *mon.* yl. kirkollinen juhlatilaisuus. | Suuret k:t Oulussa elokuussa. **-jumalisuus** *s.* kirkossakäynteinä ym. ilmenevä ulkonainen tapajumalisuus, kirkkohurskaus. **-järjestelmä** *s.* Katolinen k. **-järjestys** *s.* kirkon, vars. evankeliseen tunnustukseen kuuluvan kirkkokunnan oloja järjestävä laki. | Vuoden 1571 k. Presbyteerinen, katolinen k. **-kaari** *s.* Ruotsin vanhojen maakuntalakien osasto, joka sisälsi kotimaisten lainsäätäjäin hyväksymän, maallisten tuomioistuinten noudattaman kirkko-oikeuden. **-kahvi** *s.*, us. *mon.* jumalanpalveluksen päätyttyä juotava kahvi. | Kutsua, mennä jnnek k:lle. Tarjota k:t. **-kansa** *s.* **1.** se väestönosa, jolla on voimakas kirkollisuuskonnollinen harrastus. | Suomen k. K:n keskuudes-

sa. Laskea asia k:n sydämelle. 2. kirkkoväki, -rahvas. | Pyhäasuinen k. K:a tulvii temppelistä. **-kantaat|ti** *s. mus.* Bachin k:it. **-kiel|i** *s.* kirkon käyttämä kieli. | Latina k:enä. Muinaisslaavilainen k. Marttyyri tarkoittaa k:essä veritodistajaa, joka menee kuolemaan uskonsa tähden. **-kolehti** *s.* **-konsertti** *s.* kirkossa pidetty konsertti. **-konttori** *s.* K. hoitaa seurakuntain taloutta kirkkohallintokunnan valvonnan alaisena, kokoaa verot, maksaa laskut ja palkat ja hoitaa seurakunnan kirjanpidon. **-koraali** *s. mus.* **-kortteeri** *s. harv.* kirkossakävijä(i)n tilapäinen majapaikka. | Pitää jtak taloa k:naan. Olla k:a jssak. **-kortteli** *s.* kirkon ympärillä oleva kaupunginkortteli. **-koulu** *s.* kirkon yhteydessä toimiva koulu. | Pietarin suomalainen k. **-kristillisyys** *s.* kirkon oppien ja muotojen mukainen, kirkollinen kristillisyys; myös *halv.* kirkossakäynteinä yms. ilmenevä ulkonainen tapakristillisyys, kirkkohurskaus, -jumalisuus. | Kirkko- ja lahkolaiskristillisyys. Kaavamainen k. **-kristitty** *s.* kirkollinen kristitty;)(lahkolainen; joskus *halv.* tekohurskaasta, -kristitystä. **-kruunu** *s.* kirkon valaisimena oleva kattokruunu. **-kun|ta** *s.* 1. kirkollinen yhdyskunta, joka uskontunnustuksen, jumalanpalvelusmuotojen yms. perusteella muodostaa oman kokonaisuutensa, kirkko. | Reformoitu, kreikkalaiskatolinen k. Amerikan suomalaisten tärkein k. on Suomi-Synodi. 2. seurakunnan ulkonainen alue, seurakunta. | Laihian, Sastamalan k. Koko k:nan väkevin mies. Jos maa- ja kaupunkiseurakunta ovat yhtenä k:tana ja kirkko on yhteinen, tulee kumpaisenkin - - LK. **-kuoro** *s.* Johanneksenkirkon k. **-kuorolainen** *s.* **-kuorolaulu** *s.* **-kuri** *s.* kirkon käyttämät keinot, joiden tarkoituksena on ojentaa hairahtuneiden seurakuntalaisten siveellistä ja hengellistä elämää sekä saattaa seurakunnan jäsenet täyttämään kirkolliset velvollisuutensa. | Ankara, höltynyt k. K:n ylläpito kuuluu kirkkoneuvoston tehtäviin. **-kuulutu|s** *s.* kirkossa luettu kuulutus. | Kansaa kehotettiin k:ksella suorittamaan veronsa vitkastelematta. **-kynttilä** *s.* Seistä suorana kuin k. **-käsikirja** *s.* kirja, joka sisältää julkisen jumalanpalveluksen ja muiden kirkollisten toimitusten kaavat, käsikirja.

kirkko|laitos *s.* kirkkokunta, kirkko, vars. sen ulkonaisia muotoja ajatellen. | Katolinen k. Hyvin järjestetty k. Katolisen käsityksen mukaan on ihmisen pelastamiseksi ulkonainen k. välttämätön tekijä. **-laki** *s.* kirkon oloja järjestävä laki. | Vuoden 1869 k. **-latina** *s.* katolisen kirkon jumalanpalveluksissa yms. käyttämä latinan kieli; vrt. munkkilatina. **-laulaja** *s.* **-laulu** *s.* Liturginen, gregoriaaninen k. Seurakunta ottaa osaa k:un. — Latinankielinen k. "Stabat mater". **-laulujuhla** *s.*, tav. *mon.* Yleiset k:t. **-liitto** *s.* Saksan evankelinen k. **-maa** *s.* hautausmaa, kalmisto, kirkkotarha. | K:n aita, portit. K:n multa. Viedä, haudata, kätkeä jku k:han. Levätä, maata, nukkua k:ssa. **-maalari** *s.* **-maalau|s** *s.* K:ksen suuret mestarit. Keskiaikaiset k:kset. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* K. rakennus. Huoneessa tuntui kuolleelta ja k:selta. **-matk|a** *s.* Olla k:alla. Komeat kärryt k:oja varten. **-messu** *s.*, us. *mon.* kirkkopyhänä vietettävä kirkollinen juhla. | Palata k:sta. K:t kaupankäyntitilaisuutena. **-mie|s** *s.* 1. kirkonkävijä; *mon.* kirkkokansa, -väki. | Joku pitkämatkainen k. Tiellä näkyy jo k:hiä. Laiska k. 2. tav:mmin kirkonmies. | Tunnettu, ansiokas k. Saksalainen k. Otto Dibelius. 3. *ark.* pakassa väärin päin oleva pelikortti. **-museo** *s.* **-musiik|ki** *s.* Jumalanpalvelukseen kuuluva k. K:kia radiossa. K:in opas. **-musiikki-ilta** *s.* **-musiikkiopisto** *s.* **-mäki** *s.* K. oli mustanaan väkeä. **-neuvos** *s.* kirkkohallituksen jäsen. **-neuvosto** *s.* seurakunnan hallintoelin, johon kuuluu paitsi seurakunnan pappeja vähintään kuusi seurakunnan jäsentä ja jonka tehtävänä on mm. valvoa seurakunnan kristillistä elämää ja sen omaisuuden hoitoa sekä panna täytäntöön kirkonkokouksen päätökset, kirkkoraati. **-niemi** *s.* Paltamon k. **- - oikeudelli|nen** *a.* -sesti *adv.* K:set säädökset. **- - oikeu|s** *s.* kirkkoa ja sen yksityisiä jäseniä käsittelevät oikeussäännökset. | Evankelinen k. Sisäinen, ulkonainen k. Tutkia k:tta.

kirkkoon|menijä *s.* **-meno** *s.* Oli k:n aika. **-otto** *s.* nykyisin jo harvinainen tapa, että pappi pitää äidiksi tulleen vaimon puolesta rukouksen ja kiitoksen hänen käydessään ensi kertaa kirkossa t. hänen kotonaan, kirkottaminen.

kirkko|paraati *s.* sotilasparaati, jonka yhteydessä on jumalanpalvelus. | Itsenäisyyspäivän juhlallisuudet aloitetaan k:paraatilla Senaatintorilla. **-piha** *s.* Kiviaidan ympäröimä k. K:n varjoisat koivut. **-pitäjä** *s. hist.* seurakunnan alue;)(hallintopitäjä. | Ruskon, Mustasaaren k. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* K:set kysymykset, kiistat. **-politiik|ka** *s.* valtion lainsäädännöllinen suhtautuminen kirkkoon t. myös kirkon lainsäädännöllinen suhtautuminen valtioon. | Kustaa Vaasan k. Teologian ja k:an keskeisimpiä henkilöitä. **-postilla** *s.* kirkossa käytettäväksi tarkoitettu postilla. | Lutherin k. **-provinssi** *s.* metropoliitan t. roomalaiskatolisen arkkipiispan johtama kirkollinen hallintoalue. | Upsalan, Lissabonin k. **-puisto** *s.* **-puku** *s.* **-pukui|nen** *a.* K:sta väkeä. **-pyhimys** *s.* pyhimys, jonka muistolle jk kirkko on omistettu. **-pyh|ä** *s.* kirkkorakennuksen vihkimisen t. sen nimikkopyhimyksen vuosipäivä, jolloin tavallista enemmän kansaa kerääntyi kirkkoon, kokous-, kihupyhä; us. yl. pyhäpäivä. | Helluntai Sääksmäen k:änä. Lähteä k:ille. Tavallinen k. Juhannus ja mikkeli olivat Hämeessä paimenen k:iä. **-päiv|ä** *s.* 1. kirkossakäyntipäivä, pyhäpäivä. | Taas oli pyhä ja k. Joulu ja pääsiäinen ovat suurimpia k:iä. 2. *mon.* V:sta 1918 alkaen joka toinen vuosi tammikuussa vietettävät k:ät ovat papiston ja maallikoiden yhteisiä seurakunnallisia valistus- ja neuvottelutilaisuuksia. **-raamattu** *s.* vars. kirkon käyttöön virallisesti hyväksytystä raamatunkäännöksestä. | Vanha,

nykyinen k:mme. **-raati** *s.* = kirkkoneuvosto. **-rahvas** *s.* kirkkokansa, -väki. **-rakennus** *s.* **-rakennustaide** *s.* **-rangaistu|s** *s.* kirkon määräämä rangaistus. | Jalkapuu k:ksena. Uhata k:ksella. **-ran|ta** *s.* Kirkkoveneitä Ruoveden k:nassa. **-rattaat** *s. mon.* **-rauha** *s.*, vars. *hist.* tehostettu oikeusturva, jota kirkossakävijät vanhan Ruotsi-Suomen oikeuden mukaan nauttivat. **-reduktio** *s. hist.* sellaisten tilojen ja verojen palauttaminen kruunulle, jotka vars. läänityksinä oli luovutettu hengelliselle rälssille. **-re|ki** *s.* Leveä k. K:en selustalta riippui korea, kirjavakukkainen peite. **-riita** *s.* kirkon piirissä vallitseva t. kirkkoa koskeva riita. **-ruhtina|s** *s.* mahtavista kirkonmiehistä, vars. keskiaikaisista piispoista. | Katoliset k:at. Sotainen k. Konrad Bitz. **-rukous** *s.* jumalanpalvelukseen kokoontuneen seurakunnan yhteinen rukous. **-saarna** *s.* **-saii** *s.* Linnan k. **-silkki** *s.* Vanha mummo k. hartioillaan. **-slaavi** *s.* kreikkalaiskatolista oppia tunnustavien slaavilaisten kirkkokieli. **-sävellaji** *s. mus.* keskiajan roomalaiskatolisen kirkkolaulun sävellajeja, joista nykyiset duuri- ja mollisävellajit ovat johtuneet. **-sävelly|s** *s.* kirkkomusiikin alaan kuuluva sävellys. | Mozartin k:kset. **-säveltäjä** *s.* Kaikkien aikojen suurin k. Bach.

kirkko|taide *s.* kirkkorakennukseen, sen sisustukseen ja jumalanpalvelusmenoihin liittyvä taide. | Keskiaikainen k. **-takki** *s.* Uusi, musta k. **-talli** *s.* lähellä kirkkoa oleva talli t. vaja, jossa pitkämatkaiset kirkkomiehet Länsi-Suomessa vars. entisaikaan pitivät kirkkomatkalla hevosiaan ja jossa heillä itselläänkin oli oleilusija. **-talo** *s.* kirkon käyttöön sen kannatukseksi määrätty kruununtila. **-tarha** *s.* = kirkkomaa. | K:n aita. Saattaa, kätkeä vainaja k:aan. **-tie** *s.* Sydänmaalaisten k. Tapasin hänet sunnuntaina k:llä. — *Kuv.* Harras kristitty, joka ei anna k:nsä nurmettua. **-tieto** *s.* nykyhetken kirkollista ja uskonnollista elämää koskeva tietämys t. tiede. **-toimi** *s.* K:en [= jumalanpalveluksen] päätyttyä. **-tori** *s.* kirkon viereinen tori. **-tunnelma** *s.* Harras, mieltä kohottava k. **-tupa** *s.* lähellä kirkkoa sijaitseva pieni rakennus, jossa pitkämatkaiset kirkkomiehet (vars. Lapissa) saavat oleilla kirkkomatkallaan. **-tyyli** *s.* Goottilainen, itämainen k. Kappeli on rakennettu luonnonkivistä vanhaan k:iin. — Yksinkertaista k:ä oleva messu. **-tyyppi** *s.* **-törmä** *s.* K:llä kuhiseva ihmisjoukko. **-urut** *s. mon.* **-vaat|e** *s.*, tav *mon.* Pukeutua k:teisiin. **-val|ta** *s.* Katolisen k:lan aika. **-valtio** *s.* kirkon johtama valtio; *hist.* vars. paavin johtama valtio, Vatikaanivaltio. **-valtuusmies** *s.* kirkkovaltuuston jäsen. **-valtuusto** *s.* seurakuntalaisten valitsema luottamusmiehistö, joka eräissä asioissa käyttää seurakunnan päätösvaltaa. **-varkaus** *s.* **-veisu** *s.* Vanhat k:t. **-veisuu** *s.* **-vene** *s.* tavallista suurempi, monihankainen vene, jollaisilla järviseutujemme asukkaat vars. entisinä aikoina tekivät kirkkomatkansa. **-vieras** *s.* kirkon-, kirkossakävijä; kirkkomatkalla jssak vieraileva henkilö. **-vihkiäiset** *s. mon.* kirkossa tapahtuvat vihkiäiset. **-viini** *s.* ehtoollisviini. **-virsi** *s.* **-virsikirja** *s.* vars. kirkon käyttöön virallisesti hyväksytystä virsikirjanlaitoksesta. **-vuo|si** *s.* kirkkokunnittain vaihteleva, ev.-lut. kirkossa adventista seuraavaan adventtiin kestävä vuosi, jonka kuluessa kirkko(kunta) määräjärjestyksessä viettää juhla- ja pyhäpäiviänsä; vrt. kirkollisvuosi. | Kristillinen k. Kreikkalaiskatolinen k. K:den alkaessa. **-väki** *s.* kirkonkävijät, kirkkomiehet, kirkkokansa, -rahvas; vrt. kirkonväki. **-väärti** *s.*, vars. *puhek.* kirkonisännöitsijä. | Pitäjän vanha k. **-yhdyskunta** *s.* tav:mmin kirkkokunta. **-yleisö** *s.*

kirk|kua[18] *v. murt.* -kuna[14] *teonn.* kirkua. | Miksi k:ut ja keikuttelet päätäs KIVI.

kirkolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** kirkkoon kuuluva t. sitä koskeva, kirkolle ominainen, kirkon, kirkko-; joskus: hengellinen. | K. viranomainen, ruhtinas. Maan k. keskus. K:set juhlapäivät. K. hallinto, järjestys, laki, kansanopetus, verotus. K. hautaus, vihkiminen. K:set olot. K. taide. K:set käsityöt, sävelteokset. K. ja lahkolaiskristillisyys. Tampere kuului k:sesti pitkän aikaa Messukylän kirkkoherrakuntaan. — *Yhd.* korkea-, matalak. **2.** *harv.* kirkon ulkonaisia muotoja tarkasti noudattava t. niiden mukainen, kaavamaisen uskonnollinen. | K. käytöstapa. Ulkonainen k:suus eli tapakristillisyys. Kaarlo Bergbom ei ollut pienimmässäkään määrässä k., koskaan ei hän käynyt kirkossa eikä koskaan tutkinut jumalansanaa J.FINNE.

kirkollis|aiheinen *a.* K. maalaus. **-asiaintoimituskunta** *s. hist.* kirkon ja opetuslaitoksen hallintoa hoitanut Suomen senaatin toimituskunta. **-halli|nto, -halli|tus** *s.* kirkkokunnan järjestysmuodon mukainen hallinto, hallitus. | Kreikkalaiskatolinen k. Seurakuntien k:tusta varten maa on jaettu hiippakuntiin ja nämä rovastikuntiin. **-kokou|s** *s.* jnk maan kirkon t. kirkollisen määräalueen, joskus koko kirkko- t. kristikunnan edustajien kokous; konsiili, synodi; vrt. kirkonkokous. | Ekumeeninen k. Konstanzin k. Reformatoriset k:kset. — *Erik.* Suomen yleinen k. 'maamme ev.-lut. kirkon joka viides vuosi, joskus myös ylimääräisesti kokoontuva edustuselin, joka tekee ehdotukset kirkkolain muuttamiseksi, hyväksyy käytäntöön kirkolliset kirjat ja päättää muutenkin kirkkoa koskevista asioista'. **-maksu** *s.* tav. kirkollisveroista. **-metsä** *s.* **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* K. hallitsija. Kirkollis-, joskaan ei uskonnollismielinen talonpoika. **-ministeri** *s.* kirkollisministeriön päällikkö. | Ruotsin, Saksan k. **-ministeriö** *s.* kirkon, us. myös opetuslaitoksen hallintoa eräissä maissa hoitava ministeriö. **-päällikkö** *s. hist.* kirkollisasiaintoimituskunnan päällikkö Suomen senaatissa. **-toimituskunta** *s. hist.* kirkollisasiaintoimituskunta. **-vastainen** *a.* par. kirkonvastainen. **-vero** *s.* kirkon jäseniltään keräämä vero. | Maksaa k:nsa. **-verotus** *s.* **-virasto** *s.* Turun arkkihiippakunnan k. Valtion ja k:n virkatalot. **-virkakun|ta** *s.* kirkon virkamiehet, us. myös erinäiset palvelijat. | K:nan leski- ja orpokassa. **-virkatalo** *s.* kirkollisvirkakunnan palkkaukseen määrätty maatila. **-vuosi** *s.* ev.-lut.

seurakuntien mm. papiston palkkauksessa noudattama, toukokuun 1. p:nä alkava vuosi; vrt. kirkkovuosi.

kirkon|aika *s.* kirkonmenojen, jumalanpalveluksen aika, kirkkoaika. | K:ajan jälkeen. Älä tee käsitöitä k:aikana! **-aita** *s.* **-arkisto** *s.* kirkkoherranviraston virallisten luetteloiden ym. asiakirjojen kokoelma, seurakunnanarkisto. **-avain** *s.* **-eteinen** *s.* **-haavi** *s.* kolehtihaavi. **-haltija** *s.* Tarinat k:sta. **-harja** *s.* kirkonkaton harja. **-holvi** *s.* **-häpäisijä** *s.* **-häpäisy** *s.* **-ikkuna** *s.* Lasimaalauksin koristetut k:t. **-isännöitsijä** *s.* seurakunnan omaisuuden hoitaja, joka vuosittain tekee toimestaan tilin kirkonkokoukselle t. kirkkovaltuustolle, kirkkoväärti. **-isäntä** *s.* epävirallisessa kielenkäytössä = ed. **-johtaja** *s.* Abessinialaiset k:t. **-kassa** *s.* = kirkonrahasto. **-katto** *s.* **-kello** *s.* Vaskinen k. K:t soivat, kumahtelevat. Soittaa k:ja. **-kirj|a** *s.* papiston pitämiä luetteloita seurakunnan jäsenistä ja kirkollisista virantoimituksista: pääkirja, kastettujen kirja, rippilasten luettelo, vihittyjen kirja tms. | Merkitä k:aan. Seurakunta, jossa jku on k:oissa. **-kirou|s** *s.* panna, interdikti. | Julistaa jku, jk alue k:kseen. Niskoittelevia seurakuntalaisia rangaistiin k:ksella. **-kokou|s** *s.* laillisesti kuulutettu seurakunnan jäsenten kokous, jossa neuvotellaan ja päätetään seurakunnan yhteisten asiain hoidosta; vrt. kirkolliskokous. | K:ksen päätös, pöytäkirja. Hartolan k. **-kukkaro** *s.* *kans.* kirkon-, kolehtihaavi. | Pudottaa lantti k:on. **-kukko** *s.* kirkon tornissa oleva kukon muotoinen tuuliviiri. **-kylä** *s.* seurakunnan (pää)kirkon ympärillä oleva kylä maalaiskunnassa. | Ylöjärven k. K:n kauppias, suutari. Lähteä k:än. K:än on matkaa lähes 10 kilometriä. **-kyläläinen** *s.* **-kymmenykset** *s. mon. hist.* kirkolle suoritetut kymmenykset. **-kynttilä** *s.* **-kävij|ä** *s.* jumalanpalvelukseen jnak määräkertana t. jatkuvasti osaa ottava henkilö, kirkossakävijä, kirkkomies; *mon.* kirkkoväki, -kansa. | Joukko k:öitä. K:ät ovat jo paluumatkalla. Hän ei ollut erityisen ahkera k. **-käyminen, -käynti** *s.* osanotto jumalanpalvelukseen t. -palveluksiin, kirkossakäynti. | Jokapyhäinen k. K. oli vuoden aikana hiukan lisääntynyt. **-laiva** *s.* ks. laiva II.2. **-lattia** *s.* **-maa** *s.* **1.** tav:mmin kirkkomaa. | K:n multa. Emmehän joudu edes - - kunnialliseen k:han, vaan tähänpä nukahdamme viimein korppien ja kotkien nokittaviksi KIVI. **2.** kirkon maaomaisuuksista. | Entiset k:t joutuivat aatelisten haltuun. **-meno** *s.*, us. *mon.* **1.** kirkossa pidettävä jumalanpalvelus. | Hartaat, pitkäveteiset k:t. Pitää k:t. Ennen k:jen alkamista. K:n, k:jen aikana, jälkeen, päätyttyä. **2.** kirkollisista toimituksista ja juhlamenoista. | Ehtoollinen oli k:ista tärkein. Kullakin uskontokunnalla on omat k:nsa. **-mie|s** *s.* kirkon palveluksessa oleva henkilö, vars. pappi; us. myös = kirkonopettaja; vrt. kirkkomies. | Etevä, vaikutusvaltainen, tunnettu k. Hän on maamme huomattavimpia k:hiä. Toinen k., lukkari. Maallikot ja k:het. — *Hist.* kuudennusmies. **-mult|a** *s.* kirkon-, hautausmaan multa. | Haudata, peittää jku k:iin. K. taika-aineena. **-mä|ki** *s.* Väkeä kerääntyy k:elle. Hilma olikin sellainen vaimo, jota kelpasi k:ellä näyttää.

kirkon|opettaja *s.* kirkonopin tuntija t. selittäjä, kirkonmies; joskus: kirkkoisä. | Luther k:opettajana. Aleksandrialaiset k:opettajat Origenes ja Augustinus. **-op|pi** *s.* Luterilainen k. Usko k:in ehdottomuuteen. Poiketa vallitsevasta k:ista. **-ovi** *s.* **-paikka** *s.* Vanha k. **-paimen** *s. kuv.* papeista. | Kunnioitettu k. arkkipiispa G. Johansson. **-palvelija** *s.* kirkkoneuvoston kirkon palvelukseen ottama maallikko; joskus yl. kirkon palveluksessa olevista henkilöistä (papeista, kanttoreista yms.). | Suntio, kellonsoittaja ym. k:t. Papiston ja k:in palkkaus. Harras k., rovasti N.N. **-palvelus** *s.* jumalanpalvelus; kirkon harjoittama palvelutyö. **-penk|ki** *s.* Istua k:issä. **-permanto** *s.* **-porras** *s.*, tav. *mon.* **-portti** *s.* **-rahasto** *s.* seurakunnan yleisrahasto, josta yleensä suoritetaan kaikki juoksevat menot ja johon tarvittava summa kootaan vuosittain verotuksella, kirkonkassa. **-rakennus** *s.* **-rakennusrahasto** *s.* **-rakentaj|a** *s.* Suomalaisia k:ia 1600—1700-luvulla. **-rangaistus** *s.* kirkon määräämä rangaistus. | Julkinen k. **-raunio** *s.*, us. *mon.* **-risti** *s.* Auringossa välkkyvät k:t. **-rotta** *s.* Köyhä kuin k. 'rutiköyhä'. **-ryöstäjä** *s.* **-ryöstö** *s.* **-seinä** *s.* Paksut, harmaat k:t. **-seu|tu** *s.* K:dun osuuskassa. **-tapuli** *s.* **-tila** *s.* kirkon omistama maatila. **-tii|i** *s.* kirkon omaisuudesta pidettävä tili. | Vajaus k:eissä. **-tontti** *s.* **-torni** *s.* Ristihuippuinen k. Kaupungin yläpuolelle kohoavat k:t. K:n korkuinen puu. Viimeiset lyönnit kaikuvat k:sta. **-täytei|nen** *a.* Saarnata k:selle kuulijakunnalle. **-uudistus** *s.* kirkon opin t. hengen uudistus. **-vaivainen** *s. vanh.* seurakunnalta köyhänapua saava henkilö. **-varas** *s.* **-varkaus** *s.* **-vartija** *s.* kirkonpalvelija, jonka tehtäviin kuuluu kirkon järjestyksen ja siisteyden valvominen, sen ovien avaaminen ja sulkeminen, kuulutusten vieminen saarnatuoliin, kolehdin kanto yms., suntio, (nykyisin vars. kaupunkiseurakunnista puhuen:) kirkon vahtimestari; *syn. kans.* unilukkari. **-vastai|nen** *a.* K. lahko. K. oppi, politiikka, kiihotustyö. Rangaistukseksi k:sista mielipiteistään N.N. poltettiin roviolla. **-vihkiäiset** *s. mon.* **-väki** *s. myt.* kirkon ympäristössä ja hautausmailla asustavat vainajaolennot t. siellä vaikuttava myytillinen voima, hautausmaan-, kalmanväki; kalmalaiset, manalaiset, menninkäiset. | Homenaamainen k. Kuoleman hetkellä talon piirittää k., pieni, mustapukuinen kansa.

kirkossa|kävijä *s.* Ahkera, nöyrä k. K:kävijöiden lukumäärä noussut. **-käyn|ti** *s.* Sunnuntaiset k:nit. K:nin jälkeen. **-olija** *s.* **-olo** *s.* Kesken k:a.

kirkot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* = seur. | Pappi k:teli vaimon. Mennä k:eltavaksi. Synnytyksen jälkeen vaimon tuli ennen k:telua pysyä vierailta piilossa.

kirkot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* ks. kirkkoonotto. | Olla k:ettavana.

kirku[1*] *s. harv.* kirkuna. | Voittaisipa k. tämä /

kurjet Pohjan soilla KIVI. Voi, voi sitä k:a! TALVIO.

kirku|a[1*] *onom.v.* (heikkoasteiset muodot harv.) -na[14] *teonn.* huutaa korkealla, us. myös räikeällä äänellä, kiljua. | K. kipuaan, riemusta. K. täyttä kurkkua. Kimakka k:na. K. niin että korvia viiltää. K. ja parkua. Lapset, sähkösanomain myyjät k:vat. Kiru vielä enemmän! Lokkien, haukkojen k:na. Reen jalakset k:vat. Työmaalla k:u kaksi sahaa. Viulu kitisi ja k:i kuin vanha kaivonvintti. — *Kuv.* K:va pakkanen. Nälkä k:u suolissa. Kolkko tyhjyys k:i vastaan kaikkialta TALVIO. — Vars. *kirkuva* (a.) räikeä, silmäänpistävä, huutava. | K:vat värit. K:van punainen, kirjava. K:va juliste, mainos. K:va ristiriita. Synnillisten tekojen k:va räikeys ja alhaisuus.

kirkuja[16] *tek.* Äiti lullasi pientä k:a nukuksiin.

1. **kirma**[10] *s. harv.* hillitön, huima juoksu, kirmaaminen. | Pojat tulivat k:ssa pihalle. Vauhkopäiden hullu k. KILPI.

2. **kirma**[10] *s. kans.* ajelureen korkea, kaartuva keula, joka suojaa reessä istujia lenteleviltä tieroilta.

kirmail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kirmata. | K:evat lapset. Vasikat k:evat laitumella.

kirmais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* **1.** < kirmata. | K. pakoon, tiehensä. K. ovesta pihalle. K. johtoon. Pää koholla k:ee ratsu eteenpäin. — *Kuv.* - - äskeiset mietteet k:ivat kuin vallattomat varsat avatusta karsinan portista KARHUM. **2.** *harv.* vihlaista, karmaista. **a.** äänestä. | [Alhaalta] kajahtaa k:eva varotushuuto KIANTO. - - reen rautapohja [painui] terävämmin jäätikköön, joka k:ten kajahti vastaan IVALO. **b.** tuskasta, kivusta: kirpaista. | K:eva jano KIANTO. [Pakkasessa] hän tunsi äkkiä korvissaan kirpeän k:un AK.

kirmak|ka[15*] *a. harv.* -asti *adv.* kirpeä, kirpakka, kipakka. | K:kaa sinappia. Hieno, raikkaan k. maku. K. pakkanen. Laukaus kaikui k:asti läpi kiveliön.

kirma|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* juosta hillittömästi, riemukkaasti, valtoimena; juoksennella sinne tänne, kirmailla. | Juosta k. K. jkn perässä. Pojat k:avat pitkin katua. Lasten k:avat askelet. Ratsu, poro k:a. Vasikoiden k:aminen laitumella. — [Pääskyset] k:avat soutumiehen yläpuolella M.RAPOLA. — *Kuv.* - - hätä k:si heidän kantapäissään KIVI. Ajatukset, ah, kiuruina k:ten / ylös lentävät aamuun *KAILAS. Aika on k:nnut, / vain sinä jäit A.KIVIMAA.

kirme|ä[21] *a. harv.* -ästi *adv.* kirpeä, kirmakka. | Karskautella k:itä kirouksia. Pääskyset lentelivät k:ästi visertäen.

kirnu[1] *s.* astia, jossa kermasta sitä porkkamaisella männällä t. pyöritettävällä rattaalla kovasti liikuttaen valmistetaan voita. | Korkea ja kapea kansanomainen k. - - emo aitan kynnyksellä / k:a kolistamassa KAL. Vaikka kahden maailmassa ja samassa k:ssa, niin en sittenkään huolisi [puolisokseni] SP. — *Kuv.* kansanomaista mäntäkirnua ajatellen. | Koliseviksi k:iksi kuluneet laakerit. Hete imaisi miehen vyötäisiä myöten k:unsa. Tämä naiminen - - on häneltä loiskaus onnettomaan k:un KIVI. Toivottaa, manata jku hiiden k:un. — *Leik.* tykistä. | Venäläiset - - panivat kaikki k:nsa yhtaikaa soimaan IVALO. — *Yhd.* voik.; puu-, tammik.; kampi-, kone-, mäntä-, pysty-, tynnyrik.; kynttiläk.; teerenk.; hiidenk.; rauta-, tulik.

kirnuaja[16] *tek.* < kirnuta.

kirnuamisläm|pö *s.* Voin kiinteys, vesipitoisuus ym. seikat riippuvat läheisesti k:möstä.

kirnuamus[64] *s.* tav:mmin kirnuus.

kirnujais|et[63] *s. mon.* kirnuuksesta annetut maistiaiset, kirnunpettäjäiset. | Antaa voileipä k:iksi.

kirnu|lintu *s. kans.* haapana. **-maito** *s.* kirnupiimä. **-n|mäntä** *s.* porkkamainen mäntä, jolla kerma kansanomaisessa pystykirnussa saatetaan liikkeeseen. | Aura arpoja parahin, k. tarpoimia SL. **-piimä** *s.* se osa kermasta, joka jää jäljelle, kun suurin osa sen rasvasta on kirnuttaessa muuttunut voiksi, kirnumaito. | Litra, lasillinen k:ä.

kirnu|ta[39] *v.* -nta[15*] *teonn.* tehdä kermasta kirnussa voita. | Kerman k:aminen. Vastak:ttua voita. — *Kuv.* kirnunmännän edestakaista liikettä ajatellen. | Pyykkivaatteiden k:aminen pesumännällä. K. [= pumputa] vettä veneestä. K. nenällään. - - meri oli saattanut senkin [hukkuneen ruumiin] k. silpuksi ennen aamua H.ASUNTA.

kirnutynnyri *s.* kampikirnun tynnyrimäinen astia.

kirnuuntua[1*] *v.* = kirnuutua.

kirnuu|s[64] *s.* yhdellä kertaa kirnuttava kermaerä, kirnuamus. | K. selkenee, tulee voille. Kettu - - kaasi k:ksen ja söi voin KS.

kirnuutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* kirnuuntua) < kirnuta. | Kerma k:u voiksi.

kirnuvaivaaja *s.* meijereissä käytetty kirnu, jossa voi kirnuamisen päätyttyä voidaan pestä ja vaivata valmiiksi.

kiro[1] *s.* = kirous. **1.** *harv.* Häneltä pääsi karkea k. [Tyttö] sai ansiottaan k:ja ja joskus riipaisujakin SILL. Ei kissa k:ihin kuole SL. **2.** vars. *mon.* **a.** liittyen vanhaan käsitykseen, että jkn kirous t. paha toivomus voi aikaansaada onnettomuutta. | Noidan k:t. Joutua k:ihin. Olla jkn k:issa. Päästää k:ista. Peruuttaa, parantaa k. K:jen poistaminen jänislangoista. Taiat, varauskeinot k:ja vastaan. Häneen eivät k:t pysty. | - - ei usko Simo vieläkään Jantukan k:iksi onnettomuuttaan. Ei usko, vaikka näkee vaimonsa kuihtuvan KATAJA. — *Yhd.* sukuk. **b.** Puoluekiihkon k:t. Köyhyyden, työttömyyden, juoppouden k:t. Leskeyden k:t. Rajan k:t. Kohtalon k:t. Idän k:t. — Eihän tuo ole hinnan k:issa [= liian kallis] HAANPÄÄ.

kiroilija[14] *tek.* < seur. | Paha, kova k.

kiroil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kirota 1. ja 3. | K. kuin turkkilainen, ukkonen. Katupoikien k:u. Kieltää k:emasta. — K. työnantajaansa. Hevosmiehet k:ivat jokaista mäennyppylää. - - joka k:ee isäänsä tai äitiänsä, hän on rangaistava kuolemalla VT[V]. — *Kuv.* Metso k:ee naavaisen kuusen latvasta. Liimapaperissa k:evat kärpäset.

kiroilusana *s.* kirosana.

kiroilutt|aa[2*] *kaus.v., 3. pers.* < kiroilla. | Minua vuoroin k:i, vuoroin itketti. Omaisuus, omaisuus, se humiseee -- synkkänä ja k:avana, joskus riemastuttavana talojen ja tönöjen yllä SILL.

kiroisa[13] *a. harv.* kova t. hanakka kiroamaan. | K. mies. Tuli vanhetessaan yhä ärtyisämmäksi ja k:mmaksi.

kiro|logi[4] *s.* kirologian harjoittaja. **-logia**[15] *s.* käsitutkimus. **-mantia**[15] *s.* kädestäennustaminen, kädenkatsominen. **-mantti**[4*] *s.* kädestäkatsoja.

kiron|alainen *a.* kirouksessa, kiroissa oleva, kirottu. | K. henkipatto.

kirooja[10] *tek.* < kirota. | Kirotauti uskottiin voitavan parantaa lyömällä k:a suulle, niin että siitä tuli verta.

kirosan|a *s.* Perkele, perhana, helvetti ym. k:at. Lievä, karkea k. Ladella, syytää k:oja. Höystää puhettaan k:oilla.

kiroskella[28] *frekv.v.* tav:mmin kiroilla.

kiro|ta[38] *v.*)(siunata. **1.** lausua kirosana t. -sanoja, noitaista, noitua. | K. karkeasti. K. täräyttää. K. hampaittensa välistä. K. kuin ukkonen. K. niin että korpi raikuu. K. vastustajalleen, hevoselle. Ei köyhän sanaa k:amatta uskota SP. -- jokin tavallinen raaka talo, jossa isäntä k:si, emäntä haukkui ja kylän miehet pitelivät piikoja SILL. — *Kuv.* K:ava varpusparvi. Kukko k:aa ärrää säristäen. **2.** kutsua Jumalaa t. muita yliluonnollisia voimia kohdistamaan vihansa t. rangaistuksensa jkhun t. jhk, toivottaa jklle t. jllek jtak pahaa Jumalan tms. nimessä; kirkosta: julistaa pannaan; Jumalasta tms.: tuomita ikuiseen kadotukseen. | K. jku kavaltajana. Isä k:si poikansa. Oman heimonsa k:ama. K. itsensä. Kirkolliskokous k:si Wycliffin opit. Jumalat ovat meidät k:nneet. Menkää pois minun tyköäni, te k:tut, -- iankaikkiseen tuleen UT. [Jumala Aadamille:] -- k:ttu olkoon maa sinun tähtesi VT. 3. lieventyneenä: sättiä, sadatella, moittia, manata, noitua, pahoitella, harmitella. | Hiljaisessa mielessäni k:sin noita hullutteliјoita. Omaa tyhmyyttäni k:an koko elinaikani. Erkki k:si seikkailunhaluaan, joka oli hänet tälle retkelle saattanut. — Hän k:si minut alimpaan helvettiin. Olin jo k:amaisillani koko puuhan helvetin kuuseen. — *kiro|ttu* (a.) -tusti (adv.) viheliäinen, kehno, kurja, surkea. | K:ttu viettelijä, joukkokunta. Se k:ttu äijä, moottori. Tämä k:ttu sairaus, kieliriita. K:ttua, kun en sitä huomannut! Niin k:tun laiska, kylmä. Meillä oli k:tun huono onni. Menetin k:tusti rahaa.

kiro|tauti *s. kans.* kiron aiheuttamaksi kuviteltu tauti. **-tulva** *s.* kirosanojen paljous, tulva. | Sain osakseni sellaisen k:n, että katsoin parhaaksi vaieta.

kirou|s[64] *teonn.* vrt. kiro. **1.** < kirota 1. | Jättkien k:kset. Karkea, synkkä, mehevä k. Tärisevä k. Singota, lasketella k:ksia. Päästää suustaan pitkä k. Höystää puhettaan k:ksilla. **2.** < kirota 2. | Isän k:ksen vaikutus lapseen. Lapin noidan k. K. taikana. Kirkon, valtion k. (myös ◡). Uhata k:ksella. Julistaa k:kseen. Salainen k. seuraa häntä elämässä. Kuolema ja k. vihollisellе! Tehdä j:tak k:ksen uhalla. **3.** avarammin: ankaran paha t. haitallinen asia, jhk kiinteästi liittyvä t. jnk aiheuttama paha, vitsaus. | Väkijuomien, työttömyyden, sodan k. Synnin k:ksen painama ihmiskunta. Yhteiskuntaa uhkaava k. Työtä pitävät monet vain k:ksena. Velaksimyynti on vähittäiskaupan suurimpia k:ksia. Kivet olivat ainaisena k:ksena kyntäjälle. K:ksen tavoin painava verotaakka. Teko, joka koitui k:kseksi koko isänmaalle.

kirous|sana *s.* kirosana. **-tuomio** *s.* Kirkon julkinen k.

kirpais|ta[24] *v.* (vars. akt. I partis:ssa) -u[2] *teonn.* aiheuttaa (nopea, ohimenevä) kirpeyden aistimus t. tuntemus, vaikuttaa kirpeästi. **1.** tuntoaistimuksista. **a.** ohimenevän (lievän) pistävän kivun, kirvelyn tunteesta. | Ruven irtoaminen k:i kättä. Iskut tuntuivat k:evan kuin tuli. Silmiä k:ee. Haavaa k:i kipeästi. — *Kuv.* Sydäntä, mieltä k:eva sääli, kokemus. On k:evaa, että --. **b.** lämpöaistimuksista. | K:eva pakkanen. Yön k:eva kylmyys. Aamun viileys tunkee k:evan suloisesti paidan lävitse WALTARI. K:evan kylmää vettä. **2.** maku- ja hajuaistimuksista. | Kieltä k:evaa lääkettä, kastiketta. Piparjuuren k:eva maku. Ruokalistassa ei ollut mitään k:evaa. — K:eva meren, savusaunan tuoksu. — *Kuv.* K:evan pirteä huvinäytelmä. **3.** *harv.* näkö-, vars. väriaistimuksista. | Maton k:evan raikkaat värit.

kirpak|ka[15*] *a. harv.* -asti *adv.* kirpeä, kipakka, kirmakka. | K. pakkanen. Kalskahtava, k. ääni U.KARRI.

kirpale[78] *s.* hyvin pieni kappale, palanen jtak, muru, kipene, nokare. | K. voita, leipää.

kirpeloi|da[30] *v.* = kirpelöidä. | -- tämä kuluttava, k:va ikävä AHO.

kirpel|ä[12] *a. harv.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kirpeä. | Sitruunan k. maku. K. tuoksu. K. poltto rinnan alla. Kielitaistelun k:yys. Runon k. sävy.

kirpelö|idä[30] *v. harv., 3. pers.* (*rinn.* kirpeloida) kirvellä. | Jalkapohjia k:i AHO. Uutelan kielellä k:i myrkyllinen sana LINN. Hiukkasen se sentään k:i tuo -- yliolkaisuus LEINONEN.

kirpeyt|tää[2*] *v.* tehdä kirpeä(mmä)ksi. | Sinapilla k:ettyä kastiketta.

kirpeytyä[44] *v.* tulla kirpeä(mmä)ksi.

kirpe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* **1.** maku- ja hajuaistimuksista: (lievästi) pistävän makuinen t. hajuinen, kitkerä(hkö), katkera(hko), karvas, pikantti. | K. juusto, lääke, mauste. K:ää kuin etikka. K. maitiaisneste. Poltella k:ää sikaria. Sitruunan raikkaan k. maku. Maistua k:ältä. K:än suolainen. — Puutarhakukkien k. tuoksu. K:ää meren hajua. Tuoksua k:ästi. Kesantomaitten vaot henkivät k:ää, ikävöivää lemua TALVIO. **2.** tuntoaistimuksista. **a.** ilmasta, säästä: raikkaan t. purevan viileä t. kylmä, pureva. | K. syysilma, talvipäivä. K. tuuli. K:än kylmä, raikas sää. Nukkua aitan k:ässä kylmässä. — *Harv.* Löylyn k:in kuumuus lehahtaa hetkessä ohi. **b.** harvemmin kivusta, tuskasta: kirvelevä, kimoileva, vihoittava, katkera, karvas. | K. korva-

puusti. Päätä leikkasi k. kipu. Haavan pahin k:ys on hellittänyt. — *Kuv.* Tuskan tuottama k. nautinto. Nuoruusvuosien k:ät kokemukset. Kärsiä k:itä vastoinkäymisiä. **3. a.** näköaistimuksista: voimakkaasti erottuva, räikeä, silmäänpistävä. | K:ät värisävyt. K:än keltainen, punainen, vihreä. **b.** kuuloaistimuksista: terävä, vihlova, kimakka. | K. kirkaisu, haukunta, kellonsoitto. Tilhien k. viheltely. Pimeydessä kajahti k. laukaus. **4.** puheesta, kirjoituksesta ym.: kärkevä, terävä, pisteliäs, pureva, kursailematon, nenäkäs. | K. arvostelu, huomautus, moite. K. artikkeli. Käyttää k:itä sanoja. K. kielenkäyttö, huumori, satiiri. Pakinoida k:ään tyyliin. K. kieli, kynä. K. poleemikko. Hiukan k. muija. Hymyili k:ästi. -- sanat ja vastaukset, joihin helpostikin sekaantui malttamatonta k:yttä, joskus tuskastumistakin SILL.

kirpeähkö[1] *mod.a.* K. juusto, retiisi, kahvisekoitus.

kirpeä|kastike[53] *s. ruok.* sinappia, etikkaa, valkopippuria tms. sisältävä kirpeän makuinen kastike. | Kylmä kala tarjotaan k:kastikkeen kera. **-n|makuinen** *a.* myös ⌒. | K. juoma, sieni, happo. **-sanainen** *a.* K. vastalause.

kirpilä[15] *s. harv.* kirpale.

kirpistell|ä[28] *frekv.v.* < seur. | -- silmiään k:en kapeiksi raoiksi TALVIO.

kirpist|ää[2] *v. harv.* kipristää. | K:i vähän nenäänsä LASSILA.

kirpoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kirvota. | Kyynelet k:evat silmistä. Napit vain k:ivat reväistessäni paidan auki. -- sitä mukaa kuin muistin kerä hetki hetkeltä k:i SILL.

kirpoutu|a[44] *v. harv.* kirvota. | Tuossa tuulenpuuska jo kiidättelee k:neita lehtiä pitkin maata ALKIO.

kirp|pa[10*] *s.* **1.** K:at 'Halticinae, lehtikuoriaisten heimoon kuuluvia, 1,5—4 mm pitkiä, hyppytaitoisia kovakuoriaisia, jotka jyrsivät kasvien lehtiin pieniä reikiä, maakirput'. — *Yhd.* aaltojuova-, juova-, ruostek.; juurikas-, vattu-, viljak. **2.** *mets.* loukun tms. viritystikku t. -pulikka. | Nakin, satimen k. **3.** eräissä peleissä: puupalikka, jota kepillä lyöden lennätetään, pilppu. | Lyödä k:paa l. olla kirppasilla.

kirppa|kärryt *s. mon. maat.* viljelyksillä kirppojen pyydystämiseen käytetty kärrylaite, jonka liimalla t. tervalla siveltyyn lautaan t. vaatteeseen kirpat tarttuvat. **-reki** *s. maat.* vrt. ed.

kirppasilla *s. vaill.* ks. kirppa 3.

kirp|pu[1*] *s.* **1.** K:ut 'Suctoria, lahko ihmisessä ja eläimissä syöpäläisinä eläviä siivettömiä hyönteisiä, joilla on voimakkaat hyppyjalat ja pistävät ja imevät suuosat; vars. ihmisessä elävä Pulex irritans'. Ihmisen, koiran, kanan, rotan k. Pieni, musta k. K. hyppää, puree. Ottaa k. kiinni. K:pujen hävittäminen. Olla k:uissa 'kirppuinen'. Tulla k:puihin. Täi miehessä, k. koirassa SL. Ennen kapan k:puja kaitsee kuin kaksi rakastunutta SL. — *Yhd.* hieta-, lehti-, lumi-, maa-, vesik. — *Kuv.* **a.** kirpun hyppytaitoa ajatellen. | Koimannella kerralla Seinäjoen k. hyppäsi [korkeutta] 195 senttiä. — *Erik.* kirppupelistä. | Pelataanpas k:pua! **b.** kirpun pienuutta ajatellen. | K:un silmän verran [= vähän] SP. Se ei tehnyt k:un [= ei lainkaan] kipeätä SP. Puoli kuuta pulmusesta [kesään], -- kivenviasta [= leivosesta] k:un verran SL. **2.** *harv.* kipene, murunen. | Voin, suolan k.

kirppuinen[63] *poss.a.* Kiukkuinen kuin k. koira SP.

kirppu|jahti *s.* **-peli** *s.* peli, jossa luisia tms. nappeja reunasta painamalla hypitetään jhk kuppiin, rasiaan tms. **-sirkus** *s.* pienoissirkus, jossa opetetut kirput tekevät taitotemppuja.

kirpun|nylkijä *s. kuv.* erittäin saidasta, turhantarkasta henkilöstä. **-purem|a** *s.* Iho täynnä k:ia.

kirra|ta[35] *onom.v.* narista, kirskua. | Kanat k:avat.

kirretty|ä[1*] *v. harv.* mennä kirteen, routaantua. | Syvältä k:nyt maa.

kirri[4] *s. murt.* kalatiira.

kirroosi[6] *s. lääk.* sidesolukon lisääntymisestä johtuva elimen sairaalloinen kovettuminen ja kutistuminen.

kirsi[42] *s.* **1.** routa. | Yhä koveneva k. Kirren vielä ollessa maassa. K. lähtee, sulaa. Kirren aika. Kirren nostama, kohottama maa. K. on kukistanut nurkkakivet. Kylvää siemen kirrelle. -- lukemattomat, armahat muistot / kuin kukat kirren alt' elpyvät taas elohon CAJ. — *Kuv.* Mielen, sydämen k. Hän tunsi kirren sulavan rinnastaan. Oli maisteltu ja k. oli irtautunut HEPOR. Synnin synkkä k. — *Yhd.* kevät-, pohjak. **2.** *geol.* malmimineraaleja, vars. sulfideja ja niiden seuralaisina eräitä silikaattimineraaleja sisältävä muodostuma, kirsimalmi; vrt. karsi 2.

kirsikala *s. kal.* vars. kirsisilakasta.

kirsikan|kivi *s.* kirsikan siementä ympäröivä kova kuori, kirsikanluu. **-kukk|a** *s.* Valkoinen k. Japani, k:ien maa. **-lehti** *s.* K:en käyttö kurkkuja suolattaessa. **-luu** *s.* = kirsikankivi. **-puna** *s.* **-punainen** *a.* ja *s.* K. väri. K. suu.

kirsik|ka[15*] *s.* kirsikkapuun syötävä luumarja; kirsikkapuu. | Kypsä, punainen k. Korillinen k:oita. K:kain kuivaaminen. K:oiden käyttö liköörin valmistukseen. — K:an hedelmät. Viljellä k:oita. — *Kuv.* Huulet kuin k:at. -- suun täyteläisen kypsät k:at T.LYY. — *Yhd.* hapan-, imelä-, linnunk.; juutalaisk.

kirsikka|etanainen *s.* Eriocampoides limacina, eräs lehtipistiäinen ja sen etanamainen toukka, joka elää useiden hedelmäpuiden lehdillä niitä nakertaen, kirsikkapistiäinen. **-hillo** *s. ruok.* **-keitto** *s. ruok.* **-kirva** *s.* Myzus cerasi, eräs kirsikkapuussa elävä lehtikirva. **-koi** *s.* Argyresthia pruniella, pieni koiperhonen, jonka toukat syövät kirsikkapuiden silmuja. **-likööri** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Kahvipensaan k:set hedelmät. **-mehu** *s.* **-pistiäinen** *s.* = kirsikkaetanainen. **-puu** *s.* Prunus cerasus t. avium, ruusukasvien heimoon kuuluvia luonnonvaraisia t. vars. viljeltyjä puita t. pensaita, joiden luumarjat ovat syötäviä. **-suinen** *a.* **-suu 1.** *s.* pienistä, täyteläisistä ja punaisista huulista. | Pieni, sievä k. **2.** *a.* kirsikkasuinen. — *S:sesti.* Rakas k:ni! **-viini** *s.*

kirsi|lahna *s. kal.* pienikokoinen lahna, jonka

sanotaan kutevan tuomenkukkien puhjetessa, touko-, särkilahna; vrt. kesä- l. lehtilahna ja hedelmä- l. ukonlahna. **-malmi** *s. geol.* vrt. kirsi 2.

kirsi|marja *s.* kirsikka. **-puu** *s.* kirsikkapuu. | - - k:t värisivät kypsin marjoin LEHT.

kirsi|salakka *s. kal.* toukokuussa kuteva salakka; vrt. hedelmä-, pääsalakka. **-silakka** *s. kal.* jäiden lähdettyä matalissa rantavesissä elävä isokokoinen, tummahko silakka; vrt. ranta-, syyssilakka. **-vesi** *s.* kirren sulaessa syntyvä vesi.

kirskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pääskysen, hampaiden k:telu. Lumi k:telee jalan alla.

kirska|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[61] *teonn.* < kirskua. | Hampaat k:htavat vastakkain. Kaivonvintti k:htaa. Avaimen k:(hd)us. [Helinän ääni] k:htaa kuin naulaan sattunut sahanhammas LEINONEN. — Nauraa k. SILL.

kirskaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

kirskautta|a[2*] *kaus.v.* < kirskahtaa. | K. hampaitaan. Tuuli k:a vanhaa viiriä tallin päädyssä.

kirske[78] *onom.s.* kirskunta. | Avaimen, ketjun k. Tyttö puri hampaitaan, niin että k. vain kuului.

kirsku|a[1] *onom.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* hampaiden, metalliesineiden tms. hankautuessaan synnyttämästä äänestä; narskua, narista, kirahdella. | Hampaat k:vat. Saranat, jarrut k:vat. Pora uppoaa k:en kallioon. Lasinpalaset k:ivat jaloissa. Hiihtäjien sauvat k:vat jäisellä tiellä. Lokkien, ruislinnun k:na, k:nta. — K:va pakkanen.

kirskulin|tu *s.* K:nut 'Strisores, epämääräinen linturyhmä, johon ennen luettiin mm. kehrääjät, tervapääskyt ja kolibrit, mutta joka uusissa järjestelmissä on hajotettu useihin eri lahkoihin'.

kirskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

kirskut|taa[2*] *kaus.v.* -us[61] *teonn.* < kirskua. | K. hampaitaan. Tytöt nauraa k:tivat kuin rastaat kesäisenä iltana HEPOR.

kirstu[1] *s.* arkku. **1.** suurehko kannellinen, tav. puinen t. metallinen säilytyslaatikko. | Emännän, rykmentin k. Merimiesten k:t. Pohjalaismallinen k. koreine kukkasineen. K:n kansi, lukko. Säilyttää jtak k:n pohjalla. Hänellä on rahaa k:n täydeltä. K. huonekaluna. — *Yhd.* arkisto-, eväs-, kassa-, kirja-, raha-, vaatek.; kihla-, matka-, merimies-, morsius-, myötäjäisk. **2.** ruumisarkku. | Musta k. Pekan ruumis oli viety riiheen k:a odottamaan. — *Yhd.* ruumisk. **3.** *harv.* arkkumainen hirsisalvos t. kivirakenne. | Padon k. — *Yhd.* hirsi-, kivik.

kirstullinen[63] *s.* kirstun täysi. | K. vaatteita.

kirstun|pohja *s.* Kyllä Sannallakin vain on rahaa k:pohjalla [myös *kuv.*: talletettuna]. **-tekijä** *s.*

kirunta[15*] *s. harv.* kirkuna. | Veturin pillin korvia särkevä k. AHO.

kirurgi[6] *s.* **1.** kirurgiaan erikoistunut lääkäri. | K:n veitsi, työkalut. — *Yhd.* aivo-, yleisk.; sotak.; nukkek. **2.** *puhek.* kirurginen sairaala. | Viedä jku k:in. K:ssa pyöräilijän todettiin saaneen aivotärähdyksen.

kirurgia[15] *s.* lääketieteen haara, joka leikkauksilla pyrkii parantamaan tauteja ja vammoja, leikkaushoito. | K:ssa käytettävä luusaha. Plastinen k. Lääketieteen ja k:n tohtori. — *Yhd.* aivo-, hammas-, hermo-, kasvo-, keuhko-, luu-, raaja-, suonik.; sotak.

kirurgi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kirurgiaan kuuluva t. sitä koskeva. | K. sairaala. K:set kojeet, instrumentit. K. leikkaus. Hoitaa k:sesti. K. potilas. Luumätä luetaan k:siin tauteihin. — *Vanh.* K. tuberkuloosi 'tuberkuloosi, joka esiintyy muualla kuin keuhkoissa'.

kirva[10] *s.* K:t 'Aphidoidea, ryhmä nivelkärsäisten lahkoon kuuluvia pieniä, siivellisiä t. siivettömiä hyönteisiä, joihin luetaan nykyisin varsinaisten, so. lehtikirvojen, ja kilpikirvojen heimot'. Useat k:t ovat vahingollisia tuholaisia. — *Yhd.* havu-, juuri-, lehti-, oksa-, runkok.; herne-, herukka-, kaali-, karviais-, kaura-, kirsikka-, luumu-, omena-, papu-, ruusu-, tuomi-, unikko-, valvatti-, viini-, viljak.; kilpi-, pussi-, rakko-, veri-, villak.

kirva|korento *s.* Hemerobius, verkkosiipisten lahkoon kuuluvia hyönteisiä, joiden toukat syövät kirvoja. **-vainokainen** *s.* Aphidius, kirvoissa loisina eläviä pieniä vainopistiäisiä.

kirveen|haava *s.* Saada k. jalkaansa. K. puussa. **-hamara** *s.* Lyödä k:lla. **-isku** *s.* Voimakas k. K:t kajahtelevat. Puu kaatui muutamasta k:sta. **-jälki** *s.* **-lyönti** *s.* **-silmä** *s.* kirveenterässä oleva reikä, johon varsi kiinnitetään. — *Kuv.* Uskoni on luja kuin k. Ohje pitää [paikkansa] kuin k. **-terä** *s.* **-var|si** *s.* tav:mmin kirvesvarsi. | Heilua k:ressa.

kirveli[5] *s.* useista putkikasveista; vars. Anthriscus cerefolium, maustekirveli, jonka lehtiä käytetään keittojen mausteena. — *Yhd.* metsä-, mukula-, ryyti-, saksank. **-nauris** *s.* mukulakirveli.

kirvel|lellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kirveltää. | Häviö k:teli mieltäni.

kirvel|lä[28(*)] *v., 3.pers.* -evästi *adv.* -y[2] *teonn.* polttavasta t. pistävästä kivusta: kirveltää, karvastella, kirpelöidä, kimoilla. **1.** subj:na kivun aiheuttaja. **a.** Suola k:ee (joskus: kirpelee) haavaa, haavassa. Savu k:ee silmiä. Jano k:i ja poltti kurkkua. K:evä lääke. Kasvoja k:evä hiki. Sai k:evän korvapuustin. K:evän kylmää vettä. Polttavien lieskojen k:y. - - joutui kitkerään tervassavuun, joka k:i silmät vettä vuotaviksi NUOLIV. — *Kuv.* Kiittämättömyytesi k:ee mieltäni. Tappio k:i hänen sydäntään. K:evä pettymys, harmi, kiukku, kaipaus. Kuulin k:eviä totuuksia. - - eiköhän sinun sisuksiasi vähän k:e tämän [entisen morsiamen] kuulutusmatka AHO. Minua k:ee tämä pakollinen peräytyminen IVALO. - - pilkka k:i kuin ruoskan kylmä siima KOSKENN. **b.** *yksipers.* Kurkkua, silmiä t. kurkussa, silmissä k:ee 'kurkussa, silmissä tuntuu kirvelyä'. Haavaa, kättä k:ee. Sydänalassa k:i ja poltti. — *Kuv.* Hänen sisässään k:i ja kuohui. **2.** subj:na paikka, elin tms., jossa tuntuu kipua. | Ahavoituneet, k:evät huulet. K:evä haava, vit-

san jälki. Tuntea k:yä ihossaan, jaloissaan. -- k:eepä silmä kuin peeveli! KIVI. Hän tunsi kasvojensa k:evän HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Kuv.* Mieleni k:ee kiukusta. K:evin mielin, sydämin.

kirvel|tää[5] *v., 3. pers.* -lys[64] *teonn.* = ed. (*1.*) Silmiä k:tävä savu. Hiki k:si kasvoissa. K:tävän suolaista puuroa. Tuntiessaan piiskan k:lystä hän alkoi vavista. Haavaa, arpea k:tää. — *Kuv.* Mieltä, sydäntä k:tää. Tappio k:tää sisua. K:tävä ikävä. Suloisen k:tävä kaiho. (*2.*) Haava k:tää.

kirven|nellä[28*] *v. harv.* kirvellä. | Viina, tuo k:televä myrkky. -- sekös meidän sydäntämme k:teli PÄIVÄR.

kirven|tää[8] *v. harv.* tehdä kirpeä(mmä)ksi. | -- ma pilan pippurilla k:nän / nyt juoman LARINK.

kirve|s[67] *s.* **1.** vars. puunkaadossa ja puutöissä käytetty hakkuu- ja veistoase, jossa on raskaahko (metalli)terä ja pitkähkö puuvarsi; vrt. kalso, keltti, nyrhi, piilu, tappara, telso. **a.** Kirvesmiehen, pyövelin k. K:en terä, hamara, tukka, silmä, varsi. Terävä, tylsä, kalso k. K. kädessä, olalla. Heiluttaa, käytellä k:stä. Iskeä, katkaista, halkaista, veistää k:ellä. Napsauttaa k:ensä pölkkyyn. K:en kolke, luske. K. iskee, uppoaa puuhun. Hirret ovat k:en jäljeltä epätasaisia. Ylväs, k:en koskematon hongikko. — *Yhd.* kivi-, metalli-, rautak.; piilu-, putki-, pyörö-, reikä-, vasarak.; hako-, halko-, havu-, kala-, lihak.; hakkuu-, halkaisu-, työ-, veistok.; mestaus-, sota-, taisteluk.; leimak. **b.** *kuv.* Uskoa jhk kuin k:en silmään (myös ◡) 'lujasti, epäröimättä'. K:ellä veistetyt [= karkeapiirteiset] kasvot. Ei Liisakaan ihan k:en jäljiltä ole. Iskeä k:ensä kiveen 'erehtyä, tehdä virhe'. Heittää k:ensä järveen, kaivoon 'luopua toivottomana jstak yrityksestä, jättää jk toimi kesken'. — Uhkaavasta tuomiosta, häviöstä: K. on pantu puun juurelle. Jo on k. pantu puitten juurelle; jokainen puu, joka ei tee hyvää hedelmää, siis hakataan pois ja heitetään tuleen UT. — *Yhd.* pilkkak. **2.** *hist.* yhden kaatomiehen osuus yhteiskaskessa; myös veroyksikkönä. | Niin kuin metsän viljan jaamme jousia myöten, niin jaamme maan viljan k:itä myöten AHO.

kirves|hamara *s.* **-haukka** *s. kans.* = seur. **-kalkku** *s.* **-kuokka** *s.* **-kynä** *s.* pieni t. kulunut kirves, (kirves)nyrhi. **-luku** *s. hist.* **-miehenkynä** *s.* puuhun piirtämiseen t. kirjoittamiseen käytetty vahva, litteä lyijykynä. **-mie|s** *s.* karkeampia puutöitä rakennuksilla yms. tekevä ammattilainen; vrt. puuseppä. | Kiertävä k. K. Kustaa Nieminen. K:hen työkalut. — *Mer.* puusepän ym. teknillisiä töitä aluksessa suorittava vanhempi merimies, timperi. **-niekka** *a.* ja *s.* **-nyrhi** *s.* **-pohja** *s.* kirveenhamara. | Lyödä, kopautella k:lla. Yksi miehistä kolkki k:lla kaloja kuoliaaksi. **-talonpoika** *s. hist.* yhteisten kaskien viljelyyn osaa ottava kiertelevä talonpoika. **-|työ** *s.* Pystyä k:töihin. **-var|si** *s.* K:ren selkä, polvi, ponsi. Veistää, vuolla k:tta. K:teen [= kirveen käyttöön] pystyvä mies. Viiden k:ren pituinen lauta. — [Kysymykseen täysin sopimattomasta vastauksesta, kahden henkilön tarkoittaessa puhuessaan aivan eri asioita, täydellisestä väärinkäsityksestä:] Hyvää päivää — k:tta SP.

kirvinen[63] *s.* Anthus, västäräkkien heimoon kuuluvia pieniä, harmahtavia, kirjavarintaisia ja -selkäisiä lintuja. — *Yhd.* lapin-, luoto-, metsä-, niitty-, nummik.

kirvoit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. kukkaron nauhoja. -- kun vieraat hevostansa irti k:telivat ALKIO.

kirvoit|taa[2*] *kaus.v. kirjall.* -tavasti *adv.* (< kirvota) irrottaa, hellittää, vapauttaa. **1.** *konkr. harv.* K. jkn kahleet, jku kahleista. K. siteet, jk solmusta. K. hihnat olkapäiltään. K. hylje verkosta. K. reki kiveltä. Alma k:ti itsensä tanssittajan käsivarresta. Kätilönä hän on k:tanut maailmaan satoja lapsia. Kiittäkää herrain Herraa -- [joka] k:ti meidät vihollisistamme VT. Hän [Kristus] -- kuolon vangin k:taa HLV. **2.** *abstr.* ja *kuv.* K. pelko, katkeruus sydämestä. K. taakka sielusta. K. jku kiusauksista, synneistä, vaivoista. K. jku kuoleman kammosta. Pula k:ti vihdoinkin otteensa. Itku k:taa surun. Ainon tulo k:ti pingottuneen tunnelman. Kahvi k:taa kielen. Näytelmän sukkeluudet k:tivat katsomosta monta makeaa naurua. Soittoniekka k:ti viulustaan huiman tanssin. — *Erik.* vapauttaa, elähdyttää, herättää. | Viina k:taa mieliä. K:tava sana. Kodin k:tava vaikutus. Kevät k:taa sielun. Tämä varmuus vaikutti k:tavasti nuorukaiseen. -- se kauneus ja tyydytys, millä maatyö k:taa väkeään TALVIO. -- hetken tärkeys k:ti valveille kaiken hänen tavallisen toimintatarmonsa IVALO.

kirvoittaja[10] *tek. kirjall.* Kahleiden k. Toivoa kuolemaa k:kseen.

kirvoittautua[44] *refl.v. kirjall.* < kirvoittaa. | K. kapaloistaan.

kirvoittu|a[1*] *pass.v. kirjall.* < kirvoittaa. | Synnin taakka k:u. K:nut mieli. -- tuntien vainajan läsnäoloa meidän sielumme puhdistuu, k:u ja avartuu TALVIO. Missä lempi lempeen taipuu, / raikas riemu k:u *A.KIVIMAA. — *Harv. konkr.* Sauma k:u auki.

kirvoitus[64] *teonn.*, vars. *heng.* kirvoittaminen, kirvoittuminen. | Tuskan k. Elämä on heille rangaistus ja kuolema k. Julistaa kahlituille k:ta VT.

kirvo|ta[38*] *v.* päästä irti, irrota, hellitä, vapautua, laueta. **1.** *konkr.* **a.** Kahleet kirpoavat. K. kahleista. Koukku kirposi kalan suusta. Kädet, kynnet kirpoavat jstak. Lapsen huulet kirposivat äidin rinnasta. Silmästä kirposi kirkas kyynel. Ote kirpoaa. K. otteesta. — Kynä kirpoaa jkn kädestä [*kuv.* kirjailijan, tiedemiehen tms. kuolemasta]. **b.** us. irtautua ja pudota t. lennähtää. | Puukko kirposi kädestäni maahan. Malja kirposi lattialle. Napit ovat k:nneet takista. Kiveä hakattaessa kirpoavat sirut. Ahjosta kirpoaa kipinöitä. **c.** Helvi kirposi [= ponnahti] jaloilleen. Kyynelet kirpoavat [= nousevat, hersyvät] silmään. **2.** *kuv.* ja *abstr. kirjall.* Hänen kieleltään kirposi kirous. Siellä kirpoaa [= kajah-

taa] meidän äijänkurkuistamme vanha ylioppilasaikainen saunalaulu SILL. Kielenkannat kirpoavat. Kahleista k:nnut mieli. - - katkesi talviset kahleet, / kirposi routa ja kirsi MANN. Tuska, synti kirpoaa. Kyynelten mukana kirposi suru. Kehitys on k:nnut pysähdystilastaan.

kis *interj.* kissan kutsusanana; vrt. se, tse. | Kis kis, pikku mirri!

kisa[10] *s.* **1.** yl. leikki, ilonpito, kisailu. | Lapset pitävät k:ansa. Pihalta kuuluu tyttöjen nauru ja k. **2.** karkelo, tanhu, tanssi; vars. *mon.* tanssitilaisuus. | Itäkarjalaisten k:t alkavat tavallisesti "käsik:lla". Käydä kisoissa. Jo meni Kyllikki kylähän, / noien neitojen k:han KAL. **3.** tav. *mon.* urheilu- t. voimistelujuhla, huomattavat kilpailut. | Olympian k:t. Pohjoismaiset k:t pidettiin Tukholmassa. Voimistelijoiden suurk:t. — *Yhd.* hiihto-, mestaruus-, olympia-, paini-, ratsastus-, talvi-, urheilu-, voimisteluk:t.

kisaaja[16] *tek.* < kisata.

kisailija[14] *tek.* < seur.

kisail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kisata. | Lapset k:evat. Pitkät iltapuhteet vietettiin k:len. K:eva parvi nuoria. Poikien kesken syntyi k:ua parhaista paikoista. Salakat k:evat veden pinnassa. — *Kuv.* Auringon säteet k:ivat laineilla. Valon ja varjon k:u. K:eva piirre suupielessä. Ajatusten k:u.

kisa|kenttä *s.* Kylän nuorison k. Maamme edustajat kansainvälisillä k:kentillä. **-kumppan|i** *s.* He ovat vanhoja k:eita. **-n|pito** *s.* kisailu. | Poikajoukon iloinen k. **-paik|ka** *s.* Nuoren väen k. K:aksi valittiin Helsinki. **-päivä** *s.* Toisen k:n ohjelma.

kisa|ta[35] *v.* pitää kisaa, lyödä leikkiä, leikitellä, iloisesti temmeltää, karkeloida, kisailla; kilvata, kilpailla, kiistata. | Lapset k:avat pihalla. Vanhat katselevat nuorten k:amista. K. jkn kanssa. Metsot kokoontuvat soidinpaikkoihinsa k:amaan. — *Kuv.* Laineet k:avat auringon loisteessa.

kisa|tanner *s.* Nuorten k. **-toveri** *s.* Voittaa k:nsa. Vanhat k:t kohtasivat toisensa. **-tupa** *s.* tanssitupa. | Noissako nokisissasi [vaatteissa] tulisit k:an? AHO. **-veikko** *s.* kisakumppani, -toveri.

kiskais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* (< kiskoa) vetäistä (tav. voimakkaasti), tempaista, nyhtäistä, nykäistä, riuhtaista. | K. voimainsa takaa. Kova k:u. K. köydestä, ohjaksista, kahvasta. K. jkta tukasta. K. jku kumoon. K. jk irti, pois, alas, poikki. Ovi k:tiin kiinni, auki. K. kenkä jalastaan, takki ylleen. Lasta ei saa rajusti k. vuoteesta. Saranoiltaan k:tu ikkuna. K. taimi juurineen. Koira k:i vitjansa kireälle. Hevonen ei jaksa k. kuormaa törmästä. — K:i [= siemaisi] vettä kauhallisen. K. henkisavut. — *Kuv.* K. itsensä irti jstak. K. jkn kuva sydämestään.

kiskaltaa[5] *mom.v.* = ed. | K. puukko tupesta. Soutaa k. yli järven.

1. **kisko**[1] *s.* **1.** jnk pinnan vahvikkeena, joskus myös koristeena käytetty (us. paksuhko) metallilista. | K:illa vahvistettu arkku, bentsiinitynnyri, nurkka. — *Yhd.* side-, vahvikek. **2.** erikoismuotoinen metallitanko t. -lista, jota pitkin, jonka ohjaamana t. varassa jk esine (vaunu, nostokurki, hissi tms.) liikkuu, johto-, johdekisko. | Rautatien, raitiotien k. Liikkua k:illa. K:ja pitkin liukuva työntöovi. Juna suistunut k:ilta. Hissiä ohjaava k. — *Yhd.* raitio(tie)-, rata-, rautatiek.; johde-, johto-, kannatus-, liuku-, ohjaus-, sidek.; katto-, katu-, lattiak.; rauta-, teräsk.; hammask.

2. **kisko**[1] *s. kans.* verileipä, -palttu.

kisko|a[1] *v.* vetää voimakkaasti t. vaivalloisesti ja tav. nykäyksittäin, tempoa, nyhtää, riuhtoa, repiä. | K. jtak perässään. Raskasta kuormaa k:va hevonen. Pieni veturi k:i vaunujonoa perässään. K. köydestä, ohjaksista, kahvasta. K. jkta tukasta, jaloista. Lapset k:ivat toistensa tukkaa. Mies k:ttiin vedestä veneeseen. K. vene maalle. K. takki ylleen, housut jalkaansa. K:i lakin korvilleen. Koira k:i ketjunsa poikki. Tuuli k:o ja tempoo purjeita. Myrsky k:i ovia ja nurkkia. — K. [= soutaa ponnistellen] venettä vastatuuleen. K. jku hereille 'herättää ravistellen (vars. raskaasta unesta)'. — *Erik.* **1. a.** irrottaa vetämällä, kiskoa irti. | K. naula seinästä. K. hammas jklta. Pylväs k:ttiin nurin. K. saappaat jalasta. K:i korkin pullon suusta. K. pellavia. Myrsky k:i puut juurineen maasta. Tuuli k:o kattopäreitä mukaansa. — K. kuori puusta. K. nahka irti. K. tuohta, pettua. K. päreitä (pölkystä). Aikoinaan kattopäreetkin tehtiin k:malla. **b.** vars. *leik.* K:i [= joi] koko tuopillisen yhteen menoon. K. ryyppyjä nahkaansa. K:imme itseemme vankan aterian. Äijä k:o savuja piippunysästään. K. unta 'nukkua (vars. sikeästi), vetää unta'. **2.** *kuv.* **a.** Viima k:i vedet silmistä. Työ on k:nut hänestä kaikki voimat. Loppusuoralla A. k:i itsestään irti viimeisenkin. Tuuma tuumalta L. k:i rakoa kiinni. K. [= saada vaivalla] leipänsä karusta maasta. Totuus on k:ttava hänestä irti hyvällä tai pahalla. Kyllä hänestä juonittelun halu k:taan 'saadaan lähtemään'. Pelto, josta kaikki voima on k:ttu. K. säveliä hanurista, viulusta. Miehet k:ivat [= lauloivat voimakkaasti, vetivät] tuttua laulua. **b.** (kohtuuttomien) maksujen, verojen, korkojen tms. ottamisesta. | K. kansalta kohtuuttomia veroja. K. voittoa, korkoa. K:i huonosta puvusta 20.000 mk. Hintojen k:minen. K. kaupassa. Liike, jossa k:taan sikamaisesti. Tuollainen on jo k:mista! Älkää k:ko keneltäkään älkääkä kiristäkö, vaan tyytykää palkkaanne UT.

1. **-kiskoinen**[63] *poss.a.* < 1. kisko. | Kaksi-, yksik.; raskask.

2. **-kiskoi|nen**[63] *a.* -suus[65] *omin.* Kuiva-, kylmäk.

kiskoja[16] *tek.* vrt. kiskuri. | Tuohen k. Veron, koron k. (myös ◡).

kisko|johde *s.* Työntöoven k:johteet. **-jono** *s.* Rautatien raiteen k. **-järjestelmä** *s.* **-kosketin** *s.* kiskoon kiinnitetty kosketinlaite, joka pyörän painaessa kiskoa sulkee t. katkaisee sähkövirran. **-malli** *s.* **-muoto** *s.* **-naula** *s.* sakara-

kantainen naula, jolla ratakisko kiinnitetään alustaansa.
kiskon|jalka *s.* ratakiskon alustaa vasten oleva osa, kanta. **-jatkos** *s.* **-mit|ta** *s.* Rata rikkoutui parin k:an pituudelta. **-pä|ä** *s.* K:iden väliin on jätettävä rakoa. **-selkä** *s.* ratakiskon päällysosa.
kiskon|ta[15*] *teonn.* < kiskoa. | Kauppias sai syytteen k:nasta. — *Yhd.* päreen-, tuohenk.; koron-, veron-, voitonk.; hintak.
kiskonväli *s. raut.* = raideleveys.
kisko|pari *s.* Radan k. muodostaa raiteen. Satamaan johtaa kaksi k:paria. **-raide** *s.* **-rata** *s.* vrt. köysirata. **-rauta** *s.* **-ruuvi** *s.* vrt. kiskonaula.
kiskot|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* ojennella jäseniään, venytellä. | Nousta haukotellen ja k:ellen vuoteesta. Kissa herää, k:telee, hyppää alas SILL.
kisko|teräs *s.* **-tie** *s.* tie t. rata, jossa liikenne tapahtuu kiskoja pitkin; us. erik. kevytrakenteinen rautatie, kenttärata. | Rautatie, raitiotie ym. k:t. Työmaan, kaivoskäytävän k.
kiskot|on[57] *kar.a.* Tekeillä olevan rautatien kiskotetut ja k:tomat kohdat.
1. **kiskot|taa**[2*] *jakt.v.* < kiskoa. | K. hevosillaan isoja kuormia. K. itsensä mäen päälle.
2. **kiskot|taa**[2*] *v.* varustaa kiskoilla. **1.** K. rata. K:ettaessa jätetään kiskojen päiden väliin rako. **2.** lujittaa metallikiskoilla, raudoittaa. | K. arkku. K:ettu lata.
kiskotu|s[64] *s.* **1.** kiskottaminen (ks. ed.). | K. on edistynyt 20 km. **2.** kiskot, kiskorakenne. | Radan k. on poikki useasta kohdasta. Vankalla k:ksella vahvistettu arkku.
kiskoutu|a[44] *refl.* ja *pass.v.* < kiskoa. | K. irti ahdistajastaan. Puu k:i juurineen maasta.
kiskuri[5] *s.* **1.** kiskoja, nylkyri. — *Yhd.* koronk. **2.** *sot.* tykin itsetoimiva hylsynpoistolaite. **-hinta** *s.* **-korko** *s.*
kismit|ellä[28*] *frekv.v.* **1. a.** < kismittää. | Äskeinen kynnösnauru vielä k:teli KARHUM. **b.** harmitella. | No voi Viitalan ukon vanhat kirkkohousut! k:telee Jooseppi KIANTO. **2.** *murt.* kiskotella. | Isäntä nousi pöytäpenkiltä k:ellen ALKIO.
kismitt|ää[2*] *v., 3. pers.* harmittaa, kiukuttaa, sapettaa, karvastella (mieltä). | Tappio k:ää aika tavalla. Eniten k:i toverien ivailu. Pyrki k:ämään koko asia. Se tässä tahtoo k., että ollenkaan lähdin. — Jkta k:ää. K:i niin, että piti hammasta purra.
kiss|a[10] *s.* **1.** Felis, pitkävartaloisia, notkealiikkeisiä petoeläimiä, joilla on sisään vedettävät, terävät kynnet; vars. kotieläimenä yleinen F. domestica, kotikissa; vrt. katti, kissi, kisu, mirri, kolli. **a.** Iso, harmaa, keltainen k. K:an poikaset. K. vaanii hiirtä. K. pesee silmiään, kehrää. K. naukuu. — *El.* K:an sukuun kuuluvat myös leijona, tiikeri, pantteri, jaguaari, puuma, oselotti ja servaali. — *Yhd.* angora-, koti-, metsä-, villik.; kolli-, naaras-, urosk.; kulku-, rotuk. **b.** lukuisissa sanonnoissa. | He ovat kuin k. ja koira 'vihamieliset toisilleen, eripuraiset'. Kiertää kuin k. kuumaa puuroa. Hiipiä hiljaa kuin k. Väkeä kuin kirjavia k:oja, kuin Vilkkilän k:oja 'paljon, suuri joukko'. Jklla on k:an päivät 'hyvät, mukavat olot'. Myöhäistä hiiren haukotella, kun on jo k:an suussa. Kukas k:an hännän nostaa, jos ei k. itse. Leikkiä k:aa ja hiirtä. K. kiitoksella elää. Panna k. makkaran vahdiksi. Ei makaavan k:an suuhun hiiri tule. Olla kuin k. pistoksissa 'kärsimätön, levoton'. — Eril. ylimielisyyttä, harmittelua yms. osoittavissa ilmauksissa, us. voimasanan t. interj:n tapaan. | K. vieköön! Kyllä minä — k. vie — vielä opetan sinut! K:an häntiä! Menköön vaikka k:an häntään 'mihin tahansa'. | "Saitko?" — "Mitä k:aa!" K. hänet tietäköön! K:an viikset minä sellaisista! K. minä kärpäsistä ja paarmoista, sanoi vaimo silloin kärtyisesti TOPPILA. **2. a.** *kuv.* pajujen nuorista kukinnoista. | Pajun oksissa on k:oja. — *Yhd.* pajunk. **b.** *tekn.* = juoksukissa.
kissa|eläin *s.* K:eläimet 'Felidae, petoeläinheimo, johon kuuluvat kissan, ilveksen ja gepardin suvut'. Puuma on verenhimoinen k. **-emo** *s.* **-hai** *s.* Scylliorhinus catulus, kuumien ja lauhkeiden seutujen merissä elävä pienikokoinen hai, isotäpläinen punahai. **-kala** *s.* = merikissa.
kissamai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. olemus. Hiipiä k:sin askelin.
kissan|askel *s. kuv.* Joustavat k:askelet. **-hyppy** *s. voim.* = kissanloikka. **-hännänveto** *s.* vrt. seur. 2. — Tav. *kuv.* voimainkoetus, -mittely, kiista, kilpailu. | Kilpailun lopussa syntyi tiukka k. Valtakuntien välinen k. **-hän|tä** *s.* **1.** Pöröinen k. **2.** K:nän vetäminen 'kansanomainen voimainkoetus, jossa kilpailijat yrittävät kiskoa (vetosuunnassa olevaa) kapulaa, köyttä tms. toisiltaan'. Ryhtyä k:nän vetoon. — *Kuv.* Hallitus ja eduskunta vetävät k:tää. **-kello** *s.* Campanula rotundifolia, yleinen kellokasvi, jolla on pienehkö, vaalean sininen teriö. **-kulta** *s.* kiille, katinkulta. — *Kuv.* vähäarvoinen korutavara; tyhjänpäiväinen ulkonainen kiilto ja koreus, pintakoreus. | Maksuksi alkuasukkaille annettiin pelkkää k:a. Seuraelämän k. tympäisee mieltä. **-kuppi** *s.* **-kyn|si** *s.* Terävät k:net. **-käpälä** *s.* — *Kasv.* Antennaria dioeca, mykerökukkainen kasvi, jonka pienet mykeröt ovat ryhmittyneet kissan käpälää muistuttavaksi huiskiloksi. **-loikka** *s. voim.* telinehyppy, johon kuuluu hyppy kyykkynojaan telineelle ja haarahyppy telineeltä alas, kissanhyppy. **-luukku** *s.* tav. aitan oven alaosassa oleva kissan mentävä aukko. **-läpi** *s.* = ed. **-minttu** *s.* Nepeta, huulikukkaisiin kuuluvia ruohokasveja. **-nahka** *s.* **-nahkainen** *a.* K. päähine. **-naukujaiset** *s. mon.* tav. jkn asunnon edustalla viheltäen, huutaen ja meluten toimeenpantu joukkomielenosoitus, vihellyskonsertti. | Pitää k. jklle. Ylioppilaiden k. **-pen|ikka, -pen|tu** *s.* Lapset leikkivät k:nun kanssa. Suloinen, vilkas k. **-|poika(nen)** *s.* K:pojat latkivat maitoa. K. leikkii lankakerällä. Joustavat liikkeet kuin k:poikasella. **-päi|vät** *s. mon.* tav. ⌒; ks. kissa 1. b. | Viettää k:iä. **-raato** *s.* **-reikä** *s.* = kissanluukku. **-ristiäis|et** *s. mon. leik. halv.* mitättömistä pidoista, vähäpätöisestä juhla- t. muusta tilaisuudesta. | Joka

k:issä hän on mukana. **-selkä** *s.* Pörrössä oleva k. — *Mer.* aluksen rungon koukistumasta, joka johtuu siitä, että keskilaiva (lastattaessa) laskeutuu, jolloin köli notkistuu alaspäin ja ui alempana kuin aluksen keula ja perä; vrt. sianselkä. **-silm|ä** *s.* **1.** Kellertävät k:ät. — *Kuv.* kiiluvista, terävänäköisistä yms., vars. heikossa valossa näkevistä silmistä. | K:illään hän näkee kaiken. **2.** polku- ja moottoripyörän takaosaan ja liikenneopasteisiin kiinnitettävä värillistä valoa heijastava "silmä". **3.** *min.* yhdensuuntaisia mineraalikuituja sisältävä kvartsi, jota käytetään mykevinä koruina. **-sukuinen** *a.* K. petoeläin.

kissa|perhe *s.* **-peto** *s.* Ilves on maamme ainoa luonnonvarainen k. **-pökkö, -pöllö** *s. kans.* useista pöllölajeista, vars. lehtopöllöstä. **-viikko** *s. kans.* palvelusväen vuotuinen vapaaviikko pyhäinmiestenpäivän jälkeen, itse-, runtu-, römppäviikko.

kissi[4] *s.* vars. hyväilevästi: kissa. | Kyllä vanha k:kin maitoa latkii SL. **-mirri** *s.* = ed. | Silitellä k:ä.

kissun *adv.* ks. hissun kissun.

kistu[1] *s. murt.* kirstu. — *Yhd.* raha-, ruumisk.

1. **kisu**[1] *s. murt.* häkä, kitku, tiku. | Saunassa on k:a.

2. **kisu**[1] *dem.s.* hyväilevästi: kissa. | Kis kis, k., tule tänne!

kisälli[5] *s.* määräajan oppipoikana ollut ja sitten työnäytteet suorittanut ammattilainen (vars. ammattikuntalaitoksen aikana, mutta myös myöhemmin); vrt. mestari, sälli. | Vaeltava k. Julistaa jku k:ksi. K:n arvonimi on vieläkin käytännössä eräillä ammattialoilla. — *Yhd.* kankurin-, leipurin-, maalarin-, nahkurin-, räätälin-, sepän-, suutarin-, vaatturink. **-aika** *s.* K:naan, joka kesti tavallisesti kolme vuotta, kisällit vaelsivat kaupungista kaupunkiin, jopa maasta maahan.

kisällin|kirja *s.* kisälliksi hyväksytylle annettu ammattipätevyyden todistus. **-näyte** *s.* työnäyte, joka oppipojan on suoritettava päästäkseen kisälliksi. **-oppi** *s.* Lähteä k:in. **-todistus** *s.* = kisällinkirja.

kisällivuo|si *s.* Oppi- ja k:det. K:sinaan hän kävi ulkomaillakin.

kisällIys[65] *s.* kisällin arvo; kisällinä olo.

kita[10*] *s.* **1.** nielu; us. väljemmin: kurkku, suu. | Pedon, hauen k. Tervapääskyllä on iso k. Avata k:nsa. K. ammollaan. Joutua jalopeuran k:an. Pelastua suden kidasta. - - suuhun ulvovan sutosen, / karhun kiljuvan k:han KAL. — *Alat.* Tukkia k:nsa 'lakata puhumasta, huutamasta [tms.]'. K. kiinni! Huutaa, kirkua täyttä k:a. — *Kuv.* suu, aukko, kuilu; syöveri. | Oven musta k. Tykit syytävät tulta kidastaan. Uunin k. hehkuu. Tulivuoren k. Kuilu nielaisi heidät k:ansa. Luolan k. ammottaa pelottavana. Koski nielee vedet k:ansa. Syvyys avaa k:nsa. Heittää jk tulen k:an. Pimeyden k. Sodan Moolokin k. Joutua surman k:an. Pelastua kuoleman kidasta. Helvetin, kadotuksen k. - - ja liesi / kuin hornan k. tultaan leiskottaa CAJ. — *Yhd.* leijonank. **2.** *tekn.* ed:een liittyen. | Pihtien, ruuviavaimen, viilapenkin k. 'leukojen välinen avautuma'. Höylän lastuaukko eli k. Kivenmurskaimen k. 'leukojen t. telojen välinen aukko'.

kita-aukko *s.* Ihmisen k. — Koneessa on säädettävä k.

-kitainen[63] *poss.a.* Avara-, iso-, pieni-, pyöreäk.

kita|kaari *s. anat.* Kitakielekkeen tyvestä lähtee kummaltakin puolelta alaspäin kaksi kaarimaista limakalvopoimua, etumainen ja takimmainen k. **-kieleke** *s. anat.* kitapurjeen riippuva kielimäinen jatke, "pikkukieli". **-kulma** *s. tekn.* eril. työvälineiden leukojen t. terien välinen kulma; vrt. kita 2. | Pihtien, saksien k. **-la|ki** *s. anat.* suuontelon katto, joka erottaa sen nenäontelosta, suulaki. | Kova k. 'suulaen kova etuosa'. Pehmeä k. 'kitapurje'. K:en halkio. K. on puhki. Tarttukoon kieleni k:keen, jos - - [alk. VT]. **-lakihalkio** *s. lääk.* = suulakihalkio; vrt. huulihalkio. **-luu** *s. anat.* aivokopan pohjassa oleva luu. **-purje** *s. anat.* suulaen pehmeä takaosa, pehmeä suu-, kitalaki. **-puu** *s. rak.* kattotuolin piiruja vahvisteena yhdistävä vaakasuora puu, sideorsi.

kitara[18] *s.* **1.** etup. säestimenä käytetty luutun kaltainen näppäiltävä kielisoitin. **2.** muinaiskreikkalainen lyyran kaltainen soitin. **-kuoro** *s.* kuoro, jossa laulajat säestävät lauluaan kitaralla. | Pelastusarmeijan k. **-musiikki** *s.* **-n|soittaja** *s.* **-n|soitto** *s.*

kitarisa *s. anat.* etumaisen ja takimmaisen kitakaaren välisessä syvennyksessä oleva imukudosmuodostuma; vrt. nielurisa. **-tulehdus** *s. lääk.* angiina.

kitas|et[63] *s. mon.* **1.** *murt.* kidukset. | Kala nielee koukun syvälle k:iinsa. **2.** *kansat.* nuotan poven suu.

kitasola *s. anat.* suuontelon ja nielun välinen sola, nielusola.

kitat|a[35*] *v.* **1.** kiinnittää, täyttää t. tiivistää kitillä. | K. ikkunanruutu. Kansi k:aan kiinni. Astia voidaan paikata kittaamalla. Sauman kittaaminen umpeen. Pinta on k:tava sileäksi ennen maalausta. **2.** *ark.* ryyppiä, "vetää nahkaansa". | Miehet kittasivat olutta.

kiteetön[57] *kar.a.* (< kide) rakenteeltaan kiteytymätön, amorfinen;)(kiteinen. | K. massa, jauhe. Noki on k:tä hiiltä.

kitei|nen[63] *a.*, vars. *min.* -syys[65] *omin.* kiteiden muodostama, kiderakenteinen, rakeinen, kristalliininen; vrt. ed. | K. aine, pinta. K. rakenne. Valkoista k:stä massaa. K:set liuskeet. K. kivilaji. Marmori on k:stä kalkkikiveä. Suolan k:syys. — *Yhd.* hieno-, karkea-, pienik.

kiteymä[13] *s.* = kiteytymä.

kiteyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* tehdä kiteeksi t. kiteiseksi, saattaa kiteiseen tilaan, kristall(is)oida. | Merivedestä k:tämällä saatu suola. K:etty aine. Puhdistettava aine liuotetaan ja k:etään useita kertoja. — *Kuv.* saattaa jk (tav. ajatus t. esitys) suppeaan, kiinteään muotoon, tiivistää, täsmällistää. | K. ajatuksensa. Puheenjohtaja k:ti päätöksen seuraavaksi ponsilauselmaksi. Kansa on k:tänyt sananlaskuihin paljon elämänviisautta. Yksityiskohtia myöten k:etty ohjelma. Kirjakielen k:täminen selvään muotoon.

kiteytymis|ilmiö *s.* Veden jäätyminen on k. **-keskus** *s.* kohta, jonka ympärillä kiteytyminen alkaa. **-prosessi** *s.*
kiteytymä[13] *s.* (*rinn.* kiteymä) kiteytymisen tulos, kiteytymällä syntynyt muodostuma. | Karkearakeinen k. K. voidaan erottaa liuoksesta suodattamalla. — *Kuv.* Ajatuksen, viisauden k.
kiteytymätön[57] *kielt.a.* K. aine, liuos, sokeri.
kiteyty|ä[44] *v.* muuttua kiteeksi, kiteiseksi, kiteiseen tilaan, kristall(is)oitua. | Suola k:y. K:vä aine. K:nyt kalkkikivi. Jos hunaja k:y, on sitä lämmitettävä. Nesteeseen liuonnut aine eroaa siitä k:mällä. Aine, joka k:y neulasina. — *Kuv.* kehkeytyä kiinteään muotoon, vakiintua, tiivistyä, täsmällistyä. | K. jhk muotoon. Yhtenäiseksi k:nyt pelijoukkue. Ajatusten k:minen. Sananlaskuiksi k:neet kansan hengentuotteet. Viimeisteltyä ja k:nyttä kertomataidetta. Suunnitelma k:i toiminnaksi. Nimet ovat k:neet pysyviksi. Lain pykäliksi k:neet säännökset. Tavat ja tottumukset k:vät ajan mittaan.
kite|ä[21] *a. kans.* -ys[65] *omin.* kelistä, lumesta: jolla reki, suksi luistaa huonosti ja kitisten, natisten, kireä. | Kuorma on liian suuri näin k:ällä kelillä. [Reki] jytysi eteenpäin k:ässä lumessa AHO. — Pakkassäästä: kuiva, kireä. | K. pakkanen.
kitiini[6] *s.* selkärangattomissa eläimissä sekä jäkälissä ja sienissä kuori- ja tukiaineena esiintyvä typpipitoinen hiilihydraattijohdannainen. **-aine** *s.* Kravun k:esta muodostunut kuori. **-kalvo** *s.* **-kerros** *s.* **-kuori** *s.* Äyriäisten k. **-levy** *s.* Puutäin etuselkää peittää kiiltävä k. **-panssari** *s.* Niveljalkaisten kova k. **-peite** *s.* Useiden hyönteisten ruumista ympäröi kiinteä k. **-peitteinen** *a.* K. iho.
kitis *interj.* lampaiden ja kissojen hätistyssanana. | K., kissa!
kitisemätön[57] *kielt.a.* < kitistä. | K. autonkori.
kitisty|ä[1] *pass.v.* (< kitistää) kutistua, sikistyä. | Vaate k:y pesussa. Kengät ovat k:neet.
kiti|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* natista, narista, kitkua. | Ovi, veräjä, sarana k:see. Astuessa portaat k:sevät. K:sevä tuoli. Avain k:see lukossa. Reenjalakset k:sevät. Airojen, jarrujen, kaivonvintin k:nä. Lumi k:see jalkain alla. Puiden toisiinsa hankaaminen aiheuttaa k:nää. Vene natisi ja k:si joka liitoksestaan. Vaunu tuli rämisten ja k:sten. Viulusta lähti vain heikkoa k:nää. K:sevä ääni. Lapsi k:see [= ääntelee, inisee] kehdossa. Lapsilauma k:see [= mankuu, marisee] äidin helmoissa. Köyhä, k:sevä ukko. - - kun ei ole ketään korvan juuressa kitajamassa KAUPPISH.
kitist|ää[2] *v. harv.* kutistaa, kiristää. | K. vannetta. - - pakkanen kiihtyi ja k:i jään pintaa, niin että se - - halkeili KAUPPISH.
kitisyttä|ä[2*] *kaus.v.* < kitistä. | Tuuli k:ä ovea. K. viulua.
1. **kitka**[10] *s.* yl. hankaus; erik. *fys.* kappaleen kosketuksesta toiseen aiheutuva liikettä vastustava voima, hankaus(voima, -vastus), friktio. | Hihnan ja pyörän välinen k. K:n voittamiseen tarvitaan työtä. Jäällä k. on pienempi kuin lumella. Voitelu pienentää k:a. Nesteen sisäinen k. aiheutuu molekyylien välisistä voimista. — *Kuv.* Eri osastojen välillä on havaittavissa pientä k:a. — *Yhd.* laakeri-, lepo-, liike-, liuku(mis)-, vierimisk.
2. **kitka**[10] *s. murt.* kitku, tiku.
kitka|a[9] *onom.v. harv.* kitistä, narista. | K:va puu. Kärryt k:vat.
kitkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hankatappien k:telu. - - sauvan suoverot k:telivat pukatessa MERIL.
kitkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< kitkaa, kitkua) narahtaa, kirahtaa. | Airot k:tavat yhtaikaa. Rattaat lähtivät k:taen liikkeelle.
kitka|häviö *s. fys. tekn.* kitkan aiheuttama hukkatyö. **-jarru** *s. tekn.* jarru, jonka toiminta perustuu kitkaan. **-kerroin, -koeffisientti** *s. fys.* kerroin, joka ilmaisee kitkan ja kappaleita toisiinsa puristavan voiman välisen suhteen. **-kone** *s. sähk.* kitkasähköä synnyttävä kone. **-kulma** *s. tekn.* kitkakertoimen kokeellisessa määrityksessä esiintyvä kaltevuuskulma. **-kytki|n** *s. tekn.* kitkan avulla toimiva kytkin. | Kone on k:men avulla liitetty pääakseliin. **-lämpö** *s. tekn.* kitkan synnyttämä lämpö, hankauslämpö. **-pinta** *s.* vars. *tekn.* Jarrun k. **-pyörä** *s. tekn.* pyörä, joka kitkan avulla siirtää liikkeen ja voiman akselista toiseen, hankauspyörä. **-rata, -rautatie** *s.* rautatie, jossa junan kulku perustuu veturin pyörien ja kiskojen väliseen kitkaan, adheesiorata. **-sytytin** *s. sot.* kitkan avulla toimiva sytytin. **-sähkö** *s. sähk.* kitkasta syntyvä sähkö, hankaussähkö.
kitka|ta[35] *v.* hangata, kihnata. | Tehdä tuli k:amalla.
kitkat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* K. rengas. Täysin k. kone on mahdottomuus. Liukua, liikkua k:tomasti. — *Kuv.* Yhteistyö on ollut sopuisaa ja k:onta.
kitkat|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* kikattaa. | Nauraa k. Kuului hiljainen naurun k:us.
kitka|tuli *s.* hankaamalla aikaansaatu tuli. | Sytyttää k:tulella. **-työ** *s. fys.* kitkan voittamiseksi suoritettava työ. **-valkea** *s.* = kitkatuli. **-vastus** *s. fys. tekn.* kitkan aiheuttama vastus; kitka. **-voima** *s. fys.* Jarrutus- ja k. Junan kulkemiseen tarvittava k. syntyy veturin pyörien puristuksesta kiskoja vastaan.
kitkemis|hara *s.* **-kuokka** *s.* **-rauta** *s.* **-työ** *s.* Kasvitarhassa on paljon k:tä.
kitker|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* maku- t. hajuaistimuksista: katkera, karvas. | K. maku, haju. K:än makuinen neste. Liian kauan keitetty kahvi on k:ää. Suuhun nousee k:ää vettä. K:än suolaista lihaa. Maistua k:ältä. Voin k:yys. K. katku karvastelee silmiä. Huone on täynnä k:ää savua. — *Kuv.* Olemme saaneet k:än kokemuksen.
kitkerähkö[1] *mod.a.* K. lääke, maku.
kitkeränmakui|nen *a.* myös ⁀. | K. aine, juoma. K:sia kiteitä.
kitkerö[2] *s.* Picris, korkeita, karheakarvaisia mykerökukkaisia ruohokasveja.
kitkeröittää[2*] *v.* tehdä kitkerä(mmä)ksi.
kitkeröity|ä[1*] *v.* tulla kitkerä(mmä)ksi. | Maito k:y.
kitke|ä[13] *v.* -ntä[15*] *teonn.* poistaa rikkaruohoja

nyhtämällä, puhdistaa maa rikkaruohoista (nyhtämällä). | K. rikkaruohoja. K. perunamaata, kasvitarhaa. Taimien välit on huolellisesti k:ttävä. Pellavan k:ntä. — *Kuv.* K. pois huonot tavat. Kiusantekohalu saatiin pojista k:tyksi. Paha on k:ttävä juurineen. Kielivirheiden k:minen.

kitkijä[14] *tek.* < ed. | Rikkaruohojen k. Pellavan k.

kitkin|hara *s.* kitkemishara. **-kuokka** *s.* **-rauta** *s.*

kitku[1] *s.* lämmitettyyn saunaan jäänyt savu, tiku. | Saunassa on silmiä kirvelevää k:a.

kitku|a[1] *onom.v.* kitistä, kitkaa. | Vintturit k:vat. Jalaksen k:minen.

kitkuinen[63] *poss.a.* K. savupirtti.

kitkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Soittaa, sahata, hieroa k. Soutaa k. Ajaa k:telimme pitkiä talottomia taipaleita. Elää k. Hiljakseen mennä k:eltiin päivästä päivään. — Oppia k:telemaan viulua. Tuuli k:telee viiriä.

kitkut|taa[2*] *deskr.v.* -us[64] *teonn.* **1.** *intr.* **a.** *onom.* kitistä, narista, kitkua. | Vitsahankaimet k:tavat. Myllynkivet pyörivät k:taen. Viirin k:us. Viulusta lähti vain surkeaa k:usta. Nauraa k. -- kohottiin k:tavin jalaksin vaaran laelle KIANTO. **b.** vaivalloisesta, vitkallisesta menosta, työnteosta yms.: kituuttaa. | Ajaa, sahata k. Mennä k:ettiin hiljaa eteenpäin. Pääsi k:tamalla talven yli. Ainaista k:tamista ja puutetta. Elää k. päivästä toiseen. **2.** *tr.* hangata, kihnuttaa; kitisyttää. | Tehdä tuli puukappaleita toisiinsa k:tamalla. Tuuli k:taa puuta. K. viulua. Soiton k:us.

kitkuttaja[16] *tek.* Viulun k.

kitoni[5] *s.* muinaiskreikkalainen, tav. hihaton miesten ja naisten alusvaate.

kitsailija[14] *tek.* (< seur.) saituri, kitupiikki.

kitsail|la[29] *v.* olla kitsas, kitsastella. | Varojen myöntämisessä k:laan kovasti. Ei meillä ole ennenkään k:tu.

kitsa|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* joka ei hevillä anna mitään t. luovu omastaan, tarkka, ylen säästäväinen, itara, saita;)(antelias. | K. ja ahne emäntä. Antaa k:asti. Pitää k:asti kiinni omastaan, rahastaan ja tavarastaan. Jonka rikkaampi, sen k:ampi SP. Tänä iltana ei yhtään k:utta, vaan kaikki saakoot KIVI. — *Kuv.* Arktisten seutujen k. luonto. K. [= karu, vähätuottoinen] peltotilkku. Onni oli pyyntimiehille k. K. antamaan tunnustusta. Kiitossanoista k. arvostelija.

kitsastelemat|on[57] *kielt.a.* < kitsastella. | Avokätinen ja k. Suosionosoitukset olivat k:tomat.

kitsastelija[14] *tek.* (< seur.) saituri, kitupiikki. | Muuttui vanhetessaan k:ksi.

kitsastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* olla kitsas, käyttää kitsaasti jtak, säästellä liikaa, kitsailla. | Käytellä rahojaan k:len. Hankinnoissa ei ole syytä k. Vitkastelu ja k:u viivytti avun joutumista. Hän ei k:e antaessaan. Turha k:u ei ole sen parempi kuin avokätisyyskään.

kitsi[1] *s. mer.* kaksimastoinen purjealus, jonka keulamastoa lyhyempi mesaanimasto on peräsimen etupuolella; vrt. jooli.

kitsur|i[5] *s. harv.* kitsastelija. | Korpelaiset olivat vanhoja k:eita, niin ukko kuin akka LEINO.

kittaamaton[57] *kielt.a.* < kitata. | K. ikkuna.

kittail|la[29] *frekv.v.* < kitata. | K. ikkunoita. Tilapäisesti k:tu rako.

kittaus[64] *s.* **1.** kittaaminen. | Lasien k. Aine, joka soveltuu hyvin puun kittaukseen. **2.** kitattu kohta, täytteeksi tms. kiinnitetty kitti. | K. lohkeilee. **-veitsi** *s.*

kittautu|a[44] *pass.v.* < kitata. | Sauma k:u umpeen. Sorautumisessa syntynyt hiekka voi eräiden sideaineiden vaikutuksesta k. uudelleen kiinteäksi kiveksi.

kitti[4*] *s.* **1.** eril. aineksista valmistettu kovettuva tahdas, jota käytetään kiinnitys-, täyte- ja tiivistysaineena. | Maalauspinnassa olevat oksanreiät täytetään kitillä. Ikkunoiden tiivistäminen kitillä. — *Yhd.* liima-, mönjä-, rauta-, öljyk.; eristys-, sauma-, täyte-, tiivistysk.; kivi-, lasi-, metalli-, posliinik.; hammas-, ikkuna-, kaviok. **2.** eräissä välinpitämättömyyttä t. halveksimista osoittavissa ilmauksissa. | K:ä minä siitä (välitän)! K:ä vielä! Kitit me tuollaisista!

kitti|mäinen[63] *kalt.a.* K. aine, massa, seos. **-sauma** *s.* **-tiiviste** *s.* **-veitsi** *s.* kittausveitsi.

kitu[1*] *s.* kituuttaminen; ahtaat olot, puute. | -- kun ei tämä k. näy meidän mökistä koskaan loppuvan ALKIO. Kyllä k. ikää jatkaa SL.

kitu|a[1*] *v.* riutua kärsien, elää vähissä voimin, sairastaa kauan heikkona, olla henkihieverissä (tuskia kärsien); elää ahtaissa oloissa, olla puutteessa. | K. ennen kuolemaa. [Loukkaantunut] jäi loppuiäkseen k:maan. Pitkällinen k:minen. K. vankilassa. K:va lapsi. Kuoli k:matta. Elää k:en. Orjuudessa k:nut kansa. K. kurjuudessa. Köyhyyttään k:va suku. K:va puu. Kasvaa k:en. Viljat k:vat kuivuutta. — *Erik.* tulesta: palaa heikosti, riutua. | Palaa k:en. K:va liekki, valo. Nuotio k:u hiljakseen. — *Kuv.* Joet k:vat veden puutetta. Laitos, yhdistys viettää k:vaa elämää. Tehdas joutui k:maan työn puutteessa. Kauppa käy k:en. Henki k:u aineellisuuden kahleissa.

kitukasvui|nen *a.* -suus *omin.* kasvultaan heikko, kituen, hitaasti kasvava t. kasvanut, hidaskasvuinen, kitulias. | K. lapsi. Lampaat ovat laihoja ja k:sia. K. puu, metsä. K:suus on hedelmäpuun vanhentumisen merkki. Laiho jäi k:seksi. Aiheuttaa k:suutta. — *Kuv.* K. liike, pankki. Ruotsin vallan ajan k. kirjallisuutemme.

kitukuusi *s.* kitukasvuinen kuusi.

kitulia|s[66] *a.* -asti *adv.* -isuus[65] *omin.* kituva, kituen elävä t. kasvava, kitukasvuinen, heikko, heiveröinen, sairaalloinen. | Hän on lapsesta asti ollut k. Suolla on vain k:ita mäntyjä. Oras kasvaa k:asti. Kasvu on ollut k:sta. Viettää k:sta elämää [myös *kuv.*]. Päre palaa k:asti. — *Kuv.* Kirjallisuuden kartunnan k:isuuteen oli montakin syytä. Toiminta on ollut k:sta.

kitu|mänty *s.* kitukasvuinen mänty. | Rämeessä kasvava k. **-pellava** *s.* Camelina, ristikukkaisia peltorikkaruohoja. **-piik|ki** *s.* yksinkertainen, lasiton, tav. peltinen öljylamppu, tuikku-

(lamppu), tuiju. | Savuava k. Loviisa veti tulta tikkuun ja sytytti k:in TALVIO. — *Kuv.* itara ihminen, kitsastelija, kitsailija, saituri. | Senkin vanha k.! Siltä k:iltä ei lähde penniäkään. **-puu** *s.* kitukasvuinen puu. | Melkein arvoton k.

kituroi|da[30] *deskr.v.* -nti[1*] *teonn.* elää vaivalloisesti, retustaen, puutetta kärsien, kituuttaa. | K. yli talven. Köyhän elämä on ainaista k:mista.

kitus|et[63] *s. mon. murt.* kidukset. | Pujottaa vitsa kalan k:ien läpi. — *Kuv.* kurkku. | Käydä jkn t. jkta k:iin.

kituut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Elää k. omalla työllänsä.

kituut|taa[2*] *deskr.v.* **1.** *intr.* tehdä jtak vaivalloisesti, vitkallisesti. | Mennä k. Ajaa k. jäätä pitkin. Soutaa k:imme yli järven. Lamppu palaa k:taa. Elää k. köyhyydessä. Talon hoito oli alituista k:tamista. — Maksaa k. velkaansa. **2.** *tr.* kitkuttaa, kitisyttää. | K. viulua. Myrsky k:taa viiriä. - - ja k:ti ääneti hanhenkynää paperilla WILKUNA.

kituvaloinen *a.* kituvasti palava, heikkovaloinen. | K. lamppu, tuiju.

kiuas[66*] *s.* alk. kivistä ladottu sisäänlämpiävä uunimainen tulisija; nyk. tav. tiilinen t. muunlainen saunan t. riihen tulisija, jossa pesän yläpuolella on lämpöä varastoiva mukulakivitms. kerros; saunan uunin löylyä antava kivikerros; | Savupirtin k. Saunan, riihen k. Holvattu k. Viskata vettä kiukaalle. Vieläkö kiukaasta lähtee löylyä? Kiukaan kihinä. — Kansa sanoo muinaisajan kiviröykkiöitä hiiden kiukaiksi. — *Yhd.* kivik.; riihen-, saunank.; hiidenk.

kiuas|huone *s.* = kiukkuri. **-kiv|i** *s.*, tav. *mon.* lämmitettäessä kuumeneva kiukaan kivi. **-uuni** *s.* kiuas; kiukaallinen uuni.

kiuh|data[35*] *v.* = kihdata. | K:taava kangas. Pinta k:taa vihreältä, vihreälle.

kiukaallinen[63] *poss.a.* < kiuas. | K. uuni. K. pirtti.

kiuk|ka[10*] *a. murt.* kiperä, äkillinen, kiivas, nopea. | Puro tekee k:an mutkan. Taival katkesi k:kaan. Silloin on sinulla k. lähtö tästä talosta LEINO.

kiuk|ku[1*] *s.* suuttumus, äkä, vihanpuuska. | Täynnä k:kua. Kalpeana k:usta. Purkaa k:kuaan jkhun, jhk. Puskea, syytää, kohdistaa k:kunsa jkhun. Niellä, hillitä, tukahduttaa k:kunsa. Punoittaa k:usta. Äänessä soi k. Ei saanut k:ultaan sanaa suustansa. K:uksi pisti sellainen menettely. K. asettuu, lauhtuu. K:ussani poltin jo hänen kirjeensä. — *kiukuissa(an* (adv.) kiukun vallassa, kiukustuneena. | K:uissaan isäntä pauhasi rengeille.

kiukkuilija[14] *tek.* < seur. | Äkäpussi ja k.

kiukkuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kiukuta) äksyillä, kiukutella. | Lapsi oikuttelee ja k:ee. Tässä ei k:u auta! Ole k:ematta.

kiukkui|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* suuttunut t. helposti suuttuva; kiukkua ilmaiseva; äkeä, äkäinen, tuohtunut, sydämistynyt, sapekas, tuittupäinen, pippurinen; kiivas. | Äreä ja k. mies. K:sen näköinen. Sanoa k:sesti. K. kuin ampiainen. Se vanha vainooja, / - - / on kiivas, k. VK. Käydä k:sesti jkn kimppuun. — K. ilme, katse, sana. Hän on k. [= kiivas] vastustajanne. Soutaa k:sesti. Nousi k. metakka. — *Kuv.* kiivas, nopea, kipakka, ankara. | K. lähtö, vauhti. K. taistelu. Tuuli kiitää k:sesti. K. saderyöppy. Virta käy yhä k:semmaksi. K. nälkä. Kiuas sähähti k:sesti.

kiukkuisa[13] *a.* -sti *adv.* = ed. | Koiran k. haukunta.

kiukku|luontoinen *a.* **-pussi** *s.* sydämikkö, äkäpussi. | Sisukas k. "Taidatpa sinä olla koko k.!" vastasi Tuomas WILKUNA. **-päinen** *a.* kiukkuinen, kiukkuluontoinen. **-päissä|(än)** *adv.* kiukuissaan, äkeissään, kiivastuksissaan, suutuspäissään. | Lyödä k. Heittäytyi k. alas. K:ni sanoin liikaa. Tehdä k. tyhmyyksiä.

kiukkuri[5] *s. kansat.* lähinnä satakuntalaisessa riihirakennuksessa erityinen huone, jossa kiuas on, kiuashuone. **-riihi** *s.*

kiukuit|a[31] *v. harv.*, vars. *heng.* olla kiukuissaan, äkäillä, kiukutella. | Miksi pakanat k:sevat, ja kansat turhia ajattelevat? VT[v].

kiukun|purkaus *s.* Kiivas k. Asia aiheutti k:purkauksia. **-puuska** *s.* Ohimenevä k.

kiukustua[1] *v.* suuttua, kimmastua, kimpaantua, ärtyä. | Ei noin vähästä kannata k.

kiuk|uta[39*] *v. harv.* äkäillä, kiukutella. | [Lapsi] k:kuaa kahvia LEHT.

kiukut|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* olla kiukuissaan, osoittaa kiukkuaan, äkäillä, äksyillä, kiukkuilla. | K. jklle. K:televa lapsi. K:teli matkan hitautta. K:telu ei auttanut. Eto haavasta aikamies k:telee AHO.

kiukutt|aa[2*] *v.*, *3. pers.* pistää kiukuksi, suututtaa, kismittää, sapettaa. | Asia k:i minua kovasti. K:ava seikka. Huolimattomuus tässä eniten k:aa. — *Yksipers.* Meitä k:i aika tavalla.

kiukuttelija[14] *tek.* < kiukutella. | Lapsi on pahankurinen k.

kiulu[1] *s.* sankomainen yksikorvainen puinen t. metallinen (lypsy)astia, rainta. | Lypsää k:un. Vasikka juoksee k:n perässä. — *Yhd.* lypsin-, maito-, vasikan-, vesik.

kiulukka[15*] *s.* ruusun mehevä kukkapohjus, ruusunmarja. **-viini** *s.*

kiulullinen[63] *s.* kiulun täysi. | K. maitoa.

1. **kiuru**[1] *s.*, vars. *el.* ja *runok.* leivonen. | Kuu k:sta kesään SL. Päiväin hurmaa sävelillään / k:n virsi ylistää L.POHJANPÄÄ. - - k. liversi intohimoisesti kohotessaan haaleata taivasta vastaan SILL.

2. **kiuru**[1] *s. kans.* vesilätäkössä elävä sääskentoukka, kipru.

kiuru|nen[63] *dem.s.* K:sen liverrys helisee ilmassa.

kiurunkannus *s.* Corydalis, monivuotisia unikkokasveja, joilla on kannuksellinen, tav. sinipunainen teriö.

kius|a[10] *s.* **1.** harmillinen, närkästyttävä, ärsyttävä (tahallinen) teko t. asia(ntila), harmillinen haitta t. vastus, harmi, vaiva, riesa. | Tehdä jk k. jklle. Tehdä k:aa. Itselleen porsas k:aa tekee, kun purtilonsa kaataa SL. Raha ei tee k:aa 'rahaa on yllin kyllin'. K:an teko. Siitä ei ole muuta kuin ainaista k:aa ja

vastusta. K:aa se on pienikin k. SP. Olla ihmisten k:ana, k:oina. Hän on k:ana jokaiselle. Pahin k. on kylmyydestä. Hyttysiä ihan k:aksi asti. Tehdä jtak jkn k:aksi. Asian selvittely jäi minun k:oikseni. K. vasten k:aa. K:an kappale, ks. ◡. — *kiusalla(an), kiusoilla(an* tahallista kiusaa tehden, (jkn) kiusaksi. | Tehdä k:alla jtak. Naapurien k:alla. En k:allanikaan sano. Menemme k:allakin. Pojat k:oillansa jättivät veräjän auki. — *Kirjall.* päivittelevissä, tuskittelevissa huudahduksissa: K. ja kuolema, olenko järkeni menettänyt? CANTH. **2.** *harv.* kiusanteko, kiusaaminen. | -- samassa hän oli jo katuvinaan k:aansa AK. -- silmissä vilkkui veikeä k. [= ilkamointi, kiusoittelu] AK. **3.** *harv.* kiusaus. | K:oissa koeteltu sielu. -- ei lakkaa saatana k:oja eteen asettelemasta AK. **4.** *harv.* kiusaantuneisuus, harmi. | Hän, joka jäi osattomaksi, nielköön k:ansa KIVI. Hänen kauan pidätetty k:ansa puhkesi AHO.

kiusaaj|a[16] *tek.* < kiusata. | Päästä irti k:istaan. Koira puri k:aansa jalkaan. — *Erik.*, vars. *heng.* pahahenki, sielunvihollinen, perkele. | K:an ääni. Silloin k. tuli hänen [Jeesuksen] luoksensa ja sanoi hänelle -- UT.

kiusaantu|a[1*] *v.* (*rinn.* kiusautua) joutua tuntemaan t. kärsimään kiusaa, vaivaantua, tuskastua. | K. kovassa työssä. Matkan rasituksista lapsi k:u. K. ainaisesta moittimisesta. — *kiusaantu|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) Liikahdella k:neena tuolillaan. Tuntea olonsa k:neeksi. Katseli k:neesti ympärilleen.

kiusail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kiusata) härnäillä, kiusoitella. | Pojat k:evat tyttöjä. Siinä sait! k:tiin joka puolelta.

kiusalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kiusaava, kiusaa tuottava, harmillinen, piinallinen, närkästyttävä. | K. syöpäläinen, rikkaruoho. K. naapuri. Hyttyset käyvät yhä k:semmiksi. Puhalsi k. tuuli. Tehdas levittää ympäristöönsä k:sta nokea. K. sairaus, nuha, päänsärky. Tuoli narisee k:sesti. On k:sta, kun tulee odottamaton työn keskeytys. Jokainen ääni kuuluu k:sen selvästi. K:sen tarkkaa työtä. K. asia, kysymys. Joutua k:seen asemaan. Tapaus herätti k:sta huomiota. Pakko tuntuu k:selta. Syntyi k. hiljaisuus, tunnelma. Ristiriitaisten ja k:sten ajatusten vallassa.

kiusamieli|nen *a.* kiusantekoon taipuvainen, kiusanhaluinen. | K. lapsi. Naapureiksi sattui k:sta väkeä.

kiusan|halu *s.* **-haluinen** *a.* Pisteliäs ja k. **-hen|ki** *s.* (jatkuvasti) jkta kiusaava olento, kiusallinen olento, ahdistaja, kiusaaja. | Hän on minun alituinen k:keni. Päästä k:gistä eroon. Sääsket saattavat olla todellisia k:kiä. Kirput ja muut kotien k:get. **-kappale** *s.* (myös ◠) olento t. esine, josta on paljon kiusaa, harmin kappale. | Pekka oli kaikkien opettajien k. Toukat ovat puutarhassa oikeita k:ita. Liian pieni takki on vain k. **-päiten** *adv.* kiusalla(an). | Lähdin ihan k. mukaan. **-tekijä** *s.* K:ksi tunnettu henkilö. **-teko** *s.* Ryhtyä k:on. Väite oli pelkkää k:a. Alituisesti k. mielessä.

kiusapuhe *s.* kiusaava puhe, kiusoittelu. | Nuorten kujeet ja k:et.

kiusa|ta[35] *v.* **1.** tehdä kiusaa, vaivata, piinata, ahdistella; harmittaa, olla kiusana, vastuksena. | Pojat k:avat toisiaan. Ei saa k. lasta! Kissa k:a hiirtä. Syöpäläiset k:sivat koko yön. Hyttyset eivät lakkaa k:amasta. K. itseään nälällä, liiallisella ponnistelulla. Älä k:a aivojasi! Tuolla ma lammellas olen soudellut useasti, / salmia kierrellyt, kaikua k:nnut CAJ. — Kuivuus k:a kasveja. Janon k:amat eläimet. Nuha k:a jatkuvasti. K:ava ajatus. Tunnonvaivat k:sivat häntä yötä päivää. Sairasta k:a kaikki melu. Epäjärjestys ja huolimattomuus k:a silmää. Vieraiden läsnäolo k:si kovasti. — Tyttöä k:ttiin naapurin poikaan 'kiusoiteltiin sanomalla naapurin poikaa hänen rakastetukseen'. **2. a.** houkutella, viekoitella, kärttää. | K. jkta tekemään jtak. Älä k:a minua sellaiseen tekoon! Lapset k:sivat äidiltä makeisrahaa. **b.** saattaa kiusaukseen, koetella. | Sitten henki vei Jeesuksen ylös erämaahan perkeleen k:ttavaksi UT. K:ttu ja ahdistettu sielu.

kiusau|s[64] *s.* viekoitus, viettelys, houkutus, koettelemus. | Johdattaa jku k:kseen. Joutua k:kseen. Vastustaa k:sta, taistella k:sta vastaan. Voittaa, kestää k. K. käy ylivoimaiseksi. Langeta k:kseen. Siveelliset k:kset. Olla k:sten pauloissa. K. petollisuuteen, pahaan. Pojalle tuli k. lähteä.

kiusautua[44] *v.* = kiusaantua.

kiusoit|ella[28*] *frekv.v.* -televasti *adv.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) tehdä vars. puhumalla (pientä) tahallista kiusaa, kiusailla, härnäillä, ärsytellä, ilkamoida; vrt. kiusata. | K. toisiaan. Pojat k:televat tyttöjä. Sanoa jtak k:ellakseen. Puhua k:ellen, k:televasti. K:televa ääni, puhe. K:televaan sävyyn, tapaan. K. jkta jllak asialla. Poikaa k:eltiin naapurin tytöllä. K. jkta hänen puuhistaan. Suutahtaa k:telemisesta. Lapsessa herää k:telun halu.

kiusoitt|aa[2*] *v.* -avasti *adv.* tuottaa t. tehdä kiusaa, kiusata, harmittaa, ärsyttää. | Asia k:i kauan ihmisten mieliä. Kellon k:ava nakutus. Esiintyä k:avasti. Epäjärjestys vaikuttaa k:avasti. Hän viipyi k:avan kauan.

kiuvott|aa[2*] *deskr.v.* *murt.* = keuvottaa. | Veneen kokka k:aa pystyssä. -- kuun sakara k:i alakuloisena tummalla taivaalla AHO.

kiv. *lyh.* *sot.* kivääri.

kiv|a[10] *a.* -asti *adv.* **1.** *kans.* eril. positiivisia merk.-vivahduksia: kiivas, vinha, ankara, kivakka; kova, luja, tiukka. | K. tuuli. Hiihtää, ajaa k:asti. Tuli k. lähtö. K. koski. K. työntekijä. Hän on k. mies ansaitsemaan rahaa. Tuli vielä k:empi pakkanen. -- jäät olivat vielä k:at ja liikkumattomat KATAJA. **2.** *ark.* *koul.* hauska, mukava, kiintoisa, kelpo, oiva. | K. kirja. Hän on oikein k. poika. K:an näköisiä postimerkkejä. Kertoa k:oja juttuja. K:at kilpailut. Sitä oli k. katsella. Lentäminen on pojista k:aa.

kivah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K:teli tuolloin tällöin hevoselleen.
kivah|taa[2*] *v.* -dus[61] *teonn.* sanoa kiivaasti, tiukasti, tiuskaista, ärähtää. | En saattanut olla k:tamatta pojille. "Mitä siinä tuijotat!" k:ti isäntä. Yhtäkkiä k:taa Aina Kustaava: Entä se potatinpano? LEHT.
kivak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* kipakka, vinha, nopea, kiivas. | K. korvapuusti. Kävi k. tuuli. K. koski. Sanoa jtak k:alla äänellä. Otimme k:an löylyn. Hiihtää k:asti. Joudu k:ampaan! Vaatia k:asti jtak. — K. [= jyrkkä, kiperä] mutka.
kivalteri[5] *s. hist.* aikoinaan poliisikonstaapelista käytetty nimitys.
kiva|ta[35] *v.* sanoa t. kysyä tiukasti, tiukata, tivata; vaatien pyytää, kärttää. | K. jkta vastaan. Onko siellä ketään? k:si joku oven takana. K. vastausta. Lapset k:sivat lähtölupaa.
kivaut|taa[2*] *kaus.v.* (< kivahtaa) sanoa terävästi, tiuskaista. | Sanoa k. Ei penniäkään! k:ti isäntä.
kiveen|piirräntä, **-piirtäminen** *s.* = kivenpiirräntä. **-piirtäjä** *s.* = kivenpiirtäjä.
kiveistavara *s.* = kivitavara.
kivek|äs[60*] *s. hist.* K:käät, suuren pohjan sodan aikaisista inkeriläisistä ja suomalaisista talonpoikaississeistä käytetty nimitys. Tapani Löfving oli kuuluisimpia k:käitä.
kiveliö[3] *s.* Pohjois-Suomen ja Lapin laajoista asumattomista metsämaista, sydänmaa, saloseutu; vrt. 2. kaira. | Synkkää k:tä. Kirkasvetinen k:n järvi. Keskellä koskematonta k:tä. -- äärettömät k:t huokailevat raskaasti KATAJA.
kivellinen[63] *poss.a.* < kivi. | K. luumu, rusina.
kiven[82*] *s.* ks. kipene.
kiven|ajo *s.* Olla k:ajossa. **-ammunta** *s.* **-hakkaaja** *s.* Ammattitaitoinen k. **-hakkaamo** *s.* **-hakkaus**, **-hakkuu** *s.* Suorittaa k:ta. **-harmaa** *a.* **-heit|to** *s.* Voittaa jku k:ossa. — Tav:immin suhteellisen lyhyestä matkasta t. etäisyydestä: kivenheittomatka, kivenheittämä. | K:on päässä, päähän. Ei tästä ole kuin k., k:on matka. Matkaa on enää tuskin k. Alempana, pari k:toa mökistä, on lampi. **-heittokone** *s. hist.* koje, jolla vanhan- ja keskiajan sodissa lingottiin kiviä, ballista, katapultti. **-heittomatka** *s.* **-heittäjä** *s.* **-heittämä** *s.* ks. kivenheitto. | Tupa on k:n päässä rannasta. **-hioja** *s.* **-hiomo** *s.* **-hionta** *s.* **-jalostus** *s.* **-jalostusliike** *s.* **-järkäle** *s.* Kymmentonninen k. Kalliosta louhittu k. **-kappale** *s.* **-kolo** *s.* Pesä k:ssa. Kärppä puikahtaa k:on. Jokainen k:kin on kukkia täynnä. **-kov|a** *a.* kova kuin kivi, kivikova. | K:at herneet. Sementti iskostuu k:aksi. K:ia leivänkannikoita. — *Kuv.* K. tahto, sydän. Elämän k. laki. K. väite. Pysyä k:ana vaatimuksessaan. — *kivenkovaan* (adv.) tiukasti, kiinteästi, vääjäämättömästi. | Kieltää k:aan. Väitti k:aan tunteneensa tulijan. Poika vaati k:aan lupaa äidiltään. Uskoimme k:aan hänen sanoihinsa. **-lohkare** *s.* Sorassa on erikokoisia k:ita. **-louhija** *s.* **-louhimo** *s.* **-louhinta** *s.* **-mukul|a** *s.* Heittää k:alla. Kiukaaseen pannaan kerros k:oita. **-mukura**, **-murikka** *s.* Nyrkin kokoinen k. **-murskaamo** *s.* **-murskain** *s. tekn.* kone, joka leukojen t. telojen välissä murskaa kivenlohkareet sepeliksi. **-muru(nen)** *s.* Simpukan kuoreen joutunut k. **-möhkäle** *s.* **-nosto** *s.* K. kaivoksista. K. on vanha urheilulaji. **-nuoliainen** *s.* Cobitis, särkikaloihin kuuluvia niljakoita, pienisuomuisia pohjakaloja; vars. C. barbatula, tavallinen k., joka elää Etelä- ja Keski-Suomen kirkkaissa vesissä rantakivien alla.
kivennäi|nen[63] **1.** *s.* tav. kiinteä, joskus myös nestemäinen epäorgaaninen luonnonaine; mineraali. | K:set ovat joko alkuaineita tai yhdisteitä. Graniitti on rakentunut kolmesta k:sestä: maasälvästä, kvartsista ja kiilteestä. Malmeja louhitaan niissä olevien arvokkaiden k:sten vuoksi. Ravinnon tulee sisältää tarpeellinen määrä k:siä. K:sten puute. **2.** *a. harv.* epäorgaaninen. | K:set maalajit.
kivennäis- ks. myös mineraali-. **-aine** *s.* epäorgaaninen, elottoman luonnon, kivikunnan aine, kivennäinen. | Ravinnon k:et. Kasvin palamattomat k:et muodostavat tuhkan. **-aine|s** *s.* K:ksiltaan erilaisia kivilajeja. Kasvi ottaa ilmasta hiilihappoa ja maasta k:ksia. **-esiintymä** *s.* **-hap|po** *s.* epäorgaaninen happo, mineraalihappo. | Suola-, typpi-, rikki- ym. k:ot. **-hiukka|nen** *s.* Liete on suurelta osaltaan veden kuljettamia k:sia. **-jauhe** *s.* Kiillotukseen käytettävä k. **-kuitu** *s.* **-kypsennys** *s. nahk.* **-liete** *s.* Tulvaveden kasaama k. **-läh|de** *s.* lähde, jonka vedessä on liuenneita kivennäisiä. | K:teitä käytetään terveyslähteinä. **-löydös** *s.* **-maa** *s.* kivennäisaineista rakentunut maa(laji);)(eloperäinen maa. **-maalaji** *s.* vrt. ed. | Savi on hienorakeisin k. **-parkitus** *s. nahk.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. vesi. Maalajin k:suus. **-pöly** *s.* **-rasva** *s.* vrt. eläin-, kasvirasva. | Vaseliini on k:a. **-rehu** *s.* Eläimille on annettava k:ja. **-seos** *s.* Ruokinnassa käytettävä k. **-suola** *s.* kivennäishappojen metallien kanssa muodostama suola. | Ruoassa ja juomassa saamme elimistöllemme välttämättömät k:t. **-tiede** *s.* mineralogia.
kivennäistymä[10] *s. lääk.* ruumiin kudoksissa t. nesteissä tavattava kivimuodostuma t. muu sairaalloinen kiinteä saostuma, konkrementti. | Sappi-, munuais- ja rakkokivet ym. k:t. Peukalonpään kokoinen k.
kivennäis|vaha *s.* = seresiini. **-ve|si** *s.* joko luonnossa esiintyvä tai keinotekoisesti valmistettu, tavallista runsaammin joitakin kivennäisaineita sisältävä vesi, mineraalivesi. | Vichyvesi ym. k:det. **-vesilähde** *s.* = kivennäislähde. **-vesipullo** *s.* **-vesitehdas** *s.* **-vesiteollisuus** *s.* **-väri** *s.* luonnossa tavattavista epäorgaanisista aineksista (maaväri) t. kemiallisin keinoin kivennäisistä valmistettu väriaine, mineraaliväri. **-öljy** *s.* maakerroksista saatava öljy, kiviöljy, nafta; vars. siitä jalostamalla saatu öljytuote; *syn.* mineraaliöljy.
kiven|ottopaikka *s.* Kyläkunnan yhteinen k. **-palanen** *s.* **-piirräntä** *s.* kiveen piirtäminen; erik. graafinen menetelmä, jossa kuva piirretään rasvaiseen kalkkikiveen ja siitä otetaan vedoksia paperille, kiveenpiirräntä, litografia;

vrt. kivipaino 2. **-piirtäjä** *s.* kivenpiirräntää harjoittava graafikko, kivipiirrosten tekijä, kiveen-, kivipiirtäjä, litografi. **-pinta** *s.* Rosoinen, hiottu k. **-poraus** *s.* **-puu** *s. kansat.* käsikivien yläkiven reunaan tukeutuva sauva, josta kiveä pyöritetään. **-pöly** *s.* K. on vaarallista keuhkoille. **-rako** *s.* Jalka tarttui k:on. **-sekainen** *a.* K. maa, sora. **-silmä** *s.* jauhinkiven silmä. | Hakea jk vaikka k:stä SP. **-sirpale** *s.* **-siru** *s.* Särmikäs k. Räjähdys sinkoaa ilmaan k:ja. **-tapainen** *a.* myös ~. | K. kovettuma, aine. **-tiera, -tiira** *s. kans.* värjäysaineena käytetty kivien pinnalla kasvava jäkälä. **-työstökone** *s.* Kiviporat ym. k:et. **-veisto** *s.* kiven veistäntä (taiteena ja teollisuutena). **-veistämö** *s.* **-viejä** *s.* kivenviennin harjoittaja. **-vienti** *s.* K:mme arvo oli kymmeniä miljoonia markkoja vuodessa. **-vääntäjä** *s.* kivien raivaaja, pellon perkaaja. | Matti oli lujakourainen k.

kiverty|ä[1*] *pass.v.* < seur. | Koiran häntä k:y kaarelle. Hiukan k:vä pystynenä. Ylöspäin k:vät pyrstöhöyhenet.

kiver|tää[6] *v.* -rys[64] *teonn.* vääntää kiveräksi, kiertää, käyristää, kipertää. | Kissa k:si häntäänsä. Komeasti k:retyt viikset. Auringonpaisteen k:tämiä lastuja. K. sormensa tangon ympärille. — K. [= kääriä ylös, nostaa] hihansa.

kiver|ä[12] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* **1.** jyrkän kaaren t. mutkan tekevä, äkkivääră, kiperä. | K. peukalo. Ylöspäin k:ät viikset. Lyhyt ja k. nenä. Koira juoksee häntä k:änä. K:ät kynnet. Tie tekee k:iä mutkia. K:ästi kaartuvat sarvet. K. piippu. Jalaksen k:yys. **2.** *harv.* kipakka, kiperä. | K. vanhanaikainen tanssi. Jouduimme k:ään paikkaan.

kiverä|kärkinen *a.* K:kärkiset lapikkaat. **-nokkainen** *a.* Etureki on k. **-viiksinen** *a.* K. nuori mies.

kive|s[64] *s.* **1.** verkon t. nuotan painona oleva (us. tuohipäällyksinen) kivi t. metallikappale t. pikkukiviä, soraa tms. sisältävä tuohi- t. kangaspussi, sompa. — *Yhd.* nuotan-, verkonk. **2.** *anat.* selkärankaisten siittiörauhanen, testikkeli. | K:kset, kaksi munamaista elintä, sijaitsevat kivespussissa. — *Yhd.* lisäk.

kives|pussi *s. anat.* kiveksiä ympäröivä ihopoimu. **-tulehdus** *s. lääk.*

1. **kivest|ää**[2] *v.* -ys[64] *teonn.* varustaa kiveksillä. | Raskaasti k:etty nuotan alapaula.

2. **kivest|ää**[2] *v.* **1.** etup. *kans.* vaatien pyytää, tiukata, kivata. | K. rahaa jklta. - - niin oli emäntä kerran Miinalie vakuuttanut, kun tämä häneltä sitä lajia k:i SILL. **2.** *3.pers.* kismittää, karvastella, kirvellä, kaivella (mieltä). | Tappio k:ää mieliä. Enimmän k:i se, että - -. — Joka miestä k:i aika tavalla.

kivettym|ä[13] *s. biol. geol.* menneinä geologisina kausina eläneen kasvin t. eläimen kivettynyt jäännös t. siitä kivennäiskerrostumaan jäänyt hahmopiirteiden valautuma; *syn.* fossiili. | K:istä on saatu ainoat tiedot muinaisajan eläimistöstä ja kasvistosta. — Myös muunlainen kivettymällä syntynyt muodostuma. | Hedelmän luun k. — *Kuv.* Paikannimet ovat usein kielellisiä k:iä. Säännös jäi kuolleeksi k:äksi. Tapojen, opin, hengen k. — *Yhd.* eläin-, kasvik.; johto-, opask.

kivetty|ä[1*] *pass.v.* -neisyys[65] *omin.* (< seur.) kovettua kivimäiseksi, muuttua kivikovaksi. | Kivihiili on k:nyttä muinaisajan puuta. Eläinten k:neitä jäännöksiä. Sementin k:minen. Kovaksi k:vä savi. Liidun sisään k:neinä tavataan piikivikokkareita eli limsiöitä. — *Kuv.* jäykistyä, jähmettyä, kangistua; paatua, kovettua. | K. paikalleen. Hän jäi kuin k:neenä seisomaan. K. jhk muotoon. Eloton, k:nyt ilme kasvoilla. Oppien k:neisyys. Vapautua k:neisyydestään. Vallitsee k:nyt hiljaisuus. Tavat k:vät aikojen kuluessa. Sydän paatuu ja k:y. Tunnottomaksi k:nyt mieli.

kivettä|ä[2*] *v.* kovettaa kivimäiseksi, tehdä kivikovaksi. | Poudan k:mä savi. — *Kuv.* jäykistää, kangistaa; paaduttaa. | Jäädä tuskan k:mänä paikalleen. K. sydämensä.

kive|tä[35] *v.* **1.** peittää (jk pinta) järjestykseen ladotuilla kivillä. | K. katu, piha. K:tty tori. Mullan vieriminen ehkäistään k:ämällä penkeren reunat. — *Kuv.* Kadotuksen tie on hyvillä päätöksillä k:tty. **2.** *harv.* perata kivet pois (jltak maa-alalta). | K. pelto, kaski. Maan k:äminen ja ojittaminen.

kivet|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < 1. kivi. | K. maa, pelto. Tupa on puuttomalla ja k:tömällä mäellä. Maaperän k:tömyys. K:öntä soraa, multaa. Järven pohja on aivan k. — K. hedelmä. K:tömiä luumuja.

kivey|s[64] *s.* **1.** kiveäminen; kivipäällyste; vrt. kivetä 1. | Kadun, tien, pihan k. K:ksellä vahvistettu penger. — *Yhd.* katuk.; ahto-, nupu-, sepelik. **2.** muunlainen kivilatomus. | Seinän alle tehty k. Kivikautinen tulisijan k. — *Yhd.* liesik.

kiveämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < kivetä. | K. katu, tori.

1. **kiv|i**[8] *s.* **I.** kova (enimmäkseen epäorgaaninen) aines, josta maapallon kiinteä kalliokuori on muodostunut; kappale sellaista ainetta; vastaavanlainen keinotekoinen (esim. savesta, sementistä valmistettu) aine t. kappale.

1. kappaleesta: kivilohkare, kivenpalanen, -sirpale, -siru, kivilaatta tms.; *geol.* ja maaperäopissa: lajite, jonka läpimitta on 2—20 cm. | Suuri, pieni k. Kymmenen tonnin painoinen, peukalonpään kokoinen k. Särmikäs, pyöreäksi hioutunut k. Hiekassa on pieniä k:iä. Vedenalainen k. Kosken k:et ovat kuivilla. K:en sirpale, siru. Panna k. painoksi. Raivata k:et pellosta. Heittää k:ellä, k:eä. Viskata vettä kiukaan k:ille. Haudalle on pystytetty luonnon k. K:illä laskettu katu. Istua k:elle. Kompastua, loukata jalkansa k:een. Yli k:ien ja kantojen. Vene ajoi k:elle. Louhia k:iä. Lattia on hakatuista k:istä. K:istä rakennettu navetta. K:een piirretty kirjoitus. — Tiilet ovat keinotekoisia k:iä. — *Erik.* **a.** Myllyn, tahkon k. Ei yksi [jauhin]k. jauhoja tee SL. **b.** jalo-, korukivi. | Kultaa ja kalliita k:iä. Sormus, johon on upotettu vihreä k. Aidot ja jäljitellyt k:et. Taskukellon k:et. **c.** muisto-, hautakivi. | Pystyttää k. jklle, jkn muistoksi.

d. Viisasten k. 'alkemistien tavoittelema kivi, jonka avulla luultiin voitavan muuttaa epäjalot metallit jaloiksi, vars. kullaksi'.

2. kiviaineesta. | Vuoret ovat erilaista k:eä. Harmaasta k:estä rakennettu kirkko. K:en hakkaus, hionta. Viron palava k.

3. eril. vertauksissa, sanontatavoissa yms. | Pudota kuin k. Painui pohjaan kuin k. Piillä kuin kärppä k:en kolossa. Sydämesi on kova kuin k. Miehen kasvot olivat kuin k:een hakatut 'liikkumattomat, jäykät'. Liput menivät (kaupaksi) kuin kuumille k:ille. Ei jäänyt k:eä k:en päälle [perusteellisesta hävityksestä]. Antaa k:iä leivän asemesta. Rahat on hankittava vaikka k:en alta. Lisätä k:iä jkn kuormaan 'tuottaa jklle lisävaikeuksia'. K. putoaa jkn sydämeltä [helpotuksen tunteesta]. Hänen puheestaan olisivat k:etkin heltyneet. Iskeä kirveensä k:een 'erehtyä'. Väittää, vaatia jtak k:en kovaan (myös ◡), ks. kivenkova. Vaikka läpi harmaan k:en [KIVI]. Ei vierivä k. sammaloidu [= toimelias ihminen ei kangistu, vanhene] SL.

4. *yhd.* Harmaa-, hiekka-, hohka-, kalkki-, laava-, liuska-, magma-, marmori-, pii-, rapa-, säde-, ukon-, veri-, vuolu-, öljyk.; hohto-, jalo-, koruk.; irto-, siirto-, vierink.; laaka-, mukula-, nupuk.; luonnon-, teko-, tiilik.; pinta-, sivu-, syväk.; arina-, katu-, kiuas-, lattia-, liesi-, muuri-, piha-, porras-, raja-, seinäk.; hauta-, muisto-, riimuk.; juoksu-, kiilak.; maa-, pohja-, ranta-, vesik.; ala-, alus-, kanta-, kulma-, laki-, nurkka-, perus-, pääte-, reuna-, terä-, yläk.; ankkuri-, hioma-, jauhin-, kiillotus-, koriste-, löyly-, myllyn-, paino-, rakennus-, riippa-, tahko-, uhrik.; käsik.; istuin-, käräjäk.; lipeä-, livek.; koetin-, kompastus-, loukkausk.

II. kivennäisaineista saostunut kivimäinen muodostuma. | K:iä muodostuu munuaisiin, virtsarakkoon tai sappirakkoon. Höyrykattilan seinämiin syntynyt k., ns. kattilak. — *Yhd.* hammas-, munuais-, rakko-, sappi-, virtsak.; maito-, viinik.

III. eräiden hedelmien siemenen ympärillä oleva kova kuori, luu; toisinaan myös itse kova siemen. | Luumun, kirsikan k. (myös ◡). Rusinan k:et.

2. **kivi**[4] *s.* (*rinn.* kiivi) Apteryx, Uudessa Seelannissa eläviä sileälastaisia, lentotaidottomia yölintuja, joiden höyhenet ovat jouhimaisia.

kivi|aika *s.* = kivikausi. **-aine** *s.* Tulivuoresta purkautunut k. **-aines** *s.* Jäiden kasaama sora- ja k. **-aita** *s.* Kirkon k. Sammaltunut k. **-alttari** *s.* **-alusta** *s.* Patsaan k. Kone on sijoitettava k:lle. **-arina** *s.* Uunin k. **-arkkitehtuuri** *s.* Rakennus edustaa vanhaa k:a. **-ark|ku** *s.* Vainaja lepää k:ussa. — Sillan, laiturin k. Kaivon k. tehdään sopivankokoisista luonnonkivistä. **-ase** *s.* Luonnonkansojen k:et. **-askelma** *s.* Portaiden k:t. **-astia** *s.* kivestä, tulenkestävästä savesta tms. valmistettu astia. | Kiviruukut, tulenkestävät vuoat ym. k:t. Säilyttää, paistaa k:ssa. **-betoni** *s.* *rak.* kivensekainen betoni. **-erämaa** *s.* — Tav. *kuv.* Suurkaupungin k. Puistot luovat vaihtelua yksitoikkoiseen k:han. **-esine** *s.* Esihistoriallisia hiottuja k:itä. **-hakku** *s.* kivenhakkuuseen käytetty hakku. **-harkko** *s.* Hakkaamaton k. **-hedelmä** *s.* hedelmä, jossa mehevän kerroksen sisässä on kivi (ks. 1. kivi III). **-heitok|e** *s.* *rak.* K:keella vahvistettu tienreuna, aallonmurtaja. **-herne** *s.* eräs kovasiemeninen hernelajike.

kivihiilen|kulutus *s.* **-louhinta** *s.* **-savu** *s.* **-tuonti** *s.* **-tuotan|to** *s.* Maailman k:non kasvu. **-vienti** *s.*

kivi|hiiletön *kar.a.* < seur. | K. maa. **-hiil|i** *s.* muinaisajan metsäkasvillisuudesta kivettymällä syntynyt, maakerrosten sisässä juonina esiintyvä hiilikivi(laji). | K:en louhinta. K:estä saadaan kuivatislauksella satoja erilaisia aineita. K:en kauppanimityksistä ovat tärkeimmät: höyry-, talous-, paja-, koksi- ja kaasuhiilet. — Tuotteesta, poltto- ym. aineesta myös *mon.* | Kiiltävät, himmeät k:et. Polttaa k:iä. — *Kuv.* Koskiemme vesivoimaa sanotaan valkoiseksi k:eksi.

kivihiili|alue *s.* Maapallon k:alueet. Kaupunki sijaitsee rikkaan k:alueen keskellä. **-asfaltti** *s.* = kivihiilipiki. **-bentsiini** *s.* = bentseeni. **-briketti** *s.* **-esiintym|ä** *s.* Rikkaita k:iä. **-jauhe** *s.* **-juoni** *s.* **-kaasu** *s.* kivihiilestä valmistettu polttokaasu. **-kaivos** *s.* **-kasa** *s.* **-kausi** *s.* *geol.* se paleotsooisen maailmankauden ajanjakso, jolloin kivihiilikerrostumat pääosaltaan syntyivät, karbonikausi. **-kautinen** *a.* K. kasvisto ja eläimistö. **-kent|tä** *s.* Maailman tärkeimmät k:ät. **-kerros** *s.* **-kerrostum|a** *s.* Maassa on runsaasti vahvoja k:ia. **-laj|i** *s.* Antrasiitti on vanhin k. Kiillon mukaan kaupassa erotetaan useita k:eja. **-lasti** *s* **-louhos** *s.* **-lämmitteinen** *a.* K. talo. **-lämmity|s** *s.* Käyttää k:stä. Siirtyä k:kseen. Talo, jossa on k. **-löydö|s** *s.* Arvokkaita k:ksiä. **-maa** *s.* kivihiiltä tuottava maa. | Euroopan tärkein k. on Englanti. **-markkinat** *s. mon.* Kansainväliset k. **-muodostuma** *s.* Huippuvuorten k:t. **-murska** *s.* **-piki** *s.* kivihiilitervaa tislattaessa syntyvä pikimäinen jäännösaine, kivihiiliasfaltti. **-seutu** *s.* **-systeemi** *s. geol.* kivihiilikaudelta peräisin olevat muodostumat, karbonisysteemi. **-teollisuu|s** *s.* Kukoistava k. Maapallon k:den tuotanto. **-terva** *s.* kivihiilen kuivatislauksessa sivutuotteena syntyvä sakea terva, josta saadaan mm. lääkkeitä ja väriaineita. **-tervaväri** *s.* **-tervaöljy** *s.* **-tul|i** *s.* Kuumentaa k:ella. **-tuote** *s.* **-varasto** *s.* Laivan k. Eri maanosien k:t. **-varat** *s. mon.* Maapallon k. **-vyöhyke** *s.* **-öljy** *s.*

kivi|hiomo *s.* par. kivenhiomo. **-holvi** *s.* Sillan k. **-huhmar** *s.* Survoa k:essa. **--iskos** *s.* **1.** *arkeol.* = iskos 2. **2.** *rak.* kivibetoni. **-jalallinen** *poss.a.* < kivijalka. | K. aitta. **-jalaton** *kar.a.* < seur. | K. rakennus. **-jal|ka** *s.* rakennuksen seinien alle luonnonkivestä t. betonista tehty maasta eristävä jalusta, sokkeli; osaksi maanpinnan alapuolella oleva huonekerros, kellarikerros. | K:assa oleva myymälä. — *Kuv.* Kulttuurin kulmakivi, sen oikea k., on kansan historia AHO. — *Leik.* sanomalehden alakertakirjoitus.

kivijalka|kerros *s.* vrt. ed. | K:kerrokseen sijoi-

tettu varastosuoja. **-kiv|i** *s.* Louhia k:iä. Uuden rakennuksen k:et.

kivi|jalusta *s.* Rakennuksen, muistopatsaan k. **-jata** *s.* pitkänomainen kivikasa(utuma), kivirivi. **-jauhe, -jauho** *s.* Porausreikään muodostuva k. Hienoin k. huuhtoutuu pois. Suomen savissa on runsaasti jäiden hienontamaa kivijauhoa. **-jono** *s.* **-jumala** *s.* kivinen jumalankuva. **-jyrä** *s.* Tietä tasoitetaan raskaalla k:llä. **-järkäle** *s.* Kalliosta irtautunut iso k. Patsas on muovattu yhdestä valtavasta k:estä. **-kaide** *s.* Sillan, penkereen k. **-kaira** *s.* = kivipora. **-kala** *s.* = kivisimppu. **-kalusto** *s. arkeol.* Löytöpaikan k. **-karhu** *s.* kivireki, -kelkka. **-kari** *s.* **-kartano** *s.* vrt. kivirakennus. | Asua komeassa k:ssa. **-kasa** *s.* Rakennuksesta jäi jäljelle vain k. Pellon vierelle koottu k. **-kasarmi** *s.* kivinen kasarmirakennus; suuri kivinen asuinrakennus. | Kaupungin monikerroksiset k:t. **-katto** *s.* **-kattoinen** *a.* K. talo. **-katu** *s.* kivetty katu. | Astua, ajaa k:a. Pitkin kaupungin k:ja. Pudota k:un. **-kau|si** *s.* se esihistoriallinen ajanjakso, jolloin ihminen metalleja tuntematta valmisti aseensa ja työkalunsa pääasiallisesti kivestä. | Vanhemmalla, varhaisemmalla eli paleoliittisella k:della kiviesineet valmistettiin pelkästään iskemällä, nuoremmalla, myöhemmällä eli neoliittisella k:della ne lisäksi hiottiin. K:den ihminen. K:den kulttuuri. K:den aikainen asuinpaikka. Elää k:tta. — *Kuv.*, us. *leik.* jnk varhaisimmasta kehityskaudesta. | Urheilumme k. Se oli elokuvien k:tta. **-kauti|nen** *a.* kivikauteen kuuluva, siltä peräisin oleva. | K. asuinpaikka. K:sen asutuksen laajuus. K. löytöesineistö. **-kehys** *s.* Hautaraunion k. **-kehä** *s.* Suurista järkäleistä ladottu pyöreä k. Kaivon k. — Maapallon k. **-kelkka** *s.* = kivireki, -karhu. **-kellari** *s.* Holvattu k. Säilyttää jtak k:ssa. **-kenttä** *s.* laajahko kivikko. **-kerro|s** *s.* Peittää k:ksella. **-kerta** *s.* Kivijalassa on tavallisesti vain yksi k. **-kiekko** *s.* Tahkon k. **-kiil|a** *s.* Tiivistää raot k:oilla. Betonin sekaan pannaan k:oja. **-kirjoitu|s** *s.* kiven pintaan hakattu kirjoitus; sitä mukaileva kirjoitettu t. painettu teksti, lapidaarikirjoitus. | Muinaisturkkilainen, roomalainen k. Tulkita vanhoja k:ksia. **-kirjoitustyyli** *s.* kivikirjoitukselle ominainen jyhkeä, niukkasanainen tyyli, lapidaarityyli. **-kirkko** *s.* luonnonkivestä t. myös tiilestä, betonista tms. rakennettu kirkko. | Keskiaikainen k. Vanajan k. **-kirves** *s.* kivinen kirves. | Hiottu k. **-kitti** *s.* kiven kiinnittämiseen, saumojen tiivistämiseen yms. käytetty kitti. **-kiuas** *s.* Riihen k.

kivik|ko[2*] 1. *s.* kivinen paikka, kivikenttä, louhikko; maa(laji), jossa kivet ovat valta-aineksena. | Kosken k. Raivata peltoa karuun k:koon. Rannalla on aallokon huuhtelema k. K:on alvejuuri. — *Yhd.* mukula-, rantak. 2. *a. harv.* kivi(kkoi)nen. | -- pitkin hirvittävän k:koa polkua KIANTO.

kivikko|aavikko *s.* Saharan k:aavikot. **-aho** *s.* Leppää kasvava k. **-haka** *s.* Laitumeksi aidattu k.

kivikkoi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. aho, mäki, ranta. K:set pellot. K. tie, pihamaa. Maaperän k:suus.

kivikko|istutus *s.* kiviröykkiöön t. kallion rinteelle tehty istutus, jossa viljellään kivikko- ja kalliokasveja, kivikkoryhmä. **-kan|gas** *s.* Tie kulkee k:gasta. Metsä alkaa k:kaan laidasta. **-kasv|i** *s.* Istuttaa kivien väliin k:eja. **-kumpu** *s.* **-ma|a** *s.* Karuja k:ita. K:an raivaaminen viljelykselle. **-mä|ki** *s.* Tupa k:en laidassa. Muokata peltotilkku k:keen. **-pelto** *s.* **-pohja** *s.* Järven k. **-pohjai|nen** *a.* K. matalikko. Kirkkaat k:set vedet. **-polku** *s.* Vaaralle nousee mutkikas k. **-puutarha** *s.* vrt. kivikkoistutus. **-ranta** *s.* Louhikkoinen k. **-rantainen** *a.* K. saari, järvi. **-rinne** *s.* Katajia kasvava k. **-ryhm|ä** *s.* vrt. kivikkoistutus. | K:ään sopiva kasvi. Maksaruohoa viljellään koristekasvina k:issä. **-sora** *s.* Savensekaista k:a.

kivi|kokoelma *s.* K. on mainio opetusväline. **-kontti** *s.* — *Kuv.* Joutua, jäädä kantamaan k:a 'jäädä naimattomaksi nuoremman sisaren t. veljen naimisiinmenon jälkeen'. **-koralli** *s.* K:t 1. riuttakorallit 'Madreporaria, korallieläimiä, joiden kalkkirangoista eteläisten merien korallisaaret syntyvät'. **-koru** *s.* **-kov|a** *s.* = kivenkova. | Jähmettyä k:aksi. K:aksi kuivunut savi. K. siemen. — *Kuv.* K. luonne, sydän, omatunto. Hänen uskonsa oli k. **-kulttuuri** *s.* kivikauden kulttuuri. **-kumpu** *s.* Matala pyöreä k. **-kunta** *s.* kivennäisaineiden muodostama eloton luonto; vrt. eläin-, kasvikunta. **-kuori** *s.* Maapallon kiinteä k. eli litosfääri. **-kuorma** *s.* Tuhannen kilon k. Hänkin vetää elämäänsä kuin raskasta k:a PAKK. **-kup|pi** *s.* tav. = kivivati. | Syödä k:ista. **-kuula** *s.* kivinen pallo, vars. 1300—1500-luvulla tykinammuksena käytetty kivi. **-kuva** *s.* Sfinksin arvoituksellinen k. Portin pielissä on koristeina k:t. Istuu jäykkänä kuin kylmä k. **-kynä** *s.* kivi- (t. savimassa)puikko, jolla kirjoitetaan kivitauluun, rihveli. **-kärryt** *s. mon.* kivenajoon käytettävät kärryt. **-laa|ka** *s.* Perustukseen käytetään k:koja. Kattaa k:oilla. **-laat|ta** *s.* K:oilla peitetty käytävä. Lattia k:oista. Aukko suljetaan k:alla. K. muistokirjoituksineen. Kartta piirretään k:taan. **-laa|tu** *s.* Kaupassa esiintyvät k:dut. Kova, tiivis k. **-laituri** *s.* Sataman k:t. **-laj|i** *s.*, vars. *geol.* vrt. maalaji. | Kerrostuneet, vulkaaniset k:it. Hyödyllinen k. Graniitti on yleisimpiä k:eja. Vuoresta louhitaan tummaa k:ia. — *Yhd.* magma-, sedimenttik.; pinta-, syväk. **-lasti** *s.* K:ssa purjehtiva jaala. **-latomus** *s.* Rautakautinen k. Asumuksesta on jäljellä vain maatunut k. **-lattia** *s.* Kirkon, kellarin k. **-leikkaus** *s. lääk.* virtsakiven poistamiseksi tehty leikkaus. **-levy** *s.* = kivilaatta. | Pöydän k. Katuosa kivetään k:illä. **-liesi** *s.* kivistä ladottu tulisija. | Löytyi muinaisten asuntojen pohjia ja k:ä. **-liike** *s.* Graniitin louhintaa harjoittava k. **-liima** *s.* = mastiksi. **-liitos** *s. rak.* ilman sideainetta tehty rakennuskivien liitos. **-linna** *s.* vrt. kivirakennus. | Lujien muurien ympäröimä k. Komea monikerroksinen k. Lyseon korkea k. **-linnoitus** *s.* **-liusk|a** *s.* Terävä-

särmäinen k. Kattaa k:oilla. **-lohkare** *s.* Hakkaamaton k. Muuri on rakennettu valtavista k:ista. Kalliosta irtautunut k. Betoniin upotetaan täytteeksi k:ita. **-louhikko** *s.* Metsätön k. Tunturin rinteen k. Piiloutua k:on. **-louhimo** *s.* = kivenlouhimo. **-louhos** *s.* paikka, josta louhitaan kiveä. **-louhu** *s.* kivilouhikko. **-läjä** *s.*

kivi|maa *s.* kivinen maaperä. **-made** *s.* = kivinilkka. **-malja** *s.* kivinen malja. **-massa** *s.* Tasalaatuinen k. Alppien mahtavat k:t. Louhoksessa käsitelty k. **-meteoriitti** *s. geol.* etup. silikaattimineraaleja sisältävä meteoriitti; vrt. rautameteoriitti. **-mie|s** *s.* kivityömies. | Ammattitaitoisia k:hiä. **-mineraali** *s.* kivilajien aineksena esiintyvä mineraali. **-moukari** *s.* kivityössä käytetty moukari. **-muodostuma** *s.* Kerrostumalla, kiteytymällä syntyneet k:t. Luonnossa tavattava k. **-murska** *s.* K:lla päällystetty ratapenger. **-murske** *s.* **-muurau|s** *s.* Päällystää k:ksella. **-muuri** *s.* **1.** kivestä tehty muuri, kiviseinämä. | Linnan korkeat k:t. K:n ympäröimä kirkkotarha. Palossa jäi rakennuksesta pystyyn vain jyhkeä k. **2.** suuri kivirakennus (vars. kaupungeissa), kivikasarmi. | Suurkaupungin k:t. Kuusikerroksinen k. Puutalon paikalle on kohonnut mahtava k. Asua k:ssa. **-mylly** *s.* mylly, jossa jauhimina on kivet; vrt. valssimylly. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* K. aine. Kovettunut betoni on luonteeltaan k:stä. K. muodostuma. **-mäk|i** *s.* Aurinko oli kytkettynä Pohjolan k:een. Raivata peltoa karuun k:een. **-möhkäle** *s.* Hakkaamaton k. Luolan suulla on suuri k. **-navetta** *s.* vrt. kivirakennus.

kivi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** *ain.* (luonnon- t. teko)kivestä tehty, kivi-. | K:set portaat. K. rakennus, patsas. K. astia, ruukku. — *Kuv.* Kasvojen k:set piirteet. Puhua k:stä [= kovaa, sydämetöntä] kieltä. K. sydän. **2.** *poss.* (runsaasti) kiviä sisältävä. | K. pohja, ranta. Kapea ja k. tie, polku. K:siä ja karuja maita. K:stä hiekkaa. Maaperän k:syys. — *Yhd.* runsas-, vähäk.; 15-k. (kello).

kivi|nilkka *s.* Zoarces viviparus, pienen mateen näköinen merikala, kivimade. **-nuija** *s.* kivipäinen nuija. | Muinaisajan metsästäjän k. **-nuoli** *s.* kivikärkinen nuoli. **-oja** *s. maat.* = kivisalaoja. **-ovi** *s.* Luolan aukon sulkee raskas k. **-paa|si** *s.* Kirkon seinän k:det. Lattia suurista k:sista. Kannattimina on sarja k:sia. **-painaja** *s.* kivipainon painaja; vrt. kivenpiirtäjä. **-painamo** *s.* kivipainantaa suorittava laitos, litografinen laitos. **-painanta** *s.* kivilaatoilla painaminen, kivipaino(menetelmä); vrt. seur. 2.

kivipaino *s.* **1.** kivinen paino, painona oleva kivi. | Verkon k:t. Astian kannelle pannaan k. **2.** laakapainomenetelmä, jossa piirros kaivertamalla t. kem. liidulla t. kynällä tehdään kivilaatan pintaan, mistä se painamalla siirretään paperille tms., kivipainanta, litografia; kivipainolaitos, kivipainamo. **-kivi** *s.* **-kone** *s.* **-kuva** *s.* Maalauksen mukaan tehty k. **-laatta** *s.* **-laitos** *s.* kivipain(am)o. **-menetelmä** *s.* Painaa k:ä käyttäen.

kivipainos *s.* kivipainokuva t. muu kivipainotuote, litografia.

kivipaino|taide *s.* **-tuote** *s.* **-työ** *s.* Hienoa k:tä. **-väri** *s.*

kivi|palatsi *s.* Suurkaupungin k. **-palkki** *s.* K:en kannattama rakenne. **-pallo** *s.* **-pari** *s.* Myllyn k. (ylä- ja alakivi). Turbiini käyttää viittä k:a. **-pato** *s.* Joen poikki rakennettu k. **-patsa|s** *s.* Hautausmaan k:at. Pystyttää k. jkn, jnk muistoksi. Talo on rakennettu k:iden varaan. Seisoa liikahtamatta kuin k. **-peite** *s.* Rakennukset, penkereen k. **-pelto** *s. maant.* nykyisillä ja muinaisilla rannoilla, vars. vuorten lailla ja rinteillä tavattava (pyöreäkivinen) kivikko t. louhikko, kivirakka, pirunpelto. **-penger, -pengermä** *s.* Laiturin, puutarhan k. **-penk|ki** *s.* Istua puiston k:illä. **-permanto** *s.* Porraskäytävän k. **-perusta** *s.* vrt. seur. | Tulisija rakennetaan k:lle. **-perustu|s** *s.* Rakennuksen, kiukaan k. Kone sijoitetaan tukevalle k:kselle. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* kivi(kkoi)nen. | K. metsämaa, kumpu. Paikka on k:syytensä vuoksi kelpaamaton viljeltäväksi. **-piira** *s.* linnun lihasmaha. **-piirros** *s.* kiveenpiirrännän tulos. **1.** kivipainomenetelmällä tehty kuvapiirros, kivipainos, litografia. **2.** kiven t. kallion pintaan piirretty kuvio t. kirjoitus. **-piirrossarja** *s.* Vanhaa Helsinkiä esittävä k. **-piirtäjä** *s.* kivenpiirtäjä. **-pilari** *s.* K:en kannattama katos. **-pinta** *s.* Rakennuksen kiillotettu k. **-pohja** *s.* Salakka viihtyy matalalla k:lla. **-pohjai|nen** *a.* K. järvi. Maa on k:sta ja karua. **-pora** *s.* kiven poraukseen käytetty pora, kivikaira. **-por|ras** *s.*, tav. *mon.* Kapeat k:taat. Suurkirkon k:tailla. Istuutua k:taalle lepäämään. **-puu** *s. rak.* puun vastikkeena käytetty jauhettua magnesiumoksidia, magnesiumkloridiliuosta sekä täyteaineita sisältävä kovettuva seos. | K:ta käytetään mm. lattioihin. **-pylvä|s** *s.* Aidan, veräjän k:ät. **-pyykki** *s.* kivinen rajapyykki. **-pähkinä** *s.* eräiden palmujen kova siemen, josta saadaan norsunluun kaltaista ainetta. **-päällyste** *s.* Penkereen vahvistaminen k:ellä. **-pöly** *s.* K:n aiheuttama keuhkosairaus. **-pöytä** *s.*

kivi|rae *s.* Hiekan pääaineksena ovat 0,2—2 mm:n kokoiset k:rakeet. **-rahi** *s.* **-raken|ne** *s.* Puu- ja k:teet. **-rakennu|s** *s.* kivestä, tiilestä, betonista tms. kovasta aineesta tehty rakennus. | Kaksikerroksinen k. Asua k:ksessa. **-rakka** *s.* = kivipelto (vars. Pohjois-Suomessa). **-ranta** *s.* **-rappu(nen)** *s.*, tav. *mon.* = kiviporras. **-raunio** *s.* Pellon laidassa on suuret k:t. Kivitasku tekee pesänsä k:on. Kärppä piileksii k:ssa. — K:ta tutkittaessa tuli esiin palaneita luita. **-re|ki** *s.* kivien siirtoon soveltuva vankka, us. kaplaaton reki, kivikelkka, -karhu. — *Kuv.* Hän on joukossa oikea k. 'hankala käsitellä'. Haluttomien innostaminen on kuin k:en vetämistä. **-riip|pa** *s.* Onkija laskee k:an kaislikon reunaan. — *Kuv.* Painui pohjaan kuin k. Jalat painavat kuin k:at. Kivulloisuus tuli hänen elämänsä k:aksi. **-rikko** *s.* Saxifraga, meillä sekä luonnonvaraisia että puutarhoissa koristekasveina viljeltyjä ruohokasveja. **-rinta** *s. kuv.* Kallion k. **-risti** *s.* **-riutta** *s.* **-rouk-**

kio s. = kiviröykkiö. | Pronssikautinen k. **-roukkiohauta** s. *arkeol.* hiidenkiuas(hauta). **-rumpu** s. kivinen tierumpu. **-ruukku** s. tav. savesta poltettu ruukku. **-ruuti** s. vars. louhintaan käytetty musta ruuti, pora-, louhimisruuti. **-röykkiö** s. Jäiden kasaama k. Hiidenkiukaat ovat pronssikauden aikaisia k:itä. Pellon ympärillä olevat k:t kertovat raskaasta raivaustyöstä. **-sa|de** s. Saada k. vastaansa. Tulivuorenpurkaus aiheuttaa ympäristöön oikean k:teen. **-saha** s. kiven sahaamiseen käytetty saha. **-sakasti** s. Mikkelin keskiaikainen k. **-sakset** s. *mon.* kivien nostossa käytetyt rautapihdit. **-salaoja** s. *maat.* kivitäytteinen salaoja, kivioja. **-sammal** s. Grimmia, kivillä kasvavia sammalia. **-sappi** s. *eläinlääk.* = kiehki. **-sein|ä** s. kivestä, tiilestä, betonista tms. kovasta aineesta tehty seinä. | K:ät huokuvat lämpöä. Linnan k:ät. Kaiku vastasi kirkon k:istä. — Vuoren k. **-seinäinen** a. K. rakennus. **-seinämä** s. Penkeren k. **-silmä** s. kivillä täytetty (sorakatteinen) kuoppa, joka johtaa pintaveden maan sisään. **-silta** s. luonnonkivestä tehty silta. | Joen yli johtava holvattu k. **-simppu** s. Cottus gobio, maassamme yleinen simppu, kivikala. **-sirpale** s. **-siru** s. K. lensi silmään. Tie peitetään k:illa. **-solu** s. *kasv.* kuollut isokokoinen ja paksukettoinen vahvikesolu. **-sora** s. Kerros karkeaa k:a. **-sormus** s. sormus, johon on kiinnitetty korukivi.

kivistel|lä[28] *frekv.v., 3. pers.* -y[2] *teonn.* < kivistää. | Hammasta k:ee. Syäntäni tuimelevi, / päätäni k:evi KAL.

kivistys[64] *teonn.* (< seur.) kipu, särky, pakotus. — *Yhd.* pään-, vatsank.

kivist|ää[2] *v., 3. pers.* kivusta: särkeä, pakottaa. | Hammasta, päätä, jäseniä k:ää. Tuijottaa niin, että silmiä alkaa k. Vanhoja haavoja k:i. Oikaista k:ävää selkäänsä. Sydäntä k:ää. Polttavin mielin ja k:ävin sydämin. Liikavarpaita k:ävät jalkineet. Asia, joka k:ää [= karvastelee] mieltä.

kivistö[2] s. = kivikko. | Horsma kasvaa k:ssä.

kivi|suola s. = vuorisuola. **-sydäminen** a. K. hedelmä. — *Kuv.* K. neito. **-sydän** s. Persikassa on mallon sisässä kova k. — *Kuv.* Rinnassa tunteeton k. **-särkkä** s. Niemenkärjen k. **-tahko** s. **-talo** s. vrt. kivirakennus. | Viisikerroksinen k. Puretun puutalon paikalle rakennetaan k. **-taltt|a** s. kivinen taltta. | Kansa sanoo muinaisajan k:oja ukonnuoliksi. **-tasku** s. Oenanthe oenanthe, aukeilla, kivikkoisilla mailla elävä varpuslintu. **-tatti** s. = herkkutatti. **-taulu** s. kivinen taulu; *erik.* saviliuskeinen kirjoitustaulu. **-tauti** s. sairaus, joka ilmenee kivennäistymien muodostumisena esim. munuaisiin, virtsarakkoon t. sappitiehyihin. **-tavara** s. yl. kivestä valmistettu tavara; vars. eräistä koviksi poltetuista saviteollisuuden tuotteista, kiveistavara. | Hienot k:t ovat murtopinnaltaan melkein valkoisia, halvat (ruukut, maljat, kannut) ovat harmaata, keltaista taikka ruskeaa massaa. **-temppeli** s. vrt. kivikirkko. | Intian k:t. **-teollisuu|s** s. kivityö teollisuutena. | Harjoittaa k:tta. Maamme k:dessa eniten käytetty kivilaji on graniitti. **-teos** s. K:ten vienti. **-tiede** s. kivilajeja käsittelevä tiede, petrografia, petrologia. **-tikka** s. kiven pinnan hakkuussa ym. käytetty piikkiteräinen väline. **-tomu** s. = kivipöly. **-torni** s. Kirkon, linnan k.

kivit|tää[2*] v. **1.** heitellä jkta t. jtak kivillä; joskus: heittää kivillä kuoliaaksi. | Pikkupojat k:tävät toisiaan. K. lintuja. Kissojen k:täminen. K. jku kuoliaaksi. Stefanus k:ettiin. — *Kuv.* tuomita jkta ankarasti. | Aikalaiset usein k:tävät hyväntekijöitään. **2.** *vanh.* → kivetä 1.

kivituot|e s. Hautakiviä ja muita k:teita.

kivity|s[64] *teonn.* < kivittää. **1.** Kansanjoukon toimeenpanema k. — *Kuv.* K:ksen ansaitseva teko. **2.** → kiveys.

kivi|tyyli s. kivirakenteiden muotojen mukainen rakennustyyli. **-työ** s. **1.** hyödyllisten kivilajien ja mineraalien louhiminen ja jalostaminen. | Olla k:ssä. Rakennuksen k:t. K:ssä käytetyt välineet. Suorittaa urakalla kivitöitä. **2.** kiviteos, -tuote. | Pyramidit ovat vanhan ajan mahtavimpia kivitöitä. N:n kivenveistämön tekemät k:t. **-työkalu** s. **1.** kivityössä käytetty työkalu. | Hakku ym. k:t. **2.** *harv.* kivinen työkalu. | Esihistorialliset k:t. **-työmies** s. **-täyt|e** s. Salaojan, padon k. Penger vahvistetaan k:teellä. **-täytteinen** a. K. salaoja. **-urakoitsija** s. **-uuni** s. luonnonkivestä tehty uuni. | Muurattu k. **-valli** s. Pakanuudenaikaisen linnoituksen k:t. **-vanu** s. sulatetusta kivestä tehty vanumainen massa, jota käytetään rakennuksissa lämmön ja äänen eristämiseen, vuorivanu. **-varustus** s. **-va|ti** s. savesta poltettu ja lasitettu vati, kivikuppi. | Syödä k:dista. Maito kaadetaan k:tiin. Rikkinäinen k. **-veisto|s** s. Rakennuksen portaikon k:kset. **-veistämö** s. par. kivenveistämö. **-verhous** s. kiveys, kivipäällyste, -peite. **-vyöry** s. Alppiseutujen k:t. **-yrtti** s. Woodsia, matalia, mätästäviä saniaisia.

kiviöljy s. maakerroksista saatu hiilivetyjä sisältävä öljyaine, maa-, vuoriöljy, nafta. | Bentsiini ja petroli ovat k:n tislaustuotteita. **-esiintymä** s. **-löydös** s. **-n|tuotanto** s. **-teollisuus** s. **-tuote** s. **-varat** s. *mon.* Maapallon k.

kivoit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | - - rupeaa yllyttämään ja k:telemaan AHO.

kivoitt|aa[2*] v. *murt.* kehottaa, yllyttää. | Mutta lähtiessä k:i Perttu Erkkiä ottamaan kerrassaan aikamiehen ryypyn MERIL.

kivo|nen[63] *dem.s. runok.* < kivi. | Sisässä rapisee k:sia. - - alta jauhavan k:sen KAL.

kivukas[66*] a. *harv.* kivullinen. | K. haava.

kivulia|s[66] a. **1.** kivulloinen. | K. lapsi. Vanhus on käynyt raihnaiseksi ja k:aksi. **2.** = seur. | K. kouristus.

kivulli|nen[63] a. kipeä, kivukas, tuskallinen. | K. kouristus, tulehdus. Ihoon ilmestyy k:sta punoitusta. K. kuolema.

kivulloi|nen[63] a. -suus[65] *omin.* sairasteleva, sairaalloinen, raihnainen, heikkovoimainen. | K. ja kalpea tyttö. Käydä vanhetessaan k:seksi. Hehkuva henki k:sessa ruumiissa. K:suuden tähden hänen oli keskeytettävä opiskelunsa.

kivun|tunne s. Vihlaiseva k. Lieventää k:tunnetta. Sydämessä esiintyvä voimakas k. **-tunto** s. Ihon k. on heikentynyt.

kivuta[39*] *v.* kiivetä, kavuta. | K. katolle, kivelle. K. puuhun. Kipusimme nopeasti satulaan. Hyökkääjät kipuavat muureille. Hiihtäjä kipuaa rinnettä ylöspäin. — *Kuv.* Joukkue kipusi sarjansa johtoon. Suomi pääsi kipuamaan toiselle sijalle. Summat alkavat k. yhä ylemmäksi.

kivut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< kipu) kipua tuottamaton t. tuntematon, tuskaton. | K. kuhmu. Täysin k. leikkaus. K:tomaksi tekevä aine. Poistaa hammas k:tomasti. K. nukutus. Kuolema tuli k:tomana. Lopettaminen on suoritettava k:tomimmalla tavalla. K:tomuus oli vain ohimenevää. — *Kuv.* vaikeuksia tuottamaton, helppo, vaivaton. | K. ratkaisu. Se oli k. tapa asian selvittämiseksi. K. siirtyminen järjestelmästä toiseen. Yhdistyksessä tapahtui k. johdon vaihto. Tappio kärsittiin melko k:tomasti. Suoritus käy entistä k:tomammin. Kehitys ei voinut tapahtua aivan k:tomasti. Tilanne selvisi k:tomasti.

kivääri|i[6] *s.* pitkäpiippuinen, luoteja ampuva käsituliase, jota käytetään tulitaistelussa, metsästyksessä ym., pistimellisenä myös käsikähmässä pistoaseena. | Kolmen linjan k. Jalkaväen k. Ratsuväen k. eli karbiini. K:in piippu, tukki, luoti, hylsy. Ampua k:eillä. K. olalla, jalalla. K. on sotamiehen morsian. — *Yhd.* automaatti-, kiikari-, kone-, makasiini-, pienois-, pika-, sotilas-, tarkkuusk.; jalkaväen-, ratsuväenk.; hirvi-, metsästysk.; haulik.

kivääri|ammunta *s.* kiväärillä ampuminen. | Kilpailu, joka käsittää pistooli- ja k:ammunnan. **-harjoitus** *s.* **-jalkaväki** *s. sot.* jalkaväen kiväärikomppaniain yhteisnimitys. **-joukkue** *s. sot.* Komppaniassa on tavallisesti kolme k:tta. **-keko** *s.* pystyyn pantujen, piipunpäistä toisiinsa tuettujen kiväärien kekomainen asetelma. **-komppania** *s. sot.* jalkaväkikomppania, jonka aseina ovat kiväärit sekä kevyet konetuli- ja panssarintorjunta-aseet. **-kotelo** *s.* **-kranaatti** *s. sot.* kiväärillä ammuttava käsikranaatin kaltainen ammus. **-malli** *s.* Takaaladattava k. **-mies** *s. sot.* mies, jonka aseistuksena on kivääri.

kiväärin|hihna *s.* **-hylsy** *s.* **-johtaja** *s. sot.* konekivääriryhmän tms. johtaja. **-kannatin** *s.* eräs konekiväärin jalustan osa. **-kuula** *s.* kiväärinluoti. **-laukaus** *s.* Kuului terävä k. **-lukko** *s.* **-luot|i** *s.* Pikakivääri on k:eja ampuva ase. K. lensi viuhuen ohi. **-panos** *s.* = seur. **-patruuna** *s.* kiväärillä ammuttava patruuna. **-pauke** *s.* **-perä** *s.* kiväärin (tukin) takaosa. | Tyrkätä, kolhia k:llä. **-piip|pu** *s.* K:un poraus. **-puhdistus** *s.* **-tukki** *s.* kiväärin puuosa, joka suojaa sen metalliosia ja joka ammuttaessa tuetaan olkapäähän.

kivääri|ote *s.* Harjoitella k:otteita. **-ryhmä** *s. sot.* kiväärein aseistettu jalkaväkiryhmä. **-tarkastus** *s.* **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* **-temppu** *s.* Tehdä k:ja. **-tul|i** *s.* kiväärien ampuma tuli. | Hyökkäys torjuttiin k:ella. Kohdistaa k. jhk. **-öljy** *s.* kiväärin puhdistuksessa käytetty öljy.

kj *lyh.* kuutiojalka.

kk *lyh.* kuukausi. | 5 v 6 kk 8 p.

kk. *lyh.* **1.** kirkonkylä. **2.** *sot.* konekivääri.

-kkain (etuvok. sanoissa -kkäin) johdin, jolla muodostetaan kahden t. useamman olion t. asian paikallista (joskus ajallista) suhdetta ilmaisevia adv:eja; vrt. -ttain, -tuksin, -tusten; esim. alakkain 'toinen toisensa alla', rajakkain 'raja rajaa vasten', kasvokkain, kaulakkain, peräkkäin, päällekkäin, rinnakkain, sisäkkäin, sylikkäin, vastakkain, vierekkäin.

-kki[5*] deverbaalinen s:njohdin, jolla muodostetaan teon t. teon kohteen nimiä; esim. levikki, menekki, neuvokki; ajokki, hoidokki, lemmikki, suosikki.

-kko[2*] (etuvok. sanoissa -kkö) denominaalinen, harvemmin deverbaalinen s:njohdin, jolla muodostetaan vars.: **1.** koll. s:eja; esim. aallokko, heinikko, hongikko, kaislikko, koivikko, pensaikko, risukko, ruohikko, solukko, vesakko. **2.** paikan nimiä; esim. aavikko, hietikko, lätäkkö, matalikko, rannikko, tiheikkö, viidakko. **3.** olennonnimiä; esim. emakko, fyysikko, hiirakko, hätikkö, karjakko, klassikko, lumikko, nuorikko, päällikkö, ruotsikko, sydämikkö, ummikko, venakko, vesikko. **4.** merk:ltään poss. t. dem. s:eja; esim. haulikko, kahdeksikko, kepakko, lammikko, nelikko, suukko. **5.** teonnimiä; esim. ennakko, rynnäkkö, ylläkkö.

klaani[5] *s.* alk. Irlannin ja Skotlannin ylämaan heimosukujen nimitys; sosiologiassa ym.: yhteisestä kantaisästä polveutuva, päällikön johtama sukuyhteisö.

klaara|ta[35] *v. ark.* selvittää. | Pekka k:si asiansa hienosti.

klaari[5] *a. ark.* selvä. | Asia on k.

klaava[10] *s.* metallirahalla arpaa heitettäessä rahan numeropuoli; vrt. kruunu. | Heittää kruunua ja k:a 'heittää arpaa rahalla jnk asian ratkaisemiseksi sen mukaan, kumpi puoli jää ylöspäin'.

klaavi[5] *s. mus.* nuottiavain. — *Yhd.* altto-, basso-, diskantti-, sopraano-, tenori-, viuluk.; c--, f--, g-k.

kladi[5] *s. liik.* muistiinpanokirja t. -vihko, johon tehdään aikajärjestyksessä merkintöjä liiketapahtumista. — *Yhd.* kassak.

klahvi[5] *s. ark.* kaapin t. lipaston kansi t. ovi, joka voidaan laskea ja asettaa pöydän tavoin vaakasuoraan, laskukansi, laskuovi; tämän takainen osasto. | Avata k. Tallettaa jtak k:ssa. **-piironki** *s. ark.* kaappilipasto.

klammeri[5] *s.* hakasulkumerkki, hakanen; pinne.

klane(e)tti[5*] *s. kans.* klarinetti. | Kuulkaas Kissalan Aapelin klaneettia KIVI.

klang *interj.* ks. kling.

klani[5] *s. ark.* kalju. **-päinen** *a.* **-pää** **1.** *s.* Rehtorin k. **2.** *a.* K. ukko.

klapi[5] *s. ark.* (*rinn.* klapu[1]) pilkottu polttopuu, pilke. **-kauppa** *s.*

klareera|ta[35] *v. mer.* -us[64] *teonn.* suoria, selvittää (laiva). | Laivan k:us.

klarinetin|puhaltaja *s.* **-soittaja** *s.*

klarinetisti[5] *s.* = ed. | Orkesterin k.

klarinetti[5*] *s. mus.* eräs puupuhallin. — *Yhd.* altto-, bassok. **-soolo** *s.* **-sävellys** *s.*

klasi[5] *s. murt.* lasi.

klassifikaatio[3] *s.* luokitus, luokittelu.

klassifioi|da *v.* -nti[10*] *teonn.* luokittaa, luokitella.

klassik|ko[2*] *s.* **1.** klassillisen ajan (so. antiikin loistokauden) kirjailija t. taiteilija; myös: antiikin tuntija, klassillisia opintoja harjoittava t. harjoittanut henkilö. **2.** jnk alan, tav:immin kirjallisuuden t. taiteen tunnustettu ja vakiintuneen aseman saavuttanut mestari t. kantaedustaja. | Saksan kirjallisuuden suuret k:ot. Kivi on meidän harvoja k:oitamme. Musiikin, kansantaloustieteen k.

klassilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1. a.** muinaisen Kreikan ja Rooman sivistykseen kuuluva, sille ominainen, sitä koskeva; us. = antiikkinen. | K:set kansat, kielet. K. latina. K:sen ajan kirjallisuus, taide. K. kirjailija. K. näytelmä, runomitta. K:set piirteet. **b.** kreikan ja latinan kielen sekä niillä syntyneen kirjallisuuden alaan kuuluva, niiden tuntemiseen t. opiskeluun perustuva. | K. sivistys. Harjoittaa k:sia opintoja. K. filologia. K. lyseo. Oppikoulun k. linja. K:sesti sivistynyt henkilö. **c.** klassillisen ajan kirjallisuuden ja taiteen tuotteita esikuvanaan pitävä, antiikin esikuvien mukainen, klassillishenkinen, klassisistinen. | K. taidesuunta, tyyli. Ranskan k:sen kirjallisuuden suuret nimet. — *Yhd.* uusk. **2.** jnk sivistyselämän alan (vars. jhk varhaiseen) kukoistuskauteen kuuluva, antiikkisten esikuvien tavoin tunnustetun aseman saavuttanut, muodoltaan ja hengeltään arvokkaaksi tunnettu, pysyväarvoinen, mallikelpoinen, täysipitoinen. | Hollannin maalaustaiteen k:set mestarit. K. musiikki. K:sen jalomuotoinen veistos. Kiven k. teos "Seitsemän veljestä". Rakennustaiteemme k. kausi. Snellmanin k:siksi tunnustetut ajatukset. A:n k:set tutkimukset. Runebergin k:sen arvon saanut runoelma. Muotojen selkeä k:suus. — Kansantaloustieteen k. koulukunta '1700-luvun lopulla syntynyt taloustieteellinen koulukunta'. K. mekaniikka 'Galilein ja Newtonin saavuttamiin tuloksiin perustuva mekaniikan tutkimus(suunta)'. K. teoria. Vapautua perinnäisistä k:sista kaavoista. **3.** ed:tä väljemmin: laajalti tunnettu, vanhastaan vakiintuneessa käytössä oleva, perikuvallinen, jllek luonteenomainen. | Suomen talonpoikaisen kansan k. edustaja. Vanha k. ruokajärjestyksemme: leipä, peruna ja puuro. Miesten k. talvipäähine. K:seksi käynyt juttu Lönnrotin vaatimattomuudesta. Luomakunnan k. jako kasvikuntaan, eläinkuntaan ja kivikuntaan. Uskomusten k. 3-luku. Tämä k. koe. Paavo Ruotsalaisen k:set sanat. K. virhe. K. esimerkki perinnöllisyyden vaikutuksesta. Herännäisyyden k:sia maita. **4.** us. *leik.* eriskummainen, verrattoman omalaatuinen, hassunkurinen. | K. vastaus. Sepä oli k. selitys! Vekara oli vanhemman veljensä vaatteissa k:sen näköinen. Hän oli todella k. ilmestys.

klassillis- ks. klassillinen 1. **-aiheinen** *a.* K. näytelmä. **-henki|nen** *a.* K:seen tyyliin sommiteltu kellotorni. **-piirteinen** *a.* K. nuorukainen. **-suuntainen** *a.* K. taide. **-sävyinen** *a.* K. arkkitehtuuri. **-tyylinen** *a.* Muodoiltaan k. rakennus.

klassisismi[4] *s.* (*rinn.* klassismi) taiteen ja kirjallisuuden suunta, joka jäljittelee t. pitää esikuvanaan klassillisen ajan (so. antiikin loistokauden) taidetta ja kirjallisuutta; vrt. uusklassillisuus.

klassisisti[4] *s.* klassisistisen suunnan piiriin kuuluva taiteilija. **-|nen**[63] *a.* (*rinn.* klassistinen) klassillisen ajan kirjallisuuden ja taiteen tuotteita esikuvanaan pitävä, antiikin henkeen suuntautuva; vrt. klassisismi. | K. suunta, virtaus, tyyli. K:set pyrkimykset.

klassismi[4] *s.* = klassisismi.

klassistinen[63] *a.* = klassisistinen.

klasti(lli)nen[63] *a.* *geol.* irtorakeista ja lohkareista iskostumalla syntynyt. | K. kivi. K. rakenne.

klaustrofobia[16] *s.* *lääk.* suljetun paikan kammo, koppikammo, -kauhu.

klausuuli[6] *s.* asiakirjaan, sopimukseen t. muuhun oikeustoimeen tehty t. kuuluva lisäys t. varaus, joka sisältää esim. jnk selityksen, ehdon t. rajoituksen pääasiaan. — *Yhd.* kultak.

klaveeri[6] *s.* *vanh.* (vars. vanhanaikainen) piano. **-kirjallisuus** *s.* **-sarja** *s.* **-sonaatti** *s.* **-sävellys** *s.*

klavesiini[4] *s.* *mus.* = cembalo.

klaviatuuri[4] *s.* (soittimen, joskus muunkin koneen) koskettimisto. | Pianon, urkujen k. Latomakoneen k.

klavikordi[1] *s.* eräs pianoa edeltänyt soitin(laji).

klemmari[5] *s.* *ark.* klammeri, liitin, pinne.

klepto|maani[4], **-maanikko**[2*] *s.* kleptomaaninen henkilö. **-maaninen**[63] *a.* kleptomaniaa poteva; kleptomaniasta johtuva. | K. henkilö. K. teko. **-mania**[15] *s.* sairaalloinen taipumus varastamiseen.

klerikaali[4] *s.* pappisvallan kannattaja, pappispuolueen jäsen. **-|nen**[63] *a.* (vars. katolista) papistoa koskeva, kirkollismielinen, pappis-; papiston valtaa kannattava. | K. puolue. K:set piirit.

klerikalismi[4] *s.* kirkon ja papiston vaikutusvaltaa kannattava valtiollinen suunta, pappisvaltaisuus.

klientti[4*] *s.* alk. muinais-Roomassa jnk patriisisuvun jäsenen, patronuksen, suojeluksessa oleva ja hänestä riippuvainen henkilö, suojatti; myöh. jkn suojelusta nauttiva henkilö; asianajajan, lääkärin tm. asiakas.

klihdata[35*] *v.* *murt.* lihdata. | Pellavat - - loukutetaan, k:an, häkilöidään ja harjataan SILL.

klihta[10*] *s.* *murt.* lihta.

kliimaks[7] *s.* tyyliopissa: asteittain loppua kohti nouseva t. yltyvä ilmaisumuoto (esim.: soturiliitto, joka on solmittu taisteluissa, vaaroissa, verellä ja kuolemalla); huipentuma, huippukohta.

kliinikko[2*] *s.* käytännöllisen lääketieteen harjoittaja t. opettaja.

kliinillinen[63] *a.* = seur.

kliini|nen[63] *a.* -sesti *adv.* käytännölliseen lääkärintyöhön t. klinikkahoitoon kuuluva, sairasvuoteen ääressä suoritettu. | K. tutkimus. K. lääketiede. Taudin k. kuva. Tutkia sairasta k:sesti. K. hoito. K. [= sairaanhoi-

dossa jllak tavalla hyödyksi oleva] psykologia.

kliisteri[5] *s.* → liisteri.

kliivia[15] *s.* = punasarja.

klik|ata[35*] *v. ark.* -kaus[64] *teonn.* aseesta t. panoksesta: olla laukeamatta, pettää. | Tällä kerralla haulikko k:kasi. — *Kuv.* epäonnistua, olla pitämättä paikkaansa, "kutiaan", pettää (odotukset). | K. kokeessa. Ennakkolaskelma k:kasi pahasti. Keihäänheittäjämme eivät nytkään k:anneet. Aina jokin seikka tahtoo k. Vähäinen k:kaus saattaa ratkaista koko pelin.

klikki[4*] *s.* eristäytyvä joukko, nurkka-, kuppi-, ryhmäkunta; vehkeilevä ryhmä, kopla(kunta). | Poliittinen, kirjallinen k. **-politiikka** *s.* Pikkumainen, juonitteleva k.

klimakterium[7] *s. lääk.* naisen vaihdevuodet.

klimato|logia[15] *s.* ilmasto-oppi, -tiede; vrt. meteorologia. **-terapia**[15] *s. lääk.* ilmastohoito.

klimmeri[5] *s.* par. kiille.

klimppi[4*] *s. ark.* kokkare, möykky.

kling *onom.interj.* kirjoitetussa kielessä us. toistettuna t. yhteydessä *kling klang* kellon ääntä kuvaamassa. | K. k., lauloivat pienet kulkuset.

kliniikka[10*] *s.* lääketieteen oppiaine, jonka käytännöllinen opetus tapahtuu klinikassa.

klinikka[15*] *s.* opetussairaala, jossa lääkäreiksi valmistuville annetaan lääketieteen yliopisto-opetusta. — *Yhd.* hammas-, korva-, silmäk.; lasten-, polik.

klinkkeri[5] *s.* **1.** tiivispintainen, raudankovaksi poltettu tiili. **2.** poltettu, jauhamaton sementti, johon ei ole lisätty kipsiä. **-laatta** *s.* **-tiili** *s.*

klinkut|taa[2*] *v. ark. halv.* -us[64] *teonn.* pianon yms. soittamisesta. | K. pianoa.

klintti[4*] *s. maant.* veden kulutuksen synnyttämä jyrkkä rantatörmä.

klipperi[5] *s.* **1.** eräs nopea purjealustyyppi. **2.** nopeakulkuinen pitkänmatkan lentokone.

klippinki[5*] *s. hist.* nelikulmaiseksi leikattu levyraha, neliöraha.

kliše|e[20] *s. kirj.* kuvan painamiseen käytettävä laatta, kuvalaatta, kuvake. — *Kuv.* paljosta käytöstä kulunut, sovinnainen, tehonsa menettänyt sanonta, kuvaustapa tms. | Käyttää vanhoja k:itä. Kirjallinen k.

kliseelaitos *s.* kliseiden valmistamo.

kliseoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* K. kuva 'valmistaa kuvasta klišee, laatoittaa'. Karttojen k:nti.

klo *lyh.* kello (aikaa tarkoittaen). | Klo 12.30.

kloaakki[6*] *s.* likaviemäri; *el.* yhteissuoli, viemärisuoli. **-eläin** *s.* = nokkaeläin.

klooni[4] *s. kasv.* = haarautuma (3).

klooninen[63] *a. lääk.* nykivä. | K. kouristus.

kloora|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* saattaa klooria jhk aineeseen, tehdä klooripitoiseksi, kloreerata. | Juomaveden k:us.

kloori[4] *s. kem.* eräs vihreän keltainen, kaasumainen myrkyllinen alkuaine.

kloori|etaani *s.* = etyylikloridi. **-happo** *s.* **-hopea** *s.* = hopeakloridi. **-kaasu** *s.* **-kalkki** *s.* kloorilla käsitelty sammutettu kalkki, jota käytetään valkaisuun, desinfiointiin ym., valkaisukalkki. **-liuos** *s.* **-pikriini** *s.* eräs väritön myrkyllinen neste, jota käytetään tukahduttavana taistelukaasuna. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. aine. **-rikki** *s.* = rikkikloruuri. **-säiliö** *s.* **-tehdas** *s.*

klooriton[57] *kar.a.* K. pesuaine.

kloori|valkaisu *s.* selluloosan, puuvillan yms. valkaisu kloorikalkilla. **-vesi** *s.* kloorin vesiliuos. **-ve|ty** *s.* kloorin ja vedyn yhdiste. | Suolahappo on k:dyn vesiliuos. **-vetyhappo** *s.* = suolahappo. **-yhdiste** *s.* K:et eli kloridit.

klootti[4*] *s.* kovapintainen puuvillakangas, jota käytetään mm. kirjain selkään ja kansiin. **-kangas** *s.* **-kan|net** *s. mon.* Sitoa [kirja] k:siin. **-kantinen** *a.* K. kirja. **-selkä** *s.* Kirja, jossa on k. **-selkäinen** *a.* **-sidos** *s.*

klopo[1] *s. murt.* **1.** kolikko. | Kyllä siitä k:ja heltii vaikka sen myttyynkin mynttään KIVI. **2.** patukka. | - - rehtori suomi k:lla sitä kohtaa rangaistavan ruumiista, jonka Jumala on luonut istumista varten HJ.NORTAMO.

kloppi[4*] *s. ark. kans.,* us. *halv.* nuorukaiseksi varttumaisillaan olevasta pojasta: jolppi, nulikka, nulkki. — *Yhd.* poika-, pojank.

kloraali[6] *s. kem.* kloorin vaikuttaessa alkoholiin syntyvä syövyttävä neste, josta valmistetaan kloraalihydraattia; joskus myös = seur. **-hydraatti** *s.* kloraalin yhtyessä veteen syntyvä, mm. unilääkkeenä käytetty kiteinen aine.

kloraatti[6*] *s. kem.* kloorihapon suola. — *Yhd.* kaliumk. **-räjähdysaine** *s.* kloraattia sisältävä räjähdysaine.

kloreera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = kloorata.

kloridi[5] *s. kem.* kloorin ja jnk muun alkuaineen yhdiste, vars. suolahapon suola. — *Yhd.* elohopea-, etyyli-, metalli-, natriumk.

kloriitti[6*] *s.* **1.** *min.* kiilteen näköinen vihreä magnesiumaluminiumsilikaattimineraali. **2.** *kem.* kloorihapokkeen suola. **-liuske** *s. min.* vihreä, pehmeä liuskekivi, jossa kloriitti on pääaineksena.

kloroformi[4] *s. farm.* trikloorimetaani, mm. liuotus- ja nukutusaineena käytetty neste. **-linimentti** *s.* **-linjamentti** *s. farm.* kloroformia sisältävä, särkyä lievittävä voide, jota levitetään iholle. **-narkoosi** *s. lääk.*

klorofylli[4] *s. biol.* lehtivihreä. **-hammastahna** *s.* **-purukumi** *s.*

kloromysetiini[4] *s. lääk.* eräs mm. pilkkukuumeen ja lavantaudin hoidossa käytetty antibioottinen lääkeaine.

kloroosi[6] *s. lääk.* kalvetustauti.

kloruuri[6] *s. kem.* jnk metallin klooriyhdisteistä se, jossa metallin valenssiluku on pienin. — *Yhd.* elohopea-, rikkik.

klosetti[5*] *s.* huoneistossa, aluksessa tms. oleva käymälä, WC. — *Yhd.* vesik. **-paperi** *s.*

klossi[4] *s. kans. puhek.* lyhyestä puunkappaleesta tms., vars. eri laitteissa tukena t. alustana käytetyistä, tölkkä, pölkky. **-rattaat** *s. mon. kans.* linjaalittomat rattaat.

klovni[4] *s.* vars. sirkuksessa esiintyvä koomillinen yleisön huvittaja, temppuilija, ilveilijä, pelle; us. *kuv.* ilvehtivä, narrimainen henkilö. — *Yhd.* sirkusk.

klubi[4] *s.* kerho. — *Yhd.* vars. nimissä: auto-,

ilmailu-, purjehdus-, soutuk. jne. **-huoneisto** *s.* **-mestari** *s.*
klusiili[6] *s. fon.* äänne, jota äännettäessä ilmavirta on jonkin aikaa katkenneena, sulku-, umpi-, paukeäänne, eksplosiivi (esim. *d, k, p, t*). — *Yhd.* dentaali-, labiaali-, palataalik.; geminaattak. **-alkuinen** *a.* **-loppuinen** *a.*
kluutti[1*] *s.* par. klootti.
klyysi[4] *s. mer.* aluksen parrasrakenteen lävistävä ja siihen kiinnitetty rengas t. putki, jonka lävitse kiinnitysköydet t. -kettingit kulkevat. — *Yhd.* ankkurik.
klöntti[1*] *s. ark.* kokkare, möhkäle, möykky.
km *lyh.* kilometri.
1. **knaappi**[1*] *s. hist.* alk. ritarin aseenkantaja, asemies; uuden ajan alussa Ruotsi-Suomessa sotapalvelusta suorittavien alimpien (talonpoikaisten) vapaamiesten nimitys.
2. **knaappi**[1*] *s. mer.* kovasta puusta t. metallista tehty kaksisakarainen, keskeltä aluksen kanteen, mastoon tms. kiinnitetty esine, johon sidotaan köydenpäät ym., vekara.
knaappiaateli *s. hist.*
knakki[1*] *s.* → nakki.
1. **knalli**[4] *s.* kova- ja pyöreäkupuinen miesten hattu, knalli-, koppahattu.
2. **knall|i**[4] *s. kans.* kova, hapan korppu. | - - keisarin k:eja karsitaan syömään KIVI.
knallihattu *s.*
k:ni *lyh. liik.* kumppani. | Huonekaluliike Karhu ja K:nit.
knihti[1*] *s.* par. nihti.
knitteli[5] *s.* runomitta, jossa säkeet ovat pareittain loppusoinnullisia, nelinousuisia, laskutavujen aseman ja luvun vaihdellessa, kalikka-, ketjusäe. **-mitta** *s.* -säe *s.*
knokata[35*] *v. urh. ark.* tyrmätä.
knoppi[1*] *s. koul. yliopp.* pulmakysymys kuulustelussa t. kokeessa; jkn opettajan tavanomaisesti käyttämä kysymys (jossa saattaa piillä jk ansa). **-kysymys** *s.*
knorri[4] *s.; rinn.* norri. **1.** eräs korttipeli, "hörri". **2.** *ark.* kahvin ja alkoholin (vars. punssin) sekoitus, "plörö". **-kuppi** *s.*
knuppi[1*] *s. murt.* nuppi.
knääkkä[11*] *s. murt.* haukkumasanana kehnosta ihmisestä. | Suus kiinni vaan, sinä k. KIVI.
ko. *lyh.* (myös: k. o.) kyseessä oleva.
-ko (etuvok. sanoissa -kö) *interr. liitepart.;* liittyy lauseen ensimmäisen sanan t. lauseenjäsenen loppuun, joskus sanan yhdysosien väliinkin (yl. ei konj:oon eikä kysymyspron:iin; ks. kuitenkin I. 3. a ja IV). | Tämänkö kerran vain? Tämän kerranko vain? Tämän kerran vainko? Minun näköiseniköˀ? Minunko näköiseni? Minkäkölainen hän oli? — Us. -han t. -s liitteen lieventämänä (vars. I. 3), harv. -kin, -kaan part:iin liittyen. | Ja silloinkaanko ei saisi kostaa IVALO. — *Murt.* -ko myös etuvok. sanoissa. | Yleniko sieltä pikimusta pilvi KIVI. Teenko rannalle tulen EINARI VUORELA.

I. suoran kysymyslauseen alussa. **1.** liittyen tav. painottomaan v:iin t. adv:iin, jolloin kysymys koskee koko lausetta t. sen painokkainta sanaa. | Tuletteko mukaan? Eikö hän ole siellä? Onko isä jo tehnyt päätöksensä? Joko hän on tullut? Ihanko hän tosissaan aikoo lähteä? Joko taas? **2.** liittyen painokkaaseen sanaan, jolloin kysymys koskee lähinnä sitä. | Sinäkö niin ajattelet? Heikistäkö on kysymys? Huomennako se tapahtuu? **3.** ed:iin liittyviä erikoistapauksia. **a.** puhuja toistaa kysyen puhetoverinsa sanan t. lauseen t. lausuu hänen oletetun ajatuksensa. | "Hän saa kaiken." — "Kaikenko?" | "Tule tänne!" — "Minäkö?" | "Missäkö se tapahtui? Meillä kotona!" | "Jos en minä saa, niin saavat pojat, kun varttuvat." — "Kunko varttuvat — kun vanhin vasta on viidennellä." AHO. | "Jo olet tavallinen porsas mieheksi ja isännäksi!" - - — "Kunko teen tehtäväni?" KARHUM. **b.** kehotuslauseissa, pred.-sanaan liittyen. | Oletko hyvä ja annat lakkini. Viitsitkö ottaa tämän! Pääsetkö pois siitä! AHO. Etkö ottaisi toimittaaksesi tämän postiin. **c.** retorisissa kysymys- ja huudahduslauseissa. | Pakkoko hänen oli myöntyä 'ei ollut pakko'. Pahusko sen arvasi! Eikö hän olekin miellyttävä 'hän on'. Tällaisina sanoisinko [= niin sanoakseni, voin ehkä sanoa] hiukan levottomina aikoina. — Paljonkos tuo on [= se on vähän]! Kerrankos semmoista sattuu. Hätäkös tässä! Ilmankos se tuntui niin omituiselta! Siitäkös hän välitti! — Onkohan tuo totta 'tuskin on'. | "Ja nyt minä sanon sinulle, että tämän talon puilla otetaan kymmeniä tuhansia markkoja - -." — "Jokohan", epäili toinen KAUPPISH. Olinkohan [= taisin olla, olin ehkä] neljän-, viidentoista vaiheilla, kun kerran taas palattiin joululomalle kotiin AHO. Eiköhän tässä muutenkin selvitä 'kai selvitään'.

II. yleisenä kysymyspart:na sivulauseessa. **1.** liittyen tav. painottomaan v:iin t. adv:iin. | Kysyin, tulisiko hän. Ei ole varmaa, onko sellaista tapahtunutkaan. Arvaa, joko isä on tullut. Nyt on hänellä suloinen, jännittävä epävarmuus, onko Elias nyt palattuaan entisellään SILL. — *Ellipt.* - - silmänsä hän teroittaa / kohden povee lähestyvän immen, / näkyisikö onnen merkki siel KIVI. **2.** liittyen painolliseen sanaan. | Kysyttiin, hänkö oli syyllinen. Kummasteltiin, silläkö lailla kaikki tosiaan oli mahtanut tapahtua. **3.** erikoistapauksia. **a.** *kans.* eksplikatiivikonj:lla alkavassa lauseessa. | - - vilkaisten ylös taloon, että sattuiko kukaan huomaamaan SILL. Tätähän minä vain pannua tässä silmäilen, jotta voisiko sillä vielä kahvia keittää TOPPILA. **b.** † kond.- t. konsess.-lausetta aloittamassa. | Ja tapaisitteko [= jos tapaisitte] tämän varkaan - - niin tiedänpä, että taitaisitte hänen korjata KIVI. Se tuttuko on vai tuntematon [=oli se sitten tuttu tai tuntematon], / niin valtaa se mieliä yhä CAJ. **c.** † *josko.* Emäntä jäi vielä uuni-ikkunaan peräilemään, josko mitään tapahtuisi [= tapahtuisiko mitään] ALKIO. **d.** † *vaiko.* On tarkastettava, onko ase panostettu vaiko ei 'vai eikö'. **e.** † *etteikö.* Ei ole epäilystäkään, etteikö [ettei] hän tietäisi.

III. liittyen eräisiin määrää t. mitattavaa ominaisuutta ilmaiseviin sanoihin: kuinka. | Paljonko kello on? Montako kertaa se tapah-

tui? On laskettava, monikosäikeinen lanka on sopivinta. Monesko päivä nyt on? Kauanko se kestää? Vanhako olet? En tiedä, pitkältikö meidän vielä on kuljettava. Suuriksiko lasket kustannukset? — Samoin: Joko olette pitkälläkin? Onko isokin pere? KIANTO.

IV. pleonastisesti sanoissa *kumpiko, kumpainenko*, par. kumpi, kumpainen. | Kummanko valitset? En tiedä, kumpaanko liityn.

koaani[6] *s. anat.*, tav. *mon.* = nenänieluaukko. **-aukko** *s.*

koagulaatio[3] *s.* koaguloi(tu)minen.

koagulo|ida[18] *v.* vrt. seur. **1.** *tr.* hyydyttää, maksoittaa, juoksettaa. | Happo k:i kaseiinin. **2.** *intr.* par. seur. **-itu|a**[1*] *pass.v.* (< ed.) kolloidisista liuoksista: hyytyä, maksoittua, juoksettua. | Kun lämpötila kohoaa tiettyyn asteeseen, valkuaisaineet k:vat. Veren k:minen.

koalitio[3] *s.* yhteen liittyminen, liittoutuminen; yhteenliittymä, liittoutuma, liitto(kunta). | Valtioiden, puolueiden välinen k. Työntekijäin k. palkkataistelussa.

koalitio|hallitus *s.* = kokoomushallitus. **-oikeus** *s.* **-sota** *s.* **-vapaus** *s.* Työläisten k.

kobaltiitti[1*] *s. min.* = koboltttihohde.

koboltinsininen *a.* kobolttisinen värinen. | K. teekannu.

koboltti[6*] *s.* eräs alkuaine, teräksenharmaa, kiiltävä ja kova metalli. **-hohde** *s. min.* eräs punertavan hopeanvalkoinen kobolttimalmimineraali, kobaltiitti. **-kelta(inen)** *s.* eräs keltainen kobolttiväri. **-kukka** *s.* eräs kobolttimineraali. **-lasi** *s.* kauniin sininen lasi(massa), smaltti. **-malmi** *s.* **-oksidi** *s.* **-sini(nen)** *s.* eräs kauniin sininen kobolttiväri. **-teräs** *s.* kobolttipitoinen teräs. **-vihreä** *s.* eräs vihreä kobolttiväri. **-väri** *s.* **-yhdiste** *s.*

kobra[11] *s.* = silmälasikäärme.

kodan|lattia *s.* **-liesi** *s.* **-ovi** *s.* **-pohja** *s.* Kivikautinen k.

kodeiini[4] *s. farm.* eräs oopiumin johdannainen. **-pitoi|nen** *a.* K:sta yskänlääkettä.

kodeissa|kävijä *s.* Hoitaa köyhäinhoidon k:kävijän tehtäviä. **-käynti** *s.* Diakonissain k.

kodifikaatio[3] *s.* kodifiointi; kodifioinnin tulos.

kodifioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* koota ja järjestää voimassa olevat säännökset yhtenäiseksi laiksi t. lakikirjaksi, koontaa. | Työväensuojelulainsäädäntö k:daan. — *Kuv.* Kielitieteen oppisanaston k:nti.

kodik|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* kodintuntuinen, kotoinen, viihtyisä. | K. huone, sisustus. Tuvan k. hämärä. K. tunnelma. Hiljainen, k. tyttö. K:kuuden tuntu. Kahvipannu porisi k:kaasti.

kodin|haltija *s.* kansanuskon mukaan kodin hyvinvoinnista huolehtiva haltija, kotihaltija, -tonttu. **-hoitaja** *s.* vrt. seur. | K:ksi tai keittäjäksi haluaa luotettava, keski-ikäinen palvelija. Kunnallinen k. 'henkilö, jonka tehtävänä on lähinnä vähävaraisissa runsaslapsisissa kodeissa tarvittaessa tilapäisesti huolehtia perheenemännän tehtävistä'. **-hoi|to** *s.* Kotitalous käsittää ruokatalouden, k:don (huoneiden hoito ja siivoaminen, vaatteiden hoito ja pesu) ja käsityöt. **-hoitokoulu** *s.* **-hoitokurssi** *s.*, tav. *mon.* **-katsojais|et** *s. mon. kans.* Morsian käy k:illa sulhasen kodissa. **-perustamiskustannukset** *s. mon.* **-perustamislaina** *s.* valtion varoista uuden kodin irtaimiston hankkimista varten myönnetty koroton laina. **-sisustu|s** *s.* Mattoja sekä muita k:ksessa tarvittavia kudonnaisia. **-tun|ne** *s.* Hän osasi täysihoitolaisissaan herättää viihdyttävän k:teen. **-tuntu** *s.* Asunnosta puuttuu oikea k. **-turva** *s. hist.* Itävallan oikeiston vuoden 1918 kumouksen jälkeen perustama vapaaehtoinen puolustusjärjestö.

kodistu|a[1] *v. murt.* kotiutua, tutustua, perehtyä. | Mutta kun Kaapo rupesi k:maan, tuli hän rohkeaksi ja rupesi isännöimään ALKIO.

kodit|on[57*] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < koti. | K. kulkuri. Koteja k:tomille lapsille. Hoivata k:tomia. K:tomuuden tunne. Pitihän pojan taas yksin ja orpona lähteä vaeltamaan maailman kylmää, k:onta taivalta IVALO. — *Kuv.* juureton. | Götz on yhtä k. uskonpuhdistuksen vuosisadassa kuin Werther Goethen omassa ajassa KOSKENN.

kodittaa[2*] *v. liik.* domisilioida. | K. vekseli jnnek 'ilmoittaa vekselissä toinen maksupaikka kuin tunnustajan asuinpaikka'.

koe[78*] *s.* **1.** melko *harv.* yritys. | Ensimmäinen k. yhtenäisen kirjakkeenkorkeuden aikaansaamiseksi tehtiin jo v. 1723. Kertovan runouden kokeita ei lappalaisiltakaan puutu. — *Yhd.* käännös-, näytelmä-, runo-, selitysk. **2.** jnk tapahtuman aikaansaaminen sen tarkkaamista varten järjestetyissä olosuhteissa, eksperimentti; kokeilu. | Suorittaa kokeita marsuilla. Tehdä kokeita eri ruislajikkeiden kasvunopeuden selvittämiseksi. Fysikaaliset, psykologiset kokeet. K. epäonnistuu. Todistaa jtak kokeen avulla. — *Yhd.* eläin-, kasvik.; sähkö-, valok.; heiluri-, putoamis-, ruokinta-, viljelysk.; kenttä-, laboratoriok. **3.** ed:een liittyen: toimenpide jnk kelvollisuuden, lujuuden, laadun, jkn pystyvyyden, tietojen, taitojen tms. selville saamiseksi, koetus. | Kestää k. Kokeen alainen terästanko. Maidon happamuus määritetään esim. Thörnerin kokeella. Virtsasta tehdään sokerikoe. Tulevan lentäjän sopivuus tutkitaan ns. psykofysiologisessa kokeessa. Kirjallinen k. Saksan kielen k. oli vaikea. — Koetilaisuudesta us. *mon.* | Epäonnistua matematiikan kokeissa. Suorittaa käytännölliset kokeet, us. 'opetusnäytteet'. — *Kuv.* koetus. | Talvisota oli Suomen kansalle ankara k. — *kokeeksi* kokeilun vuoksi, koetteeksi. | Hänet otettiin toimeen vain kokeeksi. Ostan kokeeksi puoli kiloa. — *Yhd.* laatuk.; kestävyys-, kimmoisuus-, kuntoisuus-, lujuus-, nopeus-, tiiviysk.; kuormitus-, murto-, puristus-, syövytys-, taivutus-, vetok.; hermo-, kärsivällisyys-, muistik.; ennätys-, juoksuk.; kultak.; tuberkuliini-, verik.; tulik.; vesik.; ammattik.; kirjoitus-, reaali-, ylioppilask.; luokka-, merkkik.; esi-, karsinta-, loppuk.; pistok.

koe- **1.** yhdyss:t ilmaisevat vars.: **a.** kokeeksi, kokeilumielessä suoritettava t. suoritettu, kokeeksi jssak oleva t. jtak toimittava; esim. k:ajo, -hoito, -kilpailu, -kuormitus, -käyttö, -linja, -matka, -poltto; k:oppilas, -sisar. **b.**

kokeissa t. kokeilun kohteena käytetty; esim. k:eläin, --esine, -henkilö; k:laitos, -putki, -tila. 2. yhdysv:t yl. par. muuten; esim. k:ajaa, par. suorittaa koeajo, ajaa kokeeksi; k:kuormittaa, par. suorittaa koekuormitus.

koe|aamiainen *s. lääk.* koeateria, jossa potilas mahalaukun happoisuuden toteamiseksi saa ranskanleipää t. korppua ja vettä. **-|aika** *s.* Kaksi ensimmäistä työkuukautta ovat k:aikaa. Ehdonalaiseen vapauteen laskettu joutuu k:-ajaksi valvonnan alaiseksi. **-aine** *s.* K:essa olevat epäjalot metallit. — Koulussa kirjoitettava k. **-aineisto** *s.* **-ajo** *s.* Suorittaa k. uudella autolla, laivalla, veturilla. **-ala** *s. maat. metsät.* kasvun, puumäärän yms. selvittämiseksi merkitty määräalue. **-alue** *s.* **-ammunta** *s.* K. uudella tykillä. **-asema** *s.* Maataloudellinen k. — *Yhd.* kalastus-, kasvinviljely-, puutarha-, sikatalousk. **-ateria** *s. lääk.* potilaalle ruoansulatuselinten toiminnan tutkimiseksi annettu tm. erikoisateria; tav. = koeaamiainen. **--eläi|n** *s.* koe-esineenä käytetty eläin. | Istuttaa bakteereja k:meen. **--erä** *s.* **1.** Ensimmäinen k. tavaraa. **2.** *urh.* K:t ja loppukilpailu. **--esine** *s.*

koeffisientti[6*] *s. mat.* kerroin.

koe|filmaus *s.* Miss Euroopalle tarjottu tilaisuutta k:filmaukseen. **-henkilö** *s.* Kokeet tehtiin käyttäen k:inä nuoria miehiä. **-hoito** *s. lääk.* kokeeksi käytetty hoito. **-huone** *s.* us. = laboratorio. **-hyp|py** *s. urh.* Mäenlaskijat saivat ennen kilpailua suorittaa k:yn kukin. **-hälytys** *s.* **-idätys** *s.* **-jännite** *s. sähk.* Johtimien tulee kestää 2.000 voltin k:ttä puolen tunnin aika. **-jäsen** *s.*, vars. *maat.* esim. kukin vertailtava kasvilajike viljelykokeissa. **-kairaus** *s.* **-kaivaus** *s.*, vars. *arkeol.* **-kalastus** *s.* **-kaniini** *s.* koe-eläimenä käytetty kaniini. — Tav. *kuv.* Olla k:na jssak. En rupea k:ksi! **-kappale** *s.* koeteltava t. kokeeksi tehty kappale. **-kasvi** *s.* koe-esineenä käytetty kasvi. **-kauppa** *s. liik.* pienehkön koe-erän kauppa. **-kausi** *s.* **-kent|tä** *s. maat.* alue, jolla suoritetaan kenttäkokeita. — *Kuv.* Työväenasunnot ovat tulleet uuden arkkitehtuurin k:äksi. **-kilpailu** *s. urh.* Kiekonheiton k. **-kirjoitus** *s.* **-kone** *s.* Ensiksi rakennettiin pienoiskokoinen k. **-kuopp|a** *s.* Tiepohjan tutkiminen k:ia kaivamalla. **-kuormitus** *s.* Uuden sillan k. **-kuuntelu** *s.* Tilatkaa meiltä vastaanotin k:un! **-kuutio** *s.* Betonin lujuutta tutkitaan k:iden avulla. **-käyttö** *s.* Uusien lentokonemoottorien k. **-laboratorio** *s.* Tehtaan k. **-laitos** *s.* Metsätieteellinen k. — *Yhd.* maatalousk. **-lasi** *s.* koeputki. **-lasku** *s.* Oppilaiden k:t. **-laukaus** *s.* 10 koe- ja 40 kilpailulaukausta. **-leivonta** *s.* **-lento** *s.* Uudella koneella suoritetaan k. **-lentäjä** *s.* koelentoja suorittava lentäjä. **-linja** *s. maanm.* kartan mukaan koetteeksi maastoon merkitty rajalinja.

koelma[13] *s. harv.* koe, yritelmä, tutkielma. | ”Kalevalan Aino”, esteettinen k.

koe|louhinta *s.* K:louhintaa kaivosalueella. **-luokka** *s.*, vars. *lak.* lievin luokista, joihin (kuritushuone)vangit rangaistusaikanaan kuuluvat; vrt. pakko-, oppiluokka. **-luokkalainen** *s.* vrt. ed. **-lypsy** *s.* Maidontuotannon tarkkailemiseksi toimitetaan k:jä. **-lyseo** *s.* kansakoulun koko oppimäärään pohjautuvasta lyseosta aluksi käytetty nimitys. **-lähety|s** *s.* Pieni k. turkkilaista hamppua. Uuden radioaseman k:kset. **-ma|a** *s. maat.* Äestä koeteltiin erilaisilla k:illa. **-matka** *s.* SHOY:n uusi matkustaja-alus tehnyt k:nsa. **-merkintä** *s.* Osakkeiden k. **-miehitys** *s.* Suoritetaan asemien k. **-mittaus** *s.*

koen|ta[15*] *teonn.* < kokea 4. | 120 kiloa mateita yhdellä k:nalla.

koe|numero *s.* kokeesta saatu numero; väliaikainen moottoriajoneuvon rekisterinumero. **-osto** *s.* vars. hintain tarkkailua varten suoritettu osto. **-paalutu|s** *s.* Rakennuspohjan tutkiminen k:ksella. **-painatus** *s.* Postimerkkien k. **-paine** *s.* Höyrykattilan k. **-painos** *s.* **-pala** *s. lääk.* kudoksesta mikroskooppitutkimusta varten otettu palanen. **-pallo** *s.* — *Kuv.* (perätön) tieto, joka lasketaan liikkeelle mielialan tunnustelua varten. **-palvelus** *s.* Sotakorkeakoulun läpikäynyt upseeri voidaan k:ta suoritettuaan hyväksyä yleisesikuntapalvelukseen. **-paperi** *s.* Opettaja lukee läpi k:t. **-pisto** *s.* koepunktio; pistokoe. **-poltto** *s.* Posliinitavaran k. **-porau|s** *s.* Geologisen toimikunnan suorittamat k:kset. **-punktio** *s. lääk.* K. taudin toteamiseksi. **-punnitus** *s.* **-putki** *s. kem.* tutkimuksissa käytetty, toisesta päästä umpinainen lyhyt lasiputki. **-putkilapsi** *s.* keinosiitosta käyttäen siitetty lapsi. **-pu|u** *s.* Metsikön kuutioiminen kaadettujen k:iden avulla. **-päivä** *s.* **-pöytä** *s.* puhelinkeskuksen laite, jolla mitataan johtojen viat. **-reikä** *s.* Maahan porattu k.

koersitiivivoima *s. fys.* se voima, joka vastustaa metallin magneettisuuden muutoksia.

koe|ruokinta *s. maat.* **-ruutu** *s.* viljelykokeissa samoin käsiteltyjä aloja, joita verrataan toisiinsa. **-sahaus** *s.* koe esim. sahan työnopeuden selvittämiseksi. **-sarja** *s.* Tulos on 28 systemaattisen k:n keskiarvo. **-sauva** *s.* Metallin vetokestävyys määritetään vetämällä poikki määrämittainen k. **-seulonta** *s.* K. soran rakenteen selvittämiseksi. **-sisar** *s.* Tulevat diakonissat palvelevat ennen vihkimistään 3—5 v ns. k:ina.

koeskella[28] *frekv.v.* < kokea 4. | K. verkkoja.

koe|soitto *s.* K. puhelinlinjan tarkkailemiseksi. K:soiton jälkeen A. hyväksyttiin orkesteriin. **-tase** *s.* kirjanpidon tarkistamiseksi esim. kuukausittain tehty tase.

koet|e[78*] *s.* **1.** *vaill.* Olla k:teella, k:teilla 'koekäytössä, -työssä; koeteltavana; vaikeuksissa'. Joutua k:teelle. Hänet otettiin toimeen aluksi vain k:teelle. Pojat voivat välistä panna opettajan kärsivällisyyden kovalle k:teelle. — Tule edes k:teen vuoksi. — *koetteeksi* (adv.) kokeeksi, kokeilun vuoksi. | Voisihan verkot viedä k:teeksi. **2.** kokeessa käytettävä ainemäärä, näyte. | Jos liuos muuttuu sinipunaiseksi, k:teessa on aldehydeja.

koe|tehdas *s.* jnk uutuuden kokeilemiseksi perustettu tehdas. **-tehtävä** *s.*

koet|ella[28*] *frekv.v.* < koettaa. **1. a.** tunnus-

tella. | K. käsillään hevosen kylkiä. Suonta k:ellaan tavallisesti ranteesta. **b.** kokeilla, tutkia. | K. onneaan, jnk kestävyyttä. K. eri menettelytapoja. Vanha, k:eltu keino. K. voimiaan jssak yrityksessä, jkn kanssa. Ei uskonut k:telematta. -- k:elkaa kaikki, pitäkää se, mikä hyvää on UT. Minä, Herra, tutkin sydämen, k:telen munaskuut VT. — K. [= sovittaa, koettaa] pukua. **c.** panna koetukselle t. pitää koetuksella; joskus: kysyä, rasittaa. | Voimia k:televa työ. K. ankarasti jkn kärsivällisyyttä. Kovasti k:eltu maa. Taito, kyky ja k:eltu kansalaiskunto. Vanha, k:eltu ystävä. Työ, joka k:teli kaikkien kestävyyttä. Johdin on k:eltu 2000 voltin jännitteellä. **2.** *harv.* yrittää, yritellä, kokea. | -- ihmiset k:televat käyttäytyä kuin hovissa AHO.

koe|tila *s.* K:tilaksi sopiva maatila. **-tilaisuus** *s.* **-tilaus** *s. liik.*

koetin[56*] *väl.* < koettaa 1. | Jarrun k. Koska tatuoiminen on varsin tuskallista, se samalla muodostuu urhouden ja kestävyyden koettimeksi. — *Lääk.* puikko, jota käytetään putkimaisten elinten ja avanteiden tunnusteluun, sondi. — *Yhd.* kouru-, nuppik.; kohdun-, kurkkuk.; maank. **-kan|ki** *s.* Maaperän tutkiminen k:gella. **-kivi** *s.* kivi, jota käytetään kulta- ja hopeapitoisuuden määrittämisessä, koetuskivi. — Tav. *kuv.* Köyhyys on ystävyyden k. **-neula** *s.* kulta- t. hopeaneula, jollaisia käytetään kulta- t. hopeapitoisuuden määrityksessä. **-tan|ko** *s.* Rakennuksen pohjan tutkiminen k:golla.

koetoiminta *s.* Maatalouden tutkimus- ja k. Paloteknillinen k. — *Yhd.* lannoitus-, maatalousk. **-päivä** *s.*, tav. *mon.* Maatalouden k:t. **-työ** *s.* **-yhdistys** *s.*

koeto|s[64] *s.* koetus, vars. valmisteilla olevan puvun. | Huolimattomasti k:kseen valmistettua pukua on vaikea koettaa. — Minun pitää saada valita juoksupaikka, kun kerran viime k:kessa voitin LEHT.

koet|taa[2*] *v.* **1.** tunnustella, kokeilla. | K. sormella. K. kepillä jäätä. K. varvulla, onko kakku kypsä. K. kuumetta kainalokuopasta. K. liuosta lakmuspaperilla happamuuden toteamiseksi. Metallia k:ettaessa määritetään myös koekappaleen muodonmuutos. Lähteä siipiään k:tamaan. K. kenkiä jalkaansa. K. [= kokeilla ylleen t. sovittaa toisen ylle] pukua. K:etaanpas toista lääkettä. K. voimiaan (jssak työssä, tappelussa). K. onneaan. K. kaikkea. K:etaan, mitä se vaikuttaa. K:etaan, kumpi meistä on parempi. **2.** yrittää, kokea, pyrkiä. | K. tehdä jtak. K:a olla vähän hiljempää! K:etaan vielä kerta! K:takaamme yhdessä. K. parastaan. K. parhaansa jkn suhteen. K. kaikkensa. Joko minä saan k.? Nyt k:etaan [nim. saada] ahvenia. Eikös sitä loppumaan k:etakin, närisi toinen KARHUM.

koettaja[10] *tek.* Onnensa k. Kuudesta k:sta kaksi hyväksyttiin.

koetteeksi *adv.* ks. koete 1.

koettelemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < koetella, vars. 1.b. | K:tomat kengät. Vielä verraten k. kyky.

koettelemu|s[64] *s.* raskas, voimille käyvä kokemus, vastoinkäyminen; rasitus. | Hän on saavuttanut onnen vasta kovien k:sten jälkeen. K:sten aika on ohi. Raskaimpina k:ksen hetkinä. Hänen voimansa eivät kestäneet sodan k:ksia. K:sten karkaisema mies. Istuminen tuossa raskaassa ilmassa oli jo sinänsä k.

koettelemus|kausi *s.* **-vuosi** *s.*

koettelu[2] *teonn.* < koetella. | Aseiden tarkastus ja k. Uuden puvun k. Ryhtyä voimien k:un.

koetulos *s.* kokeessa t. kokeissa saatu tulos. | Päätellä jtak k:ten perusteella.

koetu|s[64] *s.* koettaminen; toimenpide, jolla koetetaan t. tapahtuma, joka koettelee t. on omiaan selvittämään jnk t. jkn kelvollisuutta, kuntoa, lujuutta; koe; joskus: koettelemus. | Höyrykattilan k. Kankaiden k:ksessa on määritettävä niiden raaka-aine. Puvun k. 'sovitus'. Voimien k. -- juoksemaan kilpaa, kenelle heistä siinä k:ksessa tulisi voitto KS. — Kestää k. Sota oli maalle ankara k. Elämme kovien k:sten aikaa. Asettaa, panna k:kselle. Kärsivällisyyteni oli kovalla k:kselle. Noviisia pidettiin ensin kaksi vuotta k:ksella, jolloin hänen luonnettaan tutkittiin tarkoin. Joutua k:sten ja kiusausten alaiseksi. -- pelastan sinut k:ksen hetkestä, joka on tuleva yli koko maanpiirin koettelemaan niitä, jotka maan päällä asuvat UT. — *Yhd.* kestävyys-, lujuusk.; aineen-, koneen-, traktorink.; voimaink.

koetus|aika *s.* Tuomio oli ehdollinen, k:aikana 2 vuotta. Hevoskaupassa olkoon ostajalla kolme vuorokautta k:aikaa LK. Herran omien koetus- ja kärsimysajat. **-hana** *s. tekn.* Höyrykattilassa on kaksi k:a, toinen ylimmän, toinen alimman luvallisen vesirajan kohdalla. **-kertomus** *s.* Kokeesta laadittu k. **-kivi** *s.* = koetinkivi. **-kone** *s.* **-laite** *s.* **-laitos** *s.* **-paine** *s. tekn.* **-päivä** *s.* **-tapa** *s.* **-tulos** *s.* **-vuosi** *s.* koevuosi.

koetuttaa[2*] *fakt.v.* < koettaa 1. | Aluksen päällikön tulee ajoittain k. sammutusvälineiden käyttökelpoisuutta.

koe|työ *s.* Maataloudellinen koe- ja tutkimustyö. **-vapau|s** *s.* Rikoksentekijän, joka -- on pantu yleiseen työhön, voi valtioneuvosto määrätä laskettavaksi määräajaksi tai toistaiseksi k:teen LK. **-vedos** *s. kirj.* **-viljelmä** *s.* **-viljely** *s.* Uuden öljykasvin k. **-viljelys** *s.* **-viljelysyhdistys** *s.* **-virhe** *s.* Pienet erot on varovaisinta katsoa k:iksi. **-vuosi** *s.* Ensimmäinen vuosi on k., jonka jälkeen toimi voi muuttua vakinaiseksi. Valita toimeen k:ksi. **-äänestys** *s.* Toimitettiin k.

kofeiini[1] *s.* kasvialkaloidi, johon esim. kahvin ja teen virkistävä vaikutus perustuu ja jota käytetään myös lääkkeenä. **-myrkytys** *s.* **-ruiske** *s.* **-tabletti** *s.*

kofeiiniton[57] *kar.a.* K. kahvi.

koffertti[6*] *s.* matka-arkku. **-mallinen** *a. tekn.* K. [= pohjaltaan suorakaiteen muotoinen] höyrykattila.

koffi[4] *s. mer.* = kuffi.

kofunktio[3] *s. mat.* Sini ja kosini, tangentti ja kotangentti sekä sekantti ja kosekantti ovat toistensa k:ita.

koggi[1] *s. mer.* hansaliiton aikoihin käytännössä ollut laiva(tyyppi), jonka kokassa ja perässä oli korkeat kastellit ja mastoissa raakapurje.

kognaatti[6*] *s.* sukulainen joko miehen tai naisen puolelta, veriheimolainen; vrt. agnaatti. **-nen**[63] *a.* K. vallanperimys.

kohah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 1. kohahtaa. | Tuuli k:telee puissa. Korpi k:teli. -- teeriä k:teli lentoon joka rinteeltä KARHUM.

kohahdus[64] *teonn.* (*rinn.* kohaus) < 1. kohahtaa. | Tuulen k. Hämmästyksen k. kävi läpi katsomon. — *Kuv.* K:ta, joka tämän puheen johdosta kävi lehdistössä VILJANEN.

kohahdut- = kohaut-.

1. **kohaht|aa**[2*] *mom.v.* < kohista. | Tuuli k:aa lehvistössä. Korpi k:i. Kaikki k:ivat ihmetyksestä. Vene k:aa rantaan. | Joku heitti vettä kiukaan kiville. K:i, sitten sihisi SILL. Äsken vielä seisahtelevat veret olivat k:aneet kuumaan kiertoon HAARLA. Suuri riemu ja hämmästys -- k:i huoneessa HEPOR. — Jalkojen juuresta k:aa lentoon metso [vrt. seur.]. — *Kuv.* Tapaus, joka pani koko maailman lehdistön k:amaan.

2. **kohaht|aa**[2*] *mom.v.* < kohota. | Väki k:aa seisaalleen. -- toinen jalas k:i korkealle AK.

1. **kohaus**[64] *s.* = kohahdus. | Tuulen äkillinen k. Naurun k. kävi luokassa. Sammaleisten kuusten k. KIVI.

2. **kohau|s**[64] *teonn.* (< 2. kohahtaa) kohautus. | Tätä seikkaa ei voi sivuuttaa pelkällä olkapäiden k:ksella. — *Yhd.* olan-, olkapäänk.

1. **kohaut|ella**[28*] *frekv.v. harv.* -telu[2] *teonn.* < 1. kohauttaa. | Tuuli k:telee puiden lehviä.

2. **kohaut|ella**[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 2. kohauttaa. | K. kulmakarvojaan, olkapäitään. Asteli housujaan k:ellen.

1. **kohautt|aa**[2*] *kaus.v. harv.* (*rinn.* kohahduttaa) < 1. kohahtaa. | -- ajaa k:i kartanolle KAUPPISH.

2. **kohautt|aa**[2*] *kaus.v.* (< 2. kohahtaa) kohottaa nopeasti (ja päästää laskeutumaan). | K. ylimielisesti olkapäitään. Nainen k:i hiukan kulmakarvojaan. K. hattuaan. -- k:i molemmin käsin housujansa PÄIVÄR. -- terveydeksi! huusi Nylander ja k:i pikariaan TALVIO.

kohautus[64] *teonn.* < ed. | Olkapäiden, kulmakarvojen k. — *Yhd.* olan-, olkapäänk.

kohdakkain *adv.* vastakkain niin, että määräkohta sattuu määräkohtaan. | Olla k. Arkkeja ladottaessa on katsottava, että nurkat ja syrjät sattuvat aivan k.

kohdakkoin *adv.* lähiaikoina, piakkoin. | Teos ilmestynee k.

kohdal|la (an), -ta(an), -le(en) *adv.* ks. 1. kohta.

kohdalli|nen[63] *a.,* melko *harv.* -sesti *adv.* kohdallaan oleva, sattuva, asiallinen. | Oikein ymmärrettynä otsake on k., vaikka se aluksi näyttääkin liian laaja-alaiselta. On oikein ja k:sta, että --.

kohdanto[2*] *s. kiel.* akkusatiivi.

kohdasta (an) *adv.* ks. 1. kohta 5, 6.

koh|data[35*] *v.* **1.** tavata, sattua yhteen, tulla vastakkain jkn t. jnk kanssa. | K:tasin hänet Tampereella. Rakastavaiset k:tasivat toisensa joka ilta. Sopia kohtaamisesta. Vedenalainen lienee k:dannut miinoja. Junat k:taavat (toisensa) Kouvolassa. Lissabonin leveysasteella k:dattiin ankara myrsky. Ammus räjähtää k:datessaan esteen. Auringon säteet k:taavat vinosti maan pinnan. Katse k:taa vain vettä. — *Erik.* kohdata kilpailua, taistelua varten. | Nurmi k:tasi Widen Tukholmassa. Vihollinen k:dattiin Hastingsissä. **2.** *abstr.* ed:een liittyen. | Hänen teoksissaan emme yleensä k:taa karkeita kommelluksia. Kuoleman k:danneiden ratsumiesten isännättömät hevoset. K:tasimme [saimme osaksemme] jyrkkää vastustusta. Itsenäisyysajatus ei k:dannut myötätuntoa. Järjestely ei k:danne vaikeuksia. **3.** tavoittaa, sattua, tulla osaksi, tapahtua (jklle). | Kuolema k:tasi hänet elokuun 2. päivänä. Jkta k:taa onni, onnettomuus, koettelemus, suru. Meitä k:tasi valtava näky. Suurin kunnia, mikä miestä saattaa k. Kaatui sydänhalvauksen k:taamana. Taudin k:taamat lihakset. Maata k:tasi kato. V. 1490 k:tasi tulipalo Viipurin dominikaaniluostaria. **4.** kohdistua (jhk). | Partiota k:tasi kukkulalta voimakas tuli. Alus, jota tuuli k:taa perästä. Verotus k:taa näitä tuloja erityisen ankarasti. Pulakausi k:tasi raskaasti vientiteollisuuttamme.

kohdatusten *adv.* kohdakkain, vastatusten. | Tiilten pystysaumat ovat joka toisessa kerroksessa k. Kun he olivat tulleet k., sanoi Horjumaton ukko Rehelliselle: -- *ERKKI KAILA.

koh|de[78*] *s.* se, johon jk (toiminta t. tunne) kohdistuu, esine, objekti. | Olla suosionosoitusten, palvonnan, yleisen ihastuksen, kateuden, vihan, häväistysten, mielivallan k:teena. Rakkaus on sama, sen k. vain vaihtelee. Tieteellisen tutkimuksen k. Turska on suurkalastuksen tärkeimpiä k:teita. — *Lak.* ja *kiel.* = objekti. — *Sot.* se osa vihollisjoukkoa t. vihollisen rakennelmia, laitteita jne., johon oma toiminta on määrätty kohdistettavaksi. | Pommittaa sotilaallisia k:teita. Tiedustelun, tähystyksen, lentohyökkäyksen k. — *Yhd.* hyökkäys-, hävitys-, pommitus-, tutkimus-, verotusk.

kohdel|la[28*] *v.* käyttäytyä t. menetellä jllak tavalla jkta t. jtak kohtaan; käsitellä, pidellä. | K. jkta hyvin, lempeästi, halveksien, röyhkeästi. Herroja k:tiin köyhälistön vihollisina. K. vierasta kuin ruhtinasta. K. jkta ihmisiksi. Kaltoin k:tu nuorukainen. K. hellyydellä, par. hellästi. — K. kovakouraisesti. Jokaista haavaa on k:tava yhtä varovasti kuin silmää. Hän on liian raju kohtelemaan hevosia. -- koulumestarityypit, joita Kivi on teoksissaan k:lut hieman humoristisesti TARK.

kohden vrt. kohti. **I.** *adv.* **1.** päin. | Villittynä karkasi hän k. KIVI. Maaherra kääntyi k. J.SAULI. **2.** s:sesti paikallissijassa olevan nominin määrittämänä: kohdin, kohtaa. | Pysy-

tellä yhdessä k. 'paikoillaan'. Tässä k. olen eri mieltä. Me suomalaiset olemme vielä monessa k. [=suhteessa] vähän jäljessä. Äitisi kuuluu myöskin olleen hyvin kaunis, ja sinä olet saanut häneltä perintöä siinäkin k. IVALO. Valoa ei näy mistään k. Teltta vuotaa siltä k. Meillä on perunat omasta k. 'omasta takaa, itsellä, omat perunat'. **3.** *murt.* jokseenkin. | Onhan minulla pää kova, k. kova KIVI. **II.** *postp.* ja *prep.* (partit:n kera). **1.** jhk suuntaan, jnnek päin. **a.** *postp.* Soutaa rantaa k. Kulkea pimeässä ääntä k. Kääntää kasvonsa valoa k. Kaatui töppöset taivasta k. Viitta osoittaa etelää k. Tšeremissit asuvat votjakeista hiukan lounaista k. Veden lämpö lisääntyy pohjaa k. Paranee loppua k. Päivä alkaa kallistua iltaa k. Jos hänkin pitäisi Eemelistä, olisi kaikki hyvin — hyvällä tolalla sovitusta k. V.KOLKKALA. **b.** *prep.* us. korkeammassa tyylilajissa. | Pitää kokka k. tuulta. Pyrkimys k. korkeampaa ihmisyyttä. Katselinpa äsken tuolta käänteestä k. kaupunkia KIVI. **2.** *postp.* Kahvia jaetaan puoli kiloa henkeä ja kuukautta k. 'jokaiselle kuukaudeksi'. Sato hehtaaria k. 'hehtaarilta'. Sataa vokaalia k. suomen kielessä on keskimäärin 96 konsonanttia.

kohden|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* asettaa oikealle kohdalle; suunnata oikeaan suuntaan; kohdistaa (oikein). | K. kompassi. Verotuksen oikea k:taminen.

kohdist|aa[2] *v.* suunnata (kohti), osoittaa. | K. katseensa jhk. Puolustajan on k:ettava tulensa hyökkäävään jalkaväkeen. Hoito on k:ettava tautiin, ei sen ilmiöihin. Maatalouteen k:ettu verotus. K. huomionsa jhk. K. jhk aivan erityistä huomiota. K. sanansa jklle. — *Kirj.* asettaa kohdalleen. | Moniväripainatuksessa on laatat tarkoin k:ettava, että vastaavat väripisteet tulevat päällekkäin. — *Sot.* saattaa suuntausvälineen kaksi osoitinta keskenään kohdakkain. | Suuntakehän k:aminen. — Kiväärin k:amisella eli tarkkuuttamisella tarkoitetaan ampumalla suoritettavaa tarkistamista osumakeskipisteen ja tähtäyspisteen saattamiseksi tiettyyn suhteeseen keskenään.

kohdistin[56] *s. kirj.* laite, joka kohdistaa painettavan arkin.

kohdistu|a[1] *v.* suuntautua jhk, kohdata jtak; koskea jtak. | Auringon säteet k:vat maahan vinosti. Kuormitus k:u etupäässä kannatuspylväisiin. Tutkimukset ovat k:neet maan pohjoisosiin. 83 % kalanviennin arvosta k:i Ruotsiin. Italian politiikka oli vanhastaan k:nut Itävalta-Unkaria vastaan. Huomio k:u runojen muotoon. Arvostelu k:i kirpeänä varsinkin johtoon. Suezin kanavaan k:va uhka. Vahingot ovat k:neet varsinkin lehtipuihin. Haltijoihin k:vat uskomukset. Valtioon k:vat rikokset. Maatalousministeriö ja siihen k:vat hallinnonhaarat.

kohdistus[64] *teonn.* < kohdistaa. | Kuluneen tiikelikoneen k. on aina huono. Kiväärin k. **-ammunta** *s. sot.* **-tarkkuus** *s. kirj.* **-virhe** *s. kirj.*

kohdittain *adv.* paikoittain, paikka paikoin; kohta kohdalta. | Alkuteksti ja jäljennös on kuvattu rinnatusten ja eroavuudet esitetty k.

kohdittainen[63] *a.* paikoittainen. | Alustan k. kuluminen.

kohdun|kaula *s. anat.* kohdun kapea, putkimainen alaosa. **-laskeuma** *s. lääk.* kohdun vajoaminen emättimeen t. ulos sen suusta. **-napukka** *s. anat.* kohdunkaulan kaventunut, emättimeen pistävä pää. **-repeämä** *s. lääk.* synnytyksessä venyttyvän kohdun alaosan repeämä. **-runko** *s. anat.* kohdun leveä yläosa. **-seinämä** *s. anat.* **-sarv|i** *s. eläinlääk.* Lehmä tulee kantavaksi tavallisesti vain oikeanpuoleisesta k:esta. **-suu** *s. anat.* emättimen ja kohdun välinen aukko. **-tulehdus** *s. lääk.* **-ulkoinen** *a. lääk.* K. raskaus.

koheereri[4] *s. rad.* eräs vanhentunut detektorityyppi.

koheesio[3] *s. fys.* kappaleen molekyylien välinen koossa pitävä voima, kiinnevoima. **-paine** *s.* **-voima** *s.*

kohel|i[5], **-|o**[2] *a.* ja *s. ark.* kömpelöstä olennosta. | Vasta syntynyt, vielä k:o vasikka. Sellaista se tahtoi olla Nestorin kanssa: kun on k:i niin on k:i SILL.

kohenem|a[13] *s.* kohoama. | Suolen sisäpinnassa on kartiomaisia k:ia, ns. suolennukkaa.

kohen|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kohentaa. (*1.*) K. housujaan, silmälasejaan. K. hieman päänalaista. Mitä enemmän heiniä k:nellaan, sitä suurempi on murenemistappio. — *Erik.* K. uunia, tulta. K. puita nuotiossa. (*2.*) K. heikkoja tietojaan. Koko talo kaipaa k:telua. Istuttiin tuvassa ja k:neltiin pyydyksiä SEPPÄNEN.

kohennin[56*] *väl.* < kohentaa. | Uunin, hiilloksen k.

kohennu|s[64] *s.* **1.** kohentaminen. | Takan k. Tietosi kaipaavat k:sta, ovat k:ksen tarpeessa. Cambridgessä olo oli hänelle suureksi k:kseksi. Valtakunnan k:sta tarkoittavat toimenpiteet. **2.** *harv.* kohoama, kohenema. | Pieni k. maan pinnassa.

kohennus|keppi *s.* **-koukku** *s.* **-luukku** *s.* **-puu** *s.*

kohen|taa[8] *v.* **1.** korjata jnk asentoa kohottamalla t. suorimalla; pöyhiä. | K. housujaan, vyötään. K. huiviaan. K. vuodetta, päänalaista, peitettä. — *Erik.* pöyhiä (hiilihangolla) kekäleitä palamisen edistämiseksi. | K. uunia, tulta, hiillosta. — *Refl. taiv.* kohottautua, kohentautua. | - - k:sihe talon vanha isäntä kumaraisesta asennostaan AHO. **2.** ed:een liittyen: korjata, parantaa. | K. asentoaan. K. rakennusta. K. talo kuntoon. K. rempallaan olevia raha-asioitaan. K. kuoron esityskykyä. K. kansan elintasoa. Pippuri voi melkoisesti k. ruoan makua. Asuntokulttuurissa on vielä paljon k:tamisen varaa.

kohentautu|a[44] *refl.v.* kohottautua, ryhdistäytyä. | K. istumaan. Toinen k:u hiukan, nouseepa jo polvilleenkin LEINONEN. Hän oli kaikesta huolimatta säilyttänyt savolaisuutensa ja sanoi hilpeäksi k:en: - - AHO.

kohentu|a[1*] *pass.v.* (< kohentaa) koheta. (*1.*)

- - ukko sängyssään k:u kuuntelemaan KARHUM. (2.) Elämä alkaa k. Itsetunto k:u. Toverien mielihyvä oli nyt sentähden vilpitön, kun hän taas näytti päässeen k:maan [taloudellisesti] AHO.

kohe|ta[34] *v.* kohentua. **1.** nousta, kohota. | Tokko tuosta k:net [= nouset vuoteesta] JOTUNI. — *koheneva* (a. kasv.) tyviosastaan pitkin maata kasvava, ainakin latvasta pystyhkö. | Varsi rento tai k:neva. **2.** nousta, korjautua, kehjetä, elpyä. | Tuskin hän [rappiolle joutunut ylioppilas] siitä enää k:nee AHO. - - kylän elämä k:ni taas entiselleen SEPPÄNEN. - - sinusta on k:nnut komea tyttö LEINONEN.

kohino|ida[30] *v. harv.* = seur. | Yllä aallot k:i LEHT.

kohi|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* **1. a.** kuohuen virtaavan veden, voimakkaan sateen, tuulen yms. synnyttämästä äänestä; vrt. esim. pauhata, humista. | Koski k:see. Kokka k:see ja matka joutuu. Hanasta voimakkaasti k:seva vesi. Raskaasti k:seva korpi. Meren, tuulen, sateen k:na. Löylyn k:na kiukaan kuumilla kivillä. Juna syöksähti k:sten sillalle. Vilja kasvaa että k:see. - - vapahina virrat kohajaa ERKKO. — *Erik.* Sydän takoi ja korvissa k:si. Nuorten levottomasti k:seva veri. Ajatukset k:sevat päässä. **b.** liikenteen, (liikehtivän) ihmisjoukon yms. äänestä. | Kadun k:na kuului vain vaimeasti huoneeseen. Se unohtui lähdön k:nassa. Mahtava virrenveisuun k:na. - - koska hän nyt - - taivasta oikein eteemme maalailemaan rupesi, niin k:na raskas kuului yli koko kirkon KIVI. Kuopiossa k:sivat markkinat täysimmillään AHO. **2.** ihmisjoukon hämmästyneestä, ihastuneesta yms. puheesta: hälistä, kohuta. | Asiasta on k:stu jo kauan. Kerro nyt, mitä k:naa minusta oikein pidetään! Siitäkös k:na nousi!

kohista|a[2] *kaus.v.* (< ed.) tehdä jtak niin että kohisee. | Metso lentää k:a.

kohistu|a[1] *v. murt.* pöhöttyä. | - - veressään pyllyileviä nautoja, kielet hampaista ulkona ja mahat k:neina korkealle KIVI.

kohisutta|a[2*] *kaus.v.* < kohista. | Tuuli k:a puita.

kohju[1] *s. lääk.* sellainen heikkoudentila jnk ruumiinontelon seinämässä, jossa ontelon sisään kuuluva elin tunkeutuu sen ulkopuolelle, tyrä, revehtymä. | Kureutunut k. — *Yhd.* laskimo-, lihas-, napa-, nivus-, suoli-, suoni-, verik.; irto-, kiinto-, liukuk. **-kanava** *s.* **-leikkaus** *s.* **-portti** *s.* **-pussi** *s.* **-vyö** *s.* (vars. nivus)kohjun pullistumista ehkäisevä vyö.

kohli|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** tuottaa kohluja, kolhia. | Mikonperän huomautukset talonkaupoista k:vat kipeästi vanhoja - - haavoja ALKIO. Kuka kansan k:tun kostaa? LEINO. — *Maat.* ravistella puiduista oljista niihin jääneet irralliset jyvät; vrt. kohlija. **2.** kopeloida, kahmia (kokoon), kohmia. | Pojat k:vat hätäisesti kirjojaan ja lähtivät SILL. - - kohli lompakon käteensä arkun kätköistä SEPPÄNEN.

kohlija[14] *tek.* — Vars. *maat.* puimakoneen osa, joka suorittaa kohlimisen ja kuljettaa oljet koneesta. — *Yhd.* haarukka-, heitto-, laatikko-, seula-, sormik.

kohlu[1] *s.,* tav. *mon.* kolaus, isku. | Tappelussa raajoihin saadut k:t. — Vars. *kuv.* Kovia k:ja kokenut kansa. - - kostaisin isoni k:t, / maksaisin emoni mahlat KAL. Oi k:ja heltymättömän kohtalon! MANN.

kohma[11] *s. harv.* **1.** kohva. | Jää murtuu kuin olisi ollut miehen alla pelkkää haurasta k:a. HAARLA. **2.** kohme. | - - vanhemman, jolla jo on k:a luissa KILPI.

kohmais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* kahmaista, kouraista. | Muutamien hiukan väkivaltaisten k:ujen jälkeen oli puolipaleltunut kottarainen minun lämpöisessä pivossani SILL.

kohme[78] *s.* kylmän aiheuttama kankeus, kohmetus, kontta. | Jäsenet k:essa. - - käy kylmän k. käsiin *JYLHÄ. — *kohmeissa(an)* (adv.) kohmettuneena, kohmeessa. | Märkinä ja k:issaan kalastajat pääsivät rantaan.

kohmei|nen[63] *poss.a.* kohmeissaan oleva, kylmän kankea, kontistunut. | Hieroa k:sia käsiään.

kohmelo[2] *s.* päihtymyksen jälkitila, pohmelo, krapula. | Olla k:ssa. Sairastaa k:a. Ottaa ryyppy k:onsa. Työnteko on parasta k:n lääkettä. — Henkinen, moraalinen k. 'katumus'.

kohmeloi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* pohmeloinen, krapulainen. | K:sen näköinen. K. naama. Jokin ajatus oli syttynyt hänen k:sissa aivoissaan.

kohmelo|lääke *s.* **-päissä** *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) kohmeloisena. **-ryyppy** *s.* kohmelon selvittämiseksi otettu ryyppy.

kohmetta|a[2*] *v.* kylmyydestä: hyytää, jäätää, kovettaa; kontistaa, kangistaa. | Yökylmän k:ma lumi. — Vilun k:min jäsenin. Tonttu puhalteli käsiinsä, pakkasi k:maan HEPOR.

kohmettu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Märkä lumenpinta k:u kantavaksi. Vaatteet k:vat jäykiksi levyiksi. - - he harppoivat yli k:neiden lätäköiden LEINONEN. — Kädet k:vat pakkasessa. Yritti k:nein sormin aukoa nappejaan. Sammakko nukkuu talviuntaan k:neena järven pohjalla tai maankolossa. K. kuoliaaksi. — - - hänen mielensä ikään kuin k:i IRIS UURTO.

kohmetu|s[64] *s.* kohme, kontta. — *Kuv.* [Pietismi] vie Suomen kansan henkiseen k:kseen, juuri kun se on heräämässä AHO. — *kohmetuksissa(an)* (adv.) kohmettuneena, kohmeissa(an). | Maa on k:ksissaan. Olimme väsyneitä ja aivan k:ksissa.

kohmetuttaa[2*] *kaus.v.* (< kohmettua) = kohmettaa.

kohm|ia[17] *v.* kahmia, hamuilla, kopeloida. | [Hevonen] k:ii heiniä kuin viikon ruoatta ollut LEHT. Jalmari k:i jo vajan naulasta ohjaksia SILL.

koho[1] *s.;* koholla, kohona ks. erikseen. **1.** nesteessä kelluva, tav. jtak uppoamasta estävä esine;)(paino. | Uponnutta laivaa nostetaan ilmalla täytetyillä k:illa. — *Kal.* pyydyksessä oleva korkkinen, puinen tms. kappale, joka kevyenä pyrkii kellumaan; vrt. laudus, pullo. | Ongen, verkon, nuotan k. (myös ◡). Katiska merkitään nuoraan sidotulla k:lla. — *Tekn.* kevyt kappale, joka kelluen nesteen pinnalla osoittaa sen korkeutta, säätää venttiiliä tms., uimuri. | Kaasuttimen k. — *Yhd.* ankkurik.;

kaarna-, korkkik.; kannatin-, lisä-, välik. **2.** kohoama, kohopaikka;)(syvennys. | Homeen muodostamia nyppylämäisiä k:ja. Kohopaikat taotaan metallilevyn nurjalle puolelle syvennyksiksi, syvennykset taas jäävät nurjalle puolelle k:iksi.

koho- yhd:ojen alkuosana tav. = koholla oleva; joskus = korko-.

kohoam|a[13] *s.* ympäristöään korkeampi kohta, kohopaikka, kohouma, nysty(rä), nystermä. | Pieni k. maan pinnassa. Koiraankin sarvi voi surkastua aivan pieneksi k:aksi. Terälehdissä keilamaisia k:ia.

koho|asento *s.* Loukkaantunut raaja tuetaan k:asentoon. **-heilunta** *s. voim.* heilunta kohoriipunnassa.

kohoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kohota, vars. I. 1, 2. | Hänen rintansa k:i kiivaasti. Jäämeri k:ee pitkinä, tasaisina aaltoina. Raskaasti k:i väsyneen miehen mela. [Ei] ainoatakaan kaskisavua, joita eilen oli k:lut joka taholta AHO. Nousipa hän -- vaaroille, joilla k:i heinäpieleksiä LEHT. — Suuret hikikarpalot k:ivat kasvoille.

koho|isku *s. mus.* pääiskua edeltävä isku. **-juov|a** *s.* Paperin pinnassa yhdensuuntaisia k:ia. **-juovainen** *a.* K. paperi. **-kartta** *s.* korko-, reliefikartta.

kohokas[39*] *s. ruok.* lihasta, kalasta, sienistä, vihanneksista, hedelmistä tms. valmistettu paistos, joka kovaksi vatkattujen munanvalkuaisten avulla on saatu kuohkeaksi, suflee. — *Yhd.* juusto-, omenak. **-taikina** *s.* **-vuoka** *s.*

kohok|e[78*] (vars. vasiten aikaansaatu) kohoama; koholla pitävä esine, koroke. | Levyssä olevien k:keiden takia jokaiseen väliin muodostuu pieni rako. Mandoliinin kosketuslaudan k:keet. Hukkunut asetetaan suulleen ja vaatemytty tai muu k. pannaan vatsan alle.

koho|kiinnike *s. sähk.* K:kiinnikkeet pitävät johdon 0,5—1 cm:n päässä seinästä. **-kirjai|n** *s.* K:met sokea voi tuntea sormillaan. **-kirjoitus** *s.*

kohokki[5*] *s.* Silene, Caryophyllaceae-heimoon kuuluvia, us. helakkakukkaisia ruohoja t. puolipensaita. — *Yhd.* kallio-, mäki-, nurmik. **-kasvi** *s.* K:t 'Caryophyllaceae, ruoho- t. varpukasveja, joilla on tav. vastakkaiset lehdet, kukat säteittäiset, kukinto tav. kerrannaiseksi tertuksi yhtynyt kaksihaarainen viuhko'.

koho|kohta *s.* **1.** korkeampi kohta, kohopaikka. | Kuusikko on harvaa, k:kohdilla kasvaa katajaa. **2.** *kuv.* muita parempi t. huomattavampi kohta; joskus: huippu(kohta). | Kertomuksen, elokuvan k:kohdat. Yksitoikkoisen elämänmenon harvat k:kohdat. Ohjelman k:kohdaksi muodostui hra A:n puhe. **-koriste** *s.* Empirehuonekalujen kullatut k:et. **-koristelu** *s.* **-koukku** *s. urh.* nyrkkeilyssä: ylöspäin isketty koukkulyönti, uppercut.

kohoksi *adv.* ks. kohona.

koho|kuori *s.* Leipään pyrkii muodostumaan k:kuorta. **-kuorinen** *a.* K. leipä.

kohokuva *s.* **1.** kuvanveistos, jossa esitetyt muodot kohoavat esiin yhteisestä taustapinnasta, korkokuva, reliefi. | Matala, korkea k. Aaltosen k. "Vapaus seppelöi nuoruuden". Patsaan jalusta on koristettu kohokuvilla. **2.** *harv.* yl. jstak pinnasta koholla oleva kuva. | Kirjasin, kirjakkeessa oleva kirjaimen, numeron tms. k. **-friisi** *s.*

kohokuvallinen *poss.a.* K. mitali.

kohokuva|mainen *kalt.a.* **-ryhmä** *s.*

koho|kuvio *s.* Kankaaseen ommellaan kultalangalla k:kuvioita. **-laita** *s. mer.* vedenpinnan yläpuolelle jäävä aluksen laidan osa, varalaita. **-lanka** *s. kut. käs.* tehostelanka, jossa on tasavälein sukkulamaisia paksunnoksia; vrt. nyppylanka. **-leivos** *s. ruok.* tuulihattu. **-list|a** *s.* K:oin jaoteltu kattopinta.

koholl|a, -e *adv.* (us. poss.-suff:llisena) kohotettuna t. kohonneena, muuta t. tavallista korkeammalla, ylhäällä, pystyssä, kohona; joskus: irrallaan (jstak kohotettuna t. kohonneena). | Pitää käsiään k. Poliisit hyökkäsivät väkijoukkoon patukat k. Naiset kulkivat helmat k. Pää uljaasti k. Riikinkukko, pyrstö k. Kulmakarvat hiukan k. Suonet ponnistuksesta k. Hypähtää k:e. Vanhoissa lattioissa oksanpaikat ovat kuluneet k:e. — Permanto on maasta k. Leivästä on kuori hiukan k:aan.

kohollepainanta *s. kirj.* menetelmä, jossa kirjaimet t. muu kuvio puristetaan kohollе paperin pinnasta.

koho|lyönti *s.* verkkopallossa: lyönti, jossa pallo lyödään niin korkealle, ettei verkolla oleva vastustaja siihen ylety. **-munkki** *s. ruok.*

koho|na, -ksi *adv.* koholla, ilmassa. | Hypähtää k:ksi. Rinta k. PAKK. -- tarttui puuhun ja kantoi sen k. ilmassa kokolle AHO.

kohonema[13] *s.* par. kohoama, kohenema.

kohonta[15*] *teonn.,* vars. *voim.* < kohota. | K. makuuasennosta. — *Yhd.* käsin-, varpaillek. **-harjoitus** *s.* **-hyppely, -hyppy** *s. voim.* käsinkohonnalla suoritettu hyppely, hyppy. **-liike** *s. voim.* **-puu** *s. voim.* kohontaliikkeissä telineenä käytetty pystypuiden varaan syrjälleen kiinnitetty vaakasuora, yläreunastaan pyöristetty lankku.

koho|nuora *s. kal.* nuora, johon pyydyksen merkkikoho kiinnitetään. **-nuotta** *s. kal.* pinnassa kulkeva nuotta;)(pohjanuotta. **--onki** *s. kal.*)(pohjaonki. **-paik|ka** *s.* korkeampi kohta, kohoama, kohoke. | Suon kuivat k:at. Reliefin k:at. Nahan pinnassa on syvennyksiä ja k:koja.

kohopaino *s. kirj.* ne painatusmenetelmät, joissa jäljennöksen antavat kehilön t. laatan osat ovat ympäristöään korkeammalla, kirjapaino; vrt. laaka-, syväpaino. | Painaa k:ssa. **-kone** *s.* **-laatta** *s.* **-menetelmä** *s.* **-työ** *s.*

koho|pato *s.* pato, jonka aukko on alaveden pintaa ylempänä;)(pohjapato. **-pin|ta** *s.* Barokkikaapin ovipeilien k:nat. **-raita** *s.* **-reun|a** *s.* Rahoihin puristetaan k:at, etteivät pinnat kuluisi. — *Kirj.* sidotun kirjan selkäosan kahden puolen hakattu tukiulkonema. | K:ojen lyönti. **-reunainen** *a.* Kova, k. haava. **-riipunta** *s. voim.* riipunta käsivarret koukussa. | Hypätä k:an. — *Yhd.* kallistus-, selink.

kohortti[5*] *s. hist.* roomalainen, n. pataljoonaa vastaava sotaväenyksikkö. — *Kuv.* Kypsä ru-

noilijoiden k:in. **-taktiik|ka** *s.* Roomalaisten käyttämässä k:assa antiikin sotataito saavutti huippunsa.

koho|suo *s. maant.* suo, jolle on ominaista ylävähkö, tasainen t. jonkin verran kupera keskusta ja sitä ympäröivät suon reunoihin päin viettävät reunaluisut, keidas-, kilpisuo. **-suoninen** *a.* K. lehti. **-suora** *a. harv.* pystysuora. | -- töksähdät k:an kallioon AHO. **-syövyty|s** *s.*)(syväsyövytys. | K:ksessä kuvio piirretään tai muuten siirretään laatalle syövytysliuosta kestävällä aineella, joten se jää koskemattomaksi. **-sävel** *s. mus.* säkeen ensimmäistä iskua edeltävä alkusävel.

koho|ta[38] *v.* nousta;)(laskea, laskeutua, aleta. **I. 1.** tav. elottomista olioista: liikkua ylöspäin, siirtyä ylemmäs, ylempään paikkaan, kohoutua. | Vene k:si ja laski vuorotellen. Hissi k:si neljänteen kerrokseen. Lippu k:aa salkoon. Kulmakarvat k:sivat hämmästyksestä. Tuntui kuin seinät olisivat siirtyneet ja katto k:nnut. Piipusta k:aa savua. Joen ylle alkoi k. sumua. Astiassa maidon pinnalle k:aa kermaa. Irralleen k:nnut leivänkuori. — Aurinko k:aa radallaan yhä ylemmäs. Lentokone k:aa maasta. Sukeltaja k:si pinnalle. Lintu k:aa lentoon, siivilleen. Lohi k:aa [= kulkee vastavirtaan] koskiin kutemaan. — *Erik.* **a.** asennon muutoksesta; tahallisesta liikkeestä = kohottautua. | K. varpailleen. K. pystyyn, jaloilleen. Hevonen k:aa takajaloilleen. K. kyynärpäiden varaan, istumaan. Hiukset k:sivat kauhusta pystyyn. — *Kuv.* Nouse, Herra, vihassasi. K:a minun vastustajaini raivoa vastaan VT. **b.** melko *harv.* astumalla tms. kulkemisesta. | Kartano, johon k:ttiin, oli vakavan ja rauhallisen näköinen AHO. Kohta k:aa Artturi kaideportaita puutarhasta JOTUNI. **c.** *kuv.* Väkijoukosta k:si ihastuksen huuto. Mieleen k:aa kuvia menneisyydestä. — Elintason k:aminen; vrt. III.2,3. **2. a.** tilanmuutoksesta: tulla korkeammaksi, nousta, yletä, kohoutua. | Muurit k:sivat k:amistaan. Vedenpinta, tulva k:aa. Puu on jo k:nnut suureksi. Maa k:aa rannikolla n. metrin vuosisadassa. Liekit k:sivat ajoittain kymmenien metrien korkeuteen. — Lämpömittari [= lämpömittarin elohopea- tms. patsas] k:aa. — *Erik.* taikinan huokoiseksi tulemisesta, paisumisesta. | Taikina k:aa siinä muodostuvan hiilihapon vaikutuksesta. Leipien annetaan k. lämpimässä, vedottomassa paikassa. **b.** ed:een liittyen: nousta esiin, näkyviin, havaittaviin. | Oras k:aa maasta. Reiteen on k:nnut paise. Hyttysen puremista ihoon k:nneet paukamat. Kuhilaat k:sivat elopelloille. Kylään k:si uusi talo toisensa jälkeen. Kenttä k:si täyteen parakkeja. — Kyynelet k:sivat silmiin. Poskille k:aa kirkas puna. -- *Kuv.* Heidän joukostaan on k:nnut useita kuuluisia taiteilijoita. Yhä uusia vastuksia k:si tiellemme. **3.** esineistä, joiden korkeus ei muutu. **a.** olla ympäristöään korkeampi, seisoa t. näkyä t. erottua korkeana t. ympäristöään korkeampana, olla koholla; suuntautua ylöspäin. | Näköpiirin rajalla k:aa vuoristo. Torni k:aa 75 metrin korkeuteen 'on 75 m korkea'. Vuori k:aa 2000 m merenpinnan yläpuolelle. Saari k:aa tummana merestä. Aholla k:aa korkea kuusi. Paikoin k:si maasta kitukasvuisia pensaita. Varsi tuskin maanpinnasta k:ava. Siellä täällä k:si talo. Taustapinnasta k:avat kuviot. Selkänikamat k:sivat kyhmyinä ihon alta. — Pystysuoraan k:ava kallioseinämä. Jyrkästi k:ava katto. Pengermittäin k:ava rinne. — *Harv.* -- maalauksilla koristettu katto k:aa [= kaartuu korkeana] pääni päällä AHO. **b.** korkeussuhteista: tulla korkeammaksi. | Maasto k:aa sisämaahan mentäessä.

II. äänestä: tulla säveltasoltaan korkeammaksi. | Puhujan ääni k:si kiihtymyksestä diskanttiin. K:ava sävelasteikko.

III. ed:iin liittyen eril. abstr. ja kuv. ilmauksissa. **1.** päästä korkeampaan t. parempaan (arvo)asemaan, yletä. | K. luutnantista kapteeniksi. A. k:si nopeasti arvoasteesta toiseen. K. aatelissäätyyn, hallitsijaksi, valtaan, hallitsevaan asemaan. Vanhat ryijyt k:sivat jälleen kunnia-asemaan. -- hän k:si sen jälkeen kaikkien kansojen silmissä VT. — Teoksen hallitsevaksi hahmoksi k:aa kenraali N. **2. a.** tulla laadultaan paremmaksi, parantua tasoltaan. | Kansan siveellinen kunto on k:nnut. Luistelutaito k:si vuosi vuodelta. Tulokset ovat huomattavasti k:nneet viimevuotisista. Kirjallisuus k:si kukoistukseensa. Tyyli k:aa paikoin haltiokkaaseen lennokkuuteen. Näytelmä k:aa huomattavasti loppua kohden. **b.** mielentilasta, tunnelmasta yms.: tulla hilpeämmäksi, rohkeammaksi, juhlallisemmaksi tms. | Juhlijain mieliala k:si k:amistaan. Tunnelma k:si huippuunsa, kun saapui tieto 50 km:n hiihdon voitosta. Maanikon iloinen, touhuava ja k:nnut mieliala. K:nnut itsetunto. Hurmostilaksi k:nnut haltioituminen. Olisi luullut, että vanhan Kustaan mieli näihin aikoihin olisi sekin k:nnut ja juhlallinen SILL. **3.** tulla määrältään, teholtaan tm. suuremmaksi, kasvaa, lisääntyä; vars. b-ryhmässä nämä us. par. **a.** lukumäärästä ja asioista, joiden suuruutta ilmaistaan luvuilla. | Lukumäärä k:aa. Oppilasmäärä on k:nnut neljäänsataan, neljäksisadaksi. Maidontuotanto saatava k:amaan. Lämpötilan, kuumeen, jännitteen k:aminen. K:nnut verenpaine. — *Erik.* hinnoista yms. | Hinnat ovat jatkuvasti k:nneet. Rahan arvon k:aminen. Osakkeet ovat k:nneet [= osakkeiden kurssi on kohonnut] yli nimellisarvon. K:ava suunta pörssissä, markkinoilla. K:ava eli progressiivinen verotus(asteikko). **b.** Rikollisuus huolestuttavasti k:nnut. K:ava hyvinvointi. Yleisön k:nnut ostokyky. Into, rohkeus k:aa. Hänen maineensa on yhä k:amassa. **4.** määriä ilmaisevissa yhteyksissä lisääntymistä ilmaisematta osoittamassa yhteis- t. kokonaismäärän suuruutta. | Oppilasmäärä k:aa nykyisin kuuteensataan 'on kuusisataa'. Osakepääoma k:aa 200 miljoonaan markkaan. Tappiot k:avat viiteensataan kaatuneeseen ja haavoittuneeseen.

koho|tahdillinen *poss.a. mus.* < seur. | K. säe.

-tahti *s. mus.* säkeen pääiskua edeltävä alkusävel(ryhmä), nousutahti.

kohot|e[78*] *s.* = kohotin. | -- kylläpä löydämme aina syitä niskaharjastemme k:teiksi KIVI.

kohot|ella[28*] *frekv.v.* < kohottaa. | K. olkapäitään. K. hintoja. — *Refl. taiv. harv.* [Hämeenkin] rahvas k:telihe kapinaan IVALO.

kohot|in[50*] *väl.* < seur. | Hiiva taikinan k:timena. Jalkain tömistys kuuluu olennaisena osana ja k:timena moneen kansantanssiin.

1. **kohot|taa**[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* (< kohota) nostaa; vrt. korottaa, ylentää;)(laskea, alentaa. **I. 1. a.** liikuttaa ylöspäin, saattaa ylemmäs, korkeampaan paikkaan. | K. päätänsä. K. hiukan kulmakarvojaan. K. katseensa. K. siipensä lentoon. K. kätensä lakin reunaan. K. kätensä jkta vastaan (tav. *kuv.* 'ryhtyä vastustamaan jkta; käydä jkn kimppuun'). K:ti pistoolin ja laukaisi. K. lasinsa ja esittää malja. K. hattuaan jklle. K. padan kantta. K. lippu salkoon. Tuuli k:taa pölyä. Hiekkamaa k:taa vettä kapillaarisesti. — Tunturit k:tavat uljaita lakiaan korkeuksiin. -- harvaoksainen kuusi korkeimmalle kaikista k:taa huippunsa KIVI. — Asennosta. | Kauhu k:taa hiukset pystyyn. — *Kuv.* K. jku jalustalle, pilviin. K. sydämensä Jumalan puoleen. — *Refl. taiv.* kohottautua. | Nyt hän k:aikse kynttiläsuoraksi satulassa LEINONEN. **b.** *kuv.* ed:een liittyen. | K. eläköön-huuto. K. äänensä jkn puolesta. **2. a.** taikinasta: tehdä kuohkeaksi, saattaa paisumaan, nostattaa. | Kananmuna k:taa ja kuohkeuttaa leivonnaiset. Taikinan k:taminen hiivalla. **b.** us. nostattaa, synnyttää, aiheuttaa. | Kova tuuli k:taa suuria aaltoja. Sääli k:ti vedet pojan silmiin. Ujous k:ti heleän punan hänen poskilleen. Ampiaisen piston ihoon k:tama pahkura. Vilustuminen k:ti kovan kuumeen. Keskelle raivausta oli jo k:ettu [= rakennettu, pystytetty] valmiiksi hakattu talo SEPPÄNEN. **II.** ed:iin liittyen abstr. ja kuv. ilmauksissa. **1.** saattaa korkeampaan t. parempaan (arvo)asemaan, korottaa. | K. jku aatelissäätyyn. Suomen kansa on k:ettu kansakuntien joukkoon. Rajaseudun rahvas olisi k:ettava muun Suomen tasolle. **2. a.** tehdä laadultaan paremmaksi, parantaa jnk tasoa; us. kohentaa. | Hiihtotaidossamme on vielä k:tamisen varaa. K. sivistystä, moraalia. Matkailuolojemme k:taminen. Cicero k:ti latinalaisen proosatyylin täydellisyyteen. K. elintasoa. Makua k:tava mauste. **b.** mielentilasta, tunnelmasta yms.: tehdä hilpeämmäksi, rohkeammaksi, juhlallisemmaksi tms. | Joulukuusi on omiaan k:tamaan tunnelmaa. Hannibal pyrki k:tamaan miestensä masentunutta mieltä. Tunne, joka aina valtavasti k:taa ihmistä. — *kohottava* (a.) K:tava hartaushetki. Rakentavaa ja k:tavaa lukemista. Vaikuttaa k:tavasti mielialaan. **3.** tehdä määrältään, teholtaan tms. suuremmaksi, lisätä, kasvattaa; vars. b-ryhmässä nämä us. par. **a.** lukumääristä ja asioista, joiden suuruutta ilmaistaan luvuilla. | K. lukumäärää. Tuotantoa on pyrittävä k:tamaan. Veden lämpötilaa k:etaan 2 astetta. Kuumetta k:tava aine. Rasitukset k:tavat verenpainetta. — *Erik.* hinnoista yms. | K. hintaa. Kustannuksia k:tava lisätoimenpide. **b.** K. jnk arvoa, työtehoa. Ruumiillinen voima k:taa itseluottamusta. Nopeutta voidaan huomattavasti k. Mangaani k:taa raudan kovuutta. — Par. tehostaa, korostaa. | K. keinotekoisesti kauneuttaan. Hameen leikkaus, joka on omiaan k:tamaan lantioviivaa.

2. **kohotta|a**[2*] *v.* varustaa koho(i)lla. | Silakkaverkkojen k:minen ja kivestäminen.

kohottaja[10] *tek.* -- kun ei oo minussa miestä, / -- / kirvehen k:ta LEINO. Punainen Risti kansanterveyden k:na. — *Tekn.* Itsetoimiva teränk. — *Anat.* = seur. **-lihas** *s. anat.* Kitapurjeen, silmäluomen k.

kohottamis|pyrkimys *s.* **-työ** *s.*

kohottautu|a[44] *refl.v.* nousta, kohoutua. | K. istumaan, jaloilleen. Me nypimme alkutekijöihinsä kaiken emmekä jaksa k. synteesiin E.KIVIJÄRVI. Tuon tuostakin hän k:i raukeudestaan SEPPÄNEN.

kohotus[64] *s.* kohottaminen, nosto; nostatus; ylennys. | Olkapäiden k. Kerman k. Elintason k. — Taikinan k. — Etsiä uskonnollista k:ta. **-aine** *s. ruok.* Hiiva k:ena. **-työ** *s.* — *Met.* Metallinpakotuksessa erotetaan varsinainen pakotus- eli k. ja pinnan viimeistely eli siselöinti.

kohouma[13] *s.* (*rinn.* kohoutuma) ympäristöään korkeammalla oleva kohta, kohopaikka, kohoama, nysty(rä), nystermä. | Maanpinnan muodoissa erotetaan k:t, laskeumat ja tasangot. Ihoon ilmestyy neulannupin kokoinen, kellertävä k. Ääriviiva lyödään niin lujaan, että se esiintyy levyn toisella puolen heikkona k:na. — *Yhd.* kallio-, kerros-, moreenik. **-jono** *s. maant.* **-rykelmä** *s. maant.*

kohous[64] *s. harv.* kohoaminen, nousu. | Hinnan, osakkeiden k.

kohoutu|a[44] *pass.v.* < kohota. (*I.1.*) K. siivilleen. Aurinko k:u hitaasti näkyviin. Myyrän työskennellessä k:u maan pinnalle pieniä multakasoja. — K. pystyyn, istualleen. Sairas kohousi kyynärpäidensä varaan. (*2.*) Seinät k:vat k:mistaan. Hyvin k:neet leivät. — Seinästä k:nut naulanpää. Pistoksesta ihoon k:nut nystyrä. Alueelle k:i tehdas toisensa jälkeen. Otsalle k:nut hiki. (*3.*) Kymmenien metrien korkeuteen k:va torni. Kimmeltävät vuorten huiput kohouvat auringon hehkussa kylpein AHO. Korpi k:i kivikkoiseksi louhumaaksi KARHUM. (*II.*) Jodlattaessa sävelmä k:u vähän väliä rintaäänestä falsettiin. (*III.1.*) K. muiden yläpuolelle, johtajaksi. (*2.*) Tulokset ovat k:neet kautta linjan. Mieliala ei ota k:akseen. (*3.*) Lämpötila k:u hitaasti.

kohoutuma[13] *s.* = kohouma.

koho|venttiili *s. tekn.* = uimuriventtiili. **-verkko** *s. kal.*)(pohjaverkko. **-viiv|a** *s.* Tikarin kahva koristeltu k:oin.

1. **koh|ta**[11*] *s.* Paikallissijassa olevan nominin yhteydessä käyt. us. inkongruentisti yks:ssä ja mon:ssa instr:a *kohdin* (siinä, missä, toisissa,

useissa, ahtaissa, tästä, jostakin, kahdesta, monista, tällä, samalla, muilla, siltä, kaikilta, soveltuvilta, sellaisille k:din) t. yks:ssä (merk:issä 1—3) partit:a *kohtaa* (siinä, jossakin, yhdessä, monesta, samasta, kolmesta, tällä, sopivalla, tuolta, sille, kapeimmalle k:taa); vrt. kohden I.2, kohti I.2.

1. paikka, seutu, tienoo jssak tilassa, esineessä (yks:ssä merk. täsmällisempi). | Vuoriston korkein k. Poikkesimme tieltä samalla k:taa kuin eilenkin. Jalan kipeä k. Koskea arkaan k:taan. Luu katkesi kahdesta k:taa. Astian ympärysmitta paksuimmalta k:dalta. Pysytellä yhdessä k:din. Irrallista hiekkakiveä tavataan monissa k:din Ruotsissa. Linna rakennettiin niille k:din, missä virta leveni purjehduskelpoiseksi. Paita on useista k:dista rikki.

2. kappale, paikka jssak teoksessa; jnk (kirjallisen) esityksen, esim. sopimuksen alaosasto; lakipykälän t. momentin numeroitu alaosasto. | Eräät Raamatun k:dat. Luen Seitsemästä veljeksestä sen k:dan, jossa kerrotaan veljesten kiekonlyönnistä. Tarpeettomat k:dat pyyhitään yli. Ala tuosta k:taa! Se selitetään toisessa k:din. Syytetyn kertomus osoitettiin k. k:dalta vääräksi. Sopimuksen 3:s k. käsittelee irtisanomisoikeutta. Lain 15. §:n 2. mom:n 3. kohdassa säädetään - -.

3. hetki, vaihe, jakso jssak toiminnassa. | Kun luisti peittää molemmat aukot, höyrykone on ns. kuolok:dassa. Kysymys tehtiin hyvin sopimattomalla k:taa. Aistimistapahtumassa erotetaan kolme k:taa: kiihotin, kiihotustila ja sen aiheuttama mielle. Yö oli ehtinyt siihen pyhimpään ja hartaimpaan k:taansa, jolloin kaikki äänet vaikenevat SILL.

4. ed:iin liittyvää abstr. ja kuv. käyttöä. | Kysymys sattui arkaan k:taan. Hevoset ovat hänen heikko k:tansa. Kauppaneuvottelut ovat joutuneet kuolleeseen k:taan. Juuri tässä k:din [= suhteessa] Lizelius oli aikaansa edellä. Työmenetelmä on eräiltä k:din uusittava. - - noudatettakoon siitä muutoin soveltuvin k:din, mitä yhtiökokouksesta säädetään LK. Toinen tärkeä k. [= seikka] on se, että - -. Tupakan k. alkaa olla pahin 'tupakasta alkaa olla pahin pula'. — *Erik.* osa, kohtalo. | Kukin ajattelee omaa k:taansa. Minä olisin paremmin ymmärtänyt köyhän k:dan JOTUNI. Ja sellainen on nyt tämä minunkin k:tani LINN.

5. adv:sta käyttöä. — *koh|dalla,* -dalta, -dalle: paikalla; poss.-suff:llisena: paikoillaan, (omalla, oikealla) paikallaan, oikein. | Osua, sattua sopivasti k:dalle. Tulin juuri k:dalle, kun yhteentörmäys tapahtui. Olla kauan k:dallaan. Nyt on valittava: k:dallaan olo tai edistys. Onko lakki nyt k:dallansa? Nostaa saavi k:dalleen. K:dalleen osuva huomautus. Kyllä se isäntä tietää asiat k:dalleen AK. — *kohdasta(an* (vanh.) suoraan, välittömästi. | [Tutkintopöytäkirja on] lähetettävä joko k:dastansa siihen oikeuteen, johon asia on lykätty, taikka - - LK.

6. postp:n tapaista käyttöä (gen:n t. poss.-suff:n kera). — *koh|dalla,* -dalta, -dalle: luona, tykönä, paikkeilla (merk. us. täsmällisempi); suhteen, osalla. | Hän pysähtyi minun k:dalleni 'kun oli tullut suunnassaan siihen pisteeseen, joka oli minua lähinnä'. Laiva oli juuri Suursaaren k:dalla. Auto lähtee apteekin k:dalta. — Nopeinta kehitystä havaitsemme osuuskauppojen k:dalla. Suomen k:dalta numerot ovat suotuisat. - - reformeeratkoon hän yhteiskunnan omalta k:daltaan AHO. Hänen k:dalleen on sattunut pelkkiä vastoinkäymisiä. — *kohdasta(an* puolestaan. | Vastatkoon kukin k:dastaan. Itse k:dastani olen toista mieltä.

7. *yhd.* Avain-, huippu-, keski-, koho-, kulma-, käänne-, liitos-, loisto-, pulma-, pääte-, raja-, sauma-, solmu-, taite-, valo-, väli-, ydink.; haarautumis-, kiinne-, kosketus-, liittymä-, lähtö-, mittaus-, murtuma-, risteys-, sivuutus-, tulo-, vertaus-, voitelu-, vuoto-, yhtymäk.; näkö-, tuki-, vastak.; yksityisk.; ajan-, lantion-, maaston-, sydämen-, tekstink.

2. **kohta** *adv.* **1.** ajasta. **a.** heti, oitis, välittömästi. | Lähti k. kun oli asian kuullut. Ilmoitan k. kun voin. Nyt k. K. alkuun. Jo k. ensimmäiset sanat olivat pelottavat. — Voimakkaammin: *heti kohta, kohta paikalla* aivan heti. | Tunsin hänet heti k. Tule k. paikalla tänne! **b.** vähän ajan kuluttua, pian. | Tulen ihan k. K. tulee sade. Heti eikä k. K. sen jälkeen. Kyllä käyn, ehkäpä k:kin [= piankin] KAUPPISH. — Tapahtumasta on k. kaksi vuotta. K. kolmeen viikkoon en ole käynyt kaupungissa. Ison rusan [= jyväkasan] viskaamisessa vierähti k. [= vähää vaille, melkein] päiväkausi PAULAH. — *kohta ikään* aivan kohta, aivan pian, koht'ikään. — *ei kohtakaan* ei vielä pitkään aikaan, ei hetikään. | Sota jatkuu, eikä sen historia vielä k:kaan ole kirjoitettavissa. **2.** paikallisuudesta: aivan lähellä, vähän matkan päässä, heti, välittömästi. | Metsä alkaa k. aidan takaa. **3.** *vaikka kohta, jos kohta* (konsess.konj.) vaikka (kyllä), joskin. | "Sinä et muista, että pappi on meidät yhteen vihkinyt." — "Vaikka k., mitä se tähän kuuluu" CANTH. Eteenpäin mentiin jos k. hitaasti. | "Ei ne herrat huutamisessa apumiestä tarvitse..." — "Jos k. kaikessa muussa..." AHO. - - ei se sittenkään kuulu Penjamin maailmaan, jos k. se ei kuulu noitten toistenkaan maailmaan SILL.

kohtaaminen[63] *teonn.* ks. kohdata.

kohtaamis|hyökkäys *s. sot.* hyökkäys puolustukseen valmistautumatonta, tav. liikkeellä olevaa vihollista vastaan. **-paikka** *s.* Ylioppilaskahvila, opiskelijoiden suosima k. **-taistelu** *s. sot.* taistelu, joka syntyy liikkeellä olevien osastojen enemmän t. vähemmän sattumalta kohdatessa toisensa.

kohtaan *postp.* partit:n kera. **1.** pääsana liittyy s:iin tai v:n ja s:n, a:n tai adv:n sanaliittoon, joka merkitsee suhtautumista jhk; vrt. suhteen, nähden, vastaan. | Anteliaisuus, armo, rakkaus, epäilys, pelko jkta k. Hänessä syttyi viha kaikkea muukalaisuutta k. Osoittaa jkta k. kylmyyttä. Tuntea vastenmielisyyttä maitoa k. Olla ystävällinen, lempeä, aut-

tavainen, hyvä, paha, häijy, vilpitön jkta k. 'jklle'. Olla ankara itseään k. Se olisi väärin sinua k. Käyttäytyä huonosti jkta k. Tehdä pahoin jkta k. Herra on tehnyt suuria heitä k. VT. — *Vanh. heng.* gen:n t. poss.-suff:n kera. | Hän suuret armotyöt / on tehnyt kohtahanne VK[v]. **2.** *vanh.* = kohti II.2. | - - atrian miestä k. maksoi se niittu KIVI.

kohtail|la[29] *frekv.v.* < kohdata. | - - renki, joka silloisina suviöinä k:i tyttöään Sillanpään kamarissa SILL.

-kohtai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jhk kohdistuva, kuuluva. | Esine-, henkilö-, hevos-, itse-, mies-, minäk.; oma-, taka-, ulkok.; ajan-, päivänk.

kohtalai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vain myönt. yhteyksissä: melko hyvä, suuri tms., melkoinen, kohtuullinen, joltinenkin, parahultainen. | K. tulos. Paistetaan k:sessa lämmössä. Ilma oli k. K. pakkanen. 2 km k:sta murtomaata. Onko ruumiinrakenne vankka, k. vai heikko? K:sen [= melko, jokseenkin, aika, kutakuinkin, ei liian] paksu, halpa. Kuumenee k:sen hitaasti. Ymmärtää englantia k:sesti. Paavon äiti meni k:sen leskeyden jälkeen toisiin naimisiin SILL. — *Metrl.* K. tuuli '4 boforin tuuli'.

kohtalo[2] *s.* **1.** salaperäinen, tav. synkkäsävyinen valta t. tahto, jonka ajatellaan määräävän kaiken, mikä tapahtuu; personoituna joskus isolla alkukirjaimella; vrt. sattuma, sallimus, kaitselmus, onni. | Fatalismi, usko ehdottomaan k:on. Sokea k. niin johti. Se oli k:n oikku. Toisin oli k. määrännyt. Niin oli kirjoitettuna k:n kirjaan. Siinä näkyi k:n sormi. K:n langat. K:n isku. Kova k. on meidät erottanut. K:n hetki lyö. K:n koulussa karaistunut. Tutkimaton kuin k. Miksi k:n käsi lepää niin raskaana muutamain luotujen yllä? LEINONEN. **2.** (kaikki) se, mikä (väistämättä, asianomaisen omasta tahdosta riippumatta) tulee jkn t. jnk osaksi, se mikä (välttämättä) tapahtuu jklle t. jllek, osa; *mon.* vaiheet. | Kukaan ei voi välttää k:aan. Alistua, tyytyä k:onsa. Uskoa k:nsa tähteen. Surra kovaa k:aan. Hän sai koiran k:n. Pentistä oli tuleva hänen k:nsa. Tällä lennolla hän tapasi k:nsa [kuoleman]. Viaporin antautuminen ratkaisi Suomen k:n. Päätös sinetöi hänen k:nsa. Mikähän tulee suunnitelman k:ksi? Joutua vaihteleviin k:ihin. Ihmisten k:t on kirjoitettu tähtiin. Konrad Bitz johti silloin kirkkomme k:ita. — *Yhd.* elämänk.; orjan-, runoilijank.; eläin-, ihmis-, naisk.

kohtalodraama *s.* = kohtalonäytelmä.

-kohtaloinen[63] *poss.a.* Kova-, monik.

kohtalok|as[60*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* ratkaiseva, vaarallinen, turmiollinen, fataali(nen). | Tällä k:kaalla hetkellä. K. virhe, erehdys. Siitä olisi k:kaat seuraukset. Tämä päätös oli käydä k:kaaksi koko yritykselle. Suomalaisen sivistyneistön muodostuminen lykkäytyi k:kaasti. Kaamea k:kuuden tuntu.

kohtalokumppani *s.* kohtalotoveri.

kohtalon|hetki *s.* Kansamme k. löi. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* Runo tulkitsee rakkauden k:sta voimaa. Sanan synkkä, k. kaiku. - - kappale todellisuutta, sitä julmaa, sitä käsittämätöntä, sitä k:sta, joka saattaa katkaista kulkumme milloin sattuu PEKKANEN. **-raskas** *a.* Näytelmän taustana sumuinen, k. meri. **-retki** *s.* kohtalokkaasti (esim. kuolemaan) päättynyt retki. **-tun|ne** *s.* Koskenniemi, k:teen ja kaikkeussilmänräpäyksen runoilija VILJANEN. **-tunnelma** *s.* Draaman voimakas k. **-tunto** *s.* Laulaja tulkitsee tässä omia k:jaan. **-tuntu** *s.* "Immen ja pajarin pojan" tarinan koristeellinen lyyrillisyys ja k. **-tuntui|nen** *a.* -sesti *adv.* Nibelungein laulun k:set sivut. **-täht|i** *s.* tähti, josta jkn, jnk kohtalon ajatellaan riippuvan. | - - minun pääni päällä tuikki minun kylmä ja kuiva k:eni Saturnus KALLAS. **-voim|a** *s.* Tuntemattomien k:ien leikkikalu. **-yhteys** *s.* Pohjolan kansojen ikimuistoinen k.

kohtalo|näytelmä *s.* Kreikkalaiset tragediat olivat usein k:näytelmiä, joissa henkilöiden tahdosta riippumaton kohtalo johti katastrofiin. **-runous** *s.*

kohtalot|ar[54*] *s.* helleenien käsityksen mukaan hengettäriä, jotka määräsivät ihmisten elämänkulun, moira. | K:arten lahja. Jospa olisivat pojat tietäneet, mitä ilon aihetta k:taret kehräsivät heille parhaillaan! K.VÄÄNÄNEN.

kohtalo|tarina *s.* Kullervon traagillinen k. **-toveri** *s.* jkn toisen t. toisten kanssa saman kohtalon alainen; us. = onnettomuustoveri. | Vanki ja hänen kaksi k:aan. Heistä tuli k:t. **-toveruus** *s.* vrt. ed. **-tragedia** *s.* vrt. kohtalonäytelmä. | Antiikin k. 1800-luvun saksalaisen kirjallisuuden romanttiset k:t. **-usko** *s.* usko järkkymättömään, sokeaan kohtaloon, fatalismi.

kohta|main *adv. harv.* = seur. **-puoleen, -puoliin, -puolin** *adv.* piakkoin, kohdakkoin, ennen pitkää, pikapuoliin. | K. lähdetään. Hylje alkaa k. olla täällä harvinaisuus. **-päätä** *adv. harv.* välittömästi, kohta. | Käsillä oleva tai k. uhkaava oikeudeton hyökkäys.

kohtauksittain *adv.* kohtauksina, puuskittain. | K. esiintyvä hermosärky.

kohtauksittainen[63] *a.* kohtauksittain esiintyvä. | K. hengenahdistus.

kohtau|s[64] *s.* **1.** kohtaaminen, tapaaminen. | Yöllinen k. Hänellä on ollut salainen k. tytön kanssa. Myöhästyä k:ksesta. Keisarien k. Tilsitissä. — *Yhd.* lemmenk. **2.** äkillinen taudinpuuska. | Kaatumataudin k. Hysteerinen k. Saada k. K. helpottaa, menee ohi. — *Yhd.* halvaus-, hermo-, luuvalo-, pahoinvointi-, pyörrytys-, raivo-, sydän-, tukehtumisk.; taudin-, yskä(n)k.; itku-, väsymysk. **3.** metakka, riita. | Panna toimeen k. Kun vaimoni saa sen kuulla, siitä tulee k.! Mustasukkaisia k:ksia. Isän ja pojan välillä sattui tuon tuostakin kiusallisia k:ksia. — *Yhd.* perhe-, välik. **4.** tapaus, vars. taiteessa esitetty; jnk tapauksen esittävä eepillisen tuotteen katkelma; näytelmässä näytöksen alaosasto, us. henkilöiden tulon ja menon mukaan erotettu. | Kerron sinulle erään merkillisen tapauksen, jännittävän k:ksen, joka sattui minulle eilen AK. Kohokuvasarja esittää k:ksia kansan elämästä.

"Rolandin laulun" viimeinen k. Toisen näytöksen kolmannessa k:ksessa. Filmattiin juuri elokuvan dramaattisinta k:sta. — *Yhd.* metsästys-, rakkaus-, tappeluk.; kapakka-, parveke-, ulkoilmak.; joukkok.; loppuk.

kohtauspaikka *s.* Sovittu k. Junien k.

kohtee|llinen[63] *poss.a.* < kohde. — *Kiel.* transitiivinen. **-ton**[57] *kar.a.* Kuolevan k. katse SILL. — *Kiel.* intransitiivinen.

kohteliaisuudenosoitus *s.* vrt. seur. 2.

kohteliaisuu|s[65] *omin.* < kohtelias. **1.** Osoittaa k:tta jklle, jkta kohtaan. Kylmän k:den naamio. Kuunnella pelkästä k:desta. **2.** kohtelias lausuma t. teko, kohteliaisuudenosoitus, komplimangi. | Sanoa k. Herrat vaihtoivat k:ksia. Se oli pelkkä k.

kohteliaisuus|käynti *s.* Tehdä k. jkn luo. Helsingissä vierailevan laivasto-osaston komentaja k:käynnillä puolustusvoimain komentajan luona. **-lause** *s.* **-muo|to** *s.* Seurustelu- ja k:dot. — *Erik.* teitittelymuoto (t. vastaava). | Saksassa käytetään k:tona monikon kolmatta persoonaa. **-sana** *s.* Liikekirjeiden tavanomaiset k:t. **-sään|tö** *s.*, tav. *mon.* Seurustelu- ja k:nöt. **-vaatimu|s** *s.*, tav. *mon.* Esittäytyminen on ensimmäisiä k:ksia. **-vierailu** *s.* = kohteliaisuuskäynti.

kohtelia|s[66] *a.* -asti *adv.* joka käyttäytymisessään ja puheessaan osoittaa toisille hyvien tapojen mukaista huomaavaisuutta ja ystävällisyyttä; sellaista ilmaiseva t. todistava; huomaavainen, höyli. | K. ja huomaavainen. Olla k. jklle, jkta kohtaan. K. käytös, hymy, kumarrus. Moitteettoman, muodollisen, kylmän, matelevan k. Kirje oli k., mutta torjuva. Kumartaa k:asti. Pyydämme k:immin Teitä lähettämään - -.

kohtelu[2] *teonn.* < kohdella. | Ystävällinen, töykeä k. Asiakkaiden, vankien k.

kohti vrt. kohden. **I.** *adv.* **1.** (suoraan) päin; merkitsee us. tarkempaa suuntaa kuin "kohden". | Se sattui k. 'osui'. Ei saa ampua k.! Kääntyä, tulla, astua, hyökätä k. Miten tyynnä se letukka julkeni katsoa k.! *MANN. — *Kuv.* Tulinen, k. käyvä herätyssaarna. **2.** s:sesti paikallissijassa olevan nominin määrittämänä: kohdin, kohtaa. | Jäädä seisomaan yhteen k. 'paikoilleen'. Seiväs katkesi kolmesta k. Missä haltija näyttäytyy, siihen k. ei saa tehdä huonetta. Niihin k., missä katto pyrkii lohkeilemaan, on rakennettava tukia. Tässä k. [= suhteessa] on oltu leväperäisiä. - - kiisi jyrkimmästä k. vaaran rinnettä ylös AHO. **II.** *postp.* t. *prep.* partit:n kera. **1.** jhk suuntaan, jnnek päin. **a.** *postp.* Kävellä taloa k. Suunta on pohjoista k. Kaatua töppöset taivasta k. Tuntosarvi kapenee kärkeä k. Kuljettiin jo kesää k. **b.** *prep.*, us. korkeammassa tyylilajissa. | Tornit kohoavat k. korkeutta. Lähtö k. tuntematonta tulevaisuutta. Käyn aina k. kuolemaa VK. — *kohti kurkku(an)* täyttä kurkkua, suureen ääneen. | Huutaa, kiljua, nauraa k. kurkkuaan. **2.** *postp.* Tuhat markkaa miestä k. 'mieheen, joka miehelle'. Maitokiloa k. lasketut kustannukset. Sato hehtaaria k.

koht'ikään [ko·hti·-] *adv.* kohta ikään, kohtsillään, pikapuoliin. | Olemme kuulleet - -, että olot ja elämä toisella puolen rajan k. muuttuvat AHO.

kohtio[3] *s. fys.* = napa. **-jännite** *s.* **-kenkä** *s.* **-koetin** *s.*

kohtisuora 1. *a.* -sti *adv.* suorassa kulmassa jtak (suoraa) viivaa t. pintaa vastaan oleva. | Kolme toisiaan vastaan k:a akselia. Pisteen k. etäisyys rajalinjasta. Olla k:ssa jtak vastaan. Terä asetetaan k:an vartta vastaan. Kadut leikkaavat toisensa melkein k:an, k:sti. — *Erik.* pystysuora. | - - nousee lehmisavun rauhallinen kiemura k:na ilmaan AHO. **2.** *s. geom.* suora, joka muodostaa suoria kulmia annetun suoran t. tason kanssa, normaali. | Pisteestä A piirretään k. janaa BC vastaan.

kohtisuun|ta *s.* kohtisuora suunta. | Suoraan k:nassa sattunut isku.

kohtsillään [ko·htsi·l-] *adv.* kohtapuoleen, kohtikään. | - - uskottelivat, että k. jaetaan talollisten maat mökkiläisille ALKIO.

kohtsiltään [ko·htsi·l-] *adv.* = ed. | K. tupaan päästette TALVIO.

kohtu[1*] *s.* **1.** *anat.* naisen ja (nisäkäs)naaraan elin, jossa sikiö (muna) kehittyy. | Kohdun esiinluiskahdus. Kohdun limakalvon katarri. — Lehmän, haikalan k. **2.** raskautta t. syntymää tarkoittavissa sanonnoissa. | Jos muualta tulee perintöä lapsen vielä ollessa äitinsä kohdussa, - - olkoon laki sama LK. Suojele minua, ettei k:ni hedelmälle tulisi mitään vahinkoa [raskaan vaimon rukous] AK. - - sellaista se on hamasta äidin kohdusta hautaan asti TOPPILA. **3.** *kuv.* Veljet, uusi koto ja uusi sydän luokaamme itsellemme metsien kohdussa KIVI. Mut vaikka, veljyt, lähdet / jo kätköön mullan kohdun MANN. - - kuin simpukan aaltojen k:un sen heitti KAILAS. Syvällä, povessa maan, yön kohdussa elämä uinuu KOSKENN.

kohtu|elämä *s.* sikiön elämä ennen syntymää. **-haava** *s. eläinlääk.*

kohtuhinta *s.* par. kohtuushinta.

kohtuinen[63] *a. kansanr.* raskaudentilassa oleva.

kohtu|katarri *s. lääk.* **-kuukausi** *s.* sikiön elinkuukausi ennen syntymää. | Kolmas k. **-kuume** *s. eläinlääk.* **-ontelo** *s. anat.* kohdun muodostama ontelo.

kohtulainen[63] *a.* = kohtalainen, kohtuullinen.

kohtusyöpä *s. lääk.* kohdussa oleva syöpä.

kohtuudellinen[63] *a.* = kohtuullinen.

kohtuudenmukai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kohtuullinen, oikea, oikeudenmukainen. | K. palkka, korvaus. Määräykset ovat k:set. Koeta olla k.! Arvion k:suus. K:suus vaatii, että A. saa saman maksun.

kohtuuhinta *s.* par. kohtuushinta.

kohtuulli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ei liian suuri (kova, ankara tms.) eikä pieni (lievä tms.), sopiva, asianmukainen. | Hyvin k. hinta 'melko huokea'. Varsin k. vaatimus. K:set ehdot. Olla k:sissa varoissa 'jokseenkin varakas'. K. korvaus. Paistetaan k:sessa lämmössä. Soitetaan k:sen nopeasti. On oikein ja k:sta, että - -. Ei ole k:sta vaatia häntä tulemaan kahdesti. Olla k. ruoan ja juoman suhteen. Olla k. vaatimuksissaan.

Käyttää alkoholia hyvin k:sesti. Vaatimattomuus on k:suutta, sydämen hyvyyttä HOLLO.

kohtuu|s[65] *s.* kohtuullisuus. | Noudattaa k:tta. Pysytellä k:den rajoissa. Ensimmäiset raittiusseurat olivat ns. k:den seuroja. No no, k. [= määränsä] kaikessa! K:den nimessä on kuitenkin myönnettävä, että - -. On oikeus ja k., että anomus otetaan huomioon. Ei voi k:della [par. kohtuullisesti] vaatia, että - -. Jos tämä palkkio ei vastaa sitä, mitä holhouslautakunnalle on k:den mukaan tuleva - - LK.

kohtuus|hinta *s.* Myydä k:hintaan, k:hinnalla. Kuivia koivuhalkoja k:hintoihin. **-näkökohta** *s.*, tav. *mon.* **-sy|y** *s.*, tav. *mon.* Se on välttämätöntä jo k:istä.

kohtuut|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* epäoikeudenmukainen, liian suuri (runsas, kova, ankara tms.), yletön. | K. vaatimus. Olisi k:onta odottaa sellaista. Ostaja saisi k:onta etua. K. tuomio. K:toman kallis hinta, pieni palkka, ankara tutkija. Olla k. vaatimuksissaan. K. tupakanpoltto. Lisätä k:tomasti veroja. Alkoholi k:tomasti nautittuna. Mennä k:tomuuteen, k:tomuuksiin.

kohtu|vesi *s. anat.* sikiötä kohdussa ympäröivä neste, lapsivesi, sikiövesi. **-viik|ko** *s.* sikiön elinviikko ennen syntymää. | 17:nnellä k:olla.

kohu[1] *onom.s.* kohina, humu, (hiljainen) pauhu, häly, tohina. | Aaltojen k. Kosken kumea k. Tuulen, metsän k. Kaupungin k. Taistelun k. kantautui kaupunkiin asti yön hiljaisuudessa. Joukossa kävi supina ja k. Siitäkös k. nousi! Suurinta k:a synnytti A:n esiintyminen. Asiasta pidettiin kovaa k:a. Päivät kuluvat ainaisessa k:ssa. — *Yhd.* ennakkok.

kohu|ta[39] *v.* pitää kohua, kohista. | Kansa on k:nnut hänestä kovasti.

kohva[11] *s.* (*rinn.* kohma) jäällä olevan veden t. vetisen lumen jääkuori, uhkujää; hangen kova pinta; yl. pintaan muodostunut kuori. | Jäällä on k:a. Liuoksella sivelty metalliesine vetäytyy kuumennettaessa vihreään k:an. — *Yhd.* jää-, kevätk.

kohvainen[63] *poss.a.* Kosken k. jää. K. lumi.

kohvajää *s.* kohva, uhkujää.

kohvettu|a[1*] *v.* vetäytyä kohvaan, jäätyä. | - - keväthanget k:ivat heliseviksi kiiltopinnoiksi KIANTO. Maa oli kokolailla k:nut ja parituumaisen lumen peittämä LINN.

1. **koi**[27] *s.* **1.** aamun ensimmäinen kajastus taivaanrannalla, sarastus, koite. | Aamun k. K. valkenee. K:n tähti. - - yökaudet kuinka päivän k. / unensa unhottaa *MANN. — *Kuv.* Kansamme vapauden k. Onnen kultainen k. — *Yhd.* aamun-, huomenk. **2.** *ehd.* koillinen.

2. **koi**[27] *s.* **1.** koiperhosten heimoon (Tineidae) kuuluvia pikkuperhosia; vars. Tineola bisselliella, vaatekoi, t. Tinea pellionella, turkiskoi, t. niiden toukka. | K:n syömä vaate. Älkää kootko itsellenne aarteita maan päälle, missä k. ja ruoste raiskaa UT. — *Yhd.* jauho-, jyvä-, kaali-, kehrääjä-, kirsikka-, omenak.; turkis-, vaatek. **2.** *kans.* eril. kolottavien kipujen, tav:immin jäsenissä olevan syövän nimitys; *syn.* koisa. — *Yhd.* nenä-, sormik.

koija[11] *s.* **1.** *murt. mer.* (*rinn.* koiju) maja, koju; makuupaikka (aluksessa). **2.** *murt.* eräänlainen kuomireki.

koijari[5] *s. kans.* kaupoissa tms. petosta harjoittava henkilö, veijari, huiputtaja. | Joutua k:en käsiin. Kaiken maailman lurjus ja k.

koiju[1] *s.* = koija 1. | Mutta yönsä lepäsi hän turvekattoisessa k:ssa miilunsa vartijana KIVI. — Kiivetä k:unsa.

koikkail|la[29] *v. murt.* vääntelehtiä. | - - siltavouti ja lautamies - - k:ivat naurunsa käsissä ALKIO.

koikkeleh|taa[2*] *v.* = seur. | - - jalan neljän juoksevata, / koivin k:tavata KAL. **-|tia**[17*] *deskr.v.* liikkua loikkien, hypähdellen, toikkaroida, kulkea hontelosti raajojaan liikutellen. | Jänis k:ti polun poikki. Pitkäkoipinen kurki k:tii suolla. Lähdin k:timaan muiden jälkeen. — *Urh.* Ennen kilpailua on hyvä k. jokin aika.

koikk|ia[17*] *deskr.v.* = ed. | Jänis k:ii aholla. - - lauleli hoilottain sekä pitkin pirttiä k:i *MANN.

koikku|a[1*] *v.* **1.** *onom.* korpin ääntelystä: rumalla äänellä huutaa, raakkua, rääkkyä. | Varis vaakkuu, korppi k:u. **2.** *deskr.* koikkia, toikkaroida. | Pitkin askelin näin kaleeriin mies k:i LARINK.

koilli|nen[63] **1.** *s.* **a.** pohjoisen ja idän keskivälissä oleva ilmansuunta, itäpohjoinen. | Aurinko nousee k:sesta. Vuoren suunta on lounaasta k:seen. K:sta kohti. — *Yhd.* itä-, pohjoisk. **b.** koillistuuli. | K. puhaltaa. - - raikas k. hongistossa hymisi KIVI. **2.** *a.* koillisessa t. koilliseen päin oleva; vrt. koillis-. | K. rannikko, raja. Alueen k. kolkka. K. taivaanranta jo ruskottaa. Koillisilla ilmoilla 'koillissuunnalla'.

koillis- koillisessa t. koilliseen päin oleva, koillisesta tuleva. **-kolkka** *s.* Jnk maan, alueen k. **-kulma** *s.* Sakaristo on kirkkorakennuksen k:ssa. Järven k. **-kärki** *s.* Saaren k. **-monsuuni** *s.* **-myrsky** *s.* **-nurkka(us)** *s.* Pitäjän k. **-osa** *s.* Maan k:ssa. **-pasaati** *s.* Päiväntasaajan pohjoispuolella puhaltaa k. **-puol|i** *s.* Saaren k. K:ella rajaa. **-pää** *s.* Järven k. **-raja** *s.* Valtakunnan k:n lähellä. **-rannikko** *s.* **-ranta** *s.* **-tuuli** *s.* Mäet suojaavat kartanoa pohjois- ja k:lta. **-valtio** *s.* Yhdysvaltain k:t. **-väylä** *s.* meritie Atlantilta Euroopan ja Aasian pohjoispuolitse Beringin salmeen; vrt. luoteisväylä. | K:n purjehti ensimmäisenä suomalaissyntyinen Nordenskiöld v. 1878—79.

koimaruna *s.* = koiruoho.

koin|kestävä *a.* K:kestävää villalankaa. **-reikä** *s.* Sukassa on k. **-syömä** *a.* K. vaate.

kointähti *s.* aamutähti, Venus. — *Kuv.* - - k. koittaa teidän sydämissänne UT. Nousisiko taivaallamme enää uusi k. [= koittaisiko valoisa tulevaisuus enää maallemme]? WILKUNA.

koipeliini[4] *s. ark.* pitkäkoipinen, hontelo olento. | Tuollaiselle k:lle ei tavallisen sängyn mitta riitä.

koiperho|nen *s.* **1.** K:set 'Tineidae, eräs pikkuperhosten heimo'; vrt. 2. koi. **2.** aikuinen vaate- t. turkiskoi. | Suojella vaatteita k:silta.

koi|pi[8*] *s.* **1.** tav. nelijalkaisen eläimen takaraajan sääriosa; joskus yleisemmin: jalka; vrt.

kinttu, potka; etup. *ark.* myös ihmisen jalasta (vars. pitkästä, romuluisesta tms.). | Hevosen k. Potkaista k:vellaan. Poron k:vet naksavat. Koira nostaa k:peaan. K:vet pystyssä. Pöytään tuotiin lampaan k:pea. Kurjen pitkät k:vet. — Oikoa k:piaan. Katkaista k:pensa. Lähteä juoksemaan pitkillä k:villaan. Heilutella, sätkytellä k:piaan. Juoksin minkä k:vista lähti. Oikaista k:piaan 'levähtää (istuen t. maaten)'. Talvella N. oikaisi k:pensa 'kuoli'. Turvautua k:piinsa 'pötkiä tiehensä, pakoon'. Paeta häntä k:pien välissä 'häveten, luikkien'. — *Yhd.* takak. **2.** nahan t. vuodan jalkaosa; koipinahasta kurottu jalkine, karvakenkä. | - - kätki nää'än nahkasehen, / k:pehen kesäoravan KAL.

koipi|kenkä *s.* vrt. ed. 2. **-luu** *s.* Poron k. **-nah|ka** *s.* K:alla pohjattu suksi. Naudan k:oista tehtiin ennen talvijalkineita, karvakenkiä. **-koipinen**[63] *poss.a.* Jäykkä-, nopea-, pitkäk.

koipussi *s.* tiivis (paperi)pussi, johon pannaan vaatetavaraa suojaan koilta, pukupussi.

koir|a[11] *s.* **1.** Canis familiaris, yleinen kotieläin; *el.* myös sen sukuisista petoeläimistä, koiraeläimistä; vrt. hurtta, piski, rakki, narttu, pentu, penikka. **a.** K. on ihmisen jo kivikaudella kesyttämä kotieläin. Iso, ruskea, pystykorvainen k. Vihainen k. K:an pentu, penikka. K. vartioi taloa, ajaa otusta. K. haukkuu, vinkuu, murisee. K. on isäntänsä uskollinen ystävä. Metsästäjä k:ineen. — K:an sukuun kuuluvat paitsi kesyä k:aa šakaali, naali, ketut ja sudet. — Lentävä k. eli kalonki 'Pteropus calaeno, Itä-Intian saarilla elävä iso lepakko'. — *Yhd.* kääpiö-, muoti-, rakki-, rotu-, susi-, villa-, vinttik.; bernhardilais-, eskimo-, lappalaisk.; ajo-, kartano-, kulku-, metsä(stys)-, opas-, paimen-, palvelus-, poliisi-, seura-, siitos-, sota-, syli-, vainu-, vartio-, veri-, veto-, viesti-, vihik.; hirvi-, hylje-, jänis-, karhu-, lintu-, mäyrä-, orava-, porok. **b.** lukuisissa vertauksissa, sananparsissa, sananlaskuissa yms. | Ovat kuin kissa ja k. 'vihamieliset toisilleen'. Uskollinen kuin k. Märkä kuin uitettu k. Kohdella jkta kuin k:aa 'kehnosti'. Hänet ajettiin ulos kuin k. Pääsi kuin k. veräjästä 'helpolla, vähällä, vaivatta'. Ulkona on k:an ilma 'paha ilma'. K:an virka 'mitätön, epäitsenäinen, epämiellyttävä, ikävä toimi'. Nukkua k:an unta 'olla nukkuvinaan t. nukkua hyvin herkästi'. Saada k:an kuolema 'halveksittava, kurja kuolema'. Jhk t. jssak on k. haudattuna 'kätkettynä jtak kieroa, mikä ei heti ilmene, piilevänä jk salatarkoitus'. Omat k:at purevat. Opiksi k:alle kylmä kylpy. Ei ole k:aa karvoihin katsomista. Ei se k. oravia hauku, joka väkisin metsään viedään. Hyvä on k:akin kuoltuaan. Se k. älähtää, johon kalikka kalahtaa. — Lievä kirosana sanonnassa *koira vie(köön)*. | K. vie, olipa se myrsky! - - niin olisipa, k. vie! tullut asiastamme sekä munia että poikasia KIVI. Emme k. vieköön peräänny tuumaakaan. **2. a.** *kuv.* Veden k. 'iso kala, vars. hauki'. Punainen k. 'vihurirokko'. Laiska(n) k. 'kirjoituspaperin alle pantava viivakko'. **b.** etup. *murt.* eräänlainen haarukkamainen pihti, koirasin. | Tuohitöiden tekijä käyttää apunaan k:ia. **c.** kaivoksissa käytetty matala kuljetusvaunu. **d.** Uida k:aa 'kuin koira, koiranuintia'. **3.** *täht.* kaksi tähdistöä: Iso ja Pieni k.

koiraantäplä *s. el.* koirasperhosen siivessä oleva tunnusomainen täplä.

koira|eläin *s. el.* K:eläimet 'Canidae, petoeläinheimo, johon kuuluvat kesy koira, hyeenakoira, šakaali, naali, ketut ja sudet'. **-emo** *s.* **-hai** *s.* Scylliorhinus canicula, eräs hai, pienitäpläinen punahai.

koirail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* menetellä koiramaisesti, tehdä karkeaa, sopimatonta, hävytöntä pilaa. | Tyhmempiensä kustannuksella k:eva mies. Sopimatonta k:ua.

koira|kilpailu *s.*, us. *mon.* koirien juoksu-, ajo- t. muunlainen kilpailu. **-koulu** *s.* **-lauma** *s.* Tappeleva k. Pakeni k. kintereillään.

koiramai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* koiran kaltainen, tapainen, koiralle ominainen; hävytön, lurjusmainen. | K:sen uskollinen. Hänessä on k:sta nöyryyttä. K. ääni. K:sta leikkiä, pilaa. K. mies, teko. Kohdella jkta k:sesti. Kärsiä jkn k:suuksia.

koiramies *s.* koirain tuntija t. kasvattaja, kennelmies. | Innokas k.

koiran|hammas *s. kuv.* irvihammas, koiranleuka, pilkkakirves. | Hän on ainainen k. - - ja olipa eräs k. sepittänyt tästä perheestä pitkän ilveellisen veisun KIVI. **-haukunta** *s.* Kuuluu etäistä k:a. **-heinä** *s.* Dactylis, heinäkasveja, vars. viljelty laji D. glomerata, tuottoisa rehukasvi. **-heisi** *s.* Viburnum opulus, kuusamakasveihin kuuluva, maassamme yleinen pensas. **-häntä** *s.* — *Halv.* K:ä hän tästä ymmärtää [= ei mitään]! **-ilma** *s.* ruma, sateinen sää. | On oikea k. **-juon|i** *s.* ilkikurinen, kiero, hävytön temppu, koirankonsti, -koukku, -kuri, koiruus, konnankoukku. | Teki ilkeän k:en. K. mielessä. Hautoa, keksiä k:ia. **-karva** *s.* **-kasvattaja** *s.* **-kaula** *s.* — *Kansat.* eräs alkeellinen nurkkasalvainmuoto. | Salvaa k:lle. **-keksi** *s.* **-ketju** *s.* **-kieli** *s.* — *Kasv.* Cynoglossum, karhealehtisiin kuuluvia kasveja. **-kirppu** *s.* Ctenocephalus canis, koiran turkissa elävä kirppu. **-konst|i** *s.* = koiranjuoni. | Harjoittaa k:eja. **-koppi** *s.* — *Kuv.* pienestä (kehnosta) asunnosta. **-korv|a** *s.* — *Kuv.* (kirjan) lehden taittunut t. kiertynyt kulma. | Lehdet k:illa. **-koukku** *s.* = koiranjuoni. **-kuje** *s.* kepponen. | Aina valmis k:isiin. Tehdä pieni k. **-kumina** *s.* = koiranputki. **-kuono** *s.* **-kuonolainen** *s.* kuviteltu, sadunomainen koiranpäinen ihmisolento; myös sotatarinoissa kalmukkien ym. eläimellisen raaoiksi kuvailtujen aasialaisten nimitys. **-kur|i** *s.* kujeileva puhe t. ilme, kuje, kepponen, vehje, koiranjuoni. | Laskea k:ia. Tehdä k:eja. K:eja täynnä koko mies. Ottaa osaa k:eihin. **-kuri|nen** *a.* -sesti *adv.* ilkikurinen. | Tehdä k:sta pilaa jstak. K. hymy, vastaus. K:sten poikien tekosia. Naurahtaa k:sesti. **-köynnös** *s.* = koirannauris. **-leikki** *s.* karkeahko leikki, koirankuri. | K. mielessä. **-leipä** *s.* erityisesti koiran ravinnoksi valmistettu leipä. **-leu|ka** *s.*

kuv. irvihammas, pilkkakirves, kujeilija. | Parantumaton k. Muutamat k:at panivat jutun liikkeelle. Joku k. veti nenästä koko kylää. **-muotoi|nen** *a.* myös ⌒. | K:set eli häntäapinat. **-nah|ka** *s.* K:asta valmistetut käsineet. **-nahkai|nen** *a.* K. lakki, kaulus. K:set kintaat. **-nahkarukkanen** *s.* **-nalkutus** *s.* **-nauris** *s.* Bryonia, rentoja t. köynneliäitä, meillä koristekasveina viljeltyjä kurkkukasveja, koirankköynnös. **-nuuska** *s. kans.* läksytys, nuhde. | Antaa jklle k:a. **-omistaja** *s.* K:n maksettava vero. **-penikka** *s.* Vihainen k. Lapset leikkivät k:in kanssa. **-pentu** *s.* **-pommi** *s.* paukkupanos, jolla ärhenteleviä koiria karkotetaan. **-putki** *s.* Anthriscus silvester, yleinen sarjakukkainen putkikasvi, koirankumina. **-päinen** *a.* K. olento. **-pää** *s.* **-raato** *s.* **-ruoka** *s.* **-silmä** *s. kuv.* koiranhammas, -leuka. | Suuri veitikka ja k. **-sukuinen** *a.* Kettu on k. petoeläin. **-tauti** *s.* **-tähti** *erisn. täht.* Sirius, tähtitaivaamme kirkkain kiintotähti. **-täi** *s.* **-uinti** *s.* koiran uintia muistuttava uimatapa. **-un|i** *s. kuv.* teeskennelty t. hyvin kevyt uni. | Nukkua k:ta. **-vahti** *s. mer.* vahtiaika klo 24—4 (engl. aluksissa klo 16—20). **-valjaat** *s. mon.* **-virka** *s.* mitätön, epäitsenäinen, ikävä toimi. **-vitjat** *s. mon.* **-ystävä** *s.*

koira|näyttely *s.* Palkittu k:näyttelyssä. **-parvi** *s.* Tappeleva k. **-reki** *s.* **-rotu** *s.* Monet luonnonkansat ovat kehittäneet oman k:nsa.

koira|s[70] *s.* urospuolinen eläin (harvemmin kasvi), uros; vrt. naaras. | K. on useasti naarasta kookkaampi. K:at tappelevat keskenään. Ampua telkän k:ksia. Naarashauki kasvaa nopeammin kuin k. Mehiläispesän k:at eli kuhnurit. Kun kovalle ottaa, niin k:skin poikii SP. — Pellavan hedekasvit eli k:at. — *Yhd.* haahka-, hyönteisk.; kääpiök.

koiras- ks. myös uros-. **-aiheinen** *a.* K. siemensolu. **-eli|n** *s.* Sammalen k:met. **-eläin** *s.* **-haahka** *s.* K:n rauhoitus. **-hamppu** *s.* = hedehamppu. **-hirvi** *s.*

koirasi|n[50] *s.* = koira 2. b. | Kontintekijän k:met.

koiras|itiö *s. kasv.* **-kala** *s.* **-karhu** *s.* **-kasvi** *s.* Hampun k. **-kissa** *s.* kolli. **-lintu** *s.* **-mehiläinen** *s.* **-metso** *s.* **-perhonen** *s.* **-pontti** *s. puut.* ponttilaudan ruodepuoli. **-poro** *s.* **puol|i** *s.* vrt. naaraspuoli. | K:en tuntomerkit. **-puoli|nen** *a.* K. yksilö, eläin. K:set sukupuolisolut, -elimet. **-solu** *s. biol.* **-teeri** *s.* **-yksilö** *s.* K. eroaa väriltään ja kooltaan naaraasta. Lampaan k:illä vain on sarvet.

koira|tappelu *s.* **-tarha** *s.* koirille varattu aidattu oleskelupaikka; laitos, jossa harjoitetaan koirain hoitoa, kasvatusta ja jalostusta.

koiraton[57] *kar.a.* K. kylä. K. metsämies.

koira|urheilu *s.* eräissä maissa harrastetut koirain juoksu-, veto- tms. kilpailut urheilumuotona. **-vahti** *s. mer.* par. koiranvahti. **-valjak|ko** *s.* Ajaa k:olla. K. on eräillä arktisilla alueilla välttämätön kulkuneuvo. **-vero** *s.* koirasta maksettava kunnallinen vero.

koirio[3] *s. kal.* nuotan siulojen päässä oleva poikkipuu, johon nuotan paulat ja vetoköysi on kiinnitetty. **-verkko** *s.* nuotan siulan äärimmäinen verkko.

koiruoho *s.* Artemisia absinthium, lääkekasvina käytetty karvasmakuinen mykeröкukkaiskasvi, koimaruna, mali. | K:a he antoivat minun syödäkseni ja juottivat minulle janooni hapanviiniä VT. **-tinktuura** *s. farm.* **-tipat** *s. mon. farm.*

koiruu|s[65] *s.* ilkikurisuus, koiramaisuus; metku, koiranjuoni, -kuri, konnankoukku. | Tehdä, harjoittaa k:tta. K:ttansa hän sen teki. Puhua k:ksia. Hän on k:ksia täynnä. Kuka on tehnyt tämän k:den? K. mielessä. — *koiruuksissa(an* (adv.) kurillaan, ilkikurisuudessaan. | Joku jätti k:ksissaan veräjän auki.

koisa[11] *s.* **1.** koisaperhosiin kuuluvia pikkuperhosia. — Etup. *yhd.* jauho-, kaali-, karviais-, vahak. **2.** *kans.* (*rinn.* koiska[11]) = 2. koi 2.

koisaperho|nen *s.* K:set 'Pyralidae, eräs pikkuperhosten heimo'.

koiso[1] *s.* Solanum, koisokasvien heimoon kuuluvia kasveja. — *Yhd.* musta-, punak. **-kasvi** *s.* K:t 'Solanaceae, kasviheimo, johon kuuluvat mm. koisot, peruna, tomaatti ja tupakka'.

koitar[54*] *s. runok.* koin, sarastuksen, aamuruskon hengetär. | Ja huonehess' on niin kuin salainen tenho ois, / kuin aamull' on, kun k. yön vaipan siirtää pois CAJ. Aamun kultainen k. KATAJA.

koit|e[78*] *s.* koitto, sarastus. | Aamun k. Päivän k:teessa lähdetään. K:teen juova taivaanrannassa. Honkaen väliltä siintävä selkä / vilkkuvi k:tehen valossa YRJÖ KOSKINEN. — *Kuv.* Uuden ajan k. Vuosisadan k:teessa. Kansallisen kevään ensi k. Elämänsä k:teessa oleva ihminen. — *Yhd.* aamun-, päivänk.

koitella[28*] *v.* → koetella.

koi|to[1*] *a.*, etup. *runok. ylät.* poloinen, osaton, onneton, kovaosainen. | K. runoilija. - - alle askeleen, / ah, murtui k. kukka *MANN. — *S:sesti* osaton, kohtalon hylkimä olento, raukka. | Mikä on tammipuun tohina / minun k:don korvissani? LEINO. - - jotta, k., kuolisinki, / katkeaisinki, katala KAL.

koitos[64] *s.* par. koetos, koetus.

1. **koitt|aa**[2*] *v.* sarastaa, valjeta; vrt. 1. koi. | Aamu k:aa. Nousta päivän k:aessa. Tähdet k:avat. - - hän antaa aurinkonsa k. niin pahoille kuin hyvillekin UT. — *Kuv.* Anna valosi k. sydämissämme. Suomen vapauden päivä k:i. Odottaa hetkensä k:avan. Viimein k:i lähdön hetki. Uudet ajat k:avat. Uskoa paremman ajan k:avan. Kesä uusi k:aa vielä, vaikka kauan viipyiskin KRAMSU. Vapaus k:aa. Jospa se onni pian k:aisi!

2. **koittaa**[2*] *v.* → koettaa.

koit|to[1*] *s.* koite, sarastus; vrt. 1. koittaa. | Aamun k. Palata päivän k:ossa. K. valkenee päiväksi. — *Kuv.* Vapauden aamun k. - - ja kun onnen päivän k. / Suomellen taas sarastaa P.J.HANNIKAINEN. Kevään k. Uuden ajan k.

koi|tua[1*] *v.* eril. merkitysvivahduksia: tulla, johtua, aiheutua, sukeutua, olla seurauksena ym. | Valtiolle k:tuvat tulot. Juhlasta k:tui melkoinen tappio. Ajan mittaan k:tuva sadonlisäys korvaa kustannukset. Asiasta k:tuu käräjäjuttu. Hänestä k:tui pelastus. Heistä

k:tui ystävät. Siitä k:tuu vain vaivaa, haittaa, menoja. Hänestä ei k:du suurtakaan hyötyä. Uudistuksesta k:tui paljon hyvää. Mitä tästä vielä k:tuukaan! Korjauksesta toivottiin k:tuvan apua. Laiminlyönnistä voi k. ikäviä seurauksia. — Jk k:tuu kunniaksi, voitoksi, vahingoksi, turmioksi. Yritys on k:tunut koko seudun hyödyksi. Teko k:tui monelle siunaukseksi. Soisin kaiken k:tuvan parhaaksesi. Erehdys saattaa k. kohtalokkaaksi. Pieni vastoinkäyminen k:tuu vain hyväksi. — Kerääjälle k:tui [= kertyi, karttui] runoja toista sataa. Viimein k:tui [= tuli, koitti] tilinteon päivä. Kaupungille oli k:tunut uusi kukoistusaika. — K. [= tulla, päätyä] kotimailleen. - - lähtee pilkottu polku, ja kun sitä avosilmin seurannet, niin kyllä k:dut Juukujärvelle KATAJA.

koivaara *s.* Vaatteiden suojeleminen k:a vastaan.

koivahai|nen[63] *dem.s. runok. ylät.* (pieni) koivu. | - - yhen jätti k:sen / lintujen leposijaksi KAL. - - närekin - - näyttää siinä k:sen morsianna tyytyväisenä ahopyörylän ympärillä tepastelevan AHO.

koivikas[66*] *s.* koipinahasta tehty jalkine (t. käsine).

koivik|ko[2*] *s.* koivumetsikkö, -metsä, -puisto. | Valkorunkoinen k. Rinteellä kasvaa matalaa k:koa. Talo on k:on keskellä. — *Yhd.* ranta-, solkik.

koivikkoha|ka *s.* Polku vie läpi k:an.

koivikkoinen[63] *poss.a.* K. kumpu.

koivikko|kumpu *s.* **-lehto** *s.* **-rin|ne** *s.* Huvila järven rannalla k:teellä.

koivipää *a. harv.* — *S:sesti.* Jykevästi siinä ottelevat kyyttöselkä ja k. [= valkopäinen nauta] KIVI.

koivisto[2] *s.* = koivikko. | - - maa rupesi viheriöitsemään ja k. kävi lehteen KIVI.

koivistolainen[63] *s. kansat.* Koiviston-mallinen miesten talvipäähine.

koivu[1*] *s.* **1.** Betula, lehtipuita ja -pensaita, joilla on norkoissa yksineuvoiset kukat ja kuoren peitteenä valkoinen korkkikerros, tuohi. | Lehtevä, tuuhea k. K:n lehti, tuohi, oksa, runko. K. on hiirenkorvalla. K:t ovat huurteessa. Juhannuksena tuodaan k:ja pihaan. Teeriparvi istuu k:n latvassa. Maa kasvaa nuorta k:a. — Sukua väärän k:n kautta, takaa 'etäistä, suvun sukua'. — *Yhd.* hies-, raudus-, riippa-, solki-, tunturi-, vaivais-, visak.; aisa-, jalask.; juhannus-, koti-, piha-, rantak. **2.** koivun puuaines. | K:n lämpöarvo. Tehdä jtak k:sta. Pöytä on k:a. K:n lastu. Lämmittää k:illa. — *Yhd.* laine-, loimu-, visak.

koivu|halko *s.* Hakata, polttaa k:halkoja. **-hiil|i** *s.* Kimröökin valmistus k:estä. **-hiiri** *s.* Sicista betulina, eräs pikkujyrsijä.

koivui|nen[63] *a.* **1.** *ain.* K. sauva, pöytä. Väinämöisen k. kantele. K. halko. **2.** *poss.* K. niemi. - - karjankelloin kaukainen kilahdus k:selta mäeltä KIVI.

koivu|istutus *s.* **-kan|ki** *s.* Vääntää k:gella. **-kehrääjä** *s.* Eriogaster lanestris, eräs lehtipuiden tuhoperhonen. **-kepp|i** *s.* Sorvattu k. K:ejä valmistetaan vientitavaraksi. **-kuja** *s.* tie, jonka vierillä on koivurivit. | Tuuhea k. Pappilan k. Kääntyä maantieltä k:lle. **-kujanne** *s.* = ed. | Rantaan vie kaunis k. **-käytävä** *s.* Puiston k. **-lankku** *s.* **-lauta** *s.* Kuiva k. **-lehto** *s.* Valkorunkoinen k. **-metsikkö** *s.* vrt. koivikko. | Tiheä k. **-metsä** *s.* Tilalla on laaja, hoidettu k. **-mittari** *s.* Amphidasis betularia, lehtipuita vahingoittava mittariperhonen. **-mä|ki** *s.* Talo on korkealla k:ellä. **-niem|i** *s.* — *Kiert.* K:en herra 'vitsa, raippa'.

koivun|kanto *s.* Laho k. **-kuor|i** *s.* K:ta käytetään mm. parkitusaineena. **-kylki** *s.* Valkoinen k. **-kää|pä** *s.* Taulaa valmistettiin k:västä. **-latva** *s.* **-lehti** *s.* K. on hiirenkorvalla. Tuuli kuljettaa kellastuneita k:ä. **-lehv|ä** *s.* Koristaa huone k:illä. K:ät tuoksuvat. **-limo** *s.* K:t porraspäässä. **-mahla** *s.* Juoksuttaa k:a. **-oks|a** *s.* Tuoreita k:ia. Taitella k:ia vihdaksiksi. Lintu laulaa k:alla. **-pahka** *s.* **-ritva** *s.* Riippuvat k:t. **-runko** *s.* Järvi siintää k:jen lomitse. **-sekainen** *a.* K. kuusikko. **-taimi** *s.* **-tuhka** *s.* Lipeää keitetään väkevästä k:sta. **-tuohi** *s.* **-urpu** *s.* Linnut syövät k:ja. **-var|pu** *s.* K:vuista tehty luuta. **-vesa** *s.* Hankavitsa väännettiin k:sta. **-visa** *s.* K. on arvokasta puulajia. **-vitsa** *s.* Lyödä k:lla.

koivu|parketti *s.* **-pensaikko** *s.* Rinteellä on matalaa k:a. **-pensas** *s.* Kitukasvuinen k. **-pilk|e** *s.* Kuivia k:keitä. **-pint|a** *s.* koivulautoja sahattaessa jäänyt pintapuu. | Polttopuiksi sopivia k:oja. **-propsi** *s. puut.* n. 2 metrin mittaisia pyöreitä, aisattuja koivupölkkyjä. **-pui|nen** *a.* K:set aisat. **-puisto** *s.* **-pu|u** *s.* Potkuri on k:uta, k:usta. K:un tuhka. Lämmittää k:illa. **-pölkky** *s.* Pyöreä k. **-rieska** *s. kiert.* selkäsaunasta. | Saada, antaa k:a. **-suksi** *s.* Suomalainen k. **-terva** *s.* koivun tuohesta ja kaarnasta saatu terva, tuohiterva, tökötti. **-torvi** *s.* tuohitorvi. **-tukki** *s.* **-turve** *s.* **-valkea** *s.* **-valtainen** *a.* valtapuuna koivua kasvava. | K. metsä. **-vaneri** *s.* **-vesakko** *s.* **-viidakko, -viita** *s.* **-vitsa** *s.* Väännetty k. Lyödä k:lla. **-vitsa|s** *s.* K:ksista valmistettu köysi. **-vyöhyke** *s. maant.* tunturiseutujen havumetsäalueen pohjoispuolella oleva, koivua kasvava vyöhyke.

kojamo[2] *s. harv.* koiraslohi.

koje[78] *s.* (työ)väline, laite, aparaatti, instrumentti (käyt. us. myös kone-sanan syn:na). | Rasia avataan yksinkertaisella k:ella. Itsepiirtävä k. Ilmatieteellisillä k:illa tehdyt havainnot. Kirurgiset k:et, lääkärin k:et. Puhdistamista helpottava k. K., jolla määritetään seoksen alkoholipitoisuus. Hätäkö herrojen, kun oli harpit ja pännät ja sen seitsemät k:et [= välineet, neuvot, "vehkeet"] KARHUM. — *Yhd.* apu-, hoito-, keitto-, kuivaus-, kuuntelu-, kytkin-, lataus-, leikkuu-, merkitsemis-, mittaus-, nitoma-, piirustus-, puhdistus-, punnitus-, sammutus-, soitto-, suurennus-, tarkkuus-, valokuvausk.; kide-, radio-, sähkök.; kahvi-, onki-, tupakkak:et.

kojehuone *s.* Sähkölaitoksen k.

kojeisto[2] *koll.s.* Hissin k. Lääkärin k.

koje|kaappi *s.* **-laatikko** *s.* **-lauta** *s.* = kojetaulu. | Auton k. **-pöytä** *s.* Voimalaitoksen k. **-runko** *s. tekn.* rakenne t. runko-osa, johon liittyy t. voi kiinnittää eril. kojeita. **-taulu** *s. tekn.* voimalaitoksissa, lentokoneessa, autossa ym. levy, johon on kiinnitetty eril. kojeita (mittareita, ohjaimia, kytkimiä, katkaisimia yms.). **-teline** *s.*

kojootti[6*] *s.* preeria-, arosusi.

kojott|aa[2*] *deskr.v.* yksinäisestä, alastoman näköisestä: olla, näkyä, seisoa. | Talo k:aa mäellä. - - laivapaattiin, mikä kookkaana k:i venevalkamassa PAKK. - - uuni, jonka lämmintä kylkeä vasten saattaa seisoa k. PAULAH.

koju[1] *s.* **1.** maja, koppi, laudoista, havuista tms. kyhätty suojus, kotus; koija (1). | Työkaluja säilytetään pienessä k:ssa. Markkinoilla on k. k:n vieressä. Vartiomiehen k. — Vapaavahdeilla sinä ilmestyit k:ni reunalle Y.RAUANHEIMO. Metsästäjä väijyy k:ssaan. — *Yhd.* ampuma-, kauppa-, lauta-, markkina-, myynti-, puhelin-, työkalu-, vartiok. **2.** *murt.* (reen) kuomi; vrt. koija 2.

kok. *lyh.* kokoomuspuolue.

kokaiini[4] *s.* kookapensaan lehdistä saatu alkaloidi, jota käytetään lääke- ja huumausaineena. | K:n orja. **-humala** *s.* **-pahe** *s.* kokainismi. | Joutua k:en valtaan. **-ruiske** *s. lääk.*

kokainis|mi[4] *s.* kokaiinin väärinkäyttö huumausaineena, kokaiinipahe. **-ti**[4] *s.* kokaiinia huumausaineena väärinkäyttävä henkilö.

kokardi[6] *s.* päähineen etuosaan kiinnitettävä virka- tms. tunnusmerkki. | Sotilaan, poliisin, autoilijan k.

kokastaa[2] *v.* K. vene 'vetää kokka rantaan, teloille'.

kokastel|la[28] *v. murt.* yritellä, koettaa tehdä, kyhätä. | K. tehdä jtak. "Korvoa se siinä k:ee", vastasi isä ALKIO.

kok|ata[35*] *v. ark.* keitellä, häärätä keittopuuhissa. | K. itselleen illallista. Retkellä k:kasimme vuorotellen.

koke|a[13*] *v.* **1.** eril. merk.-vivahduksia: joutua elämään, tuntemaan, kestämään jtak, saada jk elämys, saada osakseen, tulla tuntemaan, tottua, perehtyä. | K. menestys, pettymys. Hän sai k. tuskan ja häpeän. Liike koki tappion. Saimme k. suuren siunauksen. K. sielullisia järkytyksiä. Äiti k:e lapsessaan elämän ihmeen. Työn iloa k:va ihminen. Yleisö joutui k:maan monta yllätystä. K. sortoa, pelkoa. K. tylyä kohtelua. Vaaroja ja vastuksia kokien. Tämän totuuden saimme sitten katkerasti k. Tapaus, jonka veroista ei ollut ennen koettu. K. monenlaista elämänsä varrella. Maailmaa k:nut mies. K. monta kovaa. Kovia k:nut maamme. Joutua k:maan elämän kovuutta. Saimme elävästi k., että oma apu on paras apu. Kertoa omia k:miaan ja näkemiään. K:nut kaikki tietää, vaivainen kaikki k:e SL. K. todeksi jk. Hyväksi koettu keino. — *Psyk.* Yhteenkuuluvina koetaan sellaiset kuvion osat, jotka ovat esim. muodoltaan tai väriltään toistensa kaltaiset A.LEHTOVAARA. — *koke|nut* (a.) -neesti (adv.) -neisuus[65] (omin.) K:nut opettaja, emäntä. Tehdä jtak k:neesti. Hänen suuri k:neisuutensa. **2.** *harv.* koetella. | K. jäätä. Vaikka k:e, eipä hylkää Herra *CAJ. **3.** hiukan *vanh.* ja *runok.* I inf:n ohella: koettaa, yrittää, pyrkiä. | K. tehdä jtak. Koin avata ovea. Hän koki peittää tietämättömyyttään. Olen k:nut parhaani mukaan rohkaista häntä. - - Matti kappaleen edellä, Liisa kokien perästä tulla AHO. Eräässä tutkimuksessa olen k:nut osoittaa, että - - E.N.SETÄLÄ. — Lienet veikkoni venonen / - - / niin koe kohin kotia KAL. **4.** katsoa, tarkastaa (pyydys), noutaa saalis (pyydyksestä). | K. verkkoansa. Käydä k:massa pyydykset. Rysä on koettava joka päivä. Kettu kävi ansoja k:massa. Yhdellä k:malla voi saada kymmenenkin haukea. — K. kalat verkosta. — Kananpesien k:minen. Käydä k:massa postilaatikkoa. Varas yritti k. liikkeen kassaa.

kokeelli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* koetta t. kokeita käyttävä, kokeileva, koke(id)en avulla suoritettu, eksperimentaalinen. | K. tiede, tutkimus. K:sen kasvatusopin uranuurtaja. Suorittaa k:sta tutkimustyötä. K. menetelmä. Määrittää, todistaa k:sesti. Asia on k:sesti todettu. Tälle seikalle saatiin tarkka k. vahvistus.

kokeilematon[57] *kielt.a.* jota ei ole kokeiltu. | Tieteellisesti k. menetelmä. Tämä ala on ennen k.

kokeilija[14] *tek.* < seur. | K. ja keksijä. Taitava k. K:in kerho. Kaikki k:t päätyivät samaan tulokseen. — Esiintyä k:na näytelmässä. K:ksi otettu. K. juoksi osuutensa hyvin.

kokeil|la[28] *v.* **1.** suorittaa kokeita, koetella, käyttää kokeeksi jtak. | K:eva menetelmä, tiede. Saada jstak selko k:emalla. Ottaa jk k:tavaksi. K:tavana oleva menetelmä. K. jk kone t. laite 'kokein tarkastaa'. Malmeja k:taessa saatiin hyvä tulos. K. uutta kasvilajia. K:kaa tätä konetta! K. kuntoaan. Kojeen käyttöä k:tiin menestyksellisesti. Olemme k:leet kaikilla mahdollisilla aineilla. Päätettiin k. uudella järjestelmällä. — Minä vain k:in sinua 'panin koetteelle'. **2.** esiintyä t. tehdä kokeeksi, koetteeksi, yrittää jtak (uutta), yritellä. | K. jllak alalla. Hän epäonnistui k:lessaan näyttämöllä. Pyrkiä k:emaan filmissä. K. maalarina, suomentajana. K. Nummisuutarien Eskona.

kokeilu[2] *teonn.* (< ed.) vrt. koe. | Suorittaa käytännöllisiä k:ja. Teknillinen k. Selvittää jtak k:jen avulla. K:ja jatketaan. Toiminta oli aluksi vain k:a. Kirjalliset k:t. Tehdä k:ja uusilla välineillä. — *Yhd.* istutus-, siitos-, talousk.; kenttä-, laboratoriok.; nuoruudenk.

kokeilu|aika *s.* Alku oli haparoivaa k:aikaa. Kone käy tasaisesti koko k:ajan. **-alue** *s.* Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen k. Punkaharjun k. **-asema** *s.* **-aste** *s.* Yritys on vielä k:ella. Työ on päässyt vasta k:elle. Värielokuva alkaa päästä k:elta. Menetelmä ei ole kehittynyt k:tta pitemmälle. K. on jo sivuutettu. **-esine** *s.* **-halu** *s.* Pojissa esiintyy voimakas k. **-huone** *s.* Laboratorion k. **-kau|si** *s.* Uudistukseen ryhdyttiin pitkän k:den jälkeen. **-kenttä** *s.* — *Kuv.* Uusien aatteiden k. **-koje** *s.* **-kone** *s.* Rakentaa k. **-koulu** *s.* oppilaitos, jossa pyri-

tään kokeillen selvittämään koulualan uudistus- ym. kysymyksiä. **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-miel|i** *s.* Nuorison rohkea k. Tehdä jtak k:essä 'kokeeksi, kokeillakseen, kokeilun vuoksi'.

kokeilun|halu *s.* Nuorten k. **-luontei|nen** *a.* myös ~. | Toiminta on ollut k:sta.

kokeilu|pöytä *s.* Kemistin k. **-tarkoitu|s** *s.* K:ksiin käytettävä koje. Tehdä jtak k:ksessa. **-tehdas** *s.* **-tie** *s. vaill.* Asia on selvitettävä k:tä 'kokeilujen perusteella, kokeilemalla'. **-tila** *s.* **-toimin|ta** *s.* Harjoittaa maataloudellista k:taa. Innokkaan k:nan ansiosta on päästy merkittäviin tuloksiin. **-tulo|s** *s.* Julkaista k:ksensa. Saavuttaa hyvä k. **-|työ** *s.* Pitkäaikainen tutkimus- ja k. Suorittaa teknillisiä k:töitä. **-vuosi** *s.* **-väline** *s.* Havainto- ja k:et.

kokela|s[60] *s.* jhk asemaan pääsemiseksi kokeella oleva t. koetteeksi palveluksessa oleva henkilö, pyrkijä, loppututkintoon valmistautuva oppilas, aspirantti. | Papin k. Ottaa, päästä k:aksi. K:alle annettiin suorituksen jälkeen ajokortti. Kukin k. joutuu vuorollaan johtamaan harjoitusta. K. suoriutui tutkinnosta hyvin. Upseerikoulun suorittanutta sanotaan aluksi k:aksi. Luostariin pyrkijän piti olla määräaika k:ana eli noviisina. — *Yhd.* lääkäri(n)-, opettaja-, papin-, upseeri-, ylioppilask.

kokelas|aika *s.* **-luokka** *s.* opettajaseminaarin ylin luokka. **-tupa** *s.* upseerikokelaiden asuintupa.

kokemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei ole kokenut, jolla ei ole kokemuksia, perehtymätön. | K. nuorukainen, aloittelija. Viaton ja k. kuin lapsi. Nuorena ja k:tomana. Olen k. niin vaativaan työhön. Erehtyä k:tomuudessaan. Johto on k:tomissa käsissä. **2.** *pass.* jota ei ole koettu. | Tällä alalla on vielä paljon k:onta ja tutkimatonta. Ennen k. ilo. Se oli hänelle uutta ja ennen k:onta. — K. rysä.

kokemu|s[64] *s.* **1.** yksityinen koettu tapaus, elämys. | Ikävä, karvas k. Uskonnollinen k. Saada omakohtaisia k:ksia jstak. Työssä tehdyt k:kset. Nälkävuosien ankarat k:kset. **2.** kokemalla välittömästi saatu tieto t. tuntemus, käytännöllinen perehtyneisyys, harjaannus, kokeneisuus. | Tietää jtak k:ksesta. K. osoittaa, näyttää, että --. Siitä minulla ei ole k:sta. Pitkäaikaisen k:ksen tulos. K:ksen perusteella. K. on paras opettaja. Olla k:ksen koulussa. Saada, saavuttaa k:sta. Työ vaatii käytännöllistä k:sta. Hänellä ei ole tämän alan k:sta. **3.** *yhd.* ed:iin liittyen. | Elämän-, lapsuuden-, uskonk.; lääkärin-, opettajank.; ammatti-, kilpailu-, lento-, matka-, myynti-, peli-, rintama-, sairaala-, sotak.

kokemus|arvo *s.* kokemuksesta saatu luku- t. mitta-arvo. | Virtaavan veden paljouden määrittäminen k:arvojen perusteella. **-filosofia** *s.* empirismi. **-johtoinen** *a. fil. tal.* induktiivinen. | K. tutkimusmenetelmä. **-luku** *s.* kokemusarvo. | K:ihin perustuva arvio. **-maailma** *s.* koettu ilmiöiden maailma, kokemusten piiri t. kokonaisuus. | Lapsen pieni k. Esimerkit otetaan oppilaiden omasta k:sta. Syventyä kansan ajatus- ja k:an. **-peräi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kokemukseen perustuva, empiirinen. | K. tieto. K. tiede, tutkimustapa, oppisuunta. Ilmaista k. käsityksensä jstak. K. neuvo. Lähteä k:seltä pohjalta. K:sesti saatu tieto. Menetellä k:sesti. Tähdentää k:syyden merkitystä. **-piiri** *s.* Ahdas k. Avartaa k:ään. Oppilaan havainto- ja k. Vertaus oli otettu heidän omasta k:stään. **-sään|tö** *s.* kokemukseen perustuva sääntö. | Luonnosta saatu yleinen k. -- asiantuntijoita käytetään oikeudenkäynnissä jonkin asiaan vaikuttavan k:nön selvittämistä varten AK. **-tiede** *s.* tiede, joka olennaisesti perustuu kokemukseen, empiirinen tiede. **-totuus** *s.* Ikivanha k. **-varasto** *s.* Runsas k. Esittää jtak omasta k:staan.

kokenilli[4] *s.* Coccus cacti, troopillisessa Amerikassa elävä kilpikirva; siitä saatu karmiininpunainen väriaine. **-kirva** *s.* **-väri** *s.*

koken|ut[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisuus[65] *omin.* ks. kokea 1.

koketeera|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* keikailla, keimailla. | K:avat koulutytöt. K. kielitaidollaan, huolillaan. Kun kirjailija yrittää tehota lukijaan oppineisuudellaan, niin yritys vaikuttaa usein hymyilyttävältä k:ukselta.

koketoida[18] *v.* = ed.

koketteria[15] *s.* keikailu, keimailu, hienostelu.

koket|ti[5*] *s.* ja *a.* **1.** mielistelynhaluinen henkilö, keimailija, keikailija (tav. naisesta); a:sesti: keimaileva, keikaileva. | -- hänessä on liian paljon teeskentelyä, hän on täydellinen k. TALVIO. — K. neitonen. Päässä k. hattu. Päästi k:in naurun. **2.** *käs.* kaarroke.

kokija[14] *tek.* < kokea. | Katiskan k.

kokilli[6] *s. met.* metallinen (tav. valurautainen) valumuotti. **-valu** *s.* kokilliin valaminen; kovapintainen valurauta. | Johteet k:a.

kok|ka[11*] *s.* **1.** veneen, aluksen etupää, keula, pääksy; käyt. myös veneen molemmista suippenevista päistä. | Laivan k. K:asta perään. Istua veneen k:assa. Laiva kääntää k:kansa ulappaa kohti. Itse istuvi perähän, / k:an koivuisen kuvulle KAL. — *Harv.* Reen k. — *Kuv.* Kääntää k:kansa [= suunnata kulkunsa, lähteä] kotiin päin. — *Yhd.* etu-, peräk.; veneenk. **2.** *murt.* koukku; koukkupäinen esine. | Messinkinen vyön k. Puuvartinen k. — *Yhd.* avain-, puuk. **3.** ivasana, kokkapuhe, kompa, nalja. | Lasketella k:kiansa. Mutta kun olisitte antaneet k:an k:asta MERIL.

kokkail|la[29] *frekv.v. ark.* -u[2] *teonn.* < kokata. **-kokkai|nen**[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Korkea-, matalak.

kokka|kaari *s.* Veneen k. **-masto** *s.* **-nimi** *s.* kompanimi. | Poikain opettajalle antama k. **-nuora** *s.* Kiinnittää vene k:lla. **-puhe** *s.* sutkaus, sukkeluus, ivapuhe, kompa. | Rattoisat k:et. Vastata k:illa. Leikata k. Leikkisä ja aina valmis k:isiin. K:et lentelivät yli huoneen. Höystää esitystänsä k:illa. **-puoli** *s.* Veneen, laivan k. **-puomi** *s. mer.* = halkaisijapuomi. **-purje** *s.* kokassa oleva purje, halkaisija. **-puu** *s.* purjealuksen kokasta eteenpäin pistävä puomi, johon halkaisijapuomi on kiinnitetty; veneen emäpuun pää.

kokkare[78] *s.* vars. juoksevassa t. rakeisessa aineessa oleva kiinteä kohta, palanen kiinteää ainetta, paakku, nokare, möykky. | Pyöreä, kova k. K. voita, taikinaa, multaa. Suolan, mullan k. Puurossa on k:ita. Jauho on k:issa. Hyytyä k:iksi. Hienontaa, särkeä k:et. Kerros irtoaa k:ina. Heittää hevosen k:ella. — *Ruok.* K:ita tarjotaan joko liemessä tai erikseen vadilta. — *Yhd.* jauho-, lanta-, lumi-, maa-, multa-, savi-, voik.; kala-, leipä-, liha-, perunak.

kokkarei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. maa, multa. K:sta puuroa. Kalkki tulee kastuttuaan k:seksi.

kokkare|keitto *s. ruok.* **-nuija** *s.* väline, jolla multapaakkuja pellolla pienennetään.

kokkaroi|tua[1*] *v.* tulla kokkareiseksi, mennä kokkareisiin. | Jauhot k:tuvat. Suola on kastunut ja k:tunut. On hämmennettävä, ettei puuro k:du. — Maidon valkuainen juoksettuu eli k:tuu.

kokka|sana *s.* vrt. kokka 3. | K:sanat lentelevät. **-tuh|to** *s.* Istua veneen k:dolla.

kokkaus[64] *teonn. ark.* < kokata.

kokkeli[5] *s. ruok.* lämpimässä uunissa pidetystä ja juoksettuneesta piimästä saatu heraton hyytelömäinen aine, jota tarjotaan maidolla t. piimällä jatkettuna, rahka. — *Yhd.* munak. **-piimä** *s.* kokkelia sisältävä piimä.

kokkeloitu|a[1*] *v.* tulla kokkeliksi. | Maito k:u.

1. **kokki**[4*] *s.* (ammattimainen) ruoan valmistaja, keittäjä, ruoanvalmistuksen johtaja. | Laivan, hotellin k. Olla k:na pidoissa. Mitä useampi k., sen huonompi soppa SL. — *Yhd.* pito-, ylik.

2. **kokki**[1*] *s. biol.* pallon muotoinen bakteeri, pallobakteeri. — *Yhd.* gono-, kaksois-, ketju-, mikro-, pneumo-, stafylo-, streptok.

3. **kokki**[1*] *s. murt.* aitan t. tallin ylinen, ullakko; joskus myös muiden rakennusten yläkerta, ullakko.

kokki|kirja *s. puhek.* keittokirja. **-koulu** *s.* **-mestari** *s.* ylikokki. **-poika** *s.* K:na laivassa.

1. **kokko**[1*] *s.* tuli t. nuotio, joita poltetaan eräinä juhlailtoina, vars. juhannusaattona. | Polttaa k:a. Olla kokolla. Sillä oli vanha tapa semmoinen, ettei k:a saanut sytyttää, ennen kuin aurinko oli sammunut AHO. — *Kuv.* Laiva roihusi mahtavana k:na. — *Yhd.* juhannus-, risuk.

2. **kokko**[1*] *s.*, vars. *kansanr.* kotka. | Tuo k., komea lintu, / lenteä lekuttelevi KAL.

3. **kokko**[1*] *s. murt.* mm.: ullakko (vrt. 3. kokki); toukoviljakuhilas; havuista t. riu'uista kyhätty kotus; piiriin lyödyistä seipäistä tehty teerenpyydys.

kokko|honka *s.* suuri honka. | Kaskeen jätettiin kaatamatta k. käen kukuntapuuksi. **-juhla** *s.* Juhannusaaton k:t. **-kallio** *s.* Kokoonnutaan k:lle. **-lintu** *s.* = 2. kokko. **-mäki** *s.*

kokkonen[63] *s. murt.* toukoviljakuhilas, keko.

kokko|tuli *s.* = 1. kokko. | K:tulet syttyvät. **-valke|a** *s.* = ed. | - - järven rannoilla hulmuaa k:ita AHO.

1. **koko**[1*] *s.* 1. *konkr.* kasa, läjä, keko, röykkiö; adv:eja koossa, kokoon, koolla, koolle ks. erikseen. | Iso k. risuja. Kivet kasataan k:ihin. Jyvät kootaan riihen lattialle isoon k:on. Vouti - - otti kuomin taskusta pussillisen hopeariksejä ja luki niitä ison koon Panulle AHO. Tuli tuhkia läjänen, / k. kuivia poroja KAL. Pienemmälle pienempi k., suuremmalle suurempi KS. — *yhdessä koossa, yhteen kokoon* yhdessä, koossa, yhteen, kokoon. | Suurin osa Yhdysvaltain neekeriväestöä asuu yhdessä koossa molemmin puolin Mississippiä. — *Yhd.* heinä-, risu-, viljak. — Tav. 2. *abstr.* (mitattavissa olevan esineen t. olennon) suuruus, isous, pituuden, alan, tilavuuden tm. ulottuvuus. | Iso, pieni k. Pään, vartalon k. Useaa eri k:a. Eri ko'oille. Kooltaan vähäinen. Kuva on luonnollista k:a. Poika on suurta k:a. Järjestys koon mukaan. Laivojen k. on yhä kasvanut. Laatikko on kooltaan $2 \times 1 \times 0{,}75$ m. Välineen koon määrää käyttäjän k. Kuvat lisäsivät melkoisesti kirjan k:a. K:a ja näköä niin kuin mustalaisen hevosessa SP. — *Erik.* paperin, painetun sivun, kirjan suuruus (ja muoto: pituus ja leveys), formaatti. | Sivun k. on 14×20 cm. Kirja on isoa k:a. — *Yhd.* kabinetti-, keski-, normaali-, pienois-, rinnakkais-, taskuk.; folio-, kvartto-, oktaavok.; arkin-, kuvan-, levyn-, paperin-, sivunk. 3. konkr:mmin määräkokoisista tavaroista. | Tämä k. [= tämänkokoinen tavara] on meiltä loppunut. Varastossa on vain pienimpiä k:ja. Malleja on kolmea k:a. — *Yhd.* ed. ryhmässä mainittujen lisäksi myös nom.-alkuisia: astia-, kortti-, kuva-, levyk.

2. **koko** 1. *a. taipum.* (yl. vain yks:ssä olevan s:n attr:na) puheena oleva esine, ryhmä t. asia täydellisenä, kokonaan; kaikki, täysi; vrt. osa, puoli (puolet), kolmannes (jtak, jstak) jne. **a.** pääsanana esinettä, ainemäärää, paikkaa tms. tarkoittava s. | K. kappale, pinta. K. omena, paperiarkki, lattia, talo. K. puku loassa. Luin k. kirjan. K. omaisuus. Ostaa k. rahalla. K. jalka, pää. Hikoilla k. ruumiiltaan. Hänen k. olemuksensa uhkuu terveyttä. K. paikka, saari, tienoo. K. tämä sankka metsä. K. kylä paloi. Paras k. Helsingissä. K. maata koskeva tiedustelu. Juoksi k. matkan. — Puolet k. määrästä. K. metri, lasillinen jtak. K. kuorma hiekkaa. Lusikka, jossa on 813 ‰ k. painosta hopeaa. K. pituus, leveys. Kirja, kaupunki k. laajuudessaan. — K. arkki, nuotti, puku, ks. ⌣. K. kulta, maito, nahka, villa, par. ⌣. **b.** pääsanana s., joka tarkoittaa usean yksilön muodostamaa kokonaisuutta. | K. perhe, väki, kansa, lauma. K. lintuparvi pyrähti lentoon. K. luokka 'kaikki luokan oppilaat'. Sen tietää k. kaupunki, maailma 'kaikki kaupunkilaiset, ihmiset'. Yksi lammas vettä määkii, k. karsina janossa SL. **c.** pääsanana asiaa tarkoittava s. | K. nimi. Työntää k. voimallaan. K. teholla. Pani liikkeelle k. taitonsa. Kohdistaa jhk k. huomionsa. Toivon sitä k. sielustani, sydämestäni. - - hän vihasi tulisen sydämensä k. intohimolla KOSKENN. Laki k. ankaruudessaan. Saimme nähdä k. surkeuden. K. heilahdus, toiminta. Hänen juoksunsa ja k. liikehtimisensä on ihmeellisen kevyttä. Poikien k. kasvitarhanhoito rajoittui retiiseihin ja porkkanoihin.

— K. ajan. K. illan näytelmä. Satoi k. päivän. K. pitkän päivän. Matkaan menee k. vuosi. Muistan sen k. elämäni. K. pienen ikänsä N. oli ollut kivulloinen. Virkavapautta ei voitu myöntää k. viideksi vuodeksi. Silloin viipyi nuoripari [vaimon kotitalossa] k. joulunpyhät M.RAPOLA. **d.** *erik.* kielt. t. ainakin kielt.-sävyisissä ilmauksissa painottomana, ilmauksen sisällystä vahvistavana: kerta kaikkiaan, toden totta; ollenkaan tms. | En tunne k. miestä. Ei katsonutkaan k. tyttöön. Aika lurjus k. Jussi! Muuten ovat ne aika jänishousuja k. kasakat ALKIO. En astu jalallani k. taloon. Lähti pois k. paikkakunnalta. Ei ottanut k. kysymystä kuuleviin korviinsa. Sinä et näy ymmärtävän k. näitä asioita LINN. Kadun k. lupaustani. Itsehän k. jutun panitte alulle! — *Harv.* - - jo pakenen / k. [= kokonaista] kolmeksi kesäksi KAL.

2. vain myönt. yhteyksissä painottomana. **a.** *a. taipum.* aikamoinen, melkoinen; jommoinenkin, aika, melko; joskus myös *halv.*: mokoma(kin). | Hän on jo k. mestari. Olimme mielestämme k. poikia soutamaan. Sehän oli k. uutinen. Oli k. työ saada kaikki valmiiksi. Siitäpä nousi k. juttu! Osanottajia oli k. joukko. On tämä K. hovi! LINN. Ja onpahan tämä nyt k. asia JOTUNI. Mutta olipa se k. säätä, kun vatsaan asti on lunta entiselläkin tiellä KATAJA. — Hän on minua k. joukon [= melkoista] vanhempi. Olemme edistyneet k. joukon. K. lailla kallis hinta. Alue tunnetaan k. lailla tarkkaan. **b.** *adv.* jokseenkin, kohtalaisen, aika; melko(isen). | K. yleinen, vaikea, monta, paljon, usein, hyvin, kauan. Olipa se k. outoa. Asia on jo k. vanha. Se oli k. komea näky. Pääsimme k. lähelle.

koko- vrt. ed. 1 sekä täysi-, osa-, puoli-. **-aikainen** *a.* Seuran k. esimies.

kokoaja[10] *tek.* = kokooja.

kokoaminen[63] *teonn.* ks. koota.

kokoamis|kone *s.* **-laite** *s.* **-osasto** *s.* **-paikka** *s.* Sairaiden hevosten k. **-tapa** *s.* **-työ** *s.* K. suoritetaan tehtaassa.

koko|arkki *s.* myös ⌒. | Neljä k:arkin sivua. **-askel** *s. mus.* täysi sävelaskel; vrt. puoliaskel. **-automaattinen** *a.* täysin automaattinen. | K. laite, kone.

kokoava[13] *a. (partis.)* **-sti** *adv.* K. linssi. Teoksen lopussa on k. katsaus. Vaikuttaa k:sti. — *Kuv.* K. persoonallisuus.

kokoelm|a[13] *s.* tav. jnk järjestelmän mukaan koottu ja järjestetty joukko eril. keräily- t. museoesineitä, taideteoksia tms., keräelmä; myös julkaisuista, jotka sisältävät itsenäisiä kirjallisia tuotteita; vrt. valikoima. | Edustava, suuri, arvokas k. Täydellinen k. jkn kirjailijan teoksia. K. kuvia, piirroksia, karttoja. Järjestää, kartuttaa k:iaan. K:at ovat huomattavasti kasvaneet. Museon k:ien hoito. — K. runoja. Julkaisi k:an puheitaan. — *Yhd.* aines-, ase-, asiakirja-, esimerkki-, esine-, hyönteis-, kasvi-, kirja-, kuva-, malli-, muotokuva-, novelli-, näyte-, pakina-, postimerkki-, puhe-, raha-, runo-, sananlasku-, satu-, taide-, taulu-, valokuvak.; esikois-, yhteisk.; museok:at.

kokoelma|-arvo *s.* Postimerkin k. **-esine** *s.* **-huone** *s.* Koulun k. **-kaappi** *s.* **-teo|s** *s.* Useiden henkilöiden toimittama k. Esitykset julkaistaan myöhemmin k:ksena.

kokoilija[14] *tek.* (< seur.) keräilijä. | Innokas tietojen k. Alkukantaisella asteellaan ihminen on k., joka kerää luonnosta ravintonsa.

kokoil|la[29] *frekv.v.* **-u**[2] *teonn.* (< koota) keräillä. | K. heinää, tavaroitaan. Pojat k:ivat nopeasti kirjansa ja lähtivät. Ryhtyä k:emaan aineksia. Postimerkkien k:u. - - istui hän nyt ojan äyräällä ja k:i uusia voimia, puuskuttaen kovin KIVI.

koko|ilta *s.* sellaisissa yhteyksissä kuin k:illan näytelmä, elokuva, esitys 'yksinään illan ohjelman muodostava', par. koko illan.

kokoilu|halu, -into *s.* **-työ** *s.* Vuosikymmeniä kestänyt k.

kokoi|nen[63] *poss.a.* gen:n t. poss.-suff:n ohessa ja yhd:oissa; kirjoitetaan us. yhteen attr:ttoman pääsanansa kanssa. | Kananmunan, herneen, kärpäsen k. Nyrkin k. kivi. Ihmisen pään k:sia kokkareita. Neulannupin k:sesta pähkinän suuruiseen asti. Poika on vasta 5-vuotiaan k. Minun k:seni. Muurahainen kantaa k:staan kortta. Tavallisen, sopivan, luonnollisen k. Kengät ovat parhaan k:set. Lehti ilmestyy saman k:sena kuin ennenkin. — *Yhd.* eri-, iso-, jättiläis-, keski-, normaali-, pieni-, suuri-, tasa-, tasku-, täysik.; kaiken-, saman-, yhdenk.; sopivank.; herneen-, nyrkin-, pähkinän-, päänk.

koko|jyväjauho *s.* kuorimattomista jyvistä jauhettu jauho. **-kannellinen** *a. mer.* jossa on kokokansi. **-kansi** *s. mer.* aluksen päästä päähän ulottuva kansi. **-kesäinen** *a.* koko kesän ajan kestävä. | Lehmien k. laiduntaminen. **-kierros** *s.* myös ⌒. **-kuva** *s.* tav. henkilön kokonaan esittävä (muoto)kuva. **-kylpy** *s.* ammekylpy, jossa koko ruumis on vedessä; vrt. istumakylpy. **-kään|ne** *s.* Tehdä k. Tämä vaikutti k:teen hänen elämäänsä. **-käännö|s** *s.* täyskäännös. | Laiva tekee k:ksen. Komentaa k. **-lailla** *adv.* par. ⌒; ks. 2. koko 2.a. **-lasti** *s.* Laiva ottaa k:n.

kokolias[66] *a. harv.* isokokoinen, kookas. | K. ikäisekseen. K. mies. Ukolla oli k., punainen nenä KIANTO.

kokoliitti[4*] *s. rak.* eräs kuitulevylaji. **-laatta, -levy** *s.*

kokolippu *s.* Rautatieliput puolesta hinnasta, jos vähintään 5 k:a ostetaan.

kokolla *adv. murt.* Kädet k. 'ojossa (vastaanottamaan)'. Odottaa jtak k. kourin.

koko|lopuke *s. mus.* perussointuun päättyvä lopuke. **-lyönti** *s.* pitsinnypläyksessä neljän langansiirron muodostama vaihe. **-maito** *s.* par. täysi, kuorimaton maito. **-metallinen** *a.* joka on kokonaan metallia. | K. lentokone. **-musta** *a.* kokonaan, täysin musta. | K. puku, solmio.

kokonaan *adv.* (*rinn.* kokonansa) tykkänään, kerrassaan, täysin, aivan. | K. uusi asu. K. vieras henkilö. Hän on k. toisella alalla. Sehän on k. toista. K. tai osittain puuttomat suot. Työ suoritetaan k. koneella. Koje on k. rautaa. K. ilman apulaista. Leipä on k. lo-

pussa. Hänet ajettiin k. pois. Epäonnistua k. Unohdin sen k. Asia voidaan k. sivuuttaa. Kone pysähtyi viimein k. — Ahven nielee ruokansa k. 'kokonaisena'. Työ vaatii miehensä k.

kokonahkainen *a.* joka on kokonaan nahkaa. | K. jalkine.

kokonai|nen[38] *a.* -sesti *adv.* (-suus ks. erikseen). **1.** koko, täysi, jakamaton, ehjä;)(vaillinainen, osittainen, rikkinäinen. | K. leipä, tiili. Keittää k:sia perunoita. Työhön menee k. päivä. Kuu näkyy k:sena. Kasvi on irrotettava k:sena juurineen. Niellä saaliinsa k:sena. Vaillinainen rasia vaihdetaan k:seen. K:sena paistettu kala. Kalusto myydään k:senaan. K. luku eli kokonaisluku. 2,4 m luetaan esim. "kaksi k:sta ja neljä kymmenesosametriä". — Elää k:sta elämää. Henkisesti k. luonne. Tehdä k. vaikutus. Muodostaa jstak selvä ja k. käsitys. Antautua k:sesti työhönsä. — *Mat. s:sesti* ykkönen, kokonaisluku;)(osa. | K. jaetaan kolmeen yhtä suureen osaan. **2.** vain myönt. yhteyksissä, painottomana määrää tarkoittaen: melkoinen; vars. mon. ja lukus:n yhteydessä: peräti, kerrassaan. | K. joukko poikia. Laatikoita oli k. vuori. Siihen kuluu k:sia vuosia. Luki k:set kirjastot tietokirjallisuutta. Tulva ulottuu k:sten pitäjien alalle. Söin k:sen puoliskon leipää. Eteemme avautuu k. uusi maailma. Hän on k:sen aikakauden henkisen elämän tulkitsija. — K:sta viisi kertaa. Uusia jäseniä liittyi k:sta 30. - - piti vanhan Väinämöisen / k:sta kolme yötä / sisässä meren sinisen KAL.

kokonais- vrt. koko-. **-ala** *s.* Maamme metsäin k. **-alue** *s.* Tilukset muodostavat yhtenäisen k:en. **-arvo** *s.* Viennin, kaupan k. Vähäiset puutteet eivät alenna teoksen k:a. **-arvostelu** *s.* Kokeen onnistuminen vaikuttaa k:un. **-energia** *s.* Putoavan kappaleen k. Luonnossa on jokin vakinainen k., joka esiintyy eri muodoissa. **-esitys** *s.* Suomen historian k. Suppea k. kirjallisuutemme vaiheista. **-e|tu** *s.* Pitää silmällä yhteiskunnan k:tua. Luopua omista eduistaan k:dun hyväksi. **-hajonta** *s. sot.* Aseen k. **-heijastus** *s. fys.* kahden väliaineen rajalla tapahtuva valon täydellinen yhdensuuntaisheijastuminen. **-hin|ta** *s.* Kustannuksiin lasketaan menevän 1/5 k:nasta. Laskemalla yhteen eri menoerät saadaan k. **-hyötysuhde** *s. tekn.* Koneen, laitoksen k. **-häviö** *s.* Sähkövirtapiirin k. **-indeksi** *s.* Veroindeksin nousu aiheuttaa k:n nousua. **-jännite** *s. sähk.* **-järjestelmä** *s.* Tieteiden k. **-kasvu** *s.* Metsän vuotuinen k. Viennin k. **-kauppa(vaihto)** *s. liik.* viennin ja tuonnin arvo yhteensä. **-kehity|s** *s.* Kasvavan ihmisen k. Maatalouden k:ksen kannalta ilahduttava ilmiö. **-kiintiö** *s.* Vuoden k. on 2 milj. kg. **-korkeus** *s.* Patsaan, rakennuksen k. **-kulku** *s.* Vaikuttaa ratkaisevasti taistelun k:un. **-kulut** *s. mon.* kokonaiskustannukset. **-kulutu|s** *s.* Puutavaran, leipäviljan k. Viime vuoden k. oli pienempi kuin edellisten. Vaatetusmenojen osuus perheen k:ksessa. **-kuolleisuus** *s.* **-kuormitus** *s.* Akselin, palkin k. Voimalaitoksen k. **-kustannuks|et** *s. mon.* Laitoksen k. Kuljetus muodostaa huomattavan osan k:ia. **-kuva** *s.* Koneen k. Ihmisen luurangon k. — Etup. *kuv.* Saada k. jstak. Esittely antaa yhtenäisen k:n teoksen sisällyksestä. Tutkimuksen luoma k. aikakauden elämästä. Esityksen katkonaisuus häiritsee eheän k:n syntymistä. - - vähäpätöinen yksityispiirre häipyy ja silmään jää vain valtava k. TARK. **-kuvaus** *s.* Eloisa k. Suomen kansan vaiheista. **-käsite** *s.* "Kiina" on maantieteellinen k. **-käsity|s** *s.* Saada k. jstak. Pyrkiä yksityisseikoista k:kseen. Maailmankatsomukseksi sanomme ihmisen k:stä todellisuuden olemuksesta ja arvosta. **-käyttö** *s.* Polttoaineiden k. **-lauseke** *s. mat.* lauseke, jonka jäsenet ovat kokonaislukuja. **-leveys** *s.* Sillan, alueen k. **-levikki** *s.* Lehden k. **-liikevaihto** *s. liik.* Osuuskauppojen vuotuinen k. **-lisäys** *s.* Talletusten k. helmikuussa on n. 1 milj. mk. **-lu|ku** *s.* **1.** lukumäärä kaikkiaan, summa. | 10 % k:vusta. Asukkaiden k. Kirjailijan teosten k. on vain neljä. **2.** *mat.* kokonaisten muodostama luku;)(murtoluku. | Oppia laskemaan k:vuilla. Positiivinen k. Kolmella jaolliset k:vut. **-lukumäärä** *s.* = ed. 1. **-luonne** *s.*, etup. *kuv.* Asutuksen k. viittaa hämäläiseen alkuperään. Esityksen k.

kokonais|menekki *s.* **-menety|s** *s.* K. on miljoonia markkoja. Sodan aiheuttamat k:kset. **-meno|t** *s. mon.* Ravinnon osuus k:ista. Köyhäinhoidon k. **-merkitys** *s.* Erilaisten kieli-ilmausten k. **-mitta** *s.* Pituuden ja leveyden k. **-muoto** *s.* Hahmotella esineen k. Järven k. on soikea. **-myyn|ti** *s.* Liikkeen k. Kuluvan vuoden k:nin määrä. Sahatavaran k. on pienentynyt. **-myyntimäärä** *s.* = ed. **-määrä** *s.* Velkojen k. Energian muuttumaton k. Osanottajien k. Tarkkaa k:ä ei vielä voida sanoa. Vain pieni osa k:stä keskeytti kilpailun. **-näkemys** *s.* Häneltä puuttuu k:tä. Runoilijan sisäinen k. Ohjaaja toteuttaa näytelmässä omaa k:tään. **-objekti** *s. kiel.* akkusatiivimuotoinen objekti, totaalinen objekti; esim. söin *leivän,* lukekaa seuraava *lause!*; vrt. osaobjekti. **-osa** *s. mat.* Kymmenmurtoluvun k. **-paine** *s.* Puristamiseen tarvittava k. Tuulen k. purjeeseen. **-paino** *s.* Kuorman, koneen k. Rahti lasketaan k:n mukaan. Kolme neljännestä ihmisen k:sta on vettä. **-painoinen** *a.* 10 tonnin k. kuorma-auto. **-painos** *s.* Snellmanin teosten k. **-pinta-ala** *s.* Maan, alueen, tilusten k. **-pistemäärä** *s.* **-pituus** *s.* Rakennuksen k. Rautateiden k. **-rakenne** *s.* Koneen, teoksen k. **-ratkaisu** *s.*)(osaratkaisu. | Tehtävän oivallinen k. Asia odottaa k:a. **-saalis** *s.* Vuotuinen k. on yhä vähentynyt. **-saavutu|s** *s.* Joukkueen k. oli tyydyttävä. Tieteen k:kset. **-sato** *s.* Viljan k. Pyritään yhä suurempiin k:ihin. **-sommitelma** *s.* Eheä, yhtenäinen k. **-sommittelu** *s.* Teoksen vikana on k:n hajanaisuus. **-subjekti** *s. kiel.* nominatiivimuotoinen subjekti, totaalinen subjekti; esim. *puu* kasvaa, *linnut* laulavat; vrt. osasubjekti. **-summa** *s.* Menojen k. Laskun k. on 2970 mk. **-suunnitelma** *s.* K:ltaan erittäin eheä teos. **-suuruu|s** *s.* Aukon k. Vahinkojen k:tta ei ole vielä laskettu. **-säteily** *s. fys.* Auringon suoranainen ja heijastunut ha-

jasäteily yhdessä muodostavat k:n. **-sävy** *s.* Taulun k. on tumma. Sävellyksen taiteellinen k. **-talous** *s.* Liikkeen k. **-tappio** *s.* Sodan aiheuttama k. Ranskan k:t maailmansodassa. **-tarjon|ta** *s.* Sahatavaran k:nasta on kuusta noin neljännes. Kuluvan vuoden k. ylittää viimevuotisen. **-tarve** *s.* Kylvösiemenen k. voidaan tyydyttää. **-tase** *s. liik.* eri tilien debet- ja kredit-määrien summia esittävä tase. **-teho** *s.* Koneen k. Tuotanto väheni puoleen tehtaan k:sta. **-tila** *s.* Viljellä itsenäistä k:a. — Varaston k. — Sielullinen k. **-tilavuus** *s.* Laivan, rakennuksen k. **-toimin|ta** *s.* Joukkojen osuus k:nassa. **-tonnisto** *s.* Maamme alusten k.

kokonaistu|a[1] *v.* tulla kokonaiseksi, eheytyä, ehjetä. | Kansamme k:minen. Hänen täytyi tulla terveeksi ja k., vaikka kaikki oli särkynyttä ja repaleista JOTUNI.

kokonais|tulkinta *s.* Näytelmän k. oli eheä. **-tulo** *s.* Maatalouden k. Hoitokustannuksiin menevä osa k:ista. **-tulos** *s.* Saavuttaa edullinen k. Tuotannon, keräyksen k. Vuoden k. on jonkin verran parantunut. **-tunnelma** *s.* Tilaisuuden harras k. Runon k. on tiivistetty loppuun. **-tuonti** *s.* Erilaisten kulutustavaroiden k. K:mme arvo on vähentynyt huomattavasti. **-tuotanto** *s.* Teollisuuden k. Jalojen metallien k. — Kirjailijan k. julkaistaan neljänä nidoksena. **-tuot|to** *s.* Suomen maatalouden k. Kustannukset vähennetään k:osta. **-tutkimus** *s.* Laaja k. Aleksis Kivestä. **-työ** *s.* Koneen suorittama k.

kokonaisuu|s[65] *s.* osatekijäin muodostama yhteys, totaliteetti. | Kiinteä, yhtenäinen, elimellinen k. Suomen ja Skandinavian muodostama luonnontieteellinen k. Liittyä k:deksi. Muodostaa k. Teos on taiteellinen k. Osa laajempaa k:tta. Työskentely k:den hyväksi. Maan oppilaitosten k:tta sanotaan koululaitokseksi. Oman edun tavoittelu k:den kustannuksella. K:den kannalta katsoen. K:tena vuoden tulos on tyydyttävä. — *kokonaisuudessaan* kokonaisenaan, kokonaan, mitään pois jättämättä. | Julkaista lausunto k:dessaan. Tämä teos kuvaa N:n elämänvaiheet ja toiminnan k:dessaan. — *Yhd.* ajatus-, hallinto-, kansa-, rakennusk.

kokonais|vahinko *s.* Hallan aiheuttama k. K:vahingosta maksettu korvaus. **-vahvuus** *s.* Sotavoimien k. **-vaihto** *s. liik.* Pankin k. **-vaikutelma** *s.* Ehyt, myönteinen k. Sävelten sulautuminen yhtenäiseksi k:ksi. **-vaikutu|s** *s.* Sopusointuinen, rauhallinen k. Jk on k:kseltaan eheä, tyylikäs. K:sta häiritsevä seikka. Sointu on usean sävelen yhteen soimisesta syntyvä k. Huone tekee miellyttävän k:ksen. **-valmistus** *s.* Tehtaan vuotuinen k. **-valtai|nen** *a. fil.* -sesti *adv.* -suus *omin.* = holistinen. **-valtio** *s.* osavaltioiden yhteisesti muodostama kokonaisuus. | Perustuslaillinen k. **-varallisuus** *s.* Rahaksi arvioitu k. **-vastus** *s.* Sähkövirtapiirin k. Moottorin voiman on voitettava lentokoneen k. **-velka** *s.* Maatalouden k. **-vien|ti** *s.* Puutavaran k. Meijerituotteiden osuus maamme k:nistä. **-virta** *s. sähk.* **-voima** *s.* Koneen k:sta aina jokin osa menee hukkaan. **-voitto** *s.* Liikkeen k. **-väestö** *s.* Maatalousväestö on vähemmän kuin puolet maamme k:stä. **-väkiluku** *s.* = ed.

kokonansa *adv.* = kokonaan.

kokonelsoni *s. urh.* eräs painiote ja -vääntö.

kokonki[6*] *s.* useiden hyönteisten (mm. kehrääjäperhosten) toukan erityisten rauhasten erittymästä ympärilleen kutoma suojus, kotelokoppa. | Silkkiperhosen k.

kokonuotti *s. mus.* kestoltaan pisimmän sävelen merkki, o.

kokooja[10] *tek.* (*rinn.* kokoaja) < koota. | Maksujen k. Postimerkkien k. — *Erik.* kokoavasta laitteesta, kojeesta; *fys.* kollektori. | Pato toimii veden k:na. Äänen, savun k. Virran k. — *Yhd.* veronk.; rasvan-, tomun-, öljynk.

kokooja|-allas *s.* **-johto** *s.* Viemäri yhdistetään k:on. **-kaivo** *s.* useiden uomien ja johtojen (ojien, viemärien, pohjavesivirtojen yms.) vedet kokoava kaivo. **-kisko** *s. sähk.* esim. voimalaitoksessa johtimena käytetty metallikisko. **-kone** *s. tekn.* kone, joka kuidunsekaisesta vesilietteestä kokoaa ja huopauttaa kuidut levyksi (esim. pahviksi). **-linssi** *s. fys.* kupera linssi, kollektori;)(hajottajalinssi. **-oja** *s. maat.* imuojien vedet kokoava ja edelleen johtava salaoja. **-putki** *s.* Kerääntyvä vesi johdetaan k:in. **-säiliö** *s.*

kokooma|-allas *s.* **-julkaisu** *s.* useiden tekijäin tuotteita t. saman kirjoittajan eri tuotteita sisältävä julkaisu; vrt. seur. **-teo|s** *s.* "Oma maa", suuri k. Neliosainen k. Suomen historiasta. Julkaista kirjoituksia alansa aikakauskirjoissa ja k:ksissa.

kokoomis- = kokoamis-.

kokoomo[2] *s.* tehtaan, laitoksen tms. kokoamisosasto.

kokoomukselainen[63] *a.* ja *s.* = kokoomuslainen.

kokoomu|s[64] *s.* **1.** sisäinen rakenne, muodostuminen eri aineosista, koostumus, konsistenssi. | Aineen, maidon, seoksen k. Kemiallinen k. Tutkia raudan k:sta. Vesi on k:kseltaan vetyä ja happea. Aine on häviämätön, mutta sen k. muuttuu. — Väljemmin eril. kokonaisuuksista ja niiden aineksista puhuttaessa. | Väestö on k:kseltaan varsin kirjavaa. Vientimme k. on ollut yksipuolinen. Kaskeamisen vaikutus metsien k:kseen. Niityn kasvillisuuden k. Kirjallisuudessa kuvastuu ajan henkisten pyrkimysten k. — *Yhd.* aine-, laji-, rotuk. **2.** eri puolueiden tms. muodostama liittoutuma, koalitio; *erik.* = kokoomuspuolue. | K:ksen lehdistö, eduskuntaryhmä. K:ksen taholla ollaan sitä mieltä, että - -. — *Yhd.* hallitusk.

kokoomus|hallitus *s.* eri puolueiden jäsenistä muodostettu hallitus, sekaministeristö, koalitiohallitus. **-lai|nen**[63] *a.* ja *s.* kokoomuspuolueeseen kuuluva, sitä kannattava. | K. lehdistö. Kaksi k:sta puhui esityksen puolesta. **-ministeristö** *s.* **-puolue** *s.* yhtymisen, liittymisen pohjalle perustettu puolue; meillä tav. = Kansallinen kokoomuspuolue, eräs oikeistopuolue. **-puoluelainen** *s.* = kokoomuslainen.

kokoon *adv.* vrt. koossa, koolle. **1.** vähempään tilaan joutumisesta t. saattamisesta. | Vetäytyä k. Kuivaa, kuivua k. Yritys kuivi lopulta

k. Kutistuu kuivuessaan k. Painua, lysähtää k. K. painuneet hartiat. Vaipua, kyyristyä k. Kiertyä, kääriytyä k. Liemi saa kiehua k. Ilma puristuu k. — Vetää jk k. Panna vuode k. K. lykättävä sänky. Kääriä, kiertää k. Taitella kirje k. Pöytäliina on huolellisesti käännettävä k. Lyödä, painaa, puristaa k. Perhoset laskevat levätessään siipensä k. Maito keitetään k. noin puoleen määräänsä. **2.** kokoontumisesta t. kokoamisesta. | Tulla k. eri puolilta maata. Nopeasti k. haalittu joukko. Kutsua k. Väki soitetaan k. ruokakellolla. Poimia, kerätä k. Panna tavaransa k. Saada rahoja k. Koneet pannaan k. tehtaassa. Saatiin k. vaatimaton ateria. Pesä on kyhätty k. risuista. Harsia, naulata, lyödä k. — *Kuv. ark.* Keittää k. jk juttu 'sepittää, keksiä'. Löi, kääri k. rahaa 'ansaitsi (nopeasti)'.

kokoon -alkuiset nominaalimuodot yl. par. ⁀, esim. k. haalittu, kiertyvä, kyhätty, taitettava.

kokoon|kutsuja *s.* se, joka kutsuu kokouksen koolle. | K:ksi valittiin N. N. **-kutsuminen** *s.* myös ⁀. | Valtiopäiväin k. Laillinen k. **-liittäjä** *s.* Kalevalan k. **-lyöminen** *s.* myös ⁀. | Taottavan metallikappaleen k. eli tyssäämi-nen. **-painunut** *a.* tav. ⁀. **-panija** *s.* Lönnrot, Kalevalan kuulu k. Asiakirjojen k. **-panna** *v.* tav:mmin panna kokoon; vrt. kokoonpantu. **-pano** *s.* **1.** kokoaminen, koostaminen, yhdistäminen kokonaisuudeksi, sommittelu, laadinta. | Koneen k. Vaatekappaleen leikkuu ja k. K:ltaan kömpelö laite. Kalevalan k. Teoksen taiteellinen k. **2.** kokoamistyön tulos, kompositio, kokoomus, koostumus (nämä us. par.). | Kaluston k. on sekalainen. Eduskunta uudessa k:ssaan. Joukkueen, miehistön k. Pienintä k:ltaan kiinteää yhtymää sanotaan yksiköksi. Asiakirjan k:ssa on puutteita. Runo on useista toisinnoista liitetty k. **3.** pelkästä rakenteesta puhuen → rakenne, kokoomus, koostumus, konsistenssi. | Aineen kemiallinen k. Veren k:n määrittäminen. Ravintomme k. **-panohalli** *s.* Konepajan k. **-pano-osasto** *s.* **-panoteh|das** *s.* Koneet kootaan k:taissa. **-panotyö** *s.* **-pantava** *a.* tav. ⁀. **-pantu** *a.* (myös ⁀) koottu, yhdistetty, sommiteltu, laadittu; intr. merk:ssä → rakentuva, koostuva. | Taulukko on k. useiden lähteiden mukaan. Taitavasti k. asiakirja. — Kansa on k. [muodostunut] eri heimoista. **-puristami|nen** *s.* myös ⁀. | Ilman k. Jousi tekee vastarintaa k:selle. **-puristumi|nen** *s.* myös ⁀. | Aiheuttaa k:sta. Venyminen ja k. **-puristus** *s.* **-puristuv|a** *a.* -uus *omin.* Ilma on k:aa. Kaasujen k:uutta koskeva laki. **-sulloutuminen** *s.* myös ⁀. | Miehistön k. aiheuttaa epäjärjestystä.

kokoon|tua[1*] *v.* (*rinn.* kokoutua) tulla kokoon, koolle, yhteen, kerääntyä, keräytyä. **1.** elävistä olennoista. | K. jkn luo. K. neuvottelemaan. Kansaa alkaa k. Eduskunta, valtuusto k:tuu. Aterialle k:tunut perhe. K:nuttiin juhlasaliin. Yhdistys k:tuu kerran kuussa Säätytalossa. Joukkojen k:tuminen. Lapset k:tuvat leikkimään joulukuusen ympärille. Linnut alkavat k. parviin t. parviksi. Missä haaska, sinne korpit k:tuvat SL. — *Kuv.* Kansallisten voimien k:tuminen. **2.** elottomista esineistä ja aineesta: karttua, kasaantua, kertyä. | Lunta k:tuu tielle, pihamaalle. Vedet k:tuvat eri tahoilta järviin. Nesteen k:tuminen pisaroiksi. Rahoja k:tui riittävä määrä. Omaisuus on k:tunut aivan pienistä eristä. Kirnuttaessa kerman rasvarakeet k:tuvat kokkareiksi. — *Kuv.* Synkkiä pilviä alkaa k. taivaalle 'vaara, onnettomuus uhkaa, lähenee'.

kokoontuma[13] *s.* (*rinn.* kokou(tu)ma) kerä(äntymä, kasa(ant)uma.

kokoontumis|aika *s.* Sääntöjen määräämä k. **-huone** *s.* Kerhon k. **-kielto** *s.* **-käsky** *s.* **-merkki** *s.* Viheltää k. **-muoto** *s. sot.* Parijono on ryhmän tavallisin k. **-paik|ka** *s.* Nuorison k. Suosittu, vakinainen k. Saapua k:alle. K:kana oli Tampere. Joukkojen keskitys- ja k:at. Ajoneuvojen k. **-päivä** *s.* **-tilaisuus** *s.* Maatalousväen yhteinen k. **-vapau|s** *s.* oikeus edeltäpäin lupaa hankkimatta kokoontua (keskustelemaan yleisistä asioista t. muussa luvallisessa tarkoituksessa). | K. kuuluu ns. kansalaisvapauksiin. Rajoittaa k:tta.

kokoonvetäytyminen *s.* (myös ⁀) supistuminen. | Lihassyiden k.

koko|paino *s.* bruttopaino. **-parta** *s.* täysiparta. | Pitkä musta k. **-pitkä** *a.* täysipitkä. | K:t hihat. **-puh|das** *s.* täysin puhdas. | K:taaksi kuorittu paperipuu. **-puku** *s.* täydellinen miehen puku, vars. kokonaan samasta kankaasta tehty arkipuku; yhtä kappaletta oleva naisen puku. **-pullo** *s.* vars. alkoholijuomista: n. 3/4 litraa sisältävä pullo; joskus myös litran pullosta; koko tällaisen pullon määrä, kokopullollinen; vrt. puolipullo, puolikas. | K. olutta, viiniä. **-päiväinen** *a.* koko päivän kestävä. | K. paasto, matka. **-päivälapsi** *s.* lapsi, joka on lastenseimessä t. -tarhassa koko päivän. **-päiväosasto** *s.* Lastentarhan k. 'osasto, jossa lapset saavat olla koko päivän'. **-päivätyö** *s.*)(osapäivätyö. **-raamattu** *s.* Ensimmäinen suomalainen k. ilmestyi v. 1642. **-ranskalainen** *a. kirj.* K. [= nahkakantinen] sidos. **-rasvainen** *a.* K. juusto 'juusto, jonka kuiva-aineen rasvapitoisuus on vähintään 45 %'.

kokos[64] *s.* → kookos.

koko|silkkinen *a.* K. lanka. K:silkkiset sukat. **-sivu** *s.* myös ⁀. | Kymmeniä k:n kuvia. **-sukeltaja** *s. el.* vesilintu, joka sukeltaa kokonaan pinnan alle. | Haahka on k. K:in rauhoitus. **-su|ku** *s. lak.* täysisuku(laisuus). | Sivusukulaiset ovat joko k:kua tai puolisukua. Puolisuvulla olkoon yhtäläinen oikeus perintöön kuin k:vulla LK. **-sävelaskel** *s. mus.* = kokoaskel. **-tahti** *s. mus.* täysi tahti. **-talou|s** *s. maat.* viljelystilan eri alojen muodostama talouskokonaisuus. | Hyvin hoidettujen k:ksien palkitseminen. **-talouskilpailu** *s. maat.* Maatalousnäyttelyn k. **-talvinen** *a.* koko talven kestävä. | K. harjoituskurssi. **-tauko** *s. mus.* kokonuottia vastaava tauko.

kokot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. 1. | - - k:eltiin meidän Miinan kahveja KILPI. K:teles vuotta viisi KANT.

kokot|taa[2*] *v.*, enimm. *murt.* ja *kans.* -us[64] *teonn.* **1.** odottaa. | - - kohta oli koko rantahuoneen

sivusilta kirjavillaan k:tavaa kansaa KILPI. Kettu -- jätti karhun kuolemaa k:tamaan KS. 2. ojentaa (jtak tarjoten t. ottaakseen), pitää ojolla; kurkottaa, havitella. | K. kättänsä. Vaan Aalo k:ti vakahista lasta hänen puoleensa KALLAS. Kuuseen k:taa, katajaan kapsahtaa SL.

kokotti^{6*} *s.* ylellistä elämää viettävä kevytkenkäinen nainen.

koko|turkki *s.* vrt. puoliturkki. **-tynnyri** *s.* kokonainen tynnyri (tilavuusmittana), koko tynnyrin määrä. | Silakan hinta k:ltä.

kokouksenpito *s.* Vuokrata huone k:a varten.

kokoum|a^{13} *s.* kokoontuma, keräymä. | Malmi esiintyy k:ina vuorissa. Sienirihmojen muodostama kova k. — *Yhd.* mineraali-, nestek.

kokoumus^{64} *s.* = kokoomus 1; *harv.* kokouma.

kokou|s^{64} *s.* **1.** järjestetty tilaisuus, johon jk yhdistys tms. t. yl. väkeä kokoontuu keskustelemaan, päättämään asioista, kuulemaan esitelmiä tms. tarkoituksessa; myös tällöin koolla oleva joukko. | Edustajain, johtokunnan, osuuskunnan, seuran, tiedekunnan, velkojain k. Yhtiön perustava k. Yksityinen, yleinen k. Olla k:ksessa. Mennä, ottaa osaa k:kseen. Pitää k., k:sta jssak. Kutsua k:kseen. Hajottaa k. K:ksen ohjelma. K:ksen pöytäkirja. Todeta k. lailliseksi. K:ksen päätös. K. yhtyy esitettyyn kantaan. Lakia säätävän k:ksen jäsen. — *Yhd.* arvostelu-, hartaus-, herätys-, raittius-, vaalik.; jatko-, kesä-, kevät-, kuukausi-, syys-, tori-, ulkoilma-, vuosi-, yleisk.; joukko-, kansalais-, kirkollis-, koulu-, kunta-, liitto-, luokka-, puolue-, suku-, yhtiök.; edustaja-, opettaja-, toverik.; kansan-, kirkon-, pitäjänk.; pappein-, piispaink.; väenk. **2.** *vanh.* kokoelma. | K. runoelmia KIVI. **3.** *murt.* koko, kasa(utuma). — *Yhd.* heinäk.

kokous|aika *s.* Sopia k:ajasta. **-asia** *s.* **-huone** *s.* Vuokrata k. Kerhon k. K:eksi sopiva sali. **-huoneisto** *s.* **-ilmoitu|s** *s.* K:ksessa on mainittava käsiteltävät asiat. **-ilta** *s.* **-kutsu** *s.* Lähettää k. **-ohjelma** *s.* kokouksen ohjelma. **-paikka** *s.* K:na on Säätytalo. Yhdistyksen k. Nuoren väen k. 'kokoontumispaikka'. **-palkkio** *s.* Toimikunnan jäsenten k:t. **-päivä** *s.* Kolmantena k:nä. **-pöytäkirja** *s.* **-sali** *s.* Seurakunnan k. **-sarja** *s.* Hengellinen k. **-selostus** *s.* Sanomalehdissä julkaistu k. **-talo** *s.* **-tilaisuus** *s.* Järjestää k. **-toiminta** *s.* Vilkas k. **-vieras** *s.* **-viikko** *s.* Esitelmä- ja k. **-vä|ki** *s.* Lausui k:en tervetulleeksi. **-yleisö** *s.* Salin täyttävä k.

kokoutua^{44} *v.* = kokoontua.

kokoutuma^{13} *s.* kokoontuma, kokouma. | Pintavesien k. Märkä on veren valkosolujen k. — *Yhd.* nestek.

kokoutumis- = kokoontumis-.

koko|valkea, -|valkoinen *a.* kokonaan, täysin valkoinen. | K. katto. Puolivalkeaa ja k:valkeaa lasia. K. pellavaliina. **-valmiste** *s.* Puoli- ja k:et. **-vartalokuva** *s.* vrt. rintakuva. | Paavo Nurmen pronssinen k. **-vero** *s. hist.* täysi maaveroyksikkö; myös sitä vastaava maaomaisuus. **-villainen** *a.* täysivillainen. | K. kangas. **-viulu** *s. mus.* täysimittainen viulu. **-vuo|si** *s.* K:den tilaus. **-vuosiker|ta** *s.* K:ran tilaushinta. **-vuoti|nen** *a.* koko t. kautta vuoden kestävä, koko vuotta koskeva. | K. rauhoitus. Kurssi laajennettiin k:seksi. K. lentoliikenne. Toimi on k. K. palvelija. K:set säästöt. **-ympyrä** *s.* **-öinen** *a.* koko yön kestävä. | K. sade.

koksi^{4} *s.* kivihiilen kuivatislauksessa saatu kiinteä hiili(aines), jota käytetään polttoaineena. — *Yhd.* kaasu-, kaivos-, petroli-, valuk.; puolik. **-hiili** *s.* koksin valmistukseen käytetty kivihiili.

koksiintua^{1*} *v.* muodostua koksiksi.

koksi|jauhe *s.* **-lämmitys** *s.* Talossa on k. **-murska** *s.*

koksin|kuona *s.* Käyttää täytteenä k:kuonaa. **-tarve** *s.* **-tuhka** *s.* **-tuonti** *s.* **-tuotanto** *s.* **-valmistu|s** *s.* K:kseen sopiva hiililaji.

koksi|rouhe *s.* Karkea k. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

koksit|taa^{2*} *v.* -us^{64} *teonn.* muuttaa kivihiili kuivatislauksen avulla koksiksi. **-tua**^{1*} *pass.v.* koksiintua.

koksi|tuli *s.* Kuumentaa k:tulella. **-uuni** *s.* **1.** uuni, jossa kivihiiltä koksitetaan. **2.** uuni, jossa polttoaineena käytetään koksia.

kola^{11} *s. kansat.* **1.** jalaspuu, jolla vesikorvoa talvisaikaan kuljetetaan korvista työntäen. **2.** työvälineitä: eräänlainen nuohouskoje, hiilikoukku; varteen pantu laudankappale, jolla jtak lykätään kasaan. — *Yhd.* hiilik.

kolah|della^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < kolahtaa. | Vene k:telee kiviin. Lattiapalkit k:telivat askelista. Rannasta kuuluu airojen k:telu. -- multa alkoi k. kirstun kanteen AHO.

kolahdu|s^{64} *teonn.* = kolaus; vars. äänestä. | Astioiden k. Veneen pohjassa tuntui pari k:sta. Kuului oven k. Ei syntynyt minkäänlaista k:sta. — *Kuv.* tav:mmin kolaus. | Tapaus oli hänelle kova k. Suunnitelma kärsi ankaran k:ksen.

kolahduttaa^{2*} *v.* tav:mmin kolauttaa.

kolaht|aa^{2*} *mom.v.* esineestä tms., joka sattuu (töytäisee, törmää, töksähtää) jtak kovaa pintaa vastaan, niin että syntyy ääni. | K. yhteen. Pää k:i seinään. Veneen kokka k:aa laituriin. Ovi kuului k:avan kiinni. Lattiapalkit k:ivat kovasti. Postiluukku k:aa. — *Yksipers.* -- ja hetken päästä k:ikin portailla ja porstuassa SILL. — *Kuv.* Kohentaa k:anutta mainettaan.

kolahuttaa^{2*} *v.* tav:mmin kolauttaa.

kolak|ka^{15*} *a.* kolea, kolkko, kalsea. | K. tuuli, yö. Kylmän k. huone. Ilma tuntuu k:alta. K. ääni. Koiran k. haukunta.

1. **kolari**^{5} *s. ark.* nuohooja. — *Yhd.* nokik.

2. **kolari**^{5} *s. ark.* yhteentörmäys, ajo-onnettomuus. — *Yhd.* autok.

kola|ta^{35} *v.* **1.** *tr.* kolistaa, kopsia; penkoa, nuuskia. | -- ulkoa kuului isännän -- ääni, ja keppi k:si ovea NUOLIV. Kaikki nurkat sinäkin kuhnit ja k:at KILPI. **2.** *intr.* kolista, kopista. | Tietä pitkin lähenivät lonksuen ja k:ten puiset rattaat WILKUNA.

kolau|s^{64} *teonn.* (< kolahtaa) sanalla on likinnä iskun, töytäisyn merk.; vrt. kolahdus. | Kova k. Ei saa kuulua pientäkään k:sta. Varottava k:ksilta. Sai niin ankaran k:ksen, että me-

netti tajuntansa. — Vars. *kuv.* Kohtalon k:kset. Se oli hänen maineelleen aika k. Ystävyytemme sai k:ksen. Liike kestää nämä taloudelliset k:kset. Voi kovan onnen k., kun piti mennä myllärin kirkkohousut koskeen! AHO.

kolausvamma *s. lääk.* ruumiin pehmeihin osiin sattunut ruhjevamma, johon ei liity ihon puhkeamista.

kolautta|a[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kolah(d)uttaa) < kolahtaa. | K. astiaa, ovea. K. päänsä kattoon. K. jkta päähän. Varsi irtoaa k:malla hiukan. Kun kangella k:a, niin lahosta puunrungosta lähtee ontto ääni.

kole|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** kolakka, kolkko, kylmäsävyinen, kalsea. **a.** ilmasta. | K. sää. Kylmän k. tuuli. Ilma tuntuu k:alta. K. huone. K. marraskuun päivä. Kesä oli sateinen ja k. Ulkona on pimeää ja k:aa. Pohjatuuli puhaltaa k:asti. — *Kuv.* K:at silmät. K. välinpitämättömyys. **b.** äänestä. | K. ääni. Nauraa, huutaa k:asti. Kuului airon k. kolahdus. -- metsässä kuullaan sekä k:ita että kileitä karjankelloja KIVI. **2.** *harv.* vaikeakulkuinen, epätasainen; vrt. koleikko. | Tie halkoo k:ita korpia. K. tie, katu. — *S:sesti.* Kaikki laaksot pitää täytettämän -- ja koliat tasaiseksi tieksi tehtämän UT[V].

koleahko[1] *mod.a.* K. sää. Oli k. ja tuulinen ilta.

koleanlai|nen[63] *a.* = ed. | K:set ilmat.

koleaääninen *a.* K. kello.

koleeri|kko[2*] *s.* koleerinen henkilö. -|**nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tarmokas-, voimakas- ja kiivasluonteinen, toimintatarmoinen; vrt. flegmaattinen, melankolinen, sangviininen.

koleh|ti[5*] *s.* jssak tilaisuudessa (tav:immin kirkossa jumalanpalveluksen yhteydessä) suoritettu vapaaehtoisten raha-antien keräys; myös siten kertynyt rahamäärä. | Koota, kerätä, kantaa k., k:tia. K. seurakunnan varattomille. K:deilla kootut varat. Lahjoina ja k:teina kertyi toista tuhatta markkaa. — *Yhd.* kirkkok.

kolehti|arkku *s.* Kirkon k. -**haavi** *s.* Pitkävartinen koristeellinen k. -**raha** *s.* K:t käytetään kirkon korjaukseen. -**varat** *s. mon.*

koleikko[2*] *s.* koleinen paikka t. maastonkohta; vrt. kolea 2. | Kulkea k:a. -- mutkat tulkoot suoriksi ja koleikot tasaisiksi teiksi UT. — *A:sesti.* Kaksi virstaa oli venettä vedettävä pitkin k:a polkua KIANTO. -**maa** *s.* -**paikka** *s.*

kolei|nen[63] *a.* epätasainen, kuoppainen ja kivinen; vrt. koluinen. | K. maasto, seutu. Tie käy yhä k:semmaksi.

kolera[13] *s.* **1.** *lääk.* **a.** eräs vaarallinen, epidemioittain esiintyvä tartuntatauti, aasialainen kolera. | Sairastua k:an. K:n saastuttama seutu. **b.** eräiden muiden, ihmisissä ja linnuissa esiintyvien tautien nimitys. | Kotimainen k. 'eräs äkillinen ankara vatsatauti'. — *Yhd.* kana-, lintuk. **2.** eräs perunanvarsia tuhoava bakteeritauti. — *Yhd.* perunak.

kolera|bakteeri *s.* -**epidemia** *s.* K. kulki 1830-luvulla Intiasta Eurooppaan. -**lippu** *s.* keltainen lippu, jonka koleran saastuttama laiva vetää mastoonsa. -**sairaala** *s.* -**tapaus** *s.* -**tartunta** *s.* -**vibrio** *s.* kolerabakteeri.

kolesteroli[4] *s. kem.* eräs steriinien ryhmään kuuluva, ihmis- ja eläinruumiissa esiintyvä aine.

kolhais|ta[24] *mom.v.* < kolhia. | Lyödä, iskeä k. K. kirveen hamaralla, sauvalla. K. jk rikki. K. jkta päähän. — *Kuv.* K. jkn mainetta, kunniaa. Kohtalo k:i häntä kovasti.

kolhaisu[2] *teonn.* (< ed.) kolhaus, kolaus. | Kestää k:ja. Suojata jtak k:ilta. — *Kuv.* Kovan onnen k. Sodan tuottamat k:t. Kokea elämässään monet k:t.

kolhau|s[64] *s.* = ed. | Voimakas k. Saada pahoja k:ksia. Astia halkesi k:ksesta. — *Kuv.* Kohtalon k. Itserakkauteni sai ankaran k:ksen.

kolhi|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** iskeä useasti jllak tylsällä, tav. raskaalla esineellä, hakata, mukiloida, kurikoida. | Miestä k:ttiin pahanpäiväisesti pyssynperällä. K. jku rammaksi. Tappelijat k:vat toisiaan. Otus k:taan kangella kuoliaaksi. **2.** kolautella jhk, ruhjoa. | Huonekaluja ei saa k. ovenpieliin. K:ttu astia. Hedelmien ja juureksien toisiinsa k:minen aiheuttaa pahenemista. K. kasvonsa verille. Koskien kivet k:vat uitettavia tukkeja. — *Kuv.* Kohtalon k:ma ihminen. Ankara aika k:i meitä kaikkia.

kolhiutu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* kolhiintua[1*]) < ed. 2. | Emaljipinta k:u hyvin helposti. Pilalle k:nut esine. Pudotessaan omenat usein k:vat. Koko ruumiini on kipeä ja naarmuille k:nut.

kolhiutum|a[13] *s.* kolhiutunut kohta, ruhjoutuma. | Posliiniastiain k:at. Pintaan muodostuu säröjä ja k:ia.

kolho[1] *deskr.s.* ja *a.* kookkaasta, kömpelöstä, järeätekoisesta esineestä t. ihmisestä; myös: taitamaton, raaka, tökerösti käyttäytyvä henkilö, tolvana, tollo, grobiaani. | Piipun k. Hontelo, pitkäraajainen pojan k. Saapask:t. K. puulaatikko. — Hän on esiintymisessään aina samanlainen k. -**mai|nen**[63] *kalt.a.* K:set jäsenet ja kömpelöt liikkeet.

kolhoosi[6] *s.* neuvostovenäläinen usean talonpoikaisperheen muodostama kommunistinen yhteistalous, kollektiivi. -**järjestelmä** *s.* Siirtyä k:än. -**talonpoika** *s.* -**tila** *s.*

kolhu[1] *s.* kolhaus; vrt. kohlu. | Monet k:t kokenut astia. Suojella k:ilta. Kostaa saamansa k:t. — *Kuv.* Kokea k:ja elämässään. Kovan onnen k.

koli[4] *s. kans.* kivihiili.

koli|a[17] *v. ark.* leikata tyynni (tukka, karva tms.). | -- tukka oli k:ttu melkein päänahkaa myöten PAKK.

koliaiset[63] *s. mon. kans.* viimeisen riihenpuinnin jälkeen pidetty juhla. — *Yhd.* parttenk.

kolibakteeri *s.* suolistossa ym. esiintyviä sauvabakteereja.

kolibri[6] *s.* K:t 'Trochilidae, vars. Amerikan troopillisissa osissa eläviä pieniä, loistavan värisiä lintuja'. -**lintu** *s.*

koliikki[6*] *s. lääk.* suolen kouristusmaisen supistumisen aiheuttama ankara kipu, vatsanpuru; *syn.* ähky. -**mai|nen**[63] *kalt.a.* K:sia kipuja. -**tipat** *s. mon. farm.*

koliini[6] *s.* eräs mm. maksassa elintoimintoja säätelevänä esiintyvä emäs.
koliitti[6*] *s. lääk.* paksusuolen tulehdus.
kolik|ko[2*] *s.* (isohko, us. vähäarvoinen) metalliraha, lantti; myös yleisemmin rahasta. | Kirkas markan k. Taskussa on muutamia k:oita. — Panna viimeiset k:konsa menemään. Selaiseen eivät nämä k:ot riitä. — *Yhd.* hopea-, kulta-, kuparik.
1. **kolin|a**[14] *teonn.* < kolista. | Askelten k. Pyörien, rattaiden k. Pitää, aiheuttaa kovaa k:aa. Eteisestä kuului k:aa ja puhetta. Välttää k:aa. — *Kuv. kans.* riitelystä, panettelevista puheista, mainittavista tapahtumista yms. | Jos vielä saa isä tietää tämän, niin siitäpä k:at käy LEINONEN. Siinä kylässä ei ollut miesmuistiin sattunut mitään k:oita KOJO.
2. **kolina**[14] *s. ark.* hajuvesi väkijuomana. **-juoppo** *s.* **-viina** *s.* K:n uhreja.
kolin kolia, kolin kolin *onom.adv.* (myös ◡) kolisten, kopisten; nurin niskoin, suin päin. | Pudota k. kolia lattialle. Tultiin k. kolin mäkeä alas. Lensin k. kolia ojaan. Tukit menevät koskesta k. kolia.
kolipää[1] **1.** *s.* paljas, kalju pää. **2.** *a.* paljas-, kaljupäinen. | - - kirjavalla kissalla, / k:llä koiralla KR. — *S:sesti.* Vaikea on k:n kanssa tukkanuottaa **vetää** SL.
kolis|ta[11] *onom.v.* kolkkaa, jyskiä. | K:evat, kolajavat pyörät. Rattaat k:evat tiellä 'kulkevat kolisten'. Juna tulee k:ten. Keppi k:ee lattiaan. Palkit k:evat askelten alla. Tuoli kaatui kovasti k:ten. Pitää k:evaa ääntä. Kaikki käy äänettömästi, k:ematta. Tynnyri kolajaa alas portaita. Joku k:ee [= kolistelee] portaissa. — *Yksipers.* Kaikkialla ympärillämme k:i ja jyrisi.
kolista|a[2] *kaus.v.* (< ed.) kalistaa, kolkuttaa, kopistaa, jyskyttää. | K. astioita, tuoleja. K. oveen, ikkunaan. K. jku hereille. Käydä k:massa tuhat piipustaan. K. laatikko tyhjäksi. Miehet tulla k:vat sisään.
kolistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | K. portaissa. Ajaa k:len. K. päästäkseen sisään. Jku k:ee kaapilla. K. lumi saappaistaan. K. astioita. Soutaa airoja k:ematta. Jku kulkea k:ee käytävässä. K. talon väki hereille. Älä k:e päätäsi orsiin! - - anoppi ajatteleisi / vihoissasi viskelevän, / kiukuissa k:evan KAL.
kolisutta|a[2*] *kaus.v.* < kolista. | Tuuli k:a luukkuja.
kolja[11] *s.* Gadus aeglefinus, turskan sukuinen merikala, hyyssä.
koljatti[5*] *s. ark.* (*rinn.* goljatti) isokokoinen ja väkevä olento (tav. mies), hongankolistaja. | Oli talossa viisi vankkaa veljestä, yksi aina nelikyynäräinen k. PAULAH.
1. **koljo**[1] *s.* **1.** *myt.* tauteja aiheuttava henki, paha haltija. **2.** jättimäinen olento; vrt. koljatti. | Suuri miehen k.
2. **koljo**[1] *a. harv.* kolea, kolkko. | K. yö KIVI, MERIL.
koljotta|a[2*] *deskr.v.* näkyä, loistaa paljaana, aukeana. | Vaaran laki k:a metsättömänä.
kolkah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Rattaat k:televat tiellä.
kolkah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kolkkaa. | Airot k:tavat silloin tällöin. Lehmän kello k:taa. Kepin k:dus lattiaan.
1. **kolk|ata**[35*] *v.* iskeä tylsällä aseella; lyödä kuoliaaksi, tappaa. | K. nuijalla kalaa [ohuen jään läpi]. K. jkta päähän. - - lyöä lasta armotonta, / k. kovaosaista KANT. K. otus kuoliaaksi. K. lintu kepillä. Kontion k:kaat sinä vielä joskus LEINO. — Myös tylppäkärkisellä nuolella ampumisesta. | K. oravia. Milloin tahansa olisi Jorma saanut sen [jäniksen] nuolella makuukseensa k:atuksi AHO. Oisi akka ammuttava, / koukkuleuka k:attava KAL.
2. **kolk|ata**[35*] *v.* = kolkkaa. | - - kärryt k:kasivat aivan lähellä PAKK. - - ja airot sillä kohdalla niin somasti k:kasivat KAUPPISH. - - isäin käsivarsta k:kasi torppien luvissa LINN.
kolke[78*] *onom.s.* kolkkina, kolahtelu, kopina; vrt. kolkkaa. | Kirveen, varstan k. Kuuluu airojen k:tta. Rattaiden k. Myllyn yksitoikkoinen k. Ilo siinä, kussa nuoret, sauvan k., kussa vanhat SL.
kolkehtia[17*] *v.* pitää (vähäistä) kolketta. | - - alkoivat kajakkaassa ilmassa k. soutavat airot HAARLA.
1. **kolk|ka**[11*] *s.* kulmaus, nurkka (sisältäpäin); loukko, soppi, sopukka. | Huivin, purjeen k. Istua penkin k:alla. Pärepihti uunin k:alla. Huoneen k. Tutkia rakennuksen joka k. Laivan perimmäisessä k:assa. — *Erik.* paikasta, alueesta: nurkkaus, perukka, kulmakunta, syrjäseutu, etäinen loukko, maanääri. | Syrjäinen, kaukainen k. Vainion, niityn k. Tässä etäisessä maan k:assa. Joka k:alta saapuu väkeä. Maamme lounaisin k. Koluta pitäjän kaikki k:at. Euroopan levottomin k. K. Jäämeren rantaa. Rauhallinen maaseudun k. Maailman kaikilta k:ilta. — Heraldiikassa: kilven oikeaan yläkulmaan sijoitettu pienoiskilpi. — *Kuv.* Kätkeä suru sydämensä k:kaan. Niin kuin jossain tajunsa k:assa hän oli tavallaan onnellinenkin SILL. — *Yhd.* kaakkois-, luoteis-, pohjoisk.; maailman-, maank.
2. **kolk|ka**[11*] *s.* **1.** tylppäpäinen nuoli; vrt. vasama. **2.** nuijamainen iskuase, jolla pyydetään kaloja (mateita) läpinäkyvään jäähän lyömällä. | Käydä k:alla 'pyytämässä kolkkakalaa'. **3.** = kolkkapoika 2.
3. **kolkka**[11*] *a. murt.* kolakka, kolkko, synkeä. | K. ilma. K. muoto KIVI.
kolkk|aa[2*] *onom.v.* (*rinn.* kolkata) kolista, kolahdella, kopista, kapsaa. | K:avat airot. K:avin askelin. Lattiapalkit k:avat. Sauva k:i kiviin. Joku k:aa ullakolla. Kuuluu myllyn tasainen k:aminen. Hei, kulkuset ne helisee / ja jalas alla k:aa MANN.
-kolkkainen[63] *poss.a.* < 1. kolkka. | Kaksi-, kolmik.
kolkka|kala *s.* kolkkaamalla pyydetty kala, hamarakala. | Olla k:kalassa 'kaloja kolkkaamassa'. **-kalastus** *s.* kalojen pyynti jäähän iskemällä, kolkalla käynti. **-mies** *s. kansat.* jousellametsästäjän apulainen, joka mm. nouti ammutut nuolet. **-poika** *s.* **1.** vrt. ed. **2.** nuorimman ikäluokan partiopoika.

1. **kolkkaus**[64] *teonn.* (< 1. kolkata) kolkkaaminen.

2. **kolkkaus**[64] *s.* nurkkaus, kulmaus, soppi; vrt. 1. kolkka. | Pihamaan perimmäinen k. Kolmen pitäjän rajak.

1. **kolk|kia**[17*] *frekv.v.* -kina[14] *teonn.* < 1. kolkata. | Oh mun Kirsti piikaseni, / mitä k:it niin kovasti KANT. Mutta Paavo tulikin yöllä ja k:ki kuoliaaksi koko nuotiolla nukkuvan joukon PAULAH.

2. **kolkki|a**[17*] *frekv.v.* -na[14] *teonn.* < kolkkaa, 2. kolkata. | Varstan, sauvan k:na.

kolk|ko[1*] *a.* -osti *adv.* -kous[65] *omin.* synkän, ilottoman, kalsean vaikutuksen tekevä, pelottavan karu t. autio. | K. korpi, seutu. K. huone, kammio. K:kojen seinien, muurien sisällä. Ympäristö on yksitoikkoinen ja k. K:ot kallioiset rannat. Maiseman k:kous on mieltä ahdistava. Edessämme on k. taival. K. syksyinen taivas. K. ilta, yö. K:ot sateiset ilmat. Tuuli puhaltaa k:osti. K., hämärä valaistus. K. ääni, ulvonta, sointu. Nauraa k:osti. K:on näköinen. On k:koa olla yksin rajuilmassa autiolla taipalella. Kävi niin k:osti, että - -. Jk tuntuu k:olta, tekee k:on vaikutuksen. K. hiljaisuus, tyhjyys. K:ot aavistukset painavat mieltä. K. havainto, muisto. Kuolema on k. vieras. K. kohtalo. - - jo lapsena k:koudess' elämän / oli jäätynyt kyynelkin *CAJ. Lapin Kouta, k. miesi LEINO.

kolkku|a[1*] *onom.v.* kolkkaa, kolahdella. | Permantopalkit k:vat. Kehdon jalasten k:minen. Pää k:u kattoon.

kolkonlai|nen[63] *a.* K:set ilmat. Huoneessa oli k:sta.

kolk|ota[34*] *v.* tulla kolko(mma)ksi. | Ilma k:konee.

kolkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kolkuttaa. | K. ovea, oven takana. Seppä k:telee alasintaan. Kävellä k. pitkin lattiaa. — *Kuv.* K. jkn sydäntä. Omantunnon k:telu.

kolkutin[56*] *s.* ovessa t. portissa (t. sen pielessä) oleva laite, jota sisäänpyrkijä kolkuttaa. — *Yhd.* oven-, portink.

kolkut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* lyödä niin että syntyy kolketta; pitää kolkkavaa ääntä; koputtaa, paukuttaa. | K. ovea, oveen. K. kepillä jhk. Varstain k:us. Kuuluu k:usta. Portilla k:etaan. Vene k:taa rantakiviin. Moottori k:taa 'nakuttaa'. Sydän alkaa k. 'tykyttää kuuluvasti'. — *Kuv.* K. jkn sydäntä. Hätä alkoi jo k. ovella. K. yhteiskunnan omaatuntoa. Omatunto rupeaa k:tamaan. Uusi sukupolvi k:taa historian oveen KOSKENN.

kollageeni[4] *s.* valkuaisaineita, joita on eläinruumiin sidekudoksissa, rustoissa, luissa ym.

kollapsi[6] *s. lääk.* äkillisen verenkiertohäiriön aiheuttama heikkoudentila, äkkiheikontuminen, voipumus, lysähdys.

kollationoida[18] *v.* tarkistaa jäljennetty kirjoitus vertaamalla alkuperäiseen, vars. siten, että toinen henkilö lukee toista, toinen seuraa toista tekstiä.

kollega[15] *s.* **1.** (jkn kanssa) samalla työalalla toimiva, virkaveli, -toveri. | Neuvotella k:nsa kanssa. Maaseudulla asuvat k:t. Maassamme vieraileva ruotsalainen k. **2.** varhemmin alemmanasteisten vakinaisten oppikoulunopettajien nimitys (nyk. nuorempi lehtori). | Latinan k. **-n|virka** *s.*

kollegiaalijärjestelmä *s.* tuomioistuimissa ja virastoissa ym. käytetty menettely, jossa päätökset tehdään jäsenten äänestyslausuntojen perusteella;)(toimistojärjestelmä; vrt. kolleginen.

kollegiaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** = kolleginen. **2.** virkaveljellinen, -toverillinen.

kollegi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* virastosta t. esim. monijäsenisestä toimielimestä, jossa useat jäsenet yhdessä ottavat osaa päätösten tekoon, tav. äänestämällä. | K. virasto, tuomioistuin. Työskentely, käsittelytapa on k. K. järjestelmä. K:sesti järjestetty, toimiva. Päättää k:sesti.

kollegio[3] *s.* **1.** kolleginen virasto; tällaisen viraston t. elimen istunto t. istunnossa oleva jäsenistö. — *Yhd.* inspehtori-, kardinaali-, opettajak. **2.** *hist.* Ruotsi-Suomessa 1600-luvulla järjestettyjen ministeriöitä vastaavien hallintovirastojen nimitys; myös eräiden ylihallituksien yms. virastojen nimitys. — *Yhd.* amiraliteetti-, kamari-, kanslia-, sota-, valtakunnank.; oikeus-, vuorik.

kollehta[15*] *s.* (*rinn.* kollekta[15]) jumalanpalveluksessa alttarilta ennen epistolatekstiä luettava kirkkorukous. **-rukous** *s.*

kollektiivi[4] *s.* **1.** työskentelyn, elämisen ja tuoton yhteisyyteen perustuva ryhmittymä, yhteisö; *erik.* Neuvostoliiton talonpoikain kommunistinen talousyhteisö, kolhoosi. **2.** *kiel.* kollektiivinen substantiivi, kollektiivisana.

kollektiivi|johdin *s. kiel.* johdin, jolla muodostetaan kollektiivi- l. ryhmäsanoja. **-laji** *s. kasv.* laji, jossa voidaan erottaa useita läheisiä alalajeja, pää-, ryhmälaji. **-maatila** *s.* Neuvostovenäläinen k.

kollektiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* useiden henkilöiden, esineiden tm. ryhmää koskeva, sen käsittävä t. siitä lähtöisin oleva, useiden muodostama, yhteis-, joukko-, ryhmä-. | K. esiintyminen. K. järjestelmä. K. sopimus, nootti, pakote. K. omistus, talous. K:set toimenpiteet. Olla k:sesti vastuussa jstak. K:sten jäsenten eli seurojen muodostama liitto. Laivan omistajia sanotaan k:seksi isännistöksi. Kansanrunoja pidetään k:sena runoutena. K. historiankäsitys 'se käsitys, että historian tapahtumissa joukoilla ja joukkoilmiöillä on määräävä asema, kollektivismi'. — *Kiel.* K. substantiivi 'substantiivi, joka ilmaisee usean yksilön muodostamaa ryhmää, ryhmännimi, ryhmä-, kollektiivisana'; esim. väki, laivue, pensaikko. K:sen subjektin predikaatti on tavallisesti yksiköllinen. Johdin *-sto* ilmaisee k:suutta.

kollektiivi|prokuura *s. liik.* yhteisprokuura. **-rikos** *s. lak.* useiden rikosten sarja kokonaisuutena, yhdysrikos. **-sana** *s. kiel.* ks. kollektiivinen. **-sopimus** *s.* joukkosopimus. **-talo** *s.* asuintalo, jossa on vuokralaisten käytössä yhteinen ruokala ym. **-talous** *s.* kommunistisesti hoidettu

talous, yhteistalous. **-tila** *s.* kolhoosi, kollektiivi.

kollektivismi[4] *s.* **1.** aatesuunta, joka hylkää yksityisomistuksen ja vaatii tuotannon järjestämistä yhteisomistuksen pohjalle. **2.** kollektiivinen historiankäsitys.

kollektivisti[4] *s.* **1.** kollektivismin kannattaja. **2.** kollektiiviin kuuluva henkilö. **-nen**[63] *a.* kollektivismia kannattava; kollektivoitu. | K. oppi. K. nuoriso, puolue, K. yhteiskunta. — K. [= kollektiivinen] historiankäsitys.

kollektivoi|da[18] *v.* (*rinn.* kollektivisoida[18]) -nti[4*] *teonn.* tehdä kollektiiviseksi, järjestää yhteisomistusjärjestelmän pohjalle. | K:tu maatalous. Maan k:minen.

kollektori[6] *s.* **1.** *sähk.* dynamon t. moottorin virrankokooja, kommutaattori. **2.** *fys.* kokoojalinssi. **-lamelli** *s.* **-moottori** *s.*

kolleri[5] *s. tekn.* tav. kivisten t. teräksisten tahkomaisten telojen avulla painaen ja hiertäen rouhiva ja jauhava laite; vrt. seur. **-mylly** *s.* mylly, jossa alustalla vierii kaksi raskasta telaa ja jossa hienonnetaan eril. aineita (hiekkaa, savea, paperimassaa yms.), mokka-, viertomylly.

1. **kolli**[4] *s.* uroskissa.

2. **kolli**[4] *s.* kuljetus- t. matkatavarayksikkö (laukku, käärö, laatikko, pakkaus jne.). | 8 k:a rahtitavaraa. — *Yhd.* tavarak.

kollikissa *s.* = 1. kolli. | Vanha harmaa k. Tässä istumme revittyinä, rupisina, silmäpuolina kuin k:t maaliskuussa KIVI.

kolli|luku *s.* Rahti suoritetaan k:luvun mukaan.

kollimaatio|akseli *s. fys.* (kaukoputken) optinen akseli. **-viiva** *s. fys.* kaukoputken objektiivin optisen keskipisteen ja hiusristikon yhdysviiva. **-virhe** *s. fys.* kollimaatioviivan asentovirhe.

kollimaattori[6] *s. fys.* kollimaatiovirheen määritykseen käytetty koje; eräisiin valo-opillisiin kojeisiin kuuluva linssiyhdistelmä, joka taittaa valoisasta kappaleesta tulevat valonsäteet yhdensuuntaisiksi.

kollisio[3] *s.* (yhteen)törmäys, yhteensattuma; vastakkain sattuminen, ristiriita. | Junien k. — Velvollisuuksien k.

kollo[1] *s.* ja *a. halv.* sivistymätön, tollo, moukka(mainen), houkka; vrt. kolho. | Tyhmä k. Sen k:t, kun ei niiltä saa yötänsäkään rauhassa nukkua, - - murisi nimismies ylös kömpiessään PÄIVÄR. Kuuletteko, k:t, nostakaa reki tielle ja hevoset hangesta! AHO. Etpä, poikaparka, näy tietävän eroa siinä, mikä on herra, mikä k. K.KAJANDER. — K. mies.

kollodium[7] *s. kem. lääk.* (*rinn.* kollodi[5]) nitroselluloosan alkoholi-eetteriliuos, jota käytetään mm. tekosilkin, valokuvauspaperin ja -filmin valmistukseen sekä haavojen hoitoon. **-liuos** *s.* **-selluloosa** *s.* = kollodiumvilla. **-side** *s.* **-silkki** *s.* nitroselluloosasta valmistettu tekosilkki. **-villa** *s.* (vähän nitrattu) nitroselluloosa, kollodiumselluloosa.

kolloidaalinen[63] *a.* = kolloidinen.

kolloidi[4] *s. kem.* hyytelöimäisessä tilassa oleva, pienistä hiukkasista koostuva aine; *syn.* jälä. | K:t ovat väliaineensa ja hiukkastensa laadun mukaan joko suspensioita, emulsioita tai sooleja taikka geeleja. K:t eroavat varsinaisista liuoksista siinä, että hiukkasten koko on suuri, kun taas liuoksissa on kysymys joko molekyyleistä tai ioneista. **-aine** *s.* **-hiukkanen** *s.* **-kemia** *s.* aineen kolloidista jakautumistilaa tutkiva kemian haara. **-liuos** *s.*

kolloidi|nen[63] *a. kem.* hyytelömäisessä, liimamaisessa tilassa oleva, kolloidi-; tällaista tilaa koskeva, siihen kuuluva. | K. aine, liuos. Aineen k. tila. K:sesti liuenneet aineet. Selluloosan k:set ominaisuudet. K:sta suuruusluokkaa olevia hiukkasia.

kolloiditila *s.* vrt. kolloidi. | Metallien saattaminen k:an.

kollomai|nen[63] *halt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.*

kollos[71] *s. murt.* jono toisiinsa sidottuja ajoneuvottomia poroja.

kollos|taa[2] *v. murt.* muodostaa kollos. | - - kuin helminauhoja talutetaan k:tettuja poroparvia tokkapaikkoihin E.ILMARI.

kollot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Itkeä k. Isoääninen k:telu.

kollot|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* tav. itkeä-verbin yhteydessä: ääneensä itkeä, vollottaa. | Itkeä k. Itkun k:us. Lapsi rupesi itkeä k:tamaan. - - mutta älä itke ja k:a HAARLA. - - ja lähti juoksun tahdissa k:taen laputtamaan kotiin SILL.

kolmanneksittain *adv.* kolmannes kerrallaan. | Apuraha maksetaan k.

kolmannenlai|nen[63] *a.* jtak kolmatta lajia t. laatua oleva; vrt. toisenlainen. | On vielä k:siakin ihmisiä.

kolmanne|s[64] *s.* (*perusl.*) (jnk kokonaisuuden) kolmasosa, merkitään 1/3. | Lainan toinen k. K. maan pinta-alasta. K. vuosisataa. Lukumäärä supistui kahteen k:kseen. Kartion tilavuus on pohjan ja korkeuden tulon k.

kolmannesti *adv.* kolmannen kerran, kolmatta kertaa. | Heräs Vorna k.: / "Jäseneni jäykät ovat" LEINO. Vaan kun repo k. kysyi samaa asiaa, sanoa puhalsi kontio lopulta: "Pohjoisesta!" KS.

kolmansi[75] *järjestysl. harv.* = seur. | - - yksi puinen, toinen luinen, / k. kivinen linna KAL. Yks kevään riemu / ja toinen kesän / ja k. korkean, selkeän sykysyn riemu LEINO.

kolma|s[75] *järjestysl.;* merkitään 3:s (3.) t. III. **1.** varsin. merk. | K. rivi, osasto, säkeistö, näytös, pykälä, kohta. K. kerta. K:nnella ikävuodella. K. käsittely. Joka k:ntena päivänä. Eduskunta kokoontui k:nsille valtiopäiville. Kuningas Juhana III. K:nteen ja neljänteen polveen. Luvun k. potenssi. Yksikön 3. persoona. Ensiksi - -, toiseksi - - ja k:nneksi - -. Viipyä jssak k:tta viikkoa 'enemmän kuin kaksi viikkoa'. Hän käy k:tta kymmentä 'on yli kahdenkymmenen (vuoden)'. K:tta sataa (myös ◡) markkaa. K:tta osaa [= kolmannesta] isompi. — K. kerta toden sanoo SL. Ei kaksi k:nnetta SL. Kahden kauppa, k:nnen korvapuusti SL. Hän juoksi pää k:ntena jalkana [= niin nopeasti kuin suinkin] eteenpäin J. FINNE. [Mies] kieri nyt alas nurin niskoin, pää k:ntena jalkana TIITUS. **2.** arvoasemasta, etusijasta. | Luokan k. oppilas. K. palkinto. Tulla

k:nneksi. Jäädä k:nnelle sijalle. K:nnen luokan [= heikko] näyttelijä. **3.** eräissä vakiintuneissa ilmauksissa. | K:nteen säätyyn kuului Ranskassa muu väestö paitsi aateliset ja papit. Sanomalehdistöä sanotaan k:nneksi valtiomahdiksi. K. tasavalta 'Ranska v:n 1870 jälkeen'. K. valtakunta 'kansallissosialistinen Saksan valtakunta'. Käyttää kuulustelussa k:tta astetta 'ankarinta menetelmää, kidutusta'. — *Lak.* K. mies, henkilö 'henkilö, joka ei ole sopijapuoli, mutta jonka oikeudet jollakin tavoin koskettavat sopimusta t. muuta oikeussuhdetta'. **4.** nyk. melko *harv.* Yksi-, kaksi- jne. k:tta '21, 22'. Viidelläk:tta pennillä.

kolmas|kertainen *a.* kolmatta kertaa tapahtuva, tapahtunut. | K. varkaus. **-kymmenes**[84] *järjestysl.* Kuukauden k. päivä. Ennen kolmattakymmenettä päivää sen jälkeen, jona päätös annettiin. **-luokkainen** *a.* kolmanteen (hyvyys)luokkaan kuuluva. | K. voi. **-luokkalainen** *s.* kolmannen luokan oppilas. **-osa**[55] *s.* (myös ⌒) kolmannes. | Kaksi k:a jäsenistä oli saapuvilla. K. hintaa suoritetaan heti. Tulos jäi k:a t. kolmattaosaa pienemmäksi. **-osastolainen** *s.* kolmannen osaston oppilas, kolmanteen osastoon kuuluva. **-sadas**[84] *järjestysl.* **-talvi** *a.* (us. *s:sesti*) hevosesta: kolmivuotias. | - - ja k. tallin edessä tallaa aisoissa ja kulkussissa KILPI.

kolmasti *adv.* = kolmesti.

kolmastoista *järjestysl.* Perjantaina kolmantenatoista päivänä marraskuuta.

kolme[9] (mon. [8]) *perusl.;* merkitään 3, joskus III. **1.** lukumäärästä. | K. kertaa. K. päivää. K. veljestä. Ostaa k:lla markalla. K:n miehen voimalla. Kaikki k. lähtivät. Pari k. viikkoa sitten. K:n neljän päivän päästä. K:n tien risteys. Työ tapahtuu k:ssa vaiheessa. K:n vallan sopimus. Matkaa ei ole täyttä k:a kilometriä. K:n hehtaarin ala. K:n tuuman naula 'kolmituumainen'. Iloinen kuin k:n markan hevonen SP. K:n markan suutari tekee kuuden markan vahingon SL. K:n kortin heitto 'eräs korttipeli'. K. neljännestä. K:t sukat jalassa. Asia oli kolmissa käräjissä. Kääntää jk kolmin kerroin. Työnsimme kolmissa miehin. Tuhat markkaa k:en mieheen 'tasan kolmelle miehelle'. Puhuimme asiasta k:n kesken. Hakata k:ksi 'kolmeen osaan'. Poikki k:sta kohti, kohtaa. **2.** numerosta yms. | Laskea k:en. Kaksikymmentä k. (myös ◡). Kello on k. Kellon käydessä k:a. Puoli k:n aikaan. Viivyimme k:en. Saapua k:n [= kello kolmen] junassa. K:n merkki, numero.

kolme- ks. kolmi-.

kolmekymmentä *perusl.* K. astetta. K. vuotta täyttänyt. Kolmenkymmenen (vuoden) ikäinen. Rangaistakoon kolmellakymmenellä päiväsakolla. Hän on JO kolmissakymmenissä 'suunnilleen 30 vuoden ikäinen'. K. yksi (myös ◡).

kolmen *adv.* kolme yhdessä, kolmen kesken, kolmin, kolmisin, kolmestaan, kolmistaan. | He olivat nyt k. LINN.

kolmen|hintainen *a.* Teosta on saatavana k:hintaisena 'kolmea eri hintaluokkaa'. **-kertai|nen** *a.* = kolminkertainen. | K. lanka. Hinta on kohonnut k:seksi. Kappale saa k:sen nopeuden. **-keski|nen** *a.* K:set neuvottelut. **-laatui|nen** *a.* Tiiviytensä perusteella erotetaan k:sia tiiliä. **-lai|nen**[63] *a.* Tulos saadaan käyttämällä k:sia aineksia. Puolisoilla on k:sta omaisuutta: erikseen kummankin omaa sekä yhteistä. Teosta on saatavana k:sessa asussa. Kojetta voidaan käyttää k:seen tarkoitukseen.

kolmesataa *perusl.* Myydä kolmestasadasta markasta. Kolmensadan vuoden aika. Lukumäärä nousee kolmeensataan, yli kolmensadan. Kolmellasadalla tuhannella markalla.

kolmesta(an *adv.* (ei aina noudata subj:n pers:aa) kolmen, kolmistaan. | Lapset jäävät k. kotiin SILL.

kolmesti *adv.* (*rinn.* kolmasti) kolme kertaa. | Kello löi k. K. päivässä. Oli k. naimisissa. K. muutettu huone. Liike on suoritettava vähintään k. - - ennen kuin kukko laulaa, sinä k. minut kiellät UT.

kolmetoista *perusl.* Kolmellatoista markalla. Poika on kolmentoista (vuoden) ikäinen. Ei ole vielä kolmeatoista täyttänyt. K. on onnettomuuden luku.

kolmetuhatta *perusl.* myös ⌒. | K. henkeä. Määrä nousee kolmeentuhanteen. Arvioida kolmeksituhanneksi.

kolmi- perusl:a kolme vastaava yhd:ojen alkuosa, esim. kolmiluku, kolmiviikkoinen, kolmikymmenvuotinen (*harv.* kolmeviikkoinen, kolmekymmenvuotinen) ; sen sijaan yl. kolmekymmentäkolme-, satakolmevuotinen.

kolmia [-a'] *adv.* kolmeen osaan, kolmeksi; vrt. kahtia. | Katketa, jakaantua k. Järvi jakaa pitäjän k. **-jako** *s.* vrt. kolmijako. | Kulman k. Valtiovallan k.: lainsäädäntä-, toimeenpano- ja tuomiovalta.

kolmiakselinen *a.* K. vaunu.

kolmiall|a, -e *adv.* kolmella taholla, suunnalla. | Talon maat ovat k. Vedet juoksevat k:e.

kolmi|apila(s) *s.* kolmilehdykkäinen apilanlehti(kuvio). | Pyörylöitä ja k:apiloita. — *Kuv.* He ovat iloinen k. 'toveri- tms. kolmikko'. **-askelinen** *a.* K. vauhti. **-asteinen** *a.* K. säätökytkin. K. vaihtelu, nousu. **-emäksi|nen** *a. kem.* Happoa sanotaan k:seksi, kun sen molekyyli pystyy neutralisoimaan kolme atomia yhdenarvoista emästä. **-haarai|nen** *a.* -suus *omin.* K. kynttilä, uistimenkoukku, putki, oksa. K:set sarvet. K. järvi. **-haarakynttilä** *s.* **-hampainen** *a.* **-hanka** *s.* kolmihankainen vene. | Talonpojat istuutuivat teljoille, ja k. solui virtaan IVALO. **-hankainen** *a.* jossa on kolmet hangat. | K. vene. **-henkinen** *a.* johon kuuluu kolme henkilöä. | K. perhe, seurue. K. toimikunta. **-heteinen** *a.* K. kukka. K. paju. **-huippuinen** *a.* K. tunturi. **-huoneinen** *a.* K. rakennus. K. asunto. **--ikkunainen** *a.* K. huone. **--iskuinen** *a.* K. säe, tahti.

kolmi|jako *s.* kolmeen osaan, kolmia jakaantuminen t. jakaminen. | Valtion toimikunnan k. Historiallisen ajan tunnettu k. Ihmisolennon k. ruumiiseen, henkeen ja sieluun. Sakot menivät ennen k:jakoon kuninkaan, kihlakunnan ja asianomistajan kesken. **-jakoi|nen** *a.*

-suus *omin.* kolmeen osaan (haaraan, jaksoon tms.) jakautuva. | K. silta. Lintujen k:set jalat. K. vuoroviljely. Rakenteen k:suus. — *Mus.* K. tahtilaji, rytmi, esim. valssi-, 3/8-rytmi. K. iskuala. **-jakoviljely(s)** *s. maat.* kolmivuotisiin jaksoihin jakautuva vuoroviljely. **-jaksoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. teos. Kuului k. vihellys. **-jal|ka** *s.* kolmen jalan varassa seisova rakenne: kolmijalkainen esine, teline, jalusta tms., *erik.* pannunjalka. | Valokuvauskoneen k. Keittää k:alla. Hän teki lastuista tulen kamarin pesän suuhun k:an alle SILL. **-jalkai|nen** *a.* K. jakkara, pöytä, teline. Keittää jtak k:sessa pannussa. K. konekiväärin jalusta. **-jatkoinen** *a.* K. pöytä. **-johtiminen** *a.* K. kaapeli, johto. **-johto** *s. sähk.* kolmijohtiminen johto. **-johtojärjestelmä** *s. sähk.* johtojärjestelmä, jossa on kaksi äärijohdinta ja niillä yhteinen nollajohdin. **-jono** *s. sot. voim.* kolmen rinnakkaisjonon muodostama rivistö; vrt. kolmirivi. | Järjestäytyä k:on. Ratsuväki ylittää joen k:ssa. **-jonoinen** *a.* K. tie 'tie, jota voi ajaa kolme ajoneuvoa rinnan'. K. liikenne. **-jäseninen** *a.* K. toimikunta. **-kaarinen** *a.* K. rautatiesilta. **-kammioinen** *a.* K. kanavan sulku. **-kannassa** *adv. kans.* kolmisin. | Astua, kävellä k. -- sanomalehdessä, jota luettiin Viiolla k. PAKK. **-kanta** *s. kansat.* kolmen esineen muodostama kolmiomainen (taika)kuvio t. ryhmä. | Arvottaessa tehtiin seulalle leipäja hiilipalasesta sekä sormuksesta k. Patvaska ottaa kolme pientä kiveä, panee ne k:an maahan ja sen päälle riehtilän (paistinpannun) I.K.INHA. **-kantasopimus** *s.* kolmen valtion keskinen kauppasopimus. **-kantinen** *a.* K. laiva.

kolmikas[60*] *s.* **1.** *mus.* sävelkuvio, jossa kolmella sävelellä on sama kesto kuin muuten kahdella, trioli. **2.** *hist.* kolmen ruodun t. ratsutilan yhdessä asettama sotamies (Kaarle XII:n aikana). **-rykmentti** *s. hist.* kolmikkaista muodostettu täydennysrykmentti.

kolmi|kerroksinen *a.* K. rakennus. **-kielekkeinen** *a.* K. lippu, viiri. **-kielinen** *a.* **1.** vrt. kieli 3. | K. soitin. **2.** vrt. kieli 4. | K. henkilö. K. teksti, hakemisto. **-kiloinen** *a.* kolmen kilon painoinen. | K. hauki.

kolmikko[2*] *s.* kolmen henkilön, esineen, asian tms. muodostama ryhmä; vrt. trio. | Suurmiestemme tunnettu k.: Lönnrot, Snellman ja Runeberg. Suomalaisten keihäänheittäjäin voittoisa k. Vanha tuttu k. oli taas koossa. Kärkipään k. erottuu selvästi seuraavista. Maatalouden, teollisuuden ja kaupan muodostama k. Kiven teoksista tunnetuimmat ovat k. "Seitsemän veljestä", "Nummisuutarit" ja "Kihlaus". — *Yhd.* taiteilija-, teos-, toveri-, urheilija-, voittajak.

kolmi|kolkkahattu *s.* hattu, jonka lierit on käännetty kolmelle kulmalle. **-kolkkainen** *a.* K. pelto. K. purje. Päässä kaarlelaisten k. hattu. **-koukku** *s. kal.* kolmen koukun yhdistelmä. **-kuinen** *a.* kolmen kuukauden ikäinen. | K. lapsi. **-kulma** *s.* kolmikulmaiseksi taivutettu metallipuikko, jota käytetään mm. lyömäsoittimena, helistin, triangeli, kolmiorauta; joskus myös muusta kolmikulmaisesta esineestä. **-kulmainen** *a.* K. purje. K. alue. K. viila. Poikkileikkaus on k. **-kulmaliina** *s. lääk.* käsivarren tukemiseen ja sidoksen t. kääreen kiinnittämiseen käytetty kolmikulmainen kankaankappale, mitella. **-kuukauti|nen** *a.* kolmen kuukauden ikäinen; kolmen kuukauden pituinen. | K. tyttö. — K. matka. K. oleskelu ulkomailla. K:set kurssit.

kolmikymmen|kertainen *a.* -kertaisesti *adv.* **-vuotia|s** *a.* K. henkilö. Kuoli k:ana. **-vuotinen** *a.* K. sota v. 1618—1648. K. yhtämittainen työskentely.

kolmi|kyynäräinen *a.* K., harteikas mies. **-kärki** *s.* kolmikärkinen esine. | Kreikkalaisten merenjumalan valtikkana oli k. Sorvin k. pitää sorvattavaa kappaletta paikallaan. **-kärkinen** *a.* K. koukku, hanko. **-lai|ta** *a.* = seur. | K. vene. — *S:sesti.* Työnnälti venon vesille, / k:an lainehille KAL. **-laitainen** *a.* veneestä, jossa on kummassakin laidassa kolme lautaa. | K. soutuvene. **-laivainen** *a.* K. kirkko. **-lankainen** *a.* K. loimi, punos. K. piikkilankaaita. **-lehti** *s.* apilanlehden kaltainen, vars. gotiikan käyttämä (koriste)kuvio. **-lehtinen** *a.* K. emiö. K. varsi. **-liitto** *s.* kolmen valtakunnan välinen liitto(utuma), vars. 1. maailmansodan edellä voimassa ollut Saksan, Itävalta-Unkarin ja Italian liitto, trippelallianssi; vrt. kolmisopimus. **-liuskainen** *a.* K. lehti. **-loik|ka** *s. urh.* kilpailulaji, johon kuuluu kolme yhtäjaksoista hyppyä, vauhdillisessa kaikki, vauhdittomassa kaksi viimeistä yhdellä jalalla ponnistaen suoritettua. | K:assa saavutettiin hyviä tuloksia. **-loikkaaja** *s.* urheilija, jonka erikoisala on kolmiloikkaus. **-loikkaus** *s. urh.* = kolmiloikka. **-lokeroinen** *a.* K. laatikko. K. siemenkota. Käärmeen k. sydän: kaksi eteistä ja kammio. **-luku** *s.* jssak tietyssä yhteydessä esiintyvä luku (t. lukumäärä) kolme. | Pyhä k. Kansanrunoissa yleinen k. Kristillinen k. Jaottelussa on pidetty perustana k:a. Teoksen päähenkilöitä on tavallinen k. **-luokkainen** *a.* K. opisto, keskikoulu. **-masto** *a.* = seur. — *S:sesti* kolmimastoinen (purje)alus. **-mastoinen** *a.* K. purjelaiva, kuunari. **-mastolaiva** *s.* **-miehi|nen** *a.* K. toimikunta, joukko, ryhmä. Tehtävä uskottiin k:selle lähetystölle. **-moottorinen** *a.* **-muotoi|nen** *a.* Eräillä kasveilla on k:sia kukkia. Rikki esiintyy k:sena eli trimorfisena.

kolmin *adv.* = kolmen. | Lähdemme k., isä, äiti ja minä.

kolminainen[63] *a.* jota on kolme, kolmenlainen, kolmijakoinen. | Rangaistuksen tarkoitus on k. Adjektiivien vertailu on k.: positiivi, komparatiivi, superlatiivi. Jumalan k. persoona.

kolminaisuuden|päivä *s.* helluntain jälkeinen sunnuntai. | Kolmantena sunnuntaina k:päivästä t. kolmantena k:päivän jälkeisenä sunnuntaina. **-sunnuntai** *s.* = ed.

kolminaisuus[65] *s.* **1.** kolmenlaisuus; kolmiryhmä, kolmikko. | Sanan merkityksen k. Kolmen suurmiehemme muodostama k. **2.** *usk.* Jumalan kolmipersoonaisuus, kolmipersoonainen Jumala. | Pyhä k. **3.** *harv.* = kolminaisuudenpäivä.

kolminaisuus|oppi *s. usk.* kristillisen kirkon oppi Jumalan kolmesta persoonasta. **-virsi** *s.* pyhää kolminaisuutta ylistävä virsi.

kolmi|napainen *a. sähk.* K. kytkin. **-nappinen** *a.* K. takki. **-niitinen** *a.* K. kangas. **-nivelinen** *a.* K. varvas, tuntosarvi. K. korsi. K. kaarisilta.

kolmin|kerroin *adv.* par. ⌒. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* **1.** kolme kertaa niin suuri, lukuisa, voimakas jne. kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan. | K. määrä, maksu. K. suurennus. Levikki suureni k:seksi. Väkiluku on kasvanut lyhyessä ajassa k:seksi. Jk on k:sessa arvossa. Saada k. sato. Hinnat ovat k:set entisiin verrattuina. Sakko on suoritettava k:sena. **2.** jossa jtak on kolmin kerroin, kolmena kerroksena jne., joka esiintyy, tapahtuu, tekee jtak kolme kertaa. | K. alkusointu. K. seinä, pohja. Pehmikkeenä on k. kangas. K. köysi, lanka. K:selle silmukalle kierretty metallilanka. K. umpisolmu. Laitoksella on k. syy juhlan viettämiseen. Hän erehtyi väitteessään k:sesti. **-kertaist|aa** *v.* tehdä kolminkertaiseksi. | Teho on k:ettava. Maa on k:anut vientinsä. **-kertaistu|a** *pass.v.* < ed. | Väkiluku on k:nut. Jäsenmäärä on saatava k:maan.

kolmi|numeroinen *a.* K. luku. Suuret luvut on tapana jakaa lopusta alkaen k:numeroisiin ryhmiin. **-näytöksinen** *a.* K. kansannäytelmä.

kolmio[3] *s.* **1.** *geom.* kolmen suoran rajoittama (taso)kuvio, kolmisivuinen monikulmio. | K:n kanta, huippu, kärki, sivu, kulma, pinta-ala. Suorakulmainen, tasakylkinen, tasasivuinen k. K. ABC. — *Yhd.* keskus-, pallo-, tasok. **2.** yleisemmin, väljemmin: kolmen kärkipisteen (t. niiksi ajatellun pisteen) välinen kolmiomainen alue, kolmikulmainen levy t. esine. | Maastosta mitataan tasasivuisia k:ita. Teiden muodostama k. Asutusalue on laaja k., kärki etelää kohti. Helsingin—Hämeenlinnan—Turun k. Sijoittaa jotkin esineet k:on. — Punainen k. valkoisella pohjalla. Teräspuikosta väännetty k. Piirustuksessa apuna käytettävä k. — *Sähk.* Vaihekäämitykset kytketään joko tähteen tai k:on 'tähden t. kolmion muotoon'. — *Yhd.* piirustus-, pääty-, varotusk.; tiek.

kolmioi|da[18] *v. maanm.* -nti[4*] *teonn.* jakaa (alue) kiintopisteitä määrittämällä kartoitusmittauksia varten pisteiden välisten tähtäysviivojen rajoittamiin kolmioihin, suorittaa kolmiomittausta.

kolmio|ketju *s. maanm.* kolmiomittauksessa syntyvä perättäisten kolmioiden jono. **-kytkentä** *s. sähk.* vaihekäämityksien kytkeminen sarjaan kolmion muotoon. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. alue, niemeke. K. huivi, lippu. Kankaasta leikataan k:sia kappaleita. K. levy, lehti. K:sia täpliä. Pieni k. aukko. K:sesti kapeneva niemenkärki. **-mitannollinen** *a. mat.* trigonometrinen. **-mitanto** *s. mat.* trigonometria. **-mittaus** *s. maanm.* kartoitustöiden perustaksi tarvittavien, kolmioiden kärkinä olevien kiintopisteiden keskinäisen aseman määrittäminen ja etäisyyksien laskeminen näiden kolmioiden kulmien avulla. **-mittaustorni** *s.* kolmiomittauksen kiintopisteen kohdalle rakennettu havaintotorni.

kolmionmuotoi|nen *a.* tav. ⌒. | K. kuvio, alue. K. purje. Lumi poistetaan k:sella auralla.

kolmio|pinta *s.* Rakennuksen päädyn k. **-piste** *s. maanm.* kolmiomittauksen avulla määritetty kiintopiste. **-pääty** *s.* Kirkon k. **-rata** *s. urh.* kolmion muotoinen purjehdus- t. melontakilpailurata. **-rauta** *s.* = kolmikulma.

kolmi|osainen *a.* K. ikkuna, ovi. Rahtikirja on k. K. mahalaukku. K. jyrä, ongenvapa. K. teos, runoelma, näytelmä, maalaus, sarja. K. [= kolmesti päivässä tapahtuva] karjanruokinta. **-osastoinen** *a.* K. koulu. **-ottelu** *s. urh.* kolme urheilulajia (esim. jnk heiton, juoksun ja hypyn) käsittävä kilpailu, jossa pistemäärien summa ratkaisee kilpailijain järjestyksen.

kolmio|verkko *s. maanm.* kolmiomittauksessa syntyvien toisiinsa liittyvien kolmioiden muodostama verkko. **-viivoitin** *s.* kolmion muotoinen viivoitin.

kolmi|paikkainen *a.* K. ranskalainen tiedustelulentokone. **-paisuntakone** *s. tekn.* kolmisylinterinen paisuntahöyrykone, trippelikone. **-palstainen** *a.* K. sivu. **-piikki** *s.* Gasterosteus aculeatus, kolmipiikkinen rautakala. **-piikkinen** *a.* K. haarukka, hanko. K. rautakala. **-piippu** *s.* ase, jossa on kaksi haulipiippua ja luotipiippu; *syn.* drillinki. **-piippuinen** *a.* K. kivääri. K. valtamerilaiva. **-pyörä** *s.* kolmipyöräinen ajoneuvo. **-pyöräinen** *a.* K. vaunu. K. väkipyörä. **-päinen** *a.* Sadun k. hirviö. K. olkalihas. — Mökin k. karja. **-päiväi|nen** *a.* K. lapsi, karitsa. — K. taistelu. K. kokous, juhla. K:set häät, markkinat. — K. [= kolmena päivänä viikossa ilmestyvä] sanomalehti. Lehden k. painos. **-raiteinen** *a.* K. rata. **-rivi** *s. sot. voim.* kolmen peräkkäisen rivin muodostama rivistö; vrt. kolmijono. | Joukkue on k:ssä. **-rivi|nen** *a.* K. säkeistö, uutinen. Voimistelijat järjestyvät k:seen rintamaan. K. harmonikka 'jonka näppäimistö on kolmessa rivissä'. **-ruutuinen** *a.* K. ikkuna. **-ryhmä** *s.* kolmen ryhmä. **-satavuotias** *a.* K. puu. K. seurakunta.

kolmisen *indef.lukus. vaill.* arviolta, likimäärin kolme, kolmen verran. | Siitä on k. vuotta. K. kilometriä. Aloitetaan k. riviä alempaa. **-kymmentä, -sataa** *indef.lukus.* vrt. ed.

kolmisiipinen *a.* K. potkuri.

kolmisin *adv.* kolmen, kolme yhdessä, kolmen kesken. | Asua k. Lapset olivat k. kotona. Juteltiin k. Vieraat jäivät k. kamariin. He ovat syöneet k., Juha, Marja ja Kaisa AHO.

kolmi|sivuinen *a.* K. kartio, viila. K. kirjoitus, luettelo. **-sointu** *s.* **1.** *mus.* kolmen eri sävelen (perussävelen sekä sen terssin ja kvintin) muodostama sointu. — *Yhd.* duuri-, molli-, perusk. **2.** *kuv.* kolmen keskenään "sointuvan" värin yhdistelmä (esim. vihreä, violetti ja oranssi). **3.** kolminkertainen loppusointu. | [Runossa on] k. jokaisessa säkeistössä TARK. **-sointuharjoitus** *s.* **-sopimus** *s.* kolmen valtakunnan välinen liitto(utuma), vars. Englannin, Ranskan ja Venäjän v. 1907 tekemä. **-soppinen** *a.* kolminurkkainen. | Hyvä on pirtti

pikkuinenkin, kota k:kin SL. **-sorminen** *a.* K. lehti. **-soutu(alus)** *s. hist.* soutualus, jossa soutajat ovat kolmessa päällekkäisrivissä. **-soutuinen** *a.* vrt. ed. | K. laiva.

kolmistaa[2] *v. harv.* kolminkertaistaa.

kolmista(an *adv.* = kolmestaan.

kolmi|sulkainen *a. kans.* kolmitahkoinen. | K. naskali. Seiväs teroitetaan k:sulkaiseksi. **-säikeinen** *a.* K. johto. **-säinen** *a.* K. rihma, siima. Ei k. köysi kesken katkea SL. **-särmäinen** *a.* K. kiila, viila, rima, terä. K. korsi. K. prisma. **-särmäviila** *s.* **-sävel** *s. mus.* iskuala, jossa on kolme yhtä pitkää säveltä. **-tahkoi|nen** *a.* jossa on kolme sivupintaa. | K. äimä. K:seksi hioutunut kivi. **-taitteinen** *a.* K. välikatto. K. [= kolmeen kertaan taitettu (16-sivuinen)] arkki. **-talvia|s** *a.* hevosesta: kolmivuotias. | K. ori. — *S:sesti.* [Vanha kaakki] hyppelee kuin nuoret k:at KATAJA. **-taso** *s.* kolmitasoinen lentokone. **-tavui|nen** *a.* -suus *omin.* K. sana, runojalka. Loppusoinnun k:suus.

kolmitellen *adv. harv.* kolmittain. | Kaksitellen ja k. heitä verkalleen asteli rantamäkeä ylös KILPI.

kolmi|teräinen *a.* **-tiehana** *s. tekn.* kolmen putken yhtymäkohtaan sovitettu hana, jolla putket saadaan pareittain toistensa yhteyteen. **-toistavuotias** *a.* kolmentoista vuoden ikäinen. **-torninen** *a.* K. linna.

kolmittain *adv.* kolme erältään, kolme (aina) yhdessä, kolmen ryhminä; joskus vain lukumäärää tähdentäen: kolmeen asti, (yhtaikaisesti) kolmekin. | Yhdistää, sijoittaa k. Loppusoinnut ryhmittyvät k. Kiväärit asetetaan k. kekoihin. Marssia k. Kaksittain ja k. löydettyjä rautakauden esineitä. Lehdet ovat k. yhdessä. — Kamareja oli k. Soittajia hankittiin k. Murteessa on rinnakkaismuotoja k.

kolmi|tuhantinen *a.* K. yleisö. **-tuhatpäinen** *a.* K. yleisöjoukko. **-tuumainen** *a.* kolmen tuuman mittainen. | K. naula. K. [= kolme tuumaa paksu] lankku. **-ulottei|nen** *a.* -suus *omin.* jolla on kolme ulottuvaisuutta (erotukseksi esim. yksiulotteisesta viivasta ja kaksiulotteisesta pinnasta), avaruus-. | K. kappale, tila. Avaruusgeometria käsittelee k:sia suureita.

kolmivaihegeneraattori *s. sähk.* kolmivaihevirtaa synnyttävä generaattori.

kolmivaihei|nen *a.* -sesti *adv.* kolmessa vaiheessa tapahtuva, kolme vaihetta käsittävä. | K. liike, ote. K. haarahyppely. K. pelisommitelma. — *Sähk.* K. vaihtovirta syntyy, kun johdossa kulkee kolme erillistä vaihtovirtaa. K. moottori, muuntaja. K:sesti kuormitettu johtoverkko.

kolmivaihe|johto *s. sähk.* **-jännite** *s. sähk.* **-järjestelmä** *s. sähk.* **-kaapeli** *s. sähk.* **-käämitys** *s. sähk.* **-moottori** *s. sähk.* kolmivaihevirralla käyvä moottori. **-muuntaja** *s. sähk.* **-vaihtovirta** *s. sähk.* kolmivaihevirta. **-verkko** *s. sähk.* kolmivaihevirran johtoverkko. **-virta** *s. sähk.* kolmivaiheinen vaihtovirta, kiertovirta.

kolmi|vaihtoinen *a. mus.* K. tahtilaji, rytmi 'vars. masurkkarytmi, 1/4+2/4=3/4'. **-valjakko** *s.* kolme hevosta ajoneuvojen tms. eteen valjastettuna; vrt. troikka. — *Kuv.* kolme hyvää kumppanusta, työtoveria tms., kolmikko. | Kaikille tuttu k. Suomalaisten juoksijain k. Äidin k. 'kolme lasta'. **-varpainen** *a.* K. jalka. K. lintu. K. hevonen, laiskiainen. **-vartinen** *a.* K. vipu, ohjauslaite. — *Kut.* kolminiitinen. | K. sidos, kangas. **-viikkoi|nen** *a.* K. vasikka. — K. matka, oleskelu. K. ankara harjoittelu. K:set kurssit. **-viivainen** *a. mus.* K. oktaavi 'kaksiviivaista korkeampi oktaavi'. K. c 'kolmiviivaiseen oktaaviin kuuluva c-sävel'. **-vuoroinen** *a.* K. viljelyjärjestelmä. K. tehdastyö. **-vuorojärjestelmä** *s.* **-vuorotyö** *s.* **-vuoroviljely(s)** *s.* **-vuotias** *a.* K. hevonen. K. taimi. Tytär on nyt k. **-vuotinen** *a.* K. koulu, kurssi. K. lapsi. **-vuotiskau|si** *s.* Johtokunta valitaan k:deksi. Kertomus k:delta 1941—43. **-vuotiskertomus** *s.* Yliopiston rehtorin k. **-värikuva** *s. kirj.* kolmella värillä painettu monivärikuva. **-väri|nen** *a.* K. kuva, lippu, kudos. Johtoloisto näyttää k:stä valoa. **-väripainanta** *s. kirj.* **-väripaino** *s. kirj.* Painaa k:ssa. **-väripainos** *s. kirj.* **-värivalokuvaus** *s.* valokuvausmenetelmä, jolla saadaan kuviin kolme (pää)väriä ja niiden yhdistelmiä. **-yhtei|nen** *a. usk.* Jumala ilmestyy sanassaan ja töissään k:senä: Isänä, Poikana ja Pyhänä Henkenä. Jumala k., / sä tutkimaton, salainen VK. **-yhtey|s** *s.* vrt. kolminaisuus. | Pyhän k:den vertauskuva. — Maamme sivistyselämään niin ratkaisevasti vaikuttanut k., Lönnrot, Snellman ja Runeberg. **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* K. sointu, sävelmä, laulu. Laulaa k:sesti. **-öi|nen** *a.* K. lapsi. Tarinain mukaan upotettu kirkonkello nousee, kun yksiöinen lapsi ajaa yksiöistä jäätä pitkin k:sellä varsalla.

kolmois- yl. kolmiosainen, -haarainen, kolminkertainen tms. **-hermo** *s. anat.* eräs vahva, kolmeksi haarautuva aivohermo. **-kappale** *s.* vrt. kaksoiskappale. | Asiakirjan k. Kokoelmassa on muutamia k:itakin. **-risti** *s.* Englannin lipun k. **-sidos** *s. kem.* orgaanisen aineen rakennekaavassa kahden hiiliatomin välilleen muodostama kolminkertainen sidos. **-voitto** *s.* kolmen ensimmäisen sijan valtaaminen jssak kilpailulajissa. | Suomen hiihtäjien k. **-ääntiö** *s. kiel.* kolmen samaan tavuun kuuluvan ääntiön yhtymä, triftongi.

kolmo|nen[63] *s.* **1.** kolmen numero (3) t. muu sen muotoinen kuvio. | Arabialainen k. Saada koekirjoituksesta k. 'arvosana 3'. Luistella k:sia. **2.** kolmen numerolla merkitty t. nimitetty henkilö t. esine, numeroituna kolmas. | Marssia k:sena. Kakkoset pysyvät paikallaan, k:set astuvat askelen taaksepäin. Konekivääriryhmässä k. ja nelonen toimivat patruunankantajina ja apumiehinä. Ajoin k:sella [= kolmannen linjan raitiovaunulla] Kallioon. Juoksija pääsee, kuolee k:selle [pesäpallopelissä] 'kolmospesälle'. Vaihtaa (auton veto) k:seen 'siirtää vaihdetanko kolmanteen vaihteeseen'. Viimeinen laukaus osui k:seen. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutuk. **3.** paremmuusjärjestyksessä kolmas. | Tuli perille hyvänä k:sena. **4.** *tav. mon.* K:set 'kolme samasta raskaudesta syntynyttä lasta t. jälkeläistä'. Synnyttää k:set. — Lampaalla on k:set.

kolmos|karitsa *s.* Maatiaislampaan k:karitsat. **-pesä** *s. urh.* pesäpallokentän kolmas pesä. **-vahti** *s. urh.* kolmospesän pesävahti. **-vara** *s. urh.* kolmosvahdin takana toimiva ulkomies.

kolo[1] *s.* **1.** (pieni) syvennys, kuopanne, roso, lovi; ontelomainen syvennys. | Syvä k. Hakata, kaivaa, täyttää k. Pinta on täynnä isoja k:ja. Hampaaseen on ilmestynyt k. Syövyttää jk k:ille. Voihin tuli aika k. Tangon päätä varten on vastaava k. K. täyttyy vedellä. Linnun pesä räystään k:ssa. Kivien k:issa. Jauhokasan keskelle tehdään k., ja siihen kaadetaan vesi. — Tikan k. Kettu livahtaa k:onsa. Hiljaa kuin hiiri k:ssaan. Vikkelä kuin kärppä kiven k:ssa. — *Kuv.* Panna jtak hampaan k:on 'panna mieleensä vastaisen varalle (esim. kostaakseen, todistaakseen jtak), ruveta kantamaan kaunaa jstak'. Lisää täytyy hankkia vaikka kiven k:sta. Se teki hänen maineeseensa aika k:n. Elää hiljakseen omassa k:ssaan 'sopessaan, syrjässä'. Ei yksi k. [= pieni puute, varjopuoli] komeassa haittaa SL. — *Yhd.* hampaan-, kallion-, kiven-, muurin-, puunk.; hiiren-, ketun-, myyrän-, rotank.; pesäk. **2.** *harv.* reikä, aukko. | - - nuttu oli kovin repaleinen, pojan oikea paidanhiha paistoi k:jen lomista HEPOR. — *Yhd.* napink.

kolo|a[1] *v.* **1.** tehdä jhk kolo, hakata jk koloille. | Hirsi on k:ttava puoliväliin. Lampaan korvaan k:taan merkki. Tikka k:o puun. — *Kuv.* pidellä pahasti, kolhia. | On varottava k:masta omenia. Ilmolan ämmä läksi kirnunmännän kanssa karhua k:maan KS. **2.** (*harv.* kolota) kuoria (puita). | K. hirsi. K. pajun kuorta. K:ttu koivu. Jänis käy k:massa haapoja. — *Erik.* kaski- ja tervaspuiden kuorimisesta: poistaa kuori osaksi, jotta puu kuivuisi pystyyn ja pihkoittuisi. | K. puu, kaski. Tervaspuiksi k:ttu metsä. Tervaksien k:minen.

kolofoni[4] *s.* havupuun hartsi.

koloinen[63] *poss.a.* K. pinta, lattia, tie. Kallion k. kylki.

kolokvintti[4*] *s. farm.* erään kurkkukasvin kuivattu hedelmä, kolokvinttiomena; siitä valmistettu ulostuttava lääkeaine. **-omena** *s.*

kolo|laitainen *a.* K. juomalasi. **-lintu** *s.* (puun) koloissa pesivä lintu.

kolomarauta *s.* työase, jolla (tervas)puita kolotaan.

kolonelli[4] *s. kirj.* eräs pienikokoinen kirjakeaste (7 pistettä).

koloni[6] *s. hist.* roomalainen maaorja.

kolonia[15] *s.* tav. vieraassa maassa oleva siirtola, siirtokunta, -asutus; siirtomaa; *biol.* yksisoluisten eliöiden yhdyskunta. | Helsingin saksalainen k. Mauretania muutettiin roomalaiseksi k:ksi.

koloniaali|politiikka *s.* siirtomaapolitiikka. **-tyyli** *s.* Amerikan brittiläisissä osissa 1700-luvulla vallinnut rakennustyyli, siirtomaatyyli.

kolonisaatio[3] *s.* kolonian perustaminen, asuttaminen, siirtoasutus.

kolonisoida[18] *v.* tehdä alue siirtokunnaksi, asuttaa.

kolonisti[4] *s.* siirtoasukas, uudisasukas.

kolonn|a[13] *s.* **1.** *sot.* (marssi)rivistö. | Moottoroitu k. Hyökkäysjoukot lähenivät kaupunkia kahtena k:ana, idästä ja pohjoisesta. Kuljetusalukset järjestettiin k:iin. — *Erik.* eräistä huoltomuodostelmista. | Rykmentin k:iin kuuluu kuormastonpäällikkö, ampumatarvikek. ja kaksi elintarvikek:aa. **2.** ed:een liittyen. | Tukkikuormat kulkivat pitkänä k:ana. — Viides k. 'maanpetokselliset ainekset, jotka ovat valmiit avustamaan vihollista'. **3.** *yhd.* Auto-, kuormastok.; hyökkäys-, kuljetus-, marssik.

kolonnadi[4] *s. rak.* pylväikkö, pylväskäytävä.

kolonna|muoto *s.* **-taktiikka** *s. sotahist.* syvien rivistöjen käyttöön nojautuva taktiikka;)(lineaaritaktiikka.

kolonnetti[4*] *s. rak.* pieni pylväs.

kolonni[6] *s.* **1.** *rak.* pyöreä tuki- t. koristepylväs. — *Yhd.* puolik. **2.** *kem.* tislauksessa käytetty tornimainen laite. **-laite** *s.* = ed. 2.

kolonta[15*] *teonn.* < koloa. | Tervaspuiden k.

kolopiilos|illa *s. vaill.* piilosleikistä, jossa yksi osanottaja "kolottaa". | Olla k. Ruvettiin k:ille. Leikkiä k:ta.

kolo|puu *s.* pystyyn kolottu puu. **-pyörä** *s. maat.* eräs kylvökoneen syöttöpyörä(laji).

koloradonkuoriainen *s.* Leptinotarsa decemlineata, n. 10 mm pitkä kovakuoriainen, vaarallinen perunakasvien tuholainen, perunakuoriainen.

koloratuuri[4] *s. mus.* korusävelinen, livertävä laulu(laji), jossa saman tavun osalle usein tulee useita säveliä; korusävelinen sävelkulku. **-aaria** *s.* **-laulaja(tar)** *s.* **-laulu** *s.* laulu(laji), jossa esiintyy koloratuuria, taiturimainen korusävelinen laulu.

koloriitti[4*] *s.* väritys, (maalauksen) värituntu.

kolorimetri[4] *s.* koje, jolla määritetään liuoksen väri.

koloris|mi[4] *s.* värivaikutuksen tehokas käyttö taidemaalauksessa. **-ti**[4] *s.* taidemaalari (ja *kuv.* esim. säveltäjä), joka on etevä värien käyttäjä t. jonka taiteen edustavimpana puolena on väritys (eikä muoto), väriniekka, väritystaituri. **-ti|nen**[63] *a.* värien etevää käyttöä koskeva, värien käytön kannalta tehokas, vaikuttava. | K. kyky, taipumus. Hänen väreillään on k. teho. Tavoitella k:sta vaikutusta.

koloroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* taidemaalauksesta (*kuv.* myös musiikista): värittää, käytellä värejä.

kolossaali|nen[63] *a.* jättimäinen, valtavan kookas, mahtava. **-pilasteri** *s.*, tav. *mon.* kahden t. useamman kerroksen korkuinen pilasteri. **-pylväs** *s.* vrt. ed.

kolossalai|nen[63] *s. raam.* Kolossain kaupungin asukas. | Paavalin kirje k:sille.

kolossalaiskirje *s.* Paavalin Kolossain kaupungin asukkaille kirjoittama Uuden testamentin kirje.

koloss|i[6] *s.* jättiläiskuvapatsas; valtavan suuri, jättimäinen, möhkälemäinen esine, henkilö, eläin, rakennus tms. | Rhodoksen k. — Suurimmat hyökkäysvaunut ovat mahtavia k:eja. Telineiden peitosta paljastuvat k:in ääriviivat. Satakiloinen kömpelö k.

kolota[35] *v. harv.* = koloa 2.
kolot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < 1. kolottaa. | -- jalkoja oli k:ellut ja vanhuuden heikkous jo vaivasi JOTUNI.
koloton[57] *kar.a.* Sileä, k. pinta. K. juusto.
1. **kolott|aa**[2*] *v., 3. pers.* reumaattisesta ym. kivusta: särkeä, pakottaa, jomottaa. | Jäseniä, selkää, hartioita, päätä, silmiä k:aa. Päätä särki ja koko ruumista k:i. Hampaita alkoi k. — Luuvalo k:aa jalkoja. — K:ava olkapää, hammas.
2. **kolottaa**[2*] *v.* olla piilosleikissä etsijäksi joutuneena silmät peitossa (ja laskea, hokea jtak) sillä aikaa kun muut piiloutuvat, kuurottaa.
3. **kolot|taa**[2*] *v. harv.* koloa. | -- kun k:in koivun oksan, / jo likisti linnuksensa KAL.
kolotus[64] *s.* jomottava kipu, särky, pakotus; luuvalo, leini. | Jalkojen, ristiluiden k. Pään, hampaan k. Lääke parantaa kaikkea särkyä ja k:ta. — *Yhd.* hampaank. **-tauti** *s.* **-voide** *s.*
kolpak|ko[2*] *s.* **1.** pikari, sarkka; nyk. tav. isohko korvallinen olutlasi, seideli; sen täysi olutta. | Kolmanneslitran k. Tilata k. olutta. Juoda pari k:koa. Käydä k:olla. — *Yhd.* olutk. **2.** *murt.* tulisijan päällinen kupu.
kolpakoida[18] *v.,* vars. *leik.* ryypätä olutta (kolpakosta), käydä juomassa olutta.
kolpitsa[15] *s. kansat.* uunin viereinen laatikkomainen penkki karjalaisessa pirtissä.
kolportaaši[4] *s.* kirjojen, lehtien jms. kaupustelu.
kolportööri[4] *s.* kiertävä kirjojen, lehtien jms. kaupustelija, us. samalla myös jnk aatesuunnan levittäjä t. maallikkosaarnaaja.
kolppero[2] *s. harv.* syvennys, kolo. | Uunin k. Käytävän seinissä on molemmissa tuon tuostakin koverrus tai k. AHO.
kolso[1] *s.* pilkkasiipi.
koltan|kieli *s.* kolttain puhuma lapin murre. **-kieli|nen** *a.* K. aapinen. K:set paikannimet. **-lappalainen** *a.* K. satu. **-lappi** *s.* koltankieli.
kolt|ta[11*] *s.* Petsamossa ja sen ympäristössä sekä Kuolassa asuvien kreikkalaiskatolisten lappalaisten nimitys. | Suonikylän k:at. K. on vielä aito luonnonlapsi. K:at muuttavat asuinsijojaan useita kertoja vuodessa. Poronhoito ja kalastus ovat k:tain tärkeimmät elinkeinot.
koltta|kylä *s.* **-lai|nen**[63] *a.* ja *s.* K. poronhoitaja. K:sia oli n. kuudennes Petsamon alueen väestöstä. **-lappalai|nen** *a.* ja *s.* K. asutus. K:set ovat Kuolan niemimaan kanta-asukkaita.
koltti[4*] *s.* = kolttu.
koltto|nen[63] *s.* kuje, kepponen, tekonen, sopimaton teko, (vähäinen) tihutyö, rikkomus, pikkurikos. | Tehdä k:sia. Pojat keksivät k:sen toisensa jälkeen. Joutua kiinni k:sistaan. Syypää moneen k:seen.
kolt|tu[1*] *s.* pikkulapsen puku, pikkutytön mekko. | Vauvan k. Poika käveli vielä kotona k:ussa. Tytöillä oli yllään uudet koreat k:ut. — *Yhd.* pyhä-, risti(mä)k.
kolu[1] *s.* kivikko, louhikko. | Vuoren rinteellä on ryteikköjä ja k:ja. -- pieni niittuaukio jokivarresta, k:n alapuolelta SILL.
kolui|nen[63] *a.* kivikkoinen, louhuinen; kuoppainen, koleinen. | K. maa, rinne, koski. Järven k:set rantakalliot. K. tie.
kolumbaario[3] *s.* roomalainen maanalainen hautakammio, jonka seinissä on tuhkauurnakomeroita; tuhkauurnain säilytysholvi.
kolumbiitti[4*] *s.* eräs pikimusta mineraali.
kolumni[6] *s.* (tilin, taulukon) sarake; *kirj.* kirjan t. lehden sivun lados.
kolu|ta[39] *v.* **1.** *intr.* kolistella, pitää kolinaa, kolketta. | K. portaissa, oven takana. Hevoset k:avat tallissa. Tulla k:ten sisään. Joku ajaa k:aa kivisellä tiellä. **2.** tav. *tr.* hakea tarkkaan, kopeloida etsien, penkoa, tarkastella; kerätä, ottaa tyynni se, mikä on otettavissa, tyhjentää. | K. kaikki paikat, komerot, nurkat. K. kaappeja ja laatikoita. Etsijät k:sivat ketjussa koko alueen. Olen k:nnut koko talon ullakolta kellariin asti. K. arkistoissa, kirjastoissa. Vaari k:aa kalaretkillään kaikki järvet ja lammet. Karjanruokaa oli k:ttava etäisiltä rantaniityiltä. Metsät ovat melkein tyhjiksi k:tut. Kerääjä k:si koko kylän varastot. **3.** tav. *tr.* ed:een liittyen: kulkea, vaeltaa, tarpoa (esim. nähdäkseen, löytääkseen jtak). | K. korpia, saloja. Hän k:aa perimmäiset Lapin kiveliötkin. Olemme k:nneet Kolin ja Puijon. Kaikki maailman rannat k:nnut kulkija. Matkoillaan hän on k:nnut koko eteläisen pallonpuoliskon. -- ja missä tuo k:nneekin, eihän sitä rasavilliä tiedä PAKK.
koluutel|la[28*] *frekv.v.* < seur. | Ajaa k. Avata veräjä k:len.
koluut|taa[2*] *onom.v.* kolistella, kolisuttaa. | K. astioita. Ajaa k. -- k:imme yhdeksän penikulmaa kärrykyydillä talvipakkasessa AHO.
kolvi[4] *s.* **1.** juottovasara. **2.** kemian töissä käytetty pyöreäpohjainen astia, retortti. **3.** *murt.* pyssyn perä.
koma|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < komista. | Pölkky k:hti seinään. Multa putosi k:htaen arkulle.
koman|to[2*] *s. vanh.* komento. | -- kerran kävisi kaikki tässä maassa kuin k:non mukaan JÄRN.
komauttaa[2*] *kaus.v.* < komahtaa. | K. jkta päähän. Lyödä k.
kombinaatio[3] *s.* yhdistäminen, yhdistelmä. | Tulen ja liikkeen k. sodassa. K. *osmo* ~ *ásmundr.* Elementtien ryhmityksiä sanotaan k:iksi. K:t, risteyttämällä syntyneet uudet muodot. **--oppi** *s.* **1.** *fon.* äänteiden yhdistämistä puheessa ja tällöin esiintyviä muunnoksia käsittelevä fonetiikan osa. **2.** *mat.* niitä sääntöjä käsittelevä oppi, joiden mukaan äärellinen joukko esineitä t. suureita voidaan järjestää erilaisiin ryhmiin. **-sävel** *s. mus.* Kahden eritasoisen sävelen soidessa syntyy k., siten että mukana kaikuu säveliä niiden edustamasta yläsävelsarjasta.
kombinaatti[4*] *s.* Neuvostoliitossa teollisuusyhtymä, jossa eri tehtaat asteittain ja peräkkäin valmistavat raaka-aineesta mahdollisimman pitkälle jalostettuja tuotteita. — *Yhd.* paperi-, selluloosa-, tekstiilik.
kombineesi[4] *s.* samaa kappaletta olevat naisten alushousut ja paita, paitahousut; joskus muistakin alusvaateyhdistelmistä.
kombinoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* sovittaa yhteen,

toisiinsa, yhdistää. | K:tu nalli, lannoituskone, moottori. K:tu taso- ja porrasarina. Nahkojen k:tu kypsennys. K:dut tariffit. Yhtälöiden k:nti. Tietojen k:minen keskenään. Kiven lapsuusmuistoja on k:tu hänen myöhempään runouteensa. Legioonat olivat liian kömpelöliikkeisiä taktilliseen k:ntiin. — *Intr.* (junista tms. niiden tulo- ja lähtöaikoja tarkoittaen) liittyä toisiinsa. | Junat k:vat.

kombinoitu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) liittyä. | Kysymykseen k:u vielä se seikka, että - -. Vanhempien ominaisuudet voivat lapsissa k. mitä erilaisimmiksi yhtymiksi.

kome|a[21] *a.* -asti *adv.*; -us *omin.* ks. erikseen. **1.** pulska, muhkea, uhkea, upea, uljas, kookas, iso, suurenmoinen, loistava. | K. mies, kaunotar, pari. K:at hartiat. K. ori, kukko, lohi. K. talo, linna. K:at vaunut. K. kirja, kukkakori. K. maisema, kuutamo. K. näky. K. (laulun)ääni. "Karhunpyynti" on Kiven k:impia runoja. Laiva ui k:asti laituriin. Kaupunki on k:asti valaistu. Lyödä k:asti ennätys. — *Kasv.* K. kiurunkannus, saarni. — Väljentyneessä merk:ssä. | Ansaita k:at rahat. Sain k:an lähdön virasta. **2.** ed:een liittyen: suurellinen, ylellinen; kopea, korskea, pöyhkeä. | K:at häät, pidot. Elää, pukeutua, syödä k:asti. K:at väitteet. Kirjoittaa nimensä k:asti paperin alle. — Velkainen talo, mutta k. isäntäväki. Kylläpä te nyt osaatte olla k:ita. — *S:sesti.* Häjyt ja k:at. Jämsän ylpeät ja Korpilahden k:at SP.

komea|kantinen *a.* K. kirja. **-kukkainen** *a.* **-nenäinen** *a.* K. aatelismies. **-pukuinen** *a.* K. upseeri, hoviherra. **-rakenteinen** *a.* K. urheilija. **-ryhtinen** *a.* **-vartaloinen** *a.* **-ääninen** *a.* K. laulaja.

komedi|a[15] *s.* huvinäytelmä. | Kevyt, vakava, moralisoiva k. Attikalainen k. Kolminäytöksinen k. Kiven k. "Nummisuutarit". K:ojen kirjoittaja. — *Kuv.* huvittava, hullunkurinen tapaussarja; pila(nteko), hullluttelu, ilveily. | Syntyipä siitä k:aa kerrakseen! Päätin näytellä pientä k:aa uskottelemalla, että olen N.N:n poika. — *Yhd.* avioliitto-, kansan-, ylioppilask.; farssi-, juoni-, luonne-, tragik.; elokuvak.

komedia|hahmo *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-menestys** *s.*

komediankirjoittaja *s.*

komediantti[4*] *s. halv.* näyttelijä; tav. = komeljanttari.

komedienne[9] *s.* huvinäytelmien pääosissa esiintyvä naisnäyttelijä.

komeet|ta[15*] *s.* pyrstötähti. | K:tain radat. Löytää k. — *Kuv.* Ilmestyä ja hävitä k:an lailla. A. on nyt maailman paras juoksija — kunnes joku uusi k. hänet vuorostaan syrjäyttää.

komeilija[14] *tek.* < seur.

komeil|la[28] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* kopeilla, korskeilla, mahtailla, pröystäillä, pöyhkeillä, ylpeillä, ylvästellä. **1.** käyttäytymisestä, esiintymisestä. | Varakas, k:eva talonpoika. K:evat eleet. Pää k:evasti pystyssä. K. turkiksilla. K:ee sukulaisillaan. Turha, teennäinen k:u. **2.** jstak muhkeasta, suurenmoisesta, huomiota herättävästä. | Barokin k:eva tyyli. Pöydällä k:eva maljakko. Ennätystilastossa k:ee etusijoilla kolmen neekerin nimet. Alukset k:ivat juhlaliputuksessaan. Linnun puku k:ee mitä ihanimmin värein.

komeilun|halu *s.* **-haluinen** *a.*

komeljantt|ari[5], **-i**[4*] *s. ark. halv.* (kiertävä) näyttelijä, temppujentekijä, silmänkääntäjä, ilveilijä; vrt. komediantti. | Nuorallatanssijat ja k:arit. Joutava k:i, sirkuslainen, joka teeskentelee väkijoukkojen iloksi. Esiintyä k:ina. | Sillä lailla, sillä lailla! Sepä k:i [koskenlaskijasta]! Ei ole sellaista nähty! LINN.

komendantinvirasto *s.* Helsingin k.

komendantti[4*] *s. sot.* upseeri, jonka tehtävänä on valvoa sotilaallista järjestystä jllak paikkakunnalla t. jssak laitoksessa. | Varuskunnan, linnoituksen, esikunnan k. Joensuun kaupungin k. — *Yhd.* asema-, satamak.

komendööri[4] *s.* komentaja; pelastusarmeijassa kenraalia lähinnä alempi upseeri. **-luutnantti** *s.*

komen|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < komentaa. | K. ja ärhennellä. K. kuin mikäkin tirehtööri. K. palvelijoita. Äiti k:teli lapsia pukeutumaan.

komennoi|da[18] *v. harv.* pitää komentoa. | K:va emäntä.

komennu|s[64] *teonn.* (< komentaa) käsky, määräys; vrt. komento. | Tiukka k. Pimeässä kajahti k.: "Eteenpäin!" Sain k:ksen huolehtia hevosista. Toimia jkn k:ksen mukaan. Hänen k:ksestaan lähdimme matkaan. Upseerien k:ksista ei välitetty. Pilvet hajaantuivat kuin k:ksesta. — *Erik. sot.* sotilaan palvelustehtävä, joka tav. on suoritettava vakinaisen olinpaikan ulkopuolella ja vakinaisen tehtävän sijasta t. sen lisäksi; vrt. siirto. | Saada k. Helsinkiin. K. kesti 7 vuorokautta. Olla k:ksella. Palata k:kselta. — *Yhd.* ajo-, opinto-, sairaala-, tilapäis-, työk.

komennus|huuto *s.* **-kieli** *s.* Armeijan k. on suomi. **-komppania** *s. sot.* vrt. seur. | Helsingin k. **-kunta** *s.*, vars. *sot.* vartio-, tiedustelu-, työ-, yhteys- tms. määrätehtävää suorittamaan asetettu pienehkö joukko. | Liikkuva k. — *Yhd.* auto-, poliisik.; hälytys-, räjäytys-, työk. **-matka** *s. sot.* **-raha** *s. sot.* komennuksella olevalle ruoasta ja majoituksesta suoritettava korvaus. **-todistus** *s. sot.*

komen|taa[8] *v.* **1.** *sot.* vrt. käskeä. **a.** (myös *voim.*) antaa komento t. komentoja. | K. ojennus, asento, kivääri jalalle. K. joukkuetta. K. paraatia. K. aamuvoimistelua. **b.** lähettää komennukselle; vrt. siirtää. | K. jku upseerikouluun. Hänet on k:nettu Helsinkiin. **c.** olla komentajana. | K:tava kenraali. Hän on jo kaksi vuotta k:tanut rykmenttiä. **2.** *yleisk.* **a.** -tavasti *adv.* määrätä, käskeä (sävy kuit. velvoittavampi kuin näissä). | K. jku työhön, ulos, mukaansa. K. koira maahan. K. jku pyytämään anteeksi, nukkumaan. K. ruokaa pöytään. "Ole siivolla", k:si äiti. Käyttäytyä k:tavasti. **b.** ed:een liittyen: pitää komentoa, määrätä jssak. | Minä tässä talossa k:nan. Alistua jkn k:nettavaksi. Rehtorilla oli kahdeksan luokkaa k:nettavanaan.

komentaja[16] *tek.* Liikkeen johtaja oli huono k. Et sinä ole minun k:ni. — *Erik.* **1.** *sot.* **a.** perusyksikköä suuremman joukkoyksikön t. yhtymän johtaja. | Armeijakunnan, divisioonan, prikaatin, rykmentin, pataljoonan, patteriston k. Eri aselajien k:t. Lentojoukkojen k. Luoteisrintaman k. — *Yhd.* pioneeri-, tykistön-, viestik. **b.** maa- ja ilmavoimien everstiluutnanttia (Suomen) merivoimissa vastaava upseeri. **2.** henkilöstä, jolla on määräarvoinen korkea kunniamerkki. | Suurristin k. Suomen Valkoisen Ruusun I luokan k. Miekkatähdistön, Kunnialegioonan k.

komentaja|kapteeni *s. sot.* maa- ja ilmavoimien majuria (Suomen) merivoimissa vastaava upseeri. **-kurssi** *s. sot.* komentajan asemassa olevien upseerien kurssi. **-merkki** *s.* Ritarimerkit ovat viittä luokkaa: suurristi, I ja II luokan k. ja I ja II luokan ritarimerkki.

komentavai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* komentava. | K. isäntä. Keskusneidin k:suus harmitti.

komenteerata[35] *v. ark.* = komteerata.

komentelija[14] *tek.* < komennella.

komen|to[2*] *s.* **1.** käsky, määräys, komennus. | Jakaa k:toja palveluskunnalle. "Älä vedä!" kuului kipakka k. — Vars. *sot. voim.* johtajan suullinen tahdonilmaisu, jossa ainakin viimeinen sana, suoritusosa, on ohjesäännössä täsmälleen määrätty, esim. "Olalle — vie!", "Ojennus!" | Ryhmänjohtajan käskyt ja k:not. Voimisteluliikkeitä k:non mukaan. — K. takaisin (ark.) 'peruutan, korjaan'. — *Yhd.* järjestäytymis-, tulik. **2.** vars. *sot.* päällikkyys, johto, määräysvalta. | Kenraali N.N:n k:nossa oleva armeijakunta. Ottaa vartiomiehistö k:toonsa. Ryhmä kuuluu k:tooni. Saksalaiset meriupseerit ottivat k:non Turkin sotalaivoissa. **3.** hiukan *ark.* kuri, järjestys, elämän- tms. tapa, meno. | Ankara, kova, höllä k. Hyvä, mallikelpoinen, vanhentunut, uusi k. Koulussa vallitseva k. Pitää jnklaista k:toa jssak, jtak jnklaisessa k:nossa. Ei tämä k. käy laatuun. Kylläpä k. muuttui, kun isä tuli kotiin. — *Yhd.* puoluek.; keittiö-, koti-, navetta-, ruokak.

komento|asia *s.*, vars. *sot.* sotilaallista komentotietä kulkeva ja henkilöstöä, järjestyksenpitoa ja yhteyttä siviilipiireihin koskeva asia. **-harjoitu|s** *s.* K:ksia voimistelunopettajille. **-hihna** *s. puhek.* (tav. upseerin) vyötä kannattava olkahihna. **-huu|to** *s.* Päälliköiden k:dot. **-joukkue** *s. sot.* yksikkö, johon kuuluu komentajan välittömään käskynalaisuuteen tarkoitetut lähetit, tähystäjät ja muutamat vähälukuiset erikoismiehet. **-kansi** *s. mer.* = komentosilta. **-kieli** *s.* Armeijan k. **-korsu** *s. sot.* vrt. komentopaikka. | Komppanian, pataljoonan k. **-lippu** *s. sot.* eriarvoisille komentajille vahvistettujen, heidän olinpaikkaansa osoittamaan tarkoitettujen lippujen yhteisnimitys. **--osasto** *s. sot.* komentoasioita käsittelevä esikunnan osasto. **-paikka** *s. sot.* vars. rintamaoloissa yksikön päällikön, pataljoonan komentajan t. häntä ylemmän komentajan toimipaikka. | Perustaa jhk k:nsa. Siirtää k:nsa eteenpäin. Komppanian, pataljoonan k. — *Yhd.* etu-, varak. **-porras** *s. sot.* komentajan ynnä operatiiviseen t. taktilliseen johtamiseen tarvittava osa esikuntaa. **-ryhmä** *s. sot.* vrt. komentojoukkue. **-sana** *s.* K:t kajahtelivat. **-sauva** *s.* **1.** *sot.* korkeimpien päälliköiden, vars. sotamarsalkkojen arvonmerkkinä (Euroopan armeijoissa) oleva sauva. | Suomen marsalkan k. Hämeenlinnan rykmentin päällikön k. vuodelta 1770. **2.** *arkeol.* eräistä kivikautisista luisista sauvoista. **-sil|ta** *s. mer.* vars. höyryalusten yläkannelle, tav. poikittain aluksen keskelle rakennettu soukka silta, josta päällikkö, luotsi ja perämiehet valvovat aluksen ohjausta ja purjehdusta, komentokansi. | Silmäillä k:lalta. Nojata k:lan kaiteeseen. **-suhde** *s. sot.* pysyvä t. tilapäinen järjestely, jolla jku johtaja oikeutetaan antamaan tehtäviä jllek nimetylle joukolle. **-teitse** *adv. sot.* vrt. komentotie. | K. lähetettävät virkatiedotukset. **-teltta** *s. sot.* vrt. komentopaikka. | Komppanian, pataljoonan k. **-tie** *s. sot.* virkatiedotuksia lähetettäessä käytettävä virkatie, joka kulkee kaikkien välillä olevien johtoportaiden päälliköiden kautta (esim. komppanian päällikkö — pataljoonan komentaja — rykmentin komentaja) sille esimiehelle t. käskynalaiselle, jota asia koskee t. jolle asian ratkaisuvalta kuuluu; vrt. asetie. **-toimisto** *s. sot.* komentoasioita käsittelevä esikunnan toimisto. **-torni** *s. sot.* sota-aluksen panssaroitu komentopaikka, josta laivan ohjailu taistelun aikana tapahtuu. **-valta** *s.* Sotilaallinen k. Ottaa k. käsiinsä. Sinulla ei ole täällä mitään k:a. **-ään|i** *s.* Karjaista jtak k:ellä.

komero[2] *s.* vrt. kammio, konttori, koppi, lokero, loukko, soppi, sopukka. **1.** avoin, us. muodoltaan säännöllinen syvennys (muuratussa) seinässä, nišši. | Puolipyöreä, kulmikas k. K:t seinäpinnan koristeina. — *Yhd.* alttarik.; ikkuna-, ovik. **2.** ovella suljettava, säilönä tms. käytetty seinäsyvennys t. jk muu pieni, us. umpinainen huoneen lisäke t. osa. | K., jossa pidetään vaatteita. Tupa on jaettu toisesta päästä kahdeksi k:ksi. K:iden siistiminen. Ovenvartijan k. — Vars. *halv.* pienestä huoneesta. | Viitsitkin istua pimeässä k:ssasi näin kauniina päivänä! - - kautta ilman ja maan, jonka pinnalle rakentamissaan k:issa ihmiset ja heidän elikkonsa vielä nukkuvat SILL. — *Yhd.* kellari-, ullakkok.; sivu-, yläk.; astia-, ruoka-, vaatek.; keitto-, kuivaus-, makuu-, säilytysk.; vankik. **3.** *sot.* enintään osumankestävä pienehkö henkilöstön t. välineen suoja, toimintapaikka t. muu käyttötila. — *Yhd.* ampumatarvike-, ase-, miehistök.; komento-, tähystys-, viestik. **4.** *kuv.* **a.** Aivojen k:issa. Hakea jtak muistin k:ista. Kuvasi on elävänä muistojeni k:issa. Sydämen salaiset k:t. **b.** harvemmin luonnon piilopaikoista. | Kaukana korven k:issa. Impivaaran k:issa KIVI.

komeroi|da[18] *v.* jakaa komeroihin. | Kirkkohuoneen sisäkatteena on särmikäs, k:tu puukatto C.LINDBERG.

komeroinen[63] *poss.a.* K. seinä. K. vuori KIVI. — *Yhd.* moni-, yksik.

kome(r)srooti[4(*)] *s. kans. vanh.* kauppaneuvos.
kome|ta[34] *v.* tulla komea(mma)ksi, komistua. | Hän vain k:nee vuosi vuodelta.
komeuden|halu *s.* **-haluinen** *a.*
komeu|s[65] *omin.* < komea. | Rakennuksen, kosken k. Ulkonainen loisto ja k. Tämän maailman k. Kaikessa, täydessä k:dessaan. Se on turhaa k:tta. K:tta kissalla korvat SL. Ei se ole liialla k:della pilattu SP. — *Konkr.* komeasta esineestä. | Sellainen k. kuin kultakello. Koko k. maksoi vain 3 markkaa. Kaikkine k:ksineen. - - kaikki kalleutesi ja k:tesi ovat sinulta hävinneet UT. — *Yhd.* hovi-, kirkko-, sotilask.; pukuk.
komi[4] *s.* syrjäänien omakielinen nimitys.
komiikka[10*] *s.* koomillinen taide, koomillisuus, koomillisena oleminen. | Kansanomainen k. Karkea k. - - tiedoton k., johon juopumustila voi antaa aiheen KOSKENN. — *Yhd.* henkilö-, sana-, tilannek.
komina[14] *teonn.* < komista. | Kavioiden k.
komintern[7] *s.* kommunistinen internationaali. **-in|vastainen** *a.* myös ~. | K. sopimus.
komisario[3] *s.* ks. komissaari.
komisarius[64] *s. vanh.* komissaari.
komissaari[4] *s.* henkilö, jolle on uskottu jk erityinen, vars. julkinen (valvonta)tehtävä, asia-, edusmies, valtuutettu. | Pankin, näyttelyn, kalastuslaitoksen, ulkomaankaupan k. Puna-armeijan poliittiset k:t. Olla, toimia k:na. Määrätä, valita k:ksi. — Vars. poliisikomissaarista (*rinn.* komisario). | Vanhempi k. Erään k:n väliintulo esti tappelun. — *Yhd.* kansan-, pankin-, sota-, tarkastus-, ulkoasiaink.; etsivä-, poliisi-, rikosasiaink.
komissariaatti[4*] *s.* vars. Neuvostoliiton oloista: komissaarin virka t. virasto. | Raha-asiain k. — *Yhd.* kansan-, näyttely-, puuteollisuus-, sotak.
komissio[3] *s.* **1.** (harv. Suomen oloista) toimikunta. | Geodeettinen, historiallinen k. Kansainliiton k:t. — *Yhd.* finanssi-, hallinto-, raja-, tutkimus-, valvontak. **2.** *liik.* kaupinta. — *Yhd.* myynti-, ostok. **-kauppa, -liike, -myynti** *s. liik.*
komissionimaanmittari *s. vanh.* lääninmaanmittarin alainen, vakinainen, itsenäisesti toimiva maanmittari.
komissionääri[4] *s. liik.* kaupitsija.
komissio|palkkio, -tavara, -tili *s. liik.*
komis|ta[41] *v.* ontosta äänestä; vrt. kimistä, kumista. | Tynnyrit k:evat. Tie k:ee.
1. **komistaa**[2] *kaus.v.* < ed.
2. **komist|aa**[2] *v.* tehdä komea(mma)ksi. | K. asuntoaan. Naisia k:aa kallisarvoinen kansallispuku. Asema ja raha k:avat ryhtiä.
komistu|a[1] *pass.v.* (< ed.) kometa. | Sinä pulskistut ja k:t ihan silmissä. K:va kaupunki. Julkaisu on k:nut painoasultaan.
komistu|s[64] *teonn.* < 2. komistaa. — Tav. *konkr.* komistavasta oliosta. | Saksanhirvi, pyökkimetsien k. Siellä oli kaikenlaisia k:ksia seinillä.
komitaatti[4*] *s.* hallintoalue, maalaispiirikunta Unkarissa.
komitatiivi[4] *s. kiel.* eräs sijamuoto, seuranto; esim. vaimo*ineen*, kaikki*ne* lapsi*nensa*. **-attribuutti** *s.*
komite|a[15] *s.* joukko henkilöitä, joille on annettu tehtäväksi selvittää jk asia ja laatia siitä mietintö ja ehdotus; toimi-, valiokunta. | Valmisteleva, toimeenpaneva k. Kansainvälinen k. Aktiivinen k. 'Suomen vapausliikkeen harrastajien keskuudessaan syksyllä 1915 muodostama johtoelin'. Suomen asiain k. 'valmistelukunta, joka Venäjän vallan aikana käsitteli hallitsijan ratkaistavaksi meneviä Suomen asioita'. K:an puheenjohtaja, sihteeri, jäsenet. Asettaa k. jtak tutkimaan, tekemään jstak ehdotusta. Valita, kuulua k:aan. Istua k:oissa. — *Yhd.* keskus-, seka-, sotilas-, valtionk.; julkaisu-, koulu-, perustuslaki-, polttoaine-, raamatunkäännös-, sääntö-, tarkastus-, vaali-, verok.
komitea|mies *s.* Tunnettu k. **-n|mietintö** *s.* **-työ** *s.* Ottaa innokkaasti osaa k:hön.
komitentti[4*] *s. liik.* kaupittaja.
komma[11] *s.* **1.** *kiel. harv.* pilkku. **2.** *mus.* akustinen erotus kahden likimäärin samantasoisen sävelen välillä. | Pythagoraan k. Didyyminen eli syntoninen k.
kommandiittiyhtiö *s. liik.* yhtiö, jossa toiset osakkaat vastaavat henkilökohtaisesti yhtiön sitoumuksista toisten osakkaiden vastatessa niistä vain yhtiöön sijoittamillaan pääomamäärillä, äänetön yhtiö.
kommanditääri[4] *s. liik.* kommandiittiyhtiön osakas, joka vastaa yhtiön sitoumuksista vain panoksensa määrällä, äänetön yhtiömies;)(komplementääri.
komme[78*] *s. harv.* kommellus, hairahdus, kuje; vrt. kompeet. | Pieni ihmisellinen heikkous, pieni k. KIVI. - - pyydä häneltä anteeksi tämä kompees KIVI. - - kun kirkkoherra sattui silmänsä luomaan toisaalle, tekivät he pikku kompeitaan PÄIVÄR.
kommellu|s[64] *s.* hairahdus, erehdys, (pieni) vahinko, kompastus. | Elämän pikku k:kset. Harmillinen k. Tehdä karkeita, pahoja k:ksia kirjoittaessaan. Hänelle sattui hupaisa k. Sujua k:ksitta.
kommeltu|a[1*] *v. harv.* kompastua. | Teuhatessaan hän k:i ojaan. — *Kuv.* K. diplomaattisessa tehtävässä.
kommensuraabeli[6] *a. mat.* yhteismitallinen;)(inkommensuraabeli.
kommentaar|i[4] *s.* selitys. **1. a.** etup. *mon.* jhk tekstiin, teokseen liittyvistä selityksistä, selittävistä huomautuksista. | Historialliset k:it. Käännös ja k:eja. K:eja Uuden testamentin kirjoituksiin. **b.** kokoelma tällaisia selityksiä. | Siviililakikirjan k. **2.** sanomalehden oma selvittely, arvostelu jstak ajankohtaisesta asiasta. | Ruotsin lehtien Hitlerin puheesta julkaisemat k:it. Aamulehdet tähdentävät k:eissaan, että - -. **3.** muuta käyttöä. | Mielipiteeni ei kaivanne k:eja. Selostan kuulemani keskustelun ilman enempiä k:eja. Täten menetellen komitea on joutunut — mikäli k:ini ovat oikeat — sangen omituiseen tilanteeseen.
kommentaattor|i[5] *s.* kommentaarien laatija, kommentoija. | Rikkiviisaiden k:eiden selitykset suuriin runoteoksiin.

kommento|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* varustaa kommentaareilla, laatia kommentaareja jnk johdosta, selittää, selitellä, arvostellen selvitellä, tehdä reunahuomautuksia. | Paljon k:itu teos. Tekijä k:i usein kauniilla tavalla evankeliumien kuvauksia. K. päivän tapahtumia.

kommentoija[11] *tek.* (< ed.) kommentaattori.

kommer|venkki[1*], **-|värkki**[1*] *s. ark.*, vars. *leik.* **1.** *konkr.* erikoinen, kummallinen kapine, laite. | Ihmeellinen k. Hissit ja muut Helsingin k:värkit. **2.** *abstr.* metku, kuje, monimutkainen temppu. | Tehdä jos joitakin k:venkkejä. -- Aapelilla ei ole niitä k:venkiä, niitä rinnan röyhistyksiä ja sitä äänen komeata kilausta KIVI.

komministeri[5] *s.* kappalaista vastaava pappi eräissä Suomen isoissa kaupunkiseurakunnissa; Ruotsissa vakinainen apulaispappi t. anneksiseurakunnan pappi. | Kallion seurakunnan k.

kommodori[4] *s.* **1.** *sot.* maa- ja ilmavoimien everstiä Suomen merivoimissa vastaava upseeri; ulkomailla useita aluksia käsittävän laivasto-osaston tilapäinen päällikkö. **2.** purjehdusseuran esimies.

kommunardi[4] *s. hist.* Pariisin kommuunikapinan osanottaja.

kommunikaatio[3] *s.* tiedoksianto; yhteys, liikeyhteys.

kommunikee[26] *s.* tiedonanto; vars. hallituksen t. jnk viraston sanomalehteen painettavaksi antama virallinen ilmoitus t. oikaisu.

kommunismi[4] *s.* vrt. sosialismi. **1.** ne teoriat ja liikkeet, jotka yksityisomaisuuden poistamalla pyrkivät vallankumouksellisesti toteuttamaan tuotantovälineiden ja kulutushyödykkeiden yhteisomistukseen perustuvan yhteiskunta- ja talousjärjestelmän. | K:n kannattajat. Taistella k:a vastaan. — *Yhd.* salonkik. **2.** vanhoissa heimo- ja sukuyhteiskunnissa ennen yksityisomaisuuden syntymistä vallinneet, vars. maahan kohdistuneet yhteisomistuksen muodot; luostariyhdyskunnissa tms. vallitseva omaisuudenyhteisyys. | Karjalainen suurperhe eli melkein täydellisessä k:ssa. Apostolisen ajan k.

kommunisminvastainen *a.* myös ⌒. | K. liike, propaganda, sopimus.

kommunisti[4] *s.* kommunismin kannattaja. | Sosialistit ja k:t. Vakaumuksellinen, kiihkeä k. K:en toiminta vilkastumassa. — *Yhd.* korpi-, salonkik. **-agentti** *s.* **-agitaattori** *s.* **-edustaja** *s.* vars. kommunistisista kansanedustajista. **-johtaja** *s.* **-joukko** *s.* **-kapina** *s.* **-kiihottaja** *s.* **-laki** *s.* kommunistien toiminnan estämiseksi (maassamme v. 1930) säädetty laki. **-lehti** *s.* kommunistinen sanoma- tms. lehti.

kommunisti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kommunismin mukainen, siihen kuuluva t. sen aatteita noudattava. | K. liike, toiminta. K:set käsitykset. K. puolue, ammattijärjestö, valtio. K. korkeakoulu. K. manifesti 'Marxin ja Engelsin v. 1848 julkaisema vallankumouksellisen sosialismin ohjelmakirjoitus'. K:sesti organisoitu talouselämä.

kommunisti|pidätys *s.* K:pidätyksiä Itävallassa. **-puolue** *s.* **-solu** *s.* **-vaara** *s.* **-valta** *s.* K. Venäjällä.

kommutaatiolaki *s. mat.* vaihdantalaki.

kommutaattori[5] *s. sähk.* dynamon t. moottorin virrankääntäjä, kollektori. **-liuska** *s. sähk.* **-moottori** *s. sähk.*

kommutoi|da[18] *v. sähk.* kääntää (virta). | K:va tasavirtakone.

kommuuni[6] *s.* kunta; *hist.* vars. vuoden 1871 vallankumouksen aikainen Pariisin hallitus. **-kapina** *s. hist.* vrt. ed. | Pariisin k.

kommuunio[3] *s. usk.* Herran ehtoollinen.

komo[1] **1.** *a. harv.* ontto. | Onsi puu, k. honka, josta lintu luikkoaa, miehen surma suikkoaa [= pyssy] ARV. **2.** *s.* ontelo, onkalo, kolo. | Hiiren, saukon k.

komonenä **1.** *s.* kyömy-, konkonenä. **2.** *a.* kyömy-, konkonenäinen.

komott|aa[2*] *deskr.v.* suurena, alastoman näköisenä seisomisesta. | -- kunnes [kuusi ja petäjä] lopulta uupuvat ja jäävät verettöminä, kuorettomina, harmaina haamuina k:amaan vastakkain AHO. Tunturit k:avat mustina, kolkkoina köyryinä synkkää taivasta vasten PAULAH. [Hevosluuskien] kylkiluut k:ivat kuin tynnyrien vanteet AK.

komp|a[11*] *s.* kärkevä sutkaus t. sukkeluus, pila, vitsi, kokkapuhe. | Veistää, heitellä k:ia. Joku älyniekka laski komman meikäläisestä arvonimien palvonnasta. — *Run.* epigrammi. | Eino Leinon kommat. K. "Erään runoilijan haudalla".

kompail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* veistellä, heitellä kompia, pilailla, vitsailla. | Merimiesten k:u. "Kas, kun et nenääsi katkaissut siinä lennossa", k:i Ville.

kompakti[6] *a.* yhtenäinen, luja. | K:a massaa. Molybdeeni on k:na kiiltävä, hopeanvalkoinen metalli. Maton k:t, rauhattomat muodot. Yhtäjaksoinen, k. lukutapa.

komparaatio[3] *s. kiel.* adjektiivin t. adverbin käyttäminen vertailuasteissaan, komparatiivissa ja superlatiivissa, vertailu.

komparaattori[5] *s. tekn.* laite, jolla suoritetaan tarkkoja pituusmittauksia vertaamalla mitattavaa pituutta tunnettuun.

komparatiivi[4] *s. kiel.* se adjektiivin t. adverbin vertailuaste, joka ilmaisee ko. ominaisuutta jllak olevan enemmän kuin jllak toisella, voittoaste; vrt. positiivi, superlatiivi. | K:t adjektiiveista *huono* ja *hyvä* kuuluvat *huonompi* ja *parempi*. **-konjunktio** *s.* vertausta ilmaiseva konjunktio. | Tavallisin k. on "kuin". **-lause** *s.* komparatiivikonjunktion aloittama sivulause. **-muoto** *s.*

komparatiivi|nen[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* komparatiivissa oleva t. sille ominainen, vertaileva. | K. adjektiivi, konjunktio, tehtävä.

komparoi|da[18] *v. kiel.* -nti[4*] *teonn.* käytellä (adjektiivia t. adverbia) vertailuasteissa.

kompa|runo *s.* epigrammi. | Pisteliäs, kärkevä k. **-san|a** *s.* Kiukkuinen k. Heitellä, viskellä, laskea k:oja. Sieltä alkoi satamalla sataa k:oja.

kompassi[6] *s* **1.** ilmansuuntien määrittämiseen käytetty koje, vars. lasikantinen rasia, jossa

on vaakasuorassa tasossa terävän kärjen varassa vapaasti heiluva, maamagnetismin vaikutuksesta suunnilleen pohjois-eteläsuunnassa pysyttelevä magneettineula. | Laivan, armeijan k. K:n tähtäysura, piirut, neula. K:n eksymä. — Tähdet k:na. — *Yhd.* kajuutta-, laiva-, taskuk.; magneetti-, nestek.; gyro-, hyrrä-, radiok.; malmi-, marssi-, meri-, retkeily-, tähtäysk. **2.** *kuv.* toiminnan ohjeesta, perusteesta: ohjenuora, johtotähti. | Sydämen, totuuden k. He matkustelivat ympäri maailmaa k:naan vain nautinnon jano.

kompassi|häiriö *s.* **-kaappi** *s.* **-kasvi** *s. kasv.* kasvi, jonka lehtien pinnat ovat pohjois-eteläsuunnassa. **-kukka** *s* Silphium, mykerökukkaisia koristekasveja. **-kurssi** *s.* Ottaa k. jtak paikkakuntaa kohti. **-levy** *s.* kompassin kiertyvä osa (taulu ym.). **-lukema** *s.* **-luku** *s.* lukuna ilmaistu kompassisuunta. **-mie|s** *s.* Olla k:henä kartoitettaessa. — *Kuv.* Hallituslaivan k. **-neula** *s.* kompassin suuntaa osoittava magneettineula, suuntaneula. **-n|tarkistus** *s.* **-piiru** *s.* ilmansuuntia osoittavia piiruja, joihin kompassitaulu on jaettu. **-rasia** *s.* **-ruusu** *s.* = kompassitaulu. **-suunta** *s.* kompassin osoittama suunta (todellisen ilmansuunnan vastakohtana). **-taulu** *s.* kompassin ilmansuunnat sisältävä taulu, kompassiruusu.

kompassiton[57] *kar.a.* K. purjehdus.

kompastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* vrt. kompastua. | K:eva sokea. K. kiviin, portaissa. Kulkea k:len. Hevoset k:ivat iljanteella. Hän k:ee pimeässä polvensa veriin. — *Kuv.* K. sanoissaan. Lukea k:ematta. K:eva rytmi. Suurviljely oli k:len astunut ensi askeliaan. — *Erik.* kompastelevasta kulkemisesta, toiminnasta. | K. eteenpäin.

kompasti|n[56] *s.*, vars. *kuv.* kompastuttava esine t. asia, kompastuskivi. | Pahana k:mena latinan kirjoituksessa oli epäsuora kerronta.

kompastu|a[1] *v.* kaatua t. horjahtaa, kun jalka kävellessä sattuu, takertuu jhk. | K. kiveen, mattoon, toisten jalkoihin. K. ja kaatua. K:u hevonenkin neljältä jalalta, saati ihminen kahdelta SL. — *Kuv.* K. puheessaan, yrityksissään. Kiven aikalaiset k:ivat hänen tuotantonsa rohkeaan realismiin. Sanopas, milloinka olet minun valheisiini k:nut? ALKIO.

kompastumaton[57] *kielt.a.* [Teosten] koskaan k:ta aistikkuutta ei kukaan kieltänyt SILL.

kompastu|s[64] *teonn.* < kompastua. | K:ksessa nyrjähtänyt jalka. Portaissa sattunut k. — *Kuv.* hairahdus, kommellus. | Siveellinen, tyylillinen k. Elämä kaikkine erehdyksineen ja k:ksineen. Sujua k:ksitta. Meille sattui matkalla pahoja k:ksia. - - minä panen Siioniin loukkauskiven ja k:ksen kallion UT. — *Yhd.* kieli-, tyylik.

kompastus|este *s. sot.* Piikkilankaiset k:esteet. **-kiv|i** *s. kuv.* hairahduttavasta, vaikeutta tuottavasta, koetukselle panevasta tms. asiasta: loukkaus-, koetinkivi, kompastin. | Elämän k:et. Matematiikka ylioppilaskirjoitusten k:enä. Palkkakysymys neuvotteluissa oli suurin k. - - tasoittakaa tie, poistakaa k:et minun kansani tieltä VT.

kompastutta|a[2*] *kaus.v.* < kompastua. | Juosta k:vassa kivikossa.

kompe|et[78*] *s. mon. ark.* työvälineet, -tarvikkeet, tavarat, kamppeet, kapineet, kapistukset; vrt. komme. | Suutarin k. Onget, syötit, airot ja muut k. Korjata, panna kokoon k:itaan.

kompendi(umi)[1] *s.* lyhyt, pääkohdittainen esitys jnk tieteen alasta, lyhyt oppikirja, käsikirja. | Arkeologian, dogmatiikan k.

kompensaatio[3] *s.* tasoitus, tasaus, korvaus. | K. ulkomaankaupassa. Opinnäytteissä tarkoitetaan k:lla jonkin aineen hyvän arvosanan tasoittavaa vaikutusta kokonaisarvosteluun. **-heiluri** *s. fys. tekn.* tasausheiluri. **-järjestelmä** *s. liik.* kansainvälisessä kaupassa noudatettu menettely, että valtio sallii eräiden tavaralajien t. -määrien viennin (tuonnin) vain, jos toinen valtio myöntää vastaavan edun. **-kauppa** *s. liik.* vrt. ed. **-menetelmä** *s.*, vars. *sähk.* kompensaatioon perustuva mittausmenetelmä, tasausmenetelmä. **-sopimus** *s. liik.* kompensaatiojärjestelmään perustuva kauppasopimus. | Suomen ja Kreikan k.

kompensaattori[5] *s. tekn.* laite, jolla tasoitetaan, tehdään tehottomaksi jk häiritsevä t. vahingollinen vaikutus, tasaaja.

kompenso|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* saattaa tasapainoon, tasoittaa, tasata, korvata. | Maito k:i muun ravinnon mahdolliset puutteellisuudet. Sekundäärivirran k:imat primäärivirran magneettiset vaikutukset. Salpietarinostoilla voidaan k. vientiä Chileen. K. alemmuudentunteensa sankarikuvitelmilla. — *Tekn.* tasauttaa. | K:itu sarjamoottori, tasavirtakone. Laivakompassi k:idaan sovittamalla sen viereen raudankappaleita ja magneetteja, jotka vaikuttavat päinvastaisella tavalla kuin laivan rautaosat.

kompensoi|tua[1*] *pass.v.* < ed. | K:tunut sydänvika. Äidinkielen kokeessa saatu "i" (= improbatur, "hylätään") ei k:du ylioppilaskirjoituksissa muilla arvosanoilla.

kompetenssi[4] *s.* **1.** pätevyys, kelpoisuus jhk (julkiseen) virkaan t. toimeen;)(inkompetenssi. | Tieteellinen k. Jatko-opiston opettajantodistuksen saaneiden k. **2.** viranomaisen, viraston toimivalta. | Tuomioistuimen k. Puuttua k:nsa ulkopuolella oleviin asioihin.

kompetentti[1*] *a.* pätevä, (haku)kelpoinen jhk virkaan t. toimeen;)(inkompetentti. | K. opettaja.

kompilaatio[3] *s.* kompiloimalla syntynyt kirjallinen tuote. | Epäitsenäinen k.

kompilaattori[5] *s.* kompilaation tekijä.

kompiloi|da[18] *v.* laatia kirjoitus t. kirja sommittelemalla yhteen, mitä muut ovat kyseisestä asiasta t. aiheesta esittäneet. | Saarnan k:minen postillain avulla.

komplee[20] *s.* naisten asu, johon kuuluu puku ja samaa kangasta oleva pitkähkö takki. **-kangas** *s.*

kompleks|i[6] *s.* **1.** kokonaisuus, jossa on erillisiä itsenäisiä osia, yhdistelmä, ryhmä, sikermä. | Rakennusten k. Maantieteellinen k. Malmien, molekyylien k. Tosiasiain k. Hautajaismenot tapojen ja uskomusten k:ina. —

Yhd. aistimus-, rakennus-, suo-, tehdas-, äännek.; kulttuuri-, talousk. — *Erik.* **2.** *psyk.* (alitajuntaan painunut) piinallinen, tunnepitoinen miellesikermä, joka tietyissä tilanteissa vaikuttaa häiritsevästi sielunelämän kulkuun. | Alitajuinen k. Seksuaalisten elämysten säilyminen salaisina k:eina. Hänellä on k:eja. — *Yhd.* alemmuus-, huonommuus-, rumuus-, syyllisyys-, ylemmyysk.

kompleksi|happo *s. kem.* vrt. kompleksiyhdiste. **-lu|ku** *s. mat.* kahdesta t. useammasta erilaisesta yksiköstä johdettu luku. | Tavallisesti k:vuilla ymmärretään muotoa *a* + *ib* olevia lukuja, jossa *a* ja *b* merkitsevät reaalilukuja ja *i* imaginaariyksikköä $\sqrt{-1}$.

kompleksi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* eri osien muodostama, moniosainen, monisyinen, -tahoinen. | Sielunelämän k:suus. K. murtoluku. — *Kem.* K. happo, suola, yhdiste, ks. kompleksiyhdiste.

kompleksi|psykologia *s.* eräs psykoanalyysia lähellä oleva psykologian suunta, analyyttinen psykologia. **-suola** *s. kem.* vrt. kompleksiyhdiste. **-taso** *s. mat.* taso, jossa kompleksilukuja on graafisesti esitetty. **-yhdiste** *s. kem.* yhdiste, jonka molekyylit ovat syntyneet yksinkertaisempien yhdisteiden molekyylien yhteenliittymisen tietä ja joka ei veteen liuetessaan hajoa alkuperäisiin ioneihinsa, vaan osittain uusiin.

komplementti[4*] *s. harv.* täydennys, lisä. **-kulm|a** *s. mat.* Kahta kulmaa, joiden summa on 90°, sanotaan toistensa k:iksi. **-väri** *s.* Kahta väriä, esim. punaista ja vihreää, joiden yhteisvaikutuksesta syntyy valkoista, sanotaan toistensa komplementti- eli täydennysväreiksi.

komplementääri[4] *s.* kommandiittiyhtiön osakas, joka vastaa yhtiön sitoumuksista henkilökohtaisesti;)(kommanditääri.

kompletoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* täydentää.

kompletorio[3] *s.* (katol. rukouskirjan mukainen) öinen rukoushetki; tähän kuuluva musiikki. | Ilmari Krohnin k:t.

komplettikone *s. tekn.* samalla kertaa useaosaisen työjakson suorittava kone; esim. tulitikkukone, joka valmistaa ja pakkaa tulitikut, t. *kirj.* valinkone, joka valaa kirjasimet täysin valmiiksi, t. painokone, joka painaa arkin samanaikaisesti molemmin puolin.

komplikaatio[3] *s.* **1.** asian mutkistuminen, lisäpulma, -vaikeus, selkkaus. | Yleiseurooppalainen k. Abessinian selkkauksen k:t. **2.** *lääk.* alkuperäiseen tautiin liittyvä, mutta kuitenkin erillinen tautitila, lisätauti. | Influenssan k:na on usein keuhkokuume.

komplimang|i[4] *s.* (*rinn.* komplimentti[4*]) kohteliaisuudenosoitus, kohteliaisuus. | Lausua, kylvää k:eja. Kiitos k:istanne.

kompliso|ida[18] *v.* yhdistää (toisiin), tehdä monimutkaiseksi, sekavaksi. | Asiaa k:i vielä se, että --. — Vars. *komplisoitu* (partis.) par. moniosainen, -säikeinen, mutkikas, sekava, pulmallinen.

komplisoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Olojen k:essa, mutkistuessa. Tulirokko voi helposti k. ikävien lisätautien johdosta. — *komplisoitunut* tav. par. monisäikeinen, mutkikas, sekava, pulmallinen. | Kulttuuriltaan sangen k:nut aikakausi. K:nut ilmiö, tilanne, probleemi. Mitä k:nein sieluntoiminta. — *Lääk.* K:nut haava 'haava, jossa myös lihaksia, jänteitä, hermoja, niveliä tms. on vahingoittunut'. K:nut eli avonainen (luun)murtuma 'murtuma, jossa myös lihakset ja iho ovat puhjenneet'.

komplot|ti[5*] *s.*, vars. *ark.* salaliitto, -hanke. | Olla jkn kanssa k:issa. Yhtyä k:tiin.

komponent|ti[4*] *s.* yksityisiä tekijöitä, joiden yhteisestä vaikutuksesta syntyy jk kokonaisuus, kokonaisuuden osa, osatekijä. | Sotilaallisen voiman k:it, eri aselajit ja -välineet. Ryijyn teknillisinä k:teina ovat loimet, kuteet ja nukka. Metalliseoksia valmistettaessa sulatetaan ensin vaikeimmin sulava k., johon helpommin sulavat k:it vasta sitten lisätään. — *Erik.* **a.** *fys.* Samaan pisteeseen vaikuttavia voimia sanotaan resultanttinsa eli tulosvoimansa k:eiksi eli osavoimiksi. Voimasuunnikkaan k:it. Magneettikentän vaakasuora k. — *Yhd.* liike-, nopeus-, paine-, teho-, virta-, voimak.; normaali-, vertikaalik. **b.** *kiel.* Diftongin k. 'äänne, joka kuuluu osana diftongiin'. — *Yhd.* alku-, jälkik.

komponentti|liike *s. fys.* **-voima** *s. fys.*

komponoida[18] *v.* panna kokoon, suunnitella, rakentaa, vrt. kompositio. | K. kertomus.

komposantti[4*] *s. fys.* = komponentti a.

komposiittialus *s. mer.* alus, jonka toiset osat ovat puuta, toiset rautaa ja terästä.

kompositakapiteeli *s. rak.* korinttilaisen ja joonialaisen kapiteelin yhdistelmä.

kompositio[3] *s.* kokoonpano, sommittelu, sommitelma, rakenne; vars. taideteoksen yksityiskohtien sommittelu ja liittyminen (eheäksi, sopusuhtaiseksi) kokonaisuudeksi. | Kirkon, maalauksen k. K., jossa hakaristi muodostaa vinoneliön keskuksen. Romaanin k. Runon rautainen k., jossa säe liittyy säkeeseen. Kiinteä, punnittu, hajanainen k. K:ltaan kovin hatara satu.

komposti[6] *s.* sekalanta, väkimulta; sekalantatunkio. | Lannoittaa k:lla. — K:n paikka. **-kasa** *s.* **-lanta** *s.* **-multa** *s.*

kompotti[5*] *s. ruok.* hedelmä-, marjahilloke, jossa hedelmät t. marjat ovat kokonaisina.

kompoundi- [-pau-] **-generaattori** *s. sähk.* yhdysvirtageneraattori. **-höyrykone** *s. tekn.* yhdyshöyrykone. **-kone** *s. tekn.* yhdyskone; *sähk.* yhdysvirtakone. **-levy** *s. tekn.* levy, jonka taka- t. sisäosa on pehmeätä rautaa, (etu)pinta kovaa terästä, yhdyslevy. **-moottori** *s. sähk.* yhdysvirtamoottori. **-teräs** *s. met.* yhdysteräs; vrt. kompoundilevy.

komppania[15] *s.* **1.** *sot.* (*lyh.* kompp.) jalkaväen ja eräiden muiden aselajien pienin hallinnollinen yksikkö, perusyksikkö. | Erillinen k. K:n päällikkö, vääpeli, kirjuri. K:n vahvuus on 100—250 miestä. Käytettävänä olevan miehistön mukaan k. jaetaan kahdesta neljään joukkueeseen. Ratsuväessä k:a vastaa eskadroona, tykistössä patteri. K. Aalto ei enää jaksanut säilyttää asemiaan. — *Erik.* **a.** Raskas k. 'jokaiseen jalkaväkipataljoonaan kuu-

luva komppania, jonka aseistuksena ovat kevyet kranaatinheittimet, konekiväärit ja panssarintorjuntavälineet ja josta tarpeen vaatiessa annetaan vahvennusta jalkaväkikomppanioille'. **b.** komppanian majoituspaikasta. | Palata k:an. Ellei pesuhuonetta ole, niin k:ssa pitää olla pesupöydät. — *Yhd.* auto-, esikunta-, jalkaväki-, kivääri-, konekivääri-, kranaatinheitin-, kuormasto-, liikenne-, lääkintä-, panssari-, pioneeri-, puhelin-, radio-, sotakoira-, viestik.; etulinja-, etuvartio-, kärki-, reservik.; kunnia-, lippuk.; koulutus-, kuri-, työk.; poika-, vihollisk. **2.** *ark. kuv.* joukko, ryhmä, sakki, porukka. | Kokonainen k. poikia. Menimme koko k. nukkumaan. -- kotia mars, sinä Impivaaran k. KIVI. Onpa siinä iso k. pulloja! **3.** *liik.* suurehko kauppa- t. teollisuusyhtiö; vars. *hist.* ulkomaankauppaa 1600- ja 1700-luvulla etuoikeutettuna harjoittanut yhdistys t. yhtiö, kauppaseura. | Itä-Intian, Mississippin k. — *Yhd.* kalastus-, kauppak.; kivihiili-, nahka-, suola-, terva-, tupakka-, öljyk.

komppanian|harjoitus *s.* — *Hist.* = seur. **-kokous** *s. hist.* ruotujakoisen komppanian määräaikainen harjoituskokous. **-päällikkö** *s. sot.*

komppania|upseeri *s. sot.* komppaniassa palveleva upseeri. **-väli** *s.* komppanioiden väli sulkeisjärjestyksessä.

komppanioittain *adv. sot.* komppanioina, komppania kerrallaan tms. | Järjestäytyä k. paraatia varten.

kompressi[6] *s. lääk.* haude(sidos), esim. kylmä kaulakääre; kokoon taitettu, haavan sidokseksi tms. käytettävä kappale sideharsoa.

kompressio[3] *s. fys. tekn.* (kaasun t. höyryn) kokoonpuristus;)(ekspansio.

kompressori[5] *s. tekn.* (kaasun)puristin, ilmapumppu, ahdin. — *Yhd.* ilmak.

komprimoi|da[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* puristaa kokoon.

komprimoitua[1*] *pass.v.* < ed.

kompromettoi|da[18] *v.* saattaa huonoon valoon, epäilyksenalaiseksi (rikoksesta tms.), sekoittaa jhk asiaan. | K. kilpailevaa puoluetta. K:vaa kirjeenvaihtoa.

kompromissa|ta[35] *v.*, vars. *ark.* -us[64] *teonn.* tehdä myönnytyksiä (vastamyönnytyksistä), tinkiä vaatimuksistaan.

kompromissi[4] *s.* riidanalaisen asian ratkaiseminen molemminpuolisilla myönnytyksillä, tinkiminen, myönnyttely, sovittelu(ratkaisu), "lehmäkauppa". | Tyytyä k:in. Tehdä k. Mikään k. ei tule kysymykseen. — *Kuv.* Hänen asunsa oli jonkinlainen vierailu- ja juhlapuvun k. **-ehdotus** *s.* **-politiikka** *s.* **-ratkaisu** *s.* **-rauha** *s.*

kompsut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Ruuna k:teli -- jaloillaan HEPOR.

kompsuttaa[2*] *deskr.v.* vars. äänekkäästä kävelystä t. juoksusta. | Juosta k.

kompuk|ka[15*] *s. murt.* komero, komu. | Tässäkö minä nyt olen, tämän talon pirtin nurkkaan laitetussa k:assa, raudat jaloissa SILL.

kompura[14] *deskr.s.* kömpelö olento, vars. ontuva henkilö, kampura, köntys, känttyrä. | Ukon k. Jättäkää hänet rauhaan, vanha k. **-jalka** *s.* ja *a.* = kampurajalka.

kompuro|ida[30] *deskr.v.* -inti[4*] *teonn.* kulkea t. nousta kömpelösti, kompastellen. | Mennä k. K. pimeässä. Ukko k:i ovesta sisään. K:ivat askelet. K. reestä, aidan yli. Karhu koetti k. kolmella jalalla eteenpäin. — *Kuv.* K:iva lukeminen. Pojat k:itsivat matematiikan ohdakkeisilla poluilla.

kompu|s[64] *s. ark.* joukko, sakki, porukka. | Eino tuli kolmanneksi k:kseen. Ostimme k:ksessa [= yhdessä] koko kirjasarjan.

komsarjus[64] *s. kans.* poliisikomissaari.

komsio[3] *s.* lappalaisten kätkyt, nahalla päällystetty puukaukalo, jonka pääpuolessa on nahkainen kuomu.

komsomol[7] *s.* venäl. lyhennys: Neuvostoliiton kommunistinen nuorisojärjestö; myös sen jäsenistä.

komteera|ta[35] *v. ark.* (*rinn.* komenteerata) komentaa, määrätä. | Älä siinä k:a! Raha se on, joka k:a SL.

komtuuri[6] *s. hist.* hengelliselle ritarikunnalle kuuluneen maatilan t. linnan päällikkö ja sitä ympäröivän isohkon alueen hallitusmies keskiajalla.

1. **komu**[1] *s.* **1.** laatikkomainen esine, kaappi. | -- sietää tuollaista k:a pappilansa ruokasalinkaappina H.JARTTI. **2.** *tekn.* kuomumainen suojus. | Umpinaiseen k:un sijoitettu turbiini. Johtopyörä on rautaisen k:n sisässä. — *Yhd.* imu-, turbiinik. **3.** *murt.* onkalo, kolo, loukko. | Kärppä ahdistettiin k:un. Vesi nousi, täytti k:t ja koperot PAULAH.

2. **komu**[1] *s.* kaivosterminä: kaivoksen katossa irtoamaisillaan oleva kivi.

3. **komu**[1] *s.* äänestä: komina, kumu. | Maantieltä kuuluva k.

4. **komu**[1] *s. harv.* komeus, upeus, loisto. | Maailman turha k. -- kuinka prameus ja k. voi panna pyörään ihmislasten päät KIVI.

komukka[15*] *s. halv.* kommunisti.

komu|ta[39] *v.* **1.** *onom.* tehdä jtak kolistellen, kopistellen, koluta. | K. ullakolle. Veikko k:aa kirjakaappiaan. **2.** kaivosterminä: irrottaa kaivoksen katosta vaaralliset, irtoamaisillaan olevat kivet.

komuuti[6] *s. ark.* pesukaappi.

kondensaatio[3] *s. fys. tekn.* kondensoituminen, tiivistyminen.

kondensaattori[5] *s.* **1.** *sähk.* sähkönvaraamislaite, jossa olennaisina osina toimivat lähekkäiset, toisistaan eristetyt levyt. | K:n kapasitanssi. Puhelimen, radion k. — *Yhd.* hila-, kaksois-, levy-, lieriök.; kierto-, sulku-, säätö-, tasausk. **2.** *tekn.* lauhdutin, nesteytin.

kondensaattori|levy *s. sähk.* **-mikrofoni** *s.*, vars. *rad.* **-virta** *s. sähk.*

kondensoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* väkevöidä haihduttamalla, tiivistää; nesteyttää, lauhduttaa. | K:tu maito. Höyryn k:minen. K. fenoleja formaldehydillä. — *Kuv.* K:tu esitys lukukappaleen sisällyksestä.

kondensoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | K:neet parkkiaineet. Ilman kosteuden k:minen.

kondensori[5] *s.* **1.** *tekn.* lauhdutin, nesteytin. **2.** (vars. mikroskoopeissa) valaisu-, kokoojalinssi.
kondiittori[5] *s.* hienoja leivonnaisia valmistava leipuri, sokerileipuri. **-n|liike** *s.* konditoria. | Leipomo ja k.
konditionaali[4] *s. kiel.* se verbin tapaluokka, joka esittää tekemisen ehdonalaisena, ehtotapa. | K:ssa käytetään preesensiä ja perfektiä (esim. *antaisin, olisin antanut*). **-konjunktio** *s.* ehtoa ilmaiseva konjunktio; esim. *jos, kun, ellei.* **-lause** *s.* (konditionaalikonjunktiolla alkava) ehtoa ilmaiseva sivulause. **-muo|to** *s.* Verbin k:dot.
konditionaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** *kiel.* konditionaalissa oleva t. sille ominainen; ehtoa ilmaiseva. | K. konjunktio, lause, merkitys. **2.** *harv.* yl. ehdollinen, ehdonalainen. | Hänellä on asiasta k. tietoisuus: näin ei tarvitsisi olla, ellen olisi langennut.
konditoria[15] *s.* kondiittorinliike, sokerileipomo, us. myös sen yhteydessä oleva kahvila. **-tuote** *s.,* tav. *mon.*
kondole|anssi[4] *s.* surunvalittelu. **-erata**[35] *v.* valittaa surua.
kondomi[5] *s.* ohut, tav. kuminen siittimen suojus, joka estää hedelmöitymisen t. mahdollisen tartunnan.
kondori[5], **-kotka** *s.* Sarcorhamphus gryphus, iso amerikkalainen korppikotka, jonka pää ja kaulan yläosa ovat höyhenettömät.
kondottieeri[4] *s. hist.* palkkajoukon päällikkö vars. Italiassa 1300- ja 1400-luvulla.
kondukti[6] *s. mus.* uruissa käytettyjä metallisia ilmanjohtoputkia.
konduktori[5] *s. fys. sähk.* johde; *erik.* sähkön keräämiseen käytetty osa vars. sähköinfluenssikoneissa.
konduktööri[4] *s.* **1.** *raut.* henkilö, joka junassa tarkastaa matkaliput, perii maksut ja valvoo järjestystä, junailija. — *Yhd.* ylik. **2.** (raitiovaunun) rahastaja. **3.** *vanh.,* vars. *sot.* työnjohtaja t. -valvoja linnoituksessa, rakennustyömaalla tms. | Linnoitusväen, insinöörijoukkojen k. Suomen koskenperkauskunnan k. — *Yhd.* linnoitus-, metsäk.
konduktöörinvaunu *s. raut.* vaunu, jossa junan henkilökunta matkalla oleskelee ja jossa myös kuljetetaan matkatavaroita ja joskus esim. sairaita.
kondurangonkuori *s. farm.* erään liaanin kirpeän karvas kuori, josta tehtyjä valmisteita käytetään ruokahalua parantavina ja ruoansulatusta edistävinä lääkkeinä.
kone[78] *s.* **1.** laite t. mekanismi, jonka avulla voidaan aikaansaada energian muodon, vaikutustavan, -suunnan t. -kohdan säännöllisiä muutoksia; tav. laite, jonka avulla jk energiamuoto t. kappaleen mekaaninen liike saatetaan suorittamaan tarkoituksenmukaista vastuksen voittamista, "työtä"; vrt. koje, jonka sijasta sanaa myös paljon käytetään. | Tehtaan k:et. K:iden eri osat. Hoitaa, käyttää k:tta. Panna k. käyntiin, pyörimään. K. rupeaa liikkumaan, käy, jyskyttää. K:iden surina, jyske. Pysäyttää k. K. seisoo, on rikki. Panna jtak k:eseen. Tehdä jtak k:ella, k:essa. K. leikkaa, hioo, kutoo. Makaroneja valmistava k. Geodeettisten k:iden erikoisliike. — Us. yksinään jstak erityiskoneesta. | Leikata tukka [tukanleikkuu]k:ella. Kirjoittaa, naputella [kirjoitus]k:ella. Teoksen toinen painos on [paino]k:essa. Ilmatorjunta ampui alas neljä [lento]k:tta. — *Fys.* Yksinkertaisia k:ita ovat vipu, tela, kalteva pinta, kiila ja ruuvi. — *Kuv.* Liikkua, tehdä työtä kuin k. Toimia k:en tavoin. Pitää työmiestä sieluttomana k:ena. Ei ihminen ole mikään k. — *Yhd.* (us. myös kojeista) keittiö-, konttori-, meijerik.; räätälin-, suutarink.; epätahti-, höyry-, sähkö(voima)-, vaihtovirta-, voimak.; pora-, puhelin-, sahak.; hautoma-, hioma-, höyläys-, jyrsin-, kaivin-, katkaisu-, kirjoitus-, kuivaus-, kuorima-, käyttö-, lajittelu-, lasku-, lauhdutus-, lävistys-, monistus-, nosto-, paino-, parranajo-, pesu-, puristus-, ruoppaus-, soitto-, teroitus-, työ-, työstö-, värjäys-, äänestysk.; jäätelö-, kattotiili-, paperi-, seteli-, tappi-, tekstiili-, tie-, tulitikkuk.; röntgen-, simplex-k.; helvetink.; (maat.) kylvö-, lannoitus-, leikkuu-, niitto-, ojankaivu-, perunanistutus-, silppu-, viskuuk.; (lentokoneista) hävittäjä-, koulu-, kuljetus-, liikenne-, matkustaja-, pommi(tus)-, siviili-, sotilas-, tiedusteluk.; urheiluk. **2.** *harv.* kapine, vehje; *murt.* keino, konsti. | Ja te tiedätte, mikä kruunun k. [= jalkapuu] meitä vartoo ja meitä mielii temmaista hampaisinsa KIVI. - - keksinpä keinon viimein, oivallisen oikein moisen k:en KIVI.
kone- vars. *tekn.;* us.)(käsi-, käsin- (esim. konekudonta, -kutoja).
kone|ala *s.* Toimia k:alalla. Myymme kaikkia k:alaan kuuluvia tavaroita. **-alus** *s. mer.* konevoimalla kulkeva alus. **-alusta** *s.* Auton k. ja kori. **-apulai|nen** *s.* Olla k:sena höyryaluksessa. **-ase** *s. sot.* konetuliase. **-asema** *s.* Voimalaitoksen k. — *Erik.* yhteisomistuksessa olevien t. yhteiskunnan omistamien maatalous- tm. koneiden sijoituspaikka. **-aura** *s. maat.* **--elin** *s.* sellaisia rakenteita t. kappaleita, joita samanlaisina t. samantapaisina käytetään useiden konelajien osina; esim. ruuvi, hammaspyörä, laakeri t. venttiili.
koneelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* mekaaninen. **1.** koneen käyttämä, koneella, konevoimalla toimiva, konekäyttöinen, -voimainen, koneistettu; koneella, koneilla suoritettava. | K. hämmennin, kastelulaite, pumppu, saha, soitin. K:set kangaspuut. K. jalkineliike, leipomo, pukutehdas. K. suurteollisuus. K. hitsaus, jäähdyttäminen, kehräys, työ. Valmistaa jtak k:sesti. Pakata, niitata, kuoria perunoita k:sesti. **2.** konemainen. | K. jäljentäminen, toistaminen, ulkoluku. Määräysten k. noudattaminen. Virkamiehen k. työ. K. [= ulkolukuna opittu, kuiva, ulkokohtainen] tieto. Kävellä, lukea, maksaa laskunsa k:sesti. "Hyvästi nyt, äiti!" sanoi poika k:sesti, jokapäiväisellä äänellä. K:suus ja kaavamainen virallisuus. **3.** *poss.* jossa on kone t. koneet;)(koneeton. | K. laiva.
koneellista|a[2] *v.* tehdä koneelliseksi. **1.** = ko-

neistaa 1. 2. tehdä konemaiseksi. | Pikainen sisältäluku vain k:a oppilaiden esitystä. Ihmiselämän k:minen ja kaavoihin kangistaminen.
koneellistu|a *pass.v.* < ed. (*1.*) = koneistua. (*2.*) Rukoushetkien k:minen. Nykyajan k:nut, aineellisuuteen uppoutunut ihminen.
koneen- vars. *tekn.* **-akseli** *s.* **-alusta** *s.* **-asennus** *s.* **-asentaja** *s.* **-hoitaja** *s.* **-hoi|to** *s.* Perehtyä k:toon. K:don käsikirja. **-koetu|s** *s.* Valtion k:kset. **-käyttäjä** *s.* vrt. konemestari. **-käyttö** *s.* **-laakeri** *s.* **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* tav:mmin konemainen, koneellinen. | Tehdä jtak k:sesti. **-osa** *s.* Liikkuvat k:t. Mutterit, ruuvit ja muut pienet k:t. **-piirtäjä** *s.* **-piirustus** *s.* **-rakennu|s** *s.* koneiden rakentaminen; tekniikan oppiala, joka käsittelee koneiden rakennetta ja toimintatapaa, koneenrakennusoppi. | Pronssin käyttö k:ksessa. K:ksen oppikirja.
koneenrakennus|insinööri *s.* **-oppi** *s.* **-osasto** *s.* Teollisuuskoulun k. **-taito** *s.* **-teollisuus** *s.*
koneen|rakentaja *s.* vars. jnk konelajin toimintatavan ja lujuusopin vaatimukset tunteva teknillisen koulutuksen saanut henkilö, joka suunnittelee koneen rakenteen yksityiskohdat. **-runko** *s.* **-tapai|nen** *a.* -sesti *adv.* K. tottumus. Tehdä jtak k:sesti **-tarkastaja** *s.* **-terä** *s.*
koneet|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < kone.
kone|halli *s.* Tehtaan, voimalaitoksen k. Näyttelyn k. **-haudonta** *s. maat.* Munien k. **-henkilökunta** *s.* Laivan, sähkölaitoksen k. **-hihna** *s.* Nahkainen k. Kumilla päällystetty k.
konehtia[17*] *v. murt.* tehdä (taika)temppuja, taikoa. | K. nuotta silmäyksistä.
kone|huone *s.* Aluksen, voimalaitoksen, elokuvateatterin k. **-huop|a** *s.* K:ia paperitehtaita varten. **-häiriö** *s.* **-höylä** *s.* koneellinen höylä, höyläkone. **-ihmi|nen** *s.* **1.** ihmistyön korvaava koneellinen laite, robotti. | Tulevaisuuden k. K., joka avaa oven ja tervehtii sisääntulijoita. **2.** koneellisesti, konemaisesti toimiva, työskentelevä ihminen. | K:siksi muuttuneet konttoristit.
koneikko[2*] *s.* koneisto, jonka muodostavat toisiinsa kytketyt koneet, kytkelmä, aggregaatti.
-koneinen[63] *poss.a.* Yksi-, kaksi-, kolmik.; 12-, 30-k.; heikko-, voimakask.
koneinsinööri *s.* konealan insinööri, koneenrakennusinsinööri. | I lk:n k.
koneist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** varustaa koneella t. koneilla, tehdä konekäyttöiseksi, koneellistaa. | K:ettu pumppu, tehdas. Veneen k:aminen. Työn, maatalouden k:aminen. **2.** *tekn.* työstää koneessa. | K:ettu pinta.
koneistamaton[57] *kielt.a.*
koneisto[2] *koll.s.* < kone. **1.** moniosainen, -jäseninen kone, koneryhmä, joukko koneita, jotka muodostavat kokonaisuuden, mekanismi. | Laitoksen, tehtaan, sahan, veturin, kellon k. Tarkasti käyvä k. — *Yhd.* hammaspyörä-, näppäin-, turbiinik.; hioma-, jäähdytys-, kehruu-, nosto-, ohjaus-, pesu-, ruoppaus-, syöttök. **2.** *kuv.* **a.** ihmisen ruumiista t. elimistä. | Ihmisen k:n tärkein osa, vatsa. - - puukon reikä jossain k:nsa arassa kohdassa SILL. - - yksinkertainen mies, jonka sisällisen k:n näkee ensi silmäyksellä LEINO. — *Yhd.* ajatus-, hengitys-, hermo-, lihas-, ruoansulatusk. **b.** muuta käyttöä. | Liikkeen k. Kansainliiton k. K:ltaan kiinteä hallinto. Vähäinen ratas yhteiskunnan k:ssa. — *Yhd.* valtio-, virka(mies)-, välittäjäk.; hallinto-, huolto-, propaganda-, sota-, tuotanto-, työ-, verotusk.
koneisto|huone *s.* **-n|hoitaja** *s.*
koneistu|a[1] *pass.v.* (< koneistaa 1) koneellistua. | K:nut teollisuus. Liikenteen, maatalouden, konttorityön k:minen. Armeijat k:vat.
kone|juntta *s.* **-jyrä** *s.* Tietöissä käytetty 7 tonnin k. **-kaavaus** *s. met.*)(käsinkaavaus. **-kangaspuut** *s. mon. kut.* **-kauppa** *s.* Hyvin varustettu k. Tehdä k:a. **-kauppias** *s.* **-kehruu** *s. kut.* **-kehräämö** *s. kut.* **-kiiltoinen** *a.* koneellisesti kiillotettu. | K. paperi. **-kirjoittaa** *v.* par. kirjoittaa koneella. **-kirjoittaja|(tar)** *s.* kirjoituskoneella (ammatikseen) kirjoittava (nais)henkilö. | Nopea, tottunut k. Olla k:na jssak virastossa, jnk liikkeen konttorissa. **-kirjoittamo** *s.*
konekirjoitus *s.* kirjoituskoneella kirjoittaminen, kirjoituskoneella suoritettu kirjoitus. | Opetella k:ta. Virheetöntä k:ta on miellyttävä lukea. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* **-liuska** *s.* **-paperi** *s.* **-pöytä** *s.* **-sivu** *s.* **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* **-teksti** *s.* **-toimisto** *s.* **-työ** *s.*
konekivääri *s. sot.* (*lyh.* kk.) yleensä kiväärin luoteja ampuva raskas täysautomaattinen ase; *syn. vanh.* kuularuisku; vrt. pikakivääri. | Maxim-k. Varsinainen k. ja jalusta. K:n liipaisin, patruunavyö, luodit. K:t lentokoneiden aseistuksena. Ampua k:llä. Lakaista vihollisia k:llä. K. ampuu sarjatulta. K:t papattavat, rätisevät, laulavat. K:t kylvävät kuolemaa. Saada vihollisen k. vaikenemaan. — *Yhd.* ilmatorjuntak. **-ammunta** *s.* Kiivasta, hurjaa k:a. **-ampuja** *s.* **-asema** *s.* **-eskadroona** *s.* konekiväärikomppaniaa vastaava ratsuväen yksikkö. **-joukkue** *s.* **-komppania** *s.* jalkaväen t. ilmatorjuntajoukkojen yksikkö, johon yl. kuuluu 2—4 konekiväärijoukkuetta, yhteensä 6—16 konekivääriä. | Erillinen k. K:n päällikkö. **-mies** *s.* **-osasto** *s.* **-pesäk|e** *s.* Vahva k. Vihollishyökkäys tyrehtyi k:keiden tuleen. Kolme vihollisen k:että tuhottu. **-ryhmä** *s.* Suomessa yhden konekiväärin käsittävä yksikkö. **-suihku** *s.* konekiväärin luotisuihku. | Lentokoneen k. Pyyhkiä k:lla. **-tuli** *s.* Murhaava, kiivas k. Suunnata k. jhk.
kone|korjaamo *s.* **-kortti** *s.* kortti, joka sisältää tarvittavat tiedot jstak työkoneesta. **-kudonta** *s.* **-kulttuuri** *s.* Nykyisenä k:n aikakautena. **-kutoinen** *a.*)(kotikutoinen. | K. kangas, verkko. **-kutoja** *s.* kutomakoneella kutova työntekijä. **-kylvö** *s. maat.* **-kytkye** *s.* = koneikko. **-käyt|tö** *s.* Toimia k:öllä. **-käyttöi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* koneen käyttämä, konevoimainen, koneellinen, koneistettu. | K. mankeli, köysirata. **-laboratorio** *s.* **-ladelma** *s. kirj.* **-ladonta** *s. kirj.* **-lados** *s. kirj.* **-lanka** *s.* koneellisesti valmistettu lanka, tehdaslanka; om-

pelu- tms. koneessa käytetty lanka. **-lapio** *s.* = kaivukone. **-latoja** *s. kirj.* latomakoneella latova kirjapainotyöläinen. **-latomo** *s. kirj.* **-liik|e** *s.* K:keen omistaja. **-lypsy** *s. maat.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* koneellinen (2), koneenomainen. | K. muisti. K. työ, rukous, sisäluku. K:sen tasainen vauhti. Hengityksen k:suus. Kävellä, pukeutua, työskennellä, totella k:sesti. Omaksua k:sesti oppikirjan tiedot. **-malli** *s.* Uusi k.

konemestari *s.* määräpätevyyden omaava voimakoneiden hoitaja. | Tehtaan, höyryaluksen, teatterin k. Ensimmäinen k. — *Yhd.* ylik. **-järjestö** *s.* **-koulu** *s.* **-n|kirja** *s.* **-n|toimi** *s.* **-n|tutkinto** *s.*

kone|miehistö *s.* Laivan k. **-mies** *s.* koneenhoitaja, -käyttäjä; koneenrakentaja; konekauppias. **-monttööri** *s.* **-neula** *s.* ompelu- tms. koneen neula. **-neulonta** *s.* **-niittaus** *s.* **-näyttely** *s.* **-ommel** *s. käs.* **-ompelija(tar)** *s.* ompelukonetta käyttävä ammattiompelija. **-ompelu** *s.* **-op|pi** *s.* teknillisten koulujen oppiaine, joka sisältää tarpeelliset tiedot eri ammattialoilla kysymykseen tulevien koneiden rakenteesta ja toimintatavasta; tämän aineen oppikirja. | Yleinen, kemian k. K:in opettaja. **-osa** *s. par.* koneenosa. **-osasto** *s.* Rautatielaitoksen, messujen, teknillisen koulun k. **-osuuskunta** *s. maat.*

konepaja *s.* koneiden ja niiden osien, rautatievaunujen tms. (runsain) työstökonein varustettu rakennus- ja korjaustehdas; vrt. työpaja, verstas. | Rautatien k. Onkilahden, Pietarsaaren k. **-harjoittelu** *s.* **-insinööri** *s.* **-kokemus** *s.* **-koulu** *s.* **-teollisuus** *s.* **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **-työmies** *s.*

kone|paperi *s.* **1.** pinkopaperi. **2.** koneella valmistettu paperi. **-piirtäjä** *s.* **1.** koneella piirtäjä. **2.** *par.* koneenpiirtäjä. **-piirustus** *s.* **1.** koneella piirtäminen. **2.** *par.* koneenpiirustus. **-pistooli** *s. sot.* (*lyh.* kp.) pistoolin luoteja ampuva täysautomaattinen käsiase. | K. kuuluu kivääriryhmän aseistukseen. K:n lipas. K:n rätisevä sarja. K:t räiskyvät. K:t tekivät hirvittävää tuhoa. **-pora** *s.* **-poraus** *s.* **-pronssi** *s.* erilaisiin koneenosiin käytetty, helposti muokattava, mutta luja pronssi; vrt. taidepronssi. **-puhelu** *s.* kaukopuhelu, joka yhdistetään pyydettyyn puhelimeen huolimatta siitä, kuka puhelimessa vastaa;)(henkilöpuhelu. **-puinti** *s. maat.* **-pumppu** *s.* jhk (tav. voima)koneeseen elimellisenä osana kuuluva pumppu, jonka pumppuamistyö ei ole ko. koneen toiminnalle välttämätön. **-puuseppä** *s.* erityisiä puusepänkoneita työssään käyttävä puuseppä. **-päiväkirja** *s.* koneen toiminnasta pidettävä päiväkirja. | Laivan, radioaseman k. **-päällystö** *s. mer.* aluksen koneista vastaava päällystö;)(kansipäällystö. **-pöytä** *s.* pöytä, johon kone(ita) on kiinnitetty; koneen työpöytä. **-rakenne** *s.* **-rakennus** *s.* **1.** rakennus, jossa on koneita. **2.** *par.* koneenrakennus. **-rakentaja** *s. par.* koneenrakentaja. **-rasva** *s.* koneiden voiteluun käytetty rasva. **-rikko** *s.* koneen (odottamaton) epäkuntoon joutuminen t. pysähtyminen, konehäiriö, -vaurio, -vika. **-ruisku** *s.* **-rukki** *s. kut.* eräs kehruukone, selfaktori. **-ruuvi** *s.* eril. metalliesineiden yhteen liittämiseen käytettyjen ruuvien kauppanimitys;)(puuruuvi. **-saha** *s.* **-saks|et** *s. mon.* Levyn leikkaaminen k:illa. Tukanleikkuussa käytetyt k. **-sali** *s.* Tehtaan, kirjapainon k. **-seppä** *s.* koneilla takova ammattimies; joskus = mekaanikko. **-soitin** *s.* **-syöttö** *s.* **-taltta** *s.* **-taonta** *s.* **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-taulu** *s.* tav. työnjohtajan huoneessa oleva, lokeroilla t. koukuilla varustettu taulu, jossa työmääräykset ja -selitykset säilytetään. **-teh|das** *s.* Kotimaiset k:taat. K:taan insinööri. **-teho** *s.* Voimalaitoksen k. **-tehtailija** *s.* **-tekniik|ka** *s.* Korkealle kehittynyt k. Nykyaikaisen k:an saavutukset. K:an tuntemus. **-teknikko** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. laboratorio, toimisto. K:set työt. K:sessä suhteessa. **-teollisuus** *s.* **1.** koneita valmistava metalliteollisuus. **2.** koneita käyttävä teollisuus;)(käsiteollisuus. **-teräs** *s.* taottava teräs, josta valmistetaan koneenosia. **-tiiviste** *s.* **-tikapuut** *s. mon.* ajoneuvoihin kiinteästi asennetut tikapuut, jotka mies- t. konevoimalla nostetaan pystyyn. **-toimisto** *s.*

konettaja[10] *s.* koneellaompelija pukutehtaassa.

kone|tuliase *s. sot.* kone- ja pikakivääristä sekä konepistoolista. | Jalkaväen, lentokoneiden k:tuliaseet. Sijoittaa k:tuliaseet asemiin. **-turve** *s.* koneellisesti nostettu, muokattu ja puristettu käyttöturve, paino-, vanuketurve. **-tykki** *s. sot.* itselataava tykki. **-tyyp|pi** *s.* Eri k:it. **-työ** *s.* K:nä suoritettava kirjansidonta. Ihmistyön korvaaminen k:llä. **-työläinen, -työmies, -työntekijä** *s.* konetyötä suorittava työläinen. **-vasara** *s.* konevoimainen vasara t. takomakone. **-vaseliini** *s.* koneiden voiteluun käytetty vaseliini. **-vaurio** *s.* K:iden korjaaminen. **-veits|i** *s.* Paperiteollisuudessa käytetyt k:et. **-vi|ka** *s.* Juna oli pysäytettävä k:an vuoksi. **-voide** *s.* koneiden voiteluun käytetty voide. **-voima** *s.* (voima)koneen kehittämä voima;)(ihmis-, käsivoima. | Käyttää, käydä, kulkea k:lla. Rautatieveturin k. K:ltaan maailman voimakkain jäänmurtaja. **-voimai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* konevoimalla toimiva, konekäyttöinen, koneellinen, koneistettu. | K. puristin, lajittelija, puimakone, kauppalaiva. K. meijeri. Teräkalun käyttö k:sesti. **-yhdistelmä** *s.* Turbogeneraattori on k., jossa höyryturbiini käyttää sähkögeneraattoria. **-yksikkö** *s.* **-äes** *s. maat.* **-äänesty|s** *s.* eduskunnassa koneellisesti suoritettu äänestys. | Toivomusehdotus hylättiin k:ksessä 88 äänellä 84:ää vastaan. **-öljy** *s.* koneiden voiteluun käytetty (tav. kivennäis)öljy. | Kevyet, raskaat, sekoitetut k:t.

konfederaatio[3] *s.* (valtio)liitto.

konfekti[6] *s.* = konvehti.

konfektio|liike *s.* valmiiden vaatteiden (valmistusta ja) myyntiä harjoittava liike. **-tavara** *s.* valmiit vaatteet.

konferenssi[4] *s.* neuvottelu; (valittujen edustajien) tiettyjä asioita käsittelevä (kansainvälinen) neuvottelukokous; vrt. kongressi. | Valtakunnan, kansainvälinen k. Haagin k. Luterilainen, musiikkitieteellinen k. K:n osan-

ottajat. Normaalilyseon äidinkielen k:ssa pidetty esitelmä. — *Leik.* Olen pitänyt asiasta konferensseja ystävieni kanssa. — *Yhd.* pappisk.; maailmank.; ilmailu-, laivasto-, posti-, puutavara-, radio-, talous-, tuberkuloosik.; rauhank.; työk. **-päivä** *s.*, tav. *mon.*

konfessio[3] *s.* uskontunnustus.

konfet|ti[6*] *s.*, tav. *mon.* pieniä erivärisiä paperipalasia tms., joilla ihmiset esim. karnevaaleissa heittelevät toisiaan. | Pussi k:teja. Heittää k:teja, jkta k:eilla.

konfirmaatio[3] *s.* **1.** kasteenliiton uudistus l. vahvistus; evankelisessa kirkossamme: rippikoulun suorittaneelle nuorisolle ennen ensimmäistä ehtoollisellakäyntiä kirkossa järjestetty tilaisuus, jossa se tunnustaa uskonsa. **2.** (kirkolliseen) virkaan vahvistaminen.

konfirmandi[4] *s.* konfirmoitava henkilö, vars. rippikoululainen.

konfirmoi|da[18] *v.* **1.** K. jku 'suorittaa jkn konfirmaatio'. K:tavat olivat n. 16 vuoden ikäisiä. **2.** *harv.* yl. vahvistaa. | Kaupan k:minen.

konfiskaatio[3] *s.* konfiskointi, takavarikointi.

konfiskoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* julistaa jk varallisuusesine valtiolle menetetyksi; takavarikoida.

konflikt|i[6] *s.* selkkaus, (risti)riita, rettelö. | Kansainvälinen, sotainen k. Joutua k:iin jkn kanssa. K. kärjistyy. Yrittää välttää k:eja. — Eetillinen, traagillinen k. "Nummisuutarien" Eskon vilpitön lapsellisuus on jatkuvassa k:issa todellisuuden kanssa.

konformi[4] *a.* = konforminen. **-kuvaus** *s.* *mat.* oikeakulmainen kuvaus.

konformi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* yhdenmuotoinen, -mukainen, yhtäpitävä.

konfrontoida[18] *v.* asettaa vastakkain.

kon(g)futselai|nen[63] *s.* ja *a.* -suus[65] *s.* Kon(g)-futsen oppien kannattaja; niitä kannattava, niiden mukainen.

konglomeraatti[4*] *s.* *geol.* pyöreähköistä mukulakivistä ja niitä liittävästä iskosaineesta rakentunut kivilaji. — *Kuv.* Eri satuaineksista syntynyt k. **-liuske** *s.*

kongonpuna(inen) *s.* kivihiilen tislaustuotteista saatu, puuvillan värjäykseen sellaisenaan käytetty punainen väriaine.

kongregaatio[3] *s.* roomalaiskatolisista oloista: luostariliitto; eräänlainen munkkikuntia muistuttava hengellinen t. kirkon johtama maallikkojärjestelmä.

kongregationa|lismi[4] *s.* eräs vapaakirkollinen suunta. **-listi**[4] *s.* kongregationalismin kannattaja, independentti. **-listinen**[63] *a.* K. seurakunta.

kongressi[6] *s.* vrt. konferenssi. **1.** tav. useita päiviä kestävä kansainvälinen keskustelu-, neuvottelukokous. **a.** tieteellinen, uskonnollinen tms. kokous. | Matemaattinen, lääketieteellinen k. — *Yhd.* kirjailija-, kustantaja-, lakimies-, lääkäri-, ylioppilask.; lastensuojelu-, mainos-, olympialais-, raittiusk. **b.** kansainvälisiä poliittisia kysymyksiä käsittelevä kokous. | Wienin k. vuosina 1814—15. Pariisin k. vuonna 1856. **2.** eräiden maiden, vars. Amerikan Yhdysvaltojen eduskunta.

kongressiedustaja *s.* jnk maan edustajana kongressiin osaa ottava henkilö.

kongressilainen[63] *s.* kongressin osanottaja.

kongressi|matka *s.* K. Kööpenhaminaan. **-n|-jäsen** *s.* vars. Amerikan Yhdysvaltojen kongressin jäsen. **-puolue** *s.* eräs Intian puolue. **-päiv|ä** *s.* K:ien ohjelma. **-talo** *s.* **-vieras** *s.*

kongruenssi[4] *s.* yhtäpitävyys, yhdenmukaisuus, samankaltaisuus. | Kopiokirjojen välinen k. — *Erik.* **1.** *kiel.* eräiden toisiinsa läheisesti liittyvien lauseenjäsenten taivutuksen yhdenmukaisuus, mukautuminen, kongruenttisuus;)(inkongruenssi. | Adjektiiviattribuutin ja pääsanan k. **2.** *mat.* yhteneväisyys.

kongruent|ti[4*] *a.* -isti *adv.* yhtäpitävä, yhdenmukainen. — *Erik.* **1.** *kiel.* taivutukseltaan toiseen lauseenjäseneen mukautunut;)(inkongruentti. | K. attribuutti. **2.** *mat.* yhteneväinen.

kongruentti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed.

koni[4] *s.* vanha, huono hevonen, kaakki, kopukka, luuska. | Vanha, laiha, hampaaton, jalkavaivainen k. Loppuun ajettu k. K. seisoo pää riipuksissa. Katto oli romahtanut kuin ikälopun k:n selkä. — *Yhd.* hevosk.; kilpailu-, markkina-, rahti-, sotak.

konidio[3] *s.* *kasv.* kuroma.

koni|kyyti *s.* **-n|leikki** *s.* karkea, sopimaton leikinteko t. pila, hevosenleikki. | Laskea k:leikkiä. - - ukko kouraisi k:leikillä neitoa olkapäästä HAARLA.

konjakkari[5] *s.* *ark.* lasillinen konjakkia, konjakkiryyppy. | Otetaan pienet k:t.

konjak|ki[5*] *s.* viinistä tislattu, kirkas, ruskean keltainen ranskalainen paloviina. | Puhdasta, tulista k:kia. Kolmen tähden k. Pullo, lasi(llinen) k:kia. Ottaa k:kia. Oltiin kahvissa ja k:issa. Tuoksua k:ilta. — *Yhd.* rypälek.

konjakki|grogi *s.* **-karahvi** *s.* **-lasi** *s.* Istua k:en ääressä. **-pullo** *s.* **-ryyppy** *s.* **-toti** *s.*

konjektuura[11] *s.* todennäköisyysperusteiden mukaan ehdotettu lukutapa. | Turmeltunutta tekstiä on koetettu monin tavoin korjata, mutta yleisesti hyväksyttyä k:a ei ole.

konjugaatio[3] *s.* **1.** *kiel.* verbin taivutus. **2.** *biol.* kahden yksisoluisen eliön lyhytaikainen yhtyminen tuman osien vaihtamista tai hedelmöitystä varten. | Alkueläinten, levien k.

konjugaattiluku *s.* *mat.* Kahta kompleksilukua $a+ib$ ja $a-ib$, joiden reaaliosat ovat samat ja imaginaariosat vastasuureita, sanotaan konjugaatti- l. liittoluvuiksi.

konjugoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** yhdistää; kuulua yhteen. **2.** *kiel.* Verbin k:nti 'taivutus'. **3.** *biol.* ottaa osaa konjugaatioon. | K:va solu.

konjugoitu|a[1*] *pass.v* < ed. — Vars. *biol.* Kromosomien k:minen keskenään.

konjunktiivi[4] *s.* *kiel.* useissa kielissä esiintyvä, osittain suomen potentiaalia ja konditionaalia vastaava verbien tapaluokka. | K:n preesens, imperfekti. **-lause** *s.* lause, jonka predikaatti on konjunktiivissa. **-muoto** *s.*

konjunktiivi|nen[63] *a.* *kiel.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. konjunktiivi. | K. predikaattiverbi, lause.

konjunktio[3] *s.* **1.** *kiel.* taipumaton partikkeli, joka yhdistää lauseita ja lauseenjäseniä, side-

sana. | Rinnastava, alistava k. Kopulatiivinen (yhdistävä), disjunktiivinen (erottava), eksplikatiivinen (yleiseen alistava), konsekutiivinen (seurausta ilmaiseva), interrogatiivinen (kysyvä) k. — *Yhd.* alistus-, rinnastusk.; eksplikatiivi-, interrogatiivi-, komparatiivi-, konsessiivik. **2.** *täht.* kahden (aurinkokuntaan kuuluvan) taivaankappaleen sijainti (maasta katsottuna) samalla meridiaanilla, yhteen sattuminen. | K:n merkkinä on ☌. Jupiter ja Mars ovat k:ssa. Ylempi, alempi k.

konjunktiolause *s. kiel.* konjunktion aloittama sivulause.

konjunktuur|i[4] *s.*, vars. *mon.* yhteen sattuvien asianhaarain luoma tilanne (sen edullisuutta jhk tarkoitukseen ajatellen), suhdanteet, olosuhteet, vars. liike-, kauppa- t. poliittiset olot, markkina- t. poliittinen tilanne. | Edulliset, suotuisat, vaihtelevat k:it. Taloudelliset, suurpoliittiset k:it. Viljanviljelyn, maailmansodan k:it. K:ien huonontuminen. Nousevan k:in aiheuttama luotonkysyntä. Ottaa vaarin k:eista. — *Yhd.* puutavara-, rauta-, teräsk:it; rakennus-, sota-, varustautumis-, vientik:it; lasku-, nousuk.

konjunktuuri|-ilmiö *s.* Hintojen nousu suotuisana k:-ilmiönä. **-katsaus** *s.* **-kehitys** *s.* K. Saksassa. **-käyrä** *s.* konjunktuurien kehitystä esittävä käyrä. **-poliitikko** *s.* vrt. seur. **-politiikka** *s.* konjunktuureja noudattava politiikka. **-tekijä** *s.* Suotuisa, haitallinen k. **-tilanne** *s.* **-tutkimus** *s.* **-vaihtelu** *s.* **-voitto** *s.* konjunktuurien vaihtelusta johtuva (liike)voitto.

konkaavi[6] *a.* kovera;)(konveksi. | K. linssi, peili. Käyrän k. puoli. Leikkaavan terän k. reuna.

konkar|i[5] *s.*, vars. *ark. leik.* (etup. isosta, raskasmuotoisesta) hevosesta. | Vanha, uljas k. No, k., alahan juosta! Kaikenlaisilla k:eilla sitä pitääkin ajaa AHO. Se on kuin rotuhevonen verrattuna työk:eihin KOSKENN. — *Erik.* hevonen t. muu eläin, joka astuu yhtaikaa saman puolen raajoilla, tasa-astuja. — *Kuv.* vanhasta, kokeneesta ihmisestä; vars. paljon kilpailleesta urheilijasta. | Vanha, taitava k. -- ajattelin, että pitäneekö minun vanhan k:in tästä lähteä naimaan KARHUM. — Ei tule vanhasta k:ia [= vanhan on vaikea oppia uutta] SL.

konkarinaskel *s. kuv.* pitkä askel, harppaus. | Minä otan tärkeän askeleen --. En tarkoita tämmöistä konkari-askelta jaloillani, en KIVI. — Ihmiskunnan historia on taas mennyt oikean k:en eteenpäin. Kesä lähenee nopein k:in.

konkaroi|da[30] *deskr.v.* hevosen juoksemisesta, kömpelöstä liikkumisesta | Tamma lähti k:maan, minkä jaloista lähti. Äijä -- alkoi hullunkurisesti k. ikään kuin tanssien ALKIO.

konk|ata[40*] *v.* -kaus[64] *teonn.* hyppiä yhdellä jalalla, kuukata. | K. kilpaa, ruutua.

konkelo[2] *s.* **1.** mutka, polveke puussa t. sen oksassa; kallistunut t. ontto puu, lenko. | Puun, oksan k. Hongan, koivun k. Kitulias k. **2.** kaatua, jäädä k:on 'vinoon toista puuta vasten'. Puun irrottaminen k:sta. K:n laukaisu.

konkelopuu *s. metsät.* toisen puun varaan kaatunut puu.

konki[4*] *s.* → käytävä.

konkka|nenä *s.* ja *a. kans.* = konkonenä. **-nokka** *s.* ja *a.*, vars. *halv.* = ed. — *S:sesti.* Onko se k. täällä vielä ämminensä? SILL.

konkka|roikka *s. ark.* = seur. **-ronkka** *s. ark.* Koko k. 'kaikki, koko seurue, joka mies'. Huomenna lähdemme koko k. maalle. -- molemmat mummomme ja Mimmi ja Anni ja Eliina ja koko k. *TARK.

konklaavi[6] *s.* huoneisto, jossa paavin vaali toimitetaan; paavin valitseva kardinaalikokous. — *Leik.* Kaikki maailman sielutieteilijät juhlalliseen k:in kokoontuneina. Puolueen k:ssa kuuluu olevan sekaannusta.

konkludenttinen[63] *a. lak.* tahtoa ilmentävä; sellainen, josta ilman nimenomaista sanallista ilmoitusta voidaan päättää jnk tahtomuksen olemassaolo. | K. teko on esim. tavaran vastaanotto ja käyttö, silloin kun siinä ilmenee suostumus tavaran hinnan maksamiseen.

konklusiivikonjunktio *s. kiel.* konklusiivinen rinnastuskonjunktio. | K:ita ovat mm. *sen tähden* ja *siksi.*

konklusiivinen[63] *a. kiel.* syyn ja seurauksen suhdetta, johtopäätöstä ilmaiseva. | K. konjunktio, sanaliitto, lause.

konkluusio[3] *s.* johtopäätös.

konko[1*] *a.* nenästä: kyömy. | Tytön nenä oli k. kuten yleensä ranskalaisilla. **-nenä**[53] **1.** *s.* kyömy-, kotkannenä. | Komea k. **2.** *a.* = konkonenäinen. — *S:sesti.* Mokomakin k.! **-nenäinen** *a.* **-nokka**[53] *s.* ja *a.*, vars. *halv.* = konkonenä. **-nokkainen** *a.* **-päinen** *a.* K. hevonen. **-pää**[53] **1.** *s.* (hevosen) kyömyinen pää. | Raskas k. **2.** *a.* = konkopäinen. | K. hevonen.

konkordaat|ti[4*] *s.* valtiovallan ja paavinistuimen välinen, katolisen kirkon asemaa valtiossa koskeva sopimus. | Wormsin k. vuodelta 1122. Vatikaani ratifioinut Saksan k:in.

konkordanssi[4] *s.* **1.** yhtäpitävyys;)(diskordanssi. **2.** luettelo jnk tekstin t. teoksen sanojen t. yhtäpitävien lauseiden t. ajatuksien esiintymistä.

konkreetio[3] *s.* **1.** *geol.* savi-, kalkki- ja hiekkakerrostumissa esiintyviä kivimäisiä kovettumia, jotka ovat toista ainetta kuin kerrostuman pääosa ja läpimitaltaan 2—10 cm. **2.** *lääk.* yhteen kasvettuminen; myös: kivennäistymä, konkrementti.

konkreetti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kouraantuntuva;)(abstraktinen. **1.** vars. näkö- t. kosketusaistimin havaittava, esineellinen, aineellinen, todella olemassa oleva. | K. tavara. K:set maksuvälineet. Kaipausten k. kohde. — K:set edut, vahingot. Auttaa jkta k:sesti. **2.** *kiel.* konkreettista ilmaiseva. | K:set substantiivit ovat todellisten tai kuviteltujen, elävien tai elottomien olioiden nimiä, esim. poika, koivu, kivi, aave. Sanalla on k. merkitys. **3.** havainnollinen, selvä, ilmeinen; todellinen, tosiasiain mukainen; selväpiirteinen, -ymmärteinen. | K. kuvaus jstak. K. esimerkki, ehdotus. Ilmaisun kypsynyt k:suus.

K ohjelma, päämäärä. K. tapaus, kokemus. K. todellisuus. Ajatella k:sesti.
konkrementti[4*] *s. lääk.* kivennäistymä.
konkretisoida[18] *v.* tehdä konkreettiseksi. | Ilman lämpimyyttä Aho k:i verbien ja kuvien avulla. **-itua**[1*] *pass.v.* Puheeksi k:neet ajatukset.
konkubinaatti[4*] *s.* roomalaisten ja germaanien vanhassa oikeudessa sallittu sukupuolinen yhdyselämä, joka ei ollut varsinaisen avioliiton veroinen, syrjäavio.
konkurrenssi[4] *s.* **1.** kilpailu, vars. liikealalla. **2.** *lak.* rikosten yhtyminen. | Ideaalinen k. eli rikosten yksitekoinen yhtyminen. Reaalinen k. eli rikosten monitekoinen yhtyminen.
konkurssi[6] *s.* laillisesti järjestetty menettely, jolla henkilön (myös juridisen) omaisuus yhdellä kertaa luovutetaan hänen kaikkien velkojiensa kesken lain määräämässä järjestyksessä jaettavaksi, vararikko. | Tehdä k. Mennä, joutua k:in. Luovuttaa omaisuus k:in. Valvoa saataviaan k:ssa. — *Kuv.* Tehdä aatteellinen k.
konkurssianomus *s.* konkurssihakemus. **-asia** *s.* **-hakemus** *s.* velallisen itsensä t. hänen velkojansa asianomaiselle tuomioistuimelle jättämä hakemus, jossa pyydetään konkurssin vireillepanoa. **-hallinto** *s.* konkurssipesän hoito t. sitä hoitava elin. **-huutokauppa** *s.* huutokauppa, jossa konkurssipesään kuuluva omaisuus myydään. | Julkinen k. **-juttu** *s.* **-laki** *s.* **-loppuunmyynti** *s.* vrt. konkurssihuutokauppa. **-menettely** *s.* **-oikeus** *s.* konkurssia järjestävät oikeussäännökset; konkurssia käsittelevä tuomioistuin, konkurssituomioistuin. **-pesä** *s.* konkurssiin asetetun velallisen bruttovarallisuus, varat ja velat, vararikkopesä. | N. N:n, yhtiön k. K:n selvitys. **-rikos** *s.* rangaistava teko, jolla konkurssitilaan joutunut velallinen (t. hänen velkojansa) loukkaa konkurssipesän saamamiesten saamisvaatimuksia t. saattaa ne vaaranalaisiksi. **-sääntö** *s.* konkurssia järjestävä, vars. Suomessa v. 1868 annettu laki. **-tapaus** *s.* **-tavarasto** *s.* konkurssipesän varat. | Mitä velallinen voittaa sellaisen moittimisen kautta, - - menköön k:on LK. **-tila** *s.* velallisen omaisuuden hallinnonalaisuus konkurssimenettelyn aikana; olotila, jossa konkurssivelallinen on konkurssin aikana. | Asettaa, joutua k:an. Olla k:ssa. **-tuomio** *s.* konkurssioikeuden antama tuomio, joka päättää konkurssin. **-tuomioistuin** *s.* ks. konkurssioikeus. **-valvonta** *s.* saatavien valvonta konkurssissa. **-varasto** *s.* jnk liikkeen t. tehtaan konkurssiin luovutettu, konkurssihallinnon alainen varasto; myös = konkurssitavarasto. **-velallinen** *s.* konkurssitilassa oleva velallinen. **-velkoja** *s.* konkurssivelallisen velkoja, jolla on saamisoikeus konkurssipesästä.
konkvistadori[4] *s.* 1500-luvun espanjalaisista Amerikan valloittajista.
konna[11] *s.* **1.** sammakko, vars. Bufo bufo, korpi-, rupisammakko. | K:ien kurnutus. — *Yhd.* kenno-, oja-, rupik.; kilpik. **2.** *kuv.*, vars. *halv.* roisto, heittiö, lurjus, kelmi, vintiö. | Suuri, petollinen k. K. ja varas. Senkin k.! Katsos k:aa, mitä teki! Ukossa oli pientä k:aakin. Koivun oksa k:an palkka SL. — *Yhd.* pääk.
konnailla[29] *v.* tehdä konnan, konnamaisia tekoja.
konnamainen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. pelitoveri. K. käytös, kepponen. Menetellä k:sesti. Häneltä voi odottaa mitä k:suuksia tahansa.
konnanjuoni *s.* Punoa k:juonia. He ovat samassa k:juonessa. **-koukku** *s.* ilkityö, kepponen, koirankuje, konnanjuoni, -kuje. | Keksiä k:kuja. Pojilla on aina k. mielessä. Hänen täytyi erota virastaan jonkin k:un takia. **-koukkuinen** *a.* konnankoukkuja tekevä. | Typeräksi tyhmä luotu, paha k:seksi SL. **-kuje** *s.* = konnankoukku. | Hautoa ainaisia k:itaan. **-marja** *s.* Actaea, pahanhajuisia, komealehtisiä leinikkikasveja, joiden hedelmä on musta t. punainen, myrkyllinen marja. | Musta, punainen k. **-sylki** *s. kans.* sylkikaskaan toukan suojakseen ruohokasvien varsiin t. lehtihankoihin erittämä vaahtomainen aine, käärmeensylki. **-teko, -työ** *s.* ilkityö, roiston työ. | Kohtuullinen korvaus moisesta k:teosta. Julkea k:työ. K:töistään tunnettu kulkuri.
konneksio[3] *s. kiel.* kahden sanan t. ilmauksen (subjektin ja predikaatin, ylijäsenen ja määräyksen) suhde; tällaisessa suhteessa olevat ilmaukset.
konnetaabeli[5] *s. hist.* Ranskan armeijan ylipäällikkö.
konnuus[65] *s.* kataluus, konnamaisuus. | Katala k. Tässä on jotakin k:tta. Särkeä k:della toisen onni.
konossementti[4*] *s. liik.* lastia vastaanottaneen laivanpäällikön allekirjoittama asiakirja, jossa hän tunnustaa ottaneensa kuljetettavakseen määrätavarat ja sitoutuu luovuttamaan ne määräpaikassa tämän asiakirjan haltijalle.
konrehtori[5] *s. hist.* ylemmän alkeiskoulun opettaja, joka arvoltaan ja paikaltaan oli lähinnä rehtoria. | Porin triviaalikoulun k.
konsa *adv.*, vars. *ylät.* **1.** *interr.* aikaan kohdistuvan kysymyslauseen alussa: koska, milloin. | K. palajat? Ah, k. vihannoi / mua peittäin multa maan *MANN. — En tiedä, k. hänet jälleen tapaan. **2.** *rel.* konj:ta läheten. **a.** *tempor.* (silloin) kun, milloin. | On osattava vaieta, k. niin tarvitaan. Koira liikkaa, k. tahtoo SL. Lähden, k. käsket AHO. K. peippo piipottavi, / kesä lapsille tulevi ERKKO. **b.** *harv.* syytä ilmoittamassa: koska. | K. hän ei uskonut Viuluniekan rakkauteen, oli hänellä Uorolan haltijana tuska lohduton ja vihaava LEHT. **3.** *indef.* **a.** myönt. yhteyksissä. | Hän harrasteli k. [= milloin] mitäkin. — Vars. *murt.* joskus, koska tahansa. | Katsohan, että pidät hammasten takana korven salaisuudet, kun k. liikut kylällä KIANTO. Kun k. tulevi vieras, / ellös vierasta vihatko! KAL. **b.** *harv.* kielt. yhteyksissä: konsana(an), konsaan, koskaan, milloinkaan. | - - joka ei enää saa k. kuulla kevätkäen kukkumista HAARLA. - - tääll' ei k. kaunis kartu LEINO. **4.** *konsa — konsa* milloin — milloin, väliin — väliin. | Aiheet on otettu

k. kotimaan, k. ulkomaiden oloista. Äänet kaikuivat k. läheten, k. etääntyen. -- ruoskat roiki lomaan, / k. konin vuotaan, k. ukon omaan *MANN.

konsaan *adv.* tav:mmin konsanaan. | Paras tulos, mitä k. on nähty. -- vedimme peitot yllemme kuin yöksi k:kin IVALO.

konsana *adv.*, vars. *runok.* konsanaan. | Tula tuulan tuli tuli tei, / emme erkane k., ei LARINK. Niin viisas kuin ihminen k. olla voi.

konsana|(an *adv.* (suff. noudattaa harvoin subj:n persoonaa) vrt. konsa, konsaan, konsana. **1.** kielt. yhteyksissä: koskaan, milloinkaan, kuunaan, ikinä, ikipäivinä, -maailmassa. | En ole k. eksynyt. Sitä ei voi k. unohtaa. Enemmän kuin k:nsa ennen. En ole ketään k:ni rakastanut AK. **2.** vertauslausetta vahvistamassa: ainakin, ikään. | Kuin kenraali k. Taistella kuin urho k. Ilma oli kaunis kuin k. keväällä. He käyttäytyivät kuin k. jotkut ulkomaalaiset.

konsekraatio[3] *s. usk.* siunaaminen, vihkiminen; vars. ehtoollisen yhteydessä tapahtuva asetussanojen lukeminen t. laulaminen ehtoollisleivän ja -viinin siunaamiseksi.

konsekutiivi|konjunktio *s. kiel.* konsekutiivinen alistuskonjunktio. | K:konjunktiot ovat *että, niin että, jotta.* **-lause** *s. kiel.* konsekutiivinen sivulause.

konsekutiivinen[63] *a. kiel.* seurausta ilmaiseva. | K. konjunktio, lause. Relatiivilause, jolla on k. sivumerkitys.

konsekven|ssi[4] *s.* johdonmukainen seuraus; johdonmukaisuus. | Kehitysjakson k:ssit. Alistua tekojensa k:sseihin. **-tti**[4*] *a.* johdonmukainen.

konselji[6] *s. hist.* t. vieraiden maiden oloista: neuvosto, neuvoskunta; vars. valtion päämiehen ja hänen ministeriensä t. ministerien hallitusasioissa pitämä neuvottelukokous, hallitus t. sen valiokunta; vrt. hallituskonselji. | Neuvoa antava k. Tarton yliopiston k. Valtaneuvoston merkitys väheni kuninkaan enemmän tai vähemmän tilapäisten neuvoskuntain, k:en, rinnalla. **-presidentti** *s.* eräiden maiden pääministerin nimitys.

konsentraatio[3] *s.* keskittäminen, keskitys. | K. opetuksessa. — Vars. *kem.* liuoksen tms. väkevyys, tiheys. | Riittävän suurina k:ina kaasu aiheuttaa nopean tukehtumisen.

konsentraatti[4*] *s.* konsentroitu liuos, väkevöite; rikaste; tiivistelmä.

konsentri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* samankeskinen;)(eksentrinen. | K:set ympyrät, kehät. Kolme k:sta sylinteriä. K. [= ikään kuin laajenevia kehiä muodostava] oppikurssi.

konsentroi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* keskittää, koota yhteen. | Kouluaineiden k:minen. — Vars. *kem.* tiivistää, väkevöidä. | Hyvin k:tua liuosta. K:dut säilykkeet, rehut, lannoitusaineet. Naftajätteistä k:malla valmistettu voiteluöljy.

konsentroitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Liuoksen k:minen.

konsept|i[6] *s.* **1.** kirjoitelman, kirjallisen työn luonnos, suunnitelma; tällaisen työn (ensimmäinen) kirjoitettu kappale, josta se kirjoitetaan puhtaaksi; suullista esitystä varten tehty käsikirjoitus. | Artikkelin, kirjeen, asiakirjan k. Kirjoittaa k. Kirjoituttaa k. puhtaaksi. Puheen, esitelmän k. Puhua k:eista, ilman k:eja. **2.** *ark. kuv.*, vars. *mon.* suunnitelma(t), ennakkolaskelma(t), aikomukset, piirustukset, paperit. | Kaikki sujui k:ien mukaan. — Vars. ymmälle, hämilleen joutumisesta. | Kadottaa, menettää k:insa. Häneltä meni k:it sekaisin. Hyvällä pelillään KPT sotki HPS:n k:it.

konseptikirja *s.*

konseptio[3] *s.* vars. taideteoksen, tieteellisen työn t. muun hengentuotteen perusajatuksen t. luonnoksen mieleen herääminen. | Runon k. Kivellä oli mielikuvituksessaan ja k:issaan optimistisen humoristin kokonaisnäkemys maailmaan ja ihmiskuntaan R.KOSKIMIES.

konsepti|paperi *s.* **-pöytäkirja** *s.* puhtaaksi kirjoittamaton pöytäkirja. **-vihko** *s.*

konserni[6] *s.* ryhmä oikeudellisesti erillisiä liikeyrityksiä, jotka ovat yhteisen johdon alaisia, yhtymä; vrt. trusti, kartelli. | K:n jäsenet eivät liity yhteen vain kilpailun poistamiseksi tai vähentämiseksi, vaan tuotantoteknillisistä ja rahataloudellisista syistä. Ahlströmin k. — *Yhd.* auto-, rauta-, selluloosa-, öljyk.; teollisuusk.

konsertin|antaja *s.* par. seur. **-pitäjä** *s.*

konsertoi|da[18] *v.* pitää konsertti, konsertteja. | K:va pianisti, kuoro. K. maaseudulla. — *konsertoiva* (a.) a) sävellyksistä ja sävellystyyleistä: konserttoa muistuttava. | K:va soitinrunoelma. K:va sävellystyyli. Koko ooppera on luonteeltaan k:va. b) soittimista, äänistä: solistisesti esiintyvä. | K:va soitin esiintyy solistin tavoin muun orkesterin keskellä ja säestämänä.

konsertoija[11] *s.* konsertinpitäjä.

konsert|ti[6*] *s.* **1.** a. julkinen, tav. maksullinen musiikinesittämistilaisuus, soittajaiset, laulajaiset. | N:n eilinen k. Pitää k. Myydä lippuja k:tiin. Mennä k:tiin. Myöhästyä k:ista. Olla, istua k:issa. Käydä k:eissa. — *Yhd.* kuoro-, orkesteri-, solistik.; harmonikka-, piano-, urku-, viuluk.; kirkko-, radio-, ulkoilmak.; iltapäivä-, kevät-, lauantai-, päivä-, yök.; ajanviete-, kahvi-, päivällis-, viihdek.; kansan-, koululaisk.; sinfonia-, sävellys-, valssik.; Sibelius-k.; ensi-, hyväntekeväisyys-, juhla-, jäähyväisk. **b.** = konsertto. **2.** *kuv.* Lintujen, sammakoiden k. Yhä useampi koira liittyi k:tiin. Tuliaseiden k. Helvetillisesi kiihtynyt [aseiden] k. Kiistely veroista kasvoi lehdistössä jokapäiväiseksi k:iksi. — *Yhd.* ulvonta-, vihellysk. **3.** Euroopan k. 'Euroopan valtain yhteistoiminta kansainvälisen rauhan ylläpitämiseksi (käsitetään us. kuv. käytöksi)'. Suurvaltojen k. Haagin k:it 'v. 1659 rauhan palauttamiseksi Ruotsin ja Tanskan kesken tehdyt sopimukset'.

konsertti- etup. *mus.* **-aaria** *s.* **-arvostelu** *s.* **-elämä** *s.* K. Oslossa vilkasta. **-esitys** *s.* **-etydi** *s.* sekä muodoltaan että vaikeudeltaan suuria

vaatimuksia vastaava etydi. **-flyygeli** *s.* **-huoneisto** *s.* **--ilta** *s.* **-kappale** *s.* Säveltää k:ita. **-kausi** *s.* **-kiertue** *s.* Ylioppilaskunnan Laulajien k. Palata laajalta k:eltaan. **-laulaja** *s.* **-laulajatar** *s.* **-lava** *s.* Yliopiston juhlasalin k. Astua ensi kerran k:lle. **-lippu** *s.* pääsylippu konserttiin. **-lähetys** *s.* K. radiossa. **-mainen**[63] *kalt.a.* us. = konserttomainen. | K. oopperatyyli. **-matka** *s.* Tehdä k. ulkomaille. Lähteä k:lle. **-mestari** *s.* orkesterin ensimmäinen viulunsoittaja, joka tarpeen tullen esiintyy soolosoittajana t. kapellimestarin sijaisena. **-musiikki** *s.* Kotimaista k:a. **-ohjelma** *s.* **-ohjelmisto** *s.* **-orkesteri** *s.* **-pianisti** *s.* **-rumpu** *s.* **-sal|i** *s.* Työväentalon k. K. täyttyi ääriään myöten. Esiintyä suuren maailman k:eissa. **-soitin** *s.* **-soittaja** *s.* **-säestäjä** *s.* **-talo** *s.* Tukholman, Amsterdamin k. **-tilaisuus** *s.* **-toimisto** *s.* konsertteja järjestävä toimisto. **-urut** *s. mon.* **-valssi** *s.* **-viulu** *s.* **-yleisö** *s.*

konsert|to[2*] *s. mus.* (*rinn.* konsertti) laajamuotoinen sävellys (yhdelle t. useammalle) orkesterin säestämälle soolosoittimelle. | K. viululle, klarinetille. Brahmsin k:ot. — *Yhd.* huilu-, klarinetti-, piano-, viuluk.; kaksois-, kolmoisk.

konserttomainen[63] *kalt.a.*

konservaattori[5] *s.* luonnontieteellisen, historiallisen t. taidemuseon tms. virkailija, jonka tehtävänä on esineiden konservoiminen säilymiskuntoisiksi; myös yl. tällaisia töitä suorittavasta henkilöstä. | Eläintieteellisten kokoelmain, kasvitieteellisen puutarhan k. Kansallismuseon k. Vaskipiirroskokoelman k.

konservatiivi[4] *s.* konservatiivinen henkilö, vanhoillinen. | K:t saaneet vaalivoiton.

konservatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* joka tahtoo säilyttää olevat olot, vanhalla kannalla pysyvä, uudistuksia vierova; sitkeästi muuttumattomana pysyvä; vanhoillinen. | K. säveltäjä. K. maailmankatsomus. — Hämäläismurteiden k:suus. Vaikka lastenlaulut ovatkin sangen k:sia, ne ovat suurelta osalta kansainvälistä yhteisomaisuutta. — Vars. politiikassa)(liberaalinen. | K. poliitikko, puolue.

konservatismi[4] *s.* konservatiivisuus, vanhoillisuus.

konservatorio[3] *s.* musiikkioppilaitos, jossa opiskellaan musiikin eri aloja; sen rakennus t. huoneisto. | Pariisin, Leipzigin k. Opiskella k:ssa. Konsertti k:ssa. — *Yhd.* kansank.

konservi[6] *s.* säilyke. — *Yhd.* kalak.

konservoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* tehdä vahingoittumattomana säilyväksi, estää erikoiskäsittelyllä pilaantumasta. | K. nahkoja. Museoesineiden, taulujen k:nti, k:minen. Rysät k:daan kerran vuodessa tervan ja värjäysaineen sekoituksella. Huonekalujen k:minen maalaamalla. K:va hampaanhoito. — *Ruok.* K:tua lihaa, maitoa 'säilykelihaa, -maitoa'.

konservoimis|aine *s.* Natriumfluoridi on tärkeä puun k. **-menetelmä** *s.* Uutta museoesineiden k:ä kokeillaan.

konsessiivi|konjunktio *s. kiel.* konsessiivinen alistuskonjunktio. | Tavallisimmat k:konjunktiot ovat *vaikka* ja *joskin*. **-lause** *s. kiel.* konsessiivinen (sivu)lause.

konsessiivinen[63] *a. kiel.* myönnytystä ilmaiseva, myönnyttävä. | K. konjunktio, lause. K. merkitys.

konsessio[3] *s.* toimi-, perustamislupa, vars. julkisen viranomaisen antama. **-alue** *s.*

konsignaatio[3] *s. liik.* tavaroiden lähettäminen (ulkomaille) myytäväksi omistajan laskuun, myynnintä. **-kauppa** *s. liik.* **-lähetys** *s. liik.* **-tavara** *s. liik.*

konsignantti[4*] *s. liik.* myynnittäjä.

konsignatääri[4] *s. liik.* myynnitsijä.

konsiili[6] *s.* kirkolliskokous (vars. roomalaiskatolisen kirkon piirissä), synodi.

konsiisi[6] *a.* täsmällinen, lyhytsanainen.

konsipio|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* hedelmöityä; vars. (estetiikassa) tajuta mielikuvituksella t. ajatuskyvyllä jk aate, saada aate jhk henkiseen tuotteeseen. | Sodan aikana k:itu runo. - - kirjojensa idean ja kokonaisaiheen k:i hän vapaasti kuin romantikko KOSKENN. Kiven Ikävyys-runo on epäilemättä ollut Aaltosen käsityksen pohjana hänen k:idessaan [Kiven patsasta] AK.

konsistenssi[4] *s.* koostumus, vars. kappaleen lujuuden ja tiheyden laatu, kiinteys, jäykkyys, (nesteen tms.) sakeus. | Rasvan, öljyn, värien k. Hauras, paksu k. Hyvän voin tulee olla k:ltaan kiinteää, vahamaista. **-rasva** *s. tekn.* akselien, hammasrattaiden, raskaiden koneiden tms. rasvaamiseen käytettyjä tankeita voiteita.

konsistori[5] *s.* eräiden vars. kirkollisia t. opetusasioita hoitavien virkakuntien nimitys. **1.** yliopiston hallintoa Suomessa hoitava, professorien muodostama elin. | Suuri, pieni k. **2.** muuta käyttöä: | Paavin k. Luterilainen, reformoitu k. Se osa Suomea, joka v. 1721 yhdistettiin Venäjään, sai oman kirkollishallinnon, Viipurin k:n.

konskriptio[3] *s.* asevelvollisuuteen perustuva sotaväenotto.

konsol|i[5] *s.* seinässä oleva, rakennuksen jtak osaa, patsasta tms. kannattava uloke, olkakivi, kannate; vastaavanlainen osa huonekalussa t. jssak muussa esineessä. | K:ien tukema parveke. Veistosten käyttö k:eina. — Lasihyllyn, verhotangon k:it. Jousen k. Banjon kehyksessä on 24 ruuvia pyöreine k:eineen.

konsolidaatio[3] *s. liik.* kahden t. useamman lainan yhdistäminen yhdeksi lainaksi, vakauttaminen.

konsolidoi|da[18] *v.* lujittaa, vahvistaa, vakauttaa. | Useiden lainojen k:misella tarkoitetaan niiden yhdistämistä yhdeksi lainaksi. **-tu|a**[1*] *pass.v.* Kulunut vuosi oli liikkeelle voimakkaan k:misen aikaa.

konsolimainen[63] *kalt.a.* K. ulkonema.

konsonanssi[4] *s. mus.* sointu, joka syntyy samaan duuri- t. mollisointuun kuuluvien sävelten yhtymisestä, tasasointu;)(dissonanssi; vrt. harmonia.

konsonantinmerk|ki *s.* Suomen kielessä geminaatta merkitään kirjoituksessa kahdella k:illä.

konsonantismi[4] *s. fon.* (sanan, murteen, kielen) konsonantit, konsonantisto; vrt. *vokalismi.

konsonantisto[1] *koll.s.* < seur. | Itämerensuomalaisten kielten k. Sanansisäinen k.
konsonant|ti[6*] *s. fon.* **1.** äänne, jonka pääosana on tav. ylemmissä äänilähteissä muodostunut häly ja joka yl. vain vokaalien kera muodostaa tavuja, kerake;)(vokaali. | Soinnillinen, soinniton k. Sananalkuinen, -sisäinen k. Labiaaliset, dentaaliset k:it. K:tien astevaihtelu. — *Yhd.* alku-, loppu-, sisäk.; kaksoisk.; nenäk. **2.** sellainen tavun äänne, joka ei ole sen keskuksena, sen sonoriteetin pääasiallisena kannattajana; sivuäänne;)(sonantti. | Diftongissa *au* on *u* k.
konsonantti|aines *s.* Kielen k. Vartalon k. **-alkuinen** *a.* K. sana. **-edustus** *s.* Heikon asteen k. **-loppuinen** *a.* K. tavu, pääte.
konsonantti|nen[63] *a. kiel.* joka on konsonantti; konsonanttia koskeva t. sille ominainen. | K. *h*-äänne. K. taivutus. Diftongin k. osa.
konsonantti|ryhmä *s.* **-vaihtelu** *s.* sanaan kuuluvan konsonantin vaihtelu esim. taivutettaessa. | K. *pp : p.* **-vartalo** *s.* konsonanttiin päättyvä sanavartalo. **-vartaloinen** *a. Vuosi* sanan k. essiivi *vuonna.* **-yhtymä** *s.* K:t *ks* ja *sk.* **-äänne** *s.*
konsonoi|da[18] *v. mus.* K:va sointu 'sointu, jossa on vain konsonansseja, tasasointuinen sointu'.
konsortio[3] *s. liik.* kahden t. useamman henkilön t. toiminimen jnk liiketoimen suorittamiseksi muodostama (tilapäinen) yhtymä. — *Yhd.* pankkik.
konsosiaatio[3] *s. kiel.* kiinteä yhteys, jossa jtak sanaa yleisesti käytetään.
konspiraatio[3] *s.* salaliitto.
konspira|attori[5], **-tööri**[1] *s.* salaliittolainen, vehkeilijä.
konstaapeli[5] *s.* **1.** alempaan poliisikuntaan kuuluva henkilö. | Vanhempi, nuorempi k. K. vaati miestä kuulusteltavaksi. — *Yhd.* järjestys-, liikenne-, tarkastus-, vartiok.; nais-, ratsu-, ylik. **2.** *mer.* purjealuksissa merimies, jonka tehtäviin kuuluu mm. muonavarojen hoito. | Laivan k. **3.** *sot. vanh.* aliupseeri tykistössä, rannikkotykistössä t. laivastossa.
konstailija[14] *tek.* < seur.
konstail|la[29] *v.*, vars. *ark.* -u[2] *teonn.* **1.** tehdä konsteja, kujeilla, vehkeillä. | Muistakin olla k:ematta! Lautalla k:lessaan poika putosi veteen. - - jokin äijänkekkuli, joka yritteli ja k:i kaikenlaisia, mutta köyhänä kumminkin kuoli SILL. **2.** tehdä vaikeuksia, oikutella, vikuroida. | Syödä k:ematta. Ei tässä k:u auta! Hän rupeaa k:emaan, ja tuntuupa kuin katuisi hän kauppaansa KIVI. — Kone toimii k:ematta. Auto k:i matkalle lähdettäessä. Sydän k:ee.
konstanssi[6] *s.* pysyvyys, muuttumattomuus, vakioisuus.
konstantaani[4] *s.* metalliseos, joka sisältää kuparia, nikkeliä ja mangaania.
konstant|ti[6*] **1.** *a.* -isti *adv.* muuttumaton, pysyvä(inen), alituinen, vakio-, vakioinen. | K. luku, mitta. K. jännitys, sähkövirta. K. kudetiheys. Viennin pysyminen k:tina. Ongen k:it osat ovat koukku, siima ja vapa. **2.** *s. mat.* vakio. | Fysikaaliset k:it.
konstantti|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = ed. **1.** | K. lämpötila. Moottorin k. pyörimisnopeus. Pysyä k:sesti samana. Oikeudenkäytön k:suus.
konstatoi|da[18] *v.* -nti[6*] *teonn.* todeta. | Äänteenmuutosten k:minen. K. miten asia on.
konstellaatio[3] *s.* (vars. kierto)tähtien keskinäinen asema jnak ajankohtana; tähdistö; yl. erilaisten tekijäin suhde t. ryhmittymä. | Poliittiset k:t. Suurvaltain k.
konsti[4] *s. ark.* kuje, metku, temppu; sukkela t. taitava teko, keino, niksi, taito. | Koiramainen k. Vanha ja hyvä k. Liitolennon k:t. Keksiä k. Olen oppinut tämän k:n Pekalta. Yritin avata lukkoa jos jollakin k:lla. Ei ole mikään k. hakea rahaa pankista. K:t on monet SP. — *Yhd.* kortti-, taikak.; kepulik.; koiran-, noidan-, pirunk.
konstik|as[66*] *a.*, hiukan *ark.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* monimutkainen, juonikas, taidokas. | K. esitystapa. Käyttää k:asta kieltä. Sepä onkin k. kysymys. K. kapine, laitos. K:kaasti valmistettu esine.
konstillinen[63] *a. harv.* = ed.
konstiniekka *s.* konstien tekijä; *vanh.* taiteilija.
konstituoi|da[18] *v.* -nti[6*] *teonn.* perustaa; olla olennaisena osana jssak; määrätä, asettaa.
konstitutiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* jnk olion t. asian olemusta määräävä, olennainen, perustava. | Maailmankatsomuksen k:set perusteet. — *Lak.* perustava, oikeutta luova.
konstitutionaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* konstituutiota koskeva, siihen perustuva t. siitä johtuva. | K. [= perustuslaillinen] valtiomuoto. — K. tauti, heikkous.
konstitutionalismi[4] *s.* valtiojärjestelmä, jossa valtionpäämiehen ja hallituksen valtaa rajoittaa kansalle välittömästi t. kansaneduskunnalle valtiosäännössä osoitettu valta sekä kansalaisille turvatut vapaudet.
konstitutoriaali[4] *s.* sellaiseen virkaan annettu viranvahvistuskirja, josta ao. henkilö voitiin ilman oikeuden tutkimusta erottaa.
konstituutio[3] *s.* **1.** valtiosääntö, -muoto, perustuslaki, valtion oikeudellinen rakenne ja järjestys. **2.** eräiden kirkollisten lakien ja asetusten nimitys. | Apostoliset k:t. **3.** *kem.* kemiallinen laatu, vars. molekyylirakenne. **4.** *psyk. lääk.* ihmisen elimistön rakenne kaikkine niine ominaisuuksineen, jotka siihen periytymisen nojalla kuuluvat, yleisrakenne. | Paitsi ulkomuotoa k:on sisältyy suuri määrä sisäisiä ominaisuuksia. **-tyyp|pi** *s.* rakennetyyppi. | Kretschmerin k:it pyknikko, leptosomi ja atleetikko.
konstruktiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** konstruktiota koskeva, siihen kuuluva t. sen vaatima, koossa pitävä, rakenteellinen. | K. runko, sidehirsi. Rakennuksen kannattavat, k:set osat. K:sesti epätäydellinen kone. Vanhoista tyyleistä vapaa, k:suutta korostava arkkitehtuuri. — Maalauksen k. heikkous. K. yhtäläisyys tarinoiden välillä. **2.** keinotekoinen, konstruoitu. | Liian k. teoria.
konstruktio[3] *s.* rakennuksen, koneen tms. rakenne; suunnitelma, piirustus tällaisen ra-

kentamiseksi; (ajatus)rakennelma, sommitelma. | Rakennuksen k. Monumentaalinen k. Koneen k. Kirjansiteen k. Epäkypsät k:t tieteessä. — *Yhd.* metalli-, puu-, rautak.; kokonais-, rakennusk. — *Erik.* **1.** *mat.* Geometrinen k. 'kuvio'. **2.** *kiel.* lauseen, sanaliiton tms. rakenne, sanojen syntaktinen liitto. | Murteellinen, lauseopillinen k. Adessiivin asemesta käytetään myös k:ta: pääsanan genetiivi + postpositio *päällä.* — *Yhd.* attribuutti-, predikaattik.

konstruktio|laskelma *s.* Rakennuksen k. **--oppi** *s.,* vars. *rak.* **-piirustus** *s.* Kilpaveneen k. **-tapa** *s.,* us. *kiel.* Eräs suomen kielelle luonteenomainen k. **-tehtävä** *s.* **-teräs** *s. rak.* rakenneteräs. **-työ** *s.* **-vesiviiva** *s. mer.* se viiva, johon saakka aluksen lasketaan kuormaamattomana uppoavan.

konstruktööri[1] *s.* rakennusten, alusten, koneiden tms. suunnittelija ja piirtäjä. | Konepajan, kivääritehtaan k.

konstruoi|da[18] *v.* -nti[1*] *teonn.* sommitella (osista), liittää järjestetyksi kokonaisuudeksi. **1.** tehdä konstruktio, suunnitelma jtak rakennusta, konetta tms. varten, suunnitella, piirustaa, rakentaa. | K. talo, laivan runko, nostokone, sähkökello. Nerokkaasti k:tu räjähdyspanos. **2.** *mat.* geometristen kuvioiden piirtämisestä. | Ympyrän k:miseen tarvitaan keskipiste ja piste ympyrän kehältä. **3.** sepittää, luoda mielessään, ajatuksissaan. | K:tu käsite, idea. v. Beckerin kansantietouden nojalla k:ma suomalainen sankarihahmo, Väinämöinen. K. tapahtuman kulku. — Vars. kaunokirjallisista tuotteista: sepittää kaavamaisesti, jopa todellisuudesta piittaamatta. | Liiaksi k:dut, kirjallisesti kokoonpannut henkilöt. Teos ei ole aito, vaan k:tu ja sellaisena epärehellinen.

konstruoija[11] *tek.* vars. koneiden tms. suunnittelija, rakentaja.

konsulaari|agentti *s.* = konsuliagentti. **-edustus** *s.* = konsuliedustus.

konsulaarinen[63] *a.* konsuleja koskeva, konsuli-. | Ulkomaiden k. edustus.

konsulaatti[1*] *s.* konsulinvirasto. | Belgian, Yhdysvaltain k. **-faktuura** *s. liik.* konsulaatin antama (laillistama) faktuura, josta ilmenee vars. tavaran arvo.

konsulentti[1*] *s.* neuvoja, Suomessa vars. korkeamman ammattisivistyksen saanut maatalousneuvoja. | Kiertävä k. — *Yhd.* hevos-, kalastus-, karjanhoito-, kotitalous-, maatalous-, meijeri-, metsänhoito-, puutarhak.

konsuli[5] *s.* **1.** vieraassa maassa toimiva valtion edustaja, jonka tehtävänä on valvoa maansa etuja vars. kauppa- ym. taloudellisissa asioissa. | Lähetetty, valittu k. Suomen Amsterdamin-k. — *Yhd.* ammatti-, kunniak.; pää-, varak. **2.** *hist.* **a.** Rooman kahden korkeimman, kansan vuodeksi valitseman virkamiehen nimitys tasavallan aikana. **b.** eräiden Euroopan kaupunkien maistraatinjäsenten nimitys vars. keskiajalla. **c.** Ranskan valtion kolmen korkeimman hallitusmiehen nimitys v. 1799—1804. | Bonaparte, ensimmäinen k. **3.** *kuv.* (Rooman konsuleja ajatellen) esivallan, johdon, vars. hallituksen edustajista. | K:t valvokoot, että - -. Nykyisellä alkoholipolitiikalla on korkeat k:t puolellaan.

konsuli|agentti, -asiamies *s.* alimman arvoasteen konsuli (ei kuit. Suomen ulkomaanedustuksessa), konsulaariagentti, -asiamies. | Italian k. Oulussa. **-edustaja** *s.* **-edustus** *s.* Argentiinan k. **-kau|si** *s.* vars. Rooman oloista. | Ciceron k:tena. **-kyy|ti** *s.* Miehet tuodaan Suomeen k:dillä 'omien varojen puutteessa konsulin toimesta'. **-laitos** *s.* Suomen k. on järjestetty v. 1928 annetulla lailla.

konsulin|rouva *s.* **-toi|mi** *s.* Hoitaa k:nta. **-virasto** *s.* jnk maan vieraassa maassa oleva edustusto, jonka päällikkönä on konsuli; *syn.* konsulaatti.

konsuliviranomainen *s.*

konsultaatio[3] *s.* neuvon kysyntä, pyyntö, neuvottelu; vars. potilaan hoitoa koskevasta kahden t. useamman lääkärin neuvottelusta.

konsultatiivinen[63] *a.* neuvotteleva, neuvoa antava. | Viraston k. jäsen. K. kansanäänestys.

konsultoida[18] *v.* kysyä t. pyytää neuvoa, neuvotella.

konsumentti[1*] *s. tal.* kuluttaja.

konsumtio[3] *s. tal.* kulutus.

kontakti[6] *s.* kosketus. | K:ssa olevat puhe-elimien osat. Galvanoiminen ilman k:a. Näyttämön ja katsomon välinen k. Saada k. jhk. Päästä k:in jkn kanssa. — *Erik.* **1.** *sähk.* kahden johto-osan välinen kosketus virtapiirin sulkeutuessa. **2.** *geol.* kahden toisiinsa rajoittuvan kivilajin kosketuspinta.

kontakti|aine *s. kem.* K:aineet 'katalysaattorit'. **-kohta** *s.* **-malmi** *s. geol.* jnk magmakivilajin purkautuessa kosketuskohtaan syntynyt malmi. **-menetelmä** *s. kem.* eräs menetelmä, jonka mukaan rikkihappoa valmistetaan. **-metamorfinen** *a. geol.* kontaktimetamorfoosin synnyttämä. | K. kalkkikivi. **-metamorfoosi** *s. geol.* kiviaineen muuttuminen sen läheisyyteen tunkeutuvan magman kuumuuden johdosta, kosketusmetamorfoosi.

kontall|a(an, -e(en *adv.* (*rinn.* kontillaan) käsiensä ja polviensa varassa, nelin kontin. | Olla maassa k. Lähestyin lintua k:ani. Heittäytyä, pudota k:een. Jäädä k:ensa.

kontaminaatio[3] *s. kiel.* kahden sanan (t. sanonnan) sekaantuminen; sana (t. sanonta), joka on muodostunut kahden sanan (t. sanonnan) sekaantumisesta, kielellinen sekamuoto. **-muodostuma** *s.* **-muoto** *s.*

kontaminoitu|a[1*] *v. kiel.* kontaminaation muodostumisesta. | Ilmaus *ovat tehty* on syntynyt k:malla ilmauksista *on tehty* ja *ovat tehdyt.*

kontaminoituma[11] *s.* = kontaminaatio.

kontant|ti[6*] *a.* ja *s. liik.* käyvällä rahalla t. sen vastikkeella suoritettava, käteinen; käteisraha. | 1000 markkaa k:tia. — *Mon.* K:it 'käteisvarat'.

kont|ata[35*] *v.* kulkea nelin kontin (käsiensä ja polviensa varassa), ryömiä. | Lapsi k:taa. Oppia k:taamaan. Luolaan pääsee vain k:taamalla. K:taavat pyhiinvaeltajat. Kipaten kiltaan mennään, k:aten kotia tullaan SL.

konteksti[1] *s.* ne osat tekstiä (t. jtak kielellistä ilmausta), jotka ovat välittömässä yhteydessä jhk erityiseen kohtaan. | Sanan merkitys selviää k:sta.
kontemplaatio[3] *s.* mietiskely. | Esteettinen k. — Vars. *usk.* mystiikkaan kuuluva hengentoiminta, mystillinen syventyminen jumaluuteen.
kontemplatiivi|nen[63] *a.* mietiskelevä. | Nuoruuden k. elämäntunnelma. Milloin on toimivaa, aktiivista, milloin tyynesti tarkastelevaa, k:sta puolta pidetty taiteessa ainoana merkitsevänä. — *Usk.* K. mystiikka 'ihmisen vaipuminen hartaassa mietiskelyssä Jumalan yhteyteen'.
konterfeijari[5] *s. vanh.* muotokuvamaalari. | Turun akatemian k.
kontetta|a[73*] *v. murt.* kontistaa. | Reumatismin k:mat jäsenet TOPPILA.
kontettu|a[1*] *pass.v. murt.* < ed. | K:neet kädet. - - hän oli ollut kylmästä melkein k:nut JÄRVENT.
kontia[17*] *v. harv.* konttia, kontata.
kontill|a(an, -e(en *adv.* = kontallaan. | Olla, kyyhöttää k. Heittäytyä, kaatua k:een. Vaivoin nousin maasta k:eni. — *Harv.* persoonaan mukautumatta. | - - koska k. edessäni ryömit lakituvan laattialla KIVI.
kontillinen[63] *s.* kontin täysi. | K. kaloja, tuliaistavaraa.
kontinentaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* mantereinen, mannermainen, manner-; vars. Euroopan mantereeseen t. sen suurille sivistyskansoille kuuluva t. niille ominainen; suurelle maailmalle ominainen, hieno. | Pohjois-Amerikan k:sin keskiosa. K. ilmasto. Ruotsiin levinnyt k. ritarikulttuuri. K. lähetyskonferenssi. K. sanomalehdistö. K:sella tasolla oleva hotelli, ooppera. Pukeutua, käyttäytyä k:sesti.
kontinent|ti[4*] *s.* mannermaa, manner (saaristoalueen vastakohtana), maanosa; us. Euroopan läntinen manner Ison-Britannian, Skandinavian ja Suomen vastakohtana. | K:in maat, satamat. K:in käsityötuotteet.
kontingentoi|da[18] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* kiintiöidä.
kontingentti[4*] *s.* määräerä; *liik.* kiintiö; *tal.* katteeton setelinanto-oikeus; *sot.* ikäluokka. — *Yhd.* setelik.; vuosik. **-järjestelmä** *s.* — *Tal.* setelinantojärjestelmä, jossa katteettomien setelien enimmäismäärä on säädetty.
kontin|kantaja *s. kans.* juoruaja, juorukontti, kielikello, panettelija; vars. henkilö, joka pahaa puhumalla sekaantuu toisen naima-asioihin. | K:kantajat alkoivat rakennella juoruja niin morsiamesta kuin sulhasestakin. **-kieli** *s.* **1.** konttia sulkeva kieleke. **2.** eräs lasten käyttämä leikkikieli, jolla esim. "minä tulen" kuuluu: "konämintti kolentuntti".
kontinuatiivinen[63] *a. kiel.* tekemisen jatkuvuutta ilmaiseva. | K. verbi.
kontinuatiiviverbi *s. kiel.* kontinuatiivinen verbi.
kontinuiteetti[4*] *s.* jatkuvuus, tasajatkuisuus. | Avaruuden k. Historiallinen k. Lain k.
kontinuitiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jatkuva, tasajatkuinen. | Aika k:sena suureena.
kontinuum[7] [-nu-um] *s. mat.; syn.* jatkumo. | Mm. suoran muodostava pistejoukko ja kaikkien reaalilukujen joukko ovat k:eja.
kontio[3] *s. kans. ylät.* karhu. | Korven k. K:n pesä. Kaataa k. Rauhanliiton tehtyänsä saavat repo, hukka ja k. yhdessä asumaan KS. - - sinne, missä k. selkosessa viheltelee KIANTO.
kontista|a[2] *v.* saattaa konttaan, kohmettaa, jähmettää, jäykistää, kangistaa. | Pakkasen k:mina he saapuivat perille.
kontistu|a[1] *pass.v.* < ed. | K:neet kourat. Jalkani k:ivat kylmästä. Istumisesta k:neet jäsenet.
konto[1*] *s.* merk:ltään sangen vaihteleva; vrt. kontu. **1.** karhun, mäyrän tms. pesä. | - - painautuu kuin karhu k:onsa AHO. **2.** *harv.* koti, talo, asumus. | Unnon k. KIVI. Tässä huoneessa ankara Kalma kävi ja kaikki k:onsa tunkkaiseen vei KIVI. **3.** *murt.* latoon, puuvajaan tms. kertynyt hieno, kuivunut roska. **4.** *murt.* rahkasuo, kytömaa; turve. **5.** *murt.* usva (Jäämeren seuduilla). | [Ruija,] missä usein harmaa k. kattaa maan, mutta harvoin paistaa jumalanpäivä PAULAH. **6.** *käydä kontoon* (harv.) käydä laatuun, päinsä, sopia. | Se tapa ei käy k:on tässä maailmassa KIVI.
kontra[11] *s.* eräs korttipeli.
kontra- vastainen, vastakkainen, vastakkais-, vasta-, vastaan-; *mus.* matalasta äänestä t. sävelestä, matalaäänisestä bassosoittimesta; kontra-c 'kontraoktaavin c'. **--altto** *s. mus.* tavallista matalampi alttoääni; laulajatar, jolla on tällainen ääni. | Täyteläinen k. **--amiraali** *s. sot.* laivaston upseeri, joka vastaa maa- ja ilmavoimien kenraalimajuria. **-bandi**[4] *s.* luvattomasti kuljetettava t. myytävä tavara, kielto-, salakuljetustavara, vars. sotakieltotavara. **-basisti**[4] *s.* kontrabasson soittaja. **-basso** *s. mus.* **1.** matalin bassoääni; laulaja, jolla on tällainen ääni. **2.** isoin ja matalaäänisin jousisoittimista, bassoviulu. | K:n soittaja. **-diktio**[3] *s.* vastakkaisuus, ristiriita. **-diktori|nen**[63] *a.* **1.** *fil.* Kaksi käsitettä ovat k:sia, jos toinen on toisen täydellinen vastakohta, esim. selkärankainen ja selkärangaton eläin. Kaksi arvostelmaa ovat k:sia, jos toinen myöntää sen, minkä toinen kieltää. **2.** *lak.* K. periaate 'oikeudenkäyntiperiaate, jonka mukaan ketään henkilöä ei saa tuomita varaamatta hänelle sitä ennen tilaisuutta lausua sanottavansa vastapuolen esitysten johdosta'. K. menettely 'oikeudenkäyntimenettely, jossa noudatetaan kontradiktorista periaatetta'. **-fagotti** *s. mus.* iso fagotti, joka on äänialaltaan tavallista fagottia oktaavia matalampi.
kontrahentti[4*] *s.* sopimuskumppani, -puoli, sopimuksentekijä.
kontrahoi|da[18] *v.* tehdä sopimus, sopia jstak. | K. ostettavista tavaramääristä. **-tu|a**[1*] *pass.v.* vetäytyä kokoon, supistua. | Äänihuulet k:vat.
kontrah|ti[6*] *s.* sopimus; sopimus- l. välikirja. | Suullinen, kirjallinen k. Torpan k. K. jkn kanssa. K. kruunun ja yksityisten välillä. Teh-

dä, laatia, allekirjoittaa k. Pidentää k:tia. Uusia k. K. päättyy. K:tiin pantiin, että --. Vuokra on k:din mukaan 10.000 mk. — *Yhd.* kauppa-, laina-, rakennus-, urakka-, vuokrak.

kontrahti|aika *s.* K:ajan loputtua. **-kokous** *s.* kokous, johon lääninrovasti kutsuu rovastikunnan papit vähintään kerran vuodessa. **-kunta** *s. vanh.* rovastikunta. **-rovasti** *s. vanh.* lääninrovasti.

kontraktio[3] *s.* kokoon vetäytyminen, supistuminen, supistus, kutistus. | Lihaksen k. Sanassa tapahtunut k.

kontramandoida[18] *v.* peruuttaa käsky, tarjous tms.

kontra|marssi *s.* **1.** *sotahist.* marssi toiseen suuntaan; vars. ampuneen rivin siirtyminen rintamassa toisten rivien taakse aseitaan lataamaan. **2.** *kut.* kangaspuiden niisivarsien alla olevia välittäjiä, jotka ovat sidotut sekä varsiin että polkusiin. **-oktaavi** *s. mus.* toiseksi matalin oktaavi. **-piiru** *s.* keskenään vastakkaisia piiruja kompassissa, vastapiiru. **-posto**[1] *s. kuvat.* ihmisruumiin osien rytmillisen vastakkaisuuden sommitteluperiaate vars. kuvanveistotaiteessa. **-punkti**[4] *s. mus.* sävelmä, joka säestää toista sävelmää; polyfoninen sävellystapa, jossa päämelodiaan liittyy yksi t. useampi itsenäinen vastaääni; polyfonisen sävellystyylin hallitsemiseen tähtäävä oppijakso. **-punktiikka**[15*] *s. mus.* kontrapunktioppi; kontrapunktinen musiikki. **-punktikko**[2*] *s. mus.* kontrapunktia hallitseva säveltäjä. **-punkti|nen**[63] *a. mus.* -sesti *adv.* kontrapunktia koskeva t. sille ominainen. | K. sävellys, tyyli. **-signoi|da**[18] *v.* varmentaa (toisen allekirjoitus omalla allekirjoituksellaan). | Asiakirjan k:minen.

kontrasti[6] *s.* vastakohta(isuus), jyrkkä erilaisuus. | Jyrkkä, ankara k. Hiljainen maaseutu oli vaikuttavana k:na vilkkaalle kaupungille. K:en käyttö taiteessa. — *Yhd.* värik. **--ilmiö** *s.* eräitä kontrastivaikutukseen perustuvia optisia ilmiöitä. **-vaikutus** *s.* kontrastista aiheutuva vaikutus. **-väri** *s.* toistensa kontrastina, vastakohtana olevia värejä.

kontrastoi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* vars. taiteessa: olla jnk vastakohtana. | Sävellyksen k:vat, harvatahtiset osat.

kontra|subjekti *s. mus.* vasta-aihe fuugassa. **-tanssi** *s.* eräs vanhanaikainen seuratanssi.

kontribuutio[3] *s.* pakko-, sotavero, vars. vero, jonka sodankävijä tavallisten verojen ohella kantaa valloittamansa alueen väestöltä.

kontrolleri[5] *s.* sähkömoottorien käynnistykseen ja säätöön käytetty kytkinlaite.

kontrolli[6] *s.* valvonta, silmälläpito, tarkkailu, tarkastus, tarkistus; valtionhallinnossa hallinnon säännöllisyyden ja laillisuuden, vars. julkisen talouden valvonta; vrt. kontrolloida. | Unessa puuttuu se tietoinen k., joka valveilla oltaessa ohjaa mielikuvayhtymiä. Valtion k. Salainen k. Sokerin käytön k. Laivastoon, kauppaan kohdistuva k. Olla k:n alainen, jkn k:ssa. Harjoittaa k:a. — *Liik.* Wärtsilä Oy sai k:n Hietalahden Sulkutelakka Oy:öön. — *Yhd.* valuutta-, vientik. **-asema** *s. urh.* tarkastusasema. **-kello** *s.* kelloja, joiden avulla kontrolloidaan, että yövartijat tekevät kierroksensa säännöllisesti t. että työläiset saapuvat määräaikana työhön. **-leima** *s.* tarkastusleima. | K:lla merkitty kultateos. **-lukitus** *s. raut.* varmuuslukitus. **-lukko** *s. raut.* varmistuslukko. **-mahdollisuus** *s.* **-määräys** *s.* **-yhtiö** *s. liik.* omistajayhtiö.

kontrollo|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* valvoa, pitää silmällä, tarkkailla, tarkastaa, tarkistaa. | K. tehtaan toimintaa. Hintojen k:inti. Laskun k:iminen. Kertomuksen todenperäisyys on vaikeasti k:itavissa. — Erik. *liik.* olla määräävässä asemassa, vallita t. valvoa taloudellisesti. | Kansainvälinen trusti k:i suurinta osaa maailman nikkelikaivoksista.

kontrolloimat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K. vienti.

kontrollööri[4] *s.* valvoja, tarkkailija, tarkastaja. | Tullikamarin, liikennelaitoksen k. Rakennusmestari saa toimen Tampereelle rakennettavan liike- ja asuntotalon k:nä.

kontroverssi[4] *s.* erimielisyys, riita.

1. **kont|ta**[11*] *s.* kohme(tus), jähmetys, kangistus. | Sulattaa k:taa jäsenistään. — Vars. *kont|assa,* -taan (adv.) kohmeessa, kontistuneena. | Kädet, sormet k:assa. Mennä k:taan.

2. **kont|ta**[11*] *s. harv.* (kontallaan, kontillaan ks. erikseen) reisi, kontti. | Mutta Simeoni -- kantoi pöytään -- kuivan naudan-k:an KIVI. — *nelin kontin* (myös ◡) nelinjaloin, kontaten, kontallaan. | Oila, ryömiä nelin k:in.

konttaaja[16] *tek.* < kontata.

konttail|la[29] *frekv.v.* < kontata. | Lapsi k:ee.

konttai|nen[63] *a.* kohmeinen, kontistunut, kangistunut. | K:set kädet. [Juna] matoi laiskasti kuin k. käärme KARHUM.

konttaus[64] *teonn.* < kontata. **-asento** *s.,* vars. *voim.* polvinoja.

1. **kont|ti**[4*] *s.* vrt. kinttu, koipi. **1.** polven alapuolinen jalan osa, sääri; koko jalka. **a.** eläimistä. | Lyödä koiraa k:eille. Kettu tarttui k:istaan kiinni. Lappalainen halkaisee poron sääriluut, "k:it", syödäkseen niistä ytimen. **b.** *ark.* ihmisestä. | Kompastua omiin k:teihinsa. Juosta minkä k:it kestävät. Maata selällään k:it pystyssä. **c.** *ark.* välinpitämättömyyden, halveksinnan ilmauksissa. | Katin k:it! Kanan k:tia! **2.** *rak.* kattopiirun alaosaa tukeva, välikattoon vinosti nojautuva kannatinpuu, kurjensääri.

2. **kont|ti**[4*] *s.* tuohisuikaleista tehty selässä pidettävä, reppua muistuttava kansanomainen kantoväline. **1.** Kalastajan k. Joulupukin k. K:in kieli, kannikkeet. K. selässä. Koota kalat k:tiin. Sinä herra, minä herra, kumpi meistä k:in kantaa? SP. — *Yhd.* tuohik.; eväs-, kala-, leipä-, lintu-, ruokak. **2.** *kuv.* Syytää sanoja kuin k:ista kaataen. Katsoa kuin lehmä uutta k:tia [= töllistellä hämmästyneenä] SP. — Kantaa k:tia 'juoruta, kieliä, panetella'; vrt. kontinkantaja. Oma suu lähempänä kuin k:in suu [= oma etu on kullekin tärkein] SP. -- hartioihin alkoi kasvattaa k:tia [= vartalo

alkoi käydä kumaraan] KARHUM. — *Yhd.* juoru-, poruk.

kontti|a[17*] *v.* = kontata. | K. pitkin lattioita. Kyllä kosto kotia k:i SL.

konttikun|ta *s.* ryhmä-, nurkka-, kuppikunta, (oma) erillinen joukko, klikki. | Parlamentaariset k:nat. Oman k:nan edut.

konttiluu *s.* Poron k. 'sääriluu'.

kontti|mainen[63] *kalt.a.* K. astia. **-mie|s** *s.* konttiselkäinen mies, vars. *kuv.* kontinkantaja. | Kun on akka puhemiehenä, niin on piru k:henä SL.

konttipuu *s.* - - ihanalla ilollapa istuisin k:ssa [= jalkapuussa] minä KIVI. — *Rak.* = 1. kontti 2.

kontti|selkäinen *a.* jolla on kontti selässään. | K. metsästäjä. **-ukko** *s.* konttiselkäinen ukko. | Karjalainen k. — *Kans.* lapsia peloteltaessa. | K. tulee ja panee sinut konttiinsa. **-vakka, -vasu** *s. kans.* kontin tavoin selässä kannettava isohko pärekoppa. **-äijä** *s. kans.* = konttiukko.

kont|to[1*] *s.* tili. | Hänellä on k. pankissa. Siirtää rahaa k:olta toiselle. — Vars. *kuv.* Saada jstak kunniaa k:olleen. Lasken tappiomme Reinon k:olle. Koko tapaus on pantava hänen lapsellisuutensa k:olle.

konttokurantti *s. liik.* tili, joka käsittää vuoroin saatavia, vuoroin velkoja, henkilötili, juokseva tili; konttokuranttitilistä tehty ote. **-laina** *s.* **-luotto** *s.* **-saatava** *s.* konttokuranttisuhteeseen perustuva saatava. **-sopimus** *s.* kahden jatkuvissa liikesuhteissa olevan henkilön keskinen sopimus, että liikesuhteessa syntyviä saatavia ei peritä erikseen, vaan että ne korvataan yhtenäisellä loppusaatavalla. **-suhde** *s.* konttokuranttisopimuksen tekijäin välinen oikeussuhde. **-tili** *s.* Pankeissamme k:n nimenä on nykyään šekkitili. **-velka** *s.* konttokuranttisuhteeseen perustuva velka.

konttori[5] *s.* **1.** ovellinen komero t. pieni huone, jossa säilytetään taloustarvikkeita, vaatteita tms., säilö, säilytyshuone. | Eteisen, makuuhuoneen k. Kylmä, lämmin k. Panna ruoka k:in. — *Yhd.* kellari-, ullakkok.; leipä-, ruoka-, vaatek. **2.** huone(isto), jossa liikkeen tms. kirjanpito ja yl. liikkeenhoito tapahtuu, liikkeen tms. tili- ja laskutushuone(isto), liike. | Yhtiön, tehtaan, sanomalehden k. Karhulan k:n johtaja. Olla k:ssa toimessa. Istua k:ssa. Mennä k:in. K. on auki klo 9—16. — *Yhd.* pankin-, tehtaank.; kamreerin-, kirjaajank.; ilmoitus-, laina-, laivaus-, lähetys-, myynti-, talletus-, tilaus-, tili-, vakuutusk.; maaseutu-, piiri-, pää-, sivuk.; Jyväskylän--, Kotkan-k. **3.** (vaikeasti ed. ryhmästä erotettavissa) jk laitos, virasto; tällaisen yleisölle avoin huone(isto), toimisto. | Kaupunginvoudin k. — *Erik.* poliisikonttorista. | "Mars k:in!" sanoi konstaapeli. — *Yhd.* lennätin-, maanmittaus-, metsä-, panttilaina-, piirustus-, poliisi-, posti-, rahatoimi-, rakennus-, teollisuus-, valtiok.

konttori|aika *s.* konttorin aukioloaika. | K:ajan jälkeen. Tavattavissa k:aikana puh. 20061. **-ala** *s.* Toimia k:lla. **-almanakka** *s.* **-apulainen** *s.* Konekirjoitustaitoinen k. saa toimen. **-harjoittelija** *s.* **-henkilö** *s.* **-henkilökunta, -henkilöstö** *s.* **-huone** *s.* **-huoneisto** *s.* **-huonekalu** *s.* **-kalusto** *s.* **-kirja** *s.* konttorissa käytettävistä tili- ym. kirjoista. **-kirjuri** *s.* Pankin k. **-kone** *s.* konttoreissa käytettäviä kirjoitus-, laskuym. koneita. **-koulu** *s.* koulu, jossa annetaan opetusta konttoristeiksi aikoville. **-kulut** *s. mon.* **-kurssi** *s.*, us. *mon.* konttoristeiksi aikoville pidettävä oppikurssi. **-kustannukset** *s. mon.* **-mies** *s.* konttorissa työskentelevä mies, vars. konttoristi. **-neiti** *s.* konttorissa työskentelevä nainen (neiti), esim. konekirjoittaja. **-neito|nen** *s.* vars. tuttavallisessa puheessa: nuori naimaton naiskonttoristi. **-n|hoitaja** *s.* **-n|johtaja** *s.* **-opisto** *s.* **-oppilas** *s.* konttoriharjoittelija. **-orja** *s. leik.* (alemmista) konttorihenkilöistä. **-paik|ka** *s.* työpaikka konttorissa. | Nuori nainen saa k:an Helsingissä. **-poika** *s.* konttorissa palveleva apulaispoika. **-pulpetti** *s.* **-puoli** *s.* Liikkeen k. **-päällikkö** *s.* kirjanpidon ja muiden konttoritöiden ylivalvoja, jnk konttorin esimies. **-pöy|tä** *s.* Istua k:dän ääressä. **-rakennus** *s.*

konttoristi[4] *s.* (vars. jnk liikkeen) konttorissa palveleva alempi työntekijä, kirjanpitäjä, kirjeenvaihtaja tms. | Olla pankissa k:na. — *Yhd.* mies-, naisk. **-koulu** *s.* **-neitonen** *s.*

konttori|tarvike *s.*, vars. *mon.* **-tehtäv|ä** *s.* K:iin perehtynyt. **-tekniikka** *s.* **-teknilli|nen** *a.* -sesti *adv.* **-toimi** *s.* **-tuoli** *s.* **-tyttö** *s.* (tuttavallisessa puheessa) = konttorineiti. **-|työ** *s.* Kaikkiin k:töihin tottunut. Yksitoikkoinen k. K:työn päätyttyä. **-työntekijä** *s.* **-verkko** *s.* Pankin k. **-virkailija** *s.* **-väki** *s.* **-väline** *s.*, vars. *mon.*

konttura[11] *deskr.s.* iso, kömpelö olento, könttyrä, kanttura (esim. huono hevonen). | Ukon k. Ei mokoman k:n kanssa voi tanssia.

kontturoida[30] *deskr.v.* kömpelöstä liikkumisesta. | Kävellä k.

kon|tu[1*] *s.* vrt. konto. **1.** koti, tila, talo, asumus. | Kotoinen k. Rikas mies, monen k:nun haltija. Perustaa uusi k. Elää, työskennellä omalla k:nullaan. Häätää jku pois k:nultaan. — Vars. *koti ja kontu.* Hoitaa kotiaan ja k:tuaan. Nousta taisteluun kotinsa ja k:tunsa puolesta. Hänellä ei ole kotia eikä k:tua. — *Yhd.* kotik. **2.** (vars. karhun)pesä. | K:nussaan nukkuva karhu. **3.** *murt.* eläinten rehu; latoon tms. kertynyt hieno, kuivunut roska. | Kerätä k:tua karjalle. Talossa oli - - kuivanutta k:tua latojen permantokuopat karheillaan KARHUM.

kontuuri[6] *s.*, tav. *mon.* hahmo-, ääriviiva; perus-, pääpiirre. **-maalaus** *s.*

konu[1] *a. ark.* kummallinen, nurinkurinen. | Onpa tämä k:a elämää!

konveht|i[6*] *s.* (*rinn.* konfekti) sokeri- t. suklaamakeinen. | Hedelmiä ja k:eja. — *Yhd.* sokeri-, suklaak.; hautajais-, hää-, ristiäisk.

konveksi[6] *a.* kupera;)(konkaavi. | K. linssi.

konvektio[3] *s. fys.* lämmön siirtyminen kuljettamalla, vars. väliaineessa tapahtuvien virtausten avulla. **-virta(us)** *s.*

konvenanssi[4] *s.* sopiv(ais)uus, sovinnaistapa, säädyllisyys, seuraelämän vaatimat hyvät tavat,

näiden tapojen noudattaminen. | Pysytellä ulkonaisen k:n rajoissa.
konventikkeli[5]· *s.* yksityinen uskonnollinen hartauskokous, seurat. **-plakaatti** *s. hist.* Ruotsi-Suomessa v. 1726 julkaistu asetus, jossa kielletttiin konventikkelit.
konventio[3] *s.* sopimus, vars. kansainvälinen, valtiosopimus. | Bernin, Genèven k.
konventionaali|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* sovinnainen, tavaksi tullut.
konvent|ti[6*] *s.* kokous. | Erityinen k. ratkaisi riitaisuudet tehtaan johdon ja toimihenkilöiden välillä. — *Yhd.* nuoriso-, puoluek. — *Erik.* **1.** koululaisten toverikunta, teinikunta; myös sen kokous t. illanvietto; (ulkomaiden oloista) tietynlainen ylioppilasyhtymä. | Lyseon, jatkoopiston k. K:in puheenjohtaja, jäsenet. K:in lehti. Kuulua k:tiin. Meillä on huomenna k. Esiintyä k:issa. **2.** luostarin munkki- t. nunnakunta; joskus myös muista uskonnollisista yhtymistä t. kokouksista. | Rauman luostarin k. — Apostolien k. Jerusalemissa ensimmäisen vuosisadan keskivaiheilla. **3.** eräänlainen lainsäätäjäkunta, kansalliskokous, jonka tehtävänä on perustuslain säätäminen t. muuttaminen, vars. kolmas lainsäätäjäkunta Ranskan suuren vallankumouksen aikana. — *Yhd.* kansallisk.
konventtilainen[63] *s.* konventin jäsen.
konventti|lehti *s.* koulun teinikunnan lehti. **-luokka** *s.* koulun (ylä)luokista, joiden oppilailla on oikeus kuulua teinikuntaan. **-runoilija** *s.* vrt. seur. **-runous** *s.* koulun teinikunnan lehdessä julkaistuista t. niiden tasolla olevista runoista. **-tyyli** *s.* konventtirunoudelle ominainen tyyli.
konvergenssi[1] *s.* konvergoiminen, läheneminen toisiaan kohti, konvergenttisuus;)(divergenssi. | Toriaukeaman pitkien sivujen k. korostaa perspektiivistä syvyysvaikutelmaa. — Vars. *biol.* alkuaan erilaisten elinten t. eliöiden yhdennäköisyys, joka johtuu siitä, että ne ovat mukautuneet suorittamaan samaa toimintaa t. elämään samanlaisissa oloissa.
konvergent|ti[4*] *a.* konvergoiva;)(divergentti. — Vars. *mat.* Sarjaa sanotaan k:iksi l. suppenevaksi, jos sen summa jäsenten lukumäärän rajattomasti kasvaessa lähenee tiettyä, äärellistä raja-arvoa.
konvergoi|da[18] *v.* suuntautua yhteen, lähetä toisiaan;)(divergoida. | Erisuuntaisten valonsäteiden k:minen, yhtyminen samassa pisteessä.
konversaatio[3] *s.* seuraelämän muotoja noudattava keskustelu. | Henkevä, sovinnainen k. **-kappale, -näytelmä** *s.* keskustelukappale, -näytelmä.
konversoida[18] *v.* ottaa osaa konversaatioon, keskustella.
konvert|ata[35*] *v. liik.* -taus[64] *teonn.* = seur.
konvertoi|da[18] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* konvertata) muuntaa velka, vars. obligaatiolaina toisenmuotoiseksi, esim. alempikorkoiseksi. | Laina k:tiin $5^1/_2$-prosenttiseksi.
konvertteri[5] *s. met.* eräissä mellotusmenetelmissä kaadettava uuni, kaadin.
konvikti[6] *s.* ylioppilaskoti.
konvoiji[6] *s. mer.* saattue.
konvoluutti[4*] *s.* kirjekuori, käärö.

konvulsiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kouristuksenomainen, kouristuksellinen.
konvulsio[3] *s. lääk.* kouristus.
koodeksi[6] *s.* **1.** vanha, kirjanmuotoinen käsikirjoitus. — *Yhd.* pergamenttik. **2.** järjestetty lakikokoelma.
koodi[1] *s.* sähkö- ja radiosanomissa käytetty lyhennyssanasto. | Käyttää k:a. K:lla lähetetty radiosanoma. **-järjestelmä** *s.* **-kieli** *s.* **-sana** *s.* **-sähke** *s.*
kooka|lehti *s. farm.* kookapensaan lehti. **-pensas** *s. kasv.* Erythroxylon coca, vars. Etelä-Amerikassa kasvava pensas, jonka lehdistä saadaan kokaiinia.
kook|as[66*] *a.* -kuus[65] *omin.* isokokoinen, -kasvuinen, iso, suuri, mittava. | K. mies, hevonen. K. vartalo. Komeaa ja k:asta metsää. K. rakennus, veturi, taulu, maljakko. Kirjan harvinainen k:kuus. — *Erik.* (pika-, rahti)tavarasta, joka painonsa suhteen vaatii ison tilan, tilaa ottava. | K:kaat tavarat.
kookas|kasvuinen *a.* -kasvuisuus *omin.* K. rotu. Havupuiden k:kasvuisuus. **-rakentei|nen** *a.* -suus *omin.* K. kone. **-vartaloi|nen** *a.* -suus *omin.* K. nuorukainen.
kookkaan|lainen[63] *a.* K. hauki, käärö. **-puoleinen** *a.* K. vene, mänty.
kookos[64] *s.* yhd:ojen alkuosana: kookospalmu, -pähkinä; *ain.* näistä saatuja tuotteita. | Kookoksesta tehty matto. **-hiutale** *s. ruok.*, tav. *mon.* kookospähkinästä raastettuja, vars. erilaisiin leivonnaisiin käytettyjä hiutaleita. **-kakku** *s.* **1.** *maat.* kookosrasvan puserrusjätteistä valmistettu rehukakku. **2.** *ruok.* kakku, johon on käytetty kookoshiutaleita. **-kuitu** *s.* kookospähkinän kuoresta saatuja lujia, erilaisiin tuotteisiin käytettyjä kuituja, kookossyy. **-köysi, -lanka** *s.* kookoskuiduista tehty köysi, lanka. **-leipä, -leivos** *s. ruok.* leipä, leivos, johon on käytetty kookoshiutaleita. **-maito** *s.* nuorissa kookospähkinöissä siemenvalkuaisen sisällä oleva kirkas, imelä neste, joka hedelmien vanhetessa hyytyy. | K. virkistysjuomana. **-matto** *s.* kookoskuiduista kudottu matto. **-palmu** *s.* Cocos nucifera, troopillisissa maissa kasvava, 20—30 m korkea sulkapalmu. **-pähkinä** *s.* kookospalmun isokokoinen hedelmä. **-pähkinäkakku** *s.* = kookoskakku. **-rasva** *s.* kookospähkinöiden siemenvalkuaisesta puristettu väritön, hyvänmakuinen rasva, jota käytetään paitsi ruoanlaittoon vars. saippua- ja margariiniteollisuuden raaka-aineeksi, kookosvoi, -öljy. **-(rasva)saippua** *s.* kookosrasvasta valmistettu saippua. **-syy** *s.* = kookoskuitu. **-voi** *s.* = kookosrasva. **-öljy** *s.* = kookosrasva, vars. tästä teollisuuden raaka-aineena puhuttaessa, kopraöljy.
koola|jauho *s. ruok.* koolapähkinöistä tehty jauho. **-juoma** *s.* koolajauhoa käyttäen valmistettu virvoitusjuoma. **-karamelli** *s.* suklaapitoisia (aikaisemmin koolajauholla maustettuja) kermakaramelleja. **-puu** *s.* afrikkalaisia puita, vars. Cola acuminata t. vera. **-pähkinä** *s.* koolapuun siemen, joita kofeiinia sisältävinä käytetään jauhettuina viineihin, virvoitusjuomiin ym.
kooll|a, -e *adv.* etup. ihmisistä: yhteen kokoon-

tuneena (kokoontuneina), samassa paikassa, yhdessä; vrt. koossa, kokoon. | Kutsua ystävänsä k:e. Koko perhe on k. Opetuslapset olivat k. lukittujen ovien takana. Kahvia juotaessa vieraat olivat jotensakin k. salissa. — Pitää karjalauma k. — *Erik.* kokoukseen, istuntoon kokoontuneena (kokoontuneina). | Johtokunta, kongressi on k. Seurakuntaväki k. Helsingissä. Kutsua eduskunta k:e. Pappien piti kuuluttaa ruotusotamiehet tulemaan k:e katekismuksen kuulusteluihin.

koollekutsuminen *s.* tav. ⌒. | Ylimääräisten valtiopäivien k.

koolon[7] *s. harv.* kaksoispiste.

kooma[11] *s. lääk.* sikeää unta muistuttava syvä tiedottomuudentila, josta sairasta ei tavallisin keinoin saada herätetyksi. | K. sokeritaudin loppuvaiheena.

koomikko[2*] *s.* huvinäytelmissä esiintyvä näyttelijä; huvinäytelmien kirjoittaja; yl. pilailija, hupsuttelija, naurattaja. | Holbergin kaltainen k. — *Yhd.* elokuva-, luonne-, seurak.

koomilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vars. estetiikassa: hilpeyttä t. naurua herättävä, naurettava, hullun-, nurinkurinen, lystikäs, hupaisa, hauska;)(traagillinen; vrt. komiikka. | K. ilmiö, tilanne, vaikutelma, tunne. K. näytelmä, ooppera. Kertomuksen k:suus. Näyttelijällä on herkkä k. vaisto. — K. kulkue. Tehdä k:sia liikkeitä. Asemani on auttamattoman k. Joutua k:seen valoon. Retkemme päättyi uskomattoman k:sesti.

koomin *adv.* → koommin.

koomi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* = koomillinen.

koommin *adv.* **1.** kielt. yhteyksissä: *sen koommin* siitä saakka, siitä lähtien, sittemmin, enää sen jälkeen. | En ole häntä sen k. nähnyt. Asiaan ei ole sen k. kiinnitetty huomiota. - - äläkä tuon k. enää meille silmiäsi näytä CANTH. **2.** *murt.* liittämässä edellä sanottuun jnk täydentävän, vahvistavan lisäyksen: pikemmin(kin), lähes, melkein. | Avartuu eteen suvanto, k. kuin pieni järvi AHO. Ja hän, - - juonittelija yhtä hyvä kuin ryssä, k. parempikin HAARLA.

kooni[4] *s.* kartio.

koonnos[64] *s.* kokoelma, vars. lakeja.

koontaa[8] *v.*, vars. *lak.* kodifioida.

koontatalo *s.* osista koottava puutalo.

koonti[4*] *s.* kokoaminen, kannanta. | Heinän k. pellolta. Rahojen, verojen k.

koopera|atio[3] [ko-o-] *s.* yhteistoiminta, osuustoiminta. **-tiivi**[4] *s.* osuuskauppa, -liike. **-tiivinen**[63] *a.* osuustoiminnallinen. | K. järjestelmä, kauppa.

kooppi[4*] *s. kut.* (*rinn.* kopsi) selfaktorilla t. muulikoneella paljaalle värttinänvarrelle kehrätty käämi.

koordinaatio[3] [ko-or-] *s.* rinnastussuhde, rinnastus; sopusuhtainen, tarkoituksenmukainen yhteistoiminta.

koordinaatisto[1] [ko-or-] *s. mat.* järjestelmä, jossa geometrisen kuvion asema ilmaistaan koordinaattien avulla, koordinaattijärjestelmä, akselisto. | Suorakulmainen k. — *Yhd.* karttak.

koordinaat|ti[4*] [ko-or-] *s. mat.* luku, joka yksin t. yhdessä toisten lukujen kanssa ilmaisee geometrisen kuvion, tav. pisteen, aseman avaruudessa, pinnalla t. viivalla; vrt. abskissa, ordinaatta. | P-pisteen k:it OA ja OB. Maalin k:it tykillä ammuttaessa. Tähtitieteelliset k:it määrittävät taivaankappaleen aseman taivaanpallolla. — *Yhd.* avaruus-, tasok.; etäisyys-, matka-, napak.

koordinaatti|akseli *s. mat.* K:akselit 'tasossa kaksi, avaruudessa kolme saman pisteen, origon, kautta kulkevaa suoraa, jotka ovat toisiaan vastaan kohtisuorassa ja joiden suhteen jnk geom. kuvion asema määritetään'. **-järjestelmä** *s. mat.* = koordinaatisto. **-taso** *s. mat.* taso, jossa koordinaattiakselit sijaitsevat.

koordinoi|da[18] [ko-or-] *v.* -nti[4*] *teonn.* järjestää yhteen, rinnakkain, rinnastaa. | K:dut käsitteet. Tuotannon ja markkinoiden k:nti.

koori[4] *s. hist.* ks. kuoro. **-laulu** *s.* **-lyriikka** *s.*

koortinki[5*] *s. mer.* kuristin.

koosa[11] *s.* = kousa 2.

koossa *adv.* käyt. vars. sellaisten v:ien ohessa kuin olla, pysyä, pitää; vrt. kokoon, koolla. **1.** osiensa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi muodostamana, kiinteästi toisiinsa liittyneinä, toisissaan kiinni, kasassa, läjässä. | Taikina pysyy k. Kokkareiden k. pysyminen. Ruuvit pitävät levyn puolikkaat k. Säilyttää perimänsä omaisuus k. Yhteiset harrastukset pitävät seuraa k. Kertomus pysyy hyvin k. — *Erik.* Kengät pysyivät k. vain ahkerasti paikkaamalla. **2.** yhteen koottuna t. kokoontuneena (koottuina t. kokoontuneina), samassa paikassa, yhdessä. | Matkatavarat ovat k. Eläimet pysyttelevät k. Joukko-osaston ollessa k. Pitää ajatuksensa k. — Laulelemme kaikki k. / kenttäpullon nektaria juoden joka mies P.MUSTAPÄÄ. — Kokouksesta tms. puhuen tav:mmin: koolla.

koossa|olo *s.* **-pito** *s.* **-pitäjä** *s.* Koira on opetettu karjalauman k:ksi. Kulttuuri valtakunnan k:nä. **-pitäminen** *s.* myös ⌒. | Hajanaisen joukon k. **-pitävä** *a.* (*partis.*) myös ⌒. | K. voima, tekijä. Suvun vanhat, k:t jäsenet. **-pysyminen** *s.* myös ⌒. | Seinien k. Yhteiskunnan k. **-pysyv|ä** *a.* (*partis.*) -yys *omin.* K. massa, seos, taikina. Turpeen, kappaleen k:yys.

koost|aa[2] *v.* panna kokoon, muodostaa. | Tripleksilasi, selluloidikalvosta ja sen molemmin puolin kitatusta lasilevystä k:ettu lasilaji.

koostu|a[1] *pass.v.* < ed. | Eri heimoista k:nut kansa. Syy k:u hienoista rihmoista 'syyn osina ovat hienot rihmat'.

koostuma[13] *s.* se, mikä on koostunut t. koostuu jstak. | Linnunrata on lukemattomien tähtien ja tähtisumujen k.

koostumus[64] *s.* kokoomus. | Solun kemiallinen k. Väestön k.

koot|a[38*] *v.* saattaa kokoon, yhteen; kokoava (*a.*) ks. erikseen. **1.** erillään, monialla olevien olioiden t. asiain saattamisesta kokoon, samaan paikkaan t. toistensa yhteyteen: kerätä. | K. tavaransa. K. risuja, pihkaa, marjoja. K. kimpuksi, kasaan. K. lyhteitä kuhilaisiin. K. murut pöydältä. K. kolehti. K. [= ansaita ja säästää] rahaa, omaisuutta, vanhan päivän varaa. Äiti ponnisti ja kokosi, että Yrjö pää-

sisi kouluun. K. postimerkkejä, kirjoja. K. aineksia tutkimukseensa. [Kirjailijan] k:ut teokset 'koko tuotanto yhtenä sarjana t. nidoksena'. Lakien kokoaminen. — K. lampaat aitaukseen. K. armeija. K. lippujen alle. Koululaisista k:tu kuoro. — *tulla kootuksi isiensä tykö* (raam.) kuolla. | -- sekin sukupolvi oli tullut k:uksi isiensä tykö VT. -- mut ennen kuin vainiot tähkää kantaa, / me k:ahan kaikki isäimme luo KOSKENN. — *Erik.* **a.** *abstr.* Levätä ja k. voimia. **b.** asiasubj:n ohella. | Esitelmätilaisuus oli koonnut runsaasti väkeä. Ulkokorvan tehtävänä on k. ja johtaa ääniä. Kupera linssi kokoaa valonsäteet. Pölyä kokoava pinta. Meriveden kesällä kokoama lämpövaraus. — *Mets.* haulien keskittymisestä ammuttaessa. | Keskinkertaisesti kokoava haulikko. **2.** panna kokoon osista, koostaa. | K. puuastia, kone, moottori, kello. K:tava tykkisilta. Reen laitaliisteet on k:tu vitsoilla. Tilkuista k:ut tallukkaat. Vanhasta riihestä k:tu rukoushuone. — Auringonvalo on k:tu [→ koostuu, on koostunut] eri väreistä. **3.** jnk levällään olevan järjestämisestä pienempään tilaan: kääriä, kietoa, laskostaa kokoon tms. | K. purjeet. K. hameensa liepeet. Lakana sidotaan nyytiksi kokoamalla sen kulmat. Lanka k:aan rullalle. Vyyhdeksi k:tu köysi. K. vuode. Avoparijonoa käytetään, kun tilanne vaatii pitämään ryhmän k:umpana kuin avojonossa. — *Erik.* ratsastuksessa: saattaa ratsu tasapainoon ja oikeaan ryhtiin, jolloin sen takajalat ovat jonkin verran vartalon alla ja kaula koholla. | K. hevonen. — *Abstr.* keskittää. | K. voimansa viimeiseen ponnistukseen. K. ajatuksensa. Kertomuksen ydin on k:tu [= tiivistetty] lopussa siveelliseksi opetukseksi. K. itsensä 'keskittyä'. Hän tunsi alituista tarvetta -- muutella omia teoksiaan, kokoamatta koskaan itseään mihinkään lopulliseen KOSKENN.

kop *onom.interj.* tav. kahdesti t. useammin toistettuna koputtamisesta, kopinasta; kops, kopsis. | Hän koputti oveen — kop kop. Kop-kop kop-kop, juoksi hevonen.

kopaali[6] *s.* meripihkaa muistuttavia hartseja, joita käytetään sorvaus- ja veistoesineisiin sekä vars. lakkojen ja vernissojen valmistukseen. **-lakka** *s.* **-vernissa** *s.* **-öljy** *s.*

kopah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kopahtaa. | K:televat puukengät.

kopa|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < kopista. | Vasara k:htaa pöytään. Reenjalas k:hti kiveen. Multa putosi k:htaen arkulle. Se on viimeinen k:us, kun arkun kansi kiinni lyödään SP.

kopahut- = kopaut-.

kopais|ta[24] *v. kans.* K. [= kaapata] punnus käteensä. K. [= koettaa] taskuaan. Poika yritti k. tyttöä. [Pakkanen] saunan nurkkaa sauvallaan k:i [= kopautti] AHO.

kopaivapalsami *s.* eräistä eteläamerikkalaisista puista saatu neste, jota käytetään vernissoihin ja lääkkeenä tippurin hoidossa.

kopajaa *prees.* ks. kopista.

kopallinen[63] *s.* kopan täysi. | K. perunoita, lehtiä, rikkinäisiä sukkia.

kopal|taa[5] *mom.v. harv.* < kopata. | K. leivänpala pöydältä. Aaro k:si kukkarosta kolme viisimarkkasta.

kopar|a[15] *s. murt.* kavio t. sorkka, vars. poron. | Porojen k:at naksahtelevat hangessa. -- olisin päästänyt niin paljon, kuin tamman k:oista olisi lähtenyt JÄRVENT. — Känsäinen k:ani KILPI.

kopare[78] *s. murt.* kasa, läjä, röykkiö; joukko. | K. nauriita, tuohia. Melkoinen k. ahvenia MERIL. Tuli siihen hiiriä k. KS.

kopata[35*] *v.* **1.** siepata, temmata, kahmaista, kaapata, äkkiä tarttua. | K. kivi, halko, pallo, lakki käteensä. K. kirja pöydältä. K. säkit kelkkaansa. K. hyvät rahat taskuunsa. Kissa koppasi rotan kiinni. K. jku syliinsä. — K. jkta käsivarresta. Hannu koppaa alasimeen kiinni. **2.** harvemmin: sivaltaa, huitaista, iskeä, kopauttaa. | K. koiraa lusikalla päähän. K. jku kuoliaaksi.

kopaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. kirvespohjalla. Pitkän aikaa k:telimme oveen.

kopaut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< kopahtaa) iskeä, lyödä äänekkäästi esim. puuesineellä t. puuesineeseen, komauttaa, kolauttaa, napauttaa. | K. keppejä yhteen. Puheenjohtaja k:ti nuijalla pöytään. K. tuhka piipustaan. K. jalkojaan. K. jkta päähän. K. jku pökerryksiin. Pieni lintu k:ti ikkunanruutuun.

kope|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* ylpeä, korskea, mahtava, pöyhkeä. | K. aatelisto. K. kutsuttu vieras SL. K. alempiaan kohtaan. K. kalkkuna. K. kunnianhimo, pöyhkeys. Venäjän k. yksinvallan politiikka. Pää k:asti takakenossa. Uhkamielinen k:us. Tehdä jtak k:uksissaan. Elä veli kulta puhu niin k:asti, vaikka voitatkin! KIVI.

kopeek|ka[15*] *s.* venäläinen, aikanaan Suomessakin käytetty vaihtoraha, $^1/_{100}$ ruplaa. | Ostaa jtak 30 k:alla. — Se ei ole k:ankaan arvoinen.

kopeikka[15*] *s. kans.* kopeekka.

kopeilija[14] *tek.* < seur.

kopeil|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* käyttäytyä t. menetellä kopeasti, ylpeillä, korskeilla, mahtailla, pöyhkeillä. | Koreilla ja k. K:eva keikari. K. virka-asussaan. Älä liikoja k:e! "Mitäs turhia", hän k:i. Kotoansa koirakin k:ee SL. -- Siionin tyttäret k:evat ja käyvät kaula kenossa ja heittävät silmäiskuja ja tepsuttaen käydä astuskelevat VT[V].

kopelo[2] *a. ark.* töissään kömpelö;)(kätevä, näppärä. | Oletpa sinä k., kun et edes lusikkaa osaa veistää.

kopelo|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* hapuilla, haparoida, hamuta. **1.** etsiä, ottaa esiin t. yl. toimia käsillään tunnustellen, tavoitella jtak umpimähkään, sormeilla, peukaloida. | K. laatikolla, pimeässä. K. taskujaan, kukkaroaan, ovea. K. jk esine pöydältä. K. heiniä syliinsä. Hiljaa hän k:i portin auki. -- K. jtak jalallaan. **2.** *harv.* kulkea käsillä t. jaloilla tunnustellen. | K. kepin varassa. Katri kävellä k:i hyvin varovasti eteissuojan läpi tupaan KAUPPISH.

kopernikaaninen[63] *a.* Kopernikuksen keksimän aurinkokeskisen maailmanjärjestelmän mukai-

nen t. siihen kuuluva; vrt. ptolemaiolainen. | K. maailmankuva.

kopero^{2} *s. murt.* **1.** kolo, syvennys, koverrus. | Savupiipun k. He -- hakkasivat [lehtiä] kuusipölkyn k:ssa hienoksi piipputupakaksi PAULAH. **2.** pieni kasa, ryhmä. **3.** koura.

koperoida^{30} *v. murt.* kopeloida. | K. lakkiaan PÄIVÄR. K. suitset maasta käteensä ALKIO.

kopeutt|aa^{2*} *v. murt.* kohdata odottamatta. | Hän k:i Pentin Jussin jokiahteella TOPPILA.

kopeutu|a^{44} *v. murt.* tulla, ilmestyä, joutua, sattua. | Hän k:i höyryvenherantaan PAKK. Ei kai sitä tähän asti ole riita-aihetta k:nut KIANTO. -- kun käteeni k:i niin paljon rahaa RAILO.

kopina^{14} *teonn.* < kopista. | Jalkojen, askelten, juoksun k. Kuului k:a halkovajasta.

kopio^{3} *s.* asiakirjan t. muun kirjallisen tuotteen, negatiivin t. valokuvan, taidemaalauksen tms. jäljennös; vrt. vedos. | Pöytäkirjan, konossementin k. K. ohjesäännön 6:nnesta kohdasta. Ottaa kirjeestä k. Runosta on kaksi Pohjanmaalta löydettyä k:ta. Yksi k. kustakin negatiivista. Elokuvan k:t. K. Wrightin taulusta "Taistelevat metsot". Tarkka k. K:n k. — Laajemmin. | K. vanhasta kivikirkkotyylistämme. Haukilahden nuorimman tyttären tarina uutena k:na. — *Yhd.* (valok.) rusko-, sini-, valkok.

kopioi|da^{30} *v.* -nti^{4*} *teonn.* tehdä kopio, jäljentää. | Todistusten k:minen. K. nimiä kirkonkirjasta. Malli k:daan voipaperille. — *Valok.* vedostaa. — Laajemmin. | K. jssak edeltäjiään. Japanilaiset k:vat ornamentiikassaan mestarillisesti luontoa. K. voittajan käyttämiä menettelytapoja.

kopioimis|kone *s.* **-menetelmä** *s.* **-työ** *s.* **-virhe** *s.* kopioitaessa tapahtunut virhe.

kopioitsija^{14} *tek.* < kopioida.

kopioittaa^{2*} *fakt.v.* < kopioida. | K. asiakirja, filmi.

kopio|kehys *s. valok.* vedostuskehys. **-kirja** *s.* Vanhimmat historialliset k:mme. **-kynä** *s.* aniliiniväriä sisältävä kynä, aniliini-, kosmoskynä. **-muste** *s.* **-paperi** *s.* **-puristin** *s.* puristin, jota käytetään eräissä jäljennösmenetelmissä. **-väri** *s.* painoväri, jota käytetään sellaisia lomakkeita painettaessa, joista on otettava kopio.

kopis|ta^{41} *onom.v.* kumeahkosta t. hiukan ontosta äänestä, jollaisen esim. puu kovalla esineellä naputettaessa synnyttää; vars. nahka- t. puupohjaisten jalkineiden äänestä. | Jalat, kengät, kaviot, askelet k:evat. Tie k:ee poikien juostessa. Keppi k:ee ruuhen laitoihin. Vaatteet k:ivat jäisinä. Kypsinä k:evat palot. — *Kuv.* Maailma tuntui k:evan tyhjältä.

kopist|aa^{2} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* (<ed.) tehdä jtak, mikä aiheuttaa kopinaa, kopisuttaa; vars. lyödä kevyesti, koputella, naputella. | K. korollaan lattiaa. K. veitsenpäällä pöytään. — K. lunta saappaistaan. K. porot piipusta. Pölkystä k:etaan pois laho sydän. — *Intr.* Meluten lapset k:ivat ylös portaita.

kopistel|la^{28} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < ed. | K. kenkiään kynnyskiveen. K. kepillä puuta, puuhun. K. piippuaan. Tikka k:ee toukkia. Isäntä k:i pihalla kärrynrautoja paikoilleen. Astua, kävellä k. — *Murt.* kovistella, patistella. | Anna k:i meitä päivälliselle. Oli kappalainen k:lut, että pitäisi tulla ripitettäväksi KARHUM.

kopisti^{6} *s.* kopioitsija, jäljentäjä. | K. saa toimen valokuvaamossa. — *Hist.* eräistä alemmista hallintovirkailijoista mm. Suomen senaatissa käytetty nimitys.

kopisuttaa^{2*} *kaus.v.* < kopista; vrt. kopistaa. | K. jalkojaan.

kopitsa^{15} *s. murt.* määrly, sinkilä.

kopla^{11} *s. halv.* joukko, joukkio, kuppi-, nurkkakunta. | Kapinallisten, rikollisten k. Perttusen k. on vielä vapaalla jalalla. Koko navettapiikojen k. TOPPILA. He ovat kaikki samaa k:a. — *Yhd.* poika-, rosvo-, seikkailija-, vakoilija-, varask.

koplail|la^{29} *frekv.v.* -u^{2} *teonn.* < 1. koplata. | K. moottoria. Vennu -- kuului porstuassa k:evan ylikertaan ALKIO.

koplakun|ta *s. halv.* Erään tietyn k:nan hämäräperäiset poliittiset pyrkimykset.

1. **kopla|ta**^{35} *v. kans.* -us^{64} *teonn.* kopeloida. | K. oven takana.

2. **kopla|ta**^{35} *v.*, vars. *tekn.* -us^{64} *teonn.* par. kytkeä. | Toisiinsa k:tut junanvaunut. — Painissa. | Kellistää vastustajansa k:uksella.

koplia^{17} *frekv.v.* < 1. koplata.

koplinki^{5*} *s.* par. kytkentä, kytkin.

koplot|ella^{28*} *v. kans.* -telu^{2} *teonn.* kopeloida. | K. taskujansa.

koplukka^{15*} *s. kans.* = kopukka 2.

kop|pa^{11*} *s.* tav. = kori (päämerk:ssään tätä hiukan arkisempi). **1.** Tuohinen, sangallinen, kaksikorvainen k. Säkkejä ja k:pia. K:an punominen tuohisuikaleista. K. käsivarrella. Kantaa jtak k:assa. Koota, poimia jtak k:paan. K. on täynnä perunoita. — *Erik.* kopan täysi, kopallinen. | Kaksi k:paa sieniä. — *Yhd.* juuri-, niini-, paju-, päre-, tuohik.; eväs-, kala-, kukka-, paperi-, peruna-, pyykki-, romu-, sieni-, vaate-, villak.; marjastus-, torik. **2.** *kuv.* ja avarammin. | Toukan ympärilleen muodostama k. Kovakuoriaisen k. 'kuori'. Hatun k. 'kupu'. Piipun k. 'pesä'. Kanteleen, viulun k. 'kaikukoppa'. Laivan mastossa oli k. tähystäjää varten. Savupiipun päässä on tiheästä rautalankaverkosta tehty k., joka estää kipinöimisen. — *Tekn.* jtak koneenosaa ympäröivä (metalli)suojus, kotelo. | Vauhtipyörän, taka-akselin k. — *Yhd.* aivo-, pääk.; lukon-, piipun-, viulunk.; kaiku-, kotelo-, kuono-, suojusk.

koppahat|tu *s. kans.* kova hattu. | -- tahrautuneesta kauluksestaan sekä k:ustaan päättäen se [mies] oli todellinen paikkakuntalainen huvilaporvari KIANTO.

koppail|la^{29} *v. ark.* -u^{2} *teonn.* esiintyä koppavana, ylpeillä, kopeilla, korskeilla, mahtailla, pöyhkeillä. | Kerskailla ja k. K. kielitaidollaan, aikaansaannoksillaan. K. sikari hampaissa. Älä k:e, kun ei ole aihetta.

-koppainen^{63} *poss.a.* Iso-, pieni-, pyöreä-, visak.

koppaista^{24} *mom.v.* < kopata. | K. käteensä kivi.

koppa|kenkä *s. kans.* pyhäkengistä. **-kone** *s.* = kupukone. **-kuoriainen** *s. kans.* kovakuoriainen. | Iso, vihreä k. **-lakki** *s.* vars. sotilasvir-

kapuvun kovasta lakista. **-lasit** *s. mon.* erikoismalliset silmälasit, joita käytetään silmien suojaamiseen pölyltä, kirpoavilta siruilta, kovalta tuulelta tms. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Kovakuoriaisen k:set peitinsiivet. **-mato** *s. kans.* esim. vesiperhosen toukka, joka kuljettaa mukanaan kasvinosista tms. valmistamaansa suojuskoppaa. **-myssy** *s. kansat.* = tykkimyssy.

koppanen[63] *dem.s.* Pieni tyttö k. kädessään.

koppapäi|nen *a.* ja *s. el.* K:set 'Holocephali, rustokaloja, joilla on iso pää ja pieni suuaukko'.

koppari[5] *tek.* < kopata. | Luoja loi kissan hiirelle k:ksi. — Vars. *urh.* kauimpana takakentällä oleva ulkomies pesäpallopelissä.

koppaus[64] *teonn.* < kopata.

koppav|a[13] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* ylpeä, kopea, korskea, mahtava, pöyhkeä. | K. ja nenäkäs. Käytökseltään k. K. puhetapa, ääni. Esiintyä k:asti.

1. **koppeli**[5] *s.* koppi, kammio, koppero; vars. vene- t. nuottasuoja, -kota. | Vankien k:t. Kiuasta kannattavan hirsisalvoksen sisustassa, k:ssa, pidettiin kanoja talvisin. — Kirkkovene k:ssaan. — *Yhd.* kana-, vasikkak.; vene-, verkkok.

2. **koppeli**[5] *s.* **1.** vars. *mets.* koiranvitjat, -ketjut; koirapari t. -ryhmä, joka on tottunut ajamaan riistaa yhdessä, ajue. | Koira seurasi ilman k:akin isäntäänsä. Päästää k. liikkeelle. **2.** *mus.* uruissa: yhdiste. — *Yhd.* basso-, diskantti-, oktaavik.; pedaalik.

koppeliviljely(s) *s. maat.* alkuperältään pohjoissaksalainen vilja—heinävuoroinen peltoviljelyjärjestelmä.

koppelo[2] *s.* metson naaras. | Parvi k:ita. K:n poikue. Ei pyyssä kahden jakoa, k:ssa kolmen miehen SL. **-haukka** *s. kans.* eräiden haukkalajien nimitys.

koppero[2] *s.* koppi, koppeli. | Sillanvartijan, koiran k. - - porstuan perällä oli laudoista kyhätty k., jossa isä ja poika säilyttivät kaikenlaista romua KATAJA. [Saimme] maksua vastaan ahtaan k:n, jossa vietimme kurjan yön KIANTO.

1. **koppi**[4*] *s.* pieni huone tms. rakennelma: koppeli, koppero, kammio, komero, loukko, soppi, sopukka; koju, suoja, hökkeli. | Sulkea jku (rangaistukseksi) pimeään, valoisaan k:in 'yksinäishuoneeseen'. Saada pimeätä k:a 'kovennettua arestia'. Kuljettajan k. Kaniinien kopit. Koira makaa kopissaan. — *Yhd.* leikki-, markkina-, rangaistus-, pukeutumis-, uimak.; koneisto-, puhelin-, puku-, valjask.; kana-, koirank.; ohjaajan-, vankik.

2. **koppi**[4*] *s.* pallon tms. sieppaaminen ilmasta kiinni, koppaaminen, koppaus. | Ottaa, saada k. Lyödä k. 'lyödä palloa niin, että jku saa kopin'. K. tyhjensi [pesäpallo-ottelussa] kentän. - - otti putoavan kengän k:na ilmasta LINN. — *koppina(an)* (kans.) lentävän pallon tavoin; suoraa päätä, ilman muuta. | [Kettu] hypähti k:naan alas kiveltä AHO. Mutta vero ja ulosteot köyhältä kansalta k:na poikkeen! KIANTO. — *kopiksi jhk* (murt.) kohti, pahki, päin jtak. | He tulivat viimein - - kopiksi suohon, joka oli silmänkantaman aava PAKK. - - tyttö katsoo niin tarkkaan, että kävelee kopiksi tikapuihin KATAJA.

koppi|hullu *a.* ja *s. kans.* raivo-, pähkähullu. **-järjestelmä** *s.* K. vankilassa, mielisairaalassa. **-kammo, -kauhu** *s. lääk.* klaustrofobia. **-kives** *s. kal.* tuohen- t. kangaspalan sisään ommellusta kivestä tms. tehty verkon paino.

koppilo[2] *s. harv.* koppi, koppeli, koppa, kota. **-artisokka** *s.* = latva-artisokka.

koppi|lyönti *s. urh.* vars. pesäpallossa: pallonlyönti, josta saadaan koppi. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. sikiäin. **-pallo** *s.* leikki, jossa palloa otetaan heitosta kiinni. **-rangaistus** *s.* yksinäiskopissa kärsittävä rangaistus. **-siemeni|nen** *a. kasv.* — *S:sesti.* K:set 'Angiospermae, siemenkasveja, joissa siemenaihetta ympäröivät laidoistaan sikiäimeksi yhteen kasvaneet emilehdet';)(paljassiemeniset. **-toveri** *s.* **-vankeus** *s.* yksinäiskopissa kärsittävä vankeus. **-vanki** *s.* **-vankila** *s.* vankila, jossa vankeja pidetään yksinäiskopeissa.

koppo|a[1*] *v.,* etup. *runok.* (vars. impf.-muodoissa Kalevalan mukaisesti) tav:mmin kopata. | Silloin seppo Ilmarinen / k:i neien korjahansa KAL. - - kontin Pekka jo k:i / harteilleen jämerille *MANN. — Minä menen ja kopon Eevan syliini PAKK.

koppur|a[14] *s.* kovaksi käpristyneestä esineestä. | Kovaksi k:aksi jäätynyt paita. — *koppur|assa,* -an (adv.) K:aan kuivuneet saappaat. — *Erik.* koura. | Voimaa k:oissa.

koppurai|nen[63] *a.* ryhmyinen. | Reumatismin runtelemat k:set sormet KARHUM.

koppura|kavio *s. eläinlääk.* eräänlainen ahdaskavio. **-kynsi** *s. lääk.* kynsimarron tulehduksen tms. johdosta sairaalloisesti paksuntunut kynsi, rapakynsi.

koppuri[5] *s. maat.* = multapohdin.

1. **kopra**[11] *s.* kookospähkinän kuivattua siemenvalkuaista.

2. **kopr|a**[11] *s. murt.* koura. | Luinen k. Kirves k:assa. Etpäs pääsekään minun k:istani! — *Kal.* veneen kokkaan kiinnitettävä halstarimainen alusta, jolla tuulastettaessa poltetaan tervaksia tms., parilas.

kopraista[24] *v. murt.* kouraista.

kopratalkkuna *s. kans.* talkkunajauhoista kuumaan veteen tehty kiinteä itäsuomalainen ruokalaji.

kopraöljy *s.* = kookosöljy, -rasva.

kopri|a[17] *v. murt.* kouria. **-st|aa**[2] *v. murt.* kouristaa. | K. ongenvapaa, jkta olkapäästä. Vatsaa k:aa KIANTO. **-stel|la**[28] *v. murt.* kouristella. | - - pakkanen k:i sen [katon] tuohia HAARLA.

kopristu|a[1] *v.* mennä koppuraan. | - - suon lieju k:i rauskavaksi rautapelliksi HAANPÄÄ.

koproliitti[4*] *s.* **1.** *geol.* muinaisaikojen eläinten ulosteiden kivettymiä. **2.** *lääk.* suolikivi.

kopru[1] *s.,* vars. *runok.* kosken pyörre. | Jäisen kosken k. LEINO. - - alle k:n korke'imman, / alle pyörtehen pahimman KAL.

kops *onom.interj.* = kop.

kops|a[11] *s.* tav. tuohesta punottu, kanneton, us. myös sangaton kori, vasu. | Kontteja ja

k:ia. Panna kalat k:aan. — *Yhd.* päre-, tuohik.; suolak.

kopsa|a[2] *onom.v.* vars. hevosen kavioiden juostessa synnyttämästä äänestä. | Kaviot k:vat. -- koetin estää kantapäitäni k:masta AHO.

kopsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Askelet k:televat. Kop kop, k:teli sauva.

kopsah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64], kopsaus[64] *teonn.* < kopsaa. | Pudota k. maahan. Lyödä päänsä että k:taa. Rystyset k:tivat pöytää vasten. Kavioiden k:dukset.

kopsaut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

kopsautt|aa[2*] *kaus.v.* < kopsahtaa. | K. korollaan t. korkoaan lattiaan. Niin he ampua k:ivat metson puusta.

kopse[78] *onom.s.* kopina, kapse. | Kavioiden, (puu)kenkien, jalkojen k. Kaulauslaudan k. — *Yhd.* kavionk.

kopsi[4] *s. kut.* = kooppi.

kops|ia[17] *v.* kopsautella, kopistella. | K. nuijalla multakokkareita. Suutuksissaan hän lyödä k:i kylän lapsia.

kopsis *onom.interj.* = kop.

kopsu[1] *s. ark.* ryyppy, naukku, napsu. | Ottaa k., k:t.

kopsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Pari miestä k:teli edestakaisin laivan kantta.

kopsut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. kenkien kävellessä synnyttämästä kopinasta. | Tutun jalkaparin keveä k:us. K. edestakaisin syksyistä katua.

kopti[4] *s.* **1.** K:t 'muinaisten egyptiläisten kristityt jälkeläiset'. **2.** koptien kieli.

koptilai|nen[63] *a.* -suus[65] *s.* < ed. | K. kirjaimisto, taide. Egyptin k. kirkko. K:set tekstiilit. — K:suus, tav. 'koptien keskuudessa vallitseva kristinuskon haarautuma, koptilainen kirkko'.

kopu[1*] *s.* kina(stelu), tora, riita, sanaharkka. | Asiasta on pidetty kovaa k:a. — *Yhd.* suuk.

kopukka[15*] *s.* **1.** *halv.* vanha, huono hevonen, kaakki, koni, luuska. | Ikäloppu, voimaton k. Vaihtaa k:a. -- hän yritti k:ansa laukkaamaan, nyki ja suti ohjaksillaan SILL. — *Yhd.* hevos-, ruuna-, tammak.; markkinak. **2.** vars. *metsät.* (*rinn.* koplukka) pieni kahdesta t. useammasta hirrestä tehty lautta.

kopula[15] *s.*, vars. *kiel.* verbi käsitettynä predikaatintäytteen ja subjektin yhdistimeksi; esim. Kirves *on* tylsä.

kopulaatio[3] *s. biol.* kahden yksisoluisen eliön yhtyminen ja niiden tumien yhteen sulautuminen, mm. siittiön ja munasolun yhtyminen; parittelu.

kopulatiivikonjunktio *s. kiel.* kopulatiivinen rinnastuskonjunktio; esim. *ja, ynnä, sekä, sekä— että, saati.*

kopulatiivi|nen[63] *a. kiel.* -sesti *adv.* yhdistävä. | K. konjunktio.

koput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. nauloja kengänpohjaan. K. lunta jaloistaan. Lääkäri k:teli potilasta. Tikan k:telu puussa. Vihdoin pässi kävellä k:teli ovesta ulos.

koputta|a[2*] *v.* lyödä, hakata jtak t. jhk hillityn äänekkäästi, kumeasti, kopistaa, naputtaa, nakuttaa, kolkuttaa. | K. jtak vasaralla, kirveenhamaralla. K. sauvaansa lattiaan. K. ovea, oveen [päästäkseen sisään]. K. porot piipustaan. Puhemies k:a siirtymään päiväjärjestykseen. Kuukkeli k:a siemeniä havupuiden kävyistä. — *Lääk.* Tutkia k:malla, vrt. koputusääni. — *Ark.* Asiassa ei ole kenelläkään nokan k:mista 'mitään sanottavaa, huomauttamista'.

koputus[64] *teonn.* < ed. | Omantunnon koputukset. — *Lääk. syn.* perkussio. **-menetelmä** *s. lääk.* **-merk|ki** *s.* Tunsin k:in ja päästin H:n sisään. **-ääni** *s.*, vars. *lääk.* ruumiin pintaa tarkkailutarkoituksessa koputettaessa syntyvistä äänistä. | Keuhkojen k. on matala ja kumea.

koraali[6] *s.* kirkkolaulu, kirkollisen laulun sävelmä, virsisävelmä; alkuaan yksiäänisen kuoron laulettava messun osa. | Bachin k:t. — *Kuv.* Tuuli laulaa uudestisyntymisen juhlavaa k:a AK. **-alkusoitto** *s.* koraalia valmistava ja tav. myös sen aiheisiin perustuva urkusävellys, urkukoraali. **-kantaatti** *s.* Maasalon k. "Kuningas jalo Kristus". **-kirja** *s.* nuottikirja, joka sisältää seurakunnan käyttämät koraalit (urku)säestyksineen. **-kuvioitus** *s.* kontrapunktinen sommitelma, jonka cantus firmuksena on koraali. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. melodia. **-muunnelma** *s.* **-nuotti** *s.* keskiaikaisia nuottimerkkejä. **-sommitelma** *s.* **-sovitelma** *s.* **-sävelmä** *s.* Moringin k. virteen "Taivaat julki julistavat". **-tyyli** *s.* koraaleille ominainen tyyli. **-virsikirja** *s.* virsikirja, joka sisältää koraalisävelmät yksiäänisinä, ilman säestystä.

koraani[6] *s.* (myös: Koraani) muhamettilaisten pyhä kirja. | Lukea k:a. Noudattaa ankarasti k:n määräyksiä. **-koulu** *s.* muhamettilainen alkeiskoulu, jossa opetetaan koraania. **-n|lause** *s.* Silkkiin kirjaillut k:lauseet.

korah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Haavoittunut k:telee. Öljy k:telee piipunvarressa.

korah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < korista. | Kurkku, rinta k:taa. Kuolevan k:dukset. Raskaasti k:taen hän vaipui tuoliinsa. -- silloin k:taa kylmä vesi kallion halkeamassa AHO. Taas kello naksahtaa, k:taa ja lyö SILL.

koralli[6] *s.* korallieläimen tukiranko t. siitä, vars. jalokorallin rangosta, saatava kalkkipitoinen, koruihin käytetty aine; (vars. yhd:ojen jälkiosana) korallieläin. | Punainen k. K:en keräily merestä. — *Yhd.* aivo-, jalo-, kivi-, kukka-, puna-, sieni-, sulkak. **-eläi|n** *s.* K:met 'Anthozoa, meressä yksittäin t. runkokunnittain eläviä, tav. alustaansa kiinnittyviä onteloeläimiä, joilla runkokunnissa eläessään on kova, kalkkipitoinen t. sarveismainen ranko, korallipolyypit'. **-hiekka** *s.* aaltojen murskaamista koralleista koralliriuttojen rannoilla muodostunut hiekka. **-kalkki** *s. geol.* etup. koralleista muodostunut kalkki. **-kaulanauha** *s.* **-käärme** *s.* Elaps, Amerikan lämpimissä osissa eläviä kaunisjuovaisia, myrkyllisiä tarhakäärmeitä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. jäkälä, sieni. K:sesti haarainen.

koralli|nen[63] *ain.a.* K:set korut. Merenkuninkaan k. linna.

korallinpunai|nen *a.* puna- 1. jalokorallin punainen. | K:set kirsikat. K. suu.

koralli|polyyppi *s. el.* = korallieläin. **-rannikko, -ranta** *s.* korallien muodostama rannikko, ranta. **-riutt|a** *s.* troopillisissa merissä runkokunnittain elävien korallieläinten kalkkirangoista muodostuneita, merenpintaan t. vähän sen yläpuolelle ulottuvia rakennelmia. | Kehän muotoinen k. Laiva tuhoutui k:oihin. **-saar|i** *s.* koralliriutasta muodostunut saari. | Matala k. Etelämeren ihanat k:et. **-särkkä** *s.* = koralliriutta.

koramiini[4] *s.* lääke, jota käytetään eril. heikkoustiloissa ja myrkytyksissä vahvistamaan verenkiertoa ja hengitystä.

koranus[64] *s. murt. halv.* ryökäle, vietävä, lurjus. | Hyi k., senkin vietävä! JÄRVENT. Mutta vanha Vuollo, k., äkkäsi kohta, että - - PAULAH.

korda[11] *s.*, vars. *geom.* jänne.

kordaali[6] *s. geom.* suora, jonka pisteistä kahdelle annetulle ympyrälle piirretyt tangentit ovat yhtä pitkät, radikaaliakseli.

korderoi[27] *s. kut.* pitkittäisesti vakomainen, auki leikkaamaton puuvillasametti.

kordieriitti[6*] *s.* eräs sinertävän vedenharmaa silikaattimineraali.

kordiitti[6*] *s.* eräs nitroglyseriiniruuti.

kore|a[21] *a.* -asti *adv.* (-us *omin.* ks. erikseen). **1.** kirkas-, loistava-, kaunisvärinen. | Huikaisevan, räikeän k. K:an punainen, värinen, kirjava. K. kukkakimppu, puku, lappalaislakki. K:at kahvikupit. Riikinkukko on maailman k:in lintu. K:asti kirjailtu vyö. — K:at värit 'kirjovärit'. — *S:sesti*, vars. *mon.* koruista, juhla-asusta. | K:ihinsa pukeutuneena. Kirjailla k:itaan AHO. **2.** laajemmassa merk:ssä: kaunis. | K. hymy huulilla. Puut ovat k:assa pinossa. Työhönkö noin k:ana [= hyvissä vaatteissa]? -- rakentaisin huoneet tuolle k:alle mäelle TALVIO. — K. sää, kuutamoilta, kesä. Aurinko paistaa k:asti. K. soitto, ääni. K:at sanat, lauseparret. K:at kiitokset! — *Leik.* Pöytä on k:ana 'täynnä herkkuja, hyvyyksiä'. Panna pöytä k:aksi. **3.** *erik.* siivo, siisti, säädyllinen, kiltti. | K. sopu. Olkaa nyt k:asti! Palasin k:asti kotiin jo klo 10. — *Iron.* Laivan miehistönä oli k. joukko varkaita ja muita rikollisia. Tulipa tästä nyt k. juttu! Joutua k:asti kiikkiin.

koreakukkainen *a.* K. kasvi.

korealai|nen[63] *a.* ja *s.* K. kirjoitus. — K:set ovat sekakansaa.

koreanväri|nen *a.* myös ⌒. | K. lintu. K:set vaatteet.

korea|paperinen *a.* K. karamelli. **-pukuinen** *a.* K. lakeija. **-raitainen** *a.* K. kaulahuivi. **-sanainen** *a.* K. puhe, kirje. **-siipinen** *a.* K. perhonen.

korehtuuri[4] *s.* par. korrehtuuri.

koreilemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Luonnollinen, k. tyttö. K. romaanityyli.

koreil|la[28] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* **1.** *intr.* olla korea, esiintyä, pukeutua vars. liian, turhamaisen koreasti, keikailla, hienostella. | K:eva nainen. K. silkissä ja sametissa. K. lainahöyhenillä. Turha, mauton k:u. Porvarillisen k:evasti kalustettu huone. — Kukat k:evat loistavin värein. K:eva puku. Tukassa k:i sininen solmuke. Todistuksessa k:i joukko kymppejä. — Ylellisen k:eva barokkityyli. Rakennuksen k:evan rikas julkisivu. K. puheissaan. K:eva sanahelinä. **2.** *tr. harv.* koristella, kirjoa, kaunistella. | Runsain maalauksin k:tu arkku. Kakun k:eminen. Erittäin k:tu, koukeroinen käsiala. Minä en tahdo k. asiaa E.ELENIUS.

koreilun|halu *s.* Viaton, naisellinen k. **-halui|nen** *a.* K:set tytöt.

koreittain *adv.* kori kerrallaan, korikaupalla. | Ostaa k. olutta. Joulupukki toi k. lahjoja.

korennoinen[63] *s. el.* = seur. 2.

koren|to[2*] *s.* **1.** tanko, salko, riuku, seiväs; vars. kantotanko. | Koivuinen, rautainen k. Kantaa vesisaavia k:nolla. Aurinko on k:non korkeudella SP. — *Yhd.* vesik. **2.** K:not 'Pseudoneuroptera, hyönteisiä, joilla on tav. neljä kalvomaista siipeä ja purevat suuosat'; *syn.* korennoiset. K:not lentelevät. -- siellä lepattelivat siniset k:not keltaulpukkain terillä ja vanhan sillan arkkupuilla SILL. — *Yhd.* harso-, jyrsijä-, kärsäk.; neidon-, suden-, tyttö-, ukon-k.; joki-, päivä-, yök.

koreo|grafia[15] *s.* merkitsemistapa t. merkit, jo(i)lla tanssin liikkeitä kuvataan; taito ohjata tanssia, vars. balettien järjestäminen ja ohjaaminen; yl. tanssitaide. **-grafinen**[63] *a.* K. taide.

korespond- par. korrespond-.

koreu|s[65] *omin.* < korea. | Naisellinen k. Kirkonkylä kaikessa k:dessaan. Maailman, elämän k. Puheen runollinen k. — Väripaperit ja muut k:det. Pukeutua kaikkiin k:ksiinsa. Puhetaidollisia k:ksia on viljeltävä säästeliäästi. — *koko koreus* (us. leik.) koko kapistus, esine. | Sinne se hukkui koko k.

kori[4] *s.* vrt. koppa, vasu. **1.** päreistä, pajuvitsoista tms. kudottu t. punottu, us. sangallinen kanto- t. säilytysväline. | Sangallinen, kannellinen k. Pullo koreineen. K. kädessä, käsivarrella. Kantaa, säilyttää jtak k:ssa. Poimia sieniä k:in. Lapsi nukkuu k:ssaan. — *Erik.* korin täysi, korillinen. | Iso k. perunoita. K. olutta. — *Yhd.* juuri-, paju-, päre-, rottinki-, sälek.; ammus-, eväs-, hedelmä-, kukka-, käsityö-, leipä-, limonaati-, marja-, muna-, paperi-, peruna-, pyykki-, roska-, sieni-, sukka-, vaatek.; lapsenk.; matka-, torik. **2.** *kuv.* ja avarammin. | Koripallon k. Perunapusertimen k. Meriviittojen k:t. Tähystäjän k. purjelaivassa. — *Erik.* se osa ajoneuvossa, hississä tms., jossa ihmiset ovat t. jossa tavaraa kuljetetaan. | Kärryjen, reen k. Auton, moottoripyörän sivuvaunun, rautatievaunun k. Hissin k. — *Abstr. urh.* koripallopelissä: koriinheitto, maali. | Suomen joukkue teki tuon tuostakin koreja. — *Yhd.* auton-, hissink.; metalli-, panssari-, teräsk.; lanta-, sontak.

korianteri[5] *s.* Coriandrum, Välimeren maiden putkikasveja, vars. C. sativum; tämän mausteena käytettyjä hedelmiä. **-öljy** *s.*

koridori[4] *s.* kahden huonerivin välinen t. huonerivin sivussa oleva käytävähuone, johon huoneiden ovet avautuvat, käytävä. | Koulun, sairaalan, viraston k.

kori|huonekalu *s.* pääosalta pajunvitsoista tms. punottu huonekalu. **-kaari** *s. rak.* matala (holvi)kaari, jonka päät käyristyvät jyrkemmin kuin keskus. **-kärryt** *s. mon.* lannan, saven tms. ajoon käytettävät korilliset kärryt. **-liina** *s.* leipäkorissa pidettävä liina.

korilli|nen[63] **1.** *poss.a.* K. reki. **2.** *s.* korin täysi, kori. | Kokonainen k. sieniä. Pari k:sta olutta.

korimai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. linnunpesä. K. rintakehän luusto.

korina[14] *teonn.* < korista. | K. henkitorvessa. Piipun k. — *Yhd.* kuolink.

korin|muotoinen *a.* tav. ⌒. **-punoja** *s.* **-tekijä** *s.*

korintti[6*] *s.* pieniä kivettömiä rusinoita. **-kakku** *s. ruok.* sokerikakku, jossa on mausteena korintteja. **-kastik|e** *s. ruok.* korinteilla maustettu kastike. | Kalaa k:keessa.

korinttilai|nen[63] **1.** *a.* antiikkisesta, erittäin koristeellisesta rakennustyylistä, jolle tunnusomaisissa solakoissa, pitkittäisuurteisissa, jalustallisissa pylväissä on korimainen, lehdin ja kiemuroille kiertyvin kukkavanoin koristettu kapiteeli; vrt. doorilainen, joonialainen (rakennustyyli). | K. tyyli. K. temppeli. K. pylväs, kapiteeli. **2.** *s.* Korintin asukas. | Paavalin kirjeet k:sille.

korinttilaiskirje *s.* (*rinn.* korinttolais-) Paavalin kirje korinttilaisille. | Ensimmäisen k:en kolmas luku.

kori|paju *s.* Salix viminalis, paju, josta saadaan pitkiä, sitkeitä vitsoja koritöihin. **-pallo** *s. urh.* kevyt pallopeli, jossa kumpikin puolue koettaa heittää palloa yläkautta omaan "koriinsa", kentän päissä n. 3 m:n korkeudella oleviin korimaisiin laitteisiin; tässä pelissä välineenä käytetty isohko pallo. **-palloilu** *s.* **-pullo** *s.* juuri- tms. korissa kannettava t. pidettävä iso pullo, damešaani. | Hapon myynti k:issa. **-päre** *s.* korin tekoon käytettäviä päreitä. **-rakenne** *s.* Auton k.

koris|ta[41] *onom.v.* -evasti *adv.* vars. henkitorvessa t. ilmaputkissa olevan liman t. muiden esteiden johdosta hengitettäessä kuuluvasta vahvahkosta äänestä; vrt. kiristä, kurista, köristä. | Kurkku, rinta k:ee. Kurkkutorvessa k:ee. Henki k:ee kurkussa. K:eva hengitys, ääni. Kuoleva kykeni k:emaan vain epäselviä sanoja. — Pumppu, piippu k:ee. - - vesi veneen tapissa k:ee melkein ilkeästi AHO. Hetken päästä se [seinäkello] alkaa hyristä ja k. ja lyö sarjan väriseviä vanhan kellon lyöntejä SILL.

korist|aa[2] *v.* tehdä koreaksi, kirjoa, kaunistaa, somistaa. **1.** varustaa koristeella, koristeilla. | Juhlallisesti k:ettu. K. kullalla, raidoilla, maalauksin, leikkauksilla. Tyyny k:etaan pitsillä. Voileivät k:etaan hakatulla persiljalla. K:ettu juhlasali. Laskeva aurinko k:i taivaan purppurareunuksella. **2.** olla jnk koristeena. | K:avat maalaukset. Kyynelhelmien k:amat silmät. Kirkas hymy k:i äidin kasvoja. - - kauniisti joka paikkaa / k:aa kukkanen VK. **3.** avarammin. | Poskea k:i syvä arpi. Pylväitä k:avat mainosjulisteet. K:avat laatusanat. — Vars. tehdä arvokkaa(mma)ksi, antaa t. tuottaa jllek arvokkuutta, kunniaa. | Kirjan ensimmäistä sivua k:aa tekijän omistuskirjoitus. Saattuetta k:i pari kenraalia. Häntä k:aa ennen kaikkea miehekkyys ja jalous.

koristaja[16] *tek.* Temppelin k.

koristamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. saviastia. Yksinkertaiset, k:tomat painokirjaimet.

koristamis|tapa *s.* **-työ** *s.*

koristautu|a[44] *refl.v.* < koristaa. | K. kukilla, rannerenkailla ja sormuksilla. He k:ivat juhlaan. Kaupunki k:u jouluksi.

koriste[78] *s.* koristamiseen käytetty, koristava (pienehkö) esine t. esineen osa, us. koru. | Kultaiset, antiikkiset k:et. Morsian k:issaan. Puvun k:et. Kirjankansien, kaapin, rakennuksen k:et. Joulukuusen k:ita. Lippu k:ena. Ommella, painaa, veistää k:ita. Taittaa koivunoksia tupaan k:iksi. Syksyn k:isiin pukeutunut luonto. Se on vain pelkkä k. Runoon myöhemmin liittyneet sadunomaiset k:et. - - mielin nyt puhua pienen hiukan k:ttakin, vakaassa hengessä KIVI. — *Yhd.* helmiäis-, hopea-, jalokivi-, kipsi-, kulta-, lasi-, nauha-, paperi-, pronssik.; koho-, korko-, leikkaus-, maalaus-, ompelu-, piirtok.; hius-, kaula-, korva-, otsa-, rintak.; hattu-, katto-, kulma-, pöytä-, rakennus-, reuna-, seinäk.; joulu-, morsius-, pääsiäisk.

koriste|aihe *s.* Ruusuke, lootuskukka k:aiheena. Mittausopilliset k:aiheet. Jatkuva, toistuva k. Mattojen k:aiheet. **-aita** *s.* matalakasvuinen pensasaita, joilla esim. puutarhan eri osia erotetaan toisistaan.

koristeelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* koristeltu t. itse koristeena oleva, koristava, koristeinen, siro, sorea, sievä, dekoratiivinen. | K. alkukirjain, kansikuva, lipasto. Rakennuksen k:suus. K:sesti uurrettu pylväs. K. marjakuusi. Tikli on erittäin k. häkkilintu. K. perhejuhla. Kielenkäytön liiallinen k:suus. — *Erik.* K. [= koristeellista tyyliä käyttävä] taidemaalari. K. [= koristeita luova, koristava] kivenhakkuu.

koriste-esine *s.* Kultaiset, tuohiset k:et. Tinan käyttö k:isiin. Ylellisyys- ja k:et.

koristeet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < koriste. | K. hautakivi. K. sävelmä.

koriste|friisi *s.* **-höyhen** *s.* Lintujen k:et.

koristei|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* vrt. koristeellinen. | K:set kuvankehykset. Ohut, k. nauha. — Vars. *yhd.* eläin-, helmi-, hopea-, jalokivi-, kaiverrus-, kasvi-, metalli-, ompelu-, ruusu-, tina-, uurre-, veistosk.; niukka-, runsask.

koriste|kakku *s. ruok.* **-kampa** *s.* **-kangas** *s.* **-kappale** *s.* Säämiskän käyttö k:ina kengissä. **-kasvi** *s.* Orvokit, unikot, krassit ja muut k:t. **-kehy|s** *s.* Runo on painettuna k:ksissä lehden ensimmäisellä sivulla. **-kirjain** *s.* **-kiv|i** *s.* Graniittia käytetään myös k:enä. **-kuk|ka** *s.* K:at naisten juhlapuvuissa. **-kuosi** *s.* Kansanomaiset k:t. **-kuva** *s.* **-kuvio** *s.* Geometriset k:t. **-kynttilä** *s.* Värilliset k:t. **-lanka** *s. kut.* tehostelanka; myös koruompelu- yms. langoista. **-lasi** *s.* Talous- ja k:t. **-leikkau|s** *s.* Sohvan selustan k:kset.

koristelemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65]

omin. < koristella. | K. pääty. K. paita, lampunvarjostin. — *Erik.* luonnollinen, kaunistelematon, avoin, suora. | Vaatimaton, k. vanhan kansan ukko. K. totuus. Suora ja k. arvostelu.
koristeliina *s.*
koristelija[14] *tek.* < koristella. | Morsiamen k.
koriste|lintu *s.* Riikinkukko, ylpeä k. **-lista** *s.* Seinän k.
koristel|la[28] *frekv.v.* < koristaa. | K. morsianta. K:tu puku, leivonnainen. Salaatti k:laan hienoksi hakatulla munalla. K:tu huone. Rakennukset on k:tu goottilaiseen tyyliin. K:evat lauseparret. — *Refl. taiv.* Villi heimo, joka k:ihe linnunsulilla. Päivänkakkarat, kurjenpolvet ja nätkelmät - - k:eivat parhaansa mukaan AK. — *Erik.* jnk asian esittämisestä liian kauniina, edullisena: kaunistella, liioitella. | Sanoa asia k:ematta. Täten tahdottiin vain k. esivallan toimenpiteitä.
koristelma[13] *s.* koristeellinen sommitelma, koristeryhmä. | Pintaa kaunistava k. Melodian k:t.
koristelu[2] *teonn.* < koristella. | Suorien pintojen, seinien k. Korukaappi kiinalaisaiheisine k:ineen. K:ltaan verraten vaatimaton palatsi. Sano summa ilman k:ja, ilman selittelyjä! — *Yhd.* koho-, kukka-, kulta-, leikkaus-, ompelu-, pujotus-, veistos-, viiva-, värik.; huone-, näyttämö-, pinta-, pöytä-, sisustus-, sisäk. **-aihe** *s.* Kukkaköynnökset, delfiinit, kotkat ym. k:et. Renessanssin vaikutus k:issa. **-malli** *s.* **-taide** *s.* tav. ornamentiikka. **-taito** *s.* **-ta|pa** *s.* Kansanomaiset k:vat.
koriste|maalari *s.* **-maalau|s** *s.* Seinien k:kset. Suorittaa k:sta. **-mall|i** *s.* Karjalaisia k:eja. **-muo|to** *s.* Itämaiset k:dot. K:doistaan päättäen kaappi on 1500-luvulta. **-muuraus** *s. rak.* **-nahk|a** *s.* Tavallisimpia k:oja on kiiltonahka. **-napp|i** *s.* K:eja naisten puseroihin. **-nauha** *s.* Kankaan reunustaminen k:lla. Kapea k. kiertää seinän yläosaa. **-neula** *s.* Hattuun kiinnitetty k. **-ommel** *s. käs.* **-ompelu** *s. käs.* **-paperi** *s.* **-pensa|s** *s.* Puutarha k:ineen. **-pisto** *s. käs.* **-puu** *s.* Lehtikuusi, koivu k:na. **-puutarha** *s.* **-raita** *s.* **-rau|ta** *s.* Oven k:dat. **-reuna** *s.* Pöytäliinan, uunin k. **-reunus** *s.* **-rima** *s. puut.* rima, jonka toista sivua on konehöylällä muotoiltu. **-saha** *s. puut.* = lehtisaha. **-seppä** *s.* **-solki** *s.* **-sommitelma** *s.* Geometrinen k. **-sulka** *s.* Komea k. hatussaan. **-tai|de** *s.* sellaisten taidelajien yleisnimitys, joita käytetään esineiden t. rakennusten kiinteiden ja irrallisten osien somistamiseen, taideteollisuus, ornamentiikka. | Kirkollinen k. K:teen näyttely. **-taiteellinen** *a.* K. työskentely. **-taiteilija** *s.* **-taonta** *s.* **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* Napolin seutujen k. **-tiili** *s.* Kiiltopintainen k. **-tuote** *s.* **-tyyli** *s.* Historialliset k:t. **-työ** *s.* **-veisto** *s.* **-veistos** *s.* **-veistäjä** *s.* K. saa toimen huonekalutehtaassa. **-viiva** *s.*
koristi|n[56] *väl.* (< koristaa) koriste. | Joulupöydän k:met.
koristu|s[64] *s.* koristaminen t. vars. koriste. | Huoneiden k:kseen käytettävät lehdekset. — Kalliit, joutavat k:kset. Puusta valmistetut k:kset. Ruokien k:kset. Saksanhirvi on tammi- ja pyökkimetsien k. — *Yhd.* helmi-, köynnös-, lehti-, punos-, ruusuk.; katto-, pinta-, pääty-, rannek.
koristus|esine *s.* **-kasvi** *s.* Puutarhojen k:t. **-puu** *s.* **-työ** *s.*
koristutt|aa[29] *fakt.v.* < koristaa. | Maunu Tavast k:i Pyhän Henrikin kenotafin kuparisilla kuvalevyillä.
kori|tehdas *s.* tehdas, jossa valmistetaan (auton) koreja. **-teollisuu|s** *s.* Paju k:den raaka-aineena. **-teos** *s.* vrt. korityö.
korit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Kaksipyöräiset, k:tomat rattaat.
kori|tuoli *s.* pääosalta pajunvitsoista tms. punottu tuoli. **-|työ** *s.* korien, huonekalujen tms. punominen pajuista, rottingista, meriruo'oista, päreistä t. juurista; täten valmistettu esine, koriteos. | Sokeita k:työssä. K:töiden myynti. **-työntekijä** *s.* **-vuode** *s.* Pikkulapsen k.
1. **korja**[11] *s. kansanr.* ajelureki. | - - itse istuvi rekehen, / kohennaikse k:hansa KAL. - - istun itse k:hani, / annan tiukujen helistä LEINO. — *Yhd.* kirjok.
2. **korja**[11] *a. runok.* korea. | Nyt niityn kukat k:t / ja laiho laaksossa VK[V].
korjaaja[10] *tek.* < korjata. | Teiden k. Tilata sähköliikkeestä k. Tähtäysvirheiden k. Tuli syksy, halla kultaviljan / koskematta k:lle säästi *CAJ.
korjaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei ole korjattu, jota ei voi korjata. | K. repeytymä, kirjoitus. K. vika, virhe, vahinko. Asia ei ole vielä k:tomissa. Elämäni on k:tomasti pirstoutunut. — K. vilja. K. vuode.
korjaamis- tav:mmin korjaus-.
korjaamo[2] *s.* liike, työpaja tms., jossa korjataan rikkoutuneita t. kuluneita esineitä, korjausliike, -paja. | Pienten koneiden k. Ajanmukainen autoliike k:ineen. — *Yhd.* auto-, hattu-, huonekalu-, jalkine-, kone-, moottori-, piano-, polkupyörä-, sähkökonek.
korjaantua[1*] *v.* = korjautua.
korjail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | K. ja paikkailla. K. rakennusta, vaatteita, kirjoitusta. Valokuvien k:u eli retušointi. K. silmälasejaan, purjeita, tulta. K. astioita pöydästä. Naapurin poika se pellollansa / k:i kuhilaita KL.
korja|ta[35] *v.* **1.** saattaa särkynyt, kulunut t. epäkuntoinen esine ehjäksi, käyttökelpoiseksi, paikata, kunnostaa; saattaa jk virheellinen esine t. vars. virheellinen, väärä, nurja t. epäedullinen asia oikeaksi, paremmalle kannalle, oikaista, parantaa. | K. entiselleen. K. naulaamalla, juottamalla, ompelemalla. K. liimalla, läkkipellillä. K. katto, kone, lukko, puku, kenkiä, tietä. Viedä kellonsa k:ttavaksi. Kirjoituksen k:aminen. K:ttavia painovirheitä. Ruumiillisen epämuodostuman k:aminen. K. erehdys, laiminlyönti, puute, epäkohta. K. käsitystään, sanojaan. Aloite asiantilan k:amiseksi. Palkoissa on k:amisen varaa. Asia on helposti k:ttavissa. Sitä ei saa k:amallakaan ehjäksi. Asiaa ei paljon k:a se, että - -. — *Mat.* Juuren k:ttu likiarvo. K:ttu korkeuskulma. — *Erik.* parantaa jnk asentoa, muuttaa jnk olotilaa edullisemmaksi, kohentaa. | K. asentoaan, otettaan. Taudin parantamiseksi

k:taan ensin sorkan asento. K. solmiotaan, peitettä. K. tulta. 2. kerätä yhteen, panna talteen, korjuuseen, koota. | K. talteen, säilöön, pois jaloista. K. kapineensa, työkalunsa. K. ruoat, lautaset pöydästä. K. [= panna päiväkuntoon] vuode. K. sirpaleet. Vastapuolen hyökkääjä k:si pallon haltuunsa. — *Mer.* K. purje 'irrottaa mastosta t. puomista'. — *Erik.* **a.** obj:na elollinen olento. | K. ajokki, hevonen vajaan. K. haavoittuneet taistelukentältä. Pohjolan emäntä k:si Väinämöisen veneeseensä. Kun eksyn pois sun tieltäsi, / mua k:a jälleen armoosi VK. — *Ark.* K. luunsa, koipensa tms. 'mennä tiehensä, lähteä pakoon'. K:a luusi täältä! Nyt on parasta k. koipemme, ennen kuin isä tulee. — Vars. kuolemasta. | Kaikki kuolema k:a. Tauti on jo k:nnut runsaan saaliin. Sen tähden minä k:an sinut isiesi tykö, ja sinä saat - - siirtyä hautaasi VT. **b.** kypsän viljan, sadon talteen, varastoihin saattamisesta. | K. heiniä, eloa, ruista. Hedelmien k:aminen. Vihannekset on k:ttava nuorina. - - seuraavana päivänä k:ttiin Vehkalan niittu KIVI. **c.** *kuv.* K. hyöty, etu jstak. K. osa tuloista itselleen. Islantilaiset k:avat suuria summia kalastuksellaan. K. ensimmäinen palkinto. K. suosionosoituksia. - - kokemuksistaan [Manu] oli k:nnut yksinkertaisen, tyynen viisauden SILL.

korjau|s[64] *teonn.* (< ed.) vrt. korjuu. (*1.*) Rakennuksen, moottorin, vaatteiden, tien k. Tehdä k. Asia kaipaa, vaatii k:sta. Jäädä kesken k:sta. Kielelliset k:kset. Käsikirjoitus on täynnä k:ksia. K:ksen alla → korjattavana. — *Erik.*, vars. *mat.* suure, joka on lisättävä havaittuun, korjaamattomaan arvoon, jotta saataisiin oikea t. mahdollisimman oikea arvo; *syn.* korrektio;)(virhe. — *Yhd.* kaluston-, katon-, kellon-, kielen-, koneen-, laivan-, patjan-, rakennuksen-, tien-, vesijohdonk.; turkisk.; kevät-, kesä-, syys-, vuosik.; (ammunnassa) etäisyys-, kaltevuus-, maasto-, matka-, sivu-, tuulik.; maalin-, tarkistusk. (*2.*) Purjeiden k. Sadon k. (tav:mmin korjuu).

korjaus|aika *s.* Lattioiden paras k. on keväällä. Viinirypäleiden k. **-aine** *s.* Kitti k:ena. **-arkki** *s.* korrehtuuriarkki. **-ehdotus** *s.* **-hin|ta** *s.* Jalkinekorjaamon k:nat. **-kerroin** *s.*, vars. *mat.* suure, jolla jk korjaamaton arvo on kerrottava, jotta saataisiin oikea t. mahdollisimman oikea arvo. **-kone** *s.* **-kustannukset** *s. mon.* Huoneiston k. **-kynä** *s.* **-liike** *s.* Koneellinen k. Autojen k. **-lukija** *s.* korrehtuurin-, oikaisulukija. | Sanomalehden k. **-luku** *s.* korrehtuurin-, oikaisuluku. **-menetelmä** *s.* **-meno** *s.*, tav. *mon.* Rakennuksen vuotuiset k:t. **-merkin|tä** *s.* Opettajan vihkoon tekemät k:nät. **-mies** *s.* **-osasto** *s.* Moottoripyöräliikkeen k. **-paja** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-tapa** *s.* **-tarvike** *s.* **-taulukko** *s.* **-telakka** *s.* **-työ** *s.* Puhdistus- ja k:t. Johtaa k:tä. **-vedo|s** *s.* korrehtuuri-, oikaisuvedos. | Lukea k:ksia.

korjautta|a[2*] *fakt.v.* < korjata. | K. kellonsa, huonekalusto, laiva. Kirkon vuotavan katon k:minen.

korjautu|a[44] *v.* (*rinn.* korjaantua) < korjata. 1. *pass.* < korjata 1. | Vika, vaurio, epäkohta k:u. Kenkien narina k:u siten, että - -. Sillä se asia k:u. Olot k:vat. Heidän välinsä eivät enää k:neet entiselleen. Väestön elämä k:i huomattavasti. **2.** *refl.*, melko *harv.* Ehdottomasti katkaisi pastori lauseensa ja k:i kohteliaampaan asentoon TALVIO. Vaan pois oli Jutta silloin mökiltä k:nut JOTUNI.

korjeta[34*] *v.* (tav. vain vok.-vartaloisia muotoja) ks. korkenee.

korju[1] *s.* **1.** *korju|ssa*, -un = korjuussa. | Olla k:ssa. Panna k:un, hyvään k:un. **2.** = korjuu 2. b. | Hän eleli huvilassaan kuin karhu k:ssaan KARHUM.

korjuu[25] *teonn.* (< korjata) vrt. korjaus. **1.** < korjata 1. | Huoneiden, maanteiden k. Kenkien k:ta riitti jatkuvasti. — *Yhd.* kengän-, tienk. — Tav:immin. **2.** < korjata 2. | Juurikasvien, hedelmäin k. Herne vaatii kastumatonta k:ta. Kansantietouden k. — *Yhd.* heinän-, hunajan-, sadon-, teen-, vehnän-, viinin-, viljank. — *Erik.* **a.** *korjuu|ssa* -seen (rinn. korjussa) säilössä, tallessa, tallella, huostassa. | Tavarat, heinät ovat k:ssa. Täällä kirjasi säilyvät hyvässä k:ssa. Panna, viedä, ottaa jk k:seen. Ruis saatiin kuivana k:seen. Viulu oli jäänyt huonoon k:seen. — *Yhd.* kesä-, talvik. **b.** *harv.* (*rinn.* korju) karhun pesä, konto. | Karhu nukkuu k:lla, k:ssaan.

korjuu|aika *s.* Heinän, viljan, juurikkaiden k. Poutainen k. **-ilma** *s.* korjuusää. | Suotuisa, edullinen, sateinen k. **-juhla** *s.* sadonkorjuun jälkeen vietetty juhla, elojuhla; *raam.* = lehtimajanjuhla. | Ja vietä - - k. vuoden lopussa, kun korjaat satosi vainiolta VT. **-kuntoi|nen** *a.* K:set nauriit. **-mie|s** *s.*, vars. *runok.* - - täyttyessä päivieni luvun / k:hen [= kuoleman] viikate mun niittää SARKIA. **-päivä** *s.* Viimeinen k. **-sää** *s.* sää viljelyskasveja korjattaessa, korjuuilma. | Poutainen k. Epäedullinen k.

korjuuttaa[2*] *v.* tav:mmin korjauttaa.

korjuutyö *s.* Kylvö- ja k:t. Sateet ovat haitanneet k:tä.

korkata[35*] *v.* = korkita. | Pullot k:an ja hartsataan.

korke|a[21] *a.* -asti *adv.* (-us *omin.*, -alla, -alta, -alle *adv.* ks. erikseen) vrt. syvä;)(matala, alhainen.

I. *konkr.* **1.** pystyulottuvuudeltaan huomattava, perustasosta huomattavasti kohoava, pystysuoraan pitkä. | K. mäki, vuori, rannikko. K:at kinokset, aallot. K. kasa jtak. K. talo, torni, savupiippu. Kirkon k. katto. K. kaappi, tuoli. K. hattu [vars. silinteristä]. Tuolin k:at jalat. Kengissä on k:at korot. K. puu, kuusikko, heinä. K. hevonen. Hevosella on k. säkä. K. otsa. K. [= korkeavartinen, esim. kyömy t. "kreikkalainen"] nenä. K. [= ulkoneva] rinta, povi. — *Harv.* ihmisen pituudesta. | Tuskin kortta k:ampi. Päätään muita k:ampi. — Liikkeistä. | K. hyppy, heitto. Mitä k:ampi nousu, sitä syvempi lasku. Lentää k:assa kaaressa. — *Absol.* Kolme metriä k. Kuinka k.? **2.** ylhäällä, maata, perustasoa tms. ylempänä sijaitseva t. liikkuva. | K:at orret. K:in huippu, porras. Sijaita k:alla paikalla.

Saavuttaa k:in kohtansa. Hänen toinen olkapäänsä on k:ampi kuin toinen. Pohjoisen pallonpuoliskon k:immat [= pohjoisimmat (kartassa ylimmät)] leveysasteet. — Pallopeleissä: K. [= korkealle ilmaan heitetty t. lyöty] pallo. — *Kuv.* Sivistyksen, taiteen k:immat huiput. Aatteiden k:issa ilmakerroksissa. — *Erik.* **a.** taivaasta, jonka "kansi" ilman kirkkauden ja pilvettömyyden vuoksi näyttää olevan ylhäällä avaruudessa. | Sininen, pilvetön, k. taivas. — Myös ajasta, jolloin taivas on "korkea". | K. aamu, talvi-ilta. Kauniit, k:at, kirkkaat syksyiset päivät LEINO. **b.** *fon.* K:at vokaalit i, y, u 'joita äännettäessä kielen selkä on korkealla, ylävokaalit'. **3.** *yhd.* Keski-, puoli-, tasak.

II ed:iin perustuvaa *abstr.* ja *kuv.* käyttöä. **1.** arvoasemaltaan huomattava, muita ylempi, arvossa pidetty, mahtava, ylhäinen; arvokas, tärkeä, merkityksellinen. | K. aatelisherra, virkamies, upseeri. K. ylimystö, esivalta. Olla k:asta kodista. K:at tuttavuudet. K:ammalla taholla. Kaikkein k:immalta [us. = hallitsijan] taholta. K:at sopimuspuolet [valtiollisissa sopimuksissa]. K. oikeus, raati. K:asti kunnioitettava. — K. kunniamerkki. K. sotilasarvo. Käytellä k:inta [= ylintä] valtaa. K. virka, luottamustehtävä. Olla k:assa asemassa. — Vars. vertailuasteissa koulu-, oikeus- tms. laitoksista. | K:in oppilaitos, luokka koulussa, opetus. K:asti oppinut. K:in oikeus, hallinto-oikeus. — *Erik.* kohtalosta, (myös s:sesti) Jumalasta. | K. kohtalo. K:immat voimat. K:imman käden johto. K:imman ohjaus, varjelus. Suokoon K:in, että - -. **2.** kehitykseltään, laadultaan huomattavalla tasolla oleva, erinomainen, oivallinen, hyvä, mainio. | K. elintaso. K. kulttuuri, sivistys. Olla k:ata luokkaa. Olla k:alla kannalla, tasolla. — Us. par. muuten. | K. taide, tekniikka. K:at tulokset, saavutukset. K. esitystaito. K. kunto. Tuotteiden k. laatu. — *Erik.* vertailuasteissa, vars. komp:ssa olioista t. asioista alkeellisempien, yksinkertaisempien olioiden t. asioiden vastakohtana. | K:ammat eläimet, sienet. K:ammat aistit. K:ammat alkoholit, rasvahapot. K:ampi matematiikka. K:amman asteen käyrät. K:ampi dramatiikka, orkesterimusiikki. K. koulu [ratsastuksessa]. **3.** tavallisuuden, jokapäiväisyyden yläpuolelle kohoava. **a.** siveellisesti, aatteellisesti arvokas, jalo, ylevä. | Se, mikä ihmisessä on k:inta. K. esikuva, päämäärä. K:at ihanteet, ajatukset. Elämän k:in tarkoitus. Kuolema isänmaan puolesta on sankarin k. palkka. **b.** huomattavan tunnepitoinen, innokas, juhlava. | K. tunnelma. K:immassa kansallisinnostuksessa. K. tyyli. Talven k:at juhlahetket. Se oli - - k. päivä Kustaankin elämässä, kun Hilma painui ensimmäiseen lapsivuoteeseensa SILL. — Salomon k. veisu 'Vanhan testamentin kirja, jossa kuvataan Salomon ja Sulamitin rakkautta'. Äidinrakkauden k. veisu 'ylistyslaulu'. **4.** (kolmeen ed. ryhmään liittyen) yl. suuri. | K:at odotukset, vaatimukset. K:in velvollisuus, hyvä, onni. K:in toiveeni. Olla, pitää k:assa arvossa. Antaa jllek mitä k:in tunnustus. K:in mahdollinen rangaistus. Se on k:inta muotia. 1890-luku oli isänmaallisen sävellyksen k:inta aikaa. Ja muorin ennustus - - toteutui k:immassa mitassa ALKIO. — Vars. asioista, ominaisuuksista, joiden suuruutta, tehoa ilmaistaan luvuilla; us. par. suuri. | K. numero, luku, kortti. K. kierrosluku, matkustaja-, kosteusmäärä, itämisprosentti. K. kuume, lämpötila, sulamispiste, valkuaispitoisuus, ominaispaino, (ilman-, veren)paine, syntyneisyys. K:in sallittu nopeus. — *S:sesti metrl.* korkean ilmanpaineen alue, korkeapainealue, ilmanpainemaksimi. | Vahva k. ulottuu Koillis-Venäjältä maamme eteläosiin saakka. **5.** *erik.* **a.** us. *mus.* sävelestä, äänestä, jonka värähdysnopeus on suuri. | K. sävel, ääni, sopraano, tenori. K. a 'ao. lauluäänen korkeimman käyttökelpoisen oktaavin a'. **b.** hinnasta tms.; tav. par. kallis. | K. maksu, sakko, korko, kurssi, hintataso. Päivän k:immat hinnat. — *Kuv.* Pelata k:in panoksin, k:ata peliä. **c.** iästä, ajasta. | Saavuttaa k. ikä 'elää vanhaksi'. Keuhkotauti on k:immissakin [par. vanhimmissakin] ikäluokissa tavallinen kuoleman aiheuttaja. — Olisi jo k. aika [par. Olisi jo aika, syytä; Pitäisi jo] tehdä - -, lähteä.

korkea|-aatelinen *a.* K. valtiomies, suku. **--arvoi|nen** *a.* -suus *omin.* **1.** mahtava, arvossa pidetty, kunnioitettu, ylhäinen. | K. neiti, herra. Teidän k:suutenne. Korkeampiarvoiset kunniamerkit. **2.** tav:mmin suuriarvoinen, arvokas. | K:set postimerkit. K:sta valantarautaa. Taiteellisesti k. romaani. **--astei|nen** *a.* K:set tuotteet. Korkeampiasteinen sielunelämä. **-henkinen** *a.* jalo, ylevä, ihanteellinen. | K. puhe. **-hintainen** *a.* par. kallishintainen, kallis.

korkeahko[1] *mod.a.* K. mäki, katto, kynnys. Taiteellisesti k. saavutus. K. lämpö, ääni. K. suojelutulli.

korkea|holvinen *a.* **-ikäinen** *a.* par. iäkäs, vanha. **-jaksoinen** *a. sähk.* = taajajaksoinen. **-jalkainen** *a.* K. hevonen. K. tuoli, pöytälamppu. **-jännite**[S3] *s. sähk.* → suurjännite. **-jännitteinen** *a. sähk.* → suurjännitteinen. **-kalloinen** *a.* Pääkallon mittauksessa erotetaan matala-, keski- ja k. tyyppi. **-kantai|nen** *a.* K:set kengät. — K. kavio. **-kasvuinen** *a.* iso-, pitkäkasvuinen. | K. nainen. K. kaktus, metsä. **-kattoinen** *a.* K. rakennus. **-kaulainen** *a.* K. joutsen, paita, pullo. **-kirkolli|nen** *a.* -suus *s.* anglikaanisesta kirkosta puhuen: jyrkästi hierarkkista kirkkojärjestystä ja katolilaissävyistä liturgiaa puoltava; yleisemmässä merk:ssä: kirkon vanhoja, perinnäisiä muotoja ja jumalanpalvelusmenoja sekä kirkon arvovaltaa tähdentävä. | K:set piirit. K. suunta. Saksan k. liike. - - hän eli keskellä k:sta yhteiskuntaa, jossa hänen mielestään rehotti tekopyhyys ja tekojumalisuus AHO. **-konjunktuuri**[S3] *s. liik.* korkeasuhdanne. **-korkoi|nen** *a.* K:set kengät. — K. laina, velka. **-koulu**[S3] *s.* oppilaitos, jossa annetaan ylintä tieteellistä (yliopisto, akatemia) t. ammattiopetusta ja johon pääsyvaatimuksena tav. on ylioppilastutkinto. | Kasvatusopillinen, yhteiskunnallinen, teknillinen k.

— *Kuv.* Isänmaallisuuden, suurpolitiikan k. Elämän k. Meri on rohkeiden miesten k. — *Yhd.* kauppa-, maanviljelys-, musiikkik.; kansank. **-koululainen** *s.* korkeakoulun oppilas.

korkeakoulu|opetus *s.* **-opinnot** *s. mon.* **-sivistys** *s.* **-tutkinto** *s.*

korkea|laatuinen *a.* par. valiolaatuinen, (laadultaan) hyvä, mainio, erinomainen. **-laitainen** *a.* K. vene, reki, sammio. **-lentoi|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* lennokas, vauhdikas, intomielinen, pateettinen, mahtipontinen, juhlallinen. | K. nuorukainen. K:set ajatukset, ihanteet, unelmat. K. juhlapuhe, kirjoitus, runo, oopperatyyli. Puhua k:sesti. K. juhla. Vielä k:sempi.

korkea|lla, -lta, -lle *adv.* korkealla tasolla, asemaltaan, laadultaan korkeana; vrt. ylhäällä, syvällä;)(matalalla, alhaalla. | Sijaita k. Aurinko paistaa yhä k:mmalta. Nousta, kiivetä, lentää k:lle. K:lle kohoava rakennus. — *Absol.* Pari metriä k. — Kantaa aatteiden lippua k. Ponnistaa, tähdätä k:lle elämässään. Lentää k:mmalle kuin siivet kantavat. — Olla asemaltaan, sivistykseltään muita k:mmalla. Sepäntaito oli k. K:lle kehittynyt maanviljelys. Varallisuus kohosi korkeimmalle Salossa ja Ritvalassa. — Jokapäiväistä elämää k:mmalla. Mieliala, tunnelma, innostus on k. — Teho on k. Asettaa vaatimuksensa liian k:lle. — Sävel liikkuu k. — Jalka-, jääpallo- yms. peleissä: Puolustus pelasi liian k. 'liian kaukana omasta maalista'.

korkealti *adv.* K. [= korkealle] paljas otsa. Hiiliä ei saa varastoida liian k. 'liian paksuun kerrokseen, korkealle'.

korkea|luokkainen *a.* korkeaa luokkaa oleva, valiolaatuinen, hyvä, mainio, erinomainen. | K. urheilija. Korkeampiluokkaiset tiet. K. valmiste, elokuva. K. tulos, saavutus. **-mielinen** *a. harv.* **1.** ylevä-, jalo(mielinen). | Jalo ja k. käytös KIVI. **2.** ylpeä. | -- pitkämielinen on parempi kuin k. VT.

korkea|mäkinen *a.* K. maasto. **-nenäinen** *a.* K. paroni. **-n|lainen**[63] *a.* korkeahko, korkeanpuoleinen. | K. kasa. Saada k:laista palkkaa. **-nokkainen** *a.* K. reki. **-n|puoleinen** *a.* korkeahko, korkeanlainen. | K. pengermä. K. kultapitoisuus. **-n|selänne** *s. metrl.* kahden matalapaineen välissä oleva kahta korkeapainetta yhdistävä korkean ilmanpaineen alue. | Länsi-Euroopassa on k., joka liikkuu hitaasti koilliseen. Kesällä hallat useimmiten sattuvat k:-selänteellä. **-oppi|nen** *a.*, vars. *leik.* -suus *omin.* K. ylioppilas. Väitellä jostakin k:sesta kysymyksestä. **-otsainen** *a.* K. mietiskelijä.

korkeapaine[48] *s.*)(matalapaine. **1.** *tekn.* korkea, voimakas höyrynpaine. | K:ella toimiva kone. **2.** *metrl.* korkea, voimakas ilmanpaine, ilmanpainemaksimi. | K:en alue, keskus. Venäjällä vallitseva k. **3.** *kuv.* Sielullinen k. Poliittinen k. K:tta urheilukentällä. Työskennellä k:en alaisena. Elämällä on ollut omituinen k. näinä kuukausina, ihmeen paljon on tapahtunut SILL.

korkeapaine|höyry *s. tekn.* **-inen** *a. tekn.* K. höyry, kaasu. K. höyrykone. — *Kuv.* K. perhekohtaus. **-kattila** *s. tekn.* korkeapaineinen höyrykattila. **-kone** *s. tekn.* alkuaan lauhduttimeton höyrykone, nykyisin myös höyrykone, johon tulevan höyryn paine on normaalia suurempi. **-pumppu** *s. tekn.* korkeapaineinen pumppu. **-rengas** *s. tekn.* autonrengas, jossa paine on suurempi kuin 4 ilmakehää. **-sylinteri** *s. tekn.* **-turbiini** *s. tekn.* **-venttiili** *s. tekn.*

korkea|povinen *a.* K. neito. **-prosentti|nen** *a.* K:set rautamalmit, kalisuolat. **-rantainen** *a.* K. saari. K. joki, lahti. **-reunainen** *a.* K. astia. **-rintainen** *a.* Leveäharteinen, k. mies. Solakka, k. nainen. K. viulu. **-runkoinen** *a.* K. puu. **-seinäinen** *a.* K. rakennus. K. kallionhalkeama. **-selkäinen** *a.* K. kala. K. nojatuoli.

korkeasti|oppinut par. ⌒. **-pyhä** *a. raam.* erittäin pyhä, kaikkein pyhin. | K:t lahjat VT.

korkea|suhdanne[48] *s. liik.* talouselämän vaihe, jolle on ominaista voimakas tuotantovoimien käyttö ja korkea hintataso, hyvät suhdanteet, us. hausse, noususuhdanne; *syn.* korkeakonjunktuuri. **-sukuinen** *a.* K. ylimys, herrasperhe. **-tasoi|nen** *a.* K. romaani. K. taide, teollisuus. K:set kilpailut. **-tehoinen** *a.* par. (erittäin) tehokas. | K. moottori. **-torninen** *a.* K. linna. **-tuottoinen** *a.* par. hyvätuottoinen, tuottoisa. | K. karja. **-tyylinen** *a.* K. runous, ooppera. **-varti|nen** *a.* K. puu, ruoho. K:set kengät. **-ve|si**[85] *s.* nousuvesi, tulva. | Sateiden aiheuttama k. K:den aikana. **-vuorinen** *a.* K. maasto. **-ääni|nen** *a.* -sesti *adv.* kimeä-, kimakka(ääninen). | K. tyttö, puupuhallin. Kinastella k:sesti.

korkeikko[2*] *s. maant.* alue, joka on yli 1500 m:n korkeudella merenpinnasta. | Himalajan k.

korkeimmill|a(an, -e(en *adv.* niin korkealla kuin suinkin, mahdollisimman korkeana, us. huipussaan. | Vauhti, paine, lämpö on k. Tunnelma, ilo on k. Metsän puuntuotto on k. keski-iällä. Kohota, kiihtyä, kehittyä k:een. Tämä tapaus saattoi hänen suuttumuksensa ja epäluulonsa k:een.

korkeintaan *adv.* käyttö us. epäsuomalaista. **1.** lukumäärästä tms. puhuttaessa par. enintään, muulloin †. | K. 50 markkaa, 12 %. K. kolmeksi kuukaudeksi. — Pieni, k. kämmenen kokoinen palanen. Tämän johdosta voidaan tehdä k. se päätelmä, että --. **2.** → parhaassa tapauksessa tms. | Löydöllä on k. museoarvoa. Miehet k. kiskoivat päreitä. Puu kelpaa k. poltettavaksi. Teimme koko matkan jalkaisin tai k. rattailla.

korken|ee[34*] *v.* (tav. vain vok.-vartaloisia muotoja; vrt. korota) tulla korkea(mma)ksi, kohota, yletä;)(aleta, madaltua. **1.** *konkr.* Maan pinta k. huomaamatta. Pohjan k:eva keskiosa. Siitä k:i kaunis kukka. Pian he k:evat jo täysi-ikäisiksi. -- Pyhä Yrjänä ylinkä, / k:i satulassansa LEINO. -- huomenkoitto k. *MANN. Lippumme, tuulissa / auringon alla / k:e taivaan ääriä päin KAILAS. Elköhön vesa venykö, / elköhön koretko korsi / -- / kaskessa Kalervon poian KAL. **2.** *abstr.* Tulos k:i vain kolmella pisteellä. Hänen äänensä k:i ja muuttui yhä vihaisemmaksi. -- korpraaliksi tyh-

jästä k:in *MANN. [Korvessa] ihmisen sielu k. hiljaiseen rukoukseen KIANTO.

korkeudenmittaus *s.* paikan korkeuden t. kahden paikan korkeuseron mittaaminen.

korkeuinen[63] *a.*, vars. *kansanr.* korkuinen. | Poika polven k. LEINO. - - miehen peukalon pituinen, / vaimon vaaksan k. KAL.

korkeu|s[65] *s.* **1.** varsin. *omin.* **a.** < korkea I. | Mäen, vedenpinnan k. Rakennuksen, taulun, ruuvikierteen k. Kasvuston k. on 40—50 cm. Kasvaa k:tta. K:den mittaaminen. Auringon, taivaankappaleiden k. 1000 m:n k:dessa, k:della. Kuva on otettu 300 m:n k:desta. Sauvat ulottuvat olkapäiden k:delle. Aurinko on jo noussut puolipäivän k:teen. Helsingin k:della [= leveysasteella] Kanadassa. — *Mer.* aluksen asema (pituus- ja leveysaste). — *Sot.* Pisteen 83 k:della 'samalla rintamansuuntaisella suoralla kuin piste 83'; par. tasalla. — *Geom.* Kolmion k. 'korkeusviivan pituus'. — — *Täht.* = korkeuskulma. — *Kuv.* Elämänsä keskipäivän k:dessa. — *Urh. ellipt.* korkeushyppy. | Hypätä k:tta. Hävitä kilpailijalleen k:dessa. K:den voittaja. — *Yhd.* lantion-, polven-, pään-, silmänk.; aallon-, huoneen-, ikkunan-, lattian-, vedenk.; imu-, lento-, nosto-, nousu-, putous-, räjähdysk.; keski-, laki-, minimik. **b.** < korkea II. | Teidän K:tenne. - - kulta pian katoaa, / k. monta horjahduttaa VK[V]. — Kulttuurin k. Torvet julistivat juhlahetken k:tta. Totinen k:den tunne, ensi kertaa elämässä, kantoi häntä: Olen tehnyt oikein IRIS UURTO. — Kuumeen, paineen k. Väkiluku saavutti aikaisemman k:tensa. Puheen, äänen, sävelen k. Palkan, työkustannusten, vakuutusmaksujen k. — *Yhd.* sävelk.; viritysk. **2.** konkr:mmin, myös *mon.* **a.** taivas, ilma(kehä), atmosfääri. | Sininen k. Kohottaa, nousta kohti k:tta. Luoda katseensa k:ksiin. Taivaan kirkkaissa k:ksissa. Haukka katselee ylpeänä k:destaan. — *Heng.* K:den sotajoukko VT. Kunnia Jumalalle k:ksissa UT. - - siitä sun k. varjelkoon KIVI. **b.** *kuv.* Tieteen, ihanteiden, haaveilun k:ksissa. Riemun, onnen, humalan k:ksissa. Ajatukseni liitelivät omissa k:ksissaan. Laskeutua ylhäisestä k:destaan. Hänen tiensä johti huimaavimpiin k:ksiin ja syvimpiin syvyyksiin.

korkeus|asema *s.* Rakennuksen, turbiinin k. Tasoitusmerkki palauttaa nuotin sen entiselle k:asemalle. **-aste** *s.* Sävelen k. **-asteikko** *s.* Ilmatorjuntatykin k. **-ennätys** *s.* Purjelennon k. **-ero|(tus)** *s.* Kosken ylä- ja alajuoksun välinen k. Kahden sävelen välistä k:a sanotaan säveläliksi. **-hajonta** *s. sot.* **-hyp|py** *s. urh.* kilpailulaji, jossa koetetaan hypätä mahdollisimman korkealle asetetun riman tms. yli. | Vauhditon k. K:yn voittaja. **-hyppykilpailu** *s. urh.* **-hyppyteline** *s. urh.* **-hyppääjä** *s. urh.* **-jana** *s. geom.* = korkeusviiva. **-kartta** *s. maant.* kartta, jossa esitetään jnk alueen korkeussuhteita korkeuskäyrillä, erilaisilla värivivahduksilla tms. **-kasvu** *s.* Suon k. **-kerro|s** *s.* Kasvillisuuden k:kset. **-kulma** *s.* suoran, vars. jhk esineeseen vedetyn tähtäysviivan kaltevuus vaakasuoraa tasoa vastaan; *täht.* taivaankappaleen kulmaetäisyys taivaanrannasta, korkeus. **-käyrä** *s.* samalla korkeudella olevia pisteitä (topografisessa) korkeuskartassa yhdistävä käyrä, isohypsi. **-lento** *s.* vars. lentokoneella määräkorkeuteen t. -korkeudessa suoritettu lento; lento hyvin korkealla t. mahdollisimman korkealle. **-luku** *s.* vars. maaston (korkeuskäyrän) korkeutta kartassa osoittava luku. **-mit|ta** *s.* Oven k. on viisi hirsikertaa. Kartan k:at. **-mittakaava** *s.* **-mittari** *s.* havaintopaikan korkeuden määrittämiseen t. (metsät.) kasvavien puiden korkeuden mittaamiseen käytetty koje, hypsometri. **-mittaus** *s.* Maaston k. **-numero** *s.* = korkeusluku. **-peräsin** *s.* ilma-aluksen t. sukellusveneen peräsin, jolla tätä ohjataan ylös- ja alaspäin. **-piste** *s. maanm.* piste, jonka korkeus on merkitty karttaan. — *Geom.* Kolmion k. on sen korkeusviivojen leikkauspiste. **-raja** *s.*, vars. *kasv.* suurin korkeus, jossa jk kasvi jllak seudulla viihtyy. **-suh|de** *s.* Maaston, rakennusten, sävelten k:teet. **-suun|ta** *s.* suunta pystytasossa. | Ovi tehtiin k:taan kaksiosainen. Putkea voidaan kääntää k:nassa. **-suuntaaja** *s. sot.* kranaatinheitinryhmän mies, joka huolehtii heittimen korkeussuuntauksesta; vrt. sivusuuntaaja. **-suuntaus** *s. sot.* suuntaus korkeussuunnassa. **-tasain** *s. sot.* = tasain. **-taso** *s.* Pohjaveden, äänen k. **-tähtäys** *s. sot.* tähtäys korkeussuunnassa. **-vaihtelu** *s.* Merenpinnan k:t. **-vakain** *s.* ilma-aluksen elin, joka liikkeessä ollessa pitää sen pituusakselin määräkulmassa vaakasuoran akselin suhteen. **-viiva** *s.* **1.** (vaakasuora) tietyllä korkeudella oleva viiva. | Upokkaassa on kaksi k:a. **2.** *geom.* kolmion kärjestä vastakkaiselle sivulle t. pyramidin t. kartion kärjestä asemaa vastaan piirretty kohtisuora, korkeusjana. **-vipu** *s. sot.* vipu, josta säädellään konekiväärin suuntaa ylös- ja alaspäin; vrt. sivuvipu. **-vyöhyk|e** *s.* Kasvillisuuden k:keet.

korkinkappale *s.* Aallot viskelivät venettä kuin k:tta.

korkit|a[31] *v.* panna korkki (korkkeja) pullon suuhun, sulkea jk korkilla pulloon, korkata. | Pullojen k:seminen. Öljyä on säilytettävä k:tuna viileässä paikassa.

korkittaa[2*] *v.* varustaa korkilla t. korkeilla. | K. silakkaverkkoja.

1. **korkitus**[64] *teonn.* (< korkita) korkkaus. | Pullojen k.

2. **korkitus**[64] *teonn.* < korkittaa. | Verkon k.

korkituskone *s.* Panimon k.

korkkaus[64] *teonn.* < korkata. **-kone** *s.* = korkituskone.

kork|ki[4*] *s.* **1.** *ain.* korkkitammen kevyttä, joustavaa, tulpiksi, pakkauspehmikkeeksi yms. käytettyä kuorta. | Pala k:kia. K:kia saadaan mm. Espanjasta. — *Kasv.* kuollut solukko, joka suojaavana kerroksena peittää vanhojen kasvinosien pinnan. | Hyvin paksua k:kia sanotaan kaarnaksi. — *Yhd.* eristys-, tekok. **2.** *esin.* **a.** pullon suuta sulkeva tulppa, joka nyk. saattaa olla paitsi korkkia myös jtak muuta ainetta. | Panna k. pulloon, pullon suuhun. Vetää k. pullosta. Lasit kilisi-

vät ja k:it paukahtelivat. — *Leik.* On haistanut viinapullon k:kia 'on hiukan humalassa'. — *Yhd.* pullonk.; kumi-, lasi-, metalli-, puuk.; patenttik. **b.** ongen koho. | Silloin kala nykäisi k:in veden alle.

korkki|aine *s. kasv.* soluliman solunseiniin erittämä aine, joka aiheuttaa näiden korkkiutumisen, suberiini. **-antura** *s.* **-eriste** *s.* Jäähdytyssäiliön seinämien k. **-huokonen** *s. kasv.* korkissa olevia huokosia, joista kaasunvaihdunta korkin alaisten elävien solukkojen ja ulkoilman kesken tapahtuu, lentiselli.

korkkiintua[1*] *v.*, vars. *kasv.* = korkkiutua.

korkki|jauhe *s.* Linoleumin valmistaminen k:jauheesta. **-jälsi** *s. kasv.* korkkia synnyttävä jälkikasvusolukko. **-kaarna** *s.* = korkki 1. **-kerros** *s.*, vars. *kasv.* Koivun rungon k., tuohi. **-kivi** *s. tekn.* korkkimurskasta, savesta ym. valmistettu, eristysaineena käytetty rakennusmassa. **-koho** *s. kal.* **-laudus** *s. kal.* **-levy** *s.* K:jen käyttö lämmöneristykseen. **-liivi** *s.*, us. *mon.* korkkitäytteinen (hengen)pelastusliivi.

korkkimainen[63] *kalt.a.* K. solukko.

korkki|matto *s.* = linolimatto. | Ruudukas k. **-murska** *s.* K:n käyttö täytteenä. **-muru** *s.*, us. *mon.* = ed.

korkkinen[63] *ain.a.* K. koho, pelastusvyö.

korkki|pallo *s.* **-pohja** *s.* **-pora** *s.* korkkiin reikiä tehtäessä käytetty pora. **-pussi** *s.*, tav. *mon.* kaksi korkilla täytettyä, vyöllä toisiinsa kiinnitettyä kangaspussia, joiden varassa opetellaan uintia. **-puu** *s.* korkkitammi. **-pyssy** *s.* ilmapyssy, jolla ammutaan korkkeja. **-rouhe** *s.* **-ruuv|i** *s.* ruuvia muistuttava, kädensijallinen väline, jolla korkki vedetään pullonsuusta. — *Kuv.* Kiero kuin k. Hiukset k:eiksi käherrettyinä. **-solu** *s. kasv.* korkin muodostavia kuolleita, ruskehtavia soluja. **-solukko** *s. kasv.* **-tammi** *s.* Quercus suber, läntisissä Välimeren maissa kasvava ainavihanta tammi, josta korkkia kuoritaan. **-tehdas** *s.* **-tulppa** *s.* **-täyte** *s.*

korkkiutu|a[1*] *v.*, vars. *kasv.* (*rinn.* korkkiintua) tulla korkiksi, korkkimaiseksi. | Pintasolujen k:neet seinämät.

korkki|valmiste *s.* **-vyö** *s.* korkkinen (hengen)pelastusvyö.

korkko[1*] *s. murt.* korko (2). | Mitä koskee se minuun, jos k:ni heltikin saappaastani? KIVI.

korko[1*] *s.* **1.** *harv.* korkeus; kohoama, kukkula. | Panna k:a kuormaan. - - vatsa vain näkyy kasvaneen k:a J.SAULI. - - koskessa tulinen luoto, / luo'olla tulinen k., / korolla tulinen kokko KAL. **2.** jalkineen pohjan takaosaan kiinnitetty koroke, kanta. | Korkeat, matalat korot. Kulunut k. Kengästä on k. irti. K:jen korjaus. Juoksimme, että kura vain koroista lenteli. — *Yhd.* kengän-, saappaank.; kumi-, nahka-, puuk. **3.** vars. *liik.* prosentteina tav. vuodelta laskettu hyvitys, jonka velallinen suorittaa lainaamastaan pääomasta sen omistajalle. | Pääoman vuotuinen k. Kolmen kuukauden k. 5 % k:a, 5 %:n k. Kasvaa, tuottaa k:a, k:a korolle. Maksaa lainan k., korot. Liittää k. pääomaan. Ottaa, kiskoa, kantaa k:a. Montako % hän sai k:a rahoilleen? Koroillaan eläjä. — *Kuv.* Kaivaukset tuottivat hyvän koron. Nauttia k:ja vanhempiensa töistä. Maksan vielä sen iskun k:ineen. — *Yhd.* koron-, maan-, tontink.; kuukausi-, puolivuotis-, vuosik.; diskontto-, elin-, sakko-, talletusk.; huippuk. **4. a.** *kiel.* se korkeampi t. matalampi sävel, jolla äänne, tavu t. sana äännetään, us. myös sävelkulun huippu, sen korkein kohta, sävelkorko, musikaalinen aksentti; dynaamisesta aksentista → paino. — *Yhd.* tavu-, sana-, lausek. **b.** *mus.* jllek sävelelle annettu suurempi voima; määräaikaisesta korostuksesta tav:mmin isku.

korko|ehto *s. liik.* Saada laina edullisin k:ehdoin. **-ero(tus)** *s. liik.* tav. otto- ja antolainauskorkojen välinen erotus, korkomarginaali. **-erä** *s. liik.* Pankin vastakirjaan merkitsemä k. **-hyvitys** *s. liik.* Saada k:tä ennakkomaksusta.

-korkoinen[63] *poss.a.* Korkea-, matalak.; kumi-, puuk.; halpa-, huokea-, kallisk.

korko|jakaja *s. liik. mat.* luku, jolla korkoluku on jaettava, jotta saataisiin selville pääoman korko. **-kaava** *s. liik. mat.* Yleinen k. on: r = kpt : 100. **-kan|ta** *s. liik.* tav. prosentteina ilmaistu koron suhde korkoa tuottavaan pääomaan; koron suuruus jnak ajankohtana, korkotaso. | K:nan vaihtelu. Nostaa, alentaa k:taa. **-kartta** *s. maant.* kipsistä, pahvista, vahasta tms. tehty kartta, jossa maanpinnan epätasaisuudet on esitetty kohoamina ja syvennyksinä, reliefikartta. **-kau|si** *s. liik.* Korko lisätään pääomaan aina k:den lopussa. **-kenkä** *s.* korollinen kenkä. **-kirja** *s. liik.* korkotaulukoita sisältävä kirja. **-kirjai|n** *s.* pohjapinnasta kohollaan oleva kirjain, kohokirjain. | Patsaan k:met. Sokeain k:met. **-koh|ta** *s.* tav:mmin kohokohta. | Juhlat muodostuivat toiminnan k:daksi. - - kirjallisen kulttuurimme k. alkaa olla sivuutettu SILL. **-kuitti** *s. liik.* maksetusta korosta annettava kuitti. **-kukkaro** *s.* kengänkoron alapinnan muotoinen nahkakukkaro, jossa pidetään vars. kovaa rahaa. **-kuponki** *s. liik.* = korkolippu. **-kustannukset** *s. mon.* **-kuva** *s.* = kohokuva, reliefi. **-lappu** *s.* jalkineen koron nahkalappu, koros. **-laskelma** *s. liik.* **-lasku** *s. liik. mat.* pääoman lainauksesta maksettavaa korkoa ja sen aiheuttamia pääoman arvon muutoksia käsittelevä laskutapa; yksityinen tällainen laskutoimitus t. tehtävä; vrt. koronlasku. **-leikkau|s** *s. puut.* K:ksin koristettu reki. **-lippu** *s. liik.* obligaation tms. arvopaperin korkoa maksettaessa irrotettava kuponki, korkokuponki. **-luku** *s. liik. mat.* korkoa kasvavan pääoman sadasosa korkopäivien lukumäärällä kerrottuna. **-maksu** *s. liik.* vrt. koronmaksu. | Suorittaa korko- ja kuoletusmaksunsa säännöllisesti. **-marginaali** *s. liik.* = korkoero(tus). **-menot** *s. mon. liik.* **-merkki** *s.* vokaalinmerkin lisämerkki, aksentti (esim. é, è, ê); vrt. painomerkki. **-määrä** *s. liik.* **-nim|i** *s.*, vars. *kans.* lisä-, liika-, kunnia-, haukkumanimi. | - - ruumiiltaan vahva, hengeltään heikko miehen juntikka, k:eltään "Pöljä" KIANTO. **--ompelu** *s. käs.* kirjonta(tapa), jossa kuviot kohoavat kankaan pinnasta; täten tehty kirjaus. **--ompelus** *s. käs.* **--orjuu|s**

s. *kuv.* Maatalous on vapautettava k:den kahleista.
korkoossänky *s. murt.* kaksi- t. kolmikerroksinen sänky, joita maamme länsiosissa, vars. Pohjanmaalla käytetään tuvissa.
korko|painanta *s. kirj.* painanta, jossa kirjaimet saatetaan näkymään kohokuvina. **-politiikka** *s. liik.* Luottolaitosten k. **-prosentti** *s. liik.* **-päivä** *s. liik.* päivistä, joilta korkoa maksetaan. **-raha** *s.* **-rasitus** *s.* **-rau|ta** *s.* **1.** jalkineen korkoon kiinnitettävä, kulumista estävä rauta. | K:dat kalisevat kiviä vasten. **2.** jalkineen korkoon luistinta varten kiinnitettävä rauta. **-saatava** *s. liik.*, tav. *mon.* **-sopimus** *s. liik.* **-suoni|nen** *a. kasv.* jossa suonet ovat koholla. | K:set lehdet. **-suoritus** *s. liik.* **-säästö** *s. liik.* **-tappio** *s. liik.* Kauan varastossa oleva tavara tuottaa k:ta myyjälle. **-taso** *s. liik.* korkokanta. | Alhainen k. K. nousee. **-taulu(kko)** *s. liik.* taulukoita, joista nähdään eri suurten pääomien korko erilaisten korkokantojen mukaan ja eri pitkien aikojen kuluessa. **-tili** *s. liik.* **-tulo** *s. liik.* Pankin k:t. **-tuotto** *s. liik.* Pääoman, arvopaperien k. **-vakuutus** *s.* henkivakuutus, josta suoritetaan vuotuinen eläkkeen t. koron tapainen erä vakuutetun eläessä t. hänen kuoltuaan; vrt. pääomavakuutus. **-varat** *s. mon. liik.* Stipendirahaston k. **-velka** *s. tal.* valtion velka, josta velkoja saa koron, mutta ei voi vaatia pääomaa takaisin. **-vero** *s.* korkotulosta maksettava vero. **-voitto** *s.* Lainausliikkeestä saatu k.
korkui|nen[63] *a.* (gen:n t. poss.-suff:n ohella) niin korkea kuin (määräys osoittaa). | Sormen, polven, miehen k. Talon, suurimman vuoren k. Kyynärän k. Kolmen metrin, 75 cm:n k. Sopivan k. Aivan tämän k. Toistensa k:set. Hän teki kivistä k:sensa aidan. — *Harv.* Petäjä katkaistiin parin kyynärän k:selta. — *Yhd.* eri-, määrä-, samank.; kyynärän-, metrin-, miehen-, polven-, talonk.
korkuu|s[65] *s. kans.* korkeus. | Vettä on polven k:delta. — *Vanh.* Katsahtaa k:teen KIVI. - - lempeesti loistavat k:den tähdet KIVI.
korla|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* = kurlata.
kormano[2] *s. murt.* tasku. | Raha ei ratko k:a SL.
1. **kormu**[1] *s. metsät.* miilun sytytysonkalo, -torvi.
2. **kormu**[1] *deskr·s.* Miehen k. 'isokokoinen, kömpelöliikkeinen mies'.
kormumiilu *s. metsät.*
kornetinsoittaja *s.*
kornetisti[4] *s.* = ed.
1. **kornetti**[5*] *s. mus.* torvisoittokunnissa tavallinen kimeä-ääninen vaskipuhallin. | Soittaa k:a. — *Yhd.* B-, Es-k.
2. **kornetti**[5*] *s. sot.* arvoltaan vänrikkiä vastaava ratsuväen upseeri.
1. **koro**[1] *s.* **1.** vars. *metsät.* kasvavan puun pintaan syntynyt, vaillinaisesti kyljestynyt haava, huolema. — *Yhd.* avo-, laho-, pihka-, tervas-, umpik.; palok. **2.** heraldiikassa: linja, joka jakaa kilven erivärisiin kenttiin. — *Yhd.* aaltok.
2. **koro**[1] *s. kans.* palokärki, tikka.
korohoro[1] *s. sot. puhek.* kranaatinheitin. | K:t haukkuvat.
koroilla(an)eläjä *s.* Varakas, toimeton k.
koroit- → korot-.
korok|e[78*] *s.* (tav. keinotekoisesti aikaansaatu) ympäristöään korkeampi kohta, kohokohta, -paikka. | Jätevuoret ja muut k:keet tasangossa. Permantolankkuja ei kiinnitetä suoraan vuoliaisten, vaan k:keiden päälle. Holkkien päissä on uurteet, jotka soveltuvat terissä oleviin vastaaviin k:keisiin. Kädet niskan alla liian matalan tyynyn k:keena. — *Erik.* **1.** huoneen, juhlasalin tms. lattian korotettu osa, jolta vars. puhutaan t. esitetään musiikkia, lava. | Opettajan, alttaripöydän k. Nousta k:keelle. Laskeutuessaan k:keelta puhuja sai valtavat suosionosoitukset. — *Kuv.* Sanomalehdistö asetti nyt Leinon yksimielisesti k:keelle. Hän astui alas ylpeytensä k:keelta. — *Yhd.* johtajan-, opettajan-, orkesterin-, puhujan-, tuomarin-, voittajank.; alttari-, ampuma-, kunnia-, palkintok. **2.** kadulle, puutarhaan tms. jtak määrätarkoitusta varten tehty tasapintainen kohoama. | Odottaa k:keella raitiovaunua. Liikennekonstaapeli k:keellaan. Puutarhan pengermä päättyy matalaan k:keeseen, jossa on huvimaja. — *Yhd.* katu-, liikenne-, odotusk.
korokke(ell)inen[63] *poss.a.* < ed. | Sohvan k. pääpuoli.
korollaari[4] *s.*, vars. *mat.* väittämä, joka on jnk aikaisemmin todistetun väittämän välitön seuraus.
korolli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < korko. | K:set jalkineet. — K. laina, talletus, obligaatio. — *Kiel.* us. → painollinen. — *Mus.* us. par. iskullinen.
korona[12] *s.* **1.** seurapeli, jossa kepillä t. sormilla yritetään näpäyttää isomman näppäysrenkaan välityksellä renkaita pelipöydän kulmissa oleviin pusseihin, koronapeli. | Pelata k:a. **2.** *täht.* valoisa kehä, joka näkyy auringon ympärillä sen täydellisissä pimennyksissä. **3.** *sähk.* sähkön heikkoa valoa synnyttävä säteily suurjännitejohdoista, kun ilman sähköinen rasitus niiden ympärillä tulee liian suureksi. **-häviö** *s. sähk.* koronan aiheuttama sähköhäviö.
koronalennus *s. liik.*
koronapeli *s.* = korona 1.
koron|kiskoja *s.* **-kiskominen, -kiskonta** *s.* kohtuuttoman koron ottaminen annetusta lainasta. **-kiskuri** *s.* Ahne, tunnoton k. **-korko** *s.* koron kasvama korko. **-lasku** *s.* koron laskeminen; vrt. korkolasku. **-maksu** *s.* Velan viimeinen k. tapahtui huhtikuun 14. päivänä. **-maksuaika** *s.*
koros[64] *s. nahk.* = korkolappu.
korost|aa[2] *v.* -avasti *adv.* -us[64] *teonn.* **1.** olemassaolollaan tehdä selvemmin huomattavaksi, lisätä jnk tehoa, vaikutusta, tehostaa. | Rakennuksen julkisivua k:avat veistokset. Sininen solmio k:i puvun vaaleutta. Suru vain k:aa hänen haurasta kauneuttaan. Mosaiikeissa kulta ja hopea yhä vain k:avat värien loistoa. **2.** esityksessään kiinnittää erityistä huomiota jhk, panna painoa, tähdentää, painottaa. | Esitelmöitsijä k:i sitä seikkaa, että - -. Ammattilehdissä on k:ettu koneen yksinkertaista rakennetta. Romantiikka k:aa erityi-

sesti tunteen merkitystä. Ilman suuria liikkeitä ja räikeitä k:uksia. — *Erik.* **a.** puheen sävystä. | Hän lausui sanan pilkallisesti k:aen. Ääntämisessä tuntui hienoinen vieras k:us 'ääntämistapa'. **b.** *kiel.* fysikaalisesta aksentista par. painottaa. | K. jtak tavua. **c.** *mus.* vars. jnk kohdan tähdentämisestä t. iskuttoman sävelen painottamisesta; muutoin tav:mmin iskuttaa.

korostaja[10] *tek.*

koroste[78] *väl.* < korostaa 1. | Kaupunkikuvan k:ena oleva linna.

-korostei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* jtak korostava, tähdentävä, korostukseltaan jnklainen. | Esteettis-, paikallisk.; vierask.

korostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < korostaa.

korostetusti *adv.* < korostaa 2. | Kirjoittaa k. suomalaiskansalliseen henkeen.

korostu|a[1] *pass.v.* < korostaa. | Yhteiskunnallisten epätasaisuuksien k:minen. K:nut itsetunto. Katumus edellyttää, että tietoisuus hyvästä -- on k:nut sekä laadultaan että laajuudeltaan *HOLLO.

koro|ta[38] *v. harv.* vain kons.-vartaloisia (heikkoasteisia) muotoja, joita käyt. korkenee-v:n etup. vok.-vartaloisen paradigman täydennyksenä. | Vuokrat ovat k:nneet. Näiden ihannekuvien rinnalle ei ainoakaan yksityinen voi k. AK.

korot|e[78*] *s.*, vars. *väl.* < korottaa. | Te, kanttoori, veisaatte ruokavirren juhlan k:teeksi poikani häissä KIVI. Yrjö pastori -- painoi hatun päähänsä kuin arvonsa k:teeksi HEPOR.

korot|ella[28*] *frekv.v.* < korottaa. | K. aitaa. -- sinä olet liian hieno herra, sinä kuljet ja k:telet olkapäitäsi KOSKENN. — K. ääntään.

korotin[56*] *s. mat.* eksponentti.

korot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < korko. | Avoin, k. kylpykenkä. — K. luotto, obligaatio. Saada rahaa k:tomasti lainaksi. — *Kiel.* us. → painoton.

korot|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* saattaa korkeammaksi, korkeampaan asemaan, kohottaa;)(madaltaa, alentaa. **I.** *konkr.* **1.** tehdä t. rakentaa jk korkeammalle ulottuvaksi, lisätä jhk korkeutta. | K. aitaa, seiniä, lattiaa. Rakennusta on k:ettu kerroksella. K. veneen laitoja. K. tietä. Vedenpinnan k:taminen patorakenteen avulla. **2.** nostaa jk korkeammalle, paikallisesti korkeampaan asemaan. | K. päätään. Takin vyötäröä on k:ettu. — *Kuv.* K. kätensä [= ryhtyä toimenpiteisiin] jkta vastaan. Ylpeys k:ti päätään.

II. ed:iin perustuvaa *abstr.* ja *kuv.* käyttöä. **1.** saattaa jku (jk) korkeampaan arvoasemaan, nostaa, ylentää, tehdä tärkeämmäksi. | K. jku vääpeliksi, vapaaherraksi, tärkeään asemaan, valtaistuimelle. Helsingin k:taminen pääkaupungiksi. Meillä ei ole oikeutta k. omia etujamme määrääviksi näkökohdiksi. -- kuningas Ahasveros k:ti agagilaisen Haamanin, Hammedatan pojan, ylensi hänet VT. **2.** kohottaa tavallisuuden, arkipäiväisyyden yläpuolelle: jalostaa; juhlistaa. | K. jkta siveellisesti. Vanhurskaus kansan k:taa, mutta synti on kansakuntien häpeä VT. [Runoilijannäkemys] saattaa kirkastaa ja k. tuhansia kertoja käsitellyn aiheen *TARK. — Säätytalon juhlallisuus vaikutti k:tavasti jokaiseen valtiopäivämieheen. Sinä [lippu] hulmullas mielemme nostat / ja kotimme k:at KOSKENN. **3.** enentää, suurentaa, lisätä, parantaa (nämä us. par.). | K. jakeluannoksia. Käräjien luku k:ettiin neljään. Äidinkielen tuntimäärää on k:ettava. K. vaatimuksia, tarjousta. K. painetta, lämmönjohtokykyä, koneen tehoa. K. kansansivistystä. K. arvosanojaan. — *Mat.* K. luku neliöön, jhk potenssiin. **4.** *erik.* **a.** äänestä: koventaa, lujentaa; puheen tms. alkamisesta. | K. ääntään. K. rukouksensa kesken pilkka- ja häväistyspuheita. -- hän k:ti äänensä ja itki VT. — *Kuv.* K. äänensä jkn puolesta 'ruveta puolustamaan, ylistämään jkta'. **b.** *mus.* säveltasosta. | Jokaista kantasäveltä voidaan k. tai alentaa puoli sävelaskelta. **c.** hinnasta tms.: tehdä kalliimmaksi, isommaksi, nostaa. | K. palkkaa, osakepääomaa. Hintoja on k:ettu 10 %. Vaikuttaa k:tavasti hintoihin.

korottaja[10] *tek.* Maalaus esittää Moosesta vaskikäärmeen k:na.

korottamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. rata. K:tomat sävelet.

korotus[64] *teonn.* < korottaa. (*I. 1.*) Lattian, tien k. [Renki] oli ottanut pois jalkapuut ja asetteli niitä veräjän päälle sen korotukseksi AHO. (*2.*) — Ballistiikassa: korotuskulma. (*II. 1.*) Ehdottaa jklle k:ta kersantiksi. Saada k. Uusi tehtävä merkitsi hänelle k:ta. Jeesuksen k. 'taivaaseen astuminen'. (*3.*) Arvosanojen k. (*4. b.*) Sävelen k. tai alennus. (*c.*) Osakepääoman, verojen k. — *Yhd.* hinnan-, tullin-, veronk. **-ehdotus** *s.* **-kulma** *s.* ballistiikassa: vaakasuoran tason ja korotusviivan välinen kulma. **-merkki** *s. mus.* nuottikirjoituksessa käytetty merkki, joka osoittaa, että ko. säveltä on korotettava puoli askelta t. koko askel, ylennysmerkki, risti. **-viiva** *s.* ballistiikassa: suunnatun putken sisusakselin jatke.

korotutt|aa[2*] *fakt.v.* < korottaa. | [Korkeushyppääjä] k:i riman kahteen metriin.

korpeentua[1*] *v. alat.* sydämistyä, suuttua.

korpelai|nen[63] *s.*, vars. *halv.* korven asukas; maatiainen. | Köyhä k. Häntä pidettiin oppimattomuutensa vuoksi oikeana k:sena.

kor|pi[8*] *s.* **1.** synkkä (kuusi)metsä, sydän-, erämaa, salo. | Lapin k:vet. Kolkko, synkkä, koskematon k. K. kohisee, ryskää. K. huokaa mustana. K:ven kuningas 'karhu'. Syvällä k:vessa. Paeta k:ven yksinäisyyteen. Raivata peltonsa k:vesta. K:vessa on oma lakinsa. — *Kuv.* Muinaisuuden pimeä k. Synnin, epäilyksen, ennakkoluulojen k. Siitä illasta lähtien kääntyi hänen tiensä elämän k:piin, missä kallioseinät ovat jyrkät ja terävät TALVIO. — *huutavan ääni korvessa* Johannes Kastaja; myös yl. yksinäisestä edelläkävijästä. | -- huutavan ääni on k:vessa, valmistakaat Herran tietä UTV. — *Yhd.* ikik. **2.** *maant. metsät.* kuusta t. koivua (joskus muitakin lehtipuita) kasvava suomaa. — *Yhd.* koivu-, kuusik.; heinä-, mustikka-, ruoho-, saniais-, sara-, suokortek.; kangas-, lehto-, nevak.

korpiainen[63] *s.* = seipi.
korpi|elämä *s.* Viettää yksinkertaista k:elämää. **-hon|ka** *s.*, vars. *runok.* - - k:gat kehtovirren / lauloi mieliin maamme lasten LEINO. **-junkkari** *s. leik.* = korpiroju. **-järvi** *s.* **-kansa** *s.* Syrjäisen ja erakkoisen k:mme sieluun syöpynyt yksinäisyyden tunto. **-kuus|i** *s.* Pitkät k:et. Mies kuin k. — *Leik.* K:en kyynelet 'korpiroju'. **-kylä** *s.* Pieni, harmaa k. **-laki** *s. kuv.* yleiseen mielipiteeseen t. omaan voimaan perustuva omavaltainen oikeudenkäyttö (syrjäseuduilla); joskus: nyrkkivalta, omankädenoikeus. | Kirjoittamaton k. Miesten kesken käytettiin joskus k:akin: annettiin yhteisesti selkään jotakuta ilkimystä. **-lakko** *s.* työntekijäin ammattijärjestöstä riippumaton (yksityisen työmaan) lakko. **-lampi** *s.* **-maa** *s.* Kaukainen, jylhä, ääretön k. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. metsä. **-maisema** *s.* **-matka** *s.* Israelin kansan k. **-metso** *s.* metson ja teeren sekamuoto. **-metsä** *s.*
korpinen[63] *poss.a.* K. mäkimaa, saari.
korpi|neva *s.* **-niitty** *s. maat.* sellainen niitty, joka keväisin joutuu lievän tulvan alaiseksi ja joka on niin alava, että se kaiken kesää pysyy märkänä; *syn.* märkä niitty. **-polku** *s.* **-puro** *s.* **-rastas** *s.* laulurastas. | - - k. soittaa soolojaan illan kultaamissa kuusten latvoissa SILL. **-roju** *s. ark.* salaa poltettu viina, pontikka. | Keittää k:a. **-rosvo** *s.* **-ryteikkö** *s.* Keskellä synkintä k:ä. **-räme** *s. maant.* korven ja rämeen väliaste. **-sammakko** *s.* rupikonna. **-seutu** *s.* Asumaton k. **-soturi** *s.* Suomalainen k. **-suo** *s.* **-särki** *s.* = seipi. **-taipale, -taival** *s.* **-talo** *s.* Yksinäinen k. **-tie** *s.* Pitkä, pahainen k. — *Kuv.* Vain Sä, Jeesus, k:llä / auttajain oot verraton SIIONIN KANNEL. **-vaellu|s** *s.* vars. israelilaisten matka Egyptin orjuudesta Siinain erämaan halki luvattuun maahan, Kanaaniin. — *Kuv.* Ihmiskunnan k. Elämän, koulun k. Pitkällä k:ksellaan hän oli kokenut monta vaihetta.
korporaatio[3] *s.* laillistettu yhdyskunta, yhdistys. — Vars. **1.** eräiden ulkomaisten, esim. saksalaisten ja virolaisten ylioppilasjärjestöjen nimitys. | K:n kirjava lakki päässään. **2.** ryhmä, jollaisiin fascistisen Italian väestö oli ammateittain jaettu.
korporantti[1*] *s.* korporaation, vars. ylioppilaskorporaation jäsen.
korporatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* valtiollisesta järjestelmästä tms., joka perustuu ammattiedustukseen. | K. valtio. Edustuslaitokseen valitaan k:sesti 50 jäsentä.
1. **korp|pi**[1*] *s.* **1.** Corvus corax, variksen sukuinen isohko, musta lintu, kaarne. | Vanha k. Pahan ilman k. K. koikkuu, rääkyy, vaakkuu. — *Kuv.* Käydä kuin k:it jkn kimppuun. Joutua k:pien ruoaksi. Kussa haaska, siinä k:it SL. Ei k. k:in silmää puhkaise SL. **2.** (kaksiteräinen) piikkihakku.
2. **korp|pi**[1*] *s. sot. puhek.* korpraali. | Saada k:in natsat [= nauhat] 'saada nimitys korpraaliksi'.
korppi|kotka *s.* K:kotkat 'Vulturidae, lämpimissä maissa eläviä, haaskoja syöviä petolintuja, joista monella lajilla on pää ja kaula höyhenettömät ja höyhenrajassa untuvakaulus'. Harmaa, keltainen k. Uuden maailman k:kotkista on tunnetuin kondori. **-lisäke** *s. anat.* nisäkkäillä korppiluun jäännöksenä lapaluun etupuolella, olkanivelen kohdalla oleva, ulospäin suuntautuva haarake. **-luu** *s. anat.* parillinen hartialuu, joka yhdessä lapa- ja solisluun kanssa sammakkoeläimillä, matelijoilla ja linnuilla muodostaa eturaajojen kannatinluuston. **-parvi** *s.* Nälkäinen, koikkuva k.
korppu[1*] *s.* uunissa ruskeutetuista, kuivatuista (vehnä)leivän viipaleista. | Happamet, mureat, ruskeutetut korput. Kuivata k:ja. Pureskella k:a. Kastaa k:a kahviin. — *Yhd.* graham-, hiivaleipä-, kaura-, ruis-, vehnäk.; kaneli-, mauste-, sokeri-, voik.; laiva-, ruoka-, teek. **-jauh|e, -jauh|o** *s.* korpuista jauhettu jauhe. | Kyljys kieritetään ennen paistamista munassa ja k:eessa. **-kahvi** *s.*, tav. *mon.* kahvia korppujen kera. | Tarjota, juoda k:t. **-vanukas** *s. ruok.* survotuista korpuista, maidosta ym. valmistettu vanukas. **-velli** *s. ruok.* korppujauheesta ja maitoseoksesta tehty pikkulasten velli.
korpraali[6] *s. sot.* (*lyh.* korpr.) ylempiarvoinen miehistön jäsen Suomen maa- ja ilmavoimissa; alin aliupseeri useiden maiden armeijoissa; näihin verrattava toimihenkilö jssak sotilaalliseen tapaan järjestetyssä laitoksessa, esim. palokunnassa. | "Pikku k.", Napoleon. — *Yhd.* lääkintä-, rajavartio-, soittajak.; palok. **-kunta** *s.* aikaisemmin käytetty pienimmän sisäpalveluyksikön nimitys.
korpulenssi[4] *s.* lihavuus, pyylevyys.
korpulentti[1*] *a.* lihava, pyylevä. | - - hänen k. ulkonainen olemuksensa KOSKENN.
korpu|s[64] *s. kirj.* (*lyh.* korp.) kirjakeaste, jonka keilinmitta on 10 typografista pistettä. | Välikkeetöntä k:sta. Latoa k:ksella. Sanomalehdissä käytetään k:sta johtavissa, petiittiä pakinatyylisissä kirjoituksissa.
korraasio[3] *s. geol.* virtaavan veden, jäätikön, aaltojen ja tuulen hiova ja hajottava vaikutus kiveen.
korra|ta[35] *onom.v.* vars. sammakon äänestä: kurnuttaa. | Sammakot k:avat.
korrehtuuri[4] *s. kirj.* ladelmasta (painokehilöstä) korjausta varten otettu vedos, korjaus-, oikaisuvedos; sen lukeminen. | Toinen k. Tehdä korjauksia k:in. Lukea, hoitaa k:a. — *Yhd.* arkki-, liuska-, palstak.; raakak. **-arkki** *s.* **-liuska** *s.* **-merkki** *s.* korrehtuuria luettaessa käytettyjä korjausmerkkejä. **-n|lukija** *s.* **-n|luku** *s.* korjausluku. **-vedos** *s.* korjausvedos.
korrekti[6] *a.* -sti *adv.* -us[65] *omin.* moitteeton, nuhteeton, säntillinen. | K. nuorukainen. K. ulkoasu. K. menettelytapa, esitys, pidättyväisyys. Kielellisesti k. puhe. Näytellä osansa k:sti. Noudattaa k:sti pelin sääntöjä.
korrektio[3] *s.* korjaus.
korrektisuu|s[65] *s.* = korrektius. | Ulkonainen k. Valtion on noudatettava k:tta kansainvälisissä suhteissaan.
korrelaatio[3] *s.* sellaisten käsitteiden keskinäinen suhde, jotka ovat toistensa korrelaatteja, vastaav(ais)uussuhde. — *Mat.* kahden ilmiösarjan keskinäinen riippuvaisuussuhde. | Po-

sitiivinen, negatiivinen k. Pääsytutkinnon ja päästötodistuksen arvosanojen k. — *Biol.* elinten vuorovaikutus, elävissä olennoissa se ilmiö, että jnk elimen muutos synnyttää vastaavan muutoksen muissakin elimissä. **-kerroin** *s.* **-suhde** *s.*

korrelaatti[4*] *s.* käsitteitä, joiden merkitykseen sisältyy, että ne edellyttävät toisiaan ja siten ovat toisistaan riippuvaiset; esim. vasen ja oikea. — *Kiel.* sana t. muu ilmaus, johon (relatiivi)pronomini viittaa.

korrelo|ida[18] *v.* olla korrelaatiosuhteessa. | K:ivat lukusarjat. Pykninen ruumiinrakenne k:i positiivisesti syklotyymisen luonnetyypin kanssa.

korrepetiittori[5] *s. mus.* henkilö, jonka tehtävänä on pianolla säestäen harjoittaa oopperan sooloosia; myös konserttilaulajan säestäjä-valmentaja.

korrespondenssi[4] *s.* **1.** kirjeenvaihto. **2.** yhdenmukaisuus, vastaavuus.

korrespondentti[4*] *s.* kirjeenvaihtaja.

korri[4] *deskr.s.* körri, köriläs. | - - ei kukaan häntä kaivannut — korven k., jolle naurettiin KIANTO.

korridori[5] *s.* par. koridori.

korroosio[3] *s.* metallipintojen syöpyminen ilman, kaasujen t. nesteiden vaikutuksesta (esim. raudan ruostuminen); hehkuvan magman hajottava vaikutus sen sisään joutuneisiin vieraisiin kivenkappaleisiin.

korrugoi|da[18] *v.* aallottaa, poimuttaa. | K:tu levy 'aaltolevy'.

korruptio[3] *s.* turmelus, tapainturmelus; vars. lahjonta, lahjottavuus, lahjomisjärjestelmä. | Virkamiesten keskuudessa vallalle päässyt k. **-päivälliset** *s. mon.*

korsakki[5*] *s.* Canis corsac, eräs etup. Aasiassa elävä kettulaji, arokettu.

korsa|ta[35] *v. murt.* kuorsata. | Nukkuneiden k:aminen PÄIVÄR.

korseletti[4*] *s.* naisten liivi, joka tukee sekä rintaa että lantiota, korsetin ja rintaliivin yhdistelmä.

korset|ti[5*] *s.* pituussuuntaan joustimilla vahvistettu vartalonmukainen (naisten) liivi, jota voidaan nauhoituksella kiristää, kureliivi(t). | Vetää k:in nauhat kiinni. K:illa kiristetty vyötärö.

korsetti|kangas *s.* **-liike** *s.* **-tehdas** *s.*

kor|si[42] *s.* (vars. heinä)kasvin ontto, nivelikäs varsi; vrt. olki. | Rukiin, juolavehnän, kortteen k. Kulottuneet k:ret. Kasvaa vihreää k:tta. Tuskin k:tta korkeampi. Katketa kuin k. Penneistä markat, k:sista lyhteet SL. — *Kuv.* Kuoleman viikate katkaisi hänen elämänsä k:ren. Tulee sade, kun on k. porsaan suussa [sanotaan nuoren pojan tupakoidessa]. — *vetää pitempi* t. *lyhyempi korsi* voittaa t. hävitä, joutua tappiolle. | Vetää pitempi k. kilpailussa. Äänestettäessä A. veti puolueineen lyhyemmän k:ren. — *kantaa kortensa kekoon* tehdä osuutensa jssak yhteisessä asiassa, ottaa osaa jhk yhteiseen työhön. | Kantaa k:tensa uudissanojen kekoon. Lapset kantoivat kukin k:tensa kekoon perheen hyväksi. — *olla panematta kortta ristiin* jnk puolesta, jtak tehdäkseen 'olla viitsimättä, vaivautumatta tekemään jtak (jnk puolesta)'. | Hän ei koskaan pannut k:tta ristiin kärsivien puolesta. En kyennyt panemaan k:tta ristiin poikia hillitäkseni. — *tarttua (viimeiseen) korteen* (tav:mmin oljenkorteen) turvautua viimeiseen (vähäiseen) mahdollisuuteen. | N. tarttui viimeiseen pelastuksen k:teen. — *Yhd.* heinän-, rukiin-, ruohon-, vehnänk.; oljenk.

korsikalainen[63] *a.* ja *s.*

korsikasvi *s.*

korsikko[2*] *koll.s.* Talven taittama k. järven rannassa.

korsimätä *s. maat.* eräiden loissienten aiheuttamia viljakasvien tauteja.

-korsinen[63] *poss.a.* tav:mmin -kortinen. | Ohut-, vahvak.

korsi|noki *s. kasv. maat.* Tuburcinia, etup. rukiissa loisivia nokisieniä; tällaisen nokisienen esiintyminen vars. viljapellossa. | Rukiin k. hävittää rukiin korren, lehdet ja tähkän kaikki osat täyttäen ne mustalla itiöpölyllään. **-rehu** *s. maat.* rehuksi kuivatut heinä-, vilja- ja palkokasvien maanpäälliset osat, us. myös ruumenet. | Heinät, oljet ja muut k:t. **-varsi** *s. kasv.* Heinäkasvien k. **-vilja** *s. maat.* heinäkasvien heimoon kuuluvia viljalajeja, joilla on korsivarsi. **-viljalaji** *s. maat.* **-vuo|de** *s.* Maata kurjalla k:teella.

korsk|a[11] vars. *runok.* **1.** *s.* = korskeus. | Turha, tyhjä k. Rikkaus ja k. - - kaikki, mikä maailmassa on, lihan himo, silmäin pyyntö ja elämän k., se ei ole Isästä, vaan maailmasta UT. **2.** *a.* -asti *adv.* = korskea. | K. ryhti. K. mahtipontisuus. Puhua k:asti. Pysty, k. pää LEINO. Niin olin nuori, riehakas / ja k:empi kuin kuningas *MANN.

korskah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hevonen k:telee.

korskah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < korskua. | Hirvi k:taa. Kertun rinnasta kuului nyt k:dus ja voimakas hengähdys MERIL.

korske[78] *s. harv.* korskunta. | Ratsujen k.

korske|a[21] *a.*, vars. *ylät.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* **1.** ylpeä, kopea, mahtava, pöyhkeä. | K. sotaherra. K. mieli, taisteluhenki. Puheen k. tyyli. Nostaa k:asti päätään. Komennella k:asti. **2.** komea, uhkea, uljas. | - - kaksi nuorta ja k:aa tammaa KIVI. - - hehkuvin poskin [Johanna] siellä heiluili k:impana kukkana tyttöjoukossa IVALO.

korskeil|la[28] *v.*, vars. *ylät.* -u[2] *teonn.* ylpeillä, kopeilla. | K. aateluudellaan. - - Siionin tyttäret k:evat, kulkevat kaula kenossa ja silmillään vilkuillen VT.

korsku|a[1] *v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* **1.** *onom.* vars. hevosen ilmaa sieraimista voimakkaasti puhaltaessaan synnyttämästä äänestä: pärskyä. | Ratsu, ori k:u. Norsun k:nta. Veturi k:u junan edessä. **2.** *harv.* = korskeilla. | Käyttää k:vaa kieltä. "Yrittäkääpäs koskea minuun!" hän k:i.

korskutt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Hevonen k:aa sieraimiaan. — Ratsuväki k:i hevosiaan.

korso[1] *s.* vars. Italian oloista: leveä pääkatu,

tätä pitkin liikkuva huvittelu-, karnevaalivaunukulkue.
korsteeni[6] *s. kans.* **1.** savupiippu. | K:sta nousee savua. Pitkä ja musta kuin palaneen kylän k. SP. **2.** takka.
korsto[1] *deskr.s. ark.* isosta ihmisestä t. eläimestä. | Miehen k. Suuri, ruskea tamman k.
korsu[1] *s.* **1.** *sot.* miehistön, aseiden ja tarvikkeiden suojaamiseksi tavallisimmin maan sisään tehty, ainakin osuman kestävä rakennelma. | Kaivaa, rakentaa k. Asua k:ssa. K:un tuli täysosuma. 10 vihollisen k:a tuhottu. — *Yhd.* betoni-, hirsik.; ase-, miehistö-, vihollisk.; asuin-, komento-, konekivääri-, lääkintä-, tulenjohto-, tähystys-, viestik. **2.** *murt.* hatarasti kyhätty vaja, jossa heiniä, ruumenia ja olkia säilytetään; riihen tähän tarkoitukseen käytetty kylkiäinen. | Karjapihan k.
kort|e[78*] *s.* Equisetum, onttovartisia sanikkaisia, joilla on pitkä juurakko ja itiöpesäkkeet tähkissä varren latvassa. | Syöttää eläimille k:teita. Meni poikki kuin k. — *Yhd.* järvi-, kangas-, metsä-, niitty-, pelto-, ranta-, suok.
korte|heinä *s.* Kuormallinen k:heinää. **-kasvi** *s.* K:t 'heimo Equisetaceae'. **-niitty** *s.* **-puu** *s.* Calamites, puumaisia fossiilisia itiökasveja. **-turve** *s.* kortteiden jäännöksistä muodostunut turve.
korteva[13] *a.* luja- ja pitkäkortinen.
kortilli|nen[63] *a.* vars. (säännöstellyistä elintarvike- ym. oloista) ostokortilla kaupasta saatava, säännöstelynalainen;)(kortiton. | K:set ravintoaineet.
korti|nen[63] < korsi. **1.** *dem.s.* Kantaa k:sensa kekoon. **2.** *poss.a.* yhd:n jälkiosana. | Heikko-, karkea-, luja-, lyhyt-, runsas-, vankkak.
kortin|lyöjä *s.* kortinpelaaja, korttipeluri. | Parantumaton k. **-lyönti** *s.* kortinpeluu. **-pelaaja** *s.* Hyvä, kova k. **-peluu** *s.* K. ajanvietteenä. Harjoittaa k:ta.
kortisoni[4] *s.* eräs kroonisen nivelreumatismin hoidossa käytetty lääkeaine.
kortistakatsoja *s.* henkilö, joka (ansiokseen) ennustaa pelikorteista. | Pohjalainen k.
kortisto[2] *koll.s.* (< kortti) vars. luettelo t. muistiinpanokokoelma, jossa asioita koskevat muistiinpanot ovat **erillisillä korteilla,** korttijärjestelmä. | Pitää k:a kirjoistaan, seuran jäsenistä. K:n hoitoon tottunut neiti saa toimen. — *Yhd.* jäsen-, ostajak.; ilmoittautumis-, tarkkailu-, tili-, työttömyysk. **-kortti** *s.* **-laatikko** *s.*
kortit|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< kortti) vrt. kortillinen. | K:onta kahvia. Ostaa jtak k:tomasti.
kortit|taa[2*] *v.* merkitä t. sijoittaa kortistoon. | Seuran toimesta on k:ettu jo 1400 kuvaa.
kortteerata[35] *v. ark.* pitää kortteeria, olla asuntoa, majailla. | K. sukulaisissaan.
kortteeri[6] *s.,* vars. *kans.* tilapäinen asunto, majapaikka. | Hakea k:a. Saada, vuokrata k. Olla k:a [= olla asuntoa, majailla] jssak, jkn luona. Kaupungissa asustimme yhteisessä k:ssa. — *Yhd.* talvi-, yök.; kaupunki-, kirkko-, koulu-, markkinak. **-lainen**[63] *s.* jssak kortteerissa oleva, majaileva henkilö, asukki. **-mie|s** *s.* Olla jssak k:henä. Taloon oli sattunut k:heksi joku epäilyttävä kulkukauppias. **-paikka** *s.* Vakituinen k:mme kirkkomatkoilla. **-talo** *s.* **-toveri** *s.* **-väk|i** *s.* Ottaa luokseen juhlien ajaksi k:eä.
kortteikko[2*] *koll.s.* < korte. | Tiheä k. K:a kasvava maa.
kortteinen[63] *poss.a.* < korte. | K. lahti.
kortteisto[2] *s.* = kortteikko.
kortteleittain *adv.* Käsityöläiset asuivat k. ryhmittyneinä 'kukin ammattikunta omassa korttelissaan'. Keräys suoritetaan k. 'korttelista kerrallaan'.
korttel|i[5] *s.* **1.** alueesta **a.** tav. neljän kadun rajoittama kaupunginalue, rakennusneliö; vars. yhd:oissa: kaupunginosa. | K:in uudenaikaisin talo. Tulipalo hävitti kokonaisia k:eita. Köyhien, kurjaliston k:it. — *Yhd.* kaupungink.; asunto-, huvila-, liike-, puutalo-, rakennus-, tehdas-, yliopistok.; kiinalais-, muukalais-, työväenk. **b.** tav. neljän käytävän puutarhasta, hautausmaasta tms. rajoittama alue. **2.** *kans.* kuusta: neljännes. | Kuu on ensimmäisellä, kolmannella k:illaan. Jos aurinko laskisikin, niin nousisipa kuu -- ja paistaisi k:in vanhana sieltä Myllyniitun yläpuolelta SILL. **3.** vanhana mittana. **a.** pituusmittana: ¼ kyynärää = n. 15 cm. | K:in pituinen terä. **b.** tilavuusmittana: ¼ tuoppia = 0,327 litraa. | K. viinaa. ½ k:ia hyviä suurimoita. — *Ark.* (lasten) muki, kippo. | Äiti antoi pojalle k:iin lämmintä maitoa.
kortteli|jako *s.* Kaupungin k. **-kunt|a** *s.* Luettelosta puuttui kokonaisten talojen, jopa k:ien asukkaat.
-korttelinen[63] *a.* Kolmi-, viisik.
kort|ti[4*] *s.* tav. pienehkö, suorakulmainen, jhk määrätarkoitukseen käytettävä, us. kuvallinen t. kirjoitusta sisältävä kappale jäykkää paperia t. ohutta pahvia. **1.** = pelikortti. | Mustan Pekan k:it. Pakka k:teja. Hyvät, korkeat, matalat k:it. Sekoittaa, jakaa k:it. Lyödä k. pöytään. K:it läiskähtelevät. Ennustaa k:eista t. katsoa k:ista. K:it on helvetin portit SL. K. tuo ja k. vie SP. — Pelata, lyödä, paiskia k:tia. Pelata kolmea k:tia. Olla k:illa. Voittaa k:illa omaisuuksia. — *Kuv.* Jklla on k:it [= ratkaisuvalta tms., "valtit"] käsissään. Pelata avonaisin k:ein 'menetellä rehellisesti, mitään salaamatta'. Paljastaa k:tinsa 'suunnitelmansa'. Lyödä viimeinen k. pöytään 'tarttua viimeiseen mahdollisuuteen, sanoa viimeinen sana'. Panna kaikki yhden k:in [= mahdollisuuden] varaan. Sekoittaa jkn k:it 'suunnitelmat'. K:it [= suunnitelmat] menevät sekaisin. **2.** = postikortti. | Virallinen k. Uudenvuoden k. Lähettää, saada k. Ilmoita k:illa, milloin tulet! Tavallisesta k:ista menee postimaksua 15 mk. — *Yhd.* kukka-, kuva-, maisemak.; joulu-, pääsiäis-, syntymäpäiväk.; onnittelu-, tilausk. **3.** määrätarkoituksiin käytettävä pienikokoinen lippu, johon on painettu t. kirjoitettu ao. henkilön nimi; us. (taitettu ja) ao. henkilön valokuvalla varustettu, jhk oikeuttava lippu. — *Yhd.* nimik.; kihla-, käynti-, visiittik.; edustajan-, jäsen-, tuomarink.; ajo-, alennus-, illallis-, lahja-, lupa-, metsästys-,

pääsyk.; kuukausi-, vuosik. **4.** jhk järjestelmään, kortistoon, kuuluva tai ao. henkilöllä itsellään hallussa oleva lippu t. liuska, johon tarpeen mukaan tehdään merkintöjä. | Luetteloida k:teihin. Kirjanpitoa k:teja käyttämällä. — *Yhd.* lainaus-, säästö-, tarkastus-, työk.; kortisto-, rekisterik. **5.** = ostokortti 2. | Lasten, raskaan työn tekijän k. Ostaa jtak k:tia vastaan t. k:illa, ilman k:tia. Häneltä katosi koko kuukauden k:it. — Erilaisten tuotteiden ostokorttijärjestelmällä säännöstellystä jakelusta. | Panna jtak k:ille. Leipä on k:illa. — *Yhd.* elintarvike-, leipä-, liha-, maito-, tupakka-, vaatetus-, voik. **6.** = merikortti.

korttiannos *s.* ostokorttia vastaan myytävä ravinto- tms. annos. | K. voita, kalaa. Leivän k:annoksia on lisätty. **-huijari** *s.* petollinen korttipeluri. **-huone** *s.* korttitalo. **--ilta** *s.* kortinpeluuilta. **-järjestelmä** *s.* us. = kortisto.

korttikaa|li[6], **-|ri**[6] *s. vanh. kans.* putka. | Viettää yönsä k:rin kylmällä vuoteella AHO.

kortti|kahvi *s.* ostokortilla kaupasta saatava kahvi. **-konsti** *s.* = korttitemppu. **-laatikko** *s.* vars. kortistolaatikko. **-linna** *s.* korttitalo. | Luhistua kuin k. **-lokero** *s.* lokero, jossa kortistoa säilytetään. **-luettelo** *s.* luettelon sisältävä kortisto. **-mies** *s.* kortinpelaaja, korttipeluri. **-pak|ka** *s.* pakka pelikortteja, korttipelin kaikki kortit. | Vetää k. taskustaan. Sekoittaa k:kaa. Hakea kaikki ässät k:asta. **-peli** *s.* erilaisia pelikorteilla pelattavia seura- ja uhkapelejä. | Lasten k:t. Skruuvi, bridge ja muut k:t. Tappaa aikaa k:llä. Menettää rahansa k:ssä. **-peluri** *s.*, vars. *halv.* innokas kortinpelaaja. | Harvoin k:a omalla hevosellaan hautaan viedään SL. **-pinkka** *s.* kasa päällekkäin olevia kortteja. **-pukari** *s.* innokas kortinpelaaja. **-pöy|tä** *s.* pienehkö pöytä, jonka ääressä korttia pelataan. | Istua k:dässä, k:dän ääressä. **-rakennelma, -rakennus** *s.* korttitalo. **-rekisteri** *s.* rekisterin sisältävä kortisto. **-sakki** *s. ark.* joukko kortinpelaajia. **-sarja** *s.* Sotilasaiheinen k. **-seura** *s.* kortinpeluuta harrastava seurue. **-taituri** *s.* korttitemppujen tekijä. **-talo** *s.* pelikorteista rakennettu leikkitalo. — Vars. *kuv.* Luhistua, kaatua kuin k. Kansainliitto oli vain k., jonka ensimmäinen myrsky pyyhkäisi olemattomiin. **-temppu** *s.* pelikorteilla tehtävä (silmänkääntö)temppu. **-tervehdys** *s.* postikortilla lähetetty tervehdys.

kort|to[1*] *s. murt.* pilaus, paha silmäys; myös kirosanana. | Emännän kirnu oli niin kovissa k:oissa, ettei kerma tahtonut tulla siinä voille. — Voi k.! JÄRVENT. - - meinasi, k., kuitenkin hengen, Herran lahjan, päälle käydä E.IL-MARI.

koru[1] *s.* **1.** *esin.* pienehkö, (arvokas) koristava esine, koriste, joita vars. naiset ulkoasussaan käyttävät, esim. korvarengas, sormus, rintasolki, kaula- t. ranneketju. | Kultaiset, merenpihkaiset k:t. Kallisarvoinen k. Säihkyvä k. kaulallaan. Käyttää k:ja. Kaikki k:t joutuivat varkaiden saaliiksi. — *Kuv.* Pidellä jtak kuin kallista k:a. Merenlahti välkkyi ruhtinaallisissa k:issa. — *Yhd.* jalokivi-, kulta-, lasi-, pronssi-, smaragdik.; rengas-, riipus-, solkik.; kaula-, korva-, rintak.; perhek. **2.** *koll.*, us. *abstr.* koristelu, koreus. | Kaikki ulkonainen k. oli karissut hänen yltänsä TARK. Puhdas hyötyoppi on taipuvainen väittämään, että kauneus on turhaa k:a HOLLO. — *Yhd.* tyylik.

koru- us. koristeellinen.

koru|ase *s.* Itämaiset k:aseet. **-esine** *s.* Antiikkinen, tinainen k.

koruil|la[29] *v. harv.* -u[c] *teonn.* K:eva [= korusävelinen, koristeellinen] aaria.

-koruinen[63] *poss.a.* Kulta-, raskask.

koru|kaappi *s.* kaappi, jossa koruja säilytetään. **-kaavake** *s.* par. korulomake. **-kalu** *s.* - - rannerenkaita ja muita k:ja KIANTO. **-kan|net** *s. mon.* Teos k:sissa 'arvokkaasti, upeasti sidottuna'. **-kanti|nen** *a.* K:set kirjat. **-kapine** *s.* **-kauppa** *s.* **-ken|kä** *s.* Punaiset k:gät. **-kiel|i** *s.* korusanainen, koristeellinen kielenkäyttö, kukkaskieli. | Käyttää diplomaattista k:tä. — *Kuv.* Rakennuksessa on jäljitelty kreikkalaisen temppelin k:tä. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* korusanainen, -puheinen. **-kirjailu** *s.* **-kirjai|n** *s.* Entisaikaisten asiakirjojen kauniit k:met. **-kiv|i** *s.* Timantti k:enä. **-kudonta** *s.* **-kudo|s** *s.* Persialaiset k:kset. **-kuvio** *s. mus.* sävelmän koristeena oleva sävelkuvio. | Koloratuurilaulun k:t. Trilli, kaksoishele ym. k:t. **-lanka** *s.* **-laulu** *s. mus.* korusävelinen laulu, koloratuurilaulu. **-lause** *s.* koru-, kaunissanainen, us. sisällykseltään tyhjänpäiväinen lause, fraasi; *mon.* sanahelinä. | Joutavat, tyhjät k:et. Ladella k:ita. Ratsastaa k:illa. Puhua valituin k:in. Puolueen vaalitunnus oli vain pelkkä k. **-leikkau|s** *s.* K:ksin somistettu värttinänlapa. **-lipas** *s.* lipas, jossa säilytetään koruja. **-lomake** *s.* koristeellinen lomake, jollaiseen vastaanotettu korusähke kirjoitetaan. **-miekka** *s.* **-nahka** *s.* nahka, jonka pintaan on puristettu t. värjätty koristeellisia, esim. jnk matelijan nahkaa jäljitteleviä kuvioita.

korundi[6] *s.* kokoomukseltaan aluminiumoksidia oleva erittäin kova mineraali, jonka läpinäkyviä muunnoksia ovat mm. rubiini ja safiiri; *syn.* timanttisälpä.

koru|ommel *s.* Somistaa k:ompeleilla. **-ommella** *v.* par. somistaa koruompeleilla, harrastaa koruompelua tms., kirjoa, kirjailla. **-ompeleinen** *a.* K. pöytäliina. **-ompelija** *s.* **-ompelu** *s.* kankaan somistaminen erilaisilla, koristeellisen kokonaisuuden muodostavilla pistoilla; tällaisen työn tulos, koruommel, -ompelus; *syn.* kirjo-, taideompelu. **-ompelulanka** *s.* **-ompeluliike** *s.* **-ompelu|s** *s.* Vanhoja, kansanomaisia k:ksia. **-painos** *s.* koristeellinen painos jtak teosta. **-puhe** *s.* korusanainen puhe. | Turhaa k:tta. **-puhei|nen** *a.* -suus *omin.* korukielinen, -sanainen. | K:set tervehdyssanat. **-puhuja** *s.* korupuheinen, -sanainen puhuja. **-pöytä** *s.* Runsasleikkauksinen k. **-rakennus** *s.* **-rasia** *s.* rasia, jossa säilytetään koruja. **-san|a** *s.* kauniita, us. mielisteleviä, todellisuudessa merkityksettömiä sanoja; *mon.* sanahelinä. | Esittää asiansa suoraan, ilman turhia k:oja. **-sanai|nen** *a.* -suus *omin.* K. onnentoivotus, saarnatapa. Sisäl-

lyksetön k:suus. **-seppä** *s.* **-sidos** *s.* korukantinen kirjasidos. | Hieno, nahkakantinen k. **-solki** *s.* **-sähke, -sähkösanoma** *s.* onnittelutms. sähkösanoma, joka vastaanotettuna kirjoitetaan korulomakkeeseen. **-sävel** *s. mus.* koloratuuriin kuuluva sävel. **-säveli|nen** *a. mus.* -syys *omin.* K:set rytmimuodot. **-tavara** *s.* Loistavat k:t. **-tavaraliike** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* vars. korukantinen, arvokkaasti, upeasti sidottu kirja.

korut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* yksinkertainen, vaatimaton, kaunistelematon, teeskentelemätön, luonnollinen. | K. kirkko, sisustus. Kaikessa k:tomuudessaan vaikuttava muistomerkki. K. henkilö. Esiintymisessään k. K:tomat elämäntavat. K. yksinkertaisuus. Ajatuksen k:tomuus. K. puhe, runo. K. kiitokseni teille. Kertoa jstak k:tomasti. Tahdon tietää k:toman totuuden.

koru|tyyli *s.* 1700-luvun rakennustaiteen k. **-työ** *s.* **-vaat|e** *s.* Pukeutua purppuraisiin k:teisiin. **-vyö** *s.*

korv|a[11] *s.* **1.** ihmisen ja muiden nisäkästen kuuloelin; us. erik. sen ulko-osa; joskus muidenkin selkärankaisten kuuloelimestä. | Suuret, suipot, riippuvat k:at. Oikea, vasen k. K:an lehti, nipukka, reikä. K:at hörössä, koholla, luimussa. Liikuttaa k:iaan. K:aa särkee, kuumottaa. K:at humisevat, soivat. K:issa soi, suhisee. K:ia huumaava, vihlova huuto, melu. Huutaa k:ia särkevästi. K:at menevät lukkoon. Kuiskata, huutaa jtak jkn k:aan. Lyödä jkta k:alle. Antaa [= lyödä] jkta k:ille, ympäri korvia. Saada k:illeen. Nipistää jkta k:asta. Kynsäistä k:ansa taustaa. Panna käsi k:alle kuunnellessaan. Vetää peitto k:iinsa 'korviin asti'. Hattu toisella k:alla. Hänen suunsa venyi k:iin asti. Punastua k:ia myöten. — *Kuv.* K:iaan myöten rakastunut, velassa. Vaipua k:iaan myöten työhön. Haukkua jkta silmät k:at täyteen. Valehtelee niin että korvat heiluvat. — *Yhd.* keski-, sisä-, ulko-, välik.; aasin-, hiiren-, koirank.; kateenk.; (vars. a:sesti) luppa-, pystyk.

2. ed:een läheisesti liittyen (us. kuv.) kuulosta, kuulokyvystä, kuulemisesta, kuuntelemisesta. | Hyvät k:at. Tarkka, herkkä k. Avoin k. Kuunnella k:at hörössä 'tarkasti'. Heristää k:iaan. Pitää k:ansa auki. Olla pelkkänä k:ana 'kuunnella mahdollisimman tarkkaavasti'. Kuunnella toisella t. puolella k:alla 'erikoisesti tarkkaamatta, hajamielisesti'. Kallistaa k:ansa jllek, jklle 'olla myöntyväinen, halukas'. Hän ei kallistanut k:aansa toisen ehdotuksille. Saada jtak k:iinsa 'saada kuuluviinsa, kuulla jtak'. Asia ehtii, tulee jkn k:iin. Ottaa k:iinsa [= kuulla, panna mieleensä] jkn sanat. N. ei ottanut sitä (kuuleviin) k:iinsa(kaan) 'ei välittänyt siitä lainkaan'. Sulkea, ummistaa k:ansa jltak 'olla välittämättä jstak'. Sanat menevät toisesta k:asta sisään ja toisesta ulos 'ao. kuulee, mutta ei kiinnitä huomiota kuulemaansa t. välitä siitä'. Jk menee jkn k:ien ohi, jklta ohi k:ien 'jää kuulematta t. tajuamatta'. Puhua kuuroille k:ille 'henkilö(i)lle, jo(t)ka ei(vät) puheesta lainkaan välitä'. Panna jtak k:an taa 'jtak puhuttua muistiinsa'. Hivellä, viehättää k:aa. En ollut k:iani uskoa. Tulla k:an kuuluviin 'kuulomatkan päähän'. Poistua k:an kuulumattomiin. Jolla on k:at, se kuulkoon UT. - - ei kukaan, jolla oli k:ia, voinut olla heitä huomaamatta *AHO. — *Erik.* **a.** kyky tajuta (herkästi) vars. jtak kieltä t. musiikkia. | K:aa [= kielitunnetta] loukkaava kielivirhe. Hänellä on tarkka k. K:ani ei sano mitään 'en tajua puheena olevaa vivahdusta'. Epämusikaalinen k. Sointuyhdistelmä, joka nykyaikaisesta k:asta tuntuu kovalta ja jäykältä. — *Yhd.* kieli-, laulu-, rytmi-, sävel-, tahtik. **b.** *kuv.* ihmisestä, joka kuuntelee, vars. kerää tietoja kuuntelemalla. | Vihollisen k. voi olla kaikkialla. Talonmiehen vaimo oli koko talon silmä ja k.

3. ihmisen t. eläimen korvaa muistuttavista esineiden osista. **a.** ulkoneva kädensija, kannin vars. jssak astiassa. | Kiulun, kahvikupin k. Kattilan, saavin, pyykkikorin k:at. Pohtimeen pannaan k:at katajasta. Heilauttaa säkki k:ista maahan. — *Kuv.* Pienilläkin padoilla on k:at 'lapsetkin saattavat kuulla t. ymmärtää puhetta, joka ei ole heille tarkoitettu'. **b.** muuta käyttöä. | Syöstävän k:at. Kangaspuiden kaidetta kannattavat aisat, k:at, ovat kiinni kaideorressa. — Muurin, uunin k. (myös ◡) 'muurin, uunin sivussa oleva hyllyn tapainen pykälä, jonka päällä tarvispuita, vaatteita tms. kuivataan'.

4. *murt.* virtapaikka, putous koskessa. | - - taas oltiin uuden k:an niskassa PAKK. - - hän tunsi sen [kosken] k:at ja virrat kuin omat kämmenensä KATAJA.

5. *postp*:n tapaan, yksinomaan paikallissijoissa. **a.** varrella, vieressä, juuressa. | Tien, veräjän k:alla. Pienen puusillan k:assa sijaitseva kahvila. Se kosken tavat tietää, joka k:alla asuupi SL. Kalat kerääntyvät putouksen k:alle. Huonokuuloiset menivät aivan saarnatuolin k:aan. - - koppasi jukaisen jousen / k:alta kodan tulisen KR. **b.** vars. lukumäärästä, ajasta: vaiheilla, paikkeilla, seuduilla, tienoissa, maissa. | Siinä 30 metrin k:issa. Hän on viidenkymmenen k:illa, k:issa. Puolenpäivän, juhannuksen, kevään k:issa, k:illa, k:alla. Illan k:assa. Ateriaa jatkui klo 5:n k:ille asti. Niin vieri talvi kevään k:alle. — *Yhd.* aamu-, ilta-, kevätk:alla.

korvaaja[16] *tek.* < korvata. | Traktori hevostyön k:na.

korvaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* jota ei ole korvattu t. (tav:mmin) voida korvata. | K. vahinko, tappio. — Vars. verraton, erinomainen, mainio, ainoalaatuinen. | K. ammattimies. Hän oli aivan k. peltotöissä. Kiillotuksissa k. paloöljy. Kuusi on k. paperipuuna. Jllak on k. merkitys. K:toman arvokas. Käsiteollisuus on k:tomasti lisännyt asukkaiden varallisuutta.

korvaantua[1*] *v.* = korvautua.

korva|-aukko *s.* korvan sisäosaan johtava aukko. **-hely** *s.* **-holvi** *s. rak.* = pistoholvi. **-hyl|je** *s.* K:keet 'Otariidae, hylje-eläimiä, joilla on

myös pienet korvalehdet ja jotka voivat liikkua maalla'.
-korvainen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Iso-, luppa-, lyhyt-, pitkä-, pysty-, riippuk.; huono-, tarkkak.; kovak.; kaksi-, yksik.
korva|kalvo *s.* rumpu- l. tärykalvo. | Huuto koskee k:kalvoihin, leikkaa k:kalvoja. **-kannu** *s.* korvallinen kannu. **-karva** *s.* **-kauha** *s.* = korvalusikka.
korvak|e[78*] *s.* korvaa muistuttava ulkonema jssak esineessä. | Taivutetun paperin k:keet. Sanka kiinnitetään sankoon k:keilla. Kompassin rungossa on k:keet hihnaa varten. — *Kasv.* lehtikannan lisäke, jollaisia on yksi esim. herneen lehtikannan kummallakin puolella.
korvakekärsäkäs *s.* Phytonomus nigrirostris, vars. apilaviljelyksiä vahingoittava tuhohyönteinen.
korvakelluke *s.* korvaan kiinnitettävä riipuskoru. | Kultainen k.
korvaketuppi *s. kasv.* yhteen kasvaneiden korvakkeiden muodostama tuppi.
korva|kihara *s.* korvalla oleva kihara. **-kipu** *s.* Kiusallinen, pitkällinen k.
korvakkeelli|nen[63] *poss.a.*, vars. *kasv.* -suus[65] *omin.* < korvake. | K:set lehdet.
korvakkeet|on[57] *kar.a.*, vars. *kasv.* -tomuus[65] *omin.* < korvake. | K:tomat lehdet.
korvak|ko[2*] *s. kansat.* molemmille puolin jtak pyydystä tms. asetettava, us. yläpäästään haarukkamainen tukipuu, pielipuu. | Merran k:ot. Ansa pannaan k:kojen väliin. Kela pyörii k:kojen varassa.
korva|koriste, -koru *s.* **-kuulo** *s.* Tulla, hiipiä k:n päähän 'niin lähelle, että ääni kuuluu, äänen kuulumiin'. - - vahti oli aina valpas ja makasi k:lla [= korvat hereillään] *TARK. — Vars. *korvakuulo|lta, -sta, korvakuulon mukaan* kuulemisen, kuulon, kuulemansa perusteella. | Oppia jtak, soittaa k:lta, k:sta. Kirjoittaa jtak muistiin k:lta. Arvioida jtak k:n mukaan. Enemmän k:lta haastetaan kuin silmännäöltä SL. K:lta vain olin sinusta kuullut, mutta nyt on silmäni sinut nähnyt VT. **-kuulolaulu** *s. mus.* korvakuulolta laulaminen. **-käytävä** *s. anat.* ulkokorvan käytävämäinen, keskikorvaan johtava osa. **-lap|pu** *s.* soikea, kankainen korvansuojus. | K:ut korvilla. **-leh|ti** *s.* korvan varsinainen ulko-osa, jonka tehtävänä on koota ääniaaltoja ja johtaa ne korvakäytävään. | Isot, pienet k:det. Kissan k:det. K:det punoittavat. K:teä paleltaa. Liikuttaa k:tiään. **-leikkaus** *s. lääk.*
korvalli|nen[63] **1.** *poss.a.* < korva (3). | K. kulho, saviruukku. **2.** *s.* korvus. **a.** korvan seutu päässä, vars. korvantausta. | K:silta harmaantunut tukka. Hattu toisella k:sella. Kynsäistä, raapia k:staan. Lyödä jkta k:selle. — *Murt.* kalan kiduskansi. **b.** muuta käyttöä. | Päähineen k. 'korvan peittävä ulkonema t. korvalle laskettava osa'. Leposohvan k. 'muuta osaa korkeampi pääpuoli leposohvassa'.
korva|lusikka *s.* entisaikaan käytetty lusikkamainen väline, jolla vaikkua kaivettiin korvasta, korvakauha. **-läp|i** *s. kans.* korva-aukko. | Avaa siis ajoissa k:es ja kuule mitä sanon KIVI. **-lääkäri** *s.* **-meduusa** *s.* Aurelia aurita, myös Suomen lounaisrannikoilla elävä liuskameduusa; *syn. kans.* merivasikka. **-merkki** *s.* kotieläimen korvaan leikattu t. kiinnitettävä omistajanmerkki. **-muuri** *s. rak.* sillan kivinen maatuki. **-mätä** *s. lääk.* korvasta vuotava mätä. **-nipukka** *s.* tav:mmin korvannipukka.
korvan|juuri *s.* korvan vierusta, korvallinen. | K:juurelta harmaantuneet hiukset. Lyödä jkta k:juureen. Kuiskata jtak jkn k:juuressa. Nuoli viuhahti aivan hänen k:juurestaan. **-kär|ki** *s.* Koiran k:jet. **-lehti** *s.* tav:mmin korvalehti. **-nipuk|ka** *s.* korvanlehden alin osa. | Korvarenkaan kiinnittäminen k:kaan. Isä otti Pekkaa k:asta. **-pistos** *s.* **-seu|tu** *s.* Vaimon harmahtavat k:dut. Nuorella naurulokilla on k:dussa tumma täplä. **-suhina** *s.* **-suoju|s** *s.* korvalla sairauden vuoksi t. vars. paleltumisen estämiseksi pidettävä erillinen t. päähineen osana oleva suojus. **-tau|s(ta)** *s.* Kynsäistä, raapia k:staan, k:staansa. Punastua k:ksiaan myöten. — *Leik. halv.* lapsesta t. lapsellisesta nuoresta ihmisestä: Hänellä on (vielä) märät, kosteat k:kset, k:stat. Hänen k:ksensa, k:stansa eivät ole vielä kuivuneet.
korva|paise *s. lääk.* **-pari** *s.* Mitä minun vanhan k:ni vielä pitikään kuuleman! **-parta** *s.* tav:mmin poskiparta. | Pitkä, tuuhea k. **-pato** *s. kal.* lyhyt rantapato koskessa. **-puoli** *a.* ja *s.* toiskorvainen. **-puu** *s.* pielipuu, korvasin. | Pinon k:t. **-puust|i** *s.* **1.** sivallus korvalle, korvatilli(kka). | Kipenöivä k. Antaa, saada k. K. läjähtää, mätkähtää. — *Kuv.* Moraalinen k. K. Suomen kirjakielelle. Kahden kauppa, kolmannen k. SL. **2.** *ruok.* tav. pitkäksi kääröksi kierretystä vehnätaikinalevystä leikattuja, voideltuina paistettuja kahvileipiä. | Kahvia ja k:eja. **-reikä** *s.* tav:mmin korva-aukko. **-ren|gas** *s.* renkaan muotoinen korvakoru; us. myös yl. korvakorusta. | Kultaiset k:kaat. **-rip|pi** *s.* papille yksityisesti tehtävä rippi l. synnintunnustus. | Katolinen k. — *Kuv.* Sinähän kyselet kuin k:issä. **-ruisku** *s. lääk.* korvakäytävän huuhteluun käytetty ruisku. **-rusto** *s. anat.* korvalehdessä oleva rusto. **-ruuvi** *s. puut.* eräs kehyssahoissa käytetty ruuvikoje. **-sairaus** *s.* **-sieni** *s.* Gyromitra, syötäviä kotelosieniä, joilla on epäsäännöllinen, ryppyinen lakki; vars. G. esculenta, tavallinen korvasieni.
korvasin[56] *s.* = korvapuu.
korva|sokkelo *s. anat.* = sisäkorva, labyrintti. **-suppilo** *s. lääk.* väline korvakäytävän ja tärykalvon tarkastamista varten. **-syyhy** *s. eläinlääk.* koirassa, kissassa ja kaniinissa yleinen syyhytauti.
korva|ta[35] *v.* vrt. kompensoida. **1.** subj. ja obj. toisiinsa rinnastettavissa olevia. **a.** asiasubj:n ohella: olla vastapainona jllek epäedulliselle seikalle. | Kotimaisen kulutuksen eneneminen k:si viennin vähenemisen. Vaikka H:ssa olikin vikoja, niin hänen rikkautensa k:si ne yllin kyllin. - - mut vakuutussummat huimat ne k:s tappion tään *JYLHÄ. **b.** täyttää jnk t. jkn paikka, olla käytössä jnk sijasta, olla jnk t.

jkn veroinen. | Aasi ja muuli k:avat Etelä-Italiassa hevosen. Omaa äitiä on äitipuolen vaikea k. Mikään toinen elämänyhteisö ei voi k. kotia. Ruumiiseen kohdistuva auringonvalo k:a ainakin osittain ravinnosta saatavan D-vitamiinin. 2. henkilösubj:n ja asiaobj:n ohella. a. asettaa jtak jnk epäedullisen vastapainoksi, tasoittaa. | Puutteen k:aminen. Siementen heikko itävyys k:taan tiheämmällä kylvöllä. — *Erik.* suorittaa jklle vastiketta tämän kärsimästä tappiosta t. tekemästä palveluksesta, hyvittää, palkita. | K. kustannukset, tuottamansa ajanhukka. K. särkemänsä, kadottamansa esine. K. arvonerotus rahalla. K. toisen vaivat. **b.** saattaa jtak jnk sijaan, käyttää jtak jnk asemesta. | Ihmistyön k:aminen konetyöllä. K. vanhentuneet laitteet uusilla. Vieras äänne k:taan lainasanoissa tutulla.

korva|tauti *s.* **-tautioppi** *s. lääk.* **-till|i(kka)** *s.* = korvapuusti. | Mojova k. Saada, antaa k. K:ikat läiskyvät, mäjähtelevät. **-tipat** *s. mon. lääk.* korvasäryssä korvaan tiputettavaa lääkettä.

korvat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K. eläin, puuhevonen. K. kahvikuppi, kori.

korva|torvi *s. anat.* välikorvasta nenänieluun johtava tiehyt, Eustachiuksen torvi. **-tulehdus** *s. lääk.* **-tupsu** *s.* Ilveksen k:t. **-tyyny** *s.* päänalaisena tav. isomman päällä käytetty pienempi tyyny. **-töyh|tö** *s.* eräiden lintujen korvamainen höyhentöyhtö. | Huuhkajan k:döt.

korvauksensaaja *s.*

korvaukset|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < seur. | Varallisuusesineen k. luovuttaminen. Antaa jtak k:tomasti lainaksi.

1. **korvau|s**[64] *teonn.* < korvata 2. **1.** korvaaminen. | Matka- ja muuttokulujen k. **2.** se mikä korvaa jnk, vastike, kompensaatio. | Käyttää jtak jnk k:kseksi 'sijasta'. - - vaikka rikkautta olisikin ollut häpeän k:kseksi ALKIO. — Vars. työstä (palkkio), vahingosta (hyvitys) jklle suoritettava rahamäärä tms. | Anoa, vaatia k:sta. Vaatia jtak k:kseksi. K. suoritetaan valtion varoista. Saada jstak täysi k. Hänelle jäi kohtalaisen hyvä vaivojen k. Suorittaa jtak k:ksesta, k:sta vastaan. — *Yhd.* luontois-, rahak.; vahingonk.; hoito-, kesäloma-, kyyditys-, majoitus-, matka-, palo-, sairaus-, sota-, tapaturma-, vuokra-, ylityök.

2. **korvaus**[64] *s. kans.* esim. koskessa tukkeja ohjaamaan rannalle asetettu johde.

korvaus|aine *s.* tav:mmin korvike(aine). **-anomu|s** *s.* Evakuoidun väestön k:kset. **-asia** *s.* **-hakemus** *s.* Tehdä k. Hylätä k. **-hinta** *s.* — *Maat.* Kun kaikki muut menot paitsi kotoisten rehujen arvo vähennetään karjatalouden tuottamista tuloista, jää jäljelle ns. k. eli se hinta, joka karjasta on saatu korvauksena ruokinnassa käytetyille kotovaraisille (ei väki-) rehuille. **-kanne** *s. lak.* kanne, jossa vaaditaan korvausta. **-kysymys** *s.* **-laki** *s.* vars. sotavahinkojen korvaamista käsittelevä laki. **-maksu** *s.* **-määrä** *s.* Palovahingon k. Vuotuinen k. **-peruste** *s.* Lisätöiden k:et. **-rahasto** *s.* Vakuutusyhtiön k. **-saatava** *s.* **-sopimus** *s.* **-summa** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Tehdä, esittää k. Luopua k:ksestaan. **-velvolli|nen** *a.* -suus *omin.* velvollinen suorittamaan korvausta. | Olla k. vahingosta. Vakuutuksenantajan k:suus. — *S:sesti.* Periä korvaus k:selta.

korvautu|a[14] *pass.v.* (*rinn.* korvaantua) < korvata. | Ajanhukka k:i monin kerroin. 1 minuutin häviö alkutaipaleella k:u hiihdossa 6 sekunnin kirimisellä lopputaipaleella. Painatusmenot k:ivat ilmoitustuloilla. — Heteiden k:minen kehälehdillä. Outo sana kansanrunossa k:u helposti toisella. — *Kem.* K:minen 1. substituutio, reaktio, jossa yhdisteen jonkin atomin tai atomiryhmän tilalle tulee jokin toinen atomi tai atomiryhmä.

korva|vaha, -vaikku *s.* korvakäytävään muodostuva vahamainen erite. **-vika** *s.* **-vuoto** *s. lääk.*

korven|eläjä *s.*

korven|nella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < korventaa. | K. kaloja tulessa. K. sysimiiluja.

korven|raataja *s.* Hiljaiset k:raatajat. **-raivaaja** *s.* Juro k. Ruotsin suomalaismetsien k:t. — *Kuv.* Hellittämättömänä k:na hän kävi käsiksi seurakuntalaisten paheisiin.

korven|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* **1.** polttaa jtak pinnalta t. pinta(a) jstak, kärventää, paistaa. | Tuli, salama, aurinko k:taa. K. jtak hiljaisella tulella, paistinvartaassa. K. lihaa, kalaa. Leivonnaiset k:netaan tyhjässä padassa. Kanan untuvat k:netaan. Tulen k:tama puu. Kulo on k:tanut metsää. — K. jku elävältä roviolla. Saunanlöyly k:si silmät. **2.** *kuv.* K. jkta nuhteillaan. Tänään k:si tämä tuska, huomenna toinen LINN. Rukoukseen kuuluu näin ollen kärsimystä; siinä meidät k:netaan Jumalan edessä A.J.PIETILÄ. — *Yksipers.* sisäisestä poltosta. | Rintaa k:taa. - - tahtoo välistä vähän sisuksia k. ... tähän näin tekee kipeää sydänalaan AHO. — Vahvistus-, voimasanana. | He huusivat kuin k:nettavat. Sinä k:nettava! - - Unkka, sen tulisen k:nettava JÄRVENT.

korventu|a[1*] *pass.v.* < ed. | K. liekeissä, hiillillä. Kuivaksi k:nut laakso. - - maan asukkaat kuumuudesta k:vat VT.

kor|veta[39*] *v.* korventaa. | Ei kaikkia karvaisia k. SL. — Vars. *3. pers.*, *ark.* kiukuttaa, sapettaa, harmittaa, suututtaa. | Heitä k:pesi aika tavalla. Se tapaus k:peaa mieltäni.

korvetti[5*] *s. mer.* pienehkö panssaroitu höyryalus; purjealusten aikakaudella pienehkö sota-alus, jossa tykistö yl. oli sijoitettu avonaisesti pääkannelle. **-kapteeni** *s. sot.* arvoltaan maavoimien majuria vastaava upseeri eräiden maiden merivoimissa.

korvettua[1*] *v.* tav:mmin korventua.

korvia|huumaava *a.* -huumaavasti *adv.* par. ⌒. **-särkevä** *a.* -sti *adv.* par. ⌒. **-vihlova** *a.* -sti *adv.* par. ⌒.

korvik|e[78*] *s.* vastike, sijake, surrogaatti. **1.** esine t. asia, joka korvaa jnk alkuperäisen t. paremman, jota käytetään sellaisen asemesta t. johon sellaisen puutteessa on turvauduttava t. tyydyttävä. | Käyttää kirjaa vasaran k:keena. Tavara rahan k:keena. Vähäisenä opintomatkan k:keena hänellä oli kuukauden oleskelu Tukholmassa. Kaivata jtak rakkauden k:keeksi. Jos nuo hänen hiukan tätimäiset vanhemmat

sisarensa olivatkin jonkinlaisia äidin k:keita, niin oli hänellä isän k:keena - - talon etumies SILL. — Vars. 2. us. keinotekoinen aine, jota käytetään jnk alkuperäisen t. paremman aineen asemesta. | Nahan, lasin, maidon k:etta. Munajauheen käyttö munien k:keena. Rimahiiliä on kokeiltu koksin k:keena. — *Erik.* kahvin korvikkeesta. | Kuppi k:etta. Käydä k:keella. Saanko tarjota teille k:keet? — *Yhd.* kahvin-, kerman-, lasin-, sokerin-, teen-, villank.

korvike|aine *s.* Ravintoalan k:aineet. **-kangas** *s.* **-kerma** *s.* **-leipä** *s.* Sota-ajan k:ä. **-liima** *s.* **-menetelmä** *s.* **-nuora** *s.* **-rasva** *s.* **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuotanto** *s.* **-valmiste** *s.*

korvill|a, -e ks. korva 5.

korvinkuultav|a *a.* -asti *adv.* (myös ⁀) korvilla kuultava, kuultavissa oleva. | Tuskin k:ia ääniä. Tornikello osoittaa ajan sekä silminnähtävästi että k:asti.

korvissa ks. korva 5.

korvo[1] *s.* kaksikorvainen, vars. isohko, pyöreäpohjainen puuastia, saavi. | Kannellinen k. Kantaa vettä k:lla. Sataa kuin k:sta kaataen. — *Yhd.* kanto-, taikina-, vesik.

korvollinen[63] *s.* korvon täysi. | K. vettä.

korvuksellinen[63] *poss.a.* < seur. | K. lakki.

korvu|s[64] *s.*, tav. *mon.* korvallinen, korva. **1.** korvan kohta, seutu päässä. | Harmaantuneet k:kset. Lakki k:ksille painettuna. Sivaltaa jkta k:ksille. Huuhkajan k:kset 'korvamaiset töyhdöt'. — *Murt.* kalan kiduskansi. | - - ei silakan k:stakaan [ateriasta] jäänyt PAKK. **2.** muuta käyttöä. | Päähineen k. 'korvan peittävä ulkonema t. korvalle laskettava osa päähineessä'. Kosken k:ksilla 'partaalla'.

korvuslakki *s.*

korybantti[5*] *s.* *myt.*, tav. *mon.* aasialaisen Kybele-jumalattaren seuralaisia, jotka palvoivat jumalatarta hurjin, meluisin tanssein. **-nen**[63] *a.* K. juhla.

koryfee[26] *s.* antiikin aikoina: kuoron johtaja; nyk. yl. johtavasta henkilöstä.

-kos, -kös ks. -ko.

kosaista[24] *mom.v.* < kosia.

kose|a[13] *v.* *murt.* koskea. | - - koska k:e asia viittä sataa riksiä KIVI.

koseeri|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kirjallisesta tuotteesta: huolettoman kevyt, pakinoiva. | K:seen sävyyn kirjoitettu kuvaus Ranskasta.

kosekantti[5*] *s.* *mat.* trigonometrinen funktio: suorakulmaisen kolmion hypotenuusan suhde terävän kulman vastaiseen kateettiin, sinin käänteisarvo; vrt. sekantti.

koseria[15] *s.* (sanomalehti)pakina. | Poliittinen k. Tämän k:mme puitteissa. — *Yhd.* kulttuuri-, sanomalehtik.

kosi|a[17] *v.* **1.** pyytää jkta puolisokseen t. puolisoksi jklle, "pyytää jkn kättä". | Lähteä k:maan. K. jkta. Moni on häntä omakseen k:nut. Kauppiaan rouva kosi Eevaa pojalleen. **2.** *kuv.* koettaa taivuttaa jku puolelleen, koettaa saada, saavuttaa jtak itselleen, omaksensa. | Sosiaalidemokraatit ovat koettaneet k. ruotsalaisia. K. itselleen kannattajia, äänestäjiä. K. jtak virkaa, paikkaa edustusjoukkueessa.

kosiin ks. kosissa.

kosija[14] *tek.* Tytöllä oli k. joka sormelle. Antaa rukkaset k:lle.

kosima-, kosimis|kirje *s.* **-matk|a** *s.* Olla k:oilla. **-puuha** *s.* **-ta|pa** *s.* Entisaikaiset k:vat. **-tarjous** *s.*

kosini[5] *s.* *mat.* trigonometrinen funktio: suorakulmaisen kolmion terävän kulman viereisen kateetin suhde hypotenuusaan; vrt. sini.

kosinta[15*] *teonn.* < kosia. | Suostua jkn k:an. **-homma** *s.* **-kirje** *s.* **-leikki** *s.* **-matka** *s.* Epäonnistunut k. **-retki** *s.* **-tarjous** *s.*

kosio- = kosima-, kosimis-, kosinta-.

kosioida[18] *v.* *harv.* kosia, kosiskella.

kosio|matka *s.* Lähteä k:matkalle. **-mie|s** *s.* K:het ajoivat komeasti pihaan. **-retki** *s.*

kosiskelija[14] *tek.* < seur.

kosiskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kosia) tavoitella puolisokseen, hakkailla. | K. talon tytärtä, piikaa. — *Kuv.* K. osanottajia kilpailuihin. K. jkta avukseen. K. jkn rahoja. Ympärysvaltojen k:usta huolimatta Abessinia pysyi puolueettomana.

kosi|ssa[4] *s.* *vaill.*, vars. *kansanr.* kosimassa. | Käydä talon tytärtä k. Katkera kahdesti naida, kolmasti k. käydä SL. Lähteä jkta k:in. Mutta nyt käydään kilvalla unetarta k:hin, kumpi meistä hänelle mieluisampi AHO. Ei laulu k:sta kiellä, kun ei muut tavat pahemmat SL.

kosjo|a[1] *v.* *kansanr.* kosia. | Siinä kielti Väinämöinen / - - / kilvoin neittä k:masta / toisen, nuoremman keralla KAL.

koska 1. *adv.* = milloin. **a.** *interr.* aikaan, ajankohtaan kohdistuvaa suoraa t. epäsuoraa kysymyslausetta aloittamassa. | K. palaat? K. se tapahtui? K. minä olen sinut pulaan jättänyt? — Kukaan ei tiedä, k. sota päättyy. K. platina tuli tunnetuksi, (sitä) emme varmaan voi sanoa. Ties k. Jumala elämänlankani katkaisee. — Huudahduksissa. | K:han sinä opit käyttäytymään ihmisiksi! — *Vanh.* Mutta k:sta me näistä kaikista viisastumme? KIANTO. **b.** *rel.* *harv.* merk:tä 2.b. läheten, ilman korrelaattia: milloin vain. | Tule k. haluat! **c.** *indef.* epämääräistä ajankohtaa ilmaisemassa. | K. hyvänsä, tahansa, vain 'minä ajankohtana, millä hetkellä hyvänsä, tahansa, vain'. Työn saat aloittaa k. hyvänsä. Hän voi olla k. tahansa täällä. Tule k. vain! — *Murt.* No, jos teillä k. käypi, niin aina se tuo tyttö työssä kököttää AK. **2.** *konj.* a. aloittamassa kausaalista sivulausetta: kun, sen tähden että, syystä että. | Tulee sade, k. tuulee. Jäin kotiin, k. ilma oli ruma. Kyllä hän onkin ylpeä, k:pa ei enää luokkatovereitaan tunne. Ota se vain, k. kerran haluat! Meitä pyydeltiin kovasti päivälliselle, varsinkin k. olimme emännän sukulaisia. **b.** *vanh.* aloittamassa temporaalista sivulausetta: kun, sitten kun, jahka. | K. he olivat ryypänneet, korottivat he äänensä taas KIVI. Niin tapahtui yhtenä joutopyhänä mittumaarian aikaan, k. myllyrakennuksella työt olivat seisoksissa, että - - KALLAS. Sinä olet

ollut niin kuin keväinen aamutaivas, k. sen alla maa juuri vihertää SILL. Ja k:s rukoilet, niin ei sinun pidä oleman niinkuin ulkokullatut UT[V].

koskaan *adv.* merk:ltään kielt. yhteyksissä: (ei) minään aikana, ajankohtana, (ei) missään tilaisuudessa, olosuhteissa, (ei) milloinkaan, ikinä, ikänä. | Ei juuri k. En k. jätä sinua. Kone ei ole vielä k. ollut epäkunnossa. Kunpa sitä ei k. tapahtuisi! Älä ole k. liian varma itsestäsi. Oletko k. sairastanut? Harvassa maassa lienee k. nähty niin kiihkeää teatteriharrastusta. Nyt jos k. Jos k., niin sodan aikana vaaditaan yksimielisyyttä. Hän on iloisempi kuin k. ennen. -- heidän kyntensä iskivät -- terävämmin kuin k. ilveksen väärät kynnet KIVI. Räisky, niin kuin mäntyinen puu voi k. räiskyä! LINN. -- suruni, k:ko nukutan sun? KOSKENN. — Kielt. a:a määrittäen. | K. leikkaamaton tukka. K. parantumattomat haavat.

kosk|ea[13] *v.* **1.** tulla (t. saattaa esim. kätensä t. jk väline) niin läheile jtak t. jkta, että ao:t (hetkeksi) joutuvat pinnallisesti kiinni toisiinsa, koskettaa, kajota. **a.** *intr.* K. jhk pihdeillä. K. jkn käteen. En ole k:enut siihen sormellanikaan. Tuskin jalat maahan k:ivat poikien juostessa. Hygieenisesti, käsin k:ematta pakattua sokeria. Esineisiin ei saa k. — Joskus asennosta, sijainnista. | Kohta, jossa kolmen talon maat k:evat toisiinsa. **b.** harvemmin *tr.* On varottava, ettei männän teräspinta k:e sylinterin seinämää. Siellä he menevät ikään kuin maata k:ematta SILL. **2.** ed:een liittyen: koskea tehdäkseen jtak jllek t. jklle. | Karhu ei k:e kuolleeseen. Kukaan ei k:enutkaan ruokaan. K:itte siis kuitenkin lihoihin, joiden kanssa -- ei ollut teidän mitään tekemistä KIVI. Säilyä ajan hampaan k:ematta. Tuli syksy, halla kultaviljan / k:ematta korjaajalle säästi *CAJ. — *Erik.* K. toisen vaimoon. Hän ei ollut naiseen k:enut, siinäpä se oli SILL. **3.** *intr.* asiasubj:n ohessa: vaikuttaa jhk, tav. epäedullisesti. | Muutokset eivät paljonkaan k:eneet keskiluokan elämään. Verot alkoivat k. jokaisen kukkaroon. Pehmeä rata k:i raskaisiin vaunuihin enemmän kuin kevyihin. — Asia ei k:e sinuun 'ei kuulu sinulle, liikuta sinua'. Mitä se minuun k:ee, mitä sinä teet! — *Tr.* Veden k:ema [= veden alla ollut] seutu. **4.** *intr.* asiasubj:n ohella: tuottaa tuskaa, tehdä kipeää. **a.** ruumiillisesta tuskasta. | Kylmä k:ee jäseniin. Ensimmäinen päivä k:ee halkotöissä lihaksiin eniten. Kova vuode alkoi k. potilasta selkään. — *Yksipers.* Oikein silmiin k:ee sitä katsella. Hampaaseen, korviin, sydämeen k:ee. **b.** sielullisesta tuskasta. | Sana k:i häneen kipeästi. — *Yksipers.* Irjan sydämeen ei lainkaan k:enut, että hänen paras ystävänsä sairastui. Aralle paikalle k:i Hannuun kuunnellessaan tuota aviopuolisojen hellää rakkautta ja kaipuuta osoittavaa keskustelua IVALO. **5.** *tr.* asiasubj:n ohella: tarkoittaa jtak, sisällyttää jk piiriinsä, kuulua jhk. | Mitä asia k:ee? Kulinaarinen eli ruoanlaittoa k:eva. Terveydenhoitoa k:evat lait ja asetukset. Sinä vuonna, jota tuloilmoitus k:ee. Pakkoluovutus ei k:e tiloja, jotka ovat järkiperäisessä viljelyksessä. Kielto ei k:e häntä. — Mitä se sinua [tav:mmin sinuun, ks. 2] k:ee? ALKIO. — Kirjeenne, k:ien [→ joka k:ee] tilaustamme. Pääkonsuli Rud. Rayn mielenkiintoisesta ehdotuksesta, k:eva [→ joka k:ee] maan vaakunan täydentämistä -- AK.

koske|i *konj.* ynnä *kieltoverbi* koska ei. | Lapsi on varmaan sairas, k. syö mitään. Vastaa itse seurauksista, k:t tottele! K:ivät valtakirjat olleet päteviä, asian käsittely täytyi lykätä.

koskelo[2] *s.* Mergus, sorsan sukuisia vesilintuja, joiden pitkän nokan yläleuka on hammassälöjen reunaama. — *Yhd.* iso-, pikku-, tukkak.

koskemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *harv.* joka ei koske t. ole koskenut. | Sotatoimia k:tomat asiat. -- toki polskan muistanen ehkä, / jouseen k. käsi vaikk' on vuosia ollut *MANN. **2.** jota t. johon ei kosketa t. ole koskettu. | K. ateria, juomalasi, vuode. Kulkea k:tomana vihamiestensä keskitse. K. armeija. Toistaiseksi k. tutkimusala. K. vapaus. Säilyttää, säilyä k:tomana. Antaa olla k:tomana. Saarna ei jättänyt ketään k:tomaksi. — Määrittävän gen:n kera. | Käden ja jalan k. Veden k. seutu. Kulttuurin k:tomat alkuasukasheimot. — *Erik.* **a.** luonnontilassa oleva, raivaamaton, hoitamaton, villi, jylhä. | K. luonto, korpi, metsä, rahkasuo, koski. K:tomat riistamaat, vedet. Vain jokin yksinäinen asumus rikkoo seudun k:tomuuden. — Määrittävän gen:n kera. | Kirveen k. Auran ja lapion k. **b.** neitseellinen, siveä, puhdas. | Nuori ja k. K. tyttö, neitsyt. Morsiamen k:tomuus. Hänen miehuutensa oli k. Meerissä oli k:onta suloa. — *Kuv.* Lumi peittää neitseellisen k:tomana peltoja. **3.** jota t. johon ei saa koskea, pyhä, tabu. | Pitää jtak k:tomana. Katolisen käsityksen mukaan kirkko on k., pyhä. Nuoruudessa lukemamme kirjat tuntuvat meistä myöhemmin k:tomilta. Kodin k:tomuus. Maamme alueellinen k:tomuus. Taata täydellinen k:tomuus hengen ja omaisuuden suhteen.

kosken|kohina *s.* **-korv|a** *s.* **1.** virtapaikka, putous koskessa. | Jylhä k. Kiskoa veneitä k:ista ylöspäin. **2.** Asua k:assa 'aivan kosken vieressä, juuressa'. **-laskija** *s.* koskenlaskun suorittaja t. ammattimainen harjoittaja. | Tottunut, karaistunut k. Oksasen runo "K:n morsiamet". **-lasku** *s.* kosken laskeminen veneessä t. tukilla. | Lähteä k:un. Seuraava päivä oli kuin k:a. **-niska** *s.* kosken yläpää, kosken yläpuolella oleva paikka. | Kuohuva k. Sijoittaa pato k:n alapuolelle. **-osakas** *s.* henkilö, jolla on koskiosuus. **-pauhu** *s.* **-perkaus** *s.* K:ten tarkoituksena on raivata veneteitä, ehkäistä vahingollisia tulvia tai voittaa vedeltä tuottoisia viljelysmaita. **-perkaustyö** *s.* K:t ovat käynnissä. **-pyörre** *s.*

koskenta[15*] *teonn.* < koskea 1. | Käden hellä k. **-pin|ta** *s.* Hammaspyörän hampaiden k:nat. Teroitettavan työvälineen ja tahkon välinen k.

kosket|ella[28*] *frekv.v.* < koskettaa. (*1.*) K. jtak käsillä, käsin. K. jtak tunnustellen. Älä k:tele avoimia haavoja! Ns. lakiäänteitä äännettäes-

sä kielen selkä k:telee suulakea. Tuulenhenkäys k:teli kasvoja. K. herkimpiä kieliä jkn sydämessä. (2.) käsitellä puheessa t. kirjoituksessa. | Liikealaa k:televa artikkeli. Edellä k:ellut seikat. K. jtak muutamin sanoin. Essiivin käyttöä lauseenvastikkeena on k:eltu 12. ja 26. pykälässä.

kosket|in[56*] *väl.* < koskettaa. — Vars. **1.** soittimen, kirjoitus- t. latomakoneen tms. osa, jota sormella näpäyttämällä t. painamalla saadaan aikaan haluttu sävel, kirjain tms. vaikutus; vrt. näppäin, tangentti. | Pianon, harmonikan k:timet. Valkoiset ja mustat k:timet. Kirjoituskoneen k:timet. Sormet liikkuvat, hyppelevät k:timilla. **2.** etup. *sähk.* katkaisimen, kytkimen tms. laitteen osia, joiden välillä eri johtojen kytkeminen ja katkaiseminen tapahtuu. | Vääntää k:inta. Palohälytyskoneiston k. — *Yhd.* radio-, sähkök.; seinäk.

kosketin- vars. *sähk.* **-harja** *s.* ks. harja 4.b. **-jousi** *s.* **-kampi** *s.* **-kappale** *s.* **-kärki** *s.* **-laatta** *s.* **-laite** *s.* **-nasta** *s.* **-rivi** *s.* **-ruuvi** *s.* **-soit|in** *s. mus.* K:timia ovat urut, piano ja harmoni. **-tanko** *s.* **-tulppa** *s.* **-varsi** *s.*

kosket|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < koski. | K. joki. Vuoksi virtaa 4 km k:tomana.

kosket|taa[2*] *v.* = koskea (harv. 2, 5); nimenomaan kevyestä, äkillisestä t. tahattomasta liikkeestä. **1.** K. jtak, jhk. K. kädellään, jalalla, kepillä. Käsin k:ettavat esineet. Heitto on mitätön, jos heittäjä k:taa rajalautaa. Siivenkärjet melkein k:tivat veteen. Pallo k:ti jo ikkunaa. Kappaleiden k:taessa toisiaan. Heikko tuuli k:taa koivujen lehtiä. Kansoja, joita nykypäivien sivistys ei ole k:tanut. Kysymys, joka hiukan k:taa autoliikennettä. — Myös asennosta, sijainnista. | Pöydät k:tavat toisiaan. Suomalais-ugrilaisten kansojen asuma-alueet eivät missään k:taneet mereen. Äärimmäisyydet k:tavat täällä toisiaan. **2.** puuttua jhk puheessa t. kirjoituksessa. | Hän ei k:tanut sanallakaan opintojansa. Yhteen pieneen seikkaan suotakoon minun vielä k. **3.** vaikutuksesta, joka jllak ilmiöllä tms. on ihmiseen, hänen mieleensä. | Hänen sanansa k:tivat jokaista sydäntä. Nuori nainen, jota rakkauden mahti on k:tanut. Tapaus k:ti hänen sieluunsa.

koskettamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Ainoatakaan esinettä he eivät jättäneet talossa k:tomaksi. Toistaiseksi tieteessä k. kysymys.

koskettelemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < kosketella. | Käsin k:tomat arvot. Valaista asiaa tähän saakka k:tomalta puolelta.

koskettelu[2] *teonn.* < kosketella. | Ruumiinpinnan k. Saviteos ei salli tuoreena k:a. Julkista k:a vaativat kysymykset.

koskettimisto[1] *koll.s.* (< kosketin) klaviatuuri, us. näppäimistö. | Pianon, kirjoituskoneen k.

kosketu|s[64] *teonn.* (< koskettaa 1) vrt. kontakti. **1.** varsin. merk. | Kevyt, hellä k. K. liipaisimeen. Tunsin hihassani k:ksen. K:kselle arka tulehdus. Taikasauvan k. Hammaspyöräin k. toisiinsa. Liuos joutuu k:ksiin juuriston kanssa. Tuulen k. Ilman k:ksesta ruskettuva neste. Vesistöt ovat välittömässä k:kssessa toisiinsa. — *Erik.* **a.** *mus.* tapa, jolla soittimen koskettimia painellaan. | Soiton elävyys, lämpö ja runollisuus riippuu siitä, onko k. pehmeä vai terävä, voimakas vai veltto, keveä vai painava. **b.** *kuv.* muista taidelajeista: esitys- t. käsittelytapa. | Herkkä tyylillinen k. [Abraham Poppiuksen] käsialoissa huomaa usein hienon persoonallisen k:ksen ja erikoistuneen taiteellisen muotopyrkimyksen TARK. **2.** avarammin ja *kuv.* | Läheinen k. jkhun, jhk. K:kset vihollismaahan. Suomalais-slaavilaiset k:kset. Hänellä on elävä k. todellisuuteen. — Vars. iness:ssä ja ill:ssa. | Olla k:ksessa jkhun, jhk. P:n todettiin olleen k:ksissa epäilyttäviin henkilöihin. Joutua k:kseen poliitikkojen kanssa. Päästä k:ksiin tieteen kanssa. — *Sot.* olotila, jossa etäisyys vihollliseen on sellainen, että joukko tehtävänsä suorittamiseksi voi avata tulen t. sen on pakko siihen turvautua. | Olla k:ksessa viholliseen. Säilyttää k. viholliseen. — *Mat.* Jos kahdella käyrällä on yhteinen piste ja lisäksi yhteinen tangentti siinä pisteessä, niin niillä on k. — *Yhd.* kauppa-, kulttuuri-, taisteluk.

kosketus|aisti *s. fysiol.* tuntoaisti, joka aistii kosketuksia. **-aistimus** *s. fysiol.* kosketusaistin välittämä aistimus. **-herkkyys** *s.*, vars. *kasv.* se eräiden kasvinosien ominaisuus, että ne jonkin kiinteän, karkean esineen kosketuksesta ärtyvät ja alkavat suorittaa käyristymisliiketä, haptotropismi. **-jännite** *s. sähk.* kahden aineen (esim. metallien) kosketuksesta niihin syntyvä potentiaaliero; vrt. kosketussähkö. **-koh|ta** *s.* Kappaleiden k:dat. Erkon ensimmäisissä runoissa on runsaasti k:tia mm. Kantelettareen. **-metamorfoosi** *s. geol.* = kontaktimetamorfoosi. **-miina** *s. sot.* kosketuksesta laukeava miina. **-myrkky** *s.* hyönteisten ja muiden tuholaisten hävittämiseen käytetty, ulkonaisesti joko ihon lävitse syöpyen tai hengityselinten kautta vaikuttava myrkky, ihomyrkky. **-piiri** *s.* Vesistön k:in kuuluvat viljelykset. Joutua jkn k:in. **-pin|ta** *s.* Kiilan, kytkimien k:nat. Pyörien välinen k. **-piste** *s.* Vivun ja nostettavan kappaleen k. **-sähkö** *s.* erilaisten aineiden kosketuksesta syntyvä sähkö, galvaaninen sähkö. **-tartun|ta** *s. lääk.* kosketuksesta tapahtuva taudin tartunta. | Kärpäset ovat tyypillisiä k:nan välittäjiä. **-vaara** *s.* Heijastimen hehkusydän on suojattu k:n välttämiseksi häkkimäisellä laitteella.

kosk|i[8] *s.* joen osa, jossa maaston vieton vuoksi voimakas virtaus aiheuttaa aaltoilua ja vaahtoamista; vrt. vuolle, niva, putous, köngäs. | Harolan, Kalkkisten k. Tornionjoen k:et. Kiehuva, vihainen k. K:en niska, putous. K. ryöppyää, vaahtoaa, kohisee, ulvoo. K. on kuivana, jäässä. K. nieli veneen. Soutaa, laskea tukilla k:ea. Kalastella k:essa. Lähteä k:elle. Asua k:en alla, korvassa. K:en perkaaminen, rakentaminen, patoaminen. — *Kuv.* Vettä tulee kuin k:esta, k:ena. Vesi kohisee k:ena. Rinnassa pauhasi k. Laskea kuiva k. 'pudota jtak jyrkkää pintaa pitkin, vars. portaita alas'. — Kerronnassa on sekä k:ea että suvantoa. Sada-

tuksia ryöppysi k:enaan Henriikan suusta. — *Yhd.* ala-, yläk.; lohi-, myllyk.
koski|alue *s.* Kokemäenjoen pahimmat k:alueet. **-kalastus** *s.* **-kara** *s.* Cinclus cinclus, kivisten jokien ja koskien rannoilla pesivä, rastasta vähän pienempi varpuslintu.
koskikas[39*] *poss.a.* tav:mmin koskinen.
koski|kivi *s.* **-korento** *s.* = iltakorento. **-kylä** *s.* kosken rannalla sijaitseva kylä. **-maisema** *s.* **-matka** *s.* Tervaveneessä tehty k. **-mies** *s.* vars. koskenlaskija. | Rohkea, taitava k.
koski|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. joki, väylä. Virran alajuoksun k:suus. — *Yhd.* loiva-, monik.
koski|osuus *s.* osuus kosken käyttöön voimanlähteenä. | Tehtaan k. Myydä k:osuutensa. **-paik|ka** *s.* Vuolas k. Pahimmat k:at matkalaisten oli sivuutettava maanteitse. **-ranta** *s.* tav:mmin koskenranta. **-reitti** *s.* Mankalan kosket, luonnonkauneudestaan tunnettu k. Kymijoessa. **-rikas** *a.* par. koskinen, koskikas. **-seutu** *s.* Vuoksen k. **-tila** *s.* *lak.* tila, johon kuuluu koski ja sen rannalla oleva tontti t. pelkkä koski. **-uoma** *s.* Kapea k. **-vene** *s.* koskia laskettaessa käytetty kapea, erikoisrakenteinen vene; vrt. tervavene. **-ve|si** *s.* K:dessä elävä lohi. Tehdä matkaa k:ttä pitkin. **-voima** *s.* kosken voima käyttö-, sähkövoimana. | Käyttää k:a. Suomen k:t.
kosku[1] *s.* *harv.* kipu, pakotus. | Vatsan pohjassa tuntuva k. K. lakkaa.
koskus[64] *s.* = seur.
koskut[73] *s.*, etup. *kans.* kuusen, harvemmin jnk muun puun kuori vars. isohkona levynä. | Koskuilla katettu katto. Niintä kiskotaan lehmuksen koskuesta. **-katto** *s.*
kosmeetti|nen[63] *a.* ulkonäön, vars. ihon kauneutta edistävä, kaunistava, kaunistus-; kauneudenhoitoa koskeva t. siihen kuuluva, kauneudenhoito-. | K:set aineet, voiteet. Saippuan k:set ominaisuudet. K. teollisuus. — Ryppyjen poistaminen ihosta ym. k:set leikkaukset.
kosmetiikka[10*] *s.* kauneudenhoito.
kosmetologi[4] *s.* kauneudenhoidon suorittaja.
kosmilli|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.*; *rinn.* kosminen. **1.** maailmankaikkeutta koskeva, avaruudesta peräisin oleva; maailmainen. | K. tapahtuma. K. uskomus. Elämänpuu, taivaaseen ylettyvä k. puu. — *Erik.* K. säteily 'avaruussäteily'. K. tomu 'avaruudesta peräisin oleva t. siellä leijaileva hieno tomu'. K. pilvi 'avaruudessa sijaitseva tomu- ja kaasumassa'. **2.** ilmauksissa, jotka koskevat yksilön suhdetta maailmankaikkeuteen t. hänen käsitystään siitä; ylimaailmallinen, -maallinen, suunnaton, valtava. | Danten "Divina Commedian" k. leima. Runoilijan k:sia mittoja tavoitteleva näkemys. K. äärettömyydentunne, maailmantuska.
kosmi|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = ed.
kosmo- kosmokseen, maailmaan, maailmankaikkeuteen kuuluva t. sitä koskeva. **-gonia**[15] *s.* oppi kosmoksen, maailmankaikkeuden synnystä ja kehityksestä, maailmansynty. | Myytillinen k. Kristillinen, brahmalaisten k. Ptolemaioksen geosentrinen k. **-goni|nen**[63] *a.* kosmogoniaan kuuluva t. sitä koskeva. | K:set kuvitelmat, tarut. **-grafi**[4] *s.* kosmografian tekijä. **-grafia**[15] *s.* maailmankuvaus. | Suomea koskeva maininta saksalaisessa k:ssa. **-grafinen**[63] *a.* kosmografiaan kuuluva t. sitä koskeva. | K. teos. **-logia**[15] *s.* oppi kosmoksen rakenteesta. | Egyptiläisten, kristillinen k. Einsteinin k. **-logi|nen**[63] *a.* kosmologiaan kuuluva t. sitä koskeva. | K. tapaus. K:set käsitykset, myytit. **-poliit|ti**[4*] *s.* "maailmankansalainen"; henkilö, joka esim. ulkomailla oleskelun vuoksi on vapautunut kansallisesta erikoisuudestaan; henkilö, joka vieroksuu ja vastustaa kansallisia katsomuksia. | Nykyaikaiset k:it. Todellinen k., jonka koti on milloin missäkin Euroopassa. — *Biol.* Leipäkuoriainen on kaikkialle maapallolla levinnyt k. **-poliitti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kosmopoliitille, kosmopolitismille ominainen, kosmopolitismin mukainen t. sitä harrastava, yleismaailmallinen; kosmopoliittien muodostama. | K. ohjelma. K:suuteen viittaava maailmankatsomus. K:set seurapiirit. K. suurkaupunki. — *Biol.* yleisesti kaikissa maanosissa esiintyvä. | K. kasvi, loissieni. K. kahlaajalintu. **-politismi**[4] *s.* "maailmankansalaisuus", yleismaailmallisuus, kansallista erikoissävyä vieroksuva kansainvälisyyden harrastus, koko maailman pitäminen isänmaana. **-politisoi|da**[18] *v.* tehdä kosmopoliittiseksi, yleismaailmalliseksi. | Kalevalaisuutemme k:minen.
kosmo|s[64] *s.* **1.** maailmankaikkeus järjestyneenä kokonaisuutena, universumi; vrt. kaaos. | Jumala koko k:sta kannattavana voimana. **2.** kosmoskynä; sen väriaine. | Kirjoittaa k:ksella. Huulet sinisinä k:ksesta.
kosmos|kuidut *s.* *mon.* *kut.* lyhytkuituinen pellavan, hampun ja juutin rohtimien seos. **-kukka** *s.* Cosmos, mykerökukkaiskasveja, vars. koristekasvina viljelty C. bipinnatus; *syn.* kaunokukka. **-kynä** *s.* aniliiniväriä sisältävä kirjoituskynä, aniliini-, kopiokynä. | Kuittaus on tehtävä muste- tai k:llä.
kosolta *adv.* tav:mmin seur.
kosolti *adv.* runsaasti, paljon, viljalti. | K. väkeä, tavaraa. Meillä on myymälässämme k. kauniita joululahjoja. Siihen kului k. aikaa.
kossa[11] *s.* pyöreistä kivistä t. tukeista uittoväylän reunaan tehty laite, suiste, jonka tarkoituksena on kaventaa väylää niin, että vesi pysyy siinä tarpeellisen syvänä, ja samalla estää uitettavia puita tarttumasta rantaan.
kosseli[5] *s.* *kansat.* nykyistä auraa vastaava, koukusta kehittynyt vanhanaikainen maanmuokkausase, kehä-, orsiaura.
1. **koss|i**[4] *s.* pienehkö lohi. | Koskesta ongitaan k:eja. — Muuta käyttöä. | Pojan k.
2. **kossi**[4] *s.* tav:mmin kossa.
kossit|taa[2*] *v.* varustaa kossilla. | K:ettu uittopuro.
kost|aa[2] *v.* suorittaa kosto, "maksaa". **1.** aiheuttaa jklle (jllek) vahinkoa tämän taholta itse kärsimänsä t. jkn toisen osaksi tulleen vääryyden, pahanteon, häväistyksen tms. johdosta saadakseen täten tyydytystä loukatulle oikeudentunnolle(en). | K. julmasti, verisesti. K. vihamiehilleen. K. kaatuneen päällikkönsä puo-

lesta. K. petos, jkn pilkka. K. paha pahalla. Saksalaiset uhkasivat k. englantilaisille kärsimänsä lentopommitukset. — Jumalan rangaistuksesta. | Sillä minä, Herra, sinun Jumalasi, olen kiivas Jumala, joka k:an isien pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen VT. — *Harv.* henkilöobj:n kera. | Heitä k:amme aina ytimiin asti KIVI. - - ken sitä turhaan lausunee, / sen Herra k:aa, rankaisee VKV. 2. laiminlyönnin, väärän t. virheellisen teon tms. seurauksista. | Pienikin huolimattomuus työssä k:aa itsensä lopuksi. Valhe k:aa aina itsensä. 3. *harv.* palkita. | Kyllä suo k:aa kuivattajansa vaivat. [Puusuutarin ammatti] k:aa miehensä kehnosti KIVI. Millä maksan maammon maion, / millä k:an äitin koulun, / millä vaivat vanhempani? KANT. — *Kans.* kiitoksessa. | Kost' Jumala! 4. *murt. harv.* kääntää takaisin. | Paimenet juoksivat kengittä elukoita omilta teiltään k:aen ALKIO.

kostaja[16] *tek.* Armoton k. Murhamies pakeni k:t kintereillään. Pitkä on k:n käsi SL. **-tar**[54*] *s.*

kostamaton[57] *kielt.a.* Vielä k. tihutyö.

kostautu|a[44] *pass.v.* < kostaa. | Haparoiva politiikka k:u ennen pitkää. Vanhempien rikokset saattavat k. lapsissa. Liian suuri luottamus omiin voimiin k:i Pekalle katkerasti.

koste[78] *s.* tyyni paikka virrassa kiven, saaren, niemen tms. suojassa; joskus: vasta-, akanvirta, tuulensuojainen paikka. | Sauvoa vene saaren k:eseen. Mieluimmin isomuikku kutee k:issa. — Siinä jurtan kupeessa, joka on mahtavien tuulten k:essa, - - on oviaukko U.T. SIRELIUS.

koste|a[21] *a.* -asti *adv.* hiukan märkä, lievästi vesi-, nestepitoinen; vrt. hikevä, nahkea, nihkeä, tuore; us.)(kuiva. 1. huokoisesta aineesta. | K:alla betoniseoksella tarkoitetaan massaa, jonka voi muodostella palloksi sen tarttumatta käsiin ja joka pitää muotonsa tasaiselle alustalle asetettuna; vettä ilmestyy pinnalle vasta sullomisen jälkeen. K. multa. Maa oli k:ata, mutta ei märkää. K:iden niittyjen kasvi. K. lumi. Jauhot olivat k:ita. K:at vaatteet, lakanat. Liian kauan säilytetty liha on vetelän k:ata. — *Lääk.* K., lämmittävä kääre. K. haavasidos. — *Maant.* K:at eli humidiset alueet. 2. ilmasta. | K:ana pidetään ilmaa, kun se on melkein saavuttanut kyllästymisrajansa. Huoneen ilma oli tympeän k. K. aamuilma. K. merituuli. K. ilmasto. Kylmän k. yö. Tuuli huoahteli raskaasti ja k:asti pimeältä ulapalta AHO. — K. lämpö. K. asunto, huone, kellari. — *S:sesti.* Säilyttää k:assa. 3. esineistä, joiden pinnassa on nestettä. | Sateen jäljeltä k. asfalttikatu. K:at ikkunanruudut. Kasteesta k. nurmikko. Kyynelistä k:at silmät. Kädet hermostuksesta k:at. Ohut ranne, josta Alpertti piteli, oli kuuman k. SILL. 4. *abstr.* ed:iin liittyen. | Silmissä k. kiilto. K. katse. Käytetään kahta suolaamistapaa, k:ata ja kuivaa. K. maalaustapa. — *Lääk.* K. yskä 'jossa erittyy limaa'. K. keuhkopussintulehdus. 5. *harv.* vedestä. | K. elementti 'vesi'. K:asta kodostaan / nous hauki puuhun laulamaan HELLAAKOSKI. - - löysi merenpohjasta k:an hautansa JÄRVENT. 6. *yhd.* Keski-, tasak.; itkun-, kylmänk.; kevät-, syysk.

kosteahko[1] *mod.a.* K. viljelysmaa, ilmasto.

kosteailmastoi|nen *a.* Pohjanmeren k:set rannikot.

kosteanlauhkea *a. metrl.* myös ⌒. | K. ilmasto.

kostea|peräinen *a.* K. tasanko. **-silmäinen** *a.* K. vaimo.

kosteik|ko[2*] *s.* 1. kostea paikka luonnossa. — Vars. 2. aavikon keidas. | Karavaani k:olla. Hedelmällisessä k:ossa sijaitseva kaupunki. — *Kuv.* Mieluinen k. yksitoikkoisen opiskelun erämaassa. Lukijalle avautuu teoksessa lukuisia k:koja.

kosteikkokasvi *s. kasv.* kosteassa paikassa kasvava kasvi, hygrofyytti, hygrofiili.

kostei|nen[63] *a. harv.* kostea. | K. maa. Jasmiinit lemusivat k:sessa illassa KOSKENN.

kostel|la[28] *frekv.v. kans.* (< kostaa) vars. kiitellä. | Kiitellä ja k. Toinen - - k:i kymmeniä kertoja emännän antimista ALKIO. Vielä kiitän veikkoseni, / - - / k:en koko perehen KAL.

koste|pato *s. kal.* pato, jonka takaisesta kosteesta pyydetään kalaa. **-puoli** *s.* suojanpuoli. **-ranta** *s.* tuulensuojainen ranta.

kosteri[5] *s. mer.* kalastus- ja luotsiveneenä käytetty tilava ja merikelpoinen purje- t. moottorivene.

kosteuden|arka *a.* K. räjähdysaine. **-kestävä** *a.* Lämmön- ja k:ä ainetta.

kosteu|s[65] *omin.* < kostea. | Maanpinnan, huoneiden k. Jauhojen normaali k. on 11—14 %. Käsien k. johtuu hermostuneisuudesta. — Us. *konkr.* kostuttavasta vedestä. | On varottava, ettei k. tihku laipion läpi. Maa ei ole saanut tarpeeksi k:tta. Kirkkaasta k:desta loistavat silmät. Suojata k:delta. — Vars. *metrl.* Ilman absoluuttisella k:della tarkoitetaan ilmassa olevaa joko grammoina kuutiometrissä tai kosteuspaineena ilmaistua vesihöyrymäärää, suhteellisella l. relatiivisella k:della ilmassa kulloinkin olevan vesihöyrymäärän (prosentteina ilmaistua) suhdetta siihen vesihöyrymäärään, jonka ilma ko. lämpötilassa kyllästettynä saattaisi sisältää. — *Yhd.* maa(n)-, pinta-, pohjak.; kevät-, syys-, yök.; keski-, normaalik.; hikoilu-, kypsytys-, muovailuk.

kosteus|aste *s.* Turpeen, puutavaran k. **-eristys** *s. tekn.* kosteudelta koneita tms. suojaava eristys. **-mittari** *s.* vars. ilman (suhteellisen) kosteuden mittaamiseen käytetty koje, hygrografi, -metri. **-määrä** *s.* Hiekan, puun, jauhojen, ilman k. **-pitoisuus** *s.* Aineen k. **-prosentti** *s.* Viljan, savukkeiden k. **-suhteet** *s. mon.* Kasvistolle edulliset k. **-vaihtelu** *s.* Sahattu puutavara käyristyy helposti lämpö- ja k:iden takia.

kostevirta *s.* akanvirta.

kosti[4] *s. murt.* vieraskäynti, vierailu. | Käydä k:ssa.

kostjumala *kans.*; myös: kost'jumala. 1. [ko·stju·- t. kostju·-] *interj:n* tavoin kiitoksen ilmauksena; ks. kostaa 3. | Suuri kiitos, k.! 2. *s:sesti.* Kuitata ateria k:lla. Hän kiitti ja luki pitkät k:t.

1. **kosto**[1] *s.* 1. kostamistarkoituksessa suoritettu teko, kostaminen. | Oman käden, taivaan k.

Julma, salainen k. Hautoa, janota, vaatia k:a. Väijyä tilaisuutta k:on. Viattoman veri huutaa k:a. K:n päivä on tuleva. On koittanut k:n hetki. Hän saapui kuin k:n enkeli. Joutua k:n uhriksi. Tihutöiden k:ksi ammuttiin 10 kaupunkilaista. Jumalan k. tulkoon heidän päälleen! — *Yhd.* suku-, verik. **2.** *harv.* palkitsemisesta. | Pankohon Jumala palkan, / Luoja k:n kostakohon / isännälle pöyän päähän KAL. Siihen k:on sadat henget varjelinko? / Eteen paiskatun sill' almun ansaitsinko? *MANN. -- k:on kovaan [= hukkaan] meni sekin työ MERIL. **3.** *kostoon* (kansanr.) hukkaan, suotta. | K:hon minä'i, koito, / k:hon, kovaosainen, / pi'in piikakunniata KANT.

2. **kosto**[1] *s.* **1.** rohtimista kudottu neliniitinen, karkea kangas. **2.** *murt.* vienalaisnaisten käyttämä pitkä, laajaharteinen, paidan tapainen hame.

kosto|aie *s.* Kullervon k:aikeet Untamoa kohtaan. **-ajatu|s** *s.* Hautoa k:ksia. **-murha** *s.* Kostoksi tehty murha.

koston|ajatus *s.* Mielessä kytevät k:ajatukset. **-enkeli** *s.* Tulla kuin k. -- taas välähtelee k:n miekka KIVI. **-halu** *s.* Tehdä murha k:sta, k:ssaan. **-halui|nen** *a.* -sesti *adv.* K:set sotilaat. **-henki** *s.* Painajaisena kansoja hallitseva k. **-hetki** *s.* K. on koittanut. **-himo** *s.* Tyydyttää k:aan. Hänen silmissään leimahti julma k. **-himoi|nen** *a.* -sesti *adv.* Kavala ja k. mies. Huutaa k:sesti. **-huuto** *s.* **-ilo** *s.* Hurja k. **-jano** *s.* Silmitön raivo ja k. **-janoi|nen** *a.* -sesti *adv.* Ilkkuva, k. hymy. **-jumala(tar)** *s.* **-kukka** *s.* Nemesia, loisteliaan kukintonsa ja pitkän kukkimisaikansa vuoksi kukkasryhmissä tms. viljeltyjä koristekasveja. **-tun|ne** *s.* Kytevä, purkautuva k. K:teen tyydyttäminen. **-vimma** *s.* Hävittää jtak k:ssaan.

kosto|politiikka *s.* **-retki** *s.* Hämäläisten k. Ruotsiin. **-sota** *s.* Ryhtyä k:an.

kostot|ar[54*] *s.* koston hengetär. | Oidipus k:tarien ahdistamana. Varmaan tuo mies on murhaaja, koska k. ei sallinut hänen elää UT.

kosto|tarkoitus *s.* Aloittaa sota k:tarkoituksessa. **-teko** *s.* **-toimenpi|de** *s.* Ryhtyä k:teisiin. **-toimi** *s.* Yhteiskunnan hyväksymiä ja järjestämiä k:a voidaan pitää alkuna todelliseen oikeudenkäyttöön. **-tuum|a** *s.* Hautoa k:ia. **-työ** *s.* Julma, verinen k. **-yritys** *s.*

1. **kostu|a**[1] *v.* tulla kosteaksi, kastua lievästi. | K:neet vaatteet. Hiilet k:ivat kellarissa. Suojata lääkkeitä k:miselta. Liikutuksesta k:neet silmät.

2. **kostu|a**[1] *v.*, hiukan *kans.* **1.** hyötyä, voittaa, saada etua. | Ettehän te minusta paljon kostu. Sellaisesta palkasta ei perhe suuria k:nut. Itse asia ei tuollaisesta riidasta k:ne. Mitäpä siitä k:t, jos pahoitat hänen mielensä. Kuivat jalkarievut oli ainoa, mitä poika tällä reisulla kotoansa k:i SILL. **2.** tervehtyä, parantua, virkistyä, voimistua. | K. taudistaan. Kaksi tapaa sairaalla: kuolla tai k. SL. [Vanhasta kissasta:] -- ehkäpä kuitenkin k:t vielä, päästyäsi lihavien metsähiirien niskaan KIVI. -- jos [lehmä] onnessa poikisi ja semmoiseen maitoon k:isi kuin mennä vuonnakin, niin aina sitä nyt tilkkanen naapurillekin liikenee... KATAJA. **3.** *kansanr.* leppyä, tulla suosiolliseksi. | Miesty, metsä, kostu, korpi, / taivu, ainoinen Tapio! KAL. **4.** *murt.* päästä perille, saapua. | -- ehkäpä vielä k:vat pojatkin kotia KATAJA. -- ei Brunow ollut vielä k:nut perillekään JÄRVENT.

kostuk|e[78*] *s.* aine, joka kostuttaa jtak, jolla jtak kostutetaan. | Sadettakin on tullut maan k:keeksi. Kakussa käytetään k:keena appelsiinitai sitruunamehua. — Vars. juomasta, nimenomaan alkoholista. | Kielen, kurkun, suun k. (myös ◡). Tarjota olutta k:keeksi. Ei edes kahvitippaa annettu k:keeksi.

kostuli[5] *s.* *kansat.* karjalaisten, vars. naisten kesäisin käyttämä valkoinen liinaviitta.

kostut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kostuttaa. | Laakson pohjaa k:televa kirkas virta. K. päänalustansa kyynelillä.

kostut|in[56*] *s.* **1.** kostutuslaite. | Postimerkkien k. — *Yhd.* ilmank. **2.** tav:mmin kostuke. | Viiniä huulten k:timeksi.

1. **kostut|taa**[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < 1. kostua. | K. vaatteet ennen silitystä. Maltaat k:etaan kylmällä vedellä. K. etusormensa suussa. — *Erik.* juomisesta. | K. huuliaan, kieltänsä. K. kurkkuaan viinalla. — *Kuv.* Seudut, joita vuoristopuro k:taa. Kasvaako maine tanterella vaan, / jot' uljaan urhon veri k:taa *CAJ.

2. **kostut|taa**[2*] *kaus.v.* < 2. kostua. | Hänen saavutuksensa ei tiedettä vielä paljon k:a. Parempi syönyttä syöttää kuin kuollutta k. SL.

kostutus|aine *s.* **-laite** *s.* **-neste** *s.* **-vesi** *s.*

kostyymi[6] *s.* *ark.* puku. — *Yhd.* juhlak.

kosööri[6] *s.* (sanomalehti)pakinoitsija.

kot *onom.adv.* (tav. kahdesti t. useammin toistettuna) kanan äänestä, kaakatuksesta. | "K. k. k., joko taas?" kysyy kana.

kota[11*] *s.* **1.** toisiaan vastaan asetettujen tukisalkojen varaan rakennettu, taljoilla, tuohilevyillä tms. katettu, tav. keilamainen alkeellinen asumus; tämän kaltainen katteeton t. myös neliseinäinen keittohuone, saunan t. navetan keittosijallinen eteishuone. | Intiaanien, lappalaisten k. Kodan runko. Pystyttää k. — Elukoille keitetään kodassa. Kulkea askareillaan kodassa ja navetassa. Hyvä on pirtti pikkuinenkin, k. kolmisoppinenkin, kun se on omasta takaa SL. — *Yhd.* havu-, hirsi-, huopa-, tuohi-, turvek.; keila-, maa-, piste-, telttak.; lappalaisk.; kala-, keitto-, nuotta-, verkkok.; kesä-, talvik. **2.** *kuv.* **a.** *kasv.* kuivaseinäinen aukeava hedelmä, joka ei ole tuppilo, palko eikä litu. | Kolmilokeroinen k. Hammas-, kansiluomainen k. — *Yhd.* siemenk. **b.** *el.* vesiperhosen toukan itselleen rakentama suojus.

kota|-asukas *s.* **--asunto** *s.* **-hedelmä** *s.* *kasv.* **-kotainen**[63] *poss.a.* *kasv.* Piikki-, pyöreäk.

kota|kansa *s.* vars. lappalaisista. **-kenttä** *s.* avoin tanner kodan luona. **-kunt|a** *s.* -- lappalaiset saapuvat koko k:ineen, naiset ja lapsetkin mukanaan PAULAH. **-kylä** *s.* kotien muodostama kylä.

kotalainen[63] *s.* kodan asukas, vars. lappalainen.

kota|liesi *s.* keittokodan liesi. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. asumus. — K. epähedelmä.

kotangentti[5*] *s. mat.* trigonometrinen funktio: terävän kulman viereisen ja vastaisen kateetin suhde suorakulmaisessa kolmiossa, tangentin käänteisarvo.

kota|puu *s.* **-rakennus** *s.* **-riuku** *s.* K:jen pystyttäminen. **-väki** *s.* = kotakansa.

kotelo[2] *s.* **1.** pahvista, nahasta tms. jäykästä aineesta tehty, tav. suljettava suojus, jossa jtak säilytetään; joskus: rasia, laatikko, harvemmin: (kirje)kuori. | Nahkainen, metallinen k. Sisustettu k. Valokuvauskoneen k. Säilyttää, pitää jtak k:ssa. Panna viulunsa k:on. Lamput ovat myytäessä k:issa. — *Yhd.* kangas-, messinki-, nahka-, pahvi-, pelti-, puu-, selluloidi-, tuohik.; suojus-, säilytysk.; asiakirja-, kartta-, kello(n)-, kompassi(n)-, kynä-, pistooli(n)-, saippua-, savuke-, silmälasi-, viulu(n)-k. **2.** *tekn.* jtak konetta, laitetta t. sen osaa ympäröivä erillinen metallisuojus, koppa, kammio. | Kairan k. Valuteräksinen vauhtipyörän k. Munan muotoisessa k:ssa oleva lukkolaite. — *Yhd.* jousi-, liipaisin-, ratas-, varokek. **3.** *biol.* **a.** jtak elintä tms. ympäröivä umpinainen suojus. | Munuaista ympäröivä sidekudoksinen k. Palmun kukinto on ennen puhkeamista suuren, kovan k:n sisässä. — *Yhd.* itiö-, muna-, munuais-, siittiö-, sikiök. — Vars. **b.** hyönteisten täydellisessä muodonvaihdoksessa esiintyvä toukka- ja aikuisasteen välinen lepoaste; hyönteistä tällöin ympäröivä umpinainen suojus. | Sääsken, kirpun k. Muurahaisen k. eli "muna". — *Kuv.* Sulkeutua elämystensä k:on KOSKENN. - - suomalainen tiede vapautui k:staan kuin perhonen kevään riemukkaassa huomenessa M.HAAVIO. — *Yhd.* irto-, muumio-, tynnyrik.

kotelo|aika *s.* Kaaliperhosen k. **-aste** *s.* K:ella oleva hyönteinen. — Talvehtivia k:ita.

kotelo|ida[18] *v.*, vars. *tekn.* panna koteloon, tehdä kotelo jnk ympärille. | K:idut kuulalaakerit, hammaspyörät. Kokonaan k:itu höyrykone. — *Kuv.* - - oppinut näkemään läpi sen mielikuvituksen verhon, johon Herman aina k:i valheensa KOSKENN.

kotelo|itiö *s. kasv.* Hiivasienen k:itiöt. **-itiöi|nen** *a. kasv.* — *S:sesti.* K:set 'kotelosienet'.

koteloitu|a[1*] *refl.* ja *pass.v.* < koteloida. | Märkäpesä k:u. Maahan, lehtikäärylään k:nut toukka. — *Kuv.* K. omiin ajatuksiinsa. Useasti ihminen k:u vanhetessaan. Äidin sana avasi hetkessä omaan ikäväänsä k:neen sydämen H.VÄLISALMI.

kotelo|kehto *s. el.* eräiden hyönteistoukkien koteloituessaan hienoista puunsiruista, hiekasta tms. valmistama kotelon suojus. **-kone** *s.* pahvi- tms. koteloita valmistava kone. **-koppa** *s. el.* hyönteistoukan koteloituessaan ympärilleen kehräämä suojus, kokonki.

kotelolli|nen[63] **1.** *poss.a.* < kotelo. | K. kuumemittari. **2.** *s.* kotelon täysi. | Viisi k:sta sanalippuja.

kotelo|mainen[63] *kalt.a.* K. suojus. **-malja** *s. kasv.* eräiden kotelosienien maljan kaltainen itiöemä. **-maljai|nen** *a. kasv.* kotelosienistä, joiden itiöemät ovat kotelomaljoja. — *S:sesti.* K:set 'lahko Discomycetes'. **-nahka** *s. el.* koteloituneen hyönteisen nahka. **-n|tekijä** *s.* Tottunut k. saa paikan kotelotehtaassa. **-pakkau|s** *s.* Pastilleja k:ksessa. **-palko** *s. kasv.* eräiden kotelosienien palon kaltainen itiöemä. **-palkoi|nen** *a. kasv.* kotelosienistä, joiden itiöemät ovat kotelopalkoja. — *S:sesti.* K:set 'lahko Hysteriales'. **-puhallin** *s. tekn.* puhallin, jossa on 1—3 pyörijää, jotka jokaisessa asennossaan koskettavat tiiviisti pesän sisäpintaan ja jakavat sen kahteen osaan siten, että toisessa koneen toimiessa aina on ali- ja toisessa ylipaine. **-pullo** *s. kasv.* eräiden kotelosienten pullomainen itiöemä, periteesio. **-pulloi|nen** *a. kasv.* kotelosienistä, joiden itiöemät ovat kotelopulloja. — *S:sesti.* K:set 'lahko Pyrenomycetes'. **-pumppu** *s. tekn.* nestepumppu, jonka rakenteen perusperiaatteet ovat samat kuin kotelopuhaltimen. **-rakko** *s. kasv.* eräiden kotelosienten kokonaan umpinainen, piste-pallomainen itiöemä. **-rakkoi|nen** *a. kasv.* kotelosienistä, joiden itiöemät ovat kotelorakkoja. — *S:sesti.* K:set 'lahko Perisporiales'. **-sien|i** *s.* K:et 'Ascomycetes, sieniä, joiden itiöt muodostuvat itiökoteloissa'. **-tehdas** *s.* Rasia- ja k. **-|työ** *s.* K:töihin erinomaisesti sopivaa kiiltopahvia. **-työntekijä** *s.*

kotero[2] *s. murt.* kotelo.

koteuttaa[2*] *v.* = kotiuttaa (ei *sot.*).

koteutua[44] *v.* = kotiutua (vars. 2).

koti[4*] *s.* kotiin, kotia, kotona, kotoa ks. erikseen; vrt. koto. **1.** yhden t. useamman henkilön, tav. perheen vakituinen asunto kaikkine huonekaluineen ja muine tavaroineen, us. käsittäen myös siinä asuvat henkilöt. | Oma k. K:mme Tampereella. Runebergin, Hannikaisten k. Lapsuuden, vanhempien k. Heidän punainen k:nsa järven rannassa. Pieni, viihtyisä k. Rikas, onnellinen, hyvä k. K. ja kontu. Perustaa k. Kodin kalustaminen. Saada k. jonkun sukulaisen luona. K. särkyy, menee hajalle. Kodin apteekki, kasvitarha. Kodin rauha, riemut. Todellinen k:en kirja. Kodin vaikutus lapsiin. Askaret kodissa. Lähteä kodistaan maailmalle. Suomalaisista kodeista noussut sivistyneistö. Kodin ahtaassa piirissä. Toiminta kodin ulkopuolella. K:ni on linnani, sanovat englantilaiset. Ah armasta isän k:a: / jos on leipää niukemmalta, / niin on unta viljemmältä SL. Leikkiä k:a. — *Yhd.* kauppias-, työläis-, virkamiesk.; helsinkiläis-, kaupunkilais-, maalais-, porvaris-, säätyläisk.; kaupunki-, kesä-, kulttuuri-, sivistys-, syntymä-, vanhuuden-, yksityisk.; nukkek. **2.** laajentunutta ja *kuv.* käyttöä. **a.** laitoksesta, jossa huolehditaan kodittomista, köyhistä tms. t. josta vuokrataan huoneita vars. matkustajille; huoneistosta, jossa esim. koululaiset saavat aterioida t. asua täysihoidossa; yksinomaan taiteilijoiden tms. asuttavaksi tarkoitetusta rakennuksesta. | Turvattomien äitien k. Perustaa k. työkyvyttömille käsityöläisille. — *Yhd.* matkustaja-, merimies-, oppilas-, orpo-, palvelijatar-, poika-, sairas-, sotilas-, taiteilija-, tyttö-, ylioppilask.; lasten-, raajarikkoisten-, sokeain-, vanhain-, äitienk.; kunnallis-, seurakuntak.; kasvatus-, koulu-, lepo-, turva-, virkistysk.; kesä-, päiväk.

b. taivaan valtakunnasta, taivaasta. | Taivaallinen k. Muuttaa, päästä ikuiseen k:in. Ne, joiden k. on taivaassa. Minun Isäni kodissa on monta asuinsijaa UT. c. *kuv.* asuin-, oleskelu-, synnyin- tms. paikka, -alue, kehto, tyyssija. | Ketun k:na oleva luola. Vuoret, kotkien k. Katu oli hänen toinen k:nsa. Isänmaa on meidän suuri k:mme. Suomalais-permalainen k. Koulun ensimmäisenä k:na ollut puutalo. Firenze on renessanssin k. Muinaisrunojemme k. Unelmieni kaukainen k. — *Yhd.* alku-, yhteisk.

koti- yhd:ojen alkuosana. **1.** s:eihin liittyneenä vars.: **a.** kodissa, kotona t. kotiseudulla oleva t. elävä, siihen kuuluva; esim. k:alue, -järvi, -katu, -metsä, -pelto, -ranta, -tanhua; k:-kappeli, -porras, -puhelin, -sauna, -veräjä; k:kissa, -koira, -kuusi, -kärpänen, -pihlaja, -puu, -sirkka. **b.** kotona käytettävä; esim. k:-kenkä, -lääke, -mankeli, -puku, -soitin; k:-kieli, -murre. **c.** kotona tehty, kotitekoinen, kotona tapahtuva, kodille ominainen; esim. k:juusto, -käsityö, -leipä, -olut, -valmiste; k:ajo, -askar, -elämä, -kudonta, -kulutus, -käyttö, -läksy, -opetus, -pesu, -voimistelu, -värjäys. **2.** eräisiin a:eihin liittyneenä: k:kasvuinen, -keittoinen, -kutoinen, -polttoinen, -tekoinen, -valmisteinen 'kotona kasvatettu, keitetty' jne.

kotia [-a'] *adv.* tav:mmin kotiin. | Lähteä, tulla, palata k. Ehtiä ajoissa k. Jäädä k. Antaa jklle töitä k. — Harvemmin gen:n t. poss.-suff:n määrittämänä. | Rientää k:nsa.

koti|aine *s.* kotona kirjoitettava aine. **-ajo** *s.* Hevosten käyttö k:issa. **-alue** *s.* — *Sot.* tav:mmin kotiseutu. **-apteekki** *s.* tav. erityisessä kaapissa säilytettävä kokoelma lääkeaineita ja -tarvikkeita, jotka on tarkoitettu käytettäväksi lievien tautien ja vammojen kotihoitoon. **-apu** *s.* us. = kotiavustus. **-apulai|nen** *s.* palkattu naishenkilö, joka työnantajan kodissa hoitaa taloustöitä, talousapulainen, palvelija(tar). | Olla k:sena. Siisti, rehellinen k. saa paikan [ilm.]. **-apulaislaki** *s.*

kotiapäin [-appä-] *adv.* tav:mmin kotiinpäin. | Kävellä k.

koti|aresti *s.* kotona kärsittävä aresti, rangaistuksena oleva pakko olla poistumatta kotoaan. | Määrätä jklle 3 vuorokautta k:arestia. Pitää jkta k:arestissa. — *Sot.* Päällystölle tuomittavia arestirangaistuksia ovat k. ja aresti päävartiossa tai merellä lukitussa hytissä. **-armeija** *s. sot.* se osa valtakunnan sodanaikaisia sotavoimia, jonka avulla täydennetään ja vahvennetaan kenttäarmeijan, rannikko- ja rajavartiostojen henkilöstöä. **-asema** *s.* **-asi|a** *s.* Kertoa k:oistaan. **-askar|(e)** *s.* Tavalliset, jokapäiväiset k:e(e)t. Suorittaa, hoitaa k:eita. Auttaa k:eissa. Naisväki palasi k:illeen. **-askartelu** *s.* **-asunto** *s.* **-ateria** *s.* Ravitsevat k:t. **-avustus** *s.* puutteenalaiselle hänen kotiinsa annettu köyhäinapu. | K:ta jaettiin kunnan puolesta lähes 9000 hengelle. **-eläimistö** *s.*

kotieläi|n *s.* **1.** kesy eläin, joita ihminen hyödyn t. huvin vuoksi pitää luonaan, elättää ja hoitaa;)(luonnonvarainen eläin, villieläin. | Hevonen, lehmä, koira, kissa ym. k:met. Poro, lappalaisten tärkein k. Pienin k:mistä on mehiläinen. Apina ja papukaija k:minä. Pitää, hoitaa, ruokkia k:miä. K:nten jalostaminen. Taloon oli ostettava kaikki k:met. — *Kuv.* Muurahaiset pitävät k:minään kirvoja ja monenlaisia kovakuoriaisia. **2.** us. *leik.* syöpäläisistä ja muista ihmisasuntojen loiseläimistä. | Russakka on inhottavimpia k:miä. Hävittää rotat ja muut k:met sukupuuttoon.

kotieläin|hoito *s.* K:hoidon neuvoja. **-jalostus** *s.* **-kanta** *s.* Maamme k. vuonna 1942. **-näyttely** *s.* **-oppi** *s.* kotieläimiä maatalouden tuotantovälineinä käsittelevä oppi. **-rakennus** *s.* **-rotu** *s.* **-suoja** *s.* **-talous** *s.* **-tau|ti** *s.* Tarttuvat k:dit.

kotieläintenhoito *s.*

kotieläin|tuotanto *s.* **-tuot|e** *s.* K:teiden vienti.

koti|elämä *s.* Säännöllinen, terve, onneton k. Kuvata porvarien k:elämää. K:elämän vaatimukset. **-etsintä** *s.* kotirauhan suojaaman asunnon tarkastus, jonka tarkoituksena on saada todisteita rikoksesta t. panna omaisuutta takavarikkoon, kotitarkastus. **-ha|ka** *s.* Lampaat ovat k:assa. **-haltija** *s.* = kodinhaltija. **-harjoitu|s** *s.* Koululaisten k:kset. **-hartau|s** *s.* kotona pidettävä hartaushetki, -tilaisuus. | Pitää k:tta. **-hartauskirja** *s.* **-hengetär** *s. leik.* kotiapulaisesta. **-hiiri** *s.*, vars. *el.* Mus musculus, vars. ihmisasunnoissa elävä hiiri. — *Kuv.* Hän on sellainen k. 'ei paljon liiku kotoaan'. **-hoito** *s.* Eläinten k. **-homm|a** *s.*, vars. *mon.* Miehet pysykööt erossa naisten k:ista. **-huol|i** *s.*, vars. *mon.* Unohtaa hetkeksi k:ensa. **--ikävä** *s.* K. vaivaa, kalvaa jkta. Hillitön k. valtasi hänen mielensä.

kotiin (yks. ill. < koti) us. *adv*:n tavoin; *syn.* kotia. | Mennä, tulla, palata, vaeltaa k. Saattaa, ajaa jku k. Tavaran hinta k. kuljetettuna. Ottaa k. ompelutöitä. Onko sinulta jäänyt korvat k., kun et kuule! Puh. toimeen 39 943, k. 482 129. — *Erik.* Laivasto käännytettiin k. 'kotisatamaan, -maahan'. Lyödä jku pesäpallopelissä k. 'kotipesään'. Saada tikki [korttipelissä] k. 'itselle, omalle puolelle'. Voitto tuli k. Saada kutsu k. 'kuolla'. **-ajo** *s.* Halkojen k. **-kanto** *s.* Sanomalehden k. **-kantomaksu** *s.* **-kuljetus** *s.* **-kutsu** *s.* Lähettilään k. — Lokakuun 19. päivänä hän sai k:n täältä ajallisuudesta 'kuoli'. **-lähety|s** *s.* Kahvilamme toimittaa myös k:ksiä. **-lähtö** *s.* Hankkia k:ä. **-meno** *s.* **-paluu** *s.* Lemminkäisen k. **-päin** *adv.* tav. ⌒. | Kulkea, lähteä k. **-pääsy** *s.*

kotiintua[1*] *v.* tav:mmin kotiutua.

kotiin|tuliaiset *s. mon.* Hänelle pidettiin iloiset k. **-tulija** *s.* **-tulo** *s.* Tuhlaajapojan k. Ilmoittaa k:staan.

koti|joukko *s.* **1.** perhe, kotiväki. | Mitä kuuluu k:joukollesi? **2.** *mon. sot.* kotiarmeijan joukot. | K:joukkojen esikunta. Lähettää jku rintamalta k:joukkoihin. **-juhla** *s.* Pieni, vaatimaton k. **-jumal|a** *s.* jumaluus, jonka ajatellaan erityisesti liittyvän kotiin sen suojelijana, perheen suojelushenki, perhejumala. | K:ien palvonta. Roomalaisten k:at, laarit ja penaatit. **-juusto** *s.* Tuoretta k:a. **-järv|i** *s.* Kalastella

k:ellä. **-kaiho** *s.* **-kaipuu** *s.* Mielessä kytevä k. **-kalusto** *s.* **-kamara** *s.* Karu, pohjoinen k:mme. **-kana** *s.* **-kangas** *s.* **-kansa** *s.* oma kansa. **-kappeli** *s.* Palatsin k. **-karja** *s.* **-kartano** *s.* Oleskella k:ssaan. **-kasvatus** *s.* Lasten k. Hyvä, huono k. Kristillinen k. **-kasvuinen** *a.* K. pellava, tupakka. **-katu** *s.* katu, jonka varrella jkn koti sijaitsee. **-kaupunki** *s.* K:ni Helsinki. Palata k:in. **-kehrui|nen** *a.* K:sta lankaa. **-kehruu** *s.* **-keino** *s.* Kankaan värjääminen k:illa. **-keittiö** *s.* **-keittoi|nen** *a.* K. saippua. — *S:sesti* vars. kotona keitetystä viinasta. | Kanisterillinen k:sta. **-ken|kä** *s.* Kevyet k:gät. Vaihtaa työjalkineet k:kiin. **-kent|tä** *s.* vars. kotipaikkakunnan urheilukenttä. | Voittaa k:ällään. **-kiel|i** *s.* Suomi k:enä. **-kiire** *s.* Levähtää kesken k:itä. **-kirjasto** *s.* Teos on arvokas lisä kaikkiin k:ihin. **-kirkko** *s.* oman seurakunnan kirkko. | Saada viimeinen leposija k:nsa kalmistossa. **-kissa** *s.* — *El.* Felis domestica. — *Kuv.* henkilöstä, joka oleskelee etupäässä kotonaan, kotitonttu. **-koira** *s.* Uskollinen k. **-koivikko** *s.* **-koivu** *s.* **-kon|tu** *s.* Ahertaa k:nullaan. K:tuunsa kiintynyt. **-koulu** *s.* Yksityinen, pappilan k. Pitää k:a. **-kudonnai|nen** *s.* Kauniita k:sia. **-kudonta** *s.* **-kudontainen** *a.* K. pöytäliina. **-kuja** *s.* Koivujen reunustama k. Hevonen kääntyi k:lle. **-kulma** *s.* K:n miehiä. Elellä k:llaan. **-kulttuuri** *s.* K:n kehittäminen, kohottaminen. **-kulutus** *s.* Puun, maidon k. Vihannesten viljely k:ta varten. **-kunnas** *s.* **-kunta** *s.* Kuulua k:nsa valtuustoon. **-kuri** *s.* Lapset olivat ankaran k:n alaisia. **-kuritu|s** *s.* Selkäsauna k:ksena. **-kutoi|nen** *a.* K. kangas, sarka, pellavaliina. K:set vaatteet, lapaset. — *S:sesti.* Hän tuli vastaamme yksinkertaisissa k:sissaan. **-kutomo** *s.* **-kutsu** *s.* **1.** par. kotiinkutsu. **2.** *mon.* Pitää k:t. **-kuulumi|set** *s. mon.* Kertoa, kysellä k:sia. **-kuus|i** *s.* vars. liittyen sananlaskuun "sitä kuusta kuuleminen, jonka juurella asunto". | K:en kuiskeita. -- lähtivät k:en kuuluvilta ALKIO. **-kylä** *s.* Aleksis Kiven k. Palojoki Nurmijärvellä. K:n tuttu maisema. **-kyläläinen** *s.* **-kynny|s** *s.* Astua jälleen k:ksen yli. **-kärpänen** *s.* — *El.* = huonekärpänen. **-käsityö** *s.* **-käynt|i** *s.* K:ejä apua tarvitsevien luona. **-käyttö** *s.* Polttopuiden k. Mainio saippua k:ä varten. Soveltuu k:ön. **-laakso** *s.* **-lah|ti** *s.* Soudella k:della. **-lain|a** *s.* laina kotiin. | K:ojen antaminen kirjastosta.

kotilainen[63] *s.* tav:mmin kotolainen.

koti|laituri *s.* Laiva saapuu k:laituriin. **-laivasto** *s.* se osa Englannin laivastoa, jonka tarkoituksena on sodan syttyessä suojella omia rannikoita. **-lam|mas** *s.* K:paiden villoista kehrätty lanka. **-lampi** *s.* **-lasku** *s.* koulusta kotona suoritettavaksi annettu laskutehtävä. **-laulu** *s.* Koti- ja koululauluja. **-lehmä** *s.* **-leipomo** *s.* **-leip|ä** *s.* Kahvia ja maukkaita k:iä. **-lie|si** *s.* Sähköllä toimiva k. K:den tuli uskomusten kohteena. — *Kuv.* kodista. | Kallis, pyhä k. Vaalia k:ttä. **-lintu** *s.* Hanhi k:na.

kotiljonki[4*] *s.* alk. monivuoroinen ranskalainen seuratanssi, jolla tanssiaiset oli tapana päättää; nyk. tanssi, johon parit arvotaan jakamalla erityisiä merkkejä. **-merkki** *s.*

kotilo[2] *s.* K:t 'luokka Gastropoda l. Cephalophora, nilviäisiä, joiden ruumiissa on osina pää, sisälmyspussi, jalka, vaippa ja sen pinnalla tav. kuori ja joista useimmat hengittävät kiduksilla'. Etu-, takakiduksiset k:t. Eväl. siipi-, kölijalkaiset k:t. Syötävät k:t. K:n kuori. — *Yhd.* keila-, keuhko-, kiekko-, kidus-, lima-, suok.

kotiloma *s.* kotona vietettävä loma. | Anoa, saada k:a. Päästä k:lle.

kotilonkuori *s.* Tyhjien k:en käyttö koristeina.

koti|lukeminen *s.* Ostaa kirja k:lukemiseksi. **-luku** *s.* Läksyjen k. **-läksy** *s.* Antaa oppilaille jtak k:ksi. K:n kuulustelu. **-lääk|e** *s.* Kamferitipat, mikstuura ym. k:keet. Hyvä k. vilustumista vastaan. **-lääkintä, -lääkitys** *s.* **-lääkäri** *s.* kotona käyvä lääkäri, jonka apuun jku henkilö t. perhe sairaustapauksissa yleensä turvautuu, "henkilääkäri". | Noudattaa k:nsä ohjeita. **-ma|a** *s.* vrt. kotipaikka, -seutu. **1.** maa, valtio, jossa jkn koti on, jonka kansalainen jku on, oma maa, isänmaa. | K:amme Suomi. Tervehdys Shakespearen k:ahan. K:an markkinat. Ulkopuolella k:an rajojen. **2.** maa, seutu, josta jk on peräisin, kotoisin t. joka on jnk tyyssija. | Kissan k. Afrikka. Silkin k. on Kiina. Saksa on uudenaikaisen maanviljelystieteen k. — Karjala, vanhan laulun ja runouden k. **3.** vars. *mon.* kotiseutu, -paikkakunta, -tienoo. | Elellä k:illaan Hämeenkyrössä. Palata k:illeen. Lappi tuli hänen k:akseen, niin Etelä-Suomessa kuin hän olikin syntynyt. **-maakun|ta** *s.* Varat sairaalaa varten kerättiin k:nasta. **-maalainen** *s.* kotimaan kansalainen.

kotimaan|kaipuu *s.* **-kaup|pa** *s.* K:an vilkastuminen. **-markkin|at** *s. mon.* Hinnat k:oilla. **-matkailu** *s.* **-myynti** *s.* **-tavara** *s.* Koti- ja ulkomaantavaroita. **-tulli** *s.* kulutusveroihin luettava maksu, jota kannetaan valtion alueen sisäpuolella jnk määrärajan yli kuljetetuista tavaroista; sisätulli. **-uutinen** *s.*

kotimai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* kotimaassa esiintyvä, tavattava; kotimaan tuottama, kotimaasta saatava; kotimaassa käytetty, tapahtuva, kotimaan sisäinen; us. kotimaan(-). | K:set eläin-, puulajit. K. vilja. K:set väriaineet. Tuotteiden k:suus. Toinen k. kieli, ruotsi. K. kirjallisuus, taide. K. teollisuus. K. kauppa, kirjeenvaihto. Suosikaa k:sta työtä! — *Lääk.* K. kolera 'ajoittain, tav. kesäisin äkillisenä esiintyvä, oksennusten ja ripulin seuraama ankara vatsatauti'.

kotimaisema *s.*

kotimaist|aa[2] *v.* tehdä kotimaiseksi. | K:ettu rakennusteollisuus. **-u|a**[1] *pass.v.* Tupakan k:minen.

koti|maja *s.* Köyhän k. **-mankeli** *s.* **-markkinahin|ta** *s.* vrt. seur. | Maataloustuotteiden k:nat. **-markkin|at** *s. mon. tal.* kotimaanmarkkinat. | Vilkastuneet k. Valmistaa tuotteita k:oita varten.

kotimarkkina|tavara *s.* **-teollisuus** *s.* **-tuotanto** *s.*

koti|matka *s.* matka kotiin. | Lähteä k:matkal-

le. Emme vaihtaneet k:matkalla sanaakaan. **-mehiläi|nen** *s.* Hoitaa, viljellä k:siä. **-metsä** *s.* K:n kohina. Poimia marjoja k:stään. **-mie|s** *s.* kotona oleskeleva, vars. muiden poissa ollessa kotona vartijana, lasten kaitsijana tm. oleva henkilö, kotolainen. | Oli vuoden k:henä. Jäädä, jättää k:heksi. Pyysimme mummua k:heksi. **-muisto** *s.* Kauniit, kultaiset k:t. **-muistutus** *s.* oppilaalle koulusta rangaistukseksi annettu kirjallinen muistutus, joka hänen on esitettävä holhoojalleen. **-murre** *s.* kotiseudun murre. | Käyttää savolaista k:ttaan. **-musiikki** *s.* **-mylly** *s.* Käsin väännettävä k. **-myyjä** *s.* henkilö, joka käy kodista kotiin jtak tavaralajia myymässä. **-mäki** *s.* **-mökki** *s.* Aleksis Kiven k.

-kotinen[63] *poss.a. kasv.* Yksi-, kaksik.

koti|niitty *s.* **-nurk|ka** *s.*, tav. *mon.* kotirakennuksen, -rakennusten nurkista. | K:issa kasvava nokkonen. — Vars. *kuv.* koti lähiympäristöineen, kotitienoo. | Jättää k:at. Palata k:illeen. Nähdä maailmaa vähän k:kia laajemmalti. **-nuttu** *s.*

kotio [-o'] *adv. murt.* kotiin.

koti|olot *s. mon.* Köyhät, ihanteelliset k. K:oloissa käytettävät vaatteet. Sairaan hoito k:oloissa. **-olut** *s.* **-ompelija(tar)** *s.* **-ompelu** *s.* **-onn|i** *s.* Särötön k. Nauttia k:ea, k:esta. **-opettaja|(tar)** *s.* Perheen k. Olla k:(ttare)na. **-opetu|s** *s.* Saada k:sta isältään. Ansaita k:ksella. **-opinto** *s.* Harrastaa k:ja. **-opiskelu** *s.* **-orj|a(tar)** *s.* Neekerien pitäminen k:ina. — *Leik.* vars. kotiapulaisesta. **-osoite** *s.* **-ov|i** *s.* Vasta k:ella huomasin, että avaimeni olivat kadonneet. **-paik|ka** *s.* vrt. kotiseutu, -maa. **1.** paikkakunta, jossa jklla on koti, (*lak.*) jossa jku on kirjoissa. | Hänen k:kansa on Porvoo. K. tuntematon. K:an miehiä. Matkalla k:kaansa, k:oilleen. **2.** paikkakunta, jossa jk yhdistys, yhtiö tms. toimii t. joka on sen keskuspaikkana. | Sukuyhdistyksen, urheiluseuran, osakeyhtiön k. Pankin k. on Helsinki. **3.** paikkakunta, josta jk on peräisin, kotoisin t. joka on jnk tyyssija. | Kasvin k. Rahan k. on Vähä-Aasia. K:oiltaan tykkänään hävinnyt kansanruno. **-paikkakun|ta** *s.* = ed., vars. 1. | Täydellinen nimi, syntymäaika ja k. K:nan postikonttori. Huomattava henkilö k:nallaan. **-paikkakuntalainen** *s.*

kotipaikka|lainen *s.* kotiseudun asukas, kotipaikkakuntalainen. | Joukko k:laisia. **-oikeu|s** *s. lak.* Suomen kansalaisella on - - köyhäinhoitoon nähden k. siinä kunnassa, jossa hän viimeksi yhden vuoden aikana on ollut hengille kirjoitettuna LK. — *Kuv.* Alueen länsiosissa takallinen tuvanuuni on saavuttanut täyden k:den. Sellaisilla sanoilla kuin fatsi ja mutsi ei ole k:tta kirjakielessämme.

koti|palsta *s.* **-palvelija(tar)** *s.* Uskollinen k. **-panoinen** *a.* K. olut. **-pappi** *s.* Toiminut k:na aatelisperheissä. **-pappila** *s.* **-pellava** *s.* K:sta kudotut kankaat. **-pel|to** *s.* K:lon pientarella. Työskennellä k:loillaan. **-perhe** *s.* **-perintö** *s.* kotoa saatu perintö. | Sadantuhannen markan k. Tuhlata k:nsä. — *Kuv.* Jo k:nä hänellä oli selvä, suomalaiskansallinen elämänkatsomus.

-perä *s.* alku-, syntyperä. | Tiedustaa jkn k:ä. Arvelut vanhojen runojemme k:stä. Vähäkyröläistä k:ä ovat Alavuden nimet Soini ja Ilkka. **-peräi|nen** *a.* kotiseudulta, harvemmin kotoa peräisin oleva, kotoinen. | K:set vahinkohyönteiset. K:set muinaismuistot. — Nuorison k. suomalainen mieli. **-pesu** *s.* **-pes|ä** *s.* Oravanpojat lämpimässä k:ässään. K:ien pito mehiläishoidossa. — *Urh.* pesäpallokentän alkupäässä oleva puoliympyrän muotoinen piiri, josta sisämiehet lyövät syöttäjän syöttämää palloa ja johon he palaavat juoksun saavuttaessaan. **-piha** *s.* K:n veräjä, koivut. Leikkiä k:lla. **-pihlaja** *s.* Pyhät k:t. — *Kasv.* Sorbus aucuparia, maassamme luonnonvaraisena yleisin pihlaja. **-piiri** *s.* Suppea k. Omassa k:ssään. K:n ulkopuolella. **-pirt|ti** *s.* Puuhata k:issä, k:illä. **-pitäjä** *s.* K:n kirkko. **-pitäjäläi|nen** *s.* Tavata k:siään. **-pol|ku** *s.* kotiin johtava polku. | Astella k:kua. — *Kuv.* Kaikki hajaantuivat k:uilleen. — *Urh.* juoksutaival pesäpallokentän kolmospesältä kotipesään. **-poltto** *s.* Puiden k. — Vars. viinan poltto kotona. | K. kiellettiin Suomessa v. 1866. **-polttoinen** *a.* K. terva, viina. **-por|ras** *s.* Nousta k:taita. Auto toi meidät aivan k:taille. **-port|ti** *s.* Saapua k:ille. **-puhelin** *s.* **-puku** *s.* Yksinkertainen k. **-puol|i** *s.* kotiseutu, -paikka, -kulma. | K:en sanomalehdet. K:essani Längelmäellä. Lähteä, tulla k:een. **-pu|u** *s.* Linnut laulavat k:issa. **-puutarha** *s.* **-puutarhuri** *s.* **-pöy|tä** *s.* Istua k:dän ääressä.

koti|rakas *a.* -rakkaus *omin.* kotia rakastava, kotona viihtyvä. | Vanhoillista ja k:rakasta väkeä. **-ran|ta** *s.* Paistattaa päivää k:nassa. Kaukana k:noilta. Kääntää veneen kokka k:taa kohti. **-rata** *s.* kotipaikkakunnan ampuma-, juoksu- tms. radasta. **-rauha** *s.* Häiritä jkn k:a. K. rikkuu, särkyy. Turhia puhelinsoittoja pitäisi jo k:n vuoksi välttää. — *Lak.* lain yksityisen ihmisen kodille suoma turva. | Tuomita, rangaista k:n rikkomisesta. **-rii|ta** *s.* Pienet k:dat. **-rintama** *s.* kotiseudun väestöstä sodan aikana sen suorittamaa työtä ja sen kestävyyttä ajatellen; vrt. kotiseutu **3.** | K. kestää, murtuu. Te siellä k:lla. **-rintamalai|nen** *s.* kotirintaman ihmisistä. | Meidän k:sten on turvattava armeijamme selusta. **-ripity|s** *s.*, tav. *leik.* äidin t. jkn muun kotona antama läksytys, nuhdesaarna. | Heti sisälle tultuani sain aimo k:ksen huonosta käytöksestäni. **-risti** *s. kuv.* kotielämää raskauttavasta, katkeroittavasta asiasta. | Sairaus, köyhyys k:nä. Kullakin on omat vaivansa ja k:nsä. — Vars. torailevasta, harmia tuottavasta vaimosta t. muusta perheenjäsenestä. | Olla k:nä miehelleen. **-rukous** *s.* **-ruoka** *s.* Maukas, ravitseva k. **-ruokala** *s.* jkn kotona pidetty ruokala; paikka, jossa tarjoillaan "kotiruokaa". **-saar|i** *s.* Elellä k:ellaan. **-saippua** *s.* K:n keitto. **-sairaanhoito** *s.*

kotisall|a, -e *adv.* tav:mmin kotosalla. | K. olevat perheenjäsenet. Isäntä vietti aikansa k. KAUPPISH.

koti|sarka *s.* **1.** kotipellon sarka. | Viljellä k:sarkojaan. **2.** kotikutoinen sarka. | Puku oli vaaleaa k:sarkaa. **-satama** *s.* Pian pääsemme jo

k:an. Laivasto on k:ssaan Danzigissa. **-sauna** *s.* K:n makeat löylyt. **-sep|pä** *s.* K:än tekemät luistimet. **-seudulli|nen** *a.* kotiseutuun kuuluva, pohjautuva t. sitä koskeva; us. par. kotiseutu-, kotiseudun. | K:set tutkimustyöt. Kullakin maakuntakerholla on oma k. erikoisleimansa.

kotiseudun|kuvaus *s.* **-rakkaus** *s.* **-tutkija** *s.* **-tutkimus** *s.* kotiseudun luontoon, sen entisyyteen ja nykyisyyteen kohdistuva tutkimus; myös tämän alan tutkimustyön tav. painetuista tuloksista. | Harrastaa k:ta. 100-sivuinen k.

koti|seurakunta *s.* K:seurakunnan kirkko, papit. **-seurat** *s. mon.* Pitää k. **-seu|tu** *s.* vrt. kotipaikka, -maa. **1.** seutu, paikkakunta, jossa jklla on (lapsuuden)koti. | Kaunis k:tuni. Elää k:dullaan. Viisitoistavuotiaana hän lähti k:dultaan. Rakkaus k:tuun. K., se maan paikka, johon olemuksemme on katkeamattomin juurin kiinnitetty, lapsuutemme ja nuoruutemme olopiiri, sydämemme ainainen tyyssija HOLLO. **2.** seutu, paikkakunta, josta jk on peräisin, kotoisin t. joka on jnk tyyssija. | Kiirunan varsinaisina k:tuina ovat Lapin tunturit. Sveitsi, vapauden k. **3.** *sot.* rintamantakainen osa maata;)(sotanäyttämö. | Vihollisen k:dulla suorittamat pommitukset.

kotiseutu|aiheinen *a.* K. kirjoitelma. **-albumi** *s.* Osakuntien k:t. **-arkisto** *s.* **-harrastus** *s.* kotiseudun tuntemiseen ja tutkimiseen tms. kohdistuva harrastus. **-julkaisu** *s.* **-kerho** *s.* Osakunnan k. **-kirja** *s.* **-kirjallisuus** *s.* **-kirjasto** *s.* **-kuvau|s** *s.* K:ksia Lounais-Hämeestä. **-museo** *s.* Lapinjärven, Pornaisten k. **-opetus** *s.* kotiseudun luontoa, historiaa ja elinkeinoelämää käsittelevä alkeisopetus. **-oppi** *s.* etup. kansakoulun opetussuunnitelmaan kuuluva oppiaine, jossa välittömästä ympäristöstä lähtien siirrytään käsittelemään jokapäiväisen elämän kysymyksiä. | Alakouluasteella k:a sanotaan usein ympäristöopiksi, oppikoulussa k. on maantiedon alkeiskäsittelyn nimityksenä. **-rakkaus** *s.* par. kotiseudunrakkaus. **-retki** *s.* ylioppilasosakunnan kotimaakuntaansa järjestämä tutkimusretki, osanottajina sen omia jäseniä. **-tieto** *s.* **-tunne** *s.* Syvä, harras k. **-työ** *s.* **-vä|ki** *s.* K:en kokous. **-yhdistys** *s.*

koti|sija *s.* Kaukana k:sijoiltaan. Palata k:sijoilleen. — Huuhkajan k. Ikuisen lumen k:sijoilla. **-sika** *s.* K. polveutuu Keski- ja Etelä-Euroopassa elävästä villisiasta.

kotisill|a, -e *adv.* tav:mmin kotosalla. | Henteri oli ollut jo neljä päivää yksikseen k. SEPPÄNEN.

koti|sirkka *s.* Gryllus domesticus, tav. sydänmaan torpissa, saunoissa yms. paikoissa elävä sirkka. | Kuunnella k:sirkan soittoa. **-sisar** *s.* määräkoulutuksen saanut kotitaloustyöntekijä. **-sisaropisto** *s.* Väestöliiton k. **-soitin** *s.* **-tai|val** *s.* taival kotiin. | Lähteä, kääntyä k:pale(e)lle. Tehdä purjeveneellä k:valta. — *Urh.* tav:mmin kotipolku. **-takki** *s.* Viininpunainen k., jossa on musta kaulus ja mustat taskunkäänteet. **-talo** *s.* Äitini k. Isännöidä k:ssaan. **-taloudellinen** *a.* kotitalouteen kuuluva t. sitä koskeva. **-talou|s** *s.* **1.** yksityiskodin hoito; huolenpito yksityiskodin, -perheen kulutuksesta. | Hoitaa k:tta. Sianlihan käyttö k:dessa. Harjoja k:tta varten. Säästää k:dessa. **2.** yksityisperhe, -koti omaa talouttaan hoitavana kokonaisuutena. | Talo, jossa useilla k:ksilla on yhteinen keittiö.

kotitalous|ala *s.* **-apulainen** *s.* **-esine** *s.* **-harjoittelu** *s.* **-konsulentti** *s.* kotitalousneuvojien paikallinen valvoja. **-koulu** *s.* **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* **-neuvoja** *s.* määräpätevyyden omaava ammattihenkilö, joka etup. kursseilla ja kotikäynneillä suorittaa käytännöllistä neuvontatyötä kotitalouden kohottamiseksi toimintapiirissään. **-neuvonta** *s.* **-neuvos** *s.* maataloushallituksen kotitalousosaston päällikkö. **-opetus** *s.* **-opettaja** *s.* **-opettajaopisto** *s.* **-opisto** *s.* **-oppi** *s.* **-oppilaitos** *s.* **-osasto** *s.* Maataloushallituksen k. **-tarkastaja** *s.* kotitalousopetusta tarkastava virkamies. **-tarvik|e** *s.* K:keiden kauppa. **-tehtävä** *s.* **-työ** *s.*

koti|tanhua *s.* Oleskella k:tanhuilla. K:tanhuilta koulutielle. **-ta|pa** *s.* Vakiintuneet k:vat. **-tarkastaja** *s.* kotitarkastuksen, -etsinnän suorittaja. **-tarkastus** *s.* = kotietsintä. | Puolalaisen yhdistyksen talossa suoritettu k. **-tar|ve** *s.*, us. *mon.* Maatalouden k:peet. Pyytää kalaa k:vetta varten. Hakata metsää k:peiksi. Onhan minussa suutaria k:peiksi. — *Erik.* K:peen (viinan)poltto = kotitarvepoltto.

kotitarve|hakkaus, -hakkuu *s.* **-kalastus** *s.* **-kulutus** *s.* Puun k. **-käyttö** *s.* **-metsä** *s.* metsä(lohko), josta tilan kotitarpeisiin käytettävät puut otetaan. **-mylly** *s.* **-poltto** *s.* paloviinan poltto kotona kotitarpeiksi. **-puu** *s.*, vars. *mon.* **-saha** *s.* **-sahaus** *s.* **-teollisuus** *s.*

koti|tehtävä *s.* Koulusta annettavat k:tehtävät. **-tekoi|nen** *a.* K. kelkka. K:set vaatteet. K. voi, viini. **-teollisuudenharjoittaja** *s.* **-teollisuu|s** *s.* kotitarpeeksi t. myös kauppaan tarkoitettujen esineiden valmistus kodissa etup. käsityönä. | Harjoittaa k:tta. K:den tuotteet.

kotiteollisuus|ala *s.* **-järjestö** *s.* **-kauppa** *s.* **-koulu** *s.* yksivuotinen kiinteä t. kiertävä koulu, jossa opetetaan kotiteollisuutta. | Mynämäen k. — *Yhd.* mies-, naisk. **-liike** *s.* **-neuvos** *s.* maataloushallituksen kotiteollisuusosaston päällikkö. **-näyttely** *s.* **-opisto** *s.* opisto, joka valmistaa opettajia kotiteollisuuskouluihin. **-osasto** *s.* Maataloushallituksen k. **-tuotanto** *s.* **-tuot|e** *s.* Suomalaiset k:teet. **-yhdistys** *s.* Etelä-Pohjanmaan k.

koti|teurastus *s.* **-|tie** *s.* kotiin johtava tie. | Koivujen varjostama k. Astua k:tietä. Vieraat hajaantuivat k:teilleen. **-tieno|o** *s.* K:on uutiset. Palata k:illeen. **-tila** *s.* Hoitaa k:ansa. Työskennellä, elellä k:llaan. **-tilau|s** *s.* jnk tavaran, vars. kahvin tms. tilaus kotiin. | K:kset puh. 182. **-toim|i** *s.* Puuhata k:issa. Hoitaa jtak tehtävää k:enaan. **-tonttu** *s.* kodinhaltija. | Pitkäpartainen k. — *Kuv.* etup. kotonaan oleskelevasta henkilöstä, "kotikissa". | Hän oli todellinen k., joka viihtyi parhaiten kirjoituspöytänsä ääressä. **-torppa** *s.* **-tunnelma** *s.* Ehyt, aito, k. K:a rikkova mekastus. **-tuomi|set** *s. mon.* tuomiset kotiin. | Ostaa leivoksia k:siksi. **-tuotanto** *s.* Lihan, maltaiden k. **-tupa** *s.* **-tupakka** *s.* kessu, nurkantakuinen. | Polttaa k:a.

-tur|ve *s. kuv.* koti-, asumapaikasta. | Kiintymys, rakkaus k:peeseen. K:peeseen sidotut talonpojat. Taistella k:peensa puolesta. **-tyranni** *s.* Suvaitsematon, ärhentelevä k. Saada oikea k. vaimokseen. Ainoasta lapsesta kehittyy usein perheen k. **-|työ** *s.* Kankaankudonta k:työnä. Ompelija haluaa k:työtä liikkeestä. Kiireiset, vaatimattomat k:työt. Häärätä k:töissä. **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-tölli** *s.*

kotiut|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* saattaa kotiutumaan. | K. lohi, muikku jhk vesialueeseen. Uusien rehukasvien k:taminen Suomeen. Veneet lienevät syrjäänien ostjakkien maille k:tamia. K. uusia sanoja kieleen. J. R. Aspelin on k:tanut tieteellisen muinaistutkimuksen maahamme. Opettajan k:taminen oppilaan ajatusmaailmaan. — *Sot.* vapauttaa asevelvollinen palveluksesta (palvelusajan päätyttyä). | Reserviläisten, vanhempien ikäluokkien k:taminen.

kotiuttamis|päivä *s. sot.* **-tarkastu|s** *s. sot.* Palvelusajan päättyessä tapahtuvassa k:ksessa todetaan, millaisessa kunnossa asevelvollinen vapautuu sotapalveluksesta.

kotiu|tua[1*] *v.* **1.** palata kotiin. | K. parantolasta, ulkomailta, sodasta. Kylältä juuri k:tunut renki. Karja k:tuu laitumelta. **2.** *kuv.* **a.** tulla käyttöön jssak, juurtua jnnek, saada jalansijaa, yleistyä. | Joulukuusi k:tui Suomeen vasta 1800-luvulla. Suurteollisuuden k:tuminen Tampereelle. Kerran kieleen k:duttuaan huonokin sana on työläästi hävitettävissä. Uusien menetelmien, tapojen, aatteiden k:tuminen. Väsymys elämään pääsi k:tumaan nuortenkin keskuudessa. **b.** tottua olemaan jssak, ruveta viihtymään, oppia tuntemaan t. tekemään jtak, perehtyä, syventyä jhk. | Hän tunsi k:tuvansa nopeasti harmonin ääressä. Aika meni uuteen paikkaan k:tuessa. Mäenlaskijamme ovat jo k:tuneet suureen hyppyriin. K. jhk työhön, asiaan. - - pitkälti kuluu sittenkin aikaa k:tuessa maailman ja ihmisten suhteitten sokkeloihin KALLAS.

kotiutumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. hevonen on alakuloinen. Siirtolaiset toivat mukanaan uuden, tänne k:toman kulttuurimuodon.

koti|vainio *s.* Tehdä heinää k:vainiolla. **-valaistus** *s.* **-valistustyö** *s.* Osuusliikkeiden k. **-valkama** *s.* Ohjata vene k:an. **-valmiste** *s.* **-valmisteinen** *a.* K. viini. **-valmistus** *s.* Puvun, oluen k. **-valtio** *s.* K:ssaan Kaliforniassa. Konsulin tehtävänä on lähettää k:ileen tietoja toimimaan taloudellisista oloista. **-varasto** *s.* **-varkaus** *s.* Oman tyttären tekemä k. **-varpunen** *s.* Passer domesticus, maassamme erittäin yleinen, ihmisasunnoissa ja niiden lähettyvillä pesivä varpunen. **-ve|det** *s. mon.* K:sien liikenne. Kalastaa k:sillä. Alukset palasivat k:silleen. **-vehnä** *s.* kotipellossa kasvatettu t. kotimainen vehnä. **-vehnänen** *s.* **-veräjä** *s.* Seistä k:llä. Liikkua k:n ulkopuolella. **-vihko** *s.* koulusta annettuja kotitehtäviä varten tarkoitettu vihko. **-viinanpoltto** *s.* tav:mmin kotipoltto. **-viini** *s.* K:n valmistaminen. **-viljelys** *s.* **-villa** *s.* **-voi** *s.* **-voimistelu** *s.* K:a aamuisin. **-väk|i** *s.* oma väki, perhe, kotolaiset. | Paavon k. Miten k:esi jaksaa? **-värjäys** *s.* **-vävy** *s.* vaimonsa kotona asuva vävy. | Ruveta k:ksi. Tulla, mennä jhk taloon k:ksi. **-ympäristö** *s.* Lähimmässä k:ssä.

kotk|a[11] *s.* **1.** isoja päiväpetolintuja; vars. Aquila chrysaëtos, maassamme nyk. harvinainen, pohjoisilla metsä- ja tunturialueilla pesivä tumman ruskea petolintu, jonka siivenkärkien väli on n. 2 metriä, maakotka, kokko. | K., lintujen kuningas. Uljas k. K:an kiljuna. K. kohoaa taivasta kohti mahtavin siivenlyönnein. K:an raatelema karitsa. — *El.* K:ien heimoon (Aquilidae) luetaan Suomen linnustosta k:an ja merik:an, hiiri-, suo-, kana-, haara- ja mehiläishaukan sekä kalasääsken suku. — *Yhd.* (paitsi ed. mainittuja) jättiläis-, kala-, keisari-, kilju-, kondori-, korppik.; metsästysk. **2.** erikoistunutta käyttöä. **a.** *kuv.* Kohota ilmaan k:an lailla. Hyökätä kuin k., k:ana jkn kimppuun. Hänen sormensa aukenivat kuin k:an kynnet. Konelatojalla pitäisi olla k:an [= terävät, tarkat] silmät. — Lentokoneista, lentäjistä. | Mahtavat teräsk:at. **b.** maallisen vallan vertauskuvana: roomalaisten legioonain sotamerkkinä, myöhemmin yleisenä vaakunakuvana. | Rooman pelätty k. Roomalaiset kantoivat k:iansa voitosta voittoon. — Saksan, Itävallan, Puolan k. Venäjän kaksipäinen k. Idän k. oli levittänyt siipensä maamme yli. — *Yhd.* kaksois-, vaakunak. **c.** *erisn. täht.* linnunradan kohdalla oleva kaunis tähdistö, joka maastamme näkyy korkeimmillaan loppupuolella kesää ja syksyllä eteläisellä iltataivaalla, Aquila.

kotkaamat|on[57] *kielt.a.* < kotkata. | K:tomat naulat.

kotkafosfaatti *s. maat.* fosforipitoinen väkilannoite, jota Suomessa valmistetaan ulkomaisesta raakafosfaatista käsittelemällä sitä puolta pienemmällä rikkihappomäärällä kuin superfosfaatin valmistuksessa, dikalsiumfosfaatti.

kotka|haukka *s.* Buteo ferox, mm. Kaakkois-Euroopassa elävä, melkein kotkan kokoinen haukka. **-lippu** *s.* Saksan k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Piirteiden k:suus.

kotkan|katse *s. kuv.* tuikea, terävä, tarkka katse. | Tutkia, tähystää jtak k:katseellaan. Opettaja, jonka k. hallitsi koko luokkaa. **-kyn|si** *s. kuv.* Iskeä k:tensä jhk. **-lento** *s. kuv.* Ajatusten k. **-nenä** *s. kuv.* kyömy-, konkonenä. | Kultasankaiset silmälasit komealla k:llään. **-nenäinen** *a. kuv.* K. vallasnainen. **-nokka** *s. kuv.* = kotkannenä. **-pesä** *s.* **-poika(nen)** *s.* **-sii|pi** *s.* **1.** *kuv.* Tulisielu, jolla on k:vet. Jumalan sana kantaa meitä k:villä. **2.** *kasv.* Struthiopteris filicastrum, komea saniainen, jonka kasvulliset lehdet muodostavat kauniin suppilon. **-silmä** *s. kuv.* tuikea, terävä, tarkka silmä, katse. | Iskeä k:nsä jhk. Nerokkaan valtiomiehen k. **-sulka** *s.* Iso k. hatussa.

kotka|ta[35] *v. tekn.* -us[61] *teonn.* kääntää puun tms. läpi lyödyn naulan kärkipää takaisin puuhun tms. | Tarkasti k:tut naulat. Hihnan läpi menneet piikkien päät k:taan. K:uksen oikaiseminen.

kotkauspihdit *s. mon. tekn.* Hevosenkengittäjän k.

kotkelo[2] *s. murt.* kokkeli(piimä).
kotkot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Koppelo k:telee. — *Kuv.* Rouva k:teli äkeissään palvelijoille.
kotkot|taa[2*] *onom.v.* **1.** vars. kanan äänestä: kaakattaa, kaakottaa. | Kana, kalkkuna k:taa. Metso kohahti k:taen lentoon. **2.** *kuv.* vuolaasta ja ärtyisästä, moittivasta puheesta: morkata, motkottaa, sättiä. | Älä siinä iankaiken k:a!
kotkotu|s[64] *teonn.* < ed. | Koppelon k. Akalta pääsi samanlainen k. kuin pesästään ajetulta kanalta. — *Ark.* erikoisista, omalaatuisista mielipiteistä, harrastuksista tms. | Vanhanpiian, nuorten, puoluepomojen k:kset. Onpa teilläkin k:kset! Kyllä hänellä on nyt joitakin muita k:ksia mielessä.
kotletti[5*] *s.* par. kyljys.
koto[1*] *s.*, vars. *runok. ylät.* koti; kotoa, kotona ks. erikseen. | Oma, kultainen, armas k. Lapsuuteni k. Kodon katsojaiset. Pitää k:a [= asua] jssak. Kylän hyvä, kodon paha SL. Ei kateen k. korkene SL. - - tämä on niiden seitsemän veljen k., joiden elämänvaiheita nyt käyn kertoilemaan KIVI. — Laajentunutta käyttöä. | Iäinen, taivaallinen k. Suomi on k:mme. Saada k. vierailta mailta. — *Yhd.* syntymäk.; lintuk.
kotoa *adv.* (myös poss.-suff:n t. gen:n määrittämänä) kodista. | Lähteä, karata k. Olla poissa k:an. Kilometrin päässä k. Astiasto on emännän k. — Laajentunutta käyttöä. | Useasti saamme k. parempaakin tavaraa kuin ulkomailta. **-läh|tö** *s.* Juuri k:dön aattona.
kotoaskar|(e) *s.* Emäntä oli k:eissaan.
kotoi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1. a.** kodissa t. sen lähellä oleva, kotikasvuinen, -tekoinen, kotona suoritettava t. tapahtuva, kotiin kuuluva t. sitä koskeva, koti-, kodin. | K. mäki, kuusi. Toisen kerran tullessa on k. kynnys korkea SL. K. tupakka, leipä. K:set rehu-, lantavarat. K:set askaret. K. elämä, maailma. K:set olot, asiat. — *S:sesti.* - - ei kukaan k:sista [= kotolaisista, kotiväestä] tullut edes mukaan AHO. **b.** kotipaikkaan t. vars. -maahan kuuluva, sitä koskeva t. sille ominainen, kotimainen. | K:set niityt, rannat. K. murre. — K. kirkkomme. K. maatalous, uskontohistoria. Teollisuuden kehittyminen k:sella pohjalla. K:set tuotteet. **2.** kodille luonteenomainen, kodin tuntua herättävä, viihtyisä, kodikas, kotoisa. | Hauska, k. kalusto. Istua takan k:sessa hohteessa. Huoneessa vallitseva k. epäjärjestys. Todella k. ilta. K:suuden tuntu. Keskustella k:sesti. Tuntui k:selta nähdä presidenttipari, joka on läpikotaisin omaa heimoa.
kotoisa[13] *a.* -sti *adv.* tav:mmin kodikas, kotoinen. | K. seurapiiri. K. tuoksu. Viettää iltaa k:sti.
kotoisall|a, -e *adv.* par. kotosalla.
kotoisin *adv.* ilmaisemassa, missä jnk koti on, mistä jk on tullut, saatu t. valmistettu, mistä jk periytyy, polveutuu t. on saanut alkunsa; us.: syntyisin, alkuisin, peräisin, lähtöisin. **1.** vastaten koti-sanan käyttöä. | Olen k. Tampereelta. Hän on k. jostakin Savon puolesta, monen pitäjän takaa. Tämä poika ei olekaan arkalasta k. 'ei ole arka, ei pelkää'. — Kissa on Pohjois-Afrikasta k. Punajuuri on k. Välimeren rannoilta. **2.** muuta paikallisluonteista, alkuperää ilmaisevaa käyttöä. | Kappale on avaruudesta k. Tekotavasta päättäen miekka on k. Länsi-Euroopasta asti. Mainitut säkeet ovat k. metsästysluvuista. Rauta on k. kivilajien rautapitoisista kivennäisistä. Mistähän mietteesi ovat k.? - - kaikki mitä Simeoni on nähnyt, on kenties k. pohmeloisen aivosta vaan KIVI. **3.** *harv.* valmistus-, syntymä- tms. aikaa ilmaisemassa. | Kirja on k. 30-vuotisen sodan ajoilta. Ranskan kielen chic-sana lienee k. jo 1600-luvulta. **4.** vars. ilmauksessa *ei mistään kotoisin* 'ei minkään arvoinen'. | Teos ei ole mistään k. Asia ei ole paljon mistään k. Sepä jo on jostakin k.! - - ei hänenkään puheensa kuulu olleen enemmästä k. AHO.
kotoistu|a[1] *v.* tulla kotoiseksi. | Kieleemme täysin k:nut sana.
koto|kartano *s.* **-kasvuinen** *a.* K. tupakka. **-kissa** *s.* Kyllä k. hiiret korjaa SL. **-kulma** *s.* Saapua k:lle.
kotolai|nen[63] *s.* kotiväen, perheen jäsen (etup. *mon.*); kotona oleskeleva, vars. muiden poissa ollessa kotona vahtina, vartijana oleva henkilö, kotimies. | Sekä vieraat että k:set. Neuvotella asiasta k:sten kanssa. Terveisiä k:sille! Lähettää kirje k:silleen. — Jäädä k:seksi muiden lähtiessä kaupungille.
koto|maa *s.* Palata k:mailleen. K:maamme koko kuva, sen ystävälliset äidinkasvot KIVI. **-matka** *s.* Olla k:lla. K. joutuu. **-mets|ä** *s.* K:ien humina. **-mies** *s.* kotimies.
kotona *adv.*; myös poss.-suff:n t. gen:n määrittämänä. **1.** kotosalla, kodissa(an). | Onko Maija k.? Hän ei ole nyt juuri k. Asua k:an, vanhempiensa k. Olkaa kuin k:nne! Eikö nyt saa enää k:ankaan rauhaa! K. kasvatettu, tehty. Läksyjen lukeminen k. — *Leik.* [Lihavalle, hyvinvoivalle ihmiselle:] Näkee, että olet ollut ruoka-aikoina k. [Hupsusta, vähäjärkisestä:] Hänellä ei ole kaikki k. **2.** *olla, liikkua* tms. *(kuin) kotonaan* olla, toimia jssak, tehdä jtak tottuneesti, harjaantuneesti. | Liikkua vedessä kuin k:an. Hän oli talonpoikien luona kuin k:an. Olla yhtä k:an pyhä- kuin arkivaatteissa. Olla k:nsa kuvaamataiteen kaikilla aloilla. Pojat eivät tuntuneet olevan oikein k:an. **3.** kotimaassa. | Hän kävi oppinsa ensin k., sitten Saksassa. K. rakennetut laivat.
kotona|olija *s.* **-olo** *s.*
koto|niitty *s.* **-nurk|ka** *s.* Olla k:illaan. - - tuntuupa jo sieraimissani k:kien haisu KIVI. **--olot** *s. mon.* **-paik|ka** *s.* Lapsuuteni k. Kaukana k:oiltaan. **-pel|to** *s.* K:lon pientaret. **-perä** *s.* Tytöltä kysyttiin hänen k:änsä. Itämaista k:ä oleva viljelyskasvi. Tutkia runojen k:ä. **-peräi|nen** *a.* K:set l. endeemiset kasvi- ja eläinlajit. Vanha, k. koristeaihe. Tällainen kuvitelma on k. useilla turkkilais-tataarilaisilla kansoilla. **-piha** *s.* **-puol|i** *s.* Ikävöidä k:en sisäjärville.
kotosal|la, -ta, -le *adv.* kotona, kotitienoilla. | Pysytellä, viipyä, maleksia k. Sattuukos isän-

tä olemaan k.? K. valmistetut astiat. Punainen röijy, jota äiti piti k. työssään. Olla poissa k:ta. Jäädä k:le. Noutaa puita k:le.

koto|seutu *s.* **-talo** *s.* **-|työ** *s.* Olla k:töissä. **-varai|nen** *a.* Karjan ruokinta k:silla rehuilla. **-veräj|ä** *s.* Kaukana k:iltään. **-väki** *s.*

kottarai|nen[63] *s.* Sturnus vulgaris, musta varpuslintu, joka pesii viljeltyjen seutujen lähettyvillä puunkoloihin, rakennuksiin ja pesimäpönttöihin. | K:sen viserrys. K:set ovat tulleet. Tehdä pönttö k:sille.

kottaraispönttö *s.*

kotteria[15] *s.* tuttavallinen ystävien piiri; omia yksipuolisia tarkoitusperiään ajava ihmisryhmä, nurkkakunta, klikki.

kotti[4*] *s. kans.* yhdestä puusta koverrettu pitkänomainen astia, kaukalo, ruuhi; paksusta puunrungosta veistetty ahkion tapainen lantareki; matala, tohvelin tapainen jalkine, vars. saappaan terä, josta varsi on leikattu pois.

kottikärry *s., tav. mon.* yksipyöräiset työntökärryt. | Lykätä, työntää k:jä. Halkojen, hiekan kuljettaminen k:illä.

kottonöljy *s.* puuvillansiemenöljy.

kotur|i[5] *s.* loinen, joutolainen, kesti. | Elää, olla k:ina. Kaisan perhe asui torpassa k:eina. Kontissa k:in tavarat SL.

koturn|i[6] *s.* **1.** eräänlainen muinaiskreikkalaisten jalkine; vars. murhenäytelmän esittäjien antiikin ajalla käyttämä kenkä, jossa oli korkea puuantura. | Roomalainen näyttelijä naamioineen ja k:eineen. **2.** *kuv.* murhenäytelmästä: korkealentoisuudesta, pateettisuudesta, mahtipontisuudesta. | Kirjailija on vaihteeksi laskeutunut traagillisilta k:eilta ja tarttunut komiikan ivaruoskaan. — Nousta k:eille. Runoilija on astunut alas k:eilta. Omahyväisyyden korkeat k:it.

kotus[64] *s.* tilapäisesti kyhätty (havu)maja, (lauta)hökkeli.

kotv|a[11] *s.* lyhyt aika, hetki, tovi, tuokio; joskus pitemmästäkin ajasta. | Kului k. K:an äänettömyys. K:an kuluttua, perästä. — *Erik.* eräissä us. adv:n luonteisissa ajanmääräyksissä. **a.** *kotvan, kotva.* Odotimme k:an. Malta vielä k.! Sitä eletään vielä tänä päivänä, ehkä k. huomennakin KS. Lauloi k:an, lauloi toisen KAL. — *kotvaksi.* Istahtaa k:aksi. — *kotvaan.* Emme ole k:aan tavanneetkaan. — *kotvalle, kotville(en)* (murt.) kotvaan, vähään aikaan. | -- eikä k:alle muuta kuulu kuin piimän särpimistä AHO. -- mutta sitäkään ei sitten taas k:ille kuulu AHO. Matin tultua sisään ei meistä kukaan k:illeen virkkanut mitään J.REIJONEN. **b.** a:n määrittämänä. | He astelivat pitkän k:an. Tyttö saattoi istua jurnuttaa pitkät k:at. Pitkään k:aan ei ketään näkynyt. Ja kun hyvän k:an maass' olin liikkumatonna *MANN. Näin ensi kerran pitkästä k:asta todellista elämäniloa L.ONERVA. **c.** aika-sanaan liittyen (joskus myös *a:sesti*). | Luin k:an aikaa. Nukahti k:aksi aikaa. -- eikä k:aan aikaan mielessään oivaltanut, mitä tuleman piti KIANTO.

kotva|nen[63] *dem.s.* K:sen kuluttua. Viipyi k:sen aikaa. Miehet seisoivat k:sen äänettöminä. K:sen mietittyään hän kirjoitti nimensä.

kotvia[17] *v. harv.* aikailla, viivytellä. | Eikä hänen tapansa ollut k., konsa jotakin päätti KOJO.

kouhais|ta[24] *mom.v.* < kouhia. | Liki liettä hän istuu, / joskus k:ee kekälettä *MANN.

kouhall|aan, -een *adv.* (*rinn.* kouhollaan) pöyhällään, pöyhöllään. | Koko lattia oli heiniä k. AHO.

kouhia[17] *v.* kouhotella. | K. maata kuokalla.

kouho[1] *a.* ja *s. halv.* -sti *adv.* hupsu, hassu, kolho. | Olettepa aika k:ja. K:lta näyttävä tapa. Heidän kävi vähän k:sti 'ikävästi'.

kouhot|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** pöyhiä, möyhiä, käännellä. | K. vuodetta. K. luokoa. Jyvät kootaan läjiin, joita aika ajoin k:ellaan. Maan pinnan k:telu. — *Kuv.* Ei ole aurinkoa, jonka valo -- k:telisi kutistuksiinsa menneet mielet AHO. **2.** *murt.* korjailla asentoa, kohentaa. | K. silmälasejaan. K. hevosen länkiä. Ulkosuojiakin vähän k:eltiin.

kouhottaa[2*] *v.* tav:mmin ed.

kouk|ata[35*] *v.* **1.** iskeä koukku jhk, tarttua jhk koukulla. | K. täkykala. **2.** tehdä jtak koukkumaisella liikkeellä, vars. sivaltaa t. siepata jtak ylhäältä-, alhaalta- t. sivultapäin. | Kissa k:kasi koiraa käpälällä selkään. K. kutsuvasti kädellään. K. kala, perhonen haaviin. Hän k:kasi vadin puolilleen hiekkaa. — *Sot.* kiertää vihollisosaston sivusta sen selkään hyökkäämistä t. selkäyhteyksien katkaisemista varten. **3.** merkitä koukku, koukkuja jnk luettelon tms. reunaan, rastia, "kruksata". | K. haluamansa teokset.

koukero[2] **1.** *s.* mutkikas, viivamainen (koriste)-kuvio t. esine, kiemura, kiekura. | Kirjoittaa ilman turhia k:ita. Arkun kanteen maalatut k:t. K:illa koristeltu liina. Koiran oli vaikea seurata jäniksen k:ita. Jokiuoman monet k:t. — *Leik.* vars. tuntemattomista, epäselvistä kirjaimista t. numeroista. | Aapisen k:t. Eihän sinun k:istasi saa kukaan selvää. — *Kuv.* Kerrohan asia suoraan, ilman k:ita! **2.** *a.* tav:mmin koukeroinen. | K:t sarvet, juuret. Sirpin k. terä. Istua k:ssa asennossa.

koukero|ida[18] *v.* -inti[4*] *teonn.* tav:mmin koukerrella. | K. soiton tahdissa. Virta k:i. — *Leik.* vars. epäselvästä, haparoivasta kirjoittamisesta. | Pekka k:i arkkiin isoja kirjaimia.

koukeroi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. oksa, juuri. Kyntää k:sia vakoja. K:sesti kulkeva polku. Etusiivillä tummia, k:sia poikkiviivoja. K. käsiala. — *Kuv.* Juristeilla on oma, pitkälauseinen ja k. pöytäkirjatyylinsä.

kouker|rella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* olla koukeroilla, tehdä koukeroita, kiemurrella, kiemuroida, koukeroida. | K:televa mänty. K:televa tie, joki. Vene k:telee vastavirtaan. Savu nousee k:rellen ilmaan. — *Kuv.* Teoksessa käytetty oikukas, k:televa esitystapa.

kouker|taa[6] *v.* -rus[64] *teonn.* tehdä koukeroksi t. koukeroiseksi. | Taikinatangot k:retaan S:n muotoisiksi. Tehdä kumarruksia ja k:ruksia naisille. — *Leik.* kirjoittamisesta. | Kirjan kanteen k:rettu nimi. — Harvemmin: koukeroida, koukerrella. | Polku k:taa metsässä.

koukertu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Hivenen k:va nenä.

koukist|aa[2] *v.* panna koukkuun, taivuttaa, notkistaa, köykistää. | K. käsiään, jalkojaan. Joutsen k:aa kaulaansa. Koira k:i häntänsä koipien väliin. Vanhuuden k:ama mies. Runkoraudan latva on k:ettu seitsemäksi sakaraksi. K:etuin käsin, tav. par. kädet koukussa. — *Kiert.* ryyppäämisestä: - - osasi kyllä iloita iloitsevaisten kanssa ja k:i kätensä siinä, missä joku toinenkin TIITUS.

koukistaja[10] *tek.* — Vars. *anat.* jäsentä koukistava lihas, koukistaja-, koukistuslihas. | Säären, kyynärvarren, peukalon k. **-lihas** *s. anat.*

koukistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* **1.** < koukistaa. | K. kättään, varpaitaan. Rantapuut k:evat oksiaan. — *Intr.* koukerrella, koukeroida. | K:eva joki. **2.** *harv.* koukkuilla. | Hän joko haasteli tyhmyydestä tai konstaili ja k:i hän taas KIVI.

koukistu|a[1] *pass.* ja *refl.v.* < koukistaa. | Polvet, sormet k:vat. K:vat sarvet. Linolimatto k:u helposti kosteudesta. K. ottaakseen jtak maasta.

koukistuma[13] *s.* koukistunut kohta. — *Lääk.* vars. arpeutumisen t. lihaksen herpautumisen aiheuttama raajan virheasento, kutistuma.

koukistus[64] *teonn.* < koukistaa. | Säären, jalkaterän, kätten k. **-asento** *s. voim.* **-jänne** *s. anat.* jäsentä koukistava jänne. **-lihas** *s. anat.* ks. koukistaja. **-liik|e** *s.* Kyynärvarren k:keet. Tehdä säärillään voimakkaita k:keitä.

koukkaaja[10] *tek.* < koukata.

koukkais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < koukata. | Kokki k:i padasta lihakimpaleen.

koukkari[5] *s. kans.* koukkupäinen tanko, keksi, hiilihanko; vanha kyntöväline, jossa on tav. kolme maata möyhivää karaa, krenkku.

koukkau|s[64] *teonn.* < koukata. | Tehdä äkillisiä k:ksia.

koukki|a[17*] *frekv.v.* < koukata. | K. kepillään sammalia maasta. K. rahoja lattialta. Lehmät k:vat teiden varsilta karisseita korsia.

kouk|ku[1*] **I.** *s.* **1.** jnk välineen pää t. muu osa, jossa on terävä t. suorakulmainen t. pyöreämuotoinen, tarttumaan t. tartuttavaksi tarkoitettu avoin mutka; esine, jossa on tällainen pää; vrt. väkä, silmukka. | Rautainen, puinen k. Kävelykepin, virkkuuneulan, vaateripustimen, puntarin k. Haahlojen k:ussa riippuva pata. — Virkkuuneula eli k. Kohentaa puita k:ulla. - - aitimusruuna, jolla on k. kaulassa KOJO. — *Yhd.* metalli-, puu-, rautak.; kaksois-, varmuusk.; pata-, vyök.; kanto-, kytkin-, naaraus-, napitus-, nosto-, raivaus-, veto-, virkkuuk.; hiili-, palok. — *Erik.* **a.** seinään, kattoon tms. kiinnitettävä koukku, johon voidaan vars. ripustaa joitakin esineitä; vrt. naula. | Hakata, ruuvata k. seinään. Lamppu riippuu k:ussa. Kiinnittää naru k:kuun. — *Yhd.* katto-, seinäk.; paperi-, taulu-, vaatek.; kannatus-, ripustusk. **b.** kalojen, harv. muiden eläinten pyyntiin käytetty, tav. metallinen, väällinen, siimaan tms. kiinnitetty väline, johon us. pannaan jtak syötiksi. | Ongen, pitkänsiiman, uistimen k. Kaksihaarainen k. K:un peruke. Panna mato k:kuun. Kala tarttuu k:kuun. Ottaa kala k:usta. — Us. *mon.* pitkäsiima, vela. | Laskea k:ut järveen. Saivat k:uilla runsaasti kalaa. — *Yhd.* ongen-, uistimenk.; hauen-, lohen-, mateenk.; kärpäs-, perhos-, pola-, teikki-, täkyk.; huuli-, olka-, vatsak. **c.** alkeellinen kyntöväline, jossa on vain yksi maata muokkaava kynsi, koukkuaura. — *Yhd.* aisa-, orsik. **d.** *hist.* ed:een liittyen: maamme länsiosissa keskiajalla yleinen viljelysmaan mitta- ja veroyksikkö; vrt. jousi, savu. | Veroa oli maksettava 2 markkaa k:ulta.

2. mutkalle taivutettua esinettä muistuttavasta, koukkumaisesta kuviosta, asennosta tms. **a.** muistiinpanomerkki, jollaisia käytetään vars. luetteloista tms. jtak valittaessa, rasti, "kruksi". | Merkitä k:kuja tilauslistoihin. **b.** mutka, kaarros, polveke. | Jänis teki juostessaan k:un vuoroin vasemmalle, vuoroin oikealle. **c.** asennosta: *kouk|ussa,* -kuun (adv.) koukistettuna, taivuksissa, kumarassa, kyyryssä, köyryssä, köykyssä. | Olla jalat, polvet k:ussa. Ahertaa niska k:ussa. Kävellä [vartalo, selkä] k:ussa. Nostaa kädet k:kuun. Jäädä, kuivua k:kuun. Kyyristyä k:kuun vuoteellaan. **d.** ks. kyynär-, käsi-, sormik. **e.** *urh.* nyrkkeilyssä käsi koukussa annettu isku, koukkulyönti; vrt. suora. | Oikea, vasen k. Antaa k. vastustajansa leukaan. Paavo Savolaisen naseva k. kellisti unkarilaisen hetkeksi lattiaan. — *Yhd.* leuka-, palleak.; ala-, koho-, yläk.

3. *kuv.* kavala suunnitelma jkn pettämiseksi, juoni, metku, konnan-, koirankuje. | Lainoppineiden k:ut. Kavala k. Kaikenlaiset konstit ja k:ut. Miettiä, keksiä k:kuja. Virittää k:kujaan. Tarttua k:kuun. Appiukko ei älynnyt k:kua. Siinä piilee varmaan jokin k. Ai, ai, Mäkelä! täällä on tallessa monta k:kua, punttia ja pykälää, täällä hampaan kolossa KIVI. — *Yhd.* konnank.

II. *a. harv.* koukkuinen. | - - oikaisi k:un vartensa suoraksi KATAJA.

koukkuaminen[63] *teonn.* ks. koukuta.

koukku|asento *s.* K:asentoon jäykistynyt lonkkanivel. **-aura** *s.* = koukku I. 1. c. **-heilahdus, -heilunta** *s. voim.* vartalo koukussa suoritettu heilahdus, heilunta.

koukkuil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* tehdä koukkuja, koukutella. **1.** koukistella, mutkitella. | Hänen sormensa k:ivat koholIaan. Noinpa se mutkaili ja k:i ihmisenkin elämänjuoksu KARHUM. **2.** juonitella, metkuilla. | Kieräillä ja k. Eivät tässä auta k:ut.

koukkui|nen[63] *a.* käyrä, köyry, kyömy, mutkainen. | K. nenä, vartalo. K:set sormet, polvet. K. kataja. Astella k:sia katuja. — *Harv.* juonikas. | He olivat hyvin k:sia asioissaan. — *Yhd.* messinki-, pienik.; kaksi-, neli-, 100-k.

koukku|istunta *s. voim.* istuma-asento, jossa polvet ovat koukussa ja vartalo kumarassa. **-kalastus** *s.* kalastaminen koukuilla. **-kärkinen** *a.* Lokin k. nokka. **-leuka 1.** *s.* esiin työntyvä, koukkumainen leuka, väkäleuka. | Terävä k. **2.** *a.* = seur. | K. mustalaisämmä, koira. — *S:sesti.* Oisi akka ammuttava, / k. kolkattava KAL. **-leukai|nen** *a.* K. kala. K:set pihdit. **-lohi** *s. kal.* koiraslohi kutuaikana, jolloin sen

alaleuan kärki on käyristynyt ylöspäin. **-luku** *s.*, vars. *hist.* ks. koukku I. 1. d. | Talon k. **-lyönti** *s. urh.* = koukku I. 2. e. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* K:set kynnet. K. piikki. K:sesti käyristynyt. **-mies** *s.* vars. koukuilla kalastaja.

koukku|nen[63] *dem.s.* Vyöstä riippui k:sessa tuluskukkaro.

koukku|nenä 1. *s.* kyömy-, konkonenä. | Iso k. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Mokomakin k.! **-nenäinen** *a.* K. juutalainen. **-neula** *s. käs.* koukkuamiseen käytetty virkkuuneulan tapainen, mutta sitä pitempi, varreltaan tasapaksu, us. luusta, puusta tms. tehty väline. **-noja** *s. voim.* oikonojan kaltainen asento, jossa kädet kuitenkin ovat koukussa. **-nokk|a 1.** *s.* Huuhkaja pystyine korvineen ja k:ineen. **2.** *a.* = seur. | K. kotka. — *S:sesti.* Joutaisi se k. täältä vaikka Savoon onnenlehtiä kaupittelemaan H.JARTTI. **-nokkainen** *a.* K. haukka. K. juutalainen. **-piikkinen** *a.* **-polvi 1.** *s.* Kävellä k:n. Hevonen, jolla on k. 'etujalka nilkasta eteenpäin taivuksissa'. **2.** *a.* = seur. | K. jänis. — *S:sesti.* - - kukapa niitten k:en [= jänisten] polkuja tietää OLLI. **-polvinen** *a.* **-puhe** *s.* puhe, jossa on koukkuja (koukku I. 3), kokkapuhe. **-puu** *s.* **-pyydy|s** *s.* K:ksiä ovat mm. erilaiset onget, pitkäsiima ja uistin. **-pyynti** *s.* kalanpyynti koukuilla. | Lohen, mateen k. **-päinen** *a.* K. neula, piikki, sauva. Pöllön k. nokka. **-riipunta** *s. voim.* oikoriipunnan kaltainen asento, jossa kädet kuitenkin ovat koukussa. **-san|a** *s.* koukkupuhe. | - - viskelee ympärillensä pieniä k:oja, se junkkari KIVI. **-saran|a** *s. tekn.* K:oissa on vain kaksi osaa: oven tms. pieleen lyötävä tappikoukku ja oveen tms. kiinnitettävä silmus. **-sel|kä 1.** *s.* koukkuinen selkä. | Kävellä k:in. **2.** *a.* = seur. | K. eukko. — *S:sesti.* Ja vanhakin nyt nuortuu / kuin lapsi leikkimään, / ja k. suortuu ERKKO. **-selkäinen** *a.* K. kerjäläisukko. **-sorm|i 1.** *s.* koukkuinen sormi. | Luiset k:et. **2.** *a.* = seur. | Tuonen poika k., / k., rautanäppi KAL. **-sorminen** *a.* K. käsi. **-vartinen** *a.* K. viikate. **-verkko** *s. kal.* mutkalle laskettujen silakkaverkkojen nimitys.

kouko[1*] *s. myt. kans.* kuolleen henki, kuolema, aave; karhu; täi. | Olla kuoleman kouon kourissa. Lapsella on k:ja päässä.

koukullinen[63] *poss.a.* < koukku. | K. vaateripustin. Pitkä, k. sauva.

koukun|kärki *s.* **-varsi** *s.*

koukussa *adv.* ks. koukku I. 2. c.

koukust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* pyytää kaloja koukuilla.

kouk|uta[39*] *v.* **1.** *kal.* nostaa uistimella tms. pyydetty iso kala erityiseilä, siihen iskettävällä koukulla vedestä. **2.** *käs.* K:kuaminen 'eräänlainen virkkausta muistuttava neulontatapa, jossa silmät muodostetaan pitkällä, tasapaksulla metalli-, puu- t. luukoukulla'.

koukut|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* koukistella, koukkuilla. | K. kaulaansa AHO. Joki kulkee kaarrellen ja k:ellen laajain suoniittyjen halki. — Oikkuilla ja k. K. itsensä taivaaseen *CAJ.

koukut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < koukku. | Vanha, k. uistin. Keksin k. pää.

koukut|taa[24] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa koukuilla. | K. pitkääsiimaa. — K. [= rastia, "kruksata"] luetteloa.

koula|ta[35] *v.* par. seur. | Kyllä reki varsan k:a SL.

kouli|a[17] *v.* -nta[15*] *teonn.* (*rinn.* koulita) vrt. kouluttaa. **1.** -tusti *adv.* opettaa, harjoittaa, kehittää. | K. jku jhk. Hyvin järjestetty ja k:ttu palokunta. Käytännön k:ma ammattimies. Laulajattarella on oivallisesti k:ttu sopraano. — *Erik.* **2.** istuttaa tiheään kylvettyjä taimia ennen lopulliseen kasvupaikkaan siirtämistä harvempaan, jotta ne kehittyisivät voimakkaiksi ja samalla siirtoa kestäviksi, kouluttaa. | Muutamien kasvilajien taimia k:taan 2—3:kin kertaa. Kun sellerintaimiin on kehittynyt 1 tai 2 varsinaista lehteä, ne k:taan puolilämpimään lavaan.

kouliintu|a[1*] *pass.v.* (*rinn.* kouliutua) < ed. | K:nut puhuja, tutkija, näyttelijä. K. taitavaksi kirjoittajaksi. K:nut käytöstapa, ajattelu. Vain k:nut silmä saattaa huomata pienet eroavuudet.

kouliintumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:onta työvoimaa. Tieteellisesti k. harrastelija.

koulimat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K. lukija. — Taimet istutetaan k:tomina, tavallisesti 1-vuotiaina.

kouli|ta[31] *v.* = koulia. | Metsän k:tsema pyyntimies. - - olen k:nnut itseni kokemuksen koulussa AHO.

koulitus[64] *s.*, vars. *metsät.* par. koulinta.

kouliutua[1*] *v.* = kouliintua.

koulu[1] *s.* **1.** laitos, jossa annetaan suunnitelmallista opetusta, opetuslaitos; vrt. opisto. **a.** itse opetuslaitoksesta. | Metsäkylän, Ahlmanin k. Maamme k:t. Suomenkielinen, klassillinen, valmistava k. Sotilasopetusta antava k. Pikkulasten k. K:n rehtori, johtokunta, opettajat, oppilaat. Perustaa k. K. toimii vuokrahuoneistossa. K. avaa jälleen ovensa. Ottaa oppilaita k:un. Panna jku k:un. Päästä, mennä, lähteä k:un. Istua k:n penkillä. Olla toisella luokalla k:ssa. Palata k:sta. Erottaa, erota k:sta. K:n vuosikertomus. Oppilaat saavat aterian k:n puolesta. **b.** ed:een liittyen: koulun oppijakso, (opetus)toiminta koulussa, koulunkäynti. | Kaksivuotinen k. Keskeisin aine k:ssa. K:n yksipuolisuus. Pitää k:a 'harjoittaa yksityisesti opetustoimintaa; antaa koulussa opetusta'. K. alkaa, loppuu. K. päätetään lauantaina klo 14. Tänään ei ole k:a. Aloittaa k:nsa. Käydä k:a 'olla oppilaana, nauttia opetusta koulussa'. Käydä k. läpi. K:a, k:ja käynyt 'oppinut, sivistynyt'. Jatkaa k:aan. Lopettaa k:nsa. Jättää k:nsa kesken. Hän ei ole saanut ensinkään k:a. Jota k. kovempi, sitä oppi selkeämpi SL. **c.** rakennus, jossa koulu toimii, koulurakennus, -talo. | Mennä, kokoontua k:lle. Asua k:lla. Astua ulos k:sta. Tuolla näkyy k:mme. **d.** kaikki maan tms. koulut, koululaitos. | Suomen k. Kirkko ja k. K:n tehtävät nuorisomme kasvattajana. **e.** *kuv.* Työskentely sanomalehden toimituksessa oli hänelle erinomainen k. Silja

oli Nukarilla käynyt hyvän k:n SILL. — Elämän, kokemuksen k. Hänen k:naan olivat puute ja kärsimykset. Korven k:ssa karaistunut. Pojasta kasvoi meren k:ssa reipas nuorukainen. f. *yhd.* Kaupunki-, kylä-, maalais-, maaseutuk.; koti-, luostari-, pitäjän-, valtion-, yksityisk.; ilta-, kesä-, pyhä-, sunnuntaik.; kansa-, porvarik.; poika-, tyttö-, yhteisk.; kuuromykkäin-, lasten-, pientenlastenk.; aistiviallisk.; emäntä-, kadetti-, karjakko-, käsityöläis-, liikeapulais-, maamies-, mekaanikko-, metsänvartija-, poliisi-, päällystö-, sairaanhoitaja(tar)-, upseeri-, urkurik.; ammatti-, auto-, ilmailu-, karjanhoito-, kauppa-, keitto-, kengitys-, konekirjoitus-, kotitalous-, kutoma-, laulu-, leikki-, liikunta-, maanviljelys-, mainos-, meijeri-, merenkulku-, metsä-, musiikki-, osuuskauppa-, ratsastus-, sota-, taideteollisuus-, taistelu-, talous-, tanssi-, teatteri-, teollisuus-, työ-, uima-, veistok.; ala-, jatko-, keski-, korkea-, oppi-, pohja-, yläk.; apu-, kierto-, rippik.

2. erikoistunutta käyttöä. **a.** järjestelmällinen oppikurssi; tällaisen sisältävä oppikirja(sarja). | Kaunoluistelun pohjana on ns. k. erilaisine taitoa vaativine kuvioineen. Ratsuhevosten opetuksessa kuuluvat korkeaan k:un mm. piruetti ja kaprioli. — Vars. *yhd. mus.* etydik.; harmonikka-, klarinetti-, piano-, saksofoni-, urku-, viuluk. **b.** vars. *mus.* koulutuksella aikaansaatu taito, koulutuksen tulos. | Viuluniekka, jonka teknillinen k. on harvinaisen kepeä. **c.** koulukunta. | K:a luova vaikutus. Uusromantikkojen k. Düsseldorfin, napolilainen k. Uusi ja vanha k. aikamme pedagogiikassa. Flaamilaisen k:n mestarit Rubens ja van Dyck. Vanhan k:n romaani. Porthanin k:ssa syntyi myös Ganancerin teos muinaisuskonnostamme. **d.** *kans.* hautajaisveisuu. | Haudata k:n kanssa t. k:lla. Korppipa tuolle k:n kantoi, / harakkaiset hauan kaivoi KANT.

koulu|aika *s.* Kymmenen vuoden k. Jo k:aikanaan hän harrasti runoilemista. En ole nähnyt Pekkaa sitten k:aikojen. — Istua laiskalla k:ajan jälkeen. **-aikai|nen** *a.* K. ystäväni. K:set muistot. **-aine** *s.* **1.** Lukeminen, kirjoitus, uskonto ja muut k:et. **2.** koulussa kirjoitettava aine;)(kotiaine. **-ala** *s.* Antautua k:lle. **-alus** *s.* purjealus, jossa kauppa-alusten päälliköiksi t. laivastonupseereiksi aikoville nuorukaisille annetaan sekä tietopuolista että käytännöllistä opetusta, koululaiva. **-ammunta** *s. sot. urh.* ampumaharjoitus t. -kilpailu, jossa maaleina on käsiaseita käytettäessä rengastauluja tietyn, ampujan tunteman matkan päässä ja aika runsas t. rajoittamaton; vrt. kenttä-, taisteluammunta. | Tykistön k. — *Yhd.* kivääri-, pistoolik. **-anomus** *s.* koulua koskeva anomus. **-asetus** *s.* Vuoden 1872 k. **-asi|a** *s.* Keskustelu k:oista. **-aste** *s.* Ylimmillä k:illa. Perehtyä jo k:ella taidehistoriaan. **-asunto** *s.* Oulussa Snellmanilla oli k:na värjäri Piponiuksen koti. **-ateria** *s.* koulussa oppilaille annettava lämmin ateria. **-elokuva** *s.* koulussa esitettävä opetuselokuva. **-elämä** *s.* Saksan, 1700-luvun k. K:n jokapäiväiset tapaukset. **-esimerk|ki** *s.* **1.** Matematiikan k:it. **2.** havainnollinen, tyypillinen esimerkki jstak, jnk väitteen paikkansapitävyydestä. | Cajanderin runoa "Kärpänen" on esitetty k:kinä hänen humoristisesta kyvystään. Tämä tapaus tarjoaa jälleen k:in alkoholin turmiollisesta vaikutuksesta. **-evä|s** *s.* Antaa lapsille leipää ja maitoa k:äksi. **-hallitus** *s.* keskusvirasto, jonka tehtävänä on koulujen ylin valvonta. **-hammaslääkäri** *s.* kunnan virkamies, jonka tehtävänä on kansakoululaisten hampaiden hoito. **-historia** *s.* koulun, koululaitoksen historia. **-hoitaja** *s.* terveyssisar, jonka tehtävänä on huolehtia koululaisten terveydenhoidosta. **-huol|i** *s.* Syksyllä alkavat jälleen k:et. **-huone** *s.* Tilavat k:et. **-huoneisto** *s.* **-hygienia** *s.* kouluoloihin sovellettu hygienia l. terveysoppi. **-|ikä** *s.* koulunkäynti-, oppivelvollisuusikä. | K:iän sielunelämä. Olla k:iässä. Tulla k:ikään. **-ikäi|nen** *a.* K:set lapset.

kouluittain *adv.* koulu kerrallaan, koulujen mukaan. | Kaupungin oppilaat kerääntyivät k. kirkkoon. Teoksessa on k. luettelot maan oppikoulunopettajista.

koulujenväli|nen *a.* myös ~. | K:set kilpailut.

koulu|juhla *s.* K:juhlien ohjelmistoa. Esiintyä k:juhlassa. **-järjestelmä** *s.* Koko k:ssä on jotakin vikaa. **-järjestys** *s.* koululaitosta koskevat määräykset; Suomessa v. 1872 annettu oppikoululaki, kouluasetus, -laki. **-kalusto** *s.* **-kartasto** *s.* **-kartta** *s.*

kouluk|as[39*] *s. harv.* koululainen. | Turun k:kaat. Sekä nuottamiehet että k:kaat [= kansakoululaiset] KAUPPISH.

koulu|kasku *s.* **-kassa** *s.* vars. koulusäästökassa. **-kasvatu|s** *s.* Nykyaikainen, yksipuolinen k. Hän sai k:ksensa Englannissa. **-kasvio** *s.* Kivirikon k. **-kasvioppi** *s.* **-kaupun|ki** *s.* Hämeenlinna k:kina. Vierailla vanhassa k:gissaan. **-keittiö** *s.* ruoanvalmistuksen opettamiseen tarkoitettu ja sitä varten varustettu kouluhuone, opetuskeittiö. **-keittola** *s.* koulun yhteydessä oleva keittiö, josta oppilaat saavat aterian koulupäivinä (ja jota saatetaan käyttää myös opetuskeittiönä). **-ken|kä** *s.* Vahvat k:gät. **-kepponen** *s.* **-kiel|i** *s.* Suomi, latina k:enä. **-kielioppi** *s.* **-kirja** *s.* Ikävät k:t. Kulkea k:t kainalossaan. **-kirjasto** *s.* **-kirjoitus** *s.* **-kokous** *s.* Koko maan käsittävä k. **-komitea** *s.* Vuoden 1906 k. **-kone** *s.* vars. lentäjien koulutukseen käytetty lentokone. **-kortteeri** *s. kans.* Olla jkn luona k:ssa, k:a. **-koti** *s.* **1.** koti, jossa vars. etäältä kotoisin olevat koululaiset koulupaikkakunnalla asuvat. **2.** pahantapaisten t. luonteeltaan poikkeavien lasten ja nuorten huoltoa ja kasvatusta palveleva laitos. | V:een 1946 k:en nimenä oli kasvatuslaitos. **-kumppani** *s.* **-kunta** *s.* määräsuuntaa t. -ohjelmaa noudattava taiteilija- t. tiedemiesryhmä, mielipideryhmä, (oppilas)piiri, suunta jnk tieteen t. taiteen alalla, koulu (2. c). | Marburgin k. Itävaltalainen k. Realistinen, psykologinen k. Suuren opettajan ympärille muodostunut k. **-kuri** *s.* **-kurssi** *s.* Kasviopin k.

Suorittaa, päättää k. **-kynä** *s.* Halpa k. **-kysy|my|s** *s.* Koko maata koskevat k:kset.

koululai|nen[63] *s.* **1.** koulua käypä kouluikäinen henkilö, koulun oppilas, koulupoika t. -tyttö. | Maamme k:set. K. Terttu Liukkonen. K:sen muistikirja. Kurssit k:sille. K:set ovat jälleen palanneet kesälomalta. Punastua kuin k. **2.** *harv.* jnk koulukunnan, koulun (2. c) jäsen, kannattaja. | Pythagoras ja hänen k:sensa.

koululainsäädäntö *s.*

koululais|elämä *s.* Romaani k:elämästä. **-juhla** *s.* **-kiel|i** *s.* Algebra on k:essä "alja" ja geometria "jomma". **-kilpailu** *s.*, tav. *mon.* **-kuoro** *s.* **-lippu** *s.* koululaisille alennettuun hintaan myytävä juna-, raitiotie- tms. lippu. **-maailma** *s.* Tunnettu nimi k:ssa. **-mestaruu|s** *s.* Kilpailla k:desta. **-nuoriso** *s.* **-näytelmä** *s.* **-näytäntö** *s.* koululaisille tarkoitettu huokeahintainen (teatteri-, elokuva)näytäntö. **-ottelu** *s.* **-piiri** *s.*, tav. *mon.* **-rakkau|s** *s.* Viatonta k:tta. **-romaani** *s.* **-urheilija** *s.* **-urheilu** *s.* **-vaihto** *s.* Suomen ja Saksan välinen k.

koulu|laitos *s.* maan oppilaitokset johto- ym. elimineen. | Suomen k. Arvostella terävästi k:laitosta. **-laiva** *s.* = koulualus. | K. "Suomen Joutsen". **-laki** *s.* **-lapsi** *s.* Joukko k:a opettajineen. **-laukku** *s.* laukku, jossa koululaiset kantavat koulumatkalla kirjojaan ym. **-laulu** *s.* Kokoelma k:ja. **-len|to** *s.* Ohjaajaoppilas k:nolla. **-loma** *s.* **-lukemisto** *s.* **-luokka** *s.* tav:mmin vain luokka. **-lu|vut** *s. mon.* Harrastaa k:kujensa ohella musiikkia. **-lähetys** *s.* lähetystyön yhteydessä tapahtuva opetustoiminta. **-läksy** *s.* **-lääkäri** *s.* lääkäri, jonka tehtävänä on koulun oppilaiden terveydentilan ja koulun terveysolojen valvonta. **-maailma** *s.* Seurata k:n tapahtumia. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. lastenkoti. Opetus tapahtuu k:sesti. K:sen opettavainen elokuva. **-maisteri** *s.* oppikoulun opettajasta. **-maksu** *s.*, us. *mon.* koulunkäynnistä suoritettava maksu, vars. lukukausimaksu. **-matk|a** *s.* **1.** matka kouluun t. koulusta kotiin, koulutaival. | Lapsilla on lyhyt, pitkä k. Tapaan hänet joka päivä k:alla. **2.** koulun oppilaiden tav. opettajan johdolla tekemä yhteinen opinto- t. huvimatka, kouluretki. | Järjestää k:oja ulkomaille. **-matkatoimisto** *s.* **-menot** *s. mon.* Sekalaiset k. Kuntien k. **-mestari** *s.* vars. entisten alkeisopetusta antavien koulujen (pitäjän-, kylä-, kiertokoulujen ym.) opettajista; joskus nykyisistäkin opettajista. | Pitäjän k. Kiertävä k. K. Malakias Costiander. Mutta kielenkäyttelyn suvereenisimmat piirteet - - eivät juuri ole enää k:n aikaansaatavissa L.HAKULINEN. — *Kuv.* Elämä k:na. Kuiva kesä oli ankara k. **-mestarimai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* liiaksi opettavainen t. säännöistä kiinnipitävä, turhantarkka, pedanttinen. | Antaa ojennuksensa k:sessa muodossa. Hänen lausunnossaan on k:sta ahtautta. Esittää mielipiteensä k:sesti. **-mie|s** *s.* **1.** opettaja, pedagogi. | M. Soinisen ansiot k:henä. Etevä, ankara k. **2.** *leik.* koulupoika. | Osasikos pieni k:hemme läksynsä? **-muistelma** *s.* **-muisto** *s.* Kertoa k:jaan. **-muoto** *s.* Kansanopisto on pohjoismaissa yleinen k. **-muste** *s.* Akvilan k. **-nero** *s.* erittäin hyvin koulussa menestyvä oppilas. **-neuvos** *s.* kouluhallituksen varsinainen jäsen; tämän arvonimen saanut koulualalla ansioitunut henkilö. **-neuvosto** *s. vanh.* vanhempainneuvosto.

koulun|johtaja(tar) *s.* **-kävijä** *s.* koululainen, oppilas. **-käyminen** *s.* **-käymät|ön** *a.* -tömyys *omin.* koulua käymätön. | K., itseoppinut talonpoika. K:tömäksi hyvä kirjoitusmies. **-käynti** *s.* Pakollinen k. Aloittaa, lopettaa k:nsä. Jättää k:nsä kesken. **-käynyt** *a.* koulua käynyt; ao. kurssin suorittanut. | K. mies, nuoriso. - - Elsa on liiaksi k. näin vasta-alkavalle maanviljelijälle TALVIO. — K. karjakko, metsätyönjohtaja. **-opettaja** *s.* Toimia k:na. **-oppilas** *s.* **-ov|i** *s.* Astua viimeinen kerta k:esta. **-penk|ki** *s.*, tav. *kuv.* koulusta. | Istua k:illä. Jo k:illä virinnyt heimoharrastus. Joutua suoraan k:iltä avioliittoon. **-piha** *s.* **-pito** *s.* **-pitäjä** *s.* **-portti** *s.* **-rehtori** *s.*

koulunuoriso *s.* Maamme k. K:n ihanteet.

koulun|uudistus *s.* **-vahtimestari** *s.*

koulu|näytelmä *s.* koulussa koululaisten esitettäväksi tarkoitettu näytelmä. | Humanistien toimesta k. kehittyi keski- ja uuden ajan taitteessa omalaatuiseksi, elinvoimaiseksi taidelajiksi. **-ohjelma** *s.* Valtiopäivien hyväksymä k. **-olo|t** *s. mon.* Ruotsin k. K:jen parantaminen. **-opetu|s** *s.* Ylempi k. Antaa, saada k:sta. Ruotsin kielen asema k:ksessa. **-opin|not** *s. mon.* 10 vuotta kestävät k. Päättää, lopettaa k:tonsa. Harrastaa urheilua k:tojen ohella. **-oppikirja** *s.* **-paikka** *s.* Oppilaan koti- ja k. **-paikkakunta** *s.* **-paino|s** *s.* jstak teoksesta kouluja varten otettu huokeahintainen painos. | Kalevalan k. Teos on ilmestynyt myös k:ksena. **-pakko** *s.* = oppivelvollisuus. **-parantola** *s.* (vars. tuberkuloosi)parantola, joka samalla toimii kouluna. | Lohjan k. **-penkki** *s.* par. koulunpenkki. **-piha** *s.* par. koulunpiha. **-piir|i** *s.* **1.** = kansakoulupiiri. **2.** Herättää huomiota k:eissä. **-piirustus** *s.* **-poik|a** *s.* Vallaton k. K:ien kujeet. Punastua kuin rakastunut k.

koulupoika|-aika *s.* Joskus k:-aikoinani. **-kieli** *s.* koululaiskieli. **-mai|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* K. kepponen. **-rakkaus** *s.* **-romaani** *s.* **-vuosi** *s.* Muistelmia k:lta.

koulu|politiikka *s.* Ruotsinmielisten jarrutus k:politiikan alalla. **-psykologi** *s.* määrätehtäviä varten koulun käytettävissä oleva psykologi. **-puhe** *s.* koulussa pidetty puhe. | Lämmin ja sytyttävä k. **-puku** *s.* **-pulpetti** *s.* **-puuha** *s.*, tav. *mon.* Kaikki k:t olivat pojasta vastenmielisiä. **-puutarha** *s.* koulun yhteyteen kasvitarhanhoidon käytännöllistä harjoittelua t. kasviopin opetuksen havainnollistamista varten perustettu puutarha. **-päivä** *s.* 5-tuntinen k. Abiturienttien viimeinen k. Jokainen k. alkaa aamuhartaudella. **-pöly** *s.* Pudistaa k:t yltään. **-radio** *s.* koulussa oleva radiovastaanotin; kouluille tarkoitettu radiolähetys; koulujen radiovastaanottimien välityksellä tapahtuva opetustoiminta. | Klo 11.15—11.55 k. kansakoulua varten. K:n päällikkö. **-radiolähetys** *s.* **-rah|a** *s.*, vars. *mon.* koulunkäyntiin tarvit-

tava raha. | Ansaita k:oja. **-rakennus** *s.* Nykyaikainen, kolmikerroksinen k. **-rangaistus** *s.* **-ratsastaja** *s.* vrt. seur. **-ratsastus** *s.* alkeiskoulutuksessa määrätason saavuttaneen ratsuhevosen valmentaminen erilaisiin vaativampiin tehtäviin sekä ratsastajan opettaminen hevosta hallitsemaan; (kilpa)ratsastus koulutussääntöjen, ratsastustaidon vaatimusten mukaan. | Helppo, puolivaikea k. Voittaa k. **-reformi** *s.* koulunuudistus. **-reppu** *s.* selkäreppu, jossa koululaiset kantavat koulumatkalla kirjojaan ym. **-retkeily** *s.* kouluretkien, -matkojen teko. **-retki** *s.* koulun oppilaiden tav. opettajan johdolla tekemä yhteinen opinto- t. huviretki, koulumatka. **-sairau|s** *s.* koululaisilla yleisiä, liiallisesta sisälläolosta, ruumiillisten ponnistusten puutteesta, kumarassa istumisesta yms. johtuvia sairauksia, koulutauti. | K:ksia ovat mm. vähäverisyys, yleinen heikkous ja selkärankaviat. **-sali** *s.* **-sanakirja** *s.* **-siirtola** *s.* maaseudulla isohkossa kylässä toimiva laitos, jossa joukko opettajan opetettavina ja valvottavina olevia lapsia on sijoitettu eri koteihin. **-sisar** *s.* = kouluhoitaja. **-sivistys** *s.* Saada k:tä. Jäädä tarpeellista k:tä vaille. **-sään|tö** *s.* **1.** koulujärjestys, -laki. **2.** koulussa opetettava, yleisesti hyväksytty sääntö. | Kuivat k:-nöt. Vanha k. on, että valonlähteen tulee työskennellessä olla työntekijän vasemmalla puolella. **-säästökassa** *s.* koulussa pidettävä säästökassa, johon oppilaat tallettavat säästönsä. **-taival** *s.* taival kouluun t. koulusta kotiin, koulumatka. | 4 kilometrin k. — *Kuv.* koulunkäynnistä. | Vasta k:taan aloittava lapsi. **-talo** *s.* **-tar|ve** *s.* K:vetta varten suunniteltu teos. — *Mon.* par. koulutarvikkeet. | Kirjat, vihot ym. k:peet. **-tarvike** *s.*, tav. *mon.* **-taulu** *s.* Musta k. Sarja historiallisia k:ja. **-tauti** *s.* = kousairaus. **-tehtäv|ä** *s.* Kirjalliset k:ät. Suorittaa, laiminlyödä k:änsä. Äiti auttoi poikia k:issä. **-tekst|i** *s.* Sanastolla ja selityksillä varustettuja k:ejä. **-terveysoppi** *s.* **-tie** *s.* kouluun johtava tie. | Aamuinen k. Astella k:tä. — *Kuv.* koulunkäynnistä. | Päästä, saada lapsensa k:lle. Olin vasta kymmenvuotisen k:ni alkupäässä. **-tie|to** *s.*, tav. *mon.* Vähäiset k:-dot. Täydentää k:tojaan. Tulla toimeen ilman k:toja. **-tila** *s.* maatalousoppilaitoksessa havaintojen tekoon ja oppilaiden harjoittelupaikkana käytetty valtion maatila. | Mustialan k. **-todistu|s** *s.* Hyvä, keskinkertainen k. Hakemukseen on liitettävä jäljennökset k:ksista. **-toim|i** *s.* **1.** koulu-, opetustoiminta, koululaitos. | Maan yleinen k. K:en kehitys. Kouluhallitus, v:een 1918 k:en ylihallitus. **2.** opettajantoimi. | Toimittaa k:ensa ohella sanomalehteä. **-toiminta** *s.* K. Saksassa.

kouluton[57] *kar.a.* K:ta kulttuuriyhteiskuntaa on mahdoton ajatellakaan.

koulu|toveri *s.* Paras k:toverini Perttu. He ovat k:tovereita. **-toverukset** *s. mon.* **-toveruus** *s.*

koulut|taa[2*] *v.* vrt. koulia. **1.** käyttää koulussa, antaa käydä koulua, antaa suorittaa jk kurssi, sivistää t. kehittää t. harjoittaa koulunkäynnillä. | K. poikansa ylioppilaaksi, papiksi. Säästää varoja lasten k:tamiseen. K:ettu [= ao. koulun, kurssin suorittanut, koulunkäynyt] ammattihenkilö, karjakko, sairaanhoitajatar. Voimistelunopettajia k:tava laitos. Observatorion tieteellisesti k:ettu henkilökunta. K. työvoimaa. Sotilaiden, rykmentin k:taminen. Ryhmänjohtaja opettaa ja k:taa alaisiaan kaikissa mieskohtaisen ja ryhmäkoulutuksen haaroissa. **2.** yl. opettaa, kehittää, harjoittaa, koulia. | K. pojasta mies. K. itseään sitkeäksi. K. hevosta. K:ettu ääni. Ajatuksen k:taminen. Oksanen ja Suonio koettivat k. suomen kieltä uudenaikaisiin runomuotoihin. **3.** = koulia 2.

kouluttaja[10] *tek.* Armeijan k:t. Hevosten k. — *Yhd.* apuk.

kouluttamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat lapset. K. liikkeenhoitaja. Taistella k:tomin joukoin. K. äänenkäyttö. — K:-tomat männyntaimet.

kouluttautua[1] *refl.v.* ≺ kouluttaa. | K. jhk ammattiin, tehtävään.

koulutttu|a[1*] *pass.v.* < kouluttaa. | K. luonnontutkijaksi. Tieteellisesti k:neet henkilöt. K:-nut harkinta. Romaanin kieli on k:nutta ja sujuvaa.

koulutuksellinen[63] *a.* koulutusta koskeva t. siihen kuuluva, us. par. koulutuksen, koulutus-. | Eräs k. järjestelykysymys.

koulu|tunti *s.* K. alkaa, loppuu. **-tupa** *s.*

koulutu|s[64] *teonn.* < kouluttaa. | Lasten, asevelvollisten k. Korkein sotatieteellinen k. Teoreettinen, henkilökohtainen k. Sai k:ksensa Saksassa. Mielikuvituksen, tahdon k. Hevosen k. — Taimien k. — *Yhd.* alokas-, nuorisok.; johtaja-, konemestari-, liikemies-, lääkäri-, merimies-, ohjaaja-, sairaanhoitaja(tar)-, sotilas-, upseerik.; ajo-, ammatti-, ampuma-, liikunta-, marssi-, puhek.; seminaari-, yliopistok.; alkeis-, erikois-, jatko-, lisä-, pohjak.

koulutus|aika *s.* 2-vuotinen k. **-aliupseeri** *s.* kouluttajana toimiva aliupseeri. **-asia** *s.* **-järjestelmä** *s.* **-kesku|s** *s. sot.* Nuoret varusmiehet lähetetään k:ksiin. **-leiri** *s.* **-ohje** *s.* Kenttätykistön k:et. **-ohjelma** *s.* **-taso** *s.* Sotilaiden k. **-toiminta** *s.* Teknillinen k. **-upseeri** *s.* kouluttajana toimiva upseeri. **-vaatimukset** *s. mon.* Liian suuret k.

koulu|tutkinto *s.* **-tyttö** *s.* Hän aloitti kirjalliset kokeilunsa jo k:nä. **-tyttömäinen** *a.* Melkeinpä vielä k. rouva. **-tyyppi** *s.* 6-luokkainen k. **-|työ** *s.* Säännöllinen k. K. alkaa. K. ei tahtonut luistaa. Tehdä k:töitään. Lehden päällys on suunniteltu k:työnä Taideteollisuuskoulun iltakursseilla.

kouluun|lähtö *s.* **-menijä** *s.* **-meno** *s.* Aamulla ennen k:a. Lasten k:a täytyi toistaiseksi lykätä. **-pyrkijä** *s.* K:n tulee olla 18 vuotta täyttänyt.

kouluuntua[1*] *v.* par. kouluttua.

koulu|-ura *s.* **--urheilu** *s.*

kouluut- → koulut-.

koulu|-uudistus *s.* K:-uudistusten toimeenpano. **-velvollinen** *a.* oppivelvollinen. **-velvollisuu|s** *s.* **1.** Täyttää k:tensa tinkimättä. **2.** oppivelvollisuus. **-vihko** *s.* Vahakantinen k. Koulukirjat ja -vihot. **-viikko** *s.* Viimeinen k. alkaa. **-vii-**

saus *s.*, us. *halv.* Liiallinen k. **-vilppi** *s.* **-viranomai|nen** *s.*, tav. *mon.* K:sten määräykset. **-vir|ka** *s.* K:an hoitaminen. Tehdä k:kansa ohella oppikirjoja. **-virsi** *s.* **-voimistelu** *s.* **-vuo|si** *s.* Ensimmäinen, neljäs k. Kahtena viimeisenä k:tenaan. Viettää k:tensa pikkukaupungissa. Muistelmia k:siltani. **-ylihallitus** *s. hist.*

kour|a[11] *s.* **1.** kämmen tarttuma-asentoon t. siten taivutettuna, että siinä voidaan pitää jtak, pivo; yl. kämmen, käsi, vars. iso käsi; vrt. kahmalo. | Kova, karkea, turpea k. Vahvat k:at. Känsät k:issa. Avata k:ansa. Tarttua jhk k:allaan, molemmin k:in. Hellittää k:ansa jstak. K:aan hyvin sopiva puukonpää. K:an täydeltä. Kahmaista hiekkaa k. täyteen. Olla lakki, kello k:assa. Antaa, työntää rahaa jkn k:aan. Saada lähtöpassi k:aansa. — [Kättä esim. vedonlyönnin t. jnk väitteen vakuudeksi lyötäessä:] Tuohon k:aan! Kylvää puolella k:alla 'heittämällä puoli kourallista siemeniä kerrallaan'. Hakea jtak silmä k:assa 'käsillä hapuillen, erittäin tarkasti'. Sydän k:assa, tav:mmin sydän kurkussa. — *Yhd.* (myös a:sesti) känsä-, mämmi-, rauta-, teräsk. **2.** eläimen tarttumajalasta, joskus myös kasvin juurista tms. | Petolinnun, haukan k. Saada surmansa kontion k:issa. - - satavuotiaiden petäjien koppuraiset k:at iskivät tuhatvuotisen kallion kylkeen KARHUM. - - poimulehden k:assa väräjävä kastehelmi RAILO. — *Yhd.* kuolleenk. **3.** vars. *tekn.* ihmisen (yhtä t. kahta) kouraa muistuttavia, etup. kaivamiseen t. nostamiseen käytettyjä välineitä t. koneen osia; vrt. haukkari, kahmari, kauha, kuppi. | Kaivukoneen k. Nostokurjen k:at. Kivisakset ovat saksimainen k., jolla nostetaan kiviä varsinkin vedestä perkaustöitä tehtäessä. Ankkurin haarat l. k:at. Kutomakoneen k:at. — *Yhd.* lanta-, turvek.; kaivu-, veto-, viljannostok.; tuulask. **4.** *kuv.* vars. l. ryhmään liittyen. | Käsitellä ankarin k:in vastustajiaan. Käydä toimeensa käsiksi kovin k:in. — Lain rautainen k. Maailmanpula on iskenyt k:ansa talouselämäämme. Hänen teoksiinsa ei ajan k. ole koskenut. Kovat k:at kuolemalla SL. — Vars. *kour|issa,* -ista, -iin 'vallassa, armoilla, kynsissä'. | Olla jkn k:issa. Olla tuulten, pakkasen, taudin k:issa. Kitua kuoleman k:issa. Päästä jkn k:ista. Pelastua nälän, pula-ajan k:ista. Jäädä myrskyn k:iin.

kouraantuntuva *a. (partis.)* -sti *adv.* (myös: kouriintuntuva) konkreettinen. **1.** käsin kosketeltava, todella olemassa oleva. | K:t edut. K. hyöty. Elämän k. todellisuus. **2.** havainnollinen, selvä, ilmeinen. | K:t esimerkit, perusteet. Näistä tapauksista saa k:n todistuksen siitä, että - -. Kokea, havaita jtak k:sti. Viime vuodet ovat k:sti osoittaneet, miten tärkeä merkitys puulla maallemme on.

kourail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kourata) kouria. | Hän k:i laarissa olevia jyviä.

kourain[56] *s.* kädensija. | Miekan kahvan k.

-kourainen[63] *poss.a.* Kova-, känsä-, lujak.; rukkask.

kourais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < kourata. | K. vyötään, miekankahvaa. K. jkta olkapäästä. K. kello liivintaskusta. K. viereensä, kirjepinkkaan. K. kiinni aisoista. Tuntea äkkiä k:u vyötäisillään. — *Kuv.* Sota k:i ankarasti Karjalan väestöä. Tuska, synkkä ajatus k:ee mieltä. Syvältä k:eva romaani. Luonnon, kohtalon kovat k:ut. — *Yksipers.* Sydänalaa k:i oudosti.

koura|kauha *s. tekn.* kaivukoneen kauha, joka sulkeutuu samankeskisesti vähintään kolmelta taholta; vrt. haukkari, kahmari. **-kaupalla** *adv.* kourittain, kourallisittain, kouramäärin; *kuv.* paljon, runsaasti. | Riipoa k. marjoja suuhunsa. Panna ruokaan suolaa k. — Saada k. rahaa. Minulla on siitä jo k. kokemuksia. **-kuokka** *s. metsät. maat.* kuokka, jonka teränä ovat sormimaiset piit.

kouralli|nen[63] **1.** *s.* kouran täysi. | K. multaa, pellavia. Pari k:sta herneitä. Paiskata koko k. suuhunsa. — *Kuv.* pieni määrä t. joukko. | Niilo Ehrenskiöldin johdossa oli vain k. suomalaisia saaristolaivoja. K. kokemusta on parempi kuin tynnyrillinen tietoa. — Vars. ihmisistä. | K. sotilaita, varakkaita liikemiehiä. Viimeinen k. kannattajiamme. Yleisöä oli vain k. Heitä ei palannut edes k:sta. **2.** *poss.a.* K. nostokurki.

kourallisittain *adv.* kourallinen kerrallaan, kourittain, kourakaupalla. | Oljet pannaan k. pussiin. Lapset saivat k. makeisia.

koura|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* -maisuus[65] *omin.* K:maiset lehdet. K:maisesti haarainen varsi. **-mitta** *s.* Väkirehuja lehmille jaettaessa k. on aivan liian epätarkka. **-määr|ä** *s.* K:in 'kourallisittain, kourakaupalla'.

kouran|silmä *s.* suljettu koura, vars. peukalon ja etusormen siinä muodostama "pesä". | Piippu k:silmässä. Puhaltaa k:silmäänsä pitkä vihellys. **-täysi** *s.* kourallinen. | K. hiekkaa, muikkuja. **-täytei|nen** *a.* suljetun kouran täyttävä t. sen kokoinen. | K. piipunkoppa. Aina kolme k:stä pellavakimppua sidotaan yhteen. K. kokoelma hopearahoja.

koura|ruoppaaja *s. tekn.* **-suoni|nen** *a. kasv.* jossa on kouramaisesti, sormien tavoin haarautuvat suonet. | K:set lehdet.

koura|ta[35] *v.* koettaa jtak, tarttua jhk kourallaan, kädellään, kahmaista. | K. taskuaan, rahakukkaroaan. Mies k:si jo asettaan. K. [= siepata, ottaa] tulitikkulaatikko taskustaan. Hän k:si kaksin käsin lähimpään arkkuun. Mennä kysymättä k:amatta matkoihinsa. — *Kuv.* Ahdistava tunne k:a sydäntä.

kourau|s[64] *teonn.* < ed. | Isän luja k. herätti minut. Ruoppaajan kourakauha saattaa nostaa yhdellä k:ksella 0,6—2,5 m[3] kivijätettä. — *Erik.* kourallinen jtak, vars. olkia, pellavia t. heiniä. | Roivas on pari k:sta sisältävä pellavakimppu. Aina vähän päästä joku rukiinleikkaajista heitti karttuneen k:ksen päänsä yli. — *Yhd.* liina-, pellava-, viljak.

kouri[4] *s.* = ruutana.

kour|ia[17] *frekv.v.* -inta[15*] *teonn.* < kourata. | K. taskujaan, jkn tukkaa. Hieroa k:imalla. Pöllö heittäytyy kevyesti uhrinsa kimppuun ja k:ii sen kuoliaaksi. — *Kuv.* Sydänalaa k:i värisyttävästi.

kouriintuntuva *a.* -sti *adv.* tav:mmin kouraantuntuva.

kourist|aa[2] *v.* -avasti *adv.* **1.** taivuttaa (kouransa, kätensä) kokoon, vars. pusertaa, puristaa, rutistaa jtak kourassaan, kädessään. | Kiivetessään orava k:aa pitkät kyntensä puun kuoreen. — K. jkn kättä. K. kädellään sauvaa. Istuin keulatuhdolla k:aen veneen reunoja. K. jk yhteen myttyyn. Karhu k:i miehen kuoliaaksi. — *Kuv.* tav. ahdistaa, riipaista. | Jano k:aa nielua. K:ava tuska. Ikävä k:aa sydäntä, sydänalaa. Hirvittävä tympeys k:i hänen koko olemustaan. Runo vaikuttaa k:avasti. — *Yksipers.* Sydäntä k:aa. Häntä aivan k:i, kun kuuli puhuttavankin ruoasta. **2.** saattaa kourulle, käpristää, kiertää. | K:ettu levy. Torven k:aminen.

kouristautu|a[44] *refl.v.* < kouristaa, vars. 1. | - - tanakka kääkkyräpetäjä, joka on k:nut kallioon kiinni AHO.

kouristel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kouristaa. **1.** *tr.* K. sormiaan. Hän k:i sileän tyynynpäällisen ryppyyn WILKUNA. Tästä ällistyy poika, - - huokailee, hikoilee ja niskatukkaansa k:ee kovin KIVI. — *Kuv.* Huikea nälkä k:ee suolia. Elämä oli sittemmin k:lut häntä kovasti. Olla pakkasen k:tavana. — *Yksipers.* Vatsassa k:ee. — *Refl. taiv.* Armeija k:eikse mustan ruton kynsissä LEINONEN. | Koko maa kuohui ja k:ihen. Talonpojat olivat nousseet ja uhkasivat marssia Helsinkiin PEKKANEN. **2.** *intr.* Kuivan täytteen päälle tehtynä lattia vähän k:ee 'kouruilee'. Ristiriidoissaan k:eva [= kärsivä, kamppaileva] yhteiskunta.

kouristu|a[1] *pass.v.* < kouristaa. (*1.*) K:neet sormet. Käsi k:i nyrkkiin. — Selkä k:i [= taipui] syvään. — *Kuv.* Sydämeni k:i kokoon pelästyksestä. (2.) K:nut pahvi. K:misen ja kieroutumisen välttämiseksi ladotaan sahatut laudat tapuleihin kuivumaan.

kouristukselli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kouristuksen aiheuttama, kouristuksenomainen, konvulsiivinen. | Hengityslihakset ovat k:sessa supistustilassa.

kouristuksen|omainen *a.* -omaisesti *adv.* -omaisuus *omin.* kouristusmainen, konvulsiivinen. | K:omaiset liikkeet. Tarttua jhk k:omaisesti. **-tapai|nen** *a.* -sesti *adv.* = ed. | K. ote. K:set kivut. Pitää jstak k:sesti kiinni. Tehdä k:sia [= epätoivoisia] yrityksiä tilanteen pelastamiseksi.

kouristu|s[64] *teonn.* < kouristaa, vars. 1. **1.** Käteni oli rusentua hänen k:ksestaan. — *Kuv.* Joutua jäiden k:kseen. Selviytyä pulan k:ksista. Kipeä alakuloisuuden k. repii sydäntä. — Vars. 2. *lääk.* tahdosta riippumattomista sairaalloisista, us. tuskallisista lihassupistumisista, kramppi, konvulsio. | Sydämen, äänihuulten, mahanportin k. Hengenvaaralliset k:kset. Saada k. pohkeeseensa. Vääntyillä, vavista k:ksissa, k:ksista. — *Yhd.* lihas-, nielu-, pallea-, suoli-, sydänk.; jäykkäk.; kirjoitus-, kuolin-, synnytys-, tukehtumisk.

kouristus|kohtaus *s.* Vaikea, hysteerinen k. Saada k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* kouristuksenomainen, -tapainen, konvulsiivinen. | K:set liikkeet. Lihasten k:sesti supistuessa. **-tauti** *s.* **-tila** *s.* Lihaksen k.

kouristutta|a[2*] *kaus.v.* -vasti *adv.* < kouristaa 1. | K:va inhontunne. Kirkonkello kumahti sydäntä k:vasti.

kourittain *adv.* kourallisittain, kourakaupalla. | Syödä k. marjoja.

1. **kouru**[1] **1.** *a.* lieriömäisesti kovera. | K. pinta. Hieman k. lauta. K. terä. Siiven etureuna on ylöspäin k. Veistää hirsi k:ksi. — *kouru|ssa,* -un (adv.) Vetäytyä k:un. **2.** *s.* lieriömäisesti kovera syvennys, kuurna, uurre, ura, varho, vako. | K. suksen pohjassa. Pulpetin kanteen kyniä varten tehty k. Laudassa on matalalti k:a. Jalkapohjan muodostama k. Viheltää kieli k:lla. Maantie on k:illa 'kouruinen'. — - - joi kätensä k:sta [= kämmenkuopastaan] kylmää, rautaista vettä SILL. — *Erik.* lieriömäisesti koveraksi tehty, tav. veistetty t. taivutettu esine, vars. johde, kuurna, kaukalo, ruuhi, ränni. | Vesi johdetaan kaivosta avonaista k:a myöten. Kourukaton k:t. — *Yhd.* pelti-, puuk.; katto-, räystäsk.; ruokinta-, uittok.; lanta-, rehu-, vesi-, virtsak.

2. **kouru**[1] *s. harv.* kopru. | - - vetten pauhu kosken k:issa KALLAS.

3. **kouru**[1] *s. harv.* ruutana, kouri.

kouruhöylä *s. puut.* kourujen höyläämiseen käytetty pyöreäteräinen höylä.

kouruil|la[29] *v.* mennä kouruun, kouruille, olla kouruilla. | Lautaovi pyrkii helposti k:emaan.

kourui|nen[63] *poss.a.* < 1. kouru. | Kapeat, k:set lehdet. K. [= autojen aaltoiseksi hakkaama] tie.

kouru|katto *s.* hirsien haljispuolikkaista veistetyillä kouruilla katettu, kansanomaisissa rakennuksissa käytetty katto. **-kirves** *s. puut.* = koverokirves. **-lapio** *s.* lapio, jossa on kovera pesä. **-lista** *s. rak.* kovera, poikkileikkaukseltaan 1/4-ympyränkehää lähenevä päätös- t. kannatuslista. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. syvennys. K:seksi vetäytynyt lauta. Pyörissä on k. kehä kumirengasta varten. Pyrstösulat ovat k:sesti ylöspäin taivuksissa. **-taltta** *s.*, vars. *puut.* taltta, jonka terä on poikkileikkaukseltaan kovera. **-terä** *s. tekn.* kovera terä. **-teräinen** *a. tekn.* K. höylä, taltta. **-tiili** *s.* kovera (katto)tiili.

kourut|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Kuopaton ja k. maantie.

kourut|taa[2*] *v. harv.* taivuttaa kouru(i)lle. | K:ettu pelti 'aaltopelti'.

kouruuntu|a[1*] *v.* mennä kouru(i)lle. | K:nut lauta. Tien k:minen.

kouruus[64] *s. murt.* kouraus. | K. pellavia.

kousa[11] *s.* **1.** (*rinn.* kousikka, kousu) pienehkö, tav. puinen ammennusastia, vesikauha, nappo, äyskäri. | Heittää löylyä k:lla. **2.** *rinn.* koosa. **a.** puusta tehty iso, erittäin koristeellinen oluthaarikka, jollaisia käytettiin ennen juhlatilaisuuksissa. **b.** juhla-, nimipäiväkestitys. | Juoda k:a. Antaa, saada k:a. Mennä Matin kousille.

kousi[4] *s.*, vars. *mer.* = kaussi.

kousikka[15*] *s.* kousa 1.

1. **kousu**[1] *s.* kousa 1.

2. **kousu**[1] *s.*, vars. *mer.* = kaussi.
kouti[1(*)] *s. mer.* tav:mmin kuutti, jalus.
kouvo[1] *s. murt.* kouko.
kov|a[11] *a.* us. luja, ankara; kovaa, kovalla, kovassa, kovasti, kovin, kovuus ks. erikseen.

I. kantamerk:nä: rakenteeltaan kiinteä. **1.** esineistä ja aineista, jotka ulkonaisen painon t. puristuksen alaisina eivät (ollenkaan t. paljonkaan) anna myöten, joilla on kiinteä t. tavallista kiinteämpi kokoomus;)(pehmeä, norja, löysä. **a.** K. kivi, valurauta, pahvi, saippua. K:aa puuta, kumia, leipää, juustoa. Vielä k. [= raaka] hedelmä. K. maaperä. K. pohja, kuori. K. vuode, patja. K. työmiehen käsi. Lasimaisen k. K. kuin kivi, visa, norsunluu. Liian k. veistettäväksi, veistää. Tammi on vielä k:empaa kuin koivu. Kangas tuntuu k:alta. Kuivua, tallata k:aksi. K:aksi keitetty muna. — *Yhd.* jään-, kallion-, kristallin-, lasin-, raudan-, teräksen-, timantink.; kivik.; keski-, puolik. **b.** *erik.* K. raha 'metalliraha';)(seteli-, paperiraha. K:t kannet [kirjoissa] 'pahvikannet'. K. kaulus, tav. 'kovitettu paidankaulus'. K:at [= kovitettu paidankaulus] kaulassa (ark.). K. harja 'harja, jossa on jäykät harjakset'. K. kynä 'kynä, jossa on kova lyijy, terä'. K:at patruunat [ammunnassa];)(harjoituspatruunat. K:at metallit, vars. 'rauta, mangaani, nikkeli, volfram, kromi, molybdeeni ja koboltti'; vrt. kovametalli. K. lyijy, ks. kovalyijy. K. maa, ks. kovamaa. K. vatsa 'ummella oleva vatsa'. — *Kuv.* K. pähkinä 'vaikea pulma, ongelma'. Se on liian k. pähkinä koululaisten purtavaksi. Jklla on k. pää 'on huono oppimaan, lahjaton'. Matematiikka ei mahtunut hänen k:aan kalloonsa.

2. *kuv.* vars. ihmisestä ja hänen suhteestaan muihin: vaatimuksissaan ankara, tiukka, jyrkkä, taipumaton; muista piittaamaton, tunnoton, sydämetön, kylmä, tyly, armoton;)(hellä, lempeä, lämmin. | K. isä, opettaja, tuomari. Raaka ja k. mies. Olla k. jklle, jkta kohtaan. K. sydän, luonto. K:at kasvot, silmät, ilmeet. Hellä sydän k:an kuoren alla. Käydä työhön k:in kourin. K. kohtelu, kuritus. K:aa puhetta. En ole hänelle k:aa sanaa sanonut. Panna k. k:aa vastaan. K. maailma. Amerikkalainen rugby on k:aa peliä. — *Erik.* Katsoa, valvoa silmä k:ana 'tarkkaavasti, herkeämättä'.

3. asioista, ilmiöistä ja olosuhteista: vaikea kestää, lähes ylivoimainen, tiukka, tuima, raskas, katkera;)(lievä, helppo, kevyt, hyvä. | K. kuri, järjestys. K. arvostelu, tuomio, rangaistus, kosto. K:at ehdot. Ojankaivu on k:aa työtä. Jota koulu k:empi, sitä oppi selkeämpi SL. — K:at ajat, päivät, katovuodet. K. talvi, ilmanala. K. todellisuus. K. kohtalo, onni. K:at paikat. Panna, joutua k:alle koetukselle. Oli k:aa, etten päässyt mukaan. Nälkä on k. vieras. Neljä on k:aa vaimolla: häijy mies, märät puut, kitisevät lapset ja vuotava kattila SL. — *S:sesti.* Kokea, kärsiä k:ia. Monta k:aa kokenut. K:an tullen. Meille tuli k. eteen. - - kun itseäsi k. kohtaa, sinä tuskastut UT.

4. sävyltään, sävyasteikoltaan jyrkkä ja köyhä, räikeä, kalsea, karu, terävä;)(hillitty, pehmeä, eloisa. | K. ja soinniton ääni. "K:at" konsonantit [= soinnittomat klusiilit] *k, p* ja *t*. Kova p;)(b. K. sähkövalo. K. kiilto. K:at värit. K. valokuva. Piirroksen k:at viivat. K. tyyli. Karun k. naturalismi. — *Erik.* K. vesi 'runsaasti kalkkisuoloja sisältävä luonnonvesi (tav. kaivo- t. lähdevettä)'.

II. kantamerk:nä: toiminnaltaan voimakas. **1.** teoista, tapahtumista ja luonnonilmiöistä: voimallisesti, ponnekkaasti tapahtuva, voimakas, luja, hellittämätön, herpaantumaton, suuri;)(helppo, kevyt, lievä, vaivaton, vähäinen, pieni. | K. lyönti, isku, puristus. K. työnteko. K:at ponnistukset. K. hankaus, veto, jännitys. K. tungos, temmellys. K. kilpailu. Liian k. puinti. K. lukeminen, mietiskely, riita. Olla k:assa touhussa. Olla k:assa käytössä. Patja vaatii k:aa pöyhimistä. Pääsylipuilla oli k. kysyntä. K. verenvuoto. K. aallokko, sade, tuuli. — *Erik.* liikkeestä: nopea, vauhdikas, vinha;)(hidas, verkkainen. | K. meno, pyörimisliike, vauhti. K:aa kyytiä. Keskellä k:inta koskea.

2. kuulo-, haju-, tuntoaistimuksista ja niiden aiheuttajista (myös taudeista), tunteista ja muista sielunilmiöistä: voimakas, vahva, valtava, suuri;)(heikko, hiljainen, lievä, pieni. | K. ääni, huuto, itku, kolina. Asiasta pidettiin k:aa ääntä. Pitää k:aa elämää, meteliä. K. haju. K. kuumuus, löyly, kylmyys. K. kipu, särky, reumatismi. K. nälkä, väsymys. K. halu, himo, lukuinto. Hänelle tuli k. hätä päästä mukaan. K. pelko, kiusaus, koti-ikävä. K. usko, tahto.

3. liittyen läheisesti ed. ryhmiin: yl. suuri, runsas, huomattava, melkoinen. | K. paino. Kolme k:aa kuormaa heiniä. Laiva on k:assa lastissa. Saada k:aa palkkaa. Liha on k:assa suolassa. Ruoan valmistaminen k:alla tulella. Pommitus aiheutti k:ia vaurioita.

4. vars. ihmisestä: innokas, hanakka, halukas, hyvä. | K. metsästäjä, tupakkamies, fennomaani. K. tanssimaan, valehtelemaan. Hella on k. savuamaan. Olla k. poika, k:aa poikaa jnk puolesta. Luja paikka k:allekin työmiehelle. — Vars. *urh.* K:immat voittajaehdokkaat. Peussan oli jäätävä 6:nneksi k:assa seurassa. K. tulos, ennätys. Olla k:assa kunnossa.

kovaa *adv.* lujaa, kovasti;)(hiljaa. **1.** äänestä ja ääntämisestä: kovalla äänellä, äänekkäästi, kuuluvasti, voimakkaasti. | Keskustella, lukea, laulaa, soittaa k. Älä huuda niin k.! Puhu kovempaa! Paukuttaa, hakata jtak k. Moottori säksättää k. **2.** liikkeestä: kovaa vauhtia, vauhdikkaasti, nopeasti, vinhasti. | Kulkea, juosta, ajaa, soutaa k. Kiirehdin yhtä k. jäljessä. Pyörittää jtak k. **3.** kosketuksesta tms.: tuntuvasti, voimakkaasti. | Lyödä k. Älä purista niin k.! Paina kovempaa! Vene törmäsi k. kallioihin.

kovahko[2] *mod.a.* Lihakset ovat k:t ja arat.
kova|iskuinen *a.* K. nyrkkeilijä. **-juote**[55] *s. met.* työläästi sulava, luja juote;)(pehmeäjuote. **-juotos**[55] *s. met.* kovajuotteinen juotos. **-kalloinen** *a. ark.* kovapäinen. **-kalvo**[55] *s. anat.* sil-

män uloin, valkoinen, läpinäkymätön kalvo, skleera. **-kantinen** *a.* K. kirja, vihko. **-kattoinen** *a.* tiili-, pelti- t. huopakattoinen. | K. rakennus. **-korvai|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tottelematon, neuvoista välittämätön, itsepäinen, uppiniskainen. | K. lapsi. K. Jumalan sanalle, sanaa kohtaan. Nuhdella, rangaista k:suudesta. **-kourai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kovasti, empimättä käsiksi käyvä, kova-, rajuotteinen, kovakätinen;)(helläkätinen. **1.** *konkr.* K. tappelupukari. K. pesu, lypsäminen. Kätellä k:sesti. Käsitellä jtak kojetta liian k:sesti. **2.** *abstr. kuv.* ankara, tiukka, karski, siekailematon, häikäilemätön, armoton. | K. hallitus. K. kurinpito, politiikka. Kohdella jkta k:sesti. Puuttua jhk asiaan k:sesti. - - olen ollut ehken liian k. puhuessani näin suoraan HEPOR.

kovaksikeitetty *a. (partis.)* tav. par. ⌒. — *Kuv.* K. kirjallisuus '(moderni amerikkalainen) kirjallisuus, joka harrastaa järkyttävien tapahtumien näköjään tunteetonta kuvaamista'. K. romaani. K. liikemies.

kova|kumi[83] *s.* = eboniitti. **-kumi|nen** *a.* K:set valmisteet. **-kuoriai|nen**[83] *s.* hyönteisiä, joilla on purevat suuosat, koviksi peitinsiiviksi kehittyneet etusiivet ja kalvomaisiksi lenninsiiviksi kehittyneet takasiivet sekä täydellinen muodonvaihdos, (ei-tieteellisessä kielenkäytössä) koppakuoriainen. | Lahko k:set 'Coleoptera'. Kerätä k:sia. **-kuoriaiskokoelma** *s.* **-kuoriaistoukka** *s.* **-kuori|nen** *a.* -suus *omin.* K. muna, hedelmä. Väri tulee kuivuessaan k:seksi. **-käti|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kovakourainen, -otteinen. | K. mies. Hevosen k. ohjaaminen. Hieroa k:sesti. — K. kohtelu, menettely. Säälimätön k:syys.

kovall|a, -e *adv.* lujalla, tiukalla, kireällä; vrt. kovassa. **1.** *konkr.* Vatsa on k. 'kovana'. Köysi kiertyy k:e, tav:mmin kovaan. **2.** *abstr.* ahtaalla, kovilla. | Pitää jkta k. 'pitää jkta kovassa kurissa, vaatia jklta paljon, olla antamatta jklle myöten'. Panna jku k:e. K:e ottaa 'tekee tiukkaa, tuottaa vaikeuksia'. Matematiikka otti k:e.

kova|luinen *a.* K. nyrkki. **-luontoi|nen** *a.* K. mies. **-lyijy**[85] *s. met.* (myös ⌒) lyijyn ja jnk muun metallin, vars. antimonin seos;)(pehmeä lyijy. **-maa**[84] *s.*, vars. *maat.* myös ⌒;)(suomaa. | Kovanmaan niitty, pelto. Kovanmaan heiniä. **-metalli**[83] *s. tekn.* keraaminen seos, joka sähköuuneissa sintrautuu hyvin kovaksi, joten siitä voidaan valmistaa esim. leikkuuteriä.

kovan *adv. murt.* kovin. | - - ampui nuolen ensimäisen: / se meni k. ylätse, / päältä pään on taivahalle KAL.

kovanahkai|nen *a.* K:set saappaanvarret. — *Kuv.* tav:mmin paksunahkainen.

kovan|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* K:laista puuta, savea. K. patja. K. tuuli. Puhua k:laisesti. K:laiset ajat. K. opettaja. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* K. aine. K. kulkutauti.

kova|nyrkkinen *a.* K. tappelija. **-onni**[84] *s.* tav. ⌒. | Kovanonnen lapsi. Mikä k. saattoikaan hänet luokseni! **-onni|nen** *a.* K. runoilija, perhe. K:set vuodet. **-osai|nen** *a.* -suus *omin.* kovia kokenut, kovakohtaloinen, -onninen, onneton. | K. mierolainen, kuuromykkä. Inkeriläisten k:suus. Karut ja k:set seudut. — *S:sesti.* Yhteiskunnan k:set, k:simmat. Toiminta k:sten hyväksi. Kaikki on katala nähnyt, koetellut k. SL. **-ottei|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kovakourainen, -kätinen. | K. mies. Pelata k:sesti. **-panosammunt|a** *s. sot.* ammunta kovilla panoksilla. | Suorittaa k:aa, k:oja. **-piirtei|nen** *a.* K:set kasvot. **-pintai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* K. esine, paperi, tie. — *Kuv.* itsepäinen, -pintainen, paksunahkainen, uppiniskainen. | Luonnoltaan k. K. vastustus. Pitää k:sesti oma päänsä. **-pohjai|nen** *a.* K:set kengät. K. tasankomaa, niitty. **-puhuja** *s.* —› kaiutin. **-päi|nen** *a.* -syys *omin.* K. toukka. — Vars. *kuv.* huono oppimaan, lahjaton, tyhmä; itsepäinen, uppiniskainen. | K. lapsi, oppilas. Ääretön yksinkertaisuus ja k:syys. **-pää** *s.* **1.** eräs kupukaalilaji. **2.** *kuv.* kovapäinen henkilö. | Jussi on sellainen k., ettei hän asiaansa jätä kesken. **-seinäinen** *a.* K. hedelmä, munasolurakkula. **-silmäinen** *a.*

kovasin[56] *s.* työkalujen ja koneiden terien (jälki)teroitukseen käytetty, luonnollisesta liuskeesta t. smirgelistä yms. valmistettu hiomaväline, hiomakivi, siera, liippa. | Hioa, teroittaa puukkoa, viikatetta kovasimella. **-kiv|i** *s.* Maastamme saadaan k:eä mm. Teiskosta ja Längelmäeltä. Hioa k:ellä. **-tehdas** *s.*

kovasisuinen *a.* K. juoksija.

kova|ssa, -an *adv.* kovasti, lujasti jssak kiinni, työläästi irrotettavissa, toisiinsa, ahtaaseen sullottuna, sulloutuneena, lujassa, tiukassa, kireässä; vrt. kovalla. | Kivi, kanto on k. Taimet mullataan niin k:an kuin suinkin. Jäät pakkautuivat yhä kovempaan. — *Kuv.* Raha on k. Taiteilijan leipä on k.

kovasti *adv.* vrt. kova, kovin. **1.** aika t. kelpo lailla t. tavalla, suuressa määrin, kosolti, viljalti, paljon, runsaasti. | Siellä oli väkeä k. Syödä, tehdä työtä, ansaita k. Huutaa, paukahtaa k. Kuluttaa k. jalkineita. Ilmapuntari on laskenut k. Tuulee k. Panna k. vastaan. Pelästyä, hävetä, pitää jksta k. Teki k. mieleni istua. — *Erik.* a:iin, partis:iin, adv:iin ja joskus s:iin liittyen: erittäin, hyvin; tav:mmin kovin. | K. sairas, viisas, ystävällinen. K. toimekkaan näköinen. Olla k. nöyrää poikaa. K. nurmettunut oja. K. mielellään. — Tyttö on k. miesten perään. Olla k. suosiossa. Meillä on k. nälkä. **2.** ankarasti, tiukasti; tunnottomasti, kylmästi, tylysti; raskaasti, katkerasti. | Käydä jhk k. käsiksi. Kohdella jkta k. Sanoa, vaatia jtak k. Tuomita k. Onnettomuus koski häneen k. K. oli elämä heitä kolhinut.

kova|suinen *a.* K. hevonen 'joka ei herkästi tottele ohjaksia'. **-suola**[85] *s.* eräs luonnossa esiintyvä suolaseos, kainiitti. **-sydämi|nen** *a.* -syys *omin.* muista piittaamaton, kova, sydämetön, tunnoton, tyly, töykeä. | K. tuomari. Olla k. eläimiä kohtaan. Kohdella jkta k:sesti. **-tekoinen** *a.* **-töinen** *a.* runsas-, raskastöinen, työläs. | K. urakka, päivä. **-valanne**[83] *s. met.* **-ääni|nen 1.** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* K. huuto-

kaupanpitäjä, kukko. K. kello. K. puhe, kina, melu. Tavallista k:sempää naurua. Moittia jkta k:sesti. — *Kuv.* Julistaa k:sesti mielipiteitään. **2.** *s.* = kaiutin.

koveli[5] *s.* (*rinn.* kovelo[2]) koukkuteräinen veitsi, jolla koverretaan etup. puulusikoita ja -kauhoja, koverrusveitsi, koverrin.

kovemmasti *komp.adv.* tav:mmin seur.

kovemmin *komp.adv.* < kova. | Huuda k.! Katri teki työtä k. kuin koskaan ennen. — *Harv.* Sen k. 'sen koommin'.

koven|taa[8] *v.* -nus[64] *teonn.* tehdä kovemmaksi, us. lujentaa; vrt. kovettaa. **1.** *konkr.*)(pehmentää, norjentaa. | Lämpö k:taa savea. K:nettu teräspelti. K:nettu pinta. **2.** *abstr.* **a.** tehdä ankarammaksi, jäykentää, tiukentaa;)(hellyttää, helpottaa, keventää, lieventää. | K. mieltään. Mikä sinun sydämesi on noin k:tanut? Uhkamielinen ilme k:si hänen lapselliset piirteensä. — K. lakia, määräyksiä, vaatimuksia, kuria. Rangaistuksen k:nus. K:nettu aresti 'aresti pimeässä kopissa'. Osuuskunnan jäsenten vastuunalaisuutta älköön k:nettako, elleivät kaikki jäsenet ole siihen kirjallisesti suostuneet LK. **b.** enentää, lisätä, suurentaa, vahvistaa;)(vähentää, pienentää, heikentää. | K. vauhtia, tahtia. K. ääntään. Mies vain k:si jyskytystään. Ilmavirtaa k:netaan.

koventua[1*] *v.* tav:mmin koveta.

kovera[12] *a.* (*rinn.* kovero) viivasta t. pinnasta: sisäänpäin kaareva, konkaavi;)(kupera; vrt. kouru. | K. käyrä, murtoviiva. Käyrän miekan k. puoli. K. rantaviiva. — K. [tav. pallomaisesti, joskus lieriömäisesti kovera] pinta. K. linssi, peili. K. kukkapohjus. K:ksi vetäytynyt lauta. — *Geom.* K. kulma 'kulma, joka on pienempi kuin oikokulma'. — *Yhd.* kaksois-, tasak. **-n|kupera** *a.*, vars. *fys.* K. linssi 'linssi, jonka toinen pinta on kovera ja toinen kupera sekä näistä jälkimmäinen kaarevampi'. **-pintainen** *a.* K. lentokenttä.

kovero[2] *a.* = kovera. — *S:sesti.* Jäähän oli hakattu pieni k. 'syvennys'. **-kirves** *s.* puualusten rakennuksessa yms. käytetty kirves, jonka kovera terä on kuten kuokassa kohtisuorassa vartta vastaan, kourukirves, talso, telso. **-pintainen** *a.* **-pohjainen** *a.* K. sammio.

kover|rella[25*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kovertaa. | K. ruuhta.

kover|rin[56*] *väl.* < kovertaa. | Kovertaa, vuolla k:timella 'kovelilla'. — *Lääk.* koje, jolla voidaan käsivoimalla kovertaa hampaankoloa, ekskavaattori.

koverru|s[64] *s.* kovertaminen; koverrettu kohta. | Syvä k. Jyvät murennettiin isomman kiven k:ksessa pienemmällä, pyöreällä kivellä. Kaikenlaisia koukeroita ja k:ksia.

kover|taa[6] *v.* tehdä koveraksi (veistämällä, kaivertamalla). | K. ontoksi. K. lusikkaa. Pahkat k:rettiin astioiksi. K. lovi, reikä, ontelo. Puunrungosta k:rettu haapio. Nauriista k:retaan sisusta pois. — Tyrskyt k:tavat rantaa veden rajalta.

kovertu|a[1*] *pass.v.* < ed. | Vuorien väliin on k:nut pieniä laaksoja toistensa rinnalle. — Pahvi k:u [= taipuu koveraksi, käpristyy] kuivaessaan.

kovertuma[13] *s.* kovertunut kohta jssak. | Kalkkikivessä olevat luolat ja k:t. Keuhkoissa on k. sydäntä varten.

koveruus[65] *omin.* < kovera.

kove|ta[34] *v.* tulla kov(emm)aksi, koventua, us. lujeta. **1.** *konkr.*)(pehmetä. | Nopeasti k:nevaa sementtiä. Munakas k:nee jäähtyessään. Keli on k:nnut. **2.** *abstr.* **a.** tulla ankarammaksi, tiuketa;)(heltyä, kevetä, lievetä. | Hänen sydämensä k:ni. Kasvot, silmät k:nevat. — Lainsäädäntö k:nee. Yhä k:nevat ehdot. — *Erik.* K. jklle 'ruveta moittimaan, läksyttämään jkta, kimpaantua, tulistua jklle'. **b.** tulla voimakkaammaksi, ankarammaksi, enetä, lisääntyä, suureta, vahveta;)(vähetä, pienetä, heiketä, vaimeta. | Ääni, surina k:nee. Pakkaset k:nivat. Tuuli k:nee myrskyksi. Peli k:ni toisella puoliajalla.

kovete[78*] *s.* (< seur.) tav:mmin kovike.

kovet|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* tehdä kov(emm)aksi, jäykistää;)(pehmittää, norjistaa; vrt. koventaa, kovittaa, kovottaa. | Lyijyn k:taminen antimonilla. K:etut rasvat. K:ettu kartonki, kangas. K:etut kaulukset. Pakkasen k:tama maantie. Työn k:tamat kädet. Raaka selleri vaikuttaa k:tavasti vatsaan. — *Kuv.* K. mielensä, sydämensä. Kärsimysten k:tama mies. Mutta he - - käänsivät uppiniskaisina selkänsä ja k:tivat korvansa, etteivät kuulisi VT.

kovettu[2*] *a.* *murt.* innokas, halukas, hanakka, kova. | K. hiihtäjä, löylynottaja. K. ampumaan, viinaan.

kovettu|a[1*] *pass.v.* < kovettaa. | K:nut väri, lika, seos. K. kiveksi. Jalkineita ei saa päästää k:maan. Taikina saa hetken k. Miekan käytössä k:nut käsi. — *Kuv.* K:nut sydän. Ihminen k:u itsekkyyden vaikutuksesta. Hänen kasvonsa k:ivat vihasta.

kovettuma[13] *s.* kovettunut kohta jssak. | Liikavarpaat ja k:t. — *Yhd.* iho-, kudos-, lihask.

kovettumaton[57] *kielt.a.* Tuore, k. laasti.

kovetus[64] *teonn.* < kovettaa. **-aine** *s.*

kovik|e[78*] *s.* esine t. aine, joka kovettaa jtak, jäykiste, lujike;)(pehmike. | Kureliivien k:keet. Miesten puvuissa k:keena käytettävää kangasta. Kultaan ja hopeaan sekoitetaan tavallisesti k:keeksi jotakin muuta metallia.

kovike|aine *s.* **-kangas** *s.* Jouhista tms. kudottu k.

kovill|a, -e *adv.* = kovalla 2. | Työpaikan saanti oli k. Panna jku k:e.

kovimmasti *sup.adv.* tav:mmin kovimmin.

kovimmilla(an *sup.adv.* mahdollisimman kovana t. kovina, lujimmillaan, tiukimmillaan, ankarimmillaan. | Pula, talvi on k. Tuskat olivat k.

kovimmin *sup.adv.* < kovasti, kovin.

kovin *adv.* vrt. kovasti. **1.** a:iin, partis:iin t. adv:iin liittyen: erittäin, hyvin, perin, ylen, oikein; (kielt. yhteydessä) erin, järin. | K. hyvä, huono, lyhyt, suuri, sairas, levoton. Ei k. viisas. Onko se k:kin raskas? K. täällä on autiota. K. innostunut, haluttu. K. harvoin, äkkiä, kauan. Ei k. kaukana. Ei k:kaan pal-

jon. — Joskus s:iin liittyen. | He olivat vielä k. lapsia molemmat. 2. v:iin liittyen tav:mmin kovasti (1). | Hämmästyä, itkeä k. Sydän sykkii k. Älä huuda niin k.! Ei tässä ole enää aikaa k. vitkastella. Kuningas piti k. hänen suoruudestaan.

kovist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* kohdella jkta ankarasti, panna koville, lujille, tiukata, ahdistaa; nuhdella, moittia; vaatia jklta jtak t. jkta jhk, hätistää. | K. lapsia, palvelijoita. K. jkta myöhästymisestä, laiskuuden johdosta. K:in häneltä koko totuuden. K. itselleen ruokaa. K. jkta työhön, pitämään suunsa kiinni. "Olkaapas vaiti!" k:i suuttunut maisteri. Lyödä nyrkkiä pöytään k:ukseksi. Monista k:uksista huolimatta Kallea ei saatu tottelemaan.

kovistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Pappi k:i seurakuntalaisiaan. K. jkta juopottelusta.

kovite[78*] *s.* = kovike.

kovit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kovettaa; vars. tärkätä. | K:ettu kangas, harso.

kovot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kovittaa. **-tua**[1*] *pass.v.*

kovui|nen[63] *a.* tav. gen:ssä olevan nominin määrittämänä: niin kova kuin määräyssana ilmaisee. | Kiven, raudan, timantin k. (myös ◡). Kalkkisälvän, norsunluun k. Eri, saman k. (tav. ◡). — *Min.* 3:n, 6:n k:sta mineraalia.

kovuu|s[65] *omin.* < kova. | Penkin, tahkon k. Metallin k. Mineraalien k. ilmaistaan luvuilla 10—1. Lyijykyniä on 17 eri k:tta. Säteiden läpäisykyky eli k. Vatsan k. — Vanhempien k. K:den leima kasvoilla. Lain, koulukurin k. Taudin k. Ilmaston, kevään k. Elämän, kohtalon k. Saada kokea ajan k:tta. — Valon k. Pohjaveden k. — Pelin k. Puhalluksen, löylyn k. Äänen, sävelen k. Kosken k.

kovuus|aste *s.* Mineraalin, teräksen k. Veden k. riippuu sen kalkkipitoisuudesta. **-asteikko** *s.* vars. mineraalien kovuuden määrittämiseen käytetty asteikko. **-koe** *s.* metallin tms. kovuuden määrittämiseksi suoritettava koe. **-luku** *s.* kovuusasteikon asteluku.

kp *lyh. fys.* kilopondi.

kp. *lyh. sot.* konepistooli.

kpl *lyh.* tav. lukusanan jäljessä: kappale(tta).

kr *lyh.* kruunu (rahayksikkönä).

kr. *lyh.* **1.** *sot.* kranaatti. **2.** kreikkalainen, kreikan. **3.** ks. eKr., jKr.

kr-alkuisina esiintyvistä muutamista sanoista on myös r-alkuinen asu.

kraa(k) *onom.interj.* kirjoitetussa kielessä variksen raakkuvaa ääntä kuvaamassa. | Kuusi eri kertaa kajahti metsässä karkea kraak-kraak! WILKUNA.

kraakku[1*] *s. murt.* raakku.

kraakkua[1*] *v.* tav:mmin raakkua.

kraali[1] *s.* aitaus, johon norsuja pyydystettäessä lauma ajetaan; neekerien karja-aitaus; kafferien ja hottentottien kehäkylä.

kraana[10] *s. ark.*; *rinn.* krana. **1.** hana (1). **2.** nostokurki.

kraaniumi[1] *s. anat.* (myös: kraniumi) kallo.

kraap- vars. *murt.* = raap-.

kraapata[35(*)] [tav. vaihtelematon -p-] *v. ark. koul.* olla poissa, lyödä laimin jtak olemalla poissa (koulusta, oppitunnilta), jäädä pois. | K. tunnilta.

kraaseli[5] *s. murt.* halli, harmaahylje.

kraatari[5] *s. murt.* räätäli. | Kaupungissa oppinut k. KIVI. K. vannoi sielunsa autuuden kautta, että samaa on kangasta KOSKENN. **-mestari** *s.* - - etpä lyönyt silloin kättäs poroon kuin k. Aapelin miehekses valitsit KIVI.

kraatteri[5] *s.* tulivuoren purkautumisaukko. | Vesuviuksen k. Kuuma laava syöksyy k:sta. Kuun pinnalla on k:n kaltaisia syvennyksiä. — *Kuv.* räjähdyksen maahan tekemästä kuopasta. — *Fys.* kaarilampun positiivisen hiilen kärkeen muodostuva syvennys. **-aukko** *s.* Vuoren huipulla on k. **-järvi** *s.* muinaisen kraatterin paikalle syntynyt järvi. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. syvennys.

krah- vars. *murt.* = rah-.

krahhi[1] *s. liik.* = krašši.

krai[27] *s.* = kraji.

kraiveli[5] *s. ark. leik.* kaulus. | Ottaa jkta k:sta kiinni 'ottaa niskasta, käydä jkhun käsiksi'.

kraji[1] *s. murt.* kaulus.

krak|ata[35*] *v. tekn.* -kaus[64] *teonn.* hajottaa suurimolekyylisia hiilivetyjä pienimolekyylisemmiksi korkeassa paineessa ja lämpötilassa, rikkoa (molekyylit); vars. bentsiinin valmistamisesta raa'asta öljystä, jäännösöljyistä ym. | K:attu bentsiini l. rikkobentsiini.

krakeloi|da[18] *v. tekn.* -nti[4*] *teonn.* aikaansaada keramiikkatuotteen lasituspintaan halkeamia.

krakoviak[7] *s.* eräs puolalainen kansantanssi.

kramppi[1*] *s.* kouristus.

krana[10] *s. murt.* **1.** kraana 1, 2. **2.** silankaari.

kranaatin|heitin *s. sot.* (*lyh.* krh.) jalkaväen raskaaseen aseistukseen kuuluva kaarituliase. | Raskas, kevyt k. **-heitinkomppania** *s.* **-heitinryhmä** *s.* **-heitintuli** *s.* **-kuoppa** *s.* kranaatin räjähtäessään tekemä kuoppa. **-kuori** *s.* **-sirpale** *s.* Haavoittui k:esta. **-siru** *s.* Käteeni sattui pieni k.

kranaat|ti[6*] *s. sot.* tykillä t. heittimellä ammuttava räjähdysammus; myös käsin heitettävästä t. kivääreillä (apulaitetta käyttäen) ammuttavista vastaavanlaisista projektiileista; vrt. kartessi, šrapnelli. | K:it räjähtelevät. Vihollinen ampuu k:teja. K. osui korsuun. K:in sirpalevaikutus. Räjähtämätön k. eli "suutari". — *Yhd.* aika-, isku-, kaasu-, miina-, panssari-, savu-, sirpale-, teräsk.; kivääri-, käsik.

kranaatti|keskitys *s.* Joutua k:keskitykseen. **-sade** *s.* K. ryöppysi niskaamme. **-tuli** *s.* Patterin k. K. katkoi kaikki puut.

kraniaali-, kraniaalinen[63] *a. biol. anat.* päänpuoleinen.

kraniologia[15] *s.* kalloa ja sen rakennetta koskeva oppi, kallotiede.

kraniumi[1] *s.* = kraaniumi.

kranni[1] *s. murt.* naapuri. | Minä olen meiltä, mutta muut ovat meidän k:sta SP.

kranssi[1] *s. kans.* seppele, köynnöskoriste; vehnäskiekko. | Sisareni! sido k. mulle KIVI.

kranttu[1*] *a. murt.* vaativainen, valikoiva, tarkka, nirso.

krappi[1*] *s.* **1.** värimatara. **2.** krappiväri, matarapuna. **-kasvi** *s.* **-lakka** *s.* värimataran juuresta

valmistettu punainen värilakka. **-väri** *s.* värimataran juuresta saatu väriaine, matarapuna.

kra|pu[1*] *s.; rinn.* rapu. **1.** = rapu 1. | Punainen kuin keitetty k. Menee taaksepäin kuin k. Pohjanmaalla eivät menesty k:vut eivätkä aatelismiehet SP. — *Yhd.* maak. **2.** *erisn. täht.* eräs eläinradan tähdistö ja merkki, Cancer. — *Maant.* K:vun kääntöpiiri. **3.** *rak.* eräs gotiikan tornien lehtikoriste(muoto).

krapula[12] *s.* kohmelo. | Olla k:ssa. Parantaa k:ansa. — *Kuv.* Moraalinen k.

krapulai|nen[63] *poss.a.* kohmeloinen. | K:sen näköinen mies. — *S:sesti.* Putkassa oli pari k:sta.

krassa|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* rassata. | Piipun k:aminen. K. laatikoita.

1. **krassi**[4] *s.* **1.** Lepidium, ristikukkaisia ruohoja t. varpuja, joilla on pienet valkoteriöiset t. teriöttömät kukat ja joista muutamia tavataan meillä luonnonvaraisina, muutamia viljeltyinä. — *Yhd.* kenttä-, piha-, tarhak.; vesik. **2.** Tropaeolum, intiaanikrassi, Etelä-Amerikasta peräisin olevia isokasvuisia kiipijäruohoja; vars. meillä koristekasvina viljelty helakkakukkainen T. majus, iso intiaanik. — *Yhd.* kapusiinik.

2. **krassi**[4] *s. murt.* = rassi 1.

krašaani[6] *s.* ritarikunnan rintatähti.

kraššì[1] *s. liik.* taloudellinen romahdus, vararikko, krahhi.

kravatti[5*] *s.* **1.** solmio. **2.** *urh.* painissa: yhdistetty etupuolinen pään ja käden sidonta. **-neula** *s.* **-tehdas** *s.*

kravun- = ravun-. **-kulku** *s. kuv.* takaperoisesta kulusta, taantuvasta kehityksestä.

kravust|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* = ravustaa.

krediitti[6*] *s. liik.* luotto. | Kieltää jklta k. Saada k:ä.

kredit[7] [-ĕ-] *s. liik.* tilinpidossa merkintä, jota käytetään kunkin tilin menopuolen otsikossa; henkilötileissä merkintä, joka osoittaa ao. henkilön saatavaa tilinpitäjältä; myös = kredit-, menopuoli;)(debet. | Tehdä vienti k:iin.

kreditiivi[4] *s.* **1.** *liik.* kirjallinen sopimus t. valtuutus, joka oikeuttaa ottamaan pankista t. eri pankeista (ja tallettamaan pankkiin) rahaa tav. määräsummaan asti, luottokirje. — *Yhd.* kassa-, matkak. **2.** diplomaattiedustajan virkavaltakirja, akkreditiivi. **-kirja** *s.* **-kirje** *s. liik.* **-laina** *s.* **-sopimus** *s.* **-tili** *s.*

kreditmerkin|tä *s. liik.* Debet- ja k:nät tehdään erilleen.

kreditoi|da[18] *v. liik.* -nti[4*] *teonn.* merkitä tilin kreditpuolelle, hyvittää (jkta, jtak tiliä); vrt. debitoida.

kredit|puoli *s. liik.* Tilin k. K:puolelle merkitään usein vientien alkuun sana Per. — *Kuv.* Siirtolaisuusliikkeen k:puolelle on tapana laskea se elähdyttävä henkinen vaikutus, mikä kotiutuneilla siirtolaisilla on ympäristöönsä AK. **-saldo** *s.* **-sarake** *s.* **-vienti** *s.* vienti kreditpuolelle.

kreemi[4] *s.* **1.** kiisseli. **2.** iho- tms. voide, -rasva.

kreevini[5] *s.* K:t '1400-luvulla Kuurinmaalle vietyjen vatjalaisten sotavankien jälkeläiset, joita eli vielä 1800-luvun alkupuoliskolla'.

kreijari[5] *s. mer.* eräs keskiajalla ja uuden ajan alkupuolella käytännössä ollut kauppalaivatyyppi.

kreikan|kieli *s.* tav. ⁀. **-kielinen** *a.* K. kirjallisuus. **-usko** *s.* kreikkalaiskatolinen usko, kreikkalaiskatolisuus. | Kääntyä k:on. **-uskoi|nen** *a.* ja *s.* kreikkalaiskatolista uskoa tunnustava, kreikkalaiskatolinen. | K. karjalainen. Suomen k. väestö. K. kylä, asutus. K. Karjala. — Suuri määrä k:sia siirtyi Stolbovan rauhan jälkeen rajan taakse.

kreikatar[54*] *s.* kreikkalaisnainen.

kreikka[10*] *s.* kreikkalaisten kieli; tav. = muinaiskreikka. | Puhua k:a. Klassilliset kielet k. ja latina. — *Yhd.* muinais-, uusk.

kreikkalai|nen[63] *a.* ja *s.* -suus[65] *omin.* (vars. muinais-)Kreikkaan kuuluva t. liittyvä. | K. sivistys, taide, filosofia. K. veistos, temppeli. K. tyyli. K:sen maailman vaikutus Euroopan sivistykseen. K. laiva Helsingin satamassa. K:suuden rappeutuminen. — K:sten jumalaistarusto. Salamiin meritaistelussa k:set saivat suuren voiton. Nykypäivien k:set. — Eräitä erikoisyhtymiä: K. eli Itä-Rooman keisarikunta. K. [= kreikkalaiskatolinen] kirkko. K. risti 'tasavartinen suorakulmainen risti'. K. tuli 'keskiajan alkupuolella keksitty ruudin kaltainen, vedessäkin palava seos'. K. nenä 'profiilissa otsaviivan kanssa yhtenäisen suoran viivan muodostava nenä'. K. profiili.

kreikkalais|aiheinen *a.* K. runoelma, näytelmä. **-katolilainen** *s.* kreikkalaiskatolista uskoa tunnustava henkilö. **-katolinen 1.** *a.* K. kirkko 'Itä-Euroopassa ja Etu-Aasiassa vallalla oleva kristillisen (katolisen) kirkon muoto, itämainen, oikeauskoinen, ortodoksinen kirkko'. Suomen k. kirkkokunta. K. seurakunta. Tunnustaa k:sta uskoa 'kreikkalaiskatolisen kirkon uskoa'. Maamme k. väestö. **2.** *s.* tav:mmin kreikkalaiskatolilainen. **-katolisuu|s** *s.* kreikkalaiskatolinen usko. | Kääntyä k:teen. **-maailma** *s.* muinais-Kreikan valta- t. sivistyspiiri. | Homeroksen runot olivat kaikkialla k:ssa suuressa arvossa. K:n laajetessa sen sivistys alkoi hengeltään muuttua. **-peräi|nen** *a.* -syys *omin.* Kreikasta t. kreikan kielestä peräisin oleva. | K. taide. Kansainvälisten sivistyssanojen joukossa on runsaasti k:siä. Sanan k:syys on epävarma. **-syntyinen** *a.* K. henkilö.

kreikkalaist|aa[2] *v.* muuttaa kreikkalaiseksi. **-u|a**[1] *pass.v.* K:nut väestö. Tavat k:ivat.

kreikkalais|tyylinen *a.* K. veistos, rakennus. **-valtio** *s.* Sisilian k:t. **-väestö** *s.*

kreivi[4] *s.* **1.** *hist.* keskiajalla valtakunnan hallintopiirien, kreivikuntien, ylin virkamies, sittemmin kuninkaan vasalli; myös eräiden muiden korkeiden virkamiesten nimitys. — *Yhd.* linna-, maa-, palatsi-, pfalz-, raja-, valtakunnank. **2.** aatelismies, joka arvoltaan on herttuan (markiisin, ruhtinaan) ja paronin (varakreivin) välissä. | Korottaa jku k:n arvoon. K. Aminoff. — K:n aikaan 'otolliseen, parhaaseen aikaan'. Tulitpa k:n aikaan!

kreivikunta *s. hist.* kreivin hallintopiiri t. läänitysalue; nyk. etup. anglosaksisissa maissa suurehko alue, jolla on paikallinen itsehallinto. | Porin k. Kentin k.

kreivilli|nen[63] *a.* kreivinarvoon liittyvä, kreiville kuuluva, us. par. kreivin-, kreivi-. | K. suku. Kuulua k:seen säätyyn. K. vaakuna, linna.
kreivin|arvo *s.* Saada k. **-kruunu** *s.* Pohjanmaan vaakunan k.
kreivi|sota *s. hist.* lyypekkiläisten 1500-luvulla Tanskaa ja Ruotsia vastaan käymä sota. **-suku** *s.* Suomen ritarihuoneeseen on merkitty 11 k:a.
kreivitär[54*] *s.* kreivin puoliso t. (naimisissa oleva) tytär.
krematorio[3] *s.* ruumiinpolttolaitos ja sen yhteydessä oleva kappeli. **-hautaus** *s.* polttohautaus(tilaisuus). **-yhdistys** *s.*
kremsinvalkoinen *s. maal.* eräs lyijyvalkoisen laji.
krenatööri[4] *s. sot.* alkuaan eräänlainen käsikranaatin heittäjä, myöhemmin eräiden jalkaväen valio-osastojen sotilaiden nimitys. **-joukko** *s.*, tav. *mon.* **-pataljoona** *s.* **-rykmentti** *s.*
krenkku[1*] *s.* 3—5-sorkkainen sahramainen kyntöväline, jota aikoinaan käytettiin muokkaustöissä ja siemenen multauksessa, koukkari; myös väljemmin: sahapukki, tilapäisesti kyhätty teline tms.
kreoli[5] *s.* Etelä- ja Keski-Amerikkaan siirtyneiden romaanisten kansain (sekoittumaton) jälkeläinen; Amerikassa syntynyt neekeri; myös romaanisten ym. kielten ja alkuasukkaiden kielten t. englannin ja Amerikan neekerien kielten sekoittumisesta syntynyt sekakieli.
kreoliini[4] *s.* eräs kivihiilitervan valmistuksessa sivutuotteena saatu neste, jota käytetään mm. desinfioimisaineena.
kreolitar[54*] *s.* kreolinainen.
kreosootti[4*] *s.* 205° ja 240° C:n välillä kiehuvien puutervan (vars. pyökintervan) fenolien yhteisnimitys. | K:a on käytetty mm. tuberkuloosin lääkkeenä. **-öljy** *s.* kivihiilitervan tislauksessa saatu raskas öljy, jota käytetään vars. puun kyllästämiseen.
krepeerata[35] *v.* rypyttää, viristää; kähertää. | K. kangas, paperi. K. tukka.
kreponki[6*] *s.* tiheä kreppikangas.
kreppi[4*] *s.* **1.** erikoissidoksen avulla t. myös koneella puristaen rypytetty, poimutettu t. pinnaltaan raemaisen epätasainen kangas; viimeksi mainitun *syn.* graniitti. — *Yhd.* kiinan-, silkki-, villak. **2.** *harv.* kreppipaperi. **-kangas** *s.* **-paperi** *s.* rypytetty ohut paperi, viri-, ryppypaperi. **-sidos** *s. kut.*
kresoli[6] *s.* kivihiilitervan tislauksessa sivutuotteena saatuja jähmeitä t. nestemäisiä yhdisteitä, joita käytetään desinfioimiseen, puun kyllästämiseen yms. **-suopa** *s.* = lysoli.
krestomatia[15] *s.* kirjallisuudesta valittuja, vars. suorasanaisia näytteitä sisältävä lukukirja, lukemisto; vrt. antologia.
kretiini[6] *s. lääk.* kretinismiä poteva henkilö, kääpiö (2).
kretinismi[4] *s. lääk.* kilpirauhasen toimintahäiriöistä johtuva vajavuus, joka ilmenee luuston kehityksen keskeytymisenä, ruumiin kääpiökasvuisuutena ja us. henkisenä tylsyytenä.
kretliini[6], **-nen**[63] *a. kans.* sinipunainen, violetti.
kretonki[6*] *s.* kangaspainossa kuvioitu, haaskiopuuvillasta valmistettu toimikaskangas; ohut kaksivartinen painettu puuvillakangas. **-huivi** *s.* Punakukkainen k.
kretonkinen[63] *ain.a.* K. puku, tuolinpäällys.
kretonki|peite *s.* **-puku** *s.* **-verho** *s.* Ikkunassa on k:t.
kreutseri[5] *s.* Saksassa ja Itävallassa aikaisemmin käytetty raha.
krevetti[6*], **-rapu** *s.* = katkarapu.
krh. *lyh. sot.* kranaatinheitin.
kriia[10] *s.* ainekirjoitustehtävä, vars. sen kaavamainen jäsennys.
kriikuna[18] *s.* kriikunapuun luumarja; kriikunapuu. **-hillo** *s.* **-puu** *s.* Prunus insititia, luumupuun sukuinen puumainen hedelmäpensas.
kriis|i[4] *s.* käänteentekevä muutos, (vaarallinen, tärkeä) taitekohta, ratkaisuvaihe, murros jnk asian kehityksessä. | Poliittinen k. Sodanjälkeinen k. Vaikea sisäinen, hermoston k. Suomalaisen kulttuurin k. On jo nähtävissä k:in oireita. Ankara uskonnollinen k. järkytti häntä. Runoilijan elämässä oli useita rajuja sielullisia k:ejä, mutta hän selviytyi niistä. Onnettomuus aiheutti k:in, jonka seuraukset tuntuvat vieläkin. — *Lääk.* taudinkulun käännekohta, tav. äkillinen muutos parempaan päin. — *Tal.* talouselämän yleinen äkillinen häiriötila, pula, liikepula. — *Yhd.* kulttuuri-, maailmank.; talousk.
kriisi|aika *s.* Sotaa seurasi vaikea k. Euroopan sivistyksen k. **-kausi** *s.* Taloudellinen k. **-kohta** *s.* Vienti joutui tärkeään k:an. **-vuosi** *s.* Pahimpien k:en aikana sattui lukuisia vararikkoja.
kriitik|ko[2*] *s.* kritiikin harjoittaja, (tav. kirjallisuuden, taiteen, kulttuuriolojen) arvostelija. | Arvovaltainen k. K:on tehtävä kirjallisessa elämässä. Asettua k:on asemaan. — *Yhd.* kirjallisuus-, kulttuuri-, musiikki-, taidek.
kriitilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** vrt. kritiikki. **a.** arvosteleva (us. nimenomaan epäilevässä, moittivassa t. vikoja etsivässä mielessä). | K. ilme. K. lausunto. Suhtautua k:sesti jhk. Ajan henki käy k:seksi, aletaan arvostella LEINO. Pudistelin k:sesti päätäni: en pitänyt tätä kohtaa täysin varmana SILL. **b.** arvostellen tutkiva, punnitseva, tieteellisen tarkka. | K. tutkija, tutkimus. Tekijän tunnettu k:syys. Esitys on kauttaaltaan k:stä. Muistitietoja on k:sesti verrattava. K. lähteiden käyttö. Aineksen seulonnassa huomaa k:syyden puutetta. — Kantin filosofiaa sanotaan k:seksi idealismiksi. K. painos jtak teosta. **2.** ratkaiseva, käänteentekevän vaiheen muodostava, arveluttava, vaaranalainen; vrt. kriisi. | K. hetki, tilanne, päivä. Joutua k:seen asemaan. Sairaan tila on hyvin k. Miten on k:sissä tapauksissa meneteltävä? Aika oli k. Tapahtumat ovat k:sessä vaiheessa. K. ikä 'vaihdevuodet'. — *Erik.* **a.** *fys. tekn.* raja- t. käännekohtaa merkitsevä. | K. lämpötila 'ylin lämpötila, missä kaasu voidaan tiivistää nesteeksi'. K. paine 'paine, jossa kaasu kriitillisessä lämpötilassa tiivistyy nesteeksi'. K. tilavuus 'tilavuus, joka kaasumoolilla on kriitillisessä lämpötilassa kriitillisessä paineessa'. Aluksen k. nopeus 'aluksen pituudesta ja muodosta riip-

puva nopeus, jonka ylittäminen lisää vastuksen epäedulliseksi'. K. pyörimisnopeus 'sellainen akselin pyörimisnopeus, jolloin akselin taipuma voi tulla äärettömän suureksi t. akseliin syntyy vaarallisia vääntövärähtelyjä'. K. piste, kulma, kohta, raja, määrä jne. **b.** *biol.* monimuotoisuutensa ja muuntelevuutensa vuoksi vaikeaselitteinen. | K. laji. Keltanot muodostavat k:sen kasvisuvun.

kriivari[5] *s. kans.* kirjuri.

kriketti[6*] *s.* eräs vars. anglosaksisessa maailmassa suosittu joukkuepallopeli. **-maila** *s.* **-pallo** *s.*

krilium[7] *s. maat.* eräs uusi maanparannusaine.

krimi[4] *s.* = kriminnahka.

kriminaali- = rikos-, rikoksia koskeva, rikosoikeudellinen. **-antropologia** *s.* kriminologian haara, joka käsittelee rikoksentekijän henkistä ja ruumiillista laatua ja pyrkii siten selvittämään rikoksen edellytyksiä. **-biologia** *s.* kriminologian haara, joka tutkii rikollista ja rikosta biologisena ilmiönä. **-mielisairas** *s.* rikollinen mielisairas.

kriminaalinen[63] *a.* rikoksia koskeva, rikosoikeudellinen, rikos-; rikollinen. | K. lainkäyttö, kysymys. — K. luonne.

kriminaali|näytelmä *s.* **-oikeus** *s. lak.* rikosoikeus. **-politiikka** *s.* rikollisuuden vastustamista tarkoittavat valtiovallan toimenpiteet, rikospolitiikka. **-potilas** *s.* rikollinen t. rikoksesta syytteessä oleva potilas. **-prosessi** *s. lak.* rikosprosessi. **-psykologia** *s.* rikospsykologia. **-sosiologia** *s.* kriminologian haara, joka käsittelee rikosta yhteiskunnallisena ilmiönä. **-tekniikka** *s.* kriminalistiikan haara, joka käsittelee rikoksentekijän selville saamiseksi käytettäviä teknillisiä apuneuvoja. **-teknillinen** *a.*

kriminalisti[4] *s.* rikosoikeuden tuntija, rikollisuuden syiden ja sen vastustamiskeinojen tutkija, rikosoppinut.

kriminalistiikka[10*] *s.* rikoksen selvittämisessä käytettäviä keinoja ja menettelytapoja tutkiva tieteenhaara.

kriminalistinen[63] *a.* rikoksia ja niiden selvittämistä koskeva. | K. museo.

kriminaliteetti[4*] *s.* rikoksellisuus.

krimin|kangas *s.* kangas, jonka oikea puoli muistuttaa kriminnahkaa. **-nahka** *s.* etelävenäläisen rasvahäntälampaan (Krimin lampaan), vars. sen karitsan nahasta muokattu erittäin pienikiharainen turkislaji. **-nahkainen** *a.* K. lakki, kaulus. **-nahkakaulus** *s.* **-nahkaturkki** *s.*

kriminologia[15] *s.* rikoksen olemusta tutkiva ja sen sisäisiä syitä selvittävä tieteenhaara, rikosoppi.

kriminologinen[63] *a.* kriminologiaan kuuluva, sitä koskeva.

krinoliini[4] *s.* vannehame. **-hame** *s.*

kristall|i[6] *s.* **1. a.** *min.* = kide. **b.** pinnoiltaan tasaiseksi hiottu (lyijy)lasikappale; vrt. 2. | Kattokruunun k:it kimaltelevat. **2.** *aik.*: vuorikide, -kristalli t. siitä valmistettu esine; *nyk. tav.*: kristallilasi t. siitä valmistettu esine. | Koralleja ja k:eja ei sen [= viisauden] rinnalla mainita VT. Malja on k:ia. Talon hienot k:it pantiin pöytään. — Kirkas kuin k. Ilma on kuin k:ia.

kristalli|astia *s.* **-esine** *s.* Koristeellinen k.

kristalliininen[63] *a.* kiteinen.

kristalliitti[4*] *s. min.* pienoiskide.

kristalli|karahvi *s.* **-kirkas** *a.* = kristallinkirkas. **-koriste** *s.* **-kruunu** *s.* kristallein koristettu kattokruunu. | Kirkon k. Valot syttyvät säihkyviin k:ihin. **-kuvastin** *s.* **-lasi** *s.* **1.** puhdas (vars. hiottu) lyijylasi. **2.** kristallilasista valmistettu juoma- t. viinilasi. **-lasinen** *a.* K. kuvastin. **-lautanen** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. aine, suola. **-malja** *s.* **-maljakko** *s.*

kristalli|nen[63] *a.* **1.** *ain.* kristallista tehty, kristalli-. | K. karahvi, maljakko. — *Kuv.* Runo, jossa on k:sta kirkkautta. **2.** kiteinen, kristalliininen. | K. sooda, suola.

kristallin|hiomo *s.* **-kirk|as** *a.* kirkas kuin kristalli. | K. lasi. K. vesi, ilma. Järven k. pinta. — *Kuv.* K. ääni. Ajatus juoksee k:kaana. K. tyyli.

kristalli|palatsi *s.* Vuorenkuninkaan k. **-pallo** *s.* **-pullo** *s.*

kristallisaatio[3] *s.* kiteyttäminen, kiteytyminen; kiteytymä.

kristallisoida[18] *v.* kristalloida.

kristallisoitua[1*] *v.* kristalloitua.

kristalli|sokeri *s.* kidesokeri. **-sooda** *s.* kidesooda. **-tavara** *s.* Lasi- ja k:t. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-vesi** *s.* kidevesi.

kristallografia[15] *s.* kidetiede.

kristalloida[18] *v.* kiteyttää.

kristalloidi[4] *s.* **1.** *kem.* kiteytyvä aine, joka liuoksissa helposti kulkeutuu kalvojen läpi; vrt. kolloidi. **2.** kiteentapainen hiukkanen, jollaisina valkuaisaineet esiintyvät kasveissa.

kristalloitu|a[1*] *v.* kiteytyä. | Timantti on k:nutta hiiltä. Suola k:u. — *Kuv.* Ajatusten k:minen.

kristalloosi[4] *s.* sakariinin natriumsuola.

kristi|kansa *s.* kristitty kansa; nimenomaisesti kristityiksi tunnustautuva ja eniten kristillisuskonnollista harrastusta omaava osa kansaa. | Meidän kansamme yhdessä muiden k:-kansojen kanssa. Maamme k. **-kunta** *s.* kristillinen kirkko kaikkine jäsenineen.

kristilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vrt. kristitty. **1. a.** kristinuskoon t. sen piiriin kuuluva, sen oppien mukainen, sille ominainen; us.)(juutalainen, muhamettilainen tms. | K. seurakunta, kirkko, lähetystyö. K. usko, oppi. K. käsitys synnistä. K. avioliitto. Vanha k. tapa. Pakanat saivat kasteessa uuden k:sen nimen. **b.** K. [= Kristuksen syntymään perustuva] ajanlasku. K:sen ajan alkupuolella. Toisella k:sellä [= Kristuksen jälkeisellä] vuosisadalla. — *Yhd.* alku-, esi-, varhaisk. **2. a.** kristinuskon hengen mukainen, kristitylle sopiva; joskus: hurskas, jumalinen; us.)(maailmallinen. | K:set hyveet. K. rakkaus. Elää k:stä elämää. K. mieli, mielenlaatu. Kasvattaa lapsensa k:sesti. Käyttäytyä arvokkaasti ja k:sesti. K:sistä harrastuksistaan tunnettu seurakunnan jäsen. Anteeksiantaminen on k:stä. **b.** jllak tavoin kristinuskoon liittyvä, kristinuskon hengessä toimiva; joskus: uskonnollinen. | K. nuorisotyö. Nuorten miesten k. yh-

distys. K. kansanopisto. K. sanomalehti "Kotimaa". K. taide. K. sosialismi pyrkii yhteiskunnallisiin parannuksiin k:sellä pohjalla. K. nuorisojuhla. **3.** laajentuneessa merk:ssä: oikeudenmukainen, kunniallinen, sovelias, säädyllinen, siivo tms. | K. penkkijärjestys (kirkossa). K. tasajako. Saalis jaettiin k:sesti 'oikeudenmukaisesti, tasan, sovinnossa'. Vanhus saatettiin k:sesti hautaan. Onko tämä k:stä menoa?

kristillis|aiheinen *a.* K. kansanruno. **-henkinen** *a.* K. aikakauslehti. **-mieli|nen** *a.* -syys *omin.* K. henkilö. Kasvaa k:sessä kodissa. K:syydellä on monien mielestä pintapuolisen, ulkokohtaisen muotokristillisyyden sävy. — *S:sesti.* Saada, kokea hyvyyttä k:sten taholta. **-peräi|nen** *a.* Kalevalassa on eräitä k:siä piirteitä. K. ristimänimi. **-(-)siveelli|nen** *a.* K. elämä, katsomus, kasvatus. Teos liikkuu k:sellä pohjalla.

kristillisty|ä[1] *v.* muuttua kristilliseksi. | Vanhojen pakanallisten tapojen k:minen. K:nyt kansanruno.

kristillisyydenkäsitys *s.* Evankelinen k.

kristillisyy|s[65] *s.* kristillinen usko, mieli, henki, elämä, kristinusko; vrt. kristillinen. | Totinen, elävä k. Harjoittaa käytännöllistä k:ttä elämässään. K:den vaikutus rajoittui maassamme aluksi ulkonaisiin muotoihin. — *Yhd.* alku-, kirkko-, muoto-, tapak.

kristin|oppi *s.* **1.** kristinuskon opillinen puoli, kristillisen kirkon oppi; us. = kristinusko. **2.** katekismuksen selitysosa, joka sisältää opillisen esityksen kristinuskosta. **-usko** *s.* Jeesuksen Kristuksen julistukseen ja sovituskuolemaan perustuva uskonto, jonka tunnustajain yhteisönä on kristillinen kirkko, kristillinen usko. | Käännyttää, kastaa k:on. Saarnata k:a. Tunnustaa k:a. K:n tuonti Suomeen. K:n julistaminen valtionuskonnoksi. K:n perustotuudet. K:n tunnustajat saivat kärsiä monta julmaa vainoa. K:n opetus. **-uskoinen** *a.* K. uskontokunta, maa. **-uskovai|nen** *s.*, vars. *heng.* kristitty. | -- ja anna kaikille k:sillesi iankaikkinen ilo taivaissa AK.

kristisisar *s.* tav. uskovaisten kesken naisista puhuttaessa t. naisia puhuteltaessa: uskonsisar; vrt. kristiveli. | Rakkaat k:et!

kristit|ty[2*] *a.* ja *s.* kristinuskoa tunnustava; us.)(pakana(llinen), juutalainen, muhamettilainen tms.; vrt. kristillinen. **1.** *a.* K. ihminen. K. maailma, k:yt maat. Näihin aikoihin Häme tuli k:yksi. Hän on k. Jumalan lapsi. **2.** *s.* Antiokiassa ruvettiin opetuslapsia ensiksi sanomaan k:yiksi. Uskovaiset eli k:yt. Totinen, elävä, oikea k. K:tyjen vaino. Maapallolla on k:tyjä yhteensä n. 700 miljoonaa. Varsinkin lestadiolaisten piirissä uskonveljiä ja -sisaria kutsutaan k:yiksi. — *Ark.* Sinne ei kukaan k. [= ihminen] lähde. — *Yhd.* juutalais-, nimi-, pakana-, valhek.

kristivel|i *s.* tav. uskovaisten kesken miehistä puhuttaessa t. miehiä puhuteltaessa: uskonveli. | Lohduttaa k:jiään.

kristo|logia[15] *s.* oppi Kristuksen persoonasta. **-loginen**[63] *s.* **-sentri|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kristuskeskeinen; vrt. teo-, antroposentrinen.

kristuksenjälkei|nen *a.* Neljännellä k:sellä vuosisadalla.

kristus|keskeinen *a.* -keskeisesti *adv.* -keskeisyys *omin.* jossa Kristus on kaiken keskipisteenä, valta-asemassa, kristosentrinen; vrt. jumala-, ihmiskeskeinen. | K. maailmankatsomus. N. esitti dogmatiikan k:keskeiseltä näkökannalta. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Hänessä on k:sia piirteitä. **-monogrammi** *s.* Kristuksen nimen lyhennysmerkki (tav. kreikkal. kirjainten muodostama).

kriteeri[6] *s.* (*rinn.* kriteerio[3]) seikka t. (asian t. käsitteen) ominaisuus, jonka perusteella jk voidaan varmasti erottaa muista, todeta t. todistaa oikeaksi yms., ratkaiseva tunnus(merkki). | Luotettava, todistava k. Tärkeä totuuden k. Jnk oikeellisuuden, aitouden k. Runoelman ajalliset k:t. Äänteelliset k:t viittaavat viron kielen vaikutukseen. Kuvataiteita voi pitää yhtenä kansan sivistystason k:nä.

kritiikit|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* jossa ei ole käytetty t. joka ei käytä kritiikkiä, epäkriitillinen, arvostelukyvytön. | K. ihailu, ylistely. K. teos. Esitys on paikoin k:öntä muiden mielipiteiden selostusta. Menetellä k:tömästi. K:tömästi omaksuttu kanta. Hänessä on nuoruuden k:tömyyttä. Lähteiden käytön k:tömyys. Teos voi johtaa k:tömän lukijan harhaan.

kritiik|ki[6*] *s.* arvostelu, arviointi, tarkastelu, punnitseva tutkimus. | Puolueeton, ankara k. Kirjallinen, esteettinen k. K:in kestävä teos. K. suhtautui esitykseen suopeasti. Taiteelliselta arvoltaan k:in yläpuolella. Lähteiden seulonnassa on käytettävä tiukkaa k:kiä. Jokapäiväisessä kielenkäytössä k:illä usein tarkoitetaan kielteistä, moittivaa, virheisiin ja puutteisiin kohdistuvaa arvostelua. — Jklla ei ole, jklta puuttuu k:kiä 'arvostelukykyä'. — *Erik.* opettajakokelaan pitämän tunnin arvostelutilaisuus. — *Yhd.* itse-, kirjallisuus-, lähde-, taide-, teksti-, yhteiskuntak.; raamatunk.

kritikoida[30] *v.* = kritisoida.

kritikoi|ja[13], **-tsija**[14] *tek.* = kritisoija.

kritisismi[4] *s. fil.* filosofinen tutkimussuunta, joka tähdentää tiedon perusteiden ja rajojen tutkimisen välttämättömyyttä, kriitillinen filosofia;)(dogmatismi.

kritisoi|da[18] *v.* -vasti *adv.* -nti[4*] *teonn.* (*rinn.* kritikoida) kohdistaa kritiikki jhk, harjoittaa kritiikkiä, arvostella. | K. jtak teosta, esitystä, mielipidettä. K. ankarasti olevia oloja. Esiintyä k:vasti. K:nti oli asiallista ja oikeaan osuvaa.

kritisoija[13] *tek.* Ankara k.

kroaat|ti[6*] *s.* K:it 'etup. Kroatiassa asuva eteläslaavilainen kansa, kroatialaiset'.

Kroisos[64] *erisn. kuv.* erittäin rikkaasta henkilöstä. | Mahtava teollisuusmies, oikea K.

krokaani[6] *s. ruok.* jnk esineen muotoinen iso, monivärinen sokerileivonnainen, jollaisia valmistetaan häihin ym. juhlatilaisuuksiin. — *Yhd.* hääk.

kroketti[5*] s. 1. pallopeli, jossa puupalloja lyödään nuijalla kentälle tiettyyn järjestykseen asetettujen porttien läpi. 2. *ruok.* = kuorukka. **-kenttä** s. **-nuija** s. **-pallo** s. **-peli** s.

krokii[27] s. (myös: croquis) nopeasti tehty piirustus- t. karttaluonnos; myös sellaisten piirtäminen.

krokotiili[4] s.; *rinn.* krokodiili[4]. | K:t 'Crocodilia, lämpimien maiden vesissä eläviä isoja, nelijalkaisia, pitkäkuonoisia matelijoita, joiden ruumista peittävät luulevyt ja sarveiskilvet ja jotka syövät mm. isoja nisäkkäitä, us. ihmisiäkin'. Niilin k. 'Crocodilus niloticus'. — K:n kyynelet 'teeskennelty itku, valitus, suru tms.' — *Yhd.* jättiläis-, panssarik.

krokotiilin|kyynelet s. *mon.* ks. ed. **-nahka** s. *nahk.* joko varsinainen krokotiilin nahka tai sitä jäljitellen kuvioitu korunahka.

kromaatti[6*] s. *kem.* kromihapon suola. — *Yhd.* lyijy-, rautak.

kromaattinen[63] a. -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* väri-, väritetty. — *Mus.* vrt. diatoninen. | K. [= puolisävelaskelinen, 12-sävelinen] asteikko. K. [= runkosäveltä 1/2 askelta alentamalla t. korottamalla saatu] sävel. K. sävelkulku. — *Fys.* Linssin k. aberraatio 'väripoikkeama'.

kroma|ta[35] v. -us[39] *teonn.* = kromittaa.

kromatiikka[10*] s. värioppi; *mus.* kromaattisten sävelten käyttö.

kromatiini[4] s. *biol.* solutuman väriaineilla värjäytyvä aines.

kromatofori[4] s. *biol.* väriainetta sisältävä eläinsolu; kasvin värihiukkanen, plastidi.

kromi[4] s. eräs alkuaine, valkoinen, kova metalli.

kromi|aluna s. kromisulfaatin ja kaliumsulfaatin kaksoissuola. **-happo** s. **-happoinen** a. K. kali, natrium.

kromiitti[6*] s. eräs kromimalmimineraali, rautakromaatti.

kromi|kelta(inen) s. eräs keltainen kromiväri, lyijykromaatti. **-kypsennys** s. *nahk.* nahan kypsennys kromiyhdisteillä. **-lejeerinki** s. **-liima** s. kaliumbikromaatin ja liiman seos, jota käytetään mm. valokuvauksessa ja valopainossa. **-liuos** s. **-malmi** s. kromia sisältävä malmi. **-metalli** s. **-metallinen** a. K. kello. **-nahka** s. kromikypsennyksellä valmistettu nahka. **-nahkatehdas** s. **-nikkeli** s. kromin ja nikkelin seos. **-nikkeliteräs** s. kromia ja nikkeliä sisältävä teräs(laji). | Ruostumaton k.

kromioi|da[18] v. -nti[4*] *teonn.* = kromittaa.

kromi|oksidi s. **-oranssi** s. eräs oranssin värinen kromiväri. **-parkitus** s. *nahk.* = kromikypsennys. **-pitoi|nen** a. -suus *omin.* K. teräs. **-puna(inen)** s. eräs punainen kromiväri. **-seos** s. **-suola** s. kromihapon suola (kromaatti, bikromaatti). **-teräksinen** a. K. sahanterä. **-teräs** s. kromia sisältävä teräs.

kromit|taa[2*] v. -us[64] *teonn.* päällystää metalli suojelevalla kromikerroksella, kromata, kromioida. | Hanat k:ettua messinkiä. Suorittaa k:usta.

kromi|vihreä s. eräs vihreä kromiväri. **-väri** s. kromia väriäantavana osana sisältävä maaliväri. **-yhdiste** s.

kromo|litografia[15] s. *kirj.* värillinen kivipainanta; värillinen kivipainokuva. **-paperi** s. kivipainannassa käytetty paperi.

kromosomi[4] s. *biol.* solun tumassa olevia rihmamaisia osasia, joissa perintötekijät (geenit) sijaitsevat, väririhma. **-luku** s. solun kromosomien lukumäärä. | Ihmisen k. on 48.

kromo|somisto[2] *koll.s.* Sukupuolilla on erilainen k. **-typia**[15] s. *kirj.* väripainanta; väripainokuva.

krona|ta[35] v. *ark., rinn. murt.* ronata. 1. oikkuilla, rettelöidä. | Ei saa k. ruokapöydässä! Moottori, vatsa k:a. 2. kopeloida, sorkkia, kronia. | Pois siitä konetta k:amasta!

kronia[17] v. *ark.* = ed. 2.

kronikan|kirjoittaja s. Venäläinen k. Nestor. **-omainen** a. K. muistiinpano.

kronik|ka[13*] s. historiallinen esitys, jossa asiat luetellaan aikajärjestyksessä, aikakirja(t); nyk. myös katsaus tapahtumiin t. leikillissävyinen runomittainen tapahtumien t. henkilöiden esittely. | Munkit kirjoittivat tärkeimmistä asioista k:oita. K. kertoo, että - -. — Päivän k. Esitettiin pirteä k. vuoden tapauksista. — *Yhd.* luostarin-, perhe-, piispain-, sukuk.; riimik.

kronikka|kirjallisuus s. Ristiretkiä koskeva k. **-kokoelma** s. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* us. luettelomainen, puisevasti luetteleva. | K. esitys, muoto. K:sesti laadittu kertomus. **-tieto** s. Lähdeaines perustuu k:ihin. **-tyyli** s. Aino Kallas jäljittelee useissa teoksissaan 1600-luvun k:ä.

kronikoi|da[30] v. kertoa t. esittää kronikan muodossa t. tapaan. **-tsija**[14] *tek.* kronikan kirjoittaja, laatija.

kronisti[6] s. = ed.

kronkeli[5] a. *ark.* (*murt.* ronkeli) oikukas, juonikas; monimutkainen, pulmallinen. | K. ruokansa suhteen. K. emäntä. K. juttu.

krono|grafi[4] s. havainnontekoaikojen merkinnässä käytetty tarkka ajanottolaite. **-logia**[15] s. ajanlasku; aikajärjestys. | Geologinen k. Suomen suvun esihistoriallinen k. Esitys, jonka k. on tarkka. Muutoksen k:n määrittäminen. **-logi|nen**[63] a. -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* aikajärjestystä noudattava t. koskeva, aikajärjestyksessä esitetty, tapahtuma-aikojen mukainen, aikaperäinen. | K. järjestys. Asioiden k. esitys. K:sesti järjestetty kokoelma, luettelo. K. virhe. **-metri**[4] s. erityisen tarkkakäyntinen kello, tarkkuuskello. — *Yhd.* laivak.

krookus[64] s. 1. Crocus, kurjenmiekkakasveihin kuuluvia matalia kauniskukkaisia koristekasveja; *syn.* sahrami. 2. metallin kiillotuksessa käytetty rautaoksidijauhe.

kroolata[35] v. uida kroolia.

krooli[4] s. *urh.* (myös: crawl) uimatapa, jossa kädet vedon jälkeen vuoron perään viedään ilmateitse eteen. — *Yhd.* selkäk.

krooni|nen[63] a. -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (*rinn.* kroonillinen[63]) pitkäaikainen, pitkällinen, jatkuva;)(akuutti(nen). | K. tauti, nuha. Olla k:sessa rahapulassa.

kroos|i[4] s. *kans.* kaularöyhelö, poimukaulus. | Mutta kas kun meitä lähenee oikein rasvojen

hajussa ja liehuvissa k:eissa liehakoitseva lunttu KIVI.

krop|pa[11*] *s. ark.* ruumis, vartalo. | Liika rehkiminen tuntuu k:assa. Komea k.

krossi[4] *s.* (*lyh.* krs; *rinn.* grossi) kappalemittana: 12 tusinaa, 144 kappaletta.

krotti[4*] *s.* = lyhtykala, merikrotti.

krouvari[5] *s.* kapakoitsija, kapakanisäntä; varhemmin myös kestikievarinpitäjä, joka myi mm. olutta.

1. **krouvi**[4] *s.* kapakka, "kellari". | Istua k:ssa. Ja tapahtui se [Nummisuutarin Eskon naimiskaupan vahvistaminen] Puolmatkan k:ssa KIVI. — *Kuv.* Puol(i)matkan k. 'pysähdys- t. käännepaikka, matkan puoliväli'.

2. **krouvi**[4] *a. murt.* (*rinn.* rouvi) karkea.

krouvitupa *s.*, etup. *hist.* vrt. 1. krouvi. | Poiketa k:an.

krs *lyh.* **1.** krossi. **2.** kerros. | Porras A, 5. krs.

kruksata[35] *v. ark.* merkitä "kruks(e)illa", koukata, rastia.

kruksi[4] *s. ark.* tav. kirjoituksen, luettelon tms. reunaan tehty merkki, koukku, rasti.

krumeluuri[4], **krumiluuri**[4] *s. ark.* kiemura, koukero; turhanaikainen hepene.

kruponki[5*] *s. nahk.* selkämä.

kruppi[4*] *s. lääk.* kuristustauti.

krupöösi[6], **-nen**[38] *a. lääk.* K. keuhkokuume 'lohkokeuhkokuume'.

krusifiksi[4] *s.* ristiinnaulitun Kristuksen (veisto)-kuva.

kruska[11] *s.* vedestä, rusinoista, kauraryyneistä ja vehnänleseistä hauduttamalla valmistettu puuro, joka tarjotaan maidon, sokerin, siirapin t. erilaisten hedelmäsoseiden t. -hillokkeiden kanssa.

kruuna[11] *s.* = kruunu 4.b.

kruunaaja[16] *tek.* < kruunata. **1.** henkilö, joka tarkastaa ja leimaa mittaus- ja punnitusvälineet, vakaaja. — *Yhd.* astiank. **2.** *kansat.* morsiamen pukija ja kruunulla-koristaja.

kruunaamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole kruunattu. | K. hallitsija. K. mitta. — *Kuv.* K. kuningas 'ominaisuuksiensa t. ansioidensa perusteella itseoikeutettu johtaja, jllak alalla etevimmäksi tunnustettu henkilö'. Strauss, valssin k. kuningas.

kruunajaiset[63] *s. mon.* (hallitsijan) kruunausjuhlallisuudet.

kruunajais|juhla *s.* **-juhlallisuus** *s.*, tav. *mon.* **-puku** *s.* **-päivä** *s.* **-tilaisuu|s** *s.* K:dessa käytetään kuninkaan arvonmerkkejä ja jalokiviä. **-viitta** *s.*

kruuna|ta[35] *v.* **1. a.** asettaa kruunu jkn päähän, koristaa kruunulla. | Morsiamen k:aminen. — Tav:immin juhlallisesta toimituksesta, jossa valtaistuimelle nousseen hallitsijan päähän painetaan kruunu ja hänelle ojennetaan muut vallan merkit. | Hallitsijan k:aminen. K. keisariksi, kuninkaaksi. Euroopan k:tut valtionpäämiehet. Silloin putosi moni k:ttu pää 'monta hallitsijaa mestattiin'. — *Kuv.* A. k:ttiin laakeriseppeleellä aikansa runoilijoista suurimmaksi. Narrinlakilla k:ttu ilveilijä. Mestaruuskilpailuissa hänet k:ttiin Suomen mestariksi. Olympiakisoissa k:ttu pikajuoksijain kuningas. Vastak:ttu kauneuskuningatar. **b.** kaunistaa, palkita; olla huippu-, kohokohtana, tehdä jk täydelliseksi, täydellistää, huipentaa. | Voiton k:ama sankari. Kunnialla ja maineella k:ttu taiteilija. K. jku palkinnolla. K. työnsä jllak. Menestys k:si lopultakin hänen ponnistuksensa. - - hän taivaan armolla sun kerran / k:api aikaan iäiseen VK. Koko esityksen k:si N.N:n loistava suoritus. Illan k:a saunassa käynti. Kaiken k:si se, että - -. **2.** tarkastaa mittaus- t. punnitusväline ja varustaa se leimalla, vaata. | Mitta on k:ttava joka kolmas vuosi, jotta se olisi kaupassa laillinen.

kruunau|s[64] *s.* **1.** vrt. ed. 1. | Paavin hallituskausi luetaan alkavaksi k:ksesta. **2.** vrt. ed. 2. **a.** Astiain k. **b.** kruunausleima. | Pöytävaaka, josta puuttuu k.

kruunaus|juhla *s.* **-juhlallisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Ottaa osaa k:ksiin. **-kaupunki** *s.* Trondheim, Norjan hallitsijoiden k. **-kirkko** *s.* **-kulkue** *s.* **-leima** *s.* mittaus- t. punnitusvälineeseen kruunattaessa painettu leima. **-paikka** *s.* Reims oli Ranskan kuninkaiden k. **-puku** *s.* **-päivä** *s.* **-tilaisuus** *s.* **-viitta** *s.* **-vuosi** *s.*

kruunautt|aa[2*] *fakt.v.* < kruunata. **1.** Napoleon k:i itsensä Italian kuninkaaksi. **2.** K. mittavälineensä.

kruunu[1] *s.*; *kans.* ruunu. **1. a.** pystysakaroilla t. yhteen taivutetuilla sangoilla varustettu, us. helmillä t. jalokivillä koristettu rengasmainen metallinen päänkoriste, jollaista hallitsijat, mutta joskus myös muut ruhtinaalliset ja aateliset henkilöt juhlallisissa tilaisuuksissa käyttävät (t. ovat käyttäneet) arvonsa merkkinä; arvoastetta tm. osoittava kruunun kuva. | Kuninkaan, kuningattaren, keisarin, markiisin k. Paavin kolminkertainen k. eli tiaara. Painaa k. hallitsijan päähän. — Vaakuna k:ineen. Rahaan lyötiin k. — *Yhd.* keisarin-, herttuan-, kreivink.; aatelis-, muurik. **b.** muu kruunun muotoinen t. sen tapaan käytettävä päänkoriste. | Morsiamen k. Orjantappurainen k. Kukkaseppele k:na päässä. — *Kuv.* Hirven, poron k. 'sarvet'. Voiton, kunnian k. Saavuttaa marttyyrin k. Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle elämän k:n UT. — *Yhd.* marttyyrin-, morsius-, myrtti-, orjantappurak. **c.** *kuv.* käyttöä: jnk huippu, täydellistymä, paras alallaan, jnk loistokohta, jnk paras kaunistus t. palkka, paras t. lopullinen saavutus jne. | Ihminen on luomakunnan k. Kelpo vaimo on puolisonsa k. VT. Keittotaidon k. Saada voitto työn ja ponnistusten k:na. Tämä tilaisuus muodostui juhlien k:ksi. Onnen, viisauden k. Kaiken k:na oli se, että - -.

2. *abstr.* 1. a-kohtaan liittyen: hallitsijanvalta, -asema, -arvo. | Saada oikeus k:un. Esiintyä k:n tavoittelijana. Riistää k. jklta. Menettää k:nsa. Keisari pakotettiin luopumaan k:staan.

3. vars. *vanh.* valtio, valtiovalta; *lak.* vars. valtiosta omistussubjektina. | Suomen k. K:n maa, tie, metsä. K:n omaisuus. K:lle suoritettavat maksut. Sakot menevät k:lle. Takavarikoitu tavara tuomittiin k:lle menetetyksi.

Vaatteet k:n puolesta. Edustaa k:a. K:n miehet, palvelijat [= viranomaiset, poliisit] saapuivat paikalle. Kuljettaa k:n kyydillä (tav. ◡). — Us. *kiert.* ja *leik.* ilmauksissa. | K:n sarka 'maantie'. K:n kihlat 'kahleet'. K:n leipä on pitkä ja kapea [valtion virasta t. toimesta]. Joutua k:n leipiin 'vankilaan'. Joutua k:n kouriin 'lain kouriin, pidätetyksi, vankeuteen'. Ukko k. 'valtio (omistajaksi, isännäksi ajateltuna)'.

4. a. eräiden maiden rahayksikkö. | Ruotsin, Tanskan k. Hinta suoritetaan k:ina. — *Yhd.* kultak. **b.** (*rinn.* kruuna) metallirahan vaakuna- t. kuvapuoli rahalla arpaa heitettäessä. | Heittää k:a ja klaavaa.

5. esineestä, esineen osasta tms., joka muodoltaan t. asemaltaan muistuttaa kruunua; jnk ylimmästä osasta. **a.** Hongan k., par. latva. Revontulten k. 'kruunumainen sädekimppu'. **b.** hampaan osasta par. terä, latva. — *Hammaslääk.* hampaan juureen kiinnitetty kokonaan metallinen, ontto t. täysinäinen tekohammas. — *Yhd.* kulta-, teräsk. **c.** hiotun timantin näkyvillä pidettävä yläpuoli; vrt. kylassi. **d.** kiviporan terä. — *Yhd.* timanttik. **e.** hevosen kaviossa (*rinn.* ruunu): karvanrajassa oleva sarveispaksunnos, martokehä. **f.** isohko, koristeellinen riippuva kattovalaisin, jossa tav. on useita valopisteitä, kattokruunu. | Messinkinen, hopeainen k. Kirkon k. — *Yhd.* kristalli-, kynttilä-, messinki-, sähkök.; barokkik. **g.** *täht.* kahden tähdistön nimessä: Pohjan t. Pohjoinen k., Corona borealis. Etelän t. Eteläinen k., Corona australis.

kruunuhäät *s. mon.* (vanhanaikaiset) häät, joissa morsiamella on kruunu.

-kruunuinen[63] *poss.a.* Kolmik.

kruunu|koristeinen *a.* K. vaakuna. **-kynttilä** *s.* kattokruunussa poltettava kynttilä; tavalliseen käyttöön tarkoitettu tasapaksu kynttilä; vrt. esim. antiikki-, joulukuusenkynttilä. **-kytkin** *s. sähk.* = sarjakytkin. **-lasi** *s.* vars. optisiin kojeihin käytetty lyijytön lasilaji.

kruunullinen[63] *poss.a.* K. vaakuna.

kruunu|mainen[63] *kalt.a.* K. sädekehä. Koristeen k. yläosa. **-mutteri** *s. tekn.* yläosastaan sakarainen mutteri, joka varmistetaan sokkanaulalla. **-määräinen** *a.* K. vekseli.

kruunun|asiamies *s. lak.* valtion edustaja t. etujen valvoja oikeudenkäynneissä t. muissa toimituksissa. **-jalokivi** *s.*, vars. *mon.* vrt. kruunukalleudet. **-jyvästö** *s.* kruununjyvät; kruunumakasiini. **-jyvät** *s. mon. hist.* jyvinä suoritettu osa kruununveroa. **-kalastamo** *s. hist.* kruunulle kuuluva kalastuspaikka. **-kalleudet** *s. mon.* hallitsijalle (valtiolle) kuuluvat koristeesineet ja jalokivet sekä vallanmerkit. **-kartano** *s. hist.* kruunulle kuuluva kartano. **-kuva** *s.* Rahassa on kolme k:a. **-kymmenykset** *s. mon. hist.* eräs maaomaisuudesta valtiolle suoritettu vero. **-kyy|ti** *s.* alkuaan maanomistajain velvollisuutena ollut viranomaisten, arvohenkilöiden ja vankien kyyditys; nyk. irtolaisten, vankien ym. kuljettaminen valtion kustannuksella. | Toimittaa jku k:dillä kotipaikkakunnalleen. **-leima** *s.* Kultateosten merkitseminen k:lla. **-luontoinen** *a. lak.* K. tila, maa 'johon vain kruunulla voi olla omistusoikeus'; vrt. maanluonto. **-luotsi** *s.* **-maa** *s.* **1.** valtion omistama maa, valtionmaa. **2.** kruunulle (hallitsijalle) perinnöllisesti kuuluva valtakunnan (vars. ent. Itävallan) osa. **-makasiini** *s.* kruununveroina kootun viljan säilytysaitta. **-maksu** *s.* kruunulle verona tm. suoritettava maksu. **-merkki** *s.* kruununleima t. kruunun kuva (joskus vaakuna) esim. jnk valmisteen virallisessa leimassa. **-metsä** *s.* valtion omistama metsä(maa), valtionmetsä. **-metsätorppa** *s.* valtion metsämaasta vuokrattu pieni tilus, valtionmetsätorppa; vrt. kruununtorppa. **-mie|s** *s.* valtion viranomainen, tav. poliisi t. nimismies. | K:het tulivat paikalle. Voro joutui k:hen käsiin. Pyytää k:sten apua. **-nimismies** *s.* = nimismies. **-oikeus** *s.* valtiolle kuuluva tuloa tuottava oikeus, regaali. **-ori** *s.* valtion omistama yksityisen hoitoon sijoitettu siitosori, valtionori.

kruunun|palvelija *s.* alempi virkamies, joka virkansa puolesta t. eri määräyksestä jllak alueella valvoo valtion etua ja oikeutta; poliisikonstaapeli. **-perijä** *s.* henkilö, joka hallitsijan kuoltua t. luovuttua kruunusta tulee hänen sijaansa, kruununperillinen; vrt. kruununprinssi, perintöprinssi. | Määrätä jku k:ksi. **-perijätär** *s.* vrt. ed. **-perillinen** *s.* kruununperijä. **-perimys** *s.* hallitsijanvallan periytyminen t. perimisjärjestys (t. sitä koskeva oikeus) hallitsijan kuoltua t. luovuttua kruunusta, vallanperimys. **-perimysjärjestys** *s.* ne säännökset, jotka määräävät kruununperimyksen. **-perimysoikeu|s** *s.* Luopua k:destaan. **-perintö** *s. lak.* perintö, joka perillisten puuttumisen vuoksi joutuu valtiolle. **-prinsessa** *s.* kruununprinssin puoliso; lähimpänä kruununperijänä oleva prinsessa. **-prinssi** *s.* prinssi, joka on lähin kruununperijä. **-prinssipari** *s.* kruununprinssi puolisoineen. **-puisto** *s.* valtion metsämaasta erotettu alue, jota käytetään valtion metsätalouteen, valtionpuisto. **-puustelli** *s.* = kruununvirkatalo. **-siirtomaa** *s.* siirtomaa, jonka hallintoa hoitavat suoraan emämaasta lähetetyt viranomaiset. | Ison-Britannian k:t. **-talo** *s.* valtion omistama talo, joka on yksityisen hallinnassa ja asuttavana. **-talollinen, -talonpoika** *s. hist.* kruununtilallinen. **-tavoittelija** *s.* henkilö, joka pyrkii hallitsijaksi, pretendentti. **-tila** *s.* valtion omistama tila; kruununtalo. **-tilallinen** *s.* kruununtaloa asuva henkilö, kruununtalon asukas. **-torppa** *s.* valtion maalla oleva itsenäinen, mutta manttaaliton pikkutila. **-torppari** *s.* kruununtorppaa asuva henkilö, kruununtorpan asukas. **-vaatija** *s.* kruunutavoittelija. **-vasalli** *s. hist.* vasalli, joka sai läänityksensä suoraan hallitsijalta, suurvasalli. **-vero** *s.* valtiolle suoritettava välitön vero. **-virkatalo** *s.* valtion omistama tila, joka alkuaan on ollut palkkaetuna jkn virkamiehen hallinnassa. **-vouti** *s.* v:een 1945 kihlakunnassa ylimpänä poliisiviranomaisena (yleisenä syyttäjänä, ulosottomiehenä ja yleisten varojen kantomiehenä) toiminut lääninhallituksen alainen hallintoviranomainen.

kruunu|pyörä *s. tekn.* kruunua muistuttava hammaspyörä; us. *syn.* lautaspyörä. **-päi|nen** *a.* jolla on päässään kruunu (myös *kuv.*). | K. morsian. Vaakunamme k. leijona. Hirvi on metsiemme k. valtias. — *Erik.* hallitsevista ruhtinaista. | Voltairen k:set ystävät. — *S:sesti.* Se kuuluu k:sten oikeuksiin. **-pä|ä** *a.* = ed. | K. kuningas. — Tav. *s:sesti:* hallitsija, ruhtinas. | Euroopan k:ät. K:iden kohtaus. Moni k:äkin nöyrtyi paavin edessä. — Metsän komea k. 'hirvi'. **-päällinen** *a.* jonka yläpuolella on kruunu. | K. kirjain.

kruunuton[57] *kar.a.* K. kuningas. K. vaakuna.

kruusail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur.

kruusat|a[35] *v. ark.* **1.** koristaa. | Runsaasti k:tu hame. **2.** kursailla. | Ruokapöytään siirryttäessä kumarreltiin ja k:tiin.

kruuti[4*] *s. vanh.* ja *murt.* ruuti. | - - k. sankista leimahti ylös ilmaan KIVI.

krympätä[35*] *v. ark.* kutistaa, kursia kokoon; kutistua; *kuv.* juhlia uuden vaatekappaleen, viran tms. saamista.

kryoliitti[4*] *s.* eräs alumiinia ja fluoria sisältävä mineraali, Grönlannin sälpä.

krypta[10] *s.* antiikin aikana kaupungin alla ollut maanalainen (sala)käytävä; kirkon kuorin alle rakennettu hautakappeli.

kryptogaami[4] *s. kasv.* itiökasvi, salasiittiö.

krypton[7] *s.* eräs jalokaasu.

krysanteemi[4] *s.* Chrysanthemum, päivänkakkara, vars. viljellyistä lajeista.

kryso|liitti[4*] *s.* jalokivenä käytetty oliviini, jalooliviini. **-praasi**[4] *s.* korukivenä käytetty vihreä kalsedoni.

kryssi[4] *s. mer.* **1.** par. luovi. **2.** yhd:n alkuosana: kolmimastoisen aluksen perämaston yhteyteen kuuluva, esim. k:masto, -tanko.

kryssätä[35] *v. ark.* luovia, risteillä.

kryyni[4] *s. vanh.* ja *murt.* ryyni. | - - makkaranpalasia, k:ä, vettä ja suolaa KIVI. — Murheen k., tav. ⌣.

kränä[11] *s. ark.* **1.** epäsopu, riita t. riidanaihe, sanaharkka. | Heidän välillään oli vanhaa k:ä. Joutua k:än jkn kanssa. Asiasta syntyi hieman k:ä. **2.** riitaisa ihminen, rähisijä. | Eenokki oli jo silloin sama k. kuin nytkin KILPI.

kränä|tä[35] *v. ark.* haastaa riitaa, rähistä. | Mitä te turhaa k:ätte mitättömästä asiasta, sanoi vaari TOPPILA.

krääkkä[11*] *deskr.s. ark.* heikko, laiha olento, rä(ä)päle. | Millähän sinä löisit, tuollainen ruikka, tuollainen k. J.FINNE.

kräämä[11] *s. murt.* rihkama, kama.

ks. *lyh.* **1.** katso. **2.** *sot.* yhd:oja lyhennettäessä: kaasu.

KS *lyh. sot.* = kenttäsairaala.

ksantofylli[4] *s. biol.* lehtikelta.

ksenon[7] *s.* eräs jalokaasu.

ksero|fiili[4] *s.* = kserofyytti. **-fiilinen**[63] *a. biol.* kuivuutta suosiva. | K. kasvillisuus. **-formi**[4] *s.* jodoformin vastikkeena käytetty desinfektiojauhe. **-fyytti**[4*] *s.* kuivakkokasvi, kserofiili.

kss. *lyh. sot.* yhd:oja lyhennettäessä: kaasusuojelu.

ksyleeni[6] *s. kem.* mm. kivihiilitervassa esiintyviä hiilivetyjä, värittömiä nesteitä, joita käytetään rasvojen ja hartsien liuotteina.

ksylo|foni[4] *s. mus.* lyömäsoitin, jossa ääni saadaan aikaan lyömällä puuvasaroilla 12-sävelisen asteikon mukaan viritettyjä puulistoja. **-grafia**[15] *s.* puunpiirtotaito; puupiirros.

ksyloosi[6] *s. kem.* puusokeri.

kts. *lyh.* → ks. 1.

ku *pron.*, vars. *runok.* (gen:ä ei käyt., mon. harv.) kuka, mikä; kussa ks. erikseen. **1.** *interr.* Mi sinä olet miehiäsi, / k., kurja, urohiasi? KAL. Mitä itket, impi rukka, / kuta, vaivainen, valitat? KAL. Kuta kuuluu Kaukomielelle? LEINO. En tieä, kuhun panisin, / kulle työlle työnteleisin KAL. **2.** *rel.* -- ensin kiittivät isännän, / k. on suolta suojan saanut KAL. Paljo on niitä ja pahoja, / kut maion manalle vievät KAL. - - sisar nuoren Joukahaisen, / kuta pyyit kuun ikäsi KAL.

kubis|mi[6] *s.* etupäässä mittausopillisiin perusmuotoihin pyrkivä maalaus- ja kuvanveistotaiteen suunta. **-ti**[6] *s.* kubismin kannattaja ja edustaja. **-ti|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* kubismin piiriin kuuluva, sen keinoin esitetty. | K. maalaus.

kude[78*] *s.* **1.** kankaan tms. kudoksen poikkisuuntaan kulkeva lanka; myös *koll.*; vrt. loimi. | Villainen k. Kuteeksi käytetään pumpulilankaa. Lyödä, iskeä k:tta. Palttinan k. Jouhikankaassa on kuteina jouhia. — *Kuv.* Elämän kankaan kuteet. Sama k. / on meissä kuin mik' unelmissa on *CAJ. Sen langoista kehrättiin sielussani onnemme loimet ja sinä panit siihen sen onnemme kuteet AHO. — *Yhd.* kuvio-, pohja-, villak.; matonk. **2.** *kuteill|a*, -e (adv.) kudottavana, tekeillä. | Panna kangas kuteille. Matto on kuteilla. **-järjestelmä** *s. kut.* Kankaan k. **-kuviollinen** *a. kut.* K. kangas. **-lan|ka** *s.* Kankaan k:gat. — Erik. *kut.* kuteeksi sopiva lieväkierteinen puuvillalanka.

kudelm|a[13] *s.* kutomalla (neulomalla) t. virkkaamalla valmistettu tuote, kutomateos, kudos, kangas. | Verkon k. Ruumiinverhoina käytetään nahkoja ja k:ia. Ryijy on tekotapansa puolesta samanlainen k. kuin itämaiset matot. Rautalangasta valmistettu verkkomainen k. — *Kuv.* Elämän värikäs k. Mielikuvitus kutoo omaa k:aansa. Valojen ja varjojen viehättävä k. Kalevalainen runous on suomalaisena kielikuvien ja sointujen k:ana voittamaton saavutus TARK. — *Yhd.* kuva-, metalli-, villak.; sukank.; laulu-, sävelk.

kude|luku *s.* luku, joka ilmaisee kankaan kuteiden lukumäärän esim. 1 pituus-cm:llä. **-malli** *s.* **-pintainen** *a.* jossa kude muodostaa pintakerroksen. | K. sidos, kangas. **-puola** *s.* **-raita** *s.* **-ripsi** *s. kut.* kudepintainen ripsi. **-sametti** *s. kut.* sametti, jossa kude muodostaa nukan. **-silkki** *s.* kuteeksi käytetty silkkilanka. **-suunta** *s.* Kankaan k. **-tiheys** *s.* = kudeluku.

kudet|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kutea. | Kuhan k:taminen.

kude|valtainen *a.* jossa kude on oikealla puolella vallitsevana. | K. kangas. **-villa** *s. kans.* lyhyt lampaanvilla. **-voittoinen** *a.* kudevaltainen.

kudin[56*] *s.* (puikoilla t. solmimalla) kudottavana

(neulottavana) oleva esine (sukka, verkko tms.), neule. | Sukan, verkon k. (myös ◡). Silmä putoaa kutimesta. Isoäiti istuu kutimineen keinutuolissa. — *Yhd.* sukank.

kudin|puikko *s.* metalli- t. puupuikko, joita käytetään sukkaa tms. kudottaessa (neulottaessa), kudinvarras, neulepuikko. **-varras** *s.* = ed.

-kudoksinen[63] *poss.a.* < kudos. | Löyhä-, pehmeä-, sileä-, tiheäk.; kulta-, sidek.

kudonnai|nen[63] *s.*, us. *mon.* kutomatuote, kudottu esine, tekstiili. | Ryijyt kuuluvat kotien arvokkaimpiin k:siin. Juhlatilaisuuksiin seinät verhottiin k:silla. Arkojen k:sten pesu. — *Yhd.* pellava-, villak.; koti-, taidek.

kudonnais|tavara *s.* Kotimainen k. **-tehdas** *s.*

kudonnanopettaja *s.* Kansanopiston k.

kudon|ta[15*] *s.* **1.** kutominen. | Kankaan, sukan, verkon k. Kehruu ja k. K. on suoritettava käsin. K:nan opetus. — *Yhd.* kankaan-, maton-, sukan-, verkonk.; kone-, käsink.; koti-, taidek. **2.** kutomatapa, kudos, sidos. | Tiukka, harva k. Kangas on k:naltaan toimikasta. K. on molemmin puolin samanlaista. — *Yhd.* palttina-, toimikas-, verkkok.

kudonta- ks. myös kutoma-.

-kudontainen[63] *a.* Harva-, tiukkak.; kotik.

kudonta|lanka *s.* Villainen k. **-malli** *s.* Itämainen k. **-ohje** *s.* Riepumaton k:et. **-taide** *s.* Opiskella k:tta. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* **-tavara** *s.* **-tekniikka** *s.* **-teos** *s.* **-tuot|e** *s.* Tekosilkin käyttö erilaisiin k:teisiin. **-|työ** *s.* Harrastaa k:työtä. Museossa on vanhoja kansanomaisia k:töitä. **-virhe** *s.*

kudo|s[64] *s.* **1. a.** kutomatuote, kudonnainen, kudelma, kangas. | Raidallinen, verkkomainen, paksu k. Taiteelliset k:kset. K:ksen nurja puoli. Tämä k. sopii erityisesti urheilupuvuksi. Palmikoitu k. — *Kuv.* Elämän kirjava k. Runoelma muodostaa monivivahteisen k:ksen. — *Yhd.* pellava-, silkki-, villak.; koru-, kuvak. **b.** kuteilla oleva kudelma. | Keskeneräinen kankaan k. Verkon, kontin k. **c.** kudonnaisen rakenne, sidos. | Kankaan, harson k. Verho on hienoa k:sta. Kaksi-, neliniitinen k. — *Kuv.* Sävellyksen polyfoninen k. — *Yhd.* perusk.; palttina-, toimikas-, verkkok. **2.** *anat.* (vars. eläin)solukko. | Soluyhdistelmiä, joilla on samankaltainen rakenne ja tehtävä, nimitetään k:ksiksi. Terve, elävä k. K:sten hajoaminen. — *Yhd.* eläin-, kasvik.; arpi-, epiteeli-, granulaatio-, hermo-, iho-, jyväis-, lihas-, luu-, perus-, rasva-, side-, uudisk.

kudos|hengitys *s. fysiol.* kudoksissa tapahtuva hapenotto ja kaasujen vaihdunta, sisäinen hengitys. **-hukka** *s. lääk.* kudosten menetys.

kudoskel|la[28] *frekv.v. harv.* < kutoa. | Ukot k:ivat verkkoja.

kudos|kerros *s.* **1.** Hihnan, autonrenkaan k:kerrokset. **2.** *anat.* Munuaista ympäröi rasvapitoinen k. **-laji** *s.* **-malli** *s.* **-neste** *s. anat.* = imuneste. **-oppi** *s.* eliöiden solukudoksia tutkiva anatomian haara, histologia. **-osa** *s. anat.* Rasvaton k. **-pistiäinen** *s.* puiden tuhohyönteisiä, joiden toukat valmistavat ympärilleen laajoja verkkomaisia kudoksia. **-puuttuma** *s. lääk.* Kuolion aiheuttama märkäinen k. **-rakenne** *s.* **-repeämä** *s.* Haava on ulkoisen väkivallan aiheuttama k. **-solu** *s.* **-turvotus** *s. lääk.* **-viljelmä** *s. lääk.* elimistön ulkopuolella elävänä säilytetty solukko, eksplantaatio.

kudottaa[2*] *fakt.v.* < kutoa. | K. kangasta, mattoja, sukkia, verkkoja.

kuffi[1] *s. mer.* (*rinn.* koffi) eräänlainen pyöreäkeulainen, tasapohjainen purjealus, joita käytetään kalastuksessa vars. Itä- ja Pohjanmerellä.

kuguaari[1] *s.* puuma.

kuh|a[11] *s.* Lucioperca sandra, ahvenen heimoon kuuluva maukaslihainen petokala. | [Järvi] on tunnettu hyvistä k:istaan. — Paistettua k:aa.

kuhah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Hänen tullessaan kuiskahteli ja k:teli kirkossa AHO. Teeret - - lentää k:telivat KARHUM.

kuha|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* < kuhista. **1.** liikkeestä: hurahtaa, syöksähtää, pelmahtaa. | Puuhun k:htaa parvi lintuja. Tytöt k:htivat katsomaan MERIL. Laskettiin - - kolmen hevosmiehen ohitse, että k:hti KARHUM. — Huone k:hti täyteen väkeä. **2.** äänestä: kohahtaa; kuiskata. | Koko yleisö k:hti. Hän k:hti korvaani hyvän neuvon. Kuului hiljainen k:us. — *Yksipers.* Kuului kuin olisi metsässä k:htanut.

kuha|järvi *s.* Kuulu k. **-kanta** *s.* Järven k. **-lammikko** *s.*

kuhan|keittäjä *s.* Oriolus oriolus, maamme eteläosien lehtimetsissä ja puistoissa elävä varpuslintu, koiras keltainen, mustasiipinen ja -pyrstöinen. | K. viheltää. **-mäti** *s.* **-pyynti** *s.* **-viljely** *s.*

kuha|verkko *s.* **-vesi** *s.* Nämä järvet ovat hyviä k:ä.

kuher|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuhertaa. **1.** Teeret k:televat koivikossa. Kyyhkysten k:telu. Soitimella naaras k:telee koiraan edessä. **2.** *kuv.* rakastuneiden yhdessäolosta, armastelusta. | Muutamia k:televia pareja. Naisten kanssa k:teleminen. - - liian usein nähtiin heidät k:telemassa, milloin linnan syrjähuoneissa, milloin kävelyretkillä Mälarin jäällä IVALO.

kuherrus[64] *teonn.* < kuhertaa. | Teeren, kyyhkysen k. Nuorten nauru ja k. **-aika** *s.* Teerien k. **-kuukau|si** *s.* lähin häiden jälkeinen avioparin yhdessäoloaika. | Viettää k:tta. **-matka** *s.* häämatka.

kuher|taa[6] *onom.v.* **1.** vars. eräiden lintujen hiljaisesta hyrisevästä äänestä; vrt. kujertaa, kukertaa. | K:tava teeripari. Kyyhkyset k:tavat räystään alla. **2.** *kuv.* **a.** naurusta, veikistelevästä puheesta. | Tytöt nauraa k:sivat. "Kiitoksia oikein paljon", kuului k:tava ääni. **b.** tav:mmin kuherrella (2). | Nuoret k:sivat puistossa. Ruveta k:tamaan jkn kanssa.

kuhila|s[66] *s.* pellolle toisiansa vastaan nojalle asetettujen lyhteiden muodostama elokeko; vrt. jalka, kokko(nen), kykkä, kyäs. | Hattupäinen k. K:an jalka. Koota lyhteet k:iksi. Vilja kuivataan k:illa. Ohra on saatu k:alle. K. pellolle, kynttilä pöydälle SP. — *Kuv.* joukko, parvi. | K. akkoja. Nyt ne kolmekymmentä ja seitsemän miestä jamottivat yhdessä k:assa MERIL. — *Yhd.* kaura-, ohra-, ruisk.

kuhilas|pelto *s.* **-rivi** *s.* Peliolle nousi komea k.
kuhiloi|da[30] *v.* -nti[18*] *teonn.* panna kuhilaalle, koota lyhteet kuhilaiksi. | Vilja on k:tuna. Isäntä itse on k:massa.
kuhi|sta[41] *deskr.v.* -na[14] *teonn.* **1.** suuren joukon t. tiheän ryhmän keskinäisestä säännöttömästä, vilkkaasta liikehtimisestä: hyöriä, kihistä, vilistä. | Väkeä k:si kaikkialla. K:naa kuin muurahaispesässä. Suurkaupungin katujen levoton k:na. Ympärillä k:see uteliaiden joukko. Luokka k:see kuin ampiaispesä. Torilla oli kovaa k:naa ja hälinää. — Katu k:see ihmisiä [t. harv. ihmisistä]. Pirtti k:si täynnä lapsia. Käärmeitä k:seva rinne. Ukko suorastaan k:si syöpäläisiä. Työ k:see 'käy reippaasti, vauhdikkaasti'. — *Yksipers.* Reen ympärillä k:see kuin muurahaiskeossa. Järvessä on kaloja niin että k:see. **2.** tav. merk:ltään mon:llisen subj:n ohella äänestä: soristа, hälistä, kohista. | Väki k:see tuvassa. Keskenään k:sevia ja kuiskuttelevia tyttöjä. Koko kylä tästä asiasta jo k:see. [Karjalan naiset] Kullassa kuhajavat, silkissä sihajavat AHO. Iloisa puhe k:si tuvissa SEPPÄNEN. Pojat k:sevat [= kuiskuttelevat, suhkailevat] korvaan houkutteluitaan HAARLA. Laiho kasvaa että k:na kuuluu.
1. **kuhjo**[1] *s. murt.* heinäkeko, suova.
2. **kuhjo**[1] *s. murt.* Illan k:ssa 'iltahämärässä'.
kuhjottaa[2*] *deskr.v.* kyhjöttää, kyyhöttää. | Istua k. yksinään.
kuhkail|la[29] *deskr.v.* (*rinn.* kuuhkailla) = seur. | K. yksin pimeässä. Tyttöhän - - k:i ja kahkaili siellä [saunassa] muiden jo maatessa KIVI.
kuhk|ia[17] *deskr.v.* (*rinn.* kuuhkia) käpsehtiä, kähmiä, hiiviskellä, kuhkailla (yksikseen, hämärissä, pimeässä). | Joku k:ii eteisessä. K. valveilla yökaudet. Manu k:i jotain yhä valoisammaksi valkenevassa pirtissä SILL.
kuhlo[1] *s. murt.* kuhmu. | - - lyönyt otsaan niin, että suurella mustalla k:lla on PAKK.
kuhlojohdin *s. sähk.* = vaippajohdin.
kuhlu[1] *s. eläinlääk.* jännetuppeen t. nivelpussiin keräytyneen nesteen aiheuttama kimmoinen pöhöttymä.
kuhmo[1] *s. murt.* = seur. | - - pois metsäpirttiinsä riensivät myös veljekset, monella heistä päässä korkea k. KIVI.
kuhmu[1] *s.* vars. iskusta aiheutunut kohoama, muhkura, pullistuma, kyhmy; vrt. lommo. | Iso k. otsassa. Saada k:ja päähänsä. Lattiassa on kuluneissa kohdin oksan k:ja. Astia on pahasti k:illa. — *Maant.* loivakaartoinen tunturin huippu.
kuhmuil|la[29] *v.* vetäytyä kuhmuille. | K:eva pahvi, huopakatto.
kuhmui|nen[63] *poss.a.* K. kahvipannu. Lattia on kulunut k:seksi. K. puunrunko. K. vuorenselänne.
kuhmura[11] *s.* muhkura, kuhmu. | Pintaan pullistuu iso k. Etäällä näkyvä vuoren k. **-inen**[63] *poss.a.* K. vuode. Ryppyinen ja k. käsi. **-sauv|a** *s.* ryhmysauva. | Öiset vartijat katuja kulkee / kolkkien k:oillaan LARINK.
kuhmuuntu|a[1*] *v.* saada kuhmuja, tulla kuhmuiseksi. | Astiat kuluvat ja k:vat. Levyn k:minen.
kuhnailija[14] *tek.* (< seur.) töissään hidas, joutumaton henkilö, vitkastelija, kuhnustelija, kuhnus, kuhnuri.
kuhnail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* vitkastella, aikailla, kuhnustella, kuhnia, tuhertaa. | Älkää k:ko! Jäi pirttiin k:emaan. K:ematta hetkeäkään hän lähti. En siedä k:emista. Hän ei k:lut työhön ryhtyessään. Mutta Aapo, Aapo, - - mitä k:et siellä KIVI.
kuhne|amme *s. kans.* istumakylpyamme. **-hoito** *s.* pääasiallisesti istumakylpyjä käyttävä hoitotapa. **-kylpy** *s. kans.* istumakylpy. | K. on saanut nimensä keksijänsä, saksalaisen Kuhnen mukaan.
1. **kuhni|a**[17] *v.* = kuhnailla. | K. ulkona myöhäiseen. Miksi niin kauan k:tte? Sisältä kuului k:mista ja kähnimistä. Ei nyt ole aikaa k.!
2. **kuhnia**[17] *v. kans.* ottaa kuhnekylpyjä.
kuhnur|i[5] *s.* **1.** = kuhnailija, kuhnus. | K:eita jouduttiin odottamaan. Kyllä me täällä vanhassa maailmassa olemme sentään vielä aika k:eita TIITUS. **2.** koirasmehiläinen. | K:it, joita yhteiskunnassa on muutamia satoja, ovat paksuruumiisia ja kömpelöitä.
kuhnus[64] *s.* hidas henkilö, kuhnailija, vitkastelija, nahjus, köhnys, köntys. | Voi k:ta mieheksi, voi raukkaa, kurjimusta! AHO.
kuhnustaa[2] *v.* hitaasta, vaivalloisesta kulkemisesta: paarustaa, laahustaa. | K. kuorman jäljessä.
kuhnustelija[14] *tek.* < seur. | Hiljainen k.
kuhnustel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* vitkastella, kuhnailla, tuhertaa. | Ei ole aikaa k. Myöhästyin, kun k:in matkalla. Pois turha jaarittelu ja k:u!
kuhun(ka) *adv.* ks. kussa.
kuidunpituus *s.* kuitujen pituus. | Pellavan, villan k.
kuidusto[2] *koll.s.* < kuitu. | Pellavan k.
kuiduton[57] *kar.a.* < kuitu.
kuihduksi|ssa, -in *adv.* kuihtuneena. | Oraat ovat k. Aurinko paahtaa kukan k:in.
kuihdutt|aa[2*] *kaus.v.* < kuihtua. | Pitkällinen pouta k:aa kasvillisuuden. Syksy k:i kukkaset. Lapsi on taudin k:ama. — *Kuv.* Tunne-elämää k:ava ympäristö.
kuihkaista[24] *mom.v.* < seur. | K. jkn korvaan jtak.
kuihka|ta[35] *v.* sanoa salavihkaa, kuiskata. | Sitten hän k:si Kirstille hiljaa: - - PÄIVÄR.
kuihke[78] *s.* salapuhe, kuiske. | Kylältä kuultiin k:ita.
kuihki|a[17] *frekv.v.* < kuihkata. | Ihmiset k:vat, että - -.
kuih|tua[1*] *v.* ravinnon t. muun elinehdon puuttumisen, hivuttavan taudin tms. aiheuttamasta heikkenemisestä: lakastua; riutua, näivettyä, voipua; hiutua, surkastua. | Kukka k:tuu. Oraat k:tuvat kuivuudesta. K:tunut lehti. Lihaksien k:tuminen. K. ikävääнsä. K:tunut ja väsynyt ihminen. Vanhus k:tuu ja heikkenee vuosi vuodelta. Kalpea ja k:tuneen näköinen lapsi. K:duttuaan pitkän sairautensa aikana potilas viimein kuoli. — *Kuv.* Poskien ruusut ovat k:tuneet. Henkisen elämän k:tu-

minen. Muistot k:tuvat. Vanha taito on päästetty k:tumaan. Tääll' ihmisen k:tuu / joka aatos, tunne, teko LEINO.
kuihtumat|on[57] *kielt.a.* joka ei kuihdu t. ei ole kuihtunut. | K. kukka. Mäntyjen k. vehreys. — *Kuv.* Maineen k. seppele. Nauttia runon k:tomista kauneuksista.
kuihtumistila *s.* K:ssa olevat lihakset.
kuihtumu|s[64] *s.* kuihtuminen, kuihtumistila. | Kukoistus ja k. Hänen olemuksessaan näkyvät jo k:ksen merkit.
kuihtuvai|nen[63] *a. runok.* kuihtuva. | Mä nähnyt olen kukan k:sen, / kuink' alle myrskyn painuu palmupuu CAJ.
kuihut|ella[28*] *v. harv.* houkutella, maanitella. | -- tuossa neittä mairotteli, / k:teli, kutkutteli KAL.
kuikelo[2] *a.* ja *s.* pitkästä ja hoikasta, laihasta olennosta: ruipelo, kuikkana, kuippana. | Pitkä k. herra. Eihän tuo ole minkään näköinen, kovinpa on k. ja laiha AHO. — Pitkäkaulainen pojan k.
kuikero[2] *a.* ja *s. harv.* = ed.
kuikistaa[2] *v.* kurkistaa; kurkottaa. | K. ikkunasta ulos. K. kaulaansa.
kuikistel|la[28] *frekv.v.* < ed. | K. ovesta. Hän kallisteli päätänsä ylös ja alas, k:i kellon sisälle ja päälle PÄIVÄR.
kuik|ka[11*] *s.* Colymbus, isoja peräjalkaisia vesilintuja; vars. sisävesiemme rannoilla yleisesti pesivä C. arcticus. | K:at 'heimo Colymbidae'. K:an huuto. Märkä kuin k. Soukka kuin k:an kaula. K:an pelto 'järvi, tyyni kohta vedessä'.
kuikkana[18] *deskr.s.* pitkästä ja hoikasta, laihasta olennosta: kuikelo, kuippana, ruipelo. | Luiseva pitkäkaulainen k.
kuikki|a[17*] *v.* kuikistella, hiiviskellä kurkistellen. | K. ikkunasta. K:i toisten kinterillä.
kuikuil|la[29] *v.* oleilla t. liikuskella (salaa) jnk lähistöllä, hiiviskellä; norkoilla, kurkistella. | K. pihalla ja nurkissa. Joku epäilyttävä henkilö nähtiin k:emassa juhlapaikalla. Ukko -- k:ee akkunan pielestä ulkoilmaan HAANPÄÄ.
kuikut|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Kyllä Kyllikki valitti, / Saaren kukka k:teli KAL.
kuikut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* äännellä valittavasti, valittaa, vaikertaa. | Kuovi k:taa valittaen. K. ikäväänsä. Siin' itki ihana nurmi, / -- / k:ti kukat kanervan KAL. -- kurjen k:us suolta soi LARINK.
kuilu[1] *s.* **1.** jyrkkäseinäinen syvänne, syvä vuoren t. maan halkeama, rotko; vrt. kanjoni, kuru. | Ammottava k. Joki virtaa syvässä k:ssa. Astella k:n reunaa. Syöksyä k:un. Suurkaupungin kadulla tuntuu kuin kävelisi k:n pohjalla. — *Kuv.* Yhteiskunnallinen k. Kadotuksen, kurjuuden, kirouksen, turmion, epätoivon, hornan, kuoleman k. Heidän välilleen avautui yli pääsemätön k. Syöstä jku pohjattomaan k:un. Tuntea olevansa syvän k:n partaalla. Kansanluokkia erottava k. Lähestyä toisiaan yli k:n. Oman sydämemme salaiset k:t. **2.** ed:een liittyen: eril. rakenteisiin kuuluva kapea, syvä, kaivomainen tila. | Kaivoksen, kaivon k. Tulenkestävistä tiilistä muurattu k. Hissi kulkee sitä varten rakennetussa k:ssa. — *Yhd.* hissi-, kaivos-, kellari(n)-, nosto-, porras-, rikka-, roska-, valok.
kuiluinen[63] *poss.a.* K. maasto.
kuilu|kaivo *s.* kaivo, jossa on kuilu;)(putkikaivo. **-laakso** *s.* Tie kulkee k:n pohjassa. **-mainen**[63] *kalt.a.* Joen k. uoma. **-n|ovi** *s.* hissikuiluun vievä ovi (jonka kohdalle hissi pysähtyy). **-sulku** *s.* korkea kammiomainen kanavasulku. **--uuni** *s. tekn.* metallien sulatuksessa, kalkin poltossa, puun hiillossa tms. käytetty tornimainen uuni.
kuin *komp.konj.* ja *adv.* **A.** *konj.*; vrt. kun, kuni, kuten.
I. 1. komp:n yhteydessä. **a.** komparoidun a:n yhteydessä. **aa.** seuraa pred. | Kaupunki oli mieluisampi tuttavuus k. olisi luullut. Ramses II on ollut muumiona useamman nähtävänä k. oli eläessään. Niissä on aiheita paremmille kirjoittajille k. minä olen. — Alkueläinyhdyskuntien liikuntakyky on tehokkaampi yhteistyön tuloksena k. jos kukin solu liikkuisi erikseen. Vamma on vaarattomampi k. (miltä) se alussa näyttikään. Kultarahan arvo oli suurempi k. (mitä) virallinen arvosuhde osoitti. **bb.** ilman pred:a. | Parempi k. entinen. Poika on päätänsä pitempi k. tyttö. Ilma on lämpimämpi k. eilen. Parempi katsoa k. katua. Järkipuheista kyllä voi vastata parempainkin edessä k. omankyläläisten. Ilmestyi useammalle k. viidellesadalle. — *Erik.* Naapuripitäjä oli pahemmassa k. [= hyvin pahassa] pulassa. **b.** komparoidun adv:n yhteydessä. **aa.** komp. liittyy v:iin. | Heitä enemmän houkutteli edullinen kauppa k. pelotti talven ankaruus. Itse hän pikemmin juoksi k. käveli välikamarin läpi saliin LINN. -- häntä enemmän pelätään k. rakastetaan AHO. — Osasi läksynsä huonommin k. eilen. Tulin tänne aikaisemmin k. sinä. Puhuu paremmin k. kukaan muu. Hän ei ole koskaan puhunut vakavammin k. nyt. Näin se käy helpommin k. alusta aloittamalla. **bb.** komp. liittyy s:iin. | Isännöi taloa enemmän katseellaan k. käskyillä. Kuoli enemmän uhrina k. tietoisena rikollisena. Teki sen enemmän vanhempien kehotuksesta k. vakaumuksensa tähden. Hyllypaperit ovat pikemmin rumennuksena k. kaunistuksena keittiössä. Laiton rasitus oli pikemmin sääntö k. poikkeus. Haluatko mieluummin teetä k. kahvia? -- pitäen enemmän huolta jälkeentulevainsa edusta k. omasta parhaastansa KIVI. -- hän oli enemmän soittaja ja laulaja k. tietäjä AHO. **cc.** komp. liittyy a:iin t. adv:iin. | Se oli enemmän kekseliästä k. rohkeaa. Ennemmin liian vaitelias k. liian puhelias. Kustaa IV Aadolf oli pikemmin turhamainen k. sairas. -- on käytettävä mieluummin liian vähän k. liian paljon. — *Erik.* Saimme siitä enemmän k. [= aivan] tarpeeksemme. Enemmän k. epäiltävää on, että --. **dd.** liittyen lukusanaan t. siihen verrattavaan. | Tehtaan tuotantokyky nousi enemmän k. kaksinkertaiseksi. Enempää k. kaksi lasta ei tuvassa ollut. Enemmän k. tuhat suurta sivua käsittävä elämäkerta. Valtion velat olivat enemmän k. 100 milj. puntaa. **c.** *ennen kuin* (myös ◡) muodostaa toi-

sinaan kiinteän liittokonj:n, mutta toisinaan osat esiintyvät itsenäisinä, jolloin ennen on adv:na päälauseessa ajan adverbiaali. | Ei ennen k. kotiin palattuani. Toive ei toteutunut ennen k. v. 1863. Pohjola oli tunnettu jo aikoja ennen, k. tietoja siitä eksyi kirjallisuuteen. Savimaamme ovat muodostuneet, ennen k. maa oli noussut merestä kuivaksi maaksi. Kesti kauan, ennen k. voimankäyttö sai suurempaa huomiota osakseen. Ennen k. aine voi palaa, se on lämmitettävä tiettyyn lämpötilaan.

2. positiivin yhteydessä; tällöin on edellä tav. sana niin t. yhtä. **a.** seuraa pred. | Metsä leviää niin pitkälle k. silmä kantaa. Kymmenyspilkkua siirretään vasemmalta oikealle niin monen numeron ylitse, k. kertojassa on nollia. Siellä oli niin paljon ruokaa k. vain voi toivoa. Virkkeessä on niin monta lausetta k. siinä on predikaatteja. Niin totta k. Jumala minua auttakoon. Kunnille myönnetään yhtä suuria avustuksia, k. ne itse käyttävät ao. tarkoitukseen. Kumipallo ei kimmotessaan maasta pääse yhtä korkealle, k. mistä se putosi. Haihtui kesäöinen mielten hurmaus yhtä pian k. oli tullutkin AHO. **b.** ilman pred:a. | Yhtä ahkera k. ennen. Yhtä iloinen k. viimeksi tavatessamme. Asia on ratkaistava niin oikeudenmukaisesti k. mahdollista. Hän tarvitsee lepoa yhtä hyvin k. minäkin. Metsänhoitoalueiden keskikoko oli niin suuri k. 157.000 ha. — *niin hyvin* t. *hyvä kuin* → melkein. | - - niin hyvä k. kihlattu morsiameni KIVI. - - runoilijoihin, joiden maisesta elämästä emme tiedä mitään tai niin hyvin k. emme mitään KOSKENN. — *Ark.* Se on sitten niin paljon k. kaksitoistatuhatta... turkanen sentään! J. SAULI.

3. edellä indef. pron. sama, eri, muu, toinen t. vastaava adv., pronominaali sellainen, samanlainen, erilainen, muunlainen, toisenlainen, semmoinen, samantapainen tms. taikka se-pron. merk:ssä 'sellainen, sama(nlainen)'; merk:ssä rel. sävy, milloin edellä s:nen ilmaus; vrt. V. **a.** seuraa pred. | Kaivo oli semmoinen k. (se) oli. Hän ei ole sellainen k. luulin. Kirja oli toista k. oli odotettu. Tie on kautta vuosisatojen pysynyt samana k. se vieläkin on. Monet ruokatavarat nautitaan siinä tilassa k. ne on ostettu. Ei siinä määrin k. ajateltiin. Siinä mielessä k. minä tarkoitan. Sellaisina liuoksina k. suuvesiä nyt käytetään ne eivät hyödytä eivätkä vahingoita. - - siihen suuntaan k. hän halusi SILL. Jos velkoja laillisen esteen tähden ei siinä ajassa, k. nyt on sanottu, ennätä velkojanvalaa tehdä - - LK. — Huono metsä ei anna sellaista korkoa, k. jos metsä olisi tiheää ja kasvullista. Se on samaa k. (jos) myisit nahkasi pirulle. Lausahti jotakin sentapaista, k. että - -. Kysyi jotakin semmoista, k. oliko - -. Matkustaja saa viedä maasta saman määrän valuuttaa, k. (mikä) hänellä oli tullessaan. Metsät ovat kokonaan toiset, k. (mitkä) ne ovat alkuaan olleet. **b.** ilman pred:a. | Sama k. ennenkin. Puukiipijä laulaa keväällä melkein samaan tapaan k. paljulintu. Hän on syntynyt samana vuonna k. minä. Siihen tapaan k. ennenkin. Jos joku muu k. pastori olisi sen sanonut, en uskoisi. Eri tavat k. meillä. Kuinka erilainen onkaan todellisuus k. unelma. Joku toinen k. hän itse. Painuit alas toisin k. minä äsken. Päinvastoin k. muut. — Seuraa ilmaus, joka ilmoittaa edellisestä käsitteestä esimerkin t. rajoittaa sen alaa t. ilmaisee lähemmin sen laadun. | Semmoinen päivä k. jouluaatto. Viljalajin nimi sellainen k. ohra. Semmoisen miehen työ k. Vänttisen. Idealistinen ajattelija sellainen k. Spinoza. Huonoja lämmönjohtajia ovat sellaiset aineet k. puu, oljet ja villa. — Aarno oli unohtanut sellaisen k. lämmittämisen. **c.** *sen kuin* (vars. puhek.) minkä (verran), niin paljon kuin. | Palkastasi säästät sen k. voit. Alkoi juosta sen k. kintuista lähti. Sotilaat mellastivat sen k. ennättivät. Hän tuntee asiaa sen k. tuntee. — *Ark.* Koko päivänä hän ei tehnyt työtä, sen k. [= ei muuta kuin] oli vain. Sen k. luet Hemmingiä ja kierrät museossa R.RAUANHEIMO. | "Lähdetäänkö syömään?" — "Sen k." — *siinä kuin* (vars. puhek.) yhtä hyvin kuin, samalla lailla kuin. | Hän kelpaa siinä k. joku toinenkin. — *yhtä kuin* mat. lausekkeita ja kaavoja suullisesti esitettäessä yhtäläisyysmerkistä (=); käyt. joskus muutenkin. | 5×3 = [on yhtä k.] 15. $a^2b : a = ab$. Työn määrä on yhtä k. voima kerrottuna matkalla. Pallon nousuvoima on yhtä k. nolla. — Eikä juhlijoista moni nyt ajattele morsiantakaan, - - hän on yhtä k. tämä juhla SILL. — *ei (muuta) kuin* vain. | Siitä ei ole muuta k. harmia. Kana ei muni k. silloin tällöin. Pesän rakentamiseen ei mene k. pari päivää. Talous ei ole k. osa ihmiskunnan kulttuuria. Ei keksinyt muuta neuvoa k. astua esiin. — Vars. *puhek.* Vaan se ei [tehnyt muuta] k. lisäsi sääliä muoriin MERIL. Metsä ei [tehnyt muuta] k. vilahteli jäljelle jääden AHO. Nyt ei muuta k. herrastelee, istuu polvi polvella KATAJA. Ei muuta k. pikamarssissa sinne. Ei siis muuta k. takaisin.

4. (ed:een liittyen) liittokonj:n osana. **a.** *niin kuin* (myös ◡) kuten; vrt. II. 1. | Tee niin k. sanoin! Laki on niin k. se luetaan SL. Niin k. käy, niin täytyy käydä T.LYY. — *niin kauan kuin.* Koettivat välttää parantolaan joutumista niin kauan k. voivat. — Ryskytin ja riehuin siellä [tallissa] niin kauan k. [par. kunnes, siksi kun] luontoni laski ALKIO. — *niin usein kuin* aina kun. | Niin usein k. pahahenki meni Sauliin, Daavid soitti hänelle kanteletta. — *niin pian kuin* heti kun. | Niin pian k. uskon, ettet ole mennyt, et ole AHO. — *sen mukaan kuin.* Palkkaa opettajat saivat sen mukaan k. lapset oppivat. — *sitä mukaa kuin.* Sitä mukaa k. vietti tulee kukistetuksi, kasvaa tahto ja itsehillintä. — *sitä myöten kuin.* Puita kaadetaan ainoastaan sitä myöten k. ne ennätetään karsia. — *sikäli kuin* mikäli. | Sikäli k. tiedän - -. Näin ollen me, sikäli k. meillä on kunnon kansalaismieltä, tarvittaessa riennämme uhraamaan yhteiskunnan hyväksi vaikkapa viimeiset voimamme AK. **b.** kopulatiivisen konj:n

osana, rinnastamassa kahta samanarvoista, us. vastakohtaista t. jnk asian eri puolia ilmaisevaa sanaa t. ilmausta toisiinsa: sekä — että; ei — eikä: *niin kuin* (— *-kin*). Niin äiti k. tyttäret. Niin maalla k. kaupungissa. Niin suomen- k. ruotsinkieliset. Niin puolin k. toisinkin. - - hän antaa aurinkonsa koittaa niin pahoille k. hyvillekin UT. Lasivillaeristyksellä voidaan päällystää niin lämpimiä k. kylmiäkin pintoja. Molemmat silloin, niin metsän kontio k. mies, löyttiin kuolleina KIVI. Ovat liian nuoria niin kappalainen k. rovastinsijainen LINN. - - väsyneenä niin yhteen k. toiseenkin TALVIO. Alma oli komea tyttö niin päältä k. sisältäkin SILL. — *niin hyvin — kuin* par. sekä — että tms. | Niin hyvin siittiön k. kypsän munan kromosomit. Koiras laulaa niin hyvin istuessaan k. lentäessään. — *kuin myös* (tav. vanh. t. leik.) Kuljetti muassaan lääkäriä ja apulaisia k. myös lääkkeitä. Otti osaa keskusteluihin ja päätöksiin k. myös vuosijuhlaan. — *ei — enempää* (t. *enemmän, paremmin*) *kuin — -kaan*. Ei enää auta taito enempää k. kirouskaan. Kellään ei ollut karttaa enempää k. kompassiakaan. Ei Suomessa sen paremmin k. Ruotsissakaan. **c.** konsess. konj:n osana: *niin — kuin — -kin*. Junkkeri Tuomas hirtettiin halpaan niiniköyteen, niin aatelismies k. hän olikin. Niin erilaisia k. nykyään elävät kielet ovatkin, ne osoittavat eräitä yhteisiä ominaisuuksia. Ja hän kertoi kaikki, niin raskasta k. se välistä olikin.

II. (ed:een liittyen) vertauksissa. **1.** seuraa pred. **a.** Niin k. pienokainen tarvitsee tukea, niin ostajakin tarvitsee ohjausta. Niin köyhä elää, k. märkä palaa SL. **K.** aallot järvein tuhanten / käy rannoillamme yhtehen, / niin liittohon myös meidät saa / sun nimes, kallis synnyinmaa *A.NOPONEN. **K.** veren, rasvan täyttelemää mahapötsiä paahtaa / mies ison valkean pääll', yhä kääntää puolta ja toista, / - - / noinp' yhä vuoteellaan hän kääntelihen *MANN. **b.** seuraa hypoteettinen lause vars. sellaisten v:ien yhteydessä kuin olla, elää, tuntua, näyttää jne. | Tuntuu k. maa pettäisi jalkojen alla. Elä k. eläisit sata vuotta, toimi k. huomenna kuolisit. On k. löisi minulle vapautuksen hetki talviyön jälkeen AHO. Kuului k. sydän olisi nyyhkyttänyt hänen kädessään JOTUNI. Totisesti hänen suupielensä vetäytyivät makeaan hymyyn, ikään k. hänen eteensä olisivat ikionnen veräjät auenneet JÄRN. — Vertaus us. melkein tuntumaton. | Näyttää k. tulisi [= että tulee] sade. **2.** ilman pred:a. **a.** liittyen hallitsevan lauseen v:iin. | Nukkua k. porsas, tukki. Kadota k. kaste maahan. Kierteli niin k. kissa kuumaa puuroa. Kauppa käy k. siimaa vain. Miehiä kaatui k. heinää ikään. Ryypätä k. mikäkin sika. Kaikki oli sujunut k. rasvattu. Läksyt menivät k. vettä. Tunnen alan k. viisi sormeani. [Hevonen] pyyhki k. tyhjää kaikkien muiden ohi ALKIO. [Susia] vastaan Helsinki aina nousi k. yksi mies TALVIO. **b.** liittyen hallitsevan lauseen s:iin. | Miestä kuin meren mutaa. Hänellä on rahaa k. roskaa. Hänellä on voimaa k. pienessä kylässä. Kuului humaus k. ankaran tuulispään käydessä. Poikia k. tervaskannon päitä KIVI. **c.** liittyen hallitsevan lauseen a:iin t. adv:iin; vrt. I.2.b. | Rikas k. Kroisos. Mykkä k. kala. Kärsivällinen k. kuolema. Pitkä k. nälkävuosi. Uskollinen k. koira. Vapaa k. taivaan lintu. Iso k. mikäkin. Selvä k. juna. Valkoinen k. kalkki huuliaan myöten. Jykevä k. hirsi. Lokit kirjavoivat veneessä istujan juovikkaaksi k. seepra. - - jyske usein tuima k. tavallinen kiväärin paukaus KIVI. — Hiljaa k. hiiri.

III. liittämässä yhteen kahta toistettua sanaa. | Lintu k. lintu, ei sillä väliä. Mies k. mies [= joka mies] sai häneltä nokalleen. Humalassa oli ukko k. ukko. Meneehän se risaiseksi kirja k. kirja [= mikä kirja hyvänsä], kun sitä käytetään paljon ja varomattomasti. — Kontrahti on rikki k. rikki 'kerta kaikkiaan rikki'. | "Ajattelin pyytää teiltä lainaksi rahaa, vaikka turha siitä enää lienee mitään puhua." — "Turha k. turha [= aivan turha]!" KARHUM. — Kissa pesee k. peseekin silmänsä 'pesee kaikesta huolimatta, kuten oli odotettettu'. Tie nousi k. nousikin pystyyn. Loppuun vain päästiin k. päästiinkin. Tuumasta tuli k. tulikin tosi. - - hän on k. onkin [= on todellakin] sama mies SILL.

IV. *vanh.* tempor. konj:na. | Ja k. [→ kun] hän oli haahteen astunut, seurasivat häntä hänen opetuslapsensa UTᵛ. — Liittyen se-pron:n t. sen johdannaisen muodostamaan t. sisältämään ajanmääräykseen: *sitten, siitä asti, siihen saakka, sillä aikaa, siksi aikaa, silloin kuin* jne., par. sitten kun jne. | - - pakene Egyptiin ja ole siellä siihen asti, k. minä sinulle sanon UTᵛ.

V. *vanh.* rel. pron:n tapaan ilman komp. merk:tä; vrt. I.3; normaalityylissä †. | Haidjaidjai, sitä sydäntä k. sillä ihmisellä on! KIVI. Jos tämä on syntiä, niin on se niitä pienimpiä k. tehdään tässä matoisessa maassa KIVI. - - sillä se k. ihmisille on korkia, se on Jumalan edessä kauhistus UTᵛ. Hän ain' on apunani, / k. maan ja taivaan loi VKᵛ. Ne ompi haavat Jeesuksen, / k. antaa levon iäisen HLV. Kiittäkäämme ja ylistäkäämme sitä aikaa k. ollut on, eijaa! TALVIO. "No ihan niihin kaikkein suurimpiin [mäkiin viemme tytön] k. löydämme!" nauran minä LINN.

VI. tav. *vanh.* ilman hallitsevassa lauseessa olevaa korrelaattia, pred:n yhteydessä: niin kuin, kuten. | Näkö on k. Jumala luopi, tavat on k. itse tahtoo SL. Ain' elän kaikkein nähden, / k. kelpaa Sinullen! VKᵛ. Mutta nytpä mielitään - - tehdä "kärpäsestä härkänen", k. sananlasku sanoo KIVI. - - hattu on, k. teillä on talvella AHO. Olit kutsumukseesi kelvoton, / k. itsekin tunnustat toki JYLHÄ.

B. *adv.* **1.** ilmauksen edellä osoittamassa, että sitä on käytetty kuvallisesti t. muuten epätavallisessa merk:ssä: niin sanoakseni, suorastaan, melkein tms.; raja A.II-ryhmään häilyvä. **a.** Luonto k. heräsi. Se k. itkee jotakin AHO. — Pekan äänessä soi k. epäilystä. Mieleen jäi k. ikävä. — Elämä on k. arvoitus.

Hän oli k. aikaihminen. Elias Lönnrot on k. Suomen kansa, Suomen kansa on k. Elias Lönnrot LEINO. — Saada k. uusia voimia. Ja sillä koetettiin k. himmentää Villen arvoa PAKK. — Vesi pauhasi k. villinä. Tulla k. tilattuna. Sitoa huivi k. vyöksi. Kiitää k. siivillä. Kulkea k. unessa. Painos meni k. kuumille kiville. Satoi k. saavista kaataen. Olla k. tulisilla hiilillä. Lakata k. naulaan. Katsella jtak k. varkain. Soutaa k. henkensä edestä. Iskeä k. ohimennen. Riehua k. viimeisellä tuomiolla. — "Ritter"-piano, k. uusi, myytävänä. **b.** konj:oon liittyy määräys, joka sitä vahvistaa t. lieventää t. muuten modifioi. Tällaisia ovat adv:t aivan, hiukan, ihan, ikään, juuri, melkein, vallan, vähän. | Sehän on aivan k. satua. Hän näytti aivan k. herralta. Anna tunsi olevansa aivan k. kotonaan. Nyt te tulitte aivan k. tilauksesta. Virta näyttää aivan k. arvelevan minne mennä. Siristi silmiään aivan k. paremmin katsoakseen. — Se tulee hiukan k. hampaitten raosta LEINONEN. — Ihan k. uhalla he ovat kulkeneet. — Kaikki oli ikään k. unta. Hän vaikeni ikään k. ujostellen. Muut ruumiinelimet ovat ikään k. lihaisen kotelon sisällä. On k. kotonansa ikään. Vaimon kädet valahtivat ikään k. hervotonna alas PÄIVÄR. — Melkein k. toivoisin, että asia olisi näin. Hän oli ollut melkein k. kihloissa. Minua melkein k. oksettaa. Tunnen melkein k. kateutta. — Perunarutto muuttaa loppukesällä perunapellot vallan k. hallan tuhoamiksi. — Kaikilla oli vähän k. ikävä. Piti taloa vähän k. kotinaan. Pyrki vähän k. sovittelemaan.

2. *interr. runok.* kuinka, miten. | Ah k. on sun maasi kaunis ja ihana taivahas! AK. K. korkeat sen kukkulat, / k. vaarat loistoiset! A.OKSANEN. K. nopsaan saattoivatkaan päivät luistaa JYLHÄ. — Arvelee, ajattelevi, / miten olla, k. eleä KAL. Paras paistatella ruumistansa, / katsoa k. kalalokki lentää LEINO.

3. *indef.* konsessiivisesti: *jos, vaikka kuin* (murt.) vaikka kuinka. | - - näenhän minä lukea jos k. hienoa pränttiä PÄIVÄR. - - vaikka hän k. kauniisti puhui, ei noita hänelle aarteitaan antanut LEINO. Aineeton k. lienee [= kuinka aineeton lieneekin] ensi lempi, / ainetta kohti se sentään kurkottuu HELLAAKOSKI.

-kuinen[63] *a.* (< kuu) niin monen kuukauden ikäinen kuin alkuosa ilmaisee. | Kolmi-, seitsen-, kymmenk.

kuinka *interr.* ja *rel.*, vars. konsess. yhteyksissä myös *indef.adv.*; yl. = miten.

A. v:iin liittyen. **I.** *interr.* **1.** ilmaisemassa tapaa: millä tavalla, lailla, millä muotoa; millä keinoin. **a.** aloittamassa suoraa kysymyslausetta. | K. kävi? K. on laitasi? K. aiotte viettää kesälomanne? K:s sitten eletään, kun rahat loppuvat? K. on selitettävissä, että - -. K. minä sen tietäisin? — K:han tässä käy. K:han olisi, jos panisimme ilmoituksen lehteen. Siinä oli, k. sanoisin, jotakin hillittyä ja arvokasta. - - olen sen sangen hiljakkoin, k. sanoisin, mitä hiljakkoimmin kokenut SILL. — Huudahduslauseissa. | K. ihmeessä lehmät ovat päässeet peltoon! — *kuinka olikaan* t. *ollakaan* kertovissa kuvauksissa parenteettisesti jtak uutta, tärkeää käännettä aloittamassa, siihen huomiota kiinnittämässä. | K. olikaan, asian käytännöllinen puoli unohtui. K. ollakaan, yhtäkkiä alkoi sataa. Olin juuri pääsemässä rantaan, kun, k. ollakaan, vene kaatui. **b.** aloittamassa sivulausetta (alisteista kysymyslausetta). | Ei tiennyt, k. olisi ollut. Tulin katsomaan, k. teillä voidaan. Perille pääsin, mutta en tiedä itsekään k. Ihme on, k. selvisit. Saisivat tulla oppiin, k. maata viljellään KATAJA. — Ties k. tästä selvitään. **2.** vars. toisen sanomaan liittyvissä kysymyksissä lausutun sisällykseen kohdistuen; us. = mitä. | K. sanoitte? K., en kuullut. Anteeksi, k.? | K.? Meitäkö siitä nyt syytetään? — *vai kuinka* vetoavasti täydentämässä omaa (ei varsinaisen kysymyslauseen muodossa olevaa) kysymystä t. toiselle lausuttua arvelua t. toteamusta: eikö niin, vai mitä. | Olet itkenyt, vai k.? Pekkahan on serkkunne, vai k.? Tulethan, vai k.? Huono elokuva, vai k.? — *kuinkas muutoin* t. *muuten* us.: tietysti, luonnollisesti, totta kai, selvä se. | "Lähdethän?" — "K:s muutoin!" | Tietysti te tulette, k:s muuten. Näin siinä tietenkin kävi, k:s muutoin. **3.** läheten merk:tä: miksi, mistä syystä, miten on selitettävissä että. **a.** aloittamassa suoraa kysymyslausetta. | K. te nyt noin puhelette? K:s Liisa on täällä, hänenhän piti olla kotona? Kyllä sinä siitä selviydyt, ja k:s et selviytyisi? K. minä isääni pelkäisin? — Hävytöntä, k. uskallatte! K. en ole tullut sitä ennen ajatelleeksi. K. en häntä muistaisi! K. et nyt jo huomaa! — *kuinka niin* toisen sanomaan liittyvissä kysymyksissä. | "Oletko sairas?" — "K. niin?" | "Taitaa ruveta satamaan." — "K. niin?" | "Mitäs te oikein tarkoitatte?" — "K. niin?" **b.** aloittamassa sivulausetta (alisteista kysymyslausetta). | Selitä, k. olet vielä täällä. En voi käsittää, k. et mennyt häntä katsomaan, sairasta äitiäsi. **4.** vars. huudahduksissa osoittamassa toiminnan t. tapahtumisen intensiteettiä: miten suuressa määrin, kuinka suuresti; vrt. B. **a.** päälauseessa. | K. hän rakastikaan Anttia! K. ne loistavatkin! Sun k. rinnassasi paisui syön KOSKENN. Ja niityt k. kukoistaa / ja viljapellot aaltoaa! AK. **b.** aloittamassa sivulausetta. | Katso, k. aurinko helottaa! Huh, k. säikähdin! Kas kas, k. kirvelee! Tietäisitpä, k. minua suututtaa! Kauheaa, k. tuulee! **5.** kertomista t. havaitsemista merkitsevien v:ien ohella tapaa ilmaisematta eksplikat. konj:ta läheten: (se, sen, sitä, siitä jne.) että, (se jne.) kun. | Kuulin, k. viereisessä huoneessa liikuttiin. Muistan, k. kaikki pimeni ympärilläni. On ollut mielenkiintoista seurata, k. yhtiö on vuosi vuodelta vaurastunut. Kuiskailtiin, k. - -. Tämä Raamatun paikka kertoo, k. Jeesus opetuslapsineen oli kovassa myrskyssä. — Myös aloittamassa vars. verbaalis:iin liittyvää attr.-lausetta. | Väitteet, k. kauppias muka harjoittaa kiskontaa. Kertomus, tieto, havainto, k. - -. **6.** aloittamassa relatiivisluonteista kysymyslausetta; päälauseessa tällöin tav. demonstr. pron. t. adv.;

vrt. II. | Sen mukaan, k. Ihailen sitä, k. --. Riippuu siitä, k. meillä on aikaa.

II. *rel.* komp. konj:ta läheten: sillä tavalla kuin, niin kuin, kuten. | Pärjättiin k. pärjättiin. K. kukin haluaa. Tee k. tahdot. Maksut maksettiin k. sattui. Meidän tahi teidän, k. sen ottaa JOTUNI. -- tahdonpa teitä alkurakennossa autella sekä hevoisella että miesvoimalla, aina k. aika myöntää KIVI. — Niin metsä vastaa, k. sinne huutaa SL.

III. *indef.* **1.** konsess. yhteyksissä *kuinka hyvänsä, tahansa* t. *vain; vaikka* t. *jos kuinka; kuinka — -kin* (-kaan) millä tavalla hyvänsä, tahansa, vain; vaikka millä tavalla. | Saat tehdä k. tahansa. K. vain sovitaan. K. tahansa [= olkoon miten on, oli miten oli], minä en peräänny. Naula ei irtaantunut, vaikka k. olisi kiskonut. Haen hänet käsiini vaikka k. Kaloja tuli vaikka k. 'vaikka kuinka paljon, vaikka millä mitalla'. Jos k. myrsky käy / -- / en pelkää sittenkään *L.POHJANPÄÄ. Yritettävä on, kävi k. kävi. Älä yhtään huoli k. laulammekin täällä viimeistä värssyämme harmaapäisinä kääkkinä KIVI. **2.** *kuinka kulloinkin* milloin yhdellä, milloin toisella tavalla, miten milloinkin. | Tuli toimeen k. kulloinkin.

B. a:iin (partis:iin), adv:iin, määrää ilmaisevaan pron:iin liittyen ilmaisemassa määrää t. astetta. **I.** *interr.* K. kallis, suuri? K. kulunut? K. monta? K. paljon, usein, syvälti? K:han kauan tätä vielä kestää. Sano, k. vanha olet. On oikein ihme, k. hänestä on tullut isänsä näköinen. K. suurista summista on kysymys, ilmenee siitä, että --. Ties k. monennen kerran. -- parhaiten ymmärtää, k. karua ja köyhää tuolla ylhäällä on, kun näkee, k. pienet ne peltotilkut ovat, jotka on raivattu metsämaasta *AHO. — Huudahduslauseissa. | K. iso, kaunis! K. kummallista, rumaa, typerää! K. väsyneeltä näytätkään! K. hän laulaakaan kauniisti. K. monet ovatkaan eksyneet. Taivas, k. tuon miehen käsi on voimakas! KATAJA. K. tämä mieliala olikaan toisenlainen kuin se, jonka hän oli kokenut aamusella SILL. K. lukemattomat ovatkaan ne, jotka --. — *Murt.* Onko teillä k:kin monta lasta? Onko teillä k. kiire PÄIVÄR. -- muistelemaan, oliko k. hiljan nuhdellut Loviisaa ALKIO. -- tiedusteli, oliko minulla k. paljon evästä KARHUM. **II.** *rel.* komp. konj:n tavoin. | Ota k. monta [= niin monta kuin] haluat. -- villoja oli niin monta kiloa k. monta kertaa 30 sisältyy 27 × 100 mk:aan AK. **III.** *indef.* konsess. yhteyksissä *kuinka — hyvänsä* t. *tahansa* t. *vain; vaikka* t. *jos — kuinka; kuinka — -kin* (-kaan). K. iso, ohut hyvänsä. K. hienossa muodossa tahansa. Vaikka k. hyvä, vähäpätöinen. Jos k. paljon. En välitä, k. paljon niitä lieneekin. — *Murt.* -- ihan tuolta k. ylhäältä MERIL. -- nousee jo k. monennen kerran SILL. Onko minun -- noudatettava pidättyväisyyttä, niin kuin minä olen tehnyt jo k. monina vuosina? VT. -- täällähän on vielä ommeltavaa k. ja paljon CANTH.

C. eräiden instr.-muotoisten adv:ien ohella attr:n tavoin vastaamassa mikä-pron:n instr:a. **I.** *interr.* K. päin, puolin tämä on asetettava? **II.** *rel.* Pane se niin päin, k. päin se on ollutkin. **III.** *indef.* vrt. A.III, B.III. | K. päin, puolin tahansa, hyvänsä. K. päin kulloinkin.

kuinkaan *indef.adv.* kielt. yhteyksissä. **1.** v:iin liittyen: (ei) mitenkään, (ei) millään tavalla, lailla, (ei) millään muotoa. | Ei siinä k. käynyt. Eihän ruumis k. voi haudasta nousta. **2.** *harv.* a:iin, adv:iin t. määrää ilmaisevaan pron:iin liittyen: (ei) kovinkaan. | Ei k. monta. Ei ollut vielä k. kauas ehtinyt JÄRN.

kuinkakin *indef.adv.*: *vaikka, jos kuinkakin* vaikka, jos kuinka, kuinka tahansa, hyvänsä, vaikka mitenkä. | Vaikka hän k. yritti. Vaikka se k. harmittaisi. Jos k. koetat kuvailla olevasi Iisalmessa, et saa mitään kotoisuuden tunnetta mieleesi nousemaan AHO. — Vaikka k. huolellinen. Vaikka k. lyhyessä muodossa. Vaikka k. pian. — *Murt.* Voi, voi, jos se menee k. [= hyvinkin] halvalla TALVIO.

kuinkasta *interr.adv.*, etup. *vanh.*, nyk. tav. arkaisoivasti t. *leik.* kuinka, kuinkapa, entä kuinka. | K. sinä noin puhelet? Mutta k. kävikään. Näin olivat Sakalan miehet -- neuvoa pitäneet, k. he parhaiten ottaisivat Viljannin linnan äkkirynnäköllä KALLAS. -- k. ei ihminen siis olisi kiitollinen KILPI.

kuinkin *indef.adv. runok.* kuinkakin. | Sä annat avun armaan / jos k. kävisi VK.

kuippana[18] *deskr.s.* = kuikkana.

1. **kuiri**[4] *s. kans.* **1.** (puu)lusikka. **2.** = kuiru.

2. **kuiri**[4] *s. kans.* kuovi. — *Yhd.* punak.

kuirimo[2] *s.* Cochlearia, kaljuja, matalahkoja ristikukkaisia merenrantakasveja.

kuiru[1] *s.* (*rinn.* kuiri) pieni, kevyt, teräväkeulainen ja -peräinen, us. purjeellinen saaristolaisvene.

kuiskaaja[10] *tek.* (< kuiskata) vars. henkilö, joka näyttämö- tms. esityksissä yleisöltä näkymättömissä seuraa esitettävää tekstiä ja tarvittaessa kuiskaa esittäjälle tämän muistin tueksi, suflööri. | K:n koppi.

kuiskah|della[28*] *frekv.v.* < seur. | -- metsässä k:telee ja hiiskahtelee, niin kuin haltijat haastelisivat AHO. Kokko saatteli sanoa, / tulikulkku k:ella KAL.

kuiskaht|aa[2*] *mom.v. harv.* < kuiskata. | "Rehtori tulee!" k:i joku.

kuiskailija[14] *tek.* < seur. | Kuunnella k:in puheita.

kuiskail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kuiskata. | Kuvenjus k:i Villen korvaan KATAJA. — Salaperäisestä vihjailusta, huhujen kertomisesta yms. | Tiedettiin k., että --. K:tiin jo hänen erostaankin. Mut etelästä k:len / nyt huhu luikertaa *CAJ.

kuiskaista[24] *mom.v.* < seur. | K. jklle korvaan.

kuiska|ta[35] *v.* puhua soinnittomasti; supista, sipistä; sanoa t. kertoa jk asia korvaan muilta salaa, sipisten, vihjaten; *erik.* teatterin kuiskaajasta: sufleerata. | K. jtak vierustoverilleen. Puhella k:ten. Sain k:tuksi muutaman sanan. Sairas jaksoi enää k. hiljaisella äänellä. — K:an sinulle pienen salaisuuden. Joku oli sen jo k:nnut hänen korvaansa. Pahat kielet k:avat, että --. — *Kuv.* Tuulen henkäys

k:si hänen nimeänsä. Omatunto, sydän k:a. Sillä ainapa toki salainen ääni hänen korvaansa toivosta k:a KIVI.
kuiskau|s[64] *s.* kuiskaaminen; kuiskattu lausuma. | Hiljainen, käheä k. Ääni alenee k:kseksi. Kuului k:ksia, että lähdöstä tulee tosi. — *Kuv.* Omantunnon k. Esikevään hento k. SILL.
kuiskausään|i *s.* Lausua k:ellä.
kuiske[78] *s.* kuiskaaminen, kuiskailu, kuiskuttelu; salapuhe, kuiskaamalla kerrottu asia, vihjaus tms. | Luokasta kuuluu hiljaista k:tta. Kaikki äänet vaimenevat k:eksi. — Salainen k. Kuului k:ita, että asiat eivät ole niin kuin niiden pitäisi. Sellaisille k:ille ei tarvitse kallistaa korvaansa. — *Kuv.* Kotikuusen k:et. Tuulen vieno k. Kuunnella oman sielunsa hiljaisia k:ita TARK.
kuiski|a[17] *frekv.v.* -na[14], -nta[15*] *teonn.* kuiskailla, kuiskutella, supatella, sipistä; kertoa kuiskaten, salaa, vihjaten, huhupuheena; vrt. kuiskata. | Puhua k:en. K. helliä sanoja. He k:vat salaisuuksia toistensa korvaan. — K:ttiin jo, että suuria uutisia on tulossa. Hänestä on ruvettu k:maan yhtä ja toista. Hiipivä huhu k:i suurista summista. — *Kuv.* Tuuli k:i salaperäisiä viestejään. - - hän rakasti maaseutua, - - jossa muistot hänelle k:vat LEHT. Ei muuta kunniaa / kuin kuulla kummultansa sun kuusiesi k:naa H.KLEMETTI. Kuulkaa korpeimme k:ntaa, / jylhien järvien loiskintaa! KIANTO.
kuisku|a[1] *v. runok.* = ed. | - - sen [tarinan] koski kallion alangolta / on k:nut kansan korvahan ERKKO. Niin puheli mulle muistojen puu, / kotikuuseni kultainen k:i MANN.
kuiskut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) varsin. merk:n ohella: kertoa jk asia salapuheena, vihjaillen. | K. toisilleen, jkn kanssa. Puhutella jkta k:ellen. Opettajan tultua k:telu loppui. — Hänestä k:ellaan outoja asioita. Ihmiset kuuluvat sellaista salaa k:televan. Ilkeämieliset vihjailut ja k:telut.
kuiskut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* kuiskata, kuiskailla, supattaa, puhua kuiskaten. | K:tava ääni. Kertoa k:taen. K. hiljaa. Koko illan he k:tivat keskenään jotakin. K. jkn korvaan salaisuuksia. Hän käy mies mieheltä k:tamassa neuvojaan. — Salaisia viittailuja ja k:uksia. Kallistaa korvansa k:uksille. — *Kuv.* Jokin ääni tuntui sydämessä k:tavan. - - ja kukkaset nyökkäsi k:tain LEINO. Epäuskon k:ukset PAKK.
kuiskuttelija[14] *tek.* < kuiskutella. | Uskoa k:in sanoja.
kuisma[11] *s.* **1.** Hypericum, Guttiferae-heimoon kuuluvia ruohokasveja, joita ennen käytettiin ajoksien parantamiseen. — *Yhd.* luhtak. **2.** *murt.* ajos, paise.
kuisti[4] *s.* tav. pylväiden kannattama avoin t. ikkunallinen porraskatos t. laudoista rakennettu eteishuone; vrt. kuistikko, eteinen. | Avoin, umpinainen k. Pirtin, saunan k. K:n pylväät, kaiteet. Istua k:lla. — *Yhd.* avo-, lasi-, pylväs-, ulkok.; porstuank.
kuistik|ko[2*] *s.* avoin, ulkoreunaltaan kaiteen rajoittama t. lasiseinäinen asuinrakennukseen liittyvä, tav. siitä ulkoneva rakenne, laajahko kuisti, vilpola, veranta. | Köynnöskasvien verhoama k. Kahvi juotiin k:olla.
kuistin|ikkuna *s.* -**pylvä|s** *s.* Koristeelliset k:ät.
kuit|ata[35*] *v.* **1.** kirjallisesti tunnustaa jk suoritus (rahasumma, maksu, velka tms.) saaduksi t. jk lähetys, tavara tms. vastaanotetuksi; merkitä kuittaus (kirjoittamalla nimensä). | K. hinta, velka, jk summa. Vastaanottaja k:taa tavaran. Valtuuttaa jku vastaanottamaan ja k:taamaan jk. K:taan osuuteni maksetuksi. N. N. on suorittanut - -:n jäsenmaksun vuodelta 1952, mikä täten k:ataan. K:attu lasku, rahtikirja. K. palkkansa palkkalistaan. K. velkakirja täysin maksetuksi. **2. a.** vapautua maksettavastaan, velvollisuudestaan tms. esittämällä vastasaatava tm. -vaatimus t. luovuttamalla t. suorittamalla jtak, joka tasoittaa velkomissuhteet t. muuten selvittää välit. | K. jk saatavaansa vastaan. Laitos k:tasi velkansa suorittamalla kunnalle töitä. Uudella teoksellaan tekijä sai tilinsä k:atuksi. K. palkkasaatava entisillä pikkuveloilla. Saatava k:ataan velkakirjaa vastaan. Kulut k:attiin asianomaisten kesken 'julistettiin kulujen puolin ja toisin vastaavan toisiaan'. **b.** ed:een liittyen yleisemmin: jllak, jnk tekemisellä, suorittamisella tms. selvittää jk t. tasoittaa välinsä jkn kanssa t. selviytyä jstak. | Ei sitä voi rahalla k. K:tasimme asian vähällä. Juttua ei voi k. pelkällä olankohautuksella. Parilla sanalla, muutamalla rivillä se on k:attu. Kahvit k:attiin kiitoksella. K. jk naurulla, hymähdyksellä. K. tappionsa voittamalla toisella kertaa. K:tasi sakot vankeudella. Hän yrittää monisanaisuudella k. tietojensa hataruuden. Ateria k:attiin syömällä pari voileipää. Tutkinto k:attiin parissa tunnissa. Hänet me k:taamme helposti 'hänestä ei ole suurta vastusta'.
kuiten|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kaan) kumminkin. **1.** siitä t. sanotusta t. kaikesta huolimatta, joka tapauksessa, yhtä kaikki, sentään, sittenkin, silti. | Onneton ja k. onnellinen. Hän on rikas ja kerjää k. - - eräs, joka oli, mutta jota ei k:kaan ollut AHO. Vaikka rikos olisi pienikin, se on k. rikos. Vetelehtii vuoteessa ja on k. terve kuin pukki. Koetti varoa ja kaatui k. A. suunnitteli vallankaappausta; yritys k. epäonnistui. Ei auta kieltää, hän tulee k. Ei kannata rehkiä, kuoltava on k. Sanottakoon mitä tahansa, totta k. on, että - -. Turha häntä on odottaa, ei hän k:kaan tule. En voi olla tottelematta, onhan hän k. isäni. Kun raha k. [= joka tapauksessa] on julkinen maksuväline, on - -. Visakoivu on arvokkain puulajimme, ja k. sitä on löydetty jopa halkopinoista. Tekeytyi tietämättömäksi, ja k. juuri hän oli pääsyyllinen. Jospa k. tulisit koetteeksi? Kun ei k. tullut lähdetyksi! | Asia voi tuntua käsittämättömältä. Tulemme k. näkemään, että - -. | Vigny on kirjoittanut monta pysyväarvoista runoa. Syvällisin niistä on k. "Paimenen maja". | "En minä ole enää moneen vuoteen [maalannut]." — "Mutta te piirustatte k.?" AHO. — *kuitenkin kaikitenkin*

joka tapauksessa, sittenkin. | Asiassa oli k. kaikitenkin perää. K. kaikitenkin hän ilmestyi ajoissa paikalle. **2.** ilmaisemassa rajoitusta, varausta t. selvennystä: sentään. | Saat tulla, k. sillä ehdolla, että - -. Ellei kaikki, niin k. suurin osa. 1800-luvulla, ei k:kaan enää vuoden 1890 jälkeen. Sanaa ei k:kaan enää käytetä tässä merkityksessä. Kaikki olivat iloissaan, enimmän k. vanhemmat. Isäntä on vielä talouden johdossa, k. niin, että pojat varsinaisesti tekevät työt. Eläin, jota tavataan koko Suomessa, pohjoisosissa k. harvinaisena. Työ voidaan k. antaa myös toisten tehtäväksi. On k. otettava huomioon, että - -. Marokiini on sahviaania, tavallisesti k. mustaksi värjättyä. **3.** ainakin. | Minä k. lähden. Sano kolmekymmentä vuotta k.! KIVI. **4.** huudahduksissa, päivittelyissä. | Voi k.! Voi k. sitä huutoa! Hyvä isä k.!

kuittaamaton[57] *kielt.a.* jota ei ole kuitattu. | K. lasku, velka.

kuittaantua[1*] *v.* = kuittautua.

kuittail|la[29] *frekv.v.* (< kuitata) maksella, suoritella. | Pikku palveluksilla k:tiin vanhoja velkoja.

kuittau|s[64] *s.* kuittaaminen; kuittaava merkintä; *lak.* kahden henkilön keskinäisten saatavien molemminpuolinen tasoitus (siten että saatavat, siltä osalta kuin ne peittävät toisensa, lakkaavat). | Laskuun on saatava pätevä k. Vastaanottajan k. Käyttää saatavaansa k:kseen. — Kuvaava on tekijän lyhyt k. oman maamme oloista.

kuittaus|kirja *s.* kirja, johon kuittaukset merkitään. **-merkintä** *s.* Tehdä k. jhk. **-oikeus** *s. lak.* velallisen oikeus käyttää vastasaatavaansa oman sitoumuksensa täyttämiseen. **-sarak|e** *s.* Kirjoittaa nimensä k:keeseen. **-vaade** *s. lak.* valta vaatia, että velkoja tyytyy siihen, että velallinen käyttää vastasaatavaansa oman sitoumuksensa täyttämiseen. **-vaatimus** *s. lak.* vaatimus, että velkojan saatava kuitataan velallisen vastasaatavalla.

kuittautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* kuittaantua) tulla kuitatuksi, tasoittua, selvitä. | Korot k:vat tavaroilla. Velka k:u saatavia vastaan. — Asia saa tällä kertaa k. näin. Vajaus k:i sillä, että seuraava lähetys oli suurempi.

kuit|ti[4*] **I.** *s.* kirjallinen todiste rahasumman maksamisesta t. jstak muusta suorituksesta t. luovutuksesta, maksu-, suoritus-, vastaanottotodiste. | Antaa, vaatia k. jstak. Rahastonhoitajan k. Kassakoneen k. Luovuttaa jtak k:tia vastaan. Tämä todistus käy k:ista. — *Yhd.* maksu-, osto-, palautus-, pantti-, perimis-, tilaus-, verok. **II.** *a.*, vars. *ark.* **1. a.** veloista, velvollisuuksista, tilinteosta yms.: loppuun suoritettu, tasassa oleva, selvä. | Tili on nyt k. Maksaa velkansa k:iksi. Välimme on k. Ei asia vielä sillä ole k. **b.** velkansa, velvollisuutensa tms. loppuun suorittanut, välinsä jkn kanssa selvittänyt tms., veloistaan, velvollisuuksistaan tms. vapaa. | Olemme k:it. Päästä velastaan k:iksi. Niin, olkoon hän meistä k. KIVI. **2. a.** lopussa t. aivan vähissä oleva. | Koko varasto on k. Metsät on myyty k:iksi. Silloin nälkävuosina — polttotauti — vei monet perheet k:tiin LINN. **b.** jnk kokonaan menettänyt, loppuun käyttänyt, jtak vailla oleva, vapaa jstak. | Olen rahasta ihan k. Se ei ole tainnut olla ihan k. vikurista, se sinun hyvä holhoojasi SILL. Minä en ole aivan k. kahvista AK. **3.** lopen väsynyt, uupunut. | Perille tullessani olin aivan k. mies. Hiihtää itsensä k:iksi. Hoippui k:tina maaliin. K:iksi ajettu hevonen.

kuitti|järjestelmä *s.* **-kirja** *s.* kuitteja t. kuittilomakkeita sisältävä kirja. **-lappu** *s.* **-lehtiö** *s.* **-lip|pu** *s.* Pankaa k:ut talteen! **-lomak|e** *s.* Lasku- ja k:keita. **-vihko** *s.*

kui|tu[1*] *s.* rihmamainen säie, syy. | Monet kasveista saadut k:dut ovat pitkiä soluja. K:dut ovat tärkeä teollisuuden raaka-aine. Pellavan, hampun, puun k. Niini on lehmuksen kuoren k:tuja. Kookosmattoja kudotaan kookospalmun pähkinäin k:duista. Asbesti on k:tuina esiintyvää mineraalia. — *Yhd.* eläin-, kasvik.; asbesti-, hamppu-, niini-, nokkos-, pellava-, puu-, puuvilla-, raaka-, silkki-, teko-, villak.; kehruuk.

kuitu|aine *s.* K. on pääasiassa selluloosaa. Kehräämiseen soveltuvat k:aineet. Pellavan k. K:aineista valmistetut seinälevyt. **-aines** *s.* Puun k. **-harja** *s.*

kuitui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. kudos, aine, mineraali. K. seinälevy. Puumassan, mineraalin k:suus. — *Yhd.* hieno-, luja-, lyhytk.

kuitu|kasvi *s.* Pellava on tärkein k:kasvimme. **-kerros** *s.* Hampun varren k. **-kimp|pu** *s.* Lihakset ovat hienoista syistä muodostuneita k:puja. Mikroskoopista voi nähdä erillisen k:un. **-köy|si** *s.* Kolmisäikeinen k. Metallija k:det. **-lanka** *s.* **-levy** *s. rak.* kasvikuiduista, myös puusta, huopauttamalla valmistettuja rakennuslevyjä. | Huokoisia k:jä (mm. insuliittia ja ensoniittia) käytetään lämmön ja äänen eristämiseen, kovia k:jä seinäpintojen peittämiseen. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **1.** K. lanka. **2.** kuitujen muodossa oleva, kuituinen. | K. aine. Asbesti on rakenteeltaan k:sta kiveä. **-massa** *s.* Hiomossa puu jauhetaan k:ksi. Olkiselluloosa on oljista valmistettua k:a. **-pellava** *s.* vrt. öljypellava. **-punos** *s.* **-rakenne** *s.* Selluloosan, tekosilkin k. **-sato** *s.* Pellavasta saatu k. **-seos** *s.* Runsasvetinen k. **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.*

kuituuntu|a[1*] *pass.v.* muuttua rakenteeltaan kuituiseksi, kuitumaiseksi. | Puumassa k:u. Täysin k:nutta selluloosaa.

kuiv|a[11] *a.*; -uus *omin.* ks. erikseen.

I. vedetön, nesteetön, vähänesteinen, kosteudeltaan vähäinen;)(märkä, kostea, tuore.

1. pinnasta. | K. lattia. Pyyhkiä astiat k:iksi. K. tie, katu. — Päästä lätäkön yli k:in jaloin 'jalkojen kastumatta'. Kalossit pitävät jalkanne k:ina pahimmassakin sateessa. Lapsi alkaa jo pysyä k:ana 'ei virtsaa vaatteisiinsa'. Yksikään silmä ei pysynyt k:ana 'kyyneltymättä'. Jkn korvantaukset eivät ole vielä k:at (kuv.) 'on vielä nuori, kokematon'. — Suu, kurkku, kieli janosta k:ana. He saivat olla k:in suin (kuv.) 'saamatta juotavaa (t. syötävää)'. Katseli k:in suin toisten ryyppäämistä,

— *Erik.* **a.** maasta veden vastakohtana. | Vetää vene k:alle maalle. Avuton kuin k:alle maalle joutunut kala. K. telakka, tav. ⌣. — *S:sesti.* Päästä k:alle. Veteen pudonnut vedettiin k:alle. Opetella uintiliikkeitä k:alla. Vesi oli laskenut niin paljon, että päästiin k:aa myöten saareen. Kokoontukoot vedet, jotka ovat taivaan alla, yhteen paikkaan, niin että k. tulee näkyviin VT. — *Kuv.* Hän kyllä osaa aina keinotella itsensä k:alle 'selviytyy, pelastuu, pelastaa nahkansa'. **b.** *sähk.* K. (sähkö)pari(sto), elementti 'jossa pari(sto)n levyjä ei ole upotettu elektrolyyttiliuokseen, vaan elektrolyytti on imeytetty jhk sopivaan aineeseen'; vrt. märkä pari(sto).

2. sisäisestä kuivuudesta. | K:at vaatteet. Kangas huuhdotaan ja väännetään k:aksi. Syli k:ia halkoja. Pöydän levy on tehtävä aivan k:asta laudasta. K. puutavara. K. [= kuivaseinäinen;)(mehevä] hedelmä (kasv.). Veden annetaan haihtua, kunnes seos on aivan k:aa. K:aksi sanotaan betoniseosta, josta vettä ei sullomallakaan saada tihkumaan pinnalle. Heinät saatiin suojaan k:ina. K. rehu. K. jauhe, hiekka, pöly. K:aa pakkaslunta. Ruudin tulee olla k:aa. — K. nummi, kangas. Vetelä suo muutettiin k:aksi pelloksi. Uppoaa kuin sade k:aan maahan. K:an kasvupaikan kasvi. K. eli aridinen maaperä. — *S:sesti* kuivista vaatteista. | Saada, muuttaa k:aa ylleen. Panna lapsi k:iin. — *Erik.* **a.** negatiivisessa merk:ssä: kuivunut, kuivettunut, näivettynyt, kuollut; kova. | K. oksa, lehti. K:at pensaat on poistettava. — Muutama silakka ja k. leipäkyrsä. — *Kuv.* Jos tällaista sattuu tuoreessa puussa, mitä sitten k:assa. **b.** kuivattu. | K:aa kalaa, lihaa. K:ien kasvisten käyttö ruokataloudessa. Kilo k:ia sekahedelmiä. K:aa maitoa eli maitojauhetta. **c.** K. ruoka;)(keitto-, liemiruoka, juotava. Elää k:alla muonalla.

3. a. ilmastosta, säästä, vuodenajoista yms.: sateeton, vähäsateinen, aridi(nen). | K. ilmasto, sää. Kireä, k. pakkanen. K. kesä. Vuoden k:impana aikana. K. vyöhyke. **b.** ilmasta, lämmöstä yms. | Huone, jonka ilma pysyy k:ana. K. löyly. Siemenet kuivataan k:assa lämmössä. K. tuuli. Sumua sanotaan k:aksi, kun se ei kastele siinä olevia esineitä. Sylintereihin johdettavan höyryn tulee olla mahdollisimman k:aa. — *S:sesti* kuivailmaisesta paikasta. | Säilytettävä k:assa. **c.** K. yskä 'yskä, jossa ei erotu limaa'. K. [ )(nesteinen, kostea] keuhkopussintulehdus. Keuhkoista kuuluu k:aa rahinaa.

4. eril. menetelmistä ja prosesseista, joissa aineen käsittely tapahtuu kuivana t. kuivassa tilassa. | K. [= suolavedetön] suolaus. K. ruokinta 'ruokinta kuivilla rehuilla'. K. [= ilman vettä t. muuta nestettä tapahtuva] hionta, tahkoaminen. K. [= ilman voidetta tapahtuva] hieronta. K. eli kemiallinen [= bentsiinillä tms. haihtuvalla aineella tapahtuva] pesu. Paperikoneen k. pää 'haihdutuspuoli'. K. [= lämmönvaihtelujen aiheuttama] rapautuminen. — K. paino, tav. ⌣.

5. eräitä erikoismerk:iä. **a.** rasvaton t. vähärasvainen. | K:at ja rasvaiset ihovoiteet. K. öljy. K., hilseilevä tukka. K. iho. **b.** viineistä, likööreistä: sokeriton t. vähäsokerinen;)(makea. | K:aa vermuttia, samppanjaa. **c.** Juoda konjakki k:ana '(sooda)veteen sekoittamatta, siltään';)(grogina. **d.** Raudan mellotus k:ana 'jähmeänä'. K:aa [= jähmeässä muodossa olevaa] spriitä. **e.** kotieläinten rakenteesta: tiivisrakenteinen, -lihainen, jänteikäs. | K. hevonen, koira. Jalat k:at ja jänteikkäät. K. pää, kaula.

6. eräitä adv:sia käyttötapoja. — *kuiviin* nesteen vuotamisesta t. haihtumisesta loppuun, kuivaksi. | Veri on vuotanut k:iin. K:iin laskettu järvi. Liuos haihdutetaan k:iin. Hämähäkki imee uhrinsa k:iin. Kahvipannu on juotu k:iin 'tyhjäksi'. -- niin kuin sadepurot, jotka juoksevat k:iin VT. — *Kuv.* Yhä ankarammaksi käyvä verotus uhkasi imeä k:iin koko maatalousväestön. Innostus haihtui k:iin. -- voiman lähteet olivat juosseet k:iin IVALO. -- voimaton ikävä, joka elämänhalun k:iin imi JOTUNI. — *kuiv|illa(an)*, -ille(en) a) kuivana, vedettömänä, nesteettömänä. | Kuumana aikana joki on melkein k:illa(an). Ranta on pakoveden aikana pitkälti k:illa. Järvi laskettiin k:ille. Allas pidetään k:illa pumppujen avulla. K:illeen [= kuiviin] vuotanut tynnyri. -- ettei veri k:ille valuisi IVALO. Kaisu muorin pannu oli miltei k:illaan [= tyhjä] J.SAULI. b) ilman poss.-suff:a: poissa vedestä, (kuivalla) maalla, kuivalla. | K:ille nakattu kala. Tempaisi veneen k:ille. — *Kuv.* Keinotella itsensä k:ille [= turvaan, turvalliseen asemaan] jstak. HPS on jo sarjassaan k:illa 'turvannut paikkansa sarjassa'. — *kuiviltaan,* harv. *kuivaltaan* kuivana, kostuttamatta. | Useiden on vaikea niellä tabletteja k:iltaan 'siltään, ilman vettä t. muuta nestettä'. Söi leivän k:iltaan. K:iltaan hienonnettu savi. Juurekset säilytetään k:iltaan. Lattian lakaiseminen k:iltaan nostattaa pölyn ilmaan. Kalojen suolaaminen k:altaan.

7. *yhd.* Ilma-, riihi-, ulko-, uunik.; höyläys-, lastausk.; puoli-, ruti-, ruutik.; kesä-, kevätk.

II. ed:stä laajentunutta *kuv.* käyttöä. **1.** Laiha ja k. äijänkäppyrä. Eukkopaha oli näivettynyt ja k. kuin tikku. Riikka on ruma ja k. TALVIO. **2.** vars. *puhek.* K. valtio 'jossa on voimassa kieltolaki'. K. järjestelmä. K:at [= alkoholittomat] juhlat. -- nyt on talo niin k., ettei ryyppyyn päästä K.KAJANDER. — Syyspuoli oli talossa k:aa [= maidotonta] aikaa. **3.** *liik.* K. vekseli 'oma vekseli (vekseli, jossa asettaja itse on maksajana)'. **4.** -asti *adv.* ikävä, puiseva, mehuton, arkipäiväinen, runoton, proosallinen tms. | Pelkkiä k:ia tosiasioita. K. luettelo. Esittää vain k:at numerot. K:aa kirjatietoa. K. romaani, näytelmä. Runot ovat toinen toistaan k:empia. Mitä k:inta luettavaa. K. opetus. Kielioppia pidetään k:ana oppiaineena. K. esitelmä, puhe. K. huumori. K:an asiallinen tyyli. Kertoa k:asti. Vastata lyhyesti ja k:asti. Naurahtaa k:asti. Odotus käy k:aksi. Elämä oli yksitoikkoista ja

k:aa. Hiljainen, k. kylä. K. arki-ihminen. K. oppinut, filosofi.
kuiv|aa[2] *v.* **1.** *intr.* vars. satunnaisesti märästä t. kosteasta: kuivua. | Vaatteet, jalkineet k:avat. Astia on k:amassa. Ripustaa jk k:amaan. — Puro k:i. Väri ei ehtinyt k. K:anut ruoho. Pystyyn k:anut puu. — *Kuv.* K. kokoon 'mennä myttyyn, epäonnistua'. Siihen hänen aikeensa k:ivat. **2.** *tr.* *yksipers.* kuivata. | Oli niin jano, että suuta k:i.
kuiva-aika[35] *s.* tav. ⌒. | Troopillisten seutujen reuna-alueilla vuorottelevat sadeaika ja k.
kuiva-aine[38] *s.* aineen vedetön osa l. se osa, joka aineesta jää jäljelle, kun siitä on poistettu kaikki vesi. | Lehmän maidossa on k:ita n. 12,5 %. **-määrä** *s.* **-paino** *s.* Puun k. **-pitoisuus** *s.* Juurikasvien k. on pieni. **-sato** *s.* *maat.* Kasvin k.
kuivaaja[16] *tek.* < kuivata. **1.** Tuuli on tehokas pyykin k. **2.** kuivaamislaite; vars. aik. myös = kuivuri. | Sähköllä toimiva hiusten k. — *Yhd.* viljank.
kuivaamat|on[57] *kielt.a.* jota ei ole kuivattu. | K. vilja. K:tomassa leivässä on vielä runsaasti vettä.
kuivaamis|menetelmä *s.* **-ta|pa** *s.* Heinäin k. Puun kelpoisuus riippuu jonkin verran k:vasta.
kuivaamo[2] *s.* tehtaan tms. osasto, jossa jtak kuivataan, kuivauslaitos. | Sahan, tiilitehtaan k. K:ssa kuivattu vilja. Marjojen k. — *Yhd.* puutavaran-, viljank.
kuiva|elementti[35] *s.* *sähk.* myös ⌒. **-hiekkakaava** *s.* *met.* ennen valun suoritusta kuivattu, hiekasta tehty valukaava. **-hiekkamuotti** *s.* = ed. **-hieronta**[33] *s.* kuiviltaan hierominen. **-hionta**[33] *s.* *tekn.* kuiviltaan hiominen.
kuivahko[2] *mod.a.* -sti *adv.* K. pinta. Vetäistä k:lla siveltimellä. Maa on k:a. K:t kanervakankaat. Suomalaisella hevosella on k. pää. — *Kuv.* K. humoristi. Runo tekee k:n vaikutuksen. Esitystapa on yksitoikkoista ja k:a. Vastasi lyhyesti ja k:sti.
kuivahta|a[2*] *mom.v.* (< kuivaa) kuivua jonkin verran t. nopeasti. | K:neet heinät. Vaatteet k:vat nuoralla. Poudan aikana tie k:a. Kun maa on k:nut, suoritetaan äestys. Ripustaa k:maan. Liiman on annettava k. vähän aikaa. K:nut puu. — *Kuv.* - - suuri tukka on harventunut ja ikään kuin kuihtunut ja k:nut AHO. - - k:neilla hartioilla lepäsi vuosien huuhkain LINN.
kuivail|la[29] *frekv.v.* < kuivata. | K. kastuneita vaatteitaan. K. ruumistaan kylvyn jälkeen. Välillä k:imme hikeä otsaltamme. K. silmälasejaan. — K. kyyneliään.
kuiva|ilmainen *a.* K. kellari, varastohuone. **-ilmastoinen** *a.* K. alue. **-jalkai|nen** *a.* -suus *omin.* vrt. kuiva I.5.e. | K. ratsu. **-järkinen** *a.* Ahdasajatuksinen, k. moralisti. **-kala**[35] *s.* (tav. ⌒) kuivattu kala, kapa.
kuivakas[66*] *a.* kuivakka. | K. puuromainen seos. — *Kuv.* Laiha, k. nainen.
kuiva|kausi[35] *s.* tav. ⌒. | Heinäaikaan sattui sateeton k. Sadekausi ja k. **-kehruu**[33] *s.* *kut.* kuiviltaan kehrääminen, kuivanakehruu;)(märkäkehruu. **-kiskoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kuiva, puiseva, ikävä, arkipäiväinen, kuivan asiallinen. | K. henkilö. Kertomatapa on yksitoikkoista ja k:sta. K. hämäläinen huumori. K. järkeily. Kertoa k:sesti ja innottomasti. Sommittelu tuntuu k:selta. Esityksen k:suus vähensi sen vaikutusta.
kuivakka[15*] *a.* kuivanpuoleinen, -tuntuinen, kuivakas. | K:a leipää. — *Kuv.* Vanhanpuoleinen k. mies.
kuivakko[2*] *s.* kuiva (kasvu)paikka;)(kosteikko. **-kasvi** *s.* kuivassa paikassa viihtyvä kasvi, kserofyytti. **-kasvillisuus** *s.*
kuiva|kuorinen *a.* **-kylki**[33] *s.* *mer.* = varalaita. **-käsittely**[33] *s.* kuiviltaan käsittely. | Siementen k. peitattaessa. **-latvainen** *a.* K. mänty. **-lehtinen** *a.* K. kasvi.
kuivalla-uinti *s.* uintiliikkeiden harjoittelu maalla.
kuivaltaan *adv.* ks. kuiva I.6.
kuiva|luontoinen *a.* = kuivanluontoinen. | K. hiekkamaa. **-maito**[35] *s.* kuivattu maito, maitojauhe. **-mellotus**[33] *s.* *met.* jähmeänä mellottaminen, adusointi. **-mätä**[35] *s.* eräiden sienien aiheuttama mätä. | Juurikkaiden k.
kuivana|kehruu *s.* *kut.* kuivakehruu. **-tahkoaminen** *s.* *tekn.*
kuivaneula|kaiverrus *s.* graafisen taiteen menetelmä, jossa kuva piirretään teräsneulalla metallilevyyn sitä syövyttämättä ja painetaan siitä paperiin. **-piirros** *s.* kuivaneulakaiverrusta käyttäen valmistettu piirros. **-radeeraus** *s.* kuivaneulakaiverrus, -piirros.
kuivan|lainen[63] *a.* kuivahko. | K. maaperä. — Laaja ja k. sepitelmä. **-luontoinen** *a.* kuivanlainen, kuivahko. | K. kangasmaa. K. kasvillisuus. **-puolei|nen** *a.* kuivahko. | K:set kangasmetsät. K. kesä.
kuivaoksai|nen *a.* -suus *omin.* K:suus alentaa puun käyttöarvoa.
kuiva|paino[35] *s.* jnk aineen t. tavaran paino kuivana. **-paristo**[35] *s.* *sähk.* **-peittaus**[38] *s.* *maat.* siementen peittaus myrkkyjauheella, kuivakäsittely. **-peittausaine** *s.* **-perho**[35] *s.* *kal.* pinnalla pysyvä täkyperho. | Onkia k:lla. **-peräinen** *a.* K. maa, pelto, kasvupaikka. **-pintai|nen** *a.* K. suo. Tiivistä ja k:sta lihaa. **-pohjainen** *a.* K. rinnemaa, niitty, uoma. **-rakenteinen** *a.* vrt. kuiva I.5.e. | K. hevonen, karja. **-rehu**[35] *s.* *maat.* vars. kanoille annettava kuiva rehuaine. **-rehuruokinta** *s.* **-ruokinta**[33] *s.* *maat.* tuorerehuton karjan ruokinta.
kuivas[64] *s.* *harv.* kelo(puu).
kuivasanainen *a.* Keskustelu oli lyhyt ja k.
kuivasti *adv.* ks. kuiva II.4.
kuivasuolaus[38] *s.* lihan, kalojen, nahkojen tms. suolaaminen ilman suolavettä.
kuiva|ta[35] *v.* **1.** tehdä kuivaksi pyyhkimällä t. imeyttämällä neste pois. | K. kätensä pyyheliinaan. Astioiden k:aminen pyyhkimällä. K:si kädellä silmiään. K. kyynelensä. Liika ihovoide k:taan vanulla. **2.** tehdä kuiv(emm)aksi haihduttamalla neste(ttä) pois, kuivattaa. | K. leipä korppuiksi. Vaatteiden k:aminen ulkoilmassa. Heinien k:aminen. K:ttu kasvi. K:ttua kalaa, lihaa. K:tut hedelmät. Marjojen k:ami-

nen auringonpaisteessa. Vilja k:taan riihessä. Tuulten k:ama puu. Ulkona k:ttu puutavara. Kyllä kesä kastelemansa k:a SL. — Vesialueen, kostean maa-alueen kuivaksi tekemisestä tav:mmin kuivattaa. | K. järvi. Soiden k:aminen. Kesä k:si puron vedettömäksi. — *Yksipers.* Suuta, kurkkua k:a. Hiotti ja k:si kieltä.

kuiva|tekoinen *a.* kuivarakenteinen. | K. hevonen. K:tekoiset jalat. **-telakka**^{85} *s.* allas-, sulkutelakka.

kuivat|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* < kuivattaa. | K. itseään päivänpaisteessa. K. vaatteitaan.

kuivat|in^{56*} *väl.* < kuivattaa. | Lääkeseos kuivataan k:timessa.

kuivatisla|ta *v. kem. tekn.* hajottaa jtak jähmeää orgaanista ainetta umpitilassa kuumentamalla. | K. eli hiiltää puuta. Valokaasua saadaan k:amalla kivihiiltä.

kuivatislaus^{39} *s.* vrt. ed. | Puun k. eli hiilto. Kivihiilen k:tislauksessa syntyy monia sivutuotteita. **-teollisuus** *s.* **-tuote** *s.* Terva on k.

kuivat|taa^{2*} *kaus.v.* -tavasti *adv.* (< kuivaa) tehdä kuiv(emm)aksi haihduttamalla nestettä t. johtamalla se pois (ei pyyhkimällä), saattaa kuivamaan; vrt. kuivettaa. | K. puutavaraa. Pellavat k:etaan ulkosalla. Kasviksien k:taminen. Ihoa k:tava voide. Vaatteiden k:taminen. Jk vaikuttaa k:tavasti. — *Erik.* vesialueen t. kostean maa-alueen kuivaksi tekemisestä (ojittamalla, kuiviin laskemalla). | Vesiperäisten maiden k:taminen. K:ettu suo, järvi.

kuivattamis|hanke *s.* Suon k. -|**työ** *s.* Suorittaa k:töitä.

kuivatu|s^{64} *teonn.* (< kuivattaa) kuivattaminen, kuivaus. | Tiilien, heinien k. Viljan k. riihessä. — Metsämaan, suon k. Alueella on suoritettu useita järvien k:ksia. — *Yhd.* haasia-, seiväsk.; viljank.; suonk.

kuivatus|aika *s.* **-aine** *s.* maaleihin, väreihin jms. lisättävä, kuivumista edistävä aine, kuivike, sikkatiivi. **-alue** *s.* kuivatettava alue. **-astia** *s.* **-hanke** *s.* Suurisuuntainen (maan, vesialueen) k. **-huone** *s.* Tehtaan k. **-kaappi** *s.* = kuivauskaappi. | Viljankuivaamon k. **-kaivo** *s. maat.* tav. kivillä täytetty kaivo, joka kokoaa salaojien vedet ja johtaa ne pohjavesiin. **-kanav|a** *s.* Soiden kuivattaminen k:ia kaivamalla. **-koje** *s.* **-kone** *s.* **-kustannuks|et** *s. mon.* Maan k. Ottaa osaa k:iin. **-lait|e** *s.* Siemenet kuivataan k:teissa. **-oja** *s.* **-rumpu** *s. tekn.* Rouhinkoneista puurouhe siirtyy k:un. **-suunnitelma** *s.* Vesiperäisten maiden k. **-syvyys** *s.* se maanpinnasta mitattu syvyys, johon pohjavesi maan kuivatuksessa lasketaan. **-ta|pa** *s.* Puutavaran varastoimis- ja k:vat. **-teho** *s.* Ojien k. **-teline** *s.* Heinäin kuivatuksessa käytettävät k:et. **-työ** *s.* Valtion mailla suoritettavat k:t. **-uuni** *s. tekn.* **-viemäri** *s.* **-yritys** *s.* Suuri suon k.

kuivaus^{64} *teonn.* (< kuivata) kuivaaminen, kuivattaminen. | Astiain k. Vaatteiden pesu ja k. Puutavaran, turpeen k. Kalojen k. suoritetaan ulkoilmassa. — Tav:mmin kuivatus. | Vesiperäisen maan k. Järven, suon k. — *Yhd.* esi-, jälkik.; ilma-, ulkok.; järven-, suonk.

kuivaus- ks. myös kuivatus-. **-aika** *s.* Poudat lyhentävät heinän k:a huomattavasti. Kevät on paras turpeen k. **-aine** *s.* = kuivatusaine. **-alusta** *s.* Säleistä valmistettu k. **-astia** *s.* **-huone** *s.* Vaatteet kuivataan erityisessä k:essa. Viljan kuivaaminen k:issa. Saunan vieressä on lämmin k. Tuore puutavara viedään k:eseen. **-hylly** *s.* **-ilma** *s.* Sattui hyvät k:t. — K. johdetaan puhaltimilla kammion läpi. **-järjestelmä** *s.* **-kaappi** *s.* kaappimainen us. lämmitettävä laite, jossa kosteus haihdutetaan kuivattavista esineistä, tutkittavasta aineesta, tuoreesta viljasta tms.; vrt. lämpökaappi. **-kammio** *s.* **-kanav|a** *s.* **1.** kuivatuskanava. **2.** Puuromainen perunajauhomassa kuivataan k:issa tai -torneissa. **-katos** *s.* **-kehy|s** *s.* Verho pingotetaan k:kseen. **-kent|tä** *s.* Kuivatettava turve levitetään k:älle. **-koje** *s.* **-komero** *s.* K. sijoitetaan tulisijan kupeeseen. **-kone** *s.* Pesulaitoksen, paperitehtaan k. Tukka kuivataan k:essa. **-kustannukset** *s. mon.* Sahatavaran k. **-kyky** *s.* Turvepehkun k. **-käsittely** *s.* Puun, nahan k. **-laite** *s.* Viljan, hedelmien, vaatteiden k. Riihen yhteydessä oleva k. **-laito|s** *s.* kuivaamo. | Sahan k. Tiilet kuivataan seinättömässä k:ksessa. K. on nyt riihtä korvaamassa. **-lauta** *s.* Nahka kiinnitetään k:an. **-lämpötila** *s.* K. saa olla enintään 90° C. **-menetelmä** *s.* **-nopeus** *s.* K. riippuu tavaran tuoreudesta. **-nuora** *s.* Ripustaa vaatteet k:lle. **-orsi** *s.* **-osasto** *s.* Paperitehtaan k. **-paikka** *s.* Ullakko pyykin k:na. **-puristin** *s.* Kirjansitojan k. **-puserrin** *s.* **-pyyhe** *s.* **-pöytä** *s.* **-riihi** *s. maat.* rakennus, jossa vilja puimisen jälkeen kuivataan. | Puimala ja k. **-rumpu** *s.* Pyörivä rautainen k. **-seula** *s.* **-suoja** *s.* **-suunnitelma** *s.* Tehdä, toteuttaa k. **-sylinteri** *s.* Paperikoneen k. **-ta|pa** *s.* Teen laatu riippuu suureksi osaksi k:vasta. **-teho** *s.* Kuivurin k. **-tela** *s.* **-teline** *s.* Astiain, verkkojen k. **-torni** *s.* Paloruiskun letkujen k. **-työ** *s.* Vesiperäisten maiden k:t. **-ullakko** *s.* **-uuni** *s.* Tehtaan, sahan k. **-vaja** *s.*

kuivauttaa^{2*} *fakt.v.* < kuivata. | K. järvi, suoalue.

kuive|ta^{34} *v.* tulla kuiv(emm)aksi. | Ilmat ovat k:nemaan päin.

kuivetta|a^{2*} *v.* vaikuttaa kuiv(emm)aksi tekevästi, saattaa kuivumaan, kuihduttaa. | Helteen k:ma nurmi. Tuli on k:nut metsää laajalta alalta. — *Kuv.* Tauti, joka k:a uhrinsa vähitellen.

kuivettu|a^{1*} *pass.v.* käydä kuiv(emm)aksi, kuivua; vars. näivettyä, kuihtua kuivumalla. | K:nut lehti. Oras, ruoho k:u. K:nut puu. Juuret k:vat. Suojella jtak k:miselta. Astian reunaan k:nut lika. — Vanhuksen ryppyiset ja k:neet kasvot. Käsi, jalka k:u. Pieni k:nut äijä. Selkäytimen k:minen. — *Kuv.* Into k:u alkuunsa. Sydän on k:massa ja usko sammumassa. K:nut henki, tyyli. Opettaa k:neiden kaavojen mukaan.

kuiviin *adv.* ks. kuiva I. 6. **-juokseminen, -kiehuminen, -vuotaminen** jne., us. par. ⌒.

kuivik|e^{78*} *s.* **1.** kuivatusaine, sikkatiivi. **2.** tav. *mon.* pahnat, pehku tms. kosteutta imevä aine, jota käytetään pitämään kuivana (us. myös

pehmittämään) jtak alustaa, vars. kotieläinten makuusijaa. | K:keina käytetään olkia, turvetta, havuja ym. K. sitoo itseensä virtsaa ja muuta kosteutta. Kanojen pesiin pannaan kerros puhtaita k:keita. — *Yhd.* olki-, sammalk.

kuivike|aine *s.* Paksun värin ohentaminen k:aineella. — Turvepehku on parhaita k:aineita. **-sammal** *s.* **-vaja** *s.*

kuivill|a(an), -e(en) *adv.* ks. kuiva I. 6.

kuiviltaan *adv.* ks. kuiva I.6.

kuivio[3] *s.* kuivatettu alue, esim. entinen järvenpohja. — *Yhd.* järvik.

kuivite[78*] *s.* = kuivike.

kuivitella[28*] *frekv.v.* < seur. | K. lehmiä.

kuivit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* varustaa kuivikkeilla, panna kuivikkeita jnk alle. | Karsina on k:ettava. Porsaiden k:taminen.

kuivu|a[1] *v.* tulla kuiv(emm)aksi, kuivaa; vrt. kuivettua. | Panna jk nuoralle k:maan. Jalkineet k:vat lieden vierellä. Märkyys k:u pinnalta. Muste k:i nopeasti. Keitettäessä liemi k:u jonkin verran. Maali ei vielä ollut k:nut. K:vat öljyt, värit. K:nut [= lakastunut, kuollut] lehti, kukka, pensas. Pystyyn k:nut puu. Lauta k:u kieroksi. Elot, heinät k:vat pellolla. K:nut iho, pinta. Kieli tuntui k:van suulakeen. Savi k:u ja kovettuu. — Vesistöistä yms.: tulla vedettömäksi, jäädä kuiville. | Joki, puro k:u. K:neen järven pohja. Kaivo on k:nut. Kyynelet k:vat. — *Leik.* Hänen korvantauksensa alkavat k. 'hän alkaa miehistyä, varttua mieheksi'. — *Kuv.* ehtyä, raueta, kutistua. | Apulähteet alkavat k. Jk k:u kokoon 'epäonnistuu, menee myttyyn'. Lähtö oli vähällä k. Oppilasmäärä oli k:nut sangen vähiin. Yritys uhkasi k. jo heti alkuunsa.

kuivumat|on[57] *kielt.a.* joka ei kuivu t. ei ole kuivunut. | K. lähde. K:tomat öljyt. K. rasva. — K. puu, lauta. K. maali, kerros.

kuivumis|aika *s.* Värin, liiman k. **-halkeama** *s.* kuivumisen aiheuttama halkeama. | Sahatavaran k:t. **-ilmiö** *s.* **-kyky** *s.* Vernissan k. **-nopeus** *s.* **-prosessi** *s.* **-rako** *s.* kuivumisen aiheuttama rako. **-vara** *s.* kuivumisen aiheuttaman kutistumisen varalta otettu lisämitta.

kuivuri[5] *s.* laite, jossa haihtuvia nesteitä sisältäviä aineita kuivataan, vars. puidun viljan kuivauslaite. — *Yhd.* hiusten-, viljank.; kaappik.

kuivut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< kuivua) kuivattaa, kuivettaa. | K:tava jauhe. Terveydeksi on iloinen sydän, mutta murtunut mieli k:taa luut VT.

kuivuu[25] *teonn.* (< kuivata) tav:mmin kuivaus. | Uunissa k. **-huone** *s.* **-ilma** *s.* **-riihi** *s.*

kuivuu|s[65] *omin.* < kuiva. | Ilman k. Tien, maan k. Kellarin k. on tärkeä seikka. Kesäinen helle ja k. K:desta aiheutuu viljelyksille vahinkoa. Jk ritisee k:ttaan. K:tta suosiva kasvi. — *Kuv.* Kerronnan, kuvauksen k. Virastomainen k. K:dessaankin mielenkiintoinen teos. — *Yhd.* kevät-, kesäk.

kuivuus|aste *s.* Tavaran k. **-kausi** *s.* kuiva kausi.

kuja[11] *s.* kujanne; vrt. tanhua, raitti. **1. a.** päätiestä erkaneva pienempi, vars. aitojen t. puuistutusten reunustama tie, pienehkö kylätie. | Pappilan k. Maantieltä taloon johtava k. Aidatut k:t. K:n suussa. Kylillä ja kujilla. Astella k:a. - - tie tasaantui, muuttui k:ksi, sivuutti riihiä ja latoja SILL. — *Kuv.* Maailman kujilla. Joutua synnin kujille. - - kummia kujia ne kulkivat ihmisen tiet KATAJA. — *Yhd.* koivu-, lehmus-, lehti-, syreenik.; kirkko-, kotik.; kylä-, pelto-, takak.; karja-, lehmik. **b.** *kuv.* joukko ihmisiä asettuneina kahteen vastakkaisriviin, joiden välitse jku kulkee; väkijoukon keskellä oleva avoin kulkukäytävä. | Vastaanottajien, hoviväen k. Hautaussaattue eteni koululaisten muodostamaa k:a pitkin. Väkijoukko hajaantui kuninkaan edestä k:ksi. — Juoksuttaa k:a, ks. kujanjuoksu. — *Yhd.* ihmis-, kunniak. **2.** kapea katu, sola. | Ahdas, mutkikas, pimeä, likainen k. Laitakaupungin k:t. Kadut ja k:t. — *Yhd.* kauppak.; palok.; umpik. **3.** kahden rakennuksen, vars. navetan ja karjaladon välinen (katettu) sola, karjapihan katos, karja-, lehmikuja.

kuja|-aita *s.* **-koivu** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* Keskiaikainen k. katu.

kuja|nen[63] *dem.s.; rinn.* kujonen. | Ryhmäkylän, kaupungin k:set. Valtatieltä erkaneva k. Pahaisia k:sia kiemurteli perunapeltojen lomitse. — Vars. *kans.* merk:ssä kuja 1.a us. *mon.:* Odottelin k:sten [= kujan] suulla.

kujanjuoksu *s.* vars. sotaväessä entisaikaan käytännössä ollut rangaistus, että rikollisen oli kuljettava selkä paljaana kahdessa vastakkaisrivissä seisovien miesten välitse, joista kukin sivalsi häntä kepillä t. raipalla selkään. | Tuomita (kärsimään) k:a. Korpraalin lyömisestä 3 kierrosta k:a. — *Kuv.* Viipurin k. 'rohkea läpimurto, jolla Kustaa III pelasti v. 1790 Viipurin edustalla saarroksiin joutuneen laivastonsa'. Kammottava k. palavan talon halki. Kesti urhoollisesti - - sen moraalisen k:n, minkä hänen asemansa - - oli omiaan hänelle toisinajattelevien puolelta tuottamaan LEINO.

kujan|ne[78*] *s.* = kuja. | Kartanoon johtava k. Koivuja istutettiin k:teeksi kahden puolen tietä. Seppeltenlaskijat asettuivat k:teeksi haudalle. — *Yhd.* koivu-, lehti-, puisto-, puu-, tammik.; kauppak.; kunniak.

kujan|suu *s.* Jättää hevosensa k:suuhun. **-varsi**, **-vieri** *s.*

kuja|puu *s.* Vaahtera on suosittu k. **-tie** *s.*

kuje[78] *s.* pieni vallaton teko, kepponen, pila, ilve, metku, hassutus, hullutus, (konnan)koukku, koirankuri. | Poikien k:et. Mieleeni juolahti pieni k. Tehdä pieniä k:ita toisilleen. Tunnen hänen k:ensa entuudestaan. Ihmeellinen sattuman k. — *Yhd.* koiran-, konnank.

kujeelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kujeileva, ilvehtivä, ilkamoiva, kurillinen, veitikkamainen. | Iloinen, k. veitikka. K. hymy. Tönäistä jkta k:sesti kylkeen. Kirpeän k. kertomus.

kujehtia[17*] *v.* tav:mmin kujeilla.

kujeilevai|nen[63] *a.* kujeileva, kujeellinen. | K:set silmät.
kujeilija[14] *tek.* < seur. | Harmiton k., jonka pilanteko ei ketään suututa. Keskiajan k:t eli jonglöörit.
kujeil|la[28] *v.* -evasti *adv.* -u[2] *teonn.* tehdä kujeita, konstailla, pilailla, ilveillä, ilkamoida, hassutella, hullutella. | K:eva veitikka, klovni. K. silmillään. K. jkn kanssa. Puhutko tosissasi vai k:etko jälleen? Naurahtaa k:evasti. Tyttö asteli k:evan tahdikkaasti kuin sotilas. — *Kuv.* K:evat kutrit. Auringon säteet k:evat.
kujeilun|halu *s.* **-halui|nen** *a.* K:set poikaviikarit.
kujer|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kyyhkyset k:televat. Neitonen k:televi, / vyö vaski valittelevi KAL.
kujer|taa[6] *onom.v.* -rus[64] *teonn.* vrt. kuhertaa, kukertaa. **1.** vars. kyyhkysen äänestä. | Kyyhkyset k:tavat. Kurkien kimakka k:rus. **2.** *kuv.* mielihyvän t. -pahan aiheuttamasta hillitystä, vienosta puheesta. **a.** iloa, onnentunnetta tms. ilmaisemassa: lepertää, sopertaa. | Lapset k:tavat iloisesti. Sanoa k. jtak miellyttämishaluisena. Ei siellä k:rusta puuttunut, / ei hellää hymyilyä, nuorta kisaa, / mi kuuluu kahden lempiväisen onneen, / kun muit' ei näy *JYLHÄ. **b.** surua tms. ilmaisemassa: vaikertaa, uikuttaa. | K. epätoivosta. -- orjattaret huokailevat, k:taen kuin kyyhkyset, lyöden rintoihinsa VT. -- kuului rannalta k:rus, / valitanta valkamalta KAL.
kujo|nen[63] *s.*, myös *mon.* = kujanen. | K:sten suussa.
kuka s:nen t. a:nen henkilöä tarkoittava *pron.* Käyt. yl. vain yks. ja mon. nom:ssa, muut sijamuodot ja us. myös mon. nom. korvataan *ken*-pron:n vastaavilla muodoilla: yleinen vartalo yks:ssä *kene-*, yks:n varsinaisissa paikallissijoissa ja ess:ssä myös *ke-*, mon:ssa *kei-*; yks. partit. kuit. aina *ketä*, yks. akk. *kenet*, mon. nom. ja akk. *ketkä*. *-ka* (-kä) liittyy aina mon. nom:iin ja akk:iin, joskus myös (tarpeettomasti) yks. ja mon. all:iin, yks. ill:iin, mon gen:iin sekä *kene-* vartaloisiin sijamuotoihin. — Milloin *kuka*-pron:a käyt. obliikvisijoissa, se voi tarkoittaa muutakin kuin henkilöä. Esimerkkejä tästä harv:mmasta, lähinnä runok:lle ja ylät:lle ominaisesta käytöstä: -- vaan en tiedä enkä taida, / kulle työlle työnteleisin LEINO. -- ei sitä emosen lasta, / kunk' ei vierehen venynyt KAL. Sillä kuiden eläinten veren ylimmäinen pappi vie pyhään --, niiden ruumis ulkona leiristä poltetaan UT[V]. — Ks. erikseen kuta, kussa, kusta, kuhun. Vrt. mikä.

1. *interr.* Huom. että kysyttäessä "kuka?" halutaan tietoa henkilöstä, hänen identtisyydestään (erotukseksi muista henkilöistä), kysyttäessä (henkilöä tarkoittaen) "mikä?" halutaan tietoa ko. henkilön asemasta, ominaisuuksista tms.: "K. hän on?" — "Pekka Salonen." | "Mikä hän on?" — "Ylioppilas." — Samoin: Älkää vihatko ihmistä, kuka ja mikä hän lieneekin; nähkää vain, mikä hän on, se riittää SILL. **a.** itsenäistä kysymyslausetta aloittamassa. | K. siellä? K. teistä on paras juoksemaan? Kutka tulevat mukaan? Keitä te olette? Keneksi minua oikein luulet? Kenen vuoro? Keiden [t. keitten] kanssa tulit? Ke(ne)llä olisi lainata vähän rahaa? — K. lurjus on ottanut minun kynäni? Ke(ne)stä lapsesta te puhutte? Keitä muita tapasit? — *Murt.* Tekikö sinulle k. pahaa? Tanssittaakos sitä Anna-Maijaa k.? **b.** alisteista kysymyslausetta aloittamassa. | Tiedätkö k. soitti? En sanokaan, k. sinulle lähetti terveisiä. Pian näemme, kenestä tulee presidentti. Mitäpä sillä on väliä, keitä vieraita kutsut tykösi. — *Leik.* Antaa, näyttää jklle t. saada, mitä kuuluu ja k. käski 'antaa t. saada nuhteita, selkäänsä'. **c.** aloittamassa huudahduslausetta, joka muodoltaan myöntävänä ilmaisee sisältämänsä ajatuksen painokkaasti kiellettynä t. päinvastoin: kuka = ei kukaan; kuka ei = jokainen. | K. olisi uskonut! K. käski hukata rahojaan! K. hullu akkojen kanssa viitsii riidellä. K. tietää, vaikkei hän koskaan palaisi. Ketäpä minä ajattelisin, ellen sinua. K:pa ei toivoisi lapsensa parasta. K:pa ei ole nuoruudessaan ihaillut "Vänrikki Stoolin" sankareita.

2. *rel.* = joka. Liittyy kuit. vain harv. korrelaattina olevaan s:iin. **a.** korrelaatti näkyvissä. | Ei ole ketään, kenen kanssa voisin puhua. Ei niin hyvää, ketä ei moitita SL. — Vars. **b.** korrelaatti puuttuu: kuka = se joka, jokainen joka. | K. haluaa, ottakoon lisää! K. ei tottele, saa selkäänsä. Työhön otettiin, kenet kulloinkin satuttiin saamaan. — Konsess. yhteyksissä. | Uskoo, k. uskoo 'uskokoon se, joka uskoo'. Tuli k. tuli, minä en pelkää.

3. *indef.* **a.** vars. *murt.* = kukaan. | Eihän k. voinut häntä estää. -- eihän k. voi ajaa kirkonkello aisassa! AHO. Ei niitä nyt k. kerkiä sinulle hakemaan LEINO. — Onko täällä ketä? — Vars. *jos kuka.* Ville jos k. on kova valehtelemaan. Sinulla jos ke(ne)llä on mahdollisuus onnistua. Jos ke(ne)ssä, niin Martassa on sisua. **b.** vars. *murt.* kysyvissä ja kond. yhteyksissä = joku. | Onko teistä ke(ne)ltä kadonnut rahaa? Oletko nähnyt ketä meikäläistä? Kuului aivan, kuin olisi k. kolkuttanut oveen. Tarjotkaapa miehet viinaa, jos kellä on! AHO. Sekin on Jumalan lahja, jos Jumala kenelle ihmiselle antaa rikkautta ja tavaraa VT. **c.** konsess. yhtymissä *kuka hyvänsä, tahansa, vain* t. *vaikka, jos kuka; kuka — -kin.* Siihen pystyy k. hyvänsä, k. vain. K. poika tahansa voittaa Jussin. Kello on mieluinen lahja ke(ne)lle hyvänsä. Vaikka k. huomaa tekemäsi virheen. Isken minä, vaikka kehen sattuisi. Älä halveksi lähimmäistäsi, k. hän sitten lieneekin. Viisas kuin ikänä k. Kyllä minä olen yhtä hyvä lukemaan kuin k. muukin. **d.** *kuka kulloinkin, milloinkin, kussakin, missäkin, kunnekin, mitäkin* yms. | He ovat hajaantuneet k. kunnekin, mikä minnekin. Tulimme toimeen k. kutenkin, mitenkin. Tehtiin kaikenlaista, k. mitäkin. **e.** *kuka — kuka, mikä — kuka* joku — joku, yksi — toinen. | K. luki,

k. kirjoitti. Ke(ne)llä oli säkki selässään, k. kantoi koria. Ketkä osasivat, ketkä eivät. Mikä kyseli hevosasioita, k. porsaita. Mikä minnekin, k. kunnekin.

kukaan s:nen t. a:nen, kielt. yhteyksissä käytetty, aina henkilöä tarkoittava *indef.pron.*: (ei) ainoakaan, yksikään. — Yleinen vain yks. ja mon. nom:ssa, muut sijamuodot korvataan *kenkään*-pron:n vastaavilla muodoilla: yleinen vartalo yks:ssä *kene-*, mon:ssa *kei-*. *-kään* (runok. joskus *-känä*) seuraa vasta taivutuspäätettä. Yks. partit. aina *ketään* (runok. joskus *ketänä*), mon. nom. *ketkään* ja partit. *keitään;* yks:n varsin. paikallissijoissa myös rinnakkaismuodot *kessään, kestään* (runok. *kessäkänä, kestäkänä*), *kehenkään* ja *kellään, keltään* (runok. *kelläkänä, keltäkänä*), *kellekään*. Taivutettuna kukaan-pron:a käyt. etup. mon. nom:ssa sekä adv:n tapaisesti yks:n sisäpaikallissijoissa *kussaan, kustaan, kuhunkaan;* ks. näitä erikseen. — Myönt. vastine joku. Vrt. mikä. | Ei k. seppä syntyissään SL. K. ei ole erehtymätön. Onko täällä ketään? Keitään ei näkynyt. Tuskin hän välitti kenestäkään, kestään. Älä tee ke(ne)llekään pahaa! — Ei k. ihminen. Paremmin kuin k. muu. Hän on nuorempi kuin k. edeltäjänsä. - - ei kenessäkään murhaajassa ole iankaikkista elämää UT. — Vahvistavassa ilmaisussa. | Hän jos k. [= hän se vasta, ennen muita hän] sopii johtajaksi. Mustalaiset jos ketkään [= ennen kaikkia] ovat tottuneet kiertämään. Päivärinta on edistyksen mies kuin ei k. LEINO. — *ei-kenenkään-maa* alue, jota mikään valtio ei vielä ole ottanut haltuunsa; rintamalinjojen välinen, isännätön alue. | Haavoittunut jäi ei-kenenkään-maalle.

kukah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kun käki k:televi, / niin syän sykähtelevi KAL.

kukah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kukkua. | Laskea käen k:duksia.

kukakäski[4] s:n tavoin *puhek.* us. *leik.* vars. yks. partit:ssa käytetty sanonta (myös ⁀, ks. kuka 1. c): selkäsauna, nuhteet, sapiskat, satikuti. | Antaa jklle, saada k:ä. Mutta Holli-Reeta - - lupasi antaa hänelle sellaisen k:n, että vielä viimeiselläkin tuomiolla muistaisi neljättä käskyä vastaan rikkoneensa LEINO.

kukali *adv.*, vars. *leik.* mikäli. | Maksoin k. jaksoin.

kukalli|nen[63] *poss.a.* (< kukka) kukikas, kukkainen. | K. oksa, verso. K:set eli siemenkasvit. K. kangas, liina, yöpuku. K:set seinäpaperit. K. lautanen.

kukan|lehti *s.* Kastehelmen kimallus k:lehdellä. **-nuppu** *s.* Hän oli kuin k., hauras, vailla kaikkea todellisuudentajua. **-päivä** *s.* (myös: Kukan päivä) toukokuun 13. päivä, vars. ylioppilaiden viettämänä juhlapäivänä. **-siemen** *s.* **-terä** *s.* kukan terälehdet, teriö. | Iso, valkoinen, kirjava k. Variseva k. **-tuoksu** *s.* Hengittää k:a. **-varsi** *s.* Hento k.

kukasto[2] *koll.s. harv.* < kukka. | Mehiläiset surisevat k:issa. Vaatimaton oli Suomen k. italialaisen koreuden rinnalla HEPOR.

kukatar[54*] *s.* kukkien jumalatar t. haltijatar, Floora.

kukaties *adv.* (harvemmin: kukatiesi) = kenties. | K. hän on hyväkin ompelija. Tänään olen terve, huomenna k. jo sairas tai kuollut. K:i tulen minä kanssas KIVI. — Kustannusten arvioidaan nousevan k. kahden- tai kolmenkertaisiksi. Äiti saattaa olla täällä k. jo huomenna. — Alkuperäisempää käyttöä. | Koko uudistus voi jäädä toteutumatta k. kuinka pitkäksi ajaksi. - - k. mitä hän olisi tehnyt, jos olot olisivat olleet myötäiset AHO.

kukat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kukka. | K:tomat eli itiökasvit. Vielä k. pensas. K. pengermä. Kukallista vai k:onta kangasta?

kuker|rella[29*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Teeret k:televat. K:televa nauru. Lapsi k:telee iloisesti.

kuker|taa[6] *onom.v.* -rus[64] *teonn.* vars. teeren äänestä; vrt. kuhertaa, kujertaa. | Teeriparven k:rus. — *Kuv.* hilpeästä, hillitystä naurusta t. iloa, onnentunnetta tms. ilmaisevasta hiljaisesta puheesta; lepertää, sopertaa. | Nauraa k. - - minä en ole enää sillä kymmenellä, jolloin mesilinnun äänellä k:retaan KARHUM.

kukik|as[66*] *poss.a.* (< kukka) kukallinen, kukkainen. | K. ahonrinne. K. kangas, silkkihuivi, puku. K:kaat kapiokirstut. Romantiikan k. kuvakieli.

kukillinen[63] *a. kans.* kukallinen.

kukin *indef.pron.* (vartalo ku-; muodoltaan aina yks:llinen, merk:ltään mon:llinen) jokainen omaksi tapaukseksi ajateltuna, erikseen, kohdastaan, omasta puolestaan. Vain myönt. yhteyksissä, kielt. vastine kukaan, mikään. Vrt. mikin. **1.** *s:sesti* itsenäisenä, tarkemmin määrittämättömänä vain henkilöistä, muutoin myös muista olennoista, esineistä t. asioista. | K. menköön kotiinsa! Huolensa kullakin. Kunkin on puolestaan tehtävä kaikkensa. Kuinka k. haluaa. K. meistä. Kymmenen taloa, joista kussakin asuu neljä perhettä. — Pojat istuutuivat k. paikalleen. Meillä kullakin (t. kullakin meillä) oli paljon kerrottavaa. Taulukivenä käytetään marmoria sekä vuolu- ja liuskakiveä, joita kutakin saadaan Suomesta. Aamusta alkaen oli meillä molemmilla silloin alituista puuhaa, kullakin tahollamme AHO. — *itse*-pron:n vahvistamana. | Se oli hyvä opetus itse kullekin heistä. - - kaikki käy hyvin, jos vain itse k. kohdastamme harrastelemme yksimielisyyttä ja sovintoa KIVI. 2. *a:sesti.* Kokouskutsu lähetetään kullekin hallituksen jäsenelle. Kussakin talossa oli toistakymmentä lehmää. Ostan yhden kutakin lajia. Kutakin kehän osaa sanotaan ympyrän kaareksi. Kokoelma, jossa kutakin satua ei ole kirjoitettu eri liuskalle. Kunkin kuukauden viimeisenä päivänä. Aika aikaa kutakin. Anomukset käsitellään kussakin tapauksessa erikseen. — Perusl:n ohella. | Liuosta sekoitetaan litra kuhunkin [= aina] 5 litraan vettä.

kukin|ta[15*] *teonn.* < kukkia. | Tuomen, kanervan, kaktuksen k. K:nan aikana, jälkeen. K. on tapahtunut häiriytymättä. K:taansa lopet-

televa koiranputki. — *Konkr.* kukat, kukkapeite. | Varistaa k:tansa. Koko laakso verhoutuu kirjavaan k:taan. — *Kuv.* Kesken nuoruuden k:taa.

kukinta-aika *s.* Ruusun, omenapuiden k.

kukin|to[2*] *s.*, vars. *kasv.* ryhmä kukkia, jotka ovat lähellä toisiaan sen vuoksi, että niiden suojus- l. tukilehtien väliset nivelvälit ovat lyhyet. | Kämmekän nuokkuva, korean värinen k. Kerrannainen k. Kukat tiheissä k:noissa. Huiskilo, mykerö, sarja ym. k:not. — *Yhd.* emi-, hedek.; mykerö-, sarjak.

-kukintoinen[63] *poss.a.* Suuri-, tiheäk.; mykerö-, sarjak.

kukinto|lapakko *s. kasv.* **-perä** *s.* Voikukan, valkoapilan k.

kukist|aa[2] *v.* nujertaa. **1.** kaataa maahan, kumota, kellistää. | Myrskyn k:amat puut. K. temppeli maahan. Hän siirtää vuoret äkkiarvaamatta, hän k:aa ne vihassansa VT. — *Harv.* Poika k:i [= kaatoi, tyhjensi] pussinsa sisustan lattialle PÄIVÄR. — Vars. **2.** *kuv.* saattaa vastustuskyvyttömäksi, häviölle, voittaa, lyödä, lannistaa, lamaannuttaa, tukahduttaa, taltuttaa, murtaa, masentaa. | K. vihollinen, maan alkuasukkaat. K. vastustajansa. K. salaseura. K. kapina, lakko, levottomuudet. K. jkn ylpeys. Hän k:i kuitenkin närkästyksensä NUOLIV. -- että synnin ruumis k:ettaisiin, niin ettemme enää syntiä palvelisi UT. -- k:a viekkahat vehkehet sen! HLV. — Saattaa pois vallasta, kaataa. | K. hallitus, jku valtaistuimelta.

kukistaja[10] *tek.* Kapinan k.

kukistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Vielä k:tomat vihollisjoukot. K. kapina. Tie takana on menneisyyden k:toman rauta-aidan sulkema ALKIO.

kukistu|a[1] *pass.v.* < kukistaa. **1.** Kukkaruukku k:i korkealta jalustaltaan. -- korkeat ja lujat muurisi, joihin sinä luotit, k:vat kaikkialla VT. -- olisipa luullut korkeuden pielien k:van KIVI. -- muutamat pojista k:ivat tien poskeen ALKIO. — Tav. **2.** *kuv.* Napoleonin k:minen. K. taistelussa ylimyksiä vastaan. Valtakunta k:u. Ammattikuntalaitoksen k:minen. — Hallitus k:i välikysymykseen.

kukistumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* On vain yksi k. kuningas, Jeesus Kristus. Taistella k:tomasti. K. varmuus, rohkeus, toivo. Tehdä työtä k:tomalla tarmolla.

kukistu|s[64] *s. harv.* kukistaminen, kukistuminen. | Keisarinvallan k:kseen vaikuttaneet seikat. Kiitosvirsi vihollisten k:ksesta VT[V].

kukit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. (2). | K. häävuode värikkäillä juhannuskukkasilla. Arkun k:eltu kansi.

kukit|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* **1.** saattaa kukkimaan, us. hyötämällä. | Asuinhuoneissa k:ettaviksi sopivat sipulikasvit. -- kauan oli sitten vielä kesä viipynyt, ruvennut toistamiseen k:tamaan mansikoita ja pihlajia PAKK. **2.** varustaa t. koristaa kukilla, kukkasilla. **a.** Ylioppilaiden k:taminen. Rinta k:ettuna. K. tietä, hautakumpu. — *Kuv.* Ihanteellisilla sanoilla ja ajatuksilla k:ettu julistus. **b.** K:ettu [par. kukallinen] kangas, sängynpeite.

kukittaja[10] *tek.* Uusien ylioppilaiden k:t.

kuk|ka[11*] *s.* vrt. kukkanen. **1.** perusmerk. **a.** kasvin osa (varsin. kukka t. myös tiheä kukinto), joka tav. erikoiselta muodoltaan, silmäänpistäviltä väreiltään ja us. tuoksultaan eroaa sen muista osista ja josta kehittyy siemenellinen hedelmä; irrallinen kukka us. varsineen ja lehtineen. | Orvokin, kirsikan k. Päivänkakkaran, tuomen, hyasintin k. Kaunis, punainen, keltainen, hyvänhajuinen k. K:an nuppu, varsi. K. on nupulla, aukeaa, puhkeaa. Ruusu on avannut ensimmäisen k:kansa. Pensaassa on paljon k:kia. K. tuoksuu. K. kuihtuu, lakastuu, varisee. Taittaa k. Poimia k:kia. Myrsky vei k:at. Panna k:at maljakkoon, veteen. Sirottaa k:kia tielle. Koristaa jtak k:illa. K. rinnassa, napinlävessä. Ostaa, lähettää jklle k:kia. Kiitoksia k:ista! Pitää kuin k:kaa kämmenellä 'hellävaroin'. — *Kasv.* siemenkasvien lisääntymisverso t. lisääntymisen palveluksessa oleva verson osa: tav. verho-, terä-, hede- ja emilehdet; myös esim. heinä- ja urpukasvien lisääntymisverso, jota yleisk. ei sanota kukaksi; vrt. kukinto. | Kaksi-, yksineuvoinen k. Kellomainen, vastakohtainen k. **b.** ruoho- (huonekasveista myös pensasmainen) kasvi, jolla on kauniit kukat, yrtti, kukkakasvi; us. erik. kukkiva koriste- t. huonekasvi. | Villi, viljelty k. Moni-, yksivuotinen k. Kedon k:at. Avomaan k. Ruukussa kasvava k. K:at ikkunalaudalla. Istuttaa, hoitaa, kastella k:kia. Tienvieressä on monenlaisia k:kia. **c.** *yhd.* (a-ryhmään liittyen:) apilan-, kirsikan-, lumpeen-, mansikan-, omenan-, perunan-, pihlajan-, ruusunk.; lootusk.; irto-, leikkok.; hauta-, maljakko-, morsiusk.; (kasv.) emi-, hedek., kehrä-, laitak.; (vars. b-ryhmään liittyen:) auran-, auringon-, kylmän-, käen-, neidon-, orvon-, päivänk.; kannus-, kehä-, kello-, sametti-, säde-, terva-, tuli-, voik.; huone-, ruukku-, ulkok.; (a- ja b-ryhmään liittyen:) luonnonk.; kivikko-, metsä-, niitty-, ranta-, vesik.; kesä-, kevät-, syysk.; joulu-, pääsiäis-, syntymäpäiväk. **d.** keinotekoinen kukka, kukkamainen hyväntekeväisyys- tms. merkki, kukkaa esittävä t. jäljittelevä koriste. | Silkkipaperista tehty punainen k. Kansanavun, sokean k. Maalata, ommella jhk k:kia. Barokin suosimat kaiverretut k:at. K:aksi leikattu retiisi. — *Yhd.* kangas-, paperi-, tekok.; invalidi-, vappuk.

2. ed. merk.-ryhmään liittyvää *kuv.* käyttöä. **a.** Punaiset k:at helottivat tytön poskilla 'tytön posket helottivat punaisina'. Jäiset k:at [ks. jääkukka] ikkunassa. Veden k. 'veden pintaa kesän kuumimpana aikana mattomaisesti t. suurina läiskinä peittävä siitepöly ja vihreät levämuodostumat'. — *Kem. farm. min.*, vars. *vanh.* jälkiosana eräiden härmistymällä syntyneiden aineiden nimityksissä: rikki-, tulik.; kobolttik. **b.** nuoresta, kauniista henkilöstä, vars. tytöstä: ruusu, lilja. | Kyllikki, Saaren k. Isän ilo, äidin k. Kauneimpana k:kana tyttöjoukossa oli Meeri. Kasvoit k:kana

kujilla, / ahomailla mansikkana KAL. — Lentää k:asta k:kaan 'seurustella läheisesti vuoroin yhden, vuoroin toisen naisen kanssa, vaihtaa usein mielitiettyä'. — *Yhd.* asfaltti-, kahvilak. **c.** (kaunis) ilmaus t. tulos jstak. | Toiveiden, muistojen, surun k:at. Vaalia povellaan intohimon k:kaa. Rakkauselämän ensimmäisten k:kien auetessa. Ei sellaisesta elämästä voi mitään k:kaa ja hedelmää kasvaa. — Romantiikan sininen k. [romanttisen kaipuun symbolina]. **d.** mainio, korkea, paras saavutus jllak alalla, jnk huippu, kruunu; us. myös iron. päinvastaisessa merk:ssä. | Ritari A., koko ammattikuntansa k. ja koristus. Tieteen, taiteen k. Kirjallisuutemme kauneimmat k:at. Kansanrunous on kansanomaisen kulttuurin k. K:kana tässä ehdotuksessa on, että --. Kaiken k:kana ja kruununa on, että --. **3.** *olla kukassa, kukalla; puhjeta* (tms.) *kukkaan, kukalle* kukkia, kukoistaa; ruveta (tms.) kukkimaan, kukoistamaan. **a.** Ruusu, omenapuu on k:assa, k:alla. Herne on täydessä k:assaan. Tuomi puhkesi k:kaan. Joutua k:alle. Lämpiminä syksyinä apilan odelma kerkiää uudestaan k:alle. — Kesä on täydessä k:assa. **b.** *kuv.* K:assaan oleva neito. Kilpailutoiminta on täydessä k:assa. Romanttinen runous puhkesi k:kaansa Victor Hugon tuotannossa. — *Iron.* Juomarahajärjestelmä täydessä k:assaan. Postiolojen surkeus on puhjennut k:kaansa.

kukka-|aihe *s.* Koristelussa käytettävät k:aiheet. **-aiheinen** *a.* K. ornamentti, postikortti. **-asetelm|a** *s.* Maalata k:ia. **-astia** *s.*

kukkai|nen[63] **1.** *poss.a.* kukallinen, kukikas. | K. keto, aho, piha. K. hautakumpu. Väkevää, k:sta ruohoa. K. liina. — Vars. *yhd.* yksi-, kolmi-, kymmenk.; moni-, runsask.; kaunis-, komea-, puna-, sini-, suuri-, valkok.; (kasv., tav. s:sesti) huuli-, kello-, mykerö-, naama-, risti-, sarjak. **2.** *s. vanh.* kukkanen.

kukkais- par. kukkas-.

kukkaisa[13] *poss.a.* tav:mmin kukallinen, kukikas, kukkainen. | K. kenttä, niitty. K. kevät.

kukkaiskieli *s.* tav:mmin kukkaskieli.

kukka|istutus *s.* K:istutuksin somistettu aukio. Kävellä k:istutusten keskitse. **-jalka, -jalusta** *s.* korkeahko (vars. lattialla) seisova kukkateline. | Kaataa k. **-jäärä** *s.* K:t 'Lepturini, sarvijääriin kuuluvia kovakuoriaisia'.

kukkakaali *s.* kaali(lajike), jossa nuoret, aikaisin kehittyneet kukinnot muodostavat kellertävän, ravinnoksi käytettävän kuvun. — *Ruok.* Keitettyä, muhennettua, ruskistettua k:a. **-keitto** *s.* **-muhennos** *s.* **-salaatti** *s.*

kukka|kasvi *s.* **1.** kauniskukkainen (vars. koriste- t. huone)kasvi. | Daalia, pelargoni ym. k:kasvit. Huonekasveja on sekä lehti- että k:-kasveja. **2.** *kasv.* = siemenkasvi. **-kaup|pa** *s.* Reinolan k. Ostin k:asta pari tulppaania. — Tehdä torilla k:poja. **-kauppias** *s.* **-kent|tä** *s.* Laaksojen suhisevat poppelit ja k:ät. — *Kuv.* Onnen k:ät. Kylmä järkeilyn viima puhaltaa läpi hänen [= Erkon] runoutensa k:än ja kuolettaa sen arimmat umput TARK. **-keppi** *s.* ruukku- tms. kasvin tueksi asetettava keppi. **-keto** *s.* Kirjava kesäinen k. **-kiehkura** *s.* vars. koristeaiheena. | Seinäpintaa somistavat k:t. **-kieli** *s.* tav:mmin kukkaskieli. **-kimppu** *s.* Pieni, korea k. Morsiamen k. K. rinnassa. **-kioski** *s.* **-kori** *s.* Lähetystö ojensi juhlijalle upean k:n. **-koriste** *s.* Lehti- ja k:et. Maalata k:ita. **-koristeinen** *a.* K. kaappi. **-koristelu** *s.* **-kortti** *s.* kukallinen postikortti. **-kum|pu** *s.* Kätkeä vainaja k:mun alle. **-kuvio** *s.* K:illa koristettu kangas. **-kärpä|nen** *s.* K:set 'Syrphidae, keskikokoisia t. isoja, mehiläisten t. kimalaisten näköisiä kärpäsiä, jotka imevät mettä ja kasvismehuja'. **-kärsäkäs** *s.* Anthonomus, kukissa eläviä kärsäkkäitä. **-köynnös** *s.* **-laatikko** *s.* laatikko, jossa kasvatetaan kukkia. | Vihreä k. ikkunan ulkopuolella. **-lait|e** *s.* kukkakori, seppele tms. | Kaunis k. Sydämelliset kiitokseni kaikille, jotka lahjoin, k:tein ja sähkein muistivat minua 50-vuotispäivänäni. **-lanka** *s.* ohut, taipuisa rautalanka, jota käytetään mm. kukkalaitteisiin. **-lannoite** *s.* kukkakasveille tarkoitettu lannoite. **-lapakko** *s. kasv.* kukinnon keskusranka, josta kukkaperät lähtevät. **-latva 1.** *s.* Apilan k:t. **2.** *a.*, vars. *runok.* = seur. | Kuusi k. KAL. **-latvainen** *a.* **-lava** *s.* Puutarhan k:t. **-leh|ti** *s.*, vars. *kasv.* lehtiä, joista kukka on muodostunut. | K:det ovat: verho-, terä-, hede- ja emilehdet. **-loisto** *s.* kukkien loisto. | Kesän k. Alppiruusut komeilevat punaisessa k:ssaan. **-lähety|s** *s.* Saada k:ksiä syntymäpäivänään. **-maa** *s.* maa-alue, jossa kasvatetaan (t. harv. kasvaa luonnon)kukkia. | Hoitaa, kastella k:-taan. Päivänkakkaroita kasvava k. — *Kuv.* Taiteen k. **-maalau|s** *s.* Kirkasvärisin k:ksin koristettu kellokaappi. **-mainen**[63] *kalt.a.* Hento, k. olento. Tytön k. kauneus. **-malja(kko)** *s.* **-matto** *s. kuv.* Rinnettä peittävä k. **-mer|i** *s. kuv.* Niittyjen k:et. Perunamaa oli valkoisena k:enä. **-multa** *s.* ruukkukasveille käytettävä multa. **-muo|to** *s.*, vars. *kasv.* Ristimäinen, kielimäinen kukka ym. k:dot. **-mykerö** *s. kasv.*

kukka|nen[63] *s.* = kukka (ei *kasv.*) **1.** Ruusun, lumpeen k. Kedon k:set. Moniväriset k:set. K. puhkeaa, helottaa, varisee. Panna k. maljakkoon. Koristaa k:silla. Niitty on hiirenherneen, apilan ja muiden k:sten peitossa. Hento kuin k. Kukoistaa, lakastua kuin k. — *Yhd.* kevät-, metsä-, ruukkuk.; morsius-, nimipäiväk.; paperi-, tekok. **2.** *kuv.* Punaiset k:set poskilla. Anneli, luokan k. Paatunut kadun k. — Rakkauden, elämänilon k. Pelkkä mielikuvituksen k. Kulttuurin, taideteollisuuden, politiikan k:set. Kaunopuheisuuden k:set. -- rokokoo, tämä gallialaisen kulttuurin hieno, hauras k. LEINO. On liian köyhät k:set mainehen KOSKENN. — *Yhd.* jääk.; kieli-, käännös-, sanomalehti-, tyylik.

kukka|niitty *s.* Puro kiemurtelee k:niittyjen halki. **-nup|pu** *s.* myös: kukannuppu. | Ensimmäiset hennot k:ut. Hyönteiset ovat vioittaneet k:puja ja lehtiä. **-nurmi(kko)** *s.* Aurinkoinen k. **-näyttely** *s.* **-oksa** *s.* oksa, jossa on kukk(i)a. **-ornamentti** *s.* **-peite** *s.* Värikäs k. kattaa maan. **-pen|ger, -pen|kere** *s.* Puutarhan k:kere(e)t. **-penkki** *s.* Orvokkeja kasvava k. **-perä** *s. kasv.* kukkaa latvassaan kan-

nattava varren osa, joka lähtee suojuslehden hangasta ja jossa us. on esilehtiä. **-pohjus** *s.* **1.** *kasv.* kukkaperän päätekohta, jossa kukkalehdet ovat kiinni. | Maljamainen, pikarimainen k. Mansikan "marja" on meheväksi turvonnut k., jossa on kiinni pieniä pähkylöitä. **2.** rei'ikäs alusta, johon irtokukkia (maljakossa) pistellään. **-puketti** *s. ark.* kukkakimppu, -vihko. **-purkki** *s. ark.* kukkaruukku. **-pylväs** *s.* pylväsmäinen kukkajalka. **-päinen** *a.* **-pää** **1.** *s.* Mehevät kukkalapakot, k:t, muodostavat kukkakaalin syötävän kuvun. **2.** *a.* = kukkapäinen. | K. morsian. — *S:sesti* kirjavasta hevosesta, jolla suurin osa päätä on valkoinen. **-pöytä** *s.* tav. pöytä, jolla pidetään ruukkukasveja. | Korkea, pyöreä k. Ikkunan eteen asetettu k. **-ranta** *s.*, vars. *runok.* **-rinta(inen)** *a.* K. ylioppilas. K. kevät.

kukkaro[2] *s.* pieni, tav. nahkainen pussi t. laukku, jossa pidetään mukana vars. pikkurahaa t. tupakkaa, aiemmin myös esim. tuluksia t. luoteja. | Nahkainen, kankainen, vetoketjullinen k. — Us. *kuv.* sanonnoissa raha-, käyttövaroista. | Paksu, laiha, köyhä, tyhjä k. Valtion, kansan k. K. on pullollaan. Panna rahat omaan k:onsa. Maksaa jtak omasta k:staan, kunnan k:sta. Avata k:aan. Raottaa k:n suuta. Hellittää, kiristää k:n nauhoja. K:lle edullinen matka. Kodin kalustus riippuu k:n paksuudesta. Ostaa jtak. jos k. sallii, niin paljon kuin k. suinkin kestää. Verot tuntuvat jokaisen k:ssa. Häneltä varastettiin rahat ja k:t. — Olla, elää kuin Herran, Luojan k:ssa 'hyvin, huolettomasti'. — *Yhd.* nahka-, säämiskäk.; hauli-, luoti-, raha-, tulus-, tupakkak.

kukkaro|kivi *s.* iso siirtolohkare, jollaisia jättiläisten kerrotaan kantaneen kukkarossaan. **-mainen**[63] *kalt.a.* K. syvennys. **-n|nauha** *s.* Kiristää k:nauhoja.

kukka|ruisku *s.* kukkien kastelemiseen t. ruiskuttamiseen käytettävä ruisku. **-runsaus** *s.* Niittyjen k. **-ruukku** *s.* ruukku, jossa kasvatetaan huonekasveja. **-ryhmä** *s.*

kukkas- = kukka-.

kukka|sade *s. kuv.* Morsiusparin ylle lankesi todellinen k. **-sarja** *s.* Koiranputken k:t. **-sar|ka** *s.* Käytävää molemmin puolin reunustavat k:at.

kukkaselli|nen[63] *poss.a.* (< kukkanen) kukallinen, kukikas, kukkainen. | K:sta kangasta.

kukka|seppel(e) *s.* K. päässä, kutreilla. Arkun kanteen oli maalattu k:seppeleen keskelle nimikirjaimet R. V. **-sikermä** *s.* **-silmu** *s.* silmu, josta kehittyy kukk(i)a ja us. myös pieniä lehtiä. | K:t puhkeavat. Useat hyönteiset vahingoittavat k:ja. **-sipuli** *s.* koriste- t. huonekasvina viljellyn liljakasvin (tulppaanin, narsissin tms.) sipuli.

kukkas|istutus *s.* **-juhla** *s.* (kansan)juhla, jota vietetään järjestämällä kukilla koristettuja kulkueita, koristamalla katuja ja taloja kukilla yms. **-kenttä** *s.* **-kiel|i** *s.* **1.** ylenmäärin sievistelevä ja monikuvainen kielenkäyttö, korukieli. | Romanttinen, tyhjänpäiväinen k. Rakkauden k. Viljellä k:tä. Pyytää k:ellä jklta arvohenkilöltä suositusta. **2.** itämailta peräisin oleva tapa ilmaista kukilla tunteita ja ajatuksia. **-kimppu** *s.* Värikäs k. **-kori** *s.* **-koriste** *s.* Kaappikellon k:et. **-kortti** *s.* kukallinen postikortti. **-köynnös** *s.* **-lähety|s** *s.* Onnitella jkta k:ksellä. **-maa** *s.* tav:mmin kukkamaa. | K. ikkunan alla. **-maljakko** *s.* **-niitty** *s.*

kukkasommitelma *s.* Puiston k:t.

kukkas|penger, -penkere *s.* **-pu|ku** *s. kuv.* Puut ja pensaat k:vussaan. **-rahasto** *s.* hyväntekeväisyys- tms. tarkoituksiin käytetty rahasto, joka lahjoituksesta toimittaa erilaisiin juhlaym. tilaisuuksiin kukkien asemesta adresseja. | Suomen k. Eri k:jen välityksellä vainajan muistoa kunnioittavat: - -. **-runsau|s** *s.* Sellaista k:tta en ole nähnyt missään. **-seppel(e)** *s.* **-tarha** *s.* Tilan k. **-tervehdy|s** *s.* Onnitella jkta k:ksin. **-tyt|tö** *s.* kukkia korista tms. myyvä tyttö. | Kadunkulmauksissa seisovat k:öt. **-vihko** *s.* K. kädessä. **-viljelmä, -viljelys** *s.*

kukka|tapetti *s.* kukallinen tapetti. **-tarh|a** *s.* Kesäinen k. Asteria viljellään yleisesti k:oissa. — *Kuv.* Runouden k. Sielus pyhään k:aan /ällös laske kiusaajaa AK. **-tee** *s.* teepensaan nuorista silmuista valmistettu tee, keisarintee. **-teline** *s.* teline, jolla pidetään huonekasveja. **-tert|tu** *s.* Tuomen k:ut. **-tervehdy|s** *s.* Ruusukimppu k:ksenä. Teatterin puolesta juhlijalle toi k:ksen teatterinjohtaja S. **-terä** *s.* Metsätähden valkoinen k. **-tupakka** *s.* Nicotiana affinis, puutarhoissa viljelty iso, hienotuoksuinen tupakkakasvi, tuoksutupakka. **-tyttö** *s.* tav:mmin kukkastyttö. **-vaasi** *s.* **-vaippa** *s. kuv.* Tulppaanit verhoavat aron keväisin kirjavaan, kauniiseen k:an. **-vana** *s. kasv.* **-varsi** *s.* Mansikan, kurjenmiekan k. **-vih|ko** *s.* Laskea k:konsa arkulle. Lukuisat k:(k)ot koristivat flyygelin kantta konsertin päättyessä. **-viljelmä, -viljelys** *s.* **-vyö** *s. kuv.* Puutarhakäytäviä reunustavat k:t.

kukke|a[21] *a.* -us[65] *omin.* kukassa oleva, kukoistava, rehevä. **1.** perusmerk. | K. nurmikko, luonto. Suurselän k:at niemet. Seudun k. kauneus. Puutarha kesäisessä k:udessaan. Kesän k:immillaan ollessa. **2.** *kuv.* **a.** uhkea, verevä, veres, raikas, raitis, tuore, hehkeä. | K. maalaistyttö. K:at rinnat. Nuoruuden k:us. — Maalaukselle ominaiset k:at värit. K. sanonta. Kiven k. lyyrillisyys. **b.** *harv.* kehittynyt, täydellinen. | K:impana musiikin impressionismi esiintyy Debussyn tuotannossa. Pyhän Eerikin kultti oli jo 1300-luvun alussa kehittynyt täyteen k:uteen. Tekniikka kehittyi k:immilleen.

kukkeli[5] *s.* itä- ja rajakarjalaisten käyttämä huppumainen kangaspäähine, joka peitti hartiatkin ja jonka tarkoituksena oli suojella käyttäjäänsä sääskiltä, sääskilakki.

kukkelikuu *onom.interj.* kukon kieuntaa kuvaamassa: kukkokiekuu.

kukki|a[17*] *v.* olla kukassa, kukalla, kukoistaa; kehittää t. saada kukkia. **1.** perusmerk. | Ruusu, annansilmä, omenapuu k:i. Rentukat k:vat. Perunamaa, ruispelto k:i. Ruveta k:-maan. K. keskikesästä syksyyn. K. loppuun. Kasvi, joka k:i vain kerran kymmenessä vuo-

dessa. — K:va juhannus, kesä. **2.** *kuv.* **a.** *konkr.* Jää k:i ikkunassa. Poskilla k:vat kuumat veret. Vesi k:i 'veden pinta on siitepölyn, levien tms. peitossa'. [Seinien] laakeilla pinnoilla k:vat mainostekstien valtavat kirjaimet SILL. — *Leik.* Vanha talvitakkini on ruvennut k:maan 'tullut risaiseksi, kulunut rei'ille'. - - harmaa sarkatakki, jonka kyynärpäät k:vat uhkeasti [= ovat pahasti rikki] JÄRVENT. **b.** *abstr.* K:va nuoruus, elämä. Hän parani taudistaan ja k:i niin, että kaikki ihmettelevät. — Kulttuuri, runous k:i. Kansankielessämme k:vat lukemattomat sananlaskut ja sutkaukset. K:va maine. - - nuoruuden ja viattomuuden rauha kukki hänen kulmiillaan LEINO. K:i onni unelmissa vain KOSKENN.

kukkij|a[14] *tek. harv.* Kehäkukkien joukossa on myös alku- ja keskikesän k:oita.

kukkimaton[57] *kielt.a.* K. kasvi.

kukkimis|aika *s.* Herneen, perunan k. Omenapuiden k:aikaan. **-kausi** *s.* Heinien k.

kukkivai|nen[63] *a.*, tav. *runok.* kukkiva. | Alla puiden k:sten KOSKENN.

kuk|ko[1*] *s.* **1.** perusmerk. **a.** kanan uros. | Valkoinen, kirjava, punaharjainen k. Ylpeä k. K:on harja, kannukset. K. pöyhistelee höyheniään. K. kiekuu, laulaa. Varhainen k. veteli jossakin aamuvirsiään. Iltahämärästä kukon lauluun saakka. Missä k., siinä talo SL. — Vertauksissa ja sananparsissa. | Punainen kuin k:on heltta. Istua, katsella kuin k. orrella. Rehennellä kuin k. tunkiolla. Hääriä kuin k. parvessaan. K:on askel, harppaus, ks. ◡. K:on kengitys, eräs jouluIeikki. Ei k. käskien laula SP [esim. lapsesta, joka käskettäessä t. pyydettäessä on vastahakoinen jtak tekemään]. Ei hänelle kunnian k. laula [= ei hänelle hyvää koidu, huono hänet perii] SP. — *Yhd.* poika-, rotu-, siitosk. **b.** muiden lintujen, vars. kanalintujen uroksista. | K:koja soitimella. Strutsilauman mustasulkaiset k:ot ja ruskeat naaraat. — *Yhd.* fasaani-, hanhi-, kalkkuna-, metso-, teerik.; (myös lajinsa naaraista) riikin-, suok. **2.** laajentunutta ja *kuv.* käyttöä. **a.** kirkon-, viirikukko. | Kirkon k. Kuparinen, kullattu k. **b.** aapiskukko. | Totinen kuin aapiskirjan k. K. munii aapisen väliin karamelleja, sokeria, rahaa. **c.** ks. savikukko. **d.** vars. vapaussodan aikaisista taisteluista puhuen: konekivääri. | Vihollisen k. alkoi laulaa. **e.** henkilöstä, joka on t. esiintyy jssak ensimmäisenä, muiden käskijänä t. johtajana, parhaana tms. | Olla joka paikassa k:kona. Rehennellä, pöyhistellä k:kona. K:kona tunkiolla häärivät ruotsalaiset ja nuorsuomalaiset. Tuomo kiekui ylimpänä k:kona. Ei sovi kahta k:koa samalle orrelle, tunkiolle SL. — Joskus miehestä hänen suhteessaan vaimoonsa. | Ei siinä talossa kanat laula, missä on k. huonompikin SL. [Akkavallasta:] K:on kaula on kanan hännän alla SP. **f.** *punainen kukko* tulipalojen symbolina. | Punaisen k:on aiheuttamat vahingot. Taistelu punaista k:koa vastaan. **g.** *Gallian kukko* (kuv., vars. urh.) Ranskasta. | Gallian k. rökitti Suomen leijonan. **3.** happamattomasta (ruis)taikinasta valmistettu, vars. savolaisten käyttämä leivonnainen, jossa on täytteenä (sian)lihaa sekä kaloja, lanttua, perunaa tms. | Leipoa, paistaa, syödä k:koa. — *Yhd.* kala-, lanttu-, lihak.; ahven-, kiiski-, matikka-, muikku-, siika-, särkik.; eväsk.; patak.

kukkoil|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* ylvästellä, mahtailla, kopeilla, pöyhkeillä, rehennellä, rehvastella. | K:evia kaupunkilaisnuorukaisia. Muotikeikarien k:u. K. vaatteillaan, tanssitaidollaan. Mitäs siinä k:et! Saatuaan pari ryyppyä hän alkoi k. aika tavalla.

kukko|kala *s.* kalakukkoon käytettävä kala. | Muikku on verraton k. **-kiekuu** *onom.interj.* kukon kieunnasta: kukkelikuu, kukkuluuruu. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* **-sesti** *adv.* Käyttäytyä k:sesti. **-metso** *s.* urosmetso, metsokukko. | Vanha k., sammalpartainen ja valkonokkainen tappelupukari.

kukkonen[63] *dem.s.* — Vars. *ruok.* eräänlainen piirakka, jossa on täytteenä esim. talkkuna- ja ohrasuurimopuuroa.

kukko|pilli *s.* polttosavinen kukon muotoinen pilli, savikukko. **-po|ika(nen)** *s.* urospuolinen kanan t. jnk muun (kana)linnun poikanen. | Tappelevat k:jat. Teeren kirjava k. — *Kuv.* keskenkasvuinen poika, nulikka. | Mokomakin k. **-taistelu, -tappelu** *s.* (vars. kansan huviksi järjestetty) kukkojen välinen taistelu. — *Erik.* leikki, jossa pareittain toisella jalalla konkaten t. kyykyssä tasakäpälää hypäten koetetaan saada vastustaja horjautetuksi tasapainostaan. — *Kuv.* Puolueiden tavallinen k. vallasta ja asemista. **-teeri** *s.* urosteeri, teerikukko. **-viiri** *s.* kukon muotoinen tuuliviiri.

1. **kukku**[1*] *s.* **1.** hiukan *ark.* se osa jhk mittaastiaan, lusikkaan tms. pannusta t. otetusta aineesta, joka kohoaa reunojen yläpuolelle, kukkura; kukullaan ks. erikseen. | Panna jhk k:a. Saada paljon k:a marjakaupassa. — *Kuv.* K:na hänen murheilleen oli Pekan sairaus. **2.** *harv.* mäen t. kummun laki. | Tuonne saatoin saalihini / - - / kultakunnahan kukulle, / vaskiharjun hartioille KAL. **3.** *kal.* koho, verkonkoho; veteen laskettujen verkkojen merkiksi pantava varrellinen ristikko. **4.** *ark.* Se on k:a 'pötyä, valetta'. K:a vielä [= kaikkea vielä, älä nyt]!

2. **kukku**[1*] *s.*, vars. *runok.* (käen) kukahdus, kukunta. | Kuunnella käen k:a. — *Tilap.* käki. | Luojan k., kultahelkka! / Kuku mulle kultiasi KANT.

kukku|a[1*] *v.* **1.** käen äänestä. | Käki k:u. K:va seinäkello. — *Murt.* Naaraajien suusta k:ivat [= kumpusivat, pulppusivat] taas vanhat tarinat TOPPILA. No tuo nyt on k:nut sinun suustasi [= tuon sinä olet sanonut] niin monta monituista kertaa! SEPPÄNEN. **2.** *ark.* olla valveilla, jalkeilla muiden nukkuessa, kuhkia. | K. varhain aamulla. Mitäs te lapset siinä vielä kukutte! Kun kukutaan koko yö, ettei ihmiset saa yön rauhaa ALKIO.

kukkuil|la[29] *frekv.v.* < ed. | Missä sinä niin myöhään k:it?

kukkuja[16] *tek.*

kukkul|a[15] *s.* **1. a.** ympäristöstään selvästi erottuva (*maant.* 10—25 m korkea) jyrkähkö mäki;

mäen t. vuoren laki; vrt. kunnas, kumpu, töyry, vuori, tunturi, vaara, harju. | Pyöreälakinen, tasalakinen k. K:at ja laaksot. Libanonin k:at. Rooma, seitsemän k:an kaupunki. Vuoren, tunturin k. K:aa hallitseva kirkko. Aurinko laskee k:ain taakse. — *Yhd.* kallion-, mäen-, vuorenk.; linna-, uhrik. **b.** *kuv.* korke(imm)asta asemasta, saavutuksesta tms. | Työväenliikkeelle alkoi kangastaa yhä korkeammat k:at. — Vars. mon. (harv. yks.) ulkopaikallissijoissa: huipulla. | Olla maineen, kunniansa, vallan, sivistyksen k:oilla. Päästä yhteiskunnan k:oille. Pyrkiä, kiivetä taiteen, loiston korkeimmille k:oille. Syöksyä suosion k:oilta. Olla onnensa k:alla. **2.** laajentuneessa merk:ssä. **a.** yl. kohoama. | Rintojen, poven k:at. Selän jatkona olevat pienet, sievät k:at. Kuorrutusta pannaan leivokselle matalaksi k:aksi. — *Yhd.* (anat.) neli-, näkö-, ristik. **b.** *kuv.* kohopaikka, huippukohta. | Kalevalan koko tapahtumasarjan toinen suuri k. on Sammon ryöstö. Nelitavuisessa sanassa on kaksi painok:aa, ensimmäisessä ja kolmannessa tavussa.

kukkulai|nen[63] *poss.a.* K. tasanko, maisema. Kaupunki on joen k:sella rannalla. K. vaara. — Nenä, joka ei ollut ainoastaan kyömy, vaan kerrassaan k. LEINO. — *Yhd.* korkea-, pienik.

kukkula|jono *s.* Taivaan rannalla siintävät k:-jonot. **-kohta** *s.* Elämänkaaren k. **-maa** *s.* **-maasto** *s.* **-mainen**[63] *kalt. a.* K. mäki. **-maisema** *s.* **-pilvi** *s. metrl.* = kumpupilvi.

kukkuluuruu *onom.interj.* kukon kieuntaa kuvaamassa: kukkokiekuu.

kukkuma[13] *s.* kukkuminen, kukunta. | Ennen käen k:a. **--aika** *s.*

kukku|päinen, -pää *a.*, hiukan *ark.* kukkurainen, kukkurapäinen. | K. lautanen, heinäkuorma.

kukkura[14] **I.** *s.* **1. a.** se osa jhk mitta-astiaan tms. pannusta t. otetusta aineesta, joka kohoaa reunojen yläpuolelle, kukku; kukkuralla(an), kukkuroilla(an), kukkurana(an) ks. erikseen. | Panna, saada jhk k:a. Maljaan pannaan k:ksi hilloa. Sienestäjät poimivat vähän k:a koreihinsa. Väliin ladotaan miilun päälle k. haloista tai halaistuista puista. **b.** *kuv.* ed:een liittyen. | Se oli ollut k. hänen pettymyksissään. Kurjuuden k:na on alituinen juopottelu. — Vars. *kukkuraksi.* Ankarien rasitusten k:ksi ruvettiin käyttämään pakkolainausta. Kaiken k:ksi loukkasin vielä käteni. Katovuodet tulivat kuin k:ksi jo edellisinä vuosina vallinneelle hädälle. **2.** melko *harv.* huippu, laki, kukkula. | Istua tavarakuorman k:lla. Kaikilla oli päänk:lla punainen myssy. Olemme nousseet mäen k:lle LINN. Kivet keskellä jokea, / paaet kuohun k:lla KAL. **II.** *a.*, tav. *taipum.* = seur. | K. mitta, tynnyri. K. lusikallinen. K. kuppi jauhoja. -- kattoi hänelle -- k:n pöydän AHO. -- isäntä ei milloinkaan maksanut siltavoudin kappaa k:na KAUPPISH.

kukkurai|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* yli reunojen täynnä oleva, kukkurallinen, kukkurapäinen, kukullinen. | K. malja, ruoka-astia, lusikka. K. kuorma. K:sesti lastattu kirjahylly. Hyvä mitta, sullottu, puhdistettu ja k. UT. — *Kuv.* K:set kiitokset! K. onni. -- todellisten olojen ja elävien ihmisluonteiden esittäminen k:sessa täysinäisyydessä TARK.

kukkurakaupalla *adv.* kukkuraisesti, kukkuroittain, kukkuramitalla, -mitoin, kukkuramäärin, kukkurapäin. | Laivat toivat k. tavaraa. — *Kuv.* Maksaa kalavelkansa k. Lukija tietää saavansa teoksesta iloa k.

kukkurall|a(an), -e(en) *adv.* yli reunojen täynnä, kukkuraisena, kukkurana(an), kukkuroilla(an), kukulla(an). | Mitta, lautanen, laatikko on k. Vene oli k:aan väkeä. Täyttää jk k:e(en). Kuta pitemmälle juna kulki, sitä kukkurammalleen sulloutuivat vaunut. — *Kuv.* Maailma on k:aan hulluutta ja typeryyttä AHO.

kukkuralli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tav:mmin kukkurainen. | K. lusikka kahvia. — *Kuv.* Sain häneltä k:sen ryöpyn haukkumisia.

kukkura|mitta *s.* kukkurainen mitta. | K. jauhoja. — *kukkura|mitalla, -mitoin* (adv.) = kukkurakaupalla. | Sain kaupasta kaikkea k:mitalla. — *Kuv.* Täyttää vaatimukset k:mitalla. Osoittaa suosiotaan oikein k:mitoin. Ehkäpä Pietilää nyt kohtasivat k:mitoin ne koettelemukset, joilta se niin kauan oli säilynyt SILL. **-määrin** *adv.* = kukkurakaupalla. | K. hopeaa ja kultaa.

kukkurana|(an) *adv.* kukkuralla(an), kukkuroilla(an). | Pulkka oli k. nahkoja. Kujat ja solat ovat lunta niin k:an, että aidanseipäitä tuskin näkyy AHO.

kukkura|päin *adv.* = kukkurakaupalla. — *Kuv.* Veljeksissä on oikein k. hyviä ominaisuuksia. **-pä|inen, -pä|ä** *a.* kukkurainen, kukkurallinen, kukullinen. | K. malja, tynnyri, lapio, kuorma. K:iset kukkapensaistot. Täyttää k:iseksi, k:äksi. Hinkalo on k:änä viljaa. — *Kuv.* -- vähän naurua sieti, mut k:ät / myös kiitosta, kunniaa *MANN.

kukkuro|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* täyttää t. saattaa kukkuraiseksi, kukkuralleen, kukkuroittaa. | Lumi k:i hautakummun. Puutarha k:i mehevät hedelmät pöydälle TALVIO. — *Kuv.* Kunnian k:ima armeija. Vaikeuksia k:itsi vielä ankara työttömyys. -- hääriemu mielet k:i *MANN.

kukkuroill|a(an), -e(en) *adv.* = kukkuralla(an). | Kori, marja-astia on k. Kirkko oli k:aan kansaa. Täyttää mitta k:e(en). Ottaa lusikkansa k:een. — *Kuv.* Virkamiesten mielivalta oli k:aan. Viha näytti kohonneen k:een.

kukkuroittaa[2*] *v.* = kukkuroida.

kukkuroittain *adv.* = kukkurakaupalla. | Mitata k. — *Kuv.* Vuodet toivat mukanaan k. vaivoja ja huolia.

kukkuroitu|a[1*] *pass.v.* < kukkuroida. | K. reunojensa yli. — *Kuv.* Toiveeni toteutuivat, vieläpä k:neina. Veljesten Hämeenlinnan-matka k:u Simeonin käyntiin saapasnahkatornissa.

kukkuu *onom.interj.* käen äänestä.

kukoist|aa[2] *v.* **1.** perusmerk.: olla kukassa, kukalla, kukkia. | Kurjenmiekat, pihlajat k:avat. Ruusu kuihtui yhden päivän k:ettuaan. Kauniisti k:ava niitty, laakso. -- paras pel-

lonpala k:i keltapillikettä KARHUM. — Keskellä parhaimmillaan k:avaa kesää. 2. laajentuneessa ja *kuv.* merk:ssä. a. kasvaa rehevästi, olla rehevä, hyväkasvuinen. | Laiho kasvaa ja k:aa. b. olla terveen, hyvinvoivan näköinen, näyttää kukkealta. | Lapsi kasvaa ja k:aa. Talon tyttäret k:ivat kilpaa. — Poskilla k:ava puna. c. olla voimakas, elinvoimainen; menestyä erinomaisesti, tuottaa mainioita tuloksia; olla korkealla tasolla, olla innokkaan harrastuksen kohteena tms. | Kauppa, teollisuus, maanviljelys k:aa. Tieteet ja taiteet k:ivat. Salakuljetus, keinottelu k:aa. Kaupunki kehittyi ja k:i. — Onni, ilo k:aa. Vanhat käsitykset saattavat k. nuorenkin polven keskuudessa yllättävän rehevinä.

kukoistav|a[13] *a. (partis.)* 1. rehevä, hyväkasvuinen, kukkea; vrt. kukoistaa 2.a. | K. laakso, laihopelto. 2. terveen, hyvinvoivan näköinen, kukkea; vrt. kukoistaa 2.b. | Nuori, k. neito. Vielä k. leski. Terve, k. iho. 3. voimakas, elinvoimainen, erinomaisesti menestyvä tms.; vrt. kukoistaa 2.c. | K. valtio, liikeyritys. Rannikon k:immat kaupungit. Rautakausi oli Suomen Karjalassa k:immillaan 12. ja 13. vuosisadalla.

kukoistu|a[1] *v. harv.* ruveta kukoistamaan. | - - keväällä kuloruohokin k:u LEHT. — *Kuv.* - - lapsensa kasvaa, k:u / kuin vesoittuva öljypuu VK[v].

kukoistu|s[64] *teonn.* < kukoistaa. (*1.*) Tuomien k. Kesäinen k. Niitty on täydessä k:ksessaan. Kasvisto varttuu, puhkeaa k:kseensa. — *Konkr.* - - vasut täynnä päärynäpuun valkeaa k:sta LEHT. - - koska puu k:ksensa karistaapi KALLAS. (*2.*) Täyteen k:kseen ehtinyt vartalo. Olla nuoruutensa k:ksessa. Poskien k. — Teollisuuden, renessanssin, luonnontieteiden k. Rooman viimeinen k. Evankelinen virsirunous oli k:ksessaan. Varkaus rehotti suurimmassa k:ksessaan. Kohota k:kseensa, täyteen, korkeaan k:kseen. — *Yhd.* jälkik.

kukoistus|aika *s.* Ruusujen k. — Vars. *kuv.* Hansakaupan, kirjallisuuden, taikuuden k. Naantalin luostarin k. Arabialaisvallan k:ajalla. **-|ikä** *s.* Kuolla parhaassa k:iässään. **-kau|si** *s.*, vars. *kuv.* Naturalismin, urheilun k. Elää k:ttaan.

kukon|askel *s. kuv.* 1. lyhyt askel, matka; joskus myös pitkä harppaus; kukonharppaus. | Sieltä on vain k. meille. Ylevyydestä on vain k. naurettavuuteen. Tiede on mennyt eteenpäin oikein k:askelen. Tapanina päivä on jo k:askelta pitempi SP. 2. hevosen käyntivirhe, jolle on ominaista, että hevonen nostaa takajalkaansa nykäisten luonnottoman korkealle, nytkyjalka. **-harja** *s.* 1. kukon harjaheltta. | Leikata k:n muotoiseksi. 2. a. *käs.* kukonharjaa muistuttava ompelukoriste. b. Celosia, troopillisia kasveja, vars. C. cristata, koriste- ja ruukkukasvi, jonka kukinto-osa on kukon harjaheltan tapaisesti litteä. **-harppau|s** *s. kuv.* = kukonaskel. | Kehityksen ottamat k:kset. **-heltta** *s.* Punainen kuin k. **-jalka** *s.* — Vars. *mer.* monihaarainen sidenuora, jota käytetään esim. telttakatoksen (aurinkopurjeen) kiinnittämisessä ja raakapurjeen rakkisiteenä. **-kannus** *s.* — *Kasv.* = ritarinkannus. **-kiekuna** *s.* **-kuusi** *s.* peltokortteen kesäverso. **-käynti** *s. voim.* käynti, jossa polvi nostetaan korkealle ja sääri ojennetaan eteen ennen jalan maahan laskemista. **-laulu** *s.* Herätä k:un. Lähteä matkaan k:n aikaan. **-poika(nen)** *s.* par. kukkopoika(nen). **-sulka** *s.* Komea k. lakissaan.

kukoton[57] *kar.a.* < kukko. | K. kanala.

kuksi *adv. harv.* miksi. | Miksikä minua pelkäät, / k. säikähit kovasti? AHO.

kukull|a(an), -e(en) *adv.* tav:mmin kukkurallaan, kukkuroillaan.

kukullinen[63] *a.* tav:mmin kukkurainen.

kukunta[15*] *teonn.* < kukkua. | Käen k. Lue kukunnat — ne ovat elämäsi kultaiset vuodet! LINN. **-puu** *s.* - - yhen jätti koivahaisen / lintujen leposijaksi, / käkösen k:ksi KAL.

kukutella[28*] *frekv.v.* < seur.

kukut|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* (< kukkua) odottaa t. kuunnella (käen) kukkumista. | K. kevätkäkeä. Ei hän enää käkeä k:a [= ei elä keväaseen asti] SP.

kulaani[6] *s.* Equus hemionus, vaalean kellanruskea hevoseläin, joka elää laumoina Aasian ruohoaroilla.

kulah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kulahtaa. | K:televa ääni.

kulahdut- tav:mmin kulaut-.

1. **kulah|taa**[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* (< kulista) vars. äänestä, joka syntyy juomaa niellessä. | Vesi k:taa kurkkuun, kurkusta. Kurkussa k:ti tytön niellessä kyyneliään. Kuului k:dus. — *Harv.* [Kapineet] helähtävät hopeaa, k:tavat kultaa AHO.

2. **kulaht|aa**[2*] *mom.v. harv.* < kulua. | Onpa siitä ehtinyt vuosia k. Ilta k:i pitkälle.

kulahut- tav:mmin kulaut-.

kulajaa *prees.* ks. kulista.

kulakki[5*] *s.* Venäjän oloista, vars. *halv.* bolševikkien kielenkäytössä: suurtilallinen, porho, pomo, kapitalisti.

kulas[64] *s. maant.* eri suuntiin virtaava vesi, joka saa alkunsa kaatosateesta t. lumen nopeasta sulamisesta. **-vesi** *s.* = hulasvesi.

kulassata[35] *v.* par. gulaššata.

kulassi[6] *s.* par. gulašši.

kulauksittain *adv.* kulaus kerrallaan, kulauksina. | Juoda mehua k.

kulau|s[64] *teonn.* (< kulahtaa) vars. siemaus, ryyppy, suullinen. | K. kahvia, raikasta vettä. Pitkä, hyvä, pieni k. Juoda, siemaista, ryypätä, ottaa k. Saada k. konjakkipullosta. Kaataa k. kurkkuunsa. Juoda kupillinen yhtenä k:ksena, yhdellä k:ksella. Pieni k. ehkä panisi ajatuksenne oikein hyville teloille KIVI. — *Yhd.* maito-, vesi-, viinak.

kulautella[28*] *frekv.v.* < seur. | K. olutta.

kulaut|taa[2*] *kaus.v.* (*rinn.* kulah(d)uttaa) (< 1. kulahtaa) vars. siemaista, ryypätä. | K. suuhunsa, kurkkuunsa. K. naukku, pitkä ryyppy, aika siemaus. K. lasi puolilleen, tyhjäksi, pohjaan. — Muuta käyttöä. | Maitoastiaan k:ettiin suolavettä.

kulea[21] *a. kansanr.* vaalea. | -- nieli tuon k:n kuujan KAL.

kule|ksia[17], **-skella**[28], **-ttaa**[2*] jne. → kuljeksia, kuljeskella, kuljettaa jne.

kulho[1] *s.* maljamainen, tilavahko, vars. ruokataloudessa käytetty astia, kulppi, kulppo. | Posliininen, alumiininen k. Tarjota ruoka k:ssa. Valokuvaustöissä käytettävä k. Kullanhuuhdontaa k:illa. — *Yhd.* hopea-, lasi-, pelti-, posliini-, savi-, tinak.; kastike-, liemi-, maito-, peruna-, ruoka-, salaattik.; hierin-, huuhtelu-, pesuk.

kulhollinen[63] *s.* kulhon täysi. | K. mansikoita, muhennosta. Syödä koko k.

1. **kul|i**[4] *s.* raskasta työtä suorittava halpa-arvoinen kiinalainen, malaijilainen tms. työläinen. | Sokeriruokoistutuksilla on työssä tuhansittain k:eja.

2. **kuli**[4] *s.* vars. Venäjän vallan aikaisista oloista: jauho-, viljasäkki, jauho-, niinimatto; venäläinen tilavuusmitta, 220—360 naulaa viljaa. | 4 k:a jauhoja. — *Yhd.* jauho-, tupakkak.; ryssänk.

3. **kuli**[4] *s. murt.* pölkky.

kuli|a[17] *v.* leikata tukka päänahkaa myöten. | K:ttu pojanpää.

kulinaari|nen[63] *a.* keittotaitoa, ruoanlaittoa koskeva. | K. aikakauslehti. K:set mieliteot.

kulipää *s.* ja *a.* kalju-, pulipää.

kuliss|i[6] *s.* **1.** näyttämön taustalle ja sivustoille asetettavia, puukehyksille pingotettuun kankaaseen t. pahviin maalattuja, huonetta, rakennuksia, maisemaa tms. esittäviä kuvia. | Tupaa, metsää esittävät k:it. Vasemmalla on k:issa ovi. Vaihtaa k:eja. — *Kuv.* **a.** Tapahtuman k:it 'ympäristö, miljöö'. Luonto on novellissa vain henkilökuvauksen k:ina. Potemkinin k:it 'jk edullinen seikka, jota näytetään jklle, jotta tämä saisi esitettävästä perusteettoman hyvän käsityksen'. — Vars. *kulissien takana,* takaa, taakse, *kulissien takainen* paikoista ja toiminnasta, joita suuri yleisö ei voi seurata; myös salaisista, päivänvaloa sietämättömistä asioista: suuren yleisön tietämättä, salaa; näkymätön, salainen tms. | Hallitsijan k:ien takainen elämä 'yksityiselämä'. Toiminta, vehkeily k:ien takana. Johtaa jtak k:ien takaa. K:ien takaiset asiat, salaisuudet. Päästä silmäisemään k:ien taakse. **b.** *metsät.* uudistettavaa metsää kaadettaessa kasvamaan jätetty kaistale, jonka on määrä siementää viereinen hakkausala. **2.** *tekn.* urallinen koneelin, jonka avulla säädellään toisen koneenosan asemaa.

kulissientakainen *a.* (myös ⁀) ks. ed. 1. a.

kulissi|hakkaus *s. metsät.* uudistushakkaus, jossa hakattujen kaistaleiden väliin jätetään koskemattomia kaistaleita (kulisseja). **-kaari** *s. tekn.* kulissisuunnanvaihtolaitteessa oleva kaarimainen elin, joka yhdistää epäkeskonvarsien päät toisiinsa ja välittää niistä liikkeen luistiin. **-kivi** *s. tekn.* kulissikaaren uurteessa oleva siirrettävä ristikappale, johon luistitangon pää on liitetty. **-laite** *s. tekn.* = kulissisuunnanvaihtolaite. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. rakennus. K:sesti suoritettu maalaus. **-mie|s** *s.* teatterissa kulissien paikoilleen asettelua ja järjestelyä hoitava mies. **-ohjaus** *s. tekn.* liikuntasuunnan vaihtaminen höyrykoneessa kulissisuunnanvaihtolaitteella. **-suunnanvaihtolaite** *s. tekn.* höyrykoneen suunnanvaihtolaite, jonka muodostaa kaksi kiinteää epäkeskoa ja niiden varsien päitä yhdistävä kulissikaari; *syn.* kulissilaite.

kulissiton[57] *kar.a.* K. näyttämö.

kuli|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. kalista, kolista, kilistä. **1.** vars. kullan, kulkusten äänestä. | K:sevat kultakolikot. K. kullassa. Kulkusen k:na. — Harvemmin. | Kalastajien öljykangashousut k:sivat jäässä. **2.** *harv.* veden, nesteen äänestä. | Veden pinnalla k:sevat kuplat. Vene viiletti k:sten tyyntä ulappaa. -- ei kuulunut muuta kuin pieni juomisen k:na TALVIO.

kuljail|la[29] *v. murt.* -u[2] *teonn.* **1.** kujeilla, konstailla; temppuilla, oikutella. | K:i iltakaudet tyttöjen kanssa. Syö k:ematta! **2.** maleksia. | Joutilaana k:evia miehiä.

kuljeks|ia[17] *frekv.v.* -inta[15*] *teonn.* (< kulkea) kuljeskella. **1.** K:iva teini, laukkukauppias. K. kujilla, pitkin katuja, ympäri maata. Viettää k:ivaa mustalaiselämää. Vapaana k:iva koira. **2.** ajelehtia, viereksiä, kulkeutua. | Taivaalla k:i valkoisia pilviä. Joukko kalliita pergamenttikirjoja joutui k:imaan hylkyinä.

kuljeksija[14] *tek.* Joutilas k.

kuljenta[15*] *teonn.* < kulkea.

kuljeskelija[14] *tek.* < seur.

kuljeskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kulkea) kuljeksia. | K:eva posetiivinsoittaja. K:evaa väkeä. K. kädet housuntaskuissa. K. metsissä, tallin ja pirtin väliä. Autioilla tuntureilla k:eva naali. — *Harv.* ajelehtia, viereksiä, kulkeutua. | Vaatepakkoja k:i pölyttyneinä hyllyillä.

kuljet|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuljettaa. | K. jkta ympäri kaupunkia. Heittäytyä sattuman k:eltavaksi. Muijat k:telivat piirakoita koppasissaan. Joki k:telee tukkilauttoja.

kuljetin[56*] *väl.* (< seur.) vars. koje t. laite, jossa tavaraa kuljetetaan päättömän hihnan t. ketjun avulla. — *Yhd.* hihna-, ketjuk.

kuljet|taa[2*] *kaus.v.* (< kulkea) siirtää t. aiheuttaa jnk siirtyminen paikasta toiseen. **1.** saattaa, viedä t. tuoda jkta henkilöä t. jtak eläintä mukanaan, kävelyttää, taluttaa. | K. jkta käsipuolesta. K. jkta huoneesta huoneeseen, räätälissä, lääkärin tykönä. Kaksi poliisia alkoi k. häntä poliisikamaria kohti. K. hevosta hihnasta. — *Kuv.* Kirjailija k:taa meidät teoksessaan Krimin aurinkoisille rannoille. Tuo mies k:ti häntä turmiota kohti. **2. a.** ajaa, ohjata jtak kulkuneuvoa. | K. autoa, raitiovaunua. K. alus satamaan. **b.** viedä t. tuoda jtak jllak kulku- t. kuljetusneuvolla. | K. jtak hevosella, autolla, junalla, laivalla, lentokoneella. K. jtak rautatiellä, ilmateitse. Tavara k:etaan hevoskyydillä, rahdilla. Postin, puutavaran, jätteiden k:taminen. Sotilaiden, sairaiden k:taminen. — Auto k:taa myös rahtia. Veneellä on oikeus k. 65 matkustajaa. **3.** viedä t. tuoda jtak kädessään, selässään tm., kantaa. | K. työkalujaan puulaatikossa. Oluthaa-

rikkaa k:ettiin kädestä käteen — Tauteja k:tavat mustalaiset. Hyönteiset k:tavat siitepölyä kukasta toiseen. K. sanaa. Jussi k:ti [= kertoi] kaiken kuulemansa Santerille. — *Yhd.* salak. **4.** liikuttaa jtak jäsentä t. vars. kädessä olevaa esinettä eteenpäin, edestakaisin. | K. sormeaan pitkin kirjainriviä. K. kynää paperilla. K. jousta viulunkielien yli. Tuohisiisnaa k:etaan kehällä olevan kudoksen lomissa. Haavia k:etaan oikealta vasemmalle ja päinvastoin. K. jalkapalloa [edellään potkien]. — *Kuv.* Sävellys, jossa melodiaa on k:ettu [= johdeltu, kehitelty] taitavasti. **5.** virrasta, tuulesta tms.: viedä t. tuoda mukanaan. | Vuorilta vettä k:tava joki. Heittää virran k:ettavaksi. Jäävuoret k:tavat soraa mukanaan. Myrsky k:taa venettä. Tuulen k:tama hiekka.

kuljettaj|a[16] *tek.* **1.** vars. henkilö, jonka tehtävänä t. ammattina on jnk kulku-, kuljetusneuvon t. jnk tavaran kuljettaminen. | Linja-, postiauton k. Hissiä ohjaava k. Voikuorman k. Miehiä otetaan sahanpurun k:iksi. — *Mer.* vähäisimmän määräpätevyyden omaava kansipäällystöön kuuluva henkilö. — Muuta käyttöä. | Hyönteiset tautien k:ina. Lämmön k:ana voidaan käyttää vettä tai höyryä. — *Yhd.* auton-, traktorin-, veturink.; postin-, rahdink. **2.** kuljetuslaitteista tav. par. kuljetin.

kuljettajakokelas *s.*

kuljettajan|hytti, -koppi *s.* Kuorma-auton k. **-tutkinto** *s.*

kuljetu|s[64] *teonn.* < kuljettaa. | Hedelmien, rehun, puutavaran k. Kalojen k. jäissä. Joukkojen, materiaalin k. Joutuisa k. K:kset tulivat kalliiksi. K. tapahtuu ostajan vastuulla. K:ksen johtaja. — Viulunjousen, siveltimen k. Sinfonian teemojen k. 'johtelu, kehittely'. — Pölymäinen, tuulen k:kselle altis maakerros. Lämpö siirtyy k:ksen eli konvektion avulla, kun kappale, jossa lämpö on, itse siirtyy tai siirretään paikasta toiseen. — *Yhd.* auto-, hevos-, juna-, laiva-, moottori-, proomu-, rekik.; ilmatie-, maantie-, meri-, rautatie-, vesi(tie)k.; päivä-, talvik.; muonan-, postin-, rahdin-, sairaan-, sotaväen-, tavarank.; ase-, eläin-, henkilö-, sotilask.; kauko-, kotiin-, lähi-, pois-, täydennysk.

kuljetus|aika *s.* Tavaran k. **-alu|s** *s.* K:ksiin lastattu kivihiili. Vihollisen k:sten upottaminen. **-asen|to** *s.* Elonleikkuukone, ilmatorjuntatykki k:nossa. **-astia** *s.* **-auto** *s.* **-eh|to** *s.* Tavaran k:dot on ilmaistava kauppasopimuksessa. **-eli|n** *s.*, vars. *sot.* Rykmentin k:met. **-erä** *s.*, vars. *sot.* samalla kerralla kuljetettava joukko t. materiaalimäärä. **-esikunta** *s. sot.* kuljetusten johtamista varten niiden ajaksi perustettu johtoelin. **-hihna** *s.* hihnakuljettimen hihna. **-jala|s** *s.* Puimakoneen k:kset. **-joukkue** *s. sot.* **-juna** *s.*, vars. *sot.* **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* Pilaantumaton, k. tavara. **-ketju** *s.* ketjukuljettimen ketju. **-kielto** *s.* Öljyn k. **-kirja** *s.* kuljetettavaa tavaraa seuraava asiakirja, kuorma-, rahtikirja. **-kolonna** *s. sot.* **-kone** *s.* us. = kuljetuslentokone. **-kulut** *s. mon.* kuljetuskustannukset, -menot. **-kun|to** *s.* K:nossa 2200 kg painava tykki. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* Maidon k:suus. **-kustannukset** *s. mon.* Kivihiilen k. Kalliit k. **-kyky** *s.* Kuorma-auton, laivaston k. Rautateiden k. **-laatikko** *s.* Vanerinen k. Munien, työkalujen k. **-lait|e** *s.* Nostoja k:teet. **-laitos** *s.* **-laiva** *s.* Vihollisen k:t. **-laivasto** *s.* **-lennosto** *s. sot.* ilmatiekuljetusten suoritusta varten järjestetty lennosto. **-lentokone** *s.* **-liik|e** *s.* Tilata auto k:keestä. Harjoittaa k:että. **-liikenne** *s.* **-mahdollisuu|s** *s.* Puutavaran k:det. **-maksu** *s.* Autojen, rautatien k:t. Matkatavarasta suoritettava k. **-matka** *s.* **-muodostelma** *s. sot.* **-nauha** *s.* tav:mmin kuljetushihna. **-neuvo** *s.*, tav. *mon.* kuljetukseen käytetty kulkuneuvo. **-nopeus** *s.* **-osasto** *s.* Tehtaan, liikkeen k. **-proomu** *s.* **-pyör|ä** *s.* K:illä varustettu puimakone. **-rata** *s.* **-rattaat** *s. mon.* **-reitti** *s.* **-reki** *s.* **-ruuvi** *s. tekn.* vars. viljankäsittelykoneissa käytetty, vaakasuoran t. hieman kaltevan sylinterivaipan sisällä pyörivä ruuvi, joka kuljettaa ainetta sylinterin toisesta päästä toiseen. **-sopimus** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-teho** *s.* Rautatien k. **-tekniikka** *s.* **-|tie** *s.* Tasaiset k:tiet. Vesistöt k:teinä. **-tilaus** *s.*, vars. *sot.* kuormaus- ja purkamispaikat, kuormausvalmiusajat sekä joukon ja materiaalin määrän, tarvittaessa myös kuljetuserät määrittävä kuljetuskaluston tilaus. **-toi|mi** *s.* Harjoittaa k:nta. **-toimisto** *s.* Rautatiehallituksen liikenneosaston k. **-työ** *s.* **-työläinen** *s.* **-työntekijä** *s.* **-vaikeu|s** *s.* Ylivoimaiset k:det. Matkan pituudesta johtuva k. **-vakuutu|s** *s.* kuljetettavan tavaran t. kuljetusvälineiden vakuutus niiden turmeltumisen t. menettämisen varalta, liikennevakuutus. | K:ksen tärkein muoto on merivakuutus. **-vaunu** *s.* Kirjapainossa, leipomossa käytettävä k. **-vero** *s.* henkilöiden t. tavaran kuljetuksesta kannettava vero, jolla yl. on välillisen, us. myös elinkeinoveron luonne. **-voima** *s.* Höyryn käyttö laivan k:na. **-väline** *s.* Auto ja muut k:et. Veneen k:itä ovat airot, purjeet ja moottori.

kuljetutt|aa[2*] *fakt.v.* < kuljettaa. | K. tukit sahalle. Lybecker k:i joukot laivoilla Suomeen.

kulju[1] *s.* vetinen painuma, syvänne, lätäkkö. | Rahkasuon k:t. Pudota k:un. — *Kuv.* Kadotuksen k. KALLAS. - - olkoon muotomme iloinen ja viaton, vaikka kuohuis povessamme kyinen k. KIVI.

kulk|ea[13*] *v.* **1.** matkan tekemisestä. **a.** käydä, kävellä, astua, samota, taivaltaa, vaeltaa. | K. jalan, käymäjalkaa, varpaillaan. K. kiirein askelin. K. nopeasti, hitaasti. K. eteenpäin. K. jnk ohi, kautta, yli, läpi. K. tietä t. tiellä, kapeaa polkua, aidanviertä. Unissa k:eminen. K. kompassin avulla. K. jkn kanssa. Kuljimme pitkän matkan. Ovissa kuljettiin. Tuosta on k:enut kaksi poroa. Muurahaiset k:ivat rei'istä ulos ja sisälle. — Kulkuneuvoilla kulkemisesta: us. matkustaa. | K. vaunuilla, autossa, laivassa. K. meritse. **b.** kulkuneuvojen tms. liikkumisesta. | Alus k:ee vastavirtaan. Satama on vain pienten alusten kuljettava. Höyryllä k:eva ajoneuvo. Pyörillä k:eva pöytä. Hypätä junasta sen k:iessa. Matalassa k:eva äes. — Liikenne ohjattiin k:emaan sivukatuja. **c.** *kul-*

jettava (partis.), *kuljettavuus*[65] (omin.) us. liikenteelle sovelias, kulkukelpoinen, -kuntoinen, liikennekelpoinen, liikennöitävä. | Pitää tie kuljettavassa kunnossa. Jenisei on suusta n. 3.000 km kuljettava. **d.** *kuv.* K. keskitietä, kadotuksen tietä. Vepsän kieli on k:enut kehityksessä omaa tietään. K. vanhaa, säännöllistä latuaan. K. jkn jälkiä. K. opetustoiminnassaan aina samoja jälkiä. K. voittokulkuaan, voitosta voittoon. K. lapsenkengissä. K. jkn vanavedessä. Porvaripuolueet k:ivat vasemmiston talutusnuorassa.

2. mennä yhtenään paikasta toiseen, sinne tänne, kuljeksia, kuljeskella, kierrellä, vaellella. | K:eva kirjakauppias, tukkilainen. Paljon k:enut tiedemies. K. kylällä, talosta taloon, taidekokoelmissa, maailmaa. Taikurit k:ivat navetat ja hautuumaat. K. asioilla t. asioita, kaupalla, kerjuulla, kalassa, yöjalassa. K. lyhyissä hameissa, kiiltävissä valjaissa. Hänellä k:ee tavan takaa kosijoita. Elukat k:evat laitumella. Laiva k:ee merta vanhaan tapaan.

3. yl. edetä, liikkua, siirtyä. | Nopeasti k:eva luoti. Mäntä k:ee edestakaisin. Pyörä k:i hänen ylitseen. Kuu k:ee rataansa. Ukkonen k:ee. Vesi, ilmavirta, kulo k:ee. Johto, jossa k:ee voimakas sähkövirta. Auringonsäteet hajaantuvat väreiksi k:iessaan särmiön läpi. Kylmät väreet k:evat pitkin selkäpiitä. Hänen katseensa k:i riviltä riville. Ajatukset k:evat. Koko mennyt elämä k:i kuvina hänen editseen. — Hengitys k:i läähättäen. Ääneni ei tahdo k. — *Erik.* koneista: käydä. | Kone, saha k:ee keveästi, raskaasti.

4. ed:een liittyen. **a.** joutua jkn hallusta toisen haltuun, yhdeltä toiselle, us. kiertää. | K. kädestä käteen, miehestä mieheen. K. perintönä. Kenkä saattaa tehtaassa k. 150:nkin koneen ja työntekijän kautta. Kalavuorot k:ivat määräjärjestyksessä osakasten kesken. — *Liik.* K:eva [= juokseva, kierräntä]velkakirja. **b.** kulkea kuljetettuna. | Yhdessä kuormassa k:ee 2 m^3 sammalia. Eihän tämä kulje kahdellakaan hevosella. Lähes puolet Norjan tuonnista k:ee Oslon kautta. Kirjeet k:evat päivässä Tampereelle. Kylä, jonne posti k:ee joka arkipäivä. Tiedotukset k:ivat päämajan kautta. **c.** kulkeutua, ajautua, ajelehtia. | K. hylkynä. Jokin ruosteinen haarukka oli k:enut lusikoiden joukossa. Kevyet, helposti k:evat siemenet. Jaloissa sisään k:enut multa. Pahat hajut ja höyryt saattavat k. asukkaiden vaatteissa muuannekin.

5. pitkänomaisten luonnonpaikkojen, esineiden, muotojen tms. sijainnista: olla, mennä, juosta; johtaa, viedä. | Pohjoisesta lounaaseen k:eva harju. Joki k:ee kaupungin halki. Raja k:ee Tornionjokea. Kuilun ylitse k:eva silta. Pitkin seinänviertä k:evat penkit. Savupiippu k:ee katon läpi. Suorat k:evat yhdensuuntaisesti. Rintama k:i Suomenlahdesta Mustaan mereen. Nauha k:ee olan yli oikealta vasemmalle. Lonkkaluun yli k:eva jänne. Parta k:ee leuan alitse korvanjuuresta toiseen. Kaikki pisteiden A ja B kautta k:evat tasot. — *Erik.* kulkuteistä puhuen. | Tie k:ee järvenrantaa, talon ohi, kylän kautta. Basaarikatuja k:ee pitkin ja poikin. — Matka k:i Tampereen kautta Jyväskylään.

6. ed:een liittyen: tasaisesti etenevästä, jatkuvasta tekstistä tms. | Kirjoitus k:ee vasemmalta oikealle. Lapinkielisen tekstin rinnalla k:ee saksankielinen käännös. Tavaravelat k:evat myyjäin tilillä ja tunnustetilillä. — Yksilöllinen sielunkuvaus ja objektiivinen ajankuvaus k:evat rinnan Järnefeltin suurissa romaaneissa. Koko kirjoitus k:ee samaan ilkeämieliseen sävyyn.

7. eteenpäin menemistä, edistymistä, harvemmin taaksepäin menemistä merkitsevistä abstr. tapahtumista; vrt. 1.d. **a.** mennä (kehityksessä) eteen- t. taaksepäin. | Kehitys k:ee eteenpäin, suotuisaan suuntaan. Kalatalous oli k:enut vain taaksepäin. Opetuksessa kuljetaan helposta vaikeampaan. Perinnöllisyydentutkimus ja karjanjalostustyö k:evat käsi kädessä. Srapnelli on k:enut monen kehitysvaiheen läpi. Talo k:ee häviötään kohti. **b.** kehkeytyä, tapahtua, sujua. | Asiat k:ivat häiriöittä. Elämä k:ee entiseen tapaan. Harrastuksemme k:evat samoja linjoja. Onnettomuus ei tavallisesti kulje yksin. Herätys k:i läpi kansan. **c.** ajasta puhuen tav. = kulua. | Aika k:i hitaasti. Kuluu päivä pilvessäkin, k:ee aika piikanakin SL. Ohi kevättä, kesää monta / on k:enut kukkasin KOSKENN. — Muuta käyttöä. | Kuljetaan kevättä kohti. Viidettäkymmentään k:eva [= 40 vuotta täyttänyt] isäntä. Olemme k:emassa kohti vaikeita aikoja.

8. kulkea puhuttuna, kerrottuna yhdeltä toiselle, kantautua (kuuluviin), kiertää; esiintyä jnk nimisenä, olla jnk maineessa. | K. suusta suuhun. K. huhupuheena, muistitietona. Juorut k:evat. Tieto siitä on jo k:enut tänne. Sinusta k:ee outoja huhuja. Kellotapulista k:ee tarina, että - -. Sampo on kuvitelmana k:enut vuosisatoja kansanrunoudessa. — K. asiakirjoissa jnk nimisenä. Haisunäädän nahka k:ee kaupassa skunkin nimellä. Aristoteleen nimissä k:eva teos. K. tietäjän maineessa, siivon miehen, hullun kirjoissa. K. [tav:mmin käydä] kunnon ihmisestä.

kulkeentua[1*] *v.* tav:mmin kulkeutua.

kulkeill|a, -e *adv.* jalkeilla, liikkeellä, kululla, kulkusalla, kuljeskelemassa. | Olla aikaisin, myöhään k. Koira on jäänyt k:e.

kulkemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* Lumen peittämä, k. tie. **2.** *akt. harv.* Paikallaan seisova, k. juna.

kulkeu|tua[44] *pass.v.* (< kulkea) siirtyä tahtomattaan, johtua, joutua, ajautua, eksyä. | K. syntymäsijoiltaan. Täältä he k:tuivat Naantaliin. Karja on k:tunut karkuteille. Joku vieraista k:tui huomaamattaan keittiöön. Eräänä sunnuntaina k:sivat he kelkkaretkillään keskikaupungille asti PAKK.. Tiedemies, joka ei k:du tutkimuksissaan kertaakaan väärille urille. — K. tuulen, veden mukana. Vene k:tui sinne tänne. Sisälle k:tunut roska. Ravintoaineet k:tuvat veren mukana ruumiin eri osiin.

Rahaa k:tuu pankkiin. Tarinoiden k:tuminen suusta suuhun.

kulkevai|nen[63] *a.*, vars. *runok.* kulkeva. | K. matkamies. Vanha ja k. akka. — *S:sesti:* kulkija, kulkuri. | Antaa k:sille ruokaa. Asumaton salo pelotti k:sta.

kulkij|a[14] *tek.* < kulkea. | Pitkänmatkan, korven, merien k. Huono k. Taloon poikennut k. K:ain matkassa tuli tietoja. — *Kuv.* Elämäntien k. Lavean tien k:oita on paljon, kaidan tien k:oita vähän. — *Yhd.* jalan-, junassa-, pyöräläk.; unissak.; erämaan-, kadun-, maa(ilma)n-, maantien-, mieronk.; yök.

kulkijai|n[56] *s.*, vars. *ylät.* kulkija. | Köyhä, kurja k. Ei kaikkia maantien k:mia kamariin lasketa. - - tääll' ollessani outona, / vieraana k:mena VK[v].

kulkijapoika *s.* kulkuripoika.

kulkijaton[57] *kar.a.* Syrjäinen, k. tie.

kulkku[1*] *s. murt.* = 1. kurkku. | Saada kuppi kuumaa k:unsa. Vanhalla väleä k., nuorella terävä hammas SL.

kulku[1*] *teonn.* (< kulkea) kulkeminen. **1.** vrt. kulkea 1 ja 2. | Miesten, auton k. Nopea, hidas, takaperoinen k. Maa, jossa auran k. on epätasainen. Jatkaa, kiirehtää, tiukentaa, hiljentää k:aan. Suunnata k:nsa jnnek. Huvilalle on vaivalloinen k. 'pääsy'. En minä kenenkään k:ja utele. — Olla kulussa 'kulkea'. Juna, joka on kulussa vain lauantaisin. Vaunuja ajaa katkeamattomassa kulussa. Pysähtyä kulussaan. Hätistää hevosta k:un. Olla kululla 'kuljeksia, kuljeskella'. Joutua kylän kululle. — *Yhd.* hevos-, laiva-, venek.; jäällä-, vesilläk.; merenk.; kautta-, kierto-, läpi-, ohi-, ylik.; riemu-, voittok.; etanank.; (voim.) kapuamis-, käsink. **2.** vrt. kulkea 3 ja 4. | Veden, tuulen k. Tulen k. metsässä. Ravintonesteiden k. puun eri osiin. Ajatusten k. — Rahan nopea k. Olkien k. puimakoneessa. — *Yhd.* veden-, virran-, äänenk.; postin-, rahdink.; kiertok. **3.** vrt. kulkea 5. | Tien, joen mutkikas k. Puolustuslinjan k. Puunsyiden virheellinen k. Paraabelin, kuumekäyrän k. — *Geol.* kiven liuskeisuuden t. kerroksellisuuden ja vaakasuoran tason leikkausviivan suunta, kulkusuunta. **4.** vrt. kulkea 7 ja 8. | Kehityksen, kilpailun, neuvottelujen, opetuksen, talouselämän, taudin k. Historian k. Toiminnan ulkonainen k. Käännekohta asiain kulussa. Vaikuttaa ratkaisevasti sodan k:un. Pelin k. Tapahtumien k. oli pääpiirteissään seuraava. Romaanin (juonen), sävellyksen (melodian, teemojen) k. — Ajan kulumisesta. | Tuntien, vuosien k. Elämän k. Viime vuosisadan kululla 'kuluessa, varrella, aikana'. — Harvemmin. | Hänen puuhistaan on kulussa kaikenlaisia pikku juttuja. — *Yhd.* asian-, elämän-, pelin-, sodan-, taudink.; ajank.; ajatuksen-, kehitys-, sävelk.; (mus.) intervalli-, oktaavi-, seksti-, terssik.

kulku|aika *s.* 10 tunnin k. Junien ja laivojen k:ajat. Männän k. **-ak|ka** *s.* Juoruja levittelevät k:at. **-aukko** *s.* Ullakon, koirankopin k. Höyrykattilassa on puhdistusta varten k.

kulkue[78] *s.* joukko (vars. järjestäytyneessä) jonossa kulkevia ihmisiä, kulkuneuvoja t. harv. eläimiä, saatto, saattue. | Voimistelijain, mielenosoittajien k. Kulkea, olla k:essa. Järjestäytyä k:eksi. K. etenee, pysähtyy. Paimenta seurasi sekava k. karjaa. Harsosääsken toukkien k:tta sanotaan ketjukäärmeeksi. — *Kuv.* Elämän k. — *Yhd.* auto-, koululais-, lippu-, soihtuk.; hautajais-, hää-, juhla-, karnevaali-, mainos-, mielenosoitusk.; helka-, vappuk. **-lippu** *s.* = standaari 2.

-kulkui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Hankala-, helppo-, hidas-, hyvä-, kevyt-, nopea-, raskas-, vaikeak.; (laivoista) matala-, syväk.

kulku|jää *s.* = ajojää;)(kiintojää. | Myrskyn kuljettamat k:jäät. **-kannall|a**, -e *adv.* kulussa, kuljeskelemassa, liikkeellä, liikekannalla. | Alituiseen k. oleva hevoskauppias. **-kauppa** *s.* tavaroiden kaupitseminen kuljettamalla niitä talosta taloon. | Harjoittaa k:a. K. kielletty. **-kauppia|s** *s.* kulkukaupan harjoittaja. | Karjalainen k. Ostaa jtak k:alta. **-kausi** *s.* Laivojen k. **-keino** *s.* kulkuneuvo, -tapa. | Nykyajan mukavat k:t. Hiihto, muinaissuomalaisten k. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* vars. liikenteelle sovelias, kuljettava, kulkukuntoinen, liikennekelpoinen, liikennöitävä. | K. tie, joki. Myös merialuksille k. kanava. K:seksi jäätynyt suo. **-kelvot|on** *a.*)(kulkukelpoinen. | K:tomat maantiet. **-kissa** *s.* paikasta toiseen kuljeskeleva omistajaton kissa. **-kiv|i** *s. geol.* isohko yksinäinen kivilohkare, joka ei ole alustakalliostaan lohjennut, vaan muualta siirtynyt, siirtolohkare. | Jääkauden maajään kuljettamat k:et. **-koira** *s.* paikasta toiseen kuljeskeleva omistajaton koira. | Kaduilla juoksentelevat k:t. Viettää k:n elämää. **-kunto** *s.* Panna rattaat k:on. Katujen k. **-kuntoi|nen** *a.* -suus *omin.* kulkukelpoinen. | K. tie. **-kyky** *s.* **-kykyi|nen** *a.* -syys *omin.* K:set potilaat. **-kyvyt|ön** *a.* -tömyys *omin.* **-käytävä** *s.*

kulkulainen[63] *s.* tav:mmin kulkuri, kiertolainen.

kulkulaitos *s.* tavara- ja henkilöliikennettä palvelevat välineet järjestettynä kokonaisuutena. | Suomen k. K:ten ja yleisten töiden ministeriö. **-ministeri** *s.* kulkulaitosministeriön päällikkö. **-ministeriö** *s.* kulkulaitoksen hallintoa hoitava ministeriö; lyhennysnimityksenä Suomen kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöstä. **-rahasto** *s.* valtion kulkulaitosten taloudenhoitoa varten perustettu, Suomessa v. 1920 lakkautettu rahasto.

kulku|lupa *s.* **-mahdollisuu|s** *s.*, tav. *mon.* Sinne on hyvät k:det. **-matka** *s.* **-mie|s** *s.* paikasta toiseen kuljeskeleva mies, kulkuri, kiertolainen. | Kyliä kiertelevät k:het. **-muodostelma** *s.* Laivaston k.

kulku|nen[63] *s.* pallomainen metallikello, jossa tav. on ristikkäiset ääniraot ja sisässä vapaasti liikkuva hely; käytetään vars. talvella hevosen luokissa; myös pienemmistä vastaavista kelloista; vrt. tiuku. | K:set soivat, helisevät. Jäältä kuuluu k:sten kilinä. Pitkäpartainen tonttu k. lakissaan. Vaikka minä puhuisin ihmisten ja enkelien kielillä, mutta minulla ei olisi rakkautta, olisin minä vain helisevä vaski tai kilisevä k. UT. — *Yhd.* hopea-, messinki-, pronssik.

kulku|neuvo *s.* kulku-, liikenneväline; vrt. ajoneuvo. | Auto, juna, lentokone, laiva, vene, polkupyörä, sukset ym. k:neuvot. — *Yhd.* jää-, maantie-, vesik.; lento-, moottori-, talvik. **-nopeus** *s.* Junan, traktorin, aluksen k. Suurin sallittu k. Hihnan k. Veden, lämpösäteiden k. **-paik|ka** *s.* Ahtaat k:at. Villipeuroja pyydystettiin niiden k:oille kaivetuilla salahaudoilla. **-pinta** *s.* Pyörän, kiskon k. **-poika** *s.* kulkija-, kulkuripoika. **-puhe** *s.* kuulopuhe, huhu, juoru. | Perätön k. Levittää k:tta. Kertoa jtak k:ena. Saada kuulla jtak k:ena, k:iden kautta. Ei kaikkia k:ita ole uskomista. **-pyörä** *s.* Niittokoneen k:t. **-ra|ta** *s.* Riippuvalla k:dalla varustettu silta. Ammuksen k. **-reikä** *s.* Rotan, hylkeen k. Männänvarren k. sylinterin pohjassa. **-reit|ti** *s.* kulkutie, -väylä. | Vesistöt k:teinä. Helsingin—Jorvaksen k. Vilkasliikkeinen k. Laakso oli luonnollinen k. sisämaahan. Muurahaisten k:it.

kulkuri[5] *s.* paikasta toiseen kulkeva henkilö, jolla ei ole vakinaista työtä eikä asuinpaikkaa, kulkulainen, maankiertäjä, kiertolainen, irtolainen. | Koditon, kirjaton k. Kurja maantien k. K:n ohdakkeinen tie. — *Yhd.* maank. **-elämä** *s.* Viettää levotonta k:ä. **-kansa** *s.* Mustalaiset ovat k:a. **-kissa, -koira** *s.* tav:mmin kulkukissa, -koira. **-mies** *s.* Taloon yöpynyt k. **-poika** *s.* **-pääoma** *s. liik.* maasta toiseen kiertävä pääoma. **-ukko** *s.*

kulkusaari *s. lak.* järvessä t. lammessa ajelehtiva turvesaari.

kulkusall|a, -e *adv.* kuljeskelemassa, kululla, kulkeilla. | Juoruakka k. Porot lähtivät k:e.

kulku|silta *s.* Muuraustelineille johtava k. **-sirkka** *s.* isoja heinäsirkkoja, jotka suurta tuhoa tehden kiertelevät aroseuduissa tiheinä laumoina paikasta toiseen; *syn.* muuttosirkka. **-suunta** *s.* Laivan, viisarien, höylän k. Pilvien, virran k. Muuttaa k:a. Harjun, puunsyiden k. Voi tapahtua vielä suuriakin muutoksia, joiden k:a emme aavista. **-syvyys** *s.* Sataman tuloväylän k. Alus, jonka k. on 6 metriä. **-sälli** *s.* Toispaikkainen k. **-ta|pa** *s.* Käärmeen mateleva k. Lehden johtojänteiden k:van mukaan puhutaan erilaisesta suonituksesta. **-tau|ti** *s.* tartuntatauti, joka voimakkaana leviää paikkakunnalta toiselle, epidemia. | Ihmisten, kotieläinten k:dit. K. leviää, raivoaa. K:tien vastustaminen. — *Kuv.* Levitä k:din tavoin. K:tina levinnyt vallankumouksellinen liike. Noitausko oli henkistä k:tia. **-tautimai|nen** *kalt.a.* -sesti *adv.* K. haavatauti. Jatsi levisi suorastaan k:sesti. **-tautinen** *a.* ja *s.* kulkutautia sairastava. **-tautisairaala** *s.* sairaala tarttuvia tauteja sairastavien hoitoa varten. **-|tie** *s.* Laatokalta Suomenlahdelle johtava k. Veriset jäljet osoittivat hänen k:tietään. Veden, sähkövirran k. Liikkuvan kappaleen k:tietä sanotaan radaksi. — Joutua k:teille 'kulkeille, kulkusalle'. **--ukko** *s.* Taloon poikennut k. **-vartio** *s. sot.* tav. johtajan ja muutaman miehen käsittävä, jllak määräalueella vartio- t. valvontatarkoituksessa liikkuva sotilasosasto, patrulli. **-vastu|s** *s.* Laivan k. Veturin k:ksen muodostavat pyörien hankaus kiskoa vastaan, laakerien hankaus sekä ratakaarteen ja ilman vastustus. **-vesi** *s.*, us. *mon.* Läheisillä k:llä liikennöivä alus. **-vuoro** *s.* Laivojen, lentokoneiden k:t. Säännölliset k:t. **-väline** *s.* kulkuneuvo, liikenneväline. **-väylä** *s.* Tampereen—Virtain k. Murtaa k. jäähän. **-yhtey|s** *s.* K. kaupunkiin. Hyvät, huonot k:det.

kullai|nen[63] *a. vanh. runok.* kultainen. | Ohoh k:sta kotia, / armasta ison eloa! KANT. Tule k:sna käkenä, / hopeisna kyyhkyläisnä LEINO. - - kussa hän lapsuutensa ja neitsyytensä k:set vuodet vietti KALLAS.

kullan|arvoinen *a.* myös ⌒. | K. periaate, neuvo. **-etsijä** *s.* Kalifornian k:t. **-etsintä** *s.* **-himo** *s.*, us. *kuv.* rahanhimo. **-hohde** *s.* Iltataivaan k. **-hohtava, -hohteinen, -hohtoinen** *a.* K. tukka. K. tie, ranta, vainio. — *Kuv.* K. tulevaisuus. **-huuhdonta** *s.* kullan erottaminen hiekasta ja sorasta huuhtomalla. | Harjoittaa k:a. **-huuhtoja** *s.* vrt. ed. **-huuhtomo** *s.* vrt. kullanhuuhdonta. | Ivalojoen k:t. **-kaivaja** *s.* kultaa maasta kaivamalla ja huuhtomalla etsivä henkilö. | K:na Klondykessa. **-kallis** *a.* kallis kuin kulta. | K. kotini. Aamuhetki k. SL. **-karvai|nen** *a.* kullanvärinen. | K:set hiukset. K:sta silkkiä. Kimallella k:sena. — *Kuv.* K:set toiveet. **-keller(tä)vä** *a.* K. metalli, öljy. **-keltai|nen** *a.* K. tukka, pellavaliina. K. ruispelto. Pullat paistetaan k:siksi. **-kiilt|oinen, -kiilt|ävä** *a.* K. puku, kovakuoriainen. K:ävät kehykset. **-kirkas** *a.* kirkas kuin kulta. | K. kuu. — *Kuv.* K. tulevaisuus. **-kuulas, -kuultava** *a.* K. laiho. **-muru|(nen)** *s.* Uhrata lähteelle k:ja. — Vars. hellittelysanana rakastetusta t. pienestä lapsesta: kullannuppu(nen), -pala(nen), -terttu, sydän-, kultakäpy(nen). | Oma k:(se)ni! Äidin pieni k. **-nuppu(nen)** *s.* hellittelysanana = ed. | Rakas k. Älä ole vihainen, k.! **-pala(nen)** *s.* — Vars. hellittelysanana = kullanmuru-(nen). | Voi sinua, sinä k.! **-punai|nen** *a.* K:set hiukset. **-puner(ta)va** *a.* K. iltarusko. **-ruskea** *a.* K. iho. K:ta savusiikaa. **-takoja** *s.* **-taonta** *s.* **-tekijä** *s.* alkemisti. **-te|ko** *s.* alkemia. | K:on salaisuudet. Harrastaa k:koa. **-terttu** *s.* hellittelysanana = kullanmuru(nen). **-tuonti** *s.* Englannin k. on -vientiä suurempi. **-tuotanto** *s.* Etelä-Afrikan k. **-tuottaja** *s.* Venäjä k:na. **-vaalea** *a.* K. tukka. **-vienti** *s.* K. maasta kielletty. **-vihreä** *a.* K:t peitinhöyhenet. **-välke** *s.* **-välkkeinen, -välkkyvä** *a.* **-väri** *s.* **-väri|nen** *a.* myös ⌒. | K:set taulunkehykset. K:stä punosta.

kullat|a[35*] *v.* **1.** päällystää kullalla, harvemmin jllak muulla kullanvärisellä aineella. | Galvaaninen kultaaminen. K:tu sormus, kello. K:tua hopeaa, posliinia. Teoksen selkään k:tu nimi. **2.** tehdä valollaan tms. kullanväriseksi, -hohteiseksi. | Auringon kultaamat vaarat. Kuu kultaa lahtea. Päivä kultasi pöydän ääressä istuvan Helinän kasvot. **3.** *kuv.* kirkastaa, jalostaa. | Onnen kultaama lapsuus. Leppoisan huumorin kultaamat muistelmat. Suomalaista arvoitusta kultaa korkea runollisuus ja sanonnan ytimekkyys. - - ja anteeksiannolla ja hymyilyllä / sa sydäntemme erheet kultasit KOSKENN.

kullaton[57] *kar.a.* < kulta. | Köyhä ja k.
kulle[78*] *s. kal.* poveton, raskas nuotta, jolla jokiapajilla ja karsinapadoilla pyydetään lohta ja siikaa. | Pyytää kalaa kulteella. K. potketaan yhdestä veneestä ja heitetään rannasta lähtien kaarelle myötävirtaan. **-apaja** *s.* **-kunta** *s. hist.* Kemi- ja Tornionjokivarren kalastukseen oikeutettujen talollisten muodostama yhtymä, joka vuosittain vaihtoi kalastuspaikkaa ja maksoi määräosan vuotuisesta kiinteästä lohiverosta.
kullero[2] *s.* Trollius, isokukkaisia leinikkikasveja, vars. maassamme tavallinen T. europaeus, jossa on keltaiset, puolipalleroiset kukat.
kulleroit|ella[28*] *deskr.v. harv.* Astua lykyttelevi, / käyä k:televi KAL. Mies -- k:teli odottavaan autoon SEPPÄNEN.
kullervoi|da[30] *v. harv.* toitotella, soitella mahtavasti. | Läksi soitellen seposta, / -- / k:ten kankahalla KAL. [Kenkkusen henki] oli väkevästi k:nut ja veisannut Hilariuksen kiitosvirttä KIANTO.
kulli[1] *s. alat.* miehen siitin.
kulloin *adv.* **1.** *harv.* milloin. | Silloin lintu laihimmillaan, k. pojat pienimmillään SL. [Tuli] tyytymättömäksi, k. hänellä oli jano tai nälkä PÄIVÄR. **2.** *milloin — kulloin* (murt.) milloin — milloin, joskus — joskus. | -- tarjoillen pojalle milloin ruokaa, k. juomaa PÄIVÄR. -- milloin kohoo ääni iloiseen nauruun, k. tunnelmalliseen lauluun ALKIO. **3.** *jolloin kulloin* par. ⌣.
kulloi|nenkin[63] pronominaalinen, merk:ltään indef. *a.:* kulloinkin olemassa oleva, vallitseva, kulloinkin kysymyksessä oleva, kysymykseen tuleva. | Hallitusvallan k:setkin edustajat. K:setkin tarpeet. Tuotannon k. laajuus. Sanan k. merkitys. Tytön kasvoilla näkyi heijastus hänen k:sestakin mielentilastaan. K:stenkin olosuhteiden mukaan.
kulloinka|an *adv. harv.* kielt. yhteyksissä: milloinkaan, koskaan. | Mahdammeko tavata enää k. -- ei nyt, nykyisin aioin / tuota kuulla k:na / -- / lainehilla laulantata KAL.
kulloinkin *adv.* myönt. yhteyksissä: kullakin kerralla, kussakin tapauksessa, milloinkin. | Kuka k. on kotona. Asia, joka k. on kysymyksessä. Mitä taloudessa k. tarvitaan. Ovatko teoksen tiedot k. oikeita, sitä on vaikea sanoa. -- he osaavat sovittautua sinne, missä k. hyvää keitetään SILL.
kulm|a[11] *s.* **1. a.** vars. *mat.* kahden samasta pisteestä lähtevän säteen rajoittama tason osa. | Suora, terävä, tylppä, kupera, kovera k. 60 asteen k. Täysi [= 360°:n] k. K. muodostuu, kun säde kääntyy päätepisteensä ympäri. K. AOB. K:an kärki, kyljet. K:ien mittaaminen. Kolmion k:ien summa on 180°. Piirtää k. — Kahden tason välisellä k:alla tarkoitetaan tasoihin leikkaussuoraa vastaan piirrettyjen kohtisuorain välistä k:aa. Kidepintojen välinen k. — *Sot. vanh.* Kuollut k. 'katve'. — *Yhd.* oiko-, suora-, viistok.; kehä-, keskusk.; kaltevuus-, korkeusk.; heilahdus-, kierto-, korotus-, leikkaus-, lähtö-, maali-, nousu-, putous-, taite-, teroitus-, tulok.; komplementti-, suplementtik.; kasvok.; näkök. **b.** ed:n muotoisesta jnk esineen osien t. kahden eri esineen välistä; joskus: terävä, kulmikas mutka, taive, polveke. | Rungon ja oksan, kämmenen ja peukalon välinen k. Taivuttaa jk k:aksi. Tie tekee k:an. Sanakirjassa k. [<] osoittaa, että sen kärjen puoleinen sana on johdettu aukeaman puoleisesta. — Vars. *kulm|assa,* -aan, harvemmin *kulm|alla,* -alle asennosta, jossa jnk esineen osat t. kaksi eri esinettä muodostavat kulman keskenään. | Vartalo k:assa. Vivut ovat 45°:n k:assa keskenään. K:aan taivutettu putki. Murtaa päre k:alle.
2. jnk pinnan kahden erisuuntaisen reunaviivan t. jnk esineen kahden t. useamman erisuuntaisen särmän t. sivun yhtymäkohta; siihen rajoittuva pinnan t. esineen (ulkoneva) osa; kulmaus, nurkka. | Paperiarkin, nenäliinan, purjeen k. K:istaan nyytiksi sidottu huivi. K:astaan taitettu käyntikortti. Šakkilaudan k:asta vastakkaiseen k:aan kulkeva ruuturivi. K:istaan pyöristetty kilpa-ajorata. Asumme torin k:assa. — Kirjankansien nahkaiset k:at. Laatikon k:at. Arkku, jossa on raudoitetut k:at. Piirongin, lieden k. Löi päänsä terävään kaapin k:aan. Istua pöydän k:alla. K:istaan rikkoutunut säkki. Särmät ja k:at veistetään pois. — *Yhd.* huivin-, kirjan-, muurin-, pyyhkeen-, pöydän-, tuolin-, tyynynk.; silmäk.; ala-, sisä-, taka-, ulko-, yläk.; jalusk. — *Erik.* **a.** rakennuksen, muurin tms. ulkonurkka t. sen lähistö, vars. missä kaksi katua leikkaa toisensa t. jonka ympäri tie t. katu kääntyy; kohta, missä katu kääntyy sitä risteäväksi toiseksi kaduksi. | Tapasin hänet saunan k:alla. Marian- ja Hallituskadun k. Päästä, hävitä k:an taakse. Kääntyä k:asta, k:an ympäri. Seistä, odotella k:assa. — *Yhd.* kadunk. **b.** melko *harv.* huoneen, vaunun tms. sisänurkka, soppi, sopukka, kolkka, loukko. | Varaston kaikki k:at ja nurkat. Harppaili kajuutan k:asta toiseen. Vaatetta Mantalla oli pappilan vinnillä kokonainen k. täynnä TALVIO. — *Kuv.* Kierikan emäntäkin -- tunsi ilkeän liikahduksen jossain mielensä k:assa SILL.
3. osa t. puoli jtak suurempaa aluetta, tienoo, (vars. etäinen, syrjäinen) seutu, perukka, kolkka, kulmakunta; taho, suunta. | Turun, Someron k. Oman k:an miehiä. -- se maa, se kallis maailman-k., jossa Suomen kansa asuu KIVI. Varsinkin oli Katajanokka idyllimäinen k., joka eli omaa elämäänsä TARK. — Idän k. alkaa jo kirkastua. -- punainen on kaakon k., / vertä, tulta ennustaa A.OKSANEN. — Vars. ulkopaikallissijoissa. | Täällä meidän k:alla, k:illa. Elää omalla k:allaan. Lähti töihin pitäjän äärimmäiselle k:alle. Kuulumisia Euroopan eri k:ilta. — (*joka* tms.) *kulmalta* puolelta, taholta. | Taloa on korjattava joka k:alta. Elokuva on joka k:alta arvosteltuna täysipitoista työtä. Nähdä asiat vain yhdeltä k:alta. Tuulee kaakon k:alta. — *Harv.* ajasta. | Silja kyllä valvoi vielä senkin jälkeen monta yön k:aa SILL. — *Yhd.* itä-, kaakkois-, luoteis-, länsik.; ilmank.
4. otsan ja ohimon välinen kohta ihmisen

päässä; tav. *mon.* kulmakarvojen kohta kasvoissa, kulmakarvat. | Loukkasi k:ansa. K. verisenä. Pyyhkiä hikeä k:iltaan. Olut kohoaa, kihahtaa k:iin. K:ilta harmaantuneet hiukset. Seppele k:illaan. - - nuoruuden ja viattomuuden rauha kukki hänen k:illaan LEINO. — Tummat, tuuheat k:at. K:at rypyssä. Rypistää, kurtistaa k:iaan. Katsoa, kyräillä alta k:ain, k:iensa alta. — Eläimistä. | Metson punaiset k:at. Sinirintasatakieli on päältä ruskean harmaa, k:illa valkoinen juova. — *Yhd.* silmäk.; (a:sesti) tummak.

kulma|-asento *s.* Kädet kyynärpäistä k:-asennossa. **--aste** *s.*, vars. *mat.* kulman mittayksikkö, täyden kulman 360:s osa. **--asteikko** *s.*, vars. *mat.* **-etäisyys** *s.*, vars. *mat.* Kahden pisteen k. niitä kohdasta P katsottaessa on kulma, jonka kylkinä ovat P:stä näihin pisteisiin vedetyt suorat. Maasta havaittu kahden tähden k. **-ham|mas** *s.* **1.** ihmisellä ja nisäkäseläimillä etu- ja poskihampaiden välissä oleva hammas, silmähammas. | Yläleuan k:paat. **2.** *tekn.* hammaspyörän hammas, joka muodostaa pyörän reunan poikkisuunnassa kulman. **-heit|to** *s. urh.* käsi-, kori-, vesi- ym. pallossa: pelialueen kulmasta suoritettu heitto, jolla päätyrajan yli mennyt pallo palautetaan pelialueelle, kulmuri. | Kun pelaaja heittää pallon oman kenttäpuoliskon päätyrajan yli, saa vastapuoli suorittaa k:on. **-huone** *s.* rakennuksen kulmassa oleva huone. | Valoisa k. **-huoneisto** *s.* **-hylly** *s.* **-hyppy** *s. voim.* telineillä suoritettava sivuhyppy, jossa käännytään selin telineeseen ja jossa vartalo lennon kestäessä on lantiosta taivutettuna kulmaan. **-ikkuna** *s.*

kulmain[56] *s.* **1.** *tekn.* = kulmakko 1. **2.** *sot.* kranaatinheitinammunnassa käytetty korkeussuuntauskoje.

-kulmainen[63] *poss.a.* Jyrkkä-, kovera-, pyöreä-, sileä-, suora-, terävä-, tylppä-, vinok.; oikeak.; nahkak.; kolmi-, neli(s)-, viisi-, kuusi-, kahdeksank.; 3-, 16-k.; monik.; (kulmakarvoista:) tumma-, tuuheak.

kulma|jyrsin *s. tekn.* jyrsin, jonka hampaat muodostavat terän poikkisuunnassa kulman. **-kaappi** *s.* nurkkakaappi. **-kaar|i** *s.* ihmisen ja apinan päässä silmän yläpuolella oleva kaareva luukohoama, silmäkaari; us. myös kulmakarvoista. | Heikosti kehittyneet k:et. K:ten varjostamat silmät. **-kamari** *s.* vrt. kulmahuone. **-kappale** *s.* **-karv|at** *s. mon.* kasvoissa kummankin silmän yläpuolella kaarena olevat karvat. | Tummat, harmaat, tuuheat k:at. Rypistää, kohauttaa k:ojaan. K:at kohoavat, laskevat. Silmät välkehtivät k:ain alla. K:ojen nyppiminen, värjääminen.

kulmak|e[78*] *s.* pieni kulma, kulman tapainen osa jssak, kulmaus. | Rakennuksen k:keet. Möyhennellä kuokalla sarkojen k:keita. Pitäjän kaakkoisin k. Rintamaan muodostettiin vasemmalle siivelle k., johon sijoitettiin kuusi raskainta tykkiä.

kulma|kerroin *s. mat.* kerroin, joka määrittää suoran kaltevuuden x-akselin suhteen koordinaatistossa, kulmakoeffisientti. **-kiihtyv(äis)yys** *s. fys. tekn.* kulmanopeuden muutos aikayksikössä. **-kisko** *s.* kulman muotoinen vahvistus- t. tukikisko. **-kiv|i** *s.* rakennuksen perustan, kivijalan kulmassa oleva kivi. | Navetan k:et. — Vars. *kuv.* jstak, joka on jnk vahvana perustana, tukena. | Kalevala, kansalliskirjallisuutemme k. Yhteiskunnan, kulttuurin, talouselämän, vapauden k:et. Nykyaikaisen kemian tärkeimpiä k:iä on oppi alkuaineista. Se kivi, jonka rakentajat hylkäsivät, on tullut k:eksi VT.

kulmakko[2*] *s.* **1.** väline, jolla mitataan ja piirretään kulmia, kulmain. **2.** *murt.* purotaimen.

kulma|koeffisientti *s. mat.* kulmakerroin. **-kohta** *s.* **-koriste** *s.* Nenäliinan k:et. **-kun|ta** *s.* (etäinen, syrjäinen) seutu, tienoo, perukka, kolkka. | Kaukainen, syrjäinen k. Kylät ja pienemmät k:nat. Kaikki k:nan miehet. Tällä k:nalla. **-kuntalainen** *s.* kulmakunnan asukas. **-kuvastin** *s.* = kulmapeili. **-käynti** *s. voim.* kuviokäynti suoria kulmia muodostaen. **-lasta** *s. lääk.* kulman muotoinen lasta. **-levy** *s.* **-liito|s** *s.* Laatikon k:kset. **-lippu** *s. urh.* jalkapallo- t. jääpallokentän kulmaan pystytetty merkkilippu. **-lista** *s.*

kulmallinen[63] *poss.a. harv.* kulmikas.

kulma|luu *s.* (ei *anat.*) vrt. kulma 4. | Ulkonevat k:luut. Viedä kätensä k:luulle 'tehdä kunniaa'. - - kuuhut paistoi [Pohjan neidin] k:luilta, / päivä rinnoilta risotti KAL. **-lyönti** *s. urh.* Jalkapallopelin kulmapotkua vastaa jääpallossa k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. kappale. K:sesti taivutettu levy. **-minuutti** *s. mat.* $^1/_{60}$ kulma-astetta. **-mitta** *s.; rinn.* kulmanmitta. | K:na on aste. Puinen k. **-mittari** *s.* **-mittau|s** *s.* Pilvien korkeuden määrittäminen k:ksilla. **-muodostelma** *s.*, vars. *mer.* kulmamainen alusten kulkumuodostelma. **-myymälä** *s.* rakennuksen, kadun kulmassa sijaitseva myymälä. | Hyvällä liikepaikalla sijaitseva k.

kulman|kylki *s. mat.* **-kärki** *s. mat.* **-mitta** *s.* = kulmamitta. **-mittaus** *s.* **-muotoinen** *a.* myös ⌒. | K. lasta, syvennys.

kulmanne[78*] *s.* kulmaus, kulmake. | Linnan, saaren k.

kulma|noja *s. voim.* noja-asento, jossa vartalo on suorassa kulmassa säärien kanssa. **-nopeus** *s. fys. tekn.* mielivaltaisen, pyörimisakselia vastaan kohtisuoran säteen kääntymisnopeus pyörimisliikkeessä olevassa kappaleessa (asteina t. radiaaneina sekunnissa). **-n|väli** *s.* kahden kadunkulman väli. | Saatoin häntä pari k:väliä. **-paikka** *s.* **-patsas** *s.* **-peili** *s.* peili(yhdistelmä), jossa on kaksi t. useampia keskenään kulmittain olevia heijastuspintoja, kulmakuvastin. **-piste** *s.* Neliön k:et. **-potku** *s. urh.* jalkapallossa: pelialueen kulmasta suoritettu potku, jolla päätyrajan yli mennyt pallo palautetaan kentälle, kulmuri. | Jos pelaaja potkaisee pallon oman kenttäpuoliskon päätyrajan yli, saa vastapuoli suorittaa k:n. **-prisma** *s.* tav. 3- t. 5-sivuinen hiottu lasiprisma, jonka sivut muodostavat keskenään määräsuuruisen kulman. **-puu** *s.* Teltan k:t. **-pylväs** *s.* **-pöytä** *s.* **-rakennus** *s.* **-rau|ta** *s.* **1.** kulmaa tukeva t. vahvistava t. kulman muotoinen rautakappa-

le. | Ikkunan, vaatearkun k:dat. **2.** = kulmateräs. **-riipunta** *s. voim.* riipunta suorien käsivarsien varassa sääret nostettuina eteen, niin että ne muodostavat vartalon kanssa suoran kulman. **-rumpu** *s.* kulmanmittauksessa käytetty ontto, messinkinen lieriö t. särmiö, jonka kupeessa on tähtäysraot. **-ruutu** *s.* Šakkilaudan k. **-sauma** *s.* **-sekunti** *s. mat.* 1/60 kulmaminuuttia.

kulma|ta[35] *v.* leikata, sahata tms. kulma(t) jhk. | Jalkalistojen, taulun kehysten k:aminen.

kulma|talo *s.* kadunkulmassa oleva talo. **-tarkka** *a.* → oikeakulmainen. **-teräs** *s.* muototeräs, jonka poikkileikkauspinta on kulman muotoinen, L-teräs.

kulmat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Kaarevakylkinen, k. torni.

kulma|tontti *s.* kadunkulmassa oleva tontti. **-torni** *s.* Kirkon, muurin k:t. **-tuki** *s.*

kulmatu|ksin, -sten *adv.* kulmittain 1. | Talot ovat k.

kulmau|s[64] *s.* **1.** kulman kohta, kulma, kulmake. | Peitteen, laudan k. Hellan k. Pellon, hautausmaan k. Katujen k:kset. Maamme lounaisin k. — *Yhd.* kadunk.; kaakkois-, lounaisk. **2.** kulmaaminen.

kulmaus|laatikko, -lauta *s. puut.* laatikkomainen laite, jota käyttäen lautoja, listoja yms. sahataan tav. suoraan t. 45°:n kulmaan ja jossa tätä varten on sahanterän ohjaamiseksi ura; *syn.* jiiri-, kiirilaatikko, -lauta, sahauslaatikko.

kulmautu|a[44] *v.* muodostaa kulma jnk kanssa. | Entistä satamaa vastaan k:va jatkos.

kulma|vahvike *s.* kulman muotoinen (rauta)-vahvike. **-viiva** *s.* kulmikas viiva. **-viivain, -viivoitin** *s.* kulmien piirtämiseen käytetty tav. suorakulmaisen kolmion muotoinen viivoitin. **-vipu** *s. tekn.* kulmalle taivutettu vipu. **-yksikkö** *s.*, vars. *mat.* kulman mittayksikkö. | Tavallisin k. on aste. Absoluuttinen k. eli radiaani.

kulmik|as[66*] *poss.a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* < kulma. | K:kaat pinnat, muodot. K. varsi, katto, kanava. K:kaat sulkumerkit. K:kaat kasvot, piirteet. Käsialan k:kuus. Mutkitella k:kaasti. — *Kuv.* jyrkkä, karkea, hiomaton, epäsovinnainen, särmikäs. | K:kaat liikkeet. K. nuorukainen, luonne. Jyhkeä, k. tyyli. Puhe jäi vain hajanaisiksi k:kaiksi sanoiksi.

kulmikkain *adv.* tav:mmin kulmittain 1. | K. sijaitsevat päärakennukset.

kulminaatio[3] *s.* **1.** vars. *täht.* korkein t. matalin kohta taivaankappaleen näennäisessä vuorokautisessa liikkeessä. — *Yhd.* ala-, yläk. **2.** *harv.* huippu-, koho-, käännekohta, huipentuma. | Sotaoperaation k.

kulminaatio|kohta *s.* vrt. seur. | Saavuttaa k:-kohtansa. **-piste** *s.* huippu-, lakipiste, vars. kappaleen lentoradan ylin piste.

kulmino|ida[18] *v.*, vars. *täht.* olla kulminaatiossa. | Taivaankappale k:i, so. kulkee meridiaanin poikki. — *Harv.* olla kohokohdassaan, huipussaan. | Vapaudenajan lopulla alkanut vilkas kartanoiden rakennuskausi näyttää k:ivan vasta 1800-luvun puolivälissä.

kulminoitu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) saavuttaa huippunsa, huipentua. | Gallen-Kallelassa k:u Suomen 19:nnen vuosisadan taiteen kehitys. Kohtaus k:u siihen, että A. ottaa myrkkyä.

kulmio[3] *s.* kulmikas tasokuvio. — Tav. *yhd.* neli-, viisi-, kuusik.; 8-, 12-k.

kulmit|ella[28*] *v. harv.* muodostaa kulmia, polveilla, mutkitella. | K:televa polku.

kulmitse *adv.* ja *postp.* (gen:n kera) kulman kautta t. vieritse. | Vene työnnettiin rantahuoneen k. vesille.

kulmittain *adv.* **1.** kahden t. useamman esineen keskinäisestä asemasta: (suorassa) kulmassa t. kulmaan keskenään; kulmat vastakkain, kulma kulmaa vasten; kulmikkain, kulmatuksin, kulmatusten. | Sivurakennus päärakennuksen kanssa k. Kaksi k. asetettua lautaa. **2.** esineen asemasta jnk suhteen: kulma jtak kohti, vinoittain, syrjittäin. | Ikkunan alla k. pöytä. Rakennus on k. pohjoisesta etelään. Liina k. pöydällä 'liinan kulmat pöydän reunojen keskikohdalla'. Panna huivi k. hartioille. Kulkusuuntaan k. oleva terä. K. asetetut kattopaanut. — *Harv.* Vilkaisi k. [= syrjäkarein] SILL. **3.** kulmasta vastakkaiseen kulmaan, vinosti jnk poikki. | Taivuttaa paperi k. K. halki sahattu lauta. K. laskokselle asetettu liina. K. uunia vastapäätä oleva nurkka. **4.** *harv.* Šakkilaudalla hevonen liikkuu k. 'kulmia tehden'.

kulmittai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kulmittain oleva t. tapahtuva. | K. sinkkaus. K:sesti [= kulmittain] leikattu neliö.

kulmu[1] *s. murt.*, tav. *mon.* heinistä säilytyspaikkaan karisseet siemenet ym. roska. | K:ja ja ruumenia. — *Yhd.* heinänk.

kulmuri[5] *s. urh.* kulmaheitto, -lyönti, -potku. | Pallo joutui k:sta aivan maalin edustalle.

kulo[1] *s.* **1.** paikoilleen kuivunut (edelliskesäinen) ruohikko, kuivunut nurmi, kuloheinä, -ruoho. | Keltainen k. Kuivua k:ksi. Aurinko polttaa kasvillisuuden k:ksi. Maa on k:lla, k:na. Nurmen k. alkaa vihoittaa. Älä heitä tulitikkua kuivaan k:on! — K:lta niitettävä niitty 'niitty, joka niitetään joka toinen vuosi'. — *A:sesti* kuloinen, kulottunut. | Taivas on harmaa, maa k., vesi mustaa. - - koko kartanon karjan täytyy k:ja kankaita kaluta AHO. **2.** kuivassa ruohikossa, varvuissa ja sammalessa t. myös puusta puuhun latvuksissa leviävä tuli, kulovalkea, metsäpalo. | K. kytee, pääsee metsään, raivoaa. K:n polttama metsä. K:jen aiheuttamat vahingot. K:n sammuttaminen, tukahduttaminen. — *Kuv.* Tieto, maine leviää kuin k., k:n lailla, k:na. Vapaustaistelijat levisivät k:na kaikkialle.

kuloaari[4] *s.* käytävä.

kulo|ala *s.* K:alojen metsittyminen. **-alue** *s.* **-harja 1.** *s.* hevosen harja, jonka päällimmäiset jouhet (vars. latvoiltaan) ovat vaaleat. **2.** *a.*, tav. *s:sesti* (rautiaasta) hevosesta, jolla on kuloharja. | - - läksivät hevon hakuhun, / k:n kuuntelohon KAL. **-heinä** *s.* Kellertävä k. **-hälytys** *s.*, vars. *sot.*

kuloi|nen[63] *a.* kulottunut. | K. kangas, pelto. Maa on vielä alaston ja k. — *Kuv.* Kaikki näyttivät odottavan, mielet k:sina, kasvot surkeasti väännyksissä KIANTO. — Vrt. alak.

kulok|ko[2*] *s.* kulottunut ruohikko. | Rutikuiva k. Nuori nurmi alkoi pilkistää esiin k:osta.
kulomusta *a.* mustasta hevosesta, jonka peitinkarvat ovat lievästi ruskehtavia.
kulon|harmaa *a.* Syksyinen, k. maailma. **-keltai|nen** *a.* K:set jouhet. **-ruskea** *a.* K. keto. **-torjunta** *s.* kulojen ennakkoehkäisyä, syttymisen silmälläpitoa ja sammuttamista tarkoittavat toimenpiteet. **-vaara** *s.*
kulo|palo *s.* Varomattomasta tulenkäsittelystä syttynyt k. Kaukaisten k:palojen savu. **-rastas** *s.* Turdus viscivorus, suurehko, selkäpuolelta vaalean ruskean harmaa, vatsapuolelta kellertävän valkea rastas, rosorastas. **-ruoho** *s.* kulottunut ruoho. | Ruskea, menneenvuotinen k.
kulot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* polttaa kulo; vars. *metsät.* polttaa levällään olevat hakkausjätteet ja karikkeet metsän pohjasta, jotta uusi metsä paremmin pääsisi kasvamaan. | K:ettu alue.
kulottu|a[1*] *v.* (*rinn.* kuloutua[44]) ruohosta, heinästä: kuivua, kellastua (kuloksi). | Nurmi k:u. K:nutta heinää, kaislaa.
kulotusalue *s.* vrt. kulottaa.
kulo|vahinko *s.* Vuotuiset k:vahingot. **-valkea** *s.* Toimenpiteitä k:n estämiseksi. — *Kuv.* Uutinen levisi k:n tavoin, kuin k., k:na. **-varotus** *s.*, vars. *sot.*
kulppa[11*] *s. harv.* lätäkkö.
kulpp|i[4*], **-o**[1*] *s.* kulho, malja.
kulta[11*] *s.* **1.** kauniin keltainen, kiiltävä jalometalli t. seos, jossa se on pääosana; joskus myös jstak muusta, sitä väriltään muistuttavasta aineesta. | Puhdasta, aitoa k:a. 18 karaatin k. Ivalojoen k:a. K. ja hopea. K. kiiltää, välkkyy, sädehtii. Säihkyä kuin k. K. kulisee. Etsiä, kaivaa, huuhtoa k:a. Takoa kullasta. Hampaiden paikkaaminen kullalla. Kullalla kirjailtu paidankaulus. Sormus on k:a. K:a kalliimpaa. Se maksaa painonsa k:a. Vuolla, leikata k:a puuveitsellä [= ansaita rahaa, kerätä omaisuutta helpolla] SP. Ei kaikki k:a, mikä kiiltää [pettävästä ulkonäöstä] SL. — *Yhd.* huuhdonta-, huuhto(ma)-, joki-, kalliok.; kiilto-, lehti-, maali-, metallik.; hammas-, harkko-, romu-, sormusk.; katink. — *Erik.* kultaesineistä. **a.** koruista. | Pukeutua kultiin. Kaunistaa itseään kullalla. - - kaikki kullassa kuhisi, / hopeassa horjeksihe KAL. **b.** vars. *koll.* rahoista t. yl. rahasta, rahan mahdista. | Ei kullalla eikä hopealla. Palkita jkta kullalla. Vaihtaa perintönsä kilisevään k:an. Tavoitella k:a ja kunniaa. Annan kultia kypärin, / hope'ita huovan täyen KAL. — 10 markkaa kullassa → kultamarkkaa. **c.** *urh.* kultamitalista. | Voittaa, viedä k. Hänellä on parhaat mahdollisuudet k:an.
2. a. väristä. | K. heraldisena värinä. Tähtien, syksyisten koivunlehtien k. Kullalle hohtavat hiukset. **b.** loistavasta, kirkkaasta valosta, veden välkkeestä. | Nousevan päivän ensimmäiset kullat. Aurinko valaa kultiaan. Saari hymyilee kevätaamun kullassa.
3. *kuv.* kalliista, arvokkaista, kultaan verrattavista olioista t. asioista. **a.** esineistä. | Metsiemme k. 'puutavara'. Vihreä k. 'metsät, puutavara'. Lantaa sanotaan talonpojan kullaksi. — *A:sesti.* Lähen nyt tästä kuin lähenki / tästä kullasta ko'ista KAL. — *Yhd.* kotik.; (leik.) kahvi-, leipä-, tupakka-, viina-, viljak. **b.** henkilöistä, vars. rakastetusta, vaimosta t. pienestä lapsesta: lemmitty, mielitietty, rakas, kullanmuru(nen), -nuppu(nen), -pala(nen), -terttu, kultakäpy(nen). | Oma, vanha k. Kulkea k:nsa kanssa. Ikävöidä k:ansa. Tavoitella jkta kullakseen. Kuka kullalle paha on ollut? Onpa kullan lysti olla, / kultakehdoss' kellahdella KIVI. — *A:sesti,* vars. puhuteltaessa: kultainen, rakas, hyvä. | K. mieheni. Pikku Liisan k. äiti. Tule nyt jo, Elsa k.! — Myös personoiduista olioista t. käsitteistä. | Kuu k., Jumalan luoma! KAL. Oi, kesä k.! — *Yhd.* (myös ⌒) emäntä-, isä-, lapsi-, mummu-, poika-, vaimo-, veli-, äitik.; päiväk. **c.** luonteesta, mielen jaloudesta. | Sydämen, mielen k. Hänen sydämensä on puhdasta k:a. Vain harva huomasi P:ssä puhtaan kullan rosoisen pinnan alta. **d.** muuta käyttöä. | Nuoren, voimakkaan elämän k. Haaveen kullat. Runon k. Luojan kukku, kultahelkka! / Kuku mulle kultiasi KANT. Puhuminen on hopeaa, vaitiolo k:a SL. — Ajan määrityksissä. | - - [ei] sinä ilmoisna ikänä, / kuuna kullan valkeana [= ei koskaan] KAL. - - usein oli uros menemäisillänsä kuun kullan päiviksi [= ainiaaksi] ijankaikkiseen syvyyteen KIVI. — *Yhd.* (leik.) henki-, järkik.
kulta-|aarre *s.* Haudasta löydetty k. **-|aika** *s.* kultakausi. **1.** kuviteltu onnenaika, jolloin oikeus vallitsi maan päällä ja luonto tarjosi kaikille runsaasti antimiaan, ensimmäinen "neljästä maailmankaudesta". | Muinainen k. — Harvemmin tulevasta ajasta. | Kerran on koittava k., jolloin kansojen välillä vallitsee ikuinen rauha. **2.** aika, jolloin jk on erittäin korkealla tasolla t. erittäin tuottoisaa, kukoistusaika; (yksityisistä henkilöistä puhuen) onnekas, huoleton aika, onnenaika. | Rakennustaiteen, runojen k. Rooman kirjallisuuden k. Kaupan k:ajat. Sota oli maanviljelijälle k:aikaa. Lapsuuden k:ajat. Oi k. riemukas, / suloisin, armahaisin, / kun nuor' on, ylioppilas *CAJ.
kultaaja[16] *tek. amm.* < kullata.
kulta-|alue *s.* Klondyken, Lapin k. **-amalgaami** *s.* kullan ja elohopean seos.
kultaamat|on[57] *kielt.a.* < kullata. | K:tomat taulunkehykset.
kultaamo[2] *s.* kultauslaitos, -liike.
kultaantua[1*] *pass.v.* = kultautua.
kulta|-arvo *s.* Kultarahan k. 'siinä olevan kullan arvo'; vrt. nimellisarvo. — Setelin, dollarin, maailmankaupan k. 'arvo kultana'. **--asti|a** *s.* Syödä k:oista. **-blokki** *s.* kultaryhmä. **-brokadi** *s.* **-dollari** *s.* Yhdysvaltain k. **-dublee** *s.* = dublee. **-ehto** *s. tal.* kauppa- tms. sopimukseen liittyvä ehto, että maksu suoritetaan kultana t. kulta-arvon suuruisena, kultaklausuuli. | Lainan, obligaatioiden k. **-ehtoinen** *a. tal.* K. laina. **-esiintymä** *s.* Alaskan rikkaat k:t. **-esine** *s.* Hopea- ja k:et. **-frangi** *s.* **-ham|-**

mas *s.* kultainen tekohammas. | Nauraa, niin että k:paat loistavat. **-haps|i 1.** *s.* kullankeltaisista hiuksista. | Neidon k:et. **2.** *a. runok.* keltatukka(inen). | Neito k. **-harkko** *s.* **-helyt** *s. mon.* **-hiekka** *s.* kultapitoinen hiekka; (hiekkamaisena) jauheena oleva kulta. | Huuhtoa k:a. — *Kuv.* kullanhohteinen, auringonpaisteessa välkkyvä hiekka. | Rannan, maantien k. **-hiuke** *s.* = seur. **-hiukka|nen** *s.* K:set erotetaan huuhtomalla hiekasta. **-hoh|de** *s.* kullanvärinen, kultainen hohde. | Kesäisen aamun k:teessa. Runo luo k:dettaan elämän arkeen. **-hääpari** *s.* kultahäitään viettävä aviopari, kultapari. **-hä|ät** *s. mon.* häiden 50:s vuosipäivä. | Viettää k:itään.

kultail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kullata. | K:tu savukerasia. — *Kuv.* Aurinko k:ee vaaran rinteitä. Näitä toiveita k:i vielä sekin, että - -.

kultai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** kullasta tehty, kullalla (runsaasti) koristettu t. päällystetty, kulta-. | K. kaulaketju, sormus, malja. K:set kellonperät. K. ansiomerkki. K. täytekynä. Kirkontornin k. risti. Kuninkaalla oli k. istuin. Taivaan k:set portit. — *Erik.* K. bulla 'kultaisella sinetillä varustettu asiakirja; vars. Kaarle IV:n v. 1356 julkaisema, Saksan keisarinvaalia koskeva valtioasetus'. K. (oinaan)talja 'ihmetalja, jonka ns. argonautit kreikkalaisten tarujen mukaan ryöstivät Kolkhiista'. K. vasikka 'kultainen häränkuva, jonka israelilaisten kerrotaan valmistaneen ja Mooseksen hävittäneen'; *kuv.* rahanhimon epäjumalasta. **2.** kullanvärinen, kullan tavoin kiiltävä, hohtava, kullankiiltoinen, -hohteinen. | K:set kirjaimet. K. tukka, vilja. Auringon k. kehrä, pyörä. Aamun k:sessa loisteessa. Veden k. pinta. - - hope'inen hiekka helkki, / kangas k. kumisi KAL. **3.** *kuv.* **a.** vars. henkilöistä: rakas, hyvä, sydämellinen, herttainen. | K. lapsi, tyttö, pojanpallero. Äitini k. Pohjaltaan k. mies. Sinä olet maailman k:sin ihminen. Luonteen, sydämen k:suus. Hymyillä k:sta hymyä. Teit k:sesti. Oikein k:sta, että tulitte! K. kotini, maamme. — K. nuoriso. — *Yhd.* ulkok. **b.** asioista: onnellinen, huoleton, ihana. | K. lapsuus, nuoruus. Entisinä k:sina aikoina. K. tulevaisuus. K. vapaus. K:set ajatukset, muistot, toiveet, unelmat. **c.** muuta käyttöä. | K. [= arvokas, tärkeä tms.] kirja, us. esim. sellaisen kokoomateoksen nimenä, joka sisältää parhaan, tärkeimmän osan jstak tuotannosta. K. [= varteenotettava, tärkeä] neuvo, sääntö. K. luku 'luku, joka ilmaisee, monesko jk vuosi on kuunjaksossa'. K. jako, leikkaus (mat.) 'janan jako jatkuvassa suhteessa, so. siten, että koko janan suhde suurempaan osaan on sama kuin suuremman osan suhde pienempään'. K. keskitie [mahdollisimman tasapuolisesta, äärimmäisyyksiä välttävästä menettely-, toimintatavasta]. K. [= otollinen, suotuisa] tilaisuus, hetki.

kultaisa[13] *a. runok.* kultainen. | Iltatähti k.

kulta|jauhe *s.* Maalauksessa käytettävä hieno k. **-juova** *s.* Seinäpaperin k:t. Auringon k. lattialla. **-jyv|ä(nen)** *s.* kultahiukkanen, kullanmuren. | Löytää hiekasta k:iä. — *Kuv.* Tiedon, totuuden k:ä(se)t. Hänen puheessaan oli monta arvokasta k:ää. **-jät|e** *s.* Lehtikultaa valmistettaessa syntyvät k:teet. **-kaivo|s** *s.* Yhdysvaltain k:kset. — *Kuv.* **a.** erittäin tuottoisasta liikeyrityksestä tms., mainiosta tulolähteestä. | Tehdas oli hänelle todellinen k. **b.** teoksesta tms., jossa on paljon arvokasta luettavaa, varteenotettavaa. | Tiedon k. Kalevala on taiteilijoillemme k., jonka uumenista he voivat ammentaa loputtomia aarteita. **-kal|a** *s.* kullanhohteinen kala, vars. Carassius auratus, ruutanan sukuinen pieni, kaunis kala, jota pidetään akvaarioissa ja lammikoissa; *leik.* savusilakka. — *Kuv.* vars. rikkaasta henkilöstä, jota koetetaan petkuttaa. | Joutilaat k:an pyydystäjät. — Luulitko siellä [kaupungissa] olevan helpompaa tahi noin vain k:oja ongittavan JOTUNI. **-kalu** *s.* Kulta- ja hopeakalut. **-kaluun|a** *s.* Upseereja kiiltävissä k:oissaan. **-kangas** *s.* kultalangasta kudottu kangas. | Hihoissa koristeena k:ta. Tuo oli kaunis Pohjan neiti / - - / k:ta kutovi, / hope'ista huolittavi KAL. — *Kuv.* Kutoa toiveiden k:ta. **-kan|ta** *s. tal.* rahakanta, jossa rahayksikkö on kiinteässä arvosuhteessa kultaan; vrt. hopeakanta. | Siirtyä, palata k:taan. Luopua k:nasta. **-kantainen** *a. tal.* K. rahajärjestelmä. K. maa. **-kappale** *s.* **-kassa** *s. tal.* setelipankin hallussa oleva kulta; us. = seur. **-kate** *s. tal.* kultana oleva setelien kate; us. = ed. **-kauppa** *s.* Kello- ja k. K. Lontoossa vilkasta. **-kaupunki** *s.*, vars. *kuv.* taivaasta. | Asukkaaksi pääsen / k:in, / viedään vierahaksi / häihin iäisiin S.KORPELA. **-kau|si** *s.* kulta-aika. | Tarinat k:desta. — Kirkkomaalausten, runouden k. **-kehrä** *s. kuv.* Auringon, päivän k. **-kehyksi|nen** *a.* K. taulu, kuvastin. K:set silmälasit. **-kehy|s** *s.* K:ksiin pantu valokuva. **-kello** *s.* vars. kultakuorinen (tasku)kello. | Upea k. liivintaskussaan. **-kenkä** *s.* kullanvärinen naisten (juhla)kenkä. **-kent|tä** *s.* alue, josta kaivetaan kultaa. | Etelä-Afrikan, Kalifornian k:ät. **-ketju** *s.* K:t kaulassa. **-kihara** *s.*, tav. *mon.* kultakutri. **-kiharainen** *a.* kultakutrinen. | K. lapsi. **-kimpale** *s.* **-kirjailtu** *a.* → kullalla, kultalangalla kirjailtu. **-kirjailu** *s.* K:illa koristettu kaulus. **-kirjaiminen** *a.* K. raamatunlause. **-kirjai|n** *s.* Marmoritaulun, hautakiven k:met. K:min painettu nimi. — *Kuv.* Hänen nimensä on kirjoitettu k:min maamme historiaan. Nämä sanat pitäisi kirjoittaa k:min jokaisen sydämeen. **-kirjau|s** *s.* Koristaa k:ksin. **-kirjonta** *s.* Harrastaa k:a. — Koristeena k:a. **-klausuuli** *s. tal.* kultaehto. **-kloridi** *s.* kullan ja kloorin yhdiste. **-koe** *s.* koe aineen kultapitoisuuden määrittämiseksi. **-kolik|ko** *s.* Arkullinen k:oita. **-koriste** *s.* Helmet ja k:et. Huonekalujen kiiltävät k:et. **-koristei|nen** *a.* K:set kirjankannet. **-koru** *s.* **-kruunu** *s.* **1.** Kuninkaan, morsiamen k. Saada taivaassa k. **2.** kultainen kruunun raha. **3.** hammasteknikassa: kultaterä. | Takahampaiden k:t. **-kruunuinen** *a.* K. prinsessa. **-kudos** *s.* kultakangas; kullalla kirjailtu kudos. **-kuk|ka** *s.* Liinaan ommellut k:at. Ranunculus, k., / hän keväällä nosti nuoren pään KOSKENN. **-kuor|i**

s. Kellon k:et. **-kuoriainen** s. Cetonia, kukissa eläviä paksuja, leveitä, metallinkiiltoisia kovakuoriaisia. **-kuorinen** a. K. taskukello. **-kutri** **1.** s. kullankeltaisista kiharoista. | Pienokaisen k:t. **2.** a. = seur. | K. tyttö. — *S:sesti.* Rakas k:ni. **-kutrinen** a. K. lapsi. **-kuume** s. *kuv.* uuden kulta-alueen löytämisen aiheuttama kuumeentapainen innostus, kiihkeä halu etsiä kultaa tältä alueelta. | Lapin k. Kaliforniasta v. 1848 levinnyt k. johti suuria siirtolaisvirtoja kaukaiseen länteen. **-kylpy** s. liuos, jossa metalliesineitä elektrolyyttisesti kullataan. **-kynä** s. **-käki** s. Kuku, kuku, k., kuku mun ikäni määrä SP. **-käkönen** s. *runok.* **-käpy|(nen)** s. vars. hellittelysanana: kullanmuru(nen). | Oma k:ni. **-kää|ty** s., tav. *mon.* Paksut k:dyt kaulassa.

kultala[14] s. paikka, jossa on jtak t. kaikkea hyvää viljalti, kultamaa, eldorado, onnela. | Lapsuuteni k. Oikea lohenkalastajien k. - - pääkaupunki oli yksitoikkoiselta maaseudulta tulleelle k.: valojen loistetta, kauneutta, serenadeja naisille ja ennen kaikkea pientä lasinkallistelua LEHT.

kulta|laiva s. kultaa kuljettava laiva. | Venezuelasta Espanjaan purjehtineet k:laivat. — *Kuv.* Onnen k. **-lakka** s. **1.** esineitä kullanvärisiksi lakattaessa käytetty lakka. **2.** *kasv.* Erysimum cheiri, ristikukkaisten heimoon kuuluva tanakka koristekasvi, jossa on isot, keltaiset t. ruskehtavat kukat. **-lammas** s. erikoiskäsittelyllä valmistettu lyhyt- ja suorakarvainen, kauniin ruskea lampaannahka. **-lan|ka** s. kultainen, kullalla päällystetty t. kullanhohteinen lanka. | Helmin ja k:goin koristettu puku. Joulukuusen k:gat. — *Kuv.* Elämän k. Vertaukset muodostavat "Seitsemässä veljeksessä" koko kerronnan läpi kulkevan k:gan. **-lapsi** s. rakkaasta, onnellisesta lapsesta: lapsikulta. | Äidin, mummun k. Todellinen onnen k. **-lasti** s. K:ssa purjehtiva laiva. **-lautanen** s. **-leh|ti** s. **1.** K:distä kierretty diadeemi. — *Kuv.* Pääkäytävien poppelit / pudottaa joskus k:den SARKIA. **2.** kultaamiseen käytetty ohut kultalevy, kappale lehtikultaa. **-leima** s. **1.** kullanvärinen leima. **2.** kultaesineeseen lyöty tarkastusleima, par. kullan leima. **-lejeerinki** s. kultaseos. **-levy** s. Päällystää jk k:llä. **-liike** s. Kello- ja k. **-linna** s. Sadun kuninkaan k. — *Kuv.* Mielikuvituksen, unten k. **-lintu** s., vars. *runok.* ja saduissa. | Käki, kesän k. — *Leik.* rikkaasta naisesta (hänen naitavuuttaan ajatellen); rikkaasta henkilöstä, jota koetetaan petkuttaa: kultakala. **-lista** s. Seinäpaperia reunustava k. **-liuos** s. **-loiste, -loisto** s. kullanvärinen, kultainen loiste. | Aamuauringon k. **-luku** s. kultainen luku; ks. kultainen 3. c. **-lyyra** s. Ylioppilaslakin k. **-löydös** s. **-löy|tö** s. Kalifornian k:döt.

kulta|maa s. **1.** maa, alue, josta saadaan kultaa. | Klondyken, Ivalon k. Oofir, rikas k., josta Salomon laivat toivat kultaa, hopeaa ja muita kalleuksia. **2.** rikas maa; paikka, jossa on jtak t. kaikkea hyvää viljalti, kultala, onnela; paikka, jossa jk on erittäin korkealla tasolla, kukoistusalue. | Amerikka kangastelee monen mielessä k:maana. Lapsuuden, unelmien k:maat. Kankahias k:maina / varsin lemmimme O.VUORINEN. — Inkeri kansantietouden k:maana. **3.** *tal.* valtio, jossa on kultakanta. **-malja** s. **-malmi** s. **-markka** s. Vanha k. Saimaan kanavan rakentaminen maksoi 12,4 milj. k:a. **-merkki** s. Suorittaa k. urheilussa. Nuoren Voiman Liiton k. **-metalli** s. **-miekka** s. Urhoollisuudesta annettu k. **-mitali** s. kultainen mitali I palkintona, ansio- tms. merkkinä. | Akatemian, Ruotsin lääkäriseuran k. Olympiakisoissa saa voittaja k:n. Suomen messuilla k:lla palkittu tuote. **-mitaliehdok|as** s. H. on varmimpia k:kaita tulevissa olympiakisoissa. **-mitalimie|s** s. *urh.* Olympiakisojen k:het. **-morsian** s. kultahäitään viettävä nainen. **-mun|a** s. — *Kuv.* Tappaa k:ia muniva kana, katkaista kaula k:ia munivalta kanalta 'tyrehdyttää hyvä ansio-, tulolähde lyhytnäköisellä menettelyllä, äkkiä suurta hyötyä tavoittelemalla'. **-muru(nen)** s. tav:mmin kullanmuru(nen). **-möhkäle** s. **-nahka** s. kullattu korunahka. **-nap|pi** s. Merimiespuvun k:it. **-nauh|a** s. Koristaa k:oilla. — *Kuv.* Tien k. Auringonsäteet soluivat sisään leveinä k:oina. **-nauhake** s. kultakaluuna. **-nei|to** s. Kalevalan runo k:don taonnasta.

kulta|nen[63] *dem.s.* < kulta 3.b. | Pikku k:seni. Odottaa k:staan.

kulta|neula s. K. solmiossa. **-nuppi** s. Kävelykeppi, jossa on k. **-nuppu** s. tav:mmin kullannuppu. **-omena** s. Hesperidien k:t. — Hellittelysanana: Oma k:ni. **-om|mel** s. K:peleilla koristettu peite. **-ompelu** s. kultalangalla kirjonta. **-paik|ka** s. K:at hampaissa. **-paino** s. kullan punnitsemisessa käytetty paino. **-pala(nen)** s. tav:mmin kullanpala(nen). **-pallo** s. Auringon k. **-paperi** s. kultavärillä päällystetty paperi. | Arkki k:a. Päällystää, koristaa k:lla. **-pari** s. = kultahääpari. **-pariteet|ti** s. *tal.* kultamäärä, jonka arvoinen rahayksikön tulee olla kultakannan vallitessa. | Valuuttain keskinäinen arvo k:in mukaan. **-perät** s. *mon.* Kellon k. **-piisku** s. Solidago, mykerökukkaisia ruohokasveja, vars. S. virga-aurea, ahoilla, törmillä ym. kasvava ruoho, jossa on keltaiset mykeröt runsasmykeröisessä latvatertussa. **-pilv|i** s. *runok.* Illan k:et. Jos loistoon meitä saatettais / vaikk' k:ihin, / - - / ois tähän köyhään kotihin / halumme kuitenkin *CAJ. **-piste** s. *tal.* Ylempi ja alempi k. 'kultakannan vallitessa ne rajat, joiden välillä ulkomaiden valuuttakurssit saattavat liikkua kullan sinne viemisen t. sieltä tuomisen vielä kannattamatta'. **-pistiäinen** s. Chrysis, metallinhohtoisia ampiaisia, jotka munivat munansa muiden ampiaisten pesiin. **-pitoi|nen** a. -suus *omin.* K. hiekka, mineraali. Rahan k:suus. **-poika** s. vars. hellittelysanana. | Ole nyt, k., kiltisti! Onnen k. **-port|ti** s. *runok.* Taivaan k. Onnelan, tiedon k:it. **-pronssi** s. kullasta t. tavallisimmin jstak sen värisestä kupariseoksesta valmistettu pronssiväri, kultaväri. **-puit|e** s., tav. *mon.* Taulujen k:teet. **-puitteinen** a. **-puno|s** s. Upseereja k:kset olkapäillään. **-punta** s. **-purppura** s. posliinimaalauksessa ym. käytetty kultapitoinen punainen vä-

riaine, Cassiuksen kulta. **-pyörä** *s. kuv.* Auringon k. **-päivä** *s.*, tav. *mon.* onnekkaasta, huolettomasta ajasta: onnen-, kulta-aika. | Nuoruuden, osakunnan k:t. **-päällys(te)** *s.*
kulta|rae *s.* — *Kuv.* Uudemman kansanlyriikkamme k:rakeet. **-raha** *s.* 200 markan k. Roomalaiset k:t. **-rahakanta** *s.* **-raita** *s.* Kahvikuppi, jonka reunassa on k. **-ralli** *s.* vars. sormia lueteltaessa: nimetön sormi. **-rannerengas** *s.* **-ranta** *s.*, vars. *runok.* Onnen k. **-rengas** *s.* **-reservi** *s. tal.* Valtion, setelipankin k. **-reuna** *s.* **-reunai|nen** *a.* K. lautanen, pelikortti, vieraskirja. K:set pilvet. — *Tal.* K. obligaatio 'obligaatio, jolla on mahdollisimman hyvä vakuus, tav. valtion ottaman ja takaaman lainan obligaatio'. **-reunus** *s.* **-rihm|a** *s.* Koristaa k:oilla. Auringon k:at. **-rikas** *a.* → runsaskultainen, (erittäin) kultapitoinen. **-rikkau|s** *s.* Klondyken k:det. **-rinta** *a. runok.* kultarintainen. | Käki kukkuu k. K.LEINO. — *S:sesti* Hippolais icterina, kerttujen heimoon kuuluva varpuslintu, jonka selkäpuoli on vihreän harmaa, vatsapuoli keltainen. **-risti** *s.* Ketjuissa riippuva k. Kirkontornin k. **-rupla** *s.* **-ryhmä** *s.*, vars. *tal.* kultakantaisten maiden muodostama ryhmä, kultablokki. **-sa|de** *s.* — *Kuv.* Auringon k. Lennokkaiden lauseiden k. — *Kasv.* Laburnum, hernekasveihin kuuluvia koristekasveja, joilla on isot, kullankeltaiset kukat riippuvissa tertuissa. **-sankai|nen** *a.* K:set silmälasit. **-santa** *s.* kultahiekka. **-seos** *s.* **-sep|pä** *s.* henkilö, joka ammatikseen valmistaa (ja myy) kultaisia, hopeisia t. muita jalometallisia taiteellisia koriste- ja käyttöesineitä. | Kello- ja k. K:än ammatti. — Kultasepänliikkeestä. | Mennä k:pään, k:älle. Ostaa jtak k:ästä.
kultasepän|ala *s.* Tehdä kaikkia k:alaan kuuluvia töitä. **-ammatti** *s.* **-liike** *s.* Jokisalon k. **-taide** *s.* **-taito** *s.* **-teos** *s.* **-työ** *s.* Taidokkaat k:t. Tehdä k:tä.
kulta|siipi 1. *s.* Jouluenkelin k:siivet. **2.** *a. runok.* = seur. | K. lintu, perhonen. — *S:sesti* Chrysophanus, päiväperhosia, joista koiraiden siivet ovat päältä punakeltaiset, naaraiden etusiivet mustatäpläiset. **-siipinen** *a.* K. perhonen, sudenkorento. **-silau|s** *s.* Kirjanselkien k:kset. **-silmä** *s.* vars. hellittelysanana pienestä lapsesta: kulta, kullanmuru. | Mummun k. **-solki** *s.* **-sormu|s** *s.* Sileä, kivellinen k. Upeat k:kset välkkyivät hänen käsissään. **-suola** *s. kem. lääk.* tav. natriumkultakloridi. **-suon|i** *s.* Löytää uusi k. — *Kuv.* Aleksis Kivi oli kansankomediassaan satuttanut -- taiteelliseen k:een omassa rinnassaan KOSKENN. **-sydäminen** *a. kuv.* K. vaimo. **-sydän** *s.* Ketjussa riippuva pieni k. — *Kuv.* hyvä, "kultainen" sydän. | Hänellä on oikea k. **-sä|de** *s.* Auringon k:teet. **-tanko** *s.* **-tavara** *s.* **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.* Kulta- ja hopeateokset. **-terä** *s.* Täytekynässä on k. Hampaan k. **-tukka 1.** *s.* kullankeltainen tukka. | Sinisilmät, k., simasuu. **2.** *a.* = seur. | Neito k. **-tukkainen** *a.* K. lapsi. **-tuoli** *s.* Kuninkaan k. — *Kuv.* Kantaa jkta (vars. kunnianosoitukseksi) k:ssa 'siten, että kantajien kädet muodostavat istuimen'. Voittaja kannettiin k:ssa pukusuojaan. **-tyttö** *s.* vars. hellittelysanana. | Rakas k:ni. **-|työ** *s.* Tehdä k:työtä. Antiikkisia k:töitä. **-työntekijä** *s.* **-täh|ti** *s.* Kynttilöillä ja k:dillä koristettu kuusi. Taivaan k:det. **-täyte** *s.* Hammas, jossa on k. **-upot|e, -upot|us** *s.* Jalokivin ja k:tein koristettu miekka.
kultau|s[64] *teonn.* < kullata. **1.** kultaaminen. | Galvaaninen k. Posliiniesineiden k. — *Kuv.* Maineen k. — *Yhd.* hankaus-, kiilto-, levy-, tulik. **2.** kultaamisen tulos, kultapäällyste, -silaus. | Kirjanselkien k:kset. Koristaa k:ksilla. K:ksen poistaminen. — *Kuv.* Mies, joka on vailla kaikkea k:sta. Todellisuuden runossa saama k. Loistava tyylik. tyhjänpäiväisyyden verhona.
kultaus|jauhe *s.* **-kone** *s. kirj.* **-liike** *s.* **-työ** *s.* **-vaha** *s.*
kultautu|a[44] *pass.v.* (*rinn.* kultaantua) < kullata. | Kullattavan esineen k:minen. — *Kuv.* Pilvet k:ivat auringonsäteistä.
kulta|vaaka *s.* — *Kuv.* Punnita jkn sanoja k:vaa'alla 'erittäin tarkoin niiden arvon toteamiseksi'. **-vaat|e** *s.* Itämaisen ruhtinaan k:teet. **-valmiste** *s.* **-valuutta** *s. tal.* kultakantainen valuutta. **-valuuttainen** *a. tal.* **-valuuttamaa** *s. tal.* = kultamaa 3. **-varanto** *s. tal.* **-varasto** *s.* Ranskan pankin k. **-varat** *s. mon.* Englannin k. **-vasik|ka** *s.* kultainen vasikka; ks. kultainen 1. | Tanssia k:an ympärillä. **-vihma** *s.* Auringonpaisteessa k:na putoava sade. — *Kasv.* Cytisus, hernekasveihin kuuluvia pieniä, kelta-, harvemmin valko- t. punakukkaisia pensaita, joista useita viljellään kivikkopuutarhoissa. **-vilja** *s. runok.* Tuli syksy, halla k:n / koskematta korjaajalle säästi *CAJ. — *Kuv.* Hengen, vapauden k. **-virta** *s. kuv.* vars. keskeytymättä jhk saapuvista t. kerääntyvistä rikkauksista. | Valloitetuista maakunnista Roomaan valunut k. **-vitja** *s.*, tav. *mon.* Paksut k:t kaulassa. **-vuori** *s.* tav. vuori, josta saadaan kultaa. **-vuo|si** *s.* onnekas, huoleton vuosi. | Lapsuuden k:det. **-vyö** *s.* **-väri** *s.* **-ydinkanta** *s. tal.* rahakanta, jonka mukaan setelit lunastetaan kultarahalla, harkkokullalla t. jnk muun kultakantaisen maan rahan määräisillä maksuosoituksilla. **-yhdiste** *s. kem.*
kulti[4] *s.* hellittelysanana: kulta, kultu, kullanmuru. | Äidin k. — *A:sesti.* K. äiti. Leila k.
kultilli|nen[63] *a.* **-sesti** *adv.* kulttiin kuuluva t. sitä koskeva, kultille ominainen, kultti-. | K:set käsitteet, uudistukset. Sammon k. merkitys.
kultivaattori[5] *s. maat.* (vars. pyörillä kulkeva) syvä-äes. — *Yhd.* jousi-, käsik.
kultivoi|da[18] *v.* viljellä, hoitaa. | K:tu puutarhatie. — Vars. *abstr.* kehittää, sivistää, jalostaa. | Tapojen k:minen. K:tu [→ kultivoitunut] taiteilija, persoonallisuus. K:tu taide, tyyli. Manninen edustaa suomalaisen lyriikan k:duimpia saavutuksia.
kultivoitu|a[1*] *pass.v.* < ed. | K:nut runoilija, muototaituri.
kultti[1*] *s.* uskonnonharjoituksen ulkonaiset muodot, uskonnolliset menot, seremoniat, jumalanpalvelusmenot; palvonta. | Pakanallinen, katolinen k. Dionysoksen, Neitsyt Marian k. — *Kuv.* Sotaisan sankaruuden k. — *Yhd.* hal-

tija-, madonnak.; keisarik. **-esine** *s.* **-keskus** *s.* Esihistoriallinen k. **-meno** *s.*, tav. *mon.* Tärkeimmät k:ista ovat uhrit ja rukoukset. **-paikka** *s.* **-palvelus** *s.* **-rakennus** *s.* **-toimitus** *s.*
kulttuur|i[6] *s.* **1.** *harv.* maan t. joidenkin kasvien viljely, hoito; *konkr.* viljelmä, istutus. | Taimistoa voi ilmestyä siksi runsaasti, ettei mitään k:ia hakkauksen jälkeen enää tarvita. Sekaviljelmien perustamisesta luovuttiin ja siirryttiin puhtaisiin k:eihin. — *Yhd.* metsäk. **2.** päämerk.: ihmiskunnan, jnk kansan t. kansaryhmän tms. aikojen kuluessa saavuttama aineellisen ja henkisen kehityksen tila t. aste kaikkine ilmiöineen, teknillinen, taloudellinen ja henkinen viljely; us. = sivistys, johon tav. ei kuitenkaan lueta ns. aineellista kulttuuria. | Aineellinen, henkinen k. Maailman k:it. Länsimainen, eurooppalainen, kreikkalainen, suomalainen k. Intiaanien k. Kivikauden, pronssikautinen k. Kristillinen, kansallinen k. Primitiivinen, alhainen, korkea k. K:in siunaus, hedelmät, kukat, pintakiilto. Olla k:in keskipisteenä. Joutua k:in piiriin. Levittää k:ia. Taistella k:in puolesta. Paeta k:ia. Jätimme k:in ja kulkuneuvot pariksi viikoksi. K:in häviö. — *Yhd.* arabialais-, intiaani-, paimentolais-, säätyläis-, talonpoikaisk.; kansank.; kivi-, metalli-, pronssik.; kone-, vasarakirvesk.; erä-, härkä-, kaski-, meri-, poronhoito-, terva-, tuohi-, turkisk. **3.** ruumiillisten t. henkisten ominaisuuksien ja kykyjen kehittäminen t. kehittyneisyys, toiminta- t. ajattelutavan hienostuneisuus; taiteessa t. yl. jllak inhimillisen elämän alalla ilmenevä kehittyneisyys, hienostuneisuus, tapojen hienous, arvokkuus. | Ruumiillinen, ruumiin k. Jkn henkilön persoonallinen k. Esteettinen k. Taiteilija, jonka soitossa on meillä harvinaista k:ia. Sillanpäässä on älyllistä k:ia verrattomasti enemmän kuin kenessäkään toisessa hänen sukupolvensa kaunokirjallisessa prosaistissa KOSKENN. — *Yhd.* ruumiink.; laulu-, musiikki-, puhe-, sävelk.; asunto-, auto-, hautausmaa-, hotelli-, koti-, liikenne-, lippu-, pukeutumis-, puutarha-, ravintola-, saunak.
kulttuuri- us. = sivistys-.
kulttuuri|aarre *s.* Sota on tuhonnut korvaamattomia k:aarteita. **-aines** *s.* Vieraiden k:ten leviäminen. **-alue** *s.* Länsisuomalainen k. **-arvo** *s.* Henkiset ja aineelliset k:t. Kirjallisuutemme sisältämät kansalliset k:t. **-asema** *s.* Skandinavialla on itsenäinen k. Euroopassa. **-aste** *s.* Suomalais-ugrilaiset kansat edustavat monia k:ita. Olla alhaisella, korkealla k:ella. **-autonomia** *s.* **-elokuva** *s.* **-elämä** *s.* Nykyajan, kansallinen, Suomen k. Ottaa osaa k:än. **-esine** *s.* **-filosofi** *s.* **-filosofia** *s.* filosofian haara, joka tutkii kulttuurin olemusta, edellytyksiä, välineitä ja rakennetta, kulttuurikehityksen lainmukaisuutta, kulttuurin merkitystä ja kulttuurin pohjana olevia arvoja. **-filosofinen** *a.* K. tutkielma. **-harrastu|s** *s.* Suomenkielisten piirien k:kset. **-henkilö** *s.* Tunnettu, edustava k. Olla keskeisenä k:nä paikkakunnallaan. **-historia** *s.* historia, joka tutkii ja esittää menneiden aikojen kulttuurioloja ja niiden kehitystä vastakohtana valtiolliselle ja vars. sotahistorialle; vrt. sivistyshistoria. | K:n piiriin kuuluvat talous- ja yhteiskunnalliset kysymykset, elintavat ja henkinen elämä. **-historialli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. tutkimus, romaani. K:sesti mielenkiintoinen löytö. **-historioitsija** *s.* **--ihanne** *s.* **--ihmi|nen** *s.* Paljon lukenut, älykäs, hienostunut k. K:selle ominainen itsehillintä. K:sillä ei ole Ahon teoksissa yhtä huomattavaa sijaa kuin kansanomaisilla henkilöaiheilla. **--ilmiö** *s.* Nykyaikaiset, pronssikauden k:t. **-järjestö** *s.*
kulttuuri|kansa *s.*)(luonnonkansa. | Euroopan vanhin k., kreikkalaiset. **-kan|ta** *s.* Kehittynyt, korkea k. Alkeellisella k:nalla elävä kansa. **-kasv|i** *s.* viljelyskasvi;)(luonnonvarainen kasvi. | Pellava on ihmiskunnan vanhimpia k:eja. **-kaupunki** *s.* **-kau|si** *s.* Helleenien k. Aleksis Kiven asema kahden varsin selvästi erottuvan k:den taitteessa. **-kehitys** *s.* Ihmiskunnan, maamme k. **-kehto** *s. kuv.* Turku, Suomen k. **-kerro|s** *s.* **1.** *arkeol.* asutuille paikoille pitkähkön ajan kuluessa muodostuva, asumusten jätteitä, särkyneitä ja hylättyjä esineitä, tuhkaa yms. sisältävä maakerros, asutuskerros. | K:kset voivat olla usean metrin vahvuisia. Troijan vanhimmista k:ksista tehdyt löydöt. **2.** *maat.* peltomaan ylin, humuspitoinen kerros, johon kasvi kehittää juurensa ja joka on muokkauksen alainen, ruokamultakerros; vrt. jankko. **-kerrostuma** *s.* **1.** = kulttuurikerros 1. **2.** *abstr.* Kansanrunoissamme kuvastuvat eri k:t. **-kesku|s** *s.* Suomen vanhimmat k:kset. **-kiel|i** *s.* kieli, jolla voidaan ilmaista korkeamman henkisen kulttuurin alalle kuuluvia käsitteitä, kulttuuria ylläpitävä kieli, kulttuurikansan kieli. | Latina k:enä. Suuret k:et saksa, ranska ja englanti. Malaijilais-polynesialaisista kielistä ovat varsinaisiksi k:iksi kohonneet vain jaavan ja malaijin kieli. **-kongressi** *s.* Suomalais-ugrilaiset k:t. **-kosketu|s** *s.* Eri kansojen väliset k:kset. **-ko|ti** *s.* K:din kasvatti. **-kriisi** *s.* sellainen tila kulttuurin kehityksessä, että ne seikat, joita on pidetty erikoisen arvokkaina ja olennaisina kulttuurisaavutuksina, tuntuvat menettävän arvonsa, minkä johdosta pyritään asettamaan tavoiteltavaksi aivan uusia kulttuuriarvoja, kulttuurin murrostila. **-kriitikko** *s.* **-kriitillinen** *a.* K. teos. **-kritiikki** *s.* **-kuv|a** *s.* K:ia kivikaudelta. **-kuvaus** *s.* Eloisa k. vuosisatamme alun Helsingistä. **-kysymy|s** *s.* Kiinnittää huomiota yleisiin k:ksiin. **-käsite** *s.* **-laina** *s.* Yhteiskuntatapa, joka on saatu k:na naapurikansalta. **-laitos** *s.* **-lehti** *s.* **-liberaali** *s.* kulttuuriliberalismin kannattaja, kulttuuriliberalisti. **-liberaalinen** *a.* **-liberalismi** *s.* ajatussuunta, jonka mukaan kulttuurin kohotessa vapaamielisyyden periaatteita on yhä enemmän noudatettava inhimillisen yhteiskunnan järjestelyssä, mm. suomalla täydellinen vapaus erilaisten mielipiteiden esittämiseen. **-liberalisti** *s.* kulttuuriliberaali. **-liik|e** *s.* Suomalaisuuden liike k:keenä.
kulttuurilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kulttuuriin kuuluva t. sitä koskeva, kulttuurille ominainen, us. par. kulttuurin, kulttuuri-. | K:set saavu-

tukset, tutkimukset. K:sesti yhtenäinen kansallisvaltio.

kulttuuri|maa *s.* **1.** sivistysmaa. | Vanhat, suuret k:maat. Opintomatkoja Euroopan k:maihin. **2.** maa, jonka ihminen on ottanut viljeltäväksi puutarhana, peltona, niittynä t. laitumena, viljelysmaa. **3.** *arkeol.* = kulttuurikerros. **-maailma** *s.* Nykyinen k. Olla perillä k:n tavoista. **-maantiede** *s.* asutus-, talous- ja valtiollinen maantiede yhtenä kokonaisuutena;)(fyysillinen ja eliömaantiede. | Suomen k. **-maisema** *s.* asutun, viljellyn seudun maisema. | Tyypillinen hämäläinen k. rakennusryhmineen ja laajoine viljelysvainioineen. **-merkitys** *s.* Rautateiden, postin, näyttämötaiteen k. **-metsä** *s.* hoidettu metsä;)(luonnonmetsä. **-muisto** *s.* Etelä-Pohjanmaan k:t. K:jen vaaliminen, hävittäminen. **-muistomerkki** *s.* **-muo|to** *s.* **1.** Uusi, hävinnyt k. Korkea, alhainen k. Länsimaiset k:dot. **2.** kasveista: viljelty muoto. | Appelsiinin k:dot. **-nimi** *s.* asuma-alueista, asumuksista, viljelmistä, teistä tms. käytetty paikannimi;)(luontonimi. **-nimistö** *s.* vrt. ed. **-n|puute** *s.* **-n|tutkimus** *s.* **-olot** *s. mon.* Rooman, Suomen k. **-omaisuus** *s.* Aineellinen, henkinen k. Ihmiskunnan yhteinen k. **-perinne** *s.* **-perintö** *s.* Suomen kansan k. Roomalaiset kehittivät edelleen kreikkalaisilta saamaansa k:ä. Vanhemmilta veressä saatu k. **-persoonallisuu|s** *s.* Tunnettu, hienostunut k. Snellman k:tena. **-piiri** *s.* Länsimainen, arabialainen k. Välimeren k. Joukko eri k:en edustajia. **-pohja** *s.* Vanha, kotimainen k. Yhteiskuntaluokka, jolla on voimakas k. **-poliitti|nen** *a.* -sesti *adv.* Suomen k. asema. K. teos. K:sen kehityksen tulokset. **-politiik|ka** *s.* Ohjata k:kaa kansalliseen suuntaan. Suomalaisen k:an tärkeimpiä tehtäviä oli yliopiston perustaminen Turkuun. **-probleemi** *s.* Päivänpolttavat k:t. **-propaganda** *s.* **-provinssi** *s.* kulttuuri-, sivistysalue. **-pyrkimy|s** *s.* Maamme ruotsinkielisten k:kset. **-päivät** *s. mon.* **-pääoma** *s.*

kulttuuri|rahasto *s.* Suomen k. **-riento** *s.* Ottaa osaa aikansa k:ihin. **-rintama** *s.* Työskennellä k:lla. **-romaani** *s.* Ahon k. "Kevät ja takatalvi". **-saavutu|s** *s.* Eri kansojen k:kset. Aikakauden merkittävin k. **-san|a** *s.* Sellaiset k:at kuin "tupa", "pirtti" ja "silta". Käyttää mielellään k:oja 'kansainvälisiä sivistyssanoja'. **-sanasto** *s.* **-seu|tu** *s.* Etelä-Suomen vanhat k:dut. K:duilla [= asutuilla, viljellyillä seuduilla] pesivät linnut. **-si|de** *s.* Suomen ja Ruotsin väliset k:teet. **-siipi** *s. maat.* auroissa käytettyjen lieriö- ja ruuvisiipien välimuoto. **-sopimus** *s.* **-suh|de** *s.*, tav. *mon.* Eri kansojen kesken vallitsevat k:teet. Ala-Satakunnan asutus- ja k:teiden selvittäminen. **-suku** *s.* Vanha, tunnettu k. **-tahto** *s.* Voimakas kansallinen k. **-taistelu** *s.* eri kulttuurisuuntien t. -ilmiöiden välinen taistelu; taistelu kulttuurin puolesta sen vastustajia vastaan; erik. hallituksen taistelu (katolisen) kirkon valtapyyteitä vastaan. | Kansallisen k:mme suurimmat voitot. Bismarckin v. 1871 aloittama k., jonka tarkoituksena oli vapauttaa Saksan valtakunta katolisen kirkon holhouksesta. **-tapahtuma** *s.* **-tar|ve** *s.*, tav. *mon.* K:peiden tyydyttäminen. Maan k:peita vastaavalla tavalla. — Kansantaloustieteessä = sivistystarve. **-taso** *s.* Neekerien k. Olla korkealla k:lla. **-tehtäv|ä** *s.* Kansalliset k:ät. Erämaiden raivaus on suurimpia k:iä, mitä esi-isämme ovat suorittaneet. **-tekijä** *s.* Kustannusliike k:nä. Sellaiset k:t kuin terveydenhoito, lastensuojelu sekä raittius- ja siveellisyystyö. **-tekniikka** *s.* kaikki maanparannustoiminnan alaan kuuluvat kuivatus- ja vesitystyöt, maanviljelystekniikka. **-teknilli|nen** *a.* K:set tutkimukset. **-teko** *s.* Tärkeä, merkittävä k. **-teos** *s.* Kirja, joka on todellinen k. **-tie** *s.* Roomalaisten kauppa- ja k:t. **-tila** *s.* Suomalaisten k. ennen Ruotsin vallan aikaa. Yleinen k:n nousu. **-toimin|ta** *s.* Kirkon harjoittama k. Maamme k:nassa monin tavoin ansioitunut professori N. N.

kulttuurit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* Ei tunneta yhtään täysin k:onta kansaa.

kulttuuri|tuote *s.* Aineelliset, henkiset k:tuotteet. Kirjallisuus ja muut k:tuotteet. **-tutkimus** *s.* Vertaileva k. **-tyyli** *s.* Suuret k:t barokki ja rokokoo. **-työ** *s.* Suomalainen k. Koulun suorittama k. **-vaara** *s.* Maan opettajakunnan pätevyystason huononeminen saattaa muodostua suoranaiseksi k:ksi. **-vaatimus** *s.* K:ten mukaisesti. **-vaihto** *s.* Eri kansojen välinen k. **-vaikut|e** *s.* Saksasta saamamme k:teet. **-vaikutus** *s.* Länsi-Euroopan monipuolinen k. Pohjoismaihin. Huonekalujen maalaukset kuvastavat selvästi ruotsalaista k:ta. **-valtio** *s.* Nykyajan k:t. **-virta** *s. kuv.* Suomenlahden rantamaihin suuntautunut k. **-virtau|s** *s.* Ajan k:kset. **-voima** *s.* Kansallinen, tietoinen k. Kristinusko k:na. **-voitto** *s.* Kalevalan päivä, suomalaisten k:jen suuri juhlapäivä. **-vyöhyke** *s.* **-väline** *s.* Työkalut, pyyntineuvot, aseet ym k:et. **-yhteiskun|ta** *s.* Vapaa k. Sähkö k:nan palveluksessa. **-yhtey|s** *s.* Kiinteät kauppa- ja k:det. Ruotsin ja Suomen välinen k. **-ympäristö** *s.*

kultu[1], **-|nen**[63] *s.* hellittelysanana: kulta, kulti, kullanmuru. | Äidin pikku k. Marja k:seni.

kulturelli[4], **-|nen**[63] *a.* par. kulttuurillinen, kulttuuri-, sivistyksellinen, sivistys-.

kultus[64] *s.* kulttuuri; kultti. **-ministeri** *s.* ulkomaiden oloista: ministeri, jonka toimialaan kuuluvat kirkollis-, us. myös muut kulttuuriasiat, opetusministeri.

kulu[1] *s.* **1.** vanhasta ihmisestä, loppuun kuluneista esineistä: raiska, rahjus, hylky, risa, rämä. | Äijän k. Vanha kirveen k. Tulla, käydä k:ksi. En mä tästä ennen joua, / kuin kiven k:ksi jauhan KAL. — *A:sesti.* Vanha k. näkötorni. Pari k:a kenkärajaa. - - k:t ryysyt ylles kääri! *MANN. — *Kuv.* K:ksi jauhettu kieli- ja kansallisuusasia LEINO. — *Yhd.* mies-, vaimok.; hevosk.; aapis-, hattu-, kirves-, takki-, viikatek. **2.** tav. *mon.* maksu, meno, kustannus, kulunki. | Sekalaiset, vuotuiset k:t. Suuret k:t. Siitä on paljon k:ja, turhaa k:a. K:jen korvaaminen. Pääsin melko vähillä k:illa. — *Yhd.* konttori-, liike-, virastok:t; hautaus-, korjaus-, kuljetus-, lähetys-, mainos-, matka-, oikeudenkäynti-, polttoaine-, rahti-,

sairaanhoito-, toimitus-, tuotanto-, vakuutus-k:t; lisä-, yhteisk:t. **3.** (ajan) kuluminen, kulku. | Turhaa ajan k:a. - - nyt oli ajan ja yön k. aivan toisenlainen PÄIVÄR. Kuin ajan k:a mitaten, putosi räystäältä silloin tällöin pisara SILL. — Vars. *ajan, aikansa kuluksi* saadakseen aikansa kulumaan, ajan ratoksi, viihdytykseksen. | Lueskella, kutoa sukkaa aikansa k:ksi. Illan k:ksi lähdimme kävelylle. — *Yhd.* ajank.

kulu|a[1] *v.* -nta[15*] *teonn.* **1.** tulla jatkuvasta hankauksesta t. käytöstä vähitellen heikommaksi, huonommaksi, pienemmäksi tms. | Tahko, kone k:u. Hampaat, vaatteet, laakerit, autonrenkaat k:vat. Kengistä on k:nut pohjat. K:nut lattia, tie. Takissa oleva k:nut kohta. K:neet kivilajit. K. poikki, puhki, rikki, pilalle, loppuun. K. epätasaisesti. Uurteille, kuopille k:nut tie. Riekaleiksi k:nut nuttu. Housut kiiltäviksi k:neina. Tasangoksi k:nut vuoristo. — *Kuv.* Ihminen k:u työssä. Laihat, k:neet kasvot. Ulkonainen kiilto k:i hänestä pian pois. Voimat heikkenevät ja k:vat. Kirja k:i koko kansan käsissä 'oli koko kansan käytössä, luettavana'. Liivin kieli on suuresti k:nut. — Vars. kirjallisista tuotteista tms.: *kulunut* liiallisen käytön johdosta mehuton, väljähtynyt, jokapäiväinen, sovinnainen, lattea, banaali, triviaali. | K:neet lauseparret. K:neimpia aiheita kirjallisuudessa on - -. Vaikuttaa k:neelta. **2.** tulla käytetyksi, mennä, huveta. | Rahaa k:u. Säästöt ovat k:neet. Ruokaa k:i paljon. Kerä on k:nut loppuun. Levystä k:u saumoihin ja jätteisiin 15 %. Yhden henkilön työ k:i siivoamiseen. Lämpöä k:u keväisin paljon jään ja lumen sulamiseen. Palamiseen k:va happi. **3.** ed:een liittyen ajasta: mennä, joutua. | Aika k:u. Ajat k:vat. Aika k:u hitaasti, nopeasti, kuin siivillä. Määräaika k:i loppuun, umpeen. Aika k:u työhön. Saada aikansa k:maan. Minuutit, päivät, vuodet k:vat. K:i silmänräpäys, pari tuntia, viikko, talvi. Päivä k:i illaksi. Lokakuu k:i lopulleen. Vuosi on k:nut pitkälle. Talvi lähti hiljakseen k:maan. Parhaillaan k:va, k:massa oleva vuosi. K:neet lapsuusajat. K:valla [= tällä] viikolla. K:van istuntokauden alussa. K:neella [= viime] viikolla. K:neena yönä, keväänä. Viimeksi k:neiden vuosien aikana. Ajan k:en 'ajan mittaan, pitkään'. Aikojen, vuosien k:essa 'ajan, vuosien mittaan, pitkään'. Tämän viikon k:essa 'tämän viikon aikana, tällä viikolla'. Kuukauden, parin vuoden k:ttua 'perästä'. Siitä on k:nut pari kuukautta. Tänään tulee k:neeksi 50 vuotta siitä, kun - -. Ei k:nut kauan, kun - -. — Jatkuvista tapahtumista, toimista. | Matka, taival k:u. Työn, aterian k:essa. Elämäni k:u entiseen tapaan.

kuluke[78*] *s.* — *Yhd.* ajank.

kuluk|ki[5*] *s. harv.* kulutus, menekki. | Turhaa ajan k:kia. Saippuan k:in vähäisyys johtuu sen riittoisuudesta.

kuluma[13] *s. harv.* kulunut kohta jssak, kulumisen tulos. | Reiät ja k:t merkitään näkyvällä langalla kankaaseen. **-pinta** *s.* kulumispinta. | Hampaiden k.

kulumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Vielä k:tomat hampaat. K. lakki, kenkäpari. Täytekynässä on k. kärki. K. työkyky, mielikuvitus. K. iskusana. Teko, jolla on k. arvo. — K. aika. Elias vietti - - pitkää, melkein k:onta hetkeä SILL.

kulumis|kestävyys *s.* kestävyys kulumista vastaan. | Rautatiekiskojen, kankaan k. **-pinta** *s.* Pyörän, männän k. **-raja** *s. tal.* laissa säädetty enimmäismäärä, jonka raha saa olla kulunut kelvatakseen vielä lailliseksi maksun välineeksi. **-vara** *s.*

kuluneisuus[65] *omin.* < kulunut. | Linnun höyhenten k. Aseiden, koneiston, lattian k.

kulun|ki[5*] *s.*, tav. *mon.* kulu, kustannus, maksu, meno. | Sekalaiset k:git. K:git oikeudenkäynnistä. Seura suorittaa postimaksut ja muut mahdolliset k:git. Päästä jstak vähillä k:geilla. - - älköön hakijalta vaadittako lunastusta eikä muuta k:kia LK.

kulunki|arvio *s.* menoarvio. | Koulun, seurakunnan k. Seuraavan vuoden k. **-tili** *s.* kirjanpidossa menopuolen tili, johon merkitään varsinaisen toiminnan kannalta toisarvoiset t. tilapäiset sekalaiset kulut. | Kääreaineet merkitään k:in.

kulut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuluttaa. | K. housujaan. K. aikaansa lukemalla.

kuluton[57] *kar.a.* (< kulu 2) kuluja aiheuttamaton, maksuton, ilmainen. | Täysin k. matka.

kulut|taa[2*] *kaus.v.* -tavasti *adv.* < kulua. **1.** saattaa jatkuvalla hankauksella t. käytöllä vähitellen heikommaksi, huonommaksi, pienemmäksi tms.; joskus: kalvaa, syödä. | Lapset k:tavat kovasti vaatteita ja kenkiä. Pyörä k:taa hihnaa. Hiomakiveä on k:ettava tasaisesti. K. jk poikki, rikki, pilalle. Loppuun k:etut jalkineet. Portaat, joita monien sukupolvien askelet ovat k:taneet. Vilkas liikenne on k:tanut tien kuoppaiseksi. Virtaavan veden k:tava vaikutus. Meren k:tama rannikko. Rapautumisen k:tama vuoristo. K:tava kuin tuli. — *Kuv.* K. housujaan, housuntakamuksiaan jssak [istumatyöstä tms.]. K. koulunpenkkejä 'olla oppilaana koulussa, istua koulussa'. Työn ja sairauden k:tama vaimo. K:tava koulutyö, tuska, ikävä. Hermoja k:tava aika. Voimia k:tava yötyö. **2.** käyttää jtak jhk (niin että käytettävä vähenee, kuluu); joskus: tuhlata. | K. rahaa, ruokaa, mustetta, sähköä. K. rahansa turhuuteen. K:ti kaikki ansionsa väkijuomiin. Perhe, joka k:taa 4 kg voita kuukaudessa. Kaikki varastot on k:ettu loppuun. Tuottava ja k:tava väestön osa. Auto, joka k:taa 10 l bentsiiniä 100 km:ä kohti. Koneen k:tama ja kehittämä teho. Kaalikasvit k:tavat 4—5 kg kalia aaria kohti. Lämpöä k:tava reaktio. Huvitukset k:tavat [= vievät] hänen aikansa. **3.** käyttää aikansa jhk, viettää aika(a)nsa jllak tavalla. | K. aika(a)nsa työhön, lukemalla, teatterissa. K. iltaansa, iltapuhteita jssak, jtak tekemällä. Näissä mietteissä Esko k:ti koko viikon. K:imme ateriointiin vain siunaaman hetken. — K. elämänsä rikkauksien keräämiseen. Matka k:ettiin laulamalla ja keskustelemalla.

kuluttaja[16] *tek.* Suurin nahan k. on jalkineteollisuus. — Vars. *(tal.)* henkilö, joka käyttää jtak hyödykettä t. hyödykkeitä oman tarpeensa tyydyttämiseen, konsumentti; us.)(tuottaja. | Vähävaraiset k:t. — *Yhd.* kahvin-, paperin-, viljank.; kaupunkilais-, työläisk.; suurk. **-jouk|ko** *s.* Laajat k:ot. **-kun|ta** *s.* Kotimainen k:tamme. K:nan ostokyky. **-maa** *s.* Karjataloustuotteiden suurimmat k:t, Saksa ja Englanti. **-perhe** *s.* **-piir|i** *s.* Varakkaissa k:eissä. Tyydyttää k:ien vaatimuksia. **-väestö** *s.*

kuluttajisto[1] *koll.s.*, vars. *tal.* kuluttajat. | Maataloustuotteiden kotimainen k.

kuluttamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *pass.* Vielä k:tomat varat. K. terveys, elämänhalu. **2.** *akt.* Rauhallinen, hermoja k. elämäntapa.

kuluttavai|nen[63] *a. vanh.* ja *ylät.* -suus[65] *omin.* kuluttava. | K. vaiva, tauti, tuska. - - meidän Jumalamme on k. tuli UT.

kulutuksenkestävyys *s.* = kulutuskestävyys.

kulutu|s[64] *teonn.* < kuluttaa. | Kovaakin k:sta kestävä kangas. Veden, tuulen k. K:ksen synnyttämä laakso. — K. eli konsumtio, hyödykkeiden käyttäminen ihmisten tarpeiden tyydyttämiseksi. Viljan, maidon, sähkön k. Pääomien, metsäin k. Päivittäinen, vuotuinen k. Tarvikkeiden toimittaminen yleiseen k:kseen. K:ksen supistaminen. Ammusten k. Ihmisvoiman säälimätön k. — *Yhd.* ajan-, alkoholin-, energian-, hiilen-, kaasun-, kahvin-, lihan-, lämmön-, maidon-, paperin-, polttoaineen-, puun-, sokerin-, sähkön-, veden-, virran-, voimaink.; koti(tarve)-, paikallis-, siviili-, yksityisk.; kuukausi-, vuosik.

kulutus|aine *s.* **-alue** *s.* Aasian suuret k:et Kiina ja Intia. **-esine** *s.*, vars. *tal.* kulutushyödyke. **-hintaindeksi** *s. tal.* kulutushyödykkeiden hintaindeksi. **-hyödyke** *s. tal.* hyödyke, joka välittömästi tyydyttää ihmisen tarpeita;)(tuotantohyödyke. **-kau|si** *s.* Viljan varastointi tulevaa k:tta varten. **-kerros** *s.* Kumirenkaan k. Lattian, tien, sillan k. **-kesku|s** *s.* Kaupungit, suuret k:kset. Kalan lähettäminen k:ksiin. **-kestävyys** *s.* kestävyys kulutusta vastaan. | Kengänkorkojen, linolimaton k. **-koje** *s.* = kulutuslaite. **-ky|ky** *s. tal.* Väestön k:vyn kohottaminen palkkoja parantamalla. **-kykyi|nen** *a. tal.* -syys *omin.* K:set markkinat. **-lait|e** *s.* vars. sähköä kuluttavista laitteista. | Lamput, silitysraudat, moottorit ym. k:teet. **-luotto** *s. tal.* kulutukseen käytettävä luotto; vrt. tuotantoluotto. **-maa** *s. tal.* maa, jossa jtak tavaraa käytetään; vrt. alkuperä-, tuotantomaa. **-maito** *s.* sellaisenaan, jalostamattomana käytettäväksi tarkoitettu maito. **-maksu** *s.* Sähköstä maksettava k. **-meno** *s.*, tav. *mon.* **-määrä** *s.* **-osuuskunta** *s.* kulutusosuustoimintaa harjoittava osuuskunta. **-osuustoiminta** *s.* osuustoiminta, jonka tarkoituksena on henkilökohtaiseen käyttöön, elämän ylläpitoon tarvittavien hyödykkeiden hankkiminen kuluttajille edullisimmalla tavalla. **-paikk|a** *s.* Sähkön k. Tuotteiden kuljetus k:oihin. **-pinta** *s.* Autonrenkaan, lattian k. **-taistelu** *s.* Itärintaman suuret k:t. **-talous** *s. tal.* talous, jossa menot käytetään kulutukseen eikä uuden luomiseen, käyttötalous, vars. kotitalous. **-tar|ve** *s.*, us. *mon.* Kaupunkilaisten k:peet. Kotimaista k:vetta tyydyttävä teollisuus. **-tarvik|e** *s.* Välttämätön, tärkeä k. Sellaiset k:keet kuin jauhot, sokeri ja tupakka. **-tavara** *s.* Jokapäiväiset k:t. K:in hankinta, tuonti. **-työ** *s.* Juoksevan veden k. **-vero** *s. tal.* vero, jota suoritetaan eräistä hyödykkeistä niiden kulutuksen mukaan. | K:ja ovat mm. valmisteverot, tullimaksut ja liikevaihtovero. **-yhdistys** *s.* vars. nykyisiä kulutusosuuskuntia edeltäneistä, niiden luonteisista yrityksistä. **-yksikkö** *s. tal.* kulutuksen mittana oleva yksikkö: täysi-ikäisen miehen kulutus.

kulvertti[6*] *s.* korkeahkon täytepengermän alla oleva holvisilta, pengersilta.

kulööri[6] *s.* väri; poltettu sokeri, jolla esim. väkijuomia värjätään.

kumah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kumahtaa. | K. tyhjyyttään. Tukit k:televat koskessa. Maa k:telee askelista. Kirkonkellojen k:telu.

kumahdut- = kumaut-.

kuma|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] *teonn.* (< kumista) komahtaa, tömähtää, jymähtää, jysähtää. | K:htava ääni. Saada k:htava isku otsaluuhunsa. Ovi sulkeutuu k:htaen. Paiskata jtak pöytään, niin että huone k:htaa. Maa k:hti kavioiden alla. Kirkonkellon k:hdukset. — Nyrkki k:htaa pöytään. Portti k:hti kiinni. Multa k:htaa arkulle hautaa umpeen luotaessa. Sai nuijasta aika k:uksen.

kumahut- = kumaut-.

kumais|ta[24] *v. harv.* saattaa kumoon, kaataa, kumota, kumauttaa. | K. korin sisällys maahan. Mies k:i lasin pohjaan.

kumajaa *prees.* ks. kumista.

kumak|ka[15*] *a.* kumea, kumiseva, kumahtava. | Tornikellon k:at lyönnit.

kumar|a[12] *a.* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* vars. ihmisen vartalosta: (eteenpäin) taipunut, kumartunut, köyristynyt, köyry, kyyry, kumarainen. | K. vanhus. K. vartalo, selkä. Vähän k:at hartiat. K. asento. Sahan hampaiden k:uus. — *kumar|assa*, -aan, harv. *kumarissa(an)* (adv.) kumarruksissa, kumartuneena, köyryssä, kyyryssä. | Seistä, kävellä k:assa. Selkä, pää k:assa. Leveät hartiat olivat entistään k:ammassa. Painaa, painua, taipua k:aan. Istua k:issaan AHO. — *Yhd.* etuk.

kumara|-asento[83] *s.* Koukkulyönti k:asennosta ylöspäin. **-harteinen, -hartiainen** *a.* K. ukko.

kumarahko[1] *mod.a.* K. vartalo.

kumarai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* = kumara. | K. vaimo. K. selkä, pää. K:sessa asennossa.

kumara|päin *adv.* pää kumarassa. **-päinen** *a.* K. mies. **-pää** *a.* = ed. **-seisonta**[83] *s. voim.* **-selkä**[83] **1.** *s.* köyryselkä. | K. on vartalon pahimpia kauneusvirheitä. **2.** *a.* = seur. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* kyyry-, köyryselkäinen. | Vanhuuttaan k. — *Kuv.* pokkuroiva, nöyristelevä, nöyrä, alistuva. **-vartaloinen** *a.* Hontelo, k. nuorukainen.

kumariini[4] *s.* eräs hajuvesissä, kotitupakassa yms. käytetty hajuste. **-sprii** *s.*

kumar|rella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kumar-

taa. | Kohteliaasti k:televia kavaljeereja. Petäjä k:telee myrskyssä. K. päätään. Istujain oli tavan takaa k:reltava isonpurjeen puomia. — *Kuv.* K. almuja. K. rahamiehiä. - - min' en voi kerjätä, en k., / en palkan toivoss' enkä suosion *CAJ.

kumarru|s^{64} *teonn.* **1.** < kumartaa. | Kohtelias, syvä, jäykkä, kömpelö k. Tehdä k. Kiitos ja k. mainiolle kokille. — *Kuv.* Keskustapuolueiden k:kset vasemmalle. Teos on suurieleinen k. Ruotsin kuninkaille. Käydä k:ksella jkn luona. — *Yhd.* hovi-, teatterik. **2.** *kumarru|ksissa,* -ksista, -ksiin (adv.) kumarassa, kyyryssä. | Seistä, kävellä k:ksissa. Ovesta täytyi astua k:ksissa sisään. Pää k:ksissa. Nousta k:ksistaan. Mennä, vaipua k:ksiin. Painaa päänsä k:ksiin.

kumarrus|asento *s.* Nöyrä k. **-kirje** *s.* nöyrästä anomus-, anteeksipyyntö- tms. kirjeestä. **-käynti** *s.* vrt. seur. **-matka** *s.* matka, jonka tarkoituksena tav. on jnk anomuksen, anteeksipyynnön tms. esittäminen. | K. ministerin luo, paavin hovissa. Tehdä k.

kumarrutta|a^{2*} *kaus.v.* **1.** < kumartua. | Mies, jonka ryhtiä vastoinkäymiset eivät ole k:neet. **2.** < seur. | K. lasta.

kumar|taa^{6} *v.* taivuttaa vars. vartaloa(an) t. päätä(än) eteenpäin. **1.** obj:n kera, joka ilmaisee, mitä taivutetaan: yl. saattaa kumaraan, koukistaa, kyyristää. | K. selkäänsä, niskaansa. K. päätään myönnytykseksi. Vuosien k:tama vaimo. — Pensaat seisoivat lumitaakkojensa k:tamina. Joen varrella k:sivat korkeat liljat nuppujaan vettä kohti. **2.** ilman obj:a, joka ilmaisisi, mitä taivutetaan: taivuttaa vartaloaan t. päätään kohteliaisuuden osoituksena, vars. tervehdittäessä t. kiitettäessä. **a.** varsin. merk., jolloin henkilö (t. esine), jota tervehditään t. kiitetään, ilmaistaan tav. datiiviadverbiaalilla, harv. obj:lla. | K. kohteliaasti, kevyesti, syvään. K. maahan asti. K. hyvästiksi. Tervehtiä k:taen, k:tamalla. K. vieraille, vastaantulijoille. **b.** *kuv.* kunnioittamisesta, palvonnasta, nöyryydenosoituksista jne., jolloin kunnioituksen kohde tms. ilmaistaan obj:lla, harv. datiiviadverbiaalilla. | K. kuvia, epäjumalia. Käydä k:tamassa johtokunnan jäseniä. Mahtimies, jota pelätään ja k:retaan. Sinun pitää k:taman Herraa, sinun Jumalaasi UT. En ole koskaan rahaa k:tanut. Kuka ei kullalle k:ra, horju ääressä hopean SL.

kumartaja^{10} *tek.* Kuvain, naiskauneuden k. Matelevat k:t.

kumartelija^{14} *tek.* < kumarrella. | Herrojen, virkavallan k.

kumartu|a^{1*} *refl.* ja *pass.v.* (< kumartaa) taivuttautua kumarrukseen, painautua t. painua kumaraan, koukistua, kyyristyä. | K. jkn eteen. K. rukoukseen, jtak ottaakseen. Astua k:en ovesta sisään. Istua kirjojensa yli k:neena. Vuosien kuluessa k:nut selkä. Haudan yli k:va [= kaareutuva] paju. — *Kuv.* Voltaire'in valtikan edessä k:i saksalainen henkinen harrastus ja taiteellinen maku KOSKENN.

kumaus^{64} *teonn.* ks. kumahtaa.

kumaut|ella^{28*} *frekv.v.* -telu^{2} *teonn.* (*rinn.* kumah(d)utella) < seur. | K. sauvalla puunkylkeen. Kello k:telee ensi lyöntejään.

1. **kumaut|taa**^{2*} *kaus.v.* -us^{64} *teonn.* (*rinn.* kumah(d)uttaa) < kumahtaa. | Lyödä k. K. nyrkillä pöytään. K. jkta kalloon.

2. **kumaut|taa**^{2*} *v.* panna kumoon, kaataa, kumaista, vars. ryypätä, siemaista. | K. kurkkuunsa. K. haarikasta pitkä kulaus. K:a naamaas kannua kolme [olutta] KIVI.

kume|a^{21} *a.* -asti *adv.* -us^{65} *omin.* matalasta ja ontosta äänestä: kumiseva, kumahtava, jymeä, kumakka. | K. miesääni, kolke, paukahdus. Tykkien, ukkosen k. jylinä. Kirkonkellot soivat k:asti. K:asti pauhaava koski. — *Erik.* esineistä, jotka synnyttävät kumean äänen. | K. kello. K. tanner, kangas. Huvila oli autio ja k. — *Kuv.* K. tuska, pelko. Tunsin - - sielussani pitkällisen kiusan kasvattamaa k:aa raivoa, joka etsi purkautumisen tilaisuutta RAILO.

kumeaääninen *a.* K. mies. K. soitin.

kumi^{4} *s.* **1. a.** kautsusta vulkanoimalla valmistettu sitkeä, kimmoinen aine, vulkanoitu kautsu. | Pehmeää, kovaa k:a. Keinotekoinen k. Aasialaiset siirtomaat k:n tuottajina. K:sta valmistetut leikkikalut. Synteettinen k. — *Yhd.* kova-, raaka-, tekok.; vaahtok. **b.** erilaisia puista tihkuvia amorfisia, veteen liukenevia t. siinä turpoavia aineita, joita käytetään vars. liimana ja lakkojen ja lakkavernissojen valmistukseen, kumipihka. — *Yhd.* arabi-, senegalk.; kirsikkak.; tärkkelysk. **2.** kumiesineistä. **a.** väline, jolla vars. lyijykynäkirjoitusta t. -piirustusta hankaamalla poistetaan. | Kynä ja k. Hangata, hinkata k:lla. — *Yhd.* pyyhe-, raapek.; konekirjoitus-, kouluk. **b.** moottoriajoneuvon, polkupyörän tms. pyörän ilmarengas. | Moottori-, polkupyörän k. Autosta meni k. puhki. — *Yhd.* päällys-, sisusk.; varak. **c.** muuta käyttöä. | Umpioimistölkin k. — *Yhd.* tiivistys-, venttiilik.

kumi|aine *s.* **-akaasia** *s. kasv.* Acacia senegal, parasta arabikumia tuottava akaasia. **-alus(ta)** *s.* **-antura** *s.* Kengissä on k:t. **-eriste** *s.* **-eristeinen** *a.* K. johdin, kaapeli. **-eristys** *s.* **-esiliina** *s.* **-esine** *s.* **-hansik|as** *s.* Lääkärin k:kaat. **-harts|i** *s.* eräistä kasveista tihkunut, kovaksi kuivunut maitiaisneste. | K:eja ovat esim. kautsu, guttaperkka ja mirhami. **-hihna** *s.* Voimakoneiden k:t. **--imuke** *s.*, vars. *lääk.* tutti. **-jalkine** *s.* Vedenpitävät k:et. **-kaapeli** *s. tekn.* kaapeli, jonka eristyskerros on kumia. **-kalossi** *s.* **-kangas** *s.* kumilla kyllästetty t. päällystetty kangas. **-kankainen** *a.* K. sadetakki. **-kanta** *s.* = kumikorko. **-kasvi** *s.* kasvi, josta saadaan kumia. **-kaulus** *s.* **-kauppa** *s.* kumiesineiden kauppa. **-kenkä** *s.* **-kerro|s** *s.* Eristävä k. Päällystää k:ksella. **-korjaamo** *s.* kumiesineiden, vars. moottoriajoneuvojen ja polkupyörien renkaiden korjaamo. **-kor|ko** *s.* Jalkineiden k:ot. **-korkoi|nen** *a.* K:set kengät. **-kyllästei|nen** *a.* K:set autonrenkaat. **-käsine** *s.* **-laastari** *s.* **-laat|ta** *s.* K:oilla peitetty lattia. **-lakka** *s.* hartsimainen, kova aine, jota kihoaa useiden maitiaisnestettä sisältävien in-

tialaisten puiden nuorimmista varrenosista; us. = šellakka. **-lattia** *s.* kumipäällysteinen lattia. **-leimasin** *s.* **-lelu** *s.* Pikkulasten k:t. **-letku** *s.* **-levy** *s.* **-liima** *s.* **1.** arabi- tms. kumista liuotettu liima. | K:a konttorikäyttöön. **2.** kumiesineiden liimaukseen käytetty liima, esim. bentsiiniin liuotettua kautsua. **-liivit** *s. mon.* **-liuos** *s.* tav. kumiliima. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K:sta ainetta. K:sen sitkeä. Venyä k:sesti. Vuorikauriilla on kavioissa k:set käsnät. **-maito** *s.* kumikasvien maitiaisneste, lateksi. **-markkinat** *s. mon.* Maailman k. **-marmori** *s. rak.* väritykseltään marmoria muistuttava kuminen lattianpäällyste. **-massa** *s.* Tarttuvalla k:lla päällystetty eristysnauha. **-matto** *s.* kuminen (lattia)matto.

1. **kumin|a**[14] *s.* Carum carvi, maassamme yleinen kaksivuotinen putkikasvi; *koll.* sen väkevästi aromaattiset lohkohedelmät, "siemenet", joita käytetään leivän yms. maustamiseen. | Pellonpientarella kasvava k. Panna leipään k:aa, k:oita. Maistua, tuoksua k:alta. — *Yhd.* saksank.

2. **kumina**[14] *teonn.* (< kumista) kumu. | Kaukainen k. Askelten, kavioiden k. Kirkonkellojen k.

kumina|juusto *s.* kuminalla maustettu juusto. **-kakku** *s.* kuminalla maustettu kakku. **-kasvi** *s.* **-leipä** *s.* kuminalla maustettu leipä. **-n|siemen** *s.* tav. kuminan lohkohedelmä.

kuminauha *s.* kuminen nauha; vars. alusvaatteissa käytetty kumi- ja puuvilla- t. silkkilangoista kudottu nauha.

kumina|viina *s.* kuminalla maustettu viina. | Kotitekoinen k. **-öljy** *s.* kuminan lohkohedelmien sisältämä, niistä vesihöyryllä tislattava öljy, jota käytetään mm. saippuain hajustamiseen.

kumi|nen[63] *ain.a.* K. kahva, tiivistysrengas. K:set kengänkorot.

kumi|paikka *s.* Autonrenkaan k:paikat. **-paino** *s. valok.* vedostusmenetelmä, jossa käytetään kromiliimakalvolla päällystettyä paperia. **-pallo** *s.* Kimmoinen kuin k. Leikkiä k:lla. **-pamppu** *s.* Poliisin k. **-parketti** *s. rak.* **-patja** *s.* kuminen, ilmalla täytettävä patja. **-patukka** *s.* **-pehmike** *s.* **-peite** *s.* **-permanto** *s.* kumipäällysteinen permanto. **-pihka** *s.* = kumi 1.b. **-pinta** *s.* **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. liima, saapasrasva. **-plantaasi** *s.* kumi(puu)viljelmä. **-pohja** *s.* Jalkineiden k:t. **-pohjai|nen** *a.* K:set voimistelukengät. **-puku** *s.* Sukeltajan k. **-pulveri** *s. farm.* arabikumia ym. sisältävä jauhe, jota käytetään jauheiden ja pillerien pohja-aineksena. **-puskuri** *s. tekn.* iskunvaimentimena vars. auton jousistossa käytetty kuminen puskuri. **-pussi** *s.*, vars. *lääk.* Jäällä täytetty k. **-putki** *s.* **-pu|u** *s.* lämpimien maanosien puita, joiden maitiaisnesteestä saadaan kautsua; vars. Intiasta kotoisin oleva Ficus elastica, fiikus, jota meilläkin pidetään huonekasvina. | K:iden viljely. **-pyssy** *s.* poikien käyttämä kivien tms. linkoamislaite, haarukka, johon on päistään kiinnitetty kuminauha t. -letku; "stritsa". **-pyörä** *s.* tav. kumirenkainen pyörä. **-pyöräi|nen** *a.* K:set kärryt. **-päällyksinen** *a.* = kumipäällysteinen. **-päällys(te)** *s.* Johtimen k. **-päällysteinen** *a.* K. pyörä, hihna, kaapeli. **-ren|gas** *s.* Auton, polkupyörän k:kaat. K:kaalla tiivistettävä kansi. **-renkainen** *a.* K. pyörä. **-ruisku** *s.* **-saap|as** *s.* Pitkävartiset k:paat. **-si|de** *s.* Raajan verenkierto keskeytetään leikkauksen ajaksi k:teellä. **-sieni** *s.* huokoisesta kumista valmistettu sieni, jollaista käytetään mm. pesuvälineenä ja postimerkkien tms. kostuttimena. **-sormi** *s.* kuminen sormensuojus.

kumissi[6] *s.* (*rinn.* kumys) alkoholipitoinen juoma, jota Itä-Venäjän ja Keski-Aasian paimentolaiskansat tekevät hevosen, aasin t. kamelin maidosta.

kumis|ta[41] *onom.v.* kumeasta äänestä: komista, jymistä, tömistä. | Rummut, kirkonkellot k:evat. Tyhjä, k:eva tynnyri. Silta, koko rakennus k:ee. Askelet k:evat. Maa k:ee askelista, rattaiden alla. K:eva tie, mäki, kangas, kenttä. Etäällä k:i koski. — K:eva huokaus. Jäljelle jäi vain kumajava tyhjyys. — Kallionlohkare - - k:i ohitsemme tuskin kahdenkymmenen metrin päästä *HOLLO.

kumistaa[2] *kaus.v.* (< ed.) tav:mmin kumisuttaa.

kumisti|n[56] *väl.* < ed. | Helistimet ja k:met. — *Erik.* = gonggongi.

kumi|sukka *s. lääk.* yhtämittaista puristusta aikaansaava kuminen sukka, jota käytetään vesipöhön ja suonikohjun hoidossa, ideaaliside. **-suojus** *s.*

kumisutt|aa[2*] *kaus.v.* < kumista. | K. rumpua, gonggongia. Raskaat iskut k:ivat vahvaa porttia. Kohta k:i jo ajurin hevonen kavioillaan vanhaa puusiltaa. Ajaa k. vaunuilla.

kumi|takki *s.* Vedenpitävä k. **-tavara** *s.* K:in kauppa. **-tehdas** *s.* tehdas, jossa valmistetaan kumituotteita. **-tela** *s.* Pesukoneen k:t. Siirto-l. offsettipainokoneessa väri siirtyy ensin painolaatalta k:lle ja vasta tältä paperille. **-teollisuus** *s.* **-teo|s** *s.* Kotimaiset k:kset. **-terä** *s.* Saappaissa on k:t. **-teräi|nen** *a.* K:set nahkasaappaat. **-tiiviste** *s.* Venttiilin, soodapullon k. **-tossu** *s.* matala kankainen, kumipohjainen (voimistelu)jalkine.

kumit|taa[2*] *v.* -us[61] *teonn.* päällystää t. kyllästää kumilla. | K:ettu kangas, puuvillanauha. Sisältä k:ettu takki. Putket, pumput, venttiilit yms. suojataan mekaaniselta ja kemialliselta kulutukselta parhaiten k:tamalla.

kumi|tulppa *s.* Pullon, koeputken k. **-tuot|e** *s.* K:teiden valmistus, myynti. **-tutti** *s.* **-tyyny** *s.* vars. sairaanhoidossa käytettävä kuminen, ilmalla täytettävä pielus, ilmapielus, -tyyny. **-vaate** *s.* **-valmiste** *s.* **-valssi** *s.* **-vene** *s.*, vars. *sot.* helposti kuljetettava kokoonpantava vene, jota kannattaa tarvittaessa täytettävä ilmarengas. | Jalkaväki ylittää joen k:illä. **-viitta** *s.* **-viljelmä, -viljelys** *s.* kumipuuviljelmä. **-vuoto** *s.* kasvitauti, jossa solut kettoineen ja sisältöineen muuttuvat kumiksi. | Kirsikka- ja luumupuissa esiintyvä k. **-vyö** *s.*

kumm|a[11] vrt. ihme. **I.** *s.* **1.** ihmetystä herättävä, hämmästyttävä, oudoksuttava, erikoinen, ainoalaatuinen t. omituinen esine t. vars. asia, erikoisuus, omituisuus, merkillisyys. | Näki ka-

rusellit ja muut k:at. Kaikki katselivat häntä k:anaan. Ihme ja k. Suurikos k. tuo on, jos - -. Monet k:at kokenut merimies. Nyt tuli k:at eteen. Sitten sattui k:ia. K., etten tullut sitä aikaisemmin ajatelleeksi. Nyt se k. sattui, kun lehmä kuoli. Potilas parani, k. kyllä. Ei ole k., jos väsyttääkin. Jo nyt on k., ettei miehen sanaan luoteta. Paikkaani en vähässä k:assa [= vähällä, hevillä] jätä. **2.** (tav. poss.-suff:n kera) kummastus, ihmetys. | Kuulla, nähdä jtak k:akseen. K:ikseni hän yht'äkkiä hypähti seisoalleen. K:iksi on kurki puussa, ihmeeksi varis vesillä SL. — *kumm|issa(an,* -iin(sa (adv.) kummastuksen vallassa, ihmeissään. | Olla, katsella jtak k:issaan. Joutua, käydä k:iinsa. Tämä tieto sai meidät aivan k:iimme. **3.** vahvistussanana. **a.** interr. ja indef. pron:n sekä interr. adv:n ohella. | Keitä k:ia täällä on käynyt? Mikä k. häntä vaivaa! Mistä k:asta tämä hiljaisuus? Kuinka k:assa kaikki on tapahtunut! Millä k:an pelillä hän on tänne päässyt? Häntä ei saanut millään k:alla hereille. **b.** muuten kehotus- ja huudahduslauseissa. | Älä k:assa putoa! Kas k:aa, kun rupesi satamaan. **II.** *a.* -asti *adv.* **1.** kummallinen, ihmeellinen. | K. mies, rakkine. K:at ajatukset valtasivat mieleni. K. paikka, kun ei osata elää sovussa. Tuntui k:alta olla jälleen kotona. Onpa k:aa, ettei hän vielä ole tullut. Onkos k:empaa kuultu! Olen minä nähnyt k:empiakin tapauksia. K:inta oli, että aina vain satoi. Soida, välkkyä k:asti. Kylläpä hänelle kävi k:asti. — *S:sesti.* On kuultu k:empiakin. — *kumman.* K:an kylmä ilma. K:an nopea, sitkeä, vaitelias. K:an paljon. **2.** vars. komp:ssa tav. kielt. yhteyksissä: erikoinen, mainittava, toisenlainen kuin muut, tavallisuudesta poikkeava, poikkeuksellinen. | Ei hän ole sen k:empi työmies kuin toisetkaan. Ei Paavo ihmistä k:empi ole. Ei sattunut käsille veistä k:empaa asetta. Ei siihen sen k:empaa syytä tarvittu. Tuskin se enää paljon k:emmaksi [= muuksi, toisenlaiseksi] muuttuu. Sen k:emmitta [= enemmittä] toimenpiteittä. Ei siinä sen k:emmin käynyt. En viitsi enää sen k:emmin [= enempää] puuttua asiaan. — *S:sesti.* Ei tuollainen vehje kovin k:ia [= kovinkaan paljon, paljoakaan] tule maksamaan. Kuuluukos k:empia [= erikoista, mainittavaa]?

kummail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* tav:mmin kummastella. | Pikkupojat k:ivat moottoripyörää. "Kylläpä on, kylläpä on", k:ee emäntä.

kummai|nen[63] *a.*, vars. *runok.* -sesti *adv.* kummallinen. | Mikä k. eläin se on? - - Kalevatar, vaimo kaunis, / kuuli k:sen tarinan KAL. — *Yhd.* erisk.

kummajai|nen[63] *s. murt.* kummitus. | Öinen k. Lähes miehenmittaiset kannot törröttivät mustina k:sina kasvavassa ruishuhdassa.

kummaksua[1] *v.* tav:mmin kummeksua.

kummalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* ihmeellinen, merkillinen, erikoinen, omituinen, kumma. | K. kapine, hassunkurinen vaatetus. K:set ajatukset, mieliteot. Kuului k:sta ääntä. K:sta! Hän oli k:sta kyllä unohtanut asiamme. K:sen mutkikas, kepeä. K:sesti vääristynyt puu. Vetää k:sesti puoleensa. K:suuksia tavoitteleva tyyli.

kummankin- (kielt. yhteyksissä kummankaan-) myös ⌒. **-kieli|nen** *a.* tav. sekä suomen- että ruotsinkielinen. | K:set alueet, koulut, opiskelijat. **-laatuinen, -lainen** *a.* kumpaakin laatua, lajia oleva. | K. ravinto, liha ja kasvikset. **-puolei|nen** *a.* kahden t. useamman sijainnista: kummallakin puolella oleva. | Kilpirauhasen k:set lohkot. K. virtsanjohdin. **-puoli|nen** *a.* molemminpuolinen. | Ovessa on k. paneeli. K. hyöty. K:set epäluulot.

kumman|lainen[63] *a.* aika kummallinen. | Vähän k. takki. - - oli ääni k., / soitanto ylen sorea KAL. **-muotoinen** *a.* tav. ⌒.

kummanne *interr.* ja *indef.adv.* kumpaan suuntaan. | K. päin haluat lähteä? Sama se k. tässä ajaa. Mene k. tahansa.

kummannekin *indef.adv.* kumpaankin suuntaan. | Tie jatkui yhtä tasaisena k. päin.

kummannäköinen *a.* tav. ⌒. | K. olento.

kummastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* pitää kummana, olla kummissaan, kummastuksissaan, sanoa jtak kummissaan; ihmetellä, kummailla, kummeksua, oudoksua. | Ihmetellä ja k. Katsoa jtak k:len. K. vieraita, outoa toimitusta, jnk kauneutta. K:tiin ihmekaluna. K:imme, miksi hän oli niin harvasanainen. "Mikä se on?" k:ivat lapset.

kummastu|a[1] *v.* -neesti *adv.* joutua kummiinsa, hämmästyä, ällistyä. | K. jstak t. jtak. Katsella k:neena, k:neesti.

kummastu|s[64] *s.* ihmetys, hämmästys, ällistys. | Herättää k:sta. Nähdä, kuulla jtak k:kseen. Lausua k:ksensa jnk asian johdosta. — *kummastu|ksissa(an),* -ksiin(sa) (adv.) kummastuksen vallassa, kummissaan. | Olla, katsella jtak k:ksissaan.

kummastutt|aa[2*] *kaus.v.* (< kummastua) ihmetyttää, hämmästyttää, ällistyttää, oudostuttaa. | K:ava asia. Meitä vähän k:i, että - -. Sitäkin k:avampaa on, että - -.

1. **kummat|a**[35] *v. ark.* kuoria (kerma maidosta), kermoa. | K:tua maitoa.

2. **kummata**[35] *v. ark.* pyyhkiä t. hangata kumilla.

kummeksia[17] *v.* = kummeksua.

kummeksittaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) = kummeksuttaa.

kummeksu|a[1] *v.* (*rinn.* kummeksia) kummastella. | Katsoa jtak k:en. K. jtak. Ei siinä ole mitään k:mista, k:ttavaa. Kenenkään k:matta he jatkoivat toivotonta työtään.

kummeksuttaa[2*] *kaus.v.* (< ed.) (*rinn.* kummeksittaa) tav:mmin kummastuttaa.

kummeli[5] *s. mer.* (*rinn.* kumpeli) rannalle tav. kivistä rakennettu, valkoiseksi maalattu merimerkki.

kumme|ta[34] *v.* kielt. yhteyksissä: tulla kummemmaksi. | Ei asia siitä k:ne.

1. **kummi**[4] *s.* henkilö, joka on todistajana lasta kastettaessa (ja jonka velvollisuutena on huolehtia lapsen kristillisestä kasvatuksesta), kasteentodistaja. | Tyttären k:t. Pyytää k:ksi. Lapsi tulee puoleksi k:insa SP. — *Yhd.* mies-,

naisk.; isä-, äitik.; sylik. — *Erik.* **1.** henkilö, joka tavalla t. toisella on ottanut huolehtiakseen lapsesta, esim. sotaorvosta. | Maamme sotaorpojen ruotsalaiset k:t. — *Yhd.* sotak. **2.** *kuv.* "Suomen Työväenpuolue" perustettiin v. 1899 ruotsalaisen Hj. Brantingin ollessa k:na. Koskenniemen ensimmäisten lemmenrunojen k:na [= vaikutteiden antajana] on ollut Heine.

2. **kummi**[4] *s.* → kumi.

kummi|-isä *s.* mieskummi. **-järjestelmä** *s.* **-kaupunki** *s.* vrt. seur. **-kunta** *s.* Ruotsin kunnista, jotka vuosien 1941—44 sodan aikana ja sen jälkeen ovat ottaneet lahjoituksin avustaakseen jtak tiettyä Suomen kuntaa lastensuojelu- ja terveydenhoitotyössä. **-kuntaliike** *s.* **-la|psi** *s.* lapsi suhteessa kummiinsa. | Kummin velvollisuudet k:staan kohtaan. — *Erik.* Ottaa sotaorpo k:psekseen. **-lusikka** *s.* kumminlahjana annettu lusikka.

kummin *adv. harv.* kummalla tavalla. | K. kala on mielestäsi parempaa, keitettynä vai paistettuna?

kumminkaima *s. leik.* kaukaisista sukulaisista.

kummin|kin *adv.* (kielt. yhteyksissä -kaan) = kuitenkin. (*1.*) Pelotti, mutta mentiin k. Ei kannata yrittää, ei siitä k:kaan mitään tule. Älä kehu, et sinä k:kaan mitään osaa. - - en ollut löytää, vaan löysin k. KATAJA. (*2.*) Useat olivat haavoittuneet, pahimmin k. Antti. 50 vuotta, ei k:kaan enempää. On k. muistettava, että - -. (*3.*) Kaloja saatiin k. [= ainakin] 10 kiloa. Silmät peitossa tai k. kiinni. (*4.*) Hyvä luoja k. tätä melua!

kummin|kirja *s.* kummille muistoksi kastetilaisuudesta annettava (asia)kirja. **-lahja** *s.* kummin kummilapselleen antama lahja. | Hopealusikka k:na. — *Kuv.* Hyvien haltijattarien, luonnon suoma k.

kummi|poika *s.* poika suhteessa kummiinsa. | K:poikani N.N. **-se|tä** *s.* K:dän antama nukke.

kummit|ella[28*] *v.* -telu[2] *teonn.* **1.** esiintyä kummituksena, aaveena t. kummituksen, aaveen tavoin, aaveilla, haamuilla. | Vainajat k:televat. Pahantekijän sielun uskotaan k:televan niillä paikoin, missä hän on rikoksensa tehnyt. — *Yksipers.* Vanhoissa kartanoissa k:telee. **2.** *kuv.* ed:een liittyen: olla t. esiintyä jssak herkeämättä, häiritsevästi, tarpeettomasti. | Hänen kuvansa, tapaus k:telee mielessäni. Tilinpäätökset tahtoivat k. päässä nukkuessakin. Juttu k:teli sanomalehtien palstoilla vielä pitkän aikaa. **3.** *harv.* tehdä hullutuksia toisten kummastukseksi; kummastella, ääneensä ihmetellä. | Kaikkea te k:telettekin. Ei siinä ole mitään k:telemista.

kummittelija[14] *tek.* < ed. | Haamut ja k:t. Kirjava k:in [= sirkusilveilijäin] joukko TOPPILA.

kummituinen[63] *s. murt.* kummitus.

kummituksellinen[63] *a.* kummitukselle ominainen, kummitus-, aavemainen. | Liekkien k. valo.

kummitu|s[64] *s.* **1.** elävien parissa liikkuva vainajan henki, aave, haamu, kyöpeli. | Pieni, ruma, sarvipäinen k. K., jolla oli hirmuisen pitkät käsivarret ja sormet. Ilmestyä, liikkua kuin k. Kannot törröttivät kuin k:kset jokitörmällä. Nähdä k. Pelätä k:ksia. **2.** *kuv.* Hän oli todellinen kirjaston k. Vanha puuauran k. Monimutkaiset lausek:kset. Työttömyyden k. Pelottaa ihmisiä sodan k:ksella.

kummitus|eläin *s.* pelottavan näköinen, kummitusmainen eläin. | Auton lyhdyn valossa jänikset näyttivät k:eläimiltä. — *El.* Tarsius tarsius, Itä-Intian saaristossa elävä pieni, pitkähäntäinen, isosilmäinen puoliapina. **-jut|tu** *s.* Kamala, värisyttävä k. Kertoa k:tuja. — Us. myös yl. kauhu-, hirmujuttu. | K:ut uhkaavasta nälänhädästä. **-laiva** *s.* aavelaiva. | "Lentävän hollantilaisen" rauhattomasti harhaileva k. **-lento** *s.* vars. tuntemattomien lentokoneiden Pohjois-Suomessa vv. 1934—36 suorittamista salaperäisistä lennoista. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K:set varjot, pensaat. Hänen liikkeensä olivat hämärässä k:set. **-näky** *s.* **-sirk|ka** *s.* K:at 'Phasmidae, lämpimissä maissa eläviä omituisen muotoisia hyönteisiä, joista toiset muistuttavat kuivia oksia, toiset puiden lehtiä'. **-talo** *s.* talo, jossa kummittelee. | Autio k. **-tarin|a** *s.* Kertoilla k:oita.

kummi|tyttö, -|tytär *s.* tyttö suhteessa kummiinsa. | K:tyttöni Ritva täyttää 3 vuotta. **-täti** *s.* Kiltti k.

kummius[65] *s.* kummina oleminen. | Monen k. supistuu siihen, että hänet on vain "kirjoitettu" kummiksi.

kummi|vanhemmat *s. mon.* **-äiti** *s.* naiskummi, vars. naispuolinen sylikummi.

kummoi|nen[63] pronominaalinen *a.* tav:mmin minkälainen, millainen, mimmoinen. **1.** *interr.* K. mies, paikka? K:seksi sen kuvittelet? Tiedän kyllä, k:sta on elämäsi. **2.** *rel.* K. isäntä, semmoinen renki. **3.** *indef.* K. tahansa, hyvänsä. Ei sitä aina jaksa työtä tehdä, vaikka olisi k:set voimat. Minulla ei ole asiasta k:stakaan tietoa.

kummukas[66*] *poss.a.* (< kumpu) kumpuinen. | K. rannikko, maasto.

kummusto[2] *koll.s.* < kumpu.

kum|muta[39*] *v.* **1.** vars. maan sisästä (runsaasti) tulevasta vedestä: pulputa, hersyä, herua, uhkua. | K. maan uumenista, vuolaana. K:puava lähteensilmä. Kyynelet k:puavat silmistä. - - sen veden lähteeksi, joka k:puaa iankaikkiseen elämään UT. — Muuta käyttöä. | Piipusta k:puava savupatsas. — *Kuv.* Ääni k:puaa heleänä. Huulilta, suoraan sydämestä k:munneet sanat. Ilo, kiitollisuus k:puaa mieleen. Ylväästä kansallisuustunteesta k:munnut runous. — Kesä k:pusi koko ajan rahaa SEPPÄNEN. **2.** tav:mmin kumpuilla. | K:puava keto. Naisen ruskeina k:puavat rinnat.

kummuton[57] *kar.a.* < kumpu. | Tasainen, k. maa.

1. **kumo**[1] *s. harv.* (*rinn.* kumu) vars. taivaan kupu, holvi. | Temppelin k. - - taivaan k. kirkastui hetkeksi taas KIVI.

2. **kumo**[1] *s.* kumotus. | Kuun k. Maata nuotion k:ssa.

kumoamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < kumota. — Vars. *kuv.* järkähtämä-

tön, kieltämätön, vastaansanomaton, ehdoton, varma. | Luomakunnan k. järjestys. K. tosiasia, todiste. Päästä tutkimuksissaan k:tomiin tuloksiin. K:onta on että - -. Todistaa jtak k:-tomasti, k:toman selvästi.

kumoil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kumota. | - - Tuomaan nyrkki k:i miehiä KIVI. — *Kuv.* K. jkn väitteitä.

kumoll|a(an, -e(en *adv.* **1.** alassuin, ylösalaisin. | Pata, laatikko, vene, reki on k. Panna, kaataa, keikahtaa k:een. **2.** *harv.* kyljelleen kaadettuna t. kaatuneena, syrjällään, kumossa. | Puita oli k:ansa pitkin joen vartta. Yrittää saada vastustajansa k:een.

kumooja[10] *tek.* < kumota. | Jnk opin k.

kumoon *adv.* ks. kumossa. **-ajo** *s.* Auton k. **-meno** *s.* Laivan k. — *Kuv.* Teollisuuslaitoksen k. **-purjehdus** *s.* **-ratsastus** *s.*

kumo|ssa, -on *adv.* (alassuin t. kyljelleen) kaadettuna t. kaatuneena, nurin, kellellään. | Astia, laiva, rakennus on k. Puolessa tunnissa heinä on k. 'niitettynä'. Tuupertua k:on. Kaataa, vääntää, paiskata k:on. Lasi k:on, kanttoori, k:on! KIVI. — *Kuv.* Koko yhtiö on k. Liike, yritys menee k:on. Ajaa asia k:on. Äänestää jku k:on. - - huone, jossa emäntä tuhlaa, käy pian k:on ilman armoa KIVI.

kumo|ta[38] *v.* saattaa kumoon. **1.** kaataa (ylösalaisin t. kyljelleen), kellistää, kukistaa. | K:ttu pata, korvo, vene. K. hiilet kasoihin. K:ttavat voimistelutelineet. Saada vastustajansa k:tuksi alleen. Laaja aukea heinää oli k:ttu 'niitetty'. — *Erik.* juoda lasi tms. pohjaan. | K. ryyppy kurkkuunsa. K:ttiin pari lasia. K. yhdellä siemauksella. **2.** *kuv.* tehdä merkityksettömäksi, mitättömäksi. **a.** tehdä pätemättömäksi, lakkauttaa, peruuttaa; osoittaa paikkansapitämättömäksi, valheeksi. | K. laki, päätös, kielto, testamentti. Pyytää kanne k:ttavaksi. Saada vaali k:tuksi. Ammattikuntalaitoksen k:aminen. K. jkn väitteet, perustelut. K. väärä käsitys, huhu. Hallitus ei ainakaan ole k:nnut tätä tietoa. Älkää luulko, että minä olen tullut lakia tai profeettoja k:amaan; en minä ole tullut k:amaan, vaan täyttämään UT. **b.** tehdä jnk vaikutus vastavaikutuksellaan tehottomaksi, tasoittaa, kompensoida, neutralisoida. | Painot, sähkövirrat k:avat toisensa. Karan päässä oleva tukiruuvi k:aa pituussuuntaan vaikuttavan voiman. Kappaleen tulovauhti k:-taan vastatyönnöllä. Seoksen happamuus k:aa sen emäksisyyden.

kumot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Kuu k:telee taivaalla.

kumot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kuumottaa (vars. "kylmästä" valosta). | Kuu k:taa. Taivaan k:-tava laki. Tulipalon, hiilustan k:us. Etäältä k:tavat kirkontornit. Kuuset k:tavat mustina. Ohuiden hiusten alta k:ti kalju.

kumouksellinen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** vallankumouksellinen. | K:set ainekset, piirit. K. liike. K. kirjallisuus, kiihotustyö. **2.** mullistava, käänteentekevä. | K. keksintö. Uusi, k. puhdistusaine. Käsitykset ovat muuttuneet k:sesti.

kumo|us[64] *s.* äkillinen ja perinpohjainen muutos, mullistus, käänne. | Tekniikan alalla tapahtunut k. Täydellinen elämäntapojen k. Kopernikaaninen, ekspressionistinen k. - - yhden heistä [tuli nyt] astua isännyyteen, hillitsemään taloa pääsemästä perin k:kseen [= häviöön, rappiolle] KIVI. — *Erik.* vallankumous, revoluutio. | Poliittinen, yhteiskunnallinen k. Vuoden 1918 k. Saksassa. K:ksen aallot. — *Yhd.* vallank.; bolševikkik.

kumous|aate *s.* **-halu** *s.* **-halui|nen** *a.* K:set kansanainekset. **-hank|e** *s.* Valtiolliset k:keet. **-liik|e** *s.* Yhteiskuntaa vastaan tähdätty k. Bolševismin sukuiset k:keet. **-mies** *s.* Kiihkeä k. **-op|pi** *s.* Kommunistiset k:it. **-puolue** *s.* **-suunnitelma** *s.* **-toiminta** *s.* **-yritys** *s.* Epäonnistunut k.

kumoutu|a[44] *pass.v.* < kumota. (*1.*) K:nut vene. Ratsastaja k:i hevosineen ojaan. — Vars. (*2. kuv.*) Sopimuksen, tuomion, kanteen k:minen. Vaali k:i valituksen johdosta. K:neet käsitykset. Sellaiset väitteet k:vat jo siihen tosiasiaan, että - -. Magneettisten voimien k:minen. Kappale on tuettu siten, että painovoiman vaikutus siihen k:u.

kumpaanne *adv. harv.* kummanne.

kumpaannekin *adv. harv.* kummannekin. | Tupa on 5 syltä k.

kumpai|nen[63] *interr.* ja *indef.pron.* tav:mmin kumpi. | En tiedä, k:selle se kuuluu. Tulkoon k. tahansa.

kumpainen|kin[63] *indef.pron.* (kielt. yhteyksissä -kaan) = kumpikin.

kumpare[78] *s.* pieni kumpu, kumpumainen kohoama, kumpura. | Matala, loiva, metsäinen k. Siellä täällä kohoavat k:et. Hautojen k:et. — *Yhd.* mäen-, vuorenk.; koivu-, metsäk.

kumpareinen[63] *poss.a.* K. maasto.

kumpeli[5] *s.* = kummeli.

kum|pi[22] s:nen ja a:nen *pron.* (*rinn.* kumpainen). Käyt. kahdesta vaihtoehdosta puhuen. **1.** *interr.* K. teistä? K. silmistäsi on parempi? K:malla on enemmän rahaa, sinulla vai Pekalla? Selkärangan muoto riippuu siitä, k:paa siltä enemmän vaaditaan, lujaa kiinteyttäkö vai taipuisuutta. — K. käsi? K:paa laatua? — Harvemmin *mon.* kahdesta ryhmästä tms. puhuen. | K:pia syöt mieluummin, mansikoita vai mustikoita. Kummat housut otat? Ei sillä ole väliä, k:min päin sen panet. — Kumpiko → kumpi. **2.** *indef.* K. hyvänsä, tahansa, vain 'toinen tai toinen (ilman eroa, toisen tullessa kysymykseen yhtä hyvin kuin toisen)'. Jompi k., us. par. ⌣.

kum|pikin[22] s:nen ja a:nen *indef.pron.* (kielt. yhteyksissä -pikaan) (*rinn.* kumpainenkin) kahdesta oliosta t. asiasta: sekä toinen että toinen, molemmat. | K. heistä [t. he k.]. K. pojista saa markan [t. pojat saavat k. markan]. Niissä on vikaa k:massakin. Ei k:paakaan [= ei toista eikä toista] hyväksytty. Palkintoa ei samalla kertaa voida antaa k:mallekin 'palkinto voidaan antaa vain toiselle'. — K. silmä, käsi. K:mallakin puolella t. puolen. Hän ei hallitse k:paakaan kotimaista kieltä. — *Mon.* kahdesta ryhmästä tms. puhuen. | Koulua on pidettävä k:millekin [= tytöille ja pojille] erik-

seen. Rustokalojen k:matkin hampaat, leukaja ihohampaat, ovat aivan samarakenteisia. K:minkin puolin yhtä tasainen levy. — K:matkin ottelut → k. ottelu.

kumpp. *lyh.* vars. liikkeiden nimissä: kumppani(t). | Peltola ja Kumpp.

kumppali[5] *s. ark.* ja *runok.* = seur. | Hei, k:t, pohjaan maljat K.LEINO.

kumppan|i[5] *s.* ystävä, toveri, seuralainen. | Paras, uskollinen k:ini. Olla jkn k:ina. Pyytää, ottaa, saada jku k:ikseen. Lähteä jkn t. jklle k:iksi. Viettää sunnuntaita iloisten k:eiden kanssa. Leikkihin k:in löydät, et toden riemuhun, tuskaan KOSKENN. — *Yhd.* kilpailija-, opettajak.; koulu-, luokka-, pöytä-, vuodek.; ase-, asuin-, kalastus-, kasvin-, kilpa-, kirjeenvaihto-, leikki-, matka-, puhe-, riita-, seurustelu-, tanssik. — *Erik.* **1.** elämäntoveri, aviopuoliso. | Pyytää jkta k:ikseen elämän tielle. Vai aikoo mies naida, taitaa jo olla k. katsottunakin? SILL. — *Yhd.* avio-, kihlak.; elämänk. **2.** liiketoveri, osapuoli, osakas. | Pajulahti ja K., Kauhajoki. — *Yhd.* kauppa-, liike-, luotto-, sopimus-, yhtiök. **3.** *kuv.* Kylmä on kulta k:iksi SL. Kirouksen hänelle annan k:iksi retkellensä KIVI.

kumppanisto[1] *koll.s.*

kumppanu|kset[64] *s. mon.* kumppanit keskenään, toverukset, ystävykset. | Olimme vielä yläluokilla k. Nuo kaksi hyvää, joskin eri-ikäistä k:sta. — *Kuv.* Nälkä ja tauti kulkivat k:ksina leiritulelta toiselle.

kumppanuu|s[65] *s.* ystävyys, toveruus. | Kouluaikainen k. Lyödä kättä k:den merkiksi. Toverikunnan tarkoituksena on yhdistää oppilaat k:teen. Luopua k:desta. — *Yhd.* koulu-, matka-, työ-, yhtiök.

kum|pu[1*] *s.* **1.** pieni, loiva, pyöreälakinen mäki, töyry, kunnas. | Matala, aukea k. Pieniä järviä, k:puja ja kallioita. K:mun laella. K:mulla sijaitseva kirkko. — *Yhd.* hiekka-, kallio-, sorak.; metsä-, männikkö-, nurmik. **2.** yl. pyöreälakinen maakohoama, multa-, kivikasa tms. | Kirsikkapuut istutetaan esim. hiekasta tehtyihin k:puihin. — Vars. haudalle luotu maatöyry, hautakumpu. | Esi-isien k:mut. Peittää jkn k. kukkasilla. Vain k., ei muu, levon suo *MANN. - - ja urhoot astuvat k:puin yöstä / ja kertovat muinaiskansan työstä A.JÄNNES. — *Kuv.* Keinua laineiden k:muilla. Poven k:pujen kukkeus. — *Yhd.* hauta-, kukkak.

kumpu|a[1*] *v. runok. harv.* kummuta. | Suo anteeksi k:vat kyyneleet HAAHTI.

kumpuhauta *s.* Esihistoriallinen k.

kumpuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kummuta. **1.** pulppuilla, hersyillä, huokuilla. | Notkossa k:eva lähde. - - punertelevia savupatsaita k:i sieltä sekä lakeistorvista että nuotioista AHO. — *Kuv.* Mieleen k:ee villi riemu. Omat elämykset alkavat k. esiin. Romaani k:ee suurta elämänviisautta. **2.** olla kummuilla, muodostaa kumpuja, aaltoilla. | K:eva maasto, tasanko. Seinäpaperi on kiinnitettävä niin, ettei se k:e ja rypisty. Kevyesti k:eva povi.

kumpui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. maa, alanko. — *Yhd.* matala-, pienik.

kumpu|istutus *s.* hedelmäpuiden istuttaminen varta vasten luotuihin kumpuihin. **-kalmisto** *s.* Rautakautiset k:t.

kumpula[15] *s.* kumpare, kumpura, kumpu. | Pieni mäen k.

kumpu|maa *s.* Alava, hedelmällinen k. **-maasto** *s.* **-mainen**[63] *kalt.a.* K. hauta. **-maisema** *s.* **-pilvi** *s. metrl.* vahva, tumma, ylhäältä ja sivuilta pyöristynyt, kannaltaan tasainen pilvi, cumulus-, kasa-, kukkula-, rukopilvi.

kumpura[11] *s.* = kumpare.

kumpurainen[63] *a.* = kumpareinen.

kumpusuo *s. maant.* suo, jolle ovat ominaisia 2—4 m korkeat turvekummut, palsat. | Pohjois-Lapin k:t.

1. kumu[1] *s.* (*rinn.* kumo) vars. taivaan kupu, holvi. | Taivaan sininen k. Korkeana kaartuu taivaan k.

2. kumu[1] *s.* **1.** kumina, jyminä. | Kirkonkellojen, askelten, taistelun, kosken k. Kaukainen k. Kylästä kuuluva k. **2.** *fon. fys.* resonanssi.

kumu|koppa, -laatikko *s.* kaikukoppa, -laatikko.

kumulaatio[3] *s. lak.* prosessioikeudessa: useiden vaatimusten yhdistäminen oikeudenkäynnissä; rikosoikeudessa: rangaistusten yhdistäminen.

kumulatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* kasaava. | Lääkkeiden k. vaikutus 'vaikutus, että ne pitkähkön ajan kuluessa täysinä annoksina säännöllisesti annettuina aikaansaavat myrkytysoireita'. Vilkastunut rakennustoiminta levittää k:sesti elvyttävää vaikutustaan monille tuotannonaloille.

kumupohja *s.* kaikupohja. | Soittimen k.

kumuri[5] *s. urh.* pesäpallopelissä: yläkierteinen takakenttälyönti. | Lyödä k. Saada juoksu k:lla, k:sta.

kumu|ta[39] *onom.v.* tav:mmin kumista. | K:ava soitto. Pyssyt parkui partahilla, / k:si kuparirummut KANT.

kumutin[56*] *s. fon. fys.* resonaattori.

kumys[7] *s.* = kumissi.

kun *konj.* **A.** vars. tempor., kausaal., kond. ja eksplikat. sivulausetta aloittava konj. Vrt. kuin, jota käyt. vain komp:sena. Tämä yleiskielessä tehty ero ei ole kansanomainen. I. 1. b ja c, V ja VI. 1 merk.-ryhmissä konj:oon saattaa liittyä liitepart. -han.

I. aloittamassa varsin. tempor. sivulausetta. Huom., että kun-konj:ta on käytettävä, milloin ajan ilmaiseminen on etualalla, komp. kuin-konj:ta sen sijaan, milloin on kysymyksessä selvä vertailu. Esim. Sitten myöhemmin, kun työ on päättynyt. — Vähän myöhemmin kuin työ on päättynyt. | Tulin kotiin, kun kello löi kymmenen. — Tulin kotiin vähän aikaisemmin kuin kello löi kymmenen.

1. päälauseessa ei ole erityistä aikaa ilmaisevaa sanaa, johon sivulause liittyisi. **a.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila samanaikainen kuin päälauseen. | K. olin matkoilla, isäni kuoli. K. vallankumous puhkesi, (niin) virkavalta murtui Suomessa. Saimme kirjeen, k. jo olimme lähdössä. Kuuntele, k. puhun! Kello kävi seitsemättä, k. sade taukosi. Jos huoneisto, k. vuokralaisen on määrä ottaa se haltuunsa, ei ole sopimuksen mukaisessa kunnossa, - - saakoon vuokralainen itse

toimittaa korjauksen LK. — *Erik.* sivu- ja päälause tarkoittavat samaa toimintaa. | Keskiarvo saadaan, k. lukujen summa jaetaan niiden lukumäärällä. Kyllä olin ajattelematon, k. en ostanut mökkiä. Pahoin teit sinä poloinen, / k. on ammuit Väinämöisen KAL. — *Huom.* Sivulause on korvattavissa I temporaalirakenteella: kun juna kulkee t. kulki = junan kulkiessa. **b.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila aikaisempi kuin päälauseen. Kun = jahka, sitten kun, sen jälkeen kun. | K. saan työn valmiiksi, (niin) menen levolle. K. Tallinnasta lähdettiin, (niin) ei pysähdytty ennen kuin Lyypekissä. — Päälauseen prees:ä t. impf:ä vastaa sivulauseessa tav. perf. t. pluskv. | K(:han) puuro on kypsynyt, (niin) rupeamme syömään. K. koko päivä oli asiaa tuumittu, päästiin yksimieliseen sopimukseen. Pääskyset palaavat, k(:han) ilmat ovat lämmenneet. — *Huom.* Sivulause on korvattavissa II temporaalirakenteella: kun juna on t. oli saapunut = junan saavuttua. **c.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila myöhäisempi kuin päälauseen. | Ei aikaakaan, k. olemme perillä. Ei kulunut kahtakaan vuotta, k. sota uudelleen puhkesi. Tuskin yksi oli lähtenyt, k. toinen tuli. Olin istunut jonkin aikaa, k. puhelin soi. K. tulin kotiin, oli isä jo lähtenyt. Suomalaisella tutkimuksella on ollut vaellettavanaan todellinen erämaataival, k. se vihdoin on päässyt tähän käsitykseen M. HAAVIO.

2. päälauseessa aikaa ilmaiseva s. (tav. pron:n määrittämänä), pron. t. adv., johon sivulause liittyy. Läheten eksplikat.- (A. VI. 3) ja rel.-luonteista (B. II) merk:tä kun on vars. s:iin liittyessään = jolloin. **a.** sana, johon kun-lause liittyy, on päälauseessa ajan adverbiaalina. | Syksyllä, k. lehdet putoavat. Siihen aikaan t. niihin aikoihin k. Sen, sillä, siksi aikaa k. Sinä aikana, hetkenä k. Sillä hetkellä, kerralla k. Joka kerta k. Kolme päivää siitä, k. lähdin kotoa. Aina k. Kohta, juuri k. Vasta k. Joskus myöhemmin, k. olen tervehtynyt. **b.** sana, johon kun-lause liittyy, on päälauseessa subj:na, obj:na t. predikatiivina. | Oi niitä aikoja, k. me olimme nuoria. Muistan vielä sen päivän, k. pääsin kouluun. Tämä on viimeinen kerta, k. tapaamme. Nuo iltahetket, k. tuuli yhä heikkenee, k. purje ei enää pullistu AHO.

3. liittokonj:n osana; väliin ed. sana liittyy adv:na ed. lauseeseen, jolloin pilkku tulee sen jälkeen. **a.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila samanaikainen kuin päälauseen. — *sitten kun.* Maksetaan sitten k. jaksetaan. Tule sitten käymään, k. sinulle sopii. — *silloin kun.* Silloin k. lähdimme, oli tiistai. Palaamme silloin, k. tuomessa on kukat. On toteltava silloin k. isänmaa kutsuu. — *samassa* t. *samalla kun* (ks. myös A. II. 2). Samassa k. päivä pimeni, syttyivät sähkövalot. Tulen sinua tervehtimään, samalla k. käyn kaupungissa. Mittari on tarkistettava samalla, k. kuluneet laakerit uusitaan. — *sillä välin kun.* Sillä välin k. toiset söivät, minä kävin uimassa. — *niin kauan kun* → niin kauan kuin. **b.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila aikaisempi kuin päälauseen. — *sitten kun.* Sitten k. olemme juoneet kahvit, lähdemme ulos. Vasta sitten, k. osuuskunta on merkitty kaupparekisteriin, se voi aloittaa toimintansa. Torppa joutui Mattilalle, sitten k. vanha Oskari oli kuollut. En ole soutanut sitten [= sen koommin] k. poikana. He eivät ole monta sanaa vaihtaneet, sitten [= sen koommin] k. kotoansa lähtivät. — *sen jälkeen kun.* Kohta, vasta sen jälkeen, k. Sen jälkeen k. menimme naimisiin, olemme asuneet Munkkiniemessä. Palovamma paranee yleensä nopeasti sen jälkeen, k. rakkojen alle on muodostunut uutta ihoa. Jeesus otti, sen jälkeen k. kavaltaja oli poistunut, jäähyväiset opetuslapsiltaan. — *heti kun.* Heti k. palo huomattiin, suoritettiin hälytys. Maksan heti, k. saan rahaa. — *siitä asti, saakka, alkaen* t. *lähtien kun.* Siitä asti (saakka tms.), k. sota syttyi. Olen tehnyt ostokseni N. N:ltä siitä alkaen, k. kaupunkiin muutin. — *niin pian kun* → niin pian kuin. **c.** sivulauseen ilmaisema teko, tapahtuma t. olotila myöhäisempi kuin päälauseen. — *siksi kun.* Odota siksi k. palaan! Meidän on ehdittävä pois siksi, k. toiset tulevat. — *sinis kun* (runok.) Sinis, veljeni, k. minä kuolen, / minä heilutan tapparaa KAILAS. — *siihen asti, saakka kun.* Siihen asti, k. päivä valkenee. Vuoden 1772 hallitusmuoto pysyi voimassa siihen saakka, k. maamme itsenäistyi. — *ennen kun* → ennen kuin.

II. aloittamassa adversat.-luonteista tempor. sivulausetta, joka ilmaisee jstak asiasta jnk toisen, tav. vastakkaisen puolen kuin päälause. Kun = sitä vastoin että, sen sijaan että. **1.** Kun v. 1911 suomenkielisiä opettajia oli 136, v. 1919 niitä oli 243. Länsi-Suomessa syödään kovaa, k. Itä-Suomessa käytetään vain pehmeää leipää. - - k. Schillerin runo päättyy elegiseen valitukseen, nousee Vignyn titaaniseen uhmaan KOSKENN. **2.** joko pää- tai sivulausetta täydentävät sanat sen sijaan, sitä vastoin, taas t. samalla. | K. A:n isä polveutui käsityöläissuvusta, oli hänen äitinsä sen sijaan vanhan pappissuvun jälkeläinen. Kesällä orava on ruskea, k. sitä vastoin talvella sen nahka on harmaa. Teos on muodoltaan melko heikko, k. taas sen aatteellinen sisältö ansaitsee suurta huomiota. — Samalla k. tekstiilituotteiden tuonti lisääntyi 2,4 milj. markkaa, kehruuaineksien tuonti supistui 0,6 milj. markkaa. Maatyö - - [on] ihmissuvun kaikenpuolisen terveyden elinehto, samalla k. se on leiväntuotannon välttämätön edellytys ALKIO.

III. aloittamassa konsess.-luonteista tempor. sivulausetta. Kun = vaikka, siitä huolimatta että. | Kone oli myyty romuna, k. se olisi ollut säilytettävä muistona jälkipolville. Miksi säilyy haukka, k. kaatuu kyyhkynen, miksi kuolee lammas, k. susi säästetään? AHO. Mitä itket, Ainoseni, / k. olet saava suuren sulhon, / miehen korkean kotihin KAL.

IV. aloittamassa kausaalista t. kausaalistemporaalista sivulausetta. Kun = koska, sen tähden, takia t. vuoksi että, syystä että. Jos-

kus adv:n määrittämänä: varsinkin t. etenkin kun, kun kerran. **1.** konj. tavalliseen tapaan sivulauseen alussa. | Iloitsen k. saavuit. Anna nyt, k. kerran lupasit! Mikä teillä on hätänä, k. niin kovasti huudatte? Terttu ei päässyt kouluun, k. koti oli köyhä. Teos ansaitsee jokaisen ammattimiehen huomion, varsinkin k. se on ainoa laatuaan maassamme. K. et totellut, (niin) saat kärsiä nahoissasi. Näin ollen ja k. N.N. ei ole määräaikana noutanut tavaroitaan, menettelen niiden suhteen kuin omieni. Jo minä ajattelinkin, k. koko eilispäivän selkääni kolotti, että säänmuutos tästä tulee. — *Ellipt.* Panitko puuroon suolaa, [kysyn,] k. minä en nähnyt. **2.** konj. lauseen sisässä, läheten us. käytöltään eksplanat. rinnastuskonj:ta näet. | He olivat hyvät ystävykset, urheilijoita k. olivat kumpikin. Kosteaan maahan ei pääse riittävästi happea, sen läpäisykyky k. on vähäinen. Väsynyt k. olin, (niin) menin heti nukkumaan. Päätöksen teko lykkääntyi, 3. §:stä k. ei vielä päästy yksimielisyyteen. Silloin sanoi Matti, hänellä k. on aina liukas kieli, että ei meillä poliisia pelätä.

V. aloittamassa kond. t. kond.-tempor. sivulausetta. Kun = jos, sillä ehdolla että, siinä tapauksessa että. Joskus adv:n määrittämänä: varsinkin t. etenkin kun, kun vain t. kerran, kunhan. **1.** ehto varma t. todenmukainen. Sivulauseen pred. ind:ssa. | Otan, k. annat. Kaikki käy hyvin, k. emme vain hätäile. Vihatkoot, k:han pelkäävät. Kokous on päätösvaltainen, k. 5 jäsentä on saapuvilla. Paljonko maksaa 1/4 kg jauhoja, k. 1 kg maksaa 60 markkaa? K. säästää, (niin) on käyttää pahoina päivinä. Kaloja tuli, varsinkin k. ilma oli suotuisa, kolmekin korillista päivässä. Missä löydän rauhan maan, / k. en [= jollen] taaton kartanossa? TUOKKO. — K. ei, niin ei. K. ottaa, niin ottakoon. Menköön k. on mennäkseen. — *Harv.* rel.-lauseessa. | - - väriltään kuin metsänkukka, johon k. katsoo silmä, se sitä kauan tutkii AHO. - - sängynpään kohdalla oli sulkuikkuna, jonka k. vetäisi auki, niin se huokui raikasta ilmaa MERIL. — *Ellipt.*, vars. *puhek.* Puku ei ole huono, [se täytyy myöntää] k. ajattelee, että se on ensikertalaisen työtä. K. ottaa huomioon metsien pienen pinta-alan, [oivaltaa, ymmärtää, että] puun vientiä ei voida sanottavasti harjoittaa. **2.** ehto epävarma t. todenvastainen. **a.** sivulauseen pred. kond:ssa. | Kertoisin, k. vain muistaisin. Miltähän näyttäisit, k. sinulla olisi viikset. Työ olisi jo aikoja sitten teetetty, k. olisi ollut tekijöitä. K:han ei vain sataisi, (niin) lähtisimme kävelylle. Hevosen k. saisi hankituksi, niin sillä sitä rahaa vetelisi AHO. **b.** *murt.* sivulauseen pred. pot:ssa. | En mä liene lempivieras, / k. ei tuotane olutta KAL. K. elänet kaunihisti, / aina siivolla asunet, / saat olla talossa tässä KAL.

VI. aloittamassa tapahtumahetkeä, syytä t. ehtoa ilmaisevaa eksplikat.-luonteista sivulausetta. **1.** sivulause lähenee subj:n asemaa. | Paras [on] k. tunnustat. On se [kummallista tms.], k. aina riitelevät. Minua ihmetyttää, k. en ole saanut vastausta. Riittää, k:han maito kerran kuohahtaa. Päivänä semmoisena kuuluu metsässä, k. kuiva havunneula - - putoaa puun alle AHO. **2.** sivulause lähenee obj:n asemaa. | Kuulin k. ovi kävi. Ikkunasta näkee, k. lapset leikkivät. Muistatko, k. ensi kerran tapasimme? Ajatelkaa, k. Pekka aikoo erota vaimostaan. Etpä tunnu tietävänkään, k. eilen illalla tuli höyryssä [= höyrylaivassa] niittokone AHO. Anna anteeksi, k. kiivastuin. **3.** sivulause lähenee attr:n asemaa. **a.** Kiitän onneani, k. pääsin hänestä eroon. Olipa se herttaista, k. muistitte. Mahtaa sellainen tilaisuus olla näkemisen arvoinen, k. pitäjän parhaat niittäjät ovat kilpasilla. Mikähän siinä on, k. minä aina epäonnistun. — Puhtaasti eksplikat:na †. | Siirrolla tarkoitetaan sitä, kun [→ että] mies pysyvästi siirtyy joukko-osastosta toiseen. **b.** liittokonj:n osana → että; vrt. A.I.3. | Sen sijaan k. Siksi k. Sen johdosta, takia, tähden t. vuoksi k. Siitä syystä k.

VII. *murt.* komp. konj:na; yleisk. → kuin. | Enemmän k. Parempi k. moneen vuoteen. Minulla ei ole [enempää, enää] k. viisi markkaa. Tyhmä k. saapas. Sellainen k. Ei muuta k. Samoin, samaten k. Sikäli k. Sitä mukaa k. Siinä suhteessa k. — Ukko k. ukko. Sain k. sainkin. Sätti sen k. kerkisi. Sen k. lähdemme vain.

B. muissa tehtävissä. **I.** joskus adv:a läheten aloittamassa itsenäistä lausetta. Huom., että lause oikeastaan on sivulause, josta johtopäätös jätetään tekemättä. **1.** kond. toivotuslauseissa. Kun, us. -han t. -pa liitepart:n vahvistamana, = jos(pa), että. **a.** myönt. lauseissa. | K. uskaltaisin. K:pa olisin rikas. K. olisi aina kesä ja sunnuntai SP. Voi k. olisit totellut äitiäsi. Voi k. minäkin pääsisin! **b.** kielt. lauseissa, jotka us. ilmaisevat pelkoa t. epäilyä, että asia on päinvastoin kuin sanotaan. | K. en vain putoaisi. K:han et katuisi. K:pa siellä ei olisi tapahtunut mitään onnettomuutta. Mutta k. ei kävisi meille kuin Korppilan Paavolle Peltolan häissä KIVI. **2.** kausaalis- ja eksplikatiivisluonteisissa tunnesävyisissä (huudahdus)lauseissa, jotka ilmaisevat iloa, ihmetystä, päivittelyä, paheksumusta tms. **a.** huudahdussanan ohella. | Hei, k. on hauskaa! Voi hyvät veljet, k. minä olen onnellinen. — Voi taivas, k. päätäni särkee. Minua onnetonta, k. luotin häneen! Äs, k. sinä sotket kaikki asiat! Perhana, k. te ette tottele! — Kas, k. et lähtenytkään! Kappas vain Elinaakin, k. polttaa. Huh, k. leimahti. Voi raato, k. on iso! Herra siunatkoon, k. sinusta on tullut komea tyttö! **b.** K. kehtaavatkin! K. toiset eivät jo tule! K. koko päivän makaat, iso ihminen. Jotkut ihmiset k. lainaavat kirjoja eivätkä tuo takaisin. Mitäs miehistä, mutta k. naisetkin jo tupakoivat. K. aivan unohdin. Minua k. sitten nauratti. | "Etkö tule mukaan?" — "K. en minä nyt viitsi."

II. † rel.-pron:n tapaan, ilman tempor. vivahdusta; vrt. A.I.2. | Täällä on yksi herra, k. [→ joka] haluaisi tavata rovastia. Ne halot,

k. [→ jotka] eilen tuotiin. Siellä järven rannassa, kun [→ missä] on se suuri heinikko.
kundi[4] *s. ark.* asiakas. | Liikkeen vanha k. Parturin, linja-auton k:t. K:en kohtelu. — *Koul.* toveri, poika tms. | Meidän koulun k:t. Kelju k. — *Yhd.* kantak.
kuni *konj.*, vars. *runok.* **1.** kuin. **a.** niin kuin. | Kuolo väijyy meitä k. kissa kurjaa hiirtä KIVI. Tehkäät k. sanon KIVI. -- hän käy k. sävelten siivin LEINO. -- niin on k. kanteleet ilmassa soisivat AHO. -- savuun, tuhkaan kylä peittyi, / k. pilveen hukkuu tähtitaivas *CAJ. **b.** *harv.* -- ei muut k. tähdet valvo A.OKSANEN. **c.** *harv.* kun, jos. | Vene täältä tuotanehe, / k. syy sanottanehe KAL. **2.** *sini* — *kuni* (*rinn.* sinis — kunis, sinnes — kunnes) niin kauan — kuin; sen verran, siinä määrin — kuin, sikäli — mikäli. | -- k. soitti Päivän poika, / sini sankarit heräsi LEINO. Sini kaski kaatukahan, / -- / k. ääni kuulunevi, / k. vierrevi vihellys! KAL. Sini selvempi asia, k. selvempi ajaja SL. — Hän taisteli siks' k. [= kunnes] saapui yö LEINO.
kunin|gas[66*] *s.* **1.** eräiden (suurehkojen) monarkkisten valtioiden miespuolisten hallitsijain arvonimi; hallitsija, jolla on tämä arvonimi; vars. muinaisista t. eksoottisista oloista: yl. mieshallitsija. | Ruotsin, Englannin k. K. Kustaa. Hänen majesteettinsa k. Hyvä, ankara k. Valita, kruunata, voidella k:kaaksi. K:kaan kruunu, valtaistuin, hovi, linna. K. hallitsee. K. Herodeksen aikana. K:kaan käsky, kirje. Tehdä jtak k:kaan nimissä. Maan ja k:kaan puolesta. Eläköön k.! Kaikki k:kaasta kerjäläiseen saakka. Tällaista pukua ei ole k:kaallakaan. Aarre, josta k:kaatkin ylpeilisivät. — *Yhd.* goottilais-, neekeri-, viikinkik.; lapsi-, sankarik.; heimok.; perintö-, sijais-, varak.; vuorenk. — *Erik.* **a.** Asia joutuu, lykätään k:kaaseen 'kuninkaan itsensä t. kuninkaan tuomiovaltaa harjoittavan tuomioistuimen ratkaistavaksi'. Valittaa k:kaaseen. Käydä k:kaissa 'kääntyä jnk oikeusasian johdosta henkilökohtaisesti kuninkaan t. kuninkaan tuomiovaltaa harjoittavan tuomioistuimen puoleen'. K:kaissa käynti. **b.** Kolme (pyhää) k:gasta 'itämaiden tietäjät, jotka kävivät Jeesus-lasta tervehtimässä'. Kolmen k:kaan päivä 'loppiainen, tammikuun 6. päivä'. K:gasten kirjat 'kaksi Vanhan testamentin kaanoniin kuuluvaa historiallista kirjaa, joissa kerrotaan Israelin ja Juudan kuninkaista n. vv. 1000—561 eKr.' **c.** vertauksissa. | Ylpeä, mahtava kuin k. Olla, astua kuin (mikäkin) k. Hallita taloaan kuin k. Ryhti kuin k:kaalla. **d.** saduissa. | Olipa kerran k. --.

2. Jumalasta, Kristuksesta. | Koko ihmiskunnan k. Juutalaisten k. K:gasten k. Kunnian, rauhan k. Älä pelkää, tytär Siion; katso, sinun k:kaasi tulee istuen aasin varsan selässä UT. — Vars. *kansanr.* pakanallisista jumalista. | Maan l. mannun, veden k. Ahti, aaltojen k. -- metsän ukko halliparta, / metsän kultainen k. KAL.

3. *kuv.* **a.** henkilöstä, joka on mahtavin, vaikutusvaltaisin jllak paikalla t. jssak maassa: herra, isäntä, valtias. | Saaren, koko pitäjän k. Arabian kruunaamaton k. eversti Lawrence. Olla k. laivassaan. Nyt k:kaana kyntövakoaan / käy Hämeen heimo työnsä aateloima H.ASUNTA. — *Erik.* oman puolueensa johtaja eräissä leikeissä, mm. kuningaspallossa. **b.** henkilöstä, joka on etevin, huomattavin jllak alalla t. vertaistensa joukossa. | Juhlan, pakinoitsijain, laiskurien k. Juoksijain, hiilimurskan k. Paavo Nurmi. Erasmus, humanistien k. Snellman oli aikansa kruunaamaton k. — *Yhd.* hiihto-, juoksu-, revyy-, runo(ilija)-, satu-, vauhti-, viuluk.; kahlek.; (liike-elämän mahtimiehistä, magnaateista:) auto-, muoti-, sanomalehti-, teräs-, öljyk. **c.** eläimistä, jotka ovat muita suurempia t. voimakkaampia, joiden kuvitellaan hallitsevan muita. | Eläinten k. 'leijona'. Korven, metsän k. 'karhu'. Kotka, ilmojen k. Lohi, kosken k. — *El.* (siivetön) koirastermiitti, joita termiittiyhteiskunnassa tav. on vain yksi. — *Yhd.* ravik. **d.** esineistä tms., jotka ovat muita arvokkaampia, tärkeämpiä. | Timantti, jalokivien k. Soopelia sanotaan turkisten k:kaaksi. Flyygeli on kotisoitinten k. Šakki, pelien k. Asemansa, pituutensa ja yleisen luonteensa puolesta Kokemäenjoki on k. jokiemme joukossa. — Personifioiden. | K. Kivihiili. K. Alkoholi.

4. peliterminä. **a.** korttipelissä: korkein kunkin maan kuvallisista arvokorteista. | Lyödä k. pöytään. Kaataa k:kaalla. — *Leik.* Neljän k:kaan kirja, raamattu 'korttipakka'. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutu-, valttik. **b.** šakkipelissä: arvokkain šakkinappuloista, jonka kohtalosta pelin ratkaisu riippuu. | Mustan, valkoisen k. **c.** keilapelissä: arvokkain, tav. nuppipäinen t. muuten muita korkeampi keila, joka pelin alkaessa on muiden keilojen keskellä. | Kaataa k.
kuningas|aika *s.* aika, jolloin jssak maassa on hallitsijana kuningas t. kuninkaita. | Rooman, Israelin k. **-ajatu|s** *s.* jkn henkilön tm. toimintaa t. elämää ohjaava suuri ajatus. | Oma kansalliseepos, Lönnrotin k. Nuorisomme k:ksena oli itsenäisen Suomen luominen. Olla uskollinen k:kselleen. **-ehdokas** *s.* **-gambiitti** *s.* šakkipelissä: gambiitti, jossa toinen pelaajista tarjoaa uhraukseksi kuningasiähettisotilaan. **-hau|ta** *s.* kuninkaan t. kuninkaiden hauta. | Egyptin, Skandinavian k:dat. **-huone** *s.* kuningasperhe, -suku. | Ruotsin, Italian k. K:en jäsenet. **-hyökkäys** *s.* šakkipelissä: hyökkäys kuningasta vastaan. **-kalastaja** *s.* Alcedo atthis, mm. Keski- ja Etelä-Euroopassa elävä, kaloja ja vesihyönteisiä ravinnokseen käyttävä metallinhohtoinen, pitkänokkainen lintu, jäälintu. **-kruunu** *s.* par. kuninkaankruunu. **-kunta** *s.* monarkkinen valtio, jonka hallitsijana on kuningas (t. kuningatar). | Perustuslaillinen k. Tanskan, Unkarin k. — *Kuv.* = valtakunta. | Muodin k. **-käärme** *s.* **1.** kruunupäinen käärme, joka kansanuskomusten mukaan hallitsee muita käärmeitä. **2.** *el.* Boa constrictor, Amerikan kuumissa osissa elävä, n. 4 m:n pituiseksi kasvava jättiläiskäärme, boakäärme.
kuningas|linna *s.* par. kuninkaanlinna. **-luettelo** *s.* Länsi-Göötanmaan lakiin liittyvä k. **-lähetti**

s. šakkipelissä: pelin alkaessa kuninkaan vieressä oleva lähetti. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. vaatetus. **-mantteli** *s.* par. kuninkaanmantteli. **-mieli|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* kuningasta, kuningasvaltaa kannattava, rojalistinen. | K:set upseerit. K. sanomalehti. Epäiltynä k:syydestä. — *S:sesti* rojalisti. | Harras, kiihkeä k. K:sten keskuspaikka. **-palatsi** *s.* par. kuninkaanpalatsi. **-pallo** *s.* vars. aikaisemmin paljon pelattu, nykyisen pesäpallon tapainen lyömäpallopeli, jossa kummallakin peliin osaa ottavalla puolueella on johtajana "kuninkaansa". | Pelata k:a. **-pari** *s.* tav. kuningas puolisoineen. | Englannin k. **-perhe** *s.* Ruotsin k. K:en kesäasunto. Olla sukulaisuussuhteissa k:eseen. **-pult|ti** *s.* *tekn.*; *syn.* kuningas-, olkatappi. | Auton etupyörät on kiinnitetty etuakseliin k:eilla, joiden varassa ne pääsevät ohjattaessa kääntymään. **-satu** *s.* **-siipi, -sivusta** *s.* šakkipelissä: sivusta, jolla kuningas pelin alkaessa on. **-sotilas** *s.* šakkipelissä: pelin alkaessa kuninkaan edessä oleva sotilas. **-suku** *s.* Ranskan k. Vaasan k. Vanha, arvossa pidetty k. **-tappi** *s.* *tekn.* = kuningaspultti. **-tiikeri** *s.* kaakkoisaasialainen tiikerin muunnos, Bengalin tiikeri. **-torni** *s.* šakkipelissä: pelin alkaessa kuningassivustalla oleva torni. **-unelma** *s.* vrt. kuningasajatus. **-vaali** *s.* par. kuninkaanvaali. **-val|ta** *s.* hallitusjärjestelmä, jossa valtion päämiehenä on kuningas; harv.: kuningaskunta. | Luja, rajaton, nimellinen k. Valtikka, k:lan symboli. Anastaa, lakkauttaa k. **-vesi** *s.* *kem.* typpi- ja suolahapon seos. **-vierailu** *s.* **-viitta** *s.* par. kuninkaanviitta.

kuningat|ar[54*] *s.* **1.** kuninkaan puoliso; kuningaskuntaa hallitseva nainen. | Ruotsin k. K. Elisabet. Ylpeä kuin k. Kohdella jkta kuin k:arta. Kauniimpaa kirstua ei ole k:tarellakaan. — *Yhd.* leskik. **2.** *kuv.* **a.** rakastetusta. | Sydämeni, unelmieni k. Leilasta tuli Heikin k. **b.** naishenkilöstä, joka on kaunein, huomattavin t. etevin jssak, jllak alalla t. vertaistensa joukossa. | Juhlien, illan k. Kirsti oli todellinen k. muiden konttorityttöjen joukossa. Näyttämötaiteen, elokuvan k. Sonja Henie, jääkenttien k. — *Yhd.* kauneusk. **c.** esineistä t. asioista, jotka ovat muita kauniimpia t. arvokkaampia. | Kukkien k. ruusu. Urut, soitinten k. Tukholma, Mälarin k. Pääsiäistä on sanottu kirkkojuhlien k:tareksi. Oikeudenmukaisuus on kaikkien hyveiden k. — *Kasv.* Yön k. 'Cereus grandiflorus, ansarikasvina suosittu kaktus, jonka suuret, valkoiset kukat avautuvat yhdeksi ainoaksi yöksi'. **d.** *el.* mehiläisyhteiskunnan ainoa sukupuolisesti täysin kehittynyt naaras, (mehiläis)emo; siivetön naarastermiitti, joita termiittiyhteiskunnassa tav. on vain yksi. — *Yhd.* mehiläisk. **3.** peliterminä. **a.** korttipelissä: toiseksi korkein kunkin maan kuvallisista arvokorteista, rouva. | Kuningas, k. ja sotamies. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutu-, valttik. **b.** šakkipelissä: pelin alkaessa kuninkaan vieressä oleva pelin vahvin nappula, joka siirtyy ja syö vaaka- ja pystysuoraan sekä viistoon ruuturivejä pitkin, daami, rouva. | Mustan, valkoisen k. Musta menetti k:tarensa.

kuningatar|gambiitti *s.* šakkipelissä: gambiitti, jossa toinen pelaajista tarjoaa uhraukseksi kuningatarlähettisotilaan. **-kenno** *s.* muita isompi kenno, jossa mehiläiskuningatar kehittyy ja kasvaa. **-lähetti** *s.* šakkipelissä: pelin alkaessa kuningattaren vieressä oleva lähetti. **-siipi, -sivusta** *s.* šakkipelissä: sivusta, jolla kuningatar pelin alkaessa on. | Rikkoa vastustajansa k. **-sotilas** *s.* šakkipelissä: pelin alkaessa kuningattaren edessä oleva sotilas. **-torni** *s.* šakkipelissä: pelin alkaessa kuningatarsivustalla oleva torni. **-toukka** *s.* mehiläistoukka, josta kehittyy kuningatar.

kuninkaalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** kuninkaan (kuningattaren) asemassa oleva, kuninkaasta polveutuva, kuninkaan perheeseen kuuluva; kuninkaalle (kuningattarelle) t. hänen perheelleen kuuluva; kuninkaan, kuningas-. | K. majesteetti, korkeus. K:set prinssit. K. perhe, suku. Hänellä on suonissaan k:sta verta. K. kruunu. K. hovi, linna. Mykenain k:set haudat. K. seurakunta 'kuninkaanpitäjä'. — *Erik.* kuninkaan t. kuningaskunnan hallituksen hallitustoimista. | K. tuomiovalta. K. julistus, päätös, lupa. K. kirje. — *S:sesti.* K:set 'kuningasperhe, kuninkaallista sukua olevat'. **2.** kuninkaan (kuningattaren) palveluksessa oleva t. alainen, kuningasta (kuningatarta) kannattava; us. myös titteleissä ja eräiden kuningaskunnan laitosten ja niiden virkamiesten nimityksissä. | K. kirjuri, yliairut, majoitusmestari. K. hovihankkija, -maalari. K. kunniavartio, laivasto. K:set joukot. K. akatemia, kirjasto, teatteri. Berliinin k. posliinitehdas. **3.** vars. *kuv.* kuninkaalle (kuningattarelle) ominainen t. sovelias, "ruhtinaallinen", erinomainen, suurenmoinen, loistava, jalo, ylväs. | K. ryhti. K. loisto, komeus. Todella k:set häät, juhlat. Söimme oikein k:sen päivällisen. Palkita jkta k:sesti. Opettajan k. tehtävä. Luonteen k:suus.

kuninkaan|ajatus *s.* tav:mmin kuningasajatus. **-arvo** *s.* Ottaa k. Tarjota jklle k:a. **-hauta** *s.* **-istui|n** *s.*, tav. *kuv.* (kuninkaan) valtaistuin. | Päästä, palata k:melle. **-kaari** *s.*, vars. *hist.* valtiovallan harjoittamista koskeva pääosasto Ruotsin vanhoissa laeissa. **-karjatalo, -kartano** *s.* *hist.* kruunun tiloja, joita myöh. vuokrattiin yksityisille, latokartano. **-kaupunki** *s.*, vars. *hist.* kuninkaan hallituskaupunki, kuningaskunnan pääkaupunki. **-kruunu** *s.* us. myös kuninkuudesta, kuninkaanvallasta. | Kilpailu Saksan k:sta. — *Kuv.* Kolmiloikan k. oli 10 vuotta Ville Tuuloksen päässä. **-kypärä** *s.* *el.* se märehtijäin mahan osa, jonne ruoka pötsistä liukuu, verkkomaha. **-käräjät** *s.* *mon.* *hist.* kuninkaan itsensä pitämät t. hänen valtuuksillaan pidetyt käräjät, joilla Ruotsi-Suomen valtakunnassa oli ylin tuomiovalta. **-lautakunta** *s.* *hist.* kuninkaankäräjiä varten asetettu lautakunta. **-linna** *s.* Tukholman k. Vanhan k:n rauniot. **-mantteli** *s.*, vars. *kuv.* Hiihdon, painin k. Paavo Nurmen k:n perijä. **-mies** *s.* *vanh.* kuninkaan palveluksessa oleva mies, kunin-

kaan kannattaja. -**murha** *s.* -**oikeu|s** *s. hist.* ylin, kuninkaan tuomiovaltaa käyttävä oikeusaste Ruotsi-Suomen valtakunnassa. | K:den päätös. Vedota k:teen 'kuninkaaseen'. -**palatsi** *s.* -**pitäjä** *s. hist.* seurakunta, jonka kirkkoherran nimittämisoikeus oli Ruotsin kuninkaalla, myöhemmin keisari-suuriruhtinaalla (keisarinpitäjä), kuninkaallinen seurakunta. -**poika** *s.*, us. *kuv.* Valepukuinen k. Kaunis kuin k. -**rauha** *s. hist.* vars. v. 1284 säädetty rauha, jonka tuli vallita siinä Ruotsi-Suomen maakunnassa, jossa kuningas oleskeli. -**sali** *s.* -**tekijä** *s.* mahtimies, joka on vaikuttanut kuninkaan valtaistuimelle nousuun; henkilö joka puuhaa, hankkii jhk valtakuntaan kuningasta. -**tie** *s.*, vars. *hist.* yleinen, suuri maantie, valta(maan)tie. — *Kuv.* Tieteen alkulähteille ei ole olemassa k:tä. -**tuomio** *s. hist.* kuninkaan itsensä antama t. hänen nimissään annettu tuomio. -**tyt|är** *s.* Mennä naimisiin k:tären kanssa. -**vaali** *s.* Suorittaa, panna toimeen k. -**vakuutus** *s.* kuninkaan antama hallitsijanvakuutus. -**vala** *s.* = ed.; *hist.* vala, joka valitun Ruotsi-Suomen kuninkaan oli heti vaalin jälkeen vannottava. -**valta** *s.* tav:mmin kuningasvalta. -**vero** *s. hist.* kuninkaalle (valtiolle) maksettu vero. -**väylä** *s. hist.* virran valtaväylä, jota yl. ei saanut padota.

kuninkaatar[51*] *s. vanh.* kuningatar. | - - kaunis kuin taivasten k. KIVI. Entäpä orjastakin kerran k. koituu! AHO.

kuninkai|nen[63] **1.** *dem.s.* < kuningas. | K:semme. Suo mun, k. [= Jeesus], / vain sua rakastaa VK. **2.** *a.* tav:mmin kuninkaallinen. | K. loisto. Voitti kuulijat tuo puhe k., / viisaus noin nuoress' ani harvinainen *MANN.

kuninkaissakäynti *s.* (myös ⌒) ks. kuningas 1.a.

kuninkuu|s[65] *s.* kuninkaana oleminen, kuninkaan asema, arvo t. valta. | Perustuslaillinen k. 10-vuotinen k. Hoitaa k:tta alaikäisen kuninkaan puolesta. Periä k. Minun k:teni ei ole tästä maailmasta UT. — *Kuv.* Mielen, mielikuvituksen k. — *Yhd.* hiihto-, juoksu-, ravik.

kuninkuus|aika *s.* Eerik XIV:n k:aikana. -**kilpailu** *s.*, vars. *urh.* kilpailu jnk urheilulajin "kuninkuudesta", mestaruudesta.

kunis *konj. runok.* **1.** kunnes. | - - pois parvi parvelta syöstähän nuo, / k. sortuvat sillan luo *CAJ. Sen vaivat ja näljät mä kannan, / k. kuolema lohtua suo K.LEINO. **2.** *sinis — kunis* ks. kuni 2 (sini — kuni). | - - k. vankkana hoidat virkas, / sinis rintasi sinulle rauhan suo LEINO. Sinis nousevat pyramiidit, / k. elää ihminen KAILAS.

kunkin|aikainen *a.* kunakin aikana, ajankohtana oleva t. esiintyvä, kulloinenkin. | Kiinteistön k. omistaja. -**kertai|nen** *a.* kullakin erityisellä kerralla oleva t. esiintyvä, kulloinenkin. | K:set tarpeet. Puheen k. nopeus.

kunnai|kko[2*] *koll.s.* < kunnas. -**nen**[63] *poss.a.* < kunnas. | K. maasto.

kunnakin [-akkin] *adv.* kuhunkin suuntaan. | Pirtti on 7 m k.

kunnalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kuntaa t. kuntia koskeva t. niille ominainen, kunnan palveluksessa oleva, kunnalle kuuluva, kunnan. | K. vaalilaki. K. hallinto, köyhäinhoito, rakennustoiminta, verotus. K:set luottamustoimet. K. kansakoulu, sairaala, sähkölaitos. K:set metsät. Munkkiniemi kuuluu k:sesti Helsinkiin. — *Yhd.* puolik.

kunnallis|asetus *s.* kuntien hallinnosta annettu asetus. -**asi|a** *s.* Perehtyneisyys k:oihin. -**elämä** *s.* Helsingin k. Ottaa osaa k:än. -**hallinnolli|nen** *a.* K:set kysymykset. -**hallinto** *s.* kunnan (t. kuntien) itsehallinto. | Kaupunkien, maalaiskuntien k. -**hallitu|s** *s.* kuntien toimeenpano- ja hallintoelin. | K:ksen on huolehdittava kunnan hallinnosta, valvottava sen etuja, valmistettava valtuuston käsiteltävät asiat sekä pantava täytäntöön valtuuston päätökset ja määräykset. K:ksia ovat kunnan-, kaupungin- ja kauppalanhallitus. -**järjestö** *s.* jtak puoluetta edustava, kunnallisvaaleja yms. asioita varten asetettu toimielin. -**kalenteri** *s.* kalenteri, jossa on tietoja kunnallisasioista. | Helsingin kaupungin k. -**kertomus** *s.* kunnan vuosikertomus. -**kieli** *s.* kieli, joka on kunnallisten asiain käsittelyssä pöytäkirjakielenä. -**ko|ti** *s.* kunnallinen laitos, jossa täyttä köyhäinhoitoa tarvitsevat aikuiset henkilöt elävät, köyhäin-, vaivaistalo, -koti. | K:din hoidokit. Joutua k:tiin. -**lainsäädäntö** *s.* -**laitos** *s.* -**laki** *s.* kunnallishallintoa ja -vaaleja koskeva laki. | Vuoden 1948 k. -**lautakun|ta** *s.* maalaiskuntain kunnanhallitusta v:een 1949 vastannut elin. -**lehti** *s.* kunnallinen tiedotuslehti. -**metsä** *s.* = kunnanmetsä. -**mie|s** *s.* kunnan toimihenkilö, kunnallisasioita hoitava henkilö. | Innokas, tunnettu k. K:hen käsikirja. -**neuvoksetar** *s.* kunnallisneuvoksen vaimo. -**neuvo|s** *s.* arvonimi, jonka valtiovalta antaa kunnalliselämässä ansioituneelle henkilölle; sen saanut henkilö. | Saada k:ksen arvonimi. -**neuvosmies** *s.* maistraatin t. raastuvanoikeuden jäsen, joka ei ole lainoppinut, kunnallisraatimies. -**neuvosto** *s.* ulkomaiden oloista: kunnan korkein hallintoelin. -**oikeus** *s.* -**poliitti|nen** *a.* K:set harrastukset, tutkimukset. -**politiik|ka** *s.* kuntien suoranainen hallintotoiminta yleisten tehtävien suorittamiseksi. | K:an alaan kuuluvat yleensä opetustoimi, sosiaalinen huolto ja terveyden- ja sairaanhoito sekä kaupungeissa ja kauppaloissa myös asemakaavakysymykset ja rakennustarkastus. -**pormestari** *s.* maistraatin puheenjohtaja eräissä Suomen suurimmissa kaupungeissa; vrt. oikeuspormestari. | Tampereen, Oulun k. -**päivät** *s. mon.* kuntien edustajain neuvottelukokous. | Koko läänin käsittävät k. -**raatimies** *s.* = kunnallisneuvosmies. -**sairaala** *s.* -**sosialismi** *s.* suunta, jonka pyrkimyksenä on kuntalaisten yhteisiä tarpeita tyydyttävien laitosten saattaminen kuntien haltuun.

kunnallist|aa[2] *v.* ottaa kunnan haltuun, tehdä kunnan jäsenten yhteiseksi; vrt. sosialisoida, yhteiskunnallistaa. | K:etut raitiotiet. Puhelinlaitoksen k:aminen.

kunnallis|taksoitus *s.* -**talo** *s.* tav:mmin kunnantalo. -**taloudelli|nen** *a.* K:set kysymykset. -**talous** *s.* varojen hankkiminen ja käyttäminen kunnan tarkoituksiin. -**tehtävä** *s.* -**teknikko** *s.*

kunnan palveluksessa oleva teknillisen koulutuksen saanut henkilö. **-toimi** *s.* Ottaa osaa k:in. **-toiminta** *s.*

kunnallistu|a[1] *pass.v.* < kunnallistaa. | Kirjastojen, köyhäinhoidon k:minen.

kunnallistutkinto *s.* Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa suoritettava, kunnansihteeriksi ym. kunnallisvirkailijoiksi aikoville tarkoitettu päästötutkinto.

kunnallistuttaa[2*] *v.* kunnallistaa.

kunnallis|vaali *s.*, tav. *mon.* vaalitoimitus, jossa valitaan kaupungin- t. kunnanvaltuutetut. **-valtuusto** *s.* kunnan äänivaltaisten jäsenten valitsema edustuslaitos, joka käyttää kunnan päätösvaltaa. | K:ja ovat kunnan-, kaupungin- ja kauppalanvaltuusto. **-vero** *s.* kunnalle suoritettava vero. **-verotus** *s.* **-viranomainen** *s.* **-virka** *s.* **-virkailija, -virkamies** *s.*

kunnan|esimies *s. vanh.* kunnallislautakunnan puheenjohtaja. **-hallitu|s** *s.* maalaiskunnan kunnallishallitus. | K:ksen puheenjohtaja. **-hoidokki** *s.* henkilö, joka saa kunnalta jatkuvaa varsinaista köyhäinhoitoa, kunnalliskodin hoidokki. **-huone** *s.* kunnan omistama, kunnallisia kokouksia ja toimituksia varten tarkoitettu huone t. huoneisto, kunnantupa; us. = kunnantalo. **-johtaja** *s.* eräiden maalaiskuntien viranhaltija, joka toimii kunnanhallituksen puheenjohtajana ja hoitaa myös muut ohjesäännössä hänelle määrätyt tehtävät; vrt. kaupungin-, kauppalanjohtaja. | K:n viran perustamisesta päättää kunnanvaltuusto, mutta myös valtioneuvosto voi velvoittaa kunnan siihen. **-kamreeri** *s.* eräissä maalaiskunnissa ennen vuotta 1949 kunnansihteeristä (-kirjurista) käytetty nimitys; nyk. eräissä suurehkoissa maalaiskunnissa kunnansihteerin rinnalla lähinnä rahatoimesta huolehtiva viranhaltija. **-kirjasto** *s.* **-kirjuri** *s.* vuoteen 1949 kunnansihteeristä käytetty nimitys. **-kokous** *s.* = kuntakokous. **-kätilö** *s.* **-lääkäri** *s.* yhden t. useamman maalaiskunnan yhteisesti valtionavun turvin palkkaama lääkäri, jonka tehtävänä on virka-alueellaan valvoa yleistä terveyden- ja sairaanhoitoa sekä sen ohessa harjoittaa yksityistä praktiikkaa. | Ruoveden k. Toimia k:nä. **-maksu** *s.* tav. kunnallisvero. **-metsä** *s.* (myös: kunnallismetsä) kunnan omistama metsä; joskus myös metsä, joka on kunnan maanomistajien yhteistä omaisuutta, yhteismetsä. **-metsälautakunta** *s.* **-mies** *s.* = kunnallismies. **-raja** *s.* Läänin- ja k:t. **-sairaala** *s.* yhden t. useamman maalaiskunnan yhteisesti omistama ja ylläpitämä sairaala. | Pielisjärven k. **-sihteeri** *s.* maalaiskunnan viranhaltija, joka toimii kunnanvaltuuston ja -hallituksen apuna pöytäkirjanpidossa, kirjeenvaihdon hoitamisessa, asiakirjain laatimisessa yms.; vrt. kunnankirjuri. **-talo** *s.* kunnan omistama, kunnallisia kokouksia ja toimituksia varten tarkoitettu talo. | K:ssa sijaitsee usein myös kunnantoimisto. **-tie** *s.* tie, jonka kunnossapito kuuluu kunnalle; vrt. maantie, kylätie. **-toimisto** *s.* Maksaa veronsa k:on. K. on avoinna arkipäivisin klo 9—11 ja 12—13. **-tupa** *s.* = kunnanhuone; us. myös = kunnantalo. **-vaakuna** *s.* **-valtuusmies** *s.* kunnanvaltuutettu. **-valtuusto** *s.* maalaiskunnan kunnallisvaltuusto. | K:n kokous. **-valtuutettu** *s.* kunnanvaltuuston jäsen, kunnanvaltuusmies. **-vero** *s.* = kunnallisvero. **-viranomainen** *s.* **-virkailija** *s.*

kunna|s[90] *s.* joka suunnalle viettävä pyöreämuotoinen (pieni) mäki, kumpu, kukkula, kennäs, töyry. | Matala, vihreä k. Karjalan k:at. K:alla seisova mökki. - - metisillä mättähillä, / kultaisilla k:hilla KAL. Maa k:sten ja laaksoen KIVI. — *Kuv.* Poven k:at KIVI. Kunnian k:at, tav:mmin kukkulat. — *Yhd.* hiekka-, kukka-, nurmik.; mäenk.; kotik.

kunne, -ka *adv.*, vars. *runok.* ja *ylät.* minne(kä), mihin. **1.** *interr.* K. lähet, poikueni? KAL. **2.** *rel.* K. jumalaton tulee, tulee ylenkatsekin VT. Hänell' ei ole kultaa, kunniaa, / ei k. hän päänsä kallistaa KOSKENN. — *Murt.* (konj:n tavoin) kunnes. | - - miekkansa tappoi, raateli, k. kädet väsyivät SUONIO. Se lentää, k:ka raukee *MANN. - - maljoja tyhjentäin istuttiin aterialla, k:ka alkoi tulla hämärä TALVIO. **3.** *indef.* - - mene, k. ikinä minä sinut lähetän VT.

kunne|kin (kielt. yhteyksissä -kaan) *adv.* **1.** kuhunkin suuntaan, kunnakin, minnekin, minnekään. | Lato on pari syltä k. Mikä minnekin, kuka k. Tuhkakuppeja oli sijoitettu vähän k. salissa. - - siirtymättänsä sijalta, / kulkematta k:kana KAL.

kunnes *tempor.konj.*, joka osoittaa päälauseen ilmaiseman toiminnan t. tilan jatkuvan sivulauseen ilmaiseman toiminnan t. tilan alkamiseen asti: niin kauan kuin, siihen asti kun, siksi kun. | Luin k. nukahdin. Odota täällä, k. palaan! Seosta keitetään, k. se on kylliksi sakeaa. Ruotujakolaitos pysyi voimassa, k. maamme joutui Venäjän yhteyteen. Toistaiseksi ja k. toisin määrätään, pidetään lainhuutorekisteriä korttijärjestelmän mukaan LK. — *niin kauan, siihen asti, siksi kunnes* us. par. kunnes t. siihen asti kun, siksi kun. | Niin kauan k. alkaa hämärtää. Siihen asti k. palaan. Laskutoimitusta jatketaan siksi, k. kaikki luvut ovat tulleet jaetuiksi. — *sinnes — kunnes* ks. kuni 2 (sini — kuni). | Sinnes äiti armahtaapi, k. kuuleepi elävän SL. Enkä sinnes suohon sorru, / k. kannan kahta kättä KAL.

kunnia[14] *s.*, tav. vain *yks.* **1.** arvo, joka jklla henkilöllä, jllak henkilöryhmällä tms. on omassa ja vars. muiden mielestä; arvo, joka jklle henkilölle, jllek henkilöryhmälle tms. yleisesti annetaan; maine, (hyvä) nimi. | Hänen porvarillinen k:nsa. Perheen, suvun, kansan k. Talon, koulun k. Armeijan k. Puhdas, tahrattu, epäilyttävä k. K:n vaatimukset. K:n mies 'kunniallinen mies'. Köyhälläkin on k:nsa. Puolustaa, loukata jkn k:a. Pelastaa, menettää, myydä, tahria k:nsa. Hänen k:nsa sai pahan kolauksen. Asia käy k:lle. Tappio koski kipeästi k:amme. Ukon k. ei sallinut elää toisten vastuksena. Vannoa k:nsa kautta. Minä en, kautta k:ni, ole varastanut mitään. — *kuulla kunniansa* (leik.) vars. ankarasta nuhtelusta, haukkumisesta. | Saada, antaa jkn kuulla k:nsa. Kuulimme siinä k:mme oikein

perin pohjin. — *Yhd.* lääkärin-, upseerink.; perheenk.; kansalais-, sotilask.; kansallisk.; hiihto-, sota-, urheiluk. — *Erik.* **a.** siveellinen kunnia: moraalin, siveyden vaatimukset, yl. moraali, siveys. | Säilyttää, menettää k:nsa viettelyksissä. K:nsa unohtanut nainen. Noudattaa k:n tietä. **b.** kuuluisuus, maineikkuus, kiitos, ylistys. | Kuolematon, katoava k. Maailman k. Maine ja k. K. ja rikkaus. Etsiä, tavoitella k:a. Saada jstak k:a. Niittää k:a urheilijana. Työ tuottaa meille k:a. Hänen tiensä johti k:an. **c.** *lak.* siveellinen arvo, jonka yhteiskunta tunnustaa ja turvaa jäsenilleen t. eri yhteisöjen ja piirien jäsenille. | Tuomita menettämään k:nsa. Jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, k:n, henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden puolesta (Suomen hallitusmuoto 1919). **d.** *heng.* K:n kuningas 'Jumala'. K. Jumalalle korkeuksissa UT. - - sillä sinun [= Jumalan] on valtakunta ja voima ja k. iankaikkisesti UT. **e.** *kuv.* K:n kruunu. Kaatua k:n [= taistelu]kentällä. Ei hänelle k:n kukko laula, ks. kukko 1.a.

2. olioista t. vars. asioista, jotka tuottavat jklle t. jllek arvonantoa, kuuluisuutta, kiitosta; arvonannosta, kuuluisuudesta, kiitoksesta, joka koituu jklle t. jllek jnk olion t. vars. asian johdosta. | Raili on koko luokan k. Työ miehen k. SL. Rehellisyys on jokaiselle k:ksi. N.N:n k:ksi on mainittava, että - -. Sellaiset laiminlyönnit eivät ole k:ksi. Pitää raittiutta k:naan. Talossa pidettiin k:na, että huoneet olivat siistit. Kaikki k. hänelle siitä, että - -. K. kirjapainon keksimisestä kuuluu Gutenbergille. Emme halua riistää Ruotsilta k:a sen hyvistä töistä Suomea kohtaan. — Vars. kohteliaisuuksissa. | Saanen k:n toivottaa onnea. Minulla on k. lausua teidät tervetulleiksi. Ketä minun on k. puhutella? Huomenna tamperelaisilla on k. nähdä itse presidentti. [Vastattaessa kieltävästi jhk kehotukseen:] Kieltäydyn k:sta.

3. erinäisissä kunnioittamista, arvonantoa merkitsevissä yhteyksissä: *pitää jtak, olla kunniassa* kunnioittaa, arvostaa jtak, saada osakseen kunnioitusta, arvonantoa. | Pitää uskontoa, toisen vakaumusta k:ssa. Avioliittoa ei pidetty k:ssa. Työnteko on jälleen k:ssa. — *saattaa, nostaa, tulla* tms. *kunniaan* saattaa, nostaa tms. arvoon, kunnioituksen kohteeksi. | Saattaa, nostaa vanhat hautamerkit k:an. Saappaat tulivat 1800-luvun alkupuolella jälleen k:an. — *tehdä jtak jnk kunniaksi* kunnioittaakseen jtak, osoittaakseen jllek kunnioitustaan, arvonantoaan. | Jumalten k:ksi rakennetut temppelit. Järjestää päivälliset retkikunnan, jnk tapahtuman k:ksi. - - rahallinen kuorma, jonka hinnalla piti ostettaman pöhnää juhlan kunnioiksi KIVI. — *tehdä kunniaa* vars. sotilaallisena tervehdyksenä ja kunnioituksen osoituksena. | Tehdä k:a viemällä käsi päähineeseen. Lippujen tehdessä k:a arkku laskettiin hautaan. (*Kuv.*) Runossa tehdään k:a vapaussotureillemme.

4. *usk.* messuun kuuluva vuorolaulu, glooria: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa" (suurempi kunnia) t. "Kunnia olkoon Isän ja Pyhän Hengen" (pienempi kunnia).

kunnia|-asema *s.* arvokas, huomattu, tärkeä asema, kunniasija, -paikka, arvoasema, -sija. | Snellmanin k. historiassamme. Kankaankudonta on kohoamassa maalaiskodeissa entiseen k:-asemaansa. **--asen|to** *s.* kunniantekoasento. | Seistä k:nossa. Liput laskeutuivat k:toon. **--asia** *s.* velvollisuus t. tehtävä, joka jkn t. jnk on kunniansa vuoksi, (itse)kunnioituksensa säilyttääkseen suoritettava, kunniavelvollisuus, -tehtävä. | Pitää jtak k:naan. Suomen tieteen k:na on kansanrunoutemme kaikinpuolinen tutkiminen. **-diplomi** *s.* kunniakirja, arvokirja. **-esimies** *s.* kunnianimityksenä. | Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran k. **-istui|n** *s.* jkta arvossa pidettyä t. erityisen kunnioituksen kohteena olevaa henkilöä varten tarkoitettu, us. tavallista komeampi istuin. | Rooman virkamiesten k:met. Juhlavieraan k. **-juoksu** *s. urh.* pesäpallopelissä: juoksijan siinä tapauksessa 3. pesältä kotiin saama vapaataival, että hän kotipesästä lähdettyään pääsee 3. pesälle syöttäjän ehtimättä antaa ainoatakaan oikeaa syöttöä. **-jäsen** *s.* erityinen, muita arvokkaampi jäsen, jollaisia eril. seurat yms. valitsevat itselleen joko kunnianosoitukseksi ao. henkilöä kohtaan tai myös oman arvovaltansa lisäämiseksi. | Duodecim-seuran, osakunnan k. Valita, kutsua k:ekseen. **-jäsenyys** *s.* kunniajäsenen asema. | Pietarin tiedeakatemian k.

kunniak|as[66*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* arvossa pidetty, maineikas, kuuluisa; kunniaksi oleva, mainetta, kiitosta tuottava; vrt. kunniallinen. | K. sotapäällikkö. Sellaiset k:kaat nimet kuin Taipale ja Summa. Vaikea, mutta k. tehtävä. Yliopistolla on k. osa maamme sivistyselämässä. Taistella, kaatua taistelussa k:kaasti. Kestää k:kaasti vertailu jhk.

kunnia|katos *s.* valtaistuimen, saarnastuolin tms. yläpuolella oleva t. juhlakulkueessa kannettava katos, baldakiini. **-kehä** *s.* säde-, valokehä, jollainen (vars. kristillisessä taiteessa) ympäröi pyhän henkilön päätä, glooria. | Pyhimyksen, marttyyrin k. — *Kuv.* kunniasta, maineesta. | Menestyksen jkn ympärille luoma k. Hänen nimeään ympäröi himmenemätön k. **-kierros** *s.*, vars. *urh.* esim. juoksukilpailun voittajan kilpailun päätyttyä kilparadalla juoksema ylimääräinen kierros. **-kirja** *s.* taiteellisesti painettu kirjallinen tunnustus, jollaisia annetaan kilpailuissa ja näyttelyissä ja myös muuten ansiokkaan toiminnan johdosta, (kunnia)diplomi, arvokirja. | K. kilpa-ajosta, kirjoituskilpailusta. Maatalousseurojen k:t. Suomen meripelastusseuran ihmishengen pelastamisesta antama k. Mestarin k. **-komitea** *s.* Näyttelyn k:n jäseniksi ovat lupautuneet - -. **-komppania** *s.* noin komppanian vahvuinen sotaväenosasto, jollainen asetetaan, kun on kyseessä kunnianosoitus valtakunnan päämiehelle, erikoistapauksissa muillekin, t. osanotto sotilaallisiin juhlallisuuksiin. | Asemalla presidenttiä oli vastassa k. Lähettiläs N. tarkasta-

massa k:a. **-konsuli** *s.* tav. toimimaan kansalaisista valittu palkaton konsuli, vaalikonsuli; vrt. lähetetty 1. ammattikonsuli. | Suomen k. Pariisissa. **-korok|e** *s.* jkta arvossa pidettyä t. erityisen kunnianosoituksen kohteena olevia henkilöitä varten tarkoitettu koroke. | Valtionpäämiehen aitio k:keineen. Saada palkintonsa k:keella. **-kruunu** *s. kuv.* Marttyyrien k. **-kuja(nne)** *s.* ihmiskuja, jota pitkin jku kunnianosoituksen kohteena oleva henkilö t. henkilöryhmä kulkee. | Sotilaiden muodostama k. Haudalle johtava k. **-kysymys** *s.* tav. = kunnia-asia. | Työn täsmällinen suoritus on hänelle k. **-käsit|e** *s.* Ankarat k:teet. Kuolla väärän k:teen puolesta. **-käyn|ti** *s.* kunnianosoitukseksi jkn luona, jllak patsaalla tms. tapahtuva käynti. | K. tasavallan presidentin luokse. Ylioppilaat k:nillä Snellmanin patsaalla. **-lahja** *s.* kunnianosoituksena jklle t. jllek annettu lahja. | Kaupunkilaisten pormestarilleen antama k. **-laukau|s** *s.* jkn henkilön, lipun t. tapahtuman kunniaksi paukkupatruunia t. -ammuksia käyttäen ammuttu (yhteis)laukaus. | Tervehtiä kuningasta k:ksilla. K:kset sotilashautajaisissa. K:ksen kajahtaessa kohosi lippu salkoon. **-legioona** *s.* Ranskan ainoa varsinainen ritarikunta. | K:n ritari, komentaja. K:n suurristi.

kunnialli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* vrt. kunniakas. **1.** siveä, säädyllinen, rehellinen, vilpitön, nuhteeton. | K. nainen, kauppias, työmies. Olla k:sten ihmisten kirjoissa. K. ammatti. K. kilpailu. Elää k:sesti. Ulkonainen k:suus. **2.** yl. kunnian mukainen, kunniaksi oleva, arvoa loukkaamaton,)(häpeällinen; us. laajentuneessa merk:ssä: asianmukainen, oikea, "rehellinen", "kunnollinen". | K., mutta ei kadehdittava asema. K:set rauhanehdot. K. toimeentulo. K:set myötäjäiset. Saattaa jku k:sesti hautaan. K. maalaispirtti, jossa on ikkunoita kolmella seinällä SILL.

kunnia|maininta *s.* tunnustukseksi jstak saavutuksesta t. menestyksellisestä toiminnasta tapahtuva maininta, vars. jnk kilpailun t. näyttelyn alimpana palkintona. | K. näytelmäkilpailussa. Antaa, saada k. **-marssi** *s.* Rykmentin, Suomen armeijan k. **-merk|ki** *s.* ansioista t. kunnianosoitukseksi jklle annettava, us. ansiomerkkiä arvokkaampi, puvussa käytettävä merkki; us. = ritarimerkki, joita annetaan virallisesti eril. ansioista t. myös pelkkinä muistoina. | Yhdistyksen, liiton, osakunnan k. Suomen valkoisen ruusun k:it. Antaa, saada k. pitkäaikaisesta ja nuhteettomasta palveluksesta. Jakaa k:kejä. **-miekka** *s.* vars. aikaisempina aikoina urhoollisuudesta t. pitkäaikaisesta sotapalveluksesta annettu miekka. | Suomen marsalkan k. **-mitali** *s.* (alempiarvoinen) kunniamerkki.

kunnian|arkuus *s.* arkuus omasta kunniasta, ambitio. | Väärä k. **-arkuussy|y** *s.* Olla tekemättä jtak k:istä. **-arvoi|nen** *a.* -suus *omin.* kunnioitusta nauttiva, kunnioitettava, arvokas, arvoisa, arvossapidetty. | K. rovasti, vanhus. Vanha, k. raatihuone. — Vars. *vanh. ylät.* kohteliaisuuksissa, puhutteluissa. | Teidän k:suutenne. Hänen k:suutensa T:n arkkipiispa. **-asia** *s.* = kunnia-asia.

kunnia|nauha *s.* kunniamerkin nauha. **-neuvosto** *s. sot.* upseeriston joukko-osastoonsa kunnia-asioita varten asettama neuvosto.

kunnian|halu *s.* tav:mmin kunnianhimo. **-halui|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* tav:mmin kunnianhimoinen. **-himo** *s.* Voimakas k. Tehdä jtak k:sta. Hivellä, kutkuttaa jkn k:a. Joutua vanhempiensa k:n uhriksi. **-himoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* K. virkamies, sotilas. K:set pyyteet.

kunnia|nimi, -|nimitys *s.* kunnianosoitukseksi jklle t. jllek annettu nimi, nimitys. | Imperaattori, roomalaisten sotapäälliköiden k:nimitys. Agricolalle on annettu k. "suomalaisen kirjallisuuden isä". Kreikkalaiskatolinen kirkko käyttää itsestään oikeauskoisen kirkon k:nimeä.

kunnian|jano *s.* kunnianhalu, -himo. **-janoinen** *a.* kunnianhaluinen, -himoinen. **-kipeä** *a.* kunnianhaluinen, -himoinen. | K. nuorukainen. **-loukkaaja** *s.* vrt. seur. **-loukkau|s** *s.*, us. *lak.* yksilön kunniaan kohdistuva rikos, herjaus, solvaus, häväistys tms. | Tahallinen k. Tuollainen väite on k. minua kohtaan. Tuomita k:ksesta. **-loukkausjuttu** *s.* **-mie|s** *s.* (tav. ⌒) kunniallinen mies. | Menetellä k:hen tavoin. Jos olette k:hiä, niin tunnustakaa tekonne! **-osoitu|s** *s.* kunnioituksen, arvonannon osoitus. | K. jkta henkilöä, yhdistystä, maatamme kohtaan. K:kset sankarihaudalla. Saada osakseen k:ksia. Joutua k:sten kohteeksi. Karttaa k:ksia. — *Erik.* **a.** *sot.* tav. paikalta, rintama kunnioituksen kohteeseen päin ja sotilaallisesti tervehtien tapahtuva kunnianosoitus, joka kohdistuu valtion päämieheen, sotilaslippuun, hautaussaattueessa olevaan vainajaan, kansallislauluun tm. **b.** kunniakäynnistä. | Ylioppilaat k:kksella kanslerin luona. **-pyy|de** *s.* Luopui yksilöllisestä k:teestä yhteisen asian hyväksi. **-päivä** *s.* Oi, Suomen Leijona, nähnyt oon / sinun k:si koiton KOSKENN. **-tavoittelu** *s.* **-teko** *s., sot. vanh.* kunnianosoitus t. tervehtiminen. | Vastata k:on. — Muuta käyttöä. | Tutkimus, joka lähinnä on k. esi-isillemme. **-tekoasen|to** *s.* Liput k:nossa. **-tun|to** *s.* tietoisuus omasta kunniasta ja sen vaatimuksista, ambitio. | Voimakas k. Elävä kansallinen k. K. vaatii tekemään, estää, kieltää tekemästä jtak. Hänellä ei ollut kylliksi k:toa tunnustaa rikostansa. Vedota jkn k:toon. Teko kävi k:nolleni.

kunnia|oikeus *s.* siihen perustuva oikeus, että yhteiskunta tunnustaa oikeuden haltijan siveellisen ja yhteiskunnallisen arvon, esim. valtiollinen äänioikeus. **-paik|ka** *s.* kunniasija. **1.** jklle arvossa pidetylle t. erityisen kunnioituksen kohteena olevalle henkilölle t. esineelle kuuluva paikka, arvokkain, paras paikka. | Eturivin k:at. Istua k:alla pöydän päässä, isännän oikealla puolella. K:alle ripustettu muotokuva. N. N:n kirjoitus on saanut k:an lehdessä. **2.** kunnia-asema. | Gallen-Kallelan maalauksilla on k. Suomen kuvaamataiteessa. **-palkin|to** *s.* kunnianosoitukseksi jklle annettava t. kilpailussa, näyttelyssä tms. tav. voittajalle (varsinaisen palkinnon lisäksi) annettava

ylimääräinen palkinto. | K. ansiokkaasta käännöstyöstä. Kansainvälisen näyttelyn korkeimmat k:not. Saada kiertävä k. vuodeksi haltuunsa. **-parvek|e** *s.* jkta arvossa pidettyä henkilöä varten tarkoitettu parveke. | Kuninkaalliset k:keella. **-patsas** *s.* jkn henkilön kunniaksi pystytetty patsas, muistopatsas. | Minna Canthin k. **-port|ti** *s.* varta vasten tehty, us. köynnöksin koristettu t. esim. vastakkain kohotettujen miekkojen muodostama porttikaari, jonka läpi jku erityisen kunnianosoituksen kohteena oleva henkilö t. seurue kulkee. | Häätalon k. Pystyttää, rakentaa k. Kuningas ajoi k:ista kaupunkiin. — *Erik.* = riemukaari. | Rooman k:it. **-porvari** *s.* kunnianimityksenä. | Valita jku kaupungin k:ksi. **-presidentti** *s.* kunnianimityksenä. | Kongressin k. **-professori** *s.* kunnianimityksenä. | Berliinin yliopiston k. Kutsua jku k:ksi. **-puheenjohtaja** *s.* kunnianimityksenä. | Vientiyhdistyksen, kauppakamarin, verkkopalloliiton k. **-päivä** *s.* - - tervehtiessäni kunnioitettua, monivuotista, tietorikasta ystävääni hänen k:nsä johdosta E.N. SETÄLÄ. **-päällikkö** *s.* kunnianimityksenä. | Mannerheim, Suomen valkoisen kaartin k. **-raha** *s. vanh.* kunniamerkistä, -mitalista. **-rangaistu|s** *s. lak.* nöyryyttävä, häpäisevä t. sellainen rangaistus, joka riistää tuomitulta eräitä yhteiskunnallisia oikeuksia. | K:ksia ovat esim. anteeksipyyntö ja jalkapuurangaistus. **-saatto, -saattue** *s.* kunnianosoitukseksi jkta seuraava saatto, saattue. **-sana** *s.* kunnian kautta, kunnian menetyksen uhalla annettu vakuutus t. lupaus. | Antaa jstak k:nsa. Luvata jtak k:llaan. Päästää vanki k:ansa vastaan vapaaksi. **-seppele** *s.* palkinnoksi, kunnianosoitukseksi jklle annettava seppele, laakeriseppele. **-sija** *s.* kunniapaikka, -asema. | Morsiuspari istuu hääpöydässä k:lla. Kalevala on k:lla oppikoulujemme lukusuunnitelmassa. Pääsiäisellä on k. kirkkovuodessa. **-tehtävä** *s.* vrt. kunnia-asia. | Isänmaallinen k. Ottaa jk k:kseen. **-tervehdy|s** *s.* tav. = kunniakäynti. | Käydä k:ksellä jkn luona, jllak patsaalla, haudalla. **-tohtori** *s.* arvonimi, jonka jk korkeakoulu t. yliopiston tiedekunta antaa ansioituneille henkilöille; tämän arvonimen saanut. | Helsingin yliopiston k. Vihkiä k:ksi. **-toimi** *s.* luottamustoimi; vrt. kunniavirka. | Suostua ottamaan vastaan jk k. Hoitanut monia k:a.

kunniat|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** säädytön, epäsiveä, epärehellinen, vilpillinen, kavala, katala, häpeällinen;)(kunniallinen. | K. nainen. K. petturi, vakooja. Julistaa jku k:tomaksi. Viettää k:onta elämää. K:tomat teot. K. pako, kuolema. Menetellä k:tomasti. Poikien oli k:tomuuden uhalla elätettävä työkyvyttömiä vanhempiaan. **2.** *harv.* mainetta, kiitosta saamaton t. tuottamaton, maineeton, halpa-, vähäarvoinen, tavallinen, jokapäiväinen;)(kunniakas. | Raataa korvessa huomaamattomana ja k:tomana. [Vanhan hevosen] monivaiheinen, hikinen ja k. elämänvaellus SILL.

kunnia|tuoli *s.* kunniaistuin. **-tuomioistuin** *s.* eräiden yhteisöjen sisäinen tuomioistuin, jonka tehtävänä on yhteisön nauttimaa arvonantoa vaarantavien t. sen jäsenten kunniaa koskevien asioiden käsitteleminen. | Lain mukaan pitää puolustusvoimiemme jokaisessa divisioonassa ja erillisessä prikaatissa sekä merivoimissa olla k. **-vah|ti** *s.* **1.** kunniavartija, -vartiomies. | K:dit haudan molemmilla puolilla. **2.** kunniavartio. | Olla k:dissa. **-vanhu|s** *s.* erityisen kunnioituksen, kunnianosoituksen kohteena oleva vanhus. | Maalariemme k. Elias Muukka. Esittää onnentoivotuksensa k:kselle. **-vartija** *s.* kunniavartion jäsen, kunniavartiossa oleva henkilö, kunniavahti, kunniavartiomies. **-vartio** *s.* **1.** kunnianosoitusta varten jhk tilaisuuteen asetettu vartijamiehistö. | Upseerien k. K. vainajan arkun ääressä. **2.** kunnianosoitukseksi jssak tilaisuudessa tapahtuva vartiointi, kunniavartion, -vartijoiden, -vartiomiesten suorittama vartiointi. | Olla k:ssa. Asettua k:on. **-vartiomies** *s. sot.* vartiomies, joita asetetaan kunnianosoitukseksi vars. tasavallan presidentin asunnon edustalle hänen ollessaan jssak varuskunnassa. **-vartiosto** *s.* tav:mmin kunniavartio. **-velka** *s.* velka, jonka suorittamisen vakuutena (kuvaannollisesti) on velallisen kunnia. — *Kuv.* Kansamme k. sotavammaisille. **-velvollisuu|s** *s.* vrt. kunnia-asia. | Pitää jtak k:tenaan. Seurallamme on mieluinen k. liittyä onnittelijoittenne joukkoon. **-viera|s** *s.* erityisen kunnioituksen kohteena oleva vieras; vieras, jonka kunniaksi jk (juhla)-tilaisuus on järjestetty; kutsuvieras. | Olla k:ana jssak. Puhe k:ille. **-vir|ka** *s.* tav. palkaton (kunnianosoitukseksi jkn hoidettavaksi annettu) virka, joka lisää ao:n yhteiskunnallista arvoa, kunniatoimi, luottamusvirka; nimellinen virka, josta ei ole työtä. | Yhteiskunnalliset k:at.

kunnio|ida[18] *v.*, vars. *runok.* -inti[4*] *teonn.* kunnioittaa. | Sua [Jumalaa] taivaan voimat k:i, / Sua ylistääpi aamunkoi S.KORPELA.

kunnioitettav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* kunnioitusta ansaitseva t. nauttiva. **1.** henkilöistä vars. puhuttelusanan attr:na (*lyh.* K.): arvossa pidetty, arvoisa. | K. vanhus, tiedemies. K. Herra Ministeri. K:at kuulijat! K. morsiuspari! **2.** esineistä, asioista: huomattava, huomionarvoinen, melkoinen, suuri. | Varsin k. kokoelma, kirjasto. K. varallisuus. K. koko, (luku)määrä, summa, ikä. K. tulos, saavutus. Onnistua tehtävässään k:asti. Olla k:an korkealla tasolla. — *Leik.* Vierailla oli kerrassaan k. ruokahalu.

kunnioit|taa[2*] *v.* ks. myös ed. ja kunnioittava. **1.** pitää jkta t. jtak kunniassa, antaa jklle t. jllek arvoa, arvostaa. | K. Jumalaa, vanhempiaan. K. jkta suurena taiteilijana. K:an häntä suuresti. Elää k:ettuna. K:ettu virka. K. oppia, jkn tietoja, ahkeruutta. K:a isääsi ja äitiäsi VT. - - toinen toisenne k:tamisessa kilpailkaa keskenänne UT. — Us.: olla rikkomatta, loukkaamatta. | K. lakia, laillista järjestystä, perinteitä. K. toisen vakaumusta. K. jkn siveyttä. — *kunnioitettu* vars. puhuttelusanan attr:na (*lyh.* K.): arvossa pidetty, arvoisa. | K. ylipäällikkömme, Suomen marsalkka

Mannerheim. K:etut juhlavieraat! — *kunnioittaen* kohteliaisuutena kirjeissä, anomuksissa ym.: kunnioittavasti. | Ilmoitan, pyydän k:taen, että - -. [Kirjeen lopussa:] K:taen N.N. **2.** tehdä jtak osoittaakseen jklle t. jllek kunnioitustaan, arvonantoaan. | K. haltijaa uhreilla. K. tilaisuutta läsnäolollaan. K. jkn muistoa hetken hiljaisuudella. Eri kukkasrahastojen kautta vainajan muistoa ovat k:taneet seuraavat. Muciusta k:ettiin tämän jälkeen liikanimellä Scaevola (vasenkätinen).

kunnioittamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Itseään k. ihminen.

kunnioittav|a[13] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* K:at kiitokseni! Teos ansaitsee k:an maininnan. Pysytellä jstak k:an välimatkan päässä. Tervehtiä, kumartaa k:asti. Hänen käytöksessään ei ollut vähääkään k:uutta. — *kunnioittavasti* kohteliaisuutena kirjeissä, anomuksissa yms.: kunnioittaen. | Anon k:immin, että - -. Äitinsä muistolle omistaa nämä säkeistöt k:asti tekijä.

kunnioituksenosoitus *s.*

kunnioitu|s[64] *teonn.* (< kunnioittaa) arvonanto, arvossapito, arvostus, respekti, pieteetti; *harv.* kunnianosoitus. | Syvä, nöyrä, pelonsekainen, lapsenomainen k. Herättää, ansaita, nauttia k:sta. Tuntea k:sta jkta kohtaan. Osoittaa jklle k:sta. Olkoon tämä sanottu kaikella k:ksella. — *Yhd.* lain-, vanhempaink.; itsek.

kunnittain *adv.* kuntien mukaan, kunta kunnalta. | Niittyalan jakautuminen k. K. tehty tilasto.

kunnok|as[40*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* hyvässä kunnossa oleva, hyväkuntoinen; *vanh. ylät.* kunnollinen, kelvokas. | K. urheilija. Ruumiillisen ja henkisen k:kuuden vaaliminen. — Monta on k:asta naista, mutta sinä olet kaikki voittanut VT[v]. Jos tahdomme täällä jotain ja k:kaasti matkaansaattaa, niin yksi meistä olkoon aina ensimmäisenä miehenä KIVI.

kunnoll|a, -e(en) *adv.* kunnollisesti, hyvin, oikein; us. kielt. yhteydessä: tuskin, vaivoin, juuri ja juuri, ei kelvon. | Hän osaa jo k. lukea. Onko palstasi k. ojitettu? Niin päästiinkin sitten k. aamuun. Kun vesi kiehuu k:een, ravut kaadetaan kattilaan. — Työ ei tahdo k. sujua. En enää k. muista, milloin palasin. Saarella ei kasva yhtään puita, eipä k:een pensaitakaan. — Vars. ehtimisestä puhuen. | Emme ehtineet k. pukeutuakaan. Ei ollut kulunut k:een viikkoakaan, kun - -.

kunnolli|nen[38] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kunnon, kelpo, kelvollinen, säädyllinen, pätevä, asiallinen, asianmukainen, hyvä, moitteeton. | K. kansalainen, nainen. K. työntekijä. K:sta väkeä. K:set vaatteet, työkalut. Ehdottomasti k:sta tavaraa. Alueesta ei ole edes k:sta karttaa. Päästä k:seen alkuun. Tehdä jtak, syödä k:sesti. Seoksen annetaan k:sesti jäähtyä. — Us. laajentuneessa merk:ssä: oikea, todellinen, "rehellinen", "kunniallinen". | Jussin kanssa ei saanut aikaan edes k:sta riitaa. Lähdimme ennen kuin juhla oli vielä k:sesti loppunutkaan. Pitkästä aikaa hän - - huomasi olevansa k:sesti vihainen SILL.

kunnon a:n luonteisesti attr:na käytetty yks. gen. (< kunto): kunniallinen, kunnollinen, kelpo, hyvä. | K. ihminen, kansalainen, perheenemäntä, seppä, rovasti. K. ukko Meurman. K. helsinkiläiset. Hänellä ei ole edes k. pukua. Oikein k. päivälliset. Työstä maksettiin k. palkka. Hän ei lausunut yhtä k. sanaa. K. talvi, lumikeli. - - painikaamme k. tavalla KIVI. Olin kuusi kuukautta merellä enkä edes sattunut k. haaksirikkoon PÄLSI. **-mie|s** *s.* tav. ⌒. | Mitäpä muuta olisimme k:hinä voineet tehdä!

kunnossa ks. kunto.

kunnossapito *s.* Rakennusten, työkalujen, teiden, hautausmaan k. **-kulut, -kustannukset, -menot** *s. mon.* **-työ** *s.* Välttämättömät k:t. **-velvolli|nen** *a.* ja *s.* Tien jako k:sille. **-velvollisuus** *s.*

kunnossapitäjä *s.* Tien k.

kunnost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. kuntouttaa. **1.** tav. *konkr.* panna kuntoon, parantaa jnk kuntoa, korjata, uudistaa. | K. työkalunsa, venettä, piano, jk rakennus. Teiden, puutarhan k:us. K. ajanmukaiseksi, liikenteelle. K. jk alue puistoksi. Viedä k:ettavaksi. — *Harv. abstr.* Pelaajia on koetettu k. otteluun parhaan mukaan. **2.** *kunnostaa itseään* par. kunnostautua. | K. itseään ojankaivajana. K. itseään reippaudellaan, kilpailuissa. Hän ei koskaan ennen ole itseään niin k:anut.

kunnostaja[10] *tek.*

kunnostamis|kustannukset *s. mon.* **-paikka** *s.* **-työ** *s.*

kunnostamo[2] *s.* kunnostamispaikka, -laitos. | Työkalujen k.

kunnostautu|a[44] *v.* osoittaa kuntoaan, taitoaan, kykyjään, tehdä jtak niin että se tuottaa kunniaa, ansaita arvonantoa, kunnioitusta. | K:neet oppilaat. K. työmiehenä, säveltäjänä. K. uutteruudellaan. K. taistelussa, jllak alalla. Pääosissa k:ivat erikoisesti - -. Ottaa k:en osaa jhk. Luokka on ruvennut kovasti k:maan. — Myös. *iron.* Tehtaan luottamusmies on taas k:nut.

kunnostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kunnostaa. | K. varusteitaan, moottoria.

kunnostu|a[1] *pass.v. harv.* (< kunnostaa) kuntoutua. | Lehmien k:minen laitumella. Kunpa k:isit siksi, / ett' ois miestä paikkuriksi / oman housus halenteen! *MANN.

kunnostus- = kunnostamis-.

kunnot|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* (< kunto) kelvoton, huono, kehno. **1.** siveetön, kunniaton, alhainen, halpamainen, katala; kykenemätön, avuton, saamaton, leväperäinen, laiska. | K. ihminen, mies. K:tomat ainekset. K. salaisku. Kuka k. on ottanut minun takkini! Joka isäänsä pahoin pitelee - -, se on k. ja rietas poika VT. - - häntä oli k:tomasti petetty AHO. — Asioiden k. hoito. K:tomasti kasvatetut lapset. Työttömyyteen on useasti syynä henkilökohtainen k:tomuus. **2.** esineiden kunnosta, laadusta: kulunut, rikkinäinen tms., huonokuntoinen, kelpaamaton, mitätön. | Vanha, k. seinäkello. Polkupyörä oli lojunut k:tomana ja tomuisena viitisen vuotta.

kunpa *konj.* ks. kun.
kun|ta[11*] *s.* **I.** oman alueensa käsittävä itsehallinnollinen yhdyskunta, joka on valtion lainsäädännöstä riippuva ja sen valvonnan alainen; vrt. pitäjä, jota sanaa nyk. vain epävirallisessa puheessa käyt. maalaiskunnista. | Sotkamon, Lapuan k. K:nan alue, asukkaat, viranomaiset, toimisto, kirjasto, hallinto. Suomen k:tien talous. Pyytää, saada apua, avustusta k:nalta. Joutua k:nan hoitoon. — *Yhd.* kaupunki-, maalaisk.; asuin-, koti-, syntymäk. **II.** vars. isohkoa alueellista t. henkilöiden muodostamaa kokonaisuutta tarkoittavien yhd:ojen jälkiosana. — Joskus ellipt. yksinään: K:nan [esim. ylioppilaskunnan] vuosijuhlat. **1.** alueista. **a.** hallinto- ja toimialueista: Herttua-, keisari-, kreivi-, kuningas-, ruhtinas-, sulttaanik.; laamanni-, rovastik.; kihla-, maa-, tuomio-, valtak.; hiippa-, kinkeri-, rukoushuone-, seurak. **b.** tarkemmin määrittämättömistä alueista: Paikka-, seutuk.; kulma-, nurkkak. **2.** (monijäsenisistä) hallinto- ja toimielimistä, järjestöistä yms.: Edus-, esi-, hoito-, johto-, lauta-, neuvottelu-, toimitus-, valio-, valtuusk.; munkki-, ritari-, toveri-, veljes-, ylioppilask.; ammatti-, kirkko-, lahko-, osa-, osuus-, palo-, suojelus-, tiedek. **3.** muista oman kokonaisuutensa muodostavista henkilöryhmistä. **a.** samalla seudulla, yhdessä asuvista henkilöistä: Kylä-, laakso-, metsä-, ranta-, saarik.; siirtok.; huone-, kota-, teltta-, tupak. **b.** muuten yhdessä olevista, toimivista henkilöistä; us. = seurue: pöytä-, ruokak.; lippuk.; hevos-, reki-, venek.; erä-, kalastus-, kauppa-, nuotta-, pyynti-, retki-, työk.; henkilö-, palvelusk. **c.** samalla alalla toimivista t. samaa harrastavista henkilöistä; koko yhd. tav. korvattavissa alkuosan mon:lla: Asiakas-, asiamies-, diplomaatti-, insinööri-, jäsen-, katsoja-, kauppias-, liikeapulais-, lukija-, lääkäri-, näyttelijä-, opettaja-, oppilas-, ostaja-, poliisi-, tutkija-, upseeri-, urheilija-, virkamies-, yrittäjäk. **d.** liittyen jo sinänsä ryhmää merkitseviin s:eihin, jolloin koko yhd:n merk. on sama t. epämääräisempi kuin sen alkuosan: Heimo-, kansa-, paris-, perhe-, sukuk.; joukko-, kopla-, ryhmäk. **e.** isommista ihmisyhteisöistä: Kieli-, kristi-, pakana-, uskonto-, yhteisk. **4.** maailman, maailmankaikkeuden oliokokonaisuuksista: Aurinko-, eläin-, ihmis-, kasvi-, kivi-, luomak. **5.** eräisiin perusl:ihin liittyen osoittamassa niiden epämääräisyyttä, summittaisuutta: Kymmen-, sata-, tuhatk. **6.** liittyen aikaa ilmaiseviin s:eihin päivä, yö ja viikko. | Olla jssak päivä-, yök:nassa t. -k:nissa 'viipyä jssak koko päivä, yö, päivä-, yökausi'. Mennä jnnek yö-, viikkok:taan t. -k:tiin 'mennä jnnek viipyäkseen siellä koko yön, viikon, yö-, viikkokauden'.
-kuntainen[63] *a.* Puoli-, vuosik., ks. näitä; (kasv.) yksi-, kaksi-, monik. (hetiöstä sen mukaan, ovatko heteiden palhot yhdessä, kahdessa vai monessa kimpussa).
kuntainvälinen *a.* myös ⌒. | K. komitea.
kunta|jako *s.* jako kuntiin. **-kokous** *s.* kunnan äänioikeutettujen jäsenten kokous, jolla vanhan kunnallislainsäädännön mukaan oli ylin päättämisvalta kunnan asioissa.
kuntala[14] *s.* kunnan toimistotalo.
kuntalai|nen[63] *s.* kunnan asukas, pitäjäläinen. | Kaikki k:set. Saattaa jtak k:sten tietoon. — Joskus *ellipt.* ylioppilas-, palo- tms. kuntalaisista. — *Yhd.* koti-, vierask.
kuntayhtymä *s.* useiden kuntien jnk yhteisen laitoksen t. yrityksen toteuttamiseksi ja ylläpitämiseksi muodostama yhtymä. | K:in sairaalat.
kunto[1*] *s.* jkn henkilön ruumiillinen t. henkinen kelpoisuus, valmius jhk, kykyisyys, (siveellinen) ryhdikkyys; jnk muun olion, esineen käyttö-, toimintakelpoisuus, (hyvä) tila, laatu; ks. myös kunnolla, kunnon. | Työntekijän, urheilijan k. Nuorisomme k. Ruumiillinen, fyysillinen, siveellinen k. Teknillinen, sotainen k. Hänen k:nsa kirjoituksessa ja luvunlaskussa KIVI. K:ni on matalalla, nousee. Koeteltu k. Kokeilla k:aan sodassa, valtiomiehenä. K:a vaativa tehtävä. K:a ja miehuutta siinä kysytään. — Hevosen k. Hampaiden k. Moottorin, tuotteiden, tien, viljelysmaan k. Puolustuslaitoksen k. Lisätä, kohottaa, nostaa, vähentää, huonontaa jnk k:a. — *kunnossa,* kuntoon. Hän, se on kunnossa 'ao. henkilön t. esineen kunto on hyvä, hän t. se on valmiina jhk, se on järjestyksessä'. Olla hyvässä, täydessä, lihavassa, huonossa, surkeassa kunnossa 'olla kunnoltaan hyvä, hyväkuntoinen, hyvässä tilassa [tms.]'. Talo on asuttavassa kunnossa 'talo on asumakuntoinen, talossa voi asua'. Pitää jtak kunnossa 'pitää yllä jnk kuntoa, huolehtia jnk kunnosta'. Panna, korjata, viimeistellä, järjestää, saada jk k:on 'kunnoltaan hyväksi, hyväkuntoiseksi, valmiiksi jhk, järjestykseen'. Panna [jne.] jk hyvään, täyteen, tyydyttävään, kurjaan k:on. Kunnossa pitäminen, pysyminen. Villat vanutetaan langaksi kierrettävään k:on. - - jäät alkoivat tulla siihen k:on, että varovaisemmat eivät enää sinne ajaneet SILL. — *Harv.* Käydä k:on [käydä päinsä, laatuun, sopia] KIVI. — *Yhd.* kansalais-, sotilask.; pohja-, yleisk.; ala-, hirmu-, huippu-, lasku-, nousu-, ylik.; ajo-, asuma-, ennätys-, esiintymis-, esitys-, julkaisu-, juoksu-, kilpailu-, kylvö-, käynti-, lähtö-, marssi-, matka-, myynti-, paino-, paraati-, peli-, säilytys-, taistelu-, työ-, viljelyk.; kesä-, kevät-, pyhä-, päivä-, talvi-, yök.
kuntoi|nen[63] *poss.a.* harv. yhdistämättömänä. | Saman k:set rakennukset. - - eipä säästyneet nyt miehet k:setkaan LARINK. — *Yhd.* ala-, heikko-, huono-, hyvä-, keski-, loisto-, normaali-, nousu-, puoli-, täysi-, varmak.; ase-, merik.; ajo-, esitys-, kauppa-, korjuu-, kuljetus-, kylvö-, käyttö-, muokkaus-, myynti-, paino-, puolustus-, purjehdus-, taistelu-, työk.; kesä-, talvik.
kuntoisuu|s[65] *omin.* (< ed.) kunto, kunnokkuus. | Miesten, työläisaineksen k. K:den perusteella jaettavat ritarimerkit. Ruumiin, keuhkojen k. Tavaran, työvälineiden, aluksen, teiden k. Fyysillinen, teknillinen k. K:-

deltaan ensiluokkainen. — *Yhd.* ala-, heikkojne. k.

kuntoisuus|kilpailu, -koe *s.* kilpailu, koe jkn t. jnk kuntoisuuden, kunnon selville saamiseksi. **-loma** *s. sot.* sellaiselle varusmiehelle myönnettävä loma, joka ennen vakinaiseen palvelukseen astumistaan on saanut sotilaskoulutusta t. joka palvelusaikanaan on erityisesti kunnostautunut ja kehittynyt hyväksi sotilaaksi. **-merk|ki** *s.* jnk järjestön tunnustukseksi määrätaidoista t. -tiedoista antama merkki. | Suojeluskunnan k:it. III luokan k. **-palkinto** *s.* hyvästä kunnosta, kunnostautumisesta annettava palkinto. **-vaatimu|s** *s.* Tuotteille asetettavat k:kset. **-vik|a** *s.* Puutavaran k:oja ovat virheellinen vesipitoisuus ja väriviat.

kuntokäyrä *s. kuv.*, vars. *urh.* K. [= kunto] nousee, laskee.

kuntoon ks. kunto. **-laitto** *s.* Matkatavaroiden, koneen, tehtaan k. **-pano** *s.* Sahan, kodin, viljelmän k. **-panokustannukset** *s. mon.* **-panotyö** *s.*

kuntou|s[65] *s.* kunto, kunnokkuus, kuntoisuus. | Sauna terveyden ja k:den lähteenä.

kuntoutta|a[2*] *v.*, tav. *abstr.* saattaa (parempaan) kuntoon, parantaa jkn t. jnk kuntoa, valmentaa; vrt. kunnostaa. | K:vaa harjoitusta hiihtäjille. Jäykistyneen jäsenen k:minen. — Harvemmin *konkr.* Laitumen k:minen.

kuntou|tua[44] *v. abstr.*, vars. *urh.* tulla t. päästä (parempaan) kuntoon, parantua kunnoltaan; vrt. kunnostautua. | Juoksijamme jälleen k:tumassa. Luottamuksellinen suhde upseeriston ja miehistön välillä on huomattava tekijä armeijan k:tumisessa. Pelkällä hitaalla ajolla moottori ei k:du suuriin nopeuksiin.

kuntoutumis|harjoitus *s.* Kestävyysjuoksijain k:harjoitukset. **-kävely** *s.*

kuntta[11*] *s.*, vars. *metsät.* kangasturve.

kunt|tura[11], **-|us**[64] *deskr.s.* kömpelöstä, saamattomasta ihmisestä: kanttura, känttyrä, könttyrä, köntys. | Ukon k. Ja se Lassin Matti, senkin k:us, nukkuu kirkkoaikaan asti HEPOR.

kuoha[11] *s.* vars. jnk liemen pinnalle keitettäessä muodostuva kuohu, vaahto. | Poreileva k. K. kuoritaan liemen pinnalta. — *Kuv.* Taiteellinen k. Sota pyyhkäisi pois kaiken pinnallisen k:n.

kuohah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuohahtaa. | Vaahtopäät k:televat. K:televa lähde. — *Kuv.* Tunteet k:televat. -- hänen päässään alkoivat k. suloisen sekavasti uudet unelmat LEHT.

kuohah|taa[2*] *mom.v.* -dus[64] *teonn.* < kuohua. **1.** vedestä, nesteistä. | Vesi, järven pinta k:taa. Taas k:ti vuoksi rannan kivikolle. Maidon annetaan keitettäessä vain muutaman kerran k. Liemi k:ti yli laitojen. — Muuta, harvinaisempaa käyttöä. | Hän tempasi yhden katajan juurineen maasta. Mehevää multaa k:ti ilmoille ALKIO. Avaan ulko-oven, josta jo auringon paiste k:taa vastaani AHO. **2.** *kuv.* sielunliikkeistä, vars. tunteista: syttyä, kiihtyä, kiivastua; ilmetä äkkiä voimakkaana, päästä valloilleen, puhjeta, purkautua. | Herkästi k:tava henkilö. K:tavat etelämaalaiset. K. siveellisesti. K. ihastuksesta, suuttumuksesta. Veri, mieli k:taa. Ilo, ylpeys, katkeruus, kiukku, uhma k:taa. Hänessä, hänen suonissaan k:ti polttava halu. Tunteen, sisun k:dus. Erootinen k:dus. — *Yksipers.* Hänen sisässään k:taa. Silloin k:ti Antissa tuskallisesti.

kuohari[5] *amm.* kuohitsija, salvuri. | Vaeltava k. K:n terävä veitsi. Ei niin suurta sonnia, ettei k. suurempi SL.

kuohautt|aa[2*] *kaus.v.* < kuohahtaa. | Kiukku k:i mieltäni. K:ava näky.

kuohia[17] *v.* par. kuohita.

kuohilas[66] *s.* kuohittu, kastreerattu mieshenkilö, kastraatti. | Eunukki on k., jolle on uskottu haaremin valvonta.

kuohina[14] *s.* kuohunta. | Kosken k. Veden k. laivan keulassa. — *Kuv.* Tappelun k. [= tuoksina] ALKIO. -- tämä aatus [= ajatus] veresi lakkaamatta k:ssa pitää KIVI.

kuohi|ta[31] *v.* -nta[15*] *teonn.* tehdä ihminen t. vars. (uros)eläin siitoskyvyttömäksi poistamalla siltä sukupuolirauhaset (t. katkaisemalla uroseläimen kivesten siemennuora), leikata, salvaa, pulkita, kastreerata; vrt. steril(is)oida. | K:ttu pakanapappi. K:ttu hevonen [= ruuna, salvio, valakka], sonni [= härkä], pässi [= oinas], sika [= kaltti]. Porojen k:tseminen puremalla. Kukkoja k:taan l. kapunoidaan, jotta niiden liha tulisi maukkaampaa.

kuohitsemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < ed. | Jäärä, k. uroslammas.

kuohitsija[14] *tek.* < kuohita.

kuohke|a[21] *a.* -us[65] *omin.* huokoinen, ilmava, möyheä, pöyheä;)(kiinteä, tiivis, luja. | K. multa, lumi. K. hiekkamaa. K. leipä, munakas. Margariini ja sokeri vaivataan k:aksi. — Harvemmin: K. tukka. -- rinnoilla k:at pitsit HAARLA. — *Kuv.* [Eläytyminen sankariin] tekee tunne- ja kuvitteluelämän k:aksi *HOLLO.

kuohkea|multainen *a.* K. pelto. **-rakentei|nen** *a.* K:sta maata.

kuohketa[34] *v.* (kons.-vartaloiset muodot harv.) tav:mmin kuohkeutua.

kuohkeut|taa[2*] *v.* -tavasti *adv.* -us[64] *teonn.* tehdä kuohkea(mma)ksi, möyhentää. | K. maata auralla, äkeellä. Pitkäaikaisten poutien k:tama juoksurata. Tuhka vaikuttaa savimaahan k:tavasti. Kehrättävän villan k:us. Kohotusaineella k:ettu taikina.

kuohkeuttaj|a[16] *tek.* Kastemadot maan k:ina.

kuohkeutu|a[44] *v.* tulla kuohkea(mma)ksi, möyhentyä. | Maan, kyntöviilloksen k:minen. Liotettaessa k:nut orvaskesi kaavitaan nahasta.

kuohu[1] *s.* veteen t. jhk muuhun nesteeseen (juoksevaan aineeseen) sen voimakkaasti liikkuessa, kiehuessa t. kaasujen siitä poistuessa t. siihen sekoittuessa vars. pinnalle muodostuvat kuplat, kuohuva vesi, vaahto, poreet, (merestä tms.) hyrsky; vrt. kuoha. | Kosken, ulapan, aaltojen, rannan k:t. Airon k. Kupliva, valkoinen k. Laivan yli pärskähtävä k. Peittyä, hypätä k:ihin. — Viinin, maidon k. Saippuan muodostama k. Syntynyt k. kuoritaan keiton pinnalta. Suusta vuotava verensekai-

nen k. — *Puhek.*, vars. myymäläkielessä: kuohukerma. **2.** *kuv.* **a.** sielunliikkeistä, vars. tunteista: kiihtymys, kiivastus, purkaus, palo. | Veren, rinnan k. Tunteiden hetkellinen k. Aiheuttaa suurta mielten k:a. Hillitä mielensä k. Hänen äskeinen k:nsa on ohi. - - noina nuoren k:n ja poreilun päivinä SILL. — *kuohuissa(an* tav:mmin kuohuksissa. | Olla k:issaan. Sorretut vaativat k:issaan hyvitystä. — *Yhd.* mielen-, tunteen- t. tunnek. **b.** vars. aikakauden suurista, käänteentekevistä ilmiöistä ja tapahtumista: tuoksina, mullistus, myllerrys, myrsky. | Elon k:t. Ajan k. Historian, uskonpuhdistuksen k:issa. Nykyiset kiihkon ja k:n vuodet, jolloin pahat henget tuntuvat yllyttävän ihmisiä toisiaan vastaan. Uudet poliittiset virtaukset - - [ovat] nostattaneet meilläkin pinnalle monenväristä k:a AK. — Kiusausten k:t.

kuohu|a[1] *v.* -vasti *adv.* **1.** nesteistä (vedestä), juoksevista aineista: muodostaa kuohua, kuohuja, muodostua kuohuksi, vaahdota; hyrskytä, tyrskytä, hyökyä; poreilla, kiehua, käydä niin että muodostuu kuohua. | Koski, virta, meri k:u. K:vat aallot. Vesi k:u veneen kokassa. — Lämmintä, k:vaa maitoa. Viini, olut k:u. K:va malja. Kovassa vedessä saippua k:u huonosti. Kahvi, puuro k:u. Keitto k:u liedelle, yli reunojen. Vaahto alkoi k. hänen sieraimistaan. — *Harv.* Kyyneltulvaa k:vat silmät MERIL. Hiki rupesi taasen k:maan ALKIO. **2.** *kuv.* us.: uhkua, tulvia. **a.** *konkr.* pursua tms.; olla täynnä jtak, kuhista, vilistä. | K:vaa savimaata. - - iso harmaa tukka k:u kauniin pään ympärillä AHO. — K:va väenpaljous. Ihmisiä k:u mustanaan torilla. Ja Jumala loi - - kaikkinaiset elolliset olennot, joita vedet k:ivat VT[V]. — Koko kirje k:i puutarha-asioita. **b.** *abstr.* sielunliikkeistä, vars. tunteista: pursuta elinvoimaa, olla aloitteikas, levoton tms., olla innoissaan, kiihdyksissä, hehkua, leimuta; olla valloillaan, riehua. | K:va luonne, temperamentti, veri. Elinvoima k:u. Koko katsomo k:u. K. riemusta, vihasta, taistelunhalusta. K. vihaa, katkeruutta. Kiukku, sappi, loukattu ylpeys k:u. Intohimot k:vat yli laitojen, äyräiden. K:va nuoruus, aikakausi. Väkevää riemua k:va romaani. — *Yksipers.* Sydämessä k:u. Maijassa k:i, kun hän tätä muisteli.

kuohuil|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. | Koski k:ee vapaana. Limaista rääpettä k:eva suonsilmäke. — *Kuv.* Mieli, povi k:ee. Rajusti k:ivat vihan laineet. K:eva elämä. — Valkolakkeja k:i tuo pieni aukea tulvillaan AHO.

kuohui|nen[63], **-|sa**[13] *poss.a.* -sesti, -sasti *adv.* -suus[65] *omin.* kuohuva, vaahtoinen, hyrskyinen. | K. koski, meri. Munat ja sokeri vatkataan k:saksi. — *Kuv.* K. mielentila. K. vuosisata. Elämän k:sen pinnan alle kätkeytyvä tasainen pohjavirta.

kuohu|kausi *s.* Nuoruuden k. Viikinkielämän suuri k. 800-luvulla. **-kerma** *s.* kulutuspaikoissa myytävä paksu kerma.

kuohuk|ko[2*] *koll.s.* kuohusto. | Kosken k. K:ossa keinuva laiva. — *Kuv.* Valtiollisen elämän k.

kuohuksi|ssa, -in *adv.* kuohuvassa tilassa, kuohuvana. | Vesi on k. 'kuohuu'. Itämeri joutuu k:in pikemmin kuin Pohjanmeri. — Vars. *kuv.* (myös poss.-suff:llisena) kiihdyksissä, tuohduksissa, kuohuissaan. | Mieli on k. Olimme aivan k., k:ssamme. Koko kaupunki on k. Joutua hengessään k:in. Tapaus sai meidät, veremme k:in.

kuohumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat viinit.

kuohumis- = kuohunta-.

kuohunta[15*] *teonn.* < kuohua. | Viinin k. — Sisäinen k. maassa. **--aika** *s.* Nuoruuden k. Maailmansodan jälkeinen k. **-kausi** *s.* K. kirjasuomen kehityksessä. **-tila** *s.* Tunteiden k. Valtiollinen, yhteiskunnallinen k.

kuohu|paikka *s.* Kevätpuron k:paikat. **-pulveri** *s.* hedelmäsuola. **-päi|nen** *a.* kuohuinen, vaahtoinen, vaahtopäinen, hyrskyinen. | K:set aallot. **-pä|ä** *a.* = ed. | Koski k. K. malja. — *S:sesti* kuohu, kuohuinen aalto, hyöky(aalto), maininki. | Meren, Laatokan k:ät. Kiitää k:illä. — *Kuv.* Kiivastuksen k:ät. - - ikä se on hänen luonteensa k:itä tasoitellut TARK. **-savi** *s. geol.* hiesupitoinen, runsaasti vettä imevä ja jäätyessään laajeneva, "kuohuva" savi, hylly-, juoksusavi.

kuohusto[2] *koll.s.* kuohukko. | Kosken k.

kuohusäiliö *s. sähk.* öljysäiliömuuntajan varsinaisen säiliön päälle rakennettu, putkella muuntajan öljytilaan yhdistetty pienehkö säiliö, paisuntasäiliö, öljykonservaattori.

kuohuta[39] *v.* tav:mmin kuohua.

kuohut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuohuttaa. | Voimakas tuuli k:telee ulappaa.

kuohut|on[57] *kar.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* Pienet, k:tomat laineet.

kuohut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kuohua. | Myrsky k:taa ulappaa. Laivan potkurit k:tavat vettä. Keitoksen k:us. Hiilihappo k:taa liuosta siitä vapautuessaan. Sinä k:it laaksoista lähteet, jotka vuorten välillä vuotavat VT. — *Kuv.* kiihdyttää, raivostuttaa, pöyristyttää; saattaa sekasortoon, mullistaa. | Rikos, vääryys k:taa minua. K. jkn mieltä, tunteita. Intohimoja k:tavat uskonnolliset kiistakysymykset. Yhteiskunnalliset muutokset k:tavat koko sivistynyttä maailmaa.

kuohuvai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kuohuva. | K. koski, lähde.

kuohuviini *s.* viinejä, jotka on valmistettu miedoista viineistä sokeria lisäämällä ja uudelleen käyttämällä t. puristamalla niihin hiilihappoa, esim. samppanja. | Unkarilaiset k:t.

kuokan|isku *s.* **-terä** *s.* **-var|si** *s.* — *Kuv.* Tarttua k:teen 'ruveta kuokkimaan, raivaamaan maata'.

kuokiskel|la[28] *frekv.v.* < kuokkia. | Äijä - - kopeloi kiviä ja k:i ojaturpeita KARHUM.

kuokit|taa[2*] *fakt.v.* -us[64] *teonn.* < kuokkia. | - - oli k:ettu vanhoja nurmia kauramaiksi ALKIO.

kuok|ka[11*] *s.* **1.** turpeiden irrottamiseen, maan kuohkeuttamiseen, kaivamiseen yms. käytetty yksinkertainen iskutyöase, jossa on puuvarsi ja sitä vastaan terävän t. myös suoran kulman muodostava rautainen, käytön mukaan muodoltaan vaihteleva terä. | Leveäteräinen, kol-

mihaarainen k. Pitkä-, lyhytvartinen k. Kirves ja k., uudisraivaajan aseet. K:an takominen. Iskeä k:alla. Juuret kaivettiin k:alla. K:an kolahdukset. K. ei pysty jäätyneeseen maahan. — *Yhd.* haara-, kiila-, kynsi-, käsik.; haraus-, harvennus-, istutus-, kitkemis-, kylvö-, möyhennysk.; pelto-, puutarha-, ojak.; perunak. **2.** = kuokkavieras. | - - sekä häävieraat että k:at KIVI. — *kuok|alla,* -alle 'kuokkavieraana, kuokkimassa'. | Olla jssak k:alla. Mennä k:alle.

kuokka|maa *s.* vars. kuokkimalla metsämaasta t. pehmeästä suosta raivattu uudisviljelmä, kuokos. | Kauran viljely k:maassa. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* Äkeen k:set terät. **-mie|s** *s.* kuokkija, kuokkuri. | Korven k:het. Olla k:henä perunannostossa. — Häiden k:het. **-rullaäes** *s. maat.* lapioäes, jonka terät muistuttavat kuokkaa. **-turve** *s.* kuokittu turve. **-viera|s** *s.* kutsumatta vars. pitoihin saapunut vieras, kuokka, kuokkuri. | Tulla, mennä jnnek k:ana, k:aksi. Nurkissa norkoilevat k:at. — *Kuv.* Tunkeutua k:ana toisen erikoisalalle. Lokit, silakkamarkkinoiden k:at. Ei niin pieniä pitoja, ettei k:ita [kärpäsistä tms.] SL. - - rakkaus saa useinkin olla k:ana häissä, kun kutsuttujen penkillä istuu kaikenlaisia muita näkökohtia AHO. **-viljelij|ä** *s.* kuokkaviljelyn harjoittaja. | Neekerit k:öinä. **-viljely(s)** *s.* alkeellinen maanviljely, jossa maan muokkaukseen käytetään kuokkaa.

kuok|kia[17*] *v.* -inta[15*] *teonn.* **1.** hakata kuokalla, vars. pienentää turpeita, kuohkeuttaa maata, kaivaa perunoita tms. kuokkaa käyttämällä; etup. *ylät.* us. = raivata. | K. suota, maata pelloksi. Korpeen k:ittu viljelmä. K. talonsa korvesta. Mullata siemenet k:kimalla. Syyskiireet olivat jo loppuneet, perunat k:ittu, pellot kynnetty. Sitä Jumala ruokkii, joka maata k:kii SL. **2.** kuokkavieraana olemisesta. | Mennä pitoihin k:kimaan. K. häitä. — *Kuv.* Joka aterialla nuo kärpäset ovat k:kimassa!

kuokkija[14] *tek.* Peltojemme k:t. Suo odottaa vielä k:ansa. — Tahtoisinpa kuulla, mitä k:t tuolla ulkona sanovat morsiamestani CANTH.

kuokkuri[5] *tek.*, melko *ark.* = ed. | Ojurit ja k:t. — Olla hautajaisissa k:na 'kuokkavieraana'.

kuoko|s[64] *s.* juuri kuokkimalla raivattu t. parhaillaan raivattava uudisviljelmä, kuokkamaa. | Kylän yhteinen k. Vuosi vuodelta k. laajeni. Olla k:ksella. Mennä k:kselleen. Ensi kesänä tuossa k:ksessa jo lainehtii keltainen ohra.

kuokosmaa *s.* = ed. | Mustakantoinen k.

kuola[11] *s.* suusta, suupielistä vuotava (limainen) sylki, kina. | Kiimaisen eläimen k. Pikkulapselta, koiralta vuotaa, valuu k. suusta. Pärskytellä k:a ympärilleen.

kuolaim|et[56] *s. mon.* hevosen suuhun poikittain pantava tav. rautainen, nivelikäs suitsien osa, jolla hevoselle annetaan ohjaus- ym. merkit. | Sileät k. Panna k. suuhun. Hevonen pureksii k:iaan. — Hevonen on k:issa [ratsastuksessa] 'tukeutuu suitsilla tasaisesti ja keveyesti ratsastajan käteen'. — *Kuv.* Sellaisen pojan suuhun on pantava ajoissa k. 'poika on taltutettava, saatava tottelemaan'. Sovittaa diktatuurin k. kansan suuhun 'alistaa kansa diktatuuriin'. — *Yhd.* kumi-, rautak.; kanki-, nivel-, pakkok.

kuolai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. suu, kita. Lapsen k:set kädet.

kuolain|rengas *s.* kuolainten sivurengas, joka estää niiden suuosaa liukumasta suun läpi sivulle. **-suitset** *s. mon.* suitset, joissa on kuolaimet.

kuola|lappu *s.* pikkulapsilla kuolaamisen vuoksi kaulassa pidettävä kangassuojus. **-suinen** *a.* jonka suu on kuolassa. | K. kahlekoira. **-suu** *a.* = ed. | K. hevonen. — *S:sesti.* Ei lapsessa laulajata, k:ssa kukkujata SL.

kuola|ta[35] *v.* erittää t. vuodattaa kuolaa, tahrata kuolalla. | Kapalovauva k:a. Idiooteille ominainen k:aminen.

kuolautu|a[44] *pass.v.* < ed. | Lapsen k:nut paita.

kuoleentua[1*] *v.* tav:mmin kuoleutua.

kuolema[13] *s.* kuoleminen, kuolo, surma. | Lapsen, äidin, hyvän ystävän k. Hevosen k. Luonnollinen, vapaaehtoinen, väkivaltainen k. Varhainen, ennenaikainen, äkillinen, vaikea, helppo, hiljainen, kaunis k. K:n kouristus, ahdistus, tuskat. Kohdata k:nsa sodassa. Vaipua, nukkua, seurata jkta k:an. Mennä tyynenä k:an. Poistua k:n kautta. Vihkiytyä, valmistautua k:an. Tehdä k:a 'olla kuolemaisillaan, käydä kuolinkamppailua'. Kamppailla k:a vastaan, elämästä ja k:sta. Häilyä elämän ja k:n välillä. Ansaita k:nsa. Tuomita k:an. Rangaista k:lla. K. pettureille! Tauti, joka johtaa k:an, on k:ksi. Levittää ympärilleen hävitystä ja k:a. Pommit kylvävät k:a. Olla k:n vaarassa. Välttää uhkaava k. Halveksia, pelätä k:a. K:n hätä, pelko, kammo. Ennustaa k:a. K:n varalta otettu vakuutus. Uskollinen k:an saakka. Toimia jssak k:ansa asti. — Kasveista. | Hallan viljalle tuottama k. — Vertauksissa. | Kalpea, laiha, kylmä kuin k. K:n väsynyt, sairas, vakava, hiljainen, musta. K:n hiljaisuus, rauha. Pelätä jtak kuin k:a.

— *Erik.* **1.** (myös: Kuolema) personoituna t. paikallistettuna: tuoni, mana, kalma; tuonela, manala. | K:n enkeli, majesteetti, ruhtinas. Lahjomaton, säälimätön k. K:n käsi, viikate, laiva. K. hiipii, saapuu, vierailee. K. kutsuu, noutaa, korjaa, tempaa jkn. K. kolkuttaa oveen, seisoo vuoteen vieressä. K. sulkee jkn silmät. K. vapauttaa kärsimyksistä. K. niittää eloaan, nuorisoa. Täällä on käynyt k. K:n ote, syleily. Olla k:n oma. K:n saalis, sato. Olla k:n kourissa, kynsissä, kidassa. Olla k:n partaalla, kynnyksellä. K:n laakso, valtakunta. K:n varjon maa VT. Saapua k:n portille. Mennä k:n virran yli. K:n kellot soivat. Tule, k., kierrä kairas / syvälle sydämeen JYLHÄ. **2.** *heng.* Ruumiillinen, maallinen, ajallinen k. 'ruumiin ja sielun välisen siteen katkeaminen'. Hengellinen k. 'synnin tuottama sielun sairaus ja voimattomuus'. Iankaikkinen k. 'sielun iäinen ero Jumalasta'. K:n synti. Kulkea k:n tietä. Vaeltaa k:n varjon maassa. Murtaa k:n kahleet. Vapahtaa k:n vallasta. Siirtyä k:sta, k:n kautta elämään. - - k. on nielty ja voitto on saatu UT. - - elämä on mi-

nulle Kristus, ja k. on voitto UT. - - synnin palkka on k. UT. 3. *kuv.* laajentuneessa käytössä. | Jnk sanan, kielen k. Yhdistyksen, puolueen k. Jnk järjestelmän k. Kysymys on valtiomme elämästä ja k:sta. Pohjola, kylmän ja k:n maa. Syksyn tullen hiipii k. ja autius satamaan. — *Urh.* K. pesäpallopelissä; ks. kuolla 1. c. **4.** eräissä sanonnoissa, joissa varsin. 'kuoleman' merk. on miltei kokonaan hälvennyt. — *ei kuolemakseenkaan* ei kerta kaikkiaan, millään, ei totta totisesti, ei vaikka ihme olisi. | En k:ksenikaan muista, ymmärrä, että - -. Ei k:kseenkaan uskoisi, olisi uskonut, että - -. Hän ei k:kseenkaan kyennyt palaamaan heti. — *Kirjall.* huudahduksissa. | Kauhistus ja k.! K. ja kirous! Oi k., häntä oli mahdoton saada taipumaan. **5.** *yhd.* Hirtto-, hukkumis-, nälkä-, pakkas-, ristin-, tauti-, tukehtumisk.; sijais-, sovinto-, uhrik.; marttyyri-, sankarik.; hirmu-, joukko-, uni-, vale-, äkkik.

kuolemaantuomittu *a.* ja *s.* us. myös ⌒. | K. rikollinen, vanki. Mestauslavalle talutettava k. — *Kuv.* K. liike. Jo alkuunsa k. yritys.

kuoleman- us. = kuolon-. **-aavistus** *s.* **-ajatus** *s.* Pelottava k. Olla k:ten vallassa. **-ajo** *s.* kuoleman aiheuttava nurin- t. yhteenajo, surmanajo. **-alai|nen** *a.* ja *s.*, vars. *heng.* jonka on kerran kuoltava, kuolevainen. | - - auta meitä, jotka täällä vielä olemme k:sia, voittamaan kaikki kuoleman pelko ja katkeruus KIRKKOKÄSIKIRJA. **-enkeli** *s.* = kuolonenkeli. **-en|ne** *s.* Käen kukkuminen k:teenä. **-halveksinta, -halveksunta** *s.* **-heikko** *a.* -us *omin.* **-hetki** *s.* = kuolinhetki. **-hiljai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* hiljainen kuin kuolema, kuin kuollut. | K. talo, ranta. K:suuden vallitessa. Oli hetken k:suus. **-hyp|py** *s.* hengenvaarallinen hyppy. | Akrobaattien k:yt. — *Kuv.* liian uskaliaasta yrityksestä tms. | Mielikuvituksen tekemät k:yt. **-hä|tä** *s.* Olla, kamppailla k:dässä. **-ilmoitu|s** *s.* = kuolinilmoitus. **-isku** *s.* = kuolinisku. **-jumala** *s.* Muinaisten egyptiläisten k. **-jälkei|nen** *a.* -syys *omin.* myös ⌒. | K. elämä, olotila. **-kaarre** *s.*, vars. *urh.* äkillinen ajotien, kilpaajoradan mutka, kaarre, jossa moottoriajoneuvolla varomattomasti ajettaessa helposti tapahtuu onnettomuus. **-kaipuu** *s.* Tuntea k:ta. K:n runoilija. **-kalpe|a** *a.* -us *omin.* kalpea kuin kuollut. | K:at kasvot. Tuijottaa jtak k:ana. **-kaltai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* myös ⌒. | K. uni, horrostila. **-kammo** *s.* **-kamppailu** *s.* = kuolinkamppailu. **-kanke|a** *a.* -us *omin.* kankea kuin kuollut. **-kauhu** *s.* Sairaan k. Heidän kasvoistaan kuvastui k. **-kello** *s.* *kuv.* = kuolinkello. — *El.* Anobium pertinax, talojen seinähirsissä, vanhoissa huonekaluissa yms. elävä pieni jumi, joka seinäkellon tavoin naksutellessaan kansanuskon mukaan ennustaa kuolemaa, seinärautio, -seppä. **-kent|tä** *s.* *kuv.* Maailmansodan k:ät. **-kielissä** tav:mmin ⌒. **-koura** *s.* = kuolleenkoura. **-kurva** *s.* par. kuolemankaarre. **-kylm|ä** *a.* -yys *omin.* kylmä kuin kuolema, kuin kuollut. | Huoneessa vallitsee k:yys. **-lento** *s.* kuoleman aiheuttava (lentokone)lento, surmanlento. **-lintu** *s.* kuolemaa ennustava lintu; *kans.* leppälintu. **-loukku** *s.* *kuv.* vaarallinen rautatieylikäytävä tms. paikka. **-merkki** *s.* Hengityksen lakkaaminen k:nä. — Us. myös = kuolemanenne. **-musta** *a.* K. salolampi. **-pel|ko** *s.* Olla k:ossa, k:on vallassa. Katkera k. täytti hänen sydämensä. **-portti** *s.* *kuv.* tav. ⌒. **-rangaistu|s** *s.* hengen riistäminen rangaistuksena. | Hirttäminen, ristiinnaulitseminen, mestaaminen ym. k:kset. K. noituudesta. Suomessa voidaan k:kseen tuomita vain milloin rikos on tapahtunut valtakunnan ollessa julistettuna sotatilaan tai sen sotatilaan julistetussa osassa. **-raska|s** *a.* -us *omin.* Vaipua k:aseen uneen. K:ana painava ajatus. **-rikos** *s.* rikos, josta on seurauksena kuolemanrangaistus.

kuoleman|sairas *a.* ja *s.* Maata k:sairaana. **-sairaus** *s.* vrt. kuolemantauti. **-sanoma** *s.* tav:mmin kuolinsanoma. **-synk|kä** *a.* -ästi *adv.* -kyys *omin.* K. ilme kasvoilla. Syysyölle ominainen k:kyys. **-synt|i** *s.* kuoleman tuottava synti; vars. keskiajan katolisessa teologiassa: synti, josta rikkoja ei voi vapautua muutoin kuin ripin sakramentin tietä. | Tehdä k. Langeta k:iin. Katolisen kirkon mukaan k:ejä on seitsemän. — Us. lieventyneessä merk:ssä. | On k. myydä suvun vanha perintötila. **-sy|y** *s.* K:yn selvittäminen. Syöpä on tavallisimpia k:itä maassamme. **-syytilasto** *s.* **-säde** *s.*, tav. *mon.* elollisia olentoja surmaavista, sodankäyntiin soveltuvista säteistä. **-takainen** *a.* = kuolemanjälkeinen. | K. elämä, maailma. **-tanssi** *s.* (vars. keski- ja renessanssiajalla maalausten aiheena suosittu) tanssi personoidun kuoleman kanssa, jonka kuvitellaan tanssien vievän uhrinsa mukanaan. **-tapau|s** *s.* Odottamaton, traagillinen k. Muutama vanhuudenheikkouden aiheuttama k. K:ksen varalta tehty testamentti. **-tauti** *s.* kuoleman aiheuttava tauti. | Sairastua k:in. Saada k. — *Kuv.* K:a potevat aatteet. **-todistus** *s.* tav:mmin kuolintodistus. **-tuomio** *s.* kuolemanrangaistuksen määräävä tuomio. | Peruuttamaton k. Julistaa, saada k. **-tuottamu|s** *s.*, vars. *lak.* toisen henkilön kuoleman aiheuttaminen varomattomuudella t. huolimattomuudella. | Tuomita k:ksesta. **-tuska** *s.* Vääntelehtiä, huutaa k:ssa(an). Miehet kiskoivat airoista kuin k:ssa. **-tuskai|nen** *a.* -sesti *adv.* K. sairas. **-uhka** *s.* **-un|i** *s.* *kuv.* kuolemasta. | Nukkua, vaipua k:een. Levätä k:ta. **-vaara** *s.* hengenvaara. | Välitöntä k:a sairaalla ei ole. Olla k:ssa. Pelastua k:sta. **-vaaralli|nen** *a.* -suus *omin.* K. tehtävä. **-vakav|a** *a.* -asti *adv.* -uus *omin.* vakava kuin kuolema, erittäin vakava. | K:at kasvot. Tehdä jtak k:ana, k:asti. Edessämme oleva k. tosiasia. **-valtakunta** *s.* *kuv.* **-viesti** *s.* tav:mmin kuolinviesti. **-vir|ta** *s.*, us. *kuv.* virta, jonka kuvitellaan erottavan tuonelan maailmasta. | Mennä k:ran yli 'kuolla'. **-väsymys** *s.* Tuntea k:tä sielussaan. **-väsyn|yt** *a.* -eesti *adv.* väsynyt kuin olisi kuolemaisillaan, lopen väsynyt. | Olen k. K:eenä päivän rasituksista. Saapua k:eenä perille.

kuolemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* joka ei kuole koskaan, ikuisesti elävä, olemassa oleva

t. säilyvä, ikuinen, iäinen, iankaikkinen, katoamaton. | K:tomat jumalat. K. sielu, henki. K:tomuuden toivo. - - kuolevaisen pitää pukeutuman k:tomuuteen UT. — *Kuv.* vars. taiteilijoista ja tiedemiehistä, heidän teoksistaan, joilla on pysyvä arvo, sekä katoamattomasta, ikuisesta maineesta. | K. runoilija, filosofi. K. taideluoma, mestariteos, keksintö. K. maine, kunnia. Luoda itselleen k. nimi. Halu tehdä jtak suurta ja k:onta. Saavuttaa jllak työllä k:tomuus. Lokakuun 10. päivä on omistettu Aleksis Kiven k:tomalle muistolle. — *S:sesti* erik. Ranskan instituutin jäsenistä.

kuolemattomuususko *s.* Kristillinen k.

kuoleskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* suurehkosta oliojoukosta, -ryhmästä: kuolla toinen toisensa jälkeen, vähitellen. | Lammasten ja vasikkain k:u. Kuusentaimet alkoivat kitua ja k.

kuolet|taa[2*] *kaus.v.* < kuolla. **1.** ihmisistä ja eläimistä tav:mmin tappaa, surmata. | K. jku nälkään. K. kala iskemällä. Punatauti on k:tanut jo toista tuhatta ihmistä. Kuolleitten ja k:ettujen joukkohauta SILL. Jo on poikasi, poloisen, / kaotettu, k:ettu / Tuonen mustahan jokehen KAL. Minä k:an ja minä teen eläväksi VT. — *Erik.* **a.** *heng.* - - hän, joka tosin k:ettiin lihassa, mutta tehtiin eläväksi hengessä UT. **b.** *kans.* hoitaa kuolevaa, olla saapuvilla jkn kuollessa. | Koko talonväki kutsuttiin sairasta k:tamaan. **2.** kasveista ja yl. elollisten olioiden osista: lakastuttaa, kuihduttaa, lamaannuttaa, turruttaa, herpaannuttaa. | Rikkaruohojen k:taminen. Kylmä k:ti vain arimmat kasvinosat. Jos hevosen länget ovat liian väljät, ne saattavat lapaluun harjanteen päälle työntyessään k. siinä olevia lihaksia. — *Lääk.* tuhota jk kudos kuumuudella t. jllak syövyttävällä aineella; (nyk. harv.) puuduttaa jk ruumiin osa hetkellisesti kirurgista toimenpidettä varten. | Hammasytimen k:taminen arsenikilla. K. jk hermo, lihas. Leikkaus tapahtui k:tamatta. **3.** *kuv.* **a.** tunteista yms.: tukahduttaa, masentaa, lannistaa, sammuttaa, tappaa. | K. minänsä, elämänhalunsa. K. jkn rakkaus, ylpeys, viha, himot, toiveet. Huonojen tottumusten k:taminen. Leipähuolet saattavat k. kaikki herkemmät ajatukset. Kaavamaisuus k:taa. - - kirjain k:taa, mutta Henki tekee eläväksi UT. **b.** asiakirjoista, sitoumuksista yms.: tehdä t. julistaa vars. tuomioistuimen päätöksen perusteella mitättömäksi; velasta: suorittaa vähin erin, esim. aina koronmaksun yhteydessä; kiinteistöstä, irtaimistosta yms.: alentaa arvoa vuosittain kirjanpidossa, poistaa. | Asia-, vakuutuskirjan, kiinnityksen k:taminen. Täten k:an kadottamani ajokortin. Laina on oleva 20 vuodessa täysin k:ettu. Moottoriajoneuvojen ostohinnasta k:etaan vuosittain 20—25 prosenttia. **c.** *urh.* jalkapallopelissä: vaimentaa liika vauhti liikkeessä olevasta pallosta.

kuolettaja[10] *tek.* Oi kuolon k., / elämän elämä, / sä ainut lohduttaja VK.

kuolettamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* vars. lainasta. | K. lainamäärä.

kuolettav|a[10] *a. (partis.)* -asti *adv.* -uus[65] *omin.* < kuolettaa. | K. luoti, myrkky, tauti. K. annos arsenikkia. K. isku, laukaus. Haavoittaa, haavoittua k:asti. Sivistys vaikuttaa kansanrunouteen k:asti. — K. ikävä, rakkaus. K. tehdastyö, yksitoikkoisuus. Kaavamaisen k. opetus. K:an ikävä, yksitoikkoinen.

kuolettu|a[1*] *v.* tav:mmin kuoleutua. | Jnk elimen k:minen. - - hänen ruumiinsa oli k:nut — sillä hän oli jo noin satavuotias UT.

kuoletus[64] *teonn.* < kuolettaa. | Kudoksen, hampaan k. Velan k. Irtaimiston kuoletukset. — *Yhd.* (lääk.) paikallisk. -|**aika** *s.* Lainan k. Autojen k:ajaksi on laskettava kolme vuotta. **-aine** *s.*, vars. *lääk.* **-erä** *s.* Lainan k:t. **-kulut, -kustannukset** *s. mon.* **-laina** *s.* vuosittain määräsuuruisina kuoletuksina takaisin maksettava laina. **-maksu** *s.* velan kuoletukseen vuosittain käytettävä maksu; vrt. vuotuismaksu, annuiteetti. **-määrä** *s.* **-prosentti** *s.* kuoletuksen suuruus prosentteina ilmaistuna. **-rahasto** *s.* rahasto, josta kuoletukset suoritetaan. | Takuusitoumusten k. **-suunnitelma** *s.* Lainain, obligaatioiden k.

kuoletuttaa[2*] *fakt.v.* < kuolettaa. | K. kiinnitys.

kuoleutu|a[44] *v.* us. = kuolla. **1.** *harv.* ihmisistä ja eläimistä. | Ristiinnaulittu k:i vähitellen verenvuotoon. **2.** kasveista ja yl. elollisten olioiden osista: lakastua, kuihtua, näivettyä; lamaantua, puutua, turtua, herpaantua. | Osittain k:nut puu. Silmujen k:minen. Ennen listimistä sipulin varsien olisi annettava k. Bakteerit k:vat keitettäessä. K:nut käsi. Selkä k:i työssä. Koko ruumis oli nukkuessa k:nut. — *Erik.* **a.** *lääk.* Kudokset k:vat. Luumätä, so. luun k:minen ja sen yhteydessä esiintyvä märkiminen. **b.** esineistä, vars. jousesta: menettää joustavuutensa, kimmoisuutensa. | K:nut jousi. Luokiksi käytettyinä kotimaiset puulajit k:vat helposti. **3.** *kuv.* **a.** liikkeistä ja äänestä: tulla ehkäistyksi, vaimentua, hiljentyä, häipyä kuulumattomiin. | Aallot k:vat ahtaassa salmessa. Pallon vauhdin k:minen. Askelet k:vat. Ääni k:u vähitellen. Raaimmankin miehen huulilta k:ivat [= tyrehtyivät] sanansutkaukset. **b.** tunteista yms.: tukahtua, lannistua, sammua, hävitä. | Kauneudelle k:nut ihminen. Rakkaus, viha k:u. Mielenkiinto, aloitekyky k:u. Omantunnon k:minen. Ajatus k:i sanoiksi pukeutumatta. Kansallinen itsetietoisuus ei päässyt k:maan pahimmankaan sorron aikana. **c.** asiakirjoista, sitoumuksista, velasta, kiinteistöstä ja irtaimistosta; vrt. kuolettaa 3. b. | K:nut vastakirja. Lainan k:minen. Ojituksen peruskustannusten laskettaan k:van 6—8 vuodessa.

kuoleutuma[13] *s.*, vars. *lääk.* kuoleutunut kohta jssak. | Limakalvon k.

kuolevai|nen[63] *a.* jonka on kerran kuoltava, joka ei vältä kuolemaa, katoava, ajallinen;)(kuolematon. | K. ihminen. Älköön siis synti hallitko teidän k:sessa ruumiissanne UT. — *S:sesti* yl. ihmisistä. | Tavalliset k:set. Elää muiden k:sten tavoin. Ei yksikään k. tiedä etukäteen kohtaloansa. Suurin onni, mikä k:sen osaksi voi tulla.

kuolevaisuu|s[65] *s.* **1.** *omin.* < ed. | Olemme jälleen saaneet muistutuksen k:destamme. — Vars. **2.** (myös: kuolevuus) yl. = kuolleisuus; joskus nimenomaan vastaisten kuolemantapausten suhteellisesta runsaudesta. | K. sodan aikana. Lasten, keuhkotautisten k. K. nousee, laskee.

kuolevuus[65] *s.* = ed. 2.

kuolia|ana, -aksi (harvemmin mon.) *adv.* kuolleena, hengettömänä. | Maata k. Kaatua k. maahan. Lyödä, puukottaa, kuristaa, raadella, rääkätä jku, jk k:aksi. He paleltuivat k:iksi. Surra itsensä k:aksi. — Harvinaisempaa käyttöä. | Huutaa äänensä k:aksi. Useat räjähdysaineet voidaan puristaa k:aksi, so. niin kovaan, että niiden tiheys estää räjähdysaallon etenemisen. — *Yhd.* puolik.

kuolija[14] *tek.* (< kuolla) kuoleva, kuollut, vainaja.

kuolin- kuoleman, kuolemis-, kuolevan t. kuolleen; vrt. kuoleman-, kuolon-. **-aika** *s.* Syntymä- ja k. **-asen|to** *s.* Vainaja makaa vielä k:nossaan. **-haava** *s.* kuoleman aiheuttava haava. | Saada taistelussa k. **-hetk|i** *s.* hetki, jolloin vars. jku henkilö kuolee, hänen sydämensä lakkaa toimimasta. | K. saapuu, lyö, on käsillä. Hautaus piti suorittaa vuorokauden kuluessa k:estä. Pesän omaisuus vainajan k:ellä. — *Kuv.* Romantiikan k. oli tullut. **-huone** *s.* Aleksis Kiven k. **-huu|to** *s.* Hukkuvien k:dot. Naisen viimeinen k. kajahti pimeydessä. **-ilmoitu|s** *s.* Sanomalehtien k:kset. Kirkkoherranvirastoon tehtävä k. **-isku** *s.* kuoleman aiheuttava isku. | Antaa vastustajalleen, eläimelle k. — *Kuv.* Yhdistyksen saama k. Monarkian k. Antaa k. jllek hankkeelle. - - minun onneni siitä sai k:nsa TALVIO. **-juhla** *s.* jkn kuoleman johdosta vars. luonnonkansojen keskuudessa vietettävä juhla. **-kamppailu** *s.* viimeisten elonmerkkien us. kouristuksellinen esiintyminen kuolevassa tämän ollessa jo tajuttomana, kuolinkouristus. | Sairaan k. Vääntelehtiä k:ssaan. — *Kuv.* Hitlerin Saksan k. **-kamppaus** *s.* tav:mmin ed. **-kello** *s.*, tav. *mon.* kirkonkellojen soitto jkn seurakuntalaisen kuoleman johdosta, sanoma-, sielukellot. | Vanhan opettajan k:t. K:t soivat, kumahtavat. — *Kuv.* Vanhentuneen järjestelmän k:t. **-korahdus, -korina** *s.* Kaatuneen sotilaan k. **-kouristu|s** *s.* ks. kuolinkamppailu. | Olla k:ksissaan. — *Kuv.* Puolueen k:kset. **-laulu** *s.* jkn kuollessa t. kuoltua, valitukseksi jkn kuoleman johdosta laulettava laulu. — *Kuv.* Konekiväärit laulavat kolkkoa k:aan. **-liina** *s.* = käärinliina. **-luettelo** *s.* kuolemantapauksista tehty luettelo. | Siviilirekisterin k. **-menot** *s. mon.* jkn henkilön kuoleman johdosta noudatettavat uskonnolliset tms. menot. **-messu** *s.* messu jkn henkilön kuoleman johdosta. **-naamio** *s.* vainajan kasvojen kipsijäljennös. | Albert Edelfeltin k.

kuolin|paari *s.*, tav. *mon.* **-paikka** *s.* Syntymä- ja k. **-paita** *s.* vainajan ylle puettava paita. **-parahdus, -parkaisu** *s.* Sairaan k. **-pesä** *s. lak.* vainajan jälkeensä jättämä omaisuus varoineen ja velkoineen, ennen kuin perinnönjako t. sopimus yhteispesän jatkamisesta on tehty, jäämistö. | N.N:n k. Jakamaton k. K:n osakkaat. Myydä jtak k:n laskuun. **-pesäprosentti** *s. lak.* kuolinpesästä ao. kunnan köyhäinhoidon hyväksi suoritettava maksu (1/8 % pesän omaisuudesta), vaivaisprosentti. **-pisto** *s.* Antaa eläimelle k. **-prosentti** *s.* kuolleisuusprosentti. **-pu|ku** *s.* vainajan ylle puettava puku. — *Kuv.* Luonto talvisessa k:vussaan. **-päivä** *s.* Syntymä- ja k. Piispa Henrikin k. Tehdä työtä k:änsä saakka. **-sanoma** *s.* tieto jkn kuolemasta. | Lähteä viemään k:a omaisille. Hänen k:nsa levisi kulona koko kaupunkiin. **-soitto** *s.* tav. kuolinkelloista. **-taistelu** *s.* tav:mmin kuolinkamppailu. **-talo** *s.* talo, jossa jku on kuollut. | Paavo Ruotsalaisen k. Syvärin Aholansaaressa. **-tapa** *s.* **-tapau|s** *s.* Sairaus- ja k:kset perheessä. Lääkäri toteaa k:ksen. **-tau|ti** *s.* kuoleman aiheuttava tauti. | Saada k. Kamppailla k:dissa. **-tieto** *s.* kuolinsanoma. **-todistus** *s.* todistus, jonka laillistettu lääkäri antaa (kuolintaudin aikana hoitamansa) vainajan kuoleman syystä. | Ilman k:ta ei kaupungeissa saa hautausta suorittaa. **-tuomio** *s.* tav:mmin kuolemantuomio. **-tusk|a** *s.* Ankarat k:at. Vääntelehtiä k:issaan. **-uhri** *s.* vainajalle suoritettu uhri; vrt. kuolonuhri. **-uutinen** *s.* kuolinsanoma. **-vaate** *s.*, tav. *mon.* vaatteista, joihin vainaja puetaan. **-vaippa** *s.* vaippa, jolla vainaja peitetään. **-viesti** *s.* kuolinsanoma. **-virsi** *s.* jkn kuollessa t. kuoltua, jkn kuoleman johdosta veisattava virsi. — *Kuv.* Yhdistyksen, aikakauden k. **-vuo|de** *s.* Maata k:teellaan. Kutsui lapsensa k:teelleen. **-vuo|si** *s.* Syntymä- ja k. Kuninkaan k. Suuret nälkä- ja k:det 1867—68.

kuolio[3] *s.* **1.** *harv.* kuollut t. kuolemaisillaan oleva ihminen t. eläin. | Maata k:na. Sitkeä kuin kesäinen k. SP. — *Yhd.* nälin- t. nälkäk. — *Kuv.* esineistä: kulu, hylky, rämä. | Särkynyt tinanappik. PÄIVÄR. - - viisi viikatekulua, / kuusi kuokan k:a KAL. **2.** vars. *lääk.* elävän elimistön osien, kudosten, kuoleminen, paikallinen kuolema; elimistön kohta, jonka yksityiset osat ovat kuolleet; *syn.* nekroosi. | Leukaluun, ihon k. K. suun limakalvossa. Joutua, mennä k:on. K. saattaa johtua verenkiertohäiriöistä, haavoista, ruhjevammoista, myrkkyjen vaikutuksesta tms. Gangreeni, "kylmänvihat", on k:n muoto, jossa kuollut kudos muuttuu mustaksi tai ruskeaksi. — *Yhd.* hammas-, iho-, keuhko-, kudos-, maksak.; kaasuk.; hyytymis-, sulamisk. **3.** *tilap.* "kuolleesta" tilasta. | Veden k:n aikana [vrt. kuolla 3. a] kaloja voidaan Siperiassa pyytää pelkin käsin. — *Lentotekn.* tila, johon lentokone nopeuden ja sen johdosta myös siipien kantokyvyn liikaa vähetessä joutuu ja jolloin se ei tottele ohjaimia. | K:ssa kone joutuu syöksyyn tai syöksykierteeseen.

kuolioinen[63] *poss.a. lääk.* K. limakalvo, umpisuolen lisäke.

kuolioitu|a[1*] *v. lääk.* mennä kuolioon, tulla kuolioiseksi. | Kudoksen k:minen. K:nut haava.

kuol|la[25] *v.* elollisen toiminnan ja aineenvaih-

dunnan täydellisestä lakkaamisesta; ks. myös kuollut; vrt. kuoleutua.

1. ihmisistä ja eläimistä: menettää t. heittää henkensä, kohdata kuolemansa, surmansa; korvataan us. vars. äsken kuolleista vainajista puhuen esim. ilmauksilla: poistua kuoleman kautta, päästä pois, (toivomaansa, kaipaamaansa) lepoon t. kotiin, muuttaa t. siirtyä (taivaalliseen) kotiin t. ajasta ikuisuuteen, lähteä t. poistua jkn luota, jättää jku (suruun) t. tämä maailma, nukahtaa t. nukkua pois, vaipua t. nukkua kuolonuneen, sulkea silmänsä, saada kotiin-, iäisyyskutsu t. kutsu kotiin, taivaaseen t. taivaallisen isän luo, aika jättää jksta; ark. syn:eja: kellahtaa, kuukahtaa, kupertua, oikaista koipensa. | K. luonnollinen kuolema. K. vanhuuttaan, tapaturmaisesti, väkivaltaisesti. K. vihollisen iskusta, oman käden kautta. K. käärmeenpuremasta, verenvuotoon, jhk tautiin, nälkään, auringonpistokseen. K. säikähdykseen, ikävään, murheesta. K. jkn puolesta. K. vuoteeseen, sairaalaan, ampumahautaan. K. vankilassa, maanpaossa. K:i 24.10.1944. K:i 56:n vuoden ikäisenä. K. naimattomana, unohdettuna. K. uskossa Jumalaan. K. kupsahtaa. Otti ja k:i. K. kuin koira 'halveksittuna, kurjuudessa'. Ihmisiä k:i kuin kärpäsiä 'paljon'. Hän on k:lut jo aikoja sitten. Tytöltä k:i äiti. Ennemmin k:en kuin pakenen. K:koon jos on k:lakseen! Joutaisi hänkin jo k. ihmisten vaivoista. K:lut ihminen, hevonen, kala. Sukupuuttoon k:lut kansa. Syntyä k:leena. Kaatua k:leena maahan. Elävänä tai k:leena. Olla k., k:emaisillaan. Sinun on kuolemalla k:tava VT. Joka kuritta kasvaa, se kunniatta k:ee SL. Hyvähän se on koirakin k:tuaan SP. — *kuollakseen* (lieventyneenä) ankarasti, kovasti, pakahtuakseen, haljetakseen, katketakseen. | Nauraa, itkeä k:lakseen. Häpesin ihan k:lakseni. Ei ole sentään kukaan minua niin halannut -- niin k:lakseen puristanut AHO.

— *Erik.* **a.** *kuv.*, vars. partis. *kuollut*. Poliittisesti k:lut [= vaikutusvaltansa menettänyt] henkilö. Asiallisesti ottaen oli tämä kanttoori jo vuosikymmenen ajan ollut elävänä k:lut -- SILL. — Us. abl:n t. all:n kera: menettää myötätuntonsa, mielenkiintonsa jtak kohtaan t. jkn, jnk myötätunto, mielenkiinto, vieraantua jstak, kylmetä, turtua jllek. | K. maailmalta. K:lut inhimilliseltä onnelta. K:lut taiteeltaan. N. on kokonaan kuollut entiselle puolueelleen. Nyt hän tietää, että Elina hänelle on k:lut TALVIO. Silloin se ei sinulle k:e eikä katoa AHO. **b.** *heng.* vrt. kuolema 2. | K. ruumiillisesti, henkisesti. K. Herrassa, Kristuksessa. -- joka uskoo minuun, se elää, vaikka olisi k:lut UT. — Ed. merk.-ryhmään liittyen. | -- pitäkää itsenne synnille k:leina, mutta Jumalalle elävinä Kristuksessa Jeesuksessa UT. Kaste velvoittaa meitä alituisesti k:emaan synnistä ja vaeltamaan uudessa elämässä KATEK. **c.** *urh.* vars. pesäpallopelissä: tulla kelvottomaksi sisäpeliin kulumassa olevan vuoron ajaksi, mikä tav:immin tapahtuu juoksijalle, kun pallo ehtii ennen häntä pesälle, palaa; vrt. haavoittua 1, urh. | Kärkimiehet k:ivat heikkoihin lyönteihin. Pesätuomari näytti juoksijan k:leeksi.

2. kasveista ja yl. elimellisten olioiden osista: lakastua, kuihtua, kuivua, turtua, lamaantua. | Kasvi, kukka k:ee. Puoleksi k:lut petäjä. K:lut oksa. K:leita lehtiä. K:lut solu, kudos, muna. Musta, k:lut veri. K:lut iho, tav. 'marraskesi'. K:lut liha 'märkivissä haavoissa us. esiintyvä, runsaasti kasvava jyväiskudos'. Ns. k:leet karvat villassa. Täysin kehittynyt höyhen on k:lut, veretön ja tunnoton ihomuodostuma. Koko raaja saattaa k. puristavan siteen vuoksi. — Kasvillisuuden kuihtuneisuutta ajatellen. | K:lut talvinen luonto. K:eva kesä.

3. *kuv.* **a.** elollisen kaltaisista esineistä ja ilmiöistä. | Laineet k:evat rannan kivikkoon. Tuuli on melkein k:lut. — Harvinaisempaa käyttöä. | Sydäntalvella Ob-joen vesi "k:ee": muuttuu sakeaksi, jolloin kaikki elävät olennot kaikkoavat siitä. Hiiva k:ee, so. menettää käytekykynsä. Elohopea "k:ee" 39 asteen pakkasessa. **b.** muuta käyttöä: lakata, loppua, päättyä, hävitä, hälvetä, häipyä, haipua, kaikota, tukahtua, sammua, vaimeta. | K:eva yhdistys. Lehti k:i tilaajien puutteesta. K:leet kielet. Hanke, puuha, jk elinkeinonhaara, tapa k:ee. K:leena syntynyt ehdotus. Ääni, jyrinä, askelten kaiku k:ee. Sanat k:ivat hänen huulilleen. Rakkaus, ilo, toivo, usko, harrastus k:ee. Haaveet, ajatukset k:evat. Ostohalu ei k:lut pula-ajan painostuksestakaan. **c.** *urh.* vars. pallosta pesäpallopelissä: tulla kelvottomaksi peliin. | Pallo k:ee, jos se heitettynä lentää yleisörajan taakse ja joku sivullinen toimittaa sen sieltä takaisin.

kuolleen|hammas *s.* K. taikavälineenä. **-koura** *s.* **1.** Taikurin käyttämä k. **2.** (tavallinen) sanajalka.

kuolleisuu|s[65] *omin.* < kuollut. **1.** Pikkukaupungin henkinen k. Taantumuksen ja k:den aika valtioelämässä. — Vars. **2.** kuoleminen yleisilmiönä, kuolleiden, kuolemantapausten suhteellinen runsaus, tav. niiden lukumäärä vuosittain tuhatta henkeä kohti ilmaistuna, kuolev(ais)uus, mortaliteetti. | Pikkulasten k. K. ensimmäisenä elinviikkona. Lavantaudin aiheuttama k. Alhainen, pieni, suuri k. K. alenee, nousee. Vuonna 1948 k. oli Suomessa 11,1 ‰. — *Yhd.* alkoholisti-, lapsi-, keuhkotautik.

kuolleisuus|käyrä *s.* kuolleisuutta kuvaava graafinen käyrä. **-lu|ku** *s.* Eri maiden k:vut. **-promille** *s.* **-prosentti** *s.* **-taulu|(kko)** *s.* kuolleisuutta vars. eri ikävuosina osoittava taulu(kko). | Henkivakuutusyhtiöiden k:t. **-tilasto** *s.*

kuolluksi|ssa(an), -in(sa) *adv.* kuolleena, kuoliaana; lamaannuksissa, herpaannuksissa. | Maata hangella k. -- toinen puoli hänen vasenta jalkaansa aina oli hiukan k:ssa sen karhun pureman jäljeltä AHO. -- kylä on hiljainen, aivan kuin k:ssa sekin KIANTO. — Rääkätä jku k:in. Mutta uupunut hän oli, k:insa asti hengästynyt AHO. — *Yhd.* puolik.

kuoll|ut[77] *(partis.)* **1.** *s.* kuollut ihminen, vainaja. | Elävät ja k:eet. K:eet ja haavoittuneet. Kas-

vot kalpeat kuin k:een. K:een haamu. Julistaa k:eeksi. K:eiden kirja 'tav. papiston kuolleista seurakunnan jäsenistä pitämä luettelo'. Joutua k:eiden kirjoihin 'kuolla'. K:eiden valtakunta 'manala, tuonela'. Keitä k:eita [= keiden kuolinilmoitukset] on lehdessä? Anna k:eitten haudata k:eensa UT. Etehen elävän mieli, k. taakse katsokohon SL. — *Urh.* (pesäpallopelissä) vrt. kuolla 1. c. | Jos k. käy lyömässä, kaikki kentällä olevat juoksijat haavoittuvat. — *kuolleista* (vars. heng.) kuoleman tilasta, kuolemasta. | Nousta k:eista. K:eista herättäminen. **2.** *a.* -eesti *adv.* verbinluonne enemmän t. vähemmän ilmeinen; us. par. muuten, milloin ei ole kysymys kuolemasta. **a.** kuolleen olennon tavoin liikkumaton t. muuttumaton, eloton; autio, hiljainen, äänetön, tapahtumaton, nukkuva. | K. [par. eloton] esine. K. [par. eloton] irtaimisto;)(karja. K. [= seisova] vesi;)(juokseva vesi. K. talo, satama, kaupunki. Miehet toivat eloa k:eeseen tupaan. Näytelmän k:eet kohdat. Työssä esiintyvät k:eet kohdat 'seisahdukset, pysähdykset'. Jk asia on k:eessa kohdassa t. pisteessä 'on seisahduksissa, pysähdyksissä, polkee paikallaan'. K. hetki, aika, kausi 'aika, kausi, jolloin ei tapahdu mitään, toiminta on seisahduksissa', esim. aamiais- t. kesäloman aika koulussa, virastossa tms. — *Tal.* K. pääoma 'tuottamaton pääoma'. — *Mer.* K. rahti 'puuttuvasta lastista (siitä laskien, minkä laiva pystyisi kuljettamaan) laskettu rahti'. K. paino 'suurin sallittu lastin paino'. — *Rak.* K. tila 'huoneen tms. tila, jota ei voi käyttää hyödyksi'. — *Sot.* K. kulma, alue, ks. katve. — *Tekn.* K. kohta, ks. kuolokohta. K. liike, par. hukkaliike, holkkuma. K. käynti, par. jouto-, tyhjäkäynti. K:eeksi poltettu [= liikaa kuumennettu] kalkki, kipsi. **b.** vaihteluton, ikävystyttävän tasalaatuinen, eloton, yksitoikkoinen, väritön, mehuton, kuiva, puiseva; joka ei lähde "sydämestä", jota ei ole sisäisesti omaksuttu, hengetön, kaavamainen; vain muodollisesti olemassa oleva, muodollinen, nimellinen. | K. pinta. K:eesti hohtava valo. Puhua matalalla, k:eella äänellä. — K:eet sanontatavat, kohteliaisuudet. K. saarna. K. tieto, oppi. Tilastojen k:eet numerot. Toistaa k:eesti jkn sanoja. Opetuksen puristaminen k:eeseen kaavaan. K:eeksi kangistunut järjestelmä. K. muotokristillisyys, puhdasoppisuus. Jäädä k:eeksi kirjaimeksi, ks. kirjain 2. **c.** *ark.* henkilöstä, joka alkoholia ylettömästi nautittuaan on menettänyt tajuntansa. | Auttaa k:eita herroja autoon. | "Taisit tulla hyvään hutikkaan?" — "Olin aivan k. vielä aamupäivällä" LEINO. **d.** *yhd.* Puoli-, teko-, valek.

kuolo[1] *s. ylät.* kuolema. | Morsiamen k. Varhainen, kolkko k. K:n enkeli. K:n viikate. K:n siipien havina. K:n vilja. Nukkua k:n uneen. K:n hiljaisuus, kalpeus. Laho, k:on kypsä kulttuuri. Se oli loppu Lemminkäisen, / k. ankaran kosijan KAL. - - tie suorin kulkee onnehen / lähellä k:n rantaa KRAMSU.

kuolokohta *s. tekn.* voimakoneiden kampi- ja kiertokankilaitteessa se asento, jossa nämä ovat yhdensuuntaiset ja mäntä iskunsa päässä ja josta kone ei lähde ilman apua liikkeelle, kuollut kohta, käännekohta, -piste, kääntöpiste.

kuolon- us. = kuoleman-. **-ajo** *s.* tav:mmin kuolemanajo. | K ylikäytävällä. **-enkeli** *s.* enkeli, jonka kuvitellaan noutavan kuolleet; us. myös kuolema personoituna. **-hetki** *s.* Tuo kova k. / armollas huojenna VK. **-hiljai|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* K. huvila, metsä. Katsomossa vallitsi k:suus. **-isku** *s.* = kuolinisku. **-kalpe|a** *a.* -us *omin.* K:at kasvot. Tuijottaa jtak k:ana. **-kamppa|ilu, -kamppa|us** *s.* = kuolinkamppailu, -kamppaus. | Katkera k. Kesken k:uksen tuskia. **-kanke|a** *a.* -us *omin.* N. 6—12 tuntia kuoleman jälkeen esiintyy k:us, jäsenien jäykistyminen, joka johtuu lihasten valkuaisaineen hyytymisestä. **-kello** *s. kuv.* = kuolinkello. | Silloin löivät hänen k:nsa. **-korina** *s.* = kuolinkorina. **-kylm|ä** *s.* -yys *omin.* Odotimme k:inä kilpailun tuloksia. **-kään|ne** *s.*, vars. *urh.* = kuolemankäänne. | Ajaa autonsa nurin k:teessä. **-saira|s** *a.* ja *s.* -us *omin.* **-sanoma** *s.* = kuolinsanoma. | Isäni k. **-tanssi** *s.* = kuolemantanssi. **-tuska** *s.* Ruumista puistattava k. Virua k:ssa. **-tyyn|i** *a.* -eys *omin.* Ympärilläni oli rauhallista ja k:tä. **-uhri** *s.* jssak onnettomuudessa tms. kuollut henkilö; vrt. kuolinuhri. | Kaivosonnettomuuden, pommituksen, kulkutaudin vaatimat k:t. **-un|i** *s. kuv.* kuolemasta. | Nukkua, vaipua k:een. **-vakav|a** *a.* -asti *adv.* -uus *omin.* Kuunnella jtak k:ana, k:asti. **-valitus** *s.* **-yö** *s.*, vars. *kuv.* kuolemasta.

kuolot|on[57] *kar.a. ylät.* -tomuus[65] *omin.* kuolematon. | K. runo. Maineen k:tomuus.

kuolovuo|si *s.* Isot nälkä- ja k:det 1695-97.

kuoma[11] *s.*, vars. *kansanr.* ja *leik.* toveri, ystävä, kumppani; *murt.* kummi. | Olemme hyvät k:t. Poku ja minä parast' ollaan k:a *MANN. Hyv' on olla onnen myyrä, / k. julkisten jumalten LEINO. — Vars. puhuttelusanana: veli, veikko. | Kuulehan, k.! Hyvää päivää, k. kulta!

kuomakset[64] *s. mon.* toverukset, ystävykset, kumppanukset.

kuoma|nen[63] *dem.s.* puhuttelusanana. | Mistä tulet, k:seni?

kuomi[4] *s.* tav:mmin kuomu.

kuomina[16] *s. murt.* (riihen) luuva.

kuomu[1] *s.* kulkuneuvoissa yms. tuulta ja sadetta vastaan käytetty kokoonpantava nahka- t. kangaskatos, -suojus. | Rattaiden, reen, auton, lapsenvaunujen, moottoriveneen k. Aitokarjalainen k. K:n nivelraudat, ikkuna. Nostaa, vetää k. ylös. Laskea k. Panna k. kokoon. — *Erik.* kuomureki. | K. ajoi pihaan IVALO.

kuomulli|nen[63] *poss.a.* K:set vankkurit, lapsenvaunut.

kuomu|rattaat *s. mon.* **-re|ki** *s.* kuomullinen reki. | Herrat ajoivat k:essä. **-vaunut** *s. mon.*

kuona[11] *s.* **1.** metalleja sulatettaessa t. kuumennettaessa joko niistä tai niistä ja niihin sulatettaessa lisätyistä aineista syntyvä mustan harmaa hylkyaine; tulipesään kivihiiliä t. koksia poltettaessa hiekasta ja tuhkasta syntyvä jäteaine. | Pajan k:a. Puhdistaa k:sta. Erottaa metalli k:sta, k. metallista. K:n käyttö

tienrakennusaineena. — Laajentuneesti yl. (hienosta) hylky- t. jäteaineesta: nuoha, kehnä, roska, rikat, törky. | Hangelle kertynyt k. Kirkas purovesi, josta kaikki k. on jäänyt vuoren sorakerroksiin. — *Yhd.* ahjo-, masuuni-, pajak.; hitsi-, melto-, valssi-, vasarak.; hopean-, kivihiilen-, koksin-, kuparin-, raudan-, tinank.; tuomask. **2.** *kuv.* roska-, hylkyaines, hylkiöt, (pohja)sakka, saasta. | Yhteiskunnan, kaupungin k. Levoton aika nosti k:n pinnalle. Synnin, himojen, itsekkyyden k. Kaiken lian ja k:n alla sykkivä ihmissydän. Tämä tapaus poltti hänestä entisen k:n. Uudemmassa kansanlyriikassamme on k:n ohella myös runsaasti kultarakeita.

kuona-|aine *s.* Puhdistaa metalli k:aineista. K:aineiden poistuminen ruumiista. **-aine|s** *s.* Kelpaamattomat k:kset. — *Kuv.* Yhteiskunnan k:kset.

kuonaantua[1*] *v.* = kuonautua.

kuona|-arina *s.* **--aukko** *s.* aukko, josta kuona poistetaan. | Uunin k. **-betoni** *s. rak.* sementistä, koksinkuonasta ja vedestä valmistettu betoni. **-erit|e** *s.* Hiki, virtsa ym. k:teet.

kuonai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. metalli.

kuona|kasa *s.* **-kerro|s** *s.* Metallin pintaa peittävä k. — *Kuv.* K:ksen alta paljastui jalo luonne. **-kivi** *s.* **-levy** *s. rak.* raudankuonasta t. koksimurskasta ja esim. kipsistä tehty rakennuslevy. **-läjä** *s.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* K:sta ainetta. **-n|sekainen** *a.* myös ⌒. | K. rautamassa. **-pitoinen** *a.* K. keittorauta. **-sementti** *s. rak.* masuunikuonasta ja kalkista valmistettu sementti.

kuonata[35] *v.* = kuonia.

kuonatiili *s. rak.* tiili, jollaisia valetaan t. puristetaan masuunikuonasta ja kalkista t. myös pelkästä kuonasta.

kuonat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K. valantarauta.

kuonautua[44] *v.* (*rinn.* kuonaantua) muuttua kuonaiseksi. | Pajahiilet eivät saa k. käytettäessä.

kuonavilla *s. rak.* äänen- ja tuleneristysaine, jota valmistetaan puhaltamalla höyrysuihku sulan raudankuonan läpi.

kuoni|a[17] *v. tekn.* puhdistaa kuonasta, poistaa kuona jstak, kuonata. | Tulipesän, arinan k:minen.

kuonnut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. rautaa pajassa.

kuonnut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kuontua. | Seppä k:taa rautaa. — Suomen kieltä oli k:ettu kristillisessä käytössä jo paljon ennen Mikael Agricolaa.

kuono[1] *s.* **1.** useilla nisäkkäillä ja myös muilla eläimillä (kaloilla, matelijoilla ja sammakkoeläimillä) silmien kohdalta eteenpäin työntyvä, huomattavasti kapeneva pään osa, jossa on suu (ja sierainaukot); myös esim. hevosen ja naudan pään etuosa; vrt. turpa, kärsä. | Koiran, suden, karhun, marakatin, hylkeen k. Hiiren viiksekäs k. Hevosen, poron k. Hauen, sammakon k. Pitkä, suippo, terävä, tylppä k. Märkä, kostea k. Kissa hieroo k:aan. Koira työnsi k:nsa pöydälle. — *Yhd.* (a:sesti) suippo-, tylppäk.; jauho-, rengask.; (eläimen nimenä) sarvik. **2.** *ark.*, vars. *halv.* ihmisen kasvoista, naamasta: lärvi, pärstä, turpa. | Likainen, nuuskainen k. Katsella k. pitkällä. Pyyhi nyt vähän k:asi! — Vars. lyömisestä puhuen. | Lyödä, iskeä, läimäyttää jkta k:on, vasten k:a. Saada k:onsa, päin k:aan. Tervatampilla k:n päälle / ja teräksellä selkääni KL. — *Yhd.* (a:sesti ja s:sesti henkilöistä) maito-, nuuskak.; irvi-, koirank.

kuonohihna *s.* hevosen suitsissa ja päitsissä kuonon ympäri kulkeva hihna.

-kuonoinen[63] *poss.a.* Leveä-, lyhyt-, pitkä-, suippo-, terävä-, tylppäk.

kuono|karva *s.*, tav. *mon.* Koiran, oravan k:karvat. Tunnustella jtak k:karvoillaan. **-koppa** *s.* puremisen estämiseksi vars. vihaisten koirien päässä käytetty korimainen laite. — *Kuv.* Sensuurin k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Raatokuoriaisen pitkä, k. pää. Australialaiselle rodulle on ominaista mm. leveä ja matala, kokonaisuudessaan k:sesti ulkoneva naama. **-n|pää** *s.* Koiran k. Hauen pituus k:päästä pyrstönkärkeen. **-pihdit** *s. mon.* kuonorengasta sonnille pantaessa käytetyt pihdit; pihdit, joilla esim. tarhaketun suu suljetaan käsittelyn ajaksi. **-rengas** *s.* sonnin sierainten väliseinään pantava metallirengas, josta eläintä ohjataan ja hillitään, turparengas. **-sarvi** *s.* Sarvikuonon k.

kuontalo[2] *s.* **1.** kerralla kehräpuuhun, rukin lapaan, torttiin t. harkkiin kehrättäväksi asetettava möyheä pellava- tms. tukko, tutti. | Kehrätä k. langaksi. K. oli kulunut puolilleen. Kuhilas pellolle, k. rukkiin SL. — *Yhd.* pellava-, rohdin-, tappura-, villak. **2.** *kuv.* [Onkivehkeet] ovat sekaantuneet ja takertuneet k:ksi kuin mehiläiset parveillessaan AHO. -- tontut vilahtelivat harmaina k:ina pitkin seinävieriä RAILO. — *Yhd.* hius-, karva-, parta-, tukkak.; savu-, vaahtok.

kuontalo|lauta *s.* kehräpuu, kuosali; rukinlapa. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* K. parta. **-puikko** *s.* puikko, jolla kuontalo kiinnitetään rukinlapaan. **-puu** *s.* kehräpuu, kuosali.

kuon|tua[1*] *v.* **1.** parantua, toipua, elpyä, tervehtyä. | K. taudista. Lihakset k:tuvat saunassa entiselleen. **2.** kehkeytyä, sukeutua, luontua, muodostua; sopeutua, mukautua. | Poika k:tui mieheksi t. pojasta k:tui mies. K. mestariksi. Karhunkaatajaa hänestä ei enää k:tunut. — Hahtuvan k:tuminen langaksi. Juhla k:tui oikein hauskaksi. Siitäpä leikki k:tuu! Helposti säkeisiin k:tuva kieli. **3.** kyetä, pystyä jhk. | Niin huonossa kunnossa, että ei töihin k:nu. Ei k:tunut lihavuudeltaan kumartumaan. Niin kauas kuin kädet k:tuvat. Täyteen sullotun kontin kielekkeet tuskin k:tuivat kiinni. Kiven sivusta, mihin aura ei k:nu. Pappila ei k:nu näkymään tänne. Päivä ei k:nu paistamaan räystään alle. — Suur-Peltosessa on tehty jo minkä mitäkin, ennen kuin muissa taloissa k:nutaan [= ollaan niin pitkällä että ruvetaan] aamukahvia keittämään KOJO.

kuopais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < kuopia. **1.** K. maata jalallaan. **2.** kahmaista, kaapata, sie-

pata; kouraista. | K. lihakimpale esiin. K. jku alleen. K. korvallistaan, niskavillojaan.

kuopakas[66*] *poss.a.* kuopallinen, kuopikas. | Sienen k. lakki.

kuopalli|nen[63] **1.** *poss.a.* -suus[65] *omin.* (< kuoppa) kuoppainen, kuopikas. | K:set tiet. K. uhrikivi. Kantajien olkapäät olivat k:set bambukorentojen ainaisesta painosta. — *Erik.* merestä: aaltoileva, laineikas. | K:suudestaan tunnettu Pohjanmeri. **2.** *s.* kuopan täysi. | K. perunoita.

kuopan|ne[78*] *s.* kuoppamainen muodostuma, kuoppura, syvennys. | Matala, syvä k. Veden täyttämät k:teet. Kärryt tärähtelevät tien k:-teissä. Viikatteen varren päässä oli k., jossa pidettiin talia varren voitelemiseksi.

kuop|ata[35*] *v.* kätkeä t. haudata kuoppaan, us. *(ark.)* = haudata 2. | K. maahan. Jätteiden k:-paaminen. Kuoli ja k:attiin. On jo kuollut, k:attukin, / miespolven Manalla maannut LEINO. - - aivan niin kuin kaatunut sotilas k:ataan maahan ja unohdetaan KOSKENN. — *Kuv.* K. toiveensa. Aikoja sitten k:attu lakipykälä.

kuopat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kuoppa. | K. tienpinta.

kuopi|a[17*] *v.* kaivaa maata tms. jalallaan, kuoputtaa, kuopsuttaa, ruopsuttaa. | K. maata jalallaan, kavioillaan. Kanat k:vat tarhassa. Pesäkseen naarasfasaani k:i matalan syvennyksen pensaan tai risuläjän alle. — *Harv.* kahmia, kouria. | K. lunta niskastaan.

kuopik|as[66*] *poss.a.* -kuus[65] *omin.* (*rinn.* kuopakas) (< kuoppa) kuoppainen, kuopallinen. | K. tie. Laihat ja k:kaat posket.

kuopitt|aa[2*] *v.* tehdä jhk kuoppia, tehdä kuoppaiseksi, kuopalliseksi. | Kranaattien k:ama maa. **-u|a**[1*] *pass.v.* kuoppaantua. | K:neet kadut.

kuoponen[63] *dem.s.* < kuopus. | Myöhäsyntyinen k. SILL.

kuop|pa[11*] *s.* **1.** isompi t. pienempi, tav. pyöreämuotoinen, ylöspäin laajeneva (kaivettu) syvennys maassa, us. = hauta. | Syvä, matala k. Tien k:at. Kaivaa k. Pommin tekemä k. Taimien istuttaminen k:piin. Paistaa perunoita k:assa. — *Yhd.* kallio-, lumi-, maa-, multak.; kranaatin-, räjähdysk.; ampuma-, asuin-, istutus-, nappi-, pesä-, rakennusk.; lika-, vesik. — *Erik.* **a.** pyydyksenä käytetty, havuilla tms. katettu, us. myös erityisesti sisustettu kuoppa. | Susien pyydystäminen k:illa. Pudota k:paan. — *Kuv.* Käännöstehtävässä oli monta k:paa. Pudota kilpailijainsa tekemään k:paan. Joka toiselle k:paa kaivaa, se itse siihen lankeaa SL. — *Yhd.* pyydys-, pyynti-, salak.; hirven-, peuran-, sudenk. **b.** perunain ja juurikasvien säilytykseen käytetty, katettu, us. kivi- t. puuseinillä sisustettu kuoppa, jonka seinät on osaksi voitu rakentaa myös maanpäälliset. | Puuseinäinen k. K:an katto, luukku. K. on täynnä perunoita. Nauriit k:paan ja ämmät pirttiin mikkelistä SL. — *Yhd.* juurikas-, nauris-, perunak. **c.** kuoppa, johon kuollut eläin t. (*ark.*) vainaja haudataan; jälk. merk:ssä yleisk. hauta. | Toimittaa raato, vainaja k:paan. Kuollehelle k. tehty, väsyneelle sänky säätty SL. - - laulun lapsena pysynkin, / kunis k:pahan kuperrun LEINO. **d.** jnk maaaineen saamiseksi kaivettu t. sen otosta syntynyt kuoppa. | Ajaa hiekkaa k:asta. — *Yhd.* hiekka-, muta-, ruoppa-, ruta-, santa-, savi-, sorak. **e.** *urh.* lähtökuoppa. | Miehet kyyristyvät k:piinsa. Johti k:ista maalinauhalle asti. **2.** muista pienehköistä, pyöreämuotoisista syvennyksistä: kolo, lovi. | Ohukaspannun k:at. Leipään painunut k. K:at sienen lakissa. Hampaan k. Luussa niveltä varten oleva k. Silmät ovat syvällä k:issaan, tuijottavat k:istaan. Viehättävä k. tytön poskessa. Painaa, iskeä jhk k. — *Yhd.* hammas-, kainalo-, kaula-, nenä-, niska-, nivel-, nivus-, rinta-, sierain-, silmäk.; hymyk. **3.** ilmakuoppa. | Lentokone joutui k:paan ja hetkahti vähän. **4.** *kuv.* Synnin, kadotuksen k. Ja hän nosti minut ylös turmion k:asta, lokaisesta liejusta VT. — Virkamiesten palkat ovat jääneet k:paan 'palkkoja yleisesti korotettaessa yleisen palkkatason alapuolelle'. — *Yhd.* palkkak. **5.** *kuop|alla, kuop|illa,* -alle, -ille 'kuoppaisena, kuoppaantuneena, täynnä kuoppia'. | Tie on k:illa. Posket ovat k:alla. Katsella silmät k:illa. K:alle kuluneet portaat. Huvilasängyn pohja on venynyt k:alle. Posket painuvat k:alle.

kuoppaa|ja[16] *tek.* < kuopata. | Kuolleiden k. **-ma|t|on**[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < kuopata. | K. raato.

kuoppaantu|a[1*] *v.; rinn.* kuoppautua. **1.** *refl.* ja *pass.* < kuopata. | Lapset k:ivat heiniin. **2.** tulla kuoppaiseksi, kuopittua. | Tien k:minen. K:neet posket.

kuoppa-asun|to *s.* Alkeelliset k:not.

kuoppai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* kuopallinen, kuopikas. | K. maaperä, tie. K. vuode. K:set seinäpaperit. Kalpeat, k:set kasvot. — *Yhd.* pieni-, runsask. — *Erik.* **a.** merestä: voimakkaasti aaltoileva, laineikas. | Meri tuli yhä k:-semmaksi. **b.** ilmasta; vrt. kuoppa 3. | Matka lentokoneessa oli k:sta.

kuoppa|istutus *s.* taimien istuttaminen niitä varten tehtyihin kuoppiin. **-korotu|s** *s.* "kuopassa" (4) olevien palkkojen korotus. | K:ksia valtion rautateillä. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* K:-sia syvennyksiä. **-mäki** *s.* vars. mäki, jossa on peruna- tms. kuoppa.

kuoppa|nen[63] *dem.s.* Pienet k:set poskissa. Epäsäännöllisillä k:silla koristettu saviastia.

kuoppa|paikka *s.* **-pintai|nen** *a.* K:sta jäkälää. **-poskinen** *a.* K. tyttö. **-silmäinen** *a.* K. luuranko.

kuoppaus[64] *teonn.* < kuopata.

kuoppautua[1] *v.* = kuoppaantua.

kuoppia[17*] *v.* tav:mmin kuopia.

kuoppura[14] *s. harv.* pieni kuoppa, kuoppamainen syvennys. | - - metsälintujen ruoputtelemat k:t mustissa mättäissä KOJO. - - lumituisku oli tasoittanut mahdottomat k:t ja heitteet kaduilla AHO.

kuopsau|s[64] *s.* vrt. seur. | Kanojen k:kset.

kuopsi|a[17] *v.* vars. kanoista: kaivaa maata tms. jalallaan, kuopia, kuoputtaa, kuopsuttaa, ruopsuttaa. | Kanat k:vat. Härkä k:i maata.

kuopsut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur.

kuopsut|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kuopsia. | Naaraspyy k:taa pensaan alle matalan syvennyksen pesäkseen.

kuopu|s[64] *s.* perheen nuorin lapsi, nuorin sisaruksista, vauva, pahnanpohjimmainen; vrt. esikoinen. | Perheen k. Kehdossa makaava k. Marjatta, korea k., / se kauan kotona kasvoi KAL. — *Kuv.* Koulun k:kset. Joukkueen k., 17-vuotias Kalle. Kirjailijan k., joka juuri on ilmestynyt painosta.

kuopustaa[2] *v.* = kuopsuttaa, kuoputtaa.

kuoput|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. kasvimaitaan.

kuoput|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kuopsia. | Kanojen k:us. Teeren k:tama kuoppa. K. kuvettaan.

kuorais|ta[24] *mom.v.* -u[2] *teonn.* < kuoria. | K. kerma maitoastiasta. Alastomaksi k:tu poika.

1. **kuore**[78] *s.* Osmerus eperlanus, pieni, vaalea, selästä vihreähkö lohen heimoinen kala, jolla on läpinäkyvät suomut; vrt. norssi 'isokokoinen kuore', siniäinen 'pienikokoinen kuore, kuoreen poikanen'. | Pyytää k:ita. — *Ruok.* Paistetut k:et. — *Yhd.* järvi-, meri-, villak.

2. **kuore**[78] *s. murt.* kerma. | Emo aitan portahalla / k:tta kokoelevi KAL.

kuorekala *s.*

kuorek|as[66*] *a.* -kuus[40] *omin.* tav:mmin seur.

kuorelli|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* < 1. kuori. | K. keppi. K. puutavara. K:sta kauraa, riisiä. K. etana.

kuore|nuotta *s. kal.* **-rysä** *s. kal.*

kuoret|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < 1. kuori. | Kuivunut, k. petäjä. K:tomat jyvät, ohrat. K. nahkamuna. K. keuhkokotilo.

kuoretta|a[2*] *v. harv.* muodostaa kuori jhk, päällystää t. peittää kuorella, kuorruttaa. — *Kuv.* - - hänen kotinsa ilmassa ei mikään ollut avannut hänen luonnettaan, vaan k:nut sen IRIS UURTO.

kuorettu|a[1*] *pass.v.* (< ed.) kuortua, kuoreutua. | Maalin, kiisselin k:minen. K:nut maa rikotaan äkeellä. **-ma**[10] *s.* kuorettunut kohta, paikka jssak, kuortuma.

kuoreutu|a[44] *v.* = kuorettua. | Helposti k:vaa ja lohkeilevaa savimaata. — *Kuv.* - - kuvata ihmisluonnetta, joka vastoinkäymisissä katkeroituu ja k:u itseensä, unohtaen rakkauden vaatimukset TARK. **-ma**[10] *s.* = kuorettuma.

1. **kuor|i**[32] *s.* **1.** suhteellisen kova t. sitkeä, ohuehko ainekerros, joka päällystää jtak elollista t. elotonta esinettä, sen itsenäistä osaa t. myös jtak ainetta; vrt. kalvo, kelmu, kesi, ketto, nahka, iho, hipiä, tuohi, kaarna, parkki, korkki. | Kasvin, puun k. Pellavan, pajun, lepän, kuusen k. Kanelipuun k. Halkoja k:ineen. Mantelin, luumun, omenan k. Jyvien k:et. Perunoiden k:et. Kun marjat on keitetty, k:et siivilöidään. Munan k. Makkaran, juuston k. Leikata k. leivästä. Liuoksen, viilin, kiisselin k. Savimaan k:eksi kovettunut pinta. Hangen k. Järvi vetäytyi k:een 'riitteeseen, jäähän'. Maapallon varsinaisena k:ena on kova ja kiinteä vuoripohja. — *Yhd.* haavan-, kanelin-, kuusen-, männyn-, pajun-, puunk.; hedelmän-, jyvän-, kauran-, omenan-, perunan-, pähkinän-, sitruunank.; juuston-, leivän-, makkaran-, munan-, pallonk.; aivo-, pääk.; lumen-, maank.; kaarna-, korkkik.; asfaltti-, jää-, lumi-, sammal-, taikinak. **2.** = kirjekuori. | Kirjepaperia ja k:ia. Panna kirje k:een. Lähettää kirje avonaisessa, suljetussa k:essa. — *Yhd.* kirje-, pergamiini-, suruk. **3.** vars. *tekn.* ohuehko, tav. metallinen päällys, joka suojaa (t. pitää koossa) jnk koneen t. laitteen sisäosia, vaippa, mantteli; vrt. kotelo, koppa, kammio, kapseli. | Valokuvauskoneen, jäähdyttimen k. Pistoolin lippaan k. Kellon k:et. Laakerin k:et. Kranaatin, miinan k. Peltiuunin k. Teräksinen, hopeinen, bakeliittinen k. — *Yhd.* hopea-, kulta-, messinki-, metalli-, nikkeli-, peltik.; kellonk.; päällys-, sisä-, suojus-, ulkok. **4.** eräiden alkeellisten eläinten ruumista t. jtak sen osaa peittävä kova pintakerros; vars. ohut kalkkimuodostuma, jollaiseen simpukat ja kotilot tav. kokonaan saattavat vetäytyä suojaan; näkinkenkä; vrt. kilpi, koppa, kotelo. | Simpukan, näkin, raakun, etanan k. Äyriäisen, kilpikonnan k. Vetäytyä k:eensa. Rapu luo k:ensa. — *Yhd.* kotilon-, näkin-, osterin-, raakun-, simpukank. **5.** *kuv.* 1. ja 4. merk.-ryhmään liittyen. | Sovinnaisten kohteliaisuuksien k. Uskonnollisuus on monella vain tyhjä k. Kovan, karkean k:en alla sykkivä lämmin sydän. Kietoa jk valheelliseen k:een. Elää omaan k:eensa sulkeutuneena, vetäytyneenä. Saksan sulkeutuminen k:eensa esti huomattavasti kansainvälisen kaupan elpymistä. Ei pidä mennä puun ja k:en väliin 'rakastavaisten, aviopuolisoiden välejä sotkemaan'. - - vieras kansallisuus ei ole - - kyennyt tunkemaan k:ta syvemmälle AHO. Sun [= isänmaan] kukoistukses k:estaan / kerrankin puhkeaa *CAJ. — *Yhd.* ulkok.

2. **kuori**[4] *s.* kirkon arvokkain, tav. sen itäpäässä, sisäänkäytävää vastassa oleva osa, jossa (pää)alttari sijaitsee; harvemmin jk muu erillinen kirkon osa, kappeli. | Kirkon, luostarin k. Keskilaivan k. Pyhän Ruumiin k. Lasten kastaminen k:ssa. Kirkko täyttyi k:aan myöten. — *Kuv.* Taivaan k. — *Yhd.* hauta-, pääk.

kuori|a[17] *v.* **1.** poistaa kuori jstak, ottaa t. päästää jk kuoresta; vrt. koloa, kettää. | K. keppi, tukki. K. puu pystyyn. K:ttu raparperi. K. omena, pähkinä. K. perunoita. K:ttuja jyviä, suurimoita. K. muna. Ravun sakset ja pyrstö k:taan. K. kerma maidosta. K:ttu [= kermottu] maito. K. kuohu, rasva keitosta. Kasvipeitteen k:minen. Turpeet, maa k:taan. **2.** laajentunutta, kuori-sanan merk:istä poikkeavaa käyttöä. **a.** päällyksen, kääreen poistamisesta. | K. eristys johtimesta. K. paperi karamellista. K. jk paperikääröstä. Rakennus juuri telineistään k:ttuna. **b.** *leik.* riisua (vaatteita). | K. vaatteensa. Hänet k:ttiin turkeista. — K:ttuaan pökertyneen uhrinsa roistot hävisivät nopeasti. **c.** *murt.* nylkeä. | Nahan k:minen. K. poro, karhu. **d.** *tilap.* keritä, ajaa (tukkaa, partaa). | Hyvä keritsijä k:i sähkökoneella päivässä kaksikin sataa lammasta. Leuka sileäksi k:ttuna kuten ainakin herrasmiehellä. **3.** *kuv.* K. talosta pois turha

koristelu. K. kerma hankinnoista. Ei mikään ole vaarallisempaa kuin yrittää myyteistä k. esiin historiaa E.N.SETÄLÄ.
kuoriaine s. Hedehnien, jyvien k. Hyönteisten k., kitiini.
kuoriai|nen[63] s. **1.** = kovakuoriainen. | Musta k. K:sen koppa. -- Vars. *yhd.* kulta-, messinkik.; ihra-, kaarna-, lehti-, raato-, vattuk.; jalo-, peto-, sinappi-, sylkik. **2.** *ruok.* ohut maljamainen leivonnainen, jossa tarjotaan muhennosta t. keitettyjä kasviksia; us. myös tällainen leivonnainen täytteineen.
kuoriais|kihveli s. *maat.* rikkalapion tapainen laite, johon sinappikuoriaisia niitä viljelyskasveista hävitettäessä karistellaan. **-rauta** s. *ruok.* valurautainen laite, jolla kuoriaisia valmistetaan.
kuori|aita, -aitaus s. kuoria kirkon muusta osasta erottava aita(us). **-alttari** s.
kuori|eläin s. Ravut ja muut k:eläimet. **-etana** s. kuorellinen etana. **-hedelmä** s., vars. *ruok.* kovakuorinen hedelmä, esim. pähkinä.
kuori-ikkuna s. kirkon kuorin ikkuna.
kuorija[14] *tek.* Perunoiden k. — *Maat.* auran ojakseen kiinnitettävä, auran siipiä muistuttava pieni terä, joka kääntää pintamaan vaon pohjalle.
kuori|kalvo s. Jyvän k. Munassa kuoren alla oleva k. **-kerros** s. Puun, siemenen k. Aivojen, munuaisten k.
kuorikko[2*] s., vars. *anat.* lehtimäinen poimu, joita nisäkkäillä tav. on kolme nenäontelon kummankin puoliskon ulkoseinissä.
kuorikytkin s. *tekn.* kytkin, jonka puoliskot puristetaan akselin päitä vasten ruuveilla t. kartiomaisilla renkailla.
kuorikäytävä s. kuoria kirkossa ympäröivä käytävä.
kuorilevy s. Puusta irrotettu k.
kuorillinen[63] *poss.a.* < 2. kuori. | K. kirkko.
kuorima- = kuorimis-.
kuorimai|nen[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* < 1. kuori. | K. muodostuma, pintakerros.
kuorimanteli s. kuorimaton manteli.
kuorimat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. puu, tukki. K. omena, sipuli, peruna. K:onta viljaa, riisiä. K. maito.
kuorimis- = kuorima-, kuorin-, kuorinta-. **-hukka, -häviö** s. vars. puusta kuorittaessa hukkaan menevä osa. | K. 15—20 % puun painosta. **-jäte** s., tav. *mon.* **-kauha** s. Vaahdon poistaminen k:lla. **-kone** s. eril. koneista, joita käytetään puunrunkojen, jyvien, perunoiden tms. kuorimiseen; myös separaattorista. **-laite** s. **-pakko** s. *metsät.* Lautattavan puutavaran k. **-petkel(e)** s. *metsät.* petkel, jolla vastakaadettuja, oksittuja runkopuita kuoritaan. **-rauta** s. *metsät.* valmiiksi katkotun puutavaran kuorimiseen käytetty terä, jonka molemmissa päissä on puinen kädensija, kuorimisveitsi, vuolin-, vuolurauta, -veitsi. **-rumpu** s. *puut.* paperipuiden kuorimiseen tehtaissa käytetty iso rumpu, jonka sisällä puut rummun hitaasti pyöriessä hankautuvat vastakkain, rumpukuorimiskone. **-veitsi** s. *metsät.* = kuorimisrauta. **-väline** s.
kuorimittari s. *metsät.* kuoren vahvuuden mittauskoje.
kuorimo[2] s. laitos t. tehtaan osasto, jossa vars. puita kuoritaan.
kuorin[56] s. kuorimisväline, -laite.
kuorin- = kuorimis-.
-kuorinen[63] *poss.a.* Hopea-, kulta-, messinki-, nikkeli-, pelti-, teräs-, valurautak.; kalkki-, nahka-, sammal-, tiilik.; karkea-, kova-, ohut-, paksu-, pehmeä-, sileäk.; musta-, puna-, ruskea-, valkok.; umpik.
kuorinta[15*] *teonn.* < kuoria. | Paperipuiden, perunain k. Kerman k.
kuorinta- = kuorimis-.
kuori|oksa s. *puut.* rungon sisään kuivettunut, puutavaran pinnassa näkyvä kuorellinen oksa. **-oksastus** s. kuoren alle hedelmäpuuhun suoritettava oksastus.
1. **kuoriosa** s. Varren, puun k. Appelsiinin valkoinen k. Jyvistä irrotetut k:t.
2. **kuoriosa** s. Kirkon k.
kuori|palvelus s. katolisen jumalanpalveluksen kuorissa suoritettava liturginen osa. **-pappi** s. *hist.* tuomiokirkossa entisaikaan apulaisena toiminut pappi.
kuori|peruna s. *ruok.* kuorineen keitetty peruna. | Suolakalaa ja k:perunoita. **-pinta** s. Puun, omenan k. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K:sta jauhoa. Rehujen k:suus.
kuoripo|ika s. pojista, jotka katolisen jumalanpalveluksen liturgisessa osassa avustavat pappeja. | Valkoviittaiset k:jat. Heleänä kaikui k:ikien laulu.
kuoriprosentti s. Halkojen, tukkien k. Hyvän kauralaadun k. ei saa nousta yli 28:n.
1. **kuoripuoli** s. Halkojen k. on pinottaessa käännettävä alaspäin.
2. **kuoripuoli** s. Kirkon k.
kuoripäälli|nen *a.* kuorellinen. | K. puu, pölkky. K:siä perunoita.
kuorirakennus s. Kirkon keskilaivaan kuuluva k.
kuoriseula s. *maat.* puimakoneen seula, joka poistaa viljasta tähkät ja muut isot roskat.
kuoriskel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kuoria. | K. petäjänrunkoa, keittoperunoita.
kuori|solu s. *biol.* Perunan k:solut. **-solukko** s. *biol.* **-sora** s. *geol.* sora, joka pääasiallisesti on muodostunut nilviäisten kuorista, simpukkamaa.
kuorisuus[65] s. kuoripitoisuus. | Maatiaiskauran k. on 23—40 %.
kuoritta|a[2*] *fakt.v.* < kuoria. | Paperipuiden k:minen.
kuorituoli s. istuimista, joita katolisen kirkon kuorissa on papistoa varten. | Taidokkaasti veistetyt k:t.
kuoriutu|a[1*] *v.* < kuoria. **1.** *pass.* Koivusta k:nut tuohi. Kuivunut maali k:u pois. K:en halkeileva kallio. — Epätäydellisesti k:nut puu. Jyvien k:minen. Maidon k:minen separaattorissa. Taivas k:u pilvistä. Uusi postitalo alkaa vähitellen k. rakennustelineiden peitosta. — *Kuv.* -- kokonaisia kertomusjaksoja, joista peittävien ainesten ja vaihtuneiden nimien alta nähtäviimme k:u sampokertomus E.N.SETÄLÄ.

Hänen kovan ja kylmän olemuksensa pohjalta k:u jotakin, mitä voisi nimittää sieluntaisteluksi T.VAASKIVI. 2. *refl.* tulla t. vapautua kuoresta. | K. munasta. Vasta k:neet linnunpojat. Hyönteisten k:minen kotelosta. — *Leik.* riisuutua. | K. vaatteista. Olehan hyvä, kuoriudu ja istu LEHT.

kuori|vapaa *a.* → kuoreton, kuorittu. **-äyriäi|nen** *s.* kuorellinen äyriäinen. — *El.* K:set (Malacostraca), korkeampien äyriäisten yhteisnimi. K:set ryhmitetään tavallisesti nivel- ja kilpiäyriäisiin.

kuorm|a[11*] *s.* **1.** jssak kuljetusneuvossa, vars. rattailla, reessä, autossa t. rautatievaunussa yhdellä kertaa kuljetettava t. kuljetettu tavara- t. ainemäärä, toisinaan myös eläin- t. ihmisjoukko, lasti; selässä kannettava t. kannettu taakka, kantamus. | Rattaiden, laivan, lentokoneen k. Pieni, suuri, korkea k. Kevyt, raskas k. Tehdä, köyttää, purkaa, tyhjentää k. Panna jhk k:aa. Tykki kuljetetaan kahtena k:ana. Vetää k:aa. K. lähtee liikkeelle, pysähtyy. Saven hajotus k:asta. Lunta tuli kuin k:asta kaataen. Istua k:alla. K:assa oli neljä henkeä. Hakoja on täältä haettu, k. on vetänyt viirukon kahden puolen tietä SILL. Kyllä kantava k:ansa tuntee SL. — *Erik.* mittana: kuorman täysi, kuormallinen. | Yhden hevosen k. K. halkoja, viljaa, soraa. K:aan menee 200 —350 kg heiniä. Lunta ajetaan k:an kasoihin. — Olla täydessä k:assa 'täyteen kuormattuna'. — *Yhd.* auto-, hevos-, kärry-, ratas-, reki-, vaunuk.; ammus-, elo-, halko-, heinä-, kivi-, lanta-, liha-, maito-, olki-, pommi-, puu-, ranka-, savi-, sora-, tavara-, tukki-, voik.; lapsi-, mustalaisk.; muutto-, mylly-, torik.; talvi-, ylik. **2.** *tekn.* vipuun, väkipyörästöön tms. tav. kappaleen painona vaikuttava voima; silloista ym. rakenteista, varsinaisista koneista, sähköjohdoista yms. puhuen par. kuormitus. | Voima kerrottuna voiman varrella on yhtä suuri kuin k. kerrottuna k:an varrella. **3.** *kuv.* rasituksista, vaikeuksista, vaivoista, huolista, murheista: taakka, paino. | Verojen, puutteen, huolien k. Synnin k. Olla jklle k., k:ana, k:aksi. Kullakin on k:ansa. Kantaa kärsivällisesti k:ansa. Kantaa päivän k. ja helle (alk. UT). Vaikeroida k:ansa alla. Vapautua k:astaan. Raskas k. putosi hartioiltani. Keventää jkn k:aa. Heittää, lisätä kivi(ä) jkn k:aan, k:an päälle. Kantakaa toistenne k:ia, ja niin te täytätte Kristuksen lain UT. — *Yhd.* synti-, työ-, verok.

kuormaaja[16] *tek.* < kuormata. — *Yhd.* heinänk. **-osasto** *s. sot.*

kuorma-ajuri *s.* tavaroita kuljettava ajuri.

kuormaamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < kuormata. | K:tomat tavarat.

kuorma|-auto *s.* tavarankuljetukseen tarkoitettu isohko, tav. avolavainen auto, tavara-auto; vrt. pakettiauto. **--autollinen** *s.* kuorma-auton täysi. | K. tiiliä, maata. **-eläin** *s.* kuormajuhta. **-hevonen** *s.* veto-, harv. kuormajuhtana käytetty hevonen. | Vankkarakenteinen k.

-kuormainen[63] *poss.a.* Iso-, kevyt-, raskask.

kuorma|juhta *s.* kuormien kantamiseen käytetty juhta, kuormaeläin, kantojuhta;)(vetojuhta. | Aasi, laama, kameli ym. k:juhdat. **-kaup|pa** *s.* kuormittain tapahtuva kauppa. — *kuormakaupalla* kuorma kerrallaan, kuormittain, kuormina. | Ostaa, myydä jtak k:alla. Kuljettaa tavaraa k:alla. — Söimme oikein k:alla. **-kirja** *s. liik.* tavaraa tehtaan varastosta, tukkuliikkeestä, päämyymälästä t. keskusvarastosta tukku- t. vähittäiskaupan varastoihin t. (sivu)myymälöihin kuljetettaessa käytetty, tavaraluettelon ym. sisältävä asiakirja; vrt. rahtikirja. **-kärryt** *s. mon.* **-lava** *s.* Auton k. **-liikenne** *s.* kuljetusliikenne.

kuormalli|nen[63] **1.** *s.* se määrä jtak tavaraa t. ainetta, joka kuljetettaessa kerrallaan mahtuu rattaille, rekeen, autoon tms. kuljetusneuvoon, kuorman täysi, kuorma. | K. lautoja, heiniä, savea. Helsingistä ajatetaan lunta n. 250.000 k:sta talvessa. Ensimmäinen k. saapui perille. — *Kuv.* Saimme ison k:sen neuvoja. — *Yhd.* auto-, hevosk. **2.** *poss.a. harv.* K. kelkka.

kuormamies *s.* kuorman ajaja t. tekijä, kuorma-ajuri, kuormarenki.

kuorman|ala *s. hist.* sellainen ala heinämaata, josta saatiin vuosittain kuorma heiniä. | 30 k:alaa niittyä. **-kantaja** *s.* Vähäarvoiset k:t. Kameli k:na. **-kuljettaja** *s.* **-peite** *s.* Vedenpitävä k. **-tekijä** *s.* **-teko** *s.* **-veto** *s.* Opettaa hevosta k:on. **-vetäjä** *s.* Aasi on itsepäinen k.

kuorma|poro *s.* poro kuormajuhtana. **-ratta|at** *s. mon.* Kevyet, raskaat k. K:iden kolina. **-reki** *s.* Lannan ajoon käytetty k. **-renki** *s.* Ylhäinen ei ollut, k. vaan *CAJ.

kuormasto[2] *s.*, vars. *sot.* kaikki kuljetusneuvot, ahtaammassa merk:ssä vain hevosajoneuvot, joilla tarpeelliset huoltokuljetukset suoritetaan. | Joukko-osastojen k:t. — *Yhd.* ampumatarvike-, hevos-, lääkintä-, silta-, taisteluk. **-hevonen** *s.* **-komppania** *s.* **-pataljoona** *s.* **-rattaat** *s. mon.* **-sotilas** *s.* **-tie** *s.* **-vaunu** *s.*

kuorma|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* panna kuorma(a) kuljetusneuvoon t. kuormajuhdan selkään, tehdä kuorma(a), täyttää kuormalla, lastata;)(purkaa. | K. hiilet autoon, auto hiilillä. K. rattaat täyteen, kukkuralleen. Reki on helppo k. K:ttu kameli. Nostokurjen käyttö k:ukseen. — *Erik.* itse kuljetusneuvon ollessa subj:na: ottaa kuormaa. | Laiva k:a 5000 tonnia. — *Leik.* Täyteen k:ttu tarjotin. K. kirjoja pöydälleen.

kuormattavuus[65] *omin.* = kuormauskyky.

kuormaus|alue *s. sot.* tietyn kuljetuksen kuormauspaikat ja odotusalueet käsittävä alue. | K:alueen päällikkö. **-kone** *s.* **-kyky** *s.* määrästä, jonka kuljetusneuvo voi ottaa kuormaa, kuormattavuus, kantavuus, lastaus-, kuljetuskyky. | Auton k. on 1250 kg. **-lait|e** *s.* Nostokurjet ym. k:teet. **-laituri** *s.* **-paik|ka** *s.* Vaunuja k:alla. **-raide** *s.* asemalla t. muulla liikennepaikalla oleva rautatieraide, jolla vaunuja kuormataan ja puretaan, lastausraide. **-silta** *s.* kuljetusneuvojen kuormauksen ja purkauksen helpottamiseksi esim. asemalle tehty laituri, lastaussilta.

kuormauttaa[2*] *fakt.v.* < kuormata.

kuormautua[44] *pass.v.* < kuormata. | Satama, jossa suuretkin valtamerilaivat voivat k.

kuorma|vaaka *s.* kokonaisten kuormien punnitsemiseen käytetty vaaka. **-vankkuri** *s.*, tav. *mon.* **-vaunu** *s.* tav. kuorma-auto.
kuormit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** tav:mmin kuormata. | K. rautatievaunua. Liiaksi k:etut rattaat. Kantaja oli k:ettu kuin kameli. Mitä suurempi veneen k:us on, sitä raskaammin se lähtee liikkeelle. **2.** panna jtak painoksi, painoa jhk, olla painona jssak, painaa, rasittaa jtak painollaan. | Vipua k:etaan lisäpainolla. Vaakakupin k:us. Veteen laskeutumista varten sukeltaja k:etaan panemalla lyijypainoja hänen vaatteisiinsa. — Lumi k:taa kattoa. Mäntä, jota jousi k:taa. Keskeltä k:ettu palkki. Kuinka suuren k:uksen lanka kestää katkeamatta? — *Erik.* **a.** *rak.* rakenteiden oman painon ja ulkonaisten voimien vaikutuksesta rakenteisiin. | Kattotuolien, välikaton, sillan k:us. Raskaasti k:etut seinät. Holvin paino on k:ettu pilarien varaan. **b.** *kut.* silkin kyllästämisestä metallisuoloilla. | Silkin k:taminen. **c.** *kuv.* Koristeilla k:ettu. K. kotiaan kaikenlaisella rihkamalla. Kaunopuheisuuden kukkasilla k:ettu saarna. Tekijä ei ole pitänyt sopivana k. kirjaansa perustavalla kaasufysiikan ja -kemian esityksellä. **3.** rasittaa jtak työllä, vastuksellaan tms.; ottaa täten jstak teho. | K. jkta työllä. Olla vastuun k:tama. Hermoston k:us. Sydämen ja munuaisten k:taminen runsaalla valkuaisravinnolla. — Suurten tilausten k:tama teollisuus. K:ettu puhelinverkko. Liiaksi k:ettu liikenneväylä. — *Tekn.* voimakoneesta otettavasta t. sähköjohdossa virtaavasta tehomäärästä. | Raskaasti k:ettu kone. Käynnistää, käynnistyä k:ettuna. Suurin sallittu k:us. Jos koneen k:us pienenee, sen pyörimisnopeus suurenee. — K:ettu kaapeli, muuntaja. Generaattorin, voimalaitoksen k:us. Sulake palaa, jos johtoa k:etaan sallittua suuremmalla virralla.
kuormittain *adv.* kuorma kerrallaan, kuormamäärin. | K. jätepaperia.
kuormittu|a[1*] *pass.v.* < kuormittaa. | Kulunut kavionosa k:u eniten. Tasaisesti k:va kattorakenne. Muuntajan k:minen. Koneen k:essa generaattorin kuormitus vähenee vastaavasti.
kuormitus[64] *teonn.* ks. kuormittaa. — *Yhd.* huippu-, koe-, kokonais-, liika-, normaali-, ylik. **-huippu** *s.* *tekn.* huippukuormitus. **-kerroin** *s.* *tekn.* voimalaitoksen t. -koneen keskimääräisen ja maksimitehon (t. voimalaitoksen t. -koneen vuodessa kehittämän energian ja sen maksimitehoa vastaavan energian) suhdetta ilmaiseva luku. **-koe** *s.* *tekn.* **-kyky** *s.* **-käyrä** *s.* *tekn.* voimalaitoksen t. -koneen kuormituksen (l. sen kehittämän tehon) vaihteluja esittävä käyrä. **-paino** *s.* **-raja** *s.* **-tila** *s.* *tekn.* Generaattorin, moottorin k. **-vaihtelu** *s.* *tekn.* Äkillisten k:iden johdosta moottori alkaa savuttaa ja pysähtyy helposti. **-virta** *s.* *sähk.*
kuormuri[5] *s.* *ark.* kuorma-auto.
kuoro[1] *s.* **1.** oman kokonaisuutensa muodostava joukko henkilöitä, jotka esittävät yhdessä (joko yksi- tai moniäänisesti) laulua t. harvemmin lausuntaa, laulukunta; tilap. huutojoukko; joskus kuoron esittämä t. sille sävelletty (t. sovitettu) musiikkikappale; vrt. orkesteri. | Koulun, kirkon, oopperan k. Hengellinen k. 100-miehinen k. Yksi-, moni-, 4-ääninen k. K. laulaa, esittää laulua. Laulaa k:ssa. K:n harjoitukset. Liittyä, kuulua k:on. — *Erik.* joukkue, joka antiikin kreikkalaisten juhlissa lauloi ja tanssi yleisön edessä; myös sen esittämästä laulusta; *syn.* koori. | K. oli varsinkin alkuaikoina tärkeä tekijä tragedioissa. — *Yhd.* enkeli-, lapsi-, mies-, nais-, poika-, solisti-, ylioppilask.; huuto-, laulu-, lausunta-, puhek.; kaksois-, kitara-, sekak.; hovi-, kirkko-, oopperak.; juhla-, matkak. **2.** avarammin: yhteen ääneen esiintyvästä ryhmästä t. joukosta. | Lukea, nauraa, kuorsata k:ssa. Pojat vastasivat k:ssa, k:na. Narrien k:on Forumin täydeltä vastaa / joukkojen k. KOSKENN. — Lintujen, sammakkojen k. Koirat ulisevat k:ssa. Aaltojen, tuulten k. — *Harv.* yl. joukosta. | Ukkojen k. seisoi kaulat pitkänä ja katseli sanattomana SEPPPÄNEN. — *Yhd.* lintuk.
kuoroesity|s *s.* Juhlatilaisuuksien k:kset.
-kuoroinen[63] *poss.a.* (vars. urkujen kuoroäänikerroista). 3-, 5-k.
kuoro|kantaatti *s.* **-kohtau|s** *s.* Oopperan k:kset. **-konsertti** *s.*
kuorolai|nen[63] *s.* kuoron jäsen. | K:sia konserttimatkalla. K:sten keskinen illanvietto.
kuoro|laulaja *s.* **-laulu** *s.* Esittää k:a. K:n jälkeen seurasi puhe. Isänmaalliset k:t. **-laulukokoelma** *s.* **-lausunta** *s.* Ohjelmassa soittoa, k:a ym. **-luenta, -luku** *s.* K. koulussa. **-lyriikka** *s.* Kreikkalainen k. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K:set lausuntaesitykset. **-musiikki** *s.* Hengellinen, maallinen k. **-n|harjoitus** *s.* **-n|johtaja** *s.* **--osa** *s.* Sävellyksen soolo- ja k:at. **-po|ika** *s.* Stefanuksen kirkon k:jat. **-sovitu|s** *s.* sävellys kuorolle sovitettuna. | Kansanlaulujen k:kset. **-sävelly|s** *s.* Sibeliuksen k:kset. **-säveltäjä** *s.* kuorolaulujen säveltäjä. **-tanssi** *s.* kuoron säestämä (antiikkinen) joukkotanssi. **-teo|s** *s.* Bachin k:kset. **-tyyli** *s.* Polyfoninen k. **-äänikerta** *s.* *mus.* urkujen äänikerta, jossa yhtä kosketinta painettaessa soi useiden pillien yhdistelmä, mikstuuri.
kuorrut|taa[2*] *kaus.v.* (< kuortua) kuorettaa. | Syyssateiden liottama ja kevätahavien k:tama mullan pintakerros. — Vars. *ruok.* päällystää kuorrutuksella, glaseerata. | K. sokerilla, taikinalla. Kakun k:taminen. K:ettu pyy, vasikanlapa. — Vuoka k:etaan siirapilla, hyytelöllä.
kuorrutus[64] *s.* *ruok.* tahdas t. hyytelö, jolla leivonnaisia, vihanneksia, kylmiä liharuokia tms. päällystetään, glasyyri. | Kylmä k. Levittää k. kakulle. — *Yhd.* hedelmä-, kahvi-, valkuais-, sokeri-, suklaa-, voik.
kuorsaaja[16] *tek.* < kuorsata. | Herättää k:t.
kuorsail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | Väki k:i kilpaa.
kuorsa|ta[35] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** kurkkuäänestä, joka syntyy kun kitapurje ja -kieleke nukkuvan henkilön sisäänhengittäessä joutuvat värähtelevään liikkeeseen, "hornata", "vetää hirsiä". | K. sikeässä unessa. K. suu selällään. Syvä, raskas k:us. K. että sänky tärisee. K.

että jyrinä kuuluu. Väki k:si seinän takana kuorossa. — *Tr.* K. ruokauntaan. **2.** *harv.* korskua, kuorsua, korista. | Musta [hevonen] lähti k:ten hyppäämään ALKIO. - - kuuluu jo / harmonikan oireileva k:us LEHT.

kuorsu|a[1] *v. harv.* korskua. | - - hepo k:i KANT.

kuortu|a[1*] *v.* peittyä kuoreen, saada pinnalleen kuori, kuorettua. | Maanpinnan k:minen. K:nut hanki. K:nut leipä. Marjakeiton pinta ei kuorru, jos sille sirotellaan ennen jäähdyttämistä sokeria. — Erik. *ruok.* tulla kuorrutetuksi. | Sokerissa k:neet porkkanat. **-ma**[10] *s.* = kuorettuma.

kuoru[1] *s. murt.* kouru.

kuorukka[15*] *s. ruok.*, tav. *mon.* lihasta, kalasta t. vihanneksista valmistettuja, munassa ja korppujauheessa kieriteltyjä t. voitaikinalla päällystettyjä ja rasvassa keitettyjä tankoja t. pyöryköitä, kroketti. — *Yhd.* kala-, kana-, liha-, muna-, peruna-, pinaatti-, porkkana-, riisi-, sianliha-, sienik.

kuosali[5] *s. kansat.* = kehräpuu.

kuosi[4] *s.* **1.** esineelle, vars. vaatekappaleelle ominainen, tav. muodin mukainen muoto t. asu, malli; joskus myös: muoti, tyyli. | Puvun, takin k. K. muovaillaan takin sivuihin ja edustaan prässäämällä. Hoitamattomana kenkä menettää pian k:nsa. Puku, joka on viime vuosisadan k:a. Pukeutua viimeisen k:n mukaan. Merimieslakin k:a jäljittelevä päähine. — Harvinaisempaa käyttöä. | Huonekalut ovat vanhaa suomalaista k:a. Rautakeihäs, 500-luvun k:a. - - riensi airuet — kuin vaati vanha k. — / porvarin ja aatelisen katon alle LARINK. — *Yhd.* pukuk. **2.** koriste-, kirjontakuvio, -malli, koriste, kuvio, kirjaus. | Kasviaiheiset, geometriset k:t. Myssyn k:t ovat ketjuompelua. Kauniilla kuoseilla koristettu, kirjailtu. Teos sisältää 200 värillistä k:a. — *Yhd.* koristek.; eläin-, kasvik.

kuosikangas *s. kut.* kangas, johon on kudottu kuoseja, koristekuvioita, kuosikas kangas.

kuosik|as[66] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* **1.** vars. vaatteista: muodoltaan, leikkaukseltaan mallikelpoinen, hyvin sopiva, muodin mukainen, muodikas, hieno. | Uusi, k. kävelypuku. K. naistenkenkä. Hillitty k:kuus. Pukeutua k:kaasti. — Harvinaisempaa käyttöä. | Taskukello, k:asta mallia. **2.** koristekuvioinen, kuviollinen, kirjottu. | K:kaat itämaiset matot.

kuosilli|nen[63] *a.* = ed., vars. 2. merk:ssä. | K. kangas. K:set sukat.

-kuosinen[63] *poss.a.* Empire-, karjalais-, venäläisk.; vanhank.

kuosit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < kuosittaa. | Pukujen leikkuu, k:telu ja ompelu.

kuositon[57] *kar.a.* K. takki.

kuosit|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** antaa jllek vaatekappaleelle tms. kuosi, tehdä kuosikkaaksi; muodistaa. | Ensiluokkaisesti k:etut vaatteet. Värjäämme ja k:amme hattuja. Tukkalaitteen uusi k:us. **2.** tehdä jhk koristekuvioita, kuvioittaa, kirjoa. | K:ettu kangas. K:ukseltaan geometrinen ryijy.

kuotais|ta[24] *v. murt.* nopeasta tekemisestä. | K. takki ylleen. Tehdä k:emalla. Heti taistelun alussa sai hän puukolla k:tuksi toisen hartioihin korttelin pituisen, syvän haavan PÄIVÄR.

kuotoil|la[29] *v. murt.* -u[2] *teonn.* kujeilla, ilveillä, metkuilla; keikailla, keikistellä. | Koulupoikien k:u. Ole nyt jo siinä k:ematta! K. hienoon seuraan päästyään.

kuotta[11*] *s. harv.* kalvo, kuori. | Varsan syntymäk. Irrottaa jäkälä ja k. kiven pinnasta.

kuotus[64] *s. murt.* kehnosta, mitättömästä oliosta, kutale. | Se pojan k. Sinä k.!

kuovi[1] *s.* Numenius, isohkoja, pitkänokkaisia ja -koipisia kahlaajalintuja, joita maassamme elää soilla ja rantaniityillä kahta lajia, (murt.) kuiri. | K:n kimakka, haikea huuto. K. viheltelee suolla. Kun k. kuikahtaa, niin lumikin luikahtaa [= sulaa] SL. — *Yhd.* iso-, pikku-, punak.

kupari[5] *s.* kellanpunainen, sitkeä ja verraten pehmeä metalli (metallinen alkuaine) t. seos, jossa se on pääaineksena, vaski. | Puhdas, raaka k. Emäksinen, rikkihappoinen k. Putki, kattila on k:a. K. on raudan jälkeen taloudellisesti tärkein metalli. — *Yhd.* harkko-, raaka-, sementtik. — *Erik.* **1.** kupariesineistä. **a.** kuparikattiloista yms. kotitalousesineistä. | Kotimaiset keittiök:t. Kiillottaa kupareita. - - lihat liitti kattilahan, / k:hin kullattuhun, / vaskipohjahan patahan KAL. **b.** vars. *koll.* (vähäarvoisista) kuparirahoista. | Kukkarollinen k:a. Nikkeliä ja k:a yhteensä viisitoista markkaa. 3 markkaa k:ssa → kuparirahoina. — *Urh.* tav:mmin kuparinen. **2.** väristä. | Kasvojen ahavoitunut k. Taivas paloi auringon laskiessa leimuavana k:na.

kupari|aika *s.* kolmas kuvitelluista neljästä maailmankaudesta; vrt. kuparikausi. **-astia** *s.* Kiiltävät k:t. **-esiintymä** *s.* Outokummun k:t. **-esine** *s.* **-harkko** *s.* **-hohde** *s.* Kuun k. — *Min.* eräs lyijynharmaa kuparimalmimineraali. **-home** *s. par.* kuparinhome. **-häviö** *s. sähk.* generaattorin ankkurissa, magneettikäämeissä ja kommutaattorissa syntyvä virtalämpöhäviö; vrt. rautahäviö. **-johdin** *s. sähk.* **-johto** *s. sähk.* **-juoni** *s. geol.* **-juote** *s. met.* raudan ja teräksen juottamiseen käytetty, kuparia ja lyijyä sisältävä juote. **-kaapeli** *s. sähk.* **-kaiverrus** *s.* = kuparipiirros. **-kaivos** *s.* Outokummun k. **-kalkki(seos)** *s.* kuparipitoinen tuhosienimyrkky. **-kattila** *s.* Sisästä tinatut k:t. Naama loisti kuin k:n kylki. **-katto** *s.* Kirkontornin k. **-kausi** *s.* kivi- ja pronssikauden välinen esihistoriallinen ajanjakso, jolloin kuparisia esineitä oli käytännössä, mutta kiven käyttö vielä oli vähentymätön; myös kupariajasta. **-kerro|s** *s.* Ohuella k:ksella päällystetty. **-kiisu** *s. min.* tärkein kuparimalmimineraali, kuparin, raudan ja rikin messinginkeltainen yhdiste. **-kisko** *s.*, vars. *sähk.* **-kivi** *s. met.* kupari- ja rautasulfidia sisältävä pasutetun kuparimalmin sulatustuote. **-kolik|ko** *s.* Se ei ole edes k:on arvoinen. **-kylpy** *s. tekn.* liuos, jossa metalliesineitä elektrolyyttisesti kuparoidaan. **-köysi** *s.*, vars. *sähk.* kuparinen johtoköysi. **-laatta** *s.* vars. kuparinen kuvalaatta. **-lan|ka** *s.* Sähköjohtona käytetty k. K:galla kiedotut soittimen jänteet. **-lantti** *s.* Maksaa jstak pari k:a. **-le-**

jeerinki *s. met.* kupariseos. **-levy** *s.* päällystää k:llä. Painolaattana syväpainossa käytettävä k., johon kuviot on syövytetty. **-liuos** *s. tekn.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Kasvojen k. väri. **-malm|i** *s.* Tärkeimpiä k:eja ovat kuparikiisu ja -hohde, borniitti ja kupriittipitoiset malmit. **-markka** *s.* **-myrkytys** *s. lääk.* liukoisten kuparisuolojen t. mahanesteeseen liukenevien kupariyhdisteiden, vars. huonosti tinattuihin kuparisiin keittoastioihin muodostuneen kuparinhomeen nauttimisesta aiheutuva myrkytys. **-naula** *s.*

kupari|nen[63] *ain.a.* -suus[65] *omin.* K. nupi, lanka, johdin. K. uistin. K. kattila, vesisäiliö. — Väristä. | K:set kasvot. Taivaalla k. kajastus. - - vaaran vaskisen laelta, / k:sen kukkulalta KAL. — *S:sesti* **a.** kuparirahasta. | - - kuka antoi k:sen sajua, kuka hopeaisen viinaa varten SEPPÄNEN. — Vars. **b.** *urh.* jalkapallopelin maalitilanteesta, jolloin jommallakummalla joukkueella ei ole ainoatakaan maalia. | Saada k. rikki. Meikäläiset onnistuivat pitämään k:sen loppuvihellykseen asti.

kuparin|hohto *s.* Auringon kasvoille antama k. **-hohtoinen** *a.* K. kovakuoriainen. **-home** *s.* kuparin (esim. kupariastioiden) pinnalle kosteuden ja hiilidioksidin vaikutuksesta syntyvä vihreä myrkyllinen aine, kuparinruoste, patina.

kupari|niitti *s.* **-nikkeli** *s.* **1.** *min.* nikkeliä ja arseenia sisältävä kuparinpunainen mineraali, nikkeliini, punanikkelikiisu. **2.** *met.* kuparin ja nikkelin seos.

kuparin|karvainen *a.* kuparinvärinen. | K:karvaiset kasvot. **-kirkas** *a.* Joen k. pinta. **-kuona** *s. met.* **-piirtäjä** *s.* kuparipiirrosten tekijä, kuparipiirroksia harrastava graafikko, kuparipiirtäjä. **-punai|nen** *a.* K:set hiukset. Männyn k. runko. **-ruoste** *s.* = kuparinhome. **-ruskea** *a.* K. iho. **-sulatt(im)o** *s. met.* **-tuotanto** *s.* Koko maapallon k. **-tuottaja** *s.* Chile k:na. **-valmistus** *s.* **-vihreä** *a.* vihreäksi patinoituneen kuparin värinen. | K. kovakuoriainen. **-väri|nen** *a.* myös ~. | Uimarannassa k:siksi paahtuneet lapset.

kupari|paino *s. kirj.* syväpaino t. syväpainomenetelmä, jota käytetään kuparipiirrosten painamiseen. | Setelit painetaan k:painossa. K:painoon soveltuva musta väri. **-pannu** *s.* vars. kuparinen kahvipannu. **-pelti** *s.* **-piirro|s** *s.* erikoismenetelmin kaiverretulla kuparilaatalla kuparipainossa painettu taidepiirros, kuparikaiverrus, vaskipiirros. | Edelfeltin k:kset. Romaanin henkilökuvissa on k:ksen terävyyttä. **-piirtäjä** *s.* = kuparinpiirtäjä. **-pitoi|nen** *a.* -suus *omin.* K. malmi. K:set kasvinsuojeluaineet. **-putki** *s.* **-raha** *s.* kuparista lyöty, kuparinen raha. | Markan k. — *Koll.* Kourallinen k:a. **-rengas** *s.* **-rikas** *a.* → (erittäin) kuparipitoinen. **-rikaste** *s. met.* **-rikkau|s** *s.* Kyproksen k:det. **-romu** *s.* **-ruoste** *s.* par. kuparinruoste. **-seo|s** *s.* Messinki, pronssi ym. k:kset. **-sep|pä** *s.* — *Erik.* **1.** eläimistä. **a.** Xantholaema haematocephala, eräs intialainen tikkalintu. **b.** Corymbites cupreus, eräs seppiin kuuluva vihertävänhohtoinen kovakuoriainen. **2.** *mon. leik.* kohmelosta, krapulasta. | Peijakas, kun k:ät takovat! Ah, miten ne k:ät seuraavana päivänä takovat synnintuntoa, kalkuttelevat katumusta E.LAMPÉN. **-sulfaatti** *s. kem.* kahdenarvoisen kuparin rikkihapposuola, kuparivihtrilli. **-suol|a** *s. kem.* kuparipitoinen suola. | K:oja ovat mm. kupariasetaatti, -nitraatti ja -sulfaatti. **-säi|e** *s.* Johtimen k:keet. **-ta(a)lari** *s.* **-tanko** *s.* **-tehdas** *s.* Outokummun k. **-teollisuus** *s.* **-teos** *s.*

kuparit|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K:onta rikkikiisua. K:tomat vuorilajit.

kupari|valmiste *s.* **-vihtrilli** *s. kem.* = kuparisulfaatti. **-vuoka** *s.* **-väri** *s.* vars. sinisiä t. vihreitä myrkyllisiä värejä, joiden valmistukseen on käytetty jtak kuparisuolaa. **-yhdiste** *s.*

kuparo|ida[30] *v.* -inti[4*] *teonn.* **1.** päällystää kuparilla. | Kemiallinen, galvaaninen k:inti. K. sinkkiä, messinkiesineitä. K:itu rautalanka. **2.** tehdä kuparinväriseksi, -hohtoiseksi. | Aurinko k:i taivaanrantaa.

kuparoimat|on[57] *kielt.a.* Esineitä voidaan nikkelöidä kuparoituna tai k:tomina.

kuparoitu|a[1*] *pass.v.* < kuparoida. | Tykin putki k:u ammuksista laukaisussa sulaneesta kuparista.

kup|ata[35*] *v.* **1.** vars. kansanomaisena parannusmenetelmänä: laskea jksta verta iskemällä hänen ihoonsa useita pieniä haavoja ja kiinnittämällä niiden kohdalle imien t. muuten ilmaa ohentaen verta imevä sarvi t. imulasi, sarvittaa; myös veren kokoamisesta imulaseilla niihin kohtiin, joista kipu on poistettava. | Hieroa ja k. Käydä kylällä k:paamassa. — *Kuv.* Olla sääskien k:attavana. **2.** *ark.* ottaa t. vaatia jklta rahaa, työtä tms. ilman kohtuullista vastinetta, riistää, kiskoa, kyniä, nylkeä. | K. työläisiä, veronmaksajia. K. jkta kaupoissa. - - en minä ole hänen k:paamiensa markkojen vaivainen KOJO. — K. tutkimukseensa pala sieltä, toinen täältä. **3.** *ark.* viivytellä, kuhnia. | Mitä sinä siellä vielä k:paat?

kupee[26] *s.* (rautatie)vaununosasto; umpivaunu. **-auto** *s.*

kupeel|la, -ta, -le ks. kuve.

-kupeinen[63] *poss.a.* < kuve. | Avo-, jyrkkä-, mustak.

kupeitse *adv.* ja *postp.* ohitse, sivuitse, vieritse. | Joki virtaa vaarojen k. Linnut lensivät matalalta linnanmuurin k. IVALO.

kupeittain *adv.* kuppi t. kupillinen kerrallaan, kuppikaupalla, kupillisittain. | Kahvia tarjoillaan annoksittain ja k.

kuper|a[12] *a.* -uus[65] *omin.* viivasta t. pinnasta: ulospäin kaareva, kupera, kupura(inen), konveksi;)(kovera. | K. käyrä, murtoviiva. — K. [tav. pallomaisesti, joskus lieriömäisesti kupera] pinta. K. [= mykevä] linssi, peili. K. kansi. Lusikan k. puoli. Karhulla on leveä ja k. otsa. Sarkojen k:uus. [Tytöt] ponnistivat pienet ruskeat jalkansa k:iksi hiekkaan AHO. — *Geom.* K. kulma 'kulma, joka on suurempi kuin oikokulma'. — *Yhd.* kaksois-, tasak.

kuperahko[1] *mod.a.* K. nappi, solki. 3 mm:n pituinen, k., metallinhohtoinen kovakuoriainen.

kupera|kantinen *a.* K. arkku. **-n|kovera** *a.*, vars. *fys.* K. linssi 'linssi, jonka toinen pinta on ku-

pera ja toinen kovera sekä näistä jälkimmäinen kaarevampi'. **-pintai|nen** *a.* Aivot jakautuvat kahteen k:seen puoliskoon. **-pohjainen** *a.* K. höylä. **-selkäi|nen** *a.* K:set kovakuoriaiset.

kuperkeik|ka[10*] *s.* maassa nurin niskoin, pään yli tav. käsillä tukien tehty pyörähdys, häränpylly; us. myös yl. nurin-, kumoonmeno, keikahdus; vrt. voltti. | Tehdä, heittää k. Heittää k:kaa 'kuperkeikkoja'. Pojat menivät k:kaa töyrästä alas. — Hiihtäjä teki hurjan k:an. Lentää k:kaa ojaan. — *Voim.* K. istualta, seisoalta. K. arkulla, nojapuilla, renkailla. — *Kuv.* Liike teki täydellisen k:an 'vararikon'. Poliittiset k:at. Siveellinen k. Ennustukset heittivät moneen kertaan k:kaa 'eivät pitäneet lainkaan paikkaansa'.

kupernyöri[1] *s. murt.* kuvernööri.

kuper|taa[8] *v.* -rus[64] *teonn.* tehdä t. taivuttaa kupera(mma)ksi, kupristaa. | Arkun k:rettu kansi. Peltilevyn k:taminen. [Savukkeen] sytyttäminen kämmenten k:ruksen suojassa SILL.

1. **kupertu|a**[1*] *pass.v.* < ed. | K:nut pahvi, seinä. Päre k:u kuivuessaan. Silmän linssi k:u lähellä olevia esineitä tarkatessamme.

2. **kuper|tua**[1*] *deskr.v.* = kuupertua. | K. kyljelleen. K. permannolle liikkumattomaksi. - - kunis kuoppahan k:run [= kuolen] LEINO.

kupetsi[6] *s. murt.* kauppias.

kupev|a[13] *a.* -uus[65] *omin.* kupera. | K. katto. K. piironki eli ns. mahapiironki. Yläikenien k. osa.

kupias[66] *s. hist.* jonkinlaisista kansan omista virkamiehistä käytetty nimitys: vouti, kymmenys-, päämies, päällikkö.

kupilli|nen[63] *s.* kupin, tav. kahvikupin täysi, kuppi. | 2 k:sta jauhoja.

kupillisittain *adv.* kupeittain. | Kahvia k.

kupinnuolija *s. halv.* köyhästä, vähäpätöisestä ihmisestä; hännystelijästä.

kupl|a[11] *s.* helposti särkyvä (ilma)rakkula jssak nesteessä t. muussa juoksevassa aineessa, kello, pore; myös (ilma)rakkula, joka on jäänyt jhk kiinteään aineeseen sen jähmettyessä; vrt. kuohu. | Kimmeltävä k. K:at poreilevat, kelluvat veden pinnalla. Puro nostelee k:ia. Keitettäessä muodostuvat k:at. K:ina poistuva kaasu. Vaivata taikina k:ille. Vesivaa'an k. Huono, vihertävä lasi, jossa on k:ia ja nyppyjä. — *Kuv.* Pulpahtaa pinnalle kuin k. Särkyä kuin k. Toiveiden k:at. Rakkautemme oli vain k., joka särkyi heti synnyttyään. - - elämämmehän onkin vain kuin k. kiivaasti kiitävän virran pinnalla LINN. Kiittää, ylistää jkta k:ille, k:iksi veden päälle (kans.) 'kovasti, maasta taivaaseen'. — *Yhd.* höyry-, ilma-, kaasuk.; lasi-, rasva-, saippua-, vesik.

kuplahylje *s.* Cystophora cristata, eräs arktisilla rannikoilla elävä hyljelaji.

kuplai|nen[63] *poss.a.* kuplikas. | K:sta lasia.

kuplanen[63] *dem.s.* Kuin haihtuva k.

kuplaton[57] *kar.a.* K. taidepronssi.

kuplehti|a[17*] *v.* kuplia. | K:va vesi. Mieli k:i.

kupletti[5*] *s.* yleisön hauskuudeksi revyyissä, ravintoloissa yms. esitettävä leikillinen, us. satiirinen laulu, jonka säkeistöissä sama sävelmä kertautuu. | Iloinen, vallaton k. Laulaa kupletteja. **-esitys** *s.* **-laulaja** *s.* **-laulu** *s.*

kupl|ia[17] *v.* muodostaa t. nostaa kuplia, kuplehtia, poreilla, helmeillä. | Vesi, viini k:ii. Sylki k:ii suupielissä. K:iva pata. Visva k:i haavan pohjalla. — *Kuv.* kummuta, pulputa, hersyä, huokua, kihota. | Lyyrillisistä tunnoista k:inut runous. - - jostakin syvältä oli k:ivinaan ennen kokematonta riemua EINARI VUORELA. Marjen mieli k:i lapsellista iloa HEPOR.

kuplikas[66*] *poss.a.* (< kupla) kuplainen. | K. juoma.

kupluil|la[29] *v. harv.* kuplia. | K:eva virta.

kupo[1*] *s.* **1.** isohko sitoma l. kimppu puituja suoria olkia; vrt. lyhde. | K. olkia. — *Yhd.* olkik. **2.** yl. kimppu. | K. heiniä, pellavia. Taimien lähettäminen k:ina. Päreet sidotaan kuvoiksi. — *Yhd.* heinä-, kaisla-, pellava-, pärek.

kupoli[5] *s.* puolipallon muotoinen (katto)holvi, kupu, kupuholvi. | Muurattu, rautabetonista tehty, kullattu k. Pietarinkirkon k. Luostarin k:t kimaltavat auringossa. **-katto** *s.* **-kattoinen** *a.* K. hautakappeli. **-kirkko** *s.* kupolikattoinen kirkko. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Rakennuksen k:sesti holvattu yläosa.

-kupolinen[63] *poss.a.* Kaunis-, kultak.

kupoliuuni *s. met.* = kupu-uuni.

kupon|ki[5*] *s.* **1.** jstak asiakirjasta tms. leikkaamalla (t. rei'itystä pitkin repäisemällä) irrotettava t. irrotettu, jhk määrätarkoitukseen käytettävä osa, irroke. **a.** obligaation, osaket. arpakirjan tms. korko- t. voitto-osoitus, korko-, osinkolippu. | Koron maksu k:keja vastaan. Obligaatiot, joiden k:git lunastetaan kahdesti vuodessa. Elää k:keja leikkaamalla. — *Yhd.* korkok. **b.** ostokortista irrotettavia osia, joita kutakin vastaan saa ostaa tietyn määrän jtak (säännöstelynalaista) tavaraa. | Liha-, vaatetuskortin k:git. Kahden k:gin leipä. Kutakin k:kia vastaan saa luovuttaa ½ kg kalaa. K. on voimassa kuukauden. — *Yhd.* kahvi-, leipä-, liha-, maito-, sokeri-, tupakka-, voik.; erikois-, koko-, tilausk. **c.** muuta, ed. merk.-ryhmien kaltaista käyttöä. | Tilillepanokortin k. Osoitekortissa olevaan k:kiin voi kirjoittaa lyhyitä kirjallisia tiedonantoja. Postittakaa oheinen k. — *Yhd.* kilpailu-, tilaus-, vastaus-, veikkausk.; lahja-, palkintok. **d.** vihosta t. kirjasta tarvittaessa irrotettava, ateriointiin, matkustamiseen tms. oikeuttava lippu. | Aamiainen 75:—, 10 k:kia 700:—. Junailija irrottaa k:git vihosta. — *Yhd.* alennusk. **2.** *harv.* jtak määrätarkoitusta, esim. yhtä pukua varten pakasta leikattu kangaskappale.

kuponki|arkki *s.* **-kangas** *s.* pukukangas, joka myydään valmiina palana eikä pakasta. **-kirja** *s.* **-lippu** *s.*, vars. *raut.* lippuvihossa oleva (juna)lippu, kuponki. **-vero** *s. tal.* pääoman korkovero, jota suoritetaan arvopaperien tuottamista koroista ja osingoista. **-vihko** *s.*

kuppa[11*] *s.* **1.** pitkäaikainen, paha, tarttuva sukupuolitauti, jonka synnyttää mikroskooppisen pieni spirokeetta ja jossa on erotettavissa kolme vaihetta; *syn.* kuppatauti, syfilis, lues,

"pahatauti", "ranskantauti". | Kolmannen asteen k. Paha, synnynnäinen k. Saada k. Sairastaa k:a. **2.** *murt.* rakko, kuhmu, pahka; ongen tms. koho. | Vilua vara vanttuissa, lämmintä k. kengässä SL. K. painui veden alle.

kuppaaja[10] *tek.* < kupata. **1.** = kuppari. **2.** *ark.* vrt. kupata 2. | Inhottavat huijarit ja lähimmäistensä k:t.

kuppainen[63] *a.* kuppatautinen.

kuppari[5] *amm.* < kupata 1. | Vanha, nuuskanaamainen k. Puoskarit ja k:t. Sepän pajassa ja k:n saunassa tiedetään kaikki asiat SL. **-eukko** *s.* **-muori** *s.* **-n|sarvi** *s.* kuppaussarvi. **-ämmä** *s.*

kuppa|sarvi *s.* kuppaussarvi. **-tauti** *s.* kuppa. **-tauti|nen** *a.* kuppainen, syfiliittinen. | K:set ilotytöt. — *S:sesti.* K:sten sairaala.

kuppaus[64] *teonn.* < kupata. | Lääkärin määräämä k. K. on joko verinen tai veretön. — *Ark.* Vähävaraisten ostajien k. **-kirves, -koje, -rauta** *s.* välineitä, joilla kupattavan ihoon isketään tarpeelliset haavat. **-sarvi** *s.* kupattaessa veren imemiseen käytetty sarvi, kuppa-, kupparin-, imusarvi.

kuppauttaa[2*] *fakt.v.* (*rinn.* kuppuuttaa) < kupata. | K. itseään.

kuppeleht|aa[2*], **-|ia**[17*] *deskr.v.* heittelehtiä, hyppiä, huppelehtia, telmiä, teutaroida. | K. sammalikossa, lumihangessa. K:ivat tontut. Jänikset, kalat k:avat, k:ivat. Pulkka vierii k:ien. Jäälohkareet k:avat laineilla.

kup|pi[4*] *s.* pienehköjä, maljamaisia, vars. ruokataloudessa käytettyjä astioita; vrt. kulho. | Posliininen, lasinen, puinen, emaljoitu k. Kissan k. Panna k:piin velliä, perunoita. Syödä k:pinsa tyhjäksi. — *Kuv.* Panna lusikkansa jhk k:piin [tav:mmin soppaan] 'sekaantua, puuttua jhk (sotkuiseen, ikävään) asiaan'. - - se keitto on k:issanne kerran vielä, te kirotut! KIVI. — *Yhd.* alumiini-, emalji-, kivi-, pahka-, posliini-, puu-, savi-, tinak.; kissank.; juoma-, kala-, kastike-, kerma-, liemi-, liha-, maito-, muna-, puuro-, ruoka-, suola-, velli-, vesi-, viili-, voik.; maali-, saippua-, sylky-, tuhka-, värik.; huuhtelu-, sulatusk. — *Erik.* **a.** kahvin, teen tms. juontiin käytetty pienehkö posliini- t. fajanssiastia, jossa on laidassa kädensija, "korva", ja johon kuuluu myös erillinen lautanen. | Hienot, käsin maalatut k:it. Pari k:peja 'kuppi ja lautanen'. — *Yhd.* kahvi-, mokka-, teek. **b.** ed:een liittyen: kupin täysi, kupillinen esim. jtak juomaa. | K. kahvia, kaakaota. K. kuumaa 'kahvia'. Täysi, vaillinainen k. Puoli k:pia. Joimme pari k:pia. Viidennen k:in jälkeen tarina oli lopussa. — Tehdä, sekoittaa k. 'sekoittaa kahvikuppiin viinaa'. **c.** muuta käyttöä. | Vaa'an k. Viljannosturin peltiset k:it. Paperista taivutettu k. Pidellä kättään k:pina korvanlehden ympärillä TALVIO. — *Yhd.* vaseliini-, voide-, öljyk.; imu-, voiteluk.

kuppikun|ta *s. ark.* nurkka-, ryhmäkunta, klikki. | Poliittiset k:nat.

kuppila[14] *s. ark.* kansanruokala, -keittiö. | Haukkasin aamiaista jossakin pienessä k:ssa.

kuppimainen[63] *kalt.a.* K. astia, syvennys. K. itiöemä.

kuppinen[63] *dem.s.* — *Yhd.* puolik.

kuppipari *s.* pari kahvi- tms. kuppeja, so. kuppi ja siihen kuuluva lautanen.

kuppo|nen[63] *dem.s.* < kuppi. | Siro, kultareunainen k. K. kahvia. Etkö juo k:sta kanssamme? — *Yhd.* kahvi-, teek.; puolik.

kuppu[1*] *s. kal.* = kupu 6.

kuppuroida[30] *deskr.v.* kompuroida, huppuroida. | K. lumikinoksessa.

kuppuuttaa[2*] *v.* = kuppauttaa.

kupriitti[6*] *s.* eräs kuparimalmimineraali, punainen 1. punakuparimalmi.

kuprist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* tehdä t. taivuttaa kupera(mma)ksi, kupertaa. | Levyn k:aminen. K. silmiään.

kupristel|la[28] *frekv.v.* < ed. — Vars. *refl.* K:eva lattia.

kupristu|a[1] *pass.v.* < kupristaa. | Pahvi k:u kostuttuaan. - - forstmestarin kulmat k:ivat, ja katse muuttui tuimaksi PAKK.

kupru[1] *s.* tav:mmin kupura. | Kattilan kyljessä on iso k. Veden juostessaan tekemät k:t SILL. Pahvi on k:lla 'kupurainen, kupristunut'. Maa on kuopilla ja k:illa 'täynnä kuoppia ja kupuroita'. — *Murt.* kepponen, kolttonen, petos, "jekku". | - - miten ovelasti saattoi tehdä pieniä k:ja korttipelissä KOJO.

kupruil|la[29] *v.* mennä kupruille, kupristella. | Alumiinikattila k:ee.

kupsah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | K. portaissa. — Ihmisiä kuolla k:teli yhtenään.

kupsah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* kaatua t. pudota äkkiä ja kevyesti, kuukahtaa, kellahtaa, kepertyä, kupertua, tuupertua. | Kaatua, pyörtyä, pudota k. K. kumoon, pitkälleen. K. kuoppaan, rattailta, katolta. Heti ensimmäisestä laukauksesta metso k:ti alas. — *Erik.*, vars. *ark.* kaatua kuolleena maahan, kuolla, heittää henkensä. | Kuolla k. - - joutuvat odottamattomana hetkenä auton alle tai muuten k:tavat TALVIO.

kupsauttaa[2*] *kaus.v.* < ed. | K. vastustajansa maahan.

kups|ehtia[17*], **-|ia**[17] *deskr.v.* käpsehtiä, kuhkia. | K. myöhään illalla. Sen [palavan päreen] alla k:i pieni äijä, jolla oli vaalea parta, punaiset paidanhihat ja pienoinen lakkiräsä HEPOR.

kupsotta|a[2*] *deskr.v. murt.* Kissanpoikanen maata k:a villavakassa. Ajattelepa, että se vaimovainaa on k:nut, k:nut siellä kuopassaan - - kuusi kuukautta JOTUNI.

kupu[1*] *s.* **1.** kupera ja ontto, maljamainen, sisäänpäin avoin esineen osa t. sen suojus, kupura, kuuppa, koppa, hattu, kello. | Kilven k. Hatun, kypärän k. Lampun k. Soittokellon, ilmanohennuspumpun k. Puupalkeiden k. eli kansi. Panna laatikko kuvuksi jnk päälle. — *Yhd.* lasi-, metalli-, pelti-, puuk.; umpik.; juusto-, lampunk.; sukellus-, suojusk. — *Erik.* **a.** lieden yläpuolinen muurattu, peltinen tm. katos, joka kerää ruoanvalmistuksessa syntyvät höyryt ja käryt ja johtaa ne savutorveen yh-

tyvään ilmanvaihtohormiin — *Yhd.* höyryk. **b.** kupoli, kupuholvi. | Kirkon k. Kullattu, sipulimainen k. Rakennuksen iso, kuvun kattama keskusta. — *Yhd.* kattok. **c.** ed:een liittyen taivaasta. | Taivaan korkea, kirkas, sininen k. Taivaan k. kumottaa, kaartuu tummana. **d.** *mer.* aluksen rungon keulapyöristys, rynnäs; tuulen purjeeseen muodostama pyöristys. **2.** loiva, pyöreähkö kohoama jssak, (pieni) kumpu, kumpare. | Kiukaan löylykivien muodostama k. Mullasta luodaan k., johon taimi istutetaan. Pilvien kuvut. — *Erik.* loivasti kaartuva tunturin laki. | Tunturin metsätön, kalju k. Mahtava k., joka kohoaa koko vuoriston yläpuolelle. **3.** eräiden lintujen, vars. kanalintujen, kyyhkysten ja haukkojen ruokatorven laajentuma, johon ravinto väliaikaisesti kerääntyy ja joka täysinäisenä erottuu ulospäin pyöreänä kyhmynä. | Kyyhkysen k. K. täynnä jyviä. Pullottaa kuin hanhen k. — Laajentuneesti: **a.** *leik.* (ihmisen) vatsa, maha, "maaru", "leipäsäkki". | Takin alta pullottava k. Syödä k:nsa täyteen. Syödä niin paljon kuin k:un mahtuu, kuin k. kestää. Pistää jtak k:unsa. Kunpa saisin nyt jotakin tukevaa k:uni. **b.** *el.* kupumainen laajentuma eräiden hyönteisten ruokatorvessa. | Kovakuoriaisen, muurahaisen k. Mehiläiset imevät mettä k:unsa, josta ne sen oksentavat pesään tultuaan. **4.** kaalin t. salaatin pallomaiseksi muodostumaksi kiertyneet lehdet, kerä. | Ruusu-, valkokaalin k. — *Yhd.* kaalin-, salaatink. **5.** vars. *runok.* kukan terä, kehä; nuppu, umppu; us. myös itse kukasta. | Sinikellon, orvokin k. Avata, sulkea k:nsa. Asterit kurkottivat k:jansa päivään päin. Kastepisara kukkasen kuvussa. — *Kasv.* kehä, jossa verhiö ja teriö eivät ole erilaistuneet. **6.** *kal.* (*rinn.* kuppu) verkon tms. merkkinä oleva kelluke, koho. — *Yhd.* merkki-, ongenk.

kupuholvi *s. rak.* kupoli, vars. sen sisäpuoli. | Museon keskushallin mahtavaa k:a kannattaa neljä jykevää pylvästä.

kupuil|la[29] *v. harv.* vars. taivaasta: kohota kupuna, kaartua jnk yläpuolella. | Kirkkaana k:i taivas.

-kupuinen[63] *poss.a.* Iso-, korkea-, pyöreäk.; puna-, sini-, vihreäk.; (kaaleista) kiinteä-, kireä-, löyhäk.

kupu|kaali *s.* = keräkaali. **-kansi** *s.* Taivaan k. AHO. **-kanta** *s.* Ruuvin k. **-katto** *s.* kupolikatto. | Pyöreä, korkea k. Kirkon k. — *Kuv.* Taivaan k. **-kattoinen** *a.* K. temppeli. K. olkimaja, nahkateltta.

kupukka[15*] *s.* pieni kupu (tämän sanan 1. merk:ssä). | Lasinen k. Lampun k. Magneettineulan keskessä on k., jonka varassa se lepää teräskärjellä. — *Fys.* ilmanohennuspumpun lasikello, resipientti. — *Yhd.* juusto-, lasi-, posliinik.

kupu|kone *s.* ompelukone, jonka varsinainen koneosa peitetään kuvulla, koppakone; vrt. kabinetti(ompelu)kone. **-kyyhkynen** *s.* kyyhkynen (kyyhkysrotu), jolle on tunnusomaista tavattoman iso kupu.

kupul|a[14] *s.* kuhmu, pahka, muhkura, pullistuma. | Kuoritun puun k:at. K. niskassa. Nautaeläinten selässä näkee usein kevättalvella k:oita, permuja, joissa elää nautapaarman toukka. — *Anat.* Aortan, virtsaputken k.

kupu|laita *s. mer.* se aluksen kyljen osa, jossa laita kääntyy pystysuoraan suuntaan. **-laki** *s.* kupukatto. | Tuomiokirkon k.

kupulatauti *s. eläinlääk.* vars. hevosissa esiintyvä ihon imusuonien ja imusolmukkeiden pitkällinen märkivä tulehdus.

kupumai|nen[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K. säiliö, lasiuuni, teltta. K:set vuoret. Kaartua, kohota k:sesti.

kupura[11] **1.** *s.* **a.** kupera esineen osa, kupu; kuhmu, pahka, muhkura, kupula. | Kilven k. Otsan k. Noin vuolemme [ticstä] pois k:t, noin täytämme kuopat M.RAPOLA. — Olla k:lla 'kupera, kupurainen'. — *Yhd.* kilvenk. **b.** *harv.* pieni kuoppa, kolo. | Kiven k:an kerääntynyt vesi. — *Yhd.* kiven-, kourank. **2.** *a.* kupurainen, kupera. | Moukarin k. lyöntipää.

kuputai|nen[63] *poss.a.* kupera; jossa on kupuroita. | Kvartsin rakeiden k. pinta. K:set seinäpaperit.

kupurasolki *s. arkeol.* puvussa käytetty kupumainen, pyöreä t. soikea solki.

kupuraton[57] *kar.a.* K. kilpi.

kupu|salaatti *s.* = keräsalaatti. **-sien|i** *s.* K:et 'Gasteromycetes, kantasienien lahko, jolle on ominaista, että itiökannat syntyvät ja itiöt tuleentuvat pallomaisen, aluksi umpinaisen itiöemän sisässä'. **--uuni** *s. met.* pienehkö kuilu-uuni, jota käytetään valuraudan sulatukseen, kupoliuuni.

kupuva[13] *a. harv.* kupera, kupura(inen). | K. pellonsarka.

kura[11] *s.,* us. *ark.* **1.** (tiellä oleva t. jalkoihin t. ajoneuvoihin tarttunut) vetinen hiekka t. savi, loka, rapa. | Tie on täynnä k:a, k:ssa. K. roiskuu, lentää. Rämpiä k:ssa. Vaatteet tulevat k:an. Tuoda k:a huoneisiin. **2.** muuta käyttöä. | Sylkivät tupakan k:a lattialle. — *kura|lla,* -lle (adv.) löysästä, vetelästä vatsasta, ripulista. | Olla k:lla. Syödä, nauraa vatsansa, itsensä k:lle.

kuraantu|a[1*] *pass.v.* < kurata. | K:neet housunlahkeet.

kuraasi[6] *s. leik.* rohkeus, sisu, into. | Sinulla on äitis k. ja mielenlaatu KIVI. - - minä saan saatanan k:n. Hih! Nyt tappelisin legioonien kanssa KIVI. - - on minussa vielä jäljellä entistä poikaa ja k:a! ALKIO.

kuraattori[5] *s.* huoltaja, valvoja. **1.** ylioppilasosakunnan luottamushenkilö, joka inspehtorin ohella toimii osakunnan varsinaisena johtajana ja valvojana. | Satakuntalaisen osakunnan k. **2.** opettaja, joka on valittu koulunsa teinikunnan t. jnk muun järjestön toiminnan valvojaksi; *hist.* niiden oppilaiden valvojaksi määrätty opettaja, joilla ei ollut holhoojaa koulukaupungissa. **3.** ulkomaiden oloista: jnk laitoksen johtaja, valvoja. | Museon k. Opetuspiirin k. **4.** *lak.* henkilö, jonka viranomainen määrää valvomaan toisen oikeutta t. hoitamaan jtak tehtävää toisen puolesta, konkurssipesän toimitsijamies, uskottu mies.

kurah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Teeret, oravat k:televat. Piippu k:telee.
kura|htaa[2*] *mom.v.* -(hd)us[64] < kurista. | Metson k:hdus. Moottori k:htaa. Kangas ratkesi k:htaen. — Us. liikkeestä puhuen = hurahtaa. | K. mäkeä alas. - - orava k:htaa puuhun AHO. - - Mustonen oli k:htanut koskeen KIANTO.
kurai|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* lokainen, rapainen. | K. tie, pihamaa. K:set housut. - - kauppias on k:sten kilometrien takana SILL.
kurais|ta[24] *mom.v.* < kuroa. | - - lisäksi on Kallen tytär niin näppärä, että väliin k:ee alusvaatteet koko väelle PAULAH.
kurakeli *s.* Syksyinen k.
kura|käsi *halv.* **1.** *s.* vasen käsi. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Senkin k. **-kätinen** *a. halv.* vasenkätinen; kömpelö, taitamaton; vrt. kurittu.
kura|lammikko, -lätäkkö *s.* Iso k. keskellä maantietä.
kuranssa|ta[35] *v. leik.* -us[64] *teonn.* kurittaa, läksyttää, löylyttää, pidellä pahoin. | K. nuorempiansa, miestään. Onhan minua k:ttu, revitty kuin kravunsyöttiä KIVI. - - sen vian minä kyllä sinusta k:an KATAJA.
kuranssi[6] *s. leik.* kuri, järjestys, löylytys. | Pitää jkta k:ssa. Kyllä tähän täytyy tulla uusi k. Etpä, peijakas vie, ole nähnyt sellaista löylyä ja k:a vielä, et totisesti KIVI.
kurantti[6*] *a. liik.* helposti kaupaksi menevä, helppomyyntinen, (kaupaksi)käypä, haluttu, kysytty. | K:a tavaraa. K. varasto.
kura|s[64] *s. kansanr.* veitsi. | - - lohkota lohikaloja / veitsellä hope'isella, / k:ksella kultaisella KAL.
kurasiipi *s.* par. lokasuojus.
kurastua[1] *v.* tav:mmin kuraantua.
kurasuoju|s *s.* tav:mmin lokasuojus. | Auton, polkupyörän k:kset.
kurata[35] *v.*, etup. *ark.* tahria kuraan, loata. | K. kenkänsä.
kuratiivi[4] *s. kiel.* = kuratiiviverbi. **-nen**[63] *a. kiel.* K. verbi. **-verbi** *s. kiel.* verbi, joka ilmoittaa kantasanalla ilmaistun tekemisen teettämistä, esim. paikkauttaa, valmistuttaa.
kuraus[64] *s.* ks. kurahtaa.
kuraut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | [Varikset] k:televat unisia ääniä LEHT.
kuraut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* < kurahtaa. | Metso k:taa kurkkuaan. Ajaa k:etaan [= hurautetaan] autolla. Minä olen - - niin tyhmä, että sanoa k:an [= täräytän] sen suoraan HILJA VALTONEN.
kura|velli *s.* vellimäinen kura. | Maantie on yhtenä k:vellinä. **-ve|si** *s.* kurainen vesi. | Autot roiskuttavat k:ttä.
kurbitsa[15] *s.* par. kurpitsa.
kurdi[4] *s.* K:t 'Kurdistanin iraanilainen pääväestö'.
kure[78] *s.* ryppy, poimu, kurttu. | Hameen k:et. Nilkasta k:elle vedetyt [= kurotut] housut. Huulten k:et. - - kurkussa tuntui olevan itkun k:ita SILL. — Vars. kasvojen ilmeistä. | Ylimielinen k. suupielessä. Silmäkulmiin tuli syvät k:et. Naama iloisissa k:issa. Vetää otsansa k:isiin. — *Yhd.* hymyn-, leikink. **2.** *murt.* kuje, konsti, koirankuri. | Kyllä sinusta vielä k:et oiotaan. Eikä niitten pirujen tiedä, senpuolesta, vaikka olisivat yksissä k:issa isännän kanssa SILL. — *Yhd.* koirank.
kureerata[35] *v. harv.* parantaa. | K. käheyttään kuumalla grogilla TALVIO.
kureil|la[28] *v. murt.* -u[2] *teonn.* kujeilla, konstailla, tehdä koirankureja. | K. jkta vastaan. - - enkä aina tahdo oikein uskoa tuota meidän ukkoa, kun se on niin paha k:emaan PAKK. - - kupulamppu, joka tuskin milloinkaan k:ee eikä juuri koskaan yht'äkkiä jätä seuraa täydelliseen pimeyteen HJ.NORTAMO.
kurei|nen[63] *poss.a.* ryppyinen, kurttuinen. | K:set kasvot.
kure|lanka *s.* lanka, jolla jk kurotaan kokoon t. jhk kiinni, ryppy-, poimu-, kiristyslanka, us. myös: kurenauha. | Kaula-aukon k. Pussi sidotaan k:langalla. **-liiv|i** *s.*, tav. *mon.* korsetti. | Ahtaat, jäykät k:it. K:ien jouset. Kiristäytyä k:eihin. **-nauha** *s.* nauha, jolla jk kurotaan kokoon t. jhk kiinni, vars. tähän tarkoitukseen käytetty, jnk vaatekappaleen päärmeeseen pujotettu nauha, ryppy-, kiristysnauha. | Kuminen k. Alushousujen k.
kurento[2*] *s. murt.* isohkon, vars. teurastetun eläimen ruho; harvemmin ihmisen ruumis. — *Yhd.* lampaan-, siank.
kure|nuora *s.* kurelanka. **-nuotta** *s. kal.* mm. sillin pyyntiin käytetty iso nuotta, jolla kalaparvi kierretään ja joka sitten alapaulan vetoköydellä kurotaan kokoon pussiksi.
kureuma[13] *s.*, vars. *lääk.* = kurouma.
kureutu|a[44] *v.* vetäytyä kureeseen, kureisiin, kurtistua, kuroutua. | Suu k:u hymyn poimuihin. Ahtaaksi k:nut kurkku. — *Lääk.* K:nut [tav:mmin kuroutunut] kohju, tyrä.
kureutuma[13] *s.*, vars. *lääk.* = kurouma.
kurgaani[6] *s. arkeol.* hautakumpu t. suurehko kalmistomäki, jollaiset ovat yleisiä Euraasian arovyöhykkeellä.
kurho[1] *s.* Carlina, matalia, piikkisiä, mykerökukkaisia kuivakkokasveja.
kuri[4] *s.* **1.** jatkuvalla valvonnalla ja tarvittaessa myös rangaistuksilla vars. jnk henkilöryhmän keskuudessa ylläpidetty tila, joka ilmenee velvollisuuksien ja annettujen määräysten täyttämisenä, (hyvä) järjestys, komento, kuuliaisuus, tottelevaisuus. | K. kotona, koulussa, urheilijain keskuudessa. Armeijan k. Sotilaallinen k. Hyvä, ankara, kova, tiukka, mallikelpoinen k. Huono, höllä k. Pitää yllä k:a. K. höltyy, järkkyy. Rikkoa k:a. Täyttää tinkimättä k:n asettamat vaatimukset. Kasvattaa jkta, kasvaa Herran k:ssa ja nuhteessa t. k:ssa ja Herran nuhteessa (alk. UT). — *Erik.* itsehillintä, pidättyv(äis)yys, harkitsev(ais)uus, ryhti. | Sisäinen, siveellinen k. Suurta esteettistä k:a osoittava romaani. — *pitää kurissa* (us. kuv.) estää pääsemästä valloilleen, hillitä, pitää alallaan, aisoissa, ohjaksissa. | Pitää oppilaita k:ssa. Pitää mellakoitsijat, vihollismassat k:ssa. Pitää rotat, rikkaruohot k:ssa. Pitää vatsansa k:ssa. Hintojen k:ssa pitäminen. Pitää kielensä, ajatuksensa k:ssa. — *Yhd.* itse-, kansalais-, sotilas-, veljesk.; joukko-,

järjestö-, kirkko-, koti-, koulu-, kylä-, luokka-, puolue-, virastok.; liikenne-, peli-, taistelu-, työk.; ajatus-, sukupuolik. 2. kurittaminen, kuritus. | Ruumiillinen k. Antaa jklle k:a. Joka k:tta kasvaa, se kunniatta kuolee SL. Äiti kyllä koetti sekä nuhteilla että k:lla saattaa heitä työhön ja ahkeruuteen KIVI. Poikani, älä halveksi Herran k:a äläkä inhoa hänen nuhdettansa VT[v]. 3. kuje, kepponen, "jekku", "metku", pila, leikki. | Tehdä kureja, jos jonkinlaista k:a. Poika, joka osaa kaikki k:t. Koko juttu oli vain k:a. Tehdä jtak k:kseen. Vain puolella k:lla joku toisinaan pisti kompia Pakron arvioinnista LEINONEN. — *kurilla(an* leikin vuoksi, pilan päin, leikillään, piloillaan. | Sanoa jtak k:llaan. Tekeytyä k:llaan tietämättömäksi. K:llani minä vain. — *Yhd.* koirank. 4. ed. merk.-ryhmään liittyen: *millä, ei millään, sillä, jolla(k)in kurilla* t. *kurin* millä tavalla t. tavoin, keinolla t. keinoin, lailla jne., miten, ei mitenkään, siten, jotenkin. | Millä k:n pelastuit? Millä ihmeen k:lla minä tästä selviän! Hänestä ei päässyt millään k:n eroon. Kyllä tässä aina jollain k:n selviydytään. - - mielisinpä sitä [hääveisua] kuitenkin lisätä muutamalla peräkaneetilla antaen sillä k:lla nuotille enemmin kiivautta ja voimaa KIVI. - - kun niin kamalalla k:lla vanhoja ihmisiä peijataan ALKIO. — *nurin kurin* nurinkurisesti. | Tehdä, selittää kaikki nurin k:n. Muistan maan ma pohjolassa, / miss' on kaikki nurin k:n LEINO.

kuria[15] *s.* → kuuria.

kuriaali|kieli, -tyyli *s.* vars. laeissa ja asetuksissa käytetty virallinen kieli, tyyli, kanslia-, virasto-, virkakieli, -tyyli. | Kankea, monimutkainen k.

kuriiri[6] *s.* pikalähetti, vars. valtion (salaista) postia kuljettava, diplomatian palveluksessa oleva henkilö. | Lähetystön, ylipäällikön, vihollisen k. Diplomaattinen, salainen k. Matkustaa k:na ulkomaille. Ajaa kuin k. **-posti** *s.* Kuljettaa k:a. Lähettää kirje k:ssa.

kurikas[66*] *a.* tav:mmin kurillinen. | K. pojanvekara.

kurikeino *s.* Nurkassa pitäminen k:na.

kurik|ka[15*] *s.* 1. lyhyehkö, tukeva lyöntipuu, karttu, kapula, nuija; *erik.* pyykinpesussa käytetty lyöntipuu, tapuin; varsta, riusa. | Koivuinen, muhkurainen k. Lyödä, iskeä, hakata k:alla. Pyykinpesijän k. Paukutella pyykkiä k:alla. [Mikko] iski k:kaansa niin että oljetkin murenivat KATAJA. — *Kuv.* Pakkanen paukuttaa k:alla nurkkiin. — *Yhd.* puu-, visak.; pesuk. 2. *deskr.* Ei [ole] kovin kumma k. tuokaan, niin ei häntä enää osaa miten työhönkään käskisi KAUPPISH. - - huomenna kantoi talon pikku poika hänet [= jäniksen] jäätyneenä k:kana riemuiten kotiinsa AHO. Saappaani jäätyivät tuossa tuokiossa koviksi k:oiksi WILKUNA. — *Yhd.* poika-, pojank.

kurikkamai|nen[63] *kalt.a.* -suus[65] *omin.* Majavan litteä, k. häntä.

kurikoi|da[30] *v.* -nti[4*] *teonn.* hakata kurikalla, nuijia. | K. pyykkiä. Savi k:daan muotteihin. Pahasti k:tuna hänet tuotiin sairaalaan. K. jku, jk eläin kuoliaaksi. — *Kuv.* K. jkta puheessa. Ehdotus k:tiin perusteellisesti.

kurilli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* (< kuri 3) kujeellinen, kujeileva, pilaileva, leikillinen, veitikkamainen. | Laiska ja k. vekara. K:set ilmeet. Vilkaista jkhun, sanoa jtak k:sesti.

kurimo[2] *s.* tav:mmin seur. | Kosken k:t. — *Kuv.* Minunkin mielessäni ammottaa k:ita, joiden pohjaan päivä ei ole paistanut milloinkaan LEINO.

kurimu|s[64] *s.* iso pyörre virtaavassa vedessä, nielu; *myt.* paikka, jossa meren liikojen vesien kuviteltiin juoksevan maan alle, kinahmi, syöveri. | Kosken, virran, meren k. Kuohuva, vaarallinen k. K:ksen kurkku. K. nielee jnk. Kymmeniä haaksirikkoutuneita upposi laivan k:kseen. — *Kuv.* Katosi suurkaupungin k:kseen. Kurjuuden, sodan, kuoleman k. Joutua epätoivon syvimpään k:kseen. K., josta kansaa ei voinut mikään pelastaa. - - nielköön mun pimeyden k., jos horjahdan KIVI.

kurinalai|nen *a.* -suus *omin.* kurissa pidetty t. pysyvä; tinkimätön, ankara;)(kuriton, hillitön. | K:set orjat. Sotilaallinen k:suus. — K. säännöllisyys. Runon k. muoto.

-kuri|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* Hassun-, hullun-, häijyn-, ilkeän t. ilki-, nurin-, pahank.

kurinpidolli|nen *a.* -sesti *adv.* kurinpitoon kuuluva t. sitä koskeva. | Opettaja, jolla on k:sia vaikeuksia. Rangaista jkta k:sesti.

kurinpito *s.* kurin ylläpitäminen. | Hyvä, höllä k. K. oli kokonaan oppilaiden käsissä. **-asia** *s.* K:in käsittely. **-keino** *s.* **-lautakunta** *s.* **-menettely** *s.* **-rangaistu|s** *s.* kurin rikkomisesta määrätty rangaistus. | K:ksia ovat esim. varotus, virasta pidättäminen, ruumiillinen kuritus ja aresti. **-rikkomus** *s.* **-rikos** *s.* **-teitse** *adv.* kurinpitotietä. **-tie** *s. vaill.*: *kurinpitotietä* kurinpidollisesti. | Rangaista jkta k:tä. **-toimenpide** *s.* **-toimi** *s.* **-vaikeu|s** *s.* Koulussa ei ole esiintynyt k:ksia. **-val|ta** *s.* Vanhempain, kirkon k. Oikeutta määrätä kurinpitorangaistuksia sanotaan k:laksi.

kurinpitäjä *s.* Opettaja k:nä. Ankara, hyvä, huono k.

kuriositeet|ti[4*] *s.* kummallinen, harvinainen esine t. vars. ilmiö, kummallisuus, merkillisyys, omituisuus, harvinaisuus, rariteetti. | Matkailijain keräämät k:it. Se herättää mielenkiintoa vain k:tina. K:tina, k:in vuoksi mainittakoon, että - -.

kuriositeettiarvo *s.* Sillä ei ole muuta kuin k.

kurissapito *s.* Rikollisten k. — *Kuv.* Hintojen, turhien toiveiden k.

kuri|sta[41] *onom.v.* -na[14] *teonn.* vrt. kiristä, korista, käristä, köristä. | Sammakko k:see 'kurnuttaa'. Kyyhkyset k:sevat 'kuhertavat'. Kanojen k:na. Imeä k:sevaa piippuaan. Kuului vain veden vihaista k:naa ja parpatusta veneen alla M.MERENMAA. — Vars. vatsan (tyhjänä) aiheuttamasta äänestä: kurnia, murista, naukua. | Vatsa k:see. Suolet k:sevat. Nälkä k:see vatsassa. — *Harv.* - - herrasväki aina hyvin rahaa ansaitsee, ei koskaan k:se [= mu-

rise, motkota] muutamasta kymmenmarkkasesta LEHT.
kurist|aa[2] *v.* kuroa tiukalle, kiristää, puristaa, ahdistaa jtak ylt'ympäri, ympäriinsä; vars. jkn kurkun, kaulan puristamisesta, täten tehtävästä taposta. | K:ava silmukka, rautarengas. K. suolivyötään. Monet alkukantaiset kansat k:avat jäseniään tai vatsansa sitomalla luonnottomiksi. — K. jkn kurkkua, jkta kurkusta. K:in häntä vähän niskasta. K. jku tainnoksiin, kuoliaaksi. Tekisi mieleni k. se mies. K:avat kaulukset. — *Yksipers.* Kurkkua, rintaa k:aa. Tytön kaulaa k:i, sydän löi levottomasti. — *Erik.* **a.** *tekn.* Hylsyn k:aminen. Putki on k:ettu alaosasta kokoon. — Vars. säätää jnk vesi- t. kaasuputken tms. vapaata menoaukkoa pienemmäksi. | K. venttiiliä, painejohtoa. K. vedentuloa, höyrynkulkua. K. kaasua. Höyrykattilan tulikynnys k:aa liekin ja sekoittaa siten polttokaasut paremmin ilmaan. **b.** *kuv.* Kurkkua k:ava hätä. Katkeruus k:i hänen sieluaan. Kiskoa ja k. alkuasukkaita. Vihollisen merihuollon k:aminen. K:ettu painovapaus. Työttömyys k:aa tuotantoelämää.
kuristaja[16] *tek.* — *Kuv.* Isänmaamme k:t. — *Tekn.* par. kuristin.
kuristautua[44] *refl.v.* < kuristaa. | K. lakanaan.
kuristi|n[56] *väl.* < kuristaa. | Siitä - - läksivät veljekset, varustettuna seipäillä, köysillä ja k:milla, saavuttamaan saalistansa [= sutta] KIVI. — Vars. **a.** *mer.* nuora, jolla purje kootaan kokoon, koortinki. **b.** *tekn.* sähkö-, vars. puhelinlaitteen osa, joka estää vaihtovirtoja pääsemästä laitteeseen, kuristuskela, -käämi; polttomoottorissa: kuristusläppä.
kuristu|a[1] *pass.v.* < kuristaa. | K:va paula. K:nut suoli, maitotiehyt. Hänen huulensa k:ivat yhteen. Irrota kätesi, taikka minä k:n! Lehmä k:nut liekaan. - - kokoon oli k:nut sydän hänen rinnassaan AHO. — *Tekn.* Veden, höyryn k:minen.
kuristu|s[64] *s.* kuristaminen, kuristuminen. | Tuntea k:sta kurkussaan. — *kuristu|ksissa,* -ksiin (adv.) kuristuneena, kuristettuna. | Olla k:ksissa. K:ksiin joutunut eläin. Kohjuvyö pitää sisäelimet paikoillaan ja ehkäisee niitä joutumasta k:ksiin kapeassa kohjuportissa. — *Kuv.* Ihmisoikeuksien k. ja sorto. K:ksessa oleva teollisuutemme. — *Tekn.* Höyryn k.
kuristus|kela, -käämi *s. tekn.* = kuristin b. **-laippa** *s. tekn.* putkeen kahden laipan väliin asetettu laatta, jossa olevan reiän halkaisija on putken sisähalkaisijaa pienempi ja jolla rajoitetaan putken läpi virtaavaa kaasu- t. nestemäärää. **-läppä** *s. tekn.* kuristava säätöläppä. **-politiikka** *s. kuv.* **-säätö** *s. tekn.* höyrynkulutuksen tms. säätäminen kuristamalla. **-tauti** *s. lääk.* tav. kurkkumädän yhteydessä esiintyvä kurkunpään tulehdus, jossa kurkunpään pinnalle ilmestyy us. niin runsailla, sitkeillä kalvoilla peittyviä haavoittumia, että ne estävät hengitystä; *syn.* (todellinen) kruppi. **-toimenpi|de** *s. kuv.* Vieraan valloittajan k:teet. **-venttiili** *s. tekn.* kuristava säätöventtiili. | Höyryjohdon k.
kuristutt|aa[24] *fakt.v.* < kuristaa. | Durazzon herttua Kaarle vangitutti ja k:i Johannan.
kurisutta|a[2*] *kaus.v.* < kurista. | K. piippuaan. - - Latsaruksen silmiä häikäisee koreus, nenää vaivaa hekuman haju, niin, se aivan k:a vatsaakin LEHT.
kuritel|la[28*] *frekv.v.* < kurittaa. | Onhan noita lapsia vähän k:tukin.
kurit|on[57] *a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* kurissa pitämätön t. pysymätön, hillitön, vallaton, ohjaton, aisoissa pysymätön, villi, vauhko, raisu. | K:tomat pojat. K. luokka, sotaväki. K. kasvuaika. K:tomuus pääsi vallalle. Rangaista k:tomuudesta. — *Kuv.* K:tomat otsakiharat. K. hymy. Kielenkäytön k:tomuus.
kurit|taa[2*] *v.* **1.** rangaista vars. lasta kasvatustarkoituksessa ruumiillisesti, ruumiillista kipua tuottaen, ojentaa. | K. tukistamalla, vitsalla. K. lapsiaan. K. jkta tottelemattomuudesta, valehtelemisesta. K. jksta pois jk paha tapa. Tuomioistuin voi määrätä alaikäisen henkilön vanhempiensa k:ettavaksi. K:a poikaasi, kun vielä toivoa on VT. — Jumala k:ti meitä onnettomuuksilla. - - jota Herra rakastaa, sitä hän k:taa UT. **2.** väljemmin: hillitä, saattaa alalleen, aisoihin t. pitää alallaan, aisoissa, kurissa, rajoittaa, heikentää jnk voimaa t. valtaa, kukistaa, vaimentaa. | K. vasallivaltioitaan. K. vihollispesäkkeitä tulella. Koira k:taa kirppujaan. Joukko oli huvennut tautien k:tamana pariinkymmeneen mieheen. K:takaamme vikojamme! - - minä k:an ruumistani ja masennan sitä UT.
kurittaj|a[10] *tek.* Vanhemmat lasten k:ina. Ankara k. Jeesus parhain kasvattaja, / - - / k., lohduttaja S.KORPELA.
kurittamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat pojanvekarat.
kurittu[2*] *a. murt.* vasenkätinen, vasuri. | K. lapsi.
kuritu|s[64] *teonn.* < kurittaa. | Ruumiillinen k. Isällinen k. Kohtuullinen, tuntuva k. Antaa, saada k:sta. Ojentaa jkta k:ksella. Kuule, poikani, isäsi k:sta äläkä hylkää äitisi opetusta VT.
kuritushuone *s.* **1.** *vanh.* keskusvankila. | Joutua k:eseen. **2.** kuritushuonerangaistus. | Rangaista jkta k:ella. Sai 10 vuotta k:tta. Jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, olkoon vähin rangaistus neljän vuoden k. LK.
kuritushuone|rangaistus *s.* törkeistä rikoksista määrätty ankara vapausrangaistus, jolla rikoksentekijä tuomitaan keskusvankilaan (ennen kuritushuoneeseen) joko elinkaudeksi tai määräajaksi. **-vanki** *s.* kuritushuonerangaistusta kärsivä vanki. | Ehdonalainen, elinkautinen k.
kuritus|laitos *s.* Kehruuhuoneet, entisaikaiset naisten k:laitokset. **-val|ta** *s.* Lapset ovat vanhempiensa k:lan alaisia.
kurj|a[11] *a.* -asti *adv.* (-uus ks. erikseen) surkea, viheliäinen; tunnepitoisempi kuin us. samamerkityksiset huono, kehno, kelvoton. **1.** yl. erittäin huono: rappeutunut, loppuun kulunut, aivan virheellinen, täysin epäedullinen, mitä tukalin t. vaikein, mihinkään kykenemätön tms. | K:at vaatteet. K. mustekynä, pöytä,

vuode. K. huone, tölli, K. tie. Kirjoittaa k:aa käsialaa. Kieleltään k. romaani. Soittaa, hoitaa tehtävänsä k:asti. K:at palkat. K:at olot. K. ilma, sää. Olla k:assa kunnossa, k:alla kannalla. K:an näköinen. Tunsin itseni lopen k:aksi ja väsyneeksi. **2.** arvoton, merkityksetön, mitätön, halpa, alhainen, vaivainen, poloinen, parka, surkuteltava, säälittävä. | K:in kerjäläinen. K., takkuinen kulkukoira. Kuule, Herra, k. ääneni! Voi, poloinen, päiviäni, / lapsi k., kulkuani KAL. Suomeni, kansani, synnyinmaa! / Äitini k. ja kallis A.JÄNNES. - - eikä ole ihmisellä k:empaa kuolemaa kuin kaatua sodassa, jonka alhaiset vehkeilijät ovat aikaansaaneet SILL. — *S:sesti.* Laupeudentyötä köyhien ja k:ien keskuudessa. - - Herra ajaa k:an asiaa, hankkii köyhille oikeuden VT. **3.** siveellisesti huono: kunnoton, kelvoton, halpamainen, raukkamainen, katala, alhainen, häpeällinen. | K. kavaltaja, sala-ampuja, pelkuri, raukka. Orjakauppiaan k. ammatti. Pettää jkta, paeta k:asti. K. on se poika, joka hylkää vanhempansa. | Me olemme k:ia kaikki tyynni! - - Niin k:ia, että jos meidän lävitsemme voitaisiin nähdä, niin me emme uskaltaisi astua toistemme eteen LINN.

kurjala[15] *s.* kurja paikka, paikka jossa vallitsee kurjuus, kurjuuden, surkeuden tyyssija. | Rajakarjalainen kyläk. Todellinen työväestön k. **-inen**[63] *s.* kurjuudessa elävä ihminen.

kurjalisto[1] *s.* kurja, kurjuudessa elävä väestö, kurjat, ryysyköyhälistö. | Sorrettu k. Lontoon k. K:n korttelit, kaupunginosa. Köyhälistöä ollaan, mutta ei k:a SILL.

kurjamainen[63] *a. harv.* huonomainen, surkeahko, kurja. | K. tupa. - - jällehen / on alkava tuo ilve k., / tuo kulku levoton, tuo retki tuskainen, / isänmaan, maineen, kaiken kadottaminen *CAJ.

kurjen|herne *s.* Astragalus, matalahkoja, ruohovartisia hernekasveja. **-jalka** *s.* Comarum, ruusukasveja, vars. rannoilla, ojissa yms. yleinen C. palustre, suokurjenjalka. **-kello** *s.* Campanula persicifolia, eräs kellokasvi. **-miek|ka** *s.* Iris, komeakukkaisia ruohokasveja, joilla on miekkamaiset lehdet ja isot, helakat kukat; vars. matalassa vedessä luonnonvaraisena kasvava keltakukkainen I. pseudacorus; *syn.* iiris. | Keltainen k. Koristekasvina viljelty sininen l. Saksan k. **-nokka** *s.* Erodium, kurjenpolven sukuisia etup. ulkomaisia kasveja. **-polvi** *s.* Geranium, ruohokasveja, joilla on kourasuoniset, liuskaiset lehdet ja helakan väriset kukat. | Metsän, niityn, suon k. Haiseva, punainen k. **-sääri** *s. rak.* = 1. kontti 2.

kurjimu|s[64] *s.* kurja ihminen. | Rappeutuneet juopot ja k:kset. Voi kuhnusta mieheksi, voi raukkaa, k:sta! AHO.

kurjist|aa[2] *v.* tehdä kurj(emm)aksi. | Katovuosien k:ama kansa.

kurjistu|a[1] *pass.v.* < ed. | Työväen aseman, olojen k:minen. Köyhtynyt ja k:nut keskiluokka.

kurjistumisteoria *s.* se marxilaisuuden teoria, että pääoman kasaantuessa yhä harvempiin käsiin vastakkainen puoli, työväestö, joutuu yhä kurjempaan asemaan; vrt. akkumulaatio-l. kasaantumisteoria.

kurjistuttaa[2*] *v.* kurjistaa.

kurjuu|s[65] *omin.* (< kurja) surkeus, viheliäisyys tms. | Elämän, tämän maailman k. Siveellinen k. Puute ja k. K:den lähde, kuilu, laakso. Elää k:dessa. Joutua, vajota k:teen. Syöstä jku k:teen. — *Yhd.* asunto-, posti-, raitiovaunu-, ravintok.

kurkal|la(an), **-ta** *adv.* kaula kurkotettuna, kurkistaen, kaula ojossa, pitkänä. | - - suolla seisoo kurkilauma, kaulat k:laan AHO. - - hän ei uskaltanut astua likelle, vaan katsoi k:ta ihmeellistä kojetta L.KETTUNEN.

kurk|ata[35*] *v. ark.* kurkistaa. | K. raosta. K. kirjaan, ikkunasta sisälle. Kuka k:kasi ovesta? Koetin k., oliko siellä ketään.

kurk|i[8*] *s.* **1.** isoja, pitkäjalkaisia kahlaajalintuja; vars. Grus grus, soillamme yleinen, lämpimissä maissa talvehtiva kahlaaja, jonka pituus nokan kärjestä pyrstön päähän on vähän toista metriä. | Pitkäsäärinen k. K., tuo kevään tuttu torvenpuhaltaja J.SAULI. K. huutaa, kuikuttaa. Harpata kuin k. Kurjet lähtevät, saapuvat. Kurjet lentävät aurassa. Keväällä varhain, jo ennen k:ien tuloa KIVI. Pääsky kurjen siiven alla [= saapuvat maahamme samoihin aikoihin] SL. — *Yhd.* kruunu-, nälkä-, tuonenk. **2.** eril. esineistä. **a.** nostokurki. — *Yhd.* paalutus-, saksi-, vasarak. **b.** kurkihirsi, kurkiainen. **c.** vars. yhd. aurankurki: auran käsipuu, ohjauspidin, sarvi(kko), sauvakko. — *Kuv.* Tarttua auran k:een 'ruveta viljelemään maata'. Lähteä sotaan auran kurjesta 'suoraan maataloustöistä', 'vaihtaa aura miekkaan'. **3.** *harv.* = kurko. | Voi paha k.! Kuka paha k. niiden konstit tietää!

kurkiainen[63] *s.* kurkihirsi.

kurki|aura *s.* muuttomatkalla olevien kurkien kiilamainen lentoryhmä. | Kevään ensimmäinen k. - - jo k:auran kärki / se kyntää pohjaan päin KOSKENN. **-hir|si** *s.* vesikaton harjahirsi, kurkiainen; *murt.* myös: laipiota kannattava hirsi, laipionkannatin, t. laipion alla sivuseinästä sivuseinään kulkeva jykevä poikkihirsi. — Us. *kuv.* kodista. | Elää oman k:ren alla. Terve tänneki, Jumala, / alle kuulun k:ren, / alle kaunihin katoksen! KAL. **-parvi** *s.* Kiilana lentävä k.

kurkist|aa[2] *v.* katsoa jtak kaula pitkällä, piilosta, muiden näkemättä, (pikimmältään, sivumennen) tähystää, tirkistää, silmätä, vilkaista. | K. ovenraosta, avaimenreiästä. En ehtinyt kirjaan edes k. Kuu k:aa pilvien välistä. Vuorenhuiput k:avat toistensa takaa. [Viekkaasta katseesta:] Hänen silmistään k:i kettu. — *Erik.* **a.** käydä katsomassa jtak, ottaa selvää jstak, tutustua, perehtyä jhk. | Käy nyt joskus k:amassa! Ei tule kuulemaan, k:amaan. Päätin lähteä k:amaan, kuinka asiat ovat. K. elämään, suuren maailman hienouksiin. **b.** *leik.* K. lasiin 'naukata, ryypätä'.

kurkistelija[14] *tek.* < seur.

kurkistel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kurkistaa) kurkkia, kurkkailla. | K. ovesta, aidan takaa. Älä siinä k:e! Varovasti k:len miehet pujah-

tivat kadulle. Ruohonpäät k:evat lumen alta. Puute alkoi k. työläisperheiden ovista sisälle.
kurkistus[64] *teonn.* < kurkistaa. **-aukko** *s.* Oven k. **-luukku** *s.* **-reikä** *s.*
kurkisuo *s.* suo, jolla elää kurkia. | Silmänkantamattomat, hyllyvät k:t.
kurkkail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* (< kurkata) kurkkia, kurkistella. | K. taakseen, sivuilleen. K. nähdäkseen jtak. -- lähestyvän syksyn syvä kaiho, joka luonnossakin k:ee jo siellä ja täällä KARHUM.
kurk|kia[17*] *frekv.v.* (< kurkata) kurkkailla, kurkistella. | K. silmälasiensa ylitse. K. kätköstä, ikkunasta. Olla oven takana k:kimassa. Tien vieressä houkuttelevina k:kivat lähteensilmäkkeet.
kurkkio[3] *s. murt.* ja *maant.* jyrkkä, ahdas koski, putous. | Voimakas k. -- laskemalla oli mahdoton päästä jyrkkäputouksista, kuohupäistä k:ta eheänä alas JÄRVENT.
1. **kurk|ku**[1*] *s.; murt.* kulkku. **1.** se kaulan sisäpuolinen osa, jossa henkitorven yläpää 1. kurkunpää sijaitsee, kurkunpäätä ympäröivät kudokset ja elimet, us. myös itse kurkunpää, nielu, kita. | Harmaat pilkut sairaan k:ussa. K. on kuiva, kipeä. K:kua kuivaa, kutkuttaa, närästää, kuroo. Selvittää k:kuaan rykimällä, yskimällä. Kakistella, karaista k:kuaan. Huuhdella k:kuaan. Niellä alas k:usta. Ruoto k:ussa. Pöly menee k:kuun. Ruoka menee väärään k:kuun 'henkitorveen'. — Us. *kuv.* **a.** juomisesta, vars. ryyppäämisestä puhuen. | Kaataa, valaa jtak k:kuunsa. Kostuttaa, kastella, kirkastaa k:kuaan jllak. Huuhtoa tomu k:ustaan. **b.** huutamisesta, nauramisesta, itkemisestä yms. puhuen. | Huutaa, nauraa täyttä k:kua, täydeltä k:ulta, k:un täydeltä t. kohti k:kua(an). Huutaa minkä k:usta lähtee, niin että k. on haljeta. Kaikki kiljuivat yhdestä k:usta. Olla itku k:ussa 'itkemäisillään'. Itku pakkaa k:kuun. Sanat tarttuivat k:kuuni. **c.** muuta käyttöä. | Olla sydän k:ussa 'peloissaan, hädissään'. Olla henki k:ussa 'hyvin jännittyneenä t. peloissaan'. Kauhu kuroi hänen k:kuaan. K:kuun nousi (katkera) pala. Niellä k:kuun tarttunut (katkera) pala. **2.** kaulan etuosa, kaula. | Katsella, laulaa k. pitkänä, pitkällä. Sitoa huivi k:kunsa ympäri. Tarttua jkta k:kuun. Kuristaa jkta k:usta. Kirkua kuin puukko k:ulla. Viiltää jklta k., k:ut poikki. — Leppälinnun posket ja k. ovat mustat. **3.** *kuv.* jnk esineen eri osia yhdistävä, tav. esineen hoikin, kapein osa, kaula, nielu. | Pullon k. Tulipesän ahdas k. Kellarin k. Viemärin k. Väylän, kosken, kurimuksen, meren k.
2. **kurk|ku**[1*] *s.* Cucumis sativus, yksivuotinen suikertava, kärhellinen, isolehtinen, keltakukkainen viljelyskasvi; vars. sen pitkulainen, mehukas hedelmä. | Avomaan k:ut. Valkoiset, keltaiset, vihreät k:ut. — *Ruok.* Tuoretta, suolattua k:kua. Hillotut k:ut. — *Yhd.* kasvihuone-, lavak.; (ruok.) etikka-, hillo-, paine-, suolak.
kurkkuajos *s. lääk.* nieluajos.
kurkkuharju *s.* korkeahko, us. lantapohjainen penkki, jossa kurkkuja viljellään.
kurkkuhöyhen *s.* Varis istui k:et pörhöllään.
-kurkkuinen[63] *poss.a.* < 1. kurkku. | Käheä-, pitkä-, väljäk.
kurkku|katarri *s. lääk.* kurkunpään katarri. **-ki|pu** *s.* Tulirokko alkaa k:vulla.
kurkkulava *s.*
kurkkuma[13] *s.* par. kurkuma.
kurkkumätä *s. lääk.* us. kulkutautina liikkuva tarttuva, vaarallinen tauti, jolle on ominaista nielurauhasten ja koko nielun tulehdus sekä sen aiheuttama kuume ja voimien menetys; *syn.* (nielu)difteria; *eläinlääk.* vars. kanoissa esiintyvä tauti, jolle on ominaista pään turpoaminen, kurkun koriseminen ja hengenahdistus. **-basilli** *s.* kurkkumädän aiheuttava basilli, difteriabasilli. **-epidemia** *s.* **-rokotus** *s.* **-sairas** *s.* **-seerumi** *s.* seerumi, jota käytetään kurkkumädän estämiseen ja parantamiseen. **-tapau|s** *s.* Uusia k:ksia ei ole ilmennyt.
kurkku|nielu *s. anat.* nielun alin osa. **-peili** *s.,* vars. *lääk.* ohueen varteen kiinnitetty pyöreä peili, jolla näkee kurkunpäähän ja henkitorveen; us. *syn.* laryngoskooppi.
kurkkusalaatti *s. ruok.* Paistettua kalaa ja k:a.
kurkku|tauti *s.* Huuhteluvesien käyttö k:taudeissa. — Us. kurkkutulehdus. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* K:sen yskökset. **-torv|i** *s.* henkitorvi; us. myös yl. kurkusta. | K:essa korisee. Tarttua jkta k:esta. Läähättää k. suorana. — *Kuv.* Nyt se taas rehenteli tuossa herravallan k:ena kansaa vastaan ALKIO. **-tulehdus** *s. lääk.* pehmeän kitalaen ja nielurisojen (äkillinen) tulehdus, kurkkukatarri t. nielu(risa)tulehdus, kaularöhkä, angiina.
kurkku|viipale *s. ruok.* Kylmää lihaa ja k:viipaleita. **-viljelmä, -viljelys** *s.* **-voileipä** *s. ruok.* voileipä, jonka päällä on kurkkuviipaleita.
kurkku|yskä *s.* Kuiva, käheä k. Kurkunpään tulehduksesta johtuva k. **-ään|i** *s.* (ihmis)ääni, joka tuntuu syntyvän lähinnä kurkussa, esim. falsetti t. matala, koriseva ääni;)(rintaääni. | Pinnistetty, kimakka, käheä k. Puhua kurnuttavalla k:ellä. Kukon k:et. Varpunen kutsuu poikasiaan kummallisella k:ellä. **-ään|ne** *s. kiel.* = laryngaali. | K:teitä ovat katkoäänne ' ja rakoäänne h.
kurko[1] *s. harv.* (*rinn.* kurki) vars. voimasanana: paha henki, paholainen. | K. vieköön, syököön!
kurkoit- par. kurkot-.
kurkol|la(an), -ta *adv. murt.* kurkalla. | -- me saimme katsella k:la kauloin juhlakulkueita AHO.
kurkot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (*rinn.* kurotella) < seur. | K. kättään. K. oksia pihlajasta. K. aidan, pöydän yli. Ikkunan ulkopuolella k:telee kaksi vanhaa kirsikkapuuta. — *Kuv.* K. rikkaan talon tytärtä. -- varjele sitä, jos se tähän äitipuoleksi k:telee ALKIO.
kurkot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.; rinn.* kurottaa. **1.** *tr.* **a.** ojentaa jtak ruumiinosaansa (vars. käsiänsä t. päätänsä) t. jtak siinä (vars. kädessä) olevaa, pitämäänsä esinettä (mahdollisimman) pitkälle. | K. kätensä ylös, ystävälleen. K. onkea veneestä. K. päätänsä, kaulaansa, kuonoansa. Asterit k:tavat punaisia kupujaan. — *Kuv.* K. kätensä onnea kohti.

b. ottaa t. antaa jtak vars. kättään kurkottamalla. | K. pöydältä paperi, hyllyltä laatikko. K. pari leipää orresta. K:a se kynttilä tänne! 2. *intr.* kurkottautua, kurkottua. | K. korkealle. En voinut k. niin pitkälle. Katsoa k. K. [katsomaan] pöydän alle, pimeään käytävään. Lehdet k:tavat valoon. Pohjoista kohti k:tava niemimaa. — *Kuv.* K. kunniaan. K. kuuseen 'pyrkiä liian korkealle, tavoitella liian suuria'. Joka kuuseen k:taa, se katajaan kapsahtaa SL.

kurkottautu|a[44] *refl.v.* (*rinn.* kurottautua) < ed. 1. | K. varpailleen. K. katsomaan, paremmin nähdäkseen. A. k:i maaliviivalle kymmenen senttiä ennen B:tä.

kurkottu|a[1*] *pass.* ja *refl.v.* (*rinn.* kurottua) < kurkottaa 1. | K. eteenpäin, ottamaan jtak. Heidän huulensa k:ivat suudelmaan. Suipot tornit k:vat ilmaan. Hän, jota kohti rakkaus k:u ja josta elämä on lähtöisin KOSKENN.

kurkuil|la[29] *v. harv.* kurkistella, kurkkailla. | K. nurkissa. Metso k:i puusta.

kurkuma[13] *s.* erään Intiassa ja Kiinassa viljellyn kasvin, Curcuma domestican, juurakko t. siitä saatu väri- ja mausteaine, kurkumiini. **-juuri** *s. farm.* **-paperi** *s. farm. kem.* kurkuman alkoholiliuoksella kyllästetty suodatinpaperi, jota käytetään analyysissa emäksien ja vapaan boorihapon osoittamiseen.

kurkumiini[4] *s.* = kurkuma.

kurkunkansi *s. anat.* kurkunpään levymäinen osa, joka niellessä sulkee henkitorven, epiglottis.

kurkunpala *s. ruok.*

kurkunpää *s. anat.* keuhkoilla hengittävien selkärankaisten henkitorven paksu, vahvarustoinen yläpää, larynx. | Alempi k. 'se lintujen henkitorven osa, missä henkitorvi haaraantuu, syrinx'.

kurkun|siemen *s.* **-taimi** *s.* **-viljely** *s.* Harjoittaa k:ä.

kurlata[35] *v.* huuhdella kurkkuaan jllak nesteellä puhaltaen samalla ilmaa ulospäin, niin että neste synnyttää horisevan äänen, kurluttaa. | K. kurkkuaan.

kurlaus[64] *teonn.* < ed. **-vesi** *s.*

kurlut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* Kurjet lentävät k:taen. -- posetiivi koreasti pelata k:taa KIANTO. Lirinä ja k:us kuului salaperäisistä jäätikön ja kinosten onkaloista ALKIO. — *Erik.* = kurlata.

kurmitsa[15] *s.* Charadrius, pienehköjä kahlaajalintuja, joilla on verraten lyhyt, suora nokka. | Suomen yleisin k. on tylli. Suolta kuuluu k:n vihellys. — *Yhd.* kerä-, ranta-, tundrak.

kurmot|taa[2*] *v. murt.* -us[64] *teonn.* kurittaa, antaa selkään. | K. vaimoaan.

kurmu[1] *s.* poron ihosaivartajan l. porokiiliäisen toukan poron selkänahkaan aiheuttama pahka; vrt. permu. **-inen**[63] *poss.a.* K. poro.

kurnaali[6] *s. kans.,* us. *halv.* kuorittu, separoitu maito, kurri, joppi, sintu. | -- jyrsii kovaa leipäänsä ja ryystää k:a päälle KATAJA.

kurnau [-a·u] *onom.interj.* kuvaamassa kissan naukumista. | Miau k., sanoi kissa.

kurnautt|aa[2*] *mom.v.* vrt. kurnuttaa. | Kissa k:aa. K:i kuin sammakko. -- kakisteltuaan kaulaansa [ämmä] sanoa k:aa: Maku on! Maku! KIANTO.

kurni|a[17] *onom.v.* vatsan (tyhjänä) aiheuttamasta äänestä: kurista, murista, naukua. | Nälkä k:i vatsassa, suolissa, vatsaa, sisuksia. K:va nälkä. Vatsaa k:i. — Muuta käyttöä. | K. [= juoda ahnaasti] kahvia. Tuoppi tuopilta k:ttiin kirouksen kaljaa HAARLA.

kurnu[1] *onom.s. harv.* kurnuttaminen, kurnutus. | Sammakoiden k.

kurnu|ta[39] *onom.v. harv.* naukua, mankua, marista. | Kissa hyrräsi ja k:si. -- jottei niiden tarvitsisi aina olla vaivaishoitolautakunnalta k:amassa SASU PUNANEN.

kurnut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Sammakot k:televat. K. piippuaan. -- vihollisen lentokoneiden hurina ja k:telu taivaalla HAANPÄÄ.

kurnut|taa[2*] *onom.v.* -us[64] *teonn.* vars. sammakon äänestä. | Sammakot k:tavat. Lätäkössä k:tava suokonna. — Muuta käyttöä. | Kalkkuna, kottarainen k:taa. Piipun k:us 'korina'. Konekiväärit k:tavat. Hanuri k:ti -- alakannen puolella H. ASUNTA. -- Santeri nauraa k:ti ALKIO. -- nursuilee koirain ja kissain ruoat, jokaiselta leipää k:taa [= kärttää, marisee] TOPPILA.

kuro|a[1] *v.* **1.** rypyttää, poimuttaa kokoon, kiinni, vars. kiristää t. sitoa kurelangalla tms., supistaa. | K. säkki, reppu kiinni. K. pussinsuuta. Nilkasta rihmalla k:ttavat housut. Laskoksille k:ttu hame. K. purje kokoon. Ampullin kaula k:taan sulattamalla ohueksi putkeksi. Lahdet k:vat mantereesta kapean, kaakkoon suuntautuvan niemimaan. — Nälkä k:o suolia. Itku, kauhu, ilkeä tunne k:o kurkkua. — *Yksipers.* Kurkkua, silmää k:o. **2.** = 1. kursia. | Nahoista k:ttu mekko. Kokoon k:tut repaleet. K. pahimpia reikiä umpeen.

kuroit- par. kurot-.

kuroja[13], **-lihas** *s. anat.* rengasmainen lihas, joka supistuessaan aikaansaa jnk elimen t. sen osan, ontelon t. tiehyen supistumisen, supistaja(lihas). | Silmän, nielun k.

kurolla (an) *adv. murt.* kurkalla. | Katsella kaula k.

kurom|a[13] *s. kasv.* sienissä tavallisia, erityisistä soluista kuroutumalla syntyviä itiöitä; *syn.* konidio. | K:ia ovat mm. itiökantaisten sienten kantaitiöt ja ruostesienten sauva- ja helmi-itiöt.

kurot|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) = kurkotella. | K. kaulaansa, käsivarsiaan. K. lyhteitä parsille. Pöydässä ei saa k. Hongat k:televat oksiaan.

kurot|taa[2*] *v.* -us[64] *teonn.* = kurkottaa. (*1.*) K. kätensä taivasta kohti. K. kaulaansa, turpaansa. Puut k:tavat runkojaan veden ylitse. Tuli k:taa liekkejään. — K. jtak pöydältä. K. seiväs avantoon pudonneelle. — *Kuv.* Kruunua k:tava [= tavoitteleva] kapinoitsija. Täällä k:taa menneisyys kätensä nykyisyydelle. (*2.*) K. korkealle. Aurinkoa kohti k:tavat kukkaset. Ei niin pitkää, ettei k:a SL. -- auringon kultaiset säteet, jotka pitkinä pilvien takaa maan ihanuuteen k:tavat JOTUNI.

kurottautu|a[44] *refl.v.* (< ed.) = kurkottautua. | K. jkn puoleen. K. katsomaan, ottamaan jtak. Kopasta k:va käärme. Syvälle kirkkoon k:va lehteri.

kurot|tua[1*] *pass.* ja *refl.v.* (< kurottaa) = kurkottua. | K. varpailleen. Kaikkien päät k:tuivat katsomaan. Kaikkialla on kiirettä, kaikkialla k:utaan tulevaisuuteen samalla ahnaalla malttamattomuudella O.SIIPPAINEN.

kurouma[10] *s.* (*rinn.* kuroutuma, kureuma, kureutuma) kuroutunut kohta t. paikka jssak. | Toukan nivelten väliset k:t. Niemen keskelle järveä muodostama k., joka jakaa sen pohjoiseen ja eteläiseen osaan. — *Lääk.* arpeutumisen t. pitkäaikaisen lihaskouristuksen johdosta jhk tiehyeen t. aukkoon syntynyt ahtauma. | Ruokatorven k. — *Tekn.* ahdasaukkoisempi kohta putkessa.

kuroutu|a[44] *s.* **1.** supistua t. umpeutua jstak kohdasta rengasmaisesti. | Bakteerit lisääntyvät k:malla kahtia. Toukan syvään k:neet nivelet. Uimarakko on k:nut lyhyempään etu- ja suurempaan takapuoliskoon. Sisäjärveksi k:nut merenlahti. **2.** kurtistua, kureutua. | Posket k:ivat ohuihin poimuihin.

kuroutuma[10] *s.* = kurouma.

kurpitsa[15] *s.* Cucurbita, kurkun sukuisia viljelyskasveja, vars. niiden erittäin iso, mehevä hedelmä; pumppu. — *Yhd.* jättiläis-, koriste-, manteli-, ruokak. **-n|siemen** *s.* K:siemenet kansanomaisena matolääkkeenä. **-pullo** *s.* kurpitsasta tehty pullomainen säilytysastia. **-salaatti** *s. ruok.* **-sose** *s. ruok.*

kurp|pa[10*] *s.* tav. = lehtokurppa; ks. myös heinäkurppa. | -- k:at itkevät usvaisilla soilla LEHT.

kurppo|nen[63] *s.* yhdestä (parkitsemattomasta, karvapäällisestä) nahkakappaleesta tehty matala, us. paulallinen vanhanaikainen jalkine; myös huono jalkine, raja. | K:set jalassa.

kurra[10] *s. kans.* kiekko (kansanomaisena leikkivälineenä). | Veljet, lyökäämme tulista k:a kerran vielä kuin löimme ennen Toukolan tomuavilla teillä KIVI.

kurrapuu *s. metsät.* merkitön uittopuu, joka myydään uittajain yhteiseen laskuun.

1. **kurrat|a**[35] *v. murt.* kiristää. | K. kaapua kiinni köydenpätkällä JÄRVENT. -- rautakettingillä lujasti kytketty mies, kädet ja kaula samaan ketjuun k:tuina TOPPILA.

2. **kurra|ta**[35] *onom.v.* kurista, kurnia. | -- vatsassa k:ava nälkä ALKIO.

kurre[9] *s.*, vars. *last.* orava.

kurrentti[6*] *s.* = seur. | Pikakirjoitettujen kokoelmien siirtäminen k:in, kurrentille. **-kirjoitus** *s.* tavallinen (kynä)kirjoitus; us.)(pikakirjoitus.

kurri[4] *s. kans.*, us. *halv.* = kurnaali.

kursailemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* < kursailla. | K. suorasukaisuus, seurustelu. Omaperäiset, k:tomat ajatukset. Kohdella väkeään k:tomasti.

kursailija[14] *tek.* < seur.

kursail|la[29] *v.* -u[2] *teonn.* kursastella, ujostella, kainostella, empiä, siekailla; vars. hienostellen kieltäytyä jstak, antaa kehottaa, maanitella itseään, "kruusata". | Mies, joka ei liikoja k:e. Hän ei k:lut, olipa yösija millainen tahansa. K. keskenään arvojärjestyksestä. Vieraat k:ivat kilpaa. Älkää siinä turhia k:ko! Pitkän k:un jälkeen hän suostui istuutumaan. "Enhän minä nyt enää neljättä kupillista", k:i Hilda. — Obj:n kera. | K. toisiaan. Hän ei kumartanut eikä k:lut ketään. — *kursailematta* us. suorasukaisesti, mistään välittämättä, muitta mutkitta, ilman muuta. | Riisuutua k:ematta. Sanoa k:ematta mielipiteensä. Hän työnsi minut k:ematta syrjään. Varis syö k:ematta muiden lintujen munia ja poikasia.

kursastel|la[28] *v.* -u[2] *teonn.* = ed.

kursa|ta[35] *v. harv.* kursailla. | Mon' äiti kertoo kauhuaan, / kun k:amatta Kulnev tuo / kehdolle astui suorastaan / pienoisen armaan luo *CAJ.

1. **kursi|a**[17] *v.* ommella kokoon, parsia huolimattomasti, tilapäiskäyttöä varten, kuroa, harsia. | K. pitkin pistoin. K. rukkasta. Nahoista k:ttu puku. Moneen kertaan paikatut ja k:tut vaatteet.

2. **kurs|ia**[17] *v. murt.* rientämisestä, nopeasta poistumisesta. | -- lähdettiin pakoon k:imaan AHO. K:i tiehesi LEINO.

kursiivi[6] *s.*, vars. *kirj.* oikealle kalteva, kirjoituskirjaimia muistuttava kirjasinlaji; sillä painettu teksti; *syn.* vinokirjoitus; vrt. antiikva, fraktuura. | K:lla painetut nimet. **-kirjain** *s.* **-kirjasin** *s.* **-kirjoitus** *s.* vars. vanhan ja keskiajan käsikirjoitusten kalteva, yhteen liittyvä kirjoitus; kuvakirjoituksessa (esim. hieroglyfeissa) käytetyt yksinkertaisemmat merkit. | Kreikkalainen k.

kursiivi|nen[63] *a. kiel.*)(terminatiivinen. | K:seksi sanotaan tekemistä, joka esitetään kehityksenalaisena, ajattelematta tekemisen alkua tai loppua. K. aspekti.

kursivoi|da[18] *v. kirj.* -nti[4*] *teonn.* painattaa muuhun tekstiin jk kohta kursiivilla. | Nimet on k:tu. K:nnit [lainatussa tekstissä] allekirjoittaneen.

kurso[1] *s. tekn.* par. jyrsin.

kurso|a[1] *v. tekn.* -nta[5*] *teonn.* par. jyrsiä. -ja[10] *amm.* par. jyrsijä.

kursokone *s. tekn.* par. jyrsinkone.

kursori[5] *s.* yliopiston palveluskuntaan kuuluva henkilö, jonka tehtävänä on vanhastaan ollut käydä kutsumassa opettajia eri tilaisuuksiin, jaella väitöskirjoja ja toimittaa muita samantapaisia asioita.

kursori|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* nopeasti, pikipäin läpikäypä, -käytävä, nopea, pikainen; vars. lukemisesta puhuen sellainen, jossa vähäpätöiset t. mielenkiinnottomat kohdat jätetään lukematta, oudot sanat ja käsitteet selvittämättä, pääkohdittainen, pintapuolinen, päällisinpuolinen. | K. lukukirja. K. loppulause. K. lukeminen. Käydä jk teos k:sesti läpi.

kurssa|ta[35] *v.*, vars. *puhek.* -us[39] *teonn.* **1.** *liik.* maksaa paperirahasta vähemmän kuin saman nimellisarvoisesta metallirahasta. | K. rahaa sitä vaihdettaessa. **2.** suorittaa mittavähennystä pinotusta puutavarasta. | K. pinoa, pinosta.

kurssi[4] *s.* **1.** vars. *mer.* ja ilmailussa: suunta, johon alusta t. lentokonetta ohjataan, kulkusuunta. | Aluksen k. on pohjoiseen, pohjoista kohti. Pitää k. lounaaseen. Kone lentää suoraa k:a. Kääntää k. Muuttaa k:a lännemmäksi, oikeaan. Joutua pois k:staan. — *Kuv.* yl. kulkusuunnasta; ks. myös 4. merk.-ryhmää. | Otimme suoran k:n Lahteen. Hänellä oli k. kohti Maijan mökkiä. Kanttori käänsi k:nsa ulos E.JAAKKOLA.

2. vars. *liik.* (pörssissä) kaupan olevien arvopaperien (osakkeiden, obligaatioiden, vekselien tms.) t. ulkomaan rahan, jalojen metallien tm. raaka-aineiden kulloinenkin julkisesti merkitty hinta, kauppa-arvo, markkina-, käypä hinta. | Osakkeiden k. Obligaation, vekselin k. Ulkomaisen valuutan k:t. Dollarin, Ranskan frangin k. Virallinen k. Kiinteä, alhainen, korkea k. K:t vaihtelevat. K. pysyy ennallaan, alenee, laskee, nousee, kohoaa. Nykyisen k:n mukaan. Päivän k:in. Šekki myytiin k:in 9450:—. Alle nykyisen k:n t. käypää k:a halvemmalla. K:en noteeraus. — *Yhd.* kulta-, valuutta-, vekselik.; anto- l. emissio-, myynti-, osto-, vaihtok.; huippu-, nousu-, pohjak.; pakkok. — *Kuv.* **a.** yl. jllek annetusta arvosta, kunnioituksesta, jnk nauttimasta suosiosta: arvo, maine, nimi. | Ilmarin k. oli noussut miesten silmissä. Teoria, jonka k. on viime aikoina melkoisesti alentunut. — Vars. **b.** (*korkeassa* tms.) *kurssi|ssa* (harvemmin -sta, -in) arvossa, kunniassa, maineessa, (hyvässä t. huonossa) huudossa, suosiossa (t. epäsuosiossa), muodissa. | Pitää jkta k:ssa. Kalle oli k:ssa tyttöjen keskuudessa. Olla korkeassa, hyvässä, huonossa k:ssa. Suomalainen elokuva ei ollut oikein k:ssa. Joutua pois k:sta. "Kotimaisuus" on päässyt jälleen k:in.

3. oppi-, opetus-, opintojakso, -sarja. **a.** jnk oppilaitoksen t. luokan oppijakso, -määrä; jnk oppilaitoksessa t. luokalla opetettavan aineen oppijakso, -määrä. | Kansa-, keskikoulun, lyseon k. Teollisuuskoulun mekaanisen osaston k. V:n luokan k. Historian, matematiikan k. Sosiologian k:in kuuluvat teokset. Suorittaa k. Päästä k. loppuun. — *Yhd.* (kansa-, keski-, oppi)koulu-, yliopistok.; approbatur-, laudaturk. **b.** us. *mon.* oman kokonaisuutensa muodostava, varta vasten jssak aineessa t. jllak (ammatti)alalla pidettävä sarja oppitunteja, luentoja ja us. myös harjoituksia, oppikurssi. | Yksivuotiset, kiertävät k:t. Sairaanhoitajien, nuohoojien, huonekalupuuseppien k:t. Kirjeenvaihdon, hevoshoidon k:t. Pitää, järjestää, toimeenpanna k:t. Mennä kursseille. Kursseille otetaan 20 oppilasta. K:en osanottajat. K:t alkavat, kestävät kuukauden, päättyvät. K:n käynyt lastenhoitaja. — *Erik.* kurssien osanottajista. | Kolmannen k:n toverijuhla. K. viettää lopettajaisia. — *Yhd.* asemestari-, karjakko-, kunnankirjuri-, liikeapulais-, palkintotuomari-, sairaanhoitaja-, veturinkuljettajak.; ammatti-, ensiapu-, hieroma-, hiihto-, keitto-, kengitys-, kirjanpito-, konekirjoitus-, käsityö-, leipoma-, lento-, ompelu-, osto- ja myynti-, palontorjunta-, puutarhanhoito-, tanssi-, urheilu-, valokuvausk.; kotieläin-, metsä-, moottori-, puutarha-, säilykek.; ilta-, kesä-, loma-, päivä-, syys-, talvik.; alkeis-, erikois-, jatko-, perus-, pika-, täydennysk.

4. muuta, kuv. ja kans. käyttöä. **a.** *kuv.* liittyen 1. merk.-ryhmään: suunta, suuntaus, toiminta-, elämäntapa. | Uusi k. politiikassa. Muuttaa elämänsä k:a. Olisit ottanut heti alun perin suoran k:n etkä kääntyillyt sinne ja tänne. — Vars. *kans.* meno, "meininki", järjestys, kuri, komento, "kuranssi". | Siinä talossa onkin oikea k. -- hän koetti pitää pystössä vanhaa horjumatonta k:a, että "kyllä Hautalainen aina asiansa vastaa" ALKIO. -- kyllä hän vielä kärpäsillekin k:n näyttää! TIITUS. **b.** *kans.* kunto, kyky, ryhti, sisu, rohkeus, "kuraasi". | Näyttää k:aan työnteossa. Hänessä on oikeaa miehen k:a. [Talonpitoon] ei löydy hänessä k:a enemmin kuin kintaassa KIVI. — Maaherralla ei ollut k:a mennä kokoukseen. -- eivät enää pure hammasta; k. on mennyt ALKIO. Missäs Saltun eilinen k. on, kun Kaisa saa tuolla tavalla komentaa? A.JÄRVILUOMA.

kurssi|aika *s.* K. on 5 viikkoa. Oppilaat saavat k:ajalta palkkaa 4000 mk kuussa. **-arvo** *s. liik.* Arvopaperien k. Dollarin, kruunun k. — *Kuv.* [Ajatusrunoudella ei] nykyään ole kovin korkeata k:a R.KOSKIMIES. **-ero** *s. liik.* Maksupäivän ja erääntymispäivän k.

kurssikas[66*] *a. kans.* sisukas, tarmokas, ponteva, aikaansaapa. | K. mies. K. luonto.

kurssi|keinottelu *s.* **-kirj|a** *s.* jnk oppiaineen (yliopisto- tms.) kurssiin kuuluva teos, oppikirja. | Luonnontieteellinen k. Filosofian, historian, kemian k:at. Yliopistolliset k:at. K:ana käytetään Gebhardin Suomen osuustoiminnan oppikirjaa. Lueskella, päntätä päähänsä k:oja. **-kirjallisuus** *s.* **-kirjasto** *s.* Osakunnan k.

kurssilai|nen[63] *s.* kurssin, kurssien osanottaja. | Kaikki 50 k:sta ovat koolla. K:sten keskinen illanvietto.

kurssi|lista *s. liik.* pörssissä erityiselle taululle kiinnitetty t. esim. sanomalehdissä julkaistu lista, jossa on sen päivän kurssit. **-maksu** *s.* jstak oppikurssista suoritettava maksu.

kurssin|heilahdus *s. liik.* Käyttää hyväkseen tilapäisiä k:heilahduksia. **-käynyt** *a.* par. ⌒. **-lasku** *s. liik.* Tuntuvia k:ja pörssissä. **-muutos** *s.* Aluksen k. **-nousu** *s. liik.* Arvopaperien k.

kurssi|noteeraus *s. liik.* kurssien noteeraus. | Suomen Pankin viralliset k:noteeraukset. **-n|vaihtelu** *s. liik.* Äkilliset k:vaihtelut. Yleisen korkokannan muutoksista johtuva k. **-ohjelma** *s.* Käsityökoulun k. **-suh|de** *s. liik.* Valuuttojen keskinäiset k:teet. **-tappio** *s. liik.* kurssien vaihtelusta johtuva tappio. **-taso** *s. liik.* Osakkeiden, frangin k. Alhainen, vakaa, epävakainen k. K. alenee, vahvistuu. K. ei ole sanottavasti muuttunut. **-toiminta** *s.* Ammattienedistämislaitoksen, Pellervo-seuran k. **-toveri** *s.* **-vaatimu|s** *s.* Keskikoulun, V luokan k:kset. Kasvatusopin k:kset. **-vaihtelu** *s. liik.* = kurssinvaihtelu. **-voit|to** *s. liik.* kurssien vaihtelusta johtuva voitto. | Osingot ja k:ot.

kursu[1] *s. murt.* ja *maant.* raviini.

kurtaasi[6] *s. liik.* kaupan t. esim. rahtaussopi-

muksen välittäjälle, meklarille, maksettava tav. prosenttimääräinen palkkio.

kurt|ata[35*] *v. ark.* -taus[39] *teonn.* rypistää, rypyttää. | Älä k:taa sitä paperia! -- hameet oli k:attu niin kuin herrasväellä PAKK.

kurtiini[6] *s. sot.* linnoituksissa syrjätukiulokkeiden välissä käytetty välivalli.

kurtiisi[6] *s. ark.* kurtiseeraus, hakkailu, liehittely, kuhertelu, flirtti, teerenpeli. | Pieni, viaton k. — *Leik.* Puolueiden välinen k.

kurtisaani[4] *s.* ulkomaiden oloista: ylhäisöpiireihin päässyt kevytmielinen nainen, hetaira, demimondi. | Lumoava k. -- kukkivan näsiän oksia, myrkkytuoksuisia kuin k:n hajuvesi KALLAS.

kurtiseera|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* koettaa mielistellen, kevein kohteliaisuuksin yms. herättää jkssa eroottista mielenkiintoa, hakkailla, liehitellä, keimailla, flirtata. | K. jkta t. jkn kanssa. Koulutyttöjen k:us.

kurtist|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* saattaa t. vetää kurttuun, rypistää. | K. kulmiaan, otsaansa. K. kasvonsa ryppyihin.

kurtistu|a[1] *pass.v.* < ed. | K:neet kasvot. Vanha, k:nut ukko. Kuivuessaan marjat k:vat. Puku k:i matkalla.

kurt|tu[1*] *s.* kure, ryppy, poimu. | Kasvojen k:ut. Pieni k. nenän juuressa. Otsa syvissä k:uissa. Esiliinaan silitettäessä muodostunut k. Oikoa, silittää, suoristaa k:ut. — *kurt|ussa*, -tuun (adv.) kurtistettuna, kurttuisena, täynnä kurttuja. | Kulmat k:ussa. Vilkuilla nenä k:ussa ympärilleen. Kangas on k:ussa. Kasvot vetäytyvät k:tuun. K:tuun kuivanut paita. Pitsi on virkattava niin, ettei se vedä kangasta k:tuun.

kurttui|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* K. iho. K:set kasvot, kädet. Vanha, k. akka. K:set kaalinkuvut. K:set, nuhraantuneet kaulukset. Kuivua k:seksi.

kurttu|lehtinen *a.* K. persilja. **-naama** *a.* = seur. — *S:sesti.* Se vanha k. **-naamainen** *a.* K. äijä, noita-akka. **-pintainen** *a.* Saksanpähkinän k. siemen. **-sieni** *s.* Sparassis crispa, maassamme harvinainen, iso, keltainen, herkullinen haarukkasieni. **-tauti** *s.* kasvitauteja, joissa lehdet tulevat kurttuisiksi; *syn.* ryppytauti.

kurtut|a[39*], **-taa**[2*] *v. harv.* kurtistaa, kuroa.

1. **kuru**[1] *s. maant.* veden uurtama kapea, syvä laakso, tunturirotko. | Joen k. Pohjolan k:t ja kiveliöt. Jyrkkä, syvä, kallioinen k. Joki virtaa k:ssaan, mahtavien tunturien k:issa. — *Yhd.* kallio(n)-, tunturi(n)k.

2. **kuru**[1] *s. puut.*, tav. *mon.* rullien valmistukseen rullatehtaassa käytettyjen puukiekkojen jätteet, rullapuut. | K:t polttoaineena.

kuruinen[63] *poss.a. murt.* ja *maant.* < 1. kuru. | K. seutu.

kurva[11] *s. ark.* tien tms., vars. kilparadan kaarre, käänne, mutka; kaarros, käännös. | Maantien k:t. Juoksu-, pyöräilyradan k:t. Viimeinen k. Kaatua k:ssa. Lentokone teki jyrkän k:n. — *Yhd.* sisä-, ulkok.

kurva|ta[35] *v. ark.* ajaa kurva, kaartaa. | Auto k:si jyrkästi.

kus|i[32] *s. kans.* virtsa, uriini. | Lehmän k:ta. Mennä k:elle 'kusemaan, vettä heittämään'.

kusiai|nen[63] *s. kans.* muurahainen, keltiäinen. -s|pesä *s.* Kihisee kuin k.

kuskail|la[29] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < seur. | K. tyttöjä autolla.

kuska|ta[35] *v. ark.* -us[64] *teonn.* kuljettaa, vars. hevosella, autolla tms., kyyditä, ajaa, olla ajajana. | K. jku asemalle. K. tavaroita. Veerti k:a, minä istun hänen vieressään LEHT.

kuski[4] *s. ark.* ajaja, ajomies. | Olla k:na. — *Murt.* kuskin istuin. | Istua k:lle. — *Yhd.* kalja-, maito-, ruumisk. **-lauta**, **-penkki** *s.* ajajan istuin. **-poika** *s.* **-pukki** *s.* = kuskipenkki.

kussa, kusta, kuhun(ka) *adv.*, etup. *vanh.* ja *ylät.* missä. **1.** *interr.* -- hän tietää, k. minä kuljen VT. Mistäs tulet, kustas tulet, / poikani iloinen? KANT. **2.** *rel.* Siinä käsi, k. kipu SL. Tuuli puhaltaa, kusta hän tahtoo UT[v]. -- Ihmisen Pojalla ei ole, kuhunka hän päänsä kallistaa UT[v]. Autuas kansa, kaupunki, / kuhunka Jeesus tuleepi VK. — *Murt.* (konj:n tavoin) niin pian kuin, heti kun. | -- k. laulun lopetti, kohta saman alusta alkoi AHO. Mutta niskaan k. ehättivät ukot, niin jopas kajahti kosken alta komea huuto KIANTO. **3.** *indef.* -- k. ikänä tämä evankeliumi saarnataan --, niin tämä myös, kuin hän teki, pitää mainittaman hänen muistoksensa UT[v].

kussakka[15*] *s. kansanr.* lankainen vyö.

kussaan, kustaan *indef.adv. vanh.* ja *ylät.* missään, mistään; ks. myös kuhunkaan, kunnekin (kunnekaan). | Suo siellä, vetelä täällä eikä kuivaa k. SL. Ei tahtonut saada rauhaa missään, lepoa k. AHO. -- apua ei kuulunut kustaan PÄIVÄR.

kus|ta[24] *v. kans.* heittää vettä, virtsata. | Koira, lehmä k:ee.

kustannu|s[64] *s.* **1.** kustantaminen. | Laajennustyön k. Hukkaan meni hänen koulunkäyntinsä k. Aikakauslehtien k. — *jnk kustannuksella* jnk kustantamana, varoilla; jnk vahingoksi, tappioksi; jättäen jk alttiiksi, väheksyen, laiminlyöden jtak, välittämättä jstak. | Elää toisten k:ksella. Tutkimus toimitettakoon asianomaisen k:ksella. Julkaista teos omalla k:ksellaan. — Turkin k:ksella syntyneet itsenäiset valtiot. Koettaa hyötyä toisten k:ksella. Laskea leikkiä, pitää hauskaa jkn k:ksella 'jkn johdosta, jkta nauraen'. Raataa terveytensä k:ksella. **2.** tav. *mon.* maksu, meno, kulu, kulunki. | Rakennuksen, maatalouden, eduskunnan k:kset. Teiden kunnossapidosta aiheutuvat k:kset. Vakinaiset, ylimääräiset, välilliset k:kset. Vuotuiset k:kset. K. päivää kohti. Pienet, kohtuuttomat k:kset. Alentaa, korottaa k:ksia. K:sten peittäminen. Työ vaatii, kysyy k:ksia. Säästyä k:ksista. K:ksien arvioiminen. — *Yhd.* kanslia-, liike-, satamak:kset; kalusto-, polttoaine-, rehuk:kset; ajo-, elatus-, elin-, hankinta-, hautajais-, hoito-, korjaus-, kuljetus-, kunnossapito-, käyttö-, lastaus-, lähetys-, lämmitys-, matka-, muutto-, myynti-, painatus-, perustamis-, rahti-, raivaus-, ruokinta-, tuotanto-, työ-, valmistus-, ylläpitok:kset; kokonais-, lisä-, vuotuis-, yleisk:kset.

kustannus|arvio *s.* Rakennuksen, koulun k. K. vuodeksi 1953. **-arvo** *s.*, vars. *metsät.* Metsikön k. on kaikkien metsikön perustamisesta ja kasvattamisesta tiettyyn ajankohtaan mennessä aiheutuneiden kustannusten loppusumma vähennettynä siitä kertyneillä tuloilla. **-erä** *s.* Palkat k:nä. **-hin|ta** *s.* Tuotteiden k:nat. **-järjestelmä** *s. tal.* teollisen tuotannon muoto, jossa yrittäjän, kustantajan, palveluksessa olevat työläiset työskentelevät kodeissaan. **-laskelma** *s.* Ennen kuin rakennustyöhön ryhdytään, on suoritettava tarpeelliset kustannus- ja kannattavuuslaskelmat. **-laskenta** *s.* se talousliikkeen laskentatoimen haara, joka seuraa liikkeen sisäistä pääoman kiertoa kohdistaen toiminnan aiheuttamat kustannukset eri toiminnanhaaroille ja osastoille sekä tuotteille. **-lasku** *s.* **-liik|e** *s.* kustannustoimintaa harjoittava liike, kustantamo. | Kotimaiset k:keet. K:keen johtaja. **-oikeus** *s.* vars. kustannussopimukseen perustuva oikeus monistaa, levittää ja myydä jtak kirjallista tms. tuotetta; vrt. tekijänoikeus. **-sopimus** *s.* sopimus, jolla kirjan tms. tekijä sovituin ehdoin siirtää kustantajalle yksinomaisen oikeuden monistaa, levittää ja myydä teostaan. **-tili** *s.* Liikkeen k. **-toimi, -toiminta** *s.* kirjallisten tms. tuotteiden kustantaminen. | Harjoittaa k:ntaa. **-tuot|e** *s.* kustannustoiminnan tuote. | Kirjat ym. k:teet. **-virkailija** *s.* kustannusliikkeen virkailija. **-yhdistys** *s.* **-yhtiö** *s.* kustannustoimintaa harjoittava (osake)yhtiö, kustannusliike.

kustan|taa[8] *v.* **1.** suorittaa jnk menot, kustannukset, maksaa, rahoittaa, palkata. | K. päivällinen, korjaustyöt. K. alttaritaulu kirkkoon. K. jkn matkat. K. jklle opetus t. jku saamaan opetusta. K. mies puolestaan työhön. Seura on k:tanut stipendiaatteja runojen keruuseen. — *Erik.* **a.** painattaa ja saattaa kauppaan kirjallisia tms. tuotteita, julkaista kustannuksellaan. | K. lastenkirjoja, kauno-, teknillistä kirjallisuutta. K:tanut tekijä. Tämä sanakirja ilmestyy Werner Söderström Oy:n k:tamana. Tarjota romaaniaan k:nettavaksi. Nuottien k:taminen. **b.** ostaa t. hankkia (itselleen) omalla kustannuksellansa. | K. itselleen hyvä puku. Ei raskinnut edes sokeria ruokaansa k. **2.** *ark.* olla jnk hintana, maksaa, vaatia. | Korjaus k:taa sata markkaa. K:sihan se matkakin jonkin verran. — *Kuv.* Minä olen jo vanha mies, ja semmoinen peli k:taa vanhan ketaroille [= käy ketaroille, jaloille, ottaa jalkoihin] LINN.

kustantaja[16] *tek.* < ed. 1. | Korjaustyön k. Näytännön, juhlien k. — Vars. **a.** kustannustoiminnan harjoittaja, kustannusliike, kustantamo. | Teoksen k. Viedä käsikirjoitus k:lle. Ei saanut romaanilleen k:a. — *Yhd.* kirjan-, nuotin-, sanomalehdenk.; suurk. **b.** *tal.* kustannusjärjestelmää (ks. tätä) noudattava yrittäjä. | K. ja työläiset. Teollisuuden alalla kapitalismia edusti ensin kauppias, "k.", joka otti myydäkseen käsityöläisten tuotteet.

kustantamo[2] *s.* kustannusliike.

kustaviaani[4] *s.*, **-nen**[63] *a.* = seur.

kustavilai|nen[63] *a.* -suus[65] *omin.* **1.** Kustaa III:n aikainen t. häntä kannattanut. | K. aika. K. poliitikko. — *S:sesti* Kustaa III:n kannattajista. | Tunnettu k. Albrekt Ehrenström. Holhoojahallitus alkoi vainota k:sia. — *Erik.* **2.** rokokoota seuranneesta, Kustaa III:n aikana Ruotsissa ja Suomessa erityisesti suositusta taidetyylistä, jolle ovat ominaisia suorat viivat, sirot muodot ja vaaleat värit, Kustaa III:n hoville ominaisista tavoista yms. | K. tyyli. K:set muodot. K:set seurustelutavat. — *S:sesti.* Kauan eli sitten Suomessakin yhä harveneva joukko noita "k:sia", joilla myöhemmän ajan yksinkertaisemman ja kömpelömmän polven rinnalla oli arvokkaampi ryhti, hienommat seurustelutavat ja tuo kursaileva kohteliaisuus MAAMME KIRJA.

kustavilais|aika *s.* **-aikainen** *a.* **-lipasto** *s.* Suorasivuinen, matalajalkainen k. **-tuoli** *s.* **-tyyli** *s.* K:in sisustettu huone. **-tyylinen** *a.* K. sohva, talo.

kusti[4], **-|nki**[8*] *s. ark.* kustannus. | Isot k:ngit. — Vars. *jkn kustilla, kustingilla* kustannuksella. | Elää, syödä jkn k:lla, k:ngilla. Kunnan k:lla.

kusto|s[64] *s.* **1.** kirjaston t. taide-, luonnonopillisten tms. kokoelmien hoitaja. | Eläintieteellisen museon k. **2.** järjestyksen valvoja ja esimies yliopistollisessa väitöstilaisuudessa. | Vastaväittäjänä on prof. A. ja k:ksena prof. R.

kusu[1] *s.* Trichosurus, pussioraville lähisukuisia australialaisia pussieläimiä. — *Yhd.* kettuk.

kuta *rel.adv.* **1.** määrittämässä sivulauseessa olevaa komp:a, johon päälauseen sisällys t. jk jäsen on syy- t. riippuvaisuussuhteessa: jota, mitä. **a.** päälauseessa sitä- t. sen-adv:n määrittämä komp.: kuta — sitä t. sen. | K. rikkaampi, sitä ylpeämpi. K. etelämmäksi tullaan, sitä lyhyemmäksi käy talvi. K. hitaampi on koneen käynti, sen raskaampi on vauhtipyörän tehtävä. K. enemmän koiria, sitä enemmän kirppuja SL. **b.** *harv.* päälauseessa ilmaistun ominaisuuden, toiminnan tms. tehostuminen t. heikkeneminen ilmaistu muuten kuin komp:lla. | Kurjuus lisääntyi, k. kauemmin sotaa käytiin. **2.** *murt.* sup:n keralla ilmaisemassa absol. sup:a. | -- orkesteri, joka etsii k. kauheimpia ääniä AHO. Kaikki pojat -- lähtivät k. kiireimmin mikä minnekin päin juoksemaan KAUPPISH.

kutais|ta[24] *mom.v.* < kutoa. | -- lyhyt kangas, jonka k:i sukkelaan PAKK.

kutajaa *prées.* ks. kutista.

kutakuinkin *adv.* vain myönt. yhteyksissä: jotakuinkin, jotenkin. **1.** melko(isen), aika, verrattain. | K. siisti, mukava. K. sievä nainen. Rehevämpi kasvillisuus on k. tarkoin keskittynyt jokien varsille. **2.** lähes, melkein, miltei, likimain. | K. kaikki. K. valmis. K. vettä läpäisemätöntä savea. Viennin arvo nousi k. samaan määrään kuin edellisenä vuonna. Puhua kieltä k. virheettömästi. **3.** auttavasti, välttävästi, joten-, mitenkuten. | Menettelihän se k. Hallita k. molempia kieliä. Talletustilien vaihtelut voidaan edeltäpäin k. laskea.

kutale[78] *s. halv.* joutava tyhjäntoimittaja, vetelys, ketale, retale, heittiö. | Tuollainen miehen

k. Senkin k.! Tyttö oli valmis lähtemään vaikka minkä k:en matkaan.

kute|a[18*] *v.* kaloista, sammakoista yms.: laskea mätimunia t. maitiaisnestettä veteen. | K:va särkiparvi. Siika k:e syksyisin matalaan veteen. Sammakot k:vat. — *Kuv.* Tyynessä vedessä suuret kalat k:vat [hiljaiselta, saamattomalta näyttävä ihminen saattaa todellisuudessa ollakin oikea tekijä] SL. Kustaa se usein tämmöisiä [suunnitelmia] k:e, salassa vain ja risujen alla kuin syvänveden ahven tokeessa KARHUM.

kuteenvartija *s. kut.* kutomakoneessa laite, joka pysäyttää koneen, kun kude katkeaa t. loppuu puolasta.

kuteilla *adv.* ks. kude 2.

-kuteinen[63] *poss.a.* < kude. | Pellava-, sini-, tumma-, villak.; harva-, hieno-, tasak.; kolmi-, neli-, useampik.

kuteloi|da[30] *v.* kutiamista muistuttavasta, tuntohermojen kiihottuneisuudesta johtuvasta ihoaistimuksesta, joka tuntuu siltä kuin muurahaisia kävelisi iholla. | Käsien k:minen.

kuteloitt|aa[2*] *kaus.v.* < ed. | Piikatyttöä k:ivat ne [elo]kuvat mukavimmin, joissa rouvaa petettiin HEPOR. — *Yksipers.* - - k:aa niin noita kylkiluun neniä HEPOR.

kuten *konj.* ja *adv.* **I.** *komp.konj.* tapauksissa, joissa verrattavat oliot t. seikat (ominaisuus, aste, toimintatapa tms.) ovat reaalisesti samanveroisia, samaa tasoa, yhtäläisiä, keskenään yhtäpitäviä tms.: = niin kuin; vrt. ikään kuin. **1.** varsin. merk.; korvattavissa joko kuin-konj:lla ja jllak sen täydennykseksi ajateltavissa olevalla sanalla t. sanayhtymällä (niin, aivan, ihan, juuri, siten, samoin, samalla lailla t. tavoin, yhtälailla tms.), joita kuten-konj:n ohella ei puheessa yl. käytetä, taikka harv. pelkällä kuin-konj:lla. **a.** liittyen s:iin t. s:seen pron:iin. | Hevonen k. muutkin kavioeläimet. Me k. kaikki veronmaksajat. K. aikaisemmat tutkijat N.N. olettaa, että - -. Hänellä on tumma tukka k. äidilläänkin. Siveellisyys perustui Kreikassa k. yleensä muinaisajan kansoilla perintätapaan. Solkia käytettiin vaatteiden kiinni pitämiseen k. sittemmin hakoja ja nappeja. **b.** liittyen a:iin t. a:seen pron:iin. | Parrakas k. pukki. Hiljaista k. aina. Albania on vuorista k. kaikki Balkanin maat. Koneiden teho on hyvin erilainen k. niiden rakennekin. **c.** liittyen adv:iin. | Hitaasti k. etana. Nyt k. aina ennenkin. **d.** liittyen v:iin t. koko lauseeseen. | Heilua k. heinämies. Jakoivat voiton k. ainakin veljekset. Puhe vaikutti k. tuli tappuroihin. Osuudet suhtautuvat toisiinsa k. 1, 2 ja 3. Lähetysoikeutta ei rajoiteta, k. aikaisemmin on ilmoitettu. Jos joku rikkoo hänelle - - määrätyn vaitiolovelvollisuuden, vastatkoon k. virkavirheestä LK. **2.** puheena olevista olioista t. seikoista esimerkiksi mainittua t. mainittuja muuhun esitykseen liittämässä; kuten = esimerkiksi, muun t. muiden muassa; täydennyksenä kuten-konj:oon saattaa liittyä sana "esimerkiksi". | Useat koristekasvit, k. ukonhattu. Myytävänä erilaisia valokuvaustarvikkeita, k. levyjä, filmejä ja kopiopaperia. Kangasta on muutakin väriä, k. esim. sinistä ja keltaista. Missä safiiriäyriäisiä on runsaasti, k. paikoitellen Välimeressä - -. Rakkoa huuhdellaan antiseptisilla aineilla, k. esim. laapiksella tai sublimaatilla. — Pääkäsitteen, so. vertauksen pääjäsenen ollessa sellainen-pron:n määrittämä, par. kuin. | Sellaiset typpiyhdistelmät k. salpietari ja ammoniakki. **3.** kuulijaan vetoavia t. kertojan omakohtaisesti esittämiä, irrallisia, etup. lyhyitä sivulauseita muuhun esitykseen liittämässä. | K. tiettyä, tunnettua. Setelistömme on, k. tunnettua, jatkuvasti vain kasvanut. K. tiedämme, varis syö toisten lintujen munia. K. muistetaan, muistettaneen. K. olemme havainneet, nähneet. K. sanottu. K. jo on huomautettu. K. edellä viitattiin. K. jo mainitsin, työ on vasta alullaan. Opettaja luki juhlallisella ja, k. tuntui, hiukan äkäisellä äänellä.

II. *rel.adv*:a läheten: sillä tavalla kuin, niin kuin, kuinka; vrt. III. | Olkoon k. haluat! Aivan k. tahdotte. Pojat elivät k. heitä itseään huvitti. Teimme työn k. parhaiten taisimme.

III. *interr.adv. harv.* millä tavalla t. lailla, miten(kä), kuinka; vrt. II. | Mitenpä poloisten mieli, / k. allien ajatus? KAL. - - arpa ilmoita minulle, / miten pulma poistetahan, / k. kulma kierretähän AHO. — *miten kuten* (harv.) kuinka vain, aivan kuinka; vrt. IV. | Järjestivät olonsa, miten k. voivat. | - - tuumataan tuonnempana. Miten k. sitten nähdään, ei tässä nyt JOTUNI.

IV. *joten kuten, miten kuten* (indef.adv.) myös ⌣. **a.** jollakin tavoin t. lailla, tavalla tai toisella. | Välimme ovat joten k. rikkoutuneet. Auto oli saatava miten k. ojasta. Seison hetken päästä edessäsi salissa, miten k. pukeutuneempana AHO. — Vars. **b.** jotakuinkin, kutakuinkin, auttavasti, välttävästi. | Tulla joten k. toimeen. Puhuu miten k. englantia. Valli, joka miten k. suojeli kranaateilta. Joten k. kyhätty rakennus. - - kirkkokansa yhtyy [virteen] — nuoret heleästi ja täsmällisesti, nuotit tuntien, vanhat miten k. perässä tavoitellen SILL.

kuterviti[4(*)] *s. leik.* kuhertelu, teerenpeli, flirtti. | Pitää pientä k:ä jkn kanssa.

1. **kuti**[4(*)] *s. ark.* luoti, laukaus. | Ilmakiväärin k. Ampua kymmenen k:a. K. menee, vie ohi. K. mieheen ja loppujen päälle painetilla J. SAULI. — *Kuv.* jalkapallosta tms. | K. pamahti pylvääseen.

2. **kuti** *s. vaill.: pitää kutinsa* pitää paikkansa, puolensa, olla antamatta myöten, kestää, päteä. | Pitää k:nsa kovankin tullen. Ville ei pitänyt k:aan. Väite, päätelmä, testamentti pitää k:nsa. Se piti k:nsa tässäkin tapauksessa.

3. **kuti** *interj.* kutitettaessa, kuherreltaessa. | K. k. tyttöseni! — Muuten. | Tii tii tiainen, / vati k. varpunen KR.

kutia|a[37] *v. vaill.* (ei kons.-vartaloisia muotoja) kutkuta. **1.** ihoa vars. tietyistä herkkätuntoisista ruumiinkohdista kosketeltaessa aiheutuvasta ärsytyksestä, joka us. aiheuttaa reflektorisia torjuntaliikkeitä ja esim. naurunkikatusta. | K. kainaloista, jalkapohjista. Oletko paha

k:maan? 2. 3. *pers.* lian, jnk taudin tms. aiheuttamasta iho- (t. limakalvo) aistimuksesta, joka houkuttelee raapimaan ao. kohtaa, kutista, syyhyä. | Kädet k:vat. Nokkoskuume ilmenee k:vina, valkoisina läiskinä. — *Yksipers.* Nenää, nenässä k:a. Jalkapohjia aivan k:a tanssin halusta.

kutikula[12] *s. el.* ihon epiteelisolujen erittämästä kovasta aineesta, tav. kitiinistä muodostunut kerros; *kasv.* päällysketon solujen ulkoseinän päällimmäinen, vahamainen kitiiniaineen kyllästämä ohut kerros, pinta-, päällyskelmu.

1. **kuti|sta**[41] *v.* -na[14] *teonn.* = kutiaa 2. | Pää, kainalokuoppa k:see. Varpaiden välit k:sivat. Hilseilyn aiheuttama k:na. [Kahvin haju pani] kidutetut makuhermot kummasti kutajamaan KIANTO. — K:seva [= kutinaa aiheuttava] nuuska. Syöpäläiset k:sevat [= liikkuvat kutinaa aiheuttaen] kaikkialla ruumiissa. — *Yksipers.* Ihoa k:see. — *Kuv.* - - pelko k:see mahassa niin tuhannen vietävästi KIVIMIES.

2. **kuti|sta**[24] *v. murt.* -na[14] *teonn.* kuiskia, kuhista, supista. | Se on kaikki valhetta, mitä k:staan SL. Semmoinen mukava k:na ja mutina kävi vain joka puolelta KARHUM.

1. **kutist|aa**[2] *v.* -us[64] *teonn.* pienentää jtak esinettä kokoon puristamalla t. muuten sen osasia tihentämällä, supistaa t. saattaa jk menemään kokoon, sikistää. | K. pallo kädessään. Kankaiden k:aminen. Liiallinen kuumuus saattaa k. tiilen pintakerrokset säröille. Alkoholin k:amat munuaiset. Kivulloisuuden k:ama vartalo. Poltoilla tarkoitetaan niitä kohdun ja mahanseinämien k:uksia, joiden johdosta sikiö pusertuu kohdusta. — *Met.* kiinnittää rengas- t. tuppimainen kappale kutistamalla jnk toisen kappaleen päälle. | K. jyrsin varteensa. — *Kuv.* yl. supistaa, pienentää, vähentää. | K. velkojaan. Nykyaikainen tekniikka on k:anut välimatkat kymmenenteen osaan entisestä.

2. **kutista|a**[2] *kaus.v. harv.* (< 1. kutista) kutisuttaa, kutittaa, kutkuttaa. — *Yksipers.* Kuvetta k:a.

kutistamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* < 1. kutistaa. | K. kangas.

kutistu|a[1] *pass.v.* (< 1. kutistaa) mennä kokoon, sikistyä; surkastua. | K. kuivuessaan, pesussa. K:neet vaatteet. Puun, metallien k:minen. K. kokoon kuin ilmapallo. K:neet, ryppyiset kasvot. K:nut äijänkäppyrä. Tunsin sydämeni k:van tuskasta. K:misen varaa, varalta. — *Kuv.* yl. supistua, pienetä, vähetä, huveta. | K:nut armeija. Puolue k:i k:mistaan. Rahasumma k:u. Tuotannon, ulkomaankaupan k:minen. Ilo k:i kovin lyhytaikaiseksi. - - kaikki mielikuvitus, kaikki tunteet kuihtuvat ja k:vat ja kuolevat AHO.

kutistuma[13] *s.* se mikä on kutistunut, kutistunut kohta jssak. — *Yhd.* kuivumis-, polttok. — Vars. **a.** *lääk.* Munuaisen arpinen k. Suolen, virtsaputken k. 'kurouma'. — *Yhd.* arpik. **b.** *met.* se määrä, minkä valos tulee muottia pienempi. | Valukappaleen k. Valuraudan k. on n. 1 %, valuteräksen 1,5—2 %.

kutistumat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K:onta kangasta. K:tomat konehihnat.

kutistumis|ilmiö *s.* **-kerroin** *s.*, vars. *met.* luku, joka ilmaisee kutistuman suhteellisen suuruuden. **-mitta** *s. met.* valumallien valmistuksessa käytetty mitta, jonka pituusyksikkö on niin paljon laillista mittayksikköä pitempi, että erotus vastaa metallin kutistumaa. **-teoria** *s.* teoria, että maapallo koko geologisen kehityksensä ajan on kadottanut lämpöään avaruuteen ja sen takia kutistunut. **-vara** *s.* Jättää jhk k:a.

kutistuv(ais)uus[65] *s.* se jnk esineen t. aineen ominaisuus, että se kutistuu; määrä, jonka jk esine t. aine kutistuu. | Teräksen k. Mitä suurempi on k., sitä vaikeampi saviteosta on pysyttää kuivattaessa muotoisenaan.

kutisutt|aa[2*] *kaus.v.* (< 1. kutista) kutittaa, kutkuttaa. | Näitä ajatellessa alkoi [Aliinan] mieltä k. herrasneidiksi kohoaminen KAUPPISH. — *Yksipers.* Ylähuulta k:i.

kutit|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kutkutella. | K. jkta leuasta t. jkn leukaa. K. tyttöjä. Hiki k:telee kasvoja. — *Kuv.* K. jkn nauruhermoja 'naurattaa jkta'. Vanha Aatami k:telee ja kutkuttaa meissä KIVI. Esteri heilui kuskipukilla hihkuen ruunalle ja k:ellen [= rapsien] sen pakaroita piiskalla KIANTO.

kutitt|aa[2*] *kaus.v.* (< kutiaa) kutkuttaa, kutisuttaa, hivellä. **1.** K. jkta kainalosta t. kainalon alta. K. jkn jalkapohjia. K. höyhenellä, korrella. Älä kutita! K:avat karvat. Päivänsäteet k:avat suloisesti silmäluomia. Hiki k:aa selkää. Sieraimia k:ava tuoksu. — *Kuv.* K. jkn nauruhermoja 'naurattaa jkta'. Tuntea k:avaa [= hivelevää] mielihyvää. Tapaus, tieto k:i [= hiveli, mairitteli] mieltä. Ei jaksanut pidättää k:avaa uteliaisuuttan. — *Leik.* aseella uhkailemisesta. | K. jkta, jkn kylkiluita puukolla, pistimellä. **2.** *yksipers.* kutiaa (prees.), kutista, kutkuta. | Sormia k:aa. Kun oikeaa suupieltä k:aa, tulee vieraita. — *Kuv.* Mieltä, sydäntä k:aa. Oikein k:i pitkin ruumista, kun sitä ajatteli.

kutitus[64] *teonn.* < ed. | Kainalon k.

kutjaht|aa[2*] *deskr.v. murt.* hervahtaa, hetkahtaa, retkahtaa, lysähtää, lysmähtää. | - - päästyään sisäpuolelle [Elias] k:i voimatonna lattialle KAUPPISH. — Vars.: Kuolla k. KIANTO, TOPPILA, HAANPÄÄ.

kutjale[78] *s. halv.* = kutale. | Senkin k. Mokoma haiseva k. KARHUM.

kutjott|aa[2*] *deskr.v. murt.* olla hervottomana, rentona, retkottaa. | Juopunut k:i tuvan nurkassa. Hänellä oli kova nälkä, kun oli monta päivää saanut k. - - heikoilla annoksilla PAKK.

kutju[1] *s. halv.* = kutale. | Se vanha k. HEPOR. Kyllä poliisi aina tuollaisen k:n korjaa LEINO.

kutka[11] *s.* ihossa t. limakalvossa ilmenevä aistimus, joka pakottaa hankaamaan ja kynsimään ao. kohtaa, kutiaminen, kutina, kutkutus, syyhyminen. | Täiden, kihomatojen aiheuttama k. Maitoruvelle ominainen k. Kuivunut hiki synnyttää k:a hevosen selässä. — Jossain hermoissaan hän tunsi vastustamatonta k:a, joka pakotti nauramaan SILL. — *Yhd.* iho-, jouhik.

kutku[1] *s.* = ed.

kutku|ta[39] *v.* kutiaa (prees.), kutista, syyhyä. |

Olen kova k:amaan kainaloista. Iho, ihottuma, arpi k:aa. K:avaa punoitusta ihossa. Kynsiä k:ava kohta verille. — *Yksipers.* Silmissä k:aa. — *Kuv.* Kieli k:aa kertomisen halusta. Sormet k:avat kirjeeseen, josta hän pysyy kuitenkin vielä erossa KAKHUM.

kutkut|ella[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* (< seur.) kutitella. | K. jkta kaulasta. K:televa auringonpaiste. Kullervo, Kalervon poika, / - - / tuossa neittä mairotteli, / kuihutteli, kutkutteli KAL. — *Kuv.* K. jkta kauniilla lupauksilla. K. jkn mielitekoja, itserakkautta, uteliaisuutta. Arvonimi, herruuden tunne k:telee häntä. Rinnassa k:teli mukavasti.

kutkut|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< kutkuta) kutittaa, kutisuttaa. **1.** K. jkta kainalosta, leuan alta. K. nielua sormella. Höyhen k:ti nenääni. K:tava ihottuma. K:tava haju, käry. Jano rupesi k:tamaan kurkkua. — *Kuv.* vars. kiihottaa, innostaa, yllyttää; hivellä, hyväillä, mairitella. | K. jkn nauruhermoja 'naurattaa jkta'. Ruokahalua k:tava tuoksu. K. jkn ylpeyttä, kunnianhimoa, turhamaisuutta, uteliaisuutta, omaatuntoa. Puhe k:ti heitä, heidän mieltään. Kerrassaan k:tava tilanne. - - suot käsiäs suudella himoitsevalla suulla / ja viitsit viettelyn k:uksia kuulla *MANN. — Harvemmin merkitykseltään negatiivisena. | Ylpeän pohjalaisen sisuksia k:ti tämä pilkka katkerasti AHO. — *Leik.* K. jkta pistimellä, pistoolinperällä. Joskus k:ti kiirehtijä Ahmaa keihääntutkaimella selkään IVALO. **2.** *yksipers.* Kämmentä, jalkapohjia, kurkkua k:taa. Nenänvartta rupesi k:tamaan. Nälkä on ja nukuttaa, kirput syö ja k:taa SP. — *Kuv.* Mieltä k:taa. Eevaa k:ti, kun hän vain ajattelikin Mattia. - - hänen kieltään k:ti tehdäkseen jurosta marskista vähän pilkkaa IVALO.

kutkuttaja[10] *tek.* 'Tunnettu nauruhermojen k.

kuto|a[1*] *v.* **I.** varsin. merk. **1.** valmistaa kangasta tms. kangaspuissa t. kutomakoneessa. | K. kangaspuilla, kutomakoneella. K. helskyttää, paukuttaa. K. kangasta, uutimia, mattoa. Ohuet, kudotut liinat. K. harvaksi [t. harvaan], juoville, ruutuihin. K. villakuteella pumpuliloimiin. Kun selkä suorana kehrätään, niin kumarassa kudotaan [välinpitämättömästi, huolimattomasti kehrätty lanka katkeilee kudottaessa; myös kuv.] SL. — *Erik.* **a.** nukallisten mattojen, gobeliinien, ryijyjen yms. erikoislaatuisesta valmistamisesta kangaspuissa. | Mattojen k:minen itämaisena käsiteollisuutena. **b.** *kutoa sarkaa* erityistä laulua laulaen leikittävästä kansanomaisesta seuraleikistä, jossa vastakkaisriveissä seisovat tytöt ja pojat pareittain menevät vuoroin muiden parien käsien alitse, vuoroin ylitse, kunnes tulevat rivien päähän. **2.** valmistaa nauhaa palmikoimalla t. vars. erityisillä laudoilla, niisillä t. tiuhdalla; valmistaa helminauhaa erityisissä pujotuspuissa. | Kudottu vyö. K. hiihtokengän pauloja. Helminauhan k:minen. **3.** valmistaa sukkaa tms. kudelmaa toisiinsa punoutuvista lankasilmukoista joko käsin puikoilla l. vartailla tai erityisessä koneessa, neuloa. | K. sukkaa, lapasia, lapsenvaatteita. Villalangasta kudottu kaulahuivi. K. sukkiin pitkät varret, harmaat terät. K. oikeaa, nurjaa. K. 2 silmää oikein, 2 nurin. **4.** valmistaa verkkoa, havasta, joko käsin kävyllä ja kalvoimella tai myös koneellisesti. | K. verkkoa, nuottaa, kassia, riippumattoa. Havas kudotaan tiheä. Yhdistettävien verkkojen reunasilmät kudotaan vuorotellen yhteen. — K. metalliverkkoa. **5.** valmistaa konttia, virsua tms. tuohinauhoista, kaisloista tms., punoa; valmistaa koria päreistä. | K. kontti, virsut, puukontuppi. Kaislasta kudottu ostoslaukku. Pärekorin k:minen.

II. laajentunutta konkr. käyttöä. **1.** *kans.* muurata, holvata. | K. uunin sivuja. Kiukaan laakakivistä tehdyille reisille kudotaan kiilamaisista kivistä holvi l. tulikerta. **2.** eril. eläimistä puhuen seitin, suojaavan kotelon tms. muodostamisesta. | Hämähäkki k:o verkkoaan. Kutojalintujen taidokkaasti k:mat pesät. Koteloituessaan kehrääjien toukat k:vat ympärilleen väljän kotelokopan.

III. *kuv.* vars. ryhmiin I. 1 ja 4 liittyen. **1.** *konkr.* Valonheittäjien mustalle taivaalle k:ma verkko. Sammalen k:ma matto. Leinikit ja rentukat k:vat kultaa rannoille. Kuu k:o virtaan hopeisia juoviaan. Varjot k:ivat kummallisia, vaihtuvia kuvioita. - - sinä olet luonut minun munaskuuni, sinä kudoit minut kokoon äitini kohdussa VT. **2.** *abstr.* **a.** K. säde-, tarukehä jkn ympärille. Kahleverkko, jonka keskiaika oli yksilön ympärille k:nut. Haavat lyödyt, haavat saadut / aika kaikki k:o arpeen LEINO. - - minä olen elämäkseni itseni sinuun k:nut KILPI. **b.** ajatuksista, mielikuvista. | K. ajatuksia, kuvitelmiaan. K. unelmia tulevaisuudestaan. K. juonia, valheen verkkoa. Mielikuvitus k:o seittejään. Kuvittelu - - k:o [nuoruusaikana] pienimmästäkin saadusta vaikutelmasta oman kaipauksensa loputonta kudelmaa HOLLO. **c.** vars. kirjallisen tuotteen sommittelusta, luomisesta. | K. romaani ajan tapahtumista. K. juonen säikeet yhteen. K. romaaniin sivutarinoita, omaa elämäänsä. Näihin loimiin on kudottu suuri annos komiikkaa, satiiria ja huumoria. — Musiikista. | Tuttuja säveliä yhteen kudottuina. **d.** elämästä. | K. elämänsä kangasta. Rakkaus k:o punaisen juovan arkielämän yksitoikkoisuuteen. Surusta, itkustani / ma kudon kankahan / ja siihen surupukuun / tään varren verhoan *KAILAS.

kutoil|la[29] *frekv.v. harv.* -u[2] *teonn.* < ed. | K. kankaita.

-kutoinen[63] *a.* Kone-, koti-, omak.

kutoja[10] *tek.* Tottunut k. Puhas on neiti puolellasi, / - - / kensti rihman kehreäjä, / karski kankahan k. KAL. — *Yhd.* kankaan-, maton-, ryijyn-, verkonk.; ammatti-, kone-, käsink.; (kutojalinnuista) karja-, tulik. **-lin|tu** *s.* K:nut 'Ploceidae, kauniita ulkomaisia, us. häkkilintuina pidettyjä varpuslintuja, joista useat lajit tekevät ruohonkorsista ja -lehdistä pujottelemalla taidokkaita pallo- t. pullomaisia pesiä'. **-mestari** *s.*

kutojat|ar[34*] *s. harv.* naiskutoja. — *Erik.* kohta-

lottarista. | - - tulkoon, mitä tulee ... vieköön, johtakoot, ihmiskohtalojen k:taret! AHO.

kutoma|kone *s.* kone, jolla kudotaan; vrt. kangaspuut. **-koulu** *s.* Käsityö- ja k. Porvoon k. **-kurss|i** *s.*, us. *mon.* 3-kuukautinen k. Mennä k:eille. **-lanka** *s.* **-liike** *s.* **-sali** *s.* Tehtaan k. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* K. emäntä. **-tehdas** *s.* **-tekniikka** *s.* **-teollisuus** *s.* Kehruu- ja k. **-teo|s** *s.* Kansanomaiset k:kset. K:sten kauppa.

kutomat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* Vanutettu, k. villahuopa.

kutoma|tuoli *s.* par. kutomakone, kangaspuut. | Tehtaassa on 1300 k:tuolia. **-tuot|e** *s.* K:teiden vienti maasta. **-|työ** *s.* K. elinkeinona. K:töiden malleja. **-väline** *s.* Pirtoja, pingottimia, sukkuloita ym. k:itä.

kutomo[2] *s.* työpaja t. laitos, jossa valmistetaan kutomateoksia. | Suomen suurimmat k:t ovat Tampereella. Puuvillatehtaan kehräämö ja k. — *Yhd.* koti-, käsik.; pellava-, pumpuli-, silkki-, villak.; matto- t. maton-, ryijy(n)-, verka- t. verank.; taidek. **-liike** *s.* Lanka- ja k.

kutomu|s[64] *s.* tav:mmin kudos. | Juutista tehdyt k:kset. - - lukemattomat antimet antoi, / vaskea, kultaa, myös k:ksia kukkuramäärin *MANN. — *Kuv.* Runoteoksen k.

kutous[64] *s.* **1.** tav:mmin kudos. | Kaksiniitistä k:ta. **2.** *geol.* kivien aineksien yhteenliittymistapa, joka on joko kiteinen tai klastinen.

kutoutu|a[44] *pass.v.* < kutoa. | Säikeet k:vat toisiinsa. Tavallisiin kankaisiin k:u aina hulpio, kun kudelanka kääntyy reunasta takaisin. — Vars. *kuv.* **a.** *konkr.* Tasaisesti k:nut kaarna. [Kosken] ylitse kasvoivat ja k:ivat toisiinsa - - pensaiden lehvät ja vesiruohojen pitkät korret SILL. **b.** *abstr.* Asiat, seikkailut k:vat toisiinsa. Jkn ympärille k:nut sädekehä. Runo, jossa tosi ja kuviteltu k:vat tiiviisti yhteen. Nyt tunsivat he keskinäisen ymmärryksen k:van välilleen LEINO. Hän on nähnyt syiden ja seurausten kauhean sarjan k:van verkoksi T.VAASKIVI.

kutr|i[4] *s.*, etup. *runok.* kihara; vars. *mon.* (kiharat, aaltoilevat) hiukset, tukka. | Ruskeat, kultaiset, vaaleat, tummat k:it. Kiharat, aaltoilevat k:it. Vallaton k. K:it hulmuavat. Kammata k:ejaan. Peittää k:insa. Tytöllä oli seppele k:eillaan. — *Kuv.* - - k:it hennon rannan raidan / soljuu aallon suuteluun *MANN. — *Yhd.* kulta-, musta-, tummak.

kutri|nen[63] **1.** *poss.a.* - - tummaa silmää kaks, vaalea, k. pää KOSKEN. — Vars. *yhd.* kulta-, vaaleak. **2.** *dem.s.* - - poik' oli porossa [= tuhkassa] polvin, / - - / katomatta karvankana, / k:sen kähertymättä KAL.

kutri|päinen *a.* K. poika. **-pä|ä** **1.** *s.* kutrinen pää. **2.** *a.* = kutripäinen. | Mitä tahtoisit, kultani k. LEINO.

kutrist|aa[2] *v.* *murt.* kurtistaa. | K. kulmiaan. **-el|la**[28] *frekv.v.* < ed. | [Heikki] k:i pieniä silmiään kuin jonkunlaista vedetöntä itkua pusertaen WILKUNA. Pieto k:i selkäänsä [haavoja voideltaessa] MERIL.

kutsu[1] *s.* **1.** suullinen t. kirjallinen kehotus t. pyyntö saapua jnnek, ottaa osaa jhk (juhla)tilaisuuteen, kokoukseen, kilpailuun tms. **a.** tav., kutsua-v:n I. 1 merk.-ryhmää vastaavaa käyttöä. | K. jkn luo, pitoihin. Lähettää k. jklle. Sain kiireellisen k:n palata heti. Noudattaa k:a. Kuulla k. Saapua k:sta jnnek. Kiittää k:sta. Toista k:a ei tarvittu. — Hirvi kajautti mahtavan k:nsa. — *Mon.* Niemelästä tuli k:t häihin. Silloin Pohjolan emäntä / pani k:t kulkemahan KAL. — *Yhd.* hää-, illallis-, päivällis-, vierailuk. **b.** erikoistunutta, kutsua-v:n I.2 merk.-ryhmää vastaavaa käyttöä. | K. kokoukseen, näyttelyyn. K. saapua oikeuteen todistajaksi. Pitkin maata kiersi k. tarttua aseisiin. Liittyä k:sta jhk seuraan. Luennoinut k:sta useiden maiden yliopistoissa. Noudattaa Jumalan k:a. Kuoleman k. Saada k. kotiin, taivaaseen, taivaallisen isän luo 'kuolla'. Kun minulle tulee k. pois 'kuolen'. — *Mets.* Ampua otus k:lta 'houkuttelemalla se ampumamatkan päähän'. — Vars. *rad.* kutsumerkki. | Radioaseman lähettämä k. — *Yhd.* kilpailu-, kokous-, näyttelyk.; (kuolemasta:) iäisyys-, kotiink.; (rad.) vastak. **c.** *kuv.* kutsua-v:n I.3 merk.-ryhmää vastaavaa käyttöä: houkutuksesta, viehtymyksestä, halusta, verenvedosta. | Erämaan hankien k. Rakkauden k. Sydämen, lihan k. Tuntea vastustamatonta k:a veressään. **2.** *mon.* varta vasten (kotiin) järjestetty (juhlia vaatimattomampi) tilaisuus, johon on kutsuttu vieraita ja jossa on tarjoilua; vrt. kestit, (vieras)pidot, kekkerit, kemut. | Suuret, upeat k:t. Pitää, panna toimeen k:t ystävilleen. Mennä k:ihin. Olla läsnä, tavata jku k:issa. K:t onnistuivat hyvin. — *Yhd.* diplomaatti-, herra-, koululais-, sukulais-, tyttö-, vierask:t; lastenk:t; koti-, perhek:t; ilta-, loppiais-, nimipäiväk:t; jäähyväis-, kihlajais-, tervetuliaisk:t; aamiais-, kahvi-, päivällis-, tee-, voileipäk:t.

kutsu|a[1] *v.* -vasti *adv.* **I.** kehottaa t. pyytää jkta t. jtak saapumaan jnnek, ottamaan osaa jhk juhlatilaisuuteen, kokoukseen, kilpailuun tms., esittää, lähettää kutsu, sana.

1. tav. käyttöä. **a.** subj:na henkilö t. siihen verrattava. | K. jkta nimeltä. K. vieraita. K. vieraaksi, avuksi, seurakseen. K. jkn luo, kotiinsa, ulos. K. syömään, aterialle, työhön, talkoisiin, juhlaan, häihin. K. tekijä [teatterissa] esiin. K. miehet kokoon. Käydä k:massa. Jättää jku k:matta. Saapua k:ttaessa. K:iko joku minua? Tulitpa kuin k:ttu(na). Viitata k:vasti kädellään. — K. koiraa, lehmää. — Uppoava alus k:i apua. **b.** subj:na eläin, esine t. asia. | Kissa k:u poikasiaan. Pyyn k:va ääni. Rummut k:vat. Kellot kajahtelevat k:vasti. — Minua k:vat velvollisuudet. Liikeasiat k:ivat hänet Tampereelle. Isänmaa k:u meitä kaikkia työhön.

2. erikoistunutta käyttöä, subj:na tav. henkilö t. henkilöity ilmiö. **a.** v. ilmaisee jo yksinään, että kutsuttava kutsutaan avuksi t. jtak määrätehtävää suorittamaan. | K. palvelija, lääkäri, sähkömies. K. eloväkeä. K. auto, palokunta. **b.** virallisesta kutsusta, vars. virallisen kokouksen tms. koolle kutsumisesta. | K. lähettiläs kotimaahan. K. osakkaat yhtiökokoukseen. K. eduskunta kokoon, koolle, kiireelliseen is-

tuntoon. Helsinkiin k:ttu kokous, neuvotteleva edustajisto. Taiteilijoita k:taan ottamaan osaa luonnoskilpailuun. **c.** vars. *lak.* haastaa, manata. | K. oikeuteen. K. todistajaksi, vastaajaksi, kuultavaksi. K. vastaamaan, antamaan selvitys. — K. järjestykseen [vars. puhemiehen eduskunnassa puheenvuoroa käyttävälle edustajalle antamasta kehotuksesta palata asiaan t. olla käyttämättä sopimatonta kieltä]. **d.** velvoittaa ryhtymään sotilaaksi, suorittamaan asevelvollisuuttaan. | K. aseisiin, palvelukseen, reservin kertausharjoituksiin. K:ttu miehistö, jalkaväki. Yhä uusia ikäluokkia k:ttiin lippujen alle. **e.** pyytää jkta ryhtymään, nimittää, ottaa jku hakemuksetta jksik (virkailijaksi, jnk seuran jäseneksi tms.), jhk virkaan t. asemaan. | K. jku yksityissihteerikseen. K. yliopiston opettajaksi. K. jnk seuran jäseneksi, kunniajäseneksi, puheenjohtajaksi. K. jku jhk virkaan. K. jku viransijaisena hoitamaan jtak tointa. **f.** Jumalasta t. kohtalosta: valita t. määrätä jku jhk (elämän)tehtävään, suorittamaan jtak; myös sisäisestä kutsumuksesta, taipumuksista, verenvedosta. | Tehtävä, johon Jumala, kohtalo on minut k:nut. Jumala k:i N.N:n evankeliuminsa saarnaajaksi. Kirjalliseen elämäntehtävään k:ttu. Tuntea olevansa k:ttu jtak tekemään. Hänet oli k:ttu isänmaansa pelastajaksi. **g.** vars. *heng.* Jumalasta t. Kristuksesta: kehottaa parannukseen ja siten tulemaan osalliseksi taivaan valtakunnasta, kehottaa tulemaan luokseen, omaksensa. | Herra k:u meitä. Jumalan k:va armo. K. omakseen, iankaikkiseen elämään. -- monet ovat k:tut, mutta harvat valitut VT. En minä ole tullut k:maan vanhurskaita, vaan syntisiä UT. **h.** kuolemasta. | K. jku taivaaseen, taivaan iloon. K. pois pahasta maailmasta. 1. 7. 1936 hänet k:ttiin pois. Pian hänet kuolema k:u. **i.** *mets.* houkutella eläin sen ääntä matkimalla ampumamatkan päähän. | K. riistaa pillillä, torvella. Ampua metsoja k:malla. **j.** vars. *rad.* kutsumerkin lähettämisestä. | Asema k:u vasta-asemaa.

3. *kuv.* käyttöä, subj:na jk eloton esine t. asia: houkutella, vietellä, vetää puoleensa. | Lappi, Salpausselkä k:u. Luokseen k:va kaupunki. Ulappa k:u purjehtijoita. Puolukat k:vat poimijaansa. Pöytä näytti todella k:valta. Yö k:u seikkailuihin. Laineet välkkyvät k:vasti.

II. nimittää. **1.** sanoa jkta t. jtak jksik, käyttää jksta t. jstak jtak sanaa, nimeä t. titteliä, sanoa, mainita, tituloida, "karahteerata". | Häntä k:taan Taneliksi. K. jkta veljekseen. K. ylioppilasta maisteriksi. Miksi saan teitä k.? Taloa k:ttiin isäntänsä nimellä. Puun ytimestä kuoreen päin kulkevia juovia k:taan ydinsäteiksi. Tällaista menettelyä k:taan raudan mellotukseksi. -- sinua taitaa k. varakkaaksi KIVI. -- iso k:i [tytärtä] kuutamaksi, / emo päivänpaisteheksi KAL. **2.** *harv.* antaa jklle t. jllek jk nimi, ruveta käyttämään jksta t. jstak jtak nimitystä, nimeä. | Ja Jumala k:i valkeuden päiväksi, ja pimeyden hän k:i yöksi VT. Ja Noobah meni ja valloitti Kenatin ynnä sen alueella olevat kylät ja k:i sen, nimensä mukaan, Noobahiksi VT.

kutsu|huuto *s.* Poromiesten k. Teeren, kurjen k. **-ilta** *s.* vars. (hengellisistä) kutsukokouksista. | Tänään klo 20 k. ylioppilaille YKY:ssä.

kutsuja[16] *tek.* Lähettää piika k:ksi. Juosta taloissa k:na. Karja seuraa k:ansa. — *Yhd.* kokoonk.

kutsu|kilpailu *s.* (*urh.* us. *mon.*) kilpailu, johon osanottajat kutsutaan henkilökohtaisesti. **-kirje** *s.* Lähettää, saada k. Kohtelias k., jossa meitä pyydettiin saapumaan pitoihin. **-kokou|s** *s.* esim. sanomalehti-ilmoituksella erityisesti kutsutuille henkilöryhmille järjestetty, tav. hengellinen kokous. | Seurakunnan järjestämät k:kset. **-kort|ti** *s.* tav. varta vasten painettu kortti, joka sisältää kutsun häihin, päivällisille tms. tilaisuuteen; myös tällainen (vain määrähenkilöiden lunastettavissa oleva) pääsykortti jhk juhlaan tms. tilaisuuteen. | Lähettää, saada k. K:it vuosijuhlaan lunastettava taloudenhoitajalta. **-lintu** *s.* houkutuslintu. | Päiväpetolintujen pyydystämisessä käytetään k:na mm. kiekuvaa kukonpoikaa. **-luettelo** *s.* kutsuttavien henkilöiden, vars. kutsuvieraiden luettelo. | Hautajaisten k:n laatiminen.

kutsuma|kirje *s.* kutsukirje. **-nimi** *s.* nimi, jota jksta t. jstak jokapäiväisessä puheessa käytetään, kutsunimi. | Kaikki ristimänimet, k. alleviivattuna. Arkioloissa käytetty k. Jeanne d'Arcin k. "Orleansin neitsyt".

kutsumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* K:tomat vieraat. Mennä pitoihin k:tomana. K. kuolema.

kutsumerk|ki *s.* radio- ja lennätinliikenteessä aseman tunnuksena käytetty kirjainyhdistelmä. | Yhteyteen haluttavaa asemaa kutsutaan sähköttämällä sen k. ja ilmoittamalla samalla oma k. Suomen radioasemain k:it alkavat kirjaimilla OF ja OH. Amatööriaseman, aluksen k.

kutsumu|s[64] *s.* **1.** *vanh.* kutsu. | K. häihin, kokoukseen, päällikön luo. K. osakkeiden merkintään. -- lautakunta kokoontuu puheenjohtajan k:ksesta LK. Sainpa mestariltas tärkeän k:ksen KIVI. Luo Isäs tule, syntinen, / kun k:ksen kuulet VK. Työn orjat, sorron yöstä nouskaa, / maan ääriin kuuluu k. AK. — Vars. *heng.* Herran, Jumalan, evankeliumin k. Jumalallinen k. K. armoliittoon. -- pyhät veljet, jotka olette taivaallisesta k:ksesta osalliset UT. **2.** sisäinen kehotus t. halu jhk, vars. jnk elämäntehtävän, ammatin tms. valintaan; yl. viehtymys, verenveto, halu, taipumus (jllek toiminta-alalle); us. myös elämäntehtävä, jonka ao. tuntee omakseen. | Sisäinen k. Jalo, korkea, maallinen k. Hallitsijan, runoilijan, äidin k. (myös ◡). Kansan historiallinen k. Tuntea k:sta jhk, jllek alalle. Kuulla, noudattaa, seurata, täyttää k:staan. Olla uskollinen k:kselleen. Valmistautua k:kseensa. K., jossa menestyvät vain lujaluonteiset. Naisen oikea k. on äitiys. Lääkärin työ on elinkeinona usein paljon tuottavampaa kuin k:ksena. Mun on k. vaarassa seista, / mun on k. kärsiä, mun KOSKENN. — *Yhd.* elämänk.; kasvattajan-, kirjailijan-, lää-

kärin-, profeetan-, tiedemiehen-, äidink.; pappis-, sotilask.

kutsumus|kirje s. *vanh.* kutsukirje. | K. vaalinäytteiden suorittamiseen. **-näky** s. *usk.* näky, jossa Jumala (jumaluus) kutsuu jkn henkilön, vars. profeetan, palvelukseensa. | Mooseksen, Jesajan k. **-tehtävä** s., vars. *heng.* tehtävä, johon jklla on (Jumalan) kutsumus, elämäntehtävä. | Jumalan antama k. Antautua kokonaan k:änsä. **-tietoisuus** s., vars. *heng.* tietoisuus (Jumalan antamasta) kutsumuksesta. | Papin k. **-työ** s., vars. *heng.* työ, johon jklla on (Jumalan) kutsumus, elämäntyö. | Diakonissan tehtävä on k:tä, jossa hän rakkaudesta Jumalaan ja lähimmäisiin tahtoo antautua toisia palvelemaan.

kutsunimi s. kutsumanimi. | Lapsen k. Halveksiva k.

kutsun|ta[15*] s. **1.** yl. kutsuminen, kutsu. | Lääkärin k. Lehmien k. Tehdä työtä kellon k:nan mukaan. Suo kaikua, Herra, sun k:tas HLV. **2.** *sot.* asevelvollisten kutsuminen suorittamaan asevelvollisuuttaan; se toimitus, jossa asevelvolliset tarkastetaan asevelvollisuuden suorittamista varten. | K:tojen toimittaminen. Mennä, saapua k:taan. Kutsutun on oltava henkilökohtaisesti läsnä k:nassa. — *Yhd.* asevelvollisuus-, täydennysk.

kutsunta|-alue s. *sot. vanh.* alue, joihin kutsuntapiirit oli jaettu ja joilta asevelvolliset määrättiin kutsuntaa varten saapumaan samaan kokoontumispaikkaan. **--asi|a** s. *sot.* K:ain keskuslautakuntaan kuuluu valtioneuvoston määrääminä kaksi sotilas- ja kolme siviilijäsentä. Neuvoja ja ohjeita k:oissa. **-|ikä** s. *sot.* ikä, jolloin nuorukainen on velvollinen menemään kutsuntaan. | Olla k:iässä. 17 v. täyttänyt nuorukainen voi jo ennen laillista k:ikää vapaaehtoisena päästä suorittamaan asevelvollisuuttaan. **-ikäi|nen** a. *sot.* K:set nuorukaiset. **-kilpailu** s. (*urh.* us. *mon.*) kutsukilpailu. | Kansalliset k:t mäenlaskussa. **-kuulutus** s. *sot.* **-laitos** s. *sot.* asevelvollisten kutsunnoista huolehtivat elimet. **-lakko** s. asevelvollisten yleinen jääminen pois kutsunnoista, vars. *hist.* vuosien 1902—04 oloista, jolloin suomalaisia asevelvollisia aiottiin pakottaa suorittamaan sotapalvelusta venäläisissä joukoissa. **-lakkolai|nen** s., vars. *hist.* kutsuntalakkoon osaa ottanut henkilö. | Sortovuosien k:set. **-lautakunta** s. *sot.* elin, joka sotilaspiirin alueella toimittaa kutsunnat. **-luettelo** s. *sot.* Asevelvollinen merkitään sen kunnan k:on, jossa hän on henkikirjoitettuna. **-lääkäri** s. *sot.* lääkäri, joka kutsunnassa suorittaa lääkärintarkastuksen. **-paik|ka** s. *sot.* Asevelvollinen ei saa poistua k:alta ennen kuin hän on saanut kutsuntatodistuksen. **-piiri** s. *sot. vanh.* sotilaspiiriä aik. vastannut sotilashallintoalue. **-tarkastu|s** s. *sot.* kutsunnassa tapahtuva (lääkärin)tarkastus; myös koko kutsuntatilaisuus. | Hyväksyä palvelukseen k:ksessa. **-tilaisuu|s** s. *sot.* Saapua k:teen. Pyytää lykkäystä k:dessa. **-todistus** s. *sot.* asevelvolliselle kutsunnassa hänen palveluskelpoisuudestaan annettava todistus. **-toimisto** s. *sot.* kutsuntapiirissä kutsunta- yms. asioita hoitanut toimisto, nyk. asevelvollisuusasiain toimisto. **-viranomainen** s. *sot.* **-vuo|si** s. *sot.* vuosi, jona ao. henkilö on velvollinen menemään kutsuntaan. | Kunta, jossa asevelvollisen koti ja asunto oli k:den alussa.

kutsutilaisuus s. Konsuli B:n järjestämä k.

kutsutt|aa[2*] *fakt.v.* < kutsua. **1.** vastaten kutsua-v:n I merk.-ryhmää. | K. lääkäri. K. jku luokseen, puheilleen. Se riitapuoli, joka on todistajan k:anut. Kuningas oli k:anut säädyt koolle Helsinkiin. **2.** *harv.* vastaten kutsua-v:n II merk.-ryhmää. | K. itseään agronomiksi.

kutsu|vieras s. varta vasten jhk tilaisuuteen kutsuttu vieras. | Olla jssak k:vieraana. K:vieraille järjestetty näytäntö. K:vieraat kokoontuvat hyvissä ajoin ennen vihkimistä kirkkoon. Puhua k:vieraiden puolesta. **-yleisö** s. kutsuvieraat. **-ään|i** s. Kissan, sorsan k. Emon k. K:et, joilla eri sukupuolet kutsuvat toisiaan.

kuttaperkka[10*] s. par. guttaperkka.

1. **kutteri**[5] s. *mer.* pienehkö purjealus, jossa on yksi masto ja tav. neljä purjetta: isopurje, latvapurje, ulko- ja sisähalkaisija (joskus myös ajopurje) sekä pitkä, alukseen vedettävä keulapuomi. — *Yhd.* moottori-, purjek.; kilpa-, luotsik.

2. **kutteri**[5] s. *tekn.* **1.** leikkaava terä; vars. *puut.* eräiden jyrsin- ja höyläkoneiden pyörivä teränpidin, teräpää; tämä ja siihen kiinnitetyt terät. **2.** kone, jossa liha makkaratehtaassa hienonnetaan, pikajauhaja.

kutterihöylä s. *puut.* höyläkone, jossa terä on pyörivässä pitimessä, teräpäässä.

-kutterinen[63] *poss.a.* *puut.* Kolmi-, neli-, viisik.

kutterin|lastu s. *puut.* kutterihöylän lastu. | K:lastujen käyttö huonekalujen pehmustukseen. **-puru** s. *puut.* vrt. ed. | Kuivaa k:a myytävänä.

kutti *interj.* ilmaisemassa vahingoniloa, ilkkumista: ähä(s), piti, pitipiti, hää. | Ähä(s) k.! K. k., etpä saanutkaan! K., k., keito Kesti, / keito Kesti, leino leski! KANT. — *kutti parhaiksi, parahiksi jklle* [on, olisi] oikein jklle. | K. parahiksi huvimatkailijalle! KIANTO. | No nehän ovat niin ylpeitä, että haisevat oikein. Vaan olisi niille k. paraiksi, kun olisi joku, joka hännälle astuisi MERIL.

kuttu[1*] s. täysikasvuinen naarasvuohi, myös yl. vuohi; vrt. pukki, kili. | Sarvipää k. Lypsää k:a.

kutu[1*] s. **1.** kalan, sammakon tms. mätimunat (ja maiti), mäti. | Veden laskiessa kuiville jäänyt k. Merta on täynnä hauen k:a. Sammakon k:a muistuttava perunaryynivelli. — *Yhd.* sammakonk. **2.** kuteminen, kutemassa oleminen, kutemista varten tapahtuva parveilu, kutemis-, kutuaika. | Lahnan k. Kala nousee, saapuu kudulle, k:un. Salakka on kudullaan. Kudun aika. Kudulle suotuisat ilmat. Kalastaa, pyytää kalaa kudulta. Ahven [kalojen] kudun aloittaa, ahven kudun lopettaa SL. — *Erik.* kutukalastuksesta. | Mennä lahnan, muikun k:un, kudulle. Käydä kudussa, kudulla. Teeren soitimeen ja ahvenen k:un ehtii hitaampikin SL. — *Yhd.* hauen-, kalan-, lah-

nan-, mateen-, muikun-, siian-, silakan-, särjenk.; kevätk.

kutu|aika *s.* Hauen, lohen, kuoreen, silakan k. K:aikoina pyydettiin siikaa. Sammakon k. **-apaja** *s. kal.* **-hauki** *s.* vrt. kutukala.

kutui|nen[63] *a.* **1.** *poss.* < kutu 1. | Ojan k. vesi. **2.** *yhd.* Kevät-, syys-, talvik. 'keväällä, syksyllä, talvella kuteva'. Kevätk:set kalalajit.

kutu|kala *s.* kuteva, kudunaikainen kala, kudulta pyydetty kala. | Lahdelmiin nousevat k:kalat. K:kalojen, k:kalan pyynti. **-kalastus** *s.* kudulta kalastaminen, kutupyynti. | Lohen, silakan k. **-kari** *s.* kari, jonka läheisyydessä kala kutee. **-koski** *s.* koski, jossa kala (lohi) kutee. **-kykyi|nen** *a.* kutemaan kykenevä, kutuun kypsä. | K:set kalat. **-kypsä** *a.* (kutukykyisestä kalasta) par. kutuun kypsä. **-lahna** *s.* vrt. kutukala. | Iso, lihava, rasvainen k. **-loh|i** *s.* vrt. kutukala. | K:en pyynti. **-matalik|ko** *s.* matalikko, missä kala kutee. | Silakkaparvet nousevat k:oille. **-matka** *s.* K:lla olevat kalat.

kutun|juusto *s.* vuohenmaidosta juoksuttimella juustoutettu, tuoreena t. kuivattuna syötävä kansanomainen kehäjuusto, vuohenmaitojuusto. | Satakuntalainen k. **-maito** *s.* vuohenmaito.

kutu|paikka *s.* Lohen, muikun k:paikat. Kalan pyytäminen k:paikalta. **-parvi** *s.* kudulla oleva, kutemaan rupeava kalaparvi. **-pu|ku** *s.* kalan kudunaikainen, tavallisuudesta poikkeava ulkoasu, hääasu. | Koiraslahnan k:vulle ovat ominaisia terävät luukyhmyt. **-pukuinen** *a.* K. lohi on tumma, koukkuleukainen. **-pyyn|ti** *s.* kalojen pyytäminen kudulta, kutukalastus. | Muikkujen syksyinen k. Runsaan k:nin johdosta harventunut kalakanta. **-rauhoitus** *s. kal.* jnk kalan rauhoitus kudun ajaksi. **-sammakko** *s.* kuteva, kudunaikainen sammakko. | Reppu oli pullollaan kuin k. **-savi** *s. harv.* kuohusavi. **-siika, -silakka** *s.* vrt. kutukala. **-turo** *s. kal.* **-vaellus** *s.* Silakkaparvien k. alkaa keväällä jäiden lähdettyä. **-vesi** *s.* vesi, jossa kala kutee.

kutyymi[6] *s.* yleisesti noudatettu, oikeusohjeeksi muodostunut tapa, käytäntötapa; vars. *liik.* kauppatapa, (kauppa)usanssi. | Puutavarakaupan, tehtaiden k:t. K:na on, että kivihiililastia purettaessa hiilitynnyri mitataan kukkurapäisenä. K., joka velvoittaa sekä ostajaa että myyjää. Menetellä yleistä k:a vastaan. — Parlamentaarinen, kirkollinen k. Nykyaikaisen äännehistoriallisen k:n edellyttämä tarkkuus. — *Yhd.* lastaus-, pankki-, satamak.

1. **kuu**[29] *s.* **1.** maata lähinnä oleva ja sitä kiertävä, auringon kokoisena etup. yöllä näkyvä taivaankappale; *täht.* yl. kiertotähden seuralainen, drabantti, satelliitti. | Täysi k. (myös ◡) 'kuu silloin, kun se näkyy auringon valaisemana täytenä ympyränä'. Uusi k. (myös ◡) 'kuu silloin, kun sen pimeä puoli on maata kohden'. Kirkas, kelmeä, valju, kylmä k. K:n sirppi 'kuu silloin, kun se näyttää puolikuuta pienemmältä'. K:n valo. K:n kehä 'kuuta toisinaan ympäröivä suppea, värillinen valokehä, joka aiheutuu valon taipumisesta pilvissä'. K:n sappi 'kuun toisella t. molemmilla puolilla toisinaan näkyvä erityisen valoisa kohta, sivu-, vastakuu'. K:n vaiheet. K:n ikä 'se aika, joka on kulunut lähinnä edellisestä uuden kuun päivästä'. K. syntyy 'alkaa näkyä uudenkuun jälkeen'. K. kasvaa, kapenee, vähenee. K. on ensimmäisellä neljänneksellä t. (kans.) korttelilla. K. nousee, kohoaa, tulee esiin. K. kulkee, kiertää, on taivaalla. K:n rata. K. hohtaa, kuumottaa, luo valoaan, valaisee. K. hopeoi lahtea. K. kuvastuu veteen. K:n [valon synnyttämä] silta yli järven. K. on pilvessä, piilossa. K. menee pilveen, mailleen. K. alenee, laskee, katoaa näkyvistä.

— *Erik.* **a.** kuu jtak määräaluetta valaisevana, kuu jnak määräaikana näkyvänä; vrt. 2. | Inarin, Marokon k. Syksyinen, elokuun, illan, keskiyön k. **b.** us. henkilöitynä. | K., yön valtijatar. K:n kasvot. K. katselee, kurkistaa pilvien välistä, hymyilee, pitää vahtia. K. nousi ja katseli vähän aikaa, kuinka tapaukset kehittyivät SILL. K. kumottaa korkealta - - naama valtavasti, hammastautisesti, hullunkurisesti, ällistyneesti paisuksissa HAANPÄÄ. — K:n kehrä, kiekko. K:n vene. K. soutaa, purjehtii taivaalla. **c.** *kuu ja aurinko* t. *päivä.* Auringon kultaa ja k:n hopeaa. Ei näy k:ta eikä aurinkoa. Paikka, jonne ei päivä paista eikä k. kumota. Ei sinun aurinkosi enää laske, eikä sinun k:si vajene VT. **d.** uskomuksissa, ennustuksissa ja tarinoissa. | K:ta syödään 'kuu pienenee'. K:n tervaajat. Kun k. alenee, niin leipä ylenee [leivottaessa] SL. K:ssa on pahoja merkkejä. K:n kehä ennustaa sadetta. Tietää pitkää syksyä, kun k. lintumiehenä [= alhaalla metsän rajassa] kulkee SL. **e.** vertauksissa ja eril. *kuv.* sanonnoissa. | Kasvot pyöreät kuin k. Hänen otsansa paistoi kuin syksyinen k. On kuin k:sta pudonnut [= ymmällään, hämmästynyt] SP. Odottaa jtak kuin uutta t. nousevaa k:ta t. k:ta nousevaa 'hartaasti, kiihkeästi'. Tavoitella (jtak kuin) k:ta taivaalta 'tavoitella jtak työläästi saavutettavaa, kurkottaa kuuseen'. Tehdä jtak niin, ettei k. kuule eikä päivä näe 'salaa, kenenkään näkemättä'. Olla jssak, missä ei k. kuule eikä päivä näe 'tietymättömissä, saavuttamattomissa, kaukana'. Toimitan sen sinulle vaikka k:sta 'mistä tahansa, vaikka kiven silmästä'. Mutta Pekka tuo kipon, vaikka k. tielle tipahtaisi [= vaikka sitten ihme olisi tms.] KARHUM. — *Leik.* (pään) kalju, klani. | Yhä kasvava k. päälaella. Pyyhkäistä k:taan nenäliinalla. **f.** *täht.;* maan kuusta *erisn.* K:n rata. K:n maisemia rengasvuorineen. — Planeetat kuineen. Jupiteria kiertää yksitoista k:ta.

2. ajasta, jolloin kuu näkyy, on jssak vaiheessa; vrt. 1.a. | Uuden k:n aikana t. uudella k:lla. Uuden k:n kolmantena päivänä. Oli pilkkosen pimeä, sillä oli k:n pohja KATAJA. - - k:n kannalla jos olisi kylvänyt, olisi hanki kadottanut laihon PAULAH.

3. kuukausi. **a.** ajanlaskussa. Tässä merk:ssä kuu-sana on yks:ssä jokapäiväisessä puheessa yleisempi kuin kuukausi, jota virallisessa kielessä käytetään mieluummin. | K:n alku, ensimmäinen päivä. K:n alussa, keskivaiheilla,

lopussa, loppupuolella. Tässä k:ssa, harvemmin: tällä k:lla. Tämän k:n aikana. Oli kevään k. SILL. — *Yhd.* tammi-, helmi-, maalis-, huhti-, touko-, kesä-, heinä-, elo-, syys-, loka-, marras-, jouluk.; mätäk.; (kans. vanh.) hanki-, kevät-, kyntö-, mahla-, pakkas-, routa-, sydän-, tuohi-, vaahtok.; (raam.) aabib--, adar--, niisan-k.; alku-, keski-, loppuk. **b.** kuukauden pituinen aika; tav:mmin kuukausi. | Kahden k:n ikäinen. Koko k:n palkka. K. kiurusta kesään, puoli k:ta peipposesta SL.

4. kans. ja runok. ilmauksissa: *kuunaan, kuuna pä(iv)änä* t. *kuuna kullan valkeana* tav. kielt. yhteyksissä: (ei) koskaan, milloinkaan, ikinä, konsanaan. | Ei tästä k:naan, k:na päivänä tule loppua. Sinne minä en mene k:na kullan valkeana. Enemmän kuin k:naan. Hoitaa koiraansa kuin k:naan omaa lasta 'omaa lasta konsanaan, ikään'. On kuin veli k:naan 'aivan kuin veli, kuin veli konsanaan'. - - eikö sinusta juutaksen vanhastapiiasta kuina päivinä pääse? KIANTO. — *kuuksi päiväksi* ainiaaksi, iäksi, ikuisiksi ajoiksi. | Hän karkasi kotoaan k:ksi päiväksi. Mihen kerran isken kiinni, sen saatan maalle tahi vaivun itse k:ksi päiväksi KIVI.

2. **kuu**[29] *s. harv.* eläimen rasva, tali, ihra. | Hylkeen, karhun, poron k. Karhun metsästäjät voitelivat k:lla kapineitaan. - - syötiin k:ta ja poronlihaa IVALO. - - työnnän k:ta ottamahan, / talia tavottamahan KAL. — *Yhd.* poronk.; sisusk.

kuudan[56*] *s.*, vars. *runok.; rinn.* kuutama. **1.** kuun valo, kuutamo. | Kirkas k. Tehdä jtak kuutamella. Yöllä liina kylvettihin, / kuutamella kynnettihin KAL. — *Kuv.* Romantiikan kalpea k. **2.** kuu. | - - tähtiä ei tuika taivahalta, / eikä k:ta kumota maalle A.OKSANEN.

kuudanyö *s. runok.* kuutamoyö. | K. on täynnä tähtituikettaan *MANN.

kuudenkertai|nen *a.* -sesti *adv.* kuusinkertainen. | Tuonti nousi k:seksi.

kuudenne|s[61] *s. (perusl.)* kuudesosa, merkitään 1/6. | Annos supistettiin k:kseen entisestään.

kuudennusmie|s *s. hist.* pitäjän toimihenkilö, jonka tehtävänä oli pitää huolta kirkkokurista ja järjestyksestä, kirkkoneuvoston jäsen. | Nimittää jku k:heksi. K:het, joita mainitaan jo 1500-luvulta lähtien, hävisivät 1860-luvulla vanhan pitäjänjärjestyksen mukana.

kuude|s[75] *järjestysl.*, joka vastaa perusl:a kuusi. Merkitään 6:s, 6. t. VI. | K. lapsista. Asua k:nnessa kerroksessa. K:ntena päivänä huhtikuuta. Puhutaan k:nnesta aistista. — *Ellipt.* K:nnella [ikävuodellaan] oleva lapsi. — Melko *harv.* Yksi-, kaksi- jne. k:tta '51, 52'. Viidennelläk:tta ikävuodellaan.

kuudes|kymmenes[81] *järjestysl.* Kuudentenakymmenentenä päivänä. **-luokkalainen** *s.* kuudennen luokan oppilas. **-osa**[85] *s.* (myös ⌒) kuudennes.

kuudessadas[84] *järjestysl.*

kuudesti *adv.* kuusi kertaa. | Yritti k. ennen kuin onnistui.

kuudestoista *järjestysl.* Kuudentenatoista päivänä. Oli toukokuun k. [päivä].

kuuhail|la[29] *deskr.v. murt.* puuhailla jtak salaperäistä, kuhkia, kähmiä. | - - puolihämärässä siimeksessä k:i kumaraisia männinkäisiä TOPPILA.

kuuhkail|la[28] *deskr.v.* = kuhkailla. | - - ukko jäi vain ypö yksinään k:emaan Oppanan rannalla PAULAH.

kuuhki|a[17] *deskr.v.* = kuhkia. | Ukko k:i pimeässä pirtissä. - - koko talven oli [Kostamus] k:nut pitäjän länsipuolella JÄRVENT.

kuuhoil|la[29] *v.* kuunnella, kuulostella, vilkuilla, pälyillä. | [Miehet] seisoivat lähekkäin ja k:ivat tielle ALKIO.

kuuhot|taa[2*] *deskr.v.* kuhjottaa, kyhjöttää. | - - laitoimme lakanamajan ja k:imme sen alla piilossa AHO.

kuuhullu *a.* ja *s.* -us *omin.* eräitä jaksoittaisesti esiintyviä mielenhäiriöitä sairastavan kans. nimitys, joka perustuu luuloon, että kuun eri vaiheilla on niihin vaikutusta.

kuuhu|t[73] *dem.s. runok.* kuu. | - - hongikon polkua hopeoipi / k. taivahalta LEINO. - - päivän peitti paistamasta, / k:en kumottamasta KAL.

kuuj|a[11] *s. murt.* järvitaimen. | Läksin lohta pyytämähän, / k:oa kuettamahan KAL.

kuujakso *s.* se 19-vuotinen ajanjakso, jonka jälkeen kuun vaiheet sattuvat suunnilleen samalle päivälle, kuusykli.

kuukah|della[28*] *frekv.v.* -telu[2] *teonn.* < seur. | Juopunut k:telee. Jänis hyppiä k:telee.

kuukah|taa[2*] *deskr.v.* -dus[64] *teonn.* kellahtaa, kupsahtaa, tuiskahtaa, tuupertua, kuukertua. | K. polvilleen, istualleen, nenälleen. K. tuolilta lattialle. K:ti laidan yli mereen. K:ti pihalle nukkumaan. Juovat, kunnes lopulta k:tavat. Kuolla k:taa.

kuukall|a(an), -e(en) *adv.* kallellaan, kumollaan. | Petäjät seisovat k. K:een mennyt aita.

kuuk|ata[35*] *v.* ontua, nilkuttaa; vars. hyppiä yhdellä jalalla, konkata. | Pääsi jo k:kaamaan kainalosauvoillaan. — Kilpailu voidaan suorittaa myös k:kaamalla.

kuukaudenpäivä *s.* Minä k:nä lomasi alkaa?

kuukaus- par. kuukausi-.

kuukau|si *s.* **1.** aika, jonka kuluessa kuu kiertää maan. | Taivaallinen k. tarkoittaa kansankielessä kahden perättäisen uudenkuun välistä aikaa. Synodinen k. on kuun kiertoaika auringon suhteen, esim. aika täysikuusta seuraavaan. **2.** 28—31-päiväinen jakso, joita ajanlaskussa vuoteen sisältyy kaksitoista, kalenterikuukausi. Jokapäiväisessä puheessa tässä merk:ssä käyt. yks:ssä tav:mmin lyhyempää kuu-sanaa. | K:den ensimmäisenä päivänä. K:den alussa, lopussa. Kerran k:dessa. Joka viides k. Vuoden viimeisinä k:sina. K:den pituuden lähtökohtana on kuun kiertoaika maan ympäri. — *Yhd.* kalenteri-, normaalik.; alku-, loppuk.; kesä-, kevät-, talvik.; pyynti-, syntymäk. **3.** ed. ryhmään liittyen: kuukauden pituinen aika; *liik.* ja *mat.* (*lyh.* kk) tav. 30-päiväiseksi laskettu ajanjakso. | Kuusi pitkää k:tta. K:den työ. 13 vuoden, 7 k:den ja 20 päivän ikäinen. Viiden k:den aikaero. K:den kuluttua. K. sitten. K:teen, k:siin, k:den päiviin ei häntä ole näkynyt. K:sia myöhem-

min. Tilanne pahenee k. k:delta. Palkka on 30.000 markkaa k:dessa, k:delta. [Istuin] veräjillä viikkokauet, / k:et kujaisten suussa KAL. — *Erik.* raskaudentilasta. | Sikiö on neljännellä k:della. - - viiden k:den vaiheilla oleva nainen SILL. — *Yhd.* ikä-, kehitys-, kuherrus-, palvelus-, raskaus-, tiineysk.

kuukausi|avustus *s.* Elää k:avustuksen varassa. **-er|ä** *s.*, vars. *liik.* Maksu suoritetaan 1.000 markan k:in, k:inä. **--ilmoitus** *s.* **-julkaisu** *s.* kerran kuukaudessa ilmestyvä julkaisu. **-katsaus** *s.* katsaus (kuluneen) kuukauden toimintaan, oloihin tms. | Pankin k. K. Suomen sääoloihin. **-kaupalla** *adv.* useita kuukausia, kuukausimäärin. | Tauti on k. pysynyt entisellään. **-kaup|pa** *s.* kuukausisopimus. | Olla k:alla (palveluksessa). Vuokrasi huoneen k:alla. - - nykyajan palvelijat - - k:poineen SILL. **-kertomus** *s.* kertomus (kuluneen) kuukauden toiminnasta, oloista tms. | Liikkeen, sairaalan k. **-kivi** *s.* syntymäkuukauden nimikkojalokivi. **-kokous** *s.* joka kuukausi, kerran kuussa pidettävä kokous. | Seuran varsinainen k. **-lehti** *s.* vrt. kuukausijulkaisu. | Uskonnollinen k. Sosiaalinen aikakauskirja, kaksikielinen k. **-lippu** *s.* kuukauden (t. määräkuukaudet) voimassa oleva, useihin matkoihin oikeuttava matkalippu. | Raitioteiden, laivan k. **-loma** *s.* kerran kuussa (koululaisille) annettava loma. | Koululla oli lauantaina k. **-lu|ku** *s.* **1.** kuukautista määrää osoittava luku. | Joulukuun tuonnin arvo oli 500 miljoonaa, mikä on vuoden alin k. **2.** kuukausien lukumäärä. | Kesken toimintavuotta alkavasta vakuutuksesta peritään maksua k:vun mukaan. **-lupa** *s.* = kuukausiloma. **-maksu** *s.* **1.** koko kuukaudelta yhdellä kertaa suoritettava maksu. | Oppilaat saavat koululta asunnon pientä k:a vastaan. K:lla tuntuva alennus! **2.** kuukausittain suoritettava vähittäismaksu. | Turkiksia edullisin k:in. **-mansikka** *s.* pienimarjainen viljelty mansikka. **-menot** *s. mon.* menot kuukaudessa, kuukautta kohti. | Kolmihenkisen perheen k. **-myynti** *s.* myynti kuukauden aikana, kuukautta kohden. | Liikkeen k. on n. 2.000.000 mk. **-määr|ä** *s.* **1.** mon. adverbiaali-ilmauksia. | K:iä myöhemmin. Siitä on kulunut k:iä. Olla jssak, tehdä jtak k:iä, k:in. Työ on k:iä, k:in ollut pysähdyksissä. Matkustaa jhk, jnnek k:iksi. Eräät kirahvilajit eivät juo k:iin. **2.** kuukautinen määrä. | Myynnin, viennin k. **-palk|ka** *s.* kuukaudelta maksettava palkka; kuukautinen palkkaus. | Pieni k. Olla, palvella k:alla. **-palkkainen** *a.* kuukausipalkkaa nauttiva. | K. virkailija. **-palkkalainen** *s.* kuukausipalkkaa nauttiva henkilö. **-raha** *s.* kuukauden ajaksi käyttöön annettu raha(erä). | Antaa lapsilleen k:a. Vaimon k:t. **-raportti** *s.* (kuluneen) kuukauden toimintaa, oloja tms. koskeva raportti, kuukausittain annettava raportti. **-ruusu** *s.* pienikukkaisia, usein kukkivia ruukkuruusuja. **-selostus** *s.* vrt. kuukausiraportti. **-sopimus** *s.* kuukauden kerrallaan voimassa oleva palvelus-, vuokra- tms. sopimus. **-tase** *s. liik.* kuukautinen tilitase. **-tiedotus** *s.* vrt. kuukausiraportti. **-tie|to** *s.*, tav. *mon.* kuukausittain annetuista tiedoista. | Ilmatieteelliset k:dot. Merenkulkuhallituksen k:toja Suomen meriliikenteestä. **-tilaaj|a** *s.* henkilö, jolla on kuukausitilaus. | Lehtemme k:ia pyydämme uudistamaan tilauksensa. **-tilasto** *s.* Suomen Pankin k. **-tilaus** *s.* kuukaudeksi tehty sanomalehden tms. tilaus. **-tili** *s.* **-tilitys** *s.*

kuukausittain *adv.* joka kuukausi, kerran kuukaudessa; kuukausi kerrallaan. | Lehti ilmestyy k. Korko lisätään k. pääomaan. Tehdas valmistaa k. tuhat paria suksia. Huoneita k. [matkustajakodin mainosteesta].

kuukausittai|nen *a.* kuukausittain toimitettava, tapahtuva tms., kuukautinen, jokakuinen. | K:set tilastotiedot. K. avustus. Maidon k. kulutus.

kuukausi|tulo *s.*, tav. *mon.* Myymälän k:tulot. Elää kituuttaa niukoilla k:tuloilla. **-tuotanto** *s.* Tehtaan k. alenee. **-vuokra** *s.* kuukaudelta maksettava vuokra; kuukautinen vuokranmaksu. | Huoneiston k. on 8.000 mk. — Asua k:lla.

kuukauti|nen 1. *a.* **a.** kunakin kuukautena esiintyvä, tapahtuva t. suoritettava, jokakuinen, kuukausittainen, kuukausi-. | K. menoarvio. Tavaran k:set keskihinnat. K. sademäärä, tuotanto. K:sen rahapalkan lisäksi annetaan vapaa täysihoito. [Vaimo] kärsii k:sta sairauttansa [kuukautisista] VT[v]. **b.** kuukauden ikäinen t. kestävä. | Talven selkään? Tuskin k:sen lapsen kanssa? AHO. — Vars. *yhd.* kaksi-, kolmi-, neli-, seitsen-, kymmenk.; moni-, pari-, puolik. **2.** *s. mon.* sukupuolikuntoisilla naisilla n. neljän viikon väliajoin uusiutuva, muutamia päiviä kestävä kohdun verenvuoto, menstruaatio. | Tuskalliset, myöhästyneet, liian runsaat k:set. K:sten puuttuminen.

kuukautis|häiriö *s.*, tav. *mon.* kivulloisista ja epäsäännöllisistä kuukautisista. **-ilmiö** *s.* **-kierto** *s.* **-side** *s.* kuukautisverta imevä side, terveysside. **-tila** *s.* K:n hankaluudet. **-veri** *s.* **-vuo|to** *s.* Kypsä, hedelmöitymätön munasolu poistuu k:don yhteydessä. **-vyö** *s.* vyö, johon kuukautisside kiinnitetään.

kuukertu|a[1*] *deskr.v.* kellahtaa, kupsahtaa, kuukahtaa, tuupertua. | K. selälleen, tantereeseen. K:i veneestä järveen. - - ääntä päästämättä [vastustaja] k:i riihen seinustalle WILKUNA.

kuukist|aa[2] *v.* taivuttaa, kumartaa, kyyristää. | K. niskaansa.

kuukistu|a[1] *refl.* ja *pass.v.* < ed. | K. maahan. Metso k:i, laukaus meni ohi. Elli - - k:i karviaispensaiden kupeelle AHO.

kuukivi *s.* sinertävä puolijalokivi, jota käytetään mm. korunappien valmistukseen.

kuukkail|la[29] *deskr.v.* kuukkia. | K. alusvaatteisillaan. K. kainalosauvoillaan. Pihamaalla k:ee muutamia kanoja.

kuukkeleht|ia[17*] *deskr.v.* kuukkia, kuukkailla. | Etukumarassa k:iva ukko. Samassa tulla k:i suuri karhu näreiköstä miehiä vastaan.

kuukkel|i[5] *s.* Cractes infaustus, Lapin ja Pohjois-Suomen havumetsissä elävä n. 30 cm pitkä närhen sukuinen varislintu, kuusanka.

kuukki|a[17*] *deskr.v.* liikkua t. tehdä jtak kumarassa, kuhkia, kuukkailla, kyykkiä; liikkua

ontuen, kuukata; liikkua nyökähdellen. | K. selkä koukussa. Pojat k:vat puutarhassa matoja etsimässä. Ukko k:i pirtissä kaiket illat. K:i pöytien alustat. Jalkapuolet k:vat yhdessä. Haavoittunut karhu lähti k:maan. Jänis hypätä k:i. Varis k:i katolla.

kuukuil|la[29] *v. harv.* horjahdella, kaatuilla. | -- mutta ylisniskoin k:in minä aina alaspäin KIVI.

kuukunanmuna *s.* = seur. | Silmät niillä [tyttärillä] oli suuret kuin k:t HAARLA.

kuuku|nen[63] *s. kasv.* Bovista, kupusieniä, joilla on pallomainen, kannaton itiöemä; *syn.* kuukunanmuna, maa(n)muna. | K:set ovat nuorina syötäviä. — *Yhd.* nurmi-, ukonk.

kuula[11] *s.* perusmerk.: kovasta aineesta tehty pallo. | Ontto k. Taottu, valettu, puristettu, sorvattu k. Nuohoojan k. Laakerin k:t. Peliin kuuluu 20 nikkelöityä k:a. — *Yhd.* kivi-, lasi-, lyijy-, metalli-, puu-, rauta-, teräsk. — *Erik.* **1.** *urh.* kuulantyönnössä käytetty rautainen t. lyijyllä täytetty messinkipallo, työntökuula; myös kuulantyönnöstä. | Työntää k:a. Kevyt k. painaa 5,44 kg. — K:ssa sai parhaan tuloksen N. N. — *Yhd.* messinkik.; normaalik.; harjoitus-, kilpailuk. **2.** (kiväärin, pistoolin) luoti; (tykin) ammus (olivat aikanaan pyöreitä, räjähtämättömiä); ei nyk. terminä; jälk. merk.-tehtävässä epävirallisessakin kielenkäytössä etup. vain vanhoista pyöreistä ammuksista. | K:t vinkuvat, soivat korvissa. K:n reikä jalassa. Ampua k. päähänsä. Suu kiinni, tai saat k:n kalloosi! Tykin k. vei mieheltä käsivarren. — *Yhd.* kanuunan-, kiväärin-, pyssyn-, tykink.; hirvi-, metsästysk. **3.** *tekn.* esim. se separaattorin osa, jossa kerma erottuu maidosta; keittokattila, jossa selluloosaa valmistetaan. — *Yhd.* keittok.; hehkuk. **-ennätys** *s. urh.* kuulantyöntöennätys.

kuulak|as[69*] *a.* -kaasti *adv.* -kuus[65] *omin.* = kuulas. | K. ilma, taivas. Kevätillan k:kaassa valossa. Aamu on tyyni ja k. Kuu loistaa k:kaana. Veden k:kuus. K:kaat värit. K. iho. K:kaan valkoisia jyviä. — *Kuv.* K. sointi. [Rakkautemme] k:kaat ilot, sen läikehtivä riemu muuttui raivoisaksi taisteluksi, väkivaltaiseksi myrskyksi KOJO.

kuula|kehä *s. tekn.* = kuularengas 1. **-kilpailu** *s. urh.* kuulantyöntökilpailu. **-kivääri** *s. vanh.* luodikko. | Kaksipiippuinen, haulikon mallinen k.

kuulak|ka[15*] *a.* -asti *adv.* -kuus[65] *omin.* = kuulas. | Kirkkaan k. K. taivas. Ilma on kirkas ja k. Kevätillan k:kuudessa. K:an kirkasta vettä. Keltaisen k:oita lakkoja. — *Kuv.* Sointurakenteen k. puhtaus. Ken tiesi kuinka siintävän k. se aatteen maailma oli, jossa hänen henkensä liiteli AK.

kuulakärkikynä *s.* täytekynä, jonka kärkenä on pieni pyörivä kuula.

kuulalaakeri *s. tekn.* laakeri, jossa akselitapin ja laakerinkuoren (t. vastakkaisten laakerirenkaiden) välissä on kitkaa vähentävät teräskuulat. **-pyörä** *s.* **-rasva** *s.*

kuula|mainen[63] *kalt.a.* K. keittokattila. K. ongen lyijypaino. **-mies** *s. urh.* kuulantyöntäjä. **-moottori** *s. tekn.* (myös: kuulasytytysmoottori) = hehkukupumoottori. **-mylly** *s. tekn.* vaakasuorassa pyörivä lieriö, jonka sisässä olevat kuulat liikkuessaan hienontavat malmin, sementin, noen tms. jauhettavan aineen. **-nivel** *s. tekn.* = pallonivel.

kuulan|muotoinen *a.* myös ⁀. **-reikä** *s.* luodinreikä. | Vainajasta löydettiin kolme k:ä. **-työntäjä** *s. urh.* Niittää mainetta k:nä.

kuulantyöntö *s. urh.* heittourheilun laji, jossa kuula (ks. kuula 1) olkapään tasalta voimakkaalla työnnöllä lennätetään eteenpäin. | Kuulantyönnön maailmanmestari. Uusi ennätys kuulantyönnössä. **-ennätys** *s. urh.* **-kilpailu** *s. urh.* **-rengas** *s. urh.*

kuula|piippu *s. vanh.* luotipiippu. | Kolmipiipussa on kaksi haulipiippua ja yksi k. **-pyssy** *s. vanh.* luotipyssy, luodikko. **-rengas** *s.* **1.** *tekn.* kuulalaakerissa kehä, johon kuulat kiinnitetään, kuulakehä. **2.** *urh.* kuulantyöntörengas. **-ruisku** *s. vanh.* konekivääri. | Ampua k:lla. K. papattaa. K:jen katkomia puita.

kuula|s[66] *a.* -asti *adv.* -us[65] *omin.* läpinäkyvä, (läpi)kuultava, kirkas, selkeä, sees, kuulakka, kuulakas, kuulea;)(samea, sumea, himmeä, hämärä. **1.** ilmasta, taivaasta, valosta. | K. ilma, taivas. K. ilta. Sateen jälkeinen k. kirkkaus. Pohjolan kesäöiden ihmeellinen k:us. Kuun k. hohde. **2.** muuta konkr. käyttöä. | K. järvi. K:at kasvot. K:an helakka hipiä. K. astrakaani (omenalajike). — *Yhd.* kesän-, syksynk. **3.** *kuv.* Ajatuksen k. selkeys. Mieli oli k. K. lyriikka. Runon k. sanonta. Pieni, k. romaani.

kuulasa|de *s. kuv.* luotisade. | Liikkua k:teessa. Sai vastaansa ankaran, tuhoisan k:teen.

kuulasmarja *s.* eräiden kirsikkalajikkeiden nimissä: kirkasmarja. | Iso k. Yleinen k.

kuulast|aa[2] *v. harv.* kajastaa, kuultaa. | Vanhat -- ukotkin, joiden sameihin silmiin kirkas syksysää vain himmeästi k:i KIANTO.

kuulastu|a[1] *v. harv.* kirkastua. | Talvinen aamu jo nous, itä k:i *MANN.

kuula|sytytys *s. tekn.* = hehku(kupu)sytytys. **-sytytysmoottori** *s. tekn.* (myös: kuulamoottori) = hehkukupumoottori. **-tulos** *s.* kuulantyöntötulos. **-vasara** *s. tekn.* = pallovasara. **-venttiili** *s. tekn.* = palloventtiili.

kuule|a[21] *a.* -asti *adv.* -us[67] *omin.* = kuulas. | K. ilma, taivas. Illat olivat jo niin kesäisen k:ita, ettei tähtiä näkynyt. K:at värit. Vedestä otettu [karkaistava] terä hohtaa k:ana kuin puhdas hopea AHTI RYTKÖNEN. — *Kuv.* Hänen runotyylinsä on k:aa ja korutonta.

1. **kuulem|a**[13] **I.** *s.* **1. a.** kuuleminen. | Ensi k:alta outo kysymys. En tunne tarinaa omalta k:altani. [Lausuja] A. on viime k:asta, sitten viime k:an huomattavasti kehittynyt. Parempi näkemä kuin k. SP. Jo korvan k:alta he minua tottelevat VT. — *kuulemiin* vars. puhelimessa ja radiossa, joskus esim. kirjeissä käytettynä hyvästelysanana; vrt. näkemiin. | K:iin, pienet ystäväiseni! Eipä sitten muuta kuin k:iin. **b.** se mitä on kuultu, kuulopuhe. | Kertoa k:aansa, k:iaan, k:istansa. K:asi ovat väärät. Isännän k:an mukaan asia on niin. Hän

on k:an mukaan [= kuulemma] sairas. -- olen rakastunut häneen vain k:alta *HOLLO. 2. tav:mmin kuuluma. | Olla, pysytellä k:an päässä. Olla k:issa, k:illa. -- ei kumpaakaan ollut k:illa SILL. **II.** *adv.* → kuulemma.
2. **kuulema**[13] *s. kans.*, tav. *mon.* kiukaan sisuskivi. **-kivi** *s.* = ed.
kuulemat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* joka ei kuule t. ole kuullut. | Tekeytyä k:tomaksi. K. korva. Tauti päättyi täydelliseen k:tomuuteen. 2. *pass.* jota ei (voi) kuulla t. ole kuultu. | Hiljainen, melkein k. ääni. Uusia, ennen k:tomia lauluja. — Olla (korvin) k:tomissa 'kuulumattomissa'. Hävitä k:tomiin.
kuulemma *adv.* (= kuulen ma) kuuleman, kuulopuheen, kertoman, huhun mukaan, sikäli kuin olen kuullut. | Joulukuussa saadaan k. erittäin kovia pakkasia. Siitä ei k. tulekaan mitään. -- nyt uhkaavat isot herrat muuttaa tätä [tekijänoikeus]lakia, säveltäjät k. [= muka] nylkevät! AK.
kuulest|aa[2] *v. murt.* kuulostaa, kuulua. | -- tämä [lausuma] k:aa -- syvästi juhlalliselta! KIANTO.
kuulet|taa[2*] *v. harv.* **1.** kuulostaa, kuulua. | K:ti siltä, että se [vihollinen] yritteli muuallakin HAANPÄÄ. **2.** *fakt.* < kuulla. | K. todistajia. — *Murt.* antaa kuulla kunniansa, haukkua, ripittää. | Minä k:an ne niin, että niiden korvat vielä huomennakin pillittävät A.JÄRVILUOMA.
kuulevai|nen[63] *a.*, vars. *vanh.* ja *runok.* kuuleva. | -- kuurot kuulevat minua, / k:set eivät kuule LEINO.
kuuliai|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tottelevainen, alamainen, nöyrä, sävyisä, kiltti. | K. lapsi, palvelija. Olla k. jklle, jkta kohtaan. On k. isänsä sanalle, tahdolle. Tehdä jtak k:sesti. Sokea, ehdoton k:suus. Pakottaa jku k:suuteen. Vaatia k:suutta jklta. Vannoa, luvata k:suutta. -- anna käytös k., / mieli nöyrä, auttavainen HAAHTI. Ovatko Häme ja Karjala saatetut jo kirkon k:suuteen? WILKUNA. Katso, k:suus on parempi kuin uhri VT. — *Yhd.* laink.
kuuliais|et[63] *s. mon.* (ensimmäisen) avioliittokuulutuksen johdosta toimeenpantu juhlatilaisuus. | Viettää k:ia. Olla k:issa. Tanssittiin k:ia.
kuuliais|lahja *s.* **-tanssit** *s. mon.*
kuuliaisuuden|lupaus *s.* Ottaa jklta k. **-vala** *s.* valallinen kuuliaisuuden lupaus, uskollisuudenvala. | Vannoa, tehdä k.
kuuliaisuus|rikos *s. lak.* esimiehen käskyn noudattamatta jättäminen, tottelemattomuusrikos. **-velvollisuus** *s.* tottelemisvelvollisuus. | Sotilaan, virkamiehen k.
kuuliais|vieras *s.* **-väki** *s.*
kuulia|s[66] *a. harv.* -asti *adv.* kuuliainen. | K:at alamaiset.
kuulij|a[14] *tek.* < kuulla. | Arvoisat k:at! Parempi yksi näkijä kuin kuusi k:ata SL. -- olkaa sanan tekijöitä, eikä vain sen k:oita UT. — *Yhd.* sanank.
kuulija|joukko *s.* Suuret k:joukot seurasivat esitystä. **-kun|ta** *s.* kuulijat. | Pieni, lukuisa, kiitollinen k. Tempasi elävällä esityksellään k:nan mukaansa. K:nasta kajahti vilkkaat suosionosoitukset. **-parvek|e** *s.* Eduskunnan k:keet. **-parv|i** *s.* Sankat k:et odottivat puhujaa.
kuuli|n[56] *väl.* < kuulla. **1.** *leik.* korva. | -- kaikki ne [nähtävyydet] sulavat semmoiseen sekasortoon, etteivät näkimet eivätkä k:met saa niistä mitään kokonaista kuvaa AHO. **2.** *harv.* kuuloke. | K:met korvilla.
kuul|la[25] *v.* perusmerk.: aistia ääntä. | K. huonosti. Oikealla korvallani k:en paremmin. Hän ei ole k:evinaan. Sanon sen kaikkien k:len. — K. jstak puhetta, melua. K:in varotushuudon. Sellainen meteli, ettei k:e omaa ääntänsä. K:tuaan soiton hän riensi avaamaan. Olisi voinut k. neulan putoavan. — K. askelia. Käki k:laan, sitä ei nähdä. Oletko k:lut Lea Piltiä? — *Kuv.* K:en tuon laulun aina korvissani. — *Erik.* **1.** puheen tajuamisesta ja vars. tiedon saamisesta. | K. väärin. En k:lut mitä sanoit. Häneltä k:in totuuden. Pojasta ei ole enää sen jälkeen k:tu mitään. Etkö ole k:lut tapauksesta? Saisinko k., kenet on valittu? Kuulimme, että olit ollut sairaana. K:in kerrottavan, että --. Onko koskaan k:tu kummempaa! Ennen konnan k:ee, kuin sen näkee SL. K:in Lallin vaimon kristityksi LEINO. -- hylkäsivät hänet eivätkä enää tahtoneet hänestä k:lakaan KATAJA. — *Kuv.* K. kunniansa 'saada haukkumiset'. -- sai silloin nimensä ja arvonsa k. se viheliäinen syntipukki KIANTO. **2.** huomata, vaistota kuulemastaan. | Äänestä k:ee, että sinulla on nuha. Heti ensimmäisistä sanoista k:i, ettei hän ollut suomalainen. Hän k:i sen [mitkä tuulet olivat tulossa] kosken pauhusta KIANTO. -- silloin k:laan minun sanani suloisiksi VT. **3.** imperat.-muodot huomion herättämistä tms. tarkoittavina huudahduksina. | K:e, Pentti! K:es, mihin hän meni? K:kaahan, mies, mitä te oikein tarkoitatte? K:epas sitä lurjusta! K:esta nyt, hyvä veli KATAJA. **4.** tiedustella, kysyä mieltä, kuunnella jkn mielipidettä, kuulustella. | Tulin k:emaan, mitä olisi tehtävissä. Ei tule k:emaan kurkistamaan. K. asiantuntijoita. Hallitus teki päätöksensä eduskuntaa k:ematta. K:takoon toistakin puolta! K. jkta todistajana. Kutsua oikeuteen k:tavaksi. **5.** ottaa huomioon, varteen, noudattaa, totella, kuunnella (2). | Lasten tulisi k. vanhempiaan. He k:ivat käskyä ja rupesivat työhön. Ei k:lut toisen varotuksia, vaan lähti. Rukouksemme on k:tu. Jumala, k:e meitä! Jumalaa tulee k. enemmän kuin ihmisiä. Sitä kuusta k:eminen, jonka juurella asunto SL. Viisas poika k:ee isän kuritusta VT. — Jku ei ota jtak k:eviin korviinsa(kaan) 'ei välitä jstak puheesta, ei ole kuulevinaan'. **6.** *harv.* kuunnella (1). | K. rippiä. Yleisö k:i mieltymyksellä rva N.N:n kaunissointista alttoa. K:kaa tarkasti minun puhettani VT.
kuul|le[78*] *s. harv.* kuulto. | Kasvoissa oli tuo puhdas ja sileä k. CANTH. -- kohta koiton ensi k:tehelta / hiipi tuvasta hän hiljaa yksin *MANN.
1. **kuul|lella**[28*] *frekv.v.* < kuultaa. | Lahti k:telee puiden välistä.
2. **kuul|lella**[28*] *v. murt.* kuunnella. | -- hänen

jutelmiansa k:telivat pojat KIVI. -- korva teroittuu k:telemaan houkuttelevia, kiehtovia ääniä ALKIO.
kuullostaa[2] *v.* → kuulostaa.
kuulloton[57] *kar.a.* < kuulto.
kuullot|taa[2*] *v. maal.* -us[64] *teonn.* maalata läpikuultavalla värillä, laseerata.
kuulo[1] *s.* **1.** kyky aistia ääntä, kuuloaisti. | Heikko, huono, tarkka k. Teroittaa k:aan 'koettaa kuunnella tarkasti'. K. herkistyy. Hänellä on k:ssa vikaa. -- tuo kohina taas humahti k:on ja tajuun SILL. — *Erik.* puhutun tajuamisesta t. tiedon saamisesta. | Poika koetti saada k:onsa joka sanan. Sain jutun k:oni vasta eilen. Heidän k:onsa oli tullut, että --. — Tav. *ark.* Ehdotusta ei otettu k:onkaan 'ollenkaan huomioon'. Ei tule k:onkaan [= kysymykseenkään], että pääsisit mukaan. **2.** kuuleminen, kuuntelu. | Oppia runo k:n mukaan. — *Heng.* Käydä, olla sanan k:ssa. Etsiä sanan k:sta lohdutusta. Niin tulee siis usko k:sta UT[V]. — Vars. *murt.* -- säkeentyi sitten vuoteen ääreen etukumaraan k:lle [= kuuntelemaan] NUOLIV. Lähdin k:ille [= kuulemaan, tiedustelemaan], mitä he arvelivat KATAJA. — Korttipelissä (nakissa): Yksi pelaajista on aina k:lla eli "k." — *Yhd.* korvak.; sanank. **3.** se mikä on kuultu, kuulema, kuulopuhe; kuuloaistimus. | K:n mukaan olot ovat parantuneet. Tunnen hänet k:lta. Ei toivo saaliiksi ole eikä k. tiedoksi SL. Ovat [suvisen luonnon ihanuuksia] myös k:t: rastaan laulu -- jokin huuto -- jokin alkava ja päättyvä linnun piiskutus SILL.
kuulo|aisti *s.* kuulo. | Terävä, kehittymätön k. Kissa vainuaa hiiren k:aistillaan. **-aistimus** *s.* **-aistin** *s. anat.* **-eli|n** *s.* kuuloaistin. | Heinäsirkkojen k:met sijaitsevat takaruumiissa. **-erehdys** *s.* Runon muistiinkirjoittajalle tapahtunut k. **-harha** *s. psyk.* kuuloaistin alalla esiintyvä hallusinaatio. | Mielitauteihin liittyvät k:t. **-havainto** *s.* Ääntämistaito perustuu k:on. Tarkistaa k:nsa kymografilla. **-hermo** *s. anat.* kuulo- ja tasapainoaistimuksia sisäkorvasta aivoihin välittävä hermo. — *Kuv.* Jännittivät k:jaan 'pinnistivät kuuloaan'. **-häiriö** *s.*
-kuuloi|nen[63] *poss.a.* -suus[65] *omin.* Heikko-, herkkä-, huono-, hyvä-, tarkka-, vähäk.
kuulokalvo *s. anat.* **1.** tärykalvo. — *Kuv.* Musiikkimiehen k:ja loukkaava sävel. Se oli hirveä sana, se särisi k:ssa KALLAS. **2.** Monien suorasiipisten kuuloeliminä ovat paljain silmin näkyvät, takaruumiissa sijaitsevat k:t.
kuulok|e[78*] *s.* **1.** *tekn.* **a.** laite, joka muuttaa vaihtelevat sähkövirrat korvin kuultavaksi ääneksi. | Puhelimen mikrofoni ja k. Radiovastaanottimen k:keet. Asettaa k:keet korvilleen, päähänsä. — *Yhd.* rasia-, varak. **b.** puhelinkoneen kädessä pidettävä osa, jossa on kuuloke (ks. a) ja mikrofoni; *syn.* kuulotorvi, käsitorvi. | Otti k:keen käteensä. **2.** korvalle asetettava, ääntä johtava t. vahvistava laite, tav. kuulotorvi. | Sävelmittarin putkesta johtaa letku k:keisiin, jotka asetetaan korviin.
kuulo|keskus *s. fysiol.* kuulotoimintaa säätelevä aivojen alue. **-koe** *s.* kuulon tarkkuuden t. mahdollisen korvataudin selville saamiseksi suoritettava koe. **-koje** *s.* heikkokuuloisten käyttämä, ääntä kokoava t. vahvistava koje. | K:ita on sekä tavallisia kuulotorvia että sähkökojeita. **-korvalla** *adv.* kuunnellen, kuulostellen, valppaana. | Olla, odotella k. On nukuttava k., jos pienokainen sattuisi heräämään AK. **-kuv|a** *s.* **1.** jhk tapausjaksoon t. esim. romaaniin pohjautuva radiossa esitettävä välähdyksittäinen esitys, joka paitsi lyhyitä kuvauksia saattaa käsittää esim. musiikkikatkelmia; myös tällaisen esityksen yksityisistä kuvauksista ja katkelmista; vrt. kuunnelma, selostus. | Hupaisa, reipas k. Yleisradio järjestää k:an merkkipäivän johdosta. K:ia Lönnrotin elämästä. **2.** kuuloon perustuva mielikuva. | Eräät henkilöt säilyttävät muistissaan k:ia paremmin kuin näkökuvia. **-kuvasarja** *s.* Ilmailun kehitystä kuvaileva k. **-kyky** *s.* Kuljettajilta vaaditaan hyvää näkö- ja k:ä. Tutkia jkn k:ä. **-kynnys** *s. fysiol.* tajuttavan kuuloärsykkeen voimakkuuden alaraja; vrt. kuuloraja. **-laite** *s.* kuulokoje, kuuloke, kuuntelulaite. **-luu** *s. anat.* Nisäkkäiden korvassa on kolme k:ta: vasara, alasin ja jalustin. **-matka** *s.* matka, jonka päästä ääni on korvin kuultavissa, kuuluma. | Olla k:n päässä, sisäpuolella. Päästä k:n ulkopuolelle. **-muisti** *s.* kuuloon perustuva muisti; *psyk.* muistityyppi, joka parhaiten säilyttää kuuloaistimukset, auditiivinen muisti. | Runot ovat k:n varassa kulkeneet isältä pojalle. — Muistin päätyypit ovat näkö-, kuulo- ja liikuntamuisti. **-n|tarkkuus** *s.* K:tarkkuuden tutkimus. **-n|tutkimus** *s.* K. osoitti, että lapsi kuulee huonosti. **-piiri** *s.* vrt. kuulomatka. | Ilmavartion näkö- ja k:ssä liikkuvat lentokoneet. **-puhe** *s.* asia, josta on vain kuultu, toisten kertoma, kulkupuhe, huhu, juoru. | Kertoa jtak k:ena, jstak k:ita. K:en, k:iden mukaan asia on niin. Tunnen hänet vain k:esta, k:elta, k:en mukaan. Tiedot perustuvat k:isiin. Älä usko k:ita! **-puhelin** *s.* par. kuuloke (1.b). **-pullo** *s. anat.* eräiden selkärankaisten kuuloelimen osa, jota vastaa nisäkkäiden simpukka. **-raja** *s. fysiol.* se suurin t. pienin värähdystaajuus, jonka korva aistii äänenä; vrt. kuulokynnys. | Sävel sijaitsee k:n ulko-, yläpuolella. K:n sisäpuolella.
kuulosalla *adv. murt.* kuuleman, kuulomatkan päässä, kuuluvilla. | Ei ollut siinä kylässä eikä k:kaan sellaista sonnia KATAJA.
kuulost|aa[2] *v.* -us[64] *teonn.* vrt. kuulustaa. **1.** *tr.* **a.** kuunnella, vars. korviaan herkistäen, kuuloaan teroittaen, erityisen tarkkaavaisena. | K. ääniä. Karhu k:aa pystykorvillaan. Katselee ja k:aa pimenevään iltaan. Pysähtyi oven taakse k:amaan. K:ahan, onko siellä ketään. Syrjästä k:aen tuntuu siltä kuin --. Mitään ei kuulunut k:amallakaan. [Elli] k:i heitä [= keskustelevia] hetkisen AHO. **b.** tiedustella, ottaa selkoa, perätä. | K:i itselleen apumiestä. Tulin k:amaan asiaa. Mene kaupasta k:amaan, onko maito tullut. — *Tekn.* K. (puhelin)johtoa 'koettaa, onko johto vapaa'. Kolmas lanka on varattu k:usta varten. **2.** *intr.*,

3. pers. kuulua, tuntua, näyttää (jltak). | K:aa pahalta, oudolta, juhlalliselta. K:aa (siltä) kuin [t. että] - -. Omituiselta k:ava väite. Komealta k:ava nimi. Ääni k:i rauhalliselta. Tuo alkaa jo k. joltakin. Summa k:aa suurelta. Pullossa k:aa vielä olevan ainetta. | "Olen suomalainen." — "Siltä k:aa."

kuulostel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < ed. 1. (*a.*) K. ääniä, huutoa, liikehtimistä. K:i lähestyviä rattaita. Pysähtyi k:emaan taakseen, metsään päin. Sairas nosti päätään k:lakseen, kuka tuli. K:i korvat höröllään toisten puheita. (*b.*) K. asuntoa. K:i maatilaa ostaakseen. Sinua käytiin poissa ollessasi k:emassa. Tulin k:emaan, mitä tänne kuuluu. [Miehet] palaavat k:emasta Kurjen Toran leiripaikkoja HAARLA.

kuulo|suunnin *s. sot.* laite, jolla maalin suunta määritetään sen lähettämien ääniaaltojen perusteella. **-tarkkuus** *s.* kuulon tarkkuus. **-torv|i** *s.* **1.** korvalle asetettava torvimainen laite, jota käytetään kuunneltavan äänen johtamiseen t. vahvistamiseen; *lääk.* stetoskooppi; vrt. puhetorvi. | Huonokuuloisen k. K:en avulla lääkäri kuuntelee rintakehän sisäelinten synnyttämiä ääniä. — *Kuv.* Asettaa kätensä k:eksi korvansa eteen. **2.** puhelinkoneen kädessä pidettävä osa, jossa tav. on sekä kuuloke että mikrofoni, kuuloke, käsitorvi. | Ottaa k. käteensä. Laski k:en kädestään, paikalleen. **-tuntuma** *s. sot.* olotila, jossa tietojen vaihdanta miesten t. osastojen kesken voi tapahtua ainakin huutamalla. **-vaikutelma** *s.* kuulemiseen perustuva vaikutelma. | [Kuului] hillittyä puheen porinaa — se on tuollaisen juhlakentän k. SILL. **-vartija** *s.* vrt. seur. **-vartio** *s. sot.* vartio, jonka päätehtävänä on kuuntelu, kuulostaminen. | Olla k:ssa. Uloin k. Eteen työnnetty k. **-vartiomies** *s. sot.* **-vika** *s.* Täydelliseksi kuuroudeksi kehittynyt k. **-vikai|nen** *a.* ja *s.* K. henkilö. K:sten opetus. **-virhe** *s.* K:estä johtunut väärinkäsitys. **-yhteys** *s. sot. vanh.* kuulotuntuma.

kuul|taa[5] *v.* **1.** näkyä (himmeästi, epäselvästi) jnk läpi, kajastaa, häämöttää, ku(u)mottaa, hohtaa. **a.** valosta t. valossa näkyvistä paikoista t. vars. rakennuksista: siintää, puuntaa. | K. usvan läpi, puiden välistä, metsän takaa. Ovenraosta k:tava valo. Aamu jo k:taa *MANN. — Kaukaa k:tava kaupunki. Tuolta k:tavat kukkulat. Lahden pohjukassa k:si mökin katto. Suvinen maisema k:taa auringossa. **b.** muuta käyttöä. | Siniset suonet k:tavat ihon alta. Paperi k:taa vesivärin läpi. Järvenpohjassa k:tava kivi. Kannunpohja jo k:taa. Harvaa nurmea, jonka välistä k:si entiskesän kellastuneita jätteitä. - - hymyn sävy oli kuin verhiön väleistä k:tavaa tulevaisen kukan punaa SILL. **c.** *kuv.* Katseesta k:tava päättäväisyys. Hänen sanoistaan k:taa ylpeys, omahyväisyys, katkeruus. Kirjailijan oma elämänkäsitys, joka k:taa kuvauksen takaa. Sanan alkuperäinen merkitys k:taa vielä kansanrunoissa näkyviin. Tarkoitus k:taa selvänä läpi. Ystävällisyyden alta k:tava valhe. - - leikkipuheiden läpi k:si aina hienosti sivistynyt nainen TALVIO. **2.** (myös -tavuus[65] *omin.*) olla (himmeästi) läpinäkyvä. | Merivesi k:si kuin kristalli. Lasin k:tavuus. Kalvo k:taa. Sairaan k:tava iho. Kypsiä, k:tavia omenoita. Hyvä kapakala k:taa valoa vasten katsottuna hiukan punertavalta. — *Kuv.* Hauras, k:tava lyyrillisyys.

1. **kuultav|a**[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* -uus[65] *omin.* joka kuullaan, kuuloaistimilla aistittava, kuuluva. | K:at eli akustiset merkit. Lausua jtak korvin k:asti 'kuuluvasti'. Äänen k:uus. — Jk tulee k:ille 'kuuluville'.

2. **kuultav|a**[13] *a.* (*partis.*) -uus[65] *omin.* ks. kuultaa. — *Yhd.* läpik.

kuultio[3] *s.* kuultopaperille t. -kankaalle tehty piirros.

kuul|to[1*] *s.* kuultaminen, kuumotus, kajastus, kajo, siinto. | Kuun, sarastavan päivän, iltaruskon k. Meren aurinkoinen k. Heikko lampun k. kajastaa ikkunasta. Vene lipuu kesäaamun k:lossa. - - ah, k. metsien ja välke veen A.KIVIMAA. Silmissä himmeä k. Kankaan k. — *Kuv.* [Elämäni myrskyt ovat] ehtoon lauhkeaksi k:loksi kirkastuneet KALLAS.

-kuultoi|nen[63] *poss.a.* Marmorin-, sinenk.

kuulto|kangas *s.* piirustusten jäljentämisessä käytetty, imeyttämällä läpikuultavaksi tehty kangas, kalkiokangas. **-kuva** *s.* läpinäkyvä kuva, esim. lasimaalaus; *valok.* diapositiivi. | Kirkon ikkunan k. **-kuvanheitin** *s. tekn.* läpikuultavien, lasilevyssä, rainassa tms. olevien kuvien esittämiseen käytetty vakakuvanheitin. **-paperi** *s.* vars. piirustusten jäljentämisessä käytetty läpikuultava paperi, kalkiopaperi. **-vedos** *s. valok.* diapositiivi. **-väri** *s. maal.* maaliväri, jonka läpi esineen pinta kuultaa, lasuuriväri, laseerausväri;)(peiteväri.

kuulu[1] *a.* -sti *adv. harv.* = kuuluisa. | K. rikkaudestaan, hyvistä hevosistaan. Muita k:mpi. K. henkilö. Laajalti k. talo. Limingan k:t niityt. Seutu on k. terveyslähteistään. Tulla k:ksi. K:sti hyvä maaperä. - - alle k:n kurkihirren, / alle kaunihin katoksen KAL. - - voi olla eessä surma Suomenmaan, / tai kulku k:mpaan ain kunniaan LEINO. — *Erik.* gen:n kera, joka ilmaisee, missä jku t. jk on kuuluisa, tunnettu. | Maan, kylän k. seppä. Koko paikkakunnan k. Euroopan k:ja tuotteita. — *Yhd.* kylän-, maailman-, maank.

kuulu|a[1] *v.* (-va *partis.* -vuus *omin.* ks. myös erikseen). **1.** äänen korviin kantautumisesta. | Kadulta k:u melua. Huuto k:i kauas. Ei kuulu hiiskahdustakaan. Veti äänen k:matta oven kiinni. Ääni k:i kuin haudasta. Yöllä k:i korvaan läheisen kosken kohina AHO. — Ovi k:i käyvän. K:u, että he ovat palanneet. — K:u askelia. Hyvä kello kauas k:u, paha vielä kauemmaksi SL. — *Erik.* **a.** puheen tajuttavana kuulumisesta, tietoon tulosta. | K:u huonosti [puhelimessa]. Halloo, ei kuulu! Anna k., mitä tiedät! K:u huhuja, juttuja. Kadonneista kalastajista ei ole k:nut mitään. K:u vaatimuksia, että - -. Hän k:i sanovan, että - - 'kuulin, että hän sanoi'. Asia k:u olevan niin 'kerrotaan, että asia on niin'. K:t olevan naimisissa? Teille k:u tuodun uusi emäntä. **b.** voinnista, uutisista. | Päivää, mitä k:u? Hyvää, ikävää k:u. Mitä sinulle k:u? Mitäs sinun rauhaasi

k:u? K:uko mitään erikoista? Johan nyt kummia k:u! Kerrohan, mitä pääkaupunkiin k:u. **c.** *kielt.* tietymättömissä olosta. | Häntä ei näy, ei kuulu. Poikaa ei k:nut palaavaksi. - - tyttöä ei k:nut ulos saunasta SILL. Apua ei ole k:nut. Ongittiin, mutta kaloja ei k:nut. Päivällistä ei vieläkään kuulu. Suunniteltua haararataa ei ole k:nut. **d.** jnk ilmaisun (sana)muodosta. | Näin k:va vastaus. Nimen pitäisi k. toisin. Kuinka k:u genetiivi sanasta hevonen? Hallitus on, kuten hänen sanansa k:ivat, syypää maan onnettomuuteen. "Ei savua ilman tulta", k:u tuttu sananparsi. **e.** tuntua, vaikuttaa, kuulostaa. | Se k:u hyvältä. Tuo alkaa jo joltakin k.! Äänestä k:i, että hän tarkoitti aivan toista. K:u kuin joku koputtaisi.

2. tulosijan t. inf:n ohessa omistus-, jäsenyms. suhteista. **a.** tulosijassa henkilöä merkitsevä sana: olla jkn oma, olla jkn asiana. | K. toisilleen. Kenelle nuo viljelykset k:vat? A:lle k:va osa perintöä 'osa, joka A:n tulee saada'. Kunnia sille, kelle kunnia k:u SP. Puolustusvoimain ylipäällikkyys k:u rauhan aikana presidentille. Asian ajaminen k:u isälle. — Kielt. väitös- ja torjuvissa huudahduslauseissa. | Se ei kuulu minulle 'ei ole minun asiani, on minulle yhdentekevää'. Velvollisuus, joka ei kuulu Italialle. Mitä se sinuun k:u! Ei kuulu kellekään, mitä minä teen. Akka kirosi ja sanoi, etteivät hänen rahansa kehenkään kuulu TALVIO. Hittojako se hänelle k:u, vaikka poika juoksee KARHUM. **b.** tulosijassa asiaa merkitsevä sana: lukeutua jhk, olla jnk jäsenenä, osana, alaisena, liittyä jhk. | K. puolueeseen, yhdistykseen. Perheeseen k:u kolme lasta. Hakemukseen k:vat paperit 'jotka ovat t. joiden tulisi olla hakemuksen mukana'. Nämä kappaleet k:vat yhteen. — K. jkn tehtäviin. Malkakatot k:vat jo historiaan. Hänen komentoonsa k:i kaksi komppaniaa. Suoritamme kaikkia alaan k:via töitä. Varkaudet k:vat nykyään päiväjärjestykseen. Passi ja muut asiaan k:vat [= tarpeelliset] paperit. K:i asiaan [= oli tapana, pidettiin sopivana ja tarpeellisena], että herrasväellä oli omat vaunut. - - emännät puhvihihaisissa röijyissään, jommoiset k:ivat asiaan kolmekymmentä vuotta sitten SILL. [Viittaus ei] ole mikään irtonainen, tarpeeton lisä, vaan se k:u välttämättömästi asiaan TARK. **c.** *yksipers.* inf:n ohessa (ed:iin liittyen): tulee, pitää, on sopivaa, on velvollisuus. | Sinun k:u tehdä se. Se on niin kuin sen k:ukin olla! Kylässä k:u olla suutari. Heille ei kuulu sekaantua meidän asioihimme.

kuuluisa[13] *a.* laajalti tunnettu, maineikas, nimekäs, kuulu; us. nimenomaan: mainio, erinomainen tms. | K. kauneudestaan, rikkaudestaan, metsistään. K. henkilö, saarnamies, urheilija. Dionnen k:t viitoset. Mutkistaan k. joki. K. linna, maalaus. K:a Sysmän sahtia. Tulla entistä k:mmaksi. Tavoitella k:a nimeä. K. rikkaan tauti, ei köyhän kuolemakaan SL. — Toisinaan myös negatiivisia seikkoja tarkoittaen. | Surullisen k. Vuoden 1850 k. sensuuriasetus. Juhana III:n hallituskauden loppupuoli on k. kelvottomista virkamiehistä.

kuuluisuu|s[65] *omin.* < ed. **1.** maineikkuus, maine. | Saavuttaa, tavoitella k:tta. Goethen nimen saama k. **2.** kuuluisa henkilö, nähtävyys tms. | Suomalainen, kansainvälinen k. Kirjallisia, tieteellisiä k:ksia. Nimekäs k. Paikkakunnan kaikki k:det olivat läsnä. Rakennus oli aikansa k. Teos, joka luetaan kirjamaailman k:ksiin. — *Yhd.* elokuva-, kirjailija-, säveltäjä-, urheiluk.; maailmank.

kuulum|a[13] *s.* vrt. kuulema. **1.** kuulon, äänen kantama, kuulomatka. | Olla k:an päässä. Olla äänen, puheen k:alla, k:illa. Olla korvan k:illa. Ei sellaista ole näillä k:in nähty. Tulla äänen k:iin, k:ille. Häipyä k:ilta. - - kertoi jokaiselle, joka hänen k:illeen sattui SILL. - - talon tytär jokivarrelta, kirkonkellon k:ilta KARHUM. **2.** *mon.* kuulumiset, uutiset. | K:ia Unkarista. Kysellä k:ia. Jutella kylän k:ia. K:at sinusta eivät ole kehuvaa laatua. — *Yhd.* koti-, perhek:at.

kuulumat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* -tomuus[65] *omin.* **1.** < kuulua 1. **a.** niin hiljainen t. kaukainen, ettei kuulu. | K. käynti, kuiske. K:toman hiljaa. Kuulee k:tomia. Kissa kävelee k:tomin askelin. Nauru tyrehtyi k:tomaksi. Avasi oven k:tomasti. (Radio)aseman k:tomuus. — *kuulumat|tomissa*, -tomiin (adv.) Olla k:tomissa. Mennä, hävitä k:tomiin. Ääni häipyi k:tomiin. **b.** jota ei ole kuulunut t. kuultu, kuulematon. | - - luikahtaa joku tyttölapsi laulunsävelen, joka on mestarille ennen k. SILL. — *ennen kuulumaton* tavaton, ällistyttävä, ennen näkemätön. | Ennen k:onta röyhkeyttä. Hintojen ennen k. lasku. Tuotanto on kasvanut ennen k:tomasti. — *Erik.* tavaton, uskomaton, satumainen, suurenmoinen. | Osoittaa k:onta julmuutta. K:toman suuri valta. Tieto levisi k:toman nopeasti. On aivan k:onta, että tämä voidaan hyväksyä. **2.** (< kuulua 2) joka ei kuulu jklle t. jllek, jhk lukeutumaton, vieras tms. | Tehtävä on minulle k. Yhdistykseen k. henkilö. Tyyliin k. piirre. Puolustuslaitokselle k:tomia rakennuksia. Asiaan k. huomautus. — *S:sesti.* (Asiaan)k:tomilta pääsy kielletty. Osuuskuntaan k:tomille ei tavaraa riitä.

kuulumi|nen[63] *teonn.* < kuulua. — *Erik. mon.* uutiset, sanomat, tiedot. | Valtiollisia, kotoisia k:sia. Eivät olleet k:set hyvät. Kysellä, kertoa k:sia. Kerro k:sesi! Käteltiin, vaihdettiin k:set. — *Yhd.* koti-, matka-, urheiluk:set.

kuulusalla *adv. murt.* = kuulosalla. | Olla (jkn) k. - - muill' on kulta k., / näkösällä näätärinta KANT.

kuulust|aa[2] *v.* **1.** *tr.* ottaa selkoa (kuuntelemalla), tiedustaa, kuulostaa. | K. uutisia. Tulin asiaa [t. asiasta] lähemmin k:amaan. K:apas, kuka sinne tuli. Kysyi puilta, pensahilta, / k:i ahon kukilta LEINO. — *Erik.* **a.** = kuulustella 2.b. | K. jkn [t. jklta] läksyjä. Tehtävä k:etaan seuraavalla tunnilla. **b.** tiedustella t. kysyä jkn mielipidettä, mitä jklla on jstak sanottavana t. esitettävänä, kuulla (4). | K. jkn mieltä. Oikeus k:akoon myöskin, asian laadun mukaan, holhouslautakuntaa LK. **c.** tav:mmin kuulustel-

la (1). | Todistajaa on myös lupa ylemmässä oikeudessa k. 2. *intr. murt.* kuulua, kuulostaa, tuntua jltak. | -- teilläpä k:aa olevan paha yskä PAKK.

kuulustelija[14] *tek.* < seur.

kuulustel|la[28] *frekv.v.* < kuulustaa. **1.** vars. *lak.* tutkia jkta jnk asian selvittämiseksi kyselemällä häneltä asiaa koskevia tietoja, pitää kuulustelu, tutkinto. | Syytetyn k:eminen. K. todistajia. Ottaa, kutsua k:tavaksi. Pidätettyä k:tiin heti. Varkauden johdosta rehtori k:i kaikkia luokan oppilaita. Hänet on jo k:tu. **2.** tutkia jkn tietoja (esittämällä suullisia t. harvemmin kirjallisia kysymyksiä), tenttiä. **a.** henkilöobj:n kera. | K. oppilaita, ehtolaisia. K:e, osaanko läksyni. **b.** asiaobj:n kera. | K. jkn lukutaitoa. K. oppilailta [t. oppilaiden] kotitehtävät. Vanha läksy k:laan ensiksi. Kinkereillä k:tiin kansan kristinopin taitoa. **3.** *harv.* tiedustella t. kysyä jkn mielipidettä; tav:mmin kuulla (4), kuulustaa (1.b). | K. jkn mieltä, mielipidettä. Kuninkaan antaman asetuksen sisällyksestä ei k:tu valtiopäiviä. **4.** yl. tiedustella, kysellä, kuulostella. | K. hintoja, uutisia. K:i turhaan kotiapulaista itselleen. Tulin k:emaan asiaa. Kävi k:emassa, kuka lähtee mukaan. Äsken tyttöjä anele, / k:e kukkapäitä KAL. **5.** *murt.* kuulostella tarkaten, valvoen. | Pyytäisin sinua pikkuisen aikaa k:emaan lasta CANTH.

kuulustelu[2] *s.* kuulusteleminen; toimitus t. tilaisuus, jossa jkta kuulustellaan. **1.** vars. *lak.* vrt. kuulustella 1. | Suullinen, valallinen k. Velkojain k. Toimittaa, pitää k. Saapua k:un. Olla todistajana k:ssa. — *Yhd.* kanslia-, poliisi-, risti-, yksityisk. **2.** vrt. kuulustella 2. | Läksyn, tentin k. Opettajan (suorittama) k. Ehtolaisten k. pidetään lauantaina. Selvisi kirjallisessa k:ssa, mutta jäi suullisessa. — *Yhd.* kertaus-, koti-, loppu-, rippik.

kuulustelu|huone *s.* Poliisiaseman k. Luentosaleja ja k:huoneita. **-pöytäkirja** *s.* **-tilaisuu|s** *s.* Konkurssin k:dessa määrätään uskotut miehet. Kinkerit olivat kristinopin taidon k:ksia.

kuulustelutta|a[2*] *fakt.v.* < kuulustella. | Asianomistaja k:koon todistajan tuomioistuimessa.

kuulusteluviranomainen *s.*

kuulustu|s[64] *s.*, vars. *lak.* tav:mmin kuulustelu. | Kutsua k:kseen.

kuulustuttaa[2*] *fakt.v. lak.* < kuulustaa. | K. todistajia.

kuulut|ella[28*] *frekv.v.* < kuuluttaa 2. | Kerron, jollet kylille k:tele. Joko nyt sanon sukusi, / k:telen kunniasi? KAL.

kuulut|taa[2*] *v.* **1. a.** saattaa vars. jk virallinen asia julkisesti tiedoksi julkilukemalla t. esim. sanomalehdessä t. ilmoitustaululla olevalla julkipanolla ilmoittamalla, ilmoittaa, julistaa. | K. käräjät, huutokauppa. Patentin, oikeuden päätöksen k:taminen. K. löytönsä sanomalehdessä. K. jtak kirkossa, radiossa, saarnatuolista. Kokous k:ettiin sunnuntaiksi. Sitten Saul k:ti kaiken kansan sotaan VT. — *kirkossa kuulutettu* (kuv. ark.) vars. kielt. yhteyksissä: varma. | Voitto oli melkein kuin kirkossa k:ettu. Ei ole vielä kirkossa k:ettu, kuinka siinä käy. — *Erik.* ilmoittaa aiottu avioliitto yleisön tietoon (kirkossa lukemalla t. siviiliviraston ilmoitustaululla). | Kristilliseen avioliittoon k:etaan --. Heidät on jo k:ettu. -- jos k:ettaisiin piikaan talon parasta poikaa NUOLIV. **b.** suullisesti ilmoittaa t. esitellä yleisölle jnk tilaisuuden, ohjelman tms. esiintyjät, eri ohjelmanumerot, kilpailujen tulokset tms. | K. juhlan ohjelmanumerot. Radio-ohjelman k:taminen. Kilpailun tulokset k:ettiin megafonilla. **2.** *ark.*, us. *leik.* ed:een liittyen: yl. ilmoittaa, julistaa, "toitottaa". | K. mielipiteitään. Akkoja, jotka k:tavat ympäri kylää kaiken näkemänsä. Profeetat jo k:tivat yritykselle menestystä, mutta --. K. jkn kunniaa.

kuuluttaja[16] *tek.* Yleisradion, kisojen k.

kuuluttamo[2] *s.* Radion k. 'kuuluttajan studio'.

kuulutu|s[64] *s.* **1.** kuuluttaminen. | Kilpailutulosten k. — Tav. **2.** julkinen tiedoksianto; vrt. kuuluttaa 1. | Kirkollinen, kunnallinen k. Laki julkisista k:ksista. K. julkaistiin sanomalehdessä, naulattiin tauluun. Patenttihakemuksen k:kseen pano pyydetään lykättäväksi. — *Erik.* asianomaisen viranomaisen (kirkkoherran, oikeuden puheenjohtajan tms.) aiotusta avioliitosta tekemä julkinen ilmoitus. | Antaa k. Ottaa k., k:kset. Panna jku k:ksiin, k:ksille. Olla k:ksissa 'kuulutettu'. Lähteä k:ksille [= kuulutuksiin pantavaksi, ottamaan kuulutusta] jkn kanssa. Jaakko Sand ei pane sinua k:kseen TALVIO. — *Yhd.* etsintä-, kirkko-, kutsunta-, liikekannallepano-, poliisik.; avio(liitto)k.

kuulutus|aika *s.* Patenttihakemuksen k. **-kestit** *s. mon.* kuuliaiset. | Pitää k. **-kirja** *s.* **1.** kuulutusviranomaisen laatima kirjallinen aviokuulutus, joka sitten julkiluetaan t. julkipannaan. | Laatia k. Meni k:a ottamaan. **2.** aviokuulutusten luettelo, kuulutettujen kirja. **-kulut** *s. mon.* Maksaa, suorittaa k. **-lait|e** *s.* Kisojen k:teet. **-pyhä** *s.* Kihlaparin k. **-päivä** *s.* **-taulu** *s.* Kunnan k. **-todistus** *s.* kuulutusviranomaisen tapahtuneesta aviokuulutuksesta antama todistus. **-viranomainen** *s.* viranomainen, jolla on oikeus toimittaa aviokuulutus, esim. kirkkoherra, kihlakunnantuomari, maistraatin puheenjohtaja.

kuulututtaa[2*] *fakt.v.* < kuuluttaa.

kuuluut- → kuulut-.

kuuluv|a[13] *a.* *(partis.)* -asti *adv.* (-uus *omin.* ks. erikseen) joka kuuluu, kuullaan, kuuloaistimilla (korvilla) aistittava, kuultava; us.: äänekäs, kovaääninen, voimakas, luja. | K:at eli akustiset signaalit. Vastasi tuskin k:asti. K. nauru. Juhlallisen k. basso. Lamppu palaa k:asti suhisten. — *Kuv.* Runoissa on surun sävel k:ampi kuin ilon. — *kuuluv|illa,* -ilta, -ille, -issa, -ista, -iin (adv.) kuuluman päässä, kuultavana, kuultavilla, lähettyvillä, lähellä; ilmoilla, esillä; ulkopaikallissijoissa paikan merk. ('lähettyvillä') us. enemmän etualalla, sisäpaikallissijoissa varsinainen kuulumisen merk. | Olla k:illa, k:issa. Eli ikänsä oman kylän k:illa, k:issa. Ei ole kuolemaa k:illa. Alkoi puhua päästyään toisten k:ilta, k:ista. Tulla, päästä k:ille. Heläytti k:ille iloisen naurun. Ei saanut ääntänsä k:iin.

Saada mielipiteensä k:iin asiaa ratkaistaessa. Uusi aatesuunta pyrki k:ille, k:iin.

1. **kuuluvainen**[63] *a. harv.* kuuluva. | Määrähenkilölle k. erisnimi. [Hymni] on kaunis ja suloinen ja näin k.: - - TIITUS.

2. **kuuluvainen**[63] *s. murt.* ongen koho. | - - punainen k. keinui laineiden tahdissa JÄRVENT.

kuuluvaisuu|s[65] *s.* = kuuluvuus. **1.** Äänen k:den yläraja. **2.** Kotipaikkaoikeus, henkilön k. köyhäinhoitosuhteessa johonkin köyhäinhoitoyhdyskuntaan. — *Yhd.* yhteenk.

kuuluvuus[65] *s.; rinn.* kuuluvaisuus. **1.** kuultavuus. | Äänen k. eli sonoriteetti. Puheen, radioaseman k. Huono, hyvä k. Vahvistaa, heikentää kuuluvuutta. **2.** kuuluminen, lukeutuminen, osallistuminen, osallisuus jhk tms. | Seurakuntaan k. tai kuulumattomuus. Muinaislöydön k. pronssikauteen. — *Yhd.* yhteenk. **-raja** *s.* Äänen k.

kuum|a[11] *a.* -asti *adv.* (-iltaan, -issaan *adv.* -uus *omin.* ks. erikseen) vrt. lämmin;)(kylmä.

1. erittäin lämmin, vari, us. hehkuva, tulinen, polttava. **a.** ilmasta, ilmastosta t. määräpaikasta (esim. alueesta, huoneesta) t. -ajasta ilman lämpötilaa ajatellen, us. hiostava. | K. ilma, ilmanala. K. eli troopillinen ilmastovyöhyke. K:issa maissa. Afrikan k:immat osat. K. sauna, pirtti, luokkahuone. K. leivinuuni. K. keski-, kesäpäivä. Päivän k:impana aikana. Päivä on k:immillaan. K:immalla kesällä. Aurinko paistaa k:asti. — *Erik.* helvetistä. | Tuomita, kirota jku k:aan [t. k:impaan] paikkaan. Sinne samaan k:aan pätsiin te vielä joudutte, ellette tapojanne paranna. **b.** eril. esineistä ja aineista. | Hehkuvan, tulisen, polttavan k. K. kekäle, hiili, rauta. K:ana taottavat messinkilajit. K. ahjo, liesi. K. kattila, silitysrauta. Heittää vettä kiukaan k:ille kiville. K. vesi, höyry. K:at lähteet. K. kylpy. K:at kyynelet. — (Kahvi)pannu on k:ana 'pannussa on kahvia tms. tarjottavaksi'. Panna (kahvi)pannu k:aksi 'kahvi tms. tulelle'. **c.** (ed. ryhmään liittyen) ruoista ja juomista. | K:aa puuroa, laatikkoa, mehua. Perunat ovat k:ia. Keitto tarjotaan k:ana. Kahvi [juodaan] k:ana, neito [naidaan] nuorena SL. **d.** ihmisen ruumiista (joskus myös eläimistä), ruumiinjäsenistä, verestä yms., jotka sairauden, ponnistuksen, innostuksen tms. vuoksi ovat tavallista lämpimämmät. | Olla k:ana juoksusta. Hevosta ei saa viedä kovin k:ana talliin. K:at kädet, jalat. K. iho. Posket hehkuvat k:ina, k:asti. Poskille nousee, lehahtaa, karahtaa k. puna. K. hiestys, puistatus. Veri kulki k:ana pitkin ruumista. Kuunnella korvat k:ina (myös kuv.). Vilvoittaa k:aa päätään. Tuuli hivelee k:ia ohimoita. Laskea kätensä jkn k:alle otsalle. **e.** vars. *tekn.* työmenetelmistä, joissa jtak esinettä t. ainetta käsitellään t. käytetään kuumana. | K. savustus, liimaus, niittaus, valssaus (myös ◡). Puuvanukkeen hiomista sanotaan k:aksi, jos sen huuhtomiseen käytetään mahdollisimman vähän vettä, jolloin puu pääsee lämpenemään.

2. *kuv.* **a.** eräissä sanonnoissa. | Kiertää [varoen] kuin kissa k:aa puuroa. Takoa silloin kun t. niin kauan kuin rauta on k:aa 'ottaa tilaisuudesta, ajasta vaari, käyttää tilaisuutta hyväkseen'. Olla, seistä, odottaa kuin k:illa [tav:mmin tulisilla] hiilillä t. kivillä 'odottaa kärsimättömänä, jännittyneenä, peläten jnk tapahtuvan t. tulevan ilmi'. Jk menee (kaupaksi) kuin k:ille kiville t. voi k:alle leivälle 'jllak on hyvä menekki'. Juoru upposi yleisöön kuin k. terva kuivaan puuhun. **b.** (liittyen ryhmään 1.d) henkilöistä, "verestä", tunteista, mielialoista: voimakastunteinen, kiihkeä, kiihkoisa, innokas, intohimoinen, kiivas, raju, tulinen, polttava, kuohuva. | K. nuorukainen, beduiinityttö. K:at italialaiset. Espanjattaren k:at silmät. K. veri. Veri kuohuu, virtaa k:ana, k:asti. Sydämen k:at lyönnit. K:at tunteet. K. into, kaipaus, kiukku, viha. Nuoruuden k. kiihko. Suuttumuksen k. laine. Mieltä polttavat koston k:at liekit. Kaivata, odottaa jtak k:asti. Valvoa k:issa ajatuksissa. Mielet olivat k:ina. Seurata k:ana tapausten kehitystä. Ponnahtaa k:ana seisoalleen. Hän oli niin k. [= jännittynyt, hermostunut], ettei kilpailusta tullut yhtään mitään. Ursula sävähti k:aksi: sehän oli Leonardo HEPOR. — Vars. rakkaudesta ja sen ilmauksista. | K. rakkaus. K. suudelma, sylinanto. Syleillä k:asti. Hellät, k:at sanat. Kuiskata [naiselle] k:ia tunnustuksia. - - aloin pitää tyttöä k:ana AHO. - - mieltä poltti eilisen illan k. muisto, harkitsematon teko RAILO. **c.** voimia kysyvästä, rasittavasta, pulmallisesta yms. tehtävästä, tilanteesta (jossa tulee hiostavan lämmin): ankara, tuima, tiukka, kiihkeä, kiivas, kiperä, kova, luja, raju, hurja. | K. kahakka, temmellys, selkäsauna. Kesken ottelun k:inta tiimellystä. Taistelu riehuu k:immillaan. Joutua k:aan tykistötuleen. Pitää vastustajaa k:ana. Vihollinen sai k:an vastaanoton. K. aherrus, marssi. K:aa työtä. Jklla on, jklle tulee k:at paikat t. oltavat. Tuli eteen k. paikka. Kielitaistelumme k:ina päivinä, vuosina. Kesken k:impia tenttiaikoja. Monet k:at kerrat hän muistaa nuo, / veritanteret voittojen taas *MANN. — *Urh.* K. sarja 'kilpailujen paras, kovin sarja'. — *Kuv.* Kirjoittaa kynä k:ana. Ommella neula k:ana. Toimituksen puhelimet olivat koko yön k:ina. **d.** jstak epärehellisestä, rikollisesta tms., us.: valonarka, pimeä, musta. | K:aa [varastettua t. salakaupasta ostettua] tavaraa. Maa alkoi olla k:aa [tav:mmin: alkoi polttaa] heidän jalkojensa alla. - - siinä tuttu polku muuttui aivan kuin liian k:aksi; siitä olivat herrasväkien kärryt [joita oli kielletty lähestymästä] poikenneet niitulle päin, painaneet ruohoon pyörän jäljet SILL. **e.** vars. *kuvat.* väreistä, nimenomaan punaisesta. | Punainen värisävy on k:empi kuin keltainen. Syksyn k:at värit SILL.

3. *s:sesti.* **a.** vastaten ryhmää 1.a. | Täällä on k. — *Yhd.* kesäk. **b.** (vastaten ryhmää 1.c) kahvista, teestä tms. | Saada, hakea k:aa suuhunsa. Laitas vieraille k:aa, että lämpiävät! — Vars. *kuppi kuumaa.* Juoda kuppi k:aa. Enkö saisi tarjota teille kupposen k:aa? **c.** vastaten ryhmää 1.d. | Minun on k. Juostessa,

tanssissa tuli k. Juoda vettä k:aansa. Hetafiia tunsi k:an ja kylmän kulkevan lävitseen LEINONEN. - - oli tultava samaa k:aa [= levähtämättä] takaisin KATAJA. **d.** *tekn. harv.* (vastaten ryhmää 1. b) kuumennus. | Ellei takomista ennätetä suorittaa loppuun yhdellä k:alla, kappale on kuumennettava uudelleen. **e.** vastaten ryhmiä 2. b ja c. | Kyllä siellä tulikin k., kun luoteja vinkui joka puolelta. A. oli k:illa [= hermostunut], mutta heitto onnistui mainiosti. — [Jos] minäkin vielä olisin parhaassa miehuudessa, niin sitten te, pojat, k:an tuntisitte KATAJA. | - - juhla oli kohta täydessä vauhdissa. Mutta kesken k:inta nousi eräs päättäväisen näköinen, pitkä nuorukainen pöydän päässä ja kilisti lasia JÄRN.

kuuma- 1. -inen loppuisia poss. yhdysa:eja: kuumaverinen jne. **2.** yhdyss:eja, joissa horjuntaa yhteen ja erilleen kirjoittamisen, kongruenssin ja inkongruenssin välillä: kuumaa liimaa, kuumaaliimaa, kuumaliimaa; yhteen kirjoittaminen ja alkuosan taivuttamatta jättäminen us. suositettavaa, jos kysymyksessä on oppi- t. ammattisana. — Huom. erik. sellaisista tekn. työmenetelmistä käytettävät teonn:t, joissa jtak esinettä t. ainetta käsitellään t. käytetään kuumana; esim. kuumakäsittely, -liimaus, -niittaus. **3.** yhdysv:ejä: kuumakäsitellä, -valssata jne. par. käsitellä, valssata jne. kuumana.

kuumahaura|s *a. met.* -us *omin.* kuumassa tilassa hauras; vrt. kylmähauras. | Rikki tekee raudan k:aksi.

kuumahko[2] *mod.a.*

kuumailma[85] *s.* par. ⌒. **-hoito** *s. lääk.* **-kaap|pi** *s.* Instrumenttien sterilointi k:issa. K. kylpymuotona. **-kone** *s. tekn.* lämpövoimakone, jossa toimivana kaasuna on ilma. **-kylpy** *s.* ruumiin t. jnk ruumiinosan kylvettäminen kuumalla, kuivalla ilmalla; vrt. höyry-, löylykylpy. | Roomalainen k. Ottaa paikallisia k:jä. **-käsittely** *s.* K. hoitokeinona. **-lämmitys** *s.* **-pallo** *s.* Montgolfier'n k.

kuumaisem|a *s.* kuun maisema. | K:ia kraattereineen ja rengasvuorineen. - - puutarha on kuin kuollut k. KALLAS.

kuuma|käsittely[83] *s. tekn.* kuumana käsittely. | Metallien k. **-lankamittari** *s. sähk.* ampeerimittari, jonka toiminta perustuu sähkövirran kuumentaman metallilangan pituuden vaihteluihin. **-liima**[85] *s.* liima, jonka liimattaessa on oltava kuumaa. **-liimaus**[83] *s. tekn.* kuumana liimaus. **-muokkaus**[83] *s. met.* kuumana muokkaus. | Raudan k.

kuumanarka *a.* kuumalle arka. | Intian tiikeri on hyvin k.

kuumaniittaus[83] *s. tekn.* kuumana niittaus.

kuuman|kestävä *a. tekn.* -kestävyys *omin.* K. öljy, autonrengas. **-kostea** *a.* myös ⌒. | K. trooppillinen ilmasto.

kuuma|puristus[83] *s. tekn.* kuumana, kuumiltaan tapahtuva puristus. | K:puristuksessa saatu pellavaöljy. **-päinen** *a.* kiihkeä, innokas, kiivas, tulinen. | K. intoilija. K., sokea viha. **-saha**[83] *s. tekn.* saha, jota käytetään kuuman metallin sahaamiseen. **-sarja**[84] *s. urh.* tav:mmin ⌒; ks. kuuma 2.c, urh. **-savustus**[83] *s.* kuumalla savulla savustaminen. | Kalojen k.

kuuma|ta[35] *v. harv., 3. pers.* kuumentaa, kuumoittaa. | Koko ruumista k:si. Häntä hävetti - - niin että kasvoja k:si TALVIO.

kuuma|taltta[83] *s. tekn.* sepän taltta, jolla katkaistaan kankia t. lohkotaan rautaa kuumana. **-taonta**[83] *s. tekn.* kuumana takominen. **-tinaus**[83] *s. tekn.* kuumana tinaaminen; vrt. elektrolyyttinen tinaus. **-valssau|s**[83] *s. met.* kuumana valssaaminen. | Teräksen k:kseen käytetty kone. **-veri|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -syys *omin.* voimakastunteinen, kiihkeä, kiivas, intohimoinen, tulinen, kuohuva. | K. espanjalainen, nuorukainen, taiteilija, kiihkoilija. K. etelä. K. hetken lapsi. Lapsellisen k. innostus. Kävivät k:sesti toistensa kimppuun. Yltiöpäistä k:syyttä. — *S:sesti.* Nopea k. [hevosesta].

kuumavesi[85] *s.* par. ⌒. **-hana** *s.* **-johto** *s.* **-kylpylä** *s.* **-käsittely** *s.* Kylvösiemenen k. **-lähde** *s.* kuuma lähde. **-lämmity|s** *s.* huoneiden ym. lämmittäminen lämmitysputkistossa kiertävällä kuumalla vedellä; tällainen lämmitysjärjestelmä. **-putki** *s.* **-säiliö** *s.*

1. **kuume**[78] *s.* **1.** sairauden oireena ilmenevä normaalia korkeampi ruumiinlämpö; sairaalloinen tila, jossa ruumiinlämpö on normaalia korkeampi. | Lievä, alhainen, kova, korkea, ankara k. 39 asteen k. Reumaattinen k. Silmissä k:en kiilto. K. nousee, kohoaa, laskee, hellittää. K. vaivaa, tekee heikoksi. Myrkky synnyttää, aiheuttaa, nostattaa k:tta. Saada, potea k:tta. Sairastua k:eseen. Olla, maata k:essa. Houraillа k:essa, k:issaan. Hänessä on k:tta. Mitata k., k:tta kainalosta, peräsuolesta. K:tta alentavat lääkkeet. Päästä k:esta. — Vertauksissa. | On, kulkee kuin k:essa. Silmät liekehtivät kuin k:essa. — *Yhd.* haava-, hermo-, kavio-, keuhko-, kohtu-, vatsak.; heinä-, mansikka-, nokkosk.; lapsivuode-, maito-, nuha-, nälkä-, porsimis-, synnytysk.; kelta-, pilkkuk.; aamu-, jälki-, toisintok. **2.** *kuv.* mielentilasta, jolle on ominaista kuumeenomainen "polte", "palo": jännitys, kiihko, innostus, vimma, rauhattomuus. | Elämännautinnon k. Odotuksen k. Riemun, jännityksen, innostuksen k:essa. Olla k:issaan. Tulevaisuuden näyt saattoivat mielet k:eseen. Kiire ja k. oli heitettävä, huuto ja huiskina unohdettava PÄLSI. Haudassaan on Duncan / ja elon k:en jälkeen hyvin nukkuu *CAJ. — *Erik.* kiihkeästä harrastuksesta, toimintahalusta, joka taudin tavoin leviää henkilöstä toiseen: "kulkutauti", "kärpänen". | Matkustamisen k. Amerikan k. 'erityisen voimakkaana (jllak seudulla) ilmenevä halu muuttaa Amerikkaan'. Säästäjäpiireissä vallitseva k. sijoittaa rahojaan. Postimerkkien keräily on kiihtynyt suoranaiseksi k:eksi, joka on temmannut mukaansa nuoret ja vanhat. — *Yhd.* esiintymis-, kilpailu-, matka-, ramppi-, tentti-, vaalik.; ennätys-, jatsi-, naima-, olympia-, osto-, urheiluk.; kulta-, timantti-, öljyk.

2. **kuume**[78] *s. harv.* kuumotus, kajastus, kuulto. | Vaalea k. taivaanrannalla. Kesäillan k. häilyi / sauhuissa vaaran sinisen LEHT.

kuumeaal|to *s.* ajoittain esiintyvä kuumeen nousu. | Malarialle ominaiset k:lot.

kuumeelli|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* tav:mmin kuumeinen (2).

kuumeen|kiireinen *a.* kuumeisen kiireinen. | Nykyajan k. elämäntahti. **-kostea** *a.* K. käsi. **-omai|nen** *a.* -sesti *adv.* K. kiihko, levottomuus. Kasvoilla k. puna. K:sesti hengittäen. **-tapai|nen** *a.* -sesti *adv.* myös ~. | K. kiire, into. K:sen levoton elämä. Olla k:sessa jännityksessä. Työskennellä k:sesti.

kuumeet|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* < kuume. | K. tauti. Sairaalla oli k. päivä. K:tomuus ei ole ehdoton terveyden merkki.

kuume|houre *s.* kuumeen synnyttämä houre. | K:houreet ja muut harha-aistimukset. Olla, maata k:houreessa. Puhua k:houreessa, k:houreissa(an). — *Kuv.* Koko pyyntö oli järjetöntä k:houretta. **-hourei|nen** *a.* K. sairas. — *Kuv.* K:sta kiihkomielisyyttä.

kuumeil|la[28] *v.* *lääk.* -u[2] *teonn.* olla lievässä kuumeessa. | Potilas k:ee. Lievä k:u on alkavan keuhkotaudin oireita.

kuumei|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* **1.** varsin. merk. | K. henkilö, potilas. Maata k:sena. K:set posket. Silmät näyttävät k:silta. K. tauti, tulehdus. Taudin k. aika on ohi. — *S:sesti.* Iho on lämmin kuin k:sella. **2.** *kuv.* jännittynyt, kiihkeä, innokas, intohimoinen, tulinen, polttava, levoton, hellittämätön, ankara, kova, kiireinen. | K:set aivot. Mieleni kävi yhä k:semmaksi. Ajatukset kiertävät k:sina. K. into, kaipuu. K:set hyväilyt. K. työ, touhu, vauhti, kiire. K. kilpavarustelu. Lippujen kysyntä oli k:sta. K. liikenne. K. tenttiaika, huvittelukausi. Odottaa jtak k:sesti. K:sesti hän avasi kirjeen. Kaupunkia varustetaan k:sesti. K:sesti sykkivä suurkaupungin elämä.

kuume|kohtaus *s.* Horkalle ovat tunnusomaisia määräajoin uudistuvat k:kohtaukset. **-kuva** *s.* kuumeisen hourekuva. | Sairaan k:t. **-käyrä** *s.* *lääk.* kuumeen kulkua osoittava graafinen käyrä. | Sairaan k. Tulirokon k. Aaltoileva k. **-lasi** *s.* = kuumemittari. | Pisti k:n kainaloonsa. **-läik|kä** *s.* Poskilla paloi k:ät. **-lääk|e** *s.* kuumetta alentava lääke. | Kamomillateetä käytetään kansanomaisena k:keenä. **-mittari** *s.* ruumiinlämmön mittaamiseen käytetty $^1/_{10}$-asteisiin jaettu maksimilämpömittari, kuume-, lämpölasi. | K:a pidetään tavallisesti kainalossa.

kuumen|nella[28*] *frekv.v.* < kuumentaa. | Ihossa on pieniä, k:televia läikkiä. — *Kuv.* -- sinä mieltäni alati k:telit KIVI.

kuumennin[56*] *väl.* < kuumentaa. | Käherryssaksien k. — *Yhd.* uppok.

kuumennus[64] *teonn.* < kuumentaa. | Pitkäaikainen, äkillinen k. Taontaan kuuluu k., muovaus ja jäähdytys. — *Yhd.* höyry-, karkaisu-, nuorrutus-, takoma-, ylik. **-aika** *s.* **-elementti** *s.* *tekn.* laite, jolla jtak koneen osaa kuumennetaan esim. sähköllä. **-höyry** *s.* *tekn.* K. johdetaan astian sisä- ja ulkoseinän väliin. **-kaasu** *s.* *tekn.* **-kammio** *s.* *tekn.* **-lait|e** *s.* Veden, niittien k. Spriilamppu k:teena. **-lamppu** *s.* *tekn.* puhallus-, juottolamppu. | Hehkukuvun, juottimen k. **-lanka** *s.* *sähk.* kuumennusvastuksen lanka. **-levy** *s.* *tekn.* kuumentava metallilevy. **-liekki** *s.* *tekn.* Juotettaessa on varottava, ettei k. ole hapettava. **-lämpö** *s.* *tekn.* Mitä parempi teräs, sitä alhaisempi k. **-pinta** *s.*, tav. *tekn.* Höyrykattilan k. Lieden k. **-putk|i** *s.* *tekn.* Altaassa on k:et veden lämmittämiseksi. **-uun|i** *s.* *tekn.* etup. metallien kuumentamiseen käytettyjä uuneja. | K:eja ovat ahjot, lieskak:it, muhveliuunit, karkaisu- ja päästöuunit. **-vastus** *s.* *sähk.* kuumuutta kehittäviin sähkökojeisiin (keittoastioihin, silitysrautoihin, lämmitystyynyihin jms.) asennettu vastus.

kuumen|taa[8] *v.* tehdä kuum(emm)aksi, lämmittää voimakkaasti, kuumittaa;)(kylmentää, viilentää, jäähdyttää; vrt. kuumoittaa. | K. vettä liedellä, padassa. K. rauta tulessa, puhalluslampulla. K. hehkuvaksi, määräasteeseen. Liiaksi, liikaa k:nettu. Auringon k:tama ilma, huone. Malmien k:tamista sanotaan pasuttamiseksi. — *Yksipers.* tav:mmin kuumoittaa. | Jalkapohjia k:taa kovasta kävelystä. -- päätäni yhä enemmän k:ti AHO. — *Kuv.* Jännittynyt odotus k:si mieliä. Kyllä sen pojan korvat k:nan, jahka hänet vain käsiini saan CANTH.

kuumentaja[16] *tek.* — *Tekn.* tav. par. kuumennin. | Käherryspihtien k. Masuunien k:t. — *Yhd.* vedenk.

kuumentamat|on[57] *kielt.a.* K. maito. Kappale puristetaan k:tomana.

kuumen|to[2*] *s.* *harv.* kuumasta paikasta. | Auringon k:nossa. Työnti kullat k:tohon, / ajoi ahjohon hopeat KAL. -- piti paeta vähän väliä mustakitaisen saunan k:toon SEPPÄNEN.

kuumentu|a[1*] *pass.v.* (< kuumentaa) kuumeta, kuumita, kuumua. | Kattila, kone k:u. Riihi on liiaksi k:nut. — *Kuv.* -- Aapo oli niin k:nut, että tavoitti tyttöä syliinsä AHO.

kuume|oire *s.* *lääk.* Tauti alkaa k:oirein. **-potila|s** *s.* K:an ruokavalio. **-pulveri** *s.* kuumetta alentava pulveri. **-puu** *s.* Eucalyptus globulus, troopillisissa ja subtrooppisissa maissa kasvava iso, ainavihanta puu, joka voimakkaasti vettä imien kuivattaa rämeseuduilla alustaansa vähentäen siten malariasääskien lisääntymismahdollisuuksia. **-sairaala** *s.* *vanh.* kulkutautisairaala. **-saira|s** *a.* ja *s.* kuumetautinen. | K. mies. Lähti matkaan k:ana. K:an hourailua. — *Kuv.* -- katseli tropiikin k:aseen yöhön AK. **-sairaus** *s.* kuumetauti.

kuume|ta[34] *v.* kuumentua, kuumita, kuumua. **1.** varsin. merk. | K:neva päivänpaiste. Vesi, rauta, pannu k:nee. K:nnut laakeri. Kostea vilja on altis k:nemiselle. Tunsi kasvojensa k:nevan. — Vereni k:ni kiukusta. **2.** *kuv.* intoutua, kiihtyä, kiivastua, suuttua, tulistua, tuohtua, äityä. | K. omista sanoistaan. Tunsi k:nevansa vihamiehensä nähdessään. Liiaksi k:nneiden aivojen tuote. Rauhoittaa k:nneita mieliä. Oi! haluni k:nee -- päästäkseni käymään hänen kanssaan rinta vasten rintaa [= taistelemaan] KIVI.

kuume|taulukko *s.* *lääk.* ruudutettu taulukko, johon sairaalassa merkitään potilaan kuume

sekä erinäisiä muita taudin kulkua ja hoitoa osoittavia tietoja. **-tau|ti** *s.* tauti, jolle kuume on leimaa antava; us. = tartuntatauti. | Äkillinen, ankara k. kaatoi hänet vuoteeseen. — *Kuv.* Kaikenlaiset ajan k:dit tarttuvat meihin helposti AHO. **-tauti|nen** *a.* ja *s.* K. lapsi. K:set tarvitsevat runsaasti vettä. **-tila** *s.* Keuhkotaudista johtuva k. — *Kuv.* Mustasukkaisuuden k. **-tipat** *s. mon.* eräiden kuumelääkkeiden nimityksenä.

kuumet|taa[2*] *v. harv.* kuumentaa. | K. vettä. — *Yksipers.* Päätäni k:ti.

kuumettu|a[1*] *pass.v. harv.* < ed. | K:nein käsin.

kuumetus[64] *s. harv.* kuumoitus. | Poskille nousi k. Kuume, se keuhkojen k. JOTUNI.

kuumetäplä *s.* K:t poskipäillä.

kuumike[78*] *s.* kuumennusaine. | - - paiskasi naamaansa lisää k:tta [= olutta] HAARLA.

kuumilta|(an *adv.* kuumana, jäähdyttämättä. | K. valssattu rauta. Vieraille tarjottiin k:nsa karjalaisia keitinpiiraita. — *Kuv.* ennen kuin into on ehtinyt laimeta, heti jnk (voimanponnistuksen) jälkeen, tuoreeltaan. | Syöksyimme tappeluun ihan k:mme. Haastatella kilpailijoita heti k. Kun kuulee oudon sanan tai sanontatavan, se on heti k. kirjoitettava muistiin.

kuumissa|(an *adv.* kuumana, palavissaan. | Koira läähättää k. Palasin k:ni kaupungilta. — *Kuv.* innostuksissa, kiihdyksissä. | Maire oli k. astellessansa siinä nuoren ylioppilaan rinnalla. He olivat vielä k. äskeisestä perhekohtauksesta.

kuumi|ta[37] *v.* kuumeta, kuumentua, kuumua. | Panna vettä k:amaan.

kuumit|taa[2*] *kaus.v.* -us[64] *teonn.* (< ed.) tav:mmin kuumentaa. | K. keittoa. Saunan k:us oli järjestetty ensiluokkaisesti.

1. **kuumoit|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.* **1.** aiheuttaa kuuman tunnetta, lämmittää; vrt. kuumentaa. | Peite k:taa. Riisua k:tavat päällysvaatteensa. Paksu tukka k:taa. Aurinko alkoi k. ja väsyttää. Veri k:taa poskia. Tunsin kasvoillani hänen k:tavan hengityksensä. — *Yksipers.* Käsiä, korvia k:taa. Tyttöä k:ti yhä enemmän. - - hampaat löivät loukkua, vuoroin k:ti kuin hiilitulella KALLAS. — *Kuv.* - - poistuessaan [hän ei] olisi tuntenut papin katseen k:usta niskassaan HEPOR. — *Harv.* K. uunia. Raudan k:taminen. **2.** vars. ihmisen ihosta, kasvoista: olla kuuma, tuntua kuumalta, hohkaa, hohtaa. | K:tava iho. Väännellä k:tavia käsiään. Korvat k:tavat. Kasvojen k:us. Poskille kohosi tumma k:us. — *Kuv.* - - sydän synnin ahjona / se suitsuaa / ja k:taa A.OKSANEN.

2. **kuumoittaa**[2*] *v.* par. 1. kuumottaa.

kuumo|s[64] *s.,* vars. *kansanr.* ahjo. | Jousi tungeikse tulesta, / kaari kulta k:ksesta KAL.

kuumot|ella[28*] *frekv.v.* < seur. | Verkossa k:telivat kalojen kyljet. Mikä linna neion linna, / sepä kullin k:teli KR.

1. **kuumot|taa**[2*] *v.* -us[64] *teonn.*; *rinn.* kumottaa. Sanan käytöllä on merkityksellisesti kaksi suuntaa, jotka us. ovat vaikeasti toisistaan erotettavissa: a) näkyä jnk läpi, kaukaa t. himmeänä, kajastaa, kuultaa, häämöttää, pilkottaa, (ryhmissä 1 ja 2.a) siintää, puuntaa, ja b) hohtaa, loistaa, sädehtiä. Ed. näistä kuit. yleisempi. **1.** taivaankappaleiden, tulen, lampun yms. valosta, jolloin molemmat merk:t ovat us. yhtä mahdollisia. | Aurinko, kuu k:taa. Lännen rusko k:taa valjusti. Öinen k:us taivaalla. Tähdet k:tavat ikkunasta sisään. Kaukaa k:tava tuli. Lamppu k:taa usvan läpi. Luukusta k:ti himmeää valoa. Puolinukuksissa ollessamme tunnemme valon häiveen k:tavan silmäluomiemme läpi. **2.** käyttöä, jolloin vain ed. (a) merk. tulee kysymykseen. **a.** (päivän)valossa näkyvistä luonnonpaikoista ja vars. rakennuksista. | K. puiden välistä, sumun t. auteren läpi. Pellot, metsät k:tavat. Tyyntä vettä k:taa kahdelta taholta. Kaukaisuudessa k:tava kaupunki. Tuolta k:taa mökkimme punainen katto. - - jo näkyvi Nälkäniemi, / kylä kurja k:tavi KAL. **b.** muuta konkr. käyttöä. | Merenpohja k:taa vihreän veden läpi. Jäljet k:tavat ohuen lumen alta. Harson takaa k:ti marmorinen veistos. Ruskean tukan suojasta k:tivat pienet korvat. Sininen suoni k:taa kaulassa ihon alta. - - kasvoissa k:ti syvässä lämmin veri MERIL. **c.** *kuv.* Kasvoista k:ti hilpeätä hymyä. Mielessä k:ti pahanolon tuntu. Huumorin alta k:tava vakavuus. Semmoisena k:taa runoilijan kaipuu ja ikävä pohjalla useissa hänen tuotteissansa TARK. **3.** käyttöä, jolloin vain jälk. (b) merk. tulee kysymykseen. | Kulta, hopea k:taa. Iso vaahtera k:ti punaiselle. Hänen lihavat kasvonsa k:tivat omituisesti. Kaula k:taa paljaana. - - läppäsi kämmenellään kaljua päälakeaan, jonka kellertävä k:us yhä uudelleen houkutteli lähelleen huoneessa surisevia kärpäsiä WILKUNA.

2. **kuumottaa**[2*] *v.* par. 1. kuumoittaa.

kuumu|a[1] *v.* kuumeta, kuumentua, kuumita. | K. auringossa. Kamiina k:u. Panna ruoka k:maan. Laakerit k:vat hankauksesta. — *Kuv.* Mielet k:ivat.

kuumuudenkestäv|ä *a.* -yys *omin.* = kuumankestävä. | K. kitti. Voiteluöljyn k:yys.

kuumuu|s[65] *omin.* < kuuma. | Sietämätön, tukahduttava k. Heinäkuinen, keskikesän k. 'helle'. Hikoilla troopillisessa k:dessa. Paistaa jtak tasaisessa k:dessa. Tulenkestävät tiilet kestävät sulamatta k:tta yli 1350°. - - leyhyttelee viuhkallaan k:tta pois poskiltaan AHO. — *Kuv.* Kilpailun, väittelyn k. Taistelun k:dessa, kesken taistelun k:tta. Se on jo k:tta [= hermostuneisuutta], kun kilpailija kuudesta heitosta kaatuu kolmessa. — *Yhd.* kesä-, liikak.; hehku-, keitto-, paistamis-, poltto-, syttymisk.

kuumuus|aalto *s.* helle-, lämpöaalto. | Ankara k. pyyhkäisi yli maan. **-aste** *s.* Määrittää esineen k. **-halvaus** *s. lääk.* ruumiin liiallisesta lämpiämisestä johtuva halvauksen tapainen tila, lämpöhalvaus. | K. saattaa johtaa kuolemaankin. **-mittari** *s. tekn.* korkeiden lämpötilojen mittaamiseen käytetty koje, pyrometri.

kuu|naama **1.** *s., us. halv.* pyöreistä kasvoista. | - - jäljessä k:naamoin suntiokin työntyi LA-

RINK. 2. *a.* = seur. — *S:sesti.* Vartija, pieni, punakka k. HEPOR. **-naamainen** *a.*, us. *halv.* pyöreänaamainen. | K. kiinalainen.

kuunaan ks. 1. kuu 4.

kuunapäänä *adv. murt.* kuuna päivänä (ks. 1. kuu 4). | Sinussa nyt ei ou [= ole] k. viienkään markan tienoojaa KIANTO.

kuunari[5] *s. mer.* kaksimastoinen purjealus, keulamastossa tav. kahveli- ja raakapurjeet ja isossa mastossa kahveli- ja latvapurje; myös eräistä muista alustyypeistä. — *Yhd.* moottori-, parkkik. **-laiva** *s.* kolmi- t. useampimastoinen purjealus, keulamastossa tav. raakapurjeet ja muissa kahveli- ja latvapurjeet. **-masto** *s.* kaksiosainen masto, jossa on alamasto ja latvatanko. **-parkki** *s.* kolmimastoinen purjealus, jossa on kaksiosaiset mastot, joka mastossa kahvelipurje, isossa ja keulamastossa yläpurjeet raakapurjeita, parkkikuunari. **-priki** *s.* kaksimastoinen purjealus, prikin ja kuunarin välimuoto.

kuun|jumala *s.* kuuta hallitseva jumaluus. | Khunsu, egyptiläisten k. **-kehä** *s.* myös ⌒; ks. 1. kuu 1. **-kier|to** *s.* kuukauden pituisesta ajasta. | Siitä on jo kulunut kuusi k:toa. K:ron ikäinen lapsi. Mies oli askarruttanut - - mieltä tämän talvea ja vallankin parin viimeisen k:ron ajan HEPOR. **-kivi** *s.* = kuukivi. **-lilja** *s.* Funkia, vars. reunuskasvina viljeltyjä korealehtisiä liljakasveja.

kuun|nella[28*] *v.* **1.** tarkata korvillansa, seurata kuulon avulla; vrt. kuulla, kuulostaa. | K. jtak, jkta. K. hartaasti, uteliaana, henkeään pidättäen, salaa, välinpitämättömästi, silmät pyöreinä, korvat hörössä. K. sivusta, toisella t. puolella korvalla. K. puhetta, soittoa. K. satuja. K. käkeä, kannelta. K. [= seurata] luentoja, opetusta, alkeiskurssia. K. radiota, iltauutisia radiosta. K:teli metsän kohinaa. Lääkäri k:teli keuhkojani, sydäntäni. Valvonta-asemalla k:nellaan lentokonetta. Menen k:telemaan uutta pappiamme. Hän k:telee mielellään omaa ääntään. K:tele, kun kerron! K:tele minua! Jäi k:telemaan, kuka tuli. Katselee ja k:telee, mutta ei mitään tapahdu. Hän k:teli kärsivällisesti asiani. — *Kuv.* K:telee oman sydämensä ääniä. K:telivat ikävääni totiset kuuset KATAJA. **2.** ottaa huomioon, varteen, vaarin; noudattaa jkn mieltä, totella; vrt. kuulla 5. | K. jkn huomautuksia. K:tele vanhempiesi neuvoja! Ei k:nellut terveen järjen vaatimuksia. Hänen ääntään k:neltiin monessa asiassa. Mitä sinä tuollaisen vanhan kanan [ihmisestä puhuen] kotkotuksia k:telet! Ei totellut Jumalan sanaa, vaan k:teli kiusaajaa. K:tele mitä käsketään! Olen siitä hänelle huomauttanut, mutta hän ei k:tele minua.

kuunnelma[13] *s.* radiossa esitetty t. esitettäväksi tarkoitettu, tav. varta vasten kirjoitettu t. sovitettu lyhyehkö näytelmä; vrt. kuulokuva, selostus. | N.N:n k. "Kihlasormus". 2-osainen k. — *Yhd.* radiok.

kuun|nimi *s.* kuukauden nimi. | K:nimet kirjoitetaan pienellä alkukirjaimella. **-nousu** *s.* K:n aikana. Vapaapäiviä odotettiin kuin k:a 'hartaasti, kiihkeästi, kuin nousevaa kuuta'. **-paiste** *s.* Kirkas k. Liikkua k:essa. K. liekehti lehmusten välissä SILL. **-paisteinen** *a.* K. maisema. **-palvonta** *s.* kuun palvonta jumaluutena. **-pimennys** *s.* ilmiö, joka syntyy kuun joutuessa maan varjoon. | Osittainen, täydellinen k. **-puolikas** *s.* Pilvien takaa pilkisteli valju k. **-päivä** *s.* kuukauden päivä. | K:ä ilmoittava luku. **-sappi** *s.* myös ⌒; ks. 1. kuu 1. **-sirp|pi** *s.* kuu silloin, kun se näkyy puolikuuta pienempänä. | Kapea, hopeinen k. K. valaisi heikosti maisemaa. K:in muotoinen tuuliviiri. **-solmu** *s. täht.* kuun radan ja maan radan tason leikkauspiste. **-sä|de** *s.* K:teet leikkivät ikkunalla.

kuuntelija[14] *tek.* < kuunnella. | Posetiivi houkutteli ikkunoihin kuuntelijoita. Äänilevyjä k:in toivomusten mukaan. Olla k:na [= kuuntelijaoppilaana] seminaarissa. — *Kuv.* - - älykäs ihmiskuvaaja ja herkkä kansansielun k. KOSKENN. — *Yhd.* radio(n)k. **-kunta** *s.* Radion k. **-oppila|s** *s.* oppilaitoksen tilapäinen t. ylimääräinen oppilas, jolla esim. ei ole vaadittua pohjakoulutusta t. joka seuraa vain joitakin aineita, hospitantti. **-parveke** *s.*

kuuntelo[2] *teonn. runok.* = seur. | - - lähtevi hevon hakuhun, / kuloharjan k:hon / Hiien nurmien periltä KAL.

kuuntelu[2] *teonn.* < kuunnella. | Opetuksen, luentojen k. Radioaseman k. Keuhkojen k. kuulotorvella. — *Yhd.* radio(n)-, sala-, sivustak. **-aalto** *s. rad.* Laivojen lähetys- ja k. **-asema** *s. sot.* Tähystys- ja k:t. **-koje** *s.* vrt. seur. **-lait|e** *s.*, vars. *sot.* kuuntelun helpottamista edistävä laite. | Ilmatorjuntatykistön k:teet. Alus on varustettu vedenalaisin k:tein. **-lu|pa** *s.* radiovastaanottimen käyttämiseen oikeuttava lupa, radiolisenssi. | K:vat myöntää posti- ja lennätinhallitus. **-maksu** *s.* **-mittaus** *s. sot.* etäisyydenmittaus(menetelmä), jossa äänen suuntaviiva määritetään kuulosuuntimella. **-oppilas** *s.* kuuntelijaoppilas. **-palvelu** *s. sot.* Ilmatorjunnan k. **-sali** *s.* luentosali, oppisali, auditorio. **-tiedustelu** *s. sot.* viestivälineillä suoritettava tiedustelu.

kuun|vaihde *s.* kuukausien vaihde. | Setelistön määrä k:vaihteessa. Ilmoitus on tehtävä joka k:vaihteessa. **-vaihe** *s.* Auringonpimennys ei voi sattua muiden k:iden kuin uudenkuun aikana. **-vaihetauti|nen** *a.* ja *s. raam.* sairaasta, jonka kohtaukset us. liittyvät kuun vaiheisiin; mahd. = kaatumatautinen. | - - riivatut, k:set ja halvatut UT. **-valo** *s.* kuutamo, kuudan. | Himmeä, kelmeä, valju, kirkas k. Tehdä jtak k:ssa. K:kin lämmittää. K. loi jyrkät varjot. Tässäpä on oikein kaunis paikka, näin k:lla ALKIO. **-valoinen** *a.* K. tie, yö.

kuupalkka *s.* tav:mmin kuukausipalkka.

kuupallinen[63] *ark.* **1.** *poss.a.* < kuuppa, vars. 1. | K. lamppu. **2.** *s.* kuupan (ks. kuuppa 2) täysi. | K. vettä.

kuupertu|a[1*] *deskr.v.* (*rinn.* kupertua) kuukertua, kepertyä, tuupertua, kupsahtaa, lysähtää. | K. kyljelleen. Sai halvauksen ja k:i lattialle. K:i iskusta hankeen.

kuupitta|a[2*] *deskr.v. harv.* köpittää. | Kävellä k.

sauvan varassa. Kumaraselkäisenä k:va vanhus.

kuup|pa[11*] *s. ark.* **1.** kupu. | Pöytälampun k. — *Yhd.* lasik.; juusto-, lampunk. — *Erik.* Lieden k., ks. kupu 1.a. **2.** vesikauha, kousa, nappo. | Ammentaa vettä k:alla. Juoda k:asta.

kuuppelo|ida[30] *deskr.v.* koikkelehtia, toikkaroida. | Kuikka sai lanttinsa ja kuppinsa ja k:i edelleen KARHUM.

kuura[11] *s. metrl.* kylmänä yönä maahan ja kasvien pintaan muodostuneet jääkiteet; vrt. huurre, härmä. | Kaunis, vahva k. Katolla on k:a. K. peittää maan. Nurmikko on k:ssa. Tulla k:an. K. tappoi kukat. — *Kuv.* - - muijaa, jonka ohimoilla jo alkoi näkyä iän k:a [= harmaita hiuksia] SILL. — *Yhd.* jää-, pakkas-, yök.; suolak. **-helm|i** *s.*, tav. *mon.* Hevosten jouhissa välkkyvät k:et.

kuurail|la[29] *frekv.v.* < kuurata. | Muori k:ee lattioita, kahvipannuaan.

kuurai|nen[63] *poss.a.* K. hevonen. Astui parta k:sena pirttiin. Aamu valkeni k:sena. - - jälleen täyttyi tupa k:sella ulkoilmalla TALVIO.

kuura|kide *s.*, tav. *mon.* Hopeiset k:kiteet kimmelsivät kivillä. **-parta** **1.** *s.* kuurainen parta. | Lumikuninkaalla on pitkä k. **2.** *a.* = seur. | Talven haltia, k. pakkanen PAKK. **-partainen** *a.* us. = valkopartainen. | K. vanhus.

kuurat|a[35] *v. ark.* puhdistaa t. pestä hankaamalla. | K. jtak jllak. K. lattiaa, veitsiä. Kirkkaaksi k:tu pöytä. — *Leik.* K. naamaansa.

kuuraus[64] *teonn. ark.* < ed. | Lattian k. **-harja** *s.* **-kivi** *s.* **-pulveri** *s.*

kuurettu|a[1*] *v. harv.* kuuroittua, huurtua. | K:nut hevonen. Teltan seinät k:ivat.

1. **kuuri**[4] *s. ark.* lääkkeiden, ruokavalion yms. järjestelmällinen käyttö sairaan parantamiseksi, järjestelmällinen hoito-, parannusmenetelmä. | Tehokas, ankara k. Viikon k. Ottaa, saada k. Karellin k:a käytetään sydäntautisten hoidossa. — *Kuv.* koetus, sauna, "prässi", "hitsi". | Avantoon putoaminen ei ole terveellinen k. vahvallekaan miehelle. Alokasaika on mammanpojille ankara k. — *Yhd.* harjoitus-, hevos-, hiotus-, laihdutus-, mato-, nälkäk.; penisilliini-, vesi-, öljyk.

2. **kuuri**[4] *s. murt.* (halko)vaja, suoja, katos, liiteri. | Mennä k:in puita pilkkomaan.

3. **kuuri**[4] *s.* **1.** kuurilainen. | Balttilaiset k:t. **2.** kuurilaisten kieli.

kuuria[15] *s.* **1.** *hist.* alk. Rooman patriisien muodostamia yhteisöjä, joiden jäseniä sitoivat toisiinsa yhteiset oikeudet ja velvollisuudet. | Patriisit jakautuivat 3 tribukseen, joissa kussakin oli 10 k:a. **2.** paavinistuimen hallintovirkakunta Roomassa, paavin hovi.

kuurilai|nen[63] **1.** *s.* K:set, alk. Kuurinmaalla (ja Luoteis-Liettuassa) asunut balttilainen tai suomalainen heimo, myöh. yleensä Kuurinmaan asukkaat. K:set olivat entisaikaan pelättyjä merirosvoja. **2.** *a.* -suus[65] *omin.* K. kylä.

kuurinmaalainen *a.* ja *s.* = ed.

kuuriruhtinas *s.* → vaaliruhtinas.

kuurist|aa[2] *v.* tav:mmin kyyristää. | Ei niin lyhyttä, joka ei k:a, eikä niin pitkää, joka ei kurkota SL. Varsi vuotten k:ama, / lumet tukkaan aika loi *MANN.

kuuristel|la[28] *frekv.v.* (< ed.) tav:mmin kyyristellä. | Kulkea k:len. [Tapo jäi] k:len pälyilemään petäjikön lomitse HAARLA.

kuuristu|a[1] *refl.v.* (< kuuristaa) tav:mmin kyyristyä. | Seisoa k:neena. Vene hyppi ja heilui — hän k:i ja ojentui kuin valkea haamu LINN.

kuuritsa[15] *s. kal.* pieni nuotan tapainen pyydys. | K:a käytetään maamme kaakkoisosissa.

kuurma[11] *s. maant.* jyrkkäseinäinen ja ahdas rotkolaakso.

kuurn|a[11] *s.* **1.** pituuteensa verraten kapea syvennys, kouru, uurre, ura, varho, vako. | Syvä, tasainen, kapea k. Suksen pohjan k. eli olas. Varsijousen k. Tehdä, höylätä, uurtaa k. Ikkunaluukku liikkuu seinän sisäpuolelle tehdyssä k:assa. Lauta on koristeltu lyhyin, viivamaisin k:in. Laudat on liitetty toisiinsa k:aa eli varhoa ja ruodetta käyttämällä. Polku on tallautunut k:aksi, k:alle. — *Maant.* pitkänomainen umpilaskeuma, jossa on selvä kulma pohjan ja reunojen välissä ja syvyys enintään viidennes leveydestä. — *Mer.* puualuksen keula- ja perävantaaseen laudoitusta varten koverrettu uurre. **2.** esineistä, joissa on kuurna. **a.** puusta, pellistä tms. tehty, päältä avoin astia t. johde, kouru, kaukalo, ruuhi, ränni. | Sahdin valmistuksessa käytettävä, yhdestä puusta koverrettu k. Kaivosta vesi johdetaan laudoista kyhättyä k:aa myöten navettaan. — *Erik.* viinikuurnasta | - - puimatantereen tai k:an sato VT. - - viini pursuu sinun k:istasi VT. — *Yhd.* olut-, terva-, tukki-, viini-, virtsak.

kuurna|laakeri *s. tekn.* rengaslaakeri. **-laakso** *s. maant.* **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. kolo. Tuohitorven runko on tehty kahdesta k:sesti koverretusta puupuolikkaasta.

kuurnia[17] *v.* = seur.

kuurni|ta[31] *v. vanh.* ja *kuv.* siivilöidä, seuloa. | Kansankirjastojen määrärahat on k:ttu talousarvioesityksessä aivan mitättömiin. — *Erik.* K. hyttysiä ja niellä kameleja (alk. raam.) 'menetellä toisaalta pikkumaisesti, mutta toisaalta leväperäisesti'. | Te sokiat taluttajat [= kirjanoppineet ja fariseukset]! te k:tsette hyttyisen ja kameelin nielette UT[V]. Hän on tutkimuksessaan k:nnut hyttysiä ja niellyt kameleja.

kuurnit|taa[2*] *v.* -us[39] *teonn.* tehdä jhk kuurnia, uurtaa. | K:ettu voilapio. Syrjästä k:etut rahat. Ampuma-aseen k:us 'rihlaus'. Koristeellinen k:us. Pystysuoralla k:uksella ja vaakunaleijonalla koristetut napit. — *Puut.* höylätä ura, kuurna t. muun muotoinen profiili puutavaraan, keilata, holkata, profiloida. | K:ettu kehyslista.

1. **kuuro**[1] *a.* vrt. mykkä, sokea. **1.** kuuloa vailla oleva, kuulematon, (hyvin) huonokuuloinen. | K. lapsi, koira. K. kuin kivi. Syntyä k:na. Tulla k:ksi. Tekeytyä k:ksi. Vanhus on vähän k. Hänen vasen korvansa on k. — *S:sesti.* K:jen kuuntelulaite. — *Yhd.* puoli-, umpik. **2.** *kuv.* välinpitämätön, piittaamaton, taipumaton. | Puhua k:ille korville. Kehotukset kai-

kuivat k:ille korville. K. järjen, omantunnon äänelle. Hän on k. uhkauksille, panettelulle. Älä ole k. minun kyyneleilleni VT.

2. **kuuro**[1] *s.* **1.** ryöppy, ropsaus, puuska, vars. lyhyt, ankara sade. | Ankara, ohimenevä k. Vesi ropisee k:ina ikkunaan. Ukkospilvet lähettävät k:jaan. Sihahti k. luoteja. — *Kuv.* Hävityksen k. pieksee ampumahautoja. Arvostelujen murhaava k. — *Yhd.* kevät-, rae-, sade-, ukkosk.; luoti-, nuoli-, teräs-, tulik. **2.** *harv.* hetki, tuokio, tovi, kotva. | K:n aikaa. Istui pitkät k:t joutilaana. -- mies oli herännyt muutaman k:n kuluttua HAARLA. K. päiveä kuluupi, / hyvä hetki heijahtaapi / köyhän miehen kenkiessä SL.

kuuroittain *adv.* kuuroina. | Sataa k. — Hänen hulluutensa ilmeni k.

kuuroittu|a[1*] *v.* peittyä kuuraan, kuurettua, huurtua. | Pakkasessa k:nut parta.

kuuromykk|ä[53] *a.* ja *s.* -yys *omin.* kuuro ja mykkä. | K. henkilö. K:ien huolto. Synnynnäinen k:yys.

kuuromykkäinkoulu *s.* Mikkelin k.

kuuropiilos|illa *s. vaill.* (*rinn.* kuurupiilosilla) lasten leikkinä: piilosilla, lymysillä; myös karttupiilosilla. | Olla k. Leikkiä k:ia t. k:ta.

kuuro|pilvi *s.* pilviä, joista vettä sataa kuuroittain. | Aurinko paistaa k:pilvien välistä. **-sa|de** *s.* kuuro, sadekuuro. | K:teet häiritsivät maatöitä.

1. **kuurott|aa**[2*] *deskr.v.* tav:mmin kyyröttää. | Istua k. pää käsien varassa. Aitat k:avat harmaina rannassa. -- nokiset, iän mustuttamat malat k:ivat totisina paikoillaan U.KARRI.

2. **kuurotta|a**[2*] *v.* (*rinn.* kuuruttaa) henkilöstä, joka kuuropiilosta leikittäessä tav. jtak lukua hokien kädet silmillään odottaa, että toiset leikkijät ehtivät mennä piiloon; yl. myös olla hakijana kuuropiilosta leikittäessä. | Mennä nurkan taakse k:maan.

kuurottaja[10] *tek.* (*rinn.* kuuruttaja) < ed.

kuurou|s[65] *omin.* < 1. kuuro. | Osittainen, synnynnäinen k. Potee k:tta. — *Kuv.* Kansan k:desta huolimatta hän lujasti uskoi menestyvänsä. — *Yhd.* vanhuudenk.

kuuroutu|a[44] *v. harv.* tulla kuuroksi. | K:i vanhuutensa päivinä.

kuur|taa[6] *v. harv.* kaartaa, kiertää. | -- varakkaita ukkoja, jotka eivät asioita k:ra juuri sieltä eikä täältä, vaan purjehtivat aina tyytyväisinä myötätuuleen K.KAJANDER. — Vars. *kuurtaa (ja) kaartaa* ks. kaartaa I.1.

kuurto[1*] *s. harv.* kuurna, uurre, ura. | Suksen k.

kuuru[1] *a. harv.* kumara, kyyry. | Naishahmo ylhä, vaikka k. jo *MANN. — Istua, kulkea k:ssa. K:un painuvat hartiat. -- hän katsahti Ursulaa pää k:llaan HEPOR. Käy kujaset k:llasi, / läävät länkämöisilläsi KAL.

kuuru|peittosilla, -piilosilla *s. vaill.* = kuuropiilosilla.

kuurutta|a[2*] *v.*, **-ja**[10] *tek.* = 2. kuurottaa, kuurottaja.

kuus *perusl. puhek.* kuusi. | -- kolme, neljä, viis, k. Kello k. K. markkaa. Viis k. lasta.

kuusain[56] *s.* = seur.

kuusama[12] *s.* Lonicera, sekä luonnonvaraisia että puistoissa viljeltyjä pensaita. | Tatarian, yleinen k. Pihassa kasvaa kuusamia. K. on kovimpia puulajejamme. — *Yhd.* köynnös-, pensas-, sini-, tuoksuk. **-pensas** *s.*

kuusanka[10*] *s.* = kuukkeli.

kuusen|hako *s.* kuusenhavu. | Taitella k:hakoja. Silpuiksi hakatut k:haot. **-hartsi** *s.* **-havu** *s.*, tav. *mon.* K. lakissa. Asettaa maljakkoon k:ja. Maata k:illa. Ruumisvaunut oli koristeltu k:in. **-jalka** *s.* joulukuusen jalka. **-juur|i** *s.* Sitoa jtak yhteen halkaistuilla k:illa. — *Leik.* salaa poltettu viina, kuusenjuurikas, korpiroju, pontikka. | Juoda k:ta. **-juurik|as** *s.* Valmistaa tervaa k:kaista. Kömpelö kuin k. — *Leik.* ks. ed. | -- ryyppäsi ruskeata viinaa, joka oli karvasta k:asta KIANTO. **-kaarna** *s.* Käytettiin k:a leivän jatkona. **-kuor|i** *s.* vrt. koskut. | K:ta käytetään parkitusaineena. **-kynttilä** *s.* joulukuusen kynttilä. | K:in tuike. **-kä|py** *s.* Poimia k:pyjä. Tikkujalkaiset k:vyt ovat lasten leikeissä lehmiä. **-latva** *s.* **-lehv|ä** *s.* Aurinko paistoi k:ien lomitse. Jalkakäytävä koristeltiin k:in. **-naava** *s.* Tehdä itselleen parta k:sta. **-neulanen** *s.* **-näre** *s.* nuori kuusi. | Maa kasvaa pientä, hentoa k:ttä. Avannot merkitään k:in. **-oks|a** *s.* Lumi painaa k:ia. Koristella jtak k:in, k:illa. K. lakissa. **-pihka** *s.* Valmistaa saippuaa, keittää lääkettä k:sta. **-taimi** *s.* K:en istuttaminen.

kuusettu|a[1*] *v. metsät.* muuttua kuusta kasvavaksi, kuusivaltaiseksi. | Nuoren männikön k:minen.

1. **kuus|i**[32] *s.* **1.** ainavihantia havupuita, joissa pääoksat lähtevät rungosta säteittäisesti ja näiden oksat ovat yleensä selvästi kaksipuolisesti asettuneet; erik. suku Picea, vars. maassamme luonnonvaraisena kasvava P. excelsa, tavallinen kuusi; vrt. näre. | Korkea, roteva, suora, väärä, kuivettunut, naavainen k. Kotimäen, kodin k. K:en juuret, runko, oksat, latva. K:en neulaset, pihka, kukat, kävyt, siemenet. K:et seisovat totisina, mustina, kohoavat taivasta kohti. K:et huojuvat tuulessa. K:ten humina, suhina. K:en juurella. K:ten suojassa. Taittaa k:esta oksia, havuja. Surutalon portille pystytetyt k:et. — K. vaatii enemmän kosteutta kuin mänty. Metsä, jossa kasvaa k:ta. K:en pohjoisraja Suomessa kulkee 68°:n ja 69°:n välillä. — *Kasv.* Tavallinen, musta k. Kanadan k. K:en verkkosieni, partajäkälä, neulasruoste, tammiruoste. — *El.* K:en kudospistiäinen, pikikärsäkäs, oksakirjaaja, tähtikirjaaja. — *Erik.* **a.** joulukuusi. | Tuoda k. sisään. Koristaa, sytyttää k. K:en kynttilät. Leikkiä k:en ympärillä. **b.** *kuv.* sananlaskuissa ja sanonnoissa. | Ei korkeimmankaan k:en latva taivaaseen ylety [= mainiossakin ihmisessä on jotakin vikaa tms.] SL. Sitä k:ta kuuleminen, jonka juurella asunto SL. -- toivat sieltä sellaisia kokemuksia tullessaan, että k:een jäi lähtöni [= lähdöstäni ei tullut mitään] AK. | Arveltiin sinne ja tänne. Ei sattunut niihin k:iinkaan [= ei osuttu arvailussa lähimaillekaan] KARHUM. — *kurkottaa kuuseen* pyrkiä liian korkealle, tavoitella liian suuria. | Joka k:een kurkottaa, se katajaan kapsahtaa

sl. Parasta on olla kurkottamatta k:een liian aikaisin. — *Alat.* Mene, saat mennä, painu helkkarin, helvetin k:een 'matkoihisi, hiiteen, helvettiin, suolle'. Mutta nyt minä kirosin - - kirjeet ja sinetit helvetin k:een SIMO PENTTILÄ. — *Leik.* K:en juurella keitettyä 'salaa poltettua viinaa'. **c.** *yhd.* Aarnio-, jättiläis-, kukka-, naavak.; kampa-, käärme-, laaka-, nauha-, puna-, valkok.; aita-, karsikko-, korpi-, koti-, piha-, puisto-, suok.; kuolin-, uhrik.; (kasveista, jotka eivät kuulu Picea-sukuun) hopea-, jalo-, lehti-, marja-, palsami-, pihta-, saksan-, vesik. **2.** kuusen puuaines, kuusipuu. | K. rakennusaineena, paperi-, polttopuuna. K. ei ole niin kestävää kuin mänty. Tehdä jtak k:esta. Pöytä on k:esta, k:ta. K:en vienti maastamme.

2. **kuusi**[40] *perusl.*, merkitään 6, joskus VI. Yks. nom:ssa kuusi äännetään puhek. us. i:ttömänä, joskin se vain harv. kirjoitetaan täten. Ks. kuus. | K. tuhatta, miljoonaa (myös ◡). K. miestä, huonetta, päivää. Kuuden metrin mittainen. Kuudella markalla. Jakaa jk kuuteen osaan. Hinta k. (ja) viisikymmentä [merk. 6:50] 'kuusi markkaa ja 50 penniä'. Korkoa k. sadalta. [Huokeasta, mutta huonosta työntekijästä:] Kolmen markan suutari [t. räätäli] tekee kuuden markan vahingon SL. — - - viisi, k., seitsemän - -. Kaksikymmentä k. (myös ◡). Kello on k., puoli k., k. kolmekymmentä '30 min. yli kuuden, puoli seitsemän'. Kello osoittaa kuutta, käy kuutta. Kello kuudelta. Saapua kuuden junalla. — *viisi kuusi* viisi tai kuusi; us. myös epämääräisesti monesta. | Heillä on viisi k. lasta. [Monitoimisesta, -puuhaisesta ihmisestä:] Viisi virkaa, k. nälkää SL. Olen viisi nähnyt, k. kuullut [= yhtä ja toista] SP. Vilu viiden, kylmä kuuden, kahden kaikkein parahin SL. - - neiet kahta kaunihimmat, / viittä kuutta [vertaa] virkeämmät KAL. — *kuusi seitsemän* vrt. ed. | Siinä kuuden seitsemän aikaan. Löyti k:a jyviä, / seitsemiä siemeniä KAL.

kuusiaita *s.* Istuttaa k. Tietä reunustaa tiheä k.

kuusial|la, -ta, -le *adv.*, vars. *kansanr.* kuudella (t. kuv. monella) taholla, suunnalla. | - - kantoi kutsut k:le, / keruhut kaheksialle KAL. - - kuulin kummat k:ta, / imehet yheksiältä KANT.

kuusihaarainen *a.* K. kuvio, ankkuri.

kuusihal|ko *s.* Lämmittää k:oilla.

kuusi|henkinen *a.* K. perhe, seurue. **-jakoinen** *a.* kuuteen osaan, jaksoon tms. jakautuva, kuusiosainen. | K. kehä. K. kirkon holvi. K. tahti. **-jalkai|nen** *a.* **1.** jolla on kuusi jalkaa. | K. hyönteinen. K. sohva. *S:sesti.* - - mustat rakoniekat hirret kihisevät k:sia [= russakoita] KIANTO. **2.** kuusi jalkaa pitkä. | K. sahatavara.

kuusijuhla *s.* joulujuhla, pikkujoulujuhla. | Koulun, lasten k. Liikkeen järjestämä k.

kuusikanta *s.* tähtimäinen kansanomainen koriste- ja taikakuvio, jonka muodostaa kaksi päälletysten piirrettyä tasasivuista kolmiota.

kuusikas[66*] *s. mus.* kuuteen samanpituiseen osaan jaettu sävellysyksikkö; *syn.* sekstoli.

kuusi|kerroksinen *a.* K. rakennus. **-kielinen** *a.* K. kielisoitin. **-kiloinen** *a.* K. hauki.

1. **kuusikko**[2*] *s.* kuusimetsikkö, -metsä, -puisto, kuusisto. | Tiheä, synkkä k. Harjulla kasvaa k:a. — *Yhd.* iki-, korpi-, koti-, naavak.

2. **kuusikko**[2*] *s.* vars. kuuden hengen ryhmä t. yhtye; *mus.* sekstetti. | Murtoja suorittanut k. pidätetty.

kuusikko|korpi *s.* Suon takana leviää synkkä k. **-rinne** *s.*

kuusikorpi *s.*, vars. *metsät.* kuusta kasvava korpi.

kuusikuinen *a.* kuusikuukautinen.

kuusikuja *s.* Puiston k.

kuusi|kulmainen *a.* K. torni, pylväs. K. levy. Keskustelua [radiossa] k:kulmaisen pöydän ääressä. **-kulmio** *s.* **1.** *geom.* kuuden samassa tasossa olevan suoran rajoittama kuvio, kuusisivuinen monikulmio, heksagoni. | Säännöllinen k. **2.** kuusikulmainen alue t. esine. | Piha muodostaa k:n. Paperista taivutettu k. **-kuukautinen** *a.* **-kymmenlu|ku** *s.* vuosisadan 7. kymmen; us. vuosista 1860—69. | K:vun nälkävuodet. **-kymmentä** *perusl.* K. markkaa. Lämpö kohosi kuuteenkymmeneen asteeseen. Kuusissakymmenissä oleva [= suunnilleen 60-vuotias] mies. — K. yksi (myös ◡). **-kymmenvuotia|s** *a.* Isä on nyt k. Eli k:aksi. **-kymmenvuotispäivä** *s.* päivä, jolloin vars. jku henkilö täyttää 60 vuotta.

kuusi|köynnös *s.* K:köynnöksin koristeltu juhlahuone. **-lankku** *s.* **-lau|ta** *s.* K:dasta valmistettu hylly.

kuusilo[2] *s.* kuusi postimerkkiä käsittävä ehjä, hammastuksestaan irrottamaton ryhmä (vars. arkin reunasta reunuksineen ja painatusnumeroineen irrotettu). — *Yhd.* kulma-, (levy)numero-, reunak.

kuusiluokkainen *a.* K. tyttökoulu.

kuusi|maa *s.* kuusta kasvava maa. | K:maiden pintakasvillisuus. **-metsä** *s.* Sankka, taaja k. Harju kasvaa k:ä.

kuusimiehinen *a.* K. komitea.

kuusimitta *s. run.* heksametri. | Latinalainen, ylväs k. Runebergin kuusimitalla sepittämä "Hirvenhiihtäjät". **-inen** *a.* heksametrinen. | K. säe, runoelma. **-runo** *s.* **-säe** *s.*

kuusinen[63] *a.* **1.** *ain.* kuusesta tehty. | K. aita, seiväs. - - silta liekkui lehmuksinen, / tupa k. kumahti KAL. **2.** *poss.* K. mäki, salo. Tämä k. taival oli aina pysynyt vanhoillaan SILL.

kuusinkertai|nen *a.* -sesti *adv.* **1.** kuusi kertaa niin suuri, voimakas [jne.] kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan. | K. lukumäärä, ylivoima. K. hinta. Tuotanto on lisääntynyt k:seksi, k:sesti. K. pienennys. **2.** joka esiintyy, tapahtuu t. tekee jtak kuusi kertaa; jossa on kuusi kerrosta tms. | K. Suomen mestari. K. lanka.

kuusinumeroinen *a.* K. luku.

1. **kuusio**[3] *s.* Pedicularis, puoliloisina eläviä ruohokasveja, joilla on pariliuskaiset lehdet. — *Yhd.* suok.

2. **kuusio**[3] *s.* säännöllinen kuusikulmio. **-mutteri** *s.*

kuusi|osainen *a.* K. teos, näytelmä. **-palstainen** *a.* K. sanomalehti.

kuusi|paperipuu *s.* K:paperipuun vienti. **-peura** *s.* Dama dama, Välimeren rannoilta kotoisin oleva pienehkö, väriltään vaihteleva hirvieläin. **-puinen** *a.* K. pöytä. **-pu|u** *s.* kuusen puuaines, kuusi; *harv.* kasvavista puista. | Seinä on k:uta. K. on teollisuutemme tärkeimpiä raaka-aineita. — Pakkasen paukahdukset k:issa KIANTO.

kuusi|pyöräinen *a.* K. auto. K. väkipyörä. **-päiväinen** *a.* K. lapsi. Jumalan k. luomisviikko. — *Erik.* kuutena päivänä viikossa ilmestyvä. | K. sanomalehti. Lehden k. painos.

kuusi|pölkky *s.* **-rima** *s.* **-riuku** *s.* **-rivi** *s.* Tietä reunustavat k:t.

kuusi|rivinen *a.* K. teksti. — *Maat.* = kuusitahkoinen. | K. ohra. **-ruutuinen** *a.* K. ikkuna. **-sataa** *perusl.* K. vuotta. Kuudensadan markan hintainen. K. viisi (myös ◡).

kuusisto[2] *s.* = 1. kuusikko. | Synkkä, humiseva k. Metsän poika tahdon olla, / sankar jylhän k:n KIVI.

kuusi|sylinterinen *a.* K. moottori, auto. **-särmäinen** *a.* K. kynä, sauva, prisma. **-sävelikkö** *s. mus.* kuusisävelinen asteikko, heksakordi. **-sävelinen** *a.* K. sävelmä. **-tahkoi|nen** *a.* -suus *omin.* jossa on kuusi tahkoa, sivupintaa. | K. pylväs, pullo. Kiteen k:suus. — *Maat.* johon kehittyy jyvät kuuteen tähkyläriviin, kuusirivinen. | K. ohra. **-tahoinen** *a.* = ed. | K. arpanappula. — *Kut.* K. [= kuusikulmaisia reikiä sisältävä] tylli. **-tahokas** *s. geom.* heksaedri.

kuusi|tavara *s. puut.* K:tavaran hinnat. **-tiainen** *s.* Parus ater, maamme pienin tiainen, mustatiainen.

kuusitoista *perusl.* Kuudellatoista markalla. Oli jo k. [nim. vuotta] täyttänyt. Kuusissatoista oleva [n. 16-vuotias] poika. **-taitteinen** *a. kirj.* K. kirjan koko l. sedeesi syntyy taitettaessa arkki kuuteentoista lehteen. **-vuotia|s** *a.* K. nuorukainen. Kuoli k:ana. — *S:sesti.* K:an pilvilinnoja.

kuusitoistias *a.* = ed. | K. neito.

kuusittain *adv.* Tentissä käytiin k. 'kuusi kerrallaan'.

kuusitukki *s.* K:en uitto.

kuusi|tuntinen *a.* K. työpäivä. **-tuumai|nen** *a.* Halkaisijaltaan k. parru. K. rako. — *S:sesti* vars. kuusituumaisesta tykistä ja sen ammuksista. | Ampua k:sella. K:set räjähtelevät. **-vaiheinen** *a. sähk.* K. vaihtovirta. K. muuttaja. **-vaihevirta** *s. sähk.* **-valjakko** *s.* kuusi hevosta ajoneuvojen tms. eteen valjastettuna. | Keisarin k. Tykkiä vetää k.

kuusivaltai|nen *a.* -suus *omin.* pääasiassa kuusta kasvava. | K. metsä.

kuusiviikkoinen *a.* K. matka, oppikurssi. K. vasikka.

kuusivitsa|(s) *s.* Sitoa k:lla, k:ksella.

kuusi|vuotias *a.* kuusi vuotta vanha. | K. poika. K. kasvi. K. urheiluseura. — *S:sesti.* Perheen k. **-vuotinen** *a.* kuusi vuotta kestävä. | K. koulu. K. vankeus. — Joskus = ed. | K. lapsi. **-vuotiskau|si** *s.* Valittiin puheenjohtaja seuraavaksi k:deksi. Liikevaihto k:delta 1931—36.

kuusivyöhyke *s. maant.* K. ulottuu Ivalojoelle asti.

kuusi|ääninen *a.* -äänisesti *adv.* K. kuoro. Laulaa k:äänisesti.

kuusokeu|s *s. lääk.* Täysikuun valo saattaa ihmisen silmässä synnyttää sairaalloisen näkemiskyvyn huononemisen eli k:den. Hevosen k. on tarttuva silmätauti.

kuuso|nen[63] *dem.s. runok.* < kuusi. | - - hongassa hopeaoksa, / kultaoksa k:sessa KAL.

kuusykli *s.* = kuujakso.

kuutama[12] *s.* (*rinn.* kuudan) kuun valo, kuutamo. | Tehdä jtak k:lla. Täysikuu valaa k:ansa. - - iso kutsui [tytärtä] k:ksi, / emo päivänpaisteheksi KAL.

kuutamo[2] *s.* kuun valo, kuudan, kuutama; aika, jolloin kuu paistaa. | Kirkas, himmeä, elokuun k. On k. K. tulvii huoneisiin. Koivut värjöttävät k:ssa. Haaveilla k:lla, k:n valossa. - - tällaisia myöhäsyksyn alastomia k:ita SILL. — *Kuv. leik.* Päälaella komea k. 'kalju'. — *Yhd.* ilta-, syys-, talvik. **-haave** *s.* **-haaveilija** *s.* **-haaveilu** *s.* Kaihoisia k:ja. [Isäntä] on yksin kartanollaan k:lla SILL. **-hämy** *s.* Tehdä jtak k:ssä. **-idylli** *s.* **-iit|a** *s.* Kaunis, kirkas k. K:ojen haaveilija.

kuutamoi|nen[63] *a.* kuun valaisema, kuutamossa näkyvä t. tapahtuva. | K. maisema, meri, tie, parveke. K:sia pilven hattaroita. K:sen yön hiljaisuudessa. K:sia kävelyretkiä.

kuutamo|juhla *s.* **-kuiskailu** *s.* Tunteellisia k:ja. **-kuv|a** *s.* Maalata k:ia. **-kävely** *s.* Nuorten k:t ja luistinretket. **-laulu** *s.* Haikeita k:ja. **-maisema** *s.* Syysillan k. **-romantiikka** *s.* **-tanssi** *s.* Villien hurjat k:t. **-tunnelm|a** *s.* Auton räminä rikkoi hiljaisen k:an. Maalata k:ia. **-|yö** *s.* Kaunis, kirkas k. K:öinä saa niukasti kalaa.

kuutaulu *s. täht.* numerotaulu, jonka mukaan voidaan määrittää kuun näennäiset liikkeet taivaalla.

kuutava[13] *a. harv.* kuun sirpin muotoinen. | Haapaperhosten takasiivissä on punaiset, k:t reunatäplät.

kuutelo[2] *s.* **1.** eräiden kansanomaisten ruokalajien nimitys. **2.** kvartsi. **-kivi** *s.*

kuutina[15] *s. kans.* pienestä rahasta puhuen. | Ei (pennin) k:a 'ei yhtään penniä, ei pennin pyörylää, ei äyriäkään'. Melkiä oli auttanut häntä, - - vaatimatta itse siitä kopeekan k:a H.ASUNTA.

kuutinnah|ka *s.* vrt. 1. kuutti. | K:asta tehdyt karvatöppöset.

kuutio[3] *s.* **1.** *geom.* säännöllinen monitahokas, jota rajoittaa kuusi yhteneväistä neliötä, säännöllinen kuusitahokas l. heksaedri. | K:n särmät, tilavuus, lävistäjä. K:n kahdentaminen. **2.** yl. kuutiomaisista esineistä. | Leikata liha, lanttu k:iksi. K:iksi puristettu ruuti. Terassia koristavat puiden k:t. — *Yhd.* betoni-, jää-, lanttu-, leipä-, liha-, porkkana-, rasvak.; arpak. **3.** vars. *puhek.* kuutiometri; kuutiometrimäärä, kuutiotilavuus: myös = kuutiojalka. | Puolen k:n kuorma [esim. halkoja t. hiekkaa]. Teki neljä k:ta [halkoja] päivässä. Rakennelmaan menee 10 k:ta soraa. — Laskea

pinon t. puun k. Teknillinen k. lasketaan tukin latvaläpimitan mukaan. Talon k. on 12.000 m³. — *Yhd.* betoni-, irto-, kiinto-, malmi-, pino-, rakennusk.; keski-, kokonaisk. **4.** *mat.* luvun kolmas potenssi; vrt. neliö. | K:lla tarkoitetaan tuloa, joka saadaan, kun luku kerrotaan ensin itsellään ja saatu tulo vielä samalla luvulla. 4:n k. on 4 · 4 · 4 = 64.

kuutio|desimetri *s. mat.* (*lyh.* dm³) tilavuusmitta: kuutiometrin tuhannesosa; = 1 litra. | 1 k. puhdasta vettä. **-hiili** *s.* keskikokoisina kappaleina oleva kivihiili. **-hinta** *s.* kuutiometrin t. -jalan hinta. | Paperipuun k. Työntekijöille maksettava k. [esim. halonteossa t. ojankaivussa].

kuutioi|da[18] *v.* -nti[4*] *teonn.* **1.** laskea tilavuus. | K. puita, tukkeja. Penkereen, metsän k:nti. Silmämääräinen k:nti. Rehut k:daan ladossa. **2.** *harv.* leikata kuutioiksi. | K:tua suolakurkkua.

kuutioimis|kaava *s.* **-taulu** *s.*

-kuutioinen[63] *poss.a.* Keski-, pienik.; kaksik.

kuutioittain *adv.* tav. = kuutiometreittäin. | K. myytävä tavara.

kuutio|jalka *s.* tilavuusmitta: kuutio, jonka särmät ovat jalan pituiset. | Englantilainen k. = 28,32 dm³. **-juuri** *s. mat.* luvun kolmas juuri. | Annetun luvun *a*:n k. tarkoittaa lukua, jonka kuutio on *a*. **-kasvu** *s. metsät.* kuutiomäärän lisääntyminen, massakasvu. | Puun, rungon k. Ojituksen vaikutus suometsien k:un. **-kaup|pa** *s.* kuutioittain (kuutiometreittäin) tapahtuva kauppa. — Vars. *kuutiokaupalla* kuutiometreittäin. | Paperipuuta k:alla. **-kirja** *s. metsät.* puutavaran kuutioinnissa tarvittavia taulukoita sisältävä kirja. **-kivi** *s.* katukiveykseen käytettyjä kuutiomaisia kiviä; nupu-, noppakivi. | K:llä päällystetty tie.

kuutiolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* vars. kidetieteessä: kuutiomainen, regulaarinen. | K. kide, kiderakenne, mineraali. K. kidejärjestelmä. K:sesti kiteytyvä aine.

kuutio|mainen[63] *kalt.a.* -maisesti *adv.* -maisuus[65] *omin.* K. kide, pino, rakennus, astia. K:maista sepeliä. K:maisesti lohkeava mineraali. Talon k:maisuus. **-metreittäin** *adv.* kuutiometri kerrallaan, kuutiometreinä, monta kuutiometriä, kuutio(metri)kaupalla, kuutioittain. | Halot myydään k. **-metri** *s.* (*lyh.* m³) tilavuusmitta: kuutio, jonka särmät ovat metrin pituiset; = 1000 litraa; *syn.* vars. *puhek.* yl. vain kuutio. | K. halkoja. K:n kivimöhkäle. Laskea tilavuus k:lleen. — *Yhd.* halko-, hiekka-, vesik.; irto-, kiintok.; pinok. **-metrimäärä** *s.*; us. *syn.* kuutiomäärä, kuutio. **-metripaino** *s.*; us. *syn.* kuutiopaino. | Veden k. on 1000 kiloa. **-millimetri** *s.* (*lyh.* mm³) tilavuusmitta: kuutiosenttimetrin tuhannesosa. **-mitta** *s.* kuution muotoinen tilavuusmitta, jonka särmä on vastaavan pituusmitan suuruinen; esim. kuutiometri. **-määrä** *s.* tav. = kuutiometrimäärä. | Metsän, sahatavaran k. Laskea k. **-paino** *s.* kuutiometripaino. | Jään k. on 900 kiloa. **-paraabeli** *s. mat.* käyrä, jonka pisteiden ordinaatat ovat = vastaavan abskissan kolmas potenssi. **-pätk|ä** *s. puut.* lankkuja, soiroja ja lautoja tasattaessa saatavia 1—5 ½ jalkaa pitkiä pätkiä; *syn.* tasauspätkä, kuutiopää. | K:iä käytetään mm. laatikkolautoina. **-pää** *s.* = ed. **-ruuti** *s.* kuutioiksi puristettu ruuti. **-senttimetr|i** *s.* (*lyh.* cm³) tilavuusmitta: kuutiodesimetrin tuhannesosa. | K:eihin jaettu asteikko [esim. pullon kyljessä]. **-sisällys** *s.* kappaleen tilavuus kuutiomittoina, kuutiotilavuus. | Astian, puun, rakennuksen, halkopinon k. Mitata jnk k. **-syl|i** *s. puut.* tilavuusmitta: kuutio, jonka särmät ovat sylen pituiset. | Metrinen k. = 2×2×2 m = 8 m³. Kaivospölkyt myydään ulkomaille tavallisesti Englannin k:en mukaan, joka on n. 6 kuutiometriä. **-tilavuus** *s.* tav. kuutiometreinä laskettu tilavuus, kuutiosisällys; us. *syn.* kuutio. | Salin, rakennuksen k. **-tuuma** *s.* tilavuusmitta: kuutio, jonka särmät ovat tuuman pituiset. | K:n kokoinen kappale. **-yksik|kö** *s.* määräsuuruinen kuutio mittayksikkönä, esim. kuutiometri, kuutiosyli. | Järeämmästä puutavarasta maksetaan enemmän k:öltä kuin ohuesta.

kuutisen(63) *indef.lukus. vaill.* noin kuusi, kuuden verran. | K. kappaletta. K. metriä pitkä. Liike on toiminut k. vuotta. **-kymmentä, -sataa** vrt. ed.

1. **kuut|on**[57] *kar.a.* (< 1. kuu) jossa, johon t. jolloin kuu ei paista. | Kirkas k. taivas. K. metsäpolku. K. ilta. Syksyn pimeät, k:tomat yöt. On k. aika, uusikuu.

2. **kuut|on**[57] *kar.a. harv.* (< 2. kuu) rasvaton, laiha. | - - laulan laihoilta lihoilta, / kupehilta k:tomilta KAL.

kuuto|nen[63] *s.* vrt. ykkönen, kakkonen jne. **1.** kuuden numero, 6. | Epäselvästi kirjoitettu k. Saada jssak aineessa k. 'arvosana 6'. **2.** järjestyksessä t. numeroituna kuudes, kuuden numerolla merkitty henkilö t. esine. | Tulla k:sena maaliin. Kranaatinheittimen viitonen, k. ja seitonen ovat ammusmiehiä. Pelikortit kakkosesta k:seen. K. [= kuudennen linjan raitiovaunu Helsingissä] kulkee väliä Arabia —Marian sairaala. Ampua k. 'osua kuutosella merkittyyn maalitaulun renkaaseen'. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutu-, valttik. **3.** *erik.* **a.** kuuden metrin luokkaan kuuluva kilpapurjevene. | Kansainvälinen k. K:sten kilpailu. **b.** kuusisylinterinen moottori t. auto. | Ostaa veneeseen uusi k. Ajaa komeaa k:staan. **c.** tav. *mon.* K:set 'Suomen sosiaalidemokraattisessa puolueessa toisen maailmansodan aikana esiintynyt kuusihenkinen oppositioryhmä, kuutosryhmä'.

kuutos|luokka *s.* kilpapurjeveneiden kuuden metrin luokka. | K:luokan vene. **-ryhmä** *s.* ks. kuutonen 3. c.

1. **kuut|ti**[4*] *s.* hylkeenpoikanen. | K:in nahkaa. Pyydystää emähylkeitä k:tien avulla.

2. **kuutti**[4*] *s. mer.* jalus(köysi, -nuora). | Avata k. - - hellitteli jo takapurjeen k:a löysäksi KILPI.

3. **kuut|ti**[4*] *s. vanh.* ja *murt.* pienehkö purjealus; pursi, vene. | - - laskea karehtelevi / venehellä vaskisella, / k:illa kuparisella KAL.

kuu|täplä *s.* kuun sirpin muotoinen täplä. | Ri-

tariperhosen siivissä on rivi keltaisia k:täpliä. Kynnen k. --**ukko** *s.* us. *leik.* henkilöity kuu. | K. kurkistaa huoneeseen. Hymyili kuin k. K. ajaa köröttää tasaisesti, kilpaa meidän kanssamme SILL. K. synkkämieli / maan ylle kohoaa EINARI VUORELA. -**vuo|si** *s.* kuun kiertoaikaan perustuva vuosi; vrt. aurinkovuosi, tähtivuosi. | Kreikkalainen ajanlasku perustui k:teen. Muhamettilaisten 354-päiväinen k.

kuv|a[11] *s.* **I.** näkyvästä kuvasta. **1.** pysyvä tasapintainen t. plastillinen esitys jstak esineestä, henkilöstä, tapahtumasta tms. | Taiteellinen, luonnollinen, ihannoitu k. Tytön, kukan, talon k. Vapautta esittävä k. Pyhien k:ien palvonta. Voima ei palvele k:ia [= voimakas ei anna estää itseään] SP. — Kaunis kuin k. Istuu kuin k. 'liikkumatta'. — *Erik.* **a.** piirros, maalaus, valokuva tm. tasapintainen kuva. | Värikäs, epäselvä k. Piirretty, maalattu k. Lentokoneesta otettu k. K:ien luettelo. Loistoteos "Suomi k:ina". Kertoa sanoin ja k:in. Näppäillä k:ia [kameralla]. K:ien painattaminen. Sijoittelu näkyy k:asta 8. — Korttipelissä: kuvakortti (kuningas, rouva t. sotamies). | K:at jäivät käteen. Sain pelkkiä k:ia. — *Kans.* valokuvaamisesta: Käydä k:assa. Mennään k:aan! **b.** veistämällä, muovaamalla t. muuten tehty taustapinnasta eroava t. irrallinen teos, kohokuva, upote, veistos. | Pronssinen, marmorinen k. Valettu, veistetty, syövytetty k. Veistää, hakata jkn k. marmoriin. Kukon k. tuuliviirinä. Siitä seppo Ilmarinen / takoi kullaista k:oa KAL. — Savessa on jalan k:ia. Painoi saippuaan avaimen k:an. — *Mets.* keinotekoinen houkutuseläin, vars. lintu; kaave, bulvaani. | Ampua teeriä k:ilta. Mennä k:ille 'kuvastamaan'. Laatokalla pyydettiin hylkeitä myös k:ilta. **c.** *yhd.* Ilma-, kaavio-, kiilto-, koho-, korko-, kuulto-, lennätin-, lento-, lähi-, mikroskooppi-, muoto-, paino-, pienois-, piilo-, piirros-, pika-, pysty-, rinta-, röntgen-, sarja-, sivu-, valo-, viistok.; eläin-, hää-, luokka-, maisema-, markkina-, nais-, oma-, perhe-, pyhimys-, ryhmä-, seikkailu-, sisä-, sota-, talvi-, tilanne-, todellisuus-, tori-, tuokio-, ulko-, urheilu-, yleisk.; ankkurin-, eläimen-, jumalan-, kalossin-, keisarin-, koiran-, lapsen-, nuoruuden-, pyhäin-, tytönk.; ala-, kansi-, kartta-, keula-, koriste-, liite-, mainos-, opetus-, otsikko-, pohja-, postikortti-, seinä-, teksti-, vaakuna-, yläk.; kipsi-, kivi-, marmori-, puu-, savik.; kabinetti-, laatu-, liitupaperi-, värik. **2.** jstak heijastuva kuva, kuvajainen. | Nähdä k:ansa peilistä. Katselee k:aansa lähteestä. Koivut luovat k:ansa veteen. Karvan pitää kiiltää, niin että k:ansa näkee. Linssissä näkyy esineen ylösalainen k. — *Yhd.* peilik. **3.** säteitetty, projisioitu kuva. | Kuvanheittimen l. projektiokojeen luoma k. Aurinko heitti ikkunan k:an lattiaan. K. kameran tähyslasissa. — *Yhd.* heijastus-, televisio-, varjok.; heittok. — *Erik.* elokuva. | Elävät k:at, par. elokuvat. Jännittävä k. Parhaita näkemiäni k:ia. K:aa on esitetty jo kolmatta viikkoa. Mykän k:an aikakausi. — *Mon. ark.* elokuvaesityksestä. | Istua k:issa. — *Yhd.* elo-, lisä-, lyhyt-, piirros-, täyte-, väri-, äänik.; jännitys-, matkailu-, musiikki-, salapoliisi-, sotak.

II. ed:een liittyvää *kuv.* käyttöä. **1.** yhdennäköisyydestä, -kaltaisuudesta. | Tyttö on äitinsä ilmetty k. — Jumalan k. 'ihminen'. -- Jumala loi ihmisen omaksi k:aksensa VT. Turmeli itsessään olevan Jumalan k:an. — *Halv.* Ontuva hevosen k. 'huono hevonen'. Vanha äijän k. — *Yhd.* edus-, esi-, peri-, tunnus-, vertausk. **2.** näky, näkymä; ulkonäkö, hahmo, olemus (us. par. korvattavissa näillä sanoilla). | Tulijoita kohtasi kotoinen k. Onnettomuuspaikka tarjosi kammottavan k:an. Suurkaupungin levoton k. Pian kirmaisee hän takaisin taas, himoten katsella Venlan k:aa [= Venlan hahmoa] KIVI. — *Erik.* Taudin k:aan liittyy ripuli. Rohkeus kuuluu olennaisena osana miehuuden k:aan. — *Yhd.* katu-, kaupunki-, kulttuuri-, maalaisk.; taudink. **3.** mieli-, muistikuva. | Onnellisia tulevaisuuden k:ia. Kauhun k:at kulkivat hänen väsyneissä aivoissaan. Nukahti rakastetun k. mielessään. -- minua liikuttaa tuon erikoislaatuisen erämaanasukkaan k. ja kohtalo SILL. — *Psyk.* Aistimusvoimainen, eideettinen k. 'mielle'. — *Yhd.* haave-, harha-, havainto-, mieli-, muisti-, näkö-, uni-, utuk.; kauhunk. **4.** kirjailijan, puhujan tm. jksta t. jstak esittämä kuvaus; jnk luonteenomaisen, olennaisen esineen t. asian jksta t. jstak antama vaikutelma; käsitys, näkemys. | Muistelmissaan A. piirtää eloisan k:an tapauksesta. Puhuja antoi tilanteesta toivottoman k:an. K. sieltä, toinen täältä [kirjoituskokoelman nimenä]. — Asuinpaikkalöydöt antavat meille k:an kivikauden ihmisen elämästä. Törkyinen pihamaa antaa huonon k:an koko talosta. Tämäkään vertailu ei anna lopullista k:aa kustannusten suuruudesta. Aivan toinen k. tuonnin vilkastumisesta saadaan, kun tarkataan tuonnin volyymia. Minulla on tapahtumasta varsin selvä k. Asiasta on vaikea muodostaa itselleen objektiivista k:aa. — *Yhd.* henkilö-, kirjailija-, kokonais-, lapsi-, luonne-, matka-, runoilija-, todellisuus-, tunnelma-, tuokiok.; kuulok. **5.** kuvallisesta sanonnasta, runokuvasta. | Käyttää, viljellä havainnollisia, sovinnaisia, haalistuneita, raamatullisia k:ia. Hän puhuu enemmän k:in kuin käsittein. — *Yhd.* kieli-, runok.

III. *murt.* adv:sesti, kielt. yhteyksissä. — *kuvalle* kunnolla. | -- en jaksa puhuakaan k:alle KAUPPISH. — *kuvan* kunnon. | -- eipä häneltä saanut k:an puhetta HAANPÄÄ.

kuva-|aapinen *s.* kuvallinen aapinen. **-aihe** *s.* Rahojen tavallisimpia k:ita ovat hallitsijain muotokuvat. **-aineisto** *s.* Teoksen k. Koota k:a. **-aine|s** *s.* Valaista tapahtumia runsaan k:ksen avulla.

kuvaaja[16] *tek.* < kuvata. **1.** [Taiteilija] A. on tunnettu maisemien k:na. Ansiokas Lapin (olojen) k. Sananlasku on usein tapain k. — *Yhd.* ihmis-, muotok.; luonnonk. **2.** *mat.* Funktion graafinen edustaja eli k. on käyrä, jonka jokaisen pisteen abskissa ja ordinaatta vastaavat yhteenkuuluvia argumentin ja funktion

arvoja. Yhtälön, nopeuden graafinen k. K:n piirtäminen.

kuva-|ala *s.* Taulun k. — *Valok.* Filmin k:alan vaihto. **-albumi** *s.* Perheen k. K. "Suomen suvi".

kuvaama|taide *s.* taiteen haara, jossa muotoja, viivoja ja värejä käyttämällä luodaan silmin nähtäviä teoksia, kuvataide. | Kivikauden alkeellinen k. K:taiteisiin luetaan rakennus-, kuvanveisto-, maalaus- ja graafinen taide. **-taidonopettaja** *s.* Oppikoulun kuvaamataidon- ja kirjoituksenopettaja. **-taiteelli|nen** *a.* K. teos. K:sia tuotteita. Hänellä on k:sia lahjoja. **-taiteilija** *s.* Kalevala k:in esittämänä. **-taito** *s.* **1.** Kirjailijan k. — Vars. **2.** piirustus (maalaus) ja muovailu koulujen oppiaineena.

kuvaamat|on[57] *kielt.a.* -tomasti *adv.* **1.** *akt.* Maan poliittisia voimasuhteita k. hallitus. **2.** *pass.* jota ei voida kuvata, tavaton, ääretön, sanomaton, kauhea. | Sanoin k. innostus, kauhu, sekamelska. K:toman ihana, alhainen. Hätä oli (sanoin) k. Tehdä jtak k:tomin ponnistuksin. Tieto vaikutti sanoin k:tomasti.

kuvaamis|kyky *s.* **-taito** *s.* Elävä k. **-tapa** *s.* Karu, realistinen k.

kuvaamo[2] *s.* valokuvaamo, ateljee; elokuvayhtiö(n toimipaikka). | K:n kamera. — Amerikan johtava k. **-kamera** *s.* kamera, joka on tarkoitettu nimenomaan valokuvaamossa käytettäväksi;)(amatöörin-, käsikamera.

kuvaannolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kielikuvan t. -kuvia sisältävä, kuvallinen, vertauksellinen, symbolinen, allegorinen. | K. puheenparsi, esitystapa, puhe. Sanojen k. käyttö. Selittää Raamattua k:sesti. K:sesti merkitty äänne (pikakirjoituksessa). "Kirveen silmä" on k. ilmaus.

kuvaanto[2*] *s.* *vanh.* kuvaamataito (2).

kuva-|arkisto *s.* Museon k. **-arvoitu|s** *s.* kuvan t. kuvasarjan esittämä arvoitus. | Piirtää, ratkaista k:ksia. **-aukko** *s.* Kuvanheittimen k.

kuvaav|a[13] *a.* (*partis.*) -asti *adv.* **1.** K. eli graafinen geometria. K. eli deskriptiivinen sielutiede. **2.** luonteenomainen, tunnusomainen, ominainen, tyypillinen. | On k:aa, että --. Teokselle ovat k:ia odottamattomat käänteet. Mainitsen k:an esimerkin. K:asti kyllä kerrotaan, että --.

kuvaelm|a[13] *s.* **1.** näyttämölle sovitettu tilannekuva, jossa henkilöt tav. ovat ääneti ja liikkumatta; näyttämölaitteiden vaihdosta edellyttävä näytöksen osa. | Esiintyä k:assa. Katsella k:aa. — Kolme näytöstä (neljä k:aa). **2.** *vanh.* kuvaus. | Kirjallinen k. Suonion "Kuun tarinat" ovat pieniä k:ia.

kuva|esitys *s.* K. Egyptin muinaisuudesta. Ohjelmaan kuuluu mm. k:esityksiä. **-filmi** *s.* raakafilmi(n laji), jota käytetään kuvanottoon;)(äänifilmi. **-galleria** *s.*

kuvahai|nen[63] *s.* *murt.* kuvajainen, kuva. | Metsän k:set. Vedenkalvon k. -- on veistetty vuoren pintaan suuren Koljon k. HAARLA.

kuvahakemisto *s.* Teoksen k.

kuvah|taa[2*] *mom.v.* *harv.* kavuta, kapsahtaa. | Kontio k:ti honkaan. Siitä kuusehen k:ti, / petäjähän pyörähytti KAL.

kuvailemat|on[57] *kielt.a.* jota ei voi kuvailla, sanomaton, kuvaamaton. | K:toman typerä. Käyttäytyä k:toman raa'asti.

kuvailija[14] *tek.* (< seur.) Intohimoinen yhteiskunnallisten epäkohtien k.

kuvail|la[29] *v.* **1.** kuvata, kertoa, esittää. | K. elämää, tapahtumia, henkilöitä, maisemaa. K. synkin värein. K:i elävästi näkemiänsä. Hänet k:laan vaatimattomaksi. — *kuvaileva* (a.) us. = deskriptiivinen. | K:eva lyriikka. Pelkästään k:eva esitys. K:eva anatomia. K:eva substantiivi, verbi. **2.** *vanh.* muissa merk:issä. | -- noita [jousen osia] on kullalla k:i [= koristeli], / hopealla huolitteli KAL. [Meren] syvyydessä itseänsä k:ee [= kuvastelee] pyhä, kaartava taivas KIVI. -- hän k:i [= kuvitteli], että muut nauraisivat yhtä paljon AHO.

kuvailmau|s *s.* kuvaannollinen ilmaus. | Yleisimpiä k:ksia ovat vertaus ja metafora.

kuvailu[2] *s.* **1.** kuvaileminen. | Todentuntuista menneisyyden k:a. Jatkaa jnk k:a. — *Fil.* K. on olion tai tapahtuman ominaisuuksien järjestelmällistä, luonnehtivaa esittämistä. **2.** tav:mmin kuvaus. | Tuo k. ei sovi yhteenkään tuntemaani henkilöön. Kaunokirjallisia k:ja ovat esim. monet Ahon lastuista.

kuvailu|s[64] *s.* *vanh.* **1.** kuvaus, kuvailu, kertomus. | Äijän k. venyi lopulta koko illan mittaiseksi SILL. **2.** Kivellä: mielikuvitus. | -- k:kseni voima tuntui viikkaammaksi kuin koskaan ennen.

kuvai|n[56] *s.* kuvajainen. | Puiden, lyhtyjen k:met vedessä. Näkee k:mensa peilistä. — [Jänis] temmelteli oman k:mensa [= varjonsa] kanssa kuutamossa AHO.

1. **kuvai|nen**[63] *a.* kuvallinen, kuvioitu. | Vaatekappale -- oli k:seksi kudottua liinakangasta ALKIO. — *Yhd.* iso-, kaunis-, moni-, puna-, runsask.

2. **kuvai|nen**[63] *s.* = kuvajainen. | Kuun k. vedessä. Puut luovat, heittävät k:sensa rantaan. Katsella k:staan lähteestä. Pöytä on niin kirkas, että näkee k:sensa. — *Halv.* Etkö sinä perhanan k. tuki nyt jo suutasi! ALKIO.

kuvain|murskaaja *s.*, vars. *kuv.* sovinnaisuutta vastaan taistelevasta henkilöstä; vrt. kuvainraastaja. | Nietzsche, tuo kumouksellinen k. **-palvoj|a** *s.* vrt. seur. | Papualaiset ovat k:ia. **-palvon|ta** *s.* palvonta, jonka kohteina ovat jumalallisten olentojen t. voimien kuvat, idolatria. | Luonnonkansojen k. Protestanttisuus hylkäsi k:nan. **-raastaja** *s.* kuvainpalvonnan äärimmäinen vastustaja. | Uskonpuhdistusajan k:t tuhosivat arvokkaita taideteoksia. — *Kuv.* Kirjallisuuden k:t. **-raasto** *s.* vrt. ed.

kuvajai|nen[63] *s.*; *rinn.* kuvainen, kuvain. **1.** heijastuskuva, peilikuva. | Lähteen k. Veneen k. leikkii laineilla. [Västäräkin] pieniin silmiin näyttää mahtuvan koko aamuisen maailman k. SILL. — Auringon k. [= valojuova] siirtyy lattialla. — *Kuv.* Poika on isänsä elävä k. -- eihän tuolta lemmon k:selta osannut parempaa odottaakaan LEINONEN. **2.** varjo. | Pilvien k:set kulkevat yli lumikenttien. Hiihtää kilpaa oman k:sensa kanssa. **3.** unikuva, näky, harhakuva. | Unen k:set. Katselee oman mie-

lensä k:sia. Rakkaus oli synnyttänyt häneen outoja k:sia. -- silloin näki hän näyn, joka oli kultaisena k:sena halki elämän seuraava häntä LEINO.

kuva|julkaisu *s.* Suomen kirkkoja esittelevä k. **-jäljennös** *s.* Vaskipiirroksen k. Pitsin k. on puolet luonnollisesta koosta. **-kaappi** *s.* eräänlainen elokuvien edeltäjä: kaappi, johon kammesta pyöritettäessä ilmestyi nähtäväksi erilaisia kuvia ja kuvasarjoja. | Koko lapsuus on vielä kuin suuri, musta ja pyörivä k. --: toinen kuva tulee, toinen menee, yhteyttä ei niillä ole kuin siteeksi KALLAS. **-kalvo** *s. valok.* kuvaksen (levyn, filmin tms.) valonherkkä kalvo. **-kangas** *s.* **1.** kuvioitu, kuvallinen kangas. | Kudottu, ommeltu k. K. seinällä. **2.** elokuvan "valkokangas".

kuvakas[60*] *poss.a. harv.* kuvallinen, runsaskuvainen. | K:ta kieltä.

kuvake[78*] *s. kirj.* kuvalaatta, klišee.

kuva|kertomus *s.* jtak tapahtumaa tms. esittävä kuvasarja (teksteineen). | K. urheilukilpailuista. **-kiel|i** *s.* **1.** kielikuvia käyttävä kieli. | Ilmeikästä k:tä. Ilmaista ajatuksensa k:ellä. Viljellä Raamatun k:tä. **2.** Kirkkomaalausten k. **-kieli|nen** *a.* -syys *omin.* K. sanonta. Runouden k:syys. **-kirj|a** *s.* vrt. kuvateos. | Lasten k:oja. — *Kuv.* Luonnon suuri k. **-kirjoitus** *s.* kirjoitus, joka kuvien avulla ilmaisee eril. käsitteitä ja mielteitä. | Pohjois-Amerikan intiaanit ovat viime aikoihin asti käyttäneet k:ta. **-koko** *s.* Valokuvia kolmea eri k:a. **-kokoelma** *s.* **-kort|ti** *s.* kuvallinen kortti. | Kuvaja onnittelukortteja. — Korttipelissä nimitetään k:eiksi sotamiestä, rouvaa ja kuningasta. **-kudelma** *s.* kuvakudos. | Seinällä on suuri k. — *Kuv.* -- tarina [on Parsifalissa] tyylitelty värikkääksi ja koristeelliseksi k:ksi TARK. **-kudonta** *s.* vrt. seur. **-kudos** *s.* käsin t. koneella kudottu kuvallinen seinävaate tms., gobeliini. | Silkkinen k. esittää Viipurin linnaa. **-kulma** *s. valok.* kulma, jonka muodostavat objektiivin keskuksesta kuvattavan esineen ääripisteisiin piirretyt säteet. **-laatt|a** *s. kirj.* kuvan painamiseen käytetty laatta, kuvake, klišee. **-laattalaitos** *s.* Kirjapainolla on oma k. **-lause** *s.* kuvakielinen, kuvaannollinen lause. | Ahon k:et. Eloisa, ontuva k. Viljelee kansanomaisia k:ita. **-leh|ti** *s.* **1.** runsaasti kuvia sisältävä aikakauslehti. | Monivärinen k. K:den toimitus. **2.** Kirjan teksti- ja k:det. **-lennätin** *s. tekn.* kuvia välittävä lennätin. **-levy** *s.* Kypärä oli koristettu k:in. **-liit|e** *s.* Teoksen k:teet. Joululehteä seuraa nelivärinen k.

kuvalli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** kuvalla t. kuvilla varustettu, kuvitettu; kuvioitu, kuvikas. | K. hintaluettelo, sarjajulkaisu. K. lastenkirja, Kalevala. K. paperi. K. kangas. **2.** kuvaannollinen. | K. ilmaus, lause. Metaforat ja muut k:set sanontatavat. Pukea ajatuksensa k:seen asuun. K:sesti puhuen. **3.** *murt.* kunnollinen, kunnon. | Taas kun oli talvella k. nälkä KS. -- ettei ole [tässä ahtaudessa] sitä k:sta päänkallistuspaikkaa ihmisille JOTUNI.

kuva|luettelo *s.* Teoksen k. **-lukemisto** *s.* kuvitettu lukemisto. **-mai|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* K:sen kaunis. K. harha-aistimus. **-merk|ki** *s.* Hieroglyfit ovat egyptiläisiä k:kejä. Toiminimen k. **-mittaus** *s.* = valokuvamittaus. **-nauh|a** *s.* **1.** kuvin koristettu, kuvioitu nauha. | K:oin koristeltu esiliina. **2.** peräkkäisten kuvien muodostama nauha. | Seinää koristava k. — *Erik.* elokuvan filminauha, raina. | K:an leikkaaminen, liittäminen. Kohtaus on jo k:alla.

kuvan|heitin *s. tekn.* koje, jota käytetään luomaan piirrosten, valokuvien, ohuiden esineiden, mikroskooppisten valmisteiden ym. suurennettuja kuvia valkoiselle seinämälle t. valonaran paperin, levyn t. filmin pinnalle, projektiokoje. — *Yhd.* elo-, kuulto-, pinta-, vakak. **-ihana** *a.* kuvankaunis. | K. patsas, nainen. **-kaltevuus** *s.* ilmavalokuvauskoneen kaltevuus kuvaa otettaessa. **-kauni|s** *s.* kaunis kuin kuva, erittäin kaunis, ihana, maalauksellinen. | K:it kasvot. K. elokuvanäyttelijätär. K:ita maisemia. **-koko** *s.* Valokuvauskoneen k. **-leikkaaja** *s.* K. Daniel Medelplan leikkasi isonvihan aikana aapisen puuhun. **-lähetin** *s. tekn.* Langaton k. **-lähetys** *s. tekn.* Langaton k. vaatii ultralyhyitä aaltoja.

kuvannolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* par. kuvaannollinen.

kuvanomai|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kuvan tapainen, kuvamainen. | Avaruuden käsitteeseen sisältyy jotain k:sta. Ajatuksen k:suus.

kuvan|otto *s.* valokuvan ottaminen, valokuvaus. | K. ulkona. **-painanta, -painatus** *s. kirj.* **-sähkötys** *s. tekn.* kuvien (myös kuvatun tekstin) lähettäminen sähkövirtaa käyttäen joko johtoa pitkin tai radiolla.

kuvanto[2*] *s.* projektio. | Piirtää k. jstak. — *Yhd.* etu-, pohjak.

kuvan|toisto *s.* Elokuvakoneen äänen- ja k:-toiston tulee tapahtua yhtäaikaisesti ja tasatahdissa. **-veisto** *s.* kuvanveistotaide. | Opiskella k:a. **-veistolli|nen** *a.* kuvanveistoon kuuluva t. liittyvä, plastillinen, kuvanveisto-. | Asettaa k:set näkökohdat maalauksellisten edelle. **-veisto|s** *s.* veistokuva, veistos. | Eduskunnan istuntosalia koristavat Aaltosen k:kset.

kuvanveisto|taide *s.* kuvaamataiteen haara, joka kiinteästä aineesta (kivestä, puusta, metallista, savesta, kipsistä ym.) muodostaa kolmiulotteisia taideteoksia, irrallisia veistoksia t. kohokuvia, skulptuuri, plastiikka. **-taiteilija** *s.* kuvanveistäjä. **-taito** *s.* Opettaa k:a. **-|työ** *s.* | Hiomomme suorittaa myös k:työtä. Kokoelma, joka käsittää sekä maalauksia että k:töitä.

kuvan|veistäjä *s.* kuvanveistotaiteen harjoittaja, kuvanveistotaiteilija. **-välitys** *s.* K. radiolla, lennättimellä.

kuva|näyte *s.* K. Setälän teoksesta "Sammon arvoitus". K:näytteitä vanhasta Viipurista. **-paino** *s. kirj.* Valokuvaus k:n palveluksessa. **-paperi** *s.* **1.** kuvallinen paperi. **2.** kuvien painatukseen tarkoitettu paperi. **-pari** *s.* Stereoskooppinen k. tarkoittaa kahta kuvaa, jotka eroavat toisistaan sen verran kuin oikean ja vasemman silmän samanaikaisesti näkemät kuvat. **-patsa|s** *s.* ihmisen t. eläimen koko var-

taloa tms. esittävä kuvanveistos; vrt. kohokuva, rintakuva. | Pronssinen, graniittinen k. Runoilijan, presidentin, tulen jumalan k. Miestä, ratsua, painia esittävä k. Hänelle, hänen muistolleen on pystytetty k. — Seisoi jäykkänä, tunteettomana kuin k. Jäi k:ana tuijottamaan eteensä. — *Yhd.* jättiläisk.; marmorik. **-peit|e** *s.* Säkkijärveläisiä k:teitä. Kutoa k:että. **-piirro|s** *s.* Intiaanien k:ksia. K:ksin koristeltuja astioita. Konetta esittävä k. **-pin|ta** *s.* Kliseen k. Filmirulla on käärittävä k. ulospäin. Asetelma täyttää taulun k:nan melkein kokonaan. **-piste** *s. fys.* piste, jossa samasta pisteestä lähtevät linssin t. koveran peilin taittamat valonsäteet jälleen leikkaavat toisensa. **-postikortti** *s.* **-puhe** *s.* kuvaannollinen puhetapa. | Käyttää k:tta. **-puol|i** *s.* Valokuvan, postimerkin, mitalin k. Paperi on k:elta liiduttu. **-raamattu** *s.* kuvitettu Raamattu. | Dorén k. **-raanu** *s.* Eteläpohjalaisia k:ja. **-raudat** *s. mon.* petolintujen pyyntiin käytetyt raudat, joissa houkuttimena on täytetty lintu t. linnunkuva, kaave. **-riita** *s.,* vars. *hist.* katolisessa maailmassa 700- ja 800-luvulla vallinnut kuvainpalvontaa koskeva riita. **-rikas** *a.* par. runsas-, rikaskuvainen, rikas kuvista, kuvakas. **-ryhmä** *s.* Stigellin k. Haaksirikkoiset. Sivulla 20 on asiaa valaiseva k. **-ryijy** *s.* Ehtoolliskalkkia esittävä k.

1. **kuva|s**[64] *s. valok.* valonherkkä levy, filmi, valokuvapaperi tms., johon kuva syntyy. | K:ksen herkkyys. K:ksen liuottaminen. — *Yhd.* paperi-, filmik.

2. **kuvas**[66*] *s.* **1.** veden pinnalla kelluva puinen kalanpyydyksen merkki, pola. | Nuotan, pitkänsiiman kupaat. **2.** *murt.* korkea aalto, hyöky. | Äsken päätänsä ylenti, / - - / kupahalla kuuennella KAL. - - kylmävetinen aalto nousi korkeaksi kupaaksi KIANTO.

kuva|salkku *s.* Gallen-Kallelan teoksia k:salkkuna. **-sanonta** *s.* kuvallinen sanonta. | "Kompastuskivi" on Raamatusta peräisin oleva k. **-sarj|a** *s.* Päivälehtien k:at. Työn vaiheita esittävä k. Lapsuuden muistot kiitivät nopeina k:oina hänen muistissaan. **-sato** *s.* Maaottelun k:a. **-satu** *s.* Runo- ja k:ja lapsille. **-seinä** *s.* vars. ikonostaasi. **-sivu** *s.* Teoksen k:jen painatus. **-sommitelma** *s.* Onnistunut k.

kuvast|aa[2] *v.* **A. I.** *tr.* **1.** heijastaa peilikuva. **a.** subj:na se, mistä jnk peilikuva heijastuu. | Peili k:aa selvästi. Kirkas, k:ava pinta. Järvi k:aa pilviä. — *Kuv.* Hän olisi voinut alkaa k. toista [= menettää omaperäisyytensä] HEPOR. **b.** *harv.* subj:na se, jonka peilikuva jstak heijastuu. | - - saatoin k. oksani kirkkaaseen veteen AK. **2.** *refl. taiv.* näkyä jtak vasten, piirtyä, kuvastua. | [Musta tukka] k:ihe kauniina valkoista tannerta vastaan IVALO. **3.** 1.a-kohtaan liittyen: ilmentää, kuvata, heijastaa. | Vihaa k:ava ilme. Muinaisrunojen k:ama aika. Kirjoitus k:aa yleisiä mielialoja. Löydöt k:avat kansamme muinaiskulttuuria. Tajuntamme ei k:a passiivista ulkomaailmaa. **II.** *intr.* **1.** *harv.* näkyä peilikuvana, kuvastua. | - - eikä yksikään ruuhi enää k:a Suomen järvien pintaan TALVIO. **2.** näyttää, näkyä, tuntua; kangastella. | Elämä k:aa ihanalta. Eilinen k:i etäiseltä unelta. - - kuutamolla k:aa metsässä kaikki niin aavemaiselle PAKK. — Amerikka k:aa hänen mielessään luvattuna maana. Ajatuksissa k:avat suuret unelmat. **B.** *mets.* pyydystää kuvilta, olla kuvilla. | Olla teeriä k:amassa.

kuvastaja[16] *tek.* < ed. (*A.*) Elokuva ajanhengen k:na. (*B.*) Innokas teerien k.

kuvastel|la[28] *frekv.v.* -u[2] *teonn.* < kuvastaa. (*A.I.1.*) Ikkunat k:evat iltaruskoa. — Rakennus k:ee itseään veden tyyneen pintaan. - - niemekkeet k:ivat veteen vakavaa, hiljaista varjokuvaansa KOSKENN. (*I.2.*) Tuolla yksinäinen savusauna k:eikse veden rauhalliseen kalvoon. (*I.3.*) Odotusta k:eva katse. Kokoelma k:ee runouden kehitystä. Teitten risteyksissä he [rippikoulutytöt] seisahtivat ja keskustelivat vielä hetken ennen kuin erosivat, siinäkin kohden hiukan huvittavasti k:len isoja naisia SILL. — *Refl. taiv.* Mennyt aika k:eikse hänelle onnen aikana. (*II.1.*) Kuu k:ee keskellä jokea. Vedestä k:ee harmaa taivas. Valojen k:u veteen. (*II.2.*) Tarinassa k:ee tuttuja piirteitä. Mielessä k:i kaikenlaista. Pieninkin lumen tahi oksan rasahdus k:i korvissa tavattomana meluna HAANPÄÄ. (*B.*) Käytiin teeriä k:emassa.

kuvasti|n[56] *s.* peili. | Katsoa k:meen. Katsella itseään k:mesta. Järjestelee vaatteitaan k:men edessä. — *Kuv.* Järvi lepää valtavana k:mena. — Silmät, sielun k. Kirjallisuus on kansan henkisen elämän k:mia. Lehti pyrkii olemaan puolueeton ajan k. Tutkia jtak perimätiedon k:mesta. — *Yhd.* pöytä-, seinä-, taskuk.; lasi-, pronssi-, teräsk.; kulma-, pallok.; pystyk.

kuvastin|lasi *s.* Hiottua k:lasia. **-pinta** *s.* **-tehdas** *s.*

kuvast|o[2] *koll.s.* kuvateos, kuvakokoelma. | Eläinmaailmaa esittävä k. Kirjallishistoriallinen k. Editsemme on kulkenut sammon selitysten kirjava k. E.N.SETÄLÄ. — *Yhd.* eläin-, henkilö-, muoto-, suku-, vahak.

kuvastu|a[1] *pass.v.* < kuvastaa. **1.** heijastua peilikuvana. | Patsas k:u lammikon veteen. Lampun valo k:u ikkunoista. - - löysi vihdoin sen lähteen, jonka pinnalla totuus k:i AHO. **2.** näkyä, ilmetä, heijastua. | Silmistä, kasvoilta k:i viha. Sieluntilan k:minen käsialassa. Esityksestä k:u puhujan luonteen heikkous. **3.** piirtyä, näkyä, häämöttää (jtak vasten, jnk läpi); näyttää. | Torni k:u taivasta vasten. Luut ja jänteet k:vat nahan alta. Kasvot k:vat heikosti takan valossa. Maailma k:u hänelle onnen maana. Saunanotko k:i [näyssä] helvettinä AK. - - kuollut k:i [= hahmottui pojan silmissä] Veertin isäksi KAUPPISH.

kuvastu|s[64] *teonn.* < kuvastaa. **1.** kuvastuminen, heijastus; peilikuva. | Kokan edessä on päivän k. veteen AHO. - - he inhoavat meitä sen tähden, että he meidän olemassaolossamme näkevät oman kurjuutensa k:ksen KIANTO. Melkein säälitti rikkoa k:ksia, jotka olivat vedenpinnassa tarkkoina kuin valokuvat I.K.INHA.

2. *mets.* kuvilta pyynti. | Teeren k. Harjoittaa k:sta.

kuva|ta[35] *v.*; kuvaava ks. myös erikseen. **1.** tehdä (jstak) näkyvä kuva piirtämällä, maalaamalla, veistämällä, valokuvaamalla tms., esittää jk näkyvänä kuvana. | K. siveltimellä, kameralla, veistoksena. Jumalat k:taan usein ihmisen ja eläimen välimuotona. Pöytälevy, johon on k:ttu maisema. Luonnonihminen ei mielellään antaudu toisten k:ttavaksi. K:ava taide 'kuvaamataide'. Maaston k:aminen karttana. Suureiden graafinen k:aminen. - - kuutamon k:tessa heidät pitkäksi varjoksi hangella AHO. - - vesi, joka taivaat ja hongat k:a [= kuvastaa] LEHT. — *Erik.* valokuvaamisesta. | Elokuva on k:ttu Meksikossa. **2.** *kansanr.* valmistaa, luoda, synnyttää. | Kuun on kullasta k:si, / hopeasta päivän laati KAL. [Emo] k:si tytärtä kuusi KR. - - kun on [Jumalan Poika] tyhjästä k:ttu, / tehty, kurja, maan tomusta LEINO. **3.** kuvailla, esittää, tehdä selkoa, kertoa (puheessa t. kirjoituksessa). | Romaani, jossa k:taan aikamme yhteiskunnallisia oloja. Runo k:a elävästi sodan tapahtumia. Paikka oli k:ttu minulle aivan toisenlaiseksi. Iloni ei ole sanoin k:ttavissa. **4. a.** kuvasta, piirroksesta yms.: olla jnk kuvana, esittää näkyvässä muodossa jtak. | Ketä tämä taulu k:a? Napoleonia k:ava veistos. — Käyrä, joka k:a lämpötilan muutoksia. **b.** ed:een liittyen: olla jnk vertauskuvana, luonnehtia jtak. | Kirkon torni k:a ihmishengen pyrkimystä Jumalan luo. Teko, joka elävästi k:a hänen luonnettaan. Kartassa oleva pakeneva ratsumies k:nnee menetettyä taistelua. Yleistä mielipidettä k:avaa on, että - -. — Sävellys, joka k:a vuodenaikojen vaihtelua. Tuotannon kehitystä k:ava lukusarja. **5.** *murt.* pyydystää kuvilta, kuvastaa. | Teerien k:aminen.

kuva|taide *s.* kuvaamataide, yl. ei kuit. rakennustaiteesta. | Vanhan kansanrunouden vaikutus k:taiteeseemme. **-taiteelli|nen** *a.* -sesti *adv.* K. teos. K. löytö. K:siin tarkoituksiin tehty lahjoitus. **-taiteilija** *s.* **-taso** *s.* taso, johon kuva syntyy. | Kameran, mikroskoopin k. Objektiivin k:on on asetettu hiusristi. Esineen pisteistä vedetään kohtisuorat k:on. **-taulu** *s.* taulu, johon on maalattu, piirretty t. painettu kuva. | K:ja kasveista, eläimistä. K:t opetusvälineinä. **-teksti** *s.* kuvaan liittyvä teksti. **-teline** *s.* kuvataulun teline; jalallinen valokuvan kehys.

kuvat|ella[28*] *v. murt.* -telu[2] *teonn.* **1.** ilveillä, hupsutella; näytellä, teeskennellä. | - - olet suora suruton, joka et turhia k:tele AHO. | Terve kuin pukki. Siinä vain suotta k:telee LEINO. **2.** kummitella. | K:televia haamuja.

kuva|teollisuus *s.* kuvia valmistava graafisen teollisuuden haara. **-teos** *s. tav.* kirja, jossa pääsisällyksenä ovat kuvat. | Juhlava, moniosainen k. Hauska k. tekniikan saavutuksista.

kuvat|on[57] *kar.a.* -tomuus[65] *omin.* K. kirja. — K. kielenkäyttö.

kuvatos[64] *s. murt.* kuvatus. | Voi sinuas [epäjumalankuva], narrikansan k. AHO.

kuvatuot|e *s.* Veistoksia, maalauksia ja muita k:teita.

kuvatu|s[64] *s.* **1.** ulkomuodoltaan jllak tavalla outo, eriskummainen (vars. ruma) olio t. esine, rumilus, "linnunpelätin". | Muodoton, inhottava k. Miehen, koiran, hevosen k. Mökin, laivan k. Oli pukeutunut naurettavaksi k:kseksi. Minäkö naisin hänet, tuon k:ksen! **2.** mielikuvituksen näky, mörkö, aave, kummitus. | Kummittelihan k:ksen perkunas! KIANTO. Oli kiertynyt häneenkin joitain olemattomia unenaaveita, pöpperöpäitä k:ksia HAARLA.

kuva|työ *s.* kuvan t. kuvia sisältävä painotuote; sellaisten valmistaminen. | K:töiden painaminen. Opetella k:työtä.

kuvau|s[64] *s.* **1.** kuvaaminen (vrt. kuvata 1). | Taulu, jossa taustan k. on jäänyt luonnosmaiseksi. Elokuva, jonka k. aloitetaan piakkoin. — *Yhd.* elo-, valok.; sisä-, ulkok.; kauko-, näkök. **2. a.** kuvaaminen (vrt. kuvata 3), kuvaileva kerronta, kuvailu. | Kuvaileva esittäminen eli k. on eepillisen tyylin perusmuotoja. Romaanin henkilöiden k. on pintapuolista. Hänen k:ksensa on impressionistisesti pikkutarkkaa TARK. **b.** kuvaileva esitys, kertomus, selostus. | Antaa k. jstak tapahtumasta, jksta henkilöstä. K. onnettomuudesta toisaalla lehdessämme. Sain elävän k:ksen seudun kulttuuriharrastuksista. — *Yhd.* erikois-, kokonaisk.; sanomalehtik. **c.** *yhd.* a- ja b-kohtaan liittyen: Eläin-, henkilö-, ihmis-, kulttuuri-, lapsi-, maisema-, matka-, sota-, tunnelmak.; kansan-, luonteenk.; paikallisk. **3.** *harv.* (edus)-kuva, vertauskuva, vertaus. | Koores ei ollut Kristus, oli vain heikko k. hänestä AK. - - tulee aika, jolloin minä en puhu teille enää k:ksilla, vaan avonaisesti julistan teille sanomaa Isästä UT. **4.** *vanh.* näky, näytelmä; näytös. | - - mutta kauvan seisoin hämmästynnä / nähtyäni k:ksen kumman KIVI. Murtovarkaus. Näytelmä viidessä k:ksessa CANTH.

kuvaus|aihe *s.* Taiteilija, joka valitsee k:aiheensa kansan elämästä. **-puhe** *s.* allegoria. | Raamatun kertomus syntiinlankeemuksesta ei ole - - vain k:tta G.JOHANSSON. **-sarja** *s.* K. teollisuuden kehityksestä. **-taito** *s.* **-tapa** *s.* Kirjailijan, teoksen k. Rehevä, taiteellinen k. **-voima** *s.* Runojen lennokas k. Hänen taulunsa ilmaisevat itsenäistä k:a.

kuvautta|a[2*] *fakt.v.* < kuvata. | Museo on k:nut löydöt.

kuvautu|a[1] *pass.v.* < kuvata. **1.** Projektio, jossa ympyrät k:vat soikeiksi. - - kalliossa Vapahtajan hartiain painalmus, joka oli kiveen k:nut kuin pehmeään vahaan I.K.INHA. **2.** kuvastua, heijastua, piirtyä. | - - kuutamolla / kuvauupi taivo kirkas / jäisen järven iljanteissa KALLIO. - - vaarainpensaat k:ivat tarkasti kellahtavaa ruisvainiota vastaan AHO. - - neuvottomuus k:i kasvoilla PAKK. - - k:i hänen mieleensä koti ja Maija KARHUM.

kuva|vaikutus *s.* kuvan katselijassa synnyttämä (esteettinen) vaikutus. | Harvoin vedoin aikaansaatu tehokas k. **-varasto** *s.* Kirjapainon

k:t. — Kielemme runsas k. **-väli** *s. valok.* kameran linssin ja kuvatason väli. **-väri** *s. kirj.*

kuve[78*] *s.* vrt. kylki. **1.** lonkan ja kylkiluiden välinen vartalonosa. **a.** ihmisestä; vrt. uuma, vyötärö, vyötäiset, nivuset, lanne. | Hoikka kupeiltansa. Seisoa käsi kupeella. Sitoi miekan kupeelleen. Kahlasivat kupeitaan myöten vedessä. [Elia] vyötti kupeensa ja juoksi Ahabin edellä VT. — *Kuv.* [Juutalaiset] ovatkin Aabrahamin kupeista lähteneet [= A:n jälkeläisiä] UT. Vyöttää kupeensa 'sonnustautua matkaan'. Seisokaa siis kupeet totuuteen vyötettyinä UT. **b.** eläimistä; myös kupeesta saatava liha t. nahka. | Sian, lehmän k. Iski kannukset hevosen kupeisiin. — Haluatteko k:tta vai reittä? **2.** sivu, sivupinta, kylki. | Uunin, laudan k. Tikka takoo hongan k:tta. Noustiin vaaran k:tta. Miilun kupeiden peittäminen. Eläimen pään kupeilla on valkoinen läiskä. Keltainen [kalan] k. välähtää vedessä, ja suuri kala on kiinni AHO. — *Yhd.* kallion-, mäen-, uunink. **3.** välittömästä läheisyydestä: sivu, vieri, ääri, läheisyys. | Laiva kulkee saaren k:tta. Laskea laiturin kupeeseen. Hiihtivät tien kupeita (myöten). Istua, juosta jkn kupeella. Lapset leikkivät ladon kupeessa, kupeilla. Istua uunin kupeessa. 'Tehtaan kupeille kasvoi työläisasutus. Venäjän läntisellä kupeella sijaitseva Baltia. Tuuli käy kupeelta. Juoksi kupeilleen katsomatta. Kun katsot kupehellesi, / oikealle puolellesi KAL.

kuve|hihna *s.* hevosen kupeita kiertävä mäkivöiden osa. | K:hihnan on oltava hieman kupera. **-kouru** *s. eläinlääk.* paljerintaisen hevosen ulos hengittäessä kupeille syntyvä kouru. **-liha** *s.* Kääresylttyä sian k:sta. **-puoli** *s.* Uunin k. **-puu** *s.* Kangaspuiden, kattotuolien k:t.

kuvernement|ti[4*] *s.* lähinnä Suomen läänejä vastaava hallintoalue eräissä maissa (vars. tsaarin ajan Venäjällä). | Tverin, Aunuksen k. Puolan k:it. — *Yhd.* kenraalik.

kuvernööri[4] *s.* **1.** *hist.* Suomessa vv. 1837—1917 lääninhallinnon esimies, jota nykyisin vastaa maaherra. — *Erik.* Vedota k:in 'kuvernööriin henkilökohtaisesti t. lääninhallitukseen'. K:ssä lyödään kuluja kuusitoista markkaa viidentoista markan velasta AHO. **2.** muualla eriasteisten ja eriarvoisten hallintoviranomaisten nimityksenä. | Siirtomaan, maakunnan k. Yhdysvaltain osavaltioiden k:t. — *Yhd.* kenraali-, siirtomaa-, siviili-, sotilas-, varak.

kuvernöörinvirasto *s.*

kuver|taa[6] *v. murt.* kovertaa; kiertää. | K. puuta. -- niistinhuiviks hieno tuohi / vielä k:retaan kourahan KIVI.

kuvertti[6*] *s.* **1.** kutakin pöytävierasta varten asetetut ruokailuvälineet, kate. **2.** kirjekuori.

kuverttileipä *s.* kuvertin viereen asetettava pienikokoinen (ranskan)leipä, sämpylä.

kuvertu|a[1*] *pass.v. murt.* kovertua; kiertyä. | Katso, k:i äkisti luolan permantoon heleä lähde KIVI.

kuve|taite *s. rak.* kattopintain sisäänpäin käyvä leikkaussauma, sisätaite, kiiri. **-vyö** *s.* vars. nivuskohjun hoitoon käytettävä vyö.

kuvik|as[66*] **1.** *a.* kuviollinen, kuvallinen, kuva-. | K. kangas. K:kaat lapaset. K:kaaksi kudottu peite. Uuni on vanhoista, kellastuneista, k:kaista kaakeleista AHO. **2.** *s. kut.* kudekuviollinen kangas.

kuvio[3] *s.* vrt. figuuri, malli, muoto. **1.** viivojen rajoittama pinnan osa t. viivojen ja (t.) pisteiden muodostama kokonaisuus, jolla yl. ei ole minkään esineen muotoa t. joka vain ääriviivoin esittää jnk (kuvattavan) tunnusomaiset piirteet. | Neliön, ympyrän, kolmion, tähden, kahdeksikon, S:n muotoinen k. Säännöllinen, symmetrinen, epäsäännöllinen k. Geometrinen k. Koristeellinen k. Ihmistä, hevosta, kalaa muistuttava k. Laivaa esittävä k. Seinäpaperin, kirjanselän k:t. Monimutkaisin k:in koristettu katto. Piirtää, maalata k:ita. Painetuin k:in koristettu verho. Kangas, johon on kudottu k:ita. Pitsin, parketin, korkkimaton k:t. Jäkälän muodostamat k:t kiven pinnassa. Toukan syömiä k:ita puussa. Pään k. näkyi siluettina ikkunaa vasten. Hän näki siinä aitan ovessa Eliaksen k:n [= hahmon] ulkoilmaa vastaan SILL. Karva lähtee [koirasta] säännöttöminä k:ina. Ikkunan auringon paisteessa luoma k. siirtyy palkilta toiselle. Miehet asettuvat hevosenkengän muotoiseen k:on. — *Yhd.* ihmis-, kala-, kukka-, lehti-, nais-, rengas-, risti-, ruusu-, tähtik.; koho-, koriste-, perus-, pinta-, piste-, pohja-, pujotus-, reuna-, vaakunak. — *Erik.* **a.** *mat.* viivan t. viivojen (ja pisteiden) rajoittama tason osa (tasokuvio) t. pintojen (ja viivojen) rajoittama avaruuden osa (avaruuskuvio); esityksen havainnollistamiseksi tehty piirros. **b.** *maat. metsät.* jnk kuvion muotoinen alue. — *Yhd.* maa-, metsikkö-, tilusk.; karttak. **c.** tietyn kuvion ääriviivoja noudattavasta liikkeestä. | Luistella k:ita. Katrillin, masurkan k:t. **2. 1.** ryhmästä etääntyneitä merk:iä. **a.** *mus.* nopealiikkeinen melodinen t. murtosointuinen sävelaihe. | Melodinen, rytmillinen k. — *Yhd.* sointu-, sävelk.; säestysk. **b.** puhetaidossa: puhekuvio. **c.** *fil.* Syllogistiset k:t 'eri tavat, joilla kategorisessa päätelmässä päätöslause johdetaan perusteistaan'.

kuvioaihe *s.*, vars. *kut.* Kankaiden k:et.

kuvio|ida[18] *v.* tehdä (jhk) kuvioita, varustaa kuvioin, kuvioittaa. | K. kirjan selkä. K. ovea. K. kangasta. K:itu paperi, linolimatto. Pitsin k:iminen. Seinän raoista tuleva valo k:i lattian. Juustoaine pannaan k:ituun kehään. Merkki k:idaan paperille. Šakkikilpailun tehtävät on lähetettävä k:ituina. — K:iva l. deskriptiivinen geometria. — *Mus.* K:itu sävelmä. Luuttu säestää laulua yksiäänisesti taikka k:iden.

kuvioi|nen[63] *poss.a.* kuviollinen, kuvioitu. | K. korunahka. Puun pinta on k:sta. -- nainen oli pukenut ylleen k:sen, kirjavan puvun WALTARI. — *Yhd.* kaunis-, moni-, musta-, pieni-, runsas-, suurik.; kukka-, perhosk.

kuvioin|ti[4*] *teonn.* (< kuvioida) kuvioiminen; kuviot, kuvioitus. | Harjoitella k:tia. Laudoituksen k. on vioittunut. Sävelmän k. — *Yhd.* koristek.

kuvioit|taa[2*] *v.* varustaa kuvioin, kuvioida. | K:ettu kangas, raanu. Varjot k:tavat oudosti maaston. Pöydän pintaa k:tavat tiheät oksanjäljet.
kuvioittain *adv.* kuvio kerrallaan. | Metsikön arviointi suoritetaan k.
kuvioittainen[63] *a.* Metsän k. tutkimus.
kuvioituma[13] *s. puut.* puun syiden leikkauspintaan muodostama kuvio.
kuvioitu|s[64] *s.* kuviointi, kuviot. | Räikeä, eloisa k. Liinan, katon k. K:ksena on käytetty ympyröitä. — *Mus.* Sävelmän k. Korulaulun runsas k. — *Yhd.* kudonta-, mosaiikkik.
kuvio|juoksu *s. voim.* vrt. kuviokäynti. | Juoksu kahdeksikkoon on tavallisimpia k:juoksuja. **-kan|gas** *s.* K:kaan kudonta.
kuviokas[66*] *a.* kuviollinen, kuvioitu. | K. kangas, hame.
kuvio|kellunta *s.* uimanäytöksen ryhmäesitys, jossa osanottajat muodostavat kelluessaan jnk kuvion. **-koriste** *s.* Uunin k:et. **-kude** *s. kut.* kude, joka muodostaa kankaan kuviot. | Villainen, paksu k. **-kudonta** *s.* **-kyntö** *s. maat.* kyntö, joka suoritetaan supistuvissa kehissä alueen laidoilta keskelle t. päinvastoin. **-käynti** *s. voim.* käynti, joka tapahtuu geometristen tms. kuvioiden sivuja pitkin. **-lanka** *s. kut. käs.* kuvioita muodostavia kude- t. neulelankoja. **-laulu** *s. mus.* vrt. kuvio 2.a. **-leikkau|s** *s.* Talon pääty on koristettu k:ksin. **-leima** *s.*
kuviolli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* **1.** jossa on kuvioita, kuvioinen, kuvioitu. | K. paperi, kangas, matto, lautanen. K:sesti sidottu kangas. K. kudonta. — *Yhd.* kukkak. **2.** graafinen, piirroksellinen. | Luvun k. esitys. Piirros osoittaa k:sesti valokaaren pituuden.
kuvio|luistelu *s.* kaunoluistelu. **-maalau|s** *s.* K:ksin koristeltu seinä. **-malli** *s.*, vars. *kut.* Uutimen k. K:n kudonta. **-muo|to** *s.* Kankaan k:dot. Mittausopillisia k:toja. **-neule** *s.* Neuloa k:tta. Hihan koristeena on k:tta. **-neulonta** *s.* **-niidet** *s. mon. kut.* kuvion kutomisessa käytetyt niidet. **-piirro|s** *s.* Esitystä havainnollistavia k:ksia. **-piirustus** *s.* **-pinta** *s.* kuvion t. kuvioita muodostava pinnan osa. | Liinan k. ja pohja-ala. Painolaatta on asetettava edellisen kuvion viereen, niin että syntyy yhtenäinen k. **-rai|ta** *s.* Hameen, sukan k:dat. **-rau|ta** *s.* **1.** *tekn.* muototeräs. **2.** rauta, jolla taikinasta, nahasta tms. leikataan tiettyjä kuvioita, muotti. | Leikata, painaa piparkakkuja k:dalla. **-saha** *s.* lehtisaha. **-sorvi** *s. tekn.* sorvi, joka itsetoimivasti antaa työkappaleelle halutun muodon. **-taulu** *s.* Kilpailussa ammutaan k:ihin. **-terä** *s. tekn.* terä, joka leikkaa työkappaleeseen tietyn muodon t. kuvion. **-teräs** *s. tekn.* muototeräs.
kuvioton[57] *kar.a.* K. tapetti, kangas.
kuvio|valssi *s. tekn.* K:valssilla painettu paperi, kangas. **-viiv|a** *s.* Kankaan k:at. Piirros esittää purjealuksen k:oja. Muotohöylän muodostama terän reunan k.
kuvit|ella[28*] *v.* **1.** henkilösubj:n ohella: kuvailla mielessään, ajatella, olettaa, luulotella, haaveilla, haaveksia. | K. jtak mielessään. K. olevansa jtak. K. pahinta. K. suuria itsestään. Älä k:tele turhia! En saattanut k:ellakaan sellaista. Olin k:ellut hänet aivan toisenlaiseksi. Vaara ei ole k:eltu, vaan todellinen. - - mieli k:teli, että rouva on semmoinen ja semmoinenkin PAKK. Me voimme vielä k. neitseellisen äitiyden SILL. Eikä hän ollut sen jälkeen osannut k. itseänsä minnekään muualle kuin tänne, Kalsilan emännäksi HAARLA. Saunasta palattuaan hän loikoi sängyllä - - ja k:teli SILL. **2.** *harv.* asiasubj:n ohella: kuvastella, häivähdellä. | - - alkaa jo Oulua lähestyessä illallinenkin helposti mielessä k. TIITUS.
kuvitelm|a[13] *s.* kuvittelun tulos, mielikuvitukseen perustuva käsitys t. ajatusrakennelma, mielikuvituksen luomus, kuvittelu, luulo(ttelu), usko(ttelu), fiktio. | Hälventää väärät k:at. Se on pelkkä k.! K. onnesta. Eri kansojen myytilliset k:at. Täydellisyyden k. Hautoa kaikenlaisia k:ia. Herättää turhia k:ia. Minulla on hänestä toisenlainen k. - - puhtaasti kirjallinen k., vailla nähtyjä todellisuuspiirteitä TARK. — 1-näytöksinen historiallinen k. — *Yhd.* harha-, kauko-, sävel-, tuonela-, värik.; onnen-, tulevaisuudenk.
kuvitelmalli|nen[63] *a.* kuviteltu, kuvitteellinen. | - - Erkko oli enemmän taipuvainen todellisuuspohjaiseen havainnoimiseen kuin romanttiseen k:suuteen R.KOSKIMIES.
kuvit|taa[2*] *v.* varustaa kuvilla, illustroida; harvemmin: kuvioida. | K. satukirjoja, klassikoita. Gallen-Kallelan k:tama "Seitsemän veljestä". — K:ettu raanu. Kullalla k:ettu messukasukka. — *Kuv.* - - näin vuohien nyhtävän ruohoa, k:taen siten tiedottomasti erästä kreikkalaisten epigrammien mieliaihetta kaiken katoavaisuudesta KOSKENN.
kuvittaja[10] *tek.* Etevä satujen k.
kuvittamat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* K. lukukirja.
kuvitteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -suus[65] *omin.* kuviteltu, kuvitteluun perustuva, mielikuvituksellinen, illusorinen. | K. olento. K:sesti leikkiviä kohtauksia TARK. Tiedemiehen ajattelu on yleensä - - varovasti etenevää, käsitteellistä, taiteilijan taas rohkeampaa, vapaampaa, k:sta HOLLO. [Runoissa] tuntuu pieni häivähdys vapaammin liihottelevaa k:suutta TARK.
kuvittelemat|on[57] *kielt.a.* -tomuus[65] *omin.* **1.** *akt.* Turhia k. realisti. **2.** *pass.* Uusia, ennen k:tomia mahdollisuuksia.
kuvittelu[2] *s.* kuvitteleminen, mielikuvitus; kuvitelma. | K:n varassa tapahtuva luova työ. K:n lahja. Sekoitti totuuden ja k:n. Outoja k:ja. Vaipua turhiin k:ihin. Akkojen k:a koko juttu! Totuus ei vastannut hänen k:jaan. Laulajalla on ollut k., että sampo on alus. - - heidän [jumalattomien] sydämensä k:t kulkevat valtoimina VT. — *Yhd.* harhak.; onnen-, tulevaisuudenk. **-kyky** *s.* **-voima** *s.*
kuvitu|s[64] *s.* **1. a.** kuvittaminen. | Teoksen k:ksesta on huolehtinut taiteilija A. **b.** kuvittamisen tulos, kuvat. | Kirjassa on upea k. K. on N:n käsialaa. — *Kuv.* Se, joka on lukenut romaanin, saa elokuvasta erinomaista k:sta tapahtumiin. — *Yhd.* väri-, pinta-, syväpainok.; kirjank. **2.** *harv.* kuvittelu, mielikuvitus. | K:k-

sen leikiks järki vaihtuu K.LEINO. - - näki k:kssissaan menestyviä, hyvin tarpeellisia tuloksia SILL. — *Yhd.* mielik.

kuvitus|taide *s.* **-tekniikka** *s.* **-työ** *s.* **-voima** *s.* kuvittelu-, mielikuvitusvoima. | Rikas, vilkas k. Hänellä on tieteellistä k:a.

kuvot|taa[2*] *v., 3. pers.* -us[61] *teonn.* oksetuksen tunteesta: etoa, ellottaa. | Minua k:taa. K:tava tunne, näky, löyhkä. Tuntea k:usta. K:ti ilkeästi sydänalassa, kurkussa. Veren näkeminen alkoi k. K:us vääntelee sisuksiani. - - tunsi hiottavan ja k:tavan levottomuuden kiertävän ruumiissaan TALVIO. - - sielua k:taa KIVI.

kuvotutt|aa[2*] *v., 3. pers.* = ed. | Väsytti kylläkin, ja hiukan k:i SILL.

kuvullinen[63] **1.** *poss.a.* < kupu. | K. uuni. **2.** *s.* Mehiläisen k. [= kuvun täysi] mettä.

kuvuton[57] *kar.a.* < kupu.

kuvääri[5] *s.* → kuvertti.

kV *lyh.* kilovoltti.

kW *lyh.* kilowatti.

kVA *lyh.* kilovolttiampeeri.

kvaa *onom.interj.* variksen äänestä. | K., k., vaakkui varis.

kvadraatti[4*] *s.* neliö.

kvadrantti[4*] *s.* **1.** *mat.* ympyrän t. tason neljännes; akselikulma. **2.** *täht.* aik. taivaankappaleiden korkeuksien mittaamiseen käytetty koje.

kvadratuuri[4] *s.* **1.** *mat.* kuvion pinta-alan laskeminen, neliöiminen; myös: funktion integroiminen. **2.** *täht.* kahden taivaankappaleen olo 90°:n etäisyydellä toisistaan (luettuna pitkin taivaantasaajaa).

kvadriljoona[13] *s.* *mat.* miljoona triljoonaa (10^{24}).

kvagga[10] *s.* Equus quagga, sukupuuttoon hävitetty seepralaji.

kvalifikaatio[3] *s.*, tav. *mon.* soveliaisuus, asetettujen ehtojen mukaisuus. | Jkn tieteelliset k:t.

kvalifioi|da[18] *v.* ilmaista jnk laatu; selittää soveliaaksi, kelvolliseksi, päteväksi; tehdä kelvolliseksi, päteväksi. | K:tua työvoimaa. — *Lak.* K:tu enemmistö 'määräenemmistö'. K:tu yritys 'rikoksen yritys, joka samalla käsittää toisen täytetyn rikoksen'.

kvalitatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* laatua koskeva, laatu-, laadullinen;)(kvantitatiivinen. | K:sia muutoksia. K:sesti [= laadultaan] erilaiset aineet. K. tutkimus, analyysi. K. kemia.

kvaliteetti[4*] *s.* laatu, ominaisuus;)(kvantiteetti. | Tavaran, ravintoaineiden k. Tuotannon k. Maalausten puhtaasti taiteellinen k. — Šakkipelissä: Voittaa k. 'uhrata oma huonompi pelinappula niin, että vastustaja joutuu menettämään paremman'. **-uhraus** *s.* šakkipelissä, vrt. ed.

kvantitatiivi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* paljoutta, määrää koskeva, määrällinen;)(kvalitatiivinen. | K. ylivoima. Tuonnin lisääntyminen k:sesti. Kemiallinen analyysi on joko kvalitatiivista tai k:sta. K. kemia.

kvantiteetti[4*] *s.* paljous, määrä; yl. suure;)(kvaliteetti. | Suolan k. liuoksessa. Näytelmäkirjallisuutemme k. Kvantiteetiltaan pieni, mutta kvaliteetiltaan erinomainen. — *Fon. mus.* (äänteen, äänen, sävelen) kesto. **-aste** *s. kiel.* **-suh|de** *s. kiel.* Lounaismurteiden k:teet. **-teoria** *s. tal.* teoria, jonka mukaan rahan arvo riippuu liikkeessä olevan rahan määrästä. **-vaihtelu** *s. kiel.*

kvantti[4*] *s. fys.* pieni erillinen osanen, jollaisista värähtelyenergian ja myös säteilyn (esim. valon) oletetaan koostuvan (samaan tapaan kuin aine koostuu atomeista), erkale, hiukkanen. — *Yhd.* säteily-, vaikutus-, valok. **-fysiikka** *s.* **-mekaniikka** *s. fys.* kvanttiteoriasta kehitetty fysiikan osa, joka käyttää ns. matriiseja esittäen niillä atomien epäjatkuvia muutoksia. **-teoria** *s. fys.* teoria, jonka mukaan värähtelyenergia koostuu kvanteista.

kvantumi[5] *s.* tietty määrä, paljous.

kvarkki[4*] *s.* kuoritusta maidosta saostettu juustoaine, teknillinen kaseiini.

kvartaali[6] *s.* neljännesvuosi; neljännesvuoden palkka.

kvarteeri[6] *s. sotahist.* Ratsuväki jakaantui Ruotsin vallan aikana lippukuntiin, lippukunta 5 k:in ja k. 15 miehen ruotuihin.

kvarteittain *adv. mus.* Bassoviulu viritetään k. 'siten että kielten välinen intervalli on kvartti'.

kvartetti[4*] *s. mus.* neljän solistin muodostama soitin- t. lauluyhtye; sellaisen esitettävä sävellys, kvartetto. | Kaksinkertainen k. 'kvartetti, jossa kutakin ääntä t. soitinta on kaksi'. — *Yhd.* jousi-, piano-, puhallink.; laulu-, mies-, ylioppilask.; soolok. **-laulu** *s.* neliääninen (mieskuoro)laulu. **-musiikki** *s.*

kvartetto[2*] *s. mus.* neljän (tav. soitin)solistin esitettävä sävellys, kvartetti. — *Yhd.* jousi-, pianok.

kvartoli[5] *s. mus.* neljäksi jaettu sävelyksikkö, joka tilapäisesti esiintyy säännöllisen kolmijakoisuuden ohella, nelikäs.

kvartsi[4] *s.* yleisin maankuoren mineraaleista, kokoomukseltaan piidioksidia, piikivi, ukonkivi, kuutelo(kivi). | Graniitin pääaineksina ovat k., maasälpä ja kiille. **-hiekka** *s.* hienojakoinen kvartsi, jota käytetään etup. lasin valmistukseen. **-hiekkakivi** *s.*

kvartsiitti[4*] *s.* pääasiallisesti kvartsia sisältävä valkoinen, harmaa t. punertava kiteinen liuskekivi. | K. on syntynyt hiekkakivestä vuorijonopuristuksessa. **-liuske** *s.* runsaasti kiillettä sisältävä selväliuskeinen kvartsiitin muunnos. | K:tta käytetään hiomakivien ja kovasimien valmistukseen.

kvartsiittinen[63] *ain.a.* K. kallio.

kvartsi|jauhe *s.* **-juoni** *s.* **-kide** *s.* **-kivi** *s.* **-lamppu** *s.* ks. alppiaurinko. **-lasi** *s.* eril. esineiden valmistukseen käytetty kvartsisulate. | K:sta valmistetaan tulenkestäviä astioita.

kvartsi|nen[63] *ain.a.* K:set kiviaseet.

kvartsi|pitoinen *a.* K:pitoiset kivilajit. **-porfyyri** *s. min.* tertiäärikautista vanhempi lipariitti. **-putki** *s.* Alppiaurinkolampun k. **-rae** *s.* Porfyyrin kvartsi- ja maasälpärakeet. **-tiili** *s.* murskatusta kvartsista valmistettu tulenkestävä tiili.

kvartta[10*] *s.* tavaran, vars. puutavaran neljäs laatuluokka.

kvart|ti[4*] *s.* **1.** *puhek.* (myös: vartti) neljännes,

vars. neljännestunti. | Akateeminen k. Pukkilalla olivat hänelläkin omat syynsä olla kallistamatta enempää kuin k:in osan lasista tyhjäksi KILPI. **2.** *mus.* asteikon 4:s aste; intervalli, joka laajuudeltaan vastaa suhdetta asteikon 1:sen ja 4:nnen asteen välillä. | Puhdas, ylinouseva, vähennetty k. **3.** *urh.* eräs miekkailun avauksista ja suluista. — *Yhd.* kierto-, syväk.

kvartti|hyppäys *s. mus.* **--intervalli** *s. mus.*

kvartto[1*] *s. kirj.* neljäksi lehdeksi taitetun arkin koko, nelitaite. **-koko** *s.* nelitaitteiskoko.

kvartääri[6], **-aika** *s. geol.* kvartäärikausi. **-geologia** *s.* kvartäärikautta tutkiva geologia. **-geologi|nen** *a.* vrt. ed. | K:set tutkimukset. **-kausi** *s. geol.* nuorin (neljäs), verraten lyhyt kausi maapallon kehityshistoriassa. **-kautinen** *a. geol.* **-muodostuma** *s. geol.* = kvartäärisysteemi.

kvartääri|nen[38] *a. geol.* kvartäärikautinen. | K. jääkausi. K:set kerrokset.

kvartäärisysteemi *s. geol.* nuorimmat geologiset muodostumat, kvartäärimuodostuma.

kvasi- näennäinen, näennäis-, puolinainen, muka-; vrt. pseudo-. **-filosofinen** *a.* K. väittely. **-latina** *s.* **-taiteellinen** *a.* **-tieteelli|nen** *a.* Aikaisemmin esiintynyt käsitys, että piispa Henrikki olisi tullut Ruotsiin --, on ilmeisestikin keskiajan lopulle ominaista k:stä johtopäättelyä A.KORHONEN.

kvassi[1] *s.* kaljan tapainen venäläinen juoma.

kvassia[15] *s.* eräistä troopillisessa Amerikassa kasvavista puista saatuja lastuja, joita käytetään pesuaineeksi, lääkkeiden valmistukseen ja puutarhanhoidossa tuholaisten torjumiseen, kärpäslastut. **-lastut** *s. mon.* **-liuos, -neste** *s.* = kvassiauutos. **-puu** *s.* **-uutos** *s.* kvassiaa veteen uuttamalla saatu tuholaismyrkky, kvassialiuos, -neste.

kveekari[5] *s.* K:t '1600-luvulla Englannissa syntynyt huomattava uskonnollinen suunta'.

kveeni[4] *s.* **1.** *hist.* kainulainen. **2.** Pohjois-Norjan, vars. Ruijan suomalainen. | Vesisaaren k:t JÄRVENT.

kvenelli[6] *s. ruok.* siivilän läpi puristetuista aineksista valmistettu, lihaliemessä t. vedessä keitetty lihapyörykkä, jollaisia tarjotaan liemiruoan kanssa.

kverulantti[5*] *s.* vaikertelija, ruikuttelija (joka ruikuttaa alituiseen pikkuasioistakin); keräjöimishaluinen henkilö.

kvestori[5] *s.* **1.** *hist.* eräiden muinaisroomalaisten virkamiesten nimitys. **2.** Helsingin yliopiston virkamies, jonka tehtävänä on lähinnä pitää huolta yliopiston raha-asiain hoidosta.

kvestuuri[6] *s.* kvestorin toimi; Helsingin yliopiston kvestorin virasto.

kWh *lyh.* kilowattitunti.

kvietismi[6] *s.* katolisessa kirkossa 1500-luvulla syntynyt mystillis-uskonnollinen liike.

kvillajakuori *s.* eteläamerikkalaisen saippua- l. suopapensaan kuori, jota vedessä saippuan tavoin vaahtoavana käytetään hienojen, ohuiden kankaiden pesuun.

kvinteittäin *adv. mus.* Viulu viritetään k. 'siten, että kielten välinen intervalli on kvintti'.

kvintessenssi[1] *s.* aineen t. asian olennainen osa, ydin, mehu.

kvintetti[6*] *s. mus.* viiden solistin muodostama soitin- t. lauluyhtye; sellaisen esitettävä sävellys, kvintetto. | Mozartin g-molli-k. — *Yhd.* jousi-, piano-, puhallink. **-musiikki** *s.*

kvintetto[2*] *s. mus.* viiden (tav. soitin)solistin esitettävä sävellys, kvintetti. — *Yhd.* jousi-, pianok.

kvintiljoona[13] *s.* miljoona kvadriljoonaa (10^{30}).

kvintoli[5] *s. mus.* viideksi jaettu sävelyksikkö, joka tilapäisesti esiintyy säännöllisen tasa- t. kolmijakoisuuden ohella, viisikäs.

kvintta[10*] *s.* tavaran, vars. puutavaran viides laatuluokka.

kvintti[1*] *s.* **1.** *mus.* asteikon 5:s aste; intervalli, joka laajuudeltaan vastaa suhdetta 1:sen ja 5:nnen asteen välillä. | Puhdas, vähennetty, ylinouseva k. **2.** viulun e-kieli. **3.** *urh.* eräs miekkailun avauksista ja suluista. | Tuo terssi kävi liian kömpelösti, tuo k. täytyi ottaa uudestaan ... LEINO.

kvintti|hyppäys *s. mus.* **--intervalli** *s. mus.*

kvitteni[5] *s.* Cydonia vulgaris, omenapuun sukuinen matala, piikkinen koriste- ja hedelmäpensas; sen hedelmä. **-marmelaati** *s.*

kvootti[1*] *s.* **1.** *mat.* osamäärä. **2.** vars. *liik.* tietty osa, osuus jstak määrästä (viennissä t. tuonnissa); kiintiö. | Puolan k. hiilen viennissä on 21 % englantilaisen ja puolalaisen hiilen yhteisvientimäärästä. **-ja|ko** *s.* Uuden k:on mukaan eri maiden vientiosuudet ovat seuraavat: --.

kydettää[2*] *v.* = kydöttää.

kydön|polttaja *s.* **-poltto** *s.* kydöttäminen, kytöviljelys.

kydöt|tää[2*] *v.* (*rinn.* kydettää) polttaa (vars. suon) maanpinta maan lannoittamiseksi näin saadulla tuhkalla. | Kaskeaminen ja k:täminen. Suo kuivattiin ja k:ettiin useita kertoja.

kye|tä[34*] *v.* (kykenevä ks. erikseen) pystyä, voida, jaksaa, osata, taitaa, saattaa tehdä jtak (taidosta t. muista edellytyksistä t. mahdollisuudesta puhuen). **1.** määräyksenä ill:ssa oleva teonn. t. III inf. | K. työhön, töihin. K. talonpitoon. Suorituksia, joihin vain korkealla tasolla oleva upseeristo kykenee. Eivät k:nneet hänen poikansakaan kyntöön ja kylvöön KIVI. -- olisi saanut sen verran lantteja, että olisi k:nnyt särpimen ostoon KATAJA. — Kykenetkö jo tekemään työtä? En k:nnyt sormeanikaan liikauttamaan. Näistä palkoista ei kykene säästämään. Kananpojat kykenevät heti kuoriuduttuansa seuraamaan emoansa. Maapala, joka hyvin kykenee elättämään viljelijänsä. Musta kappale ei kykene heijastamaan valonsäteitä. Vaikka olin yhdentoista ikäinen, kykenin ihmettelemään, että hänellä saattoi olla muutaman viikon vanha lapsi SILL. **2.** määräyksenä muu tulosijassa oleva, harvemmin olo- t. erosijassa oleva adverbiaali. | K. kasvattajaksi, johtajaksi. K. kuokanvarteen. K. miehen reikään (kans.) 'pystyä miehen töihin, täyttää miehen paikka'. Maija ei vielä kykene mukaan. K. askareille, nuotalle, muiden rinnalle. Sairas kykeni jo jaloilleen. | -- eipä tullut pojasta kotipellon kyntäjää.

Kun vaolle juuri ja juuri olisi k:nnyt, niin pois lähti TOPPILA. - - ei kylläkään tällä pellolla kukaan kykene [= vedä vertoja] Ahrolan etumiehelle, Taatilalle, ei kykene itse isäntäkään SILL. Lapset joutuivat maailmalle melkein heti kun kynnyksen yli kykenivät SILL. — Niin väsynyt, ettei tahdo paikalta k. Älä suulla suurentele, ellet kunnossa kykene SL. — *kyetä kynnelle* ks. kynsi 2.b. **3.** *harv.* obj:n määrittämänä. | Paljon sinä kykenitkin! Ei ollut ehtinyt, ei jaksanut, ei k:nnyt enempää KATAJA. Jo nyt jaksoi jalka käyä, / polvi polkea kykeni KAL. **4.** ilman merk:tä täsmentävää määräystä. | Tulen jos kykenen. - - lauleleisin voiessani, / kukkuisin k:tessäni KAL.

kyhjöt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kyhjöttää. | K. yksin nurkassaan.

kyhjöttäjä[16] *tek.* Hän on rauhaa rakastava ukko, k., katselija, tuumailija U.KARRI.

kyhjöt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* olla kokoon painautuneena, kyyryssä, kumarassa, kyyhöttää, nyhjöttää, nyyköttää. | K. viluissaan, nälissään, peloissaan. K. väsyneenä, alakuloisena. K. leuka käden varassa. K. nurkassa, uunin kyljessä. [Vanha Reetta] siellä oven suussa k:tää kerjuupussinsa vieressä niin armottoman kyttyräisenä LEHT. Varpuset k:tävät höyhenet pörrössä. Metsän reunassa k:tävä tölli. - - lahonneina, maahan rysähtäneinä k:tävät kullanetsijäin hirsihökkelit jokivarrella PAULAH. - - kuhilaat k:tivät märkinä ja alakuloisina LEHT. | - - Hatisen asunnosta [oli] kannettu kaikki huonekalut pihalle. Ne k:tivät siinä surullisena röykkiönä niin kuin emoton lintupoikue SEPPÄNEN.

kyhkynen[63] *s. murt.* kyyhkynen. | Sä olet k., lupauksen lintu KIVI.

kyhmy[1] *s.* pahka, kuhmu, muhkura, nystyrä. | Suuri k. koivun kyljessä. Puhvelilla on mahtava k. niskassa. Tuberkkelibasillien aiheuttamat pienet k:t keuhkoissa. K. äänihuulten reunassa. — Tunturien kaljut k:t 'loivakaartoiset huiput'. — *Yhd.* (vars. anat. ja lääk.) luuk.; leuka-, niska-, selkäk.; istuink.; kylmänk.

kyhmyi|nen[63] *poss.a.* K:set männynoksat. K. keppi. K. koura, kämmen. K. pöydänpinta.

kyhmy|joutsen *s.* Cygnus olor, joutsen, jolla on musta kyhmy keltaisen nokan tyvessä. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. kohoama. **-pintainen** *a.* K. toukka. **-ruusu** *s. lääk.* äkillinen sairaus, jossa säärien etupinnalle ilmestyy aristavia kyhmyjä.

kyhmyrä[14] *s. harv.* kuhmura. **-inen**[63] *a. harv.* kuhmurainen. | K. oksa.

kyhmysauva *s.* ryhmysauva. | Isän vanha k.

kyhmytön[57] *kar.a.*

kyhneil|lä[28] *frekv.v. murt.* < seur. | K:i tukkaansa äkeä Juhani ja lausui morisevalla äänellä - - KIVI.

kyhn|iä[17] *v.* = kyhnyttää. (*1.*) K. päätänsä, korvallisiaan. (*2.*) Hiljalleen hän k:i ovesta porstuaan AHO. - - kotonaan illat k:i kuin hautova kana TOPPILA. Rynnistäminen muuttui k:imiseksi, ja viimein täytyi kokonaan lakata työnteosta KAUPPISH.

kyhniö[3] *s. nahk.* hännän juuren ympärys vuodassa.

kyhnys[64] *s.* kyhnystelijä, kuhnus. | - - joutavanpäiväinen k. — vanha tallukka CANTH.

kyhnystel|lä[28] *v.* kuhnustella, kyhniä. | - - kohta tulla k:i isäntä saunaan JOTUNI.

kyhnyt|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. (*1.*) Sika k:telee kylkeään. (*2.*) Samana päivänä - - tulla k:telee Antti taloon V.KOLKKALA.

kyhnyt|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** hangata, kahnata, kihnuttaa, raapia. | K. sikaa kepillä. Kissa k:tää selkäänsä uunin kylkeen. **2.** *harv.* kuhnia, kuhnustella. | Emäntä k:tää askareissaan. [Isäntä] lähti kävellä k:tämään pihalle MERIL.

kyhnähtä|ä[2*] *deskr.v.* - - hän haukottelee tuimasti, k:ä [= nyykähtää] kyljelleen ja nukkuu samassa AHO.

kyhnäillä[29] *frekv.v.* kyhniä, kyhnystellä.

kyhnäis|tä[24] *mom.v.* < kyhniä 1. | Ukko k:ee korvallistaan. Mitä, mitä! soperteli Marin mies, k:ten Joopea kylkeen TOPPILA.

kyhnätä[35] *v.* kyhniä, kuhnia. | - - ei ole aikaa k. koko yötä KATAJA.

kyhnäyttä|ä[2*] *mom.v.* = kyhnäistä. | Täi-Iisakka nostaa housujaan ja k:ä kylkeään TOPPILA.

kyhnött|ää[2*] *deskr.v.* kyhjöttää. | [Järven] läntisellä rannalla - - k:i turvekattoinen pieni sauna MERIL.

kyhäelm|ä[13] *s.* kyhäys, kirjoitelma; pieni, vaatimaton artikkeli. | Aloittelijan k:ät. Kivi sommitteli koulupoikana pieniä k:iä ruotsiksikin.

kyhäil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kyhätä 1. | Syksyllä oli Juho k:lyt muutamia katoksia puiden alle PÄIVÄR. — Joka k:ee, ei vielä ole kaunokirjailija.

kyhärä|ssä, -än *adv. murt.* kumarassa. | Kapeat hartiat olivat k. HAARLA. Painua k:än.

kyhä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** tehdä t. panna kokoon häthätää, nopeasti, väliaikaisesti. **a.** rakentamisesta yms. | Erämiehet k:sivät havumajan suojakseen. Väliaikainen, lankuista k:tty silta. Kiireessä kokoon k:tyt paarit. Peipposen pesä on sammalista ja jouhista k:tty. Alkeellinen k:ys. Kaikki on mieheksi k:tty, / pantu parran kantajaksi KAL. **b.** kirjoittamisesta. | K:si ensin konseptin. Kevyesti k:tty romaani. Vain muutamat P:n k:yksistä ovat ilmestyneet. **2.** *murt.* K. [= hankkia] lähtöä.

kyhäyt|yä[44] *v. murt.* hankkiutua; pystyä. | Oli arkipäivän aamu, - - mutta ei yhdessäkään iiläisessä talossa k:ty aamutöihin IVALO. Siinä määrin oli Jooseppi masentunut tapauksesta, ettei koko viikolla ollut k:ynyt töitään jatkamaan KIANTO.

kyhääjä[16] *tek.* < kyhätä. | Keskinkertaisten kertomusten k.

kyi|nen[63] *poss.a.,* vars. *runok.* < kyy. | Jo nyt kynnin k:set pellot, / vakoelin maat matoiset KAL. - - Raivottaret hänet valtaans' saivat, / k:sill' ajelivat ruoskillaan A.OKSANEN.

kykenemät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < kyetä. **1.** vars. tulosijassa olevan adverbiaalin määrittämänä: pystymätön, voimaton, taitamaton, kelvoton;)(jhk kykenevä. | Työhön, lentoon, velkojen maksuun k. Sairauden vuoksi toi-

meensa k. K. liikkumaan, puhumaan. K. upseeriksi. Lapsen k:tömyys kokoavaan esitykseen. Vanha ja k. 'raihnainen'. Vaimoväki ja palkolliset hätäysivät aivan k:tömiksi, ei kukaan osannut toimittaa mitään IVALO. — *Erik.* impotentti. | K. aviomies. Sukupuolinen k:tömyys l. impotenssi. **2.** kyvytön, kelvoton, huono, heikko, pystymätön;)(kyvykäs, lahjakas, etevä. | K. hallitsija, opettaja. Kasvattajana, johtajana k.

kykenev|ä[13] *a. (partis.)* -yys[65] *omin.* Jhk t. jksik k. 'pystyvä, kelpaava'. K. [= kyvykäs, lahjakas, taitava] oppilas, palvelijatar.

kykeneväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* = ed. | Ihmisen sisäinen lujuus ja k:syys TARK. Runo, joka vaatii lausujalta erinomaista teknillistä k:-syyttä.

kykerty|ä[1*] *deskr.v. murt.* käpertyä, käpristyä. | Muutenkin oli Paavo kuin pikkupoika ikään, kun hän k:i peitteensä alle SILL.

kykisty|ä[1] *v. murt.* kyykistyä. | Vimmatusti hän sadatteli, k:i vaaksan alas, aina koska sana "perkele" tärähti hänen kirisevästä hammastarhastansa ulos KIVI.

kykki|ä[17*] *deskr.v.* tehdä jtak t. olla kyykyllään, kumarassa, kyyköttää, kyykkiä. | K. kasvitarhassa rikkaruohoja kitkemässä. K. heinäkuorman päällä. Ukot istua k:vät uunin kupeella. Karhu laski häntänsä avantoon ja jäi siihen k:mään. — Laajentuneesti: kyhniä, kuhnia, kuhnustella. | Pitkät illat saa k. yksinään neljän seinän sisällä. Emmehän me tänne voi jäädä k:mään.

kykkysillä(än *adv. murt.* kyykkysillään.

kykkä[11*] *s. murt.* kuhilas, kyäs. | K. pellolla, pihti pirtissä SL.

kykloni[5] *s. metrl.* = sykloni.

kykloop|pi[6*] *s.* kreikkalaisten taruston yksisilmäisiä jättiläisiä. — *Kuv.* Punainen valo keikkui himmeänä sumussa kuin k:in silmä TALVIO. -- runoilija [Leino], jonka "k:in aivoissa" persoonalliset elämykset ovat kernaasti muuttuneet kosmiilisiksi luonnontaruiksi TARK.

kyklooppimuuri *s.* Kreikan, Vähän-Aasian ja Italian vanhimmalta sivistyskaudelta säilynyt muuri(muoto), joka on tehty isoista kivilohkareista joko laastitta tai välit savella täyttäen, pelasginen muuri.

kyky[1*] *s.* **1.** jnk ominaisuus t. omat (kvalitatiiviset) edellytykset pystyä tekemään jtak. **a.** ihmisen (ja eläinten) luontaisista ja hankituista ominaisuuksista: pystyvyys, kyvykkyys, kykyisyys, kelpoisuus, taito, lahja. | Synnynnäiset kyvyt. Ruumiiliset, henkiset kyvyt. K. iloita, suhtautua oikein lähimmäisiinsä. K. ajatella johdonmukaisesti, k. johdonmukaiseen ajatteluun. Häneltä puuttuu k:ä työn suorittamiseen. Osoittaa taiteellista, hallinnollista, organisatorista k:ä. A:lla on huomattavat kirjalliset kyvyt. Kehittää k:jään. Myös kunnan luottamustoimissa N.N:n k:jä on runsaasti käytetty. Tehtävä, joka vaatii aivan poikkeuksellista k:ä. Auttaa kaikkia k:nsä mukaan. Teen työn parhaan k:ni mukaan. Ihmisellä on tahto, mutta häneltä puuttuu k. hyvään. -- mistäs Plihtarin tytär Salmeluksen emännäksi olisi kyvyt saanut SILL. — Liikuntasodassa vaaditaan tykistöltä k:ä vaihtaa nopeasti asemia. — Myös ruumiinelimistä, kasveista ym. | Ihmisruumiin k. vastustaa taudintartuntaa. Kalojen uimarakolla on k. säätää kalan ominaispaino ympäröivän veden ominaispainon suuruiseksi. — *Yhd.* ansaitsemis-, esiintymis-, harkitsemis-, itämis-, keksimis-, kertomis-, keskittymis-, kiipeämis-, liikkumis-, matkimis-, munimis-, sopeutumis-, uimis-, vainuamisk.; arvostelu-, elin-, erittely-, huomio-, ilmaisu-, isku-, itsehillintä-, järjestely-, kuulo-, lento-, liikunta-, opetus-, organisaatio-, osto-, puhe-, suoritus-, suunnittelu-, tuotanto-, työ-, veronmaksu-, viehätysk.; ruumiin-, sielunk.; johtaja(n)-, taiteilija(n)-, tutkija(n)k.; ihmis-, liikemiesk.; ammatti-, erikoisk. **b.** eril. esineiden ja aineiden ominaisuuksista. | Eri aineiden ja kappaleiden k. johtaa sähkövirtaa on erilainen. Vaatteiden k. säästää lämpöä riippuu lähinnä niiden ilmakkuudesta. K:ä tehdä työtä sanotaan fysiikassa energiaksi. — *Yhd.* haavoittamis-, kestämis-, kiinnittymis-, lämmöneristämis-, magnetoitumis-, palamis-, sitomis-, supistumis-, tarttumis-, tomunkeräämis-, varautumis-, värjäytymisk.; heijastus-, imu-, johto-, kanto-, kierto-, kimmahdus-, kuormitus-, käyttö-, lastaus-, lämmönjohto-, läpäisy-, muokkaus-, nosto-, peitto-, sytytys-, säteily-, vastustus-, vetok.; adheesio-, eroosio-, induktio-, ionisaatio-, reaktiok. **2.** (liittyen ryhmään 1.a:) kyvykäs, etevä, lahjakas henkilö, taituri, mestari, "tekijä", "nimi". | Nuori, lupaava k. N. on teatterin parhaita k:jä. Sellaiset kansainvälisesti tunnetut kyvyt kuin --. "Susilla" oli maalivahtina uusi k. Suomenkielisen kirjallisuuden palvelukseen antautui enimmäkseen vain keskinkertaisia k:jä TARK. — *Yhd.* johtaja-, kirjailija-, näyttelijäk.; huippuk.

-kykyi|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* Esiintymis-, itämis-, lisääntymis-, palamis-, supistumisk.; arvostelu-, edustus-, elin-, hankinta-, huomio-, isku-, järjestely-, kehitys-, kilpailu-, kuulo-, liikunta-, maksu-, näkö-, siitos-, suoritus-, taistelu-, työ-, vastustusk.; heikko-, vajaa-, vähäk.

kykyisyy|s[65] *omin.* kyky, kyvykkyys, omat (kvalitatiiviset) edellytykset jhk. | Alkuerissä otettiin selvää miesten k:destä. Maata ei ole viljelty täyteen k:teensä asti. — *Yhd.* vrt. ed.

kykymie|s *s.* hiukan *ark.* kyvykäs mies, kyky. | Kilpailuihin ottaa osaa myös joukko k:hiä.

kykyrä[14] *s. murt.* kyttyrä. | Sen lähettyvillä kyykkii pitkäsäärinen ja isopäinen mies, k. harteista pullottaen TOPPILA.

kykytt|ää[2*] *v. murt.* kyyköttää, kykkiä. | Muori k:i matalana Helunan vieressä, ja maito sohisi virtana lypsimen laitoihin M.RAPOLA.

kykäs[66*] *s. murt.* kuhilas, kyäs.

kyköttää[2*] *v. murt.* kyyköttää. | -- rivi märkiä variksia k:ää tuossa lankkuaidalla LEHT. Äijän mökki k:i kuin vuoripeikon asunto yksinäisellä rantakalliolla PAULAH.

kylassi[5] *s.* hiotun timantin alapuoli; vrt. kruunu.

kylittäin *adv.* kylien mukaan, kylä kylältä. |

Maarekisterissä on mainittu kaikki läänin maatilat kunnittain ja k.
kyljekkäin *adv.* = kyljittäin 2.
kyljell|ä(än, -e(en *adv.* pitkällään kylkensä varassa, kylki alustaa vasten, syrjällään. | Maata, loikoa k. Kääntyä k:een. Pulloja säilytetään k. Vene kiitää melkein k.
kyljes[64] *s. metsät.* puun kuoressa olevan vioittuman ympärille ja päälle kasvanut uusi puukudos, palvi.
kyljestyä[1] *pass.v. metsät.* < seur.; *syn.* palvettua.
kyljestää[2] *v. metsät.* kyljeksen muodostamisesta. | Puun jälsikerros koettaa k. kaikki puun kuoressa olevat haavat umpeen.
kyljittäin *adv.* **1.** kylki jtak vasten, kylki edellä. | Putosi k. lattialle. Vene törmäsi k. rantakiviin. **2.** kylki kyljessä, kyljekkäin, kyljitysten, vierekkäin. | Tytöt seisovat kahdessa rivissä k.
kyljitysten *adv.* = ed. 2.
kyljys[64] *s. ruok.* naudan, sian t. lampaan selkälihasta leikattu (raaka t. paistettu) viipale, jossa on mukana kylkiluun pala; myös eräistä mukailluista ruokalajeista. — *Yhd.* lampaan-, porsaan-, sian-, vasikank.; kalamureke-, kampela-, kuha-, lohi-, silakkak. **-kappale** *s.* teurastuksessa erotettu ruhon osa, josta leikataan kyljyksiä.
kylkeinen[63] *s.* = kylkiäinen.
kyl|ki[8*] *s.;* kyljellään ks. erikseen. **1.** ihmisen t. eläimen vartalon sivu, vars. kylkiluiden kohdalta; vrt. kuve. | Oikea, vasen k. Töykätä toista k:keen. Kääntää k:keä 'kääntyä kyljeltä toiselle'. Maata vasemmalla k:jellään. Istua, seisoa k. kyljessä 'vieri vieressä'. - - veti veitsen huotrastansa, / k:eltänsä kylmän rauan KAL. Leskellä kylmä k. SP. — Hylkeen kiiltävät k:jet. Matti napsautti ruunaa ohjasperillä k:jille. Sika hankaa k:keään karsinan aitaan. Kampelan toinen k. on pohjaa vasten. — *Kuv.* Syödä päälle k:kiensä (kans.) 'liikaa'. Nousta väärältä k:jeltä 'pahantuulisena'. — *Yhd.* härän-, lampaan-, sian-, vasikank. **2.** jnk esineen sivu-, ulkopinta; sivu, sivusta. | Pullon k. Pata kattilaa soimaa, musta k. kummallakin SL. Mansikan punainen k. Haukkasin mehevän nauriin k:jestä. Koivun k. Turvautua petäjän k:keen 'pettuleipään'. Kallion, vaaran, vuoren k. Laivan k. Vihollisen vasen k. 'siipi, sivusta'. Virolaisten alue alkoi muinaisliiviläisten k:jestä. — *Erik.* Kulman, kolmion k:jet. Prisman sivutahkot eli k:jet. — *kyl|jessä,* -jestä, -keen 'vieressä, juuressa, ääressä'. | Humalainen makaa tien k:jessä. Ukko kyyröttää uunin k:jessä. Mökin k:jessä oleva tupakkamaa. Miehet tekivät tulen kiven k:keen. Laskea laivan k:keen. — *Yhd.* hongan-, kallion-, mäen-, padan-, vaaran-, vuorenk.
kylki|asento *s.* Nukkua k:asennossa 'kyljellään'. **-haava** *s.* **-kappale** *s.* Sian ruhosta leikattu k. **-liha** *s.* **-lihas** *s.* K., tärkein kalan liikuntalihaksista.
kylkilu|u *s.* selkärankaisten selkärankaan liittyviä rusto- ja luukaaria, jotka muodostavat rintaontelon ympärille suojaavan kehän. | Vartalon luut: selkäranka, k:ut ja rintalasta. Ihmisellä on k:ita 12 paria. K:un murtuma. Niin laiha, että k:ut näkyvät. Totuus tulee esille vaikka k:itten raosta SL. - - eikä ole ruuasta sen kummempaa surua vaikkei k:itaan työssä katkaisekaan LEINONEN. — Ja Herra Jumala rakensi vaimon siitä k:usta, jonka hän oli ottanut miehestä VT. Sen tytön, joka on tehty minun k:ustani, saan minä viimein, vaikka peijakas kiljuisi KIVI. — *Leik.* vaimosta. | Eikä Kaisa jätä asiaa kesken, sen verran Jere kyllä k:utaan tunsi LEINONEN.
kylkiluu|hengitys *s.* hengitys, jossa rintakehä laajenee kylkiluiden kohotessa, rinta(kehä)-hengitys; vrt. pallea-, vatsahengitys. **-kaar|i** *s. anat.* Ne kylkiluut, jotka eivät liity rintalastaan, vaan rustojatkeilla toisiinsa, muodostavat k:en. **-kulma** *s. anat.* kylkiluun siinä kohdassa muodostama kulma, missä se kääntyy kulkemaan ruumiin sivua pitkin rintalastaan päin. **-kuoppa** *s. anat.* ks. seur. **-kyhmy** *s. anat.* kylkiluussa oleva kyhmy, joka niveltyy rintanikaman poikkihaarakkeessa olevaan kuoppaan, kylkiluukuoppaan. **-n|murtuma** *s.* **-pari** *s.* **-rusto** *s. anat.* = kylkirusto. **-vako** *s. anat.* kylkiluun alareunassa kylkiluiden välisiä hermoja ja verisuonia varten oleva vako. **-väli** *s. anat.*
kylkimyyryä *adv. kans.* kylki edellä, sivuittain. | Mennä, uida k. - - nariseehan vihdoin ovi, ja k. kohden omettaa marssii nyt ukko KIVI.
-kylkinen[63] *poss.a.* Musta-, kelta-, puna-, suora-, tasa-, valko-, vinok.; eri-, kaksi-, moni-, toisk.
kylki|paisti *s.* **-panssari** *s.* Sota-aluksen k. **-puo|l|i** *s.* Vuodan k:et. Armahampi aitovieri, kuin on lesken k. SL. **-rakennu|s** *s.* vrt. kylkiäinen. | Kirkon k:kset, sakaristo ja asehuone. **-rau|ta** *s. runok.* miekka. | Kautta kylmän k:an LEINO. **-ruo|to** *s.* Kalan k:dot. **-rusto** *s. anat.* rusto, jolla kylkiluut liittyvät rintalastaan t. lähinnä ylemmän kylkiluun rustoon. **-silava** *s.* = herkkusilava, pekoni. **-uinti** *s.* **-viiva** *s. el.* kaloilla ja vedessä elävillä sammakkoeläimillä, vars. toukilla, ruumiin kummallakin puolella kulkeva, aistimena toimiva kanava, sivuviiva.
kylkiäinen[63] *s.,* vars. *kansat.* rakennuksen kylkeen rakennettu matala, viistokattoinen lisä, kylkeinen; tav:immin tällainen riihen lisärakennus, jossa säilytetään ruumenia, silppuja t. olkia. | Keskisuomalaisessa asuintalossa oli eteistuvan sivuun rakennettu kolmiseinäinen k.
kylkiäis|porstua *s. kansat.* vrt. ed. **-puu** *s. kansat.* veneen toiseen t. kummallekin sivulle poikkipuilla kiinnitetty tukki, jonka tarkoituksena on estää venettä kaatumasta.
kylliks|i *adv.* (*rinn.* kylläksi) tarpeeksi; vrt. kyllin, kyllä, kyllälti, kyllältä. **1.** (myös poss.-suff:llisena) joko v:iin tai v:iin ja s:iin (partit:iin) liittyen: riittävän paljon, riittävästi, riittämiin. | Syödä, juoda k., k:een. Katsella jtak k:een. Saitko k:esi ruokaa? Ehdotus ei saanut k. kannatusta. Mehu on jo k. kiehunut. En voi häntä k. kiittää. Tämä on minulle k. Hänellä ei ole k. voimia. Olipa siinä askarta k. Sadassa markassa on sinulle enemmän kuin k.

Siinä k., että - -. Ei (ole) siinä k. [= ei riitä], että - -. — Ill:ssa olevan adverbiaalin määrittämänä. | Pieni kipinä on k. sytyttämään metsäpalon. Ei ole näet k. iankaikkiseen elämään, että me tunnemme Iuin AK. — *saada kyllikse(en* (erik.) kyllästyä, ikävystyä, tympeytyä. | Saada k:en vieraista. Sai pian opinnoista k:een. Olemme saaneet kauniista lupauksista jo k:emme. **2.** a:iin, partis:iin t. adv:iin liittyen, tav:mmin kyllin. | K. suuri, tarkkaavainen. K. tunnettu. Kone on tarkistettava k. usein. - - ken on Israelissa k. luja harjoittamaan Sakeuksen virkaa, silloin tällöin horjumatta oikeuden tieltä pois? KIVI.

kyllin *adv.* vrt. ed. **1.** a:iin, partis:iin t. adv:iin liittyen: tarpeeksi, riittävän. | K. korkea, iso, rikas, arvokas. Terän tulee olla k. jäykkä. K. oppinut. K. nopeasti, selvästi. Tutkimus, joka tunkeutuu k. syvälle. — K. nuori alkamaan elämänsä alusta. K. moraaliton antaakseen lahjoa itsensä. **2.** joko v:iin tai v:iin ja s:iin (partit:iin) liittyen, tav:mmin kylliksi. | Tavaraa on k. Hevosella oli k. vetämistä yhdessäkin matkustajassa. En voi k. kiittää sinua. Ei siinä k., että - -. Minulla on itselläni k.; pidä, veljeni, omasi! VT. Kun ei tuosta k. liene, / vielä tieän muunki tieon KAL. Anna ainakin, Jumala, k. syödä, k. juoda SL. **3.** *yllin kyllin, yltä kyllin* aivan riittämiin, enemmänkin kuin tarpeeksi, mielin määrin. | Kaikkea on yllin k. Tappio tuli yltä k. korvatuksi. - - minulla on nyt yllin k. onnea loppuiäkseni AHO.

kyllissä(än *adv. harv.* kyllästyksissään. | Viion leski heille hymähteli hyväntuulisena, - - mutta hän oli k. itsekseen PAKK.

kyllitellen *adv. murt.* kylliksi, tarpeeksi, riittävästi, yllin kyllin. | - - siinä oli k. mehevää ruohoa PÄIVÄR. Unta oli saatu jo melkein k. HAANPÄÄ. Kylpi seppo k., / valelihe vallotellen KAL.

kyllyy|s[65] *s.* **1.** kylläisyys, tyytyväisyys. | K:den tunteen aiheuttaa vatsalaukun täyttyminen. Unen antama k:den tunne. **2.** runsaus, rikkaus, ylenpalttisuus. | Tuolla alhaalla ... siellä ovat k:destään hehkuvat hedelmä- ja viinivainiot AHO. - - sydämen k:destä suu puhuu UT. Laulaa sydämensä, riemunsa k:destä. - - silmäsi avautuivat näkemään Herran armon k:ttä AK.

kyllä *adv.* **I.** vars. repliikeissä ilmaisemassa myönnytystä, toisen ajatukseen yhtymistä t. toisaalta tehostamassa väitettä. **1.** vahvistimena myönt. vastauksissa. Pelkkä kyllä-sanan käyttö us. epäsuomalaista, hyväksyttävää vain milloin se ilmaisee erityisen vakuuttavaa myöntöä (painotetaan tällöin us. ky·llä·). | "Oletteko herra A.?" — "Olen k." | "Tuletko meille?" — "Kiitoksia, k. tulen." | "Ja sinä menet?" — "K. vain!" | "Onko hän jo terve?" — " K. luulisin." | Päivyt taiten vastaeli: / K. tieän poikuesi! KAL. | "Kai olit iloinen?" — "Kyl-lä!" | "Onko siellä Tuulikki?" — "K." [→ on.] **2.** muissa lauseissa, jotka ilmaisevat myönnytystä t. yhtymistä toisen ajatukseen. | Minun puolestani saat k. yrittää. Saattaa k. niin olla. K. kai sinäkin tulet? K:hän siitä oli puhetta. K:hän minä sen tiesin. Älkää — k. minä! Sitä raukkaa ujostuttaa, k. sen ymmärtää SILL. — *Erik.* **a.** adversatiivisissa ilmauksissa; merk. 'tosin'. | Hän on k. hyvä metsämies, mutta huono lääkäri. Totta k., mutta - -. En k:kään tiedä, mutta otaksun. Äiti k. koetti - - saattaa heitä työhön ja ahkeruuteen, mutta heidän uppiniskaisuutensa oli jäykkä vastus kaikille hänen yrityksillensä KIVI. Hiukan nyt k. pyrki mieleen se asia, että - - SILL. **b.** a:iin, adv:iin t. s:iin liittyneenä puhujan suhtautumista ilmaisevissa parenteettisissa (t. ellipt.) huomautuksissa. | Hyvä, kumma k. Harvinaista, merkillistä k. Hallitsija sulki — typerästi k:kin — sataman ulkomaalaisilta. Tämä vaihtelu on, luonnollista k., hävinnyt analogisen tasoituksen tietä. Häpeä k. näin vanhan vasta tavaamista harjoitella KIVI. — *syystä kyllä* aiheellisesti, syystäkin, täydestä syystä. | Hän on syystä k. hyvin varovainen. Sairaan kalpeus herättää syystä k:kin huolestumista. **3.** tehostamassa toteamusta, vakuutusta, väitettä. | Me tulemme k. toimeen. Ei liukene alkoholiin, mutta k. bentsiiniin. K. hän muistaa, vaikkei mitään sano. Osaat k., jos vain tahdot. Vastaa nyt, k. sinä tiedät. K. vakka kantensa valitsee SP. Jos ei kenelläkään muulla ole viinatilkkaa, niin k. on tällä vaarilla KATAJA. — Myös kielt. lauseessa: Minä en k. mene! K. minä en yhtään kadu KAUPPISH. Mutta sinä et k. osaa piikoja kasvattaa SILL. — Vakuuttavana myöntönä kehotukseen. | "Ajakaa varovasti!" — "K., k.!" **4.** kiitosta, ihastusta, ihmettelyä t. paheksumista, paljoksuntaa, uhkausta ilmaisevassa huudahduslauseessa, tav. sitä aloittamassa. | K. tuo meidän poika osaa! K. sinun kelpaa! K. on mahdoton mies. K:pä on kaunista! K:pä täällä on kuuma! K. minä vielä näytän. No voi jumaliste, k. pitää miehen olla, kun menee poliisille kaikkea kertomaan SILL.

II. eräissä vakiintuneissa yhteyksissä: kylläksi, kylliksi, tarpeeksi; käyt. (tav. poss.-suf:llisena) vars. subj:n ja obj:n sijoissa. — *jssak t. jllak on kyllä.* Eikä siinä k. Siinä on jumalan k. 'yllin kyllin'. Minun armossani on sinulle k. UT[v]. Sillä ei k., kulla ei tähdettä SL. — *saada kyllänsä* saada tarpeekseen, kyltyä, kyllästyä. | Niin nälkäinen, ettei ole k:änsä saada. Sitten Job kuoli vanhana ja elämästä k:nsä saaneena VT. Olen saanut k:ni koko touhusta. - - kun koulussa on päästy Kalevala läpi, ovatkin useimmat saaneet k:nsä koko Kalevalasta ja kansanrunoudestamme O.OKKONEN. Kauhuist' olen saanut k:n *CAJ. — Samoin: Kettu söi taas k:nsä ja lähti pois KS. — *käydä kyllälle* (murt.) kyllästyttää. | Se ainainen syönti ja ryyppiminen rupesi jo käymään Liisan k:lle AHO. — S:iin liittyen paljoutta ilmaisemassa: *kyllä jtak.* Kuulepas, onko meillä k. leipää leivottuna ALKIO. - - ymmärtävälle niissä piilee ajatusta k. TARK. Ei ole kylään menemistä, kun kotona on k. tekemistä SP.

kylläi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* **1.** tarpeekseen, riittävästi syönyt (juonut) t. saanut; tyytyväinen. | Kaikki olivat k:siä syönnin jälkeen. K:-

syyden tunne. - - minun sieluni on kärsimyksistä k. VT. 2. runsas, ylenpalttinen, rikas. | K. ateria. Kansallispukujen k:set koristeet ja värit. Joulutunnelma on voimakkaana sykkinyt suonissa, joita viinan, sahdin ja sianlihan k:syys on paisuttanut SILL. — Elää k:sten patojen ääressä 'yltäkylläisyydessä'. K:set päivät. Purkaa k:stä [= täyttä, pakahtuvaa] sydäntään. Leivo laulaa k:sen rintansa riemusta. — *Yhd.* aisti-, tunne-, tunnelma-, värik.; onnen-, riemunk.; itsek.; yltäk.

kylläksi *adv.* tav:mmin kylliksi.

kyllälti *adv.* = kylliksi 1. | Syödä, juoda k. Meillä on k. aikaa. - - niissä oli Puotirotalle k. katselemista SEPPÄNEN.

kyllältä *adv.* (myös poss.-suff:llisena) = kylliksi 1. | Syödä, juoda k., k:än. Tavaraa on k. - - k:ni kävelleenä raittiissa ulkoilmassa tunsin kaipaavani vielä jotakin PEKKANEN.

kylläste[78] *s. tekn.* kyllästysaine.

-kyllästeinen[63] *a.* Kumik. 'kumilla kyllästetty'. Rasvak.

kyllästymis|kohta *s.* = seur. **-piste** *s. fys.* Höyryn k. Puunsyiden k. 'kosteusaste, jolloin puussa on vettä 25—30 %'. — *Kuv.* Kotimaankauppa on noussut k:eseen. **-raja** *s.* **-tila** *s. fys.* **-vajaus** *s. fys.* höyrymäärä, joka vallitsevassa lämpötilassa vielä puuttuu, jotta ilma olisi ko. höyryllä kyllästynyttä.

kyllästymys[64] *s.* kyllästys (1). | K. ainaiseen kinasteluun. Tuntea k:tä.

kyllästymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* K. suursyömäri. Jumalan k., etsivä rakkaus A.J.PIETILÄ. — *Fys.* K. höyry.

kyllästyn|yt[77] *a.* *(partis.)* -eesti *adv.* -eisyys[65] *omin.* Elämään k. Ikävystyneen ja k:een näköinen. Katselee raukeasti ja k:eesti eteensä.

kyllästy|s[64] *s.* **1.** kyllästyminen, kyllästyneisyys, ikävystyneisyys, väsymys. | Sisäinen tyhjyys, epätoivo ja k. Avioliitossa syntynyt k. K. elämään. - - sydän täynnä kiukkua ja k:stä AHO. — *kyllästy|ksissä(än,* harv. -ksiin (adv.) kyllästyneenä, harmissaan. | Olla k:ksissään jhk. - - Elsa lähti heti kuin k:ksissään pois PAKK. Sitten he odottivat k:ksiin asti VT. — *Kuvat.* Värin ominaisuudet ovat sävy, valovoimakkuus ja k. eli puhtaus. **2.** kyllästäminen. — *Fys. tekn.* Liuoksen k. Kattohuovan k. 'impregnointi'.

kyllästys- us. = kyllästämis-. **-aine** *s.* impregnoimisaine. **-arvo** *s. rad.* Anodivirran suurin arvo, k., on riippuvainen vain hehkulangan laadusta ja lämpötilasta. **-aste** *s.* Talvella on ilman k. sangen alhainen. — *Kuvat.* Värin k:et. **-menetelmä** *s.* **-paine** *s.* kiehuvassa nesteessä olevissa kyllästynyttä höyryä sisältävissä kuplissa vallitseva paine. **-raja** *s.* Ilman kosteus on lähellä k:a. — *Sähk.* Magneettinen k. **-vajaus** *s. fys.* = kyllästymisvajaus. **-virta** *s. rad.* K. on anodivirran kyllästysarvon ja vastaavan hilavirran summa.

kyllästyt|tää[2*] *kaus.v.* < seur. **1.** ikävystyttää jne. | Odotus k:tää lapsia. Tyttö rupesi k:tämään häntä. K:tävää lukemista. Elämä tuntuu k:tävältä. Katkerastipa sulta jo / hyvät silmäsi k:in, / hyvät korvasi kiusaannutin! *MANN. — *Yksipers.* Minua k:ti ja väsytti. K:tää kuulla aina yhtä ja samaa. **2.** vars. *fys. tekn.* par. kyllästää.

kyllästy|ä[1] *pass.v.* **1.** saada kyllikseen, tarpeekseen jstak, pitkästyä, ikävystyä, tympeytyä, kyltyä, kyllääntyä, kylläytyä; ks. myös kyllästynyt. | K. huonoon ruokaan, epämukavaan asuntoon. Retkeläiset k:ivät säilykkeisiin. K. lauluun ja soittoon. K. maailmaan. Olen k:nyt auttamaan sinua. Haluttomuus ja k:minen. Itsemurhan syynä oli elämään k:minen. **2.** *fys. tekn.* < kyllästää. | Hapella k:nyttä vettä. Pesulan ilma k:y kosteaksi märistä vaatteista. Puu on k:nyt kovaksi noesta ja vedestä. Magneettisesti k:neet rautaosat.

kyllästämis- *tekn.* = kyllästys-. **-aine** *s.* **-laite** *s.* **-menetelmä** *s.* **-tapa** *s.* **-öljy** *s.*

kyllästämätön[57] *kielt.a. fys. tekn.* K. höyry. Vesihöyryllä k. ilma. K. happo. K. puu lahoaa helpommin kuin kyllästetty. K. kangas.

kyllästämö[2] *s. tekn.* kyllästämislaitos t. -osasto.

kyllästä|ä[2] *v.* **1.** vars. *fys. tekn.* **a.** höyrystä, nesteestä: haihduttaa höyryä suljettuun tilaan t. liuottaa jtak kiinteää ainetta nesteeseen, kunnes tämä ei voi siinä lämmössä ottaa vastaan enempää. | K:etty höyry. K:etty liuos, hiilivety. **b.** jähmeistä aineista: imeyttää jhk jtak nestettä niin paljon kuin ko. kappale vetää, impregnoida. | Kangas voidaan k. joko vedenpitäväksi tai tulenkestäväksi. Ratapölkkyjen, puhelinpylväiden ym. k:ämisellä pyritään estämään niiden mätäneminen ja tuhoutuminen hyönteisten, bakteerien tai loissienen vaikutuksesta. Pesupöydän levy k:etään keitetyllä pellavaöljyllä. **c.** *sähk.* Magneettisesti k:etty rauta. **d.** *kuvat.* K:etty väri, esim. k:etty sininen 'niin sininen kuin suinkin'. **2.** laajempaa käyttöä. **a.** liittyen ryhmään 1.a. | Kylmä ja sateen k:ämä ilma. Seinät olivat alkoholin ja tupakansavun k:ämät *A.SIMOJOKI. **b.** *kuv.* Intohimon k:ämä [= intohimoa täynnä oleva, intohimoa uhkuva] runoelma. Havainnollisin kuvin k:etyt säkeet R.KOSKIMIES. Luovalla toiminnalla, kärsimyksillä ja inhimillisillä iloilla k:etty elämä KOSKENN. - - Viipurin ja Savon murteet ovat rajantakaisen karjalankielen k:ämiä M.RAPOLA. **c.** tav:mmin kyllästyttää. | Pitkän päälle tuo rupesi k:ämään ALKIO.

kylläytyä[44] *v.* = kyllääntyä.

kylläännyt|tää[2*] *kaus.v.* (< seur.) kyllästyttää. | Suuri yleisö on täydellisesti k:etty propagandan valheilla. — *Yksipers.* Minua k:tää.

kyllään|tyä[1*] *v.*; *rinn.* kylläytyä. **1.** tulla kylläiseksi. | Ei tuli k:ny eikä tuhlaaja rikastu AK. — Vars. **2.** = kyllästyä. | K:tynyt elämään. Hän oli k:tynyt hallan ja metsänpetojen kanssa taistelemaan TOPPILA.

kylmenty|ä[1*] *v.* tav:mmin kylmetä. | Ilma, vesi k:y. Heidän välinsä ovat k:neet.

kylmen|tää[8] *v.* -tävästi *adv.* tehdä kylm(emm)äksi, jäähdyttää, viilentää. | Maito säilyy parhaiten k:nettynä. Kuolema oli jo k:tänyt hänet. — Tav. *kuv.* Erimielisyydet ovat k:täneet aviopuolisoiden välit. Mikä on k:tänyt

rakkautesi häneen? Isän vaiteliaisuus vaikutti k:tävästi tytön innostukseen.

kylmettymistau|ti *s.* Nuha, yskä ja muut k:dit.

kylmet|tyä[1*] *pass.v.* **1.** vilustua, saada kylmää. | Ota turkki ettet k:y. K:tyi pitkällä rekimatkalla ja sairastui keuhkokuumeeseen. K:tymisestä johtuva katarri. — Käteni k:tyvät [= käsiäni palelee] helposti. **2.** melko *harv.* paleltua, jäähtyä, jähmettyä, jäätyä. | Kukat ikkunalla k:tyivät. K:tyessään keitto hyytyy. Kovaksi k:tynyttä voita. - - jänkät olivat k:tyneet hevosen kantaviksi KATAJA. Oli kauhean kylmäkin - - oikein tahtoi k. silmistä juokseva vesi ALKIO. — *Kuv.* - - hän on k:tynyt ja jäätynyt omaan itsekkyyteensä P.VIRKKUNEN.

kylmett|ää[2*] *kaus.v.* kylmentää, jäähdyttää, jäädyttää. | Suuri, pohjoiseen päin oleva ikkuna k:ää huoneen. - - tuuli viuhtoi joka puolelta - - ja oli siihen paikalle k. PAKK. K. itsensä 'vilustua'. — Harv. *yksipers.* kylmätä. | Tässä pakkasessa k:ä vaikka ketä. — *Kuv.* Kun Katri kuuli nämä kysymykset, k:i hänen sydäntään pelottavasti NUOLIV.

kylmety|s[64] *s.* kylmettyminen, vilustus. | Poika yskii ja aivastelee k:ksestä. — *kylmetyksissä(än)* (adv.) viluissaan, kylmissään; jäässä, kohmeessa. | Jalkani ovat k:ksissä pitkällisestä ulkona odottamisesta. — Maa, suo on jo k:ksissä.

kylmetyt|tää[2*] *kaus.v.* vilustuttaa, kylmettää, palelluttaa. | Älä k:ä itseäsi! K:ti jalkansa hiihtoretkellä. — Keväinen yöpakkanen oli k:tänyt [= jäädyttänyt] mullan koviin kokkareisiin PÄIVÄR.

kylme|tä[34] *v.* tulla kylm(emm)äksi, kylmentyä, viiletä, viilentyä, jäähtyä. | Ilma, sää k:nee. Siitä on jo monta kesää k:nnyt 'kulunut'. K:nnyt nuotio, hiillos. Ruoka k:nee. Kuoleva k:nee ja kangistuu. Maa on jo k:nnyt 'jäätynyt'. — Vars. *ylät.* kuolemasta. | Vainajan k:nneen tomun ääressä. Täss' Savon joukko tappeli, / ja joka kynsi k:ni / edestä Suomenmaan! A.OKSANEN. Miksi hän jäi eloon, kun niin moni k:ni? JÄRVENT. — *Kuv.* Käännyin ja k:nin [kauhusta]: edessäni seisoi mies pistooli kädessä. — Rakkaus, ystävyys k:nee. Tunteet k:nevät. Välien, suhteiden k:neminen. Yleisön mielenkiinnon k:neminen. K. jllek asialle, aatteelle, ihanteelle. Ystävykset ovat k:nneet toisilleen, toisiaan kohtaan. Kansa k:ni hallitsijalle. Juuri meille / k:nneille / Jeesus avuks tullut on VK.

kylmill|ä, -e *adv.* (tav. poss.-suff:llisena) kylmänä, lämmittämättä, asumatta, autiona. | Huone on k. Talo, tila on k:ään. Pirtti k., eläjää ei ketään IVALO. Pula-aikana joutuivat useat elokuvateatterit olemaan k:ään. Jättää, jäädä k:e t. k:een. — *Kuv.* Kun minulla on piano, en jätä sitä k:een 'käyttämättä'. — *Harv.* - - sydän on k:änsä ja kaikki illusionit ovat sammuneet JOTUNI.

kylmiltä|(än *adv.* kylmänä, lämmittämättä. | Syödä ruoka k. Juoma nautitaan k. Pojat voitelevat suksensa k. Metallia käsitellään k. — *Kuv.* harjoittelematta, valmistumatta. | K. pelaava jalkapallojoukkue. Sellaista voimisteluliikettä ei pidä yrittää k. Pidin puheen k:ni 'ex tempore'.

kylmi|ssä(än, -i(nsä *adv.* viluissaan. | Värjötin k:ssäni pakkasessa. K. vapiseva koira. Otti aimo siemauksen "lääkettä" k:insä.

kylm|iä[17] *v., 3. pers.* = kylmätä, kylmää. | Jalkoja k:ii. K:i yön, k:i toisenkin PAKK. — *Kuv.* [Aika] pienet k:ivi kypenet, / suuren liekin suurentavi MANN.

kylmiö[3] *s. ehd.* huone (esim. ruokien säilyttämistä varten), jota ei lämmitetä.

kylm|ä[11] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* (kylmillä, kylmiltään, kylmissään ks. erikseen))(lämmin, kuuma.

1. tavallista matalammasta t. pysyvästi alhaisesta lämpötilasta; lämpömittarilla mitattaessa us. 0-pisteen alapuolella olevasta lämpötilasta; vrt. viileä, kolea, hyinen, jäinen, jäätävä. **a.** ilmasta, ilmastosta t. määräpaikasta (esim. alueesta, huoneesta) t. -ajasta ilman lämpötilaa ajatellen; vrt. 1.e. | Jäätävän, hyytävän, purevan k. K. ilma, sää. K. ilmanala. K. tuuli, viima. Tuuli puhaltaa k:ästi. K. vyöhyke. Maamme k:immät osat. Siperia on kuuluisa k:yydestään. Huonon lämmityksen vuoksi k:ät huoneet. K. vuodenaika, talvi, kevät. Tänään on k. päivä. — *Erik.* K. lava 'kasvilava, jonka lämmönlähteenä on yksinomaan aurinko'. **b.** eril. esineistä ja aineista. | K. kivi, istuinpenkki. K:ät ja kosteat lakanat. Lämpöpatterit ovat aivan k:ät. Metallien k:yys johtuu niiden hyvästä lämmönjohtokyvystä. Maa on k:ää kuin jää. K:ät merivirrat. Vesi on niin k:ää, ettei voi mennä uimaan. K. hiki kasvoilla. — *Sot.* K:ät aseet 'terä-, lyömä- ja pistoaseet';)(tuliaseet. **c.** ed:een liittyen: ruoista ja juomista, jotka nautitaan jäähtyneinä t. erityisesti jäähdytettyinä. | K:ää kalaa, hyytelöä. Silakkaa ja k:iä perunoita. K. aamiaistarjotin. Syödä jtak k:änä. Tarjoillaan k:änä. K:ää mehua, jossa kelluu jääkappaleita. **d.** ihmisen ruumiista (joskus myös eläimistä), ruumiinjäsenistä yms. | Uimisesta k. K:ät kädet, jalat. Sammakko tuntuu käteen k:ältä. Vainajan ruumis oli jo k. On tänään vielä terveenä / ja huomenna jo k:änä [= kuolleena] / niin pieni kuin myös suuri VK. **e.** huoneista, säilytyspaikoista, vaatteista: lämmintä pitämätön, hatara tms.; vrt. 1.a. | K. pohjanpuoleinen huoneisto. K. rakennus. Lämmin ja k. ruokakomero. Kumisaappaat ovat talvella k:ät käyttää. — *Rak.* K. muuri 'luonnonkivistä saumat ja kolot sammalilla täyttäen tehty muuri'. **f.** asumaton, raivaamaton, autio. | Sodan jälkeen kylässä oli useita taloja k:änä. K. tila 'raivaamaton ja rakentamaton uudistila'. Tehdä talonsa k:ään korpeen. **g.** vars. *tekn.* työmenetelmistä, joissa jtak esinettä t. ainetta käsitellään t. käytetään kylmänä. | K. muokkaus, puristus, taonta (myös ◡). **h.** *yhd.* Jää-, puolik.; huone(en)-, kellari(n)-, kuolonk.

2. *kuv.* **a.** eräissä sanonnoissa, liittyen ryhmiin 1.b ja d. | Saada k:ää vettä niskaansa 'innostukseton, nolaava vastaanotto tms.' Kaa-

taa k:ää vettä jkn niskaan. K:ät väreet kulkevat pitkin selkäpiitä [kauhistumisesta, pelästymisestä]. Olla sydän k:änä 'peloissaan'. **b.** ihmisen tunteista, tunteenilmaisuista t. suhteista muihin ihmisiin: tunteeton, viileä, kalsea, jäykkä, kova, tyly, kylmäkiskoinen, välinpitämätön, piittaamaton tms. | K. hallitsija, syrjästäkatsoja, lakimies. Naapurit olivat k:iä häntä kohtaan. K. ja ivallinen. K:än kohtelias. K. jllek aatteelle, ehdotukselle. Romaani, joka jättää lukijansa k:äksi. Kasvoilla k. ilme. Hänen silmissään oli jotakin k:ää. Hymyillä k:ästi. Vastata k:ällä äänellä. K:ät jäähyväiset. K. suhtautuminen lähimmäisiin. K:ät välit. Sukupuolinen k:yys. Tieto otettiin k:ästi vastaan. Orpona ja yksinäisenä k:ässä maailmassa. Mun k. sydämeni / sä saata palamaan VK. — N:n runot ovat muodoltaan virheettömiä, mutta k:iä. **c.** ed:een liittyen: vain ajatteluun, laskelmointiin (ei tunteisiin) pohjautuva, kaunistelematon, karu, reaalinen. | K. järki, harkinta, arvostelukyky. Mitä k:intä malttia vaativa asia. Pitää päänsä k:änä 'pysyä rauhallisena, säilyttää harkintakykynsä'. K:ät liikeperiaatteet. Lain k:ät määräykset. K. rationalismi. K., kuollut oppi. K:ät, lahjomattomat numerot. Tilasto puhuu k:ää kieltään. K. tosiasia, totuus. K. todellisuus. **d.** vars. *kuvat.* väreistä. | Sininen on tyypillinen k. väri. K:än keltainen taivas. **e.** K. sota 'valtioiden välisten ristiriitojen kärjistyneisyys, ei kuit. vielä aseelliseen yhteenottoon asti'. K:än sodan kireämpi muoto on hermosota.

3. *s:sesti,* myös *mon.* vastaten ryhmiä 1.a ja d; us. = kylmyys. | Salissa, ulkona on k. Hui kuinka täällä on k.! Minun t. (harvemmin) minulla on k. Minun tuli k. seistessä. Saada k:ää, us. 'vilustua'. Väristä k:ässä, k:än kourissa. K:än kangistama, kohmettama. K:än puremat perunanvarret. K:än vihat (tav:mmin ◡). K:än kestävä (myös ◡). Arka k:älle. K:ää vastaan karaistunut. Suojella k:ältä. Ennen leipomista taikina pidetään k:ässä. — Tammikuun k:ät. K:ien tulo. Ulkoa tulee k:ä huoneeseen. — *Yhd.* aamu-, kevät-, syksy-, syys-, talvik(:ät).

kylmä- Huom. erityisesti seur. käyttötavat: **1.** useita inen-loppuisia poss. yhdysa:eja: kylmäsydäminen jne. **2.** yhdyss:eissa horjuntaa yhteen ja erilleen kirjoittamisen, kongruenssin ja inkongruenssin välillä: kylmäkalaa, kylmääkalaa, kylmää kalaa; yhteen kirjoittaminen us. suositeltavaa, kun kysymyksessä on oppi- t. ammattisana.

kylmä|aste^{33} *s.* pakkasaste. **-hauras** *a. tekn.* K. teräs 'fosforipitoinen teräs, jota ei voi takoa kylmänä'. **-hermoi|nen** *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* vrt. kylmä 2.c. | K. urheilija.

kylmähkö^{2} *mod.a.* -sti *adv.* K. ilma. — *Kuv.* K:t välit. Yleisö tervehti vierailijoita k:sti. Väri vaikuttaa k:ltä.

kylmähuone^{35} *s.* kylmiö. | Teurastuslaitoksen k:et.

kylmäilma|jäädytys *s.* **-jäähdytys** *s.* **-kone** *s.* kylmäilmajäädytys- t. -jäähdytyskone.

kylmä|järkinen *a.* -järkisesti *adv.* -järkisyys *omin.* vrt. kylmä 2.c. | Olosuhteita k:järkisesti harkiten. **-kaappi**^{5} *s.* tav:mmin jää(hdytys)kaappi. **-kala**^{9} *s. ruok.* Herkullista k:a. **-kastike**^{48} *s. ruok.* **-katsei|nen** *a.* -sesti *adv.* vrt. kylmä 2.b. | K. vastustaja. **-kesku|s**^{39} *s. metrl.* jnk alueen t. maan kylmin tienoo. | Navat, maapallon varsinaiset k:kset.

kylmäkiskoi|nen *a.* -sesti *adv.* -suus *omin.* välinpitämätön, haluton, penseä, ynseä, tyly, tunteeton. | Erkki näyttää katselevan Annaa, mutta Anna tuntuu k:selta. Rikkaat ovat k:sia köyhiä kohtaan. Papit olivat k:sia lahkolaisille. Morsian otettiin k:sesti vastaan miehen kotona. Saada osakseen k:suutta. Naurahtaa k:sesti. "Kuollakin saavat, kun ovat kuollakseen", sanoi vaimo k:sella äänellä PAKK.

kylmäkkö^{2*} *amm.* (ravintolan tms.) kylmänruoanlaittaja. | Keittäjä ja k. saavat paikan ravintolassamme [ilm.].

kylmä|käsittely^{39} *s.* Ihon k. edistää verenkiertoa. Kalojen k. lisää niiden säilyvyyttä, koska bakteerien toiminta pysähtyy kylmässä. **-lava**^{9} *s.* (myös ◠) ks. kylmä 1.a. erik. **-liima**^{9} *s.* kaseiinista valmistettu liima, jota käytetään kylmään veteen sekoitettuna. **-muokkaus**^{39} *s. tekn.* kylmänä, kylmiltään tapahtuva muokkaus. | Metallien k. **-muuri**^{5} *s. rak.* (myös ◠) ks. kylmä 1.e.

kylmän- useita yhdysa:eja, joissa alkuosa a:sessa merk:ssä; esim. kylmänharmaa, -järkevä, -kalsea jne.; par. ◠.

kylmänar|ka *a.* -kuus *omin.* **1.** kylmälle arka, us. hallanarka. | K. kasvi, eläin. Etelä-Euroopan k:at asukkaat. K. ja altis kulkutaudeille. **2.** K. paikka 'paikka, jossa jk helposti jäätyy, kylmettyy'. Muuraus on k:koja töitä 'epäonnistuu kylmässä'.

kylmänen^{63} *s. murt.* pakkanen. | Oli lievä k., ja ahkionjälki oli käynyt ohueen jääriittaan JÄRVENT. — *Yhd.* aamu-, yök.

kylmänhaav|a *s. lääk.* K:oja paleltuneissa ruumiinosissa.

kylmänhiki *s.* (myös: kylmä hiki) kivun, jännityksen, pelon tms. aiheuttama hiki, tuskanhiki. | K. kasvoillansa. **-|nen** *a.* K:set kädet. Herkko makasi kalpeana, k:senä KIANTO.

kylmäniittaus^{39} *s. met.* kylmänä, kylmillään tapahtuva niittaus.

kylmän|kankea *a.* K. kovasta pakkasesta. **-kestäv|ä** *a.* -yys *omin.* K. kasvi, öljy. Rakennusaineiden k:yys. **-kukka** *s.* kangasvuokko. **-kyhmy** *s. lääk.* paleltumisesta ja kostumisesta johtuva kiiltävä, sinipunainen kyhmy, joita vars. vähäveriset henkilöt saavat tav. käsiinsä ja varpaisiinsa. **-lai|nen**^{63} *a.* kylmähkö. | K. tuuli, kevät. Huone on k. — *Kuv.* Isän ja pojan välit ovat k:set. Sanoa k:set hyvästit. **-perhonen** *s.* Oeneis, heinäperhosten heimoon kuuluvia perhosia. **-puolei|nen** *a.* kylmähkö. | K. sää. K. asunto. — *Kuv.* K:set arvostelut. **-ruoanlaittaja** *amm.* kylmäkkö. **-tunne** *s.* Verisuonten supistumisen aiheuttama k. — *Kuv.* Kummallinen k. valtasi mielen. **-vahinko** *s.* us. = hallavahinko. **-vihat** *s. mon. kans.* kylmän aiheuttama ajetus, kuolio tms. **-väre** *s.*,

tav. *mon.* kylmän, vilun, pelon, kauhun aiheuttama puistatus, vilunväre. | Kadottaessaan lämpöä ruumis koettaa korvata sitä vaistomaisella lihastoiminnalla, jonka tunnemme k:inä. Pelästyi niin, että k:et kulkivat pitkin selkäpiitä. K:et karmivat selkää, selkäpiitä. **-väristy|s** *s.*, tav. *mon.* kylmänväreet. | Ruumiissa tuntuu k:ksiä.

kylmä|piste[53] *s. anat.* sellaisen tuntohermon päätekohta ihossa, joka ottaa vastaan kylmän aiheuttamia ärsytyksiä. **-puristu|s**[63] *s. tekn.* kylmänä, kylmiltään tapahtuva puristus. | K:ksella valmistettu pellavaöljy. **-päi|nen** *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tyyni, harkitseva, maltillinen, hermostumaton; rohkea, huimapäinen; vrt. kylmä 2.c. | K. pelaaja, poliitikko. Ratkaisevalla hetkellä vaaditaan k:stä harkintaa. Tuomarin k:syys. Autoilija, joka k:sesti ajaa pahimmatkin kaarteet. **-pöy|tä**[85] *s. ruok.* kylmä voileipäpöytä. | Lounas k:dän kera. **-ruoka**[85] *s.* leivästä, voista, leikkeleistä ym. **-saha**[83] *s. met.* saha, jolla sahataan metallia kylmänä. **-savustus**[83] *s. ruok.* kylmällä savulla savustaminen. | Lihan k. **-seo|s**[83] *s.*, vars. *fys. kem.* seos, jolla saadaan aikaan alhainen lämpötila. | Ampullit jäähdytetään k:ksessa. **-sydämi|nen** *a. kuv.* -sesti *adv.* -syys *omin.* tunteeton, kova, tyly, sydämetön; vrt. kylmä 2.b. | Itsekäs ja k. ihminen. K., ahne työnantaja. K. kiittämättömyys. **-säilytys**[83] *s.* kylmässä säilyttäminen. | Hedelmien k. **-taltta**[83] *s. met.* sepän taltta, jolla katkaistaan kankia t. lohkotaan rautaa kylmiltään. **-taonta**[83] *s. met.* kylmänä, kylmiltään takominen. **-tuuli|nen** *a.* K:set marraskuun päivät.

kylmä|tä[35] *v.*, tav. *3. pers.; rinn. harv.* kylmää. **1.** kylmentää, palelluttaa, saada palelemaan, jäätää, jäädyttää. | K. jalkansa. Älä vain k:ä itseäsi! -- kostea lumi k:ä hänen huuliaan TALVIO. Yötuuli -- k:si jalkoja ja käsiä JÄRVENT. Mitä [kevät] päivin vähin sulatteli, sen öisin taas k:si KATAJA. — *Yksipers.* Poikia ei lainkaan k:nnyt. Varpaita tuntuu k:ävän. Lokakuulla oli jo k:nnyt maat ja marraskuulla oli täysi talvi ALKIO. — Myös ilman obj:a. | Jos k:ä suviöinä [= huhtik. 13—15 päivän vastaisina öinä], niin k:ä vielä neljäkymmentä yötä SP. Alkaa k., vallan tuntuu, kuinka punertavassa hämärässä maa kangistuu jalkojen alla TALVIO. **2.** ed:een liittyvää *kuv.* käyttöä. | K:ävä tunne sydämessään. Tuntea k:ävää pelkoa. Kai minua k:si myöskin hankittavien pyydysten kalleus AHO. -- niinpä k:sikin häntä tällä haavaa Siljan läheisyys KILPI. Millainen nauru ... Se saattoi hänet hämilleen ja k:si KALLAS. — *Yksipers.* Häntä k:si ja puistatutti TALVIO. **3.** *harv.* kylmettyä, jäätyä. | Jalaksiin -- valetaan aina matkalle lähtiessä vettä, joka k:ä ohueksi jääkuoreksi *U.T.SIRELIUS. Ulkoa kuului askelia. K:nnyt lumi ratisi niin somasti jalan alla JÄRVENT.

kylmä|valssaus[83] *s. met.* kylmänä, kylmiltään valssaaminen. **-varasto**[85] *s.* Lihan säilyttäminen k:ssa. **-verihevo|nen** *s.* sellaisiin rotuihin kuuluvien hevosten yleisnimitys, jotka ovat vankkoja, isokasvuisia sekä luonteeltaan rauhallisia ja hitaita; vrt. lämminverihevonen. | K:set ovat hyviä työ- ja vetohevosia.

kylmäveri|nen *a.* -sesti *adv.* -syys *omin.* **1. a.** K. hevonen 'kylmäverihevonen'. — *S:sesti.* Roteva k. K:sten suuri vetokyky. **b.** *el. vanh.* vaihtolämpöinen. **2.** *kuv.* joka ajattelee ja toimii antamatta tunteiden vaikuttaa itseensä, kylmästi harkitseva, (erittäin) rauhallinen, hermostumaton, pelkäämätön, joka pitää päänsä kylmänä; joskus: häikäilemätön. | K. valtiomies. Jännittävä taistelu k:sen metsästäjän ja karhun välillä. Harkita k:sesti. Suhtautua asiaan k:sesti. Hävittäjälentäjältä vaadittava k:syys. — K:stä puhetta.

kylmäverirotu *s.* vrt. kylmäverihevonen.

kylmävesi *s.* par. ⌒. **-allas** *s.* **-hana** *s.* **-hoi|to** *s.* K:dolla karaistaan ruumista vilustumistautien välttämiseksi. **-johto** *s.* **-käsittely** *s.* **-pumppu** *s.* **-putki** *s.* **-säiliö** *s.* **-väri** *s.* kivennäisväri, joka sekoitetaan kylmään veteen juuri ennen maalaamista.

kylmävetinen *a.* K. kaivo, järvi.

kylm|ää[2] *s. harv.* = kylmätä. | Maa alkoi k. niiden [hevosten] jäykkiä, pattisia jalkoja SEPPÄNEN. Kun ei k:ä kynttelinä, ei palele Paavalina SP.

kylpeil|lä[28] *frekv.v.* < seur. | Ahkeraan he k:ivät, hautelivat jäseniänsä pehmeillä vihdoilla hertaisessa löylyssä KIVI.

kylpe|ä[13*] *v.* **1.** ottaa löylyä, vihtoa ja peseytyä saunassa, saunoa; erik. nimenomaan vihtomisesta. | K. uusilla vihdoilla. K. ropsutella. Ukko on kova k:mään. Kylvettyä lähdettiin syömään. Kun saisi ikänsä kaiken näin k. kellutella ja tuntea lenseän lämpimän lanteissaan KIANTO. — K. päivän hiet pois. **2.** olla puhdistautuakseen t. terveyttänsä hoitaakseen loikoen t. istuen (koko vartaloltaan) vedessä tm., ottaa kylpy. | K. kuumassa vedessä, höyryssä, mudassa, savessa. K. ammeessa. Messalinan kerrotaan k:neen aasinmaidossa. Linnut k:vät hiekassa. — -- kolme oli neittä niemen päässä ... / ne on merta k:mässä! KAL. — *Erik.* jssak kylpypaikassa oleskelusta. | Matkustaa Hankoon k:mään. **3.** *kuv.* K. hiessä 'olla yltyleensä hiessä'. K. kyynelissä. Hevonen kylpi vaahdossa. Veressä k:äkö teki mieli *CAJ. | On ilmassa luomisen aamu. / Maa k:vi kasteessaan LEINO. — Aamuauringon hohteessa k:vät vuorenhuiput. Kaupunki kylpi valomeressä.

kylpijä[11] *tek.* < ed. — *Yhd.* amme-, meri-, ulkoilmak.

kyl|py[1*] *s.* **1.** saunassa t. vars. ammeessa tms. kylpeminen; myös tätä varten lämmitetystä ja kuntoon laitetusta saunasta, vedestä ym. | Kuuma, lämmin k. Roomalainen, turkkilainen k. Ihoa karkaisevat k:vyt. Ottaa k. Mennä k:pyyn. Olla k:vyssä. Valmistaa k. jklle. Saada kylmä k. 'pudota veteen'. — *Yhd.* amme-, järvi-, meri-, saunak.; havu-, hiekka-, höyry-, kivennäis-, lääke-, muta-, rikki-, savi-, suolak.; istuma-, jalkak.; aurinko-, ilma-, valok. **2.** *fys. kem. tekn.* nesteistä, joissa määrätavalla (teknillisesti) käsiteltäviä esineitä pidetään upotettuina. | Galvaaninen k. Karkaistavien kap-

paleiden kuumentamiseen käytetään myös erilaisia sulatteita, k:pyjä. — *Yhd.* arsenikki-, hopea-, kulta-, kupari-, lyijyk.; kultaus-, parkitus-, valkaisuk.

kylpy|aika *s.* **-allas** *s.* **-amme** *s.* kylpemiseen käytetty amme, jossa kylpijä tav. sopii olemaan pitkällään. | Emaljoitu, kaakeleilla ympäröity k. Sinkkinen lasten k. **-harja** *s.* **-hoito** *s.* **-huone** *s.* **1.** kylpyammeellinen pesuhuone. | Kaksi huonetta, halli, keittiö ja k. **2.** *vanh.* kylpylaitos. | Ullanlinnan k. Söimme samassa pöydässä k:en ravintolassa AHO. — *Kansanr.* sauna. | - - meni saunahan samassa, / kävi k:hesen KAL. **-kaapu** *s.* Hihaton k. **-kamiina** *s.* kamiina, jolla lämmitetään kylpyhuone ja -vesi. **-kaupunk|i** *s.* Budapest on Euroopan kuuluisimpia k:eja. **-kausi** *s.* K. alkanut Naantalissa. **-kun|to** *s.* Sauna on k:nossa. **-laito|s** *s.* vesihoitolaitos, joka sijaitsee terveydenhoitoon soveltuvassa paikassa; huoneisto, jossa kylvetään, sauna; *syn.* vars. ed. merk:ssä kylpylä. | Heinolan k. Muinaisroomalaisten julkiset k:kset. **-lakana** *s.* kylpijän pyyhinlakana. **-lauteet** *s. mon.*, **-lavo** *s.* saunan lauteet, lavo. **-liuos** *s. tekn.* vrt. kylpy 2.

kylpylä[15] *s.* = kylpylaitos. — *Yhd.* aurinko-, höyry-, ilma-, muta-, rikkik.; meri-, rantak.; kansank. **-elämä** *s.* **-hoito** *s.* **-hotelli** *s.* **-kaupunki** *s.* Naantali, Suomen idyllisin k. **-vieras** *s.*

kylpy|maksu *s.* **-matka** *s.* **-matto** *s.* kylpyhuoneessa kylvettäessä käytetty matto. | Kaislainen k. **-neste** *s. tekn.* vrt. kylpy 2. | Kultaamiseen käytettävä k. **-oppi** *s.* balneologia. **-paik|ka** *s.* tav. kylpylaitos, kylpylä. | Alppiseudun suuret kansainväliset k:at. **-pyyhe** *s.* **-päivä** *s.* Meillä on tänään k. **-ranta** *s.* Hangon k. **-saippua** *s.* **-suola** *s.* Parfymoidut k:t. **-tak|ki** *s.* Naiset esiintyvät hiekkarannalla koreissa uimapuvuissaan ja pitkissä k:eissaan. **-tohveli** *s.* Niinestä kudotut k:t. **-vaippa** *s.* Kietoutua k:an. **-vasta** *s.* **-vesi** *s.* **-vieras** *s.* tav. kylpylävieras. **-vihta** *s.* **-viitta** *s.* kylpytakki, -kaapu. **-vuoro** *s.*

kylpö|ä[1*] *v. murt.* kylpeä. | - - koska oli siellä sauna valmis, niin jäin k:mään KIVI.

kylteri[5] *s. hist.* (*rinn.* költeri) nahkatakki, jota 1600-luvulla käytettiin haarniskan alla ja ilmankin sitä.

kyltti[1*] *s.* par. kilpi (3).

kylt|tä[11*] *s. murt.* emäsika, emakko. | K:ät, kaltit saarnailevat, / pikku-porsaat veisaa KIVI.

kyltymy|s[64] *s.* kyllästys, ikävystymys; kylläisyys. | He tanssivat k:kseen asti. Surut, k., taistelu rauhaton *KAILAS. — Oli aurinko, oli vesi, oli k. ruumiissa HEPOR.

kyltymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* K. nälkä, jano. K. halu. K. elostelija. Runoilijan kaukokaipuun k:tömyys.

kylty|ä[1*] *v.*, vars. *runok.* kyllästyä jhk; saada kyllänsä jstak. | K: istumiseen, työhönsä. K:nyt ken / kodin kullan on katsomiseen! *MANN. Jo kyllyin menoon katoovaan / ja onneen pettävään S.KORPELA. — Ja tämä tuulastaminen oli Herra Diaconukselle iso ilo ja ajanvietteistä rakkain, eikä hän koskaan siitä k:nyt KALLAS.

kylvell|ä[28] *frekv.v.* < kylvää. | Hän, joka - - aina vaan ilkivaltaisuutta osoittelee, k:en välillemme eripuraisuuden siementä KIVI.

kylventä[15*] *teonn. harv.* < kylpeä.

kylvettäjä[16] *tek.*, myös *amm.* tav. = saunottaja. | Olla k:nä saunassa. Lääkärintoimi oli ristiretkien aikana parranajajain ja k:in käsissä.

kylvet|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* huolehtia jkn kylpemisestä, pestä jkta saunassa (= saunottaa) t. ammeessa. | Kaisa löi löylyä ja k:i meidät perusteellisesti. Äiti k:tää lasta polviensa päällä. Sairaan k:täminen ammeessa. Imeväistä on k:ettävä ainakin kerran päivässä. — Silmät k:etään [= huuhdellaan] puhtaalla vedellä. — *Kuv.*, vars. *urh.* löylyttää, "antaa päihin, köniin". | Nurmi k:ti vastustajansa perusteellisesti. Edustaja S. k:ti välikysymyksen tekijöitä.

kylvi|n[56] *s. harv.* kylvövakka. | Ei seulasta satoja saada, k:mestä kymmeniä SL.

kylvin- = kylvö-. **-vakka** *s.* = kylvövakka.

kylviäis|et[63] *s. mon. kansat.* K:iä 1. toukoa juotiin touonteon aikana, jolloin jouluksi leivottu toukoleipä otettiin esille ja siitä leikattiin jokaiselle osa.

kylvy[1] *s. murt.* kylväminen, kylvö.

kylväjä[16] *tek.* Viljan k. — *Kuv.* Eripuraisuuden k.

kylvämis- = kylvö-.

kylvämätön[57] *kielt.a.* K. pelto. Ei k. touko kasva SL.

kylväyty|ä[11] *pass.v.* < seur. | Pientareella kasvaa itse k:nyttä ruista. Vehnä on tasaisesti k:nyttä. Kurkkumädän bakteerit k:vät ensinnä nieluun. — *Kuv.* Raamatun sanat k:ivät otolliseen maaperään. Tuskinpa hän itsekään osasi aavistaa, kuinka hedelmälliseen multaan hänen ajatuksensa oli k:nyt JÄRN.

kylv|ää[2] *v.* **1.** sirottaa (viljelys-, puutarha)kasvien kasvattamiseksi niiden siemeniä multaan (maahan); siementää; vrt. istuttaa 3. | K. viljaa, ruista, juurikasveja, porkkanaa, perunaa. K. heinänsiementä. K. metsää. K. uutisella, peitatulla siemenellä. K. käsin, koneella. K. harvaan, tiheään, taajaan. K. puolella pivolla, kouralla. Pelto k:etään rukiille, rukiiseen, heinälle, heinäksi. K:etyt sarat. K:i maita kyyhätteli KAL. — *Kuv.* Mitä ihminen k:ää, sitä hän myös niittää [alk. UT]. K. tuulta ja niittää myrskyä [alk. VT]. Jotka kyynelin k:ävät, ne riemuiten leikkaavat VT. Ei hulluja kynnetä eikä k:etä: itsestään niitä kasvaa SL. — K. epäluuloa, vihaa, katkeruutta, eripuraisuutta. Porthan k:i oppilaisiinsa valistuksen henkeä. Mä sanaa k:än sydämiin, / siementä totuuden S.KORPELA. **2.** yl. sirotella, ripotella, levittää. | K. pellolle apulantaa. Navetan lattialle on k:etty sahanpuruja. Omenasoseen päälle k:etään sitruunankuoriraastetta. [Kuusi] k:i alas latvastansa kimmeltävää lunta kuolevan poikansa [= ilveksen] peitteeksi KIVI. — *Kuv.* K. [= tuhlata] rahaa. K. kultaa ympärilleen. Konekiväärit k:ävät surmanluotejaan. K. kuolemaa, kauhua vihollisen joukkoihin. Pommikoneet k:ävät tuhoa ja hävi-

tystä. Tähdet k:ävät hohdettaan. Huumori k:ää valoaan runoilijan poluille.

kylvö[1] *s.* **1.** kylväminen, touonteko. | Rukiin, nauriin k. Metsän k. ja istutus. Ryhtyä k:ön. Mennä k:lle. Pellot ovat valmiina k:ön. Pelto ajetaan jyrällä heti k:n jälkeen. K:t on tehty 'touot on tehty'. Eivät kyenneet hänen poikansakaan kyntöön ja k:ön KIVI. — *kylvö|ssä,* -ön (adv.) kylvettynä. | Saada k:ön. Takavainio tuli tänä vuonna kokonaan k:ön. — *Kuv.* Kirouksen, vihan, katkeruuden k. Herra siunaa sanan k:n ja antaa sille kasvun. Kylväkää itsellenne vanhurskauden k. VT. Niin, Mikko Vilkastus, tämä on niitto k:stä KIVI. — *Yhd.* haja-, hanki-, rivi-, ruutuk.; ohran-, perunan-, rukiink.; syys-, kevätk(:t); myrkyn-, sanan-, vihank. **2.** kylvös, kylvetty maa-ala; laiho. | Hehdon k. ruista. K. itää, nousee oraalle, on pitkällä oraalla. K. kypsyy. K:stä saadaan hyvä sato. Ensimmäiset k:t leikattiin jo heinäkuun lopussa. Hevoset polkevat k:n pilalle. Siin' on kyntö, siinä k., / siinä kasvo kaikenlainen KAL.

kylvö|aika *s.* Paras rukiin k. **-ala** *s.* **-asento** *s.* Siemenlaatikko täytetään ja kone pannaan k:on. **-heinä** *s.* kylvetty heinä;)(luonnonheinä. | Apila k:nä. K:n viljely.

kylvöinen[63] *a.* heraldiikassa; vrt. sirotteinen. | Kilpi on k., kun kenttä ajatellaan alun perin kuviolliseksi (esim. kuviokangasta); kentänkoristeet voivat tällöin jäädä osaksi piiloon. — *Yhd.* ruusuk.

kylvö|juhla *s.* Muinoin vietettiin erityistä k:juhlaa touonteon aikana. **-kannu** *s. metsät.* **-kau|si** *s.* K:den lopulla. **-keppi** *s.* yksinkertainen kasvitarhakylvökoje, jonka siemensäiliö on ontossa varressa. **-ko|e** *s.*, vars. *maat.* Ennen kylvämistä suoritettavalla k:keella saadaan selville sopiva siemenmäärä. **-kone** *s.* Viljan, juurikasvien k. Apulannan k. **-kuk|ka** *s.* Avomaan k:at. **-kunto** *s.* Maa on muokattu k:on. **-kuokka** *s.* kuokka, jota kasvitarhanhoidossa käytetään etup. kylvövakojen aukaisemiseen. **-kuop|pa** *s.* Siemenperunoita varten kaivettavat k:at. **-laatikko** *s.* Aikaisimmat kylvöt suoritetaan kasvilavoihin, k:ihin tai ruukkuihin. **-lait|e** *s.* Kylvökoneen k:teet. **-leipä** *s. kansat.* leipä, joka leivottiin syksyllä t. joulun aikaan ja syötiin kylvöä aloitettaessa, kyntö-, toukoleipä. **-leveys** *s.* vars. kylvökoneen kylvön leveys. **-maa** *s.* K:n tulee olla hyvin muokattua ja kuohkeaa. Jeesuksen vertaus neljänlaisesta k:sta. — *Kuv.* Suo rintaan sydän altis, / - - / sun siemenelles herkkä / ja kallis k. IMMI HELLÉN. **-mailanen** *s.* sinimailanen, luserni. **-metsä** *s.* kylvetty metsä. **-mie|s** *s.* kylväjä. | K:heksi kelpasi vain vanha ja kokenut mies. — *Kuv.* Herran sanan k. **-muokkaus** *s. maat.* ennen kylvöä suoritettava muokkaus. **-määrä** *s.* K. hehtaaria kohti. **-niitty** *s.*)(luonnonniitty.

kylvönte|ko *s.* touonteko. | K:on aika, kiireet. Ruveta k:koon.

kylvö|nurmi *s.* kylvetty (niitto-, laidun)nurmi. **-pelto** *s.* kylvössä oleva, kylvetty t. kylvettävä pelto. | - - lumi painoi rauhallisesti vankkoina kinoksina k:ja ALKIO. **-peruna** *s.* istutus-, siemenperuna. **-päivä** *s.* Valita otollinen k. Maataloudessa lasketaan kasvukauden kestävän ensimmäisestä k:stä keväällä viimeiseen korjauspäivään syksyllä. **-rivi** *s.* Koneella kylvetyssä pellossa näkee k:t selvästi.

kylvö|s[64] *s.* se mikä (vast'ikään) on kylvetty, kylvetyt siemenet; (vast'ikään) kylvetty maa-ala. | K. on liian tiheää, harvaa. K. nousee oraalle. K. harvennetaan. Isäntä palasi k:kseltään. Siat ovat menneet k:kseen. — *Yhd.* kevät-, syysk(:kset).

kylvö|siemen *s.* Rukiin, perunan k. Puhdistettu, jalostettu k. **-syvyys** *s.* Koneen k. Porkkanan k. on 1,5—2 cm. **-tapa** *s.* **-taulukko** *s. maat.* Lannoitus-, kylvö- ja satotaulukko. **-tiheys** *s.* Eri kasvilajien siementen k.

kylvöttää[2*] *v. murt.* kylvettää.

kylvö|tuli *s. sot. vanh.* aluetuli. **-työ** *s.* Muokkaus-, kylvö- ja korjuutyöt. — *Kuv.* Jumalan sanan k. **-vakka** *s.* kylväjän kaulassaan kantama vakka, josta hän ottaa joko toisen kouransa tai vuoron perään molemmat kouransa täyteen jyviä ja heittää ne peltoon. **-va|ko** *s.* Kylvökoneen tekemät k:ot. Juurikasveja kylvettäessä vedetään k:ot jo ennen kylvämistä. **-vannas** *s. maat.* se kylvökoneen osa, joka piirtää maahan kylvövaon ja jonka läpi siemenet putoavat maahan. **-virvilä** *s.* Lens culinaris, hernekukkaisten heimoon kuuluva keski- ja eteläeurooppalainen viljelyskasvi, linssi.

kyly[1] *s. kans. runok.* sauna, kylpy. | Juhani Ahon lastu "Kotoinen k:ni". Sininen savu täyttää k:n LEHT. - - lämmitä k. metinen, / saustuta simainen sauna KAL. - - katkera löyly ja hajanainen kiuas, vaan hempeä on siinä [saunassa] k. ja pehmoiset vihdat KATAJA.

kylye[78] *s. harv.* kyläkunta, kylän asukkaat.

kyl|ä[11] *s.* **1.** ryhmä lähekkäin sijaitsevia, alueellisen kokonaisuuden muodostavia maalaistaloja, joko vain rakennusryhmää tai taloihin kuuluvaa aluetta ajatellen; *lak.* kaikki ne talot, jotka maakirjoissa ovat yhteisen kylännimen kohdalla; joskus myös yksinäistilasta. | Suuri, kaunis, siisti, vauras, köyhä k. Hämäläinen k. Askolan pitäjän Vakkolan k. K:än talot, asukkaat, karja. Meidän k:än pojat. K:än reunassa, laidassa, päässä, takalistolla. Maantie kulkee k:än läpi. K:än raitti. Mistä k:ästä olet kotoisin? Vihollinen on polttanut useita k:iä. K:ästä k:ään. K. k:ältä. Kulkea pitkin k:ää. Panna kirkko keskelle k:ää [kompromissista] SP. — Kylän asukkaista. | Koko k. on liikkeellä. Siellä oli puoli k:ää. K. nukkuu. Kirkonpaikasta on riitaa k:ien kesken. Talo, jota sanotaan k:än kesken Riitalaksi. Yksi sanoo ystävälle, ystävä koko k:älle SL. — *Yhd.* kirkonk.; laita-, lähi-, keski-, pää-, rinta-, syrjäk.; joki-, laakso-, metsä-, mäki-, raja-, ranta-, salo-, vuoristok.; haja-, jono-, kehä-, raitti-, rivi-, ryhmäk.; alkuasukas-, intiaani-, karjalais-, koltta-, lappalais-, neekeri-, vatjalaisk.; kalastaja-, kauppa-, maalais-, maanviljelysk.; koti-, syntymäk. **2.** laajentunutta käyttöä. **a.** muusta asutusryhmästä, -yhdyskunnasta. | Kokonainen k. omakotitalo-

ja. — *Yhd.* invalidi-, olympia-, omakoti-, tehdask. **b.** vars. *leik.* kaupungista tms. | Onpa se komea k. tuo Turku! Koko velisarja on lähdössä sinne oppikoulujen suureen k:ään [= Ouluun] KIANTO. **3.** adv:n luonteisesti paikallissijoissa;)(kotona, kotoa, kotiin. | Käydä k:ässä [= vierailulla] jkn luona. Lähteä k:ään jkn luo. Käydä k:ää, k:iä 'vierailla, kyläillä'. Tyttö on kova hyppäämään k:ässä, k:ää [esim. tansseissa]. Joka päivä kuljet k:ässä. — Isä on juuri k:ällä käymässä 'toimittamassa asioita omassa kylässä, kodin ulkopuolella'. Lähteä, mennä k:älle. Pojat juoksevat k:ällä yökaudet. Kylläpä hän viipyy tänään kauan k:illä. Milloin tulet k:ältä? Mitäs sitä nykyaikaan k:ille kuuluu JOTUNI.

kylä|asutus *s.* **-aukea, -aukeama** *s.* Läheiseltä vaaralta voi nähdä koko k:n taloineen ja peltoineen. **-elämä** *s.* **-henki** *s.* Vuosisataisen yhteiselämän kasvattama k.

kyläilijä[14] *tek.* < seur. | -- milloin joku naapuri tai muu k. sattuu heidän pirtissään puhdetta istumaan SILL.

kyläil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* käydä kylässä, vierailla, vieraillä. | K. sukulaistensa luona. Joulun aikana k:lään monessa paikassa. K:ymme kesti monta päivää.

kyläi|nen[63] *a.* **1.** jossa on kyliä. | K:set vaarat, taipaleet. K:semmillä seuduilla. **2.** kylään kuuluva t. sille ominainen, kylän. | K. elämä. K:set tanssit. K. [= monitaloinen, isohko] kylä. Useat Einari Vuorelan runot ovat k:siä laatumaalauksia. Pihalla on oma k. sävynsä SILL. Akat tuosta arvelevat, / kysyvät k:set naiset: -- KAL. — *Yhd.* oman-, vierask. **3.** vars. *kansanr.* vieras;)(kotoinen. | Kylmä on k. sauna, vaikka löyly lyötäköhön SL. Vieras leipä vihan kasvattaa, katkeruudeksi on k. kannikka AHO.

kylä|järjestelmä *s.* Länsisuomalainen k. **-järjestys** *s. hist.* kylän tilallisten laatima asetus, joka sisälsi määräyksiä aitojen ja veräjien ylläpidosta, ojien kaivamisesta, karjan laskemisesta laitumelle ym.

kyläjäs[66] *s. murt.* kyläkunta, kylän väki. | -- vaiti vahtivi k., / pitäjä henkeä pitävi *A.O. VÄISÄNEN.

kylä|kakku *s. kans.* kakku, jonka vierailijat tuovat tuliaisiksi pitotaloon; myös: vieraille jaettava kakku. **-kapakka** *s.* Unkarilainen k. **-kappeli** *s.* Tšasouna, kreikkalaiskatolinen k. **-katu** *s.* **-kauppa** *s.* Pieni k., jossa myydään ruoka- ja vaatetavaraa, nauloja, hevosenkenkiä ja lannoitteita. **-kauppias** *s.* **-keinu** *s.* K. oli entisaikaan nuorison yleisenä kokoontumispaikkana. **-kerho** *s.* Marttaliiton k:t. **-kertomus** *s.* maalaisoloja, kylän elämää kuvaileva kertomus. **-kirjasto** *s.* Moniin maamme kyliin on perustettu k., jollaiset omalta osaltaan lisäävät kansan lukuhalua ja korottavat kansanvalistuksen yleistä tasoa. **-kirkko** *s.* kylän kirkko; kylään järjestetty jumalanpalvelustilaisuus, maakirkko. **-kokous** *s.* K. raittiusasian merkeissä. — Vars. *hist.* kyläkunnan tilallisten kokous, jossa päätettiin yhteisistä asioista. | -- elonleikkuun alkaessa pidettiin k., jossa sovittiin, missä järjestyksessä kunkin talon elo yhteisvoimin leikattiin AK. **-koulu** *s.* **-kuja** *s.* **-kulttuuri** *s.* Hämeen vanhaa k:a. **-kunnittain** *adv.* kylittäin. | Suomalaiset ovat asuneet ammoisista ajoista k. Väestöä kuoli nälkään k. **-kun|ta** *s.* kylä(yhteisö), kulmakunta; kylän asukkaat, kyläläiset. | Joen rannalle kasvanut k. Kaukaisemmissa k:nissa. K:nan kaunotar. Kullakin k:nalla oli oma kirkkoveneensä. Aikain kuluessa on -- syntynyt pikkukyliä, jotka joskus ovat kasvaneet yhteen toisten samanlaisten kanssa moniosaisiksi suuriksi k:niksi V.VOIONMAA. -- ennen muien nousematta, / k:nan kuulematta KAL. — *Lak. vanh.* kunnallispiiri, jolla on oma järjestyssääntö. **-kuri** *s.*, vars. *hist.* kyläläisten yhteispäätöksellä ja yhteisvoimin (tav. ruumiillista rangaistusta käyttäen) ylläpitämä kuri. **-kutsu** *s.* vierailukutsu; *mon.* vierailukutsut. | Saada k. **-kuvaus** *s.* Historiallinen k. Satakunnan kansanelämästä 1800-luvun keskivaiheilta.

kyläk|äs[66*] *poss.a. harv.* -- Suomen vanhat, k:käät viljelysseudut V.VOIONMAA.

kylälaitos *s. hist.* Kyläjärjestykseen perustuva k. on ollut voimassa Lounais-Suomessa ja Pohjanmaalla.

kylälli|nen[63] *s.* **1.** kyläläinen; vieras. | Ja hänen k:sensä ja lankonsa kuulivat, että -- UT[V]. — *A:sesti.* Itkipä isoni pelto / -- / k:stä kyntäjätä, / vierasta vakoajata KANT. **2.** kylän täysi, kylän suuruinen määrä (ihmisiä). | Alustalaisia sai sotaherra myöskin, monta k:stä LEMPI JÄÄSKELÄINEN.

kyläläi|nen[63] *s.* (saman) kylän asukas. | Naapurit ja k:set. Sekaantua k:sten asioihin. Jos joku k. laskee eläimensä -- hakoihin tahi saariin ennen oikeata aikaa -- LK. -- vitsa vierahan verinen, / k:sen kynnäppäinen KANT. — *Harv. a:sesti.* -- monet k:set poikkeilijat kiusasivat häntä huviksensa SILL. — *Yhd.* oman-, toisen-, tämänk.; meidänk.

kylä|maisema *s.* Hämäläinen k. **-matka** *s.* kyläily-, vierailumatka. **-meijeri** *s.* **-mie|s** *s.* kyläläinen; kyläilijä. | Tilallinen N. ja hänen k:hensä. Jopa sieltä k:skin tulee. **-mylly** *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. asutus. **-mäki** *s.* mäki, jolla kylä sijaitsee t. joka on lähellä kylää. **-naapuri** *s.* naapuritalo, naapuri kylässä. | -- eivät k:enkaan välit aina kehuttavat olleet E.JUTIKKALA.

kylänalue *s.*

kylänen[63] *dem.s.*

kyläneuvosto *s.* Neuvostoliiton paikalliset kylä- ja kaupunkineuvostot.

kylän|juoksu *s.* (liiallinen) kylänkäynti. | -- Eeva osaa hänen silmiänsä peittää ja k:juoksuun karata ALKIO. **-keskinen** *a.* myös ⌒. **-kipeä** *a. kans.* halukas kylänkäyntiin. **-kokous** *s.* = kyläkokous. **-kuja** *s.* **-kävijä** *s.* vrt. seur. | Akka suulas ja kova k. Valeen tuopi, toisen viepi: se tapa k:n SL. **-käynti** *s.* kylässä, vieraisilla käynti. **-la|psi** *s.* Leikkiä muiden k:sten kanssa. **-loppui|nen** *s. harv.* maaton, tilaton kylän asukas, itsellinen. | -- kysymys, joka koski yhtä hyvin isoisia talollisia kuin k:siakin HAARLA. **-lukuset** *s. mon.* kinkerit. **-luuta** *s. halv.* henkilöstä, joka viipyy liian

kauan kylällä t. käy kovin paljon kylää. **-luvut** *s. mon.* kinkerit. **-ma|a** *s.* K:iden yhteisomistus. **-metsä** *s.* K:n jakaminen yksityisiin talonmetsiin. **-mie|s** *s.* Vastaantulija, joku k. Eräänä iltana oli joukko k:hiä kokoontunut sepän tupaan. Sovittiin siitä, kuinka monta eläintä kukin k. sai pitää yhteisillä laidunmailla. — Us. *leik.* Hyvät ystävät ja k:het! **-mäki** *s.* = kylämäki. **-nim|i** *s.* Keskiaikaiset k:et. **-oikeu|s** *s. hist.* Kylänvanhin ja lautamiehet muodostivat k:den. **-pää** *s.* **1.** *murt.* kyläkunta. | Sydänmaan ja Linnakankaan k:t ovat 8 km:n päässä kirkolta. **2.** kylän päämies. **-rait|ti** *s.* Kuljeskella edestakaisin pitkin k:tia. Pallonlyönti k:illa. Leveä k., jonka kahden puolen talorähjät rivissä kyyhöttivät L.KETTUNEN. **-raja** *s.* **-räätäli** *s.* tav:mmin kyläräätäli. | Aleksis Kiven isä oli k. Nurmijärven Palojoella. **-seppä, -suutari** *s.* tav:mmin kyläseppä, -suutari. **-takainen** *a.* myös ⌒. | K. vuori. **-tie** *s.* = kylätie.

kylänurmikka *s.* Poa annua, pihamailla kasvava nurmikka.

kylän|vanhin *s.* **1.** *hist.* talonisäntä, joka Ruotsi-Suomessa kyläjärjestyksen voimassaolon aikana joko yksinään tai lautamiesten kanssa piti huolta kyläjärjestyksen määräysten noudattamisesta, kylätuomari. **2.** muuta käyttöä. | Muinaissuomalaisessa yhteiskunnassa k. ratkaisi riita-asiat. Venäjällä k. eli staarosta oli neuvoa antava, tuomitseva ja hallitseva viranomainen. **-väk|i** *s.* Joukko k:eä riensi apuun.

kylä|omistus *s. hist.* kyläläisten yhteisomistus. **-osasto** *s.* Puolueen, seuran, järjestön k:t. **-osuu|s** *s. maanm.* tilaan kuuluva osa kylän pinta-alasta; vrt. manttaali, veroluku. | Kukin sai rantamaata k:tensa mukaan. **-pahanen** *s. halv.* Pieni, kurja k. Kemi on k. Tukholman rinnalla. **-paik|ka** *s.* **1.** paikka, joka on kylä (ei esim. kaupunki), kylä, kyläseutu. | Esihistoriallisia k:koja. Puhemiehen rattailla istui lisäksi kaksi pelimannia, jotka k:oissa ja ihmisiä tien varrella sivuutettaessa vetelivät viuluistaan iloisia marsseja E.JAAKKOLA. **2.** kyläily-, vierailupaikka. | Hänellä ei ollut Helsingissä puutetta k:oista. Hilma puolestaan kävi muutamissa k:oissa, lähempiin hän huojutteli jalkaisin, etäisempiin otti hevosen SILL. **-paimen** *s.* - - kylän karjaa oli kaitsemassa k. taikka parikin, joille itse kukin osakas antoi ruoanapua G.SUOLAHTI. **-paja** *s.* **-pankki** *s.* epävirallisesti vars. maalaiskylän osuuskassasta. **-pappi** *s.* **-pelto** *s. hist.* yhteinen peltomaa, jossa kaikilla kylän taloilla oli osuutensa. **-päällik|kö** *s.* Entisen suojeluskuntajärjestön k:öt. Pieninä ryhminä kiitivät k:köjensä johdolla suksimiehet huovijoukon jäljissä AK. **-rait|ti** *s.* K:illa seisoskeleva nuorukaisjoukko SILL. - - tuomet kukkivat pihoissa kahden puolen aurinkoista, kiertelevää k:tia LEHT. **-rak|ki** *s. halv.* sekarotuinen koira, piski. | Rotukoirat ja k:it. [Lehden toimitus] on ottanut urakakseen kääntää kaikki asiat pahoin päin ja esiintyy kuin k. AK. **-ryhmä** *s.* Muinais-Sääksmäen k. **-rähjä** *s. halv.* **-räätäli** *s.* **-seppä** *s.* Entisajan k. saattoi olla hyvinkin monipuolinen ammattimies. **-seutu** *s.* kyläinen seutu. **-soittaja** *s.*

kylässäkäynti *s.* (myös ⌒) vrt. kylä 3.

kylästel|lä[28] *v. harv.* kyläillä. | Oli ukko lähtenyt k:emään varsallaan Lapinjärveen KATAJA.

kylä|suutari *s.* **-talou|s** *s.* Taloushistorialliset kehitysasteet ovat: koti- eli heimo- ja k:den aste, kaupunkitalouden aste ja kansantalouden aste. **-tanssit** *s. mon.* **-tappelu** *s.* **-tie** *s.* tie, joka välittää syrjäkylien keskistä ja niiden ja valtatien välistä liikennettä ja jonka kunnossapito on tietä käyttävien kyläläisten huolena, paikallistie; vrt. maan-, kunnantie. **-tori** *s.* **-tuomari** *s. hist.* = kylänvanhin 1. **-tyypp|i** *s.* asumusten ym. rakennusten ryhmitystapa kylässä. | Erilaisia k:ejä edustavat haja-, jono-, kehä-, raitti-, rivi- ja ryhmäkylät.

kylätön[57] *kar.a.* K. seutu, taival. Kaivannut vuoriston hiljaisuutta, k:tä rauhaa LEHT.

kylä|vaara *s.* vaara, jolla kylä sijaitsee t. joka on lähellä kylää. **-vainio** *s. hist.* Yhteinen pelto oli jaettu kahteen k:on, jotka vuorovuosina olivat viljelyksessä. **-yhdyskunta** *s.* **-yhteiskun|ta** *s.* Luonnonkansat asuvat k:nissa. **-yhteisö** *s.*

kyma[10] *s. rak.* antiikkisesta rakennustaiteesta peräisin oleva koristeaihe: runsaasti tyylitelty lehtinauha.

kymbaali[6] *s. mus.* = symbaali.

kym|i[8 (4)] *s.* iso, mahtava joki; *maant.* joki, jonka leveys on yli 200 metriä; vrt. joki, luoma, puro, virta, vuo. | Mahtava, leveä, valtava k. Oulujoki on paikka paikoin yli puolen kilometrin levyinen k. Niili virtaa hiljalleen kauniina k:enä. Iloisista puroista paisuu vähitellen voimakkaana virtaava k. K:issä [par. k:essä], virrassa ja joessa sekä väyläsalmessa on valtaväylä jätettävä auki LK. — *Kuv.* Elämän k. Sivistyksen k. Eepillisen kertomuksen k. — *Yhd.* valtak.

kymmen[55] *s.* **1.** ajan, iän ilmaisuissa: vuosikymmen, kymmenluku. | Viime vuosisadan ensi k:illä. Hän käy jo viidettä k:tä. Manta on ehtinyt vanhanpiian k:elle. Eikä ne surut paljon paina tällä k:ellä KL. Taisin olla silloin kolmissa k:issä 'noin 30 vuoden ikäinen'. — *Leik.* Olla toisella k:ellä 'humalassa'. — *Yhd.* ikä-, vuosik.; alku-, loppuk. **2.** käyttö enemmän lukus:n omaista: kymmenmäärä. | Kaupungissa on toisuskoisia muutama k., muutamia k:iä. Sellaisia tyttöjä ei mene monta k:een. — *Mat.* kymmenyksikkö (10 ykköstä). | Ykköset, k:et, sadat ja tuhannet. Täydet k:et. — *Yhd.* (kans.) markka-, porok.

kymmen- yhd:ojen alkuosana merkitsemässä perusl:a 10: kymmenluku, kymmenpäinen, kaksikymmenvuotinen, mutta tav. kaksikymmentäyksivuotias.

kymmen|en *perusl.* (taipuu kuin kymmen) vrt. kymmen. **1.** varsin. lukus:na, merkitään 10, joskus X. **a.** lukumäärästä. | K. markkaa, metriä, kiloa. K. taloa. K. miestä, sormea. Yksi tyhmä kysyy enemmän kuin k. viisasta ehtii vastata SP. Maksaa k. tuhatta. K. kertaa. K., k:tä vuotta myöhemmin, nuorempi. Kerran k:essä vuodessa. Ottaa leipänsä k:estä kyn-

nestä 'elää kättensä työllä'. K:et käskyt 'Jumalan 10 käskyä'. Useita k:iä kertoja. — Mikko täyttää vasta tänä vuonna k. [vuotta]. K. [minuuttia] yli neljän. Yhdeksässä tapauksessa k:estä. K. yhtä vastaan. **b.** numerosta ym. | Kello k:eltä. K:en numero. Numero 10. Sivulla 10. Laulussa [arvosana] kiitettävä k. Yritys hyvä k. (leik.). **2.** ylimalkaan isoa lukua, paljoutta ilmaisemassa. | Otsa k:essä [= monessa] rypyssä. Täytyy ehtiä käymään vielä k:essä paikassa. Sie vanno valat ikuiset, / - - / kuunna, k:nä kesänä / et sotia käyäksesi KAL. — K:et linja-autot toivat juhlakansaa paikalle. K:ien tuhansien järvien maa. Maljakko särkyi k:iksi palasiksi. Sehän maksaa k:iä tuhansia. Mutta k:iä kujeita, satoja sotkuja vaatii nyt Panu AHO. — Kello on k:issä 'noin kymmenen, kymmenen paikkeilla'. Rikosten luku nousee k:iin.

kymmenennes[61] *s.* murtoluku: kymmenesosa, (2) kymmenes, merkitään $^1/_{10}$ t. 0,1. | K. manttaalia. K. koko viennistä.

kymmenentuhatta *perusl.* myös ⌒. | Hinta k. markkaa.

1. **kymmene|s**[75] *järjestysl.* merkitään 10:s, 10. tai X. | K. luku. K. kerta. Illan k. hetki. Päivän k. tunti. Kaarle X Kustaa. Joka k. mies. — Kello käy k:ttä 'on yli yhdeksän'.

2. **kymmenes**[64] *s.* = kymmenennes. | K. kaikista tuloista. K. voitosta. — *Mon. vanh.* kymmenykset.

kymmenesosa[83] *s.* (myös ⌒) kymmene(nne)s. | Vientimme väheni k:an entisestään. Kahdeksan k:a ($^8/_{10}$). — Laskea jk k:n tarkkuudella.

kymmenesti *adv.* kymmenen kertaa. | Rata juostaan k. — Us. ylimalkaisesti: monta kertaa, lukemattomia kertoja. | Olen soittanut teille jo k. Kysy vaikka k., en sittenkään sano. Vaikka menisivät suolet k. solmulle, niin ei pysähdytä! JÄRVENT.

kymmenestuhannes *järjestysl.* myös ⌒.

kymmen|haarainen *a.* K:haaraiset sarvet. **-hanka** *a.* = seur. — *S:sesti* kymmenhankainen vene. **-hankainen** *a.* jossa on 10 hankaparia. | K. kirkkovene. **-henkinen** *a.* K. perhe, joukko, seura.

kymmenik|kö[2*] *s.* **1.** kymmenen numero, kymppi. | Ykköset ja k:öt. Sai historiasta [todistukseen] täyden k:ön. **2.** kymmenen henkilön, esineen, asian tms. muodostama ryhmä. | Nuorten kirjailijain k. — *Kans.* kuhilas, jossa on kymmenen lyhdettä. | Pellolta näkyvät kaurak:köjen tiheät rivit.

kymmeni|nen[63] **1.** *a.* kymmenen t. kymmeniä käsittävä, kymmenlukuinen. | K. joukko miehiä. — Vars. *yhd.* moni-, muutama-, neli-, seitsenk. **2.** *s.* yhdyss:ien jälkiosana. | - - on ennen tehtyä taulaa vuosik:seksi [= suunnilleen kymmeneksi vuodeksi] AHO. - - lappalainenkin on kesäkenttäänsä - - peittänyt muutaman pottuk:sen [= kymmenen litraa, kappaa perunoita] PAULAH.

kymmenisen *indef.lukus. vaill.* suunnilleen kymmenen, kymmenkunta. | K. kertaa, kilometriä, kappaletta. R. on julkaissut k. runokokoelmaa. Vuotta k. sitten kuoli se Serahvia JOTUNI. **-tuhatta** *indef.lukus.* myös ⌒. | Asukasluku on nykyisin k.

kymmenittäin *adv.* kymmenen kerrallaan; kymmeniä, monta kymmentä. | Tuhannet luetaan yksittäin, k. ja sadoittain. — Kaupungin reunassa on huviloita k. Kuolemantapauksia on sattunut k. Tästä voidaan mainita k. esimerkkejä. Kylän ympärillä on k. tuulimyllyjä. Topelius on kirjoittanut k. teoksia.

kymmen|jalkainen *a.* — *S:sesti.* K:jalkaiset 'Decapoda, isoja, pohjalla liikkuvia äyriäisiä, joiden pää ja keskiruumis ovat yhtenäisen kovan kilven peitossa'. **-järjestelmä** *s.* **1.** *mat.* lukujärjestelmämme, jonka kantaluku on 10, desimaalijärjestelmä. **2.** Amerikkalaisen Melvil Deweyn k:n mukaan kirjasto jaetaan kymmeneen pääluokkaan. **-kerroksinen** *a.* K. rakennus. **-kertai|nen** *a.* -sesti *adv.* **1.** kymmenen kertaa niin suuri, voimakas jne. kuin jk tietty, puheena ollut, johon verrataan. | K. ylivoima. Väestö on kasvanut k:seksi. K. sato. Jos luvun loppuun pannaan nolla, luku tulee k:seksi. K:seksi kasvanut. Teko kostetaan k:sesti. Palkita k:sesti. **2.** joka esiintyy, tapahtuu t. tekee jtak kymmenen kertaa; jossa jk t. jtak on kymmenenä kerroksena. | K. varkaus, murhamies. — K. verkkohaavi. **-kertaistaa** *v.* tehdä kymmenkertaiseksi. **-kertaistu|a** *pass.v.* < ed. | Vienti, tuonti, pääoma k:u. **-kielinen** *a.* K. kantele. **-kiloinen** *a.* K. hauki. **-kilometrinen** *a.* K. taipale. **-kuinen** *a.* kymmenen kuukauden ikäinen. | K. lapsi. **-kun|ta** **1.** *indef.lukus.* noin, suunnilleen, likipitäen kymmenen; kymmenisen. | Siitä on k. vuotta. K., k:nan vuotta sitten. Rannassa on veneitä k. Tutkinto oli suoritettava k:nassa aineessa. **2.** *s. hist.* Maaverotuksessa muodostettiin keskiajalla kymmenestä kokoverosta verokunta, jota Savossa nimitettiin k:naksi. **-lu|ku** *s.* **1.** kymmenen (10) lukuna. | K:kuun perustuva metrijärjestelmä. Sormiemme k. K. suhdelukuna. **2.** kymmenellä jaollinen luku; (vars. vuosia ilmaiseva) lukusarja, jossa kymmeniä osoittava luku on sama, esim. 80—89; vrt. vuosikymmen. | Saatu summa pyöristetään tasaiseksi k:vuksi. Yksikkö- ja k:vut. Keihäänheiton maailmanennätys on siirtynyt uudelle k:vulle. Vuosisadan ensimmäinen, toinen k. Viime k:vulla. K. 1860—1869. **-lukui|nen** *a.* jossa on (kymmenen t.) kymmeniä. | Täydet k:set numerot. K. joukko poikia. Valmiina piti haudalla olla jo k:set [= kymmenet] tervatynnyrit PAULAH. **-lukujärjestelmä** *s.* = kymmenjärjestelmä 1. **-markkanen** *s.* kymmenen markan raha, kymppi. | Uusi k. **-miehinen** *a.* K. johtokunta. **-miehistö** *s. hist.* Keskiajan Venetsiassa k:n tehtävänä oli kaikkien hallitusmuodon muutosyritysten ehkäiseminen. **-mie|s** *s.* **1.** *hist.* **a.** Muinais-Roomassa k:hillä, decemviri, tarkoitettiin erilaisia kymmenmiehisiä toimi- ja valiokuntia, joista tunnetuin on se, joka sääti 12 taulun lait. **b.** Ruotsi-Suomessa nimitettiin 1500-luvulla k:heksi sotilasta, jonka kymmenen taloa asetti yhdessä. **2.** *metsät.* alityönjohtaja uittotöissä, kymppi,

kymmenniekka. **-miljoonainen** *a.* K. kansa. **-minuutti|nen 1.** *a.* kymmenen minuuttia kestävä. | K. esitelmä. **2.** *s.* (noin) kymmenen minuutin aika. | K:sen kuluttua Maija tuli takaisin. **-murtoluku** *s. mat.* desimaali-, kymmenysluku.

kymmen|niekka *s.* **1.** = kymmenmies 2. | Sehän on se k., Olavi — tuo tuolla! LINN. **2.** = kymmenysmies. **-numeroinen** *a.* K. luku. **-ottelija** *s. urh.* kymmenotteluun erikoistunut, sitä harrastava, siihen osaa ottava urheilija. **-ottelu** *s. urh.* kymmenen urheilulajia käsittävä kilpailumuoto, jossa kilpailijain saavuttamien pistemäärien summat ratkaisevat palkintosijoituksen. **-peninkulmainen** *a.* **-penninen** *s.* kymmenen pennin raha. **-piikki** *s.* Gasterosteus pungitius, kymmenpiikkinen rautakala. **-piikkinen** *a.* K. rautakala, ks. ed. **-prosenttinen** *a.* K. liuos, korko. **-päinen** *a.* joukosta, ryhmästä, jonka lukumäärä on kymmenen t. kymmeniä. | K. lapsilauma. K. lehmikarja. **-päiväinen** *a.* K. loma, kokous, oleskelu. **-sormijärjestelmä** *s.* koneellakirjoittamistapa, jossa kullakin kymmenellä sormella hoidetaan vain määräaluetta koneen näppäimistöstä. **-sorminen** *a.* **-soutuinen** *a.* kymmenhankainen. | Kyläkunnan iso, k. kirkkovene. **-tuhannesosa** *s.* tav:mmin kymmenestuhannesosa. **-tuhantinen 1.** *a.* määrältään kymmenen tuhatta t. kymmeniä tuhansia, kymmentuhatlukuinen. | K. vihollisjoukko, kuulijakunta. **2.** *s.* Joka vuosi saadaan muutama k. [= kymmenen tuhatta markkaa] vararahastoon. **-tuhatlukuinen** *a.* **-tuhatpäinen** *a.* K. katsomo. **-tuntinen** *a.* K. työpäivä. **-tuumainen** *a.* K. tukki. **-viikkoinen** *a.* K. matka. K. lapsi. **-vuosittain** *adv.* joka kymmenes vuosi. | K. toimitettava tarkastus. **-vuotia|s** *a.* kymmenen vuoden ikäinen. | K. poika, tyttö. — *S:sesti.* Sinulla on k:an mieli. **-vuoti|nen** *a.* kymmenen vuotta kestävä. | K. sota. K. verovapaus. K. koulutieni. Anoi k:sta määrärahaa. — Joskus myös = ed. | Liisa on ollut meillä k:sesta asti. Puu alkaa tuottaa hedelmää k:sena.

kymmenvuotis|aika *s.* **-jakso** *s.* K. 1911—20. **-juhla** *s.* Seuran, yhdistyksen, kuoron k. **-julkaisu** *s.* **-kau|si** *s.* Vienti k:tena 1921—30. **-kertomus** *s.* **-näyttely** *s.* **-tai|val** *s.* Kertomus seuran k:-paleelta.

kymmenyksikkö *s. mat.* lukuyksikkö, joka sisältää kymmenen ykköstä. | Luvussa 305 numero 0 ilmaisee, ettei luvussa ole k:jä.

kymmeny|s[64] *s.* **1.** *mat.* desimaali. | Kolmen k:ksen tarkkuus. **2.** *mon. hist.* (luontois)vero, jona suoritettiin kymmenes osa metsästyksestä, kalastuksesta, karjanhoidosta ja maanviljelyksestä saaduista tuloista; vrt. tihunti, tiunti. | Kirkko vaati k:ksiä keskiajalla. Pappien saama osa k:ksistä oli heidän palkkansa. Talonpojat tulivat pappilaan maksamaan k:ksiään. - - minä annan k:kset kaikista tuloistani UT. — *Kans.* Siinä on sinulle aivan täydet k:kset 'riittävästi, tarpeeksi'. — Harv. *yks.* - - et sä enää ikänäsi / kirkon k:stä kanna! LEINO. — *Yhd.* karja-, lohi-, ruis-, turkis-, viljak:kset; kirkon-, kruunun-, piispank:kset.

kymmenys|luettelo *s. hist.* luettelo maksettavista t. maksetuista kymmenyksistä. **-luku** *s. mat.* desimaaliluku. **-maksu** *s. hist.* **-merkki** *s. mat.* desimaalimerkki. **-mies** *s. hist.* alempia, kansanmiehistä asetettuja virkamiehiä, kymmenniekka (2); vrt. kupias. **-pilkku** *s. mat.* desimaalipilkku. **-tulot** *s. mon.* Piispan k. **-tuuma** *s.* 1/10 jalkaa. **-vaaka** *s.* vaaka, jossa punnittavan kappaleen vipuvarsi on kymmenesosa punnusten vipuvarresta (punnuksen ja punnittavan suhde on 1:10), desimaalivaaka. **-vero** *s.* Kirkko kantoi k:a kansalta. **-vilja** *s.* Papeille tuleva k.

kymnaasi[6] *s. hist.* lukio; vanhemmassa merk:ssä nimenomaan sellainen lukio, jossa klassillisilla kielillä on perustava merkitys. | K:t ja triviaalikoulut. V:n 1872 koulujärjestys yhdisti alkeiskoulun ja k:n lyseoksi. **-aste** *s.* myös nyk. lyseon lukioasteesta. **-järjestys** *s.* V:n 1843 uusi kymnaasi- ja koulujärjestys. **-lainen**[63] *s.* kymnaasin oppilas, kymnasisti. **-n|opettaja** *s.* **-n|rehtori** *s.*

kymnasisti[4] *s.* kymnaasilainen. | Punastui kuin nuori k.

kymografi[4] *s. fys. fon.* eräs erilaisten liiketapahtumien (vars. äänen) rekisteröimiskoje, noetulla paperilla päällystetty pyörivä sylinteri, johon kirjoitusvipu piirtää jäljen. | Puhua k:iin. K:lla tutkitaan äänteiden kestoa. **-käyrä** *s.* kymografin kirjoitusvivun piirtämä käyrä, kymogrammi. **-lieriö** *s.* **-nen**[63] *a.* K. tutkimus, käsittelytapa.

kymogramm|i[4] *s.* kymografikäyrä. | Ottaa k:eja. Valokuvattu k. K:ista käy selville liivin katkoäänteen laatu.

kymosiini[4] *s.* juoksute, juoksutin.

kymp|pi[4*] *s.*, tav. *ark.* kymmen, kymmenikkö. — Eri käytäntötapoja: **1.** kymmenen numero, arvosana kymmenen. | Täysi, pyöreä, puhdas k. Saada, antaa k. Kallella on k. historiassa. **2.** kymmenmarkkanen, 10 mk. | Annoin k:in juomarahaksi. Vippaa minulle k.! Kahden k:in seteli. Se maksaa seitsemän k:piä. **3.** pelikortti, jossa on kymmenen silmää. — *Yhd.* hertta-, pata-, risti-, ruutuk. **4.** *urh.* Laukaus sattuu k:piin, on k. — K:in [= 10.000 m:n] juoksu. **5.** *kans.* alityönjohtaja uittotöissä, kymmenmies. | Sitten k. huutaa: Hohoi, suma seisoo ja miehet makaa! HAANPÄÄ.

-kymppinen[63] *s.* yhd:ojen jälkiosana; vars. rahoista, vrt. ed. | Kaksi-, viisik.; seitsenk.

kymri[4] *s.* **1.** K:t 'Walesin kelttiläiset, kymriläiset'. **2.** Walesin kelttiläisen väestön kieli. | K:n kieli, murre. **-läinen**[63] *a.* ja *s.*

kymärty|ä[1*] *v. murt.* vääntyä kokoon, nujertua, koukistua. | - - asuu tässä kerikansa pieni, kaunis; / kaunis, vaan ei k:nyt peikkojoukko KIVI.

kymärä|ssä, -än *adv. murt.* kumarassa.

kynijä[14] *tek.*

kynimät|ön[57] *kielt.a.* K. lintu. Puoskarien kynimät ja vielä k:tömät ihmiset.

kyni|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* nyppiä, nyhtää höyheniä linnusta, höyhentää. | Kana on k:ttävä mahdollisimman pian teurastuksen jälkeen. Teeri k:tään ja perataan. Munien suojaksi haahka k:i ruumiistaan untuvia. — *Kuv.* **a.**

nyppiä, katkoa, leikata pois jtak. | K:tyt kulmakarvat. Puu on k:tty [= oksittu] liian tarkkaan. Pojan pää on k:tty aivan paljaaksi. **b.** rahoista, omaisuudesta: kiskoa, nylkeä, kettää, "kupata". | Huijarit k:vät ukon putipuhtaaksi. Kyllä sinä osaat k. 'ottaa kovan hinnan'. **c.** peitota, löylyttää, höyhentää. | Ruotsalaiset k:vät jalkapallojoukkueemme perusteellisesti.

kynkitysten *adv. ark.* käsikoukkua, -kynkkää. | He kävelivät k. kuin kihlatut ainakin IVALO.

kynk|kä[11*] *s.* **1.** linnun siipi ilman sulkia, siipikynkkä, -pankko. | Lintu kynitään ja kärvennetään, k:ät sidotaan ja sitten lintu paistetaan. — *Yhd.* siipik. — *Erik.* **2.** *kynk|ässä, -ästä, -kään* (ark.) 'käsipuolessa, kainalossa'. | Kunnon tyttö ei kulje joka miehen k:ässä. Pidä k:ästä, ettet kaadu! Yrjö pisti kätensä Allin k:kään. Tarttua k:kään. — *Yhd.* käsik.

kynkkäluu *s. kansanr.* siipiluu. | - - selkähän sijoittelihe, / kokon k:n nenille KAL.

kynnellinen[63] *poss.a.* < kynsi. | K. käpälä, jalka. — K. terälehti.

kyn|nellä[28*] *frekv.v.* < kyntää. | Tätä peltoa k:teli taattoni mun, / ja kynti jo taatan taata E.EEROLA. — *Kuv.* Haaksi k:telee meren pintaa. Kappaleen aikaa k:telee puhemiehen kynän tynkä paperin pintaan AHO.

kynnen|alus *s.* Pitää k:alukset puhtaina. **-juur|i** *s.* Tylpällä puu- tai luupuikolla työnnetään k:ta peittävä iho syrjään. **-jäl|ki** *s.* Puristi niin, että k:jet näkyvät ranteessa. **-mustuai|nen** *s.* musta, likainen kynnenalus; vars. sanontatavassa *ei kynnenmustuaisen vertaa* ei hiukkaakaan, rahtuakaan. | Oikeutta ei ole maailmassa k:sen vertaa. **-vihat** *s. mon.* kynsimisen aiheuttama ihotulehdus.

kynneppää[28] *s. harv.* (kynä)jalava.

kynnet|ön[57] *kar.a.* < kynsi. | K. varvas, jalka. — K. teriö.

kynnistel|lä[28] *v. kans., 3. pers.* (*rinn.* kinnistellä) kylmästä kipristellä, nipistellä, kihelmöidä, kimoilla, vihoitella. | Käsiäni k:ee. Ei jalon jalat palele, hyvän kynnet k:e SL.

kynnyksetön[57] *kar.a.* < kynnys. | K. ovi.

-kynnyksinen[63] *poss.a.* < kynnys. | Korkea-, matalak.

kynny|s[64] *s.* **1.** asuinrakennuksessa ovenkehän alaosa, joka on lattian pintaa korkeammalla, mutta ainakin osaksi upotettu lattiaan; ulkorakennuksissa us. vain oviaukon alaosaa rajoittava seinähirsi. | Korkea, raudoitettu k. Astua k:ksen yli. Kompastua k:kseen. K:ksen alla on matto, havuja. Liisa pysähtyi k:kselle. Ukot istuvat aitan k:ksellä. Et enää milloinkaan saa astua tämän k:ksen yli 'tulla enää tähän taloon'. Lapset joutuivat maailmalle melkein heti kun k:ksen yli kykenivät SILL. — *Yhd.* koti-, ulkok. **2.** *kuv.* **a.** erottava t. välittävä kohta t. aika; raja, rajakohta. | Vallankumous oli k. parempaan aikaan. 50-vuotispäivä oli tärkeä k. hänen elämässään. Astua lapsuuden k:ksen yli. Uusi sota näytti olevan k:ksellä 'aivan lähellä, puhkeamaisillaan'. — *jnk kynnyksellä* a) paikasta: rajalla, aivan edustalla. | Erämaan k:ksellä sijaitseva keidas. Kylmän aalto ulottuu Etelä-Euroopan k:kselle asti. Saksalaiset Moskovan k:ksellä. b) ajasta: juuri jnk edellä. | Uuden ajan k:ksellä. Joulun, kesän, syksyn k:ksellä. Kivi kuoli miehuutensa k:ksellä. Olympiakisojen, vaalien k:ksellä. Kuoleman, eron k:ksellä. — *Psyk.* Mielikuvat nousevat tajunnan k:ksen yli tullessaan tietoisiksi. — *Yhd.* erotus-, kiihotus-, ärsytysk.; (fysiol.) kuulo-, näkök.; marssik. **b.** estävä pato, koroke, kohoama, harjanne, pykälä tms. | Meressä olevien altaiden välillä on k:ksiä. Koski on alukselle pääsemätön k. Padon virtaamisaukon alalaita eli k. Salpausselkä erottaa mahtavana k:ksenä Hämeen vedet Suomenlahden ranta-alueesta. Arinan perällä on k., joka estää lentävän tuhkan kulkemasta eteenpäin. Kun liipaisinta painetaan, painuu iskuria pidättävä k. alas ja päästää iskurin irti. — *Mus.* Viulun k. 'se kaulan kohta, johon kielet tukeutuvat, satula'. — *Yhd.* maa-, särkkäk.; korkeus-, putousk.; sulku-, viritysk.; tulik.

kynnys|alla, -alta, -alle *adv. kans.* kynnyksen alla; kynnyksen edessä. | Koira makaa k. Taikuri kävi hakemassa multaa kirkon k:alta. Matto k. Lattia oli lakaistu, mutta rikat olivat unohtuneet k:alle HEPOR. **-arvo** *s.* vähin raja-arvo, joka aiheuttaa jnk tapahtuman. — *Fysiol.* Makuaistimuksen k. — *Valok.* Levyn herkkyys arvioidaan k:n mukaan, so. siitä, mikä valomäärä kykenee aiheuttamaan pienimmän valottamattomasta erottuvan mustuman. **-hirsi** *s.* **-kiv|i** *s.* kynnyksen edessä t. kynnyksenä oleva kivi. | Tyttö istuu aitan k:ellä. **-korkeus** *s.* Padon, kanavan k. **-lauta** *s.* — Ikkunan k. 'karmin alaosa'. **-matto** *s.* kynnyksen edessä oleva matto, jalkamatto. | Pyyhkiä jalkansa k:on. Karkeista kookossyistä tehty k. **-pu|u** *s.* Istuu riihen korkealla k:ulla. Loukun kansipuu lauetessaan putoaa k:ulle. — *Kuv.* Kuoleman k:illa. **-viere|ssä, -stä, -en** *adv. kans.* kynnyksen vieressä. | Jäi k:en seisomaan.

kynnäppäi|nen[63] *a. kansanr.* jalavainen; vrt. kynneppää. | - - pani luokan k:sen / harjalle hyvän hevosen KANT.

kynnä|s[66] *s. maant.* pitkä, vedenpinnan yläpuolelle kohoava särkkämuodostuma, vars. sellainen, joka erottaa haffin aavasta merestä. | Kivisen k:än sulkema lahti.

kynnönneuvoja *s.* eräiden Suomen maanviljelysseurojen 1870—90-luvulla palkkaamien neuvojien nimitys.

kynnö|s[64] *s.* **1.** kynnetty t. kynnettävänä oleva maa(-alue). | Tummana paistava, tuore k. Kosteina välkkyvät auranviilut k:ksellä. K. äestetään. K. on saatu kylvökuntoon. Vasta myöhään illalla tuli isäntä k:kseltä kotiin. — *Yhd.* nurmi-, sänkik.; kevät-, syysk. **2.** *harv.* kyntö, kyntäminen. | Pelto muokataan heti k:ksen jälkeen. Pysähtyy k:ksestään ja kuuntelee IVALO.

kynnös|maa *s.* **-pelto** *s.* Mustaviiluinen k. **-sarka** *s.*

kynologia[15] *s.* oppi koirasta, koiraoppi.

kyn|si[44] *s.* **1.** ihmisten ja eläinten sormen ja var-

paan viimeisen nivelen päässä oleva sarveismuodostuma (kaviosta kuit. vain *el.*, harv. sorkan puoliskoistakaan); myös hyönteisten ym. vastaavista tarttumaelimistä. | Ihmisen ja apinan k. on litteä, levymäinen, petoeläinten ja lintujen terävä ja vahvasti koukkuinen ja kavioeläinten k. kavioksi muuttunut. Pitkä, ohut k. Puhtaat k:net. K. kasvaa. K. on haljennut. K:nen alla on tikku. Leikata, viilata, maalata, kiillottaa, lakata k:tensä. K:sien hoito. Raapia, repiä, kaivaa k:sillään. Pureskella k:siään. Painaa k:nellä merkki jhk. — Kissan, koiran, oravan, haukan k:net. Kovakuoriaisten raajat päättyvät k:teen. — SL.: Kyllä kissa k:net löytää, kun puuhun pitää nousta. Söisi kissakin kaloja, vaan ei kastais k:siänsä. Sitä on k., jota käpäläkin. K:sissä on kotkan voima. — *Yhd.* kaivin-, kampa-, kaviok. 2. ed:een liittyviä sanontoja ja lauseparsia. a. *mon.*, vars. *ark.* käsi, sormet, hyppyset. | Syödä k:sistään 'ilman ruokailuvälineitä'. Niin kylmä, että k:siä palelee. Ei sellainen kapine synny kaikkien k:sistä. Äiti näpäytti Maijaa k:sille. On kuin k:sille lyöty 'nolo, hämmästynyt'. Pitää k:tensä erossa jstak. Ottaa eläminen, leipä kymmenestä k:nestään 'elää kättensä työllä'. Jkn k:net syyhyvät (jhk) 'jku tuntee kovaa halua jhk'. — Kuolema, rakkaus iskee k:tensä jkhun. Tauti ei hellitä hänestä k:siään. K:tensä polttaisi laki ja oikeus ALKIO. — *jkn* t. *jnk kyn|sissä,* -sistä, -siin 'käsissä, hallussa, vallassa'. | Saada jku, jk k:siinsä. Joutua poliisin k:siin. Pelastaa omaisuutensa tulen k:sistä. Puut paukkuvat pakkasen k:sissä. Olla puutteen, myrskyn k:sissä. b. muita kuv. sanontoja. — *ei kynnen mustuaisen vertaa* ei vähääkään. — *joka kynsi* (murt.) jokainen, jok'ainoa. | Menkää - - pois täältä joka k. CANTH. Täss' Savon joukko tappeli, / ja joka k. kylmeni / edestä Suomenmaan A.OKSANEN. — *kynsin hampain* kaikin voimin, vimmatusti. | Panna vastaan, yrittää, pitää kiinni, puolustautua k:sin hampain. Riippua elämässä k:sin hampain. — *hioa kynsiään* valmistautua halukkaasti jhk. | Poliisit hiovat k:siään salakuljettajia vastaan. Mailerimme hiovat jo k:siään tulevaa kesää varten. — *näyttää, paljastaa kyntensä* näyttää kykynsä, vaarallisuutensa, oikeat ominaisuutensa; vrt. leijonankynsi. | Vihollinen näytti k:tensä T:n taistelussa. Joukkueemme paljasti k:tensä vasta viimeisessä erässä. — *peittää kyntensä* vrt. ed. — *jklla on pitkät kynnet* jku varastelee. — *joka kynnelle kykenee* joka suinkin pystyy. | Kaikki pakenivat, jotka k:nelle kykenivät. Jokaisen k:nelle kykenevän oli oltava apuna. c. *yhd.* Ala-, etu-, vastakynnessä. 3. kynttä muistuttavasta kärjestä, sakarasta tms. | Sahran k. Ankkurin k. 'haaran leveä kärki'. Perunannostokoneen, ruoppauskauhan k:net. — *El.* Linnun nokan k. 'kova kärkiosa'. — *Kasv.* Terälehden pitkää ja kapeaa tyviosaa sanotaan k:neksi. — *Yhd.* rautak.; kosketus-, vetok.; tappik.

kynsi|apina *s.* K:apinat 'Hapalidae, oravamaisia länsiapinoita, joiden sormien ja varpaiden (paitsi isonvarpaan) kynnet ovat koukkumaiset'. **-en|hoito** *s.* Ammattimainen k. Kestolaineita, k:hoitoa ja ripsienvärjäystä. **-hara** *s.* harana käytettävä puu, jonka päähän on jätetty oksantynkiä. **-harja** *s.* kynsien ja käsien pesuun käytettävä harja. **-jyvä** *s.* torajyvä. **-kytkin** *s. tekn.* irrotettava akselikytkin, jossa kummassakin akselissa olevan osan kynnet l. sakarat lomistuvat toisiinsa, sakara-, hammaskytkin. **-lakka** *s.* kynsien kiillottamiseen ja värjäämiseen käytettävä lakka. | Punaista, väritöntä k:a. **-laukka** *s.* Allium sativum, valkoinen, kirpeä, väkevänhajuinen sipuli(laji), valkosipuli. **-levy** *s. anat.* näkyvissä oleva (ihmisen) kynnen osa. **-liitos** *s. rak.* eräs vino kulmaliitos. **-marto** *s. anat.* kynnen alla oleva sidekudos. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. kärki, lisäke, pää. K. laite.

kynsimö[2] *s.* Draba, matalia ristikukkaisia kasveja. — *Yhd.* kelta-, kevät-, vallik.

kynsinahka *s.* = kynsivalli.

-kynsinen[63] *poss.a.* par. -kyntinen.

kynsi|nivel *s.* Sormen k. Pistiäisen k. **-pihd|it** *s. mon.* Leikata kyntensä k:eillä. **-puik|ko** *s.* Kynnenalukset puhdistetaan k:olla. **-puoli** *s.* Sormen k. **-pu|u** *s.* Pilttuun k:ut 'kynsisilta'. Lohipadon k:ut 'eräät sidepuut'. — *Sot.* Jos teltassa käytetään kamiinaa, jätetään sen alusta tulenvaaran välttämiseksi paljaaksi ja reunustetaan k:illa. **-rausku** *s.* Raja radiata, yleisin rausku(laji) Pohjois-Atlantin ja Jäämeren rannikoilla. **-rau|ta** *s.* Puhdistaa kynnet k:dalla. **-sakset** *s. mon.* kynsien leikkaamiseen käytetyt pienet, tav. käyrät sakset. **-sammal** *s.* Dicranum, maassamme yleisiä lehtisammalia. | Aaltolehtinen, iso, matala, yleinen k. **-silta** *s. maat.* lehmiparren t. pilttuun puinen pohja.

kynsiskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kynsiä. | K. itseään sieltä täältä.

kynsi|solmu *s.* = jalussolmu. **-taltta** *s. arkeol.* pieni, kaareva kivikautinen taltta, jota on käytetty reikäin valmistamiseen ja kaapimena nahan valmistamisessa.

kynsitön[57] *kar.a. murt.* kynnetön. | Millä k. puuhun nousee? SL.

kynsi|valli *s.* kynnen juuressa oleva ihopoimu. | Kynsien hoitoon kuuluu sekin, että k. työnnetään irti pienellä puikolla. **-viila** *s.* kynsien reunan tasoittamiseen käytettävä pieni viila.

kynsi|ä[17] *v.* raaputtaa, raapia kynsillään. | K. syyhyävää kohtaa. K. hyttysen puremia. K. sääriään, tukkaansa, päätänsä. Lapsi pyrkii k:mään rupiansa. Olen niin vihainen, että k:n silmät hänen päästään. K. korvallistaan [hämillään, kahden vaiheilla ollen]. | "Mikä naarmu sinulla on poskessa?" — "Kissa on k:nyt." — *Kuv.* Mutta tulipas siihen veli Alpertti ja alkoi k. akkunaa auki SILL. — *Iron.* K. [= tonkia, viljellä] maata. - - sieltäkö poika ne [myötäjäisrahat] aikoi k. [= kaivaa] mutakasoista ja kannokoista SILL. — Minä seurasin häntä, koska en uskaltanut k. [= panna] vastaan KIVI.

kynsiäes *s.* jäykkäpiikkinen äes, jota käytetään vars. rikkaruohojen hävittämiseen, ekstirpaattori.

kynsäistä[24] *mom.v.* < kynsiä. | K. korvallistaan.

kynte[78*] *s. rak. puut.* jssak rakenteessa (vars. oven t. ikkunan karmissa) oleva L:n muotoinen uurros, johon toisen esineen reuna sopii, huullos, falssi. **-höylä** *s.*

kynteli[5] *s.* Satureja hortensis, huulikukkainen maustekasvi.

-kynti|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* < kynsi. | Kampa-, kolmi-, koukku-, käyrä-, lyhyt-, pitkä-, terävä-, vahvak.

kynttel|i[5] *s.* **1.** *kans. runok.* kynttilä. | Eikö nykyaikana sitten enää sytytetäkään k:ejä ikkunoihin jouluaamuna? TALVIO. Sano siskolle, että k:in / vie eteen hän Neitsyen alttarin KOSKENN. — *Kuv.* Mieti, mieti, kelle sinä / olet ollut k:inä! S.KORPELA. — *Yhd.* jouluk. **2.** kynttelinpäivä. | Kevättä k:iltä, syksyä Pertteliltä SL.

kynttelikkö[2*] *s.* valaisinlaite, johon kuuluu useita kynttilöitä; kynttilänjalka, kandelaaberi; kynttiläkruunu. | Raudasta taottu, vanhanaikainen k. Kymmenkynttiläinen k. Kirkon katosta riippuu suuri k. — *Yhd.* pronssi-, rauta-, seinäk.

kynttelin|markkinat *s. mon.* kynttelinpäivän aikana pidetyt markkinat. **-päivä** *s.*, vars. *kans.* katolisessa kirkossa 2. helmik. vietettävä Jeesuksen temppeliin tuomisen ja Marian puhdistamisen muistojuhla, kynttilänpäivä, kynttilä(n)messu. | K:nä vihittiin kirkolliseen käyttöön määrätyt kynttilät koko vuotta varten. K. on myös kansanomaisen kalenterin merkkipäivä. K:stä jää silmät pihalle SP.

kynttil|ä[15] *s.* **1.** sulavasta aineesta, tav. steariinista, parafiinista t. talista valmistettu lieriä valaisuväline, jossa pituussuunnassa on palava rihmasydän. | K:än liekki, sydän. K. palaa, loistaa, sammuu. K. suitsee, valuu. Sytyttää, sammuttaa k. Puhaltaa k. sammuksiin. Niistää k. 'katkaista liian pitkäksi jäänyt savuava sydän'. Kastaa, valaa k:öitä. K:äin tunnelmallinen valo. Panna k:öitä kuuseen. Panna k. jalkaan. Kolmihaarainen k. Valkoinen, värillinen k. Kuhilas pellolle, k. pöydälle SP. Suora, solakka, pysty, jäykkä kuin k. - - eikä k:ää sytytetä ja panna vakan alle, vaan kynttilänjalkaan, ja niin se loistaa kaikille huoneessa oleville UT. — *Yhd.* parafiini-, steariini-, tali-, vahak.; antiikki-, haara-, koriste-, kruunu-, lampettik.; jää-, sähkök.; joulu-, kakkuk. **2.** *kuv.* **a.** Taivaan k:ät 'tähdet'. Heikkona lepattaa järjen k. 'valo'. Sammuu sanan k:ät / ja aatteet alas painuu LEINO. Sinun sanasi on minun jalkaini k. ja valo minun teilläni VT[V]. — Panna k:änsä vakan alle 'salata tietonsa, taitonsa toisilta'. Pitää k:änsä näkösällä. Polttaa k:äänsä molemmista päistä 'rasittaa itseään liiaksi'. **b.** henkilö, joka on muita parempi, kykenee näitä opastamaan ja näille esikuvaksi. | Poika on luokkansa k. Nuori P. loistaa pikaluistelijain k:änä. [Johannes] oli palava ja loistava k., mutta te tahdoitte ainoastaan hetken iloitella hänen valossaan UT. — *Yhd.* kouluk.; kansank. **3.** *tekn.* **a.** par. sytytystulppa. **b.** normaalikynttilä. | 25 k:än lamppu. **4.** *kans.* kynttelinpäivä. | Tuomaasta kuusi k:ään, k:ästä kolme Mattiin SP.

kynttilä|aine(s) *s.* **-haara** *s.* Kruunussa oli kuusi k:a.

kynttiläi|nen[63] **1.** *poss.a.* 'Tulet tuikkaa Hovilasta, / palaa kruunut k:set LEINO. — Tav. vain *yhd.* kuusi-, kymmenk. **2.** *s. dem.* Kuusen pienet k:set / valaisevat kauniisti AK.

kynttilä|jalka *s.* = kynttilänjalka. **-kirnu** *s. kans.* astia sulaa talia t. muuta kynttiläainetta varten. **-kruunu** *s.* Kristallinen, tinainen, puinen k. Monihaarainen k. K. loistaa kirkon katossa. **-lamppu** *s.* kynttilän muotoinen lamppu. **-lyhty** *s.* lyhty, jossa valaisevana osana on kynttilä. **-messu** *s. kans.* kynttelinpäivä. **-muotti** *s.* kynttilänvalamiskoneen muotti.

kynttilän|jalka *s.* (*rinn.* kynttiläjalka) vrt. kandelaaberi. | Kolmi-, seitsenhaarainen k. Tinainen, hopeinen, puinen k. **-liekki** *s.* **-messu** *s. kans.* kynttelinpäivä. **-niistin** *s.* = kynttiläsakset. **-pi|din** *s.* Joulukuusen k:timet. Kruunussa on 16 k:dintä. **-päivä** *s.* = kynttelinpäivä. **-pätkä** *s.* **-sammutin** *s.* **-sydä|n** *s.* Kasvikuiduista punottu k. Talon tyttäret punoivat ennen joulua k:miä. Särjettyä ruokoa hän ei muserra, ja suitsevaista k:ntä hän ei sammuta VT. — *Kuv.* Me olemme noita lepattavia k:miä AK. **-tekijä** *s.* **-teko** *s.* **-valanta** *s.* **-valmistus** *s.* **-valo** *s.* Himmeä, tunnelmallinen k. **-varjostin** *s.*

kynttilä|raha *s. hist.* Talonpojat maksoivat kymmenysten yhteydessä k:rahaa kirkkoa varten. **-sakset** *s. mon.* Talikynttilöiden aikana oli erikoiset k., joilla kynttilät niistettiin. **-sytytys** *s. tekn.* par. tulppasytytys. **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.* **-valaistus** *s.*

kynttää[2*] *v.* **1.** *rak. puut.* tehdä kynte, huultaa, falssata. **2.** *murt.* - - sillä vaimoni on heläluontoinen ja kyntti [= kiirehti] aina silloin huoneesta ulos PÄIVÄR.

kynty|nen[63] *s.* **1.** *kans.* (*rinn.* kyntönen) kynsi; sorkka t. sen puolisko(n kärkiosa). | Lyödä jkta k:sille. Tikan k:set KARHUM. — Poron k:set. Lehmän varpaasta lohjennut k. TOPPILA. — *Erik.* **2.** sorkkaeläimen raajan takapuolella, ensimmäisen varvasnivelen kohdalla olevien varpaiden nimitys, lisäsorkka. | Lehmän k:set.

kyntäjä[10] *tek.* Pojasta tuli kotipellon k. Ei salli savinen pelto koreata k:tä SL. — *Kuv.* Mikko on oikea valtameren k. Gripsholm-laiva ja muut merien k:t.

kyntämätön[57] *kielt.a.* K. pelto, sänki.

kyntä|ä[2*] [(7)] *v.* **1.** kääntää maata auralla t. sahroilla, aurata. | K. syvään, matalaan. K. maa nurin. Maa kynnetään vakoharjoille, penkkeihin. K. auralla, hevosella, traktorilla. Kesantopelto kynnetään rukiiksi. K. pelloksi. Hulluja ei kynnetä eikä kylvetä, niitä kasvaa itsestään SL. Joka härillä k:ä, se häristä haastaa SL. — *Kuv.* Setälä on k:nyt monta syvää vakoa myös kansanrunouden vainioon. Te olette k:neet jumalattomuutta, leikanneet vääryyttä ja syöneet valheen hedelmää VT. Ellette olisi k:neet minun vasikallani, ette olisi arvoitustani arvanneet VT. K. toisen vasikalla 'käyttää hyväkseen toisen työtä, vars. sopimattomasti, esim. esittää toisen ajatuksia ominaan'. Hulluilla herrat k:vät SL. **2.** ed:een liittyen:

tehdä vako, uoma, uurre, uurtaa. | Jäiden k:mä vako. Kulkiessaan saukko k:ä syvän vaon hankeen. Tytön sormenpäät k:vät vedenpintaan solisevaa vakoa M.RAPOLA. -- ei poskea k:nyt kyynelveet LEINO. Huolten k:mät vaot kasvoissa. — Laiva k:ä [= halkoo, purjehtii] merta. Maailman meriä k:nyt mies.

kyntö[1] *teonn.* < ed. | K. aloitetaan saran keskeltä tai reunasta. Kasvimaan k. Kynnön syvyys. Matala k. — *Yhd.* kevät-, syysk.; kamara-, syväk.; harja-, kuvio-, piellos-, poikki-, sarka-, vako-, vinok.; nurmenk. **-aika** *s.* **-ase** *s.* kyntöväline. **-aura** *s.* Fiskarsin k:t. **-hevonen** *s.* **-härkä** *s.* **-juhta** *s.* Suomessa ei käytetä muuta k:a kuin hevosta. **-kilpailu** *s.* Maamiesseuran järjestämä k. **-kyky** *s.* Auran k. **-leipä** *s.* = kylvöleipä. **-leveys** *s.* Traktorin k. **-lintu** *s.* suokurpan, västäräkin ym. lintujen kans. nimitys. **-maa** *s.* kynnetty t. kynnettävä maa. **-mie|s** *s.* Pojasta on kasvanut jo harteikas k. Pellolta kuuluu k:hen huutoja.

kyntönen[63] *s.* = kyntynen.

kyntö|neuvo *s.* kyntöväline. **-pelto** *s.* **-päivä** *s.* **-rastas** *s. kans.* tav. laulurastas. | -- ja k. männyn latvassa / on ehtoovirtens alkanut KIVI. **-sarka** *s.* **-syvyys** *s.* kynnön syvyys. | K. riippuu tarkoituksesta. **-talkoot** *s. mon.* **-työ** *s.* **-vako** *s.* **-viilu** *s.* maakaistale, jonka aura viiltää irti ja kääntää nurin. **-väline** *s.* Tavallisimmat k:et ovat aura ja sahra.

kynä[11] *s.* **1.** sulan t. höyhenen ruodon ontto alapää. | Sulan ja höyhenen osat ovat k., sen jatko ruoto ja kahden puolen ruotoa oleva höyty. -- joka sampuen takovi / -- / joutsenen k:n nenästä KAL. — -- hän oli — koristeellisin alkukirjaimin ja hanhen k:ä "läkkihornaan" kastaen — kirjoittanut lukemattomia kauppa- ja moonakirjoja SILL. — *Yhd.* hanhenk.; sulkak. — Tav. **2. a.** kirjoitus- ja piirtämisväline. | Pehmeä, terävä k. Pyöreä, ohut k. K:n kärki, terä, varsi. Teroittaa k:ä. K. tylsyy. Kastaa k. musteeseen. Kirjoittaa, piirtää k:llä. Pitää k:ä kädessään. K:n jälki. Ottakaa k. ja paperia esille! Ottaa k. taskusta. Pureskella k:nsä päätä. — *Tekn.* Indikaattorin mäntään on yhdistetty k., joka piirtää männän liikkeen pyörivään rumpuun. — *Yhd.* kirjoitus-, kopio-, lasku-, piirustus-, tekstausk.; aniliini-, kosmos-, lyijy-, muste-, puna-, sini-, teräs-, täyte-, värik.; hopea-, kulta-, puuk.; konttori-, kouluk.; taskuk. **b.** kirjoittamista, kirjailemista ilmaisevia (us. *kuv.*) sanontoja. | Ei luista k. tällä kertaa 'kirjoittaminen ei suju'. En ole ensi kertaa k. kädessä 'kirjoittamassa'. Kirjoittaa k. kuumana. M:n k:stä lähtenyt teos, kirjoitus. Lehdessä on taas näkynyt hänen k:nsä jälkiä. Tarttua k:än jnk asian puolesta. Elättää itsensä k:llä. K:n tuotteet. K:n ritari 'kirjailija, sanomalehtimies tms.' A. otti k:llään osaa aikansa puoluekiistoihin. K. kirposi hänen kädestään 'hän kuoli'. Hänen k:nsä on jo kuivunut 'hän on lopettanut kirjoittelemisen'. — Kirjoitustaidosta, tyylistä. | Kuuluisa k:stään. Jklla on sujuva, pirteä, vuolas, kepeä, pintapuolinen k. — Kynänkäyttäjästä. | [Lehden pitäisi] koota palvelukseensa parhaat k:t AHO. **3.** yhd:ojen jälkiosana: lyhyestä, tylpästä, kehnosta esineestä. | Luutak. 'luudantynkä'. Piippuk. 'piippunysä'. Kirves-, puukko-, vasarak.; myös gen.-alkuisia: miekan-, naulan-, vasaran-, veitsenk. **4.** *murt.* kouru, kuurna. | K. johtaa tervan hautasuppilon pohjasta haudan ulkopuolelle. — *Yhd.* kalja-, olut-, terva-, vesik.

kynäelm|ä[13] *s.* kirjoitelma, kyhäys, kyhäelmä, suppeahko, vaatimaton kirjoitus. | Lyhyt k. Julkaissut k:iä paikkakunnan lehdessä.

kynäilijä[14] *tek.* < seur. | Kansaan kuuluvat itseoppineet k:t. Nuori, tuntematon k. Kypsymätön, epäpätevä k. — *Yhd.* sanomalehti-, urheiluk.

kynäil|lä[29] *v.* -y[2] *teonn.* kirjoitella, harrastaa kirjoittelua. | Koulupoikana K. J. Gummerus k:i ruotsiksi. Pojalla on taipumusta k:yyn. Kansanmiehetkin toisinaan lähettivät lehteen k:yjään.

-kynäinen[63] *poss.a.* Luistava-, pirteä-, sujuva-, teräväk.

kynä|jalava *s.* Ulmus laevis, Etelä-Suomessa esiintyvä jalava, kynneppää. **-kahakka** *s.* = kynäsota. **-kaukalo** *s.* Kirjoituspöydällä on metallinen k. **-kiista** *s.* = kynäsota. **-kotelo, -laatikko** *s.* Puinen, pahvinen, metallinen k. **-mies** *s.* kynänkäyttäjä, kynäniekka, kynäilijä. | Ahkera, taitava, joutuisa k. Naapurin isäntä on koko kylän paras k., laatii kauppakirjat ja muut asiapaperit.

kynä|nen[63] *dem.s. kans.* lapsen hyväilynimitys. | Kuules nyt, mun k:seni KIVI.

kynäniek|ka *s.* kynäilijä, kynänkäyttäjä, kynämies. | Taitava k. Aloittelevan k:an kyhäyksiä.

kynän|jälki *s.* Paina kovemmin, että k. [= kirjoitus] näkyy! Näiden kahden kirjailijan k. [= kirjoitustapa, tyyli] on aivan erilaista. **-kärki** *s.* **-käyttäj|ä** *s.* kynämies, kirjailija, kynäilijä. | Ahkera, uuttera, taitava, terävä, tunnettu k. Avustajiin kuuluu joukko maan parhaita k:iä. **-käyttö** *s.* kirjailu, kirjoittelu, kynäily. | K:ön tottunut stilisti saa paikan. K. [= kirjoitustapa, tyyli] on luontevaa. **-pi|din** *s.* Kynä pysyy taskun suussa k:timen varassa. **-piir|to** *s.* Kuva on valmis yhdellä pikaisella k:rolla. **-pyyhin** *s.* kankaasta, nahasta, harjaksista tms. tehty pyyhin, jolla mustekynä puhdistetaan kirjoittamisen jälkeen. **-pyörittäjä** *s.*, hieman *halv.* t. *leik.* kyhäilijä, kynäilijä, kynänkäyttäjä. | Hetkenä, jolloin ken tahansa k. puuskutti juhlarunoja ja sankarikertomuksia SILL. **-pätkä** *s.* **-pää** *s.* Pureskelee k:tä eikä saa mitään paperille. **-rapina** *s.* **-teroitin** *s.* väline, jolla lyijykynää teroitetaan. **-terä** *s.* mustekynän tav. teräksestä valmistettu kirjoittava osa. **-tuot|e** *s.* kirjoitus, kirjoitelma. | Kiven ensimmäiset k:teet. **-varsi** *s.* Puinen k. **-ve|to** *s.* Muutamalla sattuvalla k:dolla piirretty kuva.

kynä|piirros *s.* (lyijy)kynällä tehty piirros. **-piirustu|s** *s.* Paperi, jota käytetään kynä- ja hiilipiirustukseen. **-so|ta** *s.* kirjallinen väittely, kiista, jota käydään tav. julkisen sanan palstoilla, polemiikki, kynäkahakka, -kiista. | Tie-

teellisen kysymyksen aiheuttama ankara k. Runebergin ja Stenbäckin k. herännäisyydestä. K:dassa esitettiin henkilökohtaisia letkauksia puolelta ja toiselta. **-sotasilla** *s. vaill.* Olla k. 'käydä kynäsotaa, polemisoida'. **-tehdas** *s.* **-teline** *s.* **-veitsi** *s.* kynänteroitusveitsi.
kypene[78] *s.* = kyven.
kypenö|idä[30] *s. harv.* kipinöidä. | Suutahteli niin että nummi kaikui ja ilma k:i KIANTO.
kypi *vahv.adv. harv.* Niitä tulee arvaamattomia menoja ja arvatuissakin olisi k. kyllin PAKK.
kyppyrä[11] *s. kans.* kaareva, kupera pinta. | Mökki on korkealla vaaran k:llä. — *kyppyrä|ssä,* -än 'käppyrässä, kippurassa'. | Istua, maata k:ssä.
kypressi[6] *s.* = sypressi.
kyprolai|nen[63] *a.* ja *s.* K. kultalanka 'silkki- t. pellavalankaa, jonka ympäri on kiedottu ohut kullattu suolikalvonauha'. K:sten saari.
kypsen|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kypsentää. | Pojat k:telivät perunoita kuumassa tuhkassa. — *Kuv.* K. ajatusta mielessään.
kypsennys[64] *teonn.* < kypsentää. | Ruoan k. — *Nahk.* Vuotien k. 'parkitus'. — *Yhd.* kromi-, rasva-, säämiskäk. **-aika** *s.* **-aine** *s. nahk.* **-liemi** *s. nahk.* **-menetelmä** *s.* **-poltto** *s.* Posliinitavaroiden kypsennys- eli lasituspoltto. **-rumpu** *s. nahk.* pyörivä parkitusamme. **-tapa** *s.* **-öljy** *s. nahk.*
kypsenty|ä[1*] *pass.v.* < kypsentää. | Nahkojen k:minen. — Ruoka k:y, tav:mmin: kypsyy.
kypsentämis- *ruok.* **-aika** *s.* **-tapa** *s.* **-väline** *s.*
kypsentämätön[57] *kielt.a.* Luonnonkansat syövät k:tä ravintoa.
kypsen|tää[8] *v.* vrt. kypsyttää. **1.** kuumentamalla, keittämällä t. paistamalla saattaa ruoka selaiseksi, että sitä voi syödä. | Ruoan k:täminen tulella, kaasulla, sähköllä. Paisti k:netään hiljaisella tulella. Liha on k:nettävä kannen alla hiljaa kiehuttaen. Kala k:netään hiilloksessa paperiin käärittynä. Tippaleivät k:netään rasvassa keittämällä. Keittolaatikossa k:netään ruoka hauduttamalla. Herneiden k:täminen vaatii paljon aikaa. K. leipiä, piirakoita. — Lappalaiset syövät poronlihaa auringon ja pakkasen k:tämänä. — *Kuv.* Sodan helteiset vuodet, nopeasti k:tävät, vanhentavat HAANPÄÄ. **2.** *nahk.* käsitellä vuotia erilaisilla uutteilla, parkita. | Kasvisparkituksessa vuotien k:täminen kestää 1—3 vuotta niiden vahvuuden mukaan. Vuodan k:täminen päällisnahaksi. **3.** *kuv.* par. kypsyttää.
kypse|tä[34] *v.*, melko *harv.* = kypsyä 1.b. | Ruoka pannaan k:nemään.
kypsi[15] *a. kans.* kypsä; tav. vain partit. kystä; us. *s:sesti* ruoasta. | Onko leipä kystä? - - suuria taloja, joissa on antaa uutta jos kystäkin KAUPPISH. Olipa kystä kyllin syöä KAL. On äiti laittanut kystä kyllä A.NOPONEN. — SP: Kyllä siinä kystä kysytään [= vaaditaan paljon vaivaa] ennen kuin perillä ollaan. Asiasta ei tule uutta ei kystä 'ei mitään'. — Muuten *harv.* | - - yhä asia hautui Jussin päässä. Nyt se oli jo k. LASSILA. [Nimismies] Kokki, joka kypsen kysyi, kypsen kyllä tiesi P.KORHONEN. — *Yhd.* koko-, puolik.
kypsymis|aika *s.* Hedelmän, ruoan, vuodan k. Sukupuolinen k. **-ikä** *s.* **-jakautuminen** *s. biol.* Sukupuolisolujen k. **-kausi** *s.* **-prosessi** *s.*
kypsymy|s[64] *s. harv.* kypsyminen. | Ja se oli syksyä, - - heleän k:ksen ja lakastuksen kalpea päivä L.ONERVA.
kypsymät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* raaka, paistumaton; kehittymätön, valmistumaton;)(kypsä, valmis, kehittynyt. | K. ruoka, hedelmä, siemen, vilja. K. hunaja. — K. poika. Sielullisesti k. K. ajatus, hanke. Arvostelun k:tömyys. A. katselee asioita aivan k:tömästi.
kypsyntä[15*] *teonn.* < kypsyä. | Marjojen k. — *Kuv.* Runonviljan hiljainen k. — *Yhd.* jälkik.
kypsyn|yt[77] *a. (partis.)* -eesti *adv.* -eisyys[65] *omin.* ks. kypsyä 3.c.
kypsyt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kypsyttää. | Pojat k:televät perunoita nuotion tuhkassa. — *Kuv.* K. teosta, uutta romaania. K. ajatusta, aihetta, suunnitelmaa. Runokokoelma olisi kaivannut lisää k:telyä. — Nyrkkeilymestarimme k:teli italialaista lujilla vartaloiskuilla.
kypsyttämis|aika *s.* Juuston k. **-työ** *s.* Äidinkielen k.
kypsyt|tää[2*] *kaus.v.* (< kypsyä) vrt. kypsentää. (*1.*) Aurinko k:tää marjat. Puu, joka ei jaksa k. kaikkia hedelmiään. Tomaatit voidaan k. huoneessakin. Palvaaminen on suolatun lihan k:tämistä kuivaamalla sitä verkalleen lämpimässä. - - kesä k:tää satoansa kedoilla ja vainioilla M.RAPOLA. — Ruoan keittämisestä t. paistamisesta tav:mmin kypsentää. (*2.*) Bakteerit k:tävät juuston. Viinin k:täminen 'säilyttäminen käymisen lakattua'. Kerman hapatetta k:etään meijerissä erityisissä kypsytyskaapeissa. Paiseita k:etään lämpimillä hauteilla. (*3. a.*) Ankarat koettelemukset ovat k:täneet hänestä miehen. K:tävä intohimo. Uskonnolliset liikkeet k:tivät kansaamme. Armeijan tappiot k:tivät maan vallankumoukseen. — *Urh. sot.* väsyttää, uuvuttaa, pehmittää kilpatoveri, vastustaja tms. | [Nyrkkeilijä] A. k:ti vastustajansa jo toisessa erässä. Tykistö k:tää vihollisen asemia. - - jos et sinä sitä tee, niin kyllä minä sen selän k:än [= annan selkään] PÄIVÄR. (*b.*) K. suunnitelmaa, päätöstä. Asia, esitys, ehdotus, hanke jäi valiokunnan k:ettäväksi. Runot vaativat vielä k:tämistä. Suomen kielen k:täminen kirjallisiin tehtäviin. Kokemusten k:tämä itsetuntemus. Sukupolvi, joka k:ti Suomen itsenäisyysajatuksen.
kypsytys[64] *teonn.* < ed., vars. 2, 3. | Tupakanlehtien k. kasoissa. Juuston k. — Lakiehdotus vaatii perusteellista k:tä. **-aika** *s.* **-aine** *s.* **-amme** *s.* hapatusamme. | Kerman k. **-kaappi** *s.* Hapattimen k. meijerissä. **-lämpö** *s.* **-menetelmä** *s.*
kypsyy|s[65] *omin.* < kypsä. (*1. a.*) Siemenen, hedelmän k. Silloin saa pientaren mansikka poskilleen k:tensä punan AHO. — *Yhd.* itämis-, jälki-, liikak. (*b.*) Kakun, leivän k:ttä koetetaan puutikulla. (*2.*) Juuston, turkisnahan k. (*3.*) K:tensä saavuttanut runoilija. K:ttä uhkuva nainen. Tytöt yleensä saavuttavat ruumiillisen k:den aikaisemmin kuin pojat. K:-

den ikä. Täyden k:den aste. Taiteellinen, runollinen, sotilaallinen, teknillinen k. Henkinen, sisäinen k. — *Yhd.* epä-, varhaisk.; siitos-, sukupuolik.
kypsyys|aika *s.* Ibsenin k:ajan näytelmät. **-aste** *s.* Siemenen, hedelmän k. Ajattelun johdonmukaisuus ilmaisee yksilön k:en. **-ikä** *s.* Siirtyminen lapsuudesta k:än. **-kausi** *s.* Uuno Kailaan k. **-ko|e** *s.* kelpoisuuden, kyvyn osoittamiseksi suoritettava koe; *erik.* ylioppilastutkinnosta. | K:keena miesten kirjoihin pääsemiseksi oli usein jokin teknillisen taituruuden näyte. Ennen suojeluskuntakersantiksi korotusta vaadittiin k. — Yliopistoon johtava k. Ainekirjoitus k:keena. **-luku** *s. nahk.* K. ilmaisee, montako osaa parkitsevaa ainetta on yhtynyt sataan osaan vuota-ainetta. **-näyte** *s.* Taiteellinen, tieteellinen, kirjallinen k. Yliopistollinen k. 'ylioppilastutkinto'. **-taso** *s.* Oppilaiden k. **-tutkinto** *s.* kypsyyskoe.
kypsy|ä[1] *v.* tulla kyps(emm)äksi; vrt. valmistua, kehittyä, tuleentua. **1.** varsin. merk. **a.** hedelmistä, siemenistä; myös koko tuleentuvasta kasvista. | Siemen k:y. Mansikat, mustikat k:vät. Luumut k:vät vielä Hämeenlinnassakin. Marjain k:minen alkaa jo heinäkuussa. Kävyt k:vät. — Kesken k:nyttä ruista. Sato, elo, vilja k:y. Pellava, hamppu k:y. — *Kuv.* Ei tästäkään hankkeesta näytä hedelmää k:vän 'tulevan mitään'. Puoluepolitiikan hedelmät alkavat k. 'seuraukset alkavat näkyä'. **b.** (myös: kypsetä) ruoasta, ruoka-aineista. | Liha, velli, puuro k:y. Leivät k:vät [= paistuvat] uunissa. Kalat k:vät hiillokselle. Nauriit k:vät tuhkassa. **2.** laajemmin: valmistua (lopullisesti) jnk kemiallisen prosessin vaikutuksesta. | Useat juustolajit jätetään kuukausiksi, jopa vuosiksikin seisomaan, jotta ne k:isivät. Maitohapon ja entsyymien vaikutuksesta lihan jäykkyys häviää, liha tulee mureammaksi ja maukkaammaksi, so. liha k:y. Kennoissa oleva hunaja k:y 'siitä haihtuu vettä ja se saa hienon aromin'. Maalin on parasta antaa k. vuorokauden verran ennen käyttämistä. Täyttämisen jälkeen annetaan savukkeiden k. erikoisessa kuivaushuoneessa, jonka kosteus ja lämpötila on tarkoin määrätty. Tupakanlehdet k:vät. K:essään heinät saavat niille ominaisen värin ja hajun. Vuotien k:minen parkitusnesteissä. **3.** *kuv.* **a.** *konkr.* Tyttö on k:mässä naiseksi. Mieheksi k:vä nuorukainen. Kukan heteet ja emit k:vät eri aikoina. Honka k:y tukkipuuksi. — K. teräväksi arvostelijaksi, hyväksi valtiomieheksi. Agricola k:i Martti Skytten seuraajaksi. Kansa on k:nyt itsenäisyyteen. **b.** *abstr.* Ajatus, suunnitelma, uusi tuuma k:y. Hänessä k:i vakaumus, että - -. Asia jätettiin k:mään 'hautumaan'. Aika ei ole vielä k:nyt hankkeen toteuttamiseen. Vallankumouksen voimat ovat k:mässä. Tässä iässä alkavat miehuuden teot k. | Kesä oli nyt k:nyt. Se ei ollut enää lupaava, uneksiva ja odotuksia täynnä Y.KOKKO. **c.** ed:iin liittyen: *kypsy|nyt* (a.) -neesti (adv.) -neisyys[65] (omin.) kypsä, kehittynyt. | K:nyt mies, nainen, taiteilija, tiedemies. Runoilijan harvinaisen aikainen k:neisyys. Valtiollisesti, yhteiskunnallisesti k:nyt henkilö. K:nyt ikä, äly, elämä. Vähän k:neemmällä asteella oleva oppilas. Suhtautua asioihin k:neesti. Koskenniemen k:nyt miehuudenlyriikka. K:nyt teos, tyyli. Näytelmän esitys oli syyskauden k:neimpiä.
kyps|ä[11] *a.* ks. myös kypsi. **1.** varsin. merk.;)(raaka. **a.** valmiista hedelmästä (yms.), jonka siemenet (itiöt tm.) ovat tulleet itämiskykyisiksi ja joka tällöin us. myös on muuttunut maukkaaksi; myös tuleentuneesta kasvista. | K. hedelmä, marja, siemen. K:iä omenoita, mansikoita. K:iä, tumman punaisia puolukoita. Raakoina vadelmat ovat vaaleita, mutta k:inä kauniin punaisia. K. itiöpesäke, siemenkota. K. herneenpalko. Männynkävyt ovat k:iä poimittaviksi vasta kevättalvella. K:ät jyvät. — K:ää viljaa, ruista, pellavaa. **b.** valmiiksi keitetystä t. paistetusta ruoasta, ruoka-aineista. | K:ää lihaa, kalaa. Puuro ei ole k:ää. Kiehua, paistua k:äksi. Kaali keitetään k:äksi suolalla maustetussa vedessä. — *S:sesti.* Se k:än syö, joka keitetyn paistaa SP. Hyvää k. kylmänäkin SP. **c.** *yhd.* Koko-, puoli-, täysik. **2.** laajemmin jnk kemiallisen prosessin tietä valmistuneesta. | K. juusto, viini, hunaja. K:ät nahat pestään ja oiotaan. **3.** *kuv.* täysin kehittynyt, valmis. **a.** *konkr.* vars. ihmisistä joko sukupuolista tai myös muuta kehittyneisyyttä ajatellen. | Sukupuolisesti k. K. mies, nainen. Hedelmöitettäväksi k. munasolu. Metsä on k. hakkuuseen. — K. runoilija. K., arvostelukykyinen tutkija. K. astumaan elämään. Erotuomari ei ollut k. [= kykenevä, pystyvä] tehtäväänsä. Huipputuloksiin k. urheilija. A. ei ole vielä k. konsertinpitoon. Itsenäisyyteen k. kansa. — Vars. *urh. sot.* uupunut, väsynyt; lannistettu, peitottu, "pehmeä". | Neekeri oli k. jo kolmannen erän jälkeen [nyrkkeilyottelussa]. Ulkomaalaiset olivat k:iä miehiä loppusuoralle tultaessa. — Vihollisen vastarintapesäkkeet ovat k:iä lopullista iskua varten. Puolustajat olivat k:ät antautumaan. | Minä pääsen mukaan! Isä on jo puolittain k. 'taipuvainen'. — Ukko on niin k. [= humalassa], että nukkuu vain. **b.** *abstr.* -ästi *adv.* K. ajatus, päätös, käsitys, arvostelukyky. K:än harkinnan tulos. Mies, jolla on k:ät mielipiteet. Tutkimus on kaikin puolin k:ää työtä. K. luonne. K. ikä. K:än miehuuden aika. Aika ei ole vielä k. 'sopiva, otollinen'. Laulut ovat k:än tunteen innoittamia. K. lyriikka. Hän oli kaunis seisoessaan siinä voimakkaassa, k:ässä viehkeydessään AK. K:ästi ajatteleva mies. — *Yhd.* epä-, puoli-, täysi-, varhaisk.
kypsähkö[2] *mod.a.*
kypäri[5] *s.* tav:mmin seur.; *kansanr.* myös (korkeasta) hatusta. | Talonpojan lakki, herran hattu, kuninkaan k. SL. Onpa meiän patvaskalla / - - / päässä pystyinen k., / puhki pilvien puhuja KAL. — *Kuv.* Ja ottakaa vastaan pelastuksen k. ja Hengen miekka, joka on Jumalan sana UT. - - alla päin, pahoilla mielin, / kaiken kallella k:n KAL. - - suree vain ja käy kallella k:n LARINK.

kypär|ä[12] *s.*; *rinn.* kypäri. 1. taistelussa, tulipalossa tm. käytetty kova, tav. metallinen pään suojus; vrt. 2. kaski. | Rautainen, teräksinen, pronssinen, nahkainen k. Kiiltävä k. K:än töyhtö, harja. Palosotilaan, poliisin, moottoripyöräilijän k. Vartiosotilaalla on k. päässään. Panssaripukuun kuului k., rintahaarniska, olkapäiden suojat, selkäkappale ja säärystimet. Suojana liiallista auringonpaistetta vastaan käytetään erityistä hellek:ää. Sukeltajan k. — *Yhd.* nahka-, rauta-, teräsk.; harja-, silmikkok.; miekkailuk.; palokuntalais-, sotilask.; helle-, tropiikkik. 2. kypärää muistuttavasta suojuksesta tms. | Permanenttikoneen k. 'kuivatuskoppa'. Savutorven k. Huulikukkaisten teriön ylähuuli muodostaa hetiön päälle kaartuvan k:än. Kalliolinnun otsan ja päälaen höyhenet muodostavat komean, purppuranpunaisen k:än. — *Yhd.* kuninkaank.

kypärä|lintu *s.* Corythaix, afrikkalaisia lintuja, joiden niskassa on suuri, harjamainen töyhtö. **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. verholehti.

kypärän|koriste *s.* heraldiikassa: kypärän päällä oleva tuntomerkki. **-naamio** *s. sot.* lähinnä kypärän kiillon peittämiseksi taistelutoimissa käytettävä verkko- t. kangaspeite t. maalaus. **-peite** *s.* heraldiikassa: kypärän laelta laskeutuva peite. **-silmikko** *s.* **-suojus** *s.* kypärän alla käytettävä, tav. neulottu pukine, päänsuojus. **-töyhtö** *s.*

kypärä|päinen *a.* K. sotilas, ritari, palokuntalainen. **-solmu** *s.* = umpisolmu, merimiessolmu.

kypärätön[57] *kar.a.*

kyrassi[6] *s. hist.* ratsuväen käyttämä haarniska.

kyrassieeri[4] *s. sot.* ratsumies, jonka (myöh. vain paraati)asuna oli kyrassi. | Pappenheimin k:t. **-rykmentti** *s.*

kyreneläi|nen[63] *a.* ja *s.* K. koulukunta 'hedonistinen koulukunta.' Niin nousi muutamia niin kutsutusta libertiinien ja k:sten - - synagoogasta UT.

kyrillinen[63] *a.* K. kirjaimisto 'muinaisslaavilainen kreikkalaispohjainen kirjaimisto, joka on saanut nimensä slaavilaisten apostolista Kyrilloksesta'.

kyrmistä|ä[2] *v. kans.* köyristää. | K. niskaansa. — *Kuv.* Vuodet olivat k:neet hänen hartiansa kumaraksi PÄIVÄR.

kyrmy|ahven *s.* kyrmyniskainen ahven. **-niska** *a.* = seur. | Ahven arka, k., / sykysyt syvillä uipi KAL. K. ukonköriläs. — *S:sesti.* Joskus sentään otti isompikin k. onkeen. **-niskainen** *a.* vars. ahvenesta: kaareva-, kyhmyniskainen. | K. ahven. Kookas, k. eläin [= sonni] painoi päänsä uhkaavasti alas J.SAULI. **-selkäinen** *a.* kyömy-, köyryselkäinen. | K. kissa.

kyrmy|ssä, -yn *adv.* köyryssä, kumarassa. | Istua, seisoa niska k. Miehet kiskoivat kantoa niska k. Vetää niskansa, hartiansa k:yn. K. niskoin, vaanivin silmin miehet sen vuoksi toisiansa luimistelivat IVALO.

kyrpä[11*] *s. alat.* siitin.

kyrs|ä[11] *s.* 1. *murt.* eril. leivistä. | Länsi-Suomessa k. on hapanta, kovaa ruisleipää. Itä-Suomessa käytetään pehmeää leipää, yhden yön hapanneita k:iä. Pehmeämpi oma k. kuin kymmenen kyläistä SL. Hän - - leipoi aivan sitä varten viisi rukiista k:ää ALKIO. 2. huono t. kuivunut leipä, leivän kannikka. | Emäntä ei antanut kerjäläiselle k:ääkään. Kaikenlaisia k:iä kehtaat leipoakin! Kalliimpi, tuhat kertaa kalliimpi on leipäpala, vaikka pieni, kuivettunut k. HELVI HÄMÄLÄINEN. — *Yhd.* leipäk.

kyrsäleipä *s. murt.* vrt. ed. 1. | Hapan k. Kova, rukiinen k.

kyräil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | K. kulmat kurtussa, alta kulmain. K:evä silmäys, katse. Miehet k:evät toisiaan vihamielisinä. Poika k:i ympärilleen uhkaavan näköisenä. Katkeruutta ja itsepäistä k:yä. Suomalaisten negatiivisiin ominaisuuksiin kuuluu toistensa k:y. Isolle Artturille ei kannattanut jäädä k:emään SILL. Koira k:ee niskakarvat pystyssä. Vihainen, k:evä härkä. Mitä käyskelet ja k:et sinä, itsepäinen oinas? KIVI.

kyrä|tä[35] *v.* katsoa vihaisesti, alta kulmiensa; jurottaa, murjottaa, mököttää. | K. jkhun alta kulmiensa. Silmissä k:ävä katse. Viimein astui myös Eero pirttiin äänetönnä ja k:ten kiukkuisesti KIVI. K:ten Kallea kulmainsa alta hän sähisi: - - JÄRVENT.

kyse[78] *s. vaill.* eräissä lauseparsissa, us. adv:n tapaan. — *on kyse jstak* on puhe, kysymys jstak. | Mistä on k.? Nyt on k. tärkeistä asioista. — ei *kysettäkään* ei puhettakaan, kysymystäkään. | Tässä ei ole k:ttäkään etuilemisesta. — *kyseen ollen* t. *tullen* puheen ollen. | Sanaa ei voi käyttää henkilöistä k:en ollen. — *on kyseenä* t. *kyseessä* (harv. *kyseissä*) on kysymyksessä, puheena. | K:enä, k:essä oleva asia. Tässä on oma etukin k:essä. Nyt on tosi k:essä. K:essä on ilmeinen erehdys. Tässä on henki k:essä. — *tulee kyseeseen* tulee kysymykseen, puheeksi, esille. | Ei tule k:eseenkään 'ei ole mitenkään mahdollista'. Kolmesta mahdollisuudesta tulee k:eseen vain ensimmäinen. Avustettaessa tulevat k:eseen [= otetaan huomioon] kaikkein köyhimmät. K:eseen tuleva. — *asettaa, panna, saattaa kyseeseen* asettaa kysymyksenalaiseksi. | Asetettiin k:eseen, onko - -.

kyseellinen[63] *a.* 1. → kyseinen, kyseenalainen. 2. → epäilyttävä, epävarma, kyseen-, kysymyksenalainen.

kyseenalai|nen *a.* kysymyksenalainen. 1. kyseessä, kysymyksessä, puheena oleva, kyseinen. | Ehdotus on ollut k:sena komiteassa. Asia voidaan ottaa k:seksi 'puheeksi, pohdittavaksi'. K:set hermosairaat eivät ole mielisairaita. K. tapaus, toimenpide. 2. epäiltävä, epävarma, epäilyttävä. | Suunnitelmaa on pidettävä sangen k:sena. On k:sta, tuleeko asiasta tosi. Tutkijan käyttämä materiaali on hyvin k:sta. Asettaa, tehdä, panna k:seksi.

kyseessäoleva *a.* (par. ⌒; *lyh.* ko.) kyseinen, kyseenalainen.

kysei|nen[63] *a.* kysymyksessä, puheena oleva; käyt. yksinomaan attr:na; vrt. kyseenalainen 1. | K. henkilö. K. ajatus on minulle ennestään tuttu. K. anomus, tutkimustehtävä, tiedotus. K:sestä asiasta olen toista mieltä.

kyseissä *adv.* kyseessä; ks. kyse.
kyselijä[16] *tek.* < kysellä.
kyseliä|s[66] *a.* paljon kyselevä. | K. maalaiseukko. Neitoset olivat erittäin puheliaita ja vielä enemmän k:itä AHO.
kysel|lä[28] *frekv.v.* (< kysyä) tiedustella. (*1.*) K. kuulumisia, uutisia. Kaikkea sinä k:etkin! Hiljainen mies, joka ei liikoja k:e. Äiti k:i Marilta tarkoin hänen vointiaan. K. murresanoja kielenoppaalta. Ei tiedusteltu eikä k:ty hänen nimeään KATAJA. Mie tuota sanelemahan, / linnulta k:emähän KAL. Ja minä k:in heiltä juutalaisista, siitä pelastuneesta joukosta VT. Siinä se päivän kultatähti, josta niin usein olet k:lyt KIVI. — *Erik.* koulussa: kuulustella. | Edellisellä tunnilla valmistettu läksy k:lään luokalla. (*2.*) Työtä k:evä mies. K. työpaikkaa. Rouva L. k:ee palvelijaa itselleen. Tavaraa k:lään kautta maailman. K:in rahaa isältä. En k:e kultiasi, / halaja hope'itasi KAL. Naapurin Matti-renki on minua k:lyt ahkerasti [vaimokseen] JOTUNI.
kyselmy|s[64] *s. vanh.* kuulustelu. | [Papiksi aikovan tulee] tuomiokapitulin edessä pitää k. jostakin hänelle edeltäpäin määrätystä katkismuksen kappaleesta KIRKKOLAKI.
kyselmä[13] *s. vanh.* kysymys. | - - tyttö silmillänsä / jokaiseen riviin, mieheenkin lähettää k:nsä *CAJ.
kysely[2] *teonn.* (< kysellä) kysyminen, tiedustelu. | Jatkaa k:ään. Tehdä k:jään. Sanakirjasäätiön suorittamat k:t. Tilastollinen k. Eduskunnassa on tehty k. [= eduskuntakysymys] maataloustuotteiden hinnoista. Tunnin alussa suoritetaan vanhan läksyn k. 'kuulustelu'. — *Yhd.* kierto-, puhelink.; eduskuntak.; jälkik.; asia-, sana-, työttömyysk. **-kaava(ke)** *s.* **1.** kyselyn pohjaksi tehty kaava. **2.** par. kyselylomake. **-kirje** *s.* kirjeellinen kysely. | Oppikoulukurssin suorittamista varten laaditut k:et. **-lehti** *s.* kysymyksiä sisältävä lehti. | Sanakirjasäätiön julkaisema Sanastaja-niminen k. **-lomake** *s.* kysymyksiä sisältävä lomake, jossa on tilaa kirjoitettavia vastauksia varten. **-menetelmä** *s.* Sanankeruu aakkosellista k:ä käyttäen. **-tapa** *s.*
kyssy[1] *s. harv.* = seur. | Selkä k:ssä LEHT.
kyssä[11] *s.* kyttyrä. | Juhan hartioihin tehtiin vaatekääröstä k. WILKUNA. — *kyssä|ssä,* -än (adv.) kyttyrässä, köyryssä. | Niska, selkä k:ssä. Lopulta sellaisen miehen niska painuu vähän k:än SILL. — *Yhd.* niskak. **-kaali** *s.* Brassica oleracea gongyloides, kaali, jonka varsi turpoaa syötäväksi kelpaavaksi mukulaksi, kaalirapi. **-nisk|a** **1.** *s.* Siinä hän istui ... k:oin [= köyryniskaisena] LEHT. **2.** *a.* = seur. | K. mies. — *S:sesti.* Kuutisenkymmentä komeaa k:aa [= lahnaa] AK. **-niskainen** *a.* kumaraniskainen; kyttyräselkäinen. **-sel|kä** **1.** *s.* kyttyräselkä. | Poika on saanut k:än loukkautumisen takia. **2.** *a.* = seur. | - - pieni k. olento, teerevä ja touhukas PAKK. — *S:sesti.* Noin ylpeäks ken uskoi k:kää! SILJO. **-selkäinen** *a.* kyttyräselkäinen; köyryselkäinen.
kysta[10] *s.* **1.** *el.* kotelo, jonka sisässä eräät alhaiset eläimet ovat lepotilassa epäedullisten ulkoisten olosuhteiden vallitessa, myös tällaisesta eläimestä. **2.** *lääk.* ruumiiseen muodostunut patologinen, nestettä sisältävä umpiontelo, rakkula.
kystiini[6] *s.* eräs aminohappo.
kystiitti[6*] *s. lääk.* virtsarakon tulehdus, rakkokatarri.
kystoliitti[6*] *s. kasv.* tav. lehden päällyskettosolun ulkoseinästä solun sisään pistävä pallon- t. munanmuotoinen, runsaasti kalkkia sisältävä, varrellinen paksunnos.
kystooma[13] *s. lääk.* rakkulakasvain.
kystoskooppi[6*] *s.* kirurginen koje, jolla suoritetaan virtsarakon tutkimuksia, rakontähystin.
kysyjä[10] *tek.* Toisenlaiselle k:lle vastaisin. Huoneen, neuvon k. Emäntä antoi leivänpalan k:lle 'pyytäjälle'. K:in [= ostohaluisten] luku on kasvanut valuuttamarkkinoilla.
kysyjäis|et[63] *s. mon. kans.* puhemiehen avustuksella tapahtuva juhlallinen kosinta. | - - eikä yksiäkään k:iä, kuuliaisia ja häitä ollut, joissa Tiitus-poika ei olisi ollut parhaana miehenä PÄIVÄR.
kysymyksen|alainen *a.* = kyseenalainen. (*1.*) Viljatullien uudistaminen ei ole ollut k:alaisenakaan. K. ehdotus, menettelytapa. (*2.*) On k:alaista, voidaanko näin tehdä. Jää k:alaiseksi, onko - -. Asettaa, panna, saattaa k:alaiseksi. **-asettelu** *s.* Tutkimuksen k. on liian väljä.
kysymy|s[64] *s.* **1.** (toiselle osoitettu) lausuma, johon annettavan vastauksen perusteella toivotaan saatavan tietää jk asia; muodoltaan tällaista vastaava lausuma. | Tehdä, asettaa jklle k. Vastata k:kseen. Opettajan k:kset ja oppilaan vastaukset. Suullinen, kirjallinen k. Vaikea, helppo, yksinkertainen k. Joutava, tyhmä, typerä, kiivas, julkea k. Harhaan johtava k. Suggestiivinen l. kietova k. [kuulustelussa]. K:sten ja vastausten osasto. Mykkä, äänetön k. K. on huulilla, kielellä. K. pyörii kielellä. Ahdistaa toista ikävillä k:ksillään. Paiskata k. jklle. Sinkosin k:ksen, oliko hän meidän miehiämme. Pamautitpa kumman k:ksen. Väistää, torjua k. K:ksiä sateli kuin rakeita. — *Kiel.* Suora, epäsuora, retorinen k. — *Yhd.* apu-, kertaus-, lisä-, tentti-, vastak.; maisterin-, tohtorink.; eduskunta-, välik.

2. eräissä sanonnoissa, us. adv:n tapaan; vrt. kyse, puhe. — *on kysymys jstak* on puhe, kyse; on puheena, kyseessä, esillä, käsiteltävänä. | Mistä on k.? K. on uuden oppikoulun perustamisesta. K. ei voi olla muusta kuin - -. Tässä on k. aivan toisesta henkilöstä. K:ksen ollessa ulkomaalaisesta. Ei ole k. päivistä, vaan tunneista 'asia ratkeaa muutamassa tunnissa'. K. elämästä ja kuolemasta. - - k. on, kuinka hännystakki istuu seljässäni KIVI. — *tulee* t. *nousee kysymys jstak* jk tulee esille, puheeksi. | Ensi kuussa tulee k. uusista vaaleista. Voi tulla k. vielä paostakin 'voi tulla vielä paonkin vuoro, pakokin esille, mahdolliseksi'. — *nostaa kysymys jstak* ottaa t. vaatia jk puheeksi. — *ei kysymystäkään* ei puhettakaan; jk on kerta kaikkiaan kiellettyä, mahdotonta. | Ei k:stäkään takaisintulosta! — *jk on kysymyksessä* puheena, kyseessä, esillä, käsiteltävänä. | Tär-

keä asia on k:ksessä. K:ksessä oleva summa. K:ksessä ei voi olla alkuperäinen käsikirjoitus. K:ksessä on kokonaan toinen henkilö. Suuret summat ovat k:ksessä 'ko. asiassa liikutellaan suuria summia'. Kunnia on k:ksessä 'on kysymys, menettääkö vai säilyttääkö ao. kunniansa (saavuttaako kunniaa)'. Henki on k:ksessä 'vaakalaudalla'. Tosi k:ksessä 'tiukat paikat, leikki poissa'. — *jk on kysymyksenä* (harv.) = ed. | Tässä on valtapetos k:ksenä KIVI. — *jk tulee kysymykseen* on mahdollinen, otetaan huomioon. | Vain muutamat tapaukset tulevat k:kseen. Vientimaina tulevat k:kseen Englanti ja Amerikka. — *ei tule kysymykseenkään* = ei kysymystäkään. | Ei tule k:kseenkään, että saisit lähteä. — *panna kysymykseen* par. asettaa kyseeseen, epäillä.

3. asia, jota käsitellään, pohditaan, koetetaan ratkaista, josta voidaan olla eri mieltä; tällaisen pohdinnan kohde; asia, ongelma, probleemi. **a.** merk:ssä etualalla 'ongelma, probleemi'. | Elämän suuret k:kset. Periaatteellinen, pulmallinen k. Saada ratkaisu hämärään k:kseen. Sotilasjohto joutui uusien k:sten eteen. Tutkimaton, kiistanalainen k. Ratkaista k. Pohtia, käsitellä k:stä. Alustaa, esittää k. Omantunnon k. Työväen k. Yhteiskunnallinen, poliittinen, valtiollinen, taloudellinen, sosiaalinen, uskonnollinen, teknillinen, yleinen, paikallinen k. Irlannin, Ahvenanmaan k. **b.** merk:ssä etualalla 'asia'. | Emäntiä kiinnostava k. Alaamme koskeva k. K. päätettiin lähettää valiokuntaan. K. maaottelun järjestämisestä. Siinä on k:ksen ydin. — K. jää sikseen 'asia raukeaa'. Se on eri k. 'eri asia'. K. joutuu vihreän veran alle 'asia lykätään'. **c.** *yhd.* Ajan-, elämän-, kohtalon-, kunnian-, omantunnon-, päivän-, työväen-, uskonk.; aika-, elin-, erikois-, etu-, maku-, pulma-, riita-, tunnek.; asunto-, hallitus-, hinta-, juutalais-, kieli-, koulu-, kuljetus-, kulttuuri-, leipä-, luottamus-, maa-, nais-, neekeri-, oikeakielisyys-, rotu-, sivistys-, sukupuoli-, suomalaisuus-, torppari-, työttömyys-, yliopistok.

kysymys|kaava(ke) *s.* vrt. kyselykaava(ke). | K. syntymään, lapsuuteen ja kuolemaan liittyvistä tavoista. **-lause** *s. kiel.* kysymyksen sisältävä lause. | Suora, epäsuora, retorinen k. **-lomak|e** *s.* vrt. kyselylomake. | Kiertokyselyissä käytetään k:keita. **-merkilli|nen** *a.* -syys *omin.* kysymysmerkillä varustettu; epävarma. | K. etymologia, tapaus. **-merkittä|ä** *v.* varustaa kysymysmerkillä. | Thomsenin k:mä etymologia. **-merk|ki** *s.* välimerkki (?), jota käytetään suoran kysymyksen sisältävän virkkeen jäljessä sekä sulkeissa osoittamaan edellä olevan epävarmuutta. | Käyttää k:kiä. Varustaa k:illä. K. puuttuu. — *Kuv.* **a.** kysyvästä, ihmettelevästä, hämmästyneestä henkilöstä. | Kalle seisoi paikallaan kuin k. Kuin elävä k. Mutta miehet katsovat sinuun, silmät k:keinä LINN. **b.** asiasta t. henkilöstä, joka on arvoituksellinen, ongelmallinen, herättää kysymyksiä; arvoitus, ongelma. | Jokainen päivä on k:kejä täynnä. Jk jää k:iksi. Venäjä on ollut suuri k. Pääministeri N. on politiikan suuri k. Kilpailujen k. Tulkootpa kulloisiinkin k:keihin vastaukset mitkä tahansa SILL. **-muo|to** *s.* Kysymys- ja vastausmuoto. K:don käyttö otsikossa. **-osasto** *s.* Sanomalehden kysymys- ja vastausosasto. Kirjan lopussa oleva k. **-partikkeli** *s. kiel.* kysyvä l. interrogatiivinen partikkeli. | K. -ko, -kö aloittaa alistcisen kysymyslauseen. **-päivä** *s.* päivä, jolloin seurakunta saa lausua mielipiteensä ehdollepannuista papin, lukkarin t. urkurin viran hakijoista ja pyytää neljättä vaalisaarnaajaa, jos on kysymys papinvaalista. **-ryhmä** *s.* Taloudellinen k. Reaalikokeen historian k. **-sana** *s. kiel.* kysyvä sana. | Kysymyslauseen varsinainen k. **-sarja** *s.* Tietokilpailun k. Kansatieteellinen k. kulkuneuvojen nimityksistä. **-tulva** *s. kuv.* Hukuttaa toinen k:ansa.

kysymä[13] *s.* kysyminen. | Kiitos k:stä! Parempiko k. kuin näkemä? SP.

kysyn|tä[15*] *s.* **1.** melko *harv.* kysyminen, kysely. | K:nästä ja tiedustelusta huolimatta emme löytäneet häntä. Yleinen etsintä ja k. pantiin toimeen. Huulilta hämärä k. [= kysymys] haipuu KOSKENN. **2.** pyytäminen, haluaminen. | Työn, neuvon k. — Vars. *tal.* hyödykkeiden (t. palvelusten) haluaminen; haluttujen hyödykkeiden määrä. | Vilkas, kiihkeä, kova, lisääntyvä, laimea, pieni k. Käännöskirjallisuuden, puutavaran, turkisten k. Työvoiman k. Opettajien k. ei ole ollut niin suuri kuin insinöörien. K. kasvaa, lisääntyy, vähenee, laimenee. Kotimainen k. K. ulkomaille. K. ylittää tarjonnan. K:nän ja tarjonnan laki. — *Yhd.* luotonk.

kysyt|ellä[28*] *v. kansanr.* kysellä. | K:teli tammeltansa: / "Onko mettä oksillasi / - -?" KAL.

kysyväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* tav:mmin kysyvä; ks. seur. 1. b. | Mies katselee k:senä ympärilleen. Silmissä k. ilme. K. katse. Katsoa, tuijottaa k:sesti. — *Kiel.* kysyvä, interrogatiivinen. | K. pronomini.

kysy|ä[1] *v.* **1.** koettaa kysymyksen t. kysymysten avulla saada selkoa jstak, tiedustaa, perätä. **a.** obj:na asiaa ilmaiseva sana t. lause. | K. jklta jtak. K. hintaa, kelloa, tietä, kuulumisia, jkn vointia. K. läksyä. K. syytä jhk. Kysyä jkn mielipidettä, mieltä, kantaa. Äiti k:i, milloin tulemme takaisin. "Onko kaikki kunnossa?" hän k:i. Yksi hullu k:y enemmän kuin kymmenen viisasta ehtii vastata SL. — Sopii k. [= on epäiltävää], oliko se menetelmä sopiva. K:päs muuta [= niin se on, se oli oikea kysymys]! Hän ei kysy [= välitä], mitä työ maksaa. **b.** ilman obj:a. | Saanko k.? Ei kannata k. Arvaa sen k:mättäkin. Vielä k:t [= se on itsestään selvää]! K. sukulaisistaan. - - ylimmäinen pappi k:i Jeesukselta hänen opetuslapsistaan ja opistaan UT. — *kysy|vä* (a.) -västi (adv.) K:vä katse, ilme. Katsoa k:västi. Kulmakarvat k:västi koholla. Interrogatiivinen eli k:vä partikkeli. — Ei k:vä tieltä eksy SL.

2. ilmaista haluavansa nähdä t. saada jtak; tiedustella, onko jku tavattavissa t. halukas jhk, tms. **a.** esine- t. asiaobj:n kera: tiedustaa, pyytää, anoa. | K. kenkiään suutarilta.

Käydä k:mässä kirjettä postista. Rajalla ei k:tty passia. K. huonetta, työtä, paikkaa, neuvoa, opastusta, ohjeita. En kysy lupaa keneltäkään. Esittämisoikeus k:ttävä Näytelmäkirjailijaliitolta. Antaa jtak maksua k:mättä. K. rahaa lainaksi. En armoas mä k:nyt, / kun tulit turvaajaksi VK. K. kunniaansa 'nostaa kunnianloukkausjuttu'. K. oikeuksiaan. Luuletko, että jätän perintöni k:mättä? — Tässä ei nyt k:tä lupakirjoja 'välitetä, onko lupakirjaa vai ei'. — *Erik.*, us. *liik.* tiedustaa ostaaksensa. | K:kää Rajalan huonekaluja. Suomalaista puutavaraa k:tään ulkomailla. K:tty [= haluttu, suosittu] artikkeli. K:tty tietokirja. Kaupassa paljon k:tty suomalainen laatu. **b.** henkilöobj:n kera: tiedustaa, pyytää työhön tms., haluta. | Käydä k:mässä jkta. Onko kukaan k:nyt minua? Rouvaa k:ttiin puhelimessa. K. jkta työhön. Pappeja k:tään muuallekin kuin seurakuntapapin toimeen. Kaupungin k:tyin [= suosituin, käytetyin] lääkäri. Veljekset olivat heinämiehinä kovin k:ttyjä. K:kää Herraa ja hänen voimaansa, etsikää alati hänen kasvojansa VT. — *Erik.* pyytää vaimokseen, kosia. | Niemelä k:i Liisaa pojalleen. - - mitähän jos Jussi huomaisi hänen taipuisuutensa ja k:isi häntä JOTUNI.

3. asiasubj:n yhteydessä ja passiivissa: vaatia, edellyttää. | Voimia, aikaa, huolta k:vä tehtävä. Pääomaa, varoja k:vä yritys. Rakennustyö k:y suuria kustannuksia. Runokokoelma olisi k:nyt vielä kypsyttämistä. Ampuminen k:y tarkkaa silmää. Sellainen työ k:y miestä JÄRVENT. Se k:y uhmaa, verta, kyyneleitä KAILAS. Työnjohtajalta k:tään harkintaa ja ihmistuntemusta. Siinä k:tään todellista ammattimiestä.

kysäh|dellä[28*] *frekv.v. harv.* -tely[2] *teonn.* < seur. | - - mummu koettaa - - leppeästi k. hänen töitään SILL.

kysäht|ää[2*] *mom.v. harv.* = seur. | "Missäs perämies on?" k:i hän ajatuksen johtamana kapteenilta KILPI.

kysäis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < kysyä. (*1.*) K. töksäyttää. K:epä äidiltä, missä Kalle on. - - hän tuli nyt suoraan isänsä luo, k:i jotain tehtävää, jonka arvon hyvin tiesi itsekin SILL. (*2.*) Ja mahtailevasti hän k:ee talon tytärtäkin [puolisokseen] AK.

kyte|ä[19*] *v.* liekittä, mutta kuit. hehkuen, us. erik. näkymättömissä tapahtuvasta palamisesta; myös huonosta palamisesta. | Tuli k:e sammalikossa. Tulitikku oli k:nyt pahnoissa. Savukkeenpätkä k:e tuhkakupissa. Sytytyslanka k:e hiljalleen. Kipinä k:e matossa. K:vä tervahauta. Tuli kaivautuu syvälle ja jää pitkäksi aikaa k:mään. Puut palavat k:mällä 'huonosti, kituen'. Nuotio kyti pitkän aikaa, mutta loimahti sitten liekkeihin. Kekäleet kytivät vielä padan alla E.ELENIUS. — *Kuv.* Rinnassa kyti Herran tuli. Balkanilla k:e. Pinnan alla k:e. Kauan k:nyt viha puhkesi ilmi liekkiin. Salassa k:nyt mielisairaus, viha, kostonajatus. Viha vihasta k:e 'kasvaa, itää'. Kansassa k:e katkeruutta. Ajatus, kaipaus, ikävä, kaiho, toivo, rakkaus, tyytymättömyys k:e mielessä, rinnassa, sydämessä, sielussa. Hänessä kyti [= eli, piili] halu auttaa.

kytjäht|ää[2*] *deskr.v. kans.* nyykähtää, kyhnähtää, hervahtaa, hetkahtaa. | K. kyljelleen, pitkälleen. - - köyriviikolla k:i tyttökulu hengiltä TOPPILA.

kytjöttää[2*] *deskr.v. kans.* kyyröttää, kyhjöttää, nyyköttää, nyhjöttää. | Mukavalta tuntui siinä uunin kyljessä k. pakkasen nurkissa paukkuessa TOPPILA.

kytkelmä[13] *s. tekn.* aggregaatti.

kytkemätön[57] *kielt.a.* K. koira.

kytkentä[15*] *teonn.* < kytkeä. | Suorittaa k. Molempien jalkojen k. ulkopuolitse [painissa]. Italian k. liittoon. Virtapiirin sulkeminen ja avaaminen, virran k. — Vars. *tekn. sähk.* kytkemistapa. | Voimakoneen ja pumpun välillä käytetään suoraa k:ä tai esim. hihnavälitystä. Kahden sähköpiirin k. on tiukka, jos piirit vaikuttavat voimakkaasti toisiinsa, ja löyhä, jos vaikutus on vähäinen. Galvaaninen, induktiivinen, kapasitiivinen k. — *Yhd.* kolmio-, muuntaja-, sarja-, tähti-, vastusk.; rinnank.

-kytkentäinen[63] *poss.a. tekn. sähk.* Kolmio-, muuntaja-, sarja-, vastusk.

kytkentä|kaava, -kaavio *s. sähk.* Radiovastaanottimen k. **-kohta** *s. tekn.* **-laite** *s. tekn.* **-periaate** *s.* **-pihdit** *s. mon. sähk.* **-piirros** *s. sähk.* **-tapa** *s.* **-virhe** *s.*

kytkett|ää[2*] *fakt.v.* < kytkeä. | Sitten hän sokaisutti Sidkian silmät ja k:i hänet vaskikahleisiin VT.

kytkeymä[13] *s. psyk.* assosiaatio. — *Yhd.* miellek.

kytkeyty|ä[44] *refl.* ja *pass.v.* < seur. **1.** tarttua yhteen, toisiinsa. | Oksat ovat k:neet toisiinsa. Ruostesienet ovat k:neet isäntälajeihin. Toisiinsa k:neet geenit. - - hänen kätensä k:ivät ristiin TALVIO. — Moottori k:y voimansiirtoakseliin. **2.** *kuv.* olla liittyneenä, yhteydessä jhk; riippua jstak. | Puntaan k:neet valuutat. Asiaan k:y monia kysymyksiä. Oikeinkirjoitusoppi k:y läheisesti äänne- ja sanaoppiin. Tehtaan perustaminen k:y voimalaitoksen rakentamiseen. — *Psyk.* assosioitua.

kytke|ä[13] *v.* **1.** sitoa, solmia t. muuten panna jllak jhk kiinni, paikoilleen t. liikkumattomaksi, panna kytkyeen, köyttää, kahlita, kahlehtia. | K. lehmä ketjulla navetan seinään, parteen. Hevonen seisoi paaluun k:ttynä. Koira on pidettävä k:ttynä. K. laiva laituriin. Tynnyri k:tään maahan upottamalla. Kello k:tään ketjullaan taskun suuhun. — K. jku kahleisiin. Mies k:ttiin nuoralla puuhun. K:ttyä miestä ei saa lyödä. Poliisit kytkivät salakuljettajan 'ottivat kiinni ja vangitsivat'. - - ja niin on nyt Pirtu-Santeri kruunun kihloihin k:tty KATAJA. — *Kuv.* Halvaus k:e miehen vuoteeseen. Pakkanen oli k:nyt [= jäädyttänyt, pannut jääkahleisiin] syksyn likaisen rapakon ALKIO. — N. on k:tty avioliiton siteillä. Kansan itsemääräämisoikeutta k:vät kahleet. Tuli kytke kahlehisin LEINO. **2.** liittää, kiinnittää t. sitoa toisiinsa; yhdistää. | K. tukkeja yhteen. Hän kytki kädet ristiin TALVIO. — *Kuv.* Suomi Venäjään k:ttynä. K. kirkko valtioon. Raha on k:tty kultaan. Ammatinharjoittamisoikeus

on k:tty pätevyysvaatimuksiin 'tietty pätevyys on asetettu oikeuksien saamisen ehdoksi'. — *Psyk.* Oppiminen, "assosioituminen", ei siis ole eräiden muuttumattomien tajunelementtien yhdistämistä eli k:mistä toisiinsa EINO KAILA. **3.** *tekn.* eril. laitteiden toisiinsa yhdistämisestä: liittää koneenakseleita siten, että toisen toiminta siirtyy toiseenkin; yhdistää ratavaunut toisiinsa ja veturiin t. perävaunu autoon. | K. veturi junaan. Autoon on k:tty perävaunu. K. reet toisiinsa. K. tykki 'kiinnittää tykki etuvaunuun'. — K. irti 'irrottaa'. **4.** *sähk.* liittää ja ohjata sähkövirtoja saattamalla eri johtoja kosketukseen keskenään. | K. lamppu sähköverkkoon. K. virta moottoriin. Sarjaan k:tyt kondensaattorit. K. rinnan, kolmioon, tähteen.

kytki|n[56] *väl.* < ed. **1.** = kytkyt. | Pitää lehmää, koiraa k:messä. Panna k:meen. Päästää k:mestä. **2.** *tekn.* laite, jolla akseleita kytketään toisiinsa. — *Yhd.* akseli-, hammas-, kartio-, laippa-, lamelli-, ruuvik. **3.** *sähk.* laite, jolla kytketään ja ohjataan sähkövirtoja ja virtapiirejä. — *Yhd.* kolmio-, kruunu-, pisto-, rasia-, veitsi-, vääntök.

kytkin|akseli *s.* *tekn.* **-kaava, -kaavio** *s.* *sähk.* kytkentäkaavio. **-kartio** *s.* *tekn.* **-kela** *s.* *sähk.* **-kello** *s.* kellolaitteella varustettu kytkin, joka sulkee ja katkaisee virtapiirin määrähetkellä. **-ketju** *s.* *tekn.* Junanvaunun k. **-käämi** *s.* *sähk.* **-pyörä** *s.* **-ruuvi** *s.* *sähk.* **-tanko** *s.* *tekn.* Veturin k. **-taulu** *s.* *tekn.* **-vipu** *s.* **-virta** *s.* *sähk.*

kytky[1] *s.* eräiden solmintojen nimitys: solmun t. sorkan avulla kiinnikkeeseen kytketty punoksen liitoskohta. — *Yhd.* astia-, haka-, harus-, heittonuora-, jalus-, kannike-, muuli-, nappula-, niska-, pollari-, polvi-, teline-, tukki-, vetok.; kalastajank.

kytkye[78] *s.* → kytkyt.

kytkyin[56] *s.* *murt.* kytkyt, kytkin.

-kytkyinen[63] *poss.a.* *tekn.* 4-k. kanavan sulku 'sulku, jossa on 4 kamaria ja 5 porttiparia'. 3/4-k. veturi 'veturi, jonka 4 pyöräparista 3 on vetopyöräpareja'.

kytky|kauppa *s.* *liik.* menetelmä, että myyjä kytkee jnk (halutun) tavaran kaupan toisen (vähemmän halutun) tavaran ostamiseen. **-silmä** *s.* *mer.* = esseli.

kytky|t[73] *s.* väline, jolla nauta navetassa kiinnitetään paikalleen, kytkin. | Aikaisemmin k. oli vitsaksesta tehty. Kettinkinen k. Panna k:een. Päästää, päästä k:estä. Sonni on katkaissut k:ensä. — *Kuv.* Kulkea pakkovallan k:essä. Tämän minä sanon teidän omaksi hyödyksenne, en pannakseni k:ttä kaulaanne UT. - - Santeri on semmoisessa k:essä, joka ei katkea [= vankina] KATAJA.

kytkytvits|a *s.* Ukko Hyvärinen väänsi lehmien k:oja LASSILA.

kytkäht|ää[2*] *deskr.v.* *harv.* panna pitkäkseen, oikaista. | Syönnin jälkeen rupesi häntä raukaisemaan ja hän k:i kuusen juurelle pitkällensä PÄIVÄR.

kyto|logia[15] *s.* (*rinn.* sytologia) soluoppi. **-plasma**[10] *s.* (*rinn.* sytoplasma) alkulima.

kytristyä[1] *v.* *murt.* kyyristyä.

kytröttää[2*] *v.* *murt.* kyyröttää.

kyttyrä[14] *s.* ihmisellä: selkärangan sairaalloinen taaksekäyristymä, kyssä; eläimellä: selässä oleva kohoama. | Poika on saanut tuberkuloosista k:n selkäänsä. - - hänen pituutensa oli läjäytynyt hartioitten alle suureksi k:ksi PAKK. — Biisonihärän selässä on etulapojen kohdalla korkea k. Kamelin k. on rasvamuodostuma. Toukan nivelien selkäpuolella on matala k. — *Kuv.* Tiessä on ruma k. - - rakensi sitäkin ylpeämmän tornin Rapolanharjun - - k:lle [= laelle] HAARLA. — *kyttyrä|ssä*, -än (adv.) kumarassa, köyryssä, käppyrässä. | Niska, selkä k:ssä. Painua, vetäytyä, kumartua k:än. - - kohta oli jalkojen sukkelasta potkinnasta peitekin kätkyen päässä k:ssä [= kasassa] KAUPPISH.

kyttyräinen[63] *poss.a.* K. selkä, ruumis, vartalo. K. maa. — *Yhd.* yksi-, kaksik.

kyttyrä|mäinen[63] *kalt.a.* K. pullistuma. K. selkäevä. **-nau|ta** *s.* K:dat 'Bibovina, yksi naudan suvun neljästä alasuvusta'. **-niskainen** *a.* K. [= kumara] mies. K. seebuhärkä. **-selkä** **1.** *s.* selkä, jossa on kyttyrä. | Sairauden, tapaturman aiheuttama k. **2.** *a.* = seur. | Lapsesta tuli k. koko elämänsä ajaksi. K. mies. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* K., sairas mies. K. kameli. Tuberkuloosipesäkkeen sijaitessa selkärangassa kehittyy k:syys.

kyt|tä[11*] *s.* ampuja, metsästäjä; myös *halv.* salaampuja. | Kylän parhaat k:ät lähtivät sudenajoon. Iikka oli varttunut oivalliseksi metsästäjäksi, ja pian oli hän paikkakunnan kuuluisin k. PÄIVÄR. — K:tää rangaistiin luvattomasta hirvenkaadosta. — *Yhd.* hirvi-, hylje-, lintuk.; salak.

kyttäil|lä[29] *frekv.v.* *ark.* -y[2] *teonn.* < kytätä. | Partio k:i vihollista puiden takaa. Kissa k:ee hiirtä. K. toisen rahoja, omaisuutta. — *Urh.* Juoksijat k:ivät toisiaan loppusuoralle asti. Painiottelu oli pelkkää k:yä.

kyttäri[5] *s.* *ark.* vaaniskelija, vakooja, urkkija. | Saatte olla rauhassa, isäntä, en ole mikään k. TOPPILA.

kyttää[2*] *v.* *harv.* = kydöttää.

1. **kyty**[1*] *s.*, etup. *kansanr.* aviomiehen veli; vrt. lanko. | - - k. kyinä kynnyksellä, / nato nauloina pihalla KAL.

2. **kyty**[1*] *s.* *murt.* kytevä tuli, kytö (2). | - - jo sammuu k. / viimeisenkin palon AK. — *Kuv.* halu. | Mikä k. sinulla on sinne mennä? Juhanneksen sisimmässä oli aina - - kytenyt hienoinen k. tätä tyttöä kohtaan AK.

kyt|ätä[35*] *v.* *ark.* -täys[64] *teonn.* vaania, väijyä, odotella saavansa, kärkkyä, norkoilla. | Poliisit k:täämässä salakuljettajia. Maata hiljaa kuin hiirtä k:täävä kissa. K:tää kuin piru sielua SP. K. perintöä itselleen. Saimme kauan k. vuoroamme. Mitä ne pojat k:täävät? Ei se heinää tee, joka pilviä k:tää [= joka on liian varovainen, ei saa mitään aikaan] SP. — *Urh.* vaaniskella, taktikoida kilpailussa; odottaa sopivaa hetkeä toisen voittamiseksi. | Reilu nyrkkeilijä ei k:tää, vaan tekee itsekin aloitteita. Voittaa k:täävällä taktiikalla, k:täyksellä. K. maalin edustalla [jalkapallopelissä].

kytö[1*] *s.* **1.** kydöttämällä tehty viljelysmaa, nyk. vars. näin tehty suoviljelys; kydötettävä maa; vrt. kaski 1. | Kydöstä saatiin kolmekin satoa. Kylvää k:ön. Raivata uutta k:ä. Polttaa k:ä. Miehet ovat k:ä ojittamassa Hiirisuolla. Palavan kydön tuoksu. — *Yhd.* suo-, uudisk. **2.** kytevä tuli. | Siinä kipuna, missä k. SL. — *Kuv.* Vapauden, kapinan k. oli levinnyt ympäri maan. Saada lämpöä ja voimaa ainoastaan oman sielunsa hankien alaisesta kydöstä! AHO.

kytö|heitto *s.* hylyksi jätetty kytömaa. **-maa** *s.* **-pelto** *s.* **-savu** *s.* palavan kydön savu. | -- on tyyntä ja avaruudessa leijailee kaukaisen, rauhallisen k:n tuoksu RAILO. K:n aukeilla mailla [= Etelä-Pohjanmaalla] H.KLEMETTI. **-tuli** *s.* kytevä tuli. **-vainio** *s.* **-valkea** *s.* Metsäpalo syttynyt k:sta. **-viljely|s** *s.* **1.** vanha viljelytapa, jossa maanpintaa polttamalla on koetettu saada tuhkaa maan lannoitukseksi, kydönpoltto; vrt. kaskiviljelys. **2.** kydöttämällä tehty viljelys. | Pellot, niityt ja k:kset.

kyven[82*], kypene *s.*, vars. *ylät.* kipinä; tuhkahöyty. | Kytevän nuotion tuhkasta välähtävä k. Sanasta sanat tulevat, kypenestä maat kytevät SL. -- ne kaikki poroksi poltti, / kypeniksi kyyetteli KAL. Etsin kullaista kotia, / löysin suitsevat kypenet LEINO. -- kussa kulki Turjan tuima, / kypärät k:tä iski LEINO. — *Kuv.* Sammuva rakkauden k. Uskon, toivon k. Rinnassa on vielä k. luottamusta. Ei k:täkään 'hituakaan, hiukkaakaan'.

kyvetti[5*] *s.* pieni huuhtelumalja (esim. kemian töissä).

kyvyk|äs[66*] *poss.a.* -kyys[65] *omin.* (< kyky) kykenevä, lahjakas, taitava. | K. työmies, diplomaatti, kirjailija, opettaja. Erittäin, harvinaisen k. soittaja. Upseerien taito ja k:kyys. Synnynnäinen, taiteellinen, teknillinen k:kyys. Neroutta hipova k:kyys. Todistaa k:kyyttä, että --. Jollakin alalla suoritettu harjoitus lisää k:kyyttä muillakin.

kyvyt|ön[57] *kar.a.* -tömyys[65] *omin.* < kyky. **1.** kelvoton, huono, lahjaton. | Sellaiseen virkaan ei voida nimittää k:öntä miestä. K. näyttelijä, runoilija. Esityksistä päätellen voimme olla varmat laulajattaren täydellisestä k:tömyydestä. **2.** *harv.* kykenemätön. | K. työhön, toimeen, liikkumiseen. K. toisen pettämiseen, pettämään toista. K:tömyys etäisyyden arviointiin.

kyy[20] *s.* = kyykäärme. **1.** (ei el. terminä) varsin. merk. | Juovaselkäinen k. Sähisevä, vihreäsilmäinen k. Eteläafrikkalainen k. -- tieän linnuksi tiaisen, / k:n viherän käärmeheksi KAL. -- peitto kyistä, käärmehistä, / Tuonen toukista ku'ottu KAL. — *Yhd.* vesik. **2.** *kuv.* kavaluudesta, petollisuudesta, salavihaisuudesta ym. | Elättää k:tä povellaan 'luottaa petolliseen ystävään'. [Kain] itse on käärme, luihu k., joka pistää hoitajaansa LINN. -- kyty kyinä kynnyksellä, / nato nauloina pihalla KAL. -- ette enää syljeskelekään minun silmilleni, senkin k:t R.RAUANHEIMO. — Toisen menestyminen kaiveli k:nä naapurin rinnassa. Kateuden, kateen, epäilyksen, epäluulon, panettelun k.

kyydinotto *s.* Virkamiesten mielivaltainen k. [= vapaan kyydin vaatiminen] kiellettiin jo keskiajalla.

kyydinpito *s.* kyydityksen hoitaminen. | Huolehtia kyydinpidosta. **-kausi** *s.* aika, tav. kolmivuotiskausi, joksi kyydinpito järjestettiin. **-velvollinen** *a.* ja *s.*

kyydinteko *s.* kyydin antaminen, kyyditseminen. | K. oli melkoinen rasitus talonpojille. Poika lähetettiin k:on.

kyyditsijä[14] *tek.* (< kyyditä) kyytimies; vrt. ajuri, ajomies. | Talosta saimme rengin k:ksi. — *Kuv.* *leik.* Lihahakkelusta perunain k:ksi.

kyydit|tää[2*] *fakt.v.* *harv.* < kyyditä. | K:imme itsemme veneellä järven toiselle puolelle.

kyyditys[64] *s.* kyyditseminen, kyyti. | Sotaväen k. Matkustajalla on oikeus saada majatalosta k:tä. Ilmainen k. V. 1917 toimitettiin n. 600.000 k:tä 'kyytiajoa'. — *Erik.* poliittinen kyyditseminen, "muilutus". | 1930-luvun väkivaltaiset kommunistien kyyditykset. — *Yhd.* sotilask.; kruunun-, kuninkaank.; kinkeri-, käräjäk. **-korvaus** *s.* korvaus kyydityksestä. **-kustannukset** *s. mon.* **-laitos** *s. hist.* Ruotsin-vallan myöhempänä aikana kehittyi järjestetty majatalo- ja k. **-raha** *s.*, tav. *mon.* = kyytivero. **-rasitus** *s.* Talonpoikien kyyditys- ja majoitusrasitus on nykyisin kumottu. **-velvollinen** *a.* ja *s.* **-velvollisuus** *s.* **-vuoro** *s.*

kyydit|ä[31] *v.* **1.** kuljettaa jku hevosella, autolla, veneellä tm. kulkuneuvolla jhk määräpaikkaan; vrt. ajaa (2.d), "kuskata". | Vieraat k:tiin hevosella, autolla asemalle. K. matkamies järven yli. Ukko oli k:semässä poikaansa kaupunkiin. Monena mies eläissänsä: milloin kyydillä ajaapi, milloin toista k:seepi SL. — *Erik.* kuljettaa väkivaltaisesti poliittisista syistä, "muiluttaa". | K. kommunisteja rajalle. **2.** ajaa pois, karkottaa, antaa matkapassit. | K. ulos, pellolle, pihalle. K. jku työhön. Lie mitä lie, mutta pois minä talostani semmoiset k:sisin KATAJA. — Turska k:see pikkukalat veden pintakerrokseen. **3.** asiaobj:n ohella: kuljettaa paikasta paikkaan. | Ennen vanhaan kylästä kylään k:tävä puupalikka ilmoitti vihollisen tulosta tai metsäpalosta. Pitäisi tänä iltana lähteä k:semään kahta lotjaakin HEPOR. -- näitä suupaloja k:ään tuon tuosta viinillä AK. -- älä k:se kylälle, / älä virka vierahille / oman talosi tapoja KR.

kyyhky[1] *s.*, vars. *runok.* ja *el.* = kyyhkynen. | Tuvan luhdissa k:ä kaksitoista, / soi luhdissa niiden laulelo *MANN. — *Kuv.* Mut aatokseni lentää myrskyn lailla / kuin Nooan k. istuinpuuta vailla JÄRVENT. Toivon, rauhan k. Impi -- kaino niin kuin metsän k. K.LEINO. — Arasta, lauhkealuontoisesta ihmisestä. | Miklós Toldikaan eip' ole k. mikään, / koston henki herää hänessä koht'ikään *MANN. — *El.* K:jen heimo (Columbidae). K:n suku (Columba). — *Yhd.* jää-, kesy-, sepel-, turturi-, uuttuk.

kyyhkyläi|nen[63] *dem.s.* **1.** *runok.* ja saduissa: kyyhkynen. | Olivatpa kerta k. ja sammakko kers-

kailleet ja väitelleet keskenään KS. Tarhassani, tarhassani / kaksi k:stä käy *MANN. — *Kuv.* - - katso, kaunis olet, silmäsi ovat k:set VT. — Tav. 2. hyväilynimenä nuoresta tytöstä, rakastetusta, armaasta (vars. venäläisen puhetta kuvattaessa); us. yks. 1. pers. poss.-suff:n kera: sydänkäpyseni, armaani, kultaseni; herranterttu, kullannuppu. | Rakas k:seni! Olet hieman huonotuulinen, k:seni! Taputti poskelle ja sanoi k:sekseen. Aa, kaunoiseni, k:seni AK. — Kylän poiat, k:set! KAL.

kyyhky|nen[63] *s.* **1.** Columbidae-heimoon, vars. Columba-sukuun kuuluvia lintuja; tav. kielenkäytössä: C. livia domestica, kesykyyhky, t. myös C. oenas, uuttu- l. metsäkyyhky; vrt. kyyhky, pulu. | Harmaa, valkoinen k. Kesy k. (myös ⌣). K:set lentävät parvissa. K:siä on useimmissa kaupungeissa. Venetsian k:set. Ruokkia k:siä. K:set kujertavat. K. on hyvä lentäjä. K:sten käyttö viestinkuljettajina. Ja k. tuli hänen [Nooan] luoksensa ehtoopuolella, ja katso, sen suussa oli tuore öljypuun lehti VT. - - näki Jumalan Hengen tulevan alas niin kuin k:sen UT. — *Yhd.* jää-, kallio-, kesy-, kirje-, koti-, kupu-, metsä-, piha-, sepel-, turturi-, töyhtö-, uuttuk. **2.** *kuv.* Lempeä, puhdas, viaton kuin k. Rakastuneet kujertavat kuin k:set. En ole minäkään mikään k:sen poika 'pelkuri'. Rouva, kaunis armoinen k:seni, antakaa anteeksi TALVIO. — Rauhan k. 'kyyhkynen rauhan vertauskuvana'.

kyyhkysaiheinen *a.* K. koristelu.

kyyhkysen|muna *s.* K:munan kokoinen. **-poik|a** *s.* - - tuokoon uhrilahjanaan [Jumalalle] metsäkyyhkysiä tai k:ia VT.

kyyhkys|kauppias *s.* K:kauppiaat hankkivat uhrikyyhkyset Jerusalemin temppelille. **-kor|i** *s.* Kirjekyyhkyset kuljetetaan joukoille k:eissa. **-lakka** *s.* kesyjen kyyhkysten suoja- ja lepopaikaksi tehty laatikko. **-lauma** *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. kujerrus. **-pari** *s.* **-parvi** *s.* **-posti** *s.* kirjekyyhkysen kuljettama posti. **-uhri** *s.* Jeesus-lapsen puolesta uhrattiin köyhien k.

kyyhät|ellä[28*] *deskr.v. kansanr.* Minä kylvän k:telen / Luojan sormien lomitse KAL.

kyyhötellä[28*] *frekv.v.* < seur. | K. näkymättömissä toisten takana.

kyyhött|ää[2*] *deskr.v.* kyhjöttää, nyyköttää, nyhjöttää. | Istua k. hiljaa nurkassa. Pojat k:ivät piilossa pensaan juurella. Kana k:ää orrella. Vanha, mäenrinteellä k:ävä mökki. Ruis k:ää kuhilailla.

kyykistel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* (< kyykistää) kyykkiä, kyykähdellä. | Pensaiden takana k:eviä punanahkoja KOSKENN.

kyykisty|ä[1] *refl.v.* -s[64] *teonn.* (< kyykistää) mennä kyykkyyn. | K. kitkemään porkkanapenkkiä. K:i ja nosti kirjan lattialta. K. vuoteensa viereen rukoilemaan. Tehdä syvä k:s. Mi oli metsän eläintä, / k:ivät kynsillehen / kanteloista kuulemahan KAL.

kyykistäytyä[44] *refl.v.* = ed.

kyykist|ää[2] *v. harv.* notkistaa (polvensa). — *Refl. taiv.* - - k:ihe ja taputteli koreiksi pullotettuja pohkeita HAARLA.

kyykki|ä[17*] *deskr.v.* liikkua t. tehdä jtak kyykyllään, kumarassa, kyyköttää, kykkiä, kuukkia. | K. perunamaalla, kasvitarhassa, verkonpaikkuussa. Lypsypuuhissa k:vä palvelustyttö. Pojat k:vät pitkin ojan pohjaa. Naiset k:vät kumarassa pyykkisillalla. — Jänis, sammakko k:i. — Laajentuneesti: kyhjöttää, kuhnustella. | - - kukas malttoi penkillä k. ja anturapohjiansa säästää, kun Hannun valssi viski veriä KILPI. He surivat, kun piti - - lähteä ihmisten pirttien nurkkiin k:mään TOPPILA.

kyyk|ky[1*] **1.** *s. voim.* kyykkyasento, -hyppely, -seisonta tms. | K:yt vahvistavat jalan lihaksia. Hypätä k:kyä. — *Yhd.* haara-, hiihto-, kiipeämis-, käyntik. **2.** *kyyk|yssä,* -ystä, -kyyn, -yllä(än, -yltä(än, -ylle(en (adv.) jalkojensa varassa polvet koukussa, vartalo pystyssä t. kumarassa; kyykkysillä. | Olla k:yssä. Laskeutua k:ylleen. K:kyyn meno. Pikkutyttö on k:yllään hiekkakasan ääressä.

kyykky|asento *s.,* tav. *voim.* asento, jossa jalat ovat polvista mahdollisimman syvään taivuksissa, ruumiin paino on molemmilla jaloilla ja vartalo pystysuorana; yl. tämän tapaisesta asennosta, jossa vartalo voi olla myös eteenpäin kumartuneena; vrt. ed. | Polvien notkistus k:asentoon. K. kädet lanteilla. Mennä k:asentoon. Olla k:asennossa. Hyppelyä haaraja k:asentoon. — Lypsää k:asennossa. Vainaja on haudattu k:asentoon. **-hyppely** *s. voim.* kyykkyasennossa tapahtuva hyppely, harakanhyppely. **-hyppy** *s. voim.* vauhdillinen telineen yli tapahtuva hyppy, jossa sääret koukistettuina kulkevat telineeseen tukeutuvien käsien välitse. **-hyppäys** *s. voim.* hyppäys, jossa sääret koukistettuina kulkevat telineeseen tukeutuvien käsien välitse. | K. käsinseisonnasta nojapuilta alas.

kyykkyil|lä[29] *frekv.v.* kyykkiä. | K. polvillaan. Järveen viettävällä perunamaalla k:ee kaksi ihmistä istutuspuuhissa LEINONEN.

kyykky|käynti *s. voim.* käveleminen kyykkyasennossa, harakankäynti. **-noja** *s. voim.* kyykkyasento, jossa kädet nojaavat polvien välistä maahan. | Hyppelyä etu- ja k:nojaan. **-notkunta** *s. voim.* nopeita notkahduksia kyykkyasennossa. **-riipunta** *s. voim.* kyykkyasennossa esim. puolapuissa tapahtuva riipunta. **-seisonta** *s. voim.* kyykkyasento telineillä. | Vasen, oikea k. **-selkäinen** *a.* köykkyselkäinen.

kyykkysil|lä(än, -tä(än, -le(en *adv.* kyykyllään, kyykyssä. | Olla, istua, hyppiä, kontata k. Asettua, painautua k:leen. Juoksijat ovat lähtöviivalla k. Nousin k:täni.

kyykkysukellu|s *s. urh.* painuminen kumaraan kyykkyasentoon veden alle. | Veteen totuttaminen voidaan aloittaa k:ksella.

kyykkä[11*] *s. kansat.* keila, kapula kyykkäpelissä.

kyykkäil|lä[29] *frekv.v.* kyykkiä, kuukkia. | - - rantavaris tuolla telojen välissä k:i ja kumarteli etsien syötävää AK.

kyykkä|kisa, -peli *s. kansat.* vars. vienankarjalaisten harrastama peli, jossa pelaajat ovat jakautuneet kahteen puolueeseen ja koettavat mailoillaan saada heitetyksi ulos vastapuolen "sarassa" pystyssä olevat kapulat l. kyykät.

kyykyssä *adv.* ks. kyykky 2.

kyykäh|dellä[28*] *frekv.v.* (< seur.) kyykkiä, keinahdella, huojahdella, hoiperrella. | Poika k:telee naurismaan kitkennässä. Humalainen k:teli tiellä.

kyykäht|ää[2*] *mom.v.* **1.** varsin. merk.: kyykistyä, kumartua. | K. maahan. K:i nyhtämään rikkaruohon pois. K. lypsämään. Matti ja Maija k:ivät vihkipallille. Tyttö k:i puun juurelle itkemään. **2.** muuta käyttöä. | Tuonne hän k:i [= kuolla kupsahti] Kolistimen riiheen KIVI. Mikko k:i [= oikaisi] lattialle pitkäkseen. — K. [= kepsahtaa] istumaan. [Jänis] k:i [tuvan] kynnykselle KS.

kyykänlyönti *s.* = kyykkäpeli.

kyykäärme *s.*; *syn.* kyy. **1.** Vipera berus, Suomen ainoa, 60—70 cm pitkä myrkkykäärme. | Harmaa, ruskea k. K. lojuu auringonpaisteessa. K. luikertelee, matelee, sihisee, pistää, puree. K:en myrkkyhammas, myrkky, pisto, purema. Tappaa k. Panna k. pihteihin. **2.** *kuv.* Kätesi on kylmä kaulallani kuin k. Eripuraisuuden, kateuden, vihan, kavaluuden k. Epäilyksen k. ennätti poveeni pesiä KALLAS. - - silmäkuoppain pohjalla kiemurteli k. KIANTO. Vaimo, sinä olet minun pettänyt ja täyttänyt poveni k:illä KIVI. Te k:itten sikiöt, kuinka te saattaisitte hyvää puhua, kun itse olette pahoja? UT.

kyyköt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur.

kyyköt|tää[2*] *deskr.v.* **1.** varsin. merk.: olla kyykyllään, kyykyssä, kumartuneena (jhk työhön, piiloon tms.). | K. marjoja poimimassa. K. navetassa lehmää lypsämässä. Pojat k:tävät vedessä laivojaan uittamassa. K. piilossa pensaan takana. Lapsi k:ti nurkassa peloissaan. **2.** muuta käyttöä: kyhjöttää, kyyhöttää, nyhjöttää. | Kissa k:tää pankolla. Näin jäniksen k:tävän pensaassa. Talo, mökki k:tää vaaran rinteellä. Kylä k:tää järven rannalla. — En viitsi koko iltaa kotona k.

kyymus[64] *s. fysiol.* mahan puuromainen sisällys, ruokasula.

kyynel[82] (nom. kyynele *harv.*) *s.* mielenliikutuksesta tm. silmäkulmaan kihoava nestepisara; vars. *mon.* itkusta. | Surun, murheen, harmin, tuskan, kaipauksen, liikutuksen, katumuksen k:et. Vihan, kiukun k:et. Heltyä, herahtaa, puhjeta, ratketa k:iin. K:iin asti liikuttunut. Vuodattaa, itkeä k:iä. K. kihoaa silmäkulmaan. Silmät tulvahtavat täyteen k:iä. K:et vierivät, virtaavat pitkin poskia. Pyyhkiä, kuivata k:eensä. Kuumat, katkerat, karvaat, suolaiset k:et. Vapauttavat k:et. Hymyillä k:ten lomasta, lävitse. Nauraa k:et silmissä. Surun k. muuttuu ilon k:eksi. Tytöllä on k:et löyhässä 'itkee helposti'. Salata k:eensä. Silmät k:issä. Kylpeä k:issä. Silmäsi uivat k:issä. K:et tulevat silmiin, kun ajaa kovasti pyörällä tai kulkee vastatuuleen. Ja poskellans k:e kiilsi / helmenä kirkkaana KIVI. Ja k:e kiertyy vihdoinkin silmään miehisen miehen IVALO. — *Kuv.* Itkeä krokotiilin k:eitä 'teeskennellä itkua, surua'. — Surusta, murheesta, tuskasta. | Petetty nainen ja orpojen äiti saavat kantaa k:ten kuormaa SP. Siell' iloon vaihtuu k:e HLV. K:ten laakso [alk. VT.] 'maailma, ihmiselämä'. Jotka k:in kylvävät, ne riemuiten leikkaavat VT. — Metaforisesti: Taivaan k:et 'sade, sadepisarat'. Koivun k:et 'mahla'. Korpikuusen k:et 'korpiroju, pontikka'. — *Yhd.* jäähyväisk.; eron-, ilon-, kaihonk.; teatterik.; verik.

kyynelavanne *s. lääk.* K. eli -fisteli syntyy, kun kyynelpussin tulehtuessa märkä puhkaisee kyynelpussin etuseinän ja ihon.

kyyneleetön[57] *kar.a.* = kyyneletön.

kyynelehti|ä[17*] *v.* itkeä, vuodattaa kyyneliä, kyynelöidä. | Vuoroin nauraa, vuoroin k:i. Tunteellinen ja helposti k:vä nainen. — *Kuv.* - - maa oli vielä märkä ja puut k:vät vesipisaroita TOPPILA. K:vä [= sentimentaalinen, ylen tunteellinen] novelli.

kyynelei|nen[63] *poss.a.*; *rinn.* kyynelinen. | K:set silmät. K. katse, silmäpari. K. hyvästijättö. — *Kuv.* K. [= itkunsekainen] ääni. K:set terveiset. K. [= kyynelöivä, teennäisen harras] hurskaus. - - kaiketi vietti hän murheisen, k:sen yön KIVI.

kyynel|elin *s. anat.* K:elimiin kuuluvat kyynelrauhanen, kyynelkanava ja sen laajentuma, kyynelpussi. **-eritys** *s.*

kyynelet|ön[57] *kar.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.*; *rinn.* kyyneleetön. | K. itku, nyyhkytys, suru. K:tömät silmät. Itkeä k:tömästi. K:tömyys ei aina ole tunteettomuuden merkki.

kyynel|fisteli *s. lääk.* kyynelavanne. **-helm|i** *s.* kyynel, kyynelkarpalo. | Suuret, kirkkaat k:et vierivät pitkin poskia. Kuuma, katkera, karvas k. — *Kuv.* Puissa kimaltelevat k:et 'sadepisarat'. **-herkk|ä** *a.* -yys *omin.* (liika)tunteellinen, helposti itkevä, sentimentaalinen, kyynelehtivä. | Vilkas ja k. venäläiskaunotar. K. näytelmä, paimenidylli. K. tunteilu, sentimentaalisuus. Romaanin tunne- ja k:yys.

kyynelinen[63] *poss.a.* = kyyneleinen.

kyynel|kaasu *s.* silmien limakalvoa ärsyttävä, runsaan kyynelvuodon aiheuttava kaasu. | Poliisit käyttivät k:kaasua hajottaessaan mellakoivia joukkoja. Sodassa voidaan k:kaasulla häiritä vihollista. **-kanava** *s. anat.* Silmästä kyynelneste joutuu k:a myöten nenäonteloon. **-karpalo** *s.* kyynel, kyynelpisara, -helmi. | Poskille vierähti suuria k:ita. Silmistä puristautuu kuuma k. **-kaste** *s. runok.* - - mutta näön multa peitti k. sumullaan *CAJ. **-kiilto** *s.* Kostea k. silmissä. **-koste|a** *a. kirjall.* kyynelistä kostea, kyyneleinen. | K. katse. Huokaileevat naiset k:il silmil KIVI. **-kyhmy** *s. anat.* silmän sisäkulman pohjassa oleva punainen, pyöreähkö kohoama, kyynellihake. **-kylvö** *s. heng.* kyynelin, suurin vaivoin suoritettu kylvö. | Rukousten k. alkoi orastaa. **-laakso** *s. heng.* murheenlaakso, maailma, ihmiselämä. | Kristitty ihminen on k:n matkamies. **-lampi** *s. anat.* silmän sisäkulmassa oleva, pyöreästi kolmikulmainen sidekalvopussin osa. **-lihake** *s. anat.* = kyynelkyhmy. **-luu** *s. anat.* pieni parillinen luu silmäkuopan sisäseinän etuosassa. **-läh|de** *s.* Savu panee k:teet vuotamaan. K:teet ovat jo kuivuneet paljosta itkusta. **-neste** *s.* kyynelrauhasen erittämä kirkas neste. **-paju** *s.* = hautapaju. **-pisara** *s.* kyynel, kyynelkarpalo, -helmi. | - - kuumat k:t pyrkivät silmistä ulos

KARHUM. **-piste** *s. anat.* Kyynelkanava alkaa kummankin silmäluomen reunan sisäpäässä olevasta k:estä. **-pullo** *s.* eräiden antiikkisten leilimäisten savi- ja lasipullojen nimitys. **-pussi** *s.* **1.** *anat.* Kyynelkanavan alkutiehyet yhtyvät toisiinsa ja aukeavat laajahkoksi pullistumaksi, joka on nimeltään k. **2.** silmän alla oleva ihopoimu. | Näyttelijälle voidaan saada k. naamioimalla. **-radio** *s. sot.* pienikokoinen, vars. kaukopartioiden käyttöön tarkoitettu lähetin. **-rauhanen** *s. anat.* silmäkuopan ulkoseinässä oleva rauhanen, joka erittää kyynelnestettä. **-sa|de** *s. kuv.* itkusta. | - - läpi k:teen lempeest' paistaa / toivon päivä armahin KIVI. **-silm|ä** *s.* kyyneleinen silmä. | - - hän k:änsä taivaihin luo KIANTO. — *kyynelsilmin* silmät kyynelissä, itku silmässä, itkien. | Rukoilla, puhua, kysellä k:in. Tyttö tuli tupaan murheellisen näköisenä ja k:in. **-silmäi|nen** *a.* K. katse. Sanoin hyvästi k:sille saattajilleni. **-sumu** *s. kuv.* Nähdä k:n läpi. **-tiehyt** *s. anat.* tiehyitä, joita pitkin kyynelneste kulkeutuu kyynelpussiin. **-tulva** *s kuv.* runsaasta itkusta. | Puhjeta k:an. Leskien ja orpojen k. Kaasu aiheuttaa runsaan k:n.

kyynelty|ä[1*] *v.* tulla kyyneleiseksi, kyynelöityä. | Silmä, katse k:y. Sumeaksi k:nyt silmä. K:neet kasvot. Puhuessaan surustaan äiti ei voi olla k:mättä. Soittaja saa kuulijansa k:mään. — *Kuv.* Päivän itkuinen ilma k:i utusateeksi LINN.

kyynel|vesi *s.*, vars. *runok.* kyynelet. | Viljavat, vuolaat k:vedet. - - ei tummunut itkusta silmäsi taivas, / ei poskea kyntänyt k:veet LEINO. **-vir|ta** *s.*, vars. *runok.* itkusta. | K. tyrehtyy, taukoaa, kuivuu. Kauan pidätetyt k:rat. - - läpi silmieni k:ran minä katsahdin pyhään mieheen KIVI. **-vuo** *s. runok.* vrt. ed. | Ja kuivaa köyhän poskipäiltä k. S.KORPELA. - - kun silmän täyttää murheen k. SIIONIN KANNEL. **-vuo|to** *s.* Silmiä ärsyttävät kaasut aiheuttavat runsaan k:don. Sairaalloinen k. K. on merkkinä kyyneltiehyiden tukkeutumisesta.

kyynelö|idä[18] *v.* = kyynelehtiä. | K:ivä ja punoittava silmä. Kyynelkaasu panee silmät k:imään. K:ivä, tunteellinen tyttö. Murhemielin, k:iden / oppilasta kaksi käy VK. K:ivä [= itkunsekainen] ääni. Tätä nyt ei ollenkaan kannata k.! AK. — *Kuv.* Sataa vettä, pilvi k:i *MANN. K:ivä [= sentimentaalinen, ylen tunteellinen, kyynelehtivä] taide, kirjallisuus. K:ivä paatos.

kyynelöitt|ää[2*] *v.* saada kyynelöimään, itkettää. | K:ävä huumori. K:ävä, mutta onnellisesti päättyvä rakkauskertomus. — *Yksipers.* - - häntä k:i LEHT.

kyynelöityä[1*] *v.* = kyyneltyä.

kyynik|ko[2*] *s.* **1.** *hist.* kyynillisen oppikunnan kannattaja. | Antistheneen, ensimmäisen k:on, kannattajista ovat tunnetuimmat Diogenes ja Krates. **2.** kyyniilinen henkilö. | Sinä vanha k.! Aarne on ollut aina luokkamme k.

kyynilli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** *hist.* K. koulukunta 'Sokrateen oppilaan Antistheneen perustama filosofinen koulukunta, jonka jäsenet pitivät kunnianaan elää mitä yksinkertaisimmin ja olla välittämättä vähääkään sovinnaisen säädyllisyyden vaatimuksista'. K. filosofi. **2.** karkean suorasukainen, häpeämätön, julkea, röyhkeä, säälimätön, mistään lämpenemätön, kylmä. | K. henkilö, mies, runoilija. Naiseksi harvinaisen k. K. realisti. K. mielipiteiltään. Anatole Francen k. runotar. K. käsitys moraalista. K. pessimismi. Kylmä, jopa k. elämän tarkastelija. Kertoa k:siä juttuja. K. pila. Ajatella, suhtautua jhk k:sesti. Vastata, sanoa jtak k:sesti. A. ei kammoa k:syyksiä eikä rivouksia. Häikäilemätön k:syys. Kylmä sarkasmi ja k:syys.

kyyni|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = ed.

kyyny|silmä *murt.* **1.** *s.* pieni silmä, sirri-, tihrusilmä. | - - oikaisi se [sika] koipensa, ummisti pienet k:silmänsä ja nukkui KIVI. **2.** *a.* = seur. | Kyllä muualla mulkosilmä, kotonansa k. SL. **-silmäinen** *a. murt.* pieni-, sirri-, tihrusilmäinen. | K. porsaanpää Y.KIVIMIES.

kyynär|hermo *s. anat.* hermo, joka kulkee käsivarren sisäsivua pitkin käteen ja hermottaa kyynärvarren sisempiä koukistuslihaksia, sisempiä kädenlihaksia sekä osia käden selkäja kämmenpuolesta.

kyynärittäin *adv.* (*rinn.* kyynäröittäin) kyynär(i)ä kerrallaan, kyynäräkaupalla. | Kinokset hupenivat k. Toisesta sarvesta taasen kiskoi hän k. ulos - - lämmintä sianmakkaraa KIVI.

kyynär|keppi *s.* **1.** = kyynärpuu. **2.** sauva, johon tuetaan koura ja kyynärvarsi ja jota jalkavammaiset käyttävät kainalosauvan sijasta. **-kouk|ku** *s.*, vars. *voim.* (koukistettu) kyynärtaive; vrt. käsikoukku. | Hattu riippuu k:ussa. — Seisoa selätysten kädet k:ussa. Sauva k:kuun. **-lisäke** *s. anat.* kyynärluun yläpäässä oleva muodostuma, joka rajoittaa nivelen ojentamisen. **-luu** *s. anat.* Kyynärvarressa on kaksi luuta, k. ja värttinäluu, joista edellinen on pikkusormen puolella. **-nivel** *s. anat.* K. on olkavarren ja kyynärvarren rajana. Kädet k:estä hieman koukussa. **-noja** *s.* **1.** *voim.* noja, jossa vartalon paino on kyynärvarsien varassa. **2.** *sot.* taisteluhaudan t. ampumakuopan osa, johon ampuja nojaa kyynärpäänsä. **-pahka** *s.* = hokkipahka. **-puu** *s.* aikaisemmin käytännössä ollut kyynärän pituinen, puinen mittausväline, kyynär(ä)keppi; joskus metrisestäkin mittakepistä. — *Kuv.* - - eikä se oikeuden k:lla mitaten minun vikani ollutkaan KARHUM. **-pä|ä** *s.* ihmisellä: kyynärnivelen takaosa; vastaava kohta hihassa; eläimillä: vastaava eturaajan kohta, esim. hevosella ja naudalla raajan juuressa oleva nivel. | Nojata k:ihinsä, k:illään pöytään, polviinsa. Asettua, nousta, kohota k:ittensä varaan. Kiertää paidan hihat k:ihin asti. Kädet taskussa k:itä myöten. Lyödä, satuttaa k:änsä jhk. Töykätä k:állään. Työnnellä oksia tieltänsä k:illään. Käytellä k:itään [tien raivaamiseksi väkijoukossa, myös *kuv.*]. Takki on k:istä kulunut. — Satulavyön etureunan on oltava kämmenen leveyden verran k:än takana.

kyynärpää|taktiikka *s.* tapa häikäilemättömästi, kyynärpäillä tietä raivaten t. toisia estäen pyr-

kiä eteenpäin, esim. tungoksessa. | Käyttää k:-taktiikkaa vaunuun tunkeutuessaan. [Juoksija] voitti kilpailun häikäilemättömällä k:taktiikalla. — Us. *kuv.* - - käyttämällä hyväkseen persoonallisia suhteita, juonittelua ja häikäilemätöntä k:taktiikkaa *HOLLO. **-tuntuma** *s.* = kyynärtuntuma.

kyynär|riipunta *s. voim.* riipunta kyynärtaipeista. **-seisonta** *s. voim.* seisonta, jossa kyynärvarret ovat pitkin telinettä ja vartalon paino on niillä. **-side** *s. urh.* Keihäänheittäjän k. **-sulka** *s. el.* kyynärvarteen kiinnittyvä sulka. **-tai|ve** *s.* kyynärnivelen sisäpinta. | Riippua k:peesta. K:peessa on ihottumaa. Hiha ulottuu k:peeseen asti. **-tuki** *s.* K. ammunnassa. **-tuntuma** *s. voim. sot.* vrt. käsivarsituntuma. | K:lla miehet ovat niin lähekkäin, että kyynärpää perusasennossa koskettaa vierusmiehen kyynärpäätä. **-vaaka** *s. voim.* vaaka-asento, jossa vartalo nojaa toiseen t. molempiin kyynärpäihin. **-valtimo** *s. anat.* kyynärtaipeen alapuolelta lähtevä olkavaltimon haara. **-var|si** *s.* kyynär- ja värttinäluun tukema eturaajan osa; ihmisellä kyynärpään ja ranteen välinen käsivarren osa; vrt. olkavarsi. | Nojata k:ttaan pöytään. Istua k. tuolin käsinojalla.

kyynärväli *s. voim.* lanteella olevan käden kyynärpään etäisyys vartalosta. | Rivin harvennus k:lle. Voimistelija on k:n päässä telineestä. **-ojennu|s** *s.* K:ksessa nostetaan oikea käsi lanteelle ja liikehditään, kunnes rivi on suora ja oikea kyynärpää hipoo vierustoverin kättä. **-tuntuma** *s.* K:ssa oikea käsi on lanteella ja kyynärpää hipoo vierustoverin perusasennossa olevaa vasenta kättä. Järjestäytyä k:lle.

kyynärä[12] *s.* useiden kansojen käyttämä pituusmitta (kyynärpään ja keskisormen pään väli). | Suomessa ja Ruotsissa k. oli 0,594 m. Mitata k:llä. K:n syvyinen oja. [Goljat oli] kuuden k:n ja kämmenen leveyden pituinen VT[V]. - - k:n ikä kuluvi, / vaaksan varsi vanhenevi KAL. — Mitata samalla k:llä 'samalla mitalla, oikeamielisesti'. - - pahoin maksoit orjan palkan: / - - / lyhy'illä kyynärillä KANT.

kyynäräi|nen[63] *a.* kyynärän pituinen, levyinen t. vahvuinen. | K. piipunvarsi. K. lattiapalkki. K. puunrunko. Väinö, pikkuveli, tepastelemassa k:senä isän vierillä KILPI. — *Yhd.* kaksi-, kolmik.

kyynärä|kaupalla *adv.* kyynär(i)ä (kerrallaan), kyynärittäin, kyynärämäärin. **-keppi** *s.* = kyynärpuu. **-luku** *s.*

kyynärän- tav. ⌒. **-korkuinen** *a.* K. poika. **-levyinen** *a.* **-mitta** *s.* **-mittainen** *a.* **-pituinen** *a.*

kyynäröittäin *adv.* = kyynärittäin.

kyynäs- *murt.* kyynär-.

kyypertti[6*] *s. kut.* toimikas (kangas).

kyyppari[5] *s. puhek.* tarjoilija, viinuri, "kyyppi". | Frakkipukuinen, liukasliikkeinen k. puikkelehtii valkoinen pyyheliina käsivarrella pöytien välitse.

1. **kyyp|pi**[4*] *s.* **1.** *tekn.* **a.** teollisuuslaitoksissa käytetty suuri säiliö, sammio. | Paperimassan säilyttäminen suurissa k:eissä. — *Yhd.* massak. **b.** eräs värihaudelaji.

2. **kyyppi**[4*] *s. ark.* kyyppari.

kyyristel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kyyristää. **1.** *intr.* olla kyyryssä, kyykkiä, kyyköttää, liikkua t. tehdä jtak kumarassa. | Metsästäjä k:ee pensaan takana. Mitä sinä siellä nurkassa k:et? Vaari k:ee piippuineen takan ääressä. — *Kuv.* Kylä k:ee [= kyhjöttää] jokivarressa. **2.** *tr.* = köyristellä. | K. selkäänsä. K:ee pelokkaasti niskaansa.

kyyristyksissä(än *adv.* kyyryssä, kyyristyneenä. | [Elsa] seisoi k. ja yhdessä kohti kuin kivettynyt PAKK.

kyyristy|ä[1] *v.* -s[64] *teonn.* (< kyyristää) köyristyä, köyrtyä, kyykistyä. **1.** *refl.* Poika k:y isän selän taakse. K. työnsä ääreen. Kissa k:y ja hyppää saaliinsa kimppuun. Juoksijat k:vät kuoppiinsa. **2.** *pass.* Selkä on k:nyt raskaan taakan alla.

kyyristäyty|ä[44] *refl.v.* (< seur.) = ed. 1. | K. etukumaraan. K. kiven taakse. Hyppyyn k:vä kissa.

kyyristä|ä[2] *v.* taivuttaa kyyryyn, köyryyn, köyristää, köykistää. | K. selkää, hartioita, niskaa. Mäenlaskijat k:vät leukansa polviin asti. — *Refl. taiv.* Kissa k:ikse.

kyyry[1] *a.* kumara, köyristynyt, köyry, kuuru. | K. selkä, vartalo. K:t hartiat. — Tav. *kyyry|ssä*, -stä, -yn, *kyyry|llä(än*, -ltä(än, -lle(en (adv.) (seisoma- t. istuma-)asennosta, jossa selkä on kaartuneena siten, että se t. sen yläosa lähenee vaakasuoraa tasoa: kyyristyneenä, kumartuneena, kumarassa, köyryssä; kyyrysillään, kyyryksissä. | Selkä, niska, hartiat k:ssä. Istua, seisoa k:ssä. Vetäytyä, painua, kumartua, laskeutua k:yn. Aikaisemmin suora varreltansa, mutta nyt jo k:ssä. Kumartua yhä k:mpään. Olla k:llänsä. **-asen|to** *s.* Juoksijat asettuvat k:toon. Lähteä, nousta, kohota k:nosta.

kyyryi|nen[63] *a.* kyyry, kyyryssä oleva. | K. asento. Istua k:senä.

kyyryksi|ssä, -in *adv.* kyyryssä. | Istua, seisoa k. Asettua, lyyhistyä k:in.

kyyry|lähtö *s. urh.* kyyryasennosta tapahtuva lähtö pikajuoksussa. **-pä|ä** **1.** *s.* Kulkea k:in 'pää kumarassa'. **2.** *a.* K. mies. **-selkä** *a.* = seur. | Ruma, k. akka. — *S:sesti.* Kuka on tuo vanha k.? **-selkäinen** *a.* Tutiseva, k. ukko.

kyyrysi|ssä(än), -stä(än), -in(sä), -llä(än), -ltä(än), -lle(en) *adv.* kyyryssä, kyyryksissä, kyyryllään. | Niska, hartiat k. Istua k., k:llään. Kohota k:ltä.

kyyrötellä[28*] *frekv.v.* < seur. | K. piilossa jssak. K. puun alla sateen suojassa. K. viluissaan.

kyyrött|ää[2*] *deskr.v.* istua t. olla alla päin, kyyryssä, kumarassa, kyhjöttää, kyyhöttää, kuurottaa. | K. piilossa, väijyksissä. K. nurkassa, pöydän alla. Äiti k:ää kehdon ääressä. Oksalla k:ävä orava. Sissit k:ivät hiljaa nuotion ympärillä. Istua k. — Vaaran alla k:ävä talo. Mökki k:ää autiona. — *Kuv.* Pimeys k:ää ikkunan takana.

kyyti[4*] *s.* **1.** toisen kyyditseminen, kuljettaminen jllak kulkuneuvolla. | Lähteä k:in, olla kyydissä jkta. Pyytää k:ä. Tilaamme kyydin majatalosta. Saimme nopean kyydin järven poikki. Kalle antoi meille hyvän kyydin autollaan.

Tule kyydille! Kiitoksia kyydistä! Vapaa, ilmainen k. Matkustaa, ajaa kyydillä. Kuka maksaa kyydin? Josp' on k:ä kysynet, / anonet ajohevoista KAL. -- *Yhd.* auto-, hevos-, juna-, reki-, venek.; kievarik.; konsuli-, vankik.; peukalok. **2.** *kuv.* ed:een perustuvia sanontatapoja. | Antaa k:ä jklle 'torua, moittia, läksyttää'. Rovasti antoi k:ä seurakuntalaisilleen heidän synneistään. Annetaanpa, pojat, vihollisellle k:ä 'matkapassit, selkään'. — En ole ensi kertaa pappia kyydissä 'en ole ensikertalainen, kokematon tässä asiassa'. — Kyllä ruoka sai k:nsä 'teki kauppansa, maistui'. — *Yhd.* apostolink. **3.** sanontoja, jotka kuvaavat matkanteon, liikkeen nopeutta t. jatkuvuutta; useimmissa kyyti = vauhti. | Hyvää, kovaa, hurjaa, kiivasta, vihaista, tulista k:ä. Täyttä k:ä 'täyttä vauhtia, täyttä päätä'. He kahden tekevät täyttä k:ä vielä tämän torpan työt ALKIO. Ala mennä aika k:ä 'nopeasti'. Kiireen k:ä. Sellaista k:ä, että --. Mutta miksi te sitä k:ä [= niin nopeasti] tiehenne syöksyitte AHO. — Yhtä k:ä, yhteen k:in 'yhtä painoa, yhtä päätä, pysähtymättä, saman tien'. Samaan k:in voit auttaa minuakin. [Tiina] meni sitä k:ään [= sen tien] ulos KAUPPISH.

kyyti|asema *s. hist.* kyytilain mukainen paikka, josta matkustajan tuli saada varsinainen ja ylimääräinen kyyti. **-hevonen** *s.* kyydintekoon varattu hevonen. **-kulut** *s. mon.* **-lahko** *s. hist.* alue (kihlakunta), jonka tuli huolehtia kestikievarin- ja kyydinpidostaan. **-laito|s** *s.* **1.** kaikki ne järjestelyt, joiden tarkoituksena on kyydin ja majoituksen järjestäminen matkustaville, kyytitoimi. | Liikenneolojen kehittyessä k. on menettänyt merkityksensä. **2.** paikka, josta matkustajia ja postia kuljetetaan säädettyä maksua vastaan, kyytipaikka. | K:ksia olivat kestikievaritalo, kyytiasema ja kyytipysäkki. **-laki** *s.* K. vuodelta 1918. **-lento** *s.* **-lentoasema** *s.* **-maksu** *s.* Vahvistetun taksan mukainen k. **-matka** *s.* kyyditysmatka. | Majatalon hevonen on k:lla naapurikylässä. **-mie|s** *s.* kyyditsijä, kyydinajaja, ajuri, "kuski". | Pieni poika lähti meille talosta k:heksi. — *Kuv.* ruoasta: särvin, palanpainin. | Tuoretta maitoa puuron k:henä. **-paik|ka** *s.* = kyytilaitos 2. | K:at myydään huutokaupalla seuraavaksi kolmivuotiskaudeksi. **-palkka** *s.* kyytimaksu. **-poika** *s.* Nuori, iloinen k. — *Puhek.* ruokaryypyn ohella nautittu sillinpala tms. **-pysäkki** *s.* kyytipaikka, josta matkustajilla oli oikeus saada ainoastaan ylimääräinen kyyti. **-raha** *s.* kyytimaksu, -palkka. | K. kilometriltä. **-rasitu|s** *s.* Ottamalla suorittaakseen kyytiveron kansan piti päästä vapaaksi k:ksesta. **-rattaat** *s. mon.* Majatalon vanhat, kitisevät k. **-rättäri** *s. hist.* alk. kylävirkamies, jonka oli avustettava matkustavia; alempi kruununpalvelija, rättäri. **-taksa** *s.* K. oli 10 penniä virstalta. **-toimi** *s.* = kyytilaitos 1. **-urakoitsija** *s.* henkilö, joka on ottanut urakalla hoitaakseen jnk kyydinpidon. **-velvollinen** *a.* ja *s.* kyyditysvelvollinen. **-velvollisuus** *s.* kyyditysvelvollisuus. **-vero** *s. hist.* vero, jota talonpojat saivat maksaa valtiolle vapauduttuaan kyyditysvelvollisuudesta. **-vuoro** *s.* kyyditysvuoro. **-väli** *s.* kahden kyytipaikan välinen matka.

kyyti|ä^{17*} *v. murt.* kyyditä. | Poika tuli meitä hevosella k:mään. Ukot kävivät k:mässä tervan Ouluun.

kyytiö^{3} *s. murt.* = seur.

kyyttö^{1*} *s.* ja *a.* -ys^{65} *omin.* nauta, jonka selkäpii ja joskus myös vatsanalus on valkoinen, kupeet punaruskeat, ruskeat t. mustat. | Itäsuomalainen k. Nupopäinen, hallava k. Navetassa ammuu parikymmentä k:ä. K:ä karjaa. — *Yhd.* nupo-, punak. **-karja** *s.* **-selkä** *a.* = seur. — *S:sesti.* Jykevästi siinä ottelevat k. ja koivipää KIVI. **-selkäinen** *a.* K. sonni. **-silmä** *a.* *kansanr.* kiero-, viiru-, pahasilmäinen. | -- lappalainen k. / piti viikoista vihoa / päälle vanhan Väinämöisen KR.

kyytö^{1} *s.* ja *a. murt.* kyyttö.

kyäs^{66*} *s.* kuhilas; *murt.* jk isohko viljansäilytyskasa, auma tms. | K. pellolle, kynttilä pöydälle SL. Varis istahti kykään päälle. **-|tellä**^{28}, **-|tää**^{2} *v.* tehdä kykäitä, panna kykäälle. | Isäntä k:telee ohrapellolla.

kyöhätä^{35} *v. murt.* ajaa pois. | K. lehmät ruishalmeesta.

kyökki^{1*} *s. kans. ark.* keittiö. | Miina kilistelee astioita kyökin puolella. Kyökin kautta [myös *kuv.*: takatietä, epävirallisesti]. Asiaa hoidettiin lopuksi kyökin kautta. Olin joutunut väärään k:in 'väärään paikkaan, seuraan'. — *Yhd.* karjak. **-kamari** *s.* **-karhu** *s. leik.* (pelätty t. ponteva) kotiapulainen. **-kieli** *s.* huono, vieraanvoittoinen kieli. **-mestari** *s.* keittiömestari. **-pii|ka** *s. vanh.* t. *halv.* Kyökki- ja sisäpiiat. Viroa puhuttiin vain paimenpoikien ja k:kojen kanssa. **-puukko** *s.* **-ruotsi** *s.* huono, vars. suomenvoittoinen ruotsi. **-suomi** *s.* huono, vars. ruotsinvoittoinen suomi. | Monet uskoivat, että suomen kielen huono osaaminen, ns. k., kuului korkeimpaan sivistykseen.

kyökkäistä^{24} *deskr.v.* = kyökätä. | -- alettiin k. marjanpoiminnassa RAILO.

kyökyttä|ä^{2*} *deskr.v.* = seur. | Siinä he hämyssä mennä k:vät SILL.

kyök|ätä^{35*} *deskr.v.* kumarrella, köyristellä selkäänsä. | Särähtelivät viikatteet, kaatui sara, hikiset selät k:käsivät HAANPÄÄ.

kyömist|ää^{2} *v.* vetää kyömyyn, kyömyksi, kaarevaksi. | Hevonen, sonni, mullikka k:ää kaulaansa, niskaansa.

kyömy^{1} **1.** *a.* ylöspäin kaareva, kupera. | Suuri, k. nenä. Koiran kuono on sivusta katsoen hieman k. — *kyömy|ssä, -yn* (adv.) ylöspäin kaarella. | Kaula, selkä, niskat k:ssä. Vetää k:yn. **2.** *s.* ylöspäinen kaari, kaarevuus; kyömy nenä. | Niskan, selän k. Sillä on hiukan k:ä nenässä SILL. -- turkkilainen työmies k:ineen ja roimahousuineen KIANTO.

kyömyi|nen^{63} *a.* = ed. 1. | K. nenä, selkä, niska. Riisitautisen lapsen selkä tulee k:seksi. — *Kuv.* -- taas köyristi vanhus [= Puijo] k:sen niskansa AHO.

kyömy|kattoinen *a.* K. talo. **-nenä** *s.* Dinaarisen rodun tunnusmerkkeihin kuuluu mm. suuri k. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Kuka on tuo k.? **-nenäinen** *a.* Kookas, k., leveäharteinen mies.

-nisk|a 1. *s.* K:oin 'niska kyömyssä'. 2. *a.* = seur. -niskainen *a.* K. mies. K. [= kyrmyniskainen] ahven. — *Kuv.* K. oksa, kivi. -nokka 1. *s.* Linnun k. — *Ark.* = kyömynenä. 2. *a.* = seur. | K. mies. -nokkainen *a.*

kyöpel|i[5] *s.* 1. kummitus, aave, mörkö, pahahenki. | Pöyristyttävä tarina kirkkomaan k:eistä. Ja koska opetuslapset näkivät hänen merellä käyvän, pelästyivät he ja sanoivat: K. se on UT[V]. Vankosarviset k:it ja korkeuden sotajoukko suuri! KIVI. Olet juonut, Lastikka, ja näet k:eitä TALVIO. — *Halv.* rumasta, epämiellyttävästä henkilöstä, kumman näköisestä olennosta. | Vaikka taitaa olla tarjolla sulhasia, oikein ontuvia k:eitä JOTUNI. Sinäkin olet samoja k:eitä ... saita, ahnuri, orjiesi luunpurija ja alustalaistesi nylkyri! HAARLA. -- sellainen valkoparta k. [= joulupukki] SILL. — *Yhd.* yök. 2. joskus erisn:n tapaan: paikka, johon noidat kansanuskon mukaan esim. pääsiäisyönä kokoontuivat; paikka, johon naimattomien uskottiin kuoltuaan joutuvan; eri sanonnoissa naimattomiin naisiin liittyen. | Noidat kävivät k:issä paholaisen kanssa seurustelemassa. — Kaisa on jo niin vanha, että K:in porttia kolkuttaa 'on jäämäisillään vanhaksipiiaksi'. [Tytär oli] jo hyvinkin k:in vuoren viimeisimmillä astuimilla KARHUM. | Terve, K:in lasivuori! Tässä on eräs, joka luiskahtamatta kiipeää laellesi ja näyttää pitkää nenää koko miesmaailmalle HILJA VALTONEN.

kyörä|tä[35] *v.* *murt.* kuljettaa väkisin pois, ajaa ulos; kuljettaa. | Juopunut k:ttiin ulos. Minä sen mokoman akan k:än täältä tiehensä CANTH. — Linja-auto k:si meidät hotelliin.

kä *interj.* tav. useita kertoja toistettuna, käheää, käkättävää ääntä t. naurua kuvaamassa. | Kä, kä, kuului harakan ääni.

-kä *liitepart.* ks. -ka.

kädelli|nen[63] *a.* jolla on kädet. | Ihminen on k. K. nisäkäs. — *El.* K:set 'Primates, ihmisen ja apinain muodostama nisäkäslahko, vallaseläimet, esimyseläimet'.

käden|anto *s.* kättely, kädenpuristus, kädenlyönti. | Luja, miehekäs k. Sopimus vahvistettiin k:annolla. **-asento** *s.* Soittajan k. **-heilautu|s** *s.* Tervehtiä k:ksella. **-huiskaus** *s.* **-jatko** *s.* jk esine, jolla "kättä jatketaan", so. ase (puukko, keppi, keihäs jne.). | Siepata lähin saatavilla oleva k. **-katsoja** *s.* henkilö, joka kämmenen uurteista lukee ihmisen luonteen- ym. ominaisuuksia ja ennustaa hänen elämänkulkuaan, kädestäkatsoja, kiromantti. **-katsominen** *s.* (luuloteltu) taito lukea ja ennustaa ihmisen kämmenen uurteista, kädestäennustaminen, kiromantia. **-kosketus** *s.* Arka k. **-käänne** *s.* Tehdä jk pienellä k:teellä. — *kädenkäänteessä* (adv.) par. ⌒; ks. käsi A. I. 5. d. **-lape, -lappea** *s.* **-levyinen** *a.* myös ⌒. | K. kaistale. **-liik|e** *s.* Taitava k. Laulunjohtajan k:keet. Ohjata jtak pienellä k:keellä. Säesti puhettaan k:kein. Keskeyttää k:keellä jkn puhe. **-lu|u** *s.* K:ita ovat ranne-, kämmen- ja sormiluut. **-lyön|ti** *s.* Voimakas, sydämellinen k. Vahvistaa jk k:nillä. **-mentävä** *a.* aukosta tms., johon käsi juuri mahtuu. | K. rako, kolo, reikä. **-mukainen** *a.* myös ⌒. | K. varsi. **-muotoinen** *a.* myös ⌒. **-noja** *s.* tav:mmin käsinoja. | Tuolin k:t. **-nosto** *s.* Tervehtiä k:lla. **-ojennus** *s.* Ystävällinen k. — *Kuv.* jstak, minkä voi tulkita ystävyyden, sovinnon tms. merkiksi. | K. yli puoluerajojen. Tieteen k. käytännölliselle elämälle. **-ot|e** *s.* Irrottaa jk k:teella. **-puristu|s** *s.* Lämmin, tuttavallinen k. Vaihtaa k:ksia. — *Kuv.* ystävyydenosoituksesta, lähentymisestä tms. | Tämä oli heimokansan sydämellinen k. **-puserrus** *s.* **-sel|kä** *s.* (myös käsiselkä) käden kämmenenvastainen puoli. | Pyyhkäistä k:ällä silmiään. **-selkämä** *s.* = ed. **-sidonta** *s.* *urh.* eräs painiote. **-sija** *s.* jssak kädellä tarttumista varten oleva osa, kahva, painike, ripa, ponsi. | Oven k. Astian, laatikon k:t. Airon, lapion, miekan, pyssyn, sateenvarjon k. Auran k:t. Puinen, rautainen k. Tarttua k:an. Metallirengas k:na. — *Anat.* ihmisen rintalastan ylin osa. **-sijallinen** *a.* K. malja. **-suojus** *s.* Kiväärin k. 'piippua yläpuolelta peittävä puukuori'. Miekan kahvan muodostaa kädensija ja k. **-ulottuma** *s.* K:n päässä, ulkopuolella. **-ve|to** *s.* Kone pannaan käyntiin nopealla k:dolla. **-viittau|s** *s.* Kehottaa jkta k:ksella. Koira tottelee k:sta. **-vääntö** *s.* *urh.* eräs painiote.

kädestä|ennustaja, -ennustaminen, -katsoja, -katsominen *s.* ks. kädenkatsoja, kädenkatsominen. **-pitäen** *adv.* par. ⌒; ks. käsi A. I. 5. d.

kädetön[57] *kar.a.* jolla ei ole käsiä (t. toista kättä); vrt. käsipuoli, toiskätinen.

kädys[64] *s.* *harv.* käsine.

käenkaali *s.* Oxalis, ruohoja t. pensaita, joilla on tav. 3-sormiset lehdet ja 5-lukuiset, valkoiset t. keltaiset kukat; vars. O. acetosella, pieni metsäkasvi, ketunleipä. **-tyyppi** *s.* *metsät.* metsätyyppi, jonka pintakasvillisuuden tunnusomaisena lajina on käenkaali.

käen|kukka *s.* Lychnis, puna- t. valkokukkaisia kohokkikasveja, vars. kosteilla niityillä kasvava L. flos cuculi. **-kukku** *s.* = seur. **-kukunta** *s.* Kuunnella k:a. **-minttu** *s.* Satureja acinos, matala, mintun hajuinen huulikukkainen ruoho. **-muna** *s.* **-piika** *s.* Jynx torquilla, tikkojen heimoon kuuluva kiipeämiskyvytön, onttoon puuhun pesivä lintu. **-poik|a(nen)** *s.* K:asta hoitava lintuemo. K. kesyyntyy pian. — *Kuv.* loiseläjä, jssak piirissä toisten syrjäyttäjä, muiden kustannuksella itselleen aseman t. etuja valtaava. | Toimistosta paisui taloon oikea k. Nerothan ovat aina jossakin mielessä k:ia lapsuutensa kodissa KOSKENN. **-rieska** *s.* Gagea, liljakasvien heimoon kuuluvia sipulikasveja, joita Suomessa kasvaa kaksi keväällä kukkivaa lajia.

käes[64] *s.* *kal.* käsiverkko.

käestel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. 1. | Haukien k:y matalilta rannoilta.

käest|ää[2] *v.* 1. *kal.* pyytää käesverkolla itse kaloja verkkoon pelotellen. 2. *harv.* puuttua t. ryhtyä jhk (tav. asiaan). | Ei k:änyt koko puuhaan. K. jkn puheeseen. Ajatus on hänestä hyvä, mutta hän ei k:ä sen enempää.

käesverkko *s.* = käes.

käetä[38*] *v.* 1. aikoa, luvata, uhata. | Käkesin

sinua näkemään, josta olen jo paljon puhuttavan kuullut AHO. Olen käennyt ja käennyt käydä siellä teillä PAKK. Hei, virmani, viemään! Käy, älä käkee! *MANN. Toki läksi, kuin käkesi, / varsin läksi, ei varannut KAL. 2. asiasubj:n ohella: ennustaa, "tietää", merkitä. | Sitä aamuinen taivaan ruskotus käkesi KARHUM. — *Yksipers.* Käkeää hyvää, kun sierainta kutittaa. Käkesi sadetta.

käher|rellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kähertää. | K. hiuksiaan, kiharoitaan.

käherrys[64] *s.* kähertäminen. **-koje** *s.* **-laite** *s.* **-liike** *s.* Harjoittaa k:ttä. **-pihdit** *s. mon.* **-rauta** *s.* **-sakset** *s. mon.* Kuumentaa k.

käherryttää[2*] *fakt.v.* < kähertää | K. tukkansa.

käherty|ä[1*] *pass.v.* (< kähertää) kihartua. | Hiukset k:vät. Villa on vahvasti k:nyttä.

kähertäjä[10] *tek. amm.* — *Yhd.* naisk. **-mestari** *s.*

kähertäjänliike *s.* käherrysliike.

kähertämö[2] *s.* käherrys-, kähertäjänliike, kampaamo.

käher|tää[6] *s.* 1. tehdä käherä(mmä)ksi, kiharoida. | K. hiuksiaan. K:retty tukka. 2. kihertää; kiertää, kieppua. | Järven pintaa k:sivät pienet kareet. Lapset k:tävät ympärilläni.

käherä[12] *a.* = kähärä. | K. tukka, parta, karva. Mitä k:mpää villa on, sitä hienompaa se on.

käheräinen[63] *a.* = ed. | Parta on ruskea ja k.

käherätukkainen *a.* K. lapsi.

kähe|tä[34] *v.* = seur. | Ääni k:nee.

käheyty|ä[44] *v.* tulla käheäksi. | Huutamisesta k:nyt ääni.

kähe|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* äänestä, äänielimistä: (äänihuulten toimintahäiriön johdosta) soinniton, samea, sortunut. | K. ääni. Ääneni on k:änä. Huutaa äänensä, kurkkunsa k:äksi. Olin niin k., etten voinut muuta kuin kuiskata. Puhua, nauraa k:ästi. Äänessä vihaista k:yttä. — Gramofonin k. ääni.

käheä|kurkkuinen *a.* **--ääninen** *a.* K. koira. — K. kello soi.

kähi|stä[41] *v.* -nä[14] *teonn.* **1.** äänestä: kuulua käheältä, sähistä, puhua käheällä äänellä, puhua vihan vimmassa ääntään kiristäen. | Ääni k:see ja sihisee. Puhua k:sevällä äänellä. Käärmeen k:nä. Huutaa vihasta k:sten. K. kiukuissaan. "Raukka!" hän k:si hammasta purren. Vaiti siellä! k:si Panu AHO. -- suu, joka nyt k:si käsittämättömiä sanoja LEINONEN. **2.** rähistä, rähäköidä, teuhata. | Koirat k:sevät pihalla. Miesten kesken oli k:nää ja kahnausta. Lapsia on ympärillä k:semässä. Siellä kävi kihinä ja k:nä.

kähistää[2] *kaus.v.* < ed. | Ananias koettaa k. jotakin selitystä KOJO.

kähmi|ä[17] *deskr.v.* **1.** liikkua t. toimia haparoiden (pimeässä), hiiviskellä, hääräillä salaa jssak. | K. kotiin päin. Ulkoa kuuluu hiljaista k:mistä. Oven takana k:i joku. Salaperäinen henkilö oli yöllä k:nyt kylän navetoissa. **2.** ed:een liittyen: kuhnustella, nuhjailla; kopeloida, kouria, kahmia; kähveltää, näpistellä. | Missä olette näin kauan k:neet? Ei ole aikaa tässä k. ja vitkastella! — K. muiden taskuilla. Olenko minä k:nyt toisen miehen vaimoa? KIVI. — K. käsiinsä jk. Joku on k:nyt lapioni. K:i muiden pyydyksistä lintuja ja kaloja. K. itselleen toisen omaisuutta.

kähmä[11] *s. murt.* Illan k:ssä 'iltahämärässä'. Silloin minä yön k:ssä Lustalan kirkolle saapastin TOPPILA. — *Yhd.* käsik.; salak:ä.

kähmäil|lä[29] *deskr.v.* = kähmiä 1. | -- mitä se lurjus siinä k:ee ALKIO.

kähmätä[35] *v.* kähveltää, siepata. | -- saadakseen sitten k. oikein aimo voileivän ALKIO.

kähni|ä[17] *deskr.v.* kähmiä; kuhnailla. | K. tiehensä. Kuului k:mistä. Pimeissä nurkissa k:i outoja olentoja. — Ei kauan k:tty. | Mitä sinä k:t? Toiset ovat jo taipaleella TOPPILA.

kähnys[64] *deskr.s.* kuhnus, nahjus, vätys. | Saamaton k.

kähnystä|ä[2] *deskr.v.* kuhnailla. | Jumal'auta, jos kävit k:in, / luutnantin käsky kun kaikui *MANN.

kähvel|tää[5] *v.* -lys[64] *teonn.* (*rinn.* kehveltää) anastaa salaa, "pihistää". | K. jklta rahaa. K. kassa. Talon vajasta k:lettiin kirves. Lehti k:si uutisen toiselta lehdeltä. -- voudit ja moonamiehet yrittivät k. läpi isännän kätten SILL.

kähy[1] *s.* **1.** kähinä (2). | Pahin k. oli sunnuntaina. Kuinka taidat kapinan k:n kukistaa? KALLAS. **2.** *vars. kansanr.* (käärmeen)myrkky, muju; tav:immin *kuv.* kiukku, salaviha. | -- kantoi käärmehen k:jä, / maon mustia mujuja KAL. — Sylkeä k:jänsä jhk.

kähy|kieli *s.* -- silläkös silpoa vois / -- / kyyn k:kieliä pois! A.OKSANEN. -- kiirii kirot, ilkut inkuu, / k:kielet kärjistyvät! S.NUORMAA. **-ään|i** *s.* käheä, kähisevä ääni. | K:ellä eli puoliääneen lausuttu ääntiö. -- löi pontevasti tahtia ja säesti k:ellään rönöttäen ALKIO.

kähäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* kuulua käheältä, olla käheä; ääntää käheästi. | Ääni k:teli pahasti. Hän k:telee puoliääneen HEPOR.

kähä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < kähistä. | K. hampaiden välistä jtak. "Älä tule!" k:hti mies äkäisenä. K. nauruun. Suusta k:htää yksi ainoa sana. Kuiva naurun k:hdys.

kähäkkä[15*] *s.* kähinä. — Naurun k. 'rähäkkä'.

kähärtävä[12] *a. (partis.)* hiukan kähärä, kihara.

kähärtää[6] *v. harv.* = kähertää 1.

kähär|ä[12] *a.* -yys[65] *omin.* (vahvasti) kihara, käherä. | K:ät hiukset. K. tukka, parta. Villan k:yys. — *kähär|ässä,* -ään (adv.) Hiukset menevät k:ään. — *S:sesti.* -- ja jakoi kahtahalle / k:ät valjenneet *CAJ.

kähäräi|nen[63] *a.* = ed. | K:set hiukset. K. tukka, parta. Pudistaa k:stä päätään. -- kareet vetelevät k:siä juoviaan vedenpintaan PÄLSI.

kähärä|karvainen *a.* K. nahka. Villa on k:karvaista. **-partainen** *a.* K. mies. **-päinen** *a.* Tummasilmäinen, k. poika. **-pää 1.** *s.* Musta k. **2.** *a.* kähäräpäinen. | K. Kalevan poika / pani ohraista olutta KR. **-tukkai|nen** *a.* K. rotu, kansa. K:set neekerit. Lapsi on tumma ja k. **-villainen** *a.* K. lammas.

kähäröi|dä[18] *v. harv.* kähertää. | Hän on maalannut kulmansa ja poskensa, k:nyt tukkansa ELSA SOINI.

kähätt|ää[2*] *onom.v.* ääntää käheästi. | Mies sa-

noa k:i jotakin. K. kuivaa naurua. Harakka istuu katolla ja k:ää.
-käinen[63] ks. -kainen.
käivärä[12] *a. harv.* väärä, käyrä. | K. puu. Porsaan häntä menee vähän k:än. — *S:sesti.* Tuohik.
käiväräi|nen[63] *a. harv.* = ed. | K. oksa. - - murti suuta, väänti päätä, / - - / käänti päätä k:stä [= kiharaista] KAL.
käkeil|lä[28] *frekv.v.* < käetä. | Olen k:lyt lähtemään matkalle. — Kissa k:ee vieraita.
käki[8*] *s.* Cuculus canorus, yleinen muuttolintu, joka on tunnettu kukunnastaan sekä siitä, että se munii munansa pikkulintujen pesiin. | K. kukkuu. Käen kukuntaan liittyy monia uskomuksia. Kuunnella käkeä. Käen uskotaan muuttuvan loppukesästä haukaksi. K. tuo suven sanoman SL. — *Kuv.* Onnen k. kukkuu. Ei se enää käkeä kukuta [sairaasta, jonka arvellaan ennen kevättä kuolevan]. Näin tuli kuin k. vieraaseen pesään, kysymättä, kuulematta, ja ryhtyi talosille AK. — Olla käkenä (ark.) 'vahvasti humalassa'. Päissään kuin k. — *Yhd.* kevätk.
käkikello *s.* seinäkello, joka lyöntien sijasta "kukkuu" ja josta samalla ilmestyy käen kuva esiin.
käkkyr|ä[14] *deskr.s.* (*rinn.* käkkärä, kääkkyrä) väärä, vanhuuttaan käpertynyt, koukistunut ihminen, puu tjs. | Kuiva ukon k. Kuusen k. Iso kasa kannon k:öitä.
käkkyräinen[63] *poss.a.* K. oksa, petäjä.
käkkyrä|koivu *s.* **-mänty** *s.* **-petäjä** *s.*
käkkärä[15] *deskr.s.* = käkkyrä.
käkkäräinen[63] *poss.a.* < ed. | K. häntä. K. tukka.
käkkärä|latvainen *a.* K. puu. **-mänty** *s.* **-tukkainen** *s.*
käkät|tää[2*] *onom.v.* -ys[64] *teonn.* ääntää katkonaisesti kä-kä-kä; *halv.* puhua änkyttäen, jankuttaen, inttäen. | Harakka k:tää. Metsäkanojen k:ys. Rupesi nauraa k:tämään. K. jkta vastaan. Kuului torailevien eukkojen k:ystä. Vai sinä, pejuuni! hän k:tää AK.
käkö[1*] *dem.s. runok.* < käki. | - - k. kukkui rannan puussa / riemut, kaihot nuoren rinnan LEINO.
käkönen[63] *dem.s.* **1.** *runok.* = ed. | Kaukana korvessa k. kukkuu YRJÖ KOSKINEN. Metsän kultainen k. KAL. **2.** *murt.* veneen keula- t. perävannas.
kälkö[1] *s. kansanr.* raukka. | Sainpa, tuhma, tulleheksi, / k., kättä lyöneheksi KAL.
kälmi[4] *s.* ja *a. ark.* kelmi. | Sellainen vanha valehtelija ja k. — K. mies. Lisäksi hän on kiero ja k.
kälmä|tä[35] *v. murt.* pettää, kieroin keinoin anastaa. | K. talonpoikia. Miten se k:si ja hävitti talon langoiltaan MERIL.
kälpe|ä[21] *a. harv.* -ys[65] *omin.* vaalea, kalpea. | Näyttää laihtuneelta ja k:ältä.
kälvettyä[1*], **kälviä**[17], **kälvyä**[1] *v. tav.* leikatusta viljasta: kypsyä.
käly[1] *s.* puolison sisar t. veljen (t. puolison veljen) vaimo; vrt. nato.
kälykset[64] *s. mon.* naiset, jotka ovat toistensa kälyjä.

kämmekkä[15*] *s.* Orchis, koti- ja ulkomaisia kasveja, joille on ominaista kämmenmäisesti liuskainen juurimukula ja tertussa olevat kannukselliset, tav. punaiset kukat; vars. O. maculatus, Maarian k., jonka lehdet ovat päältä ruskeatäpläiset. **-kasvi** *s.* K:t 'Orchidaceae, suuri yksisirkkaiskasviheimo, jonka lukuisia kauniskukkaisia lajeja (orkideoja) viljellään koristekasveina'.
kämmen[55] *s.* **1.** varsin. merk.: käden lattea sisäpuoli ranteesta sormenjuuriin. | K:en viivat. Hieroa k:iään. K:tä syyhyttää. Lyödä k:ellään jtak, jhk. Rangaistukseksi annettiin patukkaa k:elle. Hangata jtak k:ten välissä. Made luisti läpi k:ten. K:en levyinen, kokoinen. K:en leveyden verran. — Jklla on peukalo keskellä k:tä;)(on kätevä. Hoidettiin kuin kukkaa k:ellä. **2.** laajemmin: käsi, koura, käpälä. | Nostaa, ojentaa k:ensä. Ottaa jk k:tensä väliin, k:iinsä. Huiskautti k:ellään, k:tään. Karhun k. K:et kuin karhulla. Aloittaa elämänsä paljain k:in. Lyödä rauhan k:tä 'lyödä kättä sovinnon merkiksi'. Lyödä kahta k:tä 'lyödä käsiään yhteen ihmetellen, päivitellen'. — *Yhd.* mesik. **3.** käsineen kämmenpuoli. | Kintaan, lapasen k.
kämmenen|kokoinen *a.* tav. ⌒. **-levey|s** *s.* K:den päässä. Voittaja oli k:den edellä. **-levyinen** *a.* tav. ⌒.
kämmen|kuoppa *s.* Puristaa jtak k:kuoppaan. **-lihas** *s. anat.* **-liitos** *s. puut.* eräs puuliitoksien laji. **-luu** *s. anat.* Kädessä on viisi k:ta. **-lyönti** *s.* verkkopallopelissä: käden kämmenpuoli edellä suoritettu peruslyönti; vrt. rystylyönti. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* K. hirvensarvi. Lehti on k:sesti liuskainen. **-nivel** *s. anat.* kämmen- ja ranneluiden välinen kireä nivel. **-patukka** *s.* Antaa k:a 'lyödä rangaistukseksi patukalla kämmeneen'. **-pohja** *s.* kämmenen kovera keskusta. | K. syyhyy. Lyödä k:t yhteen. Painaa jtak k:lla. Pyyhkäistä k:lla otsaansa. **-puoli** *s.* Käden, käsineen k. **-pä|ä** *s.* kämmenpohja. | Lyödä tappi k:ällä lujaan. Istua leuka k:än nojassa. - - minunpa k:istäni imetään kerran vereni teidän tähtenne KIVI. **-selkä** *s.* kädenselkä. | Suonikas k. **-syrjä** *s.* Pikkusormen puoleinen k. Pyyhki suunsa k:llä.
kämmentä|ä[8] *v. leik.* kätellä. | - - ja itseään keisaria k:nyt LEINONEN.
kämmerty|ä[1*] *v.* tuupertua; käpertyä, kieroutua. | K. kinokseen PAKK. Lauta k:y kuivaessaan.
kämneri[5] *s. hist.* (*rinn.* kämnäri[5], kemneri) kaupungin veronkantaja ja kämnerinoikeuden jäsen. **-n|oikeus** *s. hist.* kaupunkien alioikeus (lakkautettu v. 1868).
kämpi|ä[17*] *v.* astella raskaasti, vaivalloisesti, tallustaa, kömpiä, vääntäytyä. | K. kiven taa suojaan. K. vuoteeseen. K:kää alas sieltä! Pojat olivat k:neet aitan alle. Lapsi k:i isänsä polvelle. - - seisoalleen k:i ja lähtee kellariin AHO. - - jääkarhut ympärillä k:vät, / puhuri täysin palkein pauhaa A.OKSANEN.
kämp|pä[11*] *s.* metsätyömaalle, leiripaikkaan tms. rakennettu (tilapäinen) maja, asumus, parakki; *ark.* huone, asunto. | Miehistön, aliup-

seerien k. Olla yötä toverinsa k:ässä. Viettää loma-ajat omalla k:ällään maaseudun rauhassa. — *Yhd.* autio-, hirsi-, metsä-, tukkik.
kämppä|asunto *s.* **-elämä** *s.* Viettää k:ä. **-laki** *s. kans.* laki metsä- ja lauttaustyöväen yhteisasunnoista. **-rakennus** *s.* **-toveri** *s. ark.*
kämpyrä[14] *deskr.s.* = kampura. | Äijän k. Vanha lehmän k. **-|inen**[63] *a.* koukistunut, ryhmyinen. | Puun k:iset juuret. **-jalka** *s.* ja *a.* = kampurajalka. **-jalkainen** *a.* = kampurajalkainen.
kämpyröidä[18] *v.* = kompuroida.
kämpäjalka = kämpyrä-, kampurajalka. **1.** *s.* Maisteri Bongman seisoi - - k. koukussa LEHT. **2.** *a.* K. mies.
kämpäle[78] *s.* kimpale, möhkäle. | K. lihaa, voita. Iso nisuleivän k. Juusto-, vehnäsk. — Isosta, rotevasta kalasta. | Lahnan k. Kaloja tuli runsaasti, isoja k:itä joukossa.
kämä|leuka **1.** *s.* väkäleuka. **2.** *a.* = seur. — *S:sesti.* Ämmähän se oli, se kämä-leuka KIVI. - - mutta ethän sinä k. ole edes vielä vanha LEINONEN. **-leukainen** *a.* väkäleukainen. | K. akka.
kämärä[14] *s. harv.* kanto, juurakko. | Käy sutena suuret metsät, / - - / kärppänä k:n juuret KR.
kämäys[64] *s. harv.* isku. | - - yksi k., niin on se [aarre] pivossamme KIVI.
kämäyt|tää[2*] *v. harv.* iskeä, lyödä. | K. kaikin voimin. Mutta k:ti äkisti pappi miekallaan vasten tammista uskon-kilpeänsä KIVI.
känkkyrä[14] *deskr.s.* käkkyrä. | Männyn k.
känkkyräinen[63] *a.* käkkyräinen. | K. koivun vesa.
känni[4] *s. alat.* hiprakka, hutikka, humala. | Niin vähästä ei saa kunnon k:ä. Juoda itsensä k:in. Tuli kotiin aika k:ssä.
känni|nen[63] *a.* ja *s. alat.* humalainen. | K. mies. Kadulla oli useita k:siä.
kännipäissä(än) *adv. alat.* humalassa.
känniäinen[63] *s.* = leppäpirkko.
känny[1], **kännä**[11] *s. last. leik.* käsi. | Lapsen pikku k. Nostaa k:nsä pystyyn.
kännätä[35] *v. alat.* ryypiskellä, juopotella.
känsisty|ä[1] *v.* tulla känsäiseksi. | K:neet kourat.
känsitty|ä[1*] *v.* = ed. | Kovassa työssä kädet k:vät.
käns|ä[11] *s.* **1.** tav. käteen t. jalkaan jatkuvasta puristuksesta t. hankauksesta syntynyt ihon kovettuma, käsnä; vrt. syylä; joskus yleisemmin: pieni kyhmy, pahkura tms. | Kourissa vahvat, soutamisesta tulleet k:ät. Kengän hankaama kipeä k. eli liikavarvas. — Lehden pinnassa on k:iä. **2.** puun kylkeen kehittynyt kasvain, kääpä. | Koivun k:ästä tehtiin taulaa.
känsäi|nen[63] *poss.a.* K. käsi. K:sin kourin. K. iho, pinta.
känsä|koura **1.** *s.* känsäinen koura. **2.** *a.* = seur. | K. merimies. — Tav. *s:sesti* raskaan ruumiillisen työn tekijästä. | Jäykkä hämäläinen k. **-kourai|nen** *a.* K. työmies. Terveet k:set maalaispojat. **-maratoni** *s. urh.*, tav. *leik.* vars. ammattiurheilijain pitkän matkan juoksu(kilpailu). **-muodostuma** *s.* **-mäinen**[63] *kalt.a.* K. kasvain, kohoama. **-voide** *s.* Kipua tuottamaton k.
käntty[1*] *s. ark.* vehnänen, vehnäleipä. **-kahvi** *s.* Juotiin oikein k:t.
känttyrä[14] *deskr.s.* kanttura, käkkyrä. | Vähäläntä ukon k. Vanha k:pä se on jo tuo rovasti PAKK.
känä[11] *s. ark.* **1.** erimielisyys, sanaharkka, (vihan)kauna. | Heidän välillään oli pientä k:ä. Miehellä oli vanhaa k:ä talonväelle. **2.** nysä; rahjus. | Kirveen k. K. [= piippu] suussa hän nytkin kävellä viuhtoi KATAJA. — Tuommoinen äijän k.!
käpertymä[13] *s.* käpertymisen tulos, kiertymä. | Kirvoja on lehden k:in suojassa.
käper|tyä[1*] *pass.v.* (< seur.) mennä käppyrään, kiertyä, käpristyä. | Lehti, paperi, tuohi k:tyy. Reunoiltaan k:tynyt. Tukka k:tyy latvastaan. Kuivuessaan nahka pyrkii k:tymään. Estää jtak k:tymästä. — K:tynyt ulkomuoto. Pieni, kokoon k:tynyt ukko. K. maahan 'tuupertua, kuukertua, vetäytyä mykkyrään'. K:ryin uupuneena hangelle. Poika nukkuu k:tyneenä huoneen nurkkaan. Lapsi k:tyi turvallisesti äidin kaulaan. Juoksi metsään ja k:tyi sinne 'kuoli'. — *Kuv.* Ihmisen henki kuivuu ja k:tyy omaan itseensä. Sydän k:tyi pelosta. Elelee eristäytyneenä ja k:tyy yksinäisyyteensä.
käpert|ää[8] *v.* käpristää. | Toukka k:ää lehtiä. Helteen k:ämä kasvi.
käperä[12] *a. harv.* käyrä, kiverä; vrt. kapera. | Haukalla on k:t kynnet.
käpe|ä[21] *a. harv.* **-ästi** *adv.* **-ys**[65] *omin.* kepeä, ketterä, nopsa. | K:ät kädet. K. käskyläinen. Mikko, lyhyt, mutta k. mies KIVI.
käppelä[12] *a. harv.* **-sti** *adv.* käpeä, keppelä. | Hän on vielä k. eukko. Poistua k:sti.
käppyrä[14] *s.* käpry, sykkyrä. | Kuiva oksan k. Sytyttää tuli tuohen k:llä. Lapsi makaa lattialla k:ksi vetäytyneenä. — *Erik.*, us. *halv.* pienestä, raihnaisesta ihmisestä. | Äijän, ukon k. Vanha kuiva eukon k. — *käppyrä|ssä*, **-än** (adv.) Kengät olivat jäätyneet k:än. Kyyristyä k:än. Koira kiertää häntänsä k:än. Mennä, vetäytyä k:än. Maata k:ssä. Oikea jalka k:ssä vasemman takana. Oksat ovat k:ssä. — *Yhd.* tuohik.
käppyräinen[63] *a.* käppyrässä oleva. | K. lastu, tuohi. Tasalatvainen k. mänty. Laiha ja k. ihminen.
käppyrämänty *s.*
käppänä[15] *deskr.s.* tav. pienestä, kokoon kutistuneesta ihmisestä. | Ukon, akan k.
käppärä[15] *deskr.s.* = käppyrä. | Kuiva tuohen k. Pikkuinen ukon k. — Vetäytyä k:än. Maata kyljellään k:ssä.
käpristel|lä[28] *frekv.v.* < käpristää. **1.** *tr.* väännellä, kiverrellä. | Kissa k:ee kynsiänsä. K. viiksiään. Liekki k:ee kuivia tuohia. **2.** *intr.* vääntelehtiä, kiertyillä. | Mato k:ee koukussa. K. kylmissään pakkasen kourissa. Tervas sanoo tuohelle: sinä konna k:et, minä miestä lämmittelen SL. Puun juuri k:ee kivien väleissä.
käpristy|ä[1] *pass.v.* (< käpristää) käpertyä, kivertyä, mennä käppyrään. | Lehti, tuohi, paperi k:y. Kuivuuttaan k:nyt siemen. Reunat pyrkivät k:mään. Malat estivät kattotuohia k:mästä. Hiukset k:vät ohimoilta. **Teräviksi**

k:neet kynnet. Siellä täällä kasvaa kitukasvuinen k:nyt mänty. Maata kokoon k:neenä. Miehet k:ivät nuotioiden ääreen.

käpristäyty|ä[44] *refl.v.* (< seur.) vrt. ed. | K. peitteen alle. Mutta hän on kuin k:nyt kiinni minuun AHO.

käprist|ää[2] *v.* saattaa käpertymään, kivertää, sykertää. | Helteen k:ämiä lehtiä. Naulain kärjet k:etään. Reumatismi oli k:änyt hänen kätensä. — *Refl. taiv.* Lapsi k:ihe vuoteellensa.

käpry[1] *s.* **1.** torvimaiseksi käpertynyt levy (tuohi, lehti tms.), sykkyrä, käppyrä. | Tuohen k. Verkon kannattimina on k:jä. — *Yhd.* tuohik. **2.** vaahtopäisen aallon harja. | Kosken k:t. Pällissä, Pyhäkosken kovimmassa korvassa, löi aallon k. veneeseen PAKK.

käpse[78] *deskr.s.* käpsehtiminen. | Ulkoa kuuluu k:ttä.

käpsehti|ä[17*] *deskr.v.* olla hiljaisessa liikkeessä t. puuhassa, kupsehtia, kuhkia, askarrella. | K. kotitöissä. Lieden ääressä k:vä eukko. Joku kävellä k:i ulkosalla.

käpsi|ä[17] *deskr.v.* = ed. | Joka kauan k:i, se jätetään SP.

käpsyt|ellä[28*] *deskr.v.* lyhytaskelisesta mutta ketterästä astunnasta. | Talosta taloon ukko käydä k:teli PAULAH.

käpsä[11] **1.** *a. harv.* käpeä, nopsa. | K. pahuuteen. **2.** *deskr.s.* pienestä, kutistuneesta mutta ketterästä ihmisestä. | Pikkuinen ukon k.

käpsäht|ää[2*] *deskr.v.* äkillisestä liikkeestä: kapsahtaa, kavahtaa, hypähtää. | K. uunilta alas. K. jaloilleen. Ja samassa jo juoksi ovelle, k:i kynnykselle HAARLA.

käpsätä[35] *v. harv.* K. kättä 'lyödä kättä'.

käpy[1*] *s.* **1.** eräiden havupuiden emikukasta kehittynyt muodostuma, jonka suomumaisiksi kovettuneiden lehtien sisässä siemenet ovat. | Männyn k. Kävyn lapakko ja suomut. Oravalla on k. kynsissä. Lapset leikkivät kävyillä. K:jen karistaminen. — *Yhd.* kuusen-, männynk.; sydänk. **2.** verkon kudonnassa käytetty väline, johon lanka kiedotaan ja jolla solmut pujotellaan; *käs.* sukkula- t. verkkopitsien valmistuksessa käytetty sukkulamainen väline. — *Yhd.* verkonk. **3.** *harv.* käpälälauta. | Mutta kävipä kettu kerran k:yn PÄIVÄR.

käpyillä[29] *v. käs.* valmistaa sukkulapitsiä l. frivoliteettia; vrt. ed. 2.

käpyily[2] *teonn.* < ed. **-työ** *s.*

käpyi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* K. kuusi.

käpy|kaartilainen *s. halv.* metsäkaartilainen. **-karja** *s.* Lasten leikkitalon k. **-lapakko** *s. kasv.* kävyn runko-osa. **-lauta** *s.* käpälälauta. | Tarttua k:an. **-lehmä** *s.* Tytöillä on k:t karjana. **-lintu** *s.* Loxia, varpuslintuja, joilla on kärjistä ristikkäin koukkuinen käpyjen rikkomiseen soveltuva nokka; tav. L. curvirostra 'pikku k.'; *syn.* ristinokka. **-lisäke** *s. anat.* aivojen keskuksessa oleva käpymäinen sisäeritysrauhanen, käpyrauhanen, epifyysi. **-marja** *s.* Katajan k. 'katajanmarja'. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* K. hedelmä. Lepän eminorkot ovat k:siä.

käpynen[63] *dem.s.* — *Yhd.* sydänk.

käpy|neula *s. käs.* verkonkävyn kaltainen väline, jolla kudotaan mm. eräitä pitsilajeja. **-palmu** *s.* Cycas, palmun näköisiä paljassiemenisiä puita. **-rauhanen** *s. anat.* = käpylisäke. **-riihi** *s. metsät.* riihi, jossa karistetaan käpyjä. **-sato** *s.* Kuusen k. **-suomu** *s. kasv.* havupuun kukan emilehti, joka on kovettunut kävyn suomumaiseksi osaksi. **-tikka** *s.* Dendrocopos major, suurehko tikka, jonka selkä on kokonaan musta, kummankin hartian kohdalla valkoinen laikku, vatsapuoli likaisen valkoinen, alaperä karmiininpunainen, isotikka. **-vuosi** *s.* Hyvä k.

käpä[11*] *deskr.s. murt.* vanhuksesta. | - - mikä lienee vaivainen k. ollut TOPPILA. — *Yhd.* akka-, ukkok.

käpäillä[29] *v. ark.* käpälöidä, koskea käsin, kajota, kouria. | K. ovea pimeässä.

käpäis|tä[24] *v.* kiivetä ketterästi, kapaista. | Orava k:i puuhun. Lapsi k:ee syliin. — Joskus: käväistä, piipahtaa. | K. naapurissa.

käpäle[78] *s. murt.* käpälä.

käpälys[64] *s.* käpälälauta.

käpäl|ä[12] *s.* **1.** varsin. merk.: kynnellisten nisäkkäiden jalan uloin osa; vrt. kämmen, koura, käsi. | Kissan, jäniksen, koiran k. Joutua karhun k:iin. Nousta k:illeen. Nuolla k:iään. — Hänellä on oikein karhun k:ät. Polttaa k:änsä 'saada epäonnistumisestaan tuntuva opetus'. Eikä ole luulomme, että tämä juopa voidaan jäniksen k:ällä [= yrittäen selittää se olemattomaksi, kaunistellen] umpeen pyyhkiä K.S.LAURILA. — *Yhd.* etu-, takak.; jäniksen-, karhun-, leijonank.; kissank. **2.** *vars. leik.* ihmisen kädestä t. jalasta. | Puristaa jkn k:ää. Ojenna k:äsi! Älä pistä k:ääsi siihen. K:ät pois! Hän juoksi minkä k:istä lähti. Turvautua k:iinsä 'livistää karkuun, puikkia pakoon'. **3.** *kuv.* — *Rak.* kattotuolin alapäätä kannattavaan rakenteeseen, jalkaan, kuuluva (vaakasuora) puu, joka tukee konttia. — *Kut.* kutomakoneen osa, joka panee sukkulan liikkeeseen, työntövarsi.

käpälä|lauta *s.* **1.** tav. ketun pyyntiä varten tehty laite: pysty, litteä puu, jonka latva on veistetty kolmihaaraiseksi, haarojen väliset raot teräväreunaisiksi, ja johon kettu syöttiä tavoittaessaan tarttuu käpälästään, käpy(lauta), käpälys. **2.** *kuv.* ed:een liittyen: jk mihin jku "tarttuu", joutuu kiinni, kiikki, kiipeli, sadin. | Joutua, tarttua k:lautaan. Voro on jo k:laudassa. Saattaa jku k:lautaan. **-mäk|i** *s. kans. kuv.* Lähteä k:een 'livistää, pötkiä pakoon'. Ajaa vastustajansa k:een. - - joka tästä lähin mielii vikuroita, hänellä on - - k. edessä KIVI.

käpälöi|dä[30] *v. ark.* kosketella, pidellä käsin; vrt. käpäillä. | Lapset k:vät koiranpentua. Ei saa k. joka paikkaa!

käpäs[66*] *a. harv.* käpeä, nopsa, kärkäs. | - - ole nyt rakas rekehen, / - - / k. käymähän kylähän KAL.

käp|ätä[35*] *deskr.v.* kävellä ketterästi, astella. | Kättelemään k:päsi ja yösijaa anoi KIANTO. Myntin ukkokin siinä k:päsi yökaudet jalkeilla TOPPILA.

käre|ä[21] *a.* -ästi *adv.* -ys[65] *omin.* äänestä: karhea, kireä, käheä; sävystä, luonteesta tms.:

äreä. | Äänen k:ys. Sanoa jtak, laulaa k:llä äänellä. - - loihe kurja kukkumahan / äreällä äänellänsä, / k:ällä kulkullansa KAL. — Vanha k. mies. Vastata k:ästi. Kuului vain k. ärähdys.

kärhellinen[63] *poss.a.* < kärhi. | K. ruohokasvi.

kärhen|tää[8] *v. harv.* kiusata, kiusaten vaatia, kärttää. | - - joskin ne [tunteet] mielen kalvoa k:tävätkin AHO. - - kuinka hauskasti Oiva Tommola k:si postimerkkejä varatuomarilta LEHT.

kärhetön[57] *kar.a.* < seur. | K. lehti.

kärhi[6] *s. kasv.* rihmamainen herkkä kasvin elin, joka kietoutumalla jhk tukeen kannattaa kasvia. **-kasvi** *s.* **-lehti** *s.* kärheksi kehittynyt lehti.

kärhämä[12] *s.* kahakka, nujakka, temmellys. | Kiivas k. Siitäpä nousi nyt yleinen k., jonka vilinässä palava päre viskattiin parvelta alas KIVI.

kärhä|tä[35] *v. harv.* = karhata. | Koira k:ä kanoja.

käriläs[66] *s.* = karilas. | Pikkuinen äijän k.

kärinä[14] *teonn.* < käristä. | Piipun k. Hiljainen k. ilmoitti siellä olevan tulella jotakin paistia WILKUNA. — Puhe oli alati tyytymätöntä k:ä.

käriste[78] *s. ruok.* käristämällä valmistettu ruokalaji.

käristellä[28] *frekv.v.* < käristää. | K. silavaa pannussa.

käristemakkara *s. ruok.* käristettynä tarjottava makkara(-annos).

käristys[64] *teonn.* < käristää. — *Kans.* rasvassa käristäen paistettu liha (ruokalaji). | - - valmistaa k:tä, tukkimiesten mainiota ruokaa PÄLSI.

käristy|ä[1] *pass.v.* < käristää. | Pannussa on k:mässä lihaa. Kun sipulit ovat k:neet, lisätään hiukan maitoa.

käris|tä[41] *v.* **1.** jnk palaessa t. paistuessa syntyvästä ritisevästä äänestä; yl. rasvassa paistumisesta. | Kynttilä, lamppu k:ee. K:evä piippu. Kala, liha k:ee pannussa. Vartaassa k:i kokonainen lintu. Rasva saa k. jonkin aikaa. **2.** käreästä, kärtyisestä äänestä t. puheesta. | Lauloi k:evällä äänellä. K:evä lapsi. Kiukuttelee ja k:ee pienestäkin asiasta. "Hikosin aivan kuin saunassa - -", puhella k:i Nikkilä PAKK.

käristäjä[16] *tek.* Silakan k. Hotellin keittiön henkilökuntaan kuuluu k.

kärist|ää[2] *v.* **1.** kypsentää rasvassa, paistaa, ruskistaa. | K. silavaa, makkaraa. **2.** *ruok.* kuumentaa rasvassa ruskistamatta. | Voi ja jauhot k:etään. K:etään hiljaisella tulella. **3.** *harv.* kypsentää rasvatta, paahtaa. | K. lihaa vartaassa, kalaa hiilloksella.

kärjek|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -kyys[65] *omin.* jossa on kärki (t. kärkiä), kärkevä, piikikäs, terävä. | K. terä, hammas. K:käät jääkengät. Pää viilataan k:kääksi. — *Kuv.* K. lausunto, vastaus. Keskustelu oli lopuksi aika k:ästä. Vastakohta on tullut yhä k:käämmäksi. Esiintyä k:käästi jkta vastaan. K. iva.

kärjelli|nen[63] < kärki. **1.** *poss.a.* K. lehti, nasta, ruuvi. K:seksi suippeneva ikkuna. **2.** *s.*, vain *yhd.* Veitsenk. 'veitsenkärjen verran'.

kärjet|ön[57] *kar.a.* < kärki. | K. naula, terä, veitsi. K. kuvio. — *Kuv.* K. sukkeluus. Iskut olivat aivan k:tömiä.

kärjimmäinen[63] *sup.a.* lähinnä kärkeä oleva. | Siiven k. täplä. K. osa terää.

kärjistym|ä[13] *s.* asioiden, esityksen tms. kärjistyminen, kärjistys. | Asiat johtivat jyrkkään k:ään. Suuria ristiriitoja ja tunteiden k:iä. Runon k. on lopussa.

kärjisty|s[64] *s.* kärjistäminen, kärjistetty lausuma. | Käyttää terävää k:stä. Puheessa oli rohkeita k:ksiä.

kärjistyttää[2*] *v.* = kärjistää.

kärjisty|ä[1] *pass.v.* (< seur.) suipeta kärjeksi; vars. *kuv.* huipistua, kehittyä kriitilliseen vaiheeseen, käydä uhkaavaksi. | Päästään keilanmuotoiseksi k:nyt sylinteri. Vuorenharja k:y terävään huippuun. — Puhe k:i lopussa syytökseksi. Tilanne k:y. Väiien k:minen. Japanin ja Kiinan suhteet k:vät. Sovittamattomaksi k:nyt ristiriita. Kysymys alkoi k. Asema uhkasi k. sietämättömäksi. Pula k:mistään k:y. Eri alojen k:nyt kilpailu.

kärjist|ää[2] *v.* tehdä kärkeväksi, teräväkärkiseksi; vars. *kuv.* huipistaa, tehdä iskeväksi, johtaa kriitilliseen t. uhkaavaan vaiheeseen. | K:etty pinta, esineen pää. Ukon vasamat k:etyt LEINO. — K. puheensa jhk. K. sanansa pistopuheiksi. Epigrammi on lyhyt k:etty runo. K:etyssä muodossa esitetty ajatus. K. jtak oppia, teoriaa. Jk k:ää välejä. K. tilannetta, asemaa. Tämä oli omansa k:ämään vastakohtia.

kärjitse *adv.* ja *postp.* kärkeä pitkin, kärjen ohitse. | Soutaa niemen k.

kärjys[64] *s. nahk.* kengän päällisen erillinen kärkiosa, kärkilappu.

kärjystin[56] *s. nahk.* = kärkikovike.

kärkev|ä[10] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* kärjellinen, kärjekäs, teräväkärkinen. | K. ase, neula. Kanta kapenee k:äksi. K. niemi. Pinnassa on k:iä kohoamia. — *Kuv.* terävä, piikikäs, pisteliäs. | K. arvostelu. Käyttää k:iä sanoja. K. kysymys, viittaus. Eukolla on k. kieli. Huomauttaa jtak k:ästi.

kärkevä|kielinen *a.* = seur. | K. eukko. **-sanainen** *a.* K. arvostelija.

kär|ki[8*] *s.* **1.** jnk esineen t. muodostuman uloin, tav. (teräväksi) suippeneva osa; vrt. ota, piikki, tutkain, huippu, latva, terä, pää, nenä, nokka; us.)(kanta, tyvi. | Suippo, terävä, tylppä, tylsä k. Liereä, litteä k. Neulan, naskalin, naulan, koukun, keihään, nuolen, veitsen, miekan k. Kiilan k. Lyijykynän teroitettu k. Kynänterässä on pyöristetty k. Sukkula kapenee kummastakin päästään k:jeksi. Sorvin k:kien väli on 1,5 metriä. Seipään, vavan, lipputangon, oksan k. Airon lavan k. Lapion, lusikan k. Ankkurin k. 'kynsi'. Luodin, kranaatin k. Kengän k. Pieksun kiverä k. Sukan terän, kintaan k. Suksen, luistimen k. Tähden sakaran k. Auran terän k. Viulun jousen k. ja kanta. Hampaan, kielen, kynnen, kuonon, nokan k. Terävä leuan k. Sydämen alaspäin oleva k. Keuhkon pyöreä k. Siipien k:jet valkoiset. Pensaikosta näkyi vain jäniksen korvien k:jet. K:keen päin suippeneva lehti. Kävyn k. Haa-

paperhosen tuntosarvet paksunevat k:keen päin. Ampiaisen takaruumiin suippo k. Karvan juuri, varsi ja k. Oraan punertava k. — Niemen k. Maamme eteläisin k. ulottuu n. 60. leveysasteelle. — - - taitaisinpa loiskata tuon kuusen k:keen KIVI. Näkyisi täältä vielä toinenkin kirkko, jos ei ihan pahimmoilleen sattuisi vaaran k. eteen AHO. Rosina taipuu hymyillen - - maistamaan huultensa k:jillä tätä juomaa LEHT. - - syvällä palavan tulen - - äärimmäinen liekin k. SILL. — *Kuv.* Nimi on aivan kieleni k:jellä [t. k:jessä] 'juuri muistumaisillaan mieleeni'. Loruiltiin sen tähden joutavinta, mitä milloinkin kerkesi kielen k:jelle IVALO. — *Mat.* Kulman k. 'kylkien leikkauspiste'. Kolmion k. '(vars. kannan vastainen) kylkien leikkauspiste'. Monikulmion k:jet. Kartion huippu eli k. — Heraldiikassa: kilven yläreunasta alareunaa kohti avautuva kiilamainen kenttä, joka on erivärinen kuin muu kilpi. — *Yhd.* hiili-, lasi-, metalli-, teräsk.; ala-, etelä-, pohjois-, yläk.; irtok.; harpin-, keihään-, kengän-, keuhkon-, kielen-, kuonon-, kynän-, lapion-, leuan-, maston-, miekan-, niemen-, nuolen-, siiven-, varpaan-, veitsenk.; kolmik.

2. *kuv.* ed. ryhmään liittyen: us. kärkevyys, kärjekkyys, pisteliäisyys, terävyys; teho, tehokkuus, ydin. | Arvostelun, lausuman, keskustelun k. Sananlaskuissa on usein leikillinen k. Suunnata pilkan k. vastustajiin. Huomautuksen johdosta koko päätelmä on menettänyt k:kensä. Ei ymmärtänyt sanonnan k:keä. Sopimuksen k. oli suunnattu etupäässä Italiaa vastaan. Katkaista, taittaa k. jltak 'riistää jltak sen (suurin) teho, tehdä jk tehottomaksi'. Toimenpide taittoi vastustajan yrityksiltä k:jen. Myyjän kohteliaisuus vei k:jen asiakkaan suuttumukselta. Pastori pani sanoihinsa aika paljon k:keä TALVIO. [Kirjoittaja] pikemmin teroittaa kuin miedontaa sanojensa ivallista k:keä TARK. [Kuvauksen] satiirinen k. ei pistä syvälle KOSKENN. - - parannussaarnan k. oli tarkoitettu Eevastiinan synnin paaduttamaa tuntoa pehmittämään TOPPILA.

3. *sot.* marssiosaston t. kärkikomppanian eteensä asettama n. joukkueen vahvuinen varmistusosasto. | Komppanian k:kenä etenevä joukkue. — Taistelulaivaston k. — *Yhd.* jalkaväki-, jälki-, panssari-, ratsuväkik.

4. ed:een liittyen *urh.* juoksu- yms. kilpailussa: kilpailijoiden ryhmän etu-, kärkipää. | Juosta k:jessä. Päästä, rynnätä k:keen 'etupäähän, johtoon'. K:jessä pysytteli vielä 4 miestä. [Vene] kiri toisella kierroksella k:keen ja voitti. — Pesäpallopelissä: N. pääsi kolmannelle pesälle ajon k:kenä. — HPS nousi mestaruussarjan k:keen 'kärkipäähän, johtoon'. — Vars. *ark.*: *(heti) kärkeen(sä)* heti alkuunsa, alussa(an). | Yritys epäonnistui heti k:keen. HJK sai maalin heti k:keen. - - kiista veljesten välillä katkesi k:keensä KIANTO.

5. *harv. murt.* palokärki; tikka. | - - kuikan, kurjen ja k:jen laulaminen PAULAH.

kärki|astuja *s. el.* eläin, joka astuu varpaiden kärjillä; vrt. kanta-, varvasastuja. | K:astujia ovat esim. hevonen ja lehmä. **-aura** *s.* voimakoneena käytetyn kulkuneuvon eteen kiinnitettävä lumiaura. **-hakui|nen** *a. kasv.* -sesti *adv.* -suus *omin.* kasvin varren t. juuren elinten kehitysjärjestyksestä: sellainen, missä nuorin elin on lähinnä kärkeä, akropetaalinen;)(tyvihakuinen. | Lehdet, juurikarvat kehittyvät k:sesti. **-harp|pi** *s.* harppi, jonka molemmat, suorat haarat päättyvät piikkimäiseen kärkeen. | K:illa piirretään ympyrän kaaria ja mitataan pisteiden välimatkoja. **-hela** *s.* Tupen k. **-jouk|ko** *s.*, vars. *sot.* etumaisena etenevä joukko. | Marssivan osaston k. Amerikkalaisten k:ot vajaan 20 km:n päässä Berliinistä. — *Urh.* Nurmi veti k:koa hirmuvauhtia. — *Kuv.* Edistyksen, valistuksen k. Hän kuuluu esittävän taiteemme k:koon. **-joukkue** *s.*, vars. *urh.* paras t. parhaiden joukkoon kuuluva joukkue, kärkipään joukkue. | Sarjan k:et. HJK ponnahti mestaruussarjan k:eksi. **-jäyke** *s. nahk.* = kärkikovike. **-kappale** *s.* Auran vantaan, paloletkun k. **-karva** *s.* Hännän k:t. **-kisko** *s. raut.* siipikiskojen väliin kärkenä pistävä risteyskappaleen osa. | K:n kärki on hiukan matalampi kuin siipikiskojen selät, mutta kohoaa sitten niiden tasolle. **-koh|ta** *s.* Hammastuksen k:dat. **-komppania** *s. sot.* etenemismarssilla asetettava n. komppanian vahvuinen marssin varmistusosasto. | N. 500 m:n päässä etujoukkopataljoonan pääosaston edellä etenee k. ja sen edellä kärki. **-kone** *s. sot.* = johtokone. | Lentueen k. **-korkeus** *s. tekn.* Sorvin k. 'kärkien ja johdepinnan kohtisuora väli'. **-kovike** *s. nahk.* kengän kärjen kovike, kärkijäyke, kärjystin. **-kulma** *s.* kärkenä oleva kulma. | Kolmion, sektorin, kartion k. Kiilan, poran k. **-kuoppa** *s. tekn.* työkappaleeseen työstökoneen kärkeä varten tehty kuoppa. **-laakeri** *s. tekn.* laakeri, jossa kartiomainen kärki liukuu sitä vastaavassa syvennyksessä. | K:en varassa liukuva pyörä. **-lappu** *s. nahk.* = kärjys. **-lehdykkä** *s. kasv.* Pihlajan lehden k. **-leveys** *s.* Taltan, poran k. **-levy** *s.* Sian kärsän k. **-liuska** *s.* Lehden k. **-mie|s** *s.*, vars. *urh.* ensimmäinen t. parhaisiin kuuluva mies, alku-, etu-, kärkipään mies. | Juoksijoiden ryhmän k(:het). — Pesäpallopelissä: pisimmälle ehtinyt juoksija. | K. pääsi kolmoselle. — *Kuv.* Heino oli urheilumme k:hiä. Kilpailujen k. Puolueen, yhdistyksen, liikkeen k. 'johtohenkilö'. Talouselämän, uuden kirjallisuuden k:het. **-muoto** *s.* Auran terän tehokas k. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Toukan takapäässä on k. lisäke. Ampiaisen k:sesti suippeneva takaruumis.

-kärki|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* Kapea-, kova-, leveä-, litteä-, lyhyt-, ohut-, paksu-, pehmeä-, pitkä-, pysty-, pyöreä-, suippo-, tasa-, terävä-, tylppä-, tylsäk.; musta-, puna-, valkok.; lovi-, piikki-, pykäläk.; luu-, metalli-, puu-, rautak.; kaksi-, moni-, viisik.

kärki|nivel *s.* Tuntosarven k. **-nuppi** *s.* Lippusalon sorvattu k. **-osa** *s.* Nuolen, veitsen, vavan, kielen, lehden, siiven k. **-paik|ka** *s.*, vars. *urh.* etumainen paikka, johtopaikka. | Juosta k:alla. Kiriä k:alle. Höckert luovutti k:an Virta-

selle. Kamppailla k:asta. — *Kuv.* Entinen mestarijoukkue putosi k:alta neljänneksi. Pitäjä on läänin kehityksessä k:oilla. **-painoi|nen** *a.* -suus *omin.* esineestä, jonka kärkipuoli painaa enemmän kuin kantapuoli, etupainoinen. | K. suksi. **-partio** *s. sot.* marssivan osaston edellä liikkuva varmistuspartio. | Kärki lähettää edelleen pienen k:n. **-piikki** *s.* Sauvan k. **-piste** *s.* Kulman, kartion k. Kolmion, monikulmion, monitahokkaan k:et. **-pora** *s. tekn.* pora, jonka leikkaavana osana on kaksi keskenään kulman muodostavaa särmää. **-potku** *s. urh.* Luistelijan k:t. Ampua pallo k:lla. **-pujotu|s** *s. kut.* kärkitoimikkaan kutomisessa käytetty niisien pujotus(tapa). **-puoli** *s.* Keihään, suksen, lehden, siiven, kartion k. **-päinen** *a.* K. rauta, tuura. **-pää** *s.* Miekan, naulan, kielen, lehden k. Kävyn suippo k. Jonon, rivin k. 'etupää'. — *Kuv.*, vars. *urh.* paremmuusjärjestyksen alku-, etupää. | Mestaruussarjan, tulosluettelon k. Mainiolla tuloksellaan N. sijoittautui k:hän. **-rengas** *s.* Lohivavan k. **-runo** *s.* epigrammi. **-ryhmä** *s. urh.* etumainen, alkupään muodostava ryhmä. | 4 juoksijaa erottautui k:ksi. Sarjan k:n muodostavat HJK, HPS ja IFK. **-sija** *s. urh.* paremmuusjärjestyksen alkupään sija, kärkitila. | Suomalaiset valtasivat kolme k:a. **-solu** *s. kasv.* itiökasveilla solu, josta kasvusolukon solut syntyvät. **-sorvi** *s. tekn.* sorvi, jossa työkappale kiinnitetään kahden kärjen väliin. **-sysäys** *s. lääk.* (rinnassa tuntuva ja näkyvä) sysäys, joka aiheutuu sydämen kärjen supistumisesta. **-tappi** *s.* Sorvin k. **-til|a** *s. urh.* kärkisija. | Päästä k:alle. Joukkue on kavunnut k:oille. **-toimikas** *s. kut.* toimikas, jossa toimiviivat mutkittelevat sahanterän tapaisesti kärkiä muodostaen. **-täplä** *s. el.* Perhosen siiven k. Pyrstösulan k. **-viila** *s. tekn.* kärkeen päin kapeneva viila. **-väli** *s.* kärkien väli. | Sorvin, sytytystulpan k.

kärkiö[3] *s.* harpin haaran vaihdettava kärkipää. — *Yhd.* kartio-, neulak.; lyijy-, tuššik.

kärkkyil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kärkkyä. | K. ruokaa, rahaa.

kärkkyjä[16] *tek.* Ruoan, voiton, viran k.

kärkky|ä[1*] *v.* olla valmiina jtak saadakseen, havitella, vaania jtak tavoitellen. | K. ruokaa. Lapset k:vät makeisia. Juomarahaa k:vä viinuri. Pekka k:i jo ovella päästäkseen mukaan. Perintöä k:vät sukulaiset. Yhtiö k:i yksityisten maita. Tietoja k:vä reportteri. K. virkaa, tilaisuutta, kunniaa. Lokit lentelivät saalista k:en. -- jumalattoman viinitarhasta he k:vät tähteitä VT. -- kissat vierellään perkeitä k:mässä SEPPÄNEN. — *Urh.* pesäpallopelissä: edetä pesältä jnk matkaa juoksutilaisuutta odotellessa. | N. oli k:essään vähällä palaa.

kärk|äs[66*] *a.* -käästi *adv.* -käys[65] *omin.* **1.** halukas, hetas, hanakka, innokas, kernas; ahnas, perso. | K. jhk, tekemään jtak. K. panetteluun, ilkeyteen, sovintoon. K. halu sekaantua toisten asioihin. Luvata, myöntyä k:käästi. Happi yhtyy k:käästi [= helposti, mielellään] muihin aineisiin. -- hyvin k. käskemättä, / kehumattaki kepeä KAL. Kieli k:käältä palaa SL. Älä ole k. käräjöimään VT. Ja aivan k. oli Juhani ratkaisemaan asiaa nyrkillänsä KIVI. **2.** ed:een liittyen: utelias. | K. uutisille, näkemään jtak. -- harakka, männistön k. neito KIVI. -- kuinka ei vanhain ämmäin k. ja hävytön joukko piiritä ja saarra häntä? AHO.

kärkö[1] *s. murt.* vesuri, kassara.

kärme[78] *s. murt.* käärme. | Myrkyllisin k. helvetistä! KIVI. -- niin kuin olisin elävätä k:ttä pidellyt KALLAS.

kärmeenty|ä[1*] *v. ark.* = käärmeentyä. | Häviöstään k:nyt mies.

kärmeil|lä[28] *v.* **1.** *murt.* käärmeillä, kiemurrella, luikerrella. | -- maantie alas lakeuteen k:ee KIVI. **2.** *ark.* olla käärmeissään, kieroilla; leukailla. | K. jklle. "Ka, ka, ettei vain tee pilausta Rapolan peltoon!" k:i joku Pirkan puolen köyhimyksistä HAARLA.

kärmeissä(än *adv. ark.* = käärmeissään. | Olla k. jklle. Yleisö oli suosikkiensa häviöstä k. Akka kaikesta k. KIANTO.

kärp|pä[11*] *s.* Mustela erminea, näädän heimoon kuuluva, talvella (mustaa hännänpäätä lukuun ottamatta) valkoinen, kesällä selkäpuolelta punaruskea, siro ja notkea pikkupeto. | K:än arvokas nahka. Viitenä k. rauniossa SP. — *Kuv.* Vikkelä kuin k. Vilahtaa, pujahtaa, viilettää k:pänä. -- eihän ole hänen liikuntonsakaan juuri k:än KIVI.

kärppämäi|nen[63] *kalt.a.* K:sen vilkas olento.

kärpä|nen[63] *s.* **1.** kaksisiipisten Brachycera-alalahkoon kuuluvia hyönteisiä, yl. vars. huone-, liha-, pistokärpäsestä. | Varsinaiset k:set 'Muscidae, kärpäsheimo, jolle on ominaista paksu, leveäkärkinen kärsä'. K. syö, lentää, surisee, pörisee. Huone kuhisi mustanaan k:siä. K:set pistävät pahimmin sateen edellä. Kesä ja k:set. Hätistellä k:siä nenältään. Pyydystää, tappaa k:siä. — Eräissä *kuv.* sanonnoissa. | Lyödä t. saada kaksi k:stä yhdellä iskulla 'toimittaa kaksi asiaa t. saavuttaa kaksi tarkoitusta samalla kertaa'. Ihmisiä kuoli ruton aikana kuin k:siä 'joukoittain, suurin määrin'. Tehdä k:sestä härkänen 'suurennella, paisuttaa, liioitella asiaa'. K:sestä tuli lopulta härkänen. Houkuttelee kuin sokeri k:siä. Puheesi on vain k:sen surinaa korvissani WALTARI. — *Yhd.* banaani-, hevos-, huone-, juusto-, kaali-, kahu-, kimalais-, koti-, liha-, lika-, lois-, pisto-, tsetsek.; espanjank. **2.** *kuv. leik.* mieli-, erikois-, sivuharrastus, hobby. | Useimmilla ihmisillä on k:sensä: musiikki, filatelia, puutarhanhoito tms. Saada jnk (lento)k:sen purema 'innostua (lentämiseen)'. Retkeilystä on hänelle tullut oikein k. — *Yhd.* elokuva-, keräily-, urheiluk. **3.** *urh. ark.* **a.** painissa, nyrkkeilyssä: kärpässarjaan kuuluva kilpailija. | N. on Tanskan parhaita k:siä. **b.** pesäpallopelissä: syötön aikana pesältä kärkkynyt ja pesälleheitosta palanut mies. | Syöttäjä teki k:siä. Palaa, kärähtää k:senä.

kärpän|loukku *s. mets.* **-nah|ka** *s.*; *syn.* hermeliini. | K:alla vuorattu, reunustettu viitta. **-nahkainen** *a.* K. viitta.

kärpännahka|kaulus *s.* **-reunus** *s.* **-vaippa** *s.* **-viitta** *s.* Kuninkaan k.

kärpänraudat *s. mon. mets.*

kärpäsen|käynti *s. voim.* vaakasuorien tikapuiden alapuolella siten tapahtuva käynti, että voimistelija riippuu käsistään selkä alaspäin ja samalla ponnistaa puolista jaloillaan. **-li|ka** *s.* kärpäsen ulosteet. | Lamppu on k:an tahrima. **-pyydys** *s.*

kärpäs|haavi *s.* kärpästen pyydystämiseen tarkoitettu harsohaavi. **-harso** *s.* K:lla verhottu kattokruunu. **-home** *s.* Empusa muscae, kärpäsessä elävä loissieni. **-kukka** *s. kasv.* kukka, jossa pölytyksen toimittavat kärpäset. **-laji** *s.* Huonekärpänen on tavallisin k. **-lastut** *s. mon.* hyönteismyrkkynä käytetyt kvassian lastut. **-liima** *s.* tahmea, liimamainen seos, jolla siveltyjä paperisuikaleita tms. käytetään kärpästen pyydystämiseen. **-loukku** *s.* Dionaea muscipula, eräissä Yhdysvaltojen suoseuduissa esiintyvä kihokkikasvi, joka pyydystää loukun tavoin sulkeutuvilla lehdillään ravinnokseen hyönteisiä. **-läiskä, -läppä, -läpsä, -lätkä** *s.* kärpästentappoväline, jossa lyhyehköön varteen on kiinnitetty rei'ikäs nahanpala, metallilankaverkon kappale tms. **-myrkky** *s.* kärpästen hävittämiseen käytetty myrkky. **-paperi** *s.* kärpästen hävittämiseen käytetty kärpäsliimalla sivelty t. kärpäsmyrkyllä kyllästetty paperi. | Katosta riippuva k. Lautaselle asetetaan kostutettu k. **-parvi** *s.* Hevosen ympärillä suriseva k. **-pyydys** *s.* kärpäsenpyydys. **-ruuti** *s.* liekojen itiöpöly. | K:a käytetään mm. apteekeissa pillerien pintakerroksena. **-sarja** *s. urh.* painoluokka, johon kuuluvan painijan enimmäispaino saa olla 52 kg, nyrkkeilijän 51 kg. **-sieni** *s. kasv.* Amanita, isoja helttasieniä. | Yleinen on myrkyllinen tavallinen k., jonka lakin yläpinta on punainen tai punaisen keltainen ja valkokäsnäinen. **-sieppo** *s.* sieppo, paarmalintu. **-tahra** *s.* jllak pinnalla oleva kärpäsen uloste. **-toukka** *s.* **-verkko** *s.* **-viuhka** *s.* K:a löyhyttelevä orja.

kärr|i[4] *s.*, tav. *mon.* tav:mmin kärry. | Vetää, työntää k:ejä. Ajaa k:eillä, k:eissä. — *Yhd.* ajo-, lava-, lasten-, työntök(:t).

kärri|keli *s.* Keväällä, kun k. on alkanut. **-kuorma** *s.* K. mustalaisia, perunoita. **-kyy|ti** *s.* Ajaa k:dillä.

kärrinpyör|ä *s.* K:ien kolina, räminä.

kärrit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** päästellä käriseviä ääniä, käristä, narista. | Ukkc puhua k:tää. Metsäkanan k:ys. **2.** *voim.* kansantanhuissa: polkea tahdissa vuorojaloin kantapäitä maasta nostamatta.

kärry[1] *s.* **1.** tav. *mon.* vedettävät t. työnnettävät pyörälliset (vars. kaksipyöräiset) ajo- t. kuljetusneuvot, rattaat; vrt. vaunut, vankkurit. | Yksi-, kaksi-, nelipyöräiset k:t. K:jen lava, kori, akseli, aisat. Vetää, työntää k:jä. Ajaa, kuljettaa jtak k:illä, k:issä. Istua k:illä, k:issä. Nousta k:ille, k:ihin. Laskeutua k:iltä, k:istä. Valjastaa hevonen k:jen eteen. Heti hän lysähti k:n pohjalle PÄIVÄR. — *Puhek. leik.* Olla k:illä, päästä k:ille 'ymmärtää jk asia (vars. toisen puheesta), pystyä seuraamaan jtak asiaa; huomata, päästä juoneen kiinni'. En ole nyt oikein k:illä, mitä tarkoitat. Joko pääsit k:ille? — *Yhd.* ajo-, hevos-, kuorma-, käsi-, työntök(:t); kivi-, lanta-, rehuk(:t); lastenk(:t). **2.** *puhek. leik.* auto. | Mainiosti vetävä k. - - kyllähän kelpaisi kun olisi tuommoinen k. SILL.

kärry|keli *s.* Kesällä k:kelin aikana. **-kuljetus** *s.* **-kuorma** *s.* K. väkeä, kiviä. **-kuormallinen** *s.* Tuotiin k. hiekkaa. **-kyy|ti** *s.* Ajaa k:dillä. Päästä k:tiin. **-liiteri** *s.* **-matka** *s.* 40 km:n k.

kärryn|aisa *s.* **-akseli** *s.* **-kori** *s.* Hän pisteli ensin k:n täyteen talvellisen tunkion muhevaa ainetta SILL. **-lava** *s.* Kuormata k:lle. **-pyör|ä** *s.* K:ät vierivät. K:än napa, koppa, puolat, vanne. K:ien ura tiessä. K:ien kolina, räminä. — *Voim.* = rattaanpyörä. **-raide** *s.* kärrynpyörän tiehen tekemä ura. **-raitio** *s.* = ed. **-ratas** *s.*

kärry|peli *s. kans.* kärryt. | Ajaa, kulkea k:pelillä. Markkinoille mennessä oli Kyösti jättänyt k:pelin erääseen tuttuun paikkaan LEINONEN. **-tie** *s.* hevoskärryillä ajettava tie. | Hyvä, huono, leveä, kapea k. Maantieltä haarautuu taloon kivinen k. **-vaja** *s.*

kärräil|lä[29] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Ota sitten ja k:e saarnamiehen perillisiä PAULAH.

kärrä|tä[35] *v.* -ys[64] *teonn.* kuljettaa kärryillä. | K. kiviä, hiekkaa. K. lantaa pellolle. Olla k:ämässä hiiliä. — *Leik.* muulla kuljetusneuvolla kuljettamisesta. | K. autolla vieraita. Ulkomailta k:tään monenlaista tavaraa.

kärräyslankku *s.* lankku, jota pitkin jtak kärrätään.

kärrääjä[10] *tek.* < kärrätä. | Kivien, lautojen k.

kärsijä[14] *tek.* — *Yhd.* sijaisk.

kärsimis|historia *s.* kärsimyshistoria. | Kristuksen k. **-ky|ky** *s.* Ihmisen k:vyllä on rajansa.

kärsimy|s[64] *s.* **1.** kärsiminen; kärsittävänä oleva t. kärsitty, kärsimistä aiheuttava t. aiheuttanut asia: tuska, kipu, vaiva, ahdistus, sairaus, suru, murhe, huoli tms. | Ruumiillinen, henkinen, sielullinen k. Aiheuttaa, tuottaa jklle k:stä, k:ksiä. Kidutuksen, sodan, nälän, köyhyyden, onnettoman rakkauden, mustasukkaisuuden aiheuttamat k:kset. Leikkaus tuotti potilaalle kovia k:ksiä. Isän sairaus oli ankara k. perheelle. Kestää k:ksiä. K:sten murtama ihminen. Luoti lopetti hevosen k:kset. - - kasvoilla ikään kuin haltioituneen k:ksen ilme SILL. — *Kuv.* Nääntyä k:sten taakan alle. Tyhjentää k:sten malja, kalkki. Käydä k:ksen koulua. K:sten kiirastuli. - - minä olen sinua koetellut k:ksen pätsissä VT. — *Yhd.* sijaisk. **2.** *vanh.* kärsivällisyys. | Provastimme osoittakoon meitä kohtaan hieman vielä k:stä KIVI. - - k:kseni alkoi olla aivan lopussa PÄIVÄR.

kärsimys|aika *s.* kärsimyks(i)en aika. | Herran kansan k. **-historia** *s.* Sorretun kansan k. — Erik. *usk.* Kristuksen kärsimyksen historia, neljästä evankeliumista kokoonpantu, kuuteen ahtiin jaettu kertomus, joka on liitteenä evankeliumikirjassa. **-kuk|ka** *s.* Passiflora, vars. Amerikan lämpimissä osissa esiintyviä, kärhioksien avulla kiipeileviä kiipijäkasveja, joista yhtä viljellään meilläkin huonekasvina. **-näytelmä** *s.* Kristuksen kärsimyshistoriaa esittävä hengellinen näytelmä, passionäytelmä. | Oberammergaun kuuluisat k:t. **-näytäntö** *s.* näytäntö,

jossa esitetään jk kärsimysnäytelmä. **-päivä** *s.* Pitkäperjantai, suuri k. **-taak|ka** *s.* Nääntyä k:an alle. **-tie** *s.* Kristuksen k. Karjalaisen siirtoväen k. **-toveri** *s.* Sorretun, kidutetun, vangin k. **-viik|ko** *s. usk.* pääsiäistä edeltävä viikko, piinaviikko. | Palmusunnuntai aloittaa k:on. **-virsi** *s. usk.* virsi, jonka aihe on Kristuksen kärsimyshistoriasta.

kärsimät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* kärsivällisyytensä, malttinsa menettänyt t. helposti menettävä, maltiton, hermostunut t. hermostuva, kiihtynyt t. kiihtyvä, kyllästynyt t. kyllästyvä; pahantuulinen, ärtyisä, kärtyinen;)(kärsivällinen. | K. potilas. Opettaja tuli viivyttelystä k:tömäksi. Kävellä k:tömänä edestakaisin. K. luonne. K. ele, ilme, vastaus. K. ovikellon soitto. Odottaa k:tömästi jtak. Mies ärähti k:tömästi. Jonottajien k:tömyys kasvoi kasvamistaan.

kärsintä[15*] *teonn. harv.* < kärsiä. | -- säätty on k:än se [Karjala] ja vainoon, vaivaan MANN.

kärsiväi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** *vanh. ylät.* kärsivä. | Näkyyhän ne siellä Karoliinan kanssa parastaan koettavan köyhäin ja k:stenkin kanssa AHO. -- veli kaikkein k:sten, / runo syyllisten sydänten LEINO. **2.** *vanh.* = seur. | -- isä k:sesti odotteli PÄIVÄR. Oi rakkaus on k. / ja hellä, pitkämielinen S.KORPELA.

kärsivälli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* maltillinen, tyyni, rauhallinen, hermostumaton, kyllästymätön, pitkämielinen;)(kärsimätön. | K. potilas, odottaja. Pysyä k:senä. K. ilme, ääni, odotus. Odottaa, kuunnella k:sesti. Opettaja selitti asian k:sesti uudelleen. K:syyteni on lopussa. Suurenmoinen k:syys. Odotus koetteli kovasti hänen k:syyttään. Teos panee lukijan k:syyden koetukselle. K:syyttä vaativa työ.

kärsivällisyyskoe *s. kuv.* kärsivällisyyttä koetteleva asia. | Sovittelupelin palasten asettelu on monelle oikea k.

kärs|iä[17] *v.* **1.** *intr.* **a.** tuntea (ruumiillista t. sielullista) kipua, tuskaa, vaivaa; kitua, saada osakseen kidutusta, ahdistusta, murhetta, huolta. | Sairas, kidutettu k:ii kovasti. K. ja iloita jkn kanssa. Kristus on k:inyt meidän syntiemme tähden. K:ivä Vapahtaja. Äiti sai k. lastensa vuoksi. Olla k:ivän näköinen. K:ivä ilme. -- hänellä oli k:ivä piirre tänään suun ympärillä IRIS UURTO. Kansa joutui sodan aikana paljon k:imään. K. ja toivoa parempaa. Pahantekijän on k:ittävä teostaan [vrt. 2.d]. K. syyttömästi. **b.** kokea jtak haittaa, menetystä, hankaluutta, hukkaa, vahinkoa, vaikeuksia tms.; joutua elämään t. olemaan jssak suhteessa epäedullisessa tilassa, huonossa asemassa; joskus: tulla jssak suhteessa huonommaksi, kehittyä epäedulliseen suuntaan, menettää. | K. sairaudesta, unettomuudesta, huonoista hermoista. Moni k:ii huonosta ruoansulatuksesta. Ostaja sai k. myyjän petollisuudesta. Enimmän joutuivat inflaatiosta k:imään tallettajat. Kädet k:ivät kylmyydestä. Ruumiin kehitys k:ii ravinnon niukkuudesta. Iho k:ii liiasta auringonpaisteesta. Korva k:i huonosta kielestä. — Koira k:ii hoidon huonoudesta. Kasvi k:ii kuivuudesta, ravinnon puutteesta. Ruusu alkoi liian pienessä astiassa k. ja kuihtui. Riistakanta on k:inyt liiasta metsästämisestä. Niitty k:ii jokavuotisista tulvista. Tulipalosta pahimmin k:ineet talot. Kattilalevy k:ii happopitoisesta syöttövedestä. Teollisuus k:ii liikennevaikeuksista. Koulu joutuu k:imään tilanahtaudesta. Opetus k:ii suunnitelmattomuudesta. Teoksen sisällys näyttää k:ineen lyhentämisestä. Kirjan yhtenäisyys k:ii lukemattomista syrjähypyistä. Aluksen merikelpoisuus ei vaurioista sanottavasti k:inyt. Hänen maineensa k:ii epäedullisista huhuista. -- runollinen teho k:ii määräyssanojen liiallisesta paljoudesta TARK.

2. *tr.* **a.** ed:een liittyen: joutua kokemaan, saada kestää, saada osakseen (jtak jssak suhteessa epäedullista), joutua alttiiksi (jllek epäedullisesti vaikuttavalle). | K. kipua, kidutusta, vaivaa, murhetta, huolta. K:in helvetin tuskia. Hän -- k:i sisäistä kipua jokaisesta teeskennellystä sanastaan AHO. -- k:in huomattavan suuressa määrässä tuota sille iälle ominaista salaista rumuuden tunnetta SILL. Perhe sai ajoittain k. puutettakin. K. nälkää, vilua, sairautta. K. vääryyttä, ylenkatsetta, pilkkaa, hätää, ahdistusta. Kristityt saivat k. vainoa, jopa usein marttyyrikuolemankin. K. tappio, vastoinkäyminen. Kärpässarjassa N. k:i tuomarihäviön. HJK oli ensimmäisellä puoliajalla hätää k:imässä. Saat k. tekosi seuraukset [vrt. 2.d]. Hän sai k. petoksensa omissa nahoissaan. Laiva k:i haaksirikon. Auto oli k:inyt yhteenajossa pahoja vaurioita. Tehdas k:ii työvoiman puutetta. Maan talous k:i sodan aikana suuria vahinkoja. Opettajan arvovalta k:i pahan kolauksen. Maa k:ii kuivuutta. Kappaleen vedessä k:imä painonhäviö. **b.** merk. lähellä ed:tä: kestää jtak, suhtautua jhk osaksi tulleeseen jllak tavalla. | K. kipunsa valittamatta. K:i tappiosi miehen tavoin! He k:ivät kuten aina kaikki kompasanat vaiti ja vastaamatta KALLAS. Oli siis päätetty miehuullisesti k. lutikkainenkin yösija KIANTO. **c.** vars. kielt. yhteyksissä: kestää, sietää, suvaita. | En voi k. häntä lähellänikään. Meidän on k:ittävä lähimmäistemme vikoja. Hän on mies, joka ei k:i kieroilua. N. ei k:i kilpailijoita. Kielikorvani ei k:i sellaista sanontaa. Kaktus k:ii mainiosti kuivuutta. Farisealainen luulohurskaus ei k:i toisten tuomiota. -- minä en k:i tuota miestä KIVI. Ei onni k:i katseit' ihmisten LEINO. Aina me kakarat olimmekin Nissen vaarin niskoilla, ja hän k:i meitä, taisi meistä pitääkin PÄLSI. — Obj:na sivulause. | Hän ei voi k., että joku on häntä parempi. Kauppias ei k:inyt, että asiasta mainittiin sanaakaan. -- k:i itselleen puhuttavan jotenkin vapaasti AHO. Palmerus ei k:i, että sinä hakkailet tuota piikaa SILL. — Obj:na inf.; merk. us. = voida, saattaa. | En k:i kohottaa kipeää kättäni. Joko k:it jalallasi kävellä? Kivultaan hän ei k:inyt puhuakaan. Uuni oli niin kuuma, ettei siihen k:inyt koskea. -- te ette k:i kuulla minun sanaani UT. Niin, k:iihän tuota tuumiskella KIVI. Ei häntä k:i katsoa palaviin silmiin AHO. -- hän alkoi kiroilla ja repiä tukkaansa minkä

k:i KAUPPISH. - - Almaa hän ei k:i ajatellakaan LEHT. **d.** suorittaa, sovittaa. | K. rangaistus. Hän on parhaillaan k:imässä 6 kk:n vankeusrangaistusta. K. tekojaan. Myyjä toimittaa tavaran laivaan ja k:ii rahtikulut. — *Puhek. leik.* joutua maksamaan, menettää rahana. | Saan k. siitä 600 mk kuukaudessa. Paljonko olet k:inyt tuosta takista?

kärsky[1] *s. harv.* katku, käry. | Tuntui savua ja palavan pihkan k:ä ilmassa AHO.

kärsky|tä[39] *v. harv.* katkuta, kärytä. | Palava vaate k:ää.

kärsä[11] *s.* **1.** eräiden eläinten (vars. sian, norsun, eräiden hyönteisten) erikoisen pitkä (us. leveäkärkinen) kuono. | Sian k. Norsun ylähuuli on kasvanut nenän kanssa yhteen pitkäksi, haju- ja tuntoaistimena sekä tarttuma- ja puolustuselimenä toimivaksi k:ksi. Maamyyrän, päästäisen k. Kärsäkkäiden k. Marjaluteen nivelikäs k. — *Yhd.* imu-, pistok. **2.** *ark.*, vars. *halv.* ihmisen nenästä; vrt. nokka. | Siivoahan k:si alusta! Kulki minne nenä neuvoi, k. käski. Älä sitä luule, että minä sanoistasi olen k:äni ottanut [= pahastunut] KARHUM. — Elää kädestä k:än 'kädestä suuhun'. — *Tilap. kuv.* jnk esineen kärsää muistuttavasta osasta: nenä, nokka. | Nostokurjen k. [Laiva] työnsi k:nsä [= keulansa] lumipyryssä maahan E. ELENIUS. **-heinä** *s.* = kärsämö.

-kärsäinen[63] *poss.a.* Kapea-, leveä-, lyhyt-, pitkä-, terävä-, tylppäk.; nivelk.

kärsäkenkä *s.* keskiajan lopulla käytetty erikoisen pitkäkärkinen kenkä.

kärsäk|äs[66*] **1.** *a.* kärsällinen. | Sika, k. kotieläin. — *S:sesti.* Sikoja - -, pieniä mataloita k:käitä PAULAH. **2.** *s. el.* K:käät 'Curculionidae, suuri kovakuoriaisheimo, johon kuuluvien hyönteisten pää on kärsämäinen'. Useat k:käät ovat pahoja tuhohyönteisiä. — *Yhd.* apila-, herne-, jyvä-, kaali-, kukka-, lehti-, mänty-, nauris-, omena-, pähkinä-, vattuk.; hyppy-, korva-, käärö-, piki-, suppilok.

kärsälevy *s.* Sian kärsä päättyy erikoiseen luun tukemaan k:yn.

kärsällinen[63] *poss.a.* K. eläin, kovakuoriainen.

kärsä|luu *s.* sian kärsälevyä tukeva luu. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. kuono. Kärsäkkäiden k:sesti suippeneva pää.

kärsämö[2] *s.* Achillea, mykerökukkaisia ruohoja t. ruohovarpuja, joilla useimmiten on hienoliuskaiset lehdet ja pienehköt mykeröt, kärsäheinä, kärsäruoho. | Sian k. 'Achillea millefolium'. — *Yhd.* ojak.

kärsäruoho *s.* = ed.

kärsät|ön[57] *kar.a.* Piilokkaat ovat kärsäkkäiden näköisiä, mutta k:tömiä.

kärtsä[11] *a. harv.* äkäinen, kärtyisä, ärtyisä. | Kalervoisen k. koira, / repi uuhen Untamolta KAL.

kärttyillä[29] *v.* = kärtyillä.

kärttyi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = kärtyinen.

kärttyis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* = kärtyisä.

kärttäjä[16] *tek.* Topi työntää pavun puolikkaan k:n suuhun KIANTO.

kärt|tää[2*] *v.* pyytää jtak itsepintaisen kiihkeästi ja jatkuvasti, kerjätä, mankua, "inua". | K. jklta jtak. K. ruokaa, rahaa, lupaa, tietoja. Lapset k:tivät leipää. K. k:tämistään. K. lisää. K. jkta mukaansa. Liisa on koko illan k:tänyt elokuviin. En tule, vaikka kuinka k:täisit. - - se panoraama siellä pappilan pirtissä, jota silloin k:it katsomaan AHO. - - lasten äidit olivat itsepintaisia eivätkä lakanneet heitä k:tämästä KALLAS.

kärty[1(*)] *a. harv.* äreä, kärtyinen, kärtyisä. | Hän on niin k. ja kiukkuinen ALKIO.

kärtyil|lä[29] *v.* (*rinn.* kärttyillä) olla kärtyinen, äkeissään, vihoissaan, vihoitella, äksyillä, äkäillä. | Päiväkaudet sinä piikkeilet ja k:et kaikille ihmisille PÄIVÄR.

kärtyi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* (*rinn.* kärttyinen) helposti ärtyvä, hermostunut, äkäinen, äksy, äreä, ärtyinen, ärtyisä, kärtyisä. | K. vanhus, potilas. Ukko on tänään k:sellä tuulella. Hän tulee päivä päivältä k:semmäksi. Puhua, vastata, tiuskia k:sesti. Hän oli niin k:sellä päällä, että olisi voinut lyödä heitä *AHO. Olen tullut niin k:seksikin, äreäksi, oikein karhuksi ALKIO.

kärtyis|ä[13] *a.* -ästi *adv.* -yys[65] *omin.* (*rinn.* kärttyisä) = ed. | K. ukko. Lapsi on hampaiden saannin takia k. ja levoton. Tokaista k:ästi. - - metsä vihaisesti ja k:ästi usahteli AHO.

kärty|ä[1*] *v. harv.* tulla kärtyiseksi, suuttua, vihastua, äkämystyä, äkääntyä, ärtyä. | Väliin hän k:i ja riettausi niin kuin ennenkin PÄIVÄR.

kärven|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kärventää. | K. paistia vartaassa. Rakkaus k:telee sydäntäni.

kärven|tyä[1*] *pass.v.* < seur. | Kankaan pinta on k:tynyt lähellä tulta. Varo etteivät hiuksesi k:ny! Liiaksi k:tyneet maltaat. Iho k:tyi auringonpaisteessa. Voiko kukaan kävellä hiilloksella, jalkain häneltä k:tymättä? VT.

kärven|tää[8] *v.* -nys[64] *teonn.* polttaa jtak pinnalta, korventaa, paahtaa. | Tulitikku k:si sormeni. Teeri kynitään, k:netään ja sen jälkeen puhdistetaan. K. lihaa, kalaa. Juuston pinta k:netään tulen paahteessa ruskeaksi. Silitysrauta ei saa k. vaatetta. Auringon k:tämä iho. Vangit k:nettiin elävältä roviolla. — *Kuv.* K. jkta hiljaisella tulella 'aiheuttaa jklle sielullista kidutusta'. K:simme viholliselta parran. - - rämeä miehen ääni, pakkasen ja viinan k:tämä KATAJA.

kärve|tä[34] *v. harv.* kärventyä. | Ryntäät k:nivät, mutta he eivät tunteneet kipua SEPPÄNEN.

kärvistel|lä[28] *v.* kipristellä, käpristellä. | K. pakkasessa, viluissaan. - - mies k:ee kylmissään, kärsivän näköisenä HAANPÄÄ.

kärvä|s[66] *s. maat.* häkkyrä, härveli. | Heinä, ohra on k:illä. Alakuloisena nostelee torpanmies - - lyhteitä k:isiin KIANTO. - - lyödään suurta tuoreenpainavaa lapoista k:än tapille SILL.

käry[1] *s.* **1.** palavan esineen t. aineen aiheuttama (tav. epämiellyttävä) haju, katku. | Kitkerä, ilkeä, paha, pistävä k. Palaneen lihan, vaatteen, bentsiinin, rikin, ruudin k. Öljylampun k. Inhottava kessun k. täytti huoneen. Keittiöstä tunkeutuu ruoan k:ä. - - etäisten, sinänsä tuntumattomien kytömaitten k:t SILL. — *Kuv.* Haistaa, tuntea palaneen k:ä, jnk k:ä, saada

k:ä jstak 'aavistaa jtak, saada vihiä jstak'. Ilmassa on, tuntuu sodan, riidan k:ä. Lehdissä tuntui lähestyvien vaalien k:ä. Kirjoituksessa on vahva itsevanhurskauden k. Ärräpäitä ja tulikiven k:ä. **2.** *ark.* — *Sot. koul.* jstak laiminlyönnistä, kielletystä, rangaistavasta teosta tms. kiinni joutuminen, "palo". | Lunttaamisesta tuli raskas k. Jos varusteiden joukosta tai saappaista löytyy käytetty jalkarätti, on se ankara k. WALTARI. — *Urh.* pesäpallossa: palo. | Kakkosella tuli k. K. käy 'mies palaa'.

käryinen[63] *poss.a.* K. keittiö. K. [= käryävä] kynttilä. — *Yhd.* rasvan-, ruoan-, tulikivenk.

kärys[64] *s. kal.* piikkinen nuotankuivausriuku.

käryt|e[78*] *s.* kärytykseen käytetty aine, kärytysaine, savute. | K:teinä käytetään rikkihiiltä, nikotiinia, naftaliinia ym. — *Yhd.* nikotiini-, rikkik.

kärytellä[28*] *frekv.v.* < käryttää. | K. kessua.

kärytin[56*] *väl. maat.* (< käryttää) kärytyksessä kaasun t. savun kehittämiseen ja levittämiseen käytetty laite.

kärytty|ä[1*] *pass.v.* < käryttää. | Huone k:i tupakansavusta. Siinä oli keskellä pihamaata ruma tulipalonjättö, kaksi k:nyttä pihlajaa TALVIO.

käryttäjä[16] *tek.* Kessun k.

käryttä|ä[2*] *kaus.v.* < kärytä. | Kynttilä k:ä. K. [= polttaa] tupakkaa, rikkiä. — *Erik.* käyttää jnk aineen palaessa kehittyvää (myrkyllistä) kaasua t. savua tuholaisten, syöpäläisten, kasvitautien tms. hävittämiseen ja torjuntaan, savuttaa, savustaa. — *Ark. sot. koul.* polttaa; vrt. käry 2, kärytä 2. | Missään tapauksessa ei saa k. kavereitaan tai joutua lomalla ollessaan päävartioon WALTARI.

kärytys[64] *teonn.* < ed. | K. tapahtuu tavallisimmin polttamalla jotakin myrkyllistä kaasua synnyttävää kärytettä. — *Yhd.* naftaliini-, rikkik. **-aine** *s.* käryte.

käry|tä[39] *v.* **1.** palaa käryä synnyttäen; haista käryltä. | Öljylamppu, kynttilä, vaate k:ää. Rasva k:si paistinpannussa. Eriste kuumenee liikaa ja alkaa k. Piippu k:ää hampaissa. Pahalta k:ävää kessua. — *Yksipers.* Huoneessa k:si inhottavalta. — *Kuv.* -- eipä vielä ole [salakuljetus] k:nnyt poliisin nokkaan HEPOR. **2.** *ark.* — *Sot. koul.* joutua kiinni jstak laiminlyönnistä, kielletystä, rangaistavasta teosta tms., "palaa". | K. nimenhuudossa. Pekka k:si lunttaamisesta. — *Urh.* pesäpallopelissä: kuolla, palaa. | N. k:si ykköselle.

käryyt- → käryt-.

1. **käräh|dellä**[28*] *frekv.v.* < 1. kärähtää. | Haivenet k:televät tulessa.

2. **käräh|dellä**[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < 2. kärähtää. | K:televä ääni, puhe. -- ääni tuntui tavallisesta k:telemisestäänkin päässeen LEHT.

1. **käräht|ää**[2*] *mom.v.* < kärytä. **1.** Paisti on k:änyt mustaksi. Pensas k:i tuleen. Ukolta k:i parta. — *Kuv.* Kirjoituksesta k:ää [= haiskahtaa] omahyväisyys. **2.** *ark.* — *Sot. koul.* K. lunttaamisesta, pinnaamisesta. — *Urh.* pesäpallopelissä: N. k:i kärkkyessään.

2. **käräht|ää**[2*] *mom.v.* < käristä. | K. vihaisesti jklle. Ääni k:ää kurkussa. Sanat k:ävät ärtyneinä HAARLA.

käräjä|aika *s.* Kihlakunnantuomari toimituttakoon k:ajoista julkipanot käräjätaloihin. **-asia** *s.* käräjissä (t. harv. yl. oikeudessa) käsiteltävä asia, käräjäjuttu, oikeusasia, oikeusjuttu. | Riidasta tuli oikein k. **-haaste** *s.* haaste käräjiin. **-herra** *s.* Tuomarit ja muut k:t. **-huone(isto)** *s.* huone(isto), jossa kihlakunnankäräjät pidetään. **-istunto** *s.* **-juttu** *s.* käräjäasia; oikeusasia, oikeusjuttu. | Asiasta tuli k. Nostaa k. jkta vastaan. Sekaantua k:un. **-jyv|ät** *s. mon. hist.* = seur. | Tuomarin, laamannin k. Maksaa k:iä. **-kap|at** *s. mon. hist.* Suomessa ja Ruotsissa kihlakunnantuomarin palkkaukseksi suoritettu henkilökohtainen vero. | K. lakkautettiin v. 1924. Maksaa k:poja. **-kartano** *s.* rakennus, jossa käräjät pidetään, käräjätalo. **-kirjuri** *s.* käräjillä kirjurina toimiva henkilö. **-kiv|i** *s.* kivi, jonka luona (muinoin) on pidetty käräjiä t. joilla oikeuden jäsenet istuivat käräjien aikana; vrt. tuomarinympyrä. | Kokoontua k:en ympärille. Kehään asetetut k:et. — Uskottiin käärmeiden pitävän käräjiään k:ensä ympärillä. **-kulut** *s. mon.* Syytetty tuomittiin maksamaan k. **-kunta** *s. lak.* kihlakunnanoikeuden tuomiopiiri. | Tuomiokunnassa on tavallisesti 3—5 k:a. **-kuntalainen** *s.* käräjäkunnan asukas. **-matka** *s.* Tuomarin k:t. **-mie|s** *s.* käräjillä kävijä, käräjillä läsnä oleva henkilö. | K:het tuomarista todistajiin. **-mä|ki** *s.* mäki, jolla (muinoin) on pidetty käräjiä. | Oikeutta jaettiin k:en kehäkivillä.

käräjän|kävijä *s.* käräjillä asianosaisena (usein) esiintyvä henkilö, käräjä-, riitapukari. **-käyn|ti** *s.* käräjien käyminen, käräjöinti. | Asiasta aiheutui pitkä k. Uhata jkta k:nillä.

käräjä|paikka *s.* paikka, missä käräjät pidetään. | K:paikkana oli kunnantalo. Esihistoriallinen k. Kussakin käräjäkunnassa on vuosittain oikeassa k:paikassa pidettävä kahdet varsinaiset käräjät. **-piiri** *s.* Kihlakunnanoikeuden k:nä oli aluksi hallintopitäjä, sittemmin käräjäkunta. **-pukari** *s.* käräjillä asianosaisena (vars. kantajana) t. asianajajana usein esiintyvä henkilö. | Vanha, tottunut k. **-päivä** *s.* Ensimmäinen k. **-pöy|tä** *s.* tuomarin pöytä käräjillä. | Istua k:dän takana. **-pöytäkirja** *s.* **-rahvas** *s.* käräjille kokoontunut väki. **-rauha** *s. lak.* laissa säädetty käräjien häiriintymättömän kulun takaava oikeusturva. | Ruotsi-Suomen vanhojen lakien mukaan k. käsitti sekä käräjäpaikan että tien sinne ja sieltä pois. Käräjät avatessaan tuomarin on julistettava k. alkaneeksi. K:n rikkominen. **-saarna** *s.* jumalanpalvelus, joka toimitetaan ennen varsinaisten käräjäin alkamista joko kirkossa tai käräjäpaikalla. **-sali** *s.* K. oli täynnä uteliasta yleisöä.

käräj|ät[16] *s. mon.* **1.** *hist.* muinaissuomalaisilla ja -germaaneilla vapaiden miesten pitämä kokous, jossa neuvoteltiin ja päätettiin yhteisistä asioista; myöh. Ruotsissa samantapainen, valtiovallan toimesta järjestetty yleinen kansankokous (vars. laamannin johtamat maakuntakäräjät). | K:illä laadittiin lakeja, neuvoteltiin sodasta ja rauhasta, harjoitettiin lainkäyttöä jne. Et sinä käy heimon k:issä, et kihla-

kunnan yleisissä kokouksissa LEINO. — *Yhd.* kansan-, maakunta-, pitäjän-, suurk. 2. vars. *lak.* nyk.: kihlakunnanoikeuden istunnot t. istuntokausi, kihlakunnankäräjät; aik. muistakin maalla pidetyistä oikeudenkäyntitilaisuuksista. | Lakimääräiset, varsinaiset, ylimääräiset k. Käydä k:iä (jstak asiasta) jkn kanssa, jkta vastaan 'vedota jssak riitajutussa kihlakunnanoikeuteen'. Pitää k. Haastaa k:iin. Vetää jk asia k:iin. Asia tulee esille k:issä t. k:illä. Mies vietiin varkaudesta k:iin. Uhata jkta k:illä. Istua k:iä 'jakaa oikeutta käräjillä'. Tuomari istuu ensimmäisiä k:iään. — *Kuv.* Pitää k:iä jstak 'tutkia, selvittää jtak'. Käydä k:iä jstak jkn kanssa 'riidellä, olla riidassa jkn kanssa'. - - käydä k:iä ristiriitaisten tunteittensa kanssa [= yrittää päästä selville tunteistaan] IVALO. — *Yhd.* kihlakunnan-, kuninkaan-, laamannin-, piispank.; etsikko-, oikaisu-, tutkintok.; kesä-, kevät-, syys-, talvi-, välik.

käräjä|talo *s.* rakennus, jossa käräjät pidetään. **-tu|pa** *s.* Asia joutui loppunäytökseensä k:-vassa. **-väki** *s.* käräjille kokoontunut väki. **-yleisö** *s.* = ed.

käräjöi|dä[30] *v.* -nti[1*] *teonn.* käydä käräjiä t. yl. oikeutta, olla asianosaisena jssak käräjä- t. oikeusjutussa, riidellä. | K. jstak jkn kanssa, jkta vastaan. K. perinnöstä, rajoista. Ei kannata k. niin mitättömästä asiasta. Pitkän k:nnin jälkeen hän voitti asian. Teille on jo yleensä vaurioksi, että k:tte keskenänne UT.

käräjöimishalu *s.*

käräjöitsijä[14] *tek.* < käräjöidä. | Alituinen, rettelöivä k.

käräpirkko *s.* kärisevä, kiukutteleva lapsi.

käräytellä[28*] *frekv.v.* < seur.

käräyt|tää[2*] *kaus.v.* < 1. kärähtää. | Polttaa k. Maija k:ti silitysraudalla hameensa.

-käs ks. -kas.

käsi[40] *s.* — Iness. *murt. runok.* joskus käässä, käissä. Adv:eja käsiksi, käsillä, käsin, käsissä ks. erikseen.

A. varsin. merk. Ryhmät I ja II eivät erotu selvästi toisistaan.

I. ihmisen yläraajan uloin osa ranteesta sormien päihin, käsiterä; vrt. kämmen, koura, pivo, nyrkki, rusikka, käpälä, tassu, räpylä.

1. Oikea, vasen k. Suuri, pieni, kapea, leveä, pitkä, hoikka k. Kylmä, lämmin k. Punaiset, valkoiset, ruskeat kädet. Työmiehen karkea, känsäinen k. Pehmeä naisen k. Vanhuksen suonikas k. Käsivarressa on kolme osaa: olkavarsi, kyynärvarsi ja k. Käden selkä. Käden luut. Kädet kouristuvat nyrkkiin. Kädet vapisevat, väsyvät. Ottaa jk, jtak käteensä. Kivääri käteen — ota! Pudottaa, laskea jk kädestään. Tarttua kädellään jhk. Irrottaa kätensä jstak. Kosketella, silittää, tunnustella kädellään. Puristaa kädellään. Käden ote, puristus höltyy, tiukkenee. Pidellä kynää kädessään. Vetää, tarttua kahden käden t. kaksin k:n. Tehdä jtak k:n; us.)(koneellisesti. Pestä, kuivata kätensä. Suudella jkn kättä t. jkta kädelle. K:ä paleltaa. Panna, vetää käsineet käteensä. Kintaat ovat kädessä. Riisua rukkaset kädestä. Lyödä kätensä yhteen ihmetyksestä. Taputtaa k:ään ihastuksesta. Hieroa, hykerrellä k:ään mielihyvästä, tyytyväisyydestä. Panna kätensä ristiin t. ristiä kätensä 'panna sormensa lomittain'. Istua, rukoilla kädet ristissä. Istua k. silmillä, poskella. Miettiä k. korvallisella t. korvan takana, otsalla. Seisoa joutilaana kädet taskussa. Panna kädet lanteille t. puuskaan, seisoa kädet lanteilla t. puuskassa. Kätkeä kasvot k:insä. Viedä k. päähineeseen t. lakin reunaan [tervehdittäessä]. Panna kädet jkn päälaelle t. päälle [siunattaessa]. — Kädet ovat täynnä tavaraa. Kulkea tyhjin k:n t. kädet tyhjinä. Kävellä pakkasessa paljain k:n t. kädet paljaina. Tehdä työtä, tapella paljain k:n 'ilman työkalua t. asetta, peikin käsin t. käsivoimin'. Ottaa multaa käden täysi. — Kulkea, istua, seisoa k. jkn kädessä t. k. kädessä jkn kanssa. Haarikka kiertää kädestä käteen. Pappi yhdistää vihittävien kädet. — Antaa, lyödä, ojentaa, paiskata, pistää, tarjota kättä jklle 'tervehtiä'. Hyvästellä, kiittää kädestä (pitäen). Kättä päälle! Tuohon käteen! Tässä käteni! [lupausta, kauppaa, sovintoa tms. tehtäessä]. K. tänne! Puristaa jkn kättä [tervehdykseksi, hyvästiksi]. Erottaa vedonlyöjien kädet. — Katsoa kättä 'ennustaa kädestä (katsomalla)'. Maalata, piirtää vapaalla kädellä t. vapaalta kädeltä 'ilman viivoitinta, harppia tms.' Kuuromykät puhuvat k:llä t. k:n. Lapset uivat kädet pohjassa. Humalaisen, sairaan k. ei tottele ajatuksia. On niin pimeää, että ei kättään näe. Ikkunaan tuli käden mentävä reikä. K:n kosketeltava [= konkreettinen] esine.

2. käyttö lähenee kuvallista. | Äidin lempeä k. Uudisraivaajalla oli vain kaksi tyhjää kättä [vrt. A. I. 5. a, tyhjin käsin]. Karttuisa on kansan k. SL. Sysiä, tyrkätä, lyödä kovalla kädellä 'tylysti, kovakouraisesti'. Piirtää, kirjoittaa kevyellä kädellä 'kevyesti'. — Saada k:stään 'saada (käsillään) aikaan jtak näkyvää'. Jku on k:stään saapa 'aikaansaapa, toimelias'. K:stään taitava ompelija. Elää kättensä työllä 'omalla työllään'. Ihailla kättensä töitä 'aikaansaannoksiaan'. Suo menestyä meille kättemme työn VT. Kädestä lähtevä, irtautuva 'myytäväksi kelpaava, kaupaksi käypä'. Kynä kirposi runoilijan kädestä 'runoilija kuoli'. Käteen käypä [= sopiva] työkalu. — Aapinen on ensimmäinen oppikirja, joka annetaan lapsen käteen. Teos kului kansan k:ssä. Mielenkiintoista kirjaa ei hevin laske kädestään. Käteeni sattui muuan lentolehtinen. Poika luki kaiken, mitä k:insä sai. — Olla kiduttajan k:ssä. Hevonen vikuroi ajajan k:ssä. Karkuri tunsi olevansa lujissa k:ssä. Jättää työ k:stään. Vanki karkasi vartijain k:stä. Hakea k:insä 'käsille, esille'. Potilas kuoli lääkärin k:in 'kesken hoidon'. Maito happanee k:in 'nopeasti, ennen kuin sitä on ehditty käyttää'. Maantuotteet myytiin suoraan kädestä käteen 'tuottajalta kuluttajalle'. Talousrahat kulkevat emännän k:en kautta. Työ kulkee tehtaassa monien k:en

kautta. — Maksaa, suorittaa käteen 'käteisellä t. käteistä'. Isännällä ei ollut riittävästi rahaa kädessä 'heti saatavilla, käsillä'. — Hän on rakentanut talonsa omin k:n 'itse'. Saada surmansa oman, toisen käden kautta t. omasta, toisen kädestä 'tehdä itsemurha; tulla surmatuksi'. Dareios kaatui salamurhaajan kädestä. Päättää päivänsä omalla kädellään 'tehdä itsemurha'. Oman käden oikeus 'omavaltaisuus'. Harjoittaa, käyttää oman käden oikeutta. Kansa otti oman käden oikeudella takaisin, minkä virkamiehet vääryydellä olivat anastaneet. Puolustaa maataan ase kädessä 'aseellisesti'.

3. *kuv.* eril. personoitujen käsitteiden yhteydessä. | Jumalan k. Ja Herran k. oli heidän kanssansa UT. Kaitselmuksen johdattava k. Kohtalon armoton k. Elämän altis k. Kuoleman, tuonen kylmä k. Syksyn säälimätön k. repi lehdet puista. Hallan, pakkasen jäätävä k. koskettaa maata. Lain lahjomaton k. Valtiovallan järjestävä k. Rooma ulotti ahnaat kätensä Etu-Aasiaan saakka. Koston k. Tuska painoi hirveät kätensä tytön hartioille. -- Herran k. on lyövä sinun karjaasi -- ylen ankaralla ruttotaudilla VT. — *näkymätön käsi* tuntematon, us. yliluonnollinen voima. | Asioita johtaa näkymätön k. Laiva liukui kuin näkymättömän käden vetämänä. Kun olen ollut silmitönnä syvyyteen syöstä, niin silloin on aina joku näkymätön k. minun otsani seinään ohjannut AHO.

4. ed. ryhmään liittyen tieteellisestä t. taiteellisesta luomistyöstä. | Mannisen kädestä lähti suuri joukko mainioita runonsuomennoksia. Yksilöllinen luonne kasvoi Kiven k:ssä valtavaksi tyypiksi. Kalevalan teksti yksityiskohdissaan on Lönnrotin kätten alla syntynyttä mosaiikkityötä. Veistos on Eemil Halosen kädestä. — *Harv.* käsiala, aikaansaannos. | Tämä kirjoitus ei voi olla Leinon kättä.

5. lukuisissa *kuv.* lausetavoissa ja sananparsissa.

a. eril. a:ien määrittämänä tav. ilmaisemassa välikappaletta, tapaa, menettelyä tms. — *(jkn) oikea käsi* tärkeä, korvaamaton apulainen, kaikki kaikessa. | Yksityissihteeri oli johtajan oikea k. "Turisti" on matkailijan oikea k. — Vaan kun sinä almua annat, älköön vasen kätesi tietäkö, mitä oikea kätesi tekee, että almusi olisi salassa UT. — *puhtaat kädet.* Jklla on puhtaat kädet jssak asiassa 'on syytön, ei ole sekaantunut asiaan'. Toimia puhtain käsin 'nuhteettomasti, rehellisesti, puhtain asein'. — *vapaat kädet* vapaa toimintavalta, -mahdollisuus. | Jklla on vapaat kädet. Antaa, jättää jklle, saada vapaat kädet. Johtajalle annettiin vapaat kädet menetellä harkintansa mukaan. Hallitus sai asiassa vapaat kädet. Pankilla oli setelien liikkeelle laskemisessa liian vapaat kädet. — *tyhjin käsin.* Palata ostoksilta tyhjin k:n 'mitään ostamatta'. Aloittaa elämänsä tyhjin k:n 'vailla omaisuutta, varattomana'. — (*ankaralla* tms.) *kädellä.* Kukistaa kapina ankaralla kädellä 'ankarasti'. Kasvattaa jkta liian höllällä kädellä 'leväperäisesti, höllästi'. Teos on kirjoitettu kevyellä kädellä 'kevyesti', joskus: 'pintapuolisesti'. Asiaan on tartuttava lujalla kädellä. Hoitaa liikettä varmalla, tarmokkaalla kädellä. Muutokset on tehty varovalla ja viisaalla kädellä. Luonto siunaa maamiehen työn runsaalla kädellä. Monet tekivät lahjoituksia anteliaalla kädellä. Noudattaa lujan käden politiikkaa.

b. eril. v:ien ohessa (obj:na t. adverbiaalina). — *antaa kätensä jklle* kihlautua jklle, lupautua, suostua menemään jkn vaimoksi. | Tyttö antoi kätensä Pekalle. — Antaa kätensä pahalle 'antautua pahan valtaan'. — *pyytää jkn kättä* kosia. | Pyydän kättänne! Jussi pyysi vanhemmilta tytön kättä. — *avata kätensä jklle, sulkea kätensä jklta* olla antelias, auttaa; kieltäytyä auttamasta. | Kansa avasi kätensä invalideille. Avaa auliisti kätesi veljellesi VT. Älä sulje kättäsi apua tarvitsevilta! — *antaa, lyödä, ojentaa* jne. *kättä jllek* t. *jklle* lähestyä jtak, yhtyä, tehdä sovinto, olla sovussa jnk t. jkn kanssa. | Menneisyys lyö Tartossa kättä nykyisyydelle. Sydäntalvella aamu antaa kättä illalle. Kansat ovat ojentaneet toisilleen kättä yli rajojen ja etuvastakohtien. Minna Canth tarjosi sovinnollisesti kättänsä vastustajilleen. Ojentaa auttava kätensä jllek t. jklle. — *kohottaa, nostaa, ojentaa kätensä jkta* t. *jtak vastaan* vastustaa, ryhtyä vastustamaan. | Nostaa kätensä vanhempiaan vastaan. Älä kohota kättäsi esivaltaa vastaan! -- hän ojensi kätensä Jumalaa vastaan ja pöyhkeili Kaikkivaltiasta vastaan VT. — *nostaa kätensä jkta* t. *jtak puolustamaan.* Yhtäkään kättä ei nostettu [t. yksikään k. ei noussut] syytettyä puolustamaan. — *satuttaa kätensä jkhun* t. *jhk* kajota, ryhtyä. | Älä satuta kättäsi poikaan äläkä tee hänelle mitään VT. Hän ei satuttanut kättänsä työlliseen työhön SEPPÄNEN. — *panna kätensä väliin* estää jtak tapahtumasta, ehkäistä, "panna sormensa väliin". | Jos ryhdymme puuhaan, ei kukaan uskalla panna kättänsä väliin. — *pestä kätensä* tekeytyä syyttömäksi, puhdistautua syytöksestä; kieltäytyä vastuusta. | Tee mitä haluat, minä pesen käteni. On tavallista pestä omat kätensä ja syyttää muita. Lehti pesi jutusta kätensä. Nähkäät, minä käteni pesen ja olen viaton tähän kahakkaan KIVI. — *liata, saastuttaa, tahria kätensä* tehdä itsensä syypääksi sekaantumalla jhk rikokseen, siveelliseen hairahdukseen tms. | Tahrata kätensä petoksella, rumalla jutulla. Epameinondas ei tahtonut saastuttaa k:ään kansalaisverellä. On vaikeaa seurustella rikollisten kanssa k:ään tahraamatta. — *sitoa jkn* t. *jnk kädet* rajoittaa toimintavapautta. | Sensuuri sitoi lehdistön kädet. Monet sopimukset sitoivat Espanjan kädet. Antamalla esityksen hallitus sitoi kätensä. — *antaa* t. *saada (oikein) isän* (t. *miehen) kädestä* ojentaa, kurittaa jkta perin pohjin. | Esko antoi pojille oikein isän kädestä. Kirjailija sai arvostelijoilta kerrankin oikein isän kädestä. — *elää kädestä suuhun* t. *kädestä kärsään* elää voimatta säästää, kuluttamalla ansionsa heti. | Kädestä suu-

hun elävä käsityöläinen. Pula-aikana joudutaan usein elämään kädestä kärsään. — *ottaa langat, ohjakset käsiinsä; pitää langat, ohjakset käsissään* ohjata, hallita (tilannetta tms.). | Suomen eduskunta otti joulukuun 6 p:nä 1917 maan ohjakset omiin k:insä. Isäntä piti kaikki langat tiukasti k:ssään. — *ottaa lusikka koreaan käteen* olla kiltisti, vastaanhangoittelematta. — *kädet irti* t. *pois!* [= älä sekaannu t. älkää sekaantuko asiaan]. Kädet irti tästä jutusta! Kädet pois minun asioistani! — *jklla on hätä, kiire kädessä* t. *käsissä, jklle tulee hätä, kiire käteen* t. *käsiin* jklla on, jklle tulee hätä, kiire. | Pojalla oli hätä kädessä pakoon juostessaan. Oli tulla hätä käteen. Miehelle tuli kiire k:in hänen nähdessään junan saapuvan asemalle. Hätä kädessä, häät pivossa, ylkä tietymättömissä SL. — *käsi käden pesee* [toinen auttaa, kehittää, hioo toistaan, on yhteistyössä toisensa kanssa] SL.

c. jkn hallussa, hoidossa, huostassa, vallassa olemisesta, siihen joutumisesta t. siitä pääsemisestä; vrt. koura, kynsi. | Elämämme on Jumalan kädessä. Johtajalla oli joukkonsa k:ssään 'hän kykeni niitä johtamaan'. Liike kehittyi N:n k:ssä. Monopoli on vaarallinen ase yksityisen kädessä. Aloite luisui hyökkääjän kädestä. Valta alkoi liukua johtajan k:stä. Mies pelastui vainoojain k:stä. Kulo ryöstäytyi sammuttajien k:stä. Päästin hyvän tilaisuuden k:stäni. Talo siirtyi pois suvun k:stä. Omaisuus joutui tuhlarin k:in. Maa joutui valloittajan k:in. Saada k:insä. Yritin saada Pekan puhelimella k:ini 'päästä puhelinyhteyteen Pekan kanssa'. Kukkula siirtyi taistelun kestäessä kädestä käteen. — Yrityksen, ravintolan johto on tottuneissa k:ssä. Virka on epäpätevissä k:ssä. Kansa otti kohtalonsa omiin k:insä. — Syytetty jätettiin lain k:in. Laiva keikkui myrskyn k:ssä. Kitua taudin k:ssä. Poika hytisi pakkasen k:ssä. Lehmät ehtyvät paarmojen k:ssä. — *läpi käsien* väkisin, vastustamattomasti jklta hukkaan, jkn hallusta. | Ilves vei lampaan läpi k:en 'melkein käsistä'. Tilaisuus meni läpi k:en. Kaikki menee läpi kätten [= niin ettei asiaa voi estää], ei se siitä parane vaikka mimmoista meteliä pitäisi SILL.

d. adv:n tavoin. — *käsi kädessä* (jkn t. jnk kanssa) rinnakkain, rinta rinnan, sovussa, yhteistyössä, yhteisymmärryksessä. | Mainonta toimii k. kädessä myynnin kanssa. Teorian ja käytännön olisi kuljettava k. kädessä. Sivistys ja sotainen suuruus eivät aina käy k. kädessä. — *kädet ristissä* t. *ristissä käsin* toimettomana, joutilaana, saamattomana. | Istua, seisoa, odottaa kädet ristissä. Ei hyödytä jäädä tapahtunutta ristissä k:n valittelemaan. Englanti ei voinut kädet ristissä katsella Saksan paisuvaa mahtia. — *käsi sydämellä* vilpittömästi. | Voitko vastata k. sydämellä? | K. sydämellesi, Suomen kansa! Etkö sinä ole huomannut Jumalan isällistä hoitoa elämässäsi? AK. — *kädestä pitäen* läheltä, perin pohjin, huolellisesti, tarkasti. | Neuvoa jkta kädestä pitäen. Opettaa, varottaa kädestä pitäen. — *käden käänteessä* tuota pikaa, nopeasti, heti; mukavasti. | Työ käy käden käänteessä. Rakennus valmistui käden käänteessä. Sveitsistä tuli käden käänteessä kansanvaltainen maa. — (*jklla on*) *kädet täynnä* tarpeeksi asti, yllin kyllin tekemistä, työtä. | Emännällä oli kädet täynnä pitoja valmistettaessa.

e. vrt. A. I. 5. a. — *ensi kädessä* lähinnä, ensiksi, ennen muuta. | Kirjan tarkoitus on ensi kädessä opettava. Metsänhakkuussa on ensi kädessä otettava huomioon, kuinka hakattavaksi määrätty alue voidaan parhaiten jakaa ajopalstoihin. Myyjä on ensi kädessä yleisön palvelija. — *ensi käden* [= alkuperäinen, luotettava] lähde, tieto. Kirjailijan elämäkertansa kirjoittajalle antamat arvokkaat ensi käden tiedot. Uutinen on saatu ensi käden lähteestä. Ensi käden [= lähin, tähdellisin] tarve. — *toisen käden* [= ei-alkuperäinen, epäluotettava] lähde, tieto. Tutkimuksessa on ollut pakko turvautua toisen käden lähteisiin. Toisen käden tuttava 'tuttavan tuttava'. — *viime kädessä* loppujen lopuksi, pohjimmaltaan, todellisuudessa, itse asiassa. | Arvostelumme sisällyksen ratkaisee viime kädessä oma yksilöllisyytemme. Kansanvaltaisessa maassa kansa itse viime kädessä määrää valtakunnan asioista.

f. korttipelissä: *täysi käsi* pokerin pelaajalle sattuva viiden kortin yhdistelmä, jossa on kolme keskenään samanarvoista ja kaksi taas keskenään samanarvoista korttia.

II. koko ihmisen yläraaja olkapäästä sormiin; vrt. käsivarsi.

1. Pitkät, suorat, koukkuiset kädet. Koukistaa kätensä. Katkaista kätensä 'jk käsivarren luista'. Huitoa, heiluttaa, ojennella k:ään. Viitata tahtia kädellään. Huitaista ylimielisesti kädellään. Kätten heilutus, ojennus, pyöritys. Kiertää kätensä jnk ympärille. Kietoa kätensä jkn kaulaan. Kädet riippuvat sivuilla. Kädet ristissä rinnalla. Kädet selän takana. Juosta kädet haralla t. haralla k:n. Kohottaa kätensä tervehdykseen. Työntää k. hihaan. Pöytä, tuoli, työkalu on käden ulottuvilla. Pimeässä ei näe käden pituutta eteensä. Ampua kädeltä t. vapaalta kädeltä 'ilman tukea'. — *käden jatko* t. *kättä pitempi* käden jatkona oleva t. siksi sopiva esine: keppi, työkalu, ase tms. | Tarttua kättä pitempään. Noutaa käden jatkoa. Lapset ovat äidillä kättä pitempänä. Esituvassa hän jo erotti pari tukevaa karahkaa nurkan puuläjästä, jos muka oli tartuttava kättä pitempään SEPPÄNEN. — *Erik.* jalkapallopelissä us. = käsivirhe. | Tahallinen, selvä k.

2. *kuv.* **a.** Pitkät on esivallan kädet SL. — Eril. sanonnoissa ja lausetavoissa: *käden ulottuvilla* lähellä saavutettavissa, toteutumaisillaan. | Vihollinen oli käden ulottuvilla. Ratkaisu, otaksuma on käden ulottuvilla. Kuninkaankruunu näytti olevan hänen kätensä ulottuvilla. — Lapsi ei ajattele t. tiedä *kättään pitemmälle*. — *suoralta kädeltä* (harv. *suoraa kättä*) heti, ilman muuta, oikopäätä, umpimähkään, harkitsematta. | Sanoa, vastata, muistaa suoralta

kädeltä. Lyödä, ampua suoralta kädeltä 'harkitsematta'. Asiaa on vaikea ratkaista suoralta kädeltä. Ei ole noin suoralta kädeltä saatavissa sen somempaa piilopaikkaa kuin täyteen vehmauteensa ehtinyt ruis SILL. Niin, tehkää päätöksenne nyt suoraa kättä *MANN. — *kantaa käsillään* hoitaa hyvin, pitää hyvää huolta, kohdella hellävaroin. | Vanhemmat suorastaan kantoivat k:llään rakastamaansa tytärtä. - - ihminen on koko elinaikansa ollut ihailtuna, usein k:llä kannettuna ALKIO. **b.** suunnasta. | Oikealla t. vasemmalla kädellä 'oikealla, vasemmalla'. Punosta kierretään oikeaan käteen 'oikealle'. Tie kääntyi vasempaan käteen. Kaupunki jäi etelästä tultaessa oikealle kädelle. — *kahda käteen* kahtaanne, edestakaisin. | Heiluttaa jalkaansa kahda käteen. Kävellä kahda käteen.

B. eläinten, vars. apinain ihmisen kättä muistuttava eturaaja t. sen uloin osa, apinoilla myös takaraaja. | Apina tarttuu neljin k:n oksaan. Orava pyörittelee käpyä k:ssään.

C. *harv.* kättä muistuttava esine, koneen osa tms. | Koneen teräksiset kädet.

D. *yhd.* Ihmis-, naisk.; mestarin-, veljen-, vihollisk.; heitto-, kaivin-, kirjoitus-, työ-, uimak.; puu-, rauta-, teko-, teräsk.; avo-, vapaak.; välik.; (adv:eja) etu-, jälki-, takakäteen.

käsi- Huom. vars. seur. merk.-tehtävät: **1.** kädessä pidettävä; esim. k:kompassi, -lyhty, -peili. **2.** kädellä t. käsillä käytettävä; us.)(kone-; esim. k:hara, -höylä, -jarru, -jyrä, -kampi, -kela, -kirnu, -mankeli, -painokone, -pora. **3.** käsillä suoritettava, tav. par. käsin-.

käsial|a *s.* **1.** kullekin ominainen käsinkirjoittamistapa, vars. käsin kirjoitetun tekstin ulkonäkö. | Miehen, naisen k. Korkea, leveä, matala, pieni, selvä, suuri k. Naisellinen, persoonallinen k. Pojalla on kaunis k. Kirjoittaa hyvää k:aa, hyvällä k:alla. Marian k. oli hyvin pyöreää ja huolellista, varjoviivat olivat paksut ja hiusviivat hyvin hienot WALTARI. **2.** suoritetusta työstä, teoksista, aikaansaannoksista. | Jumalan k. nähdään luonnossa. Rakennus on Saarisen k:aa. Heti huomaa, että käännös on tottuneen tekijän k:aa. Romaani on mestarin k:aa. Suurin osa Topeliuksen k:oista on suomennettu. Sinä olet juuri se sama suutari, jonka k:asta minä olen kuullut hyvin huonoja juttuja KIVI. - - niukuin naukuin heltisi pojalle leipä k:oistaan HAANPÄÄ.

käsiala(n)näyte *s.* Snellmanin k.

käsialan|tuntija *s.* On vaikea väärentää käsialaa niin, että taitava k. ei sitä huomaisi. **-tutkija** *s.* grafologi. **-tutkimu|s** *s.* grafologia. | K:ksen uskotaan voivan osoittaa kirjoittajan luonteenominaisuudet.

käsi|ammatti *s.* käsityöammatti. **-ase** *s.* **1.** *sot.* kevyiden, ammuttaessa yleensä yksinomaan käsien varassa olevien aseiden yhteisnimitys. | K:ita ovat mm. keihäs, miekka, kivääri, pistooli, käsikranaatti. Aseet voidaan jakaa k:isiin ja kollektiivi- l. ryhmäaseisiin. **2.** *harv.* käsityökalu. | Multakokkareet pienennetään joko k:in tai äestämällä. **-astia** *s.* astia, jossa käsiä pestään.

käsien|hoito *s.* manikyyri. | Sitruunanmehun käyttö k:hoidossa. **-taputu|s** *s.* us. aplodi(t). | Yleisö palkitsi esityksen k:ksella.

käsi|haavi *s.* Ostereita kootaan matalilta rannikoilta k:haaveilla. **-hakaus** *s. urh.* eräs painiote. **-hak|ku** *s.* Kivihiilen louhinta k:uilla. **-hara** *s. maat.* **-harava** *s. maat.* **-harmonik|ka** *s.* - - k:an surullinen tanssisävel AHO. **-harppi** *s.* **-hevonen** *s. sot.* ratsastajan oman hevosensa ohella suitsista kuljettama hevonen. **-hiki** *s.* K. voi johtua yleisestä heikkoudesta. **-höylä** *s.* **--induktori** *s.* käsin kierrettävä puhelinkoneen induktori. **--invalidi** *s.* **-jarru** *s. tekn.* vrt. jalkajarru. | Auton, veturin k. **-jousi** *s.* (ampuma)jousi, jonka muodostavat vain kaari ja jänne; vrt. jalka- l. varsijousi. | Poikien k. **-juntta** *s. tekn.*)(konejuntta. **-jyrä** *s. tekn. maat.* **-kahakka** *s.* käsikähmä. **-kahle** *s.* **-kamera** *s. valok.* käsivaralta käytettävä kamera. **-kampi** *s. tekn.* **-kangaspuut** *s. mon.* kangaspuut, joilla kutominen tapahtuu käsin. **-kanki** *s. tekn.* vääntövarsi, kanki. **-kan|to** *s. kansanr.* käsin kannettava (sylilapsi). | - - potkaisen pojan povehen, / k:non kainalohon KAL. **-kapasitanssi** *s. rad.* käden varautumiskyky, joka aiheuttaa häiriöitä radiolaitteen virityksessä. **-kapula** *s. harv.* väkikapula, väkikarttu. | Näkyy, että voitat minun painissa ja k:ssa; mutta tules tappelemaan KIVI. **-kartasto** *s.* vrt. seur. **-kartta** *s.* pienikokoinen kartta. **-karttu** *s.* käsikapula. **-kassa** *s.* pieni, jokapäiväistä käyttöä varten tarkoitettu kassa, (myymälöissä) vaihtorahakassa, harv. yksityiskassa. | Hänellä oli mukanaan vaatimaton k:nsa. Myymälän k. ryöstetty. Keisarillinen k. **-kaula|a, -ssa** *adv.* käsi t. kädet toistensa kaulalla, kaulakkain, kaulatusten. | Kulkea k. Istua, maleksia, haaveilla k:ssa. K:ssa lähtivät vävy ja appiukko nyt tupaan viinamaljaa etsimään ALKIO. **-kauppa** *s. liik.* **1.** (apteekeissa) lääkärin määräyksettä tapahtuva lääkkeiden myynti. **2.** *metsät.* kaupasta, jolla aluemetsänhoitaja myy puutavaraa paikallisväestön tarpeisiin, nyk. vähittäiskauppa. **-kela** *s.* K:n käyttö uittotöissä. **-keskus** *s.* puhelinkeskus, jossa puhelujen yhdistäminen tapahtuu käsin. **-kirja** *s.* jokapäiväiskäyttöön tarkoitettu kirja, joka sisältää tietoja ja ohjeita jltak käytännölliseltä t. tietopuoliselta alalta. | Autoilijan, lakimiehen, maamiehen, opettajan, sorvaajan k. Metsänhoidon, retkeilyn k. — *Erik.* kirkkokäsikirjasta. | Kirkolliskokouksen hyväksymä uusi k. — *Yhd.* kansalais-, kirkkok. **-kirjasto** *s.* tav. jnk alan keskeistä kirjallisuutta käsittävä kirjakokoelma, joka on tarkoitettu käytettäväksi vain sen sijoituspaikassa.

käsikirjoitus *s.* käsin t. nyk. myös kirjoituskoneella kirjoitettu, tav. painaen monistettavaksi tarkoitettu teksti; myös vanhoista käsin kirjoitetuista kirjoista;)(painoteksti. | Romaanin, runon k. Elokuvan, näytelmän, sävellyksen k. Vanha, arvokas k. **-aste** *s.* Tarkastus suoritetaan teoksen ollessa k:ella. **-kokoelma** *s.* Helsingin yliopiston kirjaston k.

-liusk|a *s.* Latomoon saapui kimppu k:oja. -**osasto** *s.* Kirjaston k. -**pinkka** *s.*

käsi|kirnu *s.* -**kirves** *s.* yhdellä kädellä käytettävä kirves, veistokirves. -**kivi** *s., tav. mon.* käsin pyöritettävät jauhinkivet. | Jauhaa k:llä. Kiertää, vääntää k:ä. Tartu k:in ja jauha jauhoja VT.

käsikkäin *adv.* käsi (kädet) toisen kädessä (käsissä), käsi kädessä, käsitysten. | Istua, juosta, kävellä k. Asettua k. - - yhtä polkua kuljimme, milloin k., milloin kaulakkain AHO. Lauma koulutyttöjä - - käveli k. yhtenä mustana aitana IVALO. — *Kuv.* rinnakkain, vieri vieressä. | Teoria ja käytäntö k.

käsi|kompassi *s.* -**kone** *s.* käsin hoidettava t. käytettävä kone. | Ompelukoneita on sekä k:ita että poljettavia. Painokoneet voimme ryhmittää k:isiin ja pikakoneisiin. -**kope|lolla,** -lolta *adv.* (*harv.* -rolla) näkemättä käsillä hapuillen, kopeloiden. | Etsiä, kulkea, sovittaa k. - - varovaisesti k. kulkien olin päässyt portaita alas IVALO. Eihän tätä k:lolta tehdä näin tarkkaa työtä AK. -**kouk|ku** *s. vaill.* (käyt. vain yks. partit., iness., elat., ill.) käsivarsi koukistettuna, kyynärvarren taive, käsikynkkä. | Kulkea, kävellä, käydä k:kua t. k:ussa 'käsivarsi toisen koukistettuun käsivarteen (kainaloon) pujotettuna'. Tytöt kävelevät k:kua. Poika kulkee k:kua tytön kanssa. Liisa astelee Pekan k:ussa 'käsipuolessa'. Tarttua jkn k:kuun. Taluttaa jkta k:usta.

käsikranaatti *s. sot.* kädellä heitettävä kranaatti. | K. kuuluu käsiaseisiin. Heittää k. — *Yhd.* harjoitus-, muna-, savu-, sytytys-, varsik. -**ryöppy** *s.* -**sade** *s.* -**taistelu** *s.*

käsiksi *adv.* yhdessä v:n kanssa ilmaisemassa jhk tarttumista, ryhtymistä, pääsemistä. **1.** *käydä käsiksi.* Käydä sauvaan k. Käydä k. vastustajaan 'vastustajan kimppuun'. Käykää [ateriaan] k.! — *Kuv.* Käydä k. tehtävään, työhön, opintoihin. Kävi suoraan asiaan k. ja kosi. Minna Canth kävi k. [= puuttui, tarttui] yhteiskunnallisiin epäkohtiin. **2.** *päästä käsiksi.* Palokalustoon on helposti päästävä k. Varkaat pääsivät k. arvopapereihin. Hiiret pääsivät k. juustoon. — *Kuv.* Vihollinen pääsi k. joukkoihin sivustatulella. Päästä leipään k. 'saada työpaikka, toimi'. Kansanopetustyöhön päästiin tarmokkaasti k. vasta 1600-luvulla. Matti ei päässyt tunnelmaan k. Pakkanen pääsi k. ulkona yöpyviin. **3.** muuta, harvinaisempaa käyttöä. | Älä tule k. [= älä tartu käsin (minuun)]! Puunhakkaajat iskivät pölkkyyn k. Tappelija hyökkää vastustajaan k. Ruveta, ryhtyä asiaan k. Japani pyrki maitse k. Singaporeen.

käsi|kuokka *s. maat.* pieni yhden käden kuokka. | Kasvin ympäristön voi harata k:kuokalla. -**kutomo** *s.* kutomo, jossa kutominen tapahtuu käsin. -**kuvastin** *s.* = käsipeili. -**kyl|py** *s.* Kylmettyneitä käsiä voi hoitaa kuumin ja kylmin k:vyin. -**kynk|kä** *s.,* hiukan *ark.* (tav. vain yks. partit. ja sisäpaikallissijoissa) kyynärtaive, käsikoukku. | Kulkea, kävellä k:kää t. k:ässä 'käsivarsi toisen kainalossa'. Nuori pari kävelee k:kää. Tyttö riippuu pojan k:ässä 'käsipuolessa'. Tarttua jkta t. jkn k:kään. Ottaa, vetää jkta k:ästä. Taluta minua nyt k:ästä selvälle tielle KIVI. Tarttukaa k:istä kiinni ja viekää pellolle mokoma heittiö CANTH. — *Kuv.* Keskusta kulkee k:kää [= on hyvässä yhteisymmärryksessä] vasemmiston kanssa.

käsikädessä *adv.* par. ⌒.

käsikähmä *s.* tappelu, käsirysy. | Riita kehittyi k:ksi. Joutua, käydä k:ään. Olla k:ssä. K:ssä miehet kaatuivat lattialle. — *Sot.* painien, nyrkein, pisto- ja lyömäasein yl. mies miestä vastaan suoritettava tappelu. -**ase** *s.* -**etäisyys** *s.*

käsikähmäi|nen *a.* Riidat, torat, jopa k:set tappelutkin.

käsi|kärryt *s. mon.* = käsirattaat. | Kiskoa k:kärryillä säkkejä pellolta. -**käyttö** *s.* (jnk kojeen) käyttäminen käsivoimin;)(konekäyttö. -**käyttöinen** *a.* käsin käytettävä. | K. kone. -**ladelma** *s. kirj.*)(koneladelma. -**lamppu** *s. sähk.* kädessä pidettävä, siirrettävä lamppu; vrt. taskulamppu. -**lapio** *s. maat.* pieni yhden käden lapio. -**latomo** *s. kirj.*)(konelatomo.

käsilaukku *s.* kädessä kannettava laukku, vars. naisten laukku, jossa pidetään rahaa, nenäliinaa, avaimia yms. pikkuesineitä. | Nahkainen, silkkinen k. Hihnallinen k. Avata k:nsa. Panna rahat k:un. — Kauppamatkustajan k. -**tehdas** *s.*

käsi|lenkki *s.* **1.** *ark.* Hiihtosauvan k. **2.** *murt.* käsikoukku, käsikynkkä. | - - ihan luulisit k:lenkissä olevasi tytön kanssa SEPPÄNEN. — *Urh.* eräs painiote. -**liha|s** *s.* Monet työt vaativat voimakkaita k:ksia. -**lihta** *s.*)(lihtauskone. -**liik|e** *s.* vrt. kädenliike. | Juoksijan, uimarin k:keet. Harjoitella k:keitä. -**liina** *s.* käsipyyhe. | Pyyhkiä, kuivata kätensä k:an.

käsill|ä, -e *adv.* **1.** käsin otettavana, käden ulottuvilla, esillä, saatavilla, saatavissa, käytettävissä. | Olla, pitää jtak k. Hänellä oli ase aina k. Ei sattunut olemaan rahaa k. Ottaa, saada, jättää k:e. Oppikirjat haettiin k:e. Matti kaivoi tupakkavehkeet k:e. — Harvemmin henkilöistä: läsnä, paikalla. | Hän oli aina k. siellä, missä pappia tarvittiin. **2.** tekeillä, käsiteltävänä, puheena, kysymyksessä, esillä. | Tärkeä leikkaus oli k. Asia on k. **K.** oleva aihe, aineisto, anomus, ehdotus, teos. Ottaa kysymys k:e. Todellinen tarve on aiheuttanut k. olevan lakialoitteen. Mitä on teillä k. siellä? KIVI. **3.** ajasta: lähellä, läsnä, käsissä. | Heinäaika on k. Viimeinen ilta joutui k:e. K. oleva hetki. Kova hetki oli k. KIVI. Pian olivat k. talviset päivät, hakojen hakkuu ja sonnan teko SILL.

käsillä|käynti, -seisonta *s. voim.* = käsinkäynti, -seisonta.

käsi|loki *s. mer.*)(patenttiloki. -**louk|ku** *s.*)(loukutuskone. | Kotioloissa pellavat loukutetaan hakkaamalla k:ussa. -**luk|ko** *s. urh.* eräs painiote. | Pihlajamäki sai hyvän k:on. -**lyhty** *s.* -**lämmin** *a. met.* ei kuumempi kuin kädellä kosketettava. -**mankeli** *s.* -**matkatavara** *s. raut.* matkustajan mukanaan kuljettama matkatavara. -**merk|ki** *s.* kädellä annettava merkki. — Vars. **1.** ajoneuvon kuljettajan t. liikennepoliisin kädellään antama (ajon suuntaa, py-

sähtymistä tms. osoittava) merkki. **2.** *sot.* Käskyjä välitettäessä voidaan taistelun aikana käyttää k:kejä. **-mylly** *s.* tav. = käsikivet.

käsin *adv.* vahvistavasti paikallissijain kera (adv:n ohella us. ◡). **1.** ero-, harvemmin tulosijan kera liikkuma- t. sijaintisuunnasta, joskus myös tapahtumien, kehityksen suunnasta: päin. | Alhaalta, ylhäältä k. Sivulta, syrjästä k. Edestä k. Sisältä, ulkoa k. Etelästä, pohjoisesta k. Sieltä, täältä k. Sisään, ulos k. Itään, länteen k. Sinne, tänne k. Kahtaalle k. Näköala on merelle k. -- Leon harppasi jo pitkin askelin Morottajalle k. JÄRVENT. -- katseet kääntyivät sinne k., mistä ääni kuului ALKIO. — Asiassa tapahtui käänne hyvään k. Sairas on jo toipumaan k. **2.** erosijan kera toiminnan, tapahtuman lähtökohdasta, kiinnekohdasta. | Kotoa k. Onkiminen tapahtui veneestä k. Lönnrot teki Kajaanista k. useita matkoja. Emäntä hoitaa taloa vuoteesta k. Haukka syöksyy saaliinsa kimppuun lennosta k. Taistelua jatkettiin linnakkeesta k. Asiaa on katsottava useasta näkökulmasta k. Oja-auraa ohjataan saralta k. Silmä katsoo makuulta k. ikkunaruudusta ulos SILL. **3.** ajasta. | Edeltä k. 'edeltäpäin, ennakolta'.

käsin- us.)(kone-; partis:eihin (kehrätty, kirjoitettu, käytettävä jne.) liittyen par. ◠.

käsine[38] *s.*, us. *mon.* yl. kättä suojaava pukine; *erik.* sormikas, hansikas. | Naisten, lasten k:et. Maalivahdin k:et. Oikea k. Pari k:itä. Uudet, kuluneet, nahkaiset k:et. Ostaa k:et. — *Yhd.* kangas-, kumi-, nahka-, pumpuli-, villak.; arki-, hautajais-, hiihto-, juhla-, kesä-, kilpailu-, matka-, nyrkkeily-, pesäpallo-, ratsastus-, talvi-, työk. **-liike** *s.* Sukka- ja k. Harjoittaa k:ttä. **-malli** *s.* Vanhanaikainen k. **-myymälä** *s.* **-nah|ka** *s.* Vuohennahka on parasta k:an raaka-ainetta. **-pari** *s.* **-tehdas** *s.* **-teollisuus** *s.*

käsin|kaavaus *s. met.*)(konekaavaus. **-kehrääjä** *s.* K:t eivät voineet kilpailla tehtaiden kanssa. **-kivi** *s.* → käsikivi. **-kohonta** *s. voim.* liike, jolla voimistelija siirtyy oikoriipunnasta koukkuriipuntaan ja takaisin, "leuannosto". **-kudonta** *s.* **-kulku** *s. voim.* käsien varassa (riipunta- t. noja-asennoissa) telineellä tapahtuva siirtyminen. | K:a nojapuilla, puolapuilla, tangolla. **-kultaaja** *s. kirj.* **-kultaus** *s. kirj.* **-kutoja** *s.* **-kylvö** *s. maat.* **-käynti** *s. voim.* käsinseisonnassa tapahtuva käsinkulku. **-ladonta** *s. kirj.* **-lajittelu** *s.* Hiilien k. **-latoja** *s. kirj.* latoja, joka suorittaa latomisen käsin. **-lypsy** *s. maat.*)(konelypsy. **-maalattu** *a.* tav. ◠. **-neulonta** *s.*

käsinoja *s.* Sohvan, tuolin k.

käsin|puhallus *s.* Kaiken lasinvalmistustaidon perustana on k. **-seisonta** *s. voim.* K. nojapuilla, renkailla. **-säätö** *s. tekn.* **-taonta** *s.* **-tehty** *a.* tav. ◠.

käsi|nuora *s. mer.*, tav. *mon.* us. päällystetyt nuorat, jotka pingotetaan aluksen laskuportaiden molemmin puolin suojaksi aluksessa kävijöille. **-ohjelma** *s.* Konsertin k. **-opaste** *s. raut.* käsivarsilla t. kädessä olevalla lipulla, lyhdyllä tms. annettu opaste. **-ote** *s.* Painijan, telinevoimistelijan k. **-painin** *s. kirj.* Kirjojen menekin kasvamisen vuoksi täytyi aikoinaan keksiä k:ta tehokkaampi painokone. **-paino** *s.* **1.** kädessä pidettävä paino. | Roomalaiset urheilijat käyttivät hypätessään k:ja. **2.** *kirj.* Tiikelipainokoneet olivat käsi- ja pikapainon välimuoto. **-painokone** *s. kirj.* **-pakaasi** *s.* **-palje** *s.*, tav. *mon.* pienet, käsissä pidettävät palkeet.

käsipallo *s. urh.* joukkuepeli, jossa kaksi yhtä suurta joukkuetta koettaa käsillä kuljettaa pallon vastapuolen maaliin. | Pelata k:a. **-kilpailu** *s.* **-ottelu** *s.* **-peli** *s.*

käsi|paperi *s.* käsin tehty paperi. **-pari** *s.* Vahva k. Kymmenet k:t tarttuivat rivakasti työhön. **-peili** *s.* pienehkö, käytettäessä kädessä pidettäväksi tarkoitettu (us. varrellinen) peili. **-peli** *s.* **1.** *harv.* harmonikka. | Ja kesäilloin liitelevät -- k:n sävelet vesillä LEHT. **2.** *käsipelillä* käsin, käsivoimin. | Työ kävi k:llä hitaasti. **-pihdit** *s. mon.* **-piirro|s** *s.* Kartoittaja laatii kentällä k:ksen ruutupaperille. **-piirustus** *s.* **1.** yl. käsin suoritettu piirustus. **2.** = käsivarapiirustus. **-pora** *s.* **-poraus** *s.* **-puhelin** *s.* par. kuuloke (1.b). **-pumppu** *s.* **-punnus** *s. voim.*

käsipuol|i **1.** *s. vaill.* vain sisäpaikallissijoissa: käsivarsi; vrt. käsikoukku, -kynkkä. | Nykäistä, tarttua, vetää, viedä, auttaa jkta k:esta. Saattaa k:esta. Tarttua jkn t. jkta k:een. Kiiruhtaa, käydä jkn k:een. Olla, kävellä jkn k:essa. Herman naurahti äänekkäästi tohtorin k:essa KOSKENN. **2.** *a.* yksi-, toiskätinen; vrt. jalka-, silmäpuoli. | K. mies, raajarikko. -- parempi on sinulle, että k:ena tai jalkapuolena pääset elämään sisälle, kuin että sinut, molemmat kädet tai molemmat jalat tallella, heitetään iankaikkiseen tuleen UT.

käsi|puristin *s.* **-puu** *s.* **1.** kaide. | Portaiden, rakennustelineiden, tikkaiden k. Parvekkeen, sillan k:t. Keinu-, nojatuolin, sohvan k. **2.** puinen kädensija, kahva. | Luukun, kannen k. | -- ovi on suljettu sisältä. Vesainen nykäisee ruumiinsa voimalla: k. jää kouraan IVALO. **-puuhka** *s.* yhtaikaisesti molempien käsien lämmittämiseksi käytettävä (tav. turkispäällysteinen) naisten pukine, muhvi. | Hylkeennahkainen k. K:t olivat jälleen tulleet muotiin. **-pyssy** *s.* **-pyyhe** *s.* käsien pyyhkimiseen tarkoitettu pyyheliina, käsiliina. **-pyykki** *s.* kotona (esim. vadissa) pestävä pieni pyykki, nyrkkipyykki. **-pyörä** *s. tekn.* käsin väännettävä pyörä (koneissa, venttiileissä tms.); *harv.* ohjauspyörä. | Konekivääreissä aikaansaadaan syvyystuli kääntämällä k:ä edestakaisin. **-rah|a** *s. liik.* kauppaa t. sopimusta tehtäessä etukäteen maksettu rahasumma, jonka tarkoituksena on lujittaa välipuhe. | Antaa, maksaa k:a. Isäntä antoi rengille 500 markkaa k:oiksi. **-rattaat** *s. mon.* käsin työnnettävät t. vedettävät rattaat, käsikärryt. | Asiapojan k. **-raud|at** *s. mon.* ranteiden ympärille tiukasti asetettavat, lukolliset ja toisiinsa yhdistetyt metallirenkaat, joita käytetään pidätettyjen t. vangittujen henkilöiden karkaamisen estämiseksi. | K. napsahtivat kiinni. Vanki on k:oissa. **-ren|gas** *s. harv.* käsivarsirengas. | -- k:kaita, rannerenkaita, sormuksia, korvarenkaita VTᵛ. **-ruisku** *s.* Tuli-

palon varalta on pieni k. aina tarpeellinen. **-rukki** *s. kut.* **-rum|pu** *s. mus.* pieni, käytettäessä kädessä pidettävä rumpu, esim. tamburiini. | Tanssia k:mun tahdissa. **-rysy** *s.* (aseeton) tappelunnujakka, käsikähmä. | Riidasta kehittyi k. Olla k:ssä jkn kanssa. Joutua, käydä k:yn. Näin jankatessaan rupesivat he töykkimään toisiaan ja syntyi lopussa k. PAKK. **-saha** *s.* **1.**)(konesaha. **2.** kärkeä kohti kapeneva leveäteräinen yhden käden saha, työntösaha. **-saippua** *s.* käsien pesemiseen tarkoitettu saippua. **-sakset** *s. mon.*)(konesakset. **-sanakirja** *s.* pienikokoinen, jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettu sanakirja. | Englantilais-suomalainen k. **-sel|kä** *s.* = kädenselkä. | Pyyhkäistä k:ällä silmänurkkaansa. **-separaattori** *s.* **-seula** *s.* **-signaal|i** *s.* K:eja annetaan signaalilipulla, lyhdyllä tai merkinantajan käsivarsilla.

käsissä *adv.* ajasta puhuen: läsnä, menossa, parhaillaan. | Aika on k. 'on aika'. Aamu, ilta, yö on k. Joulu, pääsiäinen, kesä, talvi on k. Metsästysaika oli jo k. Lukukauden loppu, viimeiset tentit ovat k. Joulukiireet ovat k. Parhaimmat kynnön ja kylvön päivät olivat k. ja menivät ohi TALVIO.

käsi|sulka *s. el.*, tav. *mon.* linnun siiven kärkisulista. | K:sulat kiinnittyvät siiven kämmentä vastaavaan osaan. **-suudelma** *s.* **-talja** *s. mer.* **-taltta** *s.*)(konetaltta.

käsit|e[78*] *s.* ajattelun luoma abstraktinen hahmo, ajattelemalla tarkistettu mielle. | Jumalan, minän, rahan, valtion k. Inhimillisyyden, kunnian, oikeuden k. K. nisäkäs, pöytä. K. rakkaus, viha. Ajatuksellinen, anatominen, kieliopillinen, matemaattinen, esteettinen, siveellinen k. Elävä, epämääräinen, haalistunut, perustava, vastakkainen k. K:teen ala. K:teen sisällys. Sanat k:teiden merkkeinä. Isänmaa on hänelle pelkkä k., ei elävää todellisuutta. Kansallisuuden k. oli hänelle tuntematon. K:teen rajoittaminen. Vaikuttaa k:teitä selventävästi. Väite oli esimerkki k:teiden sekaannuksesta. Siksi on paholainen, - -, syrjäkylissämme vielä melkoisen elävä k., ellen sanoisi olento LEHT. Kun päivä on ehtinyt ehtoolle, - -, vallitsee yörauha, joka sekä sanana että k:teenä on ikivanha SILL. — *Yhd.* ala-, alku-, esi-, perus-, pää-, rinnakkais-, sukulais-, yhteis-, yksityis-, yleis-, yläk.; moraali-, oikeus-, oppi-, paikallisuus-, siveellisyysk.; armo--, funktio--, jumala--, kirkko--, usko--, veljeys-k.

käsite|ala *s.* Kerätä murresanoja jltak k:alalta. **-kiel|i** *s.* Käsite- ja kuvakieli. [Goethen totuudet ovat] vaikeasti tavoiteltavissa abstraktisella k:ellä KOSKENN. **-kirjoitus** *s.* kirjoitus, jossa kutakin käsitettä vastaa oma merkkinsä t. kuvansa, ideografia; vrt. sana-, tavu-, kirjainkirjoitus.

käsitela *s. kirj.* Väri vedetään k:lla varovasti ladelmalle.

käsit|ellä[28*] *v.* **1.** *konkr.* **a.** pitää käsissä, pidellä, hoidella käsin. | K. asetta, puukkoa, neulaa. K. taitavasti airoja. Kirjan lehtiä on k:elty huolimattomasti. Hattua oli paljon k:elty. Räjähdysaineet ovat vaarallisia k:eltäväksi. Käsiruisku on mukava k. **b.** ed:een liittyen: käyttää, käytellä; kohdella, hoitaa. | K. rahaa. N. osaa k. viuluaan. [Taidemaalari] k:telee värejä varmalla aistilla. Pekka oli oppinut k:telemään hevosia. Hän osaa k. naisia. Asiakkaita on k:eltävä kohteliaasti. Metsää täytyy k. oikealla tavalla. **c.** tehdä jtak välinettä t. ainetta käyttäen jllek jtak, muovata toiseen muotoon, muodostella, muokata. | K. päänahkaa harjalla. Kasvoja k:ellään ihovoiteella. Taikinaa k:ellään kaulimella. Suomen kiviteollisuus k:telee pääasiassa graniittia. Ruumenet k:ellään viskurissa. N. 2000 km maantietä k:elty kalsiumkloridilla. Aineita kemiallisesti k:telemällä voidaan niiden kokoomusta muuttaa. **d.** saattaa taiteellisen t. kirjallisen työn alaiseksi, kehitellä, muokata; merk. lähenee seur. käyttöä. | Seinäpinta on k:elty yhtenä kokonaisuutena. Antiikin taide uskalsi k. alastonta ihmisruumista. Monet taidemaalarit ovat k:elleet samaa aihetta. Kirjan juoni on johdonmukaisesti k:elty. **2.** *abstr.* **a.** saattaa pohdinnan t. tutkimuksen kohteeksi, pohtia, tutkia, kosketella, tarkastella, selvitellä. | K. asiaa, kysymystä, ongelmaa. Ehdotusta on k:eltävä eri kannoilta. Lehdessä k:ellään valtiollisia, sivistyksellisiä, yhteiskunnallisia ja taloudellisia ongelmia. Kirjallisuudenhistoria sopii parhaiten k:eltäväksi yläluokilla. Koko maata k:televä matkaopas. **b.** *erik.* kokouksesta, tuomioistuimista, lautakunnista tms.: keskustella (jstak asiasta), ratkaista, tehdä päätös. | Jättää, ottaa k:eltäväksi. Asia on loppuun k:elty. Lakialoite on eduskunnan k:eltävänä. Esitys k:eltiin kiireellisenä. Oikeus on k:ellyt riitajutun.

käsiteltävyys[65] *s.* käsittelykelpoisuus. | Räjähdysaineen k. riippuu toisaalta kemiallisesta pysyvyydestä, toisaalta räjähdysherkkyydestä.

käsite|maailma *s.* Kristinuskon sisäinen k. Kreikkalaisten mytologinen k. **-merk|ki** *s.* kirjoitusmerkki, joka tarkoittaa jtak käsitettä, ideogrammi. | Vanhan kiinalaisen kirjoituksen monet tuhannet k:it.

käsiteollisuu|s *s.* elinkeinona harjoitettu aineenjalostustoiminta, jota suoritetaan pääasiallisesti käsin ja työkaluilla sekä paikallisissa pikkuliikkeissä, välittömästi kuluttajia varten, käsityö;)(kone-, tehdasteollisuus. | K:den tuotteet. Harjoittaa k:tta.

käsiteollisuus|ala *s.* käsiteollisuuden ala. **-ammatti** *s.* **-koulu** *s.* **-näyttely** *s.* **-tuot|e** *s.* Lahjaesineiksi sopivia k:teita. **-yhdistys** *s.* **-yritys** *s.*

käsite|piireittäin *adv.* käsitepiirien mukaan. | Sanat on ryhmitetty k. **-piireittäinen** *a.* vrt. ed. | Sanaston k. keruu. **-piiri** *s.* Vanhan testamentin k. on etuaasialaisen kulttuurin läpitunkema. Sana "menninkäinen" kuuluu uskonnolliseen k:in.

käsiterä *s.* käden uloin osa ranteesta sormien päihin.

käsite|sana *s.* sana, joka ilmaisee käsitteen. | Filosofisena k:sanana idealismi on merkitykseltään kaikkein monisisällyksisimpiä. **-sekaannus** *s.* käsitteiden sekaannus. **-sisällys** *s.* Ei pidä käyttää sanoja, joiden k:tä ei tunne.

käsitettävyys[65] *s.* ymmärrettävyys. | Puheen, tieteellisen esityksen k.

käsitorvi *s.* (puhelimen) kuulotorvi. | Nostaa puhelimen k. korvalleen.

käsitteelli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* **1.** käsitettä koskeva, käsitteeseen kuuluva, käsite-, käsitteen, käsitteiden. | Ajatusten, puheen k. selvyys. K. eroavuus, sekavuus, täsmällisyys. -ari-loppuisten sanojen myöhäperäisyys on jo k:seltä kannalta ilmeinen. Kipuaistimusten ärsykkeitä ei voida k:sesti tarkoin osoittaa. **2.** käsitteenä ilmenevä, käsitettä merkitsevä, abstraktinen. | K:set tavarat: rahat, arvopaperit, vekselit ym. Sisä- ja ulkomaailman vastakohta on vain k. eikä todellinen. K:nenkään isänmaallisuus - - ei voi tänä vuonna välttyä koskettamasta hautausmaita SILL. **3.** käsitteitä käyttävä. | K. ajattelu, esitys, puhe. Kylmä, k. järkeily. Sanataidossa on kaksi puolta: k. ja niin sanoaksemme kuvallinen. Kirjakieli osoittaa alituiseen taipumusta muuttua paperiseksi, k:seksi, liian loogilliseksi. - - työtä tehdessään kesällä 1910 Leino on äärimmäisen kireä ja k. L.ONERVA.

-käsitteinen[63] *a.* Moni-, yksik.

käsittelemät|ön[57] *kielt.a.* < käsitellä. | K:öntä puuta. K:tömät anomukset. Kirjallisuudessamme toistaiseksi k. aihe.

käsittelijä[14] *tek.* < käsitellä. | Puun, raudan k. Wäinö Aaltonen on taitava graniitin k. Asian oikeudellinen k.

käsittely[2] *teonn.* < käsitellä. **1.** *konkr.* Pistoolin, konekiväärin, puukon, astioiden k. Kirjan kovakourainen k. Räjähdysaineen, tulen k. Siellä [kellarikuopassa] hän - - teki haparoiden tutut k:t, kunnes väkevän sahdin tuttu solina vastasi hänelle pimeydestä SILL. — Rahan, soittimen k. Hevosen, lasten, potilaan k. Kasvojen k. Kiven, puun, nahan, raudan k. Pinnan k. Aineen kemiallinen k. Puun k. tervalla. Taudin k. — Seur. ryhmää läheten. | Aiheen, juonen, tyylin k. Maalauksellinen, veistoksellinen k. — *Erik.* ainekirjoituksessa. | Aine jakautuu usein johdatukseen, k:yn ja loppulauseeseen. — *Yhd.* alku-, erikois-, esi-, jatko-, jälki-, loppu-, yksityisk.; kuumavesi-, lämpö-, röntgen-, sprii-, sähkök.; aiheen-, pinnank. **2.** *abstr.* Asian, kysymyksen, tehtävän k. Asia on k:n alaisena. Jutun oikeudellinen k. tuomioistuimessa. Lainsäädäntöasiat otetaan eduskunnassa esille kolmessa k:ssä. Yksityiskohtaisessa k:ssä lakiehdotukseen tehtiin useita muutoksia. Ehdotus esitettiin ainoaan k:yn. — *Yhd.* eduskunta-, valiokuntak.

käsittely|aika *s.* Jnk aineen k. Oikeus määräsi asialle uuden k:ajan. **-aste** *s.* Puu kulkee tehtaassa usean k:en läpi. Asian ylimpänä k:ena on korkein oikeus. Kysymys on edelleen k:ella. **-järjesty|s** *s.* Laki lohkomistoimitusten k:ksestä. Kysymys käsiteltiin eduskunnassa yksinkertaisessa k:ksessä. **-kone** *s.* **-lista** *s.* Asia joutui Kansainliiton k:lle. **-menetelmä** *s.* Tuotteen laatu riippuu suureksi osaksi raaka-aineen k:stä. **-menettely** *s.* *lak.* menettely, jonka mukaan oikeudenkäyntiaineiston hankkiminen ja esittäminen on yksinomaan asianosaisten asiana;)(tutkintomenettely. **-paikka** *s.* Tavarain k. Oikeusasiain k. **-piiri** *s.* Asia ei kuulu kihlakunnanoikeuden k:in. **-päivä** *s.* Lainhuudatusasiain k. **-ta|pa** *s.* Aseen, siveltimen, soittimen k. Metallin, puun k. Aiheen, asian, aineiston k. Kemiallinen, taiteellinen k. Yksilöllinen k. K:-valtaan ansiokas tutkimus. **-vaihe** *s.* Valumetallin k:et. **-varmuu|s** *s.* Aseen käsittelyä on k:den lisäämiseksi harjoiteltava pimeässäkin.

käsittämät|ön[57] *kielt.a.* -tömästi *adv.* -tömyys[65] *omin.* < seur., vars. 2.b. **1.** jota ei voida käsittää. | Jumalan k. laupeus. Järjellä k:tömät, yliluonnolliset ilmiöt. Kansan enemmistö sai asiakirjansa sille k:tömällä ruotsin kielellä. Hän on k:tömän lapsellinen. **2.** joka ei käsitä; typerä. | Minä olen mitätön ja sokea ja k. AHO.

käsit|tää[2*] *v.* **1. a.** tav. *vanh.* saada kiinni, saavuttaa, tavoittaa. | Mistä tuon kirjan olet k:tänyt? Kaikki rahan k:tävät, vaan ei puoletkaan pidätä SL. Eikö k:täisi meitä sielläkin [Impivaarassa] esivallan koura? KIVI. - - kaunis sää houkutteli jatkamaan, ja niin k:ti myrsky hänet äkkiarvaamatta JÄRVENT. — *Kuv.* K. [= löytää, saavuttaa] onnensa. - - sanomaton hämmästys k:ti emännän PÄIVÄR. Uni oli lopulta k:tänyt vanhemmankin Salmen pojan SILL. **b.** sulkea piiriinsä, sisältää. | Asunto k:ti 8 huonetta. Tuotanto k:tää 11.000 tonnia. Kokoelma k:tää 44 runoa. Jumala on ääretön ja kaikki k:tävä. **c.** sisällyttää piiriinsä, koskea. | Koko maan k:tävät laulujuhlat. Tutkimus tuli k:tämään vuosien 1808 ja 1835 välisen ajan. **2. a.** aisteilla havaita, tajuta, huomata. | Hän ei k:tänyt, missä oli. Ihmissilmä ei kykene k:tämään ultravioletteja värejä. Havaitsemisharjoitusten tarkoituksena on opettaa miehet nopeasti k:tämään maali, suuntaus- ja kiinnityspiste. **b.** saada itselleen selväksi, tajuta, ymmärtää; tehdä itselleen selväksi, oivaltaa, ajatuksissa tulkita. | K. asia, puhe. Tapahtuman kulku on helposti k:ettävissä. Kuolemaan tuomittu k:ti kohtalonsa. Hän ei k:tänyt sanaakaan kuulemastaan. K:ätkö, mitä tarkoitan? En voi k., että ystäväni ei ole elävien joukossa. — K. jk jksik. Älä k:ä minua väärin! Lauseke *pA* on k:ettävissä kolmella eri tavalla. Jätämme maan vähäisen litistyneisyyden huomioon ottamatta ja k:ämme sen palloksi. **c.** tarkoittaa. | K. jllak jtak. Puun taipuvuudella k:ämme sitä puun ominaisuutta, että se rakenteeltaan muuttumatta kestää muodonmuutoksia.

käsi|tuki *s.* Sorvin k. **-tuliase** *s.*, vars. *sot.* yhden miehen käsiteltävä tuliase (kivääri, pistooli tms.). **-tutkimus** *s.* pyrkimys selvittää ihmisen luonteenominaisuuksia ja kohtaloita käden muodosta ja kämmenpuolen uurteista, kirologia.

käsityksin *adv.*, us. *runok.* käsi kädessä, käsikkäin. | Lapset kulkivat k. Rinnan rikkahat ajavat, k. köyhät käyvät SL. Vie kanssas k., / oi auttajan'! HLV.

käsity|s[64] *s.* **1.** havainnon, kokemuksen t. ajattelun perusteella omaksuttu mielikuva t. tieto. | Jklla on k. jstak. Antaa, muodostaa, saada k. jstak. Tarkka, selvä, täsmällinen, hämärä, epäselvä k. Hänellä ei ole etäisintäkään k:stä asiasta. Vain harvoilla on asiasta k:stä. Ku-

vaus antaa tapahtumasta havainnollisen k:ksen. Yhtenäisen k:ksen saamiseksi on yleiskatsaus paikallaan. Onkos papalla nyt oikein tietoa ja k:stä mihin minä lähden? KIVI. **2.** ed:een liittyen: ajatus, mielipide, ajatuskanta, käsittämis-, ajattelutapa, vakaumus, luulo, arvelu, vaikutelma. | K:kseni mukaan. Vähitellen hän tuli asiasta toiseen k:kseen. 19. vuosisadalla on humaaninen k. rankaisemisesta yhä edistynyt. Uskonnolliset, pakanalliset, kristilliset k:kset. Kansan k:ksessä paholainen oli yhä elävää todellisuutta. Espanjassa elettiin kauan siinä k:ksessä, että Kolumbuksen löytämät maat olivat osa Itä-Intiaa. Hänellä on suuret k:kset itsestään. Opettaja sai hänestä pääsytutkinnossa hyvän [= edullisen] k:ksen. Väinö, "pehtoori", kehitteli k:ksiään tämän maailman olikkeista SILL. **3.** *harv.* käsittäminen, ymmärtäminen; käsittämiskyky. | "Puhettas en käsitä." — "Eikä ole se k:stäs ansaitseva" KIVI. — Nopea, monipuolinen ja täsmällinen k. on tavoiteltava ihanne. **4.** *yhd.* Elämän-, historian-, luonnon-, maailman-, raamatun-, sielun-, taivaan-, todellisuuden-, uskonk.; kauneus-, laillisuus-, moraali-, oikeus-, siveellisyys-, siveys-, taidek.; ennakko-, harha-, kokonais-, perus-, yleisk.

käsitys|kanta *s.* katsanto-, näkökanta, katsomus; mielipide. | Terve, vanha, piintynyt k. Lasten k:kantaa vastaava asia. Yhdyin hänen k:kantaansa. Komitea on lähtenyt seuraavasta k:kannasta. **-kyky** *s.* käsittämis-, ymmärtämiskyky. | Hyvä, nopea k. Heikko, hidas, huono k. Asia ylitti hänen k:nsä. **-kykyinen** *a.* **-kyvytön** *a.* **-piiri** *s.* (ilmiöiden, asioiden, käsitteiden) piiri, jonka jku voi käsittää t. jossa jkn käsitykset liikkuvat. | Asia on lähellä k:ämme. Holbein esitti puupiirroksissaan keskiaikaista k:ä. **-ta|pa** *s.* käsittämis-, ajatus-, katsanto-, katsomustapa. | Omintakeinen, yksilöllinen k. Pakanallinen, luonnontieteellinen k. Ruumiillisen työn arvo kohosi yleisessä k:vassa. **-taso** *s.* Opetus ei saa ylittää lasten k:a.

käsitysten *adv.* käsi kädessä, käsikkäin. | Kulkea, kävellä k. Hän seisoi siinä k. sisarensa kanssa. K., kaulatusten he olivat vuoteellaan, poski vasten poskea CANTH.

käsityö *s.* **1. a.** käsin t. käsissä pidettävin työkaluin suoritettu työ;)(kone-, tehdastyö. | K:nä tehty kello. Kuvien painatus oli aikaisemmin yksinomaan käsi- ja taidetyötä. Taikinan teko on konetyönä edullisempaa kuin k:nä. — *Kuv. halv.* Kirjallista k:tä. **b.** ammatista: käsiteollisuus. | Verankutomista harjoitettiin ammatillisena k:nä useissa Suomen kaupungeissa. Puunveistotaide oli muodostunut suoranaiseksi k:ksi. **c.** *erik.* naisten käsityö: ompeleminen, neulominen, nypläys, virkkaus, kutominen tms. | Suomen K:n Ystävät. Äiti opettaa tytöille käsitöitä. K:n opettaja. **d.** *urh.* Uimarin k. oli tehokasta. **2.** käsin tehdyn työn tuote, vars. naisten tekemä: ompelus, neule, virkkaustyö, kudin tms. | Kirkolliset k:t: alttarivaatteet ja messukasukat. Valmistaa käsitöitä. N. otti [tekeillä olevan] k:n esille. **3.** *mon.* koulun oppiaineena. | Poikien, tyttöjen k:t. Luokalla on käsitöitä tänään klo 14—15. Sain käsitöistä [arvosanan] 10.

käsityö|ala *s.* Hänellä on taipumuksia k:alalle. **-ammat|ti** *s.* Puuseppä, räätäli, suutari ja muut k:in harjoittajat. **-harrastu|s** *s.* K:ksen elpyminen. **-huone** *s.* Kansakoulun k. **-ilta** *s.* Kerhon k. tänään klo 19. **-järjestelmä** *s.* K:n ulkonaisena tunnusmerkkinä - - on, että tuotantovälineitten omistajat samalla ovat työntekijöitä IT. **-kalu** *s.* Käsityötä voidaan suorittaa joko käsin tai k:in. **-kangas** *s.* naisten käsitöihin käytetty kangas. **-kerho** *s.* **-kirja** *s.* (naisten) käsitöiden ohjeita, malleja tms. sisältävä kirja. **-koulu** *s.* Naisten kutoma- ja k. **-kurssi** *s.*, tav. *mon.* Kaksi viikkoa kestävät k:t. **-lanka** *s.* **-laukku** *s.* Rouvan silkkinen k. **-lehti** *s.* **-liike** *s.* **1.** elinkeinoliike, jossa suoritetaan käsityötä. **2.** naisten käsitöitä valmistava t. niitä t. niiden tarvikkeita myyvä liike.

käsityöläi|nen *s.* käsityötä ammattinaan harjoittava henkilö. | Maalari, nahkuri ja seppä ovat k:siä.

käsityöläis|ammatti *s.* **-järjestö** *s.* **-kisälli** *s.* **-koulu** *s. vanh.* yleinen ammattikoulu. **-liike** *s.* **-luokka** *s.* **-mestari** *s.* K:t pitivät palveluksessaan kisällejä ja oppipoikia. **-pankki** *s.* **-sääty** *s.* **-yhdistys** *s.* Turun k.

käsityömäinen *kalt.a.* K. valmistustapa.

käsityön|harjoittaja *s.* **-opettaja** *s.* Tyttökoulun k. **-opetu|s** *s.* **-tekijä** *s.* V. 1850 laskettiin maamme kaupungeissa olevan 5.161 k:ä. Tottunut k. saa paikan ompelimossamme [ilm.].

käsityö|sanasto *s.* **-seminaari** *s.* oppilaitos, joka valmistaa käsityön opettajia oppikouluihin, seminaareihin ja kansanopistoihin. **-taide** *s.* Kirkollinen k. eli paramentiikka. **-taito** *s.* **-taitoinen** *a.* K. kotiapulainen saa paikan. **-teollisuu|s** *s.* = käsiteollisuus. | Höyrykone on kohottanut valmistustekniikan entisestä k:desta suurteollisuudeksi. **-tunti** *s.* koulussa käsitöille varattu tunti. **-tuot|e** *s.* Pärekoreja, vakkoja, huiveja ja muita k:teita.

käsi|vaaka *s.* käsissä pidettävä vaaka, vars. puntari. | Punnita kaloja k:vaa'alla. **-vaivai|nen** *a.* ja *s.* jolla on vaiva kädessä, kädestään viallinen. | Tulla k:seksi. Suhonen nyrkkeili k:senakin loistavasti. **-vamma** *s.* Sodassa saatu vaikeanlainen k. **-vammainen** *a.* ja *s.* **-vara** *s.* *vaill.* vain paikallissijoissa. | Tehdä jtak k:ssa t. k:sta, k:lla t. k:lta 'käden t. käsien varassa, ilman tukea'. Kanootin melaa kannatetaan k:ssa. Tahkoaminen k:ssa. Linnustaja ampui metson k:sta. Tekstata k:lla. Kuva on näpätty k:lta. Ponnahduslaudalta hypätään k:an pukkia vasten. **-varai|nen** *a.* -sesti *adv.* käden t. käsien varassa tapahtuva t. suoritettava. | K. piirustus. Viivoittaa paperia k:sesti. Suorittaa leikkaus k:sesti. **-vara(is)piirustus** *s.* piirustus, joka suoritetaan käsivaraisesti (viivoitinta, harppia tms. apuvälinettä käyttämättä). **-varasto** *s.* pieni, esillä oleva, helposti käytettävissä oleva varasto. | Myymälän k. **-var|si** *s.* **1.** olkanivelestä alkava ihmisen yläraajan osa (us. vain olkapäästä ranteeseen). |

K:ressa on kolme osaa: olkavarsi, kyynärvarsi ja käsi. Jäntevät, voimakkaat, heikot k:ret. Lapsi on äidin k:rella. Levätä, maata jkn k:rella. Tarjoilija kulkee liina k:rella. Miekka, sauva on k:rella, viedään k:relle 'alapää kädessä pitkin käsivartta pystyssä'. Kulkea, riippua jkn k:ressa 'käsikoukussa'. Tarjota k:tensa jklle [taluttaakseen, tukeakseen käsikoukusta]. Kietoa k:tensa jkn kaulaan. K:ren paksuinen köysi. — *Kuv.* **a.** *konkr.* Puun kiemuraiset k:ret 'oksat'. Tienviitan valkoiset k:ret. Liekit kurottelevat ahnaita k:siaan. **b.** *abstr.* Lain luja k. Rukouksen k:ret. Kuka uskoo meidän saarnamme, kenelle Herran k. ilmoitetaan? VT. Kelvolliset työmiehet ovat kansakunnan k:sia AK. **2.** erikoistunutta *kuv.* käyttöä. **a.** elävän olennon osana. | Mustekalan k:ret 'lonkerot'. Meritähden k:ret 'haarat'. **b.** esineen, koneen tms. osana. | Nuotan, seulan, rukin, nostokurjen k. **c.** Suomen alueen luoteeseen pistävä, Enontekiön kunnan käsittävä kapeahko ulkonema. | Suomen k. Saksalaiset karkotetut k:resta.

käsivarsi heitto *s. urh.* eräs painiheitto. **-kilpi** *s.* hihaan kiinnitettävä, tav. jhk järjestöön tms. kuulumista osoittava pieni (kangas)kilpi. | 3. prikaatin k. **-liha|s** *s.* Hyvin kehittyneet k:kset. **-liik|e** *s.* Pianonsoittajan, uimarin k:keet. **-nauha** *s.* käsivarressa jnk merkkinä pidettävä nauha. | Päivystäjän, oppaan, sokean k. Punaisen Ristin k. Paraatipuvun valkoinen k. **-ote** *s.* **-pari** *s.* Airoissa oli voimakas k. **-ren|gas** *s.* Alkuasukkaiden nilkka- ja k:kaat. **-tuntuma** *s. sot. voim.* tuntuma, jossa etäisyys miehestä toiseen mitataan vierusmiehen olkapäälle suorana nostetulla käsivarrella; vrt. kyynärtuntuma. | Osasto on k:lla.

käsi|vasara *s.* Puusepän, sepän, suutarin k. **-vaunu** *s. raut.* tavarankuljetukseen käytetty pieni vaunu, jota työnnetään kiskoilla miesvoimin. **-verkko** *s. kal.* kevyt verkko, käes(verkko); vrt. nuotta. **-veto** *s.* Voimistelijan, uimarin k. — Kytkinkellossa on joko käsi- tai sähköveto. **-viila** *s.* **-vika** *s.* Pysyvä k. Potea k:a. **-vikainen** *a.* ja *s.* K. sotilas. **-vintturi** *s.* **-vipu** *s.* **-virhe** *s. urh.* jalkapallossa ym.: kielletty palloon tarttuminen t. sen kantaminen, lyöminen t. heittäminen kädellä. | HJK sai rangaistuspotkun k:estä. **-voide** *s.* **-voima** *s.* Matilla on lujat k:t. Kone toimii k:lla. **-voimai|nen** *a.* -sesti *adv.* käsivoimin käytettävä. | K. silppukone. **-väli** *s. voim.* Ojennus, järjestäytyminen k:lle 'käsivarsituntumalle'.

käskemätön[57] *kielt.a.* jota ei ole käsketty. | K. vieras. -- silloinkos sieltä tuli jalopeuralle kiire ja k. lähtö KS.

käsket|tää[2*] *fakt.v.* < seur. | Rehtori k:ti pojan puheilleen. Isäntä uhkasi jo kerran k. lautamiehellä, kun sanoin, etten lähde, jos ei makseta olovuosilta palkkaa KAUPPISH.

käsk|eä[13] *v.* -evästi *adv.* **1. a.** antaa jklle käsky, määräys tehdä jtak; vaatia, jyrkästi kehottaa jkta tekemään jtak; määrätä jku jhk t. tekemään jtak. | K. jkta odottamaan. K:e hänen mennä! Renki k:ettiin työhön. K:e poika kotiin! Matti k:i hevosen vaolle. Hänet k:ettiin olemaan läsnä. Laki, omatunto k:ee elämään siivosti. En k:e enkä kiellä. Vieras lähti k:emättä. Puhua k:evällä äänellä, k:evin elein. K:evä ryhti, halu. Katsoa, kirjoittaa, viitata k:evästi. K:evästi kajahtaa merkkitorven ääni. -- käsi k:i ampumahan, / käsi k:i, toinen kielti KAL. Ei kukko k:ien laula SP. — Tehdä työtä k:ettyä. — *Vanh.* He poikkesivat pian pois siltä tieltä, jonka minä heille k:in VT[V]. **b.** vars. *ark.* pyytää, kutsua. | K. häihin, pitoihin. K. kahville, illalliselle, pöytään. K. sisään. K. vieraaksi, kummiksi. K:etty vieras. Ruokaa k:etään pöytään. Tulla k:emättä. Tulet kuin k:ettynä 'sopivaan aikaan'. **c.** pakottaa. | Hätä, pakko k:ee. Kuka k:ee t. k:i 'kuka pakotti, mikä pakko on t. oli' [jälkiviisaasti esim. jnk onnettomuuden tapahduttua]. Kuka k:ee olla tottelematon! Kuka k:i mennä kastumaan ja sairastumaan. Kuka k:i sinun vielä toisen kerran istua herran kelkkaan, kun kerran yhdestä pääsit erilleen! KATAJA. — *Ark.* Antaa t. saada kuka k:i 'antaa t. saada kuulla kunniansa, kurittaa, saada kuritusta'. Jos isä sai tietää, että joku oli heistä jotakin semmoista puhunut, -- saivat he heti isännältä kuka k:i PÄIVÄR. **d.** jatkuvasta toiminnasta: harjoittaa määräämis- t. käskyvaltaa; olla jnk johdossa. | Olla toisen k:ettävänä. Esimies ja hänen k:ettävänsä 'käskynalaisensa'. Linnanvoudit olivat välittömästi kuninkaan k:ettävissä. Vanhemman veljen vaimo olisi tahtonut ensiksi tulleen oikeudella olla emäntänä ja k. KAUPPISH. **e.** *sot.* antaa käsky t. käskyjä. | Mitä k:ette, herra vääpeli? Kun pelkkä komento ei riitä asiaa selittämään, on k:ettävä. Ryhmänjohtaja k:i tuliasemassa täyssuojan. Ryhmä etenee k:etyssä suunnassa. K:etyn matkan päässä. Hyökkäyksen alkamishetki k:etään erikseen.

2. *yksipers.* **a.** puolittain kysyvässä, vetoavassa puheessa. | K:ikös [= oliko pakko] mennä heikolle jäälle putoamaan! K:eekin [= onko pakko, kuka käskee] pitää maantietä salaisuuksiensa jutteIupaikkana ALKIO. **b.** on vaikeaa, työlästä, turhaa tms. | Kyllä köyhän tässä maailmassa k:ee. Kyllä k:ee jos kelpaakin! Kyllä kelpaa jos k:eekin! | Tekö vaan yksin joisitte? Vai niin! Kyllä sitten k:is KIVI. Vaikka k:ee tässä, kun muut ovat kuin säkit ja saa tuhdota niin, että hiki otsalta pihisee! KILPI. — Kyllä sitä [Mattia] sitten k:ee [= saa kauan] odottaa J.REIJONEN. Kyllä k:isi maailman kanssa ruveta taistelemaan KARHUM. **c.** *harv.* sietää, sopii, maksaa vaivan. | Sitä neuvoa k:ee vähän perustella KIVI.

käskijä[14] *tek.* < ed. | Joutua k:stä käskettäväksi. Jklla on k:n eleet, ryhti. Mokomakin k.! Vieraan k:n valta kävi kansalle sietämättömäksi. **-luonne** *s.*

käsky[1] *s.* **1.** määräys, vaativa kehotus. | Jyrkkä, vaativa, tiukka k. Esivallan, hallitsijan, kuninkaan k. Jumalan kymmenet k:t. Kokouksen puheenjohtajan k. palata järjestykseen. Lain, oikeuden k. Antaa jklle, saada jklta k. tehdä jtak. Jaella, huutaa k:jä. Noudattaa, totella jkn k:ä. Täyttää jkn k. Tehdä jtak

jkn k:stä. Voimisteluliikkeet tapahtuivat kuin k:stä. Ei tarvinnut toista k:ä. Ja tapahtui niinä päivinä, että keisari Augustukselta kävi k., että kaikki maailma oli verolle pantava UT. — Luonnon, omantunnon, rakkauden k. Sisäinen k. — *Ark.* Eri k:stä 'erittäin paljon, kovasti, roimasti, hirveästi'. Sinua on jymäytetty eri k:stä. — *Yhd.* häätö-, karkotus-, lähtö-, pidätys-, pysähtymis-, vangitsemisk.; mahti-, moraali-, pakkok. **2.** *sot.* johtajan tahdon ilmaisu, jonka sanamuoto on vapaa; vrt. komento. | K:stä, herra kapteeni! Päämajan k. Päälliköt johtavat joukkojaan joko kirjallisilla tai suullisilla k:illä. K. on sanamuodoltaan lyhyt, mutta selvä. Lähettää, välittää k. alempaan portaaseen. K. taisteluun ryhtymisestä annettiin puhelimella. K. ei mennyt läpi. — *Yhd.* huolto-, hyökkäys-, järjestäytymis-, liikekannallepano-, marssi-, perääntymis-, sotatoimi-, suoritus-, taistelu-, tiedustelu-, toimeenpano-, tulenavausk.; esikunta-, leiri-, päivä-, varuskuntak.; erillis-, esi-, lisä-, peruutus-, yhteisk. **3.** vars. *ark.* kutsu, pyyntö. | Saada k. häihin, hautajaisiin. **4.** *harv.* käskyvalta, määräämisvalta; vrt. käskynalainen. | -- minulla on sotamiehiä k:ni alaisina UT.

käsky|esimerkki *s. sot.* Ohjesäännössä on k:esimerkkejä avomuotoihin siirtymistä varten. **-kirja** *s.* **1.** kirja, johon käskyt merkitään. | Laivan päällikön tulee k:an merkitä määräyksensä. **2.** = seur. | Kustaa III antoi nimipäivänään v. 1775 k:n Tampereen kaupungin perustamisesta. **-kirje** *s.* kirjallinen käsky, jonka (monarkkisessa valtiossa) hallitsija t. hallitus osoittaa jklle korkealle virkamiehelle, käskykirja, reskripti. **-lause** *s. kiel.* käskyn t. kehotuksen sisältävä lause. **-lehti** *s. sot.* Päämajan k.

käskyläi|nen[63] *s.* käskynalainen, palvelija. | Äiti sai lasten kasvaessa heistä k:siä. Paavi joutui Ranskan kuninkaan k:seksi. -- pitäköön jokainen meitä Kristuksen k:sinä UT.

käskylä|s[66] *s. harv. runok.* = ed. | Hei, taajemmin vain kutsu k:itä, / suun tahtia sen mukaan taajennetaan SILJO.

käskynalai|nen *s.* (harv. *a.*) -suus *omin.* henkilöstä, joka on jkn käskyvallan alainen;)(käskijä, esimies. | Toimistoupseeri on toimiston päällikön välitön k. Jesuiittaveljeskunnan kenraalilla oli rajaton valta k:siinsa. A. siirtyi uuden päällikön k:suuteen.

käskyn|anto *s. sot.* Vahvistettuja merkkejä käytetään, kun äänetön k. on välttämätön. **-haltija** *s.* virkamies, joka jssak valtakunnan osassa toimii ylimpänä joko hallinnollisena ja sotilaallisena tai ainoastaan hallinnollisena viranomaisena, vars. hallitsijan edustaja. | Keisarin k. Suomen k:ksi eli kenraalikuvernööriksi nimitettiin kreivi Pietari Brahe. — Paavi on Kristuksen maallinen k. **-haltijakunt|a** *s.* Valtakunta oli jaettu k:iin. **-ja|ko** *s. sot.* tiedotustilaisuus, jonka esimies pitää käskynalaisilleen. | Pitää k. Komppania järjestyi k:olle, k:koon. **-lähety|s** *s. sot.* K:ksessä kirjallisen käskyn monistetut kappaleet lähetetään alijohtajille tai -yksikköihin. **-nou|to** *s. sot.* K:dossa kirjallisen käskyn jäljennökset annetaan aliyksikköjen läheteille. **-ot|to** *s. sot.* K:ossa asianomaiset alijohtajat tai kutsussa mainitut upseerit saapuvat määräaikana ylemmän johtajan määräämään paikkaan saamaan käskyt joko saneltuina tai jäljennöksinä.

käsky|sana *s.* käskyn sisältävä sana. | Hevonen on aina totutettava käsky- ja kieltosanoihin. — *Voim.* Komentamisessa erotetaan kolme osaa: selitys, taukoaika ja k. — *Usk.* Herran kymmenet k:sanat. Kymmenen k:sanan laki. -- kun synti otti k:sanasta aiheen, herätti se minussa kaikkinaisia himoja UT. **-sanasto** *s.* Vakiintuneen k:n käyttö lyhentää ja selventää käskyjä. **-tapa** *s. kiel.* imperatiivi. **-val|ta** *s.* valta antaa käskyjä t. määräyksiä. | Harjoittaa, käyttää k:taa. Olla jkn k:lan alainen. Jklla on toisen suhteen k. Esivallan, hallitsijan, isän, isännän, valloittajan k. Vieras, ylin k. — *Sot.* Esimies on jokainen, jolla on toiseen nähden pysyvä tai tilapäinen k.

käsnetty|ä[1*] *v.* tulla käsnäiseksi. | K:neet jalkapohjat.

käsn|ä[11] *s.* = känsä. | Kourassa on k:iä. Toukilla on jalkojen sijalla k:iä. Suurten lahnojen päässä on k:iä. — *Yhd.* iho-, polkuk.

käsnäinen[63] *poss.a.* K. koura. K. iho, pinta. K. sammakko, sieni.

käsnä|jalka *s. el.* eräillä niveljalkaisilla t. niiden toukilla esiintyviä ihosta muodostuneita nivelettömiä, käsnämäisiä jalkoja. **-jalkai|nen** *a.*, vars. *el.* Perhosen k. toukka. — *S:sesti.* K:set 'Protracheata, nivelmadoista tuhatjalkaisiin välittävä niveljalkaisryhmä'. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* Lehden alapinnassa on k:siä kohoamia.

käsnätön[57] *kar.a.* Kärpässienen lakki on harvoin k.

kässeht|iä[17*] *deskr.v.* hiljalleen liikuskella, varovasti käyskennellä, köpitellä. | -- yhtenään käydä k:i suntio hyräillen kellon luo PÄIVÄR. Ukko keittelee kahvia, k:ii sukkajalkoineen pitkin permannoita HAAKPÄÄ.

kässyt|ellä[28*] *deskr.v.* = ed. | Kun työ näyttää pääsevän päätteeseen, nousee ukkokin ja k:telee kotiin päin LEINONEN.

kässä[11] *s. harv.* = kyssä. | Luistella niska k:ssä.

käsälä[12] *s. kal.* koukkupäinen t. kaareva puutanko, jolla nuotan uittosalko vedetään uittoavannon kohdalle.

kätei|nen[63] *a. liik.* kontantti. **1.** K. raha 'heti käytettävissä oleva puhdas raha'. K:set varat. — *S:sesti.* Minulla on vain 3000 mk k:stä. **2.** maksusta: heti (t. 30 päivän kuluessa) suoritettava. | K. maksu, suoritus. — Tav. *s:sesti.* Tilaus on maksettava k:sellä. Heti k:sellä, tav. '8 päivän kuluessa toimituspäivästä'. — *Yhd.* hetik.

käteis- *liik.* **-aika** *s.* aika, jonka kuluessa käteismaksu on suoritettava (tav. 30 päivää). **-alennus** *s.* ostajalle käteisellä maksettaessa myönnettävä alennus, kassa-alennus. **-arvo** *s.* pääomasta diskonton vähentämisen jälkeen jäänyt pääoma, diskontattu pääoma. **-eh|to** *s.* Tavara myydään k:doin. **-hinta** *s.; syn.* kassahinta; vrt. aikahinta. **-kassa** *s.* = käsikassa. **-kauppa** *s.* kauppa, jossa maksu suoritetaan käteisellä;

vrt. aika-, luottokauppa. **-maksu** *s.* **-myynti** *s.* **-ostaja** *s.* **-osto** *s.* **-pant|ti** *s.* = hallintapantti. | K:ille on luonteenomaista, että luoton antaja saa panttiesineen hallintaansa. **-raha** *s.* **-suoritus** *s.* heti t. 30 päivän kuluessa tapahtuva suoritus. **-varat** *s. mon.* Pankin, valtion, yhtiön k.

kät|ellä[28*] *v.* kädestä pitäen tervehtiä, antaa kättä. | K. jkta. Talonväki k:teli vieraat pirtissä. Pekka ja Paavo k:telivät. Tulla k:telemään. K. hyvästiksi, tervetuliaisiksi. Parit kiertävät toisiaan k:ellen vastapäivään.

kätevyy|s[65] *omin.* < seur. (*1.*) Työssä tulee kysymykseen ammattitaito ja k. Käsityönopetus kehittää yleistä k:ttä. — *Yhd.* ammattik. (*2.*) Kiväärin ominaisuuksiin kuuluu k. Välineen k. helpottaa työskentelemistä.

kätevä[10] *a.* -sti *adv.* **1.** henkilöstä: taitava, näppärä. | K. käsistään. K. työmies, mestari, kuvanveistäjä. Olla k. jhk t. jssak. Soittaa k:sti kannelta. Taiteilija on käsitellyt aihetta varsin k:sti. **2.** välineestä, työstä: mukava, helppo käsitellä t. suorittaa. | K. työkalu, koje, laite. K. järjestelmä, käyttö, suoritus, tapa. Sähkölamput ovat osoittautuneet kaasulamppuja k:mmiksi. Aakkosellinen luettelo on k. käyttää. Murtomaasuksilla on k. liikkua hankalissakin paikoissa. Matkakirjoituskoneen kuljettaminen käy k:sti.

kätilö[2] *s.* koulutettu synnytyksen avustaja, joka hoitaa naista raskauden, synnytyksen ja lapsivuoteen aikana sekä lasta sen ensimmäisinä elinpäivinä; *syn. vanh.* lapsenpäästäjä, *nyk.* äitiyssisar. — *Yhd.* kunnank. **-kurssi** *s.* **-laito|s** *s.* Maan k:ksen kehittäminen. **-opisto** *s.* **-oppilas** *s.*

käti|nen[63] *poss.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* < käsi. — *Fysiol.* K:syys 'se ihmisen ominaisuus, että hän on joko oikea- tai vasenkätinen'. On tultu siihen tulokseen, että k:syys periytyy. -- Tav. *yhd.* kaksi-, moni-, neli-, oikea-, tois-, vasen-, yksik.; jäntevä-, kömpelö-, laiha-, lyhyt-, paksu-, pitkä-, vahvak.; ankara-, avo-, hellä-, jäykkä-, karkea-, kova-, luja-, oma-, runsas-, siro-, tyhjä-, velttok.

kätis|tä[24] *v. harv.* = kitistä. | Lapsi k:ee. -- ei vaimo k:syt eikä juonitellut TOPPILA.

kätkentä[15*] *teonn.* < kätkeä. | Rahojen k.

kätkey|tyä[44] *refl.* ja *pass.v.* < seur. **1.** (tahallaan) piiloutua, piilottautua. | K. piilopirttiin. Valkoinen jänis k:tyy maan paljaana ollessa. Karkuri k:tyi ajajilta. Veijari, joka k:tyy mielellään munkin kaapuun. Mene pois täältä ja käänny itään päin ja k:dy Keritin purolle VT. **2.** joutua näkymättömiin, peittyä. | Aurinko k:si pilviin. Maa on k:tynyt lumivaippaan. Rakennus k:tyi puiden suojaan. -- laivan keula rupesi jo k:tymään -- rantaleppäin taakse IVALO. **3.** olla piiloutuneena, piillä; sisältyä. | Seinään k:tyy salalokero. Sanoihin k:tyi kaksimielisyys. Kirjailijanimen taakse k:tyi toimittaja N. N. Viattomalta näyttävien oireiden taakse saattaa k. vaarallinen tauti. Voittajan ylimielisyyteen k:tyy usein tappion siemen.

kätk|eä[13] *v.* **1.** piilottaa, salata, estää näkymästä. | K. jtak jklta. K. sormus käteensä. K. varastettua tavaraa. K. kasvonsa pielukseen. Tyttö k:i kätensä selän taakse. Konekivääripesäkkeet on hyvin k:etty maastoon. K. jk silmiltä t. katseelta. Tien mutka k:ee maiseman. — *Kuv.* K. harminsa, liikutuksensa, salaisuutensa, tunteensa. — *Vanh.* Ensisteen tahdoin tikarilla päättää aikeeni ja k:in itseni tuonne tien varrelle KIVI. — *kätketty* us. par. salainen, piilevä, kätkössä oleva, latentti. | K:etty aihesukulaisuus, iva, mainos, vastakohta, yhtäläisyys. Tapahtumain luonnolliset syyt ovat usein k:ettyjä. **2.** vars. *ylät.* peittää, verhota; suojata. | Ruumis, vainaja k:etään hautaan, maahan, maan poveen. Siemen k:etään multaan. Pimeys k:ee tienoon. Sumu k:i verhoonsa maiseman. — Eläimellä, sota-aluksella on k:evä väritys. Hyökkäyksessä käytetään joskus k:evää savuverhoa. **3.** panna talteen, tallentaa, säilyttää. | K. säästöt lippaaseen. Leipä k:ettiin hyvään talteen hiiriltä. Ja peloissani minä menin ja k:in sinun leiviskäsi maahan UT. Kell' onni on, se onnen k:eköön LEINO. — *Kuv.* K. jkn sanat, puhe sydämeensä, mieleensä. Jokaisen sydämeen on k:etty rakkauden kipinä. -- Maria k:i kaikki nämä sanat ja tutkisteli niitä sydämessänsä UT. Siis auta, Jumalamme, / sun sanas k:emään VK. Luonto ikään kuin vielä k:ee povessaan kuluneen kesän lämpimiä tunteita AHO. **4.** sisältää, sisällyttää itseensä, pitää (salaa) huostassaan. | Rakennus k:i seiniensä suojaan joukon asuntoja. Puutarha k:ee paljon kaunista. Runon niukka sanonta k:ee voimaa ja paatosta. Lyhytkin lause voi k. äärettömän syvyyden. Nykyhetki k:ee itseensä tulevaisuuden. Tämäniltainen, kaita ja neitseellinen uusikuu ikään kuin k:ee kohtuunsa vielä himmeän lupauksen SILL.

kätkijä[14] *tek.* < ed. | Varastetun tavaran k.

kätky|t[73] *s.* = kehto. | Lapsi makaa k:essä. Kiikuttaa, liekuttaa, tuudittaa k:ttä. Panna lapsi k:een. — *Kuv.* Niityn usvat ovat kadonneet, pelto lepää metsän k:essä KARHUM.

kätkö[1] *s.* **1.** paikka, joka kätkee jtak, piilo, piilopaikka. | Olla k:ssä. Piilottaa, piiloutua, panna k:ön. Luolan, korven, salon, viidakon k:t. Kävellä metsän, lehdon k:ssä. Maan k:issä on runsaita aarteita. Laskea maan k:ön 'haudata'. Käsikirjoitus jäi virumaan arkistojen k:ihin. — *Kuv.* Pitää asia k:ssä [= salassa] jklta. Mielen, tajunnan k. Muistojen k:istä nousee kuvia. Sydämen k:t. **2.** se, mikä on kätketty, pantu talteen, piiloon. | Jklla on k:jä. Tehdä k:jä. Käydä k:illään. Aarretulet palavat k:jen yllä. Hiiri syöpi saidan säästön, kärppä vie itaran k:n SL. On olevinaan parhaita taloja tämä, mutta eivät ole isot ainakaan emännän k:t AHO. — *Yhd.* ase-, hopea-, kulta-, raha-, romuk.

kätköisä[13] *a. harv.* kätkevä, suojainen. | Ojanteessa alimpien puitten juurilla on k. hämäryys SILL.

kätkö|itiö *s. kasv.* vrt. kätkönoki. | Nokisienten k:itiöt. **-kaarnuri** *s.* Cryphalus, kaarnakuoriaisia. | Sileä, uurteinen k. **-löytö** *s.*, vars.

arkeol. (maa)löytö, johon kuuluvat esineet on aikoinaan tarkoituksellisesti kätketty, aarrelöytö. **-noki** *s. kasv.* eräistä mm. viljalajeissa loisivista nokisienistä, joiden itiöt eivät pölyä esiin tähkylöistä, vaan pysyvät peitossa. | Kauran, ohran k. **-paikk|a** *s.* paikka, joka kätkee jtak t. johon on kätketty jtak, piilopaikka. | Aarteen, rahojen, varastetun tavaran k. Tiheikössä on hyviä k:oja. **-pistiäi|nen** *s.* K:set 'Terebrantes, pistiäisten alalahko, johon kuuluvat loispistiäiset ja äkämäpistiäiset'.

kätkö|s[64] *s. harv.* kätkö(paikka). | Kannon juuri kaivetahan: / sieltä löytyi liinan siemen / Tuonen toukan k:ksestä KAL.

kättely[2] *teonn.* < kätellä. | Alkoi vieraiden k.

kätten|heilautus *s. voim.* K. taakse, eteen, sivulle. **-heitto** *s. voim.* **-kierto** *s. voim.* **-koukistus** *s. voim.* **-liike** *s.* **-läiske** *s.* Esityksen päätyttyä puhkesi valtava k. **-nosto** *s. voim.* **-ojennus** *s. voim.* **-päällepaneminen** *s. usk.* (myös ⁀) käden t. käsien paneminen jkn pään päälle, mm. papiksi vihkimiseen ja kasteeseen kuuluvana toimituksena. **-taputu|s** *s.* tav. = aplodi(t). | Puhe palkittiin kaikuvin k:ksin. K:sten myrsky. **-vienti** *s. voim.* K. eteen.

kättiäis|et[63] *s. mon. kans. harv.* kädenlyönnin (kihlauksen) johdosta vietetty juhla. | Kätelkäämme miehissä, niin saamme juoda k:iä KIVI.

kättäpitemp|i *s.* tav. ⁀; ks. käsi A. II. 1. | Tarttua k:ään. Ei löytynyt mitään kunnollista k:ää.

kätyri[5] *s. halv.* henkilö, jota jku palkkiosta käyttää moraalisesti tuomittavien suunnitelmiensa toteuttajana. | Palkattu k. Hallituksen, santarmien k. Bobrikovin k. Rukoilkaamme niiden puolesta, joita piru k:ensä kautta pyytää pauloihinsa vangita AHO.

kätyröi|dä[30] *v. harv.* toimia kätyrinä t. kätyrin tavoin. | Selin on koko talven k:nyt ja heiluttanut häntää viholliselle TALVIO.

kätö|nen[63] *dem.s.* < käsi. | Lapsen k:set.

kävele|ksiä[17], **-|skellä**[28] *frekv.v.* < kävellä. | Nousi vain k:ksimään edestakaisin salin lattiaa niin kuin tekee järkimies KIANTO. Toiset k:skelivät miettiväisinä niinimatoilla peitettyä lattiaa pitkin AHO.

kävelijä[14] *tek.* < seur. | Hidas, huono, hyvä, nopea, rivakka k. Hevonen oli tasainen k. — *Yhd.* huvi-, jalan-, nuoralla-, sunnuntaik.

kävel|lä[28] *v.* **I.** konkr. olioista. **1.** ihmisistä, eläimistä. **a.** varsin. merk.: raajojen varassa tapahtuvasta kulusta, jonka aikana liikkuja ei koskaan ole irti maasta;)(juosta, ajaa ym. | K. huiskia, hytkytellä, jolkutella, keikutella, köpittää, köpötellä, lampsia, lepsutella, löntystää. Oppia k:emään. Antaa hevosen k. vastamäessä. K. lattialla. K. lattiaa, tietä (pitkin). K. edestakaisin. K. portaita alas, ylös. K. metsää ristiin rastiin. K. avojaloin. Karhu k:ee kahdella jalalla. K. suorin jaloin, jalat koukussa, varpaillaan. K. käsillään, nelinkontin, puujaloilla. Olla k:emässä 'kävelyllä' [huvikseen, terveydekseen]. Lähteä k:emään. K. huvikseen, lämpimikseen, terveydekseen. K. itsensä väsyksiin. K. päänsä puuhun. — *Urh.* K. kilpaa. K. uusi ennätys. — *Kuv.* K. kultaista keskitietä. K. Herran tiellä. **b.** kulkea paikasta paikkaan, kierrellä, oleilla. | K. asioillaan, huveissa. K. vapaana miehenä, vapaalla jalalla. — *Kuv.* K. toisen housuissa. Joutua k:emään mieron sarkaa. **c.** *ark.* lähteä palvelus- t. toimipaikastaan. | Hilta oli taas ollut pari viikkoa köyhän isänsä mökillä lähdettyään k:emään edellisestä palveluspaikastaan SILL. -- viisikymmentä miestä saa k. meidän tehtaan palkoilta R.RAUANHEIMO. **2.** vars. *ark.* kellosta t. muusta koneesta: käydä. | Kello k:ee verkalleen seinällä. Moottori ei rupea k:emään. **II.** abstr. käsitteistä, tav. *ark.* **1.** sujua, luistaa, kulkea. | Asiat k:evät mainiosti. Juttu lähti k:emään oikeille raiteilleen. Katson, kuinka työt k:evät. Tätä tietä ne isännän ajatukset k:evät, välistä noin seisahtuen, välistä matkaansa jatkaen AHO. **2.** käydä päinsä, sopia. | Ei k:e! Tuollainen meininki ei enää k:e. Laiskottelu ei meillä k:e. Se kyllä k:ee.

kävely[2] *teonn.* < ed. **1.** käveleminen, käynti. | Hidas, reipas, riuska, veltto k. Keinuva, jäykkä k. Vanhuksen k. on vaivalloista. Hiljentää k:ään. Pysähtyä k:ssään t. k:stään. Maali kestää jo k:ä. Junaan ehtii hyvin k:llä. Sillalla oli ajettava k:ä. — *Urh.* 20 km:n k. — *Yhd.* kestävyys-, kilpa-, kuntoutumis-, maantie-, murtomaa-, pika-, urheiluk.; käsink. **2.** kävelykierros tms. | Olla k:llä. Lähteä k:lle. Palata k:ltä. Tunnin k. — *Yhd.* aamu-, huvi-, ilta-, kaupunki-, kuutamo-, sunnuntai-, terveys-, virkistysk.

kävely|asento *s.* Pysty, kumara k. Jalkojen luonnollinen k. **-askel** *s.* Tanssijat liikkuvat k:in. **-asu** *s.* Muodikas k. **-hame** *s.* **-harjoitu|s** *s.* Juoksijain talviset k:kset. **-jalk|a** *s. el.* jalka(tyyppi), joka on erityisesti sopeutunut kävelemiseen t. astumiseen. | Äyriäisen saksijalkoja seuraa neljä paria k:oja. **-jalkaa** *adv.* kävellen, käymäjalkaa. | Hevonen kulkee k. **-jalkainen** *a. el.* **-kansi** *s. mer.* Laivan k. Kolmannen luokan k. **-kappa** *s.* Siro naisten k. **-kenkä** *s.* (tav. naisten) luja, matalakorkoinen, paljoon kävelyyn soveltuva kenkä. **-keppi** *s.* käveltäessä tukena t. myös muuten kädessä pidettävä, us. erityisesti valmistettu kädensijallinen keppi. | Koukkupäinen, hopeanuppinen, ruusupuinen k. K. riippuu miehen käsikoukussa. Herrastella k. kädessä. **-kierro|s** *s.* Suorittaa tavanmukainen k:ksensa. **-kilpailu** *s.*, us. *mon.* Olympiakisojen k:t. **-konsertti** *s.* konsertti, jonka aikana yleisö voi vapaasti liikkua, seurustella ym. | Ateneumiin järjestetyn taidenäyttelyn yhteydessä on kaupunginorkesterin k. **-käytävä** *s.* Puiston, rautatiesillan k. **-leninki** *s.* **-lenk|ki** *s. urh. ark.* Juoksija valmentaa kuntoaan jokapäiväisillä k:eillä. Lähteä k:ille. Tehdä k. **-liik|e** *s.* Pikkuaivojen vioittumisesta voi seurata k:keiden vaikeutuminen. **-liikenne** *s.* Liikennepoliisin on ohjattava myös k:ttä. **-matka** *s.* jalkamatka. | Kaupunkiin on puolen tunnin k. **-nopeus** *s.* Hevosen k. **-paikka** *s.* Kaivopuisto on pääkaupunkilaisten suosima k. **-piha** *s.* Mielisairaalan, vankilan k.

kävelypuku *s.* naisten tav. ulkona käyttämä

puku, joka käsittää puseron kanssa pidettävän hameen (joskus kokopuvun) sekä takin. — *Yhd.* kesä-, talvik. **-kangas** *s.*

kävely|raaja *s. el.* Linnun eturaajan luut vastaavat alkuperäisen k:raajan luita. **-retkeily** *s.* **-retki** *s.* Virkistävä k. **-silta** *s.* vrt. ajosilta. | Rannasta johtaa kasinolle k. **-tahti** *s.* Kulkea k:a. Hidastaa, kiihdyttää k:aan. **-tapa** *s.* Kaunis, ruma k.

kävelytellä[28*] *frekv.v.* < kävelyttää.

kävelytie *s.* vrt. ajo-, ratsutie. | Puiston varjoisat k:t.

kävelyt|tää[2*] *kaus.v.* < kävellä. | K. hevosta, koiraa, lasta, vankia. Lauri oli kesällä päässyt tytön tuttavuuteen, k:tänyt häntä huvipuistoissa WALTARI.

kävely|tyyli *s.* **-urheilu** *s.* **-vauhti** *s.* Kulkea, ajaa k:a.

käverä[12] *a. harv.* käyrä, kiverä. | Yöllä syntyi Ilmarinen, / - - / vaskinen vasara vyöllä, / käsissä k:t pihdit LEINO.

kävijä[14] *tek.* < käydä. | Asioilla, ehtoollisella, kaupassa, kaupungissa, kerhossa, kirkossa, kokouksessa, lääkärissä, messuilla, näyttelyssä, uimassa, vieraissa k. Hyökkäyssodan, erämaiden k. — *Yhd.* Amerikan--, idän-, lapin-, pohjan-, ruijank.; erän-, kirkon-, kiveliön-, kylän-, meren-, metsän-, mieron-, ulkomaank.; kaupan-, rajan-, sodank.; edelläk.; unissak.

kävyllinen[63] **1.** *poss.a.* < käpy. | Kuusen k. oksa. **2.** *s. kut.* kävyn täysi. | Lankaa kierretään yksi k.

kävystää[2] *v.* kerätä käpyjä.

kävytä[39*] *v. kut.* kiertää kävylle. | Verkonkutoja käpyää lankaa.

1. käväis|tä[24] *mom.v.* < käydä, vars. A.I.2.d. | K. kaupassa, naapurissa, postissa. K. kaupungissa. K. ulkona. K. syömässä. Käydä k:emällä. Käsi k:ee taskussa. Elohopea k:i nollan alapuolella. Silmät k:evät, katse k:ee sivulla, puhujassa. Kasvoilla k:i hymyn häive. Ajatus k:ee aivoissa, mielessä, tajunnassa. Mielessä k:i tanssi ja paremmat vaatteet, valoisan yön valvominen, kasteinen viileä ruoho SILL. — Emäntä k:i aitasta ruokaa. K:epäs vettä! — K. kirja läpi.

2. käväistä[24] *v. murt.* lakaista. | K. luudalla huoneet.

käväisy[2] *teonn.* < 1. käväistä. | K. postissa, ulkomailla. Vielä k. unen tarhaan, viipyvä seisoskelu ihanan valtakunnan portilla, ennen kuin palataan varsinaiseen isompaan päivään SILL.

käy|dä[23] *v.* **A.** *intr.* **I.** liikkumisesta. **1.** liikkumistapaa ajatellen: astua, kävellä;)(juosta. | K. jalan. K. keputtaa, kipittää, köpöttää, kepsutella. Kulkea k:den. K. varpaillaan, käsillään. K. tahdissa, ilman tahtia. Ajaa, ratsastaa k:den. Hirvi voi liikkua k:mällä, ravaamalla tai laukkaamalla. Nouse, ota vuoteesi ja käy UT. Silloin tuimensivat he k:misensä juoksuksi KIVI. — *Kuv.* Ajatukset liikkuvat k:den 'verkkaan'. — *Mus.* K:den 'andante'. Kepeästi k:den 'andantino'.

2. paikan muuttamisesta liikkumistapaan huomiota kiinnittämättä;)(olla paikallaan, pysyä paikoillaan, jäädä paikoilleen.

a. yl. edetä, kulkea, mennä. | K:kää sisään, olkaa hyvä! Mies kävi esiin nurkan takaa. Joku käy ovessa. Karja käy laitumella. Vatsallasi sinun [käärmeen] pitää k:män ja tomua syömän koko elinaikasi VT. Venekunta kävi maihin. Laiva lähestyi syvässä k:den. Pilvi käy yli taivaan. Savu käy läpi kiukaan. Vaatteet k:vät vääntökoneen läpi. Kala, jänis käy [= menee ja joutuu kiinni] pyydykseen. K. päin vihollista (myös kuv.). K. päälle (ark.) 'hyökätä kimppuun'. Ympäri k:dään, yhteen tullaan (myös kuv.) SL. K. käsketyn pitää SL. — Kylmät väreet k:vät pitkin selkäpiitä. Vavahdus kävi miehen lävitse. Kohahdus kävi läpi yleisön.

b. ed:een liittyvää abstr. ja kuv. käyttöä; merk. us. heikentynyt. | Poika käy kuudetta 'on täyttänyt 5 vuotta'. Neljättäkymmentä k:pä [= 30 täyttänyt] mies. K. kohti tuhoaan. K. tuomiolle 'mennä tuomittavaksi'. Hän sai k. tilille ansioistaan. K. valalle 'tehdä vala'. K. kuolemaan. K. tuleen jnk asian puolesta 'puolustaa'. K. edellä 'olla edeltäjänä, esikuvana'. Herrat k:vät edellä, talonpojat perässä. Kirjakieli ja murteet k:vät rinnan. K. edelle 'olla parempi'. Ei ole sen edelle k:nyttä 'sitä parempaa'. Pankkitoiminta käy luonnollisia latujaan. Kuvakirjoitus on k:nyt monenlaisten vaiheiden kautta. Mielipiteet k:vät eri suuntiin. Hän esitti samaan suuntaan k:viä arveluja. Muutokset ovat k:neet kahteen suuntaan. Hänen toivomuksensa kävivät ristiin [= olivat ristiriidassa] minun toivomusteni kanssa. Aika käy eteenpäin 'kuluu'. Kehitys käy eteenpäin 'jatkuu, edistyy'. Asia käy yli ymmärrykseni 'en pysty ymmärtämään sitä'. Naisen luonto käy yli miehen järjen. Yritys kävi yli hänen voimiensa 'hänen voimansa eivät riittäneet yritykseen'. — Tuotteemme k:vät voitosta voittoon. Kun kaikki käy ympäri, niin [par. lopultakin, loppujen lopuksi] on kai kukin itse itseänsä lähinnä.

c. liikkua paikasta paikkaan, kuljeksia, liikuskella; us. oleilla, elää. | Mies käy vapaana. Saaren alkuasukkaat kävivät alastomina. Vanhus kävi huonoissa vaatteissa. K. kaupalla, kerjuulla 'kuljeksia kauppaamassa, kerjuulla'. Ylpeys käy talonpojankin takissa, nöyryys silkkipuvussakin SL. - - kun kerran on mies, niin k:köön housut jalassa [= osoittautukoon mieheksi] LINN.

d. olosijojen kanssa käytettynä merkitsemässä jhk (paikkaan) menemistä ja sieltä poistumista. | K. kotona, naapurissa, kaupassa. K. kylässä (jkn luona) 'vieraisilla'. K. vierailulla. Vuoroin vieraissa käydään SL. K. sukulaisissa. Kiitos k:mästä! Tervetulea (meillä) k:mään! K. kirkossa, koulussa, lääkärissä, suutarissa, teatterissa. Hän kävi usein konserteissa. Kävin junalla kaupungissa. Olen täällä vain k:mässä. K. ulkona. Hän käy ulkomailla joka kevät. K. luennoilla 'kuuntelemassa luentoja'. K. asioillaan 'toimittamassa asioitaan'. K. työssä t. töissä, ansiolla. K. kalassa 'kalastamassa',

metsällä 'metsästämässä', paimenessa 'paimentamassa karjaa', nuotalla, ongella. Marjassa k:minen on hauskaa. K. ripillä, Herran ehtoollisella. K. kosissa, vihillä. - - Taavetti on laiska naisissa k:mään SILL. K. yöjalassa. K. tarpeillaan, asiallaan 'tekemässä tarpeensa'. K. kahvilla, ryypyllä. K. varkaissa 'varastamassa'. K. kuninkaissa 'kääntyä jnk asian johdosta henkilökohtaisesti kuninkaan t. kuninkaan valtaa harjoittavan tuomioistuimen puoleen'. K. jkn puheilla. K. kaapilla 'noutamassa kaapista jtak'. K. maidolla 'maitoa noutamassa'. Tässä kävi muuan mies vispilöitä kaupalla 'kauppaamassa'. K. opissa (jkn luona) 'oppimassa jtak'. Mennä, lähteä, tulla k:mään jssak. K. vieraita vastassa. K. sairasta katsomassa. K. tarjolla työhön. K. ja kääntyä. K. käväisemällä 'pistäytyä, käväistä'. Laiva kävi [= poikkesi] useissa laitureissa. Talossa on k:nyt kuolema. Halla on k:nyt pelloilla. Viime yönä kävi [= oli] kova halla. Jklla käy [= sattuu olemaan] hyvä, huono onni. Nyt on jossain mäen pielessä asumuksen nurkan takana jo pieni kotiviikate k:nyt SILL. — [Painija] A. kävi harteillaan. [Nyrkkeilijä] B. kävi lattiassa ja otti luvun kahdeksaan. Käsi kävi korvan takana. Kasvoilla kävi outo ilme. Pallo kävi puun latvan tasalla.

e. lähteä jhk. | K. matkaan, taipaleelle. Käy tiehesi [= mene matkaasi]! - - k:mme / takaisin taas harhailemaan metsän yöhön KIVI. — *Kuv.* Valtio ei saa k. hirmuvallan tielle 'ryhtyä harjoittamaan hirmuvaltaa'.

f. lähteä jstak, irtautua lähtökohdastaan. | Käy ilkeä löyhkä. Järvestä kävi kylmä uho. Angervoista käy väkevä tuoksu LEHT. - - hänen mielestään se uho, mikä papista kävi, oli epäkristillisyyden uhoa KIANTO. — *Harv.* - - keisari Augustukselta kävi käsky, että kaikki maailma oli verolle pantava UT.

g. asettua. | K. rekeen, sänkyyn, vuoteeseen. K. maahan 'asettua pitkälleen'. K. jkn eteen, taakse, viereen. K. istumaan, makaamaan. K. makuulle t. maata. K. levolle, lepoon 'lepäämään'. K. istualleen, pitkälleen, polvilleen, selälleen, vatsalleen. K. aterialle, pöytään. K. yöksi 'asettua yösijalle'. K. taloksi 'asettua olemaan kuin kotonaan'. K. jonoon, piiriin. K. etumaiseksi. Ketju käy asemaan. Laiva käy ankkuriin 'ankkuroi'.

h. Tuuli käy 'tuulee'. Ulkona käy kova tuuli. Tuuli käy pohjoisesta. Kaduilla käy pureva viima. Myrsky käy 'myrskyää'. Huoneessa käy veto 'vetää'. Ankara tuisku käy 'tuiskuttaa ankarasti'. Ukkonen kävi ankarana. Salmessa käy kova virta. Virta käy vastaan.

i. tiedosta, jota toinen kertoo toiselle: olla liikkeellä, kulkea. | Huhu, puhe, kuiske käy 'huhutaan, puhutaan, kuiskaillaan'. Huhu käy, ettei hän ole aivan terve. Asiasta käy monenlaisia puheita. Alkoi k. kuiskeita, ettei kaikki ollut niin kuin olla piti.

j. joutua jkn hallusta toisen haltuun, siirtyä yhdeltä toiselle. | Haarikka käy mieheltä miehelle. Kansanrunot ovat k:neet perintönä polvesta polveen.

3. olla liikkeessä paikkaa sanottavasti vaihtamatta, suorittaa jtak toistuvaa liikettä paikallaan.

a. kellosta, eril. koneista, tehtaista tms.: olla käynnissä, toiminnassa, liikkeessä. | Kello käy. Kello k. raksuttaa, tikittää. Kello käy oikein, väärin, edellä, jäljessä. Kello lakkasi k:mästä. Jousella k:pä kello. Kello käy kuudetta 'on yli viiden'. Heräsin (kellon) seitsemättä k:dessä. — Dynamo, generaattori, kone, moottori, pumppu, sirkkeli käy. Kone lähtee k:mään, lakkaa k:mästä. Auto käy 'auton moottori on käynnissä'. Moottorivene k. tuksuttaa. Laiva käy öljyllä 'laivan käyttövoimana on öljy'. Sähköllä k:vä jääkaappi. Kone, moottori käy jouten, tyhjää, tyhjänä, tyhjiltään 'käyttämättä muuta laitetta'. — Mylly, saha, sähkölaitos, tehdas, teollisuuslaitos käy. Saha käy vesivoimalla. Vanhan jalkamyllyn kivet k. jyrisevät verkkaisesti.

b. ed:een liittyen edestakaisesta, toistuvasta t. vuoroittaisesta liikkeestä. | Heiluri käy edestakaisin. Ovi käy 'kääntyy saranoiden varassa (auki t. kiinni)'. Ovi kävi lakkaamatta ihmisten tunkeutuessa ulos. Jossakin tuntui ovi k:vän. Kangaspuut heikkävät, ja sukkula käy. Kaksi airoparia käy tahdikkaasti. Käsivarret k:vät kuin myllyn siivet. Hei miehet, viikatteet k:mään! Rumpu käy 'pärisee rumpupalikoiden sitä lyödessä'. Viulun jousi käy kiivaasti. Palkeet k:vät. Keuhkot k:vät kuin pajan palkeet. Varstat k:vät tahdikkaasti, rukiin pahnat siinä lattiassa vain panevat ikään kuin sordiinonsa niitten jyskeelle SILL. — Suu käy, leuat k:vät [puhuttaessa, syötäessä]. Kieli käy. Eukon suu käy yhtä mittaa. Naisten suut kävivät kuin papupata. — Meri käy 'aaltoilee'. Aallot, hyrskyt, laineet, mainingit k:vät 'nousevat ja laskevat'. Meri kävi korkeana 'aallot kohosivat korkeiksi'. Meri käy tyyninä maininkeina, vaahtopäinä. Ankarat tyrskyt kävivät rannalla. — Povi, rinta käy 'kohoaa ja laskee'. - - jalat ajettuivat ja rinta kävi raskaasti SILL. - - hiljainen maininki alkoi k. hänen sydämessään KATAJA. — - - kuutamoisena yönä veren keväisesti k:dessä [= liikkuessa, kohistessa] avautui niitä [näköaloja] hiljaisessa tuvassa yhä uusia KARHUM.

II. pitkänomaisten esineiden, luonnonpaikkojen tms. sijainnista: olla, mennä, kulkea, suuntautua, johtaa, viedä. **1.** Raja käy pitkin linjaa. Tie kävi kylän läpi. Polku käy yli mäen. Kadut k:vät ristikkäin. Vuorijono käy idästä länteen. Kallion läpi käy kolme kalkkikivikerrosta. Laudat k:vät rinnakkain. Malat k:vät harjalla korttelin verran ristiin. Loimet k:vät pitkin kangasta. Vyö käy selän taitse. Peipposen siipien poikki käy kaksi valkeaa juovaa. Reikä käy läpi lattian. Parveke käy ympäri rakennuksen. Lentoreitti käy Helsingin kautta. Kolmen pisteen kautta voidaan aina ajatella k:vän tason. **2.** ed:een liittyen matkasta, liikkeestä tms.: suuntautua. | Kulku kävi läpi metsän. Matka kävi kaupunkiin. Liikenne käy vanhoja teitä pitkin. Ketunajo kävi yli kallioiden. Pääsy parvelle käy portaita

myöten. Holvien paino käy [= suuntautuu, kohdistuu] pystysuoraan.

III. työstä, toiminnasta, tapahtumisesta.

1. olla käynnissä, olla meneillään, tapahtua, jatkua, sujua. | Karkelo, tanssi, leikki käy 'karkeloidaan' jne. Kujan suussa kävi tappelu. Taistelu käy. Tehtaassa kävi kova melu. Hän tuli portaita, että kolina kävi. Rannoilla käy pauke metsästysajan alettua. Metsä kaatui, että ryske kävi. Liikkeessä kävi kuhina kuin ampiaispesässä. — Työ käy 'on käynnissä, sujuu'. Työ ei ottanut k:däkseen. Ei käy työ niin kuin ennen. Kauppa käy 'sujuu'. Kauppa käy kuin siimaa. Maalla käy [= on käynnissä] kevätmuokkaus. Metsässä on k:mässä hakkuu. Hiihto kävi leikiten. Oppiminen käy häneltä kuin leikki. Teltan pystyttäminen kävi käden käänteessä. Puuha alkoi k. hiljalleen. Jk käy hankalasti, kömpelösti, hitaasti, nopeasti, kätevästi, taitavasti. Kaikki käy kuin rasvattu. Vanhukselta kävi kirjoittaminen työläästi. Opetus kävi ruotsiksi. Tavaroiden valmistus käy koneellisesti. Kielen oppiminen voi k. eri tavoilla.

2. olla mahdollista; sopia, kelvata; vrt. A.VI. | Sellainen menettely ei täällä käy. Ei käy [= ei ole mahdollista, ei sovi]! K:hän se! Kyllähän asia muuten kävisi, ellei isä vastustaisi. - - ei tässä talossa käy sellaiset otteet SILL. — *käydä laatuun, päinsä,* harv. *kuntoon* olla mahdollinen t. mahdollista, kelvollista, kelvata, sopia. | Hän käy laatuun 'menee mukiin, kelpaa, menettelee'. Laatuun k:pä [= mukiinmenevä] mies. Ei k:nyt laatuun lopettaa töitä. Ruoka ei käy laatuun 'ei kelpaa, ei ole kelvollista'. Ei käy laatuun, että laiskotellaan. Asetuimme niin mukavasti, kuin olosuhteiden puolesta kävi laatuun. Mikä eilen oli mahdotonta, käy päinsä tänään. Tässä tapauksessa nominatiivin käyttö ei käy päinsä 'on mahdotonta'. Asia käy hyvin päinsä seuraavalla tavalla. - - tämä hurja elämä ei käy päisin KIVI. Ei, Tuomas, tämä ei käy kuntoon KIVI.

3. käydä-v:n yks. 3. pers. jnk muun v:n IV inf:n nom:n (*harv.* I inf:n) kanssa käytettynä: voi, voidaan, sopii, on mahdollista; toimiva pers. ilmaistaan datiivigen:llä. | Totuutta ei käy kieltäminen. Tietoon käy luottaminen. Minun ei käy enää viivytteleminen. Lapsen ei käy äitiä vastustaminen. Minun ei millään keinolla k:nyt lähteminen tyttöä saattamaan SILL. — Myllyllä kävi jauhaa mitä tahansa.

4. sattua, tapahtua, tulla jkn osaksi. **a.** persoonallisesti. | Kävi sellainen tapaus, että kirkko paloi. Hänelle on varmasti k:nyt jokin onnettomuus. **b.** persoonattomasti joko yksin tai datiivigen:n t. all:n ohella. | Kävipä paremmin, kuin osasin odottaakaan. Jos hyvin käy, olemme aamulla perillä. Kävi miten kävi, yrittää aion. Asiassa olisi voinut k. hullumminkin. Kylläpä kävi ohraisesti. Miten riitajutussa kävi? Olipa onnetonta, että näin piti k. Miehelle oli tappelussa k. huonosti. Oli onni onnettomuudessa, ettei k:nyt tämän pahemmin. Tytön on k:nyt hullusti 'odottaa aviotonta lasta'. Heikosti kävi suomalaisille Tukholman paineissa. Ei tiedetä, kuinka asian toteuttamisen kävi. Näin heidän kävi, kaikki sai he vertaan vuodattaa *CAJ.

IV. tarttua, puuttua; ryhtyä, ruveta. **1.** s:n ohella. **a.** *konkr.* tarttua. | K. jkta t. jkn kaulukseen, käteen. Mies kävi toista kurkkuun. Ajomies käy ohjaksiin. Renki kävi hangon varteen. Soutajat kävivät airoihin. Älä käy puukon kahvaan! Koira kävi miestä sääreen. - - Marja juoksee vastaan, kaulaan käy, jo nyt herran kaulaankin käy AHO. Manu meni suoraa päätä tyttöjen luo ja yritti k. käsipuoleen TALVIO. **b.** *abstr.* puuttua, ryhtyä, ruveta. | K. työhön, toimeen. K. tuumasta toimeen. Kävimme suoraan asiaan. Hän ei ollut halukas k:mään yritykseen. K:tiin jutun yksityiskohtaiseen käsittelyyn. K. asian ytimeen. Yksityiskohtiin k:mättä mainitsen seuraavan. K. käsirysyyn, tappeluun. Laivasto kävi hyökkäykseen. K. kilpaan, kilpasille. Emäntä kävi vieraan kanssa keskusteluun. K. kauppoihin jkn kanssa 'ryhtyä tekemään kauppaa'. Kansa käy vaaleihin. En halua k. osalliseksi yritykseen. Renki kävi isännäksi talossa. K:käämme juoneen [= ryhtykäämme toimeen], tuottakaamme itsellemme aapiskirjat Hämeenlinnasta KIVI. - - kevättyöt olivat ohi ja heinään ei vielä k:ty SILL. Älä käy tuomiolle palvelijasi kanssa [= älä ryhdy tuomitsemaan palvelijaasi] VT. **c.** *käydä kiinni, käsiksi jhk, käydä jnk kimppuun.* Koira ärhenteli, mutta ei uskaltanut k. kiinni 'tarttua hampaillaan'. Mies kävi laatikon nurkkaan kiinni. Kirves kävi [= tarttui, juuttui] kantoon kiinni. Renki kävi isäntää ryntäistä kiinni. Kädet k:vät kiinni kuokkaan. Emäntä kävi kiinni sydänalaansa. - - Salmeluksen Kustaa kävi ensimmäisen ja viimeisen kerran eläissään kiinni mieheen SILL. Markkaan on k:tävä kiinni aina, milloin se edessä pyörii KARHUM. Konsistori kävi virallisesti asiaan kiinni. Pojan on k:tävä kiinni opintoihin. -- Ei saa k. käsiksi heikompaansa 'hyökätä kimppuun, ahdistaa, tehdä väkivaltaa'. Karhu yritti k. mieheen käsiksi. Oppilaisiin käsiksi k:minen ei ole sallittua. Toukka kävi käsiksi lehtiin 'alkoi syödä lehtiä'. K. käsiksi ateriaan 'ryhtyä aterioimaan'. - - he kävivät häneen käsiksi ja ottivat hänet kiinni UT. Yksi suuriluinen hotkottaja kävi kerran käsiksi Hiltuun ja pyöritti häntä ympäri SILL. Kirjailija on k:nyt uskaliaasti käsiksi vaikeaan aiheeseen. - - yleensä hän [Brandes] innosti kirjailijoita k:mään rohkeasti käsiksi oman aikansa elämään TARK. K. syliksi 'syleillä'. — Roisto kävi ase kädessä poliisin kimppuun 'hyökkäsi kimppuun, ryhtyi ahdistamaan'. Ahnain hampain kävi kulkuri leivän kimppuun. Ensiksi k:käämme lannan kimppuun niinkuin sontiaiset KIVI. — *Kuv.* Tyttö kävi rahaa saadakseen isänsä kimppuun 'ahdisti pyynnöillään'. Kirjoitus kävi kiivaasti hallituksen kimppuun.

2. III inf:n ill:n ohella; tav:mmin: ryhtyä, ruveta. | Poika kävi puita hakkaamaan. Hän kävi itse huolehtimaan toimeentulostaan. Mies kävi sytyttämään savukettaan. En voi k. odotta-

maan. Tie käy vähitellen nousemaan. Ilma on k:nyt kirkastumaan. Hallitus kävi panemaan toimeen laajoja uudistuksia. Sanomalehti kävi kirpeästi arvostelemaan viranomaisten menettelyä.

V. osua, sattua, koskea, koskettaa, kohdistua, saavuttaa kohteensa. | Kalikka kävi koiraan. Pojan pää kävi orteen. Viikate käy kiveen. Sormi kävi silmään. Luoti kävi maaliin. Kivääri käy hyvin 'kivääri on ammuttaessa tarkka'. Viima käy ilkeästi kasvoihin. Auringonkilo käy silmiin. Kissan nenään kävi kalan haju. Pakkanen käy luihin ja ytimiin. Hampaan ottaminen kävi kipeästi 'teki kipeää'. Raitiovaunun kolina kävi korviin. Savu käy silmiin. Äidin silmät kävivät siihen [vitsaan] CANTH. - - sydänalaan kävi niin kamalan kipeästi, että tuntui siltä, kuin koko ruumis olisi palasiksi hajonnut AHO. Henkilöön k:pä etsintä, tarkastus. — *Abstr.* ja *kuv.* **1.** iil:n ohella. | Sanat k:vät sydämeen. Pappi puhui sydämeen k:västi. Tapahtuma kävi häneen pahasti. Saarna kävi tuntoihin. Vastaukset olivat naulan kantaan k:piä. Maisemassa oli jotakin mieleen k:pää. Järkeen k:pä [= ymmärrettävä, selvä] asia. Tiedän, että hänen voimiinsa ja ylpeyteensä tämä on k:nyt kovin LEHT. **2.** all:n ohella; us.: rasittaa. | Asia käy kunnialle 'asia loukkaa kunniaa, koskee kunniaan'. Kunnialle k:pä loukkaus, vihjaus. - - minun kävi jo silloin kunnialle ottaa kaloja hopeaongella AHO. Juttu käy hermoille 'koskee hermoihin, hermostuttaa'. Hankalat asiakkaat k:vät ajan pitkään hermoille. - - arvostelijat pitivät "Anna Liisaa" kovin hermoille k:pänä [= järkyttävänä, hermoja repivänä] kappaleena TARK. Tappio kävi sisulle 'suututti, sisutti, kirveli mieltä'. Tuollainen käy jo siivommallekin sisulle. Jk käy sydämelle 'liikuttaa jkta, vaikuttaa jkhun; sydämistyttää'. Puhe kävi kovin hänen sydämelleen. Ei tuo niin sydämelle k:pä asia ole. Nämä sanat kävivät niin rouva Laineen sydämelle, että hän kohotti esiliinan silmilleen ja alkoi niiskuttaa WALTARI. Ilkeä haju kävi luonnolleni 'inhotti, etoi mieltä'. Kerskailu kävi pohjalaisten luonnolle 'suututti, äkämystytti'. Ystävällinen kohtelu kävi mummon luonnolle 'hellytti, liikutti mieltä'. K. aatamille, sapelle 'suututtaa, kiukuttaa, sapettaa'. K. voimille 'kysyä, vaatia voimaa, uuvuttaa'. Työ ei käy kovin paljon luille, vaan järjelle 'työ ei rasita ruumiillisesti, vaan vaatii järkeä'. Niin kävi verilleni [= säikähdytti, vaikutti] näky, että rupesin vapisemaan. Yritys käy hengelle 'on hengenvaarallinen'. Ei tuo hengelle k:pää [= vaarallista] ole. Matka kävi kukkarolle 'tuli kalliiksi'. 3. adv:n ohella. | Kohti k:vä [= ratkaisuun vaativa, tuntoon vetoava] herätyssaarna. Syvälle k:pä 'perusteellinen, syvälti vaikuttava, laajakantoinen'. Heidän välillään oli syvälle k:viä erimielisyyksiä. Uudella suuntauksella ei ollut häneen kovinkaan syvälle k:pää vaikutusta. Kansan elämässä tapahtui syvälle k:pä muutos. Isku kävi häneen syvältä. Kävipä läheltä, ettei sattunut huonosti 'olipa vähällä sattua huonosti'.

VI. sopia, olla sopiva; soveltua, kelvata; mukautua; vrt. A.III.2. | Kengät k:vät hyvin jalkaan. Puku käy kuin valettu. Länget k:vät hevosen kaulaan. Käteen k:pä työkalu. Tappi käy täsmälleen reikään. Lista käy huonosti kouruun. Kansi käy tiiviisti. Avain käy lukkoon. Sukkien on oltava puvun väriin k:vät. Tapetti, joka käy hyvin sekä keittiöön että ruokailuhuoneeseen. Aura ei käy kovin kivikkoisella pellolla. K. kaupaksi 'mennä, kelvata kaupaksi'. Tavara käy hyvin kaupaksi. Työkalu käy hyvin siihen tarkoitukseen. Pihlaja käy varsin hyvin huonekalujen päällystämiseen. Alkeellinen puulevykin käy pöydäksi. Oli paljon, jota ei hän tainnut, / johon luja luontonsa ei k:nyt, / johon myöntynyt ei jyrkkä mieli KIVI. Ja jo on ero silläkin, mikä minkin verille k:pi JOTUNI. Nykyajan suosituin kirjallisuuden laji, romaani, ei varsinaisesti käy hänen [Maria Jotunin] makuunsa TARK. — *käydä yhteen* t. *yksiin* sopia yhteen, pitää yhtä, olla yhtäpitävä, täsmätä. | Eri henkilöiden ilmoitukset eivät k:neet yhteen. Tulot ja menot k:vät yhteen. Sanojen merkitykset k:vät täysin yhteen. Eduskunnan päätös ei k:nyt yksiin valiokunnan ehdotuksen kanssa. — *käydä tasan* olla määrältään yhtä suuret. | Äänet k:vät tasan. Pelissä kävivät pisteet tasan. — Velat k:vät vastakkain 'vastaavat toisiaan, korvaavat toisensa'.

VII. ajallisesta t. paikallisesta järjestyksestä t. sijainnista jnk toisen suhteen. — *käydä edellä* t. *ennen* olla jnk edellä, ennen jtak; ks. myös edelläkäypä, edelläkäynyt. | Etunimi käy yleensä sukunimen edellä. Pitkäperjantai käy ennen pääsiäistä. Varsinaisen maalaamisen edellä käy pinnan pohjustaminen liimavärillä 'ennen maalaamista pohjustetaan pinta liimavärillä'. Tutkinnon ja tuomion tulee k. rangaistuksen edellä. Ylpeys käy lankeemuksen edellä SL. — Erikoislaki käy soveltamisessa yleislain edellä 'sovelletaan erikois- eikä yleislakia'. Antaa armon k. oikeuden edellä. — *käydä jäljessä* olla jäljessä. | Suomen kielessä predikaatti käy useimmiten subjektin jäljessä.

VIII. *käydä jstak* olla jnk arvoinen, olla pidetty jnak. | Hän käy oppineesta miehestä 'häntä pidetään oppineena miehenä'. Poika käy jo miehestä. Hän haluaa k. herrasta. Suola käy monin paikoin rahasta. Käy täydestä kuin väärä raha SP. Sielunvaellusoppi käy Intiassa yläpuolelle epäilyn kohotetusta selviöstä. Antaa armon k. oikeudesta 'pitää armoa oikeutena, armahtaa'. Keskiajan lopulla kävi Englannissa aikomus teosta, kun oli kysymys ilmeisestä murhayrityksestä. Hullukin käy viisaasta, jos vaiti on VT. Ukosta alkoi Topikin jo k. harvahkoine kulkkupartoineen KIANTO. Vanha Vuorenmaa kävi kyllä miehestä ja oli aina k:nyt SILL. — *Harv.* ess:n yhteydessä. | Asemalla leimattuna tämä lippu käy matkalippuna. Rupeanpa vähitellen havaitsemaan, minä miehenä sinä k:t KIVI. — *käydä jllak nimellä* olla tunnettu jnk nimisenä. | Kookospalmun kuivattu siemenvalkuainen käy kaupassa kopran nimellä. Varsinais-Suomi kävi

aikoinaan Suomen nimellä 'oli tunnettu Suominimisenä'. Ohut kalvo sulkee sisäkorvaan johtavat pyöreän ja soikean ikkunan nimellä k:vät aukot. — *käydä jkn nimissä* olla pidetty jklle kuuluvana, jkn tekemänä tms. | Taulu käy Rembrandtin nimissä. Runo on k:nyt N.N:n nimissä.

IX. *liik.* rahasta: olla käytössä, olla liikkeessä, olla voimassa, pätea (ks. myös käypä). | Venäjän rahan piti k. Suomessakin. Setelien olennaisiin tunnusmerkkeihin kuuluu, että ne k:vät korotta. Pankinseteli käy laillisella kurssilla, kun pankki on velvollinen lunastamaan setelin kovalla rahalla. — Mutta mistä tulivat tarvittavat täyterahat? Luonnollisesti pankeista, niin kauan kuin nimet kävivät [= kelpasivat, nimiin luotettiin] ja ne antoivat luottoa LEINO.

X. olotilan muuttumisesta: muuttua, vaihtua, joutua jhk tilaan, tulla jksik.

1. a. K. hämilleen, ymmälle, ihmeisiinsä, kummiinsa. Poika kävi hyvilleen, pahoilleen. K. vanhaksi. Vanhus kävi sokeaksi. Eukko kävi yhä puheliaammaksi. Selkä käy kumaraan. Varsi käy koukkuiseksi. Suu käy hymyyn. Silmät kävivät sirrilleen. Kasvot ovat k:neet ryppyihin. Mieli käy aivan masennuksiin. Tytön pää kävi pyörälle t. tyttö kävi pyörälle päästään. — Seos kävi liian kovaksi. Rauta kävi kuumuudesta punaiseksi. Vaatteet k:vät pieniksi. Haavat k:vät arpeen 'arpeutuvat'. Puu käy lehteen 'saa lehtiä'. Ruusu kävi kukkaan 'alkoi kukkia'. Maa käy routaan 'rouditttuu'. Järvi käy jäähän 'jäätyy'. Aurinko käy pilveen 'peittyy pilviin'. Taivas käy tähteen 'tähdittyy'. Pellava käy siemenelle 'kypsyy ja saa siemeniä'. Vilja käy oraalle 'orastaa'. Tie on k:nyt tutuksi. Aika käy pitkäksi. Päivä alkoi k. illaksi. Puuha kävi työlääksi. Vesi käy vähäksi t. vähiin. Seikkailu oli k. hänelle kalliiksi. Markkinat kävivät lopulleen 'alkoivat loppua'. Asiat k:vät kireälle. Yksityiskohtien luetteleminen kävisi hankalaksi. Asia käy ymmärrettäväksi. Kävi selväksi, ettei asiaa voinut auttaa. Aavistus, ennustus käy toteen 'toteutuu'. Uneni kävi toteen. Hänen sanansa kävivät aikanaan toteen. Asetus, laki, päätös käy voimaan 'astuu, tulee voimaan'. K. ilmi 'tulla ilmi, ilmetä'. Tiedot k:vät ilmi tilastosta. Kävi ilmi, että olit oikeassa. K. selville 'tulla selville, ilmetä'. Tilillä oleva rahamäärä käy selville vastakirjasta. Rakenne käy piirustuksesta selville. K. esiin t. esille, par. tulla selville, ilmi, ilmetä. K. voitolle 'päästä voitolle'. K. tappiolle 'joutua tappiolle'. - - luullakseni k:mme tässä kahakassa tappiolle, niin näytti taistelun muoto KIVI. **b.** vrt. A.I.2.d. | Järvi käy jäässä [= jäätyy ja sulaa] joka vuosi. Maa käy roudassa 'rouditttuu ja sulaa'. Niitty käy tulvan alla joka kevät. Haava kävi välillä ummessa, mutta avautui jälleen.

2. *jk käy jkn sääliksi, jkn* t. *jklle käy jtak sääliksi* t. *sääli* jkta säälittää jk, jkn tulee jtak sääli. | Poika kävi säälikseni. Sääliksi minun käy noita raukkoja. Eikö sinun käy häntä sääli? K:t niin minulle sääliksi sinä LEINO. — *jkn* t. *jklle käy kateeksi jk* t. *jtak* jku kadehtii jtak. | Toisen hyvä onni kävi pojan t. pojalle kateeksi. Naapurien kävi häntä kateeksi. Eikö käy kateeksesi, kun et pääse mukaan? — *jkn käy jtak surku* jkta surettaa jk. | Kyllä minun käy köyhiä surku. Kävi surku tykistöä, kun joutuivat vieraalle JÄRVENT. Minun olivat aina ennen kerjäläiset surkeikseni k:neet AHO. — *jk käy jkn* t. *jklle vihaksi* jk suututtaa jkta. | Oma huonoutensa kävi ukon t. ukolle vihaksi. Kävi vihaksi akan perhana, kun ei nyt pyytämättä ymmärtänyt antaa paria keittoa KATAJA. — *Harv.* - - kävi sen harmiksi, kun ei oltu mieliksi AHO. Meidän äitikin itki, että minun jo ilkeäkseni kävi PAKK. - - minun kävi yhä enemmän kylläkseni KAUPPISH.

XI. eräiden pikkueliöiden muodostamien entsyymien aiheuttamasta elimellisten aineiden hajoamisesta. | Kalja, mehu, olut, viini käy. Viini on k:nyt etikaksi. Taikinassa tapahtuu hiivan vaikutuksesta k:minen. Hillo alkaa liian lämpimässä k. K:miselle alttiita ovat kaikki ns. k:viä sokerilajeja sisältävät aineet. Voissa on k:neen maku. Lanta käy 'palaa'. Suolistossa tapahtuu erilaisia k:misiä. Näes, se [rautojen katkaiseminen] käy niin kuin Mäkelän sahti ilman nostinta CANTH. Lettokin kuohuu kuin k:pä taikina PAKK. — *Kuv.* olla muuttumistilassa, kuohua. | Kansan keskuudessa kävi ja kuohui. Kaikki se epämääräinen k:minen ja nuorekas kuohunta, mikä oli tuolle [tulenkantajain] lyhyelle kirjalliselle voimanerouskaudelle ominaista, kiteytyi Kailaan runoudessa jaloimpiin ja syvällisimpiin taiteellisiin muotoihinsa R.KOSKIMIES.

B. *tr.*; käyttö yl. tilapäistä t. erikoistapauksiin rajoittuvaa.

I. vrt. A.I.2. **1.** Retkikunta kävi maan kaikki kaupungit 'kaikissa kaupungeissa'. Mies on k:nyt joka kapakan. Laiva on k:nyt kaikki laiturit. Näyttely jäi minulta k:mättä. Potilas on k:nyt lääkärit ja parantolat. Maailmaa k:nyt [= kiertänyt] kulkumies. Niityt ovat karjan k:tävinä. Markkinat ja pappilat on k:ty KAUPPISH. He kävivät navetat, tallit ja ladot TALVIO. - - te ette ehdi loppuun k. Israelin kaupunkeja, ennen kuin Ihmisen poika tulee UT. **2.** *käydä läpi.* **a.** joutua jnk (tapahtumisen, kehityksen, käsittelyn tms.) alaiseksi, selviytyä jnk loppuun; vrt. A.I.2.b. | K. läpi sairaus. Maan oli k:tävä läpi vaikea kriisi. Rauta käy tehtaassa läpi monenlaiset muutokset. **b.** tarkastaa, käsitellä. | Muutto pakotti k:mään läpi [= tarkastamaan] kaikki komerot. Koulun oppimäärä k:tiin läpi [= käsiteltiin] lyhyessä ajassa. Säännöt k:dään läpi pykälä pykälältä. Hän kävi kirjoituksensa kahteen kertaan läpi. Vieras kävi pikaisesti läpi ruokalistan. Tutkimustani varten olen k:nyt läpi laajan aineiston. Jokainen kävi mielessään läpi erinäiset epäilyttävät henkilöt TALVIO. **3.** *ellipt.* käydä noutamassa, noutaa. | K:hän hattuni tänne! Tyttö kävi vettä lähteestä. Täytyy k. apteekista lääkkeitä. K:npä hevosen tähän portaiden eteen. Yritäpä k. uisti-

mella jokin hauki! Mutta sinä, Eero, k:ppäs Routiosta tuoppi viinaa KIVI. Ja kun tytöt naurahtivat vain, kävi Aappo jostakin kelkan PAKK. **II.** eräissä sanontatavoissa. | K. erää t. (harv.) metsää 'metsästää'. K. kylää 'vierailla, tehdä vierailuja'. Nuoripari käy kylää. K. koulua, kurssia 'olla oppilaana koulussa, kurssilla'. K. oppia 'olla opissa'. K. koulu, kurssi 'suorittaa koulun, kurssin oppimäärä'. K. oppi 'opetella, omaksua jhk (ammatti)alaan kuuluva tieto t. taito'. Poika käy kansakoulua, lyseota. Tyttö käy tyttökoulun viimeistä luokkaa. Hän on k:nyt viisi luokkaa oppikoulua. Poika on k:nyt koulunsa läpi. Räätäli on k:nyt leikkuukurssin. Mies kävi valurin opin pääkaupungissa. Koulun k:nyt, tav. ⌣. — *Kuv.* K. elämän, kohtalon koulua. Hän on saanut k. kovan koulun 'kokea kovia'. — K. rajaa t. raja, linja 'kulkea aiottua rajaa t. linjaa pitkin ja samalla merkitä se'. Isossajaossa k:dään ensiksi kylän piirirajat. Tilusten rajat ovat vielä k:mättä. Linja k:tiin suoraan pohjoiseen. Rajat on kartan mukaan maalle k:tävä ja pyykitettävä. Raja k:tiin auki 'avattiin rajalinja'. — *Kuv.* Ei ole aina helppoa k. rajaa historiankirjoituksen ja runouden välillä 'erottaa, pitää erillään historiankirjoitusta ja runoutta'. — K. kauppaa 'harjoittaa kauppaa'. Suomi käy kauppaa monien maiden kanssa. Hän käy kangastavaroiden kauppaa t. kauppaa kangastavaroilla. Markkinamiehet kävivät [= hieroivat] kauppaa hevosesta. — K. sotaa, taistelua, kilpailua, ottelua 'sotia, taistella' jne. Sotaa k:vä, tav. ⌣. K. keskustelua, neuvottelua, polemiikkia, väittelyä, kinaa, riitaa 'keskustella, neuvotella' jne. — K. oikeutta 'suorittaa oikeudenkäynti(ä)'. Naapurit k:vät oikeutta keskenään. Oikeutta k:dään käräjillä. Maan omistuksesta k:tiin kauan oikeutta. K. lakia. K. käräjiä 'käräjöidä'. — *Kuv.* Mies käy käräjiä omantuntonsa kanssa. — K. jkn asioita 'toimia jkn hyväksi'. Hatut kävivät Ranskan, myssyt Venäjän asioita.

käyjä[11] *tek. harv.* = kävijä. | - - sua muistaa peltomiesi päivän työssä, / sua korven k. yössä yksikseen LEINO.

käykkä|leuka 1. *s.* koukkuleuka. **2.** *a.* = seur. | K. akka. — *S:sesti.* Senkin k.! **-leukainen** *a.* koukkuleukainen. | K. ämmä.

käyminen[63] *teonn.* ks. käydä. — *Yhd.* alkoholi-, bakteeri-, happo-, hiivak.; kanssa-, myötä-, vastoin-, ylitsek.

käymis|aika *s.* Kellon, koneen k. Oluen, viinin k. 24 tunnin k. **-aine** *s.* käyte(aine). | Taikinan, oluen k. — *Kuv.* Tulenkantajat toivat hieman pysähtyneeseen kulttuuriin terveellistä k:tta. **-al|las** *s.* Oluttehtaan k:taat. **-amme** *s.* Humalan jätteet erotetaan vierteestä k:issa. **-astia** *s.* **-bakteeri** *s.* käymistä aiheuttava bakteeri. **-ilmiö** *s.* K:iksi nimitetään pikkueliöiden entsyymien aikaansaamia elollisten ainesten, lähinnä hiilihydraattien, hajaantumisia pienempimolekyylisiksi yhdisteiksi, joista osa tav. on kaasumaisia aineita. **-kellari** *s.* Olutpanimon k. **-koe** *s.* koe, jonka avulla saadaan tietää, onko maidossa tuotteiden laadulle vahingollisia pikkueliöitä. **-kyky** *s.* **-kykyi|nen** *a.* Tärkkelys muuttuu ensin k:seksi sokeriksi. **-lämpö** *s.* lämpömäärä, joka syntyy jnk aineen käydessä. **-lämpötila** *s.* lämpötila, jonka vallitessa jk aine on käymistilassa. **-prosessi** *s.* (jatkuva) käyminen, käymistapahtuma. — *Kuv.* Mies oli jonkinlaisen kiihkeän sisäisen k:n vallassa. **-sieni** *s.* käymistä aiheuttava hiiva- tms. sieni. **-tapahtuma** *s.* **-teollisuus** *s.* käymistä hyväkseen käyttävä teollisuus. **-tila** *s.* Jnk aineen k. Maito on joutunut k:an. — *Kuv.* kuohunta, kehittymistila, vaihdekausi. | Ranska oli vallankumouksen jälkeen henkisessä k:ssa. Eurooppa oli poliittisessa k:ssa. Mies oli voimakkaassa sielullisessa k:ssa. Kieli voi joutua ankaraan k:an.

käymä|asento *s.* asento, jossa jk t. jku on kävellessään, käyntiasento. **-jal|assa, -jal|kaa** *adv.* käyden, kävellen; vrt. juoksujalassa, -jalkaa. | Ajaa, kulkea, ratsastaa, mennä k:assa, k:kaa. Hevonen kulki k:kaa. Kuormasto etenee k:kaa.

käymälä[15] *s.* mukavuuslaitos, ulkohuone, latriini, makki, klosetti, WC. | Yleinen k. Maalaistalon k. on usein sijoitettu ulkorakennusten yhteyteen. — *Yhd.* kenttä-, sisä-, ulko-, vesik.

käymä|nopeus *s.* Hevosen k. **-paikka** *s.* Pappilasta tuli seurakuntalaisten mieluinen k. **-ratas** *s. tekn.* = hakaratas.

käymä|seltä(än), -siltä(än) *adv.* (suff. ei aina noudata subj:n persoonaa) nopeasti, pikaisesti, pistäytymällä, ohimennen. | Käydä, pistäytyä jssak k. Tulin vain k. Pekka oli kaupungissa vain k. Poikkesimme linnaan k. - - et ole käynyt k:seltäsikään PAKK. - - enhän ollut [kaupungissa] kuin k:siltäni KIANTO.

käymäsilta *s.* kävelysilta, käyntisilta.

käymäsiltään *adv.* ks. käymäseltään.

käymä|talo *s.* talo, jossa jkn on tapana käydä. | Herrala oli hänen vakituinen k:talonsa. **-|tie** *s.* kulkutie; polku. | Muutamia k:teitä oli johtamassa mäelle. — *käymätein* t. *käymätieltä* käymäseltä(än). | - - sanotaan, että olette [täällä] k:tein, olette menossa kalamieheksi LEHT. Lammessa niitä [sorsia] on vain k:tieltä H.VÄLISALMI.

käymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* < käydä. **1.** *akt.* **a.** joka ei käy t. ei ole käynyt. | Taloon tuli ennen k:tömiä vieraita. Koulua k. Sotaa k. maa. Ripillä k. K. kello. Kaupaksi k. tavara. K. marjamehu, viini, sokeri. — *Yhd.* koulunk. **b.** sopimaton, kelpaamaton, epämukava. | K. työkalu, menetelmä. Ovi tuli oviaukkoon k. Kengät ovat jalkaan k:tömät. Aura on kivikkoisille pelloille aivan k. Sana on kieleen k. **c.** *harv.* joka ei ole voimassa, pätemätön. | K. raha, postimerkki. **2.** *pass.* jossa ei ole käyty. | K. korpi, salo, erämaa. K. taival, tie. Ihmisjalan k. paikka. Kirveen k. metsä. - - kukka kehittyy lajinsa mukaan vihoviimeisten korpien k:tömissä perukoissa SILL. — *Yhd.* ylik.

käynnistin[56] *väl. tekn.* (< käynnistää) laite, jolla jk kone käynnistetään (ja jolla säädetään sen käyntiä). | Moottorin k. Kiertää, kääntää, painaa k:tä. Säätää koneen käyntiä käynnistimellä. Käynnistimen kampi. Itsetoimiva k.

— *Yhd.* sähkö-, öljyk.; avain-, säätök. **-kampi** *s.* käynnistyskampi. **-laite** *s.* = käynnistin. **-moottori** *s.* käynnistysmoottori. **-vastus** *s.* käynnistysvastus.

käynnistys[64] *teonn. tekn.* < käynnistää. | Moottorin k. Autossa on helppo k. — *Yhd.* moottori-, sähkök. **-aika** *s.* Koneen etuja on sen lyhyt k. **-asento** *s.* Kone kierretään k:on. **-kampi** *s.* kampi, jolla jk kone t. laite käynnistetään. **-laite** *s.* = käynnistin. **-momentti** *s.* se vääntömomentti, joka on tarpeen sähkömoottorin t. sen käyttämien laitteiden käynnistämiseen. **-moottori** *s.* jnk koneen t. laitteen käynnistämiseen käytetty moottori. **-muuntaja** *s.* vaihtovirtamoottorin käynnistämiseen tarvittava säädettävä muuntaja. **-vastus** *s.* **1.** vastus, joka syntyy sähkömoottoria käynnistettäessä. **2.** koje, jolla voidaan käynnistää sähkömoottori ja samalla säätää sähkövirran voimakkuutta. **-virta** *s.* jnk koneen käynnistämiseen tarvittava sähkövirta.

käynnisty|ä[1] *pass.v. tekn.* < seur. | Auto, moottori k:y. Suosittelemamme puuhiilikaasutin k:y helposti pakkasellakin.

käynnistä|ä[2] *v. tekn.* panna käyntiin. | K. auto, kone, moottori. Tahtimoottoreiden k:minen on verraten vaikeaa.

käyn|ti[4*] *teonn.* < käydä. **I. 1.** (vrt. käydä A. I. 1, 2. a, c.) kävely, käveleminen, astunta;)(juoksu, laukka, ravi. | Kulkea, ajaa, ratsastaa k:tiä. K. kiihtyy juoksuksi. Nopea, hidas k. Arvokas, juhlallinen k. Kaunis, ruma k. Reipas, ryhdikäs, uljas, veltto k. Ihminen eroaa eläimistä mm. pystyn k:tinsä puolesta. Hänen k:tinsä on kevyttä ja joustavaa. Tytöllä on viehättävä k. K:tiin — mars! K:tiä eteenpäin, taaksepäin, paikalla. K:tiä varpailla, kyykyssä, käsin. K:tiä tahdissa, ilman tahtia. Uljas olento, k. kuin kuningattarella JÄRVENT. Hän näki kyllä Siljan jo kaukaa, mutta ei silti kiiruhtanut k:tiään SILL. — Ratsastuksessa: Koottu, lisätty, lyhyt k. — Kulunut antura aiheuttaa auralle epätasaisen k:nin. — Kaupalla, kerjuulla k. — *Yhd.* (voim.) haara-, kanta-, kenttä-, kestävyys-, kierto-, kuvio-, kyykky-, käsin-, perus-, porras-, punnerrus-, risti-, syöksy-, tana-, tasa-, vaappu-, varpailla-, vasta-, verryttelyk.; apinan-, harakan-, hylkeen-, jättiläis-, kukon-, kärpäsen-, kääpiö-, ravun-, sotak. **2.** vrt. käydä A. I. 2. d. | Kotona, naapurissa, vieraissa k. Kaupassa, lääkärissä, konsertissa, elokuvissa, teatterissa k. K. ulkomailla. Sukulainen tuli k:nille 'vierailulle'. Hän teki k:nin Ruotsiin. Laivan päällikkö vastasi k:tiin 'teki vastavierailun'. On tähdennettävä vaaleissa k:nin tärkeyttä. Ei sattunut k:tiä kaupungissa päin. Oli minulla sitten syksymmällä k:tiä toisella puolen pitäjää AHO. — *Yhd.* esittäytymis-, jäähyväis-, kierto-, kohteliaisuus-, koti-, kumarrus-, kunnia-, onnittelu-, pika-, sairas-, tervehdys-, tutustumis-, vieraissa-, vieras-, yksityisk. **3.** vrt. käydä A. I. 3. | Kellon, koneen, auton, moottorin, tehtaan k. Kellon k. on hidastunut. Kello vedetään k:tiin. Kellossa on tarkka k. Saha on k:nissä 'toiminnassa'. Auto pannaan k:tiin 'käynnistetään'. Kone lähtee helposti k:tiin. Tehdas saatiin syksyllä k:tiin 'toimintaan'. Mylly on täydessä k:nissä 'toimii täydellä tehollaan'. Äänenvaimennin tekee moottorin k:nin melkein äänettömäksi. — *Yhd.* jouto-, normaali-, tarkkuus-, tyhjänäk. **4.** vrt. käydä A. I. 3. b. | Eteisestä kuului oven k. Tuulen k. on kiihtynyt. En rakasta meren k:tiä AHO. Hän taltutteli koko voimallaan verensä k:tiä TALVIO. — *Yhd.* aallon-, meren-, verenk. **5.** vrt. käydä A. III. 1. | Jk työ, toiminta, tapahtuminen on k:nissä 'on menossa, tapahtumassa, jatkuu'. Salissa on k:nissä vilkas tanssi. Taistelu, riita, ottelu on k:nissä. Keskustelu on, neuvottelut ovat k:nissä. Koulu, kurssit saatiin k:tiin. Työt pantiin ripeästi k:tiin. Yleishyökkäys rintamalla pääsi k:tiin. Aineiston keruu on täydessä k:nissä. Tarina on k:nissä, tupakkaa sytytellään TOPPILA. **6.** vrt. käydä A. V. | Pyssyn, aseen k. 'osumatarkkuus'. Suomalaiset aseet ovat k:niltään erittäin tarkkoja. **7.** vrt. käydä A. IX. | Rahan k. liikkeessä. **8.** vrt. käydä B. II. | Kansakoulun k. on säädetty pakolliseksi. Tilan rajojen k. suoritettiin loppuun. — *Yhd.* erän-, kaupan-, kirkon-, koulun-, kylän-, käräjän-, metsän-, oikeuden-, opin-, rajan-, sodank.; lapin-, pohjank.
II. *konkr.* **1.** Odotushuoneeseen on k. [= käytävä, ovi] suoraan kadulta. — *Yhd.* sisäänk. **2.** kellon käyntilaite. | Valmistaa kellon k. — *Yhd.* ankkuri-, haka-, sylinteri-, spindelik.

käynti|aika *s.* Sopia lääkärin kanssa k:ajasta. Kellolla on viikon k. Retkikunta saapui tehtaaseen sen k:aikana. **-asen|to** *s.* Ihmisen pystysuora k. Kaasutin on k:nossa. — *Voim.* asento, jossa molemmat sääret ovat suorina ja ruumiin paino kokonaan toisella jalalla toisen jalan koskettaessa maata ainoastaan varpaalla. | K. voidaan tehdä kaikkiin vaakasuorassa tasossa käytettyihin suuntiin. **-askel** *s.* Kulkea k:in. **-eli|n** *s.* Ihmisen alaraajat ovat muodostuneet k:miksi. **-harjoitu|s** *s. voim. urh.* Parin kilometrin kävelyretki tarjoaa erinomaisen tilaisuuden k:kseen. **-hyppely** *s. voim.* paikalla suoritettava hyppely, jossa jalkojen asentoa vaihdellaan etuhaara-asennosta toiseen. | K:ä tahdissa. **-hyppäys** *s. voim.* hyppäys perusasennosta etuhaara-asentoon t. etuhaara-asennosta toiseen. | Kolme k:tä paikalla. **-häiriö** *s.* Kellon, koneen k.

käyntiinlähtö *s.* (myös ⌒) käynnistyminen. | Koneen k. on joustava ja äänetön.

käyntiinpano *s.* myös ⌒. | Auton, koneen, moottorin k. 'käynnistäminen'. Tehtaan k. on huomattavasti lisännyt tuotantoa. Töiden k. helpotti työttömyystilannetta. **-kamp|i** *s. tekn.* käynnistyskampi. | Auton, moottorin k. Kiertää, vääntää k:ea. **-laite** *s. tekn.* käynnistin(laite). **-moottori** *s. tekn.* käynnistysmoottori. **-vastus** *s. tekn.* käynnistysvastus.

käynti|jalka *s. el.* kävelyjalka. | Punkkien jalat saattavat olla käynti-, tarttuma- tai uimajalkoja. **-kort|ti** *s.* pienikokoinen kortti, johon on painettu sen käyttäjän nimi sekä us. arvo ja kotipaikka ja joita käytetään vierailuja tehtäessä, onniteltaessa tms. tilaisuuksissa, visiit-

tikortti, nimikortti. | Vieras jätti k:in palvelijalle, joka vei sen talon rouvalle. — *Leik.* Jänis on jättänyt hangelle k:tinsa 'ulosteensa'. **-kun|to** *s.* Kello, kone, tehdas on k:nossa. Voimalaitos saataneen kevääksi k:toon. **-kyykky** *s. voim.* asento, jossa ruumiin paino on takimmaisella, kyykkyyn saakka taivutetulla jalalla, etumaisen jalan polvi suoraan kulmaan taivutettuna ja jalkapohja kokonaan lattiassa sekä vartalo pystysuorassa, kyykkykäyntiasento. **-lait|e** *s. tekn.* tav. kellon käyntiä säätävä laite. | Kellon k:teen muodostavat usein haka ja käymäratas. **-liik|e** *s.* Karhun kömpelöt k:keet. Heilurin edestakainen k. **-lämpö** *s.* Moottorin k. **-malli** *s.* kellon käyntilaitteen malli.
-käynti|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Herkkä-, hidas-, huojuva-, huono-, hyvä-, joustava-, kevyt-, nopea-, oikea-, ripeä-, sulava-, tarkka-, tasa-, varmak.; kuula-, rae-, sylinterik.
käynti|nopeus *s.* Hevosen k. Koneen, moottorin k. **-paik|ka** *s.* Talo on mieluisimpia k:kojani. Taidemuseo oli matkueen viimeinen k. Puutarhasta tuli jänisten k. **-paino** *s. liik.* vähimmäispaino, joka rahalla täytyy maksuvälineeksi kelvatakseen olla. **-päivä** *s.* Museolla on kolme k:ä viikossa. **-ratas** *s. tekn.* = hakaratas. | Ankkuriin yhdistetty spindeli työntää k:ta eteenpäin hampaan kerrallaan. **-silta** *s.* rantalauta, kalturi. | Laivaan johtaa laiturilta irrotettava k. **-suunta** *s.* Koneen k. voidaan muuttaa. **-tah|ti** *s.* kävelytahti. | [Neiti Tiirikka] lähti samassa k:dissa astumaan taloa kohden SILL. **-tai|to** *s.* Monet lapset oppivat k:don [= kävelytaidon] verraten myöhään. **-ta|pa** *s.* Hänet tuntee jo k:vasta 'kävelytavasta'. Uusien sotien k:vat perustuvat suureksi osaksi aikaisempien antamiin kokemuksiin. **-tarkkuus** *s.* Kellon, koneen, aseen k. **-varmuu|s** *s.* Koneen, moottorin k. Ensiluokkainen voiteluöljy lisää k:tta. **-virhe** *s.* Kellon, koneen k.
käy|pä[11*] *a. (partis.)* -pyys[65] *omin.* (*rinn.* käyvä) < käydä. **1.** yleisessä käytännössä oleva, yleinen, tavallinen. | K. hinta 'markkinahinta'. Maksu on suoritettava paikkakunnalla k:vän hinnan mukaan. Antaa k:pää halvempikorkoisia lainoja. Pankki maksaa korkeimman nykyisin k:vän koron. Sain osakkeet alle k:vän kurssin. - - kuka sanoo, onko rakkaudella mitään k:pää arvoa, virran tuolla puolen JOTUNI. Rautiainen selitti, että hänellä kouluaikana oli k:pänä nimenä "insinööri" PAKK. **2.** voimassa oleva, kelpaava, pätevä. | Ruotsin raha oli Suomessakin k:pää aina vuoteen 1840. Henkinen pääoma edustaa harvoin k:pää valuuttaa. Passe-partout, kaikkialla k. kulkulippu. Vanhentuneet postimerkit eivät ole k:piä. Kaloja saa myydä k:pien paino- ja astiamittojen mukaan. **3.** kaupaksi käypä, haluttu, kurantti. | Sadetakit ovat nyt varsin k:pää tavaraa. Tahkojuusto on aina k. juustolaatu. On aina hauska lähestyä kirjanpainajan taloa taskussa k:pää käsikirjoitusta SILL. **4.** sopiva, käyttökelpoinen, kelvollinen, kunnollinen. | Hiekkakivi on tahkoksi k:pää. Hän on oikein taloon k. miniä. Härkä oli k. maanviljelijän peltojuhta. Matkustajia kehotetaan varaamaan käyvät [= tasa]rahat. Lause, joka ei ole k:pää suomea. Ei ollut mitään mielelle k:pää, ei kerrassa mitään CANTH. Kun Nikkilän ruis oli kelvotonta siemeneksi, koottiin karjasta mitä irti saatiin ja niillä piti hankittaman k:pää siementä SILL.
käypäi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* = ed. | Vaatekappale ei ole aivan k. Rahan k:syys. Vieraan rahan k:syys riippuu yleensä sen metalliarvosta. Standardoidut tavarat eivät menetä k:syyttään.
käypäläi|nen[63] *s.* **1.** jssak paikassa tilapäisesti käyvä henkilö t. eläin; kiertolainen, kulkija. | Olin talossa vain k:senä. Tuntematonkin k. otettiin vieraanvaraisesti vastaan. Lapset menivät tuon oudon, murheellisen k:sen tykö penkille PÄIVÄR. **2.** jalankulkija. | Tuli joukko k:siä vastaan.
käypäläis|ukko *s.* **-äijä** *s.*
käyristel|lä[28] *frekv.v.* < käyristää. | Suikulainen luikertelee ruumistaan k:len. — *Intr.* Kostunut vaneri pyrkii k:emään.
käyristymä[13] *s.* käyristynyt kohta. | Selkärangan k.
käyristys[64] *s.* **1.** käyristäminen. | Jalaksen k. suoritetaan painamalla. **2.** suorasta t. tasosta poikkeaminen, par. käyristyneisyys, käyryys, kaarevuus. | Kaaren, kaarteen, mutkan, pinnan k. Putkea taivutetaan, kunnes haluttu k. on saavutettu. **3.** poikkeama suorasta t. tasosta, par. käyristymä, kaarre, mutka. | Joen, kadun, tien k. Pinnassa ei ole pölyä kokoavia k:ksiä.
käyristyssäde *s. mat.* = kaarevuussäde. | Ympyrän kehän, kaaren, pallon pinnan k. Ellipsin pienin k. Tien, kaarteen, mutkan k.
käyristy|ä[1] *pass.v.* (< seur.) tulla käyr(emm)äksi; vrt. taipua, kaartua, käpristyä. | Viiva, tanko, pinta, paperi, tuohi k:y. Lehti on kuivuuttaan k:nyt. Puiden rungot k:vät kovassa tuulessa. Haapa on rakennusaineena helposti k:vää. Miehen selkä on vanhuuttaan k:nyt. Auringon gravitaatio aiheuttaa valonsäteiden k:misen.
käyrist|ää[2] *v.* tehdä käyr(emm)äksi, taivuttaa, koukistaa, käpristää. | Tanko k:etään koukulle. Venelaudat k:ettiin kaarelle. Lentokoneen siiven pinta on k:etty. Lieriöksi k:etty metallilevy. Kissa k:ää kyntensä. Ikä on k:änyt miehen selän.
käyriö[3] *s.* = käyrädiagrammi.
käyryyssäde *s. mat.* = kaarevuussäde.
käyr|ä[11] **1.** *a.* -yys[65] *omin.* kaareva, taipunut;)(suora, tasainen. | K. viiva, pinta. K. sapeli, sirppi, veitsi. K. selkä, nenä, k:ät sääret. Petolinnun k. nokka. Puun k:ät oksat. K. raide. Joki tekee k:än polven. Rokokoolipaston k:ät ääriviivat. Liike voi olla suoraviivainen tai k. Viivan, pinnan k:yys. — *tehdä käyryyttä* (ark.) tehdä vääryyttä, kohdella jkta kierosti. | Painija teki vastustajalleen k:yyttä. Isännälle on tehty kaupassa k:yyttä. **2.** *s.* **a.** käyrä viiva;)(suora. | Piirtää k. K:ät leikkaavat toisiaan pisteessä P. Umpinainen, aaltomainen k. Matemaattinen k. Luodin radasta muodostuu bal-

listinen k. — *Erik.* graafinen käyrä, diagrammi. | Asiaa havainnollistava, kuvaava k. Syntyneisyyttä kuvaava k. Kuolleisuuden k. osoittaa laskua. Koneen toimintaa osoittava karakteristinen k. Detonaationopeus laskee jyrkkänä k:änä sitä mukaa kuin tiheys kasvaa. — *Kuv.* Kehityksen k. on saavuttanut huippukohtansa. [Urheilijan] (kunto)k. laski nopeasti. Kukin ihminen seuraa samaa persoonallisen elämänsä lakia, piirtää samaa luonteensa k:ää EINO KAILA. — *Yhd.* aika-, apu-, avaruus-, hinta-, ihanne-, integraali-, korkeus-, korko-, kunto-, kuolleisuus-, kuormitus-, kuume-, laatu-, logaritmi-, lujuus-, lämpö-, maanjäristys-, nopeus-, ominais-, paino-, porras-, raja-, rata-, sade-, sini-, suunta-, syvyys-, taso-, tilasto-, tuotanto-, virhe-, virta-, vokaalik. **b.** jousisoittimen jousi. | [Viulunsoittaja] A. käyttää k:äänsä taitavasti. Ensiviulujen k:ät nousevat ja laskevat. Viulujen k:ät vuolivat kiihkeitä säveliä SEPPÄNEN. **c.** kuusta: (kuun) sirppi. | Kasvamassa oleva kuu makasi nähkääs eilen illalla - - k. ihan alaspäin HJ.NORTAMO. **d.** *harv.* käyristymä, mutka. | Putken k. Kaaret [veneeseen] tehdään kuusien k:istä PAULAH.

käyrä|diagrammi *s.* käyrillä jtak asiaa havainnollistava diagrammi, käyriö, käyrästö. **-höylä**[83] *s. tekn.* höylä, jota käytetään kaarevien pintojen höyläämiseen, palstahöylä. **-jalkainen** *a.* K. tuoli. **-katto**[83] *s.* Tapulin barokkityylinen k. **-kattoinen** *a.* K. temppeli. **-kavio**[83] *s. el.* kavio, jonka molemmat sivuseinät ovat samansuuntaisesti kaarevat. **-kyntinen** *a.* K. petoeläin. **-kärkinen** *a.* K. neula, piikki, veitsi. **-leukai|nen** *a.* K. eukko. K:set pihdit. **-malli**[83] *s. tekn.* käyräviivoitin. **-mittari** *s. tekn.* koje, jolla mekaanisesti mitataan käyrien viivojen pituuksia. **-nokkainen** *a.* K. lintu. **-oksainen** *a.* K. tammi. **-piikkinen** *a.* K. äes. **-piirro|s**[83] *s.* Myynnin kehitys käy ilmi k:ksesta. **-pintainen** *a.* K. kartio. **-päinen** *a.* K. keppi, neula. **-sapeli**[83] *s.* Turkkilainen k. Idän k. **-sarvinen** *a.* K. pukki. **-sauva**[83] *s.* Piispan hopeapäinen k. **-selkäinen** *a.*

käyrästö[2] *s.* = käyrädiagrammi. | Kokeiden tulokset näkyvät k:stä.

käyrä|säärinen *a.* K. lapsi. **-teräinen** *a.* K. miekka, puukko, neula. **-torvi**[83] *s. mus.* pehmeä-ääninen, ympyrän muotoinen vaskipuhallin, torvi. **-vartinen** *a.* K. viikate, vaivaiskoivu. **-viiva**[83] *s.* = käyrä 2.a. **-viivai|nen** *a.* -sesti *adv.* K. kuvio, kappale. K. rata, liike. Kappale etenee k:sesti. **-viivoitin**[83] *s. tekn.* käyrien viivojen piirtämiseen käytetty viivoitin.

käyskel|lä[28] *v.* -y[2] *teonn.* tav:mmin seur. | Kavahtakaa kirjanoppineita, jotka mielellään k:evät pitkissä vaipoissa UT. - - unieni himmeässä maailmassa k:en sun kanssas KIVI. K:in koskenrantoja ja heittelin siimaa AHO.

käysken|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < käydä A.I.1. | Isäntä k:telee pihamaalla. Kirkkomäellä k:teli kirkkoväkeä. Vahtisotilas k:telee portin edessä. Vanki jatkoi rauhatonta k:telyään. Ja he kuulivat, kuinka Herra Jumala k:teli paratiisissa VT. - - kuinka on veli mailmassa k:nellyt KIVI.

käyt|e[78*] *s.* **1.** käymistä aikaansaava aine, entsyymi, fermentti. | Kaljan, oluen, viinin, maidon, taikinan k. K:teenä käytetään tavallisimmin hiivaa. **2.** *mon. murt.* myllyssä jauhettavat jyvät. | - - meiltä mennään myllylle k:teitä viemään KIANTO.

käyteaine *s.* = ed. 1. | Käymisprosessin saavat aikaan k:et. Sylki sisältää tärkkelystä hajottavaa k:tta. — *Kuv.* Pula-ajan taloudelliset vaikeudet olivat yleisen kuohunnan k:ina.

käyt|ellä[28*] *frekv.v.* < käyttää. **1.** K. asetta, kirvestä, lusikkaa. [Kuvanveistäjä] A. k:telee taitavasti talttaansa. Soutaja k:telee jänteviä käsivarsiaan. Hän k:telee valtaansa viisaasti. Englanti k:teli laivastoaan tehokkaasti. Loppusointua on runossa k:elty taidokkaasti. Sillä sekä asuintupana että saunana k:telivät veljekset uutta pirttiänsä KIVI. **2.** *harv.* kävelyttää, kävelytellä. | Olipa kerran taas komea, mustiin puettu, mustaviiksinen herra - - k:ellyt häntä käsipuolessaan pitkin kaupungin katuja PAULAH. **3.** *lak. harv.* käsitellä. | - - k:eltäköön asia yhteydessä konkurssiasian kanssa LK.

käyterehu *s. maat.* käyttämällä valmistettu rehu, hapanrehu. | K:a valmistetaan käyttämällä ruumenista, silpuista, herneenoljista ym.

käytettävyy|s[65] *omin.* käyttökelpoisuus. | Työkalu, jolla on monipuolinen k. Teoksen k:ttä lisää hyvä hakemisto.

käytin[56*] *s. tekn.* koneen osa, joka välittää käyttövoiman koneeseen t. jhk sen osaan. — *Yhd.* hihna-, kampik. **-akseli** *s.* käyttöakseli. **-pyörä** *s.* käyttöpyörä. **-ratas** *s.* käyttöratas.

käyttely[2] *teonn.* < käytellä. **1.** Aseen, kynän, neulan, viuhkan k. Kielen, runomitan, äänen, välimerkkien k. Vallan k. **2.** *lak. harv.* käsittely. | Oikeusjutun k. **3.** *kiel.* konjugaatio.

käyttäjä[16] *tek.* Aseen, kynän, puukon, neulan k. Elokuvakoneen k. Kirjan k. Kielen, sanan, runomitan k. Alkoholin k. Vallan k. — *Yhd.* kielen-, koneen-, kynän-, mailan-, puhelimen-, vallan-, virrank. **-piiri** *s.* Kirjan, tuotteen k. Valmisteella on laaja k.

käyttämis- = käyttö-.

käyttämät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* **1.** *pass.* **a.** jota ei käytetä t. ole käytetty. | K. huone, puku. K. postimerkki. K. voitto. Yritykseen sisältyy runsaasti k:tömiä mahdollisuuksia. Metsät lahoavat k:töminä. Lihakset heikentyvät pitkästä k:tömyydestä. **b.** jota ei voida käyttää, käyttökelvoton. | Kosteus turmeli aseen k:tömäksi. Könölin ei tahdo maksaa k:tömästä sahasta LEHT. **2.** *akt.* joka ei käytä. | Pakkokeinoja k. kasvatus.

käyttäytymis|ohje *s.* Opettajan tulisi antaa oppilaille myös k:ohjeita. **-sään|tö** *s.* Sivistyneen seuraelämän k:nöt. **-ta|pa** *s.* Aateliston hienot k:vat. Muurahaisen k.

käyttäy|tyä[44] *v.* vaistomaisesta t. tahallisesta ulkonaisesta esiintymistavasta: esiintyä, menetellä, toimia. | K. hyvin, huonosti, kauniisti, rumasti. Tahdikas, sotilaallinen, röyhkeä k:tyminen. K. ihmisiksi. Hän ei osaa k. [oikein,

käyttäytymissääntöjen mukaan]. Miehet k:tyivät kuin gentlemannit. Tyttö oli tottunut k:tymään vapaasti. K:tymisen psykologia. Miten k:tyisit tulipalon sattuessa? Koira alkoi k. omituisesti. Laiva k:tyi aallokossa moitteettomasti. - - ei saattanut sanoa, että hän edes k:tyikään ... oli vain, jurrotti AHO. Tuokin partaniekka k:si kuin hoviherra JÄRVENT.

käyt|tää[2] *v.* **I.** *kaus.* ja *fakt.* < käydä. **1.** *harv. vanh.* kävelyttää, kuljettaa; vrt. käydä A.I.1, 2.a, b. | Keräjihin [pajulintu] k:ettihin, / laitettihin lain etehen KANT. Älköön keskuudessanne olko ketään, joka poikansa tai tyttärensä k:tää tulen läpi VT. - - ja meitä armos voimalla / sun käskyis tietä k:ä VK. Tyynillä teillä aatukses k:ä KIVI. **2.** olosijojen ohella: viedä t. kuljettaa jhk (paikkaan) ja sieltä pois; vrt. käydä A.I.2.d. | K. jkta kylässä, naapurissa, saunassa, teatterissa. Lasta k:ettiin autolla lääkärissä. K. karjaa laitumella. Hevosia k:etään juomassa. Makuuvaatteita on silloin tällöin k:ettävä ulkona. Vilja k:etään myllyssä. Viikatetta on k:etty sepässä. Ei ollut riihessä k:tämistä. Poika hyppeli toisella jalallaan toista maassa k:tämättä. — K. jkta koulussa 'kouluttaa'. **3.** kellosta, koneesta, tehtaasta: pitää käynnissä, liikkeessä, toiminnassa; vrt. käydä A.I.3.a. | Kelloa k:tää tavallisimmin jousi. Niin kellot käy kuin k:etään SL. Iso eli k:tävä ratas k:tää pienempää eli k:ettävää ratasta. Käsin k:ettävä tahko. K. konetta. Moottori, jota k:tää öljy. Tehdasta k:ettiin yötä päivää. **4.** saattaa käymistilaan, pitää käymistilassa; us. = hapattaa; vrt. käydä A.XI. | K. olutta, sahtia, viiniä. Mehu on k:etty viiniksi. Taikinan k:tämiseen tarvitaan hiivaa. **5.** *fakt.* vrt. käydä B.II. | K. jklla koulu, kurssi. K:tänyt pojallaan yliopistot ja kaikki.

II. tavallisin merk.: tehdä jllak jotak, ottaa avuksi t. pitää apuna jnk työn t. tehtävän suorittamisessa t. jnk tarkoituksen saavuttamiseksi, soveltaa jtak sille aiottuun t. sopivaan tehtävään t. tarkoitukseen; tuottaa itselleen hyötyä jllak; joskus: turvautua jhk. | K. jtak työkalua. A. k:tää puukkoa [= veistää, vuolee puukolla] taitavasti. Nuorukaisia opetettiin k:tämään aseita. Aterioitaessa k:etään veistä ja haarukkaa. Astiat pestään k:tämisen jälkeen. Kokeessa saa k. apuna laskutikkua ja logaritmitaulukkoa. K. sanakirjaa. K. puhelinta 'soittaa puhelimella'. Ellet ehdi jalan, k:ä autoa 'aja autolla'. K. junaa, lentokonetta 'matkustaa junalla, lentokoneella'. — Ulkonaisesti k:ettävä lääke. K. [= nauttia] alkoholia, viinaa. Perunaa k:etään ruokataloudessa runsaasti. Kouluissa yleisesti k:etty [= käytössä oleva] oppikirja. Kirkkoa ei enää k:etä. — Loppuun k:etty tahko. Myytävänä uusia ja k:ettyjä pianoja. — K. tietojaan, taitojaan. Annettuja tietoja on k:ettävä kriitillisesti. K. ääntään. K. voimansa oikein. K:ä järkeäsi! K. jtak menettelyä, työtapaa. K. voimakeinoja, pakkoa. Vaalissa k:ettiin avointa äänestystä. Hän on k:tänyt mahdollisuutensa loppuun. Asiasta k:ettiin useita puheenvuoroja. Sana, jota k:etään monessa merkityksessä. K. jstak jtak nimeä. Taiteilijatar k:tää tyttönimeään. Vastustaja alkoi k. uhkaavaa kieltä. Hän k:tää englantia sekä suullisesti että kirjallisesti. Tavallisissa laskutoimituksissa π:stä k:etään kahta desimaalia. Lehdistö k:ti sananvapautta väärin. Suomalainen kansanrunous k:tää alkusointua ja kertoa. Laiva k:ti [= kulki] itäistä reittiä. Sähkövoimaa k:tävä [= sähkökäyttöinen] kone.

— *Erik.* **1.** v:n ohella tarkoitusta lähemmin ilmaiseva määräys. | K. kirvestä työkaluna, aseena. K. jtak materiaalina. Rakennusta k:etään nykyisin museona. Niittyä on jo kauan k:etty laitumena. Rahaa k:etään yleisesti maksuvälineenä. K. jtak aiheena, syynä. Perunasta k:etään ravinnoksi mukulat. Koivua k:etään huonekaluihin. Sinkin juottamiseen k:etään tinaa. Ruoanjätteet k:etään kotieläimille. **2. a.** vaatekappaleista, koruista yms.: pitää (vars. tavanomaisesti). | Hän k:tää harmaata pukua. K. silinteriä. En koskaan k:ä kalosseja. K. korvarenkaita. Hänen on pakko k. silmälaseja. Ei ollut muodikasta k. jakausta. **b.** rahoista, omaisuudesta us.: kuluttaa; joskus: kiinnittää. | K. rahaa säästävästi, tuhlaavasti. K:ti rahansa huvituksiin. Hän on k:tänyt omaisuutensa loppuun. — Yritykseen on k:etty suuria summia. **c.** ajasta; us.: kuluttaa. | Työhön ei saa k. aikaa liiaksi. Vapaa aika on k:ettävä hyödyllisesti. K:ti sunnuntait lepoon. **d.** henkilöobj:n t. siihen verrattavan ohella: käyttää hyväkseen jkn apua, taitoja, palveluksia yms. | Olen k:ettävissänne! A:ta on k:etty monissa kunnallisissa tehtävissä. Ketä lääkäriä k:ät? K:än tavallisesti kauppias N.N:n liikettä. **e.** harjoittaa; hoitaa, huolehtia. | K. oikeutta, väkivaltaa. Ylintä tuomiovaltaa oikeusasioissa k:tää korkein oikeus. — Joskus: soveltaa. | K. lakia. **3.** *käyttää hyväkseen.* K:täkää hyväksenne, mitä pöydässä on. K:täkää hyväksenne sähkön monia etuja! K. hyväkseen tilaisuutta, toisen tietämättömyyttä. **4.** *käyttää itsensä* (vanh.) käyttäytyä. | Sentähden k:ä itses aina kiltisti ja siivosti KIVI.

käyttääntyä[14] *v.* par. käyttäytyä.

käyt|tö[1*] *teonn.* < käyttää. (*I.3.*) Koneen, moottorin k. — *Yhd.* kone-, moottori-, sähkö-, öljyk.; koek. (*II.*) Työkalun, aseen, kynän k. Puun k. raaka-aineena. Leivän, kahvin k. Housujen, villapaidan k. Puku on pitkäaikaisesta k:östä kulunut. Taiteilijan värien k. on rohkeaa. Säästeliäs rahan k. Esine, jolla on laaja k. Lentokoneen k. on saanut sodassa yhä laajenevan merkityksen. Auto on yksityisen k:össä 'käytettävänä'. Kaupungin k:össä oleva talo. Yleisessä k:össä oleva sana. Ilmaisu, joka on jäänyt pois k:östä. Rahasto siirtyi koulun k:töön. — *Yhd.* aseen-, mailan-, miekan-, siveltimenk.; alkoholin-, leivän-, maidonk.; rahank.; kielen-, äänenk.; lain-, oikeuden-, vallan-, voimank.; aamu-, arki-, ilta-, juhla-, kaupunki-, kesä-, maalais-, päivä-, sisä-, talvi-, tehdas-, ulkok.; siviili-, sotilask.; erikois-, joukko-, massa-, ryhmä-, yksityis-, yleisk.; avuksi-, hyväksi-, hyödyksik.; riistok.

käyttö|aika *s.* Koneen, moottorin, tehtaan k. Työkalun, aseen, kojeen k. Puvun k. Talvi on turkin k:aikaa. Radion arvoa lisää sen pitkä k. **-aine** *s.* jnk koneen tms. käyttämiseen tarvittava aine. | Moottorin k:ena on öljy. Paineilmasta on tullut jokseenkin yleinen k. **-akseli** *s. tekn.* se akseli, johon käyttövoima voimakoneesta t. voimansiirtoakselista johdetaan. | Koneen, myllyn, veturin k. **-ala** *s.* Sähkön k. on erittäin monipuolinen. Takoteräksen varsinainen k. rajoittuu konetekniikkaan. Sanan k. on sanakirjassa osoitettu lyhennysmerkillä. — *Sot.* ryhmittyvälle t. avomuodoissa liikkuvalle joukolle joko erikseen tai ohjesäännössä määrätty leveydeltään ja pituudeltaan rajoitettu alue, jota joukon ei kokonaan tarvitse täyttää, mutta josta se kuitenkin on vastuussa. **-alue** *s.* Luokkivaljaiden k. on hyvin yhtenäinen. Sana, jonka k. rajoittuu maan länsiosaan. **-arvo** *s.* **1.** yl. se arvo, joka jllak sen käytön kannalta on. | Suuri, pieni, vähäinen, mitätön k. Viat alentavat tavaran k:a. Kirjan k:a lisää mainio hakemisto. Keksinnöllä ei ole suurtakaan teknillistä k:a. **2.** *tal.* arvo, joka hyödykkeelle annetaan yksilöllisen tarpeen välittömän tyydyttämisen kannalta, subjektiivinen arvo; vrt. vaihtoarvo. **-asento** *s. tekn.* asento, jossa jk kone t. laite on sitä käytettäessä. | Käynnistin on kytketty k:on. **-eläin** *s.*)(siitoseläin. **-esine** *s.* jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettu esine, tarvekalu; vrt. koriste-, taide-esine. **-hihna** *s. tekn.* hihna, joka välittää käyttövoiman koneeseen t. jhk sen osaan. | Puimakoneen nahkainen k. **-häiriö** *s.* Sulakkeen tehtävänä on estää k. koneessa. **-ikä** *s.* Puvun k. Hyvä hoito jatkaa moottorin k:ä. Hevonen on tullut k:än.

-käyttöi|nen[63] *poss.a.* -syys[65] *omin.* Hankala-, helppo-, huokea-, mukava-, varmak.; bentsiini-, hihna-, käsi-, moottori-, paristo-, sähkö-, öljyk.

käyttö|insinööri *s.* K. huolehtii laitoksen käyttövarmuudesta ja työmenetelmien kehittämisestä sekä valvoo työn kulkua ja käytön taloudellisuutta. **-jousi** *s. tekn.* jtak konetta t. laitetta, tav. kelloa käyttävä jousi. **-jännite** *s. sähk.* jännite, jolla jtak konetta t. laitetta käytetään t. joka on tarpeen t. sopiva jnk koneen t. laitteen käyttämiseen. | 220 voltin k. **-kampi** *s. tekn.* **-kausi** *s.*; *syn.* us. sesonki. | Kävelypuvun k. alkaa keväällä. **-kelpoi|nen** *a.* -suus *omin.* käytettäväksi kelpaava, kelvollinen, kunnollinen, sopiva. | K. työkalu, ase, tavara. Rakennus korjattiin k:seksi. Suodattamalla saadaan likaisestakin vedestä k:sta juomavettä. Hyvät luettelot lisäävät kirjaston k:suutta. **-kelvot|on** *a.* -tomuus *omin.* käytettäväksi kelpaamaton, epäkelpo, sopimaton. | K. työkalu, esine, puku. Kirves on kolhittu k:tomaksi. Koskien takia liikenteelle k. reitti. **-kenkä** *s.* jokapäiväiseen käyttöön tarkoitettu kenkä, arki-, pitokenkä. | Joka sään k. **-koir|a** *s.* vrt. seurakoira. | K:ia ovat metsästys- ja palveluskoirat. **-kestävyys** *s.* kestävyys käytössä. | Villan k. **-kone** *s. tekn.* jtak konetta t. laitetta käyttävä kone. | Kiramon k:ena on sähkömoottori. **-koneisto** *s. tekn.* vrt. ed. **-kulut** *s. mon.* Moottorin k. ovat vähäiset. **-kunnot|on** *kar.a.* < seur. | Vene on vanhuuttaan käynyt k:tomaksi. **-kun|to** *s.* kunto, jossa olevana jtak voidaan käyttää, käytettävä kunto. | Olla, pysyä, pitää k:nossa. Asettaa, saada, saattaa, panna, järjestää k:toon. Vanha pukuni on vielä k:nossa. Tehdas valmistuu k:toon syksyllä. **-kuntoi|nen** *poss.a.* < ed. | Myytävänä täysin k. piano. Kirja on pysynyt k:sena nykypäiviin asti. **-kustannukset** *s. mon.* Auton etuja ovat pienet k. **-lait|e** *s. tekn.* Hissin, kellon k. Alkeellisen vesimyllyn k:teena on vaakasuoraan puuakseliin kiinnitetty siipiratas. **-luok|ka** *s.* käytön perusteella erotettavia luokkia. | Puut voidaan jakaa eri k:kiin. **-lupa** *s.* Hissin, puhelimen, tien k. **-mahdollisuu|s** *s.* Puun k:det ovat erittäin monet. Tavaralla on tuskin minkäänlaisia k:ksia. **-menot** *s. mon.* Tehtaan, radion k. **-moottori** *s. tekn.* Nosturin, tuulettimen, hissin k. **-mukavuu|s** *s.* Vastaanottimen k:tta lisää automaattinen verkkoantenni. **-muoto** *s.* [Esine] on valettu suoraan k:onsa. Lasille on keksitty yhä uusia k:ja. **-määrä** *s.* Halkojen vuotuinen k. **-määräy|s** *s.* Sotilaspuvun k:kset. Omistusoikeuden siirto saatetaan tehdä riippuvaksi ehto-, aika- ja k:ksistä. **-ohje** *s.* Koneen, hissin k. Lääkkeen, pesupulverin k. Laitteen k. on painettu sen kylkeen. **-oikeu|s** *s. lak.* vrt. omistusoikeus. | Esineen, omaisuuden, tavaran, kulkuneuvon, tien k. K:den antaminen. Vuokrasopimukseen perustuva k. K:teen saattaa liittyä hankintaoikeus esineen tuottoon. Vuokraan sisältyy puhelimen k. Yhtiön k. kaivokseen kestää kuusi vuotta. **-omaisuus** *s. tal.* irtaimisto ja kiinteistö, pysyvä omaisuus;)(vaihto-, vaihtuva omaisuus. **-ominaisuu|s** *s.* Varmuus, nopeus ja voima ovat auton tärkeimpiä k:ksia.

käyttö|paikka *s.* Puut kuljetetaan k:paikalle. Vesi tulee johtoa pitkin suoraan k:paikalle. **-piiri** *s.* Sanan k. **-puu** *s. metsät.* hakkuun yhteydessä talteen otettava puu;)(hakkuujätteet, joskus myös polttopuu. | K:lla tarkoitetaan niitä rungon osia, jotka katkotaan pyöreiksi, halotuiksi tai veistetyiksi ensiasteisiksi puutavaroiksi. **-pyörä** *s. tekn.* pyörä, joka välittää käyttövoiman jhk koneeseen t. laitteeseen; vrt. kytkin-, vauhtipyörä. | Koneen, sorvin, veturin k. K:n hampaat. Käyttöhihna siirtää voiman k:än. **-päällikkö** *s.* vrt. käyttöinsinööri. | Tehtaan k. **-pääoma** *s. tal.* = liikepääoma; vrt. peruspääoma. — *Maat.* maatalouspääomaan kuuluva irtain pääoma. | K:an kuuluvat varastot, kalusto ja kotieläimet. **-rahasto** *s.* juoksevien asioiden hoitoa varten tarkoitettu rahasto; vrt. lahjoitus-, laina-, vararahasto. | Kunnan, yhtiön k. **-ratas** *s. tekn.* koneen t. laitteen muita osia käyttävä ratas. | Kellon, myllyn k. **-suh|de** *s.* Mainostamamme hihnat soveltuvat mitä erilaisimpiin k:teisiin. **-suunnitelma** *s.* Varojen, työvoiman, laivaston k. **-taito** *s.* Koneen, työkalun k. Kielen k. **-talous** *s.* taloudellinen käyttö, käytön taloudellisuus. | Koneen, tehtaan k. **-ta|pa** *s.* Aineen, esineen, koneen, omaisuuden k. Sanan k. Puu

on saanut yhä uusia k:poja. Tavarat on luokiteltu niiden k:van mukaan. **-tarkoitu|s** *s.* K:ksen mukaan naulat ovat erilaisia. Aluksen runko konstruoidaan vastaamaan sen k:sta. **-tar|ve** *s.* Työkalu valitaan k:peen mukaan. **-tavara** *s.* Posliini on vähitellen muuttunut hienosta ylellisyystavarasta tärkeäksi k:ksi. **-tulo|s** *s.* Kone on antanut erinomaisia k:ksia. **-tun|ti** *s.* Kustannukset nousevat 5 markkaan koneen k:nilta. **-tutkimus** *s.* käyttöä koskeva tutkimus. | Valtakunnan metsien k. **-valmi|s** *a.* -us *omin.* valmis käytettäväksi. | Kone on aina k:ina. Kiehauttamisen jälkeen ruoka on k:sta. **-val|ta** *s.* Omaisuus ei ole hänen k:lassaan. **-var|at** *s. mon.* (us. juoksevien asioiden hoitoon) käytettävissä olevat varat. | Valtioneuvoston k:oista myönnetty määräraha. K:ojen puute. **-varma** *a.* → varmakäyttöinen. **-varmuu|s** *s.* Koneen, moottorin, paloruiskun k. Laitteen k. on sataprosenttinen. Hyvät hihnat lisäävät k:tta. **-vesi** *s.* Juoma-, kylpy- ja muu k. Voimalaitoksen, paperitehtaan k. **-vir|ta** *s. sähk.* jnk koneen t. laitteen käyttämiseen tarvittava t. sopiva virta. | Radio saa k:tansa akkumulaattorista. Suurjännitevirta muunnetaan sopivaksi k:raksi. **-voima** *s.* jtak konetta t. laitetta käyttävä voima. | Teollisuuslaitoksen k:na voi olla vesi, höyry, kaasu, sähkö tms. Tehdas saa k:nsa koskesta. — *Kuv.* vaikutin. | Ihmisen toiminnan k:na saattaa olla itsekkyys.

käytännölli|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* käytöllinen, praktillinen. **1.**)(tietopuolinen, teoreettinen. **a.** käytäntöä koskeva, käytäntöön kuuluva; käytännössä tapahtuva, esiintyvä t. tavallinen; käytäntöön sovellettava, käytännössä toteutettava t. jtak toteuttava; käytännössä tarvittava. | K. toiminta, työ. Tehtävän k. suorittaminen. Teorian k. soveltaminen. K. opetus, harjoittelu, kokeilu, tutkimus. K. koulu, kurssi. Hän hallitsee kieltä sekä tietopuolisesti että k:sesti. K. harjaantuminen, taito. K. lahjakkuus, taipumus. Hänellä on asiassa k:stä [= käytännössä saatua] kokemusta. K. elämä. Ammattikoulut valmistavat työntekijöitä k:sille [= käytännön] aloille. K:set kokeet, opetusnäytteet. K. tiede '(käytäntöön) sovellettu tiede'. K. filosofia, teologia, geologia, kemia. K. järki koettaa selvittää toimintaamme määrääviä ylimpiä periaatteita. K. kristillisyys. Keksinnöllä on suuri k. merkitys. Asiassa ei ole päästy k:siin tuloksiin. Asian k. puoli. Jännitteen k. yksikkö on voltti. Yhden kuormastokomppanian k. pituus marssittaessa on n. 1800 m. — K:sesti katsoen 'käytännön kannalta katsoen; oikeastaan, itse asiassa'. Vienti joutui sodan aikana k:sesti katsoen pysähdyksiin. Kulut ovat k:sesti katsoen olemattomat. — Teidän suhteenne omaan itseenne ja elämäntehtäväänne, aivan k. arkisuhteenne ihmisiin ja elämään ovat tärkeitä asioita SILL. **b.** ihmisistä: käytännössä toimiva, praktiikkaa harjoittava. | Hän toimii k:senä lääkärinä. K:senä lakimiehenä oltuaan hän tuli hallinto-oikeuden apulaiseksi yliopistoon. **2.**)(epäkäytännöllinen. **a.** käytön t. käytännön kannalta mukava, kätevä, käyttöä helpottava, tarkoituksenmukainen. | K. työkalu, huonekalu. Talo on k:sesti rakennettu. Työ voidaan k:simmin suorittaa seuraavasti: --. K. keksintö. K. neuvo. K:sistä syistä on kirjaan liitetty hakemisto. K. menetelmä. Käyttötavan ratkaisee sen k:syys. **b.** käytäntöä tajuava, olosuhteiden asettamia vaatimuksia ymmärtävä. | K. emäntä. Käyttäkää k:stä järkeänne! K:senä miehenä oli Simo Luikarinen heti huomannut heinänviljelyksen edut LEINO.

käytännöllis-tietopuolinen *a.* K. karjanhoitokoulu.

käytännöllistyttää[2*] *v.* par. käytännöllistää.

käytännöllisty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Välineet ovat ajan mukana k:neet.

käytännöllist|ää[2] *v.* tehdä käytännöllise(mmä)ksi. | Menettelytapoja on k:etty.

käytännöllisyyssy|y *s.* K:istä on matkaradion kokoa entisestään pienennetty.

käytäntä[15*] *s. harv.* käyttäminen. | Kielen k.

käytän|tö[2*] *s.* **1.** käyttö, käyttäminen. | Raudan, pellavan, kahvin k. Kielen, sanan k. Sijamuodon virheellinen k. Vekselin k. on monipuolinen. Ryijyjen k. on paikkakunnalla tuntematon. Puulla on laaja k. Alumiini on saanut laajan k:nön. Alkoholilla on k:töä myös lääkeaineena. Suomessa on tupakan vuotuinen k. noin 1 kg henkilöä kohti. K:nön mukaan erotetaan eri marmorilajeja. Rakennus on hiljattain vihitty k:töön. — Vars. *olla käytännössä; tulla, päästä, levitä, ottaa, panna, saattaa käytäntöön; joutua, jäädä, jättää, poistaa* (pois) *käytännöstä.* Koskiemme voimasta on k:nössä vain pieni osa. Keinu oli ahkerassa k:nössä kaiket kesät. K:nössä oleva [= tavallinen, yleinen] tapa. Useat roomalaisen oikeuden periaatteet ovat vieläkin k:nössä. Paperiraha on tullut yleiseen k:töön. Koulussa otettiin k:töön uusi oppikirja. Tapa on päässyt yleiseen k:töön. Hyvät päätökset olisi myös pantava k:töön. Sana on joutunut (pois) k:nöstä. Vanha kirkko jätettiin k:nöstä pois. Keksintö työnsi k:nöstä aikaisemmat laitteet. **2.** (vakiintunut) käyttö- t. menettelytapa. | Parlamentaarisen k:nön vakiinnuttama sääntö. Vapaudenajan valtiosääntö merkitsee hyvin monessa kohdassa täydellistä muutosta siihen asti vallinneeseen k:töön. Sopimusta tulkittaessa noudatettiin yleistä k:töä. Murteen k. on usein toinen kuin kirjakielen. Vallitsevan k:nön mukaan. **3.** käyttöön soveltaminen, aktiivinen, toteuttava toiminta: käytännöllinen, todellinen, elävä elämä;)(teoria. | K. on vienyt siihen, että --. K:nössä tarvittavat tiedot ja taidot. K:nön antama kokemus. K:töä palveleva laite. K:nön toimet, esim. kauppa. K:nön ihminen, mies. K:nön kirja. K:nön koulu 'käytännöllisen elämän antama opetus'. K:nölle vieraita spekulaatioita. Järjestelmää ei ilman muuta voida soveltaa k:töön. Paperilla asia näyttää helpolta, mutta k:nössä juttu on toinen. Keksinnöllä ei ole k:nössä mitään merkitystä. Täysin bakteeritonta maitoa ei k:nössä koskaan voida saada. K:nössä, us. 'todellisuudessa, itse asiassa'. Asioilla ei k:nössä

ole suurtakaan eroa. K:nössä muutos merkitsee sitä, että - -.

käytäntö- = käyttö-.

käytäntö|tapa *s.* **1.** käyttötapa. | Sanan, sijamuodon k. **2.** vakiintunut, oikeusohjeeksi muodostunut tapa, kutyymi.

käytäntöön|ottaja *s.* myös ⌒. | Virallisten ehiöiden k:ottajana Suomi oli maapallon toinen maa. **-otto** *s.* myös ⌒. | Koneen, sanan, tavan, menetelmän k. Potkurin k. syrjäytti purjelaivat. **-tulo** *s.* myös ⌒. | Keksinnön, menetelmän k.

käytät|tää[2*] *fakt.v. harv.* = käyttää I.2. | Hän juotatti Leenakaisalla korppukahvit ja k:ti häntä panoraamassa JOTUNI.

käytäv|ä[13] *s.* suhteellisen kapea, pitkänomainen kulkutila t. -väylä, pääsytie; eri tapauksissa: tie, polku, sola, koridori, kanava, tunneli, tiehyt, putki. **1.** Puutarhan k. Porkkanapenkkien väliin poljetaan k:ät. Puiston kiemurtelevien k:ien ruohoiset reunat. Kadun molemmin puolin on jalankulkijoita varten k:ät. Pylväiden reunustama k. Kirkon, elokuvateatterin, luokkahuoneen k:ät. Majoitustuvassa jää sänkyjen väliin liikkumista varten k. Luhtirakennuksen sola eli k. Läpi navetan kulkee parsien lomitse muuta lattiaa korkeammalla oleva k. Puolan yhdisti Itämereen ns. Puolan k. eli koridori. **2.** Holvattu k. Rautatien alitse kulkeva k. Linnaan johtaa maanalainen k. Salaisen k:än suu. Kaivoksen k:ien kosteat seinät. Hotellin huoneiden ovet avautuvat k:ään 'koridoriin'. Eduskunnan k:illä keskusteltiin vilkkaasti. — Maamyyrän, piisamin, rotan k. Harakanpesään johtava k. Kastemadon, toukan k. Metsäsittiäisen monihaarainen k. — Nielusta johtaa täryonteloon k. Solunvälit muodostavat tavallisesti laajan, erittäin hienojen k:ien muodostaman yhtenäisen verkon. **3.** *yhd.* Ala-, haara-, keski-, poikki-, pää-, risti-, sisä-, sivu-, ulko-, yläk.; ali-, yli-, sisään-, ulosk.; holvi-, koivu-, kuori-, porras-, portti-, puisto-, pylväs-, rantak.; ajo-, jalka-, kaivos-, katu-, kuormaus-, ruokinta-, suojak.; sala-, sokkelo-, umpi-, yhdysk.; asfaltti-, hiekka-, lautak.; eteis-, kaari-, kidus-, korva-, nenä-, simpukka-, täryk.

käytävähau|ta *s. arkeol.* hautakammio, johon johtaa (kivistä rakennettu) käytävä. | K:dat ovat nuorimman kivikauden hautoja Etelä-Skandinaviassa ja Länsi-Euroopassa.

-käytäväinen[63] *poss.a.* Kapea-, leveäk.; yksi-, kaksi-, monik.

käytävä|kivi *s.* Puutarhan k:kivet. **-kuvio** *s.* hyönteisten puuhun nakertama syömäkuvio. **-laatt|a** *s.* K:oja puutarhaa varten.

käytävällinen[63] *poss.a.* K. kasvimaa.

käytävä|matto *s.* pitkänomainen, tav. käytävässä pidettävä matto. | Punainen, raidallinen k. Kuminen k. Salin entiset k:matot hän myöskin oli pannut lattiaan CANTH. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* K. huone. **-rauta** *s.* puutarhan käytävien puhdistamiseen käytetty tasateräinen, varrellinen rauta. **-silta** *s.* kävelysilta.

-käytöksinen[63] *poss.a.* < käytös. | Hieno-, huono-, hyvä-, lempeä-, liukas-, miellyttävä-, nöyrä-, ruma-, sulava-, uljas-, ylpeäk.

käytölli|nen[63] *a.*, melko *harv.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* = käytännöllinen. (*1.*) K. toiminta, tehtävä. K. harjoitus, kasvatus, opetus, kokeilu. K. harjaantuminen. K. kokemus. K. elämä. Asian k. puoli. K. filosofia. K. järki. Asia järjestettiin k:sesti seuraavalla tavalla: - -. K:sesti katsoen. K. lääkärintoimi. K. asianajaja. (*2.*) K. menettely. Mainitunlainen merkitsemistapa ei ole k. Kun vain osaisin olla k. ja ansaita matkarahoja! AHO.

käytö|s[64] *s.* **1.** käyttäytyminen, esiintyminen, menettely, käyttäytymis-, esiintymistapa. | Hyvä, huono, kaunis, ruma, siivo k. Arvokas, hieno, sulava, nöyrä, liukas, mielistelevä, karkea, röyhkeä, alhainen, tyly k. Hänellä ei ole [oikeaa, kunnollista] k:stä. Hänen k:ksensä meitä kohtaan on muuttunut. Poika sai [koulutodistukseen] k:ksen alennuksen. Osoittaa hyvää k:stä. Leghorn-rotuisilla kanoilla on touhuava k. **2.** *vanh.* käyttö. | Rahan k. tulkoon Mikon toimeksi KIVI. — *Yhd.* väärink.

käytös|tapa *s.* käyttäytymis-, esiintymistapa. | Hieno, sulava, luonteva k. Kohtelias, miellyttävä k. Hienon maailman k:tavat. Kohteliaisuus kuuluu hyviin k:tapoihin. **-virhe** *s.* käyttäytymis-, menettelyvirhe. | Papin virka- ja k:et.

käyvä[11] *a.* (*partis.*) = käypä.

käädyt[1*] *s. mon.* ks. kääty.

kääkkyrä[14] *s.* = käkkyrä.

kääkkä[11*] *s.* **1.** *deskr.* vanha, raihnainen ihminen, rahjus, rähjä, kääkkänä, kääppä, kääppänä; myös pilkkasanana. | Laiha, vanha, kurja k. Akan, miehen, ukon, äijän, ämmän k. Se Honkalan k. Tuollainen k.! **2.** tav:mmin seur.

kääkä[11] *s. harv.* oven kahva, kädensija. | Tarttua k:än. - - jalan polki porstuahan, / laski k:hän kätensä KAL.

kääkäht|ää[2*] *deskr.v. ark.* kellahtaa, kupsahtaa, kuukahtaa; myös: kuolla. | K. nurin. Kuolla k. Siihen se ukko k:i.

kääm|i[4] *s.* jnk akselin ympäri kääritty lankaerä; vrt. kerä. **1.** *kut.* kudottaessa sukkulaan pantava paperi-, puu-, ruoko- t. peltiputki, jonka ympärille on kierretty kudelankaa; joskus myös tällainen putki, kääminpohja; *syn.* puola, bobiini. **2.** *sähk.* jnk sydämen t. muotin ympäri kiedottu erä eristettyä johdinta, kela. — *Yhd.* ensiö-, induktio-, primääri-, sekundääri-, toisiok.; johto-, lanka-, sivu-, pääk. **3.** muuta harv:mpaa käyttöä. | - - kiharak:it törröttivät päälaella *TARK.

käämiinty|ä[1*] *pass.v.* (*rinn.* käämiytyä[1*]) < käämiä. | Lanka k:y. Kasvien kuidut k:vät.

käämijä[14] *tek.*, us. *amm.*

käämi|kone *s. kut.* käämien kehräykseen käytetty kone, puolauskone, esikehräyskone. **-mäinen**[63] *kalt.a.* **-n|pohja** *s. kut.* paperi-, puu-, ruoko- t. peltiputki, jolle lanka käämitään, puola.

käämistö[2] *koll.s.*

käämittää[2*] *v.* käämiä.

-käämityksinen[63] *poss.a.* < seur. | Kaksi-, rumpu-, vaihek.

käämitys[64] *teonn.* (< käämittää) käämiminen; käämimisen tulos; vars. *sähk.* käämissä oleva johdin; järjestelmä, jonka mukaan se on käämitty. — *Yhd.* rinnakkais-, sarja-, yhdysk.; ensiö-, toisiok.; apu-, työk.; hunajakenno-, lieriö-, rengas-, rumpuk. **-kone** *s. sähk.* johtimen käämimiseen käytetty kone.

käämi|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* kietoa. **1.** *kut.* kiertää rukilla t. käämikoneella lankaa käämille, puolata. **2.** *sähk.* kiertää johdin kelalle, kelata.

-kään ks. -kin.

kään|ne[78*] *s.* vrt. käännös. **1.** *konkr.* **a.** kaksin- t. useammin kerroin käännetty vaatteen, paperin, metallilevyn tms. reuna t. sauma, taite, palte. | Helman, housun(lahkeen), kengänvarren k. Sauman k. Pistää ruusu takin k:teeseen. — *Erik.* hevosenkengän yläreunassa oleva lehtimäinen lisäke. — *Yhd.* sametti-, silkki-, turkisk.; hihan-, housun-, takin-, taskunk.; kaulus-, rinnus-, rintak.; pohja-, pysty-, sivuk. **b.** kohta, jossa tie, joki, putki tms. kääntyy, mutka, kaarre, polvi, taive, kulmaus. | Tien, polun, radan, joen k. Viemäriputken, savutorven k. Portaiden k. Loiva, jyrkkä k. Auto kaatui k:teessä. Ukko istui penkkien k:teessä. — *Yhd.* loppu-, taka-, äkkik. **2.** *abstr.* **a.** jnk asian t. tapahtuman suunnassa t. itse sisällyksessä tapahtuva muutos, vaihtuminen, vaihde, vaihe, murros. | Historian, suhdanteiden, kohtalon k. K. kehityksessä, politiikassa, rahamarkkinoilla. Onneton, jyrkkä, yllättävä k. K. parempaan päin, huonompaa kohti. K:teen tekevä [tav. ◡] kirja. Sota sai yllättävän k:teen. Ennen tuhatluvun k:nettä. — *Lääk.* sairauden taitekohta, kriisi. | Taudin k. K. parempaan, pahempaan päin. **b.** *mon.* (ihmisen) liikkeet, otteet, toimintatapa. | Oikulliset, sukkelat k:teet. Olla k:teissään nopea, reipas, hidas. — *käden käänteessä* ks. käsi A.I.5.d. **c.** us. *mon.* sanontatapa, puheen-, lauseparsi, fraasi. | Keskustelun, puheen k:teet. Hauska, humoristinen, mehevä, kansanomainen, kulunut k. Dogmaattinen k. Hänellä oli - - liukas kieli ja puheessa sukkelat k:teet TALVIO. — *Yhd.* lause-, sanak.

käänne|aika *s.* aika, jolloin kehitys, historia tms. kääntyy jhk uuteen suuntaan, raja-, murrosaika, vaihekausi. **-kau|si** *s.* käänneaika. | Historian suuret k:det. **-koh|ta** *s.* kääntymis-, käännepaikka t. -aika, taite-, vaihe-, rajakohta, kulminaatio. | Saapua matkan k:taan. Varsta [puitaessa] ylimmässä k:dassaan. Kehityksen, historian k. Elämä, tauti on k:dassaan. — *Tekn.* = kuolokohta.

kään|nellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < kääntää. **1.** *konkr.* K. lyhteitä, liossa olevia pellavia. K. taottaessa rautaa. K. paistia, kyljystä korppujauheessa. K. mälliä poskessaan. Karhu k:teli kiviä. K. ja katsella lasta joka puolelta. K. kirjan lehtiä. Tuuli k:teli porttia. K. päätään, silmiään. K. käsiään tuskasta. — *Refl. taiv.* Hän k:telihe levottomana. Karhu k:teleikse. — *Intr.* K. vuoteellaan. **2.** *abstr.* Minä olen koko syksyn asiaa hautonut ja k:nellyt mielessäni. Hänen puhtaimpiakin tarkoituksiaan k:neltiin. - - Plihtarin Iivarin asioitahan ne siinä k:telivät SILL. — Asia k:teli ja kaiveli omaatuntoa. - - hän k:telee mun mieltäni KIVI.

käänne|paikka *s.* käännekohta. **-piiri** *s. maant.* = kääntöpiiri. **-piste** *s.* tav:mmin käännekohta. | Olemme nyt toimintamme k:essä. — *Mat.* käyrän ja sen tangentin leikkauspiste, jossa käyrän kaarevuuden suunta vaihtuu. — *Tekn.* = kuolokohta. **-tapaus** *s.* Suomen historian k.

kään|nin[56*] *väl.* < kääntää. | Kanki k:timenä. Lieskan, virran k. — *Kuv.* - - mesi mielten k:timeksi KAL.

käännynnäi|nen[63] *s.* pakanuudesta t. toisesta uskonnosta kääntynyt, vasta kääntynyt henkilö, proselyytti. | Katolinen k. Tehdä, hankkia, voittaa k:siä. — Hän sai Viron-harrastukselle uusia k:siä.

käännytellä[28*] *frekv.v.* < käännyttää.

käännyttäjä[10] *tek.* Lappalaisten, pakanoiden k.

käännyttä|ä[2*] *kaus.v.* < kääntyä. | K. ovelta takaisin. K. vihollinen. Luoja k:ä tuulen. — K. kristinuskoon, parannukseen. Syntisten, suomalaisten k:minen. Heidän mieltään ei voi k.

käännytys[64] *teonn.* < ed. | Pakanain, karjalaisten k. **-into** *s.* Voimakas, fanaattinen k. **-matka, -retki** *s.* Piispa Henrikin k. **-työ** *s.* Rauhallinen, kirkollinen, henkilökohtainen k. Harjoittaa, tehdä k:tä. **-yritys** *s.* Turha k.

käännäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < käännähtää. | K. vuoteessa. Lapset k:telivät ja väännähtelivät.

käännähdyttää[2*] *kaus.v.* < seur.

käännäh|tää[2*] *mom.v.* -dys[64] *teonn.* < kääntyä. | K. ympäri, takaisin. K. suksillaan, vuoteellaan. Tuuli k:ti. Keskustelu k:ti outoihin asioihin. Kevyt pään k:dys.

käännäl|tää[5] *mom.v.* < kääntää. | K. hevosensa aidan viereen. Hän k:si veneenkokan rantaan. — *Intr.* Jänis k:si rannalle takaisin. Tuuli k:si.

käännäntä[15*] *teonn.* < kääntää.

käännätt|ää[2*] *fakt.v.* < kääntää. | K. vene kumoon. Hän k:i pukunsa. — K. teos suomeksi.

käännö|s[64] *s.* **1.** kääntyminen, vars. suunnan muutos. | K. oikeaan, ympäri. K. rintamaan. K:kset liikkeessä. Tehdä, suorittaa k. — *Sot. voim.* Komennolla "k. oikeaan — päin!" rintaman suuntaa muutetaan 90° oikeaan. — *Abstr.* Kehityksessä tapahtunut k. [tav:mmin käänne]. — *Yhd.* puoli-, täys-, äkkik.; (voim.) heilahdus-, hyppäys-, pihti-, saksik. **2.** jnk kirjallisen tuotteen kääntäminen kielestä toiseen t. vars. sen tulos, käännetty teos tms., esim. suomennos, ruotsinnos. | K. suomesta ranskaan. Uusi Raamatun k. Sujuva, kankea, sananmukainen, vapaa k. — *Yhd.* romaani(n)-, runo(n)k. **3.** *harv.* käännetty kohta jssak, käänne, taite, palte; tien tms. mutka, kulmaus. | Paperin k. Kauluksen, lakanan k. - - nosti kyitä kynnökselle, / käärmehiä k:kselle KAL. — Tien k. Portaiden k.

käännös|ehdotus *s.* Uusi [Raamatun] k. **-harjoitu|s** *s.* Saksan kielen k:kset. K:kset äidinkielestä latinaan. **-kiel|i** *s.* käännöksissä käytetty, us. huono, muukalaisuuksia sisältävä kieli. | Uuden ajan k. Poimintoja k:estä. **-kirja** *s.* **-kirjallisuu|s** *s.* Virolainen k. Tämän syksyn

k:tta. **-koe** *s.* **-koh|ta** *s.* tav:mmin käännekohta. | Koneen terä on k:dassa. **-laina** *s.* kääntämällä vieraasta kielestä muodostettu ilmaus. | "Edesottaminen" on k. ruotsista. **-palkkio** *s.* (kirjan) kääntäjän palkkio. **-romaani** *s.* **-tehtäv|ä** *s.* Kirjallinen k. Latinan kielen k:iä. **-teksti** *s.* vrt. alkuteksti. **-toimisto** *s.* Konekirjoitus- ja k. **-|työ** *s.* Kalevalan k. K:töitä vastaanotetaan. **-valikoima** *s.* K. virolaista runoutta. **-virhe** *s.* Kirjassa on lukuisia k:itä.

käänteentekevä *a.* -sti *adv.* (myös ⌒) ratkaiseva, mullistava. | K. keksintö, uutuus, tapaus. Tutkimus on k. Se vaikutti k:sti kehitykseen.

käänteil|nen[63] *a.* -sesti *adv.* **1.** vastakkainen, vastakohtainen. | Jllek k. ilmiö, reaktio. Suureet ovat kääntäen verrannolliset l. k:sessä suhteessa toisiinsa 'toisen kasvaessa toinen pienenee samassa suhteessa'. Epäsuora eli k. sanajärjestys. **2.** yhd:n jälkiosana. **a.** Alas-, taak. 'alas-, taakääntyvä'. **b.** Runsask. sävelmä. Sirok. lause.

käänteis|arvo *s. mat.* käänteinen arvo, inverssi-, resiprookkiarvo. | Luvun 2 k. on 1/2. **-luku** *s. mat.* inverssiluku, 1:n ja ao. luvun osamäärä.

kääntelehti|ä[17*] *v.* käännellä itseään, ruumistaan, kääntyillä sinne tänne. | Lapsi k:i unissaan. Hermostuneena mies k:i tuolissaan. Tuuliviiri k:i edestakaisin tuulessa.

kääntyil|lä[29] *frekv.v.* < kääntyä. | Veneet k:evät. Hevonen k:ee reen edessä. Ovi k:ee saranoillaan. Liepeet tahtovat k.

kääntymis|kohta *s.* käänne-, käännöskohta. | Heilahdusten k:kohdat. Rivin k. **-kulma** *s.*, vars. *fys.* Peilin k. **-piste** *s.* käännepiste, -kohta. | Kiertää k:en ympäri.

kääntymy|s[64] *s.* uskonnollinen kääntyminen. | Tulla k:kseen. Sydämen k. pois Jumalasta. — *Yhd.* joukkok.

kääntymä[13] *s.* kääntynyt kohta, käänne. | Paperin reunassa oli vähäinen k. Kynnen k. oli painunut lihaan.

kääntymät|ön[57] *kielt.a.* -tömyys[65] *omin.* Käsin k. — Uskonnollisesti k. ihminen. Kuoli k:tömänä.

kääntyväi|nen[63] *a.* -syys[65] *omin.* tav:mmin kääntyvä;)(kääntymätön. | Helposti k. ovi. — K:set armahdetaan.

kään|tyä[1*] *refl.* ja *pass.v.* < kääntää. **1.** perusmerk.: vaihtaa asentoa t. suuntaa. **a.** vrt. kääntää 1. | K. selälleen, kyljelleen. K. selin, syrjin jkhun, jkhun päin t. jkta kohti. Hän k:tyisi haudassaan, jos tietäisi, että - -. Maa, vako, viilu k:tyy. — Hiha k:tyi nurin. Suoli k:tyy helposti nurin vedessä. — Paperi on k:tynyt kulmasta. Kengän kärki k:tyy. Käsi ei enää k:ny eikä jalka nouse 'ei jaksa mitään'. Kieli ei k:ny suussa 'ei voi puhua'. Ovi, ikkuna k:tyy saranoillaan. K:tyvä silta. — K. oikealle, kohti kotia, takaisin. K. ulapalle. K. tovereihin. K. kuulijoiden puoleen. Hevonen, vene k:tyy. Rintama k:tyy. Silmät k:tyivät häneen. Tuuli k:tyy etelään, vastaiseksi. — K. katsomaan jtak, puhumaan jkn kanssa. — Puhe k:tyy laivoihin. Ajatukset k:tyivät kotiasioihin. Huomio k:tyi pois varsinaisesta tehtävästä. Kansan intressit k:tyivät itään. Yleinen mielipide on k:tynyt häntä vastaan. Satiirin kärki k:tyy tekijään itseensä. Poliittinen suuntaus k:tyi. Onni k:tyy. Elämänjuoksu näytti k:tyvän. — Sisäänpäin k:tynyt luonne. — *Erik.* tehdä mutka, suuntautua, olla jhk suuntaan. | Tie, rata, raja k:tyy. Taaksepäin k:tyvä [= menneisyyttä käsittelevä] teos. — *lehti kääntyy* (kuv.) alkaa uusi vaihe. | Historian lehti on k:tymässä. Lehti k:tyi hänen edukseen. — *pää kääntyy* mieli muuttuu, jku taipuu tekemään jtak. | En saa isännän päätä k:tymään. Onko pääsi jo k:tynyt? — *kääntyä jkn puoleen* turvautua, vedota jkhun, antaa jtak jkn tehtäväksi. | K. lääkärin, viranomaisten puoleen. Kirja k:tyy sivistyneistön puoleen. **b.** vrt. kääntää 2.b. | K. opintielle, käytännölliselle alalle. K. tautivuoteelle 'sairastua'. Joulun alla mummo k:tyi vuoteeseen. Hän k:tyy Mikon päivästä kuudennellekymmenelle. Mätäkuu k:tyy lopuilleen. Kuu k:tyy toiselle neljännekselle.

2. *abstr.* ja *kuv.* käyttöä. **a.** vaihtaa uskontoa tms. | K. kristinuskoon. Pakanakansojen k:tyminen. — - - ett' k:nyn synneistäni, / teen parannukseni VK. **b.** ruveta t. tulla, muuttua jksik, kehkeytyä, kuontua. | K. maanviljelijäksi. K. kipeäksi, kivulloiseksi. Tauti k:tyy kuolemaksi. Keskustelu k:tyi pilailuksi. Asia on k:tynyt eduksemme. Tilanne on k:tynyt suotuisaksi, kriitilliseksi. Kaikki k:tyy vielä hyväksi! Kauppatase on k:tynyt vientivoittoiseksi. Mieli k:tyy murheelliseksi. Talvi k:tyy kevääksi. Sää k:tyi suojaiseksi, sateiseksi.

kääntäj|ä[16] *tek.* Pellon, maan k. Korvet odottavat k:iä. — Teoksen k. Hän on parhaita k:iämme 'suomentajiamme'. — *Tekn.* par. käännin. — *Yhd.* kielenk.; silmänk.

kääntämis|lupa *s.* Kirjan k. on pyydettävä tekijältä. **-oikeus** *s.* K. pidätetään.

kääntämätön[57] *kielt.a.* K. pelto. K. kankaan reuna, puku. — Hänen päänsä on k.

kääntäy|tyä[44] *refl.v.* (< seur. 1) kääntyä. | K:dyin vatsalleni. Hän k:tyi sinnepäin.

kään|tää[12] *v.* Kons.-vartaloiset muodot *harv.*: - - väätty pihlaja piossa, / käätty karttu kainalossa KAL.

1. perusmerk.: muuttaa jnk asentoa t. suuntaa. **a.** panna ylösalaisin t. kumoon, niin että alapuoli tulee ylös t. sivulle. | K. astia kumolleen, alassuin. K. rahi nurin. Ylösalaisin k:netty juomalasi. K. kylkeään [= kääntyä toiselle kyljelleen] nukkuessaan. Sairasta täytyy silloin tällöin k. [= kyljeltä toiselle, selältään kyljelleen tms.]. K. paistia. — K. maata auralla, kuokalla. K. siemen maahan. Tunkio on k:nettävä kerran kesässä. — *Erik.* asiasubj:n ohessa: "kiertää", etoa. | Luontoa k:tävä huuto. - - kovin hänen mieltään k:tää ja sydäntä etoo ja inhottaa AHO. Tuntui niin hyvältä taas olo. Ei huimannut enää päätä eikä sydänalaa k:tänyt JÄRVENT.

b. muuttaa jnk pussimaisen t. putkimaisen esineen asentoa siten, että sisäpuoli tulee ulospäin. | K. nurja puoli päälle. K. taskunsa, käsineensä nurin. Puvun k:täminen 'puvun tekeminen uudestaan ratkomalla vanha ja kään-

tämällä kangas'. Suolet k:netään nurin makkaroita valmistettaessa.

c. taivuttaa, taittaa; vääntää linkkumaisesti jnk akselin t. nivelen ympäri. | K. kaksin kerroin. Munakkaan toinen puoli k:netään toisen päälle. Saha haritetaan k:tämällä hampaita vuorotellen oikeaan ja vasempaan. Köysi on k:netty mutkalle. K. jklta niskat nurin. K. kaulus pystyyn. K. naapukka korvilleen. K. vaihde. K. peräsin, peräsintä. Tuuli k:tää porttia. K. kirjanlehtiä.

d. muuttaa jnk suuntaa, suunnata jhk päin. | K. ase jkta päin. K:si kameran häntä kohden. Sotavoimat k:nettiin Ranskaa vastaan. K. rintamansuunta. K. hevonen, kelkka, laiva. K. vene rantaan. Laiva k:tää keulansa kotia kohden. K. selkänsä jklle. K. kasvonsa jnnek. K. päätänsä. K. katseensa oikeaan, pois. En voinut k. silmiäni hänestä. Ukkospilvi k:si tuulen. K. puhe, keskustelu uusiin asioihin. K. huomionsa toisaalle. K. ajatuksensa jhk. K. ivansa kärki jkhun. K. vihansa jkta vastaan. — *kääntää kelkkansa, purjeensa* muuttaa (jyrkästi) mielipidettään, toimintatapaansa. | K:si kelkkansa heti, kun tosi tuli eteen. Lopulta hän k:si purjeensa ja liittyi sosialisteihin. — *kääntää takkia* t. *turkkia tuulen mukaan* vaihtaa mielipidettä vallitsevien olosuhteiden mukaan. — *kääntää jkn pää* muuttaa jkn mieli, taivuttaa jku tekemään jtak. | Mikon pää saatiin k:netyksi. Ei Suomen kansan päätä niin vain k:netä. — *kääntää jkn silmät* lumota, hämätä jku. | Noita oli k:tänyt pojan silmät, niin että hän luuli lastua veneeksi. — *Erik.* vrt. käänteinen. | Verrannosta $a{:}b = c{:}d$ seuraa k:tämällä $b{:}a = d{:}c$. K:täen verrannollinen [kahdesta suureesta, jotka ovat toistensa funktioita siten, että toisen kasvaessa toinen pienenee samassa suhteessa]. Kaasun tilavuus ja paine ovat k:täen verrannolliset, jos lämpötila pysyy muuttumattomana. K:netty [par. käänteinen] sanajärjestys. — *Sähk.* K. virta 'vaihtaa virran suunta, kommutoida'. — Ilman obj:a: kääntyä. | K. pihaan, kaupunkiin päin. He k:sivät kadunkulmasta oikeaan. Alus k:tää tuuleen.

e. *refl. taiv.* ed:iin liittyen. | Karhu k:näikse toiselle kyljelleen. Kissa k:sihe päin.

2. *abstr.* ja *kuv.* käyttöä. **a.** saada jku siirtymään jhk uskontoon, käännyttää. | K. kristinuskoon, islamiin. Pakanoiden k:täminen. Pappeja lähetettiin karjalaisia k:tämään. **b.** muuttaa asia toiseksi; myös: vääristellä. | K. asia leikiksi, itku iloksi, inhimilliset heikkoudet nauruksi. Hän k:si kaikki minun syykseni. K. kaikki parhain päin, tappio voitoksi. Hän k:si pahuuttaan puheen niin päin. He k:tävät ja vääntävät asioita. — Ilman obj:a: "kääntyä", muuttua. | Taitaa k. suojaiseksi. **c.** muuttaa jk kielellinen (vars. kirjallinen) tuote kielestä toiseen, esim. suomentaa, ruotsintaa; vrt. tulkita. | K. suomeksi, suomesta ruotsiin. K. sananmukaisesti, sujuvasti, vapaasti. K. englantilaista kirjallisuutta. Monelle kielelle k:netty teos.

kääntö[1*] *teonn.* < ed. | Lantapatterin k. — *Yhd.* (maat.) maan-, nurmenk.; kevät-, syysk.; (voim.) kierto-, lapa-, mylly-, saksik. **-akseli** *s. tekn.* Peräsimen, nostokurjen, syöttöpöydän k. **-aura** *s. maat.* nykyaikainen (metalli)aura, vältti. | Rautainen k. K. siipineen. **-heilahdus** *s. voim.* heilahdus, jonka aikana vartalo kääntyy pituusakselinsa ympäri. **-hyppäys** *s. voim.* vrt. kääntöheilahdus. | K. nojapuilta. **-kansi** *s.* käännettävä kansi. | Lipaston k. **-kaulus** *s.* kaksin kerroin käännetty kaulus. | Valkoinen k. Takin k. **-kenkä** *s.* kenkä, jonka päällinen ommellaan anturaan kengän ollessa nurin. **-kieppi** *s. voim.* vuoro-otteella suoritettu kieppi, josta tullaan kääntyen selinoikonojaan. **-kippi** *s. voim.* rekillä suoritettu kippi, jossa käännytään takaheilahduksen aikana vuoro-otteesta myötäotteeseen. **-kohta** *s.* kääntymis- t. kääntämiskohta, käännekohta. **-kulma** *s.* **1.** esineen, säteen, suoran tms. kääntyessä syntynyt kulma. | Etupyörien k. Magneettineulan k. **2.** linkkumaisesti kääntyvä kulmanmitta. **-kytkin** *s.* **-lava** *s.*, vars. *raut.* pyörivä lava, jolla veturi t. vaunu käännetään toiseen suuntaan, kääntöpöytä. **-levy** *s.* levy, jolla jtak käännetään. | Auran k. Sorvikoneen k. **-luu** *s.* kirjansidonnassa käytetty paperiveistä muistuttava väline. **-napa** *s. sähk.*; *syn.* apunapa. | Sivuvirtamoottorin k. **-nosturi** *s. tekn.* kääntyvä nosturi. **-ovi** *s. rak.* **-piiri** *s. maant.* pohjoisin ja eteläisin leveysaste, jolla aurinko saattaa paistaa kohtisuorasti, käännepiiri. | Pohjoinen eli Kravun k. Eteläinen eli Kauriin k. **-piste** *s.* kääntymis-, käännekohta, -piste; *tekn.* kohta, josta vivun varsi on tuettu, tukipiste; myös kuolokohta. | Radan k. — Ylöspäin heitetyn kappaleen k. eli kulminaatiopiste. Heilurin, vivun k. eli tukipiste. **-portti** *s.* Kanavan k. Stadionin k. **-puoli** *s.* taka-, nurja puoli, toinen puoli. | Kankaan, asiapaperin, mitalin k. **-pääveitsi** *s.* = linkkuveitsi. **-pöytä** *s.*, vars. *raut.* = kääntölava. **-sarka** *s. maat.* = päiste. **-siipi** *s. maat.* auran, jankkurin, äkeen terässä oleva siipi, joka kääntää maan nurin. **-silta** *s.* pystysuoran akselin ympäri käännettävä silta; joskus myös läppäsillasta. **-sohva** *s.* pehmustettu sohva, joka voidaan muuttaa vuoteeksi kääntämällä istuinosa. **-säde** *s. tekn.* ajoneuvon kääntymiskaaren säde. **-tappi** *s. tekn.* tappi, jonka varassa käännettävä lava, silta tms. kääntyy. **-teli** *s. raut.* veturin t. vaunun alla oleva laite, johon on kytketty 1—2 pyöräparia ja joka helpottaa kääntymistä kaarteissa, trukki. **-tuoli** *s.* **-varsi** *s. tekn.* poran, porakoneen, nostokurjen tms. käännettävä varsi. **-veitsi** *s.* = linkkuveitsi. | Yksi-, moniteräinen k. Luupäinen k. **-vipu** *s. tekn.*

kääpiö[3] *s.* erikoisen pienikasvuinen olento; peukaloinen, lilliputti;)(jättiläinen. **1.** pieni satu- ja uskomusolento, jonka us. kuvitellaan päivänvaloa karttaen asuvan maan sisässä; vrt. keri, lintukotolainen, (taivaan)-ääreläinen. | Pitkäpartainen k. Lumikki ja seitsemän k:tä. Talo oli pieni kuin k:iden asuma. **2.** hyvin pieni ihminen; kretiini; pygmee. | Indoeur. kansoissa luetaan k:iksi henkilöt,

joiden pituus ei nouse yli 110—120 cm:n. Sirkuksessa esiintyvä k. — Afrikan bušmannit ovat k:itä. — *Kuv.* henkisesti matalatasoisista henkilöistä. | Te heikot ihmisk:t! -- te silloin olette kyllin voimakkaat pitääksenne niitä k:inä, joiden ohi te hymyillen astutte SILL. 3. *kuv.* muista suhteellisen pienistä olennoista t. myös esineistä. | Pieni päästäisk. Tohmajärven lahna on k. verrattuna Onkamojärven lahnaan. Kukkakaaleista "tanskalainen k." on satoisimpia. Pommi oli vain kilon painoinen k. Lehti ilmestyi aluksi pienenä k:nä.

kääpiö|heimo *s.* Bušmannien k. **-hevonen** *s.* pienikasvuinen hevonen, poni.

kääpiöity|ä[1*] *v.* jäädä t. tulla kääpiöksi. | Kuivilla paikoilla kasvit k:vät. Maatilat k:ivät. Tuntuu kuin kaikki inhimillinen olisi heissä k:nyt, osoittamatta minkäänlaista kasvamismahdollisuutta TARK.

kääpiö|kana *s. maat.* pienikokoinen kana. **-kansa** *s.* Satujen k. Afrikan k:t ovat hyvin lyhytkasvuisia heimoja. **-kasvu** *s.*, vars. *fysiol.* eräisistä taudeista t. synnynnäisestä kehitysvirheestä johtuva kasvamisen vajavuus, nanismi. **-kasvui|nen** *a.* kitukasvuinen. | K. nainen. K:set heimot. Tontut ajatellaan k:siksi. **-koira** *s.* **-koiras** *s. el.* eräiden hyönteis- ja kalalajien naarasta huomattavasti pienempi koiras. **-käynti** *s. voim.* käynti kyykkyasennossa. **-muoto** *s. biol.* Siian k. Pavun lyhytvartinen k. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -syys[65] *omin.* K. ihminen. Kasvi surkastuu k:seksi. K:set ihmisasumukset. K:sen pieni, matala. Suuruudeltaan ne vaihtelevat k:sistä jättiläiskokoisiin. Koko hänen elämänsä oli vaatimatonta ja k:stä. **-mänty** *s.* **-oksa** *s. kasv.* = kääpiöverso. **-palmu** *s.* Välimeren maissa kasvava matala viuhkapalmu, vaivaispalmu. **-pinšeri** *s.* eräs sylikoira (rotu). **-puu** *s.* vars. huonekasvina viljelty, kasvun keinollisen hidastamisen vuoksi kääpiöitynyt puu t. heikkokasvuiseen runkoon oksastettu hedelmäpuu, jonka koko jää suhteellisen pieneksi. **-pystykorva** *s.*; *syn.* pomeraniaani. **-rotu** *s.* **-sarja** *s. urh.* painosarja, johon kuuluvan painijan paino saa olla enintään 57, nyrkkeilijän 54 kg. | K:n mestari. **-tila** *s.* hyvin pieni maatila, joka ei elätä viljelijäänsä. **-valtio** *s.* mitättömän pieni valtio. | Andorran, Monacon k. **-verso** *s. kasv.* männyn, omenapuun tms. hyvin lyhyt, moninivelinen, hitaasti kasvava oksa, jossa neulaset t. kukat ovat kiinni, kääpiöoksa, lyhytverso.

kääppä[11*] *s. kans.* **1.** käpälä, koura. | Karhun, jäniksen, lampaan k. Nyt on maamyyrin k. merikravun saksissa KIVI. Hämilläni pistin k:ni hänen pikilapioonsa ALKIO. **2.** *deskr.* = kääkkä. | Vanha äijän k.

kääppänä[12] *deskr.s.* = ed. 2.

kää|pä[11*] *s.* **1.** K:vät 'Polyporeae, puunrungoissa, -pökkelöissä yms. kasvavia, us. pahkamaisia pillisieniä'; vars. niiden itiöemästä. | Männyn, kuusen, koivun k. K:västä tehtiin ennen taulaa. -- saat odotella niin kauan, että k. otsaan kasvaa HAANPÄÄ. — *Yhd.* aidas-, pökkelök.; koivun-, lepänk.; arina-, home-, taulak.; lampaank. **2.** *kans.* = kääkkä.

kääpäinen[63] *a.* **1.** *poss.* K. koivu, mänty, puu. **2.** *ain.* K. kuppi, neulatyyny.

kääpä|mäinen[63] *kalt.a.* K. itiöemä. Sitkeää, k:mäistä lihaa. Tuntua k:mäisen kevyeltä. **-sieni** *s.*, vars. *kasv.* kääpä.

kääp|ätä[40*] *v. kansanr.* antaa kättä, tarttua käteen. | -- kun me kättä k:ätähän LEINO. -- sille kättä k:päjäisin KANT.

kääre[78] *s.* **1.** paperi, kangas tms., johon jtak kääritään t. on kääritty, päällys, suojus. | Paperinen, kankainen k. Paksu, ohut k. **Panna** jtak k:eksi. Kirjan k:enä on pergamiinia. Panna samaan k:eseen. — *Yhd.* kangas-, paperi-, pergamiini-, sellofaanik.; koriste-, suojusk.; kirjan-, tavarank. **2.** useiden tautien parantamisessa käytetty veteen t. lääkeaineeseen kastettu t. kuiva kangas, joka asetetaan (lämpötilan muutoksen aikaansaamiseksi) jllek ruumiinosalle t. koko vartalolle; joskus: side. | Kylmä, lämmin, kuuma, lämmittävä k. Kuiva, märkä k. Panna k. vatsalle, otsalle. Vaihtaa k:ttä. Olla pää k:essä. — *Yhd.* kipsi-, lämminvesi-, savi-, sinappi-, sprii-, sublimaattik.; kaula-, nivel-, otsa-, rinta-, vatsak.

kääre|aine *s.* Paperi, sellofaani, pergamiini ym. k:aineet. **-hoito** *s. lääk.* **-kangas** *s.* Juutista valmistettu k. Valkoinen k. **-lakki** *s.* turbaani. **-lan|ka** *s.* pakettilanka. | Ohutta, paperista k:kaa. Paketti sidottiin vahvalla k:galla. **-nuora** *s.* vrt. ed. **-paperi** *s.* jnk kääreeksi käytetty paperi. | Valkoinen, ruskea, jouluaiheinen k. Paksua, lujaa k:a. Käyttää sanomalehteä k:ksi. **-syltty** *s. ruok.* sianlihasta torvelle käärimällä ja keittämällä valmistettu, leikkeleinä käytetty lihavalmiste, rullasyltty. **-tarvikkeet** *s. mon.* **-torttu** *s. ruok.* käärimällä tehty täytetorttu. **-velkakirja** *s. liik.* velkasitoumus, johon täyttämisen vakuudeksi on liitetty panttina toinen, tav. kiinnitetty velkakirja; *syn.* päällysvelkakirja.

kääriintyä[1*] *v.* tav:mmin kääriytyä.

kääri|jä[14] *tek.*, vars. *amm.* Sikarin k. saa paikan.

käärimiskone *s. tekn.*

käärinliin|a *s.* liinavaate, joihin vainaja (itämailla) kääritään, kuolinliina. | Valkoinen k. Kuolleen, muumion k. Kääriä ruumis k:oihin. — *Kuv.* Lumen valkoinen k. Sumu kietoi maiseman kuin k:oihin.

kääriskel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < kääriä.

käärittää[2*] *fakt.v.* < kääriä. | K. tavara paperiin.

kääriyty|ä[1*] *refl.* ja *pass.v.* < seur. **1.** verhoutua, kietoutua jhk. | K. vaippaansa, viittaansa, peitteiden sisään. K. kuoreensa. — *Kuv.* Taivas k:i pilveen. Maisema oli kuin pumpuliin k:nyt. K. salaperäisyyden verhoon, välinpitämättömyyden vaippaan, kansanvallan kaapuun. **2.** kiertyä, käpertyä. | Tuohen luonnollinen k:minen. Hihat k:ivät "makkaralle". Lippu k:y salkonsa ympäri. Käärme k:i jalan ympärille. Siili k:i palloksi. Kylmissään lapsi k:i kokoon. Kaksin käsin Mimmi vain k:i äitinsä kaulaan MERIL. — *Kuv.* Jotakin lämmintä k:i hänen kylmän sydämensä ympäri. **3.** kiertyä auki, purkautua. | Serpentiinit k:vät hei-

tettäessä auki. Paketista k:i esiin naisten sukat.

kääri|ä[17] *v.* -ntä[15*] *teonn.* **1.** kietoa, kiertää, sitoa jtak jnk ympärille, päällystää, peittää, verhota jk jllak t. jhk. | K. tavara paperiin. K. lapsi kapaloon. K. jk pumpuliin. Pakettiin k:tyt ostokset. K. johdin kumitetulla eristysnauhalla. K. tavara huolellisesti. K. haava. Pää k:ttynä. — *Kuv.* Sumu k:i metsän sinervään harsoon. Pimeys k:i maiseman vaippaansa. Pumpuliin k:ttyjä kohteliaisuuksia, kärkevyyksiä. **2.** kiertää, kietoa kääröksi, rullaksi, keräksi tms., kasaan, kokoon. | K. rullaksi, rullalle. K. torveksi, tötterölle, kerälle. K. matto. K. kangas tukille. K. purje (kokoon). K. helmansa, housunlahkeet ylös. Paidanhihat k:ttyinä. K. ohukainen rullalle. K. tupakka. K. lanka vyyhdelle. K. hiukset nutturalle, sykerölle. K. takki mytyksi, päänaluseksi. — *Kuv.*, vars. *ark.* ansaita, koota rahaa, hankkia runsaasti. | K. kokoon rahoja. K. taskuunsa sievä summa, suuret voitot. K. hyötyä itselleen. Oikein, väärin kokoon k:n SP. **3.** päästää auki kääreestä, rullalta, kerältä tms. | K. eväät vakasta esiin. K. paketti, siima auki. K. paidanhihat alas.

kääriäi|nen[63] *s.* **1.** *deskr.* lihavasta, paksusta olennosta. | Ruokkia lapsi lihavaksi k:seksi, joka ei jaksa liikkua. **2.** K:set 'Tortricidae, pienikokoisia perhosia, joiden toukat elävät etup. kokoon käärittyjen ja yhteen kehrättyjen lehtien välissä, kääriäisperhoset'. — *Yhd.* herne-, luumu-, omena-, tammi-, timotei-, versok.

kääriäis|perhonen *s.* = ed. 2. **-toukka** *s.* kääriäisen toukka.

käärme[78] *s.* (*murt.* kärme) vrt. kyy. **1.** raajaton, kiemurrellen liikkuva matelija, jonka ruumis on sarveissuomujen t. -kilpien peittämä; *syn. kans.* mato. | K:et 'Ophidia'. Myrkyllinen, myrkytön k. Tropiikin isot, vaaralliset k:et. K. kiemurtelee, luikertelee, matelee. K. sihisee, pistää, puree. K:en pisto, purema. K. luo nahkansa. K:ellä on ohut, kaksijakoinen kieli. Tappaa k. Häntäänsä pureva k., ikuisuuden symboli. Merkuriuksen sauvaa kiertävät k:et. -- k. oli kavalin kaikista kedon eläimistä VT. — *Yhd.* boa-, jättiläis-, kalkkaro-, kuningas-, kyy-, silmälasik.; vaskik.; meri-, ranta-, tarha-, vesik.; elättik.; lohik. **2.** *kuv.* sanontoja. **a.** Pitkä kuin k. Madella, kiemurrella, sihistä kuin k. K:enä kiemurteleva juna. K:enä mutkitteleva joki. Laivaston edetessään muodostama k. Nuotion tuliset k:et kohisivat taivasta kohti. — *Yhd.* helmi-, ketju-, tuli-, valok. **b.** syntiinlankeemuksen aiheuttanutta käärmettä ajatellen: kavalasta ihmisestä, viettelijästä, viettelyksestä. | Kavala kuin k. Se nainen oli k. Hänellä on k:en kieli 'on viekas puheissaan'. Ihanimmassakin yrttitarhassa saattaa piillä k. Kateuden k. Elättää, imettää k:ttä povellaan 'vaalia, suosia jkta t. jtak, josta koituu asianomaiselle turmio'. Polkea rikki k:en pää (alk. VT). Te k:et, te kyyk:itten sikiöt, kuinka te pääsisitte helvetin tuomiota pakoon? UT. — *Yhd.* ihmisk. **3.** *erisn. täht.* eräs taivaan ekvaattorin läheisyydessä oleva tähdistö, Serpens.

käärmeellinen[63] *a.* kavala, katala, viekas, pirullinen. | Silmien k. loisto. K. mieli, kavaluus. K. menettely.

käärmeen|katse *s. kuv.* tuijottavasta, kietovasta t. kavalasta katseesta. | Hänen jäinen k:katseensa. **-kesyttäjä** *s.* käärmeenlumooja. **-kiel|i** *s.* **1.** Kaksihaarainen k. — *Kuv.* viekkaasta, petollisesta puheesta. | Käyttää ystävyyden hurskasta k:tä. **2.** *kasv.* Ophioglossum, sanikkaisia, joilla on kaksiosainen lehti. **-loitsu, -luku** *s.* käärmeen torjunta- t. sen pureman parannussanat. **-lumooja** *s.* Intialainen k. **-muotoinen** *a.* myös ⌒. **-myrkky** *s.* **-nahka** *s.* käärmeen nahka; sitä jäljitellen kuvioitu korunahka. | K. taikavälineenä. Kengät ovat k:a. **-nahkai|nen** *a.* K:set naistenkengät. **-palvonta** *s.* käärmeen uskonnollinen palvonta. **-pesä** *s.* **-pisto(s)**, **-purema** *s.* Kuolettava k. **-silmä** *s.*, vars. *kuv.* vrt. käärmeenkatse. | Kylmät k:t. **-sylki** *s. kans.* = konnansylki.

käärmeenty|ä[1*] *v.* (*ark.* kärmeentyä) sydämistyä, sydäntyä, katkeroitua, suuttua, tuohtua. | Hän oli sydänjuuriaan myöten k:nyt.

käärmeihminen *s.* luonnottoman notkea ihminen. | Sirkuksessa esiintyvä k.

käärmeil|lä[28] *v.* (*murt.* kärmeillä) kiemurrella, luikerrella. | Tie k:ee. Kasvi k:ee pitkin seiniä.

käärmeissä|(än *adv.* (*ark.* kärmeissään) sydämistyneenä, katkeroituneena, suutuksissaan, tuohduksissa, äkeissään. | Olla k. jklle. Olimme k:mme ilmiannosta.

käärme|kaula *s.* Anhinga, merimetson sukuisia pitkäkaulaisia ulkomaisia vesilintuja. **-kotka** *s.* Circaëtus gallicus, eräs ulkomainen kotka, sihteerilintu. **-kuusi** *s.* Picea excelsa f. virgata, kuusi, jonka oksat ovat harvahaaraiset, neulasten peittämät. **-käynti** *s. voim.* vastakäynti vuoroin vasempaan ja oikeaan. **-köysi** *s.* hampusta ja teräslangasta punottu taipuisa, vars. metsätaloudessa käytetty köysi. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. ruumis. K:set pilarit, muodot, viivat. K:set liikkeet. K:sen hoikka. Kiertyä k:sesti jnk ympärille. — K. [= käärmeellinen] ääni. **-nainen** *s.* vrt. käärmeihminen. | Notkea, solakka k. **-tanssi** *s.* **-täh|ti** *s.* K:det 'Ophiuroidea, merenpohjalla eläviä piikkinahkaisia, joiden ruumiin reunoissa on pitkiä lonkeroita'.

kääry[1] *s.* = käärö.

käärykkä[15*] *s.* käärö, kääryle. | Taikinasta tehty k.

kääryle[78] *s.*, vars. *ruok.* liha- t. kalaviipaleesta tehty t. kaalinlehdestä kierretty, lihalla tm. täytetty, maustettu käärö, joka paistetaan rasvassa. — *Yhd.* kaali-, kala-, liha-, lohi-, sianliha-, silakka-, vasikkak.

käärylä[15] *s.* käärö, käärykkä, kääryle. | Kiertää, kiertyä k:ksi. Kärsäkkäiden puunlehdistä valmistamat k:t. — *Yhd.* kaali-, lehtik.

kääräis|tä[24] *mom.v.* -y[2] *teonn.* < kääriä. | K. jtak paperiin. K. lapsi kapaloon, riepuihin. — K. kangaspala tukoksi. K. nuora, side jnk ympärille. K. takki ympärilleen. K. huivia tiukemmalle. K. jk rullalle, torveksi, kerälle. K.

hihat, lahkeet, helmat ylös. K. tukka nutturalle. K. vaatteet nyytiksi. — *Kuv.* K. jku pikkusormensa, peukalonsa ympäri 'taivuttaa jku täysin tahtoonsa'. Siinä reipas mies k:ee [ansaitsee, kokoaa] suuret rahat.

käärö[1] *s.* (*rinn.* kääry) kokoon, rullaksi, mytyksi t. myttyyn, pakettiin tms. kääritty esine t. esineryhmä. | Pieni, suuri, likainen k. Tehdä lihaviipaleista k:jä. Papyruskirja muodosti k:n. Panna, kääriä, kietoa jk k:ksi, k:ön t. k:lle. Köyttää, sitoa jk k:ksi. Tukka k:ssä päälaella. Kissa makaa k:nä. — *Kuv.* pikkulapsesta. | Kehdossa kitisevä k. — *Yhd.* kangas-, kartta-, matto-, nahka-, paperi-, raha-, tuohi-, vaatek.; joulu-, lahjak. **-kärsäkäs** *s.* kärsäkkäitä, jotka kiertävät puiden lehtiä kääröiksi. | Koivun, päärynän k.

kääs|it[4] *s. mon.* kiesit. | Keveät, nelipyöräiset k. Ajaa k:eillä, k:eissä. Hypätä k:eihin, k:eistä.

kää|ty[1*] *s.*, tav. *mon.* kaulassa pidettävä koristeketju, kaulaketju, -nauha, helmet. | Hopeiset, kultaiset k:dyt. Kietoa k. kaulaansa. — *Yhd.* kaulak:dyt; hopea-, kulta-, timanttik:dyt.

käätä[12] *v.* ks. kääntää.

-kö ks. -ko.

köhi|stä[41] *onom.v.* -nä[14] *teonn.* yskäisestä, karheasta äänestä t. hengityksestä: kähistä, köristä, röhistä. | Yskiä ja k. Vinkuva k:nä. Sotamiehet k:sivät kurkku turvoksissa. Puhua kovasti k:sten. Hengitys käy ahtaaksi ja eläin k:see.

köhittä|ä[2*] *kaus.v. yksipers.* < seur. | Minua k:ä.

köhi|ä[17] *v.* yskiä kuivasti. | Yskiä ja k. Hyvän aikaa k:ttyään hän alkoi puhua.

köh|miä[17], **-niä**[17] *deskr.v.* kömpiä, kompuroida. | Tulla k. sisään. K. jaloilleen.

köhnys[64] *deskr.s.* kuhnus, nahjus, köntys. | Saamaton k. Mokoma k.!

köhnystel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Kävellä k:ee hiljalleen.

köhnyst|ää[2] *deskr.v.* kompuroida, köntystää. | Vanhus k:i sisään avuttomana.

köhnä[11] *s.* = kehnä. | Puun k.

köhä[11] *s.* (kuiva) yskä; hevosen yskä. | Saada paha k. Hevosta vaivaa k.

köhäh|dellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | K. puhuessaan.

köhä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < köhiä. | Hiljaisuudesta kuuluva k:ys.

köhött|ää[2*] *deskr.v.* kököttää, könöttää. | Istua k. Kuuset k:ivät kuin kummitukset.

köijä|tä[35] *v. murt.* kuljettaa, raahata. | -- poliisit eivät saaneet sitä [miestä] omin voimin putkaan k:tyksi LASSILA. -- kaveri lähti k:ämään pussia myllylle TIITUS.

kökki|ä[17*] *deskr.v.* 1. kykkiä, kököttää. | Sain istua k. monta tuntia. 2. kuukkia, köpittää. | Ilvekset tulla k:vät peräkkäin kuusen alitse.

kökkä[11*] *s. murt.* 1. (*rinn.* kökkö[1*]) kuhilas, kyäs. | Kökät rivissä, pellolla. 2. talkoot. | Pitää k. Lukemattomat hypyt ja kökät oli yhdessä laitettu ja hypelty ALKIO. — *Yhd.* kehruu-, leikkuuk.

köksä[11] *s. ark.* keittäjätär. | K. saa paikan heti.

kököt|ellä[28*] *frekv.v.* -tely[2] *teonn.* < seur. | Istua k. odotushuoneessa.

kököt|tää[2*] *deskr.v.* -ys[64] *teonn.* istua t. olla jäykkänä, liikkumatta ja puhumatta, kauan paikallaan, us. yksin t. jtak odottaen, kökkiä, könöttää, nököttää, jököttää. | Istua k. paikallaan, omissa ajatuksissaan. K. ongella koko yö. Lukea k. Rukki seistä k:tää. Kuhilaat k:tävät pellolla. Nuottakota k:tää rannalla. — *Kuv.* K. rovastina jssak. K. samassa virassa vuosikausia.

köli[4] *s. mer.* 1. aluksen pohjassa keulavantaasta perävantaaseen ulottuva puu- t. teräspalkki, johon rungon muut pääosat on liitetty; vrt. emäpuu, talka; myös aluksen pituussuuntaan pohjaan kiinnitetyistä eril. kiskoista t. evistä. | Kiinteä, irrallinen k. Suorakulmainen, evämäinen k. K. raapii joen pohjaa. Aluksen k. on laskettu maaliskuussa 1932. Laivan k. on sen selkäranka. — *Yhd.* siko-, sisä-, ulkok.: levy-, tankok.; lyijy-, rautak.; irto-, myrsky-, nostok. 2. kölin päällinen tila. | K:ssä on vettä.

köli|etsintä *s. mer.* lastin purkamisen jälkeen aluksessa suoritettava mahdollisten kätköpaikkojen ja kiellettyjen t. ilmoittamattomien tavarain etsintä. **-jalkai|nen** *s. el.* K:set 'Heteropoda, kotiloita, joilla on kölimäinen jalka'. **-linja** *s. mer.* laivasto-osaston kulkumuodostelma, jossa alukset ovat peräkkäin samalla suoralla, (vanavesi)jono.

kölillinen[63] *poss.a.* K. vene.

köli|mäinen[63] *kalt.a.* K. evä. [Kovakuoriaisen] vatsapuoli on k. **-puu** *s. mer.* aluksen puinen emä- l. pohjapuu; vrt. talka. | K:t valmistetaan pitkistä männyistä. **-ruuma** *s. mer.* lähinnä köliä oleva aluksen ruuman osa, talkaruuma.

kölitön[57] *kar.a.* K. soutuvene.

köli|vesi *s. mer.* 1. aluksen pohjalle vuotava vesi, pohja-, vuotovesi. | K. solisi ja loiskui laivan keikahdellessa. 2. vanavesi. **-viiva** *s. mer.* aluksen pituussuuntainen keskiviiva l. halkaisija.

kölleht|iä[17*] *deskr.v.* lihavan ihmisen t. eläimen liikkumisesta t. makailemisesta. | Mies k:i hitaasti lähemmäksi. Lihava tamma k:ii irrallaan tallissa. — *Kuv.* -- jokunen pilvenlonkare k:i laiskana siellä täällä JOTUNI.

1\. **köll|i**[4] *deskr.s.* lihavasta, laiskasta ihmisestä t. eläimestä: julli, jalli, löllerö, köntti, köllikkä. | Iso pojan k. Tyttö on jo suuri k. Lohi oli aika k. — Haukkumasanana. | Sinä k.! Entäs sitte tämä räätälin k.! LASSILA. — *Yhd.* mörök.; poikak.

2\. **köll|i**[4] *s.* haukkuma-, liikanimi. | Antaa naapureilleen k:ejä. Sellaiset k:it kuin "Ruoveden ruotokurkut", "Someron hullut" ja "Tammelan tollot". Oppipoikain k:inä oli "kissat".

3\. **kölli**[4] *s. murt.* maltaiden ja oluen valmistushuone, mallaspirtti.

köllikkä[15*] *deskr.s.* = 1. kölli. | Mies oli lihava k. Iso ahvenen k.

köllinimi *s.* = 2. kölli.

köllyt|ellä[28*] *deskr.v.* laiskasti kävelemisestä: köntystää, löntystää. | Kävellä k. [Lehmä] lähti perästä kävellä k:telemään AHO.

kölläht|ää^{2*} *deskr.v.* kellahtaa. | K. kyljelleen, pitkälleen. K. sänkyynsä. Lehmät k:ivät keskelle pihaa märehtimään.

köllöt|ellä^{28*} *frekv.v.* < seur. | K. auringonpaisteessa. Maata k. Istua k. Olla, elää k. K:teli kesät talvet mökissään.

köllött|ää^{2*} *deskr.v.* kellettää. | K. kyljellään, mahallaan. K. kädet vatsan päällä. K. lattialla, lauteilla, penkillä. Elää k. Olla ja k. Kivi k:i kiven vieressä. Laivat k:ivät tyhjinä satamassa.

kölnin|kelta(inen) *s.* kromikeltaisen ja lyijysulfaatin seos. **-liima** *s.* Kölnin seuduilla valmistettu nahkaliima. **-ve|si** *s.* Kölnin kaupungin mukaan nimitetty raikastuoksuinen hajuvesi, Eau de Cologne. | Tuoksua k:delle. Pirskottaa vaatteisiinsa k:ttä.

kölsä^{11} *s. kans.* huononlainen suoja, koju, kotus, maja, hökkeli, tönö. | Vanha läävän k. - - rakensivat pienen k:n sudentarhan ojankoon ja saattoivat sinne Jukolasta vanhan viinapannun KIVI.

költeri^{5} *s. hist.* = kylteri.

kömmiskellä^{28} *frekv.v.* < kömpiä. | K. pimeässä.

kömmähtyä^{1*} *pass.v.* = seur.

kömmäh|tää^{2*} *v.* -dys^{64} *teonn.* **1.** hätkähtää, säpsähtää, hämmästyä, pelästyä. | [Torvet] saivat repäisevällä äänellään melkein koko yleisön k:tämään K.KAJANDER. Eihän ilman, etten hieman k:tänyt minäkin KIVI. **2.** tehdä kommellus, haksahtaa, erehtyä, kompastua, horjahtaa. | K. laskuissaan. Kirjoittajalle on sattunut pieni k:dys. Hilpeyttä herättävä k:dys.

kömmän|ä^{15} *s. kans.* = kölsä. | Navetan k. Vanha turvekattoinen k. - - jokitörmällä törrötti isoja taloja monine k:öineen ja tuulimyllyineen TOPPILA.

kömpelys^{64} *s.* kömpelö olio, köntys, köntti, könttyrä.

kömpel|ö^{2} *a.* -östi *adv.* -yys^{65} *omin.* **1.** elollisista t. elollisen tavoin toimivista olioista, vars. henkilöistä t. heidän toimistaan, aikaansaannoksistaan: liikkeissään jäykkä, kankea, avuton, taitamaton, tottumaton, hidas, kopelo, köpelö, joustamaton. | Hidas ja k. K. ihminen. Hänen k. ja yksinkertainen olemuksensa. Kädet kylmästä k:öt. K. karhu. K. liikkumaan. K. liike, hyppäys. Kumartaa, tervehtiä, käyttäytyä k:östi. Hänen puhelunsa oli avutonta ja k:öä. K. yritys tehdä jtak. Keskusvaltojen diplomatian k:yys. — *Erik.* kirjallisista tms. tuotteista. | K. kuvaus, mukaelma, runo. Kirjallisuus oli puisevaa ja k:öä. Mikä k. mauttomuus! Tällaiset k:yydet on karsittava käännöksestä pois. **2.** elottomista esineistä: karkea-, jäykkätekoinen, epämukava käsitellä. | K. työkalu. K:öt kiviaseet. Saviastiat olivat k:öjä. K. puku. Linna vaikuttaa k:öltä.

kömpelöhkö^{1} *mod.a.* K. käännös. K:t kasvot.

kömpelöity|ä^{1*} *v.* tulla kömpelö(mmä)ksi. | Tekotavaltaan k:neet tukkiruuhet.

kömpelö|kätinen *a.* Ei ole k:kätisestä näppäryyttä vaativaan työhön. **-liikkeinen** *a.* K. ihminen. Nauta on k. K. kone. Raskas ja k. pommikone. **-rakentei|nen** *a.* Kookas, k. eläin. Raajojen luut olivat k:set. **-tekoi|nen** *a.* K. kaulus, ase, tykki. K:sia jäljennöksiä. — K. koira. K. pää, ruumis.

kömpi|ä^{17*} *v.* liikkua kömpelösti, kompuroida, köntiä, löntystää; vars. ryömiä, kontata t. kulkea, nousta t. laskeutua käsillään auttaen. | K. esiin, ulos, huoneeseen, kotaan, peremmälle. Mies k:i vaivaisesti kotiin päin. Karhu k:i pesästään. K. liukkaita portaita. K. istumaan, vuoteeltaan. K. jkn viereen, vuoteeseen, sängyn alle. K. alas rattailta.

kömpyrä^{14} *deskr.s.* kompura, kämpyrä.

kömä|htää^{2*} *onom.v.* -(hd)ys^{64} *teonn.* putoamisesta: komahtaa, kumahtaa, tömähtää, mätkähtää, jysähtää. | Pudota k. maahan. Sinkauta se [pallo] ukolle takaisin, että hattu k:htää KIVI.

kömäk|kä^{15*} *a. harv.* matalasta äänestä: kumea, kumakka, jymeä. | Huutaa k:ällä äänellä.

kömött|ää^{2*} *deskr.v.* = komottaa. | - - jäykkänä k:i kohmea turkki MERIL.

köngäs^{66*} *s.* jyrkkä, vaahtoava vesiputous. | Könkään niska.

könii|n *adv. ark.* (us. poss.-suff:llisena) selkään. | Antaa jtak t. jklle k. Tarvitsisit k:si aika lailla. Saada k:nsä. Joka nyt vastaan pinnistää, k:nsä saa KIVI.

könistel|lä^{28} *frekv.v.* -y^{2} *teonn.* < seur.

könist|ää^{2} *v. ark.* antaa köniin; kovistaa jkta jstak, ajaa, hätyyttää, patistaa jkta jhk. | [Nainen] rupeevi meitä k:ämään, meille korvapuusteja jakelee ja — meitä tukistelee KIVI. — K. jkta juoppoudesta. K. koirat tuvasta ulos. Olisi ollut sopiva päivä pieneen seikkailuretkeen, mutta ukko k:i työhön JÄRVENT.

könkö|nenä *s.* konko-, kyömynenä. | Sinipunerva k. **-nenäinen** *a.* konkonenäinen. **-pää** *s.* ja *a.* hevosesta.

könniläi|nen^{63} *a.* ja *s.* ilmajokelaisten Könnien valmistama (kaappikello). | K. kello. Juhlallinen, vanha k. K:sen harvat, tasaiset iskut. Nurkassa jurottaa k.

könsikkä^{15*} *s. ark.* kömpelöstä ja itsepäisestä ihmisestä. | Aika k. KIVI. Senpäiväinen k. TALVIO.

könsä^{11} *s. kans.* hökkeli, tönö, tölli, mökki, kölsä, kömmänä. | Harmaa, syrjäinen k. K:ssä oli pirtin tapainen isompi huone ja aivan pieni keittiö savua suitsevine hellavehkeineen SILL.

köntistellä^{28} *deskr.v.* liikkua vaivalloisesti, vars. kohmeisena, kompuroida, kömpiä. | Kävellä k. K. avannolla.

köntisty|ä^{1} *v.* = kontistua. | K. kylmästä. Jäsenet tuntuivat k:neiltä.

köntistä|ä^{2} *v.* = kontistaa. | Kylmän k:mät sormet.

könt|iä^{17*} *deskr.v.* kömpiä, köntystää, kompuroida. | K. rattaille, sänkyynsä. K. saunaan, sisään. K. tiehensä. Hän k:i verkalleen toisten luo.

köntsähtää^{2*} *deskr.v.* keikahtaa, kellahtaa, kupsahtaa, kuukahtaa. | K. kyljelleen PAULAH. K. istumaan KIANTO.

könt|ti^{4*} *s. ark.* **1.** muodoltaan epämääräinen, iso, tav. yhteen jähmettynyt, kasaantunut t. kasvanut kappale jtak, kimpale, möykky, möhkäle, paakku, murikka. | Iso k. voita. Söi aika k:in silavaa. Pässin niskanikamat olivat rus-

tottuneet yhteen k:tiin. — *Yhd.* liha-, silava-, voik.; jää-, lumik. 2. *deskr.* paksusta, kömpelöstä olennosta: köntys, kölli, julli, jalli. | Lihava, takkutukkainen k. Pojan k. Lohi oli aika k.
könttiä[17*] *deskr.v.* = köntiä.
könttyri[5] *s. murt.* keripukki.
könttyrä[14] *deskr.s.* = köntti. | Miehen k. Hylkeen k. — *Yhd.* visak.
könttyröi|dä[30] *deskr.v.* kompuroida, köntystellä. | Näin sanoen lähti mummo mennä k:mään omalle mökillensä PÄIVÄR.
könt|tä[11*] *s.* **1.** köntti, kimpale. | Kuivaa k:äksi. Lohkaista leivästä aimo k. **2.** kohmettunut, kylmästä jäykistynyt olio. | Maata k:tänä. Paleluttavat k:äksi ihmisen!
könttäi|nen[63] *a.* konttainen, kohmeinen, kangistunut. | K:set sormet. Eivät kai tämän kyläosaston kerholaiset olleet muita k:sempiä KARHUM.
köntys[64] *deskr.s.* kömpelö, saamaton olio, vars. ihminen, kompura, kömpelys, köntti, könttyrä. | Jäykkä, vanha k. Kumarahartiainen miehen k. Sellainen k.! Vieläkö sinä k. makaat! Hevosen k.
köntystel|lä[28] *frekv.v.* -y[2] *teonn.* < seur. | Kävellä k.
köntystä|ä[2] *deskr.v.* liikkua hitaasti, kankeasti eteenpäin, laahustaa, löntystää, köntiä, kömpiä. | Kävellä, mennä k. K. verkkaisesti. Kulkea hiljaa k:en. - - niin nopeaan kuin korpraalin kankeat koivet suinkin kykenivät k:mään eteenpäin AK.
köntäll|ä(än, -e(en *adv.* = kontallaan. | Olla k. Painuin k:eni.
könt|ätä[35*] *deskr.v.* pukea jäykkiin, paksuihin vaatteisiin, pyntätä; paiskata. | Hautajaismustiinsa k:ättynä M.RAPOLA. - - Fanni k:täsi lapsen pärekoppaan SILL.
köny|tä[39] *deskr.v.* kömpiä, kompuroida. | K. ajopeleihin, ullakolle. Mies k:si polvillaan lattialla. - - mennä k:ttiin niin kuin parhaiten taidettiin AHO.
könöllä(än *adv. harv.* kenollaan, kenossa. | Rakennus on k. Lettunen oli k. sohvasängyllä JOTUNI.
könötellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Istua k. K. koko viikko samassa paikassa.
könött|ää[2*] *deskr.v.* olla t. liikkua jäykkänä, suorana, ääneti, kököttää, jököttää. | Istua, seistä k. K. paikallaan. K. pöydän ääressä. Vanha puukirkko k:ää yksinäisenä mäellä. Liedellä k:ävä kolmijalka. - - taskun revenneessä nurkassa k:i puteli selkäkenossa AHO. — Ajaa, astua, mennä k.
köpel|ö[2] *a.* ja *s.* -yys[65] *omin.* kömpelö, kopelo. | Käsistään ja jaloistaan k. Ei hän mikään k. mies ole. — Ukon k.
köpelöityä[1*] *v.* tulla köpelöksi. | K. vanhuuttaan.
köpit|ellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Astua, kävellä k. Hän k:teli laihana ja kumaraisena poikansa vaiheilla RAILO.
köpitt|ää[2*] *deskr.v.* kulkea kankeasti, kumarassa, lyhyin askelin, us. myös kepin varassa, vars. vanhasta ihmisestä puhuen. | Kävellä, juosta k. K. talosta taloon. Hän lähti hiljaa k:ämään. K:i kiireesti perässä. - - keppi kädessä kävellä k:ää hän hiukan etukumarassa ja länkäsäärisenä HJ.NORTAMO.
köppäil|lä[29] *frekv.v.* vanhan, kumaraisen ihmisen liikuskelemisesta: köpittää, köpitellä. | Kävellä k. Syytinkivaari k:ee maantiellä. [Kotini] jossa isäni yksinäisenä leskimiehenä k:ee JÄRVENT.
köppänä[15] *deskr.s.* vars. raihnas, vanha, kömpelö ihminen. | Ukon, äijän k.
köpöt|ellä[28*], **-tää**[2*] *deskr.v.* köpitellä, köpittää. | K. kepin varassa.
köriläs[66] *deskr.s.* vanha, kookas, yksivakainen olio, tav:immin ukko. | Aika, vanha, iänikuinen k. Partaniekka k. Turpeanaamainen, pöhöttynyt k. Ukon, äijän k. Senkin k.! Ahvenen, hauen k. Karhun k. Oksainen räkämännyn k.
köri|stä[41] *onom.v.* -sevästi *adv.* -nä[14] *teonn.* = korista. | Rinta k:see. K:see ääneensä. Sairas k:si kuin koira. Juopuneen järjetön k:nä. — Vetää piipusta hiljaa k:seviä sauhuja. Tuuli k:see savupiipussa.
körmyll|ä(än, -e(en *adv.* rähmällään, kontallaan, ryömällään, kyyryllään. | Maata k. Maalinvahti on maalin edessä k.
körri[4] *deskr.s.* köriläs; mörkö, kummitus. | Kankea, suuri, yksivakainen k. Rengin, äijän, ahvenen k. Peijakkaan k.! — Ja veljesten aave, kamoittava k., oli kuitenkin heidän yksisilmäinen hevosensa KIVI.
körtillinen[63] *poss.a.* < körtti. | K. naisten röijy.
körtitön[57] *kar.a.* < seur. | K. liivi, nuttu.
kört|ti[4*] *s.* **1.** *kans.*, vars. *mon.* hännys. | - - taattitakin k:it läppäsivät takana hemmetin kiireellä sääriin KILPI. — *Erik.* herännäismiesten käyttämän lyhyen takin liepeessä selkäpuolella olevat kolmen halkion t. poimun erottamat liuskat, joiden alareuna on tasassa takin muun helman kanssa; tällainen puku, körttipuku. | Heränneiden k:it. K:it selässä. Uusi k. Rovasti tuli k:issä. — *Kuv.* Kansa kulkee k:eissä 'on heränneitä'. Pukea k:it ylleen 'tulla herätykseen'. **2.** *murt.* hame. | Musta sarkahame kirkkok:tinä.
körtti|huivi *s.* körttiläisnaisten käyttämä huivi. | - - piirteet aina jäivät jonkin verran k:huivin varjoon RAILO. **-kansa** *s.* körttiläiset, heränneet. | Suomen k. Pohjanmaan k.
körttiläi|nen[63] *a.* ja *s.* -syys[65] *omin.* heränneistä körttipuvun mukaan käytetty nimitys. | K. isäntä. Vanhan kansan k. Pohjanmaan k:set. Seurakunta oli kiivaita k:siä. K:syydestään tunnettu.
körttiläis|isäntä *s.* **-pappi** *s.* **-puku** *s.* **-tyttö** *s.*
körttimie|s *s.* körttiläinen mies. | Nuo tasatukkaiset, jykevänmuotoiset, tummat k:het RAILO.
körtti|nen[63] **1.** *s. murt.* körttiläinen. | Kiivas k. K:sten keskuudessa. **2.** *poss.a.* yhd:n jälkiosana. | Lyhyt-, pitkäk.
körtti|nuttu *s.* **-pappi** *s.* körttiläinen pappi. **-pu|ku** *s.* Heränneiden k. Vanha, talonpoikainen k. - - k:vuissaan eriskummallisen pikkuvanhoilta näyttävät tytöt RAILO. **-pukuinen** *a.* K. mies, vaimo. **-röijy** *s.* Käydä k:ssä. Käyttää

k:ä. **-seurat** *s. mon.* körttiläisten seurat. **-takki** *s.* Lyhyt k. hartioillaan. **-vaimo** *s.* körttiläinen vaimo.

köry(y)ttää[2*] *deskr.v.* = köröttää 1. | Ajaa, mennä k.

körä|htää[2*] *mom.v.* -(hd)ys[64] *teonn.* < köristä. | Yskän k:ykset.

körökyy|ti *s. leik.* (tärisevä hevos)kyyti. | Ajaa k:dillä. Kuljettaa k:dillä. — *Kuv.* Saada jstak k. [= lähtöpassi, äkkilähtö] takaisin kotiseudulleen.

körötellä[28*] *frekv.v.* < seur. | Ajaa k. rattailla. Istua k. kuorman päällä. — K. jkta hevosella jhk. K. lasta polvellaan.

körött|ää[2*] *deskr.v.* **1.** (tärisevissä) kulkuneuvoissa ajamisesta. | Ajaa k. K. kirkkoon. K. junassa. Ajaa k. moottoriveneellä. He k:ivät muutamia viikkoja pohjoista kohti. Siellä mennä k:ää ukko ja akka vieterirattaillaan SILL. — *Erik.* soutaa lasta polvellaan (leikki "körö körö kirkkoon"). | Otti lapsen polvelleen ja alkoi k. **2.** kököttää, jököttää, nököttää, könöttää. | Istua, seistä, olla, nukkua k. Siellä se k:i nurkassa pystyssä uusi saarnatuolikin PÄIVÄR.

-kös ks. -ko.

kössi[4], **-kkä**[15*] *deskr.s.* kölli(kkä), köntti, julli(kka), jalli. | Iso sian k.

kötykkä[15*] *deskr.s.* hökkeli, tönö, kömmänä. | Pieni puotik.

kötys[64] *deskr.s.* köntys. | Vanha äijän k. - - sinä olet k. mieheksesi *AHO.

kötystellä[28] *frekv.v.* < seur. | - - siinä ei olekaan aikaa k. WILKUNA.

kötyst|ää[2] *deskr.v.* köntystää. | Hevonen kävellä k:ää.

köydellinen[63] *poss.a.* < köysi. | K. ankkuri.

köyden|punoja *s.* K:punojain ammattikunta. **-punomo** *s.* **-punonta** *s.* köyden valmistaminen käsin t. koneellisesti punomalla. **-pätkä** *s.* Sitaista vene k:llä laituriin. **-pää** *s.* Tiukata k:stä. Roikkua k:ssä 'hirressä'. - - parastani koettanut olen [kasvattamisessa], sekä neuvoilla että k:llä KIVI. **-silmukka, -silmä** *s.* **-veto** *s.* vanha kansanomainen ottelu(muoto), jossa kaksi yhtä suurta joukkuetta vetää köyttä vastakkaisiin suuntiin koettaen saada köyden siirtymään määrätyn rajan yli omalle puolelleen. — *Kuv.* Puolueiden välinen k. Eri katsomusten k.

köy|etä[34*] *v. harv.* kevetä, keventyä. | - - äkkiä hänen jalkansa k:kenivät, ne miltei juoksivat mäelle HEPOR.

köyhdytt|ää[2*] *kaus.v.* -ävästi *adv.* < köyhtyä;)(rikastuttaa. | K. taloa, kansaa. Raskas vero k:ää valtakuntaa. Sota k:i maan. Kalkin käyttö k:ää peltoa. Kielen k:äminen. Vaikuttaa k:ävästi sivistykseen.

köyhe|ntyä[1*], **-|tä**[34] *v.* tav:mmin köyhtyä. | Köyhä yhä k:ntyy, k:nee.

köyhimys[64] *s.* köyhä ihminen. | Kurja k.

köyhiä[17] *v. harv.* möyhiä, kohentaa, kouhia. | K. maata. K. tulta.

köyhtymys[64] *s.* köyhtyneisyys, köyhtyminen. | K. herpaisee kansan puolustuskykyä.

köyh|tyä[1*] *v.* -tyneisyys[65] *omin.* tulla köyh(em-m)äksi, köyhetä, köyhentyä. | K. k:tymistään. K:tynyt tilanomistaja. Ei tekevä k:dy SL. Kansan k:tyneisyys. Talo, maa, valtakunta k:tyy. — Eläimistö, kasvisto k:tyy. Pellot ovat k:tyneet. Vilkkaat liikepaikat k:tyvät nopeimmin perimätiedoista. K:tynyt kieli, kulttuuri.

köyhyydentodistu|s *s.* varattomuustodistus. — *Kuv.* Puolueelle on k:ksena, että sama henkilö on ehdokkaana useassa vaalipiirissä.

köyhyy|s[65] *omin.* < seur.; yl.)(rikkaus. **1.** varattomuus, puute, puutteenalaisuus, hätä, ahdinko, kurjuus. | Aineellinen, lohduton k. Puute ja k. Apostolisen k:den ihanne. Elää k:dessä. K:ttänsä hänen oli lopetettava koulunkäyntinsä. K. toran taloon tuottaa SL. Ei ole synti kaukana k:destä SL. — *Kuv.* K:den kahleet, kuilu. K. jokapäiväisenä vieraana. K. ahdistaa. K. irvistää, paistaa joka nurkasta. Hänen kehtoansa kiikutti k. K. työnsi kyntensä yhä syvemmälle heidän lihaansa. **2.** yl. niukkuus, vähyys, pienuus, puutteellisuus. | Kasviston, kirjaston k. Muodon, värien k. Sävellyksen melodinen k. Ajatuksen k. — Vars. henkisestä, aatteellisesta sisällöstä. | Henkinen, hengellinen k. Tuntea k:tensä ja katua syntejään. — *Yhd.* hiilihappo-, ravinto-, vesi-, vitamiinik., muoto-, sana-, värik., par. hiilihapon, ravinnon, muodon, värien yms. niukkuus, väh(äis)yys tms.

köyh|ä[11] *a.*; -ästi *adv.* -yys *omin.* ks. erikseen; yl.)(rikas. **1.** taloudellisesti niukoissa oloissa elävä, pienituloinen, varaton, vähävarainen, -väkinen, puutteen-, hädänalainen, tarvitseva(inen), kovaosainen, vaivainen, vihcliäinen, kurja;)(varakas, vauras, hyvinvoipa. | K. mökkiläinen, työläinen, ylioppilas, leski, kulkuri. K:ät vanhemmat. K:immät yhteiskuntaluokat. K. sivistyneistö, väestö, kansa. K. koti. K. kukkaro. K. kuin kerjäläinen. K. kuin kirkon rotta SP. Kohota k:ästä miehestä ison talon isännäksi. — K. piru, saatana 'köyhä, kurja ihminen'. En ole k. enkä kipeä SP. — *Yhd.* rutik.; juoma-, syömäk. — *Erik.* **a.** *s:sesti.* K:ät ja rikkaat. Kaupungin k:ät. Kainot k:ät 'varattomat, hädänalaiset säätyläiset, pauvres honteux'. Antaa omaisuutensa k:ille. Muistakaa k:iä! K:ien nylkeminen, sortaminen. Siellä ei k:ällä ole mitään sanomista. Vuohi on k:än lehmä. Ainoallansa k. koreilee SP. Rikas jauhossa, k. noessa SL. **b.** tilasta, olosuhteista. | Elää k:issä oloissa. Kituuttaa k:ää elämää. K. aika. K:ät vuodet. **c.** asunnoista, seudusta tms.: köyhien ihmisten asuma. | K. mökki, pirtti. K:immät korttelit. K:ää seutua. K. isänmaamme. **d.** köyhyyden vuoksi huono, niukka, vaatimaton, mitätön, köyhyyttä todistava. | K. puku. K. ateria. Huoneen sisustus vaikutti kovin k:ältä. - - k:ät olivat ristitkin heidän haudoillaan TALVIO. **e.** *ruok.* K:ät ritarit 'jälkiruokana tarjoiltavia maitoon kastettuja paahdettuja vehnäleipäviipaleita, joille on pantu hilloa ja kermavaahtoa'.

2. jssak olennaisessa, tärkeässä suhteessa niukka, laiha, vähämerkityksinen, mitätön. **a.** lukumäärästä, runsaudesta: vähälukuinen, vähäinen, pieni, vajavainen, puutteellinen, vaa-

timaton. | K. eläimistö, kasvillisuus. K:ät kokoelmat. Tavallista k:empi ruokalista. Tervetullut lisä k:ään ammattikirjallisuuteemme. K. saalis, tulos. Kevätkauden k. tuotanto. K:ät muistot, kokemukset. K. kulttuuri. Kirjallisuutemme on jälleen yhtä persoonallisuutta k:empi [kirjailijan kuoltua]. On virsi täällä heikko vain / ja k. kiitoksemme VK. **b.** ainekokoomuksista: jossa on jtak olennaista, tärkeää ainetta huomattavan t. liian vähän, heikko, huono, huonotuottoinen. | K:ää multaa, viljelysmaata. K:ät kivihiilikerrostumat. K:ät rautamalmit, kuten magnetiitti. K:iä malmeja voidaan rikastaa esim. vaahdottamalla. K. kaasuseos. K:ät polttoaineet. **c.** kielestä, puheesta, taideteotteista yms., henkisen, aatteellisen sisällön niukkuudesta: eloton, kuiva, puiseva, väritön, mehuton, sisällyksetön, vähäsisältöinen. | Käyttää k:ää kieltä. K. puhe, esitelmä. K. ja väritön lyriikka. Romaani on taiteellisessa suhteessa k. Teoksen k. juoni. Oppitunti oli harvinaisen k. — K. sävelmä. K. ornamentiikka. Koristelu oli k:ää. — Ajan k. elämänkatsomus. Hengenviljelys oli k:ää. Elämäni on ollut k:ää. Henkisesti ja hengellisesti k. sukupolvi. Hän lähti sisäisesti yhtä k:änä kuin oli tullutkin. K:ät sielut ajattelevat omaa itseään LEINO. Käy k:ään sydämeeni / sä, Henki totuuden VK.

3. ed. ryhmään liittyvää muukalaisvoittoista, us. kartettavaa käyttöä. **a.** elat:n kera. | Pääomasta k:ät yrittäjät 'yrittäjät, joilta puuttuu t. joilla on niukalti pääomaa'. Tapahtumista k. [vähätapahtumainen, vaihteluton, yksitoikkoinen tms.] ottelu. Saarista k. [par. vähäsaarinen, jokseenkin saareton] rannikko. Valkuaisaineesta, typestä k. 'vähän t. niukasti valkuaisainetta, typpeä sisältävä'. **b.** *yhd.* Kupari-, multa-, ravinto-, tapahtumak. jne., tav. → vähä-, niukkakuparinen, -multainen, -ravintoinen, -tapahtumainen jne.; yhd.-tyyppi on myös korvattavissa vastaavalla kar.a:lla (kupariton, mullaton jne.) joko yksinään t. jnk lieventävän adv:n (melkein, lähes, jokseenkin jne.) määrittämänä.

köyhäaattei|nen *a.* -suus *omin.* Tänä k:sena aikana.

köyhähkö[2] *mod.a.* K. pirtti.

köyhäin|apu *s.* varattomille annettu aineellinen avustus. | Vapaaehtoinen k. Saada, nauttia, tarvita k:apua. Turvautua k:apuun. Joutua k:avun varaan. **-asianajaja** *s. lak.* erityinen lakimies, joka maksutta antaa oikeusapua varattomille. **-avustus** *s.* köyhäinapu **-hoidolli|nen** *a.* -sesti *adv.* köyhäinhoitoon kuuluva t. sitä koskeva. | K. kotipaikkaoikeus. Tehdasyhdyskunta on k:sesti liitetty A:n kuntaan. **-hoi|to** *s.* **1.** varattomien, puutteenalaisten henkilöiden avustamista tarkoittava toiminta; vars. kunnan ja valtion lain velvoittamana suorittama varattomien jäsentensä avustaminen ja hoito. | Kunnallinen, kirkon suorittama k. Jatkuva, ehkäisevä k. Antaa k:toa. Pyytää, nauttia, tarvita k:toa. Olla k:dossa, k:don varassa. Jättäytyä k:toon. K:don tarkastaja. **2.** köyhäinhoitoviranomaisista. | Joutua k:don huollettavaksi. Hakea k:dolta lisäapua. K:dolta saadut kengät. Käy k:dolle sanomassa, että ottakoot - - tavaran PAKK.

köyhäinhoito|asetus *s.* Vuoden 1852 k. **-avustus** *s.* **-kustannukset** *s. mon.*

köyhäinhoitola *s.*

köyhäinhoitolai|nen *s.* Joutua k:seksi. K:set tarjottiin vähimmän vaativille.

köyhäinhoito|laitos *s.* tav. kunnan ylläpitämä laitos, jossa varattomia kuntalaisia hoidetaan ja elätetään, esim. kunnalliskoti, lastenkoti, työlaitos. **-laki** *s.* **-lautakun|ta** *s.* köyhäinhoidosta huolehtinut kunnallinen lautakunta. | Vilppulan k. K:nan esimies. **-meno|t** *s. mon.* K. rasittavat kuntien taloutta. Supistaa k:ja. **--ohjesääntö** *s. lak.* **-rasitus** *s.* Eri kuntien k. **-toimisto** *s.* Sosiaaliministeriön k. **-työ** *s.* Seurakuntain suorittama k. **-velvollisuus** *s.* **-viranomai|nen** *s.* Kunnan k:set. **-yhdyskunta** *s.* yhdyskunta, jonka velvollisuutena on köyhäinhoidon järjestäminen, Suomessa kunta.

köyhäin|huolto *s.* = köyhäinhoito. **-huone** *s. vanh.* kunnalliskoti. | Pitäjän k. K. Hellu paralla oli edessä CANTH. **-huutokaup|pa** *s.* tilaisuus, jossa köyhäinhoidon varassa olevat, "huutolaiset", annettiin vähimmän vaativain hoidettaviksi. | Korjata jku k:asta. **-kassa** *s.* seurakunnan rahasto, josta köyhäinapua ennen suoritettiin, köyhäinrahasto. | Saada avustusta k:sta. Maksaa sakkoa k:an. **-kortteli** *s.* köyhälistön kortteli, slummi. | Itä-Lontoon kurjimmat k:t. **-koti** *s.* kunnalliskoti. | Toimittaa jku k:in. **-rahasto** *s.* = köyhäinkassa. **-talo** *s.* = kunnalliskoti. | Joutua k:on hoidettavaksi. Kuolla k:ssa.

köyhälistö[1] *s.* yhteiskunnan köyhin luokka, köyhät, pieneläjät, proletariaatti, proletaarit; us.) (porvaristo, kapitalistit. | Kurja, sorrettu k. K:n laajat joukot. Porvariston ja k:n välinen luokkataistelu. K:n diktatuuri. Kaikkien maiden k:t, yhtykää! — *Erik.* Oppinut, sivistynyt k. 'oppi- t. korkeakoulusivistyksen saaneet henkilöt, jotka elävät niukoissa oloissa'. — *Yhd.* kaupunki-, korpi-, maalaisk.; teollisuus-, työläisk.; kaulus-, ryysyk.

köyhälistö|diktatuuri *s.* köyhälistön diktatuuri. **-elämä** *s.* Näytelmä kuvaa k:ä. **-joukko** *s.* Yleislakko tuli k:jen tunnukseksi. **-kortteli** *s.* köyhäinkortteli, slummi. | Suurkaupunkien k:t. **-luokka** *s.* Kaupunkien ja teollisuuskeskuksien k.

köyhälistöläi|nen[63] *s.* köyhälistöön kuuluva henkilö, proletaari. | Tilattomat k:set.

köyhäläi|nen[63] *s.* köyhimys. **-syy|s**[65] *s.* puutteenalaisuuden tila, köyhyys, pauperismi. | Uusi tehdasjärjestelmä toi mukanaan paljon kurjuutta ja k:ttä. Alkoholi on huomattava k:den syy.

köyhän|apu *s.* yksityiselle puutteenalaiselle, kerjäläiselle tms. suoraan annettu avustus, köyhäinapu. | Pyytää, saada k:apua. Tässä on sinulle vähän k:apua. Ovella on k:avun tarvitsija. **-avustus** *s.* **-ilo** *s. kans.* vars. palsami. | [Ikkunan] laudalla kukki k. LEHT.

köyhän|lainen[63] *a.* -laisesti *adv.* köyhähkö, köyhänpuoleinen. | K:laista väkeä. Norjan renes-

sanssitaide on k:laista. **-liina** *s. kans.* lysteri. **-puolei|nen** *a.* -sesti *adv.* köyhähkö, köyhänlainen. | K:set talonpojat. K. koti, talo. K:sesti pukeutunut. K. linnusto. K:sia malmeja. Henkisesti k. oppineisuus. **-todistus** *s. vanh.* varattomuustodistus. | Virallinen k.

köyhä|piirteinen *a.* K. runo. K. esitys. **-ravintoinen** *a.* K. hiekkamaa. **-sanainen** *a.* K. esitystapa. **-sielui|nen** *a.* K:sia pikku ihmisiä. **-sisältöinen** *a.* Teos, näytelmä on k.

köyhästi *adv.* puutteellisesti, niukasti, vaatimattomasti; elottomasti, värittömästi, latteasti, pinnallisesti. | Elää k. Olla k. edustuneena. K. koristettu, kalustettu. Kaupunki on k. rakennettu. -- katsella asioita niin kylmästi, raa'asti ja k. kuin suinkin KERSTI BERGROTH.

köyhäsävyinen *a.* K. biedermeierkausi.

köykistel|lä[28] *frekv.v.* < köykistää. | Lehmä k:ee selkäänsä. — *Intr.* Kissa kulkee ja k:ee hänen ympärillään.

köykisty|ä[1] *pass.* ja *refl.v.* < seur. | Hänen suora vartensa oli k:nyt. Sonni k:i puskeakseen.

köykistä|ä[2] *v.* koukistaa. | K. selkäänsä. Laurin kuolema oli pahasti k:nyt vaarin vartta IVALO.

köykkiä[17*] *deskr.v.* kuukkia, kykkiä, kökkiä. | Istua k. Mennä k. K. ohrapellolla leikkaamassa.

köyk|ky[1*] *a.* koukkuinen, kyyry, käyrä, kiverä. | Kuivunut, k. koivu. K. leuka. K. selkä. — *köyk|yssä,* -kyyn (adv.) kumarassa, koukussa, köyryssä, kyyryssä. | Niska, selkä k:yssä.

köykkyinen[63] *a.* = ed. | K. selkä.

köykky|niska[83] *a.* = seur. — *S:sesti.* -- kaikki [ihmiset] samanlaisina ja harmaina k:niskoina NUOLIV. **-niskainen** *a.* **-selkä**[83] **1.** *s.* Akan k. **2.** *a.* = seur. | K. ukko. Pikku musta k., ison rangan liikuttavi [kirppu] ARV. **-selkäinen** *a.* K. eukko, ukko, poika. K. lehmä.

köykkäis|tä[24] *deskr.v.* = köykkiä. | -- Kykyrä-Joope k:ee perässä TOPPILA.

köykyssä *adv.* ks. köykky.

köykäi|nen[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* kevyt, keveä. **1.** vähän painava;)(raskas, painava. | K. reki, alus, kuorma. K:set työkalut. K:set rakennelmat. K:siä valkeita pilviä. K:set öljyt. K:syytensä vuoksi lentokoneisiin hyvin sopiva valkometalli. Liikkua k:sissä [us. = liian vähäisissä] pukimissa. Hän näytti k:seltä vastustajansa rinnalla. — *Erik.* K. [= helposti sulava] ruoka. K. [= pehmeä, ohut] tihkusade. — *Kuv.* K. [= heikko] olet Klaus herran käsissä IVALO. -- sinut on vaa'alla punnittu ja k:seksi [= kelpaamattomaksi, liian huonoksi] havaittu VT. **2.** vars. käynnistä, liikunnasta: joustava, notkea, sulava, sorja, siro. | Jalka on k. kotimatkalla. Kulkea k:sin askelin. K. kulku, lento. Liikkua, hypähtää k:sesti. Jalka nousee k:sesti. — *Leik.* Hänelle tuli k. [= nopea] lähtö talosta. **3.** vaivaton, huoleton, hilpeä. | Sydän, rinta on k. Mieli käy k:seksi. K. laulelma. Elämä tuntuu k:seltä. Kaikki tuntui äkkiä k:seltä ja valoisalta TALVIO. -- kuvat vierivät silmiemme ohi iloisessa k:syydessään TARK. **4.** vähäarvoinen, vajavainen, köyhä, pinnallinen, leväperäinen, välinpitämätön. | Henkisesti, luonteeltaan, järjeltään, tiedoiltaan k. K:set tiedot. K. sivistys. Teos on taiteellisesti k. K. lohdutus. Sisällyksen k:syys ja niukkuus. Hänellä on siitä k:set ajatukset. Tehdä työ k:sesti. Ottaa asia k:sesti, jku t. jk k:seltä kannalta.

köynneliä|s[66] *a. kasv.* köynnösmäisesti rentona tuen varassa kasvava, köynnöstävä, liaanimainen. | K. kasvi, varsi. Salkopapu on k. K:ät puukasvit.

köyn|nellä[28*] *v. kasv.* olla köynneliäs, köynnöstää. | K:televä kasvi. Ei k:tele.

köynnöksinen[63] *a.* **1.** *poss.* < köynnös. | K. kunniaportti. — *Yhd.* komeak. **2.** *kasv.* kukasta, jonka lehdet ovat kierteisesti pohjukassa;)(kiehkurainen.

köynnö|s[61] *s.* **1.** havuista, lehdistä, lieoista, kukista tms. nuoran t. köyden ympärille tasapaksuksi kerrokseksi sidottu laite, jollaisia käytetään seinien, porttien, patsaiden, juhlapöytien yms. koristuksena; myös tällaista laitetta jäljittelevä koristeornamentti. | Vihreä, ohut, paksu k. Kiemurteleva k. Koristaa k:ksillä. Neidot sitoivat pitkän k:ksen. — *Yhd.* kataja-, kukkas-, kuusi-, lehti-, paperi-, ruusuk.; koristek. **2.** kokonaan tuen varassa kasvava rento kasvi, liaani, kiipijäkasvi. | Humalatarha käsittää 100—200 k:stä. -- istutti siihen [viinitarhaan] jaloja k:ksiä VT. Taas kun kukkii k. norja, / kuohuu astiassa viini *MANN. — *Yhd.* muratti-, viinik.; karhun-, koirank.

köynnös|aihe *s.* Koristeiden k:aiheet. **-kasvi** *s.* kierto-, kiipijäkasvi, liaani. | Humala, muratti, viiniköynnös ym. k:t. Aarniometsän k:t. Pieni k. kiertää ikkunanpieltä. Seinää verhoavat k:t. **-koriste** *s.* Sarkofagin k:et. **-krassi** *s.* köynnösmäisesti kasvava krassi. **-kuja(nne)** *s.* lehtikuja, pergola. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* -sesti *adv.* K. koriste. Kasvaa, kiertää k:sesti. Ornamentit liittyvät toisiinsa k:sesti. **-ruusu** *s.* köynnösmäisesti kasvava ruusu.

köynnöstel|lä[28] *frekv.v.* < köynnöstää. | K:evät kasvit, oksat. -- solmielee pirtin verannan kaiteeseen lankoja seinustalla kasvavien ruusupapujen ja krassien k:täviksi M.RAPOLA.

köynnösty|ä[1] *pass.v.* < seur. | Merenpohjan kasvit k:ivät hylyn ympärille. Niinpä me jouduimmekin taipumaan toistemme puoleen niin läheisesti, että me ikään kuin k:imme toisiimme KAILAS.

köynnöst|ää[2] *v.* **1.** köynnöksestä: kiivetä jtak myöten, ympäröidä jtak. | Seinää k:ää muratti. [Kuisti] jonka lautoja ja pylväitä elämänlangat k:ivät M.RAPOLA. — *köynnöstävä* (kasv.) köynneliäs. | K:ävä varsi, kasvi, pensas. K:ävä kuusama, ruusu. **2.** koristaa köynnöksellä t. köynnöksillä. | K. portti. K:etyt lippusalot.

köyri[4] *s.* = kekri. | Kesää k:in, syksyä jouluun, talvi vasta Tahvanalta SL. K:n tuloa odotetaan, suuret pyykit pestään CANTH.

köyristel|lä[28] *frekv.v.* < köyristää. | K. selkäänsä, niskaansa. Tulla nöyrästi selkäänsä k:len. — *Refl. taiv.* Kissa k:eksen.

köyristyttä|ä[2*] *kaus.v.* (< seur.) köyristää. | Monivuotinen k:vä uurastus.

köyristy|ä[1] *v.* (< köyristää) köyrtyä. **1.** *pass.*

Kantaja k:y taakkansa alla. K:nyt selkä, vartalo. Työstä k:neet hartiat. - - talven hyinen selkä k:i, pehmisi, suli ja hävisi ALKIO. 2. *refl.* K. sänkyynsä. Hän k:i paperiensa yli.

köyristäytyä[44] *refl.v.* < seur. | K. ryömälleen.

köyrist|ää[2] *v.* -ys[64] *teonn.* painaa köyryyn, koukkuun, kumaraan, koukistaa, köykistää, kyyristää, käyristää. | K. selkäänsä. Vanhuuden k:ämät hartiat. Vuodet eivät ole pystyneet k:ämään miehen vartta. - - taas k:i vanhus kyömyisen niskansa AHO. — *Kuv.* - - orjia, jotka k:ävät selkänsä kaikista Rooman porteista sisään hyökkääville vihollisille L.ONERVA. — *Refl. taiv.* Kissa k:äiksen.

köyriviikko *s.* köyristä alkava, marraskuun 1. viikko, joka oli palvelijoiden vapaaviikko, kekriviikko.

köyrty|ä[1*] *v.* = köyristyä. | K. kumaraksi. Päivät kultaiset kuluvi, / aika armas lankeavi, / k:vi urohon selkä LEINO.

1. **köyry**[1] **1.** *a.* -ys[65] *omin.* ulospäin kaareva, köyryinen, köyrä, kupera; vars. ihmisen t. eläimen vartalosta: kumara, kyyry, koukkuinen. | K. nenä. Aluksen k. runko. Sauvan k. pää. — Vanhuuttaan k. K. mies, akka. K. vartalo, selkä. Oikaista k:jä hartioitaan. K. asento. Taipua, käydä k:ksi, yhä k:mmäksi. Kissa nosti niskansa k:ksi. **2.** *s.* köyry osa jssak, köyry esine t. olio, kyhmy, myhky, möykky. | Selän k. Pilven k. KIVI. Mustana k:nä kohosi kallio merestä PAULAH. Vanha, hampaaton k. PAULAH. — Vars. *köyry|ssä*, -yn (adv.) kumarassa, kyyryssä, (ulospäin) taivuksissa. | Istua, seistä, kiskoa selkä k:ssä. Kulkea k:ssä. Selkä, hartiat painuvat k:yn. Vanhuus on painanut vartalon k:yn. Kissa nosti selkänsä k:yn. Akseli on mennyt k:yn. Tää kansa ei viel' ole kypsä / pää pystyssä käymähän, / siks käydä sen k:ssä täytyy / ja oppia ryömimähän LEINO.

2. **köyry**[1] *s. murt.* **1.** kekri. | K. köyhälläkin, laskiainen laihallakin SL. **2.** kyöpeli, lempo, paholainen. | Kyöpelit ja k:t. - - uhattiin toisiaan riettailla ja manalaisilla ja k:illä ja kaikilla pahoilla PAULAH. **3.** viimeiseksi jäänyt leikkuumies, viimeisen lyhteen leikkaaja elopellolla.

köyryi|nen[63] *a.* köyry. | K. vartalo. Vanhus, iso kantamus k:sillä hartioillaan. Kissan k. selkä.

köyry|niska[83] *a.* = seur. | Talon nuorikot täällä kuin orja-akat meillä, k:niskat, tihrusilmät AHO. **-niskainen** *a.* K. ahven. **-sel|kä**[83] **1.** *s.* kumara selkä. | - - oven löytää, siitä / sisään työntyy k:in LEINO. — *Lääk.* virheellisesti muodostunut selkä, jossa selkärangan yläosassa on liian suuri mutka taaksepäin. **2.** *a.* = seur. | Vanha, k. ukko. K. hevonen. **-selkäi|nen** *a.* -syys *omin.* K. ukko, koulupoika. K. eläin. Käydä k:seksi. Korkea tyyny edistää k:syyttä. K. kukkula, vaara. K:siä laineita. Veneen pohjan täytyy olla sopivan k. — *Kuv.* Arvotonta siveellistä ryhdittömyyttä ja k:syyttä.

köyrä[11] *a. harv.* köyry.

köy|si[40] *s.* hamppu-, pellava-, juutti-, teräs- tms. langasta, joskus tuohesta, niinestä, koivunvitsoista tms. käsin t. koneellisesti (kiertämällä t. punomalla) valmistettu paksu punos (läpimitta vähintään 8 mm); tav. 3-säikeinen punos, jonka jokainen säie on kierretty useasta langasta; vrt. rihma, lanka, liina, nuora, touvi, varppi, vaijeri, kaapeli. | Paksu, vahva, ohut k. Yhtäälle, ristiin punottu k. Kolminkertainen k. Tervattu k. Pitkä, lyhyt k. Pätkä k:ttä, k:den pätkä. Aluksen, nuotan k:det. K:den säikeet. K:den sydän '4- t. useampisäikeisen köyden keskuksena oleva pehmeä täyte'. K:den punominen. K. juoksee, suoltuu. K. liestyy. Vyyhdetä k. Kiristää, löysätä k:ttä. Kiskoa, vetää k:ttä. Heittää hukkuvalle k. Kiinnittää, sitoa k:dellä. Panna hevonen k:teen [= liekaan] syömään. Hinata jtak k:destä. Tuuli soi laivan k:sissä. — *Erik.* Vetää k:ttä, ks. köydenveto. Panna jku k:siin 'sitoa köydellä, köyttää'. Se mies pitäisi saada k:siin. Olla k:sissä 'köytettynä'. Joutua k:den jatkoksi 'hirteen'. Riippua k:den jatkona. Laiva irrottaa k:tensä 'lähtee satamasta'. — *Voim.* pystysuoraan riippuva paksuhko köysi, jota kiivetään ja jossa riippuen suoritetaan eril. liikkeitä. — *Urh.* erik. nyrkkeilykehää ympäröivistä köysistä, köysikehä. | Iskeä toinen k:siin. Hakea tukea k:sistä. — *kuin köyttä, köytenä, köytenään* katkeamattomasta, lakkaamattomasta, yhtämittaisesta tapahtumasarjasta t. toiminnasta. | Miehiä tulee, lappaa kuin k:ttä. Rahaa, puhetta tulee, valuu k:tenään. — *vetää yhtä, samaa köyttä* olla yhteistyössä, toimia yksimielisesti, yhteiseksi hyväksi. | Veljekset vetivät tappelussa yhtä k:ttä. Vedimme kokouksessa yhtä k:ttä. Me emme vedä samaa k:ttä vallesmannin kanssa. — *vetää eri, toista köyttä* toimia erimielisesti, eri suuntiin, toisiaan vastaan. | Puolueet vetävät eri k:ttä. Hän veti aina toista k:ttä kuin muu kylä. — *Yhd.* hamppu-, jouhi-, juuri-, juutti-, kookos-, kupari-, manila-, niini-, olki-, paju(nkuori)-, pellava-, puuvilla-, sinkki-, sisal-, teräs-, tuohi-, vitsak.; käärme-, tervak.; ankkuri-, laiva-, masto-, nuotta-, polo-, purje-, teltta-, verkkok.; laivan-, teltank.; keula-, niska-, perä-, väli-, ympärysk.; kaide-, liekak.; hinaus-, hyppy-, juoksutus-, kiinnitys-, kiristys-, kuljetus-, lasku-, liitos-, naaraus-, nosto-, ohjaus-, pelastus-, raivaus-, talutus-, tuki-, vetok.; apu-, vara-, varmuusk.; johto-, kaapeli-, paula-, varppik.

köysi|aine *s.* Juutti ei ole yhtä hyvää k:aineeksi kuin hamppu. **-aita** *s.* Urheilukentän k. **-jarru** *s.*, vars. *sot.* tykin pyörän akselin ympäri kiertyvä köysi, joka ammuttaessa kiristää jarrulevyt pyörää vastaan; lavettiin koukulla kiinnitetty köysi, jonka toisessa päässä oleva poikkipuu pujotettuna pyörän puolain väliin estää sitä pyörimästä. **-kehä** *s. urh.* köysiaidalla ympäröity nyrkkeilykehä. **-keinu** *s.* Vajan orteen ripustettu k. **-kela** *s.* K:n kolke. **-kiikku** *s.* köysikeinu. **-kimppu** *s.* **-kulmio** *s. fys.* monikulmio, johon painoton, päistään kiinnitetty köysi asettuu, kun siihen ripustetaan painoja; *syn.* köysimonio. **-käyrä** *s.* ketjuviiva. **-käyttö** *s. tekn.* voimansiirto akselista toiseen köyden t. köysien välityksellä. **-käärö** *s.* Suuri

k. kaupan nurkassa. **-luk|ko** *s.* Kiinnittää köysi k:olla jhk. **-luu|ta** *s.* liestetyistä köydenpätkistä tehty luuta. | Laivan kansi pyyhitään kostealla k:dalla. **-mies** *s.,* vars. *kal.* nuotanvedossa köysiä hoiteleva mies. **-monio** *s.* = köysikulmio. **-mäi|nen**[63] *kalt.a.* K:set liaanit. Ruokatorvi tuntuu päältäpäin k:seltä. **-neliö** *s. urh.* köysi-, nyrkkeilykehä. | Mitellä voimiaan k:ssä.

köysinen[63] *a.* **1.** *ain.* K. marhaminta, takila. Nuottaveneen k. kokkaraksi. **2.** *poss.* yhd:n jälkiosana. | Yksik. pintaverkko.

köysi|nippu *s.* **-nuotta** *s. kal.* apajan pohjan puhdistamiseksi vedettävä köysistä tehty, luja ja raskas nuotta. **-porta|at** *s. mon.* kahden köyden ja niiden väliin kiinnitettyjen puolapuiden muodostamat portaat, köysi-, nuoraportaat, -tikkaat; vrt. laskuportaat. | Laskeutua k:ita laivasta. **-pyörä** *s. tekn.* yksi- t. useampiurainen pyörä, jonka varassa voimansiirto- tms. köysi juoksee. **-raide** *s.* vrt. seur. **-ra|ta** *s. tekn.* tavarain t. ihmisten kuljetusta varten rakennettu ilmarata, jossa voimanvälittäjänä on (teräs)köysi. | Automaattinen k. Vuorelle vie k. K:dat siirtävät tavaran laivasta varastoihin. **-rengas** *s.* köydestä tehty rengas. **-rulla** *s.* köydestä kelattu rulla. **-rumpu** *s. tekn.* = köysitela. **-saha** *s. tekn.* useiden pyörien kautta kiertävä teräsköysi, jolla esim. teräshiekkaa ja vettä apuna käyttäen hankaamalla sahataan kiveä. **-sahaus** *s. tekn.* sahaaminen köysisahalla. **-silmukka** *s.* **-silta** *s.* köysistä valmistettu riippusilta.

köysistö[2] *koll.s.,* vars. *mer.* purjealuksen kiinteät ja juoksevat köydet. | Purjeveneen, mastojen, laskuvarjon, hissin k. K. on järjestyksessä. Kiipeillä k:ssä. Tuuli ulvoo k:ssä.

köysi|tehdas *s.* **-tela** *s. tekn.* tela, jonka ympärille nosturin tms. kuormaa kannattava köysi kiertyy, köysirumpu. **-teollisuu|s** *s.* Maamme k:den saavutukset. **-tikapuut, -tikkaat** *s. mon.* = köysiportaat.

köysit|tää[2*] *v.* -ys[64] *teonn.* **1.** varustaa köysillä t. köysistöllä. | K. alus, nuotta. Purjevene on uudelleen k:etty. **2.** sitoa köydellä, panna köysiin, köyttää. | K. vankinsa. K. heinäkuorma.

köysi|tuki *s.* Sähköpylvään k. **-ura, -uurre** *s.* vars. köysipyörään, -telaan tms. köyttä varten tehty ura l. uurre. **-vene** *s. kal.* nuotanköysien kuljetukseen käytetty vene. **-veto** *s. tekn.* köyden välityksellä tapahtuva veto. **-vyyhti** *s.* **-välitys** *s. tekn.* köyden välityksellä tapahtuva tehonsiirto.

köys|iä[17] *v. harv.* köyttää. | K. kuorma rekeen. Karhu sanoi: "K:i minua vähäisen!" KS.

köyt|e[78*] *s.* nuora t. köysi, jolla jtak köytetään t. tehdään jhk köytös. | Kiinnittää k. paalujen ympäri. K:teet on kiedottava tiukkaan ja tasaisin kierroksin.

köytellä[28*] *frekv.v.* < köyttää. | K. kuorma kiinni. K. turkkia ylleen.

köytty|ä[1*] *pass.v.* < köyttää. — *Kuv.* Soinnullisesti säkeet taas k:vät kiinni toisiinsa säännöllisillä ja eheillä loppusointusiteillä TARK.

köyttämätön[57] *kielt.a.* Ei k. taakka selässä pysy SL.

köyttäytyä[44] *refl.v.* < seur. | K. vyöllä.

köyt|tää[2*] *v.* kiinnittää, sitoa, kietoa jk köydellä, nuoralla tms. siteellä. | K. köydellä, nuoralla, oljilla, vitsoilla. K. kiinni, yhteen. Kuorman k:täminen. Mies k:ti kontin selkäänsä. K. hevonen puuhun. Kädet on k:etty selän taakse. — K. vaippa vyöllä. K. takki, turkki yllensä. K. paulakengät jalkaansa. Hiukset päälaelle k:ettyinä. Emäntä k:ti liinan kulmat leuan alle. — *Kuv.* Hänet koetettiin k. [= kietoa, liittää, sotkea] murhan yhteyteen.

köytyri[6] *amm. vanh.* köydenpunoja.

köytättää[2*] *fakt.v.* < köyttää.

köytö|s[64] *s.* jllak tavoin köytetty, kiedottu ja sidottu köysi, nuora t. muu köyte, köyttämisen tulos. | Luja, löysä k. Tehdä k. Kiristää k:stä. Kiinnittää jk k:ksellä. K. päätetään siansorkkaan. K. antaa myöten. — *Yhd.* pukki-, ristik.

köö[30] *s.* **1.** biljardikeppi. **2.** *ark.* jono.

kööki[4], **köökki**[4*] *s. ark.* keittiö, kyökki.

kööpeli[5] *s. murt.* kyöpeli.

kööri[4] *s.* **1.** *vanh.,* vars. *mus.* kuoro. | Ylioppilaslaulajista koottu k. — *Kuv.* Kaikki huusivat k:ssä. — *Yhd.* laulu-, huutok.; mies-, nais-, sekak. **2.** *ark.* joukko, sakki, klikki, kopla, porukka. | Meidän k. Hän hivuttautui samaan k:in.

OIKAISUJA I OSAAN

Havaituista paino- ja asiavirheistä seuraavat ovat harhauttavia.

Sivu

50 oikeanpuol. palstassa 3.—4. r. ylh. *on:* (gen:n t. poss.-suff:n kera) — *po.:* (gen:n kera)

73 oik. 17. r. alh. *on:* voimakkuuden yksikkö — *po.:* johtokierteiden luvun ja virran ampeerimäärän tulo

75 vas. 14. r. alh. *on:* talismani — *po.:* talismaani

84 vas. 16. r. alh. *on:* **antabus** — *po.:* **antabus**[64]

87 vas. 9. r. alh. *on:* ihmiskeskinen — *po.:* ihmiskeskeinen

100 vas. 29. r. alh. *on:* **armeija**[14] — *po.:* **armeija**[15]

124 oik. 1. r. alh. *on:* tulem[m] meille — *po.:* tule[m] meille

132 vas. 6. r. alh. *on:* protoni — poistettava
vas. 5. r. alh *on.:* joukko — poistettava

137 oik. 9. r. alh. *on:* taittumisesta — *po.:* taipumisesta

141 oik. 28. r. ylh. *on:* Meitä — *po.:* Muita

163 vas. 17. r. ylh. *on:* *s. vars.* Lapsille — *po.:* [kalmetr-] *s.* vars. lapsille

165 vas. 16. r. alh. *on:* **mus.** — *po.:* *mus.*

196 oik. 25. r. alh. *on:* **-keittiö** *s.* **-tuote** *s.* — *po.:* **-s|keittiö** *s.* **-s|tuote** *s.*

224 oik. 14. r. ylh. *on:* **emitoi|da**[18] — *po.:* **emittoi|da**[18]

237 vas. 1. r. ylh. *on:* suuksista. Toiset näistä [sanoista] kertoivat — *po.:* milla tarinoitiin e:evän ajokauden mahdolli-

238 oik. 12. r. ylh. *on:* käyttämä; — *po.:* käyttämä,

240 vas. 3.—4. r. ylh. *on:* ERKKI KAILA — *po.:* EINO KAILA

243 oik. 2. r. alh. *on:* -nti[4*] — *po.:* -inti[4*]

248 vas. 14. r. alh. *on:* S:in — *po.:* Söin

253 vas. 32. r. ylh. *on:* laatuinen — *po.:* -laatuinen

257 vas. 1. r. alh. *on:* **erityi|nen**[63] *a.* -sesti *adv.* -syys[65] *omin.* vrt. eri- — *po.:* **erittym|ä**[13] *s.* erite. | Ihon e:iä. Lehtikirvojen

259 oik. 20. r. alh. *on:* **eriytyä**[44] — *po.:* **eriytyä**[1*]

272 oik. 16. r. alh. *on:* **esiytyä**[44] — *po.:* **esiytyä**[1*]

295 vas. 32. r. alh. *on:* **fenol|i**[6] *s.* bentsolista t. sen sukulaisaineista — *po:* **feno|logia**[15] *s.* biologian haara, jonka tutkimus-
vas. 2. r. alh. *on:* eräs — poistettava
oik. 14. r. ylh. *on:* talismani — *po.:* talismaani

313 vas. 30. r. ylh. *on:* **haarake**[78] — *po.:* **haarake**[78*]

335 oik. 7. r. ylh. *on:* **halkaisu**[1] — *po.:* **halkaisu**[2]

355 vas. 7. r. alh. *on:* pelkalo(n)h. — *po.:* peukalo(n)h.

362 vas. 11. r. ylh. *on:* **-vapaa** *s.* — *po.:* **-vapaa** *a.*

393 oik. 22. r. alh. *on:* **hedbergiläi|nen**[63] — *po.:* **hedbergiläi|nen**[63] [hēdberi-]

419 oik. 17. r. ylh. *on.:* suojeluslehti — *po.:* suojuslehti

459 oik. 15. r. ylh. *on:* **-kiitäjä|inen** — *po.:* **-kiitäjäi|nen**

480 oik. 28. r. ylh. *on:* Juosta, leikkiä — *po.:* Juosta, leikkiä h:ta

481 vas. 29. r. ylh *on:* kauhistu — *po.:* kauhistus

515 oik. 30. r. alh. *on:* heiluttaa, huiskuttaa — *po.:* heil(a)uttaa, huisk(a)uttaa

516 vas. 25. r. alh. *on:* Köysi — *po.:* | Köysi

530 oik. 28. r. alh. *on:* **saada osakseen, vaatia** jne. **huolta;** — *po.:* *saada osakseen, vaatia* jne. *huolta;*

586 oik. viides rivi alh. po. kolmas rivi alh.

607 vas. 1. r. ylh. *on:* [i] — *po.:* [ī]

615 vas. 2. r. alh. *on:* **-keski|nen** — *po.:* **-keskei|nen**
oik. 1. r. ylh. *on:* kristuskeskinen — *po.:* kristuskeskeinen

656 vas. 26. r. ylh. *on:* maametalleihin kuuluva — poistettava

672 oik. 33. r. ylh. *on:* t. satunnainen — poistettava

674 vas. 21. r. alh. *on:* Unissa — *po.:* Uunissa

678 oik. 4. r. ylh. *on:* **1.** *a.* — *po.:* **1. a.**

695 oik. 16 r. alh. *on* (osassa painosta): **iäsyy|s**[65] *po.:* **iäisyy|s**[65]